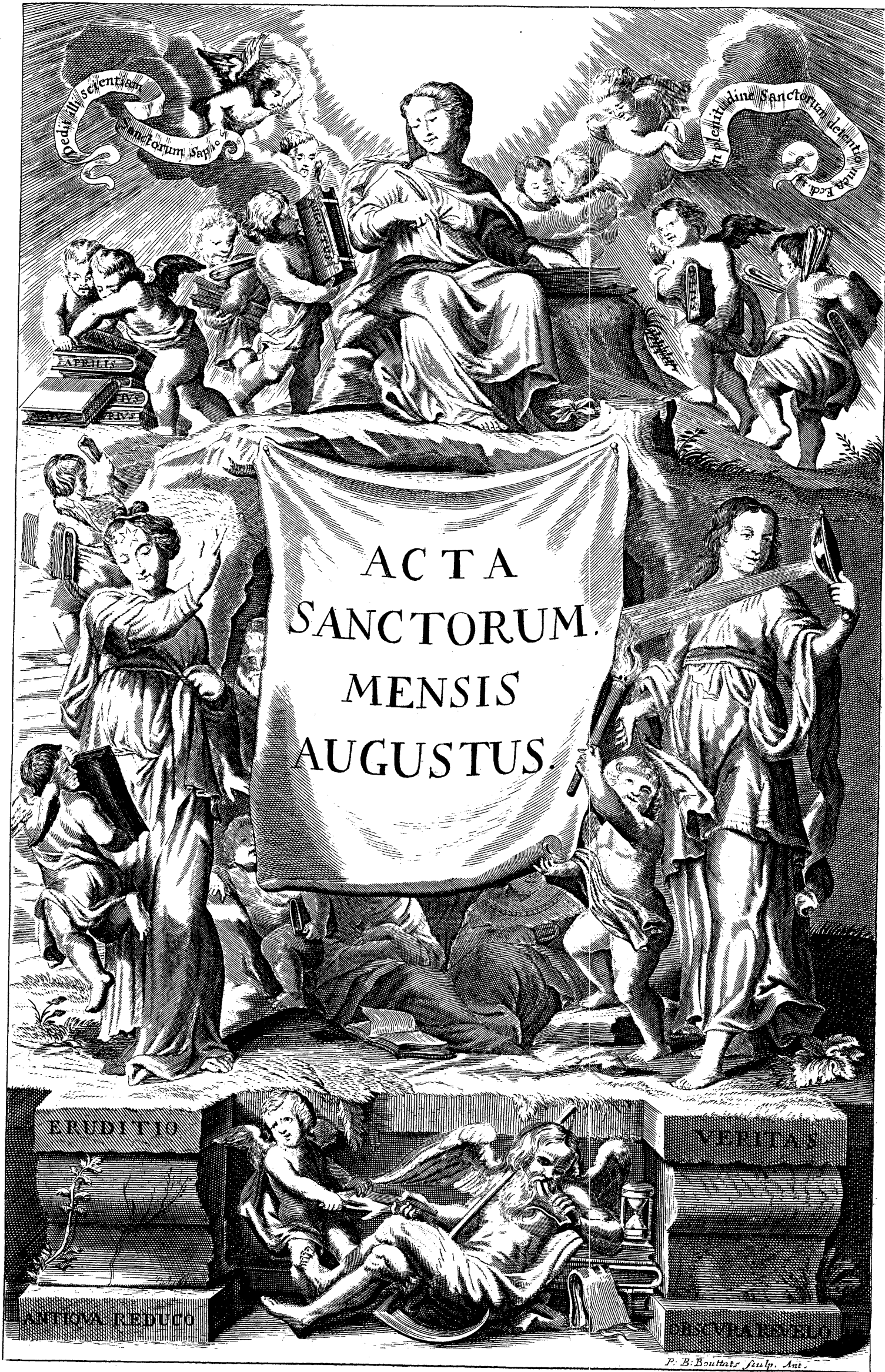

A C T A
SANCTORUM
AUGUSTI.
TOMUS SECUNDUS.

IMPRESSION ANASTALTIQUE
CULTURE ET CIVILISATION
115, AVENUE GABRIEL LEBON
BRUXELLES
1970

ACTA
SANCTORUM.
MENSIS
AUGUSTUS.

ERUDITIO

AUTUMNA REDUCO

VIRTUS

SOLVIT

P. B. Bouttat. sculp. Ani.

A C T A
SANCTORUM
A U G U S T I

Ex Latinis & Græcis , aliarumque gentium Mo-
numētis , servatâ primigeniâ veterum
Scriptorū phraſi ,

COLLECTA, DIGESTA ,
Commentariisque & Observationibus

I L L U S T R A T A

JOANNE BAPT. SOLLERIO,
JOANNE PINIO ,
GUILIELMO CUPERO ,
PETRO BOSCHIO ,

E SOCIETATE JESU PRESBYTERIS THEOLOGIS.

T O M U S II

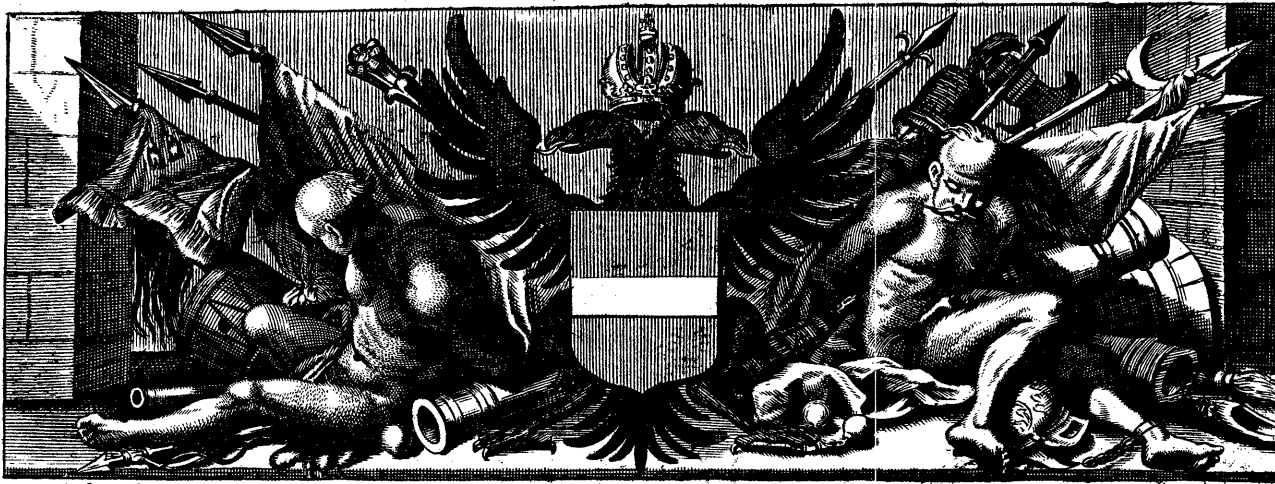
*Quo dies quintus , sextus , septimus , octavus , nonus ,
decimus , undecimus & duodecimus continentur.*

ANTVERPIÆ

Apud BERNARDUM ALBERTUM VANDER PLASSCHE.

M D C C X X V.

van Wijck delin.

Hort. Conf. Sculp.

CAROLO VI

ROMANORUM IMPERATORI

AUGUSTISSIMO , POTENTISSIMO ,
INVICTISSIMO ,

R E G I

GERMANIÆ , HISPANIARUM , HUNGA-
RIÆ , BOHEMIÆ , DALMATIÆ ,
CROATIÆ , SCLAVONIÆ , &c.

ARCHIDUCI AUSTRIÆ ,

D U C I

BURGUNDIÆ , BRABANTIÆ , STYRIÆ , CARIN-
THIÆ , CARNIOLÆ &c.

MARCHIONI MORAVIÆ ,

C O M I T I

HABSBURGI , TYROLIS , GORITIÆ &c.

TURCARUM DOMITORI

DOMINO, DOMINO NOSTRO
CLEMENTISSIMO

Uæ de Augusti mensis Tui Sanctis, CÆSAR AUGUSTISSIME, non ita pridem, ubi primum tomum ederemus, generatim diximus, hîc paulo enucleatius, favoribus Tuis munificè & constanter nobis paternè patrocinantibus, elucidantur, dum integros octo dies in lucem proferimus, quibus certè Acta illustrantur, quæ seorsim enumerari SACRÆ MAJESTATI TUÆ novi esse gratissimum. In eo Sanctorum numero longè præcipuè elucet verè Archimartyr S. Laurentius, cujus gloriosissima certamina, tota quam latè patet Ecclesia solennissimè à tot seculis festivè celebrare consuevit. Reliquorum Martyrum series exhibent dies singuli, ubi ordinem ducit & ipse illustris pugil S. Sixtus PP. II. Neque vero in Regibus martyrium defuit, pro tuenda fide Christiana, cujus luculentum in Anglia exemplum præbuit S. rex Oswaldus, dum adversus ethnicos pro eadem fide dimicans, fortissimè occubuit, plurimis subinde miraculis clarissimus. Sequitur sanctorum Præsulum aliorumque Confessorum classis satis etiam numerosa: Quos inter habuit Belgium nostrum inclytum

clytum sanctum episcopum Gaugericum Came-
racensem , quales in eodem hoc volumine plures
in Italia , Gallia & alibi enumerantur ; Siciliam
porro utramque sanctitate & virtutibus mirificè or-
navit S. Albertus Ordinis Carmelitarum insignis
restaurator ; Italiam autem & orbem propè uni-
versum S. Caietanus Thienæus , dum celeberrimum
Ordinem suum Theatinorum quaquaversum
propagavit. Est & tomi hujus ornamentum non
ultimum sanctissima virgo Clara , S. Francisci Af-
fisiensis æmula , tot ferme virginum foecunda ma-
ter , quot ille viros apostolicos pro Christo in aci-
em eduxit. Ne his diutius immoremur , aliud in
hoc tomo præclarum decus Tuum , IMPERA-
TOR AUGUSTISSIME , nec illud sanè mini-
mum resplendet , quod in ipso Vitæ aliquot recen-
seantur , non aliunde quam ex verè Augusta Tua
Bibliotheca Vindobonensi acceptæ & ex Græco
Latinè hîc redditæ , ut sunt Martyrium S. Anice-
ti ac sociorum , & aliud S. Gregorii Spatharii mul-
torumque insignium Martyrum ab impiis Icono-
machis Constantinopoli passorum : Acta item S.
Marini senis martyris in Cilicia , ac S. Myronis
Thaumaturgi , episcopi in Creta insula. Atque
hæc commemorasse , etiam sit satis ; ad eos San-
ctos modo progredimur , qui in Germania illu-
stres , ad SACRAM TUAM MAJESTATEM
propius accedunt : Ad eos vero imprimis qui im-
manium tyrannorum generosi victores , Augustæ
vel prope Augustam Vindelicorum cum Afra , stu-
pendo sexûs miraculo , gloriosè coronati sunt. Ve-
terem Saxoniam , quæ nobis hodie Westfalia est,

zelo suo verè Apostolico egregiè excoluit S. Hathumarus Paderbornensis numquam satis laudandus episcopus , totam illam regionem ita zizaniis expurgans , ut seipsam postmodum vix agnoverit. Nec Austriæ Tuæ defuit incomparabile decus & columen S. Altmannus Pataviensis longè laudatissimus episcopus , corruptissimi sui seculi morum totiusque impietatis exterminator acerrimus , non absque gravissimis molestiis & inauditis persecutionibus , eâ causâ perpeffis ; in exilium denique, in quod à nefariis suis subditis propulsatus est , Romanam usque ad summum Pontificem fugere coactus , à quo , pro justitia martyr , benignissimè susceptus , & ab eodem legatione apostolica honoratus , ad suos triumphabundus rediit , jam non in perditos solum mores , sed in omne illud quod fidei integritatem tantillum læderet , irreconciliabile bellum indicens , quod animo tam forti , tam intrepido , tantaque constantia profecutus est, ut quidquid hæresim saperet , tota sua diœcesi , dicamus tota Austria , felicissimè eliminaverit. Atque hujus potissimum Sancti vestigia religiosissimè pressit tota Tua Augustissima propago Austriaca , in cujus ditionibus Lutheranae perfidiæ , per totam ferme viciniam miserè grassatæ , nec tenuem radicem figere umquam licuit. Neque verò à Majorum vestigiis vel ad latum unguem deflectit **SACRA TUA CÆSAREA ET CATHOLICA MAJESTAS** , dum non solum ab aliis suis regnis, sed & à Belgio nostro per Serenissimam Sororem **MARIAM ELISABETHAM** , dignissimam Gubernatricem nostram , arcère pergit quidquid no-

vitates

H. F. Diamaer sculp. Ant.

CÆSARIS ORA VIDEN' CAROLI? SIC SPIRAT, ET ARDET.
NOMINIS EST SEXTUS: QUINTUM SUPERABIT, AVITÂ
AUSTRIADUM PIETATE PATRUM, ET VICTRICIBUS ARMIS.

vitates olet huic patriæ pridem perniciosissimas ,
quas ductu Tuo , **CÆSAR AUGUSTISSIME** ,
tam fervido studio repressit & porrò reprimere non
definit , ut quisquis Ecclesiam matrem docentem-
que supremum Christi Vicarium audire & sequi
detrectat , nullibi refugium inveniat præterquam
apud consimiles suos novaturientes Batavos , au-
dacter dicamus , veræ doctrinæ Catholicæ de-
fertores. Perge vero , **AUGUSTISSIME FIDEI**
VINDEX , sic ditiones Tuas atque eas inter Bel-
gicam nostram Catholicam , in veræ , sanæ , or-
thodoxæ fidei Catholicæ soliditate conserva , sic
integerrimos nostros Antistites infracto Tuo præ-
sidio protege , ut hîc nec occulti anguli , nec
cavernæ , nec antra quidem pateant , in quibus
immorigeri & Sedi Romanæ Apostolicæ refracta-
rii latere queant , aut debitas pœnas evadere.
Faveat porro immaculatæ fidei Tuæ remunerator
omnipotens , faveant apud ipsum Cælites omnes,
quorum dum ad gloriam illustrandam incum-
bere pergimus , nobis Cæfareâ Tuâ verèque pa-
ternâ munificentîâ favere non desinis ; faveant ,
inquam , superna omnia , certamque spem con-
cipiat **SACRA TUA MAJESTAS** , fore ut tan-
torum Patronorum auxiliis bene constanterque
faventibus , desideratum belli finem consequa-
ris , atque gloriosissimam pacem , subditis Tuis
omnibus optatissimam , quam primùm felicissimè
restituas , sicque quod à biennio augurabamur ,
rectè denuo prædicetur , Te , **CÆSAR AU-**
GUSTISSIME , verum esse orbis Catholici **PA-**
CIFICATOREM. Huc preces , huc vota , huc
* * suspi-

suspiria nostra cum piis omnibus dirigimus , ea
quotidie repetendo quæ pridem quam ardentissi-
mè flagitavimus & porrò flagitare pergemus , sub-
ditorum Tuorum omnium desideria sic cumulet
Dominus , ut , Archiduce successore benignè con-
cesso , nihil prorsus succrescat , quo pax , nunc
proximè affulgens , turbari umquam possit impo-
sterum. Ita demississimè juxta ac cordatissimè vo-
vere numquam desinent

AUGUSTISSIME ET CLEMENTISSIME
IMPERATOR

SACRÆ CÆSAREÆ AC CATHOLICÆ
MAJESTATIS TUÆ

Devotissimi Clientes
JOANNES BAPT. SOLLERIUS
JOANNES PINIUS
GUILIELMUS CUPERUS
PETRUS BOSCHIUS
SOCIETATIS JESU.

S Y N O P S I S
T O M I S E C U N D I
D E A C T I S S A N C T O R U M
A U G U S T I .

Rodit modò in lucem Augusti mensis Tomus secundus, ordine quartus & trigessimus, complectens dies omnino octo, Sanctos vero nominibus suis expressos viginti duos supra ducentos, præter plurimas anonymorum classes, in variis orbis partibus & sub diversis tyrannidis martyriis coronatas. Porrò tot inter gloriosos pugiles præcipuè elucet longè illustrissimus martyr *Laurentius*, gloria Hispanorum, qui de ejus natali loco quantumvis diù certaverint, non est qui pias eorum contentiones facillè componat. De Sancti reliquiis par ferme æmulatio est, verùm ea facilius sopita. Nec prætermissa sunt stupenda ejus miracula, de quorum scriptore etiã inquiritur, uti & de variis ecclesiis ejus nomini consecratis. Ceterum servatur hîc à nobis solita rerum dispositio seu variorum statuum ordo in *Ecclesiasticum* nimirum, *Monasticum* & *Secularè*; quarto seu postremo loco sanctis feminis seu Virginibus, seu Viduis, seu Martyribus relicto. Nec minus servatus est solitis regionum ordo. Hîc vero collocandos censui tres præcipuos Græcos antistites hoc eodem tomo illustratos, celeberrimum nempe *Alexandrum Carbonarium*, Comanæ in Ponto martyrem, *Mironem Thaumaturgum* in insula Cretenfi, nec non *Emilianum* Cyzici in Hellesponto.

EX STATU ECCLESIASTICO.

Ordinem hîc ducunt *Sixtus Papa II*, rebus gestis non minus quam martyrio illustris, de cujus sociis nonnulla disquiruntur; item *Hormisdas* & ipse Romanus Pontifex à vafro & impio imperatore Anastasio variis modis exagitatus, qui tamen sub Justino rem Catholicam in Oriente restituit, aliisque præclarè gestis Ecclesiam illustravit. Sequuntur illustres tres episcopi & martyres *Emygdus* Asculanus in Piceno, *Donatus* Aretinus in Tuscia, *Rufinus* autem Marsorum etiam in Italia, ab altero synonymo distinguendus. Adde quatuor alios præclaros episcopos confessores *Eusebium* Mediolanensem, *Herculanum* Brixiansem, *Cassianum* Beneventanum; æ *Paridem* Theanensem.

Memmius Catalaunensis in Gallia episcopus & apostolus primum hîc inter Gallos locum mereri videtur tum antiquitate tum gestis planè mirandis in istius ecclesiæ fundatione & administratione, quem bini discipuli *Donatianus* & *Domitianus* in eadem sede subsecuti sunt, quorum ætatem & gubernationis tempora definire non satis obvium fuit. *Vitricius* Rothomagensis, ex milite eò evectus, non pauca innocenter passus est, à S. Paulino vindicatus; in hoc certè à nobis laudandus, quod etiam Belgis fidem Christianam annuntiavit. Sunt & alii celebres in Gallia episcopi, ut *Arius* seu *Aredius* Lugdunensis, qui à synonymo aliquo distinctus, ab accusationibus vindicatus est. Item *Cassianus* Augustodunensis cum alio non confundendus. *Venantius* Vivariensis in Occitania, *Donatus* Vesontionensis, *Hugo* Autissiodorensis, ab illustribus natalibus, vita monastica & eximiis præfule dignis virtutibus laudatus. De *Taurini* Ebroidensis gestis operosius actum est. *Austoris* Metensis ætas definenda fuit, in quam non unus error irreperat. His verò accedere potest *Cameracensium* decus & gloria *Gauzevicus* noster, multis præclarissimè gestis & sanctitate planè eximius. De *Stapino* inquiritur fueritne episcopus Carcaffonensis. Nec silendum de *Jonio* presbytero & martyre Castrensi, neque de *Severo* presbytero confessore apud Viennenses.

Germaniæ debentur *Altmannus* celebris Pataviensis episcopus, satis operosè illustratus; atque item *Hasumarus* primus Paderbornensis in Westfalia episcopus, cujus memoria gloriosè renovata est, & gestorum series ad rectam chronologiam reducta. Adde *Rathardum* presbyterum confessorem in Bavaria Dieffensis cœnobii conditorem. Hibernia *Malchum* Lismorensis episcopum suggerit, unde *Abel* ortus creditur, apud monachos Lobienfes depositus & cultus. *Blanus* verò seu *Blanus* ad Scotos pertinet, *Samuel* presbyter Edeffenus ad Græcos.

EX STATU MONASTICO.

Inter præcipuos hujus status, non ut monachus solùm aut abbas Lerinensis, sed & ut martyr collocandus est fortissimus

Porcarius cum quingentis monachis dirè laniatus à barbaris Saracenis , de cujus martyrii tempore aliisque ad Lerinenses spectantibus accuratè disputatur. *Mummoli* abbatis & confessoris non minùs celebris memoria apud Burdigalenses. *Albertus* Carmelita Messanæ in Sicilia & alibi de Ordine suo præclarè meritus est , quemadmodum & de Benedictino *Jordanus Forzate* Patavii , ubi diu moratus est , æstimatissimus. Laboriosior fuit illustranda ac celebranda Vita *Caietani Thienai* , à mirabilibus gestis , à præclaris virtutibus , à multis miraculis , atque à novi in Ecclesia Ordinis religiosi institutione. *Famianus* ex Ordine Cisterciensi mirus locorum sacrorum visitator , multarum suarum peregrinationum finem invenit Galleii in agro Romano , ubi corpus ejus adhuc incorruptum servari dicitur. Tres viros præclarissimos ex Ordine Franciscano producit hic tomus , *Vincentium* Aquilæ , *Joannem Firmanum* , à commoratione dictum *Alvernicolam* , & *Amadum* Hispanum , gestis & scriptis prorsus mirandum. *Jacobus* eremita & *Theodorus* hegumenus à Græcis laudantur potissimum. *Chremes* abbas in Sicilia notissimus , *Falcus* & *Nicolaus* eremitæ in Apulia. Tales etiam fuere *Gerardus* in Castro Gallinario diœcesis Soranæ , *Getzelinus* prope Coloniam Agrippinam , & *Schetzelo* in agro Luxemburgenfi.

EX STATU SECULARI.

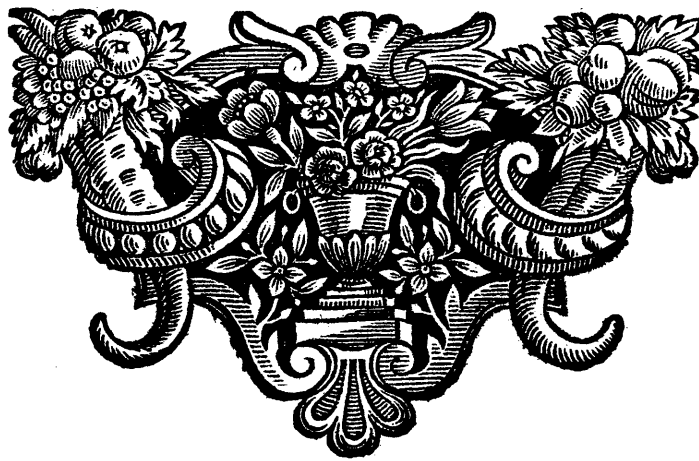
Multiplices Martyrum Classes non parum exornant *Cyriacus* , *Largus* & *Smaragdus* Romæ , *Afer* , *Quiriacus* & multi alii Augustæ Vindelicorum , *Faustinus* Mediolani , *Justus* & *Pastor* Compluti , *Firmus* & *Rusticus* Veronæ , *Gregorius* autem & focii nominati duodecim ab Iconoclastis dirè

trucidati. Angliam decorat *Oswaldus* rex & martyr , Catanam Siciliae gloriosus in paucis martyr *Euplus*. Inter Græcos eminent *Eusignius* , *Marinus Senex* , *Anicetus* & *Photinus* , *Tiburtius* cum tot aliis focii suis , & *Formisda* in Persia. His junguntur confessores *Deusædit* Romæ , *Donatus* Foro Corneli , *Viator* apud Aurelianenses in Gallia , *Celsus* apud Lemovices , *Conradus* verò *Nantuinus* in Bavaria.

EX SEXU FEMINEO.

Et hic sexus in hoc tomo multis illustribus martyribus excellit : *Bassa* , *Paula* & *Agathonica* Carthagine in Africa triumpharunt ; *Juliana* , *Agape* & *Metrodora* Nicomediæ ; *Maria Patricia* ab impiis Iconomachis coronata ; *Asteria* virgo martyr Bergomi ; *Digna* Tuderti in Italia : præcipuè autem *Susanna* V. M. Romana ; de cujus Actorum sinceritate vetus disceptatio , quoad fieri potuit , explicatur. Nil prætermisum est quo *Clara* virgo Assisientis S. Francisci æmula condignè exornaretur , uti & *Hugolina* virgo Vercellensis. *Agilberta* virgo abbatissa Jotrensis , cultu magis quam rebus gestis innotuit , uti & *Cacilia* aliàs *Clara* Romarici montis in Lotharingia ; at *Rusticula* Arelatensis Florentium nacta est præclarum sanè Vitæ scriptorem. *Nonna* mater S. Greg. Nazianzeni neglecta non est , neque etiam *Margarita* vidua apud Septempedanos Piceni Italæ.

Atque hi sunt præcipui Sancti quorum Acta aut breviora etiam elogium hoc tomo illustrantur : quo autem die quibusve paginis quærenda sint singula , docet index Alphabeticus eorundem , toti volumini præfixus ; atatem porro Chronologicus. Cetera in subjunctis aliis indicibus quærenda sunt.

FACUL-

FACULTAS R. P. PROVINCIALIS
SOCIETATIS JESU FLANDRO-
BELGICÆ,
ET SUMMA PRIVILEGII CÆSAREI.

Cum Edictis Philippi II Hispaniarum Regis, deinde Serenissimorum Archiducum Alberti & Isabelle, Belgii Principum, rursusque Philippi III, ac novissimè Caroli II Regum, confirmatis 2. Decembris 1692, & 19 Julii 1694, Provincialibus Societatis Jesu, per Flandrobelgicam pro tempore futuris, potestas facta sit eligendi typographos & bibliopolas, qui, ad aliorum quorumcumque exclusionem, soli imprimere ac reimprimere & vendere possint libros & opera qualibet, rite approbata, curantibusque ejusdem Societatis Patribus edita aut porro edenda, sub consueto sua Majestatis Privilegio, non aliter impetrando, quam in scriptis obtentâ & præexhibitâ licentiâ prædicti Provincialis; idque sub gravibus pœnis, in contraventores aut aliter impressa importantes statutis, ut latius in ipsis patentibus litteris apparet. Cum etiam sua Cæsarea Majestas idem valere voluerit in ditionibus, S. R. Imperio subjectis;

Ego infra scriptus Societatis Jesu per Flandrobelgicam Prepositus Provincialis, potestate ad hoc mihi facta ab Adm. R. P. N. Preposito Generali Francisco Retz, concedo Bernardo Alberto vander Plasse faciliatem sic imprimendi, & per se aliosque vendendi infra scriptum opus, ex more nostra Societatis (quod hisce attestor) recognitum & approbatum; videlicet, Tomum secundum de Actis Sanctorum Julii, collectis & illustratis per Joannem Bapt. Sollerium, Joannem Pinium, Guilielmum Cuperum, Petrum Beschium, Societatis nostra presbyteros Theologos. In quorum fidem hæc, manu propria subscriptas, consuetoque nostri officii sigillo munitas, dedi Antverpiæ XVII Junii MDCCXXXV.

IGNATIUS DE PAEUW.

S U M M A
P R I V I L E G I I R E G I I.

Cæsareæ & Regiæ Catholicæ Majestatis diplomate sancitum est, ne quis, præter voluntatem Joannis Bapt. Sollerii è Societate Jesu, ejusve ad illustranda Sanctorum Acta Adjutorum & Successorum, ullo modo imprimat vel recudi faciat, ex parte vel in totum, Tomos eorundem, de argumento illo, vel jam editos vel porro edendos; aut alibi excusos excudendosve invehat, venalesve habeat: qui fecus faxit, confiscatione exemplarium, & aliis gravibus pœnis mulctabitur; ut latius patet ex litteris, Bruxellæ datis.

Signat

LOYENS.

Et ego Joannes Bapt. Sollerius Societatis Jesu, permitto Bernardo Alberto vander Plasse, ut Tomum secundum de Actis Sanctorum Augusti, meo permisso ab ipso impressum, publicet.
Datum Antverpiæ XII Julii MDCCXXXV.

APPRO-

APPROBATIO ORDINARI I.

Post tomum primum mensis Augusti, à biennio editum, prodit modo tomus alter ejusdem mensis ejusdemque vasti Operis de Actis Sanctorum, quem in lucem producunt scriptores iidem Joannes Baptista Sollerius, Joannes Pinius, Guilielmus Cuperus & Petrus Boschius Societatis Jesu presbyteri, eà quâ priores diligentia elucubratum, in quo nihil occurrit quod non consonet fidei & bonis moribus, aut eruditorum expectationi non respondeat. Ita testor Antverpiæ XII Julii MDCXXXV.

F. G. ULLENS
Presb. Can. Schol. Offic. & Lib. Cenfor
Antverpiæ.

PROTESTATIO AUCTORUM.

Quod identidem protestati sunt decessores nostri, in hoc de Actis Sanctorum Opere, se servatas velle Urbani Papæ VIII Constitutiones; neque suis, aliorumve huc relatis Commentariis aliud pondus tribui, quam sit historiae, ab hominibus errori obnoxii scriptæ: idem ante hunc Secundum Tomum Augusti denuo protestamur.

INDEX

I N D E X

S A N C T O R U M

A D T O M U M I I A U G U S T I .

A

Abel episc. conf. in Laubienſi cœnobio in Hannoniâ. SYLLOGE HIST. § I. Cœnobium Laubienſe, Sancti elogium, patria, monachus Laubienſis; argumenta pro Remenſi ejus archiepiſcopatu 111. § II. Pallium; argumenta contra archiepiſcopatum Sancti; noſtra circa eum ſententia; tempus ordinationis 113. § III. An Sanctus fuerit abbas Laubienſis; tempus mortis; corpus ejusque translatio 115

Æmilianus ep. & conf. Cyzici in Hellesponto cultus ex tab. Græcis ac Martyrologio Romano, elogium, ætas 353

Afer & alii martyres Auguſtæ Vindelicorum. COMMENT. HISTORICUS. Cultus legitime probatus; ejusdem obſcura primordia 37

Afra martyr Auguſtæ Vindelicorum COMMENT. PRÆV. § I. Sanctæ cultus & feſta 39. § II. Hiſtoria converſionis ejus, & martyrii 41. § III. Diſtinctio ejus ab aliis homonymis; item genus, patria, conditio; converſio quando & per quem facta 44. § IV. Tempus martyrii & locus 47. § V. Integritas prodigioſa corporis ejus; locus primæ ſepulturæ 49. § VI. Revelatio ſepulcri & inventio; reliquiæ, miracula 51. ACTA ex editione *Velferi collata cum pluribus exemplaribus Mss. & excuſis*. CAP. I. Converſio S. Afræ & puellarum ejus 55. CAP. II. Paſſio S. Afræ martyris 58

Agilberta virgo abbatiffa Jotrenſis in Gallia. Brevis notitia de cultu 656

Albertus conf. Ordinis Carmelitarum Meſſanæ in Sicilia. COMMENT. PRÆV. § I. Cultus ante decreta Sedis Apoſtolicæ 215. § II. Cultus poſt Apoſtolicæ Sedis decreta 217. § III. Ætas ac fides veterum Vitæ ejus exemplarium 219. § IV. S. Alberti ortus, patria, ingreſſus in Ordinem Carmelitanum 221. § V. Liberatio Meſſanæ, iter in Palæſtinam diſcuſſum, provincialatus ejus, annus mortis & ſcripta 223. ACTA auctore anonymo, interprete Vincentio Barbaro, ex *hujus primâ editione Panormitana anni 1536*. CAP. I. S. Alberti natales, educatio, vocatio ad Religionem & ſacerdotium, aſtuta vita, efficaciffimæ apud Deum preces 226. CAP. II. Miracula quædam ab eo ſuperſite patrata 229. CAP. III. Glorioſus obitus; exſequiæ, translatio corporis, tum comitata ſubſecutaque prodigia 231. CAP. IV. Continuatio prodigiorum 234. APPENDIX miraculorum aliunde collectorum 236

Alexander Carbonarius episcopus ac martyr Comanæ in Ponto. SYLLOGE HIST. § I. Comanæ iſtius ſitus; Sanctus unde inſcriptus Marlio Romano; cognomen etymon; mira ejus electio ex abjectiſſimo ſtatu ad ſacerdotium 609. § II. Diſtinctionis vis viſione comprobata; elogiū SS. Alexandri ac Gregorii Thaumaturgi;

tempus vitæ; an philoſophus ac primus Comanæ civitatis episcopus fuerit; fides eorum quæ de eo narrantur 611

Altmannus ep. Patavienſis apud Gottwicenſes in Auſtria. COMMENT. PRÆV. § I. Beati cultus & reliquiæ 356. § II. Vetera ejusdem Acta 358. § III. Actorum ejus ordination ſimul & ſuppletio uſque ad annum Chriſti MLXXVII 360. § IV. Continuatio ab anno MLXXVII uſque ad MCCI, quo Beatus obiit 363. VITA PRIOR auctore monacho Gottwicenſi ſuppari, ex *Ms. Cœnobii Gottwicenſis collata cum editione R. D. P. Hieronymi Pez in Scriptoribus rerum Auſtriacarum tom. 1, pag. 115*. PROLOGUS Domino Cholhocho, venerando illuſtrique patri Gottwicenſis cœnobii, ſervus addictus famulatum offert 366. CAP. I, B. Altmanni patria, natales, dignitates eccleſiaſticae ante epiſcopatum, peregrinatio Hieroſolymitana, promotio ad inſulam ibid. CAP. II. Zelus ejus in purgandis fundandisque cœnobiis, conſtantia adverſus preſbyteros conjugatos; expulſio per Henricum IV, elevatio per S. Gregorium PP. VII 368. CAP. III. Sollicitudo ejus in adminiſtranda parte diœceſeos ſibi ſubdita; quædam ejus miracula; ſevera conſtantia adverſus improbos, etiam potentes 371. CAP. IV. Miſericordia ejus in pauperes eximia; fundatio cœnobii Gottwicenſis; epiſtolæ Pontificum Rom. ad ipſum, obitus ejus ac ſepultura 372. CAP. V, B. Altmanni jam ſepulti miracula quædam & apparitiones 375. VITA ALTERA auctore incerto, ſed Gottwicenſi, ex *editione Tengnagelii, collata cum Ms. Patavienſi & editione Hieronymi Pezii*. PROLOGUS AUCTORIS. CAP. I, Beati natales ac geſta ante epiſcopatum, diu prædictum ac tandem collatum 378. CAP. II. Duo cœnobia ab illo fundata; tria reformata; eliminata ſacerdotum incontinentia, & amiſſus propterea epiſcopatus 380. CAP. III. Iter Beati Romanum; firmata & aucta dignitas, reditus & eum ſecuta miracula; juſta ſeveritas; miſericordia; liberalitas in eccleſias & cœnobia 382. CAP. IV. Ejus ſanctiſſimus obitus; ſolennes exſequiæ; miracula quædam ad ſepulcrum 385. CAP. V. Gottwicenſis cœnobii reformatio; Beati apparitiones & miracula recentiora 387

Amadeus conf. ex Ord. S. Franciſci, Mediolani in Inſubria, COMMENT. PRÆV. § I. Legitimus hujus Beati cultus oſtenditur, & ſanctitas ejus contra Bzovium vindicatur 562. § II. Examen librorum vel opuſculorum quæ ſub nomine hujus Beati circumferuntur 564. § III. Oculati Actorum teſtes, antiquus eorum collector, & ab his diſcrepans recentiorum quorundam ſcriptorum narratio examinatur 567. § IV. Congregatio Amadeitarum ab eodem Beato inſtituta & poſtea juffu Pontificum Romanorum Franciſcanis

INDEX SANCTORUM

ciscanis Observantibus unita 569. ACTA au-
 ctore anonymo cœvo. Accepimus ex Ms. quod
 R: P. Franciscus Haroldus Minorita Hibernus,
 nobis describi curavit, & quod anno 1669 ad-
 huc in Romano S. Isidori conventu servabatur.
 PROLOGUS 472. CAP. I. Beati patria, variæ
 virtutes, pueritia & adolescentia 573. CAP. II.
 Religiosa ipsius vita in Ordine S. Hieronymi,
 desiderium martyrii, & quædam miracula eo
 tempore patrata 575. CAP. III. Revelatio de
 intrando Ordine Minorum; iter in Italiam,
 consultatio cum quodam eremita, & varia mi-
 rabilia quæ ei in via contigerunt 576. CAP. IV.
 Pia ipsius commoratio prope Assisium, dæmo-
 nis minæ, & mirabilia quædam precibus ejus
 facta 579. CAP. V. Admissio ad Ordinem Mi-
 norum, variæ in eo persecutiones, migratio
 ad conventum Mediolanensem, & publica fan-
 citatis miraculorumque ejus fama 580. CAP.
 VI. Migratio ipsius ex Mediolanensi Minorum
 conventu ad alios ejusdem Ordinis conventus,
 in quibus varia patrat miracula 583. CAP. VII.
 Alia miracula quæ precibus Beati contigerunt,
 dum in conventu Oppreno habitabat 585. CAP.
 VIII. Miracula, quæ precibus Beati patrata
 sunt, cum ad alterum conventum in terra Ca-
 strileonis transfisset 587. CAP. IX. Lis Beato in-
 tentata ob acceptum quemdam conventum: do-
 natio aliorum conventuum & nonnulla miracu-
 la quæ tunc contigerunt 590. CAP. X. Vene-
 num Beato propinatum, apparitio Deiparæ,
 fecunditas mulieribus obtenta, mira ægrorum
 sanatio, & quædam B. Amadei prophetia 593.
 CAP. XI. Variæ Beati prædictiones eventu pro-
 batæ & acceptio novorum conventuum 595.
 CAP. XII. Mediolani invidia contra Beatum ex-
 orta, & ibidem locus ei datus ad ædificandum
 conventum, propter quem multis contumeliis
 & injuriis afficitur 597. CAP. XIII. Romana
 Beati commoratio & congregatio ipsius inter ad-
 versitates novis conventibus mirabiliter aucta
 600. CAP. XIV. Discessus Beati Romæ in Lom-
 bardiam; pius obitus Mediolani, honorificæ
 ibidem exsequiæ, & miracula quæ ante sepul-
 turam ejus patrata sunt 602. CAP. XV. Alia
 miracula quæ post sepulturam Beati usque ad
 annum MCDLXXXVI contigerunt 604.
 Anicetus & plures alii martyres Nicomedenses
 COMMENT. PRÆV. Cultus, elogium, consanguini-
 tatis, tempus martyrii, Acta 705. COMPEN-
 DIUM MARTYRII auctore anonymo, è codice
 Ms. bibliotheca Casarea Vindobonensis inter-
 prete J. P. 707
 Antoninus martyr. Cultus ejus apud Græcos, mar-
 tyr synonymus an ab hodierno distinguendus?
 413
 Asteria five Hæstria V. M. Bergomi in Italia COM-
 MENT. PRÆV. Cultus ejus, translationes & A-
 cta 539. ACTA ex *Lectionario veteri Bergo-*
mensis ecclesie Ms. 541
 Auctor episc. conf. Metis in Gallia COMMENT.
 PRÆV. De cultu & ætate 536. NARRATIO Pau-
 li Diaconi de S. Auctore episcopo Metensi 537

B

Bassa, Paula & Agathonica Carthagine ex
Martyrologio Romano. 533
 Blanus seu Blaunus in Scotia, ex *Breviario Aber-*
donensi & Martyrologiis 560

C

Cæcilia seu Clara virgo, abbatissa Romari-
 ci montis in Lotharingia. SYLLOGE de cul-
 tu & gestis 732
 Caietanus Thienæus conf. Clericorum Regularium,
 vulgò Theatinorum fundator Neapoli in Camp.
 Italiæ. COMMENT. PRÆV. § I. Sancti patria, na-
 tales, nomen, educatio, innocentia vitæ, pia
 erga Deiparam affectio, studia, virtutes, ædi-
 ficatio ædis sacræ 240. § II. Aula Romana Cai-
 etani moribus illustrata, munus in ea gestum;
 sacerdotium, pueri Jesu amplexus, Cælitum
 patrocinium matri impetratum, præclara de so-
 dalitio Vicentino merita 242. § III. Acta Vene-
 tiis ac Romæ; Ordo Clericorum Regularium
 ejusque fundatores; quis primus inter illos in
 ipsius institutione antesignanus; cur Theatino-
 rum nuncupatus 245. § IV. Difficultates novi
 Ordinis institutioni interjectæ; approbatio ejus-
 dem Apostolica, professio solennis, Præpositi
 electio, varia circa Ordinem expensa 248. §
 V. Sancti patientia duris probata, Ordinis præ-
 fectura, suscepta Romani Breviarii reforma-
 tio; præclara de pestiferis ac egenis merita;
 compositæ discordiæ Veronenses, Venetum
 valetudinarium promotum, tenax in retinendo
 apostolicæ vitæ rigore propositum 251. § VI.
 Acta Neapoli, Venetiis, Veronæ; mira oculo-
 rum custodia; prodigia 253. § VII, itera-
 tum domus Neapolitanæ regimen, iter eò in-
 stitutum; morbi causa; obitus piissimus; spi-
 ritu propheticò idem à S. Petro de Alcantara
 cognitus, sedati post illum tumultus Neapoli-
 tani patrocinio Caietani; nonnullæ ejusdem
 sententiæ; concursus ad corpus; elogia 256.
 § VIII. Virtutes. Innocentia vitæ, corporis af-
 flicatio, custodia sensuum, virginitas; ead-
 em in aliis virtus promotæ; tria excitata mu-
 lierum monasteria 258. § IX. Rerum terrenarum
 contemptus, studium paupertatis, fiducia
 in Deum; divina cum in eum, tum in Ordinem
 ejus providentia 261. § X. Amor erga De-
 um & proximum, studium orationis 263. § XI.
 Peculiares patroni cælitæ, pia erga SS. Eucha-
 ristiæ affectio, ejusdem usus in aliis promo-
 tus; nitor & majestas templi, sacrorum ritus,
 prudentia, mens cælitæ illustrata 266. § XII.
 Animi demissio & obedientia 268. § XIII. Ap-
 paritiones Christi Domini ac Deiparæ Virginis;
 miracula à Sancto vivente patrata 270. § XIV.
 Cultus beatificationi prævius impetitur; & mag-
 is inde confirmatur 271. § XV. Sancti beatifi-
 catio, officium ac missa: Lætitiæ publica, mi-
 raculum 273. § XVI. Miracula publico Roma-
 næ Rotæ calculo comprobata 275. § XVII. A-
 cta in causa solennis canonizationis 277. § XVIII.
 B. Caietanus Sanctorum numero adscriptus; cæ-
 remoniæ & apparatus, Officia ac Missa 278.
 § XIX. Scriptores, qui S. Caietani gesta litte-
 ris commendarunt 280. VITA auctore R. P.
 D. Antonio Caracciolo Clerico Regulari. PRO-
 LOGUS AUCTORIS CAP. I. Natales, nomen,
 Romæ gesta; sodalitiæ divini amoris ac Hie-
 ronymianum; iter Venetum, xenodochium re-
 formatum 282. CAP. II. Deus ob Caietanum
 Reip. Venetæ propitius; bona pauperibus dis-
 tributa; molitio novi Ordinis; ejusdem socii
 285. CAP. III. Superatæ difficultates; profes-
 sio religiosa; primus Ordinis Præpositus, pau-
 pertas, nomen, incrementum 286. CAP. IV.
 Caieta-

AD TOMUM II AUGUSTI.

- Caietanus ac socii ejus crudeliter Romæ excruciatum ac miro modo liberatum 288. CAP. V. Sancti præpositura Venetiis, divina ibidem providentia, ablegatio Caietani Neapolim 291. CAP. VI. Sex alii Neapolim missi, mutatio domicilii, paupertas apostolica à Sancto defensa 292. CAP. VII. Alia Neapoli domus, patratum à Sancto miraculum; iter Romanum; data Patribus ædes sacra S. Pauli 294. CAP. VIII. Hæresis Lutherana & impietas Neapoli detectæ & repressæ, specimina paupertatis Veronæ; reditus Venetias; miracula 297. CAP. IX. Rarum pietatis exemplum; contractus morbus, piissimus obitus; Duo singularia precibus ejus attributa; sententiæ; compendium vitæ 299. GLORIA POSTHUMA *ex miraculis*. § I. Miracula primo à Sancti morte sæculo patrata, atque ea primum quæ ad animum commoda spectant 301. § II. Beneficia corporis prædicto sæculo Sancti ope collata; mali genii repressi 302. § III. Fortunæ bona per Sanctum sospitata 304. § IV. Sancti miracula postmodum conscripta, ac continuata usque ad annum Christi MDCXXI. 306. PARS PRIMA. Miracula per flores altaris S. Caietani patrata 306. PARS SECUNDA. Miracula per oleum lampadum 307. PARS TERTIA. Miracula sacris imaginibus & sola Sancti invocatione perpetrata; alia in favorem mortuorum ac moribundorum 310. PARS QUARTA. Infortunia ex lapsu mirificè sospitata 312. PARS QUINTA. Pericula rhedarum ac carrucarum mirum in modum fugata 314. PARS SEXTA. Mirabiles eventus in mari 316. PARS SEPTIMA. Infirmiæ variæ Sancti patrocinio depulsæ, parturientes liberatæ 318. PARS OCTAVA. Utera & calculus curata, latrocinia ac maleficia &c. depulsa, tui & pestifera lues Neapoli 320. GLORIA POSTHUMA ex singulari erga Sanctum Veneratione per varios Europæ tractus diffusa; sepulcrum Neapoli; domus Lutetiae Parisiorum 323. Cantidius Cantidianus & Sobel martyres Ægyptii cultus apud Græcos & Latinos 72. Carpophorus, Exanthus, Cassius, Severinus, Secundus & Licinius martyres Novocomenses 187. Cassianus episc. conf. Augustoduni in Gallia. COMMENT. PRÆV. § I. Verus Sancti cultus, miracula & translationes 59. § II. Sancti patria, ætas, gesta extra Galliam, adventus ad Eduos, incerta omnia 61. § III. Cassiani in episcopatu Augustodunensi successio & Acta 62. VITA *ex codice Ms. S. Germani Parisiensis num. 807 cum ceteris nostris Mss. collato* 64. HISTORIA translationis & miraculorum S. Cassiani, *ex perantiquo codice D. Claudii Jolii Parisiensis canonici* 66. APPENDICULA *ex sermone* de tumulatione sanctorum Christi martyrum Quintini, Victorici & confessoris Cassiani 68. Cassianus episc. confessor Beneventi in Italia 723. Clara virgo prima sancti Francisci discipula, Alfisi in Umbria. COMMENT. PRÆV. § I. Antiquus Sanctæ cultus ex Martyrologiis & Officio ecclesiastico, elogia, Acta eorumque scriptores 739. § II. Quædam circa veram Sanctæ genealogiam, religiosam professionem, Ordinis institutionem & auctorem Regulæ examinantur 742. § III. Aliqua Sanctæ gesta in antiquis Actis prætermissa, vel diverso modo narrata, discutuntur 745. § IV. Canonizatio Sanctæ & insana impudensque adversus ipsam calumnia breviter refutata 749. § V. POSTHUMA SANCTÆ GLORIA ex honorifica corporis translatione, visitatione sepulcri, veneratione reliquiarum, & quibusdam miraculis 752. VITA auctore anonymo cœvo, *ex membraneo Mss. nostri codice P. Ms. 19, qui cum duobus aliis Mss. codicibus & editione Suriana collatus est*. PROLOGUS 754. CAP. I. Sanctæ natales, pia pueritia, conversio ad vitam perfectiorem, & constantia in proposito 755. CAP. II. Publica virtutum ejus fama, amor humilitatis, mirapans oleique multiplicatio 757. CAP. III. Austerior vivendi ratio, & efficacia orationum ejus 758. CAP. IV. Eximia ejus devotio erga sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum, & Crucem Christi; cujus signo varia miracula patrat 760. CAP. V. Sollicitudo sanctæ Abbatissæ erga suas subditas; extasis ejus cum sancto Francisco, & prodigiosa panum benedictio 762. CAP. VI. Ultimus sanctæ Virginis morbus, in quo ab Innocentio IV Pontifice visitatur, & felix illius obitus 763. CAP. VII. Honorificæ ipsius exequiæ; miracula post mortem, & solennis canonizatio 765. Celsus confessor apud Lemovices in Gallia 191. Conradus Nantuinus Wolfratshufi in Bavaria. SYLLOGE de cultu, ætate & miraculis 214. Crescentio, Arcaneo cum pluribus sociis MM. *ex codd. Hieron.* 534. Crescentius, Severus & alii 534 *ex codd. Hieron.* Martyres Romani milites CLXV; item de Claudio & sociis 534. Crescentianus, Largus & plures alii martyres in Oriente *ex Hieron.* 411. Cyriacus, Largus, Sinaragdus & socii Martyres Romæ. COMMENT. HIST. § I. Antiquis horum Martyrum cultus, sed intricatæ de iisdem Martyrologiorum annuntiationes 327. § II. Auctoritas veterum Actorum examinatur 329. § III. Quid censendum de conversione, patria & nobilitate Cyriaci; quæ in Ms. codice Palatino narrantur 332. § IV. Sepultura S. Cyriaci & translatio reliquiarum ejus ad urbem Romanam 334. § V. Insigne miraculum quod Romæ ad reliquias sancti Cyriaci contigit 336. § VI. Reliquiæ quædam S. Cyriaci Romæ Bambergam translatae 338.

D

- D Eufedit conf. Romæ *ex Marlio Romano* 542. Arigius vel Aredius conf. Archiep. Lugdunensis in Gallia. SYLLOGE APOLOGETICO-HIST. § I. Varia nominis efformatio, criminationes contra Sanctum, uti & defensio pro eodem apologetica 543. § II. Cultus; Sancti decessor in episcopatu; ad S. Aridium Vapincensem, non ad nostrum Gregorii magni epistolæ; quid de epistola S. Columbani; studium erga ædes sacras 546. § III. An Sanctus in Hispania obierit; duratio episcopatus ac mortis annus incerta, variæ de aliis Arediis vel Arigiis observationes 548. Digna Virgo Tuderti in Italia 633. Domitianus episcopus Catalauni in Gallia 413. S. Donatianus episc. conf. Catalauni in Gallia 188. Donatus episc. mart. & Hilarius etiam mart. Aretii in Tuscia 188. Donatus conf. Imolæ in Italia 191. Donatus episcopus Vesontionensis in Comitatu Burgundie. COMMENT. HIST. 197.

Elcuthe-

INDEX SANCTORUM

E

- E** Leutherius & Leonides MM. *Ex Mar-
lio Rom. & Fastis Græcis* 342
- Emygdus ep. & martyr Asculi in Piceno. **COM-
MENT. PRÆV. § I.** Ejus cultus apud Ascula-
nos & alibi 16. § II. Acta ipsius varia; eorum
auctoritas, annus martyrii 18 § III. Ejus mi-
racula quædam selecta usque ad seculum XIV.
22. § IV. Continuatio miraculorum à seculo
XIV usque ad annum MDCCIII, 24. Eorumdem
continuatio usque ad annum 1730. 27. **ACTA**
*S. Valentino, S. Emygdii discipulo tribui so-
lita, ex Officio pervetusto ecclesie Asculanae,
secundum editionem anni 1522, collato cum
vetere Ms. bibliothecæ Vallicellenis apud RR.
PP. Oratorii Romani.* **PROLOGUS AUCTORIS**
28. **CAP. I.** Sancti patria, conversio, mira-
cula, iter Romanum. **CAP. II.** Prodigia Ro-
mæ patrata, gentiliū conversiones, promo-
tio Sancti ad episcopatum Asculanum 31. **CAP.**
III. Labores ejus apostolici & miracula apud Pi-
ctavenfes & Asculanos 32. **CAP. IV.** Conver-
siones ethnicorum in Piceno, & præsertim A-
sculi; & S. Emygdii martyrium admirabile 33
- Erneus abbas apud Cenomanos in Gallia **COMMENT.**
PRÆV. 425. **VITA** auctore anonymo & suppa-
ri *ex Legendario Ms. Cenomanensi ecclesie col-
legiata S. Petri de curia, collato cum duobus
aliis exemplaribus Mss.* 426
- Euplius vel Euplius diaconus & martyr Catanæ in
Sicilia. **COMMENT. PRÆV. § I.** Memoria in Fastis,
elogia; publica veneratio ex ædibus sacris, mi-
raculis & hymnis; corporis status ac cultus a-
pud Trivicenses, ejusdem translatio 710. § II.
Os sancti Trivico translatum Catanam; publi-
cæ ibidem illa occasione venerationis incremen-
tum, sacri istius pignoris recognitio ac solen-
nis pompa hanc consecuta 712. § III. Sancti no-
men, vitæ institutum, martyrium & aliquot ei
adjuncta 714. § IV. Confessio duplex, annus
mortis, sepultura 716. § V. Judex, fons mi-
raculosus productus &c. Acta martyrii 717. §
VI. Quædam sancti Martyris miracula 720. **ACTA**
CONSULARIA *ex Annalibus Cæsaris Baro-
nii tomo 2 ad annum 303 num. 146, cum aliis
exemplaribus collata* 721
- Eusebius episc. conf. Mediolani in Insubria. **SYL-
LOGE** de cultu, ætate, successione & gestis
724
- Eusebius martyr Antiochiæ. Cultus apud Græ-
cos & Latinos, elogia, Actorum examen 70
- Euticia, Maria virgo Dei & VI Innocentes 534
ex codd. Hieron.

F

- F** Alcus & Nicolaus eremitæ in Apulia 475
- Famianus conf. Ordinis Cisterciensis anacho-
reta, Galleffi in hodierno agro Romano. **COM-
MENT. PRÆV.** De Sancti cultu, gestis, ætate
& professione 389. **VITA** *ex editione Galleffina
anni 1576, 391.* **APPENDIX** de Ms. Officio,
Missâ, & recentiore imagine 392. **APPENDIX**
ALTERA *ex Arario sacro Pennatiano edito an-
no 1723, 393.* **MIRACULA** 394
- Faustinus vel Faustus martyr Mediolani in Insubria. **COMMENT. HIST.** Sancti cultus, tempus
martyrii & Acta discutiuntur 184
- Firmus & Rusticus martyres Veronæ in Italia.
COMMENT. PRÆV. § I. Immemorabilis horum

Sanctorum cultus, varia eorumdem Acta, &
tempus martyrii 414. § II. Controversia inter
Veronenses & Bergomates de sacris corporibus
horum Martyrum 416. **ACTA** *ex Ms. Passio-
nali pergameno mensis Augusti fol. 45 pag. A,
quod apud Canonicos Regulares Bodecensis cœ-
nobii in diocesi Paderbornensi servatur.* **CAP.**
I. Sanctorum patria, nobilitas & martyrium
419. **CAP. II.** Prima horum Martyrum sepul-
tura, quædam miracula & variæ translationes
421

Florianus & Filistinus martyres *ex Hieron.* 73

G

- G** Augericus episc. conf. Cameraci in Belgio.
COMMENT. PRÆV. § I. Cultus ejus 664. §
II. Ejusdem reliquiæ 666. § III. Ejusdem A-
cta vetera quæ fuerint, quæ supersint 668. §
IV. Capita quædam ad Sanctum spectantia, si-
gillatim discussa 671. **ACTA** auctore anonymo,
*ex insigni codice nostro membraneo Ms. P. 155
cum aliis Mss. collato.* **CAP. I.** S. Gaugerici
natales, studia eximie sanctitati juncta, evectio
ad sacros Ordines & episcopatum 672. **CAP. II.**
Alia miracula viventis, felix obitus & locus
sepulcri celeberrimus 673. **ACTA ALTRA** au-
ctore anonymo; eodem tamen illo qui Chro-
nicum Cameracense & Atrebatense vulgatum
composuit, *ex vetustissimo Ms. D. Pseud-hom-
ine Canonici Cameracensis usque ad librum ter-
tium, inde ex aliis, non inferioris notæ codi-
cibus Mss.* **LIBER PRIMUS.** Argumentum epi-
stolæ præviæ. Epistola auctoris prævia ad Ge-
rardum episcopum Cameracensem 675. **CAP. I.**
Sancti patria, parentes, educatio sancta,
memoria & ingenium felix, tonsura clericalis
677. **CAP. II.** Ejus promotio usque ad diaco-
natum; conversio & sanatio ethnici leprosi 679.
CAP. III. Ejusdem evectio ad episcopatum;
prodigiosa liberatio vincitorum duodecim 680.
LIBER SECUNDUS. Prologus auctoris. **CAP. I.**
Virtutes ejus episcopales; gemina liberatio ca-
ptivorum divinitus obtenta 683. **CAP. II.** Ma-
teria concionum ejus ordinaria; misericordia
erga pauperes maxima; sanatio cæci 684. **CAP.**
III. Ministerium angelicum; mancipiorum li-
beratio, præparatio sepulcri, morbus, obi-
tus, exsequiæ 686. **LIBER TERTIUS.** Prolo-
gus auctoris. **CAP. UNICUM.** Miracula post ob-
itum Sancti facta 689. **APPENDIX** ad librum
tertium ex ejusdem auctoris Chronico Came-
racensi & Atrebatensi in antiquis Vitæ hujus ex-
emplaribus posterius adjuncta. Miracula recen-
tiora præcedentibus 691
- Gerardus conf. in Castro Gallinario diocesis So-
ranæ in Italia. **COMMENT. PRÆV.** Publicus hu-
jus Sancti cultus, sacre reliquiæ, Acta, pa-
tria & tempus quo vixit & obiit 693. **ACTA ET**
MIRACULA auctore incerto, *ex antiquo codice
membraneo qui in ecclesia Castri Gallinarii con-
servatur, cum aliis apographis collato* 695
- Gezzelinus seu Gitzelinus conf. Slebusrodæ apud
Coloniam Agrippinam 172
- Gratilianus & Felicissima virg. MM. Faleriæ in
Tulcia. **COMMENT. PRÆV. § I.** Cultus è Fastis
sacris, palæstra martyrii, depositio corporum;
an hæc Felicissima apud Viterbienses; tempus
passionis 725. § II. Reliqua circa tempus mar-
tyrii expensa; conversio parentum S. Gratilia-
ni; Actorum exemplaria & valor 727. **ACTA**
*ex editione Splendiani Andrea Pennatii, cum
exem-*

AD TOMUM II AUGUSTI.

exemplaribus Mss. à nobis collata 728
Gregorius Spatharius & focii multi martyres Constantinopolitani COMMENT. PRÆV. § I. Sanctorum martyrum numerus, elogium; alii tempore ab his distincti; dies passionis, uti & causa, quæ imago Christi Constantinopoli fuit 428. § II. Præcipuæ in dictæ imaginis propugnatione partes cui adscribendæ 430. § III. Annus martyrii; aliorum in illo figendo parachronismi; Acta; Sanctorum apparitio & inventio 432. ACTA auctore anonymo, è codice Ms. bibliotheca Cæsarea Vindobonensis, interprete Joanne Pinio. CAP. I. Origo hæresis Iconoclastarum; nostri sub ea Martyres; Leo Isaurus 434. CAP. II. S. Germani archiep. CPolitani cum Leone oratio, vaticinium; constantia in fide cum illius tum aliorum adversus Iconoclastas 439. CAP. III. Sanctorum certamina ac martyrium; inventio ac translatio corporum; eorum inspectio ac miracula 443

H

Hathumarus conf. primitis Paderbornensis episc. Paderbornæ in Westfalia. SYLLOGE HIST. § I. Legitimus Sancti cultus & varia ejusdem elogia 448. § II. Chronologica præcipuorum gestorum series 450
 Herculanus episc. conf. Brixia in Italia 731
 Hilaria & focia MM. Augusta Vindelicorum 700
 Hireneus, Eraclus & Dalsius martyres Axiopolitani ex Hieron. 72
Hormisda conf. Romanus Pontifex. COMMENT. HIST. § I. Sancti cultus, patria, ætas, successio & obitus 155. § II. Gesta cum vasro & impio imperatore Anastasio 156. § III. Rem Catholicam in Oriente sub Justino Cæsare restituit 158. § IV. Alia sancti Pontificis præclarè gesta 160
 Hormisda martyr in Persia 341
Hugo episc. ac conf. Autissiodori in Gallia. COMMENT. PRÆV. § I. Cultus Sancti publicus ac illustres ejus natales 550. § II. Vita ejus ætica apud Cluniacenses, regimen monasterii S. Germani Autissiodorensis; variæ de eodem notitiæ; episcopalis in ista urbe dignitas 552. § III. Hospitalitas ac beneficentia, obitus, Auctorum notitia & cuiusdam alterius auctoris 554. ACTA ab anonymo synchrono conscripta; ex historia episcoporum Autissiodorensium parte prima, apud Labbeum in Nova bibliotheca Mss. librorum tomo I à pag. 460, CAP. I. Natales, educatio in monasterio Cluniacensi, regimen Autissiodorensis episcopatus, virtutes ac prophetia 556. CAP. II. Munificentia ac misericordia; serenitas aëris exorata, mira suspensio in lapsu turris; pax inter dissidentes composita, cura in rebus ecclesiasticis, mortis prædictio; obitus, sepultura 558
 Hugolina virgo Vercellis in Insubria 395. Ejus elogia 397
 Hyperechius presb. conf. Cultus apud Græcos, apophthegmata, ætas 190

I

Jacobus eremita Amidæ in Mesopotamia 161
 Joannes Plebanus & Leo Bembus Venetiis in illustri S. Laurentii Parthenone. Commentarius Conradi Janningi P. M. Præfatiuncula. CAP. I. De die cultus, statu ac inventione corporis, cultuque ipso B. Joannis Plebani 475.

CAP. II. Cultus B. Joannis & B. Leonis antiquus, per continuationem & translationes solemnes confirmatus 477. CAP. III. Alia translatio B. Joannis cum S. Candida virg. mart., nec non B. Leonis Bembi 478. CAP. IV. De cultu, episcopatu; martyrio, vita, inventione corporis; ætate B. Leonis Bembi, quid certum dubiumve sit 479. CAP. V. Inventio corporis & miracula S. Joannis Plebani 481
Joannes Firmantis sive Alvernici ex Ord. Fratrum Minorum, in monte Alverno in Italia. COMMENT. PRÆV. § I. Testimonia de immemorabili hujus Beati cultu, notitia de Actis; eorumque scriptoribus 453. § II. Examen aliquarum rerum, quæ in antiquissimis Actis, post hunc Commentarium excudendis, non memorantur 456. ACTA auctore anonymo coævo, ex veteri codice Ms. membraneo, qui servatur Florentia in bibliotheca Conventus sanctæ Crucis, pluteo 26 à dextris. PROLOGUS 459. CAP. I. Pia Beati pueritia; commemoratio inter Canonicos regulares; transitus ad Ordinem Minorum; & in eo varia pietatis exercitia 460. CAP. II. Austeritas ejus poenitentia, fructuosæ prædicationes; & infusa sacræ Scripturæ intelligentia 462. CAP. III. Spiritus prophetiæ Beato datus; alta illius contemplatio, & apparitiones SS. Laurentii & Francisci eidem factæ 464. CAP. IV. Variæ ejusdem Beati visiones, in quibus Christus, Deipara & angeli & demones ei apparebant 466. CAP. V. Ultimus beati viri morbus, monita ad Fratres Minores, pius obitus, & revelatio de beatitudine ipsius 468. ACTA ALIA ex Ms. Speculo S. Francisci & sociorum ejus lib. 2 cap. 51 & sequentibus, cujus exemplar servatur in bibliotheca Minoritarum Lovaniensium, ex qua habemus ecgraphum, quod in Museo nostro exstat codice O. Ms. 20 & quod cum Mss. ejusdem Speculi apographis collatum est. CAP. I. Sublimes Beati Joannis Alvernici contemplationes, & mira ecstasis, quam tempore consecrationis Missæ habuit 469. CAP. II. Divini favores huic Beato collati, & mira Christi apparitio quæ eidem facta est 471. CAP. III. Aliæ apparitiones & revelationes, quæ eidem sancto contigerunt 473
Jordanus Forzate ex Ord. S. Benedicti Patavii in Italia. COMMENT. HIST. § I. Immemorabilis & hæcenus perseverans Beati cultus ex variis monumentis probatur 200. § II. Acta Beati ex Scardeonio, nobile ejus stemma, difficultas chronologica circa nativitatem & religiosam illius professionem examinantur 202. § III. Monastica Beati vita, & gesta pro salute patriæ usque ad captivitatem ejus discutuntur 205. § IV. Captivitas & reliqua Beati gesta usque ad obitum, post quem sacræ ejus reliquiæ Venetiis Patavium translatae sunt 208. § V. Miracula seu beneficia, quæ intercessione hujus Beati usque ad nostram ætatem contigerunt, & quæ partim ex Ms. libro Italico Latine contraximus 210
Jonius presb. & martyr apud Castrenses in Gallia. COMMENT. PRÆV. 13. ACTA BREVIORA auctore anonymo, ex codice Ms. Bodecensi, collato cum editis 15
Julianus & focii martyres in Istria ex Hieron. 700
Justus & Pastor martyres Compluti in Hispania. COMMENT. PRÆV. § I. Antiquitas cultus eorum ac dilatatio 143. § II. Acta, martyrium, patria, parentes, ætas; tempus martyrii 145. * * * * 2 § III.

INDEX SANCTORUM

§ III. Eorum sepulcrum, corporum translationes, ac status 147. § IV. Eorundem reliquiarum locis variis honoratae; frequentia miracula 151. ACTA auctore anonymo sed antiquissimo, ex Ms. Trevirensi S. Maximini, collato cum editione Suriana 154. ACTA METRICA auctore vel Asturio Toletano, vel, ut plerique volunt, S. Isidoro Hispalensi ex Officio Mozarabum impresso 155

L

L Laurentius archidiaconus ac martyr Romae. Item Orientius ac Patientia Sancti, ut fertur parentes, Oseae in Arragonia. COMMENT. PRÆV. § I. Memoria in antiquis Factis, cultus apud Latinos ac Græcos, ædes sacræ ac publica monumenta Romae 485. § II. Alia per Occidentem loca sacra prodigiis nobilitata 487. § III. Templum Constantinopoli; honorifica Patrum Latinorum de S. Laurentio elogia 489. § IV. Res gestæ quædam ac martyrium S. Laurentii auctoritate antiquorum Patrum stabilita 491. § V. S. Laurentius magnus thaumaturgus fuisse ostenditur ex Patribus; prodigium & victoria S. Henrico indulta; violatio festi punita, mirum, sed suspectum S. privilegium 493. § VI. Locus palæstræ, sepultura; inventum Romæ corpus seculo xv, reliquiarum 496. § VII. Sacra lipsana in Gallia, Germania ac Belgio 498. § VIII. Sancti nomen, an SS. Orientius & Patientia parentes ejus; Cultus illorum, reliquiarum, Acta; an S. Orientius episcopus. Aufciensis ejusdem frater 501. § IX. S. Laurentii nobilitas, studia; an S. Sixtus ei tradiderit calicem, quo usus fuisse fertur Christus Dominus in ultima cœna, quique in Hispania deinde asservatus putatur 504. § X. An S. Laurentius fuerit in Hispania natus 506. § XI. S. Laurentius in quo Hispaniæ loco natus 507. § XII Exemplaria Actorum; Sancti eisdem immixti; an primigenia à SS. Patribus visa; hymnus Prudentii & Actorum compendium 510. HYMNUS auctore Aurelio Prudentio lib. αὐτὸς ἀφ' αὐτῶν, qui apud Theodoricum Ruinartium inter Acta Martyrum sincera & selecta est editus, & cum aliis exemplaribus collatus 512. ACTA alia ex Martyrologio Adonis ad diem x Augusti 518. GLORIA POSTHUMA § I. Miracula, apparitiones ac pœnæ ob irreverentiam erga Sanctum irrogatæ 520. § II. Peccator, injecto à S. Laurentio in stateram calice, dicitur salutem consecutus 523. § III. Historia calicis & stateræ an rectè adscripta S. Henrico imperatori; Sanctus in tempestate ac peste sospitator 525. § IV. Ædes sacræ in Italia, monasterium ac templum Scorialense in Hispania; miraculum quod à nonnullis refertur ea occasione. § V. Historia corporum S. Laurentii ac S. Stephani protomartyris miro modo, ut fertur, in eodem sepulcro Romæ junctorum. Ecclesiæ in agro Verano ornatus 528. § VI. Alia quædam mira de S. Laurentio memorantur 531

M

M Acarius & Julianus martyres in Syria ex Martyrologiis. 700
Malchus episcopus conf. Lismori in Hibernia, ex vita S. Malachia 561
Margarita vidua apud Septempedanos Piceni in I-

talia. COMMENT. PRÆV. § I. Natales, cognomentum, conjugium, proles, vita vidualis, miraculum, tempus vitæ ac mortis, sepultura 117. § II. Miracula, cultus publicus, gratiæ spirituales à sede Apostolica eidem annexæ, translatio corporis, monumenta Sanseveriniana; Vitæ 119. VITÆ FRAGMENTUM, auctore D. Pompilio Caccialupo ex P. Gallonii tom. A apud PP. Oratorii Romæ. Sanctæ natales apparitio Domini, miraculum, matrimonium, vitæ austeritas 120

Marinus Senex martyr Anazarbi in Cilicia. COMMENT. PRÆV. Patria, publica apud Latinos ac Græcos veneratio, elogia, tempus martyrii, Acta. 346. ACTA auctore anonymo, è codice Ms. bibliotheca Casarea Vindobonensis 347. Severus presb. conf. Viennæ in Gallia. COMMENT. PRÆV. Cultus, patria, ætas & gesta 349. VITA ex Breviario Viennensi anni 1522, 350

Martinus Brivensis martyr in Lemovicis Galliarum. SYNOPSIS de cultu, loco ejusque traditionibus 412

Martyres viri XI, Virgines XIII, item Afra & milites VII ex cod. Hieron. Epiernacensi. 533

Martyres Romani Petrus & Julianus seu Juliana & XVIII focii 187

Martyres anonymi Nicopolitani ex Hieron. 633

Martyres CC monachi Caradignenses prope Burgos in Hispania. COMMENT. HIST. § I. Eorum cultus & reliquiarum 162. § II. Eorundem Acta 165. § III. Miracula quædam 167

Martyrum magnus numerus Alexandriæ & reliquiarum Ægypto ex Martyrologio Romano 532

Milites martyres CXXV. Ex Hieron. 143

Memmius episcopus conf. Catalauni in Gallia. COMMENT. PRÆV. § I. Cultus vetustissimus, ætas incerta 4. § II. Vita sæpius interpolata & aucta æque incerta 6. § III. Inventio sacri corporis, elevationes, summa veneratio, miracula & reliquiarum 7. § IV. Nonnulla miracula circa tempus ultimæ visitationis facta; sollemnissima annua supplicatio 9. § V. Memmio perperam adscripta 10. VITA ex Bosqueti tom. I. Historiarum ecclesiæ Gallicanae 11

Mummolus abbas conf. Burdigalæ in Gallia 351

Myron Thaum. episcopus conf. in insula Cretensi. COMMENT. PRÆV. Cultus, elogia, Sancti gesta, tempus vitæ, Actorum compendium, quod hic datur 342. ACTORUM COMPENDIUM auctore anonymo, è codice vetusto bibliotheca Casarea Vindobonensis 344

N

N Azarius, Juliana, Agape V. V., Eutychnianus, Corintho, Diomedes & Metrodora virgo. Ex Hieron. 341

Nonna mater S. Greg. Nazianzeni. SYLLOGE HISTORICA § I. Nominis etymon, idea virtutum 78. § II. Affectio erga filios; mariti conversio; mira Sanctæ sanatio; tempus mortis; cultus 80

Numidicus & plures alii martyres Africani ex S. Cypriani ep. 35 al. 40 410

O

O Nion, Tiburtinus cum multis, martyres Alexandrini. Ex Hieron. 412

Oswaldus rex & martyr in Anglia. COMMENT. PRÆV. § I. Natales, educatio, victoria, regnum,

AD TOMUM II AUGUSTI.

gnam, fidei Christianæ propagatio, ecclesia perfecta, erectus episcopatus 83. § II. Conjugium, proles, prodigiosa sanatio à peste, prænotio mortis; tempus vitæ; locus mortis; elogium, miracula; dextera à corruptione immunis 85. § III. Dextera ubi asservata, uti & ossa; eorum in Flandriam translatio ac elevatio 87. § IV. Ossa apud Winocibergenses combusta; an corpus Sueffione; aliæ alibi reliquiæ; Sancti apparitio, cultus publicus 89. § V. Veneratio publica in Anglia, Belgio ac Germania; ædes sacræ, monumenta 91. § VI. Acta typis edita ac Mss.; eorum, quæ vulgamus, auctor, & nonnullæ circa illa observationes 92. VITA auctore D. Drogone monacho cœnobii Winocibergensis in Flandria, *ex ejusdem monasterii Mss.* PROLOGUS AUCTORIS. CAP. I. Natales, educatio, administratio regni, victoria per crucem relata, ejusdem prodigia 94. CAP. II. Sancti studium in propugnanda apud suos Christi fide, opera piæ; apostolici labores ac dotes Aidani episcopi 96. CAP. III. Manus Sancti à corruptione immunis: religionis Catholicæ propagatio; virtutes, obitus & consecuta huic miracula 98. CAP. IV. Alia quædam prodigia; translatio ossium; maligni spiritus abacti 100. CAP. V. Curatæ febres; Sancti apud Deum patrocinium; quidam sanitate corporis & animæ donatus; uti & puer prædicatione arcanorum & fruitione gloriæ cælestis

101

P

Paris episc. confessor Teani in Italia. COMMENT. PRÆV. ejus cultus & Acta 73. VITA *ex Lektionario veteri excuso ecclesie Teanensis.* CAP. I. Sancti patria, adventus ad Teanenses; horum per illius miracula conversio 74. CAP. II. Ejusdem episcopatus; sanctus obitus; ecclesie; posthuma miracula 76
Pamphilus & Capito MM. Cultus è Fastis Græcis 731
Porcarius abbas ac quingenti monachi martyres Lerinenses. COMMENT. PRÆV. § I. Notitia monasterii Lerinensis, Martyrum cultus, hymnus metricus, tempus martyrii; S. Porcarius cum alio perperam confusus 733. § II. Idemne an diversus à nostro S. Porcario synonymus Martyr qui apud Monverdunenses colitur; nostri Acta ac eorum compendium; expensa in eodem difficultas 735. MARTYRIUM auctore anonymo *ex editis apud Surium ad diem XII Augusti.*

Poma virgo S. Memmii Catalaunensis episc. foror 12

Q

Quiriacus & focii XXIV MM. Augustæ Vindelicorum 702

R

Rathardus presb. conf. fundator cœnobii Dieffensis in Bavaria. COMMENT. PRÆV. Fama sanctitatis, & cultus ex secutis miraculis; ætas non satis distincta; variæ loci vicissitudines 354. VITA auctore Innocentio Keferlohef decano Dieffensi *ex Ms. ibidem.*

Romanus miles martyr Romæ. COMMENT. PRÆV. Cultus ex Fastis, Acta, Sanctus cum alio con-

fusus, publica veneratio, corpus 403. MARTYRIUM *ex Actis S. Laurentii apud Surium ad diem X Augusti*

410

Rufinus martyr Marforum in Italia episcopus. COMMENT. CRIT. § I. Rufinus M. qui xxx Julii colitur ab hodierno S. Rufino distinguendus 633. § II. S. Rufinus qui hoc die Assisi colitur, videtur dicendus Marforum episcopus

634

Rusticula virg. abbatissa Arelate in Gallia. COMMENT. PRÆV. De cultu; ætate & gestis 656. VITA auctore Florentio presbytero Tricastino fere cœvo *ex editione Mabillonii.* PRÆFATIO ad Celsam abbatissam 657. CAP. I. Prolem unicam religioni destinari per visionem intelligit mater; quinquennis ab aliquo rapta, restituitur. Pisce suos reficit, & abbatissæ Liliolæ invita matre consignata; virtutibus elucet. Facta abbatissa sacris ædificiis cœnobium exornat 658. CAP. II. Multis miraculis coruscant, de sua salute fit certior. Dæmonem ter vincit, & apud Clotarium regem accusatur 659. CAP. III. Iteratò accusata custodiæ mancipatur, unde ad regem honorificè deducitur, plurimis miraculis in via patratis 661. CAP. IV. Regi præsentatur, sed percusso ejus filio, libera dimissa suis post alia miracula restituitur, vindicta cælesti punitis adversariis ibid. CAP. V. Binis monialibus ab imminente morte revocatis, ipsa jam senex deficit, omnibusque rectè dispositis moritur 662. CAP. VI. Relicto sui ingenti desiderio, sepelitur ab episcopo. Cæcus lumen recipit, aliique multi curantur. Auctoris epilodus

663

S

Samuel presb. Edeffenus Constantinopoli. Cultus, elogià, tempus vitæ; an hic à synonymo distinguendus?

423

Secundianus, Marcellianus & Verianus martyres in Tuscia. COMMENT. PRÆV. § I. Cultus eorum, Acta, locus martyrii 401. § II. Translationes reliquiarum & veneratio 403. ACTA auctore anonymo, *ex editione Mombricii tom. 2 fol. 263,*

407

Schezelo conf. in territorio Luxemburgensi in Belgio. COMMENT. PRÆV. Cultus, Beatus cum alio confusus; an fuerit Ordinis Cisterciensis; ætas; annus mortis; translatio corporis; an illud inventum; Acta & eorum auctor 175. VITA auctore Herberto monacho Claravallensi, ac Turrium Sardinie archiepiscopo, *ex editione P. Petri Franc. Chiffletii Soc. Jesu 178*

Sergius & Stephanus MM. Cultus ex Fastis Græcis 730

Simpronius, Venerius seti Veneria & alii VII martyres Antiocheni 190

Sancti XXII Martyres Romani *ex Marlio Romano* 69

Stapinus conf. episcopus; ut fertur, Carcaffonensis in Gallia 170

Sixtus Papa II, Quartus, Felicissimus & Agapitus: item Jantarius, Vincentius, Magnus ac Stephanus. COMMENT. PRÆV. § I. Nomen S. Sixti, memoria ipsius & aliorum in Martyrologiis; Veneratio S. Sixti publica è SS. Patribus, ædibus & Officiis sacris & reliquiis 124. § II. Patria, vitæ professio ante pontificatum, gesta in pontificatu; locus tempus & occasio martyrii 127. § III. S. Sixtus una è primis tunc victima; senilis ejus ætas, genus mortis,

vati-

INDEX SANCTORUM

vaticinium ; socius martyrii Quartus ; propo-
 sitæ circa sex alios difficultates 130. § IV. Ar-
 gumenta pro sociis à S. Sixto in passione non
 separandis ; an Prætextatus iisdem addendus ;
 quatuor alii alicubi notati ; initium pontificatus
 S. Sixti ; Sedis duratio , ordinationes , decre-
 ta 132. § V. Scripta quæ sub S. Sixti nomine
 circumferuntur 136. § VI. An S. Sixtus noster
 Enchiridion seu sententiarum libellum compo-
 fuerit 136. § VII. Sanctus an ad Hispanos pro-
 fectus ; Acta 139. MARTYRIUM è *Ms. Ful-*
densi cum aliis exemplaribus collato 140
 Susanna virgo & martyr Romæ. COMMENT. PRÆV.
 § I. Antiquus Sanctæ cultus , prima sepultura,
 translatio & reliquiæ 624. § II. Varia exem-
 plaria & compendia Actorum , quæ Eminent.
 Baronius propugnat 626. § III. Judicium
 quod viri quidam eruditi contra Emin. Baro-
 nium de iisdem Sanctæ Actis tulerunt 629. AC-
 TA auctore anonymo , ex antiquo *Ms. codice*
Fuldensi , qui in Museo nostro sub littera Q
Ms. 6 conservatur , & quem cum aliis Mss.
contulimus 631

T

TAurinus episc. & conf. Ebroicis in Gallia.
 COMMENT. PRÆV. § I. Ejus cultus & Re-
 liquiæ 635. § II. Acta ejus , aliæque conse-
 quentia monumenta 637. VITA auctore , ut
 quidem ipse asserit, Deodato & Sancti discipulo
 ac presbytero , ex *pervetusto codice nostro xfi-*
gnato Ms. 84 & cum aliis Mss. collato.
 PROLOGUS AUCTORIS. CAP. I. Sancti nata-
 les , baptisus , missio in Gallias , episcopatus
 Ebroicæ , opera prodigiosa & apostolica 639.
 CAP. II. Ejus flagellatio ; conversio judicis
 aliorumque per miracula maxima ; Sancti obi-
 tus & sepultura , plena prodigiis 641. HISTO-
 RIA inventionis ejus primæ , & eam secutorum
 miraculorum 643. HISTORIA translationis e-
 jus ad castrum Laudosum & inde ad cœnobium
 Gigniacense , auctore anonymo , ex *Ms. co-*
dice Gigniacensi & aliis Mss. PROLOGUS AUC-
 TORIS. CAP. I. Ebroicenses corpus S. Tauri-
 ni sui , pridem ad Arvernos translatum , clam
 inde furripientes , deferunt usque Gigniacum
 645. CAP. II. Idem triplici miraculo moti ,
 corpus illud abbati Gigniacensi tradunt 648.
 Circumvectio ejusdem corporis anno MCLVIII
 instituta , eamque comitata miracula , auctore
 anonymo , ex *eodem codice & iisdem Mss.*
 CAP. I. Circumvectionis occasio & progressus
 ad cœnobium Cluniacense 650. CAP. II. ejus-
 dem continuatio Lugdunum usque 652. CAP.
 III. Reditus ad cœnobium Gigniacense 654

Theodorus seu Theodosius hegumentis confessor ,
 cultus apud Græcos 351
 Tiburtius & Chromatius pater ejus , cum sociis
 Romæ & in Campania. COMMENT. PRÆV. § I.
 Cultus S. Tiburtii apud Latinos ac Græcos ;
 Sanctus cum synonymo confusus ; cineres ut
 creditur , alio translati ; non vero corpus Sues-
 sionem ; quod asservatur Romæ in basilica Va-
 ticana 613. § II. Exuviæ sacræ ad Altifiodo-
 renses delatæ non hodierni S. Tiburtii marty-
 ris , sed alterius è cryptis Romanis extracti esse
 videntur ; aliæ alibi sub nomine hodierni reli-
 quiæ ; S. Chromatius cur à nobis tamquam
 sanctus hic adjunctus Tiburtio ; hujus palæstra
 martyrii 615. § III. Tempus martyrii , Acto-
 rum fides , difficultates circa illa expensæ 617.
 § IV. Quidam Actorum locus in favorem Sedis
 Apostolicæ expensus 618. ACTA *ex editis a-*
puud nos S. Sebastiani martyris Actis tomo 11
Januarii ad diem xx ejusdem mensis cap. 12 ,
pag. 271 & seqq. CAP. I. S. Chromatius ab i-
 dolis ad Christum conversus ; apparitio ; S.
 Tiburtii baptisus ac miraculum 621. CAP.
 II. S. Tiburtii martyrium 623

V

Venantius episc. conf. Vivarii in Occitania
 Galliar. COMMENT. PRÆV. § I. Sancti
 cultus ; an S. Sigismundi filius ; an cœnobita
 Ordinis S. Benedicti ; nonnulla ab ipso gesta
 in episcopatu , ejusdem duratio 103. § II. Æ-
 des sacræ ac opera publica ab eo curata , an-
 nus ac dies obitus ; sepultura , corpus ; mira-
 cula 105. VITA auctore anonymo , è *vetere*
Ms. Codice P. Petri Francisci Chiffletii S. F.
 PRÆFATIO. CAP. I. Sancti virtutes , merita
 de civitate Vivariensi ex ornatu templorum &
 aliorum operum structura ; obitus 107. CAP.
 II. Sepultura , translationes ac miracula 109
 Viator conf. apud Aurelianenses in Gallia 82
 Victricius conf. archiepiscopus Rotomagensis.
 COMMENT. PRÆV. Nomen , cultus , patria , æ-
 tas & gesta 192. VITA auctore Joanne Baptista
 le Brun *ex S. Paulini epistola 18 & 37.* CAP.
 I. Historia S. Victricii Rotomagensis episcopi.
 Arma deponit & patitur pro Christo ; qui ejus
 innocentiam miraculis tuetur 193. CAP. II.
 Victricius creatur Rotomagensis episcopus. Ec-
 clesiam suam pietate illustrem facit ; fidem in
 Belgio prædicat 194. CAP. III. Ad Victricium
 scribit Paulinus. Accusatur de fide Victricius ;
 Romam venit , & scribit ad Paulinum. CAP.
 IV. Ad Victricium scribit Innocentius I Ponti-
 fex Romanus 196
 Vincentius Minorita conf. Aquilæ in Vestinis 239

INDEX CHRONOLOGICUS

SECULO II.

Auſtinus vel Fauſtus martyr
Mediolani 184

SECULO III.

Memmius conf. primus Cata-
launi in Gallia episcopus 4
Miſſionis in Gallias &c. epocha 5
Referuntur ibidem S. Memmii inventiones diver-
ſis ſeculis 7
Poma Sancti foror 12
Jonius presb. & mart. apud Caſtrenſes in Gallia 13
Tiburtius & Chromatius cum fociis MM. Romæ
613
Sixtus PP. II. M. cum variis aliis 124
Laurentius archidiaconus martyr celeberrimus 485
Sufanna martyr Romæ 624
Secundianus & focii MM. in Tuſcia 401
Romanus miles martyr Romæ 408
Alexander Carbonarius episc. mart. Comanæ in
Ponto 609

SECULO IV.

Afer cum fociis MM. & Afra cum fociis etiam
MM. Auguſtæ Vindelic. 37, 39
His jungitur Hilaria cum fociabus MM. ibid.
700. Item Quiriacus cum xxiv 701
Cyriacus, Largus, Smaragdus MM. cum fociis
Romæ 327
Aſteria virgo mart. Bergomi 539
Emygdus episc. mart. Aſculi in Piceno 16
Firmus & Ruſticus Veronæ martyres 414
Ruſinus M. Marforum in Italia episc. 633
Paris episc. Teanenſis 73
Caſſianus episc. conf. Auguſtoduni 59
Euſignius mart. Antiochiæ 70
Juſtus & Paſtor Compluti 143
Nonna mater S. Gregorii Nazianzeni 78
Myron Thaumaturgus in Creta 342
Marinus ſenex Anazarbi in Cilicia 346
Numidicus & plurimi martyres in Africa 410
Anicetus Comes, Photinus & alii martyres Ni-
comediæ 705
Euplus vel Euplius martyr Catanæ in Sicilia 710

SECULO V.

Victricius archiepiscopus Rothomagenſis 192
Severus presb. Viennæ in Gallia 349
Samuel presb. Edeſſenus CPoli 423
Taurinus episc. Ebroicensis in Gallia 635
Euſebius episcopus Mediolani in Inſubria 724

SECULO VI.

Venantius episc. C. Vivarii in Occitania Gallia
103
Hormiſda Papa 155
Erneus abbas apud Cenomanos Gallia 425
Auctor episc. C. Metis in Gallia 536

Deuſdedit conf. Romæ

542

SECULO VII.

Oſwaldus rex martyr in Anglia 89
Donatus episc. Veſontionenſis 197
Mummolus abbas Burdigalæ in Gallia 351
Arigiſus vel Aredius archiepisc. Lugdunenſis 543
Agilberta & Ruſticula celebres eo ſeculo virgines
656
Cæcilia ſeu Clara virgo abbatissa Romarici-mon-
tis in Lotharingia 732
Gaugericus episc. Cameracenſis 664

SECULO VIII.

Abel episc. conf. in cœnobio Laubiens 111
Gregorius Spatharius cum xii fociis MM. ab Ico-
noclaſtis CPoli 428
Porcarius abbas Lerinenſis M. cum ccccc mona-
chis 733

SECULO IX.

Martyres cc Caradignenſes prope Burgos in Hi-
ſpania 162
Æmilianus episc. conf. Cyzici in Helleſponto 353
Ratharius presb. fundator cœnobii Dieſſenſis in
Bavaria 354
Hathumarus conf. primus Paderbornæ episcopus
448

SECULO X.

Blaſus ſeu Blaanus in Scotia 560

SECULO XI.

Altmannus episc. Paſſavienſes apud Gottwicenſes
in Austria 356
Gerardus conf. in Caſtro Gallinario dioc. Soranæ
in Italia 693

SECULO XII.

Chremes abbas in Sicilia 173
Schetzelo in territorio Luxemburgenſi 175
Famianus Ord. Ciſterc. anachoreta Galleſii in a-
gro Romano 389
Hugo conf. episcopus Autiſſiodorenſis 550
Malchus episcopus Liſimori in Hibernia 561

SECULO XIII.

Jordanus Forzate Ord. S. Benedicti Patavii in
Italia 200
Conradus Nantuinus in Bavaria 214
Ugolina virgo Vercellis in Inſubria 395
Clara virgo prima S. Franciſci diſcipula Aſſiſii in
Umbria 739

SECULO XIV.

Margareta vidua Septempedana 177
Albertus conf. Ord. Carmelitani Meſſanæ 215
***** 2
Joan-

INDEX CHRONOLOGICUS

Joannes Firmanus sive Alvernicola ex Ord. FF. Minorum	453	diolani	562
Falcus & Nicolaus eremitæ in Apulia	475	S E C U L O X V I .	
S E C U L O X V .		Vincentius Minorita Aquilæ in Vestinis	239
Amadeus conf. ex Ordine Fratrum Minorum Me-		Caietanus Thienæus fundator Theatinorum Neapoli	240

N O T I T I A F I G U R A R U M

ornantium hunc tomum.

Ræfigitur solitum operis frontispicium.	
Item effigies Augustissimi, cui opus inscribitur.	
Calceus S. Justi martyris	150
Caietani Thienæi effigies	244
Item Famiani Cisterc. anachoretæ	390
Ejusdem mirabilis sepultura	394
Hugolina virgo Vercellis	396
Effigies B. Amadei	562
Hierotheca corporis S. Gaugerici	666
Alia monumenta ejusdem Sancti conjuncta	667

E R R A T A C O R R I G E N D A .

<p>In indice Sanctorum sub lit. D lin. 2 Arigius vel Aredius, & qua de illo sequuntur, referenda sunt ad lit. A.</p> <p>Pag. 12 lin. 1 ad marginem EX MSS. - lege - EX EDITIS</p> <p>Pag. 13 num. 3 lin. 13 Pegronetus - l - Peyroneus</p> <p>Pag. 40 num. 6 lin. 17 Marci Stengelii - l - Caroli Stengelii</p> <p>Pag. 114 num. 18 lin. 26 converso - l - conversa</p> <p>Pag. 116 num. 24 lin. 10 num. 5 - l - num. 6</p> <p>Pag. 118 num. 4 lin. 8 diem xxviii - l - diem xxvii</p> <p>Pag. 123 in Pratermissis lit. e, Hippolytam à S. Maria ab aliis à Jesu nuncupatam - l - Hippolyta à S. Maria ab aliis à Jesu nuncupata</p> <p>Pag. 145 num. 8 lin. 2 Adoniani - l - Adoniano</p> <p>Pag. 180 in Annotatis Vide infra lit. n - l - Vide infra lit. o.</p> <p>Pag. 182 F in Pratermissis desiderari - l - desiderari</p> <p>Pag. 262 num. 100 lin. 1 contentione ueri - l - contentione tueri</p> <p>Pag. 312 in Annotatis b Aliis Ænaria - l - b Id est &c. Ibidem c Id est &c. - l - c Aliis Ænaria &c.</p>	<p>Pag. 361 num. 22 lin. 4 Herpolensi - l - Herbi- polensi</p> <p>Pag. 507 num. 107 lin. 18 A Cordubensibus - l - Ab Oscensibus</p> <p>Pag. 519 num. 11 lin. 3 refrigerium - l - refrige- rium</p> <p>Pag. 535 num. 2 lin. 12 Aureliani - l - Valeriani. Ibid. lin. 19 Valeriani - l - Aureliani. Ibidem num. 6 lin. 6 Valeriano - l - Aureliano</p> <p>Pag. 538 in titulo Narratio - l - Narratio de</p> <p>Pag. 615 num. 13 lin. 1 in margine S. Tibur - l - S. Tiburtii</p> <p>Pag. 706 num. 6 lin. 6 ea - l - cultus</p> <p>Pag. 707 num. 10 lin. 15 & 16 ita loquens in- ducitur - l - ita loquitur, & expunge ip Latina versione</p> <p>Pag. 711 num. 4 lin. 12 infra § 5 - l - infra § 6</p> <p>Pag. 717 num. 38 lin. 28 expunge Ubi nec vo- cem & reliqua usque ad finem numeri, & - l - In ista, inquam, Græca metaphrasi, conformiter ad textum Latinum ipsius Eutropii, in- dicatur Lucaniæ provincia.</p> <p>Pag. 723 num. 3 lin. 13 VIII Aug. - l - VIII Julii</p>
--	---

ACTA

ACTA SANCTORUM
AUGUSTI.
TOMUS SECUNDUS.
QUINTA DIES.

SANCTI QUI NONIS AUGUSTI COLUNTUR.

S. Memmius conf. ep. Catalaun. in Gallia.	S. Hireneus }
S. Poma virgo ejus foror.	S. Eraclas } MM. Axiopoli.
S. Jonius presb. M. apud Castrens. in Gallia.	S. Dasius }
S. Emygdus ep. M. Asculi in Piceno.	S. Florianus } Martyres.
S. Afra-martyr Augustæ Vindelicorum.	S. Filistinus }
S. Afer & alii Martyres ibidem.	S. Paris ep. conf. Teani in Italia.
S. Cassianus ep. conf. Augustoduni in Gallia.	S. Nonna mater S. Greg. Nazianzeni.
SS. XXIII Martyres Romæ.	S. Viator conf. apud Aurelianen. in Gallia.
S. Eufignius M. Antiochiæ.	S. Oswaldus rex & M. in Anglia.
S. Cantidius }	S. Venantius ep. conf. Vivarii in Occit. Gallia.
S. Cantidianus } MM. in Ægypto.	S. Abel ep. conf. in Laubien. Hannon. cœnobio.
S. Sobel }	S. Margarita vidua apud Septemped. Piceni Italiæ.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

- S. Fabius archiepiscopus Romæ gladio consumitur; sicut referunt Menæa magna Græcorum impressa, duos ei versiculos accinentia: *Quem Menæa Fabium Latini Fabianum appellant; secundum dicta die xx Januarii pag. 252; quo de eo ibidem apud nos agitur cum Martyrologio Romano. Vide ergo diem xx Janua.*
- S. Altonem illustrem in Bavaria superiore abbatem hoc die alicubi notavit Dempsterus, eum Scotis asserens. Vide qua de eo ejusque patria eruditè disputavit Bollandus 1x Februarii.
- De S. Silvini capse reliquiarum apertione hoc die facta, agitur ad ejus festum xvii Februarii.
- S. Gregorius Nyssenus, nescio qua ratione hoc die signetur in nostro Ussuardo Bruxellensi. De eo pridem actum est die quo verè colitur 1x Mart.
- S. Laudum Hortensem martyrem hoc die annuntians Ferrarius, addensque de quo 111 Nonas Maii, satis ostendit, de eo jam abunde actum fuisse; ut vide v Maii.
- S. Rotradis reliquie hoc die memorantur ad Acta S. Silvini xvii Februarii: de ipsa actum est 21 Junii.
- S. Hildulphus Trevirensis episcopus male à Camera Augusti Tomus II.
- rario huc translatus est. De eo satis fuse egimus xi Julii.
- S. Liberti reliquiarum exceptio, ut hoc die facta refertur in commentario ad Acta S. Silvini xvii Februarii. Vide ipsiusmet Acta die xiv Julii.
- S. Lewinæ adventus, Bergis signatur à Molano. Vide quæ de Sancta illa dicta sunt ad diem xx Julii.
- S. Dominicum sacri Ordinis RR. PP. Prædicatorum celeberrimum Patriarcham hoc die certatim annuntiant varia auctaria Ussuardina, utpote ipso die quo olim ejus festivitas celebrabatur, retracta ex die obitus qui fuit mensis vi, impeditus festo Transfigurationis. Prævalente autem subinde solennitate S. Mariæ ad Nives, ex ordinatione Apostolica Pauli PP. IV colitur modo die precedenti quo ejus Acta habes fuse; diligenter & accurate illustrata iv Augusti.
- Apud Santones, S. FREDULPHI confessoris, magnarum virtutum in vita splendore, postque obitum multorum signorum cõruscatione illustris. Satis vaga est hodierna Saussay annuntiatio, cui nec hilum lucis pridie adspersit Castellanus his æquè obscuris verbis: In Santonia; S. Fredulfi (Frion) confessoris. *Diu multumque*

- que quæsi & apud Santones & alibi, ut de Sancto isto distinctius aliquid nancisceretur; donec Frodulfus aliquis (Vron) casu occurrat in Vita S. Mederici Sec. 3. Aitorum Ord. S. Benedicti, tom. 1, pag. 12, de quo hac paucula memorantur; nempe, compellente vel potius exhortante FRODULFO, miræ sanctitatis viro, quem ipse sanctissimis manibus de lavacro suscepit, atque ad totius perfectionis culmen evexerat, S. Medericum Parisios profectum. Ad qua notat Mabillonius in hunc modum: S. Frodulfus, vulgo S. Fron, Flodulfe, festo solenni colitur die XXI Aprilis (olim XXI, qui est dies obitus) Parisiis in ecclesia S. Mederici, in qua cranium ejus cum duabus vertebis & costa adservatur, reliquæ partes habentur in oppidulo quodam Burgundiæ, à quo non longè visitur parvum oratorium, ubi S. Frodulfus tumulatus fuisse memoratur. Si utrobique de eodem Sancto agatur, non video cur a Sansayo & Castellano ad Santones relegatur. Ceterum utcumque res habeat, uberiori aliqua notitia opus est, ut vel XXIX Augusti cum S. Mederico de ipso agamus (ut in indice operis sui notavit Legendista Gallus) vel differatur tota quæstio ad Supplementum Aprilis, cujus die XXI eum coli dixit Mabillonius, vel, ut est in Calendario spirituali Parisiensi, die XXI.
- Theodoricum episcopum Cameracensem, Magdeburgum in Saxoniam translatum, inter Sanctos hoc die rotundè collocat Ferrarius, Molanum citans, ubi hic tamen à Sancti aut Beati titulo studiose abstinet, casum simpliciter narrans quo in Saxoniam corpus delatum est. Mirans in Fastis audet plusculum, dum & huic Theodorico, & Joanni ejus successoris Beatorum titulum tribuit, quem ipsis concedi posse hætenus, equidem non satis perspicio. Castellanus ambos merito Venerabiles appellat, neque nos ultra quid audere posse censemus.
- Joannes episcopus Cameracensis, prioris, ut jam dixi, immediatus successor, à Ferrario etiam notatus; nec ipse Sanctorum honoribus huc usque donatus videtur.
- Dominum Bernardum Venetum, Beneventi in monasterio S. Sophia, hoc die inter suos Canonicos regulares signavit Ghinius; defunctum anno MDCVI, ipsum longo & insigni elogio exornans, sic tamen ut fateatur nullis dum Sanctorum honoribus fuisse donatum.
- Christinam alicubi reperit Bollandus hoc die, qua ea sit inter plures synonymas, cupio doceri.
- Olbertum abbatem nobis hoc die annuntiat Calendarium Benedictinum; melius alii ipsum referunt XIV Julii, quo die inter Prætermittos de eo pluribus actum est.
- Eodem die depositio S. Ebroini Bituricensis archiepiscopi, confessoris S. Caroli Magni, singularis annuntiatio est Florarii nostri Sanctorum Ms. Notus est in serie episcoporum Bituricensium Ebroinus iste ordine XLII, at de ejus sanctitate aut cultu alium ubique silentium.
- Beati Guillelmi abbatis, in Brabantia cœnobio Villariensi disertè scribit hoc die Menardus, in suis Observationibus satis mira de ipso memorans, quorum apud Henriquez & Chalemotum nec vestigium occurrit. Virum insignem & venerabilem fuisse ultro concessero; ut Sanctis inserere audeam, majori opus est auctoritate.
- Theodoricus monachus Hevervachensis refertur hoc die in Calendario sacri Ordinis Cisterciensis, adeoque ut Sanctus. Locum distinctius explicat Chalemotus hoc ipso die: In Germania, Eberbacensi monasterio, beatus Theodoricus monachus pietate insignis, puritate decorus, religione præcipuus, sanctitate præclarus &c. Henriquez de Theodorico isto non meminit, neque vero Sanctorum honoribus memoriam ejus celebrari, aliunde constat.
- Hildegundis ejusdem Ordinis etiam in Germania sanctimonialis, non quidem in Calendario, sed apud Henriquez & Chalemotum ut Beata prædicatur. De vero cultu doceri cupimus.
- Descensio B. M. Virginis in Cistercio, & mutatio habitus de nigro in album, sub abbate Alberico anno MCI signatur in jam dicto Calendario & apud Henriquez. Sufficiat hic ejus meminisse.
- Valentiæ in Gallia, dedicatio majoris ecclesiæ; est annuntiatio solius Ferrarii.
- Gerardum Ordinis Præmonstratensis primum Berneensem abbatem inter Sanctos hoc die refert in Natalibus suis Chrysothomus Vander Sterre, ubi ipsum disertè vocat Beatum, Magistrum egregium & virum sanctissimum fuisse, facile concessero: at veri cultus certiora quero indicia.
- Achia, qua & aliter Echea, Ethehea & Lalloca dicitur, ad VI Februarii, ubi de sancto Mele agitur, ad hunc diem remitti videtur, aut ad XV Januarii. Nihil alibi invenio quod de cultu aut gestis proferre possim.
- Rethna, Ruthena, Râthnata sive Rathnota nominatur in Actis S. Ida virginis XV Januarii; ibique in notationibus additum; Fertur coli v Augusti. Vellem solidius aliquid & certius; ut de ea hic agi posset.
- Dedicatio basilicæ S. Mariæ Majoris est annuntiatio hodierna inserta codd. Hieronymianis Lucensi & Corbeiensi, quæ carent cõdices ceteri, æquè ac classici præcipui Ado ipse, Usuardus Rabanus & reliqui in nostra præfatione Usuardina enumerati. Distinctius festum ipsum signat Martyrologium Romanum his verbis: Romæ in Esquilis, dedicatio basilicæ S. Mariæ ad Nives: qua festivitas Roma hoc die & toto orbe Catholico sollemnissimè celebratur, eo nempe quo nix, ferventissima cali tempestate decidua, locum templo designavit, quod à Liberio PP. conditum, à Sixto III restauratum, ab aliis Pontificibus splendidissimè exornatum est. Nos eam festivitatem cum aliis Christi Domini & beatissima Deipara eò remittimus, quo Majores nostri peculiari opere de iis agendum pridem polliciti sunt.
- Clemens ex Ordine S. Francisci locum habet apud Oldoinum in aliorum synonymorum serie, qui titulo sanctitatis aut morum Ecclesiam illustrarunt. Arturus Beatum prædicat, apud quem & sequentes reperiuntur:
Franciscus martyr Manicis-Caphrorum in India orientali.	} titulo Beati donantur ab Arturo in Marllio in Franc. & ultima etiam in Gy-nacco.
Bernardus à Fabriano conf. Camerini in Umbria.	
Stephanus Brulifer conf. Bernonii in Britannia Armorica.	} ultima etiam in Gy-nacco.
Euangelista à Perusio conf. Ragusii.	
Bonna vidua Tertiaria Podii Bonitii in Etruria.	
- Ab indebitis titulis abstinet Hueberus in Menologio, ubi jam relatis superaddit Martyres binos in Ethiopia sed anonymos. Tum vero Marianum de Jescorbo, Vilnæ in Polonia.
- Evangelistam Balionium Ragusa in Illyrico.
- Joannam à Baptismo Belvisii in terris Placentino.

- Mariam Gonzagam Duc. Mantua tertii Ordinis.
 Dominicæ à Paradiso, illustris Ordinis Prædicatorum Virginis non elogium solum refert Marchesius hoc die in Diario Dominicano, sed & Vitam prolixè exornatam. Sponsam Christi rellè vocat, ab omni cultus aut sanctitatis titulo abstinentes.
- Camilla Moletti ut soror venerabilis tertii Ordinis signatur item hoc die ab eodem Marchesio.
- Beatrix à quinque vulneribus additur in Anno sancto Belgico.
- Dominicus à S. Maria in Viridario Germanico.
- S. Martyris Irenæi, fortasse Irenæi apud Possavinum in Ruthenorum Calendario, tom. 2 Apparatus sacri, quod habetur à pag. 364, nomen occurrit. Neutrum placet Papebrochio in Augusto Moscorum figurato, ante tom. 1 Maii pag. xxxix. S. Irenæi martyris memoria occurrit die XXI & XXIII hujus mensis in Menais magnis Græcorum excusis. Possavinianus autem quis sit, aut quo spectet, non novimus.
- Egbertum Eboracensem sec. VIIII episcopum inter Sanctos se reperisse ait Ferrarius in Martyrologio Anglicano, & in Tab. Epp. Eboracensium. Non bona fide: in primo enim ne nomine quidem notus est; in Tabulis à sanctitatis titulo abstinetur, quemadmodum & Baronius cavet dum de ipso in Annalibus loquitur ad annum 762.
- Georgium, cognomento Justum, linei panni mercatorem laudant hoc die Molanus in Natalibus & Mirais in Fastis, utpote cujus memoria in benedictione est ab anno MCCXCVIII, & sepultura Bierviti in extrema Flandria Zelandiam versus, in oppido mari circumdato & hereticis hodie subdito. Nescio cur Castellanus eum die tertia hujus mensis signaverit.
- Florentiæ depositio beati Jacobi Gerii, eremitæ Ordinis Camaldulensis, sanctitate clari, in cujus transitu angelorum voces auditæ referuntur. Verba sunt Wionis hoc die, quæ aliunde confirmata cuperem; priusquam Viro isti, certe Venerabili locum inter Sanctos concedi posse existimem.
- Humbertus episcopus Silvæ candidæ, S. R. E. Cardinalis seculo XI celeberrimus rectè à Bucelino dicitur, eminentissimam sacræ purpuræ dignitatem eminentissimis virtutibus ac meritis mirificè excoluisse: at enim Sanctorum honores legitime consecutum, necdum reperi.
- Spinæ Domini nostri Jesu Christi festivitatem annuntiat Octavius noster Caietanus in Martyrologio Siculo: item inventa imaginis Deiparæ Virginis Messana. Tum verò celebritatem alterius imaginis Panormitane, de quibus ibi plura memorat.
- Stanislaus Hofius S. R. E. Cardinalis seculo XVI celeberrimus locum habet tertium decimum in Martini Baronii serie Sanctorum ac Beatorum istius nominis. Hoc die quidem obiit; at de cultu ejus nihil aliunde innotuit hætenus.
- Baldricus seu Baldericus episcopus Ultrajectensis, ordine XV, laudatur hoc die à pluribus, & quidem Sanctis annumeratur: ab aliis obiisse dicitur VI Januarii. Si de ejus cultu constaret, id indicare non neglexissent nuperi editores sacri fœderati Belgii. Scripsit olim ad Bollandum Gisbertus Lappius, Baldericum pium appellari posse, sanctum nequaquam.
- Marina à S. Georgio Panormi in Sicilia ex Ordine Minimorum hoc die titulo Beatæ donatur ab Arturo in Gynæceo. Quæro qui de cultu rōs Augusti Tomus II.
- doceat.
- Migelii episcopi & confessoris nescio unde meminisse potuerint additiones Cartusie Bruxellensis ad Grevenum, quem frustra alibi quæsi haftenus; ut verosimillimum videatur, effectum nomen ab ignorante aliquo ex Migdio, quod inter auctaria Ufuardina reperitur; hoc vero decurratum ab Emygdio, de quo hoc die suo loco agitur. Rem gratissimam præstiterit siquis lucis aliquid asferre potuerit.
- Cassinus & Massininus, vel Cassianus & Masculinus in Catalogis Sanctorum Hibernia impressis, diverso eo modo referuntur. Satis sit hic notare, sub neutra inflexione Sanctos hujusmodi nobis hætenus innotuisse.
- Viator (Gall. Bietre) episcopus Bituricensis hoc die ut Sanctus annuntiat à Castellano, cum tamen nec apud ipsum Saussayum notus sit, nec apud Sammarthanos aut alios, quod sciam, eo titulo ornatur. Doceant nos Bituricenses, siquid habeant quo ejus gloria promoveri possit.
- Joannes Feckenamus, fortissimus Christi athleta & invictissimus Catholicæ fidei propugnator rectè à Bucelino appellatur, ut merito inter Venerabiles locum habeat.
- S. Urbitius ut episcopus & martyr notatur hoc die à Ferrario; de ipso agitur die sequenti VI Aug.
- S. Sixtum II martyrem hoc die perperam retulit Ufuardus Bruxellensis, spectat ad diem sequentem VI Augusti.
- S. Hormisdas Papa hoc die refertur à Notkero atque etiam in auctariis aliquibus Ufuardinis; melius ab aliis cum Romano die sequenti VI Aug. Præfestum metamorphosis Domini nostri Jesu Christi annuntiat hoc die Molanus. Præfestum transfigurationis D. N. J. C. inscribitur Typico S. Sabæ: de qua re etiam meminerunt Menæa magna Græcorum impressa; ac Menologium Slavico-Russicum Sparwenfeldianum. Florarium autem nostrum Sanctorum Ms. sic habet in ipso laterculi principio: Secundum Ordinarium ecclesie Leodiensis, agitur hoc die festum Transfigurationis D. N. J. C. Satis notum est, spectare ad diem sequentem VI Augusti.
- B. Hathumarus Paderbornensis primus episcopus, teste Schateno, v Idus Augusti seu IX hujus mensis ad calos evolavit; ut prorsus non intelligam cur à Bucelino hoc die relatus sit. De ipso itaque agemus IX Augusti.
- S. Justus episc. Lugdunensis, à Maurolyco hoc die notatus, jam non semel remissus est ad diem quo colitur XI Septembris.
- Moylis, principis Prophetarum meminit Calendarium Syriacum seu Chaldaicum. Colitur à Latinis XV Septembris.
- S. Ulfardus seu Ulfarus huc remissus videtur ab Henschenio in serie Prætermissorum ad diem III Junii. De eo etiam locutus fuerat I Junii, ubi de S. Claro pag. 9. Porro dum de S. Liffardo agitur etiam die III Junii pag. 300, num. 8 quæstio occurrit, utrum Ulfardus iste, quisquis est, cum S. Liffardo confundendus non sit. Mirum sanè à Saussayo præteritum esse. Equidem fallor plurimum, nisi ex adjunctis apud Castellanos ipsissimus Ulfarius non sit, quem refert IX Septembris; in quod tempus ea forte accedent notitia, ex quibus res magis illustrari poterit IX Septembris.
- SS. Marcellum & Apultium pro Apuleio hoc die signat Felicius, contra quam in Martyrologio Romano referantur die quo de ipsis agendum

- A *erit* VII Octobris.
S. Savini dedicatio seu translatio huc remissa est ex
XXII Januarii, duce Saussayo, qui hoc die ip-
sam habet ex Martyrologio S. Savini in Le-
vitania pag. 1249. Colitur Sanctus quando de
eo agendum erit IX Octobris.
S. Albericum episcopum Ultrajectensem, Susteræ
in ducatu Juliacensi nescio cur hoc die retule-
rit Castellanus. In Fastis Belgicis colitur & de
eo agatur XIV Novembris.
S. Hildam celeberrimam in Anglia abbatissam quo
titulo hoc die Lubecæ in Saxonia collocet Ferrar-
rius, necdum satis perspicio. Molanum citat in
additionibus & Canisium. Utrumque perperam.
De ea agit Canisius xxv hujus, ubi ipsam denuo
reperit idem Ferrarius; qui facile acquiescere
poterat ea annuntiatione, qua Sancta nomen
frustra reticet, cum eo die verè colatur, nem-
pe XVI Novembris.
De S. Trudonis reliquiis loquitur commentarius
ad Acta S. Silvini XVII Februarii. De ipso a-
getur XXI Novembris.

DE S. MEMMIO EPISC. CONFESSORE

CATALAUNI IN GALLIA.

J. B. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Cultus vetustissimus, ætas incerta.

B

E

SEC. III.
Catalaunen.
I episc.

Atalaunum urbs antiqua Gal-
lia Belgica, ad Maronam
(unde dicta Gall. Chalons sur
Marné, ad alterius civitatis
synonyma, qua Cabillonum vo-
catur, Chalons sur Saone, di-
stinctionem) sita, in hodierna Campania provin-
cia, episcopalis, sub archiepiscopo Remensi, am-
pla & munita; primum episcopum & apostolum
numerat & colit S. Memmium, tota Gallia cele-
brem, & in Martyrologiis nostris classicis notissi-
mum; in ipsis etiam Hieronymianis codicibus,
quorum laterculi non satis accurati sunt. Textus
hodiernus apud Florentinum est: Catalonis civi-
tate, natalis sancti Mimini episcopi. Epernacens-
is scribit; Cataleonia civitate, Mimini episco-
pi. Paulo limatus Corbeiensis: Catalaunis civi-
tate, natalis S. Memmi episcopi & confessoris.
Blumianum legit Mimi. In contractis par varia-
tio; optime nomen formant codd. Rhinoviensis &
Richenoviensis, Memmii. Hac vero annuntiatio
cujuscumque Gallici antiquarii fuerit, ex omni-
um codicum concordia satis patet, dicendam esse
antiquissimam, cultumque adeo S. Memmii & i-
psam fuisse vetustissimam; æque ac apud Raba-
num & Notkerum Hieronymiana sequi solitos;
de suo addentes, qua ex Actis qualibuscumque de-
sumperunt.

in vetustiss.
Marliis

2 En Rabani textum: In civitate Catalaunice,
depositio Memmei episcopi & confessoris, de quo
legitur quod à B. Petro Apostolo in Romana ur-
be episcopus ordinatus, missus fuisset in Galliam,
simul cum S. Dionysio & S. Sexto, atque Eucha-
rio ad prædicandum verbum Dei; qui etiam vir-
tutes multas fecit, & novissimè nobiliter vitam
præsentem finiens, ad requiem migravit æternam.
Eadem hac descripsit Notkerus, phrasi hinc inde
non nihil lavigata. De Adone mota est questio in
Observationibus ad Usuardum hoc die, ast ipsa
soluta est ad diem XXI Decembris, quo expressissi-
mè ab ipso signatur his verbis: Catalaunis, S.
Memmii episcopi primi, illi civitati ab urbe Ro-
ma directi, qui inter alia miracula mortuum sus-
citavit, cujus nunc sepulcrum creberrimis mira-
culis illustratur. Rectè hic Martyrologus Viennen-
sis dubia rescindenda censuit; at cur eo die S.
Memmium retulerit, non est unde satis clarè per-

spicias, nisi forte alludat ad Sancti adventum aut
ad primam sacri corporis inventionem, de qua a-
gemus inferius, qua cum mense Decembri conti-
gerint, illum ipse diem præ natali forte adoptan-
dum censuerit.

3 De Usuardo dubium non est quin hac ipsa
die Sanctum annuntiaverit, quemadmodum & to-
ta ejus progenies. Textus ejus brevis & verus est:
Catalaunis, sancti Memmii episcopi: quid aliunde
auctariis acceperit, ex nostra editione obvium
est. Beda Plantinianus & Maurolycus rectè etiam
annuntiant, rescissis prorsus elogiis, qua dum alii
adjungunt, magnam Actorum partem descri-
bunt, ut Florarium, Galestinus & alii, quos hic
describere non vacat: omnium instar erit Marty-
rologus Gallicus non uno loco S. Memmii meri-
tis laudibus prosecutus. Hic Acta ipsa qualiacum-
que elegantiori phrasi reddidit: Catalaunis, sub
secundæ Belgicæ fede metropolitana, natalis S.
Memmii, primi illius civitatis episcopi; qui Ro-
mæ antiquissima nobilitate ortus, à sancto Petro,
Christi in terris primo vicario fidei imbutus docu-
mentis, sacroque tinctus lavacro, charismatibus
divinis eum repletus esset, studioque ferveret,
populos in idolorum cultu, veræque religionis i-
gnorantia versantes, ad salutaria sacra conver-
tendi; ab ipso Apostolorum summo ordinatus e-
piscopus, ad cælestem Christi legem in hac civi-
tate promulgandam in Galliam directus est cum
Donatiano diacono & Domitiano subdiacono.

notus &
laudatus,

F

4 Susceptam vero ad illuminandum patriam cum
adirent, vix ab agro Romano pedem dimoverant,
cum gradum sistere oportuit. Morsus enim gra-
vis prima hospitatione Domitianum invasit, quo
brevis extinctus est. Quo inexpectato eventū con-
sternatus, Romam repetiit Memmii, reque Apo-
stolo Petro nuntiata, ab eo corroboratus, ac-
cepta fimbriæ vestimenti ejus particulâ, cujus ap-
positione cadaver focii reanimaret, ad locum, ubi
jacebat, reversus, fusa ad Christum oratione, fim-
briæ ipsius Apostoli applicatione defunctum ad
vitam hospitemque integram revocavit. Tumque
tramitem exorsum persequens cum bino comite,
tot in via operatus est mira opera, ut ubique &
divinæ gratiæ semina, & gloriæ testimonia relin-
queret insignia. Tandem expetite urbis moenia at-
tigit, illic crucis vexillum ad civium salutem quan-
tocius

à Saussayo
pluribus or-
natur,

A totius erecturus : sed diaboli invidia factum est , ut populi duritia nec veritatis præconem admitteret , nec vitæ verbum audire sustineret. Exclusus igitur est protinus ab incolis ; simulacrorum fervidis cultoribus , cum improprio vir divinus ; qui injuriæ non ulciscendæ cupidus ; contumacis populi conversionem , ut precibus à Domino tandem aliquando impetraret , occasionemque præstolaretur , in ipso agro Catalaunensi , non ita ab urbe procul , solitudine reperta ; illic in spelunca , divinis rebus intentus consistit , quousque nobilem puerum delapsum in flumen aquilque præfocatum , Deo volente ad se delatum , invocato Christi nomine , vitæ restituit.

5 Hoc admirabili facto concussi cives , ad Virum beatum propere concurrentes , urbem ut sibi jam devotam , salutifera prædicatione erudiret ; redire dignaretur , obnixè rogaverunt. In cujus ingressu divinæ virtutis fretus gratiâ , leprofos tres sibi obvios mundavit , cæcos totidem illuminavit , dæmonemque ab obsessio quodam abegit. Tot coruscationibus Christi gloriæ facile omnium Mem-

B mius illustravit mentes , effecitque sanctis cohortationibus , ut ejurato fictilium numinum cultu , fidem Christi legemque seriò cives profiterentur. Erat illic insigne falsorum deorum delubrum , quod sacratissimus Mystra diabolicis ritibus expurgans , Dei veri obsequiis , cuncto annuente populo dedicavit , sub S. Petri Apostolorum Principis , à quo missus primum fuerat , patrocinio. Tumque miraculorum splendore religionem confirmare pergens , eandem ubi in urbe egregiè constituisset ; per loca vicina dilatare cœpit ; oppidoque Pertensi Deo servatori feliciter subjugato , illic ecclesiam , in sanctissimæ Virginis memoriam ædificavit & sacra- vit. Interea Poma virgo pientissima , quæ in- clyti hujus Pontificis germana erat , auditis factis ejus prædicationis progressibus ; Româ ad eum profecta , Catalaunum venit , ibique sub ejus magisterio puros Christo famulatus ad extremum usque spiritum reddidit , perductis sua imitatione , ad sacrum virginitatis cultum plurimis ingenuis puellis. Ceterum beatus ipse Antistes , tot patris mirificis actibus , post diuturnum admodum præfulatum , quem in annos ferme octoginta felicissimè prorogavit ; tandem piis potius votis , laborum ingentium præmia à Domino reposita percepit ; inque pace sepultus , gloriose emicuit meritorum maximorum insigniis.

C Missionis epocha

6 Hac ferme tota Actorum series ; ubi vides Saussayum cum aliis supra relatis perpetuò alludere ad famosam epocham de primis Galliarum apostolis seu Evangelii prædicatoribus ab ipso S. Petro in provincias varias directis , in Belgicam usque nostram , quin & in insulas Britannicas ; quam controversam ingredi , quid est aliud quam emortuas prope litès denuo revolvere , non semel in hoc opere agitata ; præsertim tomo v Junii ; ubi occasione S. Martialis Lemovicensis , quæ eò spectant , abunde exposita invenies. Non displicet recentior dissertatio nostri Longuevallii , præfixa novissima ejus historia ecclesie Gallicana , qua , ut ut statuat fidem Christianam in Galliis prædicatam fuisse ab ipsis Apostolorum discipulis , sive immediatis sive paulo remotioribus , fatetur tamen ; primis duobus seculis progressum ipsos fecisse peregrinum : quæ vero circumferuntur de variis ecclesiarum in Gallia primo seculo foundationibus , esse ut minimum incertissima , rectè pronuntiat ; ut , si me audiant Catalaunenses , ecclesie sue primordia in S. Memmio fixuri sint , non seculo 1 , verum adulto jam ferme seculo 3 , inventuri eo modo an-

nos sufficientes ut S. Memmii & successorum tempora definiant , exclusis centenariis illis episcopis , ac centum præterea & viginti annorum vacatione.

5 AUCTORE J. B. S.

7 Tolerabilis certè videbitur hac nostra rerum dispositio , ubi expenso primo illo & unico , in serie episcoporum , puncto Chronologico fixo , quod nobis suggerunt Sammarthani ; ubi de S. Alpinò agitur , vivente eo tempore quo in campis Catalaunicis , seu , ut alii malunt ; Sacalaunicis ad internecionem casus est Attila , nempe anno 451 ; sic ordinari possint primorum septem episcoporum Catalaunensium ætates , ut S. Memmius primus eorum apostolus , post medium seculi tertii eo ap- pulsus ; sedem illam tenuerit ad annum usque 280 : singulis porro ejus discipulis Donatiano & Domitiano , quos tamen valde senes sancto Magistro successisse volunt , detur circiter decennium ; sic fiet ut inchoetur seculum quartum in Amabili , qui sedere potuerit ad annum usque 320 ; successor vero Desiderius ad annum 350 ; Sanctissimus ad 380 , Provenctus ad 420 ; sic pervenietur ad primam illam epocham certam , nempe ad annum 451 , quando Catalaunensi ecclesie verè præfuit laudatus jam S. Alpinus , cujus successor Aman- dus seu Amaninus subscribere facile potuerit Con- cilio Turonensi I anno 461.

ex qua o- dinantur

8 Hac , nisi vehementer fallimur , verosimillima est primorum Catalaunensium episcoporum suc- cesso , qua tantisper admissa , & nimis diuturna vacatio , & incredibiles ætates commode levigan- tur , ut saltem circa S. Memmii tempora nihil paradoxi admittendum sit. Venerit ipse cum plu- ribus aliis episcopis in Galliam post medium cir- citer seculi tertii , vineamque sibi commissam , non quidem ultra annum 300 ut notat Martyro- logium Parisiense anni 1727 , sed annis circiter triginta excoluerit , binis discipulis jam dictis reli- quum seculi tertii implentibus ; nihil sanè tempo- ris deerit quò gesta ejus omnia facillimè digerantur , cum sola ferme supersint miracula , qua an- omnia ab eo in vivis patrata sint , erunt fortasse qui non satis exploratum existiment ; certè quæ de eo supersunt Legenda etiam brevissima , non eam ætatem præferunt , nec ea fulta sunt auctori- tate ut , in iis præsertim quæ controversam S. Pe- tri aut S. Clementis episcoporum in Gallias missio- nem spectant , vel tenuem modo fidem promcreantur.

primi sep- tem Cata- launen. E- piscopi.

F

9 In eodem genere est , qua hic etiam insitui- possit , questio altera de S. Memmii patria & na- talibus ; cujus solutio , quemadmodum & pluri- um aliarum repetenda prorsus non est à R. P. Ca- rolo Rapine Minorita , auctore Vita Gallica , quæ omnium manibus teritur ; is enim pedibus & ma- nibus obnixè certat , ut sanctum & illustrem Ro- manum , & ex vetustissimis Memmiis oriundum , quin & Memmii Rusi , sub quo Terracina passi sunt Nereus & Achilleus , consanguineum fuisse evincat. Thesim vero tam magnificam probaturus , non invenit quòd produceret præter auctoritates Vincentii Bellovacensis , sancti Antonini ac Petri de Natalibus , quæ quanti in hujusmodi disquisi- tionibus faciendæ sint , notius est quam ut hic à me demonstrari oporteat. Sufficiat nobis ; S. Memmii cultum , de quo uno securè licet differere ; abun- de supra stabilitum esse. Hic jam superest , ut in- ter varias Legendas , pro scriptorum ingenio am- plicatas , exornatasque , eam seligamus quæ pau- cioribus navis infecta videbitur.

Patria in- certa & na- tales.

AUCTORE
J. B. S.

§ II. Vita sæpius interpolata & aucta, æquè incerta.

Acta apud
Bosquetum

S. Memmii Vitam, qua exstat, antiquissimam primus, quod sciam, anno 1636 typis vulgavit Vir clarissimus Franciscus Bosquetus, Monspelienfis deinde episcopus, tomo 1 Historiarum Gallicana ecclesia, cum pluribus aliis ejusdem generis Legendis, primos in Gallia Christiana fidei pracones ad sanctorum Petri & Clementis tempora cœtatim revocantibus, qua qua fide nitantur, eruditissimè ibidem examinat, tot erroribus priscas narrationes, antiquitatis amore obductas reperens, ut qua agendum sit, non agnoscat. Multos Petri discipulos singulæ Galliarum ecclesiæ venerantur, inquit, ego vero, quamvis traditionem, quæcumque illa sit, reverear, hæc tamen omnia, adeo ab historica veritate aliena, mihi non persuadeo. Errores deinde ex plerisque enumerans, ad rem nostram subdit parte 2 pag. 90; Memmii, Clementis, & Trevirensium Vitæ, licet tot erroribus non scateant, minimè tamen ab iis liberæ sunt: quos inter nominat, mortuos pari modo à Petri legatis, tum baculo (ut Georgius, Maternus, Austriclinianus) tum veste (ut Domitianus) sulcitos. Ex brevi Vita Memmiana, ab ipso contracta compendio, qua huc spectant facilius intelliges. Ita habet pag. 24 num. 12.

videntur
antiquissi-
ma.

11 Memmii ex clarissima Memmiorum Romana familia oriundus, cum Dionysio Parisiensi, Sixto Remensi, Eucharis Treverensi, Sabiniano Senonensi episcopis, & aliis sex ejusdem Ordinis viris, ac Donatiano diacono, & Domitiano subdiacono, à Petro missus in Gallias venit. Verum cum jam ad decem & octo millia passuum processissent, Domitianus obiit. Recurrit ad Petrum Memmii, & acceptam ab eo vestem mortuo imponit & suscitatur. Pergit Catalaunum civitatem Belgarum, at à gentilibus repudiatus, in speluncam urbi vicinam, quæ Buxeria dicitur, secessit: è qua miraculorum fama ab accurrente populo in urbem deducitur. Ad eum Poma foror septimo episcopatus anno accedens, miraculis univèrsæ regioni innotuit. Ipse senio, confectus, prodigiis clarus, anno episcopatus ejus nonagesimo, Nonas Augusti felicem animam Deo reddidit. Ex quibus Memmii ad annum Christi centesimum trigésimum quintum pervenisse oportet.

Alia ostenduntur recentiora:

12 Habes hic in ipso principio primos illos Galliarum apostolos tum nominatos, tum anonymos, quos aliunde distinctius recenset Papebrochius in Commentario prævio ad Acta S. Martialis num. 2, de quibus omnibus eadem omnino censet laudatus illustrissimus Bosquetus; traditionem quidem reveritus, at veritatem in narratione minimè agnoscentem, quam nec nos admittere nos posse fatemur, vel in paucis illis qua modo ex Actis qualibuscumque excerpta dedimus, quæque in Vita ipsa pluribus non magis verosimilibus ampliata sunt. Seculum quo hæc primùm exornata sunt non est ausus definire Bosquetus; ast ego multum fallor, ni ad Dagobertinum seu septimum seculum revocari possint: quod hac ratione utrumque confici existimo. Acta Bosquetiana, quibus manuscripta prima classis seu breviora apud nos consonant, non meminere summa illius siccitatis, cujus occasione detectum & elevatum fuerit sacrum corpus tempore Dagoberti II, ejus nimirum qui post longam pressuram reversus est ad propria re-

gna circa annum 672, ut post Henschenianam de tribus Dagoberti dissertationem hodie passim admittitur.

13 Hinc consequi videtur; Legendam illam inter quæ in qua Dagoberti istius fit mentio, aliâ Vitâ, qua-lem dedit Bosquetus, posteriorem esse, scriptamque adeo sub seculi istius finem, quandoquidem scriptor, quisquis is fuit, in subjuncta Actis veterioribus appendice testatur his verbis; Ea quæ vidimus, hæc scripsimus & narramus. Atque Acta qua in eo genere sunt, in secunda classe computanda censuimus, qualia habentur descripta à Papebrochio ex Mss. Cisterc. cod. 6, num. 25, & à nostro P. Chiffletio ex cod. Vallis Lucentis. Porro in tertiam Actorum classem ea rejicimus, qua ex variis codicibus apud nos transumpta sunt, sive à Stephano abbate sive ab aliis collecta, quæ à prioribus eo dumtaxat differunt, quod longiori oratione plus quidem verborum, affectatâ plerumque eloquentiâ venditent, ex quibus tamen vera ac solida substantia nec hilum amplius extrahitur. Eos inter primum, & haud dubio eo sinceriores, quo breviores, censemus Almannum illum Alti-villarensem celebrem monachum, ad quem exstat data epistola à Theudoino præposito Catalaunensi, illiusque rescriptum tom. 2 Analectorum Mabillonii à pag. 86, unde satis erit paucula ad rem nostram facientia decerpisse. Hæc Theudoimi postulatio:

14 Noveris quod non absque occulta divinæ ab Almanno dispensationis providentia accidit, ablato mausoleo & aggere terræ semoto; perlustrasse nos beati Memmii sepulcrum in quadrangula & cæmentaria pretiosi corporis fossa: & hoc est factum jussu regis Caroli anno ab incarnatione Domini DCCCLXVIII Indi. 1, VIII Kal. Aprilis, quæ fuit IV feria ante mediam Quadragesimam: ejusque sanctum sepulcrum est inventum minimè ex ulla parte hætere ad terram, sed virtute omnipotentis Dei, apud quem merita tanti patróni resurgent, in ipsa fossa veluti libratum in aëra pendere quatuor digitis à terra. Quo miraculo stupefacta mortalium corda depromunt dicentes: O quam magnæ pietatis studio cælestis vitæ se conformem reddidit, dum vixit in terra, cujus nunc tanta est gloria in cælo, ut ejus sepulcrum, nedum corpus tangere, indignam se fateatur terra. Ejus sanctissimi Viri vitam à tua devotione quærimus innovandam: quæ diuturna vetustate & negligentia, velut in pittaciis habetur pæne consumpta. Ergo age, pro viribus nostræ petitioni favens esto; quatenus de tanto intercessore ad perpetuam salutem possis in cælo gaudere.

15 Ad hæc rescribit Almannus in hunc modum paulo elegantius: Venerabili Præposito Theudoino Almannus peccator. Præcipis mihi caritate cælitus infusa cordibus electorum per Spiritum sanctum qui datus est nobis, ut Vitam S. Memmii Catalaunensis primi pontificis, vetustate neglectam & imperitia corruptam, haud secus ac si ex cineribus effossam, innovare contendam, peritiâ corrigam, & quidquid videtur deesse, moliar supplere studio veritatis impressus. Interjectis deinde variis excusationibus & parergis, ita concludit: Et hæc arbitrio tuo pariter derelinquo: potens est enim Deus auferre opprobrium nostrum, quod & faciet, ut in misericordia ejus veraciter confidimus, intercedente beato Memmio, qui nos cælitus oculis respicit benignis, te per devotionem mentis hortantem, me pro debita fidelitate & capacitate cordis scribentem. Opto itaque vobis hujus facti non modicam manere mercedem; cui cum omnia

A omnia debeam, tam arduam rem negare non potui. Ex toto responso id patet, nihil ipsum habuisse pra oculis praeter nudam Vitam primam, usque adeo, ut ne quidem novisse videatur Vitam alteram cui subjuncta est appendix, qua memoratur Dagobertus II, a nobis sequenti § opportunius describenda, dum de sacri corporis translationibus erit disquirendum.

non veritas scripta.

16 In hoc porro à Vita prima differt Almanni compositio, quod ubi prior illa sancti Memmii missionem expressissimis verbis tribuit sancto Petro Apostolo, hac & plures alia auctiores sic narrationem suam ordiantur; Igitur cum beatus Clemens diversos ad diversas provincias, secundum interiorum sancti Spiritus demonstrationem emitteret &c. Adhuc bina alia multo ampliores, altera ex Ms. monasterii Bonifontis, ex S. Galli altera, prefixum habent prologum, pro scriptorum ingenio brevius aut latius extensum; sub hoc principio: Dominus noster Jesus Christus ad reparandam humani generis dignitatem humanatus &c.

B Verum Legendis istis omnibus Mss. variè exornatis diutius immorari, earumdemque variationes singulas enumerare, cum ad Actorum tuendam veritatem nihil prorsus conferant, idem mihi plane videtur atque oleum & operam perdere, quemadmodum & si ea recensenda suscipiam, qua Vincentius Bellovacensis, S. Antoninus & Petrus de Natalibus, pro suo quique arbitrio auxere vel contraxere, qua demum omnia ad Vitam vetustissimam exigenda sunt, quam proinde solam & unicam hic exhibuisse omnino sufficit.

S. Greg. Turon. eccl. comium.

17 Ejus autem scriptor, quisquis demum fuerit, de sancto Memmio longe praestantius fuisset meritis, si selecta dumtaxat miracula, certiori traditione subnixta collegisset, solis iis prefixis; quae de sanctissimo episcopo tradidit S. Gregorius Turonensis, cujus insigne testimonium de Gloria confessorum cap. 66, ceteris omnibus indubie praefendum est. Ipsum denique hic etiam audiamus: Catalaunensis vero urbis proprius existat patronus Memmius antistes, qui cum adhuc maneret in corpore mortali, mortuum dicitur suscitasse. Ad cuius nunc sepulcrum saepius contractas miserorum catenas atque compedes vidimus: sed & nos proprie virtutem ejus experti sumus. Quodam enim tempore dum in urbe illa commoraremur, puer unus ex nostris à febre corripitur, fatigatur vomitu, ac cibum potumque simul exhorret: nobis vero magna consumptio generatur, quod hujus pueri infirmitas itineri nostro moras innecteret. Nec mora, basilicam Sancti adeo, sepulcro prosterior pro puero, effusis lacrymis deprecor, ut qui laborantibus victis, disruptis compedibus, respectu pietatis plerumque consolationem exhibuit, huic febricitanti medelae refrigeria ministraret. Mirum dictu; in ipsa nocte à Sancti virtute visitatus infirmus; mane facto incolumis surrexit à lectulo.

§ III. Inventio sacri corporis, elevationes, summa veneratio, miracula & reliquiae.

Sacro corpore sec. VII

DE prima sacri corporis sepultura sic loquuntur primæva Acta, ut siquid citra dubium admitti possit, id certissime tenendum putemus, ibi depositum fuisse, ubi seculo demum septimo, circa annum 674 repertum est, teste auctore cita-

te jam supra à nobis appendicis, quam hic integram referre visum est, utpote à qua cetera pendent elevationes seu visitationes ac translationes ex Rapinio infra recitanda. Atque hic laudandum utique arbitror jam dictum tum Vita Gallica, tum Annalium ecclesiasticorum diocesis Catalaunensis compilatorem Rapinum, quod ubi in Vita exornanda veris falsa & dubia indiscriminatim commiscuit; in iis, de quibus hic agendum est, referendis securiora monumenta sequi potuerit, & vero diligenter & accurate secutus sit; unde & in istiusmodi descriptionibus auctoritati ejus fidentiam credidimus, iis interim plane relictis, quae de S. Memmii gestis, ac primorum episcoporum Catalaunensium serie, ex mera vulgi traditione, licet auctores xv se consuluisse testetur, nulla adhibita crisi, satis inconsiderate commiscuit. En igitur antiquioris Vita amplificatorem in jam sepe dicta Appendice; de prima sacri corporis inventione ita modo suo satis barbare differentem:

19 Postquam tantis effulsi virtutibus ac miraculis Deus per servos suos, claruitque novissimo tempore: in anno secundo sub imperio Dagoberti regis (ipse est qui post longam pressuram, reversus est ad propria regna) in mense quinto, in quinta die mensis, secundà vigilià noctis, cum ei nocturnos fratres celebrantes adstarent, sic res nova nec antea umquam visa ad caput sancti sepulcri, ut patrem se apostolicumque eo tempore declararet; apparuit, precibus caelum aperiens, quod nec tribus mensibus pluerat super terram, dum & vehemens fremebat siccitas, ut omnes putei in pulverem redacti sint; sic Deus mox terram irrigavit & compluit; & aquam quae conscendat ab imo per pedes quadraginta, ad sublimia conscendere fecit, & eam usque ad quartam vigiliam desuper fontem manare fecit; ut omnes vigilantes viderent; & tremarent omnes fratres uno voto concinentes. Consummata est quidem ea nocte vigilia & celebrata festivitas; verum ab ipsa die usque ad octavam diem nullatenus cantus cessavit psalmodum in una fide pulsantium in nomine Domini nostri Jesu Christi. Amen.

20 Ubi fons manerat de sursum in profundum, ibidem consimili virtute inventa, vasculum plumbeum est repertum; sicque oportorium ejus medium se scidit, quasi ferrulà manibus percussum fuisset: claruitque aqua in eodem vasculo in similitudinem crystalli; tremefacti psallentes in fide Christi in perscrutando; inventumque est pulchrum corpus, cujus omnes artus, articuli, dentes & nervi connexi ad invicem, continentes sic pulchra membra vel dentes, quasi ipsa die cibum edissent. Ablatum utrumque vasculum & opus inventum est; sicque perscrutatam tanto miraculo, ut sic inter medium pendens aequali mensura, quantum de sursum, tantum deorsum terra prominebat: nec inventum ullum foramen per quod aqua ingressa fuisset: & inventa est pulchritudo prima in ipso eodem loco, quae perpetuo manat vigore constructa, & opere elegantissimo ornata; unde quotidie infirmi recipiunt medicinam; fonte firmo & omni tempore admirando: Vasculum inventum extra templum ad partem orientalem pedum decem, in suo proprio honore locum recepit. Tertia die puella à longo tempore pede constricta, nullo poterat proficisci gressu; fide firma ad ipsum sanctum corpus devota, tribus noctibus ad orationem prostrata, infirmitate relicta, sanitate recepta, sine dolore pedis egreditur.

21 Post sex vero menses, ipsa sequente virtute, puer consimili infirmitate ad sancti viri Memmii

diuturna siccitas dispellitur; E

aliaque parantur miracula.

AUCTORE
J. B. S.

mii sepulcrum, in ejus locum juxta fontem manantem jacuit pernoctans, aurora surgente sanitatem recepit. Mulier à lumine clausa, cæcitate percussa multis temporibus, duabus noctibus jacuit, tertia vero nocte quartâ vigiliâ sic ei claruit lumen, quasi nullum tenebris obscuratum habuisset visum: quo recepto ad propria remeavit. Ex illa die dæmones, quicumque essent imagine, Dei [virtute repressi] nullatenus in hoc loco latere potuerunt; ibidem declarati, & ibidem effugati. Et alia multa similia, & virtutes, quas enarrare visum non est, & enumerare, longumque per ordinem texere. Verum ea quæ vidimus, hæc scripsimus & narramus; quanta gloria, quanta claritas, quanta præmia in perpetuum, quæ Deus Sanctis præparat in æternum; quando ad ejus sepulcrum tanta est virtus, & venerationi præfenti [petentibus auxilium] regnante Domino Jesu Christo. Amen.

Inventio altera, sec. IX
B 22 Dolendum est, tam illustria prodigia tam barbarè hic & contortè expressa, in quibus tamen nihil immutandum censui. Neque certe multo explicatiora reddidit citatus supra Rapinius in suis Annalibus à pag. 100; id disertè notans, inventum sacrum corpus extra templum ad partem Orientalem, non vero ibi postmodum depositum, sed verosimilius in cavea subterranea, quæ hodie existat in parvo sacello cooperta marmore, cui extrita episcopi imago insculpta fuerat. Id certissimè constat ex Theudoimi relatione supra § 2; num. 14, ablato maulsoleo; & aggere terræ remoto, inventum anno DCCLXXVIII S. Memmii sepulcrum in quadrangula & cæmentaria pretiosi corporis fossa, in qua haud dubiè jacuerat ab anno 674, quo verosimillime jam descripta primâ inventio accidit mense Maio: totis vero septem mensibus dilata fuerit solennis illa in parandum novum sepulcrum translatio, quandoquidem in S. Memmii cœnobio non mense Maio festiva celebritate recolitur, sed XVI Decembris. Quid velit scriptor per ablatum utrumque vasculum, non satis intelligitur; unum vas repertum dicit Theudoimus, idque plumbeum, & si Rapinio credimus, ad decem pedes extensum; quod quàm prodigiosè in aère sustentatum fuerit; ex data narratione patet, & ex laudata Theudoimi epistola.

secutaque translatio.
C 23 Hæc porro, ut jam dicebam, breviter & nitidè commemorat factam illam sacri corporis revelationem seu visitationem, ducentis & amplius post primam annis, imperante Carolo, cognomento Calvo, VIII Kalendas Aprilis anno, ut supra notavimus, 878, dum nempe ex antiquiori illo monumento, in aliud decentius translata fuere sacra ossa, eaque dicitur prima translatio, quam utinam Theudoimus paulo distinctius descripsisset & accuratius. Illustrior sanè est altera multis post seculis celebratissima, de qua in ipso ecclesia S. Memmii Martyrologio annua commemoratio recolitur apud Rapinium pag. 355 his verbis expressa: Catalaunis, secunda translatio sancti Memmii, primi ejusdem loci episcopi, quæ facta fuit anno Domini MCCCXXVI. Translatum est etiam pariter cum eo corpus beatæ Pomæ virginis sororis ejus. De hac Sancta erit infra proprius locus; hic indicandum superest, eleganter à Rapinio describi pretiosissimam juxta atque artificiosissimam lipsanothecam argenteam deauratam, multorum Sanctorum statuis itidem argenteis circumdatam & ornatam, tamquam splendidissimum Catalaunensium, penè dixerim immortale in Sanctissimum Patronum suum venerationis monumentum.

24 Atque ea ipsa est in hunc diem superstes the-

ca, quam 1624 solenniter aperuit visitavitque Illustrissimus Henricus Clauffe episcopus comes Catalaunensis, assistente inter alios Rapinio, remque totam fusius describente ad calcem Vita S. Memmii à pag. 322. Huc spectat potissimum quod reperta tunc fuerint utriusque sacri corporis ossa, eaque in nova involucria serica sic composita, ut decentius collocarentur, sacris cineribus in varia vascula distributis, quemadmodum hoc etiam tempore asservantur, & solita Catalaunensium vicinorumque populorum pietate in hunc usque diem constantissimè honorantur, non sine frequentibus miraculis, quorum aliqua licebit subjicere, quæ jam dictæ ultimæ visitationis tempore patrata, in tabulas retulit laudatus Rapinius. Hic paucis etiam observavero, nonnullas tum temporis desumptas ex lipsanotheca reliquias, quæ aliò translata & cum piis Sancti clientibus benignè communicata fuerint. Quò vel cum quibus, exploratum non habeo; ex uno specimine de aliis poterit fieri conjectura. En instrumentum quod ad me non ita pridem misit sape laudandus collaborator noster Clar. D. le Beuf canonicus & succentor ecclesie Antissiodorensis:

25 Henricus Clauffe Dei & sanctæ Sedis Apostolicæ gratia episcopus Comes Catalaunensis dilecto nobis in Christo filio magistro Ludovico Natali ab Amico, hujusce nostræ diocesis sacerdoti ecclesiasti, Antissiodorensi canonico &c. salutem & paternam benedictionem. Tibi, ut quòd sacrum amioris in te nostri pignus, pro tuarum aliqua mercede virtutum præbere cœpimus, plenus adtingere pergamus, his te venerandis divorum hujus nostræ urbis ac provincie Tutelarium reliquis, sancti videlicet Memmii nostri prædecessoris protopræfulis costa & sudario, sancti item Domitiani pontificis dente, atque S. Pomæ virginis & martyris sudario; quas à duobus circiter annis apud divi Memmii cœnobium, ex earum capis deprompsimus, ut libenter donamus, sic & debito honore prosequendas cures monemus, optamusque ut quorum suave & opportunum per multos variis constitutos in angustiis novimus, hoveant; perceperunt & testati sunt fide digni majores nostri ac cœtanei patrocinium, tibi eorumque piis clientibus Christi famulis, ad majorem Dei præpotentis gloriam nullatenus desit, quatenus eorum tandem felicitatis particeps effici merearis. Datum Catalauni VIII Kal. Maii anno Domini MDCCXXVI. Subscriptum Henricus ep. Catalaunensis &c. sub grandi sigillo in cera &c.

26 Non pretermisit pretiosorum donorum acceptor R. D. Natalis, ea summo habere in pretio & Antissiodori fidelium venerationi exponere. S. Memmii sacra pignora inseruerat imagini beatissimæ Virginis Mariæ, piè quidem, at loco non satis securò, ut ea proinde hinc eximenda censuerit laudatus R. D. Le Beuf, tutius & melius collocanda in ecclesia Matriacensi (Merry-sec) tribus Antissiodoro leucis distita, ubi S. Memmii, tamquam patronus jam à multis seculis & habitus & cultus est. Certè in Bargideana nostra collectione Ms. Antissiodorensi, ubi de sancto Desiderio ejusdem urbis episcopo vigesimo agitur, inter donationes ab ipso S. Desiderio basilica S. Stephani factas hæc disertè recensetur: Tum referunt Matriacum, in eodem agro (nempe Antissiodorensi) ubi ipse domos vel oratorium in honore sancti Memmii construxit. Ut inde manifestè pateat, jam à seculi septimi principio S. Memmii cultum jam in alias dioceses fuisse diffusum. Atque hæc de sacrarum reliquiarum inventionibus

D Solennior
repositio
sec. XVII

E

ut docet instrumentum.

D

Matriaci
reliquia.

A & translationibus, earumque singulari prorsus veneratione, tum vero de miraculis satis dicta sint: reliquum est ut qua de miraculis aliis pollicitus sum, ea hic etiam paucis subjiciam.

§ IV. Nonnulla miracula circa tempus ultimæ visitationis facta; solennissima annua supplicatio.

Miracula prope quotidiana.

A D Vita supra citata calcem, miracula quæ suo tempore contigerant, narraturus toties laudatus Rapinius, ea exempla præmittere non dubitat, quæ in Ecclesia illustrissima fuisse S. Joannes Chrysostomus de magno S. Ignatio, cui prophetam Eliseum adjungit, tum vero S. Augustinus de S. Stephano luculenter commemorant; quibus ipse S. Memmium omnino comparandum censet, utpote cujus tum sacra ossa, tum salutaris supra descriptus puteus, tam innumeris claruere perguntque inclarescere miraculis, ut prope quotidiana esse, rotundè & disertè pronuntiet. En breve exordium à febricitantibus quorum sancti sui Memmii meritis factorum numerum cum anni ipsius diebus audacter confert, imo plures anni unius ambitu plenissima valetudini restitutos contendit, quam toto ejus decursu dies numerentur. Porro inter tam multos, Sancto opitulante sanatos, minimè prætereundum putavit R. D. Paulum Rogerium presbyterum theologum atque ecclesie ipsius Catalaunensis canonicum, non unam in se receptam curationis gratiam, carmine eucharistico, in ipso Sancti sacello appenso, ita continentem:

28 Rebus in adversis præstas solatia, Memmi, Supplicibusque pius felicia ntmina reddis: Namque, fatebor enim coram te & iudice Christo,

Ter me corripuit tremulo luctantite febris
Diversis remeans vicibus, ter limina supplex
Hæc adii, & sacram posui libamen ad aram:
Ter latices alto de fonte feliciter hausi.
Quid moror? incolumem ter me febris ægra reliquit.

C Appensa hæc refero grates ex corde tabella:
Exiguum fateor terno pro munere munus;
Sed nihil exiguum, tibi quod debetur, habendum est.

O! si te videam signis verbisque potentem,
Qualem te nostri quondam videre parentes,
Gauderem medici vestigia lambere fospes:
Non datur: at sanctæ datur oscula figere terræ,

Qua veneranda olim jacuerunt molliter ossa.
Hic ego stratus humi Patrem sic voce precabor:
O! qui deducis malefano [è] corpore febres,
Deducens nostro commissa piacula corde,
Da meritâ æternæ, da tandem præmia vitæ.

29 Spectant hæc ad ipsum postrema sacri corporis ostensionis annum 1624, quo appensa est tabella illa eucharistica, secuto deinde & alio in eodem sacerdote beneficio, cujus authenticum dedisset testimonium narrat ibidem Rapinius. Adjungit porro & aliud miraculum in Joanne Domballe cive Catalaunensi, qui quindecim & amplius diebus acerrima febre continua sic attritus, ut totis septem diebus nec verbum eloqui potuisset, spe omni medicis adempta fore ut unquam humanis mediis sanitati restitueretur, isque adeo jam ex Augusti Tomus II.

Curantur febres,

tremis munitis sacramentis, non nisi mortem expectaret; ad eum denique conversus est, qui se mirabilem in Sanctis suis exhibet, invocansque S. Memmii patrociniū, voto concepto de visitanda ejus ecclesia; effusus preces secuta mox est subitanea & integra sanatio, mense Julii ejusdem ipsius anni 1624. Simile prorsus & in morbo simili aliud miraculum secutum est xxx Octobris ejusdem anni, in persona Nicolai Haveltel, civis item Catalaunensis, instituta ab ejus matre novemdiali supplicatione ad S. Memmii gloriosum tumulum, qua durante perfectam sanitatem consecutus est.

30 Sequentis insignis plane miraculi testes fuerunt bina religiosa Catalaunenses congregationis B. M. Virginis, ubi Perretta Pacifica ibidem novitia, dysenteria graviter laborans, acuta febre variisque aliis tortis doloribus, spem prorsus omnem medicis ademerat valetudinis unquam recuperanda. In tantis angustiis, ab aliqua dictæ Congregationis religiosa submonetur monasterii superior, S. Memmii febricitantibus patronum esse & celestem medicum prorsus singularem, dum industria sacras reliquias attigerint. Nec mora; mittit ipsa indusium sacro vertici applicandum, quo mox relato, ægra ipsa induitur, eo mirabili successu, ut in dulcem somnum resoluta; totis septem horis placidissime dormierit, tum vero e vigilans, sanam valentemque se senserit, & que morbi tempore cibum omnem fastidierat, sumptâ avidè cenâ, ex eo die plenissime sibi restituta sit.

31 Aloysia Fubrien vidua Petri Corneille, dum viveret, pharmacopola Catalaunensis, ætatis 53 annorum, febre continua tribus diebus gravissime afflicta, deferrî se jussit ad S. Memmii ecclesiam, ibique super se recitari orationem de Sancto, qua vix pronuntiata, tantam in se mutationem sensit, tantam vim pati visa est ac si viva cutis ei & a facie tota & a vertice violenter avelleretur, quo ipso instanti morbus omnis evanuit, ipsaque sana & vegeta domum rediit, celestis medici laudes & corde & ore decantans. Testata porro est eadem Aloysia, filium suum Jacobum Cornelium ad S. Memmii religiosum professum, qui totis octo diebus continua & ipse febre penè attritus fuerat, simili, ut supra indusio tectum, postquam sacrum Missæ sacrificium in Sancti sacello celebratum fuerat; omni continuo febre liberatum fuisse eodem anno 1624.

32 Tunc etiam in duobus conjugibus Joanne in pluribus, Charpentier & Catharina Honnet Catalaunensibus tria successere insignia prorsus miracula. Cum enim ambo febribus affligerentur; ille continua, hæc triduana, ad S. Memmii patrociniū recursu habito, vestientes sese indusis ad Sancti caput applicatis, jussaque celebrari Missa in Sancti sacello, ipsomet die integerrimè sanati sunt. Accessit vero & tertium beneficium in Catharina, qua octavo mense grâvida, toto corpore summis doloribus affecta, in domus angulum se projecit, invocataque Sancti ope ipsam sensit quam promptissimam: nam postridie absque ullo dolore prolem enixa est tam sanam & vegetam, ac si suo tempore peperisset. Finis non sit, teste Rapinio, signis miracula omnia in hoc genere prosequi meditetur: sufficiat hic medici expertissimi judicium; persanctè testantis; plures febricitantes ad S. Memmii fontem aquâ salutari sanatos fuisse, quam omnes totius regionis medici remediis suis quantuncvis efficacibus curare potuerint.

33 In alia miraculorum classe ponit Rapinius

AUCTORE J. B. S.

item dysenteria,

E

rursus febres

F

AUCTORE
J. B. S.
paralytici
& membrum
capiti.

mancos, membris captos & paralyticos, quos inter primum numerat duodennem puellam, utraque tibia ita affectam, ut iis inniti prorsus non posset, frustra adhibitis in nosocomio; quò delata fuerat, medicorum ac chirurgorum remediis. Id advertens soror ibidem monialis, ipsam S. Memmio vocit, curavitque novem continuis diebus ad Sancti templum deportari, eo felicissimo successu, ut solidatis paulatim tibiis, nono die salva & incolumis pedibus ipsa suis ad nosocomium redierit. Femina 45 annorum postquam biennio à coxendice ad pedem sic inflata esset ut tibiam prorsus movere non posset, elusaque omni medicorum industria malum quotidie ingravesceret, concepto voto ad caelestem medicum recurrit, inchoata mox novena, quam fulcris sustentata exordiri ipsa voluit, tam feliciter, ut quarto die, abjectis fulcris, sana ipsa & integra domum remeaverit. Alia item femina, toto quinquennio paralyticam passam, simili plane modo ad Sanctum confugiens, & opitulatricem ejus manum experta est. Par est Sancti patrocinium in curandis oculis, quorum exempla planè mira refert idem Rapinius in virgine quadragenaria, diu cum cecitate luctata, ac tandem curata, atque etiam in nobili duodenni puella, cui cacus omnino sinister oculus, post sex menses Sancti intercessione apertus est. De morbo contagioso, hernia & aliis vide laudatum Rapinium.

Solennis annua in Sancti honorem supplicatio.

34 Id unum hic superest ut de summa Catalaunensium erga sanctum Apostolum ac Patronum constantissimae veneratione pauca etiam ex eodem scriptore decerpamus, ubi in Annalibus suis à pag. 13 fusius describit solennissimam supplicationem annuam in festis Pentecostalibus institutam, in qua precipue repetitur memoria primi celeberrimi miraculi, quod ipsorum conversionis principium non incongrue appellat, in suscitato nobili puero aquis profocato. Ea autem supplicatio annua tanto totius urbis, dicamus totius cleri, tum secularis tum regularis, omnis nobilitatis, omnium magistratum & universi omnino populi concursu devotissime celebratur, circumlatis, non solum S. Memmii sed plurimum etiam aliorum Sanctorum sacris lipsothecis, ut ei parem nullam tota reliqua Gallia ordinatam umquam existimet. Satis sit, dixisse, pari studio contendere illustrissimum episcopum, tum urbis & provincia gubernatores cum suo comitatu, tum & advenas undecumque affluentes, ut non unius urbis, sed totius, quanta quanta est, regionis propria & communis censenda videatur festivitas, in qua quotannis religiosissime repetenda zelus omnium, fervor & pietas nec hilum hactenus refraxisse, imo nec minimum intepuisse memoretur.

§ V. Memmio perperam adscripta.

Varii Sancti cum S. Memmio

UT dubia multa, incerta & implexa de S. Memmio jam supra expendimus, sic modo hic subjungenda sunt, qua apertissime falsa ipsi tribuuntur, quorum nonnulla à Majoribus nostris in hoc Opere pridem refutata sunt. Jam diximus, totum caput 14 Vite S. Memmii à Rapinio impendi describendis gestis S. Leodegarii presbyteri tamquam ejus discipuli, illius nempe qui apud Pertenses in Campania solenniter honorari dicitur xxiii Junii, quo die Acta ejus tam accurate illustravit Papebrochius, ut satis ostenderit, nuga-

tum fuisse Rapinium, dum tam audacter sanctum illum Leodegarium S. Memmii synchronum fecit ac discipulum; utpote qui seculis aliquot posterior fuerit, quemadmodum ad dictum diem satis fuisse demonstratum est, ut proinde urbis illius & pagi Pertensis ad fidem Christianam conversio, primi templi ibidem edificatio & consecratio sub titulo Beatissima Virginis Maria, cui S. Leodegarius praefectus sit, primo nostro Catalaunensium Apostolo perperam, ne dicam absurde adscribantur, non minus quam alterius ecclesiae consecratio Dionanti in patria Leodiensi, qua ab eodem S. Memmio facta fuerit anno era nostrae Christianae 120 dicataque S. Stephano protomartyri.

36 Eandem Rapinii rhetoricam temporumque distinguendorum imperitiam sapit turpis alius parachronismus annalibus ecclesiasticis urbis Catalaunensis ab eo insertus à pag. 23 sub titulo S. Mannae discipulae S. Memmii, ubi historiam texit sancti conjugii è quo septem liberi, Sancti omnes processerint, quorum natu minima S. Manna, à S. Memmio baptizata, sanctissimeque instituta, sanctimonialibus postmodum commissa, mirandis virtutibus incluserit, ut adeo à multis principibus in conjugem expeteretur, quibus ipsa, parentibus etiam nequidquam urgentibus, constantissime resistere, veloque suscepto moniale professu fuerit. Hac quidem omnia, ad 111 Octobris, quo die colitur, illustranda, S. Manna illustres virtutes probant, de quibus dubium certe nobis non est: id miramur, de conciliandis temporibus tam parum sollicitum fuisse Rapinium, ut Sanctos multis seculis à S. Memmio remotos, ipsi conjungendos censuerit, ac si gloria ejus non satis se consuluisse existimaret, nisi praecipuorum Campaniae Sanctorum institutionem eidem adscriberet. Et haec quidem, opinor, ut Catalaunensium suorum gratiam promeretur, quam ei nemo invidet.

37 Non eodem illo pietatis spiritu impulsus sunt fabulatores Hispani aequè ac Lusitani quos hic etiam refutandos suscipimus. Illos hic scriptores intelligo quos munificè citat & amplificat innumerarum ineptiarum fecundus consarcinator Tamayus in grandi suo Martyrologio Hispanico, dum Sanctos duos disparatissimos non minus ridicule confundit, quam turpiter Catalaunensibus sacrum sanctissimi Patroni sui depositum frustra conatur eripere. Audiatur ineptissima ejus annuntiatio ad diem xv mensis Maii: Eboræ in Lusitania Hispaniae, S. Mimii Mantii, ipsius urbis episcopi, qui cum civis fuisset Romanus Christo adherens, ejus meruit discipulus vocitari, in Gallias deveniens, & Cataulanicam regionem fidem edocens, Hispanias peragravit, ubi Eborensis urbis civibus Evangelicæ doctrinae veritatem disseminans, tandem sub Traiano imperatore gloriosam martyr coronam adeptus est. Locum hic, si usquam, legitime habet paræmia; Magno conatu, magnas nugas; quibus & ea adjici merito possunt, qua in annotationibus suis in eandem omnino sententiam aequè imperite pronuntiat. En ejus verba:

38 S. MEMMIUS MANTIUS EPISCOPUS ET MARTYR. Inter Gallos & Hispanos istius sanctissimi praefulis & martyris memoria promiscua diversitate recolitur. Observari meretur subtilissima distinctio. Nam apud illos nomine simplici MEMMII cognoscitur, apud nostros nomine MANTI veneratur. Illi tantum Episcopum, nostri tantum Martyrem credunt. In illorum ecclesia die v Augusti, in nostrorum hac die colitur festum illius, nempe die xv, pro die xxi Maii. Acta per ipsum in Hispania penitus ignoravit Gallia. Singulare sane prodigio

A digio cum Hispaniam S. Memmius oculis suis numquam viderit. Gesta per illum in Gallia, olim latuerunt Hispaniam: sed cum Deo permitte (melius diceret portentosis chronicis in lucem productis) jam jam utriusque nationis lucubrations in publicum prodire ceperint, & Galli quæ apud nostros recondita, & nos quæ apud Gallos occulta fuere (utinam perpetuis tenebris sepulta) publica facimus, facileque Acta S. Martyris & Pontificis in unum collecta contextum asuemus.

ridiculè
Sanctum

39 *Artem suam candidè profertur Tamayus dum fuit & assuit, cerdo utique prima classis & sutor veteramentarius, cujus segmenta pessimè coagmentata pridem dissolvit Papebrochius, dum ad dictum XXI Maii tomo istius mensis v à pag. 31 S. Mantium martyrem, à Judeis in Lusitania sec. 5 aut 6 pro fide Christiana interfectum Commentario historico ex genuinis Sancti Aclis ita illustrat, ut tam Lusitanica quam Hispanica somnia ex rerum natura prorsus eliminet; præsertim cap. 3 quo solidissimè rejiciuntur fabulæ S. Mantio affectæ posterioribus seculis, quas modo vel solum nominasse, refutasse est, ut hodie actum agere minimè necesse existimem. Qui inspidarum fabularum istarum architectos curiosius nosse voluerit, adeat jam citatum Commentarii Papebrochiani caput, ac præterea Tamayum ad dictum diem xv Maii pag. 181, reperturus illic laudatum primo loco Flavium Dextrum cum suo commentatore Bivario, tum Julianum Petri & hujusmodi chronicorum dicam an dramatum monstra, sexcenties & amplius in hoc nostro opere convulsa, ut merito Gallis compatiar dum tam turpia digna censent qua operosius confutentur.*

sibi vindicare conati.

40 *Est nobis præ manibus satis longa dissertatio Ms. ad Majores nostros Parisiis olim transmissa à Claudio du Molinet Canonico regulari congregationis Gallicana, cui titulum fecit Sanctus Memmius ab Hispanis vindicatus, ad illustrissimum ac reverendissimum DD. Felicem Vialart, episcopum & comitem Catalaunensem, Franciæ Parem. Utrum ea alicubi edita fortasse fuerit, fateor me ignorare; rectius sane & labori & sumptibus perpercerit: jam S. Mantius, ut dixi, nativis suis coloribus & depictus & Lusitanis assertus est, hic autem S. Memmius iis characteribus distinctum exhibui, ut nec Hispano cuiquam nec Lusitano in mentem unquam venturum confidam imposturum, Sanctos gente, atate, dignitate, gestis & sine distinctos in unum eundemque confundere. Atque hisce Commentario nostro coronidem imponimus, jam S. nostri Memmius, ut ut modica fidei Legendam, superius satis perpensam & examinatam subjuncturi, eam nempe solam, quam ut simplicissimam, ita & vetustissimam diximus, ab illustrissimo Bosqueto pridem editam, atque hic ita nunc, quoquo potuit modo, explicatam, ut ulterioribus annotationibus supersedendum censuerimus. Sequatur itaque*

V I T A

Ex Bosqueti tom. 1 Historiarum ecclesiæ Gallicanæ.

In Galliam missus

Igitur beatissimus Mimius episcopus, nobilis genere, de civitate Roma oriundus fuit. Sed Augusti Tomus II.

cum à sancto Petro apostolo in episcopum benedictus fuisset, ad partes Galliarum ad prædicandum verbum Dei missus est, unà cum fratribus suis sancto Dionysio, futuro Parisiensi episcopo, & sancto Xestio Remensium episcopo, & sancto Euchario Treverensi episcopo; & sancto Saviniano Senonis episcopo, & sancto Senecio Stesifonis episcopo, & aliis sex episcopis; & Donatiano diacono, & Domitiano subdiacono, qui quasi ex uno utero in Christo fratres esse noscuntur. Hi, Domino imperante, ad prædictas partes directi fuerunt; & cum accepta ordinatione Pontifices velociter festinaissent, & Româ in decem & octo millibus ad mansionem divertissent; contigit unum ex officialibus S. Mimii, Domitianum scilicet subdiaconum, qui à beato Petro apostolo cum ipso fuerat ad officium prædicandi destinatus, defunctum fuisse.

EX MSS:

2 Sed cum beatissimus Mimius ipsius subdiaconi solatium ad officium sibi cognovisset deesse: eo sepulto, continuè ad sanctum Petrum reversus; lacrymiabiliter ita suggestit, dicens: Domine sanctissime magister; cognoscat sanctitas tua, Domitianum subdiaconum, quem mecum ad verbum Domini gentibus prædicandum direxeras, in itinere modo fuisse defunctum. Quod cum beatissimus Petrus audisset, cui à Domino potestas ligandi ac solvendi data esse dignoscitur; divina inspiratione permotus, beato Mimio episcopo fiducialiter respondit, dicens: Noli, frater, contristari de transitu filii nostri, sed accipe vestimentum meum, & revertere ad locum sepulcræ ejus, & super corpusculum ejus impone; ita dicens: Imperat tibi Dominus Jesus Christus & magister noster sanctus Petrus, ut qualiter tibi mandavit, mecum ad verbum Domini gentibus prædicandum ambulare non tardes, ut lumen Domini per nos omnibus pateat.

subdiaconum in viâ mortuum

B

3 Accepta igitur oratione beati Petri apostoli, cum ad locum ipsum ubi defunctus fuerat, pervenisset; & super corpusculum ejus vestimentum beati Pontificis imposuisset, auxiliante Domino, continuè surrexit incolumis, qui mortuus jacebat in pulvere. Tunc ait ad eum sanctus Mimius: Surge frater Domitiane, eamus ad locum ubi à sancto Magistro nostro sumus destinati, & ad civitatem Catalaunicam recto itinere properemus. Multas quidem virtutes per servos suos Dominus eo tempore in itinere dignatus est ostendere: Recipiebant enim debiles gressum, cæci visum, surdi auditum, & in qualibet infirmitate positi beati Mimii precibus continuè ad pristinam sanitatem perveniebant. Cumque jam ad dictam civitatem Catalaunis, ubi directi fuerant, accessissent, & ipsos propter gentilitatis errorem, quo premebatur, nolissent accipere, divina inspiratione permotus, cum silentio ad speluncam deserti, quæ vocabatur Buxeria, à civitate ferè milliaro uno distantem ire destinavit, ubi die ac nocte vigilabat, & orationibus vacabat: implevit autem ibi circulum anni.

S. Petri veste ad vitam revocati.

F

4 Postea vero contigit ut quidam nobilis puer in fluvio, qui est ad portam ipsius civitatis, nomine Nauta, fati munus impleisset, & cum hoc parentibus nuntiatum fuisset, & super corpusculum ipsius defuncti planctum validissimum excitarent, audientes beatum Mimium virtutes assiduas in spelunca operantem, ad ejus præsentiam devotè accesserunt, lacrimabiliter postulantes; ut filium eorum suis orationibus sibi redderet incolumem. Beatus vero Mimius eorum gemitibus compatiens, genibus provolutus in terra, Domino sus-

Suscitato Catalauni nobili pueris

EX MSS.

sis precibus supplicavit, ut puerum eis redderet vivum, & populus in errore gentilitatis positus ad fidei cognitionem perveniret. Beatissimus itaque vir, petitione à Domino obtenta, surrexit de pulvere & puerum astantibus parentibus vivum & incolumem suscitavit de morte.

antea repul-
sus, cum
gaudio exci-
pitur;

5 Qui continuo Beatissimi gratiâ, lavacrum expetiit sacri fontis, & dum parentes ipsius pueri tantam virtutem, per servum Dei factam vidissent, postulaverunt à sacerdote, ut cum dignis honoribus ad civitatem Catalaunicam, ubi ipsum antea propter gentilitatis errorem recipere noluerant, ad pontificalem cathedram accederet. Et dum ipsum cum summa diligentia congregata multitudo populi ad ipsam civitatem adduceret, ad portam civitatis obviam habuit leprosos tres; & cæcos similiter. Quibus in nomine sanctæ Trinitatis imposuit Crucis vexillum, & ad pristinam sanitatem ipsos statim perduxit. Ingressusque civitatem occurrit ei quidam homo dæmonium habens, quem continuo similiter ad sanitatem pristinam revocavit.

B
aliisque mi-
raculis cla-
rus,

6 Postea vero omni tempore vitæ suæ elemosynâ, jejuniis, vigiliis insistens, omnem populum Catalaunicæ civitatis divinis eruditionibus, ut bonus pastor assidue gubernavit. Igitur dum ad speluncam, ubi fuerat antea conversatus; quadam die ad orationem venisset, invenit quemdam hominem claudum in grabato jacentem, quem o-

rationibus suis sanum reddidit & currentem. Et dum fama beati Mimii in omnem terram auctore Domino, coram omnibus divulgaretur, completo septimo episcopatus sui anno, germana ejus, nomine sancta Poma, ipsum expetiit. Quam cum digno honore recepit, & postea tempore vitæ suæ, ut decuit gubernavit. Illa vero mortuos suscitavit, ægrotos curavit.

D

7 Et ita beatus Mimius pontifex episcopatum suum octoginta annis rexit, ut apostolatam suam divina pietas ei duplicaret in corpore, quem fidelem servum probaverat in fide. Qui obiit Nonas Augusti, & sepultus est in oppido civitatis, ubi antea fuerat conversatus, ubi etiam digna basilica, ut decuit ipsum, in altum noscitur ædificata fastigium. Postea vero in ejus locum S. Donatianus & Domitianus subdiaconus, quem mortuum ordinatione sancti Petri suscitaverat, qui etiam cum ipso fuerant ad prædicandum directi, episcopatum in sua Catalaunica civitate in pace acceperunt. Ad cujus beati Mimii sepulcrum multas virtutes assidue divina pietas dignata est ostendere, ubi recipiunt cæci visum, debiles gressus, surdi auditum, & dæmonia fugantur, & qualibet infirmitate oppressi ibidem cum fide integra postulantes, continuo pristinam recipiunt sanitatem. Regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor & gloria in sæcula seculorum. Amen.

E

DE S. POMA VIRGINE

J. B. S.

S. MEMMII CATAL. EPISC. SORORE.

Ua de hac sancta Virgine pau-
cula dici possunt, ea in ipsa san-
ctissimi fratris Legenda atque in
nostro ad ipsam Commentario
jam nunc data sunt, ex quibus
de ejus cultu non video dubitari
posse, uti nec dubitavere Majores nostri, dum
ad xxvii Junii diem, quo precipue Catalauni coli
dicitur, inter Prætermittos de ea in hunc modum
locuti sunt: S. Poma virgo Catalauni, soror S.
Memmii episcopi, indicatur à Molano in Aucta-
rio, & hunc secuto Ferrario, item à Sauffayo
in Martyrologio Gallicano. De anno ejus cultu
certos nos fecit D. De Gyvis ad S. Memmii Ca-
nonicus regularis & sacre theologiæ professor an-
no MDCLXX, scribens, habere se illius Vitam; sed
cum, ipso fortasse mortuo, necdum sit allata, &
sæpius frustra postulata, Sauffayus autem ipsam
referat iterum cum S. Memmio, commodius si-
mul de utroque agatur v Augusti. Jam laudatis
Martyrologis addi potest Castellanus, eam etiam
diserte signans xxvii Junii; Catalaunis, S. Po-
mæ virginis.

Citatus jam toties Rapinius S. Pomæ gestis ex-

ornandis amplificandisque potius quam historicè
narrandis, sese occupavit toto cap. 15 Vita S.
Memmii, a pag. nempe 160 ad 188. Paulo au-
tem rectius medullam contraxit Sauffayus, cui
quod ex puriori fonte superaddamus, neque ex S.
Memmii canobio missum est haltenus, neque ali-
bi invenire licuit. Audi igitur Martyrologum Gal-
licanum ad notatam jam diem xxvii Junii: Ca-
talauni, S. Pomæ, nobilissimæ virginis sororis
sancti Memmii apostolici viri & primi illius urbis
pontificis, quæ è Roma eum in Gallias divino
proposito subsecuta, dum ille Catalaunis Crucis
trophæum intulit, virginitatis sacre vexillum ibi-
dem erigens, religionis initia feliciter suo exem-
plo promovit. Deinde vero ubi Christi servitio
assidue incumbens cursum divinitus destinatum per-
currisset, virtutum pretiosis monilibus decorata,
ad sponsum cælestem, cælitumque supernum tri-
umphum evolavit. Cujus purissimæ exuviæ in ea-
dem theca cum S. Memmii germani sui sacris of-
sibus collocatæ, ibidem magna veneratione asser-
vantur. Hac eadem paulo brevius repetit, dum
de S. Memmio hoc die loquitur.

F

D E

DE S. JONIO PRESBYTERO ET MART.

APUD CASTRENSES

IN GALLIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

P. B.

CIRCA
ANNUM
CCLXXXVII.
In Martyrologio
Rom. annuntiat
22 Septembris;

Refertur sanctus hic Martyr in Martyrologio Romano die xxii Septembris, deflexo tantillum nomine in hæc verba: Apud pagum Castrensiem, sancti Jonæ presbyteri & martyris; qui cum sancto Dionysio profectus in Galliam, iussu Juliani præfecti verberibus cæsus; gladio martyrii consummavit. Est autem pagus Castrensiem (à Castro seu Castris aut Castrolio civitate, vulgo Châtres; dictus) in Insula Francie ad Orgium fluvium, quæ Parisiis Aurelianum itur, ad octavam circiter leucam. At unde ipsi in hoc Martyrologio natalis obvenit dies xxii Septembris? Id enim verò nesciri ait Bailletus in Legenda sua die v Augusti, col. 73; non dicturus, opinor; si Baronii annotationes consulisset, in quibus pro se citat Petrum de Natalibus lib. 8, cap. 106; ubi disertè decollatus dicitur sanctus Jonius x kalendas Octobris. Et fallor, nisi eadem auctoritate ducti, eodem illum die ac mense in suis Martyrologiis, ante reformationem Romani, annuntiaverint Grevenus & Walasserus sive Canisius; tametsi cum jam antè retulerant ad hunc diem v Augusti. Appellat insuper ibidem Baronius vetera manuscripta; sed ea quid sint, aut ubi latent, ignoramus.

in aliis die
2, 4, &
maximè 5
Augusti.

2 Certè veteribus Mss., quorum hic habemus apographa, mense tantum Augusto celebratum olim fuisse intelligimus; idque vel die secunda istius mensis, seu iv Nonas Augusti (ut habent exemplaria Actorum ejus longiorum, à Papebrochio nostro & Chiffletio variis locis atque è variis Mss. exarata;) vel die iv Augusti (quò refertur in Florario nostro Sanctorum Ms.;) vel denique die v Augusti, quò illum occubuisse Acta, que vidimus, omnia cum succincta tum diffusa; cum edita tum anecdota tradunt; si unum exceperis compendium Equilini. Et quamquam inter illa quadam, ut jam notavimus, solennitatem ejus à die martyrii sejungant (quòd alicubi certis de causis fieri potuit;) id peculiare tamen ecclesiæ cuidam, non pluribus commune fuisse censendum est; quandoquidem eodem die v Augusti simul festum ejus simul martyrium notant vetustum Passionale Ms. Bodecense, de quo infra; & varia Usuardi nostri auctaria (nam ipse Usuardus, quod mirum profecto, de S. Jonio non meminit, nedum alius ipso antiquior aut suppar Martyrologus;) item Galestinus, Saussayus, Castellanus & alii, denique eodem & non alio mense ac die celebratur Officio simplici per totam diocesim Parisiacam; ut videre est in Breviariis anni 1584, 1636; 1680, & 1700. Cum ergo ad hanc diocesim ecclesiæ hujus Martyris cultu celebriores pertineant, æquum putavimus, in servando S. Jonii die natali ab ejusdem sententia usque hic non recedere.

Ecclesiæ
cultu ejus
& reliquiis

3 Ecclesiæ verò illæ sunt numero tres: prima in ipso monte, qui ab ejus martyrio nuncupatur Mons S. Jonii, collocata, ejusque nomine conse-

crata, & olim cœnobio, nunc privatè Cluniacensium insignis, teste Bailletto ad hunc diem, & Jacobo du Breul in Theatro antiquitatum Parisiensium lib. 4, pag. 1162; qui addit, olim ibi tam frequentia fuisse Martyris nostri miracula, tantamque ex his apud circumjectas circiter viginti quinque parœcias existisse religionem, ut undique ad eandem ecclesiam die v Augusti confluerent quotannis turmatim consueverint. Simile quid refert Pegronetus in Catalogo suo Sanctorum pag. 306; asserens id fieri, ad venerandas S. Jonii reliquias. Altera est ecclesiæ S. Clementis apud Castrenses, ubi corpus ejus diu totum quievit; atque etiamnum illius pars tanta superest in argentea theca sub altari principe condita, ut in recenti Breviario Parisiensi simpliciter ibidem corpus asseruari dicatur. Ad Bailletum & Castellannum. Tertia est ecclesiæ Deiparæ Virginis Corboli; vulgo Corbeil, quòd oppidum in eadem diocesi Parisiensi ad Sequanam sedet, sex circiter leucis à Castrensi versus orientem: hæc verò post priores duas hujus Sancti venerationem usque adeo extulit, ut in Auctariis Usuardinis tamquam sedes cultus ejus primaria designetur: Castro Corbolio, S. Jonii martyris; & apud Saussayum in Supplemento ad eundem hunc diem: Apud Corbolium in præfulatu Parisiensi, veneratio sacrorum pignorum S. Jonii presbyteri & martyris, commilitonis S. Dionysii.

4 Verum hæc pignora quo tandem tempore, præ ceteris quare occasione à Castrensi Corbolium devenere? Nescitur, inquit Bailletus; celebratur vero ibi translatio eodem die, quo festum ejus præcipuum, hoc est, v Augusti. Du Breul tamen loco antea citato anniversariam illius memoriam affigit Dominicæ post Ascensionem. Oportet autem translatam eò fuisse pignorum ejus partem oppido notabilem; cum in Breviario Parisiensi anni 1680 absolute legatur: Corpus ejus in basilicâ sanctæ Mariæ apud Corbolium totius vicinæ cultu & veneratione frequentatur. Jam hæc scripseram, cum accepi Martyrologium Parisiense, anno 1727 Parisiis editum; in quo ad diem v Augusti de Sancto nostro ejusque reliquiis hæc nuntiantur: In monte Cebro, territorii Huripensis, prope Castra, natalis sancti Jonii martyris; cujus corpus in ipsa Castrensi sancti Clementis basilica; ossa verò quædam Corboli in ecclesiâ beatæ Mariæ, ponè altare in capsa honorantur. Addit his porrò & quartam basilicam Breulius apud Santones, de qua ibidem sic meminit: Fuit utique ad annum MDLXXII alia in urbe Rupellensi ecclesiâ in honorem ejusdem hujus sancti martyris Jonii dedicata; sed nunc (edebat hæc anno 1612) eorum prædicatione profanata, qui reformatam scilicet religionem profitentur. Eane modo pristinum decus usumque, post exactos regno Calvinianos, recuperaverit, non vacat inquirere; nomen certè S. Jonii neque ipsa; neque proxima illi platea umquam videtur amisisse. Prætereo Tamayum, qui ejus-

AUCTORE
P. B.

dem S. Jonii seu Jonæ celebritatem annuam in Martyrologio Hispano ad diem xxii Septembris observari docet Caltris-Cæciliis, vulgo Cazeres, in Lusitania, quem locum apostolicis olim scilicet laboribus Christo subjecerit: nam quidquid ibi in hanc rem producit, pseudo-Dextrina, hoc est, nulla fide subnixum est.

Acta ejus
duplicita
sunt; lon-
giora, &
contracta;

5 Acta S. Jonii in veteribus Mss. duplici modo composita reperiuntur; brevior videlicet, ac diffuso: primi generis ea sunt, qua accepimus à Gamansio nostro ex Bodecensis cœnobii Ordinis Canonicorum regularium S. Augustini, diœceseos Paderbornensis, Passionali pergamenò Ms. insigni, mensis Augusti fol. clxviii. Leguntur eadem edita apud Vincentium Bellovacensem in Spec. Hist. lib. 10, cap. 23; & Mombritium tom. 2, fol. 44. Hæc eadem magis postmodum à se contracta vulgaverunt Petrus de Natalibus episcopus Equilinus in Catalògo lib. 8, cap. 106, & S. Antoninus Hist. part. 1, tit. 6, cap. 28, § 2. Longiora nondum excusa vidimus; sed variis locis Mss. servantur; horum exemplar invenisse se dicit Tillemontius Monum. eccl. tom. 4, pag. 452, ubi de S. Jonio pauca refert. Nos ex codicibus variis nacti sumus apographa duo: alterum beneficio P. Petri Francisci Chiffetii nostri ex Mss. Accincti monasterii, & Vallis Lucentis, & Carneoli; alterum Papebrochii nostri manu exaratum, ex Mss. Cisterciensibus, tom. 4, num. 23, & tom. 6, num. 23. Sed sive longa hæc, sive contracta quomodolibet Acta expendantur, probari non possunt; nec a modernis criticis rejiciuntur immerito.

6 Et majora quidem per insigne plagium S. Jonio tribuuntur; cum sint ipsa Acta S. Luciani martyris & apostoli Bellovacensium, jam olim in Opere nostro vulgata ad diem viii Januarii à pag. 466, nisi quod plagiaris iste, quisquis fuit, nomini S. Luciani substituerit ubique nomen S. Jonii; num. 3 nomini Quintini nomen Carauni; num. 4 his verbis, Beluacensem ad urbem hæc, Castrensem pagum; & alia paucula Luciano tam propria, ut in Jonium quadrare nulla ratione possent: tum quod exordio Actorum S. Luciani aliud præmittit in hæc verba: Post beatam & gloriosam resurrectionem Domini nostri Jesu Christi tempore Juliani, crudelissimi tyranni, beatissimus Yonius una cum beato Dionysio partibus Atheniensium advenit; deinde Galliam simul cum discipulis septuaginta duobus usque Parisius pervenerunt, prædicantes & docentes, ut omnes crederent, unum Deum esse in cælis, & colerent unitatem fidei atque adorarent Dominum nostrum in Trinitate; non idola muta, furda & manufacta, quæ adorant sævissimi tyranni in honorem deorum illorum, Martem, Mercurium, atque Jovem, deamque Venerem. Itaque ipsis tyrannis crudeli velocitate illos insequentibus, jam dicti viri palmam martyrii sine dubio acceperunt. Igitur sanctissimos martyres Dionysium atque Yonium, una cum beato Rustico & Eleutherio, & ceteris septuaginta duobus, qui omnem Galliam circueverunt, beatorum Martyrum etiam sacramenta percurrentes, digno, dilectissimi, obsequio veneremur: dum enim illorum, & cetera, qua sequuntur in assignatis Actis S. Luciani usque ad finem.

7 Vel ex hoc principio patet, quam ineptus sit auctor, & quam ab illius stylo remotus, cui cetera omnia suffuratur. Est tamen & aliud argumentum unde stoliditatem hominis agnoscas & furtum: nam in Actis S. Luciani num. 11 sic

martyr ille satellitibus respondens inducitur: D Quod ego loquor, neque auribus percipitis, neque retinere mente valetis: excæcavit enim vos infidelitas vestra; & principem vestrum Julianum sævissimum, à quo directi estis, æterna cæcitas & caligo possidet tenebrarum. Milites igitur injuriam cæsaris impatienter ferentes, apprehendentes eum &c. Ubi observa, nullam à S. Luciano prolatam esse vocem Juliano tyranno injuriosam, præter hæc: Et principem vestrum Julianum sævissimum, à quo directi estis, æterna cæcitas & caligo possidet tenebrarum: qua proinde voces omnino necessaria judicari debebant; ut sano sensu subdi posset: Milites ergo injuriam cæsaris impatienter ferentes &c. Vide ergo, quam accurato judicio locum hunc noster ita exscripserit, & Jonio adaptaverit: Quod ego loquor, neque atite percipitis, neque retinere mente valetis. Milites igitur injuriam Juliani impatienter ferentes &c. Atqui hic verbum nullum est Juliani injuriam redolens. Patet igitur (ut plura & pejora dissimulem) Acta hæc S. Jonii, ex Actis illis S. Luciani non modo exscripta esse; sed etiam oscitanter & sine sensu esse exscripta: non sunt ergo Acta S. Jonii, sed S. Luciani, perperam ad Jonium translata; quod satis est, ut hoc loco rejiciantur; quantumvis alioqui nullis insecta vitiiis essent prout Luciano conveniunt, quod nequaquam credimus: nam plura proferemus, cum ad Januarium liberiore, quam olim fas erat, censura redibitur; vel forte etiam, cum de S. Piatone seu Piatone agatur ad diem 1 Octobris: nam & ibi multa sunt cum hisce Actis communia, non re tantummodo, sed etiam verbis.

8 Acta minor S. Jonii nihilo meliora sunt; & S. Jonio cum sint & posteriora jam dictis Actis S. Luciani, & ex iisdem (in usum forte cujusdam Breviarii seu lectionis ecclesiastica) compendiose compilata. Primum ex eo colligitur, quod in assignatis Actis S. Luciani nulla fiat confusio S. Dionysii Atheniensis cum Parisiaco; qua confusio maxime per Hilduinum abbatem ante medium sæculi noni cepit apud Gallos invalescere: unde videtur Acta illa Hilduino esse vetustiora. At compendium Actorum S. Jonii confusionem illam Dionysiorum ab ipso principio indicat: merito igitur censeri potest Hilduino; adeoque & Actis, qua diximus, S. Luciani posterius. Secundum facile deprehendat, quisquis idem compendium Actorum S. Jonii cum Actis toties memoratis S. Luciani conferre voluerit: res enim eadem iisdem utrobique vocibus ac sententiis expressa passim inveniuntur. Hoc ut cuiusvis pateat, compendium istud Commentario subjiciam: Acta verò S. Luciani in opere nostro jam superius assignavi num. 6.

9 Ex dictis intelligitur, minime mirum esse, & ab ecclesiæ Parisiensis ecclesia, cujus multum intererat Acta Parisiæ S. Jonii defendere, ea & in Breviariis suis antiquis anni 1584, & 1636 tam parè timideque adhibuerit, & ex recentioribus (ab anno saltem Christi 1680) prorsus tandem eliminaverit. Quid igitur, inquis, de sancto hoc Martyre jam rito credi poterit? Martyrium ejus, inquit Longuevallius noster in recenti sua ecclesiæ Gallicæ Historia tom. 1, pag. 106. Adde, qua de gestis ejus ad hunc diem in Lectione propria proponit Breviarium Parisinum anni 1680 in hæc verba: Jonius cum in pago Castrensi prope Parisios opus Domini instantè perageret, ac plurimos verbis & exemplis ad Christum converteret, propter immobilem in confessione fidei constantiam martyrio coronatus est. Præterea quod locorum traditione non

E

F

non

A non minus quam Aclis asseritur, nec aliunde ullam falsi speciem pra se fert; ut quod socius fuerit S. Dionysii Parisiensium apostoli; quod ab hoc presbyter ordinatus atque ad Castrensem pagum Christo imbuendum missus fuerit, ibique in monte, qui nomen ejus hodieque retinet, martyrium consummarit, nec procul admodum inde sepultus concuscarit miraculis. Tum ea, qua de cultu ejus & reliquiis paulo ante probavimus. Denique neque illos temeritatis arguerim, qui missionem ejus ad medium circiter seculi tertii, martyrium vero vel sub Aureliano versus annum Christi 275, vel potius sub Maximiano Herculio circa annum Christi 287 collocant. Ad Tillemontium Monum. eccles. tom. 4, pag. 442 & seqq.; donec de S. Dionysio Parisiensi, à cujus chronotaxi, Sociorum ejus tempora dependent, nos ipsi differuerimus. Nunc Acta, qua promisi, breviora subjicimus. In quibus observa, quaecumque uncinis inclusa sunt, totidem fere verbis expressa legi in S. Luciani Aclis, qua ad VIII Januarii secundo loco dedimus.

B

ACTA BREVIORA

Auctore anonymo, ex codice Ms. Bodecensi, collato cum editis.

B Eatus Jonius cum beato Dionysio de partibus Atheniensium advenit a: dein [sancto Carauno b confociatus, urbe Româ cum beato Dionysio pariter egressus, Gallias adiit, atque à beato Dionysio presbyteri officium sumpsit,] & Castrensem pagum properans, Euangelium prædicavit. [Alius ei cibus non erat assiduus quam esus herbarum virentium, & aquæ frigidæ calicem pro potu fesso corpori tribuebat. Quadragesimæ verò diebus bis in septimana cibum corpori ministrabat.] Tres autem lictores à Juliano præfecto missi ut eum perquirent, prope Parisius pervenerunt, cui vicinior est pagus Castrensis, qui dicitur Mons sancti Jonis, eumque ibi [repererunt Nonis Augusti docentem populum. In quo loco populi caterva plurima per eum ad Christum conversa gaudebat.] Ut autem [persecutores eminus venire conspexit, à prædicatione non destitit; sed salutaribus monitis populum adhortatus est & puras manus inferens cælo; totis viribus dixit: Gratias tibi ago, Domine Jesu Chri-

C

ste, qui me ad titulum dignitatis tuæ vocare dignatus es, & beatorum Martyrum tuorum consortem efficere.] Egressus igitur ab urbe Parisiaca, intrepidus pervenit ad montem Jon c. Advenientes autem impii, sanctumque Virum apprehendentes [eum indignatione allocuti sunt cum.] Quem cum non possent à fide Christi avertere [vincis manibus occiderunt*.

EX MS.

c

* imò ceciderunt

2 Sanctus autem vir nec terrore concutitur, nec dolore corporis superatur; sed confusus in Domino, imbecillia senectutis membra juvenili vigore sustentans, Christi nomen confiteri non metu. Tunc unus ex militibus evaginato gladio, discooperta jam sancta cervice, pretiosum caput abscidit. Cumque sancti Viri cadaver jaceret exanimè videntibus militibus, lux de cælo super sanctum corpus emissa est, & vox pariter cum luce venit, dicens: Euge, famule meus Jon, qui pro me sanguinem tuum fundere non dubitasti in terris, cum Sanctis gratulare in astris. Dei autem factum est consilio, qui Sanctos suos cum mensura probat, & sine mensura glorificat; cedentibus à loco ministris nequam, erigens se sancti Viri corpus exanimè, apprehendensque manu propria caput abscissum, stabili gressu iter suum carpere plantis firmissimis cœpit, portansque illud à monte quasi miliario uno, pervenit ad locum, quem Vir sanctus funeri tradendum elegerat; ubi eum palma victoriæ Sanctus requievit in pace. Cumque sanctum corpus viri misericordiæ reconderent, apertæ sunt nares eorum, senseruntque aromata angelorum, qui à Domino ob sancti Viri exequias fuerant destinati.]

E

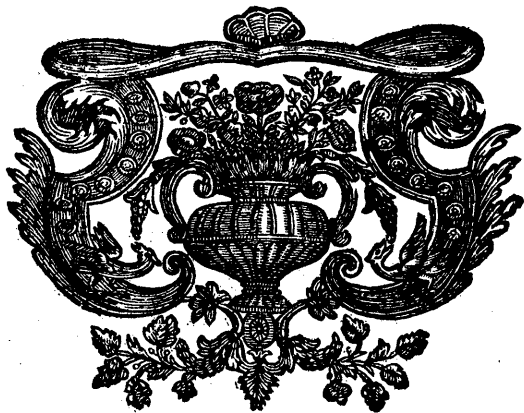
ANNOTATA.

a Vides, quod supra monuimus, ab hoc auctore confundi duos SS. Dionysios contra eruditorem nunc fere omnium, & ipsius ecclesie Parisiensis sententiam.

b Atqui S. Caraunum vixisse seculo quinto contendimus ad diem 28 Maii pag. 748, & consentit recentior Legenda Gallica ad eundem diem. Quod autem hic ponè sequitur, paulo aliter & corruptius habetur in editis Mombritii & Vincentii Bellovacensis.

F

c Hac non videntur cum præcedentibus coherere: ibi enim à licloribus eum perquirentibus reportus dicitur in monte S. Jonii, & quidem Nonis Augusti, hoc est, ipso die martyrii: hic vero Parisiis exhibetur eundem denuo montem adiens.

DE S. EMYGDIO EP. ET MARTYRE

ASCULI
IN PICENO.

P. B.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Ejus cultus apud Asculanos & alibi.

ANNO
CCCIH
AUT
CCCIIV.

Ejus, tamquam patroni, cultus antiquus

Sculum in Italia duplex est; utrumque episcopi sede conspicuum: alterum in Apulia Capitanata; alterum, quod solum huc spectat, ad Truentum & Castellatum fluvios in Piceno, seu Marchia Anconitana. Hujus elegantem delineationem simul ac descriptionem exhibet Blavius in Theatro civitatum Italia à pagina 46; historiam verò cum sacram tum profanam Sebastianus Andreantonellus in opere posthumo, Patavii vulgato primum anno 1673. Ejus ecclesiam ait hic auctor, pag. 204, in Piceno suburbicario ceterarum antiquissimam esse; idque sine ulla controversia, ut addit Appianus noster in Vita inferius laudanda; pag. 7 editionis secundæ anni 1704, quam hic semper assignabimus, nisi cum aliter monnerimus. Debet hac primordia sua S. Emygdio (quem alii Migdium, Emidium, Emicidium nuncupant;) ut qui eam à Romano Pontifice missus colligendam formandamque susceperit; nec doctrina tantum & miraculis vivens, sed & moriens sanguine, & reliquiis ac singulari præsidio defunctus ad nostram usque artem illustravit. Itaque eadem illum ab omni retero memoria ut apostolum suum ac primum antistitem præsidemque tutelarem eximia religione constanter est prosecuta.

in ecclesia
Asculana,

C

2 Testatur hoc imprimis ades ipsa cathedralis perquam antiqua; imò à Constantino Magno imperatore condita, & solius primum S. Emygdii, tamquam patroni, nomine dedicata; si tamen vera est vetus illa traditio & constans eruditorum fama, quam appellat Appianus pag. 379: quod addo; quia niti videtur ista traditio Legenda quadam manuscripta Vallicellensi, quam Vallicellensem secundam infra vocabimus; in ea namque sub finem dicitur mulier quadam recentem Martyris nostri sanguinem in vasa tria vitrea collegisse; quorum unum dono miserit S. Marcello Papa; secundum defoderit in ecclesia ad fluvium Tennam; tertium verò retinuerit apud se, usque dum venit alius rex (egerat mox de rege Polimio;) & præsentavit ei, ut construeret ecclesiam in nomine S. Migdii episcopi & martyris. Nempe per alium istum regem intelligendus videtur vel ipse Constantinus imperator, vel Christianus aliquis sub eo magistratus, qui in Polimii locum susceptus, rex item, ut ille, ab hoc Legendista nuncupetur; satis enim verisimile est, mulierem illam aut Constantino non superfuisse, aut feliciora benignioraque, quam sub eo fuerint, sacris aedificiis tempora non expectasse. Ecclesiam verò S. Migdii non aliam hic designari, quam cathedralem Asculanam, ex eo suaderi potest, quod apud Petrum de Natalibus ex alia quadam Legenda scribitur lib. 7, cap. 24: Sanguis autem ipsi-

us (Emygdii) à Christiana quadam collectus, Esculi (sive Asculi) reservatur in ecclesia sua. Sed enim Legendarum illarum quanta sit fides, postmodum indicabimus.

3 Potest verò etiam aliunde ejusdem basilicæ vetustas ac titulus, adeoque & S. Emygdii per eam atque in ea cultus, utcumque comprobari: & vetustas quidem elucescit ex ejus, utique factiscentis, instauratione, quam seculo XI suis impendiis accuravit Bernardus II, episcopus Asculanus; ut habet Historia ejusdem ecclesiæ apud Andreantonellum pag. 240; tametsi ea prima istius fabrica reparatio fuisset; quod tamen ob veterum loci monumentorum penuriam non constat; uti constat, non fuisse postremam, ex eadem Historia pag. 274, 308, 315. Titulum referunt diplomata duo seculo XI ibidem exhibita; alterum Henrici III imperatoris, pag. 243, ubi dicitur ecclesiæ Esculana dedicata in honorem sanctæ Mariæ & sancti Emygdii; alterum S. Leonis PP. IX, pag. 245, cujus hoc est exordium: Bernardo II episcopo ecclesiæ & episcopatus sanctæ Dei Genitricis Virginis Mariæ, & beatissimi martyris Emygdii, positæ in comitatu Esculano, intra civitatem, &c. Neque dixeris, tum nuperam fuisse nuncupationem istam, quandoquidem Orto II imperator seculo præcedente in diplomate, ibidem relato pag. 235, ejusdem ecclesiæ canonicos appellat simpliciter sanctæ Dei Genitricis Mariæ de civitate Asculana, nulla facta mentione S. Emygdii: non enim semper in diplomatis omnes ecclesiarum patroni exprimuntur; sed sæpe nullus, sæpe dignissimus tantum, qualis hic est Virgo Deipara. Sic etiam in superiori diplomate Henrici III eadem ecclesiæ exstructa dicitur in honorem sanctæ Dei Genitricis Mariæ; & in diplomate Leonis PP. IX: Quæ ad honorem Dei Genitricis semperque Virginis Mariæ est dedicata: utroque enim loco omittitur patronus Emygdus; at nequaquam excluditur; cum aliis locis eorundem diplomatum, uti jam vidimus, disertè exprimitur. Non dubitamus igitur, quin ejus nomine & erecta & consecrata fuerit ista basilica; tametsi demonstrare non possumus, quod asserit Appianus, eam solius aliquamdiu Emygdii titulo insignitam fuisse, antequam Deipara nuncuparetur: imò refragari videntur jam dicta diplomata.

4 Crevit istic sine dubio pietas & religio Asculanorum in Præsidentem suum, postquam inventum corpus ejus fuit atque in basilicam eandem illatum: exinde enim, præter festum ipsius primarium ac natale, quod agebatur die v Augusti, duo insuper alia sunt instituta ad celebrandam quotannis inventi istius thesauri translatique memoriam; & illam quidem die XXI Martii (ut post Giovanettum in Sancti Vita pag. 95, notat Appianus pag. 248 & 249) vel sequente (quo no-

ipsum nomi-
ne jam olim
dedicata,

E

F

Et tria ejus
festa quot-
annis ob-
servante,

A tatur apud Ferrarium in Catalogo generali, ex tabulis, ut monet, Asculanis:) hanc autem, secundum eosdem auctores, die XII Aprilis. Quo anno, imò vero quo seculo, sive inventio ista sive translatio acciderint, ignoratur. Appianus pag. 248 utramque refert ad Claudiū, qui anno 359, apud Baronium num. 30, concilio Ariminensi interfuit, tamquam episcopus provinciae Piceni, quo nomine inter Asculanos ab Ughello & aliis numeratur secundus à S. Emygdio: verum nullum hujus chronotaxeos fundamentum apparet; nisi fortè in Officio proprio Sancti; quod ipse ad Asculana ecclesia primordia, ni fallor, innuit pertinere; at nos ut nunc exstat, multis postea seculis compositum fuisse colligimus ex Hymnis ad Vesperas, Matutinum & Laudes: constant enim omnes versiculis rhythmicis seu ὁμοιοτελεστοῖς; quorum originem Cangius, Martinus in Lexicis, aliique ad seculum XII referunt. Certè nemo Legendam hujus Martyris, quam dedit Equilinus, eodem seculo, quo vixit Emygdus, adornatam dicit: atqui asserit illa, in priori sepulcro delituisse sacrum ejus corpus, cum auctor scriberet; in ecclesia vero Asculana tunc solum fuisse sanguinem.

B Hoc igitur unice hinc affirmare pro certo possumus, utramque contigisse à pluribus retro seculis. Colligitur id cum ex Officio laudato, tum ex diplomate Henrici III imperatoris, dato VI Kal. Junii, anno Dominicæ Incarnationis MLVI, quod apud Andreantonellum paulo ante assignabamus, & legi etiam potest apud Ughellum tom. I in episcopis Asculanis, ubi de Bernardo II: utrobique enim requiescere dicitur Sancti corpus in ecclesia cathedrali Asculana. Quin imò si factis tuta est auctoritas, quam citat Appianus in miraculis pag. 306, dicenda erit inventio corporis præcessisse annum Christi 540, quo Asculi jam tum inclusum argento S. Emygdii brachium adhibitum fuisse narratur, nec sine miraculo, ad avertendam civium calamitatem. Ut ut est, locum, quem in ista basilica pridem obtinet, sic pag. 209 describit Andreantonellus: Ipsi templo (egerat de templi cathedralis parte superiori) subest ecclesia, quæ licet subterranea, perspicua tamen est. Ad illam, tum ad dexteram tum ad lævam, per gradus quindecim descensus est facilis. Septem supra sexaginta fulcitur solidis, tum lapideis tum marmoreis, columnis. Tribus item aris exornata; in quarum celebriori, divo Emygdio dicata, sub arca marmorea argentea, ferreis cancellis inauratis circumseptæ, recondita sunt ejusdem Emygdii, Sociorumque corpora. Legitur ibidem versiculus:

Cum Sociis aliis Emygdus (pag. 105 legit Emyndus) hinc requiescit.

Fuerunt autem alii ejusdem focii, Euplus, Germanus, ac Valentinus. Hos, ut sepulcrum, ita & cultum cum S. Emygdio communem habere, docet Appianus pag. 262. Nos Fastis nullis adscriptos invenimus, neque aliam habemus eorum notitiam, quam qua hic & in Actis Emygdianis occurrit.

C Quanta verò ibidem celebritate dudum honorari consueverit memoria natalis ejus anniversaria, conjicere licet ex Officio proprio, de quo memini jam mox: extenditur enim à primis Vesperis, die IV Augusti, per totam Octavam. Antiphona, Capitula, Hymni, Responsoria, Versiculi, omnia denique propria sunt; & Lectiones quidem diversa novem in singulos dies (excipe festum S. Laurentii, quo nulla de S. Emygdio Augusti Tomus II.

recitatur.) Novem priores, quæ ipso festo proponuntur, continent Actorum epitomen, sed non absolutam: reliqua omnes, ipsa sunt acta cum prologo S. Valentini, prout Commentario nostro subjiciuntur. Hoc Officium, anno 1522, typis Anconitanis primus vulgavit Hieronymus Tuber, presbyter Asculanus, octavo post anno non sine sanctitatis opinione vitâ defunctus: uti docet Andreantonellus pag. 112 & 314: est illud quidem, ut ex dictis num. 4 patet, recentius XI seculo; editore tamen non paulo verustius; ut ibidem ipsemet in præfixa dedicatione, episcopo simul ac principi Asculano, Philos Roverella, inscriptas testatur his verbis: Cum apud nos S. Migdii, martyris & episcopi nostri, perpulchrum Officium, & amabilis Legenda MULTUM DIUQUE latuerint, observandissime episcopè & princeps Asculane, dominis meis canonicis ac patribus hoc potissimum tempore visum fuit, ut reipublicæ Christianæ penitus incorruptè restituerentur...: absurdum enim videbatur, tanti Viri & Martyris & Episcopi nobiscum solum divina gesta & gratiam miraculorum, quam ei Dominus affluenter impenderat, existere; &c.

E Ejusdem Officii (quia nunc aliud in usū est; anno 1659 à sacrorum Rituum Congregatione approbatum) unicum exemplar superesse novebat Appianus noster in bibliotheca Vaticana, codice, inter excusos, 2894; cum illud ipse bis exscriptum legitimeque collatum nobis quidem primo perbenigne submisit anno 1697; deinde autem in editione sua prima Vita Emygdiana publico ipse juri restituit anno 1702; sed & mutilum, & pro sua sententia castigatum; ut liquet ex apographo, quod nobiscum ante communicaverat, & ipsa Tuberis editione anni 1522, cujus nuper exemplar à Vaticano diversum, atque adeo ignotum Appiano, commodatum accepimus beneficio Illustrissimi ac Reverendissimi D. Pauli Thomæ Marana, episcopi & principis Asculani. De castigatione dicitur loco suo: mutilatio verò spectat ad primas novem Lectiones, quarum ipse tantum in initia dare voluit, ne bis eadem narrare cogeretur. Quia tamen breves sunt, non piget is hic opusculum Appiani supplere. Sic igitur habent:

LECT. I. Beatus igitur Emygdus de nobili prosapia Gallorum originem ducens, in Germaniæ provincia, cis fluvium Rhenum, natus est; à fidelibus progenitoribus baptizatus est, & nutritus est in parte Australi ejusdem Germaniæ in civitate Trevirensi. II. Qui cum septem esset annorum, traditus est à parentibus septem liberalium artium erudiendus disciplinis. Erat enim ingenio claro, vultu decoro, mansuetus nimis & humilis, facundus & compositus, omnique acceptione morum & virtutum omnium laudè gratiosus. III. Et non solum parentibus, sociis, & amicis, sed & omnibus, qui illum viderant vel audierant, habebatur carissimus; & ubi ad eor altum scientiæque pervenit excellentiam, omnium philosophorum transcendit laudem. IV. Deinde sacrorum librorum legens ac relegens volumina, ad tantam pervenit sapientiam, & ad tantam gratiam prædicandi, ut patenter daretur intelligi, & ab omnibus orthodoxis prædicaretur uno ore, Migdium esse vas electionis & habitaculum Spiritus sancti.

V. Beatus igitur Emygdus admonitus visione angelica, de nocte confurgens, cum tribus discipulis suis, Euplo, Valentino, atque Germano Papam Marcellum adiit, hoc ordine illum rogaturus: O Pater universalis, ô mediator Dei & hominum, cujus lingua janua cæli aperit & clau-

pridem per
offiduum
Officio pro
prio tele
brari solit
tum

F

in eadem ec
clesia cathe
drali.

C

clau-

AUCTORE
P. B.

claudit, subveni, fer opem nobis advenis, colentibus & invocantibus Christum, & persecutionem patientibus pro nomine ejus. vi. Altera autem die cum ingenti favore, & celebri laude cleri & populi fidelium, beatus Papa Marcellus sanctum Emigdium Asculanorum ordinavit episcopum, & Euplum, discipulum illius, diaconum; & tradit illi licentiam prædicandi, admonens & confortans eum ad Asculanam direxit urbem. vii. Erat enim Asculum metropolis civitas à Ravenna usque Regium, post urbem Romam, in toto Adriatico littore præ ceteris civitatibus dives, florens & præpotens. Quæ munita naturâ, humanoque opere mirificè ornata, generosa civium frequentia decorata, amœnitate nemorum & fluviorum gratiosa, arborum & locorum fertilitate & specie delectabilis & famosa, paradiso sancto Dei videbatur simillima. viii. Ad quam cum venisset beatus Emigdus episcopus, à quibusdam civibus cum ingenti honore susceptus est. Manè autem factò, seditio in populo oritur, jussuque Polimii ad tribunal regale beatus Emigdus episcopus ducitur in præsentia totius populi. Cujus conditionis sit, vel causâ ejus negotii venerit, diligentius à Polimio interrogatur. ix. Deinde jussit illum introduci ad filiam suam. Erat enim Polisia, filia Polimii, genere & forma spectabilis, eloquentia insignis, scientiaque litterarum tam Græcorum quam Latinorum admirabilis; quæ cum plurima audiret à beato Viro, Polisia confestim credidit, sacrisque mysteriis plenius se instrui ardentè efflagitabat. Deinde absente Polimio, beatus Emigdus cum discipulis suis ad Truntum fluvium puellam duxit & baptizavit eam. Sic editio *Taberiana. Sed redeamus ad ejusdem festi solennitatem.*

B

C

urbe tota ad maximum splendorem studia conferente,

9 Hanc enim Asculani exornant plurimis aliis modis per legum suarum decreta, anno 1387 condita, vel instituta, vel potius restituta confirmatisque; de quibus consule Appianum à pag. 267; ubi docet primò, à die xxii Julii ex palatii urbis publici fenestris pannos seu pallia duo exponi, uti & è summa turri ecclesie cathedralis vexilla plura, propinqua celebritatis præsentia: secundo, à die xxviii Julii usque ad xii Augusti liberis in urbe tutasque permitti nundinas etiam iis, qui sive eris alieni, sive alterius delicti civilis causâ, quovis alio tempore adversariorum actionibus ac judiciis obnoxii sunt: tertio, pridie festi sub vesperam illustri pompa atque ordinum urbis omnium comitatu ad Sancti tumultum trededecim ponderis magni cereos deferri; & duodecim quidem per totidem artium collegia; decimum tertium verò, qui majoris molis esse debet, nomine civitatis, hac ceremoniâ Protectorem illum suum primarium profitentis: quarto, in ipsa, quantum assequor, solennitate, seu die v Augusti, captivorum unum libertate donari: quinto, ad principem ecclesiam plura deferri pallia seu pannos è serico honorarios, non solum ab urbe ipsa ditoneque Asculanis, verum etiam à confederatis undecim oppidulis, quæ nisi hoc servant, pro rebellibus habenda sunt: sexto, propositis ex arario publico bravii; varios exhiberi ludos, etiam equestres, sed extra tempus Officii in eade summa divinis destinatum, quæ maxima populi, Eucharistico tum cibo refecti, frequentia pietateque peraguntur: septimo, ne ingeniorum quidem tunc & politionis litteraturæ cum Latina tum vernaculæ præscripta exercitia desiderari, ad Martyris laudes per Octavam oratione soluta ligataque celebrandas.

10 Sunt hac argumenta quidem eximia singu-

laris Asculanorum erga sanctissimum Præsidentem suum affectus; sed non sola: nam ut cultum ejus ac religionem tota sua ditone diffunderent, varias ipsi per illam ecclesias erexere; ut scribit idem Appianus pag. 275: tum, ut assidue in omnium quodammodo oculis & manibus versaretur, dum sui juris fuere, propriamque cudere pecuniam, huic sancti Emygdii sui effigiem impressam esse voluerunt; uti & nunc in aureo numismate affixa pectori gestatur, tamquam primaria dignitatis insigne, ab illo magistratu, quem Caput Antianorum appellant. Quid, quod Emygdii nomine usque adeo delectantur Asculani; ut idem auctor affirmet pag. 276, non esse forsitan in orbe Catholico civitatem ullam, in qua Sancti sui tutelaris nomen tot hominibus inditum sit, quot in urbe ac ditone Asculana ad sacrum fontem nuncupantur Emygdii? Itaque qua de amore mirifico Antiochenorum erga S. Meletium episcopum suum disserit S. Joannes Chrysostomus in Homilia de illo encomiastica, eadem omnia comprobant Asculanorum amorem erga S. Emygdium; concursus videlicet die natali ad tumultum ejus, frequens impositio nominis, creberrimus usus imaginis, ære, argento, auro expressa; ut nihil de picturis ac statuis ipsum referentibus dicam, quas inter eminet in ecclesia cathedralis gazophylacio, secundum Andreantonellum pag. 208, argenteum simulacrum S. Emygdii, vivam ejusdem imaginem & staturam ad amullum exprimens. Plura de Asculanorum adversus illum pietate colligi inferius poterunt ex miraculis.

11 Neque verò Martyris hujus cultus & amor intra fines Asculanos ita vixere, quin pridem ad alios quoque præmanaverint: nam & ecclesias in vicinis regionibus varias Emygdii titulo consecratas recenset Appianus pag. 275; & propensissimam juxta liberalissimamque principum, imperatorum, ac summorum Pontificum voluntatem in ecclesiam ejus Asculanam pluribus extolli à pag. 379, ab ipso exordiens Constantino Magno. Plura passim in hanc rem instrumenta legi possunt apud Andreantonellum, Ughellumque in episcopis Asculanis, sub Tustolpho (qui Carolo Magno imperante floruit) & posterioribus aliis bene multis. Unde satis mirum est, Martyris tam præclari cultum Martyrologis omnibus ignotum prorsus fuisse, saltem usque ad provectum seculum xiv, quò illum in Catalogo suo Sanctorum consignavit hoc die Petrus de Natalibus, quem deinde alii permulti ad eundem diem secuti sunt; ut Maurolycus, Canisius in Martyrologio Germanico, Galestinus, & qui referuntur inter Ussardi nostri Auctaria, ac tandem etiam Martyrologium Romanum, ubi hac ejus est annuntiatio: Asculi in Piceno, sancti Emygdii, episcopi & martyris, qui à Marcello Papa episcopus ordinatus, & illuc ad prædicandum Evangelium missus, in confessione Christi sub Diocletiano imperatore martyrii coronam accepit. Mitto ceteros juniores, & ad Acta discutienda propero.

§ II. Acta ipsius varia; eorum auctoritas; annus martyrii.

MUltum abest, ut Acta S. Emygdii tam integre vel scripta sint vel conservata, quam cultus. Conjicere primum id licet ex editis dudum eorum compendiis apud Petrum de Natalibus lib.

D pro affectu suo singulari in Patrum suum.

E

Cultus ejus antiqua propagatio; & Jera apud Martyrologos notitia.

F

Acta Sancti, tam edita, quam Mss.

A 7, cap. 24; apud Ferrariam (quem sequitur Bzovius Hist. eccles. lib. 4, ad annum Christi 309, num. 9) in Catalogo Sanctorum Italia ad hunc diem; ubi compendium Petri Equilini carpit & corrigit, pro se citans monumenta ecclesie Asculanæ Mss.; apud Ughellum Italia sacra, tom. 1, in episcopis Asculanis; ubi quedam omittit, qua Ferrarius probaverat; non nihil asserit, quod non scripserat ille. Videntur ergo præcedentium auctorum epitoma, earumque adeo etiam fontes, consequentibus suspecta admodum auctoritatis fuisse; neque vero immerito: cum ne vetera quidem Auctorum exemplaria Mss., qua ex pluribus nunc pauca supersunt, sic aut inter se, aut cum historiis receptis consentiant, ut ea Baronius vel nominanda censuerit, sive in Annalibus ad annum 309, num. 4, ubi de ordinatione ejus & martyrio mentionem obiter faciens, de Actis altum silet; sive in annotationibus ad Martyrologium Romanum hoc die; ubi hac tantum observat: Petrus in Catalogo lib. VII, cap. XXIV refert ejus (S. Emygdii) Acta; sed ejusmodi, quæ censurâ indigeant. Atqui ipse alia ad manum habebat cum in sua tum in Vaticana Bibliotheca. Cur igitur de istis non meminit, si omnino sinceræ, nec indiga censura putabat?

sic inter se differunt, & pugnant, ut valde suspectæ sint fidei:

13 Certè Henschenius ac Papebrochius nostri; cum anno præteriti seculi sexagesimo primo Roma ad conquirenda de Sanctis monumenta versarentur, factaque perhumaniter illis ibidem esset à RR. PP. Oratorii copia scrutandi exscribendique in bibliotheca sua quidquid ad opus hoc nostrum facere quoquo modo videretur, inde gemina huc nobis Auctorum S. Emygdii egrapha retulerunt, ex Eminentissimi Cardinalis Baronii vetusto codice Ms., quem totum tertium nuncuparunt, excerpta; quorum alterum præfixum habet prologum B. Valentini, discipuli S. Migdii; alterum anonymum est: hoc deinceps Ms. Vallicellense secundum appellabimus; illud, simpliciter Ms. Vallicellense. Manuscriptis antiquis annumerari etiam potest Officium illud proprium, quod ex Mss. primus edidit Hieronymus Tuber, unâ cum duplici Legenda; brevior scilicet anonyma, & longior Valentini, de quibus egimus paragrafo præcedente, num. 6 & sequentibus. Vaticanum quoque exemplar (nescio quod) citatur apud Puricellum in Dissertatione Nazariana, cap. 36, num. 2. Hæc autem omnia sic inter se variant, sic historiis probatis opponuntur; ut nullum attempto eruditoque lectori non debeat suspectum videri.

14 Et Ms. quidem Vallicellense secundum, æqualis fortè ætatis cum primo; certè ex eodem codice depromptum, non solum pugnat cum aliis; sed & secum ipso; ut stipitem, aut parum sanum fuisse necesse sit, quicumque composuit. En principium: Factum est, dum moraretur in Germania provincia, scilicet Austri-Francia regione, rex Polimius, misit per cunctam Italiam, ut, si quis inveniret aliquem Christianum; aut qui nomen Domini invocaret, vincitum eum perduceret in urbem Asculanam. Pape! Polimius in Austri-Francia regione residens, & quidem rex; & rex cuncta simul dominans Italia, idque tempore Marcelli Pape, ut ibidem colligitur ex consequentibus: vah, deliria! Nihil enimvero usquam alibi simile legitur, ne in eodem quidem Ms.: nam ubi sub finem istuc recurrit Polimius, non in Austri-Francia regione morari dicitur, sed in urbe Asculana; nec Italia toti imperitare, sed ne toti quidem Piceno. Quamquam & hoc stultum Augusti Tomus II.

est, quod regem tum temporis qualemcumque ineptus fabulator in Italia finxerit. Quid, quod intra paginas duas non semel cacum aliquem, & militem hujus ductorem, inducit profidentes, se de remotis Italia provinciis Romam venisse ad quarendum ibi S. Emygdium; mox autem eosdem inventum in urbe Roma Sanctum sic ait allocutos: Domine Pater; ab urbe Roma venio; audiens, quod cunctas infirmitates per te sanet Deus tuus? Ne verò putes, errorem huic esse librarii; eodem loco bis idem asseritur. Ecquid bellè consonant hæc; Ex remotis Romæ provinciis; & Ex urbe Roma? Ecquid ridiculè intra urbem Romam dicere quis fingitur: Ab urbe Roma venio! Plurima tamen sunt alia nihilo saniora, & huic exemplari Ms. propria; nec alibi tradita; quibus hac Legenda stomachum aut risum lectori movere sapius debeat, quam fidem.

15 Ms. aliud Vallicellense; ex eodem, ut dixi, codice exaratum; præfationem habet B. Valentini martyris eandem, quam præ se ferunt Acta, olim in Officio proprio apud Asculanos; secundum Tuberi editionem; die vi Augusti & sequentibus recitari solita. Certum tamen appareret; utriusque prologum illum per omnia quadrare non posse: quantumvis enim ambo exemplaria in plerisque consentiant; in multis tamen etiam differunt, atque adeo sibi mutuo contraria sunt. Vallicellense num. 1 S. Emygdium baptizatum dicit fuisse, antequam litteris excolendus traderetur; Asculanum vero; decurso jam artium liberalium stadio, gentilem facit. Vallicellense ibidem Emygdii parentes; ante natum Filium fideles fuisse asserit; Asculanum autem ethnicos diu etiam posterius; & usqueadeo quidem pertinaces, ut in Emygdium jam Christianum de sua religione differentem ita pater erupisse dicatur: Hanc illis fabulam, fili, narrare memento, qui aurem tibi præbeant, qui & animum ejusmodi nugis accommodent: nam nisi mihi ad præsens assensum præberis, nisi magnum Jovem adoraveris, iram deorum variis, novis, & exquisitis tormentis (per deos deasque!) sine omni dilatione placabo. Prætereo cetera discrimina utriusque exemplaris, & ad annotata remitto: hæc enim abundè vel sola sufficiunt, ad alterutrum Valentino abjudicandum, saltem ut sincerum ejus opus. Sed utrum? inquis.

16 Respondeo, de utroque me dubitare: licet etenim existimem, Vallicellense minus esse corruptum; quam Asculanum; communia tamen utriusque exemplari vitia cum B. Valentini ætate non videntur ulla satis ratione posse componi; sicuti neutrum ostendi potest antiquius esse seculo XII: non Asculanum, ut liquet ex dictis num. 4; non etiam; eandem ob causam; Vallicellense, cum Actis in eodem codice subjuncta legantur duo poemata Leonina, qua Officio veteri S. Emygdii præmittit in editione sua prima; pag. 302 & seq.; Appianus, primum tribuens Felici episcopo Asculano; qui florebat anno post Christum natum DCLXXX, secundum Instulfo anti-stiti Asculano sub annum DCCC; sed perperam sine dubio: nam neque in editione Tuberi, ubi primum legitur ad libelli finem, neque in Codice Ms. Vallicellensi, ubi utrumque refertur, ullus utriusque auctor adscriptus est: & Leo, quem pœteos rhythmica conditorem palaophili nobiles faciunt, seculo primum XII, eoque adulto, floruit. Ad Cangium, & quos ipse citat in Glosario ad voces, Leonini versus. Porro inter illa, que dicebam, vitia communia evidentissimum est illud;

AUCTOR P. B

alteram S. Valentini tribuitur, sicut & alia exemplaria in Officio Asculano; sed alterutrum falsum;

F aut potius falso utrumque;

AUCTORE
P. B.

illud, quod in utroque exemplari asseratur S. Emygdium consecratus episcopus à S. Marcello Pontifice; deinde martyrii palmam consecutus die v Augusti, imperantibus etiam tum Diocletiano & Maximiano Herculio Augustis: hæc enim, quoquo te veritas, absurda videri debent atque à cõsuetudine; ut palam faciam, postquam singula comprobavero.

ut patet ex
vitiis,

B 17 Primum habetur in Actis infra num. 16 his verbis: Beatus Papa Marcellus sanctum Migdium Asculanorum ordinavit episcopum. Alterum aequè disertè legitur, num. 32: Passus est autem beatus Migdium, civitatis Asculanæ metropolitanus episcopus & martyr, Nonis Augusti. Tertium colligitur ex numero 23, ubi Polimius ita pro tribunali Sanctum alloquitur: Sacrifica igitur diis immortalibus; & magnis ac claris ditaberis honoribus, & carus atque acceptus Diocletiani & Maximiani imperatorum invictissimorum semper eris aspectibus: idem repetitur num. 28 & sequente; non potuit autem hoc dici, nisi ab eo, qui ambos tum reipsa imperare atque omnia posse erga bene meritos sibi gratos simul affirmaverit. Age nunc, si potes, hæc inter se tria concilia. Sed, scio, non poteris: Marcellus enim (quem saniores chronologi sedisse negant ante annum Christi 308) omnium omnino eruditorum calculis ad Petri Cathedram evectus esse non potuit ante mensem Maium anni 304: ponamus ergo tantisper, tum evectum re vera fuisse; sequetur, ut S. Emygdium non potuerit episcopus ab illo ordinari ante ejusdem anni mensem Decembrem (non enim alio mense episcopos consecrassè legitur in ullo Pontificali, quod sciam.) Sit ergo mense illo ordinatus, ut post Baronium statuit Vignolius; & anno illo 304 (cum anni sequentes propositis Actorum locis multo magis incommodent:) consequens iterum erit; ut Emygdium non possit fuisse martyrio coronatus ante diem v Augusti anni 305, hoc est, tribus & amplius mensibus post abdicatum imperium à Diocletiano Nicomedia, ab Herculio Mediolani; quod Actis aperte repugnat; quæ proinde catenus indigna Valentino, Martyris nostri discipulo; videri debent.

utrique

C 18 Unicum hîc superest effugium; si dixeris, malè possum à librariis fuisse Marcellum pro Marcellino, ut sapè alias factum constat non solum apud Græcos, verùm etiam apud Latinos. Placet omnino hæc elabendi via (tametsi nova est, & recentiorum opinioni contraria) cum facilius credi possit erratum esse à librariis in unico nomine, fortè ab antiquis, ut assolet, contractè olim scripto; quam in sententiis integris, quales assignavimus numero precedente. Hujus erroris in probatis monumentis exempla, quod sciam, nulla sunt; illius plurima. Verùm hîc restat alia difficultas, qua fides Actorum validissimè convellitur: nam si sub Marcellino, quæ in iis narrantur, gesta fuisse quis velit, necesse est etiam, ut fateatur, illa omnia contigisse sub imperatoribus Diocletiano & Maximiano, jam Christianos crudeliter persequentibus; ut conficitur ex num. 22; ubi dicitur Sanctus ad Asculanorum urbem pervenisse, & mox subditur: In qua Polimius, procurator Brutia & totius Adriatici litoris, residens, JUSSU DIOCLETIANI ET MAXIMIANI in Christianos crudeliter sæviebat. At verò quis persecutionis istius, omnium, quas passa est umquam Ecclesia, sævissima usque eò ignarus est, ut fieri tum credat potuisse eorum aliqua, quæ hic ex Actis tamquam utrique jam di-

cto exemplari communia, nobisque absolute displicentia, subjicimus?

D

19 Sic nemo credet, opinor, sub ullo imperatore ethnico, nedum sub Diocletiano & Maximiano religionem Christianam acerbissimè vexantibus, impunè fieri potuisse, quod narratur num. 11 de diruta palam ara Esculapii, & idolo propriis Emygdii manibus revulso, præcipitatoque in Tiberim, spectantibus otiose sacrificulis, & ringentibus quidem, sed obniti tum tamen haudquaquam audentibus; imò cum rem ad gentilem Urbis præfectum continuo deferrent, ab hoc non absque furore repulsis. Minus etiam credet, S. Emygdium, postquam idem Urbis præfectus cum senatu universo in ejus & Christianorum omnium interitum conspirasset (ut habetur num. 12) ita neque sibi neque aliis cavisse, ut saltem dum Roma esset, captare latebras vellet; sed si verit ad se de proximis & longinquis locis innumeras turbas populorum concurrere (ut legitur num. 16;) imò inde non discesserit; (ut mox additur) nisi Christianorum lætantium choris vestigia illius præcedentibus & subsequenter usque ad aliam civitatem, qua ibi non sine manifesto errore Pictavis appellatur: Pictavis enim Romam inter & Asculum nulla umquam innotuit; sed ea quacumque demùm fuerit; sita fuit in itinere quo Sanctus Asculum Romam petebat, neque adeo multum ab Urbe remota: unde incredibile profusum est, quod ibidem de illa subjicitur: Nullum adhuc penitus signum Christianæ fidei ad salutem sibi noverat vel audiverat, usque ad seculum iv scilicet.

F

20 Non attingimus collectos ibidem egros insanabiles centum & quinquaginta, uno loco, uno tempore, uno prodigio valetudini restitutos, eoque cum aliis, quotquot aderant, ad fidem Christi conversos; verum cujus fidem non superet, quod num. 21 de illis subjungitur: Et renati ex aqua & Spiritu Sancto, celeres advolant, templâ destrunt, ignemque succendunt eopiosum, & omnia idola in medium flammarum æstuantiùm projiciunt. Purificata itaque civitate, omni immunditia eliminata... tres basilicas sanctus Vir dedicavit? Itane verò hæc tanto strepitu ac media luce facta sint in Romana quodammodo urbis conspectu, in atrocissima persecutione; dum Christiani vicini, talparum instar & cuniculorum, vix in labyrinthis cryptarum subterraneis tutam satis à sagacitate tyrannica & religionem suam & vitam putabant? Vah meticulosos igitur imperatores, alioqui summos fortissimosque, Constantinum & complures alios, qui, sublatis dudum tyrannis omnibus, cum orbi formidabiles essent universo, id ausi tamen non sint, nisi admodum lentè ac timidè, quod hîc homines privati, cruenta dominantis idolomania proculcantes edicta, inter undantia Martyrum sanguine tribunalia, brevissimo tempore confecerunt! Quot enim illi fana toto passim imperio seditionis metu, in summa ac diuturna Ecclesia pace intacta reliquere; cum hi in urbe sua, bello atrocissimè sæviente, ne unum quidem tantisper superesse passi, repentino impetu, non prece, non miraculo, sed suis omnia manibus disjecerunt; imò tres insuper basilicas ita deproperarunt; ut antè jam dedicata essent quam turba, S. Emygdium eò usque Romam secuta, de reditu cogitarent?

F

21 Si verò ante interitum tyrannorum credi non possunt fana per vim & impunè eversa fuisse; ecquis, amabo, nisi temerè, suaderi sibi sinet, quod narratur num. 26 de templo quodam Apollinis,

& passim

occurrentibus,

bus.

linis,

A linis, post aram dirutam & contritum ejus idolum, in ecclesiam Christianam per S. Emygdium consecrato; cum hujusmodi consecrationis multo posteriora in sinceris monumentis exempla proferrantur, quam everisionis? Cedo mihi sanè vel nunc ante tempora imperatoris Honorii; sive annum Christi 398. Et quod ad Pontifices Romanos attinet, quibus etiam nunc Asculani praesules immediate subiciuntur, primus inter eos post longam meditationem, concessisse scitur ac suasse delubrorum in Anglia expurgationes & consecrationes S. Gregorius Magnus; imò Baronius ad annum 607, cum refert, à S. Bonifacio PP. IV. obtentum celeberrimum Roma Pantheon Christianis sacris dedicatum fuisse; observat, neminem Romanorum Pontificum id haec tentasse. Et tentavit Emygdium in persecutione memorata? Sed na ego longus sum, si singula Actorum nostrorum vitia persequar; ut Baptismata palam ac mediis in urbibus uno tempore collata gentilibus; Roma sexcentis quingenta, num. 9; iterum ibidem aliis mille triginta, num. 11; in itinere Asculano innumeris, num. 21; uti & in urbe quadam Picentina, num. 27; Asculi mille sexaginta & pluribus, num. 29 & sequente; & haec quidem, ut dixi, omnia publice, & in atrocissima persecutione. Adde indignam hagiographo veteri spermologiam, num. 14 sic expressam: Interea dies abijt, noxque terrarum immensa spatia nigris amplectitur alis; & dum levator curarum & operum, mortalium omnium sonitus gratissimus comprimit artus &c. Adde, num. 8 ethnicos appellari paganos, quo nomine primum nuncupari cœpere sub imperatoribus Christianis, postquam eliminata ex urbibus superstitio, in solis agris pagisque poterat exerceri. Vide Cangium in Glossario ad vocem Paganus. Tædet alia recensere: ut quod cum tot ipse Martyr ethnicorum sana subvertisse memoretur, nullam tamen ecclesiam earum, quas idem ipse tum dicitur Christo erexisse; Ethnici narrentur attigisse; &c.

Prologus ipse vel ad hanc Acta non spectat, vel pseudonymus est.

B 22 Et hac scripta sunt à S. Valentino, ante pacem Ecclesia per martyrimum sublato? Quidni, inquis; cum id ipse asserat in prologo? Respondeo primò, prologum illum praefixum inveniri exemplaribus inter se contrariis: ut ergo certum est, illum alterutri falso adscribi, ita certum est, utriusque falso assui potuisse. Secundo, nego prologum esse: non enim est dedicatio operis facti; sed promissio faciendi post redditam Asculana ecclesia tranquillitatem, ad quam numquam pertigit Valentinus, utpote martyr, ut Asculani volunt. En verba: Putasne, videbo diem illam, in qua requies & securitas reddatur Ecclesiae? Putasne, videbo diem illam, in qua mihi liceat... Actus S. Migdii martyris Ithyl officio designare memoriaeque posterorum mandare? At mox, ais, hac sequuntur: De quo, quam brevissimè poterò, pauca tibi de multis ordinare studebo. Vale. Quid tum? Nam & Studebo promittentis verbum est. Imò hac postrema sententia ad Acta subiecta referri non potest; cum non sint brevissimè, sed perquam verbosè conscripta. Tertio, ipsa illa epistola potius, quam praefatio, videri potest Valentino supposita; tum quia inscriptio, quantum ex epistolis aliis circa illa tempora ad summos Pontifices datis apud Constantium licet observare, non sapit atatem S. Valentini; tum quia adulatoria nimis & hyperbolica apparet in his: Nam & philosophorum disciplinam omnium nosti, &... omnium mortalium exuperas ingenia, nomina, dignitates, & merita; tum denique, quia ad S.

Melchiam PP. ita scribit. Quæve lingua explicare potest damna, exilia, contumelias; profecutiones, cædes, carceres, capitales sententias, & alia genera tormentorum, quæ Christianæ fidei cultores apud nos patiuntur? Quid immoror? Inter invia saxa latebrasque ferarum vitam ducimus, mortalium fere omnium praesidio destituti: aporiamur enim, omnibusque modis affligimur. Quid? Hoc in provincia Roma tam vicina contigerit eodem anno; quo Maxentius, secundum Tillemontium Monum. eccl. tom. 5, pag. 103, & Africana Ecclesia tempestatem omnino sustulit, & Romæ mandata S. Melchiadi Papa concessit, sub ac praefecti praetorii nomine consignata; & ad Urbis praefectum directa; quibus imperabat loca, qua fuerant Christianorum ecclesiarum erepta; restitui? Enimvero non satis ista coherent.

C 23 De Vita breviorè, quam dedi supra num. 7 & 8; vix est quod moneam, cum sit Actorum nuda epitome; & quidem usque eò mutila, ut Sancti martyrimum non referat. Observa tamen, ejus initium usque ad visionem angelicam de itinere Romano; desumptum esse de verbo ad verbum ex Ms. Vallicellensi; atque adeo; nihilo minus pugnare cum Actis Valentinianis, qua ex eodem Officio inferius receduntur: quod animadvertens Appianus, compendium illud solerter omisit; sicut & primam Antiphonam primi nocturni eandem ob causam videtur immutasse: sic enim legitur in editione Tuberiana anni 1522: Beatus igitur Emygdium ex bonis verè creditur parentibus natus, bonis & ipse nomen suum moribus honestavit; sic verò ipse edidit: Beatus igitur Emygdium nobili loco natus, bonis nomen suum moribus honestavit. Ita nimirum antilogiam ex Officio sustulit manifestam; sed industriam suam; non codicum auctoritate. Restat exemplar Vaticanum, de quo antè diximus. Illud etiamnum supersit, nec ne, ignoramus; multum tamen ab omnibus aliis discrepare, vel ex brevi hoc ejus apud Puricellum textu discas: Beatissimus Emygdium, civitatis Asculanae metropolitanus episcopus & martyr, natione Gallus, genere clarissimus, sapientia & vitâ perspicuus, castus & angelicus; ætatis suæ anno trigesimo (quo secundum alia martyr occubuit) fuit ordinatus in sacerdotem à sancto Dei viro Mirocle, civè Mediolanensi, in eadem civitate Mediolani, in oratorio sanctorum martyrum Nazarii & Gelsi; quia beatissimus ille Emygdium innumerabilem illius populi multitudinem verbo & exemplo ad Christi fidem convertit.

D 24 Tot in Actis ejusdem Sancti vitia, tanta in exemplaribus Mss. editisque discordia hanc Andream Antonello, civi atque historiographo Asculano, pag. 225 extorsere sententiam: Scripsit ante Petrum (de Natalibus, quem carpit) de S. Emygdio ad Melchiam Papam Valentinus levita; sed sexcentis fœdatis erroribus historia: Tillemontius, qui, duo tantum ejusdem historiae compendia viderat, Monum. eccl. tom. 5, pag. 134, alterum Equilini, Ferrarii alterum; primum cum Baronio rejicit; de secundo autem ita pronuntiat: Ferrarius addit (Legenda Equilini) monumenta ecclesiae Asculanae; & cum in illa quod libitum ipsi fuit, immutaverit, nihil extunderè tamen ex ea potuit, præter contextum prodigiorum, imò verò fabularum. Quanto minoris hæc Acta facturum fuisse existimabimus; si vel exemplaria plura vidisset; vel historiam fere per omnia simillimam narrari scivisset de S. Septimio M. & primo Aesinorum in Umbria episcopo; ut videri in hoc Opere poterit die xxii Septembris?

AUCTORE P. B.

Alia duo exemplaria à ceteris diversissima.

E

F

Judicia aliorum de Actis; nostram de conditionibus Italicis;

AUCTORE
P. B.

Hinc porrò statue, quid censendum sit de Actis Italicis tum à Marcello Giovanetto editis Roncione anno 1631, tum à Paulo Antonio Appiano, Societatis Jesu presbytero, Roma anno 1702, & rursus, sed paulò aliter, anno 1704: ambo enim insunt quidem narrationi Valentiniana, prout est in Officio veteri Asculano; sed eam tamen, quasi nimis gracilem & elumbem, ceterorum quoque monumentorum, qua hoc paragrafo enumeravimus, fragmentis minime solidis passim inferciunt. Hoc verò & Giovanetto & ceteris omnibus prestare videtur Appianus, quod, ad inflammandam erga S. Emygdium pietatem, egregiam navavit operam, productis in lucem in quotis antea miraculis ejus posthumis, de quibus agemus, ubi hic paucula de Actorum chronotaxi notaverimus.

Ex anno, quo Sanctus occubuit, Christi 303 vel 304.

B

25 Cardinalis Baronius in Annalibus martyrium ejus refert anno Christi 309; non quasi anno illo re vera contigerit; sed quia tunc obitum accidisse credidit S. Marcelli Papa; cujus occasione elogium ejusdem Pontificis ex Anastasio recitat, in quo cum inter alia legantur hæc: Hic ordinavit viginti quinque presbyteros in urbe Roma, & duos diaconos per mensem Decembrem; episcopos per diversa loca viginti unum, opportunè subjicit Annalium Pater: Inter quos numeratur Emygdus, episcopus Asculanus, qui sub eadem Diocletiani persecutione martyrii coronam accepit Nonis Augusti. Aliud profectò est, sub eadem persecutione Diocletiani, aliud, eodem anno: hoc non habet Baronius; sed illud: sicut nec annum ordinationis à Marcello facta determinat, sed mensem tantummodo Decembrem, non utique anni 309, cum illius Decembrem, secundum Eminentissimi istius viri calculum, Marcellus non attigerit; sed alterius cujuslibet sub eodem Pontificatu (cui annos plures tribuit) precedentis. Errant ergo neoterici, cum hujus Martyris obitum ex Baronii auctoritate anno Christi 309 desigunt, indeque Actorum nostrorum chronotaxim ordinant: nam siquam Acta ipsa merentur fidem, dicendus omnino est Emygdus occubuisse ante abdicatum à Diocletiano & Maximiano imperium, ut ostendi num. 17; & post editum persecutionis Diocletianea, ut ibidem dictum est num. 18; hoc est anno Christi 303 vel 304. Quod si quis auctoritatem Actorum hic recusaverit; non recusabo ego, si potest afferri, gravio-rem; sin hæc afferri non potest, illà malim stare, quam nullà.

C

§ III. Ejus miracula quædam selecta usque ad seculum XIV.

Ex innume-
ris ejus mi-
raculis anti-
quis

Miraculis post obitum plurimis fulsisse S. Emygdium, Actorum exemplaria vetera testantur; ut utrumque Valliellense, & quod infra dabimus ex Officio Asculana ecclesia, in quo ad num. 30 præstare dicitur Deus precibus illius multa & infinita beneficia fidelibus suis. Verum autem hoc testimonium esse vel ex iis erues, qua de cultus ejus incremento ac propagatione superius memorata sunt; cum sine prodigiis aliis identidem atque aliis neque accendi fere soleat, neque foveri, nedum crescere, populorum erga Sanctos tam propensa fervidaque religio. Miramur interim, horum nulla sigillatim, præter unicum, posteritatis memoria commendata produsse ante seculi, quo nunc vivimus initium; præsertim si

in Mss. quibusdam Asculanis tam copiose collecta fuerint, quam innuit P. Paulus Antonius Appiani noster in Vita Sancti Italica tum prima editionis cap. 24, pag. 273 & seq., tum secunda, lib. 4, cap. 5, pag. 375; ubi quadam Emygdii prodigia ex monumentis Asculanis à se primùm vulgata concludit in hanc sententiam: Nunc mihi de tot ejus miraculis ea selegisse satis est, quæ curioso lectoris animo eventuum varietate jucunditateque pascendo visa sunt aptiora: nam si complecti placuisset omnia, sola profectò prodigiorum historia, mole forsitan sua monstro non fuisset absumilis. Addit, experientiâ teste, majus esse miraculum in S. Emygdio, si miracula supplicantibus denegeret, quam si operetur.

D

27 Ipse interea primus est, qui horum saltem aliqua a situ ac tenebris vindicaverit, ingenti enimvero & Emygdiana gloria splendore, & emolumento lectorum. Duo tamen in hac re desiderari maxime à se passus est: primum, quod, cum vetera miracula pleraque excerpisset se profiteatur ex Historia Asculana Transmundi episcopi, contracta per Linum diaconum, item ex Historia Asculana Antonii Bonfinii, in compendium redacta per Quintum quemdam De Quintodecimo, ac demùm ex codicibus aliquot Mss., in neutra tamen editione sua lectorem edocuerit, ubi tandem auctores illos & scripta repererit, aut ubi reliquerit, si fortè ad faciendam fidem aliquando exigerentur. Alterum est, quod genuinos eorum textus vel operi suo, rhetorica passim arte diffuso, non inspererit in loco; vel certè ad ejus calcem, ut quadam alia, non representarit: neque enim ignorare potuit Vir eruditione non minus in provincia nostra Romana, ipsaque imprimis Urbe, quam animarum studio clarus, obscura hic se monumenta, obscuros auctores afferre; quippe quos ante se scriptorum nemo citaverit, nemo viderit, ne ipse quidem Sebastianus Andreantonellus, jurisconsultus & canonicus Asculanus, postquam ad eruderanda unde unde vastata toties patria monumenta vetera recentioraque annis, ut in Historia sua Asculana pag. 152 testatur, omnino quindecim per se & amicos domi forisque nullum non moverat lapidem.

quædam sigillatim refert P. Appianus

E

F

28 Moverunt sanè hæc nos, non quidem ut sincerissimam optimi viri fidem revocarem in dubium; sed ut ejus fontes, more nostro dispiciendos, vehementer optarem, veriti, ne ut Acta nostra S. Valentino, epitaphium Leoninum Felici episcopo, & hymnum rhythmicum antistiti Instulfo nimis, nostrà quidem sententiâ, facile tribuenda credidit; ita quoque monumentis hisce suis plus aliquid aut atatis aut ponderis inesse censuerit, quam crisi forsitan aliquanto severiore discussis deprehendi posset inesse. Romam igitur, indeque Asculum per litteras recurrimus; sed utrobique spem nostram, atque industriam amicorum, ipsiusque adeo illustrissimi ac reverendissimi antistitis & principis Asculani, cui postulatum hoc nostrum præcipuè cordi fuit, elusit eventus: nihil enim eorum, qua potissimum expetebantur, quantavis adhibita sagacitate repertum est; sive numquam ibi fuerint, & aliunde ea sibi conquiescit olim Appianus, quò deinde remisit; sive inter ejus schedas quidem servata diutius, infortunio subinde (proh! nimium frequente) quò jam nesciatur, evaserint. Habuisse illa certè præ oculis, cum scriberet, Appianum, ex observationibus ejus manu conscriptis, ubi de Lino diacono, & Quinto De Quintodecimo differit, ostendunt in rescriptis nuperis Asculani: ibi namque

ex Mss. ante hoc seculum ignotis. Sunt autem sequentia:

de

A de Lino, quem civem & nobilem facit Asculanum, aitque floruisse anno Christi 1242, hac subicit: In compendium contraxit Asculanum Chronicum, à Transimundo episcopo seculo superiore conscriptum. Hæc autem Epitome ad nostras pervenit manus, longè diminutio, quàm ipse auctor; nimirum capite non modò, sed & parte thoracis non minima, pedibusque. *Quintum* verò, à castro natali ditionis Asculanae, De *Quintodecimo* nuncupatum, presbyterum fuisse docet; & Grammatica leges palam Asculi anno 1497 professum: hujus opus esse volumen autographum, tres in partes divisum, quarum prima completatur præcepta grammaticæ, altera epistolas aliquot suas, tertia (ut ipsis Appiani verbis utamur) Epitomen, vel pinguem, ut ita dicam; elenchum, seu potiùs capita Historiæ Asculanae per Bonfinium, eo tempore in vivis agentem, contextæ (& solertissimè pridem quæsitæ, numquam inventa.) Quamvis hæc omnia adeo mutila sint, tineisque potiùs ex parte corrola; ut pauca, quæ supersunt, propemodum interiisse jam dicas. De ceteris codicibus Mss. nihil ibi notatum accepimus.

Sanctas apparens, Asculum obsidione liberat;

B 29 Utendum ergo, quando aliud nihil superest, Appiani ipsius labore ac fide, indeque proferenda miracula; sed ordine temporis, quo narrantur accidisse, digesta; tum ornamentis Italicae facundia nudata, & ad simplicissimum simul ac brevissimum redacta compendium, interjectis, ubi res poscet, observatiunculis nostris. Ordiamur.

Anno Christi 409, cum Alaricus, Visigothorum rex, cum exercitu, Wandalicis copiis auxilio, Asculum premeret, spectandum ei sese objecit ex adversa urbis porta S. Emygdium, aliique cum eo Martyres; qui flammeum singuli vibrantes enses, in tam præcipitem hostes dissipavere fugam, ut Wandali à reliquo exercitu sejuncti; & haud procul inde rusticorum armis delati, loco (Paganellum inter, Poggium, & Pedaniam) nomen fecerint Plagæ Wandalorum (la Costa de' Vandali.) Ita sed fusiùs, Appianus pag. 303, solos in margine citans Linum diaconum & Quintum De *Quintodecimo*. Non placebit hic eruditus opinor, annus 409, quo Picenum non transit Alaricus, quod ex Historia Zofimi Comitum lib. 5, pag. 813 fecisse tantum scitur, cum Romam prium obsessurus, illac adiret, hoc est, anno Christi 408; ut contra Baronium Pagius in Critica ad annum 409, num. 2 & 3, aliique demonstrant. Erit etiam, ni fallor, qui tam singularis publicique prodigii testes exigat Lino quidem seculis octo circiter, at pluribus Quinto vetustiores.

clientis elemosynas largissimè compensat;

C 30 Anno Christi circiter 418 jacta sunt Asculi fundamenta ecclesiæ S. Mariæ, inter vineas dicta; cujus fabricam, qui tum in eade cathedrali concionem habebat, civium largitati commendans; à Virgine Matre centuplum sine dubio propediem recepturus, ac Sanctum insuper Emygdium sibi mirificè devincturos asseverabat, quotquot aliquam huc symbolam conferrent. Hac voce motus quidam de plebe Crisostianus, nummulum obtulit, moderno Baiocco equivalentem; quod idem quotidie per annum solidum continuavit; quando prosperis usus nundinis & scuta centum lucratus, ad principem ecclesiam rediit, Virginem Deiparam, & S. Emygdium gratiarum actione salutaturus. Hic hominem Iscariotes, manticularius oppido versutus, annuo furtim lucello exiit, quod ex urbe in proximam silvam elapsus, mox intra sublimem arboris cavitatem condidit. Crisostianus autem ubi damnum comperit, furere primum, dein

Virginem Matrem & Emygdium maledictis incessere, ac demùm animo desperata quævis agitare consilia. Inter hæc infelici apparens Emygdium, dum effusas modò blasphemias acriter exprobrat, id alius verbis insanienti dicere visus est: *Abi in silvam; & suspende te. Restem ergo corripit miser; ad nemus evolat; in arborem (erat illa, quam Iscariotes adierat) enitiunt; laqueum valido adstrictum ramo induit; cum; ecce; jam desulturus, in cavo trunci albicare quid cernit lintei; &; recte confestim evolutus, illudque apprehendens, unà marsupium suum educit; non jam centum, ut antè; scitis grave, verùm trecentis sexaginta quinque; quot scilicet Baiocco; hoc est, centesimas unius scuti partes; ad fabricam hæcenus obtulerat. Tum verò manifesta & benignissimè Virginis, & propitii Martyris ope collaudata; domum revolat; quam invento larus thesauro; tam laquei, quem in arbore strictum reliquerat; immemor. Redit eò subinde; depositum asportaturus, Iscariotes; at ereptum videns, reperro ibidem laqueo sibi fauces elisit. Hæc idem Appianus à pag. 337, Linum diaconum allegans & alia Mss., Lino fortè recentiora; nihilo certè minus obscura. Rem admodum similem, à Grecis acceptam, seculo IV, epigrammate vigesimo primo & vigesimo secundo ornavit Ausonius. Ceterum nisi scutum hic pro aliò quodam nummo; puta aureo (cujus partes centesima; inclinante Romanorum imperio, erant area sestertia) sit positum, non poterit hæc historia referri ad seculum V, quo nullum fuisse novimus usum in re nummaria scutorum.*

E 31 Cum anno Christi 539 in agro Asculano spes messis à locustis absumpta, diram excitasset in ediam; & infelicius aliquid anni sequentis diuturna siccitas minaretur, Asculani ad S. Emygdium suum versi, publicam decrevere supplicationem; in qua dum S. Epiphanius, tum ibidem episcopus, Martyris nostri brachium circumferret, eoque sursum protenso bene precaretur assistentibus, nubecula insistens in æthere cetera puro; spectabilem omnibus præbuit se S. Emygdium, & hæc disertè verba prolucutus, Det vobis Deus de rore cæli & de pinguedine terræ abundantiam, simul aspergillum, quod manu tenebat, excussit; simul pluvia dedit initium: dilatata namque ac densata, quam pedibus præmebat, nubes, ut ipsum obtinentium subtraxit aspectui, ita solum Asculanum Picenumque tam copioso respergit ac fecundavit imbre, ut messem istic uberrimam arva profuderint, qua alibi nulla fuit. Hoc beneficium aliter alii Sancto acceptum retulere; at Firmiani instauratâ mox, qua fatiscerat, ejusdem prope Tennam fluvium ediculâ. Appianus pag. 306 & seqq. ex Lino & *Quintodecimo*; qui retulit hoc prodigium assignassent anno 539; siquidem contigisse narrant anno proximè consecuto feralem illam Italia famem, quam Procopius Casariensis, spectator ipse ac testis, luculente describit de Bello Gothico lib. 2, cap. 20: hanc enim incidisse in annum 538, accuratior chronologia demonstrat. Ibidem etiam docemur, aliam fuisse istius penuriae causam, quàm quæ à Lino & Quinto à locustis petitur, de quibus Procopius ne meminit quidem. Veremur igitur etiam, ut eorumdem auctoritas tanta sit satis, ut brachii, adeoque & corporis Emygdiani inventio translatique tam antiqua credatur; quod jam supra num. 4 & 5 attigimus.

inevitabilem prodigiosè avertit in ediam;

F

32 Eiusdem seculi anno 566 cum lues inguinaria, orbem fere totum pervagata, depopularetur

Ascalanos bis peste liberat;

AUCTORE
P. B.

retur Italiam, Asculani nihil antiquius habuere, quam ut ad S. Emygdium confugerent; quotquot autem aram ejus vel contingere vel circumire poterunt, si infelici jam erant, continuo valuerunt; si nondum erant, eam perpetuo liberi persisterent. Quae res vicinos quosque oppidanos, ut Interamnenses, aliosque, eodem excivit, & quidem omnino pari omnes eventu.

Rursus eosdem pestilentia dira corripuit anno Christi 1038; rursus ipsi Patronum suum communi supplicatione propitium invocarunt, senseruntque: nam vix Bernardus, tum istic episcopus, brachium ejus ad populo benedicendum sustulerat; quin ipsemet apparuerit sublimis in aere, quasi hunc librato circum urbem thuribulo purgans. Certè ut gyrum confecit, epidemia sic desit, ut ne unum quidem exinde civem afflarit, nedum exstinxerit. Hinc statuit Bernardus, inter Asculanos antistites hoc nomine primus, ut ecclesia sua publicis imposterum precibus hanc adjungeret: Per intercessionem & merita S. Emygdii à peste, fame, & bello libera nos, Domine. Appianus utrumque hoc miraculum à pag. 306 refert ex iisdem auctoribus, quos numero precedente notavimus; at silet utrumque, qui utramque pestem commemorat, Sigonius de Regno Italiae lib. 1 ad annum 567, & lib. 8 ad annum 1038.

ac deinde
etiam bello
civilis;

33 Anno Christi 1096, posteaquam Stephanus, qui Asculanam ecclesiam ut episcopus, ditionem ut comes, gubernabat, multa tentasset ad internecina nobilium suorum dissidia componenda, nec diem intermisset unum, quo rem hanc ad S. Emygdii tumulum non commendaret, noctes etiam ibidem integras precibus ac lacrymis non nunquam insumens; tandem ut vim calo quamdam inferret, per oppidi compita supplicationem instituit, cui praeter clericum universum & monachos, laicorum nulli assisterent, nisi parvuli, qui sacco induti, & collo laqueum, spineam capite coronam gestantes, prafinitis locis in teneros ac nudatos humeros flagella promerent, & lugubri identidem voce inclamarent: S. Pater Emygdi, intercede pro nobis, accinente clero: Ut fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis. Agmen ipse clausit oblongo coopertus cilicio, nudus pedibus, cinere conspersus, & manibus clavam ibi miraculis Christi cruci suffixi imaginem praefereus. Spectaculi novitas pietasque urbem perculit universam, tum maximè, cum ad adem S. Petri in Castello, quae supplicantium terminus erat, consisteretur: ibi enim antistes, cruce tantisper, dum ipse verba faceret, Alberico archidiacono tradita, theatrum ferale conscendit; unde de pace discordiaque dicturus ad populum, in se primum expedire flagra inclementer adeo cepit, ut & circumfusa multitudinis fletu, singultu, clamore, & cleri tandem succurrentis manibus fuerit inhibendus. Tum vero post orationem vehementem aequè ac brevem, ad S. Emygdium versus, ei supplicavit, ut quos fide lustrasset olim, impetrata nunc à Deo pace donaret. Vix ita desierat, cum, ecce, omnibus è nube conspicuus, habitu, ut semper, episcopali, nec sine Martyrum plurimum comitatu, S. Emygdus voce ad Asculanos disertissima, Pax, inquit, vobis; & evanuit. Per miraculo motus animorum fuit: ingeminare pacem omnes, & in mutuos insensissimi quique certatim amplexus ruere, imò ad arma, civili haecenus fedata sanguine, inter Cruce-signatos Turcico imposterum bello expianda conjurare. Appianus à pag. 323 ex Lino, Quinto, & aliis anti-

quis codicibus Mss.

34 Anno 1153 quidam inter Asculanos potentior in civem innocuum conduxit sicarios; quos hic in cubiculum suum irrumpere sentiens, invocato S. Emygdii patrocinio, precipitem è fenestra se dedit. Res mira! Profuit homini lapsus, alioqui maximè temerarius, non solum ad necem evitandam, sed etiam ad salutem, de qua ne cogitaverat quidem, obtinendam: nam qui antè claudus fuerat, post casum erectus & integer effugit ac persitit; quod appensum ad Sancti tumulum argentea tibia testatum esse voluit, per insculptam hanc epigraphen: Dilatasti gressus meos subtus me, & non sunt infirmata vestigia mea. Appian. pag. 361 ex solo Lino diacono.

Anno verò à Christo nato mccc [S. Emygdus] Danieli extinctam oculorum lucem restituit. Hic sacerdos è villa Ceresia in Praecutinis ecclesiam ipsi Emygdio dicatam, sed dirutam, in accepti beneficii memoriam instauravit; ut constat ex scriptis in archivo sancti Angeli Magni. Hac Sebastianus Andreantonellus in Historia ecclesiae Asculanae pag. 225, qui unicum hoc inter posthuma prodigium commune habet cum Appiano pag. 362, nec tamen per omnia commune: nam pro anno 1201 notat hic annum 1200, eadem tamen scripta citans & ipsum Andreantonellum; non, ut affolet, Linum (cujus epitome, si ultra Transmundi historiam non excurrit, ad hac tempora non potest pertinere) aut Quintum De Quintodecimo.

35 Anno 1254 mercatoris cujusdam ancillula, cum sibi per quietem visa esset videre S. Emygdium, quasi alteram ipsius manum aromatico imbueret odore, ac diceret: Siquando periculum submersionis incurreris, manum hanc naribus admove, nec dubita, dum quidem duraverit fragrantia, de tua incolumitate; continuo experrecta, odorem olfecit, caelestis utique vis, non inanis somni, argumentum. Rem igitur narrat bebra, tum quidem parum credula. Subinde aquam haurire jussa, incidit in puteum; ubi mansit, donec tarditatem ejus incusans aecurrit bebra, ac demersam comperit. Dum extrahitur verò illa quam citissime, & quidem praeter spem viva, hilaris, ac subridens, visioni per tam insigne miraculum non dubiam apud circumstantes & attornitos fidem fecit.

Quid, quod ignem paulo post eodem eadem odore restinxit? Certè cum impurissimo amoris incendio innocuam deperiret herus, & ad scelus urgeret, illa per objectam ejus ori manum odoriferam ita flammam aestuantis excussit, ut libidinis immemor, & prodigium exinde constanter in ancilla suspexerit, & prodigii auctorem Emygdium. Appian. à pag. 363 ex codice Ms. anonymo.

§ IV. Continuatio miraculorum à seculo xiv usque ad annum 1703.

Anno Christi 1310 nobilis quidam Linus, Sanat moribus Casaragnanè dominus, tum ex dextera manus anthrace, tum ex putrescente vulnere pectoris, post medicorum exhaustam funditus industriam, in hujus pariter & aeternae vitae (quod inimico, vulneris auctori, nollet ignoscere) ultimum discrimen adductus, invisitur à pio sacerdote, & ad spem certam recuperandae valetudinis erigitur; modo S. Emygdium imploret, ad e-

D

claudio gressum, exco-
visum resti-
tuit;

E

puellam in
aquis ser-
vat; ex-
linguit li-
bidinem.

F

A ejus honorem stipem pauperibus eroget, lampadis ipsius oleo manum & pedes inungat, ac demum cum adversario redeat in gratiam. Distulit ultimum; cetera prestitit eodem die. Ergo postmodum evigilans, manum quidem comperit omnino sanam; at pedes nihilo, quam antea, melius. Miratur, & presbyterum eundem ad se confestim arcessens, dimidiatum queritur Sancti beneficium; ab eoque causam edoctus eam esse, quod reconciliationem cum adversario nondum fecisset, hanc, ipsomet sacerdote & auctore & internuntio, confiteri statim voluit; simul alia repetit, quae pridie persolverat; & postero die mane saluum se prorsus integrumque sensit, relicta tantum in pedore ad miraculi confirmationem tenuissima cicatrice, & magna in fasciis vulnere obductis materiae purulenta copia. Appian. a pag. 365 ex codice Ms. anonymo.

frangit iram; liberat animam & purgatorio;

B 37 Eodem seculo declinante, Joannes Maximus Tibaldeschius, Guelforum contra Gibellinos apud Asculum princeps, & Virgini Deipara ac S. Emygdio devotus in paucis, unico, quem habebat, filio Tibalduccio nuptialem jam pompam instruebat, cum ex insidiis hunc interemptum inteligit per Phantasiam quendam, sicarium subornatum a Gibellinis. Furit adeo pater, & ferocia militari correptus, dirissima quoque supplicia in hominem, si capi modo possit, perditissimum ore animoque designat. Fugitivus inter hac Phantasia ad ades ejus, ignarus, cujus essent, tamquam ad asylum accurrit; agnoscitur ab uno famulorum; attinerunt; includitur. Monitus illico Tibaldeschius, & quid monstro hominis factum velit, rogatus, haeret primum: tum famulo, Stas hic tantisper, inquit, dum te vocem. Mox cubiculum solus ingreditur; ibi ante Virginis & Emygdii procumbit effigies; consilium utriusque in re presenti efflagitat; inde, prompta ex armario pecunia, famulum advocans, En tibi, ait, marsupium; hoc cito ad parricidam defer, unaque delectum est meis equum, quem noveris perniciosissimum, ut fugiat infelix quam potest occisime. Resistanti, & nimio dolore motam domino mentem suspicanti, Propera, inquit; nihil unquam egi deliberatius; consilium Dei Matris est & S. Emygdii. Paret ille: Tibaldeschius ad preces redit; atque, ecce, depositam istic interea comperit epistolam, propria Tibalduccii manu in haec fere verba conscriptam: "Misericordia, dilectissime pater, quam ex amore in Deiparam & patronum Episcopum ac Martyrem percussori modo meo exhibuisti, usque adeo Clementiae divina placuit; ut continuo per S. Emygdium educi me jussit in carcere piaculari, cui ad plures alioquin annos addictus eram. Nunc eo duce ad calum evolo, quo jubente, cum actione gratiarum alterum tibi pro me filium brevi concessum iri praenuntio. Perge interim hic Deo vivere, dum illum ego tibi in calis assidue propitiis exorabo. Quo affectu haec legerit pater, quis exprimat? Ceterum praedictionem firmavit natus post annum, ipso illo die, quo sicarium ante dimiserat, filius ex conjuge, annos tum novemdecim sterili. Appian. a pag. 346, citans Andreantonellum & antiquos codices Ms. fufius de Tibaldeschio agentes.

reconciliat inimicos;

C 38 Et Andreantonellus quidem pag. 187 & seq. de hoc heroë quadam notat, subditque: Plura de illo in Annalibus Asculanis, nec non in lapide Asculi in aedibus Felicis Cardinalis Centini. De quo insuper illud memoriae traditum, quod Cuprensem (Cupra dua sunt in Piceno) quendam filii interfectorem domi servaverit, atque u-

Augusti Tomus II.

nici filii parentalibus peractis, incolumem dimiserit: infcius enim ad Joannis domum confugerat, ut ibi tutus foret homicida. Non miramur hic adeo detentionem sicarii usque ad peracta parentalibus (tamen non satis consonam narrationi Appianicæ) quam silentium Andreantonelli, de liberatione filii, de prodigiosa ejusdem epistola, &c. Accedit, quod seculo XVI à viris fide dignis accepisse se narret Joannes Osorius noster Concionum tom. I, feria 6 post Cineres, historiam ad eum similem nostra; ut, nisi illa ad viduam illustrem referretur, hac ad virum illustrem, prope modum eandem crederes. Sed enim etsi mirae sunt haec; nequaquam tamen sufficiunt ad sugillandam Appiani fidem. Valuit hac certe plurimum anno 1703, qui ab editione Appiani prima proximus fuit, apud P. Hieronymum Caraffam nostrum, tum Panormi in Sicilia virtute singulari atque imprimis aliena salutis ardenti studio celebrem: sic enim hoc exemplo permotus fuit, ut nobiles duos, quorum odiis utcumque mitigandis nihil huc usque suffecerat, reconciliaturus; ab invocando Dei Genitricis & S. Emygdii patrono fecerit initium; idem ut facerent aliquoties, inimicos seorsim singulos hortatus; non indicatâ tamen, quorsum id suaderet, causâ. Paruerunt; & brevi, qui mutuum stitebant sanguinem, mutuis coram P. Caraffa respersi lacrymis, postulatâ suppliciter utriusque datâque veniâ, in perpetuam rediere concordiam. Appianus a pag. 355.

E 39 Anno 1457 Emygdium quidam illustri genere Asculanus, & proles numerosa pater, pater idem, & erga S. Emygdium praeter ceteros affectus; sed, nescitur quo infortunio, propinquus exosus, cum adversitatibus aliis, tum horum praecipue litigiis, eò redactus erat, ut sustentanda familia reliquum nihil haberet, nisi villam suburbanam ex omnibus unicam; de qua tamen ipsa aequè ac de urbanis, quas incolebat, adibus jam diu litem ei consanguineorum potentissimus intenderat; cum vir bonus ad villam eandem excurreret, de via, ut semper assueverat, ad ecclesiam S. Emygdii, quam rotundam ex forma nuncupant, urbi vicinam orandi causâ divertit. Inde porro ut pradium attigerat, supervenit ex urbe nuntius referens, causam secundam adversarii judicatum esse, ipsique adeo tam villa, quam domo facessendum sine dubia fore propediem. Invadit hominem desperatio scilicet, adeo vehemens, ut gressu citato urbem versus contenderit, certus e ponte Solestano in Truentum desilire, ac denuntiata in aquis cum vita praefocare miseriam. Haec animo perturbato volvens, praeteribat jam S. Emygdii rotundam ad eam, cum ejusdem laxatis impetu spontaneè valvis territus; simul ignota vi, simul hac voce detinetur: "Resiste. Nam quò ruis; infelix; me praeter morem insalutato? Redi jam mox: nequè enim abbreviata tibi est manus Domini: quamprimum ad satietatem ditabere. Nisi adhuc adversa fuisset fortuna; jam sceleratus esses. Acquiescit; redit. In morbum is interea letalem incidit; qui eum facultatibus universis per summum nefas extrema lite dejecerat; & cruciante conscientia; ad compensandam, qua cognatum opprimerat, injuriam stimulatus; illum ipsum ex asse scribit heredem, ac moritur. Appian. a pag. 367; ex Quinto De Quintodecimo, aliisque monumentis Asculanis.

bonis iniquè exutum, suâ bidâ ditat;

F

D 40 Anno 1507 cum aleator quidam impius ob ludum infeliciter cedentem S. Emygdii nomen blasphemant; assiduis diutius effrenatè proscinderet, famulus struguit incudium; ejus; domino religiosior, Servis, inquit, here,

D

f

AUCTORE
P. B.

si lubet, insulta; non Sanctis. At tu, reponit ille, hisce meis adibus faceffe è vestigio; ac refer sancto illi tuo Emygdio, ut tibi porro prospiciat. Prospexit jam, opinor, ait famulus, cum tua me domo liberavit. Vix excefferat autem, cum tabularum repente corruens, obrivuit herum, sic tamen, ut inde vivus eductus, & altero tantum crure mulctatus, ligneo deinde supposito, claudicaverit, donec adibus ex inopia venditis, miserabilem exegit atatem.

Anno 1573 Asculanis festivo passim igne Patroni sui natalem celebrantibus, illapsus forte in ligni ac straminis promptuarium pyrobolus, ingens & inopinatum excitavit incendium, quod in proximam domum sic ventus agebat, ut nullam omnino spem faceret, hujus quacumque demum ope aut industria ab interitu vindicanda. Ergo habitator ejus, sublatis in calum cum voce manibus, Tu me, exclamat, o sancte Emygdi (nam potes) adjuva. Hac voce compressum illico ventum imber excipit; qui cum universum restinxisset incendium, tum demum continuo desit. Appianus ex monumentis Mss. Asculanis à pag. 369 usque ad pag. 372; ubi subdit, seculo consecuto quot ediderit idem Sanctus miracula, ex appensis tum ad ejus tumulum anathematis estimari posse.

41 Et inter argentea unum ait esse, quod suspenderat Judisba Falconieri, nobilis prosapia in Asculano S. Margarita parthenone monialis, postquam extremis Ecclesie presidiis ad aternitatem rite comparata, per invocatum Emygdii patrocinium ita convalescisset, ut superstitem noverit, cum hac scriberet, Appianus.

Aliud ferreum est & recentius affixum: nempe filius Francisci Froscioni improvise lapsu comminuerat sibi tibiam; quod ubi rescierunt parentes, ad Sanctum ambo Emygdium vertere vota: cum autem hac ille prematura integerrimaque sanatione superasset, ad agendas Thaumaturgo suo gratias, una omnes ad ejus basilicam convolarunt, ibique purgatis homologesi mentibus, Eucharistico omnes epulo refecti sunt. Parentes vero quam ad filii tibiam firmandam ex lamellis ferreis confici jusserant ocream, perpetuum ibidem prodigii monumentum reliquere.

42 Anno 1703, quo secundam, quam his febres aliof- que morbos tollit; sequi nos diximus, Vita Emygdiana editionem parabat idem auctor, ipsa sensit Roma, ut asserit pag. 374, beneficia Martyris nostri & multa & prodigiosa; quod vel ex iis licet conjicere, que soli sibi tum accidisse Constantia Nardini, pranobilis domicella, duplici scripto testata est: & priore quidem affirmat illa, se, cum ardentissima febre atque intolerabili capitis dolore laboraret, simulatque S. Emygdium implorasset, utraq; statim agritudine fuisse liberatam: alterius hac est sententia: Ego Constantia Nardini freta patrocinio S. Emygdii, eumque solita per hos triginta, quos vixi, annos trigefies quotidie oratione Dominica, tametsi tepide recitata, salutare, favores ab ejus insigni beneficentia complures accepi; & hunc inter alios, quod, cum fratris mei, violentis febribus æstuantis, capiti sacram hujus Martyris effigiem, numismati impressam, vespere admovissem, eundem postridie manè pristinae valetudini perfecte restitutum invenissem. Puella quoque mihi familiaris & cara, peracuto dentium cruciatu jam per dies facile quadraginta dire vexata, ubi vel unicum dentem eodem numismate, quod ipsa misellæ attuleram, contigit, in ipso articulo dolorem profus omnem

evanuisse mirata est.

43 Jam de terra motibus quid dicemus? Ut servat A- iis nihil habet Italia terribilius, nihil frequen- tius; ita, si Appianum audimus, nihil adver- sus illos Asculani promptius presentiusque, quam sui hujus Antistitis ac martyris presidium. Neque verò illud semel, aut nuper tantum experti sunt; sed, ut idem ex Lino, Quinto, & codicibus Mss. refert pag. 312, annis Christi 800, 1116, 1300, 1456, aliisque pluribus, quibus intestino concussa motu terra dici vix potest, quot quantasque intra solam Italiam ruinas ediderit, Asculo suos terrente minus, quam ad invocandam identidem Defensoris opem per succussus innoxios excitante. Sed vetera hac obiter attigisse satis habet memoratus auctor; cum ad rem propositam luculentè demonstrandam sufficere existimet, qua ipso illo, quo scripsit, anno Christi 1703 contigere: tum enim tempestas illa subterranea mensibus minimùm tribus atrociter adeo longè lateque, sed in Umbria potissimum Aprutioque, desavit; ut oppida per utramque provinciam quadam exinde tuto habitari non possent, quadam majori ex parte, quadam omnino subversa corruerint. Testantur id Cascia, Nursia, Camplum, Amatricium, Mons regalis, Civitas regalis, & Aquila; præter vicus, pagos, castella ducenta & amplius. At stetit Asculum tot inter utrimque labes medium; & ita stetit, ut, Appiano teste pag. 313, ne minima quidem lesionis in eo vestigium uspiam apparuerit: quod qui miraculo manifesto tribuendum negaverit, is profecto inficietur necesse est, (quod idem scriptor ibidem asserit) intra ipsam Romam, tanto firmiorem longiusque distantem, ad reparanda, qua passa tum fuit, convulsionum damna, in solas catenas clavosque ferreos insumpta fuisse ultra quingenta scutorum millia. Nimirum Asculani Emygdiumque toto illo trimestri spatio certaverant; illi per jejunia, preces, elemosynas, ordinum omnium atatumque supplicationes, & corporum in iis afflictationes exquisitissimas, spontaneas, publicas, quotidianas, ut illum constanter haberent propitium; hic verò per continuatam & manifestiorem in dies protectionem, ut esset. Leges auctorem nostrum libri tertii toto capite nono; & si potes, tempera lacrymis: ego certe non potui

44 Neque verò Asculanos tum subs in urbe imò & Asculanos tantum sua; sed & alibi degentes prodigiose servavit incolomes. Exempla proferuntur ibidem à pag. 316, jure jurando firmata & antistitis Asculani auctoritate typis Italicis eodem anno vulgata; quorum en tibi periocham.

Porchiani, quod Asculana ditionis castellum est, Joana cuidam, Celsi Augustini filia, domo sua in aliam ad promendum oleum egressa, tam repentina supervenit ac vehemens agitatio terre, ut dissiliens contignatio superior edium, & jam ruens, inevitabilem puella minaretur interitum. Procidens ergo confestim in genua, S. Emygdium in clamat; cum, ecce, crassis trabibus, inter cadendum, transverse alia super aliam aedibus, & supra caput ejus vi quadam arcana suspensis, ruinarum illa quidem obsita pulvere, sed omnino tamen incolomis elabitur.

Victoria Ferretti, iidem Asculana, dum Aquila, ubi nobili dudum juncta conjugio degebat, in ecclesia S. Philippi Nerii noxas confessione diluit, templum repente corruens, quotquot ibi tunc erant homines, contumulavit, etiam Victoria filiolum cum famula, etiam sacerdotem tenui

D

servat A- sculum a terra motibus,

B

F

tan-

A tantum à confitente tabula separatum. Ipsa sola (ut sola ex omnibus Asculi nata, eoque nomine S. Emygdii tutela commissa fuerat) etsi collo tenuis immersa ruderibus, viva tamen inde ac vegeta prodiit; solita postmodum; Asculi maxime; & beneficium hoc sapius; & auctorem ejusdem agnoscere ac pradicare S. Emygdium.

rum ab urbe ac ditione sua procul
45. In eandem urbem Aquilanam è suburbio venientes Josephus Ronchetti & Seraphinus Rustici, Asculanus uterque, Communionis, ut loquimur, generalis causâ templum adibant S. Dominici; cum in via mutato per instinctum subitaneum & urgentem proposito, ad eadem deslectunt Beatissima Virginis; ubi salvi perstiterunt eo tempore, quo ad S. Dominici sine dubio periissent cum aliis octingentis, quos ibi tum orantes imis excussa sedibus ecclesia universa contrivit. Instinctus verò ille tam salutaris patrocinio S. Emygdii; Asculanos tum ubique tantantis; adscriptus fuit.

B Casciam, à quarto decimo Januarii die multis locis eversam; destinata fuit centuria militum; quos inter erant Asculani quidam, jussaque; donec terra, vel Dei potius vindicis, irâ conquiesceret, arcendis undequaque furibus invigilare. Fieri autem id neutiquam poterat, nisi multifariam tributi milites, per vias, ut erant, angustas impeditasque; & minaces edificiorum; quæ hac illac vel semivirata, vel quassata superebant; propensionis diu noctuque discurrerent: quod inter tot subseditas identidem concussiones sine ulla cujusquam eorum læsione diu continuari potuisse; ut mirari satis ipsi non poterant; ita neque dubitare, quin id S. Emygdio deberent; utpote cujus auxilium & statâ prece quotidie, & quoties ruentis circa se molis fragor insonasset; flexis illico genibus, ex Asculanorum commilitonum consilio, semper implorassent.

degentes.
46 Nursia die xiv Januarii, nondum proventa nocte, Felix Crocetti, alique, cum pecoribus ibi venum exponendis, Asculani, hospitio simul concusso, simul collabente oblecti, salvi omnes integrique emerferunt è ruinis, quibus ipsa cum tribus filiis hospita suffocata jacebat.

C Eadem nocte beneficio non inferiore gavisus est Felicianus, natus in Asculana ditione, sed Arquata tum sacerdos ac ludimagister: fatiscens enim sub ejus pedibus tabulatum, & ipsum, & superiores parietes, tectumque domus in eandem traxit ruinam. Perculit virum tam improvisa calamitas ac mente tantisper dimovit; tum paulatim ad se rediens, mirari primum cepit, se vivere; deinde, nulla corporis parte læsum esse contusumve; postremo, extra domesticas ruinas aperto tutoque loco consistere; quod quidem ultimum postridie mane multo ipsi mirabilius visum est, cum omnia circumspiciens, undequaque obstructum exitum comperit, ipsam etiam januam, quam nec à se, nec ab alio tum apertam fuisse mox cognovit, ubi obtritum intus ac mortuum illum invenit, qui solus ostii clavim habuerat, extinctusque servabat.

Hac de miraculis Appianus; nisi & illud forte meretur adjungi, quod pag. 285 Asculi eodem, de quo actum est proximè, terra motuum tempore, de infantulo lactenti testatum ait, quod præter atatem S. Emygdii nomen; tota tunc urbe assidue resonans, distinctè pronuntiaverit. Quantum verò tot ejusdem anni beneficia Antistitis hujus & Martyris famam cultumque dilataverint; ex operis, quod laudamus, libro 3, cap. 9 pronum erit facere conjecturam.

Augusti Tomus II.

§ V. Eorumdem continuatio usque ad annum 1730.

Commentario huius finem jam diu feceram, Anno 1727 cum Asculo allatum huc est opusculum Italicum; ibi excusum, & ab auctore clarissimo; Dominico Tullio Lazzari, juris utriusque doctore & advocato, nuncupatum illustrissimo ac reverendissimo domino Paulo Thoma Marana; antistiti simul & principi Asculano; die xiii Junii, anno 1731. Inscriptio est: IL PROTETTORE NE TREMUOTI ravvisato in S. Emidio; primo vescovo d' Ascoli &c. id est: PROTECTOR IN TERRÆMOTIBUS AGNITUS IN S. EMYGDIO, PRIMO EPISCOPO ASCULANO &c. Ad calcem libelli præter approbationem legitimam; typis expressam; subdantur instrumenta duo Mss. publica; suis ambo sigillis munita; ad conciliandam scriptoribus fidem. Ab initio porro usque ad paginam 32 narrantur quæcumque ab Appiano de ejusdem Sancti adversus terremotus patrocinio anno 1704 edita; & à nobis hæcenus delibata sunt; deinde à pagina 33 usque ad finem; seu paginam 41, recentiora proferuntur; quæ partim anno Christi 1727, partim 1730 contigere, quæque adeo locum hic etiam suum non immerito videntur exigere, eâ saltem brevitate, quæ ad miraculi cujusque notitiam sufficiat.

E 48 Anno igitur Christi 1727 vir quidam Religiosus congregationis Olivetana è cœnobio Sancti servatur cœnobii Angelus Magni Asculano migrare jussus ad monasterium S. Michaëlis archangeli in diocesi Urbinate; allatum inde secum icunculam S. Emygdii, quem impense colebat, hic suspenderat in cubiculo suo; cum eodem anno, die xv Decembris; tertio post primam noctis horam quadrante sic ibidem tumultuari terra cepit ac subsilire; ut, ruente circum universo cœnobio, solum illud cubiculum, quod appensam, uti dixi, S. Emygdii servabat imaginem, illasum intactumque perstiterit; idque miraculo tam evidente; ut receptus èd semel abbas Angelus Maria Camassei; tamquam omni jam defunctus periculo, ommissa tutioris perfugii curâ; noctem illam; tot repetitis impulsibus formidabilem, integram ibi quam salvus tam securus exegerit. Neque verò, ut procella conquievit; tam insignis immemor esse potuit beneficii; sed Emygdium continuo & sua & suorum omnium communi sententia primum quidem protectorem optavit cœnobii; tum novo illum in ecclesia decoravit altari, in quod effigiem ejus recenter adumbratam evexit; inde cum Apostolicæ Sedis assensu die v Augusti eum Officio duplici primæ classis cum octava, planè ut Asculi colitur, quosannis decernit perpetuo celebrandum, præmissis ad pervigilium severiore jejunio; denique, ne umquam intermitti possit ibi ejusdem imposterum invocatio, duplicem S. Emygdii in Officio quotidiano commemorationem propriam lege perpetua sancit; alteram ante Primam; alteram verò post Completorium.

F 49 Ad annum 1730; diem xii Maii, Nursia comprimis per subitaneos terra tumultus; ab in gravissima hora circiter decima & media; aut; si mavis, mox terræ fere secunda post ortum solis; excitatos; fatalem cetera pertinent hoc ordine narrata. Emygdii Nicolai Pacifici, Amatricensis; clericus idem & rhetorices Nursie candidatus, dum ad scholam

D 2

domi.

AUCTORE
P. B.

domi se comparat, in sperato motu & imminentiis epistylis (innocia tamen) labe perculsus, simul S. Emygdium inclamitat, simul adibus festinat elabi. Ecce autem, ad culinam, qua necessarium transeundum erat, advolanti ultro se pandit janua, tametsi repagulo per id tempus obstructa. Extremas inde valvas ut attigit, commodum ea parte, qua solâ reduci sera poterat, liberâ nactus (nam alteram earum partem ad postem usque obsidebant ruine) in plateam tandem salvus evasit, eodem ipso articulo, quo si intus fuisset, vivus non exisset umquam, nisi prodigio majore; ruebant enim tum saxa cum trabibus, qua totum ostium oppilarunt. Rem omnem ipsemet postmodum ad sancti Martyris nostri sepulcrum, quod ad gratias persolvendas accesserat, palam Asculli juratus asseruit.

prodigiosa
ejus tutelam

50 Mirabilis est, quod eodem tempore contigit Antonio Conti, in ditione quidem Asculana nato, sed in Nursiana, ex quo matrimonium inierat, commoranti. Dormiebat is tum forte cum familia, cum ad violentos maxime successus evigilans, ruere ante oculos omnia vidit præter angulum illum, quem in cubili obtinebat ipse cum conjuge. Invocat ergo S. Emygdium, unaque memor filiorum, exsilit seminudus. Sed hos jam ruina cum cubiculo lectuloque sustulerat. Quod unum superesse videbatur dolori, contenta & lugubri voce amborum (nam duo erant; septennis major, minor quinquennis) ad collapsa versus ruderâ, semel iterumque nomina miserabilis pater inclamitat; cum, ecce, unde minime cogitaverat, responsum accipit utriusque. Nimirum ad decimum ab adibus passum prodigiosissime delati ambo, in eodem, ita ut pridie compositi fuerant, lectulo concubabant, calce quidem & fracta lecti materia; sed ne tantillo quidem livore, nedum vulnere, uspiam notati; imò (quod magis mirum) pendulis etiam tum supra capita protecti trabibus; ut subinde cum illis ipsis & uxore Asculum accurrens Antonius, ante Patroni hospitalis tumulum jurejurando solenni testatus est.

experti sunt

51 Minus illud quidem; magnum tamen, quod non vulgi tantum fama, sed & virorum gravium testimonia non pauca de muliere quadam Nursiana retulerunt. Hæc dum è dolio vinum promit in cella, agitari sursum deorsum ades ac fatiscere sentiens, O sancte, exclamat, Asculli Patronne (neque enim tanta in trepidatione nomen occurrebat) adjuva me. Sic oranti corruentia tigna firmissimum struxere latibulum; quando ita in se mutuo conciderunt, ut illam non attingerent, sed à subsecutis continuo decussisque collabentis adificii molibus valli instar tectique defenderent, usquedum procella desumuit. Felicior videri potuit Casar Buonamici Asculana ditionis agricola, sed in agro tum Nursensi conductus; cum in herili domo, eodem quassata motu, Emygdium implorando, & se, & familiam, & ipsam domum à presentissimo, ut quidem ipse juravit postmodum, vindicavit interitu.

qui ad illam
confugerunt;

52 Hisce postremis additur Petrus Paulus Ricci Asculanus, tum Nursia grammaticam proficiens; qui eadem hora eodemque impetu cubiculi sui parietes sic distrabi solvique animadvertens, ut per fissuras non raras jam sol radios intrmitteret, ad S. Emygdium, cujus ibi conservabat imaginem, efflagitandam opem profilerit, qua exitium tam inevitabile salvus effugeret; & verò plus aliquid, quam quod oraverat, impetravit; ut scilicet neque ipsi, neque familia sua ne-

cessarium ad salutem fuga consilium fuerit: stetit enim, & in urbis universa communi tum strage perstitit hoc ejus domicilium, quantumvis & ab anno 1703 valde luxatum, & modo à primo motuum ibi vehementissimorum exordio lacerum undique ac tantum non omnino dissolutum; ut manus propria subscriptione Riccius ipse testatum omnibus esse voluit.

53 Sed quoniam Asculanus is fuit, lubet hic non sine culobservare, quod pag. 32 Lazzarus adnotavit: tusejus innullam videlicet esse memoriam, nulla scripto-cremento. rum quantumlibet veterum monumenta, unde erui potuerit hætenus, Asculanum vel unicum lesum adhuc ullo umquam terra motu fuisse. Quod quidem illum, ni fallor, de quo meminit idem pag. 39, impulerit ad expetendum, ut in civium Asculanorum numerum sibi daretur adscisci, itaque, quod aliter esse non poterat, magistratum saltem beneficio ac privilegio fieri. Verum aliis, ut eadem impostum cum Asculanis per Emygdium immunitate donentur, satius visum est, illum pari sibi cum iisdem obsequio cultuque demereri. Quod egregie jam nunc factitasse non privatas modo familias, ut Olivetanam supra, sed & urbes integras ac populos, istiusmodi motibus & ruinis præ ceteris obnoxios, idque per decreta solennia in perpetuum stabilita, narrat citatus auctor à pagina 39 usque ad finem.

Nunc ad Acta progredimur, de quibus quid sentiendum putemus, expositum jam satis est § 2. Prompta sunt autem ex Officio ejus olim proprio apud Asculanos, de quo vide dicta § 1, num. 6 & 7: collata verò cum Actis Mss. Vallicellensibus, itidem supra memoratis § 2, num. 13 & sequentibus; ita tamen, ut singulorum discrimina, ubi nihil in re sensuque mutant, negligenda duxerimus.

A C T A

S. Valentino, S. Emygdii discipulo, tribui solita; ex Officio per vetusto ecclesie Asculana, secundum editionem anni 1522, collato cum vetere Ms. bibliothecæ Vallicellensis apud RR. PP. Oratorii Romani.

PROLOGUS AUCTORIS.

M Elchiadi, urbis Romæ primæ Sedis Episcopo, Valentinus levita a, vivere semper & gaudere cum Christo.

Opus perarduum, & non mearum virium, ô Patet obedientia scriptoris, & status ecclesie Asculana, cum scriberet. qui optime, aggredi jubes; sed confisus in Deo, qui virtute mirabili, aquam de petra sitienti populo produxit, tuisque fretus orationibus, incipiam, quæ hortaris; jussioni parebo, desiderioque tuo satisfaciam. Quæso igitur, si more humani ingenii errare contigerit, tuo defendatur imperio, tuæque corrigatur peritia: nam & philosophorum disciplinam omnium nosti, & divinorum Librorum nectareo fonte rigatus, divinæque gratiæ jubare viscera repletus, omnium mor-

A mortalium exuperas ingenia, nomina, dignitates, & merita. Sed quis mortalium hodie reperiri potest ejus ingenii, ejusque facundiae, qui ad plenum, quae gesta sunt his diebus in urbe Asculana, scribere valeat? Quaeve lingua explicare potest damna, exilia, contumelias, proscriptiones, caedes, carceres, capitales sententias, & alia genera tormentorum, quae Christianae fidei cultores apud nos patiuntur? Quid immoror? Inter invia saxa, latebrasque ferarum vitam ducimus, mortalium ferè omnium praesidio destituti; aporiamur enim, omnibusque modis affligimur. Sed laus Omnipotenti; mori prius multitudo decrevit Christianorum, quam obedire crudelium praecipit tyrannorum; fundata est enim supra firmam petram, quae nec boreae furentis violentia, vel impetu torrentium inundantium ullo moveri potest. Et licet desolata pastore suo sancto Emigdio episcopo & martyre Asculana videatur ecclesia, tamen pietate divina, tuisque sanctis orationibus sperat, se ad certam quietis portum devenire. Putasne videbo diem illam, in qua requies, & securitas redatur Ecclesiae? Putasne videbo diem illam, in qua mihi liceat omnipotenti Deo laudes de more canere, actusque sancti Migdii martyris styli officio designare memoriaeque posterorum mandare? De quo quam brevissime potero pauca tibi de multis ordinare studebo. Vale.

ANNOTATA.

^a An haec B. Valentini levita epistola genuina videri debeat, an supposita, statuat lector ex dictis in Commentario praevio, num. 22.

CAPUT I.

Sancti patria, conversio, miracula, iter Romanum.

Sancti natales, educatio, conversio,

^a

^b

^c

^e

^d

B Eatus igitur Emigdius de nobili prosapia Gallorum originem ducens in Germaniae provincia cis fluvium Rhenum natus ^a & nutritus est, in parte australi ejusdem Germaniae, in civitate Treverensi ^b; qui cum septem esset annorum, traditus est à parentibus septem liberalium artium erudiendus disciplinis: erat enim ingenio claro; vultu decoro; mansuetus nimis & humilis, facundus & compositus, omnique acceptione morum; & virtutum omni laude gratiosus: & non solum parentibus, sociis, & amicis, sed omnibus, qui illum viderant, vel audierant, habebatur carissimus; [gentilis adhuc tamen; & nondum gratiam sacri Baptismatis consecutus est.] At ubi ad cultum, scientiaeque pervenit excellentiam, omniumque philosophorum transcendit laudem ^d, [cum esset annorum septem de triginta, à parentibus & ab amicis rogatur, ut secundum dignitatem suorum majorum balteo accingatur militari, & stipendiis Reipublicae studeat desudare, uxoremque secundum natales suos ingenuam ducere. Hæc illo & alia plurima pectore revolvente, contigit, illum quadam die cum viris Christianissimis de Deo & de fide Catholica, gentiliumque errore miserabili disputare. Cui ubi via veritatis dilucidata est, & post multa millia verborum suorum, ut gentilitatis caliginosam noctem relinquat, Platonis, & Aristotelis sectas aniles & vacuas postponat, Christianaeque fidei adhæreat, assensum præbuit,

seque fieri catechumenum postulavit.

3 Deinde consortia paganorum & fallacia documenta philosophorum devitans, omni superstitione idololatriæ contempta, ecclesiam petiit, totumque se Christianorum magisterio tradidit informandum. Post modicum verò tempus renatus ex aqua & Spiritu sancto, qui primum fuerat magister erroris, factus est discipulus veritatis; & non Platonis, vel Pythagoræ, sed Christi se confitetur esse discipulum.] Deinde sacrorum librorum legens ac relegens volumina, ad tantam pervenit sapientiam & ad tantam gratiam prædicandi, ut patenter daretur intelligi, & ab omnibus Orthodoxis prædicaretur uno ore, Migdium esse vas electionis & habitaculum Spiritus sancti ^e.

4 [Hæc ubi patri matrique comperta sunt, celeres advolant, & amicis coram astantibus plurimis, hac sanctum Migdium aggrediuntur voce: O fili Migdi carissime; honorum nostrorum successor & heres, quis te fascinavit? O fili Migdi, senectutis nostrae solatium, quis tuum magicis artibus vertit animum? Qua mente, quibus oculis parentes tuos respicis? Hæc illis dicentibus & alia plurima, quæ luctus, dolor & ira ministrare solent merentium animis, sanctus Migdius tale fertur dedisse responsum: Non vos; secundum quod opinamini, alieno animo vel magicis ablati artibus, conspicio & alloquor; immò mente sana vos admoneo à cultura idolorum recedere, ad agnitionem veritatis pervenire, Deumque optimum, ejusque Filium Dominum nostrum Jesum Christum, & Spiritum sanctum paracletum, unam deitatem in tribus personis adorare, sincero corde & mente devota metuere; qui fecit omnia ex nihilo; visibilia & invisibilia, qui claudit, & nemo aperit; aperit, & nemo claudit; per quem subsistunt omnia, & reguntur omnia, caelestia, terrestria, & inferna; in cuius manu status & vita hominis est, numerusque dierum illius, initium & finis: cui servire regnare est, & obedire vita; quem adorant angeli, venerantur archangeli; imperium cuius universitas rerum contremiscit; collaudat incessanter, ac diligit. Cui plurima paranti dicere pater inquit: Hanc illis fabulam, Fili; narrare memento, qui aurem tibi præbeant, qui & animum huiusmodi nugis accommodent: nam nisi mihi ad præsens assensum præbueris, nisi magnum Joveni adoraveris, iram deorum variis, novis, & exquisitis tormentis (per deos, deasque!) sine omni dilatione placabo.

5 His dictis, sanctus Migdius capitur, & violentè à multitudine gentilium in templum Jovis deducitur. Quo astante ante aram Jovis, audientibus omnibus, clara fertur dixisse voce: Domine Deus, Pater omnipotens, rex cæli & terræ, cui omnia cognita sunt, præterita, præsentia, & futura, clarifica nomen tuum hodie, & da honorem & victoriam populo Christiano; & ne despicias me servum tuum; sed exaudi propitiis de excelso cælorum habitaculo tuo invocantem te, sicut exaudisti Moysen famulum tuum ante conspectum Pharaonis in Ægypto. Vix bene finierat, & ecce terræmotus magnus concussit templum & simulacrum Jovis; & ara in conspectu omnium, qui aderant, contrita est. Hæc ubi peracta sunt; sacerdotes templorum, omnesque habitatores regionis illius stupor & admiratio, timor & tremor simul occupavit.

6 Sanctus verò Migdius à conspectu parentum & à multitudine paganorum elapsus, comitantibus turbis Christianorum, ad diversorium rediit;]

D 3

ibi

EX OFF. ASCULAN. Baptismu crudeliter era;

qua parentes ethnicos frustra tentat convertere;

E

F

imò seditionem in se concitat gentilium;

EX OFF. ASCULAN. qua per idolum e-
ruinam e-
lapsus, Me-
diolanum
petit; inde
Romam;

f

g

h

B

i

k

ubi filiam
hospitii sui
Baptismo
sanat,

C

uti & cæ-
cum ad se
divinitus
directum:

ibique per somnium voce de cælo lapsa taliter ad-
monetur, ut fugiat: Migdi, Migdi, instanter
operare, quod operaris; clama, exalta vocem
tuam; parentes, patriamque desere; Italiam pe-
te: ibi namque præmia, & corona debentur sem-
piterna. Manè autem factò, sanctus Migdius ad o-
rationem solitam hymnosque matutinos confur-
gens, tres discipulos suos, Euplum, Germanum,
atque Valentinum *f* convocat. At ubi visionem
angelicam illis feriatim patefecit, jactans cogita-
tum suum in Domino; & de nocte confurgens,
illis tribus *g* comitantibus [festinum arripuit iter.
Alpiumque, quibus Italia clauditur, asperitate
superata, Liguriæ tellus fertilis & copiosa,
quasi mater carissimum filium, illum largifluo læ-
tabunda suscepit sinu; ubi triennio continuo ora-
tionibus, & jejuniis vacans, Mediolani, in ora-
torio sancti Nazarii commoratus, sanctæ prædi-
cationis suscepit officium *h*: cujus successibus i-
nemicus humani generis diabolus invidens, per mem-
bra sua Diocletianum & Maximianum, in illum,
sicut in ceteros fideles, persecutionem sævissimam
excitavit. Quo expulsò de civitate, multis acce-
ptis contumeliis pro nomine Christi,] divina illum
regente clementia, [cum tribus discipulis] Ro-
man venit, & beatorum Apostolorum Petri &
Pauli primùm limina petiit; & expleta oratione,
& inclinata jam die, à quodam milite, Gratiano
nomine, omnibus bonis temporalibus affluente,
hospitio susceptus est *i*; cujus filia quinquennio
fluxu sanguinis laboraverat, multosque sumptus,
multumque laborem in medicos incassum expen-
derat, & inclinata & enclitica *k* facta, penitus
ambulare nequibat.

7 Miles autem, in cujus hospitio susceptus est
sanctus Migdius, post refectionem cibi ac potus,
interrogare illum ac discipulos ejus diligenter cœ-
pit his verbis: Cujus estis patriæ; fratres, oriun-
di; cujusve conditionis? Nostisne artem medi-
cinæ? Cui sanctus Migdius dixit: In Germania
provincia nati & nutriti sumus, Christianamque
religionem colimus & defendimus, artemque
medicinæ ad plenum novimus, & absque omni
medicamine ulloque expendio diversa genera mor-
borum sanamus. Habeo, inquit miles, filiam u-
nicam, quæ ab annis quinque fluxum sanguinis
patitur, cui medicorum, vel incantatorum nul-
lus valet conferre remedium; quam si sanare po-
testis, multas pecunias à me habere poteritis; &
præ omnibus medicis, qui in hac urbe Roma
sunt, divites, cari, & gloriosi eritis. Cui san-
ctus Migdius: Nos medici sumus, ut tibi supra
diximus, & sanare illam sine omni dilatione pos-
sumus; hoc unum restat, ut Christiana fiat, un-
dâque sacri Baptismatis renata, in unum Deum
Patrem omnipotentem, & in Jesum Christum Fi-
lium ejus, & in Spiritum sanctum paraclitum cre-
dat. Nulla fit in medio mora; miles, uxor & fi-
lia cum omni domo sua ad gratiam sacri Bapti-
smatis convolarunt. Quibus rite peractis, filia mi-
litis ascendens de lavacro regenerationis, ita sani-
tati restituta est, ac si in ea nullum unquam si-
gnum fuisset infirmitatis.

8 Manè autem factò, ubi terris dies reddita
est, cæcus quidam de longinquis finibus Italiæ
beatum Migdium quæritans, Romam venerat:
ante fores astitit, genibusque illius provolutus,
his verbis eum rogare cœpit: O Pater sancte, ô
medicorum omnium peritissime, expelle cæciti-
tis noctem continuam ab oculis meis; redde mi-
hi lucem, quam, exigentibus meis meritis, a-
misi, quam expendiis pecuniarum multarum,

multisque medicis in vanum laborantibus, recu-
perare nequivi. Hæc ubi cæcus locutus est, san-
ctus Migdius ait: Si credideris ex toto corde tuo
in Deum Patrem omnipotentem, & in Jesum
Christum Filium ejus, & in Spiritum sanctum
paraclitum, fiet omnino quod postulas, & illu-
minaberis. Cui cæcus respondit: Credo, & om-
nia paratus sum facere, quæcumque jusseris: nam
ad te venire divina voce monitus sum; multaque
loca circumeundo, lacrymabili & insanabili in-
firmitati meæ tuum veni implorare remedium.
Tunc astante multitudine Christianorum & paga-
norum, & admirantibus cunctis super his, quæ
fiebant, beatus Migdius prostratus humi, hanc
orationem profudit ad Deum: Domine Deus,
qui es trinus, & unus *l*, & in cujus ditione cun-
cta sunt posita, qui fecisti cælum & terram & om-
nia, quæ in eis sunt; respice in me servum tu-
um, & da gloriam nomini tuo; & ut cognoscant
omnes gentes potentiam tuam; imple desiderium
hominis istius, & præsta ei sanitatem corporis,
& animæ. Domine, qui cæci nati oculos aperu-
isti, exaudi me peccatorem, sicut exaudire di-
gnatus es Tobiam & Saram, & illumina hominem
hunc tam anima, quam corpore, qui vivis & re-
gnas per omnia secula seculorum. Et cum à fide-
libus responsum esset: Amen; subito exurgens
ab oratione, fecit signum crucis in oculis cæci;
& dixit: Illuminet te Christus Filius Dei vivi:
& aperti sunt oculi ejus, & vidit lumen, statim-
que clamare cœpit: Unus Deus, quem prædicat
beatus Migdius, & non est alius præter eum.

A N N O T A T A.

a In eodem Officio Vita brevior; quam dedi-
mus in Commentario prævio num. 7, habet: S.
Emigdius... natus est, à fidelibus progenitori-
bus baptizatus est, & nutritus &c. *Ibidem prima*
Antiphona ad primas Vesperas: S. Emigdius,
natione Francus, religiosus parentibus ortus, per
eisdem est ex aqua & Spiritu sancto regeneratus.
Ms. primum Vallicellense consonat; imò & se-
condum, quod S. Emygdium pro se ac sociis Mar-
cello Papa ita respondentem inducit: In Germa-
nia nutriti sumus, & omnes in Christi nomine ba-
ptizati sumus à fidelibus progenitoribus, &c.

b In parte australi ejusdem Germaniæ &c. *Fal-*
sum est, Treviros tempore Valentini diaconi ad
Germaniam propriè dictam pertinuisse; falsum,
ullo sensu eos spectasse ad australem Germaniæ
partem: hoc verum & certum, quod olim pars
fuerint Galliarum in Austria sive Austrasia; sed
non Germania, nec ante tempora Clodovæi regis.
Vide Cellarium, Valesium in Notitia Galliarum,
aliosque passim. Et hæc scripserit Valentinus ibi
natus?

c Gentilis adhuc tamen &c. *Hæc uncinis in-*
clusa desunt in Ms. Vallicellensi, illique repu-
gnant.

d *Qua sequuntur uncinis inserta, non legun-*
tur in Mss. ambobus Vallicellensibus, neque in Vi-
ta breviori Officii veteris Asculani; imò iis a-
perè repugnant.

e *A sequente hic iterum uncino usque ad ob-*
versum alium, num. 6 positum, omnia intrusa
videntur huic exemplari; cum desint aliis modò
memoratis.

f Euplum, Germanum &c. *De his diximus in*
Commentario, num. 5.

g Illis tribus addunt Equilinus, Ferrarius a-
liique cum Ms. Vallicellensi secundo S. Emygdii
fra-

A fratres duodecim; sed hos rejiciunt Ms. Vallicellense primum, & utraque Acta Officii Asculani: unde eosdem proscribunt etiam Giovannettus & Appianus. Porro que hic denuo inter uncinos adjiciuntur, absunt ab utroque Ms. Vallicellensi & Vita brevioris veteris Officii Asculani; item ab elogiis Equilini ac Ferrarii; reperta tamen dicuntur in codice (nescio, quo) Vaticano, sed episodii aliis amplificata; uti videre est in Commentario prævio, num. 23.

h Hinc Mediolani celebratur ejus festum quotannis die 20 Januarii, ut affirmat Appianus pag. 50 & 249; quamquam ibi recentius institutum fuisse, & post annum Christi 1656, satis colligitur ex Dissertatione Nazariana, a Puricello tunc edita, pag. 150; ubi queritur auctor; S. Emygdium usque ad ætatem suam ignoratum fuisse Mediolani, nec de festo istic ejus ullo mentionem facit.

i Apud Equilinum & in Ms. Vallicellensi secundo non dicitur miles ille Romæ excepisse hospitio S. Emygdium, sed eò venisse peregrinatus cum sacro, de quo dicitur num. 8, ut Sanctum jam ibi diu degentem & miraculis late celebrem inveniret.

k Enclitica & enclitica, idem sonat apud auctores mediæ ævi, quod incurva seu inclinata. Ad Cangium in Glossario.

l Notari meretur hac toties repetita SS. Trinitatis mentio per voces, qua auctorem arguunt concilio Nicano juniorem; qualis non fuit S. Valentinus.

CAPUT II.

Prodigia Romæ patrata; gentili-
um conversiones, promotio
Sancti ad episcopatum A-
sculanum.

quibus prodigiis convertuntur 630 ethnici;

C Tunc videntes, qui aderant, miracula, quæ per eum Deus fecerat in puella filia militis, & quomodo Deus illuminasset cæcum; stupore, & extasi perculsi omnes, uno ore & una mente dixerunt: Baptiza nos, Pater, in nomine Dei Jesu Christi. Sanctus verò Migdius lætus effectus, benedixit aquam, & baptizavit eos in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti, promiscui sexus numero sexcentos quinquaginta a. Quo facto, multiplex & varia fama continuo aures populi Romani occupavit, tuncisque in admirationem conversis Christianis & gentilibus, quique pro sua intentione loquebantur: Christiani gaudebant, quod Deus visitasset illos, fidelibusque suis tantam gratiam contulisset; gentiles verò, sanctum Migdium opinantes ipsum adfore Asclepium, deum medicinæ, aut aliquem magnorum deorum sub humana effigie latitare, & causâ salutis Romani populi de cælis ad terras venisse, thus & victimas offerre volentes, certantur illum in templum Asclepii ducunt b. At ubi multitudine vallatus populi; ante statuam Asclepii sanctus Migdius stetit, compendiosam hanc orationem pro tempore circumstanti populo promulgavit:

io Viri Romani, ab ortu solis usque ad occasum terra marique potentes, quid juvat tot & tantas barbaras vicisse nationes, tot & tantis la-

boribus eas superasse; si cervices vestras ingentias errori superstitioso idolorum & vanitati lacrymabili submittitis? Quid juvat reges fortes bello domuisse, si idola vos & inania documenta poetarum ad poenas perpetuas & ad horrentes tenebras pallentis erebi captivos trahant? Consulite igitur vobis, & provideite imposterum, idolaque furda & muta, quæ nec sibi nec vobis ullum conferunt auxilium; respuite; & renati ex aqua & Spiritu sancto, Deum Patrem omnipotentem, regem cælestium, terrestrium; & infernorum adorate: per illum namque reges regnant; & principes dominantur; ejusque imperio sol & luna & stellarum claritas die noctuque deserviunt. Ego autem homuncio; servus servorum Dei minimus; neque Asclepius sum; nec ab eo missus, ut vos opinamini; nec ullam gratiam ejus, vel amicitiam expetis; nec commune quidquam secum habere volo. Hæc eo loquente; multitudo malè habentium, illum rogare cepit; ut & illis dignaretur conferre medelam in nomine Dei sui.

E i Tunc beatus Migdius hæc addidit, dicens: Et ut me verum dicere comprobetur; multitudinem hanc infirmorum diverso morborum genere oppressam; quam nec Asclepius; nec ullus deorum vestrorum sanare potuit; vobis præsentibus, procul omni ambiguitate; in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti salutem pristina restaurabo. Dixerat, fidemque verbis faciens; continuo prostravit se in orationem, & ab obsessis corporibus demones pepulit, diversaque genera languorum sanavit. Quo viso miraculo; acclamatio fit maxima populi, & in laudem & favorem sancti Viri conversi; idola respuunt, seque fieri Christianos obortis lacrymis, omnique caligine dubietatis deterfa; ardenti studio postularunt. Nulla fit dilatio; nam in eadem hora, eodemque loco baptizati sunt de populo cum gloria mille xxx; exceptis parvulis & mulieribus. Baptizatis autem his; qui miraculum viderant; & diruta Asclepii ara; sanctus Vir propriis manibus ejus idolum rapuit; & præcipitavit illud in fluvium Tiberim.

12 Christianis autem congaudentibus celebrantibusque victoriam; laudesque immensas concipientibus Regi omnipotenti pro beneficiis sibi collatis, sacerdotes Asclepii indignatione & ira repleti, Præfectum Urbis adeunt, eique injurias suas & dei sui Asclepii ex ordine referunt; qualiter populus destruxerat aram, & qualiter quidam advena medicus simulacrum illius jactarat in fluvium; & qualiter suis magicis artibus & doctrina Christiana ludificaret populum. Hæc audiens Præfectus, indignatione & furore succensus; sacerdotibus dixit: Vos consensum præbistis, qui magnum hominem & Christianis artibus illudentem populo honorare voluistis; sed; si me salus; si me magnus Asclepius [adjuvabit;] similem poenam luetis; & simili sententiæ subjacebitis. Quod cum audissent sacerdotes, terrefacti nimis, consiliumque suum in melius conferentes, ad beatum virum Migdium confugerunt; quos cum vidisset Sanctus; benignus; ut erat, vultu ait: Justè contingit vobis, quod Salomon dicit: Qui proximo suo parat foveam, ipse prior incidet in eam. Hæc dum beatus Migdius loquitur; sacerdotes portantes aquam in urceo; mundo corde & uno ore dixerunt: Baptiza nos, Pater, in nomine Domini nostri Jesu Christi; nam dñi nostri erronei & vanitati vanitatum subjacentes; neque sibi neque nobis prodesse valent. At sanctus Migdius, accepta aqua; baptizavit eos; & quid deinceps facturi essent, pro tempore monuit.

EX OFF. ASCULAN. alii ipsum putant esse Asculapum; sed idolo demerso;

E Christum esse docti, baptizantur ex eis 1030;

utà cam sãz cerdotibus Asculapii

F

EX OFF. ASCULAN. hinc nota Romæ persecutione, suos animat Sanctus;

13 Crastina autem die facta, Præfectus Urbis cum audisset certius multitudinem populi conversam ad Christum prædicatione sancti Migdii & mirabilibus, quæ viderant, sacerdotes etiam Asclepii baptizatos; populum Romanum omnis senatorii ordinis in Capitolium convocavit, & crudelissimam seditionem in Christianos concitavit. Turbata itaque civitate, & populo pro partibus agitante honestas atque inhonestas causas, tumultuque furentium magis & magis fervere, beatus Migdius paululum perterritus, quid potissimum faceret, meditabatur; sed confortatus à Domino, sic se suosque discipulos, aliosque Christianos, qui secum aderant, admonuit, dicens: Nolite metuere, fratres carissimi, nolite timere tormenta secularium principum; momentanea enim sunt, & folio, quod vento rapitur, comparanda, testante Psalmographo: Vidi impium superexaltatum & elevatum super cedros Libani; transivi, & ecce non erat; quæsi, & non est inventus locus ejus. Potens est enim Deus liberare nos de manu quærentium animas nostras, qui liberavit filios Israel de manu Pharaonis, qui & ipsum præcipitem & exercitum ejus projecit in mare; potens est enim Deus liberare nos, qui liberavit tres pueros de canino ignis ardentis, & Daniele de lacu leonum, & Sufannam de falso crimine; ipse etenim solus quando vult, & quomodo vult, mortificat, & vivificat; ipse etenim solus quando vult, & quomodo vult, deponit potentes de sede, & exaltat humiles; quoniam quidem in manu ejus sunt omnes fines terræ, & non solum terræ, verum etiam cælorum cardines omnes. Illum igitur neque vivi neque mortui effugere possumus, dicente Propheta: Quod ibo ab aspectu tuo, & à facie tua quod fugiam? Si ascendero in cælum, tu illic es; & si descendero in infernum, ades. Sive vivimus fratres, sive morimur, Dei sumus: fiat igitur voluntas illius: nam si bona suscepimus de manu Dei, mala autem quare non sustineamus? Non enim condignæ sunt passionibus hujus seculi ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.

14 Expleto autem sermone, & mentibus omnium confirmatis & erectis ad Deum, discipuli ejus dixerunt: Requiescamus hodie, Pater, & summo diluculo discedamus ab urbe, secundum sancti Evangelii verba: Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam: Interea dum hæc ad invicem conferunt, dies abiit, noxque terrarum immensa spatia nigris amplectitur alis. Et dum levator curarum & operum, mortalium omnium somnus gratissimus comprimit artus, angelus Dei excitavit beatum Migdium, & discipulos ejus, & locutus est eis clara voce: Nolite metuere tormenta carnificum, quia Dominus vobiscum est; surgite igitur festini; Marcellum Papam adite; ipse vos docebit, quid debeatis facere.

adit S. Marcellum Papam;

15 Beatus igitur Migdius de nocte confurgens securus & lætus visione angelica, cum discipulis suis Papam adiit, hoc ordine illum rogaturus: O Pater universalis, o mediator Dei & hominum, cujus lingua janua cæli claudit & aperit; subveni & fer opem nobis advenis; colentibus & invocantibus Christum, & persecutionem patientibus pro nomine ejus. Quibus Papa Marcellus dixit: Unde estis; aut cujus rei gratiã huc adventistis; aut quo officio fungimini? Sanctus Migdius respondit: in Germania provincia nati & nutriti sumus; huc orationis causã venimus, admoniti visione divina. Ego autem servus tuus pec-

cator & indignus, Migdius nomine, sacerdotali fungor officio, [ordinatus Mediolani in oratorio sanctorum martyrum Nazarii & Celli; ubi triennio commoratus, non modicum numerum civium Mediolanensium Deo acquisivi; sed persecutionem imperatorum Diocletiani, & Maximiani ferre non valens, ad te confugere, Pater, coactus sum; sed heu! te & nudius tertius videre & alloqui nequivi multis præoccupatus negotiis.] Cui sanctus Marcellus dixit: Audivi plurima de te, & quæ in hac urbe Romana gessisti; mane, quæso, hodie apud me; cras enim dicam tibi, quid te oporteat facere.

16 Altera igitur die, cum ingenti favore & celebri laude cleri & populi fidelium, beatus Papa Marcellus sanctum Migdium Asculanorum ordinavit episcopum, & Euplum, discipulum ejus, illius diaconum; & tradidit illi licentiã prædicandi, admonens & confortans eum, ad Asculanam direxit urbem. Accepta itaque benedictione episcopali, dataque licentiã sanctæ prædicationis, beatus Migdius episcopus festinum arripuit iter. Quem plurimi Romanorum prosequentes, ut apud illos aliquantulo tempore moraretur, & ut infirmis illorum aliqua conferret remedia, oppidum precabantur. Quibus ille ait: Nequeo sanè, fratres, his in partibus terere oïa, quoniam verbis Pastoris mei, domini Marcelli Papæ, me condecet obedire; cum sit scriptum: Melius est obedire, quàm victurare: scimus enim, quid Jonæ prophetæ contigerit, qui cum mitteretur à Domino in Ninivea ad prædicandum, fugiebat in Tharsim, negligens præceptum Domini. Hæc eo loquente, & populo in sententia sua perseverante, de proximis aut de longinquis locis innumera turbæ populorum concurrunt, videre desiderantes, quæ per eum Deus faciebat mirabilia: & offerentes beato Viro aurum & argentum vestesque pretiosas, poplite flexo, rogabant, ejus sanctis orationibus participari.

ANNOTATA.

a Petrus de Natalibus ep. Equilinus tantum numerat centum quinquaginta.

b Erat Asclepii, seu Esculapii templum olim Roma in insula Tiberis, ubi nunc ecclesia S. Bartholomæi; unde statuit Appianus pag. 53, eadem in insula habitasse militem Emygdii hospitem.

c Sequentia unciis comprehensa non habentur in Mss. Vallicellensibus.

d Falsum hoc esse de Marcello Papa, diximus in Commentario prævio à numero 17: reurret tamen infra plus vice simplici.

CAPUT III.

Labores ejus apostolici & miracula apud Pictavenses & Asculanos.

Interea, lætantium choris vestigia illius præcedentibus & subsequenter, ventum est ad fines Pictavis civitatis, quæ idolorum culturæ dedita, multiplici demonum errori serviebat, & nullum adhuc penitus signum Christianæ fidei ad salutem sibi noverat, vel audierat. Sed postquam beatus Migdius episcopus ad loca propinqua

D

à quo creatus Asculanorum episcopus, discedit Romam.

d

E

F

Veni Pictavim, terra tremante, ululantibus demonibus:

a

b

c

d

A civitatis pervenit; tremore ingenti concussa est; & dæmonia, quæ in idolis latitabant, cœperunt mugire & voce horribili & confusa clamare: Ecce finis, ecce finis; ecce Migdus, Christi cultor eximius: hæc est nobis dies lacrymabilis, hæc est nobis dies odibilis. Sacerdotibus igitur templorum & populo civitatis terrore percussis & stupefactis, eventumque rei expectantibus, beatus Migdus, comitantibus turbis Christianorum & gentilium, portas ingreditur civitatis. Qui postquam ante templum Jovis stetit, vallatus multitudinem innumerum populi, talibus verbis à majoribus natu loci ejusdem interrogatur: Cujas, Pater; unde, vel quò tendis: vel qua de causa huc adveneris, ediffere nobis: nam ad introitum tuum civitas nostra ingenti tremore concussa est, & dii nostri tuum metuentes adventum, luctifono mugitu terrificoque ululatu omnes quasi uno ore clamant.

ubi Christum prædicat servatorem

B 18 Quibus sanctus Migdus, sedatâ turbâ, compressoque tumultu, inquit: Natione Gallus de provincia Germaniæ ego sum; servus servorum Christi minimus, jussus venire Romam divino nutu; à beato autem Marcello Papa ordinatus episcopus, ad Asculanorum urbem sum jussus tendere gressus; sed & huc ad vos vestra salutis causa ingressus sum, quatenus Deum vivum & verum, Patrem omnipotentem cognoscatis, & in Jesum Christum Filium ejus credatis, qui propter salutem humani generis, & pro redemptione peccatorum nostrorum dignatus est assumere carnem nostram; cujus nativitatem angelii nuntiarunt pastoribus; ad cujus cunabula stella rutilans miro fulgore, Magos offerentes tria munera duxit; in cujus ortu nuntiata est pax terris, & gratia Sanctis; qui postquam in fluvio Jordane baptizatus est, quadraginta diebus & quadraginta noctibus jejunavit, & à diabolo tentatus est; qui ut verè Dei Filium crederetur, mortuos suscitavit, leprosos curavit vel sanavit, ac quinque panibus & duobus piscibus satiavit quinque milia hominum; sed & alia multa, & infinita mirabilia dignatus est facere, quæ dinumerare nullus pleniùs mortalium potest; ad ultimum autem ab impiis Judæis captus est & ligatus, flagellis cæsus, colaphizatus, coronâ spineâ coronatus, mortemque sævissimam in ara crucis perpeffus est; in cujus obitu terra tremuit, & petra scissæ sunt, sol obscuratus est, & luna retraxit lumen suum.

judicem;

C 19 Qui & descendens ad inferna, captivorum animas liberavit, & in æternæ sede gloriæ collocavit; post hæc tertia die resurrexit, & cum discipulis suis quadraginta diebus conversatus, videntibus cunctis, ascendit ad cælos; unde venturus est in fine mundi, & cum eo Sanctorum millia, judicare vivos & mortuos. Tunc cæli & terra magno tremore concutientur; tunc in ictu, in momento oculi, in novissima tuba (canet enim tuba) & mortui resurgent incorrupti; tunc, positis sedibus, libri aperientur actuum nostrorum. Dies illa dies iræ, dies calamitatis & miseriæ, dies magna & amara valde e, cum Dominus surrexerit in judicium. Sed quis stabit ante conspectum ejus? Angeli enim & archangeli tremant & vix justus salvabitur. Tunc qua fronte, quo animo, quibus oculis impii & peccatores Judicem suum aspicient? Quid dicent, quidve respondebunt, qui nihil bonorum operum ante faciem Dei præsentantes, creaturam pro creatore coluerunt; qui muta & insensibilia idola adoraverunt? O quantus erit luctus, o quantus erit tremor, cum crudelem illam audituri sunt sententiam:

Augusti Tomus II.

Ex Off. ASCULAN.
tiam: Ite maledicti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo, & angelis ejus! O quanta erit lætitia, quantaque exultatio mentis, quibus divina clementia dicet: Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi!

Baptismo sanatur
150 ægros;
E 20 Hæc cum diceret beatus Migdus episcopus, populus civitatis admirans verba, cupiensque ejus magisterio instrui, & cernere coram, quæ de illo audierat mirabilia, inquit: Ordinate, Pater, loqueris; & ut nobis videtur, verba tua veritatem sonant: sed & audivimus, quod medicorum peritissimus sis, & sine omni expendio vel medicamine in hora, in momento languores etiam incurabiles sanare valeas. Rogamus igitur te, ut & hic ægrotis nostris, morbis innumeris oppressis, sanitatum remedia conferas. Dixerant; & multitudine infirmantium congregata numero centum quinquaginta, tam civitatis quam illorum, qui secum venerant, sanctus Migdus, genibus flexis in terra & elevatis oculis & manibus in cælum, oravit hoc modo: Domine Deus omnipotens, qui neminem perire vis, sed ad agnitionem veritatis pervenire; aperi thesaurum pietatis tuæ; & de excelso cælorum habitaculo tuo effunde gratiam & benedictionem super populum istum, & confer ei sanitatem corporis & animæ. Et exurgens ab oratione, baptizavit omnes languidos in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti. Nulla mora fit; paralysis, lepra & cetera genera morborum insanabilium, per invocationem sancti Spiritus, obfessa corpora relinquunt, & fugiunt, sicut tenebræ ante faciem solis matutini.

ita ibi baptizantur alii multi; sanantur diruantur; eriguntur; ecclesiæ.
F 21 Quo viso miraculo, omnes, qui aderant, cives & extranei obortis lacrymis, & tundentes pectora palmis, pedes & genita sancti Migdii deosculantes, in Patrem & Filium & Spiritum sanctum munda conscientia & toto corde se credere confessi sunt: & renati ex aqua & Spiritu sancto, celeres advolant; templa destruant, ignemque succendunt copiosum, & omnia idola in medium flammarum æstantium projiciunt. Purificata itaque civitate, omni immunditia eliminata, & ab antiquo gentilium errore miserabili liberata, tres basilicæ sanctus Vir dedicavit; primam in honorem sancti Salvatoris, secundam sanctæ Mariæ & sancti Petri Apostoli & principis Apostolorum, tertiam in honorem sancti Laurentii martyris & levitæ. Deinde ritè peractis omnibus, quæ ad ejus officium pertinebant; sacerdotibus & diaconibus in eodem loco ordinatis, qui de more Catholicorum populum regerent, aliquot dies commoratus, fletis & deosculans omnes, civitatem reliquit. Incepto itaque itinere, populus, qui secum venerat ab urbe Roma, & alii quamplurimi, melliflua prædicatione sancti Viri pleniùs instructi, laudantes & glorificantes Deum omnipotentem, ad propria remearunt.

Vix Ascensus, tum ingressus, judicium;
f
g
E 22 Sanctus itaque Migdus cælesti gratia plenus, rore & unctione Spiritus sancti perfusus, & multa & innumera faciendo miracula ad Asculanorum pervenit Urbem, in qua Polimius, Procurator Brutia & totius Adriatici litoris, residens, jussu Diocletiani & Maximiani in Christianos crudeliter sæviebat. Erat enim Asculus metropolis civitas à Ravenna usque Rhegium post urbem Romam in toto Adriatico litore præ ceteris civitatibus dives, florens & præpotens; quæ munita naturâ, humanoque opere mirificè ornata, generosa civium frequentia decorata, amenitate nemorum & fluviorum gratiosa, arborum & locorum fertilitate & specie delectabilis & famosa.

EX OFF. ASCULAN.

mosa, paradiso sancto Dei videbatur simillima; & ut breviter omnes dotes ejus enumerem, omni laude prædicabatur dignissima, excepto, quod dæmonum mancipata servitio, errori gentilium victimas exhibebat. Ad quam cum venisset beatus Migdius episcopus, à quibusdam civibus, qui ejus clarissimam famam audierant, cum ingenti honore susceptus est *h*. Manè autem factò, seditio in populo oritur, jussuque Polimii ad tribunal regale beatus Emigdius episcopus ducitur, & in præsentia totius populi, cujus conditionis sit, vel causâ cujus negotii venerit, diligentius à Polimio interrogatur. Sanctus Migdius inquit: Christianus ego sum, & à sancto Marcello Papa ordinatus episcopus; sed & huc causâ vestræ salutis missus sum, quatenus Deum verum, & vivum * cognoscatis, culturamque idolorum vanam & superstitiosam & lacrymabili caligine erroris involutam relinquatis.

* Ms. Vallic. unicum

at, obrento deliberandi spatio, B

23 Ad hæc Polimius inquit: Video te juvenem compositum, vultu decorum, lepidum & facundum, & primævæ flore juventutis ornatam: sacrifica igitur diis immortalibus, & magnis ac claris ditaberis honoribus, & carus atque acceptus Diocletiani & Maximiani imperatorum invictissimorum semper eris aspectibus. Sanctus Migdius dixit: Ego obedire & servire illi Imperatori debeo, cujus nutu nubes rore concrefcunt, qui simul cælestia & terrestria moderatur, qui palmo cuncta concludit, qui cuncta fecit ex nihilo, cujus imperio cuncta præsentia, atque futura obsequuntur, cujus regnum sine fine permanet per infinita secula seculorum, à quo cuncta procedunt, & per quem visibilia & invisibilia bona consistunt, cui servire regnare est, & obedire vita. Cui Polimius, Quoniam, inquit, gratus es nimis, ut tibi supradixi, ac de generosa progenie originem ducis, ut & clementiam & discretionem principum Romanorum agnoscas, meliusque tibi impostero provideas; consulendi tibi rebusque tuis quatuor aut quinque dierum inducias datus.

prædicans, & paralyticum salvans, C

24 Craftina autem die Polimio procuratore alia atque alia negotia exercente, atque ad alia post alia loca tendente; populus civitatis aliarumque regionum circum adjacentium catervatim ad beatum Migdium metropolitanum & episcopum confluit, videre cupientes, quæ de eo audierant magnalia Dei. Qui ut multitudinem circumstantem vidit, læto & angelico vultu fontem illis divinarum Scripturarum aperit, & quasi arenaria prata, mentes audientium oris sui melliflui cælesti rore rigavit, factaque prædicatione luculenta, quæ ob prolixitatem sermonum extra scripta est, paralyticum hominem omnibusque membris dissolutum in conspectu omnium, qui aderant, signaculo sanctæ crucis, & invocato nomine Jesu Christi, sanitati restituit.

ibi multos convertit, & condit oratorium secretum.

25 Populus autem videns, quæ facta & quæ dicta fuerant à beato Migdio, procul omni caligine dubietatis, procul omni dilatione laudans & glorificans omnipotentem Deum Patrem & Jesum Christum Filium ejus, ter conclamavit: Maledictus, qui adorat idola; maledictus, qui adorat deos gentium; maledictus, qui confidit in eis, qui os habent, & non loquuntur; aures habent, & non audiunt: neque enim est spiritus in ore ipsorum, nec ullam conferunt opem cultoribus suis. Iterum ter acclamatum est: Benedictus Deus Christianorum, qui salvat sperantes in se & virtute mirabili cuncta disponit; benedictus beatus Migdius, per quem omnes salvati sumus; be-

nedicta est dies ista, in qua meruimus videre lumen & ab idolorum cultura recedere. Post hæc renati fonte sacri Baptismatis & instructi prædicatione sancti Viri, ad sua quisque redierunt. Erantque credentibus omnibus quasi cor unum & anima una, & de die in diem augebatur numerus eorum. Deinde facientes collationes ex præcepto sancti Migdii, pastoris sui, oratorium quasi in occulto construunt extra civitatem ad plagam septentrionalem sub crepidine cujusdam montis mediocris *k*: ubi triple: spelunca ostenditur haud procul ab urbe, fabricata, partim natura, partimque humano opere exornata.

A N N O T A T A.

a Isti chori, ut narrat Ms. Vallicellense secundum, erant hominum 2024.

b De Pictavi civitate sicut Equilinus; sed Asculi facta narrat, quæ hic ad Pictavim referuntur; credo, quia nulla fuit unquam Pictavis in Italia; nam & Ferrarius, topographia gnarus in paucis, hoc die eandem disertè causam affert, cur omiserit quæ de illa dicuntur. Heret etiam Giovanettus pag. 59. Appianus pro Pictavis civitatis reponit Pitinatis civitatis; sed nullum pro se codicem habet. Vide-sis ipsum pag. 91: nam animus mihi non est hic palpate in tenebris; multo minus iis assentiri, qui quacumque hic accidisse portenta narrantur, iterum deinde Asculi contigisse putant.

c In Ms. Vallicellensi secundo de civitate Pictavensi legitur: Ubi erant templa paganorum numero centum quinquaginta.

d Hocme credibile est de ulla civitate Italia usque ad seculum quartum?

e Dies illa, dies iræ &c. Videntur hæc verba auctoris esse, qui legitur Officium Defunctorum, quo nunc utimur, & cujus, etsi ignoretur institutio, & certa sit antiquitas, originem tamen usque ad SS. Ambrosium vel Augustinum extendi non patitur Eminentissimus Bona in psallentis Ecclesia Harmonia cap. 13, § 2, num. 2. Vide ergo, an hæc Valentinus distasse credi possit, aut prædicasse S. Emygdium.

f Procurator Brutius. Brutios novimus; Brutiam, nescimus an veteres dixerint. Quid autem Brutius tum fuit commune cum Asculo aut Piceno; cum ad aliam longè provinciam pertinuerint, ac diversis omnino paruerint magistratibus?

g Erat enim Asculus &c. Ad quid istud Erat? Nam si Melchiadi hæc scribebat B. Valentinus, eodem fere tempore, cur non scripsit: Est enim Asculus &c.? Quid enim istuc mutatum interea fuerat usque ad novam imperii divisionem Constantinianam, & pacem Ecclesie? Et verò etiam quid hæc & quæ continuo sequuntur, ad Hagiographum non ineptum spectant? Quod si cui tamen hæc placere possunt, adeat amplissimum in hæc verba commentarium Appiani toto libro secundo diffusum, à pag. 100.

h Dixi supra, quæ in adventu Sancti in civitatem Pictavensem accidisse narrantur, ab Equilino referri ad ingressum ejus in urbem Asculanam; unde bis eadem accidisse concludunt aliqui; contra ipsa, quæ citant, testimonia, in quibus non dicuntur bis contigisse, sed semel tantummodo; quamquam de loco non consentiant. Plus tamen Asculi factum narrat Equilinus, ingrediente Emygdio, quàm alii Pictavi; cum ait, ibi tum clamasse demones incendi sese; templa duodecim fuisse per Christi anos neophytos eversa; imò,

A orro per Sancti preces terra motu, sana insuper ibi viginti duo corruisse.

i Metropolitanum episcopum. Hoc enim vero novum est, neque ulla, opinor, alia, quam huius biographi, auctoritate notum. Certè metropolitanos episcopos in Italia universa primis illis Ecclesia seculis duos tantum fuisse, Romanum scilicet, & Mediolanensem, docet Schelstratus in Antiquitate Ecclesia illustrata tom. 2, dissertat. 4, cap. 5. Vide etiam Carolum à S. Paulo in Geographia sacra lib. 2.

k Montem hunc vulgo appellant S. Hilarii, quod huius ecclesia illi sit contigua. Andreantonnellus pag. 220, & Appianus pag. 218; qui præter hoc oratorium occultum, ipsa in urbe asserunt tres basilicas eodem hoc tempore palam consecratas ab Emygdio fuisse, & quidem ipsissimis illis nominibus, quibus erecta superius dicuntur ab eo Pictavenses; quod confusionem olet.

B

CAPUT IV.

Conversiones ethnicorum in Piceno, & præsertim Asculi; & S. Emygdii martyrium admirabile.

Alibi in Piceno, idolo Apollinis araque dejectis,

A

INterea beatus Migdius precibus coactus quorundam fidelium virorum, Picenorum civitatem a. adiit; ibique commoratus dies aliquot, quæ sui erant officii egit; aras deorum destruxit, cordaque fidelium prædicatione sua corroborans, ad spem cælestis patriæ direxit. Susceptus hospitio est à quadam muliere vidua, nobili, divite, fidemque Christianorum toto corde & sincera mente colente. Quod, disponente divina clementia, arbitror contigisse: nam qui Heliam prophetam ad mulierem viduam in Sareptam Sidoniorum misit ad refectorem plurimorum; idem beatum Migdius ad mulierem viduam in civitatem Picenorum direxit ad salutem multorum: nam dum ejus eximio contubernio uteretur, relatum est sancto Viro ab eadem muliere vidua & ab aliis pluribus fidelibus, esse sanum in vicinia juxta fluvium Tennæ, ad quod nullus Christianorum vel prædicatorum audebat accedere; in quo dæmon erroneus latitans, dubia & incerta dando responsa, mentes hominum ludificabat. Hæc ut audivit beatus Vir, miseræ humanæ condoluit; trahensque suspiria ab imo pectore, multis se comitantibus, illuc gressum tetendit. Dæmon antè sentiens adventum ejus, nunc confusa, nunc clara voce terrificos mugitus & luctifonos ululatus proferendo, clamabat: Hæc est dies iræ, hæc est dies tristitiæ: ecce persecutor Migdius; ecce Christi cultor egregius! Talia maligno spiritu clamante, beatus Migdius ingressus est templum, & invocato nomine Jesu Christi, destruxit aram Apollinis, & idolum comminutum frustatim in fluvium Tennæ jactavit.

fanum ejus in ecclesiam vertit.

b

27 Maligno itaque spiritu propulso de suo habitaculo, multitudini virorum ac mulierum præcepit lucum præcidere & pariter secum omnipotentis Dei clementiam implorare; celebransque in eodem loco Missarum solemniam, omni spurcizia sacrilegi cultus idololatriæ eliminata, ad laudem omnipotentis Dei omniumque beatorum Spirituum altare dedicavit b, ubi ordinato custode Augusti Tomus II.

& omnibus, quæ ad cultum divinum pertinent, populum regionis illius in unum convocat, monet, instruit, ut Deum omnipotentem & Jesum Christum Filium ejus in mente habeant, metuant, diligant, & se & locum illum sub omni sanctitate custodiant. His & aliis pluribus in Picenorum partibus justè & sanctè diffinitis & ordinatis, sub omni celeritate ad Asculanam rediit urbem.

Ex Off. ASCULAN.

28 Cujus successibus & gloriæ Polimius indignus, jussit eum venire ad se, & dixit illi: Accede, & sacrificia diis magnis. Sanctus Migdius ait: Optimè mones: sacrifico enim sacrificium laudis assidue magno Deo, id est omnipotenti Patri, qui per Filium Jesum Christum fecit cælum & terram & omnia, quæ in eis sunt: Cui Polimius: Jupiter, Juno, Venus, Æsculapius non sunt magni dii? Sanctus Migdius respondit: Non sunt dii, sed dæmonum effigies, quæ cultoribus suis æternum conferunt incendium. Polimius autem inquit: Consulimus tibi, licet imprudenter loquaris, & adhuc te à tormentis differimus. Verumtamen accipe consilium meum, & adora Deos magnos, & dabo tibi filiam meam; erisque carus & acceptus imperatoribus invictissimis Diocletiano & Maximiano; fiesque deorum immortalium summus sacerdos. Deinde jussit illum introduci ad filiam suam. Erat enim Polisia c, Polimii filia, genere & forma spectabilis, eloquentia insignis, scientiaque litterarum tam Græcorum, quam Latinorum * admirabilis: quæ ubi ad se intrantem Episcopum vidit, nimis honorificè, nimisque suscipiens studiosè, his verbis illum alloquitur, dicens: Diis immortalibus gratias ago, quoniam te, quem maximè desideraveram, præsentem video: audivi enim, quæ Romæ, quæ Pictavi mirabilia egisti; & quomodo etiam in hac urbe paralyticum, omnibus membris dissolutum, virtute mirabili sanitati restituiti. Aut certè deus es latens sub humana effigie, nisi me cogitatio fallit; aut de stirpe deorum progenitus.

Asculum reduci offert judex filiam suam; si diis sacrificare velit:

E

* Ms. Vallic. Græcorum, quam Latinarum

29 Igitur conveniens est, ut nobis jungaris familiaritate & amicitia, invictoque augusto Maximiano adhæreas obsequio militari & benevolentia gratia. Cui Vir sanctus tale dedit responsum: Ego nec deus latens sub humana effigie sum, sicut opinaris, nec de deorum descendi progenie: Christianus enim sum, & à beato Marcello Papa ordinatus episcopus: ipse enim ad vos me destinavit, divina disponente clementia; ut idolorum culturam inanem & vacuam relinquatis, & in unum Deum vivum & verum, Patrem omnipotentem, regem cæli & terræ credatis; cui concinunt indefessa voce die noctuque angeli & archangeli: Sanctus, sanctus, sanctus, Domine Deus sabaoth: pleni sunt cæli & terra gloria tuâ: O sanna in excelsis. Qui indissolubili nodo elementa ligans, machinam mundi inconyulsam conservat: ipse diem & noctem disponens & temporum vicissitudines varias, velocem cursum firmamenti ineffabili rationabilique virtute frænât * ac temperat; ejusque juxta judicio mala parata sunt malis, & bona bonis, infernus peccatoribus, & paradysus justis. Hæc & alia plurima audiens à beato Viro Polisia, confestim credidit; sacrisque mysteriis plenius se instrui ardentè efflagitabat. Deinde, absente Polimio diebus aliquot transactis, beatus Emygdus nactus tempus & horam, cum discipulis suis ad Truntum fluvium Puellam duxit, & baptizavit eam cum aliis pluribus viris & mulieribus in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti.

quam Sanctus convertit cum aliis multis;

F

* Ms. Vallic. firmat

30 Et cum hoc fecisset, flexit genua sua juxta

E 2

arcum

EX OFF. ASCULAN. & mox, ex-
cavato preci-
bus fonte,
abluat alios
1060:

d

arcum tentorii *d*, fuditque preces ad Dominum, & dixit: Domine Deus, qui famulo tuo Moyfi præcepisti, ut educeret filiis Israël aquam de rupe; aperi saxum hoc coram populo tuo isto ad-optimivo, ut glorificent nomen tuum sanctum, & sciant & intelligant omnes gentiles & Christiani, quia tu es verus Deus, benedictus in secula seculorum. Et cum omnis populus dixisset: Amen, continuo apertum est saxum, & egressæ sunt aquæ largissimæ atque perspicuæ usque in hodiernum diem. Admirantibus itaque cunctis, qui aderant, miraculum, quod Deus fecerat per sanctum Migdium episcopum, omnes uno ore Christiani & gentiles benedixerunt Deum omnipotentem; & baptizavit de populo ibidem mille sexaginta *e*.

e

ob hæc ob-
truncatus,
caput ipse
suum aliud
desert; &
sepelitur.

B

31 Audiens autem Polimius, quod filia ejus facta esset Christiana, & populus civitatis conversus esset ad Christum & baptizatus, & precibus sancti Migdii saxum apertum, & perspicuas atque largissimas aquas emanare, commotus est valde; & ira & indignatione repletus, minis sibi imposterum consulens, misso spiculatore, amputari præcepit caput beati Migdii episcopi in eodem loco, in quo miraculum fecerat, ubi dicitur Pax Sanctorum *f*. Beatus itaque Migdus suscipiens caput suum in birro suo *g*, ambulavit *h* fere tertiam milliarii partem usque ad montem, ubi oratorium construxerat *i*. Hoc ubi, fama nuntiante, in populo auditum est, multiplex rumor, tumultus, clamor & luctus tolluntur ad astra; omnesque pariter majores & minores funus tanti Patris magnis celebrant obsequiis, corpusque ejus conditum aromatis honorificæ tradunt sepulturae *k*.

f

g h

i

k

Seditio in
judicem;
collectio sa-
cri cruoris;
tempus mar-
tyrii.

l

32 Deinde populus mortem tanti Viri non mediocriter ferens, palatium magnum & excelsum, quadrisque lapidibus mirificè constructum, picturis variis Parioque marmore decoratum, centum quinquaginta portas habens, invadit, diruit, & ad solum usque prosternit *l*. Interea quædam matrona religiosa ac timens Deum, nobilis & dives, sanguinem Martyris colligens, implevit tria vasa vitrea inde, & condidit aromatibus: quorum unum post sancto Marcello Papæ ipsa præsentavit; secundum abscondit in templo juxta fluvium Tenna, ubi altare dedicaverat beatus Migdus; tertium verò retinuit apud se in mundissimo loco cum ingenti veneratione *m*. Passus est autem beatus Migdus, civitatis Asculanæ metropolitanus episcopus & martyr, Nonis Augusti *n*, natione Gallus, genere clarissimus, sapientia & vita perspicuus, castus & angelicus, ætatis suæ anno trigesimo, agente Polimio procuratore in civitate Asculana; ubi præstat Deus precibus illius multa & infinita beneficia fidelibus suis, regnante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre & Spiritu sancto vivit & regnat in secula seculorum. Amen.

C

m

n

ANNOTATA.

a Picenorum civitatem interpretantur *Andreanton*. & *Appian*. oppida Piceni, & maxime *Firmum*, non procul a fluvio Tenna.

b Vide Commentarium prævium num. 21. Porro ibidem etiam nunc superesse oratorium exile S. Emygdii, & à se visum esse, testatur *Giovanne-tus* pag. 84. Addit *Appianus* pag. 227, ex *Natale Medaglia*, inde non admodum procul scaturire fontem prodigiis celebrem, quem olim sitientibus excitaverit precando S. Emygdus.

c Polifia apud Asculanos, ut Sancta colitur,

teste *Andreantonello* pag. 105, & *Exstat*, inquit, in monte Polyfio, ab ipsamet Polyfia denominato (& octo circiter milliariibus Italicis ab *Asculana civitate remoto*) in hujus Sanctæ honorem constructum sacellum; atque ibi fama est, illius corpus humatum. Plura dat *Appianus*, cujus, si placet indicem consuli. Neuter autem certum ejus natalem celebrari trahit; nisi quod posterior affirmat, ad ejus ecclesiam frequentem undequaque concursum fieri quotannis festo *Ascensionis dominica*.

d Extra portam urbis Solestanam haud longè ubi & fons modò visitur, de quo mox.

e *Appianus* numerat in prima editione mille & septuaginta; in secunda verò mille e fettecento, hoc est mille septingentos, nescio qua auctoritate, si non potius errore.

f Pax Sanctorum; nunc, ut ait *Appianus* pag. 242, ad S. Emygdium rotundum, & rubrum, ab oratorii istic ejus (in quo servari dicitur adhuc lapis, super quo Sanctus obruncatus fuerit) forma & colore nuncupatur, non multo amplius quàm centum passibus ab urbe distitum in septentrionem, & sexaginta circiter à fonte, ejus precibus per eos dies, ut modò dictum est, excitato.

g Birrum hic accipit *Appianus* pag. 243 pro *exomide* seu palliolo episcopali; sed *Cangius* in *Glossario* satis ostendit, longè ampliorem esse hujus vocis significationem. Hic autem eà significari posse indumentum episcopi lineum, quod modò *rochetum* dicimus, exempla *Cangiana* docent.

h Ambulavit. Cum hoc miraculum de tot *Martyribus* capite truncatis prædicatum sit hætenus in *Actis Sanctorum*, qua dedimus; neque tamen unquam huc usque occurrerit in *Actis* indubitata fidei ætatisque congrua; non temerè suspicatus est *Papebrochius* noster *Maii* tom. vi, pag. 38 & alibi, ex errore populari natum esse; ex eo nimirum, quod pictores & statuarii jam olim consueverint, ut genus *martyrii* exprimerent, *Martyrum* capite minorum manibus rescissum caput inserere; uti & ecclesiarum fundatores exhibent cum imposta manibus ecclesia, &c. Unde, licet istiusmodi prodigium fieri aliquando potuisse non inficietur; De nullo tamen, inquit, Sancto potest prudenter credi, cujus Acta non sint omnino sincerissima & ab omni interpolationis suspitione remotissima. Talia autem hac nostra nequam esse, luculentè, nō fallor, ostendimus.

i De hoc oratorio dictum est supra cap. 3, num. 25.

k Hæc non consistunt (quidquid conciliare conetur *Appianus*) cum *Equilini* *Legenda*, qua sic habet: Decollatus quoque, caput suum in byrho suscepit, & trecentis passibus perambulavit usque ad montem *Cenobitarum*; qui mons se mirabiliter aperuit, & corpus cum capite intra se recepit, seque continuo recludit: ubi usque in præsens requiescit: hæc enim apparatusi funereo neque locum neque tempus concedunt. *Equilino* fere consonat *Ms. Vallicellense* secundum, quod ineptissimum esse diximus.

l *Appianus* pag. 246 ait, etiamnum apparere indicia grandis adeo ruina.

m In *Ms. Vallicellensi* secundo additur: Usque dum venit alius rex; & præsentavit ei, ut construeret ecclesiam in nomine S. Migdii. *Adi Commentarium prævium* num. 2.

n De anno martyrii actum est in *Commentario prævio*, num. 25.

DE SS. AFRO ET ALIIS MARTYRIBUS

AUGUSTÆ VINDELICORUM.

COMMENTARIUS HISTORICUS.

P. B.

Cultus legitimè probatus; ejusdem obscura primordia.

ANNO
ecciv.
Natalis eorum refer-
tur ad hunc
diem; licet
transferatur

N Martyrologio per *Walasse-*
rum Germanice composito, edi-
toque *Dilingæ* annis 1573 &
1599; post alias hujus diei
annuntiationes hac penultima
ponitur: Item sancti martyris

Afri; qui patruus fuit sanctæ Afræ (de qua infra ad diem vii hujus mensis agitur) & Augustæ Vindelicorum martyrium fecit. Consonat in *Catalogo generali Ferrarius*: Augustæ Vindelicorum sancti Afri martyris, patrum sanctæ Afræ. At in *Kalendario*, *Officiis propriis dioceseos Augustana*, anno 1638 *Dilingæ* vulgatis; prefixo ad eundem diem non solus refertur, his verbis: Afri, & aliorum Martyrum Augustanorum, Duplex: tum suo loco legitur hac Rubrica *Officio premissa*: In hunc etiam diem (v. Aug.) incidit festum SS. Afri & aliorum Martyrum Augustanorum, Duplex: quod semper transfertur in diem non impeditam festo novem lectionum (puta in diem ix Augusti, juxta *Stengelium* in *Historia Augustana Teutonice scripta*, pag. 17 & 159.) Et omnia dicuntur de communi plurimorum Martyrum, præter ea; quæ hic sunt propria; *Orationem scilicet, & nocturni secundi lectionem quartam, qua sic habent*:

2 ORATIO. Omnipotens sempiternæ Deus, qui

Officium;

primordia hujus ecclesiæ tuæ, beati Afri & aliorum Martyrum tuorum sanguine instituere & decorare voluisti; concede propitiis; ut qui eorum confessione gloriosa lætamur, ipsis intercedentibus, perpetuam in tua fide constantiam liberis mentibus sectari valeamus. Per Dominum. In secundo nocturno LECTIO IV: Afer, patruus beatæ Afræ, à sancto Narcisso episcopo ad fidem Christi cum Hilaria & aliis ejusdem & sanctæ Afræ familiaribus & domesticis perductus, manibus impiorum, ad terroris (ut creditur) exemplum trucidatus, palmam martyrii in ejusdem fidei confessione consecutus est Augustæ Vindelicorum, Nonis Augusti. Quo die ecclesia Augustana aliorum etiam sanctorum Martyrum, qui in eadem civitate, faviente Diocletiani imperatoris persecutione, ante sanctæ Afræ martyrium, pro Christi nomine sanguinem suum fuderunt; quorum nomina soli Deo cognita sunt, memoriam pia celebratione veneratur. *Mirum est, nullam hic fieri mentionem reliquiarum; siquidem in ecclesia cathedrali, teste Corbiniano Khammo Hierarchia Augustana parte 1, pag. 487, servatur Caput de S. Afro; S. Afræ patruo.*

3 *Cultus hujus ac Legendæ usum cum inter Officia propria Augustana, ut ex Præfatione liquet, Congregatio Romana probaverit; non est, quod saltem de legitima utriusque antiquitate quis ambigat. Verum si quis monumenta vetera requirat; quibus alterutrum initium utcumque determinetur: ea nos fateri cogimur hæcenus consecutos non esse: nam de S. Afro, S. Afræ patruo, & Au-*

quod non
scimus,
quam sit an-
tiquum?

gusta Vindelicorum ante Afram passio, verbum nullum est in *Actorum S. Afræ* sive *Mss.*, quotquot vidimus; sive excusis exemplaribus; præterquam in solo *Velseriano*, in quo hæc leguntur: Beatus autem Afer; patruus sanctæ Afræ (cujus dies passionis pridie quam ipsius martyris Afræ colitur) credendus est ad exemplum terroris ei aliiisque præpunitus esse: sed (*Vide, quam fidem Stengelius mereatur in Chronico Augustano lib. 1, cap. 7; ubi Afrum ait capite truncatum fuisse*) quo genere martyrii, non legitur. *Fatetur autem ingenue in annotatis ipse Velserus; quantum huic textui & alteri; qui hunc ibidem sequitur, de S. Dionysio, tribuendum censuerit, cum ait: Quæ sequuntur de S. Afro & S. Dionysio, alius esse auctoris (quam sint Acta S. Afræ,) alius ætatis: & iterum: Vides, præter sancti viri (Afri) nomen, reliqua omnia incerta esse: præterea dum auctorem carpit, quod Afrum asserat pridie coli, quam Afram; cum nudius tertius dictum oportuisset: denique cum subdit: Bonum virum egit, quisquis hæc de Afro & Dionysio capita adscripsit: fatetur [enim], se ea, quæ ipse collegerit, & excogitarit, nullibi lecta proferre. Conjecturis autem quisque ex ingenio fidem demet, aut addet. Ego invitus adducor illa asseverare; quæ antiquitatis testimonio destituta.*

4 *Quid, quod ne sancti quidem Afri cuius- imo S. Afer tumque nomen veteribus plerisque Martyrologiis vester videtur invenitur inscriptum? Nullum certe refert Romanum vetus, Wandelbertus nullum, nullum Ado, nullum Usuardus; & quod fortius est, nullum ipse Rabanus Maurus; licet jam tum (ut ex ejus præfatione, apud Mabillonium in *Analethi* tom. 4, pag. 326, manifestum est) archiepiscopus Moguntinus; atque adeo Augustana ecclesia (juxta *Criticam Pagii ad annum 852 num. 5; & Serarium, Moguntiacarum rerum lib. 1, cap. 23*) metropolitæ. Mirum sanè, si Sanctorum tam eruditus investigator notum in provincia sua cultumque S. Afrum, S. Afræ, notissima sibi martyris, patruum, aut ignorare potuerit, aut voluerit silentio præterire. Et Afrum quidem sanctum ac martyrem *Notkerus* agnovit aliquem hoc ipso die; sed In Augusta Euphratenensi passum. Cedo, qui Sanctum hujus nominis ad extremam usque Syriam quæsit, & inter omnes omnino Martyrologos solus invenit; Augustanum hunc nostrum, *cœnobio S. Galli*; ubi scripsit; adeo vicinum non vidisset, non commemorasset, si notus Augusta Vindelicorum circa seculum decimum, aut palam cultus fuisset?*

5 Sed nec ipsis Augustanis Afer ille suis innotuisse videtur ante seculum duodecimum: sic enim habet hoc die Martyrologium istius ætatis Augustanum monasterii S. Udalrici; pridem à nobis editum ad calcem Junii: Nonis Augusti, Eracli, Herenæ, Afri, Dassi Augustodunio, Cassiani &c.: ubi Afrum habemus quidem; sed nul-

E

F

etiam Au-
gestæ, us-
que ad seca-
lum saltem
12 s.

AUCTORE
P. B.

lo indicio Augustanum; imò aperto potiùs argu-
mento longè diversum; quandoquidem, ut certa-
minis socius, permiscetur tribus aliis, qui, secun-
dum vetustissimos codices Martyrologii Hierony-
miani apud Florentinum, passi sunt Axiopoli in
Mœsia inferiore. Et verò aliter in isto Martyrologio
Augustano annotatos observare licet Sanctos, quo-
rum tum Augusta peculiaris memoria cultusque
vigeant: nam, ne procul abeam, sic annuntia-
tur S. Udalricus: IV Non. Jul. Apud Augustam
(deinde litteris rubris) N. S. UDALRICI EPISCO-
PI, id est, nisi fallor, natalis sancti Udalrici e-
piscopi. Ubi vides, à Martyrologio Augustano
neutiquam esse neglectam Augustana urbis me-
moriã. Sic iterum S. Afra: VII Idus Augu-
sti (tum rubricã) APUD AUGUSTAM VINDE-
LIC: S. Afræ martyris. Cur nihil simile serva-
tum est hoc die, si S. Afer ille, cujus meminit,
ulla ratione ecclesiã Augustana proprius habeba-
tur? Cur in Martyrologio Augustano, si ad illud
proprie pertinebat, non aliter annuntiat, quam
in Labbeano ibidem, & Gellonensi apud Acheri-
um, ad qua nullo singulari titulo pertinet?

B

neque con-
trarium e-
vincunt apo-
grapha Hie-
ronymiana,

6 Objiciat quispiam, non deesse Martyrologia
vetera, in quibus hoc eodem die S. Afri martyris
Augustani natalis distinctè satis exprimitur; ut
in exemplari Fontanellensi apud Florentinum:
Nonas Augusti . . . In civitate Augusta, Passio S.
Afri, Eadem verba eodem die leguntur in Ms. ex-
emplari reginae Sueciæ, per nos edito inter Hie-
ronymiana contracta; eadem quoque in auctario Be-
da ac Flori, juxta codicem Barberinianum. Quin
etiam Notkerus non Afræ hoc loco, sed Afri le-
gendum esse contendit, & Afram ad diem septi-
mum Augusti remittendam. Præterea nisi legatur
hoc die Passio S. Afri, cum postridie & perendie
in plerisque Hieronymianis annuntietur Passio S.
Afræ, dicenda erit res eadem diebus tribus con-
tinuis in quibusdam exemplaribus repeti; quod
videtur ineptum.

hoc loco di-
screpancia
& corru-
pta,

C

7 Respondeo ad primum, Martyrologium Hie-
ronymianum, ut est omnium antiquissimum, sic
passim in exemplaribus omnium esse mendosissimum:
ac proinde ex uno exemplari nihil posse decidi, si
alia dissonant. Dissonant autem hic Corbeien-
se, in quo disertissime apud eundem Florentinum hoc
die legitur: In civitate Augusta, Passio (non S.
Afri, sed) S. Afræ. Idem eodem die habetur a-
pud nos in Rhinoviensi, & Richenoviensi contra-
ctis. In vetustissimo Epternacensi & pluribus aliis
die v Augusti neque de S. Afro, neque de S. A-
fra verbum est unum. In Ms. reginae Sueciæ ma-
nifestum est vitium: nam nisi hoc die legendum in
eo dixeris: Passio S. Afræ pro S. Afri; fateri co-
geris, nullam in eo uspiam fieri mentionem S. A-
fra, sive hoc die, sive sequentibus; quod est contra
omnia cujusvis classis Martyrologia: Afrum e-
nim paucissima referunt hisce diebus; Afram o-
mnia, & multa quidem iteratò, utpote celebra-
rissimam. Deinde hac lectio, In civitate Augusta,
Passio S. Afri, vel antiqua est & sincera; vel non
est: si primum; ut quid eam nec Rabanus, nec
Ussuardus, Hieronymianis ambo fontibus usi, ad-
hibuere; ut quid S. Afro nullam in opere suo us-
piam consecraverit memoriã? Si secundum;
profectò rejicienda est. Auctaria Beda ac Flori re-
centiora sunt; & Barberiniano opponitur ibidem
Divionense his verbis: Apud provinciam Rhetia,
civitate Augustana, Natalis S. Afræ; quæ cum
esset pagana &c.

8 Respondeo ad secundum, Notkerum tamen

in hoc Augustanis oresse potiùs, quam prodesse; &
cum S. Afrum illum suum, uti dictum est, in
Augusta Eufrateni collocat; qua provincia est,
non civitas, meã quidem sententiã; aut si etiam
civitatem fuisse qui aiunt, ostenderint; eam cer-
tè procul ab Euphrate remove non poterunt: A-
frum ergo martyrem Notkerus apud proximos si-
bi Vindelicos nullum novit: unde verò Euphraten-
sem illum, nusquam alibi notum, produxerit,
quis divinet? Si conjectura locus est, suspicer ego
quidem, incidisse Notkerum in codices Hierony-
mianos Florentinianos non admodum absimiles,
in quibus legerit die v Aug.: In civitate Augusta,
Passio S. Afri, vel (ut habet Corbeienfis:) In ci-
vitate Augusta, Passio S. Afræ: die vi Aug.:
Passio S. Afræ; die vii Aug.: In provincia Re-
tia, civitate Augusta, Natalis S. Afræ, vel (ut
est in Corbeienfi:) In provincia Retia, civitate
Augusta, Natalis S. Afri. Quia verò in diversos
dies incidere re vera non potest unius & ejusdem
Sancti passio seu natalis; hinc ita purgandos ex-
stimaverit codices suos, ut suis cuique diei Mar-
tyris diversi natalis responderet diversus: & diei
quinta quidem natalis S. Afri, non in civitate
Augusta Vindelicorum passi (utpote de quo tam
vicinus nihil comperire potuerat;) sed in Augu-
sta tamen aliqua, juxta Eufrateni; diei verò sex-
ta, Passio S. Afræ, non Augustana tamen; sed
alterius, utpote virginis: ac tum denique diei se-
ptima, Passio S. Afræ Augustana in Vindelicia.
Ingeniosa est hæc sãe corrigendi ratio: at si semel
admittatur in Martyrologio Hieronymiano, bre-
vi numerus non erit eorum Sanctorum, quos nulla
coluerit unquam ecclesiã, nulla noverit; quales
sunt hic S. Afer martyr Eufratenis, & Afra
illa martyr ac virgi.

9 Respondeo igitur ad tertium, in apographis
Martyrologii Hieronymiani perquam usitatum
esse, ut iidem Sancti diebus diversis recurrant
cum apposto Natalis; uti & nos jam toties obser-
vavimus, & nemo in iis unquam versatus po-
test ignorare. Id accidisse credibile est, quod in
vetustioribus codicibus in margine notata primum
fuerint istorum Sanctorum nomina ad dies diver-
sos, prout alia atque alia ecclesiã natalem eorum
aut aliam celebritatem alio atque alio die observa-
bant: hæc porro notata marginalia, ut sæpe ali-
as factum est, per imperitos paulatim librarios
in textum irrepserunt. Unde ex ista annuntiatio-
num multiplicatione nullum argumentum duci po-
test, quo Sancti ipsi absque alia fundamento soli-
diorè multiplicentur. Itaque etiam cum Castellano
Tillemontius Monument. eccles. tom. 5, pag. 694,
postquam annuntiationes in Martyrologio Hie-
ronymiano tribus hisce diebus propositas expendisset,
Quod ad S. Hieronymi, inquit, Martyrologia
pertinet, admodum verisimile est, non aliud ea
notatum voluisse, quam solam S. Afram Augu-
stanam, modò quicem vero ejus die natali, mo-
dò autem uno atque altero præcedentibus; quod
in illis satis est ordinarium. Idem & nos putamus;
nihilominus corruptum arbitantes die v exem-
plar Fontanellense, cum ibi scribitur: In civitate
Augusta, Passio S. Afri; quàm die vii Corbeien-
se, cum in eo annuntiat: In provincia Retia,
civitate Augusta, natalis S. Afri: hic nemo du-
bitat, quin loco S. Afri legi debeat S. Afræ: cur
igitur idem ibi vitium committi potuisse, atque
adeo commissum esse, post momenta jam produ-
cta, dubitemus; saltem dum lucem hic aliquis
majorem affuderit;

D E

DE S. AFRA MARTYRE

AUGUSTÆ VINDELICORUM.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

P. B.

§ I. Sanctæ cultus, & festa.

ANNO
CCCIV.
Celebritas
& antiquitas
cultus
ejus apud
Augustanos:

Augustam, Vindonem seu Vindonem (nunc Wertach) inter & Lycum (vulgo Lech) flumina, quæ conflunt, positam; ac Rætia olim secunda, nunc Sueviæ caput, cum res alia multa, quas libris octo explanavit patriæ illud sue decus ingens & ornamentum Velferus, tum imprimis S. Afræ martyrium; reliquiæ, cultus illustrarunt. Testantur id non Martyrologi solum omnes antiqui recentisque; sed ipse etiam seculo sexto Venantius Fortunatus in poemate de Vita S. Martini lib. 4, ubi librum suum alloquens, eumque ad celeberrimas tutelarium presidum Sanctorum ossibus ac prodigiis ecclesias dirigens, Augustanam inter eas designat his versibus in editione Broweriana pag. 335:

Si tibi barbaricos conceditur ire per amnes,
Ut placidè Rhenum transcendere possis & Histrum,

Pergis ad Augustam, quam Vindo Lycusque
fluunt;

Illic ossa sacræ venerabere martyris Afræ.

Nimirum jam eadem istic ossa libri auctor coram ipse veneratus antea fuerat; ut patet ex Paulo diacono de Gestis Langobardorum lib. 2, cap. 23.

2. Natalem ejus Augustani celebrant die VII Augusti; uti & alia per Germaniam ecclesia; Moguntinensis, Herbipolensis, Spirensis, Osnabrugensis &c., quarum hic antiqua servantur vel Missalia vel Breviaria. Eodem die annuntiat in vetustissimis Martyrologiis Hieronymiani codicibus; ut Epternacensi, in quo legitur: Civitate Augusta, Afræ, Veneriæ; Corbeienfi, qui corrupte (ut jam in S. Afro diximus) habet: In provincia Rætia, civitate Augusta, natalis S. Afræ & Veneriæ; Fontanellenfi, qui Corbeienfi nihilo emaculatio est: In provincia Rætia, civitate Augusta, natalis sanctorum Afræ & Valeriæ; Ms. secunda regine Sueviæ apud Holstenium in Animadversis ad Martyrologium Romanum: In provincia Rætia, civitate Augusta, natalis sanctorum Afræ & Veneriæ. Quæ verò sit ista Valeria, seu potius Veneria, quis divinet? Certè Afræ nec in Aëtis, nec usquam, quod noverim, alibi jungitur; sed neque Augustanis nota est: crediderim ergo ex margine in textum & locum hunc non suum irrepisse, eandemque esse, quæ eodem die cum aliis annuntiat in Antiochia. Si ne hac refertur etiam die VII Augusti S. Afra nostra in omnibus fere Hieronymianis contractis: apud Wandelbertum hoc versu:

Septenas pariter Donatus & Afra bearunt;
Apud Notkerum, cum elogio; uti & in quibusdam auctariis Bedæ nostri & Ussardi; in veteri Calendario Germania Beckiano; in vetusto codice nostro Molsheimiensi, ubi habentur ejus Acta; apud Walasserum denique, sive Canisium nostrum; in Martyrologio Teutonico:

3. Sed nequaquam tamen temere in Martyrologio Romano refertur in diem V Augusti, Augustæ Vindeborum, natalis sanctæ Afræ martyris; quæ cum esset pagana, per doctrinam sancti Narcissi episcopi ad Christum conversa; & cum omni domo sua baptizata, pro confessione Christi igni tradita est: eodem enim die sic annuntiat (ut juniores plurimos præteream) ab Ussardo, Adone, Rabano, Romano parvo; variis exemplaribus Hieronymianis, & in Actorum ejus inscriptione juxta codices nostros P. Ms. 6 & P. Ms. 19. Imo verò videtur hic idem ejus natalis observatus olim in Germania, aut saltem apud Ratos, fuisse; hoc enim colligi debet non solum ex Martyrologio Rabani (quod maxima tamen auctoritatis hic est); verum etiam ex his Notkeri verbis ad V Augusti: In Augusta Eufratenfi, nativitas sancti Afræ martyris; quorum nominum similitudine (id est Augustæ & Afræ) NOSTRATES inducti, hac die apud Augustam Rhetianam; sive Vindeliciam, passionem sanctæ Afræ consummatam putaverunt. Hac Notkeri commonitione factum subinde existimem; ut apud Germanos plerosque ea sententia prevaluerit, quæ martyrium S. Afræ ad diem Augusti septimam refert: quamquam negari non possit; quin eadem istic alicubi diu ante Notkerum, usque à temporibus S. Willibrordi fuerit recepta; ut patet ex hujus Martyrologio Epternacensi: quod huic opinioni non leve momentum addit.

4. Præter jam dictos dies, insuper alii duo ejusdem Sanctæ natali seu martyrio consignati reperiantur; dies nempe VI Augusti, & IX Octobris. Ad primum sic habet vetustissimum Epternacense seu S. Willibrordi: VIII Idus Aug. Passio S. Afræ: & consonant plures Hieronymiani codices; ut Fontanellenfi, & Corbeienfi apud Florentinum integri; item Corbeienfi apud nos contractus, Labbeanus &c. Notkerus, ut antea monui, quia non probabat; ejusdem Sanctæ natalem diebus variis assignari (quippe qui re ipsa non nisi unicus esse possit) aliam hic S. Afram intelligendam credidit, quam Augustanam; ac proinde sic illam ipse retulit eadem die VI Augusti: Passio S. Afræ virginis. At appositum hoc virginis fallor si usquam reperit: in vulgatis certe tot huc usque vetustis Martyrologiis Hieronymiani exemplaribus nullibi hoc die legitur. Sed neque sic tamen persuadere cuivis potuit B. Notkerus, aliam eo die Afram, quam Augustanam commemorari; ut patet ex auctario quodam ad Bedam & Florum; ubi sic VI Aug. refertur: In provincia Rætia, civitate Augusta, passio S. Afræ virginis. De Afra quoque nostra codices antiquiores discretè interpretatur eodem die Augustanus ille, quem inter contractos Hieronymianos edidimus: non enim habet: Passio S. Afræ, ut quidam; vel simpliciter: Afræ martyris, ut alii; sed: Vigilia S. Afræ martyris; quod necessario

in reliqua
verò Eccle-
sia, die 5
Aug. 5

E

licet alicubi
notetur et-
iam die 6
Aug.

F

AUCTORE
P. B.

9 Octo-
bris,

farid respicit illam, de qua postmodum ibidem scribitur: Apud Augustam Vindelici. S. Afræ martyris. Vide dicta superius de S. Afro, num. 8 & 9.

5 Dic. IX Octobris sic legitur in Hieronymianis integris apud Florentinum: In provincia Creta, civitate Augusta, natalis sanctæ Afræ martyris: eodem die in Florario nostro Ms.: In Creta, civitate Augusta, passio beatæ Afræ: quæ sub Juliano imperatore, Antiocho iudice, igne est concremata: & post incendium inventum est corpus ejus integrum: & emendatiùs eodem die in Adonis appendice apud Rosweydam: In provincia Rheta, civitate Augusta, sanctæ Afræ martyris. Dubitari non potest, quin hæc omnia de eadem S. Afræ nostra exponenda sint, ut exponit Florentinus. Nec refert, quod Creta pro Rheta legatur: nam & ejusmodi mendis Hieronymiani codices ad singulas sciant paginas, & ea vox in quibusdam Actorum apographis variè jam pridem luxata fuisse videtur, ut in aliis Cretam invenerint Equilinus & S. Antoninus; in aliis Regenas Wicelius legerit; in aliis vel iisdem modo Cretam, modo Rhetiam (nam utramque adhibet) S. Antoninus: cum eadem ubique sint Acta, & in plerisque exemplaribus Rætiam exhibeant. Vitium apparet cum ex adjecto nomine provincia, tum ex apposita civitate Augusta: tametsi enim provincia Creta tum fuerit cum adjuncta, juxta Pandinium, Cyrenica; insula tamen, quam provincia nomine, crebriùs usurpabatur; tum Augustam in ea civitatem veterum geographorum nemo est qui recenset. Julianum imp. & iudicem Antiochum auctor Florarii ex depravato Actorum codice videtur hausisse, qualis fere est Molsheimiensis noster, in quo imperator scribitur Dioclianus, (unde detritis ac fugientibus prioribus litteris facile procedi potuit Julianus) & iudex Antiochus; provincia tamen non Creta, sed Rezia. Sed unde, inquis, unius atque ejusdem S. Afræ, tam diversi natales? Credo, quia nullum ejus Acta determinant, ecclesias varias diem illum sibi, qui visus est opportunior, tamquam Afræ natalem pro arbitrio delegisse atque inseruisse Fastis. Potest etiam hujus rei occasio fuisse olim translatio corporis aut elevatio una, vel plures, nunc ignota; aut etiam ecclesie dedicatio.

Natalis e-
jus apud
Augustanos
quanta so-
lennitas,

6 Porro S. Afræ martyris & patronæ Augustanæ natalem peculiari, ut equum est, religione prosequitur ecclesia Augustana; inferiore tamen solennitate, quam natalem S. Udalrici, episcopi & patroni eisdem sui: hunc enim die IV Julii celebrat ritu duplici prima classis cum octava; illum die VII Augusti sine octava ritu duplici secunda classis; ut est in Officiis propriis dioceseos Augustanae, excusis Dilingæ anno 1638. At in propria basilica, solo ipsius per plura secula, deinde simul etiam S. Udalrici nomine consecrata, & olim cathedrali, nunc illustrissimo Benedictini Ordinis monasterio, cui magnificentiam operis eximiam debet, longè latèque celeberrima; in hac, inquam, SS. Udalrici & Afræ basilica par utriusque solennitas, & quidem supremi ordinis est; ut collige ex Marci Stengelii, ibidem supprioris, Chronico Augustano Germanico lib. 5, cap. 2: nimirum istius ecclesie patroni ambo primarii censentur, teste eruditissimo Khammo Hierarchia Augustana parte 3, pag. 204; qui & utriusque festi aequali ex veteri & adhuc vigente consuetudine splendorem adstruit, dum ex alia occasione, parte 1; pag. 194 scribit in hunc modum:

7 Quod hodiernam observantiam attinet; pridiè festivitatis SS. Udalrici & Afræ tam canonici

collegiatæ ecclesie S. Matritii, eorumque choriviciarii & musici, ab olutis in nostro templo suis Vesperis; quàm canonici cathedrales cum choriviciarii & musici, post suas in nostro templo finitas Vesperas, ducuntur ad exedram, seu, ut vocamus, capitulum; ibique honesto vini Neccarici haustu, absque addito pane, refocillantur. In ipsa autem S. Udalrici festivitate duæ urnæ vini unà cum sexaginti duobus panibus farragineis orbicularibus (quale Religiosis ad mensam ordinariè apponi solent) canonicis & chori-viciariis cathedralibus distribuendæ elargiuntur. In festo S. Afræ eadem largitiones sine panis distributione iterantur. Ad utramlibet ergo peragendæ celebritatem pari majestate cum cætu religioso condecorandam quater unum in locum primariarum urbis ecclesiarum collegia bis a cum eodem suo quaque comitatu apparatusque concurrunt.

8 Neque verò dubium esse potest, quin idem hoc festum alibi, quanta possunt religione pompæque celebrent ecclesie: quotquot S. Afræ titulo consecrata sunt; quando etiam absque ejusmodi ratione aliqua illud integrè passim in Germania dioceses Officio duplici, aut novem lectionum colunt; ut Bambergensis, Eystettensis, Salisburgensis, Frisingensis, Constantiensis, Herbipolensis, Wormatiensis &c. Sunt autem ecclesie vel oratoria, cum intra dioceseim Augustanam, tum extra illam, plura Martyris hujus nomine insignita: & extra illam quidem censetur ecclesia seu sacellum illud Colonienſe, quod erexisse ad condendas honorificè, quas Augusta obtinuerat, Sanctæ reliquias creditur S. Anno archiepiscopus Colonienſis, apud Gelenium lib. 3, syntagmate 107; ubi tria docet observari festa primaria: S. Afræ martyris, v Augusti; Dedicacionis ecclesie, VII Augusti; & S. Annæ, IV Decembris: item ecclesia, aut si mavis, oratorium S. Afræ ab Henrico IV imperatore conditum Spira, ab eoque tutelaris hujus Patronæ officulo ditatum; ut infra memorabitur: Misna quoque in superiore Saxonia Canonorum Regularium insigne cœnobium fuit, Afranum, à S. Afræ (nostra sine dubio, tum unice apud Germanos nota) dictum. Exererat illud urbis ejusdem antistes Reinerus anno, ut est apud Hertfelderum in Chronico basilicæ SS. Udalrici & Afræ, & Fabricium in Annalibus Misnensibus, ad annum 1060: floruit verò, donec anno 1543 dissipatis exactisque cum Catholica religione Canonicis, in opimum juventutis Lutherana seminarium cessit; de quo eundem, si lubet, Fabricium consule tum ad annum illum, tum ad 1546.

9 Intra ditionem Augustanam ades ejus illa cum primis est memorabilis, quæ locum, ut postea referetur, exornat, quem olim ipsa martyrio consecravit: deinde alia Rottenbachensis, vicina Schrobenshusa ad Parum fluvium; in qua (uti & in proximè dicta) narrat Stengelius in Chron. Augustano Germanico lib. 1, cap. 8, patrocinio S. Afræ præclara contingere miracula; quæ tamen in illo tractu ob causas non obscuras minimè propalentur; quibus verbis nescio an incolæ prodigiorum, ut esse silent Lutheri assecla, obtrectatores insinulet: præterea monasterium Ordinis Benedictini Neresheimense, quod, item ut Augustanum, à Sanctis ecclesie sue præsidibus nomen habet SS. Udalrici & Afræ: testatur id Khammus Hierarch. Augustan. part. 3, pag. 302 & 324. His adde cum eodem pag. 280, sacram ædem SS. Udalrici & Afræ in campo Faucensi seu Fuesfensi; & pag. 318, capellam in Delingen, parrochiæ

D
maximè a-
pud PP.
Benedicti-
nos;

E
alibi,
præsertim
ecclesiis pro-
priis,

E

F

quarum alia
quot enume-
rantur.

A rochiæ Umenheimensis, monasterii (Neresheimiani) sumptibus, incolis collaborantibus, erectam, & in honorem S. Udalrici, S. Sebastiani, Sanctorum trium regum, & S. Afræ consecratam; & si qua sunt alia, nobis hæcenus ignota.

Festa inventionis ejus, & conversionis, &c.

10 Ceterum Augustanis jucundior est ac sanctior Martyris hujus memoria, quam ut eam semel quotannis innovare satis habeant. Itaque præter natalitium, de quo jam diximus; festa ejus alia duo religiose observantur; alterum inventionis ejus, quod in cœnobio Udalriciano celebratur (reste Stengelio Chron. German. lib. 5 cap. 2) die xxvii Julii; alterum conversionis, die xxvi Octobris, quod Officio proprio semiduplici diœcesis univèrsa prosequitur: & hoc quidem ad vii Kal. Novembris annuntiatur etiam à Greveno; sed neutrum est in Martyrologio, quod supra laudavimus, Augustano monasterii S. Udalrici; mirum utriusque institutio abbati Udalriciano Eginoni post annum Christi 1109 tribuitur à Khammo Hierarch. Augustan. part. 2, pag. 228, & part. 3, pag. 34; de festo inventionis idem asserit Eginoni familiarissimus Udalscalcus apud Canisium tom. 2 prima editionis pag. 216. Unde sequitur, ut Martyrologium illud non sit Eginone recentius. Sed neque festis illis contenta satis ecclesiastica Augustana, Proprio diœcesano antiphonas & orationem præmittit, ad S. Afram ejusque sodales, Hilariam, Dignam, Eunomiam, & Eutropiam, quoties in Officio communia Suffragia ad Laudes & Vesperas recitantur, dirigendas; imò ut continuam quodammodo erga Præsidentem hanc suam, etiam extra diœcesim & clerum, pietatem foveret atque extenderet, eadem illustrissimam illam SS. Udalrici & Afræ sodalitatem, seu confraternitatem, ut vocant, instituit, de qua diximus ad Acta S. Udalrici die iv Julii, pag. 92.

§ II. Historia conversionis ejus, & martyrii.

Acta S. Afræ duas partes continent, Conversionem & Passionem:

C

Acta S. Afræ duabus constant partibus; quarum prima conversionem ejus, altera martyrium describit; suo quoque titulo separatim inscripta in Ms. vetustissimo clarissimi Puteani, & codicibus nostris P Ms. 6, P Ms. 17, P Ms. 18, P Ms. 19 & P Ms. 20; hoc est in omnibus Acta hæc integra continentibus; & verò sic jam olim divisas fuisse partes illas, innuit Rabanus, seculi noni scriptor insignis, cum in Martyrologio suo ad hunc diem ita refert: Nonis, in civitate Augusta, passio S. Afræ martyris; cujus Conversio & Vita, nec non & Passio scripta habetur: quin imò etiam apud Mombritium, & in priori editione Surium, licet Conversio à Passione per interpolatam inscriptionem non secernatur; ipsa tamen transitio ab historia conversionis ad alteram passionis satis indicat, res inter se diversas connecti. Adde; non deesse codices antiquissimos, in quibus, absque ulla mentione Conversionis, Passio sola reperitur; ut ex apographis nostris liquet ex Ms. S. Audomari vetustissimo (cui consonat aliud D. Schenckinck, ut ibidem Henschenius annotavit) & Ms. Ultrajectino. Solum quoque Martyrium invenisse videtur Wicelinus olim; cum solum ediderit.

12 Queritur verò; ejusdemne pars utraque sit auctoris; an diversi. Eiusdem esse, censuit loco non uno Velserus, qui utramque, distinctis Augusti Tomus II.

men etiam titulis, vulgavit, illustravitque labore atque eruditione; cui apud istius instituti viros parem invenias nuspiam; & initio quidem commentarii sui (juxta novissimam operum ejus editionem Norimberganam) pag. 446; auctorem illum se fatetur ignorare; suspicari tamen verisimiliter, fuisse aliquem ex clero Augustano, cui publico ecclesiæ decreto id muneris injunctum: id enim olim consuevisse in ecclesiis, ut probat, variis fastidiari. Scripsisse autem illum existimat aliquamdiu post persecutionem Diocletianeam; cum semel atque iterum (in Conversione num. 1, & Passione num. 15) persecutionis jam præterite meminerit. Ne inferiorem tamen, inquit, Constantino Magno existimem, stylus neque purè Latinus, neque ex posteriorum temporum sæce planè barbarus, me movet. Præterea, simplex & nuda rerum gestarum narratio, quæ absque dubio primum autographum (quod sub ipso Diocletiano scriptum fuisse vult; per eumque perisse) nullis dum colorum pigmentis illitum, & prilcæ pietatis ingenuos Spiritus redolet. Permagnum sanè pondus habere debet viri talis ac tanti judicium: atque adeo cui standum illo videbitur, is fateatur, necesse est, partem utramque (saltem quæ pura est) ut ejusdem scriptoris & ætatis, sic æqualis esse auctoritatis ac fidei.

13 Dixi: Saltem quæ pura est: nam passim interpolatam esse; uliro agnoscit Velserus; & quædam additamenta rescindantur. primo quidem in verbis; ait enim in præfatione pag. 440, se exemplum, quod fidissimum videbatur, sequutum; tum subdit: Nam à diversis descriptoribus aliud atque aliud habemus; ut tamen verba, & hæc modicè, non res differant. Hoc ipsum in Mss. nostris & nos comperimus. Ceterum res hic eas tantum intellige, quæ propriè ad conversionis & passionis historiam attinent; agnoscit enim idem deinde, etiam res dissentire; sed eas ad narrationis antiqua substantiam spectare negat; ut ineptum Prologum, quem rescuisse se dicit pag. 446, num. 1 (is non est in ullis exemplaribus nostris; quadam ex eo refert Khammus Hierarchi Aug. part. 1, pag. 178; num. 13;) deinde quæ in fine Conversionis leguntur, infra num. 14, ab his verbis: Ipse autem episcopus Narcissus &c. Denique quacumque ad calcem Passionis de SS. Afro, Dionysio, & aliis viginti quinque Martyribus apud ipsum narrantur. Quæ omnia cum auctori suo Velserus abjudicat, eidem cetera non obscure tribuit; & partem hæc proinde fidem per omnia censet exigere.

14 At neque sic nobis amba ista partes genuinum unius aut hominis aut ætatis opus videntur; primo, quia; uti jam dictum, in vetustissimis Mss. invenitur Passio sine Conversione; at nusquam, quod viderim, Conversio sine Passione; quod magno argumento est; ut aliquamdiu Passionem existisse solam putemus, ac deinde assumptam illi Conversionem fuisse: non enim apparet ratio, si ab initio auctoris unius unum opus fuerint, cur partem ejus alteram subinde revellerit quisquam ab altera atque omnino suppresserit; quando ad S. Afræ historiam absolutam æquè videri debebat utraque pertinere. Secundo; quia in principio utriusque partis repetuntur hæc: Apud provinciam Rætiam, in civitate Augusta, tempore, quo persecutio Diocletiani fervebat: Apud provinciam Rætiam, in civitate Augusta, cum Christianorum esset gloriosa persecutio. Enimvero scriptorem oportet insigniter ineptum & battologum fingere, siquidem in eodem argumento hæc unus & idem posuerit. Vidit hoc Velserus pag. 482.

AUCTORE
P. B.
utramque
Velserus
censuit e-
jusdem æta-
tis & aucto-
ris esse;

E

saltem si
quædam ad-
ditamenta
rescindantur.

F

Nobis videntur. Conversio Passione recentior.

F

482.

AUCTORE
P. B.

482, num. 3; respondetque, repetitionis hujus causam videri, Quod Conversio & Passio non perpetua serie, sed distinctis diebus, quibus utraque celebratur, in ecclesia Augustana jam tunc legerentur. Non placet: nam festum conversionis, vetustis Martyrologis ignotum, celebrari primum coepisse diximus sub Eginone, seculo XII; cum historia conversionis, item ut passionis, ante Rabanum existerit seculo IX, & juxta Velsorum, pluribus antea seculis. Imò etiam nunc apud Augustanos, ubi festum utrumque celebratur, non recitatur in uno conversionis historia seorsum, in altero martyrii; sed eadem prorsus lectiones propria in utroque leguntur; nisi quod festo passionis paulum quid additur de loco supplicii & reliquiis S. Afræ. Tertio, quia Conversio barbarismos habet, Constantini tempora nequaquam olentes; ut num. 12: Fac pietatem super me. Dic mihi ante Deum tuum, quia das mihi &c. Ante Deum meum; dabo tibi animam. manducantem & bibentem &c. Num. 13: Da mihi animam cujus corpus occidam, & animam ejus mecum habeam. &c. At nihil hujuscemodi legitur in Passione.

B
& hæc illa
sincerior;

15 Quid ergo? conversionis narrationem abjicimus? Nequaquam: scimus enim, antiquam esse; & uti talem veneramus; sed quia & minus antiqua videtur & minus longè simplex, quam historia martyrii; huic multo plus fidei tribuendum putamus, quam illi. Neque verò aliter ante nos sensisse videtur Baronius, cui in dijudicandis Christianorum historiis, inquit Velsorus pag. 481, uni omnium plurimum tribuo: etenim in annotatis ad Martyrologium Romanum hoc die de S. Afræ differens, Exstant, ait, ejus Acta, quæ recitat Surius tom. 4 hac die: sinceriora mihi ea videntur, quæ ex Actis publicis descripsit Vicellius in Hagiologio. Cur, obsecro, sinceriora? Certe ipsum hoc principium Vicellianum, seu potius Wicelianum, Apud provinciam Regenas, in civitate Augusta, corruptius Baronio videri debuit minusque sincerum, quam quicquid habet in Passione Surii; qui sanè hanc, licet mutato hic illic permodicè stylo, sincerissimè describit; nec à Wicelii narratione, si sensum spectes, vel ad latum unguem discedit; nisi quod & jam dictum illius vitium expunxit, & omisit appendiculam à Wicelio S. Afræ Passioni subjunctam, & ad eam nulla ratione pertinentem. Cur igitur Acta Wicelii sinceriora Baronio, quam Surii? Nimirum Acta Wicelii solam Afræ Passionem continent; Acta Surii Conversionem cum Passione connexam; quarum partium ultima, utpote Wicelio ita, ut jam diximus, consona, cum adulterata videri non possit; restat, ut priorem Baronius judicaverit minus esse sinceram.

Tillemontio
tamen histo-
riam con-
versionis
crudi pro-
scribenti

16 Minus, inquam, sinceram: qua censurâ mitissima est, neque in præcipua narrationis capita necessario cadit, sed in eorum adjuncta quedam & episodica; qualia sunt ea, quæ in annotatis observabimus loco suo. Absit ergo, ut cum Tillemontio, not. 24 in Persecutionem Diocletiani, dicamus, priorem illam partem nullo modo probabilem nobis videri: hoc enim ejus argumenta non evincunt, quæ sunt, primò, quod eam Baronius non admodum approbaverit. Secundo, quod ibi S. Narcissus, qui convertit Afram, statuatur episcopus Gerundensis, & Gerunda passus illo anno, qui cum sana chronologia conciliari non potest. Tertio, quod ibi deceptus dicatur à S. Narcisso demon, & missus ad occidendum in Alpibus draconem. Quarto denique, quod ipsi Augustani seculo XI Actis suis non videantur fuisse contenti;

ideoque rogasse Berentarium episcopum Gerundensem, num quid fore de S. Afræ gestis haberet amplius, quam esset apud se. Hac objecta nemini, opinor, cordato gratia videri possunt; quando ne ipsum quidem Bailletum ita commoverunt, quin historiam conversionis Afrana in Legendam suam ad v. Augusti, exclusa tantum cum suis adjunctis apparitione diaboli, totam adopraverit, præfatus, illam eatenus absolutæ suppositionis non facilem esse convictu.

17 Respondeo igitur ad 1. Si Baronii criticen hic tanti facit adversarius; cur illa non acquiescit? Aliud profectò est, Passionem Conversione videri sincerioram; aliud, Conversionem nullo modo videri probabilem. Ad 2. ita respondebimus infra, ubi de Narcisso agendum erit; ut nihil speremus reliquum fore difficultatis. Ad 3. Id adeo non miramur hac atate displicuisse, saltem prout fuscè in Actis narratur. Sed an ideo conspurcanda sunt cetera, quæ sincerissimè, & sine ullis ambagibus istiusmodi referuntur? Non ita, ut jam vidimus, censuit vel Bailletus, cui tamen hic locus equè displicuit. Et quidni optimis alioquin Actis inspergi possint ab imperitis fabula? At solertis est ab adscititiis genuina secernere; non hac propter illa damnare; siquidem vel nativa simplicitate vel ornatu phalerisque nimis exquisitè compositis internoscentur haud agrè. Unde ne ipsam quidem demonis apparitionem ausim falsitatis arguere; tamen si qua sigillatim in ejus descriptione referuntur, nequaquam omnia probem. Ad 4. facilis responsio est; cum admodum verisimile sit, occasione inventi aliquot annis antea corporis S. Afræ, multa de illa spargi coepisse, de quibus nihil eatenus in veteri sua conversionis ejus historia legerant Augustani; qualia sunt, quæ in prologo Actorum tuorum reperit & rejecit Velsorus, quæque copio. è tradit inter alios Sigismundus, scriptor seculi xv, in Chronico Augustano ecclesiastico part. 1, cap. 4, de Cypri rege, S. Afræ parente; de Zozima; Hilariæ fratris, cum sorore regina ac Nepie & regio thesauro fuga è Cypro Romam &c. Hæc igitur cum nescirent, quo fundamento niterentur, suspicari pronum erat, ex Actis S. Narcissi præfluere, in quibus absque dubio descripta esset ejus expeditio Augustana, & in hac fortè luculentius conversio S. Afræ, quam eam ipsi hætenus habuissent. Gerundam ergo recurrisse censendi sunt; non quòd de historia sua fide dubitarent; sed quòd illi diffiderent, quæ extra illam jactata nuper in vulgus, temere ab omnibus avidè reciperebant.

18 Ad alteram Actorum partem, seu martyrii descriptionem; quod attinet, clarissimi Velsori sententia ultro ac libenter subscribimus: quamquam etenim ipsa non exhibeat Acta publica, ut a iudicis actuario conscripta fuerant; ex his tamen sic est contracta; ut simplicissimo nitore & sinceritatem suam & a. atem per se facile tueatur. Itaque non dubitavit hanc Theodoricus Ruinartius inter Acta Martyrum sincerè seligere, & ad codices complures Mss. exactam representare, editionis novissimæ pag. 455. Extollit eam quoque Tillemontius modò citatus hoc elogio: Quod spectat ad Passionem S. Afræ, nihil in ea de martyrio ipsius dicitur, cuin probum sit admodum; imò (verbis ejus utor) & valde ædificans. Mox tamen in illa (ut horum ingenium est) quasi dicti pœniteret, difficultatem reperiri subdit; quòd ibi meretricis statuatur Afræ; cum eam Fortunatus virginem nuncupaverit. At enim ut hoc Baronius, Velsorum, aliisque morari poterit Browe-

D

nequaquam
assentimur.

B

F

Passionis
historia sin-
cera est an-
tiquissima;

A ro seniores; *Tillemontium* certe non debuit, postquam eundem *Browerum*, in annotationis ad editionem *Fortunati*, profitentem audisset pag. 255, locum illum esse corruptum, & omnium vetustiorum librorum fide pro eo, quod in vulgatis legatur, VIRGINIS Afræ, legi MARTYRIS Afræ. Sed quoniam hunc nodum satis ipse dissolvit, qui proposuit; ad alios veniamus, quibus idem paulo fidentius ibidem insisit, quique non adeo ad Afræ, quam ad ancillarum ejus & matris *Hilaria* martyrium pertinent.

etiam quæ
describit
martyrium
SS. Hilarie & sociarum ejus;

19 Sed sunt, inquit, difficultates aliquæ in martyrio, Afranum secuto, matris scilicet & ancillarum ejus: neque enim satis novi, licitumne fuerit per disciplinam Romanam, ut iudex affici juberet supplicio capitali homines nec auditos, nec interrogatos, imò ne citatos quidem. Miratur verò, & *P. Ruinartium*, & *D. Fleury* ab admitenda istiusmodi narratione absterritos hoc argumento non fuisse. At nimium ipse morosus est, ne dicam ridiculus; qui illis præsertim temporibus tam religiosos in servanda Romanorum disciplina iudices exigit, idque adversus Christianos; quando ne adversus gentiles quidem summa in judiciis flagitia videbantur illicita: ut vide apud *Lactantium* de *Mortibus persecutorum* cap. 7: quando sub iisdem tyrannis ea fuit iudicum licentia; ut idem cap. 16 exclamet:

Non mihi si linguæ centum [sint,] oraque centum,

Ferrea vox; omnes scelerum comprehendere formas,

Omnia pœnarum percurrere nomina possem, Quæ iudices per varias provincias iustis atque innocentibus intulerunt. Hi disciplinam curarunt scilicet, qui jura omnia proculcabant; & impune patrari sciebant omnia, saltem in Christianos, de quibus, eodem *Lactantio* teste cap. 13, edito imperatorio decreto erat, ut adversus eos omnis actio caleret; ipsi non de injuria, non de adulterio, non de rebus ablatis agere possent, libertatem denique ac vocem non haberent. Audi *Arnobium*, qui hoc ipso tempore scribebat, quid se nuper ethnicum fecisse profiteatur lib. 8 adversus gentes: Nos tamen, cum sacrilegos aliquos, & incestos, parricidas etiam, defendendos & tuendos suscipiebamus; hos (Christianos de sua religione accusatos) nec audiendos in totum putabamus: nonnumquam etiam miserentes eorum, crudelius sæviebamus, ut torqueremus confitentes ad negandum; videlicet ne perirent, exercentes in his perverfam quæstionem &c. *Aquitatis* ergo publicæ reputabat esse, non audire Christianos & perdere: audire verò, ne perirent, privata misericordia.

licet hoc idem *Tillemontius* arrodar,

20 Sed enim an *Hilariam* & socias iudex noster inauditas iussit interfici? Nequaquam; sed militibus aut eorum duci vices quodammodo suas delegans, Ite, inquit, & tenete eas: & si confenserint ad sacrificandum, adducite eas ad me, ut remunerem eas... Si autem videritis, eas animo pertinaci obfistere, & nulla ratione ad sacrificandum præbere consensum, implete memoriam cremis &c. Audiri ergo eas non modo voluit, sed & omni ratione à sua confessione ad cultum deorum invitari prius, quam supplicium inferretur: ad illum ferè modum, imò etiam aliquantò cunctantius, quam in eadem persecutione dicitur actum *Nicomedia* cum multis Martyrum milibus in ecclesia collectis, quos cum *Gracis* celebrat *Martyrologium Romanum* die xxv Decembris; sed & multo (ut ita dicam) religiosius; *Augusti Tomus II.*

quàm ibidem ab ipso *Diocletiano* sit actum post excitarum incendium in palatio; cuius cum nostros, ait *Eusebius* lib. 8, cap. 6; auctores fuisse publicus rumor falsa suspitione jactasset; imperiali jussu quotquot illic erant Dei cultores, acervatim cum suis familiis alii gladio, flammis alii consumpti periere &c. & quidem sine ulla probatione; ut asserit *Lactantius* cap. 15. Egregiam verò disciplina rationem! Sed quid his immoror? Age sanè; reliquas in hoc Martyrio difficultates assigna.

AUCTORE P. B.

21 Quod in eo deinde narratur (*Tillemontium* audis ibidem) de SS. Afro & *Dionysio*... omnino evincit, historiam hanc scriptam non fuisse tempore *Constantini*, ut vult *Vellserus*. Demorror enim verò scriptoris hujus indolem ac prurimum, id semper agentem, ut quævis arrodar. Quis, obsecro, unquam quod de Afro ac *Dionysio* iraditur, ad *Hilariam* ac sociarum ejus Martyrium retulit? Edidit hoc *Boninus Mombritius*; edidit *Wicelius*; edidit in prima impressione *Surius*; edidit ex compluribus Mss. *Rhinartius*: ubi, cedo, apud hos verbum istud unum est de SS. Afro vel *Dionysio*? Nihil profecto magis, quam in ullis Mss. nostris. At reperit in suo codice *Vellserus*, & vulgavit. Ego. Num dixit, ad eandem historiam pertinere, atque adeo ejusdem & auctoris & ætatis esse? Cur ergo illud à precedenti textu separavit? Cur in annotatione 76, pag. 498, ad verba, quibus Martyrium *Hilaria* concluditur apud *Wicelium*, hac disertissime professus est: Neque mihi dubium est, veterem narrationem huc usque tantum pertingere: quæ sequuntur (in codice, quo utebatur) de S. Afro & S. *Dionysio*, alius esse auctoris, alius ætatis? Qua fide doctissimi viri iudicium de auctore & ætate historis jam dictæ vellicari potuit ex laciniis, quas ipsemet pronuntiat nec ad illam historiam, nec ad scriptorem ejus ætatem spectare? Sed nempe *Vellseri* sententiam censor noster stabilire melius, quam sic impugnando, non potuit.

& fide quædam non satis accurata

E

22 Nos *Afforum* S. Afræ partem utramque in duo capita divisam ex editione *Vellseriana* dabimus; sed ita tamen, ut ab ea recessuri simus, quoties id exiget exemplarium veterum superiorum memoratorum tam inter se consentiens, quam ab illa dissentiens fides. Quare, ne diversis lectionibus fastidiosè onerentur annotata, monitum hic semel volumus lectorem, ne voculam quidem unicam temerè, aut unius alteriusve codicis auctoritate, mutatam hic esse; sed plurium vetustiorumque concordia: ubi enim exemplaria nostra à se mutuo discrepabant, *Vellseriano* constanter inhaesimus. Porro hac variatio nostra sententiam plerumque non mutabit; sed phrasim: sicuti tamen fuerit notabilior, in loco observabitur. Nemo verò miretur, si prætermissa hic viderit, quæ de SS. Afro ac *Dionysio* dedisse *Vellserum* jam notavimus; quandoquidem & ipse ea falsus est ab *Actis* S. Afræ aliena prorsus esse, & à nobis a libi nusquam inventa sunt. De martyrio SS. *Hilaria* & sociarum ejus alia res est: quantumvis namque ad mensis hujus diem XII, istis Martyribus consecratum, proprie pertineat, quia tamen in omnibus exemplaribus (excepto *Audomariensi* nostro Ms.) *Passionis Afrane*, textu non interrupto, legitur; imò quia sic ab eodem auctore compositum cum illa fuit, tamquam ejus pars & complementum, utpote S. Afræ sepulturam continens; illa ratio finit hoc ab illa divellere.

Acta S. Afræ quæ, & unde hic danda sint;

F

23 Habemus eadem *Acta* conversionis & martyrii S. Afræ metro elegiaco, sed rudi, satis fidei deliter habemus.

F 2

AUCTORE
P. B.

deliter expressa; & quidem anno 1489 descripta, ut adnotatur, ex vetustissimo quodam libello . . . in monasterio S. Benedicti Lorch, diocesis Augustanae, ac deinde servata in cœnobio SS. Udalrici & Afræ Augustano; unde apographum huc olim dedit sua manu exaratum Gamanus noster: item alia carmine Sapphico contracta, & ab eodem huc missa ex codice Ms. D. Leonardi Würstini, unâ cum brevi quodam Sermone & Hymnis de eadem Martyre, uti & Sequentiam de illa Notgeri, monachi S. Galli, compositoris Sequentiarum, ut habet inscriptio; non est tamen illa in ejusdem Libro Sequentiarum, quem publici juris fecit Bernardus Pezsius Thesauri anecdotorum novissimi tom. 1. Acta eadem variè recitantur die VII Augusti in veteri Breviario Constantiensi, in hymnos, antiphonas, lectionesque digesta: verum hæc & plura hujusmodi cum recentiora sint exemplaribus, quibus usi sumus, nec vetustissima historia ponderis quidquam aut lucis afferant, pro-
ducere supervacaneum duximus, primævo fonte contenti; cui tamen utile fuerit quadam expendenda premittere.

§ III. Distinctio ejus ab aliis homonymis; item genus, patria, conditio; conversio quando, & per quem facta.

Nomen Afræ sanctis pluribus commune.

V Elserus, ut supra moncbamus, Acta S. Afræ copiosissimo juxta atque eruditissimo commentario explanavit, neque desiderari ferè quidquam in eo passus est, quod vel curiosissimi cujusvis in hoc argumento scire interesset: sed quia sparsim id præstitit, nec certo ordine, sed prout ferebat Actorum textus; visum est præcipua disquisitionum ejus capita, unâ cum nostris, & aliorum observationibus, ad seriem compendii-que redacta proponere. Ut autem à nomine ducamus exordium, censet pag. 447, not. 4, illud ab Africa derivari; nec rectè proinde à quibusdam illud efferi per Afram aut Aphram; sed Afram scribi oportere. Rationes ejus non addo: satis est, Afram nuncupari à Fortunato & Martyrologis antiquissimis, etiam Germanis Rabano & Notkero: & verò nomen ita scriptum satis olim commune fuit: Afram enim nos ipsi dedimus Brixinensem xxiv Maii; Afram Specensem xiv Junii; Afram Aretinam Martyrologium Epternacense x Augusti; Afram virginem Hieronymiana alia xviii Decembris; Afram inter socias S. Ursula recensent Gelenius pag. 444, & Rayssius in Gazophylacio pag. 259; Afram denique aliam commemorat R. P. Khammus Hierarch. August. part. 1, pag. 177, num. 11, quam ait sepultam esse Papia in ecclesia S. Maroli: hæc nobis aliunde prorsus ignota est. Hoc tamen asserere possumus, nihil his omnibus cum nostra, præter nomen & sanctitatem, esse commune.

25 Cave tamen, inde oriundam existimes, unde nomen traxit: non enim Africana fuisse videtur origine; sed Cypria. Certè de Africa nihil est gustæ nata; in Actis; de Cypro autem (quod observasse non videtur Henschenius noster, Februarii tom. III, pag. 632, num. 3) proficitur Afræ mater Hilaria num. 8: Parentes mei genere Cyprii fuerunt. Origine dixi, non patriâ: subdit etenim ibidem Hilaria: Et inde venerunt cum sacris Ve-

neris. At quò venerant? Ad locum sine dubio, ubi hæc dicta sunt, Augustam scilicet. Quinam venerunt? Parentes, inquit, mei. De se nihil; nihil de conjuge; neque de Filia. Innuit ergo, natam se fuisse post adventum eorum; adeoque apud Augustam; ubi exinde Afram adulta genuerit. Hæc ferè Velsæ collectio est pag. 460, not. 51; qua tamen Hilariam timidius Augustanam facit, quam Filiam ejus, de qua mox absque hesitatione pronuntiat: Sed hæc Augustæ natam prorsus fateamur oportet. Hinc etiam ait apertissime refelli prologi, quem in exemplari suo præfixum Actis invenerat, ineptias; quibus nimirum (Khammo jam citato teste pag. 178) traditur, Afræ natale solum, Cyprum fuisse; patrem, Cypri regem, cum Atticæ rege congressum infeliciter, ac in prælic cecidisse: posthac Afram, cum regina Hilaria matre & universa cognatione, vel profugam, vel exulem Romam venisse; nec non comparatis quibusdam prædiis, Hilariam, ad placandas deorum iras, Afram prostituisse & Veneri dicasse: ipsam deinceps Afram, cælesti oraculo ter monitam, divenditis, quæ Romæ emerat, prædiis, spe accipiendi regni terreni cujusdam, cælesti vaticinio promissi, Româ rursus excessisse, atque ad Augustanam urbem, ubi Lyco anne Bavari à Suevis divisi, migrasse. Non absimilia, ut ibidem observatur, habent Adilbertus, alique cum Sigismundo, de quo supra num. 17.

26 Absurdiora sunt hæc de regia sive Afræ, si-
ve parentum ejus conditione figmenta, quam ut solis ejus Actis repugnent: fac enim, reges ad ea usque tempora Cyprii fuisse; fac Veneri quantumvis addictos; an filias illi suas credi poterunt ad meretricium quæstum scurrarum de vulgo quorumlibet libidini prostituisse? Sed enim quis Romanam utcumque tinctus historia, nescit, ultimum Cypriorum regem itolemaum illum fuisse, qui annis antea trecentis & amplius, ne à Catone redigeretur in ordinem, interitu voluntario ignominiam antevertit? Stipites ergo fuisse necesse est, quicumque hæc primum deliria venditarunt; quæ Velsæ quidem nota putat ex SS. Afræ atque Hilarie imaginibus coronatis; quod credibile est; sed quoniam imaginis illæ etiam Lusitanorum Cypri regum insignia præferre dicuntur, adeoque ipsâ fabulâ recentiores videri possunt; hæc forte aberrabit, qui hæc ad seculum xi retulerit, cum inventa sunt Martyrum harum corpora, coronis, martyrii insignibus, ut est verisimile, decorata jam olim, quando publica venerationi (quod ex Fortunato licet conjicere) proposita fuerant. Verum unde unde profuxerit, nugatoria prorsus est. Quod verò hujus occasione ad longissimam Cinyre, regis apud Cyprios tertii, posteritatem, sacris ibi Veneris usque ad historici Taciti tempora hereditario jure præsidemem, respicit Velsæ, quasi ex ea produsse fortassis Afræ potuerit; id quidem eruditius ipse facit, quam affirmatius: ut liqueat nihil. Unde sic prosequitur idem interpretes:

27 Sed quidquid hujus sit; illud non dubiis conjecturis perspicuum est, Hilariam & Afram Veneris Cypriæ sacerdotes fuisse: nam peregrino ritu Venerem ab iis cultam significant Hilariæ verba, cum ait, parentes ex Cypro cum sacris Veneris venisse. Peculiaribus ergo sacerdotibus opus erat. Eæ quin ipsa met fuerint, nihil attinet dubitare. Hilaria de Filia disertè explicat (num. 8:) Ego denique Filiam meam sacris Veneris consecravi, quasi deæ Veneri servitutam. At nescio, an verbis hisce satis perspicue sacerdotium illud Afræ

ex Cypro tamen oriunda; sed non stirpe regia;

F

mancipiū Veneris potius, quam sacerdos.

A Afræ designetur : neque enim omnes fuisse sacerdotes crediderim , quæ se Veneri addixissent , ut ejus sese imitationibus occuparent. Certè sese ac Filiam videtur à sacerdotibus Hilaria ipsa distinguere , cum ibidem ait : Nam quanto plures amatores habere potuerit mulier , quæ Veneri servit , tanto plus Veneri placere posse , à sacerdotibus affirmatur ; quibus verbis innuit , non suo se , sed sacerdotum consilio promissisque paruisse. Adde , nullam in Aëtis fieri mentionem templi aut fani Veneris , ubi sacerdotium exercuerint. Sed parum refert , sacerdotes fuerint , an mancipia Veneris : aequè utraque professio impura erat ; imò sacerdotium multo scelerarius ; ut colligi potest tum ex interprete nostro pag. 462 & seqq. , tum ex Tacito , Historiarum lib. 2 , cap. 3.

donec anno
303 ad
Christum
conversa
fuit

B 28 Volutabatur in hisce sordibus Afræ , & quidem religionis obtentu excacata miserè ; ut neque turpitudinem suam , neque reclamantem naturam legem agnosceret ; donec fugitivum recipiens Narcissum episcopum , atque , ad primum quodammodo aspectum ejus , animo divinitus mirificè colustrata , longè aliter continuò ; quam prius , de se suoque illo vivendi genere sentire cœpit ac loqui , veramque subinde religionem uberius edocta complecti. At quando tandem id accidit ; tum quis Narcissus ille episcopus , qui operam ad hoc suam commodavit ? Primum his verbis , num. 1 , Aëtæ definiunt : Tempore , quo persecutio Diocletiani fervebat. Fervere cœpit hæc , non anno 302 , ut ante vulgatum Lactantii librum de Mortibus persecutorum eruditi censuerunt ; sed , ut ex illo jam certius constat , anno Christi 303 , quando primum persecutionis edictum prodit die xxiv Februarii , quod alia multo crudeliora non longo intervallo secuta sunt : ferebatur autem atrocissimè per omnes Italia provincias , ad quas pertinebat utraque Rætia , usque ad annum 305 , quo ad Kalendas Maias Diocletianus , & qui Italiam regebat Maximianus Herculius , imperiò sese ac tyrannide abdicarunt. Venisse ergo dicens ad Afram Narcissus , eamque ad Christum cum familia convertisse provento jam anno Christi 303 : nam , secundum Aëtæ num. 14 , non discessit ab Afræ , nisi post exactos ibi menses , ut minimum , novem ; discessit autem ante Afræ martyrium , quod cum fuerit durissimum , & mense Augusto peractum , referri non potest ad annum 305 , quo diu ante Augustum mitigata fuerat persecutio ; sed ad 304 ; à cujus mense Augusto si novem , & quod excurrit , menses retro numeraveris , ad annum necessario 303 devenies.

à S. Narcisso episcopo

C 29 De Narcisso jam scripsimus Martii tom. 2 à pag. 621 , eundem omnino videri , qui apud Gerundenses in Hispania , ubi fidem , quam predicabat , glorioso sanguine rigavit ; summa veneratione tamquam civitatis & pater , & pontifex , & martyr , & thaumaturgus colitur. Neque dictum mutamus : sic enim Aëtæ nostra tradunt num. 14 ; sic sub finem seculi ix Notkerus ad vii Augusti ; sic Aëtæ qualiacumque ipsius S. Narcissi ; sic ipsæ subnexa epistola Berengarii episcopi Gerundensis , data (ut ibi notatur) anno Dominicæ Incarnationis MLXXXVII ; at (juxta Chronicam antiquam Augustensem à Frehero editam pag. 349) anno MLXVI ; sic denique ecclesiarum Gerundensis & Augustane sensus ac traditio ; quibus omnibus nihil idoneæ vel auctoritatis vel rationis opponunt , qui diversum hic ab illo Narcissum episcopum commenti sunt. Et de auctoritate quidem id fatetur Tillemontius notâ 25

in Persecutionem Diocletiani ; non assentitur tamen assertioni nostræ ; primum , quia nequaquam verisimile censet esse , sive episcopum Gerundensem ad convertendos infideles Augustam excurrisse ; sive episcopum Augustanum (qualem facit Baronius) martyrium subisse Gerundæ. Deinde , quia Narcissus episcopus , juxta Aëtæ nostrorum numerum 14 , Gerundæ martyrium consecisse dici non potest ante finem circiter anni 306 ; ac proinde , inquit , sub imperio Constantini , qui à martyribus faciendis alienissimus erat : atque hoc quidem est argumentum ejus palmare.

E 30 Ad primum respondemus , neque Aëtæ S. Afræ ; neque nos affirmare , unde Augustam venerit S. Narcissus , aut cujus loci episcopus fuerit , cum eò venit ; sed inde tamen abiisse Gerundam dicimus , ibique labores apostolicos martyrio consummasse. Cur verò id fieri non potuerit , non videmus ; cum nihil in apostolicorum virorum Aëtis occurrat frequentius , quam ista locorum gentiumque (prout vel tempora suadebant , vel spes messis uberioris , vel missio , vel inspiratio divina) mutatio. Itaque hæc obiectio , refutatione digna non est. Secunda nihilo apparet solidior : quia ipse Tillemontius in Persecutione Diocletiani art. 21 fateri cogitur , post edicta Diocletiani usque ad ejus & Herculii abdicationem ; factam Kalendis Maiis anni 305 , multos in Hispania pertulisse martyrium ; imò violentam ibi persecutionem fuisse : atqui tum Hispania , ut ipse contendit , erat sub imperio Constantii Chlorigi ; qui tam à martyribus faciendis alienus fuit ; ut Lactantius lib. de Mort. persecut. cap. 15 , palam hoc ei testimonium dedit : Constantius , ne discessit à majorum (Diocletiani & Maximiani) præceptis videretur ; conventicula , id est , parietes , qui restitui poterant , dirui passus est : verum autem Dei templum , quod est in hominibus , incolume servavit. Cur ergo sub hoc tot Martyres Hispanos admittit ; sub Constantino vix inaugurato nullum ? Reponit ipse quidem de Constantio id fieri potuisse , sive quia remotior fuerit à Constantio Hispania , & propinquior Maximiano Herculio , qui tenebat Italiam ; sive aliis de causis nobis ignotis. At enim idem sub finem anni 306 de Constantino dicendum est ; quando aequè tum ab illo remota fuit Hispania , ac fuerat prius à Constantio ; & aequè propinqua Severo , vel , si placet , Maxentio , qui tenebant Italiam ; ac prius Herculio.

F 31 Quanto igitur melius dixisset , multos per illa tempora fuisse Martyres in Hispania ; quòd aliter sentiat hæc tum neque Constantio , neque Constantino paruerit ; sed Maximiano Herculio primum , ac deinde Severo , atque Maxentio ? Cedo enim , cujus auctoritate Constantio , & post hujus obitum Constantino adjudicatur Hispania ? Nimirum Sexti Aurelii Victoris , opinor , & Eutropii ; quorum prior de prima imperii Romani partitione diu ante persecutionem facta , in libello de Caesaribus ita scribit : Et quoniam bellorum moles . . . acrius urgebat ; quasi partito imperio , cuncta , quæ trans Alpes Galliarum sunt , Constantio commissa : Africa Italiaque Herculio : Illyricumque ora usque ad Ponti fretum , Galerio : cetera Valerius (Diocletianus) retentavit. Posterior in Breviario Historiæ Rom. , lib. 10 , de secunda partitione anni 305 sic habet : Constantius & Galerius augusti creati sunt ; divisusque inter eos Romanus orbis ; ut Galliam , Italiam , Africam Constantius ; Illyricum , Asiam , Orientem Galerius obtineret ; sumptis duobus cæsaribus : Constantius

AUCTORE
P. B.

stantius tamen, contentus dignitate Augusti, Italiae atque Africae administrandae sollicitudinem recusavit. Vides, in neutra partitione Hispaniam exprimi, quasi Constantio cesserit. At satis, ut cum Dodwello heterodoxo Tillemontius existimat, his verbis exprimitur: Cuncta, quae trans Alpes Galliae sunt. Verum ego transalpinis regionibus adnumeratam uspiam apud geographos Hispaniam non memini legere. Quid multa? Tametsi Victor Hispaniam nominasset disertaeque tribuisset Constantio; ne sic audiendus quidem esset:

32 Junior enim est, & auctoritate multo inferior Lactantio, qui in opere jam toties laudato, cap. 8, cum dixisset, minus avarum Diocletiano Herculum fuisse, causam hanc addidit: Nam cum ipsam imperii sedem teneret Italiam; subjacerentque opulentissimae provinciae vel Africa vel Hispania; non erat in custodiendis opibus tam diligens, quarum illi copta suppetebat. Nescio, qui in obscuro illo Victoris textu tam acutum cernunt, quas hic sibi tenebras fingant. Opulentissimas, inquit, provincias praeter Italiam assignat Herculo; & tamen unicam tantummoda subdit, vel Africam scilicet, vel Hispaniam; non duas: sic enim scribere debuisset: & Africam & Hispaniam. O sapientiam iis dignam, qui exosam habent Martyrum infinitorum prope memoriam, tanta celebritate tot jam seculis in Ecclesia Catholica celebratam! Nempe si Hispaniam Herculo concedant, jam cum Dodwello negare non poterunt, plurimos ibi per haec tempora Martyres occubuisse; quod quia negare omnino volunt, Constantium contra tam apertam Lactantii sententiam Hispanis obstinate persciant. Sed heus, Grammatici; numquam disjunctivam, ut appellatis, particulam vel copulativam pro & usurpatam legitis? nam si non legitis, corruptum fatebimur textum, quem citavimus; at si legitis uspiam, nihil erit adversariis nostris, quo Lactantii, Hispaniam simul & Africam Herculo tribuentis, auctoritatem defugiant. Et legitis hand dubie, etiam apud Virgilium hoc sensu adhibitam Aeneid. lib. 6, vers. 769: Aeneas pariter pietate vel armis egregius; apud Suetonium de Tito imp.; Latinae Graecaeque linguae vel in orando, vel in fingendis poematibus promptus &c.: apud S. Hieronymum in versione libri 1 Regum cap. 17 vers. 34: Et veniebat leo vel ursus: apud S. Ambrosium, epist. lib. 3, ep. 21 ad Anysium: Teneamus ergo te sanctae memoriae Acholii dudum discipulum, nunc successorem, heredemque ejus vel honoris vel gratiae; & (ut mittam politioris litteraturae juniores alios, quibus eadem particula eodem sensu familiaris fuit) apud Sidonium Apollinarem lib. 1 epist. 5: Sed tota illa vel vicina vel obvia fluenta &c.: epist. 8: De cujus natalis tibi soli vel jocunditate vel commodo quid etiam ipse sentiret, &c.: epist. 10 ejusdem libri: Gratias ago magnas illi, maximas tibi, quod statuitis de amicitia mea vel praesumere tuta vel illa credere. Tadet enim vero exempla plura congerere in re tam perspicua.

33 Hunc Lactantii sensum insigniter confirmat magnus ille Cordubensium antistes Hosius, cum de tormentis fidei causa olim in Hispania toleratis ita scribit ad Constantinum imp. apud S. Athanasium in Historia Arianorum ad monachos, editionis novissima num. 44: Ego jam pridem confessus sum, cum sub avo tuo Maximiano (Herculo; qui avus dicitur Constantini, quia sub eo Chlorus caesar fuerat) persecutio grassaretur; utique in Hispania; cui proinde non Constantius;

sed perpe-
ram;

sed Hercules tum praerat. Itaque citatum Lactantii locum in eamdem ante nos sententiam interpretati sunt Baluzius in Notis pag. 365, Pagi in Critica ad an. 303, num. 12, aliique; & recte, ipso etiam satente ac Dodwellum carpente Basnagio Calviniano in Annalibus politico-ecclesiasticis ad an. 303, num. 21. Imo ipse alibi sese denuo Lactantius explicat: negat enim Constantium sevisse: negat ergo huic Hispaniam fuisse subjectam, cum ita scribit cap. 16: Vexabatur ergo universa terra; & praeter Gallias, ab Oriente usque ad Occalum tres acerbissimae bestiae saeviebant. Non mihi si linguae centum &c. t. solas enim tam ferali tyrannide Gallias eximens, Constantio solas attribuit.

34 Nam si satis constat, in prima Romani imperii distributione Hispaniam non cessisse Constantio, sed Herculo; nulla profecto apparet ratio, cur hanc illi cessisse putemus in secunda: asserit enim Anonymus, Ammiano subnexus apud Valensium, illam tunc datam fuisse Severo caesari: verba ejus haec sunt pag. 472: Severus suscepit Italiam, & quidquid Herculus obtinebat: hic autem, ut jam ostendimus, praeter Italiam, etiam Hispaniam obtinebat & Africam. Nec repugnat Eutropius modo productus; quin favet potius: quantumvis etenim de Hispania taceat; satis tamen aperte significat, nihil tum Constantio novae ditionis accessisse, cum ipsum ait fuisse contentum dignitate Augusti eodem sibi tempore collata. Nec Hispaniam igitur umquam Constantius habuit, neque eam proinde anno 306 mense Julio mortuus, Constantino regendam per manus tradidit; sed Severi fuit, donec is Maxentio succubuit versus Aprilem anni 307; neque Constantino videtur obvenisse, nisi per Maxentii interitum anno Christi 312. Unde sequitur, ut ab anno 305 usque ad initium circiter 307, quando Maxentius, Eusebio teste lib. 8, cap. 14, subditis suis praecipit, ut a persecutione Christianorum desisterent, idem fuerit status persecutionis in Hispaniis, qui fuit in Italia; hoc est, ut mitior aliquanto quidem illa fuerit; sive quod novitati suae non satis fideret Severus, sive quod Constantii mansuetudini auctoritateque deferre aliquid vellet; non tamen omnino sublata; ne nihil Galerii, cui idem Severus omnia debebat, sanguinaria crudelitati concedi videretur: quo sensu, ne secum ipse committatur; explicandus est Eusebius, cum asserit lib. de Martyribus Palaestina cap. 13, Italiam, Hispaniam, Africam &c., cum vix duobus primis persecutionis annis integris furorem belli experta fuissent, pacem brevi consecutas esse: nam si omnino pacem tam brevi fuissent consecuta, quorsum anno demum persecutionis quinto circiter Maxentius (ut idem ante affirmabat) subditis suis praecipisset, ut a persecutione Christianorum desisterent?

35 Edisserat igitur modo Tillemontius, cur ad ulto anno Christi 306 Narcissus Gerunda non potuerit consummare martyrium; praesertim cum gladio cecidisse dicitur, non igne lento aut iis cruciatibus, quibus ferventior antea persecutio fuerat usa. Ceterum hac eò deducere longiuscule voluimus, ut cuius appareret, quam levibus argumentis nixum sit imperium illud Constantii & Constantini per Hispaniam, quo pessime abutuntur heretici, ut martyria vera & apud Catholicos sanctissime celebrata, more suo ad fabellas relegent: nam, ut Tillemontio ficeret satis, nequaquam opus erat hoc tanto circuitu; quandoquidem interfectus fidei causa creditur S. Narcissus,

D

ut patet

E

F

ex hac ejus
confutatio-
ne.

non

A non more judiciali & per sententiam publicam ; sed clam & per insidias ; id quod ipsa ejus Acta, quantumvis alioqui recentia & in quibusdam forte adjunctis parum sincera, his verbis minime suspectis indicant : Quadam itaque die, dum ad celebrandum sacra Mysteria praepratus, orationi incumberet B. Narcissus ; infideles, qui ei jam pridem insidiabantur, subito irruentes in ecclesiam, de sacro altari abstractum, & injuriis affectum, gladio percusserunt, & lentis vulneribus cruentatum reliquerunt. Imò necem ei non licitoris manu, sed incertis ethnicorum ictibus impetuque tumultuoso illatam fuisse, relicta multis postea seculis in incorrupto ejus corpore vulnera luculenter testata sunt : aliud enim gutturi, aliud humero, aliud sura spectabatur insitum ; ut vide Martii nostri tom. 2, pag. 624, num. 3. Atqui hoc genus martyrii quovis tempore potuit accidere ; etiam post rescissa persecutionis edicta, etiam sub Constantio, etiam sub Constantino, & quidem jam, si placet Christiano. Non est ergo, quod ex hoc loco Tillemontius & Acta S. Afræ, & veterem illustrium ecclesiarum traditionem impugnet.

§ IV. Tempus martyrii, & locus.

Annus, mensis, dies,

A Nnus ac mensis, quibus Afræ certamen acciderit, tametsi in Actis prætermitti ; satis tamen certi videntur : & de mense quidem Augusto cum usus ac traditio perpetua Augustensis ecclesiae ; tum Martyrologia, ut observatum est supra, ferè omnia consentiunt, etiam paucula illa, quæ natalem ejus postea denno reponunt die 1x Octobris. Ex mense verò jam num. 28 deducimus dedimus annum Christi 304 : nam si mense Augusto passa est ; nec ante, nec post annum illum passa dici potest : non ante ; quia ab indicta persecutione usque ad Augustum, aut etiam, si vis, Octobrem anni 303 non inveniuntur menses novem & amplius, qui secundum Acta nostra intercessisse debent inter adventum S. Narcissi & S. Afræ martyrium : non etiam post ; quia cum anno Christi 305 ad Kalendas Maias per abdicationem Herculi mitigata plurimum in Occidente persecutio fuerit, credibile non est, quanto posterius mense & Afram & socias atrocissimo illo, quod Acta referunt, supplicii genere potuisse mulcari. Dies martyrii in ambiguo est, fueritne quintus Augusti mensis, an septimus ; nam alterutrum fuisse, probant illa, quæ prolata sunt § 1.

& locus martyrii apud Augustam Vindellicorum,

37 De loco martyrii S. Afræ siquando disputari potuit, jam non potest ; cum historia passionis ejus, ad tot codices antiquos per Velferum, per Ruinartium, per nos explorata, atque eruditissimorum in hujuscemodi monumentis criticorum judicio vetustissima simul ac sincerissima, illum tam evidenter designet num. 15 : Apud provinciam Rætiam, in civitate Augusta contigit Afram . . . à persecutoribus comprehendi. Et num. 19 : Statim igitur raptâ est à ministris, & ducta in insulam Lyci fluminis, ibique &c. Sufficeret sanè hæc auctoritas, tametsi non posset aliunde firmari. Confirmatur tamen cum ex antiquissima possessione corporis ejus apud Augustanos, cujus testem superius oculatum produximus Venantium Fortunatum, qui seculo VI floruit ; tum ex Martyrologorum omnium, qui Afram hoc

mensis cum appositione provinciæ & civitatis annuntiant. Hoc mense, inquam : nam supra num. 5 ostendimus, in Martyrologio Hieronymiano & Florario nostro Ms. Afram etiam referri die 1x Octobris cum positione, In provincia Creta, civitate Augusta : sed ibidem etiam rationes adjecimus, cur locus ille corruptus videri debeat. Si tamen sincerus esset ; ex eo tantum sequeretur, Afras duas admittendas esse ; alteram longè celeberrimam apud omnes, & Augusto mense secundum eadem illa Martyrologia passam In provincia Rætia, civitate Augusta ; alteram vix ullis notam, & mense Octobri passam In provincia Creta, civitate Augusta.

38 Vide ergo impudentiam Achillis Pirminii non in Creta Gassari Lindaviensis, medici Lutherani, apud insula ; Menckenium, Scriptorum Germania tom. 1, col. 1396 ; ubi in Annalibus suis Augstburgensibus, anno 1576 compositis, occasione inventi apud Benedictinos Augustanos corporis S. Afræ, ita scribit ad annum 1062 : Ipsa verò rei veritas hoc loco maximopere testimonium flagitat, ac non obtinendum urget, nullam Afram vel Augustæ Vindellicorum, vel apud Augustana cis Lechum castra, numquam * fuisse existam ; verum Afram * lege ultimam illam Cretensem, quam vulgo ut sanctam martyrent hic venerantur, posteaquam à Narcisso ; Hierosolymorum episcopo, in patria insula, unâ cum matre Hilaria ancillisque seu sororculis Dimna ; Eunomia, & Eutropia, è Veneris quaestu ad fidem Christianam conversa, idolis sacrificare amplius voluisset *, apud civitatem Augustam juxta * lege noltu- nem cum nostris vulgaribus, Cucullatis vehementer imposuerunt) circiter annum salutis ecciv, Nonis Augusti, ignem vivam passam esse. Id quod saniores historici omnes certissime, præsertim exteri quoque, attestantur. Nec sufficit argumentum à vetustate cultus aut fani ipsius apud nos ; cum & Maria Deipara Virgo, Maria Magdalena, Catharina & Ursula hic sua habeant templa & festa ; quarum tamen nulla hic vel vixerit, vel mortua sit. Dubites enimvero, an satis medicè potius hæc scripserit.

39 Errat etenim 1, cum Afram Raticam per Creticam Afram excludit ; quasi simul due consistere non possent. 2, cum alteram volens expungere, non potius Cretensem expungit ; pro qua nihil assertur auctoritatis idonea ; quam Raticam, & Actis fidelibus, & ecclesiarum atatumque ferè omnium testimoniis ac monumentis assertam. 3, cum ait, aut innuit certè, in Actis ejus sinceris legi, non Lechum seu Lycum fluvium, sed Lechum ; quod est contra cædicam omnium fidem. 4, cum ad amnem Letheum in Creta civitatem Augustam collocat, quam nec ibi, nec per totam insulam illam Geographorum quisquam hætenus reperit. Sed hæc minus absurda sunt ; quam quod errat 5, cum Afram à Veneris quaestu conversam asserit fuisse ad fidem Christianam in patria insula à Narcisso, Hierosolymorum episcopo ; ignem autem vivam esse passam circiter annum salutis ecciv. Narcissus enim ille (ut constat ex Eusebio) anno Christi 212 tam decrepitu erat etate ; ut, quia munere suo fungi amplius præ debilitate non poterat, adjutorem in episcopatu divinitus destinatum acceperit S. Alexandrum. Si ergo is Cretam umquam viderit, dudum id antea contigisse necesse est, puta circa initium seculi tertii vel secundi finem. Si verò tunc Afram ibi Veneris quaestu vilitantem invenerit, utique jam tum grandinsulam invenisse dicendus est ; atque adeo

AVCTORE P. B.

E * lege ultimam

* lege noltu-ffer

ut errat ; F

cit-

AUCTORE
P. B.

circiter annum salutis ccciv vetula erat centena-
ria non paulo major; & tamen (ut patet ex *Actis martyrii*) etiam tunc poterat amatoribus ma-
gno pretio expetenda videri. O medicum experi-
tissimum! Quam belle de te ipse canis sub effigie
tua gravissima *Annalibus* prefixa, post col. 1315:
Debueram Chiron dici, qui dicor Achilles;
Vix Chirone minor qui medica arte fuit.

non sine
mendacio,

40 Errat idem 6, imò mentitur splendide,
cum subdit: Id quod saniores historici omnes cer-
tissime, præsertim exteri quoque, attestantur.
Saniores historici omnes? Parùm igitur sanus Her-
mannus *Contractus* in *Chronico* post annum Christi
300? Patum tibi sani (non dicam Rhegino, a-
liique plures, quos tu facile pro tua humanitate
& obvia passim insania, & cucullatos & insanos
appellare possis) parum, inquam, tibi sani vi-
dentur *Joannes Aventinus*, *Annalium Boiorum*
lib. 2 in *Constantino* & *Beatus Rhenanus*, *Re-
rum Germanicarum* lib. 2, pag. 89 in editione
Basileensi anni 1551? Atqui hi omnes absque am-
bagibus Afram in *Ratia* martyrem faciunt; de
Cretica verò ne meminerunt quidem. Ubi ergo sa-
niores isti tui historici omnes? Saltem unicum ci-
tasses: magnam inisses gratiam à Martino Cru-
sio, gregali tuo, qui *Annalium Suevicorum* part.
1, lib. 5, cap. 9, de uno ex paradoxis, hic à
te tam confidenter assertis, exclamat: Quid est
hoc? ... Conciliet, si quis conciliare potest.

Gassarus,

41 Scio, de sola *S. Afra* Cretensi mentionem
fieri à *Petro de Natalibus* in *Catalogo* lib. 7, cap.
28, & 54; scio illum civitatem *Augustam* in
Creta locare circa *Letheum flumen*; ibique *A-
fram* dicere à *Narcisso Hierosolymitano* episcopo
conversam. Sed hunc tu si ex animo sentiebas inter
saniores historicos numerandum, cur appellare
ausus non es? Nimirum delusum videbas virum
optimum non optimo codice: citat enim pro se
lib. 7 cap. 55 (ubi narrationi hinc sua finem im-
ponit) *Adonem* his verbis: Hæc *Ado* ex *Marty-
rologio Hieronymi*: cum in veris *Adonis* exem-
plaribus neque *Mosander* neque *Rosweydnus* ejus-
modi quidquam invenerint. Vel sic tamen hoc te
sanior hic fuit, quod non addiderit vel persecu-
tionem, vel annum ejus martyrii; quem tu in
eodem systemate tam stulte determinas. Non est
ergo etiam hic omnino tuus. Multo minus tui sunt
(quamquam alioqui maxime tui) *Centuriatores*
Magdeburgenses; qui seculo quidem quarto pas-
sam in Creta statuunt *S. Afram*; sed nec de *Le-
theo flumine*, neque de *Narcisso Hierosolymitano*
somniaut; imò episcopum illum faciunt ejusdem
insule *Augustanum*; hoc est imaginaria civitatis
antiquitatem imaginarium; ineptè, fateor; sed mi-
nus tamen insanè, quam tu. *Vincentius Bellova-
censis*, secundam editionem accuratissimam anni
1612, ubique *Retiam* habet; nullibi *Cretam*.
S. Antoninus, *Vincentium* citans, part. 1, tit.
8, cap. 1; § 18 *Retiam* quoque retinuit; se-
mel ibi tamen *Creta* legitur; sed errore manife-
sto; ut patet ex verbis ibidem sequentibus: Sta-
timque rapta à ministris, ducta est ad insulam flu-
vii, qui dicitur *Lech*. Dic ergo, impudens,
quis è sanioribus ante te historicis tecum senserit:
ego nullum invenio; tu omnes debes ostendere,
ut fidem illam summam, qua tua te collegisse te-
statur clarissimus tuus editor, tuearis; hoc præ-
sertim loco, ubi te tam patheticè præfatis testi-
monium veritatis afferre.

42 Verum enim quid saniores hic historicos te-
stes exigimus; cum sani esse non possint, qui ve-
tustis tot ecclesiarum traditionibus tabulisque re-

fragantur; nisi simul iis omnibus ostendantur esse
vetustiores, aut certe vetustiores pro se testes as-
ferre? Hoc autem nemo faciet umquam, donec
ipsum produxerit autographum illud *Martyrii*
S. Afræ, quod seculo quarto conscriptum dixi-
mus, & istud quidem demonstraverit primum,
re vera autographum esse; deinde, idem istud
in hac re autographis manuscriptis, quæ plurima
superfunt, omnibus repugnare. Id si præstitisset
novus iste *Chiron*, hoc est, monstrum centauri-
cum, tum dicere testimonium potuisset. Sed mul-
tum absuit, ut hoc is faceret, qui in hoc ipso
argumento insignite prodidit, quam vel patriar-
um antiquitatum esset ignarus: nam si *Fortu-
natum*, non de cultu solum aut ecclesia *S. Afræ*
apud *Vindelicos*, verum etiam de sacris ejus of-
ficiis, maximo ibidem olim in honore habitis, te-
stantem legisset; non ausus fuisset, opinor, hoc
se scuto defendere: Nec sufficit argumentum à
vetustate cultus, aut fani ipsius apud nos; cum
& *Maria Deipara Virgo* &c. Tum si *Ratiarum*
suarum, sub *Diocletiano* statum novisset col. 1336,
non illis *Constantinum Chlorum* tunc præfecisset ut-
tique, ut principem erga Christianos mitissimum,
cum passa creditur *Afra*; sed *Maximianum Her-
culium*, ad cujus immanem tyrannidem Italia
pertinebat: ad Italiam enim, non ad *Germani-
am Galliamve*, ut aque tum *Ratia* spectaverunt;
uti docent præter alios *Aventinus* lib. 2 in *Con-
stantino*, *Velferus* *Rerum Augusto-Vindelic.* lib.
7 ad annum 304, *Panvinus* in *Imperio Roma-
no Parisina* editionis anni 1588, pag. 238, i-
tem pag. 247 & alibi.

43 Porro veterem *Ratia* secunda delineatio-
nem dat idem *Velferus* ad paginam 196, eam-
dem circumscribens ad Occidentem lacu *Brigan-
tino*, ad Septentrionem *Danubio*; ad Orientem
Oeno flumine, *Alpibus* ad Meridiem; & in-
sulam simul exprimens *Lyci fluvii*, reorum olim
supplicii destinata. Hæc subinde ultra *Lycum*
in continentem versu, Campus modò *Lycius* (vul-
go *Lechfeld*) appellatur. Distat *Augusta* versus
Orientem, ut indicunt *Acta nostra*, secundo mil-
liario; quod nescio an satis rectè *Khammus* part.
1, pag. 61, num. 17, interpretetur per sesqui-
horam: milliarium enim hic more Italico acci-
piendum esse pro mille passibus tantum, voluit
Velferus pag. 496; nota 64, & *Pistorius* in *Si-
gismundi Augustani Chronico ecclesiastico* part. 1,
cap. 7 ad marginem. Loco illi religionem hæc-
tenus servavit condita postmodum ecclesia, quæ ad
nostra usque tempora stetit, inquit *Stengelius* *Re-
rum Augustan.* part. 1, cap. 15; sed modò per-
secutione Suecica à cæsari rebellibus *Gustavanis*.
hæreticis miserè exiit est post mille, trecentos
& triginta annos; eiam palo sive stipite, cui fan-
cta Martyr alligata fuerat, & qui lapideæ colu-
mnæ inclusus erat, deperdito. Errat amplissimi
viri chronologia: cum enim excidium hujus ec-
clesiæ tam ipsemet part. 2, cap. 73, num. 28,
quam *Corbinianus Khammus* part. 1, pag. 421,
num. 142, affigant anno Christi 1632; sequi-
tur, ut eam conditam fuisse credat anno Christi
302, sive biennio ante martyrium *S. Afræ*; quod
repugnat his ejusdem verbis modò recitatis: Lo-
co illi religionem hæcenus servavit condita post-
modum (hoc est post martyrium *Sancæ*, & *Ec-
clesiæ pacem*) ecclesiæ.

44 Surrexit è ruinis ea tandem augustius hoc
seculo, ut narrat *Khammus* part. 3, pag. 107, nota; sed
num. 676; ubi sic habet: Anno mdccii templum
S. Afræ in Campo *Lycio* è fundamentis cum bi-
nis

Loco reli-
gionem ser-
vat ecclesia,

F

à *Succis* di-
ruta; sed
hoc seculo

A nis turribus ædificatum, usque ad tectum perdu-
xit (*Wilibaldus tunc abbas Udalricianus*;) at-
tamen cum, Marte funesto in nostram patriam ir-
rumpente, sub luctuosissimis Bellonæ motibus a-
liquatenus fuisset destructum & rapacibus depræ-
dantium manibus direptum, id, sopitis belli fa-
cibus, reædificans; & quatuor altariibus instru-
ens, altaria columnis gypfatis, marmor imitan-
tibus, picturisque artificiosis decoravit. Insuper
præcellentem statuam S. Afræ ligneam, humani
corporis magnitudinem excedentem, à famosissi-
mo Bendel singulari industria cum ignibus suppo-
sitis sculptam, in principe altari posuit: in dua-
bus turribus adjectis duas campanas, jam ante ar-
morum tumultus à se consecratas, & pendentes,
sed maturè securitatis causâ amotas, iterum sus-
pendit; totumque ædificium sumptuosum anno
MDCXXI unâ cum aris feliciter complevit. In pri-
ma chori ara superiore repræsentatur S. Afra, ceteri
ovis perdita, & inventa: in secunda chori ara
inferiore, tamquam principe, repræsentatur S.

B Afra, martyrium passa: in ara à latere ex cornu
Euangelii exhibetur S. Afra, ad fidem orthodo-
xam conversa & baptizata: in quarta ara ex cor-
nu Epistolæ exhibetur S. Afra glorificata.

magnificen-
tius instau-
rata.

45 Anno MDCXXII (*pergit idem*) die XVII
Maii, feriâ III Pentecostes, à reverendissimo
D. D. Joanne Casimiro Rôls, episcopo Amycla-
no & suffraganeo Augustano, juxta templum S.
Afræ dedicatum, chori ara prima superior con-
secrata est in honorem Christi Salvatoris, ovem
perditam invenientis: secunda chori ara inferior,
& præcipua, in honorem S. Afræ, martyrium
patientis: tertia ara in honorem SS. Narcissi &
Dionysii Afræ avunculi, episcoporum marty-
rum; præcipuè S. Narcissi, Afram ad fidem con-
vertentis: quarta ara in honorem S. Hilariæ, ma-
tris S. Afræ, & ejus sociarum Martyrum, S. A-
fram glorificatam venerantium. In primam aram
Christi Salvatoris, inclusæ sunt reliquiæ SS. Pa-
storis & Felicis martyrum (ex cœmeterio S. Ca-
lepodii) ac S. Donati M. (ex cœmeterio S. Cy-
riacæ M.) Româ transfusæ, cum aliis reliquiis
ex societate S. Afræ, protomartyris Augustanæ:
in secundam aram S. Afræ, inclusæ sunt reliquiæ
de SS. Digna, Eunomia, & Eutropia, ancillis
S. Afræ; de hujus stipite, cui alligata; & de
Sanctis ex ejus societate; quibus additæ sacræ re-
liquiæ de memoratis SS. MM. Donato, Pastore,
& Felice: in tertiam aram SS. Narcissi & Dio-
nyssii, inclusæ sunt sacræ reliquiæ de ossibus S. Dio-
nyssii, & S. Narcissi vestimentis cum aliis sacris
reliquiis ex societate S. Afræ; quibus additæ re-
liquiæ de Donato, Pastore, & Felice. *Hæc vi-
sum est paulo fusiùs describere; ut quisvis intelli-
gat, quanto etiam nunc in pretio sit apud suos
Martyris nostræ palestra.*

§ V. Integritas prodigiosa cor- poris ejus; locus primæ se- pulturæ.

Sanctæ cor-
pus illæ-
sam ab igne,

M Odum, quo martyrio suo Herois nostræ si-
nem imposuit, sic referunt Acta, ut cer-
tò quidem asserant, eam in mediis flammis emi-
sisse spiritum; verum non satis exprimant, am-
bustone, an illæso corpore expiraverit: neque
enim id extra omne dubium ponunt num. 20 hæc
verba: Invenit sanctæ Afræ integrum corpus;
Augusti Tomus II.

cum integrum dici possit, cui partium nulla de-
est, tametsi vel plures earum vel omnes offensa
sint. Læsum tamen illud igne non fuisse, affir-
mant Velserus pag. 492 not. 56, multum in hanc
rem congerens exempla similia, & Stengelius part.
I, cap. 16 & sequenti; imò in Officio ejus per
diocæsim Augustanam proprio, ad diem VII Au-
gusti, quotannis legitur: Ejus corpus ab ignis in-
cendio nihil læsum, miraculisque clarum; Au-
gustæ in æde S. Udalrici requiescit. *Gravis hæc
sanæ auctoritas; non tamen certa; primum, quia
corpus illud neque Velserus, neque Stengelius vi-
dere potuerant; imò sarcophago marmoreo, qui
à seculo XI ad hoc usque tempus (ut Khammus
ait part. I; pag. 177, num. 11) apertus num-
quam fuit, oclusum; deinde, quia non appa-
ret; textum ex Officio recitatum, aut alium æ-
què clarum, valde antiquum esse, aut ab omni-
bus etiam Augustanis receptum. Videtur ergo id
arreptum ex traditione; sed non satis constanti:
nam adustum corpus fuisse, tradit Chronica Au-
gustensis antiqua apud Freherum ad annum 1064;
adustum quoque, integrum tamen, Sigismundus,
apud Pistorium, part. I; cap. 7, pag. 596 &
cap. 11, pag. 601; & in appendice Chronici sui,
pag. 612; atque hunc paucis abhinc annis secu-
tus est Khammus loco mox assignato, num. 7:
qui tamen part. 3; pag. 2 scribit, Afram fumo
suffocatam fuisse, corpore incorruptè conserva-
to. Conciliari potest utraque sententia; si per ad-
ustionem dicamus auctores illos aliud nihil in-
tellectum voluisse, quam sumi nigredinem cor-
pus obsuscantem.*

47 At quando sepultum fuit pignus illud, sepulcrum
materiam pietati ac solatio tam insigni prodigio re-
lictum? Sine dubio eadem die, qua mater Afræ
ancillis evolavit in celum: id enim Acta te-
stantur num. 21. At hoc ipsum quando contigit?
Si eadem Acta perpendas, omnino id accidisse di-
ces postridie, quam passa est Afra: nemo nam-
que impediēbat, quia jam discesserant milites;
rem urgebant ancillæ, puerum ad Hilariam tam
properè destinantes, ut is ne expectandam qui-
dem sibi cybaram crederet; sed Lycum natatu
trajecerit, ita celerius evolaturus ad matrem,
utique ad exsequias maturandas, dum apud Mar-
tyrem ancilla excubarent: neque enim hæc recep-
sisse dicuntur ante sepulturam. Quis autem hoc re-
rum articulo tergiversatam credat Hilariam ul-
trà quam necessitas exigebat, ut Filia; tam glo-
riosa morte defuncta, justa persolveret? Cum er-
go statim subjungitur: Et venit nocte cum sa-
cerdotibus Dei, & tulit corpus ejus, & posuit...
in memoriam &c.; manifestè intelligenda est nox
martyrii Afræ proximè consecuta. Atque hic
sensus Actorum tam evidenter elucet, ut in Legen-
da Sancta ad diem VII Augusti voci nocte addi-
ta legatur vox proxima in Breviario Spirensi an-
ni 1478. Itaque illi vim prorsus intulisse ex-
istimamus Velserus pag. 494, not. 62; & Sten-
gelium part. I, cap. 18; dum sepulturam hanc
differunt usque ad diem XII Augusti; idque ar-
gumento, quod modò consutabimus.

48 Sic arguunt viri ambo eruditissimi: Se-
pulta est S. Afra eodem die, quo Hilaria, cum
ancillis ejus; martyrii coronam accepit: hanc
autem accepit Hilaria die XII Augusti: hoc igitur
& Afra sepulta est. Prima propositio certa est
ex Actis. Secundam ex eo probant, quod Hilari-
æ ac sociarum natalis sive martyrii celebretur
die XII Augusti; unde consequi putant, ut olim
eodem die re ipsa martyrium fecerint; & satis
qui-

AUCTORE
P. B.

quidem rectè, si simul ostendissent, semper illo die, & non alio, martyrium istud fuisse in Ecclesia celebratum: quod cum nec fecerint, nec facere poterint, collectio corrui. Negamus ergo, natalem SS. Hilaria & sociarum olim separato Officio aut festo fuisse cultum die XII Augusti; cum testetur Khammus part. 3, pag. 34, num. 120, id primum institutum fuisse sub Eginone abbate Udalriciano, qui presuit, ut ante monuimus, ab anno Christi 1109 usque ad 1122: ante hoc tempus existimamus Hilariam & ancillas, tamquam Afræ in martyrio socias, eodem die atque Officio, quo Afram ipsam, tantummodo honoratas fuisse Augustæ; id quod patet (ut nihil de Rabano dicam) cum ex veteri ejusdem cœnobii Martyrologio, quod inter Hieronymiana contracta tertium dedimus, diximusque circa seculum XII fuisse concinnatum; & in quo de S. Hilaria ancillivæ ad XII Augusti verbum nullum est; tum ex antiquis aliarum apud Germanos ecclesiarum Breviariis, ut Spirensi anni 1478, Moguntino anni 1495, Constantiensi anni 1575, Wormatiensi anni 1576, &c., in quibus die VII Augusti simul celebrantur martyria SS. Afræ, Hilaria & sociarum uno eodemque Officio, extra quod nulla istuc uspiam de Hilaria sociisque fit mentio.

49 Quæres, quid moverit Eginonem primum, ut à festo & Officio S. Afræ separaret Officium ac festum SS. Hilaria & comitum ejus; deinde, ut hoc ad diem Augusti duodecimum defigeret. Respondedo, festo atque Officio peculiari SS. Hilarie & sociarum instituendo occasionem verisimiliter præbuisse inventionem corporis S. Hilaria, qua sub eodem Eginone contigit: diem verò XII Augusti utrique delectam fuisse præ aliis; quia illo die memoriam earum dudum ante in suis Martyrologiis consignaverant Notkerus & Usuardus, Adonem secuti, ejusque verbis usi. Sed Ado, inquis, quid secutus est? In elogio nihil, quod sciam, præter Acta nostra. Cur ergo elogium istud reposuit die XII Augusti potius, quam alio? Nisi me fallit apertissima conjectura, non aliam id fecit ob causam, quam quod illo die in Martyrologio quodam veteri, ut Hieronymiano apud Florentinum, invenerit notatam Hilariam aliam, Claudii tribuni conjugem; quam judicaverit ad mensum Augustum neutiquam pertinere; sed ad diem tertium Decembris, quo illam ipse annuntiat: ad Augustum autem ex Actis nostris spectare noverat martyrium Hilaria nostræ: hanc ergo illius loco reponendam censuerit. Ne verò Actis nostris repugnare videretur differendo S. Afræ sepulturam a die V usque ad XII Augusti, dissimulatis verbis, quibus Acta restantur, eadem die, quando sepulta est Afræ, Hilariam & comites martyrii coronam accepisse, sic eam laudare maluit: Eodem die (XII Aug.) S. Hilarie, matris S. Afræ; quæ cum ad sepulcrum illius excubaret, ibidem pro fide Christi à persecutoribus igni tradita est cum Digna, & Eumenia, & Euprepia, quæ fuerant puellæ S. Afræ. Vitavit igitur difficultatem; ut Hilaria hujus natalem tanto liberius differre posset ad illum diem, quo notatam ab antiquiore Martyrologo repererat Hilariam aliquam; & sic illum correxisse potius, quam ab eo recessisse videretur; cum alioqui nec diem illum expressis verbis Acta determinassent, neque piaculum esset natalem incertum, ad certum diem ex conjectura reducere. Utrumque res habeat; cedere debet Actis nostris Adonis tanto junioris auctoritas: licet enim illa suis insinuet, Hilariam cum ancillis tantummodo deprehensam

C

in monumento fuisse; adeoque ibi, post peractas exsequias ac sacerdotum discessum, usque ad lucem excubuisse; ul' erius tamen excubias hæc protendi non sinunt.

50 De loco istius monumenti sic Acta num. 20: Non fuit Et tulit (Hilaria) corpus ejus (S. Afræ,) & posuit secundo milliario à civitate Augusta, in memoriam, quam sibi suisque construxerat. In qua verba commentator noster pag. 497, not. 65, ita scribit: Locum, quantumvis diligenti investigatione, hæcenus assequi non potui: neque spes est in posterum: nam cum sanctæ Martyris corpus per diu ignoratum, ante annos amplius DC in ea, qua hodie colitur, ecclesia à S. Udalrico episcopo inventum fuerit; necesse est fateamur, translationem ex primo sepulcro multo prius profectis retro temporibus contigisse; & ex eo memoriam negligi coepisse: quam dudum vetustate collapsam, & quidquid ejus supra solum exstabat (si quid exstabat) hostium incurfione (plerasque aeger Augustanus expectus est) dejectam * crediderim. Profectò si ulli is antiqui exemplaris lectione juvarer, lubens pro his verbis: "Posuit secundo milliario de civitate Augusta;" substituerem: "Posuit, sicut, vel aliquid simile. Et intelligeremus prope civitatem Augustam, secundo milliario à passionis loco. Id conveniret solo ecclesiæ, in qua hodie Afræ condita; quin ipsi cryptæ, quæ in ecclesia religione celebris. Hæc enim loca extra urbem illo seculo. Sed cum libri manuscripti omnes vulgatam editionem tueantur; correctio nimis fortasse audax. Cogitandum tamen.

51 Cogitavit amplissimus Stengelius Rerum Augusto-Vindelic. part. 1, cap. 18; & codicem tandem unum natum; Salva igitur res, inquit; inventus est liber, pro lectionibus matutinalibus ante centum & quinquaginta annos (hoc est ante annum Christi 1497) ex multo vetustioribus elegantia manu transcriptus, qui lectionem, quam initio hujus capituli posuimus, præferat: posuerat autem hanc: Et venit nocte cum sacerdotibus Dei; & tulit corpus ejus secundo milliario de civitate Augusta (sic habent exemplaria correctæ;) & posuit in memoriam, quam sibi suisque construxerat: Ubi observa, parentesim quoque ad lectionem illam pertinere, non à Stengelio insertam esse; cum eodem, quo cetera, caractere distinguatur. Ex hoc textu ita colligit auctor: Unde manifestè intelligimus, eam (S. Afræ) prope civitatem Augustam secundo milliario à passionis loco positam, et ipso loco, quo hodie, conditam, neque umquam aliò translata fuisse. Sed non videmus imprimis, unicum illum codicem, & adeo quidem recentem, præferendum esse ceteris prorsus omnibus, qui Breviariis antiquis, Vincentio Bellovacensi, Mombratio, Wicelio; Velsero, Ruinartio, nobis denique tanto numero præluxerunt. Deinde esto tantisper, si lubet, ea lectio sola fidelis. Quo pacto inde extundi potest collectio Stengelii? Afferit enim illa quidem, sublatum ab Hilaria fuisse corpus Afræ à loco martyrii, duobus milliariis ab urbe distito, & positum in memoriam, quam sibi suisque construxerat; sed non indicat, quo loco memoria illa sive monumentum fuerit, propius, an remotius ab urbe, quam Campi Lycii. Solebant autem veteres monumenta condere non tantum ad secundum, verum etiam ad quintum, imò & ad nonum ab urbe lapidam, & ultra, prout prædica vel fundos habebam: ut videre est apud Kircherum in Latio, alioque.

D

Non fuit
autem primum
conditum* f. deje-
ctum

E

F

prope ur-
bem, ut qui-
dam volunt;

A sed ad se-
cundum ab
ea milliare;

52 Stengelio favet apertius Catalogus episcopo-
rum Augustanorum & abbatum S. Afræ, secu-
lo, ut apparet, duodecimo scriptus, editusque
à Joanne Georgio Eccardo in Corpore historico me-
dii ævi tom. 2, col. 2239; ubi dicitur corpus
S. Afræ ab insula Lyci relatum fuisse, & in pro-
pria possessione, ut antiquis erat moris, juxta do-
mum suam ad australem (suburbii Augustani)
plagam conditum. Quamquam qua hac auctoritas,
ut vel comparari possit ad Acta nostra? Licet er-
go hac opinio nunc apud Augustenses invaluerit;
nos cum Velfero ignotum hactenus esse sepulcri in-
stius locum putamus; sed tamen secundo ab urbe
milliario distitum: neque credimus in eo diu quie-
visse Martyrem nostram; sive adificium tumulo
impositum deflagraverit, sive non. Certè locus il-
le, jam ethnicis proditus, nec depositis tam pre-
tiosis, neque Christianis, tum orationis ergò ad
Martyrum sepulcra & consuere & excubare soli-
tis, tutum esse poterat receptaculum: quod satis
erat cause, ut inde continuo & Afræ; & Hila-
ria, & ceterarum, ibi cum Hilaria exstincta-
rum, corpora ad ignotum gentilibus latibulum
comportarent. Latibulum verò illud si quis volet
urbi vicinum fuisse, imò illo ipso loco situm, ubi
postmodum adificata fuit ecclesia S. Afræ, non
refragabimur.

est jam ille
locus ignore-
tur.

53 Porro istud quis intelligat, quod auctor an-
onymus (Mabillonius Gerhardum nominat; nec
temere) Vita S. Udalrici ex eunte seculo x, in
textu num. 58 max recitando, hac Actorum no-
strorum verba, quibus primum S. Afræ sepul-
crum, sive locus collocationis corporis ejus assi-
gnatur secundo milliario à civitate Augusta, &
retinuerit, & referre potuerit ad ecclesiam ipsius,
tum civitati tam propinquam, ut sequenti seculo
ejusdem inclusa mœnibus fuerit? Retinuerit, in-
quam: nam quod ait Velferus, in autographo
suo Vita Udalriciana verbis his in textu positis,
à civitate Augusta, in margine substitui ista, à
loco ubi passa est, id ad biographum illum perti-
nere non potest; primò, quia fatetur editor, no-
tam istam marginalem alia manu notatam esse;
secundò, quia verba ista marginalia non leguntur
in Actis S. Afræ, qua tamen auctor ille al-
legat; tertio, quia non leguntur in ullis aliis
Mss. exemplaribus Vita ejusdem Udalriciana, qua
vel nos die iv Julii secuti sumus, vel ante nos
Mabillonius. Quid si ergo per auctoris oscitantiam
omissum fuerit verbum unum alterumve, & sic
scribere voluerit: Et locum collocationis corpo-
ris ejus [qui primò fuerat,] sicut in scriptura
Passionis ejus est scriptum, ab Augusta civitate
in secundo milliario, in ecclesia monstravit? Cer-
tè sic restitui locus Anonymi potest; alioqui ma-
nifestè corruptus, & ideo, ni fallor, à Bernone
abbate, qui Vitam illam seculo xi elimandam sus-
cepit, omnino expunctus; ut vide apud Velfe-
rum cap. 15 pag. 609.

§ VI. Revelatio sepulcri & inven-
tio; reliquæ; miracula.

Tumulus
Sanctæ olim
in ecclesia
sua celebra-
rimus,

Constat ex dictis de Venantio Fortunato, an-
tistite Pictaviensi; non modo notum apud
Augustenses inclinante seculo sexto S. Afræ sepul-
crum fuisse, sed etiam à peregrinis inter celebri-
ora Sanctorum per Occidentem sacraria habitum
ac frequentatum. Qua verò occasione & ista pie-
tas refrixerit postea; & sacrum illud pignus abs-
Augusti Tomus II.

conditum ita fuerit, ut ne latebrarum ejus qui-
dem ulla seculo decimo apud ipsos Augustanos su-
peresset notitia, definire non possumus: non igno-
ramus tamen, variis periculis, calamitatibus, di-
reptionibus, ruinis adem illam obnoxiam per ea
tempora fuisse: nam S. Wülfepus episcopus Au-
gustanus (sive seculo VII, ut majores nostri pu-
tarunt ad diem XVIII Aprilis; sive VIII florue-
rit; ut contendunt alii) illam ex cineribus exci-
tasse dicitur apud Khammum part. 1, pag. 81,
Stengelium part. 2, cap. 3, aliosque. Iterum ar-
fisse legitur; inquit Herrfelderus in Basilicâ SS.
Udalrici & Afræ; part. 1; cap. 6, sub princi-
patu Caroli Magni, . . . occasione bellicorum tu-
multuum; quos Tassilo, Boiorum dux, excitâ-
rat. Addit verò; instauratam fuisse per S. Sim-
pertum; quod etiam in hujus Vita tradit Adil-
bertus apud Bernardum Pezium Thesauri aucto-
ratorum novissimi tom. 2, part. 3, col. 358 &
seqq. Sedisse autem Simpertus Augusta creditur
ab anno 788 ad 818. Pergit ibidem Herrfelde-
rus: Quies deinde fuit aliquamdiu; sed semper
incerta; nec sine minis hostium. Ii fuerunt Hun-
gari &c. Sanè in tanta rerum vicissitudine mirum
non est, id accidisse tumulo Martyris nostræ, ex-
tra urbem collocato, quod permultis aliis, tu-
tiore etiam loco servatis, contigisse scitur; ut
paulatim scilicet ignorari cœperit, qua ecclesia
parte conditus esset obrutusque; maxime si ruinis
veteribus non omnino sublatis imposita fuerit ab
instauratoribus novi moles adificii; quod ibi ali-
quoties factum esse, patuit animò circiter 1466;
quando narrat Sigismundus Religiosus part. 2,
cap. 6, effossis ejusdem loci fundamentis, inven-
tum fuisse triplex per totam ecclesiam pavimen-
tum, unum altero semper altius.

AUCTORE
P. B.

E

57 Quandocumque verò abstrusus fuerit ille
thesaurus; certò S. Udalricum latuit, qui erga
S. Afram mirificè semper affectus, Augustanam
ecclesiam ab anno 923 usque ad 973 gubernavit,
in eaque insuper ante annos quindecim, quam e-
piscopatum susciperet, sub Adalberone aliquam-
diu camerarius fuerat. Testatur id auctor coævus
in ejus Vita, Julii tom. 2, pag. 111, num. 50:
cum enim, ut ibi refertur, iterum hujus Mar-
tyris ades Hungaricis facibus (anno Christi 955)
conflagrasset; nec reparari tam citò illam sinerent
afflictissima tempora, quin æquatis solo neglectis-
que ruderibus jam sese passim gramen infudisset;
S. Udalricus de celo fuit admonitus, ut domum
S. Afræ reedificare non tardaret. De cuius instau-
ratione cum sapissimè tractaret, qualiter congru-
entissimè fieri potuisset; & qualiter sub positio-
ne * cryptæ orientalem plagam ecclesiæ conveni-
entissimè decoraret; & nullus certitudinis effectus
ei animo irrepisset; continuis orationibus & jeju-
niis cum domesticis & religiosis presbyteris devo-
tissimè misericordiam Dei secretò deprecari cœ-
pit, ut ei monstraretur locus, in quo corpus S.
Afræ collocatum fuisset, & si cryptam in eo loco,
tibi voluntas ejus complacuit, fas componere ma-
neret. Audis, quam ignotus sepulcri locus tum
fuerit: nunc accipe, qua ratione sit revelatus:
hanc enim ibidem numero sequente sic auctor idem
exponit:

omnino tæ-
pit ignorari
post seculum
6

F

* f. und
voce, sup-
positione

58 Ut orationem ejus & jejunium ad aures Do-
mini pervenire dubium non esset, secundum can-
tationem sancti David prophetæ: Ecce oculi Do-
mini super justos, & aures ejus in preces eorum;
quadam nocte in visu ei sancta Afra apparuit, &
locum collocationis corporis ejus; sicut in scri-
ptura Passionis ejus est scriptum, ab Augusta ci-
vitate

asque ad se-
culum 10
provehit;

AUCTORE P. B.

*i. e. cathedralli

quando S. Udalrico locus revelatus fuit,

B

C

sed non re-fossus, sub quo tumulus latebat;

vitae in secundo milliario, in ecclesia monstravit. Cryptam autem in praedestinato loco fieri prohibuit propter Sanctorum reliquias, quae in illo loco in requie diem expectare debent iudicii. Hac revelatione perdoctus, quid sibi esset faciendum, muros, ex maxima parte ab ignibus depositos, cum magna festinatione reaedificare fecit, & priori altitudini mensuram unius cubiti superposuit, cryptaque congruenti occidentalem partem ecclesiae decoravit, super aedificia, in sua praesentia cautè mensurata, summo studio incidere & adducere praecipit, & non tardavit, donec imbricibus eam ex toto cooperuit, & interiùs aedem ecclesiae laqueariis vestivit, lucidà picturà decoravit, & ornamenta ecclesiae, quae propter barbaros in civitatem fuerunt deportata, & in matrici ecclesia servata, restitui fecit. *His placet ibidem sequentia claritatis causà subungere:*

59 Quam in magna observatione Dei ille locus orientalis partis ecclesiae semper maneat, certis sit indicis manifestatum, hic mihi congruum videtur innectere. Quidam hortulanus, nomine Adelpoldus, ibi deambulando inter gramina, speluncam invenit; in quam intrans, formosam aediculam sub terra muratam conspexit; & veniens nuntiavit episcopo, dicens: In hoc loco possum olera mea & alia necessaria reponere. Cui ille respondit, denuntiando dicens: Si hoc facis, sensum & sospitatem membrorum tuorum te perdere, dubium non est. Hortulanus autem verbis episcopi non credens, sine ejus scientia praefatas res in eandem speluncam congregare cepit. Hoc faciendo sensum cum auditu & visu perdidit. Hoc autem cum episcopo nuntiatum fuisset, iussit adduci sibi hortulanum, & dixit ei: Quare occupare voluisti istum sanctum locum, spernendo meum praecipitum? Cui ille, quamvis sensu caret, Non inficior, ait; scio enim, quod pro illo reatu, quod mandatis tuis non obedi, istam tribulationem incurri. Cujus tribulationibus benevolus episcopus condolens, indulgentiam ei cum benedictione donans, Deo concedente, sanitati restituit. Mirabile dictu! Ille hortulanus postea illam speluncam nullo modo invenire potuit. Postea autem episcopus, pollicentibus accersitis, in australi parte exterioris muri ecclesiae, sepulcrum sibi fodere, & exterius muro cingere, & perrupto muro ecclesiae, arcum muratum desuper curvare praecipit, & arcam aptam componere ad cooperiendum corpus in sepulcro; & insuper tabulatum densum, longo tempore impunitabile, cauta conjunctione vinctum, superponi decrevit. His praeparationibus exsequiarum suarum perpetratis, omni hebdomada dehinc ipsum locum die Veneris visitare, & ibi hostias immolare consuetus erat, si alia aliqua ei occupatio vel absentia impedimentum non fecit.

60 *Hec inde paulo fusiùs; ut observes, primo, ecclesiam illam satis diu fuisse dirutam, antequam ab Udalrico restitueretur; quandoquidem jam istic herbae succreverant, cum inambulans ruinis hortulanus, speluncam jam dictam invenit, idque sub S. Afræ choro, sed adhuc prostrato; ut asserit Sigismundus part. 1, cap. 10: falsum tamen esse, quod col. 1378 affirmat Gassarus his verbis: Restauravit etiam idem noster Udalrychus S. Afræ sacellum, ultra centum jam annos vepribus & situ extra civitatem horrens: arserat enim sacellum illud, seu potius ecclesia, anno Incarnationis Domini nostri J. C. DCCCCLV (hoc est, anno tantum octavo decimo circiter ante obitum ejusdem antistitis) ut*

ante alios plures docuit scriptor coetaneus in Vita, de qua nunc agimus, S. Udalrici, pag. 110, num. 46. Secundo, neque in spelunca illa, neque in adicula subterranea inventum dici sepulcrum S. Afræ (quamvis sub eadem ecclesia parte orientali sine dubio conditum esset:) nam post repertam istam speluncam & adiculam, Udalricus, jam jam loci restorationem aggressurus, nondum noverat, quia templi parte defossam illud lateret. Tertio, non aliud per apparitionem edoctum hic dici S. Udalricum, quam quod rogarat, tamquam novo aedificio rectè ordinando necessarium; nempe, ubi locus esset, sub quo lateret sepulcrum S. Afræ; tum, an cryptam expediret construere, ubi chorus fuerat, in orientali parte ecclesiae: hoc ergo prohibitum dicitur ab apparente Sancta; ille monstratus quidem, sed non re-fossus, non apertus; nedum re-fodiendus. Non vidit igitur sepulcrum aut reliquias S. Afræ Udalricus; sed locum, sub quo debebant; & has, non secus atque alias aliorum Sanctorum, ibidem conditorum, exuvias iussus est intactas relinquere. Itaque hac sacri tantum latibuli revelatio fuit; non corporis aut sepulcri inventio; adeoque nimium asserit Khammus, vir cetera diligens, dum Hierarchia sua part. 1, pag. 133, num. 36, ita de S. Udalrico pronuntiat: Sacrum ejus (Afra M.) corpus, ipsamet sancta Martyre revelante, inventum, debito honore & decore tumulavit. Quarto denique, cum dicitur postmodum S. Udalricus quot hebdomadis in illo loco sacrificasse, id intelligi oportere, non de ipso monumento S. Afræ; sed de ecclesia vel choro, sub quibus illud inter alia jam noverat delitescere.

61 Et verò importuna fuisset ac valde periculosa depositi tam pretiosi productio publicaque notitia, quamdiu istis casibus, quibus jam toties succubuerat, obiecta manebat ecclesia: mansit autem, donec urvi, ampliatis ac circumdeditis manibus, fuit inclusa; quod accidisse narrat Hertfelderus part. 1, cap. 2, sub Adalberone, ejusdem abbate septimo, qui praefuit ab anno Christi 1050 usque ad 1064, aut sequentem potius, ut Khammo placet. Itaque post dilatatum ea parte Augustinense pomerium, partemque adeo imposterum ecclesia jam dicta securitatem, istic abdita regi primum sacraria coeperunt; sive sub Henrico II, sive sub Embricone, episcopis Augustanis; quorum primus creditur sedisse ab anno 1047 usque ad 1064, quando alter successit, & sedem tenuit annis quatuordecim. Et sub Henrico quidem id ita contigisse statuit Sigismundus part. 1, cap. 11: Sub eo dum ecclesia S. Afræ ampliori spatio extenderetur, inventum est corpus S. Afræ, membris integrum, in sarcophago lapideo miræ magnitudinis, habens adhuc vestigia adustionis; & sic integrum inclusum ponitur in eum locum, quo nunc (anno 1483) colitur, & ubi fuera inventum. Ob quam causam maxima multitudo confluebat Augustam. Sanctus etiam Udalricus magnis conruscabat miraculis. Cum autem oblationes fierent notabiles à populo, idem Hainrichus episcopus nitentur sibi appropriare; sed conpulsus fuit per Apostolicum Alexandrum à ceptis desistere. Imò morti proximus, ut ibidem subjicitur, reliquit ad locum istum pro satisfactione certam summam successori suo Embriconi..., sub quo de S. Afræ corpore integro, unius pollex pedis Colonienfis episcopo, & alter Hainrico imperatori ad Spiram deferendus datur &c.

62 At Sigismundo non paulo antiquiores asserunt,

D

E

re-fossus verò & apertus hic fuit

F

A mant, sub Embricone adem illam simul innovatam fuisse, simul inventa SS. Afræ & Eutropiæ corpora: sic enim habet auctor catalogi episcoporum Augustensium, qui sub Embricone collectus videtur, quia in eo desinit: nam quæ sequuntur, secunda manu adjecta sunt, inquit Mabillonius in Actis Sanctorum Ordinis sui, Sec. 5, pag. 477, ubi illum exhibet: sic, inquam, habet catalogus ille de Embricone: Hic primo ordinationis suæ anno, qui est ab Incarnatione Domini MLXIV, datis ab antecessore ejus 1 talentis, ecclesiam sanctæ Afræ à fundamentis destruxit; & repertum est corpus sanctæ Eutropiæ in plumbeo sarcophago pridie Kal. Maii: corpus verò sanctæ Afræ in lapideo sarcophago miræ magnitudinis integrum, & quodam cæmento obductum (*Adi annotata inferius ad cap. 2, lit. k*) repertum est iv Nonas ejusdem mensis, Consonat per omnia catalogus alius seculi duodecimi apud Eccardum, de quo superius memini, num. 52. De inventione corporis S. Afræ ex antiquis codicibus exscripsit hæc Velserus pag. 503:

B 63 Post hæc (quæ ex ipso fonte scilicet supra narravimus de revelatione sepulcri S. Afræ facta S. Udalrico) anno dominicæ Incarnationis MLXIV Embrico, episcopus Augustensis, datis ab antecessore suo quinquaginta talentis, ecclesiam beatæ Afræ à fundamentis destruxit; & inventum est corpus ejus in lapideo sarcophago, de quadro miræ magnitudinis; & locatum est in eo, ubi adhuc veneratur, loco. Anno autem, felicis memoriæ Coloniensis archiepiscopus, prælibatum aristitem supplex rogaverat, ut munus aliquod de cineribus tantæ Martyris sibi dignaretur impertiri; felicem fore credens suam civitatem, si talibus ditaretur reliquiis. Cujus precibus annuit episcopus: & veniens Augustam, convocat prælatos ecclesiarum & fratres cœnobii sanctæ Afræ; absque illorum consilio & voluntate quidquam agere, inconsultum fore decernens. Igitur cum magno timore aperto sarcophago Christi Martyris, corpus ejus integrum repertum est, & quodam candidissimo cæmento obductum. Auferens ergo solum articulum pollicis in pede venerandus pontifex, teste clero & populo, Coloniæ cum summa direxit reverentia. Nec mora, clauditur sarcophagus; & in loco, ubi nunc veneratur, ut prædiximus, decenter erigitur.

C 64 Evolutis post hæc aliquot annorum curriculum, Henricus imperator ecclesiam Spiræ construxit, quam in honore beatæ Afræ dedicari fecit. Agebat ergo apud Augustanum episcopum Hermannum multis precibus, ut aliquid reliquiarum sanctæ Afræ illi mitteretur. Pro qua re licet episcopus pavore nimio angeretur, tamen abbatem cœnobii sanctæ Afræ & clerum convocavit, rogans, ut, quid agendum esset, decernerent. Qui dixerunt, imperatoriæ quidem majestati non contradicendum; sed priusquam sibi magna portio corporis beatæ Afræ tollatur, mortem se velle subire, in commune profitentur. Ventum est denique ad sepulcrum Martyris: & milites quidem civitatis fores ecclesiæ armati custodiunt; & in ecclesia circumquaque consistentes, diligenter attendunt, ne magna pars corporis tantæ Martyris ab episcopo vel à sacerdotibus auferatur. Audiens autem episcopus à senioribus cœnobii, jam pridem unum articulum pollicis in pede ab antecessore suo sublatus, decernit alterum articulum in eadem pedis parte auferendum. Modicum itaque revoluto lapide, quo sarcophagus clauditur, alter articulus pollicis in pede auferitur; & exten-

ut vetustiora monumenta restantur.

Articuli duo pedis dantur, unus Annoni ep., alter Henrico imp.

plò lapis reponitur, ferreisque ligaminibus compaginatur. Ascendens itaque episcopus eminentiorem locum, universis ostendit particulam sublatus de corpore Christi Martyris: & ita omnes læto animo redierunt ad propria. Cujus pars major transmissa est Spiram imperatori; altera remansit ibi. A die autem inventionis corporis beatæ Afræ, quæ est vi Kal. Aug., duabus tantum vicibus referatus est sarcophagus. Et nihil amplius inde sublatus est, nisi quantum hic commemoravimus: quod nostræ memoriæ tradiderunt seniores, qui & rei gestæ interfuerunt.

E 65 Ad hæc nota primò cum Velsero, scriptoris hujus ætatem ex eo colligi, quod testes laudet monachos, qui rei gestæ sub Henrico IV interfuerunt versus finem seculi xi, cujus anno nonagesimo sexto Hermannus insulas Augustanas est consecutus; vel sub initium seculi xii, cujus anno quinto imperium, anno sexto vitam amisit Henricus. Habemus hic ergo tria testimonia opposita uni Sigismundo, eoque tribus ut minimum seculis antiquiora. Nota secundo, cum hæc tria testimonia de anno consentiant & episcopatu Embriconis, sub quo inventum fuerit Martyris nostræ corpus; errare chronologos illos, qui Embriconis decessorem Henricum sedisse statunt usque ad diem tertium sive Augusti sive Decembris ejusdem anni 1064: sic enim hæc inventio vel non incidisset in annum illam; vel Embriconi, qui festo Purificatæ Virginis inauguratus est, adscribi non posset; quorum utrumvis testibus hisce nostris antiquissimis repugnat. Nota tertio, non convenire inter eosdem illos testes de die ac mense inventionis: nam catalogi ambo illam assignant sexto Nonas Maii; at scriptor Velsarianus, sexto Kal. Augusti, quo die diximus, eam nunc celebrari quotannis in cœnobio Udalrico-Afranò Augustæ. Catalogi tamen prioris auctoritas potior videtur; tum quia vetustior est, tum quia secundum omnes repertum est sepulcrum hoc, dum vetus ecclesia funditus destrueretur ad novam à fundamentis erigendam; cui operi certò opportunus erat primum ver, quam ætas media. Aut si mavis, utramque sententiam concilia, priorem intelligendo de inventionem sarcophagi S. Afræ, quæ contigerit sexto Nonas Maii; posteriorem de inventionem corporis in sarcophago, qui fortè apertus non fuerit ante sextum Kal. Augusti:

F 66 Nam notandum est quartò, videri aliquamdiu inventum fuisse sarcophagum, priusquam aperiretur; cum bis tantummodo ante seculum xiii apertus fuisse dicatur; primò, ut Annoni reliquias postenti; & iterum, ut Henrico imperatori, eas itidem postulanti, fieret satis: Annonem autem credibile non est eas poposcisse, nisi postquam intellexisset, inventum esse sarcophagum; potuit ergo ejus gratiâ referatus primum fuisse sarcophagus, ad eximendas ipsi reliquias, & sic inveniri corpus, idque tribus fere mensibus post arca inventionem, adeoque sexto Kal. Augusti. Notandum quintò, mirum non esse, quod Henricus imperator reliquias & petierit & obtinuerit ab Hermanno, utpote schismatico à schismatico sibi suisque tum devotissimo. Sed unde hæc imperatorem illum religio inceserat, ut S. Afræ adem destrueret; tum ut expeteret ejus reliquias? An hanc hauserat à S. Annone, suo pridem institutore atque imperii ministro; an ex eo; quod circa annum 1084 præter spem civitate Augustana positus, id S. Afræ acceptum retulit, quia in ejus pervigilio acciderat? Porro adem illam factum fuisse in ecclesia cathedrali Spirensium,

Quo mense ac die contigerit hæc inventio;

E

F

Et an simul inventa, simul aperta fuerint?

AUCTORE
P. B.

cenfet hic Velferus, post Guilielmum Eysengreinium in Chronico Spirensi, fol. 192 & 201; hic tamen in istius ecclesia thesauro sacro, quem describit à folio 30, de hisce reliquiis S. Afræ non meminit.

item quoties
aperta fue-
rit; tum
quid sentia-
tur

67 Notandum sextò, quod de suo tempore asseverat auctor Velferianus, hoc idem anno 1709 de sua etate Khammum asserere Hierarchia Augustana part. 1, pag. 177, num. 11; ubi de reliquiis Henrico datis locutus, hac subdit: Post hæc peracta, sarcophagus S. Afræ ocellus, & numquam amplius usque ad nostra tempora referatus fuit, in evidens argumentum, sacras reliquias in aliis sacris locis, quasi de corpore hujus S. Afræ avulsas, esse venerandas tamquam reliquias alterius S. Afræ (verbi gratiâ, illius, quæ sub Adriano imperatore martyrium passa Brixia; aut S. Afræ, Papiæ in ecclesia S. Maroli sepultæ;) vel esse venerandas, tamquam reliquias de Sanctis ex societate S. Afræ, non tamquam de ipso hujatis sanctæ Martyris corpore acceptas; integro sancto corpore Augustanæ sanctæ Afræ (exceptis duobus pollicis pedis articulis) in templo S. Udalrici quiescente. Hoc si tam certum est & evidens, quam hic adstruitur, abjudicanda profectò plures erunt reliquie, & alteri tribuenda, qua hætenus de corpore hujus Martyris esse credita sunt; ut os illud de S. Afræ, quod inter reliquias ecclesia cathedralis Augustana idem scriptor enumerat ibidem pag. 488, sed hanc addens parenthesis: (Forfan de una Sancta ex Societate S. Afræ:) item caput S. Afræ M. concrematum, quod inter metropolitanæ Pragensis ecclesia reliquias Karlsteinenses recenset Pessina in Phosphoro pag. 413, & pag. 426 S. Afræ M. aliquot frustra magna de capite semicombusta, & aliæ plures partes: item illa (si tamen sunt partes corporis) quas idem refert pag. 115, reliquiæ S. Afræ; tum, qua à Gelenio tribuuntur apud Colonenses ecclesie S. Maximini de S. Afræ martyre, & monasterio S. Vincentii reliquiæ S. Afræ: item qua cænobio Andecensi, apud Beyerlingum ad vocem Reliquiæ, adscribuntur reliquiæ S. Afræ martyris, ejusque matris Hilarie &c.: uti & reliquiæ S. Afræ in cænobio Murensi apud Helvetos, de quibus Acta foundationis illius apud Ludewigum in Scriptoribus rerum German. tom. 2, col. 420; item qua dicuntur esse Parisiis ad S. Maglorii apud PP. Oratorii; & siquæ sunt aliæ.

B

68 Ceterum hoc argumento non attinguntur illæ ejusdem reliquiæ, qua partes corporis non sunt; ut quod habent Pragenses, secundum Pessinam pag. 471, de peplo S. Afræ; quod est in cathedrali Augustana, apud Khammum supra, de ejus columna, cui ad rogam condemnata, fuit alligata; & quod de eadem columna seu stipite residuum adhuc esse diximus, num. 45, in ecclesia Sancta ad Campum Lycium; tum qua extra ejus tumulum asseruntur apud ipsos Udalricianos Augustæ; ut pars notabilis de eadem arbore seu stipite, cui Martyr alligata, per ignem martyrii palmam promeruit, teste Hertfeldero pag. 75, ubi effigiem S. Afræ argenteam exhibet, cui pars ista pali inclusa est: item aliquantulum de capillis ejus, quod indicat Stengelius in Chronico Germanico pag. 160: denique cingulum quoque ejus, salutiferum imprægnatis, ut ait Sigismundus in appendice ad Chronicum suum, & Hertfelderus pag. 113, ubi & hierothecam are expressam proponit, qua pars illius aliqua continetur; partem tamen longè maximam vide apud Khammum part. 1, pag. 139. Demum hoc etiam ad historiam su-

dæ quibus-
dam reli-
quiis huic
Martyri at-
tribuitis.

præ recitatam notari velim; errasse Sigismundum in appendice, cum utriusque pedis ambos pollices sublato ait ab hoc sacro corpore fuisse; auctor enim noster duos tantum pollicis ejusdem articulos commemorat; quorum alter Annoni cesserit integer, alter majori ex parte Henrico, minori parte ibi remanente, hoc est in sarcophago, ni fallor: nusquam enim de illa, tamquam seorsum reposita, memini me legere. Porro sarcophagus ille quem nunc locum obtineat in Augustissima Benedictinorum ecclesia, videri potest apud laudatum toties Hertfelderum in opere, si stylum spectes, satis nitido, si laminas æreas, admodum sumptuose, pag. 35 & 53.

69 Esset hic locus agendi de miraculis hujus Martyris, nisi omnium ferè memoriam ingrata sustulisset oblivio: nam plurima ad ejus tumulum accidisse ante atatem Venantii Fortunati, ipsa illa tum loci apud exteras etiam nationes evincit celebritas. At horum nulla jam vestigia: recentiorum verò perpanca; qua proinde hic assignasse satis habeo. Atque illud imprimis memorabile, quod S. Udalrico apparuit Sancta, non solum post annum Christi 955, uti jam dictum; sed etiam ante annum 937, seu superstite Henrico Aucupe. Legi hæc insignis apparitio descripta potest in Actis S. Udalrici Tom. 2 Julii, pag. 101, num. 11 & 12. Ibidem pag. 82, num. 44 & seqq. ex Udalcalco narratur prodigiosa contracti sanatio, qua contigit ad eju'dem Sanctæ sepulcrum seculo XII sub Eginone abate. Huic subicit idem Udalcalcus apud Canisum tom. 2, pag. 214 energumenam meritis beatæ Afræ curatam; & pag. 231 refert, circa annum Eginonis decimum, Christi 1119, quo per schismaticos coactus injuste fuit cum suis excedere monasterio, inter alia portenta, ad maturandam abvatis optimi ac Religiosorum revocationem exhibitus, sepulcrum beatæ Afræ, dissoluto metallo, aperiri visum fuisse; quo signo credit, sanctam hæc Patronam minari voluisse, se locum deserturam: secuturamque clientes exules, nisi redire confestim juberentur. Alia quatuor enarrat Stengelius in Chron. German. lib. 1, cap. 8, sed sine teste ac temporum characteribus: primum de captivo ab invocata & apparente Martyre vinculis & carcere liberato; secundum ac tertium de maximis incendiis ad ejus invocationem restinctis, altero in urbe Remensi, altero Augustæ in ecclesia propria; quartum de muliere à demonibus quinque vexata; & duobus quidem liberata per imploratum S. Afræ patrociniū; reliquis verò post exortatum in eadem ecclesia S. Udalricum. Posthæc subdit idem auctor, qua ex eo de sacellis duobus diximus num. 9. Præterimus verò quod de Henrico IV narrat Khammus part. 3, pag. 51, num. 108, tamquam nullo antiquitatis testimonio probatum, & nequaquam verisimile; ne dicamus aperte falsum. Nunc ad Acta, de quibus egimus § 2.

Quædam e-
jus miracu-
la.

E

F

ACTA

A

A C T A

Ex editione Velferi collata cum pluribus exemplaribus Mss. & excusis.

C A P U T I.

Conversio S. Afræ & puellarum ejus.

S. Narcissus ep. ad Afram dixerit,

a

A Pud provinciam Rætiam, civitate Augusta, Narcissus episcopus *a* veniens, tempore, quo persecutio Diocletiani fervebat, nesciens, quod intraret profugus, ad meretricem quamdam ingressus est, nomine Afram, cum diacono suo, nomine Felice. Illa autem videns honestos viros, existimans adventores impudicos, parat coenam & omnia, quæ solito more cum tribus puellis suis parare consueverat. Episcopus autem veniens ut cibum caperet, orare coepit & psallere. Afræ autem, quia nunquam hæc audierat, stupefacta, coepit inquirere, quis esset. Et didicit, hunc esse episcopum, & protinus cecidit ante pedes ejus, dicens: Domine indigna sum, & in ista civitate nulla me turpior potest inveniri *b*.

suadet ei baptismum;

b

2 Cui ait Narcissus episcopus: Salvator meus à turpissima tactus, inquinari non potuit: illius enim sanctitas omnes sordes diluit atque mundavit. Non sordes potuerunt inquinare Domini claritatem: nam & lux de cælo veniens & splendor solis, dum circa cloacas & lutulentas plateas funditur, mundus funditur de cælo, mundus levatur in cælum. Unde & tu, filiola, suscipe in te lumen fidei, ut purificata ab omni peccato, possis de meo introitu perpetua claritate gaudere. Dicit ei Afræ: Ego quidem, quæ plura capillis meis peccata commisi, quomodo possum à tantis sordibus abluï? Respondit Narcissus episcopus: Tantum crede, & baptizare; & salva eris.

illa consulit ancillas; & simul omnes Deam orant;

c

3 Tunc Afræ convocans puellas suas, dixit: Iste homo, qui ad nos venit, episcopus est Christianorum, & dixit mihi: Si credideris Christo, & baptizata fueris, ab omni poteris emundari peccato. Quid vobis videtur? Respondentes autem Digna, Eumenia, & Euprepia *c* dixerunt: Tu nostra domina es, & secutæ sumus te ad inquinamenta facinorum; quomodo te non sequemur ad indulgentiam peccatorum? Tu caput nostrum es; quocumque ierit caput, membra necesse est ut sequantur. Interea dum hæc loquerentur, nox initium sumpsit. Incipiens autem hymnos Deo canere cum diacono suo episcopus, totam noctem orando & psallendo pertransiit, simul habens Afram cum suis puellis consortem.

Afræ hospitium suum abscondit à persecutoribus;

d

4 Manè autem die factò, episcopus Narcissus coepit inquirere ab Afræ; dictumque est Afræ: Ubi sunt, qui ad te introierunt? Illa autem dixit eis: Hospites amatores mei manserunt hic, & abierunt ad sacrificandum. Illi autem audientes, illos esse ad sacrificium, putabant, eos ad Capitolium vel ad templum abiisse. Aliis ergo discedentibus, remansit unus ex eis, qui dixit ad eam: Ego co-

gnovi eos qui serò venerunt, quia Christiani erant: nam omni hora signabant frontes suas signo crucis *e*, quo Christus eorum passus est. Dicit ei Afræ: Ad me meretricem habebant intrare, si Christiani essent? Ad me non veniunt, nisi qui mei similes sunt. Abiit ille, & nuntiavit omnia, quæ dixerat, quæque audierat, his qui quærebant eos.

EX VELSE-RO ET MSS.

e

5 Tunc abiit Afræ ad matrem suam Hilariam *f*, & dixit ei: Episcopus Christianorum venit ad me, nesciens, quod intraret; & tota nocte expandens manus suas ad Deum suum & cantans ei quod novit, nos fecit simul orare: circa verò puellarum tantum *g* extinctum est lumen candelæ *h*; & coepi festinare, ut eam accenderem, & non poteram. Tunc dixit mihi diaconus ejus: Noli quærere lumen extinguibile; modò tibi ostendetur lux, quæ extinguï non potest. Et cum dixisset episcopus: Veni, lux mea, de cælo; ostende faciem tuam, & salvi erimus; venit fulgor de cælo sicut sol, & sicut coruscus venit ante tonitruum, & non recessit; sed tamdiu stetit, quamdiu aurora inciperet. Et dum orationem suam finisset, iussit nos sibi respondere & dicere: Amen. Et lux fulgoris illius paulatim recessit ab oculis nostris.

matrî nuntiat miraculum ab co parvatem illa nocte,

f

g

h

6 Post hæc misit me ad pedes ejus, & dixi illi: Domine, injuriam tibi grandem fecisti, quod ad me introisti; sum enim mulier peccatrix. Et ille dixit: Ubi me Dominus meus iussit ingredi, introivi. Manè autem circa tertiam horam *i*, ostenderunt se mihi, qui eis ante lucem insidiati fuerant, ut exeuntes tenerent & occiderent eos. Sed cum non exirent, convenerunt me. Ego verò ubi fascies lini *** habeo, abscondi eos; & timeo, ne scrutentur ipsum locum. Sed si jubes, domina mater, huc eos transire faciam. Quia promissit mihi episcopus, dicens: Faciam te Christianam, & omnia peccata tua diluentur. Audiens hæc mater ejus, gaudio repleta dixit: Præstet Deus, ut & mihi hoc contingat. Cui dixit Afræ: Ergo nocte veniente transmigre eum huc. Respondit mater ejus: Etiam si noluerit, roga eum.

camque rogat, ut illam apud se recipiat,

i

* 3 codd. ligul

7 Vespere autem factò, rogavit sanctum Narcissum Afræ; & migravit ad matrem ejus. Ingressus autem domum Narcissus episcopus *k*, factum est gaudium magnum; ita ut Hilaria per tres horas *l* teneret plantas ejus, & diceret: Obsecro te, domine, ut & me facias mundari à peccatis meis. Tunc sanctus Narcissus episcopus dixit ei: Beata est fides tua, quæ antequam disceres verbum veritatis, ipsam veritatem, quam per verbum vix possunt homines agnoscere, in tua mente fundasti. Tamen quia video, te capacem esse verbi Dei, hodierna die simul incipite jejunare, & per septem dies jejunantes audite sermonem veritatis; octava autem die purificabimini ab omni peccato, & eritis tales, quales fuistis infantes, non habentes reatum ullius criminis *m*. Dixit ei Hilaria: Si jubes, dicimus, quid colimus; & ita demum doce nos, quid colamus. Dixit ei Narcissus episcopus: In hoc apparet, quia bene poteris suscipere, quid colere debeas, si, quid colueris, evidenter exponas. Dic ergo culturam tuam.

ibi omnes ad baptismum disponuntur,

k

l

m

8 Hilaria respondit: Parentes mei genere Cyprii fuerunt, & inde venerunt cum sacris Venenis. Et Venus coli non potest nisi ab his feminis, quæ fuerint fornicatæ *n*. Ideo ego denique filiam meam sacris Venenis consecravi, quasi deæ Veneri servitutam, & de opere meretricio placitum in prostibulo manere permisi, credens, quod mihi esset propitia Venus, si filiam meam

agnita scilicet perstitit castitate

n

divi-

EX VELSE-
RO ET
MSS.

divinis ejus imitationibus octupassem. Nam quanto plures amatores habere potuerit mulier, quæ Veneri fervit, tanto plus Veneri placere posse à sacerdotibus affirmatur. Audiens hæc vir Dei Narcissus episcopus, ingenuit & lacrymas fudit, dixitque ad Diaconum suum: Surge, frater, & demus lamentum super istam talem culturam, & rogemus Dominum, ut ubi abundavit iniquitas, superabundet & gratia.

9 Factum est autem cum orassent, apparuit dæmon quasi Ægyptius quidam, nigrior corvo, nudus, & vulneribus elephantia * corpore toto plenus, & dare cepit mugitum, dicens: O sancte Narcisse episcope, quid tibi cum causa * mea? Quid tibi cum ancillis meis, quas ego semper in mea familia habui? Deus tuus mundas animas & munda corpora diligit. Istæ jam meæ sunt, alius esse non possunt. Numquid ego intro, ubi castitas regnat? Numquid locum invenio, ubi est spiritus castitatis? Hic tu quid intraisti, ubi inquinata sunt corpora & pollutæ sunt animæ? Tunc sanctus Narcissus episcopus dixit ei: Jubeo tibi, immunde spiritus, ut des mihi responsum de eo, quod te interrogavero.

10 Dic mihi, damnate; scis, Christum Jesum Dominum nostrum Nazarenum tentum, flagellatum, sputis in facie illitum, spinis coronatum, irrisum, ligatum, felle & aceto potatum, affixum cruci, mortuum, sepultum, die tertio à mortuis resurrexisse? Scis, hoc factum esse? Respondit dæmon & dixit: Utinam mihi hoc nescire licuisset! Nam ex ea hora, qua crucifixus est, princeps noster fugit à facie ejus [& in templum Dei misit se; & ideo velum templi discissum est, o] quia virtutem persequentis ferre non potuit. Tunc saxa illa solida scindebantur & monumenta aperta sunt, & surrexerunt sancti viri, qui viderunt hoc factum, quando princeps noster ab eo, qui crucifixus est, tentus est & catenis religatus. Respondit sanctus Narcissus & dixit: Quod nomen est principis vestri? Dicit ei dæmon: Sathanas nomen est ei, quod interpretatur initium mortis p.

11 Dicit ei Narcissus episcopus: Dic mihi, quid peccavit Dominus Jesus Christus, ut tanta pateretur? Dicit ei dæmon: Numquam peccavit. Dicit ei Narcissus episcopus: Et qui nunquam peccavit, quare tanta perpeffus est? Respondit dæmon: Non pro suis peccatis passus est, sed pro alienis. Dicit ei Narcissus episcopus: Ex ore tuo condemnaris, immunde spiritus. Cum ergo scias dominum meum Jesum Christum non pro suis, sed pro alienis peccatis occisum, discede ab his mulieribus; quia etiam pro istis passus est, quæ ad ejus fidem & gratiam confugerunt. Dicit ei dæmon: Quia docet lex & jubet, ut res alienas non tollat aliquis, tu qui sanctus es, res meas quare tollis? Quid mihi tollis animas, quas lucratus sum? Dicit ei Narcissus episcopus: Effractor & fur, ab initio damnate & inveterate, quia istas animas à Deo suo & à creatore suo tu separasti, ego te modò furem teneo, & creatori creaturam suam restituo.

12 Respondit ei dæmon: Et ego creatura ejus sum; & me ergo creatori meo restitue. Dicit ei Narcissus: Tu ipse ex ore tuo hoc confessus es, Christum pro peccatis hominum q passum esse: si, quo modo pro hominum peccatis passus est, etiam pro dæmonum impietatibus passus esset, restituerem te creatori tuo: nunc autem, quia sic passus est pro peccatis hominum, ut vestrum principem religaret, vade tu ad principem

tuum. Dicit ei dæmon: Fac pietatem super me r, & da mihi vel unam animam in potestatem. Dicit ei Narcissus episcopus: Si dederò tibi animam in potestatem, quid de ea facies? Dicit ei dæmon: Interficio eam, & lucrò animam ipsius. Dicit ei Narcissus: Manè prima luce dabo tibi potestatem hanc, ut facias. Dicit ei dæmon: Dic mihi ante Deum tuum, quia das mihi animam intrà corpus inclusam, quam ego lucrer. Dicit ei Narcissus: Ante Deum meum, dabo tibi animam intra corpus inclusam, manucantem & bibentem & dormientem & iterum vigilantem. Dicit ei dæmon: Modò jube me hîc manere ista nocte. Dicit ei Narcissus: Si potes r obiscum manere, mane. Dicit ei dæmon: Si non expandis manus tuas ad cælos & non psallis Deo tuo, possum hîc manere. Dicit ei Narcissus: Numquam sit tibi bene, immunde spiritus. Non solùm autem ego, sed & istæ * omnes metum per totam noctem Deo nostro flectent genua, & laudes ei nobiscum cantent. Tunc dæmon ululatum terribilissimum diræ vocis emisit, & nusquam comparuit.

13 Sanctus autem episcopus fecit post jejuni- um reficere Afram cum matre sua & cum puellis suis. Quæ tremantes pro eo, quod audierant & viderant, ejus monitis confortabantur. Ipse autem cum Felice diacono suo non refecit se, sciens, se iterum manè cum dæmone luctamen habiturum. Transit itaque nox tota orationibus & psalmodiarum canoribus plena. Die autem orto, affuit dæmon dicens: Memor esto, sancte episcope, juramenti tui, quod dixisti ante Deum tuum. Da mihi animam, cujus corpus occidam, & animam ejus mecum habeam. Respondit sanctus Narcissus episcopus & dixit: Et tu jura mihi in nomine Dei ræi, quia statim interficias, quem tibi dederò in potestatem; & si eum non interficias, jubeat te Deus ire in abyssum. Dixitque ei dæmon: Per ipsum n, qui nos cum principe nostro vicit, sic non me jubeat ire in abyssum, quia statim interficiam eum, quem mihi dederis in potestatem. Dixitque ei Narcissus episcopus: Vade juxta fontem Alp um Juliarum f, unde nemo potest aquam bibere, non homo, non pecus, non fera aliqua; quia Draco ibi habitat & de flatu ejus omnes, qui ad fontem accesserint, moriuntur: hunc draconem vade & interfice, & in tuam potestatem redige animam ejus. Tunc exclamavit dæmon, dicens: O episcopum mendacem! Insuper me ligavit juramento, ut amicum meum occidam t: quem si non occidero, compellet me ire in abyssum. Tunc dæmon assensit *; & occidit draconem: & liberatus est fons ad usum omnium usque in hodiernum diem n.

14 Per dies autem plurimos docuit verbum Dei sanctus Narcissus episcopus. Et baptizata est Hilaria cum filia sua Afra & cum puellis suis & cum omni cognatione sua & cum omnibus amicis suis x. Fecitque domum Hilaria ecclesiam, & ordinavit eis presbyterum Dionysium, avunculum Afræ.

Ipse y autem episcopus Narcissus, perfectis ordine rebus, post menses novem, ad Hispaniam profectus est, ad civitatem Gerundam. In qua multum populum Deo acquisivit per tres annos. Et ita demum martyrii palmam cum diacono suo Felice attigit z: cujus passionis gloriam in consequentibus dicemus. Nunc verò fructum doctrinae ejus in Afra proficimur.

ex apparitione dæmonis,
* vulgo lepra
* Codd. tres, casa

Christi virtutem, & suam imbecillitatem confitentis,

querentis, tot animas eripit sibi,

atque unam saltem sibi dari postulantis;

* 4 codd. illi

sed elatus, abigitur t

f

* al. abf. cessit, accessit, ascendit

Afra verò cum matre & ancillis baptizata.

y

z

a De hoc S. Narcisso ep. vide Commentarium à num. 29. Egimus etiam de illo & S. Felice diacono ejus tom. 2 Martii, pag. 621 & seqq.

b Atqui religionis obitenu Veneri serviebat, ut infra dicitur num. 8. Quomodo ergo tantam subito in illa servitute turpitudinem agnoscit? Causam aliam nullam, inquit Velserus not. 16, quàm sancti Spiritus divinam gratiam, proferre possumus: hæc, ubi vult, spirat: hujus afflatu Matthæum, Zachæum, Latronem puncto temporis immutatos scimus. Idem infra de puellis ejus dicendum.

c Sic nomina hæc leguntur in plerisque codicibus nostris Mss., & in iis, quos secutus est Ruinartius; sic etiam leguntur apud Adonem die 12 Augusti, &c.; Wicelius tamen, Velserus, & Augustani, apud quos reperta sunt earum corpora, cum adjunctis inscriptionibus, ut par est credere, eas appellant Dignam, Eunomiam, Eutropiam. Adi Velserus hic, not. 28.

B d Capitolium, in quo Jupiter imprimis cum Junone & Minerva colebatur, Roma primum habuit; verum hanc imitata deinde per provincias alia civitates, sua etiam Capitolia, Romani emula, construxere; ut hic ostendit erudite Velserus not. 32. In eo templum ceteris, alibi positum, augustius erat.

e Frequentissimum usum apud primitivam ecclesiam signandi cruce frontem testatur inter alios luculente Tertullianus de Corona militis, cap. 3. Consule Gretserum nostrum de Cruce tom. 1, lib. 4.

f Majores nostri credidere, Afram haud procul à templo, quod nunc illi & D. Udalrico sacrum est, habitasse; matris domum in ecclesiam S. Martini postmodum abiisse. De Afra si verum est; eam in suburbio habitasse dicamus necesse est: neque enim illud spatium pomerio antiquitus comprehendebatur. Idem de S. Martini aede quibusdam videtur. Mihi non admodum liquet. Ita Velserus not. 36. Adi & notam ejus 99.

g Circa pullorum cantum, id est, paulò post mediam noctem, ut probat interpret noster not. 39.

C h In variis Mss. pro candelæ legitur cicedeli, cecinduli, cecindili, quod lychnum, lampadem, & subinde etiam candelam significat, & variè inflectitur apud Cangium.

i Circa tertiam horam; nempe post solis ortum; ut Romani numerabant.

k Casus rectus absolute sumptus, vstatissimus est apud scriptores sequioris ævi.

l Per tres horas: hoc ut credibile faciat Velserus, exempla petit ex Vita S. Pelagia, & Vita S. Antonii, not. 47.

m Ita codices Mss. quinque cum editione Mombrittii. Comparatio est sanè parùm accurata (nam etiam infantes ante Baptismum reatum criminis habent;) sed audientibus accommodata; quasi dicatur: Eritis tam immunes à peccatis, quam vos fuisse censetis in infantia.

n Multa hic de vario Veneris cultu differit commentator, quæ istiusmodi rerum curiosus inveniet not. 53 & seq.

p Quæ uncinis inclusimus, leguntur apud Mombrittium & in plerisque codd. nostris Mss. Eadem legit in nonnullis exemplaribus Velserus: sed rectè addit not. 66: Quæ non fatis video, quomodo consent. Ego à fide exemplaris, quod ceteroquin secutus sum, discedere nolui. Certè Augusti Tomus II.

manifestam interpolationem indicant.

p Neque hanc interpretationem sudore multo reperit Velserus not. 68. Et hæc ergo interpolatorem quasi digito notat.

q Atqui non dixerat supra: Pro peccatis hominum; sed: Pro peccatis alienis. Et hic igitur inepta est argutatio, neque auctoris idonei partus.

r Propter similes phrasas negavimus in Commentario § 2, auctorem hunc, vel interpolatorem potius, tam antiquum nobis videri; quam Velsero.

f Alpes Juliae . . . triplices sunt . . .; unæ apud Taurinos; alteræ in Rætia; tertiæ apud Venetos . . . De quibus Narcisso sermo fuerit, dubitare licet. Me certæ conjecturæ ad Ræticas trahunt, quæ à Septimo usque ad Braulium montem latè patent; & in quibus Oenus fluvius oritur: hæc etenim reliquis propinquiores; &c. Velserus, not. 89. Idem in sequentibus notis multa eruditione nititur, ut credibilia faciat; quæ de dracone sequuntur; tametsi probè gnarus, plurima passim in hoc genere sabulosa jactari. Et sanè persuaderet hæc nobis utcumque; si & illud suadere potuisset, quod ipse pro certo habuit, hujusce scilicet historia scriptorem eundem fuisse, qui fuit Martyrii. Sed vide Commentarium loco citato.

t Ecquid nugatoria non sunt hæc? Nam si alio sensu verba Narcissi acceperat bardus hic demon; alio etiam sine dubio juraverat; adeoque non tenebatur jure jurando aut dracorem occidere; aut ire in abyssum.

u Usque in hodiernum diem. Hinc quoque apparet, inquit Velserus not. 96, historiam in re præsentem non esse scriptam; nisi hæc verba postmodum addita dicamus. At si hæc postmodum addita dicamus; quo argumento negabimus, alia multo plura postmodum addita fuisse? Tum si hæc historia in re præsentem scripta non fuit; unde constabit, eam seculo IV scriptam fuisse potius, quàm seculo VI, vel VII?

x Cum omni cognatione &c. Ad hæc Vels. not. 98: Horum nomina interiere; præterquam Afri, qui patruus Afræ; & Dionysii, qui avunculus. Nos de S. Afro egimus hoc die; de S. Dionysio, die 26 Febr. à pag. 631.

y Ipse autem &c. Vels., not. 101; à filo historia hæc separasse se dicit, quod alterius auctoris & atatis viderentur; sed rectè adjungit: Neque tamen cujusquam opinionem præjudico: nos enim causam nullam videmus ita judicandi; ac proinde censemus, ad filum ejusdem narrationis omnino pertinere; cum legantur eodem tractu in omnibus exemplaribus.

z Quæ sequuntur, habent omnia; quæ vidimus; exemplaria præter Velsarianum. Numquid non ergo hæc manifestè indicant, eundem esse auctorem Conversionis & Passionis, quæ sequitur? Neutiquam: potest enim Conversionis auctor neotericus quantumvis antiquam & ab alio scriptam Passionem assumere & assuere Conversioni à se recens composita, idque eadem hac transitione: Nunc verò fructum doctrinæ ejus (Narcissi) in Afra prosequimur; subjiciendo nimirum narratam per nos Conversioni veterem passionis ejus historiam; olim ab alio gravissimo auctore conscriptam.

CAPUT II.

Passio S. Afræ martyris.

Afra à per-
secutoribus
comprehen-
sa,
* Vels. fa-
ma
* al. fuisse

* al. Caius

variis argu-
mentis urge-
bat

ad sacrifi-
candum ido-
lis;

donec fati-
gatus con-
stans à ju-
dex,

d e
f

A Pud provinciam Rætiam, in civitate Au-
gusta, cum Christianorum esset gloriosa per-
secutio, & omnes pro Christi nomine variis sup-
pliciiis afflicti, ad sacrificia traherentur, contigit,
Afram, quam notam habebat facies * publica,
quod esset * lupanaria a, à persecutoribus com-
prehendi. Quæ cum fuisset judici oblata, dum
interrogasset iudex, & agnovisset, quæ esset;
dixit ei: Sacrifica diis, quia expedit tibi magis
vivere, quàm inter tormenta deficere. Afræ re-
spondit: Sufficiunt mihi peccata mea, quæ igno-
rans Deum gessi; hoc autem, quod me iubes fa-
cere, numquam factura sum. Gaius * iudex dixit:
Accedens ad Capitolium, sacrificia. Afræ re-
spondit: Capitolium meum Christus est, quem
habeo ante oculos meos; ipsi quotidie crimina
mea & peccata mea confiteor: & quia indigna
sum ipsi sacrificium offerre, me ipsa pro nomi-
ne ejus cupio sacrificari; ut corpus, in quo pec-
cavi, dum pœnas pertulerit, abluatur.

B 16 Iudex Gaius dixit: Ut audio, meretrix
es; sacrificia, quia aliena es à Deo Christianorum b.
Afræ respondit: Dominus meus Jesus Christus
dixit, se pro peccatoribus descendisse de cælo:
nam & Evangelia ejus loquuntur, quod meretrix
rigaverit lacrymis pedes ejus, & indulgentiam ac-
ceperit: & meretrices, & publicanos numquam
despexit; quin imò etiam secum eos manducare
permisit. Iudex dixit: Sacrifica, ut diligaris ab
amatoribus tuis, sicut semper dilecta eras ab ip-
sis; ut inferantur tibi pecuniæ multæ ab eis. Afræ
respondit: Pecunias execrabiles jam num-
quam accipiam: nam & quas habui, expendi;
quia non erant de bona conscientia: nam nolentes
accipere aliquantos fratres meos c pauperes,
etiam precibus rogavi, ut à me dignarentur acci-
pere, & pro peccatis meis orarent. Si ergo quæ
habui, à me abjeci; quomodo potest fieri, ut
quæram accipere, quæ etiam quasi sordes abjeci?

C 17 Iudex Gaius dixit: Jam te Christus dignam
non habet; sine causa vis cum Deum tuum dice-
re, qui te suam non esse cognoscit: meretrix e-
nim quæ est, dici non potest Christiana. Afræ re-
spondit: Christiana ego quidem dici non mereor
nec vocari; sed misericordia Dei, qui non de
merito, sed de sua pietate iudicat, ipse me ad
hoc nomen admisit. Iudex Gaius dixit: Unde
nostis, quia te admisit ad hoc nomen? Afræ re-
spondit: In hoc me cognosco à facie Dei non esse
projectam, quia ad gloriosam confessionem sui
sancti nominis permittor accedere, per quam me
credo omnium scelerum meorum indulgentiam ac-
cepturam. Iudex dixit: Hoc fabulæ sunt: magis
sacrifica diis, per quos salutem consequaris. Afræ
respondit: Salus mea Christus est; qui pen-
dens in cruce, latroni consentienti bona paradisi pol-
licitus est.

D 18 Iudex Gaius dixit: Porro sacrificia, ne in
conspetu amatorum tuorum, qui tecum turpiter
vixerunt d, cathomis e te cædi jubeam. Afræ re-
spondit: Confusio mihi nulla est, nisi de pecca-
tis meis. Iudex dixit: Sacrifica diis; quoniam
injuria mihi est tot horas tecum certare f: si ve-
rò nolueris, occidèris. Afræ dixit: Hoc est quod
opto; si tamen merear, ut per hanc confessionem

digna efficiar requiem invenire. Iudex Gaius di-
xit: Sacrifica: nam torqueri te facio, & postea
vivam incendi. Afræ respondit: Corpus, quod
peccavit, accipiat diversa tormenta: nam animam
meam sacrificiis dæmonum non coinquinabo. Tunc
iudex nequissimus detulit sententiam, dicens:
Afram publicam meretricem, quæ se Christianam
professa est, & noluit sacrificiis participare, vi-
vam incendi præcipimus.

E 19 Statim igitur rapta est à ministris, & ducta
in insulam Lyci fluminis; ibique eam expoliantes,
ad stipitem ligaverunt. Atque illa levans ad cælos
oculos suos, oravit cum lacrymis, dicens: Do-
mine Deus omnipotens Jesu Christe, qui non
justos venisti vocare, sed peccatores ad poeniten-
tiam: cujus promissio vera & manifesta est, quia
dignatus es dicere, qua hora conversus fuerit pec-
cator à suis iniquitatibus, eadem horâ te non re-
memoraturum peccatorum ejus; accipe in hac
hora passionis meæ poenitentiam; & per hunc ig-
nem temporalem, qui corpori meo paratus est,
ab illo igne æterno me libera, qui animam & cor-
pus simul exurit. Et iis dictis expletis, circum-
data sarmentis g, igne supposito, vox audita est,
dicens: Gratias tibi ago, Domine Jesu Christe,
qui me dignatus es hostiam habere pro nomine
tuo, qui pro toto mundo solus hostia oblatas es
in cruce, justus pro injustis, bonus pro malis,
benedictus pro maledictis, dulcis pro amaris, mun-
dus à peccato pro peccatoribus universis; tibi of-
fero sacrificium meum, qui cum Patre & Spiritu
sancto vivis & regnas Deus in secula seculorum,
Amen. Et hæc dicens, emisit spiritum.

F 20 Stabant autem juxta ripam fluminis b Di-
gna, Eumenia, & Euprepia; quæ fuerunt ejus
ancillæ, simulque fuerant in peccato, & simul à
sancto Narcisso episcopo baptizatae. Quæ roga-
verunt milites descendentes de barca i, ut eas il-
lic transmitterent. Cumque eas transfulissent, in-
venerunt sanctæ Afræ integrum corpus. Puer au-
tem, qui cum ipsis erat, transfatavit & nuntia-
vit matri ejus Hilaria. Et venit nocte cum sacer-
dotibus Dei & tulit corpus ejus k; & posuit
secundo milliario à civitate Augusta in memori-
am, quam sibi suisque construxerat. Nuntiatum
autem est iudici Gaius. Qui misit ad ipsam memo-
riam, dicens: Ite & tenete eas; & si consense-
rint ad sacrificandum, cum honore eas adducite
ad me, ut remunerem illas censu dignissimo; si
autem videritis, eas animo pertinaci obistere, &
nulla ratione ad sacrificandum præbere consensum,
implete memoriam cremis, & claudite super eas
ipsam memoriam, & ita demum ignem supponi-
te, ut nulla ex eis evadat viva.

G 21 Euntes autem milites, prius blando sermo-
ne eas provocabant; post hæc terroribus impelle-
bant. At ubi viderunt, omnes simul contemne-
re sacrificia, repleverunt memoriam sarmentis &
sceno & siccis spinis, & clausurunt super eas, &
supposito igne, abierunt. Sicque factum est, ut
eadem die, quando sepulta est Afræ, simul et-
iam mater ejus Hilaria, necnon & famulæ ejus
secundum carnem, sed jam sorores in Christo,
Digna, Eumenia & Euprepia, simul martyrii
coronam acciperent, & quæ simul unanimes in
Christum Jesum crediderunt, ad eum cum pal-
ma martyrii pariter pervenirent; ipso præstante,
qui regnat cum Patre & Spiritu sancto Deus in se-
cula seculorum. Amen m.

vivam cre-
mari iussit.

Corpus illa-
rum sepeli-
entes mater
& comites,
h
i

in ipso se-
pulcro mar-
tyrii pal-
mam conse-
cutæ sunt.

A

ANNOTATA.

a Lupanaria dicta à lupanari; ut à fornice, fornicaria dicitur.

b Ex hoc loco & alio inferius, collige, quàm castam ipsi etiam ethnici religionem Christianam fuisse censuerint.

c Fratres meos; sic olim scilicet se mutuo Christiani vocitabant: nunc usus iste fere ad monasteria relegatur. Sed cur illi pecunias obrudi sibi quasi invitis volebant? An quod eas, etiam in paupertate, absolute spernebant; an quod has, ut infamis commercii fructum, peculiariter averfabantur?

d Turpiter vixerunt. Mira Gentium stupiditas, exclamat hic apte Velserus not. 33. Deorum cultum iis rebus constare credebant, quas ipsimet naturæ ductu turpes esse fateri cogebantur. Quod & aliis exemplis probat.

e Cathomis, seu catomis potius, aliquem cadere quid sit, multis hic discutit eruditus interpres noster not. 34, tandemque eò dilabitur, ut idem existimes esse; quod cadere virgis ferreis. Et sanè hac expositio auctoritate non caret, ut patet apud Cæcium; qui tamen catomos maculæ per vimineas virgas exponere. Habet vox eadem & aliam significationem; quæ huc non spectat. Addit Velserus not. seq.: Pia antiquitas credidit, Afram ante summam ignium poenam... more Romano ad palum deligatam, verberatam fuisse: quod neque ex hoc loco, in quo iudex tantum minis agit, neque ex hac omni historia constare potest. Non tamen reluctor; cum sciam, Christianis nihil de solitis suppliciorum accessionibus remitti; quin plurimum adjici consuevisse.

f Tot horas &c. Ex his verbis colligit Velserus, multo plura à iudice vicissim & Afræ dicta fuisse, quàm quæ hic narrantur. Sed numquid hyperbola locus hic esse potest; ut tot horas idem sonet, quod tam diu, nimis diu? Sic Terentius: Nosti mores mulierum: dum moliuntur, dum comuntur, annus est.

g Circumdata sarmentis. Jam is modus exurendi Christianos tam usitatus dudum antè erat; ut inde per contumeliam sarmentitii vulgo dicebantur, teste Tertulliano in Apologetico cap. 50.

h Juxta ripam fluminis; Lyci intellige ripam citeriorem Augustanis. Omisi hic titulum & quædam alia, quæ Velserus interjicit; quia absunt ab omnibus exemplaribus nostris.

i Barca, cymbam aut navigium minus significat, quo exonerantur oneraria. Vocem verò hanc eo sensu usitatum fuisse seculo quarto, patet ex S. Paulini poemate (in editione Parisiensi anni 1685) vigesimo primo, pag. 101, num. 95.

k Tulit corpus &c. Hic Velserus not. 63 fusè disserit de prisca ratione, quam servaverint varia gentes, in parandis & condiendis ad sepulturam cadaveribus: nam quod inventum sub Embricone fuerit corpus S. Afræ, quodam candidissimo cæmento obductum, uti in Commentario dictum est; num. 63, id ipse ad condituram illam referendum suspicatur, quæ hæc exsequias præcesserit. Et ita sanè obducta calce corpora sepeliri consuevisse, Romana Martyrum cœmeteria loquuntur, & maxime Prætextati, Callisti, & S. Agnetis; de quibus vide Marcum Antonium Boldettum in Observationibus Italicis ad cœmeteria sanctorum Martyrum lib. 1, cap. 55, pag. 290.

l De SS. Hilaria; Digna; Eutrenia sive Eutnomia, & Euprepia sive Eutropia agendum erit die 12 hujus mensis, quo eas coli diximus. De epistola Nicolai PP. I ad Tatonem archiepiscopum Mediolanensem super S. Afræ & harum ejus comitum reliquiis; quam exstare notat Galestinus ad diem 5 Augusti, nihilo plus invenire potuimus, quàm olim Velserus. Et verò quid ea res ad archiepiscopum Mediolanensem?

m Plura in hoc Martyrio inobservata transcurrimus, quia in Commentario prævio discussa sunt. Ceterum sic terminantur Acta S. Afræ in omnibus exemplaribus nostris Mss., præterquam in codice valde antiquo P. Ms. 20, in quo hæc sequuntur: Eodem verò die apud urbem Romanam, alii xxv, 70 est, Cyriacus, Largus, Crescentianus, Nemmia, Juliana, Leonida, Eutycianus, Diomida, Carrito, Philadelphus, Agapes, Petrus, & alii xiiii, pro nomine Domini nostri Jesu Christi decollati sunt: & glorificavit Dominus Sanctos suos per gloriosam confessionem. Ipsi gloria in secula seculorum. Amen. Simile quid reperit, nec sine variatione, in codicibus suis Ruinartius, ut monet in notis; simile quid etiam refert Wicelius: at hos Augustæ passos legit olim Ado, & post illum Velserus; qui tamen fatetur, illos ad Afræ Martyrium non pertinere. Discussio spectat ad diem 12 Augusti. Cetera quæ de SS. Afro ac Dionysio hic annectuntur in exemplari Velsariano, jam nos diximus in aliis nullis; sive Mss., sive excusis vidisse.

DE S. CASSIANO EPISC. CONF.

AUGUSTODUNI IN GALLIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. B. S.

§ I. Verus ac celebris Sancti cultus, miracula & translationes.

SEC. IV.
De Sancti
cœmeterio

A iis S. Cassianum exornare agredimur, quæ certa & indubitata sunt, ea deinde examinaturi, quæ ex nescio qua Vita, quinque & amplius seculis post ejus obitum miris modis exornata, eruditorum ingenia non parum exercuerunt S. Gregorium Turonensem, Constantium in Vita S. Augusti Tomus II.

Germani Autissiodorensis, ut probatissimos auctores, & vetusta Martyrologia testes adducimus celeberrimæ Episcopi Augustodunensis sanctitatis, & cultus ejus in Ecclesia receptissimi. Audiatur ipse, quem primo laudavimus, Turonensis De gloria Confessorum cap. 73, cœmeterium istuc describens, quotidiano prope miraculo sua ætate celebratissimum. Cœmeterium, inquit, apud Augusto-

H 2.

gusto-lu-

AUCTORE
J. B. S.

gustodunensem urbem Gallica lingua vocitavit, eo quod ibi fuerint multorum hominum cadavera funerata: inter quæ quod sint quorundam fidelium, dignarumque Deo animarum sepulcra, frequens occulti psallentis mysterium docet; cum plerumque multis appareant, in ipso vocum præconio reddentes omnipotenti Deo gratiarum debitam actionem. Nam audiui quod duo ex incolis loci, dum loca sancta orandi gratiâ circumire disponent, audiunt in basilica S. Stephani, quæ huic conjungitur cœmeterio, psallentium sonum: admirantesque dulcedinem moduli, appropinquant ad ostium templi, autumantes à quibusdam religiosi vigiliis celebrari. Ingredientes autem, & orationi diutissimè incumbentes, confurgunt, psallentii chorum conspiciunt; nihilque lucere per templum, nisi propria claritate cuncta prospiciunt splendè; de personis verò nullam prorsus agnoscunt.

2 Quot autem in eo cœmeterio qualesve Sancti sepulti fuerint, nec Gregorius ipse, nec alii produnt historici; ceterum eos inter, haud dubiè ut præcipuum eum connumerandum, quo de hic nobis sermo est, sequenti mox cap. 74 discretè exprimit idem Turonensis episcopus, non jam de auditu solum, sed de visu testis, ita prosequens: In hoc cœmeterio vidi beati Cassiani sacerdotis magni sepulcrum, à multis infirmis erasum, quod pæne transformatum eo tempore putabatur. Abluuntur enim ex hoc pulvere ægroti: sed protinus virtutis magnitudinem sentiunt. Quis inde non statim colligat, quam ea ætate pervulgata esset tota ea & circumvicinis regionibus S. Cassiani meritorum existimatio; quanta circumquaque agrorum multitudo eò conflueret, quot porro & quanta miracula ibidem patrarentur? En planè insolitum ex laudatis modo magni S. Germani Aclis non ita pridem à nobis editis tomo VII Julii, lib. 2, cap. 1 num. 64 pag. 217.

3 Ibi Constantius peregrinantem S. Germanum ad territorium Augustodunense deducit: Qui dum loca Sanctorum de more circumiret, tandem pervenit ad tumultum sancti Cassiani pontificis: in quo ita divina virtus apparuit, ut in pario lapide contrarius color crucem exprimeret, & salutare signum varietas distincta monstraret. Quod cum Germanus sanctissimus fuisset intuitus, fufis ex more Christo precibus, ait: Quid hic agis, frater gloriose? At ille statim è tumulto, cunctis qui aderant, audientibus; Dulci, inquit, in pace quiete potior, & adventum Redemptoris expecto. Cui Germanus mutua sermonis voce dixit: Quiesce per longum in Christo, frater, tempus: ut autem divinæ tubæ cantum, & exoptati clangoris sonum, ac sacræ resurrectionis gaudia obtinere mereamur, & pro nobis, & pro hac plebe, attentius intercede ad Dominum nostrum Jesum Christum.

4 Signa adeo stupenda non potuerunt S. Cassiani famam non diffundere per totam Galliam, quin & per orbem catholicam universum; unde mirum est minimè, quod exinde in pleraque Martyrologia celebre ejus nomen transierit. Et Hieronymiana quidem omnia ipsum hoc die discretè memorant. In Epternacensi annuntiat: Augustoduni, Cassiani episcopi: in reliquis; Natalis S. Cassiani episcopi; quibusmet verbis utuntur Ada & Notkerus; in Usuardo modica ea est & sola differentia, quod pro Sancti, scribat beati. Hisce plane consonat metricus Martyrologus Wandelbertus ejusdem temporis; ut plane mirum sit, nullam ejus memoriam in Rabani Martyrologio

reperiri. Id verò præcipuè hic observatum cupio, D nullum ex citatis Martyrologis vel brevissimo saltem elogio S. Cassianum exornasse, ut mihi quidem id indubitato argumento sit, nullam toto seculo nono Vitam exstitisse, ex qua de ejus patria Egyptiaca, gestis invidem in prætenso episcopatu Ortenfi, aut de suscepta in Gallias peregrinatione, vel tantillum memorari posset.

5 Vidit Vitam illum is qui sub falso Flori nomine à Majoribus nostris ante tommum 11 Martii tribuatur Floro, editus est, dum tam confidenter multa de eo prædicat quæ inferius dubia, inepta & falsa demonstrantur. Audi prius in Martyrologiis aliisque brevioribus legendariis vulgata fabularum specimina. Sic ibi legitur: Ipso die, natale S. Cassiani episcopi & confessoris: qui à Theone martyre cælestibus instructus disciplinis, in civitate Ægyptiorum, vocabulo Ortenfi, episcopus est ordinatus; in qua cum ecclesiam construeret, B. Laurentius martyr ei apparuit, & ut eandem suo nomini dedicaret, admonuit. Deinde, divina revelatione, Gallias penetrans, Augustidunensem urbem cum suis aggressus, à sancto Simplicio ejusdem urbis episcopo honorificè est susceptus, ministratoque à S. Simplicio sacerdotio, & defuncto, in ejus locum S. Cassianus subrogatus est episcopus, ubi & multis coruscavit miraculis, & requievit in pace. Sequitur S. Germani alloquium, & sacri corporis translatio facta Augustam Viromanduorum.

6 His planè similia sunt quæ ex eodem fonte quibus similitudine Vincentius Bellocensis lib. 20 cap. 12, ita tradit S. Antoninus parte altera, tit. xi, cap. 17, § 4, Equilinus lib. 7 cap. 27, atque ex iis alii. In alterum specimen sufficiant S. Antonini verba hujusmodi: Hic autem Cassianus ex nobili genere in Alexandria natus, à sancto Zenone, urbis ejusdem episcopo, divinis litteris eruditus, Deum ab infantia coluit; & omnia pro Christo deferens, in Ortenfi urbe ecclesiam in honorem S. Laurentii, sicut ab eo in viâ doctus fuerat, construxit. Tunc Jovinianus imperator, qui successit Juliano apostatæ, Deum timens elegit eum, conclamante populo, in Ortenfi urbe episcopum. Sed cum eam aliquamdiu in omni sanctitate rexisset, valedicens omnibus, omnia dereliquit, & cum paucis clericis peregrinationem assumpsit: intransque mare, ad Massiliam navigavit: & inde, sævientem persecutione hæreticorum & paganorum, Augustodunum pervenit, à S. Simplicio episcopo grater exceptus. Qui cum eo per triennium manens, postea migrante Simplicio ad Dominum, omnis clerus & populus Cassianum ipsum episcopum ibi elegerunt; cui Dominus tantam gratiam conferre dignatus est, ut assidue per eum miracula ostenderet, cæcis visum, surdis auditum, debilibus sospitatem conferendo. Consummatisque annis xx in dicto episcopatu, migravit ad Dominum Jesum Christum, in gloriâ resurrectionis cum ceteris Sanctis.

7 Neque vero hic prætereundus Saussayus, non uno loco S. Cassianum laudans. Et primo quidem de ejus deductione & repositione ita loquitur ad 1 Januarii: Apud Laudunum Clavatum, deductio & repositio sacrorum corporum beati Quintini martyris & S. Cassiani episcopi, quæ illic, ob incursionem Normannorum, semel ac iterum transvecta, inde tandem proprium in locum Augustam Viromanduorum relata sunt. De eorumdem pignorum depositione agit XIV Novembris, quæ quidem tolerabilia sunt; verum quæ de ordinatione 19 Februarii memorat, atque hujus diei proluxa annu-

Multa fal-
ta tribuan-
tur Floro,

E

F

neque Sauf-
sayus nœvis
caret.

A nuntiatio, non sunt nisi ornatiores eorum, qua jam diximus, deductiones, ut eis supersedere liceat absque ullo piaculo. Magis placent quæ XVII Julii habet ex Martyrologio S. Savini in Levitania pag. 1249: Eodem die, adventus corporis S. Cassiani episcopi, in ecclesia beati Quintini martyris, signis & miraculorum virtutibus gloriose coruscans. Breviter, sed vitam jam dictam redolens Maurolycus, ita Sancti natalem signavit; Augustoduni, S. Cassiani episcopi, à Zenone Alexandriae episcopo instituti.

Quam certus est cultus,

B 8 Atque hæc omnia cultum Sancti & antiquum, & celebrem & constantem confirmant. Quibus addi possunt & Missæ, propria & Officia singularia, tum Augustoduni tum ad S. Quintini celebrari solita, quæ tamen hic non referimus, quod multis fabulosis, ex jam dicta Vita acceptis, infecta sint, quæ nos proxime discussuros polliciti sumus; hic non nisi certa prosequimur, quibus etiam adjungenda omnino; quæ de miraculis prope innumeris pauca memorantur ex perantiquo cod. V. C. Claudii Joly Parisiensis Canonici à Papebrochio descripta, præcipue occasione translationis ex Eduis ad Augustam Viromanduorum facta, de qua & ceteris etiam loquitur Molanus in notatis ad alteram Ussardi editionem anni 1573 ita scribens: Cassiani meminit Turonensis De gloria Confessorum cap. 74. Vita habetur Ms. capitibus octodecim. Item translatio capp. 17, facta anno dcccxi, de finibus Eduorum ad nostrum (Viromanduorum) & miracula, partim nostris conspecta visibus, inquit auctor, partim eorum relatione comperta, qui sæpius adesse potuerunt.

tam falsa est Vita.

C 9 Multum fallor, aut qui miracula illa S. Cassiani accurate collegit, idem ipse est qui Vitam ejus ex nescio quibus traditiunculis, dubiis, ut dicebam, ineptis & falsis sic consarcinavit, ut passim vel tironi historico pateant apertissima falsitates, anachronismi & hujusmodi alia quæ toti historia fidem abrogent. Nimirum Vita quæ licumque opus erat, ne ignotus videretur Sanctus tot mirandis & stupendis illustrissimus, ut sexcenties factum in opere nostro annotatum invenies, adeo ut vel eorum Martyrum Acta conficta fuerint aut ex aliis mutuata, qui ex Romanis cryptis anonymi & ignotissimi, miraculis suis alicubi inclaruerant. Non eadem signorum ratio, quorum oculos testes producere potuit scriptor ac de proprio visu testimonium ferre, quæ proinde merito recensebimus ex laudato proxime Joviano codice. Quibus sacri corporis exaltationem cum sanctis Quintino & Victorico, ex Hemerai ad Augustam suam Viromanduorum vindicatam appendice, aliasque translationes ob fatalia Normannorum tempora factas subjungemus, ut ad antiquissimi juxta ac constantissimi cultus probationem nihil desiderari possit. Adde quod & ecclesia parochialis sacro ejus nomini dicata hodieque perseveret in vico Saviniaco prope Belnam in ducatu Burgundia.

§ II. Sancti patria, ætas, gesta extra Galliam, adventus ad Æduos, incerta omnia.

Patria fingitur Alexandria,

D E iis hic solùm agimus, quæ in citata jam non semel Vita inepte tradita sunt, nec minus imperite combinata. Ex solo principio statim cognosces, quid de reliqua tela censendum sit. Pro-

logus ita conceptus est, ut, nec voce immutata, Sanctorum quibuslibet historiis eque atque huic aptari possit. En modo Vita exordium ex Codice Pratenfi notato 807, cum pluribus aliis infra citandis collato: Igitur beatissimus Cassianus nobilibus ac locupletibus parentibus Alexandriae urbis oriundus fuit. Etenim à prima ætate Deo se devoto animo jugiter commendavit. Sanctus verò Zonis episcopus eum enutrens, divinis eruditionibus & Evangeliorum dogmate, doctrina apostolica in se manente, instruxit. Tempore illo in tota Alexandria gentilitas paganorum dominabatur. Fuit autem antea imperator, Julianus nomine, persecutor Christianorum, multosque Sanctos pro nomine Christi interfecit. Venerabilis verò Cassianus persecutionem non metuens, assidue orationi & vigiliis vacans, Deum ex toto corde & ex tota virtute diligens erat. Et dum multorum sanctorum Martyrum auxilia fervente animo imploraret, sancti Hilarini se sociavit consortio.

AUCTORE J. B. S.

E 11 S. Cassiani patria gratis planè Alexandria atque ibi repetitur, ubi ipsum non magis natum aut institutum credam, quam Zonem seu Zenonem vel Theonem fuisse ejus urbis episcopum, & sub Juliano, ut postmodum narratur, martyrium passum; quæ omnia merè conficta sunt. Episcopos seu patriarchas Alexandrinos ita pridem recensui, ut hac saltem in parte fides mihi haberi tuto possit; Zenonem autem ibi episcopum fuisse, tam falsum est quam quod falsissimum. Nominis istius Martyrem aliquem cum sociis dedi xv Julii; ast is S. Cassiani non magis institutor fuisse scitur, quam S. Hilarinus martyr de quo xvi Julii actum est, potuerit ejus esse socius; ut jam taceam, in iisdem ipsis Actis asseri, Zenonem illum à S. Cassiano sepultum pridie Kal. Maii. Apostata Juliani tempora, a S. Cassiano numquam visam, pessime huc adducuntur: quæ de Sancto nostro vere predicari possunt, non ex id genus apocryphis, sed ex S. Gregorio Turonensi accersenda, quo auctore seriem Augustodunensium præsulum infra dabimus, unde certissime patescet, S. Cassianum vitam minime produxisse ad Joviani imperium, imo verosimillimè non ultra annum 340; ut inde consequi necesse sit, vana esse omnia quæ de episcopatu Ortenfi num. 3 scriptor comminiscitur, ad quem Jovianus ipse Sanctum evexerit, quemque hic deseruerit, impulsus desiderio martyrium in Gallis adipiscendi, dum altissima pace tota frueretur Ecclesia.

atque ibi Theon episcopus.

F

H 12 Episcopatum itaque seu Ortensem, seu Ortensem; aut, si ita vis, Orthosensem in tota Egypti regione reperibilem non esse, nec fuisse unquam, omnino fatendum est, idque inter mera scriptoris istius commenta certissime recensendum. At verò inde deducere, S. Cassianum, si non Ortensem in Egypto, saltem urbis synonyma in Italia fuisse episcopum, nescio qua satis ratione Raphaëli Volaterrano in mentem venire potuerit. Ceterum is omnium primus est qui circa finem seculi xv aut sequentis principium Commentariis suis Urbanis id pro suo beneplacito inseruit, quod nec apud Bellovacensem, nec S. Antoninum, nec Equilinum episcopum, aut quem noverim alium quemlibet invenire usquam potuit, ut proinde non nisi ex apocryphis Actis aut elogiis id Marte suo eduxerit pag. mihi 162, ubi agens de variis Cassianis, hac de nostro in hunc planè modum prædicat: Alius Alexandrinus sub Joviano in Italiam veniens, ad Ortanum, templum construxit (nempe peregrinus Egyptius) cujus & præsul electus. Inde peregrinando Augustodunum venit.

uti & Sancti episcopus Ortenfis

AUCTORE venit, ejusque urbis Simplicio viro sancto in
J. B. S. præfulatu successit.

13 *Hæc avidè arripuit Ughellus in sua Italia sacra, ut tam venerabili nomine augetur Hortensium in Italia episcoporum numerus, multa ex apocryphis Actis & aliunde commiscens, quæ ex dictis & dicendis omnino corrumpere patentissimum est. Fuverit tamen hallucinationes ejus hic describere. En textum: S. Cassianus Alexandrinus, genere Ægyptius, sub Joviniano imperatore in Italiam veniens, episcopus Hortanus factus est anno cccclxiii, templumque S. Laurentio sacrum construxit, ut narrat Volaterranus in Antropolog. exstatque apud S. Antoninum archiep. Florentinum. Qui auctores commemorant, hunc Sanctum peregrinationis ergò secessisse in Gallias, ibique in locum S. Simplicii episcopum Augustodunensem fuisse suffectum; mihi perspicuè videntur tempora invertere, siquidem si hic Cassianus primùm Hortensis, & postea Augustodunensis episcopus fuit, non cohæret, Hortanæ ecclesiæ præfuisse illum anno cccclxiii, ut illius ecclesiæ monumenta habent; Simplicius enim Augustodunensis episcopus decessit anno cccclxix, eique suffectus est Cassianus, qui illam ecclesiam per xx annos sanctissimè gubernavit, ut doctissimus Claudius Robertus refert in sua Gallia Christiana. Quam obrem afferere oportebit, Cassianum ante annum cccclxiii Hortanæ præfuisse ecclesiæ, quod evenisse potuit anno ccccl. *Hæc sufficiant; pergamus Acta excutere.**

14 *Sub finem numeri 3 scrupulosus, opinor, Vita fabricator, noluit S. Cassianum ab alio ordinari quam à synonymo antistite, eà gratiâ à Joviano imperatore ex Asia accersito, quasi in Ægypto defuerint qui eo munere fungerentur: Ab alio quoque ejusdem nominis beato Cassiano, de Asia regione, ordinatus est & benedictus sanctus Cassianus episcopus. Sequuntur virtutes & egregia opera Sancto digna; at num. 5 solens suo more negatur, dum S. Zenonis corpus ait à S. Cassiano sepultura traditum in basilica & prope corpora SS. Martyrum quorum octodecim nomina memoriter recitat, & quidem presbyterorum omnium, excepto uno solo diacono. Audiamus nomina vera vel luxata: Secundianus, Felix, Terentius, Victor, Redutus; item Victor, Colusus, Duddeus, Fortunius, Spenetius, Afrodifius, Julius, Emeritus, Honorius, Salvanus, Saturnus, Dorigianus presbyteri; Roricianus diaconus. *Hæc porro nomina unde accersi potuerint, equidem non satis intelligo: si tabulas omnes Ægyptias excuseris, vix tria occurrent quæ Alexandriam aut ad Ægyptum reduci queant. Presbyteros autem septemdecim cum diacono in una eademque basilica simul collocatos, quæro cui reddi possit vel solum verosimile, ut hic fabulatorem sui immemorem fuisse oporteat.**

15 *Sequitur non minus ornata, inter querelas, luctum & lamenta, sedis ipsius Ortenfis facta à S. Cassiano abdicatio, S. Zenonis imitandi gratiâ; videlicet ut martyrii coronam, quam in Ægypto adipisci non poterat regnante Joviano, eam in Galliis consequeretur, quasi istuc alius quis eo tempore imperaret Christianorum persecutor. Noluit verò biographus noster sanctum Episcopum incomitatum proficisci; adjunxit enim presbyteros duos Domitianum & Dydimum, duos diaconos Orion & alium, nomine Neones; & tres lectores, his nominibus; Basamona, Eron & Honorio; & subdiaconos quatuor Ingenianum, Justum, Simplicem & Mansuetum: diceret orato-*

rem omnes de facie novisse, atque illustrem quemdam sui temporis Fancorum antistitem, ad singularem aliquam solennitatem, cum aulico apparatu procedentem describere. Exiit autem properans itinere cepto beatus Pontifex pridie Kal. Aprilis, faciens iter sex mensibus, hoc est usque ad Kal. Octobris. *Quid potuit notari accuratius? Ut Africæ portum percunctaretur, unde Massiliam versus solveret. Cetera non prosequor, quorum præcipua sequenti paragrapho consutabuntur.*

§ III. S. Cassiani in episcopatu Augustodunensi successio, & Acta.

In hac describenda, quemadmodum in ceteris Cui successio turpiter hallucinatur imperitus biographus, serit Augustodunum S. Cassianum ad Aduos deducit tempore S. Stodani, Simplicii, quem ipsum multis annis præcessisse oportet. En ejus verba num. 10: Nuntiatum est autem sancto Simplicio episcopo, quod homo Dei, nomine Cassianus, ab Oriente de transmare advenisset: quo audito, venerabilis pontifex cum magna veneratione, cum hymnis & canticis eum suscepit. *Infra porro num. 11, ita pergit: Fuit autem sanctus Cassianus apud eum triennio. Post hæc obiit beatus Simplicius VIII Kal. Julii, & sepelivit eum beatus Cassianus cum laudibus in cimiterio, qui est in conspectu ipsius civitatis: qui per singulos dies offerens oblationem, sacrificium Deo immolabat pro eo in memorialem æternam. Post unum autem annum omnis clerus omnisque populus, tam divites quam pauperes, una voce consona constituerunt S. Cassianum sanctæ ecclesiæ apostolicæ dignitatis. Cui tantam gratiam Dominus Jesus Christus conferre dignatus est, ut assidue miracula per eum ostenderet... Consummavit autem regem ecclesiam beatus Cassianus episcopus annos viginti & migravit ad Dominum.*

17 *Ex tota ea Vita, qualem modo descripsimus, certi nihil crui posse, jam satis ostensum esse existimo, præter laciniam, ex S. Germani per Constantium gestis rectè acceptam. Neque de episcopatu Augustodunensi ullo pacto dubitandum, non tam ex ipsa illa Vita, quam ex iis quæ tradit laudatus supra S. Gregorius Turonensis De gloria Confessorum cap. 75, ita disertissimè S. Cassiani aetatem & successionem definiens, ut Ruinaratio, operum ejus postremo editori assentiri nequaquam possim, dum notam suam hoc pacto efformat: Habemus in vetustis Mss. codicibus Vitam S. Cassiani, solute & stricta oratione descriptam, in qua Rethicio Egimonium, & huic Simplicius successisse dicuntur. Cassianus verò in Ægypto natus, ibique Orientis episcopus factus tempore Joviani imp., relicta sede, in Gallias venit, ubi à Simplicio Aduensi episcopo susceptus est, eique successit; obiit sec. rv labente. Unde emendandus videtur hic Gregorius, qui Cassianum Egimonio & Simplicio præponit. Et quidem Simplicius inter episcopos recensetur qui anno cccxlvi concilio Colonienfi contra Euphratam ejusdem urbis episcopum dicuntur interfuisse; proindeque ante Cassiani adventum sedebat, qui Joviani tempore, id est anno cccclxiii factus est episcopus. Si tamen quis maluerit Cassiani Vitam ex Gregorio reformare, non refragabor.*

18 *Rectè id quidem, & ita planè reformarunt sed. ex Gregor. Turonensi symmista ejus illustratores novissima editionis Gal-*

Ficta ordinatio

C

ati & abdicatio.

non ex Vita quærendum

F

gor. Turonensi

A *lia Christiana* tomo 4 col. 328, ubi relatis S. Gregorii hęc verbis: Huic (Rethicio) Cassianus, cujus supra meminimus, successit. Post hunc Egemonius cathedram pontificatus assumpsit. Quo decedente, B. Simplicius ecclesie ipsi præponitur. Tum immediate subjungunt: Gregorio adhærent & adhærendum indubiè pronuntiant Sammarthani fratres & Tillemontius; tum quia historiae nostræ parentis Gregorii summa apud omnes Gallos auctoritas, maximam fidem à nobis exigit; tum quia nullam meretur ea Cassiani Vita. Citatur hæc quidem à Molano in 2 edit. annotationum ad Uuardum, ad v Augusti: exstat & in Ms. codice S. Michaëlis Belvacensis: denique & Cassianum S. Simplicii successorem asserit Martyrologium sancti Savini in diocesi Tarbecensi. Verum hæc omnia nullius sunt momenti. Cassiani quippe Vita, qua nituntur, tot nugis rebusque improbabilibus referta est, ut nullam omnino fidem mereatur, eamque sequacibus suis omnino detrahat. Idem porro inculcant col. 331; in Cassiani Vita tot menda sunt, tot falsa, ab illorum temporum moribus aliena, tamque parum sibi cohærentia, ut nullam omnino fidem mereatur, nihilque certi de illius patria & gestis possit affirmari.

B unde episcopi accipienti

19 Vita illa jam abunde repudiata, superest Augustodunensium episcoporum series ex mente S. Gregorii sic determinanda, ut assignetur, si non certum, saltem verosimile tempus quo sederint sancti Cassianus & Egemonius inter sanctos Rethicium & Simplicium. De illo in Actis nostris locuti sumus die XIX Julii; ast ejus obitus annus commode definiti non potuit, uti neque in novissima Gallia Christiana editione satis certo definitus est; nisi admittatur recentior tabella Augustodunensis in qua signatus est annus cccxiv, quo certum quidem est Sanctum illum supervixisse, utpote qui eodem ipso anno interfuerit concilio Arelateni; verum, eodem illo è vita excessisse, unde educi potuerit, fallor, si quis tuto assignare possit. Neque magis liquet, unde Tillemontius tomo 10 pag. 836 tam facile admitti posse censuerit, S. Rethicium sedem tenuisse usque ad annum 334, successoresque ejus sanctos Cassianum & Egemonium implevisse rotundo numero annos quadraginta, nempe ad annum usque 374, quo successerit S. Simplicius, sederitque adeo ad annum 418 & forte ultra; qua hypothese admissa, tamquam satis probabili, de geminando Simplicio, frustra hætenus disputatum est.

quorum tempora

C 20 Liceat & mihi in rebus necdum planè elucidatis, conjectura haud quaquam inverosimili, S. Rethicii vitam saltem ad annum usque circiter 320 protrahere. Sancto nostro Cassiano ejus successoris adscribantur anni viginti, quot ei citata sapius Vita, licet in plerisque aliis aberrans, rotundè tribuit, admittantque etiam Sammarthani; pervenietur ad annum 340; à quo si repetatur S. Egemonii episcopatus initium, nihil planè vetat, annos ejus producere ad 374, unde sumantur S. Simplicii exordia. Equidem non video, ratione alia probabiliori ad S. Gregorii Turonensis placita conformari posse Augustodunensium episcoporum successionem, nisi intermedii aliqui fingantur, quos sane mirum esset à tam præclaro vicinoque scriptore ignoratos fuisse, dum quæ ad sacram urbis istius historiam pertinent, tam accuratè prosequitur. Ita nobiscum in substantia sentiunt Severtius, Sammarthani, Tillemontius, in nova Gallia Christiana PP. Benedictini & alii, quibus omnibus expediendus nodus, qui ex concilio Colonienfi petitus à nostro Hensche-

nio satis appositè pridem solutus est, cujus hic verba subjiciam ex Commentario ad Vitam S. Simplicii xxiv Junii tom. iv, pag. 812:

AUCTORE J. B. S.

21 Tempus sedis non videtur sumendum ex sacris conciliis Agrippinensi & Sardicensi, quasi illis interfuisset, sed ex Actis SS. Amatoris & Germani episcoporum Autissiodorensium; ex quibus planè solidè constat, S. Simplicium seculo quinto præfuisse ecclesie Augustodunensi. Interim concilium Agrippinense traditur habitum anno cccxvi, in quo episcopus Colonienfis, quod Christi divinitatem negaret, depositus esset: quem alium ab Euphrata, licet perperam ejus nomen insertum sit, ostendimus ad Vitas S. Athanasii episcopi Alexandrini, & S. Servatii episcopi Tungenfis die 11 & XIII Maii. In hoc Agrippinensi concilio, uti Euphratas tamquam hæreticus insertus est, ita Simplicius Augustodunensium episcopus interfuisse fingitur, tum forte necdum natus. At Sardicense Concilium habitum est anno cccxvii, cui inter episcopos Gallie interfuit aliquis Simplicius, sed quis ille fuerit, non additur. Una hæc via nobis sufficere visa est, tenendaque adeo, ad salvandam S. Gregorii auctoritatem, unaque tuendam verosimillimam Augustodunensium episcoporum Chronologiam. Cetera vide apud laudatos PP. Benedictinos, quæ ad S. Cassianum proximè non reducuntur, quibusque proinde hic immorandum non putavimus.

utrumque determinatur.

E 22 Reliquum est, lectorem paucis moneamus Actorum S. Cassiani exempla plura Mss. in Museo nostro asservata esse, tum in Mss. codicibus, tum ex variis aliis alibi descripta. Præcipuum ferme videtur, quod nobis suggestit codex S. Germani Parisiensis sub nota num. 807. Alterum manu P. Petri Francisci Chiffletii nostri transumptum est ex Ms. Accinchi monasterii & Vallis lucentis & Cornioli. Aliud descripsit Papebrochius ex Ms. Cisterciensi cod. 4, num. 25; cod. 6, num. 24: præter alia Sueffione, Seclinio, Aquicincto, & Treviris ex canobio S. Maximini accepta. Et ea quidem omnia inter se satis conveniunt, præterquam quod luxurians quandoque amanuensis calamus rem eandem alia phrasi, plerumque magis barbara exprimendam censuerit: quemadmodum contracta apparent omnia in cod. Ultrajectino S. Salvatoris, sic tamen ut aequè ac reliqua præcipuis erroribus inspersum sit. Nequis vero aut nostram aut PP. Benedictinorum censuram nimii rigoris ausit arguere, Acta ipsa sistenda censuimus, ex omnibus istis apographis seligendo, quod præ reliquis integrum existimavimus, Sangermanianum, unde de reliquis satis pronum erit æquissimum formare judicium.

De variis Vitæ exemplaribus.

F 23 Exstant eadem Acta metricè deducta, quibus refingendis id solum poeta contulit, ut quæ de cetero satis intricata erant, ligata oratione confunderet potius quam illustraret: id conferentibus etiam descriptoribus, ut pro suo captu non pauca liberius truncarent aut extenderent. Ast iis lectorem, prosâ opinor saturum, non fatigabimus, longè amplius operæ pretium facturi, dum certiora alia monumenta, magisque adeo ad Sancti gloriam conducentia ipsi Vita subjiciemus. Sunt ea nimirum, de quibus etiam supra diximus, Acta translationis & miraculorum, auctore aliquo, haud dubiè synchrono, Sanguintinensi, quidni & ipso Vita scriptore? ex veteri Ms. Claudii Jolii Canonici Parisiensis à Papebrochio transumpta. Spicilegii instar erunt excerpta nonnulla ex laudato supra Hemerao, tum quæ ad depositionem S. Cassiani cum SS. Quintino & Victorico,

A rum quæ ad translationes & reductiones Laudunenses spectant, omisso longo sermone, ceterisque ad S. Quintinum aliosque Sanctos propius pertinentibus, quæ in Regeſto Hemeraano curiosus lector inveniet. Sequatur modo memorata toties

V I T A

Ex cod. Ms. S. Germani Parisiensis num. 807 cum ceteris nostris Mss. collato.

Illustri genere Alexandriæ natus,

I Gitur beatissimus Cassianus nobilibus ac locupletibus parentibus Alexandriæ urbis oriundus fuit. Etenim à primâ ætate Deo se devoto animo jugiter commendavit. Sanctus verò Zonis episcopus eum enutrens, divinis eruditionibus & Evangeliorum dogmate, doctrina Apostolica in se manente, instruxit. Tempore illo in tota Alexandria gentilitas paganorum dominabatur. Fuit autem antea imperator, Julianus nomine, persecutor Christianorum, multosque Sanctos pro nomine Christi interfecit: venerabilis verò Cassianus persecutionem non metuens, assidue orationi & vigiliis vacans, Deum ex toto corde & ex tota virtute diligens erat. Et dum multorum sanctorum Martyrum auxilia fervente animo imploraret, sancti Hilarini se sociavit confortio. Cui sanctus Cassianus habitaculum suum ampliare fecit, ad peregrinorum susceptionem, quam ipse pluribus impendebat.

à S. Zenone ep. instruitus ita innotescit, ut

2 Huic testimonium asserunt multi ex servis ejus, quos liberos fecerat; divulgatâ famâ ejus, non solum in urbe Alexandria, sed & in Ægypti provincia. Tamen ipse, juxta præceptum Domini, sollicitudinem instituit curam impendere indigentibus, lavare pedes pauperum, ponere mensam, aquam manibus effundere, languentibus curam gerere, cibum ministrare, & cetera exhibere religiosæ virtutis officia, & sic adimplebat dogmata caritatis. Primum quidem venerabilis Cassianus Ortenſi urbe construxit ecclesiam, & multo ditavit officio clericorum, ibique sanctus levita Laurentius ei per visum apparuit, exhortans eum, ut in ejus nomine dedicaretur, quæ nunc Laurentiana nuncupatur.

volente Joviano imperatoris Ortenſis creatur episcopus,

3 Tunc Jovianus succedit in locum Juliani, imperator Christianorum, timens Dominum Jesum Christum, quo imperante apertæ sunt ecclesiæ Christianorum quas præcessor ejus Julianus infelicissimus clauferat. Jovianus quoque imperator in Christiana religione gaudere cœpit. Tunc ipse cum populo una voce clamabat: Sanctum Cassianum electum à Deo constituamus episcopum super nos & super omnes Christianos, qui diligunt Deum. Sanctus vero Cassianus trepida mente nolebat acquiescere, nec adimplere votum principis, dum de se humiliora responderet; sed omnis populus irruit super eum, dicens: Cassianus civis noster, dignus, justus, castus & sobrius, clamantes laudes & benedicentes Dominum, tam senes, quam omnis sexûs, ætatis, una voce populi tumultus incanduit, ut ibi elevaretur episcopus. Ab alio quoque ejusdem nominis beato Cassiano de Asia regione, ordinatus est, & benedictus in Ortenſi civitate sanctus Cassianus episcopus.

4 Ad hæc vir beatus jactantiam devitans, aurum & argentum, aut reliqua stipendia pauperi-

bus largiens, thesaurizans sibi thesaurum in cælo, D semper tenuit hoc in memoria, quod percipiet in gloria sempiterna. Semper congregationem sanctam docuit, fraternitatem munivit caritate, docuit disciplinam, constituit continentiam. Sic itaque sanctus Cassianus instruebat gregem sibi subiectum induere arma justitiæ ad resistendum diabolo cum vitiis & irapementis hujus seculi. Erat enim cum mansuetudine, exemplum dans eis in perseverantia, & fide recta, & caritate non ficta, in vigiliis, in orationibus, in jejuniis & castitate perpetua perseverans. Ipse tamen hoc tenuit sensu, quod cognovit in fide: clarus vultu, clarior mente, angelicam dispositionem in corde suo semper retinuit, eloquio dulcis, sanctitate prælatus. Beatus is neminem contristabat, numquam dolus fuit in eo, sed semper lætitiâ cum fratribus habuit.

Sepulto S. Zenone jam martyre,

5 Dum hæc & cuncta opera ejus irreprehensibiliter perseveraret, sanctus Zonis episcopus, qui sanctum Cassianum edocuit, atque nutrit, imminente persecutione, martyrium adeptus est, cujus corpusculum beatus Cassianus pio amore cum summa diligentia in basilica sanctorum Martyrum collocavit, quorum hæc sunt nomina: Secundianus, Felix, Terentius, Victor, Reducus; item Victor, Coſus, Duddeus, Fortunius, Spenetius, Afrodcus, Julius, Emeritus, Honorius, Salvanus, Saturnus, Dorigianus presbyteri; Roricianus diaconus. Juxta sepulcra prædictorum beatus Pontifex cum summo honore pridie Kal. Maii sepelivit eum, atque sacrosancta martyria in honore sancti Zenonis episcopi, recordatus ejus tolerantiam atque victoriæ triumphum, per singulos dies consecrans ejus memoriam.

E

6 Post hæc sanctus Cassianus videns beati magistri constantiam atque virtutes, succensus sancti Spiritus fervore & fide Martyrum, in peregrinationem proficisci cupiebat; qui effundens preces ante Dominum Deum, revelatum est ei in Galliis pergere & prædicare verbum Domini. At ille, cognita voluntate Dei, pandere cœpit cœpiscopis & omni clero, dicens ad eos: Volo juxta præceptum Domini relinquere terram & cognationem, vel patriam meam deserere & in Galliis proficisci, cui omnes dixerunt. Te terra tua non pascit? Et locus, in quo habitas, tibi non placet? nec amicos habes vel vicinos, qui consolentur te, ut deseris regionem, in qua natus & nutritus es? Sanctus vero Cassianus respondit eis: Dominus & Salvator noster per sanctum Evangelium monet dicens: Omnis, qui reliquerit domos aut agros aut parentes propter nomen meum, centuplum accipiet & vitam æternam possidebit; & illud: Qui non reliquerit quæ possidet, non potest meus esse discipulus.

ejus exemplo incitatus,

F

7 Et hæc diceret eo, quieverunt ab eo. Et valedicens illis omnibus ex voluntate fratrum suorum, cum paucis, quos elegit, profectus est. Et secum duos presbyteros habere cœpit, id est Domitianum & Dylimum, & duos diaconos Orion & alium nomine Neonas, & tres lectores his nominibus, Rafamona, Erôn, & Honorio, & subdiaconos quatuor, Ingenianum, Justum, Simplicem, & Mansuetum. Hos secum omnes sanctus Cassianus assumens, cum gaudio magno iter arripuit. Et fortasse alicui incredibile esse videatur, quanta & qualis lamentatio & fletus in clero aut in plebe Ortenſis urbis, discedente hoc Patrone nostro, fuit. Nam flentes & lugentes dicebant: Cui nos, pater piissime, commendas, quorum

arduam peregrinationem meditatur,

A rum pater pervigil eras assiduus? Quare deseris gregem tuum, quem jugibus orationibus confortasti? Et qui nos monebas caelestem doctrinam, modo relinquis regionem tuam & dominationem, quam nunc usque habuisti; & vadis in terram longinquam, quam numquam vidimus nec comperimus?

*eamque suis frustra reluctantibus, * l. ut*

8 Audiens autem hæc homo Dei, recordatis sancti Pauli Apostoli, ne * pergeret ad perfectiora; Quid facitis, inquit, plorantes & conturbantes cor meum? Et benedicens omnibus, ait: Dominus erit vobiscum, & nobis comes existet. Et compunctus osculatus est omnem clerum; flebatque ubertim præ gaudio. Oratione autem facta, sanctus Cassianus dixit comitibus suis: Dominus Deus omnipotens adjutor & protector noster est, & nomen sanctum ejus erit nobiscum. Et addidit; Vias tuas, Domine, notas fac nobis, & semitas nostras dirige in viam pacis. Et iterum dixit: Custodi nos, Domine; sub umbra alarum tuarum, protege nos scuto veritatis, & dirige nos in viam rectam propter nomen sanctum tuum, quod laudabile & gloriosum in omnem terram, & in exitus terrarum. Et respondentes presbyteri una cum junioribus dixerunt, Amen. Sanctus vero Cassianus episcopus elevans manus in cælum, inquit: Domine Jesu Christe, salvos fac servos tuos sperantes in te:

B 9 Exiit autem pergens itinere cæpto beatus Pontifex pridie Kal. Aprilis, faciens iter sex mensibus, hoc est usque ad Kalendas Octobris. Et prædicans verbum Domini, & multa idola gentium destruens & baptizans plures populum, atque ad viam salutis ædificans in nomine Trinitatis, & multa sanctorum Martyrum per civitates visitans loca, & secum reliquias eorum ad salvandas animas exhibens: percunctatus homo Dei Africæ portum, gubernante Christo, prospera navigatione Massiliensi affuit urbe glorificans Deum. Quis dubitet, divinum affuit auxilium? Beatissimus hic famulus Dei inter hæreticos & paganos & sævissimas persecutiones, angelo comitante, Eduæ affuit civitati: quo tempore beatus Simplicius urbis Eduæ episcopus pontificalis adhuc tertius successor cathedræ, sanctam ecclesiam gubernabat.

in Gallias suscipit

C 10 Et quia inveterata idolorum cultura in hac urbe à quibusdam colebatur, prædicatione ipsius multi deorum suorum simulacra deferentes, ad poenitentiam & baptismi gratiam pervenerunt, & orationibus suis, divina manante gratia, circa infirmorum reparationem vir Dei Simplicius pontifex beneficia conferebat. Cum autem sanctus Cassianus episcopus ad oratorium sancti Symphoriani martyris pervenisset, ubi ejus sancti corporis reliquiae venerantur, orationi sine intermissione novus habitator assistebat. Nuntiatum est autem sancto Simplicio episcopo; quod homo Dei, nomine Cassianus, ab oriente de trans mare advenisset: quo audito, venerabilis Pontifex cum magna veneratione cum hymnis & canticis eum suscepit. Sanctum autem Cassianum episcopum beatus Simplicius in osculo sancto complexus est, & immolaverunt utrique omnipotenti Deo sacrificium laudis. Gaudens enim beatus Simplicius de adventu hujus justus, qui talem meruit socium ad incredulitatem malorum hominum erudiendam; & diligens eum omni fraternitatis amore, semper secum habere eum desiderabat.

Massiliæ ad Eduos profectus

11 Inter hæc autem sanctus Cassianus ait ad eum: Frater sanctissime, in Britanniam volo proficisci. Beatus Simplicius volens in solatium eum

S. Simplicio ep. succedit,

Augusti Tomus II.

detinere, respondit: Frater, tempus expecta, & Dominus ducet te in viam, quam desideras. Fuit autem sanctus Cassianus apud eum triennio. Post hæc obiit beatus Simplicius VIII Kal. Julii, & sepelivit eum beatus Cassianus cum laudibus in cimiterio, qui est in conspectu ipsius civitatis: qui per singulos dies offerens oblationem, sacrificium Deo immolabat pro eo in memorialem æternam. Post unum autem annum omnis clerus omnique populus tam divites, quam pauperes una voce consona constituerunt sanctum Cassianum sanctæ ecclesiæ Apostolicæ dignitatis. Cui tantam gratiam Dominus Jesus Christus conferre dignatus est, ut assidue miracula per eum ostenderet, cæcis lumen donaret, surdis auditum, debilibus sospitatem, ægrotis incolumitatem tribueret: & omnem hominem diligebat, sicut seipsum. Consummavit autem regens ecclesiam beatus Cassianus episcopus annos viginti, & migravit ad Dominum Jesum Christum, resurrecturus cum Sanctis in gloria æterna. Post cujus abcessum venerabiles scripturae socii & comites ejus, narrantes actus beati magistri, & conscribentes historiam vitæ ejus, migrantisque à seculo, eodem cimiterio, quo & Pontifex, tumulantur.

12 Operæ pretium est ad laudem Beatissimorum congruè adjiciendum. Dum sanctus Germanus Autissiodorensis episcopus Romam pergeret, in tumulto beati Cassiani pontificis Augustudunensis ecclesiæ ita divina virtus apparuit, ut in patio lapide contrarius color crucem exprimeret, & salutare signum varietas distincta monstraret: quod cum sanctissimus Germanus advenisset, fufis ex more Christo precibus; Quid, inquit, gloriose frater, agis? Respondisse è tumulto Cassianus relatione veridica perhibetur: Dulci in pace quiete potior, & adventum Redemptoris expecto. Cui Germanus mutua sermonis vice dixisse narratur: Quiesce per longum, in Christo, frater, tempus. Ut autem divinæ tubæ cantum, & exoptati clangoris sonum ac sacræ resurrectionis gaudia obtinere mereamur, & pro nobis & pro hac plebe attentius intercede apud Dominum nostrum Jesum Christum, cui est cum Patre & Spiritu sancto honor & gloria, salus, virtus & potestas in secula seculorum. Amen.

E

post mortem miraculis clarissimas.

ANNO TATIO.

F

Ex supra disputatis abundè patere opinor, quot & quantis erroribus ac figmentis tota hæc Vita respersa sit, ut cetera aequè inepta novis annotatis excutienda non sint. Specimen ultimum habes hinc supra sub finem num. 11; dum S. Cassiani socios narravisse & conscripsisse historiam vitæ ejus audacter comminiscitur. Verbo hinc dicam, solum num. 12 & ultimum ex tota farragine, ut sincerum admitti posse, utpote ex Constantio in Actis S. Germani Autissiodorensis acceptum. Magis placebit sequens Actorum translationis & miraculorum accurata narratio.

I

HISTO-

A

HISTORIA

translationis & miraculorum
S. Cassiani*Ex perantiquo cod. D. Claudii
Jolii Parisiensis canonici.*

P R O L O G U S.

Sancti gloria manifesta est,

Divinorum miraculorum insignia & gloriosorum virtutum propagamenta, quæ nostri Salvatoris benigna miseratio, ad manifestanda Confessoris sui merita pretiosa, manifesta voluit, dignè litteris committuntur, quatenus eorum memoria posteris reservetur, ad laudem præsertim & gloriam Christi, qui sicut in æternitatis suæ regno sanctum Pontificem suum inæstimabilibus suis voluit remunerari . . . ita temporalibus virtutum miraculis disposuit clarificari; ut ex talibus indicis manifestetur, qualis in regno Christi & Dei habeatur. Illa ergo scribimus, quæ, postquam Dei dispositione factum est, ut de Æduorum finibus ad nostros transfret, clara luce manifestata noscuntur, partim nostris conspecta visibus, partim eorum relatione comperta, qui sæpius adesse potuerunt. Nam ex eo tempore quo gloriosam animam cælis restituit, quod creditur Theodosii senioris a fuisse temporibus, usque ad tempus Ludovici imperatoris Augusti, ab eodem scilicet anno, quo temporis sui horam clausit, per annos ccccl b, idcirco nihil scribimus, quia manifestè non comperimus c, quamvis multa de ejus virtutum meritis audissemus, secundum quod venerabilis Gregorius Turonensis episcopus in libro miraculorum scripsit in hæc verba: "In cœniterio, inquit, augustodunensis urbis vidi B. Cassiani, sacerdotis magni sepulcrum, à multis infirmis, erasum, quod pæne transforatum eo tempore, putabatur. Abluuntur enim ex hoc pulvere ægroti & protinus virtutis magnitudinem sentiunt,."

2 Anno igitur Dominicæ incarnationis dcccxl præsidente Augustudunensium cathedræ Moduino d venerabili episcopo, Hugo abbas monasterii S. Quintini mittens ad eum legatos suos, corpus beatissimi Cassiani, quod per semetipsum prius postulaverat, exposulavit, cujus petitionis supra nominatus episcopus, propter multum amicitia respectum reverentiæque modum concessit effectum, contuens observantiam excellentissimorum imperatorum, quorum ipsius abbatis Carolus Augustus genitor erat; alter vero frater beatissimus imperator Ludovicus. Collectum denique reverenter S. Cassiani corpus per sacerdotes suos, quos pro hoc supradictus abbas direxerat, cum epistola sua misit, in quo itinere quia necesse erat secretius propter tumultum populi Augustudunensium civitatis fieri, nihil signorum apparuit, præterquam quod unus ex coitinerantibus, cujus vulnus in mamilla intumuerat, cum gravi ob hoc molestia, ut remaneret, urgeretur, Cassiani beatissimi merita invocavit sanitatemque pristinam promeruit, fide in eo operante, tantoque Pontifice pro eo meritis interveniente.

dum ex i sepultura ad S. Quintini translatus,

d

3 Postquam ergo infra Laudunensium co-

mitatum venit, supradictus abbas cum sacerdotibus ecclesiasticoque ordine cum magno gaudio reverenter occurrit, susceptumque corpus pretiosis aromatibus die altera condidit, & rore balsami perfudit, involutumque sindone munda & pretiosa purpura, in loculo posuit ac elevatum sequenti die ad monasterium S. Quintini ferri præcepit. At cum ipsius diei hora tertia venisset, quia nulli tam sacrum onus vetabatur portare, duo ut postea comperimus, homicidæ accesserant, qui cum ferre loculum velent, statim miro modo contractum est, & velut ongius ire nolens, nisi comprimente turba teneretur, sanctum onus casui probatur *; quod cognoscentes qui circumquaque fuerant, eosdem reos effugere compulerunt, scientes absque dubio, eorum factum accessu quod fiebat. Noluit enim sancta sinceritas manibus sanguine distillantibus fieri, ne quoquo modo videretur maculari; & ut vivida ejus manifestarentur merita; multis celati ex hoc fierent manifesta, ac non solum hoc tunc illo miraculo, verum etiam post paululum in cæco illuminato. Beneficium enim accepit qui fideliter accessit: suorum autem criminum patefactionem, qui prius dignam non subierant poenitentiam.

D
toto itinere multis miraculis inclavit.

* forte propinquabat

E

4 Deinde mulier solitudine anxia & spe firma festinando occurrit, & in media via se provolvens, abbatem qui longius feretrum sequebatur, magna supplicatione petiit, ut feretrum stare juberet, asserens, se filium contractum & debilem habere, quatenus occurrere potuisset: cujus abbas fidem contuens, annuit precibus mulieris, iussitque subsistere loculum; cumque diutius, qui reprobundus venerat, moram in veniendo faceret, hi qui sanctum corpus portaverant, iussi sunt proficisci. Tunc iterum mulier, ut supra, de substendo petiit. Cum hoc eodem modo, usque tertio ageret, hi quos pro filii festinantia direxerat, venientes renuntiaverunt, filium ejus, loco in quo fuerat, virtute Dei mirifica & signo mirabili omnibus membris sanum effectum. Reversa igitur est cum convicinis mulier, & licet tanto dono delectarentur, ut cum Sancto Dei proficiscerentur, novo tamen spectaculo trahebantur, ut ad eum qui sanatus fuerat revertirentur.

Contractus puer sanatur,

5 Postquam vero hæc per multitudinis conventum resonuerant, cœpit fieri auctior debiliū concursus, inter quos quædam femina, nomine & loco nota, occurrit utrisque luminibus orbata, ac utrisque brachiis contracta, renūque vigore penitus destituta, que dum traheretur magnâ violentiâ nunc ante nunc retro feretrum Sancti, visum est Abbati longis sequenti, causæ elemosynæ taliter eam vexari. Iussit ergo ei aliquid de necessariis erogari; & ne ulterius flebilem debilitatem suam fatigaret, moneri. Sed quæ ea occasione non venerat, in sequendo constantiam non reliquerat. Nec multum; sub umbra arboris depositum feretrum pro recreatione portantium. Illic mulier accessit, & mox sana fit: aperti namque sunt oculi, olim cæcitate damnati, extenduntur brachia in debilem curvitatē contracta, solidanturque renes dissipatione soluti. Fit ergo mulier liberrimè cussitans, quæ prius non minus luminum quam liberorum gressuum fuerat ignara: fatagiturque alios ad feretrum trahere, quæ paulo ante, nisi traheretur, non poterat pervenire.

femina cæca & malis multis afflictata,

F

6 Eodem etiam loco cæcus quidam venit & lumen, quod diu desideraverat, meritis S. Confessoris suscipere meruit: ut aperte daretur intelligi, apud Dominum spiritualibus bonis posse prodesse, qui taliter meritis suis damnatis corporibus potuit

item cæcus alius,

A potuit subvenire.
rum cæcæ tres feminæ.
 7 Progredientibus vero inde, cum pauculis morularum spatiis, tribus miraculis Confessor sanctissimus enituit; qui ob salutem multorum ad nostros fines venire elegit: nam inter sequentem vulgum, tribus feminis, nominibus & locis notissimis, aperta lux enituit; quam sæva cæcitas dudum damnavit: decuit enim, tam astrici luminis fulgore veniente, tenebras & cordium & oculorum recedere; ut vigorem suum tanta dignitas ostenderetur servare, talibusque corporeis bonis inspectis, de spiritualibus non dubitaretur, quæ conspiciere humanitas vetabatur.

Mulier exitialiter languens curatur cura filio.
 8 Inter hæc autem virtutum insignia & donorum Christi miracula factum est, transeunte populo cum sancto Domini Confessore, ut circumquaque tot signorum parvo sub tempore divulgarentur famæ; unde accidit, ut mulier quædam domi exitialiter languens, dum nequaquam occurrere potuit, quæ per se surgere nequivit, secus ostium suum à suis posita, eminus feretrum conspiciens, dum merita Confessoris invocavit, diutini languoris sui perfectam medicinam accepit:

B nam illico sanata, tantarum virium vigorem accepit, ut non solum ipsa occurrere sancto pontifici Cassiano potuisset, verum etiam filium suum, jam majusculum, propriis ulnis secum afferret. Occurrit ergo cum puero laudans & benedicens Dominum super omnibus his quæ facta fuerant de illa; nihil enim de omni languore illi remanserat præter cum multo pallore macies, pro longæ ægritudinis signo & subitæ sanitatis dono. Ubi enim propter fidei sinceritatem virtus divina adesse voluit, languor effugit, nec diutius resistere potuit, quando vera medicina accessit. O verè laudabilem medicinam, ubi & fide creditur, & solo visu universi languoris remedium adipiscitur!

Cæcæ rursus due illuminantur;
 9 Crebrescentibus siquidem turbarum occurribus, crebrescunt & miracula; nam inter sequentes turbas, non multæ moræ spatio interposito, duabus cæcis feminis, locis & nominibus notis, lumina negata redduntur, ut fugientibus tenebris, divino lumine lux illustrata præfens adesse doceretur. Hoc enim Veritas de discipulis suis olim protestata est, quod essent sal terræ, quod essent lux mundi; sal eis, quibus interna tetigerunt, lux eis, qui dignâ eos reverentiâ conspexerunt.

C
puer cadaveris instar planè restituitur,
 10 Cum autem jam portis atrii basilicæ S. Quintini propinquaret, languidus quidam puerulus, carrucæ impositus, trahebatur; non enim quidquam virium illi remanserat, ut aliter adduci posset; castaveri jam simillimus. Qui cum feretrum antecederet, prohibita est carruca basilicæ januas intrare: quod mater pueri cognoscens, filium scapulæ imposuit, non hominis, sed pellicis modo pendentem; & seetus loculum arculæ, pavimento omnibus membris adhærens aliquamdiu jacuit: videlicet quousque tanti [Sancti] adventus Missarum præconiis extitit celebratus. Ex qua hora cœpit convalescere puer, cibum petere; etenim tantum se virium accepisse, ut domum posset reverti: non jam in carruca trahendus, sed equo cum patre sedens. Ita misericordissima pietate Dei factum est ut qui pene cadaver venerat, Cassiani beatissimi meritis adjunctus puer lætabundus rediret.

muta vero loque lam resipit,
 11 Postquam vero in ecclesia B. Quintini susceptus est cum honore reverentissimo, & mox in ejus adventu Missæ solennitas ageretur, notæ mulieris brachium quod dudum contractione nervorum emarcuerat, extenditur; & cum mulier

Augusti Tomus II.

in divinas laudes erumpere vellet; nec penitus muta valeret, linguæ mox solvitur vinculum, ac desiderabile dudum oris redditur officium. Miraculo igitur gaudium, gaudio laus jungitur; quia quæ damnata venerat, soluta regreditur.

E
 12 Superveniente autem beatissimi pontificis Cassiani solennitatis die, multis circumquaque accurrentibus turbis, occurrit & mulier cum ceteris quidem solennem diem celebrare, sed non cum ceteris officiorum solennitates videre. Audire enim cum ceteris poterat, videre non poterat, quam sæva cæcitas olim damnaverat. Venit ergo par devotione, impar possibilitate; voluntate simili, miseria dissimili. Videbatur tamen illi fat esse, si ei contingeret interesse: quo judicio divinitatis misericorditer recensito, Confessoris sui meritis efficitur æqualis ceteris; quæ ex propria miseria venerat dissimilis. Solvuntur enim palpebræ ad instar evigilantium oculorum, & pro noctis caligine obscura, lux redditur diei serena. Adepta igitur est mulier, non quod diffiderat Deum posse, sed quod non speraverat se promereri valere; regrediturque jucunditate ceteris lætior, quæ tot conproperantibus venerat miserior.

F
 13 Eadem etiam solennitatis die, quæ pro honore tanti Confessoris divina claruerat virtus, adnotanda creditur, ut, sicut ostensum est, quanta beneficia devotis præstentur, adscribatur, quantum etiam pro contumacia mereatur. Mulier enim quædam, quæ pro solennitate tantæ diei accurrere cum convicinis debuit, segniter torpens domi remansit, & cum diem feriatum servare deberet, panibus coquendis clibanum succendit. Quamobrem cum à cohabitantibus argueretur, parvi pendere se diem ostendit, meritisque sancti Confessoris arroganti prosequutione renitens, illico quod meruerat experta est; nam flamma, quam in clibano accenderat, velut tanti reatus ultrix exiens, eam subito invasit, concremarique acriter cœpit; quam illa effugere se posse autumans, cursum accipit fugamque capessit; sed ultrix flamma, quæ semel adhæserat, effugi non poterat. Consumptis ergo indumentis, crematur & caro; & ne vita deficeret; divino miseratur respectu. Ustulata denique cognovit quod meruit: sed ut castigata non deficeret, ignis extinguitur, quem sibi ipsa succendit; manibus adeo jam concrematis, ut de dexteræ quidem desperaretur sanitate. Patet igitur hoc in facto & superioribus adscriptis, quid devotio & præsumptio apud Sanctorum merita promeruerint; cum alteri præmium, alteri irrogetur supplicium.

G
 14 Non multo autem postea cæcus quidam, loco & familia cognitus, auditis sancti Confessoris Dei miraculis, venit luminis beneficia petiturus, credens sibi Sancti meritis posse fieri, quod multis hujuscemodi miseriam damnatis audierat præstari. Cujus fidei devotionem divina miseratio contuens, trium dierum spatio constantiam probare voluit: per id enim triduum apud sancti Confessoris loculum precibus persistens, cæcitas suæ nulla ex parte solamen est adeptus. At ubi sua obesse sibi peccata credidit, semet dijudicans; adminiculum luminis post biduum suæ reversionis promeruit. Quo in facto divinæ virtutis effectus & patientiam hominis probavit, & Confessoris sui merita, non eo tantum loco, ubi jacuerat, esse ostendit; sed ubique vigere claræ virtutis opere manifestavit: quod & in sequentibus capitulis apertè monstrabimus, miracula ejus annotando quæ cœpimus.

15 Quadam namque vice cum quadraginta

EX MS.
uti & alteri
puero, licet
procul a
Sancti cor-
pore disto.

quinque millibus à loco, ubi sanctus Domini Confessor erat, supra nominatus abbas abesset, quibusdam propriis necessitatibus occupatus; illic quidam adolescentulus cuiusdam ex eis, qui cum eo venerant, gravi est oculorum captus dolore: cui cum sæpius cum fociorum allusione diceretur, ut ad S. Cassianum festinaret, tamquam ad singularem medicum oculorum; licet indoctior, prudenter cavillantibus respondit, non esse, aiens, opus longius progredi, cum illic talibus meritis posset adjuvari. Quod qua diceret fide, sequens prodidit effectus: nam sancti Confessoris merita implorans, meridianæ se quieti contradidit; ubi tunc per visum illi sanctus Pontifex apparens, ei, quem devotum cognovit, oculorum subitam sanitatem concessit, manifestans, Dei virtutem velle, quæ fide credebatur, meritis posse. Quo facto serenati sunt oculi, & approbata est assertio pueri: cavillatio etiã fociorum sedata, & deificæ virtutis per tanti Viri merita comprobata præsentia: ut corporali miraculo manifestè pateat, quid mentibus devotis ubicumque imploratur impendat.

B
Pax conciliata inter principes ad pugnam paratos.

16 Multa quidem præcipuè prædicantur de Cassiani beatissimi meritis, sed inter cetera hoc dignè effertur, quod noviter Dominum per eum fecisse manifestè cognoscitur. Nuper enim cum infelix congressio principum nostrorum & pugna indecentissima acriter pararetur, nec aliud, quantum ex utraque parte statuebatur, nisi bellum inflaret; cuidam ex nostris per visum apparuit beatus pontifex Cassianus, concitè properans ad partem, ubi durior resistendi bellicus parabatur effectus, & cum aliquamdiu moram fecisse videtur, postmodum visus est annuntiasse, à Domino impetratam habere populo pacem, & ne præsens pugna fieret, propitiationem. Quo dicto, multitudo, quæ videbatur adesse circumquaque diffusa, crebris consonisque vocibus cœpit prædicare, B. Cassiani meritis pacem impetratam fuisse: quod quia constat opere maiestatis divinæ sine ullius spe actum, magnis Sanctorum meritis indubitanter adeptum: inter quæ Cassiani præcipuè credunt, qui tali commercio interfuisse, manifestante Deo, ostenditur. Hæc namque ostensa credimus, ut quantum apud Deum valeret, pateat singulis, qui tantum prodesse potuit multis.

C
Carolus Calvus Sancti corpus honorifice deponi curat an. 845.

17 His ita præfactis taliter peroratis, finiendo librum descriptionis vitæ & miraculorum B. Cassiani, definienda videtur tumulatio corporis ipsius Confessoris Christi, qualiter acta est in basilica B. martyris Christi Quintini. Etenim cum quinquennio à susceptione ejusdem Antistitis corporis infra ipsam basilicam ageretur, & propter incommoditatem temporum, & rerum diversarum ac tempestatum accidentia, diversis in locis recondideretur, modo in aperto, modo in occulto [frequentiùs tamen incongruo,] Karolus rex, utpote nutu divino inspiratus, præfatam adiens basilicam, de ejusdem Christi Confessoris corpore cœpit tractare, officiosè in eo haud diutius immorans: anno siquidem DCCCLV Christi incarnationis, & sui equidem regni quinto, indictione VIII, die Non. Mart. ad præscriptum pontificis Christi Cassiani reverenter accedens tumulum, cum duobus episcopis, Wenilone scilicet Senonensè archiepiscopo & Imnone præfule ecclesiæ Noviomagensis*, aliisque compluribus Dei amatoribus cum cereis & choris psallentium clericorum, cum thymiamatibus & odoriferis aromatibus, ardentissimo amore summaque devotione ipsum, in quo jacebat, Sancti efferens corpus, perfusum balsamèis odoribus, & thymiamatibus odoriferis insertum;

* I. Noviomensis

palliis quoque & velibus sericis decentissimè involutum, infra cryptam basilicæ præfati martyris Christi Quintini, ad dexteram lateris ipsius testis Christi, optimè ac pulcherrimè tumulavit, tradens ad amborum Sanctorum luminaria & ornamenta condenda; maximèque ad tumbam B. Cassiani fabricandam, fiscum unum, nomine Tugniacum, cum omnibus appendiciis & adjacentiis suis in perpetuum habendum, cujus authenticum ad caput tumuli cura desuper posuisset sanctissimi Cassiani, hæc verbis [subjunxit:] Si quis autem hoc donum his duobus præpotentibus Sanctis nunc à me traditum & confirmatum, partibus eorum auferre tentaverit, habeat sibi judicem Deum, & hos præfulgidos justos perpetuos questores.

ANNOTATA.

a Insistit auctor hujus relationis Vita superius data, qua nempe suadere voluit, S. Cassianum sacras insulas suscepisse, urgente Foviano imperatore, atque adeo anno 363: ex quo per breve tempus Ortenfis in Ægypto episcopus, inde migrasse censeri possit anno circiter 365, in Galliam autem & Augustodunum pervenisse 366; ubi cum ferme quadriennio mansisse dicatur antequam ad cathedram Aduensem promoveretur, inhaerendo Legendistæ systemati, sedere cœperit anno 370, quibus si addeas annos viginti regiminis, pervenies ad annum 390, quo adhuc superstes erat Theodosius senior.

b Jam dictis consona sunt qua hic habes de anno à S. Cassiani obitu CCCCL, qui nos ad mentem scriptoris, ducere debent ad annum Ludovici Pii imperatoris postremum, nempe, ut habes numero sequenti, D. CCCXL. Ex quibus facile colligis, vanam non esse conjecturam nostram, superius datam, quod idem sit & hujus historia & Vita ipsius auctor. Id vero plenius confirmatum habes infra num. 17, ubi disertè ait, se finire librum descriptionis Vitæ & miraculorum B. Cassiani.

c Unde igitur cœperit qua de Sancti gestis tam abundanter & cumulatè peroravit? Seipsum porro jugulat, cum: S. Gregorium Turonensem adducit, ex quo discere poterat, totis se quinquaginta & amplius annis à definienda S. Cassiani atate turpiter abesse, siquidem ad rationem temporis satis attentè esse existimemus.

d Numeratur Aduensis episcopus xxxvi: conveniunt anni signati, ut habes apud Sammarthanos.

APPENDICULA

Ex Sermone de tumulatione Sanctorum Christi martyrum Quintini, Victorici & confessoris Cassiani.

Apud Hemeraum in Regesto pag. 18.

Relatis jam Actis celeberrimæ translationis, insignium miraculorum & Carolina tumulationis

A *lationis subjungere poterat jam dictus sermo; verum cum ejus pars longè minima ad S. Cassianum spectet, à Vita autem nonnulla narrentur, quæ jam abundè data, imò refutata sunt, ea sola excerpere visum est, quibus posteriores translationes & relationes ultimæ demum depositio, ad totius rei complementum distinctius explicentur. En dicti sermonis exordium: Semper in Christo amantissima patrum & fratrum viscera, societas Deo gratissima, præsentis diei solennitas celeberrima nobis admodum exstat & veneranda. Est namque consecrata Sanctorum tumulatione honorifica, Quintini videlicet martyris gloriosi, ac piissimi protectoris nostri, nec non Victorici ejusdem comparis inclyti, atque Cassiani pontificis egregii: quorum quia gratulamur præsentia, & adjutamur clementia, pro eorum amplectibili memoria, hujus festivitatis nitimur attollere præconia.*

In sanctorum omnium laudes, indeque gloriam Dei suscipit orator, sensuque ad tres prædictos regressus: Quorum, inquit, candidissimo exercitui admixti sunt isti Seniores nostri hic corpore quiescentes, illic cum Christo feliciter regnantes: gloriosus videlicet martyr Quintinus, athleta superni regis invictissimus, prædicator hujus patriæ constantissimus noster; quia consolator clementissimus. Secundus vero est Victoricus, in læva ejus decenter tumulatus. Tertius dextra præfati Martyris venerabiliter collocatus, honorabili nomine dicitur Cassianus. Quorum quia ex parte dissimilis est ratio, hujus sermunculi enarratio separatim distinguenda est necessario. Inde ad singulorum gesta progressus, lamentationem orditur, dum ad luctuosissima Normannorum tempora dilabitur. Cum igitur superni Regis justitia, pro nostrorum peccaminum negligentia, nos castigari vellet, feroci paganorum sævitia; inclyti testis Quintini monumenta, & pretiosi confessoris Cassiani membra à propriis sunt tumulis elevata, & ad Lauduni Clavati moenia, pro ut timor cogebat, noctu delata.

Normannicas depopulationes prosequens, ex Chronica inserit: Et quoniam bis eorundem Sanctorum corpora cum mœrore ad Laudunum sunt deventa, & bis ad nos cum honore relata, libet apertius prodere, & fugæ causam & reversionis eventum. Anno siquidem octingentesimo [octuagesimo] primo à Dominica incarnatione, Kal. Januarii, Normannorum metu cogente, à bustis prius emota suis, ad præfatum montem primum delata sunt. Sequitur clades Normannis illata: unde anno sequenti corpora Sanctorum Quintini & Cassiani Kal. Februarii à Lauduno descendunt, cum ingenti populorum caterva, & lau-

dum hymnorumque melodia, in die Purificationis S. Mariæ in propriam relati sunt basilicam. Ipso siquidem tempore, cum præfatus rex Andegavis disponeret ire, pactumque cum Alstenio facere, in infirmitatem decidit, indeque ad S. Dionysium rediit, ibique, pro dolor! spiritum vitæ exhalavit. Post cujus obitum Franci regem constituerunt Karlomannum.

Quod ut pagani audierint, Scaldim navibus introierunt. Quapropter prædictorum corpora Sanctorum secundo ad montem Laudunum delata sunt. Postea Normanni ad hunc locum pervenientes, plures gladio interfecerunt, multos etiam captivos duxerunt, sicque est ecclesia B. martyris Quintini crudeliter incensa, quæ habebat à perfectione sui annos quinquaginta novem. Ita pæne omni loco devorato; pagani hac & illac progredientes, ad alia sunt profecti. Exinde variis casibus afflictis undique omnibus, Christo favente, anno quinto dominus comes & abbas Teutricus prudenti consilio usi, muros istius loci ceperunt ædificare XII Kal. Maii, quos acutissimo freti ingenio; prout necessitas cogebat, fecerunt ærescere cito. Unde pretiosa Sanctorum corpora, Quintini videlicet & Cassiani, innumerâ stipata catervâ, tertio Kal. Novembris ad propria sunt iterum relata; & intra muros succensæ domus locata.

*En modo totius rei epilogum: Cum verò Dei clementia nostri voluisset misereri, ac sui solaminis suffragia largiri, incendiorum sedavit discrimina, paganorum depressit sævitiam; pacem & concordiam tribuit, fructum etiam terræ abundanter contulit. Quocirca à fidelibus hujus loci tractatum est salubriter, quatinus eorundem corpora Sanctorum suis in mausolæis reponerentur decenter. Adveniens namque venerabilis antistes Noviomensis ecclesiæ, Ranbertus nomine, prudenti fretus simplicitate, ac simplici decoratus mansuetudine, cum ceteris fratribus, inibi Deo simulantibus, sæpedictorum carpenta trium Sanctorum, suis in cryptis hodiernâ die suppliciter tumulaverunt. . . . His ita expletis, præscriptus antistes & devotus & hilaris pro ipsorum commemoratio-
ne Sanctorum, Missæ decenter solemniter celebra-
vit, & cunctorum creatori supplex obtulit holocausta. Inter quæ omnium consultu statuit, ac pontificali auctoritate firmavit, ut dies ista, pro sanctæ Trinitatis laude, & ipsorum venerabili amore Sanctorum, quotannis festiva habeatur & solemnitas, ad laudem & gloriam Domini nostri Jesu Christi, qui est benedictus in secula seculorum. Amen.*

DE SANCTIS XXIII MARTYRIBUS ROMANIS,

Ex Martyrologio Romano.

J. B. S.

SUB DI-
CLET.
Serius sa-
cris Fastis
adscripti.

Olum hoc Martyrologium mihi licet adducere, quod in eo solo ipsos illos sanctos Martyres anonymos signatos repererim, notante Baronio; haberi mentionem de iisdem Martyribus in Actis Sanctorum Abundii & Abundantii, quos ipse refert XVI Septembris, ubi de Actis plura memorat, à nobis suo tempore expendenda. En modo ipsam ejus hodiernam annuntiationem; Item Ro-

mæ, passio sanctorum Martyrum viginti trium, qui in persecutione Diocletiani viâ Salaria veteri, capite truncati; ibidem sepulti sunt ad clivum Cucumeris. Hic illud præcipue observandum, prædicta Acta ex tribus antiquis exemplaribus recognita & emendata notationibusque illustrata edidisse collegium Romanum PP. Societatis Jesu; auctore Fulvio Cardulo anno 1584; unde nobis ea licebit decerpere, quibus narrantur quæ ad nostros hosce spectant potissimum, utpote qui à SS. Abundii

AUCTORE *Abundio presbytero & Abundantio diacono sejun-*
 J. B. S. *cti, eodem hoc ipso die martyrii coronam, eodemque mortis genere consecuti sunt. Sic habet jam dicta editio pag. 14 :*

2 Tunc iratus Diocletianus, iussit amoveri sanctos Abundium & Abundantium, & in carcerem recipi in custodia Mamertini; ceteros vero viginti tres fideles in Christo iussit duci foras muros civitatis Romæ via Salaria veteri, & ibidem capite truncari. Martyres vero incliti Christi, ducti cum gaudio ad perfectam & sine dubitatione viam, prospicientes in cælum dixerunt: Deus omnium, & Domine unigenite Jesu Christe, fili Dei vivi, qui cælum extendisti & terram insuper aridam fabricasti, quem nos ignorabamus, servientes olim in errore & fœda exhibitione, & per tuas sacras paginas veritatem didicimus, tu naturæ conditor es, tu Dominus cæli ac terræ, qui creasti omnem orbem & omnia quæ in eo sunt, quem nunc cognovimus ante Luciferum genitum, quem omnis abyssus tremit & metuit, & omnis mons & collis contremiscit, audiens terribile & gloriosum nomen tuum: tu Domine Jesu Christe, spes eorum, qui ad te confugiunt, liberato. eorum qui in te sperant, respice de cælo & miserere nobis, & suscipe animas nostras, non reputans no-

bis delicta juventutis & ignorantia nostræ; quæ ignorantes & existentes in altitudine tenebrarum harum egimus, sed secundum magnam misericordiam tuam memor esto nostri, Deus.

3 Orantes vero, & signaculum Christi in fronte sibi facientes, tenentes simul capita sua, promptè cum lætitia magna, finem hujus sæculi susceperunt, & sic per proprium sanguinem, gratiæ Dei, sibi ipsis memoriam æternam instruxerunt Nonis Augusti: quorum corpora tunc collegit Joannes presbyter, & Theodora matrona, & sepelierunt ea in crypta in clivo Cucumeris. Tunc B. Theodora venit ad carcerem ad beatum Abundium presbyterum, & Abundantium diaconum, & narravit eis, quomodo constanter suscepissent sancti martyrium, & quomodo venisset Joannes presbyter unà cum ea, & collegisset corpora Sanctorum, & cum aromatibus & linteaminibus sepelisset eos in clivo Cucumeris in crypta, & post sepulturam eis exhibitum, cum gloria illic celebrasset divina mysteria in pace. Cum verò audivisset Diocletianus imperator, quia cum magno gaudio acceperunt palmam martyrii sancti Martyres, amplius contristatus est, quia multò eos amplius non cruciavit.

SS. *Abundii & Abundantii.*

DE S. EUSIGNIO MARTYRE

ANTI O C H I Æ.

J. P. Cultus apud Græcos & Latinos, elogia, Actorum examen.

SUB JULIANO APOSTATA. Inscrubitur Fastis Græcis cum elogio

Beatissimus ac supra ætatem annorum centum ac decem, quibus vixisse dicitur, fortis ille Christi Pugil, cum in Latinis, tum in Græcis Fastis publica venerationis dignitatem obtinet, uti videre datur in Menæis magnis Græcorum excusis; Menologio Sirletiano, Synaxario, & Menologio, jussu Basiliæ imperatoris collecto; Typico S. Sabæ, Martyrologio Arabico-Egyptio, Menologio Slavo-Russico Sparwensfeldiano, ac Augusto Moscorum figurato, qui habetur ante tommum 1 Maii, pag. xxxix. Ex elogiis Græcis producimus illud, quod in dicto Synaxario ad calcem primi tomi mensis Augusti dedimus Græcè, Latine autem sic interpretamur: Eusignius, Christi martyr, è magna quidem Antiochia fuit, militiæ verò dux Constantis, qui Constantini magni fuit pater, extitit. Dum autem supervixisset usque ad Julianum Apostatam, comprehensus tamquam Christianus, ad examen ductus est. Et postquam Apostatam corripuisset, quod, relicto vetò Deo, ad inania idola, tamquam deos, accessisset, extensus est ad flagra; graviterque cruciatus, ac plagis confectus (annorum quippe erat centum ac decem) in carcerem projectus est: & post aliquot dies è carcere ejectus, quando iterum coram Apostata stabat, cogebatur Christum quidem abnegare, idolis autem sacrificare: ac cum induci eò non posset, sed denuo tyrannum corripuisset, gladio caput ipsi amputatur; & sic martyrium consummavit, immarcescibilem coronam, ac vitam æternam consecutus.

2 Slavo-Russicum, Sirletianum ac Menæa excusa cum etiam sub Juliano passum referunt; sed

palestram martyrii non exprimunt; & duorum ac versuistorum ultimorum elogia sepe consonant cum eo, uti & quod modò dedi. *Dicta Menæa sic accipiunt Martyrologio Romano.*

Εὐσίγιον τέμνει τὴν κεφαλὴν φίλον
 Τομῆς μέγχα κερζόντα κελεύς μοι σίβας.
 Πέμπτη Εὐσίγιος κάρη κοινήσιν ἐμίχθη.
 Truncant amico Eusignio Christi caput,
 Qui Christum a loro clamitat, donec cadit
 Miscetur caput Eusigni cum pulvere quintâ.

In fide dictorum documentorum annuntiavi Sanctum Antiochia, & sub Juliano Apostata; quibus adde Martyrologium Romanum, quod sic habet: Antiochiæ S. Eusignii militis, qui annum agens centesimum decimum, cum Constantini Magni fidem, sub quo militaverat, Juliano Apostatæ exprobraret, eumque ut patriæ pietatis desertorem redargueret, ab eodem iussus est capite cædi.

3 Baronius tom. 4 Annalium ad annum 362 Tempus de eo meminit, ac martyrium illius anno isti innestit. Et verò cum Antiochia barbara crudelitatis Juliani ferale theatrum existeret, teste S. Gregorio Nazianzeno tom. 1, orat. 3, pag. 91 editionis Parisiensis anni 1609; cumque idem imperator anno 362 Antiochiam venerit, eamque ingressus sit mense Julio extremo; prout videre licet apud Pagium in Critica Baroniana ad dictum annum; num. 4; cum denique palastra martyrii Antiochia; ac nomen nostri Sancti notentur in sacris fastis hac die v Augusti; sequitur ex his ita positus & admissis, ut S. Eusignius una fuerit è primis victimis ibidem loci ac temporis, jussu Juliani interemptis. Quidnam verò ad gesta nostri Martyris illustranda subsidii speres ex ejus

A ejus Actis? quæ quia apocrypha ac fabulosa sunt, nullam fidem merentur, sicut planum fiet ex observationibus sequentibus.

Acta

4 Habemus ea Græcè è codice Ms. antiquo Vaticano 866 fol. 356, hoc exordio, *Ἐπι τῆς ὑπατείας Ἀυγούστου, καὶ Ἰουλιανῆς ἀνηρέθῃ Κωνσταντίνου ὁ καῖσαρ, καὶ ἐβασιλεύσεν Ἰουλιανὸς ὁ παρεμβατικὸς, καὶ ἦν διατεθειτὸν ἐν τῷ παλατίῳ Ἀντιοχείας. Id est: Sub consulatu Agnonis, & Juliani sublatus est Constantinus Cæsar, & imperabat Julianus transfregtor (sive Apostata) Et degebat in palatio Antiochiæ. Exemplar Actorum apud Lambecium in Commentariis de bibliotheca Cæsarea Vindobonensi lib. 8, pag. 103 sic legit: Ἐπι τῆς ὑπατείας Ἀρβητιῶνος καὶ Διοκλητιανῆς ἀνηρέθῃ Κωνσταντίνου καῖσαρ, ὁ υἱὸς δὲ ἀγνίου καὶ μεγάλου Κωνσταντίνου, καὶ ἐβασιλεύσεν Ἰουλιανός. Sub consulatu Arbetionis & Diocletiani sublatus est Constantinus cæsar, filius sancti & Magni Constantini; & imperare cœpit Julianus. Adduntur insuper sequentia in isto exemplari, quorum satis erit dare versionem Latinam: Et imperare cœpit Julianus octavo Idus Novembris (sive die sexto Novembris.) Degebat autem in palatio Antiocheno. Quot & quam crassi errores in tam parvo exordio! Ad nostrum apographum quod attinet; non Constantino, sed Constantio imperatori successit Julianus anno æræ vulgaris 361; coll. Tauro ac Florentio, ex communi scriptorum consensu. Nec juvat, si pro Constantino scribas Constantius; cum enim addatur cæsar, deberet is esse Constantius Gallus; sed ille obierat jam tum ab anno 354. De palatio Antiocheno dicitur mox.*

tamquam malè ordinata,

5 Laudatus Lambecius à pag. 104 circa exordium sui exemplaris observat, Arbetionem, qui consul fuit anno Christi 355, non habuisse collegam Diocletianum, sed Lollianum. Deinde pro Constantino, legendum esse Constantius; qui cæsar fuerit & etiam Gallus dictus. Præterea, eandem Constantii Galli cæsaris accidisse anno Christi 354, imperatore Constantio septimum, & ipso Constantio Gallo cæsare tertium consulibus; Julianum verò cæsarem creatum anno 355, Arbetione & Lolliano consulibus. Denique prorsus falsum esse, quod Julianus, postquam ad illam dignitatem evectus esset, in palatio Antiocheno deinceps commoratus fuerit, & Christianam religionem manifesta insultatione oppugnavit. Predictus auctor pag. 107 fabulosa S. Eusebii Acta castigat ex eo, quod illis inserta sit, & sub ipsa quidem S. Eusebii narrantis persona, mendacissima fabula de natiuitate Constantini Magni imperatoris ex illegitimo concubitu Constantii Chlori, dum etiamnum esset tribunus militum, cum Helena in publica quodam diversorio; eandemque impudentissimam fabulam etiam à Nicephoro Callisti adoptari Historiæ ecclesiast. lib. 7, cap. 18; ideoque eam ab Eminentiſſimo Cardinale Baronio Annal. eccles. tom. 3, sub anno Christi 306 prolixè ac solidè refutari. Deinde Lambecius à pag. 108 subdit Græcè ac Latine istius fabellæ dramæ è concatenata falsitatum atque ineptiarum congerie conflatum.

à commentario fabulatore

6 Censuras etiam inurit Lambecius à pag. 113 commentitia hujusce historia pseudo-Eusebiana locis; ubi Eustochii, tamquam auctoris istius narrationis, sit mentio. Quorum primus ibidem ex textu Græco sic datur: Eustochius autem aliquis diaconus Antiochenæ urbis, cognatus existens S. Eusebii, vir pius & Deum timens, sequebatur Martyrem clanculum, compatiens vinculis sancti Senis. Vocavit autem eum propius ad se beatus Se-

nex, exhortansque dixit: Novi ego; Domine mi Eustochi diacone, serve Christi, quod Julianus, cum ipse transgressus à Christo defecerit, etiam me cogere conabitur ad sacrificandum idolis; utpote imprimis Cæsarææ furorem idololatricum severius exerciturus; ego verò etsi decies millies pro Christi nomine mihi moriendum sit, non solum non contristor aut vacillo, verum etiam propterea gaudeo. At hoc unum doléo, quod imperator Acta mea scribi prohibuit, ut turpiter vitam traduxisse videar. Rogo igitur pietatem tuam, ut, si possibile sit, inficio tyranno, mercede conducas unum aliquem ex notariis, qui conferbat ea, quæ inter me & imperatorem gesta sunt, ut posthac aliquis aliquando Christianus in illa Acta mea incidens, inde percipiat utilitatem, & accedat ad Christum.

AUCTORE J. P.

7 Respondens autem Eustochius; dixit ei: Corroborate te modò, & virum præsta ad confitendum Dominum nostrum Jesum Christum coram tribunali Juliani, & ad sustinendum martyrium; de futuris autem Actis ne sis sollicitus. Ego enim curabo, ut cum omni diligentia conscribantur Acta tua. Proinde corroborate te, & viriliter age, renovans juventutem tuam velut aquila. Hæc ibi. Alter autem locus; ubi idem Eustochius introducit de se ipso loquens, datur ibidem à pag. 114 ex fine totius historia: Ego igitur peccator Eustochius, qui & cognatus sum sancti ac beati Eusebii, inde à principio eum sequens, scripsi sine ulla additione hæc ipsius Acta, quæ etiam episcopus noster sanctus Basilius, cum diligenter ea relegisset, bibliothecæ inseruit. Idem etiam collegit ejusdem sancti Martyris reliquias, easque in theca iis dicata reposuit. Consummavit autem S. Eusebii martyrium mensis Augusti die quinto, imperante apud ethnicos quidem Juliano Apostata; apud nos autem Domino nostro Jesu Christo; cui gloria &c. Quid est ineptire, si hoc non sit? Pergamus cum Lambecio pag. 115

conscripser

E

8 Si quis jam hic quæsierit, cur supposititia hæc Historia sub EUSTOCHII cujusdam potius, quam alterius alicujus nomine fuerit conficta & publicata; facile & in promptu responsum est, causam ejus rei videri, quod sub imperatore Constantio, imp. Constantini Magni filio, Eustochius aliquis floruerit natione Cappadox; professione autem sophista & historiographus, cujus Suidas in Lexico suo Græco meminit his verbis, è Græco textu, quem etiam affert Lambecius, ibidem sic redditis: Eustochius Cappadox sophista scripsit Constantii (sic pro Κωνσταντι legendum monet in notis) imperatoris tempore, Cappadociæ & reliquarum gentium antiquitates. Credidit ergo verus, sed incognitus; supposititiæ istius Historiæ auctor, Eustochii illius nomen optinè ad hanc fabulam accommodari posse, quia S. Eusebii martyrium consummavit Cæsarææ in Cappadocia, & quidem sub imp. Juliano, qui imperatori Constantio proximè successit. At de loco martyrii ac imperatore, sub quo illud acciderit, vide supra num. 2 & 3. Ex his itaque viri eruditi observationibus perspicuum fit, qualia sint Acta S. Eusebii, quorum exemplar ante se habuit, & quam jure merito nostra Vaticana typo hæc non committantur, cum sint fursuris ejusmodi. Nec refert, quod tom. 1 Maii pag. 236 dictum fuerit de hisce Actis suo tempore in lucem dandis; cum res illa, utpote nimis pramatura, non fuerit tunc fortè satis expensa. Alia quedam in promptu habeo adversus commentitiam insulsiſſimi istius fabulatoris narrationem; sed illis supersedeo; cum dicta

sub Eustochii cujusdam nomine.

F

AUCTORE
J. P.

dicta plus quam sufficiant. Prae manibus habeo schedulam, qua hunc titulum praefert: Ἰστορικὰ καὶ μαρτυρικὰ τῶν ἁγίων Ἐπιστολῶν. Ad marginem notatur Ex cod. 819 fol. 208, bibliotheca Vaticana, quantum colligo ex iis, qua post exordii verba & pauca alia, adscribit Papebrochius:

Plura omisimus annotare; quod, lectis aliquot paginis, constitit, Vitam ex priore contractam, omissis hinc inde lineis aliquot; pleraque autem iisdem penè verbis, nonnulla paulo brevius narret: qua proin eandem cum priore sententiam redolet.

DE SANCTIS MARTYRIBUS AEGYPTIIS CANTIDIO, CANTIDIANO, ET SOBELE.

J. P.

Cultus apud Græcos & Latinos.

DIE V AUGUSTI.
Martyrologio Romano Menologio Græcorum,

B

Res quidem illi Martyres hodierna die tum in Menologio è Latina Cardinalis Sirleti versione apud Canisium edito, ac in Menais magnis impressis, tum in Martyrologio Romano commemorantur; sed non eodem modo: nam Romanum sic habet: Item sanctorum martyrum Cantidii, Cantidiani, & Sobelis Aegyptiorum; ubi & conjungit sub una omnes annuntiatione, & omnes Aegyptios facit; cui annuntiationi ego meam conformavi in titulo superiore expressam; quamquam ignorem, quo fundamento Eminentissimus Romani Martyrologii conditor Baronius omnes tres Aegypto attribuat; cum Menologium, quod dicebam, ac Menaam solum Sobelem nominent Aegyptium, nomina duorum priorum Martyrum paullo aliter etiam efformantia. Menologium ita habet: Eodem die (quinta Augusti) sanctorum duorum martyrum Cantidii, & Cantidiani, qui propter Christianæ fidei confessionem lapidati in cælum ascenderunt. Observa insuper, præter genus mortis, quod hic additur, ambos hosce annuntiarum seorsim à Sobele: de quo, interposita

commemoratione S. Nonna, cujus hoc die etiam apud nos festiva recurrit memoria, hæc ibi subduntur: Eodem die natalis beati martyris Sobelis Aegyptii, qui perseverans in Christi confessione, consummatus est.

2 Menaam excusi: cum in exarandis nominibus ac Menaam Martyrum, tum in duobus primis à tertio Martyre divisim memorandis consentiunt, appositis hisce præterea versiculis:

Βένος λίθων ἔσησεν ὑψηλός, Λόγε,
Δι' ὧν ἀνῆλθον πρὸς σε σύγκρονοι δύο.

Lapidum præaltos, Christe, cumulos erigunt,
Queis ad te eodem è pulvere hi scandunt duo.
Sobeli, qui βέλος ἰσχυρῆς, sagittâ trajectus ibidem dicitur, ita deinde accinitur:

Ἄν' οὐραβιοδῆς ἐξέπιθεν, ὦ Σόβελ,
Βέλος συνάξεις, ἴργανον ἔσσι πέλος.

Ductis retrorsum est syllabis Sobel βέλος,
Sagitta, Martyr, organum finis tui.
Σόβελ quippe per anagrammatismum seu litterarum transpositionem est βέλος, jaculum Latinis seu sagitta, quo organo, id est instrumento iclus, vita suam imposuit hic Martyr cognominis.

ac Menaam eorum excusis inscribuntur hi Martyres.
E

DE SS. MARTYRIBUS AXIOPOLITANIS HIRENEO, ERACLO ET DASIO

J. B. S.
C

Ex Hieronymianis.

F

V AUGUSTI.

Equor hic textum codicis vetustissimi Epternacensis: In Axiopoli, pro Axiopoli, Hirenei, Eracli, Dasi; cum reliqui codices luxati & turbati sint. Laterculus Florentini sic conceptus est, ut facile appareat scriptorem plane titubasse, dum ita scripsit: Natalis sanctorum Herenenti, Heracli Dasi. Achiopolim, Heren-

ni, Dasi, Heracli: qua mera est annuntiationis ejusdem duplicatio: quam mirum reperiri quoque in Corbeienfi, hoc modo: Natalis sanctorum Herenti, Heracli, Dasi, sive Bassi. Axiopoli Hereni, Heracli, Dasi. Atque hæc etiam in Centulensem codicem transiit; recte emendata in codicibus contractioribus Regina Suecia, Richenoviensi & aliis, quibus omnibus tutius inherendum censuimus.

D E

DE SANCTIS MARTYRIBUS
FLORIANO ET FILISTINO.

Ex Hieronymianis.

J. B. S.

v AUGUSTI.

Lextum hodiernum in precipuis codicibus claudunt signati Sancti; ut in vetustissimo Epternacensi: Et alibi natalis Floriani & Filistini; quo modo etiam, inserto sanctorum titulo, referuntur in laterculo Florentiniano: Et alibi natalis sanctorum Floriani & Filistini. Ea in Corbeiensi variatio est quod martyrum exprimat; verum pro Filistini substituat Filistinæ: nulla usquam adjecta positione.

Notat Florentinus, filere de ipsiis vulgata Martyrologia quæ viderit, præter Notkerum, qui Cælestinum, non Filistinum, Floriani socium appellat, incerto pariter loco veneratos. Consulendus etiam erat Rabanus, in quo aliam expressionem invenisset: Et alibi natale sanctorum Floriani & Philistinæ: utra præferri debeat, incertum est. Vera sunt postrema Florentinii verba & huic textui & aliis sepe, imo passim, applicanda: Reliqua in obscuro esse, nosque adeo prorsus latere.

B

DE S. PARIDE EPISC. CONFESSORE

E

TEANINITALIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Ejus cultus & Acta.

P. B.

CIRCA AN. CCC. XLVI. Veneratio ejus præcipua Teaniviget;

Sancti Paridis memoriam Martyrologia generalia nulla celebrant ante seculum decimum sextum, quo reformato tandem Romano sic fuit ad hunc diem inscripta: Apud Theanum, sancti Paridis episcopi. Theanum, seu potius Teanum, hic intellige Sidicinum, episcopali sede sub archiepiscopo Capuano in Campania Felici decoratum; cujus olim Paris ut apostolus ac primus, cum viveret, antistes fuit; ita post obitum, teste Ughello Italiae sacrae, editionis novissimæ, tom. 6, col. 549, protector habitus est præcipuus. Corpus ejus ibidem in aede cathedrali ab omni retro memoria quievit magno quidem in honore; minore tamen pompa, quam nunc; si jam perfectum est opus illustrissimi ac reverendissimi domini Josephi de Puteo, episcopi ab anno Christi 1718 Teanensis; de quo post biennium ita scribebat Ughelli continuator loco citato, col. 579: Magno sumptu prænobile sacellum, juxta exemplar illius, quod piissima Neapolitana civitas in aede principe pro divo Januario reliquisque suis DD. patronis excitavit, jam condere incepit, in eo repositurus corpus D. Paridis, primi episcopi primique patroni, quod nunc in ecclesia angusta & subterranea colitur; & statuas omnes reliquorum indigetum protectorum. Est tamen & alia istic ecclesia, ejus nomine, fonte, miraculis clara; ut patebit ex Actis infra, num. II.

unde pridem de propagatus est; credo, cum ecclesia Teanensis Capuanam agnovit metropolim, seculo, ni fallor, decimo. Certè dudum ibi viguisse, intelligitur ex Calendario pervetusto monialium S. Joannis, quem in Sanctuario Capuano publici juris fecit Michaël Monachus: ubi ad Nonas Augusti pag. 408 notatur festum S. Pari episcopi & con-

Augusti Tomus II.

cessoris, vel potius, Paridis; ut legitur ibidem in Calendario quinto pag. 531; ubi etiam observatur, in Officio ecclesie Capuanae recitari de eodem Sancto tres Lectiones compendiosas; quales videlicet habemus hoc die in Breviario Capuano anni 1489: nam antea (puta ante institutum Officium S. Dominici, quod in isto Breviario proponitur eodem die) in Officio S. Paridis recitabantur Capuae Lectiones duodecim, ejus Acta complectentes. Harum posteriores decem (nam præcedens folium exciderat) ex detrimento laceroque semestris Lectionario monialium S. Joannis Capuæ exaratas huc misit anno 1665 D. Silvester Aioffa Capuanus, tum rector ecclesie SS. Cosmæ & Damiani, & nepos bonæ memoriæ D. Michaëlis de Monacho, auctoris Sanctuarii Capuani, addens, hunc semestrem descriptum fuisse anno Domini mxxxiv. Sanè publici ac solennis adeo cultus testimonium tam antiquum ne Teani quidem superesse in scriptis, didicimus hæcenus: dignum proinde, quod hic subiceretur; nisi & acephalum esset, & loco non uno tam misere luxatum, ut neque sensus neque verba potuerim restituere. Deinde præcipua ejusdem instrumenti substantia continetur in Actis integris, de quibus nunc dicam.

3 Acta S. Paridis, à Julio Antonio Sanctorio S. R. E. Cardinale doctissimo cum aliis plurimis collecta, edi aliquando ab illo ac pervulgari vehementer optavit in annotatis ad Martyrologium Romanum hoc die Baronius; sed frustra; quantum adhuc scimus. Edidit illa quidem sub idem ferme tempus, hoc est anno Christi 1593, inter alias Sanctorum regni Neapolitani Vitæ quamplurimas, parte 2^a pagina 230, Paulus Regius, episcopus Equensis; sed Italicè tantum, nec citato prototypo, fortè ut illo liberius, mutando, expungendo, addendo, ornandoque, prout fecit, uteretur. Regium in contractioribus ejusdem Sancti

Acta in mirabilibus successibus

K

eti

AUCTORE
P. B.

Eti elogis sequuntur Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italia ad hunc diem, & Ughellus in Episcopis Teani. Nos beneficio P. Antonii Beatilli nostri anno 1638 prototypum istud Neapoli huc missum accepimus, Ex Actis, ut adnotatur, antiquitus impressis ecclesie Theanenensis. Constat vero ter novem Lectionibus sub hoc titulo: In festo sancti Paridis, episcopi & confessoris: unde colligimus, festum illud ibi per Octavam fuisse celebratum, etsi in tres tantum dies distributa sint istae Lectiones; sive quod eadem diebus consequentibus fuerint repetenda, sive quod alia de Communi substituenda, sive quod ceteri dies Officiis aliis impedirentur. Ceterum integra in his S. Paridis historia decurritur; si tamen historia dici meretur narratio tot vitis deturpata, quot modo demonstrabimus. Cadunt haec in ipsam Sancti Vitam, non in posthuma ejus miracula, quae referuntur a numero 12, & quibus nihil auctoritatis detrahendum putamus; tametsi ignoremus, quo tempore vel contigerint, vel scripta sint; nisi quod aliquot post sancti Praesulis obitum seculis accidisse ea colligimus ex num. 12; ubi haec leguntur: Post multum vero temporis, praedicta ecclesia jam diu vetustate consumpta, & a populo funditus neglecta est &c.

non item in
historiarum

4 Jam qua in Vita ipsa potissimum displiceant, paucis accipe. Primum est, quod num. 1 dicitur S. Paris advenisse Teanum, cum Romanus orbis adhuc idololatriae cultibus subjaceret, & persecutionis procella in Christi famulos mandato principum deserviret. Princeps autem tum in Italia statuitur Constantinus Magnus, nondum a gentilitatis errore conversus, num. 6; & ipsi persecutio illa tribuitur num. 9, & quidem verbis hisce durissimis: Constantinianae persecutionis rabies. Vah inepti auctoris avisognoia! Tantum enim abest, ut Christianos unquam vexaverit Constantinus, ut contra non prius imperare coeperit, anno Christi 306, quam iis bene velle ac facere: Suscepto imperio, inquit Lactantius de Mortibus persecutorum cap. 24, Constantinus augustus nihil egit prius, quam Christianos cultui ac Deo suo reddere. Haec fuit prima ejus sanctio sanctae religionis restituta, seu restitutio. Atqui tum certo gentilis erat. Quid ergo fecisse censendus est, postquam ethnica superstitioni renuntiaverat? Renuntiavit autem ante, quam, victo Maxentio, potiretur Italia; ut ostendimus ad diem XXI Maii, quo de ipso egimus a pag. 12. Vide plura apud Tillemontium Hist. imp. tom. 4 in Constantino Magno, Pagium in Critica Annalium Baronii, aliosque passim obvios. Unde discas, falsissime asseri, ullam in Italia post annum Christi 312 persecutionis procellam in Christi famulos mandato principum deservivisse; atque adeo vel ante annum illum advenisse Paridem, vel confectam esse persecutionem, sub qua Teanum venerit. Vidit hoc sine dubio Ferrarius, cum haec adnotavit: Oportet Paridem adolescentem sub extremis imperii Diocletiani Athenis discessisse, & aliquamdiu Theani, antequam episcopus ordinaretur, demoratum esse, senioque confectum obiisse.

à Sancto sus-
perbite ge-
starum.

5 Displicet secundo, quod eodem numero S. Paris ante adventum in Italiam dicatur fuisse Libanii & magni Basilii socius: neuter enim natus erat, cum desit in Italia persecutio; qua tamen saviente, Acta narrant advenisse illuc Athenis Praesulem nostrum: nam Libanii quidem annum natalem fuisse erae Christianae 314, probat Tillemontius in Juliano imp. art. 36; Basilio vero nos ad diem XIV Junii, pag. 810, assignavimus annum

Christi 316; qui etiam eidem Tillemontio visus est prematurus; ideoque natum ipse Basilium statuere maluit exeunte anno Christi 329. Displicet tertio quae eodem numero describitur narratio de dracone, tum aliis ex causis, tum etiam ex ea, quod ibidem ille depingatur, tamquam anhelitu foetido & ignivomo spiritu aërem vehementer inficiens, gravemque in populo pariens ex sui praesentia corruptelam; & nihilo tamen secius asseratur, inter cives feliciorum se quemque reputasse officio, qui posset ei esculentiora cibaria praeprare, usque eo, ut ipsius praesidis filia (num. 2) hoc manus obiret, & praeforibus speluncae, ubi draco latitabat, cum puellis aliis praestolaretur, proditurum scilicet ex ea monstrum, cujus anhelitu inficeretur. Displicet quarto latitatio S. Silvestri, jam tum Romani Pontificis, in monte Soracte (num. 9) ad persecutionis imaginaria rabiem declinandam, de qua satis diximus in S. Constantino M. ad diem, ut jam monui, XXI Maii, num. 15. Et quid plura commemorem? Nam si haec in anonimo & etatis ignota scriptore comprobare quisquam potuerit; eidem facile per me quidem licebit, ut illum in assertis etiam ceteris quovis loco hibeat.

6 Quo anno Sanctus finem vivendi fecerit, haec Acta qualiacumque non docent; quamquam diem ac mensem sic adstruunt sepulturae num. 11: Sepultus est autem... Nonis Augusti. At in Vita S. Amasii, successoris ejus, quam ex eodem Lectionario Teanensi aedimus die XXIII Januarii, pag. 484 & sequente, obiisse narratur, cum jam aliquamdiu Romanam Cathedram ascendisset S. Julius. Unde Regis colligit, eum decessisse circa annum salutis nostrae CCCXLVI, Ferrario & Ughello sequentibus; à quorum sententia nihil apparet admodum quod nos cogat recedere. Quare id unum superest, ut Acta subjiciamus, more nostro divisa, & annotationibus illustrata.

Obiisse dicitur Sanctus circa an. 346.

V I T A

Ex Lectionario veteri excuso
ecclesiae Teanenensis.

C A P U T I.

Sancti patria; adventus ad Teanenses; horum per illius miracula conversio.

Cum Romanus orbis adhuc idololatriae cultui subjaceret, & persecutionis procella in Christi famulos mandato principum deserviret, sacerdos Domini Paris, Atheniensis natione, Libanii & magni Basilii socius, in Italiam de partibus Orientis adveniens ad urbem Campaniae, quae Theanum dicitur, Domino ducente, pervenit. Erat autem civitas haec gentilitatis erroribus obligata, diversorum sibi effigians deliramenta deorum: sed draconis potissimum divinitatis impendebant obsequium, quem pro sui malitia senferat sibi frequenter infestum: solent enim nociva & gravia tanto majori reverentia excoli, quanto contingit ea ab hominibus plus timeri. Erat siquidem juxta subteriore * ejusdem civitatis portam fons aquae

Sanctus ex Oriente Teanum veniens,

a

* i. e. inferiore

A aquæ jugis atque prægrandis, in quo latebat draco miræ magnitudinis, quem vulgari nomine *b* am *b* solent homines nuncupare; hic anhelitu fœtido & ignivomo spiritu aërem vehementer inficiens, gravem in populo pariebat ex sui præsentia corruptelam. Tantus verò singulorum mentibus de ipso timor incefferat, ut super ipsum fontem cives urbis sanum ad honorem ejus erigerent, & *c* delicatos ei cibos quotidiana *c* solitudine ministrarent; in quo feliciorum se quisque reputabat officio, qui posset esculentiora cibaria præparare. Cedebat nimirum infelici populo per hoc grave dispendium, cum procedente tempore non belluæ, sed quasi Deo sacrificium videretur offerri.

draconem, ibi superstitiosè cultum

B Sed omnipotens Dominus, qui beneficia sua etiam præstat indignis, non diutius sustinet, populum, quamvis ethnicum, dæmonis vexationibus concuti & spiritalis nequitia molestiis fatigari: nam famulus Domini Paris adveniens, portæ prædictæ civitatis appropians, lautiores dapum apparatus invenit, filiamque Simpronii præsidis, viri clarissimi, nomine Tranquillinam, præ foribus speluncæ, ubi draco latitabat, cum puellis aliis præstolantem aspexit; & quid agerent, & quæ esset causa tantorum apparatusum, requisivit. Sed cum ab ore virginis & sodalium didicisset, cibos illos non humanis usibus, sed draconis visceribus servituros, nec esse voluntatis obsequium; sed districtæ necessitatis & divini cultus familiaris argumentum, de ruina & cæcitate populi vehementer indoluit, seque protinus ad consueta orationum arma convertit.

prece vincit & fugat:

d

C Toto itaque spiritu in auctorem malorum omnium domino Jesu Christo profusus, qui Apostolis & sequacibus suis calcandi super serpentes & scorpiones contulit potestatem, ad locum securus accedit, puellasque & qui *d* cum eis aderant, procul abfistere, & Dei omnipotentis misericordiam expectare jubet, ipse autem præ foribus speluncæ in fontis ripa consistens, signo crucis armatus, draconis exitum intrepidus præstolatur. Quem confestim sævissimus ille draco prospiciens, & credens, de more sibi dapes afferri, quasi ventrem jam pasturus egreditur, & esurie suæ satis fieri arbitratur. Mox itaque Dei Famulus virgam, quam levandi laboris & regiminis causâ gestabat, super caput ejus imposuit, & inducitur sopore, omnem veneniferæ potestatis ardorem & noxiæ voluntatis virus extinxit. Ipsum namque, velut modicum reptile, propria manu quodam, quo præcinctus erat, resticulo religavit, & ad flumen, quod Saon *e* dicitur vulgo, religatum monstrum protinus per undas fluminis in mare præceps ire præcepit, indicens ei imperativa potestate virtutum, utmersus æquoreo gurgite, nocendi hominibus de cetero non refumeret facultatem. Ad cujus imperium protinus hydra dilabitur, & non comparitura ulterius, marinis fluctibus implicatur.

hinc delatus ad præsidem,

f

4 Sed quid non pervertit humana perfidia? Ecce, Servus Dei, præco veritatis & sacerdos altissimi, urbem immeritam à pestis mortiferæ vinculis eximit, & cives à quodam jugo miseræ servitutis absolvit, agens in uno *f*, per quod & Deus deberet familiaris excoli, & sancto Viro, pro impenso munere; venerationis titulus exhiberi. Solent autem perversi homines pro bonis mala rependere, & sinistra interpretando beneficia, perperam respondere, & unde possent gratias agendo efficaciter vivere, inde student detestandi factus opprobrio miserabiliter interire. Quum enim puella, præsidis filia, cum sodalibus in ur-

Augusti Tomus II.

bem rediisset, civesque vidissent cibos, quos absumptos à dracone crediderant, reportari, causam quærunt; iratum sibi dominum suum, & se contemptos in alimonie ministerio suspicantur. Sed cum ex puellæ relatu sancti Viri victoriam & draconis effugium cognovissent, fit strepitus & clamor in populo; fit populi concursus ad præsidem; mirantur & perstrepunt universi in uno homine virtutis tantæ potentiam, qui & dominum suæ civitatis potuisset opprimere, & tam robusti corporis vires notissimas subjugare; adjicientes, solum hoc Herculem potuisse; cujus quamvis extet memoria, cum tempore tamen robora transferunt. Multis quoque dignum decernunt esse suppliciis, & poenis gravioribus subigendum, qui potuit hujus transgressionis auctor existere *g*.

Ex IM-PRESSIS.

5 Admirans igitur præses, vir clarissimus, in verba filia, & ad impetum populi tumultuantis indignans; Ducatur, inquit, præsumptor ille nefarius & nostris tribunalibus præsentetur; sub diligenti discutiat examine; & similibus experimento ferarum discat de similibus non facile præsumendum. Protinus ad imperium præsidis exequutorum turba progreditur, & Virum Dei cursu velocissimo rapiens, cæsum & multis affectum injuriis, obtutibus præsidis studuit præsentare. In medium ergo productus, stetit ante præsidem multorum stipatus frequentia populorum. Quem præses, vir clarissimus, irato vultu intuens; Dic, inquit, sceleratissime omnium; de qua regione originem ducis; & cur tam præsumptivè ad nos intraveris, ut & decreta principum cervicosè contempnas, & deorum immortalium cæremonias ac sacra pervertas? Ad quæ Paris, famulus Domini, ut erat multæ mansuetudinis discipulus; Si natalis, inquit, soli patriam quæris; Orientis me regio protulit; si adventus causam postulas, me ad hanc provinciam causa vestra salutis adduxit; ut relictis idolorum squaloribus, unum Deum, qui in cælis est, studeatis agnoscere, & Jesu Christo Redemptori vestro totis desideriis adherere: simulacra enim hæc, sibi suisque cultoribus inimica, quântò sunt sensu & humana ratione carentia, tantò sunt ab effectu divinitatis aliena. Quid enim turpius & magis absorum rationi, quàm factorem facturam suam colere, seque figmenti sui ludibris inclinare *h*?

Christianæ religionis causam,

E

F

6 Animarum igitur vestrarum fructui congruit & saluti, ut, abjectis errorum omnium tenebris, veram lucem, quæ Christus est, studeatis attendere, eique laudum vota & jubilationis hostias immolare; qui universæ conditor creaturæ disponit tempora, tractat consilia, mutat regna, transfert imperia, auferens spiritum principum, terribilis apud reges terræ. Neque enim tractus temporis protelabitur, & ipse princeps noster gaudens privilegio monarchiæ, cæcitate suæ errore deserto; Deo cæli Domino Jesu Christo colla subjiciet; & Baptismatis undâ renatus, Catholicæ religionis cultor & defensor existet *i*. Nec de dracone fugato debetis quippiam conqueri, quem nihil divinum habere, per hoc clarissimè comprobavi, quod, invocato Jesu nomine, non solum ab his eum finibus expuli, sed & sic perpetuo undarum carceri mancipavi, ut nativæ malignitatis oblitus, nocendi ulterius eniquam amiserit potestatem.

suamque frustra de fendit;

j

7 Ad hæc protinus beati Viri verba vulgus insanit inane, & magicis artibus id egisse sanctum arguit Sacerdotem. Suggestunt itaque præsidi, experiendam esse ferarum quoque potentiam aliarum; ut qui potuit flammivomo draconis spiritui robustè

donec hostie obiectus,

EX IM-
PRESSIS.

resistere, præsumat, si poterit, leonis & urfi rabiem refrænare. Educitur itaque ad mandatum præsidis de cavea violentissimus ursus, cui vires & grandævitas corporis & proluxa jejunia cumulabant, præstolantibus universis, deorum hostem in brevi debere perimi & ferinis dentibus cum summa celeritate transfumi. Sed Confessorem suam manus dignatur divina protegere & feritatem belluæ velut in ovinam mansuetudinem commutare: nam ursus extemplo pedibus Sacerdotis Domini provolutus, in se ipso cœpit fremitus sui spumas ebibere, & furore deposito, intra sui metas innatam rabiem cohibere. Ad quod miraculum populus infaniens obstupescit, & magicæ hoc ascribens potentia, leonem ei judicant dimittendum.

ab iisque
non lejus,
urbem om-
nem conver-
tit.

B

8 Mira populi cæcitas, & socordia detestanda! Qui potuit in urso rabiem furoris extinguere, numquid non poterit quassare malitiam in leonem! De cubili igitur leo dimissus, pro sui magnitudine & feritate spectaculum factum est universis, sperantibus, Paridem non posse dentes ejus effugere, quem noverant diutinæ famis inopiâ laborare. Pari autem forma & ratione consimili leo vestigiis beati Viri provolvitur, & inditæ ferocitatis oblitus, in eo velut quædam divinitatis insignia protestat. Nulla quidem præferens signa fævitæ, sed formam exhibens mentis ac rationis humanæ, sanctis hæret vestigiis, & pedibus supplicat Confessoris. Cives itaque signis tam evidentibus excitati, in laudes divinas protinus convertuntur, unum Deum, quem Paris prædicat, colendum esse, consona voce denuntiant; simulacra omnia ab universis esse spernenda, confirmant. Vir igitur sanctus eos in fide Christi plenius instruens, tam præsidem, quam omnem populum baptismatis undâ respergit, & pro salute eorum hostiam faciens singularem, dominici Corporis & Sanguinis eos participio solidavit.

A N N O T A T A.

a Scilicet antequam nati essent! Vide Comm. num. 5.

C

b Boam in Italia frequentem fuisse, tradit Solinus in Polyhistore cap. 2: Calabria, inquit, chelydris frequentissima, & boam gignit; quem anguem ad immensam molem ferunt convalescere. Captat primò greges bubulos (unde nomen traxit:) & quæ plurimo lacte rigua bos est, ejus se uberibus innectit, fuctuque continuo saginata, longo in seculo ita fellebri fatietate ultimò extuberatur, ut obfistere magnitudini ejus nulla vis queat: & postremò depopulatis animantibus, regiones, quas obfederit, cogit ad vastitatem. Denique, D. Claudio principe, ubi Vaticanus ager est, in alvo occisæ boæ spectatus est solidus infans. Plura de his vide apud Joannem Zahn Oeconomia mundi tom. 2, pag. 421 & 425; de anhelitu tamen pestifero vel ignivomo nihil.

c In Legenda Ms. monialium S. Joannis dicitur consuetudo fuisse, quatenus per omnes hebdomadas escas per virgines transmissas esui illius honorabiliter apponerent.

d Atqui secundum Legendam antiquiorem jam dictam nullus vir adfuisse virginibus dicitur, præter Sanctum.

e Flumen Saon Teano ad Orientem proximum est.

f In uno, id est unâ, simul, seu eodem tempore; Italicismus est (in un vel in uno;) adeoque novitatem auctoris olet.

g Atqui Hercul: simile facinus non pœnas, D sed laudem apud ethnicos immortalem peperit.

h Hac responsio non satis appositè hic Sancto tribuitur: non enim accusabatur de facta idolis seu simulacris, humana arte manue fabricatis, sed draconi vivo ac spiranti, injuria.

i Hac prophetia non videtur esse S. Paridis; sed hujus Legendista: pertinet enim ad Constantinum; qui jam cæcitas errorem deseruerat, antequam extorsisset Maxentio principatum Italia: prædicitur ergo ridicule, quod ante istam prædictionem acciderat. Deinde longè verisimilimum est, Constantini baptismum, utpote sub finem vite susceptum, multorum annorum spatio ab ejusdem conversione fuisse disjunctum. Quomodo igitur verum est, Nec ue enim tractus temporis protelabitur &c.?

C A P U T II.

Ejusdem episcopatus; sanctus obitus; ecclesiæ; posthuma miracula.

T Antam autem inemorato fonti, unde draco- Episcopus ibidem electus, à S. Silvestro PP. I consecratur, nem expulerat, benedictionis & sanctitatis gratiam contulit, ut quisquís febrili disgratia seu quolibet languore detentus, de ipso fonte fideliter & devotè potaret, ejusdem meritis remedii salutaris consequeretur effectum: cujus sanctificationis gratiam eidem fonti, usque in præsentem diem manifestum est perdurare b. His itaque magnificè consummatis c, convênit memoratæ civitatis populus universus, & eundem Sanctum Domini sibi in antistitem elegerunt; ut quem primum habuerant Christianæ fidei doctorem in terris, haberent pastorem primarium & specialem patronum in cælis. Electus itaque beato Sylvestro Romano Pontifici in monte Siractis*, Constantianæ tunc persecutionis rabiem declinanti d, præsentatur; qui de provectu Ecclesiæ & Christianæ fidei gloria vehementer exultans, Deo gratias retulit, sanctumque Virum pontificalis dignitatis insulâ decoravit. Consummatis itaque de more mysteriis, licentiatu e ab ipso, ad ea, quæ pontificis sunt, peragenda, disponente Domino, remeavit.

10 Reverfus ergo ad propria, sacerdotes & reliqui ordinis viros gradualis & debita observatione promovit; inter quos beatum Urbanum f, qui ei tertius in ecclesiæ regimine successit, liberta quadam consideratione, in diaconem sublimavit. Templâ autem omnia & delubra idolorum funditus evertens, in Dei ecclesias commutavit; ut ubi prius forduerant cæremoniæ dæmonum, ibi regnaret plenitudo, vel gratia sanctificationum. Rexit verò Theanensem ecclesiam miraculorum luce conspicuus, & cælesti conversatione præclarus annorum numero Dei providentiâ præfinito. Sed cum, revelante Spiritu sancto, diem suæ resolutionis insistere & revocationis sibi cognosceret imminere, fidelium sumptibus cœmeterium sibi prope civitatem construere postulavit; in quo cum omnes de observatione fidei & vitæ puritate solidasset, consummato igitur legitimi cursu, hominem exiit, & debitum mortali naturæ exsolvens, terram terræ, spiritum cælo refudit.

11 Subiectus sicutidem ministerio angelorum, quia multum pro Domino laboravit in terris, æternitatem

Episcopus
ibidem ele-
ctus, à S.
Silvestro
PP. I con-
secratur,

a

b

c

* I. Sora-
tis

d

F

e

Et gubernata
sanctè ec-
clesiâ suâ,
sanctè mori-
tur;

f

A nitatem præmiorum merito suscepit in cælis. Sepelitur 5 Augusti: duplex ecclesia in eius honorem extrahitur.

g Ejus ecclesia restoruit miraculis; h

B nitatem præmiorum merito suscepit in cælis. Sepultus est autem cum hymnis & canticis spiritualibus, Nonis Augusti. Post cuius obitum prædictæ civitatis populus ob dignam ipsius sanctissimi Paridis gratiam celebremque memoriam, in loco sepulturæ ejus ecclesiam congruenti opere condiderunt. Super fontem quoque, unde draconem expulerat, basilicam sub ejus nomine construxerunt; in qua videlicet utraque, meritis ejus precibus exuberant beneficia, dum ægrotis quibuscumque fideliter postulantis mentis & corporis integritas prærogatur, præstante Domino nostro Jesu Christo; cui est cum patre, & Spiritu sancto honor unus, majestas una, imperium unum, nunc & semper per infinita atque immortalia secula seculorum. Amen g.

Ejus ecclesia restoruit miraculis; h

12 Post multum verò temporis prædicta ecclesia h jam diu vetustate consumpta & à populo funditus neglecta est: & ubi antea, dum debiti vigoris robur permanebat, Sacramenta deferri solebant, cum ecclesiæ ædificiis penitus cœpit decidere. Cum autem tanto tempore præfata ecclesia proprii honoris officio privaretur, & quæ divino cultui fuerat tradita, nascentibus & infructiferis herbis vallata permansit inutilis, oppidòque deferta, Jesu Christo Domino suo parère non poterat. Quoniam verò Dominus, qui in se confidit fiducialiter, ab omnibus custodit adversis, suorum fidelium arcana ad tempus fatagit revelare, prædictam ipsius ecclesiæ sancti Paridis debitam consecrationem respiciens, suam misericordiam in sinu prædictæ ecclesiæ per aliquos dies in quibusdam ægrè habentibus exercere haudquaquam cessavit: quod qualiter actum sit, in sequentibus veridico sermone enucleabitur.

ibi enim paralytici duo; alii que ægroti sanantur;

13 Quidam vir, Guiscardus nomine, manuum pedumque virtute debilissimus, sic videlicet, ut erectus nullo modo posset ambulare, pridie Kalendas Augusti descendens ad ipsam locum ecclesiæ mundandum, ubi, ut superius notatum est, nil utile inveniebatur, ab infirmitate prædicta, oratione beati Paridis, evasit; nec immerito; cum Salvator totius orbis, cujus verba veritatis sunt capacia, cujus sermones numquam possunt falli, quod sibi famulantibus est pollicitus (qui legitime, inquiens, certaverit, maxime coronabitur) mentiri non potest. Alia verò die Kalendis Augusti, cum rumor tanti beneficii per urbem promulgaretur, & populi auribus tanta virtus intonaret, quædam puellæ, nomine Eustadia, sinistra manus imbecillitate detenta, ita ut sensim nullatenus posset brachium erigere, ad ipsam ecclesiam festinè præcurrans beati Paridis, intervenitu sociæ, est adepta vigorem: quod nonnulli audientes, ad tanta Redemptoris nostri miracula, quæ visenda quotidie in suis famulis manifestissimè declarantur, ovanter properabant: alii autem variis languoribus obruti, nimioque æstu anxie anhelantes, aquam, quæ ex ipsius ecclesiæ fonte manare videtur, de quo beatus Paris draconem sævissimum expulerat, salubriter degustantes, à febribus & à caloribus laxabantur.

item puer affidue latrymans,

14 Audiens hæc universus populus tanta beneficia, quæ Dominus per beatum Paridem quotidie exercebat, oppidò lætabantur. Cum autem ad aures cujusdam mulieris habitantis in loco, quod vulgo dicitur Prætorium, pervenit; quæ in ore simul & barba morbum patiebatur, qui vulgo Celsus k nuncupatur, se sine sanitate nullatenus autumans recessuram, ad ipsam ecclesiam eundo iter arripuit; qua in ecclesia orante, quam confidit, sanitatem properanter accepit, ipsum vulnus aquâ

fontis, de prædicta ecclesia manantis, abluendo. Quod quidam recitantes, & audientium corda levantes l, quædam mulier de loco sancti Pancratii, quæ puerum maxima detentum infirmitate habebat; ita videlicet, quod noctem diemque lacrymando absumebat, ad ecclesiam sancti Paridis unâ cum puero properavit: quo ecclesiam ingrediente, ita prior languor effugit, quod ultra à lacrymis quietus permansit; velut postea à genitricis ore accepimus m. Auditis denique tot talibusque virtutibus, in ecclesia beati Paridis à Christo misericorditer properatis *, clerus ac Theanensis populus ad tales epulas invitatus, ceu latrabile animal feram avido ore vestigiis persequens, cum cereis ad præfatam ecclesiam anxie tenderunt *.

EX IMPRESSIS.

15 His, & aliis hujuscemodi virtutibus beatissimi Paridis fama mirabiliter aucta, & ab omnipotenti Deo, cujus misericordiâ hæc revelata sunt [&] per totum fere orbem debitæ pietatis studio intimata, adeo crevit, ut si idem sermones linguæ sufficeretur, nequaquam efficerent enarrare n. Quid plura? Quidve multis moror? Sicut Redemptoris nostri beneficia funditus præ magnitudine pietatis nulli rei poterunt comparari; sic & hujus Sancti virtutes tantæ ab omnibus habentur ac recoluntur; ut verbis nullatenus valerint explicari. Sed quoniam ceteri penitus non audent, summam tantum tangere, operæ pretium duximus, ut ejus facta silentio non transducantur, cujus opera memoriâ digna probantur. De hoc hæcenus; & ad alia transeamus. Cum autem fama hæc Gaietam contingit *, quidam, ut fit, non ita sese habere autumantes; quidam verò credentes, ceu in subsequenteribus panditur, firmiter agnoverunt.

* f. operatis

* l. tenderunt & innumerabiles alii

E

* f. contigit

16 Quidam vir, ejusdem civitatis incolâ, cujus dextrum latus nimia infirmitate conculcabatur, linguæque expeditio prorsus effugabatur, cui nomen Joannes Spica, pristinæ incolumitati se daturum * cupiens, prædictæ ecclesiæ limina postulavit, postulatamque sanitatem adeptus est. Cumque sanus ad propria regrederetur, eum videntes, indignè qui prius titubabant, verissimè crediderunt. Audiens hæc quædam mulier, de Reumacio oriunda, quæ à dæmonio possessa habebatur, confidenter animadvertens, se liberari, cucurrit ad pollicita, quæ in eadem ecclesia infirmis pollicebantur. Hæc denique ibidem unius diei spatio morata, semper desiderata postulans, discessit tristis, sibi favens sermonibus istis: Heu tibi! Currite citò *, quia corpus hic requiescit, firmiter & scito, quia vetus pœna quiescit. Qua episcopi ingrediente, quod in præfata ecclesia o non fuit digna recipere, beato Paride interveniente, intus, ubi ejus corpus recumbebat p, acquisivit. Primo iterum die, post ejusdem declinationem, solito more ad prædicta limina populus devotè præcurrans, de miraculis ibi factis Domino gratias agebat.

item civis Cajetanus paralyticus, & mulier dæmonio possessa. * imò datum

F

* f. Currite scito,

o

p

17 Accessit quædam mulier de Petra Molaria, cujus uterus tumebat mortiferi casus accessione, serpentis videlicet ingressione; quam sacerdotes videntes, lympham ex ipsius ecclesiæ fonte manantem benedixerunt, qua hausta, serpentem protinus evomit. Tantæ denique confessoris Christi beati Paridis virtutes & debita pietatis obsequia nonnullis solâ misericordiâ concessa sunt, ut ab omnibus merito innumerabiles autumentur. Quis igitur Sancti hujus moenia non congruè visenda decreverit, infra cujus limina talia operantur beneficia? Quæ iterum lingua luculentissimè valuerit explicare, quot homines dæmonibus possessos beatissimi

& alia hausta vipersâ tumens. Ecclesiæ laticinis in-stauratio.

EX IMPRESSIS.

beatissimus Paris, Theanensis urbis episcopus, liberare, quot cæcos illuminare, quot leproso mundare, quot aliis languoribus oppressos ad pristinam incolumitatem reducere curavit? Quoniam quidem tantus talisque tot & alia bona exercuit; ejus ecclesia, quæ casui fuerat subiecta, nunc proborum virorum auxilio non rudi ædificio est erecta.

ANNOTATA.

a Disgratia, id est incommodum, miseria, infortunium; vox rursus Italica.

b Neque hæc sonant biographi aequalis aut superparis vetustatem.

c Imò per diu consummatis; si verum est, quod aiunt Regius, Ferrarius, & Ughellus, episcopum videlicet consecratum fuisse Sanctum circa annum Christi 333.

d De his redi ad Commentarium num. 4 & 5. Regius ait, S. Silvestrum tunc Romæ fuisse, non in Soracte; utpote converso jam Constantino.

e Licentius barbarè positum pro dimissus.

f De S. Urbano illo agendum erit die 7 Decembris, quo colitur.

g Hic finiuntur duorum dierum Lectiones octodecim; & antiquior S. Paridis historia. Quæ sequuntur, multo recentiora sunt; novem iterum Lectionibus distincta; sed vide, an non idem utrobique sit stylus & auctor.

h Prædicta ecclesia; atqui de duabus ecclesiis aequaliter jam facta fuerat mentio. Utra hinc ergo intelligenda? Regius priorem intelligit, hoc est illam, quæ fuit Sancti sepulcro imposta.

i Hic designatur posterior ecclesia è duabus supra memoratis, ut patet.

k Morbus Celus quid sit, frustra indagavi. Suspicor, cancrum esse, aut quid simile, quod partes affectas corrodendo vulneret; corrosionem illi certè tribuit Paulus Regius; de vulnere autem mox fiet mentio.

l Nominativus absolutus pro ablativo mediæ ævi scriptoribus solennis est.

m Patet hinc, miracula hæc fidem mereri, cum acciderint scriptoris ætate.

n Locus corruptus; satis tamen apertè significans inenarrabilem prodigiorum frequentiam.

o Illa scilicet, ubi fons est.

p Videtur hic episcopium, ubi Sancti corpus recumbebat, accipi pro ecclesia episcopali seu cathedrali. Et certè ibi etiam nunc corpus illud recumbit. Quid ergo? An civitas ea parte, quæ cæmeterium olim fuerat S. Paridis, ampliata est modò, & facta est ecclesia cathedralis, ac S. Joanni Evangelista, secundum Ughellum, est consecrata, quæ primum S. Paridis nomen habuerat? An potius ecclesie diversa sunt, & ex una ad aliam corpus translatum fuit? Atqui de translatione nulla est memoria.

DE SANCTA NONNA,

MATRE S. GREGORII NAZIANZENI,
ARCHIEP. CONSTANTINOPOLITANI.

J. P.

SYLLOGE HISTORICA.

§ I. Nominis etymon, idea virtutum.

C
CIRCITER
AN. CCCL-
XXIV.
Sanctæ no-
mep unde
ortum duxerit.

Nter alia plurima natura ac gratia ornamenta, quibus prædita fuit S. Nonna, hæc sibi habuit propria, quod existerit sancti mariti conjux, quod sanctorum liberorum parens, quod ex sancta stirpe oriunda. De ejus marito, S. Gregorio, episcopo Nazianzeno, actum est apud nos die 1 Januarii; de ejus autem liberis S. Gregorio Nazianzeno, cognomento Theologo, die 19 Maii; de S. Gorgonia agendum erit 19 Decembris; de S. Casario actum die 25 Februarii. Hodierna autem dies S. Nonnæ festivo cultui dicata est. Quod, inquit Baronius in notis ad summum Martyrologium Romanum hæc die, ad nontem spectat; nonnæ dicebantur moniales, ut notat Cæsar. Rhodig. lect. antiq. lib. 5 cap. 13 in fine, idemque habes lib. 5 Capitularium regum Franc. cap. 2 & 3. In eodem fortè sensu S. Hieronymus ep. 22 ad Eustochium de Cust. virginit. ait: Maritorum expertæ dominium, viduitatis præferunt libertatem: castæ vocantur, & nonnæ &c. At non tantum apud Græcos ejusmodi nomen appellativum aliquando transivit in proprium, sed & apud Latinos: nam & S. Augustini mater eodem ferme nomine est appellata; licet pro Monacha, Monica dicta sit, quod est idem quod Nonna.

Sicque duæ amplissimorum Ecclesiæ Doctorum matres eodem dictæ nomine habentur.

2 Quoniam vero S. Gregorius Nazianzenus, filius ejus, virtutum sua matris scientissimus fuit ac certissimus explorator ac testis, delibo ex Operibus ipsius anno 1519 Lutetia Parisiorum vulgatis ea, quæ conducunt ad suggerendam illarum ideam. Tomo itaque 2, Carmine De vita sua pag. 2 dicit, quod sit

Prognata sanctis sanctior parentibus.
Et Carmine proximo, pag. 33 ita de illa pronuntiat Vir sanctus:

Illa quidem à patribus fidei pia femina dicens
Natorum auratè devinxit colla catenâ,
Feminea in forma mentemque animumque vi-
rilem
Gestans, ac terram fluxique negotia mundi
Hactenus attingens, ut cælo provida cunctas
Ferret opes, 8: summa levis volitaret ad astra.
Carmine 4, pag. 71 hæc ei laudes attribuit sanctus Doctor:

At mater, soboles sanctorum sancta parentum,
Atque piæ stirpis furculus eximius:
Matronis haud inferior, queis cernere Christum
Contigit, è tumulto cum redivivus erat.
Tomo 1, oratione 11, pag. 178, Ecquis est igitur, inquit, qui nostræ memoriæ Saram igno-
ret?

F
Sanctæ &
sanctis pa-
rentibus
orta.

A ret? *Oratione 19, pag. 293 eam predicat, quæ antiquitus, atque à majoribus suis, Dei & Christi amore prædita esset, ac virtutis hereditatem à patribus accepisset. Nihil habebat mulieris, præter solum sexum, ex Carmine S. Gregorii De vita sua pag. 2:*

Sexu mulier; at moribus supra viros.

3 Jam verò de virtutibus ipsius singulatim hæc invenio. De dotibus lingua sic loquitur pag. 2 proximè citata, appellans,

Testem Parentem, nemo quâ veracior:

Ut quæ fileret clara potius omnibus,

Quam quid referret abditi, laudem aucupans.

Magnus magister namque erat dux huic timor.

De patientia tom. 1 orat. 19, pag. 293 hoc brevè,

quod mulieres omnes patientiæ ac fortitudinis laude superaret. Quid, quod, ut ibid. pag.

292, Nec . . corporeo luctui tantum unquam indulserit (licet alioqui vel externorum calamitatis majorem in modum commoveretur) ut lu-

ctuosa vox ei prius quam gratiarum actio erumperet, aut ex palpebris mysticè signatis lacryma

flueret, aut lugubris habitus splendido die præ-

sente permaneret: tametsi multæ persæpe molestiæ ipsi acciderint. Piæ enim ac Deo charæ animæ esse censebat, divinis rebus humana omnia

submittere. Virginitas inter conjugalia vincula, hujusque conservatrix, vita austeritas sunt ibid.

pag. 291: Quænam jejuniis & vigiliis carnem magis

attenuavit, aut diurnis ac nocturnis psalmodiis columnæ instar se ipsam affixit? Quænam vir-

ginitatem majore in admiratione habuit, quamvis

connubii vinculum sustinens?

4 Cura rei familiaris cum exercitiis pietatis

concinne conjuncta ibid. Jam cum aliæ rei familiaris

augendæ laude, aliæ pietatis gloriâ excellent

(utrumque enim assequi difficile est) utroque nomine mulieres omnes superavit: tum quod ut-

rumque horum ad summum usque præstiterit, tum quod sola duo ista complexa fuerit. Rem enim do-

mesticam industriâ & solertiâ suâ, juxta leges mulieri forti à Salomone statutas, ita auxit, quasi pi-

etatem colere nesciret: Deo rursus ac divinis rebus ita se addixit, tamquam à rerum domesticarum

procuratore plurimum abesset. Neque ab alterutro horum quidquam impedita est, quo min-

us alterum impleat; quin potius utrumque alterius ope fulcivit & confirmavit. Donum orationis,

ac spes ibid. Quodnam orationis tempus, ecquis locus eam latuit? (Nihil enim toto die erat, ad quod prius impelleretur) Imo verò quænam un-

quam parem spem habuit fore, ut simul atque aliquid petisset, statim, quod peteret, consequeretur? His porro orationis prerogativis accedit

efficacia: nam Gregorium filium à Deo petiit & impetravit. Carmine De vita sua ita is canit pag. 2:

Cupiebat illa masculum foetum domi

Speçtare, magna ut pars cupit mortalium.

Deum ergo supplex orat, ut vota expleat.

Carmine autem quarto pag. 71 hæc narrat Gregorius:

At me præcipuo Christus donavit honore:

Primum etenim matris me dedit ipse precibus.

Carmine primo à pag. 38 sic loquentem inducit matrem:

Succensa cupidine proles,

Annam imitans tales emisit pectore voces:

Da mihi tu, quæso, dominator maxime, natum:

Ædibus inque tuis omnes tibi serviet annos.

Dixerat, & precibus flexus de nocte parenti

Designas nomen pueri: prolesque secuta est.

Quod denique laudata mater Gregorio suo in rem-

pestate de vita periclitanti opem tulit precibus

(*δὲ δῆξῃς, ut est in Græco;*) vide orat. 19 à pag.

306. Numquam se reputabat ornatiorem, quam

dum à femineis ornamentis remotior erat, pro-

pinquior autem pulchritudini increata. Ibid. pag.

291: Illa enim est, quæ, cum aliæ mulieres ob

formæ elegantiam tam nativam quàm fictam & ac-

scititiam gloriari atque animis efferrî solcant; ipsa

contra hanc unam, quæ in anima, divinaque

imagine sive tuenda sive pro viribus repurganda,

posita est, pulchritudinem agnoscebat: pictos autem

& arte quæsitos ornatus ad scenicas mulierculas

abjiciebat.

5 Nobilitas sola atque unica ipsi erat virtus.

Ibid. Unam item nobilitatem in pietate sitam esse

censebat, atque in eo; ut, unde ortum habuimus,

& quò tandem perventuri simus, intelligamus. Solas illas aestimabat divitias, quæ auferri

nequeunt, in consanguineos earum indigos benefica. Ibid. Solas insuper hastutas atque ab omni

surreptione immunes opes ducebat, nimirum Deo & pauperibus opes effundere; ac præsertim qui

fortunis suis, tamquam flore quodam, excidissent: quibus quod necesse esset, dumtaxat præbere,

non calamitatis depulsionem, sed monumentum esse judicabat: liberaliùs autem & prolixiùs eos

juvare, id demum firmi honoris ac perfectissimi solatii esse. Quin etiam mirifico suas facultates

in pauperes quosvis inexhausta liberalitate effundendi desiderio flagrabat; Cui nimirum, ibid.

pag. 299; ne Atlanticum quidem pelagus, aut si quid aliud maximum est, ad exhauriendum suf-

ficere potuisset. (Tanto tamque immodicò largiendi amore flagrabat!) Quæ Salomonis sanguifugam in contrarium æmulata est, nimirum per in-

explebilem ad bonum cupiditatem; infaturabilem ad malum aviditatem vincens, tantæque ad bene-

merendum alacritate prædita, ut ea saturari non posset. Quæ denique non opes solum omnes, quas

vel ab initio habuit, vel postea consecuta est, cupiditate sua minores existimabat; sed se ipsam quo-

que, si fieri potuisset, & liberos; ut ex ipsa sæpè audivi, promptè ac lubenter vendidisset, ut in pau-

perum usus expenderentur. Huic totas largitionis habenas illa permiserat. Post mortem omnia pauperibus

reliquit: nam S. Gregorius in suo Testamento, quod habetur in appendice ad tom. 1, Omnia, in-

quit, pauperibus destinavi, aut potius beatissimis parentibus, qui ita polliciti erant, obsecutus sum.

6 Erat autem in his ab omni vana gloriola

valde aliena. Quæ res meâ quidem, ait citatâ pag.

299 S. Gregorius, sententiâ, omni exemplo præ-

stantior ac sublimior est: nam animi quidem in pecuniis magnitudinem apud alios quoque facillè

reperire est, sive eas spectes, quæ in publicas & urbanas ambitiones perditè effunduntur, sive quæ

Deo per pauperes fœnori dantur, solæque iis, qui eas expendunt, reconduntur: at qui gloriam

ex ea re collectam alteri concesserit, haud ita facillè reperiemus. Permultis siquidem ad sumptus

prompto animo faciendos sola honoris cupiditate ducuntur: ubi autem largitio arbitris caret, illic

quoque largitio languescit & obtunditur. Ac tanta illius liberalitas fuit, pluraque etiam scientibus

relinquimus: adeo ut si quid hujusmodi de nobis commemoretur, ex eo fonte promanet, illiusque profluvii pars sit. Ad hæc, in distribuendis

elemosynis prudentiam cum misericordia ita conjungebat, ut ista provincia ei à marito suo traderetur. Quamvis enim, ut ibidem dicitur,

opes ipsi ac largiendi promptitudo cum uxore com-

munis

Notes linguæ, patientia,

exercitia pietatis, donum orationis, fiducia, efficacia:

virtutis & stimatio, benescentia erga pauperes

E

F

sine ullâ vana gloria; magna verò cum prudentia.

AUCTORE munis esset, quippe cum qua de pulcherrima qua-
J. P. que virtute contenderet; majorem tamen ipse largi-
 tionis partem ei, ut optimæ & fidelissimæ hujusmodi rerum dispensatrici relinquebat.

Alia misericordie opera, abalienatio à gentilibus.
B 7 *In aliis præterea misericordie operibus præstans fuit. Etenim, uti habetur pag. 291, Quænam orphanis ac viduis majori præsidio fuit? Quænam lugentibus calamitates æquè sublevavit? Reverebatur mirificè loca sacra: idque ex eo liquet pag. 292, quod in sacris conventibus aut locis numquam illius vox audita sit: necessarias tantum & mysticas excipio. Quod si olim magnum atque amplum altari erat, quod super ipsum nec securis ascendisset, nec visa aut audita ascia esset (quo nimirum sublimius aliquid significabatur, nempe nativum & simplex, artisque ac fuci expertus esse debere, quidquid Deo consecratur) cur non illi quoque ad laudem magnum sit, quod silentio sancta honorarit, quod venerandæ mensæ numquam terga obverterit, nec in divinum pavimentum exspuerit? *A gentiliis consuetudine adeo abhorruisse ibidem dicitur, ut nullius umquam gentilis feminæ, quamvis alioqui honestissimæ ac propinquissimæ manibus manum injecerit, aut labra labris miscuerit; imo nec cum his, qui à profana & impura mensa veniebant, non modò sponte, sed ne coacta quidem sal commune habuerit, nec impuram & sacrilegam domum adversus conscientiæ legem, aut pertransire umquam, aut conspiceri sustinuerit, nec aurem & linguam, res divinas partim accipientem, partim proloquentem, ethnicis narrationibus ac theatricis cantilenis contaminari passa sit: nihil enim profani sacris convenire statuebat.**

§ II. Affectio erga filios; mariti conversio; mira Sanctæ fatio; tempus mortis; cultus.

Sancta erga filium Cesarium.
C **T** *Enevrimum ac verè maternum affectum erga filium Cesarium, in Juliano Apostata familia, inscia Matre piissima, versantem, intelligimus ex epistola 51 S. Gregorii, tom. 1, pag. 780: Dominam, ait, matrem, si quidquam de tuis rebus resciscat (nam ad hunc usque diem multis artibus eam celavimus) ita velim existimes, eam tantum dolorem habituram, ut nullo omnino solatio mitigari possit, utpote imbecillis animi feminam, & alioqui ob pietatis magnitudinem, modum in hujusmodi rebus tenere nequeuntem.*

Erga maritum, quo modo affecta:
 9 *Tametsi autem virum suum dominum & appellaret, & existimaret, ac propterea justitiæ laudem quadam ex parte consecuta est, ex oratione 11, pag. 178; titulo tamen orthodoxæ religionis de conversione ipsius quantopere fuit merita? Mater enim, inquit sanctus Doctor orat. 10, pag. 161, ex sanctis primitiis verè sancta conspersio: quam etiam tantum auxit, & amplificavit, ut ne mariti quidem perfectionem (dicam enim, etiam si hic sermo temeritate non careat) alii ulli, quam ipsi adscribendam esse nonnulli credant, ac prædicent; eamque (O rem miram!) pro pietatis præmio majorem ac perfectiorem pietatem accepisse.*

10 *Verumenimvero religionis dissidium, quod sese inter ac maritum intercedebat, adeo graviter*

molestèque tulit, adeo cordi intimo impressum D habuit, ut, ex orat. 19, pag. 293, hoc unum æquo animo ferre non posset... se dimidia tantum ex parte, ob segmenti sui averfionem, Deo copulari, ac non ad corporum conjunctionem, spiritus conjunctionem adjungi: ac propterea dies noctesque ad Dei pedes accideret, atque pro capitis sui salute cum multis jejuniis & lacrymis eum obsecraret, atque viro etiam sedulo instaret, eumque variis modis lucrari contenderet, probris, admonitionibus, obsequiis, simultatibus, & quod maximi momenti erat, morum suorum probitate, ac ferventi erga pietatem studio: qua potissimum re anima fluctatur, & emollitur, ac voluntariè ad virtutem pertrahitur. Nec verò aliter fieri poterat, quin assiduis tandem ictibus gutta lapidem excavaret, ac progressu temporis, quod studebat, conficeret, quemadmodum ex his, quæ deinceps sequuntur, liquidò apparebit. Hæc igitur ipsa petebat, & in spe habebat, ut quæ fide magis, quam juventute ferveret. Neque enim quisquam præsentibus rebus perinde, ut illa rebus in spe positus confidebat. Nec mirum; cum divina liberalitatis ac munificentæ periculum jam fecisset. Huic autem ad salutem adjumento erat cum ratio ipsa, curationem paulatim admittens, tum infomniorum etiam visio, per quæ Deus animam salute dignam sæpenumero juvat.. Putabat se, quod antè numquam fecerat (quamvis uxor frequens in oratione esset) ex Davidis Psalmis eam partem canere, Lætatus sum in his, quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus.

11 *Novus & insuetus hic cantus erat: ac desiderium simul cum centu ingreditur. Quod ubi mulier audivit, voti jam compos facta occasionem arripit, visionem hanc in jucundissimam partem interpretans, beneficiique magnitudinem animi lætitiâ declarans, ac salutem adurgens, ne quid, quod vocationi obstaret, intercaderet, negotiumque, in quod summo studio incumberebat, abrumperet. Et mox ibidem sequitur S. Gregorii, Nonnæ mariti, conversu ad Christi fidem: erat quippe antea Hypsistariorum erroribus imbutus; ex pag. 289. Erat autem secta illa ex Gentili errore, & legali vanitate conflata.. Etenim illius quidem idola & sacrificia rejicientes, ignem & lucernas colunt: hujus autem sabbatum, & jejunam quamdam à nonnullis cibus abstinentiam venerantes, circumcissionem spernantur.. ac soli Omnipotenti venerationem adhibent; ut ibidem dicitur. Nonne Sanctificatus est itaque vir infidelis (ut cum Doctore gentium loquar 1 Corinth. cap. 7, v. 14) per mulierem fidelem? Etenim ex pag. 290, Huic, quo de agimus, marito mulier Dei beneficio concessa, non modò adjutrix.., sed & dux, & antesignana fuit, nimirum eum vita & sermone ad optima quæque per se ipsam ducens: ac ceteris quidem in rebus, ut matrimonii leges ferebant, viro suo parère, optimum esse judicans; fidei autem & pietatis magistræ quoque se præbere haudquaquam erubescens.*

12 *Quam veram se S. Nonna erga maritum nec non verum Gregorium præbavit conjugem; tam genuinam erga filium Gregorium se exhibuit matrem, Gregorium vera ac divina ei procurando bona. Audi eum orantem.*
 rat. 1, pag. 32: Ab ipsa juventute accitus sum, ait, atque ad Deum à vulva ipsa projectus, & ex materna pollicitatione donatus, ac postea periculis confirmatus. Et carm. 1, pag. 39 sobolem à teneris pia mater Deo dedicat, teste Gregorio, dum hac canit:

At vero illa tuis tæc protinus, ut Samuelem,
 Ad-

quorum hunc a fide orthodoxa alicuius convertit,

E

fidei ac pietatis magistræ se præbens,

F

filium matrem.

A Addixit templis, Samuelem si tamen umquam Moribus expressi.

Ac mox, nonnullis interpositis, ita prosequitur:
Namque manus nostras divinis sedula libris
Lustrabat, corpusque etiam complexa tenellum,
Talia verba dabat: Jam vir clarissimus olim
Extitit, intrepidus qui sanctam duxit ad aram
(Res mira!) acceptum divino munere natum,
Currentem ad cædem, sacrum laudabile, cha-
ram

Tardiparæ sobolem Sarrae, generisque petentis
Radicem, quam spes sculpsit, promissaque ma-
gni

Numinis. Abrahamus porro grave munus obibat
Sacrifici, pecudisque vicem præstabat Isachus.
Ast ego te vivum Christo, charissime, munus
Offero, nate, fidem servans, promissaque red-
dens.

Tu facito ut charæ solvas pia vota parentis:
Quæ te concepisti precibus, quæque optimus ut
sis,

B Moribus utque tuis nil sit purgatius opto.
Hos tibi præclaros & nunc & postea census
Porrigo: sunt autem multo meliora futura.

Hoc genitricis erat votum: cui protinus ipse
Cedendum, in tenera quamvis ætate, putavi.

Habes hic quidem, lector; nonnulla virtutum S. Nonnæ capita summatim excerpta ex scriptis filii ejus S. Gregorii, fidelissimi rerum ab ea gestarum testis; non omnia tamen quibus sancta illa Mater fulgebat, divinatorum charismatum decora persecuti: nam postquam aliquot ejus recensuisset virtutes; Quæ his occultiora sunt, taceo, inquit pag. 292, quorum testis est Deus, & ancillæ; quarum fidei res hujusmodi committebat.

*13 Miram matris suæ à morbo sanationem narra-
rat S. Gregorius Nazianzenus oratione 19, à pag. 305: Hanc, ait, morbus invadit, fortem alioqui feminam & tolerantem, atque per omne vitæ tempus commoda valetudine usam. In multis autem doloribus, ne fermonem longius produciam, nihil perinde grave erat, atque inedia, quæ multos jam dies periculosè laborabat, neque hujus mali remedium ullum inveniebat. Quoniam igitur modo Deus eam alit? Non manna pluens, ut olim Israël, aut petram frangens, ut sitienti populo aquam funderet, aut per cervos pascens, ut illum Heliam; aut per prophetam in sublime raptum satians, ut Daniele ante, cum fame in lacu premeretur. Quoniam ergo modo? Visum est ipsi, me, quem charissimum habebat (neque enim quemquam alium nostrum ne in somnis quidem mihi præferbat) noctu repente supervenientem cum canistro, panibusque in primis candidis, pro meo more benedictis, atque cruce consignatis eam aluisse, sicque convaluisset ac vires collegisset. Ac nocturna illa visio veritatis opus erat: ab eo enim tempore ad se rediit, spemque meliorem concepit. Quoniam autem re hoc clarum ac manifestum est? Aperto & perspicuo argumento.*

C Miro modo
Sanita a
morbo sanatur:

Nam cum postridie manè ad eam ingressus, primum hilariorem eam, quam antea, conspexissem; deinde hæc consueta, ut se noctu habuisset, ecqua re opus haberet, quævissem; Tu me, respondit illa; promptè admodum ac tranquillo vultu, nate, aluisti: ac postea rogas, ecquid valeam? Simulque capitis nutu mihi ancillæ significabant, ne contradicerem, sed statim responsum hoc acciperem, ne patefacta veritate mœrore consterneretur. *Hactenus S. Gregorius Nazianzenus.*

14 Orationi partim funebri in laudem patris mortui, partim consolatoria ad matrem Nonnam, præsertim Basilio habita à laudato S. Gregorio, qua numero est decima nona, ac bene multa in rem nostram nos docuit; orationi, inquam, isti ipsa Sancta nostra interfuit, ex pag. 315. Non videtur autem diu supervivisse marito suo; quem anno Christi 373, aut verosimilius uno anno tardius è vita ereptum esse, censet Pagi in Critica Baroniana ad an. 354 num. 13, rerum deinde secularium serie; uti addit, non permittere, ut diutius vixisse dicatur. Ratio autem, cur illa huic non diu supervivisse videatur, est 10. Quia ejusdem fuit ætatis, ex orat. 19 pag. 315, cujus fuit suus grandævus conjux; ut qui centum ferme annos vixisset, ibid. ex pag. 313: ut non videatur multum temporis Nonnæ superaddendum. 20. Quia obitum patris ac matris simul jungit S. Gregorius carm. De Vita sua pag. 9 canens:

Ast ut parentes, ultimo functi die,
Tenuere fedes expetitas peridui &c.

Non vixisse eam amplius tunc, quando filius ipse Seleuciam se recepit, illud argumento est, quod illa de re agat ibid. inter eas, quas post obitum parentum gessit. Videri possunt, quæ dicit Baronius in Vita S. Gregorii Nazianzeni apud nos edita ad diem 1x Maii, pag. 397; uti & annotata pag. 398 lit. r. Discessus autem ille à Tillemontio tom. 9 Monumentorum ecclesiasticorum in tabula chronologica pag. 795 innectitur anni 375 dimidio. Menæa magna Græcorum typis excusa indicant, dictam ab eo esse orationem funebrem in obitu matris; uti patet ex versiculis paullo post citandis. Hæc sunt, quæ de rebus gestis S. Nonnæ collegi. Nunc de publico cultu hæc subsecuto apud Græcos ac Latinos.

15 Et apud hos quidem ita annuntiat hac publicæ die v Augusti in Martyrologio Romano: S. Nonnæ matris beati Gregorii Nazianzeni: apud illos verò, Eodem die S. Nonna, mater S. Gregorii Theologi in pace consummatur. Additur hoc distichon:

Νόννη ἰουνοσὴ τῆ καλῆ καλὸς γόνος
Καλὸν δίδωσιν ἐντάφιον τὰς λέγεις.
Obeunte pulchra matre; pulcher filius
Pulchros honores funebres linguâ insonat.

Inscribitur præterea Sancta nostra Menologio, quod apud Henricum Canisum ex interpretatione Cardinalis Sirleti vulgatum est.

DE S. VIATORE CONFESSORE

J. B. S.

APUD AURELIANENSES IN GALLIA.

SEC. VI.
De hoc Sancto

De hoc S. Viatore (Gall. Viatre) aliisque pluribus Miciacensibus monachis, duce Maximino juniore abbate, à Menardo in Martyrologio Benedictino, à Saussayo in Gallicano, inter pios, relatis xxviii Junii, ut quorum omnium solennitas simul recolatur Dominica infra octavam Venerabilis Sacramenti, non obiter egerunt Majores nostri in hoc Opere inter Prætermis-
B sos ad dictum diem xxviii Junii, satis aperte & non immeritò conquesti, quod nec Menardus, nec Mabillonius diem certum assignare curaverint, quod ipsis sane difficile non erat, quo sancti hujus Viatoris festività seorsim celebretur eo loco, nempe Tremulivici (Gall. Tremblevy) ubi ipsius nominis propria ecclesia adificata est, ut mox docebit Saussayus, ex quo sua desumpsit Menardus, pauca sane qua de Sancti aetate, gestis, virtutibus ac miraculis tradi potuere, ut satis ingenuè faceret laudatus Mabillonius, dum tomo 1 Acto-
 rum Ordinis S. Benedicti, acturus de sanctis Avito, Lato, Dulcardo & Viatore, ex jam dicto-
 rum monachorum numero ita præfatur pag. 613:

pauca sciuntur.

2 Horum Sanctorum res gestæ adeo obscuræ sunt & implicatæ, ut eorum Acta tum scripta manu tum edita, quandoquidem rebus nostris illustrandis parum conducunt, referre animus non fit: pauca tantum de illis transcurfu observata delibare sufficiat, aliis aliorum diligentia permittis. Hæc num. 1, quibus subnectenda censui qua habet sequenti num. 5 in hæc verba: Sanctorum Læti, Dulcardi & Viatoris Vitæ non minus tenebris involvuntur. Quippe in vulgatis Actis Læti apud Joannem Boscium in Biblioth. Floriacensi: Dulcardi apud Philippum Labbeum in tomo 2 Bibliothecæ: Viatoris in Mss. codicibus, cuique eorum patria Bituricensis, ovium cura, professio monastica sub Trejecio abbate, fuga ad monasterium Miciacense, inde in eremum cum Avito secessus tribuitur; ut quid cui conveniat, ignores. Non magis ad rerum elucidationem conducunt, qua habet num. 6: De Dulcardo & Viatore nihil in antiquis Martyrologiis legimus (quod verissimum est); eos tamen Miciacensibus alumnis adnumerant versus illi, quos S. Maximini abbatis Miciacensis Actis præposuimus. S. Viator in Tremulivico in Pertico, Dulcardus Ambiliaci apud

Bituricenses coluntur.

3 Ex his satis patet, de solo S. Viatoris cultu hic à nobis agi posse, quem docebit Saussayus, in Annalibus ecclesie Aurelianensis enim expressissimè asserens, ubi plures illos sanctos Miciacenses Monachos enumerans & laudans, Tantum hoc loco notaveris, inquit, eodem ferme tempore (nempe seculo vi) omnes istos floruisse... Viatorem hinc, inde Lætum ex pagis Bituricensibus, concessu Trejecii abbatis sui, Miciacum venisse, miraculis multis & in cœnobio Miciacensi & extra claruisse. E: Viator quidem in pago Tremulivico in partibus Secalonie obiit, ubi nunc corpus ejus quiescit, quod nos ipsi propriis contractavimus manibus, & Deo volente, ex mandato dominorum decani, canonicorum & capituli ecclesie Aurelianensis, sede episcopali vacante, Dominica prima Augusti anno mdxcvii, de capsa veteri in capsam novam apud Tremulivicum transfulimus... Sancti Viatoris memoriae apud Tremulivicum elegantem ecclesiam excitaverunt conjuges duo Bituricenses non minus pii quam divites, inter quos maritus ab annis decem paralyti, mulier cæcitate annis quindecim percussa, ad sepulcrum Confessoris remedium valetudini desperatæ repererant.

præter cultum

E

4 Inde de S. Lato agens, diem addit, nempe v Novembris, quo ejus recolatur festività, id quod hic in S. Viatore neglectum miramur, ut eo adhuc tempore dubium fuisse oporteat, quandoquidem Castellanus in suo Martyrologio universalis ipsum signavit cxix Maii his ipsis verbis: In Secalonia, S. Viatoris confessoris, cujus corpus honoratur Tremulivici in ecclesia sui nominis. Fatendum omnino, diem obitus incertum esse; ut prorsus non intelligam, quid Castellanus moverit, ut signatum jam diem præ ceteris eligeret. Certè ipsum secuti non sunt collectores Martyrologii Parisiensis, in cujus editione anni 1727 diserte annuntiatur hoc die, qui an verè obituralis fuerit, non est unde conjicere liceat: id collegimus, duce prædicto Martyrologio, recte hic in opere nostro S. Viatorem hodie collocari. Verba sunt: Apud Aurelianenses, sancti Viatoris monachi Miciacensis, cujus nomine existat ecclesia apud Tremulivicum in Secalannia, in qua corpus ejus quiescit.

F

DE S. OSWALDO REGE AC MART.

IN ANGLIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. P.

§ I. Natales, educatio, victoria, regnum, fidei Christianæ propagatio, ecclesia perfecta, erectus episcopatus.

ANNO DC-
XLII.
Natales

Odiernum S. Oswaldum, Northumbria regem ac martyrem, cave ne confundas cum Sancto Synonymo, episcopo Wigornienfi, & archiepiscopo Eboracensi; sicut factum fuisse notavimus tom. IIII Februarii, die XXIX ejusdem mensis, quo is præsul à nobis datur, pag. 750. De natalibus hujus Sancti nostri, auctor Vita, quam illustramus, sic scribit: Ortus fuit Oswaldus alto & longo sanguine regum, filius Edelfridi regis, qui ante Eadwinum regem, super gentem Northanimbrorum regnaverat, fortissimus in factis &c. Huc faciunt ea, quæ habet Simeon monachus Dunelmensis, inter antiquos Historia Anglicana scriptores anno 1652 editus, cap. I sic memorans: Erat . . filius potentissimi regis Ethelfridi, cujus pater Ethelricus rex: cujus pater Ida rex, à quo (ut Beda refert) regalis Northanymbrorum profapia cepit originem. Nec tantum paterna, sed & materna quoque origine clarissimum duxit genealogiam, ex sorore videlicet Edwini regis procreatus. Addamus hisce è nostro apographo Seguieriano, de quo post dicam, sequentia: Qui Eadwinus cælesti oraculo commonitus, renuntians idololatriæ, sanctæ regenerationis lavacrum; prædicante Paulino archiepiscopo, cum gentis suæ cunctis nobilibus ac plebe suscepit per plurima, tantumque devotionis erga cultum veritatis habuit, ut etiam regi orientalium Anglorum Eorpwaldus, filio Reodwaldi, persuaderet, ut, relictis idolorum superstitionibus, fidem & Sacramenta Christi cum sua provincia susciperet.

2 Apud Alfordum in indice chronologico, qui habetur tomo ejus tertio post Annales ecclesie Anglicane, pag. 57 & sequentibus textitur hæc regum Northumbria (est ea natio Anglorum, quæ ad Aquilonarem Humbrae fluminis plagam habitat, teste Beda in Ecclesiastica historia gentis Anglorum lib. 2, cap. 9) textitur, inquam, hæc istorum regum series, in qua Ida affigitur anno 547; Alla anno 559; Edelricus anno 589; Ethelfridus Ferus anno 593; Edwinus anno 617: de cujus ad fidem Catholicam conversione per Paulinum archiepiscopum Eboracensem procurata, agit laudatus Alfordus tom. 2 ad annum 626 num. 7 & duobus sequentibus. Porro matris S. Oswaldi nomen, ejusque ex Ethelfrido proles masculas, Sancti nostri fratres, recenset egraphum passionis S. Oswaldi, quod habemus, è Ms. S. Maximini Treviris, his verbis: Hic tantus vir Adilfridus ex Acha sorore Eduini, sui postmodum successoris, tres dicitur procreasse filios: quorum primus Anfridus; alter Oswaldus; tertius verò Ofwinus nomen accepit. Quod mater S. Neophyta V. & M. non fuerit soror S. Oswaldi; dictum jam pridem fuit tom. I Januarii pag. 166 & sequente. Florentius autem Wigorniensis ad Augusti Tomus II.

num 672 memorat monasterium sanctæ Ebbæ abbatissæ, videlicet S. Oswaldi & Ofwii regum germanæ. De Ebba agit Alfordus ad an. 683. Paucæ hæc de genealogia sancti Regis nostri sufficiant; neque enim moror, neque examino ea, quæ pluribus congeruntur apud Capgraviium in Vita S. Oswaldi fol. ccliv.

3 Quia verò noster biographus non explicat, quomodo successerit Sanctus in administrando regno Northumbria; suppleo ipsum ex Beda supra memorato lib. 3, cap. 1. Interfecto, ait, in pugna Edwino, suscepit pro illo regnum Deiorum (de qua provincia ille generis profapiam, & primordia regni habuerat) filius patris ejus Elfrici, vocabulo Ofrichus, qui ad prædicationem Paulini, fidei erat Sacramentis imbutus. Porro regnum Berniciorum (nam in has duas provincias gens Nord Humbrorum antiquitus divisa erat) suscepit filius Edelfridi, qui de illa provincia generis & regni originem duxerat, nomine Eanfridus. Si quidem tempore toto, quo regnavit Edwinus, filii præfati regis Edelfridi, qui ante eum regnaverat, cum magna nobilium juventute, apud Scotos sive Pictos exulabant: ibique ad doctrinam Scottorum catechizati; & baptismatis gratiâ sunt recreati: qui ut mortuo rege inimico, patriam sunt redire permisi, accepit primus eorum, quem diximus, Ofrichus regnum Deiorum; secundus verò Eanfridus regnum Berniciorum. Uterque autem ut terreni regni insulas sortitus est, ita sacramenta regni cælestis, quibus initiatus erat, anathematizando perdidit, ac se prisca idololatriæ fordibus pollendum perdendumque restituit. Nec mora: utrumque rex Britonum Cedualla impia manu, sed iusta ultione peremit. Infaustus ille annus &c. Unde cunctis placuit, regum tempora computantibus, ut ablata de medio regum perfidorum memoriâ, idem annus sequentis regis, id est Osuualdi, viri Deo dilecti regno assignaretur; qui fuit annus Christi 634, uti videre est apud Alfordum ad eundem annum.

4 Ceterum religiosissimi Principis nostri apud Scotos commorationem sic exponit citatus auctor ibidem num. 11: Manlit exul apud Scotos hic regius Juvenis ab anno DCXVII, ad mortem usque Eanfridi fratris (quam innotuit anno 634) pubescentem ætatem terens & fidei rudimentis ediscendis, & ludis militaribus, ceterisque, quæ nobiliorem indolem commendare poterant, ut, fugato otio, omnium virtutum nõvercâ, futuræ sanctitati præluderet. Demum cum cerneret patriam miserrimè lacerari; cum effundi varia factione civium sanguinem, & fratrem barbara manu interemptum: insuper violari altaria, & sacra omnia pessimorum hominum furoribus infervire; non potuit Vir sanctissimus cohibere regium animum, quin Dei sui causâ, patriæque, surgeret in vindictam. Igitur sub finem hujus anni, cum

L 2

fide

AUCTORE
J. P.

fide se, & militem armavisset, pugnavit tam feliciter, ut sequenti anno expugnaverit omnia, ut dicitur inferius. *Adi biographum nostrum a num. 7.*

5 *Alfordus ad annum 635 num. 16 agens de loco, ubi Sanctus exulaverit, Dicendum, inquit, nec Oswaldum exulem, Britanniam exivisse: nec aliunde, quam è nostro, ait, Septemtrione quaesivisse Doctores fidei. Idque conficit ex his Beda verbis, qua superius citabam: Siquidem tempore toto, quo regnavit Edwinus, filii præfati regis Edelfridi, cum . . magna nobilium juventute, apud Scottos sive Pictos exulabant. Ex eo autem, quod ibi, uti observat Alfordus, Scotos à Pictis non distinguit; videtur ille populus paulatim coaluisse, & ad differentiam Hybernorum à Beda Septemtrionales Scoti appellari. Ad quos sine dubio Oswaldus fugit, commune hinc fugientibus asylum: & ad eosdem misit, cum Aidanum impetravit. De qua re mox dicam, & jam dicta confirmabo.*

6 *Ad victoriam S. Oswaldi armis à Duce Britonum Cedwalla reportatam, de qua Vita auctor num. 7, refer allocutionem S. Columba, qua in Opere nostro tom. 11 Junii, die IX, pag. 188 exstat in Vita ejusdem sancti abbatis: Oswaldum regem in procinctu belli castrametatum, & in papilione supra pulvillum dormientem allocutus est, & ad bellum procedere iussit. Processit, & secuta est victoria; reversusque, postea totius Britanniae imperator ordinatus à Deo, & tota incredula gens baptizata est. Obiit S. Columba exeunte sec. VI, Oswaldus autem rex, relatà istà victorià, summâ regni Northumbria potitus est anno 634, ex dictis supra num. 3; atque adeo allocutio ista contigerit oportet post obitum S. Columba. Nomen loci, in quo victoria illa contigit, signatur à Vita auctore infra num. 7; sed Alfordus ad annum 635 num. 1 censet, factum esse librarium vitio, ut, mutatis parùm litteris, difficile admodum sit, illum invenire. Si legas tamen, quod omnino videtur legendum, non DENISES-BURNE, sed DEVILES-BURNE; oppidum illud est in Ottadinis, & Northumbriae agro, quem Tina fluvius alluit: quod inde Devilestone, nunc contractius Distone est.*

7 *Vita, quam dabimus infra, num. 6 sic de S. Oswaldo fatur: Cum primò præmeditaretur tota mente Deo omnipotenti famulari, & id fieri posse arbitraretur, si servos ejus, ministrosque divini verbi, suæ fidei asciscens adjungeret, misit ad Scotiam, & inde ascevit Aidanum, virum plenum Deo &c. Et num. 12 Mox, ait ex Beda, ut regnum suscepit, desiderans totam, cui præesse cepit, gentem fidei Christianæ gratiâ imbui. . . misit ad majores natu Scottorum, inter quos exulans ipse baptismatis Sacramenta . . consecutus erat, petens, ut sibi mitteretur antistes . . accepit pontificem Aidanum. Vides hic locum, in quo Sanctus exulavit, & è quo Aidanum episcopum evocavit, eundem esse, Scotiam videlicet, quam paullo ante designavi; atque adeo hinc dirimi controversiam, ad quosnam Scotos Oswaldus miserit, an ad Hibernos, veteres revera Scottos; an verò ad novos, Britannia incolas. Rem sic confirmo ex prædicto Alfordo ad annum 635 num. 13: Principio, inquit, amovenda est quorundam assertio, quæ cogit in Hiberniam illos omnes, qui hoc tempore Scoti nominantur. Beda enim non semel duplicem Scotis provinciam assignat: Australem unam insulæ Hibernicæ; Septemtrionalem alteram Pictis conjunctam. Illam vocat SCOTORUM PATRIAM, & cum Hibernia insu-*

C
Unde divini
verbi præco-
nes

la componit: hanc PROVINCIAM potius, quam patriam; ex dicto Beda lib. 3, cap. 3; unde ea biographus noster transcripsit, ut videfis in ejusdem contextu apud nos num. 13. Beda quippe de Scotis, diverso modo Pascha celebrantibus, ita memorat: Septemtrionalis, ait, Scottorum provincia, & omnis natio Pictorum, illo adhuc tempore Pascha dominicum celebrabat.

8 *Et mox de insularibus Scotis, Porro, ait, gentes Scottorum, quæ in Australibus Hiberniæ insulæ partibus morabantur, jam dudum in admonitionem Apostolicæ Sedis Antistitis, Pascha canonico ritu observare didicerunt. Deinde postquam hac citasset memoratus Annalium auctor, ita concludit: En Australes Scotos in Hibernia, & Septemtrionalem Scottorum provinciam, Pictis conterminam, loco, religione, ritibus. Licet enim Hibernia distingui possit & debeat aliquando in Australem & Septemtrionalem; tamen quia dixit Beda, Pictos Hiberniam petentes, & sedem ibi postulantes, misit in Britanniam, ejus Septemtrionales partes occupasse; & postea disertè scribit de Britannia incolis lib. 1, cap. 1: "Procedente autem tempore, Britannia, post Britones & Pictos, tertiam Scottorum nationem in Pictorum parte recepit; qui, duce Reuda, de Hibernia egressi, vel amicitia vel ferro sibimet, inter eas sedes, quas hæcenus habent, vindicant, carunt, nimirum Britannia Septemtrionalia; hæc, inquam, evincunt, Bedam, cum de Septemtrionalibus Scotis loquitur, de Britannia incolis intelligendum. Hæcenus ille: quibus addi possunt ea, quæ ex Beda habet noster scriptor Vita num. 15. Ex dictis itaque conficitur, S. Aidanum à S. Oswaldo non esse evocatum extra, sed intra Britanniam, qui Northumbria populis, eidem regi subditis, Christi legem annuntiaret.*

9 *Inter alia devotè Deo mentis sacra monumenta Princeps piissimus construxit. . . templum honorabile beati Petri Apostoli, quod mirificè decoravit, & dignos ministros, qui ibidem Deo deservirent, regio usu deliberavit; prout scribit biographus noster num. 6. Factum sic explanat sæpè memoratus Annalium conditor loco citato, num. 24: In Deiris etiam moles illa, quam Edwinus sanctus inchoaverat, Apostolorum Principis nomine, Oswaldi regis pietatem expectabat: qui opus magna devotione profecutus, ad finem perduxit, teste Beda lib. 2, cap. 20, ubi hæc narrat: Allatum est autem caput Edwini regis Eboracum, & illatum postea in ecclesiam B. Petri Apostoli, quam ipse cepit; sed successor ejus Oswaldus perfecit.*

10 *Simeon monachus Dunelmensis, de quo supra, cap. 2 aliud nobis sancti Regis nostri monumentum refert: Anno, inquit, Dominicæ incarnationis DCXXXV . . piissimus rex Oswaldus secundo imperii sui anno venienti ad se Aidano sedem episcopalem in insula Lindisfarnensi constituit: ubi & ipse antistes jubente, suffragante, & cooperante rege, monachorum, qui secum venerant, habitationem instituit, hoc illis Rege scilicet & episcopo procurantibus, ut & pontificali auctoritate fides roboraretur novella, & monachica institutione semper in posterum caperet augmentum religionis observantia: unde, sicut legimus, & seniorum traditione percepimus, ad ipsius ecclesiæ præfulatum monachi solebant eligi, exemplo nimirum primi antistitis Aidani, qui & monachus erat, & monachicam vitam cum suis omnibus agere solebat. Quod ab anno incarnationis Dominicæ DCXXXV observatum est usque annum incarnationis*

evocavit.

E

Templum
perficit S.
Petri,

F

Episcopa-
rum Lindis-
farnensem
instituit.

A nationis ejusdem MLXXII, quando de clericali ordine in episcopatum consecratus est vir religiosus de Lothariorum gente Gualcherus. Nam inter episcopos nec commemorandum arbitror illum, qui multo antè de clero per Simoniacam hæresim ordinatus, sed morte præventus, nullum episcopale officium est facere permixtus. *Hactenus illis quibus illustrantur ea, qua de ecclesia Lindisfarrensi breviter narrat noster auctor Vita num. 13.*

§ II. Conjugium, proles, prodigiosa sanatio à peste, prænotio mortis; tempus vitæ; locus mortis; elogium, miracula; dextera à corruptione immunis.

B
Uxorem ducit Kinburgam, Kinegilsifiliam;

S. Oswaldi conjugium cum Kinegilsifiliâ, West-Saxonum regis, quem prius de sacro fonte suscepit, filia, ex Bedæ lib. 3, cap. 7, noster biographus num. 24 commemorat. Alfordus ad annum 636, num. 13 eam vocat Kinburgam, factumque eidem anno 636 illigat; anno autem proxime sequenti 637 masculam ex illa susceptam prolem nomine Ethelwaldum. Filius. Oswaldi regis Edelwald, teste Bedæ lib. 3, cap. 24; sed in eo paternæ virtutis degener, quod in Oswini seu Oswii, patru sui, cum Penda, pagano Merciorum rege, confictu, qui . . auxilio esse debuerat, in parte erat adversariorum, eisdemque contra patriam, & patruum suum pugnaturis ductor extiterat; quamvis ipso tempore pugnandi, sese pugnâ subtraxerat, eventumque discriminis tuto in loco expectabat. *Illud verò magis paternum dedit prædictus S. Oswaldi filius, dum Cedo viro Domini, atque apud Orientales Saxones episcopo, monasterium concessit, in quo sepeliretur. Factum referens Bedæ lib. 3, cap. 23, Quem (Ceddum) cum Æthelwaldus, ait, filius Oswaldi regis, qui in Deirorum partibus regnum habebat, virum sanctum & sapientem, probumque moribus videret, postulavit, eum possessionem terræ aliquam à se, ad construendum monasterium, accipere, in quo ipse rex & frequentius ad deprecandum Dominum, verbumque audiendum advenire, & defunctus sepeliri deberet. Est illud cœnobium Lestingense in agro Eboracensi, secundum Monasticum Anglicanum tom. 1, pag. 62; & pag. 63 locus ad illud construendum scribitur Cedo ab Edilbaldo datus anno 648. Porro unicum hunc sancto Regi ex dicta uxore fuisse filium; indultum ipsi ab Oswio Deirorum regnum, anno ætatis decimo sexto; ac, quod inter Northumbria reges à multis non numeratus sit, Oswii potentia & magnitudine factum; lego apud Alfordum ad annum 652, num. 2. Quod autem conjugii usu sibi interdixit sub finem vitæ, occasione visionis, quam habuerit, affirmat Capgravius fol. cclv verso: de qua re mox. Miram Sancti à contagione pestifera sanationem ex Capgravius fide fol. cclv huc transcribo:*

12 Immixta, ait, circumquaque per Angliam gravi peste, plurimi strage lævissimè pereuntes, regna cælestia conscenderunt. Cum itaque Rex sanctus populo sibi subdito divinæ animadversionis iudicium imminere conspiceret; cum lacrymis & querulis vocibus ac gemitibus hoc Dei flagel-

lum suis maximè peccatis ascribere cœpit. . . Cum igitur precibus & lacrymis diutius insisteret, subito, Dei voluntate, eadem peste correptus est. . . Cumque ad extremum vitæ, spiritus vigore penitus deficiente, venisset, oculos in cælum erigere, & quasi quibusdam colloquendo labia movere cœpit. Intellectuales quidem oculi ejus, sicut sacris episcopis postmodum referre solebat, unà cum corporalibus, angelicos quosdam spiritus præclaro intuitu assistere sæpè videbant: de quorum numero tres ad se consolandum accedentes dixerunt:

13 Oswalde, rex Dei electissime, mortis horrorem noli timere: noster collega & consors in cælo reputatus, peracto vitæ termino, nostro collegio adjiciendus eris. Non tamen in isto moriturus es tempore, nec hujus pestilentia acerbitate ulterius ferendus. Christus, tuæ desolationis angustias miseratus, omnem Anglorum populum à peste & clade, meritis tuis & precibus absolutum liberavit, vitæque tuæ tot annos misericorditer adjiciens, te martyrio coronandum instituit, nobisque amodo tam viventis quam morientis tui custodiam delegavit. Diem & horam sui martyrii designarunt, eos tunc sibi affuturos afferentes. . . Rege confestim sanitati restituto, Anglorum fines diebus vitæ suæ nulla pestis perturbare præsumpsit.

14 Ex illo tempore in omnibus Deo & hominibus emendatiorem se præbuit, & vitæ suæ exitum cum gaudio expectavit. Vitæ præteritæ naturas mentis devotione transcendit: eleemosynis & lacrymis præteritas negligentias quotidie redemit. Post hanc quoque visionem unà cum Kinburga, uxore sua, regis West-Saxonum Kinegilsifilia, castitatis munditiam in posterum conservavit. *Hac Capgravius; qua utinam confirmare mihi liceret ex antiquioribus documentis!*

15 Regnavit, teste Bedæ lib. 3, cap. 9, Oswaldus novem annos, annumerato etiam illo anno, quem & feralis impietas regis Britonum, & apostasia demens regum Anglorum detestabilem fecerat. *Accidit hoc ab anno 633; proximo Sanctus regnare cœpit, secundum dicta num. 3; desit autem 642; quibus si cum Bedæ præmittas feralis illum annum, habebis annos regni novem. Itaque Winnocianum duplex, quod habemus, apographum Vita S. Oswaldi, in textu isto Bedæ, pro novem annis perperam ponit decem annis; cui consonat apographum Ultrajectense. Ad mortem quod attinet; eam quidem exponit noster biographus num. 26 verbis Bedæ; sed nec in hujus textu impresso lib. 3, cap. 9; nec in illius transcripto, annum mortis invenio. Sed Alfordus ad annum 642, num. 18 testatur, pro eo, quod in Historia Bedæ loco citato excusa exemplaria habent, Peremptus est . . anno ætatis suæ trigesimo octavo; suum Ms. codicem legere anno Dominicæ incarnationis DCXLII, ætatis suæ trigesimo octavo. Mathæus itaque Westmonasteriensis in Floribus historiarum, ac Joannes Iperius in Chronico S. Bertini, quod Thesaurio novo anecdotorum apud Martenium tom. 3, col. 461 insertum est, audiendi non sunt, quando notant annum 644; nec Sigbertus in Chronico, quando signat 643. Siffrius, presbyter Misnensis, in Epitome, inter Scriptores Germania Joannis Pistorii Francofurti editos anno 1583, tom. 1, pag. 685 turpius exerrat, dum rerum à nostro Sancto gestarum compendio præmittit annum 703. Wilsonus in suo Martyrologio Anglico perperam scribit, necatum eum esse anno 635. Miror autem, ita scripsisse; quia*

ab angelis, qui ei apparebant, tam ipse quam subditi eam liberati dicuntur;

E

ac deinde majoris perfectionis vitam ducit.

Ætas vitæ, ac tempus mortis:

F

AUCTORE
J. P.

citat Bedæ Epitomen. Nam Beda in Epitome sua Historiæ Anglorum sic scribit: Anno Sexcentesimo quadragesimo secundo Oswaldus rex occisus est; ipso, quo annua ejus memoria celebratur, die quinto mensis Augusti; ut mirum sit, Harpsfeldium Historiæ Anglicanæ seculo VII, cap. 26 pro quinto die notare sextum Augusti.

*Hæc de tempore vitæ; nunc de loco mortis. Alfordus ad annum 642, num. 16, Beda, inquit, locum pugnæ designat & vocat Macerfeld. Hunc autem ad Mordam fluviolum, & Salopiensis agri occidentem, ponit Camdenus in Cornaviis, ibi nimirum, ubi oppidum, ab Oswaldo dictum, Oswestre visitur (de quo vide infra num. 47.) Nolunt Lancastrenses Camdeno credere, sed aiunt pugnæ locum, adeoque mortis Oswaldi fuisse juxta nobilem pagum Winwicum. Ibi enim locum invenerunt, qui hodieque Macerfeld dicitur. Deinde subjunctis versibus, qui in Winwicensi templo olim descripsi sint (de quibus infra num. 43;) aliam conjecturam ex eo desumit Alfordus, quod Lancastrensis provincia ad Northumbriæ coronam spectabat; Salopiensis ad Mercios; & Penda Merciorum rex Oswaldum sanctum, non ille Pendam, bello petebat. Verum à Camdeno standum, & Salopiensi agro: tum quia Oswestre oppidum, quod etiam Oswaldi Crux Britannis dicitur, ipsa appellatione nominis pro se loquitur; tum quia author Vitæ apud Capgraviū, discretius locum expressit: *cujus verba, quæ subdit, huc non transcribo, cum jam dicta sufficiant.**

elogium ex
Flacco Al-
guino.

16 *Poema de pontificibus & Sanctis ecclesiæ Eboracensis, Flacci Alcuini auctoris paulo post laudandi nomine prenotatum, nec non ex Mss. codd. Remensi & S. Theodorici prope Remos, inter Historiæ Britannicæ &c. Scriptores xv, anno 1641 Oxoniæ vulgatum, S. Oswaldi res gestas ac miracula metro heroico illigat: unde a pag. 707 epitaphii vices hic suppleturum subdo istud elogium:*

Vir virtute potens, patriæ tutor, amator,
Moribus egregius, Christi mandata secutus,
Pauperibus largus, parvus sibi, dives in omnes,
Judiciis verax, animi pietate benignus,
Excelsus meritis, summissus mente sed ipsa,
Hostibus horribilis, cunctis jocundus amicis,
Ut bello indomitus, sic paxta in pace fidelis.
Invaluit postquam sceptris & culmine regni,
Extruit ecclesiās, donisque exornat opimis,
Vasa ministeriis præstans pretiosa sacratis,
Argento, gemmis aras vestivit & auro,
Serica parietibus tendens velamina sacris,
Auri plateolis pulchrè distincta coronis,
Sanctaque suspendit varias per tecta lucernas,
Esset ut in templis cæli stellantis imago,
Christicolæque greges duxit devotus in illas,
Ut fierent Domino laudes sine fine canentium.
O pietas, ô celsa fides! nam quidquid habebat,
Prodigus in Domini gazarum sparsit honorem:
Quapropter titulis virtutum claruit, atque
Signorum celebri fama est vulgatus ubique,
Quæ modò per mundum chartis inscripta le-
guntur.

Per vocem plateolis videtur hic intelligendum purpureis; secundum ea, quæ lego apud Cangium in Glossario, in voce Blatta.

Miracula
sancti Mar-
tyris

17 *Sanctus ac venerabilis Beda, presbyter ac monachus in Anglia, S. Oswaldi miracula describit in Ecclesiastica historia gentis Anglorum lib. 3, cap. 6, cap. 9, 10, 11, 12 ac 13; ac lib. 4, cap. 14. Floruit in eunte seculo octavo, ac deinceps, anno Domini 735 vitâ sanctus. Mi-*

raculorum veritatem; ejusque, qui ea scripsit fidem commendant sequentia, quæ iisdem inseruit laudatus auctor. Nam cap. 10, In loco, ait, ubi . . à paganis interfectus est, USQUE HODIE fanitates infirmorum, & hominum, & pecorum celebrari non desinunt. Et mox, Pulverem ipsum, ubi corpus ejus in terram corruit, auferendi pro infirmis, mos, inquit, adeo increbuit &c. Et multa quidem in loco illo, vel de pulvere loci illius facta virtutum miracula narrantur: sed nos duo tantum, quæ: Majoribus audivimus, referre satis duximus. Capite autem 13 habentur ista: Nec solum inelyti fama Viri Britannicæ fines latravit universos; sed etiam trans Oceanum longè radios salutiferæ lucis spargens, Germaniæ simul & Hybernici partes atigit. Denique reverendissimus antistes Acca solet referre, quia cum Romam vadens, apud sanctissimum Frisonum gentis episcopum Willibrordum cum suo antistite Wilfrido moraretur, crebrò etiam audiret, quæ de mirandis reliquiis ejusdem reverendissimi Regis in illa provincia gesta fuerint, narrare. Et in Hybernia cum presbyter adhuc . . duceret vitam, rumorem sanctitatis ejus, in ea quoque insula longè latèque jam percrebuisse ferebat: è quibus unum, quod inter alia retulit, miraculum &c. Ex his miraculorum S. Oswaldi veritas, eorumque scriptoris fides commendatur.

18 *Interim Centuriatores Magdeburgenses centuriâ 7, cap. 12, col. 558 habent quod obganiant adversus miracula eo, in quo Sanctus vivere desit, loco patrata: Miracula, inquit, ad eum locum postea ficta, idem (Beda) commemorat: sed mendacia & vana videntur. Itane verò vana? Iis nimirum, qui spiritu superbia pleni, ac Christiana docilitatis vacui, evanescent in cogitationibus suis, sancta qualibet impugnantæ atque contemnerant. Mendacia? Sic utique miraculis obstreperè assolent, qui spiritui veritatis bellum indicentis, patri mendaciorum adherent mordicus; qui sine miraculo nati & educati, nihil habere possunt supra naturam mirabile in Vita; in morte autem sine miraculo ullo sepelire coguntur omnes mortuos suos. Dicit miraculorum ofores ibid. cap. 13, col. 566 miracula S. Oswaldi, à Beda lib. 3, cap. 9, & sequentibus relata, virgâ censoriâ impetunt. At quid facilius simul & indignius, quam dicere & garrere, & nihil probare? Et verò quis hebes adeo ac stupidus, modo sit satis audax, qui hoc non possit? Malmesburienfis lib. 1 De gestis regum Anglorum cap. 3 agit de miraculis S. Oswaldi. Illustrissimus Richardus Smitheus in Floribus historia ecclesiastica Anglorum lib. 2, cap. 1, sect. 4 miracula ejusdem Sancti defendit contra heterodoxos.*

19 *Egregium inter ea imprimis sibi locum merito vendicat Regis sancti dextera, quæ post ejus mortem seculis bene multis integra perstitit, & ab omni corruptione immunis. Venerabilis Beda rem narrat Historiæ eccles. gentis Anglorum lib. 3, cap. 6. Guilielmus Cambdenus in sua Britannia agens de Coriuntis & Lincolnensibus, pag. 406 in editione, quæ anno 1607 typis Londinensibus est vulgata (quam præcesserat alia ante annos viginti; ex auctoris præfatione ad lectorem) quamquam, heterodoxorum more, sibi non satis temperaverit, quin impeteret Sancti miracula; dextera tamen integritatem arroderet vel non potuit, vel ausus non est, continuata videlicet scriptorum, per tot seculorum series ductorum, auctoritate convictus fortasse vel invitus. Verba ejus accipe: Non satis habuerunt superioris ævi scri-*

D

E

F

Dexteram
ejus à corrup-
tione per-
mansisse im-
mune

ptores

Aptores Christianissimum hunc heroem Oswaldum celebrare, nisi rebus clarissimis ab eo gestis miracula assuerent ridicula, quæ sciens prætermitto. Manum verò ejus hic (in *Bardneio monasterio*) incorruptam superfuisse multis seculis, crediderunt majores: scripsitque poëta satis antiquus:

Nulla verme perit, nulla putredine tabet
Dextra Viri, nullo constringi frigore, nullo
Dissolvi fervore potest: sed semper eodem
Immutata statu persistit, mortua vivit.

Ita ille: ubi vides, explodi quidem alia Sancti miracula tamquam ridicula; sed manus immunitatem à corruptione ne vel levissimè quidem vellitari; secus ac factum fuerat in alia editione, quam citat *Alfordus ad dictum annum 642, num. 23; ubi & alia miracula, & manum ipsam impetierat.*

à seculo 7
usque ad
sec. 17,

20. Manus quippe illa imprimis fuit incorrupta seculo VII, nimirum ab anno 642, quo obiit Sanctus, usque ad seculi ejusdem finem. Talis item fuit seculo octavo, quo S. Beda floruit. Talis deinde eodem seculo, quo vixit Flaccus Alcuinus; natione & ipse Anglus, Caroli magni imperatoris magister, ac S. Bedæ discipulus; qui in *Poemate superius assignato de Regis sancti dextra sic canit:*

Hactenus integram fore signo est ungula cre-
scens,

Flexilis & nervus, viridis caro, forma venusta.
Talis esse perrexit seculo XII, quo claruit *Willielmus Malmesburiensis, lib. i De gestis regum Anglorum cap. 3* ita de ea scribens: Arbitror etiam, temporaliter absolutam esse cælestis sententiæ fidem: quia divinum quondam resultavit oraculum: Dispersit, dedit pauperibus: iustitia ejus manet in seculum seculi. Nam quod auditor mirari debeat, & inficiari non audeat; dextra illa regalis, tantarum elemosynarum largitrix, HODIEQUE cum brachio, cute, & nervis, incorrupta viget. Totum verò corpus reliquum præter ossa, in cineres dissolutum, communionem mortalitatis non evasit. Pro seculo iterum XII, ac pro XIII loquatur *Rogerius Hovedenus, qui Annalium part. 1, pag. 403 testatur ista: Habet (Bebba urbs) in summitate montis, ecclesiam perpulchrè factam, in qua est scrinium pretiosum, in quo involuta pallio jacet dextra manus S. Oswaldi regis INCORRUPTA. Seculo XIV habemus *Mathæum Westmonasteriensem ad annum 644, integritatis, de qua nobis est sermo, ad sua usque tempora perducta luculentissimum testem; dum ibidem hac narrat: Cum in pugna, in qua occisus est (Oswaldus) manus illa cum brachio præcideretur, CONTIGIT HACTENUS, ut INCORRUPTA permaneat.**

scriptorum
testimoniis
probat.

21. Seculo XV vixit *Joannes Capgravius, apud quem in Vita nostri Sancti, Oswaldo, inquit, postmodum interfecto, brachium à corpore resecatum, HACTENUS DURAVIT INCORRUPTUM. Pro seculo XVI est *Nicolaus Harpsfeldius; qui ad seculum 7, cap. 26 disertissimis verbis in rem nostram sic loquitur: Hanc Regis munificentiam admiratus Aidanus . . , precatus est, ut tam liberalis manus nunquam arefceret: cujus precatio AD HÆC NOSTRA TEMPORA, NUMQUAM frustrata est. Et inferius: Munifica illa manus . . NUMQUAM exaruit: & quod Beda suo, alii alio postea tempore verum fuisse prodidere, NOSTRA QUOQUE ÆTAS confirmavit. Vivunt hodie dignissimi, omnique exceptione majores testes, qui eam à fevisam, mihi retulere. Quæ cum ita sint: ecquis, nisi perfricta frontis atque opinionis semel male**

concepta impetu in transversum actus, inficias ire audeat, historicè certum esse, incorruptam illam dexteram integritatem à seculo septimo ad usque decimum sextum constanter perseverasse? Quid verò seculo XVI, Anglia adeo tragico ac luctuoso, rebus sacris una cum Catholica religionis occasu susque deque versis, sacratissimo illo pignore factum sit, & an alicubi etiamnum id lateat; non habeo, unde affirmem. Sed ubi fuit hoc primitus?

AUCTOR
J. P.

§ III. Dextra ubi asservata, uti & ossa; eorum in Flandriam translatio, ac elevatio.

Nunc ubi illa dextra, de qua dicebam, fuerit olim asservata, ac quanam sint alia Sancti exuvia, dispiciamus. Vita nostra num. 39, *Beda duce lib. 3, cap. 42; Caput, ait, cum manibus & brachiis à corpore præcisus, iussit rex, qui occiderat, in stipitibus suspendi. Quam tyranni barbariem ita apud *Camdenum in Cornaviis pag. 452 quidam poeta luget:**

Cujus & abscissum caput, abscissosque lacertos,
Et tribus affixos palis pendere cruentos
Penda jubet; per quos reliquis exempla relin-
quat

Terroris manifesta sui, Regemque beatum
Esse probet miserum; sed causam fallit utram-
que:

Ultor enim fratris minimè timet Oswius illum,
Imò timere facit, nec Rex miser, imò beatus
Est, qui fonte boni fruitur semel, & sine fine.

Crudelis adeo exitus optimum Regem mansit: at
potentior ad ejus gloriam Deus, quam tyrannus
ad pœnam fuit. Etenim terra, quæ corpus cecidit,
& lignum, in quo caput pependerit, prodigiis
claruere: de qua re noster biographus à num.
26, & num. 42 ex Beda.

23. Eo autem post annum deveniens, sicut ex
eodem Beda habes ibidem num. 39, cum exercitu
successor regni ejus Oswinus, abstulit mem-
bra; & caput quidem in cœmeterio Lindisfarnen-
sis ecclesiæ; in regia verò civitate manus cum bra-
chiis condidit. *Alfordus ad annum 642, num.*

21 hoc factum exponens scribit, anno integro in
stipite Sancti caput, ac sinistram manum pepen-
disse, constanti semper pulcritudine, nemine ob
tyranni metum ea tollere auso; sed Oswium, O-
swaldi fratrem, divino fuisse oraculo monitum,
ut digniori ea tumulo asserta, religiosius conderet;
dextram cum brachio manum sub aquis esse;
eamque ibidem repertam, venerabundum abstu-
lisse, & apud Bebbam urbem (tunc regiam, nunc
Bamburgum) argentea pyxidi inclusam, in ecclesia
S. Petri honorificè deposuisse, uti & brachium
sinistrum. *Willielmus Malmesburiensis loco supra
designato postquam nonnulla ex his, quæ mox dixi,
confirmasset; asserens, brachia cum manibus . . à
fratre Oswio apud Bebbamburg urbem . . composita
scrinio, monstrato miraculo; subjungit ista: Quo loci,
quia opinione fluctuo, utrum ad hunc diem serventur,
præcipitem affirmationem non emitto.*

24. *Capgravius furto ablatas censet. Monachus . . dextra S. Oswaldi postea fuerit asservata.*
quidam, ait, de Burgo S. Petri in partibus illis
adveniens, & secreta ecclesiæ, ubi reliquiæ erant
repositæ, diligenter explorans, habita opportunitate,
brachium S. Oswaldi de theca extrahens, secum clanculo
asportavit, & in suo cœnobio

Inquireret;

E

quo loco

F

dextra S. Oswaldi postea fuerit asservata.

AUCTORE
J. P.

nobis cum honore collocavit. Et verò furri suspitionem videtur augere Ingulfus, abbas Croilandensis, qui versùs finem seculi XI floruit, quando ad annum 1018, pag. 891, occasione devastationis Danica narrat, quomodo Burgi (id est Petro-Burgi) monasterium cladem illam senserit; relatâque abbatis fugâ, uti & majoris partis conventus ejus Thorneiam (de Thorneiensis cœnobio in agro Cantabrigiensi agit *Monasticum Anglicanum* tom. 1, pag. 242;) his, inquam, ab Ingulfo relatis, de Priore sic scribit: Prior autem cum nonnullis fratribus, assumpto secum brachio sancti Oswaldi regis, ad insulam de Hely (in Ducatu Cantabrigiensi) aufugit. Sed si brachium illud tum temporis inde ablatum fuit; eò postea relatum sit oportet, cum etiamnum ibidem loci existerit seculo XII ad finem declinante, secundum ea quæ ad annum 1175 scribit Rogerus Hovedenus, tunc vivens; ut qui anno 1204 floruerit; ex Pitseo De illustribus Anglia scriptoribus. Ad dictum ergo annum 1175 sic Hovedenus memorat: Eodem anno Richardus Cantuariensis archiepiscopus deposuit Willielmum de WALTERVILLE, abbatem S. Petri de Burgo, pro eo quod ipse violenta manu & armata claustrum suum infregerat, & reliquias Sanctorum unâ cum brachio S. Oswaldi, regis & martyris alportare volebat.

Offa ubi deposita tempore S. Bedæ, & quod post translationem:

25 Ubinam offa nostri Regis deposita fuerint S. Bedæ tempore, ex ipso discimus lib. 3, cap. 11; & ex eo Vita scriptor, quam illustramus, num. 32 scribit, Offa ejus inventa, atque ad ecclesiam, in qua nunc servantur, translata sunt; nimirum ad monasterium nobile in provincia Lindiffi, nomine Beardanam. Factum pluribus legi potest locis citatis. Quò deinde commigrarint, Simon Dunelmensis in Historia de gestis regum Anglorum, inter antiquos Historia Anglicana scriptores Londini editæ anno 1652, col. 152, commemorat: Anno DCCCX sancti Oswaldi regis & martyris offa de Bardonig in Merciam translata sunt. Eadem translationem distinctius notat Joannes Bromton, abbas Fornalensis, in Chronico, inter antiquos, quos dicebam, Historia Anglicana scriptores etiam vulgato; ubi col. 833, postquam meminisset de anno Eduardi regis nono (Christi 909 secundum Alfordum Annalium tom. 3, pag. 220,) subjungit ista: Hoc anno dux Merciorum Ethelredus, & uxor sua Elfeda offa sancti Oswaldi, regis & martyris, de Bardeney monasterio Lindeseye, usque ad urbem Glovornia (vulgo Glocestria) transtulerunt: ubi in ejusdem Sancti honore monasterium construxerunt. *Monasticum Anglicanum* tom. 1, pag. 142 de cœnobio Bardneiensis hac habet: Erant ibi id temporis (quo nimirum corpus S. Oswaldi ibi sepultum fuit) trecenti monachi, quorum abbas Lindeseyæ dominus fuit. Postea cœnobium ad solum prostratum est ab Hinguaro & Hubba Danis; reparatum verò post multos annos à Gislberto de Gaunt, Guilielmi nothi avunculo. Quando de ista translatione hac legimus, nonne mirum planè videretur, in Martyrologio, sub nomine Canisi citari consueto, & anno 1573 Dilinga edito; ad hunc diem v Augusti scribi, Sancti corpus Reba in Hibernia sepultum esse?

donec seculo 11 Bergas S. Winnoci transeverta sunt.

26 Exstat apud nos die xx Junii, tom. IV ejusdem mensis, pag. 29 Commentariolus de S. Idaberga, virgine Angla, ad Bergense S. Winnoci Ordinis S. Benedicti in Flandria cœnobium translata: ubi è Chronico Bergensi notantur ista: MXXXVIII corpora SS. Oswaldi, Angliæ regis & martyris, ac Idabergæ virginis, Balgerus mona-

chus, de Anglia transtulit Bergas in monasterio S. Winnoci; de qua translatione ad Rumoldum (eiusdem loci abbatem) scripsit Drogo monachus. Noster Malbrancus De Morinis tom. 3, part. 1, lib. 11, cap. 27, ex Bergensibus Annalibus, & ecclesiasticis Ephemeridibus Sanctorum, ad annum 1221 eadem fere sic habet: Corpus (Sancti nostri) Balgerus, in signis apud Winnocenses asceta, ab transmarino rege obtinuit suo collegio addendum, anno MXXXVIII. At hac quidem prima translatio est, à dicto auctore designata in titulo, quem isti caviti præfigit.

27 Eam mox ibidem subsequitur altera, seu potius elevatio, si vis, corporis S. Oswaldi, his verbis expressa: Cum enim sanctissimi Regis cultus in dies auferet, visum est Philippo abbati (Monumenta quidem haud nominant, sed è dicendis postmodum, is arguitur extitisse, qui Alexin inter & Ingelmarum intercessit) pretiosiore capsâ è regio sanguine Martyrem condecorare, visereque, non in intus omnia suis content partibus & chirographis. Quod ab Adamo, Morinorum præfule, exactissimè juxta ac magnificentissimè præstitum est: adfuit enim Joanna comes cum Morinensi & Flandrensi nobilitate plurima, Castellanis latus ejus summa religione stipantibus: adfuere Joannes Bertinensis, Rogerus S. Joannis in Monte Teruannico, Willelmus Capellæ, Willelmus Andreae, Joannes Alciaci abbates: etiam alii suo pedo instructi, quos Præpositi nomine indigetant, Willelmus Watinensis, Joannes Formoselanus, Ægidius Loanus, Joannes Eversamenfis.

28 Quæ ex Malbranco jamjam circa translationem primam protuli, hisce observationibus expiano. Memoria repetamus, quæ tom. V Julii, die XXIV ejusdem mensis, pag. 610, de Balgero monacho, ejusque in transvehendo ad suos ex Anglia S. Oswaldi sacro deposito, Amplissimus D. Ryckewaert, modernus ad S. Winnoci cœnobiarcha, affirmat, se reperisse scripta in Annalibus suæ abbatiæ; quæque huc transcribo: Anno Christi MXXII apud S. Winnoci Bergenses monachos florebat Balgerus asceta, vir religiosissimus, maximèque Divorum .. amore exardescens .. Cum sciret, Angliam hujusmodi abundare pignoribus, non piguit sæpius eò transfretare, & in teneriorem Eduardi Anglorum regis amicitiam se inducere .. Vicissim etiam Eduardus in Balgero magnum animi candorem, ardoremque in Divos eximium pensi admodum habebat: unde cum instanter exigeret, potestatem fieri sibi, aliquot Cælitum corpora ad Winnocenses suos exportandi, ausus est etiam Oswaldum regem libello supplici primum inscribere .. Pia sua importunitate rem evicit .. Drogone, nostro Morinorum præfule communito, Winnocenses suos munere non aliàs gratiore donavit, non sine festiviore translationis pompa, & infucto urbis tripudio. Hac ibi.

29 S. Eduardus, de quo actum est apud nos die V Januarii, annua ejus memoria sacro, regnare cepit anno 1042; desit 1066. Quomodo ergo Balgerus sub regno ipsius anno MXXXVIII, ut supra dictum, Sancti nostri corpus ad S. Winnoci cœnobitas ex Anglia transtulit? Emmanuel Sueyro in Annalibus Flandria, Hispanicè in lucem editis, notat alium, sub quo id contigerit, regem, quando ad annum 1038 scribit, quod Balgerus ille, Haraldus, Angliæ regi, atque ejus uxori acceptus adnodum, reliquias, de quibus hic agimus, ex illa insula ad suos transeverit. Convenitque ratio temporis: nam apud Alfordum

Ejusdem sacri depositi elevatio.

Varia

F

circa hæc facta

A ad annum 1036 signatur Haraldus, regis Angliæ, initium; finis autem anno 1040 innotuitur. Gazæus in Historia ecclesiastica Belgii pag. 410 eundem quidem annum 1038, eundem Balgerum ponit; sed regis ac reginæ nomina non exprimit; superius, ut vidimus num. 26, bis existat annus 1038; sed quo sub rege id factum, non dicitur: adeo ut nihil mihi sit in promptu, quo chronologicam hanc difficultatem componam vel exponam: proin observationes nostras alias prosequamur; quando de translatione prima S. Oswaldi ex Angliæ ad cœnobium S. Winnoci jam satis dictum videtur.

observatio- nes
30 Occasione autem eorum, quæ secunda translationis, seu elevationis apud Winnocibergenses facta gratiâ, circa abbates dicebat superius Malbrancus, observo 1. In Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti apud Mabillonium sec. 111 part. 1, pag. 328 datur Catalogus abbatum Bergensium, in quo dicitur Alexius, de quo memini antea ex Malbranco, anno 1172 subscripsisse chartam Philippi, Comitis Flandriæ &c., & obiisse die XIX Martii: cui ibidem proximè subditur Philippus supra nominatus, sine nota temporis: huic autem eodem modo Ingelmarus: ut adeo inde consequens sit, eos coherere cum seculo XIII; illo namque contigit translatio illa secunda, seu elevatio, anno videlicet MCCXXI transferatur in cœnobio hoc S. Oswaldi regis & martyris sacrum corpus ab Adam Morinorum episcopo; sicut habemus è nostro apographo, à D. Honorato de Camargo, abbate S. Winnoci asceta, ex Annalibus, quos abbas ejusdem loci ab ipso perlustrari jusserat, descripto, & à nostro P. Oliverio Bonart anno 1637, die VII Januarii ad P. Bollandum misso.

dantur.
31 Observo 2. manifestam aliquorum hallucinationem, qui res presentis argumenti confundunt. Molanus enim in Natalibus Sanctorum Belgii ad diem V Augusti de S. Oswaldo tractans, Hujus, ait, corpus aut reliquiæ . . . translatae sunt in divi Winoci cœnobium ab Adam Morinorum episcopo, anno MCCXXI. Cui suffragatur Miræus in Fastis Belgicis. Alfordus ad annum 642 postquam numero 34 dixisset de S. Oswaldi reliquiis, Sunt, qui in Belgium, & ad S. Winoci oppidum depositas scribunt, ibidem num. 35 Miræi Fastos citans, Iterum, inquit, aliquid reliquiarum in Belgium allatum esse, & ab Adamo, Morinorum episcopo, in cœnobio S. Winoci depositum, nullo modo controversi debet; cum ibi Bergensis ecclesia anniversariam dictæ translationis memoriam . . . colat. Deinde citat Miræum in Fastis. Ex his conficitur, pranotatos auctores fuisse in illa sententia; quod Adamus, Morinorum episcopus, Sancti nostri reliquias aliunde ad Winnocibergenses transtulerit; qui tamen, ex dictis supra, easdem antea illuc à Balgero monacho ex Angliæ translatas, in locum honorationem dicti cœnobii Winnocibergensis transtulerit, vel evexerit; conformiter ad verba nostri apographi, inde ad nos directi, Anno MCCXXI transferatur IN COENOBIO HOC &c., uti supra dixi.

§ IV. Ossa apud Winnocibergenses combusta; an corpus Suefione; aliæ alibi reliquiæ; Sancti apparitio; cultus publicus.

Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii, Sancti H. Reliquiæ, ait, sunt deperditæ per bella & vastationes Henrici Gallorum regis, præter minimam ossium partem. Quibus ad majorem rei confirmationem, adde Amplissimi ad S. Winnocum abbatibus verba, quæ alia opportunitate sunt inserta tom. V Julii nostri, pag. 610, & sic habent: Anno MDLVIII à Francis hæreticis corpora SS. Oswaldi, Idabergæ, & Lewinnæ, & quidquid erat pretiosum in ecclesia nostra, igni tradita sunt & consumpta sub Hieronymo de Grimberge, abbate nostro.

E
An, & quænam sint Suefione?
33 Interea temporis Legendista Gallicus anno 1704 Parisiis editus, in Vita S. Oswaldi ad hunc diem V Augusti affirmat, nonnullos esse, qui velint, corpus hujus Sancti translatum fuisse in Galliam, & in abbatiâ Domine nostræ Suefionensis depositum. Addit, illud re ipsa ibi ostendi in thesauro sacro reliquiarum, quæ ibidem asservantur; citatque Historiam prædictæ abbatiæ quæ à D. Michaële Germain Ordinis S. Benedicti, anno 1675 Lutetia Parisiorum vulgata est. Ad varias quæstiones meas, quas hac super re Suefionem dirigendas curavi, responsum accepi, in dicti loci ecclesia asservari capsam ligneam deauratam, unâ cum aliis, fidelium venerationi expositam, cum hac Gallica inscriptione; quæ Latine sic sonat: Corpus S. Oswaldi, regis Angliæ & martyris; at nesciri, à quo, quando, & unde eò translatum sit; neque, an totum & integrum ibi existet; an aliqua dumtaxat ejusdem pars; nec exploratum esse, an sit pars notabilis, nec ne: ad hæc, rem niti sola traditione; neque exponi aliter, quam in loco suo, in quo reliquitur; Officium quotannis ritu duplici celebrari de Communi unius Martyris; quatuor in dicto Officio lectiones contineri; ex incerto fonte haustas &c. Quæ omnia valde sunt ad faciendam fidem infirma, quod sacrum illud pignus sit Sancti istius, qualem designat inscriptio.

F
Caput unâ cum corpore S. Cuthberti repertum,
34 At sacri corporis partes, quæ variis locis attribuantur, silentio præteriri non debent. Chronicon Anglicanum, auctore Radulfo Coggeshale abbate, ab anno 1066 usque ad 1200 pertextum, & apud Martenium in Collectione veterum scriptorum ac monumentorum, tom. 5, col. 801, inter ea, quæ habentur col. 804, ad annum 1101 sic memorat: Corpus S. Cuthberti incorruptum & flexibile inventum est post annos CD & XVIII depositionis suæ; & unâ cum eo caput S. Oswaldi regis & martyris. De corporis S. Cuthberti in novam tumbam translatione anno 1104, ab ejus obitu 418, diximus ad XX Martii, pag. 137: obiit autem anno 687, sicut ibidem præmittitur pag. 94; ac proin ab anni 1104 mense Augusto, quo ista translatio contigit (vide ibid. pag. 125;) ad anni 687 diem XX Martii, quo è vita migravit (ibid. pag. 94) facile inveniuntur anni 418, inter istius Sancti depositionem ac translationem dictam intermedii: adeo ut non satis videam, quod rectè exprimitur annus 1101 in præcitato

Augusti Tomus II.

AUCTORE
J. P

Chronico. Malmesburiensis sub finem libri 3 De gestis Pontificum Anglorum praesens factum confirmat, quando mira corporis S. Cuthberti à corruptione immunitati intermiscet ista: Caput Oswaldi regis & martyris inter brachia ejus inventum.

35 Denique in Historica rei gesta narratione è variis codicibus Mss. apud nos excusa loco citato, pag. 139 circa reliquias Sancti nostri unà cum aliis apud S. Cuthbertum repertas scribuntur haec: Quas profectò reliquias, ut in antiquis libris legitur, constat esse caput gloriosi regis & martyris Oswaldi &c. Et pag. 140 ista narrantur: Porro ex omnibus reliquiis, quae ibi repertae fuerant, solum caput beati regis Oswaldi juxta corpus gloriosi Pontificis, sicut & antè fuerat, locaverunt. Fama est, pretiosum illud depositum, Dunelmi à seculo XI, quo inventum fuerat, ibidem seculo XVI etiamnum extitisse; nam de ea re Harpsfeldius Caput, ait, ejus, à fratre Lindisfarni olim reconditum, NUNC dicitur Dunelmi inter brachia divi Cuthberti recondi. Ceterum de Dunelmo varia dantur ad dictum diem XX Martii pag. 124.

36 Si ad superiora, à quibus digressi tantisper sumus, secula revertamur, & inquiramus, qua occasione sacer ille thesaurus apud S. Cuthbertum depositus fuerit; Capgravius in Vita S. Oswaldi fol. CCLVI vult rem ita contigisse: Post multos martyrii ejus annos sanctus Cuthbertus cuidam in obsequiis ejus devoto apparens, dixit: Surge, inquit, & caput S. Oswaldi, in ecclesia de Bamberg negligentius custoditum, ad me deferre ne differas, ut unà mecum in uno loculo requiescat. Quod enim in cœmeterio meo humatum mihi Deus commendando delegerat; hominis violentià à me separari non debebat. Surgens vir ille, & ad locum designatum perveniens, occasione habita, caput Martyris amplectens, festino gressu domum rediit. Et ecce S. Cuthberti sepulcrum, motu interiùs perstreperante, sine cujusque manù tactu, subito aperiri videtur, & composito secum capite, spontaneo more recludi. Haec splendida quidem sunt: utinam ex melioris notae auctore comprobata! Ad haec; dicebatur supra Caput Sancti in ecclesia de Bamberg negligentius custoditum. Sed illud in cœmeterio Lindisfarnensis ecclesiae, ejus in regno successor Oswinus; in regia verò civitate (Bamburgensi) manus cum brachiis condidit. Quisnam ergo, quo tempore, quibus testibus caput praedictum in ecclesiam Bamburgensem invexit? Hibernos etiam Sancti nostri exuvias sibi vendicare, auctor est Alfordus ad annum 642, num. 34. Apud illustrissimum Fontaninum in Commentario de S. Columba anno 1726 Roma edito, pag. 48 scribitur in diœcesi Aquileiensi, in illo tractu montoso ac septentrionali provincia Fori Julii, qua Carnia dicitur, magna cum devotione honorari in loco, cui nomen Sauris, digitum S. Oswaldi regis: nostri, an alterius? Ego certè regem synonymum Sanctum alium non novi.

37 In addendis ad diem XX Januarii apud nos tom. II istius mensis pag. 1138, ex Joanne Bertelio, monasterii Epternacensis in Luxemburgia Belgii provincia abbate, in Historia Luxemburgensi occurrunt sequentia: Non in minore ibidem (Epternaci) honore colitur & servatur inclyti martyris Oswaldi Angliae regis caput, unà cum S. Willibrordi, patroni celeberrimi corpore: quae quidem quanto in pretio, honore, seu reverentia, tum ab ipsis monasterii Religiosis, tum ab omnibus, qui quotannis sanctas repetunt peregrina-

tionones, quotidianè adhuc demonstrant miracula. Haec ibi dicuntur: At quidquid sit de isto capite, quod dicto loco esse fertur; saltem sacrum aliquod Sancti nostri pignus apud Frisios antiquitus extitisse, videtur confici ex S. Beda lib. 3 cap. 13 haec narrante: Reverendissimus antistes Acca solet referre, quia cum Romam vadens, apud sanctissimum Frilonum gentis archiepiscopum Willibrordum cum suo antistite Wilfrido moraretur, crebrò eum audierit de mirandis, quae ad RELIQUIAS ejusdem reverendissimi Regis IN ILLA PROVINCIA gesta fuerint, narrare. Quidquid, inquam, sit de isto capite: nam secundum dicta superius num. 35, caput Sancti dicitur Dunelmi fuisse à seculo XI usque ad seculum XVI. An verò, à quo, & quando illud sit aliò transvectum; nondum didici. Apud Bucelinum in Monasteriologia Imperii Germanici parte altera pag. 305 sacris cœnobiis Weingartensis, cujus ipse asceta theologus fuit, exuviis annumerantur magnae portiones & mentum integrum S. Oswaldi, Angliae regis & martyris. Ad haec, reliquias ex Anglia in Hervordiam Westphalorum transfudit B. Waltgerus, Comes & fundator; ait Gelenius De Colonia Agrippinensis magnitudine lib. 4, ad v Augusti. De ista translatione etiam meminit noster Theodorus Rhay in libro, qui inscribitur Animae illustres Juliae, Cliviae &c.

Inter reliquias Ujssipponenses, de quibus agitur tom. II Januarii nostri, notatur ibid. pag. 612 nomen S. Oswaldi regis Northumbriae. Breviter his superaddere liceat, apud nos ad diem XX Martii, in historia S. Cuthberti tom. III ejusdem mensis, pag. 135 occurrere apparitionem S. Oswaldi, qua ibidem legi potest. Nunc publicus ejus cultus nos vocat.

38 Duo Martyrologi classici, Wandelbertus Sanctus in- & Uuardus, hoc die Sanctum nostrum memorant: quorum hic quidem sic habet: Sancti Oswaldi regis Anglorum, cujus actus commemorat venerabilis Beda presbyter in gestis ejusdem gentis. Ab illo autem Oswaldus refertur Rex pius Anglorum merito & virtute. A nullo alio antiquo Martyrologo hac die eum memorari; neque dubium videri, quàm ab Uuardo ex Bedae Historia in sacros Fastos relatus sit, indicatum est in Observationibus ad Uuardum à nobis editum & illustratum, hoc eodem die: quo etiam, & eadem quidem mox nominati hagiologi phasi, Martyrologio Romano moderno inscribitur. Sic enim illum refert: In Anglia sancti Oswaldi regis, cujus actus venerabilis Beda presbyter commemorat. Florarium nostrum Sanctorum sic loquitur: Eodem die (v Augusti) S. Oswaldi regis Anglorum, affinitate conjuncti stirpi Karolidarum. Hic fuit filius Achiae, sororis S. Edmundi regis, qui vicefima Novembris &c. Seriem genealogicam Sancti dedimus supra num. 2; de affinitate ista viderit auctor Florarii. Adde, quod Acha, mater S. Oswaldi, soror Edwini (non, ut vult hic, Edmundi) regis fuerit, ex dictis superius num. 2; & vide, quam bellè Edmundus ille, de quo Florarii auctor agit die XX Novembris, cum etate Sancti nostri, ejusque matris cohæreat, qui interfectus ibidem notatur anno salutis DCCCLXXIII. Wilsonus, Sanctum nostrum hodie etiam annuntiat in Martyrologio suo, ac laudat. Sic incipit: Oswestriae in Salopia passio S. Oswaldi, regi Northumbrorum & martyris &c. In Ms. Martyrologio, quod apud nos est tom. 3 Martyrologiorum Mss., & cui Henschenius manu sua adscripsit, quod sit Trevirensis, monasterii S. Mariae & ad Martyres, notatur et-

iam

Caput illud aeterno munitur apud S. Cuthbertum deponi dicitur.

Caput etiam fertur esse Epternaci, mentum in cœnobia Weingartensi &c.

Caput etiam fertur esse Epternaci, mentum in cœnobia Weingartensi &c.

Caput etiam fertur esse Epternaci, mentum in cœnobia Weingartensi &c.

Caput etiam fertur esse Epternaci, mentum in cœnobia Weingartensi &c.

Caput etiam fertur esse Epternaci, mentum in cœnobia Weingartensi &c.

Caput etiam fertur esse Epternaci, mentum in cœnobia Weingartensi &c.

Caput etiam fertur esse Epternaci, mentum in cœnobia Weingartensi &c.

Caput etiam fertur esse Epternaci, mentum in cœnobia Weingartensi &c.

Caput etiam fertur esse Epternaci, mentum in cœnobia Weingartensi &c.

Caput etiam fertur esse Epternaci, mentum in cœnobia Weingartensi &c.

Caput etiam fertur esse Epternaci, mentum in cœnobia Weingartensi &c.

Caput etiam fertur esse Epternaci, mentum in cœnobia Weingartensi &c.

Caput etiam fertur esse Epternaci, mentum in cœnobia Weingartensi &c.

A *tiam B. Oswaldi, regis Anglorum memoria. De isto Benedictini Ordinis monasterio agit Mabillonius tom. 3. Annalium ejusdem Ordinis, ad annum 975, num. 31. Enimvero Quia, uti rectè Polydorus Vergilius lib. 4, vitam sine labe egisset; quia Deum semper sanctissimè coluisset; quia denique pro religione mortem oppetiisset; non immeritò inter Divos, patres retulerunt: cujus memoria bene multis etiam nunc apud mortales celebratur miraculis.*

39 Alfordus ad annum 642, num. 37, Martyrum, inquit, licet Romanæ tabulæ non videntur; nostræ tamen, aliæque fere omnes illam gloriam palmam meritissimè concedunt: quia ab infideli manu, in religionis odium, pro fidei defensione pugnans, violenta morte sublatus occubuit. Penda enim Deo & Christianæ fidei infensissimus, sacra omnia conculcare solitus, in Sanctum furrexit. Et verò, teste Willielmo Malmesburiensi De gestis regum Anglorum lib. 1, cap. 3, Zelo Ecclesiæ Dei, cum gentili bellum committens, antè (quod optabat) effudit spiritum, quam (quod timebat) christianitatis videret detrimentum. Nec fraudabitur profectò Martyrum gloria, qui primò bonæ vitæ intendens; postmodum gloriosæ morti corpus impendens; eorum trivivestigia: & cumlatiore penè laude: quod illi singuli se singulos; ille secum Deo consecravit totos Northanimbros. Hac ibi. Quæ cum ita se habeant; tametsi nec antiqui Martyrologi, quos supra memorabam, nec Martyrologium Romanum cum titulo martyris eum annuntiant; cur tamen illo verè non gaudeat, presertim cum in liturgiis sacris, divinisque Officiis, de quibus infra, tamquam martyr celebretur?

S V. Veneratio publica in Anglia, Belgio ac Germania; ædes sacræ, monumenta.

Veneratio publica in Anglia, Fuisse olim Angliam S. Oswaldi gloria studiosissimam, & definito quotannis die v. Augusti, duplici eum festo coluisse, tradit Alfordus num. 38; hanc recitans collectam: Omnipotens, sempiternus Deus, qui hujus diei venerandam sanctamque lætitiâ in sancti Servi tui solennitate consecrasti: Da cordibus nostris tui amoris charitatisque augmentum, ut cujus in terris sancti sanguinis effusionem celebramus, illius in cælo collocati patrociniâ sentiamus. Quod verò sancti Regis nostri ibidem loci vix hodie supersit memoria, uti habes ibid. num. 37; mirum non est; hi nempe luctuosissima à vero & unico Ecclesia post Christum capite ac pastore defectionis sunt fructus. De adibus sacris in honorem S. Oswaldi ibidem erectis loquar infra.

C *41 Fama Viri, uti testatur Beda lib. 3, cap. 13, post eumque biographus noster, Germaniæ partes attigit. Hoc ita declaro. Pro Germania inferiore seu Belgio nostro habemus abbatiam S. Winnoci, de qua superius dixi. Apud nos tom. v. Julii, die xxiv, pag. 610 ex dictæ abbatie Annalibus hæc citantur: Inter Martyrum memorias annuè à Bergenibus legitur xii Kalendas Julii gloriosa S. Oswaldi regis & martyris, & S. Idabergæ virginis translatio ritu dup. 2 c. Ubi vides, translationis Officium conjungi, sicut utriusque corporis translatio ex Anglia, ad Winnocibergenses eodem tempore accidit, secundum ea, quæ ibidem Augusti Tomus II.*

in Belgio

dem præmittuntur. At mox ista notat dictæ abbatia Amplissimus: Nunc verò separatim translationem illorum colimus; quod à trecentis circiter annis introductum esse censo. Translationis festum S. Oswaldi colitur xx Junii (ædeoque xii Kal. Julii:) verùm S. Idabergæ xxiii ejusdem, ritu supradicto. Hæc si ita sint: videtur modus ille cultus à trecentis circiter annis, uti placebat Amplissimo isti, non semper fuisse stabilis: nam D. Honoratus Camargus superius num. 30 memoratus, in apographo, quod huc misit, postquam egerat de utriusque sancti corporis translatione, sic habet: Colitur autem festivitas ejus à nobis xxi Maii. Denique dum occasione S. Lewinna V. & M. quæ illustrata est dicto tom. v. Julii, denuo recursum esset ad laudatum Amplissimum, ad propositas difficultates respondit ea, quæ ibidem habes pag. 611: unde delibo; quæ in rem meam sunt:

42 Codicem, ait, antiquissimum Ms., cui titulus, Consuetudines abbatie S. Winnoci, inter monumenta ipsius reperi; eumque ibi describit. Ex illo certum & indubitatum, Winnocenses tunc temporis &c. (quæ subdit, S. Lewinnam spectant.) Item, sicut continuo pergit, festa S. Idabergæ xxi Maii, & S. Oswaldi v. Augusti colebantur cum Octavis: translatio denique xx Junii ritu duplici. Cur prædecessores hæc mutarint, nescio, inquit: certè, ut antiquitus, observari imposterum curabo. His adde ex citato tom. v. Julii pag. 610 SS. Oswaldo & Idabergæ dicatum altare, quod adhuc habetur. De publica Sancti apud Epiernacenses veneratione breviter dictum supra num. 37. Hac habui dicere de publica veneratione apud Belgas.

Pro cultu Sancti in Germania; ut de Missalibus nihil dicam, faciunt varia Breviaria, seculis xv ac xvi typis excusa, quæ apud nos extant; faciunt item notitiæ circa recitanda divina Officia impressæ, quas habemus: ex illis quippe documentis discimus, eum coli apud Colonenses, Moguntinos, Monasterienses, Constantienses, Spirenses, Bambergenses, Salsburgenses, Augustanos, ac Bohemos. Et pro cultu quidem apud Bohemos, facit sequens monumentum, quod è Chronico Mansfeldensi extat apud Crugerium nostrum in Sacris pulveribus mensis Augusti pag. 37, his verbis expressum:

Anno milleno; quadringent, viceque primò Dominici præsto, simul Oswaldi quoque festo Marchio tum Misnæ Fridericus bellat honestè, Qui prope Brûx stravit Bojemos, atque fugavit. &c.

Agitur de pugna ante Brixiam (Pontem aliàs vocatam) ad Misniæ confinia sitam, Pragenses & Taborenses inter & Catholicos anno 1421 inita; & Catholicis fortunata; secundum ea, quæ ibidem præmittit Crugerius pag. 36. Nunc de adibus sacris.

F *43 Templâ colligens Alfordus ad an. 642, num. 42, Ego, ait, singula non percurrâ; quia pleraque impietas nupera, & odium in Sanctos erasit, in hoc itinere, quos duces sequar: nisi illos, qui Sanctorum gloriam oblitterant potius, quàm illustrant. Camdenus de Eboracensi agro pag. 563 ita scribit: Went. è stagno profluit juxta Nosthill; ubi olim fuit monasterium Oswaldo regi, & Sancto sacrum, quod A. confessor regis Henrici primi restauravit. De ecclesia Canonorum Regularium Nostiel vel Nostle, in agro Eboracensi Angliæ sita, ac nomine S. Oswaldi nostri vocata; mentio facta est tom. 1*

M 2

Au-

AUCTORE
J. P.

apud Winnocibergenses; ac in Germania superiore

E

F

AUCTORE *Augusti*, pag. 256 in *Annotatis lit. b. d. Landatus Alfordus*, In Lancastrensi, inquit, provincia, inter opima Angliæ sacerdotia, Winwicus est; de quo supra dixi (anno nempe 642, num. 16:) ibi quoque templum Oswaldo sacrum videntur indicare versus parietibus inscripti; quos ex dicto jam numero 16 huc transcribo:

Hic locus, Oswalde, placuit quondam tibi valde:

Nordan-Humbrorum fueras rex, nuncque pororum

Regna tenes, loco passus Marcelde vocato.

44 Certius tamen est illud, inquit *Alfordus*, quod ad Itunam fluvium est, in Cumborum comitatu: nam & hodie locus ibi Kirk-Oswald, seu Oswaldi ecclesia dicitur: & ipsi olim sacram fuisse, monet *Camdenus*. Sed & juxta Glocestriam, quod translato ejus cineres diximus, templum ab Oswaldo dictum, & ab Egelseda, filia regis Elfredi positum, recentiores scribunt. Sed & Northumbriæ cives egregie in suum Principem pii fuerunt. Nam ad Scilecestriam, juxta murum, ecclesiam erexerunt SS. Cuthberto & Oswaldo. *Camdenus* in *Orradinis* pag. 664, Cujus, ait, nomen ita cæteris officit, ut, pristino nomine oblitterato, S. Oswaldes nunc dicatur.

45 *S. Beda lib. 3, cap. 2 postquam narraffet S. Oswaldi victoriam, ac de mirabilibus, qua in loco ejusdem fiebant &c., egisset; novum ei accessisse decus ex fratribus Hangustaldensis ecclesia, qua inde utique non procul distabat, auctor est: nam præterquam quod illuc quotannis convenirent, etiam crescente bona consuetudine (verba sunt Bedæ) nuper ibidem ecclesiâ constructâ atque dedicatâ, sacratiorem & cunctis honorabiliorem omnibus locum fecerunt. Causam, quam mox adjungit Beda, dabit ex ipso auctor Vita, quam edivans, num. 10. Extant apud *Camdenum* hi de factis istis versiculi; quos loco citato, è Vita Oswaldi dare sese asserit:*

Tunc primum scivit causam, cur nomen haberet

Heafensfeld, hoc est Cælestis Campus, & illi Nomen ab antiquo dedit appellatio gentis Præteritæ, tamquam belli præfaga futuri.

Nominis & causam mox assignavit ibidem Cælitus expugnans cælestis turba scelestam. Neve senectutis ignavia possit honorem Tam celebris delere loci, tantique triumphus, Ecclesiæ fratres Hangustaldensis adesse Devoti, Christumque solent celebrare quotannis:

Quoque loci persistat honos in honore beati Oswaldi regis, ibi construxere capellam.

46 *Capgravius in Vita fol. cclvi de ecclesia in Farnensi insula Angliæ in Oceano Germanico in ora littorali Northumbriæ, (qua secundum dicenda in annotatis ad cap. 2 lit. e, differt à Lindisfarnensi) hæc memoria prodidit: Apud Farnham, ait, in honore S. Oswaldi constructa est ecclesia, in qua multi, beneficia ejus postulantes, infirmitatis & incommodi remedia multotiens experti sunt: cujus claves latro quidam latenter auferens, aperto ostio intravit, & universa illius ornamenta rapiens asportavit. Et, ecce, lumine oculorum obtenebrato, quod se diverteret, penitus ignoravit. Adveniente tandem sacerdote, lacrymis profusus * misericordiam illius homo miser deprecabatur; reumque se merito damnabilem judicans, quam fraudulentè diabolo instigante egisset, indicavit. Quo audito sacerdos Deo & B. Oswaldo immensas gratias referens, errori illius*

* f. perfugas

condoluit, & liberum abire permisit. Hæc ibi; sed sine teste referuntur. Ibidem fol. cclv verso scribens de loco, quo Sanctus fuit à Penda occisus, adjungit ista: In quo quidem campo ecclesia, quæ Candida ecclesia dicitur, in S. Oswaldi honorem fundatur; & non procul inde fons perennis exoritur, qui ab incolis fons S. Oswaldi nominatur.

47 *Camdenus in Cornaviis Comitatus Salopiensis pag. 452 dat ista, qua liceat mihi adibus in Angliâ Sancto sacris intermiscere: A flumine (de Sabrina egerat) remotus ad occidentum agri limitem jacet Oswestre five Oswaldstre, Britannicè Croix Oswalde, urbecula fossâ & muro inclusa, exiguoque castello munita, mercatu verò felix, pannorum præsertim Wallicorum raro tenuique textu (levidensas, si placet, voces;) quorum magna vis singulis septimanis hæc distrahitur. Nomen habet ab Oswaldo Nordanhumbrorum rege (cum antea Maserfield vocaretur) quem Penda paganus Merciorum princeps hæc gravi prælio . . occidit.*

48 *Circa ecclesias autem in Angliâ observat Alfordus num. 43, earum videri celeberrimam, ac fidelium votis maxime frequentem, qua in Lincolnensi provincia, & Bardneio monasterio edificata, S. Oswaldi reliquias ac nomen diutius conservavit. Nec mirum est, si fuerunt olim, uti affirmat idem auctor, alia plura pietatis monumenta, quibus egregie Oswaldum sanctum coluerunt cives, & multæ per insulam provinciæ; quæ veritati, Sanctisque invida novitas erant. Nam quomodo sanctissimi Regis nomen apud Anglos in benedictione non permanserit; qui genti suæ (ut *Willielmi Malmesburienfis lib. 1, cap. 3 verbis utar*) primicias sanctitatis dederit: quippe nullus ante illum Anglus miraculis, quod sciam, ait, claruerit?*

49 *Ad Germano: quod attinet; Bruschius de Templam in Monasteriis Germania fol. 159 verso loquens de cœnobio Vinearum seu Weingartensi, Ordinis Benedictini, in Constantiensi diœcesi, facta mentione de sacello S. Oswaldi; in Catalogo abbatum, qui proximè sequitur, hæc scribit: Hermannus de Pirchtenwyler: Obiit anno Domini mcccxlvi. Sub eo iterum dedicatum est templum anno Domini mcccvii à venerabili episcopo Constantiensi Conrado II, in honore S. & individuae Trinitatis, sanctæque Crucis, beatæ Virginis Mariæ, omniumque cælestium Virtutum: præcipue verò in honorem sanctorum Martini ac Oswaldi; nostri videlicet Regis ac martyris, secundum Bruschius, supra citatum: nam templi patronos, quos oratione soluta ex ipso jam dedi, ligata recensens fol. 160 martyri & Oswaldo locum inter eos tribuit.*

§ VI. Acta typis edita ac Mss.; eorum, quæ vulgamus, auctor, & nonnullæ circa illa observationes.

Fontem, è quo Sancti ad nos dimanarint Acta typis edita, non novimus priorem sancto ac venerabili Beda, annis post hujus mortem tribus ac nonaginta extincto. Unde eò referimus, quidquid postea circa ipsius gesta litteris commendatum est. Eorum collectio extat impressa apud Surium hac die, notatis libri 3 *Historia ecclesiastica gentis Anglorum septem primis capitibus, nec non sequenti-*

ati & locus, S. Oswaldi nomine nuncupatus.

Plura piæ erga Sanctum affectus monumenta per hereticos abolita.

Templam in Germania

F

Acta typis edita

A quentibus 9, 11 ac 12. Edita insuper Vita est apud Capgraviu fol. ccliv & seqq., ac novissime alia prodit inter Vitas Sanctorum, anno 1704 Gallicâ linguâ Lutetia Parisiorum excusâ. Scriptorum antiquiorum, qui de Sancto agunt, catalogum hic contexere, nihil attinet; cum eos indicaverimus per decursum hujus Commentarii. Nunc de nostris Mss. ista accipe.

oc Mss.

51 Habemus unum ex codice D. Seguerii, Francia cancellarii, constans prologo in Vita & miracula, hoc exordio: Quoniam vita & miracula Domino dilecti regis & martyris Oswaldi &c. Aliud ad manum est apographum, priore longius, è Ms. S. Maximini Treviris, cui pranotatur hic titulus: Passio S. Oswaldi inclyti regis. Prologus sic incipit: Igitur quam pium, quamque sanctum sit sanctorum Martyrum propensius immorari præconiis &c. Hisce duobus addo tertium, illis brevius, è Ms. Ultrajectino S. Salvatoris, quod inscribitur: Martyrium S. Oswaldi regis. Incipit: Oswaldus fuit filius Elfridi regis. Aliud præterea habemus, nomine Gamansi notatum, admodum etiam breve, cujus initium est: Ad laudem & gloriam Domini nostri Jesu Christi, regis æterni &c.

Idea quædam Vita

52 Hisce denique omnibus accedit egraphum è Ms. S. Winnoci in Flandria; cujus loci, cœnobio Benedictino synonymo spectabilis, notitia datur apud nos die xxiv Julii, pag. 608. Post titulum notatur Prologus D. Drogonis; quem excipit Præfatio valde brevis; hanc vero sequitur hic titulus: Dicta Bedæ presbyteri in vitam & passionem S. Oswaldi, Anglorum regis & martyris. Cap. 1; reique narratio capitibus viginti & uno absolvitur; ad ejusque finem dicitur: Explicunt dicta venerabilis Bedæ presbyteri in passionem & miracula S. Oswaldi Anglorum regis. Et mox subditur: Sermo domini Drogonis in festo ejusdem preciosi Regis & martyris. In uno duorum exemplarium, qua habemus, istius argumenti apographo, scribitur ille sermo legendus in festo ejusdem &c. Huic sermoni non admodum longo subditur sermo secundus, priore brevior: utriusque satis sit, obiter hic meminisse.

à Drogone monacho scriptæ;

53 Quod verò Vita, quam prælo damus, auctorem habeat Drogonem, cœnobitam Bergis ad S. Winnocum, aliunde confirmo. Posservinus in Apparatu sacro scripsisse Drogonem affirmat de vita S. Oswaldi regis Northumbriæ. De eodem sermones duos, qui extant in cœnobio Bergis Mss. Molanus in notis ad Usuardum suum anno 1573 editum, præter Bedam, qui de S. Oswaldo scripsit, libro uno, & sermonibus duobus, Mss. Bergis S. Winnoci, Drogonem, monachum Bergensem, scripsisse affirmat. Quibus adde Valerium Andream in Bibliotheca Belgica. At quisnam & qualis Drogo ille? Drogones plures synonymos eodem seculo xi vixisse, eosque in unum constatos fuisse ab auctoribus, invenies tom. 11 Julii, ad diem vi istius mensis, pag. 362, occasione S. Godelevæ V. & M., cujus Vita ab auctore synonymo scripta, ansam tunc præbuit, varia circa Drogones istos inquirendi, & monachum Bergensem à Ghisfelleni curione seu sacerdote, nec non à præfule Morinorum, quos alii confuderant, distinguendi. Quia verò ista controversia ibidem non oscitanter expensa atque decisa est, ac denno tacta tom. v Julii, ad diem xxiv dicti mensis pag. 612, num. 24 (Vide etiam ibid. pag. 610, num. 14) ideo supervacaneum fuerit, hanc telam iterum jam retexere.

54 Drogo itaque Bergensis in prologo, sui pro-

positi rationem reddens, indicat 1°. quibus Vitam AUCTORE J. P. S. Oswaldi exuvia asservabantur. Id, inquit; circa cujus apographum perpendens, vestraque petitioni, voluntatique fratres, satisfaciens, vitam martyriumque S. Oswaldi regis, seu miracula ejusdem in uno opere conjunxi, vobisque descripta misi, ut, cujus reliquias pio amore complectimini &c. 2°. Mox addit, quo ex fonte sua hauserit, sic loquens: Verum ne quis existimet, mea fore, quæ conjunxi, excusatum venio; sed esse beati Bedæ presbyteri dilucidata stylo. 3°. Quem tenuerit scriptonis modum significans, hac fatetur: At nos ejus ipsius ordinata scripta, versa serie, in ordinem taxavimus; modò præposita postponentes, modò postposita præponentes: quippe qui historiam sequens, ubi digna oratio exigebat, præposita sequentibus postposuit: quique, uti eadem coëgit, sequentibus præcedentibus orditum iri voluit. 4°. Fatetur Drogo, nonnulla se suo è penu addidisse: Addentes de nostro, inquit, &c. 5°. Ex eorum; ad quos suum prologum dirigit, cœnobio se fuisse indicat, dicens: Ergo munus vestri filii . . . suscipite.

E

55 Textus Bedæ, è quibus sua deprompsit, in varia nostra editione notantur ad marginem. Prologus & præfatio sunt Drogonis: quas is Bedæ textui suo Marte inserit periodos includam uncinis [] ad distinctionem. At quid cause est, quod tam Drogo, quam Vita compiler apud Surium, non dederint ea; qua Beda refert lib. 4, capp. 13 & 14? Hæc cum apud Drogonem non reperirem, è Beda accepta, ad ejus Vitam adjeci. Historia porò illa habetur in Mss. nostris Trevirensi, & Segueriano; ac notari insuper in Ms. Rubæ Vallis part. 1 Hagiologii Brabantia, comperi aliunde. Apud Bedam autem hoc titulo pranotatur: Ut intercessione Oswaldi regis pestifera mortalitas sit sublata. Heterodoxus quidam in editione Saxonico-Latina Historia ecclesiastica Bedæ, quam anno 1643 Cantabrigia in lucem edidit, istius rei gesta narrationem hic illic arrodit in suis ad ipsam notis; sed misellum hujusmodi Aristarchum non moror, contemptu potius quam responso dignum. Præcesserant famosi Centuriatores Magdeburgici; qui Centuriâ 7, col. 180, intincto amara bili adversus res sacras calamo, apparitionem SS. Apostolorum Petri ac Pauli, quam ibi ex Beda habemus, spectra diabolica fuisse, impudenter affirmant; non probant. Sed infrunitos istas rabulas supra convenimus num. 18.

F

56 Porò in rerum Oswaldianarum, quas è uti & circa nostris Mss. vulgamus, impressione, hæc facta ejusdem sunt. 1°. Collatum est exemplar nostrum, quod habemus, è Ms. S. Winnoci, & cum Ms. Rubæ Vallis, & cum Beda editione Basileensi anni 1543, nec non Cantabrigiensi paulò antè memorata. 2°. Paucula quadam, eaque levioris momenti, in editione nostra ex duabus illis correximus. 3°. Apographum nostrum; in unum ac viginti capita distributum, nova nunc divisione capitum donavimus more nostro, appositis etiam suis cuique operâ nostrâ titulis. 4°. In uno Winnocibergensi apographo (duo quippe habemus) præter capitum divisionem, annotantur numeri lectionum; quod argumento est, Vitam, quæ in eo describitur, adhibitam fuisse ad persolvendum Officium ecclesiasticum. Superest, lector, ut eam nunc subjiciam.

A

V I T A

Auctore D. Drogone a monacho
cœnobii Winnocibergenſis
in Flandria.

Ex ejuſdem monaſterii Mſſ.

PROLOGUS AUCTORIS.

Auctor non-
nulla præ-
fatus de ſtu-
dio ſanctæ
lectionis,

B

Periſque mortalium bonum ac pium ſtudium
ſanctæ lectionis exercitati idcirco exigitur,
ut inde interior homo, bonis affueſcendo, ſoler-
ti ingenio affiduè paſcatur. Unde totius bonæ vi-
tæ exemplar, tum verò optimorum morum con-
ſuetudo, quot diebus intentæ mentis auribus quæ-
rendo, intendendo, paulatim expurgando au-
gentur. Nam torpens animus hinc, unde evigi-
let, habet; hinc, unde ſeſe à torpore, excutiat,
tenet; hinc ſui regimen juris, modò vitando
probra, modò quærendo optima ſancit; inde et-
iam, quibus accendatur, bona mirando, bona
alterius quidem imitando, tum verò operando,
quibus eniteat, cernit. Huc accedit, quod in
omni luctamine, ſive in omni palæſtræ exercitio
imminentis hoſtis tela vitat, qui doctus cauſive
in primis magiſterio alterius ad id agendum in-
formatur, & à quo id ipſum longi uſus affiduitate
adhibetur. Sic ſic nimirum ita hæc excudere ni-
mio uſu quiſque fidelis debet: nunc prævia * fa-
cta bonorum miretur, nunc implendo laude di-
gna acceleret, ſeſe interdum, interdumque tor-
pentem mentem excutiat; quodque boni juſtque
eſt, ſolers memori pectori condat. Huiusve rei
exercitatio diligentiſque ſtudium à morali diſcipli-
na magiſtræ menti adjunguntur, cum hitoriæ veri-
tas virum talem, quem digna oratione pandit,
cujus vitæ mores optimi, præterea bona opera,
tum autem ſollicitudo ſui, ſuorumque testi-
monio ſint, ut imitentur.

* Rub. val.
præmia

C

Vitam &
miracula S.
Oswaldi le-
genda; exhibet,

b

2 Id etiam perpendens, veſtræque petitioni
voluntatiſque, fratres, ſatiſfaciens, vitam marty-
riiſque ſancti Oswaldi regis, ſeu miracula ejuſ-
dem in uno opere conjunxi, vobisſque deſcripta
miſi b, ut, cujus reliquias pio amore amplecti-
mini, ejuſdem vitam & actuum bona valeatis im-
mitari. Verùm, ne quis exiſtimet, mea fore,
quæ conjunxi, excuſatum venio, ſed eſſe beati
Bedæ preſbyteri dilucidata ſtylo. At nos ejuſ ipſi-
us ordinata ſcripta, verſa ſerie, in ordinem ta-
xavimus; modò præpoſita poſtponentes, modò
poſtpoſita præponentes; quippe qui hitoriã ſe-
quens, ubi digna oratio exigebat, præpoſita ſe-
quentibus poſtpoſuit, quique, uti eadem coëgit,
ſequentia præcedentibus orditum iri voluit. Tum
autem ubi tanta hitoria adegit virum abbreviare
orationem, nos paululum dilucidavimus, addentes
c de noſtro, quæ idem fortalliſſi diceret, ſi bre-
vitas ſententiarum vel materiei ſineret. Ergo mu-
nus veſtri filii d, immo veſtri ſervi, à nobis ex-
poſtulatum ſuſcipite, & imperfectum mei veſtris
orationibus juvate, ut inde veſtra ope ſuſtinear
ſectulo, unde mihi ruinæ peccati imminens peri-
culum timeo e.

c

d

e

3 Omnipotentis inſita forma boni, ſummæque
gloriæ firma & æterna diſpenſatio id prævidet,

humanis actibus mortalium ut juxta diſcretionem
perſonarum cæleſte præmium reddatur. Et quan-
to altiori potentia quis utitur ſuper cæteros mor-
tales, tanto majori clementiæ Domini pietate e-
levatur, ſi ipſi Domino mente, actu, ſollicitudi-
ne continui exerciti famulatur. Id ſiquidem com-
petit æternæ immutabilique altitudini, ut vir qui-
vis altus tum opifus, tum ingenuitatis ſummâ
inaltetur majoris præmii gloriã, ſi in ipſa ſui ho-
noris terrena potentia, humilitatem, patientiam,
dilectionem Dei ac proximi, cæterasque virtutum
artes amplectitur. Nec impedit noſtram oratio-
nem Apoſtoli dictum: Non eſt acceptio perſo-
narum apud Deum: cum unum dictum ſit à no-
bis de remuneratione gloriæ ac præmii; alterum
dicat Apoſtolus de ſententia judiciali. Aliud eſt
enim judiciæ æqua ſanctio; aliud quidem habe-
tur digna gloria in præmio. Verùm jam id omit-
tamus, & ad narandi ordinem calamum ver-
tamus.

D

præmiſſa
brevis alia
præſatione.

ANNOTATA.

a De eo differit noſter Commentarius prævius
à num. 53.

b Diceret, hinc moveri ſuſpicionem, quod
auctor, quia hanc Vitam ad ſuos ſynasceſtas miſit,
cum iis tunc non habitaverit.

c Quæ de ſuo addidit, diſtinctum iri uncinis
[] monui ſuprà num. 55.

d Atque adeo ejuſdem cum iis, ad quos ſcri-
bit, cœnobii aſceſe; ut indicavi num. 54.

e Finis hic Prologi; quem mox excipit par-
va præſatio. Vide num. 52.

E

CAPUT I.

Natales, educatio, adminiſtra-
tio regni, victoria per crucem
relata, ejuſdem prodigia.

Igitur ortus a fuit Oswaldus alto & longo ſan-
guine regum, filius Edelfridi regis, qui ante
Eadvinum regem ſuper gentem Northanimbri-
um b regnaverat: fortiſſimus in factis, gloriæ cu-
pidiſſimus; qui plus omnibus Anglorum primati-
bus gentem vaſtavit Britonum: ita ut Saulli quon-
dam regi Iſraëliticæ gentis videretur comparandus,
excepto dumtaxat hoc, quod divinæ erat religio-
nis ignarus. Nemo enim in tribunis, nemo in re-
gibus plures eorum terras, exterminatis vel ſub-
jugatis indigenis, aut tributarias genti Anglorum
aut habitabiles fecit. Cui meritò poterat illud,
quod benedicens filium patriarcha Jacob in per-
ſonam Sauli dicebat, aptari: Benjamin lupus ra-
pax: manè comedet prædam, & vespere divi-
det ſpolia. Mater verò ejuſ non minùs regali ſtir-
pe, & adeo nobili proſapia, de eadem gente a-
gnoſcitur procreata. Sicut ergo roſa de ſpinis, ſic
idem Oswaldus de paganis parentibus ortus eſt.

Verum ejuſ patre mortuo, propter metum
Eadvini c regis, cui patri illius in regnum ſucceſſe-
rat, parvus puer ductus eſt Dei providentiã in
Scotiam; ubi quãdiu regnavit Eadvinus, cum
multis nobilibus Northanimbriorum exulavit d. I-
bi denique inſtitutus eſt bonæ indolis puer ad do-
ctrinam Scottorum, ſequi veram religionem,
Deum diligere juxta euangelici ſcripti præceptum,
cui proximo compati, ſubvenire oppreſſo calu-
mniã,

F

S. Oswal-
dus, patre
vita ſuncto,
in Scotiam
proſiciſci-
tur, & Ca-
tholicè edu-
catur,

a

b

c

d

A niâ , largè inopi necessaria indulgere , nudo vestem , alere esurientem.

5 Omnia quoque , quæ virtutis habentur , agere ; vitiorum seu voluptatis deceptivam molli-
ac virtuti-
bus tiem cavere. Quid plura ? Cuncta , quæ optimæ virtutis , quæque bonitatis sunt , tenere. Cum ergo esset hujusmodi puer , evasit in adolescentiam : præterea autem in robur ætatis , eadem , quin etiam majora agere haud omittens. Verum enimvero Eaduiuo in prælio interfecto *e* successit *f* ei in regnum Oswaldus , vir Deo dilectus , clarus actis , fretus * hisdem virtutum muniis , quæ antè memoravimus.

* *Rub. Val. refertur*

Suscepto igitur regno Northanimbromum , cœpit omnimodis meditari , eniti , ut Christianitatis religio , ubi ubi polleret , & dilataretur , & ecclesia de fructu fidei successu pacis prosperando cresceret , & crescendo prosperaretur. Cœpit igitur curam regni sui gerere , tutari fines suos ab inimicorum incurfibus , providere suæ suorumque salutem : & cum persæpe negotiis regni occuparetur , mente sedula id quidem agitare ; ut sancta religio semper foret sibi sollicitudini. Nam cujus mentis esset , quantamque spem in Deo haberet , in initio sui regni apparuit.

B

6 Construxit namque templum honorabile beati Petri *g* Apostoli , quod mirificè decoravit , & dignos ministros , qui ibidem Deo deservirent , regio usu deliberavit. Verum cum primò præmeditaretur tota mente Deo omnipotenti famulari , & id fieri posse arbitraretur , si servos ejus ministrosque divini verbi suæ fidei asciscens adjungeret , misit ad Scotiam *h* , & inde ascivit Aidanum *i* , virum plenum Deo , sanctissimum , actu honestum , pudicum , qui suæ genti præesset , & sibi cæterisque verbum Domini prædicaret. Nam hodie Scotia religionem Anglorum parvipendit , & barbari moris etiam homines religiosos affirmat. Quin etiam ob meritum solers , obque bonum animum præfati regis , quam plures optimæ famæ monachi , clerici sive Deum timentes laici , sanctum Aidanum secuti sunt , ut prædicationem verbi Dei genti Northanimbromum impertirent , eique cooperatores existerent : quos idem Rex honorificè suscepit , Deumque in eis veneratus est.

C

7 Cum igitur idem rex Oswaldus , adeo vir clarus , hisce & aliis mente actuque virtutibus pol-
Aidanum ad informandos subditos à Scotia accersit.
g
h i
Ducem Brittonum vincit ,
k
** Editio Basileensis & Cantabrig. Denesburna*
m
EX BEDA LIB. III , CAP. II.

etiam tenuerit , donec , aggesto à militibus pulvere , terræ figeretur , & hoc facto , elevata * in altum voce , cuncto exercitui proclamaverit : Fle-
AUCT. D. DRAGONÈ erecto prius signo sanctæ crucis, Deoque pie invocato.
** Ibid. elata*
** Ibid. Deum omnipotentem*
locus, ubi hoc contigit, prodigiis clarus evasit
** Editiones diste Heo-fonfeld*
"
E
o
ac religione celebris.
p
** Edit. Basil. & Cantabr. rex Oswaldus.*
q
** Editio utraque omnibus locum*
r
F
Brachium ejusdem virtute sanatum.
** Edit. Basile. Bothelmus. Cantabr. Bothelm*

ctamus omnes genua , & , Omnipotentem * vivum ac verum in commune deprecemur , ut nos ab hoste superbo ac feroci , sua miseratione defendat. Scit enim ipse , quia justa pro salute gentis nostræ bella suscepimus. Fecerunt omnes ut jufferat , & sic , incipiente diluculo , in hostem progressi , juxta meritum suæ fidei , victoriâ , ut diximus , potiti sunt.

9 In cujus loco orationis innumeræ virtutes sanitarum postea noscuntur esse patratarum , ad indicium videlicet ac memoriam fidei Regis. Nam & usque hodie multi de ipso ligno , signo sanctæ crucis , assulas excidere solent , quas cum in aquas miserint , eisque languentes homines ac pœcides potaverint sive asperferint , mox sanitati restituuntur. Vocatur locus ille linguâ Anglorum , Heo-fenfeld * , quod dici potest Latine cælestis campus. Quod certo utique prælagio futirorum antiquitus nomen accepit , significans nimirum , quod ibidem cæleste erigendum trophæum , cælestis inchoanda victoriâ , cælestia usque hodie forent miracula celebranda. Est autem locus juxta illum murum *o* ad Aquilonem , quo Romani quondam , ad arcendos barbarorum impetus , totam à mari ad mare præcinxere Britanniam.

10 In quo videlicet loco consuetudinem multo jam tempore fecerant fratres Hagustaldensis p
ac religione celebris.
p
** Edit. Basil. & Cantabr. rex Oswaldus.*
q
** Editio utraque omnibus locum*
r

ecclesiæ , quæ non longè abest , advenientes omni anno pridie quam postea idem Rex * occisus est , vigiliis pro salute ejus animæ *q* facere , plurimæque psalmodiarum laude celebrata , victimamque pro eo manè sacræ oblationis offerre. Qui etiam , crescente bona consuetudine , nuper ibidem ecclesiâ constructâ , atque dedicatâ , sacrationem & cunctis honorabiliorem * locum fecere. Nec immerito , quia nullum , ut comperimus , fidei Christianæ signum , & nulla ecclesia , nullum altare in tota Bernitorum *r* gente erectum est , priusquam hoc sacræ crucis vexillum novus militiæ Ductor , dictante fidei devotione , contra hostem immaniissimum pugnaturus statueret. Nec ab re est , unum è pluribus , quæ ad hanc crucem patrata sunt , virtutis miraculum narrare.

11 Quidam è fratribus ejusdem Hagustaldensis ecclesiæ , nomine Bothelinus * , qui nunc usque superest , ante paucos annos , dum incautiùs fortè noctu in glacie incederet , repente corruens , brachium contrivit , ac gravissimâ fracturâ ipsius cœpit molestiâ fatigari , ita ut ne ad os quidem adducere ipsum brachium ullatenus , dolore arcente , valeret. Qui cum die quadam manè audiret , unum de fratribus ad locum ejusdem sanctæ crucis ascendere disposuisse , rogavit , ut aliquam sibi partem de illo ligno venerabili rediens afferret , credere se dicens , quia per hoc , donante Domino , salutem posset consequi. Fecit ille ut rogatus est : & reversus ad vesperam , sedentibus jam ad mensam fratribus , obtulit ei aliquid de veteri musco , quo superficies ligni erat obsita. Qui cum sedens ad mensam non haberet ad manum , ubi oblatum sibi munus reponeret , misit hoc in sinum sibi. Et dum iret cubitum , oblitus hoc alicubi deponere , permisit suo in sinu permanere. At medio noctis tempore , cum evigilaret , sensit nescio quid frigidi suo lateri adjacere , admotaque manu requirere cœpit , quid esset , & ita sanum brachium manumque reperit , ac si nihil umquam tanti languoris habuisset.

- a De ortu Commentarius num. 1.
 b Quanam hac Anglorum natio sit; ibid. ex Beda dixi num. 2. Plura de regni Nordanhymbrorum extensione existant apud nos ad diem 20 Martii pag. 93.
 c Regnare cepit anno 617, secundum Alfordum: de quo ibidem plura; & inter alia, quod Sanctus noster Acca, Edwini sororis, fuerit filius, num. 15.
 d Exsilium, & educationem apud Scotos, habes in Comm. prev. num. 3 & 4.
 e Die IV Iduum Octobris, anno Dominicæ Incarnationis DCXXXIII, ait Beda Eccles. histor. Angl. lib. 2, cap. 20: ubi plura.
 f Successionis modum dat Commentarius num. 3 ex Beda.
 g De hoc templo ibidem num. 9.
 h Quam Britannia incola inhabitabant; ex dictis ibid. num. 7.
 B i Aetate ejus illustranda sunt die 31 Augusti, quo inscribitur Martyrologio Romano.
 k Rex Britonum vocatur à Beda lib. 3, cap. 1; fuitque Cedwalla nomine; cujus barbariem describit idem auctor lib. 2, cap. 20; cladem vero ejus, ac crucis triumphum Alfordus ad annum 635.
 l Intervenisse isti cladi apparitionem S. Columbe; dixit Commentarius num. 6.
 m Fortè legendum Deviles-Burne, ut sit oppidum in Ottadinis ac Northumbria agro: de quo supra loco mox citato.
 n Versiculos de hoc loco habes in Commentario num. 45; qui hodie, inquit Camdenus in Ottadinis, eodem sensu (ut aliqui volunt) HALEDON appellatur.
 o Beda lib. 1 Eccl. hist. Anglorum cap. 5 agens de Severi imperatoris in Britanniam adventu, subdit ista: Receptam partem insulæ, à ceteris indomitis gentibus non muro (ut quidam existimant) sed vallo distinguendam putavit. Deinde assignato murum inter & vallum discrimine, Itaque Severus, inquit, magnam fossam, firmissimumque vallum, crebris insuper turribus communitum, à mari ad mare duxit; à Germanico utique ad Hibernicum. Munimentum per transversam insulam ab Itunæ æstuario, sive Solwey frith, ad Tinæ ostium, sive Thinmouth, vocat Camdenus in Brigantibus post ea, que habet de Cumbria: ubi de hujus valli sive muri Pictici cognomento, ejus structore, ac materia &c. disserit: eumque exhibet in mappa Northumbria Comitatus, seu Ottadinorum; uti & Joannes Speedus in Theatro Britannia lib. 1, cap. 2.
 C p Alfordus ad an. 635, num. 23, Hoc eodem, ait, tempore Haugustaldense monasterium surrexisse putatur, in eo nimirum loco, ubi olim Romani Axelodunum posuerunt, & episcopi paulo posterius sedem. Est verò Axelodunum, oppidum Ottadinorum in Britannia magna, nunc Hexham vicus Angliæ Borealis in Comitatu Northumbriæ ad Tinam fluvium, & XIV milliaribus Anglicis à Novocastro distans in occasum, inquit Bandrandus. Plura dabit Camdenus in Ottadinis.
 q Inferius num. 39 habemus ex Beda, eum jam cum Domino regnare &c. Dicamus ergo, quæ hic à monachis facta dicuntur, non facta esse in refrigerium anima ejus in caelesti requie collocanda, sed in gratiarum actionem pro ea jam ibidem collocata.

r De Bernitiis ac Deiris, duobus Northumbria provinciam incolentibus populis, actum in Commentario num. 3. Plura Alfordus ad an. 547, cui regni Northumbria principium innecit.

CAPUT II.

Sancti studium in propaganda apud suos Christi fide, opera pia; apostolici labores ac doctes Aidani episcopi.

Idem ergo Oswaldus mox ut regnum suscepit, desiderans totam, cui præesse cepit, gentem fidei Christianæ gratiâ imbui, cujus experimenta permaxima in expugnandis barbaris jam ceperat, misit ad majores natu Scotorum, inter quos exulans ipse baptismatis Sacramenta cum his, qui secum erant, militibus consecutus erat, petens, ut sibi mitteretur antistes, cujus doctrinâ ac ministerio gens, quam regebat, Anglorum, Dominicæ fidei dona disceret, & susciperet Sacramenta. Neque aliquanto tardius, quod petiit, impetravit. Accepit namque pontificem Aidanum, ut jam dictum est, summæ mansuetudinis, ac pietatis magnique moderaminis virum, habentemque zelum Dei, qui jamvis non plenè secundum scientiam.

13 Namque diem Paschæ Dominicum more suæ gentis, cujus sæpius mentionem fecimus à quartadecima luna usque ad vicesimam observare solebat. Hoc etenim ordine Septentrionalis Scotorum provincia, & omnis natio Pictorum illo adhuc tempore Pascha Dominicum celebrabat, æstimans se in hac observantia sancti ac laude digni patris Anatolii scripta secuturam, quod æverum dicit, peritus facillimè cognoscit quisque. Porro gentes Scotorum, quæ in Australibus Hiberniæ insulæ partibus morabantur, jam dudum ad admonitionem Apostolicæ Sedis Antistitis, Pascha canonico ritu observare didicerunt. Venienti igitur ad se episcopo rex locum sedis episcopalis in insula Lindisfarrensi, ubi ipse petebat, tribuit. Qui videlicet locus, accedente ac recedente reumate f, bis quotidie instar insulæ maris circumluitur undis: bis renudato littore contiguus terræ redditur.

14 Hujus itaque verbis atque admonitionibus humiliter ac libenter Rex in omnibus auscultans, Ecclesiam Christi in regno suo multum diligenter ædificare, ac dilatare curavit: ubi pulcherrimo sæpè spectaculo contigit, ut euangelizante antistite, qui Anglorum linguam perfectè non noverat, ipse Rex suis ducibus, ac ministris, interpretis verbi existeret caelestis, quia nimirum tam longo exilii sui tempore g linguam Scotorum jam plenè didicerat. [O h celebrem Regem, in omnibus suis actis laudandum, prædicandum, imitandum! Huc, huc David caelestis cytharista veniat, huc Rex egregius properet. Hic namque ante arcam Domini cytharam percutit, saltat, nudus jocatur, inverùm obambulat; alter verò ab ore episcopi verbum Domini suscipiens, plebi ministrat. Uterque verò in utroque comparandus est, quamquam quidem diversi meriti habeantur.]

15 Exin cœpere plures per dies de Scotorum regione venire Britanniam, atque illis Anglorum provinciis, quibus Rex regnavit Oswaldus,

CAP. III.
Sanctus in Anglia promoveat Christi fidem an-nisu Aidani ep.,

E

qui non in omnibus sapit secundam prudentiam.

a

b

c

* Edit. utraq. addit quidem

d

F

e

f

S. Oswaldus cooperatur in salutem animarum,

g

h

operibusque piis operam dat.

A dus, magna devotione verbum fidei prædicare, & credentibus gratiam baptismi, quicumque sacerdotali erant gradu præditi, ministrare. Constituebantur * ergo ecclesiæ per loca, confluebant ad audiendum verbum * populi gaudentes. Donabantur munere regio possessiones, & territoria ad instituenda monasteria. Imbuebantur præceptoribus Scotis parvuli Anglorum, unâ cum majoribus studiis, & observatione disciplinæ regularis. Nam monachi erant maximè, qui ad prædicandum venerant; monachus ipse episcopus Aidanus, utpote de insula, quæ vocatur Hi i; destinatus, cuius monasterium in cunctis penè Septentrionalium Scotorum, & omnium Pictorum monasteriis non parvo tempore arcem tenebat, regendisque eorum populis præerat. Quæ videlicet insula ad jus quidem Britannia pertinet, non magno ab ea freto discreta; sed donatione Pictorum, qui illas Britannia plagas incolunt, jam dudum monachis k Scotorum tradita, eò quod illis prædicantibus fidem Christi perceperint.

16 Ab hac ergo insula ad provinciam Anglorum instituendam in Christo (uti jam sæpius præmissum est) missus est Aidanus, accepto gradu episcopatus. [Monet igitur tempus, locus, persona, de vita, deque virtutibus tanti viri aliquid dicere, aliquantulumque meritis illius immorari, licet videamur à cæpta oratione paululum digredi. Nam laus tironis tum maximè extollitur, cum præceptor in ejus laudis præconio honoratur. Immo verò præceptor laude præconioque illius exaltatur, cum tiro ipsius præconio insignis redditur. Extitit igitur idem Aidanus maximæ virtutis vir, toto annisu studens, ut præclara verba honestis factis impletet.] Unde inter alia vivendi documenta, saluberrimum abstinentiæ vel continentia clericis exemplum reliquit: cuius doctrinam id maximè commendabat omnibus, quod non aliter quam vivebat cum suis, ipse docebat. Nihil enim hujus mundi quærere, nihil amare curabat. Cuncta, quæ sibi à regibus vel divitibus seculi donabantur, mox pauperibus, qui occurrerent, erogare gaudebat.

17 Discurrere per cuncta & urbana & rustica loca, non equorum dorso, sed pedum incessu vectus, nisi major fortè necessitas compulisset, solebat, quatenus ubicumque aliquos vel divites vel pauperes incedens aspexisset, confestim ad hos divertens, vel ad fidei suscipiendæ sacramentum, si infideles essent, invitaret, vel si fideles, in ipsa eos fide confortaret, atque ad eleemosynam, operumque honorum executionem & verbis excitaret & factis. In tantum autem vita ipsius à nostri temporis segnitia distabat, ut omnes, qui cum eo incedebant, sive attonsi seu laici, meditari deberent, id est, aut legendis Scripturis, aut psalmis discendis operam dare. Hoc erat quotidianum opus illius & omnium, qui cum eo erant, ubicumque locorum devenissent. Et si fortè evenisset, quod tamen rarò evenit, ut ad convivium Regis vocaretur, intrabat cum uno clerico, aut duobus, & ubi paululum reficiebatur, acceleravit citius ad legendum cum suis, sive ad orandum egredi *.

18 Cujus exemplis informati tempore illo religiosi quique viri ac femina consuetudinem fecerunt per totum annum, excepta remissione Quinquagesimæ Paschalis, quartâ & sextâ sabbathi, jejunium ad nonam usque horam protelare. Numquam divitibus honoris sive timoris gratiâ, si quâ deliquissent, reticebat; sed aspera illos invectione corripiebat. Numquam * potentibus seculi pe-

* Edit. Basil. exivit. ac præclara exempla;

cuniam exceptâ solummodo escâ, si quos hospitio suscepisset, unquam dare solebat, sed ea potius, quæ sibi à divitibus donaria pecuniarum largiebantur, vel in usus pauperum, ut diximus, dispergebat, vel ad redemptionem eorum, qui injustè fuerant venditi, dispensebat. Denique multos, quos pretio dato redemerat, redemptos postmodum suos discipulos fecit, atque ad sacerdotalem usque gradum erudiendo atque instituendo pro exit.

19 Fertur autem, quia cum de Scotorum provincia rex Oswaldus antistitem postulasset, qui sibi suæque genti verbum fidei ministraret, missus fuerit primò alius vir austerioris animi; qui cum aliquamdiu genti Anglorum prædicans nil proficeret, nec libenter à populo audiretur, redierit patriam *, atque in conspectu * seniorum retulerit, quia nihil prodesse docendo genti; ad quam missus erat, potuisset, eo quod homines essent indomabiles, & duræ mentis ac barbaræ. At illi, ut perhibent, tractatum magnum in concilio, quid esset agendum, habere cœperunt, desiderantes quidem genti, quam petebat, salutem esse; sed non recepto, quem miserant, prædicatore dolentes. Tum ait Aidanus (nam ipse concilio intererat) ad eum, de quo agebatur, sacerdotem: Videtur mihi, frater, quia durior justo indoctis auditoribus fuisti, & non eis juxta Apostolicam disciplinam, primo lac doctrinæ mollioris porrexisti, donec paulatim enutriti verbo Dei ad capienda perfectiora, & ad facienda sublimiora Dei præcepta sufficerent.

20 Quo audito, omnium, qui confidebant, ad ipsum ora, & oculi conversi, diligenter quid diceret, discutebant, & ipsum dignum esse episcopatu, ipsum ad erudiendos incredulos, & indoctos mitti debere decernunt: qui gratiâ discretionis, quæ virtutum mater est, ante omnia probatur imbutus: sicque illum ordinantes, ad prædicandum miserunt. Qui ubi tempus accepit, sicut prius moderamine discretionis, ita postmodum & cæteris virtutibus ornatus apparuit.

Hujus igitur * antistitis doctrinâ rex Oswaldus cum ea, cui præerat, gente Anglorum institutus, non solum incognita progenitoribus suis regna cælorum sperare didicit; sed & regna terrarum, plusquam ulli Majorum suorum, ab eodem uno * Deo, qui fecit cælum & terram, consecutus est. Denique omnes nationes, & provincias Britannia, quæ in quatuor linguas, id est, Britonum & Pictorum, Scotorum, & Anglorum divisæ sunt, in deditorem accepit. Quo regni culmine sublimatus, nihilominus (quod mirum dictum est) pauperibus & peregrinis semper humilis, benignus & largus fuit.

ANNOTATA.

a Vide qua habet Beda lib. 2, cap. 2; cap. 4 ac 19; & lib. 3, cap. 25.

b De Scotici, circa observationem Pasche, erroris causa, progressu ac fine agitur apud nos tom. 11 Junii pag. 190 & seqq. Ubi invenies, quod errantes Scoti, initio insontes, deinde culpabiles, postea pertinaces; non tamen heretici fuerint. Ceterum ut quæstio sit mota de tempore Paschæ, adversus eos, qui de Scotia venerant, inscribitur caput 25 libri 3 apud Bedam.

c Non dubito, quin hic indicetur ille Anatholius, de quo (occasione Sancti synonymi episcopi, quem dedimus tom. 1 Februarii ad diem tertium) S. Hieronymum lib. De illust. Ecclesiæ scripto-

AUCT. D. DROGONE * Edit. Basil. & Cantabr. Nul-lam

qui in salutem Anglorum,

* Edit. Basil. in patriam, * ibid. & Cantabr. conventu

E

alteri ad hoc ministerium minus idoneo suffectus fuit.

CAP. VI. * Edit. utr. addit reverendissimi F * Ibid. add. omnipotent

AUCT. D. *Scriptoribus cap. 73, ita tomo citato, pag. 357*
 DROGONE *induximus scribentem: Anatolius Alexandrinus, Laodicæ Syriæ episcopus, sub Probo & Caro imperatoribus floruit: miræ doctrinæ vir fuit in Arithmetica, Geometria, Astronomia, Grammatica, Rhetorica, Dialectica: cujus ingenii magnitudinem de volumine, quod super Pascha composuit, & decem libris de Arithmeticæ institutionibus, intelligere possumus. Plura de eo narrat Eusebius Ecclesiastica historia lib. 7, cap. 32.*

d *Verum hoc non esse, conficitur ex iis, quæ Colmano, auctoritatem Anatolii alleganti respondet S. Wilfridus, de quo infra, ita loquens apud Bedam lib. 3, cap. 25: Constat. Anatholium virum sanctissimum, doctissimum, ac laude esse dignissimum: sed quid vobis cum illo, cum nec ejus decreta servetis? Ille enim in Pascha suo regulam utique veritatis sequens, circulum novemdecim annorum posuit, quem vos aut ignoratis, aut agniti à tota Christi ecclesia custoditum, pro nihilo contemnitis. Ille sic in Paschæ Dominicum decimam quartam lunam computavit, ut hanc eadem ipsa die, more Ægyptiorum decimam quintam lunam ad vesperam esse fateretur. Sic idem vicefimam diem Dominico Paschæ annotavit, ut hanc, declinata eadem die, esse vicefimam primam crederet. Cujus regulam distinctionis vos ignorasse probat, quod aliquotiens Pascha manifestissimè ante plenilunium, id est, in tertia decima luna facitis.*

e *Insula parva est Angliæ adjacens in mari Germanico, & in ora Northumbria; de qua diximus ad diem 20 Martii, pag. 93. Hanc cave confundas cum insula Farna seu Farne; qua semper marinis (verbis utor Polydori Vergilii in Anglica historia lib. 4) circumdatur aquis; cujus circuitus vix mille continet passus. Igitur cum Lindifarnis bis in die, recedentibus marinis undis, adiri pedibus possit, uti suprâ expositum est; alia omnino insula est à Farne. Quæ res etiam nunc trahit multos in errorem, ut credant, Farnem esse, quam olim Lindifarnem dicebant. Ab initio tamen utrique insulæ Farnis nomen fuit. Verùm postea hæc à Lindo amne, qui ad eum locum per subterraneos meatus, ita in Oceanum erumpit, ut non videatur, nisi cum mare decreverit, Lindifarnis dicta est, & illi vetus vocabulum remansit.*

f *Rheunate rectius scribit editio Bedæ Cantabrigiensis; Græcè ῥῆμα, id est, fluxus.*

g *Ab anno nempe 617 usque ad 634; secundum Commentarium num. 4.*

h *Quæ hic, & infra uncis [] clauduntur, sunt locutiones biographi nostri, prout monui in Commentario num. 55.*

i *Hydestinatus cum mendosè in editione nostra Basileensi Bedæ, tum in impressis exemplaribus, uti observat Alfordus ad an. 635, num. 15, qua Baronio, Harpsfeldio, Stapletono, Thoma Demstero praluxere. Insula verò Hy alio nomine Jona; nunc autem à suo incolâ & apostolo S. Columba vulgo vocatur Columbkil, id est, Cella Columbæ. De illa insula videri potest Alfordus ad an. 565, num. 2.*

k *Indicatur S. Columba cum sociis, qui ibi cellam seu monasterium construxit celeberrimum. Plura suggeret tomus noster 11 mensis Junii, pag. 180.*

l *Editiones nostræ ambæ legunt: Ab hac ergo insula, ab horum collegio monachorum, ad provinciam Anglorum instituendam, in Christo missus est.*

CAPUT III.

Manus Sancti à corruptione immunes; religionis Catholicæ propagatio; virtutes; obitus, & consecuta hunc miracula.

D Enique fertur, quia tempore quodam, cum die sancto Paschæ cum præfato Aidano episcopo confedisset rex Oswaldus ad prandium, positusque esset in mensa coram eo discus argenteus, regalibus epulis refertus, & jamjamque essent manus ad panem benedicendum mittendæ *, contigit intrasse subito ministrum ipsius, cui suscipiendorum inopum cura erat delegata, & indicasse Regi, quia multitudo pauperum, undecumque adveniens, maxima per plateas sederet, postulans aliquid eleemosynæ à Rege. Qui mox dapes sibi met appositas deferri pauperibus, sed & discum confringi, atque eisdem minutatim dividi præcepit. Quo viso, pontifex, qui assidebat, delectatus tali facti pietatis, apprehendit dexteram ejus, & ait; Numquam inveterascat hæc manus. Quod & ita juxta votum benedictionis ejus provenit.

22 Nam cum, interfecto illo in pugna, manus cum brachio à cætero essent corpore resectæ; contigit, ut hæc tenas incorruptæ perdurent a. Denique in urbe regia b, quæ à regina quadam vocabulo Bebba cognominatur, loculo inclusæ argenteo, in ecclesia sancti Petri servantur, ac digno à cunctis honore venerantur. Hujus industriâ Regis Deirorum & Bernitorum provinciæ, quæ catenus ab invicem discordabant, in unam sunt pacem & velut unum compaginatæ in populum. Erat autem neptis * Eadui regis ex sorore Leba *; dignumque fuit, ut tantus præcessor talem haberet de sua consanguinitate & religionis heredem & regni.

23 [Non solum autem Oswaldus rex gloriosissimus suæ gentis scilicet fuit; verum etiam aliarum gentium, quæ sub extero jure regum erant constitutæ, volens omnes ad cultum unius veri Dei, veræque religionis tramitem adducere, quapropter suos ecclesiasticos nuntios ad amicissimos sibi reges mittebat, ad fidei suæ lumen provocans; tum verò litteris, tum autem regis xenii animos eorum sedulo alliciebat. Nonnumquam per se, sui que præsentiam eos monebat, uti religionem suam pio quidem animo amplecterentur, Deoque omnipotenti colla submitterent; eo victores hostium gloriosè existerent; in quo sperare, sive in niti, veram semper victoriam esse affirmabat. Unde unum de multis exemplum ponemus. Et id quidem sufficiat tam gloriosa facta tanti Regis legentibus.] Suo * in tempore, gens Occidentali-um Saxonum, qui antiquitus Gevillæ vocabantur, regnante Cynigilfo *, fidem Christi suscepit, hortante ad eam ipsam Oswaldo sanctissimo rege, ac prædicante illis * Byrno d episcopo, qui consilio * Papæ Honorii venerat Britanniam *, promittens quidem se, illo præfente, intimis ultra Anglorum partibus, quò nullus doctor præcessisset, sanctæ fidei semina esse sparsurum; unde & jussu ejusdem Pontificis per Astrium * e, Genuensem episcopum, in episcopatus consecratus est gradum.

24 Sed * Britanniam veniens *, ac primum Gevillo-

D

Manus S. Oswaldi, eleemosynis intentæ,

* Ibid. missuri

E

a corruptio-
ne immunes
servantur.

a
b

* Ibid. nepos
* Ibid. Acha

F

Curat religionem Catholicam apud alios extendi:

CAP. VII.

* Ibid. Eo tempore
* Ibid. Cynigilfo

* Ibid. additur verbum

d
* Ibid. cum consilio

e

A Gevifforum gentem ingrediens, cum omnes ibidem paganissimos inveniret, utilius esse ratus est, ibi potius verbum Dei prædicare, quam ultra progrediens, eos quibus prædicare deberet, inquirere. Itaque euangelizante illo in præfata provincia, cum rex ipse catechizatus, fonte baptismi cum sua gente ablueretur, contigit tunc temporis sanctissimum, ac victoriosissimum regem Northanbrorum Oswaldum adfuisse, eumque de lavacro exeuntem suscepisse; ac sic accidisse pulcherrimo prorsus ac Deo digno consortio: nam cuius erat filiam accepturus in conjugem, ipsum prius secunda generatione Deo dedicatum sibi accepit in filium. Donaverunt autem ambo reges eidem episcopo civitatem, quæ vocatur Dotynea * f, ad faciendam inibi sedem episcopalem.

f 25 [At idem Rex insignis virtutibus, Christianique præclarus athleta, Spiritu sancto regente omnes actus ipsius, semper in melius proficiebat, de virtute in virtutem ibat, ut mereretur assequi quod sequitur; Videbitur Deus deorum in Sion. Dein usque actu suo, tum autem mente * quatuor virtutes, prudentiam, justitiam, fortitudinem, temperantiam amplexabatur, & quasi quoddam sanctum justumque, per quas acquiritur cælum, adiutur Deus, præ se ferebat: tum autem memoriæ quasi charissima pignora fixas tenebat. Semper denique bonus, pius, mansuetus bonis habebatur: ferus verò, asper, & velut arrogans impiis videbatur, ut bonitas illius bonis, & asperitas, uti videbatur, impiis prodesset. Verùm id quidem norma justitiæ tenet, ut blandiantur & hortentur justi exemplo, miti verbo, bono opere; injusti quoque deterreantur aspera invectione. Sic utique actus suos, sic mores, sic vitam instituit, ut sibi, & omnibus prodesse optaret. Haud possunt omnia scripto profequi, quibus vivebat, quibusque Rex juvenis versans in hoc corpore; nunc opere, nunc animo exercendo studebat. Quapropter properandum nobis est ad illius martyrium g, quod pro fide sua, suæque gentis salute suscepit, quo Princeps omnium regum dignè pro meritis tam optimum Regem insignivit.]

g 26 Regnavit igitur Oswaldus, Christianissimus rex decem h annis [in cunctis bonis operibus virtutum sese exercens, quæ jam prædiximus, seu quibus quemque decet Christianum debere exerceri.] Quo completo annorum curriculo, occisus est, commisso gravi prælio, ab eadem pagana gente, paganoque rege Merciorum Penda i (à quo & prædecessor ejus Eadwinus peremptus fuerat) in loco qui linguâ Anglorum nuncupatur Maserfeld k, anno ætatis suæ trigesimo octavo, die quinto mensis Augusti l. [Verumenimvero claret, manifestumque habetur de illo, quod in Salomone legitur; Raptum esse hunc, ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictio deciperet animam ejus. Raptus enim juvenis est, ut talis necdumque vix etiam mediæ ætatis, à Deo coronaretur, qui continuum & puer & juvenis famulatum ipsi exhibuit.] Cujus quanta fides in Deum, quæ devotio mentis fuerit, etiam post mortem miraculis virtutum claruit. Namque in loco, ubi pro patria dimicans, à paganis interfectus est, usque hodie sanitates infirmorum, & hominum & pecorum celebrari non desinunt.

h 27 Unde contigit, ut pulverem ipsum, ubi corpus ejus in terram corruit, multi auferentes, & in aquam mittentes, suis per hæc infirmis multum commodi afferrent. Qui videlicet mos adeo increbuit, ut paulatim ablata exinde terra fossam ad mensuram staturæ virilis altam reddiderit. Nec

Augusti Tomus II.

mirandum, in loco mortis illius infirmos sanari, qui semper, dum viveret, infirmis ac pauperibus consulere, & elemosynas opem ferre * non cessabat. Et multa quidem in loco illo de * pulvere loci illius, facta virtutum miracula narrantur; sed nos * tantum, quæ à Majoribus audivimus, referre satis duximus. Non multo post interfectionem ejus exacto tempore, contigit, ut quidam equo sedens, iter ageret juxta illum locum. Cuius equus subito lassescens constitit *, caput in terram declinare, spumas ex ore dimittere, & augefcente dolore nimio, in terram cepit ruere.

28 Desiluit eques, & tramite subtracto; cepit expectare horam, quâ aut melioratum reciperet jumentum, aut relinqueret mortuum. At ipsum gravi dolore diu vexatum cum diversas in partes se torqueret, repente volutando devenit ad illum locum, ubi Rex memorabilis occubuit. Nec mora, quiescente dolore, cessavit ab infanis membrorum motibus, & consueto equorum more, quasi post lassitudinem in diversum latus vicissim sese volvere, statimque exurgens, quasi sanus per omnia vireta herbarum avidius carpere cepit. Quo ille viso, ut vir sagacis ingenii intellexit, aliquid miræ sanctitatis huic loco, quo equus est curatus, inesse, & posito ibi signo, non multo post ascendit equum, atque ad hospitium, quò proposuerat, accessit.

29 Quò dum adveniret, invenit ibi puellam nepem patrisfamilias longo paralysis morbo gravatam. Et cum familiares domus illius de acerba puellæ infirmitate, ipso præfente, quererentur, cepit dicere ille de loco ubi caballus suus esset curatus. Quid multa? Imponentes eam carro, duxerunt ad locum, ibidemque deposuerunt. At illa posita in loco, obdormivit parumper, & ubi evigilavit, sanam se ab illa corporis dissolutione sentiens, postulatâ aquâ, ipsa lavit faciem, crines composuit, caput linteo cooperuit, & cum his, qui se adduxerant, sanè pedibus incedendo, reversa est.

ANNOTATA.

a Hanc à seculo VII usque ad XVII, corruptioni obnoxiam non fuisse, probat Commentarius prævius num. 19 & seqq.

b Urbs regia olim Debba seu Bebbæ (utrumque scriptum reperio) à nomine cujusdam reginæ dicta est, inquit Polydorus Vergilius Anglica historia lib. 4, ex Beda; postea, uti subdit, cum in ea Northanbrorum reges sedem haberent, Regiam civitatem appellarunt. Erat sita in dextera insulæ ora, quæ ad Orientem spectat, contra Farnem insulam, distantem circiter duo millia passuum ab ea. Hodie nulla extant urbis vestigia: solum sita est eo loci arx, quæ an id temporis condita fuerit, vel postea, est omnino incertum. Hanc Angli nunc Bamburgum vocant.

c Factum illigat anno 635 Alfordus ad illum annum.

d Acta ejus illustrabuntur ad diem 3 Decembris, quo refertur in Martyrologio Romano. Interim de ejus morte, controversia de corpore, ac de miraculis ejus Alfordus ad an. 650.

e Hunc apud Ughellum non invenio tom. 4 Ital. sacra col. 1157 inter episcopos Fanenses; sed ibi est hiatus incipiendo à Paschasio usque ad Joannem I; quorum ille anno 440; hic autem 680 vixisse, ibidem indicatur.

f Nos, ait Alfordus ad an. 635, num. 37, locum illum sedis appellamus hodie Dorcestriam,

N 2

AUCT. D. DROGONE * Edit. ur. elemosynas dare, opem ferre * Edit. utraque vel de * Ibid. additur duo * Ibid. lassescere, consistere consecuta sunt in eisdem loco

miracula.

F

quæ

AUCT. D. quæ in Dobunis est, & Oxoniensi Comitatu. Tunc enim ager ille Westsaxonum regibus parebat, qui postea ad Mercios transiit. Quod autem à Beda dicitur: Ambo reges donaverunt locum illum; arguit, Oswaldum etiam in occidentem, supremum aliquod imperium habuisse.

g Illud confirmavi in Commentario num. 39.

h Imò vero propriè octo; ab anno nempe 634 ad 642; impropriè autem novem, annumerato nempe anno illo, de quo diximus in Commentario prævio, num. 15; cujus annumerationis ratio pluribus ibidem exposita est num. 3.

i Is, postquam exstinxisset Edwinum & Oswaldum; nec non Sigebertum, Agricum, & Annam; hos quidem tres Orientalium Saxonum; illos vero duos Northumbria reges; tandem contra Oswium dimicans, loco primùm, dein vitâ cessit. Hæc & plura dabit Alfordus ad an. 655, cui mirabilem illam victoriam innectit.

k Locum hunc explanat Commentarius num. 15.

l Huc faciunt, quæ ibidem dixi eodem num. 15.

B

CAPUT IV.

Alia quadam prodigia; translatio ossium; maligni spiritus abacti.

CAP. X.
Alia quædam
* *Ibid. Eo*

Eodem * tempore venit alius quidam de natione Britonum, ut ferunt, iter faciens juxta ipsum locum, in quo præfata erat pugna completa, & vidit unius loci spatium cætero campo viridius ac venustius, cœpitque sagaci animo conjicere, quod nulla esset alia causa insolitæ illo in loco viriditatis, nisi quod ibidem sanctior cætero exercitu vir aliquis fuisset interfectus. Tulit itaque de pulvere terræ illius secum, illigans in linteo, cogitans; quod futurum erat, quia ad medelam infirmantium idem pulvis proficeret. Et pergens itinere suo, pervenit ad vicum quemdam vespere, intravitque domum, in qua vicini cœnantes epulabantur, & receptus à dominis domûs, refedit & ipse cum eis ad convivium, appendens linteolum cum pulvere, quem attulerat, in uno poste parietis.

C

prodigia,

31 Cumque diutiùs epulis atque ebrietati vacarent, accenso grandi igne in medio, contigit, volantibus in altum scintillis, culmen domûs, quod erat virgis contextum, ac sceno tectum, subitaneis flammis impleri. Quod cum repenti convivæ terrore confusi conspicerent, fugerunt foras, nil ardenti domui jamjamque perituræ prodesse valentes. Consumpta ergo domo flammis, postis solummodo, in quo pulvis ille inclusus pendebat, tutus ab ignibus, & intactus remansit. Qui visa virtute, mirati sunt valde, & perquirentes subtiliùs, invenerunt, quia de illo loco assumptus erat pulvis, ubi regis Oswaldi sanguis fuerat effusus. Quibus patefactis, ac diffamatis longè statèque miraculis, multi per dies locum frequentare illum, & sanitatum ibi gratiam capere sibi suisque cœperunt.

CAP. XI.
Translatio ossium

32 Inter quæ nequaquam silentio prætereundum reor, quid virtutis & miraculi cælestis fuerat ostensum, cum ossa ejus inventa, atque in ecclesiam, in qua nunc servantur, translata sunt. Factum est autem hoc per industriam reginæ Merciorum Ostridæ*, quæ erat filia fratris ejus, id est Oswinges* a, qui post illum, regni apicem te-

nebat, ut in sequentibus dicemus. Est monasterium nobile in provincia Lindissi, nomine Beardanige b, quod eadem regina cum viro suo Aedelredo* c multùm ciligebat, venerabatur, excolebat, in quo deficerat honoranda Patruî sui ossa recondere. Cumque venisset carrum, in quo eadem ossa ducebantur, incumbente vespere, in monasterium præfatum, noluerunt ea, qui erant in monasterio, libenter excipere; quia etsi Sanctum eum noverant, tamen quia de alia provincia ortus fuerat, & super eos regnum acceperat, veteranis eum odii etiam mortuum insequabantur. Unde factum est, ut ipsa nocte reliquæ allatæ foris permanerent in tentorio, tanto majore signo miraculi cælestis ostensio, quam reverenter hæ suscipiendæ à cunctis fidelibus essent, patefecit.

33 Nam* ea nocte columna lucis, à carro illo ad cælum usque porrecta, omnibus penè ejusdem Lindissæ provinciæ locis conspicua stabat. Unde, manè factò, fratres monasterii illius, qui pridie abnuerant, diligenter ipsi petere cœperunt, ut apud se eadem sanctæ ac Deo dilectæ reliquæ conderentur. Lota* igitur ossa intulerunt in thecam, quam in hoc præparaverunt, atque in ecclesia juxta honorem congruum posuerunt. Et ut regia Vini sancti persona memoriam haberet æternam, vexillum ejus super tumbam auro & purpura compositum apposuerunt, ipsamque aquam, in qua laverant ossa, in angulo sacrarii fuderunt.

34 Ex quo tempore factum est, ut ipsa terra, quæ lavacrum venerabile suscepit, ad abigendos ex obsessis corporibus dæmones, gratiæ salutaris haberet effectus. Denique tempore sequenti, cum præfata regina in eodem monasterio moraretur, venit ad salutandam eam abbatissa quædam venerabilis, quæ usque hodie superest, vocabulo Ædelhild*, soror virorum sanctorum Aedelwini, & Aldwin: quorum prior episcopus in Lindissi provincia; secundus erat abbas in monasterio, quod vocatur Peartaniga*, à quo non longè & illa monasterium habebat. Cum ergo veniens illò, loqueretur cum regina, atque inter alia, sermone de Oswaldo exorto, diceret, quod & ipsa lucem nocte illa supra reliquias ejus ad cælum usque altam vidisset, adjecit regina, quia de pulvere pavimenti, in quo aqua lavacri illius effusa est, multi jam sanati essent infirmi. At illa petiit sibi portionem pulveris salutiferi dari, & accipiens, illigatum primò condidit in capsella, & rediit.

35 Transacto autem tempore aliquanto, cum esset in suo monasterio, venit illuc quidam hospes, qui solebat nocturnis sæpius horis* ab immundo spiritu gravissimè vexari. Qui cum benignè susceptus, post cœnam in lecto membra posuisset, subito à diabolo arreptus, clamare, dentibus frendere, spumare, & diversis moribus cœpit membra torquere. Cumque à nullo vel teneri, vel ligari potuisset, cucurrit minister, & pulsans ad ostium, nuntiavit abbatissæ. At illa aperiens januam monasterii, exiit ipsa cum una sanctimonialium feminarum, ad locum virorum, & evocans presbyterum, rogavit secum venire ad patientem.

36 Ubi cum venientes viderent multos adfuisse, qui vexatum tenere, & motus ejus insanos comprimere nequaquam conati valebant, dicebat presbyter exorcismos & quæque poterat pro sedando miseri furore rogebat*; sed nec ipse, quamvis multùm laborans, proficere aliquid valebat.

D
* Edit. Basil. Ostridæ. Cantabr. Ostridæ.
* Edit. Basil. Ostridæ. Cantabr. Oswin.

b
* Edit. Basil. Adilredo.

c
* Cantabr. Æthilredo.

d

e
cælitus honoratur;
* Edit. ur. tota ea nocte

E
* Ita etiam edit. Cantabr. Tota malè Basil.

eaque profunt

* Edit. Basil. Edilhild. Cantabr. Ethilhild.

* Peartanieu ur. editio

* Ibid. à quo

F.

ad abigendos

* Ibid. aditur repente

sua vi

* Ibid. agebat.

A lebat. Cumque nil salutis furenti superesse videretur, repente venit in mentem abbatissæ pulvis ille præfatus, statimque iussit ire ministram, & capsellam, in qua erat, adducere. Et cum illa asferens, quæ iussa est, intraret atrium domus, in cuius interioribus dæmoniacus torquebatur, conticuit ille subito, & quasi in somnum laxatus, deposuit caput, membraque in quietem omnia composuit.

malignos spiritus.

** Ibid. sanum sapio*

** Ibid. me relicto*

B
** Edit. Basil. neque aliquid ex toto*

37 Conticuere omnes, intentique ora tenebant, quem res exitum haberet, solliciti expectantes. Et post aliquantum horæ spatium resedit qui vexabatur, & graviter suspirans, Modò, inquit, sanum sentio*: recepi enim sensum animi mei. At illi sedulo sciscitabantur, quomodo hoc contigisset. Qui ait: Mox ut virgo hæc cum capsella, quam portabat, appropinquaret atrio domus hujus, discessere omnes, qui me premebant, spiritus maligni, & relicto* nusquam comparuerunt. Tunc dedit ei abbatissa portiunculam de pulvere illo, & sic data oratione à presbytero, noctem illam quietissimam duxit, neque aliquid ex eo tempore* nocturni timoris aut vexationis ab antiquo hoste pertulit.

ANNOTATA

a Fuit is Ethelfredi è concubina filius, naturalis S. Oswaldi frater, nunc à Beda Oswinus, nunc Oswius, nunc Osinu, pro varia exemplarium lectione vocatus; auctoribus tamen, ad differentiam illius, qui eodem fere tempore in Deiris regnavit, hunc Oswinum; illum Deirorum regem Oswinum communiter appellantibus; uti observat Alfordus ad annum 643; cui Oswii in regendis in Northumbria Berniciis exordium affigit. Videri potest Beda lib. 3, cap. 14.

b Est Bardneienfe monasterium in agro Lincolnensi; de cuius varia vocabuli inflexione, ac tempore S. Oswaldi eò loci translato, egi in Commentario num. 25. Provincia Lindisli, qua hic additur, est prima ad meridianam Humbri fluminis ripam, pertingens usque ad mare, ait Beda lib. 2, cap. 16.

c S. Ethelredus construxit monasterium de Bardeneve: ubi sepultus est circa annum gratiæ DCCXII, inquit Monasticon Anglicanum, quod citavi in Commentario prævio num. 25.

d Editio Basileensis ac Cantabrigiensis melius legunt: Tentorio tamen majore supra carrum, in quo inerant, extenso.

CAPUT V.

Curata febres; Sancti apud Deum patrocini; quidam sanitate corporis & anima donatus; uti & puer prædictione arcanorum, & fruitione gloria celestis.

CAP. XII.
Puerulus à febribus sanatur.

Sequente dehinc tempore fuit in eodem monasterio puerulus quidam longo febrium incommodo graviter vexatus. Qui cum die quadam sollicitus horam expectaret accessionis, ingressus quidam ad eum de fratribus, Vis, inquit, doceam te, quomodo cureris ab huiusmodi imminente mo-

lestia languoris? Surge, ingredere ecclesiam, & accedens ad sepulchrum Oswaldi, ibi reside, & quietus manens adhære tumbæ. Vide, ne ex eas inde, nec de loco movearis, donec hora recessionis febrium transferit: tunc ipse intrabo, & educam te inde. Fecit ut ille suaserat; sedentemque eum ad tumbam Sancti, infirmitas tangere nequam præsumpsit. Quæ in tantum timens aufugit, ut nec secundo die, nec tertio, neque unquam exinde, eum auderet contingere. Quod ita esse gestum, qui referebat mihi frater inde adveniens adjecit, quod eo adhuc tempore, quo mecum loquebatur, superesset in eodem monasterio jam juvenis ille, in quo tunc puero factum erat hoc miraculum sanitatis.

AUCT. D. DRAGONÆ

39 Nec mirandum, preces Regis illius, jam cum Domino regnantis, multum valere apud eum, qui temporalis regni quondam gubernacula tenens, magis pro æterno semper laborare ac deprecari solebat. Denique ferunt, quod à tempore matutinae laudis, sæpius ad diem usque in orationibus perstiterit, atque ob crebrum morem orandi sive gratias agendi Domino, semper ubicumque sedens supinas super genua sua a manus habere solitus sit. Vulgatum est autem, & in consuetudinem proverbii versum, quod etiam inter verba orationis vitam finierit. Nam cum armis & hostibus circumseptus, jamjamque videret, se esse perimendum, oravit pro animabus exercitus sui. Unde dicunt in proverbio: Deus, miserere animabus, dixit Oswaldus cadens in terram. Ossa igitur illius translata & condita sunt in monasterio, quo diximus. Porro caput cum manibus & brachiis à corpore præcisus iussit rex, qui occiderat, in stipitibus suspendi. Quò post annum deveniens cum exercitu successor regni ejus Osnuig, abstulit ea, & caput quidem in cœmeterio Lindisfarnensis ecclesiæ; in regia verò civitate manus cum brachiis condidit b.

Datur ratio, cur Sanctus tantum valcat apud Deum.

E

40 Nec solum inclyti fama Viri Britannia fines lustravit universos; sed etiam trans oceanum longè radios salutiferæ lucis spargens, Germaniæ simul & Hiberniæ partes attingit. Denique reverendissimus antistes Acca d solet referre, quia cum Romam vadens, apud sanctissimum Frisonum gentis archiepiscopum Wilbrordum e cum suo antistite f moraretur, crebrò eum audierit de mirandis, quæ ad reliquias ejusdem reverendissimi Regis in illa provincia gesta fuerint, narrare. Sed & * Hibernia cum presbyter adhuc peregrinam pro æterna patria duceret vitam, rumore sanctitatis illius, in ea quoque insula longè latèque jam percrebuisse referebat. E quibus unum, quod inter alia retulit, miraculum præsentis nostræ historiæ inserendum credimus.

Fama ejus in Germania & Hibernia claret.

c
d
e
f

F
** Edit. utraque addit in*

41 Tempore, inquit, mortalitatis, quæ Britanniam Hiberniamque lata strage vastavit g, percussus est ejusdem clade pestis inter alios scholasticus quidam de genere Scotorum, doctus quidem vir studio litterarum; sed erga curam perpetuæ suæ salvationis nil omnino studii & industriæ gerens. Qui cum se morti proximum videret, timere cœpit & pavere, ne mox mortuus ob merita scelerum ad inferni claustra raperetur: clamavitque, cum essem in vicinia positus, & inter ægra tremens suspiria, flebili voce talia mecum querebatur: Vides, inquit, quia jamjamque, crescente corporis molestia, ad articulum subeundæ mortis compellor. Nec dubito, me post mortem corporis*, ad perpetuam animæ mortem rapiendum, atque infernalibus subdendum esse tormentis; quia tempore non pauco inter studia divinæ lectionis, vitiorum

Cuidam corpore & animo infirmo

** Edit. utraque addit*

AUCT. D.
DROGONE

tiorum potius implicamentis, quam divinis solebam servire mandatis. Inest autem animo, si mihi pietas superna vivendi spatia aliqua donaverit, vitiosos mores corrigere, atque ad imperium divinæ voluntatis totam ex integro mentem vitamque transferre.

per Sanctum
salus arius-
que reddi-
ta.

42 Verum novi, non hoc esse meriti mei, ut inducias vivendi vel accipiam, vel me accepturum esse confidam, nisi fortè misero mihi & indigno veniam per auxilium eorum, qui illi fideliter servierunt, propitiari dignatus sit. Audivimus autem & fama celeberrima est, quod fuerit in gente vestra rex mirandæ sanctitatis, vocabulo Oswaldus, cuius excellentia fidei & virtutis, etiam post mortem, virtutum frequentium operatione claruerit, precorque, si aliquid reliquiarum illius penes te habes, afferas mihi, si Dominus per ejus meritum mihi misereri voluerit. At ego respondi: Habeo quidem de ligno, in quo caput ejus occisi à paganis infixum est: & si firmo corde credideris, potest divina pietas per tanti meritum Viri, & hujus vitæ spatia longiora concedere, & ingressu vitæ perennis dignum reddere. Nec moratus ille, integram se in hoc habere fidem respondebat. Tunc benedixi aquam, & assulam roboris præfati immittens, obtuli ægro potandum. Nec mora: melius habere cœpit ab infirmitate*; multo deinceps tempore vixit, corde & animo conversus*, omnibusque, ubicumque perveniebat, clementiam pii Conditoris & fidelis ejus Famuli gloriam prædicabat.

*Ibid. &
convale-
scens ab in-
firmitate
*Ibid. to-
toque ad

Deum cor-
de & opere
conversus

LIB. IV.

CAP. XIII.

Alius qui-
dam pueru-
lus morbo
corruptus

h i

k

l

CAP. XIV.

C

m

n

o

43 Quo tempore rex Edilwalch i donavit reverendissimo antistiti Wilfrido terram octoginta septem familiarum k, ubi suos homines, qui exules vagabantur, recipere possent, vocabulo Seolefeu l; quod dicitur Latine Insula vituli marini. Est autem locus ille undique mari circumdatus, præter ab occidente; unde habet ingressum amplitudinis quasi jactis fundæ: qualis locus à Latinis peninsulas; à Græcis solet cherronesos vocari. Hunc ergo locum cum accepisset episcopus Wilfridus, fundavit ibi monasterium, ac regulari vita instituit, maxime ex his, quos secum adduxerat, fratribus, quod usque hodie successores ejus tenere noscuntur. In quo tunc monasterio nonnulla cælestis gratiæ dona spiritualiter ostensa fuisse perhibent: utpote ubi nuper expulsa diaboli tyrannide, Christus jam regnare cœperat. E quibus unum, quod mihi reverendissimus antistes Acca sæpius referre, & à fidelissimis ejusdem monasterii fratribus sibi revelatum asserere solebat, memoriæ mandare, commodum duximus. Eodem ferme tempore, quo ipsa provincia nomen Christi susceperat m, multas Britannæ provincias mortalitas n seva corripiebat: quæ cum præfatum quoque monasterium, cui tunc regendo reverendissimus ac religiosissimus Christi sacerdos, vocabulo Eappa o, præfuit, nutu divinæ dispensationis attingeret, multique sive de his, qui cum antistite illò venerant; sive de illis, qui de eadem provincia Saxonum nuper ad fidem fuerant vocati, passim de hac vita raperentur; visum est fratribus, triduanum jejunium agere, & divinam suppliciter exorare clementiam, ut misericordiam sibi dignaretur impendere, sive periclitantes hoc morbo, à præfenti morbo liberaret; seu captos è mundo à perpetua animæ damnatione servaret. Erat tunc temporis in eodem monasterio puerulus quidam de natione Saxonum, nuper vocatus ad fidem, qui eadem tactus infirmitate, non modico tempore recubans in lectulo jacebat.

44 Cum ergo secunda memorati jejunii ac supplicationum dies ageretur, contigit fortè ipsum

puerum horâ ferme secundâ diei, in loco, in quo æger jacebat, solum inveniri: cui divina dispensatione subito beatissimi Apostolorum Principes dignati sunt apparere. Erat enim puer multum simplicis ac mansueti animi, sinceraque devotione Sacramenta fidei, quæ susceperat, servans. Salutantes ergo illura verbis piissimis, Apostoli dicebant: Noli timere, fili, mortem, pro qua sollicitus es: nos enim te hodierna die ad cælestia regna fumus perducturi. Sed primum expectare habes, donec Missæ celebrentur, ac Viaticò dominici corporis ac sanguinis accepto, sic infirmitate simul & morte absolutus, ad æterna in cælis gaudia subleveris. Clama ergo ad te presbyterum Eappan, & dicito illi: Quia dominus exaudivit preces vestras & devotionem, ac jejunia propitius aspexit; neque alicuius de hoc monasterio, sive de adjacentibus ei possessiunculis, hac clade moriturus est: sed omnes, qui alicubi de vestris hac ægritudine laborant, resurrecturi à languore, ad pristinam sunt sanitatem recuperandi, præter te solum, qui hodierna es die liberandus à morte, & ad visionem Domini Christi, cui fideliter servisti, perducendus in cælum.

45 Quod divina vobis misericordia per intercessionem religiosi ac Deo dilecti regis Oswaldi; qui quondam genti Nordan-Humbrorum, & regni temporalis auctoritate, & Christianæ pietatis, quæ ad regnum perenne ducit, devotione sublimiter præfuit, conferre dignata est. Hac etenim die idem Rex ab infidelibus in bello corporaliter extinctus, mox ad sempiterna animarum gaudia assumptus in cælum, & electorum est sociatus ægminibus. Quærant in suis codicibus, in quibus Defunctorum est annotata depositio, & inventient illum hac, ut diximus, die raptum esse de seculo.

46 Celebrent ergo Missas per cuncta monasteria oratoria hujus, sive pro gratiarum actione exauditiæ suæ deprecantis, sive etiam in memoriam præfati regis Oswaldi, qui quondam ipsorum genti præerat: ideoque pro eis, quasi pro suæ gentis advenis supplex orabat ad Dominum, & cunctis convenientibus ad ecclesiam fratribus, communicent omnes Sacrificiis cælestibus, & ita soluto jejunio, corpus quoque suis reficiant alimentis.

47 Quæ verba cum omnia vocato ad se presbytero puer narraisset, interrogavit eum sollicitus, quales essent habitu vel specie viri, qui sibi apparuissent. Respondit: Præclari omnino habitu, & vultu erant: lætissimi ac pulcherrimi, quales numquam antè videram: neque aliquos hominum tanti decoris ac venustatis esse posse credebam. Unus quidem attonsus erat, ut clericus; alius barbam habebat prolixam: dicebantque, quod unus eorum Petrus, alter vocaretur Paulus; & ipsi essent ministri Domini & Salvatoris nostri Jesu Christi, ad tuitionem nostri monasterii missi ab ipso de cælis. Credidit ergo verbis pueri presbyter, ac statim egressus requisivit in annali suo, & invenit, eadem ipsa die Oswaldum regem fuisse peremptum. Vocatisque fratribus, parare prandium, Missas fieri, atque omnes communicare solito more præcepit: simul & infirmanti puero de eodem Sacrificio Dominicæ oblationis particulam deferri mandavit.

48 Quibus ita gestis, non multo post eadem ipsa die puer defunctus est, suaque morte probavit, vera fuisse verba, quæ ab Apostolis Christi audierat. Sed & hoc verbis ejus testimonium perhibuit, quod nemo præter ipsum, tempore illo, ex eodem est monasterio raptus de mundo. Ex qua nimirum visione multi, qui hæc audire potuerunt,

D
ex SS. A-
postolis Pe-
tro ac Paulo
intelligit,
se ad cælum
esse perdu-
cendum, ac
pestiferam
luem

B

per merita
S. Oswaldi

auscenda.

Quorum ve-
ritatem

F

eventus com-
probavit.

A runt, & ad exorandam in adversis divinam clementiam, & ad salutaria juniorum remedia subeunda, sunt mirabiliter accensi. Et ex eo tempore non solum in eodem monasterio, sed & in ple-risque locis aliis cepit annuatim ejusdem Regis ac militis Christi natalitius dies celebratione Missarum venerari p.

ANNOTATA.

a Drogo monachus sermone 1 de S. Oswaldo, de quo Commentarius num. 52, hæc scribit, nescio, ubi reperta: Orationi namque nocte dicque vacabat, & id quidem ipsa res veritatis indicabat: nam callos in genibus longus precum orationumque fecerat usus: qui siquidem in eisdem genibus inventi sunt, antequam terræ defunctum mandaretur corpus.

b De Sancti exuviis, earumque translatione consule Commentarium.

c Cultum in Germania inferiore ac superiore docebit Commentarius num. 41.

d De eo apud nos inter Pratermissos ad diem 19 Februarii: obiisse verò illum die 20 Octobris, ibidem diximus; quo die eum retulit Castellanus inter adjectos ad suum Martyrologium. Gesta ejus collegit Alfordus tom. 2 locis variis. Elogium verò laudati viri, qui S. Wilfrido in cathedra Hagustaldensis regimine successit, dabit Beda lib. 5 cap. 21.

e De S. Willibrordo, qui Ultrajectensium in Belgio episcopus exstitit, agendum erit cum Martyrologio Romano, ad diem 7 Novembris. Acto-rum collectionem Alfordus tomo suo secundo inseruit.

f Wilfrido nimirum, in editionibus Basileensi ac Cantabrigiensi expresso, Eboracensi episcopo, hujus nominis primo. Vide Bedam lib. 3 cap. 28; lib. 4, cap. 12 ac 13; lib. 5, cap. 20.

g Anno sexcentesimo sexagesimo quarto, ec-lipsis solis facta. & pestilentia venit, ait Beda in Epitome Historia Anglorum. Matthæus West-monasteriensis ad istum annum sic scribit: Eodem anno eclipsis solis facta est, mense Maio, & se-cuta est mortalitas inaudita. Henricus Huntindoniensis lib. 3, pag. 333 hæc memorat: Facta est eclipsis solis die tertio Maii, horâ decimâ diei; quam gravis pestilentia secuta est, Britanniam & Hyberniam magna strage devastans. Videri etiam potest Beda lib. 3, cap. 27.

h Hanc historiam, in Drogonis exemplo non repertam, prompsit ex ipso Beda, prout monuit in Commentario num. 55.

i Rex Australium Saxonum; qui anno 661 fi-dem Christi suscepit, teste ibi Matthæo Westmo-nasteriensis. De populi istius conversione Beda lib. 4 cap. 13. Alfordus ad annum dictum num. 8 observat, regem hunc Ethelwulfum sive Ethelwol-dum ab aliis appellari.

k Beda lib. 4, cap. 13: Wilfridus. diver-tens ad provinciam Australium Saxonum, quæ post Cantuarios ad Atustrum & ad occidentem usque ad Occidentales Saxones pertingit, habens terram fa-miliarum septem milium.

l Vulgo Selsey, peninsula in Suffexia provincia infra Cicestriam. De episcopis Selseiensibus, ac sedis illuc translatione Alfordus ad an. 681, num. 6.

m Anno 661 conversa est, ex max dictis lit. i. n Anno 664 secundum supra dicta lit. g.

o Eopa vocatur à Matthæo Westmonasteriensis ad annum 661: ubi & missus dicitur ad Vectam insulam, qui populum illum prædicando ad fidem converteret veritatis.

p Quæ ex lib. 4 Beda cap. 13 & 14 hic nar-rantur; ex eo à nobis biographo nostro adjecta esse, monuimus modò è Commentario prævio num. 55; ubi & obrectatores conveniuntur.

DE S. VENANTIO EPISC. CONFESS.

VIVARII IN OCCITANIA GALLIÆ.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Sancti cultus; an S. Sigismundi filius; an cœnobita Ordinis S. Benedicti; nonnulla ab ipso gesta in episco-patu; ejusdem duratio.

SEC. VI.
Sancti cul-tus apud Vivarienses hoc die.

Vivarium, urbs Gallia in Occi-tania, Vivariensis provincia ca-pit, atque metropoli Viennensi suffraganea, ad Rhodanum flu-vium, Viennam inter & Ave-nionem sita, S. Venantium, su-um quondam præfulem, sacris hodierna die Fas-tis accenset, ac publica veneratione prosequitur. De cultu ejus apud Vivarienses, ac miraculis ser-mo est in Vita, quam edimus; cujus apographo à nostro Henschenio subnotatur Hymnus ad Matu-tinum, qui sic incipit:

* Subdio

Felix gaude Vivarium,
Felix exulta Sudyo*,
Et beatum Venantium
Pari laudetis studio.

Reliqua non adduntur. Apud Sammarthanos in

Gallia Christiana tom. 3; pag. 1175 ponitur in-ter episcopos Vivarienses cum titulo Sancti; ubi hæc insuper scribuntur è Vivariensi Breviario: Ecclesiam Vivariensem xxvii annis revolventibus felici gubernatione rexit; quibus tranfactis, ple-nus sanctitate. Nonis mensis Augusti, animam Deo reddidit. Præcesserat noster Joannes Colum-bi lib. 2 De rebus gestis episcoporum Vivariensium pag. 193, qui eadem assert. Cointius in Annali-bus ecclesiasticis Francorum, tom. 1, ad annum 535, num. xli, Colitur, inquit, in Breviario Vivariensi Nonis Augustis. Noster Jacobus Lon-gueval in Historia ecclesie Gallicane, anno 1730 Parisiis Gallicè excusa; tom. 2 pag. 431 hono-ratum affirmat die nona Augusti; fortè quia pro Nonis NONA legerit. Castellanus hoc die v eam adjectis ad suum Martyrologium universale ita accen-

AUCTORE
J. P.

accenset: Vivarii, S. Venantius episcopus, hujus nominis primus. *Hæc sufficiant ad stabilendum Sancti nostri cultum.*

An S. Sigismundi,
Burgundionum regis.

2 In *Vita*, quam citabam, num. 2 dicitur fuisse Sigismundi, regis Viennensis, filius; apud dictos autem Sammarthanos filius Sigismundi, Burgundiæ regis fuit, ut produnt gesta episcoporum: id enim tantum ex Martyrologio Vivariensi audeamus, aiunt, affirmare. *Ibidem ex Breviario Vivariensi pater ejus Sigismundus memoratur. In eadem sententia est Columbus, de sancto Prasule hæc habens*: Is Sigismundi, regis Burgundionum, sancti patris sanctus filius fuit; ex *Breviario Vivariensi*, quod citat. Et pag. 194, Is, inquit, interfuit concilio Epaonenli anno DIX. Ante illud itaque mortuo B. Valerio, iniiit episcopatum, neque multum Sigismundo patri supervixisse puto, qui cæsus est à Clodomiro, Clodovei filio, sub annum Christi DXX: quando hic nihil non movisse legitur adversus sanctum Antistitem, post peremptos fratres ipsius cum patre, ut, perdita omni familia, securus sibi haberet regnum Burgundionum. At *Columbum postea super his convenimus.*

filius fuerit;

3 Cointius, quem modo allegabam, dissentit ab ista sententia, dum *ibidem de Prasule nostro ita enuntiat*: Perperam in Martyrologio Vivariensi perhibetur filius Sigismundi, regis Burgundiæ. S. Sigismundi, Burgundionum regis, gesta illustravit Henschenius tom. 1 *Maii*, ad diem 1 ejusdem mensis, pag. 83 & sequentibus. Tres istius sancti regis filii *ibidem nominantur, videlicet Sigericus, pag. 84, num. 7; ac pag. 87, num. 5, ex novercalibus insidiis, patris jussu occisus. Ibidem pag. 87, num. 9 habemus Gystaldum (aliter ab aliis nuncupatum, uti dicitur in annotatis ad illud nomen) ac Gundebaldum; seu, ex annotatis, Gundebadum: qui unà cum parente Sigismundo, ac conjugè ejus, sub Clodomiro, Francorum rege, in puteum projecti atque interempti sunt. Sed nullum ibi invenio Venantium, predicti regis filium; nullum alibi apud scriptores, quos ego quidem consului. Unde igitur eum nobis suggerunt & Sancti nostri *Vita*, & *Sammarthani*, & *Columbus*? E documentis, inquit, num. 2 à me allatis. At dicta imprimis *Vita* est parva fidei, sicut infra ostendam. Utinam majoris sint Martyrologium ac Breviarium ecclesiæ Vivariensis; de quibus suo etiam loco agam. Quid ergo; an S. Venantius S. Sigismundi, Burgundionum regis, filius non fuit? Fuisse, tunc admittam, quando id ex bonæ notæ documentis didicero. Meas interim difficultates cruditis Vivariensibus solvendas relinquo; quæ planè evanescerent, si, quæ è Columbo protuli supra num. 2 de Clodomiro, qui nihil non movisse legitur adversus sanctum Antistitem post peremptos fratres ipsius cum patre; ut, perdita omni familia, securus sibi haberet regnum Burgundionum; si, inquam, legi illa constaret in fide dignis monumentis; parum enim vel nihil suadet vagum illud legitur.*

an Ordinis
Benedictini

4 Aliam controversia ansam præbet S. Venantii *Vita*, dum num. 2 ita loquitur: Patrem & matrem reliquit . . . monasterio se contulit, ibique monachus Deo factus &c. Et *ibidem num. 16 indicatur, quod monachus fuerit. Res non confirmatur modo, sed monastica, insuper vita institutum determinatur in Martyrologio Vivariensi, cujus verba proferuntur apud Columbum lib. citato, pag. 194, & apud Sammarthanos etiam citatos, è quibus verbis hæc delibo*: Venantius monasterium sub regula B. Benedicti in Albavico; in superci-

lio montis ad Rhocanum ædificatum adiit; ubi monachus factus &c. At *Columbus Martyrologii istius narrationem continuo castigans, Vide, ait, manifestum errorem S. Venantius jam Vivariensis episcopus anno DIX interfuit concilio Epaonenli: monachi verò Benedictini eo ipso anno venerunt primum in Gallias, S. Mauro duce. Itaque B. Venantius non potuit ante episcopatum adire monasterium, sub regula B. Benedicti positum in monte Albavici. Deinde quod, seu Benedictinum, seu aliud monasterium reponis Albavici, contra fidem omnium tabularum? Præterea Breviarium Vivariense docet, clericos Vivarienses adisse Sigismundum regem, & inde Venantium filium episcopatus officio se indignum clamantem, INVITUM DEDUXISSE.*

5 Quod ita loquitur, non obscure tradit, ut ageret monachum id enim non habeo, cur asseram, aut negem: etsi alibi tabularum, quam in hoc Martyrologio non legitur) certè Vivarium non egisse. Quod ergo assertur super ipsius Benedictino monachatu, falsum est. *Epaonense concilium non anno 509, sed 517 celebratum fuit, secundum dicenda inferius num. 6. Maurus autem discedit Casino in Gallias anno 543, teste Mabillonio Annalium Benedictinorum tom. 1; lib. 5, pag. 112: de qua re consuli etiam potest Prefatio ad Acta Sanctorum Ordinis S. Benedicti § 5, qui est De S. Mauri missione in Gallias, deque Benedictini instituti factò per eum accessu. Quomodo itaque cum his coheret monastica S. Venantii ante infulas episcopales vita institutio sub regula S. Benedicti in cenobio Albavicensi? Fure ergo Cointius supra memoratus Perperam in Martyrologio Vivariensi perhibetur, inquit, quod fuerit monachus Ordinis Benedictini in supercilio montis ad Rhodanum in Alba vico, priusquam Valerio in episcopatu succederet. Hoc confirmatur ex eo, quod nec S. Venantium nostrum in scriptoribus Benedictini Ordinis inter ejusdem professionis alumnos inveniam, nec monasterium predictum inter ejusdem Ordinis domicilia. An verò S. Venantius aliud viæ asceticæ institutum sectatus fuerit ante episcopatum, cum nihil habeam, vi cuius illud secure regem vel affirmem; liberum cuique suum hac in re iudicium relinquo. De Albavico, cuius supra incidit mentio, dicitur postea, oblata occasione agendi de episcopis Vivariensibus.*

6 Nunc nonnulli Sancti gesta chronologicis calculis innectamus. Annus natalis ac tempus inentis atatis cum me latent, tum ducem non novi, qui ad illorum notitiam mihi viam præmonstret. Quid prohibet tamen, quo minus in earum defectu conjecturis utamur? Vivere igitur cœperit anno circiter 470. Episcopus autem Vivariensis nec cœpit esse post annum æræ vulgaris 517; nec desit ante annum 535. Non, inquam, post annum 517 sedere cœpit: nam tunc tamquam episcopus Vivariensis subscribit concilio Epaonenli, quod eodem anno 517 habitum est, ex dictis tom. 1 *Maii*, pag. 84, num. 6. Quæ huc spectant, pluribus antea deducta fuerunt tom. 1 *Februarii* in Commentario ad *Vitam S. Aviti*, episcopi Viennensis, sub cuius, uti & *Viventio*li, episcopi Lugdunensis directione illud concilium celebratum est. Quia verò predicti mensis *Februarii* exemplaria ob raritatem non in omnibus, ad quos sequentium mensium tom. deveniunt, manibus versantur, ideo visum est, ista inde huc transcribere, quæ *ibidem* ita habentur ad diem v, § 4, pag. 665, collectore Henschenio: Celebrius est concilium Epaonense, ad

D

E

F

Anno 517
concilio E-
paonenli
subscribit:

ad

A ad quod S. Avitus omnes regni Burgundionum episcopos convocavit, missa epistola encyclica, quæ extat inter epistolas num. 70, & in notis Sirmondi ad illud concilium. In ea mensis September assignatur huic concilio celebrando anni dxxvii, AGAPITO V. C. CONSULE, ut mox patebit.

(circa quem locum) 7 De loco major difficultas est. Miræus in Chronico Belgico, & alibi, citato Bucherio, opinatur in monasterio Agaunensi celebratum. Verum PAROCHIAM EPAONENSEM, non monasterium, præscribit Avitus. Deinde LOCUM, OMNIUM FATIGATIONE perpensa, huic conventui opportunum: cum tamen Agaunum ultra lacum Lemannum in angulo minus commodo versus Sedunos sit situm. Sirmondus in notis ad Avitum arbitratur, QUI S. FIRMATI SEPULCHRUM NACTUS FUERIT, A CONCILII FORTASSE LOCO NON ABERRATURUM. Legi in Vita, ILLUM, TURONIBUS RELICTIS, PERVENISSE AD LOCUM, CUI NOMEN EONA SUPER RHODANUM, IBIQUE CONSEDISSE: innuitque, EONAM AB EPONA DEFLEXISSE. Joannes Columbi De episcopis Valentinis & Deenfibus, eumque secutus Philippus Labbeus tabella 4 Geographiæ regiæ, assignant Iennam, tenuem modò in Sabaudia super Rhodanum vicum, ubi ingentes domorum ruinæ, quæ toto penè agro reperiuntur, ostendunt, civitatem istie olim non contemnendæ magnitudinis fuisse, & lapides DEÆ EPONÆ INSCRIPTI effodiuntur, certo satis signo, eam aut loco, ubi coleretur, nomen dedisse, aut suum à loco cognomen traxisse. Jam verò ab Epona sive Epæona ad Epienam facilis est deflexio; unde posteriores Ienam seu Iennam excerpserint.

8 Hic autem locus respectu omnium è toto regno convenientium episcoporum fati opportunus apparet in medietate situs, imò & in limitibus provinciarum Viennensis & Lugdunensis, quarum metropolitæ SS. Avitus & Viventiolus huic synodo præfuerunt. Sic ibi. Quibus hæc addi possunt. Longuevallius supra citatus, lib. 5, pag. 337 in nota, facta mentione inscriptionis, de qua dictum, addit, nonnullos criticos credere, quod Epæona sit dea equorum, quodque Ep lingua Celtica equum significet: dici posse, quod dea Epæona sit ipsa civitas Epæonensis; notumque esse, quod antiqui nonnumquam urbes divinitate donarent, & altaria erecta fuisse in honorem urbis Romanæ. Nunc à loco concilii Epæonensis, ad Sanctum nostrum redeat oratio.

9 Inter episcopos quinque supra viginti, qui isti synodo subscribere, occurrit vicesimo secundo loco Venantius in Christi nomine episcopus civitatis (Ad marginem notatur Vivariensis sive) Albensium relegi & subscripsi, die & consule supra scripto. Ita editio Labbeana: Harduiniana verò sic habet: Venantius in Christi nomine episcopus civitatis Albensium, sive Vivariensis, relegi & subscripsi, die & consule supra scripto. Vides hic civitatem Albensium ac Vivariensem uni eademque attribui episcopo; tametsi non unus & idem, sed duplex ac diversus fuerit locus. Alba quippe Helviorum suum habuit antistitem Albensium; cujus episcopali sede ab Auxonio, ibidem episcopo, Vivarium translata, quia civitas Albensis à Wandalis; Croco duce; sub annum 411 erat eversa, contigit, ut & antiqua & nova sedis nomen episcopis Vivariensibus adhaerit. Hæc, & plura alia Columbus lib. 1, quem sic auspiciatur: Episcopus qui ab annis mille dicitur Vivariensis, olim appellabatur Albensis. Primum in concilio Arvernico Vivariensem vocatum invenio, etfi novemdecim (imo 14, secundum mox dictum Augusti Tomus II.

enda) post annis in Aurelianensi v servavit nomen Albensis. Et ibidem pag. 176 Albam non esse confundendam cum aliis locis; Vivarium autem nuncupatum fuisse Albavicum; sed Alba nomen, cui assueverant, præ Albavico prævaluisse, invenies. At nos Venantii gesta prosequamur. Inter concilii Arvernensis, anno 535 celebrati, subscriptiones episcoporum, hæc nostri extat apud Labbeum tom. 4 Conciliorum col. 1805: Venantius in Christi nomine episcopus ecclesiæ Vivariensis consensit & subscripsi.

10 Præsulem nostrum infulis Vivariensibus post B. Valerium successisse, habetur ex Vita, quam excudimus; id quod Columbus etiam admittit lib. 2, pag. 195; ponitque ex eis, quæ præmiserat, hunc episcoporum Vivariensium ordinem; sed ex documentorum penuria admodum imperfectum ac confusum; utpote qui fere nihil præter sola nomina contineat. Ita quippe habet: S. Auxonius sedet Vivarii post annum cdx. Joannes post eum fuit, tum Melanus*, deinde S. Lucianus, postea ea S. Valerius ante annum quingentesimum. Ab hujus morte S. Venantius vixit ultra annum quingentesimum vicesimum (imò ex modo dictis etiamnum vivebat 535.) Ei successit Firminus; & Firmino Eumachius. Ab isto federunt alii post alium, Agripius, Ardolphus, Savinus sive Sabinus, Venantius, Longinus, S. Lucianus II, S. Venantius II; S. Ruflicus &c. Vita nostra num. 11, ac Breviarium Vivariense apud Columbum pag. 193, adde Cointium ad annum 535; num. xli, memorant; Sanctum; cujus hic gesta illustramus, præfuisse Vivariensi ecclesiæ annis 27.

11 Cum autem ex præmissis concilio Epæonensi incertum subscripserit anno 517; neque constet, quot ante illam subscriptionem annis sederit Vivarii; demus sedere cœpisse anno circiter 516; quibus si addas annos 27, quos dicebam, jam habebis annum æræ vulgaris ac mortis ejus 543; annum verò decimum nonum ab obitu S. Sigismundi, mortui secundum ea, quæ habentur apud nos tom. 1 Maii, pag. 84, num. 7, anno 524, in sententia autem Columbi sub annum 519, prout conficitur ex ejus verbis, quæ supra num. 2 protuli; unde consequens esset; ut Sanctus noster parenti suo S. Sigismundo (loquor in sententia Columbi) supervixisset annos 24. Quomodo autem hoc coheret 10. cum ejus verbis eodem num. 2 citatis; ubi significat, quod non putet, multum Sigismundo patri supervixisse? Quomodo 20. cum Melanio III, qui apud Sammarthanos pag. 1175 post Firminum, Eumachium I, & Agripium ponitur, & pro se misit Cautinum archidiaconum ad synodum Aurelianensem v, anno dclxix (uti videre est apud Labbeum tom. 5 Conciliorum col. 399; & Harduinum tom. 2, col. 1450) vocaturque ibidem episcopus ecclesiæ Albensis, id est Vivariensis? Vide, quæ mox num. 9 è Columbo dicebam.

§ II. Ædes sacræ ac opera publica ab eo curata; annus ac dies obitus; sepultura; corpus; miracula.

DE Vivariensis civitatis adibus sacris cum De ecclesiâ latissimè S. Venantius fuit meritis, si Vita Cathedrali ejus scriptori credimus. Nam ibi num. 4 ecclesiâ S. Vincentii princeps, S. Vincentio martyri dicata, ab ipso ampliat

AUCTORE,
J. P.

* An Melan-
ianus?
E

F

AUCTORE
J. P.

ampliata atque ornata; ea verò, quæ S. Juliani martyris nomen gerit, marmoreis columnis, ac posito lapideo pavimento, nec non aliis ornamentis condecorata. Ibidem num. 5 templum B. Saturnini ac Deiparæ virginis ab eodem Præsule constructa ac dedicata. Antiquissimam ecclesiæ cathedralis Vivariensis dotationem habes apud Columbum lib. 1, à pag. 181, ante Carolum Magnum, ait, exaratum, & à Thoma episcopo (Vivariensi) ex antiquissimis chartis exscriptam post annum millesimum centesimum, adde quinquagesimum, mendose prætermisum.

(cujus hinc antiqua designatur) Sanctus bene meretur:

B

13 Etenim lib. 3, pag. 210 Post Guilielmum, ait, Thomas II fuit episcopus. Sedebat anno XIV Conradi II, regis Romanorum. Fuit is Christi quinquagesimus tertius supra millesimum centesimum. episcopus memorandus in paucis. Cum videret omnium ante se præfulum res oblivione semifepultas unis tabulis contineri, quæ appellabantur Charta vetus (& non tantum veteres, ut ipsum nomen præ se fert, erant; sed characteribus exesis & ferme deletis oculos legentium fugiebant) constituit restituere. Utque sapienter constituerat, perfecit animosè & fortiter, atque Politicum (Carolus Calvus vocat Puletum) dixit. Audi præfationem viri: Ego Thomas episcopus exemplavi istud Politicum de aliis vetustissimis chartulis, quas inveni in chartulario S. Vincentii: & nec tertiam partem potui exemplare propter nimiam vetustatem, quæ sunt consumptæ, anno XIV regnante domino Conrado rege. Ex isto Politico plurima attuli prioribus libris. Et verò episcoporum seu Albenium, seu Vivariensium, qui ante annum millesimum vixerunt, nulla esset memoria, si Thomas episcopus illud non perfecisset. Inter sacras reliquias Vivariensis ecclesiæ S. Vincentii apud Columbum pag. 209 notatur nomen S. Venantii (nostrine an alterius synonymi?) ep. Vivar.

uti & de ecclesiæ S. Juliani, ac de publicis civitatis Vivariensis structuris.

C

14 De ecclesiæ S. Juliani, apud laudatum auctorem lib. 2, pag. 194 ista reperio: Augustissimæ ædis Sanjulianæ nullum est vestigium. Tamen cum nuper juxta cognominem ædiculam semirutam vites ordine ponerentur, & alia funto effossa, & à puriore plumbo tubus, magno argumento ædiculam olim excitatam in basilicæ everse ruinis: quasi ille tubus sit particula meatuum plumbeorum, agente S. Venantio deducendum aquas de loco Calefecetus in ecclesiæ Sanjulianam. Verum præter ades sacras Vivarienses, quibus egregiè profuisse Sanctum vidimus; ipsa etiam civitas plurimum ei debet, Antistitis nempe sui munificentiam in publicis structuris non semel experta; auctore biographo. Ipso enim verò referente discimus, quod S. Venantius mœnia civitatis collapsa restauravit, num. 6; domibusque & arcibus muniverit, eamque facultatibus ex agrorum redditibus ampliavit, num. 7.

Tempus ac dies mortis, sepultura,

15 Sanctus vita mortali finem imposuit seculo sexto nondum medio; certè non ante annum 335; ex dictis supra num. 10: nec post annum 549; ex num. 11. Dies autem obitus incidit in Nonas Augusti, prout conficitur ex iis, quæ præmissi num. 1. Viro interim sancto è vivis sublato, mira refert noster biographus de ejus corpore furtim à Vivariensibus subducto, & ad Subdionenses moniales delato, prout ille quidem vult ac memorat, quem videbis à num. 14. At de illis ipse viderit. Enimvero Columbum lib. 2, à pag. 194 factum aliter narrat, & castigat: Aiunt sepultum in ecclesiæ B. Mariæ de Rhodano, quam moniales tum tenerent: & cum vel ab affinibus, vel à cognatis Burgundiæ regibus repeteretur, ab illis impositum

navi, ut Lugdunum Rhodano deportaretur, & cetera quidem facilè delatum; sed ubi navis legeret ripam Subdionensem, vi nulla potuisse moveri, attonitis ad insigne portentum mortalibus; atque admirationem afixisse, quod æra campana de se, nemine agitante, sonum pariter omnia subitaneum ac vehementem dedere. Igitur substituisse Subdione venerandum corpus, & monialibus, quæ illud deduxerant, excitatam esse eodem loco domum. Istis, qui volet, adhibeat fidem: ego non facilè crediderim, moniales quondam habitasse in B. Mariæ de Rhodano, cum S. Venantius extremum diem obiit. Nullum in veteribus chartis est vestigium de eo monasterio. Tamen est verum, Subdionenses monachos, Valentiam, declinando hæreticorum furori, deductas, habere in æde sua partem reliquiarum S. Venantii, episcopi Vivariensis; & habuisse Subdione integrum fere corpus, quod Calvinistæ barbaro aulæ cremaverint. Interim ex iis, quæ dicam in Annotatis ad Vitæ caput 2, lit. c, videtur consequens, ut ante seculum 11 vel 12 Sancti nostri corpus non habuerint ista moniales.

E

16 Varia Sancti miracula invenio apud Vitæ Præsulis nostri scriptorem. Illud verò, quod memorat num. 16; quodque occasionem suggererit corpus sancti Præsulis Vivario ad Subdionenses, uti vult, traducenai, sic paucis datur à Columbo pag. 195, quod, uti addit, in monacharum Subdionensium Breviario legitur. Sic habet: Erat quædam nobilis mulier, uxor Gilbii comitis, quæ à vertice usque ad plantam pedis, ita scabiosa pruriginè torquebatur, quod se vivere tristabatur, utpote quæ ignitum dolorem patiebatur. Denique quadam nocte cum se sopori dedisset, intimatum est ei in visione (crædo angelica admonitione) ut ad ecclesiæ, in qua sanctus confessor Venantius requiescebat, iret, si salutem, quam optabat, consequi vellet. Ne plura apud Columbum. Ex his interim biographi nostri verbis num. 16: Erat autem quædam nobilis mulier, uxor Guilelmi, comitis Burgundorum, quæ à vertice usque ad plantam pedis, ita scabiosa pruriginè torquebatur, quod se vivere tristabatur; ex his, inquam, biographi verbis collige, tantam intercedere unius cum alio textu affinitatem, ut, si alter ex altero non sit descriptus, merque certè unam eandemque scaturiginem sapiat.

miracula:

17 Miraculo, quod idem scriptor Vitæ producit à num. 12, nonnulla sunt, quæ incommodant: Post Sancti nostri obitum, ait, episcopus quidam nomine Rusticus *. avaritiæ æstibus anhelans, quæ B. Venantius tam gloriosè. . . peregerat, . . absque miser cordia destruxit. . . Equus super quem federe consueverat. . . quadam die sine ullo ductore ad sepulcrum. . . Venantii veniens. . . hinnitus super sepulcrum illius jactans atque lacrymas fundens, mortem Domini sui flebat. . . sed Rusticius in episcopatu peractis novem mensibus, Dei judicio percussus, mortuus est. Huic, inquam, miraculo incommodat 1º. Quod secundum seriem episcoporum supra datam num. 10, nullus Rusticus adeo propè successerit S. Venantio, quàm significet illud factum. 2º. Rusticus, qui ibidem extat, ponitur cum titulo Sancti; ut proinde ista narratio ei non conveniat. 3º. Erunt etiam, sicut mea quidem fert sententia, qui illud miraculum, spectatâ ejusdem naturâ, & adjunctis consideratis, à severiore crisi intactum non sinant.

quorum uni nonnulla incommodant. * Infrâ Rusticius

18 Vita apographum, quod præ manibus habeo, hoc titulo prænotatur: Vita S. Venantii, Vivariensis

Vita, ejusque scriptor;

A varienfis epifcopi, & confefforis. *Ad marginem addidit Henschelius*: Ex veteri Ms. codi. P. Petri Francifci Chiffletii. *Auctor* eft anonymus; & non folum nusquam exprimit fuum nomen; fed nullos etiam determinatos ac diftinctos temporis, quo fcripfit, characteres notat. *Quamquam ex his verbis, qua fcribit, num. 18*: Quoniam fcimus (quippe intuitu oculorum noftrorum didicimus) Deum fancti fui Venantii antiftitis fanctitatem, in ecclefia, in qua requiefcit, quam plurimis miraculis notificaffe; dignum eft, ut quoddam e multis fubtractum oblivioni explicemus. . . Fuit enim noftris temporibus &c.; ex his, ut iterum dicam, verbis fequitur, ut non fcripferit ante feculum 11 vel 12. Etenim cum ifta ecclefia, in qua requiefcere Sanctus dicitur, fit monialium Subdionenfium; ut videfis in Vita num. 20; cumque S. Venantii corpus illuc non fuerit translatum ante feculum 11 vel 12; ficnt obfero in Annotationis ad caput fecundum lit. c; his premissis & admiffis, negari non potest, quin auctor, fi verum dicat, non fcripferit ante fecula, qua defignabam.

B 19 *Animadvertere praterea non piguerit, inveniri indicia in pradicta Vita; unde colligas, quod vel ipfi Breviarium Vivariense, vel huic illa; vel utrique, fi neutrum horum contigerit, documentum aliquod antiquius praluxerit. Huius rei indicium occurrit apud Columbum pag. 193. Sufficiat hic unum, quod est ibidem pag. 194, ubi ex Breviario Vivariensi recitantur ifta: Ecclefiam S. Juliani martyris, fubterpofitis marmoreis columnis, ac pavimento, polito lapide constructo, miro construxit edificio. Nihilominus & baptifterium in ifta ecclefia, cum tabulatis & columnis marmoreis, atque cum corona ex platago defuper in altum deducta, miro fundavit opere. Sub terra vero aquam venientem &c. *Quae, uti & alia fubfequentia fi conferas cum textu biographi num. 4; perfuafiffimum habebis, id, quod modo afferebam, veriffimum esse. Simile quid notavi fupra num. 16 circa Breviarium Subdionense. Moneo denique, in capita ac numeros, more confueto, a me diftributam esse Vitam; varias autem, qua ad ejus marginem extant, lectiones e fragmentis Breviarii Vivariensis, qua excudit Columbus, acceptas.**

V I T A

Auctore anonymo, e veteri Ms. codice P. Petri Francifci Chiffletii S. I.

P R A E F A T I O.

Deus in Sanctis suis laudatur:

Satis perfpicuum eft, effe fidelibus utile, ad honorem & laudem Dei, folemmitates Sanctorum celebrare. Quas male celebrat, qui a bonis operibus vacat: eas vero bene celebrat, ac bene Deum in Sanctis fuis laudat & honorat, qui in Sanctorum feftivitatibus attentius eleemofynis deditus, fervat suum fine macula luxuriae corpus. Et mater Ecclefia attendens exhortationem Sponsi dicentis sibi: Ostende mihi faciem tuam: fonet vox tua in auribus meis; multum laetatur cum Sponsus suus in filiis fuis ita, ut dixi, laudatur, & ho-

Augusti Tomus II.

noratur. Sancti enim Martyres, pro adipiscenda gloria; in hoc mundo vitam suam odientes, ac pro fide Christi, ludibria & verbera & mortem patientes, inde haec passi sunt, ut & nos (si necesse fuerit) ad exemplum eorum; pro fide & pro aeterna beacitudine haec eadem patiamur. Sancti etiam Christi Confessores, pro Deo, quae mundi sunt, postponentes; jejuniis, eleemofynis, vigiliisque, & orationibus, atque divinae contemplationi infistentes, ad commodum fidelium se Domino hostiam vivam obtulerunt.

A. ANONYMO.

C A P U T I.

Sancti virtutes, merita de civitate Vivariensi ex ornatu templorum, & aliorum operum structura; obitus.

Beatus itaque Venantius, Sigismundi, regis Viennenfis a, filius b, cupiens ad ifforum gloriosorum Sanctorum perfectionem attingere, commendans memoriae verba Domini, dicentis: Qui amat patrem suum, vel matrem suam plus quam me, non est me dignus; patrem & matrem reliquit, & mundi gloriam declinans; monasterio se contulit: ibique monachus c Deo factus, tota mentis devotione humiliter servavit. Sed vita hujus Viri bonitate adornati, & supra petram, quae Christus est, consolidati; in brevi, Deo volente, longè lateque notificatur. Igitur post obitum beati Valerii, Vivariensis ecclesiae epifcopi, filii ejusdem sanctae matris Ecclesiae convenientes in unum, unanimiter ac pari consilio gloriosissimum Venantium elegerunt sibi antiftitem: nam aures eorum fama sanctitatis ejus attigerat. Quo facto, patrem suum regem Sigismundum adeunt, & ostensa ecclesiae necessitate, & cleri ac populi electione, nutu Dei impetrant, quod petebant. Inde Dei electum Venantium, moribus honestum, multa benignitate atque sanctitate praecelatum, resistentem, & tanto honore tantoque officio se indignum adclamantem; invitum Vivariensi civitate deducunt. Qui absque mora benedicatur: & cum pastoralis virga, ei cura dominici gregis committitur.

E quos S. Venantius imitatur, primò monachus, dein epifcopus Vivariensis.

a b c

3 Adepto tanto patrono, hujus honoris culmine digno, o quantum clerus & populus laetatur! & merito; nam animadvertit, hunc juvare sanctis monitis ovile sibi commissum, ne occulto aditu diabolus dilaniet gregem dominicum. Beatus autem Venantius sciens, immarcescibili munere supernae largitatis illos cumulari, qui zelo summi judicis ferventes; sacro-sanctae Ecclesiae commodis inhiant, ac veluti bonae indolis filii jussu servantes, necessitati illius inferviunt; cum primum ad supradictam civitatem venit, ante omnia commodis suae ecclesiae invigilare studuit. Quapropter sollicitudo mentis ejus, eum omnino dormire ac quiescere nequaquam sinebat: qui sponsam, quae sibi à Deo data fuerat, vetustis pannis atque scissis inhonestè vestitam videbat. Sed ut dignè posset jungi tali Viro, intendebatur ille intus rectitudinis zelo, qui foris omnia festinabat reaedificare ab integro. Ille ergo venerabilis procurator, confidens in Domino, ad patrem suum Sigismundum regem gloriosissimum concitus rediit, adjutorium petiit, & suae ecclesiae inopiam innotuit; atque

Commodis suae ecclesiae consulit.

F

A. ANONYMO.

quid sibi in animo federet, ei evidentissimè notificavit. Qui cum hæc audivit, supernâ pietate commotus, impendere non distulit quæcumque ad tam sanctum opus illi sanctus Vir devotissimè quæsit. Omnem quippe fisci usum libentissimè ei tribuit, quem circumquaque suæ civitati propinquum esse scivit.

ædes sacras Vivarienses ornat :

4 Quo adepto, præsul Venantius longiùs differre noluit, quæ in animo antea agendum tota intentione deliberavit. Monstravit etenim deinceps in opere, quod intus occultabatur in voluntate. Nequivit pro certo ampliùs abscondi, quod in eo operabatur dilectio Dei & sponsæ. Ecclesiam denique matrem Vivariensis civitatis sancti videlicet Vincentii martyris Christi, multiplicando ampliavit, & ornatu meliorando honestissimè sublimavit. Nam priùs caput urbis ædificando studuit exaltare, ut corpus totum firmiùs atque honestiùs potuisset stare. Sciebat etenim Christi Confessor, quia si caput languidum atque destructum esset, totum corpus deforme ac infirmum remaneret: ideoque priùs incepit in capite, ut cætera meliùs securiùsque muniendo valuisset constituere. Quo decenter peracto, ecclesiam quoque sancti Juliani martyris, subtus positis marmoreis columnis, ac pavimento polito lapide constructo, miro construxit ædificio. Nihilominus & baptisterium in ipsa supra memorata ecclesia, cum tabulatis & columnis marmoreis, atque cum corona ex plasteo *d* deducta ** Al. deducta* ** Al. Calcæcetus* super in altum redûcta ***, miro fundavit opere: sub terra verò aquam venientem, in ipsam ecclesiam, de eo loco, qui vulgò Qualefecetur *** nuncupatur, deduxit: quam & per meatus plumbeos in altum respirans etiam æneus cervus in medio stans evomebat.

lucens virtutis exemplo, alias ibid. condecorat ac dicit,

5 Jam iste evidenter lucebat in aperto, qui antea jacebat in occulto. Nequaquam pro certo talis lucerna sub modio poni, neque indeficiente oleo extingui poterat, quam verum lumen quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, benignissimè illustrabat. Bona scilicet opera modis omnibus operabatur Venantius, qui seipsum præbens omnibus exemplum, non suam sed Christi laudem quærebat; ne in die iudicii, Domino dicente, audire mereretur: Amen dico tibi, recepisti mercedem tuam. Denique potiùs affectabat totis viribus cordis, æternam mercedem ab ipso Domino acquirere, quàm humanis favoribus cor apponere: ut posset cum Domini verbis concordare; Ego gloriam meam non quæro. Sed ne videamur interponere plura, redeamus ad ipsa beati Venantii opera. Ecclesiam quoque beati Saturnini, & beatæ Mariæ genitricis Dei Domini nostri, venerabili opere construxit, atque in honore omnium *** Sanctorum dedicavit. Plurimum certè Deo placere studuit, qui Trinitatis veneratione, trinum opus sanctum tam bene atque perfectè operari voluit.

** Al. horum*

ac moenia collapsa restaurat civitatis;

6 Sed neque sanctæ intentioni illius ad integrum sufficere potuit, quòd templa Dei tam venerabiliter, ut dictum est, construxit; nisi etiam suis civibus, in civitatis mœnibus, quæ valde demolita habebantur, prodesse integerrimè potuisset. O pastor bone! ô pastor venerande, qui munis gregem tibi subjectum divino & terreno munimine! Firmas eum interiùs exemplis, sanctisque monitis; exteriùs verò magnis ædificiis: ne lupus, videlicet malignus spiritus, caulis fidelium insidians, aliquam ovium latendo subripiat, atque secum dilaniando in præcipitium ducat. Nescis enim fugere, aut mutando locum, aut populo tibi commisso subtrahendo solatium: sed a-

scendis ex adverso, atque opponis te murum pro domo Israël, ut stare possit in prælium in die Domini.

7 His descriptis, jam dicamus, quid operis beatus Venantius fecit suis civibus. Donibus denique & arcibus suam civitatem eleganter, firmiterque munivit: facultatibus quoque plurimis, ex agrorum redditibus valde ampliavit: & (ut ita dicam) de nomine parvi castri, composuit moenia urbis ædificio multip. Quo facto apertissimè claudit, quid & quantum omnibus prodesse voluit. In utroque etenim divino scilicet atque humano defudare non renuit, quatinus majus præmium à Domino consequi potuisset.

quam domibus etiam & arcibus, nec non redditibus ampliavit:

8 Ut verò ad perfectum stabilitatis deduceret quod incepit in ecclesiis, quas in Dei, & in supradictorum Sanctorum honore, devota mente ædificavit, ad psallendum etiam clericos constituit: & qualiter ad vescendum quotidie convenirent, qualique modo, & quibus stipendiis ordine viverent, scriptum dereliquit, non immemor legis præcepti, quod Moyses dixit; Non alligabis os bovis triturantis. Ipse quoque Dominus in Evangelio ait: Dignus est operarius mercede sua. Item alibi; Qui altari servit, de altari participet. Quamobrem his alii que plurimis pius procurator Venantius exemplis instructus, procul dubio sciebat, quod divinum officium regulariter, ut expedit, perfici nequirit, si Dei ministris victus, ac vestimentum, cæteraque corporis usibus necessaria defuissent: ideoque Dei adjutorio tentavit, omne ducere ad integrum, ut diuturo tempore potuisset stare ac perseverare firmum.

clericos constituit & alit.

9 Beatus igitur Venantius omni laude dignissimus, atque mira sanctitate præclarus, cunctis diebus vitæ suæ, quæ scivit operando, cælestia præmia adipisci concupivit. Nolebat etenim mundum diligere, quæ pro certo videbat diu stare non posse. Præcepta quoque Apostolica in animo firmiter posuit, quibus nos ammonendo Dominus ait: Nolite diligere mundum, neque ea, quæ in mundo sunt: quia si quis diligit mundum, non est caritas Patris in eo. Mundum namque nimium diligit, qui in ejus voluptatibus intentus, per eum, quem amando tenere putavit, futurum præmium amittit. Plus est quippe necessarium, de futura vita sollicitâ mente cogitare, & diem extremum iudicii jugiter præ oculis habere, quàm istum mundum fugitivum diligere.

Odio habens ea, quæ sunt mundi,

10 Istum diem tremendum sanctissimus antistes Christi Venantius in mente tota intentione habebat; qui ut cum agnis, videlicet cum justis, ad dexteram poneretur, omne quodcumque habere poterat, indigentibus, videlicet cæcis, claudis, mutis, leprosis, atque paralyticis, benignissimè, & largissimè distribuebat: ac semetipsum in omni sanctitate exemplum benignitatis & humilitatis omnibus præstabat. Talentum namque, quod à Redemptore nostro accepit, abiens in terra non suffodit, sed illud secundo multipliciter ampliavit: & super pecuniam, quam à Domino suo accepit, fidelis servus & dispensator extitit, ut laudari ab ipso in æterna remuneratione promereretur.

virtutes varias exercet,

11 Multis itaque beatus Venantius miraculis atque bonis operibus præclarus, omnibus verbo & exemplo gratissimus, ad Domini sui gaudium cum multiplicato talento, securus de æterna retributione rediit; qui, cum vixit, terrena & caduca despexit, cælestia totâ intentione adipisci curavit. Sed ne ampliùs in longum sermonem trahamus, ad finem citiùs veniamus. Constructa igitur Vivariensi civitate, tam honorificè, ut dictum est, eccle-

quibus ornatus, post regimen annorum 27 obiit.

A ecclesiis Sanctorum splendide ac mirifice compositis, psallentium choris præordinatis, ecclesiam Vivariensem viginti septem annis *e* revolventibus felici gubernatione rexit. Quibus transactis, plenus sanctitate, atque dignus omni laude, Nonis mensis Augusti, sanctam animam altissimo Creatori, cum jubilatione angelorum, atque omnium Sanctorum feliciter reddidit.

A N N O T A T A.

a Viennensem urbem seculo 5 regni Burgundionum principem esse factam; sed eo rerum statu Clodovei armis labefactato, ejusque filiorum virioris everso, Francis paruisse usque ad tempora Ludovici Balbi, legimus.

b An talis fuerit S. Venantius, discutit noster Commentarius num. 2.

c Monachus Benedictinus non existit, secundum dicta ibid. num. 4.

B *d Id est, plastico. Ea autem ars plastica dicitur (Græcè πλαστική) que ex argilla vel creta, rerum similitudines fingit & exprimit.*

e Chronologicas quasdam, circa annos episcopatus difficultates, habes ibid. num. 11.

C A P U T II.

Sepultura, translationes, ac miracula.

Res mira post Sancti obitum

Locuti sumus superius de vita confessoris Christi atque pontificis Venantii, & iis, quæ tam gloriosissime (ut supra jam ostensum est) gessit; multis ob oblivionem prætermittis. Unum miraculum, quod Dominus noster Jesus Christus per Servum suum, post ejus discessum ostendere dignatus est, ad illius sanctam memoriam repetere curavimus. Corpus enim latet, sed merita nequam latere queunt. Quoniam Dominus in Evangelio dixit: Nihil opertum, quod non reveletur; & occultum quod non sciatur, servorum suorum merita latere non finit; sed evidenter pandit, ut cognoscant omnes, quia quem ex tota mente sua dilexerunt, & cujus præcepta servaverunt, ipsius pietate manifestantur, ut ab omnibus digne veneratione. Beatus igitur Venantius à Deo digne manifestari, & ab hominibus venerari promeruit, qui dilectionem Dei & proximi habuit. Itaque post illius obitum, episcopus quidam natione Romanus, nomine Rusticus *a* surrexit, qui avaritiæ æstibus anhelans, cuncta quæ beatus Venantius tam gloriosè, ut præmonstratum est, peregerat; canonicorum videlicet, sive monachorum, ac feminarum regulam destruens, omniaque bona illius acta commaculans, substantiam quoque clericorum ac omne stipendium illis subtrahens, cuncta (prout potuit) absque misericordia destruxit, & sibi omnia appropriavit.

cum confusione Rusticii ep., ab equo patrata,

13 O magnum malum! ô acutissimum telum diaboli, avaritia! ô crimen pessimum, ac veneniferum, avaritia! quæ inclinat ad malum regum corda, & subvertit recta judicia. Tuo enim instinctu Rusticius (ut ita dicam, opere & nomine rusticus) turpiter & lacrymabiliter destruxit, quod sanctitas & pietas justè & religiosè ædificavit. Quid plura? Equus, super quem federe consueverat, cum ipse Rusticius eum graviter suis oneribus affligeret; quadam die sine ullo ductore

ad sepulcrum gloriosi pontificis Venantii veniens, **A. ANO-** & quasi accusationem de Rusticio, à quo talia patiebatur, faciens, hinnitus super sepulcrum illius jactans, atque lacrymas fundens, mortem domini sui flebat, & multis gemitibus mirabiliter plangebat. Sed Rusticius in episcopatu peractis novem mensibus, Dei judicio percussus, mortuus est. Unde Deus sit benedictus per omnia, contra quem non est consilium; nec ulla prudentia: qui æquali examine dispensans cuncta, reddit injustis supplicia, justis verò digna præmia.

14 Qualiter autem venerabilis Viri corpus, **Corpus ho-** Domino annuente, Subdionensi *b* monasterio, **norifice se-** in honore beati Joannis Evangelistæ dedicato, **pulum** translatum atque datum sit, utile duximus, prout veri dixerunt fidelibus patres nostri, & filii à patribus nostris didicimus, nostrorum posterorum memoriæ apicibus litterarum commendare. Postquam enim sanctus Pontifex, diuturna afflictione castigato corpore, atque in Dei servitutem redacto, migravit à seculo; sancta ejus anima ab angelis in cælum deducitur, & corpus sanctum sepultura honorificæ traditur. Sed Deus quantum **E** servum suum dilexerit, qui ei humiliter servivit, multis & evidentissimis miraculis declaravit. Namque innumerabiles ægri ad sepulcrum ejus venientes, quacumque infirmitate detinebantur, omnes sani & incolumes ad propria revertebantur; Deum in sancto suo Venantio laudantes & glorificantes.

15 Itaque clerus & populus tanta Dei miracula cernentes, corpus sancti Præsulis in ecclesiam, quam in honore beatæ Mariæ, atque sancti Saturnini ipse fabricaverat, transtulerunt: & super terram in quodam sarcophago, tamen non satis diligenter posuerunt. Post hæc autem, incuriâ atque negligentia cleri ac populi, traditâ oblivioni debitâ diligentia Sancti Dei, vix ullus emeritus honor impendebatur ei. Quod quia divinam notitiam non latuit, Dominus suo justo judicio decernit, & jubet Vivariensibus auferre; & præpeditibus peccatis eorum, ad aliam patriam transferre: quod & ita factum est.

fertur in eccl. B. V. Mariæ ac S. Saturnini; ac deim aliò:

16 Erat autem quædam nobilis mulier, uxor **ac tandem** Guilermi Comitis Burgundorum *c*; quæ à vertice usque ad plantam pedis ita scabiosa pruriginè torquebatur, quod se vivere tristabatur. Ipsa verò multa in oblationibus Sanctorum, & plurima in remediis medicorum expendens ad salutem sui corporis; tamen nihil sibi profuit. Quid plura? Nocte sequenti cum se sopori dedisset, intimatum est ei in visione angelica, ut ad ecclesiam, in qua sanctus Confessor Domini quiescebat, iret, si salutem, quam optabat, assequi vellet: ipse enim intercessionibus, à Domino salutem assequi nullo modo dubitaret; & adepta salute, ossa beati Episcopi, Domino jubente, in Subdionense monasterium, in ecclesiam sanctarum virginum secum deferret: quatinus monachus monialibus, & virgo virginibus Dei, patrociniis, & orationibus subveniret. Igitur expergefacta benedixit Dominum, à quo credidit sibi dari tam salubre consilium. Post hæc autem sumptis idoneis comitibus, carpit iter, quod mandaverat ei Dominus. Et veniens ad ecclesiam, in qua quiescebat sanctus Venantius, ejus precibus accipit beneficia salutis, ut prædixerat ei Dei angelus.

in monasterium Subdionense,

F

17 Adepta itaque corporis sanitate, quod ineffabili Dei misericordia, atque intercessionibus beati Venantii nunc tandem reddita sit pristinae sanitati, fociis vocatis in unum, ejus consolationem eis indicat: & post hæc, quid post susceptam

Deo ibidem beneficiis Sanctum suum honorante.

A. ANONYMO.

salutem, de corpore sancti Viri ei in visione edictum fit facere, palam eis notificat. Qui focii audientes, repleti inenarrabili gaudio, referunt gratias Deo, & beato Venantio confessori, perluadentes dominæ, quod ei edictum est in visione, quantocius volumus perficere. Igitur intempestæ noctis silentio, civibus oppressis nutu Dei à fallaci somno, sarcophagum detegunt: corpusque Sancti simpliciter atque cum summa reverentia accipiunt; & ad prædictum locum à Deo præfinitum, & demonstratum, quam citissime deveniunt. In quo loco, tanti Patroni orationibus præstantur multa ac mira beneficia: & ad declarandam Servi Dei sanctitatem, fiunt ibi orationibus ejus multa & præclara miracula, quæ mens & lingua narrare non sufficiunt.

Paralyticus Romæ non sanatus,

d

e

B

18 Quoniam scimus (quippe intuitu oculorum nostrorum didicimus) Deum sancti sui Venantii antistitis sanctitatem, in ecclesiâ d, in qua requiescit, quam plurimis miraculis notificasse; dignum est, ut quoddam è multis subtractum oblivioni explicemus, & codici memoriæ commendemus: fuit enim nostris temporibus e, de confinibus Lothariensis regni quidam vir nobilis ac præpotens, Guillelmus nomine: qui aliquando præpedientibus peccatis suis, inferioribus corporis membris dissolutus paralyticâ ægritudine, adjunctis cruribus retrò in natibus; in tantum, ut potius massa rotunda, quam homo rectus diceretur: & nisi vectatus cum rotulis ligneis, ambulare non poterat. In tanta ergo difficultate ægritudinis, accepto consilio fecit se deferri per ecclesias Sanctorum, quos in faciendis miraculis audierat, & credebat majoris esse meriti: donec Romam ad sanctum Petrum Principem Apostolorum tandem pervenit; si ejus, & aliorum Sanctorum suffragiis mereretur à tantæ infirmitatis nexibus liberari. Sed Dei providentia ei ad præsens, quod optabat, concedere noluit; ut ejus patientiam in tribulatione probaret, & amici sui Venantii merita per eum populis manifestissime refereret. Reversusque ad propria, fatigatus tantum, & non liberatus; proposuit in corde suo, se non amplius causâ impetrandæ salutis, procul suffragia Sanctorum petiturum: quia multos adierat, & nihil tamen concessum sibi fuerat.

C
divino monitu

19 Dum igitur quadam nocte in græbato curvo sopitus requiesceret; apparuit ei quidam vir corrusca facie, ornatus vestimentis albis, cum baculo pastorali, cum quo gregem dominicum gubernaverat, & eum tali voce dulcissima exhortans, dixit: Guillelme, surge, pergensque Lugdunum recto tramite, & inde quærendo, tene viam juxta ripam Rhodani usque ad basilicam sancti Venantii; si vis liberari ab hac pestifera ægritudine. Ille verò manè expergefactus est, cum hanc visionem irritam & veluti falsam profusus existimaret: secundò, & tertio divina miseratione de salute sua admonitus est. Unde constat non esse dubium, quod & nutu sanctæ Trinitatis hoc esset sibi nuntiatum. Quid plura? Adhuc quidem dubitans, dominicis mandatis obedire volebat; quia propter infinitam pecuniam, quam consumpserat,

laborem, quem to craverat eundo per Sanctorum limina, formidabat Tandem tamen consilio procerum, & familiarium suorum, quibus ipse hanc causam revelaverat, mandata executus, directo calle usque Lugdunum, atque inde juxta Rhodani fluvium, ad præatam basilicam non suis pedibus, sed alienis manibus deportatus progreditur. Ibi autem, nescio an quia multa loca ditiora viderat, æstimans sancti Venantii virtutem secundum loci ecclesiæ quantitatem, vix cohortatione fociorum, causâ crandi dignabatur introire ecclesiam.

20 Commoratus illic per aliquos dies, cum quadam die solemnibus Missis ritè à virginibus celebraretur, sursu focalium suorum iterum ad ecclesiam bajulatur. Cum igitur Missæ introitus inciperetur, visum sibi fuit, quod tota ecclesia coruscantibus flammis à summo usque deorsum impleteretur: & per medios ignes quidam vir formosus ab altari descendens, eumque per dexteram accipiens, taliter eum alloquebatur, dicens: Surge citius. Ad hoc verbum, quòd languore fugiente revertebatur sanus; non solum crepitus nervorum in suum pristinum statum redeuntium, sed etiam calcamenta pedum dirupta, & per ecclesiam palam omnibus proficientia testabantur. Inde illo saliente, cum totus populus, qui convenerat solemnitati, admirando lætaretur, totis chorus in laudem ejus, qui hoc fecerat, merito sancti Venantii, cœpit intonare: Te Deum laudamus.

21 Unde noverint universi Christiani, quòd omni die, ad honorem excellentissimi Conditoris, & meritis confessori Christi Venantii, multis mortuis vita reddita fuit, mutis loquela, surdis auditus, cæcis visus morbus caducus curatus, leprosi mundati, dæmoniaci à potestate diaboli expediti: & multa alia quæ enarrare non possumus. Unde illum qui tot & tanta miracula per servum suum Venantium operatur, laudemus & glorificemus nunc & semper, per infinita secula seculorum. Amen.

A N N O T A T A.

a Nostras circa hunc observationes habes in Commentario num. 17. Suprà vocatur Rusticus & Rusticius.

b Lucis aliquid in hoc loco accedit ex dictis num. 15.

c Al. Gilbii, ex Comm. prævio num. 16. Guillelmos, Burgundie comites, qui vixerint seculo 11 & 12, invenio apud Andream Chesnium in Historia regum, ducum ac comitum Burgundie; de quonam hic agatur, nescio; cum nomen uxoris ejus non exprimat. Hinc interim, si vera narrat Vita hujus auctor, videtur esse confessus, ut ante dicta secula, Sancti corpus ad Subdionenses non fuerit translatum.

d Subdionensium videlicet monialium; secundum dicenda numero 20.

e Temporibus seculi 11 vel 12, scriptoris hujus Vitam antiquiorem non esse, indicavi in Commentario num. 18. Vid: etiam, quæ modò dixi lit. c.

D E

DE S. ABELE EPISC. CONFESSORE

IN LAUBIENSI COENOBIO IN HANNONIA.

SYLLOGE HISTORICA.

J. P.

§ I. Cœnobium Laubiense, Sancti elogium, patria; monachatus Laubiensis; argumenta pro Remensi ejus archiepiscopatu.

ANNO
CIRCITER
DCCL AUT
DCCLX.
Notitiæ cœ-
nobii Laubiensis

Lara adeo & distincta cœnobii Laubiensis in Hannonia, Ordinis S. Benedicti institutum proficientis, jam pridem apud nos data fuit notitia, ut necesse non sit, plura iis, quæ alias de illo diximus, nunc superaddere. Etenim tom. 1. Februarii, die IV, pag. 498 S. Ulgisus, istius loci abbas, ansam præbuit, exhibendi scriptum ejus, variam nominis expressionem, fundationem, locupletationem, seriemque primorum abbatum. Occasione autem S. Amulwini, ejusdem asceterii moderatoris, tom. 11 Februarii, die VII, pag. 82 recurrit memoria istius cœnobii, ac primorum abbatum ejus. Inter alios autem istius loci ascetas egregium sibi locum vendicat S. Abel; qui utpote eundem incoluit, virtutum illustravit exemplis, ac sancta morte. Viri ante omnia ideam præmitto ex elogio ejus apud Saussayum hoc die v Augusti, his verbis concinnato;

2 Laubiis in Belgio depositio S. Abel, Remensis archiepiscopi & confessoris. Is natione Scotus, studio amplificandæ fidei in Galliam Bellicam Spiritus sancti afflatu transmeavit: abbasque Laubiensis factus, irradiante doctrinæ ejus cælestis & sanctitatis undique patentis gloria, suggerente beato Bonifacio, Germaniæ apostolo, Pipinoque & Carolomanno, Francorum principibus, à Zacharia Papa pallium accepit cum archiepiscopi titulo; ut ipse, archiepiscopi Remensis, in cujus provincia negotium augendæ religionis procurabat, majori auctoritate partem officii exequeretur. Nec frustra: adeo enim graviter susceptum ministerium implevit, ut apostolico planè spiritu prædicans, infideles innumeros ad suave Christi jugum pertraxerit, præcipuusque fuerit Leodiensium & Hannoniensium in Euangelio pædagogus.

3 Quamobrem beato Rigoberto, metropolitano Remensi, cujus fuerat chorepiscopus, è carnis ergastulo ad gloriam æternam evocato, non sine omnium applausu in ejus locum suffectus est: Remensemque ecclesiam annis ferme decem, magna cum virtutum episcopaliū laude gubernavit. E qua tamen in odium solidæ pietatis & justitiæ expulsum, Laubium repetiit, celebre, quod prius rexerat, cœnobium: illicque rursus ad Belgicæ gentis illuminationem, stadium intendens, post multa animarum lucra, è stadio mortalitatis excessit; proque meritum fœnore, æternam, ad quam diu anhelaverat, adeptus est beatitudinem. Mox verò sacros honores consecutus, ea veneratione, quâ Cælitæ in Ecclesia coluntur, cepit celebrari, duplice festo condecoratus: nempe ordinationis, quæ recolitur nono Kalend. Octobris, & depositionis, quæ hodie solemnitas est, ut ecclesiasticæ tabulæ testantur. *Hactenus Saussayus. At Varia circa hoc elogium notanda se of-*

ferunt: quæ examinabuntur in decursu hujus Sylloges.

4 Rectè imprimis Saussayus cum titulo Sancti annuntiat Abelem nostrum; quem utique plurimum ante tum post illum hagiologi eodem honore donarant. E monasticis sunt Wion, Dorganus, Menardus: quorum primus ita eum memorat hoc die: Laubiis, natalis sancti Abel, archiepiscopi & confessoris. Hic exemplo primi martyris, Domino in cordis simplicitate servire stans, plurimis argumentis justus comprobatus est. *Iisdem fere verbis utitur Dorganus: Menardus verò sic brevissimè: Laubiis, natalis S. Abel, episcopi Remensis, & confessoris. Præcesserat Trithemius De viris illustribus Ordinis S. Benedicti lib. 3 cap. 298; ubi inter alia dicitur vir in divinis Scripturis valde eruditus, & multarum virtutum ornatu decorus. Et ibid. lib. 4, cap. 118, morum honestate singulariter insignis, ad ecclesiasticum regimen assumptus, tam sollicitè & sanctè præfuit ovibus Christi, ut in Sanctos referri meruerit. Quibus adde Bucelinum in Menologio Benedictino, & Mabillonium Actorum Ord. S. Benedicti sec. 3, part. 1, pag. 568 in appendice. Verùm quid opus est recentioribus inherere testimoniis, quando Fulcuinus in Spicilegio apud Acherium editus tom. 6, à pag. 544; qui & monasterium Laubiense incoluit, & abbas rexit, & Chronicum ejusdem edidit, sanctitatis titulo ipsum condecorat, sicut infra dicitur? Monasticis in Sanctorum honore Abeli tribuendo consentiunt varii alii auctores, ad hunc diem, nimirum Molanus in additionibus ad suum Usuardum editionis secundæ, & in Natalibus Sanctorum Belgii; Mirans in Fastis Belgicis; Fisenus in Floribus ecclesiæ Leodiensis; quibus accedit Castellanus in suo Martyrologio universalis. Molanus loco utroque citato, Laubiis eum annuntiat; in editione autem priorè Binchii illum signarat: ubi etiam ipsum annuntiat hoc die Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non sunt. Sed utrilibet loco ipsum adscribi posse, patèbit infra. Nunc aliis, quæ Viri sancti gesta illustrent, colligendis insistamus.*

5 Natione Scotus est Saussayo, ut vidimus; *patvia 2* est etiam talis Cointio infra citando, ad annum 745, num. xcviij; Bucelino natione Germanus: Fulcuino Scotus genere; Alfordo autem Anglus: qui ad annum 745 agens de tertia Bonifacii synodo, seu Moguntina (de qua nos infra num. 22) & illis, qui eidem interfuerunt, ex epistola S. Bonifacii ad Heresfridum, quam producit ibid. num. 18, estque inter Bonifacianas decima, patriam S. Abelis istam fuisse probat. Ex dicta epistola hæc delibo: Nos octo episcopi, qui ad unam synodum convenimus, quorum nomina subter annotavimus. . . de eadem Anglorum gente nati & enutriti: (Quamquam Serarius in notis ad istam

Subditur
Sancti elo-
gium

ex Sauss-
sayo.

AUCTORE
J. P.

istam epistolam, In exemplaribus, quæ vidi, ait, omnibus defunt ea nomina.) Quia verò synodo illi interfuisse traditur inter alios præfides S. Abel, secundum dicenda inferius num. 22; ideo videtur standum conclusione Alfordi, qui loco citato num. 19 hæc scribit: Ex his litteris collige, episcopos omnes, qui regem (Merciorum Ethelbaldum; de quo eodem num. 22) admonendum censuerunt; non solum ex hac insula prodiisse, hic natos & nutritos esse; sed ex eadem cum Bonifacio gente Anglorum. Unde qui Abelem Scotum vocaverunt, in tenebris illud, non in Bonifacianis litteris, & luce invenerunt. Non ergo mirum, si auctores impegerint; præsertim cum Bonifacius ipse à quibusdam Scotus appellatur.

monachus
apud Lobi-
ensēs:

6 Quod Sanctus noster monasterii Laubiensis asceta fuerit, constat ex laudato Fulcino cap. 5; ubi de S. Ermino ibidem abbate sic loquitur: Habuit etiam & cooperatores sive successores ejusdem loci gubernatores, & coabbates, sanctum utique Abel, Scottum genere, & sanctum Wl-gifum, episcopum, & dominum Amulquinum æquè episcopum; qui utrum sibi vicissim successerint; an S. Ermino spiritualibus occupato rebus, locum in commune tractaverint, nihil certi reliquit antiquitas. Non tacuit tamen, locum Lobiensem eos & tenuisse, & gubernasse; sed & pro opportunitate temporum, locum meliorasse. Mabillonius Annalium Benedictinorum tom. 2, lib. 21, pag. 103, num. xxxvi de laudatis Laubiensis monasterii viris illustribus, S. Ermini, sen, ut ipse scribit, S. Erminonis abbatis collaboratoribus agit inter ea, quæ narrat ad annum 737. Ex his liquet, Sanctum nostrum monachum fuisse in cœnobio Laubiensi. An autem verè ac propriè eidem abbas præfuerit, examinabitur, postquam prius indagatum fuerit, num extiterit Remensis archiepiscopus.

dignitas ar-
chiepiscopi
Remensis

7 Fulcinius cap. 7, Remis, ait, nuper cum fuisset, & cum viro venerabili, & illarum partium eruditissimo Adalberone archiepiscopo confabularemur; inquirentibus nobis successiones, probatis ejusdem civitatis pontificalibus gestis, pro opportunitate temporis satisfacit. In quibus videlicet gestis inventum est, quod in eadem civitate Abel quidam fuerit episcopus, qui in ea plura vel acquisierit, vel ordinaverit. Finis verò ejus quis fuerit, scriptor gestorum ejus aut nescivit, aut omnino tacere voluit. Nos collatis undecumque numeris*, hunc eundem Abel, & nostrum fuisse, & Scottum, & episcopum, facili ratione probavimus. Sed quia scriptori ejus incertus extitit finis, longinquitas fortè fecit itineris, & viri religiosi voluntaria privatio, & amor patriæ cælestis. Dixit etiam episcopus supra nominatus prædecessorum suorum ductam usque ad se consuetudinem, ut inter Missarum solemniam in ea speciali commemoratione defunctorum, quæ supra dipthyca dicitur, & in consecratione Dominici corporis solemniter agitur, cotidie in aurem presbyteri, recitante silenter subdiacono, omnium ipsius sedis nomina scripto viritum recitentur episcoporum; satisque mirari se, quod in ea commemoratione iste non inveniatur: quod, ut conjicimus, idcirco actum est, ut ipse vacanti sedi jam antea episcopus jussus sit aliquantisper infidere; ut* pro amore Dei voluntaria cessione sponte catalogum illum repudiasset. Nam hæreticum illum in hoc non est credere, quod hæreticis non resistere, idem penè sit, quod favere, & tot tantique viri tunc temporis non sinerent, tale quid

* Al. reci-
tatis unde-
cumque
temporum
numeris

* l. at

serpere: quin immò inditis scriptis publicis, sive ad præcavendam sive ad confutandam hæresim libera insequerentur auctoritate, Domino terribiliter interminante: Maledictus, inquit, qui prohibuerit gladium sicut à sanguine. Nec fieri potuit, ut eos, quorum mente in cælis erat conversatio, Ursmarum dico, & Erminum, non nisi imitaturus expeteret, cum ab ipsis recipi non potuit, nisi probatus. & ipse antea in castris Dominicis fuerit exercitatus. Hactenus Fulcinius, qui seculo x vixit.

8 Flodoardus, presbyter & canonicus ecclesie Remensis, Fulcino synchronus, in ejusdem ecclesie Historia lib. ii, cap. 16 pluribus argumentis episcopatum Remensem S. Abeli nostro asserit, sic loquens: Beatum Rigobertum secutus Abel in episcopatus ordine reperitur, quamvis eum quidam corepiscopum tantum fuisse tradant. Pontificem tamen illum extitisse, diversis invenimus assertionibus, & maxime in epistolis Zachariæ Papæ ad S. Bonifacium directis, in quarum una commemorat, indicasse prædictum beatum Bonifacium suis litteris inter cetera, quod tres episcopos per singulas metropolitanas urbes ordinasset; id est Grimonem in civitate, quæ dicitur Rodomus*: secundum verò Abel, in civitate, quæ dicitur Remorum: tertium denique Hartbertum in civitate, quæ dicitur Senonis: " Qui & apud nos (inquiens) fuit, & tua nobis pariter, & Karlomanni atque Pippini detulit scripta, per quæ suggestisti, ut tria pallia iisdem tribus præ-nominatis metropolitanis dirigere deberemus, quod & largiti sumus pro adunatione & reformatione ecclesiarum Dei "

* Sirm.
chorepi-
scopum

E

* Sirm. Ro-
thomagus

9 Item in alia ipsius ad eundem epistola: De episcopis verò metropolitanis, id est Grimone, quem nos jam compertum habemus; Abel, sive Hartberto, quos per unamquamque metropolim per provincias constituisi, hos per tuum testimonium confirmamus, & pallia dirigimus ad eorum firmam stabilitatem & Ecclesie Dei augmentum, ut ita meliori proficiat statu. Quia liter enim* mos pallii sit, vel quo modo fidem suam exponere debeant hic*, qui pallii uti licentia conceduntur, eis direximus, informantes eos, ut sciant quod* sit pallii usus, & subiectis viam prædicare salutis, ut ecclesiastica disciplina in ecclesiis eorum immutata servetur, & maneat inconcussa, & sacerdotium, quod in eis fuerit, non pollutum, ut antea fuit; sed mundum & acceptum Deo esse possit, quantum humana conditione valet; ita ut nullus reperiri possit facili deviare canonibus, & sacrificium mundum eorum ab eis imoletur: ita ut Deus in eorum placetur muneribus, & populis Dei purificationis mentibus ex omni squalore, sincerum exhibere valeant Christianæ religionis officium. Sed & quædam chartæ ipsius episcopi reperiuntur nomine titulata.

S. Abeli

* Al. etiam
* Sirm. ii

* Al. quid
F

10 De quo etiam præfatus Adrianus Papa in præmemorata (cap. 13) epistola ad Tilpinum archiepiscopum, post illa, quæ superius præmissa sunt, ita subinfert: " Sanctæ memoriæ Bonifacius archiepiscopus & legatus sanctæ Romanæ Ecclesie, & præfatus amabilissimus Fulradus, Franciæ archiepiscopus, tempore antecessorum nostrorum Zachariæ, & Stephani successoris illius, multum laboraverunt, ut bonæ memoriæ prædecessor noster dominus Zacharias palium archiepiscopo Remensi, Abel nomine, per deprecationem supra scripti Bonifacii transmitteret, quod ab illo constitutus fuit: sed

tribuenda
asseritur,

* Al. qui
ibi

A , ibi permanere permiffus non fuit , fed magis
 ,, contra Deum eiectus eft , & Remenfis ecclefia
 ,, per multa tempora , & per multos annos fine
 ,, epifcopo fuit , & res Ecclefie de illo epifcopa-
 ,, tu ablatae funt , & per laicos divifae funt ; ficut
 ,, & de aliis epifcopatibus , maxime autem de Re-
 ,, menfi metropolitana civitate ,, *Hac apud Flo-*
doardum ; cujus textui qua addita cernis ad mar-
ginem , partim ex Colveneriana , quam do , edi-
tionem , partim ex Sirmondiana accepit . Porro con-
suli poffunt fcholae Colvenerii in libri 2 caput 16
Flodoardi . Epiftolas ; quarum fragmenta num. 8
& feqq. modo citatae funt ; habes apud Labbeum
Conciliorum tom. 6 , col. 1502 , col. 1504 , ac
col. 1789 . Ex dictis itaque videtur confequi , ut
S. Abel cathedra Remenfi antiftes praefuerit .

ac confirma-
 tur ex S.
 Bonifacii e-
 piftola , fe-
 ric archi-
 epp. Rhe-
 menfium ,
 * i. e. Mer-
 ciorum

11 Hoc confirmatur 1° ex epiftola 19 S. Bo-
 nifacii martyris & archiepifcopi Moguntini ad
 Ethibaldum regem Mercionum * , inter alias à Se-
 rario nostro edita pag. 22 ; ubi inter aliorum co-
 epifcoporum , salutem ei dicentium , nomina oc-
 currit Abel. 2° Ex ordine archiepifcoporum Re-
 menfium apud Sammarthanos tom. 1 , pag. 480 ;
 qui eft talis : xxviii. S. Rigobertus. xxix. S. A-
 bel. xxx. Tilpinus. xxxi. Wifarius , alias Wolf-
 rarius. xxxii. Ebo. xxxiii. Hincmarus . In Transla-
 tione S. Rigoberti , qua extat apud nos ad diem
 iv Januarii , pag. 179 , leguntur ifta : Dominus
 Hincmarus , qui ab eo QUINTUS extitit Remen-
 fis archiepifcopus , illum tranftulit . Jam vero fi
 ex ferie praedicta expungas S. Abelem , jam Hinc-
 marus non erit quintus ab eo , fed quartus dum-
 taxat Remenfis archiepifcopus .

B

12 Eidem Praefulum iftorum numero & ordi-
 ni inhaeret Guilielmus Marlot in Metropolis Re-
 menfis Historia , tom. 1 , lib. 2 ac 3 . His adde
 3° Ad argumentum , quod peti poffet ex epita-
 phio S. Remigii , ubi Hincmarus vocat fe xxxi
 Remenfem archiepifcopum , & xvi à Remigio ,
 quod stare non potest , Abele computato inter ar-
 chiepifcopos , uti eft apud Marlotum tom. 1 , lib.
 2 , cap. 48 ; idem auctor , posteriorem epitaphii
 partem , ubi haec fupputatio ponitur , non effe
 Hincmari , alibi , ait , probavimus : fed nec is
 addit , nec ego invenio , ubi hoc probaverit ; nec
 opera pretium , operofius id inquirere . 4° In con-
 cilio Suesfionenfi , quod sub Pippino ab epifcopis
 xxiii celebratum anno Chrifti 744 notatur tom. 6
 Conciliorum apud Labbeum ; can. 3 , col. 1553
 hac habentur : Conftituimus per confilium sacer-
 dotum & optimatum eorum , & ordinavimus per
 civitates legitimos epifcopos : & idcirco conftitui-
 mus super eos ARCHIEPISCOPOS ABEL , & Ardo-
 bertum , ut ad judicia eorum de omni neceffita-
 te ecclefiaftica recurrant tam epifcopi , quam al-
 ius populus . Cointius Annalium ecclefiafticorum
 Francorum tom. 5 , ad an. 745 (cui fynodum
 Suesfionenfem innectit) num. 8 luénuofiffimum ec-
 clefia Remenfis ftatum , cujus epifcopatus jam in-
 de ab annis duodetriginta sub infami Milone ge-
 muerat , in caufa fuiiffe indicat , cur Abel Ar-
 chiepifcopus dictae ecclefiae inftitutus fit in illa fyn-
 odo , dejecto è cathedra Remenfi Milone , quam
 pulfo in exilium Rigoberto invaferat . Rem probat
 ex Flodoardo , quem nos fuprà dedimus . His cir-
 ca archiepifcopatum Remenfem S. Abelis ita ftabi-
 litatis fubjicio nonnullas quaestiones , quae huc fpe-
 ctant .

C

§ II. Pallium ; argumenta contra archiepifcopatum Sancti ; no- ftra circa eum fententia ; tempus ordinationis .

Q Uaeres 1° . An pallium , quod , annitente An S. A-
 S. Bonifacio , à Zacharia PP. concessum di- bel pallium
 cebatur in epiftola iftius Summi Pontificis fuprà acceperit.
 num. 8 , re vera ad S. Abelem pervenerit ? Ra-
 tio dubitandi eft ; quia in illa ipfa epiftola mira-
 tur Zacharias , quod Bonifacius pallium pro uno
 Grimone tunc petat , quod pro tribus antea petie-
 rat . Audi textum : Nunc autem denuo tuas ful-
 cipientes fyllabas , valde fumus , ut diximus , mi-
 rati , eo quod antea nobis una cum memoratis
 principibus Galliarum pro tribus palliis fuffegiffi
 & poftea pro folo Grimone . Sed volumus , ut
 tua nobis indicet Fraternitas , cur nobis ita dire-
 xiffi antea pro tribus , & poftmodum pro uno ,
 ut & nos certi redditi , ex hoc nullam ambigui-
 tatem retineamus . An itaque pallium nondum
 tunc pervenerat ad Abelem ? An poftea dumta-
 xat illud accepit ? An Abel & Artbertus jam
 tum illud acceperant ; antequam Zacharias al-
 teras illas litteras ad Bonifacium refcripfit ; Gri-
 mo autem non item ; & an ideo Bonifacius pro
 ipfo folo illud petiit , quia folus ille nondum ac-
 ceperat , quod utique Romae miffum non perve-
 nerat ad manus ejus ? Quifnam ergo inter iftas
 conjecturas determinare audeat rem hic controver-
 fam ? Mabillonius in Actis Benedictinis fuprà ci-
 tatis , Pallium , ait , an acceperit , merito du-
 bitaveris ex Zachariae epiftola . Idem auctor in An-
 nalibus fuis tom. 2 , lib. 22 , ad annum 744 ,
 num. iv fententia ifti inhaeret , quae mihi magis ar-
 ridet quam Wionis , qui Ligni vita part. 2 , lib.
 3 , pag. 263 pallium à Zacharia PP. Sanctum
 noftrum accepiffe affirmat ; non quia , ex ejus fen-
 tentia , fuerit Remenfis archiepifcopus ; fed quia
 ordinatus aliam ob caufam ; ficut jamjam ex i-
 pfo referam .

14 Quaeres 2° . An hoc , an alio , & quonam de-
 mum argumento nitantur illi , qui S. Abelem ex
 archiepifcoporum Remenfium albo expungunt ?
 Refpondeo nonnulla huc fcriptorum placita profe-
 rendo . Colvenerius pag. 76 in notis ad Flodoardi
 caput 16 libri 2 , hanc rationem affignat : Cur au-
 tem à quibusdam praetermittatur in Catalogo Re-
 menfium archiepifcoporum , rationem habemus
 ex his , quae citantur ex epiftola Adriani hoc cap. ;
 quia etfi ibi conftitutus fit epifcopus ; tamen ibi
 permanere permiffus non fuit : ideoque rediit Lo-
 bium &c. Wionus , quem paulò antè citabam ,
 Ordinatus , ait ; eft epifcopus pro plantatione ec-
 clefiarum Dei . . Vocatur autem à Trittemio , &
 nonnullis aliis archiepifcopus Remenfis ; non quod
 ecclefiam gubernaverit Remenfem ; fed quia in
 ea metropoli archiepifcopus titularis fuit ad infi-
 delium conversionem .

15 Noster Jacobus Longueval in Historia ec-
 clefia Gallicana tom. 4 , lib. 11 , ad annum 744 ,
 pag. 296 poftquam egiffet de tribus palliis , quae
 Bonifacius petierat &c. fecundum fuprà dicta ;
 credibile effe afferit , factiones magnatum , qui
 bona ecclefiarum Remenfis ac Senonenfis ufurpa-
 rant ; impedimento fuiiffe , quo minus Abel &
 Ardoberius agniti fuerint epifcopi ; nec non pacis
 amorem in caufa fuiiffe , cur Bonifacius defiterit .

AUCTORE
J. P.

utrumque res se habeat; *Milonem in cathedram Remensem intrusum post exilium S. Rigoberti, istius ecclesie episcopi partes egisse &c.* Marlorus tom. 1, lib. 2, cap. 47, citato fragmento ex epistola quinta Zacharia PP. ad Bonifacium, A. lii putant; ait, Abelem consecratum pro obeundo munere episcopali, adhuc vivente Rigoberto, ipsique coepiscopum vel suffraganeum datum, ob hæc prædictæ epistolæ verba citata, quæ non nihil ambiguitatis continent, PER SINGULAS METROPOLES. *Vide supra num. 8.*

argumenta

16 *Pagius in Critica Baroniana tom. 3, ad annum Christi 743, a num. VII sic differit: Omnia itaque in Gallis perturbata erant: episcopi videbantur tantum vicarii administratorum aut commendatariorum, ac tam Senonensis, quam Remensis ecclesie Metropolitans carebant. Rigoberto anno incerto demortuo, quia Milo, qui ecclesiam Remensem occupabat, clericus tantum erat, Abel Remensis episcopus consecratus est: sed quia illius ecclesie redditibus non potiebatur, chorepiscopus tantum aut suffraganeus Milonis pseudo-archiepiscopi appellatus. Et postquam citasset Flodoardum lib. 2 Hist. Rem. cap. 16, cujus verba nos supra protulimus num. 8, sic profertur: Diversæ hæc sententiæ inter se non contrariæ: Abel enim post Rigoberti mortem chorepiscopus statim renuntiatus, hoc anno archiepiscopus designatus, & à Zacharia PP., qui ei pallium misit, confirmatus. Verum nihil hæc atulere, quo miseri Abelis conditio melior foret: Milo enim, aliique bonorum ecclesiasticorum usurpatores prædam sibi è manibus eripi, passi non sunt. Quare anno sequenti Pippinus tertio canone concilii Sueffionensis statuit, ut episcopi legitimi, non verò laici intrusi episcopatus pleno jure potirentur. At decretum illud locum non habuit, quia qui bona ecclesiastica obtinebant, potentiores erant, quam ut ex illorum manibus ea extorqueri possent. Præterquam quod Pippinus, qui de titulo regio assumendo fortè cogitabat, cautior erat, quam ut viros præpotentes à se alienare vellet.*

contra archiepiscopatum Remensem S. Abelis:

17 *Et mox rei modum & ordinem sic subdit: Abel ab eodem Pippino hoc anno archiepiscopus Remensis dictus, & à Zacharia PP. pallio donatus. Pippinus verò anno sequenti illum in realem archiepiscopatus possessionem immitti canone 3 concilii Sueffionensis his verbis decrevit: CONSTITUIMUS SUPER EOS ARCHIEPISCOPOS ABEL ET ARDOBERTUM; sed voluntas ejus effectu caruit; id quod probat ex epistola Adriani PP. ad Tullinum data verbis; qui (Abel) ab illo (nempe Bonifacio) constitutus fuit; sed ibi (nimirum in ecclesia Remensi) permanere permissus non fuit. Reliqua epistolæ verba lege superius num. 10. Vides, non solum ecclesiam Remensem, sed etiam non paucas alias in potestate administratorum, & commendatariorum fuisse; qui in eis residui erant episcopi, fuisse suffraganeos omni auctoritate destitutos; & jure merito antiquos scripsisse, Abelem fuisse tantum chorepiscopum; cum archiepiscopatu Remensi numquam gavissus fuerit; licet id Pippinus decreto concilii Sueffionensis constituisset. Pagius hæc fatens, legendum monet Fulcuinum in Chronico Laubiensi: cujus locum dedimus supra num. 7. Tametsi Pagius nunc hoc, nunc alio loquendi modo utatur; Abel tamen Remensis episcopus consecratus est.*

qui tamen probabilius

18 *His hætenus in utramque partem disputatis, proponere nunc mihi liceat rationes, quæ me inducunt, ut propendeam potius in illam senten-*

tiam, qua S. Abeli verè ac propriè attribuit cathedram Remensem. *Movet me 1º. Quia clarè ac disertè illud affirmat Fulcuinus, superius num. 7 citatus; ubi ex pontificalibus ejusdem civitatis gestis memorat, quod in eadem civitate Abel quidam fuerit episcopus, qui in ea plura vel acquirere, vel ordinare. Et verò plura vel acquirere vel ordinare episcopum in archiepiscopali civitate, cujus est, si non istius loci episcopi est? 2º. Quia Flodoardus supra num. 8, Beatum, ait. Rigobertum secutus Abel in episcopatus ordine reperitur: ubi & ac episcopatu Remensi; & de S. Abelis in eodem episcopatu decessore sermo est minimè dubius. Qui autem mox subdit idem auctor, manifestè significant, Sanctum nostrum plus aliquid fuisse quam chorepiscopum; quamvis eum quidam corepiscopum tantum fuisse tradant, Pontificem tamen illum extitisse, diversis invenimus, inquit, assertionibus &c. Deinde postquam ex epistolis Zacharia PP. ad S. Bonifacium directis egisset de tribus metropolitanis episcopis, totidemque eorum palliis; secundum dicta num. citato; converso ad probandum Abelis metropolitani episcopatum oratione, sic scribit: Sed & quædam chartæ ipsius episcopi reperiuntur nomine titulatæ. Denique ex num. 10, Præsul Remensis constitutus fuit; sed ibi permanere permissus non fuit; sed magis contra Deum ejectus est &c. Si itaque constitutus; sed permanere non permissus; sed ejectus: si nemo verè ac propriè ejici possit ex officio, in quo nec est, nec numquam fuit, consequens est, ut S. Abel verè ac propriè metropolitani Remensis fuerit. 3º. Argumentum, quod supra num. 17 desumebat Pagius ex Fulcuino; quia nimirum Abelis nomen inter diptycha archiepiscoporum Remensium non recitaretur; tantum abest, ut evertat opinionem nostram; ut inde magis videatur confirmari.*

19 *Nam dic, anabo, cur Adalbero, Remensis archiepiscopus, satis mirari se dicit, quod in ea commemoratione iste non inveniatur; nisi ideo, quia supponit: ac tacitè quodammodo indicat, Abelem Remensis sedis archiepiscopum aliquando fuisse? Nam quid miri est, nullam memoriam sacram inter istius sedis archiepiscopos haberi illius, qui archiepiscopus ibidem numquam fuerit? Cur verò id sic contigerit, dedimus supra Fulcuini conjecturam; quod utique ipse vacanti sedi jam antea episcopus jussus sit aliquantisper insidere; at pro amore Dei, voluntaria cessione sponte catalogo illum repudiasse. At verò quisnam vacanti sedi vel tantillo tempore insidet; quis voluntaria cessione eam abdicat, ac catalogum decessorum episcoporum repudiat; nisi is, qui, ubi & quando illa agit, verè ac propriè ibi tunc episcopus sit? 4º. Aliud Pagii argumentum, quod desumitur ex perturbatione ecclesiarum Gallia, bonorum episcopatum depraedatione, ac misera apud Remenses Abelis conditione, non convinci. Aliud enim est, verè ac propriè archiepiscopum esse; aliud, annuis simul archiepiscopatus redditibus gaudere. Quibus etiamsi admittamus nostrum Sanctum caruisse; quid vetat tamen, cur sine illis apud Remenses non fuerit verus ac legitimus eorum præsul, ad exiguum saltem tempus; qui ex supra dictis, ibi permanere permissus non fuit &c.? Breves hæc duas observationes subnecto. 1º. Richardus de Wassebourg in Antiquitatibus Gallobelgicis lib. 2, fol. 132 in Vita S. Magdalve, episcopi Virdunensis, Legimus, inquit, in antiquis nostris chartulariis, Abelem; archiepiscopum Remensem, magnam pecu-*

D

E

ipse asseritur.

F

pecu-

A pecunia summam dedisse in elemosynam prædicto Magdalveo, sive, ut notatur ibidem ad marginem, ecclesia Viridunensi. Hoc si accidisse quis velit eo tempore, quo S. Abel erat electus ad archiepiscopatum Remensem; non assequor equidem, quomodo id conveniat cum afflictis in rebus temporalibus ejusdem conditione; adeo ut ipsius præsul magis esset ad accipiendam elemosynam, quam ad dandam accommodatus. 29. Non videtur Sanctus consecratus fuisse episcopus, antequam Lobium adierit: nam Fulcuinus cap. 5 S. Ermini abbatibus cooperatores laudans, sanctum utique Abel, Scottum genere, & sanctum Wlgsifum episcopum, & dominum Amulguinum, æque episcopum; titulum episcopalem duobus illis tribuit, Abeli non item.

Idea Milonis in archiepiscopatum illum intru-
20 Interim quia de Milone pseudo-episcopo, ac cathedra Remensis invasore, mentio facta est non infrequens; juvat circa illum notare sequentia ex historia Ms. Trevirensi apud citatum Mabillonium, his verbis: "Post Lutwinum Milo, filius ejus, sacerdotali functus est officio apud Theberos * & Remos. Primò quidem imitator patris, demum tyrannus effectus est, nihilque in eo de clericali honore vel vita, nisi sola tonsura enituit. Eo enim tempore bella graviora & intestina parricidalia in hac provincia orta sunt, quando Karolus tyrannus laicis episcopatus dedit, & episcopos nullam habere potestatem permisit. Cum hoc Karolo Milo supradictus ad bellum est profectus, solà jam tonsurà clericus, habitu & moribus irreligiosus: & post victoriam episcopatibus Treberorum & Remorum ab eodem Karolo donatus est: cujus infelici tempore his de ecclesiis multa sunt ablata, & res ab episcopis divisæ, &c. Et infra: „Milo igitur tyrannus, his ita peractis, venationi inserviens, ab apro percussus moritur in villa, quæ dicitur Iranc, primo à Treberis miliario: ubi & sepultus est post xl annos suæ tyrannicæ invasionis „.

*** Treberos**
B morari archiepiscopatus. Mabillonius in Appendice citata, Electus, ait, est Abel in archiepiscopum Remensem anno dccxlvi, ut patet ex præcitatis Bonifacianis epistolis. Cointius ad annum 745, num. 11 affirmat, Abelem isto anno factum esse archiepiscopum in synodo Sueffionensi, ex canone ejus secundo. In Catalogo Archiepiscoporum Remensium apud Colvenerium lego ista: S. Abel ab anno dccxlix solus residet in ecclesia Remensi. Sed ab eadem quoque depellitur anno dccxviii. At num videtur verosimilis tam longa mora inter tot difficultates, quas diximus? Mabillonius enimvero in Appendice designata censet, eum haud diu retinuisse suam dignitatem, expulsam utique à dicto Milone ante annum quidem 748, prout colligit è Zacharia PP. epistola, eo anno data, quæ Reginfredo Rotomagensi archiepiscopo, Deodato Belvacensi, aliisque Remensis metropoleos provincialibus inscribitur; Abele prætermisso. Hac observat laudatus auctor. Epistola autem illa inter Bonifacianas est 136; item exstat apud Labbeum tom. 6 Conciliorum col. 1522. De tempore, quo scripta sit, consule notam Sirmondi col. 1524, & Baronium ad annum 748; uti & Cointium ac Pagium. Sammarthani ordinationem ejus pontificiam canone 3 concilii Sueffionensis factam dicunt; & innectunt anno 744. Quæ addam ex antiquis, non habeo. Nonnulla tamen antiquitus de eo scripta fuisse, indicat Fulcuinus supra num. 7, quando refert: Finis verò ejus quis fuerit, scriptor gestorum e-

Tempus Ordinationis S. Abelis:
21 En tibi nunc quadam de tempore sape me-

C **Tempus Ordinationis S. Abelis:**
21 En tibi nunc quadam de tempore sape me-

jus aut nescivit, aut omnino tacere voluit. Accedit eò, quod Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii fol. 167 beati Abelis historiam per Nortmannos intercidiisse putet: ut mirari nemo debeat, ejus gesta adeo parè ac jejune à nobis tractari. Superest tamen dicendum, an & quibus synodis interfuerit.

22 Mirans in Fastis pag. 464 sic tradit: Abel Liptinensi an. dccxliii, & Moguntinæ an. dccxv synodis . . interfuit. Sirmondus in notis ad illud concilium, tom. 6 Conciliorum col. 1539, observat, proditum non esse, quinam episcopi in Liptinensi synodo adfuerint. Severinus autem Binius ibidem in suis notis; Huic, inquit, concilio interfuisse videntur præter alios tres, metropolitani hi, Germo *, Abel, Arbertus, sive Hartbertus: quia his pallia petita esse patet ex epistola Zachariæ nona & decima. Hinc itaque nihil fere habemus in rem nostram, præter conjecturam. De concilio Germanico tertio agitur ibidem col. 1555; notante Serario Moguntiacarum rerum lib. 3, notatione 31, cur tertia synodi locus dici possit Moguntia. Binius ibidem col. 1556 insuper ex Serario citato addit; huic synodo interfuisse episcopos istos, quorum nomina habentur in titulo illius epistolæ; quam ex hoc concilio scripsit sanctus Bonifacius ad Æthelbaldum sive Athelbaldum regem Merciorum in Anglia, scelestissimam vitam agentem &c. Est epistola illa inter Bonifacianas decima nona apud Serarium; in ejusque titulo unà cum aliis coepiscopis scribitur Abel. Baronius rem confirmat, quando ad annum 745 hæc scribit: Pertinet ad hoc concilium, quod S. Bonifacius . . ut Athelbaldum ad meliorem frugem converteret, nomine notis suo tantum; sed & episcoporum, qui synodo interfuerunt; epistolam scripsit, commonitionibus paternis plenam; quæ ibidem subditur; expresso etiam in inscriptione, quæ eidem præmittitur, nomine Abelis, tamquam inter alios ibidem notatos coepiscopi. Ex his conficitur; S. Abelem fuisse unum ex præsulibus, qui dicta synodo Moguntina interfuerit. Consuli etiam possunt, quæ habet Alfordus ad prædictum annum 745 num. 1 & 2.

§ III. An Sanctus fuerit abbas Laubiensis; tempus mortis; corpus, ejusque translatio.

Superest nunc quæstio altera; videlicet an S. Inquitifas Abel veri ac proprii nominis abbas fuerit canobii Laubiensis. Cointius ad annum Christi 745 num. lxxxviii refert, isto anno, Childerici regis secundo, postridie Kalendas Februarii; Carolomannum Majorem-domus erga Laubiensem ecclesiam munificum se præbuisse; Theoduno illius loci tunc abbate; ex Fulcuino in Gestis abbatum Lobiensium cap. 6 factum probans; è quo constat; Theodunum dicto anno, mense Februario; abbatem fuisse. Ad hæc; locum ei à Fulcuino tributum inter sanctos Erminum ac Theodulfum; cum caput quintum operis sui claudat obitu S. Ermini; ac caput sextum incipiens, illi substituat Theodunum. Huic S. Theodulfum episcopum sufficit cap. 8; Ansonem verò proximum illi dat cap. 9 in munere abbatiati successorem; duobus libellis eidem Theodulfo tunc abbati ab ipso inscriptis, uno de Vita S. Ursuari; altero de

AUCTORE
J. P.

Vita S. Ermini: qui, laudato auctore testante ad calcem dicta ejus Vita apud nos tom. III Aprilis, ad diem xxv ejusdem mensis, pag. 376, Profectus aetate, & plenus dierum, in senectute bona anno septingentesimo & trigesimo septimo, ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi, septimo Kalendas Maias, perrexit ad Dominum.

an noster
Sanctus

24 Censet memoratus Annalium auctor num. xc, retinendum hunc abbatum Laubacensium Catalogum, nec aliam annorum posse admitti computationem; Fulcuinum vero eger interpretatione, cum loquitur de Abele, de Wlgiſo & Amulwino episcopis, quos abbatibus Laubacensibus accensendos insinuat; nec diffiteri plerosque Neoteoricorum. Duos quippe hujus auctoris textus esse monet Cointius; unum capite 5; alterum capite 7. Priorem dedimus supra num. 5; posteriorem, quem eger interpretatione dicit Cointius, habes item supra num. 7. Wlgiſum S. Ermini successorem fuisse affirmat Fisenus in Floribus ecclesiae Leodiensis, ad diem iv Februarii, abbatemque creatum anno 737; quo S. Erminum e vita migrasse, idem auctor testatur ad diem xxv Aprilis, num. 2 in fine. Apud nos ad diem iv Februarii in Commentario historico S. Wlgiſi sive Wlgiſi, tom. I istius mensis pag. 500 Fiseni assertioni circa immediatam illius isto anno post S. Erminum successionem favens Bollandus, hoc omnino videri afferendum dicit, si quidem ipse, Amulwinus, Abel successivè loco praefuerunt, & non simul cum S. Ermino, ut hic antea cum S. Ursmaro. Et verò nisi fortè aliò ad Christi colendam vineam translati, non diu eam dignitatem tenuerunt, cum anno, ut diximus, dccxlii jam abbas esset Theoduinus. De S. Amulwino agitur apud nos die vii Februarii, tom. II ejusdem mensis, pag. 82.

verè ac proprie

25 At non placet hoc Cointio; quia Fisenum, cujus auctoritate nititur, sibi non constare affirmat; eò quod ad diem xviii Aprilis num. I Catalogum abbatum Lobiensium sic auspicatur: Sancto . . Patriarchae, nempe Ursmaro, morienti anno dccxii successit S. Erminus, & mortuus est anno ejusdem seculi xxxvii. Illi substitutus est S. Theodulfus. Quo vivente Lobium venit Rhemenſi archiepiscopatu pulsus S. Abel, & S. Theodulfo collega additus anno lviii, ibidem obiit dccxliv. Mortuus est autem S. Theodulfus anno dccxlvi. Observat enim Cointius, S. Theodulfum vitam longè post annum Christi 766 produxisse: deinde Theoduinum abbatem, de quo supra dictum, à Fisenò male vel omitti vel confundi cum Theodulfo: cum tamen alter ab altero distinguendus sit, & in abbatum Lobiensium nomenclatura Theodulfo preponendus Theoduinus; prout videre licet apud laudatum Cointium: qui denique observat, Fisenum in practato abbatum Lobiensium catalogo, cum vel S. Theodulfum sancto Ermino proximè substituit, vel Abelem eidem S. Theodulfo collegam adjungit, nullum Wlgiſo, Amulwino & Abeli locum inter abbates illius monasterii relinquere; nihil igitur vetare concludit, quo minus in contexendo Lobiensium abbatum indice Fulcuinum sequatur, & S. Ermino Theoduinum; Theoduinum S. Theodulfum; Ansonem S. Theodulfo subroget; expunctis Wlgiſo, Amulwino, & Abele: tamenſi admittat, S. Erminum ejusque successores, quibuscum apud Laubacum diu vixerint, consilio eorum & opera plurimum adjuvatos fuisse, ac per eorum absentiam vices abbatiales sapientissimè administratas.

26 Hac confirmantur è nupera editione Gallie

Christiana, anno 1716 Lutetia Parisiorum typis regis inchoata; ubi tom. 3, col. 80 producit nova series abbatum Lobiensium novis curis à dicti operis inceptore D. Dionysio Sammarthano maxime ex Fulcuino, & ex Brevi chronico Lobienſi, apud Martenium: inter Anecdota edito tom. 3, col. 1411, ordinata; & continuata usque ad annum Christi 1707: in qua signatur I. Abbas S. Landelinus . . Laubienſe tandem monasterium rudi opere inchoat a. dcliv . . Obiit xvii Cal. Julii anni dclxxxvi . . II. Domitianus . . ad an. dclxxxix. III. S. Ursmarus an. dxcxi . . solutus est carnis ergastulo a. dcccxi . . xiii Cal. Maii. IV. S. Erminus seu Ermino . . Ipsi contemplativam vitam quaerenti coadjutores fuisse eximii viri Abel, Wlgiſus, & Amulwinus episcopi, nec non Dodo postea Waslarensis abbas . . Migravit ad Dominum Erminus vii Cal. Maii an. dccxxxvii . . V. Theoduinus, sub quo, Karolomanno Majore domus concedente, auctum est monasterium villa Fontanas dicta anno secundo Childerici . . Omittitur hic abbas tunc in Chronico laudato, tum in Floribus ecclesiae Leod. Bartholomaei Fisen tom. 2 pag. 221. VI. S. Theodulfus . . Obiit die festivitatis S. Joannis Baptistae anno dccclxxvi: Cointio, ex notatione ad marginem, 777. VII. Anso vel Anſus &c. Ex his videtur probabilius, quod noster Sanctus non fuerit proprie ac strictè Lobienſis abbas; sed Lobienſis dumtaxat abbas adjuvator. Et quid prohibet, quo minus in ista significatione intelligamus locum ex Fulcuino superius prolatum, Habuit etiam Erminus & cooperatores sive successores ejusdem loci gubernatores, & coabbates &c. ?

27 De loco, anno, ac die obitus sic statuo. Locum fuisse monasterium Lobienſe, indicant annuntiationes num. 4 prolata. Quibus adde auctores alios, quos recensebo occasione anni, quo dictus obitus accidit. In Catalogo archiepiscoporum Remensium apud Colvenerium in editione Flodoardi sui adjecto sic lego: Obiit in monasterio Laubienſi, diocesis Cameracensis, v die Augusti anno dccclxiv. Fisenus supra citatus Lobii cum obisse eodem anno, stituebat. Ab utroque dissentit Cointius ad annum Christi 751, num. xxix sic scribens: Abel archiepiscopus . . in monasterio Laubacensi feliciter ad Deum hoc circiter anno migravit Nonis Augusti. Apud Mabillonium nec in memorata superius appendice, nec in Annalibus Benedictinis tom. 2, lib. 22, num. iv invenio, quo anno S. Abel è vivis excesserit. Castellanus annuntiationi ejus in Hannonia, notà temporis, quam apponit ad marginem, versus annum 780 hoc contigiſe censet. Nos itaque, ut in re incerta aliquid determinatè ponatur; dicamus, Sanctum è vita migrasse medio circiter seculo octavo, vel paulo seriu, id est anno circiter 750 vel 760; secundum ea, quae retuli ex auctoribus.

28 Nullam esse controversiam de die mortis, perspicuum redditur cum ex Hagiologis, hoc die v Augusti illum memorantibus, tum ex iis, quae mox dicta sunt. Accidit Mabillonius tom. 2 Annalium, lib. 22, num. iv dicens, Abelem . . fecisse tradunt in monasterium Laubienſe, ubi sanctissime supremos absolverit dies, mortuus Nonis Augusti. Quamquam Tribemius De viris illustribus Ordinis S. Benedicti lib. 3, cap. 298, Ejus festum nono Calendas Octobris celebrari affirmat. Qui cur adeo hic sit singularis; nos latet. Enimvero talis esse non debuit propter translationem corporis apud Belgas, de qua nunc loquar.

29 Apud Sammarthanos in archiepiscopis Remensi-

D
fuerit cenobii Laubienſis abbas:

* al. dclxxxv

* al. dcccxi

* al. viii

* al. dccxxxvi

E

ubi & quo loco ac tempore

F

è vita excesserit.

A mensibus tom. 1 Gallia Christiana pag. 480, morti S. Abelis in monasterio Lobienfi, subdit hanc notitiam: Sacra pignora Abelis fervant canonici Lobienfes, teste Chronico hujus abbatiae. Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii hoc die de translatione S. Abelis tradit ista: Corpus.. sacrum cum aliis Sanctorum corporibus, cumque clericorum sive Canonicorum collegio translatum est anno millesimo quadringentesimo nono, ex Lobienfi parochia, Binchium: quod est Hannoniae oppidum, dioecesis Cameracenfis; sed bellorum procellis valde attritum. Utroque loco natalis celebratur die quinta Augusti. Molano circa istum diem adstipulatur Mabillonius, numero proxi-

mè precedente citatus, dum dicit: Qui dies (nimirum v Augusti) festus agitur Binchii in pago Hainoënsi: ubi ejus corpus in ecclesia collegiata fervatur. Breve verò chronicon Lobienfe supra num. 26 memoratum, col. 1429 translationem Sanctorum corporum Lobienfium ad Binchienses differt in annum sequentem, his verbis: MCDX. Corpora Sanctorum Lobienfium à Lobbiis ad Binchiesem transferuntur ecclesiam ob bellorum tempestatem. De dicta translatione meminimus inter Pratermissos ad diem 2 Julii, pag. 293, expressis Sanctorum, quorum corpora translata sunt, nominibus.

AUCTORE
J. P.

DE S. MARGARITA VIDUA APUD SEPTEMPEDANOS PICENI IN ITALIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

B

§ I. Natales, cognomentum, conjugium, proles, vita vidualis, miraculum, tempus vitæ ac mortis, sepultura.

J. P.
E

ANNO M-
CCCXCV.
Septempeda-
notitia:

Eptempedam Piceni, sive, ut nunc loquimur, Marchia Anconitana urbem fuisse, Ptolomæo in sexta tabula Europa, Antonino in Itinerario, aliisque veteribus memoratam; à Longobardis, teste Leandro, solo aequatam (vel, ut alibi lego, à Gothis eversam) ex ejusque ruinis nobile oppidum Sanseverinum adificatum, indito ei nomine à S. Severino, Septempedano olim antistite; dictum jam pridem apud nos est ad diem VIII Januarii, tom. 1 ejusdem mensis pag. 499, occasione laudati Praefulis. Civitas autem illa jacet inter colles Apennino finitimos, ad Potentiam fluvium, Tolentino ac Camerino aliquot milliariibus distita. Antiqua porro Septempeda nominis originem inde derivant monumenta nostra Sanseveriniana Mss. (de quibus infra;) quod colles septem quasi septem podia eam coronarent; adduntque, olim Romanorum municipium fuisse, ex inscriptionibus antiquis colligi. Unam dat Ughellus Italia sacra tom. 2, col. 845.

C
Sanctæ patriæ, cognomen, conjugium:

2 Patria Sanctæ nostræ obigit territorium Septempedanum seu Sanseverinianum; ex Cesalotique villula ortæ; teste Vita ejus Latina. Monumenta Sanseveriniana locum nuncupant Italicè Cesolo, paulo amplius, prout addunt, quam duobus milliariibus distantem à dicta civitate. Eundem dicti loci efformandi modum servat Vita Italica, inferius memoranda. Nata fuit Sancta ignotis ac rusticis parentibus; nec non paupere cultu ac pastoritio munere educata; sed donorum caelestium affluentia egregie nobilitata atque ditata; prout habemus è documentis; quæ præ manibus sunt. Quamdiu vixit, Discalceatæ nomen ipsi adhaesisse, quia pedes numquam calceis induebat, post Vitam Italicam, monumenta Sanseveriniana referunt. Annos numerans quindecim, à parentibus nuptum datur invita viro cuidam sancto (Severinatem fuisse historia demonstrat, & ut opinor, Burgi civem, sive incolam:) tanta qui secum cum benevolentia semper vixit, illique ita obtemperavit, ut soli in conjugio sine lite vide-

rentur; ex Vita Latina num. 8.

3 Cui refragantur monumenta Sanseveriniana, quando maritum ei dant, à quo, naturâ videlicet austero, indignis verbis ac factis tractabatur. Volebat enim is, ut, de more aliarum pagi sui mulierum, ipsa quoque calceos gestaret: quasi verò uxor ejus, nudis pedibus incedens, esset continua mendicitatis sua exprobratio, eò redacta, ut de pari calceorum usualium prospicere conjugii non posset. Ast illa, ut marito morem gereret, & in proposito suo constans permaneret, precibus ferventibus impetrasse ibidem dicitur, ut oculis ipsius apparerent sui pedes calceati: ac proin illam in bono, quem susceperat, more suo perseverasse. Hac, è dictis monumentis eruta, si ita se habeant, componi forte utcumque possint, distinguendo tempora; quorum uno aliquo, eoque exiguo, maritus molestias facefferit uxori ob causam dictam; illaque, uti is putabat, sublata, placidus erga eam deinceps fuerit ac benignus. Cingulum, milliariibus octo à Cesolo distans, sæpenu-mero se contulisse Sanctam, ut ibidem de peccatis confiteretur Patri cuidam Ordinis S. Dominici, directori suo; excursions illas ex instinctu diaboli in malam partem accipiente ac prohibente marito, volunt dicta monumenta; adduntque, postquam S. Margarita confugisset ad orationem, angelum, assumpta ejus specie, vices ipsius suppluisse in custodia gregis, & aliorum ministeriorum ruralium ac domesticorum exercitio; dum ipsa interea de more itaret ad prædictum locum.

4 Difficultas etiam est circa sobolem S. Margaritæ. Vita quippe Latina affirmat num. 8, de ejus conjugio agens, ex eo plures tulisse filios & filias, quos & quas auctor (historia, de qua est fermo) mirum in modum extollit. Vita verò Italica filiam ei natam refert. Monumenta Sanseveriniana scribunt ista: Postquam in lucem edidisset unam unicam filiam (un' unica figlia, uti est in ipso textu Italico) mansit vidua mariti in juvenili maxime sua ætate. Hac ejusmodi sunt, ut nullo pacto queant componi cum precedentibus. Quod autem modo addebatur de viduitate Sanctæ

P 3

juve-

AUCTORE
J. P.

juvenili, quomodo satis cohereat cum Vita Latina, non intelligo; nam ex numero supra citato, in matrimonio per annos viginti & unum vixit. Vita in viduitate ab ea exacta virtutes, exstant Italicè in monumentis Sanseverinianis ac Vita Italica; Latine vero in Catalogo Sanctorum Italia apud Ferrarium: è quo visum est, eas huc transcribere, ubi ad diem xxviii Augusti sic lego: Defuncto viro, officia pietatis ardentius colere cepit, vitam austeriorem degens. Sarmenta illi lectus erant; pulvinar lapis; cibus & potus, simplex panis & aqua. Nudis pedibus etiam hieme incedebat, unica veste contecta.

virtutibus
referta.

5 Romam peregrinata, loca sancta invisit, Sacramenta frequentissime fumebat: primo quoque diluculo ad ecclesiam ad Missam pergens suas preces fundebat: reliquum diei visitandis ægrotis, quibus inserviebat, laborando, eleemosynasque, quas pauperibus distribuere, colligendo infumebat. Supra cilicium chorda adeo constringebatur, ut ea sanguine sanies fieret. Oranti noctu diabolus ei dicens apparuit, Frustra te juniis & disciplinis affligis, misella; cum id facias, ut ab hominibus videaris. Vinum non bibis, nec edis carnes: uvas tamen & ficus avidissimè devoras. Quibus dictis, Margarita divinam opem implorante, disparuit; ipsaque deinceps ficus non attigit. Cum rursus dæmon specie capræ in domum per fenestram esset ingressus, totaque flammis compleri videretur, filia perterrita matrem in clamabat: quæ accurrens hostem subito fugavit.

Mirabilia
duo

6 Mirabilia omnino sunt, quæ de calceis, quos Sancta morti vicina filia sua reliquerit, circumferuntur, & habentur in Vita Italica, ac Ferrario citato; adde Severanum in libro, cui titulus Pretiosa mortes justorum pag. 359, monumenta Sanseveriniana, ac Vitam denique Latinam Ms.; cujus apographo, quod ante me habeo, subscripsit ista noster P. Papebrochius: Videntur esse ejusdem auctoris: erant eodem caractere scripta. Sunt autem hæc, laudati Patris manu etiam exarata: De beata hac Muliere duo illa imprimis memoratu digna, quod & de instanti obitu quindecim antè diebus ab ipsa virgine Dei Matre fuit admonita, & rogata à filia, ecquid moriens sibi relinqueret? Cum calceos relinquere se dixisset, quibus tamen usa numquam fuerat; filia matrem nihil temere loqui solitam sciens, rem diligentius perferutata, pedum sola sic à reliquis partibus deprehendit sejuncta, ut calceorum speciem præ se ferrent, affixo etiam alteri eorum clavo ferreo in calce; quem illuc corporis gravius afficiendi gratiâ, fevior ad versus se Mulier intrussisse creditur. Servantur adhuc eadem calceamenta unâ cum clavo ipso Septempedæ ad D. Dominici ædem, seorsum à reliquo corpore, in vitreo quodam vasculo.

de S. Margarita memorantur.

7 Exstat autem dictorum index & quasi testis vetusta admodum ipsius Margaritæ imago, ad D. Severini in eo pariete depicta, qui ad sinistram est ingredientibus; ubi ante Virginem ita cernitur prostrata, ut clavum itidem pedum alteri affixum gerere videatur. Hæc ibi. Quæ verò dicta sunt de calceamentorum istorum, unâ cum clavo ferreo in calce infixio asservatione, & teste horum imagine, Severanus pag. 360 in annotatione, ubi scripsisset, hæc in actis referri; sic subdit: Pariete autem, in quo ejusmodi cernebatur imago, occasione novæ absidis in eodem templo diebus nostris exstructæ demolito, periit memoria tam insignis: quemadmodum & clavus ipse (nostrorum pariter incuriâ) qui nullatenus

reperitur.

8 De tempore vite ac mortis ista accipe. E vi-
vis abivit S. Margarita septuagenaria; ex Vita
Italica, monumentis Sanseverinianis, ac Ferrario, die, prout hic habet, obitûs præscito & prænuntiato. Hunc autem incidisse in v Augusti, asserit Vita Italica, & indicat sub isto die etiamnum ipsius superesse memoriam in Martyrologio Romano. Et rectè: nam in isto Martyrologio, quod anno 1586 typis editum est, signatur dicto die v Augusti. Quid verò causæ fuerit, cur in posterioribus editiombus annua Sancta memoria fuerit translata ad xxvii dicti mensis, equidem nec intelligo, nec divino. Ad hæc, Baronius in notationibus ad istum diem, nullam hujus mutationis causam assignat. Quod verò dies hodiernus sit genuinus mortis dies, præter ea, quæ dixi, suadet 1º annuntiatio, quæ Vita Latina subjungitur, & infra dabitur. 2º. Suadent documenta Sanseveriniana, quæ pro confirmatione istius diei citant monumenta conventus; de quo post. Ferrario itaque neutiquam assentior dicenti, quod S. Margarita obierit vi Kal. Septembr. Annus 1395 ultimus vite fuit, testibus Vita Italica, Baronio, quem modò allegabam, monumentis Sanseverinianis, ac Ferrario.

9 Mortem ejus hæc sunt subsecuta, quæ ex-
traho è sæpè dicta Vita Italica; unde discimus, quæ obitum
corpus ipsius delatum fuisse ad ecclesiam, magna
comitante populi frequentia, multis ejus visis miraculis, maximi erga personas demoniorum vexatione oppressas: idemque corpus fuisse impostum capsæ, ac acinde arca lapidea sublimi atque à terra elevata intra sacellum, ad dictum finem fabricatum in S. Maria, vulgo del Mercato, quod est illud ipsum, in quo erecta sunt altare & congregatio sanctissimi Rosarii. Dumque paullo post, prout è dicta Vita discimus, cuidam pia ac religiosa persone revelatum fuisset miraculum calceamentorum S. Margaritæ, de quibus supra num. 6, eique fuissent petita ab ejus filia, palam ista proferre recusante; curatum fuit, ut ad dictam ecclesiam deferrentur, ac traderentur ejusdem loci patribus; quæ asservantur in tabernaculo argenteo in hieroglyphylacio ecclesie prædictæ. Hæc delibavi è Vita Italica. Ecclesia porrò illa est Patrum Dominicanorum.

10 Monumenta Sanseveriniana jam memorata
& die 111 Novembris anni 1710 signata in testi-
monio, quod infra dabitur, de recenti calceamen-
torum istorum statu nos instruunt. Inde enim habemus, membranas illas (Joannes Michael Pius infra citandus corticem planta pedum eas vocat) rum. ad S. Dominici in hodiernum usque diem intactas asservari eleganti in urna librarum novem puri argenti cum suis crystallis, & exponi in altari quotannis festa S. Margaritæ luce, ut unâ cum sancto ipsius corpore pateant publicæ venerationi. Intactas, inquam, & integras, si excipias aliquot digitos, quos indiscreta forte subtraxerit devotio eorum, qui eas in manibus habuerunt. Hæc dedi in fide dicti instrumenti; de quo dicam inferius.

A

§ II. Miracula, cultus publicus; gratiæ spirituales à Sede Apostolica eidem annexæ; translatio corporis; monumenta Sanseveriniana; Vitæ.

Miracula, **S** *Antam, sub obscura, dum viveret, ignobilis conditionis umbra latentem, ubi ad se vocavit Dominus, signis eam coram hominibus illustravit. Ferrarius de calceis, proximè à me memoratis, Infirmos, inquit, à variis languoribus tacti sanant. Et mox addit, quod ad ejus tumulum ægroti & dæmoniâ curari soleant. Baronius in notationibus ad diem xxvii Augusti sic etiam brevissimè habet: Multis fuit illustrata miraculis. Quibus utinam singulatim recensendis, atque ad nos transmittendis invigilasset elapsa aetas!*

B *Ad cultum publicum quod attinet; Ferrarius in annotatione ad Sanctæ elogium scribit ista: Nondum in sanctas mulieres solemnè ritu relata est: dies tamen natalis ipsius ex Apostolicæ Sedis licentia celebratur, Sanctaque in Martyrol. & passim nominatur. Post Vitam nostram Latinam hæc ponitur annuntiatio: Nonis Augusti in Piceno apud Septempedanos S. Margaritæ viduæ Eodem etiam die ac modo illam refert Martyrologium Romanum anni 1586; ac postmodum in eo notatur ad diem xxvii hujus mensis. Vide dicta num. 8. Nunc autem neutra die celebratur in civitate S. Severini. Etenim è dicti loci monumentis disco, quod festum cum Officio de Comuni unius viduæ celebraretur ultimâ Dominicâ ejusdem mensis, propter majus commodum ac concursum populi, ad ejus intercessionem soliti recurrere ob multa miracula, quæ Sancta ista operatur in utilitatem eorum, qui erga se sunt piè affecti; maximè in liberandis energumenis.*

Ex allatis insuper documentis habemus, vesperæ, qui ejusdem Sanctæ festo est prævius, post salutationem Angelicam à communitate institui supplicationem accensis cereis lucentem, quæ incipit à palatio concilii, usque ad ecclesiam S. Dominici, ad quam erecta cum cruce se conferunt omnes conventus Religiosi: quorum unus pluviali indutus, parvam hierothecam, in qua exstat pars ossis prædictæ Sanctæ, manu gestat. Dictam porò supplicationem comitantur Magistratus, ac civitatis gubernator (qui semper est Prælati) aut vices ejus supplet is, qui ipsius locum tenet. Postridie manè jubet civitas cantari Missam solennem, cui intersunt hi, quos memoravi. Accedit eò, quod in honorem dictæ Sanctæ habeantur in ista civitate nundine libera per dies viginti; id est, à vigesima Augusti, usque ad x Septembris.

Ad splendorem S. Margaritæ plurimum conducunt gratiæ spirituales, ab Apostolica Sede liberaliter indulta loco, quo sacrum ipsius corpus fuit depositum. Nam anno 1396 Bonifacius PP. IX omnibus his, qui vistraverint ecclesiam S. Dominici, festo S. Margaritæ, concessit omnes indulgentias, quas Gregorius PP. XI concesserat ecclesie S. Cyriaci, civitatis Anconitanae patroni tutelari; quæque coincidunt cum omnibus illis indulgentiis, ab Alexandro PP. III, atque ab aliis Romanis Pontificibus ecclesie S. Marci Venetiis pro festo Ascensionis concessis. Quæ omnia referuntur in iisdem, quæ identidem citavi, San-

severinianis documentis: è quibus præterea habetur, quod idem Christi Vicarius per aliud suum Breve, iisdem die & anno expeditum, facultatem concesserit Priori pro tempore S. Dominici, ut in dicto festo cum duobus aut tribus aliis confessoribus à se eligendis, possit absolvere illos omnes, qui venerint lucraturi indulgentias, ab omnibus casibus ac peccatis, exceptis iis, quæ reservantur sanctæ Sedi. Supradicta Brevia, prout additur in citatis monumentis, conservantur in archivo dicti conventus.

Supereest, ut agamus de translatione corporis; circa quam eas daturi sumus notitias, quas nobis suggerunt documenta Sanseveriniana. Repositum itaque Sanctæ nostræ corpus, antequam nova reedificaretur ecclesia, sub altari seu sacello sanctissimi (ita ibidem vocatur) nominis Dei, in loco humido, fractâ capsâ & carie exesâ, vestibusque omnino laceris, repperunt illi, qui sacrum depositum recognoscerebant. Unde Patribus Conventus jam ad annum usque 1665 fuit animus, illud transferendi in decentiorem locum: & obtinuerunt facultatem à reverendissimo patre Generali Joanne Baptista Marini; sed nulla unquam re executioni mandata. Anno demum 1691, x Junii, die Dominica, in quam incidebat festum SS. Trinitatis, rem accurante patre Benedicto Landi, patritio S. Severini, ejusdemque Conventus Ordinis Prædicatorum filio, facta fuit solennis translatio. Prima igitur die Junii prædicti anni venit illustrissimus D. Scipio Negrelli, civitatis episcopus; & illustrissimo D. Tornaquinci Belloni, nobili Veneto, ejusdem civitatis gubernatore, nec non loci dicti Magistratu, unâ cum aliis multis dominis presentibus, ossa sacra ex arca veteri, quæ erat sub prædicto altari, levata sunt, ac deposita in nova cypressina, è ligno duplicata, opere sculptorio, ac deaurata, duabus magnis crystallis eidem præmissis, per quas spectantur sacra reliquia.

Inventa autem fuere sola corporis ossa integra, filis ferreis in commissuris ligata; & prope illa vas album testaceum, resoluti prædictæ Sanctæ corporis cineribus plenum: quod depositum fuit parvo in sacello, in quo asservantur alia reliquia, Deo forsitan permittente, ut totum in cineres dissolveretur corpus, quo majus auctoritatis momentum inde accederet prodigio membranarum. Rogatus fuit ad actum dictæ translationis ex una capsâ in aliam, Joannes Baptista Vilimteni, notarius ac cancellarius episcopalis. Exorto itaque die decimo supradicti mensis, solennis per civitatem habita fuit supplicatio cum dicta arca, & urna, in qua erant membrana pedum, duodecim presbyteris, qui sacerdotali more erant vestiti, thesaurum ferentibus, unâ càm intervenitu omnis cleri tam secularis, quam regularis, uti omnium etiam numerosarum confraternitatum laicarum, accensa luminaria manu gestantium; duodecim insuper adolescentulorum nobilium civitatis cum facibus lucentibus, quæ insignibus ejusdem instructæ & oblata fuere in Sanctæ honorem.

Præter hæc, maximus fuit concursus populi è vicinis quoque civitatibus ac Marchie locis. Adde ornatum ecclesie S. Dominici singularem, nec non Officiorum divinatorum è selectorum musicorum accitu præstantiam &c. Inter viros insignes, qui dictæ solennitati interfuere, nominantur hi, ad purpuram deinde Cardinalitiam assumpti; videlicet Eminentissimi Grimaldus, Paulutius, Gualterius, ac Cornarus. Supplicatione fi-

AUCTORE
J. P.Translatio
corporis

E

solenni cum
ritu

F

facta.

annuntiatio-
nes; cultus moder-
nus;cum solenni
supplicatione;cc gratiis
spirituali-
bus à Sede
Apostolica
concessis.

AUCTORE
J. P.

nita, sacra urna prædicto sanctissimi nominis Dei altari iterum superimposita est: ubi asservatur ad publicam populi venerationem.

Documentorum Sanseverinianorum compilator:

18 Atque hæc, quæ supra dicta sunt, compilasse se restatur idem, qui præsentis, unde ista datumus, documento subscribitur manu propria, Frater Benedictus Landi, Ordinis Prædicatorum. Cui etiam subnotantur Consul & Priores illustrissimæ civitatis sancti Severini. Subditur de laudato patre sequens testimonium: Admodum reverendum Patrem fratrem Benedictum de Landis, Ordinis Prædicatorum, filium bo. me. illustrissimi D. Antonii de Landis, nobilis sancti Severini, jam per quatuor vices Priorem ven. Conventus S. Dominici hujus civitatis, & ad præsens Vicarium S. Officii ejusdem civitatis, esse talem, qualem retro se facit, retroscriptaque folia fuisse ejus propria manu, litteris & caractere scripta & subscripta, prævia recognitione in forma, omnibus indubiè testatur. In quorum fidem. Datum Sancti Severini ex palatio Consulari, hac die III Novembris MDCCX. Hyacinthus Constantinus fecit.

B

19 De Vita Sanctæ Latine, seu potius ejusdem fragmento, nonnulla præmonenda putavi. 1º. Ex P. Gallonii Tom. A. apud PP. Oratorii Romæ; quæ exemplo nostro adscripta lego nostri Papebrochii manu, collige, unde illud sit depromptum. 2º. Titulus, qui eidem prænotatur, sic sonat: Vita beatæ Margaritæ Discalceatæ, per D. Pompilium Caccialupum. 3º. Auctor Vita seu historia Italica, quæ isti præluxit, obscurus est. 4º. Plura quidem, at non magna cum concinnitate de Sancta nostra scripsit. 5º. Fuit ei coætaneus. Quæ omnia & singula probo è præfatione, exemplari nostro Latino præfixa, his verbis: Ex historia, materna lingua compilata, & rhythmis quidem imperitè; sed prudenti & ingenioso à viro editis, reperi B. Margaritæ Vitam posteritati fuisse donatam. Hujus igitur authoris, cujus nomen obscurum est penitus, & ætati nostræ huic ignotum inveni, vestigiis inhærendo, omissis cantilenis, & sui temporis inconcinnitate, tantùm ea, quæ veritati consona, & suoapte ingenio clara, utpote ab homine prudenti & coætaneo edita attingam.

Vita

Latina,

C

20 Ceterum antequam ea typis committerem, usus sum spongiâ, quod aiunt, & à mendis & barbarismis illa expurgavi. Cum autem Pompilius ille Caccialupus, quem modò nominabam, mihi sit ignotus; discam lubens, si quis plura de eo me docuerit. Baronius in notationibus ad Martyrologii Romani diem XXVII Augusti sic habet: De rebus gestis ipsius (id est, S. Margaritæ) sunt apud nos Acta, à Severinatis Romam missa. Est illorum exordium: Margarita Septempedæ &c. Ubi vides, istam Vitam aliter incipere quàm illud fragmentum, quod dabimus.

& Italica.

21 Vita Italica, quæ supra allegatur; ad splendendam Latinam à nobis ibidem adhibita, est exemplar Ms. trium circiter paginarum, ad cuius finem hæc adscribuntur: Excerpta ex Historia Septempedana domini equitis Valerii Cancellotti Sancto Severinatis: de qua mentionem facit Ughellus sub initium hujus Commentarii designatus. Ex eo autem quod Acta à Severinatis ad Baronium missa mihi non sint in promptu, parvam esse jacturam, inde videor posse colligere, quod fragmenti, quod typis committimus, brevitas, aliunde sit suppleta ex Sanseveriniani monumentis. Breve Sanctæ nostræ Vitæ Joannes Michaël Pius, Ordinis Prædicatorum, inseruit suo Operi Italico, quod inscripsit: De nobili ac generosa progenie P. S. Dominici in Italia, lib. 1,

cap. 7º sub finem. His notatis, en tibi nunc, lector D

V I T Æ FRAGMENTUM,

Auctore D. Pompilio Caccialupo,
Ex P. Gallonii Tom. A. apud
PP. Oratorii Romæ.

Sanctæ natalis, apparitio Domini,
miraculum, matrimonium,
vita austeritas.

Fuit B. Margarita ex Cefalo villula orta, ut ab hominibus ætate confectis, & de suorum avorum dictis referentibus, qui eam alloqui, facta temporum suppuratione, potuerunt, percepi, parentibus quidem rusticis & pauperibus nata: & hoc licet ex dicta historia colligere & comprobare ut verum; cum ipsam pastoralibus servitiis dicatam narret, atque, ut ipsius verbis utar, pastorellam nominet. Hanc formâ, ut ex naturali & iconica pictura ornatur, inter venustam, macilentam, & spiritui quasi elatam, subrusticamque, & mediocri futura præditam fuisse, constat. Simplicitate, charitate, mansuetudine, & humilitate præcipuè Deo gratam existisse legimus; [eratque] illud sibi præ oculis semper ponens, Deo optimo maximo ac proximis inservire, ac opem ferre, dijudicans neminem; corpori tantùm suo plagas infligere, ac ipsum semper inediâ macerare, ut pauperibus præsto esset, condignum putans.

2 Nec quidem immeritò vel infulsè: cum Deus, honorum omnium remunerator, & clarior, visa bonitate, animique ardore, ad hujusce laudem ac bene agentium exemplum, miraculum hoc ediderit ostenderitque. Exierat quidem puella hæc Margarita suæ pauperculæ matris jussu ad pascendum oves; & ut ex historiae verbis quasi dignoscitur, satis tenellula, annoque vix nata septem. Cum peregrinus quidam formâ conspicuus, fameque & ornati itineris labore nimium languens, ei occurrit: qui precibus lacrymisque effulsis ipsam sic tandem alloquitur: Filia, audi verba, quæ ego nunc dicturus sum. Ni succurras, jam fame pereo, atque ob hoc languens ad te veni. Si igitur panis subsidium tibi superfuit, mihi Dei amore hoc elargire.

3 Quibus vix auditis, ita Dei nostri amore Margarita exarsit, ut, licet ipsa fame nimium laboraret, panem omnem, quem perpaucum tulerat, ex sacco, quem rustici saccutellam vocitant, accipiens, ipsi detulerit. Qui cum pane hoc virgunculæ hujus Margaritæ famem expulisset, lætus admodum ac jucundus, surgens pedes, cum antea confedisset, caritatemque hujus admodum extollens, ipsam pluries propria manu benedixit: discedensque, ei visus est non humanus vir, sed divinus: præsertim cum odorem omnium maximum & suavissimum inibi reliquisset: tantaque Margaritæ dulcedine affectus, ut in posterum vanas hujus mundi delicias atque honores semper neglexerit, conspicui peregrini jugiter memoriâ ardens atque conflagrans, illum Deum suum esse credendo.

4 Quod

A 4 Quod ut nec antea, nec tunc, nec postea
apparitione dulcius quid sibi visum aut suavius umquam in vita
fuit; dietimque manè & serò gloriam hanc & o-
dorem semper præsentem habere impostèrùm sibi
visa est. Tandemque nec aliud die illo, quo mi-
raculum hoc effulsit, egit, quam preces, lacry-
mas, & orationes ad Dominum Jesum, Deum
suum, effundere. Ita enim Dei sui amore exar-
serat, ut diem hunc totum jejunum penitus atque
intactum duxerit.

B 5 Nocturne, ut moris est, cum pecudibus
recreatur Margarita rediens, cum jam fame afflictà esset,
quàm humillimè matrem alloquens, panem postu-
lat, quæ cum paupercula admodum inops esset,
sic filia subiraicitur: Vidisti, filia, hoc manè
cassulam *a* hanc nostram pane penitus, frumento,
& farina vacuum, tecumque, quod inerat, at-
tulisti, quo famem expellere de more potuisti. Tu
autem nunc nimis audax & ante horam panem
poscis, matris tuæ & aliorum fame penè defi-
cientium penitus oblita; nec ego panis penuriam
in divitias, parvasque mensuras in magnas verte-
re possum. Conversaque ad eam Margarita, pro
pane instantius orat, in Domino Jesu confidens,
qui numquam bonum irremuneratum dimisit; id-
que ipsa confidentius faceret; cum ipsa ideo jeju-
na sit, quia panem omnem, quem tulerat, pere-
grino cuidam laboranti nimium præ fame dederat.

C 6 Nec quidem se ita egisse poenitet, cum ille
*quam secum est mi-
raculum.* sibi Jesus Deus suus visus sit; & cætera matri e-
narrans, ut gesta erant. Patiari igitur æquo animo
famem, quam sponte voluisti, mater ait. Et his
dictis, capsam aperiens, panem magnum valde
atque dulcissimum inveniens, accipit, frustulatim-
que divisum Margaritæ primùm, deinde dome-
sticis, consanguineis, & vicinis tradens, qui tunc
fortè, ut magis miraculum innotesceret, aderant:
tantaque repentè in dictorum omnium corporibus
satietas ac dulcedo exorta est, ut, Margaritam tan-
tum observarent, colerent, & venerarentur, co-
gitarent; & ut pro ipsis ad Deum preces funde-
ret, deprecarentur. Quo fit, ut omnes insimul
caritate, benevolentia & Dei amore compulsi fra-
ternè jugiter impostèrùm vitam degant.

C 7 Interea Margarita annum decimum quintum
*fungitur
matrimonio,*
b jam agens, à patre [clam aliis] *b* viro cuidam,
cujus nomen obscurum est, matrimonio jungitur;
nec mirum. Cùm historia parentum & filiorum fi-
liarumque ejusdem, quos author noverat, &
ut ipse in suis rhythmis testatur, adhuc viventes
laudat atque miratur, nomina occultet; iudicio

quidem meo satis iniquè; cum nil magis à postè-
ris desideraretur, quam majorum suorum & præ-
sertim tantæ feminæ stemmata non ignorare: cu-
jus nunc successores quantà author gloriâ & imi-
tatione privet, omnes cogitent. Sed ut ad Mar-
garitam redeam, unde digressus sum, puellula
hæc nil in vita tulit infortunatius, quam quod ma-
trimonio jungeretur. Proposuerat siquidem Deo
servire & virginitatem servare: idque omnino ef-
fecisset, ni Deus posteritati consulens aliter dis-
posuisset. Indignabatur siquidem pater, se eam
cum instrumento, & fide publica promissam gene-
ro non posse servare, sicque anceps filiam, quam
antea ut oculorum suorum pupillam, custodie-
bat, odio prosequi coactus est, nec antea desti-
tit, quam Margarita votis suis assensum præstitit.

D 8 Tradita igitur viro *c* cuidam sancto (Seve-
*quod sanctè
traducit.*
c rinatem fuisse historia demonstrat, & ut opinor,
Burgi civem, siue incolam) tanta secum cum be-
nevolentia semper vixit, illique ita obtemperavit,
ut soli in conjugio sine lite viderentur: ex quo
plures tulit filios & filias *d*, quos & quas auctor mi-
rum in modum extollit. Attamen quia adhuc eo-
rum finis incerta erat, consultò omisit; quod ego
numquam probaverim. Fuit hæc in matrimonio
constantissima, nec umquam nisi ad prolem pro-
creandam cum viro concubuit: cujus vita, du-
rante matrimonio, quo cum [eo] per annos
viginti & unum vixit, ita dividebatur. Prolem
imprimis suam bene ac religiose educabat & cu-
stodiebat, Christianos ritus & mores ipsam tan-
tum docens, & à vitiorum lapsu præservans. Eis-
dem, quibus ipsa, moribus & orationibus deco-
rabatur. Suos erudiebat. Vestibus juxta conditio-
nem induta [erat] extrinsecus; intrinsecus ve-
rò asperrimâ interulâ, quam cilicium appellant,
semper induta; chordâ carnes suas circuiens, ut,
post ipsius mortem ossa collidens, & consumptis
carnibus, eadem quasi latens reparata * sit *e*. ** f. reperta*
e

A N N O T A T A.

a Cassa Italica; Latine est capsula: proinde cas-
sula est capsula.

b Voci uni incognita & incerta, qua erat in
F apographo nostro, substitui duas has.

c De Sancta marito Commentarius prævius
num. 2 & 3.

d Alibi dicitur Sancta unicam dumtaxat ha-
buisse filiam; ex Commentario prævio num. 4.

e De vita austeritate ibid.

A

SEXTA DIES AUGUSTI.

SANCTI QUI VIII IDUS AUGUSTI COLUNTUR.

- S. Sixtus II Papa }
 S. Quartus }
 S. Felicissimus }
 S. Agapitus } Martyres
 S. Januarius } Romæ.
 S. Vincentius }
 S. Magnus }
 S. Stephanus }
 B SS. CLXV Martyres Romæ.
 S. Iustus }
 S. Pastor } Martyres Compluti.
 S. Hormisda Papa conf. Romæ.
- S. Jacobus eremita Amidæ in Me-
 fopotamia.
 SS. CC Martyres Caradignenses
 prope Burgos in Hispania.
 S. Stapinus confessor, an Episco-
 pus Carcastionensis in Gallia.
 S. Gezzelinus seu Gitzelinus, non
 procul Colonia.
 S. Chremes abb. confessor in Si-
 cilia. E
 B. Schetzelo in territ. Luxem-
 burg. in Belgio. F

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

Ida Lovaniensis in Valle Ro-
 farum prope Mechliniam per-
 peram hoc die in Cartusia
 Bruxellensi Greveno superad-
 ditur. De ea satis operose a-
 ctum est XIII Aprilis.

SS. Cuncgundis, Mechtundis & Wibrandis virgi-
 nes hoc die à Bollandus reperta in libro dicto Ca-
 binet, spectant ad diem, quo de ipsis actum est
 XVI Junii.

S. Sexburgam reginam viduam male hoc die signa-
 tam reperit Bollandus. Spectat ad diem quo de
 ipsa egimus VI Julii.

C S. Margaritam viduam hoc die indicavit Bollandus
 ex libro sub titulo Cabinet: opinor agi de Se-
 prempedana relata à Baronio XXVII Augusti,
 verum de qua à nobis actum est die precedenti
 V Augusti.

S. Afra ab aliquibus Hieronymianis & Notkero
 signata, spectat ad diem precedentem V Augusti.
 Dum S. Eufagnium hoc die signavit militem &
 martyrem Ferrarius, voluit Eufagnium dicere;
 in quem dicta ejus pleraque conveniunt, sed
 qui ad diem precedentem spectat, quo de ipso
 egimus V Augusti.

In monte Thabor, Transfiguratio Domini nostri
 Jesu Christi annuntiatur hoc die in Martyrolo-
 gio Romano, & in omnibus Fastis Orientalis
 ecclesie. Verum nos Christi ac Deipara festa alio
 in opere posteris tractanda remisimus.

Alexander monachus Confessor refertur in Wiltoni
 Martyrologio Anglicano apud Claustrum Fo-
 nii seu Fulniacum in Laudunensi episcopatu,
 citaturque Vita S. Mechtildis sororis, quam
 cum Majores nostri Sanctis adscribere ausi non
 fuerint ad XII Aprilis, lectores remittimus ad
 ea qua ibi inter Prætermisissos dicta sunt. Quid
 sibi voluerit Ferrarius dum eum in Scotia col-
 locavit, fugio querere: neque magis curanda

videntur qua hoc die pluribus commemorat Ca-
 merarius.

Thomam monachum à Gallis occisum Capgravi-
 us Dorobernæ, seu, ut ipse loquitur, Donoricæ,
 Legenda sua Anglica, tamquam martyrem in-
 seruit, virtutes & miracula aliqua recensens,
 unde & ex Nicolao Harpsfeldio sua accepit
 Menardus in suo Martyrologio Benedictino.
 Merita ejus elogia lubens admitto, id solum
 reliquum, ut de cultu ei umquam exhibito e-
 docear.

In Anglia, commemoratio plurimorum monacho-
 rum, sanctitate ilustrium, qui in Scardebourg,
 tam in Vita quam post mortem crebris miracu-
 lis claruerunt, & summa devotione à populo
 colebantur. Verbi sunt Menologii Cisterciensis
 Chrysofomi Heniquez, de quibus tacet Cha-
 lemotus, eorum loco substituens

Achardum monachum Claravallensium, de cujus aut
 aliorum cultu nihil hætenus nobis innotuit.

Actæ episcopi Candidæ Casæ in Galweia seu Gal-
 lovidia Scotia, memoria, nulli, quod sciam, in
 sacris Tabulis cognita est; præterquam in Cata-
 logo Ferrarii nimis quam generali, suffragan-
 te solo Menologi Scotico Dempsteri, quorum
 amborum quanta sit auctoritas, sæpe alibi di-
 ctum est. Graviora quarimus monumenta qui-
 bus de cultu ejus certiores reddamur.

Bertha Biburgensis in Bavaria ex eodem etiam Fer-
 rarii penam procecit, à nullis aliis Martyrolo-
 giis; quam proinde in monumentis, qua citat,
 Boicis laudatam, titulo Beatæ primus ipse do-
 navit, nisi forte Raderum in Bavaria sancta
 secutus fuerit: certe Arturus suo Gynæceo ipsam
 adscripsit. Tituli plurimis venerabilem esse illu-
 stre hanc Bertham ultro admittimus, verum
 Sanctorum veris honoribus gavissam, reperire
 hætenus non potuimus.

Avendris sive Evendris episcopi & martyris Calari
 in

A in Sardinia meminit hoc die solus Ferrarius in Catalogo generali, citans Tabulas ecclesie Calaritanæ, quas ab ea urbe nuper acceperat. Quid de Tabulis illis pridem senserint Majores nostri, habes tomo v Maii, à pag. 219*. Id certe postulare audeo, imò debeo, certiora de hoc Avendri monumenta nobis suggerantur, qua in Squirri Sanctuario necdum reperire licuit.

Fulco episcopus Sueffionensis à Ferrario Sanctorum honoribus donatur ex nescio quibus Tabulis ecclesie Sueffionensis; quas mirum est ignorasse Dormayum episcopos recensentem, uti & Sammarthanos in Gallia Christiana, & Saussayum in magno Martyrologio Gallicano: apud quos nec minimum occurrit Fulconianæ sanctitatis indicium.

Maurinum item adducit idem Ferrarius episcopum Autissiodorensis, quem jam etiam alibi prætermisimus.

Goderannus solo Venerabilis titulo donatur in Actis Benedictinis sec. vi, parte 2 pag. 315.

C Cassianus & Mafculinus sive Cassanus & Maflininus variè & variis diebus referuntur in Calendariis nostris Hibernicis impressis. Verum de his satis dictum est in Prætermisissis diei præcedentis.

Didacus Landa episc. Jucatanæ in India Occidua.

Franciscus conf. Fabriani in Marchia. Ancon.

Hieronymus à Misuraca conf. Sturnis in Calabria.

Georgius Quadrus conf. In Lusitania.

Petrus à Spe conf. In Hispania.

Francisca abbatissa Belalcazari in terris Cordubæ.

Eosdem sed modestius refert Hueberus in Menologio, addens præterea

Joannem Puteanum Lovanii in Brabantia.

Joannem de Michaële Tornqueti in India occid.

Joannem Bapt. Blancardi Taurini in Sabaudia.

Chunegundem ducissam Austriacam Monachii in Bavaria.

Adjungit Arturus in Gynæco, præter eas, de quibus jam meminimus, Stephaniam matronam Romæ, quam etiam titulo Beatæ honorat, uti & Anonymam aliquam in Brabantia.

C Sancti Godscalfi episcopi, per quem Dominus

tantas dignabatur exercere virtutes, ut rebellium corda non minus miraculis quam prædicationibus obtineret, est annuntiatio non satis clara Florarii nostri SS. Ms. Indicat, ni fallor, episcopum Atrebatensem Ordinis Præmonstratensis, de quo tamen alium silent Molanus, Mirans & ipse quidem Raissius; ut lux acterenda fuerit à Saussayo ipsum ut felicem prædicante die sequenti vii Augusti, quo etiam die cum Beati titulo laudatur à Joan. Chrysothomo vander Sterre in Natalibus Ordinis. Nos neque hoc die neque sequenti ipsum Sanctis audeamus asserere, donec de cultu certius doceamur.

Joseph Hierosolymitanus episcopus & confessor signatur hoc die in nostro SS. Florario Ms. Verum priusquam inter Sanctos aut hoc potissimum die collocetur, alia opus est auctoritate, ut observavit Papebrochius in Historia Chronologica Patriarcharum Hierosolymitanorum ante tom. III Maii, pag. ix & x.

Henricum Wintoniensem episcopum, anno 1171 vita sanctum, ix Januarii, iv hujus mensis, atque etiam hoc die valde liberaliter signavit Augusti Tomus II.

D Ferrarius: Bollandus vero in Prætermisissis ix Januarii ex citato Ferrario & Galefio bona fide remisit ad hunc diem, quem & nos supra ad diem iv hujus secuti sumus, nihil tum dubitantes quin veros Sanctorum honores non solum meritis, sed etiam consecutus esset celebris ille Henricus. Re modo attentius perpensa, non videor ipsi locum hic tribuere posse, quod nulla usquam occurrant veri alicujus cultus ei olim exhibitæ vestigia, qua certe non neglexisset Wifordus in suo Martyrologio, neque tacuisset Usuardus Ultrajectensis in Sanctis Anglicis consignandis minime parcus. Sigebertum appellant recentiores; ast is, tametsi multis laudibus Henricum cumulet, solo venerabilis titulo ipsum honorat. Wion non aliter ipsum insignit quam nomine Dompni Henrici. Neque plura suggerit noster Alfordus, ingenuè fassus, locum sepulture penitus ignoratum fuisse, ut saltem reliquia prorsus nulla venerationi unquam exposita sint. Adde quod non hoc die mortuum velit, sed viii hujus, apud alios ix. Quidquid igitur scripserint Galefius, Wifordus & Ferrarius, non putamus nobis licitum esse, Sancti aut Beati titulum Henrico Wintoniensi adscribere.

Joannes Teutonicus ut iv magister generalis PP. Dominicanorum cum solo titulo bonæ memoriæ adscribitur additionibus Mss. Cartusia Bruxellensis ad Grevenum. Titulum Beati addunt alii cum Marchefio ad viii Novembris. Rectius ab omni titulo sanctitatis abstinet Echart in novissima Sanctorum Ordinis Bibliotheca, ubi rectè obitus ejus signatur iv Novembris 1252.

Hippolytam à S. Maria ab aliis à Jesu nuncupatam, ex familia, ut volunt, Rocabertina, rectè famula Dei appellatur à Marchefio hoc die in Diario Dominicano, cum longo elogio, seu potius Vita ex variis collecta. Signatur etiam in Anno sancto Belgico, & Viridario Germanico, in quo posteriore sequitur

Teresa Benucci Neapoli in S. Dominici majoris, cui æquè ac præcedenti Beatæ titulus præmaturè adscriptus est.

Alanus Britannus PP. Carmelitarum generalis locum habet in Acie bene ordinata Philippi Viscontini, ubi contendit Beatum vocari ab immemorabili tempore, de quo paulo certius doceri cupimus.

Sic & Philippus Ribbottis Hispanus dicitur in eadem Acie, sanctitatis titulum semper retinuisse. Si adsit probatio sufficiens, Operi nostro certissimè inseretur.

S. Albertus Carmelita signatus est à nostro Florario SS. Ms. hoc die; verum ab aliis melius referatur die sequenti, quo de ipso agemus vii Augusti.

S. Hormilda Perla ob synonymiam, opinor, cum Sancto Pontifice hodie relato, à Greveno; Molano & Caniso hoc die refertur, verum natalis ejus est viii Augusti.

Beati Raphaëlis archangeli secundum quosdam hic memoria, verba sunt additionum Cartusie Bruxellensis ad Grevenum, qua unde accepta sint, equidem non conjicio: id certum est, inter officia subditis regis Hispania concessa, ejus festivitatem recolit xxiv Octobris.

S. Leonardum abbatem signatum hoc die invenimus in codice Usuardino Camberiensis, ut habes in Auctariis, quem cum Aquitanum existimemus S. Remigii discipulum, remisimus ad vi Novembris.

A B. Hermannus ; Ordinis Premonstratensis , ac primus cœnobii Scheidenfis in ducatu Marcano & diœcesi Colonienfi non procul Arnberga præpositus , mirabiliter à judaïsimo ad Christum conversus , habetur in nostra collectione , quam de illo asservamus : ubi in Vita Ms. ponitur in pace quievit anno MCLXXIII , VIII Idus Augusti . Recentiores ejusdem Ordinis scriptores titulum Beati , viro tribuunt ; videlicet Joannes Chrysostomus vander Sterre in Natalibus suis , die XXIII Decembris ; Paigius in Bibliotheca Premonstratensi lib. 2 , pag. 469 ; ubi Vita compendium edidit , in quo eum obisse affirmat die XXIII Decembris ; Waghenarius in suo S. Norberto , Canonicorum Premonstratensium patriarcha pag. 150 . Quia tamen in instructionibus , anno 1732 , quo hæc scribimus , super Hermannii cultu petitis , atque hæc Scheidâ missis , significatum est , nullos ei ibidem publica venerationis honores deferri ; licitum nobis esse non censuimus , reliquis Operis nostri Calitibus eum intexere , donec vel sufficientia publici ab immemorabili tempore cultus argumenta subministrantur , vel Sedis Apostolica auctoritas interveniat . Quod si fiat , poterunt Acta ejus illustrari ad diem , quo supra notari ipsum di-

cebamus ,
 xxiii Decembris. D
 Columba , seu potius Coluba , virgo sacra Dei , hoc die deposita dicitur , Opilione V. C. consule , sive anno Christi 453 , in epitaphio vetustissimo , quod anno 1717 in adicula S. Columba posita in summo fastigio veterrima arcis & montis Osopi , ditionis Foro-Julienfis , retextit , & erudito jubinde Commentario illustravit illustrissimus D. Justus Fontanini , archiepiscopus Ancyranus , contendens eandem esse Columbam in epitaphio notatam cum S. Columba illa , cujus nomine dedicata est adicula , cujus caput ibidem publica venerationi exponitur ac Dominicâ secundâ mensis Julii quotannis in supplicatione circumfertur , & qua ibi denique ab immemorabili tempore invocatur ut Virgo & Martyr . Verum sive eadem est sive diversa , cum nulla S. Columba aut in ullis Fastis hoc die commemoretur , aut in ipso loco illo colatur (quippe ubi S. Columba patrona tutelaris festum habet mobilis , & quidem mense Julio) satius putamus , dum lux alicunde major affulgeat , hinc disferre , qua de illa dici poterunt , in diem , qua celeberrima antiquissimaque S. Columba V. M. apud Senonas colitur ,
 xxxi Decembris. E

DE SANCTIS MARTYRIBUS ROMANIS

SIXTO PAPA II , QUARTO , FELICISSIMO ET AGAPITO : ITEM JANUARIO , VINCENTIO , MAGNO AC STEPHANO.

J. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Nomen S. Sixti ; memoria ipsius & aliorum in Martyrologiis ; veneratio S. Sixti publica è SS. Patribus , ædibus & Officiis facris , ac reliquiis.

ANNO
 CCLVIII.
 Nominis
 etymon ;

D illustrem splendorem sanctus hic Papa ac martyr Sixtus vel Xystus nomen suum evexit : circa cujus etymon hæc observo . Sixtus , ad quam radicem vel Latinam vel Græcam referam , non habeo . Aliud statue de Xysto . A genuino nominis etymo valde abludit Jacobus Fannensis , quando in Legendis Sanctorum sic scribit : Sixtus dicitur à fios , quod est Deus , & status : quasi divinus status . Vel Sixtus dicitur à sisto , sistis : quasi fixus & firmus in fide & passione , & bona operatione . Quod nonne est multo pejus , quam nihil dicere ? Dixerit aliquid , qui sub Xysti nomenclatura politi aliquid vel rasi contineri ostenderit , quasi sit ἑὸς δὸς ἔθειν , id est polire , radere . Si enim quod in xysto athleta raderentur strigilibus , prout est apud Vossium in Etymologico lingua Latina , appellativum nomen xystus ab ista radice non incongruè deduci possit : cur non & Xystus , nomen proprium ? Quamquam aliis , ut notat idem auctor , xysti nomen esse placet à lanceis , quas ἑὸς vocant . Verum quandoquidem incerta sæpè sunt , qua de radicibus etymologicis disputantur , huic argumento diutius non immorabimur . Pergamus itaque ad alia .

2 Ad illustrem , inquam , adeo splendorem

Sanctus noster nomen evexit suum , ut vix alteri memoria S. Sixti & aliorum
 S. Romani Pontifici : memoria pluribus antiquis monumentis consecrata sit . In Depositione quippe Martyrum apud Bucherium ita mense Augusto signatur : Octavo Idus , Syfti , in Callisti , & Prætextati , Agapiti , & Felicissimi . Kalendarium ecclesia Carthaginensis , Veterum analectorum tom. 3 à pag. 398 à Matillonio vulgatum , sic legit : VIII Idus Ag. sancti Syfti episcopi & martyris Romæ . Antiquum iterum Kalendarium Ecclesia Romana , ab Edmundo Martenio editum in Thesauri novo anecdotorum tom. 5 , col. 76 sic memorat : Die VI mensis Augusti , natal. S. Xysti episcopi . Martyrologium Venerabilis Bedæ metricum , tomo 10 Spicilegii Acheriani insertum , pag. 128 canit ista :

Sanctumque & Xystum octavis tenet Idibus alium .

Ibidem pag. 137 vetus aliud Kalendarium ; VIII Id. Natalis S. Xisti , & sancti Felicissimi & Agapiti . Hieronymiana apud Florentinum , Romæ in cimiterio Calisti viâ Appiâ natalis Xisti episcopi , Felicis , & Agapiti &c . In codicibus nostris , ait pag. 736 , pro Felice , Felicissimum rependum esse videtur . Romanum vetus seu parvum à Rosweydo vulgatum : Romæ viâ Appiâ , Xysti Papæ & martyris , Felicissimi & Agapiti diaconorum

rum

A rum in cœmeterio Prætextati. *Adonis Martyrologium hac die* : Romæ viâ Appiâ in cœmeterio Callisti, natale S. Sixti episcopi & martyris. Et in cœmeterio Prætextati, sanctorum Felicissimi & Agapiti, diaconorum ejusdem, sub Decio imperatore, Valeriano præfecto. *Sequitur longum elogium, seu compendium Actorum, quod Noikerus contractius concinnavit.*

3 Usuardus ductori suo fere consonat : Romæ viâ Appiâ, natalis beati Xysti episcopi & martyris. Et in cœmeterio Prætextati, sanctorum Felicissimi & Agapiti diaconorum ejusdem, qui cum eo sub Decio pariter decollati sunt. *Quibus addit Wandelbertum, ut alios non commemorem. Kalendarium Frontonianum præcesserat, quod tamen in notatione diei proorsus est singulare his verbis* : Die v mens. August. natal. S. Sixti, Felicissimi & Agapiti. *De Sacramentariis à Menardo & Thomaſio editis dicam inferius num. 21. Martyrologium Romanum modernum sic dicit* : Romæ Viâ Appiâ in cœmeterio Callisti, natalis beati Sixti secundi Papæ & martyris, qui in persecutione Valeriani, gladio animadversus, martyrii coronam accepit. Item sanctorum Martyrum Felicissimi & Agapiti, ejusdem Sixti diaconorum; Januarii, Magni, Vincentii & Stephani, subdiaconorum; qui omnes cum eo pariter decollati sunt, atque in cœmeterio Prætextati sepulti, Passus est etiam cum eis beatus Quartus, ut scribit S. Cyprianus.

4 Græci S. Xystum referunt die x hujus, unâ cum S. Laurentio. Tunc quippe in magnis Menais Græcorum excusis notatur Memoria sanctorum martyrum Laurentii archidiaconi, Xysti, & Hippolyti, ac versiculis honoratur, & elogio. Menologium Arabico-Egyptium, quod ex Arabico Latine reddidit Gratia Simonius, eodem die ponit Certamen S. Laurentii & Sixti Papæ Romani. Menologium Sirletianum signat utrumque Sanctum, qui, uti addit, sub Decio imperatore martyrium passi sunt. Quibus Hippolytum adjungunt Anthologium Græcorum typis excusum, ac Menologium Sparwenfeldianum; addens, esse passos anno cclxi sub Valeriano & Gallieno. At de tempore martyrii inferius agetur. Fuit itaque Sancti nostri memoria apud Græcos in publica veneratione; sed in longè majore apud Latinos; ad quos utique sanctissimus Pontifex propius spectabat. Rem illustrem ex antiquis documentis.

5 S. Cyprianus, episcopus Carthaginensis, qui cum Sancto nostro vixit, epist. 80 secundum editionem Bremensem anni 1690; secundum Pamelianam verò 82, ad Successum scribens de martyrio ipsius; quam egregie erga eum & affectus esset ipsemet, & alios in Africa provinciis affici desideraret, non obscure significavit, quando ex ejusdem exemplo ansam accepit, ipsos corroborandi; Xistum, ait, in cœmeterio animadversum sciat. Sed & huic persecutioni quotidie insistent præfecti in Urbe; ut, qui sibi oblati fuerint, animadvertantur, & bona eorum filco vindicentur. Hæc peto per vos & collegis nostris innotescant, ut ubique hortatu eorum possit fraternitas corroborari, & ad agonem spirituales præparari. Aliud solennis erga Martyrem nostrum venerationis indicium apud Afros, profero ex S. Augustino tract. 27 in Joannem; ubi de S. Laurentio, die ei sacro loquens, sic habet : Dixerat autem illi Xystus martyr sanctus; cujus diem quinto ab hinc retro die celebravimus &c. *Pro Italia faciunt S. Petrus Chrysologus; ac Ennodius Ticinensis; quorum ille quidem serm. 135 in S. Laurentium, Illo, inquit, tunc archidiacono beatus Sixtus e-*

rat episcopus : cujus triumphus martyrii ante tri-

duum fuit. AUCTORE J. P.

6 Ennodius autem de ecclesia in ejus honorem edificata à S. Laurentio archiepiscopo Mediolanensi agit epigrammate octavo; quod sic inscribitur : Versus in Basilica sancti Xysti episcopi facti & scripti, quam Laurentius episcopus fecit. *Sic verò sonant* :

Antistes genio pollens, probitate, pudore,
Ornavit donum meritis, & lumina vitæ
Ad pretium jungens operis, hæc templa locavit.
Lapsa per incertos non spargit fama recessus;
Sed veteris facti vivit lex aucta per ævum,
Quam dexter capiat Laurenti munera Xystus.
Sic manet officium, quod Sanctus contigit olim.
Obtulit hic templum, veniens quod consecrat
ille.

S. Laurentii istius gesta Commentario historico apud nos illustrata sunt tom. vi Julii, ad diem xxvii; ubi § 5, pag. 441 dantur templa Mediolani ab eo condita vel restaurata; & dictum epigramma.

7 Roma uti palaestra martyrii fuit, sic etiam theatrum cultus publici obtigit S. Sixto: idque patet ex adibus, sub ejus nomine, Deo sacris. S. Gregorius lib. 4 Dialogorum cap. 26 advocatum inducit, qui per viam Appiam ad beati Sixti ecclesiam se esse processurum dixit. Fronto in notis, suo Kalendario interjectis, ad diem v Augusti, fuit, ait, Romæ oratorium SS. Sixti & Fabiani: de quo in Paschali. Præterea fuit titulus Sixti, aliàs dictus titulus Tigridæ vel Tigridis; de quo in synodo Romana sub Symmacho, & in alia sub Gregorio II, anno dccxxi. Sedit Paschalis I ab anno Christi 817 usque ad an. 824. In Vita ejus apud Labbeum tom. 7 Conciliorum, col. 1497 lego ista : In oratorio autem beatissimorum martyrum Sixti & Fabiani jam nominatus Pontifex fecit gabatas ex argento tres &c. *Sed difficultatem mihi creant ea, quæ tom. i Aprilis, die vi, pag. 534 apud nos ex Onuphrio dicta sunt; ubi ponitur oratorium & altare S. Xysti Papæ & martyris, sub quo à Paschali II Papa sepulta fuerunt corpora sanctorum Pontificum Xysti ipsius, Fabiani martyrum, & Sergii II. Sedit Paschalis II ab anno 1099 ad annum 1118. Difficultatem, inquam, mihi creant ista, ac movent suspensionem, ne aliqua fortè subsit confusio; ut nihil dicam, non constare, an de Sixto I, an de secundo intelligi debeant. Ceterum de ads sacra Roma sub Sixti II nomine agit Pancirolius in Thesauris absconditis urbis Romæ Regione 9, ecclesia 23; ubi inter alia scribit, à nobili quadam femina, Tigride dicta, domum fuisse datam, ut sub ejus nomine consecraretur. De insigni templo S. Sixti II, apud Placentinos à conjuge Ludovici II imperatoris constructo, meminit Antonius Libanorius in Sixto II, qui Ferraria editus est in lucem anno 1638, pag. 51.*

8 Jam verò si antiqua velimus divinarum Officiorum vestigia relègere, honorificam admodum in iisdem sancti Pontificis nostri memoriam fuisse celebratam inveniemus. Cujus rei argumento sint Sacramentaria à Menardo ac Thomaſio vulgata. Hunc consule pag. 162 & 367; illum verò pag. 178. Ceterum veneratio tam singularis & tam universalis suggerit rationem credendi, Canonis Missalis Romani nomen hujus nostri Sancti insertum esse potius, quam S. Sixti I. Quod si constaret, observatum esse in Canone ordinem temporis, Xystus in eo signatus, esset Pontifex hujus nominis primus, cum præcedat Cornelium, qui ante Six-

E item ex ecclesiis

F

ac divinis Officiis

AUCTORE
J. P.

tum II vixit. Sed id fortassis causa est, quod ponatur ibidem ante S. Cornelium, ne hic a S. Cypriano sejungeretur, cui Deus illum tot modis conjunxerat; & ne S. Cyprianus ante S. Sixtum poneretur. Et verò S. Laurentius ibi exstat post S. Cyprianum, quamquam certo ante illum passus fuerit. Hæc de cultu; quem auxerunt insuper ac foverunt sacra ipsius reliquia: de quibus ista subdo.

uti & sacris lipsanis, ad varia Italia loca

9 S. Gregorius PP. I in Registro lib. 12, responsione 9 ad Augustinum, meminit de reliquiis in Angliam à se missis. Textum ipsum accipe, qui exstat apud Labbeum tom. 5 Conciliorum, col. 1571: Obsecro, ait Augustinus, ut reliquiæ sancti Sixti martyris nobis transmittantur. Cui Gregorius: Fecimus, quod petisti, quatenus populus, qui in loco quondam sancti Sixti martyris corpus dixerunt venerari, quod tuæ fraternitati nec verum, nec veraciter sanctum videtur, certa sanctissimi & probatissimi martyris beneficia fuscipiens, colere incerta non debeat. Sed Baronius in Notationibus ad hunc locum rectè observat, Cujusnam fuerint Sixti martyris, istiusne, an prioris, vel alicujus non Pontif. Sixti martyris, non liquere. Libanorius supra memoratus affirmat, corpus S. Sixti nostri Placentiam esse translatum. Rem gestam ex Italico sic contraho: Annis Ludovici imperatoris, mariti sui, procuravit ejus uxor, & obtinuit à summo Pontifice Nicolao I, corpus ejusdem S. Sixti, quod magna cum solennitate Placentiam deferri jussum posuit in ecclesia, sub ejus nomine dedicata. Factum testantur multa monumenta, quæ in monasterio isto conservantur, ac multæ inscriptiones, quæ in dicto deposito conspiciuntur, quod denique infra istius nobilissimæ ecclesiæ aram majorem translatum est. Uxor Ludovici II imperatoris fuit Engilberga vel Angelberga; ad quam inter epistolas Joannis PP. VIII exstat quadragesima tertia apud Labbeum, tom. 9 Conciliorum, col. 37 excusa, estque consolatoria in morte mariti. Aliæ ad eandem sequuntur ibidem epistole. Meminit etiam de ea Aimoinus de Gestis Francorum lib. 5 cap. 28.

transmissis, 10 Petrus Maria Campi in Historia ecclesiastica part. 1 lib. 7, ad annum 852 scribit de monasterio à dicta imperatrice fundato Placentia,

C

quod hodie, uti addit, S. Sixti appellatur. Mentionem insuper de eo faciunt Ughellus tom. 4 Italia sacra col. 950, ac Lubinus in Abbatiarum Italia notitia pag. 300: Sigonius autem in Historia de regno Italia lib. 5, ad annum 875 dicens, Ludovici uxor Engilberga religionis causâ nobile monasterium ad urbem Placentiæ ædificarat, idque divis Sixto & Agapito consecravit, significat, illud consecratum fuisse sub nomine Sixti PP. II, qui unâ cum S. Agapito hac die VI Augusti in sacris, uti vidimus, Fastis annuntiatur. Libanorius supra allegatus, pag. 52 auctor est, caput hujus nostri sancti Pontificis honorari in ecclesia ac monasterio S. Bartholomæi apud Ferrariam, Ordinis Cisterciensis; quod illud potuerit esse delatum anno circiter 869 secundum conjecturas, quas format. Hisce subjungit varia ad probandam sacri istius pignoris antiquitatem ac veritatem. Et verò tantos ac tam continuos Ferrariensibus, aliisque fidelibus, S. Sixto patrocinante, favores ac gratias concedi testatur pag. 55, ut præter totius civitatis ac diocesis Ferrariensis concursus die VI Augusti, annua ipsius venerationi sacro (de quo à monachis Cisterciensibus Officium unius Martyris Pontificis peragi, ac Missam abbatialem cantari solere dicit) etiam per totum anni decursum, continua quasi serie videantur persona

omnis sexus, ætatis, conditionis, qua gratias a Deo Sancto veniunt pro sanitate recuperatis, prout etiam testimonium perhibent innumera anathemata argentea, & ornamenta sacrarii, Sancto oblata in gratiarum obtentorum testificationem; præter magnum Misarum numerum, quas ad aram ejus celebrari curant.

11 Memorat præterea laudatus Libanorius, ac publicè in templi ingressu ad manum sinistram spectari e-gregiam Sancti picturam, cum hac epigraphæ literis aureis exarata:

Hic colitur divi numen venerabile Sixti:

Hunc pete, si sanum quæris habere caput.

Unde perspicuum fit, Deum Sancti interpellatione esse propitium illi, qui cephalalgia laborant, ejusque hunc in finem patrocinium implorant, ac sancta ipsius lipsana à cœnobitis Cisterciensibus sibi applicari satagunt, quæ ea de causa separatim exponuntur publica venerationi. Atque hæc sunt, quæ in fide Antonii Libanorii tum, quando illa edebat, prædicti monasterii S. Bartholomæi prope Ferrariam Prioris (uti patet ex libri approbatione pag. 56) collegi de publico ac singulari erga S. Sixtum cultu apud laudatos cœnobitas: circa quorum monasterium plura dabunt Ughellus tom. 2 Italia sacra col. 557 & seqq., ac Lubinus supra citatus pag. 132; quod miror à Fongelino in Notitiis abbatiarum Ordinis Cisterciensis lib. 7, pag. 33 collocari in ipsa urbe Ferrariensi; cum dicti mox libri editor prope Ferrariam, approbator autem scribat anno 1638, Datum in monasterio nostro S. Bartholomæi extra Ferrariam; quod primo utique ibi urbe lapide, seu unico circiter milliario situm est. Vide Libanorium pag. 52.

12 Saussayus in Martyrologio suo Gallicano post annuntiationem nostri Martyris, ista subdit: Hucusque caput gloriosum, duoque brachia Romæ in Gallias allata, ad Carthusianorum Rutilense (imo Putilense) ad ripam Mosæ cœnobium, cuius patronus colitur, ibidem . . digno cultu reposita observantur, memoriaque veneranda hodie magna celebritate colitur. Ex Auberto Miræo in opusculo, quod inscribit Origines Cartusianorum monasteriorum &c. cap. 13 hoc monasterium est domus S. Sixti, in vico Pupila, vulgo Pettel, in Lotharingæ finibus; ad Mosellam fluvium apud Sierick opidum. Legendista neotericus, qui Vitas Sanctorum anno 1704 Gallicè Parisiis edidit, hodie in Vita Sancti nostri observat, spectari etiam in abbacia Benedictinorum S. Michælis ad Mosam in Lotharingia in diocesi Verdunensi, sacrum aliquod lipsanon, quod creditur esse S. Sixti PP. ac martyris, à Clemente PP. X Eminentissimo Retzio datum, qui illud isti abbacia, unâ cum alio S. Damasi PP. donavit. Quod ad caput attinet; dispiciendum relinquo aliis, Putilence an Cistercienses extra Ferrariam, quibus ambobus ejusdem Sancti caput ascribitur, veritatem hujus sui, uti volunt, depositi sacri, ejusdemque possessionem solidioribus argumentis præbent. De aliis reliquiis proximè memoratis opus est afferre bonas rationes, ut pro reliquiis hujus nostri S. Sixti habeantur.

13 Apud nos tum. 1 Januarii, pag. 1084; Germania, in addendis ad diem 2 istius mensis, inter Reliquias à Carolo IV Pragæ allatas ponitur S. Sixti Papæ M. pars capituli & apponitur VI Augusti. Gelenius in sua Colonia Agrippina lib. 3, syntagmate 2, § 2, pag. 263 meminit reliquiarum Sixti, item Felicissimi & Agapiti; de quibus insuper pag. 264; paginâ verò 265 ponit S. Sixti Papæ (nostrine, an alterius?) particulas tres.

Ex

A Ex litteris anno 1674, die 2 Maii Lovanio ad nostrum P. Papebrochium datis, disco, ibi esse ab anno 1638 inter alias Sanctorum reliquias Romam allatas, & ab Illustrissimo D. Jacobo Boonen, archiepiscopo Mechliniensi approbatas, corpus fere integrum S. Magni subdiaconi, qui cum S. Sixto colitur vi Augusti. In alia item epistola, ibidem die vii predictorum mensis & anni ad eundem Papebrochium scripta, dicitur: Habemus valde notabiles S. Agapiti martyris diaconi, qui etiam cum S. Xisto & S. Magno decapitatus est. At quis credat, ea ipsa esse istorum Martyrum? Ante me habeo litteras à monasterio Warnestonensi Canonorum Regularium in Flandria datas die xxvii Novembris 1687, in quibus lego, haberi ibidem corpus S. Agapiti. Verum quia in donationis instrumento, cuius exemplar in promptu habeo, quodque signatur xv die Septembris anno 1650, Alexander Vitricius, episcopus Alatrianus testatur, se, dum Vicegerentis munere fungeretur, donavisse Rmo Patri Balthasari d' Avila, Ordinis Minimorum S. Francisci de Paula, corpora seu ossa corporum sanctorum Martyrum. Amantii, Antonini, Agapiti, Basilii, Constantii, Damiani & Eusebii; & quia S. Agapiti corpus seu reliquia jam memorata deinde Warnestonensibus ab alio dicti Ordinis Paulani Religioso donata fuere, uti liquet ex instrumento, die xxviii Januarii 1659 notato; consequens est, ut corpus illud sit è numero illorum Sanctorum, quos baptizatos vocant.

atque Hispania.

B 14 Tamayus in Martyrologio suo Hispanico ad hanc diem vi Augusti pag. 391 memorat translationem aliquorum sacrorum pignorum S. Sixti, Romam in Hispaniam in Hortense cœnobitium prope urbe Lorcam. Ad cuius probationem, Testem, ait, advoco ocularem P. Vargas Histor. Hortan. tit. de reliquiis § 1 fol. 4; ubi asserit, ipsum (Dicerem se) eas à Roma Apostolica auctoritate extraxisse, & in illud regium monasterium in majori altari collocasse. De hoc apud ipsum fides stet. Hisce addit ibidem Tamayus S. Innocentii, unius, uti vult, è quatuor Subdiaconis, qui cum nostro S. Sixto passi sint, reliquias, ad idem monasterium, teste eodem Varga, quem citat, translatas. At notissimum est, sacrorum pignorum possessoribus non raro accidere, ut celeberrimorum præliis Sanctorum nomina affectent, & plus in hac materia sibi credi velint ab aliis, quam ipsi unquam iis probare possint.

§ II. Patria, vitæ professio ante Pontificatum, gesta in Pontificatu; locus, tempus & occasio martyrii.

Sanctus natione Græcus, patriam Atheniensis.

S Sanctus Athleta noster fuit natione Græcus; ex Catalogo primo antiquorum Pontificum, qui exstat apud nos ante tomum 1 mensis Aprilis, pag. xxvii. Consentunt Anastasius Bibliothecarius in Vita S. Sixti II, & alia documenta, patriam etiam, è qua oriundus fuit, determinantia. Ado, Hic beatus Sixtus, ait, apud Athenas natus. Acta S. Stephani PP. ac martyris apud Surium edita ad diem 2 Augusti, etiam patriam Atheniensem fuisse scribunt. His suffragantur nostri codices P Ms. 155, fol. 84, ac Q Ms. 6 seu codex Fuldenis, fol. 40; in quibus dicitur apud Athenas natus. Adde inter variantes lectiones ad

Anastasium Bibliothecarium; novissime typis Romanis recusum, tom. 1, pag. 26, è codice regio, Mazariniano ac Thuano, nat. Gr. de Athenis. Ex neotericis, cum nihil vel parum ponderis huic rei addere possint, suffecerit unicum producere Franciscum Pagium in Breviario Pontificum Romanorum pag. 53, cui Pontifex noster est natione Græcus, patriam Atheniensem. At cuius instituti vitam professus est, antequam ad Petri cathedram promotus?

AUCTORUM
J. P.

16 Ex Catalogo secundo Pontificum, loco apud nos paulo ante citato; ex duobus etiam codicibus nostris Mss., de quibus supra; item ex Adone; uti & variis codicibus Mss., videlicet Regio, Mazariniano, Thuano, Florentino, Casinensi, Vaticano, Freheriano, in citata Anastasii Bibliothecarii editione, eadem pag. 26 allegatis; ex omnibus, inquam, hisce documentis habemus, quod Sanctus noster extiterit philosophus. Si autem verè philosophus fuerit, videtur philosophus gentilis fuisse, ac deinde christiana sacra professus, secundum Adonis verba, quæ videntur hoc innuere, dum sic dicunt: Prius quidem philosophus; postea Christi discipulus. Non tamen ex his conficitur certè, quod talis fuerit: nam præterquam quod in hac re standum non sit auctoritate solius Adonis, qui floruit seculo nono, à S. Sixti ætate admodum longè remoto; cur Adonis verba sic exponi non possint, ut prius quidem noster Sanctus professus fuerit philosophiam, præscindendo an id fecerit gentilis an Christianus; & supposito, quod tunc fuerit Christianus, cur dici nequeat, quod novo ac singulari titulo postea fuerit Christi discipulus, quia tunc profanam philosophiam cum sacra commutaverit, quia Christi servitio intimè se devoverit, cultuique ejus etiam apud alios propagando alacrius inhaerit? Dicebam paulo ante, si verè philosophus unquam fuerit. Etenim tametsi tot, sicut jam vidimus, in eo convenient exemplaria, cum fieri tamèn facile potuerit, & fortè etiam factum sit, ut Rufinus, qui accusatur à S. Hieronymo, quod librum Sententiarum à gentili quodam compositum, Latine verterit, & S. Sixto nostro supposuerit; cum facile, inquam, fieri potuerit, & factum fortasse sit, ut, quod fecit Rufinus; teste Hieronymo, ansam alii dederit, titulum philosophi vel primigenii S. Sixti Papæ ac martyris Actis tunc exstantibus insuendi, vel postea exaratis assuendi; ideo non ausim affirmare; professionem ejus philosophicam omnino certam esse, multo minus asserere, quod scèta Pythagorica instituta secutus sit ante Pontificatum: præsertim cum ipsius Acta interpolata sint, ex dicendis infra num. 69. Verum hæc nostræ conjectura majorem lucem accipiet ex iis, quæ § 6 referemus de dicto libro, ejusque auctore ac interprete. Nunc progrediamur ad eam, quæ Sanctus in Pontificatu gessit.

Gesta in pontificatu

17 Domesticis atque internis Ecclesiæ incommodis medelam adferre satagebat Pontifex sanctissimus. Famosa quippe controversia circa baptismum hereticorum, sub S. Stephano, ipsius decessore, inchoata, etiamnum sub illo durabat, teste Eusebio lib. 7 Ecclesiastica historia cap. 5, ubi de S. Dionysio Alexandrino hæc narrat, Valefio interprete: Ceterum cum Stephanus Ecclesiam biennio administrasset, Xystus in ejus locum successit. Ad hunc Dionysius secundam de baptismo scriptam epistolam; in qua Stephanum simul ac reliquorum episcoporum sententiam ac judicium exponit; de Stephano ita scribens &c. Et cap. 9, Extat, ait Eusebius, & quinta ejusdem epistola ad Xystum

AUCTORE
J. P.

stum Romanæ urbis episcopum scripta : in qua postquam adversus hæreticos multa disseruit ; huiusmodi quiddam sua ætate contigisse narrat. Nam profecto , inquit , opus habeo , frater , consilio tuo , & sententiam tuam expeto , ne fortè ipse halluciner , tali ad me negotio delato. Quidam ex fratribus , qui ad ecclesiam conveniunt , jam pridem pro fidei habitus , & qui ante meam ordinationem ; ac , ni fallor , ante ipsius quoque Heraclæ episcopatum , cœtus fidelium particeps fuerat , cum interfuisset baptismo eorum , qui nuper baptizabantur , & interrogationes responsaque illorum audiisset ; ad me accessit flens , & vicem suam ingemiscens.

circa bap-
tismum hære-
ticorum ,

18 Pedibusque meis advolutus confiteri atque dejerare cepit , baptismum , quo apud hæreticos initiatus fuerat , non huiusmodi esse , nec cum hoc nostro quidquam commune habere. Quippe illum , plenum esse blasphemiarum & impietatis. Aiebatque animum suum acerbissimo doloris sensu compungi , ac ne oculos quidem ad Deum attollere se audere : quippe qui scelestis illis verbis ac cæremoniis initiatus fuisset. Proinde orabat , ut hoc purissimo lavacro , verissimaque adoptione & gratia donaretur. Quod equidem facere non sum ausus : sed diurnam illi communionem ad id sufficere dixi. Nam qui gratiarum actionem frequenter audierit , & qui cum ceteris responderit , Amen ; qui ad sacram mensam astiterit , & manus ad suscipiendum sacrum cibum porrexerit ; qui illum acceperit , & corporis ac sanguinis Domini nostri Jesu Christi particeps fuerit diutissime ; ego cum de integro renovare non ausim. Porrò ut bono animo esset , & cum firma fide bonæ spei plenus ad dominici Corporis participationem accederet , iussi. Verum ille nullum lugendi finem facit , & ad mensam accedere penitus exhorrescit , vixque rogatus interesse orationibus sustinet. Præter supradictas est etiam quinta (in Græco est ἀδην , id est , alia) eiusdem epistola de baptismo , ipsius , & ecclesiæ , quam regebat , nomine , ad Xystum , & ecclesiam urbis Romæ directa ; in qua de proposita quæstione prolixam admodum disputationem instituit. Durabat itaque etiamnum tunc temporis famosa , quam dicebam , controversia ; cui S. Sixtus , super ea consultus , pro paternæ suæ cura prospicere conabatur ; tametsi ipsius responsio nos lateat.

quam con-
troversiam
composuit.

19 Quod præclarè in dicta causa se gesserit optimus Ecclesiæ Pastor , elucet ex citato Calendario ecclesiæ Carthaginensis , quo non solum hæc princeps Africæ sedes , prout ad lectorem dicitur ante citatum à me ibidem totum , sed tota quantitas fuit Africana ipsa ecclesiæ usque ante annos fere mille & ducentos ; ex hoc , ut iterum dicam , pretioso venerande antiquitatis monumento paternæ Sancti cura elucet in persananda apud Afros notissima exulceratione ; ad laudati Calendarii annuntiationem , qua Sanctum nostrum spectat , eiusdem monumenti editore tom. citato pag. 410 de Sancto nostro hac notante : Ejus memoria præ sanctis Stephano & Cornelio inde forsitan pretiosa fuerit apud Africanos , quod is controversiam de baptismo hæreticorum composuerit. Unde Pontius in Vita sancti Cypriani eum BONUM ET PACIFICUM SACERDOTEEM appellat. Quin imò in Vita eiusdem sancti Patris , Operibus illius præfixa , prædictus S. Pontius , ipsius diaconus (de quo apud nos tom. 1. Martii , ad diem VIII , pag. 750 & sequente ; ubi etiam opusculum illud contra Rigaltium defenditur) eoque boni ac pacifici sacerdotis in illo conditiones extollit , ut per eas

meruisse ipsum dicam martyrii coronam ; nam verbis modo citatis usus , mox loquitur immediate de eo , tamquam PI. OPTEREA beatissimo martyre. Jam verò quod S. Sixto cathedram Petri gubernante finis impositus sit scribis illis ac præfervidis circa baptismum hæreticorum disputationibus , videre etiam est apud nos ad diem 2 Augusti in Vita S. Stephani PP. I a : martyr , pag. 119 & sequente.

20 De hæresi Sabelliana scripsit ad S. Xystum S. Dionysius Alexandrinus , teste Eusebio Eccl. hist. lib. 7 , cap. 6 his verbis : In eadem epistola (prima nimirum , de qua supra dixi) de Sabellianis hæreticis , utpote qui tunc temporis increbrescebant , Xystum certiore facit his verbis : Nam de dogmate illo , quod nuper apud Ptolemaidem urbem Per tapoleos commotum est , pleno impietatis ac blasphemiarum adversus omnipotentem Deum Patrem Domini nostri Jesu Christi , pleno etiam incredulitatis erga unigenitum ejus Filium , primogenitum omnis creaturæ , Verbum quod inter homines versatum est ; pleno denique stuporis adversus Spiritum sanctum : cum ab utraque parte & literæ ad me allatæ essent , & fratres mecum disserturi venissent , epistolas quasdam , quantum , Deo juvante , potui , tractatoris more fusius scripsi : quarum exemplaria ad te misi. Quamvis verò nesciamus , quid in hac re fecerit S. Sixtus , fecisse tamen ea , qua sedulum ac vigilem Ecclesiæ pastorem decent , quis inficias ierit ?

21 Maturam in rebus agendis prudentiam commendat sapiens ille ac singularis planè delectus , quo S. Laurentium Romana Ecclesiæ archidiaconum præfecit , cuius ejusdem divitiarum distributionum isti titulo , quo præ aliis excellerebat , annexa. At de hoc Sancto plura ad diem x hujus. Enimvero Ecclesiæ Romana ac Gallicana olim Deum laudabant in sua de S. Sixto liturgia , quod illustrem istum martyrem Ecclesiæ Catholicæ dedisset , exemplo suo ad dura perferenda erectum. Liber quippe Sacramentorum S. Gregorii pag. 118 in Prefatione sic ait : Vere dignum & justum est . . nos tibi semper & ubique gratias agere . . Et in die festivitatis holiernæ , quæ beatus Sixtus , pariter sacerdos & martyr , devotum tibi sanguinem exultanter effudit. Qui ad eandem gloriam promerendam , doctrinæ suæ filios incitavit , & quos erudiebat hortatu , præveniebat exemplo. In Missali autem Gothico seu veteri Gallicano apud Thomastium pag. 367 in Immolatione Missæ seu Prefatione leguntur ista : Ex quibus est sanctus ac venerabilis Sixtus martyr ; cuius hodie solemnitas celebratur : qui dum Apostolicæ Sedis excepisset insignia , & se primam esse conspiceret sacerdotum . . exemplum fuit cæteris. Nam mox suus quoque minister eximius , venerabilis Laurentius , victoriæ palmam imitatus , accepit ornamentum , quod debuit poena subire &c.

22 Spiritus Apostolicus in fovenda ac promotione pietate elucet in eo , quod S. Peregrinum , episcopum à se consecratum , ac deinde antistitem Autissiodorensis ac martyrem , in Gallias miserit , ea de causa merito sibi obstrictas. Vita ejus , quæ exstat apud nos tom. 111 Maii , die XVI , pag. 563 , hæc scribit : Cum hæc discriminosa persecutionis in Gallias irrupisset vesania , statimque latenter à fidelissimis Christianis ad aures Sixti Papæ urbis Romæ nuntiaretur , poscentes , ut talem virum dirigeret , qui jam fidei extinctam lucernam suis deberet illuminare eloquiis , & barbarorum infidelitatem , opulante divino auxilio , compeferet ; tum memoratus vir Sixtus Papa , summæ fan-

D

Certior fit à
S. Dionysio
Alexandrino de hæ-
resi Sabelliana.

E

Ejus pru-
dentia

F

ac Spiritus
apostolicus
commendan-
tur.

A sanctitatis perspicuus, magnum & præclarum Dei servum Peregrinum . . ordinavit episcopum; Marsum verò presbyterum, Corcodemum archidiaconum, levitam esse constituit, & Jovianum onere subdiaconi mancipavit . . Hos etenim summi Dei cultor beatissimus Papa Sixtus urbis Romæ, cum omni fiducia usque ad portum marinum perducens, verbum Domini specialius præcipiebatur usque ad mortem fiducialiter prædicare &c. *Misfio quidem illa S. Peregrini à nonnullis adscribitur S. Sixto I, prout invenies loco mox citato, pag. 562; sed ad S. Sixtum II eam spectare, ibidem probatur. De missione S. Peregrini mentio etiam fit tom. VII Julii, ad diem xxxi, pag. 207; & apud Surium ad eundem diem pag. 361, editionis Colonienfis anni 1618.*

Videtur
transfuisse
corpora SS.
App. Petri
& Pauli.

23 S. Sixti PP. II gesta Pagium in Critica historico-chronologica latere; præter translationem corporum SS. Apostolorum, quam bisce observationibus illustrat: Nihil, inquit ad an. 258, num. 3, à Sixto in suo Pontificatu gestum reperimus, nisi quod in Indiculo depositionis Martyrum habetur: "Tertio Kalendas Julii, Petri in Catacumbas, & Pauli Ostiense, Tusco & Basso, so Coss., Bucherius cum hoc arcanum non intelligeret, scripsit in margine: Nescio quid hic sibi velint hi Consules, fortè aliunde luxati. Verum non de sanctorum Apostolorum passionis, sed de translationis tempore hic agitur. Idem habet Gestorum Pontificalium auctor; sed Pontifices permutavit, ut sæpe solet, & pro Sixto Cornelium posuit: indeque Pseudo-Isidorus eandem historiam fictitiæ Cornelii epistolæ inseruit. Caius, qui circa annum Christi cc scripsit, tradit, Apostolorum trophæa tunc temporis in Vaticano & Ostiensi asservata fuisse. Hæc igitur trophæa in Catacumbas transfuisse videtur Sixtus, magis in dies sævientem persecutionis ardore, ut ibi tutius stationes haberi possent. Accipe nunc ista de loco martyrii.

Locus,

24 S. Cyprianus in memorata superiori epistola ad Successum sic scribit: Xistum autem in coemeterio animadversum sciatis. At vel non sciatis, quale coemeterium illud fuerit, vel si sciatis, nullum è pluribus, qua tunc exsistere, determinare voluit. Martyrium S. Sixti, quod huic Commentario subjungemus, ductum fuisse cum memorat in Clivum Martis ante templum, & ibidem decollatum esse, loco utpote à coemeterio distincto: nam tametsi templum Martis situm erat in via Appia, sicut videre licet apud Aringhū Romæ subterranea tom. 1, lib. 3, cap. 10, num. 9; & ibidem cap. 11, num. 1, Callisti coemeterium, in quo annuntiatur Sanctus, prout dictum à nobis est supra num. 2 & 3, ponatur in eadem via; laudatus tamen Aringhū eodem cap. 11 num. 9, postquam præmississet, S. Sixtum II in dicto coemeterio martyrii coronatum laureâ, subdit ista: Beda, Ado, Martyrologium Romanum, Anastasius, & Mss. ipsius Cypriani Acta, in Callisti coemeterio eundem conditum fuisse; at verò martyrium EXTRA COEMETERIUM ante Martis templum consummasse, constanter perhibent. Hanc etiam distinctionem indicant Acta, quæ datur sumus, S. Sixti sub finem. Denique quandoquidem complura, teste Aringhū lib. 3, cap. 10, num. 9, templa inanibus diis, eaque magnificentissimo instructa opere viâ olim Appiâ à gentilitiæ superstitionis hominibus erecta suspiciebantur, inter quæ illud celeberrimum fuit, quod Deo Marti &c.; non videtur locus iste opportunus fuisse ad constituendum Christianorum coemeterium. *Pear-Augusti Tomus II.*

sonius in Annalibus Cyprianicis ad annum 258, AUCTORE num. 6 utrumque locum distinguens, Non, inquit, in Clivo Martis, sed in coemeterio animadversus est Xyltus; ut Cyprianus ipse docet. Dicitur itaque & nos potius cum S. Cypriano, martyrium in coemeterio contigisse, quam cum Actis, ad clivum Martis; cum Acta sint interpolata, secundum dicenda sub finem hujus Commentarii.

J. P.

25 Martyrium illud octavo Iduum Augusti die, annos rum die contigit, ex S. Cypriano ibidem, conspirantibus Martyrologis; ut suspicari liceat, irrepisse mendam in Kalendarium Frontonis; quia in notando die v pro die vi Augusti adeo est singulare; sicut supra significavi num. 3. At quid de anno martyrii? Cardinalis Baronius ad annum 261 sub Consulibus Aurelio Memmio Fulco, & Pomponio Basso illud ponit. At Memmium Tuscum & Bassum lego in Fastis consularibus. Et verò Ita omnes antiqui Fasti, in quibus etiam pluribus prior dicitur Tuscus, non verò Fuscus, ut perperam quandoque vocatur: quam depravatam lectionem Baronius secutus est, sicut notat Pagius ad annum Christi 258, num. 1. Ceterum, prout ibidem num. 2 observat, in eo tantum errat Baronius, quod Tusci & Bassi consulatum, qui in annum Christi cclviii incidit, cum anno cclxi ejusdem æræ perperam copulet, sicque prochronismi triennio peccet, ob tertium nempe Decii Augusti consulatum ordinarium supposititium in Fastos infartum. Porro inferius num. 42 offeret se occasio alia, agendi de istis aliisque consulibus. Hallucinatur itaque etiam noster Ludovicus de Menil, in Doctrina & disciplina Ecclesiæ tom. 1 lib. 7, num. 58 martyrium innotens anno Christi 259. Menologium Slavo-Russicum Sparwensfeldianum male etiam ad diem x Augusti S. Sixto apponit dictum annum 261. A vero quoque aberrat Historia episcoporum Antissiodorensium à Labbeo edita in Nova bibliotheca manuscriptorum librorum tom. 1; dum pag. 412 refert, eum complevisse martyrium sub die decimo sexto Kalendarum Juniarum, imperatoribus Galieno & Valeriano, Emiliano & Basso consulibus.

26 Qua autem occasione, cujusque potissimum & occasio annu crudelis in Sixtum, Laurentium, aliosque martyrii, que, tum temporis rabiei tyrannica devotos, re-cruduerit persecutio, intelliges ex epistola S. Cypriani 82, modò citata: Sciatis, inquit, eos venisse, quos ad Urbem propter hoc miseram, ut quomodocumque de nobis rescriptum fuisset, exploratam sibi veritatem ad nos referrent. Multa enim varia & incerta opinionibus ventilantur; quæ autem sunt in vero, ita se habent: Rescripsisse Valerianum ad senatum, ut episcopi, & presbyteri & diacones in continenti animadvertantur; senatores verò, & viri egregii, & equites Romani, dignitate amissa, etiam bonis spoliarentur, & si, ademptis facultatibus, Christiani esse perseveraverint, capite quoque multentur: matronæ ademptis bonis in exilium relegentur: Cæsariani quicumque vel prius confessi fuerant, vel nunc confessi fuerint, confiscentur, & vincti in Cæsarianas possessiones descripti mittantur. Subjecit etiam Valerianus imperator orationi suæ exemplar litterarum, quas ad præfides provinciarum de nobis fecit: quas litteras quotidie speramus venire, stantes secundum fidei firmitatem ad passionis tolerantiam, & expectantes de opè, & indulgentia Domini, vitæ æternæ coronam. Ex hac igitur Valeriani rescripti flamma cum Romæ, tum alibi, etiam in Africa magnum hoc adversus Christi Pugiles excitatum fuit incendium.

E

F

R

§ III.

AUCTORE
J. P.

§ III. S. Sixtus una è primis tunc victimis; senilis ejus ætas, genus mortis, vaticinium; focus martyrii Quartus; propositæ circa sex alios difficultates.

S. Sixtus ordine temporis fuit unus è primis tunc Martyribus,

Sicut sanctus noster Pontifex inter omnes tunc temporis mactatas pro Christo victimas dignitate erat primus; sic etiam una ex primis earum videtur fuisse ordine martyrii. Etenim ut nihil dicam de Sacramentario S. Gregorii PP. I, ac alio, quod vulgavit Thomafius; in quorum uno, nempe Gregoriano, de S. Sixto dicitur in Prefatione: Qui ad eandem gloriam promerendam doctrinæ suæ filios incitavit, & quos erudiebat hortatu, PRÆVENIEBAT EXEMPLO: in alio autem hac de ipso habentur in Immolatione Missæ seu Prefatione: Non tantum seculares exuit fordes contagii; verum etiam exemplum fuit cæteris: ut, inquam, de istis nihil dicam; S. Maximus, episcopus Taurinensis, vitæ integritate ac scriptis clarus seculo quinto, & apud nos illustratus tom. v Junii, ad diem xxv, à pag. 48; in secunda, quam inter alias de Sanctis scripsit, homilia de S. Laurentio, disertissimis verbis assertionem meam enuntiat. Textum accipe: Sicut patrum nostrorum, fratres charissimi, non incerta relatione didicimus, cum venerabilis Xistus Apostolicæ Sedis sacerdotio fungeretur. . . invidia ardente diaboli adversus nomen & fidem Christi, flamma durissimæ persecutionis incanduit, atque ut perniciosius dominicum gregem feralis bestię rabies infatiata laniaret, nocendi artifex inimicus pervigilis PRIUS molitur custodiam pastoris eripere. Et ideo Xistum ANTE OMNES summum Domini sacerdotem furor gentilis aggreditur, ut ecclesiastica membra tam valido truncata capite, velut munimine præsidii cælestis amoto, cruentus persecutor invaderet. Sed magnus ille Xistus, qui commissis sibi à Deo ovibus affuerat pastor in terris, aderat patronus è cælo.

C 28 Ad hæc, martyrii palma in etate annosa à Servo Dei obtenta fuit, ac proin venerabilibus ejus canis singulares afflavit honores. S. Ambrosius lib. I Officiorum cap. 41 inducit Sanctum nostrum cum S. Laurentio suo sic ad propositum nostrum inter alia loquentem: Nos quasi senes levioris pugnæ cursum recipimus: te quasi juvenem manet gloriosior de tyranno triumphus. Apud Adonem in Actis S. Sixti, & in iis, qua infra dabimus, num. 7, Nos, ait ipsi tyrannus, consulimus senectuti tuæ. A S. Maximo Taurinensi homilia I de S. Laurentio, dicitur venerabilis: in Sacramentario autem apud Thomafium sanctus ac venerabilis. Et quid ni sic dici possit, & titulo quidem singulari, ob venerabilem suam senectutem? At nunc differendum, quo genere mortis, agonis sui cursum consummarit.

29 Truncatum capite fuisse S. Sixtum, perhibent ea, qua dantur è Catalogis veteribus antiquorum Pontificum, ante nostrum tomum I Aprilis pag. xxvii. Ex annuntiatione Usuardi, quam supra dedi num. 3, Sanctus noster, uti & alii, qui cum ipso ibidem referuntur, decollati sunt. Consentiant in isto Martyris nostri supplicio Ado in Actis, Martyrium, quod typo committimus, num. 8; adde Martyrologium Romanum

Quo mortis genere sublatus:

hodiernum, in quo dicitur gladio animadversus. D S. Cyprianus epist. 82 ad Successum, Xystum.. animadversum affirmat. Quo verbo supplicium quidem, quo caput amputatur, significari potest; non tamen debet. Petest, inquam; sic namque Pontius, Cypriani diaconus, phrasi, uti arbitrator, istius temporis usus, in Vita ejusdem Sancti, Manu, ait, expansa & complanata ad spathæ modum, ICTUM sicut ANIMADVERSIONIS imitatus, quod volebat intelligi, ad instar liquidi fermonis expressit. Non tamen debet: nam animadvertere propriè & e.e natura sua hic supplicium quodlibet, pœnam quamlibet ac castigationem significat tamquam genus; quod Pontius supra in Vita S. Cypriani contraxit ad speciem, addendo tunc ictum; ut satis indicavit, agere se de truncatione capitis; quam amensibi ibi indicet irrogari solitam; non tamen re vera irrogatam esse S. Sixto affirmat. Et verò genus martyrii longè diversum assignat Prudentius, quando in hymno 2 Petri & 50. cruci affixum obisse Sanctum disertè memorat, sic canens:

Fore hæc face: dos dixerat
Jam Xistus affixus cruci
Laurentium flentem videns
Crucis sub ipso stipite.

Si quis itaque tunc animadversum, quo usus est Cyprianus, ex natura sua indeterminatum, cum Prudentio, auctore adeo antiquo, fide digno, ac tam distinctè perspicueque locuto, determinet ad mortem crucis, an temeritatis illi notam inurendam censet? Ego certe hoc non ausim; nedum arguere falsitatis Prudentium; sicut facit quidam Heterodoxus in suo Sixto II, quem anno 1725 edidit, pag. 117 hæc scribens: Resecta cervice animam Deo reddidit; secus atque Prudentius cecinit, qui crucis vocabulum arctius constringens, patibulo affixum perperam arbitratus est. Certam gladii mentionem facit S. Cyprianus epistola lxxxii; cui tamquam antiquo probatoque scriptori prorsus adstipulamur. At sciolus ille certam illam gladii mentionem affirmat, non probat: nos negamus, quia certitudinem istam in Cypriano prorsus non videmus. In quuleo autem Martyr sanctissimus extensus etiam fuisse fertur: pro qua re citatum invenimus sermonem 60 ex his qui S. Fulgentio falso dicuntur attribui in ejus appendice editionis Parisiensis anni 1684.

30 Ast unum è præcipuis, qua S. Sixti martyrium nobilitarunt; ornamentis est illud præclarum vaticinium, quod de carissimo sibi Laurentio post triduum ad palmam martyrii se secuturo prænuntiavit. Prudentius indicat, Sixto è cruce pendulo hoc accidisse: nam versibus mox productis subdit:

Desiste discessu meo
Fletum dolentem fundere:
Præcedo, frater; tu quoque
Post hoc sequeris triduum.

Ceterum hujus prædictionis veritas confirmatur ex SS. Ambrosio lib. I Officiorum cap. 41; Augustino Tractatu 27 in Joannem; Petro Chrysologo serm. 135; Maximo Taurinensi homilia I & 2 de S. Laurentio. Vide præterea S. Sixti Martyrium, huic nostro Commentario subnectendum, num. 3.

31 Dispicendum modò superest, an & quos noster Athleta certaminis sacri socios habuerit. S. Cyprianus epist. 82 ad Successum, ipsi Quartum adjungit. Xystum, inquit, in cœmeterio animadversum sciatis octavo Iduum Augustarum die, & cum eodem Quartum; ab Adone, Usuardo, ac Notkero in ejusdem S. Cypriani, quem citant, fide,

E

F

vaticinium de S. Laurentio.

S. Sixto socius in martyrio fuit B. Quartus.

A fide, S. Sixto etiam conjunctum. At quisnam & qualis ille Quartus? Florentinus in notis ad hanc diem vi Augusti, Hunc, ait, notissimum aliquem ex clero fuisse, ex loquendi modo videtur omnino sanctus Doctor docere; cum tamen aliunde, quis, quando passus sit, ignoretur. Et verò B. Quartum alicujus inter Catholicos nominis fuisse, & apud Afros vulgò abunde cognitum, quasi vel ipsum dumtaxat nominasse, suspenderit, pratermissis ejusdem idiotismis, videtur suspicari posse. Suspicionem verò cur non augeat, quod sicut solo nomine designat Sixtum, sic etiam Quartum, aliunde utique notissimos? Verum utcumque se habeat ista conjectura circa Quartum; cum S. Cyprianus in principio dicta epistola scribat, Sciatis, eos venisse, quos ad Urbem propter hoc miseram, ut quomodocumque de nobis rescriptum fuisset, exploratam sibi veritatem ad nos referrent. Multa enim varia & incerta opinionibus ventilantur: quæ autem sunt in vero, ita se habent &c. Cum, ut hoc repetam, ita scribat sanctus Doctor; consequens est, ut de B. Quarto, quem in eadem epistola adeo clarè S. Sixto sociat, apprimè fuerit instructus, & ex certa suorum, quos Romam miserat, relatione imbutus: atque adeo B. Quartum cum nostro sancto Christi Pugile in consummando martyrii cursu simul conjungendum esse; quemadmodum rectè eos conjunxit Martyrologium Romanum modernum. De aliis S. Sixto, quos ibidem atque alibi lego, in sacro agone sociis, major occurrit difficultas.

B Circa sex alios martyres, 32 Apud nos ante tomum i Aprilis, loco supra assignato leguntur ista: Truncati sunt capite cum B. Sixto vi Diaconi, Felicissimus, Agapitus, Januarius, Magnus, Vincentius, Stephanus, viii Idus Augusti. Quos etiam memorat Anastasius Bibliothecarius cap. 25. Duo primi ex illis nominantur in Romano Martyrologio veteri seu parvo, & alibi, sicut vidimus superius num. 2. Ado autem præter istos, signat alios quatuor jam memoratos; sed eos subdiaconos vocat. In gestis S. Laurentii apud Surium die x Augusti, num. 14, SS. Sixti, Felicissimi & Agapiti tam locus quam dies, quo passi sunt, connectuntur. Consuli præterea circa præsens argumentum potest Florentinus à pag. 734. Martyrologium Romanum, quo hodie utimur, distindè sex supradictos Martyres S. Sixto in agone sociat: textum recitavi num. 3.

Circa sex alios martyres,

C cum S. Sixto 33 Cum S. Cyprianus loco antea citato discretè affirmet, Sixtum & cum eodem Quartum obiisse; cumque de SS. Felicissimo & Agapito, aliisque, Martyrologorum consensu, ut mox ostendimus, unà cum ipso passis, ne vel verbo quidem ullo ibidem meminere; quærit potest, an sicut Quartus, unus unicus ab ipso nominatus, ita etiam alii ab eo præteriti, eodem loco ac die, quo S. Sixtus, martyrio coronati sint. Difficultatem hanc Baronio ad annum 261 solvere conanti, eorum mentio à Cypriano idcirco prætermittitur videtur, quod non eodem loco, quo Sixtus, passi videantur: nam quod Sixtus in cœmeterio Callisti passus dicatur atque sepultus; hi verò in cœmeterio Prætextati sepulturâ donati; diversis quoque locis passi esse noscuntur. At qui de Sixti, & Quarti, qui cum eo erat, martyrio, ad Cyprianum festinanter nuntii redeuntes retulerunt; ceteros omnes eadem die in Urbe passos, haud facile compertos habuisse videntur. Ita Eminentissimus Annalium ecclesiasticorum conditor: cujus rationes ita refellit Pagius in Critica Baroniana, ad annum 258, num. 6: Hæc ut defenderet Baronius, ait primò, mentionem Diaconorum & subdiaconorum à Cypriano, qui folius Quarti cum Sixto passi meminit, idcirco prætermittam, quod Sixtus in cœmeterio Callisti; reliqui in cœmeterio Prætextati sepulti sint. Sed illud prorsus incertum. Primus, qui hos Diaconos in eo cœmeterio sepultos esse docuit, est auctor auctioris Chronici Pontificum; qui errorem eum ex verbis Depositionis Martyrum (à nobis supra num. 2 datis) derivasse videtur. Ubi legimus, ET PRÆTEXTATI (quod indicat, PRÆTEXTATUM eodem die passum esse) ille legisse videtur, ET IN PRÆTEXTATI: non tamen loci distantia aut diversitas tanta fuit, ut qui certò cognosceret, Sixtum passum esse in cœmeterio Callisti, nescire posset, Diaconos ejus in cœmeterio Prætextati truncatos esse. Nam utrumque cœmeterium in Via Appia fuit: imò hoc Prætextati illi Callisti adhærebat, & quasi pars fuit, ut testatur Aringhus in Roma subterranea (lib. 3, cap. 16, quod de Prætextati cœmeterio inscribitur.)

ronius, ait primò, mentionem Diaconorum & subdiaconorum à Cypriano, qui folius Quarti cum Sixto passi meminit, idcirco prætermittam, quod Sixtus in cœmeterio Callisti; reliqui in cœmeterio Prætextati sepulti sint. Sed illud prorsus incertum. Primus, qui hos Diaconos in eo cœmeterio sepultos esse docuit, est auctor auctioris Chronici Pontificum; qui errorem eum ex verbis Depositionis Martyrum (à nobis supra num. 2 datis) derivasse videtur. Ubi legimus, ET PRÆTEXTATI (quod indicat, PRÆTEXTATUM eodem die passum esse) ille legisse videtur, ET IN PRÆTEXTATI: non tamen loci distantia aut diversitas tanta fuit, ut qui certò cognosceret, Sixtum passum esse in cœmeterio Callisti, nescire posset, Diaconos ejus in cœmeterio Prætextati truncatos esse. Nam utrumque cœmeterium in Via Appia fuit: imò hoc Prætextati illi Callisti adhærebat, & quasi pars fuit, ut testatur Aringhus in Roma subterranea (lib. 3, cap. 16, quod de Prætextati cœmeterio inscribitur.)

AUCTORE J. P.

E eodem tempore ac locis, uti voluit, passos 34 Ait secundò Baronius, nuntios Cypriani adeo festinanter rediisse, ut omnes præter Sixtum & Quartum, eadem die in Urbe passos, haud facile compertos habuerint. Verum quomodo Laurentius, septem Diaconorum primus, Sixti jamjam morituri lateri adhærere potuit, cum reliqui omnes capite mulctati sunt? Quomodo duo Diaconi, & quatuor subdiaconi, vel, ut alii volunt, sex Diaconi, eodem die truncari potuerunt, & nuntios illos, qui nihil aliud in mandatis habuerunt, quam ut omnia diligenter observarent, latere, ut inquit Pearsonius in Annalibus Cypriacis ad annum 258 num. 6? Horum itaque Sanctorum martyrium alio die contigisse videtur. Quid, quod (sicut etiam appositè observat laudatus Pagius ibidem num. 5) ex ipsa S. Cypriani epistola, quam antea assignabam, SS. Felicissimum & Agapitum nec S. Sixti diaconos, nec eodem, quo ipse, die passos fuisse probatur ex his ejusdem sancti Doctoris verbis, quæ, ubi scripserrat Quartum unà cum Sixto eodem loco ac die martyrii lauream consecutum, proximè subdit: Sed & huic persecutioni quotidie insistent præfecti in Urbe, ut, si qui sibi oblatis fuerint, animadvertantur, & bona eorum fisco vindicentur.

F difficultates expenduntur. 35 Quomodo igitur, dum quotidie insisteret persecutioni præfectos docet, simul non docet, quinam sub inchoata jam persecutione præter Sixtum & Quartum ceciderint? Quomodo SS. Felicissimum & Agapitum, Diaconos, publicosque Ecclesia ministros, ac proin nobiliores atque insigniores ejusdem persecutionis victimas simul cum illis passas non nominat? Quomodo alios quatuor, ex antè dictis abunde etiam Roma cognitos, publicos utique ibidem rerum sacrarum dispensatores, ne verbulo quidem ullo attingit? Quomodo in nullos alios supremo supplicio animadvertunt fuisse dicit generalibus saltem terminis, si tunc, quando littera Romæ scripta sunt, præter Sixtum & Quartum alii, & quidem cum illis occisissent? Quod auctori auctioris Chronici veterum Pontificum error hic imputandus sit, affirmat idem scriptor, ex Bedæ Martyrologii auctore constare. Errorem verò ejusdem Chronici, quod Felicissimum & Agapitum spectat, male vetustissimi Indiculi Depositionis Martyrum interpretationi adscribit. Denique nos circa duos istos hanc suggerimus conjecturam; credibile nimirum apparere, quod eodem quidem mensis die; sed non eodem anno, aut saltem non simul cum S. Sixto martyrium consummarint. Nam in Sacramenta-

AUCTORE
J. P.

rio Gregoriano supra citato celebratur octavo I-
dus Augusti nat. S. Sixti episcopi, cum partibus
quibusdam Missæ, ipsi propriis: quibus postea
subjunguntur alia etiam singulares, cum novo ti-
tulo: Eodem die nat. SS. Felicissimi & Agapiti.
De his autem ibi in S. Sixto nihil dicitur: sicut
nec de hoc in illis. Cur autem Officio sejunguntur,
si simul martyrio conjuncti sint? Hæc sunt, quæ
incommodant sententia, simul cum S. Sixto sex
predictos Martyres esse passos asserenti: superest,
ut nonnulla, quæ eidem favent, expendamus.

§ IV. Argumenta pro fociis à S.
Sixto in passione non separan-
dis; an Prætextatus iisdem ad-
dendus; quatuor alii alicubi
notati; initium Pontificatus
S. Sixti, sedis duratio; ordi-
nationes, decreta.

Ob anti-
quam pos-
sessionem,
Martyrolo-
gorum con-
sensum,

Quæ pro sententia negante S. Sixtum simul
cum Felicissimo & Agapito, atque aliis sex
fociis istis, de quibus modo dixi, complevisse
martyrium, militant, unico potissimum nituntur
argumento negativo, ut vocant, quod ex silentio
S. Cypriani petitur. Dispiciamus ergo, quanam
isti argumento rationes opponi possint pro SS. Fel-
icissimo & Agapito. Prima sit, antiqua posse-
sio: secunda, concursus classicorum martyrologorum
consensus; quas tamquam falsas ac spurias rejicere
ob solum silentium Cypriani, quis satis tuto au-
deat? Unde autem constat, ideo tacuisse istum
sanctum Patrem, quia nihil de sex istis Martyri-
bus noverat; imo cur non tacuerit ideo potius,
quia in Africa erant ignoti? Baronius enimvero
Annalium ecclesiasticorum tomo 4 in fine attextit
appendicem, ubi ad annum 384 addendam monet
inscriptionem S. Damasi, in qua inter alia, no-
tantur sequentia:

Hic congesta jacet quæris si turba piorum,
Corpora Sanctorum retinent veneranda sepul-
chra:

Sublimes animas rapuit sibi regia cæli.

Hic comites Xysti portant qui ex hoste tropæa.

Ob S. Da-
masi inscri-
ptionem, so-
cios Marty-
res à S. Six-
to non divi-
dimus.

37 Ex hac igitur inscriptione comites marty-
rii habuit S. Sixtus: quos an ideo ex eadem ex-
punges, quia S. Cyprianus de iis haud meminit?
Sicut ergo S. Sixto comites esse potuerunt, & ne
in genere quidem à S. Cypriano memorari; sic eti-
am potuerunt ei in sacro agone eodem consortes
fuisse SS. Felicissimus, Agapitus, ac quatuor præ-
ter Quartum reliqui, tametsi hunc solum, ac nul-
lum ex aliis nominet. His de causis, Martyrum
istorum manipulum dividendum non censuimus:
sed in possessione relinquendum. Ad ea, quæ num.
35 proferebantur ex Sacramentario Gregoriano;
facile responderetur, S. Sixtum ritu singulari sine
Felicissimo & Agapito, & hos sine ipso, ac novo
quidem cum titulo cultus ibidem notari; sed inde
certò non evinci, eos in martyrio separatos fuisse;
cum ibi separari Officio sacro potuerint pro-
pter S. Sixti dignitatem, qui, quia Romana erat
Ecclesia Pontifex; quid miri, si peculiari cum so-
lennitate solus ac sine sociis in Sacramentario isto
notatus fuerit, singularem utique hoc titulo præ-
aliis venerationem meritis & adeptus? Sic ex eo,
quod S. Sixtus in Romano Martyrologio notetur

annuntiatione singulari, ac mox singulari item i-
psius socii; non sequitur tamen è dicto Martyro-
logio, ut separatim ab ipso martyrium confecer-
int, cum in ipso Martyrologii textu omnes cum
eo pariter decollati dicantur. Addamus hic obi-
ter, antiquum seculo v publica apud Romanos S.
Agapiti venerationis argumentum exstare apud A-
nastasium Bibliothecarium cap. 49, ubi in S. Fel-
lice PP. III ista dicuntur: Hic fecit basilicam S.
Agapiti juxta basilicam S. Laurentii martyris.

38 His circa sancti nostri Socios ita disputatis,
alterius controversia materiam suppeditat Kalen-
darii Bucheriani textus num. 2 prolatus: Syfti
in Callisti, & PRÆTEXTATI, Agapiti & Felicif-
simi; queritur enim: an per id Prætextati indice-
tur Sanctus hoc nomine appellatus, & à superio-
ribus distinctus: an isto potius nomine, præfixæ
vel subintellecæ præpositione in, significetur locus
martyrii; ut sensus sit, illud in Prætextati cœ-
meterio accidisse; prout Baronius & alii legunt;
ex dictis supra num. 2 & 3. Et verò annuntiatio
apud Bucherium, in quo non est præpositio in,
non videtur per id Prætextati indicare locum, sed
personam isto nomine nuncupatam. Id quod confir-
matur ex apographi. Hieronymianis à Florentino
vulgatis, quæ hoc die sic memorant: Romæ in
cimiterio Callisti viâ Appiâ, natalis Xisti episcopi
& Felicis & Agapiti, Donatiani Faustini, PRÆ-
TESTATI. Et quamquam in vetustissimo Ms. S.
Willibrordi seu Epternacensi, cujus textum re-
fert dictus auctor in notis, Prætextatus non fige-
tur; exemplar tamen Ms. Corbeienfe ibidem ita
illum refert: VIII Idus Augusti Romæ in cœme-
terio Callisti viâ Appiâ natalis Sixti episcopi & Fel-
icissimi, Agapiti, Donatiani, Faustini, PRÆ-
TESTATI &c. Adde Ms. Regina Suecia, quod hoc
nomen etiam habet, ut ibidem licet videre. Cum
autem certò nobis non constet, an id in, quod ex-
plicitè non exstat in Bucheriano, subintelligi ibi-
dem non debeat; cum insuper Martyrologium à
Florentino editum sit multis locis mendosum, ne-
que satis constet, in duo illa exemplaria modo
designata, quæ etiam Prætestatum legunt, eum-
dem verè legere debeant: cum denique non sit no-
bis promptum, aliquid explorati circa præsentem
controversiam definire, eam in medio relinquimus,
ab alio, sicui vel plus lucis affulserit, vel meli-
us aliquid inciderit, decidendam. Apud Mauro-
lycum die vi hujus post S. Sixtum, & alios Mar-
tyres, qui ibidem dicuntur cum eo passi, memo-
rantur, Item Severus presbyter, Claudius sub-
diaconus, Crescencius lector, & Romanus ostia-
rius. Ghinius ad dictum diem, Referuntur, in-
quit, tunc passi cum eo (Sixto videlicet) Quar-
tus, & post eum Severus presbyter cum tribus
aliis, quos recitavi è Maurolyco; qui fortè eos
acceperit è Catalogo Sanctorum Petri de Natali-
bus, qui lib. 7, cap. 30 quatuor istos Martyres
aliis cum S. Sixto passis adjungit.

39 Fuvat hoc loco agere de initio Pontificatus S. Initium
Sixti. S. Stephano PP. I, cujus Acta tom. 1 Augusti, Pontifica-
ad diem 2 ejusdem mensis, à pag. 112 illustra-
ta sunt, anno 257, sicut ibidem videre est, ad
meliorem vitam translato, successit est Sanctus no-
ster die, uti affirmat Pagius ad dictum annum
num. 2, Augusti cxxiv aut circiter. Schelstratius
Antiquitatis Ecclesie tom. 1, Dissertatione 2,
cap. 7, num. 2 & 3 laudans Acta S. Stephani
PP.; num. 4 accommodatum ad rem nostram pro-
fert testimonium, quod in fine horum Actorum
codice 1190 annecti affirmat. Sic autem habet:
Adunataque ecclesie Christianorum, ordinaverunt
in

An Præ-
textatus il-
lis addi de-
beat, inccr-
tum.

E

F

A in loco beati Stephani episcopi, & martyris Christi, Sixtum episcopum Nonarum Kalendarum Septembr. Martyrizatus est autem beatissimus Stephanus episcopus urbis Romæ, sub die quarto Nonarum Augustarum sub Valeriano, & Gallieno Consulibus. Et ordinatio illa confirmatur ex Baronio ad annum 260, num. 5 ex passionis S. Stephani Actis, qua è Mss. exemplaribus restituta ibidem dicuntur, hæc referente: Ordinaverunt in locum beati Stephani Sixtum . . episcopum, nono Kalendas Septembris, Valeriano quartum & Gallieno secundum (imo tertium, secundum dicenda num. 42) Consulibus. Successionis S. Sixti post S. Stephanum, meminerunt S. Optatus Milevitanus libro 2 contra Parmenianum, tom. 4 Bibliotheca Patrum pag. 274 editionis Colonienfis anni 1618, & S. Augustinus epistola 165; quibus adde Eusebium Casariensem Ecclesiastica historia lib. 7, cap. 5, ac Nicephorum Callistum Ecclesiastica historia lib. 6, cap. 34.

B ejusdemque duratio,

40 Reliquum est, ut discutiatur tempus, quo Sanctus noster cathedra Petri præfuit. In eo definiendo discordant auctores. In Eusebio Casariensis Chronico, prout nunc editur, lego: Xystus XXIII Romanæ Ecclesiæ episcopatum tenet annis VIII. In Ecclesiastica autem historia lib. 7, cap. 27, Cum, ait, Xystus undecim annis Ecclesiæ Romanæ præfuisse &c. Quos etiam ipsi dat Nicephorus Callistus Eccles. histor. lib. 6, cap. 34. Catalogus Pontificum Romanorum à Bucherio editus sic habet: Sixtus annis duobus, mensibus undecim, diebus sex. Cœpit à consulatu Maximi & Glabronis, usque Tulco & Basso &c. Consonat Catalogus primus apud nos tomo 1 Aprilis præfixus, pag. xxvii; dissonat autem ibidem secundus, dum ita memorat: Xistus . . sedit annum unum, menses decem, dies viginti quatuor. Acta S. Sixti apud Adonem hac die, Sedit, inquam, in episcopatu anno uno, mensibus decem, diebus vigintitribus. Syncellus in Chronographia pag. 381 editionis regia Parisina anni 1652, S. Xysto annos novem tribuit. Quod verò nullus è propositis aliorum calculis genuinum sessionis S. Sixti tempus exprimat, perspicuum sit ex præmissis. Etenim ex num. 39 S. Stephanus, ipsius antecessor, obiit anno Christi 257, die 2 Augusti, secundum mox dicenda: cui cum die xxiv ejusdem mensis vel circiter, substitutus sit S. Sixtus, sicut paulo post referam, ac martyrio coronatus sit die vi Augusti anno 258; sequitur, ut sederit mensibus undecim completis, ac diebus circiter octodecim. Dicamus ergo rotundè, Sanctum, quidquid sit sessionis diebus, plenis certè duodecim mensibus non sedisse; atque adeo non obiisse, uti vult Menilius supra num. 25 citatus, primo Pontificatus anno jam à mense completo.

41 Paginus consentit nobis in mensibus istis undecim, dissentit in diebus, non satis, ut mihi quidem videtur, consequenter. Ad annum quippe Christi 257 num. 2 de S. Stephano agens, Rectè, ait, in libro Pontificali sedisse dicitur USQUE VALERIANO IV ET GALLIENO III. Obiit secundo die mensis Augusti. In Indiculo quippe Depositionis episcoporum apud Bucherium legitur: „Quarto Nonas Augusti Stephanus in Callisti „. In Chronico quidem auctori veterum Pontificum dicitur: „Sepultus in cœmeterio Callisti Viâ Appia, III Nonas Augusti. Cessavit episcopatus „, dies viginti duos „, quia scilicet auctor illius Chronici diem, quo sepulturæ Stephanus mandatus; non verò, quo ad Deum migravit, notat. Sixtus die vicefimo quarto Augusti aut circiter,

in ejus locum subrogatus. Hæc ille ibidem. Ad annum verò 258 num. 2, postquam ex Chronico, quod sub nomine Damasi citat, legi dixisset ista: Sixtus annis duobus, mensibus undecim, diebus sex. Cœpit à consulatu Maximi & Glabronis, usque Tulco & Basso, & passus est viii Idus Augusti à consulatu Tulci & Bassi, usque in diem XII Kalendas Augusti, Emiliano & Basso Goff.; rectè quidem subdit, Sed duo illi anni per errorem additi, ob consulatum prius corruptum Valeriani III & Gallieni II, loco Valeriani IV, & Gallieni III: verum dum concludit: Sedit itaque tantum MENSES UNDECIM, DIES SEX; nec nobis circa dies consentit, nec sibi constat, secundum ea, quæ paulo ante præmissi.

42 Ad Græcorum in figendo tempore hallucinationes quod attinet; Pearsonius in Annalibus Cyprianicis ad annum 258, num. 10 postquam monuisset, ab Eusebio tribui annos undecim pontificati Sixtino, cum menses totidem potius ei essent attribuendi, lapsus causam observans, Enimvero, inquit, novum non est Græcos, in rebus Romanis hospites, annos pro mensibus ponere; ut Georgius Syncellus τριῶν μηνῶν imperio Emiliani assignat, quem Latini per tres menses aut quatuor tantum imperasse tradiderunt. Quid verò Latinis offendiculo fuerit, quo minus suos chronologicos calculos rectè in hac materia ordinarint, intelliges ex laudato Schelstratio num. 7. Fuit, ait, annus ille (martyrii S. Sixti) quo consulatum gesserunt Tulcus & Bassus; idque ex tam certis veterum testimoniis liquet, ut chronologi, dum ad consulatum illum perveniunt, omnem suam industriam adhibeant, ut calculos suos cum his Goff. rectè componant. Quod si aliquibus erroribus detenti facere non possunt, Consules ipsos loco suo movent, & Fastos pro arbitrio suo mutant, ut Consules illos quisque ad sententiam suam trahat. Interim constat, Tulci & Bassi consulatum post Valeriani IV & Gallieni III, & ante Emiliani & Bassi consulatus immediatè ponendum esse hoc ordine: Anno cclvii Valerianus IV, & Gallienus III. Anno cclviii Tulcus & Bassus. Anno cclix Emilianus & Bassus II. Eo enim ordine collocantur in antiquissimis Fastis apud Cuspinianum, in libello de Præfectis Urbi per Bucherium edito, in Fastis Græcis Theonis Alexandrini, in Fastis Idacianis, prius per Sirmondum, postea per Labbeum publicatis, in integro S. Prosperi Chronico, & ut finiam, in Cassiodori Chronico.

43 Circa ordinationes à Sancto nostro habitas nonnulla observanda occurrunt: Hic fecit ordinationes duas, presbyteros quatuor, diaconos vi, episcopos per diversa loca duo; sicut refertur apud nos in Catalogo secundo Romanorum Pontificum, qui habetur ante tommum 1 Aprilis, pag. xxii. Vita Sancti apud Labbeum, Conciliorum tom. 1, col. 817 sic legit: Hic fecit ordinationes duas per mensem Decembrem &c. Verum unam dumtaxat, non duas ordinationes fecisse per mensem Decembrem, observatur in notis ibidem col. 820, ex tempore sedis: quod cum fuerit ab uno Augusto mense anni 257, usque ad alium Augustum anni 258; consequens est, ut unus unicus tantum mensis Decembris inter utrumque medius existerit, ac proin unica solummodo per dictum mensem ordinatio. Rectè itaque Baronius ad annum 261, num. 9 hac pronuntiat: Respectu habito ad tempus, quo sedit Stephanus, & ingressus est Sixtus, erroris arguuntur, qui longius tempus tribuunt Sixti sedi, pluresque ei, quam unam

AUCTORE
J. P.

unam ordinationem adscribunt. *Et mox, postquam affirmasset, undecimum mensem exegisse, & duodecimum Sixtum auspiciatum in sede fuisse, sic concludit: Fecit ergo unam tantummodo ordinationem, non duas, ut perperam ponitur in libro de Romanis Pontificibus, quâ creavit presbyteros quatuor, diaconos septem, & episcopos per diversa loca duos. Sequitur ex dictis, ut Joannes Vignolius V. C., qui novam Libri Pontificalis editionem vulgavit, ac illustravit, dum in notis ad S. Xystum II, pag. 59 scribit, Has ordinationes duas Xystum per menses Decembres facere non potuisse, rectè observasset Baronius ad A. C. CCXLI (imo 261) num. IX, si modò, quem de illius Pontificatu annum unum detrahit, chronologia Libri hujus Pontificalis eidem reddi non suaderet; sequitur, inquam, ut laudatus Baronii corrector ex iis, quæ de æconomia chronologica in hac materia superius stabilita sunt, hic sit corrigendus ipsemet.*

B
uti & de-
creta.

44 Coronidis loco hisce annectamus decreta duo, quæ ex Gratiano apud laudatum Labbeum col. 824, sub nomine Sixti II proferuntur. Primum his verbis constat: Si quis putaverit, se à proprio metropolitano gravari, apud Primatem diœceseos, aut penes universalis Apostolicæ Ecclesiæ Papam judicetur. Alterum ita sonat: Si quis Clericus super quibuscumque criminibus accusatus fuerit, in provincia, in qua consistit ille, qui pulsatur, suas exerceat actiones: nec existimet eum accusator suus alibi, aut longius ad iudicium protrahendum. Petrus Constant, Ordinis S. Benedicti monachus, in Epistolis Romanorum Pontificum ab anno 67 usque ad 440 editis Lutetia Parisiorum anno 1721, pag. 269 utrumque decretum pro spurio habens, sic scribit: Duo decreta Conciliorum editiones secundum Gratianum Xysto nostro adscribunt. Primum quidem SI QUIS PUTAVERIT &c. à Gratiano 2. q. 6 c. laudatum, in ipsamet epistola 1, quam Sixto Mercator supposuit, reperitur; sicut & in epistola Victoris I Papæ ad Theophilum, quæ eundem habet parentem. Excerptum est autem è synodi Chalcedonensis can. 17, prout in vulgata Isidori interpretatione legitur; nisi quod loco verborum AUT APUD CONSTANTINOP. CIVITATIS SEDEM, substitutum est AUT PENES UNIVERSALIS APOSTOLICÆ ECCLESIE PAPAM. Alterum verò decretum SI QUIS CLERICUS SUPER QUIBUSLIBET CRIMINIBUS, etiam si à Gratiano 3. quæst. 6. c. 17 nomine Xysti citatur, ab Ivone tamen par. 6. c. 318 Eleuthero, & cap. 329 Felici adscribitur. Est autem capitulum 7 ex iis, quæ Mercator sub Adriani nomine concinnavit, è verbis Aniani interpretis Novellæ Marciani tit. 2 constatum.

C

§ V. Scripta quæ sub S. Sixti nomine circumferuntur.

Anaphora
Liturgia

Eminentissimus Cardinalis Bona *Rerum liturgicarum lib. 1, cap. 9, num. 9 meminit de codice Ms. sexdecim Anaphoras seu Liturgias complectente, quarum prima, prout addit, adscribitur Xysto Pontifici Romano. Apud Renaudotium in Liturgiarum orientalium collectione, tom. 2, à pag. 134 ponitur Liturgia S. Xysti Papæ Romani: circa quam notavit varia pag. 142. Verum ea nec S. Sixti nostri, nec alterius synonymi Pontificis Romani factus est; sed alicujus Syri, verosimiliter episcopi. Id quod sic pro-*

D bo. Joseph Simonius Assemanus, Syrus Maronita, Bibliotheca Orientalis Clementino-Vaticana tom. 1, qui est de scriptoribus Syris orthodoxis, cap. 31, pag. 429 agens de Xysto, cujusdam ecclesiæ episcopi, varia in rem nostram suppeditat, è quibus ista huc transcribo: Xystus cujusdam ecclesiæ episcopus (nomen quippe urbis necdum eruere licuit) claruisse videtur seculo quinto, secundum iudicia, quæ mox subdit laudatus scriptor, ac dein sic pergit: Syri, qui vel bona vel mala fide, multa Catholicorum hæreticorumque auctorum opera sub speciosis Græcorum & Latinorum Patrum nominibus, teste Eua-grio lib. 3, cap. 21, sexto seculo venditare cœperunt, Xystum quæque nostrum, ait, qui Syrus fuisse videtur, ut stylus ejusdem declarat, ex incertæ sedis episcopo ROMANUM PONTIFICEM fecere, non alia, ut opinor ratione, quam propter nominis similitudinem. Hinc apud Joannem Apameensem, & in codice nostro Syriaco VI, EPISCOPUS ROMÆ. appellatur: quem etiam titulum reliqui Anaphorarum descriptores editæ sub ejus nomine Liturgiæ præfigere solent.

46 Et quidem Xystum episcopali dignitate fulsisse, colligitur tum ex episcopi titulo, quo passim decoratur, tum ex eo quod Anaphoram condiderit, quæ solis episcopis apud Syros tribuitur, ut rectè observat Renaudotius tom. 2 Liturg. oriental. pag. 398. Romanum autem Pontificem nequaquam fuisse, suadet Græcorum Latinorumque alium de scriptis, quæ sub ejus nomine circumferuntur, silentium. Idem Renaudotius tom. cit. pag. 142 de Xysti Liturgia loquens, existimat, Jacobitas sententias quasdam ex pseudographis translulisse in collectanea sua, ex quibus commodas aiquot suis erroribus animadas, vertere sibi visi sunt. Verosimilius puto, nullum esse in operibus, quæ Xysti nomen præferunt, suppositionis vitium: præsertim quum nihil in eis occurrat, quod hæresim Monophysitarum sapiat; sed Syros utpote criticæ nondum peritos, quæ sub Xysti nomine opera viderunt, ea Romano illi Pontifici oscitanter adjudicasse.

E

non hujus
nostri Sixti:

47 Proximè ibidem agitur de scriptis ejus asceticis; ac pag. 430 hæc sequuntur: Præter asceticos tractatus, Anaphora quoque seu Liturgia sub nomine Xysti celeberrima est, cujus initium: Tranquillitatem & pacem. Prodiit Syriacè in Missali Maronitarum anno MDXCIV, & Latinè per Renaudotium tom. 1, pag. 134. Exstat autem Ms. in omnibus fere codicibus liturgicis. Eiusdem meminit cl. Stephanus Edenenis cap. 2 de Catholicis Anaphorarum scriptoribus num. 10, ubi ex communi Syrorum opinione, Xysto Papæ eam adjudicat. Joannes Maro, vel quisquis est auctor Expositionis Missæ Syrorum, propria Ecchellenis manu exarata, sententiam Renaudotii à nobis supra indicatam de Xysti & Julii Liturgiis confirmat cap. 3 in hæc verba: "Liturgias Xysti & Julii Patriarcharum Romæ, quidam aiunt Latinè ab iis primùm conscriptas, & Syriacè postea translatas fuisse. Alii rectius affirmant, illos quidem Patres regulas tantum & præcepta nonnulla de ordine oblationis Sacrificii tradidisse: quosdam verò ex Patribus traditæ ab iis doctrinæ inhærentes, Liturgias illas ordinasse, & sub gloriosis eorundem nominibus publicasse. At Syri episcopi Xysti eam factum esse, probabilis puto; præsertim si ejus stylum, qui Syrum certè auctorem redolet, inspicias. Ita ille: sed Petrus le Brun in Opere Liturgico, quod inscribitur Explicatio missæ &c., ab annis aliquot edito,

sed alterius
fuit.

F

tom.

A tom. 2, dissertatione 9, art. 1 credibilis esse censet, hanc Liturgiam verè scriptam fuisse sub nomine Sixti PP., paucò tempore post concilium Chalcedonense; sed cum hic indicetur Sixtus hujus nominis tertius, anno Christi 440 vità fundus, atque adeo res illa huc non spectet, rationes ejusdem auctoris non commemoro.

Epistolæ
duæ pro spu-
riis habentur:
quarum unam

48 De duabus autem epistolis, quæ Sixti PP.

II nomine prænotata circumferuntur, quid dicam?

Habentur apud Labbeum tom. 1 Conciliorum col.

820 & seqq., innsistat utriusque spurii fœtus notat.

Petrus Constantius supra num. 44 citatus; Nomi-

mine, ait, Xysti duæ ex Isidori Mercatoris offi-

cina epistolæ prodierunt, à ceteris ejusdem mer-

itis non distrahendæ. Plura de collectione Isidori

Mercatoris docuerat vir eruditus in Præfatione §

10 pag. cxxv; ac deinde pag. cxxix impostorem

eum esse probat. Ea, quæ ibi secundo loco ponit-

ur, & inscribitur, Dilectissimis fratribus per

Hispaniarum provincias constitutis, Sixtus episcopus

in Domino salutem, exstat etiam tom. 1 Col-

lectionis maxima conciliorum Hispania, ab E-

minentissimo Aguirri edita, dissertatione 14, à

pag. 213. Accusationes, quas critici contra eam

formant, & quas pluribus ibidem pag. 217 vir

eruditus recenset, in eo consistunt 1º. Quod ver-

bis scriptorum, tempore S. Sixti posteriorum in-

terpolata sit; nimirum S. Leonis PP. ac S. Gre-

gorii; nec non SS. Prosperi & Augustini. 2º.

Quod falsa sit notatio epistolæ, cum dicatur data

xvii Kal. Augusti, Valeriano & Decio viris cla-

riis, consulibus. Hæc ego summam; quæ apud

ipsum, uti & apud Labbeum pluribus. Res elu-

cidabitur è responso Aguirrii.

Cardinalis

49 Hæc verò, ait, sicuti & alia similia, quæ

objici solent epistolis veterum Pontificum, ut su-

spectæ habeantur vel etiam nothæ, jam præoc-

cupata fuerunt. variis locis, præsertim disser-

tatione 4; & ut monui ibidem num. 28 ac se-

quentibus, facilius creditu est, quod Pontifices

succesores, aut qui erant ab epistolis ipsorum,

usurparent aliquid antiquiorum, quam è conver-

so: uti semper factum est in Romana curia, &

quotidie fieri videmus in Rescriptis Pontificiis.

Idemque est, quoties in his veteribus monumentis

leguntur loca quædam, sive testimonia, etiam ob-

longa, quæ extant totidem verbis, aut præter-

propter in libris posterioribus scriptorum, vel in

Codice Theodosiano &c. Ut enim monet doctis-

simus archipræful Antonius Augustinus, alibi à

nobis expensus, credibile admodum est, impera-

tores Christianos, sicuti & Patres posteriores, vo-

luisse sua edicta & scripta exornare verbis anterio-

rum Pontificum, quos impensissimè venerabantur,

etiam tacito eorum nomine. Alioqui liceret

vocare in dubium auctoritatem innumerabilium E-

pistolarum Decretalium, in quibus integræ perio-

di passim occurrunt, & loca oblonga prorsus e-

adem. Nemo autem propterea ausus fuit dicere,

epistolis antiquiorum assumenta ex posterioribus

irrepperisse; sed potius omnibus persuasum est, re-

centiores ex prioribus ea mutuasse.

Aguirrius

50 Verùm sinamus ultrà, irrepperisse in eam, a-

liasque similes epistolas, priscis Pontificibus ad-

scriptas, loca aliqua mutuata ex posterioribus,

imprudentiâ cujuspiam exscriptoris, qui intra cor-

pus epistolarum posuerit loca posteriora, ad mar-

ginem alicujus exemplaris collocata à quopiam ho-

mine docto. Sinamus etiam quod aliquis sciolus

ea assumenta ingesserit, & veneranda illa instru-

menta immani ausu interpolaverit: non propterea

negandum est, eas epistolas quoad præcipuam sui

partem, & veluti substantiam aut medullam, ut
ita loquar, ab iis Pontificibus, quorum nomine
proferuntur, scriptas fuisse, & conservatas in
scriniis Apostolicæ Sedis, aliisque locis; quam-
quam longissimo seculorum cursu tandem eò res
devenerit, ut non inveniantur pura illa & puta
exemplaria, quæ primis eræ Christianæ seculis exta-
bant, sed alia solum iis additamentis superinduta.
Doctorum autem & eruditorum hominum est, in-
ter germana & adsciticia discernere; non autem o-
mnia indiscriminatim abjicere, aut etiam vilipen-
dere; uti ausus fuit David Blondellus in suo Pseu-
do-Isidoro, propterea jure reprehensus ab archi-
præfule Marca, quamvis & hic suspectas habeat
prædictas epistolas. Dato enim & minimè conce-
so, interpolatas existere posteriorum scriptorum
locis, sive conciliorum, sive Pontificum, sive
Patrum: non propterea sperni debent; sed po-
tius in pretio haberi tum ob salutarem doctrinam &
pietatem illorum sanctissimorum Ecclesiæ Roma-
næ Præfulum, quæ ab initio dictatæ fuerunt: tum
etiam ob gravitatem & qualitatem testimoniorum
sequentis ævi, quibus olim ad marginem exorna-
tæ fuerunt, & tandem intra ipsum corpus posita
à quodam imprudente vel scio. Sententiæ enim
sanctorum Pontificum, & doctissimorum Ecclesiæ
Patrum, ubicumque extant, in summo pretio
esse debent. Hinc concludit Aguirrius, non esse
opus, respondere singillatim ad ea, quæ opponun-
tur ex locis SS. Leonis, Gregorii, Prosperi, &
Augustini. In omnibus enim, inquit, eadem ra-
tio est &c.

AUCTORE
J. P.

51 Tandem quod opponitur de consulatu Va-
leriani & Decii, leve est, & à delicatissimis qui-
busque, ubi è re sua esse intelligunt, contemni
solet; cum facillimum sit in tam longo seculorum
cursu & varietate exemplarium, nomen alicujus
consulis pro alio subrogatum fuisse. Fatemur ita-
que, epistolam Xysti datam fuisse Cos. Valeria-
no & Gallieno; non autem Valeriano & Decio.
Hic enim circa finem sui consulatus tertii occisus
fuerat, sexennio antequam Xystus eligeretur Pon-
tifex. Non est autem adeo immane mendum vel
erratum, ut Valeriano Augusto Decius potius,
quam Gallienus datus fuerit socius in aliquot exem-
plaribus epistolæ prædictæ. Nec certè in longissi-
mo spatio mediæ ætatis erat exacta illa cura & ob-
servatio fastorum consularium, quæ olim fuerat,
& modò est in tanta eruditionis luce, ut non ali-
quoties ab exscriptoribus seu librariis unum no-
men pro alio intruderetur. Habes, lector, sapi-
entissimi Cardinalis Aguirrii vindicias pro epi-
stola, quæ S. Sixti PP. II nomine circumfertur,
eò maxime accommodatas, ut scio illi ac critici,
qui antiqua qualibet monumenta sacra irreveren-
ter arrodam, & adeo facile rejiciunt ac conte-
munt, discant aliquantulum magis sapere ad so-
brietatem. Sed non in eo versatur cardo hujus no-
stra controversiæ; sed an epistola, de qua hic agi-
mus, scripta sit à Sixto PP. II, an non.

E

F

52 At nunc liceat mihi, laudati Eminenti-
simi salva pace, meam circa præsens argumen-
tum sententiam exponere; neque enim intricatam
circa antiquorum Pontificum epistolas decretales,
quas vocant, telam retexere, hujus est loci. Quo-
niam itaque, doctorum & eruditorum hominum
est, inter germana & adsciticia discernere, uti re-
ctè Aguirrius; necesse est, ut nonnulla sint regu-
la, quarum directione formetur prudens criteri-
um, vi cuius discretio ista fieri possit. Jam verò
si incommoda, quibus epistola illa laborat, &
quæ supra objiciebat idem auctor, nullius vel exi-
guit

conatur de-
fendere;

an optato
cum successu

AUCTORE
J. P.

qui saltem contra eam sint roboris; concedat, amabo, normam, quæ vim habeat formandi iudicium, quo scripta spuria à genuinis discerni possint. Criticem enimvero vel omnino vel magna saltem ex parte videtur exarmare, si argumenta illa, quæ proferebat pro eadem epistola, convincant. Ecquod enim erit scriptum, modo sit tolerabile, & non apertis falsitatibus infartum, ac nimis absurdum, contra cuius censuram, hæc aut similia responderi haud possint? Neque dicas, epistolam, de qua hic agimus, esse in possessione, ut ita loquar, quod sit illius, quantum saltem ad ejusdem substantiam ac medullam attinet, cujus nomine prenotatur: nam si aliunde in ea appareant indicia, ob quæ reddatur suspecta suppositionis vel interpolationis, nomen primum est suspicari, titulum, conveniente antiquissimorum scriptorum memoria & auctoritate destitutum, esse adscititium, atque adeo non esse illius Pontificis ac temporis, quorum nomen præfert? Hac me movent, ut pro ista epistola, tamquam verè Sixtina, vadem me hæcenus ponere non audeam. Atque eadem argumenta militant contra aliam; quia similibus amba incommodis laborant.

id faciat.

53 Ad argumentum Aguirrii, quo interpolationem epistolarum extenuare conabatur, respondeo cum Constantio in Præfatione pag. cxxix, num. 160; ubi citat ejus verba in dissertatione 4, num. 28 supra indicatis, & sic arguit: Verum, inquit, fieri potuit, uti vulgo fit, ut has veterum litteras sæpè contriverint scriptores consecuti, & plura inde testimonia ad verbum exciperint. Atque id erudito Viro Cardinali Daguirre FACILIUS videtur esse ac VERISIMILIUS, QUAM QUOD EARUM COLLECTOR ASSUERIT IIS TESTIMONIA POSTERIORUM. Bellè quidem. Erant illæ scilicet in pervulgato usu. Ex his fontibus, quæ convenirent sibi, hausit non unus scriptor, sed quidquid fere est magnorum virorum, Pontificum, Patrum, conciliorum: sicut pluribus ibi ostenditur ex eorum enumeratione. At verò si id ita est, quorsum igitur (nam de hoc iterum percontari juvat) quorsum in tanto Patrum, Pontificum, synodorum, aliorumque id genus auctorum numero, ne unus quidem est ante Isidori ævum repertus, qui vel epistolæ, unde hæc sumeret quæ laudabat, vel Pontificis qui epistolam scripserat, mentionem fecerit? Quid enim? Plagiaris fuisse, qui alienis se pannis induerint! Nimis hoc injurium est, neque in viros, plerisque doctrinæ juxta & sanctitatis laude præstantissimos cadit. Itane parvi fecisse summorum Pontificum auctoritatem, ut ne illorum quidem nomen laudare dignarentur? At si placita, si verba ipsa Pontificum exscribebant, quid ni & ipsa quoque nomina laudarent? Et laudarunt sanè, ubi de his, quas in lucem damus, genuinis agebatur. Id quod ibidem deducitur appositione exemplorum.

Liber de
Divitiis ab
alio compo-
situs.

54 Librum De divitiis nec à Sixto nostro, nec ab alio Romano Pontifice homonymo confectum fuisse, persuadent ea, quæ notavit Baronius ad annum 440, pag. 695; ubi agens de scriptis Pelagianis, Sixti PP. III, de quo ibidem est sermo, nomine suppositis, & ex hujus pestiferi fetus veneno, pessimum ejusdem, quisquis demum ille fuerit, parentem genuinis notis depingens, inter alia sic habet: Quid enim integro libro illo De divitiis conatus est auctor, nisi ostendere, divitem hominem ex Deo non esse? contra divinæ planè Scripturæ testimonia, quibus dicitur: Divitem & pauperem fecit Deus. Et in Cantico An-

næ: Dominus pauperem facit & ditat. Ex multis namque invenies, eundem auctorem velle probare, impossibile esse, divitem hominem Dei præcepta servare: immò & omnes, etiam filios & filias habentes, divitias teneri profundere, & redi pauperes, si velint salvi esse, pluribus docet. In his, inquam, cum toto illo libro versetur auctor, quis non inte ligat, spirare Pelagium: cujus inter alia hæresum capita (ut dictum est) illud erat, non posse salvari divitem, nisi omnia sua pauperibus erogat? Sed et si possent ea cuncta ad aliquem Catholicum sensum quomodocumque pertrahi; decuisset tunc tempore hujus emergentis hæresis, Romanum Pontificem, et si non eadem expresse, illis tamen affinia & confinia, absque suspitione hæresis Pelagianæ, nulla facta ejus abrogatione, tractare? Hinc quidem liquet, librum istum Sixto PP. III perperam attribui; fuisse tamen, qui Martyri nostro illum adscriberent, observat heterodoxus supra num. 29 memoratus, pag. 112. Exstat liber De divitiis in Bibliotheca Patrum editionis Parisiensis, anno 1589, tom. 5, col. 781 & seq.

§ VI. An S. Sixtus noster Enchiridion seu Sententiarum libellum composuerit.

Negat S. Hieronymus, Sixtum Pythagoricum Libellum fuisse asserens istius opusculi auctorem, in hunc S. Hieronymus
psumque uti & ejusdem interpretem Rufinum hæc abjudicat S.
censura perstringens lib. 6 Commentariorum in Ezechielis propheta caput 18: Pulchrè in Xysti
Pythagorici sententiolis dicitur: Adulter est uxoris propriæ, amator ardentior. Quem librum quidam in Latinam linguam transferens, martyris Xysti nomine voluit illustrare, non considerans, in toto volumine, quod in duas partes frustra divisit, Christi nomen, & Apostolorum omnino reticere. Nec mirum, si gentilem philosophum in Martyrem & Romanæ urbis episcopum transtulerit, cum Eusebii quoque Cæsariensis primum pro Origine librum, Paphili martyris vocabulo commutarit: ut facilius tali laudatore, libros impiissimos πρὸς ἀρχαίον, Romanis conciliaret auribus.

56 Et lib. 4 Commentariorum in Ezechielis ac graevissimis censuris
propheta caput 22 hæc scribit: Miserabilis Grunnius, qui ad calumniandos sanctos viros aperuit os suum, linguamque suam docuit mendacium, Sexti Pythagorei hominis gentilissimi unum librum interpretatus est in Latinum, divisitque eum in duo volumina, & sub nomine sancti martyris Xysti, urbis Romanæ episcopi, ausus est edere: in quibus nulla Christi, nulla Spiritus sancti, nulla Dei Patris, nulla patriarcharum, prophetarum, & Apostolorum fit mentio: & hunc librum sola temeritate & insania, Anulum nominavit; qui per multas provincias legitur, & maximè ab his qui ἀπεργεῖαν & impeccantiam prædicant. Quo modo igitur Dominus Ierusalem instar anuli de manu sua & digito se projecturum comminatur, ita lectorem obsecro, ut nefarium librum abjiciat, legatque, si voluerit, ut ceteros philosophorum libros, non ut voluerit ecclesiasticum.

57 In epistola autem ad Cressiphontem adversus Pelagianos, ita memorat: Illam autem temeritatem, imo insaniam ejus (de Rufino est sermo) quis digno possit explicare sermone, quod librum Xysti Pythagorei, hominis absque Christo atque ethnici,

A ci, immutato nomine, Sixti martyris, & Romanæ Ecclesiæ episcopi prænotavit: in quo juxta dogma Pythagoricorum, qui hominem exæquant Deo, & de ejus dicunt esse substantia, multa de perfectione dicuntur: ut qui volumen philosophi nesciunt, sub Martyris nomine bibant de aureo calice Babylonis. Denique in ipso volumine nulla Prophetarum, nulla Patriarcharum, nulla Apostolorum, nulla Christi fit mentio: ut Episcopum & martyrem sine Christi fide fuisse contendat. *Hæ sunt censura, quibus prædictum libellum notavit sapientissimus Ecclesiæ Doctor.*

quem nec pro partu S. Sixti agnoscit S. Augustinus.

B 58 S. Hieronymo adjungo aliud Ecclesiæ nomen, S. Augustinum, qui *Retractionum* lib. 2, cap. 42 sic loquitur: Venit tum in manus meas quidam Pelagii liber, ubi hominis naturam contra Dei gratiam, quâ justificatur impius, & qua Christiani sumus, quanta potuit argumentatione defendit. In quo verba quædam, quæ velut Xysti Romani episcopi & martyris Pelagius posuit, ita defendi; tamquam revera ipsius Xysti essent: id enim putaveram. Sed postea legi, Sexti philosophi esse, non Xysti Christiani. *Habes, quid de prædicto opusculo ejusque auctore senserint duo isti egregii Ecclesiæ Catholice coryphæi. Aliorum scriptorum circa præsens argumentum judicium huc congerere, & novam dissertationem operose contexere, nobis non est animus. Sententiæ porò, de quibus hic agitur, editæ sunt in Bibliotheca SS. Patrum Colonienfi, anni 1618, tom. 3 à pag. 64; Parisiensi, anni 1589, tom. 3, col. 769 & seqq. Quas non ita pridem etiam vulgavit nuperus quidam heterodoxus, ex supra dictis: cuius editione utar, quando sententiæ quasdam proferam.*

Inquiritur, quibus rationibus

C 59 Sciolus ille heterodoxus iniquum, uti vocat, S. Hieronymi judicium de Sententiis Sixti II, philosophi, Pontificis & martyris reformare voluit. *Quamquam autem librum libro reddere, ad singula, quæ is prolixè admodum & operose corradit, controversia hujus capita respondendo, nec vacet, nec opera pretium sit; pauca tamen quedam à pluribus exhibeo specimina, ut dispiciat lector, num scopum ille suum fuerit affectus. Ei quippe causa incommodant sequentia. 1º. Impotentia animi, quâ adversus S. Hieronymum inverecundè deblaterat: quippe qua non iudicii solidi, sed præjudicii, ut vocant, seu præconcepta opinionis mater esse solet. En tibi flosculos aliquot, quibus venerandos magni Doctoris canos inspergit: Calliditate sibi consueta, addo etiam violentia, & dictatorio spiritu usum esse, ait pag. 48. In laudandis assentatoribus suis immodicus; in lædendis autem atque excarnificandis obrectatoribus sævissimum se & crudelissimum exhibuit; pag. 50. Ut pudori cedere debeat alteri cuiquam ac Hieronymo, tam palpabili modo omnem fidem & conscientiam nauci habuisse, ibidem. In dogmatibus sententiisque præceps & effervesçens pag. 62. Quum Hieronymi fraus multo fuerit execrabilior &c., pag. 96. Ne plura congeram; famosi haresiarche Joannis Calvinii verbis sanctissimum Ecclesiæ Doctorem impetens, ad 1 Cor. 7, versum 1 ita ipsum de eo loquentem inducit; videlicet, insignibus polluisse virtutibus; sed & insignibus laborasse vitiis: unde factum, ut in disputando magna intemperie abreptus, non semper, quod verum erat, respexerit. Ast ineptiarum ac sordium plus quam satis; quibus sciolus ille, de quo supra dixi, stylo scilicet ad modestiam planè composito, libelli hic controversi censorem intemperie accusat; non obscure prodens Augusti Tomus II.*

cujus fuerit genii, & experturus fortasse apud æquos rerum arbitros, quam parum profint, imo verò quam multum obsint diæteria hujusmodi, scomatata, & acerbitates, ad evincendam suam causam.

AUCTORIB.
J. P.

60 Incommodat ei 2º. Quod censuram S. Hieronymi nentiquam evertant istius Aristarchi argumentationes. Rem expendendam propono lectori partium studiis libero. *Affirmat sanctus Doctor, libellum, de quo hic agimus, esse factum Sexti Pythagorei hominis gentilissimi &c. Negat pag. 30 heterodoxus prædictus, inter Pythagoræos extitisse aliquem, cui opusculum illud sub Sixti nomine attribui queat. Et cur non extitit? Nonne in deo, quia talem is inter Pythagoræos non novit? Frivola enimvero consequentia! An omnes itaque omnino & singulos ille scriptores Pythagoræos novit? Non opinor. Si non novit; cur hunc è selecta eorum secludit? Hæc verò, quæ refert à pag. 33, Thomas Galeus Anglus. . . quum opuscula Mythologica physica & ethica Oxonii anno MDCXXXIII, interque ea, Pythagoreorum scripta & fragmenta publicaret, hisque ipsis, Sixti, uti vult, nostri sententiæ infereret pag. 845 & sequentibus; hunc nostrum planè eum esse putavit, qui vel à Cicerone vel Seneca, Plinio; omnibusque aliis citatus fuit; hæc, inquam, ibi quidem refert; sed solidè nentiquam refutat. Quærerem ego, inquit pag. 34, qua ratione Sixtus ille, quem Galeus ævo Ciceronis ac Cæsaris vixisse statuit, de nostra videret S. adoptione, de Christo, sapientiâ Dei, de renuntiatione in baptismo, de martyrio, de innumeris aliis doctrinis merè Christianis ac ritibus non nisi in sancto cœtu usitatis loqui poterit; nisi simul statuat, omnia ista ante Servatoris adventum & nota atque exercita fuisse? Sed num putas, illa omnia ibi inveniri in clara luce, quæ sciolus noster adeo confidenter ostendat? Vidit enimvero non quæ sunt, sed quæ esse voluit. Quid enim? Sententiæ 242; quæ sic habet, Fidelem te esse professus, spondidisti pariter non peccare Deo, ad sacrum Christianorum baptisma, nulla vocula umbra illud indicante, detorquet, dicens pag. 245; Id verò manifestum Christianæ sodalitatæ indicium: Gentilis enim de renuntiatione, in S. baptismo facta, dicere non poterat. Ex Sententiâ verò 56, Dignus esto eo, qui te dignatus est filium dicere, & agere omnia, quasi filius Dei; magna quidem, sed inani prorsus emphasi, In omni, inquit, Pythagoræ sapientiâ talis thesaurus non deprehenditur, qui nos & videret certiores reddat. Hoc ad mysteria, sed revelata pertinet. Vide, quantam vim in hoc sciolo habeat idea adjectitia, quam vocant, umbras sibi ac somnia fingente; renuntiationem videlicet quæ fit à Christianis ante baptismum, de quo alium silet illa philosophi sententiâ. Neque enim hic queritur, an interpretatione adventitia ac foris quaesita, ad sensum Christianum ea detorqueri possint; sed an illum sensum ex vi terminorum, & ex obvia significationis idea per se indicent & manifestent. Jam verò fac quasdam esse in dicto libro sententiæ, quæ redoleant Scripturam sacram; an tamen inde sequitur, ut libri istius fuerit auctor Christianus? Audiatur de hac re Baronius in *Annal. eccl. ad annum 410*: Ruffinus transferens pleraque addens more suo ex divinis Scripturis, videri fecit librum potius hominis Christiani, quam ethnici.*

E

F

61 Sed redeamus ad censuram Hieronymianam, & alia ejusdem membra breviter examinemus. Dicit, pseudo-Sixtum ea scripsisse, in quibus nulla Christi, nulla Spiritus sancti, nulla Dei Patris,

& adversus S. Hieronymi censuram.

S

Patris,

AUCTORE
J. P.

Patris, nulla Patriarcharum, Prophetarum, & Apostolorum fit mentio. *Faetur heterodoxus pag. 40, apud eum non inveniri sacrosancta Jesu & Christi nomina. Quod, quis non miretur; cum ea scriptoribus Christianis, qualem vult esse suum Sixtum, ad informandos Christianorum mores adeo sint accommodata, ac familiaria, ne dicam quotidiana? Sed extat, inquit, Servatoris descriptio apud Sixtum, quando VERBI, & SAPIENTIAE & VERITATIS ipsum præconio exornavit. Et mox in medium producit sanctos Patres, hisce vocibus usus ad significandum Dei Filium. Sed non negavit S. Hieronymus, voces illas materiales haberi inter pseudo-Sixti sententias. Quæstio est, an illis vocibus, prout ibi extant, in sensu litterali atque obvio, attento toto scriptoris contextu, significetur Filius Dei; an potius illud significatum ex voluntate ipsius, qui dictum auctorem ejusque sententias defendit, sit affictum. En nonnulla specimina, unde judicare possis. Sententia 23 sic habet: Anima purificatur in verbo Dei per sapientiam. 24^a: Numquam putes Dei sapientiam insensibilem esse. 29^a: Divina sapientia lux est, & incapax contrarii. An in his satis elucet Servator, Filius Dei, Verbumque & Sapientia Patris? An denuò ex sententia 275, Derelinquens, quæ possides, sequere verbum Dei, ab Hieronymi Aristarcho rectè inferitur, Sub Verbi titulo iterum Servatorem descripsit? An id conficitur ex sententia 290, Bonum quidem habere omnes optant, obtinent autem, qui semetipsos ex integro, verbo Dei manciparunt? An denique ex sententia 370, verbum verum ut Deum honora? Nuge. At justo longius abducatur, si meas de Deo Patre ac Spiritu sancto observationes hisce superaddam.*

defendat

62. *Ad illud verò Hieronymi adversus pseudo-Sixtum, nulla Patriarcharum, Prophetarum & Apostolorum fit mentio, quod attinet; causa mala defensor more suo hic iterum è cerebro suo memoriam illorum extundit, quando pag. 39 Sixtus, inquit, dum Patriarchas, Prophetas, Apostolos describit, eos vocat SAPIENTES & AMICOS DEI, more Christi, qui se eoq̄s missurum pollicebatur, non designato Petri Paulive nomine, Matth. cap. 23. Quasi verò alibi, & variis quidem locis, eos non designasset Dominus satis sæpè, satis clarè, ac satis distinctè: ut advertere vel hinc liceat, quam straminea arripiat fulcra pseudo-Sixti patronus, ut desperatam causam suam tueatur, & quam parum fidei mereatur, quando citans sacrarum Litterarum & Patrum textus, ad rem importunè, ne dicam ad ostentationem quasi pompaticè undequaque conquistos; eosque equivocis sui Sixti verbis applicans, cum hujus sententias ex illis confirmat, tum pro divinis oraculis venditat.*

tamquam
orthodo-
xum;

63. *Doct̄or denique Stridonensis hunc librum accusat, quod in eo juxta dogma Pythagoricorum, qui hominem exæquant Deo, & de ejus dicunt esse substantia, multa de perfectione dicuntur. Inficiatur hoc pseudo-Sixti defensor pag. 48; eam tantummodo ab ipso postulatam perfectionem fuisse affirmans, qualem voluere Christus Dominus, nec non SS. Irenæus & Hieronymus. Imò vero pag. 95 dicit, quod Clemens Alexandrinus totus in hoc Enchiridio expressus sit. At respondeo, novum non esse, scriptores, ab Ecclesia Romano-Catholica alienos, in rebus suis desperatis inclamare divina eloquia, ac sanctos Patres. Mori isti jam pridem insuevere hæretici tam antiqui quam novi. En pauca specimina. Auctor Clemen-*

tis PP. XI Constitutionis Unigenitus theologicè propugnata tom. 1 in Prolegomenis cap. 6, occasione SS. Augustini ac Thomæ; à Quesnello & ceteris Jansenistis passim in patrocinium vocatorum, varia suggerit; è quibus pauca hæc excerpo. Wicleffum audi: Sic habet Augustinus, ut doceo: sic lex Papali, & Concilia. Lutherum: Augustinum quem præteris, totus meus est. Calvinum: S. Augustinus adeo totus noster est &c. Et Calvinum denuò. Etiam si crepet Pighius, nobis hoc extorquere non potest, quin Augustinus totus sit noster. Calvinum denique tertio: Doctrinæ nostræ nullum est caput, quod non propè ad verbum sæpius apud Augustinum recurrat. Plura, uti & locorum, quos protuli, citationes dabit prædictus Constitutionis propugnator. Librum itaque pseudo-Sixti accusat Ecclesia Doct̄or in omni scientiarum genere consummatissimus; excusat heterodoxus scribillator. Utri credendum? Porro justissimas esse, qua adversus opellam illam moventur, accusationes, Joannis Maria Brasichellensis, sacri Palatii magistri confirmat 1° censura, Bibliotheca Patrum Lugdunensi præfixa, uti est apud dictum heterodoxum pag. 93. Confirmat 2°. Cesar Baronius ad annum 410 scribens adversus execrabilem imposturam Rufini. Confirmat 3°. aliorum auctorum agmen: hunc namque Cæsarem suum sequitur: universus eorum exercitus, qui Romanam Ecclesiam agnoscunt; sicut faetur adversarius pag. 97. Omnes scilicet illi talparum instar cacutierunt; hic autem plus aliquid, quam omnes isti, videns, lynceo obtutu veritatem detexit. Credite posteri. Confirmat 4°. ipsemet heterodoxus noster, apud quem pag. 95 quidam ex eodem grege magister Thomas Ittigius, ecclesia Lipsiensis præsul, uti vocatur, & S. Theologia professor, Tractatu de Bibliothecis & Catenis Patrum; cujus, inquit, viri judicio multum aliàs tribuendum esse judico, ita in dicto opere pag. 86 loqui asseritur: Sententias, quas sub Sixti Pontif. R. & martyris nomine Bigneus ediderat, Brasichellensis rectius Sixto Pythagoreo vindicat; cum ex Hieronymo, Augustino, aliisque auctoribus constet, quod Rufinus mala fraude illum philosophi gentilis librum Sixto Pontifici R. & martyri supposuerit. Confirmant 5°. absurda hæc, qua ex eodem libro delibo:

F
sed irrito

64. *Sententia enim 162 ita sonat: Mendacio tamquam veneno utre. Pulcra enimvero ethica, qua mendacii usum præscribit. Quæ sciolus noster heterodoxus, gregalium suorum vestigiis inherens, pag. 206 & 207 adversus nostrum Nicolaum Abramium, atque universam nostram Societatem impudenter in hoc argumento eructat, citans auctores Hexaplorum Romano fulmine protritrorum, non est hujus loci refutare. Sententia 271 sic habet: Execrabile tibi etiam sit, justè aliquid punire. Ubi ergo justitia vindicativa? Sententia 130 his terminis constat: Non petas à Deo id, quod cum habueris, non perpetuo possidebis. Non igitur temporalia subsidia ad vitam mortalitatis sustentationem necessaria; non pacem, non animi tranquillitatem, quietem Ecclesia, corporis sanitatem, à Deo petenda docet. Sententia 135 enuntiat ista: Quidquid non convenit ad beatitudinem Dei, non convenit homini Dei. Samuel Basnagius Flottemanvillæus, qui nostro adversario minimè debet esse suspectus, cum à Romanis sacris sit alienus, in Annalibus Político-ecclesiasticis, ad annum Domini 258, num. 8 præcedentem sententiam censurasse non contentus, præsentem hoc etiam stigma nunit: Abhorret. à fide..*

Non

A Non igitur resurrectio corporis pars erit felicitatis Sanctorum, utpote quæ gloriæ Dei immortalis pugnet. *Hæc verò* 198, Derogare viro sapienti ac Deo, æquale ducito peccatum, *quomodo satis erga Deum reverens, & peccatorum inæqualitati consona? Quid plura? Sententia* 285, Solent homines abscindere aliqua membrorum suorum pro sanitate reliquorum: quanto id præstantius pro pudicitia fiet, nonne patrocinatur erroneæ mutilationi Origeniana?

profus conuatu.

65 Denique quid hac sententiâ 236 Nubere & filios procreare, pessimum scias utrumque, inepius dici potest? Nam vel ipsemet sciolus noster pag. 442, Fateor, inquit, hanc sententiam, uti Rufinus vertit, difficillimè excusari posse. Quo factum, ut in Parisina & Lugdunensi editione omnino non reperiantur. Fortassis ab Hieronymo, ejusque sectatoribus inserta, ut tandem, quam sibi matrimonii odio invidiam fecerant, Sixto conciliarent. *Obserua & mirare audacem & impudentem hujus nostri scribitoris conjecturam; cui tamen non inherens, mox aliud effugium capiat, dum culpam confert in Rufinum interpretem. Quæ cum ita sint, prudens aequi lectoris iudicium requiro, an libellus Sententiarum hic controversus S. Sixto PP. II ac martyri sit adscribendus, an potius eo non sit planè indignus; qui tanto perperam ab Heterodoxo nostro in honore habitus est, ut pag. 108 arbitretur, dicamus apertius, somniet, Sixtum hoc libro sibi gradum struxisse ad presbyterium.*

§ VII. Sanctus an ad Hispanos profectus; Acta.

Auctores varii

T Amayus in Martyrologio Hispanico hac die VI Augusti, iter in Hispaniam sanctum Martyrem nostrum instituisse memorat his verbis: Romæ natalis S. Sixti Pontificis maximi, qui cum legatus S. R. E., ut Toletano interesset concilio, Hispanias devenisset, munere expleto, Cæsaraugustam, devotionis ad Virginem de Columna ardore succensus, accessit: ubi Laurentium S. Valerii archidiaconum agnoscens, illum Romæ detulit. Porro adventum Sancti in Hispaniam dictus Martyrologus probare conatur 1º. ex Chronico Dextri; quod cum omnem jam pridem apud eruditos fidem amiserit, nihil ex eo confici potest. 2º. Ex S. Vincentio Ferrerio, qui in Sermone de S. Laurentio fol. xcii verso editionis mox indicande, sic scribit: S. Sixtus Papa vadens ad celebrandum concilium Toletanum, fecit transitum per Cæsaraugustam, & auditâ famâ beati Laurentii, vocavit eum, & scita sua sanctitate, duxit eum secum, &c. *Hæc describo ex editione Lugd. Sermonum S. Vincentii Ferrerii, qui sunt de Sanctis, anno 1416 * typis excusi. Monet Tamayus, meritò in aliis expungi vocem Papa; ne S. Sixtus post Pontificatum dicatur Romam reliquisse. Nos quidem veneramur S. Vincentii Ferrerii sacram eruditionem cum spiritu apostolico conjunctam; ita tamen, ut ad presentis causa confirmationem desideremus antiquiora testimonia, quam seculi decimi quarti ac decimi quinti, quibus floruit Sanctus ille. De aliis auctoribus, quos Tamayus citat, idem esto iudicium.*

* f. 1516

Sanctam in Hispaniam profectam affirmant;

67 Ceterum audire juvat diligentissimum conciliorum Hispania collectorem, eminentissimum Aguirrium, tomo I Collectionis maxima dictorum conciliorum à pag. 161 ista scribentem de concilio Augusti Tomus II.

Toletano, quod supra memoratum est, atque adventu Sancti nostri in Hispaniam: Septimum dicitur celebratum Toleti anno cclix, tempore S. Xysti II Papæ, juxta testimonium celebre S. Vincentii Ferrerii (verba subdit Aguirrius eadem, quæ nos modo dedimus.) Porro S. Xystum adiisse Hispaniam, multi ante & post tempus S. Vincentii Ferrerii dixisse perhibentur. Deinde auctores, qui ab ipso citantur, ii, uti addit, omnes, priusquam nova illa Chronica Dextri & Sociorum superius indicata apparerent. Nam postquam in lucem prodire, omnes eorum defensores eandem narrationem quasi pro aris & focis tuentur, ducti potissimum verbis his Dextro tributis ad annum cclix, num. 5: Toleti sub Xysti Papæ legato concilium contractum est. Sed enim imprimis occurrit oppositio iater verba S. Vincentii ac Dextri: nam ille videtur tribuere id concilium Xysto II jam Pontifici adeunti Hispaniam ad illud celebrandum: Dexter verò solum adscribit cuidam alteri legato Xysti Papæ (saltem secundum emendationem textus ipsius, de qua Tamayus loco citato pag. 390)

AUCTORE J. P.

68 Utrumvis autem dicatur, difficile creditu est: cum nullum omnino extet Christianæ antiquitatis indicium, nec traditio adventus Xysti in Hispaniam; nec Pontifices in eo tantæ paupertatis ac persecutionis statu solerent mittere legatos, præsertim ad regna procul distita: nec exiguum tempus, quo Xystus Sedem Apostolicam rexerit, videtur locum dedisse, ut, relicta Româ, Hispaniam peteret ad concilium inibi celebrandum. Vixit enim solum in Pontificatu annum unum, menses decem, dies viginti tres; ut vidimus supra pag. 18 in Catalogo illo Pontificum vetustissimo totius bibliothecæ Vaticanæ. (Imò verò tamdiu non sedit, secundum dicta superius num. 40.) Præterea Xystus in eo brevi Pontificatus tempore jam erat senex; ut indicant verba ipsius ad S. Laurentium: Nos quasi senes, levioris pugnae cursum recipimus. Unde minus credibile est, Pontificem senem, intra breve regiminis tempus, tam longâ itinera emensum fuisse. Porro S. Vincentius Ferrerius videtur eam narrationem sumpsisse ex Martino Polono Ordinis Prædicatorum (De eo supra egerat) ejus auctoritas in historia est exigua, ut notum est, & speciatim monet Bellarminus, dum loquitur de illo in libro de Scriptoribus ecclesiasticis circa medium seculi decimi tertii. Denique nec pseudo-Dexter, nec ullus veterum Scriptorum indicat, quam ob causam, vel quibus Hispaniæ episcopis intervenientibus, Xystus id concilium Toleti celebraverit, sive per se ipsum, sive per legatum aliquem. Maneat itaque concilium prædictum, instar aliorum præcedentium, intra limites solius possibilitatis: ex qua sola non nisi temere proceditur ad asserendum factum; atque proinde adventum S. Xysti in Hispaniam eidem superstructum; quem Ambrosius de Morales Chronici generalis Hispania lib. 9, cap. 46 etiam improbat; Mariana autem de Rebus Hispania lib. 4, cap. 10 admittit, priusquam Sixtus esset Pontifex; sed quo auctore antiquo ac fide digno hoc probabit cum ipse, tum alii, qui id volunt? Rogatos enim verò volumus eruditos Hispanos, ut idoneo aliquo documento vetusto nobis hoc edisserant.

E negat Cardinalis Aguirrius ob varias rationes.

F

69 Circa exemplaria Actorum occurrunt sequentia. Emmanuel Schelstratus Antiquitatum Sixti Ecclesia tom. 1; dissertatione 2, cap. 7, num. 6, S. Sixti Acta interpolata fuisse probans, Reperiuntur, inquit, Xysti secundi Acta in Ms. co-

Acta S.

AUCTORE
J. P.

diēc 1190 Vaticano; sed nescio à quonam auctore pluribus seculis post ejusdem Pontificis obitum interpolata. Patet id ex primis illorum verbis: Temporibus Decii Cæsaris, & Valeriani Præpositi, jusserunt sibi Sixtum episcopum cum Clero suo præsentari noctu intra civitatem Tellure. Quibus inuaitur, Xystum temporibus Decii imperatoris passum esse; cum constet, Decium perisse ante sex annos, quàm Xystus Sedem Apostolicam obtinuit. Nec refert, hæc priora verba in multis aliis Mss. codicibus desiderari; cum ubique in Actis exhibeantur Decius & Valerianus, qui Xystum interrogant, quod ex ignorantia historiæ ecclesiasticæ ab interpolatore additum est. Octo enim annis post Decii mortem, Xystus sub Valeriano, non præfecto, sed imperatore, ut statim probabimus, martyrii palmam adeptus est. Legerat forsan interpolator Valeriani nomen in veris Xysti Actis, & quia Decii persecutio gravissima fuit, Valerianum Decii judicem extitisse credidit, & ideo Xystum sub Decio imperatore & Valeriano Præfecto passum affirmavit.

B

interpolata
sum.

70 Habuit germana Xysti Acta D. Ambrosius, qui sæpius eorum meminit; nullibi tamen Laurentium sub Decio passum fuisse asseruit. Præclarum est fragmentum, quod D. Ambrosius refert lib. 1° de Officiis cap. 41, ubi ita scribit: Non prætereamus etiam S. Laurentium, qui cum videret Sixtum, episcopum suum, ad martyrium duci, flere cœpit non passionem illius, sed suam remanionem. Itaque his verbis appellare cœpit: Quò progredieris sine filio pater? &c. Hæc S. Ambrosius; quæ quidem reperiuntur in Actis Xysti Papæ, prout habentur in Mss. codicibus Vaticanis, & in editis Sanctorum Passionibus apud Mombrinium & Laurentium Surium. (Vide etiam Martyrium infra à nobis excudendum, num. 3.) Sed notandum est, quod D. Ambrosius testetur, hæc contigisse, cum B. Laurentius videret Xystum ad martyrium duci. Ubi tamen Acta nunc extantia habent: Cum autem audisset B. Laurentius archidiaconus, beatum Xystum episcopum iterum in custodiam reduci, his verbis eum appellare cœpit: Quò progredieris sine filio pater? &c. Ex quibus lucidè apparet, Acta B. Xysti post tempora D. Ambrosii, ab aliquo interpolata fuisse. Adhuc eadem Acta, Eclesiæ subinde thesauros per aliquot dies à B. Laurentio in pauperes distributos fuisse, & Xystum post hæc omnia primùm è carcere educum fuisse ad martyrium: cum S. Ambrosius in fragmento superius relato testetur, Xystum in via, quâ ad locum martyrii properabat, Laurentium allocutum fuisse, ipsique prædixisse, quod post triduum sequeretur, & martyrium subiret. Ex his itaque Schelstratii verbis conficitur, Acta S. Sixti interpolata fuisse.

C

Forum ex-
empla.

71 Hisce annexere placet nonnullas alias circa prædicta Acta observationes. Ea, quæ apud Surium exstant, ad diem x Augusti, Martyrio S. Laurentii intexta sunt. Apud Mombrinium verò tom. 2 datur Passio sanctorum Xysti episcopi, Felicissimi & Agapiti martyrum. Habemus apographum è Ms. S. Audomari, quod S. Sixti, & aliorum, quos modo dicebam, duorum passionem continet, ad tres lectiones contractam. Est aliud insuper mihi in promptu apographum hoc titulo, Martyrium S. Xysti Pontificis, & Felicissimi, & Agapiti diaconorum, è Ms. Fuldensi desumptum, collatum cum Ms. S. Martini Treveris, ac in novem dispersitum capita. Restrições præ aliis, quæ memoravi, gestorum documentis sunt prædicta lectiones, partem, quam

pluribus alibi habet S. Laurentius, breviter perstringentes. Ceterum Acta, quæ dixi, ita se habent, ut qui unum ex illis exemplar norit, reliqua norit: adeo quippe conveniunt inter se, ut eundem perspicuè sentem sapiant. En tibi nunc

D

MARTYRIUM

è Ms. Fuldensi cum aliis exemplaribus collato.

Orta persecutio tempestate sub Decio, multi Christianorum necati sunt, finitoque Persico bello a venentes Romam Decius cæsar & Valerianus præfectus b, jusserunt sibi Sixtum episcopum cum clero suo præsentari noctu intra civitatem in Tellure c. Sixtus igitur apud Athenas natus & doctus d, prius quidem philosophus, postea Christi discipulus, dixit ad Clerum suum: Fratres & commilitones, nolite pavescere; omnes Sancti quanta passi sunt tormenta, ut securi perpetuam obtinerent vitæ æternæ palmam. Nam & Dominus noster Jesus Christus passus est pro salute nostra, ut nobis exemplum relinqueret: & voce clara dixit: Venite, nemo metuat terrores. Responderunt Felicissimus & Agapitus diacones, & dixerunt: Et nos sine patre nostro quo ibimus?

Sanctus cum
Felicissimo
& Agapito

a

b

c

d

E

2 Et præsentatus est noctu Decio & Valeriano cum duobus diaconibus. Dicit ad Sixtum episcopum Decius cæsar: Scis quare sis tentus, & conventionem publicam nobis repræsentatus es? Respondit Sixtus episcopus: Scio, & bene scio. Decius dixit: Ergo si scis, fac ut universi sciant, & tu vivas, & Clerus tuus augeatur. Respondit Sixtus episcopus: Verè feci & facio, ut Clerus meus augeatur. Decius dixit: Ergo sacrificia diis immortalibus, & esto princeps sacerdotum. Beatus Sixtus episcopus respondit: Ego semper sacrificavi & sacrifico Deo Patri omnipotenti, & Domino Jesu Christo, Filio ejus, & Spiritui sancto hostiam puram & immaculatam. Decius dixit: Consule senectuti tuæ, sicut & nos consulimus. Itaque consule & tu tibi vel Clero tuo. Beatus Sixtus episcopus dixit: Usque adeo consultus sum mihi & Clero meo, ut de profundo mortis æternæ coner omnes mecum eripere, vel liberare. Decius dixit: Sacrifica: nam si non feceris, tu eris exemplum omnium. Sixtus episcopus respondit: Jam semel tibi dixi, Sacrificium semper offero Deo & Domino Jesu Christo Filio ejus. Decius dixit ad militem: Ducite eum ad templum Martis f, & sacrificat Deo Marti. Quod si noluerit, recludite eum in privata Mamurtini g. Et duxerunt eum ad templum Martis, & coarctabant eum sacrificiis coinquinari. Tunc beatus Sixtus episcopus dixit: O infelices, qui non ploratis sed adoratis idola vana, & manufacta, muta & surda: quæ nec sibi nec aliis profunt. Sed audite me, filii, & liberate animas vestras de æterno supplicio: & nolite pavescere ista tormenta; sed illa metuite, & agite penitentiam, quia nescientes sacrificastis idolis vanis. Et contempto præcepto Decii, duxerunt eum in custodiam privatam cum duobus diaconibus Felicissimo & Agapito.

fistitur De-
cio ac Vale-
riano; &
Marti sa-
crificare
frustra cogi-
tur.

F

e

f

g

3 Cumque audisset B. Laurentius archidiaconus, beatum Sixtum episcopum iterum in custodiam reduci h, his verbis eum appellare cœpit: Quò progredieris sine filio, pater; quò, Sacerdos sancte,

SS. Lau-
rentii &
Sixti collo-
quium.

h

A sancte, sine diacono properas? Tu nunquam sacrificasti sine ministro, nec offerre consueveras. Quid in me ergo displicuit tibi, pater? Num degenerem probasti me? Experire rectè; utrum idoneum ministrum elegeris, cui commisisti dominici Corporis & Sanguinis consecrationem. Cui consummandorum l. consortium Sacramentorum credidisti, huic sanguinis tui consortium negas? Ne periclitetur iudicium, dum fortitudo laudatur. Abiectio discipuli, detrimentum est magistri. Quid, quod illustrius præstantes viri discipulorum certaminibus, quàm suis vincunt? Denique Abraham filium obtulit; Petrus Stephanum præmisit; & tu, Pater, ostende in filio virtutem tuam, & offer, quem erudisti; ut securus iudicii tui, comitatu nobili pervenias ad coronam. Tunc Syxtus episcopus dixit: Non ego te, fili, desero, nec derelinquo, sed majora tibi debentur m. certamina. Nos quasi senes levioris pugnae cursum recipimus; te quasi juvenem magnum n. gloriosior de tyranno triumphus expectat. Post o. venies; flere desiste: post triduum sequeris sacerdotem levita. Hic medius numerus decet. Non erit * tuum sub Magistro vincere, quasi adiutorem quærens consortium passionis p. Totam hereditatem tibi dimitto. Quid præsentiam meam requiris q? Helias Helisæum reliquit, & virtutem non abstulit. Et dixit sanctus Syxtus ad S. Laurentium: Accipe facultates Ecclesiæ vel thesauros, & divide quibus tibi videtur. Tunc B. Syxtus episcopus tradidit B. Laurentio archidiacono omnes facultates Ecclesiæ.

4. Eo tempore, accepta potestate, B. Laurentius cœpit per regiones curiosè quærere, ubicumque sancti Clerici vel pauperes essent absconsi: & portans thesauros, prout cuique opus erat, ministrabat. Veniens autem in Cælium montem, ubi erat quædam vidua, quæ fuerat cum viro suo annis undecim; & in viduitate permansit annos triginta duos, quæ habebat in domo sua multos Christianos, & presbyteros, & Clericos absconso. Hos cum audisset B. Laurentius, tulit vestes & thesauros, & venit noctu ad eam. Tunc veniens invenit multitudinem Christianorum in domo Cyriacæ viduæ, & cœpit pedes omnium Christianorum lavare. Et in ipsa nocte veniens Cyriaca ad B. Laurentium, misit se ad pedes ejus, dicens ei: Per Christum te conjuro, ut manus tuas ponas super caput meum, quia multas infirmitates patior capitis mei. Tunc B. Laurentius dixit: In nomine Domini Jesu Christi filii Dei omnipotentis ponam manum meam super caput tuum. Et, facto signo Christi, posuit manus super caput Cyriacæ viduæ: posuit & super manus ejus linteam, de quo * extergebat pedes Sanctorum.

5. Eadem nocte ambulavit inde, & cœpit quærere, ubicumque essent congregati Christiani, sive in domibus, sive in cryptis. Venit autem in vicum, qui dicitur Canarius, & invenit multos Christianos in domo cujusdam Narcissi Christiani congregatos. Ubi introivit cum lacrymis, & lavit pedes omnium, & dedit eis de thesauro, quem B. Syxtus præcipiens tradidit. Et invenit in eadem domo hominem nomine Crescentionem * cæcum. Tunc ipse cum lacrymis cœpit rogare dicens: Pone manum tuam in oculos meos, ut videam faciem tuam. Tunc B. Laurentius lacrymas oculis stillans dixit: Dominus noster Jesus Christus, qui aperuit oculos cæci nati, ipse te illuminet. Et facto signo Christi in oculis ejus: ipsâ horâ aperti sunt, & vidit lumen & B. Laurentium, sicut petivit.

6. Tunc exiens inde audivit; quod in vico Patricii multi Christiani congregati essent in crypta Nepotiana, & veniens illuc B. Laurentius detulit secum ea, quæ necessaria erant Sanctis. Et invenit ibi animas sexaginta tres s. promiscui sexus; & introivit cum lacrymis ad eos; dans pacem omnibus. Et invenit ibi presbyterum nomine Justinum; qui fuerat ordinatus à B. Syxto, & misit se ad pedes ejus; & cœperunt ambo se in pavimento volutare, ut invicem sibi pedes oscularentur. Dixit autem B. Laurentius ad B. Justinum: Comple votum meum, ut laventur pedes Sanctorum & vestri per manus meas. Justinus presbyter dixit: Hoc dominicum præceptum est: fiat voluntas Domini nostri Jesu Christi. Et posita pelvi misit aquam, & lavit omnium virorum pedes. Veniens autem ad B. Justinum, cœpit primò osculari pedes ejus & lavare: & ubi lavit omnium pedes, commendavit se B. Justino.

7. Et eadem horâ exiens inde; & ecce B. Syxtus ducebatur in Telludem, ut audiretur, & cum eo duo diaconi Felicissimus & Agapitus. Et sedit Decius & Valerianus. Dixit autem Decius ad B. Syxtum episcopum iracundiâ plenus: Nos quidem consulimus senectuti tuæ. Audi præcepta nostra, & sacrificata. Respondit B. Syxtus: Miser, tu tibi consule; & noli blasphemare; sed age poenitentiam de sanguine Sanctorum; quem effudisti. Decius furore plenus dixit ad Valerianum: Si iste extinctus non fuerit, non erit clarus timor noster. Valerianus respondit: Capite puniatur. Responderunt Felicissimus & Agapitus, & dixerunt: O miseri, si audiat monita patris nostri; evaditis tormenta æterna, quæ vos torquere habent. Valerianus præfectus dixit: Quid diu vivent isti, qui nobis tormenta promittunt? Sed ducantur ad templum Martis iterum & sacrificent. Quod si noluerint sacrificare, in eodem loco capite truncentur. Et ducti foras murum portæ Appiæ cœpit B. Syxtus dicere: Ecce idola vana muta & surda; & lapidea, quibus miseri inclinantur, ut perdant vitam æternam. Et dixit ad templum Martis: Destruat te Christus, filius Dei vivi. Et cum hoc dixisset B. Syxtus, responderunt omnes Christiani: Amen. Et subito cecidit aliqua pars templi, & comminuta est.

8. Tunc B. Laurentius cœpit clamare: Non me derelinquas, pater sancte, quia thesauros jam expendi; quos tradidisti mihi. Tunc milites tenuerunt B. Laurentium archidiaconum, audientes de thesauro *. Sanctum verò Syxtum episcopum; & Felicissimum; & Agapitum diacones duxerunt in clivum Martis antè templum: & ibidem u. decollatus x. est cum duobus diaconibus y, & dimiserunt corpora eorum in platea octavo Idus Augusti. Noctu etiam venerunt clerici & presbyteri, & Diaconi, & maxima pars Christianorum, & collegerunt corpora Sanctorum, & sepelierunt B. Syxtum episcopum & martyrem in crypta in cœmeterio Calisti z. in eadem via; sanctos verò Felicissimum & Agapitum martyres & diacones sepelierunt in cœmeterio Prætextati sub die octavo Idus Augustas.

A N N O T A T A.

a. Quod severiores quidam critici velint, Perficam Decii expeditionem esse confictam, habes tom. VII Julii, die 30 ejusdem mensis, pag. 132 a num. 16.

b. Non sub Decio casare ac Valeriano præfecto contigit hoc; sed sub Valeriano imperatore; ex

Virraret

* Mombricit. ne Sur. quo & miracula.

* Mombricit. Crescentium

EX MS. a S. Laurentio facta.

S. Sixtus idola spernens.

E

F

t. und cum Felicissimo & Agapito martyriam subit.

* al. the-

sauris

u

* y

z

EX MS.

Commentario prævio num. 69.

c Ita etiam est apud Surium & Adonem; sed secundum Schelstratum mox citatum, num. 69, & Mombrinium Tellure. Locus iste fuit Roma; secundum ea, quæ hic proximè præcedunt. At qualis, & ubi situs? Tom. 1 mensis Augusti pag. 144 in Annotatis lit. d, diximus, locum illum fuisse templum, in quò sæpe senatus cogi consueverit, hand procul Amphitheatro. Vide insuper auctores ibid. citatos. Apud Panvinium in Commentariis reipublica Romana lib. 1, pag. 173 notatur Regio IV, via sacra, alias templum Pacis; & inter templa decem, quæ pag. 174 subduntur, occurrit templum Telluris in Carinis cum armamentario; de quo templo etiam ibid. pagg. 229 & 242. Suspicor illud hic designari.

d Singularis hic est, si non mendosus Mombrinius, pro & doctus scribens & dictus Jesus fuit.

e Ita quoque codex noster Ms. P 155; sed Ado ac Surius consului.

f Paulo extra portam Capenam viâ Appiâ fuit elegans & magnum Martis templum, quod Martis extramuranei dicebatur; ut notat Panvinium modo allegatus, pag. 103, Livium ac Ovidium de eo loquentes inducens: additque; hoc templum à Sulla Felice restitutum, ampliatumque, ac supra c columnas positum ferunt. Agit de eo Aringhus Roma subterranea lib. 3, cap. 10, num. 9.

g Sic etiam Mombrinius: at codex Ms. P 155 scribit Mamertini: Surius, in privata custodia Mamertini.

h Consonant Mombrin. ac Sur. At Ms. Trev. in custodiam duci. Ado, cumque duceretur &c.

i Convenit cum Adone ac cod. Ms. P 155. Surius autem ac Ms. Trev. Paternitati tuæ.

k Rosweydyus in notis Mss. ad hunc locum, observat quod in Ms. Fuldensi corporis & in margine additum fuerit. Ado, codex noster Ms. P 155, Surius cum S. Ambrosio lib. 1 Offic. cap. 41 legunt: Dominici sanguinis consecrationem. Ita editio Parisina anni 1586; Coloniaensis anno 1616 edita habet dispensationem. Guilielmus Alanus lib. 2 de Eucharistia, cap. 39 de Diaconis sic scribit: Quia in primitiva Ecclesia fere dispensabant posteriorem partem Sacramenti in solemnibus Sacris, dicebantur CONSUMMATORES, CONFIRMATORES, ac semel apud Ambrosium (citatur ad marginem Offic. lib. 1 cap. 41) CONSECRATORES Sacramenti: nisi vitium sit in lectione. Lorinus noster in Actorum caput 6, §. 3 observat ista: Quod autem suspicatur (de Alano est sermo) cum vitio legi apud Ambrosium CONSECRATORES; & ipse prorsus consentio, & approbatorem præterea habeo Claudium Espençæum, qui Gropperum citat, immo Ecclesiam ipsam, quæ dispensationem pro consecratione usurpat in ecclesiasticis Officiis. Auctor sermonis de S. Vincentio M., Leoni adscriptus, uti & S. Augustino sermone 13 de Sanctis, de illo Christi pugnile, Hujus, ait, spiritus tanto virtutum munere claruit, ut sacri ministerii fultus officio, qui Filium Dei, Dominum nostrum, secuturus esset in passione, ejusdem Christi calicem credentibus prius ministraret in salutem. Arator lib. 1 Historia Apostolica, qua exstat in Bibliotheca Patrum

C

Parisis edita anno 1589, tom. 8, col. 550 sic canit:

Jura ministerii, sacris altaribus apti,
In septem secuer: viros, quos undique lectos
Levitas vocitare placet, quam splendida cœpit
Ecclesiæ fulgere manus, quæ pocula vitæ
Misceat, & laticis cum sanguine porrigat Agni.
Hicce addamus Cyprianum sermone de Lapsis ita loquentem: Ubi verò solemnibus adimpletis calicem diaconus offerre præsentibus cœpit &c.

l Observat Rosweydyus noster in notis Mss., quod Alanus, quem modo citavi, videatur hoc intelligere de porrectione calicis, quem diaconi laicis exhibebant, atque ita consummabant Sacramentum; unde dicitur consummatores: sed addit, sese hoc generatim accipere, quia diaconi in Sacramentorum administratione seu consummatione aderant episcopis, eosque juvabant; consummationem verò, de sola Eucharistia intellectam, capere se de reliquiis Eucharistia post communionem fidelium, quæ non nunquam dabantur innocentibus infantibus consumenda. His, quæ notavit Rosweydyus, addi potest, quod forte tunc etiam usus obrinuerit in Ecclesia, ut præsentem ac jubentem presbytero, diaconus in necessitate populo porrigerent Eucharistiam. Enimverò in concilio Carthagenensi quarto, quod anno 398 celebratum est, can. 38, tom. 2 Conciliorum apud Labbeum col. 1203 præscribitur, Ut diaconus, præsentem presbytero, Eucharistiam corporis Christi populo, si necessitas cogat, jussus eroget. Varia porro diaconorum officia dat Lorinus paullo ante citatus.

m Surius, Ms. Trev., ac lectio nona Breviarii Romani ad diem VI Augusti addunt pro fide Christi.

n Magnum alibi non additur.

o Post etiam Mombrinius, & cod. Ms. P 155: Surius post me; sed Ambrosius & Ado, mox.

p Consortium passionis videtur hic mendose confusum esse; nam præterquam quod illud non lego hic in Ambrosio, Adone, cod. Ms. P 155, Mombrinio, ac Surio; sequitur tamen proximè: Quid consortium passionis meæ expetis? Surius quaeris; meæ non est in mo: citato codice, ac Surio.

q Addit hic S. Ambrosius: Infirmi discipuli magistrum præcedunt; fortes sequantur, ut vincant sine magistro, qui jam non indigent inagisterio.

r Sequentia de S. Laurentio non sunt in Adone; sed post ministrabat, sequuntur ista: Igitur post hoc B. Sixtus reducitur in Telludem. Vide supra num. 7.

s Mombrin. quadraginta tres: Sur. ferme septuaginta tres.

t Difficultatem movent, quæ de casu maxima partis hujus templi, verbis S. Stephani PP. I ac martyris, & anno quidem proximè præcedente 257 collapsi memorantur in Actis ejus tom. 1 Augusti, die 2, pag. 143.

u Incommoda circa locum passionis expendimus in Commentario num. 24.

x Quo mortis genere interemptus sit Sanctus, consule Commentarium num. 29.

y Quæ spectant Sancti in martyrio socios, habes ibid. num. 32.

z De celebri Calisti cœmeterio Aringhus Roma subterranea lib. 3 cap. 11.

E

F

DE

A

D

DE SANCTIS MILITIBUS MARTYRIBUS CLXV.

Ex Hieronymianis.

J. B. S.

VI AU-
GUSTI.

N codd. Hieronymianis ferme tamquam S. Sixti socii ejus annuntiationi subjunguntur hi sancti Martyres milites, diverso nonnihil numero. Textus Florentinii legit Eppolyti & milites CLXV: connectit item satis expresse Epternacensis numerum augens hoc modo: Donatiani & militum CLXX, quem reducit Corbeiensis ad milites CLXII. Verum Ms. Reg. Suec. cum primo concordat, scribens etiam milites CLXV, quomodo item legunt Richenoviens. & Labbean.; ast Angustan. solos notat LXV. Postquam Florentinius de Sixto & sociis satis disputavit, ubi ad hos Milites ventum est, ita loquitur: An hi milites sint in Actis S. Laurentii

memorati, hoc est XLVI cum uxoribus suis, & cum aliis cxx via Salaria, qui per anticipationem hic recenseantur, quod non multo post agonem Hippolyti, à Justino eodem presbytero sepulti sunt, affirmare non audeo. Alterius classis videntur apud Notkerum reputari. Post sancti enim Sixti memoriam subdit: Item Romæ, Militum centum sexaginta quinque. Eum nodum appositè solvere; non mihi magis quam Florentinio obvium: tum; quoquo modo rem adeò implexam explicare coneris; in aliquo peccandum videatur, tutius existimò eam partem seligere, ut hodierna classis Hieronymiana S. Sixto subjungatur, altera cum S. Laurentio ex aliis Martyrologiis referatur ad diem hujus mensis x.

DE SS. JUSTO ET PASTORE MM.

C O M P L U T I

I N H I S P A N I A.

C O M M E N T A R I U S P R Æ V I U S.

P. B.

§ I. Antiquitas cultus eorum ac dilatatio.

ANNO
CCCLV.
Cultus à
martyrio
cœptus;

*C*omplutum, Hispanicè Alcalá de Henares, oppidum est & illustre Athenarum Castella Nova ad Henarium fluvium, sex ferme leucis Matraro versus Orientem distans. Hoc olim SS. Justus & Pastor natalibus, educatione, & gloriosissimo, si modum ætatemque spectes, martyrio nobilitarunt: ut mirum videri non debeat, si sacros istic honores, statim ut eos promeriti moriendo fuerant, à Christianis tum civibus retulere. Aiant certe post Acta nostra scriptores Hispani passim, cum Ambrosio de Morales; vetera pro se Breviaria citante, in Chronico generali Hispaniæ; lib. 10, cap. 9, fol. 348, Dacianum, post expletam in hosce Pueros crudelitatem, sive seditionis metu, sive desperatione ibi quidquam proficiendi supplicii, ubi ea non solum nemo timeret; sed etas etiam tenera, ultro sese offerens, aviditate inaudita deposceret, repente absteritum discessisse Compluto; hac autem occasione usos continuo fuisse cives pios ad Martyrum suorum corpora eodem; quo ceciderant, loco non condenda tantummodo; sed, imposto quoque super tumulis oratorio, veneranda. Verùm cultus ille quantumcumque tum fuit, diuturnus non fuit: quandoquidem ante ejusdem seculi finem nec oratorii nec sepulcri ulla superfuere vestigia; ut adeo tam pretiosa pignora caelesti prodigio fuerint revelanda, ne intermissam diu religionem prorsus tandem aboleret oblivio; ut ex S. Ildefonso ep. Toletano, qui seculo VII floruit, libro de Scriptoribus ecclesiasticis, cap. 2 colligitur; ubi de Asturro, decessore olim suo, sic habet:

2 Hic & sacerdotio beatus, & miraculo dignus: quia, quibus jungeretur in cælo, eorum terreno reperire membra meruit in sepulcro. Nam cum sedis suæ sacerdotio fungeretur, divina dicitur revelatione commonitus, Complutensi sepultos municipio; quod ab urbe ejus ferme sexagesimo milliario situm est, Dei Martyres perscrutari. Qui concitatur adcurrans, quos & tellus aggeris & oblivio temporis presserat, in lucem & gloriam terrenæ cognitionis provehendo invenit. Quibus repertis, redire in sedem renuens, servitute simul & assiduitate Sanctorum innexus, diem clausit extremum. Cujus tamen sedem, donec vixit, nemo adiit. Inde, ut antiquitas fert; in Toletano sacerdos nonus, in Compluto agnoscitur primus. Non exprimentur hic ab Ildefonso Martyrum nostrorum nomina, inquit citatus Moralus fol. 350, quia necesse non est; cum dicere Martyres in Complutensi sepultos municipio, tantumdem sit, quantum eos proprio nomine compellere: neque enim alii, præter Justum & Pastorem, Complutenti sciuntur aut facti aut sepulti fuisse Martyres; ut infra patebit ex Prudentio. Atque ea quidem communis omnium sententia est. Sed ex hoc argumento ducitur aliud, ad quod neque Moralus, neque plures alii satis adverterunt animum, cum & episcopatum Asturii Toletanum, & sacrorum corporum jam dictam inventionem ad initia seculi quinti distulerunt:

3 Nam si per Martyres Compluti sepultos certissime designantur SS. Justus & Pastor, profecto apud hos condidisse filiolum suum censendus est S. Paulinus Nolanus; cum in Panegyrico de obitu Celsi pueri, Poemate 15, alias 32, versus finem

113

AUCTORE ita scribat :
P. B.

Exoptata diu soboles, nec præstita nobis,
Gaudere indignis posteritate pia!
Credimus, æternis illum tibi, Celse, viretis
Lætitiæ & vitæ ludere participem;
Quem Complutenſi mandavimus urbe, propin-
quis
Conjunctum tumuli fœdere Martyribus;
Ut de vicino Sanctorum sanguine ducat,
Quo nostras illo purget in igne animas.

Et sanè de Justo & Pastore hæc interpretati sunt
Rosweydeus noster, Tamayus, novissimè Brunus
in editione operum S. Paulini Parisiensis anni 1687,
& quotquot vidimus alios, qui textum hunc ex-
planaverint. Jam ergo revelatus fuerat Martyrum
horum tumulus, jam inventa corpora; atque adeo
jam sedem aliquamdiu Toletanam Asturius occu-
paverat, quando propè sepulcrum eorum, defun-
ctum parvulum suum humabat Paulinus ante an-
num Christi 393, ut liquet ex Actis ejus ad diem
xxii Junii; imò anno 391, ut statuit Tillemon-
tius tom. 14, pag. 15, Ferreras in Synopsi histo-
rica rerum Hispanicarum ad annum assignatum
(ubi tamen perperam confundit puerum Celsum
cum Paulini filiolo,) & alii. Hinc idem Ferrer-
as inventionem ab Ildefonso narratam referre ma-
luit ad annum Christi 388, quam ad seculum
consequens, quod cum aliis fecerat Moralius ob
chronologiam non satis accuratam episcoporum To-
letanorum, de qua consuli etiam potest Eminen-
tissimus Aguirrius Conciliorum Hispania tom. 2,
dissertat. 6.

refloruit

4 Porro ex producto S. Ildefonsi testimonio fa-
cile quisque conjiciet, per illam talem sacròrum
pignorum revelationem non modo pristinam apud
Complutenses religionem erga Martyres suos sus-
citatum fuisse; sed insuper, quantis fieri potuit,
incrementis auctam. Quid enim; si thesaurum
hunc Asturius tanti fecit, ut novum ibi episcopa-
tum exorsus, ac Toletanam redire in sedem re-
nuens, servitute simul & assiduitate Sanctorum in-
nexus, diem claudere extremum voluerit; du-
bitabimus, quin eorum lipsana augustiori exce-
pta Mausoleo pro viribus decorarit, atque hoc ip-
sum basilicâ novâ, & Martyrum eorundem ti-
tulo consecratâ, conclusit? An verò etiam cre-
dibile est, institutam tum simul ab eo, vel resti-
tutam potius, non fuisse anniversariam illorum
aliquam celebritatem, & compositum, quod ibi
decantaretur, Officium? Enimvero nisi talem ip-
sis exhibuerit servitutem, non satis dignam ex-
hibuisse dicendus erit nec prodigio quod sibi acci-
derat, nec affectu illo suo pietatis in eos tam sin-
gulari, nec munere denique ac potestate, quibus
erat instructus. Quamobrem non ausim equidem
eatenus auctores illos Hispanos arguere, qui tale
quid adstruunt: ut Moralius, cum Chronici sui
lib. 10, cap. 9, fol. 351 ait, pro certo haberi,
loculum eorum illum jaspideum (de quo infra a-
gemus, ubi de reliquiis) opus esse ejusdem Astu-
rii. Tantumdem de ecclesia SS. Justi & Pastoris,
& quidem cathedrali, ab eodem istic erecta tra-
dunt præter alios Rodericus Mendez in opere,
quod inscribit, Poblacion general de España, fol.
29, & Joannes Franciscus Andrés in Monumento
SS. Justi & Pastoris pag. 27. Ad festum & Of-
ficium quod attinet, quidam asserunt, illud,
quod ad diem sextam Augusti legitur in Missali
ac Breviario Isidoriano, à S. Isidoro adoptatum
fuisse quidem; at olim compositum ab Asturio. Ita
censent citatus Andrés, sive Andreſius, pag.
21 & 29, ac Tamayus tum ad hunc diem, tum

ad VII & VIII Martii: sed quoniam id ipsi è solo
pseudo-Dextri chronico ad annum Christi 423 vi-
dentur hausisse; & alii ferè Officium illud & Mis-
sam S. Isidoro, ut auctori tribuunt; mihi susque
deque est, sive ista, sive alia antiquiora & nunc
ignota concedantur Asturio.

5 Inficiari certè nemo potest, quin celeberrimè & per uni-
mum eodem tempore nomen eorum & sepulcrum verè Hi-
spaniam
esse cœperit: hoc enim & adductus S. Paulini
locus evincit, & alius nihilo minus disertus apud
aquaalem Paulini Prudentium Nec seQávov Hy-
mno 4 ita Martyres nostros inter Hispania clarissi-
mos recensentem:

Sanguinem Justi, tui Pastor hæret,
Ferculum duplex, geminumque donum
Ferre Complutum gremio juvabit
membra duorum.

Crescente famâ, crevit & cultus, totâ paulatim
Hispaniâ diffusus: ut fidem faciunt ecclesia pas-
sim ipsorum titulo dedicata vel etiam ditata reli-
quiis; quarum al quæ perantiqua sunt, ut illa
Metina Sidonia in Andalusia, cujus hanc inscrip-
tionem vetustissimam exhibet Moralius lib. 10,
fol. 353: HIC SUNT RELIQUIARUM CONDITE.
... STEPHANI, JULIANI, FELICIS, JUSTI,
PASTORIS, FRUCTUOSI, AUGURII, EULOGII,
ACISLI, ROMANI, MARTINI, QUIRISCI, ET
ZOYLI MARTYRUM. DEDICATA EST HÆC BASILI-
CA XVII CAL. JANUARIAS, ANNO II PONTIFICA-
TUS PIMENI, ERA DCLXVIII, id est, anno Chri-
sti 630. Eiusdem ferè ætatis est cœnobium SS.
Justi & Pastoris Compluticense, seu Bergidense,
prope Asturiam, quod à S. Fructuoso fundatum
diximus in hujus Actis ad diem xvi Aprilis pag.
431. Vide Moralius loco assignato, & Ferreras
in Historia Hispania ad annum 646, num. 13
& seqq.; ubi Privilegium Chindasuinthi Gotho-
rum regis à Sandovallo vulgarum convellit, à quo
certior ejusdem cœnobii epocha dependet. Ad idem
seculum pertinet ecclesia Martyrum nostrorum apud
Alcacerium Salinarum, quod oppidum est
Lusitania, conditum anno Christi 682, ut indicat
epigraphæ apud Moralius ibidem fol. 354; ubi
& subjungit, non fuisse tum regionem in Hispania
tam remotam, in qua non aliquam hi Marty-
res nominibus suis insignem haberent ecclesiam;
quamquam definiti: cujusque primordia non sci-
antur.

6 Sic idem fol. 355 perquam antiquas ait esse dilatarum cœ-
parochiales eorumdem ecclesias Toletanam, Ma-
ritimam,
tritenſem, Salmanticensem, & si nondum con-
cidit, Augustobriensem. Metropolitana Narbo-
nensis ab immemorabili tempore SS. Justi & Pasto-
ris titulo fuit illustris; ut colliges ex diplomate
Caroli Magni apud Sammarthanos. His addè ve-
tusta cœnobio, Lusitanense inter juga Cordubensia
situm, quod olim incoluit S. Leovigildus martyr,
de quo agendum erit ad diem xx hujus mensis; Co-
varruuiense, sive Auguste Novæ, de quo Mora-
lius ibidem fol. 355 & seqq.; aliud item à S. Gen-
nadio, episcopo Asturicensi, fundatum; de quo
vide Testamentum ejus apud nos ad diem xxv Maii,
pag. 96. Et verò quid opus est monasteria, eccle-
sias, aut loca singula, peculiari Martyrum no-
strorum cultu ac nomine consecrata, longo nimis
hic ordine commemorare; cum ne diœceses quidem
omnes, in quarum propriis Officiis celebratam re-
perit memoriam ipsorum, sigillatim enumerare
Tamayo visum sit? Recensitis enim ad hunc diem
Toletana, Zamorensi, Legionensi, Placentina,
Seguntina, Hispalensi, Calagurritana, Palenti-
na, Abulensi, Conchenſi, Carthaginensi, Bur-
genſi,

A gens, Compostellana, Pampilonensi, Oscensi, quasi numerando fessus addit: Et in aliis etiam Hispaniæ passim.

imò per totam Ecclesiam.
7 Neque verò intra fines Hispania cobiberi diu potuit Martyrum eorundem tam religiosa veneratio, quin per universam brevi Ecclesiam fundere. Elucet id primùm ex omnium vetustissimo Martyrologii Hieronymiani codice apud Florentinum, in quo ad diem xxv hujus mensis hac eorum annuntiatio legitur: Spanis, Compluto loco, Justi, Pastoris: tum ex aliis item universalibus, quæ seculo ix prodierunt, Flori, Adonis, Usuardi, Norkeri, quorum textus ad hunc diem vix differunt ab hodierno Martyrologii Romani, qui sic habet: Compluti in Hispania, sanctorum martyrum Justi & Pastoris, fratrum; qui cum adhuc pueri litteris imbuerentur, projectis in schola tabulis, sponte ad martyrium cucurrerunt; & mox à Daciano præside teneri iussi & fustibus cædi, cum se mutuis exhortationibus constantissimè roborarent, extra civitatem perducti, à carnifice jugulati sunt.

B 8 Si causam queris, cur in Martyrologio Hieronymiano, uti & in Ms. quodam Adoniani codice Morinorum, teste Henschenio nostro, referantur hi Martyres ad xxv Augusti; eam nos omnino fatemur ignorare: nam verum eorum natalem fuisse credimus diem vi Augusti; quæ Hispanicarum ecclesiarum constantissima traditio est, in pluribus earum, & imprimis Complutensi, etiamnum usu observata, & cum Breviarii veteris Isidoriani, tum inscriptionis antiquæ Caradignensis (quam hoc eodem die dabimus, ubi de ducentis ejusdem cænobii Martyribus erit sermo) ac Martyrologorum denique & Hagiographorum, qui quidem de SS. Justo ac Pastore post viii seculum meminerunt, omnium auctoritate firmata. Quod si quædam ecclesia nunc, propter festum Transfigurationis aut impedimentum aliud, Martyrum nostrorum Officium transferunt ad vii vel viii Augusti, eadem in Lectionibus propriis movent, martyrium accidisse octavo Idus Augusti, ut habetur in Toletanis.

tametsi non illo tantum die celebrantur aut mensè.
C 9 Existimamus ergo, ubicumque diebus aut mensibus aliis celebrantur, id non fieri ad asserendum colendumque verum eorum natalem, tamquam ab viii Idus Augusti removendum; sed aliis quibuslibet demum de causis: sic ecclesia Oscanæ cum illorum solennitatem affixit ad omni retro memoria, ut affirmat Andrés pag. 224; Dominica prima Septembris, noluit profecto unquam illo pacto diem ipsorum natalem ibi designare; quandoquidem Dominica dies vaga semper est, & diem quotannis alium occupat. Apud Compostellanos præter natalem diem vi Augusti, colitur insuper anniversaria memoria translationis illius, de qua dicitur inferius, die vii Martii, ut vide apud Tamayum. Metropolitana quoque Narbonensis præter eundem natalem celebrat etiam die xix Februarii translationem aliquam reliquiarum, solenniter, ut ait Saussayus in Supplemento Martyrologii Gallicani pag. 1155, peractam anno Christi 1335. Quid Compostellanos moverit ad memoriam illorum à die vi Augusti, ibidem olim observato, transferendam ad vii Octobris, ut in recentiori ejusdem ecclesia Breviario anni 1569 observasse se Tamayus affirmat; nusquam equidem reperi: miror magis, in Officiis propriis diæceseos illius, anno 1596 Compostella excusis, SS. Justi & Pastoris omisissam prorsus esse mentionem. Hactenus de cultu, de quo plura colligi poterunt ex paragraphis sequentibus.

Augusti Tomus II.

§ II. Acta; Martyrum patria, parentes, ætas; tempus martyrii.

C Um hi Martyres coram iudice numquam comparuerint, nedum interrogati ab eo fuerint, aut consueto more judicati, non est, quod publica certaminis eorum Acta credantur unquam existisse. Perantiqua tamen esse censemus, quæ supersunt, & fortè ad ecclesiam Complutensem usum (ut alibi quoque scilicet scimus) ab aliquo, qui rebus gestis interfuerat, non admodum diu post martyrium composita. Certè ea se Surius, aut in Suriani operis auctario Mosander, excerpisse ait (mutato tamen passim stylo) ex antiquissimis codicibus: & nos eorundem initium habemus in codice nostro membræneo Q Ms. 7, qui seculo ix videtur antiquior, detricto ubique ac mutilo, atque imprimis (quod maxime dolemus) hoc loco, ubi olim duo, ut minimùm, folia exsecta fuerunt post hoc principium Actorum nostrorum: In illis diebus, dum crudelissimus Dacianus instinctu serpentis & consilio provocatus diaboli, universum rabiens percurreret mundum, ut quoscumque Christianos per diversas: Ex hoc interim fragmento colligimus; exemplar istud vetustum per singulos propemodum apices consonare cum alio, quod è Ms. S. Maximini Treviris acceptum infra vulgabimus; atque adeo etiam cum illis, quæ Surio Mosandro præluxerunt; imò ex quibus à novem retro seculis clarissimi Martyrologi sua compendia delibarent. Sed atatem prototypi longè pressius designasse videri potest auctor ipse num. 3; cum de prima illa tantummodo basilica; & quidem ut subsistente tum etiam, meminerit; quam post Daciani discessum, & redditam (opinor) Ecclesie pacem supra Martyrum amborum vicinos quidem, at separatos tamen, tumulos condidere: separatos, inquam, tumulos: ait enim; per singula eorum (Martyrum) corpora, una protegente basilica, in eorum titulis altaria veneranda consecrata fuisse. Perierat verò hac basilica, cum ecclesia Toletana; inclinante seculo ix, præsideret Asturius, nec tumulorum illorum, præterquam apud Superos, ulla supererat notitia, ut ex Ildefonso jam vidimus; Asturius autem inventa corpora uno eodemque, de quo postea dicemus, sepulcro clausit; ut pro certo haberi asserit Moralus lib. 10, fol. 331: neque unquam deinde sciuntur aliud Compluti, quam idem hoc & commune & pretiosum & unicum sepulcrum habuisse. Scripsisse ergo videtur anonymus noster diu ante corporum inventionem; neque proinde diu admodum, ut modò notabam, post SS. Justi & Pastoris agonem.

I Itaque antiquiora putamus hæc Acta Martyrum nostrorum, quam illa, quæ leguntur hoc die in veteri Officio Isidoriano, sive ab Asturio composita illa fuerint, seculo ix exeunte, sive binis postea seculis à S. Isidoro Hispalensi, sive ab alio quocumque præfule intermedio: non enim reperi adhuc, qui statuerit, Officium illud, Isidoro recentius esse. Est autem etiam nunc in usu apud eos, qui Toleti & alibi ritum sequuntur Mozarabicum, de quo alias non semel est actum, & fusè in Tractatu præliminari ad tomum sextum Julii. Illud verò non semel attingit Acta SS. Justi & Pastoris in Missa propria; sed sparsim; ut videre est apud Franciscum Didacum de Aynsa & de Triarte in Antiquitatibus Oscanis lib. 2, cap.

Acta videtur seculo
iv scripta
stylo soluto;

E

F

T

AU TORE
P. B.

cap. 32; at ibidem in Hymno ad Vesperas ordine historico recitantur integra: quare & hunc recedendum infra censuimus; estque is potissimum, quem hic Isidoriani Officii nomine compellamus, & recentiorum dicimus esse Actis ante laudatis, idque ex eo maxime, quod cum illis optime consonet usque ad Martyrum necem; at qua deinde de prima basilica, de separatis in ea Martyrum tumulis, de impostis utrique diversis altaribus adduntur, omittat. Quorsum enim istic, obsecro, pretermissa dicemus, qua martyrium proximè fuerant consecuta; nisi quia, cum scriberet hymnographus, jam basilica illa conciderat, jam ejus locum alia occupabat, jam pro tumulis duobus unus erat, jam denique loci ratio sic erat mutata, ut illi qua scripta pridem fuerant, jam amplius non possent congruere? Et consentaneum sane non erat, ut in ecclesia Complutensi assistentes Officio, alia audirent omnia, quam qua tunc oculis coram spectabant.

12 Ex dictis consequens est, ut magnam hac Acta fidem apud omnes mereri debeant, tum propter antiquitatem suam, tum propter antiquitatem Officii Isidoriani, quod illis per singula historie capita usque ad sepulturam consonat. Neque verò etiam hac atate, qua severissima censura tanta ubique licentia est, excogitari quidquam hætenus potuit, quod illam apud viros cordatos debeat imminuere. Ait quidem Tillemontius Monument. eccles. tom. 5, pag. 58, hac Acta admodum esse brevia; & plena tamen verbis inutilibus: sed primò, aliter judicant, qui eadem ipsa apud Tamayum multo pluribus verbis haudquaquam necessariis ampliavere. Deinde aliud est, Acta esse vetera veraque; aliud, concisè atque ex arte esse composita, qualia fere sunt qua publica aut proconsularia dicuntur. Hæc auctorem habent Christianum, piùm potius ac veracem, quam litteratum; cujusmodi viris hodieque vel cultissima abundant ecclesia, plus fere ponderis eorum simplicitati deferre solita, quam politissima ceterorum litteratura.

13 Nihilò solidiora sunt, qua ad hunc diem in Tabula critica de Martyribus nostris agens, ita pronuntiat Bailletus: Eorum Acta, quamquam brevia, de variis additionibus suspecta sunt; sed neque primigenia. Vera tamen censentur in eo quod continent, si excipiantur orationes quæ (infra num. 2) Sanctis, etiam tum parvulis, attribuantur. Hæc ille, argumento nullo, sed sola sua, ut sæpè aliàs, fretus auctoritate. Verùm quæro, qui Acta illa in nullo veteri codice, sed apud num. Surium legit, unde factas additiones absque ulla collatione exemplarium potuerit odorari? Nam primigenia non esse, ut in opere Suriano leguntur, facile colligere indidem potuit ex admonitione prævia, ubi dicitur mutatus passim illorum stylus. Quenam verò additiones illa sunt? An rerum; an verborum tantummodo? Si enim de solis verbis agitur, jam responsum est numero præcedente. Etiam rerum, inquit: nam etsi res in Actis contenta vera censeantur, excipi tamen debent orationes num. 3 posita; neque proinde vera illa censenda sunt, sed falsa & ab interpolatore supposita. Si amplificatas diceret, fortasè tolerarem; sed falsas cum appelles, proba. Nimis studiosè excogitata sunt, ais, quam ut parvulis congruant. Bellam enimvero rationem! Tute ipse alteri eorum annos atatis octo concedis, alteri tredecim: & negas aliquid ad rem præsentem aptè dicere potuisse; illo præsertim persecutionis tempore, quo nihil sive à parentibus, sive ab aliis

licet eam
critici quidam
conentur arrade-
re.

C

quibuslibet Christiani: agitari quotidie frequentius audiebant, quam qua ad inflammandos ad martyrium animos pertinerent? Utrum horum, cedo, in ista atate mirabilius erat; ultro ad tyrannum & supplicia convolare; an sic, ut Acta perhibent, de martyrio differere? Illud sine dubio. Cum ergo illud ipsum verè de his Parvulis narrari fatearis in Actis; cur alterum falsi arguis? Certè utrumque aequè confirmatur ex Hymno Isidoriano, tametsi per compendium. In Missa verò ejusdem ritus antiquissima apud Aynsam pag. 267 de Deo dicitur: Quique in illis (Justo & Pastore) cum se invicem id passionem exhortarentur, fari dignatus est per gratiæ donum. Fac ergo, exhortationes illas cum Parvulorum nostrorum atate absque prodigio non posse componi; an propterea continuo proscribenda sunt ut falsa? Neutiquam; sed illi potiùs tribuenda, qui linguas infantium facit disertas; quod hic valere debuit potissimum, ubi Actorum fides aliunde suggillari non potuit.

14 Ab Actis ad ea descendimus, qua ad illorum explanationem à recentioribus observata reperuntur de Martyrum patria, parentibus, atate, &c. Ac de patria quidem communis est Hispanorum sententia, etiam Romana Sedis auctoritate ad hunc diem in Lectionibus propriis ecclesie Toletana approbata, Complutenses ambos fuisse; quod ipsa quoque Acta non obscure innunt, cum eos ibi scholas in atate tenera frequentasse testantur. Neque verò ulla hic umquam fuit civitatum aliarum gentiumve contentio, qua passim in re dubia solet occurrere, cum suam quaque gloriam vult esse, quam alteri, nisi jure certissimo parta sit, invdet. Nescio ergo, quid sibi velit hoc die Tamayus pag. 401: videtur enim illis patriam assignare Thermedam, oppidum olim, nunc vicum, leucis quatuor, ut ait Morales lib. 10, fol. 356, Compluto distantem, vulgo Tielmes. Sed enim si hoc vult, secum ipse pugnat ad diem secundum Julii, pag. 18, littera B, ubi eos Compluti natos affirmat.

15 Non civis tantummodo Justus & Pastor; parentes verùm etiam fratres juere; ut ex Actis, & Martyrologiis liquet. At quibus orti parentibus? Morales lib. 10, fol. 347 inventos in Hispania quosdam fuisse dicit, qui asseverare voluerint, utriusque patrem fuisse S. Marcellum, centurionem ac martyrem, qui colitur xxx Oshobris. Horum ipse opinionem cum negavit ullo fundamento nixam esse, prorsus exstinxit. Emergit alia subinde ex consiliis Dextri, Luitprandi ac similium chronicis, qua pro Marcello Fratrum horum parentem substituit S. Vitalem illum, de quo cum aliis Campanie felicis Martyribus egimus die 2 Julii pag. 307 & sequente. Hujus novitatem in opere Ms., cujus fragmenta quedam excepimus, his verbis exagitat eruditissimus Hispania bibliographus Nicolaus Antonius ad diem vi Augusti: Nec apud nos uspiam fando auditum, quod jam hodie vanissimis ac fitillissimis testimoniis suis certatim contestatum ive Dexter, Valderedus, Luitprandus, Julianus, Aulus Halus, quos Tamayus collegit. Tum pluribus eadem sententiam argumentis convellit; quibus & alia superaddi possent, nisi satis esset primò ejus auctores nominasse, ne fidem apud prudente inveniat. Magis insulsa est quorundam assertio qui S. Martham virginem & martyrem Asturicensem, quam ad diem xxiii Februarii, pag. 36, sub Decio cecidisse diximus, Justo ac Pastoris amitam & nutricem fecere: quod ne ipse quidem Tamayus ad hunc diem

Martyrum
patria,
Complutum;

E

Christiani;
sed ignoti;

F

devo-

A *deborare potuit. Ergo de parentibus hoc tantum constat, Christianos fuisse, ut ferunt Acta; nec fortis infima civis; quandoquidem liberalibus disciplinis excolendos in schola liberos collocarunt.*

16 Quotum etatis annum uterque attigerit, controversum est: licet enim in Brevis Apostolico S. Pii Papa V ad episcopum Oscensem & Jacensem, dato die duodecima Aprilis millesimi quingentesimi sexagesimi septimi, & edito apud Tamayum in Martyrologio die VII Martii aliosque, tempore martyrii fuisse dicantur alter novem, alter vero septem annorum; & id secure credi posse affirmet Moralius fol. 349, passimque crediderint Hispani recentiores; tamquam quod optime consentiat cum iis phrasibus, quibus Martyrum etatem tam Acta nostra, quam Isidori Breviarium ac Missale definiunt; imò quod existimari debeat in Breve Pontificium non temere irrepsisse, sed ed derivatum esse ex authentico quodam ac primigenio, ut Moralius ibidem loquitur, instrumento: his tamen omnibus non acquiescit Joannes Franciscus Andresius in Monumento SS. Justi & Pastoris, cap. 9, utriusque ossa bis per se ipse contemplatus ac dimensus; sed ad Joannis Vasquez, Alvarique Gomezii sententiam accedit, qui ambos Martyres occubuisse volunt adolescentes, hoc est, anno etatis quarto decimo non minores. Quæ verò longè teneriorem eorum etatulam arguere videntur in Actis & Officio Mozarabico, ea ibidem ipse adolescentia tributa non raro fuisse, productis aliunde exemplis, conatur ostendere. Et sanè quæ ad diem XXI Januarii ex S. Ambrosio de S. Agnete recitantur in Breviario Romano, etatem multo inferiorem significare cuilibet, nisi fallor, deberent, si non expressis hisce verbis addidisset auctor: Hæc tredecim annorum martyrium fecisse traditur. Ad Breve Pontificium responso facilis est: non enim ibi sanctus Pius quidquam asserit; sed narrat ea, quæ sibi jussu Philippi regis Catholici exposita nuper fuerant. Exponi, inquit, nobis nuper fecit charissimus in Christo filius noster Philippus, Hispaniarum rex Catholicus, quod sancti Justus & Pastor . . . de anno (En tibi expositorem idoneum, quisquis fuit!) humanæ salutis SEPTINGENTESIMO SEXTO, alter novem, alter

B *verò septem annorum, mandante Deciano, tunc eas regiones gubernante sub Diocletiano imperatore . . . martyrium subierunt, &c. Cedo, qui annum martyrii tam ignoranter exposuit; annos etatis amborum acutè tetigisse censendus est? Nos tamen, donec evidentius aliquid de reliquiarum singularum quantitate proferetur, in eam sententiam propendemus magis, quæ etatem illorum statuit adolescentiâ minorem. Vide infra § 3, à numero 28.*

17 Jam si etas utriusque sibi mutuo comparata requiritur; eam hoc die Bailletus (nescio, qua ratione aut fide) sic exprimit: Natu major, annorum fere tredecim, Justus nuncupabatur; alteri, annum agenti tantummodo septimum vel octavum, nomen fuit Pastor. Contraria certè est Hispanorum traditio, in Officio proprio ecclesiæ Toletana ad hunc diem ita consignata: Nam Justus minor natu, timens fortè, ne de sita frater constantia diffideret, sic prior Pastorem alloquitur &c. Traditionem hanc tumentur insuper, ut ceteros praterream, Ambrosius de Morales fol. 349, Didacus de Aynsa pag. 265; & Joannes Franciscus Andres pag. 21, sacrorum utriusque ossium dimensione; ex qua colligi evidenter asserunt, Justum Pastorem minorem fuisse. Quod autem ubique soleat ante Pastorem nominari Justus; Augusti Tomus II.

& Pastoris major, quam Justus;

id aliâ; quàm etatis, causâ factum arbitratur; puta quod minor ante majorem supplicium tulerrit; vel quod huic per exhortationem quasi ducem sese ille & auctorem præbuerit.

18 De anno utriusque hujus martyrii mirum est, quàm variè quidam senserint, dum alii illud ad Traiani imperatoris decimum octavum, alii ad Adriani decimum; alii ad annum Christi 296, alii aliò retulerunt; ut notat Andresius pag. 22 & sequente. Res tamen ex ipsis Actis nullo negotio definiri quàm proximè poterat: restantur enim, hæc martyria tum accidisse, cum Dacianus in Hispaniis adversus quoscumque Christianos crudelissimè fureret. Dacianum verò ibi præsidem fuisse sub Diocletiano & Maximiano imperatoribus, horumque scivitia in persecuendis Christi cultoribus atrocissimum administrum, constat ex Actis vetustissimis S. Vincentii martyris tom. 2 Januarii pag. 394. Colligitur insuper ex Eusebio de Martyribus Palaestinis cap. 3, edictum eorumdem imperatorum, quo non jam ecclesiarum, ut ante, ministri solummodo; sed quicumque promiscuè Christiani tormentis ac cadibus objecti sunt, ad annum persecutionis secundum, Christi 304, circiter ineuntem (ut observat tom. 5 Monum. eccles. pag. 49 & sequente Tillemontius) pertinere. Non est igitur, quod annus alius inquiratur, quàm idem ille Christi 304: quandoquidem hæc nostra martyria ad mensem Augustum spectant; mense autem Maio sequentis anni Diocletianus & Maximianus Herculeus imperio se abdicarunt; nec scitur sub aliis imperatoribus præsidis officium retinuisse; nedum exercuisse tam immaniter; Dacianus: nam licet in Commentario prævio ad Acta S. Afræ M. negaverimus, cum imperii mutatione jam dicta existetam prorsus in Hispania persecutionem fuisse; mitiorem tamen factam esse tum, ibidem contendimus, quàm ut Christianorum constantiam variis tormentorum generibus cruciaret; quod Acta nostra de Daciano referunt.

annus martyrii 304

E

§ III. Eorum sepulcrum; corporum translationes, ac status.

F

E X Actis num. 3 sepultos fuisse Martyres nostros intelligimus in eodem loco, ubi passim sunt; hoc est in campo, quem à fertilitate, ut affirmat Moralius fol. 348, appellabant Laudabilem; quique tum quidem, ut idem asserit antiquitatum Hispanicarum peritissimus auctor, extra civitatis Complutensis ambitum positus erat; sed hæc postmodum ad alium situm, quem hodieque obtinet, translata conclusus fuit. Hunc eundem ait & Asturio divinitus assignatum, ab eoque, impostis & conjunctis in eodem tumulo novo Martyrum corporibus atque inædificatâ, ut antè meminimus, ecclesiâ decoratum fuisse; & pluribus postea seculis ab Alfonso Carrillo, deinde etiam ab eminentissimo Francisco Ximcniò, archiepiscopo Toletanis, laxiore angustioreque collegiata, quæ nunc visitur, basilica edificio nobilitatum. Negat proinde, mutatum unquam fuisse sepulcri locum; sed ibi ab initio constanter asseverat permansisse, ubi nunc est; in hypogeo videlicet oratorio subter aram ecclesiæ majoris principem: & Asturio quidem, cum inspiratione divina thesaurum hunc refodit, nullas fuisse causas illum aliò transferendi; at ibidem relinquenti multas; & imprimis quòd nullus eo locus dignior

Sepulti fuerunt MM. ubi nunc est basilica Complut.

AUCTORE
P. B.

gnior inveniri posset, quam qui copioso Martyrum eorumdem cruore imbutus olim fuisset & consecratus: Carillum verò atque Ximenium, quando novis edificiis locum eundem exornarunt, id tanta religione fecisse, ut eorum, quae ab immemorabili tempore ibidem existerant, ne apicem quidem unum ausi sint vel diruere vel de pristino situ dimovere. Ex his porro statue, qua fide digna sint, qua sic ad annum Christi 423, num. 8 post Morali tempore pseudo-Dexter effutit: Asturius Toletanus corpora SS. Justi & Pastoris martyrum, INTRA MOENIA COMPLUTENSIS URBS PRIUS TRANSLATA, basilicâ cohonestat. Certè hæc S. Ildefonsus ab Asturio inventa cultaque dixit; translata non dixit.

inde verb
translati à
S. Urbicio

20 Prima ergo sacrorum istorum corporum translatio, quam adstruit Morales fol. 356, & post illum Aynsa lib. 2, cap. 25, adscribitur S. Urbicio eremita, de quo agendum erit in hoc opere ad diem, qua colitur, xv Decembris; quando & examinari poterit operosus ejus atas, quam in dubium revocat Vincentius Blascus de Lanuza in continuatione Annalium Zurita tom. 1, lib. 1, cap. 37: communem hinc interim cum auctoribus modo assignatis opinionem sequemur; secundum quam S. Urbicus, bello Saraceno, versus annum Christi 714 in Hispania captus fuit, & in Galliam abductus in servitutem. Post annos aliquot, Martyrum nostrorum, quos impensè colebat, patrocinio, dimissus ab hero non duro liber, Complutum accessit; cum ut ingentes iis coram ad sepulcrum ageret gratias; tum etiam, si res ferret, ut vicem illis utcumque redderet, sacra videlicet ipsorum pignora è ditione Saracena ad loca tutiora secum asportando; atque ita è periculis ac servitute quodammodo vicissim asserendo in libertatem. Successit negotium; & pio furto opportunam nactus occasionem, cum utroque Martyrum corpore Burdigalam, unde erat oriundus, salvus & incolumis attigit. Inde porro ad perfectioris vite cursum incitatus, postquam, trajectis denno montibus Pyrenæis, in Oseni diocesi apud Martinum quemdam, Ordinis Benedictini monachum, ibi tum sanctimoniam nobilem, instituti monastici rudimenta posuisset, eremum asperam in Valle Nocita, quinque circiter leucis ab Oscanâ civitate in septentrionem distita, per annos omnino quinquaginta sanctissimè solus incoluit. Ubi & post obitum, ut vivus antea mandaverat, medius inter Martyrum corpora, nusquam umquam à se dimissa, sepultus per diu quievit; puta ab anno fere 800 usque ad finem seculi decimi quinti.

C

21 Atque hæc, de prima è sepulcro Complutensi ad Vallem Nocitam translatione per S. Urbicum, confirmat hic auctor ibidem primum ex antiqua & perpetua traditione indigenarum (cui adstipulantur Lectiones propriae de S. Urbicio in Breviario Oseni, die xv Decembris apud Tamayum recitata ex editione anni 1509.) Deinde ex ipso S. Urbicii sepulcro in ecclesia prope Vallem Nocitam ejus nomine consecrata: in illo enim ad utrumque corporis Urbiciani latus spectari loca vacua, ubi ante translationem secundam ossa Martyrum conqueverint; atque ita sibi relatum esse à viris gravibus, qui rem hanc oculis usurpaverant. Denique ex testimoniis quorundam senum, se scribente superstitem, qui etiam tum illius temporis meminerant, quo inde Martyrum nostrorum corpora sublata fuissent. Contigisse verò translationem illam non admodum diu post domitas Maurorum armis Hispanias, ex eo quoque colligit, quod S. Eulogius martyr in epistola ad Wielisindum,

ad Vallem
Nocitam
sec. VIII;

episcopum Pampilonensem, iter anno circiter 840 (ut censet Moralius) susceptum enarrans, asserat, sese Complutum descendisse, ibique apud episcopum loci Venerium usque ad quintum ab adventu diem fuisse commemoratum; neque tamen de SS. Justi & Pastoris ossibus mentionem ullam faciat. Nimirum inde consequi omnino vir doctus existimat, ut ante tempus illud Martyrum eorumdem ossa ablata Compluto fuerint: nam si consue servata ibi fuissent, ea sine dubio invisurum fuisset Eulogium: si invisisset autem, id eum Wielisindo suo, piorum istiusmodi nuntiorum avido, nequaquam fuisse taciturnum. Vide Hispania illustrata tomum quartum pag. 230 & seqq. At refragatur, inquis, Ado, qui post iter illud S. Eulogii de Martyriis hisce & ecclesia Complutensi ad hanc diem disertè scribit: Ubi etiam in basilica sui nominis quiescunt. Reponi potest, hæc Adonem ex antiquis Actis & translatione prioribus hausisse, nec aliunde translatorum furtivè corporum notitiam fuisse assecutum in Gallia; quam aliquot post annos in Hispaniam profectus accepisse videtur Usuardus, dum eodem die Adonem exscribens, verba jam proposita prorsus omisit.

22 Translationis hujus veritatem ipsi deinceps atque hinc, Complutenses asseruere, dum sua per archiepiscopum suum non unum summo studio repetentes, non aliunde illa, quam ex ecclesia S. Urbicii in Valle Nocita primum, & subinde ex Oscanâ S. Petri Veteris, ut patebit ex sequentibus, postularunt. Id imprimis cura fuit Alfonso II, cognomine Carrillo de Acuña, qui Toleti sedit ab anno 1445 usque ad 1482, & erga Martyres Complutenses interea sic juit affectus, ut non satis habuerit, eorum ecclesiam Compluti vel instaurasse vel aliqua edificiis parte auxisse (ut, contra Gomecium tom. 1 Hispania illustrata pag. 1019, Moralius aliique velunt,) in eaque opulentum fundasse canonicorum collegium; nisi eandem insuper reductis postliminio ex Valle Nocita Martyrum tutelarium ossibus ditaret. Hoc ut consequatur, Ferdinandus interpellat regem Catholicum: Ferdinandus rem per litteras Alfonso mandat, filio suo, tum archiepiscopo Casaraugustano (unde colligas id accidisse post annum 1477,) at nondum (ut quicquam temerè scribunt) Aragonia proregi; nam ea dignitate auctus non fuit ante obitum Carilli, tamen eodem, quo hic obierat, anno Christi 1482, uti refert Zurita Annal. Aragon. tom. 4, fol. 316 & 318. Alfonso porro dum parenti obsequitur, facile apprehendit, neque jure neque auctoritate quantavis interposita adduci posse Nocitanos, ut possessum tam diu thesaurum dimittant. Arte igitur hic potius utendum ratus, monachos duos ad sepulcrum S. Urbicii misit, specie quidem, ut oleum alende ibi lampadi deferrent; re autem vera, ut, si esset occasio, expetitas inde Martyrum nostrorum reliquias clam subducerent. Et præstiterunt hoc ipsi quidem; sed furto mox per Venticum quemdam, loci clericum, comperto vulgatoque, tam promptè ad persequendos fugitivos incola convolarunt, ut eos in proximo S. Eulalia Majoris pago assecuti, è summo rupis fastigio precipites dare jam pararent; quando Sant-Eulaliani miseris Fratribus armati accurrere subsidio, atque in tumultuantem Nocitanorum turbam suam quisque arcum intendere, plurimos haud dubiè confixuri, nisi intervenisse miraculum, quo rupti arcuum simul omnium nervi, ne unicam quidem emisere sagittam. Tum verò Eulaliani, rejectis inutilibus armis, ad preces versi, sic Nocitanos plac-

D

E

F

A placaverit, ut, recepta sacrorum corporum prada, salvos simul ac vacuos abire siverint monachos.

23 Casus hic deinde Francisci Ximenii, anno 1495 ad insulam Toletanam evecti, spem adeo non fregit, quin anno 1499 eundem archiepiscopum Casarangustanum & jam Ferdinandi regis in Aragonia vicarium ad iterandos in eodem negotio conatus impulerit. Hic vero prioris expeditionis infortunium & imprudentie monachorum, & Nocitanorum vigilantia potius, quam adverso Superum consilio tribuens (neque enim prodigio antea memorato fidem adhibebat) alteram exercitativis ad furta rapinasque latronibus, quos in carcere, jam extremo supplicio destinatos habebat, ea lege commisit, ut, si jam dictas ad se reliquias attulissent, non modo superiorum omnium flagitiorum veniam, sed & hujus facti mercedem amplissimam ac premium referrent. Illico omnes (nam septem erant, Linares dicti, & in ipsa Valle Nocitana grassatique) tam inopinata conditione exultantes, patriam Vallem adeunt; nocte in S. Urbicii ecclesiam ac sepulcrum irrumpunt, & ab utroque ejus latere postulata Martyrum abripiunt corpora; non sine maximo tamen terrore; quod mirum in modum (ut fassi deinde sunt) S. Urbicii corpus obsistere furto & Martyres defendere quodammodo visum esset. Hinc sese confestim in latebras ac devios montium anfractus proripiunt, per quos triduo toto pergentes, densis adeo nebulis circumfusi perpetuo sunt, ut alter alterum videre non posset. Unde nova capti formidine, cum ad secundum ab Oscensi urbe lapidem pervenissent, progredi ulterius, nisi onere, quod indigni gestabant, ibidem in ecclesia S. Michaelis clam depositio, nequaquam sunt ausi.

B Verum cum ea sarcinam levatos atrocior continuo metus infestaret, mutato repente consilio & resumpta obvolutaque pignora Oscam usque intra fines parochia S. Petri Veteris pertulerunt, submonito de re tota per occultum internuntium Joanne Corteso, parochialis ejusdem ecclesia Priore; credo quia ipsi restituere volebant, quod ferre longius aut retinere diutius nec audebant, nec poterant: nam S. Urbicii, quam spoliaverant, ecclesia una cum redditibus suis ad Oscensem S. Petri Veteris ecclesiam pertinebat. Prior ergo tum hac denuntiatione, tum ecclesia sua campanis ultro, ac nemine mortalium impellente, sonantibus, incitatus, clero comitante, domum, ad quam latrones diverterant, inquit & invenit; repertumque in ea saccum cum impostis Martyrum lipsanis ad parocialem suam ecclesiam defert, monitis, & accurrentibus ad rei tanta tamque insperata splendorem urbis optimatibus.

C Contigit vero hac translatio anno, quem diximus, Christi 1499, mense Novembri, cum celebres apud Oscanos haberentur feria S. Martiani; uti testatur Aynsa lib. 2, cap. 27, cujus hic narrationem contraximus, utpote nixam, ut asserit, instrumento (informationem appellat ipse) Osca publica auctoritate condito ex testimonio virorum atate ac fide gravium, qui hac omnia, prout coram eorum aliqui viderant, aliqui ex oculatis testibus audiverant, legitime interrogati retulere; nixam insuper fide libelli cujusdam vetusti ac manuscripti, quem in eadem urbe legisse se narrat; nixam denique juridico latronum Linarium (de quibus modo meminimus, quique omnes, teste Moratio, anno uno, partim recte partim privata cade, perierunt) examine & confessione. Quid igitur, inquis, ad Breviarium Oscense citatum supra num. 22, quod an-

no, ut habet Tamayus, 1509 excusum; significare videtur; S. Urbicii corpus ad illud usque tempus in ecclesia propria inter utrimque posita Martyrum horum corpora permanisse? Responderi potest, locum illum explicandum esse per distractionem; ut sensus sit, ibi adhuc tum requievit S. Urbicii corpus (at solum,) ubi antea tumultuatum fuerat inter Martyrum corpora medium: aut; si magis, dic Breviarium illud (si re vera anno 1509 fuit impressum) ad aliud exemplar, translatione nostra verius, fuisse recusum sine sufficienti examine mutandum.

26 Vix ita, ut narratum est, ecclesia S. Petri ingens hic thesaurus obvenit; cum illum scilicet hi debent & Joannes III, Oscensis antistes, & capitulum; ut vocant, cathedrale contenderunt; sed causa secundum Cortesum facile iudicata, delectus est continuo locus in ecclesia, cui preerat, in quo sacrum depositum honorifice conderetur; sacellum videlicet eatenus S. Albini, exinde vero SS. Urbicii, Justi ac Pastoris nuncupatum; ubi linteis involutum & arca nucis inclusum, sub altari primum in parata ad id crypta repositum fuit usque ad annum circiter 1510; quo parum abfuit, quin iterum raperetur; jam enim arca seram circum terebrando propemodum fures ademerant, cum vigiliis aditui clamoribus arisque campani tinnitu conterriti, re infecta, dissi-gere. Ea causa fuit, cur arca mox in altum evecta sit, & in cavo parietis versus imminuentem altari fornix intra cancellos ferreos tutius collocata. Varius ac pretiosus deinde loco paulatim accessit ornatus; donec anno 1643, mense Septembris (uti tum scripsit Andresius in laudato sapientis opusculo, cap. 11) oratorium illud affluentium multitudini angustum adeo visum est, ut aliud laxius extra muros ecclesia, contiguum tamen & adificari coepit, cui deinde Martyres inferrentur. Sed missis, qua ad magnificentiam exteriorum pertinent, ipsas hic potius reliquias contem-plemur, & quid earum ibi, quantumque clavisibus omnino septem, partim apud ejusdem ecclesia questorem, partim apud magistratum primarium religiose depositis, oclusum asserveretur. Rem hanc optime proponet Didacus de Aynsa; qui postquam lib. 2, cap. 27 narravit, Martyrum istas reliquias linteis evolutas, ac duabus hierothecis exceptas fuisse, atque ita in eadem arcam nucis, de qua supra; repositas anno Christi 1570; testatur deinde ibidem cap. 31, eadem SS. Justi & Pastoris hierothecas anno 1617 ex arca memorata depromptas fuisse, ut in corona delectorum e clero ac magistratu civili testium angustiori decorarentur ornatu (expositis absque dubio tantisper, dum id fieret, in conspectu testium lipsanis;) se vero tum una interfuisse, & qua referret, pro suo studio spectasse singula, quantum libuit; ac promide ea, ut omnino certa, se posse asserere.

27 Tum subdit, S. Pastoris thecam altera majorem esse; in illa vero conspici corpus ejus etiamnum recte compactum & coherens; ventrem, scapulas, pectus pelle sua sic obtegi, ut ossa nulla nudentur; genua in pectus esse reflexa; brachia vero, depressis humeris, contorta in dorsum; id forsitan fecisse S. Urbicium, ut commodius transferret: capiti quoque pellem adherere; nihil denique deesse corpori, preter tibiam una cum pede sinistram, qua Complutum delata sit; tum ossicula quadam pedis, ut putat, ac manuum, hinc ad ecclesiam Scorialensem rogatu regis avecta anno 1570; aliasque particulas, diversis temporibus

ubi coram
lipsanis
gillatim
dit

AUCTORE
P. B.

bus locisque distributas. Addit etiam, ex capite ceterisque membris apparere, Martyrem hunc statura corporisque mole satis grandi fuisse; ceterum annos ætatis novem tantummodo numerasse: tum temporis enim vastiora fuisse passim hominum corpora. Hæc tam paradoxa probare nititur bonus æque ac simplex & credulus auctor exemplis ad rem suam sanè perquam ineptis; *Ægyptus* scilicet, cujus statura erat quinque cubitorum ex *Paralipomenon lib. 1, cap. 11*; deinde *Saülis regis*, qui ab humero & sursum eminebat super omnem populum ex *Regum lib. 1, cap. 9*. Quid hæc, obsecro, faciunt ad illud seculum, quo vixit S. Pastor? Imò si tam rara fuit ejusmodi statura annis mille, & quod excurrit, ante natos Martyres nostros, ut vel tunc prodigiosa videretur, & soli in populo numerosissimo *Saülis* data sit; qua ratione inde colligi potest, quarto post Christum seculo corporum humanorum moles passim gigantes fuisse? Sed mitto hæc; nec attigissem omnino, nisi lectori palam hinc fieri voluissem *Aynsa* sententiam de tanta ossium magnitudine; ut eam aptari non posse censuerit annorum novem puero, nisi giganteum simul hunc faceret.

Didacus de
Aynsa anno
1617;

28 In altera theca, inquit, est corpus S. Justii, quod, utpote tenerius, totum est dissolutum. Creduntur ex illo variis occasionibus decerpæ reliquiæ. Superfunt tamen è brachiis, femoribus ac tibiis ossa septem oblonga, crassa atque integra; tum fragmenta majora minoraque permulta, & inter ea pars magna uropygii; præterea pes calceo suo, vetusto utique & coriaceo, adhuc insertus; deinde indusium & femoralia, utraque linea & respersa sanguine, coloris quidem evanidi, manifestè tamen sanguinei. Ex femoralium linearum extremitatibus hinc & inde binæ dependent fasciæ, itidem lineæ, ad colligandas caligas, (imò potius ad obvolvendam crurum nuditatem, ut censet *Andresius*.) Ex calceo quoque unum utrumque lorum prodit, ad calceum, more gentis montanæ, pedi adstringendum. Quæ

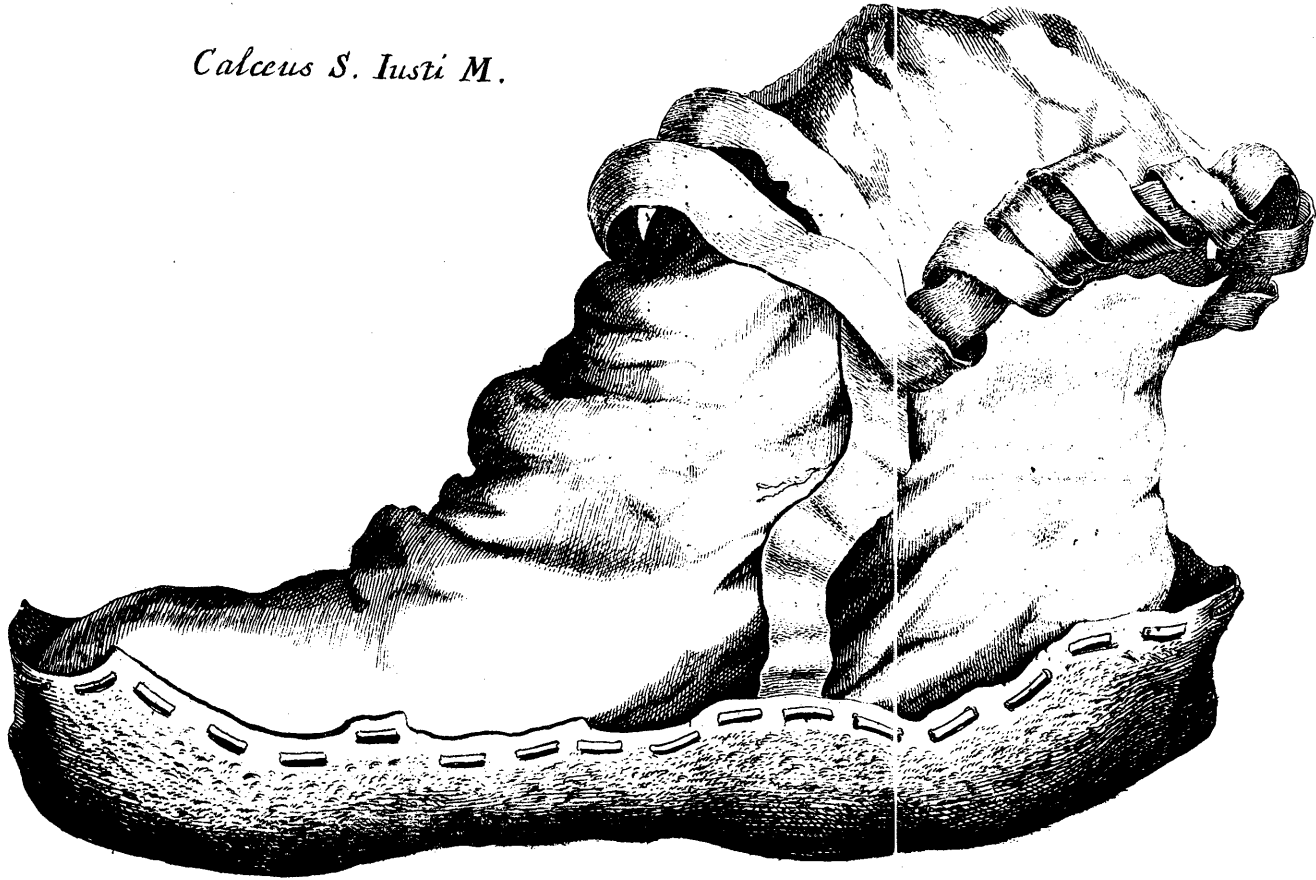
omnia (hoc scilicet & superiore numero descripta) non sine tenerissimo pietatis sensu multi cum nobiles tum plebei occasione jam dicta conspexerunt exeunte Augusto anni MDCXVII, & mihi cum primis felicissima tunc ea fors obtigit, quippe qui tum ejusdem parochiæ essem operarius (sic ibi appellatur is, cui cura incumbit fabrica & ararii) atque ita mihi satisfacere abundè potui, eadem femel, iterum ac sæpius contemplando. Unde in hac re plena mihi fides debetur & major, quam in rebus aliis; puta quas non item, ut hanc, per se ipse oculis usurpaverit. Ad fidem quoque facit, quod hæc narret *Aynsa* in opere præclaro, & anno 1619 (quando nimirum testes vel omnes, vel plurimi supererent) in ipsa urbe *Oscana* vernaculo idiomate ac publicis typis edito.

29 Easdem hierothecas, uti de se ipse narrat cap. 9, raro ac singulari beneficio cum delegatis, ut mos est, testibus bis inspexit doctor *Joannes Franciscus Andresius*; semel die XVI Aprilis, iterum, ut quadam secundis curis accuratiùs observaret, VII Septembris anni 1644; quo post dies aliquot Monumentum *Oscense* SS. MM. Justii & Pastoris ibidem emisit in lucem. Fatetur tamen, se singula, quæ *Aynsa* viderat, non potuisse dispicere, ob insertas postea crysallos, per quas, cum theca aperiuntur, conspici quidem inclusus reliquiarum cumulus possit, at neququam attingi, nedum separari. Animadvertit interea præter illa, quæ ex *Aynsa* retulimus, aliæque quæ ad ornatum loci & munimen pertinent; primo, cum sibi aperiretur theca S. Justii, ex ejus lipsanis per objecta specula crystallina odorem emanasse suavissimum, ac toto sese sacello diffudisse. Secundo, ossium ejus alia videri instar eboris candida, alia verò arida prorsus & exsiccatâ carne coniecta. Tertio, calcei ejus cum incluso pede eandem omnino esse formam ac dimensionem, quam ipse accuratissime in loco delineatam post paginam 186 exhibuerit. En ergo utramque hic illam super ejus exemplari, ut ne apice quidem uno cifferre possit, expressam.

& anno
1644 *Joannes*
Franciscus
Andresius,

E

Calceus S. Iusti M.

A Addit etiam, calcem hunc totum coloris esse nigri; partem autem illius inferiorem, ex qua ascendunt utrimque corrigia, quibus orificium superne constrictum est, confectam esse ex corio subacta; partem vero superiorem, quam & caligam appellant, ex tela linea. Animadvertit quarto, os femoris S. Justi longum esse mediam ulnam Aragonicam cum portione duodecima. Unde secundum leges proportionis humana consequi censet, ut statura hujus Martyris palmos novem, seu pedes, demptis quatuor digitis, omnino septem aequaret: quod quia suadere sibi ipse non poterat auctor, errorem suspicatus in prima dimensione ossis memorati, ad sanctuarium, ut ante diximus; rediit; ac deprehendit, se neutiquam aberrasse.

30 De S. Pastore notat primo, à corporis ejus reliqui compage resolutum tunc apparuisse ossa observata vit

B Tercio, mirabilem ex omnibus reliquiis ejus odorem afflari. Quarto, ex dimenso osse femoris ejus colligi staturam palmorum novem & medii cum duobus digitis. Quinto, errasse Aynsam supra dupliciter; ac primum quidem, quod reliquias Scorialenses translatas fuisse asserat anno 1570, cum notari debuerit annus 1568: deinde quod eò translata tantum fuisse velis ossicula quadam pedis ac manuum; cum constet, majora fuisse & oblonga, Hispanicè canillas dicta; qualia in crure infra supraque poplitem duo sunt, totidemque in quolibet brachio ab humero usque ad manum; & qualia proinde non tot etiam videre in Oscensi sacrario potuit Aynsa, quot enumerat, ut ex infra dicendis conjicias.

31 Ad Martyris utriusvis staturam quod atinet, vereor enimvero, ne, qui eam vulgari virorum aut majorem, aut etiam aequalem fuisse contenderit, ambigere tandem lectores cogat; utrum re vera Martyrum nostrorum potius, quam aliorum censerit debeant Oscenses reliquia; de quo tamen neque dubitatum scimus hactenus fuisse, neque dubitari, nisi perquam temerè, posse existimamus. Quis enim de adolescentibus virilem pra se formam roburque ferentibus ullo sensu vero scribi potuisse credat ea, quae de Martyrum horum aetate tenera, tenerrimo corpore, schola ac tabulis, seu tabellis &c. leguntur in Actis & Missa Isidoriana? Tum leges, quae afferuntur, proportionis; si ad membrum unum alterumve tantum applicentur, quam incertam de totius corporis dimensione conjecturam pariunt, maxime cum de junioribus agitur? Fatentem hic habemus Andresium. Neque verò leges illae docent ex unius membri dimensione, quantum sit unumquodque corpus; sed quantum esse debeat, ut per singula membra perfectissimè constitutum dicatur. Unde non raros invenias, praesertim pueros, qui, tamen si staturâ sint pares, membrorum tamen singulorum discrepent quantitate, ut alteri coxa sit longior, tibia brevior, atque ita de ceteris; neque tamen ideo deformes vulgo reputantur. Quod si ex longiore coxa per istas proportionis leges de totâ corporis longitudine staturâ; tum easdem iterum adhibeas tibia breviori; quanto, obsecro, eundem hominem se ipso majorem ac minorem facies? Sed quid ego hac? Non faciam, opinor, auctoribus productis injuriam, si iudicio eorum iudicium opposuerim Hispaniâ totâ gravissimum Ambrosii de Morales, qui, nescio an quidquam

factorum
ossium
quantita-
tium.

C

discusserit operosius, quam quae ad hos Martyres utcumque referuntur. Atqui tantum abest, ut hic ex istorum ossium perspecta quantitate virilem colligi posse staturam duxerit, ut contra ex eadem ipse puerilem collegit Chronici lib. 10, fol. 349: Erant, inquit, admodum pueri; cum palli sunt, hi Martyres; ut ex sacris eorum ossibus etiamnum videre est. Deinde quis pedem istum aut calcem, quem jam ab ipso Andresio tam sollicitè mensum dedimus; non puero potius octenni circiter & staturâ pro aetate mediocri accommodet, quam corpori virili, aut hoc majori; cum viri pes ordinarius ferè altero tanto sit longior? Fecerunt haec, ut neque Aynsa in hac re, neque Andresio standum huc usque duxerimus.

AUCTORE
P. B.

§ IV. Eorumdem reliquiarum locis variis honoratae: frequentia miracula.

E X paragrapho precedente didicimus, nunc Martyrum horum corporibus partes nonnullas majores minoresque apud Oscanos deesse. Quarritur modo, quoniam illae & quando translata fuerint. Moralius lib. 10, fol. 356 dubium negat esse, quin earum distributio coepta fuerit, antequam a S. Urbicio subducta Complutè corpora fuissent. Et rectè: nam ante tempus illud, anno scilicet Christi 630, jam erant SS. Justi & Pastoris reliquia Metinae Sidonia; ut palam facit inscriptio superius exhibita § 1, num. 5. Idem ipse cum ibidem, tum folio precedente (timidius tamen) de iis existimat, quae habebantur seculo x in Castella veteris nobili cœnobio Covarruvienfi. Quod si verum est, idem haud temerè suspicari licebit de Martyrum eorumdem ossibus; quae in monasterio S. Petri de Arlanza assignat Andresius cap. 10: est enim Covarruvienfi proximum, ejusdemque (Benedictini videlicet) instituti. Sed neque negaverim ad ea tempora referri posse, quas habuit, & versus initia seculi noni in sanctuario Ovetensi, quod sanctam cameram appellant, condidit Alfonso II Asturiarum rex, cognomento Castus; ut indicat vetus inscriptio apud Moralius Chronici lib. 13, fol. 64. Ceterum affirmat hic auctor lib. 10, fol. 356, quidquid earum ante seculum viii distractum fuit, perexiguum fuisse; quandoquidem, inquit, corpora usque ad everfam per Arabes Hispaniam in suo sepulcro integra permanserunt. Verum hoc probari mallemus, quam asseri; non inficiamur tamen, largius eas postea saepiusque divisas fuisse; ac primum quidem in ecclesias aliquot Gallicanas; deinde verò in Hispanicas.

E
Fragmenta
reliquiarum
Metinae Si-
don., Albæ
novæ, &
prope illam;
item Oveti,

33 Dixi: In ecclesiis aliquot Gallicanas; Narbonæ quia Bailletus ad hunc diem observat, S. Pastoris nostri reliquiis gloriari ecclesias aliquot Vasconia, Guenna, vicinarumque provinciarum. In ecclesia metropolitana Narbonensi nemo dubitat, quin maximo in honore servetur S. Justi M. caput cum aliis tum ejusdem, tum Fratris ejus Pastoris exuvii. Alias ad decimum circiter Narbonâ lapidem versus Septemtrionem in cœnobio Benedictino S. Pontii Tomeriarum assignat Antonius de Quintanadueñas noster in Sanctis Toletanis, pag. 389; sed non addit, quid sint, aut cujus; Justii; an Pastoris, an utriusque; quamquam utriusque reliquias, & quidem insignes, facile crediderim eò fuisse translatas; quandoquidem Pe-
trus

F

AUCTORE
P. B.

trus I, Aragonia rex, anno circiter 1094 eidem cœnobio, in quo & filium habebat monachum, subjecerat ecclesiam Oscensem S. Petri Veteris; huic verò ecclesiam S. Urbicii in Valle Nocita, in qua Martyres nostri diuinitim quieverunt. Adi Zurita Annales tom. 1, lib. 1, cap. 31 & 32, uti & Aynsam lib. 2, cap. 26. Habuerunt ergo diu monachi San-Pontiani ipsum reliquiarum omnium fontem in sua quodammodo potestate, maxime ab anno 1134 usque ad 1137, quibus unus è sacro illo cœtu jam veteranus, ille ipse scilicet, quem dixi, Petri regis filius, Radimirus secundus, Aragonia solum, temporum necessitate compulsus, occupauit.

ad quam
disputatur,
quo tempore
advecta
sunt;

34. Imò verò per idem tempus, & per ejsdem cœnobii abbatem ab eodem rege obtentas fuisse ecclesiam Narbonensim, quas ad hunc usque diem possidet Martyrum Complutensium reliquias, communis est Hispanorum sententia; tametsi eam, fatente apud Aynsam supra Moralio, confirmare aliunde non possint; quam ex traditione Oscanorum. Et sanè rerum adjuncta consideranti non potest non videri admodum verisimilis. Saussayus tamen aliam adstruit in supplemento Martyrologii Gallicani pag. 1155; ubi de Martyribus his agens, Quorum deinde corpora, inquit, à S. Urbicio monacho feliciter à Maurorum Hispaniam occupantium rabie vindicata, primum in Galliam advecta, deinde in Hispaniam relata, & apud Oscam condita sunt; parte tamen in Gallia in vicem hospitalitatis relicta. Horum igitur illustrium Christi Martyrum exuviis & titulis ecclesia Narbonensis major in hunc usque diem glorificata coruscet. Hac ille; sed unde hauserit, altum silet: ejus autem unius auctoritas persæpe vacillat; neque apud eruditos plerumque tanti est, quanti fuit hoc loco apud Bailletum, qui eam sequendo non multum confirmavit. Tertia sententia refertur à Sammarthanis in Gallia Christiana prima editionis tom. 1, pag. 374, ubi de Guiffredo de Cerdaigne, archiepiscopo Narbonensi, dicitur: Narbonam ex Hispania Sanctorum Justi & Pastoris de Pardinaco (qui locus in Hispania nobis ignotus est) corpora advexit anno MCVIII. Et subditur confirmatio: Ut est in vetusto Martyrologio S. Pauli; qua ecclesia est in suburbio Narbonensi collegialis, abbatiæ olim. Utinam de satis idonea istius Martyrologii vetustate constaret! Neque enim satis placet Pardinacum positum pro Valle Nocita, in qua tum erant corpora, & quidem sub ditione Saracenorum usque ad annum 1096. Deinde, quamquam valde usitata sit in hoc genere figura synecdoches, qua partes qualibet corporum appellantur absolute corpora; eâ tamen jam uti non solent, qui de his Narbonensium reliquiis in Gallia scripserunt; facturi, credo; si probasset istuc usum antiquitas.

B

35. Complutensibus è veteri jactura duo supererant solatia luctus exigua ingentis, sed magno tamen semper in pretio habita: Martyris videlicet utriusque commune mausoleum, & saxum, in quo amputata sunt eis capita. Utrumque depingit Moralus lib. 10 fol. 351; & sepulcrum quidem ait esse valde sumptuosum; & Martyribus pariter, & ejus, qui dedit, insigni pietate dignum: cœsum enim esse totum ex iaspide (marmor intellege versicolor) unica pretiosissimaque; pedes adæquans longitudine duodecim, quatuor latitudine, altitudine exteriori tres, interiori, seu cavi, duos, densitate laterum circumquaque aliquanto plus medio; ut commodè capere potuerit ambo sacra corpuscula (uno contra otro Hispani-

C

nicè; quod interpretor: sibi mutuo ex aduerso opposita: lævigatum porrò totum exterius esse, nisi quod basis emineat infernè; supernè verò margines obeat incisio, inferendo, quantum apparet, materiæ ejusdem operculo, quod nunc desideretur, ac suppleri novo debeat, accommodata: quantumvis autem durum sit istud marmor, non potuisse tamen pio reliquiarum qualiumcumque sacrarum desiderio sic resistere, quin multa ex eo circum ad angulos fragmenta decussa sint: ceterum nunc sepulcrum hoc seruari in summitate altaris in sacello eorum; uti & lapidem, in quo gladii supplicium passi sunt, sursum elevatum, & lapideis opere perantiquo leonibus impositum, circumque cancellis, atque intra hos ornatu scriptionario decoratum: lapidem verò hunc longum esse ulnam integram, latum ultra mediam; in eo apparere cavitates duas oblongas, quas nemo credere possit manibus hominum fuisse efformatas; aut divinare, quorum ibi efformari potuerint; cetera planum esse: atque ita & lapidem hunc sacrum, & augustum sepulcrum tantam præ se ferre vetustatem majestatemque, ut ea æquis oculis obtuenti non alia subeat cogitatio, quam de cælo & gloria Dei, qui sic possit, & norit, & velit consulere gloriæ Sanctorum suorum.

Compluti
seruantur
sepulcrum
& lapis, in
quo cæsi
MM.

36. Supererant, inquam, hæc (ut supersunt item ossa in hodieque) Complutensibus, Martyrum suorum signa, anno dicam, an pristini lamni monumenta; cum tandem horum, opinor, iterum aspectu incitati, non jam integra, ut auiserant, corpora (quod semel, iterum ac forè tertio frustra tentauerant,) sed notabiles illorum partes potentissimi regis auxilio recuperare feliciter conati sunt, idque anno Christi 1567; quo Philippus II Hispaniarum rex à S. Pio PP. V. mandatum obtinuit severissimum, Oscensi episcopo per apostolicum Breve directum die XII Aprilis, quo hic in virtute sanctæ obedientiæ &c. jubebatur, visis præsentibus, dimidiam, seu aliam partem corporum dictorum sanctorum Martyrum ad ecclesiam Complutensem honorificè transmittere. Ad hæc promptus quidem antistes Oscanus fuit; sed populi non dubiis argumentis prospecta seditio moram objecit, quam regia tandem ac principis Caroli littera discusserunt. Itaque die XV Januarii anno 1568 publico ac solenni ritu illustrissimus D. Petrus Augustinus, Oscensis episcopus, è reliquiis S. Pastoris excepit CRUS INTEGRUM SINISTRUM, UNA CUM PEDE UNITUM DICTO CRURI, A GENU INCIPIENS, (sive, ut habet instrumentum resignationis Compluti factæ; CRUS SINISTRUM A GENU DEORSUM, UNA CUM PEDE SUO AC DIGITIS ET UNGUIBUS, CARNE OBJECTUM ET PELLE;) ex reliquiis autem S. Justi DUAS VERTEBRAS DORSI CUM UNA COSTA. Hæc, post alias cæremonias ad negotii securitatem simul ac magnificentiam observatas, ritè clausa obsignataque, comitatu ordinum omnium numerosissimo ex urbe Oscensi magno cum apparatu elata sunt aie XXIV Januarii; & per iter ubique concursu, pompa, pietate singulari deducta receptaque, Complutum attigere die VII Martii; quantâ civium, academicorum, & cleri lætitiâ, quam insigni triumpho, nihil attinet dicere; inde cetera collige, quod hujus diei memoriam, ne umquam excideret, sacris Fastis inscripserint, anniversaria celebritate perpetuis temporibus recolendam. Traditio tamen & legitima hierotheca accepta resignatio dilata fuit in diem decimam ejusdem mensis. Legi hæc omnia fusiùs authenticis instrumentis probata possunt apud Moralium in libello peculiari de Martyribus hisce, apud

D

E

F

A apud Aynsam lib. 2, à capite 28 usque ad 32, apud Andresum cap. 6, apud Tamayum denique in Martyrologio ad diem VII Martii.

alia à Scorialensibus obventa an. 1569. Reliquiæ Salicetenses.

37 Eodem anno ab eodem sancto Pontifice rex idem aliud apostolicum Breve consecutus est, datum die XV Decembris, & exhibitum ab Andresio cap. 8, cum facultate accipiendi per se vel suos absque ullo vel scrupulo suo, vel alterius cuiuscumque impedimento, quascumque Sanctorum seu alias reliquias, quas in quibuscumque mundi partibus per quoscumque illas habentes benignè & gratiosè dari & donari contigerit, illasque debita cum reverentia & veneratione ad ecclesiam monasterii S. Laurentii (vulgo de l' Escorial, toto orbe celeberrimi) transferendi. Vt hujus decreti Pontificii testatur apud eundem auctorem Petrus Augustinus, episcopus Oscensis & Jaccensis, sese prater alias reliquias, regi ab Oscensibus gratiosè additæ, excerpisse die IV mensis Januarii, anno à Nativitate Domini MDLXIX, & ad regem misisse, cum expresso consensu & spontanea voluntate civium, & parochianorum aliorumque circumstantium applausu, è Martyrum nostrorum Lipsanothecis TIBIAM UNAM S. JUSTI, & TIBIAM ALTERAM S. PASTORIS, sive, ut compertum est in earumdem reliquiarum traditione, resignatione & acceptatione per Scorialenses legitime facta die XXIX mensis ejusdem, S. JUSTI OS UNUM OB-LONGUM ET CRASSUM (Hispanicè canilla) FEMORIS: S. PASTORIS TIBIAM A GENU DEORSUM, CUM PARTE CALCANEI, OBTECTAM MAGNA EX PARTE NERVIS SUI AC PELLE. In Lipsanologio Ms. cenobii Scorialensis alphabetico, quod ibidem anno 1722 exscripsit Cuperus noster, sic describuntur ista reliquia: S. Justi: Os integrum femoris, ulna media & duobus digitis longum. Habet hic illic partes aliquot pelliculæ ficcæ: S. Pastoris verò sic: Crus unum à genu deorsum, cum sua carne & nervis, longum duabus tertiis, supple, partibus unius ulnæ. De hac translatione plura Josephus de Siguença in Historia Ordinis S. Hieronymi part. 3, lib. 3, discursu 5; plurima verò & authentica laudatus Andresius toto capite 8. Serius translata existimamus Martyrum horum ossa duo, quæ in Fratrum Minorum celeberrimo in provincia Castellana cenobio ac sacratio Salicetensi honorari testatur idem (ni fallor) qui & sacrarium condidit, & hæc aliaque Sanctorum plurimorum Lipsana procuravit, illustrissimus D. Petrus Gundisalvus de Mendoza, tum archiepiscopus Granatensis, in Historia, quam Granata anno 1616 vulgavit, ejusdem Conventus S. Maria de Saliceto (Hispanicè, del monte Celia de nuestra Señora de la Salceda) pag. 863. Hactenus de reliquiis, quæ quidem occurrere; nunc pauca de miraculis.

B 38 Hac olim frequentissima fuisse, asserunt Acta nostra num. 3, & Hymnus Isidorianus num. 4. Idem colligi debet ex celebritate & propagatione cultus eorum, qui sine crebris prodigiis ne consistere quidem solet, nedum augeri fundique latius: unde consequens est, ut ad nostram usque ætatem continuata non minus illa censei possint, quam amplificata veneratio. Accedit ingens illa spes ac fiducia, quam pridem de potenti Martyrum horum patrocinio Complutenses imprimis atque Oscani concepere, præsertim in gravissimis ac publicis calamitatibus: in iis enim utrobique consuetudo vetusta tamquam amuletum certissimum præscribit, ut Martyrum nostrorum reliquia è sacris, quibus assidue condita aliàs munitaque servari consueverunt, latebris ad publicas cum urbis

Miracula horum MM. universis asserita.

Augusti Tomus II.

universæ, tum pagorum longè circumjacentium supplicationes auctoritate legitima proferantur in lucem. De Oscensibus id Aynsa testatur lib. 2, cap. 29, pag. 251: de Complutensibus idem dicimus ex instrumentis eorum publicis Mss. in archivo ecclesie collegiata SS. Justi & Pastoris martyrum repositis, & nobiscum anno 1722 per apographa communicatis. Adde anathemata complura, quæ in sacello Oscensi appensa videri narrat Aynsius pag. 260, acceptorum totidem per eos beneficiorum testes. Ex omnibus tamen his paucissima sigillatim scripta reperiuntur, quorum præcipua hic digito attigisse suffecerit.

39 Anno 1568, die III Februarii, cum reliquia Martyrum, quæ ex Oscensi ad Complutensem ecclesiam transferebantur, in altari apud monachos Hortenses tantisper essent depositæ, jurati testes affirmarunt, distinctè exauditos fuisse ossum intra hierothecam commotorum pulsus septem octavo, idque semel & iterum: & ibidem postridie ejusdem cenobii ministrum quemdam jam inutile officio, simul invocasse Sanctos, simul paralyti liberatum fuisse: eodem insuper tempore advectam eò quatuor inde leucis mulierem, corpore toto à sex annis contractam, cum admoto Lipsanotheca cincticulo se præcingeret, continuò sanam prorsus abiisse. Die VI Februarii, ubi Secentiam attigissent reliquia, puella ab utero paralytica membrorum omnium usum contulere: res est publicis probata tabulis. Die XIX mensis ejusdem vix Guadalaxaram tenuerant reliquia, cum domina Maria Calderon illas coram venerata, vigorem corporis pristinum momento exoravit, quem ipsi anno ferme toto paralytis omnem ademerat. Et hoc prodigium legitime examinatum fuit & approbatum. Adi de his omnibus Aynsam lib. 2, cap. 30. Sed neque proxima huic translatio, de qua num. 38, Scorialensis, quantumvis ferè clancularia, miraculo caruit: testatur etenim, apud Josephum de Siguença superius assignatum, Joannes Regla, Hieronymianorum Cesar Augusta in monasterio S. Engratia Prior, vir maximi apud suos meriti, & cui translationem illam rex ipse commiserat, se, quando cum acceptis Osca reliquiis Darocam (civitas est Aragonum) pervenisset, ibi paulò post quartam matutinam a duobus adolescentibus, amictu lineo acolythorum instar indutis, & mirabili forma præstantibus, excitatum à somno fuisse his vocibus: Surge, Misissam celebremus: se autem reposuisse: Fiat omnino; atque ita mox ad ecclesiam venisse, ibique iisdem illis ministrantibus, incurventum fecisse sacrificium; hoc idem verò deinceps itinere toto & se & illos factitasse quotidie, donec ad locum destinatum reliquias pertulisset: neque dubitasse se umquam, quin acolythi isti sui, ipsissimi fuerint Martyres, quorum ossa gerebat. Alia miracula S. Justi, martyris (ut ibi creditur) Complutensis, crebra sunt Segureti apud Gallos in Provincia, de quibus legi meretur Joannes Columbus noster Opusculorum variorum lib. 4, pag. 415 & sequente. Nos Acta subjicimus paragrapho secundo promissa.

AUCTOR P. B.

quodam etiam sigillatim.

E

F

V

ACTA

EX MS.

A C T A

Auctore anonymo, sed antiquissimo; ex Ms. Trevirensi S. Maximini, collato cum editione Suriana.

Ambo martyrii desiderio Dacianum præconant,

B

a

c

illudque, mutuis exhortationibus animati,

C

** lege tenerissimo*

** Sur. habuimus*

IN illis diebus cum crudelissimus Dacianus instinctu serpentis & consilio provocatus, universum rabidus percurreret mundum, ut quoscunque Christianos in diversis regionibus sanctam audiret coluisse vitam, eos variis tormentorum generibus [cruciaret,] & ad suæ sacrilegæ religionis ritum omnium populorum converteret ditionem, subito dum eum ad Complutensem urbem transeuntem itineris opportunitas perduxisset, & ejus tremendam opinionem penè cuncta civitas cognovisset; hoc comperto, hi duo infantes Justus & Pastor, reiectis in schola tabulis, in quibus eorum teneræ ætatis litteræ continebantur, non eas ad studium magisterii istius seculi vel doctoris receperunt *a*; sed quasi probati Christi discipuli ad spectaculum proprii martyrii *b* alacri devotione cucurrerunt; cumque sollicitè cernerent & intento caperent corde, quid Daciani demeritis perquireret furor; nunciatum est Daciano, quod hi duo infantuli Christiani essent, & à Christianis parentibus orti fuissent. Proinde etiam ad hoc spectaculum convenerunt, ut si à vestra clementia facta fuerit requisitio Christianorum *c*, ipsi se sponte offerant puniendos.

2 Cumque hoc crudelissimus Dacianus diligentius advertisset, statim indignationis irâ commotus, inauditos eos jussit comprehendi [& cruciatu magno cædi,] timens, ne, dum eos ad interrogandum ad ejus præsentiam perduxissent, aliorum circumstantium ad confessionem Christi nominis animos præpararent; aut ne, dum in eis non prævaluisset, suam publicè prospiceret nequitiam ab infantibus superari. Cumque comprehensi fuissent, priusquam supplicium paterentur, sic se beati Martyres, aspirante angelo Dei, læti, invicem confortabant. Ait Justus: Noli, frater Pastor, hanc temporariam pertimescere passionem: noli cædentium ictuum in tuo tenerissimo * corpore vulnera timere: noli incumbentem gladium formidare; quia, si, annuente Domino Jesu Christo, contigerit, nos ad ipsius gloriam properare, digniorem in futuro seculo ejus suscipimus fortitudinem, qui nostram non minuit parvitatem; sed ad perfectionem Martyrum, & Angelorum coronam perduxit. Ætate quidem hic brevi tempore constituti, parvam inter homines debemus * vitam: sed illic in longitudine dierum, si ipsi placiti fuerimus, æternæ vitæ participabimus abundantiam. Cui sanctissimus Pastor respondit: Dignè quidem, frater Juste, sic te decet orare, ut justitiam, quam in nomine tuo portas, simul cum tuo fratre Pastore suscipias: leve enim sit nobis, pro confessione Domini nostri Jesu Christi nostra corpuscula jugulari & sanguinem fundi; ut in cælesti sacrario Christi divinum corpus & pretiosum sanguinem ejus nobis liceat adorare. Non nos parentum vel proximorum revocet pietas, nec nostram doleamus ætatem, quæ celeriter perit; sed ad cælorum culmina properemus;

ubi nostræ infantia & parentibus nostris peccatorum suorum *d* obtinere veniam mereamur.

3 At ubi illos, qui missi fuerant, violenti car-nifices vidissent, unanimiter talia colloquentes, *d* *gloriosè con-jurant,* nuntiant Daciano, quid de eis præciperet, quos audierant sic se pro nomine Domini audacter consolantes. Quo audito Dacianus stupefactus, ait: Non sunt isti, inquit, digni conspectibus nostris præsentari: si enim isti, qui nec infantia suæ tenerritudinem oblati: * voluerunt, nec deorum * *f. oble-* nostrorum venerabilium voluerunt adorare cultu- *ctare. Sur.* ram, victuri fuerim, quid erunt? Statim [igitur] jussit eos procul à civitate trucidari. Cumque perducti fuissent in Campum Laudabilem nullo obfistente, martirium ibi dignum pro Christi nomine susceperunt. Quorum confestim servavit * *lege Sal-* animas, apertis janis cælestibus, triumphantibus *vator cum* angelis & Martyrum choris, in æternam requiem *Surio* in cælestibus sedibus collocavit *e*. Post celerem *e* *lege pro-* verò passionem * imnundissimi Daciani, exhiben- *fectionem* tes Christi *, corpora eorum, in eodem loco, *cum eodem* ubi passi sunt, honorificè sepelierunt, & per singula eorum corpora, unâ protegente basilicâ, in ** imò Ex-* eorum titulis altaria veneranda consecraverunt. *cuentes* *Christiani.* Quem ita sanctum locum tanta Dominus noster *Sur.* Jesus Christus potentia suæ majestate replevit; *E* ut quicumque pura fide & integra devotione eorum expetierit veneranda suffragia, qualicumque fuerit infirmitate detentus, vel inimicorum * in- ** i. e. caco-* festatione depressus, statim ipsorum liberetur [au- *dæmonum* xilio.] Unde oportet nos, unitâ laudis voce in eorum festivitate psalmodum cantica resonare, dicentes: Gaudete Iusti in Domino; rectos decet collaudatio; ut qui pro cælorum regno & nobis omnibus conservandis pretiosum sanguinem fuderunt, dignas & nos in hac die pro eorum martyrio laudes Altissimo cum muneribus offeramus: ut sit nomen Domini benedictum in secula seculorum. Amen.

A N N O T A T A.

a Surius ita: Relictis scholæ tabulis, in quibus eorum teneræ ætates litteris imbuebantur, jam non ad studium magistri vel doctoris istius seculi ire coeperunt; sed quasi probati &c.

b Ad spectaculum proprii martyrii. Tillemon-tius in Persecutione Diocletiani Monum. eccl. rom. 5 pag. 58 ait, eos cucurrisse ad spectaculum alieni martyrii, seu suppliciorum, quibus ibidem Christiani affligebantur. Hoc sanè nec apud Surium, quem cita: nec alibi legit; estque adeo manifestè falsum; cum SS. Justus & Pastoris martyria prima fuerint & sola Compluti; ut mox patebit ex Actis, & jam ostensum est in Commentario prævio num. 2.

c Ut, si facta fuerit &c. Hinc patet, nondum in Christianos Complutenses institutam fuisse inquisitionem à Daciano, nedum cœpta supplicia quando ad eum Martyres nostri cucurrerunt; ut modo Tillemonius asserbat.

d Surius: Ubi nostræ infantia, & parentum nostrorum peccatis obtinere &c.

e Petrus de Natalibus, episcopus Equilinus, in Catalogo, lib. 7. cap. 32 narrat, hoc accidisse modo aspectabil: Quorum, inquit, animas etiam ipsi gentiles ab ipso Christo, concinentibus angelis, ad cælum deferri viderunt. Idem scriptores Hispani passim affirmant. Et sanè si verum est, quærenda non erit alia causa, cur solos hos Martyres Compluti fecerit Dacianus; sed inde mox, quasi territus victusque, discesserit.

Habe

A *Habe nunc, lector, Acta prout leguntur in Breviario Mozarabum, Toleti excuso anno 1502; in Hymno, de quo diximus in Commentario praevio num. 4 & num. 12.*

ACTA METRICA

Auctore vel Asturio Toletano ep., vel, ut plerique volunt, S. Isidoro Hispalensi: ex Officio Mozarabum impresso.

Divinae opis invocatio.
O Dei perenne verbum, Patris ore proditum,
Organum qui imbecille admovens infantium,
Das eis spirare flatum, vocis ut promant sonum:
Tu pius adesto nobis, solve fibras gutturis,
Ora instrue loquelis, corda reple lacrymis;
Ut Sacrorum festa dignis praecinamus canticis.
Ecce Justus; ecce Pastor; ambo juncti sanguine;

B *Saucti Pueri ultro ad martyrium currunt;*
Quos pia fraternitatis junxerat germanitas,
Invexit aequalis sacrae passionis unitas.
2 Hi tamen scholis retenti, dum instruuntur
litteris;
Audientes, quod tyrannus intrat urbem perfe-
quens,
Illico scholam relinquunt, & tabellas abnuunt;
Appetunt cursu deinde praesidis praesentiam,
Et crucem Christi sequendo, corpus armant debile,
Quod triumphos passionis expedirent fortiter.
Hoc repente Daciano nuntiantes, inquirunt;
Ecce advenire Christum profitentes parvuli,
Mortis ultro passionis, atque caedis perpeti a.
3 Turbidus adest inde praeses, concitans saevi-

tiam,
Ad suos truces ministros, ut teneantur, clamitat,
Fustibus jubens tenella dissecari corpora.
Tunc sacras voces, ecce, alloquuntur invicem,
Tempus est, accipere temporales rite poenas cor-
poris.

Quo futurum possideant gaudium cum angelis.
Audiens mox Dacianus Martyrum constantiam,
Excitatus in furorem, dicat hanc sententiam,
Ut perempti ambo Fratres, morte dira intercidant.
Protinus eos furentes pertrahunt satellites
Ad locum campi patentem, quem ferunt Laudabilem;
Ense illic verberantur, laureantur sanguine.

4 O locum verè beatum, quo cruor reconditur
Sanctus ille Parvulorum ad salutem plebium;
Quove multa sanitarum signa aegris confluunt!
Nempe hic divina virtus vincit iras daemorum;
Curat ulcus; membra sanat, & dolores temperat;
Vota cunctorum receptat, & ruentes sublevat.
Jam tuorum passione freta gaudet*, civitas
Jure Complutensis, almo quò laveris sanguine;
Et Gemellis mox camoenas redde vota debitas.

Hic Deus, te postulamus, ut precantes audias;
Pelle morbos, solve vincula, & relaxa crimina:
Atque illæsi futuram appetamus patriam:
Nominis tui amorem da tuis in servulis:
Temporale nil amemus; diligamus invicem;
Te sequamur, te canamus, te fruamur perpetim.
Laus tibi per omne tempus, Trinitas indifferens,
Laus, honor virtusque summa, singularis gloria;
Quæ Deum te seculorum personet in secula. Amen.

ANNOTATA.

a *Videtur legendum: Mortem ultro postulant atque eadem perpeti.*

DE S. HORMISDA CONFESSORE

ROMANO PONTIFICE

COMMENTARIUS HISTORICUS.

§ I. Sancti cultus, patria, ætas, successio & obitus.

J. B. S.

F

DXXIII.
In Romano
signatus,

Uod de sanctissimo Papa Symmacho, hodierni decessore, ad XIX Julii observavimus, nempe in Martyrologiis antiquis classicis omnino præteritum fuisse, id de hodierno sancto Pontifice Hormisda etiam fatendum est. Nam quod Baronius in notis ad Romanum Martyrologium hoc die Bedam citet, is est omnino spurius sub falso Beda nomine à Plantino editus anno 1564, quem multo rectius Adonem & interpolatum & male contractum dixeris, ex quali codice verosimillime apud Rosweydam in Adonis appendicem hac irrepit erronea in tempore annuntiatio: Item Romæ, S. Hormisdæ Papæ, qui sedit annos septemdecim. Hic composuit clerum & psalmis erudit. Sub hujus tempore Anastasius imperator hæreticus percussus fulmine interiit. Sepultus est idem Pontifex in ecclesia B. Petri VIII Idus Augusti. Parebit infra fons ipse unde annuntiatio illa desumpta est. Ceterum in dicto Beda suppositio desunt tria ultima verba, quemadmodum & in Molani ad Augusti Tomus II.

ditionibus ad Usuardum, qui codices de cetero cum relata appendice omnino conveniunt. Recentiores enumerare ut Galestinum aut alios, opera præteritum non est, sufficiat Romani hodierni textus: Romæ, S. Hormisdæ Papæ & Confessoris.

2 Non erit abs re Ferrarii elogium huc adducere; ex quo ad rem magis illustrandam nonnulla suggerentur. Sic habet ille: Hormisda Campanus, Frusini natus, post Symmachum Anastasio Imp. & Theodorico rege rexit Ecclesiam. Is Græcos & Orientales, scriptis ad eos epistolis initio pontificatus, ad Ecclesiæ Catholicæ unitatem, fidem & pacem hortatus reduxit. Synodum habuit Romæ frequenti episcoporum concursu: in qua Eutychianos iterum condemnavit. Anastasium imperatorem hæreticum bina legatione missa (quæ Ennodius episcopus Ticinensis cum aliis functus est) ad fidei integritatem revocare studuit, licet incassum: quo infeliciter extincto, eique Justino, viro maxime pio & orthodoxo subrogato, pax ecclesiis per Orientem data est. Manichæos Romæ expulit. Arianos, qui usque ad id tempus conventus

AUCTORE
J. B. S.

tus habebant, Justino auxiliante, undique exterminavit. Ecclesiasticam disciplinam auxit, clerumque reformavit: multa ad ornatum & splendorem ecclesiarum contulit. Hoc Pontifice Clodovæus Francorum rex primus Christianam amplexus est religionem. Justinus Imp. ex voto pretiosissima munera Romam misit . . . Vixit in pontificatus annos IX, dies X, magnaque sanctitatis laude cumulatulus obiit VIII Idus Augusti an. sal. DXXIII, apud S. Petrum sepultus.

ex quo patris

3 S. Hormisdæ patriam & hic & apud alios passim audis Campaniam, locum ipsum natalem Frusinum, unde Frusinatem nonnulli appellaverunt, quod oppidum variis maxime modis inflectunt Anastasiani codices, Friflone, Frifione, Frifinone & hujusmodi aliis. Ceteris omnibus pejus enuntiavit Ciaconii codex; dum scripsit natione Campanum, patria Venafranum. Verum hæc vix observatu digna sunt, certe longiori disputatione minime indigent: satis certum supponimus, indicari hodiernum oppidum Frusinone, seu majoris Frusinonem, in antiqua, hodieque notissima Volturnorum regione, seu Latii parte illa qua Campaniæ finitima est, sic tamen ut Campaniæ non videatur proprie adscribi posse, nisi in latissima hodierna acceptione, quam suggerit laudatus idem Ferrarius, satis apposite hic notans verba sequentia: Quod Campanus Hormisdæ appellatus, cum Frusinum sit in Latio, haud mirandum est; nam & Latium Campaniæ dicitur ad hæc usque tempora: dicitur enim CAMPAGNA DI ROMA, tamen loca apud confinia solent diversis provinciis attribui.

eruitur.

4 Et hæc quidem de S. Hormisdæ patria facile solvuntur; non ita combinari possunt quæ ad ejus aetatem pertinent, hic male connexa cum Clodovæo rege Francorum, quemadmodum & apud Baronium legitur ad annum DXIV num. 14 his verbis: Cum verò Christiano orbi innotuisset, novum Romanæ Ecclesiæ electum esse Pontificem, novus rex Christianissimus Clodovæus cunctorum prævenit obsequium & superavit officia. Citatur ab Eminentissimo Annalista Vita S. Remigii apud Surium XIII Januarii, in qua de hoc argumento nihil invenias præter ipsam illam controversam pridem sanctissimi Pontificis ad S. Remigium Rhemensis archiepiscopum epistolam apud laudatum Baronium, in Conciliis & alibi passim obviam, quam sive admiseras, sive rejeceris, errorem certe insertum agnosces; dum ita ibi S. Hormisdæ loquitur ac si sub ejus pontificatus initium vivus & superstes fuisset rex Clodovæus, quem certum est toto ante triennio obiisse quam Sanctus noster ad summum pontificatum evehctus fuerit, nempe anno DXI, ut hic & infra corrigendus plane sit Baronius, dum etiam num. 21 jam dicto synchronismo insistit.

Succedit
Symmacho
514

5 Successionem Pontificiam inter Symmachum & hunc nostrum Hormisdæm rectius signavit laudatus Baronius dum ita loquitur ad dictum annum DXIV num. 13; Sic igitur sanctissimo Papa Symmacho ex hac vita ad gloriam sempiternam perducto, Romano clerus, cujus erat muneris de successore subrogando tractare, summa concordia coeuntes omnes, post dies septem ab ejus obitu (ut habet idem Anastasius) septimo Kalendas Augusti Pontificem creant Hormisdæm natione Campanum, ex patre Justo, patria Frusinatem. Fuit autem Hormisdæ, cum esset S. R. E. diaconus, semper inhærens Symmacho Papæ, ut ex tertio Romano concilio, sub eodem Symmacho celebrato apparet. Exstant complures Ennodii Ticinensis epistolæ ad ipsum Hormisdæm datæ, dum

adhuc Romanæ Ecclesiæ diaconus esset. De celeberrimi istius S. Ennodii rebus gestis & scriptis satis fuse egimus ad diem XVII Julii.

6 Porro ubi de S. Symmachi Papæ aetate disputandum fuit, jam dicta superius ejusdem mensis die XIX, characteres chronologicos ab Anastasio Bibliothecario signatos vindicandos suscepimus, quod & hic juxta probatioribus codices usurvenire censuimus; nam quod in aliquibus legatur sedit dumtaxat annos VIII dies XVII, in aliis melius correctum est. Sic & in plerisque scribitur, fuisse à consulatu Senatoris (intellige Cassiodori) usque ad consulatum Symmachi & Boëtii. Verum ut rectè post alios observat Pagius ad annum DXXIII num. 3 Anastasius ipse errorem suum corrigit, quando sub elogii sui finem scribit: Sepultus est in basilica B. Petri Apostoli octavo Idus Augusti, consulatu Maximi, & cessavit episcopatus dies septem. Atque hisce terminis rectè concludi videtur totum tempus pontificatus sanctissimi Pontificis, quo de hic agimus, quidquid aliter sentiat Papeprochius, ut distinctius explicat idem Pagius, loco mox citato, ex quo habe etiam sequentia:

7 Sedit Hormisdæ annos novem, ut habent tria Mss. exemplaria Anastasii Colbertina, quorum duo fuere Biblioth. Thuaneæ, varii Catalogi nostri, Vaticano-Palatinus, uterque Catalogus veterum Pontificum à Mabillonio editus tom. 3 Veterum analectorum, & Regino in Catalogo Pontificum Romanorum. Erratum etiam in diebus ab omnibus fere Catalogor. scriptoribus, quorum alii, ut auctor Auctoris Chronici vet. Pontif. supra annos Hormisdæ tribuunt dies XVI, alii dies XVII. Cum enim Hormisdæ die XXVII mensis Julii anni DXIV Pontifex Romanus ordinatus, die VI mensis Augusti hujus anni (DXXIII) & mortuus & sepultus fuerit, sedit ANNOS NOVEM & DIES UNDECIM, die mortuali incluso. Id vero hic non prætermiserim, notatu utique dignissimum, quod ubi turbulenta fuissent omnia dum de assumendo prædecessore S. Symmacho ageretur, hic clerus populusque, tamen antea in varias partes seditiose etiam divisus, unanimi calculo in Hormisdæ electionem devenerit. Hinc felicitatem suo consulatui hanc tribuit Cassiodorus in epist. ad Theodoricum: Me consule, inquit, in vestrorum laude temporum, adnato clero & populo, rediit optata concordia, ut vel ipsa umbra schismatis sublata fuerit.

8 Locum hic suum etiam habeat textus ipsius Bibliothecarii nimirum primus, ex ea quam sequimur, Vignolii editione, iis tantisper omissis quæ de Cleri compositione & ignota prorsus Albanensi basilica adjiciuntur. En verba Anastasii: Hormisdæ natione Campanus, ex patre Justo, de civitate Frusinone, sedit annos IX dies XVII. Fuit autem temporibus Theodorici regis & Anastasii Augusti, à consulatu Senatoris ad consulatum Symmachi & Boëtii. Atque his hæcenus plenè deductis expositisque, ad S. Hormisdæ gesta progredimur, eo jam ordine dispartienda, ut ad illustrandam Anastasiana Vita seriem nihil passuri simus desiderari. Sit itaque

§ II. Gesta cum vafro & impio imperatore Anastasio.

L Aus prima eaque meritisissima quam S. Hormisdæ tribuit Bibliothecarius, ea est quod ordinatio composuerit clerum & psalmis erudiverit. Ad quæ nem rectè

Tempus Sedis

E

fatis rectè ordinatum,

F

etiam ex Anastasio Bibliothecario.

A rectè observat Bencinus : Haud utique , ut opinatus est Blondellus , quod tunc primum induerit novam aliquam formam , sed quod clerum , seditionibus eò usque agitatum , ad unitatem revocarit , & ad observandam priorem Canonum & Apostolicæ Sedis institutionem compulerit , adjunctis insuper decretis , ad ultteriores turbas præcavendas. *Quibus mox subjungit Anastasius* : Eodem tempore ex constituto Synodi , cum consilio regis Theodorici misit in Græcias , humanitatem ostendens Sedis Apostolicæ , & reconciliavit Græcos , qui obligati fuerunt sub anathemate , propter Petrum Alexandrinum , & Acacium Constantinopolitanum episcopos , sub Joanne episcopo Constantinopolitano. Direxit autem Ennodium episcopum Ticinensem , & Fortunatum episcopum Catinensem , & Venantium presbyterum Urbis , & Vitalem diaconum Urbis , & Hilarum notarium suum. Qui euntes ad Anastasium Augustum , ut sub libelli satisfactione revocarentur , nihil egerunt. *Intellige reconciliatos Dardania & Illyrici episcopos , reliquos autem minimè.*

B *10 Hic historiam ingredimur quam ante nos luctatur cum Baronius diligentissime , si quam aliam profec- impio Ana- stasio ,*

licia fide susceptos , per annos singulos digerendo , scelestum vero illum & perditissimum veteratorem Graculum Anastasium nativis suis coloribus ita depingendo , quemadmodum & in hoc opere nostro sæpius depictus est , ut novis modo coloribus abuti non oporteat ad terribilissimam ejus perfidiam & hypocrisim amplius retegendam. Hic igitur qui sub prioribus Pontificibus varias , Prothet instar , formas induerat , audita S. Hormisdæ electione , mox ad solitas artes dilapsus , Catholicam faciem induere visus est , data ad sanctum Pontificem epistola quam habes tom. 4 Conciliorum Labbei col. 1421 , ubi tortuosus coluber jam eo se vertit supplex , ut ad quæ in Scythiæ partibus mota sunt , unde concilium fieri convenire perspeximus ; mediatorum se Apostolatus vester faciat , ut contentionibus amputatis , unitas sanctæ Ecclesiæ restituatur , nempe quam ille solus toto ferme malefanti imperii sui tempore , dolis , fraudibus & perfidia perturbaverat. Concilium hic videlicet postulare se simulat homo nequissimus , & non nisi à Vitaliano armis compulsus , ut Hormisdam solitis suis fallaciis circumveniat ; verum is loco citato vulpi , est necdum sibi cognita , ita respondet , ut machinationes omnes facile eludat.

C *11 Perturbatissimas illius temporis res ecclesiæ ad quem legatos mittit,*

Orientalis accuratè etiam prosequitur laudatus Bencinus apud Blanchinum tom. 3 pag. 224 , ubi synodus expendit Sidonia & Heraclea ab Imperatore ; & synodum Romanam ab Hormisdæ inditatas , de quibus cum etiam actum sit in Tractatu de patriarchis Constantinopolitanis ante tom. 1 Augusti , suffecerit notare cum Bibliothecario ex Synodi Romana constituto , ut de turbis Orientalibus accuratius edoceretur S. Hormisdæ , neque se solitis magni illius veteratoris artibus circumveniri sineret , legatos misisse in Græciam , humanitatem ostendens Sedis Apostolicæ ; de qua vide Indiculum apud Labbeum col. 1426. Inter alia Synodi constituta unum fuit , inquit Bencinus , ut cum episcopis lapsis remisso jure ageretur. Jure enim canonum schismatici & hæretici , aut in utroque crimine contumaces , perpetua depositione plectendi erant. Reliqua habes in Indiculo proposita eadem humanitate , quam certe nec episcopi merebantur , nec impiissimus imperator , qui postquam Vitaliani terrore se liberum sensit , ad in-

natam perfidiam relapsus , eorum qua scripserat , & per legatos promiserat , nihil prorsus executus est.

AUCTORE
J. B. S.

12 Rem satis graphicè depingit Theophanes ad quibus aliquos annum Alexandrinum dvi ; nobis 514 , ubi corrigenda memineris legatorum Romanorum nomina , quæ ab ipso male expressa sunt. Narratis autem ibi primum Vitaliani militia præfecti potentis & verè Catholici adversus scedifragum Anastasium gestis , ita prosequitur : Ceterum Hormisdas Romanus Episcopus à Theudericho sollicitatus , & Vitaliano vices redditurus , Ennodium episcopum & Vitalianum archidiaconum , indicto Heracleæ concilio , legatos misit. Accesserunt etiam ex diversis locis episcopi circiter ducenti , qui tam à scelesto imperatore quam à Timotheo Constantinopolitano episcopo delusi , re infecta , recessere. Impius siquidem imperator , patris violatis , ad Papam Romæ ne venirent , clam significavit ; aliunde vero Vitaliano sacram Romæ mittendam dederat , qua Papam ad concilium Heracleæ celebrandum ut accederet , dolose invitabat. Plebs autem omnis & senatus universus Anastasium seu perjurum convitiis impetebat. Ad quæ nefarius ille impudentissimè dicebat ; haberi legem , quæ imperatorem in necessitate constitutum pejerare & mentiri jubeat. Hæc ille scelestus Manichæorum discipulus.

E

13 Habes hic monstri illius Casareï , cum quo S. Hormisdæ colluctandum fuit , genuinam & ad vivum expressam à sancto & integerrimo Graco effigiem. Id autem observandum , plura istuc à S. Theophane sub eodem anno combinari , quæ ad plures spectare certissimum est. Et vero ad diversa tempora legationemque Romanam non unam varia illa referenda esse , ex dictis dicendisque statim intelliges. Et de prima quidem jam loqui cœpimus , quæ nimirum reconciliati sunt Graci nonnulli , qui obligati fuerant sub anathemate propter Petrum Alexandrinum & Acacium Constantinopolitanum episcopos , uti supra ex ipso Anastasi Bibliothecarii textu retulimus ; qui nec ipse hic satis aptè temporibus sua colligit aut dividit : non enim ulla ratione huc adduci potest Joannes Constantinopolitanus episcopus , Cappadocis cognomento notissimus , sub quo tamen ea collocantur , quæ nec ad legationem secundam reduci omnino possunt , ut rectè ante me observavit Vignolius , hac in Bibliothecarium notatione :

F

14 Legatio hæc prior ab Hormisdæ Constanti- nopolim missa A.C. dxv contigit, Florentio Cos., fisa profes- sione

ut ex ejus ad Anastasium imperatorem epistola constat ; ubi hæc : " Suscipite , ait , preces nostras , per Ennodium atque Fortunatum fratres & cœpiscopos nostros , nec non Venantium presbyterum atque Vitalem diaconem , vel Hilarium notarium filios nostros , quorum apud nos fides , in timore Dei studiumque præclaruit , pro vestro amore transmissas , & placidam vice nostra supplicationibus conscientiam accommodate ". Quo quidem anno cum Timotheus hæreticus Constantinopolitanus episcopus fuisset , successissetque eidem Joannes Cappadox in episcopatu non ante diem xvii Aprilis A. C. dxviii ; quæ propterea hic de Græcis sub eodem Joanne anathematizatis dicuntur , neque ad secundam Hormisdæ legationem applicari possunt. Idque perspicuè patet ex ipsius Hormisdæ epistola ad Timotheum eadem occasione data III Non. Aprilis, Agapito Cos., hoc est A. C. dxvii. De prima autem hæc Paulus Diaconus Hist. Miscell. libro xv. " Hormisdæ vero Romanus episcopus fatigatus à Theodorico , Vitaliano

AUCTORE
J. B. S.
* leg. En-
nodium
&c.
& epistolis

„lianq̄ favente, Evodium * episcopum misit &
„Vitalianum archidiaconum ad synodum celebra-
„dam apud Heracleam „.

15 *Alia littera à sancto Pontifice & à scelesto imperatore data enumerantur citato jam non semel tom. 4 Conciliorum Labbei, ut eas non praterream quas dedit & accepit Dorotheus Thessalonicensis episcopus. Notabilis est epistola col. 1430, per legatos Pontificios missa, cui subjungitur digna Anastasio responsoria, ad quam ita observat Binius: Hæc epistola cum quibusdam sequentibus scripta est ab Anastasio Imp. anno Domini DXXVI, quando edita Catholicæ fidei professione, se Catholicum esse simulavit, ut scilicet hac arte populi favore captato, metum Vitaliani excuteret. Addidit revertentibus Sedis Apostolicæ legatis Theopompum & Severianum homines laicos, quibuscum de rebus ecclesiasticis ageretur. Anastasium his litteris Catholicam fidem veteratoriè & per summam calliditatem professum esse, eademque fallendi arte Calchedonenfè concilium approbasse, ex his quæ superius de ipso scripta habentur, & quæ de eodem scribentur infra manifestè demonstratur. Legati quos misit, fuerant alieni à Catholica religione defensoresque hæresis Eutylianæ, ideoque præcipuè Romam venerunt, ut, si fieri potuisset, ipsum Hormisdam ad suas ipsorum partes adducerent. At ubi hæc adeo inexpectata Hormisda comperit, legatos re infecta ad imperatorem redire iussit, jam de Anastasii perfidia, diu priorum verborum involucre relata certior factus.*

16 *Sequitur apud Labbeum ea ipsa epistola per deludantur. similes domino internuntios Theopompum & Severianum ad S. Hormisdam directæ, eaque tam astute ac nequiter involuta, ut fraudem detegere non usque adeo obvium fuerit. Eandem prorsus nequitiam sapit epistola inscripta Senatui urbis Romæ; hujus vero sinceritatem data ad archiimpostorem responsio; qui toto illo jam dicto anno DXVI, ut etiam advertit Binius, egregiè, si unquam, usus est prætenso illo insigni Casareo privilegio per fas & nefas mentiendi, atque, si ita vis pejerandi fortiter, dum interim sincerissimo & constantissimo zelo laboraret sanctus Pontifex, opera pretium, si non in corruptissima urbe, saltem in Epiro & Illyrico natus, ut satis patet ex subjunctis ad ipsum litteris Joannis episcopi Nicopolitani, illiusque ad eundem responsoriis, Regulis fidei aliisque, ob quæ ei merito gratulatus est S. Avitus Viennensis episcopus. Decima autem S. Hormisdæ ad hunc epistola satis indicat, nihil Constantinopoli à legatis perfectum ob Græcorum perfidiam, unde in animo sibi esse testatur alteram ad illos legationem destinare, quam more suo describit Bibliothecarius num. 3 in hunc modum:*

17 *Misit quoque secundo Ennodium supradictum, & Peregrinum episcopum Mefenensem & Pollionem subdiaconum Urbis, portantes epistolas confortatorias fidei & contestationes secretas numero XIX, & textum libelli per quem redirent. Quod si nolissent epistolæ suscipere contestationes, per civitates spargerent. In quo libello noluit consentire Anastasius augustus, eo quod in hæresim Eutylianam communis erat. Voluit itaque eos legatos per remunerationem corrumpere. Illi autem, contempto principe, nullatenus conferunt accipere pecunias, nisi satisfactionem Sedis Apostolicæ prius operarentur. Tunc imperator repletus furia ejecit eos de urbe per posterulam, & imposuit eos in navim periculosam cum militibus & magistrano & præfectiano Heliodoro & Demetrio; & hoc dedit eis in mandatis, ut nullam*

Alia legatione

in civitatem ingrederentur. *Habes iterum apud Labbeum dignas zelosissimo Pontifice epistolas per secundam legationem, non solum ad versipellem Casarem, sed ad non minus perfidum hæreticum Timotheum patriarcham, ad universos Orientis hæreticos tum Catholicos episcopos, ad populum & monachos Constantinopolitanos studiosissime scriptas, quibus quæ effectum sit, docet etiam Noster num. 4:*

18 *Legati vero Sedis Apostolicæ secretius suscriptas epistolas à dei XIX, per manus monachorum orthodoxorum exposuerunt per civitates. Quas omnes tamen epistolas episcopi civitatum, qui erant complices Anastasio Augusto hæretico, timore ejus percussis Constantinopolim direxerunt in manus Anastasii. Furia ductus Anastasius Papa Hormisdæ inter alia execrabilia sacræ suæ, hæc scripsit: NOS JUBERE VOLUMUS, NON NOBIS JUBERE. Hac evomet at senex furiosus, haud satis memor minarum caelestium sibi intentalum, quarum tremendus effectus brevi subsecutus est: nam eodem tempore, ut Noster prosequitur, nutu divinitatis percussus est fulmine divino Anastasius & obiit. Atque hic tragicus finis impiissimo homine dignus; quo demum justissima Dei vindicta è vivis erepto & in barathrum detruso, sub alio Christianissimo principe Justino restrorescere cepit res catholica, Sancto nostro omnia prudentissime juxta ac felicissime dirigente, ut paragrapho sequenti elucidare conabimur, iis hic prætermittis, quæ cum Syris monachis & Maronitis à sancto Pontifice paternè etiam gesta, à Baronio ad an. DXVII & DXVIII ex litteris ultro citroque datis abunde illustrata sunt.*

§ III. Rem catholicam in Oriente sub Justino Cæsare restituit.

QUOT probris & vituperiis jam etiam à tot seculis infamis est & odiosa Anastasii imperatoris memoria, tot meritiis laudibus extollitur successoris ejus Justini pietas & religio. *Audi Theophanem ad annum 518: In cujus locum Justinus pius imperator, vir ætatis provectæ & expertus rerum, à militiæ cingulo exorsus, & ad senatus usque ordinem promotus, Illyricus genere suffectus est. Rursus sequenti canonio: Hoc anno Justinus imperii summam adeptus, optimum se omnibus exhibuit. Fuit rectæ fidei studiosus, rerum experientia præstans, & belli gloria præclarus. Huc spectat potissimum laus ejus prima & præcipua, quod extranem hæreticorum omnis generis toto prope Oriente dominantem audaciam, non modo compescuerit, verum etiam oppressis jam tanto tempore orthodoxis eos animos addiderit, ut persecutores antea suos ipsi domerint compulerintque aut fuga sibi consulere, aut ad Catholicam unionem sine mora reverti; quæ quanto zelo & quanta animorum consensione executioni mandata sint, fusè juxta ac diligenter describit Baronius ad annum 518; hic nos ea dumtaxat feligimus quæ ad sancti, quo de agimus, Hormisdæ gesta propius referenda sunt.*

20 *Atque huc spectat zelosi Pontificis epistola ad aliam Justini, quæ se imperatorem electum significaverat, responsoria his planè verbis concepta: Venerabilis regni vestri primitiis, fili gloriosissime, loco muneris gratulationem suam Catholica transmittit Ecclesia, per quas se post tantam discordiæ fatigationem, requiem pacis invenire*

Alia Ecclesie facies

F

sub successore Justino,

A nire confidit. Nec est dubium, adeo ad rerum summam cœlesti vos providentia pervenisse, ut vestris temporibus impacta religioni in Orientis partibus aboleatur injuria. Debitas beato Petro Apostolo imperii vestri primitias reddidistis, quas hac ratione devoti suscepimus, quia ecclesiarum per vos proximè futuram credimus sine dubitatione concordiam. Deus qui pietatis vestræ sensibus alloquendi nos vota concessit, ipse circa sincerum religionis suæ cultum præstabit, sicut optamus, effectum. *Eo nimirum unice collimabant sanctissimi Pontificis studia, eò ferebatur summa ejus afflictæ rei Catholica restauranda sollicitudo, quam cum sua impietate tantum non evertisset decessor, ab hoc stabilendam confirmandamque non dubitabat. Quo certè spectant S. Hormisdæ decreta aliaque eò spectantia apud Harduinum in nota Conc. Collectione à col. 1013.*

B *21 Neque sane dormitavit catholicissimus Imperator; quin rursus ad Pontificem scribens, ad instantiam concilii Constantinopolitani, per Gratianum comitem petiit, ut ad pacem ecclesie Orientali reconciliandam, & ad lapsos recipiendos, legatos Constantinopolim mittere ipse dignaretur. Placuit S. Hormisdæ consilium, rescribensque denovo, singulariter commendavit ejus de concilianda pace sollicitudinem, monens cœptis insistendum, nomenque Acacii abolendum esse. Sequitur & epistola Joannis episcopi Constantinopolitani, qua ut communionem Romanæ Ecclesie impetraret, libellum miserat, quo fidem Catholicam profitebatur, & ipsius Pontificis à se nomen in diptychis descriptum esse asserit; rogat vero legatos, per quos pax constituatur, quamprimum destinari. Hac porro quam grata fuerint optimo Pontifici, haud distulit indicare, commendans sua epistola Joannem episcopum, gaudensque, Concilium Chalcedonense & divi Leonis epistolam ab eo complexas. Ad Ecclesie communionem admittendum pollicetur, si nomen Acacii è diptychis sacris expunerit.*

C *22 Audiatur modo Bibliothecarius sic textum suum prosequens num. 5: Sumpsit itaque imperium Justinus orthodoxus, & direxit auctoritatem suam ad Papam Hormisdam, per quemdam Gratianum illustrem nomine, sperans à Sede Apostolica ut redintegraretur pax ecclesiarum. Tunc Hormisdæ episcopus, cum consilio regis Theodorici, direxit à Sede Apostolica Germanum Capuanum episcopum, & Blandum presbyterum, & Felicem & Dioscorum diaconos Sedis Apostolicæ, & Petrum notarium, munitos ex omni parte fide, unà cum libello, quomodo redirent Græci ad communionem Sedis Apostolicæ. Quibus venientibus juxta Constantinopolim, tanta gratia fidei refulsit, ut multitudo monachorum orthodoxorum, & illustrium virorum multitudo maxima, in quibus Justinianus, & Vitalianus magister militum erant, simul occurrerent ad castellum Rotundum quod dicitur, usque in civitatem Constantinopolim. Qui cum gloria & laudibus ingressi, unà cum Grato illustri suscepti sunt à Justino orthodoxo cum gaudio.*

ad quem missi Legati *23 En tandem affulget sperata, vera, quin & gloriosa non solum sancti Pontificis Hormisdæ, sed totius Romano-Catholicae religionis, tandem antea oppressæ, victoria, contra vero Eutychianorum ceterorumque perfidorum hereticorum & Constantinopoli & toto reliquo Oriente consternatio, quam Noster eodem stylo enarrare prosequitur: Omnis itaque clerus unà cum Joanne episcopo Constantinopolitano consentiens, gavissus est, eo quod*

gratanter suscepti sunt. Sentientes quoque hoc qui erant complices Acacii, incluserunt se in ecclesiam majorem, quæ vocatur sancta Sophia: & consilio factò, mandaverunt Imperatori dicentes: Nisi nobis reddita fuerit ratio, quare damnatus est episcopus civitatis nostræ Acacius, nullatenus consentimus Sedi Apostolicæ. Et factò concilio simul cum Justino Augusto in conspectu omnium illustrium, tunc legati Sedis Apostolicæ elegerunt ex suis Dioscorum diaconum ad reddendam rationem. Qui ita exposuit eis culpas Acacii, ut etiam omnes simul cum Justino Augusto acclamarent dicentes; Et hic & in æternum Damnetur Acacius.

24 *Atque hac tandem longarum discordiarum radice stirpitus pro eo tempore amputata, ad consummatum partis Catholicae triumphum nihil defuisse videtur; re præsertim eo studiosè redacta quo eam Noster collocatam numeris sequentibus 7 & 8 commemorat. Eodem namque tempore jussit Justinus augustus, accepta veritate, ut sine aliqua dilatione facerent libellum omnes episcopi, qui in regno Justiniani erant, & redeant ad communionem Sedis Apostolicæ. Quod etiam factum est: & concordaverunt ab Oriente usque ad Occidentem, & cucurrit pax Ecclesie. Qui textus libelli hodie in archivo Ecclesie reconditus tenetur. Hic præfatus Papa eo tempore perrexit ad regem Theodoricum Ravennam, & cum ejus consilio misit auctoritatem ad Justinum augustum & cum vinculo chirographi & textu libelli redintegravit auctoritatem Sedis Apostolicæ, damnans Petrum & Acacium vel omnes hæreses.*

25 *Sequitur apud Labbeum longa epistolarum eadem omnia confirmantium series, quarum unam huc maxime spectantem satis erit describere, ubi omnium feliciter gestorum legati sanctissimo Pontifici rationem reddunt col. 1487: Non miramur apostolatus vestri precibus cuncta nobis prospera successisse, scientes quod amplius nostro ministerio vestra pro nobis elaboret oratio. Ita enim totus se ecclesiastici negotii tulit eventus, ut dubitari non possit, beati Petri per singula provenisse miraculum: primum quod tantum in ipsis, qui dignitate funguntur, invenimus religionis ardorem, ut Vitalianus, Pompeius & Justinianus nobis occurrerent in decem millibus, & de adventu nostro, cum vestra gratiarum actione, gloriari non arbitrarentur indignum. Deinde quod tanta fuit etiam in plebe devotio, ut pars maxima populorum cum cereis simul & laudibus vestris nostrum præstolaretur adventum. Sub hac itaque celebritate secunda feria hebdomadæ majoris Cpolim hospites hilaresque convenimus; posteroque die piissimo principi præsentati, tanto ejus relevati sumus affectu, ut si alia minimè præcederent, sola nobis ad solatium piissimi principis gratia suffecisset, sed orationibus vestris majora secuta sunt.*

26 *Nam eo die sub senatus cuncti præsentia episcopi quoque quatuor adfuerunt, quos Joannes Constantinopolitanus antistes pro partis suæ defensione transmiserat, quibus Apostolicæ Sedis libellum ostendimus, omniaque in eo recta canonicaque esse probavimus. Postremo quinta feria, hoc est in Coena Domini, ad palatium in generali conventu venit episcopus, & perfectò libello consentiens cum summa devotione subscripsit. Quis explicet, quanta illic principis pariter ac senatus lætitia fuerit, quas ibi lacrymas gaudia pepererint, quas voces vel in laudem principis, vel in Sedis vestræ, totius cœtus & cleri favor emisit? Explicari hæc relatione non possunt, sed considerationi vestræ portitorique relinquimus, quod eloqui non vale-*

AUCTORE

J. B. S.

discordiarum radice amputata,

E

ut ipsi di-

F

rem totam

AUCTORE
J. B. S.

valemus. A palatio in ecclesiam summa cum celebritate pervenimus, ut fidei animorumque concordiam solennis quoque celebritas roboraret. Vix credi potest, quis fletus lætantium, quæ immensitas fuerit exultatioque populorum: ipsa suam lætitiā turba mirabatur: nec dubitari poterat, manum adfuisse cælestem, quæ talem mundo contulit unitatem. Acacii prævaricatoris anathematizati nomen de diptychis ecclesiasticis, sed ceterorum episcoporum, qui eum in communionem secuti sunt, sub nostro conspectu significamus erasos.

S. Pontifici
per scribunt.

27 Anastasii quoque ac Zenonis nomina similiter ab altaris recitatione submota; pax est orationibus Vestris Christianorum mentibus reddita; una totius Ecclesiæ anima, una lætitia; solus luget humani generis inimicus, vestræ precis expugnatione collisus. Orate ut Antiochenam quoque similis felicitas illustret ecclesiam, de cujus antistite adhuc tractatus nutare conspicitur; quoniam inter diversa vota populorum de personæ electione non constat. Credimus tamen quod precibus Beatitude vestræ de ipsa quoque velociter ordinatio digna proveniat; ut cœpta pax temporibus vestris per omnem mundum pariter dirigatur, & cunctis in Apostolicam partibus communionem fidemque convenientibus perfectè, sicut pridem fuerat, omnibus membris capiti suo connectatur Ecclesia. Sequuntur variorum, etiam principum feminarum ad sanctum Pontificem gratulatoria epistola; tum vero ipsius responsa, maxime ad Justinum, ut cujus opera Cpoli pax vigeret, hoc ipsum Antiochia & Alexandria faciendum curaret; at quam parum felici successu, docent nostri patriarcharum Catalogi præfixi, tomo v Junii & iv Julii. De cetero motus Thessalonicenses & monachorum Scytharum fusius apud Labbeum describuntur. Nos ad reliqua S. Hormisdæ gesta properamus.

§ IV. Alia sancti Pontificis præclare gesta.

Manichæi
Roma de uzo
expulsi.

Sic pergit in elogio suo Bibliothecarius num. 9: Eo quoque tempore invenit Manichæos, quos etiam discussos cum examinatione plagatarum exilio deportavit, & eorum codices ante fores basilicæ Constantinianæ incendio concremavit. Infamem pestem jam Romæ grassantem descripsit Noster in Vita S. Melchiadis; expressus autem sub S. Siricio, ubi Manichæos in Urbe invenisse dicitur, quos etiam exilio deportavit; aliis porro legibus à S. Leone Magno & ab imperatore Valentiniano III, ita conficti sunt, ut sperari posset, non facile Romam redituros. Verum sanctissimos Pontifices ea spes sefellit: nam ut in S. Symmacho ad XIX Julii pridem diximus, inventi denno sunt Manichæi in urbe Roma, & licet ipse omnia eorum simulacra vel codices ante fores basilicæ Constantinianæ incendio concremaverit, & eos ipsos exilio relegaverit, ex dictis apertissime patet, non ita extinctam pestilentem flammam, quin alicubi in ipsa Urbe latitaverit sub cinere doloso, donec S. Hormisdæ vigilantia & fortitudine denno excisa & propulsata est.

Reducti A-
fricani epi-
scopi

29 Sequitur & alia sancti Pontificis non postrema felicitas, quod ejus temporibus episcopatus Catholicus in Africa revocatus est post annos LXXIV, ex quo ab hæreticis fuerat exterminatus tempore persecutionis, sævissima nempe illius Wandalica annorum non solum LXXIV sed LXXXIV, cujus historia seu Commentarius historicus Theodorici Rui-

nart, triumphantem illum exsulum episcoporum D reditum fusius profecuitur cap. 12, unde hæc paucula delibamus, desumpta ex S. Fulgentii Vita, qua & in opere nostro exstat i Januarii, cap. 28, ubi illius scriptor Mirabilis, inquit, bonitas Hilderici regnare incipientis ecclesiæ Catholicæ per Africam constitutæ libertatem restituens, Carthaginensi plebi proprium donavit antistitem, cunctisque in locis ord nationes pontificum fieri clementissima auctoritate mandavit. Non arbitror multum me à vero aberraturum, si felicissimam illam ecclesiasticæ libertatis in gente effera restitutionem sancti Pontificis, in omnes partes sedulo invigilantis, meritis apud Deum adscripsero.

30 Neque hic prætermiserim quod laudatus Ruinartius ex veteris auctoris fragmento, Tironis Chronico apud Canisum subjuncto, velit Bonifacii ordinationem in ecclesiâ S. Agilei apud Carthaginem fieri præcepisse Hildericum in regni sui exordio, restituta omnibus Catholicis libertate; contra quam Victor Tununensis in Chronico contendat, id ab Hildericò antequam regnum capesseret, præstitum fuisse, quoniam ipse à Trasamundo sacramento fuerat obstrictus, ne posteaquam regnum fuisset adeptus, Catholicis umquam restitueret libertatem. Hildericus, inquit, qui ex Valentiniani imperatoris filia, i. Gizerico captivata & Ugnerico juncta, natus est, regnavit annis VII, mensibus III. Hic ergo sacramento à decessore suo Trasamundo obstrictus, ne Catholicis in regno suo aut ecclesias aperiret aut privilegia restitueret; priusquam regnaret, ne sacramenti terminos præteriret, præcipit & sacerdotes Catholicos ab exilio redire, ecclesias aperire & Bonifacium, cum dogmatibus divinis satis strenuum, ad postulacionem totius urbis Carthaginensis ecclesiæ episcopatum consecravit.

31 Finis non sit si huc adducere & fusius exponere lubeat singula qua sub hoc Pontifice variis locis acta sunt, pluraque omnia satis nota & per-vulgata, præsertim de tumultuantibus quodammodo Constantinopoli & alibi, Romam usque monachis illis, vulgo Scythis, mota questione; De uno ex Trinitate passio, variis terminis involuta & explicata, cujus causa non pauci cum Baronio eos ferme aperta hæreses insimulant, alii cum Pagio excusandos censent, utpote temeritate magis ac zelo minus prudenti quam heretico spiritu agitados. Famosam questionem verbo hic attingisse sufficiat, quemadmodum & alias Orientales vesanas ex Severo ejusque asseclis progenitas Agnoëtarum, Phantastarum, Corrupticolarum & hujusmodi pestes & hydras; atque item de Faustis scriptis eorumdemque refutationibus, qua aut jam partim explicata sunt, aut dum de Sanctis eorum impugnatoribus agitur, opportunius elucidari poterunt: ea hic dumtaxat ex professo prosequimur, ut jam non semel dictum est, qua ad S. Hormisdæ gesta, virtutes ac sanctitatem illustrandam potissimum conducunt.

32 Inter præcipua Romanorum Pontificum præconia meritis numeratur sollicitudo omnium totius orbis Catholicæ ecclesiarum, qua quantum in S. Hormisdæ emicverit, ex hæctenus dictis satis patet: id modo reliquum, ut partes occidentales ab eo minime neglectas ostendamus, id quod breviter complectitur notatio IX ad textum Anastasii apud Bianchinum, sub nomine Sommier tom. 3 pag. 243 bis verbis: Eandem firmitatem veteris disciplinæ, quam in scriptis Patrum quærendam proponit, consecutus esse cognoscitur B. Hormisdæ etiam in regimine ecclesiarum, dum S. Remi-

ab Hilderi-
co rege ca-
tholico.

E

F

Aliis etiam
ecclesiis pro-
spicit.

A Remigio Rhemorum episcopo, per quem Clodoveus rex ad fidem Christianam accesserat, vices apostolicas mandat per univrsam illius regnum, salvis juribus metropolitanorum quæ antiquitus obtinuerant; cui etiam paternas regulas & decreta à sanctis definita conciliis omnibus servanda mandavit. Pari commendatione Joannem Tarraconensem per Hispaniam citeriorem, per Baticam vero & Lusitaniam Salustium Hispalensem vicariuni apostolicum constituit. *Vide præterea epistolas ad univrsos Hispania episcopos scriptas, quæ inter octoginta S. Pontificis sunt xxv & LI in collectione Labbeana, in qua etiam invenies, quot concilia ejus tempore variis locis habita sint.*

Donaria
Clodoveo
non rectè ad-
scripta.

33 Reliquum Anastasii textum implet enumeratio variorum donorum seu donariorum Romam ad S. Petri missorum; ubi ita orditur: Eodem tempore venit regnum cum gentibus pretiosis à rege Francorum Clodoveo Christiano donum B. Petro Apostolo. De regno seu corona antea ab imperatoribus, regibus ac etiam aliis Romam ad ornanda Apostolorum sepulcra mitti solita, jam sapius à nobis actum est, uti & de ceteris donis seu oblationibus, mox fusius recensendis, quorum nominibus iterum explicandis frustra hic opera sumeretur, cum pleraque omnia inveniri possint in *Traçtatu preliminari de basilica S. Petri ante tumulum VII Junii, uti & apud Cangium aliosque passim. Ad tempus in textu expressum, nempe eodem tempore, rectè observat Bencinus apud laudatum Blanchinum; Hanc unam esse ex consuetis amanuensium transpositionibus, cum quæ hic referuntur, ad alterius Pontificis gesta spectent. Clodoveus denatus est anno DXI, ut Francisci scriptores probant, Hormisdas vero creatus est Pontifex anno DXIV, quemadmodum superius etiam annotatum est Commentarii hujus num. 4. En modo longiorem donariorum istorum omnium elenchum, ex ea, quam sequimur, Vignolii editione.*

34 Eodem tempore misit Justinus Augustus Romam multa aurea vel argentea dona de Græcia;

Euangelia cum tabulis aureis & cum gemmis pretiosis pensantia lib. xv. Patenam auream cum gemmis hyacinthinis pensantem lib. xx. Patenas argenteas 11 pensantes singulas lib. xxv. Scyphum aureum circumdatum regno pensantem lib. viii. Scyphos argenteos deauratos 11 pensantes lib. v. Gabbatam electrinam pensantem lib. 11. Thecas cerci aureas 11, pensantes singulas lib. vi. Pallia olivæ vera blattea, cum tabulis auro textis duo: Chlamydem vel stolam imperialem & subfictorium super Confessionem. Hæc omnia à Justino Augusto orthodoxo, votorum gratiâ B. Petro oblata sunt. *Notanda quæ sequuntur: Eo tempore Theodoricus rex beato Petro Apostolo obtulit cerostata argentea 11, pens. singula lib. lxx. Ad quæ Baronius ad an. dxxiii num. 8: Sed & quod mirandum fuit, etiam hostis Catholicæ fidei. munus obtulit rege dignum basilicæ Vaticanæ. Munus dixerim, non oblationem; solent enim oblationes tantummodo esse fidelium orthodoxorum, quæ solenni ritu in ecclesiam inferri consueverunt & recipi: munera vero, quæ nulla habita distinctione donantis, in ecclesiam tamquam in gazophylacium inferuntur.*

AUCTORE
J. B. S.
Alia Festi-
mi dona

E

35 Pergit textus: Eodem tempore fecit Papa Hormisdas apud beatum Petrum trabem, quam ex argento cooperuit, pens. lib. mcccxi. Eodem tempore fecit Papa Hormisdas in basilica Constantiana coronam argenteam ante altare pens. lib. xx. Canthara argentea xxvi pens. singula libras duodecas. Item ad beatum Paulum fecit arcus argenteos 11 pens. singulos lib. xx. Canthara argentea xvi, pens. singula lib. xv. Amas argenteas 111 pens. singulas lib. x. Scyphos argenteos stationales vi cum ducibus, pens. singulos lib. vi. Hic fecit ordinationem unam in urbe Roma per mensem Decembrem, presbyteros xxi, episcopos per diversa loca lv. Qui etiam sepultus est in basilica beati Petri Apostoli vii Idus Augusti consulatu Maximi, & cessavit episcopatus dies vi.

quæ ab
Hormisdas
collata sunt;

DE S. JACOBO EREMITA

A M I D Æ,

in Mesopotamia.

C

F

P. B.

SEC. VI.
Cultus ejus
notus in solo
Martyrologio
Romano:

Sanctus hic eremita Jacobus etsi Syriam latissimè sumptam incoluisse dicitur; ab aliis tamen eremitis homonymis, qui Syriam aliquando eximia virtutum famâ nobilitarunt; certissime diversus est & loco, & tempore, & genere anachoreseos; uti jam ostensum est in opere nostro ad diem xxviii Januarii pag. 868; & mox planum fiet, hujus elogium cum illorum gestis vel obiter conferenti. Mirati verò sumus, cum Amidenis hujus Anachoreta memoriam nullis ecclesiarum sive orientalium, sive occidentalium Fastis, sive ad hunc diem ac mensem, sive ad alios quoscumque consignatam usquam reperimus, ante reformationem Romani Martyrologii, in quo ad septimum Idus Augusti notatur his verbis: Amidæ, sancti Jacobi eremitæ, miraculis clari. Sed neque Baronius hic in annotatis ullum, ut solet, Martyrologum, ulla tabulas allegat, unde hæc Augusti Tomus II.

annuntiatio deprompta sit; sed solum istud elogium, quod apud Procopium Casariensem legitur, & quo solo idem Eminentissimus auctor usus est etiam in Annalibus ad annum Christi 502, num. 40: qui verò posteriùs de hoc Sancto meminerunt, ut Benedictus Gononus in *Vitis insignium Orientis eremitarum* pag. 12, Ludovicus Bultavius *Historia monastica Orientalis* lib. 4, cap. 11, num. 3, alique, præter eundem Procopii locum, solum citant *Martyrologium Romanum* & *Annales Baronii*. Fons igitur unicus eorum, quæ de Sancto nostro sciuntur hætenus, videtur esse Procopii textus de *Bello Persico* lib. 1, cap. 7; quem proinde, licet jam alia occasione datum die viii Februarii pag. 162 & sequente; hic denuo, sed ex versione Claudii Maltreti nostri, representandum putamus. Sic igitur habet:

2 Tunc agebat in Syria Jacobus, eximia vir sanctimoniâ, ac divinis in rebus exercitissimus. Quarum commentationi ut securiùs vacaret, in agro

elogium ex
Procopio
Casariensi;

X

agro

AUCTORE
P. B.

agro Endielorum, unde Amida dici unius iter abest, multis antè annis se compegerat in angustum septum. Id indigenæ, Viri sancti proposito infervientes, non contiguus, at raris vallis condiderant; quò inclusum aspiciere adeuntes & colloqui cum eo possent. Quoddam etiam tectum superposuerant, quantulum satis esset ad imbrium niviumque arcendam vim. Hanc ille sedem diutissime tenuerat, ab æstu invictus & frigore, leguminibus vitam tolerans; ac ne his quidem quotidie, sed longa per intervalla confueverat vesci. Eum fortè Ephthalitæ nonnulli illac pervagantes, viderunt. Mox animos barbaros libido incescit sagittas in Virtum experiendi. Jamque collimabant, cum omnium repente manus ita dirigere, ut ad arcum inertes hæserint. Discurrens rei fama per castra, ubi pervenit ad Cabadem, eum, ut oculis miraculum acciperet, perpulit. Simul vidit, obstupuit, & cum eo Persæ qui aderant: tum barbaris delicti veniam precatus est à Jacobo; qui continuo exoratus, poenâ solutos dimisit. At Cabades optionem quidvis petendi fecit, ratus, grandem pecuniam rogaturum, ideoque jaçtanter pollicitans ipsius vota cumulata impletum iri. Hoc ille unum poposcit; ut quicumque per id bellum ad se perfugerent, sibi omnes condonarentur. Postulatum Cabades ratum habens, fidei publicæ literas dedit. Ita multis data salus, qui eò undique confluerunt, famâ rei gestæ excitati. Hæc ibi; quæ ut melius percipiantur,

3. *Observa primò, referri ista à Procopio ad tempus illud, quo Cabades, Persarum rex, ad*

Amidenam urbem aliquamdiu jam castra posuerat, antequam illa post octogesimum obsidionis diem, ut idem asserit, potiretur, Indictione x, Probo & Avieno consulibus; ut est in Marcellini Chronico, sive anno Christi 502: unde atas colligi debet, qua Sanctus hic Jacobus maxime floruit. Floruit, inquam: nam de obitu ejus non meminit Procopius, multo minus de anno, mense, die, quibus hanc vitam cum aeterna commutaverit; quamquam verisimile est, Virum tam austero vivendi instituto, am tum diutissime fractum, non diu postmodum seipsum perfuisse. Ceterum quod hunc sextum Augusti mensis diem ipsi natalem fecerint Romani Martyrologi reformatores, id eos fecisse putamus, quia certum diem ignoraverint, incertus verò notari non possit. Delegerint ergo qui visus fuerit opportunior. Observa secundo, Ephthalitas, de quibus hic agitur, gentem fuisse Persis à Septentrione finitimam, ut ait ipse Procopius ibidem cap. 3. Horum ope Cabades amissum regnum hand ita prius recuperaverat, nec paucos etiamnum habebat in exercitu. Observa tertio, permagni faciendam hic esse auctoritatem Procopii; tum quia eodem tempore vivebat, quo jam narrata contigerunt, tum quia commendatur plurimum ab historica fide; tum denique, quia de genere eorum fuisse videtur, quos modo Politicos vel Deistas appellant; unde hæc, tamquam religioni suæ (si tamen ea religio est) minus commoda credi potest dissimulaturus fuisse; nisi eorum id vetuisset nimis apud omnes nota tum temporis & celebrata veritas.

DE SS. CC MARTYRIBUS MONACHIS CARADIGNENSIBUS,

PROPE BURGOS, IN HISPANIA.

P. B.

COMMENTARIUS HISTORICUS.

§ I. Eorum cultus, & reliquæ.

C

ANNO DCCCLXXII.
In cœnobio
Caradignensi

E antiquissimo nobilissimoque cœnobio Caradignensi, seu S. Petri de Cardena, Ordinis S. Benedicti apud Burgenfes, à quibus versus Orientem sesqui leucâ distat, in Castella veteri, obiter admodum actum est occasione S. Sisebuti abbatis ad diem xv Martii pag. 412: quippe quod pridem aliunde satis illustratum esset à Prudentio Sandovallo in Foundationibus monasteriorum ejusdem Ordinis per Hispaniam part. 1, à fol. 34, & aliquanto antè ab Alfonso Chacon, sive Ciaconio, in libello singulari de ducentis hisce Martyribus, ad maturandam eorum canonizationem edito Roma anno Christi 1594. At nunc multo minus necesse est ejus descriptioni tempus insumere; quando sparsam quidem illius, sed uberrimam tamen historiam duplici haud parva molis volumine publici juris fecit R. P. M. Fr. Franciscus de Berganza typis Matritensibus anno Christi 1719. Opus inscribitur: Antiguèdades de España propugnadas &c. Idem verò hic locus ducentis simul Athletis nostris religiose primum perfectionis gymnasium, tum illustris per martyrium palastra certaminis, sepulcrum denique gloriosum fuit; imò sacrarium cum precipuis Hispania,

Cordubensi scilicet & Cesarangustano, non immerito conferendum; ut probant ex Ambrosio de Morales Alphonsus Ciaconius cap. 14, & Berganza part. 1, pag. 134. Neque aliter sensisse dicas virum eruditione celeberrimum Benedictum Ariam Montanum, si Hymnos legeris, quibus Martyres nostros exornavit apud Tamayum in Martyrologio Hispano ad hunc diem.

2. *Sepulti autem una sunt omnes in ea claustrisive ambitus parte, quam innocuo suo cruore perfuderant straverantque corporibus; ea, inquam, que, teste Ciaconio cap. 16, proximè subest ecclesia, per eosdem tum scilicet Saracenos, qui eadem hanc fecerant, cum universo cœnobio expilata ac diruta. Christiani, post Arabum discessum hoc Martyrum cadavera pietatis officio prosecuti, quantum isti loco venerationis & ipsi detulerint, & censuerint à posteris deferendum, monumento perpetuo restatum reliquere: parieti enim, qui communi Martyrum conditorum sepulcro proximus erat, quinque fere supra solum pedibus, duos inferuere lapides, latitudine ambos quartam fere partem ulna adæquantes, sed longitudine inæquales; si quidem hac superior, qui ad tres quartas ulna unius partes protenditur, digitis quatuor superat inferiorem: una verò ambos*

F

illorum commune sepulcrum veteri epitaphio,

A *continuat inscriptio Latina, Gothico caractere non alitè quidem incisa, dilucidè tamen in hunc modum expressa:*

ERA DCCC. LXXII. IIII F. VIII IDUS AG. ADLISA EST KARADIGNA,

ET INTERFECTI SUNT IBI PER REGEM ZEPHAM CC. MONACHI

DE GREGE DOMINI IN DIE SS. MARTYRUM JUSTI ET PASTORIS.

Hac post alios Berganzius loco jam assignato; ubi & observationem hanc subjicit: Peruasum id equidem habeo, binos hosce lapides inscriptos fuisse statim à martyrio: nam si factum hoc fuisset posterius ab iis, qui cœnobium deinceps instaurarunt, utique ad inscriptionem unam unico lapide fuissent usi, non duobus, & quidem inæqualibus; neque summam ejus tantummodo superficiem litteris perstrinxissent, quod operis deproperati indicium est.

B *anniversario prodigio, & consecrationis indicii,*

3 *Auxit exinde loci religionem prodigium anniversarium, quo videlicet pavementum, Martyrum horum sepulcro impositum, quotannis ad VIII Idus Augusti liquorem quemdam sanguineum odoriferumque exsudare consuevit, cujus postmodum nullum remanebat vestigium; idque ab immemorabili tempore, imò ab ipsa (ut contendit Ciaconius cap. 21) ipsorum cæde usque ad tempora Henrici IV, Castellæ regis, qui illud nondum cessasse indicat in amplissimo Privilegio, quod Caradignensi cœnobio contulit die XVIII Septembris, anno Christi 1473, quodque integrum legi potest apud Berganziam part. 2, pag. 234 & sequentibus. Hinc fortè repetenda lex est aut consuetudo, qua, ut sua etiam etate observavit Ambrosius Morales in Chronico tom. 1, lib. 10, fol. 355, ex reverentia singulari cautum fuit, ne quis illac transiret; sed ut, quocumque pergendum esset, alià id fieret vià; ne locus tam sacer temerè calcatus, profanari quodammodo videretur. Certè cum de restituendis ejusdem cœnobii ruinis agi cœpit, peculiarem hujus imprimis hierogazophylacii habitam fuisse rationem ita narrat Berganzius part. 1, pag. 135: Quo tempore reedificatum est monasterium (anno nempe Christi 899, ut ibidem ostenditur pag. 175) consecrata videtur illa pars claustrum; quia sepulcrum erat tot corporum sanctorum: ad cujus rei memoriam cruces duæ cum aliquot juxta eas clavibus impressæ sunt extremis ejusdem claustrum parietibus. Claves illas S. Petri claves appellant Ciaconius cap. 14, & Antonius de Yepes in Chronico generali Benedictino ad annum Christi 834, cap. 2; per illas autem crucibus adjunctas designari ejusdem loci consecrationem ambo consentiunt cum Sandovallio in Monasterio S. Petri de Cardeña § 3; & Ciaconius quidem, argumentum, inquit, solent esse certissimum consecrationis & manifestum indicium.*

aliisque tabulis insigni, immemorabilem cultum eorum testatur;

4 *Pergit Berganzius, ad eundem, ut appareat, annum referens ejusdem sanctuarii qualemcumque ornatum, quem sic depingit: In circumferentia (istius lateris claustralis) non procul à tecto affixæ sunt clavis aliquot tabulæ, mediâ tantum ulnâ latæ, in quibus martyrium penicillo est adumbratum; etsi jam paucæ admodum istic effigies distingui possint, ob evanidos per ætatem colores. Sub his tabulis dependent aliæ, fundo candido inscriptionem exhibentes cæreuleam; sed neque hujus characteres, nisi perquam rari, jam discernuntur; tum quia color evanuit, tum etiam quia in medio loci spatium facellum exstructum est postea, & Martyrum eorumdem nomine dedicatum.*

Augusti Tomus II.

Apponam hinc translatum ejus exemplar, quod in archivo servatur, tamen neque hoc integrè legi jam potest: VENITE AD JUDICIUM OMNES. IN ISTA PARTE CLAUSTRI SUNT DUCENTI MONACHI HUIUS COENOBII, QUI MORTEM SUSTINUERUNT PRO FIDE DOMINI NOSTRI SALVATORIS ET REDEMPTORIS JESU CHRISTI FERIA QUARTA SALUTIS A EIA MILITES CHRISTI SEMPER VIVET SI MONACHUS COR VESTRUM * UT HERBA GERMINABUNT. Tum paulo inferius: Litteræ, quæ habentur in istis tabulis, Gothicæ sunt & majusculæ. *Hac testis oculatus. Unde audiendos non putamus, qui de hac epigraphe aliter scripsere; ut quod characteribus constet Gallicis; quod in tabulis istis idiomate Latino expressa primum fuerit; cum Latinum exemplar archivi translatum sit ex prototypo tabularum Hispanico, ut affirmat omnino Ciaconius cap. 14; denique quod post abrogatos in concilio Legionensi anni 1091 characteres Gothicos & substitutos iis in usum Gallicos, posita fuerit; id quod miramur asseruisse Ciaconium cap. 23, ubi de Joanne à S. Dominico, abbate Caradignensi scribens, Qui claustrum, inquit, refecit, & circum tumulos Martyrum illam descriptionem Hispanicâ linguâ, characteribus tamen Gallicis, qui tunc in usu erant, justitè adpingi. Atqui presuit Joannes ille, secundum Berganzium part. 2, pag. 228 & seq., ab anno Christi 1448 usque ad 1457. Quis verò credat, tam recentem esse potuisse scriptionem, cujus jam inde à seculo proximè consecuto (quo de illa Ciaconius meminit) nèque autographum, neque apographum, tamen in archivo reconditum, fugientibus, ut fateri cogitur ipse, litteris; legi amplius ullo modo totum potuerit?*

5 *Ex iis porro, quæ dicta sunt hætenus, elucet opinor satis, Pugiles hosce ab omni retrò memoria tamquam verè Sanctos ac Martyres agnitos habere Brevariam atque honoratos fuisse. Itaque qui plura desiderat in hanc rem argumenta, is auctores consulat jam citatos, Ciaconium imprimis cap. 14, 22, &c., ac Berganzium. Non possum tamen, quin unum illud & longè solidissimum inter Ciaconiana proponam ex cap. 27: Hi autem, inquit, ducenti Monachi S. Petri à Cardeña, censentur de numero Martyrum esse, quos ecclesia Hispanica aliquando recepit: nam aliàs quomodo de iis publicæ preces fierent in multis Hispaniæ ecclesiis; & honor ac cultus eisdem Sanctorum exhiberentur; & in Calendariis sacrorum codicum reponerentur sub titulo SANCTI ET SOCIORUM EJUS MARTYRUM? Quod se vidisse, Ambrosius Moralius, chronistes regius, per litteras testatus est, dum varia Brevaria (tunc antiqua, ut est apud Berganziam part. 1, pag. 156) jussu Philippi secundi, Catholici Hispaniarum regis, in bibliothecam S. Laurentii in pium aliquem finem undique conquississet. Auctoritate autem privata id ecclesias Hispaniæ auferre & tentasse, alienum à ratione est. Intercessit ergo auctoritas publica Hispaniæ præsulum, qui hoc justis de causis statuerunt, cum notior res esset, & miracula crebriora ad id decernendum & in catalogum Martyrum reponendum adegerunt. Nequis autem litteras illas Moralius fortè suppositas cavilletur, ad eat ejus Chronicum tom. 1, lib. 10, fol. 355, ubi paucis his verbis priora confirmat: De hisce sanctis Monachis Officium recitant aliquot Hispanienses ecclesiæ. Berganzius part. 1, lib. 2, cap. 11 addit etiam Ordinem S. Dominici, qui eosdem Sanctos alicubi Martyrologio suo inscriptos ante*

AUCTORE P. B.

* addunt à l'iii: ET OS SA VESTRA

B

F

AUCTORE
P. B.

decreta Romana Officio celebraverit die vi Augusti; testemque citat ejusdem Ordinis P. Jacobum Bledam in Chronico Maurorum lib. 7, cap. 28. Denique ipse infra Clemens PP. VIII & veterem eorum cultum agnosceret, & injuriâ temporum aetate sua propemodum intercidisse queretur.

6 Cujus quidem rei causam Tepezius centuriâ 4, fol. 41 subobscurè videtur in ipsos monachos Caradignenses conferre; ut qui sancta quadam, ut appellat ipse, timiditate deterriti, tandem ausi non fuerint Sanctorum suorum Officium aut festum celebrare, quòd martyrium illorum per expressam sententiam nondum Sedes Apostolica comprobasset. Sed quacumque demum eos causa movcrit; mirum, illa incitante, quamdiu quantumque laboraverint, ut sententiam aliquando talem à summis Pontificibus impetrarent, eaque Martyrum suorum honores non tantum pristinos restituerent, sed & novis auctos accessionibus in perpetuum stabilirent. Susceptum ingentibus animis ac potenti patrocinio negotium fuit sub Eugenio PP. IV; sed variis atque insperatis casibus, ut narrat Berganza loco citato, identidem interruptum, sub Clemente tandem VIII propemodum desperari jam cœperat, cum illud ipsi per se Martyres visi sunt instaurasse. Venit enim tum fortè Burgos è regno Valentia doctor Vincentius Ferrerius, canonicus Oriolensis ecclesie penitentiarius, ibique de sacrario Caradignensi edoctus, ad illud anno 1599 in pervigilio S. Benedicti excurrere pro eximia sua pietate constituit: in eo autem ita commoveri se sensit, ut ne Roma quidem, quo paulò post alterius negotii causa profectus est, istius diei locique sic potuerit oblivisci, quin, confectis ibi rebus suis, de Martyrum horum agitata denuo causa cogitaret. Adit igitur ultro F. Petrum Arevallium, Caradignensium in Urbe procuratorem, eique consilium aperit; sed fractam diuturnitate fiduciam hominis comperiens, aliò vertit animum, ad ipsum videlicet abbatem cœnobii, ad quem litteras continuo dedit, quibus hanc sibi curam deposceret, non aliam pactus mercedem, quam ut in precibus & Sacrificiis memoriam sui præcipere monachis; tum, ut, quoties eos contingeret præterire sanctuarium, toties hac prece Martyres suos compellarent: Date robur, ferte auxilium; ut Vincentius, indignus famulus vester, quod petit, consequi valeat.

7 Conditione, ut par erat, perlibenter accepta, id primum per libellum supplicem tentavit anno 1602 apud summum Pontificem, obtinuitque Vincentius, ut Martyribus nostris locus esset imposterus in Martyrologio Romano. Neque verò alia sanctitatis eorum ac martyrii, tam antiqua tot ecclesiarum veneratione subnixi, declaratione opus esse, ipse Sanctissimus Dominus affirmabat; uti probat ibidem cap. 13 Berganzius, cujus hic narrationem contrahimus. Restabat ergo sola mandati Pontificii executio, qua dicto Martyrologio inserti continuo Martyres legerentur; neque ulla in Eminentissimo Cardinale Baronio mora fuit, nisi quod nova Martyrologii ejusdem editio, jam ultra mensem Augustum, ad quem hi Martyres pertinere debebant, longè promotâ, vergebat ad finem. Sed post maturam deliberationem cum Vincentio, ne fortè, si alia expectaretur editio publica, res in oblivionem abiret, id expedire demum censuit, ut alia statim editio nova Caradignensium sumptibus adornaretur, in qua ad mensis Augusti diem sextum hac apponretur annuntiatio, ab ipsomet Cardinale dictata: Burgis in Hispania, in monasterio S. Petri de Car-

primam eos
adoptando
in Marty-
rologium
Rom. anno
1602.

degna, Ordinis S. Benedicti, ducentorum Monachorum cum Stephano abbate; qui à Saracenis pro fide Jesu Christi interfecti sunt, atque ibidem in claustrò à Christianis sepulti. *Dictum factum.* Sic auctum prodit Martyrologium Romanum eodem anno 1602 Roma ex typographia Stephani de Paulino. Qui porò acciderit, ut in consecutis deinde Romani Martyrologii editionibus omissum sit istud auctarium, sicut non divino; ita non video, quid ad legitimum ejusdem auctoritatem possit ultra requiri.

8 Ferrerius tam prompto prosperoque successu animatus, mox alteram supplicationem Pontifici consignandam instruxit; qua facultatem ab eo consequeretur ecclesiis, Officium de Martyribus eisdem publicè recitari. Acceptum libellum Sanctissimus Dominus ad sacrorum rituum Congregationem remisit; hæc ad Cardinalem Baronium; qui singulari erga Martyres hos inflammatus affectu, Lectiones eorum in secundo Nocturno proprias sua ipse manu conscripsit; quas deinde approbatas Pontifex Apostolica Bulla inseruit, additis ad calcem hæc verbis: Sed & jam penè extinctam injuriâ temporum ipsorum memoriam reddidit sua auctoritate Sedes Apostolica redivivam, atque eam celebrandam omnibus fidelibus repræsentat. Data fuit, ut paragrapho sequente videbitur, anno Christi 1603, die xi Januarii; die verò xviii Februarii allata ad cœnobium Caradignense, totum illud incredibili gaudio complevit. Itaque abbas postmodum per solenne Sacrificium Deo gratias egit; tum diè xx Februarii Burgos excurrit, inde Vallisoleum, rem omnem hic cum rege Catholico ac præceribus; ibi cum archiepiscopo, capitulo, magistratu communicaturus. Philippo III tam jucundus hic nuntius accidit, ut mox per omnes regni totius urbes publica letitia signa imperaverit; tum abbati, sacellum super Martyrum sepulcro meditati, eam in rem assignaverit decies ac tur mille ducatos; amplioris insuper munificentia spem faciens. Abbas domum redux, opus aggreditur ornatu quam potest augustissimo: altari sacelli multas Martyrum eorumdem imponit reliquias, mediamque inter illas S. Stephani, abbatis eorum ac ducis, statuam: sepulcrum ipsum, quod sanctuarium appellant, elatiore tabulato contextum est, & ferrei, ne pateat accessus, appositi cancelli, binis ex argento lampadibus reverentiam loco perpetua luce conciliantibus.

9 Aderat interea dies sextus Augusti, idemque & Martyrum natalis & celebranda canonizatione decretus; qui, ut breviter dicam, cum in proxima urbe Burgesi per festivos ignes ludosque, tum præsertim in monasterio Caradignensi tanta pompa, majestate, letitia, pietate à primis usque Vesperis exactus est, quantam facile concipiet, qui noverit Hispanorum in istiusmodi solennitates ecclesiasticas magniscentissimam propensissimamque suapte sponte religionem; ad quam accessit eo tempore regia per litteras, Burgorum optimatibus inscriptas, adhortatio; accessit & archiepiscopi Burgenfis auctoritas, quam apud sibi subditas ecclesias ad cobonestanum supplicationibus undequaque institutis hunc triumphum interposuit; accessit denique Benedictina Congregationis per Hispaniam universa collata ad majorem illius diei splendorem industria dignitasque: confluerant enim illuc reverendissimi minister Generalis, qui primas in sacris hæc ceremoniis partes obivit; tum hujus jussu abbates omnino quindecim, definitores quinque, alique viri ex tota Congregatione

deinde etiam per
Breve Pontificium.

E

F

quo mirificè
cultus restituit.

prima

A primarii ad ducentos usque & viginti : quem tamen ipsum numerum aliorum Ordinum , ex urbe Burgensi vicinisque cœnobiis concurrentium , frequentia superavit ; reliqua multitudo ad octo milia capitum credita est pertigisse. Atque hic primus restituta per Apostolicam sententiam venerationis eorum fructus existit , exinde ad ecclesias quam plurimas largissima reliquiarum communicatione mirifice propagatus.

10 Et ipso quidem illo anno 1603 tot undique iteratis per dies fere singulos precibus expetita illa sunt , atque concessa ; ut Caradignenses , ne thesaurus hic sacer , quantumvis alioqui locuples , brevi totus effoderetur , efflagitandum sibi necessario duxerint , obtinuerintque Apostolicum Breve , quo cautum fuit , ne cui liceret imposterum absque expressa vel ipsius Pontificis vel Nuntii ejus facultate inde quidquam decerpere , nisi pro ecclesiis cathedralibus aut collegiatis ; quæ quidem lex nec loci abbates , nec visitatores , nec ipsos denique Congregationis Hispanica Generales eximebat ; proposita adversus delinquentes dignitatis , officii , suffragii tam activi quam passivi privatione , aliisque pœnis Sanctissimi Patris arbitrio reservatis. Post hoc decretum & parcius distributio fuit & accuratior haberi cœpit ratio reliquiarum , quos quot , quales inde quaquaversum asportarentur sive intra Hispaniam , sive in Germaniam , sive in Americam (nam & illuc Procurator generalis RR. PP. Carmelitarum exalceatorum deferendas non paucas expetiit.) Harum verò omnium elenchus , quia longior est , quam ut hic referendus videatur , legi poterit apud ipsum Berganzium part. 1 , lib. 2 , toto capite decimo quinto. Nobis ex eo satis est observasse , occasione reliquiarum increvisse usque adeo Martyrum nostrorum cultum , ut ab ecclesiis quatuor ; Arcensi , Bunielensi , Ossornensi , Rosensi in Patronos optati sint ; a pluribus verò diœcesibus , puta Compostellana , Oxomensis , Pacensis , Palentina &c. die VII Augusti (quem nunc etiam Burgensis archidiœcesis observat) solenniore quotannis Officio celebrentur hoc ferè titulo , ut in illarum directoris videre est : Stephani & sociorum Martyrum. Duplex , aut : Duplex majus.

C

§ II. Eorumdem Acta.

Perierunt Acta vetustissima ;

Hujus tam numerosi tam illustris martyrii vetustissimas olim historias Mss. existisse , testantur Ciaconius cap. 14 & 23 , Sandovalius in Monast. S. Petri de Cardena § 3 , ac Berganzius part. 1 , lib. 2 , cap. 7. Et hic quidem res fuisse commemorat ; illi de duabus tantummodo meminerunt similibus antiquitatis ; quarum altera auctorem habuerit Alphonsum III Asturiarum regem , cognomento Magnum , qui eo ipso tempore regnasse creditur , ab anno Christi scilicet 866 , ut Joanni de Ferreras in Historia Hispania placet , usque ad 912. Utramque Romæ apud D. Didacum Hurtadum de Mendoza , Philippo II regis Catholici tum oratorem , vidit & legit , Ciaconio teste , F. Hieronymus Bermudez , vir doctus ex Ordine S. Dominici , & saltem usque ad annum Christi 1594 , ut idem indicat cap. 23 , superstes. Fuerant autem illæ unâ cum aliis instrumentis Caradignensibus Mendozio consignata postquam ei Philippus rex Martyrum nostrorum , uti & Roderici Bivarrii , quem & Cidum appellant , urgentem denuò causam apud Christi Vicarium commisisset. Cum verò sacrum hoc negotium felici-

ter ab eo promotum defectio inexpectata Senen-
fium ; quibus præfectus Mendoza fuerat , abrup-
pit ; incertum , ubi is demum omnia sibi tradita
monumenta reliquerit ; certè ad hunc usque diem
industriâ nullâ detegi potuerunt ; id quod Caradignenses merito quidem , sed hæcenus frustra , dolent.

AUCTORE
P. B.

12 Facturam hanc utcumque leniunt inscriptio-
nes ac tabula paragrafo superiore memorata ; illorum sub-
deinde quacumque alia Actorum compendia tum
scripta , cum vetustissima illa Historia vel expor-
tata nondum essent Romam ex Hispania ; vel non-
dum deperdita : hæc enim , dum isti fontes erant
in promptu , aliunde hausta credi non possunt ;
alioqui per eosdem statim ac facillè , si qua in re
adversarentur ; arguenda falsitatis. Talia puta-
mus esse , quæ in istis Breviariis , de quibus num.
& meminimus , absque dubio recitantur ; talia
quoque , quæ de cœnobia Caradignensi & his Mar-
tyribus in Annalibus sive Historia Compostellana
Ms. legisse Morum , ait Ciaconius cap. 14 :
Historiam enim hanc scriptam fuisse ante medium
seculi XII , diximus ad diem xxv Julii , pag. 16 :
tum qua post medium seculi XIII idem Ciaconius
ibidem affirmat scripsisse Alphonsum X ; Castella
ac Legionis regem , cognomento Sapientem ; in
Historia generali Hispaniæ ; & quæ eodem fere
tempore composita referunt Monumenta Caradi-
gnana apud Berganzium in Appendice , pag. 588 ,
ubi propositus Hispanicè textus , ita sonat Latine :
Ærâ DCCCLXXII venit rex Azepha in Castella
& regionem omnem percurrit ; & venit ad
monasterium S. Petri de Cardena , & occidit ibi
ducentos Monachos , qui istuc habitabant : erat
tunc abbas domnus Stephanus . iv Feriâ , in die
SS. Justo & Pastoris , mense Augusto. Talia denique
cenferi debent , quæ in Privilegio (de quò supra
num. 3) asserit Henricus IV de cœnobia Caradignensi ;
constare videlicet sibi inter alia ; positos in eo fuisse Religiosos ducentos ; qui Deo
inservirent ; quadam verò die , SS. Justo & Pa-
stori sacra , regem Zephani potenter & infestè cum
suis Mauris ad monasterium dictum venisse ; id
eos ingressos esse , & quidquid in illo repererant ;
rapuisse ; jugulatis , quotquot erant , Monachis ;
hos autem omnes fuisse in claustrò dicti monaste-
rii sepultos ; eorum gratiâ quotannis miraculum
à Deo patrari ; die enim , quo capite truncati
sunt , redeunte , pavementum claustrum ; in quo con-
diti sunt , apparere sanguineo colore respersum.

13 Patet enimvero ex his & aliis , quæ legi
plura possunt apud Ciaconium cap. 14 & alibi , sincerè pro-
divinâ providentiâ factum esse , ut Historia illa
vetustissima tum demum interierint , cum jam du-
dum præcipua illarum substantia tot aliis monu-
mentis , tamquam a sylo tutissimo , recepta , fidem
historicam exorquere potius , quam exigere posset.
Undè non dubitavit Baronius , etiam ante ora-
culum Pontificium , suis illam Annalibus in-
ferere ad annum Christi 834 , num. 12 & sequen-
te ; quod ante & post ipsum recentiores plerique
Hispanorum historici , citati apud Ciaconium eo-
dem cap. 14 & Berganzam part. 1 , lib. 2 , cap.
7 sub finem , factitarunt. Dixi substantiam illarum
præcipuam ita conservatam fuisse ; quia inter
neotericos illos quidam , ubi hoc martyrium
describunt , eâ non contenti , adsciscenda insuper
quædam adjuncta duxerunt , speciosa magis , quam
necessaria aut certa vetustate firmata ; imò ne con-
sona quidem inter sese , ut fatetur Yepes cent. 4 ,
ad annum Christi 834 , cap. 2 : quibus proinde
omnibus præferendam putamus narrationem illam
X 3 hujusca

AUCTORE P. B. *hujusce certaminis admodum simplicem, quam probavit Clemens PP. VIII, & Bulla, quam propterea totam ad hunc locum distulimus, inseruit. En igitur illam cum subjectis aliquot observationibus nostris:*

Clemens PP. VIII.

in Bulla Clementis VIII,

AD perpetuam rei memoriam. Quoniam omnipotentis Dei providentiâ factum est, ut milites Dei inclyti, quorum mors pretiosa emit immortalitatem pretio sanguinis & accepit coronam de consummatione virtutis in cælis, admirabiliter etiam honorentur in seculo; summa nos ope niti decet, ut quos infirma ævi conditio sensim caligine forsan obduxit, ad celebriorem memoriam nostra autoritate revocentur. In quorum numero recensendi veniunt ducenti illi Martyres, Christi athletæ, quorum in monasterio S. Petri de Cardena, Ordinis S. Benedicti, apud Burgos, dum à tyrannis more bidentium gladiis cæduntur, mens bene conscia conservavit patientiam.

MM. horum Officium diœcesis Burgenfis præscribens,

B 15 Hos itaque ac etiam eorum vitam, mores, mortem, monumenta, reliquias, & imagines, ut felicius etiam quam in præsentis vita, sciamus vivere mortuos, qui in Domino moriuntur, omni, quo decet, honore & reverentia decorare & illustrare cupientes; precibus quoque charissimi in Christo filii nostri Philippi tertii, Hispaniarum regis Catholici, ac venerabilis fratris archiepiscopi, & dilectorum filiorum capituli Burgenfis, & administratorum ejusdem civitatis, nec non generalis Congregationis dicti Ordinis, ac abbatis & conventus monasterii prædicti nobis eorum nomine porrectis adducti, ex sententia venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium Sacris ritibus & ceremoniis præfectorum, officium de communi plurimorum Martyrum pro dictis ducentis Martyribus in dicto monasterio sepultis, cum infra scriptis lectionibus in secundo nocturno recitandis, & ab eisdem Cardinalibus, ac etiam dilecto filio nostro Cæsare tituli Sanctorum Nerei & Archillei presbytero Cardinale Baronio nuncupato revisis & approbatis, & quibus ipse Cæsar manu propria subscripsit, quarumque tenores inferius ascribi iussimus & mandavimus, ut sub ritu duplici in civitate & diœcesi Burgenfi liberè & licitè recitari possit & valeat, Apostolica autoritate tenore præsentium censemus & declaramus: servatis tamen omnibus Rubricis Breviarii Romani. Non obstantibus quibusvis constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, cæterisque contrariis quibuscumque.

cum tribus Lectionibus

C 16 Tenores autem dictarum lectionum sunt ejusmodi. QUARTÆ videlicet. Tempore, quo Arabum sæva tyrannis, in Hispania Christianos affligeret, atque Zafa eorum rex impius Castellæ provinciam devastaret, potissimum vero Dei servos, fidei Christianæ propugnatores, viros Religiosos, quos sciret esse ipsorum execrabilis sectæ acerrimos impugnatores, vehementer exagitaret; inter alios venerabiles monachos, qui diversis in locis Hispaniarum propensiore cultu Deo fervientes, eorumdem persecutionibus premerentur, feliciores illi fuere, qui apud Burgos in monasterio S. Petri, de Cardena nominati, egregia vitæ sanctitate florentes, digni inventi sunt, qui omnes simul, ducenti numero, ad martyrii coronam promoverentur à Domino Jesu Christo.

17 QUINTÆ verò. Hi enim sub Stephano ip-

forum abbate, viro sanctissimo, ad spiritualem D palæstram jugiter exercitati, & carnem vincere, propriis mundum contemere, & debellare aëreas potestates edocti, audientes, eosdem adesse Arabes ministros fathanæ, ipsorum sanguinem sitientes, nullam suscipere voluere redemptionem, ut meliorem invenirent resurrectionem: sed unanimes, Dei armaturâ potentes, spiritu ferventes, ad quæque mala subeunda perflitè constantes; probèque intelligentes, quod non sunt condignæ passionibus hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis, mutuis se exhortationibus ad subeundum martyrium roborarunt atque assiduis precibus munierunt.

E 18 SEXTÆ denique. Sic igitur divinâ gratiâ confirmati, in monasterii clauetro fortes animo consistentes, summâ patientiâ irruentes exceperunt carnales: à quibus singuli crudeliter jugulati, optatam coronam martyrii perceperunt octavo Idus Augusti, feriâ quâ tã, anno salutis octingentesimo vigesimo quarto. Sepulti sunt ibidem sancti Martyres à Christi fidelibus, qui illuc convenere postquam funesta Arabum cohors inde recessit. Deus autem qui suos milites non solum coronat in cælis, sed & in terris efficit gloriosos, ad ipsorum Martyrum gloriam locum illum celebri miraculo illustravit, dum pluribus subsequenter annis die anniversaria ipsorum cædis, tamquam recentis cruore aspersum, eundem rubentem ostendit. Sed & jam penè extinctam injuriâ temporum ipsorum memoriam reddit sua autoritate Sedes Apostolica revivam, atque eam celebrandam omnibus fidelibus repræsentat.

Datis Romæ apud sanctum Petrum, sub annulo Piscatoris, die XI Januarii MDCIII, Pontificatus nostri anno undecimo.

M. Vestrius Barbianus.

F 19 Bullam hanc dedimus ex veteri exemplari, *Accuratior Roma, ut videtur, excuso, & hic inter schedas epocha martyrii hujus. nostras pridem asservato. Eandem ante centum annos in Chronico Benedictino vulgavit Yepes centuriâ 4, partim in Appendice, fol. 433 verso, partim ad annum Christi 834, cap. 2, fol. 41 verso; sed ita Lectiones distribuit; ut exemplar authenticum non videatur habuisse præ oculis; sicut habuit sine dubio Berganzius, cum illud Hispanicè interpretatus est part. 1, lib. 2, cap. 13: hic tamen illum in eo securus est, quod in Lectione sexta pro anno salutis octingentesimo vigesimo quarto, qui etiam disertè exprimitur in Lectionibus olim ad usum ecclesiæ Burgenfis excusis, reposuerit annum salutis octingentesimum trigessimum quartum. Et sanè in priore numero certissimus error est, adeoque palpabilis, ut soli videatur typographo tribuendus, non Cardinali Baronio, qui optimè noverat, & hoc martyrium accidisse arâ DCCCLXXII, & aram Hispanicam triginta tantum & octo annis Christiana vulgari priorem esse; ut liquet ex Annalium tomo nono (antè edito, quarum Lectiones hæc componeret) ad annum Christi 834, num. 12. Itaque certò emendari debuit annus DCCCXXIV. Sed an rectè id factum est per annum DCCCXXIV? Dubitat ibidem Baronius; nec immeritò: eadem enim vetera monumenta, quæ rem hanc restantur accidisse arâ DCCCLXXII, diem, quo contigit, multo evidentius exprimunt his characteribus, Quartâ feriâ, octavo Idus Augusti, in die SS. MM. Julii & Pastoris. Vidit hæc solertissimus Annalium conditor non posse congruere cum anno Christi 834, quo dies sexta Augusti inci-*

A dit in feriam, non quartam, sed quintam; atque adeo vel omnino abjicienda esse censuit (abjicere tamen ipse non ausus;) vel ad annum Christi 872 necessario referenda cum Ciaconio, ad quem lectores remittit. Ostendit autem Ciaconius cap. 17 exemplis non paucis, frequenter olim apud ipsos Hispanos adhibitam fuisse vocem æra, non ad significandam æram Cesarianam seu vulgarem Hispanicam, sed Christianam: unde colligit, etiam hoc loco vocem illam sic esse intelligendam; ac proinde passos esse Martyres anno Christi 872, quod dies sextus Augusti, idemque festus olim SS. MM. Fusti & Pastoris, in feriam quartam re vera incidit. Displicuit quidem hæc opinio quibusdam, atque imprimis Yepeso; sed eandem ita vindicavit nuper Berganzius part. 1, lib. 2, cap. 8; ut illa standum omnino videatur.

B 20 Idem auctor capite precedente observat, gloriose hujus turme ducem & abbatem à recentioribus nonnullis appellari Sanctium, quod ita nuncupatum invenissent in vetustis Breviariis ac Martyrologiis: Apud Caradignam tamen, inquit, constanter inditum ipsi fuit nomen Stephani; quod ipsum illi tribuit antiquum ejusdem cœnobii Breviarium. Creditur verò, nomen Sanctii patronymicum esse. De numero Martyrum nulla est controversia; nisi quod is Moralis visus est major, quam ut solos istius monasterii Religiosos credi posset esse complexus: quocirca ducentos illos Monachos partim Caradignenses fuisse statuit, partim alios, qui tum istuc è vicinis cœnobiis vel per fugii vel consilii captandi causâ confluxissent. Verum huic ejus & sequacium conjectura refragatur inscriptio data superius num. 4; item vetera testimonia num. 12 recitata; deinde constat ex Berganzio part. 1, lib. 3, cap. 10, pag. 221, restituti post hanc stragem cœnobii Caradignensis alumnos omnino ducentos fuisse; quidni ergo totidem ante ruinam aluisse credatur? Nomen tyranni variè scribitur, alibi Zepha, alibi Azepha, alibi Zapha. Proprium illud vulgo hætenus reputatum, donec Berganzio nuper videri cepit appellativum & Mauricorum exercituum supremis ducibus commune propter officium; unde existimat, ea voce designari Almundarium, Mahomedis Cordubensium tyranni filium; sed hæc aliaque partim certa mittentes, ad ea properamus, quæ ut minus ambigua, sic ad Martyrum horum gloriam illustriora sine dubio videbuntur.

C **Miracula quædam.**

P Rodigia Martyrum eorundem patrociniis frequentia jam olim contigisse, ex Chronico Alphonfi Sapiientis probat Ciaconius cap. 21; idem ait Berganza part. 1, lib. 2, cap. 10, manifestè colligi ex multitudine donationum privilegiorumque, olim à regibus, principibus, nobilibus, privatis in hoc sanctuarium collatorum: fatentur ambo tamen, paucissimorum ex iis distinctam ad se pervenisse notitiam. Celeberrimum apud omnes est anniversarium illud, de quo actum est antea num. 3 & 18, quodque defuisse demum cum eversione Saracenicæ apud Hispanos tyrannidis sub annum Christi 1492, Berganzius autumat ibidem cap. 9, num. 104. Huic alterum subjicitur ab auctoribus variis, ut Ciaconio cap. 14, Sandovallo in Monasterio Caradignensi § 3, Yepeso Centur. 4, fol. 41, aliisque, de abbate, nescio quo, ejusdem cœnobii defuncto, & ob eximias virtutes & singularem, dum vixerat, erga

Miracula vetera multa; sed pauca sigillatim nota:

hos Martyres pietatis affectum dignò ab omnibus habito, qui proximo Martyribus loco conderetur. Sed aliter Deo visum: corpus enim ejus ibi pridie sepultum, postmodum terra rejecit; idque semel & iterum, donec inde destinato abbatibus tumulto illatum, quievit. Tertium, priori non multum absimile, solus, quod sciam, commemorat Berganzius part. 1, pag. 143 in hunc sensum: obierat fortè in monasterio Caradigna abbas quidam Silensis; cui visum fuit sepultura locum dare in extremitate istius lateris claustralis, in quo Martyrum pignora quiescebant. Verum, ecce, hucus ibidem vix refodi cœpta, tantum effundere cepit aqua, ut & claustrum inundatura brevi videretur, & monachos à proposito deterreret; ut qui ex hoc prodigio satis intelligerent, Deo id cura esse, ne consecrata tot Martyrum lipsanis area, alterius cujuscumque cadaveris societatem unquam admitteret. Hæc ante Bullam Clementis PP. VIII.

22 At que post illam, seculo decimo septimo, acciderunt, jussu reverendissimi Generalis in librum peculiarem accuratè relata sunt; unde ea Berganzius transtulit ad Historiam suam part. 1, lib. 2, cap. 9 ac 10; quorum en tibi Latinam epitomen, & fidelem & ad ordinem temporis, quo singula contingere, redactam. Anno Christi 1604 cum P. Fr. Antonius Ordoñez per oppidum S. Stephani de Gormaz (in Castella veteri juxta Durium amnem) iter haberet, multaque in hospitio de nupera Martyrum Caradignensium solennitate narraret, sic erga eos affectu hospitem suam Catharinam Gonzalez; ut coactus quodammodo fuerit, ex eorum reliquiis, quas apud se gerebat, decerpam ipsi particulam ante discessum relinquere. Pauci post hæc dies abierant, cum vicina Catharina, Maria Pastor, gravi morbo & paroxysmo tam violento correpta est, ut per horas plures mortua crederetur, & jam corpus ejus ad exsequias comparari juberet maritus. Hoc illa ut audit, id maxime dolens, quod misella supremis Ecclesie presidiis ad aternitatem instructa non fuisset, advolat continuo cum reliquiis suis; easque capiti Maria imponens, conjugem ipsius orat, ut ibi depositas tantisper patiatur: spem enim omnino sibi facere Martyres Caradignenses, brevi fore ut Maria vel ad pristinam redeat valetudinem, vel saltem extremis Ecclesie Sacramentis ritè muniatur. Res mira! Post paulum qua mortua jare aut erat aut putabatur, ad se redit; loquitur; narrat, modo in somnio sibi visam è celo descendere pyxidem reliquiarum atque in suo capite collocari. Ad hæc assistentes, id quod Catharina fecisset, edicere; ejus nimirum illam fuisse pyxidem, reliquiis Caradignensibus instructam: tum verò Maria hisce se Martyribus enixè commendare, ac brevi sana prorsus valensque consergere. Hujus porrò rei testimonium juridicum ac publicum coram Andrea Lopez de Calle confectum est, cujus exemplar authenticum in archivo nostro, ait Berganza, servatur.

23 Anno 1609, die xxv Januarii Caradignam ex voto venit eques nobilis, Antonius de Melgosa, adducto secum Francisco Lopez, notario publico Burgenfi, cujus instrumento legitimo hæc duo testatus est: primò, conjugem suam, Elisabetham de Medina & Guzman, depositam à medicis, & absque ullo, qui quidem observari posset, arteriarum pulsu decubuisse, quando ei ipse reliquias, quas habebat, Martyrum nostrorum applicaverit: postmodum verò manè usque eò convaluisse illam, ut acciti medici, pulsumque

AUCTORE
P. B.

recentiora sunt, sanatio moribundæ vel mortuæ suscitatio an.
1604;
E

F

item alia duorum conjugum,
1609.

AUCTORE
P. B.

tentantes, profiterentur, id celesti prodigio adscribendum esse; neque enim sibi videri ullo naturali modo fieri potuisse, ut adhuc viveret. Secundo, se quoque ipsum deinde in morbum adeo gravem incidisse, ut intra tertium diem desperatus à medicis, ex Ecclesia prescripto morientium Sacramenta perciperit: ac tum demum sibi in mentem venisse remedium, quod uxori nuper ipse tam feliciter adhibuisset; easdem ergo reliquias expetisse sese, atque in manus accepisse, & ita Martyrum illorum opem simul implorasse, simul sensit paulatim, ac tandem omnino restitutum obstrinxisse se voto, quod nunc exsolveret, ad eundi suppliciter Caradignense sacrarium ad meritas Martyribus sibi tam hospitalibus gratias persolvendas.

24 Anno 1612, die XXIV Aprilis ibidem ex voto comparuere Martinus de Olivares simul cum uxore sua Joanna Cortés, & una filiarum suarum. Has ambas malum invaserat immedicabile: quare post exhaustam, absque ullo emolumento, medicorum & chirurgorum industriam, votum edidit utraque visitandi sanctuarii Caradignensis, ibique per dies novem continuos supplicationis ergo subsistendi. Vix emiserant votum, cum amba & valuerit, & quod promiserant, implevere. Ex hoc prodigio natum est aliud: hujus enim fama Burgos oberrans, fiduciam accendit Joannis Bravi, ejusdem urbis procuratoris, ejusque conjugis Mariana de Asperilla, qui puellam genuerant ab utero claudam. Hanc ergo Hieronymo Bravo obtulere ad Martyres Caradignenses devehendam: suscepit hic; advexit; Sacrum ibidem celebrandum curavit; interfuit clauda; eoque finito, ita cepit incedere, ut si nunquam claudicasset, integerrimè sanata die VI Maii ejusdem anni 1612. Eodem anno, die XII Junii, Martyres equo vectus invaserat Lucas de Zaldivia, Burgensis faber argentarius, una cum uxore, Mariana de Albear. Dum inde domum redeunt per viam acclivem, ita sese equus erexit, ut & equitem supinum excuteret, & illum insuper revolutus opprimeret. Afflicta Martyres inclamat

B

uxor; accurrunt populus, & gravi pondere gementem eximit: at Lucas nulla parte se laesum admiratus, ad Martyres cum ardentissima pietate recurrit; eo solum hunc sibi casum accidisse ratus, quod eosdem antè non illo, quo decuerat, animo comparatus adisset.

C

25 Laurentium Gallum, incolam loci, quem vulgus appellat Cardena Ximeno, eò morbus adduxerat, ut nulla jam amplius vita praberet indicia; quando illum uxor & vicini Martyribus nostris commendavere, Caradignam simul aliquem delegantes, qui ad eorum aram sacrosanctam curaret Hostiam litari. Is ubi redux ad Galli lectulum accedit, exclamat hic subito familiarissimè Hispanis formulâ: Deus me juvet! * Unde venio? Et junctis illicò manibus sanctos invocans Martyres, continuo surrexit sanus omnino ac vegetus. Idem etiam ejus filio accidit. Unde mox Caradignam adiens die XXIV Decembris, anno 1613, bina secum attulit lintea, utriusque videlicet cadaveribus involvendis modo parata, eaque in Martyrum oratorio ad aeternam rei memoriam deposuit. Subjunguntur hic tria miracula sine anno appposito, credo, quia sub idem tempus evenere. Sunt autem haec:

26 Acceperat à fratre suo, monacho Caradignensi, particulam de reliquiis horum Martyrum Petrus Ruiz de Santillana; hanc imposuit capsulae, capsulam verò ipsam arca majori, cui &

lumen apposuit, astiturus in agrum cum tota familia: inde porro domum reversus, arcam deprehendit appositâ flammulâ correptam fuisse absumptamque cum omnibus, quae inerant, prater solam, quam dixi, capsulam, cujus extrema tantummodo superficiei tantillum adusta, ultro sese ignis exstinxerat. Quod ille oppido demiratus, capsulam reverenter accepit, & ad caenobium Caradignense contendens, integram, ut erat, fratri & monachis contemplantam exhibuit. Sed hoc miraculo illustrior, utpote publica, fuere alia duo, quorum alterum contigit Flavionavia (vulgo Sant' Ander) in Cantabria, alterum Miranda Iberica (Hispanicè Miranda de Ebro) in Castella veteri. Eodem scilicet utrobique die septimo Augusti, quo Martyres ducenti per dioecesim Burgensem celebrantur, ingens exarsit incendium; utrobique ad ejus aspectum exanimati cives, & maximè vicini, à Martyrum opem implorantes, votum commune nuncuparunt, semper illum diem se deinceps ut festum ac solennem observaturos; utrobique subsidentem continuo atque emorientem, sua quasi sponte, flammam admirati sunt.

D

27 Anno 1616 dominus Ludovicus de Salamanca cum domini conjugè & filio octenni Caradignam, Martyre veneraturus, Rheda petiit. Cum jam inde proximè abesset, filius mora (ut erat puer) impatiens, gestiisque descendere, dum id facit incautus, ita sub rheda nondum subsistente prolapsus est, ut alteram ejus tibiam corripere rota posterior; non alio tamen incommodo, quam quod canthi supervoluti indicium apparet in tibia; id quod parentes insigni Martyrum, quos impense colebat, acceptum beneficio retulere.

E
puer illæsus
sub rota an-
no 1616:
reliquiæ
M.M. Jan-
guine tinctæ
an. 1617:

Anno sequente, cum in sanctuario Martyrum ossa, Hispalim destinanda, tot effoderentur, quot ad integrum sceletum sufficerent, quedam inter ea reperta sunt sanguineis etiam tum notis aspersa (quod & alias observatum esse, tradit Berganzius part. 1, lib. 2, cap. 15:) quedam etiam frustra cum turica tum scapularis ex panno nigro crassoque, sed firmo adeo ac tenace coloris, ut aqua fervida, cum eluerentur, neque texturam solverit, neque de pristina tinctura quidquam splendoris ademerit, idque post annos omnino septingentos quadraginta quinque, quibus tam uliginoso fundo, seu tuto potius, infossa atque obruta jacuerant: neminem enim alium ibi post Martyres conditum unquam fuisse, pro certo habent Caradignenses ex eventu illo duplici, quem supra retulimus, num. 21.

F

28 Acceperat illi strissimus dominus Frater Placidus Pacheco, olim Benedictina Congregationis in Hispania Generalis, deinde episcopus Gaditanus, at cum res hac accidit, promotus ad ecclesiam in Extremadura Placentinam anno Christi 1632, in qua & vivere desiit die V Octobris, anno 1639; acceperat is, inquam, Caradigne reliquias Martyrum horum notabiles, marchioni del Carpio Corduba consignandas; involverat autem illas Burgis tele candida, ad hoc sibi commodata à domina Philippa de Haro. Hanc ergo dum evolvit Corduba coram ipso marchione ejusque familia, tota jam sanguine purpurata stupefecit omnes. Itaque & hanc sibi una cum reliquiis concedi postulat marchio; sed abnu. antistes; neque enim fas esse, ut alteri cedat, quam illi qua restituendam commodaverat. Sic Burgos rediit ad Philippam; cujus postmodum testamento legata fuit sacrario Caradignensi; ubi imposita limbo hodieque visitur.

tela per eas-
dem purpu-
rata an. cir-
citer 1635:

29 Anno Christi 1640, die IV Februarii, Caradignam venit Lucas Calderon è vicinia Castris Xerizii

Duo mori-
bundi, an
mortui, sibi
viti sunt an.
1613:* Valga me
Dios!extincta in-
cendia:

A
sanationes
miræ annis
1640 &
seqq.

Xerizii prope Burgos, indicto ibidem Missæ sacrificio gratum in Martyres animum exhibiturus; utpote quorum ope per sex dies implorata, sine ullo alio remedio humano, liberatus esset apostemate, quod antea medicorum plurimum chirurgorumque artem omnem eluserat.

Erat fortè in eodem cœnobio D. Petrus de Ocio Gutierrez, peditum Hispanorum centurio, idemque familiaris, ut ibi loquuntur, Sancti Officii (quod munus in Hispania viri nobiles ambiunt,) cum aliquot reliquiæ Martyrum effoderentur, aliò transferendæ; qua occasione particulam & ipse consecutus est cum paucillo terre, quæ ossibus tum erutis adhaeserat. Dono tam pretioso latus domum redit (habitabat Calciata, vulgo à san Domingo de la Calçada, in veteri Castella;) ubi intelligit, D. Michaëlem, Ducem Stradensem & cognatum suum, vulnerato graviter brachio, ad quod ardentissima febris accesserat, medicorum iudicio in præsentem admodum vitæ discrimine versari. Invisit ergo; de Martyribus, & allatis modò secum lipsanis narrat; suadet, aquam ut hauriat iis ritè intinctis consecratam; intinguntur à D. Josepho, Ducis ipsius fratre & ecclesiæ Calciatensis canonico; ager eam cum fiducia bibit; tantumque eodem illo die profecit, ut redeuntes vespere medici obstupescerent; intra quintum verò diem integerrimè convaleuit; suo ac fratris nomine subscripto testatus, id miraculo, quantum quidem ambo capere potuissent, esse tribuendum.

Scriptit idem D. Petrus de Ocio Gutierrez ad cœnobium Caradignense die xxiii Decembris anno 1656, se hortante, sic à matrona nobili abscessisse prorsus maleficium; sic virum Religiosum Calciata in conventu S. Francisci violenta febre liberatum; sic denique infestis planè variolis biennem puerum.

locus san-
ctuario con-
tingens quasi
sanguine
manans
1674:

30 Anno 1674, mense Decembri, latus illud claustrum novi, quod lateri, in quo Martyres quiescunt, contiguum est, per dies multos sudore quodam quasi sanguineo manavit, concurrente ad spectaculum è vicinis circumquaque locis frequentanti populo, ipsoque præter alios viros primarios illustrissimo D. Henrico de Peralta & Cardenas, archiepiscopo Burgensi; qui & rei novitate & singulari mentis affectu commotus, cum inde redisset, eodem provisorem suum, theologis non paucis medicisque comitatum, direxit. Theologi omnes, præter duos, locum & liquorem diu atque attentè contemplati, hunc censuere non esse naturalem. Medicis experiundi causâ visum est colligere defluentis aliquantum humoris ejusdem & in aquam ferventem immittere. Dum id fit, continuo injectus ille liquor coagulatus est; quod spectantes, etiam duo isti, quos dicebam, theologi, miraculum cum ceteris agnovere. Coagulati liquoris pars archiepiscopo concessa: alio, quo maderant, parietes, plurimi linteamina chartasque tangebant; donec ista pars claustrum ita tabulis fuit obstructa, ut introspicere quilibet, non tamè ingredi posset; nisi post dies multos, quando ad priorem statum & siccitatem ultro rediit.

31 Anno 1675, die v Julii ad visitandum idem sacrarium venere D. Josephus de Tosantos

Ramirez, beneficiatus Basidensis, D. Petrus de Salvatierra, cum D. Victore de Tosantos Corcuera, scripto attestantes D. Victorem pestilenti febre variisque viventibus (Tabardillam Hispani vocant) astuantem, & humanis jam destitutum remediis, Petro & Josepho hortantibus, haussisse aliquantulum aquæ cum insperso Caradignensis Martyrum sepulcri pulvere, atque ita statim cepisse convalescere.

Adduntur hic miracula duo sine temporis caractere, facta in Benedictinarum parthenone, quem appellant S. Salvatoris de Palacios: ubi abbatissa Eleonora de Lerma gravi morbo ad extrema deducta, tertium jam diem cum morte luctata fuerat, cum allata tandem ipsi fuerunt Martyrum nostrorum reliquiæ, ibidem in choro inferiore servata: commendat ergo se sanctis Fratribus (ut ibi Martyres hi nuncupantur;) & confestim habet meliusculè; exinde mox integram consequitur sanitatem. Ibidem alteri Religiosa, dum cibos caperet, spina piscis transversa sic fauces præclusit, ut jam jam suffocanda videretur; sed applicitis mox iisdem reliquiis, momento eodem spinam rejecit. Sed si cetera hujuscemodi prodigia, quæ in archivo consignata reperi, confectæ, inquit hic Berganzius, similia recensendo, febrium imprimis cum tertianarum cum pestilentium sanationes, & folia multa complenda mihi erunt, & creandum pio lectori tædium.

32 Et nos igitur hic finem faciemus, ubi id retulerimus, tamquam omnium recentissimum, quod initio capitis decimi ipse de se narrat Berganzius. Ait ergo, inscriptionum ac tabularum veterum inspiciendarum gratiâ intrasse se Sanctuarium Caradignense unâ cum reverendissimo P. M. Fr. Joanne Baptista Lardito, Generalis Benedictinorum in Hispania ministri jam tum dignitate, ab anno 1705 usque ad 1709 gesta, defuncto: ac primò quidem admirari ambos cepisse loci madorem, ut qui se cogeret ad calceos recurrere, quos ad ingressum exuerant; cum tamen ex eodem fundo erui scirent ossa Martyrum ita nitida integraque, uti si quantalibet humanâ industriâ essent à putredine conservata: deinde reverendissimum illum Patrem tam teneros ibidem animi motus erga Martyres percepisse, ut refodi sibi flagitaret partem notabilem reliquiarum, in conventu suo Matritensi S. Martini exponendam; de Brevi autem Apostolico ad id necessario se interea curaturum. Reverfus anno sequente Berganzius, locum eundem ingressus est, ut effossioni dictarum reliquiarum assisteret; viditque in fundo ad mediam tantum ulnam à fossoribus excavato nihil esse nisi lutum: hoc verò etiam usque ad mediam hominis staturam egesto, retégi vidit os unum brachii, tum alterum femoris, ac tandem cranium unum, ab incanto fossore diffractum. Cum autem hæc lipsana eximerentur è luto, Vidimus, inquit, quotquot aderamus monachi, ea variis locis maculas veluti sanguineas referre, quarum una, quæ apparebat in cranio, ad modum palmæ humanæ esset extensa. Depono istud, tamquam testis & spectator.

AUCTORE
P. B.
reliquæ san-
nationes mi-
raculose:

E

Ossa san-
guine notata
hoc seculo,

F

DE S. STAPINO CONF.

J. P.

Episcopo, ut fertur, Carcassonenfi in Gallia.

DIE VI
AUGUSTI.
Cultus

Uamquam Sanctus hic hagiologis admodum ignotus sit; tres tamen potissimum scriptores cultum ejus nos docent: nimirum Theophilus Raynaudus in Hagiologio Lugdunensi pag. 584, & 598 editionis anni 1662; Chronicon item historicum episcoporum ac rerum memorabilium ecclesie Carcassonenfis, auctore Gerardo de Vic, presbytero Canonico, in Supplemento episcoporum ejusdem ecclesie, qui, quo vixerint tempore, non indicatur, ex antiqua, sicut addit, serie eorumdem descripta anno MDLII ex antiquiori Martyrologio, quo nunc utitur eadem ecclesia. Incipit illud Supplementum à pag. 298. Ad hæc, D. Joseph Hieronymus Sementius, Clericus Regularis congregationis Soma-sche, ad Danielem Papebrochium misit libellum Italicum, cui titulus: Succincta Narratio vitæ ac miraculorum S. Stapini, episcopi Carcassonen-sis, & protectoris eorum, qui patiuntur infirmi-tatem podagræ & chiragræ, Mediolani editum cum hac Superiorum facultate: Imprimatur. Fr. Michaël Pius Torres, sacre theologiæ magister, & Commissarius S. Officii Mediolani. Jacobus Saita, Canonicus Basilicæ S. Ambrosii pro reve-rendissimo Capitulo, fede vacante. Arbona pro excellentissimo Senatu. Tria hæc instrumenta ma-ximè conducent in rem nostram.

2 Raynaudus pag. 584 hæc scribit: Omnes hæctenus hagiologi hunc sanctum Cælitæ præte-riisse videntur. Consignatur festiva ejus memori-a VI Augusti. Ex Narratione Italica pag. 3 habemus, piam erga Sanctum affectionem per multas Europe civitates diffusam esse. Ad Galliam quod attinet; auctor supra laudatus Chronici Carcassonen-sis pag. 299 ista memorat: Ex eadem (anti-qua, uti præmiserat) traditione surgit beatus Sta-pinus, qui traditur oriundus ex vico seu oppido de Dournie, diocesis Vavrensis: cujus cultus vi-get à longo tempore in eodem loco, nec non in loco de Ventenac diocesis Carcassonis; simul in cœmeterio ecclesie S. Vincentii Burgi Carcasso-nis: ubi etiam nunc prostare videmus sacellum seu capellam, quò confluere solita maxima populi multitudo, audituri Sacrum cum Officio Vespè-rarum, nec non veneraturi reliquias sive leipana die sexta Augusti, quo die recolitur memoria hu-jus episcopi. Castellanus inter adjectos isto die San-ctos ad suum Martyrologium Romanum, annun-ziat In Occitania S. Stapinum (ad marginem tamen ponitur Agapetus) tamquam episcopum in ista regione honoratum in duabus ecclesiis ei syno-nymis. Quæ ex citato Chronico retuli, sic confir-mo ex Italica Narratione.

3 Illustrissimus Joannes Vincentius de Tulles episcopus Vavrensis (vulgo de Lavaur in Occita-nia superiore) authenticum propria manu testi-monium die xxvii Junii anno 1663 in Castres (An hic in Castro S. Izerii, quia illud invenio in dicto episcopatu?) signavit, quæ fidem facit, quod in parochia de Dornic sua diocesis invenia-tur sacellum ad radices montis cum titulo S. Sta-pini, invocati & in veneratione habiti à continua frequentia personarum, quæ piè erga eum affici-

ac beneficia
podagricis
collata in
Gallia,

untur, tam sanis quam infirmis; ab iis præfer-tim, qui arthritide laborant, nec non aliis doloribus calidis ac frigidis; & qui inde redeunt, laudan-tes Deum, quod S. Stapini intercessione, sanita-tem recuperarint, teste Italica Narratione à pag. 15. Indidem etiam discimus pag. 17, quod am-plissimus D. de Silvacane, illustrissimi D. Caroli Francisci d' Anglure de Bourlemont (de quo no-va editio Gallie Christiana inter episcopos Castren-ses agit tom. 1, col. 78) simile testimonium ma-nu propria dederit Castri, die 2 Junii anno 1663.

4 Eadem pag. 17 & sequenti narratur, ab ec-clesia cathedrali Carcassonenfi celebrari die VI Au-gusti festum S. Stapini, tamquam episcopi ac con-fessoris; in claustrò ejusdem cathedralis capellam existere, in honorem Sancti erectam; in qua sit ejus statua in habitu pontificali, prout depictus conspicitur in sacello Dornienfi; ubi magna cum veneratione unum ex ossibus ejus asservari, ejus-que partem concessam fuisse pago cuidam vicino, nomine Ventenac (forte Ventenac, ut supra) re-feratur, nec non in stroque isto loco continua per Sancti intercessionem sequi miracula. Citata Nar-ratio pag. 18 affirmat, in multis aliis Gallie lo-cis multa conspici sacella, sub ipsius nomine dedi-cata; ac determinatè in urbe Lugdunensi in ecclesia PP. Augustinianorum excalceatorum, ad subur-bium vel vicum Crucis rubræ: ubi præter sacel-lum, erecta sit etiam congregatio ex utroque sexu, erga S. Stapinum piè devoto: cui Alexander PP. VII multas concesserit indulgentias, prout apparet è Brevi, quod Romæ ab eo datum esse anno 1671*, * f. 1661 in dicta Narratione Italica legitur pag. 19.

5 Auctor istius Narrationis in sua ante eam præfatiuncula affirmat, S. Stapino erectum esse al-tare Mediolani in ad sacra S. Mariæ Secreta RR. PP. Soma-schorum, ibidemque quotannis ejusdem Sancti festum recolit solenni cum pompa. Quin imo non ibi dumtaxat, sed alibi insuper in Italia ip-sum celebrari, affirmant litteræ Sementii, supra memorati, quas inter schedas nostras ante me ha-beo, quando in illi sic scribit: Quem nunc in Italia, præcipuè Mediolani, podagrâ laborantes celebrant, implorantque. De Germania ac Belgio vide inferius.

6 Apud Raynaudum pag. 598 exstat sequens religiose invocationis monumentum, hoc titulo: Oratio devotissima ad S. Stapinum contra incurabilem morbum podagræ quotidie dicenda. Hanc sequitur Antiphona:

Sancte Stapine, Christi confessor atque episco-pe, fulgens virtutibus,

Ad Deum funde preces pro te invocantibus,
Ne vexemur morbo podagræ pro nostris reati-bus;

Sed fani & incoltmes vivere valeamus in hac vili vita tuis intercessionibus.

Et post hujus vitæ finem tecum in cælestibus Collocari mereamur in supernis sedibus. Amen.

Oratio pro nobis: beate Stapine,
Ut digni efficamur promissionibus Christi.

Oremus. Omnipotens sempiternæ Deus, qui ad preces gloriosissimi confessoris atque pontificis Stapini erigis elisos, & ab omni dolore podagræ, chira-

referantur.

E

Quid Mc-diolani.

F

Formula Sanctum in-vocandi contra podag-ram.

A chiragræ &c. reddis liberatos & sanos : concede nobis precantibus , ut non secundum iniquitates nostras retribuas nobis ; sed meritis & intercessionibus gloriosissimi confessoris atque pontificis Stapini , ab omni vexatione podagræ , & ab omnibus malis liberemur . Per Dominum nostrum , Jesum Christum , Filium tuum : qui tecum vivit & regnat in unitate Spiritus sancti Deus , per omnia secula seculorum . Amen .

Alia dantur ,

B 7 Nec verò sterilem eorum qui cum malis hujusmodi constituantur , istius Sancti invocationem voluit esse Dominus ; sed ad illa depellenda valde efficacem . Nam , referente ibidem Raynaudo , recentia non defunt in principis Palatinæ elemosynarii primarii sedatis doloribus , hujus sancti Antistitis miracula ; qui nuper ad facellum Tolosam inter & Castrum huic Cæli dicatum peregrinatus est : hospitique suo ad Tolosam Sancti hujus indicato præsidio , eum pariter cælestis remedii participem fecit , longoque podagræ tormento solutum gratulatus est . Sanctimonialis in Germania celebris , ex antiquis monumentis sequentem orationem , pium elemosynarium docuerat ; quam jamjam dedit .

et quibus comprobatur

C 8 Narratio Italica à pag. 19 de miraculis agens , ex narratione sacerdotis , qui Dornienſi Sancti sacello operam navabat , recenset , à Domina quadam præcipua regionis , parvulam , quam habebat , filiam tali modo membrorum usu captam , ut nec brachia , nec crura movere posses , S. Stapino commendatam fuisse , edito voto , se , filiâ sanitati restituta , tot libras cera ad ejus altare allaturam esse , quot penderet infans ; nec mora , illam , interposita voti religione , brachia movere cepisse , & impleta ad aram cera oblatione , eodem ipso temporis instanti gavisam esse officio pedum , ac libero incessu , quo etiam postea uti perrexit .

Quadam prædicta infantis consanguinea , in territorio Biterrenſi ad metam vite adducta , ac monita à sua sorore , ut memor esset gratia , quam S. Stapini intercessione acceperat earum cognata , induxit illam , ut simul voto se obligarent Sancto ; quod adimplere promisit ea , qua sana erat . Quo vix facto , infirma pristina sanitati fuit restituta : hinc lata una , uti & altera Dorniam se contulerunt , ac promissi Sancto præstiti fidem liberarunt . Hac è memorata Narratione desumpsi : quibus accedunt sequentia ex auctore Chronici Carcaſſonenſis citato , pag. 300 .

patrocinium ejus

9 Significatum nobis , ait , à reverendo P. Josepho de Castel Sarrafin , custode , quem Gardianum vulgus nuncupat , Conventus Fratrum Capucinatorum civitatis Carcaſſonis , se accepisse mediâ epistolâ à R. P. Leonardo de Paris , similiter Gardiano vel Custode Fratrum Capucinatorum alterius vel tribus Congregationibus recurrentibus Lutetiæ Parisiorum , venerabilem sacerdotem Canonicum ecclesiæ Noviodunensis sibi asseruisse , nec tantum chiragræ & podagræ dolores , verum & cruciatus vix tolerandos se aliàs pertulisse ; at tamen abhinc tribus vel quatuor annis se maximè levatum hujus ægritudinis onere , postquam singulis diebus Antiphonam cum oratione S. Stapini recitare solitus , cum voto ædificandi facelli nomine ipsius præscripto . Quod ubi brevi perfec-

rit , sperat canonicus , se penitus liberatum iri hac omni molestia . Hæc volumus addidisse , quo firmius constet , preces S. Stapini gratissimas Deo , concedenti levamen imò & valetudinem integram ex hoc morbo : uti quotidie auditur ex multis partibus Ecclesiæ Catholicæ . Hæc ibi de Gallia .

AUCTORE J. P.

10 Præmiserat idem auctor ibidem ista de Germania pag. 299 : In quibusdam partibus Germaniæ viget ejusdem Sancti cultus nescio qua die , in quibus prædicatur episcopus Carcaſſonenſis , sicuti accepimus à quibusdam ex venerabilibus presbyteris Societatis Jesu , qui nobis asseruere , gratissimas Deo Stapini preces , quando petitur levamen affectuum podagræ vel chiragræ , sicuti constat de levamine quorundam . Quin etiam Sancti nostri patrocinium ad usque nostri Belgii territorium Namurcense sese extendisse , ex litteris suspicaver , die xx Septembris 1689 ad P. Danielem Papebrochium Namurco . datis ; nam earum scriptor , bis se fuisse affirmat in loco , in quo honoratur S. Photinus alias Stamp ; nihil tamen sese certi didicisse addit circa Sanctum istum : pag. d' Anché , ubi honoratur , seniores credere , quod reliquæ ablata sint à Gallis : magnum concursum esse seminarum , qua infantes , usu pedum privatos , ad sacellum deferunt . Suspicerem , inquam , hæc intelligenda esse de S. Stapino nostro , etsi aliter ibi nomen scribatur ; si debita adessent suspicandi fundamenta .

adversus eundem morbum.

E

11 In obscura admodum ignoratione versantur gesta Sancti , quem Narratio Italica pag. 5 episcopum Carcaſſonenſem facit ; addens , Gallum fuisse ; sed quo loco in lucem prodierit , & quibus parentibus , non esse exploratum . De vita ejus solitaria in monte quodam non procul à loco Dornienſi agit pag. 7 ; de populi ad eum confluxu pag. 9 ; de didita per vicinas regiones fama ipsius pag. 10 . Deinde narrat , quomodo ad cathedram Carcaſſonenſem è spelunca sua à Clero ejusdem civitatis , applaudentibus civibus aliis , sit accersitus ; sacrumque hoc munus ex divina revelatione & imperio eum accepisse ; ac meritis exornasse scribit ; sed adeo confuse ; ut nec nota temporis , nec nomen decessoris ullibi appareant . Eiusdem generis sunt , qua pag. 17 habet de corpore , quod supponitur , ait , sepultum in cathedrali Carcaſſonenſi . At si quæras , quando , à quo , quo teste ; alium est silentium . Raynaudo pag. 584 citata S. Stapinus Castrenſis in Septimania episcopus fuit ; sed qua veri specie ? Nam cum primus Castrenſis antistes sit creatus anno 1317 , ex Gallia Christiana apud Sammarthanos ; quomodo fieri potest , ut , si S. Stapinus noster locum inter eos habere debeat , adeo manserit ignotus ? At neque inter Carcaſſonenſes ibidem invenio S. Stapinum . Quod si ex traditione longeva istius ecclesiæ , secundum id , quod dictum est supra num. 2 ex Supplemento ibidem allegato , rem confici velis ; erunt sine dubio , qui desiderant , eam probari traditionem documento aliquo antiquo ac bene nota . Denique dum auctor Narrationis Italica pag. 19 scribit , proferri à se ea , qua accipi potuere è monumentis ecclesiæ Carcaſſonenſis , & ex longa traditione populi vicini ; redibit difficultas cum circa rem , quam modo tangebam , tum circa alia ejus gesta non habebunt eruditi , in quo satis securè acquiescant .

Incerta & obscura ipsius gesta.

E

DE B. GEZZELINO SEU GITZELINO CONFESSORÆ

J. P.

Slebusfrode apud Coloniam Agrippinam.

DIE VI
AUGUSTI,
Publicus
cultus

Olonia Agrippina, tot sacrorum pignorum, qua apud se religiosissime asservat, celeberrimum longè lateque hieroglyphicum, in suo territorio ecclesiam habet parociale, vulgo Schlebuschtrath vel Slebusfrode, Beati nostri cultu & exuviis spectabilem. De cultu sic loquitur Grevenus hac die VI Augusti: Beatæ memoriæ Gezelini confessoris, in Slebusfrode Ducatus Montensis quiescentis. Consentit Martyrologium sub nomine Canisii citari solitum. Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii eadem die beatum nostrum Confessorem ita annuntiat: Slebusfrode apud Coloniam Agrippinam memoria beati Gitzelini, qui invocatur adversus morbum pustularum & morbillorum, & in capella vulgo dicta sunt Gisle Capelchin, sub altari magnum fontem habet, languentibus salutarem. Pingitur cum galero pastorali, & duobus porcis. Fuit enim subulcus. Qui cum quodam tempore vellet visitare ecclesiam B. Mariæ Aquigrani, fertur pecora sua Domino Jesu commendasse, eoque absente convivaneos conspexisse aliquem, qui in ejus specie absentis vices suppleret. Sed hæc ad Coloniensem pertinent ecclesiam: quibus distinguas Beatum hunc à B. Schetzelone, qui ad Luxemburgenses spectat, & cum illo à nonnullis confunditur, videlicet à Molano in additionibus ad suum Usuardum hac die, quæ sic dicit: Beatæ memoriæ Gezelini confessoris, qui quiescit in Ducatu Montensi, additque in notis, Gezelini Vitam scripsit Archardus, discipulus S. Bernardi: à Wione in Ligno vita. tom. 2 pag. 263, dum eum ita annuntiat: In Ducatu Montensi, beati Gezelini monachi, & confess. Ord. Cisterciensis, & in notis citat additiones Molani, & eundem, quem ille, Vita auctorem: à Ferrario denique in Catalogo Sanctorum, qui in Romano Martyrologio non sunt, his verbis eum referente: Slebusfrode apud Coloniam B. Gezelini monachi Cisterciensis, & eundem in notis Vita scriptorem allegat. Probatum autem ex iis, qua hac eadem die scribemus de Schetzelone Luxemburgensi, a tribus dictis hagiologis hunc Beatum cum Montensi seu Slebusfrodensi fuisse confusum; ubi etiam expenditur, an is monachus Cisterciensis unquam existerit. Eo itaque lectorem mittere placet, ne agendum agamus.

ex Fastis
probatum.

2 Aliud, quo certiores reddimur de publico hujus Beati cultu, testimonium suggerit Gelenius libro 4 de Colonia Agrippinensis magnitudine, inter sacros ac pios Fastes hac item die sic memorans: Apud Schlebusfrode B. Gezzelini eremitæ: cujus fons & memoria frequenti peregrinantium confluy inuisuntur; sed Acta temporum injuriâ hominibus perierunt, quæ æterno. Retributori nota sunt. Videtur vitæ ejus rigor aliquam habuisse similitudinem cum rigore B. Schetzelonis, Ordinis Cisterciensis Religiosi: unde propter quoque nominis affinitatem, ab aliquibus cum hoc confunditur: sed hujus diversitas deprehenditur in ejusdem Vita apud Benedictum Gononem.

3 Hanc ego inter Vitas Patrum Occidentis, Fons facellum apud Gononum non reperio; sed Vitam S. Gisle eremita habet; quæ alium omnino Sanctum exhibet. Castellanus adjectis ad suum Martyrologium Romanum eum accenset Colonie sub nomine S. Gissileni (S. Gisle) subulci. Hic etiam meminisse juvat eorum, quæ noster Theodorus Rhay libro suo, qui inscribitur Animæ illustres Juliæ, Cliviæ, Montium &c. ad diem VI Augusti de Beatâ intexuit: In Montium Ducatu ad Bensbergam arcem in pago Slebus B. Gezzelini anachoretæ: cujus ibidem memoria & fons ejus precibus è terra datus; qui in facello à perillustri domino Henrico barone de Reuschenbergh Teutonici Ordinis Commend. &c. erecto, frequenti peregrinorum confluxu inuisitur, pluribus medicis & salutaris.

4 Porro in rebus hujus Beati investigandis ulterior à nobis prætermissa opera non fuit; sed literis interpellavimus P. Antonium Hüdigh S. J. provincie Rheni inferioris procuratorem, Colonia Agrippina commorantem; qui indidem die xxvi Maii 1732 officiosi respondens, ea quæ accludit in rem nostram, Germanicè exarata, manu propria conscripsisse R. D. Pastorem in Schlebuschtrath significat, nomine, prout subdit eorum exemplari, Joannem Heimbach, à quadraginta annis eo munere ibidem perfunctum. Sed quoniam scriptum illud non lingua dumtaxat Germanicâ, sed Germanicis etiam characteribus apud nos peregrinis, atque adeo mihi ad fidelem interpretationem Latinam non accommodatis; expertissimum dominum Ernestum Wipperman, Germanum Sallis-Uffleniensem in Comitatu Lippia, in hac Antverpiensi urbe medicum praticum juratum, nec non hujus domus nostræ Professorem medicum primum, hanc rogavi & obtinui. Itaque, quæ per humaniter petitioni meæ faciendo satis transtulit, iis utemur, in hanc à Viro sententiam reddit, quæ illa huc transcribemus sub nomine notitiarum Slebusfrodensium.

5 Postquam igitur laudatus Heimbachius, è scriptoribus Cisterciensibus, nec non Molano, Gelenio ac Rhayo, egisset de B. Gizzelini cultu, die VI hujus celebrari, subdit, Per totum S. Ordinem Cisterciensem hoc festum tali die celebrari. Habemus in nostro Museo Antverpiensi folium expausum, & anno 1620 Bruxella editum hoc titulo: Kalendarium Sanctorum ac Beatorum maximè illustrium ex Ordine Cisterciensi, mensium ac dierum serie digestum; in quo prædicta die signatur B. Iezelinus eremita in Alemania; ast hunc non esse Slebusfrodensem seu Montensem; sed Luxemburgensem, qui in dictis notitiis etiam cum Slebusfrodensi perperam confunditur; videtur abunde confici è Commentario Actis B. Schetzelonis prævio, quem paulo post exhibebimus. Confusio autem ista unius cum altero in notitiis Slebusfrodensibus facta perspicue ostendit ut ex earum contextu, è quo delibo sequentia; Suprà memoratus B. Gezzelinus à Deo per specialem modum ad perfectionem est adductus in juvenili ætate. Speluncas, silvas & campos territorii Montensis in palæstram con-

E

In notitiis
Slebusfrodæ
huc missis

F

A tra carnem, mundum & diabolum elegit. Cibus ei non fuit alius quam herbae & radices: potus erat aqua: vestimenta (siquidem talia nominari mereantur) nihil erant praeter lacera frusta. Tali modo per quatuordecim annos seminudus montes & valles in frigore & calore pervadebat: & mirabilem quidem, sed vix imitabilem vitam duxit. Fama ipsius sanctitatis tam longè dispersa fuit, ut B. P. Bernardus abbas in Clara valle ipsi non solummodo vestem dederit, sed etiam... suum proprium habitum ad eum miserit; ex *Menologio Cisterciensi*, quod citatur, Chrysostomi Henricquez.

cum alio
Luxembur-
gensis confu-
sus:

B 6 Sequitur deinde in notitiis Slebusfrodensibus, quod B. Gizzelinus maximo flagraverit desiderio invisendi imaginem *Deiparae Aquisgravenfis*; quodque voti sui factus compos non fuerit propter gregem à suis superioribus spiritualibus sibi commissum; sed quod, dum suo bono pastori Christo Jesu eum commendasset, iter *Aquisgranum versus* inceperit, ibique summa cum devotione *Deiparam* honoravit, illa sine dubio, uti sequitur, vel angelo pastoritii ejus officii vices supplente &c. Consule dicta superius num. 1. Id contigit, si iisdem notitiis credimus, prope Slebusfrodam pagum non longè distantem à Mulhemio. Noster itaque B. Gizzelinus fuit frater laicus & conversus Cisterciensis, qui olim in pagis & villis varia oeconomica peregit: sicuti videri potest ex perantiquis abbatiae Altenbergensis reservatis Mss. *Hac ibi. Verum qualiacumque sint illa Mss. quae hic nominantur dumtaxat, & qualibuscumque vita professione ac officio Gizzelinus perfunctus fuerit; de qua re velim & discere & alios docere certiora; clarissimum est è textu modo allegato, B. Gezzelinum Slebusfrodensem & Schetzelonem Luxemburgensem confundi, si hujus Vitam uti & Commentarium nostrum eidem praefixum conferas cum his, quae de isto superius jam narrata sunt. Per abbatiam verò Altenburgensem modo nominatam designatur sine dubio Vetus-mons vulgo Aldenberg in Ducatu*

Montensi ad fluvium Duna, quae notatur apud Gasparem Fongelinum in *Notitia abbatiarum Ordinis Cisterciensis lib. 2 pag. 13 in diocesi Coloniensi; de qua ibidem plura.*

AUCTORE
J. P.

7 Sape dicta notitia praeterea referunt, ultimam Beati voluntatem pra magna & illi consuetudine animi submissione fuisse, ut corpus suum vitam sanctum sepeliretur sub recti stillicidio; quam ipsius voluntatem aliquo modo impletam fuisse, idque in supra memorata ecclesia parociali Slebusfrodensi, è verosimili conjectura notitia eadem volunt: ubi corpus non solummodo sub quadam affixa appendice istius ecclesiae (seu quodam sacello, uti ego quidem intelligo ex sequentibus, isti ecclesiae annexo) in latere chori, in aliquo decorato & suspenso clathro, & in lapideo & dealbato sepulcro inhumatum jacet; sed etiam in antro praedicti sepulcri quadratum foramen videre est, ex quo vicinis & remotè adventitiis populis omni tempore corpus tangentibus fit ex ipso tactu omnium dolorum capitis levamen; & non aliter, quam per specialem gratiam Dei, & summa merita ejus pii Servi, ad summam admirationem omnium, exoptatum effectum obtinent; sicut olim aegroti per tactum umbræ S. Petri, principis Apostolorum. Et hoc miraculum confirmatur per perantiquam, in supra memorata ecclesia reperibilem, originalem imaginem, in vero habitu Conversi sive laici Cisterciensis Ordinis, in qua Beatus una manu portans oviculam, alterà autem pedum pastorale, repraesentatur: quam vicini ex Slebisfch & Slebusfroda olim in summa veneratione habuerunt, & tam in festo Beati, quam aliis festis summa cum devotione circumtulere: sicuti etiam in supra nominata appendice ad gloriam ipsius exstructum est altare, in quo quotidiana Missa celebratur per ordinatum sacerdotem cum illuminatione sepulcri. *Hiscè subjunguntur indulgentia omnium peccatorum, die vi Augusti lucranda, ad quas harum notitiarum scriptor fideles hortatur; & in cuius fide hac dicta sunt.*

E

DE S. CHREMETE ABB. CONFESS.

C

IN SICILIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Cultus & gesta.

MCXVI.
Ceteris in-
guotus,

Hic Sanctum damus, ut antehac alios, in fide nostri Octavii Caietani, ex Opere ejus notissimo de *Vitis Sanctorum Siculorum*: neque enim alibi aut gesta B. Chremetis aut cultum nos reperisse ultro fatemur, praeterquam in Catalogo generali Ferrarii, ubi ita hoc die annuntiat: Apud Castrum Leonis in Sicilia, B. Chremetis abbas Ord. S. Basilii. Quod *Martyrologium Siculum*, ut ipse vocat, consuluerit. nescio: in *Pantheo nostri Carrerae* acceptus est ex ipso Caietano. Hic porro requisitis omnibus sic nos instruxit & docuit, ut securè Chremetem ut eximium Christi athletam in nostro hoc Opere consignemus. Animadversiones ejus hic expendere juverit, ex quibus id primùm observabis, errasse laudatum Ferrarium, dum rotundè asseruit, Vitam ejus manuscriptam

in monasterio S. Salvatoris apud praedictum Castrum servari. Ipsum Caietanum de monumentis omnibus ad Sanctum spectantibus melius edoctum, audiamus:

2 D. Chremetis monachorum parentis celebre nomen in oppido Francavillæ & adjacente regione; sed ab alumnis ejus nullis esse commendatum monumentis, indignum fuit. Itaque temporum injuriis intercedendum ratus, quod sanctissimi Viri famæ superest, operæ pretium duxi scribere, bono posteritatis. Hanc igitur S. Chremetis Vitam ex iis composuimus quæ per manus à majoribus nostris de eo accepimus, totoque oppido Francavilla, quod monasterio Chremetiano proximum, nota rataque habentur. Hujus sane antiqui monasterii ædificium adhuc manet, nomine sanctissimi Servatoris de Placa insignitum; extantque in eo monumenta quædam ævi Rogeriani monachorum,

Caietana

AUCTORE
J. B. S.

Rituales libri ad divinum cultum, Græcique codices manu exarati, quo idiomate antiquis temporibus utebantur. Præterea capitis cranium S. Barbaræ, brachii S. Ursulæ radius & integrum caput D. Chremetis, Græcis characteribus hoc modo inscriptis: CAPUT B. CHREMETIS.

3 Porro Chremetis sanctissimi abbatis caput, summa pietate servatum eadem in æde, maximaque celebritate illius regionis homines venerantur, præsertim VIII Idus Augusti, festo die Transfigurationis Domini nostri Servatoris, cujus nomini ecclesia dedicata est, in altari ad venerationem exponitur: oppidani vero D. Chremetem patronum habent ac reverentur. *Atque hæc ad vestri constantisque cultus probationem abunde sufficiunt; gesta ejus non minori diligentia describuntur. Ceterum qua ad Rogerii donationem spectant ejusque instrumentum, ex Græco non satis feliciter versum, hic pluribus memoranda non censuimus: satis nobis sit Vitam ipsam subjungere.*

V I T A

Auctore Octavio Caietano.

Chremes
humana omnia abiecit.

Chremes, sane eximius Christi athleta, extremis temporibus fuit, quibus Sarraceni in insula Sicilia dominabantur. Patria, parentes, ejusque prima ætatis exordia, adhuc ignorata à me sunt. Grandis jam natu, cum Dei sese officiis devovere cuperet, ut id assequi commodius posset, abjiciens humanas omnes curas, ordinaria eorum impedimenta, qui ad pietatem grassari contendunt, desertum locum, neque dum celebrem, palæstram suam delegit. Quem prope locum Francavilla oppidum, longo post tempore, conditum est. Immanis hinc vastæque magnitudinis attollitur rupes undequaque prærupta, uno tantum aditu ab occidente. Arduam hanc rupem, ab omni humano cultu alienam, Chremes sibi domicilium voluit, ubi gratiarum stipendia, summo numini, ob accepta beneficia, pendens, diu noctuque precibus vacabat, corpus cibi abstinentia vigiliisque & algoribus conflictabat.

C

Chremes
Deus obsequentes datus animas,

2 Ea tempestate, dum Rogerius Comes, Sarracenos bello persequens, Siciliam obiret, rupem præteriit, qua super cælestem vitam Chremes agebat. Qui simul atque id accepit, caritatis pretium esse existimavit, si tanto Duci Christiana de re, ac maxime Sicula, benemerenti, obviam iret, adeptas de Christi hostibus victorias gratulaturus: insuper pium Comitem quibusdam donaret munusculis, benevolentia suæ lætitiæque argumentis, agrestibus illis quidem, sed quæ pietatem apprime redolerent: quippe cum vitam ille degeret ab officiis cultuque humanitatis abhorrentem & à civitatibus semotam, sane difficile negotium erat, inculto in loco adinvenire, quo virum principem muneraret. Quidnam igitur consilium capiat? Ad plenissima Domini sui promptuaria confugit, preces aliquamdiu fundit, mox è silva proxima feras animantes, quæ hominum esui convenirent, venire ad se in Dei nomine jubet.

Quas vocatas ad se ducit ad Comitum Rogerium.

3 Derepente (res sane dictu incredibilis) diversi generis animalium multitudo è silvis, antrisque (audiisse crederes) viri Dei imperio obtemperans, adfuit. Hujus igitur agminis dux Chremes iter ad Rogerium facit, ad quem ut pervenit: summa animi vultusque demissione & hilari a-

specu cum salutasset, rogavit, ut ea, quæ ipse duceret animalia, dono acciperet. Rogerius militesque in summam adducti admirationem, simul ex tali spectaculo incredibilem voluptatem capiebant. Tum demum Rogerius ex Chremete sciscitatur: Quanam arte, quibusve, obsecro, rationibus, hæc belluæ cicures factæ à te sunt? Postquam accepit, diæto ejus, eodem fere tempore, ex speluncis & nemoribus advocatas, ægrè in animum inducere poterat, nec fieri posse existimabat, ut grex ferarum, qua timiditate, qua feritate, natura insita, penitus deposita, mansuetus de subito fit. Tum Chremes, ut palam Dei virtutem faceret, ad animantes versus; Quando, inquit, vos donum Rogerius dedignatur, abite hinc, liberaque vivendi ratione, ut antea, fruimini. Simul illis benedixit Vir sanctus, pristina loca alacritate maxima petere. Hæsit miraculi magnitudine Rogerius, statimque equo defiliit, demissaque ad pedes Viri sanctissimi provolutus; Quoniam, inquit, tantum sunt apud Deum preces tuæ, quæso te, ut commendare Deo peccatorem me velis; enixeque, ut sibi bene precaretur, exposcebat.

4 Ut colloquendi finis fuit, Rogerius inclementem illam rupem, itinere difficili, Chremete duce, conscendit. Inde piissimus Comes, quippe cui sacra ædificia mirum in modum cordi semper fuere, prospectu circum capto (qui in mare est ab oriente, ab occidente in apertos campos usque ad Randarii colles, à meridie in Ætnam, à septentrione in Silvam Placentem) cognita loci opportunitate, monasterium ea extrui super rupe, optimum duxit, & ad Chremetem, Te Pater, ait, ac monasterium tuum silva agrisque, quæ vides, dono unde vitam tolerant, qui hunc in locum se receperint, tuæque iustitiam vitam consecrari voluerint. Dein Rogerius, cum Chremetis se precibus commendasset, accepta ab eo benedictione, discessit. Igitur opibus magni Comitum Rogerii monasterium construi coeptum, perfectumque est. Per multi vero fama Chremetis tracti, humanarum rerum laqueis exsoluti, ad nidulum rupi illi affixam, pietatis studio, convolabant.

5 At Chremes cum in dies magis magisque familiam crescere animadverteret, & majorum vestigiis esse insistendum recte duceret, antiquam sanctamque Magni Basilii monachorum parentis, vivendi rationem præceptionesque alumnis præscripsit suis; ipse ut dignitate ceteris, ita exemplo vitæ præibat, omnibus omnium se virtutum exemplar exhibens, quod intuentes, perfectam pietatis imaginem ad se transferrent. Diutius tamen id ferre dæmon haud potuit; cum plane intelligeret, à tot palæstris, & opera magistri, semet illudi. Igitur insidias per invidiam Chremeti struit, quo sublato, reliquam familiam facile pessumdaret. Forte in eo monasterio quidam erant, qui à primis flagrantibusque vitæ studiis per socordiam dejecti, religiosæque disciplinæ pertæsi, severos Magistri mores non tolerabant. His scelerum instinctor venenum instillat, & impellit tandem, ut austerum ac durum fenem perdant, sibi que de medio tollant. Uti concepere animo scelus, persequi statuunt. Condicto die, Chremetem alia omnia cogitantem incautumque adorti, prærupta de rupe præcipitem agunt. Nimirum hoc expectant homines hujusmodi, qui in virtutum exercitationibus deservescunt, probos rectores, quorum vita curaque illis odio est, subvertere, aut amovere procul, ut cupidinibus se dedant suis.

6 Ve-

A **6** Verum ut patrati facinoris, atque divinæ benevolentiae juxta, posteris monumentum relinqueretur, Chremetis viri sanctissimi vestigium divinitus saxo impressum est, cui primo jactu pedem impingens, in imum solum resiliit. Quod vestigium ad nostram usque ætatem, maxima omnium cum admiratione, tum pietate visitur, qua parte rupes ad septemtrionem vergit. At homines nefarii Senem male perdidisse jam rati, suo vecordes malo lætabantur. Verum enimvero Deus, quippe cui suorum salus maximæ curæ est, statim dejectum Chremetem per Angelos suos, quos piis viris administratos custodesque pollicitus est, suscipi mandat, & ad radices montis incolumentem deponi. Hic mitissimus Vir ne minimum quidem pessimo facinore commotus est; verum fasce lignorum compacto, & in humeros imposito, perinde atque monachorum utilitate eò se contulisset, ad monasterium inturbidus ascendit.

Mira patientia injuriam tolerat.

B **7** Cum ecce tibi ex improvise, qui malefacto exultabant, alia omnia expectantes, venire Chremetem & adeste conspiciunt: qui animo vultuque ad hilaritatem composito, humanitate summa salvere alumnos suos jubet. Tum vero illi attonitis similes, vix ullam loquendi facultatem habere; nescire, per somnium, an per vigiliam negotium ageretur: neque sane num Chremetis simulacrum, an ipsummet Chremetem viderent, recte dijudicabant. Ubi tandem quò cecidisset res, unaque sanctitatem Hominis cognoverunt, demississime, nec sine lacrymis ad ejus pedes abjecti, facinus confiteri, veniam petere, vel ipsius etiam

aspectu indignos se dicere, aliaque hujusmodi, quæ summum animi dolorem indicarent. Colla-crymantibus filiis injuriam benignus pater condonat. Mox pacis osculo & benedictione omnibus impertita, in pristinam gratiam recipit, ac peramanter tractavit.

AUCTORE
J. B. S.

8 Ceterum emigraturus tandem è vita Chremes, congregatos monachos in primis hortatus est, ut perfecte vivendi studium tantumque negotium magna animi contentione capefferent, & ad extremum usque spiritum retinerent: præcipue mutuum inter ipsos amorem conservarent. Demum eis bene precatus, enixè rogat, obsecratque, ne honorifico sepulchro conderetur, sed pro templi gradibus humarent; ut quicumque ædem ingrederentur, pedibus proculcarent. Tum puram sanctamque animam Deo commendans, efflavit inter alumnorum suorum complexus & lacrymas. Quam gratum acceptumque Deo fuerit demissionis ejus studium ac exemplum, quod moriens reliquit, miraculo demonstratum est. Nam limpidissimæ aquæ fons è terræ gremio scaturit, ubi sanctissimum Chremetis corpus depositum fuit, & ad nostram usque ætatem scaturit. Cujus aquam statim atque pio animi affectu quartanâ laborantes biberint, pristinam valetudinem adipiscuntur. Beatissimi Chremetis caput, summo cultu servatum VIII Idus Augusti, festo die Christi Domini Servatoris, cui ædes monasterii dedicata est, in ara expositum, maxima celebritate ac pietate illius regionis homines venerantur.

*Humari ex-
petit sub
gradibus
Ecclesiæ.*

E

DE B. SCHETZELONE CONFESSORE

IN TERRITORIO LUXEMBURGENSI IN BELGIO.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. P.

C Cultus; Beatus cum alio confusus; an fuerit Ordinis Cisterciensis; ætas; annus mortis; translatio corporis; an illud inventum; Acta, & eorum auctor.

F

ANNO
CIRC. MC-
XXXVIII
VEL MC-
XXXIX.
Cultus sacer
in territorio
Luxembur-
gensis.

Luxemburgum, ampla & munita Belgii urbs, Ducatus cognominis caput, ad Alizontem amnem, à Theodonis villa, Treveris ac confinibus Lotharingia ad aliquot leucarum distantiam dissita, merito jure gloriari potest B. Schetzelone, cujus nomen variis modis inscribitur, sicut per decursum patebit: proximum quippe ejusdem urbis territorium incoluit vivus; mortuus autem sacris suis exuviis eandem illustravit, utroque certè titulo celebrandus. Præter ea, quæ Vita ejus scriptor de antiquo ipsius cultu notata reliquit, hæc addo ex hagiologis. In Calendario Natalibus Sanctorum Belgii apud Molanum præfixo, hæc die signatur nomen Scetzelonis vel Giffileni, Lucemburgi. Chrysofomus Henriquez in Menologio Cisterciensi hæc habet: In patria Lutzenburgensi beatus Iezelinus eremita, Ordinis Cisterciensis, ad quem divus Bernardus proprium habitum transmisit: vir in diebus suis verè magnus, qui feminudus, & brutorum escæ utens, per quatuordecim annos inter montes & nives solus oberavit, & tandem, percepto Dominico corpore,

lætantibus angelis, nemine præsentem, obdormivit in Domino, & post mortem multis miraculis claruit. Kalendarium Cisterciense assignavimus hæc die inter ea, quæ de B. Gizzelino Slebusfrodensi dicta sunt: ubi de confusione Molani, Wionis ac Ferrarii actum. In similem etiam errorem impiegit Chalemotus, quando in sua Serie Sanctorum &c. Ordinis Cisterciensis, in Luxemburgensi & Ducatu Montensi Beatum annuntiavit, duos in unum constando. Molani verò errorem, in additionibus commissum, rectè invenio correctum in ejus Natalibus Sanctorum hæc die, quæ B. Gizzelino Slebusfrodensi subnectuntur ista: Fuit autem alius Giffilenus, quem Scetzelonem nominarunt: cujus depositionis dies ignoratur, memoria tamen ejus apud Lutemburgenses, Belgis annumeratos, numquam desinet. Saussayus postquam Beatum nostrum rectè annuntiasset in tractu Lutzenburgensi, & quidem cum titulo Sancti, elogio mox illum insigni prosequitur; circa quod consulat lector Vitam infra a nobis recudendam.

2 Henriquez in notis ad hunc diem, occasione annuntiationis Wionis, de cujus confusione Colonienfi, modo meminimus, lapsum istum merito castigans, Corri-

non autem
Colonienfi.

AUCTORE
J. P.

Corrigendus, ait, hic auctor, quia pro Ducatu Lutzenburgensi scripsit In Ducatu Montensi, secutus Molanum, qui in additionibus ad Ufuardum ait: Item beatæ memoriæ Gezelini confessoris, qui quiescit in Ducatu Montensi; ex similitudine vocis Germanicæ deductus: nam *bergh* significat montem; *burg* verò burgum seu oppidum: unde ipsi pro *Lutzenburg* legentes *Lutzenberg*, provinciam illam Montensem seu Bergensem Ducatum appellarunt. Sed ratio ista nullo modo mihi probabilis est: norat utique Molanus, civis ac theologus doctor Lovaniensis illud discrimen, norunt Belga: Ducatum Montensem seu Bergensem, si vis, ab civitate Luxemburgensi toto calo, ut ita loquar, distingui norunt. Ratio itaque confusionis, quam Molanus in additionibus commisit, non à confusione istorum locorum, sed à confusione unius Beati cum alio repetenda erat Henriquezio, adeo ut, dum Molanum rectè correxit in re, in rei tamen causa corrigendus merito sit ipsemet corrector.

B
Non satis
probatum,
quod fuerit
Ordinis Cisterciensis.

3. Vidimus supra, B. Schetzelonem cœnobitis Cisterciensibus accenseri: ubi occurrit Henriquezianus, dicens, quod ad eum divus Bernardus proprium habitum transfuderit. Saussayus autem in elogio Beati, Eam, ait, in opinionem sanctitatis venit, ut à B. Bernardo tanti fieret, quod inter ipsius Ordinis sidera, haud cogitans, pro meritis cooptaretur. Nam absenti ipsemet beatus Pater habitum suum transfudit &c. Sed quod verè ac propriè Confessor noster amplexus fuerit Ordinem Cisterciensem; quodque in illum à S. Bernardo fuerit assumptus, ex antiquis documentis mihi hæcenus non satis suadetur: non ex Vita, quam ex Achardi monachi Claravallensis, ac discipuli S. Bernardi, relatione, ac testimonio oculato, eiusdem scriptor concinnavit. Nam tametsi in ea num. 5 hæc dicuntur: Beatus itaque Bernardus, audita virtute conversationis illius, dedit nobis præceptum adeundi & salutandi ex nomine ipsius Virum, mittens etiam ei pro signo caritatis nonnulla munuscula; hoc est tunicam, & caligas, ut pro ejus amore indueret illas. Et num. 6: Tunc eulogiis præsentatis, cum salutationem Patris humiliter & cum reverentia suscepisset, ipsaque indumenta sibi applicuisset, mox iterum ea deposuit, & ait &c. Tametsi, inquam, hæc ibi dicuntur; quo pacto tamen inde extundas, habitum proprium, sive Ordinis Cisterciensis, à S. Bernardo transmissum ad B. Schetzelonem; & hunc ab illo ad dicti Ordinis institutum fuisse assumptum, non equidem video. Nec aliud novi documentum, quo res ista stabiliatur: ut consequens videatur, ipsius non rectè mentionem fieri inter Calites Benedictinos apud Bucelinum in Menologio istius Ordinis tamquam monachi sacratissimæ Congregationis, ait, nostræ Cisterciensis; ne dum apud Chalemotum citatum posse inter Cistercienses ei attribui longum virtutis & claustrum ac cœnobiticæ vitæ experimentum.

4. De ætate Beati istæ mihi dicenda occurrunt. Beati ætas, Inter schedas nostras Mss. exstat una hoc titulo prenotata: Ex Annalibus monasterii S. Mariæ Luxemburgi collectis à P. Alexandro Wiltheim S. I. De B. Schetzelone. Quæ dabo deinde ex isto Ms., citabo sub titulo notitiarum Luxemburgensium. In illis itaque sic scribitur de Beati ætate: Relata inter annum mcccxxxix & mcliv vita ejus ac morte; quia ad temporâ Folmari abb. Monasteriensis primi pertinere videntur, sic concludit &c. Angelus Manrique in Annalibus Cisterciensibus ad annum 1134, num. 9, Fundavit,

ait, Bernardus pater claustrum sive Hemmenrode per Achardum, discipulum ipsius, virum sanctissimum, per quem etiam sanctum Ascelinum, tunc temporis in magna sanctitate degentem in illis partibus, affectuosè & devotè visitavit. Hinc habemus ætatem, quâ Beatus vixit; at quo anno vivere desit? Rem inquiramus.

5. Ad annum, ex citato mox Annalium auctore, 1134 Achardus eum invisit; idque ultimo, sicut mihi videtur probabilius, vita Beati quadriennio: quia quæ narrat biographus num. 3 ipsum fecisse quatuor fere annis ante suam dormitionem, videntur mihi magis convenire modo ipsius vivendi, quam tunc tenebat, quando Achardus eum invisit; quam illi, quem observavit per decennium integrum, isti, uti apparet, visitationi prævium. Postquam enim dixisset biographus num. 2, An nis siquidem quatuordecim solivagus, ac toto corpore nudus, montibus & silvis pro Christi amore oberrans & latitans perduravit; cælum habens pro tecto, aërem pro vestimento; pecorinum victum pro cibo humano. Herbis namque agrestibus & crudis, earumque radicibus utebatur; mox ista connectens cum dicto decennio, Hujus, inquit, rigorem propositi per decennium integrum custodivit. De quadriennio verò vita ultimo sic docet: Postmodum autem quatuor fere annis ante suam dormitionem. . . bruma sæviente asperrima, cum tellus nivibus obruta, & gelu acriore coercita, nec herbas foris exeret, nec radices effodi sineret: tunc à facie famis & hujus frigoris sustinere non prævalens, tandem ut homo jam fere præmortuus, & obeso corpore, pelle sola circumdatus, cogebatur interdum deferta deferere, & ad homines utcumque divertere, eorum hospes, victus gratiâ; sicut pluribus in Vita exponitur. Et in hoc statu, quo nimirum ad homines suo modo interdum divertere vel invitatus cogebatur, convenisse eum videtur Achardus. Audi scriptorem Vita num. 5 hæc de eo referentem: Nos ergo profecti ad eandem partes, una die, cum adhuc tenebræ essent, intravimus locum, ubi quiescere putabatur; & non inveniētes, sciscitati sumus ab hospite, ubinam ille esset. Ille verò respondit: Hac nocte. . . apud nos in curia mansit. Adin' tu ab hospite; apud nos. . . mansit? Hinc itaque probabilius colligo, ab Achardo conventum esse Beatum ultimo vita sua quadriennio: quod si jungas cum anno 1134, quo rem gestam irreclebat Annalista supra citatus; reliquum erit, ut mors ejus affigatur annis circiter 1138 vel 1139.

6. Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii suggerit notitias, quibus illustratur locus translationis: nis; de qua Vita scriptor irradit ista: Postea verò translatus est inde (de nova ecclesia, super Beati corpus constructa, sermo fuerat) corpus ejus apud quoddam iobile castrum, quod nominatur Luceburgum, & in ecclesia beatæ Mariæ honorificè tumulatum. Porrò ad ipsum tumulum ejus miracula frequenter usque hodie fiunt, & fanitates ac beneficia multa, ipso interveniente, fideliter postulantes accipiunt. Molanus, inquam, ex litteris Joannis Bertels Lovaniensis, Prælati Lutzenburgensis monasterii, ad se datis sic memorat: Monasterium nostrum, in quo Vir Dei requiescit, dirutum est, imò solo adæquatam ab annis triginta tribus. Interim audivi sæpius ab his, qui monasterium inhabitant, sæpiusque genua ante sepulcrum Ermitæ flexerunt, qui proprio nomine Gisflenus dicebatur, & in maxima silva prope Luxemburgum habitavit, quæ idiomate Germanice

D

E

F

A Germanico Gruentewalt appellatur, in qua fons pulcherrimus ex rupe exilit, qui Schetzeltorn vocatur; & quia apud hunc habitabat, à communi populo Schetzelsbruder nominatur, à Latinis frater Schetzelo. Cujus corpus adhuc requiescit in loco defolatae ecclesiae. *Ceterum de Joanne isto Bertelio lectorem instruit Valerius Andreas in Bibliotheca Belgica; unde hac delibo in rem nostram.* S. Benedicti institutum in Munsteriensi cœnobio intra muros urbis Luxemburgensis amplexus est; & anno D. MDLXXVI, VIII Eidus Augusti abbas consecratus, annos XIX præfuit. Hinc ad Epternacensis ejusdem Ordinis monasterii... regimen admotus &c.; ubi excessit è vivis... anno Dom. MDCVII. *De Munsteriensi abbacia, ejusque excidio & abbatibus agit laudatus Berrelins in Historia Luxemburgensi pag. 123 & sequentibus; de rebus autem suis pag. 144.*

7 Verum, ut unde tantisper digressa est, ad corpus fuisse inventum, Beati nostri sepulcrum redeat oratio, notitia Trevirenses testantur, illud post dicti monasterii excidium latere perrexisse. Hac quippe in illis lego: Anno MDXLIV Luxemburgum ab imperatore Carolo V operâ Furstenbergii recuperatum est: cui homines plus æquo providi persuasere, solo æquandam Monasteriensem domum. Qua re breviter perstricta, Tum scilicet, prout sequitur, D. Schetzelonis sepulcrum, quod avorum memoriâ cereis atque donis multâ hominum frequentiam cultum fuisse accepimus, rudibus collapsæ ædis involutum, etiam huc usque latet. Fama quidem fuit, Beati corpus fuisse inventum, secundum ea, qua mox referam, anno 1620; sed mendax fuit. Rem intellige ex iisdem notitiis Luxemburgensibus, in quibus ista invenio: Anno MDCXX ad famam inventi corporis D. Schetzelonis, tota urbs ad effossum cadaver spectandum incredibili studio effusa est. Aiebant à majoribus traditum, D. Schetzelonem ante aram maximam ædis D. Virginis, quam à Guilielmo Comite ædificatam diximus, fuisse sepultum. Itaque à Ven. viro Huberto Bistenio... apud Monasterienses sacro oratore, pluribus ab annis animadversum fuerat, in area, quæ post ædem bello Gallico sublatam supererat, eo loci, ubi D. Schetzelonem situm esse oporteret, herbas atque gramina densè excrescere; at extra eum locum raras atque aridas esse. Quippe rupes circumfusæ alibi vix palmi altitudine terrâ integuntur.

8 Subiit animo, non ex nihilo fieri; placuitque eo loci fodi. Principio terrâ bene multâ erutâ (ea nempe gramina lætiora effecerat) mox animadversum, terram in sarcophagi speciem excisam. Tandem detecta quoque hominis ossa: quibus ubi humus studiose amota fuit, visa sunt compagem feriemque suam atque ordinem retinere. Dentium ne unus exciderat: magni corporis fuisse apparebat. Creditum, D. Schetzelonem eum esse. Itaque maximâ frequentiam homines ex urbe adeste; reperta lipsana per venerationem manu tangere: precatorios globulos ac numos admove, glebam religiose tollere: rarissimo cuique fragmenta modica ossium concedebantur. Unum plerique dolebant, cum miranda nulla eâ inventionē evenirent, nihil reperiri, quod argumento esset, D. Schetzelonis ea esse lipsana oportere. Inventa quoque calcæria, antiqua specie, magnificæ orbibus, ferreumque extremæ vaginæ munimentum, militem quam eremicolam magis indicabant; opinati que non pauci sunt, ossa illa alicujus esse è priscis Luxemburgensium Comitibus: ejus fortè Wilhelmi, qui ædem condide-

Augusti Tomus II.

rat. Quare ea honorificè quidem, non tamen ut AUCTORE Sancti, delata in novi cœnobii ædem sunt, ipso J. P. Petro abbate pulla in veste subsequente. Fuit Wilhelmus Conradi filius ejus, qui monasterii fundandi primus auctor fuit in pœnam capti violenter archiepiscopi Trevir. Euerhardi an. MLIX. *Factum narratur apud Sammarthanos in Gallia Christiana tom. I inter archiepiscopos Trevirenses, ex veteri codice istorum præsulum; atque hac subduntur: Interim verò episcopus à captivitate datis obsidibus rediit; nec multo post Comitem pœnitentem suscepit: cui pro pœnitentia peregrinationem Hierosolymitanam injunxit; in qua & obiit.*

9 Acta Beati nostri typis edita sunt Duaci anno 1626, hoc titulo: Vita beati Schetzelonis eremite, qui fuit in episcopatu Trevirensi per quatuordecim annos sine tecto, & sine vestimento, contentus etiam victu pecorino; ut puta herbis, radicibus, glandibus, & hujusmodi. Auctore Achardo, Ordinis Cisterciensis monacho: nunc verò è tenebris in lucem edita operâ Arnol. de Raifse, apud S. Petrum Duaci Canonico. *Inscribitur Amplissimo Domino D. Petro Roberti, Munsteriensi beatæ Virginis abbatiæ præfati. Tria insuper ejusdem Vita exemplaria Mss. habemus; sed nullibi in iis invenio, quisnam & ubi ex relatione Achardi eam scriptis mandarit. Aliunde ergo id descendum. Utrumque sic expedito. P. Petrus Franciscus Chiffletius S. J. anno Christi 1660 publici juris fecit librum, cui nomen indidit: S. Bernardi Claravallensis abbatis genus illustre asfertum, unâ cum Scriptorum aliquot opusculis, duodecimi post Christum seculi historiam spectantibus: inter quæ sunt Herberti Turrii Sardinie archiepiscopi de Miraculis libri tres. Nonnulla ex iis, qua illorum editor circa istum auctorem præfatur, huc transfero. Fuisse Herbertum natione Hispanum, patriâ Legionensem, colligi videtur ex ejus libro secundo de Miraculis cap. I; prout ibidem videri potest. In Claravalle sumpto habitu monastico, inter S. Bernardi discipulos educatus. Postea ipsi delatum est regimen abbatiæ de Moris (in diœcesi Lingonenſi Campanie Gallia, ex Jongelino in Notitiis abbatiarum Ordinis Cisterciensis, lib. I, pag. 68:) unde postmodum in Claramvallem reversus. scripsit de Miraculis libros tres anno Christi MCLXXVIII, annis quinque & viginti post S. Bernardi obitum, ut colligitur ex lib. I, cap. 31; & lib. 2, cap. 13.*

10 Quare, ut monet auctor Chronici Claravallensis, ex hoc uno anno reliqui investigandi sunt, si quando ante tres annos, vel ante septem aut plures hoc vel illud contigisse memorat. Promotus est haud multò post in archiepiscopum Turrii Sardinie: moxque Johannes eremita quædam illi obtulit de vita & rebus gestis S. Bernardi, prætermiſſa à senioribus, quæ ex nonnullorum ejus discipulorum ore accepta, illius hortatu ediderat. Apud Chrysoſtomum Henriquez in Menologio, & in Fasciculo Sanctorum Cistercii; itemque apud Angelum Manrique in Annalibus Cisterciensibus, permulta occurrunt citata ex libro Exordii Ordinis Cisterciensis, ejusque Appendice, vel ex libro de Viris illustribus Ordinis Cisterciensis, vel ex Joanne eremita in Vita S. Bernardi, quæ ex his Herberti libris descripta sunt. Unde est, quod Vitæ S. Bernardi per Johannem eremitam longè plura capita ab his auctoribus laudata reperies, quam quæ nos ex autographo veteri huc protulimus: quia scilicet Herberti opus ἀνεπίγραφον, quod Johannis eremite lucubrationi

Z

pro-

AUCTORE
J. P.

proximè subiectum erat, ipsi Johanni ab incautis attributum est, ac pro Vitæ S. Bernardi quadam continuatione habitum. Fontem ipsum damus, quem mirabitur lector tam diu latuisse in membranæ Claravallis &c.

11 *Hæc ibi: è quibus discimus, verum laudati opusculi auctorem esse Herbertum ipsum. Is lib. 1, cap. 5 & 6 refert ea, quæ Acardus, monachus Claravallensis, multorumque cœnobiorum extructor, sibi tum temporis etiamnum novitio, tamquam oculatus testis narrabat. Inter quæ ibid. cap. 6 existat historia Schetzelonis nostri, seu, ut ibi vocatur, Schocelini. Authenticam porrò ejusdem fidem persuadent tum jam dicta; tum hæc, quæ in illa de Beato dicuntur num. 10:*

Referuntur & alia penè innumera de Viro illo magna, quæ quoniam à nobis tamquam longè remotis diligentius investigata non sunt, silentio claudimus, illa tantummodo proferentes, quæ fide oculata percepimus. *Cujusmodi non sunt, quæ inter schedas nostras invenio ab aliquo notata: Mors . . à campanis omnibus circumquaque, nemine movente, aut trahente, consonantibus manifestata est. Funus moveri loco non potuit, quoties illud auferre, & ad certa templa avchere aliqui nitebantur: donec plaustrum impositum, à bobus, nemine minante, ad monasterium B. M. in castrum Luxemburgense delatum est. Nam quæ hic de funere dicuntur, non coherent cum Vita num. 10. Cum autem testetur editor Chiffletius, ipsum à se fontem dari; ego rivulos non consecrabor, aliæque exemplaria à prelo arcens, ea, quæ excudit, recudi curabo, ac notis illustrabo.*

V I T A

Auctore Herberto, monacho Claravallensi, ac Turrium Sardinia archiepiscopo.

Ex editione P. Petri Franc. Chiffletii Soc. Jesu.

Auctor ex
relatione
Achari,
monachi
Claraval.
narrat

IN (Claravallensi) monasterio b' existit Religiosus quidam monachus, nomine Acardus c, vir quidem genere nobilis; sed conversatione nobilior. Hic autem, beato Bernardo abbate suo jubente atque mittente, plurimorum cœnobiorum initiator atque extructor fuit. Hic ergo benignus & magni folaminis vir multa nobis, cum effemus novitii, narrabat exempla: unde nos in amore virtutum sæpius accendebat. De quibus & nos unum saltem stylo mandare decrevimus, eo quod ipsum affectui nostro ardentius inhaerere sentimus.

B. Schetzelonis sanctitatem,

2 Ego, inquit, dum aliquando conversarer in episcopatu Trevirensi pro construendo cœnobio, quod Claustrum d nominatur, largiente superna gratia, nserui videre & agnoscere hominem sanctum, hominem verè divitem, & verè beatum, nomine Schocelinum e. Qui videlicet eò ditior, eò beatior fuit; quò fallaces mundi divitias, tamquam vanitates & insanias falsas, veriùs despexit, & longius abjecit. Verè enim non qui plus habet; sed qui minùs cupit, dives est. Tanto namque fervore hic beatissimus Eremita mundum deseruit, tanto Christum ardore dilexit, ut

temporibus & regionibus nostris neminem fuisse D putemus, qui ei in contemptu visibilium, & carnis mortificatione posset æquiparari. Vitam quippe illius omnes possumus mirari, multi etiam æmulari; sed nullus imitari: unde & necesse est amplius venerari. Iste enim pro Christo quotidie moriens, non unam tantum, sed innumeras cruces & mortes sustinuit: cuius quot diebus in eremo vixit, quasi tot martyria duxit. Quis namque hominum in hac vita mortali, quantumcumque profecerit, vel sine humano cibo, vel sine tecto, vel sine indumento, vel sine omnibus his diutius vivere possit? Porrò Vir iste virilis, vir veræ virtutis, naturam supergressus humanam, cum careret omnibus istis, confortante se Deo, per multa tempora non defecit. Annis siquidem quatuordecim solivagus, ac toto corpore nudus, montibus & silvis pro Christi amore oberrans & latitans perduravit, cælum habens pro tecto, aërem pro vestimento; pecorinum victum pro cibo humano. Herbis namque agrestibus & crudis, earumque radicibus, interdum quoque saginâ f & glande pro magnis deliciis utebatur, qui utique E brutorum animalium pastus magis, quàm esca hominum esse probatur.

3 Hujus ergo rigorem propositi inexorabili severitate per decennium integrum custodivit. Postmodum autem quatuor fere annis ante suam dormitionem, in corde hyemis brumâ sævientem asperimâ, cum tellus nivibus obruta, & gelu acriore coercita nec herbas foris exereret, nec radices effodi sineret, tunc à facie famis & hujus frigoris sustinere non prævalens; tandem ut homo jam fere præmortuus &, obeso corpore, pelle sola circumdatus, cogebatur interdum deserta deserere, atque ad proxima rura volendo nolendo descendere. Veniens autem ad excretorias h ejusdem viculi casus, si quem ibi pauperculum, & honestæ conversationis hominem manere cognosceret; ad eum libentius divertebat. Diverforium tamen ipsius ingredi recufabat: sed reclinato capite quiescebat in laribus i domatis k, vel potiùs in medio curtis l. Hæc autem maximè m procurabat, ut profunda jam nocte accederet, horæque antelucanæ recederet. Porrò homines illi, qui digni habebantur tanto hospite nobilitari, magnam ei reverentiam deferebant, ita ut nemo de inhabitantibus audere: ad eum accedere, aut in colloquio molestus existeret: nisi fortè ab illo permissus, aut etiam vocatus, nimirum metuentes, ne ad ipsos amplius non diverteret, si quietem illius aliquis ibidem importunè turbaret. Interdum tamen applicabant ei pro foribus modicum straminis, aut veterem faccum: si vel in eo fortasse requiescere consentiret. Porrigebant nihilominus fragmentum ei aliquod hordeacei vel fursurei panis, scientes utique, quod aliud nihil acciperet. De quo videlicet pane modicam aliquotiens crustulam ruminabat, residuam verò partem, ad multorum dierum refectionem, secum ad eremum deferebat.

4 Habebat quoque Vir ille locupletissimus circumligatam renibus semicinctiam n vilem atque brevissimam, quâ vercundas solummodo corporis partes operire vix poterat, cum eum hominibus apparere compelleret ista tam inevitabilis causa. Possidebat nihilominus & facellum parvissimum collo vel renibus appensum, quo supradictas alimonias inferebat. En tota divitis istius Viri proprietates; en gloriosæ servi Christi hereditas, & nobile patrimonium, cui verè fideli totus mundus erat divitiarum. Ipse enim tamquam nihil habens, & omnia possidens, in tali nihilo totum obtinuit, quando-

A quandoquidem qui in vili semicinctia totum mundum inclusit, de toto, & pro toto mundo semicinctiam solam elegit. Denique quid aliud cuius hominum confert copia thesaurorum, atque infinita possessio rerum, nisi ut presentem vitam ducere, & aliquamdiu producere possit: ad quam videlicet transigendam, huic Pauperi nostro, una vetusti panniculi scissura suffecit?

*manuscula
a S. Bernar-
nardo ad
eum missa.*

5 Beatus itaque Bernardus, audita virtute conversationis illius, dedit nobis præceptum adeundi & salutandi ex nomine ipsius Virum, mittens etiam ei pro signo caritatis nonnulla manuscula; hoc est, tunicam & caligas, ut pro ejus amore indueret illas. Nos ergo profecti ad eandem partes, una die, cum adhuc tenebræ essent, intravimus locum, ubi quiescere putabatur: & non inveniētes, sciscitati sumus ab hospite, ubinam ille esset. Ille verò respondit: Hac nocte, inquit, apud nos in curia o mansit, cui solito tempestivius recedenti & valescanti respondimus: Cur, domine Pater, tam citò egrederis, cum media noctis adhuc vix hora transierit? Et ille: Modò, inquit, venturi sunt huc propter me viri quidam Religiosi: à quibus nolo me ad præfens reperiri. Hæc autem sæpius & propter alios fecit, quos ad se nihilominus venturos esse prædixit. Quo audito, fatis superque mirati sumus, quod tam citò in astutia nostra ab eo deprehensi fuerimus. Callidè namque fatis putavimus, nos egisse, & incautum, antequam surgeret, prævenisse. In quo videlicet facto manifestè innotuit, quod etiam prophetico spiritu non caruerit. Nos ergo scientes, quod absque beneplacito suo reperiri non posset, per prædictum hospitem ei mandare curavimus, obnixè rogantes, ut gratiâ ipsius qui nos ad ipsum direxerat, suam nobis præfentiam indulgeret.

*Achardus
ad Beatum
deducitur,
& cum eo
agens,*

P

6 Quo tandem annuente clementer, venimus & vidimus eum, non quasi terrenum hominem, sed sicut angelum cælestem: cujus conversatio tota in cælis & de cælis erat. Tunc eulogiis præfentatis, cum salutationem patris humiliter & cum reverentia suscepisset, ipsaque indumenta sibi applicuisset; mox iterum ea deposuit, & ait: Benedictus Deus, qui dedit in corde apostolici viri, ut peccatoris & miseri hominis memoriam habere dignetur. Et nunc pro amore ipsius, vestimenta transmissa obedienter accepi & indui: diutius tamen ea portare non valeo, quia nec opus est mihi, nec ipse mandavit. Dico autem vobis, amicis meis carissimis, quia nihil est mihi molestius, quam ut curæ carnalis sarcinam odiosam, cum tanta difficultate depositam, lassatis & dolentibus humeris denuo imponere cogar. Nos itaque videntes hominem benignum atque affabilem, cum jam ei fiducialiter loqueremur, sciscitati sumus ab eo, cum reverentiâ tamen, utrumne adhuc de carnis illecebris, vel dæmonum irritamentis aliquid molestiæ toleraret.

mirabilem

7 Tunc ille, ut erat homo jocundus & boni solatii, cum paululum subrisisset, ita loqui exorsus est: Jam diu est, amantissimi fratres, ex quo per gratiam Dei à passionibus vitiorum sentio me non mediocriter exoneratum. Sed quoniam tentatio est vita hominis super terram, quis gloriatur, castum se habere cor? Si enim dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. In medio siquidem laqueorum ambulantes, & hostilibus gladiis circumquaque patentes, nisi scuto divinæ protectionis assidue muniamur, nunquam cavere poterimus ab his, qui sagittant in obscuro etiam re-

Augusti Tomus II.

ctos corde. Confidimus tamen in Domino, quia fidelis est, & non patietur nos tentari supra id quod possumus. Et nunc vobis aliquid exempli gratiâ refero, in quo poteritis advertere, cuiusmodi tentationibus aliquoties inquietor. Quadam itaque die, cum brumalis asperitas solito intensiore pruina rigesceret, & nix copiosa de nubibus flueret, tunc torpentibus membris in terra jacebam: verumtamen rerum Sator omnipotens, qui dat nivem sicut lanam, & nebulam sicut cinerem spargit; ipse mihi pro laneo amictu, qui deerat, niveum opertorium dederat, magnum quidem & amplum, atque ad unius cubiti mensuram ferè condensum, quo circumquaque latius expanso, ita operiebar, ut de corpore meo nihil penitus appareret: tantummodo circa faciem meam virga fumantis anhelitus ab ore procedens, superjectam nivem paulatim undique reliquabat, & modicam fecerat aperturam.

A. HERBERTO.

8 Interea lepusculus quidam, ante faciem nivi & frigoris fugitans, atque ad pausandum latebras quæritans, casu venit ad ipsum foramen. Qui suavitate caloris illectus, illico substitit, & super caput meum ibidem accubavit. Tunc ipsa novitas rei subridere me compulit, & subripiente mihi levitate, dejectus est animus meus à statu solitæ gravitatis, & prolapsus in gaudium vanitatis. Non solum autem; sed & desiderium incidit eundem lepusculum, ut facillè poteram, manu injecta corripere, non ut eum occiderem aut retinerem; sed quia est animal innocens atque lenissimum, ut contrèctatione & visu illius aliquamdiu delectarer, & dicatum pœnitentiæ tempus hac inepta lætitia interim consumere non vererer, diutius autem suggestori reluctans, desiderium vanum, donante Deo, superavi: tranquilloque corpore manens, pavidam bestiolam securè quiescere feci: donec tandem ultronea voluntate recessit.

vita ejus

E

** f. subripente*

9 En id est unum de majoribus tentamentis, quæ à multis retrò diebus tolerasse me memini, quod videlicet quamvis jocose, & velut exhilarandi vos gratiâ fortasse videar vobis alacrius, quam oportuit, retulisse; erubescere tamen & doleo, cogitationes meas interdum à vanitatibus istis, velut à muscis volitantibus, inquietari, etiam sine consensu vanitandi. Cùm hæc & similia nobis ædificandi & solatiandi causâ Vir ille mirabilis enarraret, tunc beatum patrem Bernardum legatione nostra humillimè resalutavit, seseque orationibus ejus devotissimè commendavit. Moxque benedicens ac valescens nobis, tamquam cervus emissus à Deo, liberis saltibus ad opaca saltuum recucurrit, & veluti avis de manu tenentis elapsa, laxatis in aëra pennis, ad avia nemorum cantando revolavit.

F

*intelligit ac
suspiciit.
Mors, se-
pultura,
miracula.*

9

10 Nos igitur videntes, & spiritum loquendi ulterius non habentes, in comparatione talis ac tantæ perfectionis assimilavimus nostras turretes q favillæ & cineri, & qui antea putabamus nos aliquid esse, cùm nihil essemus, tunc universas justitias nostras quasi pannum menstruatæ existimavimus: sicque percutientes pectora nostra, humiliati atque compuncti nimis, ad propria remeavimus. Referuntur & alia penè innumera de Viro illo magnalia, quæ quoniam à nobis tamquam longè remotis diligentius investigata non sunt; silentio claudimus, illa tantummodo proferentes, quæ fide oculata percepinus. Hic itaque ter Beatus cum, revelante Deo, diem dormitionis suæ jam jamque imminere conspiceret, ad unam de propinquioribus villis accessit, ibique percepto Do-

Z 2

minici

A. HERBERTO.

minici Sacramenti viatico, latentibus angelis, angelicæ puritatis animam reddidit. Ad cujus exsequias venerandas, viri Religiosi, & populi innumerabiles catervatim undique confluentes, corpus ejus honorificè sepelierunt, & super ipsum novam ecclesiam construxerunt. Postea verò translatum est inde corpus ejus apud quoddam nobile castrum, quod nominatur Luceleburgum, & in ecclesia beatæ Mariæ s honorificè tumulatum. Porro ad ipsum tumulum ejus miracula frequenter usque hodie fiunt, & sanitates ac beneficia multa, ipso interveniente, fideliter postulantes accipiunt.

Epilogus scriptoris.

11 Hæc & similia nobis neophytis domnus Acardus sæpius referebat exempla, quibus rudimenta tirocinii nostri magnificè roborabat, atque in amore virtutum non mediocriter accendebat. Ad postremum autem etiam ipse deficiens, in senectute bona migravit ad Dominum, & sepultus est in sepulcro fratrum suorum.

B

A N N O T A T A.

a Turres, vel urbs Turritana erat in ora occidentali istius insule, ubi incipit Septemtrionalis; è cujus ruinis crevit Saffaris, translato illuc Turritano archiepiscopatu ab Eugenio IV anno 1441; prout observat Baudrandus.

b Hæc, usque ad Ego, inquit, dum aliquando &c. accepi ex editis apud Chiffletium lib. 1, cap. 5; ut sint præfatuncula quadam ad sequentem narrationem, quæ ibi est cap. 6. Hujusmodi præfatuncula etiam ei præmittitur in aliis exemplaribus. Monasterium autem Claravallense pluribus describit Gaspar Fongelinus in Notitiis abbatiarum Ordinis Cisterc. pag. 20.

c Acardus, al. Achardus. Inscribitur Calendario Ordinis Cisterciensis, anno 1617 Divione edito, die 15 Septembris, uti & Menologio apud Chrysothomum Henriquez; apud Chalemotum autem hac die 6 Augusti.

d Claustrum beatæ Virginis in diocesi Treverensi, al. Hemmenrodenfe; ex Angelo Manrique in Annal. Cist. ad an. 1134, cap. 8, num. 8; de quo copiosissimè lectorem instruet Gaspar Fongelinus in libro singulari, quem de eo edidit, ac Notitiis abbatiarum Ordinis Cisterc. subjecit.

C

e Varia hujus noninis efformatio est; ex Commentario nostro prævio.

f Sagina, lege sagina cum editione Raissii, ac tribus Mss. exemplaribus, quæ ad manum sunt; quam lectionem insuper sensus requirit: id est, glande fagea. Vide Cangium in Glossario. Dictionarium Gallico-Latinum, quod notatur anno 1704 Trevoltii excusum, in voce Faine, dicit esse fructum fagi, ac speciem glandis, quæ porci saginantur.

g In dicta editione, ac tribus Mss. tantum est nolendo.

h Excretorias casas; id est, uti ex sensu colligo, ab aliis secretas ac seorsim positas. Editio ac tria Mss., quæ dicebam, habent extractorias.

i Ibid. est lateribus.

k Doma, domais pro domo ac pradio &c., ex Græco δῶμα. Vid. Cangium.

l In medio curtis, id est, villa; Vide infra lit. n.

m Maximè etiam est in uno nostro apographo: sed in duobus aliis, & in editione Raissii manè, minus rectè.

n Semicinctia est pratensa ventri castula. Plura Cangius.

o Curia, inter alia significat prædium rusticum, & atrium impluvium: sicut ibid. videre datur.

p Eulogiis, id est, munusculis; secundum dicta num. 5. Plura idem auctor.

q Turres; apud Raissium vires, suffragantibus duobus Mss. nostris: in alio est vices.

r Al. Luxemburgum; de quo in initio Commentarii prævio dixi.

s Monasterium est Ordinis S. Benedicti; de quo Commentarius prævio num. 6. Mabillonius in Annalibus dicti Ordinis ad an. 1083, quo illud conditum esse constat ex litteris à Miræo relatis in Notitia ecclesiarum Belgii pag. 213, de antiqua ejus structura loquens, scribit haud longè à muris Luciliburgi seu Luxemburgi, in jugo montis, inter ruinas veteris castri & palatium Mansfeldicum, olim extructum sub titulo S. Petri; at temporis processu S. Mariæ patrocinio ac nomine consecratum: quod ob excellentiam supra cetera illius tractus cænobia vulgo MUNSTER appellatum.

F

SEPTIMA DIES AUGUSTI.

SANCTI QUI VII IDUS AUGUSTI COLUNTUR.

S. Faustinus vel Faustus M. Mediolani.

S. Petrus } MM.

S. Julianus seu Juliana } Romæ.

S. Carpophorus } MM. Novo-

S. Exanthus } comi.

S. Cassius } MM. Novo-

S. Severinus } comi.

S. Secundus } MM. Novo-

S. Licinius } comi.

S. Donatianus episc. conf. Catalauni in Gallia.

S. Donatus episc. M. } Aretii in

S. Hilarianus M. } Tuscia.

S. Simpronius } MM.

S. Venerius seu Veneria } Antio-

cum aliis VI I } chia.

S. Hyperechius presb. conf. apud

Græcos.

S. Donatus conf. Forocornelii in

Italia.

- A Italia.
 S. Celsus conf. apud Lemovices in Gallia.
 S. Victricius archiepisc. conf. Rothomagi.
 S. Donatus episc. Vefontione in Burgundia.
 B. Jordanus Forzate Ord. Bened. Patavii in Italia.
- S. Conradus Nantuinus Wolfrathufii in Bavaria.
 S. Albertus conf. Ord. Carmel. Messanæ in Sicilia.
 B. Vincentius Ord. Min. Aquilæ in Vestinis Italiæ.
 S. Caietanus Thienæus conf. Neapoli.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

- B** Igebertum (aliàs Sigbrechtum aut Sigebrechtum) Anglorum Orientalium regem martyrem hoc die longiori ornant elogio Saussayus & Bucelinus, quibus subscribunt Ferrarius & Menardus: aliis alium diem preferentibus, ut facit Wilsonus in Martyrologio Anglicano posterioris editionis, quem sequitur noster Alfordus, eum signantes die xxvii Septembris. Contra vero Wifordus vetustior & probatior Anglicus Martyrologus præfert xvi Januarii, quod Majores nostri scire non potuerunt, cum eo libro tunc caruerint. Vides diem natalem planè ambiguum, quemadmodum & mortis annus incertus est. Testes alios de cultu immemorabili refert Mayhewius hoc die, dum interim inter Sanctos Benedictinos à Mabillonio prætermittitur. In ea verò diei obitus incertitudine, Wifordum, cujus auctoritate potissimum nitimur, præferendum censemus, Sanctumque adeò remittimus ad Supplementum xvi Januarii.
- S. Boifilus abbas seu præpositus Melrofenfis in Scotia, nescio cur hoc die referatur à Dempstero & ex eo à Ferrario in Catalogo generali. De ipso jam pridem actum est ad xxiii Januarii.
- C** S. Asterius Senator capite plexus signatur apud Gracos in Menais ac Menao Chiffletii. Colitur cum S. Maximo apud Latinos 111 Martii.
- S. martyris Dometii sub Juliano Apostata memoria cum elogio inscribitur Menologio Basilii imperatoris. Martyr ille ibidem signatur & laudatur ad diem xxiii Martii; idemque ipsius elogium jam pridem Gracè editum fuit apud nos ad calcem tomi 1 ejusdem mensis pag. 871; Latine autem redditum tomo 111 pag. 459 ad dictum diem; quo actum de illo Martyre fuit: ut mirum sit, elogium idem hodierna die repeti. Vide itaque diem xxiii Martii.
- S. Mariæ Egyptiacæ memoria singulari festo Treveris hoc die recolitur, ut in ecclesiæ istius Lectionario disertè signatur, relatis etiam propriis lectionibus. Sanctam hoc etiam die signavit Grevenus. De ea in opere nostro actum est die, quo in Romano colitur, 11 Aprilis.
- S. Donatus episcopus Euræ, seu potius Euræe, hoc die signatur à Greveno & aliis, haud dubiè occasione S. Donati Aretini, qui verè huc spectat. De illo actum est die, quo à Gracis colitur, xxx Aprilis, quando Majoribus nostris nota, opinor, non erat inscriptio quam Fanningus noster in suo Diario Veneto descripserat, notans sese Muriani vîstasse monumentum elegans in

- quo ejus reliquia asservantur, in cujus anteriori parte ipsius Sancti effigies, instar mortui jacentis, cum habitu episcopali exsculpta est & auro oblita. Observat præterea, in suprema altaris parte imaginem B. V. Mariæ decenter reconditam, populi venerationi exponi certis temporibus amoto velo. Porro inter imaginem & monumentum prædictum, legi sequentem inscriptionem: Sereniss. Francisci Molini principis, augustissimique Venetorum senatus marmorum largitione munifica, piisque Murianensium civium eleemosynis, affabrè constructo sepulchro, corpus S. Donati episcopi quingentis abhinc annis in altaris stipite reconditum solemnitate translatione ab Illustriss. ac Reverendiss. Domino, D. comite Marco Antonio Martino Turcelli Episcopo, ut majori adoretur pietate, decentius collocatum, & beatiss. Virginis Mariæ Gratiarum imagine ex angustiori facello desumptâ, ara ipsa ad decorem & amplitudinem exornata, curantibus adm. R. Nicolao Calura plebano ac RR. capitularibus anno Dom. mdcxvi die vii Mensis Augusti. Addit Fanningus, nullum hujus ultime translationis factum fuisse instrumentum, sed nec primam memoriam scriptam reperiri. Utriusque festum agitur, inquit, vii Augusti, quo facta fuerunt: Natalem vero recolit diximus xxx Aprilis.
- E** S. Megetium sive Migetium episcopum Vefontionensem, S. Donati successorem commemorant hoc die Miræus in Fastis Belgicis & Burgundicis, & Saussayus in Martyrologio Gallicano; credo occasione S. Donati, cujus festum hodie celebratur: nam Chiffletius noster candidè fauetur, se ne in Martyrologio quidem Vefontionensi reperisse diem, quo vel obierit, vel cultus umquam ibi peculiariter fuerit S. Megetius. Unde Castellanus in indice Martyrologii sui universalis pristinum quidem ejus cultum agnoscit in ecclesiâ Bisontina; diem tamen illi consecratum nullum assignat. Nos, quæ ad illius Acta pertinent, jam dedimus in Illustrationibus Claudianis, auctore R. P. Petro Francisco Chiffletio collectis, insertisque tomo 1 mensis Junii, à pag. 688, ad diem vi Junii.
- F** S. Dometii monachi Persæ, qui cum duobus discipulis sub Juliano Apostata lapidatus est, memoriam Nisibi in Mesopotamia signat hoc die Martyrologium Romanum. Die v Julii pag. 255 exstat apud nos S. Domitius martyr in Syria; qua occasione actum tunc fuit de pluribus synonymis Martyribus in istum unum verosimiliter conflandis; inter quos est hodiernus Persæ, remisso

- A** remisso tamen circa hunc ulteriore examine in hunc diem, si quid interim veritati congruentius reperiretur. Cum autem nihil in promptu habeam, quod clarè ac certo cogat hodiernum Domestium ab isto præterito distinguere, mitto lectorem ad ea, quæ dicta sunt eodem die v Julii.
- Africa & Valeriæ nomina textui Hieronymiano Florentinii assuta, tamquam Martyrum Augustanorum, corrupta sunt ex S. Afra &c. de quibus superius ad diem v Augusti.**
- S. Afra Augustana quod variis diebus perperam signata sit, explicatum invenies die qua de ipsa egimus v Augusti.**
- S. Hormisda Papa hoc die signatur in auctaria Uuardina ex codice Aquicinctino. Satis notum est, spectare ad diem præcedentem, quo de ipso egimus, vi Augusti.**
- Justus & Pastor MM. huc male translati sunt in Kalendaris non magna auctoritatis. De iis aetum est vi Augusti.**
- B** Legit hoc die Ferrarius in Catalogo generali: Caradignæ in Hispania, inventio SS. martyrum Stephani & sociorum. Citat Tab. ecclesiæ Palentinae. Vide quæ de iis Sanctis dicta sunt die præcedenti vi Augusti.
- Leobaldum, ut apud Trecenses martyrem hoc die signatum reperit Bollandus, quem Saussayus in suo Supplemento, sed die sequenti, martyrem quoque prædicat: In territorio Trecensi, natalis S. Leobaldi martyris. A Greveno & aliis eodem illo die ut martyr etiam refertur, & ut Trecis coronatus. Verum aliis coloribus depingitur apud Desguerros in Historia Trecensi, ubi Leodebaldus dicitur, aliàs Leodeboldus, de quo in Prætermissis ad xiv Junii ita actum est, ut hic vix quidquam dicendum super sit, præterquam quod ex eo tempore nihil prorsus accesserit, unde cultu ecclesiastico donatus unquam fuisse demonstratur. Præter testes ibi adductos, sufficit mihi Mabillonius, qui variis locis de ipso ut symmista agens, nusquam Sancti aut Beati appellatione ipsum exornat. Si igitur Leobaldum, de quo agit Desguerros in citata Trecensi historia ad annum DCI num. 13 velit Sanctis annumerari, is omnino à Fundatore Floriacensi distinguendus est. De quo si nos tempestivè doceant Trecenses, referri poterit ipsorum Sanctus aut in hujus mensis appendice, aut in Supplemento generali.**
- C** Romæ, Commemoratio S. Claudie, matrone nobilis Britannica, quæ cum parentibus suis Christianis, aliisque Romam obses missa, imperante Claudio, ibi in matrimonium collocata fuit Aulo Pudenti, non inferioris nobilitatis senatori. Ibidem prima fuisse dicitur Christiana, quæ hospitio exceperit S. Petrum Apostolum, cujus inductu baptizatus ejus maritus, evaserit Christianus. Mater eadem fuit illustrium Sanctorum, Novati, Timothei, Prædixi & Pudentiana. Post longam verò sanctamque vitam virtutibus Christianis exercendis insumptam, felicem vivendi finem fecit: apud Sabinum in Umbria, in prædio conjugis sui suburbano, circa annum Christi cxx. Sacrum autem corpus ejus Romam translatum fuit, ibique à filiis ejus honorificentissimè conditum in monumento Pudentis, patris eorum. Ita hoc die scribit Wilsonus in suo Martyrologio Anglicano; verum securioribus monumentis opus est, ut hujusmodi Sanctam admittamus.
- Aurix in Gallæcia, translatio sanctæ Euphemie virginis. Ferrarii annuntiatio est una ex pluri-**
- D** bus quas plerumque non satis feliciter ex Hispania accersit. De ea Euphemia egimus inter Prætermissos ad diem xxvi Julii, quò lectorem remittimus, ut de ea translatione statuat, quod ibi de ipsa qualicumque Sancta existimandum censuimus. Qui Tamayi Martyrologium Hispanicum consulere voluerit, plura inveniet; an magis curantia, ipse viderit.
- Sancti decem mille Ascetæ Thebæi in pace consummati sunt in Menais magnis impressis Græcorum, duobus honorati versiculis. Sub Diocletiano valde sevitum est in Christianos per Thebaidem, ex Eusebio Eccles. hist. lib. 8, cap. 9; quos Romana tabula signant die v Januarii, sub notatione plurimorum sanctorum Martyrum. Quinquam verò in hodiernorum, quos memorabam, Ascetarum annuntiatione ac versiculis non sit mentio martyrii; suspicor tamen, eos martyres fuisse; an in mox dictis sub Diocletiano, sint comprehensi, non divino.**
- S. Or in pace consummatus notatur in Menais magnis Græcorum impressis: adde Menæum Chifletii, ubi occurrit Or in pace. Hic si sit idem cum famoso Or seu Hor, de quo Rufinus in Vitis Patrum lib. 2, cap. 2; ei incommodant, quæ ad istum locum num. 12 in notationibus de illo scribit Rosweydeus, Origenistam fuisse dicens ex S. Hieronymo; non constare tamen, quod talis obierit. Durior etiam est Rosweydi contra illum sermo ad libri 8 Vit. Patrum cap. 9 Palladii, num. 14, ubi hac fatetur: Hic est ille Or hæreticus Origenista &c. Si hunc itaque Menæa designant; cum de ejusdem conversione nobis non constet, illorum auctoritate (recentiores enim quosdam martyrologos haud equidem moror Latinos ad diem xii Novembris) Sanctis eum accensere non ausim, probe gnarus, cautè ac circumspèctè Menais istis fidendum esse, quia turpiter depravata sunt, sicut docent exempla in Historia chronologica Patriarcharum Constantinopolitanorum, tomo 1 mensis Augusti præfixa, ad seculum octavum parergo 7. Quod si alium Or hic intelligendum velis; cultum ejus publicum proba.**
- Godschalcum episcopum Atrebatensem die præcedenti inter Prætermissos collocavimus, synonymum hoc die nescio unde nobis proferat Molanus in additionibus ad Uuardum his verbis: Civitate Novaria, S. Godschalci martyris, ejusdem civitatis episcopi, cujus passio habetur, quæ in Galefinum transferunt, citantem Tabulas ecclesiæ Novariensis: in quibus tamen, teste Ferrario, neque hac neque alia die reperitur; neque à me reperiri potuit hætenus. Neque verò nomen Italici quidquam sapit, ut majori luce opus sit priusquam ipsum inter Sanctos referamus.**
- F** Stephani Maconi ex Ordine Cartusiano viri sex. xv sanctitate celebris præclaram Vitam Latinè vulgavit Bartholomæus Senensis, ejusdem Ordinis anno 1626, præfixo titulo Beati & quidem imagine radiata, cum sancto Brunone comparata, de cujus interim beatificatione aut licito cultu ea monumenta desiderari patitur, quæ pridem desiderarunt Majores nostri ad Vitam S. Catharinæ Senensis tomo III Aprilis pag. 919, ibi ea rogantes quæ necessaria erant, ut hoc die de ipsi agi posset, quorum cum totis ferme sexaginta annis nihil prorsus accesserit, cogimur modo exsequi quod illic præmonitum est; nempe ut Stephanum illum, quantumvis celebrem, defectu probationis cultus hoc die præ-

- A** *prætermittamus, de ipso alibi acturi, si Senenses postulata subministraverint.*
Ulricus & Martinus MM. in *Vilua-Castro apud Livoniam.*
Anonymi duo Martyres in partibus orientis.
Martinus de sancto Felice martyr *Lancastriae in Anglia.*
Richardus Tertiarius episc. *Forosempronienfis in Piceno.*
Hugo conf. *Hussaria in Germania.*
Humilis & Pacifici confess. *Brusfortii in Piceno.*
Bartholomæus Urbinas, conf. *Pavii.*
Amicus Laudensis conf. *Lauda.*
Antonius Purus conf. *eremita prope Fabrianum.*
Thomas Caccius & Mathæus Noli conf. *Novaria.*
- B** Justus conf. *Villafranca in territorio Asturicensi.*
Ludovica vidua *Orbe in Sabaudia.*
In Gynaceo adduntur Saretrudis & Ebana abbatissa Ord. S. Benedicti apud Landunum.
Agaga & Adelidis *Baiocis in Neustria.*
Innocentius Bizzarus *Memphi capite plexus laudatur ab Huebero in Menologio; atque item*
Jacobus de Forosarcinio conf. *Genua in Liguria.*
Theuzzus seu Theuzzo *laudatur ut Beatus à Vione, Dorganio & Menardo ex Tabulis Vallumbrosanis cœnobii Bergomensis, ut qui etiam inter alia Vitam S. Joannis Gualberti scripserit. Quæro legitime venerationis indicia, quæ si exstarent, haudquaquam à Ferrario prætermisissus fuisset.*
Potamia *Thaumaturga in pace consummata referatur in Menais magnis Græcorum excusis. Versiculi duo, qui apponuntur, memorant, pro mirabili Christo peremptam gladio, effundere miraculorum fluxus (Græcè ποταμός) Potamiam. Patet allusio in Græco ποταμός & Ποταμία.*
Sancti martyris Diomedis *meminit Kalendarium Ruthenorum apud Possavinum Apparatus sacrotom. 2. Plures inter Martyres synonymos hic quo spectet, incertum.*
- C** In *Lusitania*, inventio corporis beatæ *Mafaldæ reginæ*, postea monialis Ordinis *Cisterciensis*, multis miraculis celeberrimæ. *Henriquezii verba sunt in suo Menologio Cisterciensi, quæ non nihil amplificantiur à Chalemoto, ex quibus de Mafaldæ istius inventione docemur: vellem addidissent, quo die obierit, quove religiosa & legitima veneratione colatur.*
Anulfus monachus Clarevallensis ab utroque etiam pluribus ornatur encomiis: verum & ibi deest, quod quaritur potissimum, ut de immemoriali cultu certiores reddamur. Solum Venerabilis titulum ei tribuit Castellanus, Saussayus beatæ memoriæ.
Claudius Vivierus à Saussayo additur, qui Leodii obierit, non semel Ordinis Minimorum provincialis, vir gravis & eloquens, at super omnia pius.
Ternatius, Gervasius, Gedeon, & Hugo episcopi Vesontionenses hoc die referuntur à Mirco in Fastis Belgicis & Burgundicis. Saussayus in Supplemento Martyrologii Gallicani postridie tres priores commemorat, nescio qua causa. Quartus ad hunc mensẽ certò non spectat; sed ad diem 1x Aprilis, quo inter Prætermis-

Referuntur ab Arturo cum titulo Beati in Marlio Franciscano, & ultima etiam in Gynaceo.

- D** *fos à nobis, quia de cultu non constabat, relatus est. Idem haud dubiè Castellano de omnibus visum est: cum in indice Martyrologii universalis Ternatium Omisiss accersuit; ceteros vero ne nominandos quidem uspiam putavit. Sed neque nobis absque vetustioribus publicæ venerationis indicis, nuda Joan. Jacobi Chiffletii auctoritas, aut qua hac nituntur, Mirrai, Saussayive testimonia sufficiunt, ut eos inter Sanctos aut Beatos tuto numeremus.*
Luchina Ordinis S. Dominici Tertiaria Sencini in Insubribus celebris, ut Beata insigni elogio ornatur ab Arturo in Gynaceo ad diem xxiii Augusti, quem inter alios citat Marchesius, dum ipsam hoc die refert Beata etiam titulo insignitam, privata, opinor, veneratione, cum de legitima ecclesiastica nihil hactenus nobis innotuerit.
- E** *Cibthacum in Scotia episcopum & Pictorum apostolum, nepotem S. Columbæ hoc die signat Camerarius, quem & alicubi Sanctum appellat Dempsterus, in Menologio tamen suo Scotico eum prætermittens. Vellem aliunde de Cibthaci sanctitate & cultu edoceri: neque enim ex eo Sanctus continuo dicendus est, quod alicujus Sancti nepos fuerit, ut pluribus in scriptorum Scotorum nomenclatura observat Dempsterus ipse pag. 27.*
Mathildis seu Mathilda Anglia regina, sanctorum Malcolmi & Margaritæ Scotorum regum dignissima filia; magna sanctitatis opinione illustris, huc à Majoribus nostris remissa est in annotatis ad cap. 10 Vita S. Eduardi die v Januarii: referturque etiam hoc die in Martyrologio Wilsoni, & à Ferrario in Catalogo generali. Verum in Prætermisiss ad diem xxx Aprilis, atque iterum ad 1 Maii testatum reliquit Henschenius, nullum ecclesiasticæ venerationis vestigium eatenus prolatum; quod cum neque ex eo tempore ullus protulerit, ut ut inviti cogimur excellentissimam & Christianissimam reginam, ut eam Ailredus in Vita S. Margaritæ matris ad x Junii meritissimè appellat, hoc etiam loco præterire.
- F** *Faultinianus nescio quis, Ambianensis episcopus hoc die à Florario nostro Sanctorum Ms. suggeritur, apud Gallicos Martyrologos eque ac apud Sammarthanos plane incognitus, ut vade alio opus sit, priusquam ei locus in hoc opere tribuatur.*
S. Faultum hoc die Martyrologio suo Mediolanensi inscripsit Petrus Paulus Bosca, cujus corpus, inquit, Caneti ad lacum Verbanum honestissimè conditum est, nec verbum de Sancto proferens, ut facile agnoscas, è Cryptis Romanis acceptum, de quo satis sit hæc paucula hic notasse.
S. Nicolaum eremitam Calabrum in Samnio socium SS. Reginaldi & Franci, de quibus actum est vii Maii, hoc die ex Gabriele Barrio annotavit olim Bollandus: verum melius à Ferrario, cum alio socio S. Falco signatus est ad diem, quo proinde & nos utrumque collocabimus
ix Augusti.
Pulcheriæ & Irenes imperatricum nostrarum quæ pio sunt in honore, memoria inscribitur nostro supplemento ad Menæa Græcorum excusa, ex Mss. Sirmondo-Chiffletianis. Colitur prima apud Latinos die x Septembris; secunda autem inscribitur Menæis prædictis die xiii hujus. Vide itaque diem
xiii Aug. & x Septemb.
Item Julianæ, Dyomadæ, Memmiæ, Agapæ & aliorum martyrum, est solius Grecæ conne-

- A xio hodierna, post Suffronium Antiochenum, inter auctaria Usuardina, aliis Martyrologis prorsus incognita, ut non videam, aliunde profuere potuisse quam ex iis qua citata sunt in annotatis ad Acta S. Afræ ad diem v hujus mensis, ubi ferme quatuor ista sparsim computantur in numero Martyrum xxv, quos alii Roma, alii Augusta tribuendos censent, de qua re disquirendam erit XII Augusti.
- S. Mametem Cæsariensem in Cappadocia martyrem jam pridem notavimus signari hoc die in Floro à Majoribus nostris edito, sed spectare ad XVII Augusti.
- Glycerium Consuerannensem in Aquitania episcopum hoc die disertè referunt Saussayus cum elogio & Castellanus, eumque eundem cum Licerio (Gall. Licar) esse volunt, ubi tamen Sammarthani in Gallia Christiana utrumque accuratè distinguunt; & illum quidem seniore Agathensi concilio subscripsisse fatentur, sed à juniore Licerio, qui sub Carolo Martello floruit, diversum esse ostendunt, hunc solum Licerium Sancti titulo honorantes, ut qui colatur etiam inter auctaria Usuardina, die quo res tota accuratius examinari poterit XXVII Aug.
- B S. Sozon ex Nicomedia, in ignem injectus, ac sine læsione egressus in pace consummatur, ex Menais magnis Græcorum typo editis; versiculis duobus, qui adduntur, canentibus, quod alia Salamandra contra flammam existerit Sozon martyr: cujus finis extra ignem fuit. Synonymus martyr Pompeioli annuntiatur in Martyrologio Romano die VII Septembris; qui ..
- in ignem injectus, reddidisse spiritum dicitur. D In Menologio; quod è Græco Latinum fecit Cardinalis Sirletus; narratur dicto die, quod ex Lycaonia conversus ad Christi fidem &c. Item quod suspensus in arbore & verberatus, tradidit Deo spiritum. Si propter has diversitates hunc ab hodierno distinguendum censeas; sufficiat de hodierno hæc notasse; ac lectorem remississe ad diem, quem dicebam, VII Septemb.
- S. Froilani episcopi translatio Legionis in Hispania à Ferrario hoc die notata est; at natalem solemnè celebrari monet V Octobris.
- S. Narcissus, patriarcha Hierosolymitanus, in pace consummatus notatur in Menais magnis typo editis: de quo Martyrologium Romanum die XXIX Octobris.
- S. Florini confessoris translatio Curia in Rhetia (vulgo Grifons) annuntiatur à Ferrario in Catalogo generali, citante Galefinium, apud quem tamen Flirianus appellatur, qui & observat, natalem Sancti recolit die, quo & de hac translatione agatur, xv Kal. Decembris seu XVII Novembris.
- S. Chromatius episcopus Aquileiæ ex Maurolyco & Petro in Catalogo hoc die refertur à Ferrario, qui tamen ingenuè fatetur, in Tab. ecclesie Aquileiensis & Marlio Romano signari II Decembris.
- Erkantrudis virgo hoc die signatur in Calendario Benedictino, melius, opinor à Bucelino relata XIV Maii, quo die à Majoribus nostris remissa est ad diem quo colitur S. Burgundofora VII Decembris.

DE S. FAUSTINO VEL FAUSTO M.

MEDIOLANI IN INSUBRIA.

G. C.

COMMENTARIUS HISTORICUS.

Sancti cultus; tempus martyrii, & Acta discutiuntur.

C

SEC. II.
Veteres
Martyrologi hunc Sanctum adscribunt Mediolano,

Hic Sanctus, quem historici recentiores passim filium Philippi vocant, & nescio quo fundamento, à patre seu familia Oldanum cognominant, hac die ab antiquis Martyrologis memoratur: nam Martyrologium Hieronymianum, quod Franciscus Maria Florentinus edidit, consentientibus aliis ejusdem Martyrologii apographis, illum septimo Idus Augusti sic breviter annuntiat: Mediolani natalis sancti Faustini. Vetus verò Martyrologium Romanum, à Rosweydo nostro editum, eum appellat Faustum, & gloriosum martyris titulum eadem die ipsi tribuit hoc modo: Mediolani, Faustii martyris. Usuardus autem tempus martyrii præterpropter indicat his verbis: Apud Mediolanum, Faustini, tempore Aurelii Commodi, martyrizati. Huic annuntiationi similia habent Ado & Notkerus, quibus hodiernum Martyrologium Romanum militarem Sancti professionem ita addit: Mediolani, sancti Faustii militis, qui sub Aurelio Commodo post multa certamina, martyrii palmam adeptus est. Equidem fateor, Baronium hic in signando martyrii tempore vestigia Usuardi aliorumque secutum esse; sed quomodo id cohereret cum Annalibus ecclesiasticis ejusdem

Eminentissimi scriptoris, in quibus ad annum Christi 182 operose probat, sub imperio Commodi nullam contra Christianos motam fuisse persecutionem?

2 Interim ex his abundè liquet, de vetusto & immemorabili istius Faustini vel Faustii cultu nullatenus dubitandum esse. Quare vehementer miror, ab ecclesia Mediolanensi annuam hujus Sancti memoriam non celebrari, ut intelligo ex Petro Paulo Bosca, qui in notis ad Martyrologium Mediolanense hac die sic scribit: Jacet corpus sancti Faustii in ecclesia monialium sancti Apollinaris Mediolani; ejusque Vitam novissimè typis Mediolanensibus edidit Antonius Coheret ex Minoribus de Observantia. Item sancti Faustii meminit Galefinius in Martyrologio, qui Martyrologium Romanum, manu criptos Annales Hermanni, & monumenta Mediolanensis ecclesie citat, Ferrarius in Catalogis, Ambrosius Boronus in ejus Vita, & alii. Ecclesia tamen Mediolanensis, quemadmodum sanctorum Robustiani, Ambrosii, ac Guiniforti martyrum, ne quidem sancti Faustii commemorationem facit, quod ægrè ferunt multi cives & liturgi. Sanè mirum est, in Officiis aut sacris Fastis ecclesie Mediolanensis nullam de Sancto isto fieri mentionem, cum de legi-

F

ubi tamen
nulla sit de
illo commem-
oratio,

tino

A timo illius cultu conflet.

3 Præterea miror, notitiam de hoc Sancto, qua tempore minui solet, post multa secula elapsa crevisse, ita ut recentiores Martyrologi & historiographi ex qualicumque traditione narrent varias Actorum circumstantias, quas antiqui scriptores videntur ignorasse. Exemplo sit Galefinius, qui in Martyrologio suo ad diem septimam Augusti hac habet: Mediolani sancti Fausti. Is beati Philippi filius à Caio episcopo baptizatus, quo tempore magna exarsit Christiana persecutio, à fidei hostibus divexatus, nullo eorum impetu retardatus, nec verò expugnatus, ædificatâ basilicâ, quæ Faustiana nuncupata est, & vitâ Evangelii præceptis conformatâ, tandem in Commodi imperatoris persecutione, sanctè quievit in Domino. Quinimo Galefinius die xv Februarii eundem Faustum, tamquam diversum, nobis sub alia forma sic representat: Mediolani, sancti Faust, qui, Marco Aurelio imperatore, pro Christo Jesu dimicans, præclarum fidei Christianæque virtutis testimonium dedit.

B 4 Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum etiam die xv Februarii de illo S. Fausto meminit; at ibidem in notis rectè monet, hunc S. Faustum esse eundem cum illo, qui in Martyrologio Romano ad diem vii Augusti refertur. Hinc Petrus Paulus Bosca suspicatur, uno die inventionem aut translationem, & altero martyrium ejusdem Sancti commemorari, ut in notis laudati Martyrologii Mediolanensis ad diem xv Februarii indicat his verbis: Sancti Fausti meminit Ferrarius in Catalogo Sanctorum, qui non sunt in Martyrologio Romano, usus testimonio Galefinii. Alterius quidem Fausti martyrium memorat Romanum Martyrologium die septima Idus Augusti, cujus meminerimus infra. De hoc autem Fausto nihil unquam legi, nisi apud Ferrarium, cordatum tamen & solertem alioqui scriptorem; nisi fortasse hic dies sit inventionis aut translationis ejus Fausti, qui septimo Idus Augusti, Aurelio Commodi imperante, martyrium pro Christo sustinuit. Illum autem eundem esse testatur Ferrarius; ac proinde diem natalem veneramus mense Augusto; inventionem aut translationem hodie factam memoramus ab Henrico Septala, archiepiscopo Mediolanensi (hic ab anno Christi 1211 usque ad annum 1230 vel 1231 Mediolanensi ecclesie præfuit, ut Ughellus in novissima editione Veneta Italia sacra tomo 4, col. 178 testatur) ex cœmeterio Caii, vulgo ecclesia sancti Francisci, ad sacram ædem divi Apollinaris, sive ille vocetur Faustus vel Faustinus, ut alii malunt, de quo infra die septima Augusti.

C 5 Etiam si Ferrarius non immerito Galefinium reprehendat, eo quod ex uno S. Fausto Mediolanensi duos fecerit, & adversus vetera Martyrologorum testimonia S. Faustum martyrem numero Confessorum adscribere videatur, tamen circa alias Actorum circumstantias cum illo concordat, dum in Catalogo Sanctorum Italiae, die vii Augusti, breve istius Sancti elogium ita texuit: Faustus miles Mediolanensis, beati Philippi filius, à sancto Caio episcopo Mediolanensi baptizatus, multa pro fidei confessione Mediolani passus est, quo tempore gentilium persecutio Christianos, maxime premebat. Is, ædificatâ ecclesiâ, quæ ex ipso Faustiana dicta est, & cujus sanctus Ambrosius meminit, ab hostibus fidei comprehensus, vexatus, varièque tentatus, ut ad idolorum cultum revocaretur, denique post multa certamina sub M. Aurelio Commodi palmam martyrii ad Augusti Tomus II.

epus est vii Idus Augusti. At ibidem in Annotatione sua cum eminentissimo Baronio observat, Commodum, licet crudelissimus esset, nullam tamen Christianis molestiam attulisse.

6 Forsan hoc eminentissimi scriptoris argumentum inducitur Ambrosius Borronus, qui anno 1622 ampliora S. Fausti Acta Italicè edidit, martyrium ejus sub Adriano imperatore collocat. Verum neutra hæc martyrii chronologia placet Joanni Petro Puricello, qui etiam in Monumentis Ambrosiana basilica num. 81 vel pag. 147 & sequente utramque ex ipsis auctorum illorum principiis ita impugnat: Ceterum Ambrosius Borronus in ejus sancti Faust Vita, quam Italicè scriptam edidit Mediolani anno millesimo sexcentesimo vigesimo secundo, ipsum asserit martyrio coronatum fuisse anno Domini centesimo vigesimo primo sub Adriano imperatore. Quocirca vel per hanc inter ipsos discordiam nonnihil suspicio illa nostra confirmatur. Quem igitur ego suspicor errorem, inde sic etiam suspicor obortum, quod militem hunc Faustum (ne dicam duos, quemadmodum videbatur indicasse Galefinius) Mediolanensem scriptores confuderint cum Fausta, Philippi Oldani filia, à qua basilica ecclesieque illa nomenclaturam Faustæ accepisset, atque ex iis unicum Faustum conflarint, tot annis illâ posteriore, maxime verò juxta Galefinii pariter ac Ferrarii sententiam de tempore, quo martyres Protasius & Gervasius occubuerint: hi siquidem opinione ipsorum sub Neroniana persecutione occubuerunt; cum alioqui Nero ipse mortuus tradatur anno Christi septuagesimo. Cum itaque Martyrum illorum corpora Philippus subinde unâ simul cum filio suo sepeliverit, consequens est, ut tam Portius, quam Fausta (vel, ut ipsi nominant, Faustus) illius filii, multis annis Faustum illum antecesserint; tamen vel etiam sub Adriano imperatore, quemadmodum Borrono videbatur, martyrium subiisset anno Domini centesimo vigesimo primo. Sed hæcenus hac de re conjecturarum satis, donec clarior in alterutram partem lux nobis affulgeat.

7 Gualvanus de la Flamma, qui ex eunte seculo XIII Ordinem Prædicatorum ingressus est, & cujus aliqua scripta nuper Mediolani inter scriptores rerum Italicarum tomo xi à col. 537 primum typis excusa sunt, in Manipulo florum cap. 31 vel ibidem col. 559 martyrium SS. Gervasii & Protasii sub imperio Neronis constituit, & eodem capite narrat, Philippum illustrem civem Mediolani cum filiis suis Fausto & Portio circa id tempus à Caio, tertio Mediolanensis civitatis episcopo, sacrum baptismum suscepisse. Dein cap. 32 duos istos Philippi filios in aula imperatoris Trajani collocat his verbis: Erant autem in curia imperatoris Trajani duo filii supradicti Philippi generosi, Faustus scilicet & Portius. Faustus Faustam, id est sancti Vitalis; Portius Portianam, id est sancti Victoris ad Corpus, ecclesiam construxerunt, in quibus beatus Caltricianus nitentes clericorum choros, Davidicos hymnos personantes, instituit. Hic auctor cum aliis supponit, Trajanum imperatorem in urbe Mediolanensi palatium habuisse, & in eo aliquamdiu commoratum esse.

8 At Tristanus Calchus lib. I Historia Mediolanensis pag. 17 & sequente hanc opinionem ita refellit: Trajanum Cæsarem non solum frequenter Mediolanum venisse Merula absolute scribit; sed etiam palatium in ea urbis parte ædificavisse, quæ adhuc Palatii nomen tenet. In quo ego lapsum amore laudum civitatis arbitror, cujus gloriæ nimium favebat; quia nec id apud Latinorum

inter se disceptant, AUCTORE G. C.

E

F

quas nihilominus Tristanus Calchus

AUCTORE
G. C.

quemquam idoneum scriptorem, quod viderim, legitur, nec ipse in Vita imperatoris, quam ex Dione Græco Latinam fecit, meminit. Nec raturum habeo, quod Blondus temere magis, quam iudicio aliquo dixit, Romanos imperatores, quoad per occupationes liceret, Mediolani habitasse Nervam, Trajanum, Hadrianum, & deinceps alios, de quibus, quid ipse sentiam, suis locis res ipsa docebit.

9 Quod verò attinet ad nomenclaturam ecclesie Faustianæ, quam Gualvanus Flamma, Donatus Bossius, Tristannus Calchus, Josephus Ripamontius, aliique scriptores Mediolanenses ex traditione popularium suorum passim à Fausto, filio Philippi, sic dictam putant, ea à Joanne Petro Puricello variis argumentis impugnatur: nam præter alia, quæ ex forma & situ loci contra traditionem illam allegat, in laudatis Monumentis Ambrosiana basilica num. 80 huic opinioni opponit sequentia: Ceterum circa ecclesiam istam Faustæ alterum adhuc mihi recursum in mentem; in quo, si non asseveranter assero, suspicor tamen, scriptores illos, quos paulò antè nominabam, & alios multos à vero aberrasse. Faustianam illi basilicam, concordè asserunt, ab uno è Philippi Oldani filiis, cui nomen esset Fausto, appellatam fuisse. Quocirca nunquam illi basilicam nominant Faustæ, sed semper vel Fausti, vel Faustam, vel Faustianam. Quid si autem Philippo fuissent filii, nomine Portius, & filia, nomine Faustæ? Potuissentne tum dici Philippi fuisse duo filii, è quibus Portiana & Faustianam suum nomen acceperint? Quis hoc neget? Siquidem filii nomen ambitu suo filias quoque complectitur; feminaque simul & masculus si forte pluraliter nominentur, masculinum genus, utpote nobilius, feminino prævalet; atque tam femina quam masculus sub genere plurali masculino comprehenduntur; sicut est inter ipsa Grammaticæ rudimenta receptissimum.

10 Tametsi ergo auctores aliqui aliquando tradiderint, binas illas Mediolani basilicas à binis Philippi filiis proprium nomen accepisse; non inde propterea statim sequitur, ut ambos illi fuisse masculos filios existimarint, & sicut è Portio Portianam, sic è Fausto Faustam vel Faustianam, vel Faustianam fuisse nuncupatam. Dicerentne verò isti etiam, è Fausto denominatam fuisse ecclesiam Faustæ? Quo id sensu, qua id fronte? Qui ergo præcisè constanterque id ipsum ex adverso dicat, absque dubio censendus videbitur denominationem illam, non à Fausto deductam interpretari protestarique, sed à Faustæ, Philippi utique filia. Atqui nostro in odæo inscripta manifestissimè legitur ECCLESIA FAUSTÆ: sanctusque quin etiam doctor Ambrosius nusquam legitur aliter eam nominasse, quàm BASILICAM FAUSTÆ, in epistola scilicet quinquagesima tertia ad Marcellinam sororem, quemadmodum ex ipsius calamo scribit etiam Cardinalis Baronius in eisdem Vita. Neque igitur sanctus Ambrosius (dicam ego) neque majores illi nostri, è quorum præscripto basilicæ illi Faustianæ adscriptum in odæo fuit ECCLESIA FAUSTÆ; nec item illic Baronius, alii-

non contem-
nendis ar-
gumentis

C

que omnes hac in re ipsos secuti, censuerunt; D eam sic è Fausto fuisse denominatam, sed potius è Faustæ filia & femina.

11 Quid, quod in semet etiam Philippus, uni- cum sibi masculum fuisse filium, satis apertè vide- tur in eo indicasse libello, quem sanctus Ambro- sius comperit ad sanctorum Protasii & Gervasii martyrum caput? In eo siquidem Philippus ita scriptum reliquerat in principio: EGO SERVUS CHRISTI PHILIPPUS: INTRA DOMUM MEAM SAN- CTORUM CORPORA, QUÆ CUM FILIO MEO RA- PUI, ET SEPELIVI. Et rursum in fine: EGO SER- VUS CHRISTI PHILIPPUS ABSTULI CUM FILIO MEO FURTIM NOCTE SANCTA CORPORA. Quod si Philippo supponat ir unitus tantum fuisse filius masculus, quid hoc modo loquendi convenienti- us? Sin autem duo illi fuisse supponantur, quo- rum alterutrius operà posset ad ejusmodi pietatis officium uti, cum alioqui utriusque non sit usus, sed unius tantum; quidni consentaneum rationi erat, ut non ita loqueretur indiscriminatim & ab- solutè; sed ut illum, quo usus fuisset adjutore, vel expressè nominaret, vel tacitè præ altero ut- cumque indicaret; vel ad minus diceret, CUM UNO EX FILIIS MEIS, vel quippiam simile? Hac ultima ratiocinatio adversarios magis urgeret, si libellus iste Philippi genuinus esset; sed in Actis SS. Gervasii & Protasii § 3 ad diem XIX Junii, tomo III istius mensis à pag. 820, jam monui- mus, instrumentum illud esse suppositivum. Ce- terum Petrus Paulus Bosca in notis ad Martyro- logium suum Mediolanense die VII Augusti ab hac Puricelli sententia non abhorret.

12 Nolo hic operisè discutere opinionem Pla- quos diffi-
cidi Puccinelli, qui in Zodiaco Mediolanensis ec- dentes re-
clesie part. 1 pag. 83 confidenter narrat, S. Fau- linquere co-
stum Philippi filium, conniventia Nervæ impe- gimur.
ratoris construxisse basilicam, in qua postea per invidiam, nondum perfectâ fabricâ, ab hostibus fidei tumultuose occisus fuerit, & sepultus à Ca- stritiano, quarto Mediolanensium episcopo, qui juxta ipsius computum post diuturnam Mediola- nensis ecclesie gubernationem anno Christi 140 ad Superos migravit: nam ex hæcenus relatis abun- dè patet, recentiore historiographos Mediolanen- ses de stirpe, tempore martyrii, ceterisque gestis S. Fausti inter se non convenire, & quosdam a- pertè contradicere Ursardo, aliisque antiquis Mar- tyrologis, qui martirium hodierni S. Fausti sub imperatore Commodò collocarunt. Etsi autem eo tempore nulla Christi inorum persecutio publicè in- dicta fuerit, potuit tamen tunc temporis Sanctus ille ab aliquo præfecto, vel in quodam ethnicorum tumultu, propter fidem interfici. Porro non est nostrum hæc dissidia componere, cum nobis desint vetera documenta, quibus hanc litem dirimamus. Ex dictis etiam sequitur, Ambrosium Borronum pro suo arbitrio, vel ex populari traditione, ampliorem S. Fausti Vitam Italicè composuisse. Nos interim Mediolani hodie agnoscimus S. Fau- stum martyrem; sed simul fatemur, nos ignora- re stirpem ipsius, aliaque Acta, donec certiora & antiquiora eorum testimonia proferantur.

in dubium
revertantur;

E

quos diffi-
dentes re-
linquere co-
gimur.

F

A

D

DE SS. MARTYRIBUS ROMANIS

PETRO ET JULIANO SEU JULIANA ET XVIII SOCIIS.

J. B. S.

SEC. III.

Orissimi sunt in omnibus Classi-
cis Martyrologiis, uti & in Ro-
mano, signati hic duo Martyres
cum anonymis sociis XVIII, ut
pluribus explicuimus in nostra
hoc die ad Ufuardum Observa-
tione, rem valde implexam, uti tunc quidem li-
cuit, exponere conati, huc cetera remittentes,
si forte verisimiliora occurrerent. Ast hac nusquam
explorare haecenus licuit, apographis Hierony-
mianis tenebras potius quam lucem affundentibus,
quas & Galefnius auget, dum Sophronium aliquem
inde, ni fallor, accersit, qui Antiochia, ut in-
frà dicemus, tribuendus est. Neque dubitando

B

rem conficit Florentinus, dum Romanos xxvi Mar-
tyres Augustam amoliri conatur. Sit autem nu-
merus xx, sit xxvi, nihil superest nisi ut cum
Ferrario in Catalogo Sanctorum Italia, complecti
omnia cogamur hisce paucissimis: Petrus & Ju-
lianus cum aliis XVIII Romæ in Valeriani & Gal-
lieni imperatorum persecutione comprehensi, cum
idolis sacrificare nolent, variè cruciati sunt,
cumque infracto animo acceptæ fidei confessionem
retinerent, ad palmam martyrii pervenere. Com-
miseratione dignus est Tamayus, dum corpus ali-
quod sub Juliani nomine è cryptis Romanis in Hi-
spaniam translatum, hodierni hujus nostri Juliani
esse, rotundissimè asserit.

E

DE SS. MARTYRIBUS NOVOCOMENSIBUS

CARPOPHORO, EXANTHO, CASSIO, SEVERINO,
SECUNDO ET LICINIO.

J. B. S.

SUB MA-
XIMIANO.
Galefнии
compositio-
nem

Orum SS. Martyrum classem pri-
mus, quem quidem noverim, ita
formavit Galefnius, quem
& solum sibi prælucem allega-
vit Baronius, dum eam Marty-
rologio Romano inscripsit. Citat
ille nescio qua Acta S. Alexandri martyris, quæ ex-
stare ait in ecclesiis Bergomen., Mediolan., No-
varien. & Aquileiensi; quorum præterea Vita exa-
rata sit apud Boninium. Si in iis ecclesiis eadem
Vita legitur, quam dedit Boninus, seu Mom-
britius, nullam eam esse oportet. Nominantur
quidem in Actis S. Fidelis Carpophorus & Ex-
anthus; at sociorum istorum ita connexorum A-
cta antiqua reperiri, necdum me satis docuit Ga-
lefnius, primus, ut jam dicebam, totius classis
compositor, cui ferme similem dederunt nobis hoc
die inter auctaria Ufuardina codices Florentini;
quorum Strozziannus legit: in Italia Cumis (alii
duo positionem seu locum omittunt) passio san-
ctorum martyrum Carpophori, Exanti, Cassii,
Severini & Secundini, qui passi sunt sub Maximia-
no tyranno sacrilego. Demus, Cumis pro Como
istuc irrepisse; quæro vetustiora aliqua quæ nos
de positione & compositione certiores reddant, quæ
nullus haecenus reperit aut saltem suggestit.

C

in variis
implexam

2. Fateor equidem in fragmento Kalendarii Ro-
mani antiquissimi, à Bucherio editi, reperiri hoc
die hanc formalissimam annuntiationem: VII Idus
Augusti, Secundi, Carpophori, Victorini & Severia-
ni, Albano & Ostiensis: qualis ferme etiam in Hier-
onymianis die sequenti. At quis hæc, obsecro, cum
Novocomensibus vel remotissimè conciliet, cum ii i-
psi certo sint, qui sub quatuor Coronatorum nomine
in Romano referuntur VIII Novembris, si modo
Severum Secundo substituas. Est & Carpophorus
seu Carpenforus cum socio Auxentio, forte pro
Exantho in Hieronymianis Lucensibus, unde tex-
tum suum eduxit Florentinus: ast hi S. Donato
Aretino ita conjunguntur, ut ferme de ejus sociis
fuisse videantur. Ex his ergo omnibus lucis nihil,
quam frustra aliunde accersiveris, vel si scripto-
Augusti Tomus II.

res quinquaginta citet Primus Aloysius de Tattis
in suo Novocomensis ecclesia Martyrologio, cui
adjumenti nihil adferunt Annales, non iis fulti do-
cumentis, quæ rem satis solidè explicant, nedum
comprobent aut stabiliant; ut ea demum sola su-
persint quæ Ferrarius adduxit, nempe diætarum
ecclesiarum monumenta, ex quibus id demum con-
stet, à multis seculis illustres istos Martyres iis lo-
cis solenni cultu celebratos fuisse, quorum hic A-
cta exhibebimus, prout à laudato Ferrario satis ni-
tide contracta sunt:

3. Carpophorus & Exanthus milites Maximia-
no imperatori familiares, quo tempore is Medio-
lani moram agebat, cum mira quæ à sanctis martyri-
bus Cassio, Severo, Secundo, Licinio & Ale-
xandro, carcere ob Christianam religionem inclu-
sis fiebant, accepissent, ad eos venientes & allocu-
ti, ad Christum convertuntur. Reverfi ad regiam
Christum Deum verum & solum liberè prædicare
cœperunt, deos & eorum simulacra detestantes.
Baptizati itaque & in fide confirmati à S. Materno
episcopo Mediolanensi unà cum S. Fideli, san-
ctos Martyres è carceribus educunt, Communque
cum illis noctu aufugiunt. Ubi haud procul ab ur-
be mortuum ad sepulturam delatum, oratione ad
vitam revocant, ac in loco, qui Sylvula diceba-
tur, consistunt. Interea Maximianus, his cogni-
tis, satellites mittit qui Sanctos, recusantes deos
venerari, diris suppliciis affectos interficiant. Com-
prehensos igitur primùm virgis eos cædunt duri-
us, deinde unguis ferreis dilaceratos excarnifi-
cant, denique fortes in confessione Christi perfe-
verantes capite plectunt. Quorum corpora ibidem
à Christianis condita sunt, quo in loco postea à
Luitprando Longobardorum rege templum illis ex-
citatum fuit. Passi sunt VII Idus Augusti.

utcumque
explicat
Ferrarius;

F

4. Notat porro Ferrarius, quod S. Fidelis, li-
cet horum Martyrum socius fuerit, alibi tamen
& alio tempore passus sit: de quo propterea No-
vocomi separatim agatur. Monet etiam, S. Car-
pophori corpus unà cum S. Fidelis martyris ex ab-
batia Aronæ Mediolanum in ecclesiam ejusdem
sancti

alia etiam
notans.

A sancti Fidelis à S. Carolo Borromæo archiepiscopo translatum esse anno D. MDLXXVI. Ex Vita ejusdem S. Caroli per Joannem Petrum Gluffanum patricium Mediolanensem scripta. De S. Fidei, atque adeo de hac translatione, agendi locus recurret opportunior ad xxviii Octobris. Plura neque movere neque examinare hic lubet, ne Bosca in suo Martyrologio Mediolanensi silvam ingrediamur, ex qua nihil magnopere solidi video colligi posse.

DE S. DONATIANO EPISC. CONF.

J. B. S.

Catalauni in Gallia.

SEC. FORTE IV.
S. Memmii socius

Hic ille est S. Memmii primi Catalaunensium apostoli discipulus, socius, Diaconus & in episcopatu proximus successor, in vulgatis Actis ubique cum sanctissimo Magistro laudatus, nec ab eo avulsus, ut jam satis ostensum est ad mensis hujus diem v ubi de sancto Memmio, & rursus ad diem ix, dum de S. Domitiano agitur, repetendum erit. Neque enim aliud memoria traditum novimus aut Catalauno obtinere potuimus, prater illa que in brevibus S. Memmii Actis de ambobus ejus sociis & in episcopatu successoribus memorantur. Inter recentiores Martyrologos primi, quod equidem sciam, eum hoc die collocasse videntur Molanus & Galefinius: ille simpliciter & rectè his verbis: Catalaunis civitate, depositio sancti Donatiani episcopi & confessoris; hic autem, licet etiam breviter, insolubili difficultate sese involvens, dum ita scribit: Catalauni in Gallia, sancti Donatiani episcopi & confessoris, qui magno religionis nomine vir, Agrippinensis concilio interfuit.

2 Si meminisset Galefinius, sese sanctum Memmii Apostoli Petri discipulum appellasse, ab eoque in Gallias missum, non tam facile S. Donatiano, ejus in cathedra Catalaunensi immediato successor locum dedisset in qualicumque concilio Agrippinensi, non ante annum cccxlviii celebrato. Neque sane video quid plures alii misceant dum hunc nostrum eundem sanctum Donatianum Ca-

billonensi synonymo iam rotundè substituunt, nisi sesquiseculo & amplius eum supervixisse contendunt. Ast isti controversa jam nervos succidisse videmur, primorum Catalaunensium presulum seriem, dum de S. Memmio ageremus, verosimilimè ordinando. Neque vero hic alia supersunt de rebus ad S. Donatianum spectantibus, aut virtutibus ejus & sanctitate memoranda, que, ut iterum dicam, Catalauno impetrari non potuerunt, opinor quia nihil solidi superest quod de ipso seorsim predicari queat; ut proinde satis sit, eximii Magistri laborum apostolicorum ejusdemque adeo gloria fuisse participem. Brevis compendio omnia complexus est Gallianus Martyrologus sequenti elogio:

3 Catalauni, natalis S. Donatiani episcopi, laudatur à qui diaconi ordine præditus, à sancto Petro in Gallias ad hanc civitatem cum sancto Memmio episcopo, Domitianoque subdiacono destinatus fuit: atque per annos fere octoginta eidem obsecundans, regni Dei ibidem constitutionem admodum cum eo provexit. Quo ac supernam requiem translato, fere jam centenarii ecclesiæ illius curam suscepit pastorem, populumque Dei salutis documentis amplius instituens, perfectam ad religionis observantiam summa factarum virtutum exercitatione perduxit. Denique piè factorum meritis cum latus, placidè quievit in Domino. Quo pacto & missio S. Donatiani & ætas intelligenda sint, habes in Memmiano Commentario jam non semel citato.

c DE S. DONATO EPISC. MART. ET S. HILARIANO ETIAM MART.

J. B. S.

Aretii in Tuscia.

CIRCA AN. CCC-LXII.
Plurima de hoc Sancto

Vix de alio Sancto plura in Musei nostri manuscriptorum collectione reperiuntur quam de hodierno S. Donato, vix de ullo plura confusa & calamo nimis libero digesta; ut mox patebit, ubi præciara de vetusto ejus cultu testimonia præmisero. A nullo Martyrologo distinctius signatur & melius quam ab auctore Romani parvi, clarissimè hoc die ipsum annuntiante: Apud Aretium, Donati episcopi & martyris, quo plane modo etiam loquuntur Beda noster seu Florus, Ado, Usuardus, Rhabanus & Notkerus; ut constantissima sit veterum istorum omnium sententia, non de confessore hic agi, sed de verissimo martyre, qui ut talis ab omni ævo Aretii & in reliqua Tuscia, ubi celeberrimum est ejus nomen, imo tota Ecclesia cultus fuerit, nequidquam repugnanti-

bus hoc die Hieronymianis, tum majoribus tum contractis, in quorum plerisque episcopus confessor perperam pronuntiat, nisi huc Donatum illum, xxx Aprilis ipse ignotum, transtulerint, quem Eurææ in Epi'o episcopum ex Grecis tabulis dedimus ad diem xxx Aprilis, quique in pluribus Actis Mss. & excusis cum hodierno Donato ex mera, opinor, amanuensium ignorantia confunditur.

2 Viderunt ea Majores nostri dum ad xxx illam in Viis Aprilis de S. Donato episcopo Euræensi confessore agendum fuit, ubi ita inchoatur Commentarius: Hic est alius Donatus ab eo quem episcopum simul & martyrem ad vii Augusti Aretini colunt. Utrumque vitæ sanctitate illustrem seculum iv tulit: hunc, potente rerum Juliano, pro orthodoxa fide mortem oppetentem; illum aliquot annis post Euræensibus infidelis sub magno Theodosio clarum.

A rum. Unde idem utriusque nomen & exiguum, quo disjungebantur, temporis intervallum facile amborum Actis confusionem induxit: adeo ut non pauca quæ sunt Eurœensi episcopo propria, Aretino attributa reperiamus, illaque ipsa alterius castigationis indiga. *Et sane castigationis non modica, ut pridem observavit Baronius in notis ad Martyrologium Romanum, ubi non pauca corrigi in ipsissimis Actis Aretinis, quæ ab Actis Græcis Donati Eurœani longissimè distant, ut ipsa consulenti ultero in oculos incurret. En modo ipsam Eminentiissimi annotationem:*

*ut pridem
Baronius*

3 DONATI EPISCOPI] De quo Beda, Ufuard., Ado ac ceteri hac die. Ejus martyrii Acta sincerissimè olim scripta fuisse apparet, ex quibus Gregorius Papa lib. 1, Dial. 7 de fracto calice mutuatur exemplum. Scripta esse feruntur à Severino episcopo, qui quartus à Donato Aretinæ ecclesiæ præfuit. Utinam, sicut ille edidit, integra permanissent; & non aliquis, sibi visus nimis sapiens, aliqua superaddidisset, quibus cetera revocantur in dubium. Legimus ea in pluribus codicibus Mss. ediditque eadem Mombritius tom. 1 in vitis SS., & Petrus in Catalogo, brevi compendio lib. 7 cap. 33. Displicent ea quæ de Juliano educatione Romæ sub Pigmenio, unà cum Donato narrantur. Ubi enim Julianus puer vixerit, unà cum Gallo fratre in Cappadocia, ubi & adolescentior Athenis eruditus fuerit, ubi demum in Galliis exercitiis præfuerit, satis constat ex Græcorum ac Latinorum antiquis historicis, ac imprimis ex ipsius Juliani epistolis. Illud etiam ab ratione alienum est, ut Juliano persecutionis tempore, qui nec integro biennio imperavit, idem S. Donatus lector fuisse dicatur, indeque consecratus diaconus, ac post multos annos presbyter ordinatus, ac denique adhuc eo imperante, decedente Saturo episcopo, successus in locum ipsius, insuper & adhuc eodem vivente Juliano fuerit martyrio coronatus.

*aliquæ ob-
servarunt,*

4 Quomodo etiam temporibus Juliano lector adhuc fuisse perhibetur, qui à Julio Pontifice Romano ibidem dicitur episcopus ordinatus? Quid autem de ea re sentiam absque aliquo veritatis præjudicio, libenter ac liberè dicam. Puto Donati pueritiam & educationem Romæ factam, parentumque necem non sub Juliano imperio, sed sub Diocletiano, circa extrema illius persecutionis tempora contigisse: ab illis enim temporibus usque ad Julianum quinquaginta duorum annorum spatium intercedit, quo Donatus fuga lapsus se contulit Aretium, ibique sacris ordinibus à Saturo episcopo initiatus, ac deinde, illo defuncto, à Julio Papa in ejus locum subrogatus, & demum sub Juliano imperatore martyrio fuit coronatus. Hæc si dicamus, cetera omnia, quæ in Actis ejus leguntur, remanent inconcussa: quod si secus fiat, omnia sub prædictorum errorum caligine involvuntur. *Hactenus Baronius, cui non assensim assentiri, cetera omnia inconcussa esse, quæ forte eadem libertate à nimis sapientibus aucta & exornata sunt.*

*Donatum
non unum*

5 *Atque hæc quidem solam eam Vitam à Mombritio editam spectant, quæ incipit; Erat quidam puer in civitate Romana, præter quam videri etiam potest alia multo longior, quam vulgavit Petrus Buonamicus typis Florentinis anno 1607, sub hoc principio; Beatissimorum martyrum Donati & Hylariani narraturus triumphos, quæque non semel apud nos Ms. est, cum quatuor aliis diligenter collata. Tum compendia apud Bellovacensem & Equilinum. Item & alia brevior per*

Petrum Boncompagnis. Demum, exempla varia AUCTORE Vita ex Græco translata, nihil prorsus pertinentis ad eum, quo de agimus, S. Donatum Aretinum, cui tamen titulus præfigitur: Narrationes de virtutibus S. Donati episcopi & martyris, ut hic semel rectè perspicias, quam temerè titulus martyris ad S. Donatum Eurœensem translatus sit, & vice versa Donatus Aretinus noster alterius insignibus exornatus, ut vel etiam in Martyrologii Hieronymiani exemplaribus dictus sit Donatus episcopus confessor, & ita quoque in Gelasiano Sacramentario compellatus; siquidem istic de Aretino & non de altero illo, apud scriptores celeberrimo, agatur, ut satis verosimile est, die natali ab uno in alterum à Latinis, tabularum Græcarum ignavis, translato.

6 *Vidit enormem confusionem Florentinus, varie se torquens, ut eam tandem ad sanum sensum reducat, tribuatque singulis quæ cuique propria sunt, hodiernum ab Eurœensi sic distinguens, ut ille martyrii sui palma handquaquam privandus videatur, satis multis aliis involutus, quæ distinguere & quæ ad rectam normam reducere non magis mihi integrum fateor, quam Majoribus nostris fuerit, discernere fabulas Vita S. Donati Eurœensis episcopi eadem libertate insertas; ut proinde ab illis hic recudendis satius etiam abstinendum censuerim; quemadmodum & à donationibus ab Ughello rectè convulsis, item ab hymnis contortissimis, à lectionibus Buralianis atque à translationibus controversis, in quibus componendis mirum quantum Buonamicus sese exercuerit. Satis hic erit, ex jam laudato Ughello Actorum compendium paulo expurgatius adducere, in quo Hilarianum seu Hilarinum rectè Donato conjunctum existimo, eumque adeo diversum ab Hilarino martyre Ostiensi, quemadmodum eum verosimillimè distinguendum dixi ad xvi Julii. En ipsam satis nitidam synopsis, quam Adoniano elogio, à Surio etiam edito, preferendam fateberis, nisi fortasse displiceat intrusa patria Nicomediensis.*

*accuratius
distinguen-
tes.*

E

7 *Sic nostrum Ughellus S. Saturo substituit tom. 1 Italia sacra pag. 450: Huic defuncto episcopo S. Donatus natione Nicomedus, Romæque sub disciplina Pigmenii presbyteri educatus, successus est: siquidem cum Romæ esset, æstuassetque Diocletiani teterrima persecutio, in qua Pigmenius cum Donati parentibus crudeliter tortus interiit, Donatus, publicis Ecclesiæ commodis deinceps victurus, profugit Aretium, ubi Hilarinum sanctum monachum, locique episcopum benevolos receptores invenit, à quibus jam lector instructus & ordinatus, tanto ardore fidei Evangelium Aretii divulgavit, ut etiam editis præclaris miraculis, vanissimum idolorum cultum ex toto eliminaverit, tuleritque laudem extinctæ impietatis. Itaque cum contigisset, Saturnum è vita discedere, Julius Pontifex ad eum thronum Donatum evexit circa annum Domini cccxlvii. Quam ille deinceps ecclesiam usque ad Juliano apostatæ tempora rexit. Cum igitur Donatum præclara ad Dei majorem gloriam molientem Quadratianus Augustalis comprehendi jussisset, simul cum monacho Hilarino, exquisitis tentatus tormentis, capitali punitus sententia interiit anno cccclxii, fuitque non procul à civitate sepultus, cum Hilarinus præcessisset Donatum ad coronam aliquot dies; siquidem ille xvi die mensis Julii, hic vii mensis Augusti evolavit ad cælos. Ceterum Aretini Donatum tamquam protectorem ac præsidem civitatis merito venerantur & colunt, quod in totum jugulaverit impietatem.*

*Hujus &
socii elogi-
um.*

F

AUCTORE
J. B. S.
An corpus
Beneventi?

8 Hæc etiam breviter complexus est Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italia, quem nihil opus est describere, cum ferme repetat lectionem Breviarii Romani, qua ad hunc diem in omnium manibus versatur. Hactenus dictis in pacifica S. Donati sui possessione relinquere Aretini, nisi turbatio aliqua oriretur ex Samnitibus, dum lego apud Mariam de Vipera, ubi Sancti elogium retulit ad hunc VII Augusti, hæc verba: Deinde Beneventum translatum fuit [corpus,] quo vero tempore, à nemine expressum legitur, & in ecclesia S. Mariæ de Samnitibus collocatum; ex cuius corporis illatione ipsa ecclesia in cultum & no-

men ipsius sancti Martyris nostri episcopi transivit, ubi magna populi frequentia veneratur, cuius festus dies uti ex præcepto Ecclesiæ servatur; & inter patronos Beneventanæ urbis eum cives sibi adscripserunt. Existat officium translationis sancti Episcopi nostri in Ms. antiquo codice, quo ecclesia Beneventana ante Breviarii correctionem utebatur. Non opinor, agrè laturos Aretinos, quod patronus suus etiam Beneventi & alibi celebretur; at sacro corpore sese privatos haud quaquam agnoscent. Magnus synonymorum Sanctorum numerus & hæc confusionem facile induxerit; sed earum hæc sit finis.

DE SS. MARTYRIBUS ANTIOCHENSIS

SIMPRONIO, VENERIO, SEU VENERIA ET ALIIS VII.

J. B. S.

Ex Hieronymianis.

B
VII AUG.

Crispi Simpronio cum codice Corbeiensi, tametsi Lucensis habeat Simproni, vetustiss. Epternacense Suffroni, qualiter ex veteri aliquo codice descripsit Grevenus, cuius solum & unicum auctarium est inter Usuardina. Non satis intelligo, quid sibi voluerit Galefinius, dum ex Martyrum Antiochenorum classe Sophronium accepit, quem Petro & Juliano hodiernis Martyribus Romanis conjungeret, in quo sane Baronium imitatore non habuit. Notabilis est confusio codicis Epternacen-

sis, dum ita ibi legitur: Antiochiæ Suffroni, Veneriæ, & Aretio Donati, & aliorum septem. At vero patens est horum verborum intrusio, & Aretio Donati, imperiti amanuensis ignorantia. Cum Corbeiensi autem consentit, dum anonymos septem numerat, qui utrum germani fuerint, non a se ex sola Corbeiensis hujus codicis auctoritate asserere. Id rectè notavit Florentinus, sanctos hosce Martyres minimè a iis, huc utque editis Martyrologiis, commune esse. Cultum vetustissimum abunde probat citatorum codicum consensus.

DE S. HYPERECHIO PRESB. CONF.

J. P.

Cultus apud Græcos, apophthegmata, ætas.

SEC. IV.
Cultus stabilis:

Unc Sanctum apud Græcos hodierna die Menais magnis typo vulgatis, nec non Menæo Chiffletii Ms. insertum reperio. Menæa sic eum annuntiant: Eadem die (VII Augusti) S. Hyperechius in pace conlumatur. Sequuntur hi versiculi:

Ἵπερέχιος ὁ καὶ τῶν ἁγῶν κατενόησεν,

Ἵπερέχιος ὁ πεφύκεν ἐν τῶν ἀγγέλων.

Hyperechius quamquam sepulcro conditus, Superior ipsis angelis tamen fuit.

Patet poëta allusio in nomine proprio Martyris Ἵπερέχιος, quasi à verbo Ἵπερέχω, id est, eminento, superior sum, derivato; & in comparativo Ἵπέτερος, superior, præstantior. Prædictum verò Menæum ait brevissimè Ἵπερέχιος ἐν εἰρήνῃ: Hyperechius in pace. Apud Combefisium loco mox designando Ἵμναεῖς, id est, beati titulo donatur, ac presbyteri; in Vitæ autem Patrum, abbatis nomine, antiquis solitariis adeo communi; ubi pro Hyperechio scribitur Hyperichius. Tametsi autem Menæis Græcis non nimia deferenda sit auctoritas circa Sanctos, quos signant, uti docent exempla, in Historia chronologica Patriarcharum Constantinopolitanorum ante romam 1 hujus mensis, parergo 7 à pag. 94* & ac Rufinus eum laudans, ut mox dicam, ob errores suos non videatur certam fidem facere de sanctitate Hyperichii: quia tamen nihil aliunde nobis occurrit,

cur eam merito vel falsam vel suspectam habeamus, atque adeo Sanctus est in ejusdem possessione; ideo ipsum in illa relinquendum, atque reliquis hujus diei Sanctis accensendum putavimus. Idem dictum esto cum proportionem circa alios Sanctos, è solis Græcis tabulis notos.

2 Subdo nonnulla ejus apophthegmata è Vitæ nonnulla Patrum à Rosweydo editis. Pag. 519 habes odium Sancti dicta contra detractores. Dixit abbas Hyperichius: Melius est comedere carnes, & vinum bibere, quam comedere in vituperatione carnes fratrum. Sicut enim fufurrans serpens Evam de paradiso excussit, ita qui de fratre suo detrahit, non suam solùm, sed & audientis animam perdit. Pag. 566 indicat sensum suum de divina misericordia: Nocte & die laborat monachis vigilans, in orationibus permanens: pungens autem cor suum producit lacrymas, & celerius provocat Dei misericordiam. Pag. 571 varia præclara congerit documenta. Quia sicut leo terribilis est onagri; sic monachus probatus cogitationibus concupiscentiæ. Dixit iterum: Jejunium fratrum est monacho adversus peccatum. Qui autem abjicit jejunium, velut equus fervens desiderio feminae rapitur. Dixit iterum: Siccatum jejunio corpus monachi, animam de profundo elevat, & siccat fistulas delectationum jejunium monachi. Dixit iterum: Castus monachus in terra honorabitur, & in cælis coronabitur ab Excelso coronabitur &c.

3 Pag.

A 3 Pag. 583 commendat voluntariam pauper-
proferantur. tatem : Thesaurus monachi est voluntaria pauper-
 tas. Thesauriza ergo tibi, frater, in caelo, quia
 ibi ad requiescendum sine fine sunt secula. Pag.
 587 Suggestit arma contra tentationes : Hymni
 spirituales sint in ore tuo, & meditatio assidua sub-
 levet pondus tentationum supervenientium tibi.
 Hujus enim rei exemplum manifestum est viator
 farcinâ alicujus oneris prægravatus ; flando &
 respirando, oneris & viæ paulatim laborem im-
 minuit. Plura ibidem invenies pagg. 603, 611,
 618, 626, 633. Cotelerius in Ecclesia Græca
 monumentis tom. 1, pag. 701 quadam Sancti no-
 stri apophthegmata Græco-Latinè edidit. Religio-
 sam verò ascetarum adhortationem, quæ Græce in-
 scribitur Παεσιβεως ἀσκητων, capitulis seu nu-
 meris 159 constantem, publici juris fecit Com-
 besius in Auctario suo novissimo, part. 1 pag.
 315 & seqq.

4 De tempore, quo S. Hyperechius floruit, AUCTORE
 ita differo. Apophthegma, quod è Vitis Patrum J. P.
 pag. 519 excerpti superius, habetur inter ea, Vixit sec.
 qua vel auctori vel interpreti Rufino Aquileiensi 4.
 presbytero tribuuntur (de qua re videri potest Ros-
 weydyus Prolegomeno in Vitas Patrum quinto,
 pag. xxix.) Cum autem Rufinus scripserit secu-
 lo IV ad finem vergente ; hinc consequens est, ut
 noster Sanctus ad dicti seculi tempora, vel forte
 etiam ad exitum proximè præcedentis pertinere
 videatur. Rufinus quidem secundum dicta, de
 eo scripsit ; post hunc igitur vel cum hoc ille vi-
 xit : sed cum me lateat, an & quamdiu Rufi-
 num præcesserit ; fixi superius seculo IV mortem
 ejus : quo vita anachoretica admodum floruit,
 uti habemus ex gestis S. Antonii magni. Videbis
 Commentarium ad ea prævium apud nos die XVII
 Januarii.

DE S. DONATO CONFESSORE

B

Forocornelii (hodie Imolæ) in Italia.

E

J. B. S.

SEC. V.

*D*inter tres sanctos Donatos hodi-
 ernos medium hic locum occu-
 pat, non aliunde nobis notus
 quam ex Catalogo generali San-
 ctorum Italia Ferrarii, de im-
 memorabili ejus cultu ita tes-
 tantis, ut urbis Imolensis sanctis protectoribus ip-
 sum disertè annumeret. Etatem conjicit ex eo
 quod S. Projecti ejusdem urbis episcopi, quem
 concilio Ephesino anni CDXXXI interfuisse ad eum
 annum num. 22 refert Baronius, archidiaconus

fuerit, saltem ejus tempore claruerit. Audiatur
 ipse : Donatus Forocornelii (quam urbem nunc
 Imolam vocant) natus sub S. Projecto episcopo
 vixit & claruit, à quo archidiaconus creatus, eam
 sanctitatis laudem promeruit, ut seculo defunctus,
 non modo Sanctus habitus sit, sed & à civibus
 Corneliensibus in urbis suæ protectorem electus.
 Corpus seu reliquiæ illius in templo Cathedrali in
 arca intra B. M. Virginis aram religiosissimè as-
 servantur. Dies festus illius VII Idus Augusti ab ec-
 clesia Imolensi celebrari consuevit.

DE S. CELSO CONFESSORE

Apud Lemovices in Gallia.

J. B. S.

VII AUG.

C

*S*anctum hic refero solo mihi no-
 mine & cultus loco notum, de
 cujus nimirum patria, profes-
 sione, etate aut gestis nusquam
 occurrit vestigium. Neque verò
 quidquam referunt Tabulae Le-
 movicenses, in quibus testatur Ferrarius in Cata-
 logo generali, nil aliud legi, nisi quod caput il-
 lius in æde S. Stephani habeatur & populo sum-
 ma veneratione ostendatur. Utrum sua inde Saus-
 sayus, an aliunde eduxerit, non habeo unde con-

ficiam ; plura certe non complectitur ejus annun-
 tiatio hodierna in Supplemento Martyrologii Galli-
 cani pag. 1156, ubi ita loquitur : Apud Lemovi-
 cos sancti Celsi confessoris, cujus caput à Do-
 mino signis plerisque clarificatum in æde Cathe-
 dratica sancti Stephani habetur, populoque sum-
 ma cum veneratione hodie ostenditur. Tertius de
 cultu testis est Castellanus in Martyrologio suo uni-
 versali Sanctum Gallicè vocans Soux. Atque hæc
 demum sunt quæ de S. Celso hic memorari po-
 tuere.

F

D E

DE S. VICTRICIO CONFESSORE ARCHIEPISCOPO ROTOMAGENSI.

J. B. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Nomen, cultus, patria, ætas & gesta.

CIRCA AN.
CDXVII.
In Marllis
præteritis

B

Confessorem appellamus S. Victricius, non eo solum titulo quod Sanctus in pace quieverit; verum & ea meritissima ratione, quâ olim Confessores dicti sunt qui pro tuenda Christi fide tormenta subierant, qualia hunc fortissime perpessum fuisse ex S. Paulini epistolâ ad ipsum scriptis, patebit quam manifestissime. Hic de nomine primum quærimus, quod aliter expressum se reperisse fatetur Franciscus Pommeranus Ordinis S. Benedicti Congr. S. Mauri, in sua Rotomagensium antistitem historia, ut qui etiam Victorius & Victoricius alibi enuntietur, sic tamen ut de hoc eodem Rotomagensi archiepiscopo, in serie octavo, intelligenda sint, quo in nomine, quoquomodo expresso, non incongruè advertit, adumbrari quodammodo certamina, è quibus victor evadens, felicia ejusdem omina gloriosissime reportaverit; unde mirum videbitur quam maxime, tam illustrem pugilem, tam celebrem antistitem, tam zelosum, ut etiam manifestè patebit, Nerviorum Morinorumque apostolum, in nullis antiquis seu classicis Martyrologiis usquam fuisse memoratum.

à Baronio
signatus est,

C

2 Verum id Martyrologis nostris utcumque donandum est, cum auctores minus fuerint quam compilatores Actorum seu elogiorum quæ undequaque conquista in Tabulas suas retulerunt, id longe magis mirandum, neminem unum Rotomagi inventum qui sanctissimi sui Præfulis tam illustria gesta posteris commendanda susceperit, ut S. Paulino, tot terrarum spatii remoto, accepta referre oporteat quæcumque de illustrissimo Sancto referri aut predicari possunt. Neque alium duce inveniit Baronius, quem in S. Victricio Romanis Fastis sacris adscribendo, laudandove sequeretur; ut proinde hic adscribi mereatur breve sed elegans ad hunc diem Eminentissimi Annalista elogium ex Martyrologio Romano: Rotomagi, sancti Victricii episcopi, qui adhuc miles, sub eodem Juliano pro Christo abiciens cingulum, à tribuno multis tormentis afficitur, & capitis damnatur, sed carnifice, qui ad eum cædendum missus fuerat, cæcitate percussus, ipse vinculis solutus liber evasit: postea episcopus factus, Morinorum & Nerviorum gentes indomitas verbi prædicatione ad fidem Christi perduxit, & demum confessor in pace quieverit.

laudatus à
Saussoy.

3 Paucioribus de S. Victricio egerat Galefminus; at Molanus & Miræus Flandrorum Apostolum meritis laudibus exornarunt. Omnium instar erit Saussoy annuntiatio his verbis concepta: Eodem die Rotomagi secundæ Lugdunensis metropoli, sancti Victricii illius urbis episcopi & confessoris. Hic, teste beato Paulino Nolano præfule, etiamnum miles, verum sese Christi confessorem & martyrem præstitit. Dumque adverfa pro Christo tolerat, vincula quibus morte plectendus, ma-

nus suæ constringerentur, miraculo dissolvit. Factus deinde, mira rerum vicissitudine, antistes, bene composita ecclesia sua, exteris populis euangelizavit; magnis laboribus Morinos ad fidem convertit, item extremos Nervici littoris populos; hisque in barbaris regionibus primus monasteria construxit. Deinde redux ad sedem suam, cui octavus ordine præfuit, tot piis trophæis gloriosus, confessor in pace quieverit. Hunc S. Innocentius Papa Apostolicis honoravit rescriptis, quibus cum ad ejus consultationes respondit, tum sapientiam & virtutem egregiam elogiis commendavit præclaris. Hic habes pleraque omnia quæ ex jam citatis & ex Sammarthani aut aliis adduci possent.

E

4 De vero natali loco non est unde quidquam Sancti pauceri statuas, id indicavit S. Paulinus priore sua tria non facta epistola, nimirum S. Victricius in lucem populi sui de extimo [seu extremo] orbis eductum: ubi & paulo post Nervici littoris tractum indicat, non Ebruicani, ut rectè probavit Rosweydeus relatus à postremo Paulinianorum operum editore anni MDCLXXXV, quem alibi nominari audio Joannem Baptistam le Brun, nota sua LVIII. Porro de Nervico littere nova disputatio, cum Nervii seu Tornacense ad mare neutiquam pertineant, ut adeo latiori paulo significatione verba illa accipienda videantur de Morinorum seu Ternuansium, imo & Boloriensium extremo tractu, mari paulo viciniore, ad quem hic Pauliniana verba extendenda sint; certè verosimillime ad eas ipsas regiones quas idem Sanctus indefessis suis apostolicis laboribus Christianæ religionis lumine, quod cætenus vixdum eo pertigerat, zelo suo incomparabili illustraret. n. rum jam Rotomagensis episcopus, an ante susceptam ecclesiæ istius curam, non ausim equidem ex Pommerai saltè mente definire, cum major auctoritate & fructu jam tum episcopum prædicasse existimem.

F

5 Ad Sancti ætatem determinandam non minus implexa sunt omnia, ut candidè fatetur laudatus jam Pommeranus, qui ait nonnullos pontificatus ejus initia differre ad annum CDVI, alios ad CDIV & ad CDI, quos omnes rectè idem refutat; quin & eos qui ad annum CCCXVI retrahunt, quos ipsos toto biennio antecedit, notans CCCXCIV. At neque sic verum ejus exordium figi supponere licet, si commoratio ejus cum S. Martino Turonensi Vienna ad Rhodanum; ubi etiam S. Paulinus aderat, consignanda sit anno CCCLXXXIX, ut fert recentior S. Martini Vita, vel saltè CCCXC, quo tempore, vel ipso S. Paulino teste, certissime erat episcopus S. Victricius, utpote quem ut talem istic se veneratum fatetur, ignorans tum temporis quanta junior miles sub Juliano passus esset pro Christo. Annus mortis ferme æque incertus. Si verè ad annum CDXVII supervixit, cum episcopum supponamus fuisse jam anno CCCLXXXIX, non solis XXIII annis, ut vult Pommeranus, sed totis octo & viginti, & for tè diutius ecclesiam suam gubcr-

A gubernaverit. Jam vero si militiam secutus est sub Juliano, passus fuerit anno CCCLXII, unde nasci eum ut minimum oportuit circa annum CCCXI, ut prope octogenarius ad laborum coronam evocatus sit. Hoc brevi metrico elogio ornari dicitur ab Orderico Vitale:

Victricius victor, vitorum fortis & ultor
Ecclesiam Domini mandatis imbuit almis.

Gesta ex S. Paulino ac-
cepta. *6 Gestorum aliqualem seriem non aliunde erui posse jam diximus, quam ex duabus laudati jam sapientis S. Paulini epistolis, quas eo ordine disponit recentior operum ejus editor le Brun (nobis Brunus) supra etiam relatus, ut primam recte censeat qua in serie ponitur XVIII, quaque verosimillime scripta fuerit anno CCCXCIX, cum necdum ad insulas promotus esset S. Paulinus, id quod satis indicat ipsa inscriptio: Beatissimo semper & venerabili patri Victricio Paulinus, ubi in altera sic loquitur, ut ei dignitate parem sese profiteatur hac formula: Victricio unanimo fratri Paulinus. Ipsam porro refert ad finem anni CDIV, quo ipso Nolana ecclesia regimen susceperat. Dubius hanc, praestarene ambas hasce epistolas describere, quemadmodum prior pro majori parte à Surio edita est, an potius uter ea dissertatione qua ad operum calcem exstat, in quatuor capita divisa, quibus qua de Sancti gestis dici possunt tam ordinatè continentur, ut demum superfluum visum sit, operam ponere in iis alio modo aut ordine operosius digerendis. Habe igitur dictam Brunni dissertationem, quam tantisper Vitam appellare placuit, omissis innumeris prope citationibus, quas criticis licebit in fonte consulere. Nos qua ad Vitam propius spectant, annotare non negligemus.*

B

V I T A

Auctore Joanne Baptista le Brun
Ex S. Paulini epist. 18 & 37

C A P U T I.

*Historia S. Victricii Rotomagensis
episcopi. Arma deponit; &
patitur pro Christo, qui ejus
innocentiam miraculis
tuetur.*

Pro Christo
arma exu-
ens

Victricius natus videtur in aliquibus imperii finibus, è quibus in lucem populi sui eum eduxit Deus. Junior erat Martino nato CCCXVI vel CCCXVII anno. Ordinante Domino factus est miles Victricius; militavit caesari, & in ipsa militia primum ad fidem ingressum habuit. Cum primo Christi amore succensus est, respuit mente militiam & per insignem concilio militari diem a, arma repente exiit, quæ ad tribuni sui pedes abiecit. Quo in furias concitato tribuno, Victricius in verbera districtus est, fustibusque fractus, & sic afflictus, in carcere acuto testarum fragmine subtritus est; necdum vulneribus obductis, comiti fuit oblatus: qui comes b, ut videtur, ad eum cruciandum venerat. De illo potentiore inimico Victricium triumphavisse dicit Paulinus, un-

Augusti Tomus II.

de colligitur, hunc comitem tormentis eum admovisse.

2 Non ausi sunt satellites rursus ingerere cruciatus; capitali verò sententia damnatus est Victricius. Sed conspicuis miraculis ejus inimicum Deus confudit. Nam dum ad supplicii locum duceretur, carnifex qui præibat, cum ejus cervicem insultans manu tetigisset, quasi ictus sui locum præpalpans, excussis illico oculis, cæcitate percussus est. Sed idcirco ille cæcatus est, ut plures illuminarentur, & ut ipse forsitan luminam acciperet. Quas innodatas arctius catenas, vel exiguo beneficio, rogante Victricio, relaxare noluerant custodes, cōversa in eorum conspectu ad Deum prece, sponte de manibus absolutis fluere viderunt, nec ausi sunt eas renectere milites; sed ad comitem pavidi cucurrerunt, veritatem miraculi confitentes.

3 Comes ipse de furore ad clementiam, Deo providente, conversus, testimonio militum fidem adhibuit, & eum ad imperatorem misit, cui rem totam sicuti gesta fuerat retulit, qui Confessorem, ut probabile est, non ut reum detinuit, sed ut sanctum emisit. Paulinus qui supradicta refert non dicit, utrum Victricius voluerit solum arma abjicere ut totum se Deo devoveret, an vero eo quod eum cogere voluerint milites ad aliquid religioni contrarium, ut contigit sub imperatore Juliano; neque etiam dicit, utrum damnatus fuerit tamquam desertor, an vero pro religione Christiana. In exordio ejus narrationis prima causa una affertur; Et si fuisset damnatus sicut Christianus sub Juliano, comes, ut probabile est, non eum emisisset laudans ut sanctum, sive antequam illius emitendi mandatum ab imperatore accepisset, sive eo accepto.

4 Aliunde Paulinus dicit, comitem voluisse in Victricio esse Christi persecutorem, eumque testes fidei punire voluisse: Tribunum, ad cujus pedes arma abiecit Victricius, fuisse sacrilegum; & milites, qui eum cruciabant, diaboli fuisse satellites. Id sane mirum videri potest, si Victricium, militis solum nomine, qui arma deponere vellet, cognoscebant. Videtur etiam insigniri non debuisse titulo confessoris & martyris, quo à Paulino c multoties ornatur, propter omnia quæ hanc ob causam sustinuit; quin etiam & multi eadem qua Victricius de causa videntur damnati, qui cum eo emissi sunt, quos omnes Paulinus confessores appellat. Quibus rationibus adductus est Baronius, ut assereret, Victricium sub Juliano passum fuisse; & in Martyrologio Romano ejus natalis die VII Augusti assignatur.

5 Si passus est sub principe Christiano, & tantum ut se Deo devoveret totum, nullo præstantiori exemplo demonstrari potest, quantam quique sibi vim inferre debet ut gratiæ obtemperet, & exuere etiam omnia ex se non planè noxia: unde etiam evidenter apparet, Deum posse in cælo coronare homines ex legibus civilibus reos, quas Ecclesia suis legibus defendere non potest. In carcerem fuit conjectus S. Martinus, quod sub armis stare amplius nollet, verum non ob illam præcipuè causam; neque enim in capitis discrimen venit. Victricii virtutes illustri huic rudimento responderunt, quod longorum laborum paucis consummatio est. Semper enim visus est potens meritum, & gratiarum dives; & Paulinus asserit, Deum fecisse illum meritis parem Martino. Hic non utens licitis & à commodis abstinens Christianæ paupertatis divitem gloriam tenuit, & fidei virtus in tota ejus vita inclauit.

A. BRU-
NO.

multa pas-
sus, miracu-
lo liberatur.

An propter
fidem

E

verè passus
fuerit,

F

an ob deser-
tam militi-
am.

B b

A N-

a *Notæ sunt Juliani artes, quibus Christianos milites ad apostasiam allicere solitus fuit solemnioribus sacrificiis, quorum uno constantiam suam restatus sit S. Victricius.*

b *Satis patet, quo munere Comes ille fungeretur.*

c *Non video, torquenda esse S. Paulini verba dum fidei causâ passum fuisse S. Victricium asserit, ut proinde & confessor & martyr rectè appellatur.*

C A P U T II.

Victricius creatur Rotomagensis episcopus. Ecclesiam suam pietate illustrem facit; Fidem in Belgio prædicat.

B

Quam eum fecerit S. Martinus,

D EUS nolens Victricium virtutem sub modio tacentitatis obscuram latere, eum super candelabrum apostolicæ sedis Rotomagensis ecclesiæ evexit. Id ante contigit, quam Paulinus hujus seculi curis liber esset, scilicet ante annum cccxc quo eum tempore Paulinus Viennæ apud S. Martinum vidit, & quamvis eum tunc episcopum dumtaxat novisset, non vero martyrem; omnia tamen urbanitatis officia ei exhibuit, seque ac suos ejus precibus commendavit, & singulari profus dilectione eum complexus est. Sulpicius Severus narrat, episcopos Valentinianum & Victricium adfuisse cum parens quidam Martino puellam, annos duodecim natam, Capnutibus sanandam obtulit: quod miraculum ad duos illos episcopos remittere voluit Martinus, asserens se iis sanctitate esse multo inferiorem, illosque omnia posse.

quo autem zelo omnes ad fidem

C

7 Verum ii unâ cum parente illo Martinum obtestati sunt, qui dimisso populo, adstantibus duobus episcopis & patre, puellæ sanitatem restituit. Ille Victricius fuit proculdubio Rotomagensis episcopus, cum inter ceteros Galliæ episcopos nullum alium istius nominis agnoscamus. Postquam episcopus creatus est Victricius, in fide & veritate, non in inflatione scientiæ, neque in sublimitate sermonis mysterium Christi annuntiavit, nihil se judicans scire inter homines, nisi Christum Jesum, eumque crucifixum. Illi concessit Deus quod eximie dumtaxat sanctitatis viris concedere solet, factis scilicet adæquare sermones, & pariter vita ac sermonibus instruere; atque adeo nullus poterat se excusare difficultatis imperio, cum prius adstringeretur Victricium virtutis exemplo. Ea ratione multorum beatorum beatus parens exstitit. Innumeros circa se utriusque sexus Sanctorum greges coëgit, quos Christo sapientibus institutis suis genuerat, & quibus erat fidei formula, sicut & perfectæ virtutis exemplum. Ecclesiæ suæ etiam primævæ illius Hierusale ecclesiæ speciem dedit, & in ea omnis generis virtus florere videbatur. Intemeratam virginitatem servabant maximo numero filiæ, quibus unus Christus hospes & sponfus erat; innumerabiles viduæ sanctis operibus ministratu pio, noctu diuque ecclesiæ famulatu eas, quibus diabolus ipsarum corpora laceſcebat, aggressiones superabant. Multi conjugati arcanam fratrum germanitatem profitebantur, & orationibus sedulis Christum ad sui vi-

sitationem & castitatis benedictionem invitabant.

8 Alii vicissim tum ad castitatem conjugalem tum ad continentiam sese exercebant. Ubique misericordiæ pandebantur viscera; continuâ diebus ac noctibus Christi Domini nomen prædicatione resonabat. Quotidiano concentu sancta cantica psallebantur per frequentes ecclesias & monasteria, & castissimis cordibus ac vocibus cum in cælo, tum in terra, sancti delectabantur. Idcirco Paulinus addit Apostolos, cum in Victricio aptissimum sibi diversorium reperissent, eos ipsi esse cooperatos, & effectu divinorum operum probasse, suum spiritum ea in ecclesia extare; à qua ipsorum aberant reliquiæ; eos in filiis pietatis ac justitiæ conquievisse; eos Victricium in omnibus eruditionis suæ filiis dilexisse, & in ipso Christum amavisse; utque ipsam gloriæ suæ consortem testarentur, eos in illius potissimum diœcesi divina planè miracula fuisse operatos.

9 Itaque S. Victricium studiis & cura Rotomagensis, vicinis antè regionibus urbs tenui nomine pervulgata, in longinquis etiam provinciis nominari venerabiliter cepit, & inter urbes sacratis locis nobiles cum divina laude numerari. Nec solum pontificali dignitate Apostolorum collega factus est Victricius, sed & eo quod illum Deus Speciosum, ut Paulini verbis utar, verbi sui pedem fecit, clarum fulgur in obscuris ante regionibus lumen accendens, in gentibus populorum remotis, qui sedebant in regione umbræ mortis, nubem in pluviam uberem deserta rigantem, magistram denique & doctorem gentium. Diocletiani temporibus Morinos & Nervios in Belgio tenui jam spiritu fides veritatis afflaverat, at pastorum negligentia & frequenti barbarorum incurſu incrementum non fecerat.

10 Victricius Deus potissimum in vas electionis excepit, in quo sanctificaret illic nomen suum; in eo enim fides veritatis prima refulsit clarius ac propius apparuit, & caritas incaluit ardentius. Denique ubi quondam deserta silvarum ac littorum pariter intuta loca advenæ barbari aut latrones incolæ frequentabant; tunc venerabiles & angelici Sanctorum chori, urbes, oppida, insulæ, silvæ, monasteria & ecclesiæ plebe numerosæ, pace consonâ divinas laudes celebrabant. In omnem terram sonus ejus exivit, & Dei nomen sanctificatum est.

A N N O T A T.

a *Rectè, opinor, sensit Brunus, apostolicam ad Nervios & Morinos prædicationem à S. Victricio jam episcopo susceptam, postquam nempe Rotomagensi sua ecclesiâ prospexisset.*

C A P U T III.

Ad Victricius scribit Paulinus. Accusatur de fide Victricius: Romam venit; & scribit ad Paulinum.

P Robabiliter admodum jam episcopus prædicavit in supradictis regionibus Victricius, novissimè enim de illo audierat Paulinus cum ad eum litteras dedit anno cccxcix. Hæc nota illi fecerat Tychicus, quem S. Victricium carissimum fratrem

D

& perfectionem animaverit

Rotomagum illustrans

E

& Morinos atque Nervios.

F

a

&

A & fidelem in Domino ministrum *a* appellat; & tunc luxit Paulinus negligentiam infelicitatis suæ, quod Victricii sanctitatem non satis agnovisset & veneratus fuisset, cum Viennæ apud S. Martinum olim eum viderat, & illius cicatrices non lambisset. Ad eum scribendi quærebat occasionem, nec dabatur, donec, quod optanti aliquando non contingerat, id inspectanti sibi provenit Romæ, quod accefferat Paulinus; nec multo post cum quodam catechumeno Urso concurrat & Paschasius S. Victricii Rotomagensis diaconus, in cujus humanitate & gratia quasi quasdam virtutum gratiarumque S. Victricii lineas, velut speculo reddente, se collegisse dicit Paulinus, quem & institutionis Victricii discipulum & viæ comitem modestia morum, cordis humilitas, mansuetudo spiritus, constantia in fide veritatis, & sermo in omnibus sale conditus probabant.

à S. Paulino Nolam perducti

B Itaque eum præter gratiam fraterni in sacro diaconatus ministerio contubernii, eò venerabilius amabiliusque suscepit Paulinus, quod de Victricii clero, & corpore, & spiritu esset. Nec illum ex Urbe ad Victricium redire cupientem passus est proficisci, sed quadam caritatis violentiâ eum Nolam perduxit; ut diutius per illius præsentiam quasi quadam S. Victricii gratiæ portione frueretur. Illius tamen conversationis non mediocrem consolationem perdidit Paulinus, qui tunc temporis carnali ægritudine afflictus est. Neque vero in infirmitate Paulini dumtaxat Paschasius contribulatus & compassus est; sed & in Urbi, quem indivulsum suæ peregrinationis comitem habuerat, gravissimo languore confectus est, in quo Paulinus se perspexisse asserit fidem & caritatem in Domino plenam.

ab infirmitate sanatur.

C Tandem labore ac fide Paschasii, quem Dominus experiri voluit, potentiam apud se sancti sui confessoris Felicis, Ursus usque ad mortem infirmatus de periculo invenit salutem, & per Paschasii diaconi manus Christo genitus, in lectulo baptizatus est, licet adesset S. Paulinus jam presbyter, & plures alii potuissent præsto esse presbyteri. Cum autem Ursus sana & robusta esset valetudine & Paschasius ad Victricium reditum meditaretur, per ipsum XVIII epistolam suam ad Victricium dedit Paulinus, in qua cum Paschasium diutius apud se retentum excusasset, de Morinis & Nervis, quos per Evangelium Christo Victricius genuerat, verba facit, & quemadmodum Rotomagensis formaverat ecclesiam, ut supra enarravimus; denique postquam ejus martyrii seu confessionis textit historiam, illius videnti summo se teneri desiderio significat.

Quando ipse Romam venerit,

14 Nihil in ea commemorat de Victricii ad Urbem accessione, quam anno CDIV factam fuisse mox demonstrabimus. Exincto Alarici bello, Honorius ultimis anni CDIII diebus Romam venit, ubi saltem ad vigesimum quintum Julii diem anni CDIV commoratus est. Eodem tempore Victricius Rotomagensis illuc se contulit, & vidit ipse quantis laboribus & quanto studio Rom. Pontifex Innocentius imperatorem sollicitaverit, ne ecclesiasticos viros ad onera & munera civilia pertraheret. De hac Victricii peregrinatione Romam loquitur Paulinus; speravit enim Victricium, qui per tanta terrarum spatia Romam Rotomago venerat, brevi itinere Nolam ad se venturum, qui cum non venisset, fatetur Paulinus, hujus se boni damno non modo contristatum, verum etiam confusum fuisse; neque umquam sibi ipsi magis, neque aliis manifestata fuisse peccata sua, quam cum Dei manus, quæ Victricium tam longè perduxerant, propius ad ipsum accedere non permisit.

Augusti Tomus II.

rat, propius ad ipsum accedere non permisit.

15 Quo consilio hanc peregrinationem suscepit Victricius, non planè perspicuum est, nisi malevolorum linguis mendacibus ejus sanctitati invidentibus, eò pertractum dicamus. Accusatus fuisse videtur quod de fide non rectè senserit, de qua cum ad eum scriberet Paulinus, fidem illi catholicam præcipuè de mysteriis Trinitatis & Incarnationis longo sermone exponit. Deus vero hac eum affici passus est injuria, ut gauderet rursus de victoria, & donaretur coronâ qui victor discessisset è pugna, eique secundum B. Paulum liceret dicere, pugnare se à dextris & à sinistris per arma justitiæ, per ignominiam & bonam famam, per gloriam & ignobilitatem: neque enim linguarum iniquarum sagittæ in corpore, armis Dei potentibus septo, locum vulneris, neque nævium in lumine potuerunt invenire: quis enim dubitet in ejus spiritu fidem veritatis habitare, in cujus vita videt fidei exstare virtutem.

A. BRUNO. & quæ de causa:

16 Nec quisquam in eo confusus est quod rectius de ipso senserit, & nova hæc veræ fidei ipsius necnon virtutis probatio multis in profectum Evangelii venit. Qua de causa Romam venerit Victricius palam non est; nec satis constat, ut jam diximus, an eo iniquorum criminationibus fuerit pertractus. Ut sit, ibi certè in ore omnium cum doctrinæ tum virtutis ejus laus exstitit maxima; paucis enim interjectis diebus, missâ ad eum epistolâ laudat Pontifex Innocentius, quod in directione doctrinæ, in virtute conversationis, & in aliorum ad Ecclesiæ normam institutione laudem veri episcopi adeptus sit; neque quidquam in ejus doctrina animadvertit quod cum sacris paginis non consentiret. Non multo post reditum ejus Rotomagum misit in Italiam Candidianum, cui brevem ad Paulinum dedit epistolam, quam ipse Paulinus incredibili gaudio accepit; quæque pristinum dolorem, quod Victricius ad ipsum non pervenisset, penitus absterit:

ubi se abun- de purgat,

E

17 De quo tamen suavissimè & humillimè per responsum conqueritur, & sibi peccatori & ægroto fatetur hoc debitum fuisse solatium. *Nolo enim te*, inquit Paulinus, *ita securum esse de nobis, ut putes jam sanatos esse omnes languores anime nostræ, in quibus Domino peccavimus & peccamus.* Ea de re multa pro suo more subnectit, & orationum ejus suffragia implorat; reliquum epistolæ spectat ad eam quam sustinuerat persecutionem. Loquitur Augustinus circa annum CDIV de quodam Candidiano presbytero, cujus in cognitionem venerat Paulini operâ, & cujus ministerio idem Augustinus librum *De cura pro mortuis* ad Paulinum misit. Portitor epistolæ Victricii ad Paulinum nondum erat presbyteri dignitatem adeptus cum eum Paulinus filium vocet; & tunc temporis videtur potius Victricii, quam Paulini fuisse.

Paulinum tamen non convenit.

F

ANNOTAT.

a Est is procul dubio Paschasius ille, de quo tam multa inferius memorat, sumpta allusione ad S. Pauli discipulum.

CAPUT IV.

Ad Victricium scribit Innocentius I Pontifex Romanus.

Ad Innocentium P.P.

E Idem forsitan Candidiano dedit Victricius literas ad Innocentium Papam; voluit enim ab eo Pontifice cognoscere, quænam esset Ecclesiæ Romanæ de disciplina & morum directione regula & praxis. Conquestus est de perverfa quorundam agendi ratione, qui divinum iudicium non timentes, sed gratiam popularem aucupantes, sacra & vetera Ecclesiæ decreta, nulla ejus sanctitatis habita ratione, infringere præsumebant; quare eandem Ecclesiæ Romanæ disciplinam servari in sua provincia in votis habuit: cujus æquissimæ petitioni consensit Innocentius, & misit ad Victricium librum, quem vocat Regularem, quasi didascalum & monitorem, in quo non nova præcepta imperare, sed quæ per desidiam aliquorum neglecta fuerant, quæque Apostolicâ & Patrum traditione fuerant constituta, ab omnibus vellet observari, habita divini iudicii ratione; eaque mittere se asserit Innocentius, ne ipse erroribus & abusibus favere silentio suo videatur; monetque Victricium, ut illa episcopis suffraganeis & vicinis ecclesiis nota faciat, ut cognoscatur quæ sit Ecclesiæ Romanæ praxis, & hanc regulam sequantur quicumque instituentorum Christianorum curam susceperint; quorum observatione aliorum decretorum, quæ hic non notantur, notitiam essent facile assecuturi.

B 19 Regularis ille liber, quem cum epistola sua Innocentius à se missum dicit, non alius mihi videtur esse ab iis decretis, quæ adeo epistolæ ipsi conjuncta sunt, ut illius partem constituere videantur; quorum primum vetat, *Ne quis extra conscientiam metropolitani episcopum audeat ordinare, vel ab uno episcopo ordinetur.* Secundum prohibet, *Ne in clerum admittatur qui post peccatorum in baptisate remissionem cingulum militia secularis habuerit.* Pœnitentiam enim * solam * à clero exclusisse constat, licet militiam secularem quis non fuisset professus.

C 20 Tertium, quod secundo adjungit Dionysius Exiguus, statuit, *Causas vel contentiones inter clericos tam superioris ordinis quam inferioris, ab ejusdem provincia episcopis esse terminandas; (sine præjudicio tamen Romanæ Ecclesiæ, ut habet Justelli editio p. 197) eosque qui causa sua iudicium in alias provincias transfulerint, de clericatu deponendos; de causis vero majoribus ubi iudicium episcopi tulerint, notum facient summo Pontifici ex consuetudine, & ex decreto Concilii,* ut videtur Sardicenis. Quartum, quintum & sextum prohibent, *Ne clerici ordinentur qui secundam habuerint uxorem, aut viduam: aut ejectam, sive post, vel ante baptismum contra Hieronymi sententiam: quod observatum asserit à singulis episcopis.* Nonum quod *Levite & sacerdotes cum uxoribus suis non cœant, quia ministerii quotidiani necessitatibus occupantur.*

D 21 Licitum fuisse videtur inferioris ordinis clericis pro nutu matrimonio uti, præterquam iis, ut ait Innocentius c. 10 *qui in monasteriis diu morati fuerant, ubi perpetua addixerant se continentia; fuisset enim à ratione alienum, si quod diu servassent, id in meliori gradu positi amississent.*

Notat in eodem articulo, ante matrimonium corruptos Ecclesiæ benedictionem non recipere cum uxores ducerent; eosque, qui ante baptismum in virginitate non steterint, pollicitos fuisse juxta antiquum Ecclesiæ usum & praxim, cum in clerum admitterentur, se matrimonium non contracturos. VII articulo prohibetur, *Ne de aliena ecclesia clericum ordinare quisquam usurpet, nisi ejus episcopus precibus exoratus concedere voluerit; & abjectum ab altero clericum altera ecclesia non recipiat.*

E 22 VIII. *Ut ad Ecclesiam redeuntes à Novatianis, vel Montensibus, hoc est Donatistis, per manus tantum impositionem suscipiantur, præter eos qui ab Ecclesia Catholica ad eos transeuntes rebaptizati sunt; ii enim sine longa pœnitentia satisfactioe nequaquam sunt admittendi.* In undecimo monet Innocentius Victricium, *ne curiales vel quibuslibet publicis functionibus occupatos clericos faciat, quippe qui nonnumquam à sacerdotio revocarentur à principibus iis muniis subjiciendos*, in quibus voluptates exhibebant (ludos scilicet publicos) quas à diabolo inventas esse non dubium est; & simul in ejus memoriam revocat, quæ ipse Roma posita viderat.* Decrevit duodecimum, *eas, quæ Christo spiritualiter nupservunt & velari à sacerdote mruerunt, si postea vel publice nupservint, vel se clanculo corruperint, non admittendas esse ad agendam pœnitentiam, nisi is, cui se junxerant, de seculo recesserit; & eas, quæ vivente adhuc viro, alteri nupservint, haberi adulteras, nec eis conceaendam esse agenda pœnitentia licentiam, nisi unus ex eis fuerit defunctus.*

F 23 Statuit decimum tertium pœnitentiam aliamque in quanto tempore iis esse agenda, quæ nupservint, postquam in proposito virginitatis semper manere promiserant, etiamsi veritate non fuerint. Extremi duo articuli citantur ex epistola Innocentii I Papæ ad Victricium Rotomagensem in Concilio Turonensi 11 & ibi approbantur. Ineptè admodum hujusce temporis hæretici iis extremis duobus articulis utuntur, ut hanc Innocentii epistolam suggillant. Illam alii peritus rejiciunt & contendunt, eam non esse Innocentii, quia de verbo ad verbum Siricii epistolam complectitur. Cum verò Innocentius antiquas regulas renovare; & Ecclesiæ Romanæ disciplinam notam facere voluerit, id melius præstare non potuit quam si majorum instituta traderet.

G 24 Quamobrem æmo jure dubitaverit de epistola Siricii à Concilio Teleptensi, & à Ferrando laudata, neque de decretali epistola Innocentii, quam Dionysius Exiguus inseruit integram in codice Ecclesiæ Romanæ, & quæ citatur anno DLXX à Concilio 11 Turonensi & plurimis aliis. Major difficultas versatur in assignando tempore conscriptæ epistolæ, quæ est xv Februarii; eo quod referat epistola, Victricium testem fuisse, quantis molestiis imperatoris præsentem Pontifex Romanus sollicitaverit: idcirco enim asserendum nobis est, eum versatum fuisse Romæ eodem tempore, quo Honorius, qui illuc non pervenit nisi mense Decembri anni CDIII. Ex poemate, quod Claudianus de eo itinere in sextum consulatum suum edidit, constat, eum illuc numquam antea venisse ex quo fuerat imperator creatus: præterea vero Innocentius pontificatum non adeptus est ante annum CDIII.

H 25 Si igitur Victricius Romæ adfuerit mense Decembri CDIII, quis putet, Innocentium ad eum scripsisse xv die Februarii anni CDIV? Hoc unum existimari posset, Victricium Romæ adhuc commorantem hanc ab eo institutionem postulasse, &

quibus ecclesiam suam

* I. fuit, sciendi

aliasque instituat.

Quando nam

data fuerit

ab

A ab eodem per formam epistolæ accepisse, quo majoris esset ponderis. At ex his vocibus, *quam ipse nobiscum postus cognovisti*, manifestum est, Victricium ab urbe Roma jam tum abfuisse; ac re quidem ipsa asserit, hæc à se decreta cum epistola missa fuisse; & hæc verba, *quosdam enim asseris existisse*, satis indicant, Pontificem non respondere iis, quæ coram Victricio dixerat; sed ad ea, quæ ex illo tempore ipse Victricius rescripserat. Itaque si ejus Româ discessum ad finem Martii MDIV posuerimus, qui quidem maturius assignari non potest, cum necesse sit, Victricium Romam Romam scripsisse, & Innocentium per aliquod tempus suum paravisse responsum, quod ante hunc annum dare non potuit decimo quinto Kalendas, non Martii, sed Januarii, hoc est XVIIII Decembris a.

26 In quibusdam editionibus & in Ms. Justel-

li non reperitur quo tempore scripta fuerit hæc epistola, quamvis suo quæque tempore assignentur aliæ epistolæ: & vero quæ sequuntur: *Hæc itaque regula*. &c. ex aliis quibusdam scriptis videntur excerpta, neque cum præcedentibus ullo modo coherent, nisi de hac regula tota intelligatur epistola. Nihil amplius docet historia de S. Victricio, qui septimo Augusti die inter Confessores Christi colitur ab Ecclesia. Corpus ejus Brennam translatum & in ecclesia S. Remigii repositum fuisse traditur b.

A N N O T A T A.

a Sensus imperfectus. Videtur astruere velle annum 405; sed annum 404 satis defendimus Julii tom. VI pag. 553.

b Sed combustum an. 1561 ab iconomachis.

DE S. DONATO EPISCOPO

VESONTIONENSI,

IN COMITATU BURGUNDIÆ.

COMMENTARIUS HISTORICUS.

CIRCA
DCLX.
Natalis e-
jus hoc die
Bisontii ce-
lebris:

DE Vesontione, seu Bisontio, metropoli Sequanorum jam sæpius actum est in hoc Opere. Ad eandem hoc die nos revocat natalis S. Donati, olim episcopi Bisontini, quàm antiquis & exteris Martyrologis ignotus, tam apud suos ab omni memoria celebris; imò celebrior olim, quàm forte nunc sit, aut saltem quàm subinde fuerit; id quod ex collatione duorum, quæ habemus, ecclesia Vesontionensis Breviariorum colligimus: nam in altero (quod membranicum & manuscriptum est, pertinuitque aliquando ad Antonium Bercin, ejusdem ecclesiæ canonicum, & ab eo datum fuit Antonio Monrinello anno Christi MDXXIII) celebratur VII Idus Augusti Officio novem Lectionum; cum in altero (quod Bisontii excusum est anno MDXC) ad eundem diem Officio decoretur trium tantummodo Lectionum; & harum quidem duæ dumtaxat ad hunc nostrum Donatum pertinent; tertia verò ad S. Donatum episcopum ac martyrem Aretinum, cujus ibi jungitur commemoratio. Utroque hoc Breviario vetustius putamus esse Legendarium Bisontinum ecclesiæ S. Pauli, quod nobis, ut alia plurima, exscripsit olim Petrus Franciscus Chiffletius noster, in hoc autem etiam S. Donatus VII Idus Augusti dicitur Christo reddidisse spiritum. Non est igitur de hoc ejus die & natali & festo dubitandum: neque verò alium ullum assignant Ferrarius in Catalogo generali, Sausseyus in Supplemento Martyrologii Gallicani, Miræus in Fastis Belgicis & Burgundicis, aliique, præter unicum, quem quidem viderimus, Castellatum; qui cur Sancti hujus memoriam retulerit ad XXIII Julii, ibidem in Prætermisissis nos diximus ignorare.

Acta non
magni pre-
tiii,

2 Acta ejus accepimus à R. P. Petro Francisco Chiffletio ex memorato jam cœnobii S. Pauli Legendario, ex quibus manifeste patet, excerptas fuisse Lectiones novem, quas modo significavimus ad hunc diem legi in Breviario Bisontino Ms. Hæc

verbis plurimis eandem omnino materiam distendunt, quæ multo nitidius tractata reperitur in Vita S. Columbani abbatis, auctore Jona, monacho Bobiensi, & S. Donati coætaneo, apud Acherium & Mabillonium in Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti, sec. 2, pag. 14, num. 22. Meliora hisce nostris habuisse videtur Petri Francisci nostri frater Joannes Jacobus Chiffletius, ut nobis quidem apparet ex fragmento, quod ex illis recitat in sua Vesontione, part. 2, pag. 152 & sequente; nec tamen iis anteferre dubitavit laudatum Jona monachi textum, quem ibi totum representat, subjecto ex Actis S. Donati, seu antiquis, ut vocat, membranis qualicumque supplemento. Placet nobis eruditissimi viri consilium: neque proinde ex Actis nostris quidquam exhibebimus præter Vita coronidem, quæ alibi sola deest. En tibi igitur Altorum loco primum, quæ narrat Jona his verbis:

3 Erat eo tempore Dux quidam, nomine Waldelenus, qui gentes, quæ intra Alpium septa & Jurani saltus arva incolunt, regebat. Huic soboles nulla erat, ut Juvenus de Zacharia & Elizabeth ait;

Gratius ut donum jam desperantibus esset. Hic cum conjugæ suæ, Flavia nomine, & genere & prudentia nobili, ad B. Columbanum ex Vesontionensi oppido pergat; precantes simul, ut pro eis Dominum deprecaretur. Dicunt, se multis opibus esse ditatos; sed cui hereditatem post obitum relinquerent, heredem non haberent*. * al. habere. Quibus vir sanctus; Si voti, inquit, vestri est, ut Largitori donum consecretis, mihi que ex lavacro suscipiendum tradatis; pro vobis ego Domini clementiam implorabo, ut non solum quem Domino voveatis, habeatis; verum etiam quanta volueritis, post pignora suscipiatis. At illi promittunt, se ejus imperiis læto animo parituros; tantum pro ipsis Domini misericordiam non desinat implorare. Spondet vir Dei muneribus plenus, se in promptu habere; tantum ne pacti foedus studeant

AUCTORE
P. B.

deant violare. Mirum dictu ! Vix domum remeant, dono Creatoris alvo gravida mater futura expectat. Editum mox ad sanctum virum defert, & suis orationibus largitum munus demonstrat : grates Conditori agit, qui sic ad petitiones famulorum suorum quaesita dona largitur. Quem vir sanctus manibus receptum sacrauit, sacroque lavacro ablutum ipse suscepit, Donatique nomen imponit, matrique ad nutriendum reddit.

in Vita S. Columbani abbatis,

4. Qui post alitus, in eodem monasterio sapientia imbutus, Vesontionis pontifex effectus, nunc usque superest, eandem cathedram regens. Qui post pro amore B. Columbani ex ipsius regula monasterium virorum construxit, quod Palatium nuncupant ob veterum monumenta murorum. Addidit post eum bonitatis Largitor famuli sui promissum, alium filium, Ramelenum nomine, qui nobilitate & sapientia poliens, post patris obitum in ejus honore est suffectus; quamvis in seculari habitu, tamen in Creatoris amore pervigil. Nam & ipse in amore beati viri in saltu Jurense*, super Novisanam fluviolum, monasterium ex ejus regula construxit, in quo Siagrium abbatem praefecit. Addiditque Dominus duas filias adhuc pristino muneri, & in seculo nobiles, & in Christi timore perfectas. Post ista munera mater ipsorum Flavia post mariti obitum monasterium puellarum in supradicta urbe Vesontione construxit, omnique munimine roborans, multarum puellarum concionem adunavit. Tantum in eis viri Dei gratia flagravit, ut omnia phaleramenta praesentis vitae contemnentes, ad omnipotentis Dei cultum anhelaerent. Hac Jonas; quibus ex antiquis membranis Bisontinis addit loco citato sequentia Chiffletius :

* Mss. nostra, in Solviorensi

B

5. Apicem tantae dignitatis (episcopalis) adeptus, nullo modo est a suo proposito alteratus; sed idem permanens ipse, omnibus proficere cupiens in Christo, non desisteat a cepto officio. Inter canonicos denique commorans, monachali* sechema indutus, sic erat inter illos; quasi monachus unus, canonici implens officium, monachi non amittens propositum. Quantam autem solertiam in Catholica lege conservanda adhibuerit, diligentiamque servaverit, non est facile narratu. Fama igitur eximia laudis ejus usquequaque propalata, praeter solitum multos animabat ad videnda summi Euangelistae Joannis, & protomartyris Stephani limina: qui omnes recreabantur ejus consolatione, & benedictione roborabantur: & siquid apostolico more suis offerebatur pedibus, nihil patiebatur in suorum expendi usus; sed cunctorum pauperum largiebatur necessitatibus. Praeterea monasterium infra urbis moenia condidit, & in honore beati Pauli Apostoli sacrauit, possessionibus ditavit, privilegio munivit; atque inibi fideles viros, sub B. Benedicti & B. Columbani Luxoviensi regula victuros, instituit. Suo denique tempore, matre ejus Flavia cooperante, ex propria hereditate aliud in eadem urbe nobile sanctarum monialium, in honore B. Mariae, est aedificatum coenobium, in quo requiescit eadem Flavia in pace, & Sirudis, ejus filia, virgo sacratissima, ejusque loci abbatissa. Postremis hisce consonant Acta nostra Mss., & continuo Vitam (si Vita dici potest) ita concludunt: Sanctus autem praesul Donatus, dierum plenus, multis exercitatus virtutibus VII Idus Augusti Christo reddidit spiritum, a quo sumpsit initium; qui vivit & regnat in secula seculorum. Amen.

& suppleri possunt ex Mss. Bisontinis. *f. monachale

C

6. Hac ut clarius intelligantur, observa primo, haec Jonae verba, Erat eo tempore Dux quidam &c. referenda esse ad annum circiter 593, aut

594; cum jam scilicet, ut liquet ex antecedentibus, conditum esset a S. Columbano coenobium Luxoviense; imò cum illud ita jam florere cepisset multitudine monachorum, ut, quia omnes caepere non poterat, ad novum aliud Fontanense coenobium deducenda fuisset ex eo religiosa colonia; quod vix ante tres quatuorve annos ab ejusdem exortu, qui, teste Mabillonio in Annalibus & alibi, pertinet ad annum 590, accidisse credibile est. Observa secundo, ducem Waldelenum, qui Vesontione domicilium habebat, praesuitque sub Gunramno, Childeberto, ac Theodorico Burgundia regibus, tractui, qui a vicinis alpibus Jurenis modo pagus, modo saltus appellabatur Jurenis in moderni Burgundia Comitatu; Waldelenum, inquam, ex Vesontionensi oppido ad S. Columbanum venisse in monasterium Luxoviense, quod Vesontione distat leucis duodecim versus Lotharingiam: ibi enim tum abbas is erat; ibi S. Donatus postea monachus; quod non solum Acta nostra & Breviarium Ms. Bisontinum disertè asserunt; sed etiam colligi potest ex Vita S. Agili abbatis in Actis Sanctorum Ordinis Benedictini sec. 2, pag. 118, num. 7.

D
Natus est
Sanctus cir-
ca annum
594,

7. Observa tertio ad haec Jonae verba, Vesontionis pontifex effectus &c., S. Donatum episcopum Vesontionensem interfuisse cum aliis synodo Remensi sub Sonnaio praeside; ut constat ex Floardo apud Labbeum Conciliorum tom. 5, col. 1689. Hanc autem synodum celebratam fuisse anno Christi 624 post Maium, vel, ut summum, 625, demonstrat Pagius in Critica Baronii ad annum 624, num. 4; ac de anno 625 nunc evadit consentiunt. Cum vero ex dictis numero praecedente natus videri vix possit ante annum Christi 594, sequitur, ut annus Christi 624 episcopatus ejus exordium fuerit; nisi privilegio singulari, de quo nihil scitur, ante aetatem annorum triginta, tum temporis requisitam, evectus fingatur ad insulas. Sequitur etiam, cum anno saltem 625 sine controversia episcopus fuerit, ut post annum 595 natus existimari non possit.

E
episcopus
consecratus
anno circiter
624.

8. Observa quarto ad haec ejusdem verba, Monasterium virorum construxit, quod Palatium nuncupant; idem hoc esse monasterium, de quo numero sequente sic meminit anonymus: Praeterea monasterium infra urbis moenia condidit, & in honore B. Pauli Apostoli sacrauit, possessionibus ditavit, privilegio munivit, atque inibi fideles viros sub B. Benedicti & B. Columbani Luxoviensi regula victuros instituit. Testatur id Joan. Jacob. Chiffletius in Vesontione, part. 2, pag. 153, ubi haec habet: Quod Palatium Jonas vocari dixit, monasterium est S. Pauli, quod hodieque moenibus civitatis adjacet, quibus a Dubi flumine dirimitur. In Actis dicitur coenobium istud sepultura sua destinasse: Visum fuit sibi denique honestum, ut infra urbis moenia construeret monasterium, ubi post obitum corpus tribueret humandum, &c. Et vero ibi sepultum fuisse, docet seculo XI scriptus antistitum Bisontinorum catalogus, quem dedimus tom. I Junii, pag. 680, ubi de S. Donato legitur: Per istum recepit ecclesia (SS. Joannis Evangelista, & Stephani protomartyris, qua Vesontione cathedralis est) villas Dombingum & Arslatum. Aedificavit autem ecclesiam S. Pauli, in qua etiam in Domino requiescit. Inde tamen pluribus postea seculis reliquias ejus aliis permixtas confusasque devenisse ad ecclesiam vicinam, & S. Donati nostri nomine consecratam, contra fratris opinionem tradit apud nos ibidem pag. 687 Petrus Franc. Chiffletius;

Condit coenobium S. Pauli; ubi sepultus fuit; sed non mansit: F

A *fletius; ubi plura cum de ecclesia S. Donati, tum de reliquiis eius invenies. Porro cœnobium S. Pauli post casus varios tandem ad Canonicos regulares S. Augustini, qui illud etiamnum incolunt, seculo XI transit; ut vide in Vefontione Chiffletiana parte 2, à pag. 198, & apud Pennottum in Historia Ordinis Canonicorum pag. 362. Sunt, qui velint (ut Petr. Franc. Chiffletius à nobis exhibitus tomo I Junii pag. 687, num. 94, & Sammarthani in Bisontinis archiepiscopis, ubi de S. Donato) huic S. Pauli cœnobio simul & canonicis ecclesie cathedralis S. Stephani sanctam hunc Præsulem nostrum præscripsisse regulas illas seu Commonitorium, quod SS. Pauli & Stephani abbatum nomine vulgatum est in Codice regularum Holsteniano part. 2, à pag. 73.*

& parthenonem Jesum, cui jam senex præscripsit leges:

9 *Observa quinto, hæc verba Jona, Flavia post obitum mariti monasterium puellarum &c., explicari partim ab anonymo num. seq., partim in catalogo episcoporum Vefontionensium seculi XI, in quo verbis ex illo jam recitatis hæc subduntur: Et Julianum monasterium cum matre sua Flavia, quæ ibi sepulta est, (supple quod præcesserat) ædificavit. Huic parthenoni leges ipse præscripsit, aut potius ex SS. Casarii Arelatensis episcopi, Benedicti, & Columbani abbatum regulis compilatatas aptavit. Edita sunt illa in Holstenii Codice regularum, part. 3 a pag. 78; illustrata vero à Coimio in Annalibus ecclesiasticis Francorum ad annum 625 a num. 66; & omnino legi merentur ab iis, qui S. Donati nostri insignem humilitatem, prudentiam, virtutesque alias passim emicantes penitus optant inspicere: sed longiores sunt, quam ut hic recudi debeant. Ipse, inquam, eas præscripsit; & quidem non anno 625, quo à Coimio recensentur, sed multo serius: primum jam omnes fatentur, & ex eo colligitur, quod se ipse Donatum appellet; deinde quod in regula 77 aperte se prodat episcopum Vefontionensem his verbis: Illud etiam (quod non credo; nec Deus pro sua misericordia fieri patiatur) si quocumque tempore quælibet abbatissa de hujus Regulæ institutione aliquid immutare aut relaxare tentaverit; vel pro parentela, vel pro qualibet conditione subjectionem vel familiaritatem pontificis hujus civitatis habere voluerit, Deo vobis inspirante, EX NOSTRO PERMISSO in hac parte cum reverentia & gravitate resistite, & hoc fieri nulla ratione permittite: atqui inter episcopos Vefontionenses Donatus unicus fuit: noster igitur sine dubio fuit. Alterum clucescit ex Prologo, in quo se dicit monialium postulatis hoc opusculo conatum esse satisfacere, in quantum pro assidua corporali infirmitate divina pietas possibilitatem dedit, & sensus obtusi caligo permisit: hæc enim caligantem fractumque senem arguunt; non episcopum juvenem, qualem anno 625 Donatum fuisse constat. Ceterum de Fussano hoc monasterio, quod ab anno 1607 Religiosa Minimorum familia cessit, plura videri possunt in Vefontione Chiffletii part. 2, pag. 154.*

mortuus est post annum 656; at quanto potestius, ignoratur.

10 *Observa denique sexto, Acta nostra, tametsi annum non exprimunt, sed mensem tantum ac diem, quibus Vir sanctus obiit; ætatem ejus tamen omnino senilem non obscure restari hoc epitheto, dierum plenus. Sed neque aliunde annus ille determinari potuit hæctenus: nam quod Mabillonius in Actis Sanctorum Benedictinis sec. 2, pag. 336, num. 6 defunctum statuit anno circa DCLI, qui erat ætatis ejus circiter quinquagesimus septimus; hoc ipsemet evertit in Annalibus ad annum 656, num. 51; ubi docet ex Chronico*

Besueni, ipsum superfuisse mense Februario anni 657. Et certe ex illo Chronico, seu potius instrumento legali istuc recitato apud Acherium in Spicilegio secunda editionis tom. 2, pag. 402, manifestum est, S. Donatum saltem usque ad annum illum Christi 657, ætatis ætate sua sexagesimum tertium, pertigisse: nam instrumentum istud, quo Adalsinda abbatissa cœnobium suum Dornaticum Vefontioni propinquum cum Præsulis nostri consensu, ut asserit Chronographus, donabat monasterio Besueni, subsignatur: Anno ab Incarnatione Domini DCLII, Indiæ. x, Epactâ VI, Clotario rege regnante in Francia, primo anno regni ejus, venerabili viro Donato Belonticam sedem tenente. Die Mercurii proximo ante medium mensis Februarii. Nemo nunc est eruditorum, qui non agnoscat, hic esse vitium in anno Incarnationis, Indictione & Epacta; sive quod eorum usus in istiusmodi scriptis multo sit recentior (unde hæc interpolatori juniori tribuunt;) sive quod errarit instrumenti conditor, annum Incarnationis 652 conjungendo cum anno primo Clotarii tertii; ut placet Chiffletio nostro in Dissertatione de annis Dagoberti cap. 5. Nemo etiam est, quod sciam, qui hoc instrumentum aut supposititium dicat, aut neget, anno Clotarii tertii primo, ante medium Februarium, fuisse confectum. Cum ergo Clotarius tertius regnare cœperit post hebdomadam secundam Novembris, anno Christi 656; ut rectè ostendit Pagius ad annum eundem in Critica, num. 17; consequens est ex producto monumento Besueni, ut saltem usque ad medium sequentis Februarii S. Donatus Belonticam sedem tenuerit. Saltem dixi; quia prorsus incertum est, quanto vixerit serius.

11 *Negat hæc, inquis, Coimius, ubi monumentum hoc idem totum recitat, ad annum 656, num. 37, reprobaturque in eo præter annum Incarnationis, Indictionem & Epactam, etiam hæc verba, Venerabili viro Donato Belonticam sedem tenente. Scimus id quidem; sed cur ibi reprobatur? Quia Donatus episcopus, qui concilio Remensi subscripsit, & teste Chiffletio, annos plus minus viginti octo sedit, prius obierat; nempe anno circiter 652, quo ipse obitum ejus in Annalibus suis reponit num. 64. Testatur hoc Joannes Jacobus Chiffletius? Quæ auctoritate? Suâ scilicet, ut patet ex Vefontionis parte 2, pag. 161. Quibus argumentis? Iis, quorum ne unum quidem admiserit Coimius; ex eo nimirum, quod interfuisse Sanctum synodo Remensi putarit anno Christi 633 aut 634, & Cabilonensi concilio subscripsisse anno Christi 660, vel 662. Atqui neque Coimius, neque alius jam quisquam dubitat, quin Synodus Remensis habita non fuerit serius, quam anno 625; Cabilonensis autem, ut ex ejus præfatione liquet, celebrata certissimè non fuit post obitum Clodovei secundi, sive annum 656; imò ne quidem post annum 653, ut probat Pagius in Critica ad annum 662, num. 4; quin ipse Coimius referendam censuit in Annalibus ad annum 644, ut ibi videre est, num. 2. Ruit ergo fundamentum, quo nixus unice Chiffletius, annos illos suos plus minus viginti octo adstruxit; neque adeo ulla hæc ejus esse potest auctoritas, nedum tanta, ut ad legitimum seculi VII monumentum vel unico in apice carpendum censei possit idonea. Accedit hoc etiam, quod ibidem Chiffletius annos quidem plus minus viginti octo tribuerit episcopatu Donatiano, quia totidem ab anno 633 aut 634 usque ad 660 vel 662 reperisse se credidit; sed nusquam asseruit, S. Donatum non sedisse di-*

Refellitur opposita sententia Coimii.

F

tius

tius: subdit enim continuo: Et facile fenserim, ipsum multo etiam ulterius vitam produxisse. Quid hunc igitur auctorem pro se Cointius allegavit?

Hæc sunt, quæ de S. Donato episcopo Vesontionensi addenda putavimus iis, quæ de illo data jam sunt ad diem VI Junii à pag. 687.

DE B. JORDANO FORZATE,

EX ORDINE SANCTI BENEDICTI.

PATAVII IN ITALIA.

G. C.

COMMENTARIUS HISTORICUS.

§ I. Immemorabilis & hætenus perseverans Beati cultus ex variis monumentis probatur.

CIRCA
ANNUM
MCCXL.
Hic beatus
Vir tantum
annuntiatur
B

Patavium, notissima Italia civitas, de qua ad diem XIII Junii in Vita S. Antonii, qui ab ea urbe cognomen accepit, tomo II istius mensis pag. 703 iterum egimus, hodie celebrat annuam B. Jordani memoriam, ut recentiora Benedictinorum Menologia passim testantur. Ut alios Menologiorum scriptores prætermittamus, Arnoldus Wion in Ligno Vita lib. 3, seu parte 2 istius operis pag. 263 festum B. Jordani die VII Augusti sic annuntiat: Patavii depositio sancti Jordani Forzzatei abbatis; hic diu detentus ab Ezelino tyranno in castello sancti Zenonis territorii Tarvisini, sed inde clam fugiens, incognitus Venetias advit, ubi piè diem clausit. Postea, liberatâ patriâ, Patavium relatus, inter Divos connumeratur. Deinde Wionus cæcè secutus Bernardinum Scardeonium, aut typographum ejus errantem, ibidem in notis perperam asserit, B. Jordanum anno Christi 1228 ex hac vita migrasse. Hugo Menardus in suo Martyrologio, Philippus Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum, aliique quidam hagiographi in eundem errorem chronologicum lapsi sunt, ut in observationibus eorum ad diem VII Augusti videre est, & ex infra dicendis apparebit.

C
in recentioribus
Menologiis;

2 Gabriel Bucelinus in Menologio suo Benedictino eundem Beatum exornat sequenti elogio: Patavii depositio sancti Jordani, abbatis sancti Benedicti Novelli, & confessoris. Hic generosâ admodum familiâ Forzzateâ natus, in sancti Patris nostri militiam adscriptus, strenuè contra mundum, carnem, & inferos depugnavit. Prior primum, dehinc abbas electus, ab impio illo Ezelino tyranno injuriis appetitus, atque in castello sancti Zenonis detentus, clam denum effugiens, incognitus Venetias adiit, ibique sanctitate clarus, religiosissimus exsul piè in Domino obdormivit; cujus sacrum corpus, liberatâ patriâ, Patavium relatum & condigno honore reconditum, ipse verò pro meritis Sanctorum numero adscriptus est. Decessit Vir sanctus anno Christi MCCXXVIII. Etiam si hic Bucelinus aliique supra citati in assignando B. Jordani anno emortuali errent, & propter suam ætatem de antiquis ejusdem Beati gestis certam fidem facere non possunt, tamen eos allegare volumus, quia de sanctitate hujus inclyti Abbatis unanimi consensu testimonium dicunt. Sed, ut mentem nostram candidè aperiamus, etiam recentior illorum omnium auctoritas nos nondum satis securos redderet de immemorabili istius beati

Viri cultu, nisi hic confirmaretur vetustioribus monumentis ac solilibus argumentis, quæ jam producemus.

3 Illustrissimus Jacobus Philippus Tomasinus, Amonensis seu Civitatis nova in Istria episcopus, conscripsit idioma Italico Vitam B. Jordani, in qua cap. 28 asserit, beatum hunc Virum Venetiis, ubi animam Creatori suo reddidit, statim post mortem publico populi cultu honoratum fuisse. Sed nullos antique istius venerationis testes allegat, nec allegare potuit, cum vetera monumenta monasterii Veneti, in quo beatus Exsul mortuus est, & quod vulgo Celestia nuncupatur, perierint in horribili incendio armamentarii vicini, quod mense Septembri anni 1569 proxima edificia consumpsit, ut ipsemet illustrissimus scriptor in fine capituli præcedentis faretur. Attamen ibidem adhuc perseverat memoria gloriosi istius Exsulis, & sanctimoniales memorati cœnobii existimant, translato B. Jordani corpore Patavium, sibi relicta fuisse sacra nonnulla ejusdem Beati ossa, de quibus R. P. Dionysius Origo, Societatis nostræ sacerdos, mense Augusto labentis anni 1733 post alia sic ad nos scribit: Adivi heri moniales unâ cum eodem P. Riceputi. Plurimas invisimus Sanctorum reliquias, suis nomini bus inscriptas, demptis duabus tibiis, in quibus nulla inscriptio, & quæ fortasse erunt, quæ corpori hujus Beati Patavii defunt; in nulla tamen nomen beati Jordani. Hæc sunt, quæ R. V. significare possum: scribam tamen futius, si quæ, ut spero, erunt scribenda. Interim ne miretur hujusmodi confusionem in rebus adeo sacris, atque in urbe erga Sanctorum reliquias piissima: id enim accidit ex incendio armamentarii cœnobio contigui, ex quo cœnobium ipsum cum archivo, ac plurima tum sacra tum pretiosa suppellectili combustum est. Quidquid sit de Venetiis B. Jordani reliquiis, jam ad immemorabilem ejusdem Beati cultum in urbe Patavina progrediamur.

E
sed ex solita reliquiarum ejus conservatione,

F

4 Post annum Christi 1260, ut infra ex quodam ratiocinio probabiliter eruemus, corpus B. Jordani Venetiis in urbem Patavinam translatum fuisse videtur, ibique in ecclesia monialium Benedictinarum circa altare majus collocatum est, ut laudatus illustrissimus Tomasinus suprascripto cap. 28 Vita Italica refert ex antiquo codice membræneo, qui adhuc anno 1650 apud moniales S. Benedicti Novelli conservabatur, & in quo ad diem VII Augusti Beatus iste ornatum sequenti elogio: Hic beatissimus pater & inclytus Jordanus tamquam alter fluvius exiens de paradiso deliciarum
madi-

A madidans terram, mentesque aridas irrigans & humectans caelum petiit exiens de ergastulo carnis : qui ob amorem veræ Religionis consecrator voluntariæ paupertatis, ut verus apostolicus existit fundator magnificus hujus sacri & colendi monasterii, nec non & aliorum quamplurium; institutorque monacharum albarum in hac inclita alma egregia Antenorea civitate, demum verò reformator totius Religionis, cujus iudicio & auctoritate omnis sententia attendebat totius Marchiæ Tarvisinæ. Captus & captivatus per audacem tyrannum Eccellinum de Romano protervum : novissimè relaxatus per imperatorem, existit exsul per xx fere annos. Obiit Venetiis in monasterio Cælestiæ. Translatus quiescit hic condecoratus juxta altare majus beatissimus Vir Dei. *Saltem hic audimus, Virum illum in veteri codice beatissimum nominari, licet atatem istius codicis probè non noverimus.*

5 Etiam nescimus, quo tempore concinnatum sit epitaphium, quod Patavii circa tumulum B. Jordani olim marmori incisum fuit, & quod

B *Scardeonius, Wionus, alique recitant hoc modo :*

Tu Jordanus eras generosa ex stirpe creatus
Forzatea meritis, quem nostra tulere beatum
Secula; fecisti hæc duo templa sacri Benedicti
Rexistisque abbas, tuaque istic ossa coluntur.

Reverendissimus Tomasinus cap. 10 prædictæ Vitæ Italica eosdem quatuor versiculos referens monet, hic per duo templa intelligenda esse duo monasteria sancti Benedicti, de quorum structura ibidem & cap. 20 fusius disserit. Præterea idem eruditissimus præsul cap. 28 observat, epitaphium istud metricum non amplius existisse sua atate, sive anno 1650, quo Vitam B. Jordani edidit; etiam si tempore Bernardini Scardeonii, id est medio seculo decimo sexto, adhuc circa tumulum Beati legeretur. Cum itaque determinatam præcedentium monumentorum atatem ignoremus, de initio publici cultus nihil tutò statuere possumus. Videtur tamen illa fidelium veneratio erga B. Jordanum paulatim crevisse, & ante medium seculi decimi quarti altare eidem Beato erectum fuisse: nam tempore Anne Buzzacharina abbatissæ, quæ ab anno 1356 usque ad annum 1398 isti monasterio præfuit, ab illustri D. Aleæta de Carrara oblatum fuit altari B. Jordani pretiosum ornamentum, ut in veteri codice Ms. membranco legitur, cujus antiquum textum Italicum laudatus sapiusque laudandus Tomasinus eodem cap. 28 memorata Vitæ allegat.

C *6 Seculo decimo quinto B. Jordanus multis miraculis coruscavit, ut colligimus ex instrumento Latino anni 1470, quod illustrissimus Tomasinus cap. 30 ejusdem Vitæ profert, & quod in libro actorum senatus magnificæ civitatis Patavinae pag. 24 sic sonat: Die Dominico, xxix Julii mcdlxx. Congregato ac loco & more solitis convocato Consilio magnificæ civitatis Paduæ, in quo affuerunt magnificus & clarissimus D. Andreas Leono Paduæ Potestas pro illustrissimo Duce domino nostro Venetiarum, & spectabiles viri D. Bartholomæus de Capitibuslistæ, D. Federicus de Vigontia agens vices D. Anchoani de Buzzacarenis, D. Antonius de Vifatis Jurisconsulti ac D. Bernardus de Lazara sapientes ad utilia communis deputati, & alii consilarii numero sexaginta sex, de quibus aliqui non erant de consilio ordinario, sed vocati ad infra-scripta peragenda propter absentiam & penuriam ordinariarum consiliariorum, qui abierant civitati*. Ex quo pronuntiatum fuit per præfatum magnificum D. Potestatem, eos legitime vocari,*

** forte abierant civitate*

Augusti Tomus II.

& ballottationem * præstare posse & debere.

7 Quo factò, per præfatos spectabiles deputatos uno voto positæ fuerunt infra-scriptæ partes prius super eis arreato (*Italice arreato vel arengare significat ad populum aut cœtum verba facere, cui significationi phrasis Gallica haranguer consonat*) per dictos D. Antonium primo, & per D. Federicum de Vigontis secundo loco. Cum hoc tempore ex nova demonstratione corporis beati Jordani Patavini de familia de Forzate reconditi in monasterium ecclesiæ venerabilium dominarum monialium sancti Benedicti hujus urbis Patavinae ad sui gloriam, divinæque favente gratiæ, suscitata sint quamplura miracula, ut verò & digno testimonio comprobari & constari * fertur, ex quo publicus recursus per populum ad dictum corpus habetur: quapropter vadit pars, quod per spectabiles dominos deputatos ad utilia nomine hujus magnificæ communitatis compareatur coram reverendissimo domino episcopo nostro Patavino, & cum instantia requiratur & supplicetur eidem, quod sua reverendissima dominatio dignetur inquirere in prædictis & circa prædicta, & si ea inventa fuerint, ut publicè facta prædicantur, de ipsis memoriam in scriptis sumere, & fieri facere dignetur ad futurorum memoriam, & declarationem veritatis; alioquin huic rei finis imponatur, ut in fide Christianâ idolatria * cesset.

Dicta parte ballottata, fuerunt
pro parte B. 69 } & sic
Contra verò partem B. 2 } capta

Natalinus Columbanus

V. Canc. magnificæ Communitatis Paduæ subscriptit.

8 Post hæc illustrissimus Tomasinus eodem capite Italice narrat, dominos illos deputatos comparuisse coram reverendissimo D. Jacobo Zeno (*erat hic vir doctissimus, qui cathedram Patavinam ab anno 1460 usque ad annum 1481 tenuit*) & postulationem eorum libenter ac graviter ab illo præfule executioni mandatam fuisse. Sed ibidem simul fateretur, instrumenta hujus examinis jam non inveniri, & ea verosimiliter periisse, quando Patavii archivum episcopale desagravit. Deinde conjicit, celebrationem Missæ & recitationem Officii ecclesiastici ab eo tempore in honorem B. Jordani cœpisse. *Qualiscumque sit hæc postrema illustrissimi scriptoris conjectura, nos vix dubitamus, quin tunc publicus Beati cultus ab antistite Patavino approbatus fuerit, & ea occasione magnum incrementum acceperit. Ceterum ex relato senatus Patavini instrumento aliquot corollaria deducimus, & primo quidem ex illo erimus, tunc temporis B. Jordanum plurimis miraculis claruisse, ut publica fama testatur. Secundo probabilissimè censemus, antiquam B. Jordani venerationem tunc ab episcopo Patavino confirmatam aut saltem tacite permissam fuisse, quandoquidem Senatus Patavinus expresse petiit, ut miracula studiosè discuterentur, eoque examine instituto, cultus Beati legitime approbaretur, aut penitus prohiberetur. Denique approbationem seu permissionem illam inferimus à consequenti, ut vulgo aiunt, sive ab effectu publici cultus, qui hæcenus perseverat, ut jam ex teste oculato demonstrabimus.*

9 Fanningus noster in Ms. Itinerario, quo peregrinationem suam Romano-Belgicam anni 1686 accuratè explicuit, fol. 36 ad rem præsentem notat sequentia: Patavium veni xxviii Julii: ibi in ecclesia monialium S. Benedicti, à sinistra ingredientis super altare remotius, ex vario marmo-

AUCTORE

G. C.

* id est inf-
fragium
quod in
1470 scri-
ptum est,

* forsan
constare

E

* lege ido-
latria

colligimus
immemorabilem
ejus
cultum,

F

ac propter
hodiernum
sacri corpo-
ris statum

AUCTORE
G. C.

re eleganter elaboratum, quiescit corpus B. Jordani, cujus ibi festum colunt VII Augusti cum Octava, dicentes Officium de communi (si rectè memini) confessoris. Arca marmorea est, antrorsum cooperculo ligneo insertis parii marmoris laminis decoro, clausa; illo autem aperto, per crystalium videtur sacrum corpus habitu abbatis, è panno rubro auro intertexto, indutum cum mitra & pedo. Caput integerrimum est, excepto naso. Os apertum omnes superioris ordinis, inferioris aliquot dentes candidos exhibet. Inscritur urnæ B. JORDANUS FORZATEUS PATAVINUS. Aliquot anathemata circumpendent. E templo per cancellos monialium conspicitur pulcher hortus, in eoque arbor cornorum (vulgò corgnoli) procerior, aggestà circum terrâ, quæ muro constringitur. Fructus arboris ad solem induratos dispensant petentibus contra varias infirmitates remedium. Aiunt quoque moniales, quoties ramus arboris aliquis arefcit, mortem alicujus è familia sua prognosticari, idque fere, antequam quis moriatur, accidere.

B
re licam-
que reli-
quiarum
veneratio-
nem conclu-
dimus,

10 *Laudatus Tomafinus cap. 21 Vita Italica ex continua traditione de hac arbore corno narrat plura, quorum omnium hac synopsis est. Cum B. Jordanus sacram templi ac monasterii structuram virgulâ corni designaret, absoluto edificio, ardam illam virgam terra infixit, quæ statim prodigiôsè germinavit. Hinc Beatus intelligens, laborem suum Deo gratum esse, in terram prostratus immensus divina bonitati gratias egit. Postea paulatim hæc virgula excrevit in magnam arborem, quæ semper hoc prodigium proprium habuit, ut in ea tot rami arefcerent, quot illo anno ex familia Forzateæ morituri erant. Stetit hæc arbor virens usque ad annum Christi 1597, quo stemma nobilium Forzateorum in Claudia Forzate exstinctum est: tunc enim arbor ita marcuit, ut solus truncus remaneret. Monialibus dolentibus, hanc beati Fundatoris sui memoriam perisse, brevi ex radicibus alii ramuli exorti sunt, qui ad magnitudinem prioris arboris excreverunt. Deinde truncus ille excisus est, cujus lignum moniales distribuunt Capucinis & Camaldulensibus, aliisque, ut ex eo rosaria conficiantur. Alii lignum illud redigunt in pulverem, quem agri magna cum fiducia sumentes, sanitati restituntur.*

C
hunc Virum
operi nostro
securè inferi
posse.

Denique nova hæc arbor, quæ in quinque ramos divisa est, cingitur muro quatuor pedibus alto, & producit ingentem copiam cornorum, quæ magna diligentia & devotione colliguntur. Nunc etiam observatum est, exarescente quodam ejusdem arboris ramo, mortem alicujus Superioris monialium, aut aliud imminens infortunium prænuntiari. Sic anno Christi 1629 folia hujus arboris tam flaccida erant, ut ipsa arbor penitus exsiccanda videretur, & anno sequente terribilis pestilentia Patavium afflixit, à qua tamen moniales hujus cœnobii, haud dubie propter intercessionem beati sui Fundatoris, mirabiliter præservata fuerunt. De hac corno inferius inter miracula sæpius mentio occurret.

11 *Nos interim ex hac publica & hætenus perseverante B. Jordani veneratione confidenter colligimus, eam cœpisse ab immemorabili tempore, si ve centum annis ante famosum Urbani VIII decretum, de quo jam sæpius in Opere nostro egimus: quis enim credat, piissimos doctissimosque civitatis Patavina præsules passuros esse talem cultum, nisi hic secundum mentem Romanorum Pontificum centum annis ante memoratum Urbani VIII decretum usitatus fuisset? Adde, quod ab anno Chri-*

sti 1500 tabellâ votiva ad altare B. Jordani publice appensa fuerint, ut infra ex miraculis patebit. His accedit titulus beati, quo in antiquis instrumentis, quæ supra exhibuimus, Jordanus ubique appellatur. Quapropter ex his omnibus asseveranter concludimus, immemorabilem esse B. Jordani cultum, & consequenter hunc illustrem Virum Operi nostro securè inferimus.

§ II. Acta Beati ex Scardeonio, nobile ejus stemma, difficultas chronologica circa natiuitatem & Religiosam illius professionem examinantur.

Bernardinus Scardeonius, Canonicus Patavinus, qui scripsit suis historiam patriam egregie illustravit, in Opere de Antiquitate urbis Patavii lib. 2, classe 6, pag. 108 & sequente Beatum nostrum inter claros cives suos ita recenset: Nullo jure poterat indictus hoc loco præteriri beatus Jordanus Forzateus, vir magnæ pietatis, nec minoris excellentiæ, Prior sancti Benedicti Novelli nunc ipatus: hujus etenim sapientia & consiliis tota Ære Respublica Patavina ea tempestate regebatur, utpote ad quem (si quando de rebus magnis consultandum fuerat) tota civitas, tamquam ad Romanum illum senem Catonem, confluere solebat. Quocirca licet & veræ pietati & sanctæ Religioni omni ex parte addictus esset, tamen propter auctoritatem & singularem suam sapientiam, quæ plurimum valebat, inter senatores in Republica principem locum & primos honores semper obtinuit. Is enim in illis periculosis seditionibus in vertice montis Meruli castrum munitissimum sibi ædificavit, cujus etiam parva, tamen adhuc aliqua extant vestigia, quod nunc ad Calciarum familiam devenit.

13 *Erexit insuper duas ædes sacras divo Benedicto, alteram virginum, alteram monachorum, quibus ipse abbas præfuit. Is etiam in nimia dissensione Reipublicæ, & maximo totius civitatis tumultu, persuasit populo Patavino, ut sexdecim viri crearentur ex omni nobilitate constituendæ Reipublicæ causâ, qui publicis rebus optimè confulerent, & prudentissimè præcaverent, si quæ fortè insidiæ à quoquam tam intra mœnia quam extra in agro pararentur. Verumtamen haud multò post per hos ipsos sic præfectos, pecuniâ corruptos, vel deceptos potius, urbs ipsa sub nomine Friderici secundi imperatoris Acciolino immanissimo tyranno prædita est; qui mox ex vicario imperatoris factus civitatis tyrannus, misit Bonacursium Forzateum, qui Jordanum ad se accerseret. Jordanus autem quamvis sciret, tyrannum supra modum sibi infensum esse, & suspicaretur quod esset futurum, tamen cum jam esset confectæ ætatis, noluit turpi fuga vitæ confulere; sed dispositis rebus suis domesticis, intrepidus adivit Acciolinum.*

14 *At illico à Saracenis, qui tunc sub Acciolino militabant, captivus in castellum Tarvisinum sancti Zenonis perducitur, & ibi arctissimo carcere tamdiu ocluditur, quousque ab imperatore eo carcere liberatus, Bertholdo Aquilegiensi patriarchæ in monachorum cœnobio custodiendus datur; ubi admirabili patientia, jejuniis & orationibus vacans, multo tempore degit: sed tandem*

Egregius
historicus
Patavinus
E

paucis verbis
exponit
Beati gesta
E

postquam
ejus
gloriam

dcm

A dem inde clàm abiens, incognitus Venetias adivit, ubi piè ac sanctè diem clausit extremum; qui postea, liberatà patrià, & occiso tyranno, Patavium translatus est, & vulgò cunctis probatus, nunc inter Divos connumeratur. Hujus sepulcrum exstat in basilica sancti Benedicti, ubi integro ferè adhuc corpore jacet, ab omnibus sanctitatis titulo decoratus. Inscriptum autem ejus sepulcro inest hoc epitaphium:

TU JORDANUS ERAS GENEROSA EX STIRPE
CREATUS

FORZATEA MERITIS, QUEM NOSTRA TULERE
BEATUM

SECULA: FECISTI HÆC DUO TEMPLA SACRI
BENEDICTI,

REXISTIQUE ABBAS, TUAQUE ISTIC OSSA CO-
LUNTUR.

Obijt anno MCCXXVIII (lege MCCXLVIII, ut ex infra dicendis patebit) VII Idus Augusti; qui dies Patavii in æde sancti Benedicti à monialibus solenniter singulis annis & summa cum veneratione in beati hujus Viri memoriam celebratur. Hæc Scardeonius, diligens ac cordatus rerum Patavinarum scriptor, quibus recentior & supra laudatus Vita Italica auctor addidit multa, qua jam more nostro singillatim discutiemus.

15 Ut prudens lector saltem generatim quamdam ideam habeat de hac Vita Italica, quam sæpe memoratus episcopus Emonensis anno 1650 Utini edidit; imprimis scire oportet, privata pleraque B. Jordani gesta, aut numquam litteris mandata fuisse, aut incendio aliisve casibus perisse, ut illustrissimus eorum scriptor ultro fatetur. Quare ignoramus, quo fundamento idem reverendissimus biographus retulerit quadam particularia, qua huic Viro contingere potuerunt, quamvis ea contigisse non constet. Certè de educatione illius, vita monastica, & studiis litterarum narrat varia, qua cuilibet simili Beato conveniunt, & qua potius oratoriè exornata, quam historicè certa videntur. Attamen publica nonnulla ejusdem Beati gesta testimonio veterum scriptorum solide confirmat. Sed propter hanc ipsam confirmationem suspicamur, alia similibus antiquis monumentis probari non potuisse. Sic cap. 1 Vita Italica refert, matrem B. Jordani in nativitate ejus mirabilem visionem habuisse, & infantem recens natum cornuco splendore circumdatum fuisse. Præterea cap. 26 asserit, eundem Beatum ab angelo monitum fuisse, ut Venetias fugeret, eo quod Eccelinus tyrannus ei mortem inferre decrevisset. At nullos harum rerum testes aut tabulas allegat. Deinceps igitur fidem similiarum narrationum penes auctorem relinquemus, & chronologico Actorum ordine tantum examinabimus ea Beati gesta, pro quibus aliqua gravium scriptorum auctoritas citatur, aut saltem probabilis ratio afferri potest.

16 Imprimis reverendissimus biographus cap. 1 fusè agit de nobili familia Forzatea, ex qua B. Jordanus ortum duxit, & qua etiam Transalgardina & Capilistia cognominabatur. Sed cum ille hanc notitiam hauserit ex Scardeonio, audiamus insignem hunc historicum, qui lib. 3 supra dicti Operis, classe 13, seu pag. 294 originem avitæ istius stirpis exponit his verbis: Cum Patavium ab Agilulpho Lombardorum rege esset penitus incensum & dirutum (ut supra dictum est) optimates interim & universi ferè cives Patavini partim Venetias migrarunt, partim dispersi per agros & municipia, quæ in agro Patavino multa erant, in locis munitis & arcibus inter agrestes, quomodo melius poterant, habitarunt, quouf-

Augusti Tomus II.

Laudatus
historicus
Patavinus
describit

que Carolus Magnus Gallorum rex à summo Pontifice Adriano ad fugandos Longobardos vocatus, superatis Alpibus, in Italiam cum maximo exercitu transfivit. Ad hunc autem regem nobiles quidam Patavini Longobardis infensi, ultro profecti, benignissimè suscepti sunt, & alii tribuni, alii centuriones creati, prout cujusque personæ ratio postulabat.

17 Interea qui præstabant ex Transalgarda familia animi virtute & corporis viribus, Carlotus & Transalgardus & Joannes germani fratres sub hoc rege honestis stipendiis merentes, cum essent bellorum studiis & militari disciplina apprimè eruditi, conferto aliquando cum hostibus prælio (dum acriter utrimque decertatur) conspicati Stephanum Scardiacum hostium ducem viriliter dimicantem, per confertissimas hostium turmas fixis calcaribus equis, in eum unanimiter impetum faciunt, & magno animo nec minore vi invadentes, armatum equitem viriliter decertantem circumveniunt, crebrosque ictus conduplicantes premunt; qui cum tantam vim sustinere non posset, captivum se hostibus tradidit. Atqui mox, duce capto, Longobardorum exercitus perterritus, dimissâ pugnâ & projectis armis, fusim in fugam vertitur. Ea re cognita, Transalgarda magnis protinus laudibus ac etiam muneribus à rege donati sunt, & ob tam insigne facinus magnæ eis gratulationes in castris habitæ, & præcipuo honore militiæ decorati: qui deinceps in memoriam tam præclaræ victoriæ, posito veteri suo insigni, quod erat ex albo & viridi colore variatum, assumpserunt sibi ex munere regio cervum rubeum, colore glauco; quod erat insigne ducis Longobardorum.

18 Peracto autem eo bello, liberatâque tandem Italiâ à Longobardorum tyrannide, Patavium rursus reædificari cceptum est, & à Carolo Magno data incolis immunitate, civitas non modicum (ut diximus) accepit & novorum ædificiorum & adventantis quotidie populi incrementum. Verùm Transalgardus regem secutus, & multis ab eo divitiis & oppidis donatus, in Gallia remansit; Carlotus verò & Joannes in Patavino agro Comites Montis Meruli & Mandræ & Sacischiæ ab eodem rege facti sunt, cum auctoritate juris dicendi, & vitæ necisque in subditos potestate. Interim verò ortâ non mediocri ex hac occasione invidiâ, & ex invidia contentione inter Joannem Transalgardum & Simonem Taddum, qui fuit unus ex his, qui unâ secum sub eodem rege Carolo militaverant, cum dirimi contentio inter eos alia ratione non posset, nisi per duellum, evenit, ut Taddus à Joanne Transalgardo superaretur, quamobrem exinde Joannes ac ejus posterî ex Transalgardis, quasi Taddo vim intulisset, quæ vulgari fermone SFORZA dicitur, SFORZATADI postea dicti sunt. Carlotus autem vir strenuus, & in tota Italia maximè notus, cum & ipse in quodam bello tribunus militum esset, ut à ceteris dignoferetur, transversalem zonam auream (ut mos erat) in militia super thoracem ferre consueverat, quæ quidem Italicè LISTA vulgò dicitur: unde factum est, ut CAPILISTA inde corrupto vocabulo postea vocaretur; cujus posterî deinceps, antiquato priore cognomine, CAPILISTI dicti sunt, & ita usque in hodiernum diem appellantur. Deinde Scardeonius enumerat aliquot illustres nobilissima hujus familia viros, quibus Jacobus Cagna in Summario nobilitatis Patavinae pag. 13 & sequentibus multos alios usque ad annum Christi 1566 adjunxit.

19 Etiamfi Scardeonius hoc loco expressè non

C c 2

recen-

originem nobilissimæ familie.

AUCTORE
G. C.

ex qua Beatus noster ortus est.

F

AUCTORE
G. C.
quam de-
scriptionem
Sertorius
Ursatus,

recenseat B. Jordanum inter posteros stirpis Forzateæ, tamen id alibi satis indicat, dum in superiori Aëtiorum compendio illum Forzateum cognominat, quod in clyti stemmatis cognomen Beato nostro etiam in antiquis inscriptionibus additum reperitur. Quapropter jure merito Sertorius Ursatus ipsum inter claros Forzateos disertè memorat, quando in Monumentis Patavinis pag. 200 de illustri hac prosapia sic differit: Originem ac nobilitatem hujus clarissimæ gentis hic breviter repetens, fat erit, si dixerò, quod Transfalgarda gens in familias ex cognominibus illustrium virorum Romano more divisa, & Forzatea dicta à Joanne, qui Simonem de Ta, Patavinum civem egregium singulari pugna vicit; unde rudi lingua FORZATA fuit vocatus; & CAPILISTEA à Carolo, tribuno equitum declarato à Carolo Magno, qui zonam in vestibus auream, vulgò LISTA ferebat. Hanc gentem, etiam imperatore Carolo Magno Augusto, viris militaribus claruisse conspicuum est. Referuntur siquidem in ea Transfalgardus & Joannes sub prædicto imperatore adversus Desiderium regem gloriosè pugnantes, qui insignibus donati captivi ducis, hoc est, cervo ore rosam gestante, eis hunc in diem utuntur. Unde non mihi centenis resonent si vocibus ora, multitudineque ruat centum per pectora Phœbus, nobilissimæ hujus gentis illustres possem recensere viros, tiaris cardinalitiis, patriarchalibus episcopalibusque infulis, nec non militaribus imperiis condecoratos. Vivit cum orbe gloria Gauslini Transfalgardi, Patavini episcopi, ob pietatem & religionem erga templum & cœnobium divæ Justinæ, ab ipso & exquisitè reparatum & summè locupletatum. Emicat beati Jordani abbatis Olivetani sanctitas, qui post innumera, quæ ad patriæ salutem luctuosissimo suo ævo præstitit, Ezelini immanissimi tyranni jussu poenas arctissimi carceris diu summâ patientiâ maximâque constantiâ pertulit. Colitur sanctissimum ejus corpus in ecclesia sancti Benedicti monialium, ubi adhuc integrum visitur.

20 Occasione supradicti Gauslini, præfulis Patavini, Jacobus Cavacius lib. 3 Historiarum cœnobii divæ Justinæ pag. 44 ad annum Christi 952 de eodem nobili stemmate sic breviter & eleganter scribit: In Gauslino cum generis nobilitate egregia sanctitas enituit. Transfalgarda familia, ex qua originem habet, etiam imperante Carolo Magno Augusto, legitur viris militaribus claruisse. Referuntur ex ea Transfalgardus & Joannes sub Carolo adversus Desiderium militasse, & insignibus donati captivi ducis, quibus hæcenus utuntur. Alter ejusdem nominis Transfalgardus tribunus militum legitur apud Ungarellum cum Marfilio Carrariensi delectus à civibus adversus Hunnos, honesto funere sub ipsis patriæ muris cecidisse. Sed quæ de Marfilio traduntur eo seculo, minus probantur. Ceterùm ea familia novis titulis aucta, in Gallias etiam traducta est. Eadem Patavii modò Forzatea, modò Capilistia appellata, avitum splendorem virtute ac opibus ubique tutata est. Forzatea hac nostra tempestate interiit; Capilistia illustris perseverat. Hinc discimus stirpem Forzateorum jam extinctam esse, cujus extinctionis tempus supra num. 10 ex illustrissimo Tomafino obiter retulimus.

21 Itaque ex claro illo genere ortus est B. Jordanus, cujus nativitati laudatus Tomafinus cap. 1 Vita Italica annum Christi 1158 assignat. Sertorius Ursatus in Historia Patavina, quam anno 1678 Patavii Italice edidit, part. 1 lib. 4 pag.

320 ad annum 1153 huic chronologia consentit; sed neuter antiquiores assertionis suæ testes citat. Videtur tamen illa nativitatis epocha haud improbabiler colligi posse ex incendio civitatis Patavina, quod Scardeonius lib. 1 Operis jam aliquoties citati classe 2 vel pag. 27 sic describit: Orta interim magna seditione inter Jordanum sancti Benedicti Novelli Priorem & Luscum Transfalgardinum virum nobilem, eò tunc tantus impiorum quorundam ex sectatoribus processit furor, ut injectus occultò ignis in domum adversæ factionis, majorem & pulchriorem partem urbis devastaverit, ita ut eo incendio tota penè urbs conflagraverit: nondum enim lateritia erat, ut nunc est; sed tota fermè lignea, asseribus & tignis compacta, atque suffulta trabibus usque ad fastigium.

22 Eo sanè tempore hi versus conditi fuere, & tempore quos vetustatis probandæ gratiâ inscribendos his nostris commentariis & posteritati tradendos dignos censui.

Marchia ploravit, Paduam quod flamma cremavit,

Urbis majores tres partes & meliores

Anno milleno centeno septuageno

Nec non & quarto; Nonas Martis quoque quarto.

Quot fuerant tectæ sub certa collige meta:

Sexcentæ verè bi mille domus cecidere

Bis septem pone, tot collige cum ratione.

Ex hoc quidem urbis incendio credere dignum est, tunc periisse memoriam omnium ferè, quæ ad ea tempora Patavii memoratu digna contigerant: nam supra id tempus de gestis rebus aut incremento urbis Patavii infra annos fermè quadringentos, ex quo à Carolo resecta fuerat, nihil prorsus memorabile legitur; nec etiam monumentum aliquod extare videtur, ubi conspiciatur antiquior memoria, quàm de hoc incendio in quodam rudi saxo, ætate nostra effosso, & in conspicuo loco ad basilicam D. Canciani collocatum, ubi legitur: MCLXXIV ARSIT PADUA.

23 Si igitur B. Jordanus anno Christi 1158 oritur diffinitus sit, tantummodo sedecim atatis annos habebat, quando Patavium anno 1174 incensum est propter turbas inter ipsum & Transfalgardinum exortas, ut calculo subducenti manifestum fiet. Neque nativitas ejus multum ad anteriora tempora removeri potest, cum usque ad annum Christi 1240 vixerit, & consequenter octogenario major obierit, ut postea dicitur. Porro hunc oritur intricata difficultas, quam non videtur observasse Cavacius, dum lib. 2 laudati Operis pag. 69 ad annum Christi 1172 de eodem incendio Patavino sic scribit: Dixi factiones & seditiones etiam facros homines impetivisse. Easdem causas habeto incendii memorabili; quo urbs lignea fere tota conflagravit. Luscius Transfalgardinus civium potentissimus adversus Jordanum Forzateum, Priorem cœnobii sancti Benedicti, spectatum virum veteres simultates novis injuriis auxerat. Ille quamvis ex sacra dignitate & disciplina Religionis ultionem nollet, habuit tamen gentiles, qui armis injurias ab Lusco repeterent. Dum clades ultrò citròque inferuntur, ætelles quidam Transfalgardini in ædes adversariorum flammam injecit, ex quibus erumpentes in vicinas, & ventorum auxilio progredientes, tres fere urbis partes hauserunt. Incendii vastitatem prodit carmen relatum à Scardeonio, nempe domos igne consumptas MDCLXXIV.

De eodem mentio est apud scriptorem inventionis sanctæ Justinæ, quæ urbem conflagrante aspexit. Eadem habetur ex rudi lapide ac vetusto apud ædem

D

E

F

& tempore
incendii
Patavini

oritur diffi-
cultas chro-
nologica

A ædem sancti Canciani.

circa Reli-
giosam Bea-
ti professio-
nem,

24 Quisquis hac Cavacii verba attentè expenderit, haud dubie ex iis concludet, B. Jordanum fuisse Religiosum cœnobii Benedictini Priorem, quando occasione inimicitiarum inter ipsum & Transalgarinum civitas Patavina combusta est. At quomodo, inquit, juvenis sedecim annorum monasterio S. Benedicti præerat, aut munere Prioris fungebatur? Implacatum hunc nodum reverendissimus Tomafinus solvere nititur, dum cap. 2 Vita Italica innuit, B. Jordanum tunc decimo sexto atatis sue anno fuisse Priorem titularem seu commendatarium, quo nomine Priores aut abbates hujusmodi nunc appellantur. Mabillonius in Prefatione ad partem primam seculi tertii Benedictini § 7 a num. 111 fuse differit de secularibus abbatibus & advocatis monasteriorum, & ibidem num. 112 affirmat, officia hujusmodi in dignitatem evasisse, quæ una cum annuo stipendio ad heredes transibat. Similes autem tituli & inde emergentia emolumenta plerumque conferbantur nobilibus viris, ac ipsis regum filiis, ut variis exemplis demonstrari posset.

Et titulum
Prioris, ab
ipso gestam,

25 Verum solus nobis sufficit Lotharius, Caroli Calvi filius, ut difficultatem propositam duplici modo dissolvamus: cum enim ille adhuc esset ætate juvenis, fuit abbas in monasterio S. Germani Autissiodorensis, ut restatur S. Hericus, synchronus ejusdem cœnobii monachus, qui in epistola dedicatoria ad Carolum Calvum, quam tomo VII Julii à pag. 221 exhibuimus, eundem Lotharium appellat annis puerum, suumque abbatem, & ibidem prematuram ejus mortem deplorat. Præterea idem Lotharius fuit abbas cœnobii Reomaënsis, ut Petrus Roverius noster in Historia ejusdem monasterii pag. 93 ex antiquis monumentis probat, & ibidem in Illustrationibus sua historia pag. 551 contra quosdam asserit, illum non fuisse monachum aut Regularem; sed eum ex veteri chronico vocat clericum, & numerat inter illos abbates, qui commendatio vel fiduciario nomine titulum hujus dignitatis gesserunt. Si hæc opinio lectori arrideat, non improbabiler dicemus, B. Jordanum simili modo Priorem monasterii Patavini fuisse, & secundum consuetudinem nobilium honorario hoc titulo appellatum esse.

de quo va-
rias conje-
cturas pro-
ponimus.

26 Si verò quispiam cum Mabillonio in Annalibus Benedictinis lib. 35 num. 85, sive tomo 3 istius Operis pag. 90 contendat, memoratum Lotharium fuisse monachum, non magnopere repugnabimus; sed is simul meminerit, Mabillonium lib. 36 eorundem Annalium Benedictinorum num. 35, sive tomo proxime citato pag. 120 scribere, quod Lotharius abbas Autissiodorensis vix dum adolescens è vivis excesserit, & ibidem numero vel pagina sequente addere hæc verba: Post mortem Lotharii abbatis dignitatem tulit Boso, qui sub principe minorenni fortè jam proabbatis officium gesserat. Dixi, nos huic opinioni non magnopere repugnaturus: nam eodem jure similia de B. Jordano affirmabimus, & non immerito suspicabimur, monachos Patavinos hunc nobilem Juvenem sibi Priorem elegisse, eo quod in magna istius temporis perturbatione potentiorum monasterii sui tutelam ab illustribus ipsius sanguineis expectarent. Quod si neutra hæc sententia placeat, demum dici posset, B. Jordanum à Scardeonio in narratione incendii Patavini appellari Priorem sancti Benedicti Novelli per prolepsin, quia ibidem postea officium istud monasterii administravit. Certè nullus veterum auctorum assignat tempus, quo Beatus noster amplexus

est vitam monasticam, de qua aliisque ejus gestis nunc agendum est. AUCTORE G. C.

§ III. Monastica Beati vita, & gesta pro salute patriæ usque ad captivitatem ejus discutuntur.

Cum suspicarer, fortè quedam antiqua & peculiaris B. Jordani Acta in Patavino monasterii Benedictinarum archivo superesse, ad P. Philippum Riceputi nostrum Patavii commorantem, & mihi ex litterariis laboribus notum, litteras dedi, quibus significabam, nihil nobis superpetere ad illustranda B. Jordani gesta præter Italicam illustrissimi Tomafini Vitam, simulque rogabam, ut vetustiora de hoc Beato monumenta apud moniales indagare non gravaretur. Sed cum littera illa periissent, & consequenter nullum responsum accepissem, post aliquot menses scripsi alteras, quibus officiosissimus vir mense Augusto anni 1733 respondit in hunc modum: Acta B. Jordani Forzatei, quæ R. V. postulat, Latinis verbis descripta, jam pridem Patavii interiere. Horum loco collegi, quæ Italico sermone exarata suppeditarunt sanctimoniales D. Benedicti, ut aiunt, Novelli; quibus Vir Dei, dum in humanis degeret, cœnobium condidit & sacras Aedes, ubi corpus ejus magna religione colitur. Lustrari quoque curavi antiquissimæ gentis Forzateæ monumenta; dein Cassinensium ad sanctam Justina & Olivetanorum ad divum Benedictum Veterem archiva: sed modicum reperire licuit, quod typis edita episcopi Thomafini Vita non contineat. Hanc igitur diu conquistam, atque demum obtentam, sollicitè expedito cum analæctis nonnullis, amica manu exaratis atque solertia congestis. Nimirum vir humanissimus Italicam Vitam sollicitè querens, nobisque transmittens, ignorabat, illam in Museo nostro jam pridem servari, ut indicaveram prioribus meis litteris, quas non acceperat.

Vetera A-
ctorum mo-
numenta

E

28 Deinde epistolam suam ita prosequitur: frustra Patavio non exaquabunt, ut video, eruditorum expectationem. Nihilominus, cum valde similia sint iis Patavio itidem submissis, unde R. V. Majores Acta beatæ Beatricis Ateftinæ, nostri Jordani spiritalis filia, optimè concinnarunt sub die decimo Maii, ad sancti Institutoris res gestas adornandas non omnino inutilia fore confido. Ceterum si litteras, quæ mensibus abhinc octo vel novem, ut intelligo, ad me datæ fuerunt, aliquando accepissem, iis dubio procul pati, qua postremis, celeritate obtemperassem: nec segnior ero, si fortè denuo, ut cupio vehementer, tantis viris in re tam præclara operam navare mihi contigerit. Rectè sagax vir judicabat, analæcta illa non satisfactura esse expectationi eruditorum: nam pleraque hæc monumenta, qua exente mense Novembri anni 1733 accepimus, ex recentioribus auctoribus collecta sunt, aut ab illustrissimo Tomafino in Vita Italica referuntur. Merito tamen idem eruditus vir confidebat, omnia non prorsus inutilia fore: miracula enim sive beneficia, quæ post editam reverendissimi Tomafini lucubrationem intercessione B. Jordani usque ad hæc nostra tempora contigerunt, nobis usui erunt, ut inceptam illorum seriem prosequamur. Itaque ad gloriam B. Jordani miracula illa recentiora ex Act. libro

F

AUCTORE
G. C.

Italico, qui Patavii in archivo monialium Benedictinarum conservatur, Latine contrabemus, & antiquioribus impressis infra subjungemus. Nunc monasticam Beati vitam, aliaque ejus gesta examinare pergamus.

29 *Pluries laudatus laudandusque Tomasinus cap. 3 Vita Italica tradit, B. Jordanum ex supradicto incendio Patavino transitoriam rerum humanarum vanitatem ita perspexisse, ut rebus caducis nuntium remittere & monasticam vitam amplecti decreverit, suumque propositum statim executioni mandaverit. Deinde cap. 4 & sequentibus Religiosas illius virtutes aliaque exercitia monastica adeo distincte describit, ac si ea omnia oculis usurpasset. Etiam si non dubitemus, quin B. Jordanus in Religione Benedictina plurimas virtutes exercuerit, tamen opinamur, singulares illas actiones monasticas ab hoc biographo rhetorice pro arbitrio exornatas, & similes de quolibet sancto ejusdem Ordinis alumno probabiliter narrari posse. Certè nemo veterum scriptorum, quorum lucubrationes ad notitiam nostram pervenerunt, monastica B. Jordani gesta singillatim posteritati reliquit.*

30 *Dein idem biographus cap. 8 confidenter asserit, B. Jordanum post viginti annos monastica solitudinis cepisse saluti patrie consulere, que propter intestinam civium Patavinorum discordiam periclitabatur, & tunc suafione illius, abrogatis consulibus, substitutum fuisse supremum civitatis rectorem, quem vulgo Potestatem appellant. Quinimò ibidem addit, primum anno Christi 1184 Paganum Turrianum, nobilem Mediolanensem, electum esse ad obtinendum istud officium, quod etiam cum magna laude administraverit. Sed hac imprimis non coherent cum chronologia ejusdem biographi, dum ipse supra tradit, B. Jordanum tantummodo post incendium urbis Patavina, quod anno 1174 contigit, animum ad monasticam vitam appulisse. Quomodo igitur illa electio Potestatis fieri potuit anno 1184, postquam B. Jordanus viginti annos in solitudine monastica transegerat, quandoquidem ab incendio Patavino usque ad annum Christi 1184 decem anni tantum effluerunt?*

31 *Præterea hanc biographi Itali historiam & chronologiam conciliare non possumus cum narratione Bernardini Scardeonii, qui libro 3 memorati Operis classe 13, sive pag. 270 agens de illustri Estensium stemmate, ibidem ad rem nostram sic habet: Primus verò, qui hic Patavii ex hac ipsa familia perpetuam famam promeruisse fertur, existit Obicium vir illustris, qui & armis & sapientia in regenda republica plurimum valuit. Huic uni primùm Patavii summa vitæ necisque potestas fuit, antea solis consulibus dari solita: unde ipse primùm à populo Potestas appellatus est, & antiquata prorsus consulari appellatione, subinde annui successores, in ejusmodi auctoritate & dignitate constituti, eodem Potestatis nomine appellati. Is in magna concordia anno salutis millesimo centesimo septuagesimo octavo civitatem rexit, & propterea rursum in triennium confirmatus; quo quidem tempore civibus suis summa benignitate & æquitate jus dixit, gessitque hunc magistratum cum maxima concordia & pace totius civitatis. Vides, his verbis Scardeonium Obicium Estensi tribuere omnia illa, quæ Tomasinus Pagano Turriano Mediolanensi adscribit. Porro primam Potestatis electionem, in qua narranda hi duo scriptores secum pugnant, studiosis historia Patavina indagatoribus ulterius discutendam relinquimus,*

& ad alia progredimur.

32 *Sape citatu. scriptor Vita Italica cap. 9 fuse exponit, quomodo B. Beatrix Atestina, cuius Acta ad x diem Maii in Opere nostro illustravimus, suafione F. Jordani monasticum institutum amplexa fuerit. Saltem in hac assertionem suffragatorem habet Scardeonium, qui lib. 3 Antiquitatis Patavina classe 6 vel pag. 119 in elogio ejusdem Beate narrat, illam usam esse in ea re consilio Jordani Forzatei, Prioris S. Benedicti. & Alberti similiter Prioris Montis Vinearum, magnæ auctoritatis hominum & affinitatis vinculo sibi conjunctorum. Fortè plura & certiora de hac re dici possent, si adhuc superessent Acta B. Beatrix, ab Alberto ipso conscripta, aliave vetera monumenta, quæ ad dictam diem x Maii, tomo 11 istius mensis pag. 598 frustra videre desideravimus.*

33 *Sequitur caput decimum Vita Italica, in quo auctor copiose differit de duobus monasteriis, quorum unum B. Jordanus monialibus, alterum monachis exstruxit. Ea occasione etiam memorat varias lites, quæ post mortem Beati inter moniales & monachos exorta sunt, & quæ ad rem nostram non spectant. Demum sollicitè nos monet, ne inter hæc duo cœnobia numeremus monasterium S. Benedicti Novelli, quod postea fabricatum est. Quidquid sit de vero horum monasteriorum situ, qui ab incolis Patavinis facilius assignari potest, nobis sufficit ad commendandam Beati pietatem, quod ipse duplex cœnobium edificaverit. Hæc autem pia sacrarum adium structura abunde probatur ex epitaphio metrico, aliisque veteribus monumentis, quæ paragrapho primo ad immemorabilem B. Jordani cultum demonstrandum allegavimus.*

34 *Quatuor sequentibus capitibus reverendissimus biographus explicat, quanta fuerit B. Jordani auctoritas, & quàm publica prudentia ejus fama, quæ etiam pervenit ad notitiam summorum Pontificum Romanorum, qui non semel hunc virum statuerunt arbitrum, cum inter Canonicos Patavinos & Arnaldum abbatem sanctæ Justine orta esset controversia de eligendo præfule Patavino, ut Jacobus Cavacius lib. 2 Historiarum cœnobii sanctæ Justine ad annum Christi 1214 & 1218 eleganter narrat. Porro omissis longioribus instrumentis Latinis, quibus biographus Italus cap. 11 hanc rem probat, solummodo transcribimus breve B. Jordani decretum, quod laudatus auctor in fine ejusdem capituli refert his verbis: In nomine Domini. Ego Frater Jordanus Prior sancti Benedicti ar diter, laudo & præcipio, quod Capitulum Paduæ eligat episcopum Paduæ concorditer hodie, vel cras usque ad horam nonam sine D. Arnaldo abbate sanctæ Justine. Quod si non fecerit, ex tunc in hac præfenti electione faciendâ supradictus D. Abbas cum eodem Capitulo eligat. Quantum autem cives Patavini aliique vicini deferrent consilio & auctoritati B. Jordani, jam ex quibusdam scriptoribus coævis breviter audiamus.*

35 *Gerardus Maurisius, qui Eccelino tyranno a secretis fuit, & consequenter in Beatum nostrum, utpote Eccelini adversarium, plerumque injuriosus est, tamen magnam ejus apud populum auctoritatem prodiit, dum inter Scriptores rerum Italicarum, nuper Mediolani impressos, tomo 8 col. 38 sic eundem cum aliis memorat: Ugutio Pili, & illi de Camino, & Paduani consilio Fratris Jordani, cuius consilio Paduani regebantur in totum, induxerunt Potestatem Vicentiæ & partem*

D
& in qua
narrantur
nonnulla,

E

F

Ex Mauri-
sio,

ideoque con-
vinti esse co-
gimur Vita
Italica,

quæ subinde
vix secum

C
nec cum hi-
storia alio-
rum conci-
liari potest,

A tem contrariam illis de Romano ad contradicendum eidem Fratri Joanni &c. Deinde præter varias contumelias, quibus hic Eccelini adulator Beatum nostrum impetit, col. 48 ejusdem tomi octavi Fratrem Jordanum totius discordiæ Marchiæ auctorem & principem appellat. Quamvis hac diſſidia ab inimico animo proficiſcantur, nihilominus eadem satis clarè indicant, B. Jordanum magna apud cives Patavinos auctoritate valuisse. Porro Maurifius circa finem historiae suae narrat captivitatem Beati nostri, de qua inferius agemus.

et Rolando, scriptoribus coavis,

36 Accipe interim aliqua ejusdem auctoritatis testimonia ex Rolandino synchrono, qui lib. 2 cap. 17, sive tomo 8 proxime citato col. 197 occasione expeditionis Patavina contra Tarvisinos de eodem Beato sic sincerius modestiusque scribit: Prius tamen quam civitatem exirent, venerunt quidam de Lombardia, qui dicebantur rectores, instantes cum domno Jordano, Priore sancti Benedicti de Padua, in quo multum civitas Paduæ confidebat, & cum aliis magnatibus de Padua, quod expeditio sive exercitus remaneret. Postea idem scriptor lib. 3 cap. 9, seu col. 207 ejusdem tomi 8 inter Scriptores rerum Italicarum hæc habet: Erat tunc Marchio rector & Potestas Vicentiæ electus per commune civitatis illius & per domnum Jordanum *, Priorem sancti Benedicti de Padua, cujus tunc arbitrio Padua & Vicentia voluntariè subiacebant. Denique lib. 4 cap. 3 sive col. 218 affirmat, quod B. Jordanus rexerit civitatem Patavinam non aliter, quam regit pater-familias domum suam. Possimus hoc loco accumulare plura ejusdem rei testimonia tum ex coavis tum subaequalibus auctoribus, quos illustrissimus Tomafinus citat; sed cum jam relata ad propositum nostrum sufficiant, brevitatibus causâ omnia hæc prætermittimus.

* in alio Ms. additur Forzate

37 Interea prosequamur examen Vita Italica, qua cap. 15 tradit, B. Jordanum & S. Antonium Patavinum amicitia conjunctissimos fuisse. Hoc autem scriptor illius probare nititur ex Petro Rodolpho Tossinianensi, qui lib. 1 Historiarum Seraphica Religionis fol. 79 verso in Vita S. Antonii memorati scribit sequentia: Audivit semel abbatem S. Benedicti prædicare quædam verba divi Pauli scripta ad Dionysium Areopagitam, quibus auditis, aliquamdiu visus est in aërem elevari. At unde reverendissimus biographus novit, per abbatem S. Benedicti hic B. Jordanum designari, cum Rodolphus disertè non exprimat, hanc miram S. Antonii sublationem Patavii contigisse? Præterea in vicinia civitatis Patavinae, si id ibi evenerit, plures erant abbates ex Ordine S. Benedicti, ut facile ostendi posset. Denique Beatus noster ab auctore coevo, cujus textum numero precedente recitavimus, aliisque antiquissimis scriptoribus, non abbas, sed plerumque Prior sancti Benedicti de Padua nominatur. Quod verò attinet ad amicitiam inter Beatum nostrum & S. Antonium, ex vetustis monumentis tantum nobis constat, B. Jordanum cum aliis deputatum fuisse ad examinanda S. Antonii miracula, ut colligimus ex bulla Gregorii IX Pontificis, quam tomo 11 Junii pag. 724 ex Waddingo exhibuimus. Propterea tamen non negamus amorem mutuum inter hos Sanctos vivos etiam viguisse; sed antiquiores harum similitudine rerum testes requirimus.

confirmamus ea,

38 Vita Italica capitibus sequentibus commemorat varias res, quas B. Jordanus pro salute patriæ fortiter gessit, & quarum nonnulla ex antiquis scriptoribus confirmari possunt, quemad-

modum colligitur ex laudato Rolandino, qui lib. 3 cap. 11, sive inter Scriptores rerum Italicarum tomo 8 col. 208 & sequente sic scribit: Potestas autem Paduæ & domnus Jordanus cum consiliariis Paduæ, non bene certi quid facerent, multa consilia faciebant. Tandem quoque electi sunt sedecim de majoribus civitatis, quibus datum est arbitrium & potestas, quod in hoc trepidationis negotio adhæreant consilio saniori. Sed plerique hi electi optimates defecerunt ad Eccelinum cum ingenti patriæ suæ damno, ut supradictus scriptor ibidem post pauca indicat his verbis: De prædictis namque sedecim majoribus civibus Paduæ aliqui scripserunt litteras clandestinas & occultas; miserunt etiam secretarios suos nuntios Eccelino, quod parati erant & poterant civitatem Paduæ ei dare. Immo cum crederetur, quod aliqui de prædictis sedecim noctu circa confinia Paduæ & Vicentiæ consilia cum Eccelino plura habuissent, Potestas ipse dominus Rambertus prædictus & domnus Jordanus, cum Marchio ivisset ad Este, vocaverunt illos sedecim nocte quadam; & ego jussu Potestatis tractavi & dedi sacramentum cuilibet de præceptis Potestatis attendendis in rebus & personis: habebam enim tunc sigilli communis officium. Eis itaque præcepit Potestas per sacramentum, quod se cras Duci Veniarum præsentent, omni occasione sublata. Non fuit autem aliquis de ipsis, qui præcepta Potestatis attendere præter Comitum Schinellam, qui vir erat sapiens & discretus, habens jam annos septuaginta, civitati Paduæ utilis, providus ad futura.

AUCTORE G. C.

39 His biographus Italus immiscet integras conciones, quas B. Jordanus spiritu prophetico ad populum Patavinum instituisse dicitur, & quas potius ab ipso rhetoricè compositas, quam à Beato nostro habitas fuisse existimamus. Etiam si hæc singularia illius dicta factaque nobis ignota sint, libenter tamen fatemur, B. Jordanum cum probis quibusdam civibus pro percunte patriæ strenuè laborasse, quod etiam Jacobus Cavacius lib. 2 Historiarum cœnobii sanctæ Justinae ad annum 1236 pag. 90 testatur his verbis: Plures adhuc optimorum civium Prætori aderant, ex quibus Jordanus & Arnaldus Reipublicæ studiosi invigilabant. Eos maximè Eccelinus oderat, arbitratus, numquam sibi rem tutam fore, dum ii starent. Ipsi aciores in tyrannum invehi, & publicæ libertati opibus consiliisque præsto esse. Sed ea erat temporum ac urbis dispositio, ut nullis retinaculis cohiberi posset, quin perditum iret. Cum itaque beatus Vir imminentem patriæ ruinam omni conatu suo avertere non posset, ceptam monasteriorum fabricam absolvisse dicitur ab auctore Vita Italica, qui etiam hac occasione differit de virgula illa, qua mirabiliter in arborem cornum crevit, ut § 1 fusè narravimus. Denique idem biographus cap. 22 asserit, Eccelino urbem Patavinam intrante, B. Jordanum ad Montem Merulum discessisse. Quidquid sit de hoc discessu, ex antiquis scriptoribus scimus, illum non diu post traditam civitatem Patavinam insidiosè ab Eccelino captum & in carcerem conjectum fuisse, ut ex paragrapho sequente patebit.

quæ Beatus pro salute patriæ gessit.

F

AUCTORE
G. C.

§ IV. Captivitas & reliqua beati
gesta usque ad obitum, post
quem sacræ ejus reliquiæ
Venetiis Patavium transf-
latae sunt.

Maurifius, **G** Erardus Maurifius, cujus Historia inter Scriptores rerum Italicarum nuper Mediolani recusa est, tomo 8 hujus collectionis col. 50 de captivitate B. Jordani sic contumeliosè scribit: Post hæc dominus Eccelinus providus & discretus, invento, quod Frater Jordanus hypocrita cum pluribus contra imperatorem conspiraverat, volentes civitatem Paduæ de manibus & potentia domini imperatoris eripere, ipsum Fratrem Jordanum captum misit in partibus suis custodiendum, donec dominus imperator venerit. Et cum episcopus Paduanus de hoc fuisset indignatus, & cum maxima multitudine clericorum & Religiosorum venisset coram ipso domino Eccelino, increpando & redarguendo ipsum, quod tantæ fuerat præsumptionis, [ut] in ipsum Fratrem Jordanum manus injiceret violentas; ipse, hoc audito, ira & indignatione maxima commotus, nolens ab aliquibus laicis vel clericis in opprobrium sui & imperatoris impune contemni, ab ipso episcopo pignus duo millium marcarum argenti abstulit in continentem, & eidem de prædicto facto imposuit silentium: pro quo facti plures Religiosi, quasi culpabiles sceleris, de civitate fugerunt. *Memento, Maurifium Eccelino à secretis fuisse, & ubique Beato nostro adversari, ut supra iterum monuimus.*

C *41 Alter anonymus ejusdem temporis scriptor, qui passim monachus Patavinus appellatur, in Chronico inter Scriptores rerum Italicarum etiam nuper recuso, col. 676 ejusdem tomi 8 proditio- nem Patavii & captivitatem B. Jordani sic simul recenset: Anno Domini MCCXXXVII. Cum civitas Paduana pacifico statu gauderet, & copiâ populi & militiâ strenui, divitiis etiam & gloriâ esset plurimum decorata, pater proditio- nis & scelerum, humani scilicet generis inimicus, misit in corda quorundam magistratu- um, ut traderent eam nuntius imperatoris, & Ecelino de Romano, quem Paduani solebant detestari, & persequi veluti lupum. Malum igitur, quod corde conceperant, opere perpetrarunt, de lupo pastorem ovium subitò facientes in suam & patriæ suæ perniciem & gravamen: nam Ecelinum Paduæ inimicum in mense Februarii venire fecerunt, & civitatem & populum in ejus manibus crudelissimis tradiderunt. Tarvisini autem videntes, se quasi solos in Marchia remansisse, coacti se ac suæ Ecelini dominio subdiderunt. Marchio etiam Bstensis imperatoris nuntius, amicorum destitutus auxilio, se subjecit. Postquam autem Ecelinus sub occasione imperii obtinuit Paduæ dominatum, statim optimates civitatis cum filiis suis in exilium destinavit; quos omnes postea tradidit nequissimo principi Frederico, qui mittens eos in Apuliam, fecit eos in duris carceribus & caveis subterraneis custodiri, ubi ex magna parte miserabiliter perierunt. Domnum etiam Jordanum, quem Paduani quasi patrem Paduæ appellabant, perfidus Ecelinus in carcere alligavit.*

42 Nunc audiamus supra laudatum Rolandi-

num, testem oculatum, qui lib. 3 cap. 16, sive prædicto tomo 8, col. 214 eundem infaustum ac perniciosum Eccelini ingressum in urbem Pataviam cum alia memorabili circumstantia narrat hoc modo: Sic itaque factum est, quod statim sequenti die, scilicet: quarto exeunte Februario, Comes Geboardus & Eccelinus cum sequacibus suis Paduam pacificè intraverunt. Viderunt autem multi, & ego specialiter vidi, quod cum Eccelinus intrabat per portam civitatis à Prato, capirone ferreo projecto in tergum de palafredo, ad portam se plicuit, & osculum dedit portæ. Quod tunc quidam inspicientes, & interpretantes ad bonum, dixerunt: "Ecce postquam non est possibile, dominum Eccelinum pacem facere cum omnibus Paduanis, pro bono certè præfugio osculum dedit portis & donat". Tunc est data civitas comiti Geboardo, recipienti eam nomine imperatoris & vice ejus: sed in consiliis & aren- gis loquendo postmodum addebat & loquebatur dominus Eccelinus; nec perpendebat aliquis, quia de causa: dicebat enim verum esse, quod Padua data erat domino Geboardo pro imperatore, & nuntiis imperatoris cum ipso. Unde si qua fiebant vel tractabantur ulterius in Padua pro communi, nullius valoris erant, nisi facta forent de consilio & consensu domini Eccelini.

43 Dein idem auctor lib. 4 cap. 3, seu tomo 8 operis proximè citati col. 217 captivitatem B. Jordani sic exponit: Supradicto anno Domini (nimirum 1237, de quo superius egerat) sed mense Junii circa finem, præcepto domini Eccelini, Bonacursus de Fonzaë cum quibusdam aliis militibus de Pedemonte, & ipsi cum eo iverunt ad domnum Jordanum, Priorem sancti Benedicti de Padua; & ducto illic palafredo quodam parato ad equitandum dixerunt, quod in equum ascenderet, & veniret cum eis, quia dominus Eccelinus habebat cum eo loqui, & quædam secum negotia pertractare. Dedit itaque super equum, & ductus est illa die in Pedemonte, & in carcere detentus est per castra domini Eccelini, & numquam rediit Paduam vivus, quam hæctenus non aliter rexerat, quam regit pater-familias domum suam.

44 Hæc sunt omnia, que apud antiquos auctores de captivitate B. Jordani reperire potuimus, quibus tamen biographus Italus varia superaddidit: nam præter alia istius captivitatis adjuucta, que cap. 23 Vita Italica singulatim exposuerat, capite sequente asseveranter narrat, quomodo crudeles Eccelini satellites, qui B. Jordanum ad carcerem rapiebant, viderint caelestem fulgorem ex vultu ejus emicantem, & nihilominus in sua servitia perseveraverint, excepto uno, qui divina illo splendore motus ad pedes Beati procidit, & ei suum obsequium perhumaniter obtulit. Tum ibidem asserit, moniales S. Benedicti pro liberatione pii sui Patris sæpe supplices ad tyrannum Eccelinum venisse, sed semper repulsam passas esse. Demum cap. 25 prædicta Vita refert varia patientia exempla & pia monita, quibus B. Jordanus alios captivos consolabatur. Attamen eodem capite fatetur, res gestas Beati, dum hic in carcere detineretur, multasque alias non fuisse posteritati relictas. Quomodo igitur hæc omnia tam distinctè explicat, ac si iis interfuisset? Quapropter non immerito suspicamur, illustrissimum biographum pia illa episodica immiscuisse veris Actis, ut ea jucundius avidiusque legerentur à monialibus, quibus lucubrationem suam Italicam dedicaverat, & in quarum gratiam potissimum vitam B. Jordani vernaculè conscripserat.

45 His

D cum Rolan-
dino syn-
chronò
** id est
galeâ in
tergum e-
qui proje-
cta

* id est allo-
curionibus
E

narrant ca-
pitavitatem
B. Jordani

F
cui narra-
tioni biogra-
phus Italus
multa incer-
ta addit.

A
Beatus à
carcere libe-
ratus

45 His obiter observatis, pergimus ad liberationem Beati nostri, qua contigit anno Christi 1239, quando Fredericus II imperator Patavium aliasque vicinas Italia civitates adiit, ut laudatus Rolandinus lib. 4 cap. 11 sive tomo 8 Operis proxime citati col. 228 exponit his verbis: Ivit tunc (nempe anno 1239, ut ex antecedentibus & consequentibus liquet) dominus imperator Vicentiam, & illic colloquium habuit cum magnatibus omnibus de Marchia Tarvisina, & illic fecit ad se venire domnum Jordanum, Priorem sancti Benedicti de Padua, quem Eccelinus in Aslo tenebat jam quasi per duos annos incarceratum, & quosdam alios nobiles, quos similiter adhuc captivos tenebat in ejus Castro sancti Zenonis, in Fonte similiter, & in Aslo & Prata; domnum Jordanum donavit domino patriarchæ Aquileiensi; hac tamen conditione facta per consilium Eccelini, quod Paduam non veniret. De aliis quosdam absolvit, & quosdam carceratos adhuc dimisit.

B
fugit Venetias, ibique obiit mortem,

46 Jam pluries memoratus auctor Vita Italica cap. 26 hisce addit, Bertholdum patriarcham Aquileiensem B. Jordano tunc in eadem urbe Aquileiensi assignasse monasterium, in quod pius Senex benevole receptus studiis variarum virtutum & contemplationi rerum divinarum impensè vacabat. Sed hanc dulcem beati Viri quietem turbasse dicitur invida suspicio Eccelini, qui timebat, ne Jordanus ab amicis Patavium revocaretur: teste enim eodem Vita Italica scriptore, Eccelinus satellitibus suis imperavit, ut Aquileiam irent, illumque occultè interficerent. Quamvis illa non abhorreant ab ingenio tyranni, cujus enormia crudelitatis facinora plures historici vivis coloribus depinxerunt, tamen hoc particulare flagitium apud veteres historicos frustra quaesivimus. Insuper laudatus biographus ibidem refert, B. Jordano in illo monasterio apparuisse angelum, qui eum de imminente periculo pramonnerit, & fugam ad urbem Venetam suaserit. At neque illud apud antiquos scriptores invenimus, ut supra num. 15 breviter indicatum est. Attamen immemorabilis traditio, & quaedam Mss. monumenta affirmant, illum in urbe Veneta obiisse mortem, cujus incertum tempus jam praterpropter indagare conabimur.

C
quam aliqui perperam anno 1228 affigunt,

47 Initio paragraphi primi obiter nominavimus aliquot recentiores auctores, qui obitum B. Jordani perperam anno Christi 1228 affixerunt, quibus errantibus accedit Ferdinandus Ughellus, dum in Italia sacra novissima editionis Venetae tomo 5 col. 444 occasione alterius Jordani, praesulis Patavini, simul de Beato nostro sic scribit: Jordanus verò episcopus, postquam perbellè Patavinam ecclesiam annis XIV rexisset, mortalitatem explevit anno MCCXXVIII, quo B. Jordanus Forzatus nobilis Patavinus die VII Augusti Venetiis migravit ad Christum, pro quo prove urbis libertate ab impio Ezellino, diu in carcere maceratus fuerat: cujus corpus Patavium deinde relatum in ecclesia S. Benedicti, ubi integrum fere adhuc jacet, sanctitatis titulo decoratur; cujus vitam edidit doctus & eruditissimus praesul Aemoniensis Jacobus Philippus Thontafinus, patriæ suæ decus & ornamentum. Etsi Jordanus praesul anno Christi 1228 ex hac vita discesserit, certè idem annus morti B. Jordani nostri erroneè assignatur, cum hic primùm anno Christi 1237 ab Eccelino fuerit captus, & post biennium ab imperatore Frederico è carcere liberatus, ut supra ex scriptoribus coevis demonstravimus.

48 Quarendus igitur est alius mortis annus, Augusti Tomus II.

qui non facile determinari poterit: nam illustrissimus Tomafinus cap. 28 Vita Italica asserit, B. Jordanum obiisse die VII Augusti, anno 1248, qui erat decimus quartus exilii ejus annus, ut ibidem expressè addit. At quomodo hæc inter se & cum chronologia veterum historicorum coherent? Teste enim ipso illustrissimo biographo, Eccelinus primùm anno Christi 1237 Patavium ingressus est, & eodem anno B. Jordanum in carcerem conjecit. Quapropter non videmus, quomodo annus Christi 1248 potuerit esse decimus quartus exilii ejus, cum inter annum Christi 1237, quo Beatus primùm Patavio abductus est, & annum 1248, quo ad Superos migrasse dicitur, tantummodo decem aut undecim anni effluerint.

AUCTORIBUS
G. C.
& quæ certè post annum 1239 differenda est;

49 Quod si credere velimus veteri inscriptioni, quam supra num. 4 ex codice membraneo recitavimus, obitum B. Jordani usque ad annum Christi 1256 differre oportebit: hæc enim inscriptio tradit, quod Beatus fuerit exsul per XX fere annos. Si itaque ab anno Christi 1237, quo B. Jordanus exsulare cepit, computemus novemdecim aut viginti annos, perveniemus ultra annum 1256, ut calculos subducenti manifestum est. Cum autem reverendissimus Tomafinus & Sertorius Ursatus nativitatem B. Jordani anno 1158 collocent, Beatus in hac hypothesi fere centenarius obiisset, quæ longæva ætas inter tot afflictiones & arumnas vix credibilis videtur. Præterea non est admodum verosimile, B. Jordanum tot annis captivitati suæ supervivisse, cum jam esset confectæ ætatis, quando ab Eccelino comprehensus est, ut Scardeonius supra num. 13 testatur. Cum itaque ex coevis scriptoribus constet, beatum Senem adhuc anno 1239 in vivis fuisse, & aliunde non appareat probabile, illum multis annis post hæc tempora vixisse, propter ignotam memoratam inscriptionis antiquitatem, cautè initio hujus commentarii historici mortem B. Jordani circa annum 1240 in margine notavimus.

etsi non possumus assignare certum illius annum,

E

50 Etiam certè assignare non possumus annum, quo sacrum B. Jordani cadaver Venetiis ad urbem Patavinam translatum est. Attamen illustrissimus Tomafinus cap. 28 Vita Italica probabiliter existimat, translationem illam post annum Christi 1260 contigisse: eo enim anno post varias lites Patavii facta est divisio bonorum & suppellectilis inter monachos & moniales Ordinis S. Benedicti, qui hactenus communes possessiones habuerant. Sed in illa bonorum & suppellectilis divisione, ut ibidem solemter observavit laudatus biographus, nulla fit mentio de hoc sacro reliquiarum thesauro, quem haud dubiè monachi & moniales sibi certatim vindicassent, aut inter se divisissent, si tunc eo loco existisset. Hinc verosimillimè con-
jicimus, sacrum istud corpus usque ad annum Christi 1260 Venetiis remansisse, & post aliquot annos ad urbem Patavinam delatum esse, etiamsi certum hujus translationis annum determinare non possumus. Suprà num. 9 hodiernum sacri istius corporis statum ex teste oculato retulimus. Porro extra arcam marmoream, in qua prædictum corpus fere integrum quiescit, & quam Fanningus noster ibidem describit, in eodem monasterio conservatur digitus B. Jordani manuali lipsanoteca argentea inclusus, qui sæpè ad agros defertur, & pia fidelium confluentium osculo exhibetur, ut ex analectis Patavinis ad nos transmissis discimus, atque inferius apparebit ex narratione miraculorum, quæ jam paragrapho sequente ex Vita Italica impressa & ex Ms. libro Italico Latine reddemus.

sum.

F

AUCTORIS
G. C.

§ V. Miracula seu beneficia, quæ intercessione hujus Beati usque ad nostram ætatem contigerunt, & quæ partim ex impresso partim ex manuscripto libro Italico Latinè contraximus.

Beatus Jordanus

Illustrissimus Tomasinus in Italica B. Jordani Vita cap. 31 fatetur, notitiam veterum miraculorum perisse, & propterea se magno labore tantum potuisse colligere recentiora, quæ ibidem Italice narrat, & quæ nos jam ex ipso Latinè contrahemus. Anno MDLXXV, quo Patavium horribili epidemia afflictum fuit, ignis ex parte granarii corripuit cœnobium monialium S. Benedicti tanto impetu, ut omnia consumpturus videretur. Cum incendium semper crescens nec arte nec aqua restingui posset, & jam ædificia templo vicina devorasset, reverendissima abbatissa Isabella Pigafetta & aliæ moniales jusserunt, ut sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum & corpus B. Jordani templo exportarentur. Interea sanctimoniales in terram prostratæ humiliter B. Jordanum orabant, ut monasterium, templum, & ancillas suas ab hoc incendio liberaret. At ecce, dum sacerdotes ad tumultum B. Jordani aperiendum accedunt, ignis subito & ultro extinctus est.

Circa altare B. Jordani appensa cernitur antiqua tabula votiva, in qua repræsentatur mulier in lecto decumbens, quæ gravi morbo afflictæ se devovet B. Jordano, & sanitatem recuperat. Periti pictores judicant, prædictam tabulam sub initium seculi elapsi sive anno circiter MD depictam fuisse.

Prope idem altare pendet altera pictura antiquissima, in qua exprimitur æger in lecto, qui animam exhalaturus post votum Virgini Deiparæ & B. Jordano factum, sanitati restituitur. Circa lectum depinguntur duo, qui flexis genibus orant, & ægrum B. Jordano commendant.

C Mensis Augusti anni MDXII Soror Helena Forzate, monialis cœnobii B. Antonii Peregrini (*Acta hujus Beati Majores nostri ad diem primam Februarii illustrarunt*) quæ tunc morabatur in monasterio S. Benedicti, gravi morbo oppressa, sese devovit B. Jordano aliisque Sanctis, & statim pristinam valetudinem recepit.

Ibidem exstat pictura antiqua repræsentans quemdam in lecto decumbentem, qui monstrat in femore vulnus (fortasse est indicium pestis) & qui, invocato B. Jordano, sanitatem pristinam consecutus est.

variis personis

§ 2 Anno MDLXXXIII Soror Laura Mantoua ægrotans, & per octodecim annos continuos usu manuum privata, festo S. Scholasticæ intercessionem B. Jordani devotè imploravit, & intra breve tempus sanata est. Hujus rei adhuc ibi exstat memoria, & eam appensa tabella confirmat.

Nobilis mulier Patavina aliquoties abortum passa est, & idcirco magnâ tristitiâ afficiebatur. At sese B. Jordano devovens, postmodum proles suo tempore feliciter peperit. Hujus beneficii testis est tabella, quæ ibidem pendet.

Anno MDXCIII excellentissimus dominus Ottonecllus Descalzo, publicus Juris professor, peri-

culosè ægrotabat. Cum filia ipsius Deodata, monialis cœnobii Benedictini, hoc triste nuntium accepisset, ad B. Jordanum confugit, ac patri moribundo sanitatem rogat. Dum pro eo ferventer orat, in extasim rapta, videbatur sibi interiùs audire vocem B. Jordani vel angelorum, qui dicebant, mortem ejus ad quindecim annos differendam esse, si hæc dilatio oranti placeret. Cum ipsa læta huic conditioni consentiret, & Deo gratias ageret, statim pater meliùs habere cœpit, & omnimodæ sanitati restitutus, adhuc quindecim annis, id est usque ad annum MDCVIII, post hunc morbum vixit.

Sorori Margaritæ, moniali ejusdem cœnobii anno MDC duo beneficia collata sunt: cum enim de nocte transfret quemdam locum monasterii, apparuit ei umbra accensam facem manu præferens. Unde illa tantopere territa fuit, ut motum lateris sinistri & usum virium amiserit. Sed invocans B. Jordanum, erga quem optimè affecta erat, intra tres dies cum omnium admiratione sanitatem recuperavit. Eadem monialis ex loco satis alto delapsa tam vehementer caput læsit, ut chirurgus de vita ejus actum putaret. At illa cum aliis Sororibus implorans opem B. Jordani, intra paucos dies sanatur.

Cum scholasticus quidam Romanus accusaretur, quod linteamina in hospitio suo furatus esset, insequentibus eum apparitoribus, fugit ad ecclesiam Benedictinam, ubi R. D. Camillus, confessorius monialium, ab apparitorum persecutione ipsum liberavit. Sed hi in vicinia monasterii illum expectabant, ut exeuntem comprehenderent. Interea monitus adolescens, ut invocaret B. Jordanum, protectorem miserorum & innocentium, singulari cum affectu opem ipsius implorabat, & sacerdotem monialesque rogabat, ut se eidem Beato commendarent. Postea monasterio exiens versus portam civitatis, invenit virum venerandum, qui ei animos addebat, & ipsum per magnam viam partem comitabatur. Sic salvus in patriam rediit, & hoc beneficium scriptis ad moniales litteris indicavit.

§ 3 Cum quidam scholasticus Bononiensis lethali morbo laboraret, R. D. Troilus confessorius matrem ejus monuit, ut ad intercessionem B. Jordani recurreret; quo facto, cœpit adolescens meliùs habere ac omnino sanari.

Domina Ignatia Zarabella duobus domesticis suis, graviter ægrotantibus, sanitatem impetravit, postquam eos B. Jordano commendasset, & iisdem corna quædam (*de prodigiosa hac arbore corno, ejusque salutaribus fructibus § 1 egimus*) benedicta dedisset.

Mulier quædam per tres dies in partu laborans, appenso ad collum Rosario, quod ex ligno prædictæ arboris corni confectum erat, statim feliciter fœtum edidit.

Maria quædam habitans in pago S. Nicolai, ex tremore & delirio ad mortem usque ægrotabat; sed cum adstantes eam induissent subuculâ, quæ reliquiis B. Jordani signata fuerat, statim tremor cessavit, & mulier intra breve tempus ad sanam mentem rediit. Filius ejusdem Mariæ cecidit supra rastrum ferreum, & femur dentibus rastrum infixit. Cum id videret pater ejus, præ tristitia & stupore non audebit filium elevare aut ferro extrahere. Puer autem alta voce clamabat: Beate, qui sanasti matrem meam, etiam adjuva me. Dein se ipsum ferro extraxit, & intra breve temporis spatium ex vulnere convaluit.

Cum Marietta, incolæ ejusdem pagi, brachium læsisset,

D

E

F

uriusque
sexus,

A læsisset, & tribus mensibus continuos fere dolores passa esset, suasionem mariti sui venit Patavium, ibique reliquii B. Jordani se signari curavit, & brevi sanitatem obtinuit.

Anno mdcxiii domina Peregrina de Bevilaqua prorsus furda facta est. Quare veniens ad ecclesiam monialium Benedictinarum reverenter ac devote oravit B. Jordanum, ut hoc incommodo liberaretur. Simulatque sacerdos reliquii ejusdem Beati illam attigit, statim auditum recepit. Eadem domina mense Septembri anni mdcxxiii debilitate nervorum, & continuo membrorum, ac præsertim capitis, tremore agitata, iterum se B. Jordano commendavit, & signata reliquii ipsius, protinus sanitatis compos facta est.

Cum Baptista de Limena anno mdcxxi usum brachiorum ac tibiæ perdidisset, ad altare B. Jordani delatus, & sacris ejusdem Beati reliquii signatus, convaluit.

54 Ineunte Maio anni mdcxxiii quidam, nomine Menegozzus, maxima febre afflictus, patrocinium B. Jordani imploravit, fumenque pulverem, ex dicta arbore corno confectum, sanitati restitutus est.

Santinus Dianinus clericus ecclesiæ cathedralis, continua febre oppressus, commendavit se B. Jordano, & prædicto pulvere corni febrim fugavit.

Dum Elisabeta Balda, incola pagi de Camino, febre laborabat, commendans se B. Jordano, statim sanata est.

Soror Aurora Panega, monialis in cœnobio S. Matthæi, febre laborans commendavit se B. Jordano, sumptoque præfato corni pulvere, pristinam valetudinem adeptæ est.

Clara Fasina, monialis in eodem S. Matthæi cœnobio, tam graviter ægrotabat, ut in præsentis mortis periculo versaretur, & à medicis deposita esset. Sed cum subuculam suam reliquii B. Jordani signari curasset, & prædictum corni pulverem sumpsisset, ex morbo convaluit.

Prudentia Cittadella, monialis cœnobii proximè nominati, febre oppressa, commendavit se B. Jordano, & devotè sumpto pulvere corni, sine ullis aliis medicamentis febrim fugavit.

C Romana Pavanella, ejusdem cœnobii monialis, tam gravem dolorem patiebatur, ut se movere non posset. Verùm commendata B. Jordano, ejusque reliquii signata, pristinam sanitatem recepit.

Cum Felicitas Brugnara, monialis jam sæpe memorati cœnobii, in febrim incidisset, devotè implorans patrocinium B. Jordani, fumenque prædictum pulverem, protinus febre liberata est.

Mense Februario anni mdcxxiv Elisabeta de S. Vitali, habitans in parochia S. Clemeatis, variis modis à dæmone vexabatur, ita ut lecto affixa sese movere nullo modo posset. Cum autem amici illam commendassent B. Jordano, & reliquii ejusdem Beati signari curassent indusium ipsius, eo circumdata statim plurimos dolores pati cœpit, ita ut illud abjicere conaretur; sed à circumstantibus istud retinere coacta, intra tres dies convaluit, nec deinceps ullum dolorem nec infestationem hostium infernalium sensit.

Dum anno mdcxxiv, die xxvi Maii, Angelina filia Laurentii Furlani doloribus arthriticis cruciata commendabatur B. Jordano, ejusque reliquii signabatur, tertio die morbus evanuit.

Ineunte Septembri anni mdcxxiii Maria, uxor Petri de Tomasi, maximo dolore in manu dextera affligebatur. Quare visitavit ecclesiam S. Benedicti, ibidemque sese commendans B. Jordano,

Augusti Tomus II.

statim omni cruciatu liberata est.

Anno mdc Lucretia Seluni, ejusque filiulus quinquennis ita membris capti, ut se movere non possent, usum membrorum recuperarunt, postquam se B. Jordano devoverant.

Medio mense Maio anni mdcxxviii Joannes de Angelis Florentinus fere ad infaniam redactus, & intercessionem B. Jordani implorans, ad sanam mentem reversus est.

55 Anno mdcxxix Joannes Columbatto paralyticus nocte quadam se ferventer B. Jordano commendavit, & postero die sese ad ecclesiam S. Benedicti in sede portari iussit. Ibidem reliquii B. Jordani signatus cœpit sequenti nocte quietem capere, & secundo die ad ecclesiam delatus, iterum se signari petiit, omniaque membra sine exiguo aut vix ullo dolore cœpit movere. Denique gratias Beato agens, & tertia vice signatus iisdem reliquii, pedes domum rediit.

Eodem anno Soror Claudia Panizola, monialis ejusdem cœnobii, apoplexiam passa, lumen & motum oculorum perdidit. Postea, adhibitis variis remediis, usum unius oculi recepit, altero interim remanente clauso. Denique videns, naturalia remedia nihil sibi prodesse, confugit ad intercessionem B. Jordani, votoque facto, alter oculus mirabiliter apertus est, sicque cum magno omnium stupore perfectum oculorum usum recuperavit.

Quando mense Junio anni mdcxxxi pestis urbem Patavinam invaserat (*suprà § 1 num. 10 idem illustrissimus auctor innuit, pestem Patavii anno 1630 grassari cœpisse*) cœnobium monialium S. Benedicti divinitus à contagione præservatum fuit: etsi enim multæ personæ, quæ contagioso hoc morbo laborabant, & postmodum ex eo mortuæ sunt, familiariter in monasterio conversarentur; tamen idem morbus nullam ex monialibus attigit. Quinimo moniales ab ipso sacerdote suo, qui jam peste infectus erat, & ex ea postmodum obiit, bis Eucharistiam acceperant, & eidem ægrotanti cibum aliaque necessaria propriis manibus ministraverant. Præterea variæ personæ utriusque sexus, quæ monasterio serviebant, & cum quibus moniales familiariter conversatæ fuerant, ex pestilentia interierunt. Quare moniales non immerito adscribunt singulari patrocinio B. Jordani, quod nulla earum hoc morbo epidemico infecta fuerit.

Tempore ejusdem pestis multi accipiebant folia supradictæ corni, eaque vulnere aut loco maximè affecto imponentes, sanitatem consequantur. Quare sanati in signum grati animi argentea & cerea anathemata Beato offerebant, ut Soror Camilla de Campo S. Petri, aliæque omnes moniales testantur.

Prædicto tempore pestilentia Veneranda, uxor Bartholi Tobio, qui habitat in tractu S. Sophiæ, contagioso hoc morbo infecta, dolorem capitis cum maxima febre patiebatur. Quapropter quædam memoratæ arboris folia tumori admovit, seseque B. Jordano commendans in somnum incidit, disruptoque tumore, intra breve tempus planè convaluit.

Catharina Pizata, uxor hortulani monialium, infecta eodem morbo epidemico accepit in vigilia festi Corporis Domini ab abbatissa monasterii, quæ Candida vocabatur, aliquot folia prædictæ corni, & postero die se sanatam invenit.

56 Nauta quidam, nomine Baptista, usum brachii perdidit, & continuos dolores patiebatur. Cum autem nullum huic malo reperiret remedium, tribus diebus adiit sepulcrum B. Jordani,

AUCTORE
G. C.

ad patrocinium ipsius confugerant.

E

F

vel se eidem Beato commendaverant.

AUCTORE
G. C.

dani, & tertia die sanitatem obtinuit. Quare offerens donum brachii argentei, fidem hujus beneficii confirmavit.

Augustinus, viator Patavii, membris contractus, & maximos lateris dolores tolerans, fulcris subalaribus incedebat. Cum autem facris B. Jordani reliquiis ter signatus fuisset, & Missam in honorem ejusdem Beati celebrari curasset, statim se sanum reperit.

Dum anno MDCXLVI, die III Martii, domina Julia Galatea nobilis Utinensis à dæmonibus vexaretur, post exorcismos collo ejus appensum est Rosarium ex ligno præfatæ corni, & implo-rato B. Jordani patrocinio, deinceps ab infernalibus spiritibus libera remansit.

Jacobus Tosan doloribus arthriticis constructus, per sex menses in lecto decubuit, ita ut se ipsum manu juvare non posset. Cum verò moniales illum B. Jordano commendassent, eique corna quædam prædictæ arboris misissent, melius habere cepit: quod ipse sentiens, parvo vehiculo altare B. Jordani visitare decrevit, & post duos dies illud scipione sustentatus adiit, ac brevi perfectam sanitatem recepit. Istud autem anno Christi MDCXLVIII contigit.

Cum Antonius Maria Gasparino jam diu non fuisset usus Sacramento pœnitentiæ, incidit in gravem morbum, & commendans se B. Jordano, protinus magnum de peccatis suis dolorem sensit, ardensque ea confitendi desiderium concepit. Vocato itaque sacerdote, gratiam Sacramentalis absolutionis obtinuit. Eo autem tempore, quo sacerdos illum à peccatis absolvebat, lances ex repositorio suo in pavimentum cubiculi ultro deciderunt, quas plerique adstantes à dæmone dejectas fuisse suspicabantur. Ipse verò æger post brevem somnum asserebat, se à dæmone ad viam inferni deductum fuisse; sed B. Jordanum cum S. Prosdocimo & S. Justina ulteriorem deductionem impedivisse, sibi que salutem animæ à Deo impetrasse. Quapropter advocavit uxorem, eique imperavit, ut candelam cum aliquot nummis ad tumulum B. Jordani deferri curaret.

Dominicus nauta habitans è regione cœnobii Benedictini, & peste usque ad mortem laborans, se cum uxore commendavit B. Jordano, & brevi sanitatem adeptus est. *Hæc sunt miracula & beneficia, quæ illustrissimus Tomasinus Italicè edidit, & quibus unum alterumve monitum hic subjungendum duxi. Imprimis Italicum miraculorum collectorem ad gloriam Beati interpretatus sum, ut potui, cum certam quarundam vocum significationem ignorarem. Sic nesciens, utrum nomina illa Italica Baptista Barcaruolo & Agostino Bottaro essent appellativa, an propria, ea pro appellativis accepi. Si quid hîc aut alibi in mea interpretatione erratum sit, imputent sibi illi, qui peritiores linguæ suæ vernaculæ facillè mihi ea Latinè subministrare potuissent. Præterea secutus sum seriem miraculorum, prout inveni, etiamsi illa interdum præpostero annorum ordine collocata sint, ut consideranti patebit. Hæc etiam lectorem monitum volo de sequentibus miraculis seu beneficiis, intercessione B. Jordani patris, quæ jam ex prædicto Ms. libro Italico Latinè interpretabor.*

57 Carola de Campo S. Petri, monialis Benedictina, lapsu quodam spinam dorsi tam graviter læserat, ut se movere non posset. Cum sese B. Jordano commendasset, ac in somnum incidisset, apparuit ei vir Religiosus, alba veste indutus, & die sequenti manè melius habere cepit, ita ut chorum intraverit ad audiendam Missam,

& publicè hoc beneficium eidem Beato acceptum retulerit.

Cum Soror Leonella Bodoera in quadam recreatione nimium calorem contraxisset, guttur inflatum sensit unà cum maximo dolore. Id intelligens soror ejus Marina, collum ipsius Rosario circumdedit, eamque patrocinio B. Jordani commendavit; quo factò, ægra in somnum incidit, & brevi sanata est.

Anno MDCL, die XXVI Julii, Maria Magdalena Lia, monialis Patavina in cœnobio S. Matthæi, per spatium viginti annorum sæpius affligebatur difficillimo morbo, quem medici asthma esse judicabant. Postquam intercessionem B. Jordani imploraverat, se tam gravi malo liberatam sensit, & misit tabulam votivam, in qua hoc miraculum depictum erat.

Soror Angelica Celeste Silvatica patri suo Comiti Aloysio varia beneficia invocatione B. Jordani procuravit, & in diversis morbis hunc Beatum propitium experta est. Dum autem ipsa vehementibus doloribus arthriticis cruciabatur, Rosario, ex ligno prædictæ arboris factum, parti afflicte admovit, & subitò non exiguum doloris lenimen sensit.

Cum Soror Clara Tergolina afficeretur gravissimo dolore oculorum, qui profus occlusi erant, soror ejus Rosario suum ipsi applicuit, eamque patrocinio B. Jordani commendavit. Tunc statim sanari cepit, & brevi tempore perfectam videndi facultatem recuperavit.

Dominicus Agustin invocatione B. Jordani duplex beneficium impetravit: cum enim filius ipse ægrotaret, & reliquiis B. Jordani signatus esset, placidè obdormivit, & postea experrectus dixit: Pater, melius habeo; sanctus Jordanus me sanavit. Præterea eundem Beatum beneficium expertus est erga suum nepotem, gravi febre oppressum, qui opem B. Jordani imploravit, & de peccatis confessus, subitò melius habuit. Quamobrem postero die a tate ejusdem Beati visitavit, & febris liberatus est.

Dominicus de Luca in subita quadam infania uxorem suam tam graviter in cervice percussit, ut hæc exanimata in terram prolaberetur, & multum sanguinis ex vulnere efflueret. Cum ab omnibus pro mortua haberetur, eò supervenit rusticus, qui à beato Jordano multa beneficia acceperat, & circumstantibus suasit, ut eam B. Jordano devoverent. Insuper asserbat, quod brevi visuri essent, eam non esse mortuam. Quare omnes in genua provoluti emiserunt votum visitandi altare B. Jordani, & ulterius promiserunt, se curaturos, ut in honorem ejus Missa celebraretur. Spatio trium dierum mulier sine ullo medicamine convalevit, & votum implevit.

58 Soror Beatrix de Campo S. Petri inter alios favores, quos à beato Jordano impetravit, singularem ejus opem sensit, quando tempore quadam per totum corpus magnis doloribus arthriticis vexabatur: cum enim moniales sese ad templum contulissent, ut sacram Eucharistiam sumerent, illa in lecto remanere coacta, commendavit se S. Dominico & B. Jordano, atque ab iis petiit, ut optata sanitate frueretur. Tunc sibi visa est audire vocem dicentem: Indue te vestibus. Quapropter habitum assumens, è lecto descendit. Interim amita ejus Camilla è templo rediit, eamque invenit in cubiculo sedentem, & volentem ire ad templum, ut sacrificio Missæ interesset. Sed moniales id primò permittere noluerunt, & non nisi post iteratam instantiam petitioni ejus consenserunt.

diversa con-
tulit benefi-
cia,

F.

& multis
ægro-anti-
bus,

A runt. Cum verò ad ecclesiam tenderet, videbatur sibi inter eundem ab his duobus Sanctis adjuvari ac fulciri. Finita Missa, integram sanitatem recepit, & ad cubiculum suum reversa est. Eadem Beatrix alio tempore ingentem cordis dolorem patiens, & se B. Jordano commendans, cor argenteum obtulit, & statim ab hoc cruciatu liberari coepit.

Domina Comitissa Polyxena Porta Vicentina, uxor nobilis domini Marfiliani Papafava Patavini, intercessione B. Jordani evasit maximas angustias, postquam sese eidem Beato commendaverat, & cornum ex prædicta arbore comederat. Videbatur autem ei exiguus succus istius fructus ad afflictam corporis partem deferri, & morbum fugare. Unde illa grati animi ergo obtulit B. Jordano cor argenteum, & in honorem ipsius curavit Missam celebrari.

B Paulus Vefentin sacrista in manu vexatus tumore quodam (*hunc Gorrans in Definitionibus aliquæ medici ganglion appellant*) affectam manum unxit oleo lampadis B. Jordani, & se eidem Beato commendans, nullum sensit dolorem, etsi tumor ille bis à chirurgis incideretur. Similiter focus ejus intercessione B. Jordani, in cujus honorem Missam celebrari curaverat, ab improvise ac lethali malo liberata est.

Cum R. D. Joannes Maria Riello morti proximus esset, commendavit se B. Jordano, & Missas aliquot simul cum anathemate argenteo offerri jussit. Deinde statim morbo liberatus, altare ipsius visitavit maxima cum devotione, quam toto vitæ suæ tempore conservavit.

Miles quidam gravissima febre oppressus, petiit corna memoratæ arboris, & viva fide se commendans B. Jordano, statim sanus è lecto surrexit. Hæc autem corna passim adhibentur contra febrim, & à multis petuntur.

Julius Celin, hortulanus monasterii, habuit filiolum quatuor annorum, qui fere semper ægrotabat, & propter continuam infirmitatem non poterat incedere. Cum pater promississet induere puerum habitu Benedictino, eumque reliquit B. Jordani curasset signari, statim morbo liberatus est puer, ac rectè gradi coepit.

C Dominus Joannes Marinoni, mercator Venetus, qui habebat fratrem febre & periculoso fluxu laborantem, audiens continua beneficia, quæ B. Jordano clientibus suis conferebat, ægrum B. Jordano commendavit; & eidem Beato sex candelas obtulit; fratrem verò statim pristinae sanitati restitutum secum duxit ad altare B. Jordani, & in honorem ejusdem Beati Missam celebrari jussit.

Cum domina Paula Dotto, uxor nobilis domini Francisci Vigodarzere, post tres menses à concepto fœtu abortum pateretur, in extremum vitæ discrimen adducta & à medicis deposita est: sed ad intercessionem B. Jordani recurrens, mortem evasit, & anno MDCLXXXIV, die XIV Aprilis, simul cum marito venit ad altare B. Jordani, ut eidem Beato gratias ageret.

subito & mirabiliter
59 Dum anno MDCLXXXIII Franciscus Caloccio, pedisequus eminentissimi D. Gregorii Barbarigo, ad ultimum vitæ periculum adductus & à medicis derelictus esset, implorato B. Jordani patrocinio, statim convaluit, & visitavit altare sui Patroni, ut eidem de accepta sanitate gratias referret, ac sacrosancto Missæ sacrificio interesset. Simili modo filiola ejusdem Francisci jamjam moribunda inflans mortis discrimen evasit, cum eam induisset indusio, quod reliquit B. Jordani signatum fuerat.

Anno MDCXCV, die XIII Januarii, Joannes Baptistina Bettini Venetus tanta vesicæ inflammatione correptus est, ut pertinax malum omnem medicorum industriam eluderet, & æger loco urinæ sanguinem emitteret. Cum medici & chirurgi de salute ipsius desperarent, suasionem uxoris ferventer se commendavit B. Jordano, & statim, apertis vasibus urinariis, perfectam sanitatem obtinuit.

Joannes Petrus Petrobelli oppressus mortifera febre, quam fluxus & delirium comitabantur, subito sanitatem recuperavit, postquam reliquit B. Jordani signatus fuerat.

Anno MDCXCIV accidit, ut villicus uvas, quem admodum tempore vindemiæ fieri solet, adjunctis currui bobus, ad cœnobium monialium Benedictinarum deveheret. Cum verò unus è bobus ferocior jugum excutere tentaret, ita se torfit, ut cornu in ventrem alterius bovis validissimè infigeret. Unde hic in terram prostratus, surgere non potuit, & ex percussione mox tumor ad magnitudinem pugillatorii folliis excrevit. Monialis quædam miserta est villici ob damnum bovis, videntque, naturales alias unctioes animali nihil prodesse, folia nonnulla prædictæ arboris supra tumorem poni jussit. Statim tumor ille evanuit, & bos cum admiratione omnium adstantium surrexit sanus, ac si nihil læsionis accepisset.

Anno MDCCXXVII Valeria Montana, monialis Benedictina, tanto impetu in terram corruit, ut caput ejus comminutum crederetur. Hæc autem nullum remedium tantæ læsioni adhibere voluit præter pauca folia prædictæ corni, & pulverem ejusdem arboris, eoque modo perfectè sanata est. Cum etiam alio casu eandem capitis partem læsisset, simili remedio sanitatem recuperavit. Postmodum eadem monialis iterum intercessione B. Jordani bis ab atroci dolore liberata est.

Anno MDCCXXX expertissimus dominus Cadorino medicus habuit equum, cujus crus erat ita affectum, ut malum incurabile videretur. Cum uxor medici istius esset devotissima erga B. Jordano, pauca folia corni cruri applicari jussit, & equus ad pristinum gressum ac vigorem rediit.

F Anno MDCCXXX, die X Julii, in choro monialium Benedictinarum tam vorax exortum est incendium, ut intra breve temporis spatium viginti quatuor sedilia & aliquam supellectilem consumeret. Soror quædam Conversa videns tam triste spectaculum, commendavit B. Jordano monasterium, & ramum quemdam jam sæpius memoratæ corni flammis injecit. Mox stetit ignis, & unicâ aquæ fitulâ extinctus est cum admiratione omnium, qui ad auxilium ferendum accurrerant. Porro ramus ille mansit illæsus, & ad perpetuam rei memoriam in capsula pellucida circa altare B. Jordani appensus est.

60 Anno MDCCXXII orta est inundatio, quæ *pristinam sanitatem restituit.* multis locis ac præsertim molendinis cœnobii monialium magnam ruinam minitabatur. Tunc reverenda Soror Anna Maria Marinelli, Priorissa monasterii, tria corna præfatæ arboris in fluvium conjici jussit, & felicem rei exitum B. Jordano commendavit. Mox evulsa est magna arbor, quæ ante molendina transversim ita hæsit, ut his nullum damnum inferri potuerit.

Anno MDCCXXX domina Victoria Begiata diu tantis brachii unius doloribus cruciatur, ut nullo modo posset quiescere. Non cessante cruciatu, brachium incidendum judicabatur; sed ipsa sese B. Jordano commendans, linteum reliquit Beati signatum, malo applicari jussit, & per tres horas placidè dormiens, omnimodam sanitatem ad-

AUCTORE
G. C.

cepta est.

Duo rustici, morbo caduco afflicti, visitarunt altare B. Jordani, sumptisque cornis sæpius memoratæ arboris, ita sanitati restituti sunt, ut istud malum numquam redierit.

Procurator Canonicorum S. Salvatoris tibiam ita læserat, ut chirurgi nullis remediis ei opem adferre possent. Itaque recurrit ad patrocinium B. Jordani & vulneri pulverem foliaque prædictæ corni applicans, sanitatem recepit. Quapropter ad ostendendum gratum animum quotannis in honorem ejusdem Beati candelam aut lampadem accendi jubet.

Anno MDCCXXXII filia nobilis dominæ Comitissæ Borromææ, puellula septem annorum, quæ simul cum alio gravissimo morbo magnam febrim patiebatur, intra paucos dies à medicis deposita est. Quædam Religiosa adstans lecto ipsius, dedit ei imaginem B. Jordani, piæque suavitatis, ut auxilium ejusdem Beati imploraret. Puellula imaginem illam supra pectus posuit, ac obdormivit. Cum vero experrecta esset, morbi lenimen sensit, & paulatim convalescens, integram sanitatem recuperavit.

Cum Soror Maïra, Conversa in cœnobio S. Benedicti, occuparetur in culina, infeliciter magnum veru tanta v. decedit, ut acumine suo non solum pedem non alis transfigeret, sed etiam soleam crepidæ ejus perforaret. Statim illa tantis doloribus affecta est, ut se ad lectum conferre coacta fuerit. Nihilominus jam sæpe dicta corni folia vulneri applicans, integram valetudinem consecuta est.

Soror Margaritæ, Conversa ejusdem monasterii, pectus ita læserat, ut omnino nigrum esset, & ipsa magnos dolores toleraret. Vesperis se commendavit B. Jordano, & orans in somnum incidit, ac copiosè sudavit. Mane experrecta se dolore liberam ac prorsus sanam sensit.

Mulier quædam abortum pati solita, quatuor aut quinque fœtus mortuos ediderat. Cum autem in sexto partu gravissimos dolores sentiret, ac iterum in periculo abortus versaretur, collo ejus appensum est Rosarium, ex ligno corni B. Jordani confectum, & statim peperit prolem, quæ, licet præmatura esset, tamen supervixit, donec gratiam baptismi accepisset.

DE S. CONRADO NANTUINO

WOLFRATSHUSII IN BAVARIA.

J. B. S.

Sylloge de cultu, ætate & miraculis.

ANNO M-
CCLXXXVI.
Peregrinus
Sanctus

Anctum hunc sub solo Nantuini nomine solus mihi suggererat laudatus laudandusque in hoc opere sapius. Claudius Castellanus Parisiensis canonicus in suis hoc die ad Martyrologium universale additionibus hac formula ex Gallico Latine reddita: In Frisingensi dicecesi, S. Nantuini peregrinatoris, nati Veliphorathusii prope Monachium, ubi exstat ecclesia ejus nomini dicata. Loci nomen ita Latine alicubi redditur ab Aventino. Natum istuc celo Sanctum per injustissimum supplicium admitti potest, at vero unde, cujus quis domo, quibusve majoribus natus, nihil proditum restantur qui de ipso meminerunt. Ecclesiam ei dicatam esse in qua religiose usque modo colatur, plurimis claris miraculis, clamant monumenta Wolfratshusiana, inferius producenda, quæ illustravit & in ordine temporis correxit noster Matthæus Raderus in sua Bavaria sancta tom. 2 à pag. 308, non jam sub solus Nantuini seu Nantuini appellatione, sed sub Conradi pronomine, quod unde accesserit, nusquam expressum invenio: si Aventino credimus, in ipso loco non aliter quam sub Antuini nomine notus est.

in Bavaria
combustus,

2. En ejus verba lib. 7, pag. 718: Eodem anno (MCCCLXXXVI) Conradus Nantuinus, Romanam voti reus profecturus, Wolfratshusium pervenit: ibi quod puerum constuprare nisus fuerit, accusatur. A Ganthero prætoris [VII] Idus Augusti ad palum ligatus comburitur. Vulgus infentem credidit, Gantherum Homini pecuniæ infidias tetendisse prædicat, templum ibi condit, pro martyre colit, frequens coit supplicatum populus, eundem adhuc accolæ venerantur, divum ANTUINUM vocitant. Hic ab Aventino corrigitur epocha martyrii, in monumentis Wolfratshusianis

perperam expressa, dum annum signant MCCVIII eundemque combinant cum Rudolfo Bavariæ duce, quem certissimè constat, eo tempore necdum fuisse in rerum natura, ut pluribus etiam demonstrat laudatus Raderus, fons nobis de cetero unicus ex quo quæ hic dici possunt, haurienda sunt. Id unice notandum, genus supplicii tantillum hic differre ab Aventino, quod in craticula Sanctum exustum asserat, eum modo ad palum alligatum audisti. Satis nobis sit quod ambo flammis consumptum fateantur. Sic incipit Raderus:

3. Vita S. Conradi Nantuini ex Rituali parocciæ Wolfratshusianæ descripta est. Wolfratshusium, quod Aventinus Veliphorathusium appellat, oppidum est seu forum in superiore Boica ad Loylam seu Libulam amnem, paulo supra quàm miscetur Ifano; plus minus viginti millia passuum fere à prætorio Boiorum Monachio. Illic hodieque ædes est D. Laurentio & Conrado Nantuino sacra. Nantuinus, seu Nantwinus Wolfratshusium habitu cultuque peregrini, religionis votique causa Romanam petiturus, aut inde reversus diverterat: unde, cujus, quis domo, quibusve majoribus natus, nihil est proditum. Peculiolum an ex paterna hæreditate vel stipe collectum, non constat. Gantherus id locorum præses, homo sædus & avarus, oculos ad nummos Advenæ adjecit, miseroque pædarestias crimen objecit, perinde quasi puerum de stupro appellasset. Itaque, tamquam lege ageret, contra leges, hominem peregrinum, omni patrocinio causæ destitutum, vinctum damnatumque ultimo supplicio afficit, vivumque ad modum S. Laurentii ferreæ crati injicit, torret, exurit. Innocentiam Viri nox varia testata sunt prodigia, quibus Deus & sanam Nantuini purgavit & sanctitatis etiam opinionem conciliavit. En modo monumenta Wolfratshusiana:

Audi-

A Audiant legentes hanc chartam inspicientes
 4 Notandum quod anno Domini millesimo ducentesimo octavo, temporibus domini Rudolphi ducis Bavariae, qui tum residentiam habuit corporalem in castro Wolfratshufen, venit quidam Romipeta, nomine Nantuini, homo fidelis corpore & animo, qui à quodam iudice suo, dicto Ganther, fuerat tentus, & iudicio praesentatus, & ab eodem contra iustitiam est condemnatus, & ob pecuniam secum inventam, in craticula positus est, in loco ubi nunc basilica à Christi fidelibus est aedificata. Cujus dies anniversarius cunctis temporibus, proxima Dominica ante festum S. Laurentii martyris peragitur. Dicitur vero quod idem frater Nantuini obiit per martyrium & percepit vitae aeternae praemium in die beatae Afrae, quae colitur septimo Idus Augusti. *Restituitur deinde parachronismo sic Sancti cultum exsequitur:*

Loci monumenta
 5 Conditam inde est aedicula Martyri, genus supplicii tabulam pictam super altare collocatam, quae hodieque cernitur, expressum: cujus tabulae alae ostendunt, quae paullo post mortem infecuta sunt.
B Nam Gantherus praefectus dynastiae Wolfratshufianae, cum non diu post commissam innocentis caedem illac cum famulatio negotiorum causa aliò iturus eques transmitteret, cineresque illic dissipati cum ossium reliquiis jacerent, equus occaecatus haesit, restititque, donec advertens è comitatu servus, tollit exuvias Martyris & ossiculum oculo jumenti admovet, quod illico respexit. Lucem quoque vir & mulier caeci per vota ad Sanctum missa receperunt. Sacra dein pignora sancti Viri collecta & in urnam composita in sacello ejusdem servantur, marmore, quod inscriptam Nantuini habet effigiem, & ad sinistrum altaris latus, ubi anathemata votorum suspensa pendent, parieti insertum est, ibique ad nostrum usque seculum, annum, inquam, MDCXXIV duravit.

6 A Bonifacio Romani nominis octavo Pont.

Max. anno duodecimo post necem Nantuini, cum passim vulgarentur miranda Martyris facta & miracula, tabulae per archiepiscopum Basilium Hierosol. & alios episcopos, quibus delictorum veniam precantibus & Virum sanctum venerantibus datae sunt, Wolfratshufium sunt missae, quae diu, tamquam una cum sacris reliquiis conditae essent, laetuerunt. Anno demum MDCIV, impulsu nempe S. Nantuini, quidam è S. Francisci familia & Monacensi contubernio Wolfratshufium ad cineraria à magistratu evocatus, hasce è tenebris erutas, ad populum pro concione vulgavit, adeoque prope sepultam Nantuini memoriam renovavit. Unde mirus populi concursus ad ipsius conditorium factus, mira quoque facta benefactaque Nantuini erga cultores & voti reos ostensa, gazophylacium auctum, templi cultus inde instauratus excultusque, sacellum perangustum in justum templum excrevit. *Alia de miraculis subjunguntur quae frequentissima & prope quotidiana sunt.*

7 Post hac à Radero describitur memoratum *Citatur diploma septem Episcoporum qui cupientes ut ecclesia S. Nantuini Frisingensis diocesis congruis honoribus frequentetur & à cunctis fidelibus jugiter veneretur, omnibus verè poenitentibus & confessis qui ad ipsam ecclesiam . . . in festo S. Nantuini aliisque ibi subscriptis . . . causa devotionis accesserint . . . singuli singulis singulas dierum quadragenas, de injunctis sibi poenitentis, dummodo consensus dioecelani ad id accesserit, misericorditer in Domino relaxant. Displicet clausula, in qua absque ulla diei nota sic rotundè enuntiat: Datum Romae anno Domini MCCXCVIII, pontificatus Sanctissimi Papae Bonifacii octavi quinto. Error manifestus est; Bonifacius octavus electus XXIV Decembris anni MCCXCIV, non potuit annum pontificatus sui quintum signare anno jam dicto MCCXCVII, ut vehementer suspicer, in ipso autographo expressum referri annum MCCXCIX.*

DE S. ALBERTO CONFESSORE

ORDINIS CARMELITARUM

MESSANÆ IN SICILIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Cultus ante decreta Sedis Apostolicæ.

MCCCVI. S. Alberti cultus ab obitu captus,

Albertus per insigne Deiparae Virginis beneficium religiosissimo Carmelitarum Ordini natus mancipatusque, dici non potest, quantum illum & per Siciliam vivus, & per universum terrarum orbem defunctus, ornaverit: ea fuit enim hujus Viri sanctitas, ea inter apostolicos labores prodigia; ut, ne popularium suorum veneratione atque honoribus obrueretur etiam tum viventis humilitas, quaesitis anxie latebris occultanda vulgo nonnumquam fuerit: ea verò eorumdem erga vitam jam functum religionis avaritas, ut publicus ibi cultus ejus, Ecclesia permittente, Deo per affidua miracula comprobante, annis omnino centum & quinquaginta, ab anno videlicet 1306 usque ad 1457, expressum apostolica Sedis decretum anteverterit: nam ab ipso statim obitu captum,

increvisse semper, manifeste docent Acta, quae dabimus, à numero 21 usque ad finem. Et numero quidem 23, cum in ipsis exsequiis disceptaretur, essetne Deo per funebre Sacrificium commendandus, an invocandus potius colendusque per aliud, ut receptus jam calo Confessor, habes angelos binos controversiam dirimentes, qui voce clara contonuerunt: "Os iusti meditabitur sapientiam", Num. 26 describitur corporis elevatio translatioque, facta eodem, quo vivere desierat, anno, & quidem solemniter. Num. 27 Leontii presbyter poenam divinitus inflictam avertit anno 1308 votendo, se quotannis S. Alberti natalem, praemisso jejunio, rite celebraturum: innuitur ergo, jam tum ibi festum ejus consuevisse observari; id quod anno sequente ad septimum diem Augusti celebratum fuisse Platia, aperte traditur num. 29; ubi & imaginem ejus publica venerationi propositam

AUCTORI J. B. S. à Bonifacio VIII approbato.

Citatur diploma.

F

P. B.

AUCTORE
P. B.

positam invenies & sacellum in ejusdem honorem eodem ibi tempore fabricatum, clarumque miraculis. Mitto cetera, ex quibus per se facile lector intelliget, cultum illum toto Sicilia regno diffusum magis in dies ac magis eodem seculo floruisse.

& latissime
propagatus
& auctus,

2 Sed neque Siculorum littoribus circumscribi sic potuit hæc religio, quin una cum prodigiis ad alias quoque regiones extenderit sese. Et Bononia quidem ab anno circiter 1423 non solum admiffam fuisse ab episcopo, miraculis duobus, ut ita dixerim, coacta, sed & publico auctam Officio, constabit inferius ex Appendice miraculorum. Et quid loca sigillatim alia consecræ? Toto diffusus orbe sacer Ordo B. V. Mariæ de monte Carmelo anniversarium ejus festum die VII mensis Augusti, per decretum capituli generalis anno 1411 Bononia congregati, celebrare jussus est Officio duplici, ut asserit R. P. Joannes Baptista de Lezana in Annalibus Ordinis ad annum illum num. 6, & alibi. Deinde anno 1420 inter comitiorum ejusdem Ordinis generalium apud Montem Pessulanum statuta narrat idem auctor num. 11, fuisse quartum: Quod in omnibus Conventibus depingeretur imago beati Alberti cum radiis. Quæ quidem, & alia, prudentissimos tam illustri familia moderatores credibile non est fecisse sine perspecta sibi quomodocumque Romani Pontificis voluntate, tametsi expresso, ut infra dicemus, nondum oraculo publicè patefacta, ideoque (ut asseret) à nonnullis pridem in dubium revocata, usque eo, ut religionis obtentu ab aperta quacumque B. Alberti veneratione multitudinem avertere conati sint.

firmatur à
Callisto
PP. III vi-
va voce,

3 Cum verò hæc minimè ignorarent PP. Carmelita, nihil jam dudum optabant ardentius, quam ut Alberto fidem aliquando præstarent, qui pridem in exsequiis dederant, quando Sicilia rex (ut est in Actis num. 24) & populus Messanensis universus publica sanctione sanxerunt, Pontificis maximi per legatos auctoritatem exorandam; cujus porrò locupletissima approbatione canonizatus, albo Confessorum Albertus ascriberetur, &c. Verùm hanc spem novis identidem in Sicilia turbis bellisque diu fallentibus, universus Ordo rem eam tandem in se ipse suscepit, idque ab anno Christi 1375, quo capitulum generale, Podii in Occitania congregatum, Annales tom. 4 pag. 490 ita decrevisse testantur: Committimus Priori Generali, quod possit taxare provincias Ordinis conformiter communibus taxationibus, secundum magis & minus, pro obtinendo locum, in quo sepultus est sanctus Eliseus, & pro canonizatione B. Alberti. Statuti subinde ad sollicitandam, ut ibidem scribit Lezana, canonizationem S. Alberti procuratores; ut anno 1387 in capitulo generali Brixienti magister Bartholomæus de Sacca; in capitulo generali Conventus Silvarum anno 1399 magister Philippus de Sicilia; in Apamiensi anno 1426 magister Joannes de Scilio, & fortè plures deinceps alii; qui tamen omnes quid effecerint, incertum est. Longiores certè moras pertasus Ordinis Generalis, reverendissimus magister Joannes Soreth, per se ipse demum agere constituit; & interposita, qua ob eximias dotes & insignem vitæ sanctimoniam apud Christi Vicarium valebat, gratia, id primum anno Christi 1457 à Callisto PP. III per vivæ vocis oraculum consecutus est, quo facile posset impostèr adversus quoscumque obstrepentes usitatum eatenus Beati cultum defendere. Hoc ipsum deinde ut illustrius fieret & efficacius, qui Soretho successit Christophorus Martignonus à Sixto PP. IV Bullam obtinuit, qua

Callistinum oraculum & referret authenticè, & validissimè confirmaret. En illam ex editione Octavii Caietani nostri in Animadversionibus ad Vitam sancti Alberti.

4 Xystus Episcopus, fervus fervorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Cælestis aulæ militum numerum adaugeri, sancta lætatur Ecclesia; & propterea eos, qui ex hoc seculo transeuntes, communi opinione fidelium supernâ patriâ digni reputantur, præsertim miraculorum celebritate fulgentes, æternitatis memoriâ decorare consuevit; ut eorum laudes frequentioribus valeant resonare præconiis, & Dominus in Sanctis ejus jugiter collaudari. Idcirco nos ea, quæ pro honorificentia Beatorum, de prædecessorum nostrorum Romanorum Pontificum beneplacito, piè observata fuisse comperimus, libenter, cum à nobis petitur, Apostolico præsidio confovemus. Sanè pro parte dilecti filii, Christophori Martignoni, Magistri Generalis Ordinis Fratrum B. Mariæ de monte Carmelo, nobis nuper exhibita petitio continebat, quod dudum felicitis recordationis Callisto Papæ III, prædecessori nostro, pro parte quondam Joannis Soreth, tunc Magistri Generalis dicti Ordinis, exposito, quod beatus Albertus, qui, dum vitam cælibem ageret in humanis, Frater dicti Ordinis fuit, cujus corpus in ecclesia B. Mariæ Messanensis in insula Siciliæ, Fratrum dicti Ordinis, requiescit, clarescentibus miraculis, à Christi fidelibus illarum & diversarum mundi partium in magna veneratione habetur, & propterea in diversis ecclesiis per diversas mundi partes altaria & ecclesiæ ad honorem Dei, & ejusdem B. Alberti commemorationem erecta fuerant; unde desiderabat, quod Christi fideles ipsi in eorum hujusmodi laudabili proposito, per tolerantiam Sedis Apostolicæ, continuare liberè & licitè possint & valeant: ad quam quidem humilem petitionem cum præfatus Callistus prædecessor annuisset, venerabilis frater noster Guilielmus, episcopus Ostiensis, tunc titulo S. Martini in Montibus presbyter Cardinalis, qui etiam tunc præfens aderat, de licentia & consensu dicti prædecessoris & mandato expresso, vivæ vocis oraculo sibi ab eodem factò, ad tollendum scrupulos de mentibus hominum, & ad honorem Dei, & dicti B. Alberti meritorum exaltationem, de præmissis omnibus & singulis per suas patentes literas, suo sigillo munitas, attestationem fecit, prout in illis, quas inspici & examinari diligenter ac præfentibus inferi fecimus, plenius continetur.

5 Quare pro parte dicti Christophori, Generalis moderni, asserentis, quod in præfata ecclesia, & in diversis mundi partibus, per merita ipsius B. Alberti, alia miracula coruscant in dies, nobis fuit humiliter supplicatum, ut attestationi dicti Guilelmi, episcopi & Cardinalis, ac omnibus & singulis in ejus literis contentis hujusmodi, pro illorum subsistentia firmiori, robur Apostolicæ confirmationis adjicere, ac aliàs in præmissis opportunè providere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur attendentes, quod dignè in memoria vertitur hominum, qui ad gaudia transivit angelorum, & ad Ordinem præfatum, qui continua gloriosissimæ Dei Genitricis semperque Virginis Mariæ protectione fovetur, & sub ejus honore, & specia i titulo fundatus, ac tam per diversos Romanos Pontifices, prædecessores nostros, quam etiam per nos Apostolica fuit auctoritate comprobatus, multiplicibusque virorum excellentium omni tempore, quasi sideribus, deco-

D

deinde à
Sixto IV
per Bullam,

E

F

in qua re-
fertur au-
thenticè

ratatur

A ratur ornamentis, dirigentes paternæ considerationis intuitum, hujusmodi quoque supplicationibus inclinati, attestacionem dicti Guilelmi episcopi & Cardinalis, qui dicti Ordinis protector existit, ac literas prædictas ratas habentes & gratas, illa cum omnibus & singulis in eis contentis clausulis, auctoritate Apostolica, ex certa nostra scientia, approbamus & confirmamus, suppletentes omnes & singulos defectus, si qui forsitan intervererint in eisdem; non obstantibus constitutionibus & ordinationibus Apostolicis, ceterisque contrariis quibuscumque. Et quia difficile foret, præsentibus literas ad singulas provincias originaliter destinari, volumus & dicta auctoritate decernimus, quod transumptis dictarum literarum, manu Notarii publici, & Curiae caussarum Camerae Apostolicæ, vel Protectoris dicti Ordinis, qui nunc est & pro tempore fuerit, aut alicujus episcopi vel archiepiscopi, seu cujuscumque in dignitate constituti, etiam dicti Ordinis Magistri Generalis, pro tempore existentis, sigillo munitis, ea prorsus in iudicio & extra fides adhibeatur indubia, ac si ipsæ originales literæ forent exhibitæ vel ostensæ.

oraculum
Callisti III

6 Tenor autem dictarum literarum sequitur, & est talis: "Guilelmus miseratione divina, tituli S. Martini in Montibus sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyter Cardinalis Rothomagensis, universis & singulis Christi fidelibus præsentibus literas inspecturis, salutem in eo, qui est vera omnium salus. Dignum & conveniens judicamus de his testimonium reddere, quæ pacem conscientiarum multorum, & devotionis augmentum concernere videntur. Notum igitur omnibus facimus ac testamur per præsentibus, quod sanctissimus in Christo Pater, Dominus noster Callistus, divinâ providentiâ Papa III, nuper vivæ vocis oraculo, nobis præsentibus & adstantibus coram sua Sanctitate, concessit & indulget reverendo patri Magistro Soreth, Priori Generali Fratrum Ordinis beatæ Mariæ de monte Carmelo præsentis & supplicanti, quod de B. Alberto de Drepano insulæ Siciliæ, dicti Ordinis, dum in humanis ageret professori, in cujus honore & reverentia plura altaria & ecclesiæ, ut idem Prior asseruit, ædificatæ fuerunt, ac ejus crebrescentibus miraculis, publicè longo tempore per Christi fideles, tam in eorundem fratrum, quam etiam in aliis ecclesiis, nulla tamen secundum ritum Romanæ Ecclesiæ præcedente canonizatione, preces & suffragia publicè persolvuntur, eadem reverentia & devotio, ut præmittitur, sine alicujus peccati labe & transgressionis nota ac conscientiarum scrupulo per eos atque alios Christi fideles fieri possit & continuari, quousque per Ecclesiam aliud solemnius decernatur. Quæ omnia, cum sic, ut præmittitur, verè & rectè sint acta, ad cujuslibet notitiam deducimus & deducenda fore censemus. In quorum testimonio præsentibus literas, per secretarium nostrum infra scriptum fieri iussimus, & nostri sigilli fecimus appensione communiri. Datum Romæ, in domibus nostræ residentiarum, apud S. Apollinarem, die xv mensis Octob. anno Incarnationis Dominicæ mcdlvii, Pontificatus ejusdem Domini nostri anno III, .".

et confir-
matur.

7 Nulli ergo omnino hominum liceat, hanc paginam nostræ approbationis, confirmationis, suppletionis, constitutionis, & voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Siquis autem hoc attentare præsumperit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursum. Datum Romæ Augusti Tomus II.

mæ, apud S. Mariam Majorem, anno Incarnationis Dominicæ mcdlxxvi pridie Kalendas Junii, Pontificatus nostri anno IV. *Placuit hanc Bullam hic totam adscribere; tum quia ad asserendum legitimum Sancti cultum imprimis facit; tum ut ex ejus lectione quivis intelligat, verisimile nequaquam esse, quod affirmat R. P. M. Josephus Falco in Chronico Carmelitano, Italicè vulgato Placentia anno Christi 1595, pag. 544, idque sine ullo vetustiore testimonio; Albertum videlicet inter Sanctos relatum fuisse, non diu post peractas ejus exsequias, a Clemente PP. V, qui de hac sua sententia mox in Siciliam rescripta transmisit: id enim si non modo verum erat, sed etiam Pontificio scripto constabat; quid opus erat postmodum vivæ vocis oraculo? Tum cur de hac re neque venerabilis Soreth meminisset apud Callistum, neque apud Sixtum reverendissimus Marrignonus? Imò cur Callisto Soreth tam candidè fassus esset, publicè cultum hæcenus Albertum fuisse, nulla secundum ritum Romanæ Ecclesiæ præcedente canonizatione? Falconem tamen secuti sunt Didacus de Coria in Dilucidario chronicorum Ordinis Hispanico lib. 10, cap. 18, Egidius Leo indicatus in Paradiso Carmelitano pag. 104, Nicolaus Manerbius in Legenda Jacobi de Voragine Italicè versa auctaque, Emmanuel Ferreira in Legendario Ordinis Carmelitici Lusitanico pag. 108, & si qui sunt alii minoris nota: nam scriptores Carmelitarum præcipui hos duces deserunt, vel etiam tacitè refellunt; ut facit R. P. Daniel à Virgine Maria Speculi Carmelitani tom. 2, part. 2, pag. 627, num. 2168.*

§ II. Cultus post Apostolicæ Sedis decreta.

Quamquam Bulla jam recitata forma multum differat à forma Bullarum, quibus cum idem Pontifex Sixtus, tum alii ejus decessores in solennibus canonizationibus usi sunt; neque in illa, sicut in his, definiatur sanctitas; sed supponatur tantummodo; neque cultus imperetur; sed sinatur continuari tamquam omnino licitus ac laude dignus; vulgo tamen exinde appellari cœpit Bulla canonizationis S. Alberti, ipseque propter eam Albertus & canonizatus & sanctus. Carpit hoc impensè Lucas Castellinus in amplissimo Tractatu de certitudine gloria Sanctorum canonizatorum cap. 1, punct. 17, § 5, & punct. 18 usque ad § 10, item cap. 2, puncto 11, § 2 & 3, denique in Catalogo Sanctorum canonizatorum pag. 431, ubique contendens, Albertum nostrum erga quem alioqui se religiosè affectum profiteretur, non nisi beatificatum hæcenus fuisse ac dici posse. Contra, canonizatum, sed non solenniter, per hanc Bullam eum suo quasi jure censendum esse, asseverat Lezana ad annum 1307, num. 5, & ad annum 1476, num. 2 & 3, quod in ea cultus ejus amplissimus concedatur, neque ad Ordinem tantum, certamve provinciam, aut regnum extensus. Addit, eum olim Ordinis fuisse sensum; ut qui antea ad Alberti sui canonizationem urgendam tam sollicitus, post hanc Bullam prorsus acquieverit; non facturus utique, nisi sufficientem in illa canonizationem agnovisset. Ut ut est, sive solennem ea beatificationem contineat, sive canonizationem non solennem, ex ea certum est maximum pristini cultus splendorem atque incrementum fluxisse.

Post Bullam Sixti nam crevit veneratio,

F

Ec

9 Inde

AUCTORE
P. B.
& notari
capit in
Martyrolo-
giis & Bre-
viariis 7
Aug.,

9 Inde enim cœpisse videtur festum ejus & elo-
gium sacris passim Fastis adscribi; ut colligimus
ex Florario Sanctorum, quod anno tantum deci-
mo post laudatam Sixti Bullam in Belgio nostro
manu exaratum habemus, & in quo ad diem vi
Augusti ita celebratur: In Sicilia, civitate Mes-
sana, beati Alberti de Trepano, Carmelitici Or-
dinis per Siciliam Prioris Provincialis, viri fan-
ctimonie sublimitate egregii, ac miraculorum co-
ruscatione præfulgentis. Floruit autem circa an-
num salutis mcccxi. Et repetitur ibidem ejus me-
moria die sequente, qui proprie natalis est. Le-
gitur etiam ab anno 1490 in Usuardo Lubeco-Co-
loniensi, aliisque auctariis per nos editis. In ejus-
dem anni Breviario Romano Venetiis excuso habet
Officium hoc die simplex; in altero Romano anni
1522 Officium novem Lectionum cum antiphonis
& ceteris proprium. Ab anno 1493 longum acce-
pit elogium in Supplemento Catalogi Sanctorum
Petri de Natalibus. Et quid subsequitur deinde
Martyrologos, Maurolycum, Galestinum, Fer-
rarium, ceterosque memoremus, qui hoc eodem
omnes die Sanctum hunc nostrum referunt? Unum
satis est appellasse Martyrologium Romanum, in
quo ad vii Idus Augusti natalis per omnes, qua
Romanam sequuntur, ecclesias annuntiat, Mes-
sanam in Sicilia, sancti Alberti confessoris, Ordinis
Carmelitarum, miraculis clari.

10 Quamquam verò sola hic apud Siculos Mes-
sana ponitur, & merito; quandoquidem ibi San-
ctus & mortuus, & sepultus, & primis palam
honoribus post obitum, & Patroni titulo, & mi-
rifica civium fiducia ac liberalitate magistratum
decoratus fuit, ut fidem faciunt eorum Acta,
in Speculo novissimo Carmelitarum tom. 2, pag.
628 recitata: non sola tamen Messana aut reli-
quiis ejus, aut cultu peculiari, aut patrocinio
gloriatur; sed & alia per insulam civitates; Pa-
normus imprimis, ubi protectorem urbis electum
fuisse, tradit Lezana ad annum 1307 num. 12,
electionem verò confirmasse edicto publico de illius
Officio cum octava celebrando, non sine propositis
indulgentiis, Joannettinum Cardinalem Auria,
archiepiscopum Panormitanum die iv Augusti an-
no 1626: accedit oppidum Erycinum, quod &
Mons Drepani, & Drepanum montis, & Mons
S. Juliani nuncupatum invenitur, quodque Pa-
tronum eundem diutissime veneratum est, & qui-
dem, quantum ex Lezana ibidem num. 6 appa-
ret, Officio proprio, per illustrissimum Hieronymum
de Terminis, Mazarensem antistitem, cir-
ca annum Christi 1554 approbato, ditatoque in-
dulgentiis non solum pro recitantibus illud, sed
etiam pro audientibus. Ex hoc Officio excerpta
quodam legi possunt in Speculo jam dicto Carmeli-
tarum tom. 2, pag. 629 & sequente. Ibidem, te-
ste Pirro tom. 2 pag. 564, in ecclesia parochiali
S. Juliani magno sunt in honore reliquiae S. Al-
berti, quæ die vii Augusti solemni pompâ per ur-
bem circumferuntur. Sunt etiam istic aliqua, ut
idem tradit pag. 565, in hospitali domo S. Al-
berti, & in templo S. Joannis, anno 1564 Mes-
sanâ delata. Quoniam verò pii clientes illi omnia
tandem amiserant instrumenta, quibus antiquior
S. Alberti in Patronum electio probari posset, eam-
dem electionem innovarunt, & sacra Rituum Con-
gregationi submisere, qua illam die 2 Julii mdc-
xliv approbavit, & confirmavit, & Sancto præ-
dicto, sic in Patronum electo, prærogativas Pa-
tronis proprias competentes decrevit: inter quas
unam expresserant supplicantes; ut nempe sibi e-
jus Officium cum octava concederetur. Ut autem

C

Erycinis nulla in re, qua quidem S. Alberti cul-
tum amoremque spectet, ulla omnino ratione vo-
lunt cedere proximi Drepanitani; idem ipsi præ-
stiterunt, idemque ab eadem sacra Congregatione
consecuti sunt die ult. ma Julii mdcxlv; uti habeo
ex impressis utriusque decreti exemplaribus. Op-
pidum quoque Veria, ut est in Speculo Carmelit.
tom. 2, pag. 629, sub familiæ Abbatum domi-
nio olim constitutum, templum D. Alberto ere-
xit, ubi digitum ejusdem sancti Patris colit.
11 Sed externorum studiis, ut æquum est, ipse celeberrima
Ordinis pietas maxime post Bullam Sixtinam ante-
celluit: hic namque anniversariâ memoriâ tum ejus
minime contentus, anno 1498 in generali capitulo
Nemaufensi constituit, Quod in Vesperis & Ma-
tutinis fiat quotidie de S. Alberto & Angelo. Tum
jussu capituli generalis Roma habitum anno 1564
insertum Calendario fuit festum ipsius S. Alberti
cum octava pro die vii Augusti: quod Officium
varii postmodum Romani Pontifices confirmarunt.
Vide Lezanam ad annum 1307 num. 6. Ubi et-
iam docet, S. Albertum in Religione Carmelitana
semper ut Ordinis universi Patronum ac protecto-
rem fuisse habitum; id quod probat ex Ordinis
ceremoniali; deinde ex eo, quod in quodam ca-
pitulo generali, Venetiis (nescimus quo anno
nam vitiose notatus est) celebrato, fuerit decre-
tum, Quod sigillum generalis capituli sculptum
sit cum imagine Beatæ Virginis sedentis in throno,
& habentis Salvatorem in sinu à sinistris, & duas
Sanctorum imagines throno astantes; videlicet Præ-
cursorem sanctissimum, & sancti patris nostri Al-
berti à sinistris. Idem adstruit ex decreto quodam
Nicolai Auderbi, anno 1562 vitâ simul & Ge-
neralatu annorum circiter quadraginta defuncti,
in Constitutionibus per Clementem PP. VII appro-
batis & confirmatis. Est illud quidem longiuscu-
lum; sed & Sancto nostro perhanorificum, ideo-
que hic minime retinendum: sic igitur habet:

12 Item, quia inter cetera eximia sanctitatis
Ordinis nostri exempla, sanctissimi patris nostri
Alberti ubique genium celeberrima est gratia ap-
ud Deum & homines Christianos, cujus miracu-
lis non modò sacra Religio nostra exuberat, sed
& orbis fere universis, nec ullæ sunt per univer-
sum Christianæ nationes, quæ sanctissimum pa-
trem nostrum Albertum protectorem non recepe-
rint, & propitium atque assiduam apud Deum in-
tercessorem expertæ non fuerint; ne celeberrima
fidelium devotio ob negligentiam nostram remit-
tatur (quod impium foret & indecorum:) or-
dinamus, & præcipendo mandamus, quod in om-
nibus Ordinis nostri conventibus & locis post e-
rectum altare glorioissimæ Dei Genitricis, cujus
titulo specialiter insignimur, & in cujus honorem
primi & ante alios omnes antiqui Patres nostri in
Carmeli vertice templum erexere, & hyperduli-
um cultum honoremque debitum eidem exhibue-
re, erigatur & devotè teneatur altare in [hono-
rem] ejusdem sancti patris nostri Alberti, cui
sit peculiariter dicatum & consecratum: & hoc
sub pœna rebellionis, Prioribus tam provinciali-
bus quam localibus, seu vicariis, si contrâ fieri
permiserint, infligenda. Hac ibi; Quibus, in-
quit Lezana, satis jivatur intentum de patronatu
S. Alberti in Religione nostra

13 Affectum verò ejusdem Ordinis erga Patrem
ac Patronum hunc suum inde etiam licet estimare,
quod ejus ubique reliquias tanto servet in pretio.
Illud verò singulare est in S. Alberto, ait R. A.
P. Daniel à Virgine Maria in Speculo Carmelita-
rum tom. 2, pag. 629, quod sacræ ejus reliquiae
per

D

celeberrima
verò

E

in toto Or-
dine

F

Carmelita-
rum;

per

A per totum fere Ordinem sint dispersæ; ita ut S. Albertus tot fere habeat argentea, aurea, aut porphyretica sepulcra, quot Religio hæc insignia monasteria. Tum in sola Sicilia ex Rocco Pirro nominatim recenset sequentia, Caranense, Ennense, Calatahieronense, Leontinense, Licodiense, Calatabilothanum, Saccense, Leocatenense, Sambucense, Calatanixetense, Prizanum, Burgio-Milulinum, Mazarense, Marsalense (ubi digitus, & baculus S. Alberti sunt in veneratione; imò & locus, in quem cum asello suo divertisse olim creditur Sanctus, quique jumentis ideo salutaris habetur, ut refert Lezana ad an. 1155, num. 7,) Drepanitanum, seu potius Virginis Annuntiate, prope Drepanum; ubi in ecclesia locupletissima celeberrimæque ad sinistram sacellum assignat Pirrus tom. 2, pag. 549 quod partem ædiculæ, seu cellulæ S. Alberti continet; quia in ea Carmelitana est professus disciplinam, diu vixit, Priorisque onus sustinuit. Sacrum est eidem Sancto; cujus caput atque costas (nunc fortè in alia cœnobio distributas, quia posteriores Pirro auctores ibi de solo capite meminerunt) etiam argenteis exornatas thecis, anno mcccxxvi * Messanâ transtulit M. Cataldus de Anselmo, Montensis (id est, Erycinus,) tunc Siciliae Provincialis. Adde cœnobium Erycinum, quod, ut idem scribit pag. 564, decoratur maximè reliquiis S. Alberti patroni, Messanâ anno mdviii delatis, imò & aliis ejusdem Sancti indidem allatis anno 1564, ut idem Pirrus asserit pag. seq. In monasterio Messanensi, reliquiarum ejus omnium fonte, anno 1659 superfuisse narratur in Speculo Carmelit. tom. 2, pag. 629 os brachii S. Alberti intra argenteum brachium, item pluviale, seu cappa, qua facrum D. Alberti cadaver, feretro impositum, oportum fuit. In Panormitano puteum esse, testatur Pirrus tom. 1, pag. 228, à D. Alberto effossum, unde plures cum aqua valitudinem hauriunt. Hactenus de provincia Sicula; quod si per alias omnes ita discurratur, quis erit finis? In Flandro-Belgica nostra provincia, inquit auctor Speculi Carmel. loco citato, licet à Sicilia maximè distita, vix ullus est Conventus, ubi non sit aliquid reliquiarum S. Alberti: ita quoque in plurimis aliarum provinciarum conventibus. Istarum autem reliquiarum tactu benedicuntur aqua, quæ populo Christiano pro variis infirmitatibus, peculiariter febribus, curandis religiosè sumitur, nec sine magno fructu: ut patebit inferius.

in quota-
men emittit
pietas SS.
Teresæ &
Magdalene
de Pazzis.

C 14 Communem hanc totius Ordinis pietatem studio planè singulari complexa sunt duo illa Carmeli sidera, sancta mater Teresa de Jesu, & S. Maria Magdalena de Pazzis: ac de priore quidem id constat ex catalogo Sanctorum, in quos peculiari quodam sensu & studio ferebatur, quem sua manu exaratum in Breviario circumferre consueverat, unde illum Ribera noster in ejus Vita lib. 4, cap. 13 exhibuit: primum enim in eo locum obtinet, S. pater noster Albertus; neque id mirum; quandoquidem, ut idem auctor ibidem subjungit, Mater illa seraphica sæpe S. Albertum Carmelitam per visum conspicata est. De posteriore fidem faciunt Acta, qua dedimus die xxv Maii; ubi dicitur pag. 198, num. 67, supplicasse Salvatori die (non 7, ut ibi legitur; sed, ut rectè scribitur pag. 283, num. 151) VII Augusti, anno MDLXXXVIII, ut, quoniam is erat dies S. Alberti, advocati sui, totam interiùs vellet vestire; ut majori cum fervore posset Sanctum istum imitari. Quam efficax autem hoc patrocinium experta fuerit eodem die, ibi legi potest. *Augusti Tomus II.*

Auctore P. B. *liud argumentum ducitur ex ejusdem Vita secunda, pag. 283, num. 153, ubi sic habetur: Con- fuetudo monasterii istius (in quo vixit Magdalena) habet, ut quando Religiosæ propter aliquod impedimentum communicare nequeunt, commu- nicent omnes spiritualiter; eumque in finem, da- to consueto signo ad Communionem, conveniunt universæ, simulque per mediam horam orant. Ta- li occasione cum esset in raptu (S. Magdalena,) dixit Confiteor, & Domine, non sum digna; videns, sacram Communionem à S. Alberto Car- melita sibi porrigi; & fecit omnia, quæ solebat in eo actu facere: finitoque raptu, narravit, vi- disse prædictum Sanctum, qui cum sacro ciborio circumiens, singulis fororibus Communionem im- partiebatur. Enimverò tam inusitati favores Pa- troni, pietatem indicant non vulgarem clientium.*

§ III. Ætas ac fides veterum Vi- tæ ejus exemplarium.

Acta S. Alberti integra & primigenia nec vi-
dimus adhuc, nec scimus uspiam superes-
se. Censuit R. A. P. Daniel à Virgine Maria in
Speculo Carmelitano tom. 2, pag. 630, num.
2175, ea scripta primùm fuisse ab auctore San-
cti coætaneo vel suppare. Verum adversantur,
quotquot exstant Actorum exemplaria: horum e-
nim nullum novimus, quin miracula exhibeat
anno Christi 1385, qui circiter septuagesimus non-
us est ab obitu Sancti, patrata: licet enim exem-
plar Joannis Maria de Polucis eo usque non per-
tingat apud Surium, quod hic illud ex industria
detruncaverit; longius tamen excurrisset, vel ex-
tentum ab ipso Polucio fuisse, quam alia, palam
fit ex Menologio Carmelitarum per Saracenum e-
dito pag. 319, num. 44 & seq. Quod ait R. P.
Daniel, miracula tam serà non fuisse in exem-
plari vetustissimo; sed illi posterius accessisse; cre-
derem, si probaret. Et verò ex ipso statim Vita
principio, in quo omnia consonant exemplaria,
satis elucet, auctorem ejus primum non tantum
fuisse S. Alberto annis pluribus juniorem, sed &
rerum Sicularum ac temporum oppidò rudem. Cen-
seo igitur, donec aliud evincatur, nullam hujus
Sancti Vitam integram (nam de compendiosis,
si qua fuerunt, elogiis non disputo) fuisse conscri-
ptam ante diem VII Augusti anni 1385, quo pro-
digium accidit, quod in antiquissimis omnibus,
quæ nunc supersunt, Mss. exemplaribus descri-
bitur. Fateor tamen, illam ab anno jam dicto us-
que ad 1394 fuisse compositam, & quidem aliter
atque aliter, semel, iterum ac tertio:

16 Nam antiquissima ejusdem exemplaria Mss. ut eruitur
tria tantum novimus; unum videlicet, quod re-
perit & secutus est Vincentius Barbarus; alterum, antiquiori-
quod etiamnum servari creditur in bibliotheca Va-
tica Cod. 3813; tertium denique, quo usus
est Theodoricus de Aquis, & (nisi fortè Theodo-
ricum ipsum præ oculis habuit) Joannes Maria
de Polucis, qui cum opere Theodoriciano, ut
ex editione Surii licet colligere, mirificè congruit.
Hæc tria inter se differunt narrationis ordine, sty-
lo, etate; si tamen ætas diversa dici potest, cu-
jus omne discrimen intra novennium comprehen-
ditur. De stylo & ordine dicetur loco suo: de etate
verò, dubitare non possum, quin Ms. Barbari
prius fuerit Vaticano; Vaticanum autem Theodo-
riciano: cum enim singulorum auctores anonymi
Vitam integram, quatenus potuerunt, complecti

AUCTORE
P. B.

manifeste voluerint; plus tamen aliquid habet secundus, quam primus; plus tertius, quam secundus: nam de administratione provincia Sicula S. Alberto demandata, & non sine illustribus prodigiis ab eo suscepta gesta que nihil memorat Barbarus; non omisurus utique, si in suo Ms. legisset: de eadem tamen certo meminit Ms. Vaticanum apud Lezanam ad annum Christi 1270, num. 2; sed multo paucius, quam Theodoricus in Speculo Carmelitano tom. 2, num. 2197 & sequente; ubi duo superadduntur miracula. Quis vero nescit, istiusmodi auctaria esse posterioris auctoris indicia luculenta? Præterea in miraculo, quo Catana herniâ liberatus fuit anno 1385, ipso Sancti festo, juvenis quidam Nicolaus, hoc solum de illo subditur apud Barbarum num. 37 quod surrexit coram, pristinae salutis restitutus, & sit eam continuo atque solemniter Religionem (Carmelitanam intelligit) ingressus. Hoc eodem anno scribi potuit; non item quod additur in Mss. aliis; illum eundem videlicet in Religione laudabiliter (non vivere, sed) vixisse; adeoque mortuum esse post vitam in Religiosa disciplina aliquamdiu pie traductam. Vide Theodoricum num. 2217; & Ms. Vaticanum apud Lezanam ad annum 1385, num. 5. Deinde Ms. Theodorici ad calcem Vita prodigium de nobili e furca suspensio narrat, quo nullum est in Sancti Vita mirabilius. Cur igitur hoc alia Mss. non attingunt? Opinor, quia serius vel accidit vel innouit, quam illa scriberentur. Quare Theodoricianum exemplar ætate tertium inter ea statuimus, non tamen anno 1394 recentius; cum hoc ipso anno fuerit à Theodorico exscriptum; ut probat solide Daniel à Virgine Maria in Speculo supra, num. 2163.

quorum vetustissimum præluxit Vincentio Barbaro

17 Postremo non minus evidenter id erni potest ex eorumdem exemplarium stylo. Barbarus opusculum suum Nicolao Audetto, vel, ut ipse habet, Audetto, Ordinis tum Carmelitani magistro Generali dedicans, ita scribit: Alienam tuæ Amplitudini dicatum laborem . . . exhibemus: alienum, inquam; quod, cum tot annorum marcore & situ obsitam, nec sine Dei providentia, divi Alberti Vitam in manibus haberemus, quæ vestro Carmeli Ordini hæcenus desiderata est (nondum ulla typis excusa prodierat; manuscriptam autem aliam ignorabat Barbarus:) hanc non solum à nobis in capita distinctam, verum etiam nova quadam interpretatione sub eodem continuato tenore, velut antiqui textus tectorio, Latinitate donatam, nostroque addito Corollario, Amplitudini tuæ felicitatis condonamus: non enim digna erat, quæ sub veteri exemplari, propter sæcitanam barbariem evanidis cum diverticulis infantilibusque regressionibus, exhiberetur, & inordinatæ tandem & situlentæ farraginis feculentia luminis tui candorem labefactaret. Vides hic, Barbari prototypum tam putide scriptum fuisse, ut censuerit ipse, phrasibus barbaris Latinas esse substituendas, tum amputandam quoque inanium diverticulorum ac regressionum infantilium ineptam garrulitatem. Atqui hæc vitia non sunt in Ms. Vaticano, ut liquet ex pluribus ejus textibus, apud Saracenum hoc die in Menologio Carmelitarum, & Lezanam ad annos varios, recitatis; multo minus in exemplari Theodoriciano, quod, licet Latinitate non splendat affectata; neque barbarum tamen est, nec usquam luxurians, nedum inordinatum; sed Vaticano nitidius. Ut ergo primi cujuscumque operis conatus informes fere sunt, & secundis tertisque curis magis ac magis eliminari solent ac perfici; ita dubium videri non debet,

quin Ms. exemplar Barbari fuerit Vaticano vetustius, & Vaticanum Theodoriciano.

18 Ceterum ex dictis consequens est, ut magis & majorem quam singula mereantur fidem; quando eodem seculo composita sunt, quo Sanctus excessit è vrbis, quo mirabilium ejus operum sopita nondum esse poterat memoria, in quo superesse totâ Sicilia debebant innumeri, qui plura ejus acta ex oculatis olim multisque testibus percepissent. Majorem tamen, meâ quidem sententiâ, vetustissimus is auctor exigit, quem interpretatus est & contraxit Barbarus; primum, quia quidquid hic habet substantiæ, confirmatur ab aliis, eadem omnia narrantibus; non contra: nam duo posteriores quædam habent, quæ non sunt in priori: deinde, quia prior iste magno cum delectu ea tantum scribere voluit, de quorum fide magis constabat; cetera verò, quæ minus certa videbantur, studio prætermisit. Ipsimet audi ex interpretatione Barbari Vita & miraculorum historiam ita concludentem: Fuere & id genus plura, quæ licenter in hujusce libelli fastigium coire potuerunt; sed ea collegi modò, quæ penè innumerabili suggestu jam extra limen proferenda mihi visa sunt, & quibus, quæ constat, sua minus fides abrogatur. Quibus verbis ostendit, se plura S. Alberti gesta scivisse, & quidem satis asserta, ut absque piaculo proferri possent in vulgus; noluisse tamen se illa scripto suo publicare cum ceteris, quia pauciorum testimonio firmabantur, quam ea, quæ penè innumerabili suggestu, hoc est, infinitorum fere testimonio numero, comprobata vulgavit.

19 Atque utinam illud ipsum exemplar, aut certe apographum, quantumvis barbarum, nancisci contigisset! Sed enim id solatio est, quod desideratur autographum, hac Antonius Mongitor in Bibliotheca Sicula tom. 2, pag. 277: Vincentius Barbarus Drepanensis, vir politioribus litteris excultus, Græcis Latinisque litteris ornatus inclaruit. Poëta egregius; at nimium obscurus. Vixit circa annum MDL. Hujus, cum laude meminere Leonardus Orlandinus . . ., qui præceptorem suum vocat; Rocchus Pirrus . . .; & Vincentius Nobilis. Adhuc juvenis edidit Divi Alberti confessoris Vitam Panormi apud Antonium Maydam MDXXXVI (qui annus his ponitur; in Dedicatione scilicet & prologo: at in fine libelli impressio facta notatur MDXXXVII, die VIII Martii.) In quarto. Iterum ibidem apud Thomam Romulum MDCLXXXVIII in quarto. Edita est etiam in Vitis Sanctorum Siculorum Octavii Caietani tom. 2, à pag. 219. Scripsit etiam hymnos, epigrammata, & elegias. Nos editionem primam habemus ac magnificam, non solum quia rara nunc est; sed maxime, quia genuina: nam Caietanus noster, in editione sua anni 1657, immutandum sibi duxit obscuriusculum nec satis familiarem Barbari stylum; tum quadam non satis probata erasit ex textu; denique pag. 222 quæ de Sancti provincialatu aliunde compèrerat, quasi Barbaro præter mentem excidissent, eidem inseruit; quæ, aliæque si recusa sint in editione Barbari Panormitana anni 1688, quam non vidimus; profecto editionis hujus nostræ pretium non parum augebunt; quam proinde post Commentarium hunc optima fide expunitis, quibus abundat, mendis typographicis, representabimus.

20 Barbarum diximus vetustissimi, quod habuit, exemplaris fidelem esse interpretem: nam id ipsum satis aperte proficitur in illo textu dedicationis, quem recitavimus num. 17, cum totum Vita libellum laborem appellat alienum; nihilque

D

& majorem
exigit fi-
dem, quam
alia:

E

hoc igitur,
quia jam
desideratur
autogra-
phum.

F

A bilque illi à se additum asserit, præter distinctionem in capita & novam quamdam ac magis Latinam interpretationem; nihil ademptum, præter evanida diverticula infantilesque regressiones; quæ sanè omnia nihil ad operis substantiam faciunt. Suum quidem appellat Corollarium additum; sed hoc extra Vitam est & seriem capitum, quibus Vita universa dividitur; nec aliud continet, quam hymnum & oden ad celebrandas S. Alberti laudes, item epigramma ad imaginem marmoream Divæ Mariæ Drepanitanae, ac tandem poemata succinctorum, seu Silvulam, ut ipse nuncupat, de corruptela languentis orbis. Quid hæc ad Vitam? Cum ergo Caietanus in *Animadversis ad Vitam à Barbaro editam* affirmare videtur, interpretem hunc prototypo suo quadam addidisse miracula de suo, deceptum fuisse suspicor præpropera inspectione tituli, qui libello talis præfigitur: Divi Alberti confessoris Vita, in quinquaginta capita digesta, & ab exemplari veteri longè diversa, cum tot ejusdem miraculis additis, quæ per eum in vita & post obitum, divina cooperante benignitate, perpetrata sunt; nunc primum in lucem edita, Vincentio Barbaro Drepanitano interprete; cum ejusdem Corollario nonnullarum rerum. Minerva non reclamante, lector, appropinquanti parce. *Ambiguitas quadam intuitu primo, fateor, offertur his verbis: Cum tot ejusdem miraculis additis; sed adverte, non ejusdem non esse referendum ad Albertum (alioqui Battologicè subderetur, quæ per eum perpetrata sunt; sed ad exemplar vetus, in quo quot reperit immista Vita additaque miracula, totidem, se ait Barbarus ac prorsus eadem addidisse interpretationi suæ, ne unico quidem omisso. Unde & Vita & miraculorum non nisi interpretem se dicit; ac Corollarii, auctorem; cum EJUDEM Corollario, inquit.*

adjecta miraculorum Appendice.

B 21 Porro cum ad Acta nostra ea sola spectent, quorum ipse interpres fuit; non ea, quorum est auctor; illa tantum hic dabimus; hæc, puta indicem capitum, eorumque titulos ac numeros, dedicationem item, duosque prologos, alterum stylo soluto ad municipes suos Drepanitanos, alterum ligato ad ipsum libellum, ac postremo etiam subjunctum libello Corollarium; hæc, inquam, omnia in editione hac nostra supprimemus. Quia verò extra prototypi sui veteris materiam vagari noluit Barbarus; & sua etiam, uti jam diximus, aliis exemplaribus debetur fides; nequid ex iis desiderari possit, Actis Appendicem adjungemus, in quam congerentur miracula, quotquot sive ex laudatis Mss. antiquis, sive aliunde ad notitiam nostram devenierint: cetera quæ ad historiam & chronologiam Vitæ Albertinæ cum apud ipsum Barbarum, tum apud alios etiam recentiores pertinent, egentque commentario, si longioris sint operæ, hic modo discutientur; sin brevioris, remittentur ad Annotata.

§ IV. S. Alberti ortus, patria, ingressus in Ordinem Carmelitanum.

C Um Acta S. Alberti primum scribi cœpisse, ex modo dictis, videantur post annum septuagesimum nonum ab ejus obitu, nemo mirabitur, eorum auctori minus perspecta fuisse Sancti primordia, quam quæ vel sub extremam ejus ætatem, vel post felicem ex hac vita decessum con-

Acta male alligant conjugium parentum S. Alberti,

tigere; idque non solum quòd his antiquiora sunt illa; verum etiam, quòd à paucioribus observata; cum videlicet Vir sanctus & virtutum suarum ac donorum celestium, quoad potuit, industrius occultator, nondum apostolicis per insulam universam discursionibus, nondum patris palam passimque miraculis omnium in se popularium animos, oculos, sermonesque converterat. Itaque in ipso Actorum principio, secundum omnia, quæ diximus, exemplaria vetera Mss. parum dignus occurrit homine non prorsus in temporum ratione peregrino antichronismus; cum sive S. Alberti natales, sive potius parentum ejus conjugium, referuntur accidisse temporibus Petri, regis Hispaniæ citerioris & Siciliæ, ut habet Barbarus; vel, in diebus Petri, antiqui regis Cathalonix & Siciliæ, ut Theodoricus de Aquis in *Speculo Carmelitano tom. 2, pag. 631*; vel, ut ex Polucio Surius, ea tempestate, qua Petrus regnum Cataloniae & Siciliae obtinuit: cum enim S. Albertus, quemadmodum infra probabitur, anno Christi 1306, postquam appropinquasset ad decrepitam ætatem, ut est in codice Vaticano apud Lezanam ad annum 1307, num. 4; sive ingravescente ætate, ut scribit Barbarus num. 19, è vivis excesserit, necesse profecto est, ut & conjuncti matrimonio parentes, & natus ex iis Albertus regnantem in Sicilia Petrum I longissimo intervallo præcesserint; quandoquidem constat, hunc anno demum 1282, qui fuit ante obitum Sancti quartus tantum & vigesimus, Aragonia regno sex annos administrato Siculum adjunxisse.

E 23 Scio equidem, auctorem *Speculi Carmelitani*, ut Biographum hic suum defendat, in Annotatis ad prolepsin recurrere non absimilem illi, qua in Christi genealogia dicitur: Jesse autem genuit David regem; qui postea scilicet fuit rex; adeoque sic explicari velle Historiam suam: In diebus illustrissimi Petri antiqui, qui postea fuit rex Cataloniae & Siciliae, fuit vir quidam, nomine Benedictus &c. At etiam hic sensus falsus est, si referatur (ut referendus videtur, & relatus fuit à Caietano nostro in *Animadversis*) ad tempus, quo Sancti nostri parentes matrimonium inierunt: statuamus enim, quod verisimile est, Albertum decessisse sexagenario aliquanto majorem, ac proinde natum circa annum Christi 1240; sequetur, ut Benedicti cum Joanna conjugium, per annos omnino sex & viginti sterile, initum fuerit versus annum Christi 1214, hoc est annis ut minimum viginti quatuor antequam Petrus, Jacobi primi Aragoniæ regis filius, nasceretur, ut certum est ex *Annalibus Aragonum Zuritanis* ad annum 1234. Quod si contendas, verba jam dicta non spectare ad Benedicti matrimonium, sed ad S. Alberti nativitatem, quæ Petri ortum post annos aliquot consecuta sit; respondeo, alias Genealogorum esse leges; alias chronologorum: illi namque in suis catalogis eorum nominibus, qui novum familie decus attulerunt, titulos dignitatis adjiciunt ætate quacumque partos; unde Davidi Regis appellatio jungitur, quia primus ex Abrahami familia per Judam ducta ad regnum evehctus est. Sed quis mihi vel unum assignet chronologum, qui sive per consules, sive per imperatores ac reges &c. tempora metiatur, umquam epocham sit exorsus à consulum, imperatorum, regum nativitate privata, aut ante initum ab iis re vera consulatum, obtentumve imperii aut regni solium? Et verò multorum principum obscura nativitas est & paucis nota; non item eorum ad summum reipublicæ, imperii, regni fastigium

AUCTORE P. B.

E

& hujus nativitatem temporibus Petri Aragoniæ & Siciliae regis:

F

AUCTORE
P. B.

gnum evectio, qua per omnes provincias proclamatur: unde hac tempus vulgo notum designare potest; non illa.

cum Petri regnum diu processerint; & hac quidem circa an. 1240; illud circa 1214.

24 Rectè ergo ac fideliter auctoris sui sensum interpretatus est Surius his verbis; Ea tempestate, qua Petrus regnum Cataloniae & Siciliae obtinuit. Neque alium Barbaro nostro Caietanus in Animadversis attribuit: quia tamen erroneum hunc esse reprehendit, hac illius verba, Temporibus Petri regis Hispaniae citerioris & Siciliae, tamquam aperte falsa, ut monet in Animadversis, extrusit è textu. Mitto alios, quibus hac interpretatio sola placuit. Omnium instar esto Saracenus in Menologio Carmelitarum, cui eadem, ad hunc diem, tam certa est visa, ut ad illam cum historia Siciliae & Aragonica conciliandam, non sine errore absurdissimo censuerit, Petri, qui Jacobi Aragonum regis & filius & heres fuit, regnum in Sicilia seculo solido anticipandum esse; sub eoque referendum Benedicti cum Joana matrimonium, anno, ut ipse vult, 1186 contractum. Enimvero satius est primigenii auctoris, & qui cum secuti hoc loco sunt, errorem fateri candidè; quam vel sic tueri, vel eorum sententiam interpretatione proleptica violare. Ceterum ut nequaquam dubitamus asseverare, & conjugium Benedicti, & Alberti tempus natale ab Aragonum in Sicilia principatu longè admodum fuisse remota; ita cum eidem conjugio annum Christi circiter 1214, & Alberti nativitati annum 1240 assignamus, id ex mera conjectura nos facere profitemur; cum annus aliter determinari non possit: pendet enim hujus rei demonstratio ex aetate, quam Sanctus vivendo attingit: hanc autem certo annorum numero veteres non exprimunt; sed his, uti dictum est, phrasibus, ingravescente aetate; & postquam appropinquasset ad decrepitam aetatem; qua latitudinem aliquam patiuntur: unde Lezana, ad annum 1307 num. 3 ad illas explicandas putat sufficere annos 57; Saracenus contra ad annos 80 procurrit. Nobis, quia nihil obstat, viam placuit mediam inire quidem, at nemini ut certam praescribere.

Locus ejus natalis

C

25 A tempore Sancti natali ad locum progredimur; de quo in Animadversis ad ejus Vitam ita Caietanus: Recens certamen, ac ferme centum ante annos subortum est Erycinos inter & Drepanitanos de D. Alberti solo natali; Erycene, an Drepani Albertus natus sit. Exarsit ea contentio maximè, postquam Erycini à Sacra Rituum Congregatione Romae decretum postularunt, & anno 1637 consecuti sunt, in quo, teste Pirro in Sicilia sacra tom. 2, pag. 568, hac verba leguntur: Sacra Rituum Congregatio censuit concedendum, ut de S. Alberto Carmelita, ORIGINARIO MONTIS DREPANI, Mazarenfis diocesis, possit IN LOCO ORIGINIS tam per seculares quam regulares ejusdem loci recitari Officium. Meminisse hic oportet, quod supra monuimus num. 10, Erycem, Montem Drepani, Drepanum Montis, & Montem S. Juliani unum idemque esse oppidum illud, quod in altissimo monte tribus tantummodo milliariibus Italicis Drepano seu Drepano Vallis, ut etiam appellatur, distat. Per hoc igitur decretum Drepanitani & sententiam suam convelli, & oppositam canonizari (nam hoc verbo sunt usi) existimantes, apud eandem Congregationem institere, ut, illo rescisso, aliud sibi concederetur, quo & Sanctus idem pronuntiaretur originarius Drepani, & Officium, Erycenis datum, eodem prorsus modo extenderetur ad sese. At sacra Congregatio id absque matura par-

tium discussione facere recusavit. Citati ergo utrimque ac missi Romam procuratores anno 1644, & sua quisque parti momenta protulit, & opposita conatus est confutare. Quam verò diuturna lis hac fuerit, tum quis ejus eventus, è subjecto S. Congregationis decreto, ad Mazarensem ecclesiam, cui Drepanum: utrumque subest, directo, collige.

Mazarien. S. Alberti Natalium.

26 Ea est devoto, qua universitates Montis S. Juliani, ac Drepani S. Albertum Carmelitam Confessorem prosequuntur, ut uterque populus suum originarium esse contendat. Unde universitas Drepani aegrè ferens, S. Rit. Congreg. sub die VIII Augusti MDXXXVII canonizasse S. Albertum originarium Montis S. Juliani, & Officium ejus de communi Confess. non Pontif. sub ritu duplici recitari, supplicavit pro revocatione ejusmodi decreti, & declarari praefatum Sanctum originarium Drepani, sibi que concedi extensionem Officii eodem modo, quo fuit concessa Monti S. Juliani. Et S. Rit. Congreg. sub die XXI Julii MDCLV, referente Illustiss. Card. Montalto, & utraque parte plene informante, censuit, nihil aliud declarandum quoad originem Sancti; sed eam discutiendam esse in S. Rotae auditorio. Ut verò ab unaquaque universitate praedicto Sancto debitus honor conferatur, ac patria & gentes tanto Patrono congaudere laetarique in Domino rectè valeant, Officium concessum universitati Montis S. Juliani extendendum etiam ad universitatem Drepani, respondit; si Sanctissimo videbitur. Et Sanctitas sua, cui fuit relata ab Illustissimo D. Card. Praefecto resolutio, in consistorio secreto, habito ult. Julii MDCLV, annuit.

A. Card. Capponius.

Locus S. gilli.

M. Galius S. Rit. Congr. Secr.

27 Fueritne res illa deinde ulterius in S. Rotae auditorio discussa, non comperi; nec meminerunt Erycinarum littera, sigillo publico & quatuor senatorum suorum: Salvatoris Zuppono, Caroli Palazzolo, Marii Scuderi, & Josephi Scalise subscriptione munita, & ad nos una cum recitato jam decreto & instrumentis, quibus causam suam Roma defenderant, perhumaniter destinata die 2 Februarii anno 1662. Silet etiam R. A. P. Daniel à Virgine Maria Speculi Carmelitani tomo secundo (qui prodit anno 1680) pag. 643, ubi de loco nativitatis S. Alberti dissertationem instituit. Suspicio est igitur, eo, quem dixi, loco substituisse litigia, neque ex re Drepanensium fuisse, ut amplius quidquam urgerent; quod satis innuere videtur Joannes Baptista de Lezana, tum Annalibus Romae elendis occupatus, cum ibi disceptatio memorati ferveret acerrimè: sic enim ad annum 1250, num. 12 de illa scribit: Quamvis autem pro Drepanensi civitate non pauca nec levia subsistere videntur fundamenta, nec vellem ingratus apparere nonnullis ejusdem civitatis alumnis, qui de hac re mecum locuti sunt; nihilo ferè ejus majori & fortiori fundamento niti autumamus eos, qui, non Drepani, sed in Monte Drepani natum esse S. Albertum contendunt. Id ostenditur in libello illo supradicti S. Congregationi Rituum oblato. Possimus inde nos argumenta eorum sigillatim omnia depromere; sed quia majoris id operae, quam utilitatis apparet; tum quia Romanis Apostolicae Camerae typis anno Christi 1645 vulgata sunt satis, omittimus; candidè profitentes interea, post Lezanam & alios, ea nobis firmiora videri, quam qua à Drepanitanis prolata vidimus

A dimus hætenus. Et habent hi sanè aliunde, quo citra controversiam gloriatur: nam si Drepani negetur mundo natum fuisse S. Albertum; ibi saltem Religionem natum esse nemo potest inficiari; cum ad ejusdem urbis territorium & olim pertinuerit & pertineat etiamnum nobilissimum Virginis Annuntiatae cœnobium, Alberti nostri, ut patebit ex Actis, ad sanctiorem vitam nascentis incunabula.

Dicitur
Sanctus anno
etatis octavo
Religionem in-
gressus;

28 Et quoniam de hoc cœnobio mentionem hic facimus, quari potest, certumne sit satis, quod passim auctores asserunt, ibi S. Albertum anno etatis octavo Religiosum habitum suscepisse. Sanè veterem utcumque opinionem hanc esse, diffiteri non possumus; cum ante finem seculi xv Arnaldo Bostio tribuatur in Speculo Carmelitano tom. 1, part. 1, pag. 290, & eodem circiter tempore à Baptista Mantuano, viro undecumque celeberrimo, atque Ordinis Carmelitici aliquando magistro Generali, in Hymno de S. Alberto, qui in operum ejus editione Parisina anni 1513 legitur tom. 1, fol. 248 & sequente, ubi sic habet:

Cum Puer septem superasset annos,
More Baptistæ fugiens paternum
Limen, ad sacram properavit almæ
Virginis ædem.

Hæc totidem verbis ad Ordinis ejusdem Breviarium Roma approbatum translata recitantur ad primas Vesperas festi hodierni. Res eadem asseritur ibidem in secundo Nocturno Lect. 4. Eamdem innuit Surius hoc loco, cum ita notat in margine: Puerulus petit monasterium: alia est enim ætas pueruli, alia pueri. Eamdem, ne plures recenseam, disertè tradit in Annalibus Ordinis Lezana ad annum Christi 1258 num. 5; unde dubitari vix potest, quin ubique jam fere recepta sit, ut historicè certa. At nobis tantum abest ut talis appareat, ut potius nata videatur ex Actorum Sancti veterum non satis meditata lectione. Nimirum hæc apud Barbarum, Theodoricum de Aquis, & Surium, seu potius Polucium, referunt, rogatum fuisse Benedictum, ut Albertum filiolum suum puella genere regio clara desponderet; idque cum vix octavum etatis annum ingressus esset. Tum subdant, consultam super hac re à Benedicto conjugem fortissimè restitisse. Deinde narrant, nullum exprimendo tempus, matrem Filio revelasse votum, quo ante conceptionem Religionem ab utroque parente fuisset addictus. Denique subjungunt, Albertum hortatu matris ad cœnobium perrexisse semel incommittatum, ideoque non receptum; iterum deinde cum parentibus; ac tum demum inter Ordinis Carmelitani tirones perlibenter admissum fuisse. Hæc omnia, si perfunctoriè percurrantur in Actis, primum est inter se & cum anno etatis Albertina octavo connectere; quia nullus in iisdem Actis annus alius expressis verbis interponitur, per quem disjungantur. Verùm si tantillum attenderis, facile deprehendes, nequaquam esse conjuncta; sed annis etiam pluribus expetitam Alberti sponsonem, ab ingressu Religionis manifestè divelli.

29 Nam primò, cum Acta narrant, Benedictum de Filii sponsonem agentem cum conjugem, gravissimis ab ea rationibus absterritum fuisse, continuo hæc subjiciunt apud Barbarum: Hæc vir audiens, obstupuit; nec amplius de hujusmodi re verbum est conduplicare aulus. Apud Theodoricum: Et amplius de hoc mentionem nullam fecit. Apud Surium: Nec ullam voluit ejus rei deinceps facere mentionem. Hæc, nî fallor, non obscure spatium temporis aliquod indicant post rejectam à Joanna sponsonem effluxisse, quo deinceps

Benedictus de eadem uxori persuadenda potuisset facere mentionem, & quo proinde Albertus domi liber apud parentes mansit: ridiculum enim fuisset mentionem de illa facere postquam Religiosum is habitum palam induisset. Non igitur hunc statim assumpsit Sanctus post propositam repulsamque sponsonem; neque adeo rem hanc utramque inter se Acta connectunt. Secundo, asserunt Acta, Sanctum à damone, mulieris formosissima speciem preferente, ad Religionis propositum descendendum, adeundamque secum nuptias fuisse tentatum, idque in ipsis exordiis poenitentia sua, ut significat Barbarus; sive, ut habet Theodoricus, in suæ nativitatæ spiritualis initiis; aut, uti Polucius, in ipsis primis conversionis initiis. Hæcine, obsecro, accommodari puero possunt, octo nondum annis nato? Non ergo Benedicto delatam sponsonem Alberti conjungi patiuntur Acta cum initiis conversionis ejus; sed hanc ab illa annis aliquot sejungunt; puta ad ætatem usque lubricam, ut expressis verbis notat Barbarus num. 5. Tertio denique, qui ad annum octavum etatis Alberti tirocinium referunt, fateri coguntur, vel publicam ejus ac solennem professionem emissam fuisse anno etatis ejus nono; quod absurdum est, & post annum Christi millesimum repugnat ecclesiastica disciplina, annum in masculis Religionem profitentibus saltem decimum quartum etatis impletum exigenti; ut probat Thomassinus in Veteri & nova Ecclesia disciplina part. 1, lib. 3, cap. 55: vel hoc, inquam, fateri coguntur (quod nemo somniavit hætenus;) vel tirocinium ejus ad annos plures extendere, cum Egidio Leoindelicato in Paradiso (Italicè Giardino) Carmelitano pag. 100 & 101, ac Philippo à Visitatione in Vita Sancti hujus Gallica, probationem ejus ab anno etatis octavo usque ad octavum decimum prorogantibus; quod Actis veteribus, annum unicum ab ingressu ad professionem apud Barbarum, Theodoricum, ac Surium adstruentibus, apertissimè refragatur. Restat igitur, ut Actis vetustioribus hoc loco renuntiet, qui juniorem sententiam, numero superiore propositam, pro vera certaque tueri velit. Atque hæc fortè causa fuit R. P. M. Josepho Falconi, cur in Chronico Carmelitano editionis Italicae anni 1595, pag. 541, relicta ceterorum opinione, S. Alberti conversionem seu primum ad cœnobium accessum differendum censuerit usque ad annum etatis ejus decimum octavum: in quo propius abesse videtur à vero; quamquam difficile est annum certum determinare.

§ V. Liberatio Messanæ, iter in Palæstinam discussum, Provincialatus ejus, annus mortis, & scripta.

I nter clarissima S. Alberti gesta meritò censetur, quod Messanam aliquando Roberti, Calabria ducis, obsidione pressam, diraque simul exhaustam inedia, per impetratum divinitus annonæ subsidium ita recreaverit, ut ejus tandem acquirendæ spem hostis abjiceret. Queritur hic potissimum, quo tempore id acciderit: interest enim hoc accuratissimè definire, ne postmodum in obitu anno disquirendo evagemur. Acta vetera Barbari, Theodorici, Polucii in eo consonant, quod rem hanc evenisse testentur post inauguratum in urbe

Messanam
fame libera-
vit

AUCTORE
P. B.

urbe Panormitana Fridericum Aragonium Sicilia regem, hoc est post VII Kalendas Apriles anni 1296, ut explicat ibidem Barbarus, & confirmat, apud Petrum de Marea in Limite Hispanico, ipsius hujus Friderici legatus olim, Nicolaius Specialis, Rerum Sicularum lib. 3, cap. 1; ut Fazellum præteream aliosque recentiores. Hoc ariete pulsa corruat necesse est eorum opinio, qui Albertum non solum hoc fecisse multo citius volunt; sed etiam anno 1292 ad Superos evolasse. At enim quanto hæc Messanensium liberatio inauguratione Friderici posterior fuit? Respondet primò solus Barbarus: Non post temporis feri circulum: quæ quidem phrasis ultra pauculos annos non videtur extendi posse. Respondet secundo idem cum Theodorico ac Polucio, id contigisse, Messanam obsidente Roberto, rege Neapolitano. Atqui Robertus ex historia Sicula numquam scitur infesto exercitu cinxisse, nedum ad extremam famem redegissee Messanenses, præterquam anno Christi 1301, quo id illum fecisse narrant Specialis lib. 6, cap. 1 & sequentibus; Fazellus decadis posterioris lib. 9, Buonfiglius part. 1, lib. 9. Non est igitur, quod hic annus alius inquiratur.

31 Verum enim, inquis, anno 1301 Robertus Dux tantum erat Calabria, non rex Neapolitanus, ut Acta referunt. Respondeo 1, titulum regis hoc loco non adhiberi pro nota temporis (cum hoc præcedentibus ibidem characteribus designet auctor;) sed pro nota dignitatis, in qua non omnino peregrinus videri potest usus prolepsis; qui tamen si displicet, dic sanè, per me licet, Biographum Siculum non satis habuisse perspecta Roberti Neapolitani regis primordia, quæ certum est ad annum Christi 1309 pertinere. Unde respondeo 2, si per titulum regis Neapolitani characterem temporis denotare voluerit auctor noster, ipsum sibi aperte reluctari: cum inter annum 1296 & 1309 vel sequentes plus intersit spatii, quam ferant hæc ejus verba, Non post temporis feri circulum. Respondeo 3, Auctore nostro seniore fuisse Nicolaum Specialem; hunc autem res per hæc tempora Siculas minutatim persequi; neque tamen ullam aliam commemorare Messanensium obsidionem ac famem sub Roberto seu Duce, seu rege, præter eam, quam diximus anno 1301 contigisse. Respondeo denique 4, usque ad Roberti regis inaugurationem nequaquam superfuisse S. Albertum; ut infra demonstrabitur: adeoque vel explicandum hic esse Biographum ejus primigenium modo jam proposito, vel necessario corrigendum. Neque dicas, in obsidione Messanensi anni 1301 apud laudatos rerum Sicularum scriptores verbum de tam prodigioso S. Alberti subsidio nullum fieri: nam neque alibi sive de hoc, sive de aliis ejus miraculis in historica serie meminere; cum tamen Fazellus decad. 1, lib. 7, cap. 3 virum ipsum appellet miraculis præclarum; idemque fateatur Buonfiglius in Compendio chronico part. 1, lib. 1, pag. 59; ubi & de sublevata per eum quoquo modo Messanensium inedia memorata non silet, quantumvis exinde sileat per decursum historiae. Nimirum illi prodigia divina, tamquam profanis historiis minus consentanea, hagiographis consuetanda reliquere; quibus proinde silentio suo nequaquam officere voluerunt.

32 Alia quaestio est, tametsi numquam hætenus agitata, quod sciam; fueritne videlicet Sanctus noster in Terram Sanctam aliquando peregrinatus. Afferunt recentiores plerique ex duobus Auctorum exemplaribus, altero Theodorico, quod num. 2193 sic habet: Anno Domini mclxxxv

cum esset Vir Dei in Terra Sancta, erat quidam Judæus, qui tenebatur morbo epileptico &c., altero Poluciano apud Surium cap. 12; ubi legitur: Anno Domini mcccxcv Vir Dei erat in Terra Sancta; ubi Judæus quidam crebro vexabatur morbo comitiali &c. At nobis locus iste suspectus, imò corruptus videtur ab imperito librario, qui in prototypo suo legerit in terra Sacca, putarique scribendum in Terra Sancta. Est autem terra Sacca, idem quod oppidum Sacca; ut patet ex Nicolao Speciali lib. 6, cap. 9, cui hunc titulum facit: De eversione castri ad mare de Gulfo, & obsidione terræ Sacca, id est oppidi Saccenfis, quod in littore Sicilia meridionali Drepanum inter & Agrigentum fere medium interjacet. Hæc interpolatio incurret in oculos, si præcedentia sequentiaque consideraveris: nam apud Theodoricum num. 2192 Sanctus Drepani sinitur; mox num. 2193, absque ulla descriptione itineris, tribus his tantum voculis, in Terra Sancta; tum num. 2194, sine ulla mentione reditus à Terra Sancta, proficisci dicitur eodem anno versus civitatem Agrigentam; quasi verò Drepanum, Terra Sancta, & Agrigentum in eodem circiter terrarum tractu sita essent, & eque commode possent adiri, neque adeo notatu satis digna videretur ex uno locorum illorum ad alterum profectio reditusve. Aliter profectò, quoties occurrunt in Actis nostris, exornari solent & extolli Sanctorum ad Palestina sacraria peregrinationes. Non igitur de Terra Sancta hic egisse censendus est auctor primigenius.

33 Et sanè animadvertisse videntur aliqui, in Palestina hoc loco per junctioriam jejunamque, ne dicam importunam, esse mentionem Terra Sancta, quam ut sincera posset apparere. Hinc eam Saracenus in Menologic Carmelitarum pag. 304 & sequente pluribus ejusodiis adornandam existimavit; qua parte nequaquam ei cedere voluit Philippus à Visitatione in Vita Gallica § 10. Laudo equidem industriam; sed fidem dictorum & vetera monumenta requiro; quæ cum ab iis ibi nulla proferantur, facere non possum, quin male interpolatum fuisse hoc loco exemplaris primigenii textum, & terræ Sicca Terram Sanctam suppositam suspicem. Confirmat verò hanc suspensionem non solum quod de Terra Sancta neque e codice Vaticano quidquam citatur, neque verbum ullum occurrit apud Mantuanum sive in Fastis ad hunc diem, sive in Hymno de S. Alberto; neque apud Joannem Grossum, aut Palaonydorum; neque in ullo ejusdem Officio proprio: sed vel maxime, quod unicum illud factum, quod Polucius ac Theodoricus in Terra Sancta contigisse scribunt, Barbarus ex antiquissimo omnium exemplari num. 13 disertè cum adjunctis omnibus accidisse narrat in oppido Sacca. Hinc autem cum sequantur Falco in Chronico Carmelitano, Leoindelicatus in Paradiso, Caietanus in Vita Sancti, qui sine dubio saltem Polucianum in opere Suriano omnes vident, vitiatum hic Polucii textum nobiscum evidenter agnoscunt. Quod verò statuit Philippus à Visitatione, rem prorsus eandem bis accidisse, & primò quidem Sacca § 9, num. 4 & 5; deinde iterum prope Forcanem in Terra Sancta § 10, num. 2, ne refutatione quidem opus habet; uti neque, quod ait Didacus de Coria in suo Dilucidario Hispanico antiquitatum Ordinis Carmelitarum lib. 10, cap. 17, Saccam oppidum esse in Terra Sancta.

34 Affirmat Pirrus Sicilia sacra tom. 2, pag. 594, S. Albertum in cœnobio Drepanitano, totius

A tius insula nobilissimo, Prioris onus aliquando sustinuisse; quod quamvis Acta non referant, credi tamen facile potest; cum fere ad provinciam gubernandam nemo quisquam admoveri soleat, qui non ante in administratione unius plurimumve monasteriorum quaedam industria ad regendum idonea specimina dederit. Provincia autem universa, qua tum per Apuliam Siciliamque extendebatur, Albertum olim praefuisse, tametsi tacet Barbarus, omnino certum videtur; cum id certatim afferant Actorum exemplaria reliqua; ut Theodoricianum num. 2197 & sequente, Vaticanum apud Lezanam tom. 4, pag. 400, Polucianum apud Surium cap. 14 & 15; quibus adde praeter ceteris, qui id ex officio nosse potuit optime, Joannem Grossum, ejusdem Ordinis ab anno Christi 1411 usque ad 1430 magistrum Generalem, in elogio S. Alberti, quod exhibetur in Speculo Carmelitano tom. 1, part. 2, pag. 139, num. 601. Itaque Caietanus noster hoc adeo exploratum esse censuit, ut Vita Barbariana, quasi per solam auctoris aut interpretis incogitantiam praetermissum, aliunde infererit; quod nos ad Appendicem potius rejiciemus, ne, quod ipsius non est, ipsi tribuisse; & quod alioqui verum est, neglexisse videamur. Quot autem annis hoc munere sit functus, nullo satis indicio definitum invenimus; nisi quod in codice Vaticano apud Lezanam supra, & Saracenum pag. 306, in eo perseverasse dicitur usque ad obitum; qui quem in annum incidit, nunc indagandum est.

B 35 Quanta fuerit auctorum in hujus obitu anno consignando varietas, observat P. Daniel à Virgine Maria in Speculo Carmelitano tom. 2, part. 2, num. 2230. Sed errasse imprimis omnes, quotquot illum ante annum Christi 1301 decessisse putarunt, ex modo dictis num. 30 & sequente manifestum est. Non vixisse autem eum usque ad annum Christi 1309, constat ex testimonio multo antiquiore, quam sint Acta nostra, quod inter alia productum ab Erycinis fuit & sacra Rituum Congregationi in causa, de qua diximus num. 25, propositum; unde ad Lezanam devenit ad annum Christi 1250, num. 12, qui ait, illud fuisse Carmelitarum duorum, quorum unus erat Provincialis provinciae (puta Sicilia,) alter vero cancellarius Conventus suprascripti sanctissimae Annuntiatæ Drepani, testantium, vidisse, legisse, & transcripsisse quamdam scripturam antiquissimam, scriptam à quodam Fratre Carmelita Drepanensi, Patre Sebastiano Spinolo anno MDXXI, & ab eo extractam de verbo ad verbum ab alia antiquiori usque à tempore prope mortem Sancti, nempe MCCCIX: in qua scriptura habetur plena relatio, quo pacto reliquæ S. Alberti, quæ nunc in Conventu sanctissimae Annuntiatæ Drepani asservantur, eò translatae fuerint à civitate Messanæ; nempe ex industria Patris magistri Cataldi de Anselmo, Provincialis Carmelitarum, electi anno MCCCIX, & oriundi civitatis Montis suprascripti, ad effectum eas transferendi in civitatem Montis (Erycini scilicet,) propriam suam, & Sancti patriam. Hoc igitur tam vetere probatoque monumento subruatur necesse est non solum Maurolyci & Buonfiglii opinio, qua mortem Sancti hujus affixere anno Christi 1322, sed omnium omnino, qui illam anno 1309 posteriorem arbitrantur.

C 36 Ad annos ergo redacti, qui à 1301 ad 1309 fluxere, quem potissimum deligemus? Placuit Lezana & pluribus aliis millesimus trecentus septimus; & gravi nititur auctoritate Vincentii Barbari, seu potius antiquissimi, quod in Augusti Tomus II.

terpretatus is fuit, Actorum exemplaris. Itaque neque nos de alio inquirendo cogitavimus, nisi & annus ille litteris tantum arithmeticis, errori perquam obnoxii, à Barbaro notatus esset, & aperte pugnaret cum vetusto codice Vaticano. Codex enim iste praeter ceteris, qui Sanctum omnes exspirasse consentiunt septimo Idus Sextiles, hoc est, die septima mensis Augusti, id insuper accidisse observat (apud Lezanam ad annum 1307, num. 4) circa horam vespertinam Dominicæ diei. Atqui ab anno Christi 1301 usque ad 1316 nunquam dies Dominica incidit in diem septimam Augusti, praeterquam anno Christi millesimo trecentesimo sexto: videtur ergo omnino hic annus, & non alius, S. Alberto fuisse supremus; atque adeo à Barbaro, vel ejus typographo, perperam notatus fuisse unius litteræ adjectione annus MCCCVII pro MCCCVI; qui quidem error in editionem illam facilius credi potest irrepere potuisse temere, quam in codicem Vaticanum hac verba, circa horam vespertinam Dominicæ diei; cum in eadem editione alius haud absimilis observari possit, quo videlicet fol. 28 libellus impressus legitur anno MDXXXVII, cum ex fol. 3 & 4 colligatur, impressus fuisse MDXXXVI.

E 37 Quaedam hic objici possunt ex Animadversionibus Caietani, num. 16; ac duo quidem praecipue capita, quæ huc rediguntur: primum: Sanctus in Actis in morbum extremum incidisse narratur, imò & obiisse in media suorum corona extra urbem Messanensem. At nulla Carmelitis Patribus extra illam habitatio fuit post annum Christi circiter 1290, quando suburbano cœnobio funditus injuriâ bellorum everso, intra urbem commigrare coacti sunt; ut ibidem ex Apostolicis diplomatis comprobatur. Videtur ergo ante annum 1290 ex hac vita sublatus. Respondeo, in Actis dici quidem, Sanctum extra urbem decubuisse, imò & vivendi, quantum apparet, fecisse finem, & quidem circumfusis Fratribus; sed non in cœnobio tum integre subsistente; verum in quodam tugurio, ut est apud Theodoricum; ad quod nimirum quietis ipsum amor, & humana laudis ac frequentia fuga compulerant; quod quidem tugurium cum Barbarus appellet Religionis locum extra civitatem positum, satis verisimile est pertinuisse ad fundum suburbani cœnobii veteris, in quo forte quidam adhuc Fratres ad culturam commorabantur, ceteris pridem intra urbem receptis: nam intra urbem, Alberto moriente, Carmelitas habitasse prope castrum, nec procul ab eade cathedralli, ex eo liquet, quod ibi secundum Acta primò sepultus fuerit in Ordinis sui ecclesia; indeque, hac paulo post violata profanataque, translatus ad novum ejusdem Ordinis in urbe monasterium prope Stationem Genuensium & Pontem Leonis, quod etiamnum perseverat. Neutiquam igitur nobis incommodat objectio prima. Altera huc redit: certum est, obiisse Sanctum, antequam Carmelite Messanenses è cœnobio ecclesie cathedrali propinquo migrarint ad Pontem Leonis. Atqui ex litteris Benedicti PP. IX à Caietano ibidem recitatis colligi potest, eos commigrasse anno Christi 1304. Non vixit igitur S. Albertus usque ad annum 1306. Respondeo, litteras illas Benedicti PP. datas quidem fuisse XIV Kalendas Junias anni 1304, per easque confirmari donationem fundi Patribus Carmelitanis ad novum cœnobium loco jam dicto inaedificandum oblato, & eò transferendi domicilii facultatem concedi. At inde nequaquam sequitur, ut anno illo migraverint: nam extruendum antea monasterium fuit, quam in illud se possent

quidquid opponat Caietanus.

F

F f

possent

AUCTORE P. B. possent recipere : ad hoc autem annis facile tribus opus erat. Neque hoc igitur argumentum quidquam officit sententiæ nostræ.

38 *Supereft modo , ut Acta subjiciamus. Quia tamen nihil illa de Sancti scriptis memorant , opera prærium hic fuerit observare tantisper , Albertum hunc nostrum inter illustres Ordinis sui scriptores à pluribus recenseri ; è quibus ita Tritheimus in libello de Viris illustribus Ordinis Carmelitarum : Albertus de Trapano , Prior Siciliæ Provincialis , vir in divinis Scripturis studiosus atque doctissimus , vita quoque & conversatione devotus , miraculisque adhuc vivus coruscans , multa utilia pro ædificatione Fratrum scripsisse dicitur ; quæ tamen ad manus nostras non venerunt. Inter hæc in Bibliotheca Sicula tom. 1 , pag. 12 Antoninus Mongitor sequentia recenset opuscula , 1 de Piis moribus , 2 de Timore Dei , 3 de Amore fraterno , 4 de Patientia , 5 de Mundi contemptu , 6 de Fallaciis diaboli , 7 Homilias ad populum. Horum verò quid adhuc , aut ubi supersit , nondum didicimus.*

A C T A

Auctore anonymo , interprete
Vincentio Barbaro , ex hujus
prima editione Panormitana
anni MDXXXVI.

C A P U T I.

S. Alberti natales , educatio , vocatio ad Religionem & sacerdotium , austera vita , efficacissima apud Deum preces.

C **V** Etustis sanè temporibus Petri , serenissimi regis Hispaniæ citerioris , & Siciliæ *a* , vir fuit , nomine Benedictus , ex Abbatum familia *b* , natalium claritate præpollens , Eryce *c* , montano oppido Siciliæ prope Drepanum , oriundus : qui demum Joannæ , feminae inter primarias cognomento Palitiorum , desponsatur. Itaque satis innocenter unà & leni affectu in ea maritali consuetudine viventes , spatio annorum circiter viginti sex steriles prorsus & infructuosi permanserunt. Demum mentis aditu penitiorum perquirentes , qui prolem , senectutis fulcimen , fortiri potuissent , votis suppliciter fufis , Dei Genitricem usque rogare non destiterunt , eamque , mutuo videntes , se partum perpetuæ Religionis mancipaturos , non sine jejuniis elemosynarumque exhibitionibus , preces & vota præeuntibus , exorant. Quo factò , non multo post tempore Joana se viro gravidam cepit non dubitanter suspicari. Interim Benedictus , quasi cælesti promotus ** f. permotus* arbitrio , qua hora eum somnus defecerat , in quietis imagine , cereum fulgore luminosum conjugem enixam somniavit. Istud idem diluculo , dum nox occideret , vix etiam quiete detentam uxorem vidisse , aiunt *d*. Post abruptam verò quic-

D tem , mutuo congressu uterque utriusque rem aperit. Ambo suspensi demirantur ; mox sacrum verèque divinum mysterium profitentur , ac inde ex animis congratulantur. Tunc debiti Joana memor , genibus innititur , supplicique animo Deo optimo maximo gratulatur. Et , ecce , non defunt jam dudum conceptæ prolis indicia , cui ob naturalem ætatem abnegari posse videbatur. Sic viro suo gratiæ fructum & benedictionis à Domino se suscepisse ait , idque & liquidò & constantissimè asserens ; & Deo perculsa , Hic , inquit , Filius magnus erit , nequaquam cælestium participationi substractus , si vis hæc vera sunt. Et excipiens Benedictus , uberem quoque gratiarum actionem Altissimo retulit.

E **2** Ineunte verò partus plenitudine , dolore compressitur ; nec morà , puerum peperit. Qui postmodum lustratus & formulâ sacri Baptismatis investitus , regeneratus est , indito nomine Alberto divini providentiæ nutu ; quandoquidem illud antea nomen in provincia fuisset inauditum *e*. Puer factus , liberalium artium disciplinæ traditur erudiendus ; & Spiritus sancti gratiâ præeunte firmatus , insigniter eruditur , moribusque cumulatissimè decoratur. Illum itaque gaudibundi parentes summo opere diligunt , cunctisque propter egregiam indolem & charis & gratiofus est , mansuetudine ac lenitate clarus usque adeo , ut , vix eo octavum annum agente , Benedictus à viro inter amplissimos regii generis de Filii sponsione , quò ad regiam aliquando dignitatem aspiraret *f* , fuerit interpellatus. Denique persuasus & molliter victus precibus , uxori rem indicat , eam unanimem sibi fore , promittens. At illa , Miror , inquit , mi vir , prudentiam tuam , qui tam fluxis labilibusque rebus seduceris , qui regnum inhias non perpetuum , sed citò defecturum. Omitte inanem gloriam , & istas mundi decipulas. Numquid oblitus es , cedo , Creatoris tui , à quo summum beneficium exorasti ? Et quo pacto tuis sanè votis respondebis ? Cui te rei liberè oblaqueasti , hac ipsa te liberare non potes. Quò transverfus elatione raperis ? Quin expedit nobis Christo pariter , & Genitrici debitum persolvere. Hæc vir audiens , obstupuit , nec amplius de hujusmodi re verbum est conduplicare aulis.

F **3** Inspecta denique temporis opportunitate , *ingressus in Religionem impeditus primò ,* mater ad se Filium vocari jussit ; cui properiter assistenti cunctam de ejus conceptione & voti ligamine *g* feriem retexit. Verùm Puer verborum ambitum satis religiosum metitus *** , humiliter inquit : Mater , ego libertatem non habeo sub salutaris jugo patris constitutus ; tamen quid vis maximè faciam ? Mundane deservire & me temporalibus immiscere ; an Christum colere , eidemque in sacre Religionis obsequio castum exhibere sacrificium , ut in æternum vivam ? Nam sic me voto obligasti. At contra mater , Fili charissime , inquit , votiva ligamenta hæc abolere non studeo. Quin te propensius oro , promissa solvamus : est enim in Deo servitus , regnum perpetuò salutare. Ad hæc rursus Puer : Rectè , mater , admones : quæ vis , omnia quàm citissimè fiant , curabo. Interea loci pater se domum recipit : prandium petit ; mensæque mitis adfedit : & Puer hæc coram parentibus *e* arè ac animo promptissimus incipit : Non edam hodie quidquam aut bibam , donec mihi cum benedictione salutem fueritis imprecanti. Tunc utriusque parentes promoti ** benevolentia* , faustam adeo benedictionem & salutare iter in Filium corrogant , ipsique bene precantur. Qui , exorata benedictione , ædibus accessit , Carmeli

Sancti patris , parentes , prodigiola conceptio ,

a
b
c

** f. permotus*

d

*primæ ætatis dotes exci-
miæ , reje-
cta sponsa-
lia regia ,*

e

e

e

f

F

*ingressus in
Religionem
impeditus
primò ,
* pro inen-
sus*

** f. permotus*

meli

A meli Ordinis Religionem ingressurus ; cuius & opulentum fanum & celebre non plusquam duo milia passuum Drepano distat, plus tamen ad radices Erycis vergens : quod ille ingressus, mox & accersito ædis præposito, quem Priorem nominant, cultum sanctæ Religionis efflagitat. Sed ille Pueri propositum infirmum ratus, primum recusavit, deinde patri reducendum curavit.

at mox,
Deipara interveniente,
concessus,

4 Vespera consequente Benedictus somno concedit : & , ecce , ad multam noctem Regina cæli, fida generis humani sospitatrix, adstare visa, illumque sic furore percita ac minanti similis increpare : Cur, age, debitum naviter non persolvit ? Cur aliena retines ? Cur tam votivas pollicitationes moraris ? Ille tuus Albertus, quo maxime gloriaris, tuo de sanguine tibi natus est ; sed mihi identidem meoque non dissolubiler servitio nuncupatus. Si mihi meum Servum non reddideris, scias, extremo te funere mortuum confestim ac turpiter efferendum. Sed ille commodum terrore percussus, excitatur ; modumque visionis ordine cum uxore citissime confert. Ambo votum ratum faciunt ; & , discussa nocte, cum Filio unâ iter ingressi, reverenter Carmelitanam versus ædem contendunt ; ædi proximant, & convocato Religiosorum collegio Benedictus somnium præteritæ noctis ordine remittitur. Cui sponte supplices & orantes utrique, Filium obtulere, Religione & Marialibus sacris initiandum. Proximante verò die, quo esset Albertus sacrosanctæ Religionis mancipandus *h*, universi Primates convocantur, & ingenti frequentia constipati, in ædem conveniunt ; ubi coram, solemnibus peractis ceremoniis, Albertus habitu Religioso decoratur ; vestimenta verò secularia, quæ deposuerat, ipsemet pauperibus, vitam inde mirabilis sanctitatis aggrediens, erogavit.

ibi statim
victa tentatio
diabolica,
* f. jam in

5 Sed diabolus, quod à primordiali suæ damnationis initio hominum generi æmulatur, pestilenti versutia stabilitus mortis specimen, Alberto jam jam * ætatis lubrico versanti laqueos orditur, summoque eum studio proposuit à tanto perfectionis gradu deturbare, ejusque exordia poenitentia penitus rescindere. Itaque se in habitum formosissimæ feminæ convertit, & oris extremam pietatem mentitus & gemitum, ubi Dei Servo proximavit, sic fari cœpit : Miseram me ! Quid faciam ; cum ipsa tui amoris incendio depercam ? Quò me, tuis nuptiis viduata, convertam, cuius amplexus diu charissimos concupivi ? Ne (te precor) Juvenis, me genere primariam & ætate floridam, vultuque formosam, & divitem deserere patiaris. Ad patrem revertere ; mundo deservias ; respicere : non enim licet te isto in habitu perseverare, quem diu ferre non poteris. Meis, agedum, bonis perfruere, in quibus pars tutior est felicitatis collocata : nam & ipsa illud esse bonum, quod nocet habenti, non arbitror. Si igitur in ista labe permanferis ; si ita acerbè ac duriter vixeris ; nonne te, obsecro, pedes vel fœdi pulices cruciabunt ? Hic nimirum debilis animo & natura prospicere, dum te maritali isti jugo abrogas. Quare, juvenum pulcerrime, quem solum præ ceteris amandum delegi, ne me istis tantis in malis desere ; miserere, quæ tuâ causâ conflictatur. Tunc Albertus subdoli spiritus palliata machinamenta suspicatus, Abi, inquit, satan, quò te superbæ peccatum dejecit ; linque me : te enim, non, ut mentiris, hominis simulacrum, sed inventorem mortis & scelerum caput intuen-do comperio. Quo dicto, protinus vitiorum per-suafor evanuit.

Augusti Tomus II.

6 Remenso cæli circulo sol annuum compleverat, cum, fulis precibus, vir Dei Albertus, & humilitate præambula, sacris initiatur, quæ prius à primo Religionis ingressu menti reposuerat. Ceterum in pressione carnis tantæ fuit austeritatis, tam perseverantis poenitentia ; ut hujus reddatur in exemplis longè præstans commemoratio : namque duro cilicio feriis (ut aiunt) fecundis, quartis, ac sextis, jugi se macerando jejuniò, corpus suum identidem retorquebat ; sextis verò pane, absinthio mixto, tantum vescabatur, stratoque vitigineo solitus incubare, lanæque vilissima nudus operiri, forinfecus item crassis indui laciniis. Fuit in vita semper abstemius ; ne aliquibus fortè, ob meri jucunditatem, luxuriæ motibus captari potuisset. Præterea catenarum flagellis nocturnas orationes concinnando, Deum propitiabat. Otiâ detestabiliter admodum à se virtutis inimica promovit, rebus divinis frequenter intentus, quarum inexplicabili voluptate detinebatur, veritus ne aliquando cessantem satan suis invidia retinaculis complicaret. In castimonia continuè præfulsit, & omni nota turpitudinis abstinens. Obedientiæ integritate obsecutus est, & ultroneam paupertatem complexus. Qui mox misericordiâ pollens, & humilitate decorus, cuncta gratis accepta, gratiæ cælestis alimentum, fratribus impertitur. Hinc ob insignem vitæ reconditæ & speciosam morum claritatem divinâ sapientiâ fultus, sacrarum Litterarum disciplinas adfabre percussit ; sed cælestium contemplationis amore mirificè tenebatur. Sæpe ethnicos & catechumenos fulminantibus verbortum disseminatio-nibus ad Christianam fidem convertit.

Ex im-
PRESSIS
VINC.
BARBARI.
professio
Religiosa ;
austeritas
vitæ, studium
sacrum,

7 Utque se in actione virtutum commodius excolere potuisset, modum rebus sapienter adhibuit, citrà quem nihil umquam esse potuit diuturnum : nam diem sibi naturalem dividendo, propositum in ferum studium prodidit. A prima hora noctis ad usque tertiam orare solitus ; exin quiete parum modica recreatus, ut naturæ munus exquirat, ad idem studiosius horâ postera reverti ; idem matutino confurgere, Deo precibus supplicare, lacrymas fundere, atque demum plecti ; oriente autem aurora, ad rei divinæ oblationem & Sacrificii ministerium contendere : his finitis, ex studio pietatis à frequentia subtrahatur ; sic à Tertius ad Officium usque vespertinum corpore aliquid operari ; mox horariis precibus peractis, ad pristinam poenitentia mensuram revertebatur. Itaque tanta fuit poenitentia salutari, ut meruerit merito tot miraculorum titulis illustrari. Et quod ad humilitatem pertinet, ad sacerdotium adeo iniquo animo ferens, adeo invitatus ascitus est, ut in hæc non exertè minus quàm piè Sanctissimus prorupisset : Numquid indignum decet me tantum Sacramentum populo ministrare, cum ad divini cultus honorem aptum me minus inspiciam ? Sacerdotio tamen initiatus, Messanam præfulis imperio delegatur : ibi sancti Spiritus gratiâ refusus, ac divina cooperante providentia, multiplicia genera miraculorum exhibuit : nam die quodam Dominico, fere nocte intempesta, dum prope ædis aram cernuus orando dulcedinem orationis hauriret, atque ante ipsum, veluti ejus præsentia gestiret, luminoso satis igniculo lampas emicaret, ecce, diabolus, invidiæ radix, assistit, cupiens Sanctum ab re bene gesta prævertere ; eoque Psal-mographi versiculum legente, " Eripe me de inimicis meis, Deus meus, & ab insurgentibus in me libera me,, , commodum vi lampas illa devolvitur ; quam Deus devolutam à diminutione & lu-

II

F

EX IMPRESSIS
VINC. BARBARI.
deprecatio
famis extreme,
* imò Alfonso
* i. e. testamento
k
* f. nempe

* i. e. Catanam
B

* pro propitiā

qua Messana premebatur obfissa.

C

* Theod. & Poluc. tres

l
* i. e. Messanenſes

minis oppreſſione tutam reſervavit i.

8 Imperii ſummam gerente Jacobo, rege Hiſpaniæ citerioris & Siciliæ, qui Ferdinando * fratris majori natu ſucceſſerat, ſub recuperati orbis anno MCCXC, Dux Fridericus adhuc puer ex Petri regis parentis cera * ultima, fraternoque ductu Siciliæ dominabatur; qui poſtea ſextum jam ingreſſus annum ſeptimo Calendas Apriles, & Panhormi rex designatus, ad coronæ faſtigium evectus eſt; non poſt temporis ſeri circulum k, Robertus, rex Neapolitanus, ingenti claſſe Meſſanam petit; eo namque * animo, ut victor de tota provincia triumpharet: exercitum mœnibus admovet, quibus ſupremum exitum minabatur, caſtrisque ibi longè lateque munitis, copias circumagit: quibus urbem circumſidentibus, valida famas invaluit; ita tamen, ut hominum præſidia obſeſſi deſperarent. Turbida facta ſunt conſilia civium; tametiſi ad id publico edicto regio ventura erat, ut priùs ignibus populata urbe, ad caſtra ſocialia Cathinam * verſus omnes concurrerent, quàm deditione facta, turpiter hoſtis eâ potiretur: ad quod comitiatus populares, magiſtratumque conventus & optimatum collacrymantium ſubſcitantur; qui præſtare in Deo adminiculum, quàm in terrenis principibus, aſſeveranter repoſuiſſe prædicerent. Nonne Deus eſt, inquirunt, qui ad ſe cuncta deſerentes à ſpe non fruſtratur? Eamus, obſecro, ocyùs, & ſervum Dei Albertum inquiramus, cujus oratione ſuſa Deo ſuppliciter liberemur. Id idem ex populo multum repetiverunt: Eamus: ne propter flagitia miſeri in humanis eſſe deſinamus. Quam monitionem æquè omnes ſecuti, Albertum conveniunt (nec rei diviniæ ſolemnia adhuc deſierant celebrari) & rei ſic neceſſitatem indicant: Sub tuum præſidium confugimus, Serve Dei, fame depereuntes; preceatione tua Deum nobis propitiare *; ejus tam beneficæ Matris in nos affectionem converte: dexteram porrigere ſalutarem, nec iſtis caſibus delictorum meritum nos reportare patiaris.

9 His acceptis ſupplicationibus, Albertus Deo Sacrificium obtulit; & cepit in oblatione lacrymatus, mox genua ſubmittens, adprecari: Rex regum, maxime Deus & communis omnium Pater, qui nullorum es hominum ſaluti umquam otioſus, ſi de tua miſericordia non diffidunt; reſpice de ſummo cæli populum tuum, tuamque largè miſericordiam ſuperinfunde; paſce qui nunc eſuriunt, qui tantum in deſerto populum educaſti; tuæ potentiæ brachium protende feliciffimum; obſirma urbem timore quaſſatam; exanimatam tutare, quæ citra operam tuam alioquin ſalva eſſe non poteſt. Non in multiplicato numero fretis, ſed in indicibili tuo tantum nomine ſit ſperandum. Aſſiſte morituris, ne ſatan ſævus hoſtis ſit de tot animarum tuarum perditiōe triumphator. Cujus dicti finem tonitruum eſt abſonum inſecutum, acceptæ preceationis indicium, de quo vox item viſa eſt audiri, quæ Dei clementiam exorabilem denuntiaret. Inde cuncti pariter & gaudere cum gratiarum actione & admirari cœperunt. Tunc ſe ad portum triremes onerariæ numero quatuor * adplicant: earum adventus ignoratur; uberes tamen littori comæatus exponunt; quibus ordine expoſitis, ignoratè l retroceſſere. Meſſenii * verò ſunt rei novitatem admirati, quòd late obſeſſus claſſe maritima portus tenebatur. Hoc cum audiſſet Fridericus rex, equeſtri comitatu frequens, Dei Virum adproperavit, atque illi, quoad potuit, dexteram exoſculatus, gratiam retulit, quòd eſtundere Deo preceationem non fuerit

pro populo dedignatus, &, exoratâ veniâ, captivitatibus liberationem illi, ejectis hoſtibus, præſtare. Sic mirâ ejus ſtabiliti ſanctimoniam cuncti remanſere; nec urbs umquam debellari potuit.

A N N O T A T A.

a Hunc temporis characterem rejecimus in Commentario prævio à numero 22.

b Ex Abbatum familia. Theodoricus addit, & rectè: Quæ eſt una de primis regni Siciliæ familiaribus. Surius pro Abbatum vel de Abbatibus malè ſcripſit, Adalbatibus.

c De Eryce vide dicta in Commentario num. 25. Theodoricus & Polucius hinc ſolam Sancti matris patriam notant, & quidem eundem Erycem ſeu Montem Drepani.

d Joannes Groſſus in Speculo Carmel. tom. 1, part. 1, num. 601 ait, eos vidiffe filium ſuum Albertum in habitu ſanctæ Religionis Carmelitane, & faculam ardentem in manu ſua tenentem. Aliam inſuper viſionem eorum refert Philippus à Viſitatione in Vita Callica § 1. Sed auctori noſtro conſonant hoc loco Theodoricus ac Polucius.

e Hinc fortè nonnisi Alberti Etymologia auctoribus Aëtiorum eus Siculis, in exemplaribus Theodoriciano & Vaticano, tam ignota fuit; ut in Prologo ſuo derivatum illud ineptè putarint à nominibus Hebraicis Alab, quòd eſt lacteus vel dulcedo; & Her, quòd eſt fons; & à nomine Latino Thus, quòd eſt incenſum: cum origo hujus nominis aperte Germanica ſit, ſignificetque hominem nobilitate dignum, vel omnibus, ſeu ubique carum, ac dignum; ut oſtendit Schottelius de Lingua Germanica lib. 5, tractatu 2, pag. 1039. Conſonat, quòd mox ſequetur hoc numero, cunctiſque & c. iarus & gratioſus eſt.

f Quòd hic de regia dignitate dicitur, omitterit Caietanus; ſed conſentiunt Aëtiorum exemplaria vetuſtiſſima. Philippus à Viſitatione loco citato ait, Jacobum I Aragonia regem deſponſationem hanc expetiſſe ſilia ſue Eleonora. Perperam: nam obiit Jacobus anno 1276, cum nulla tum umquam fuiſſet inter Aragones Siculoſque communicatio, qua, Alberto jam ſenſcente, primum cepit anno Chriſti 1282, quo Petrus III Aragonum rex Siciam primus occupavit.

g De obligatione eorum, qui nondum compotes rationis, Religioni à parentibus per votum ad dicebantur olim, pro varia temporum locorumque diſciplina, diſerit eruditè Thomassinus in Veteri & nova Eccleſia diſciplina part. 1, lib. 3, à capite 56. Verum hic nulla eſt difficultas, cum vota parentum rata fecerit ipſe Albertus, & atate quidem ad id idonea; ut colliges ex Commentario prævio num. 28 & ſequenti.

h Religioſum habitum ſuſcepiffe Albertum poſt paucos dies ab ingreſſu cœnobii, colliges ex Theodorico Aquenſi num. 2180, & Polucio apud Surium cap. 3.

i Addit Caietanus: Id accidit, Jacobo ſumma rerum in Sicilia tenente: idemque hic aſſerunt Theodoricus & Polucius. Non placet: quia apud eodem Theodoricum & Polucium accidiſſe narratur in continenti, ſeu mox poſt ſuſceptum ab Alberto ordinem ſacerdotii: hunc autem ſuſceptum ab eo fuiſſe, regnante Jacobo, qui anno demum 1286 inauguratus primum fuit, nequaquam eſt verifiſſime: nam qua ratio fingi poteſt ejus preſbyterium differendi uſque ad annum etatis circiter 46? Cenſeretur ergo, hoc additamentum huc non ſpectare, ſed ad numerum ſequentem; quo

A quò refertur à Barbaro.
 k *Adi Commentarium num. 30 & seq. ; ubi hoc tempus explicatur.*
 l *Theodoricus & Polucius affirmant, plures afferuisse, rectores navium angelos fuisse. Falso ait Buonfiglius pag. 59, eas ab ipso hoste Roberto fuisse submissas.*

guncula miserè cœpit contremiscere. Et rursùm Albertus : Egredere , fatan , Christi nomine , divinumque istud opus illæsum desere. Tum super crucis protenso signaculo , eam sacri roris aspergine circumfudit : & est virgo commodùm fanitati restituta. Quæ liberatori Deo optimo maximo , & Viro Dei gratias pro meritis egit.

CAPUT II.

Miracula quædam ab eo superstitute patrata.

Eodem tempore Messanæ cœnobio , sub titulo Salvatoris a , ascitus sacerdos , apostemate in gutture malè affectus aggravatur , ita quidem , ut de ejus salute medici fere omnes desperarent ; quem mox iidem , ut cadaver & cinerem jam facturum * , destituerunt. Hic igitur Messanæ Servum Dei adesse audiens , ad illum cœnobitas allegari jubet , qui eum sanctitate ejus fretum velit & sic affectum graviter visere non dedignari. Albertus ubi legationem accepit , pius & gressu alacri , suâ præsentia consolari cupiens ægrotum , festinat ; ad quem ingressus , ait : Quid me accersiri jussisti , mi frater ? Numquid ipse numen deitatis aliquod profiteor ? Etsi infirmitate æquè omnes naturæ trahimur ; etsi peccatorum augemus numerum ; in Domino tamen sperare licet , cujus imperio salus omnis atque morborum genera obsequuntur. Et cum dicto , frontem ægroti signo crucis notavit , eumque paululum mento sustulit. Et rursus : Mi frater , Domino Jesu fidem Matrique sanctissimæ , per quam salvantur homines , adhibe. At ille Adhibeo , inquit , & tuæ simul sanctitati ; meque tibi immedicabili morbo cruciatum committo. Nec mora , his additis , vomitam supremi fœtoris evomuit. Sic pristinae sanitati restitutus est. Et inde cœperunt Alberti sanctitatis incrementa venerari.

I Interca cum Viro Dei Gelam b versus aliquando iter ingredi contigisset ; ubi ad suæ Religionis hospitium collatus est , cujusdam claræ feminae filiam à dæmonio detineri cognovit : ob quod in hæc ipse gemebundus prorupisset * : Satan , quo imperio hæc facis ? Et misericordiâ motus , perrexit ad juvenem. Cumque de ejus accessu matri renuntiatum esset , confestim charitatis impulsu commota , domo exilit obviam. Quem visum sic dictis aggreditur : Spero , me divina bonitate desolatam solaberis ; etsi me tantus dolor miseram desolat : siquidem quam filiam peperit unicam , impensè diabolica detentione distringitur : pessimus ille hostis jam pridem in tam speciosæ puellæ visceribus immoratur. Noli , obsecro , malè affectam visere mihi que summam præstare jucunditatem dedignari. Ad quam ille ingrediens , cunctis salutari verbo pacem precatur ; dein verò cum dæmoniosæ proximasset , illa incunctanter ejus maxillæ alapam nihilque hæsitans impexit. Cui ille propius & alteram percutiendam obtulit , rogans , ut se denuo repercuteret. Qua humilitate princeps superbiæ confusus ac dolenter affectus , incepit lamentari : Heu quàm mecum iniquè agis ! Heu quàm patior , quando hinc obitum adventum protinus avolabo ! Ad quem Albertus : Creator tuus ille maximus , qui te tuâ superbiâ de paradisi voluptate depulit , te idem de corpore istius insontis exigat. Quo dicto , vir-

ubi rei consimilis facta non est continuatio. Proinde ad majora , quæ subsecuta sunt , rerum beneficia devehar. Anno à salutari mundi redemptione mcccclxx c Drepani cum inversi fœtus repugnancia primiperam diebus sex eniti contigisset , de cujus vita prorsus medici desperarant , Albertus ad id loci commodùm regressus erat ; quod non serò fuit , me Hercle , ad parturientis matrem relatum ; quæ , ut erat dolore circumsepta , spem perditam revocavit. Quid ni ? Per totam enim provinciam , tum propter se , tum etiam propter parentum fulgorem , miræ ejus sanctitudinis incrementa ferebantur. Adiit ergo Religiosum delubrum circumacta cognatorum collegio. Ad cujus inventi vestigia devoluta , sic cœpit ejulare : Miseram me ! Filia mihi , repigrato partu , moritur ; neque est , qui ferat morienti salutare subsidium. Transi , obsecro , ad eam , priusquam decedat , quando te diu videre concupivit ; ut saltem , si gemitu delicta confiteatur , inveniat anima solatium. Quæ eidem , de inhabitantis ædibus & de regione sciscitanti , respondit : Quid refert , si tibi ædes commostraverò ? Veni , & vide. Limen igitur jam jam sacrum evaserant , ad ædes , Alberti puero consequente , gregatim contententes. Ubi is intronissus est , cœpit semianimem illam , quæ Margareta dicebatur , proprio nomine nuncupare ; sed ea sensu defecta , jam nihil quidquam respondit. Et tandem , infixo ori digito , Quid , inquit , dolore conficeris ; & mihi non loqueris ? Fare , age ; & parentem , sodes , consolare. Et manu oblitâ oleo , ventricque ejus superadditâ , sic oravit : Propitius te Jesus , filia , sospitet meritissimo suæ Deiferæ Matris beneficio , & sicut illibatâ illa virginitate concepit , & mox Virgo , sortita partûs indolentiam , peperit ; ita tu sine vitæ discrimine , quæ diu parturisti , parias , divinæ Religionis fœtum oblatura. Vix hæc finierat , cum illa obstructos jam oculos reclusit , veluti sensu recreata ; Virique Dei manu comprehensa , Adjuva me , inquit. Et statim recluso utero , quo obsepto partus remorabatur , infantulam peperit , postmodum Domino consecrandam.

I3 Illa corporis tantum ; sed quæ sequitur , & corporis & animæ salus. Anno post salutiferum Virginis partum mcccclxxv d vir quidam fuit sanè Judæus , qui Saccam oppidum e Albertum suis disseminationibus impertientem , gravi epilepsia comprehensus & adiit & opem valetudinis per parentes oravit : quam illis efflagitantibus se demum præstaturum pollicetur , si modò se in hæresim Christianam collaturos promittant , & jugem Beatissimæ Matris virginitatem euntes minis inficias & quæ omnia circa Symbolum Christiani profitentur. Quibus , se omnia credere , asseverantibus , cum crucis investitu * ait epileptico : Exigatur abs te morbus iste , si ita res habet , ut prædico de Jesu Nazareno. His actis , melancholicus humor ille discutitur ; lentescunt nervi ; mens , quæ apprensâ erat , dissolvitur repurgata ; nec , qui à nullo medicorum sanari potuerat , ex tunc eo morbo comprehensus amplius retorquetur. Sic est rectè , cum sui stupore famulatûs , & multo-

Sanat moribundam ex apostemate ;

* f. futurum

inseffam à dæmone liberat ;

* f. prorupit

EX IM-PRESSIS VINC. BARBARI.

sospitat parraviencm ;

6

E

F

Judæum epilepticum sanat & convertit cum familia ;

d

e

f

EX IMPRESSIS
VINC.
BARBARI.

g
alios item a-
quis abre-
ptos educit,
converit-
que ad
Christam.
h

B

Saxat mori-
entem Reli-
gioni devo-
tum;
** i. e. non*
diu potit
k
** al. Ad-*
nolphus

C

quam exin-
de deferens,
perit misere;

** imò porri-*
gere

l

rum frequenti convenientiâ, curatus. Quare spiritu gratiæ in meliora conversi, & sacrosancti lavacri tinctione regenerati, se Christiani cultus in ceremonias asseruere *g*.

14 Eodem rursus anno, dum Vir ipse Dei provinciam obiret, atque Agrigentum versus, ut Siculos ad sanctitatis formam converteret, proficisceretur, flumini, cui Platano *h* nomen est, proximavit; ibique Judæorum aliquot ingressos jam flumen offendit, & inundatione subita raptos periclitari: qui, Dei Viro cognito, cuius aliquando tot miracula percepissent, eum sui cœperunt assertorem, implorato subsidio, conclamare: In virtute Christi tui, Domine, feliciter assiste: sospita nos, ne aquis hinc operiamur. Quibus adhuc clamantibus, ille Baptismi formulam proponit, sub qua, Christi nomine potuissent incolumitate potiri. Quod cum non recusassent, cumque omnia insuper, quæ de Jesu Nazareno audierant, se credere asseruissent, ille flumen ingressus, cedentibus aquis *i*, baptizare eos salubriter approperavit: quos inde illæsos eduxit & probatoris officio vitæ restituit.

15 Nec inde ad seram diem *, Vir sanctissimus, quia nimiam populi convenientiam gravari videbatur, Leontinum *k* secessit; ibique, divino illo præsentente spiritu, plura, quæ apud quosque oppidò præclara sunt, exhibuit; inter quæ id unum in chronicis visum est maxime recenseri. Admolphus * quidam non obscuro loco natus de Lamiarum familia, adeo postrema oppressus est ægritudine, ut penè exanimis exspiraret; cumque medicorum consilium esset, ut funus extrueretur, mater affectu nimio ac trepidatione concita, & vix eorum autoritate respectatâ, ad cœnobium, præsidii gratiâ, præcincta muliebri comitatu, procurrit; gravidoque sinu & spe & pietate in Servum Dei, cum prope templum est, forinsecus clamat: Eia age, qui Deo gratus es, Alberte, mihi suffragare. Non hinc recedam, donec tuis meritis mihi filius convalescat, tuæ isti Religioni mancipatus. Cumque magis increbuisse ejulatus, è Religiosorum numero aliquot egressi sunt, atque, frustra eam illic Albertum, quando abesset, præstolari denunciant; verumtamen ejus laciniam tantummodo se habere commemorant: quam illa, isthæc ut accepit, efflagitare non desistit, certè rata, divinam bonitatem in ea posse salutem operari.

16 Tandem coacti precariò cœnobitæ, ad ægrotum pergunt, atque sub materna fide laciniam femineci superimponunt, cuncta orante familia. Me Hercule, factum omni seculo speciosum! Ecce, in confinio mortis soporatus juvenis, prope se Albertum stare, mentis officio contuetur, seque illum, maternæ fidei commemoratione relata, ad Christi nomine surgendum exhortari; ob quod divinæ suffragationes, ut compertum est, non remorantur. Tumque is maxime sibi dexteram porrigi * videbatur; quam cum prendisset, est confestim gravi somno discussus; surrexit, ac cœpit loqui clariùs, & quæ viderat, ordine recensere. Præterea ejus *l* adlubentia proposita, & cibo refocillatus, convaluit. Post hæc Admolphus, ubi se devotatum cognovit, Religionem forti animo accinctus, intravit. Ceterum (ut animosa corda juvenum deservent) ante annum, eo quod ex amplissimis esset, quem odisse cœperat, cultum reliquit, & se militiæ inconsultus addixit. Ad summam, temporis angusto spatio divinam ultionem miser experitur, cum suo cruore fratris illegitimi manus inquinavit; & summum

sibi propinatum dolorem mater inhauserat.

17 Forte fortuna. Vir ille sanctissimus dum Pan-
oculum *erum*
hormi *m*, toti fere urbi cognitus, immoraretur, *unum puero*
die quodam, ut Deo optimo maximo collibitum *absenti*
est, inter lusus à sororcula fratri puero est lumen *m*
erutum. Quo casu cœpit universa familia contri-
stari; sed mater præceteris ejulatu miserabili qua-
titur, cum præsertim in aperto esset, chirurgos
ad remedium ullum efficacem non valituros. Postre-
mò, salutis humanæ repugnato * aditu, ad Dei * *i. e. ob-*
Servi suffragia coniugere, esse fatius duxit, & stru-
ctò
mensuram divinæ benignitatis experiri: ad quem
unà cum filia profecta, pueri successum totum
ordine commonstravit. Cui sanctitate ille præful-
gens, Ecquid adhuc ploras, inquit? Deus artus
solus adfabre compigit, Deusque solus etiam dis-
solvit. Cumque illi fletum non cohibens, pro-
merendæ ejus gratiæ studio propensius institisset,
nec inde puncto quievisset, dum se reum aliorum
exemplo fateretur Vir sanctissimus, in hortulum
ædis * interiorem secessit, ibique semotus clam, * *i. e. cœ-*
nec alioqui fletu abstinens, cum se prostrasset; nobis
Deus, inquit, an nos ineffabili potentia tua pro-
pter te genus humanum non creasti? An nos non
idem ad tuæ felicitatis gloriam tuâ clementiâ nun-
cupasti? Nonne, ubi nos primo crimine morti
deputasti, tandem tuæ bonitati placuit, ut expia-
ti sanguine Filii tui, tecum per fidem & miseri-
cordiam jungeremur, & scedi turpiter ac dehone-
stati, jam honestamur? Et, ecce, nunc quod
opus mirificè formando membris sapienter & ar-
tibus colligasti, & quod speciosius animâ, quò
ad gloriam viveret, decorasti, illud invidus sa-
tan invidiæ cumulo deturpando sugillavit. Pla-
ceat igitur tibi istud nunc refigiare, ut, eo suo
membro donato, tua potentia veneretur *, ho- * *i. e. lau-*
stilis verò malitia collabatur. Et cum ter hæc sup-
detur
plex iterasset, ad mulierem confestim reversus est;
quam Christiano nomine compellendo, ad Chri-
sti fidem, qui solus corpori membra restituit,
adhortatur, magnæque dein cum præfatione con-
solando dimittit.

18 Illa verò quum potuit, sui commendatio-
nem usa, post conciliatam benedictionem profi-
ciscitur, domumque recepta, puerum quiete dis-
cussum rectèque convalescentem deprendit. Qui
subitò ut est ea intromissa; Mater, inquit, ho-
mo quidam oleo lumen perpetuò tenebris obfera-
tum verè perunxit. Cujus illa cultum & ætatem
inquirente, vidisse senio proximum respondit,
interioribus atris, exterioribus verò candidis ami-
ctum laciniiis. Perpectumque habuit in spiritu,
Dei Virum adfuisse, quòd restituto luminis bene-
ficio visio illa satis luculenter apparuisset. Factum
est autem toti civitati cognitum & admirabile. Sic
passim latèque ejus amplificabatur commemoratio.
Quapropter hinc locum aiunt datum, oleum vel
aquam, ubi corporis ejus reliquiæ fuerint perfusa-
e, multiplicium morborum præstare sanitatem *n*.

19 Sed tunc Albertus, densa populi frequen-
tia surgere & ad se confluere incipiente, hostili
calliditate & inani gloria transversus efferri veri-
tus & demum naturæ fragilitati succumbere, Mes-
sanam versus clanculosa profectio pedes instru-
xit, ubi Religionis locus extra civitatem est positus.
Ingravescente autem ætate cœpit adversa valetu-
dine consiliari & in quiete illa turbida Deum sub-
inde rogare, ne se prolixiori amplius dilatione cœ-
leste cœnaculum aciturum permetteret; verum su-
am aliquando rogationem his verbis emendavit:
Quemadmodum tui Filii, Deus, ex animo fieri
non permisisti, sed tuam perfici voluntatem man-
dasti;

A dasti : ita non mihi , ut velim ; sed tuæ morem geras voluntati. Dumque orationis incendio rapitur & in extasi commoratur , clarè hanc vocem audivisse dicitur : Inter agmina Confessorum sine fine Deo fruiturus levaberis & æternitati consecraberis. Et si umquam orandi studio ille cunctatus est, nunc tenaciùs adhærendo perseveravit. Nunc psalmodiam canit, nunc sanctorum Patrum pervolvit oracula atque porrò divina mytheria contemplatur ; nunc Deiferæ Matris repetendo memoriam præfultat , ejusque votiva colloquutione delectatur. Die verò ineunte fatali , Religiosorum cœtum ad se convocari jussit , cui veterum patrum liberit ex animo mores æmulari : quibus circumfidentibus , dum cælestem suavitatem pensitaret ; ut Apostolus , Cupio , inquit , dissolvi , & esse cum Christo. Qui mox , ut propheta , hujusmodi prædictionem subjecit : Hodie vitæ labore functus , Deo spiritum reddam ad suam patriam rectà subvolaturum , eademque horâ loror pariter , qua ipse deficiam , mecum , desertis vitæ fluctibus, conficietur. Quod rei eventu verè divinam præfe tulit fortionem : quando ab ipsa plusquam bis centum & quinquaginta milia o passuum abiisset *.

B
o
* f. abeffet

A N N O T A T A.

a Cœnobium hoc magnum ac celebre sancti Salvatoris ad Basilianos pertinere , docet Pirrus in notitia ecclesiæ Messanensis pag. 390.

b Gela olim à fluvio , cui assidet , cognomine nuncupata , nunc vulgo Alicata , Licata , & Leocate dicitur , in littore Sicilia meridionali , ubi distat Agrigento versus orientem milliaribus fere viginti.

c Annum hunc mclclxx omittunt Surius & Caietanus : Theodoricus verò hic exprimit annum mclclxxxi. Ex utrovis liquet , Acta S. Alberti ὄσσηρον πρὸς τρεπὸν esse congesta : nam quæ de obsidione Messanensi narrata sunt antea , certò posteriùs acciderunt , quam hac & qua modò sequentur. Uter verò annum hic accuratiùs annotarit ; Theodoricus , an Barbarus , quis definiat ?

d Pro anno mclclxxv Theodoricus habet mclclxxv ; Surius mclclxxv , quem nescio cur sequi maluerit Caietanus , quàm Barbarum , cujus nomine Vitam inscribit.

e Ad Commentarium num. 32 & seq. ; ubi rejicimus eos , qui hoc in Terra Sancta contigisse volunt.

f Hæresis hic pro dogmate seu doctrina ponitur simpliciter ; ut olim apud Romanos & Græcos ; quod miror tamen in Barbaro ; qui scire debuerat , inter Christianos ab ipsis propemodum Ecclesiæ incunabulis constanter alium hujus vocis usum & significatum fuisse.

g Addit Theodoricus ; Juvenis autem à Viro Dei curatus , ipsum secutus est ; cum deinde laudabilem duxisset vitam , in Domino tandem feliciter obdormivit ; quod sequuntur Polucius & Caietanus. P. Philippus à Visitatione narrat hoc miraculum , quasi bis acciderit ; Sacca scilicet , & in Terra Sancta , idque cum variis adjunctis , qua cum apud antiquiores in vulgatis Actis non inveniuntur , solidis fuissent firmanda testimoniis. Vide ipsum § 9 , num. 5 , & § 10 , num. 2.

h Platanus , olim Lycus , Saccam inter & Agrigentum variis fluminibus auctus , in mare devolvitur. Hieme verò , ut ait Fazellus decad. 1 , lib. 6 , pag. 127 , adeo intumescit , ut inter immania Siciliae flumina connumeretur. Hinc porrò etiam collige , Sanctum non è Terra Sancta adif-

se Agrigentum ; sed è terra seu oppido Sacca , inter quod & Agrigentum iste fluvius occurrit , & ubi proinde præcedens miraculum patratum fuisse credendum est.

EX IM-
PRESSIS
VINC.
BARBARI.

i Cedentibus aquis. Theodoricus & Polucius asserunt , Sanctum super undas ambulasse ; sed Barbaro adstipulatur codex Vaticanus , ut animadvertit hoc loco Caietanus. Surius sequentia duo miracula transilit.

k Leontinum , seu Leontium urbs est ad latus orientale Siciliae Syracusas inter & Catanam.

l Esus ab edo , id est comedo , hic usurpat Barbarus tamquam participium verbi deponentis , ut sensus sit : Præterea cum comedisset proposita qua adlubebant , &c. Usus tamen iste , quantum scimus , barbarus est , oletque solæcismum.

m Panormus , seu potiùs Panormus , vulgo Palermo , urbs est amplissima & regia Sicilia in littore septentrionali.

n De usu aqua sic consecrata inferiùs multa recurrent in miraculis. Ceterum huic miraculo Theodoricus de Aquis ea subjicit , quæ de Sancti provincialatu dabuntur infra in Appendice. Vide interim etiam dicta in Commentario num. 34.

E

o Theodor. & Polucius : Fere per ducenta & sexaginta milliaria : unde Rocchus Pirrus in notitia ecclesiæ Messanensis pag. 339 putat , Sancti sororem tum fuisse Drepani (vallis , an montis , parùm refert ; cum urumvis Messanà 260 circiter milliariibus distet.)

C A P U T III.

Gloriosus obitus ; exsequiæ ; translatio corporis ; tum comitata subsecutaque prodigia.

I Nterea cœnobitæ dum morti eum inhærentem conspicerent , advigilare cœperunt , & circumacti ; precibus invigilare , ejusque mandare animam. Vespertinâ autem horâ Vir Dei planè sensit , ad sui dissolutionem se tendere : tum genibus innixus , in eorum conspectu sic oravit : Deus , qui cuncta tua admirabili potentia creasti , creata tuo arbitratu disposuisti , disposita tuâ beneficentiâ sustines , sustine tuâ misericordiâ animam meam , eamque spiritus immundi potestatem reformidantem tutare , tutam in tui famulatus electa pulcritudine colloca. Post hæc Psalmum , Deus in nomine tuo salvum me fac , ad finem protulit , & Psalmum pariter , In te , Domine , speravi , dedit absolutum ; angelica subinde salutatione & oratione simul Dominica interjecta. Cumque iterum ad Psalmum , In te , Domine , speravi , concederet , cælum intuens , pròmerenti salutem concilians , sui que sospitricem Deiperam advocans , elatiùs , velut ultimum subderet , expirans , In manus tuas , Domine , commendo spiritum meum pronuntiavit. Quo dicto , instar lucidæ nubis , anima properiter abiit & in cælum sustolli visa. Corpus verò lineo cilicio a circumamictum & feretro compositum , funebri pompa veneratur. Decessit anno post Virginis partum mcccvii b septimo Idus Sextiles.

Sancti morientis anima in cælum tolli visa ;

F

a

b

21 Hactenus , quæ de ejus vita fideliter subvenere , contrivimus , & quæ pro exemplo fidei hominum memoriæ non supprimenda visa sunt. Nunc autem ad ea diverticulo transgrediamur , quæ , eo funerato , non minùs gloriôsè quam verè provincia que ,

campana spontaneo pulsu obitum nuntiante , accurritur audientia que ,

EX IMPRESSIS
VINC.
BARBARI.

* i. e. vestimentum

nec sine miraculis illustrantur illustres exsequiae,
* al. Rencitia de Palatiis

B

c

in quibus angeli Missam intonant, Os Justi &c.

C

d

cia recognovit. Ad ejus enim transitum, campanum, quod ejus ductu conflatum fuerat, nemine pulsante, coepit altius personare; corpus odore frequentius halitare, & suaviter astantium nares refundere: ad quod undanter, ut mirabilius spectaculum, Messanensium quam plurimi procedunt, ac Judæi pariter confluunt, quorum pars bona ad fidei orthodoxiam convertitur. Quin ipse Fridericus rex III funus equestri comitatu pedes honestavit. Sic tantum Patronum sublatum universi molliter ingemiscunt. Tamen certatim pro virili parte sanctum cadaver attingere quisque contendit, quando divina virtus inde spiraret, cœtusque languentium prosperæ valetudini restitui videretur: ejus lacinia * frustillatim hinc inde conciditur, quovis affectus gratiâ frustillum cupiente fortiri, quoddam sui Servi meritum in ea tot miracula divina clementia voluerit operari.

22 Verum inter cetera dum ad calcem exsequiarum festinantur, hera quædam non humilis generis ex Paliciorum familia, quæ Venetia * dicebatur, affectus exuberantiâ percita, de capite ejus nondum funerati amicimen sustulit; quod & anxie custodiri curavit; & quorum illud capiti imponeretur, si ophthalmia, aut quovis oculorum vitio laborarent, illi confestim curabantur. Denique ut de reliquis taceam, Fridericus rex ejus apparatus funebrem accuratius curari jubet, præsulque aliquot provinciales in funus coituros mandavit; quorum numerum Guidoctus, archiepiscopus Messanensis &, dicto quorundam, episcopus Parthenis c auxerunt; ad quos item ceteri ordinum & graduum diversorum accessere, funeralem pompam rege confertissimo numero subsequente.

23 Inducto itaque triduo jejunio, archiepiscopus in cunctis ciborum appetentiam coerceri jubet, preces fundi, elemosynas erogari, reique divinæ solemnia per templa celebrari; ut aliquod in eo sacro ministerio divina dignatione prodatur miraculum; quod & factum est: stante enim in delubri meditullio feretro, in quo cadaver illud compositum & venerabile sustinebatur justis honestandum, ecce, tantus odorum halitus largiter coepit exuberare, ut æquè omnes suavitate illa cælesti nutrentur & in stuporem procul dubio traherentur: ad cujus ultramundanae Sepulchri d vaporarium omnigena morborum genera curabantur; adeo ut sanctimoniarum vas fuisse, turbæ citra dubium faterentur. Tunc autem orta dissensione, inter clerum & populum circa rei divinæ celebrationem turbatum est: clerus mortuorum; populus verò Sanctorum stata solemnia repetenda proponit, & hoc definitis ultro citroque rationibus: alter enim ad jus Pontificium, alter ad devotionis impulsu recursum habuit. Tandem divino nutu standum esse decrevere. Mandat igitur archiepiscopus cunctos orare Deoque prolixè supplicare, quatenus sciri potuisset, quibus præfertim titulis, quibus honoribus eum decorari maluisset. Quibus orantibus, commodum duo pueri, albis induti poderibus, & stolis aureis in modum crucis præcincti, multoque sole luminosi, sunt altrinfecus stare visi, licet non fuisset eorum aspectus admodum præ fulgore conspicuus; qui tamen voce clara cunctorum cum expectatione contonuerunt: "Os justum meditabitur sapientiam, quo dicto, confestim in auras evanuerunt. Itaque Fridericus rex, & archiepiscopus unâ cum inito præsulum collegio tam claro miraculo cedere statuerunt; effectumque est, ne cæleste arbitrium humano postponeretur. Sic communi con-

sensu fuere Confessorum solemnia celebrata.

D

24 Sed his finitis, horâ nonâ sepulturæ corpus honorificè traditur. At rex & populus Messanensis universus publica sanctione sanxerunt, Pontificis maximi per legatos auctoritatem publicè exorandam, cujus porro locupletissima approbatione canonizatus, albo Confessorum Albertus ascriberetur; sitque impensâ provincialium posteritatis memoriæ consultum. Ad cujus sepulchrum tum cives, tum remoti & exteri confluunt, infirmi, claudi, cæci, leprosi, atque paralytici; qui non sera nimis cunctatione curantur hoc modo: nam languentes ad sepulchrum vel tertium, vel adusque diem quartum & jejunio & precibus indulgentes nocte in concubiâ lux fulgida circumfundebat, qua circumfusus Albertus, in alba veste perspicuus evidentiâ videbatur: & quorum ille oculis se non subtrahebat, statim eos sanctitudinis beneficio dignabatur; qui mox parto salutis beneficio, Deum cœtè collaudabant, quod hujusmodi gratiæ suo Servo potestatem fecisset. Quo in apertum prodito, passim latèque ejus est amplificata veneratio; cujus alioqui miracula, quæ ad hæc usque seculi e succedunt, non sunt à Christiano conspectu penitus remota.

sepulchro conditur max claro miraculis;

E

25 Nempe inter cetera quod sequitur, non est sua relatione fraudandum. Eodem anno, quo Albertus imbecillitati naturæ concessit, tempestate bellorum inter provinciales regulos & ipsum Sicilia regnum ingruente, sepulchrum ejus exhonorem prorsus relinquitur: in cujus sacrarium stipendiosi milites, refractis pudoris & reverentiæ postibus, temere, quasi canes, irrumpunt, eoque pro stabulo uti satis flagitiosè contendunt, eorum numero paleisque fartim intronissis. Sed sui Servi tantam ignominiam Deus ferre non potuit; ex quo factum est, ut quadrupedes cuncti præsentissima morte percussi caderent; milites verò vario morborum genere fœdarentur, tutique admodum pauci evaderent. Inde quidam refractarii perverfitatis conmoti pervaciâ atque iracundiâ postremâ confligentes, sepulchrum resignare corpusque ejus quinam esset conditum, videre decreverunt. Sic equis lapidi colligatis vique actis, sepulchrum friditur, lapisque dissilit; & est nulla mortali contractione tactum, sed genibus in-

sed eo subinde non impane violato,

F

26 Sed inde cœnobitæ, ejus solemniter extracto corpore & inite fuga, ubi nunc degunt, præfixo domicilio, commigrarunt: & cum loci rursus aptitudinem desiderarent, uniti consulunt, ut pars ibi corporis (quod populo per consultum optime quærebant) relinqueretur; reliqua verò, & principalis, Drepani solemniter veneranda præficeretur: sic utraque Religionis sulca sedes & porro sui Patroni reliquiis non defraudata, præfultaret: ut puta Messanæ, quod hic vitæ munia persanctæ transegerit; & Drepani, quod inde originis paternæ traxerit fundamenta f. Paucos post dies, cum prope ejus Religionis cœnobium statio Genuentium, quam logian g Græco vocabulo nuncupant, flammis correpta conflagraret, quidam puer, Antonellus nomine, supinus in combustionem collapsus est: qui propediem Alberti sublidium memoriter inploravit, deinde Deiferæ Matris præsentaneum & salutare suffragium. Quamobrem citra periculum extitit cum omnium admiratione

transferuntur aliis reliquiæ, ibique ornantur miraculo;

f

g

A ratione præservatus. Raptus inde, appropinquanti plebi, se nihil inter flammam dispendium fecisse, indicat. Quem Deus Alberti meritis illæsum præservavit: ob quod multis annis Carmelitanae, quoad ejus fuerit, Religioni defervivit *b*.

Sancti venerationi invidens puni- tur; at respiscens, mox liberatur.

27 Admirabile est sanè narrando puer incrematus; sed id æquè atque superius robustæ admirationis, quod dicitur, & suo stilo, medius fidius, prosequendum. Anno Dominicæ Nativitatis mcccviii Leontini, dum Carmelitano cœnobio præpositus pro rostris concionaretur, & inter concionandum beatum Albertum efferendo, Sanctum nominasset, quidam sacerdos invidens, ejus sanctitatis præconium in conspicuo celebrari, dicto reclamavit; illum mentiri, eumque sanctum indignum esse judicari, confirmans. Cui repente, cunctis videntibus, miserabili cruciatu adusque genua viscera collabuntur. Sic pensum est justum dementiae supplicium. Medicus tamen accersitur: sed ille quamprimum, non opem suam, verum Alberti maximè necessariam existimavit, qua posse eum liberari, religiosè sustinebat. Cujus gravi hortatu respiscere persuasus sacerdos, continuo cepit Albertum invocare, ac se falsum, iniquum, vanum mendacemque coram arguere, quando ejus sanctitati derogaverit invidenter, asseverat, seque id merito supplicium pati: ad ultimum salutare medicamen implorat; ut suo periculo possit ejus sanctitatem non dubitanter disseminare, adens voto se ejusdem felicissimi obitus excubias celebraturum, ejusque diem perpetuò omni vacatione feriatum, & alioqui festivissimum observaturum. Qui proximo die matutino corpus inungi persentiscit: quod manu scrutatus, jam novit se evisceratione convalidum: festinanter lecto desiluit, seque induit; & cum luce prima ad ædem receptus, Religiosis omnibus se rectè valere demonstravit, seque, gratis Deo persolutis, ad dies præfixas voto persolvendas accinxit.

** i. e. vigiliam*

*Sanantur immedicabilia mulieris ulcera. * f. quem * f. redderit*

** f. interna * pro existipari*

** f. præcipere*

Sanctus miraculo tuetur cultum suum publicum.

28 Quo factò instructissimus quisque fide Deum sinceritate sublimare; quin etiam, si quis erat divini cultus neglector, contra vereri, cuius virtutum actiones quotidie reddere clariorem. Cum inter hæc, anno fere Christianæ salutis mcccix hera quædam nobilis Agrigentina, quod mamillæ ulceratione suppuranti triennio laboraret, nec salutem hominum medicamenta sufficerent, quibus inferna illa malignitas exulcerari potuisset, struit ad Virum Dei tota mente salutem confugium; cui se argenti imagunculam oblaturam, pauperesque cœnobitas tres ad ejus nominis venerationem induturam pollicetur; quod, Hercle, temporis momento non incuriosè peregit; idque, dum vivit, perpetuò singulis annis futurum, voto nuncupavit. Proxima verò nocte per quietem medicum incertum vigilans videre visa est, qui de Alberti lampade olei pauxillulum sumi, mamillamque probè deliniri prædiceret, si ea prosperæ valetudini restitui curaret. Manè, relicto cubiculo, se ad Alberti facellum cum festinatione recepit; reque suppliciter confecta, juxta quietis imaginem, atque insuper adhibito honorificè rei divinæ Sacrificio, domum revertitur; & se commodum nullis ulceribus obnoxiam vicinis indicat, cujus modò fuerat divinitus salutem consultum.

29 Sed ne nimis temporum dimensione differar, eodem fere anno, septimo Idus Sextiles, studii gratiâ popularis, ut moris est, Platæ (sic enim vulgo dicitur) ejus anniversaria solemnia Carmelitani cœnobitæ gestiunt celebrare; & ecce, detestabilis invidiæ parens diabolus quorundam clericorum ad invidiam fanaticè corda concitavit; qui nequiter nocte illa, quam solemnibus dies insequeretur, imaginem Viri Dei inducere atque rescindere decreverunt: quo clanculum perstructo, quidam, Bonjornus nomine, duodecim fere annis paralyticus, perstreptentis unanimiter turbæ transitum de nocte percepit; cum rei novitate sollicitus, uxorem, quidnam esset comperit ad ostium properè destinavit: quæ mox trepidanti marito factionis adulteratæ manipulum collectum se comperisse renuntiavit, qui furore percitus, ad Alberti imaginem delendam festinasset. Isto accepto, sic affecti cordis ubertate proclamat: Utinam essem corpore validus, neque ullam virium facultatem desiderarem! illam, Hercule, armis summoque studio tutari pertentarem. Me ista, beate Alberte, paralyti asserere, totumque ipse patrimonium pro amplificatione tui cultus exponam. Et adhuc aliquot è factiosa manu transeuntibus, rursus adjecit imploratum. Qui post hæc somno corripitur; & ecce, Albertum peculiari habitu spectabilem, ut ejus erat effigies depicta, conspicatur, virgulamque radiis investitam manu gestantem, ac languidum se identidem cuspide pertingentem, his verbis: Eia agendum, surge; Deus, gratiarum largitor in Sanctis suis, te istac enervi imbecillitate exuat, te membrorum sinceritati restituat, pacemque tribuat. Cum ille somno emerfus, suisque viribus, velut attonito similis, exurgit, armisque viriliter apprensus, factioque impetu, se foras proruit, & adcurrans, factiosam illam cohortem ad cœnobium protendentem persecutus, ad opus inclytum & divinum & religiosum blandè hortatus est, & à flagitiis idem diaboli dehortatus, rogavit insuper, ne temere contra picturam illam quid audere contendat. Quibus, quisnam esset, interrogantibus, se Bonjornum esse, promptissimè respondit: & cum instantè sciscitarentur, quo pacto sit langor ille dilapsus; stricim cuncta narravit. Quare subito timore percussus, regressi sunt, Deum optimum maximum, & Albertum efferentes. Et hic primò facellum fuit ejus observationi dicatum *k*.

ANNOTATA.

a Lineo cilicio: quid hinc voluerit sibi Barbarus, nescio. Caietanus omittit adjectivum lineo, quod sanè pro alio videtur suppositum. Theodorici habet, nobili cilicio; Polucius vel Surius, præclaro cilicio.

b Imò potius mcccvi; ut vide in Commentario à num. 35.

c Parthenensis, seu potius, ut scribit Caietanus, Pactensis episcopus tum erat Joannes II, ex Ordine S. Dominici; ut colligitur ex Pirro in istius ecclesiæ, qua Metropoli Messanenensi subest, notitia, tom. 2, pag. 401.

d Seplasia (Festo teste) fuit propriè forum Capuæ, in quo plurimi unguentarii erant. Sumitur & pro ipsis unguentis aromaticis, & pro loco quolibet, ubi ea prostant: at hinc, ut patet, pro Sancti corpore & odore ex eo promanante.

e Ad hæc usque secula. Theodorici: Usque in hodiernum diem. Et verò seculum sæpe pro conjunctis temporis spatio usurpatum à Latinis legitur. Quare non est, quod hinc à prototypo suo recessisse Barbarus, aut propriam etatem, puta annum Christi 1536, designasse credatur.

f Hinc patet, Drepanum fuisse nomen equivocum, & æquè significatum olim eo fuisse Drepanum montis, quam Drepanum vallis: nam de

G g

Dre.

EX IM-
PRESSIS
VING.
BARBARI.
* i. e. delere

E

F

EX IM-
PRESSIS
VINC.
BARBARI.

Drepano montis, seu oppido Erycino, hic omnino intelligendus est Barbarus; nisi dicatur secum ipse pugnare superius num. 1. Porro hac translatio contigit, non anno 1316, ut asserit Pirrus tom. 2, pag. 549; sed anno 1309, secundum dicta in Commentario num. 35; ubi etiam videbis, hasce reliquias non fuisse primò destinatas cœnobio Drepanitano; ubi tamen retentæ fuerunt; sed ad oppidum Erycinum, S. Alberti patriam.

g Logia Gracæ conventum, seu collectionem significat. Indicatur hic haud dubiè amplum ædificium, quod sibi Messanæ condiderat mercatorum Genuensium societas; qualia in emporiis celebrioribus plurima videri solent.

h Deservivit; per largas videlicet eleemosynas; ut explicat Theodoricus Aquensis.

i Platia oppidum est montanum Sicilia in valle Netina, 12 circiter milliaribus à lacu Pergusa ad euronotum.

k Ex his elucet etiam antiquitas publicæ venerationis S. Alberti. Addit verò hic Theodoricus, in hoc sacello plurima fieri miracula.

B

CAPUT IV.

Continuatio prodigiorum.

Horrenda contumelia in Sanctum ac Drepanam fulmine vindicata;

a

Post secundam verò Olympiada *a* inter ejus honoris auctarium, ex quo id factum est, Drepani *b* quidam aleator infamis, aleæ penè vitio confectus, & instinctu diabolico desperatione adductus, à fide, huic ipsi obstrigilans, declinavit. Accessit igitur ad Mariale delubrum extra civitatem; ubi beati Alberti conspicatus imaginem, Ecquid te toties, inquit, oravi, quòd mihi intermedius propitiaries, neque umquam infelicissimus exoravi? Ideo qui sanctitatis præconio apud quosque vulgaris, nec mihi rogatus subvenisti, nullo, Hercle, pacto tuam istam sanctitatem hodie concedam. Et mox ad Virginem conversus (ibidem erat imago posita) Heus tu, inquit, passim gratiæ Parens appellaris, & meæ preceationi aures obserasti. Hoc dicto concitatus, gladium dirinxit, & ambas dissecuti imagines: cum statim secturâ guttatim sanguis ebullivit. Sed puero, qui hæc viderat, exclamante, nefarius ille profiliit; &, ecce, qui jam limen evaserat, vibrato tonitruo subita cum coruscatione sublatus est; nec est ejus, nisi cineres, amplius quidquam visum *c*.

C

Friderici IV regis moribundi sanatio;

c

31 Quid? Nonne justas ille pœnas pependit? Facile enim divinus animus irascitur & de injuria illata hominum ulciscitur, ubi non est vacua contumelia. Sed ipse nunc me aliò conferam. Anno fere post recuperatum orbem MCCCLXIV Fridericus junior rex quartus, Friderici III nepos, & Petri secundi regis Siciliae filius, postrema morbi gravitate corripitur; qua quotidie gravescente, de eo medici cœperunt tristius aliquid suspicari & ad ultimum de ejus sperata salute communi consensu desperare. Ob quod proximiores ejus illustris sanguinis Carmelitanæ Religionis devotarunt; sacri habitus gestamen triennio scilicet gestaturum, si jam vitâ defectum Alberti meritis ad vitam vidissent revocari. Hoc factum est, quando tam salubre subsidium ipsemet, cui fuerant morbo sensus intercepti, præfari non poterat. Ei cenobitæ reliquias ejus injiciunt, & aquam, cui fuerant immerfæ reliquæ, stupido ori potandam adjece-
re. Quam potus, continuò præfenti haustu salu-

* f. profari

tarem cognovit; ac eo ut sequenti die fulcro refocillatus assederit, & inde brevi convaleto, in pedes defilierit. Votum approbat atque Religiosum habitum aliquatisper gestavit. Verum, sacrosanctæ Religionis exorato Brevi *d*, hunc ipsum ante diem, quòd coronandus esset, omisit. Fuit & post biennium statim ad coronæ fastigium evectus *e*. Habuit hic Alberti notionem tempore Friderici avunculi *f*, cujus ipse consulto, quod ejus canonizationis procuracionem sanxerat, summam fidem non dubitanter adhibuit.

D

d

e

f

32 Cum plura sint hujusce generis, quæ ferè possunt recensens admirationem, pro pluribus unum succidaneum suggeram. Eodem anno *g* à Libycis piratis & Saracenis navis Drepanitana diripitur, quæ item Tunetum usque, ubi piraterium erat, captivâ remulcatur. Nautæ verò ubi sunt expositi, in dirim carcerem coniecti, compedibus asservati, d uque sic ac nequiter cruciati, de salutari præsidio consultare. Sed inter cetera Alberti suffragium feligere, est oportunitissimè visum; quem supplices alioqui, nec inde felli, hac deprecatione rogabant: Quemadmodum Deo optimo maximo & Christiperæ Virgini te emancipatum esse, animum inducimus; ita te prosperum erga nos advocatum, Alberte sanctissime, experiamur; veni, & tuis, obsecramus, meritis nos in libertatem assere. Hanc ipsam orationem jejuniò consecratam ad secundæ hebdomadis exitum continuè protulerunt. Sic, cum abstinentia & diætariorum parcitate confecti, sacrosanctis inceptis amplius perseverare non sufficerent, ea naturæ causâ incepta posthabere decernunt.

Drepanensium ab Afris captivum

g

E

33 Diluculo autem proximo visus est Albertus mirabilis liberatio. carcerem, faculæ instar ardentis, illustrare, cunctorumque aciem caritate perstringere, atque ita illos demum de gradu dejectos increpare: Quid aliquando me suppliciter convocastis, & vestrum non stabiliti tam citò propositum deseruistis? Ad quam illi vocem (nil aliud præter summum nitorem cernere erat) clarigantes*, Te nos, inquit, invocamus, te veneramus; assiste quamprimum, & desiderata nos libertati restitue, ne hic desperatione perducti, æternis suppliciis emancipemur. Tunc Albertus, Confidite, inquit, placidiore animo, vosque istam fidei debilitatem exuite: vestrum enim Deus opus humanum comprobavit: ecce, me vobis salutarem demisit: me consequimini. Quo audito, carceris januæ divelluntur, compedibusque commodum diminutis, confurgunt, ac nihil cunctantes, ad portam usque maritimam claritate n secuti sunt; nec erat ea, medius fidius, obserata. Quò cum venissent, è vestigio lux illa disparuit. Inibi cymbam cælesti nutu repertam, remis & comæatu succenturiatis, conscendunt: qui inde profecti non cunctanter, prospera traiectione Drepanum appulerunt; Carmelum* cœnobium nudi visunt & alacritate colla-
* f. Carmelitanum
* an. calligantes

mirabilis liberatio.

* an. calligantes

F

34 Est quoque iam probabiliter factum quod sequitur. Romanam stationem cum navis quædam Drepanitana navigaret, nautisque aleatoribus & blasphemis colludentibus, ac individuum Trinitatem, totumque cælestem numerum diffamantibus; dum sic pessimè agitur, restatu crebrescente, commodum repentina tempestas inoritur, mare contumescit, aër obnubilatur, pluviam condensantur, nimborum turbine obstrepunt, abscissoque obiter velo, atque penè amissis aplustriis, naufragio navis periclitatur. Tunc duo sacerdotes è Carmelitana cohorte, qui ea navi fortè vehebantur, frequen-

Naufragantibus ap- pavens S. Albertus, opitulatur;

A frequenter Albertum, id saluti profuturum ducentes, invocare non desinunt. Ad hoc nautæ plerique omnes unâ commoventur, supplices, atque vota nuncupantes. Interim ad naufragum locum compulsi, naufragio dispositi, atque confessi delicta, devenerunt. Sed, Religiosis, quæ animarum incolumitatis interessent, præstantibus, & ad spem cohortantibus, aplustra, maligni spiritus nutu, submerguntur: & ecce, inter crebros ejulatus evidenter instar angeli luminosus Vir Dei periclitantibus astitit, hinc inde summa claritate vestitus; sermoneque grato, Blasphemos, inquit, diabolus occidit; Deus autem vitæ beneficio restituit. Illi verò cernui, certatimque sublato clamore rogitant effugium salutare. Quos ille postquam sperare jussit, in cælum est visus sublevari: cum in conspectu omnium satan præmugiens effugit, & obiter fluctuum tumore posito, sedatisque procellarum alluviis, fit mare tranquillum, secundi status oriuntur. Sic prospera usi navigatione, ad Pisarum portum *b* incolumes trajecerunt; mirificam ubi illi liberationem prædicabant.

B
sanat hydropem,

B 35 Quousque me nautica res & navalis narratio moratur? Rursus non absimilia superioribus subjiciam. Anno post incarnati Verbi salutarem adventum mcccclxxv Panhormi puer quidam hydrope graviter affectus, præ ultima inopia, quæ ad valetudinem opus esset, curam desiderabat; vique morbi crescente, succurrere filio mendicabulo mater insistit: sed quoniam minus hæc successerat, aggressa est apud imaginem beati Alberti salubritatem ambire, lacrymari, & abscissè humi prostrata sic adpreari: Quam Deo sis charissimus, Pater, & quam inter vos mutua sit affirmatio, non me clam est: magna enim & mirificè digna confecit iis, quibus est aliquid tuo nomini, tuæque hauriendi suffragii gratiâ venerationi tributum: te ergo licet invocare; respice pauperculæ matris postremam fortunam, & ne clamorem inclementer obaudi; languenti pacem suffice. Hispienter aggestis, olivo ejus lampadis bombycem intinxit, eoque pueri ventrem circumlavit: cum leni quiete subductus, paululum dormitavit, eaque demum discussa, qua contumebat, aquam intercutem & pus omne fluidum umbilico defluxisse compertum est. Quod, eo saluti restituto, non fuit in civitate tenebris offusum: cunctis enim increbuit. Ob quod in Servo suo Deum præfules efferrunt, populi jubilant; cujus item facellum gregatim atque suppliciter visunt.

febrem leibalem,
** al. Guillelmi Peralte*

36 Eiusdem quasi generis exemplum, sed publicum, adjiciendum inter privata in tempore arbitror. Eodem anno Saccæ, domno Nicolao, regio puero, Viclmi, Paraltæ * comitis, filio, lethali febre oppresso periclitari contigit; ad quem medicorum insularium facilè classici convocantur; qui cum artis præsidio usi, nec hilum quidem proficere potuissent, eum propediem letho collapsurum, ægris parentibus indicant. Et quidem paroxysmo continuo tenebatur; quo parentum viscera quatiuntur; utrique medullitus flere; nec ullum lethi reperire suffragium, aut denique valetudinis quibant comminisci solatium; interim ægram vitam trahentes, summum acerbatis cumulum experiri, & vix ad somnum pernoctes decedere. Sed eo fortunæ casu ferociente, quidam cœnobita sanctitate præcellens, nocturno visu intra ædem in amplexu cujusdam Religiosi sublatum puerum & gestientem fomniavit; qui deinde excitatus, habuit sanè somni simulacrum religiosissimè conjectarium. Ceterum orta luce, Comiti detulit, quæ vidisse meminerat. At illa, quid hoc

Augusti Tomus II.

fortasse Deus innuisset, disquirente, respondit, Ex IMPRESSIS VINC. BARBARI. * f. compertur non posse puerum curâ hominum liberari, nisi meritis Alberti, qui in ea æde præ ceteris experitur * miraculorum claritate præstare. Quare mentis sinceritate commota, vigiliis festumque ejus solemne consecrare pollicetur, atque illi chlamydes aureas & argenti stacula i dilargiri, pauperes in ejus honorem vestire, eumque ipsum in ara faberrimè statuare, & denique puerum ad tempus amiculo Religionis induere: tum religiosissimi Alberti reliquias pœnitentiarius transferri jubet, & in aquæ poculum mergi; postremò ejusdem Oratione, cum Dominica item ter atque Angelica oratione simul expedita, puero potandum tradidit. Quod ubi hausit, insani caloris relaxamentum perentiscit; & est postero die similiter factum; cum prorsus ille surrexit, lethali aditu liberatus. Illustres verò parentes, cunctatione depulsa, vota persolverunt.

37 Fuit, Hercle, sua dignitate referendum; *uti & heroniam,* sed nunc sanè ut ex oppidano ad urbicum transgrediar; anno post publicæ salutis ortum circiter mcccclxxxv Cathinæ puer quidam, cui Nicolao nomen erat, in scrotum dilapsis intestinis, summum temporariò cruciatum perferebat. Hic veneranter diem festum, dum celebrarentur Alberti solemnina, frequentavit; qui idem se ad Religiosi cœtus Præpositum recepit; quem ille dolenter affectum conspicatus; Quid petis, inquit; aut quid ita affectus es? Verum ipse cum dicto quàm citissimè causam demonstravit, ibidem quam plurimis astantibus cœnobitarum, qui deinde morbi malitiam admirari cœperunt. Tunc humaniter exceptum, ubi erat Albertus effigiatus, ad ædiculam duxit, ibique cum geniculari jussit, atque valetudinem obsecrare, & Religioni perpetuæ servitutis emancipationem polliceri. Quod cum fecisset, atque ter ille orasset; ubi ter Dominicam orationem atque simul Angelicam salutationem subdidit, potus tamen reliquiarum aquâ, surrexit coram pristinæ salutis restitutus, & est eam continuo atque solemniter Religionem ingressus *k*.

38 Nunc illud, quod se novissimè offert, & suâ similiter memoriâ dignum, minus omittendum est; quod eodem anno hera quadam inter primates Calathanixensis *l* diu vermiculosæ mamillæ hiante ulcere, nulloque chirurgiæ remedio conferente, laboravit; sed cum aliquando beati Alberti solemnibus interfuisset, & tam audisset ejusdem nomen celebre prædicari, totque publicè pro concione miracula recenserit, secum hæc vota concepit; argenteam scilicet imaginem Viro Dei se oblaturam, ejusdemque aram aureis amiculis operturam, festumque proximum religiosissimè culturam pollicens, si naturæ ille artifex tam foedæ mamillæ deformationem refigiare non deditur. Eâ demum aquis reliquiarum lotâ, qui sese torquendo repebant vermiculi, lapsi sunt; & desperatam jam salutem recuperavit *m*.

ulcera verminosæ
F
l
m

Fuere & id genus plura, quæ licenter in hujusce libelli fastigium coire potuerunt; sed ea collegi modò, quæ penè innumerabili suggestu jam extra limen proferenda mihi visa sunt, & quibus, quæ constat, sua minus fides abrogatur.

39 Interea ne qua expectatione quis fortè suspendatur & hæsitans indecora salutem cunctatione remoretur; modum, quo quamplures ægritudinum confictatione liberati sunt, explicare libuit. Sumito scilicet vas aquâ refusum, atque intus quid Alberti reliquiarum eluito; præterea quotquot inibi fuerint assistentes ter orationem Dominicam, unâ cum Angelica, ægrotus etiam, si

Modus, quo plures curati sunt.

EX IMPRESSIS
VINC.
BARBARI.

fari poterit, remetiantur; sacerdos verò supplex subjunctam expediat Orationem ac signo crucis innotatum poculum ægroto tribuat hauriendum.

Oratio super ægroto dicenda dum bibit aquam. Quæsumus, Domine Deus noster, infirmitati huic salubre conferre digneris subsidium; ut, qui beati Alberti confessoris tui memoriam venerantur in terris, ipsius meritis mereantur aduersitatibus liberari. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

ANNOTATA.

a Post secundam Olympiada, id est decennio post præcedens miraculum. Theodoricus tamen prodigium hoc non refert ad præcedens, sed postponit illi, quod hic narrabitur numero proximo; atque accidisse anno Domini mcccclxx: sed Barbaro consonat codex Vaticanus apud Lezanam tom. 4, pag. 519, cum id factum asserit anno Domini mcccclxxix.

b Cod. Vatic: In terra Trapani; Theodoricus: In castro montis Trapani, id est in oppido Erycino.

c Hic brevitatis causâ Poluciana Acta sæpius interim truncata, abrumpit Surius.

d Caietanus hoc Breve appellat diploma Pontificium: sed meram fuisse Religionis Carmelitana dispensationem hanc, disertè explicat Theodoricus his verbis: Dispensavit autem Ordo cum eo (quod magnus esset & coronandus in regem) ut ante tempus, promissum habitum dimitteret.

e Pirrus tom. 1, pag. 26 negat, Fridericum III, etsi jam regem, re ipsa tamen solenniter Panormi coronatum fuisse ante annum 1368.

f Avunculi. Legendum est avi: cum hac manifestè referri debeant ad ea, qua supra num. 24 de Friderico II narrata sunt.

g Eodem anno, puta 1364, quo præcedens miraculum accidit. At Lezana ex cod. Vaticano hoc refert ad annum 1319; Theodoricus verò ad 1370.

h Pisarum portus ad Arnun fluvium in Hebruria, notissimus est.

i Statuicula pro parvis statuis non semel dicit Tertullianus. Theodoricus tamen, & codex Vaticanus apud Saracenum, de unica Sancti statua argentea meminerunt.

k Addit Theodoricus: Et in habitu Religionis laudabiliter vixit. Codex autem Vaticanus apud Saracenum: Et maxima sanctitate floruit usque ad mortem; ut observavimus in Commentario num. 16.

l Calatanixa seu calatanixeta oppidum est in valle Mazarense, quâ Netina jungitur ad Salsam fluvium.

m In hoc miraculo desinit etiam codex Vaticanus, teste Lezana ad hunc annum; non item Theodoricus, neque Polucius; ut patebit ex Appendice subjuncta.

APPENDIX

Miraculorum aliunde collectorum.

Sanctus inter orandum elevatur:

Cum Vita S. Alberti vetera, qua supra commendavimus, exemplaria singula non aspernanda sint fidei, & in rebus ejus mirabilibus re-

ferendis Barbariano auctiora sint reliqua; imò prodigia insuper multa posterius acciderint, quàm eadem exemplaria conscripta fuissent; necessarium duximus ea pijs lectoribus ordine, non quo contigerunt, sed quo notata reperimus, ex monumentis variis in hoc supplemento representare. Ordinum à codice Vaticano, qui solus & usitatum ejus orandi modum & institutos inter orandum cali favores apud Lezanam ad annum 1296, num. 2 in hac verba describit: Multa alia miracula fecit in vita sua, quæ enarrare nimis esset prolixum; sed istud breve, quod sequitur, menti tradatur in testimonium suæ maximæ sanctitatis. Relatum fuit à suis coævis Fratribus, quod præter Officium, quod quilibet sacerdos dicere tenetur, dictus Pater omni nocte totum Psalterium legebat ante Crucifixi imaginem nudis ac flexis genibus, cum tanta devotione, quod à terra per spatium trium cubitorum levabatur; & postea, oratione finita; ad terram suaviter demittebatur.

2 Provincia Sicula præfecturam ab Ordinis magistro Generali sibi demandatam quàm mirificè suscepit gesseritque, sic ante Polucium scripsit Theodoricus de Aquis, Speculi Carmelitani tom. 2, part. 2, num. 2197 & sequente: Cum ejus fama per totum Ordinem sanctitatis nomine divulgata fuisset, Generalis dictæ sanctæ Religionis sancto Alberto litteris testimonialibus mandat instanter, debere officium Provincialatus assumere. Quibus receptis, humilis Pater dolet in honore esse promotus; sed gaudet potius in labore. Vadit ad Virginem, ipsamque tota mentis devotione precatur, quatenus, si pro meliori foret, sibi manifestaret, officium sumendum. Quem Virgo alloquentes, ait: Noli dubitare; sed audacter literas sume: ego enim custos tui tecum semper ero. Eo verò tempore, quo erat Provincialis, dum visitaret provinciam suam, solebat cum baculo itinerari & cum focio; qui focius consuevit portare vas terretum cum aqua & pane, de quibus se solebant alere in via. Accidit autem quadam vice, cum in itinere esset, & conventui alicui appropinquarent, ex negligentia focii vas frangi, cadere, & in particulas plurimas comminui. Cumque focius ipsum vas fractum vidisset, & nimium turbatus fuisset, non audebat appropinquare Viro Dei. Quod B. Albertus in spiritu cognoscens, vocavit focium suum, & quæsit ab eo, quare solito tardius & longius iret, & cur tam tristis esset. Qui cum tremore ei, quod sibi acciderat, enarravit. Et ait ei B. Albertus: Vade citò, & reporta mihi vas cum particulis. Cumque focius cucurrisset, ipsum vas integrum reperit & plenum aquâ invenit. De quo focius ultra modum gavisus, ipsum vas Viro Dei præsentavit, & cum ipso ulterius ambulavit.

3 Cum alio tempore beatus Albertus unum de conventibus provincie suæ causâ visitationis intrasset, & unâ dierum in choro orationis causâ cum Fratribus esset, cognovit, unum de Fratribus magnam habere devotionem ad beatam Virginem Mariam. Quod invidens antiquus hostis, ipsum Fratrem à devotione abstraxit, & ad amorem cujusdam mulieris, visione præhabita, excitavit. Cumque Frater vulneratum amore se sensisset, devotionem reliquit; & die quadam cum ipsa locutus fuit privi operis intentione. Virum Dei hoc non latuit; & Fratrem ad locum secretum vocavit, eique, quæ facere cogitaverat, indicavit. Quod cum Frater audivisset, veniam postulavit; & Vir Dei per orationes suas ipsum Fratrem ad devotionem, quam ad beatam Virginem Mari-

Deiparâ jubente, suscipit Provincialatum, & ornat miraculo

E

F

atque acceptâ divinitus arcanorum notitiâ:

A Mariam habere consueverat, reduxit. *Hæc, ut monui, Theodoricus cum Polucio, & partim etiam cum codice Vaticano; at quæ sequuntur, solus habet ad calcem Vita Theodoricus ibidem num. 2218 & sequente; unde non obscure innuit, accidisse post annum Christi 1385, de quo egerat num. precedente; narrantur tamen absque ullo temporis caractere, in hunc modum:*

post obitum invocatus, suspensum liberat; sed eventu ferat.

4 Accidit, quemdam nobilem propter delicta capi, & non longè à Conventu Trapanensi, in patibulo suspendi. Frater ejus, qui in alio loco habitabat, cum hoc percepisset, in medio noctis silentio ad patibulum cucurrit, & ad fratrem voce flebili clamavit: Frater mi dilecte, vivis adhuc, vel non? Tunc ille ait: Adhuc vivo. Quod cum alter audivisset, ait: Quomodo adhuc vivere potes, cum tantum spatium horarum in chorda suspensionis ligatus sis? Respondit: Antequam suspenderer, vovi me beatæ Mariæ Virgini, & beato Alberto, in Conventu Fratrum ipsorum, si me in hac vita reserarent, perpetuò servitutum. Beata igitur Virgo Maria cum Alberto sancto me per pedes usque adhuc tenuerunt & à morte præservarunt. Hæc ille cum audivisset, ad Conventum properabat, & Priori ac Fratribus visâ & audita enarrabat. Cumque Prior cum Fratribus hæc audivisset, ad patibulum currunt; & ipsum suspensum vivum adhuc reperiunt. Post hæc Prior cum Fratribus ad judicem properabat, & ipsum suspensum liberabat, atque ad Conventum, cunctis videntibus, ipsum ducebat. Post modicum verò temporis spatium ipsum habitu Religionis sanctæ inducat. Vix per spatium unius anni & dimidii in Religione permanerat; & nobilem se considerans, fecit ad se venire de amicis suis nobiles, & quotidie cum illis conversatus est simul & depravatus: tandemque instigante diabolo, cum duobus de amicis suis Conventu exivit; & fracto voto, habitu Religionis se exuebat, & vestibus secularibus indutus, ad alia loca pergebat. Cumque à Conventu per aliquod spatium distaret, cum sociis verba derisoria de habitu & Religione loquebatur. Et, ecce, ignis de cælo descendit & ipsum usque ad cineres combussit. Cumque focii nimis territi, hoc vidissent, fugam ceperunt, & ubique hoc horribile prædicaverunt.

C
Alia miracula generalia asserta.

5 Est notandum, quod quamplurima miracula meritis B. Alberti facta sint; e quibus ista pauca ad laudem ipsius Dei & B. Alberti collecta sunt. Et sciendum, quod soleant infirmi, & nautæ, & mulieres prægnantes intrare ecclesiam B. Alberti, & secundum quod voverunt, scapulare Ordinis portant; & adveniente tempore, vel ipso expirante, scapulare ex licentia Prioris exuunt, & postea elemosynis datis, ad propria redeunt: & ex hoc multa beneficia consequuntur. Est autem consuetudo in multis partibus benedicendi aquam per reliquias sancti Alberti, qua multi ab infirmitatibus liberantur, præstante Domino nostro Jesu Christo. *Hactenus Theodoricus Aquensis; de cujus ætate dictum est in Commentario prævio num. 16. Aliud auctarium peti potest ex Vita S. Alberti Poluciana, edita exeunte circiter seculo decimo quinto, quam præ oculis habuit anno 1627 R. P. Petrus Thomas Saracenus, dum in Menologio Carmelitarum ad ejusdem Sancti Vitam pag. 319, num. 44 hæc addidit:*

claudum erigit; pauperi desperanti succurrit:

6 A Joanne Maria Polucio accepimus, quæ infra. Claudus quidam, cui nec etiam fulcris uti permittebatur ad lentè ambulandum, portatur ad sepulcrum D. Alberti, cujus miraculis capiebatur quotidie. Cœpit ex corde orare, sanitatem ab

eo humiliter petens; & tacto monumento, virtus statim de illo effulsit, qua liberè exsurgit, reclusus ad aram pergit, alacer gratias agit, & laudes D. Alberti prædicat.

AUCTORE
P. B.

Aliud ab eodem. Philippus, nauta Venetus, anno mcdxcii inserviebat Domino cujusdam navis, pacta salarii conventionem singulo mense accipiendi. Anno expleto, adversante fortuna, dominus ejus nequivit ei mensuram solvere pecuniam. Domum reversus, & deficientibus auxiliis pro alenda familia (progenitore, uxore & liberis) desperatione ductus, se laqueo tradere dæcernit & misera morte vitæ miserias terminare. Funem præparat; secundâ noctis horâ exit domum, ut voluntarium suimet suspendium tristi animo compleat. Vix pedem è limine ostii effert, en, vox inlclamat: Quorsum, Philippe? Ad mentem redit: clamat & ipse: O bone Jesu; ô sancte Alberte, adjuva me. Rogat auxilium, sistit, & auxiliantem invenit. Nam pœnitentiâ tactus, domum revertitur, & cum inter nocturnas tenebras per forum D. Marci transfret, atque secretè sanctum Albertum imploraret, pondus ab imperceptibili fulgore jactari ad ejus pedes sentit; & audit aut vidit neminem. Timore percussus flectitur; pedibus manibusque jactatum pondus querit, & crumenam sericam invenit pecuniis plenam. Lætus se ad propria confert, & seorsum aureos mille invenit. Gratias agit Deo & D. Alberto, qui ejus familiæ inopiæ auxiliari tam liberali manu dignati sunt. Hæc mense Decembri accidisse, scribit Joannes Maria Polucius.

7 Refert item, Venetiis anno mcdxcvi in ecclesia Majorbii * publicè mirum aliud se concionando, pluries enuntiasse testem oculatum. Sacerdos, Marinus nomine, febrium ardoribus acriter urebatur, nec illi salutarem opem medici ferebant; quare in discrimine vitæ versabatur. Mittit pro aqua benedicta reliquiis sancti Alberti, nec obtinet, ita disponente Deo. Cum per nuntium intelligit, aquam minimè ei allatam, præcipit aquam non benedictam cyatho adferri; qua adepta, in hæc erumpit verba: O Pater sancte Alberte, scis, me singulis annis tuum sacrum festum cum vigilia solemni ritu observare. Te rogatum cupio, iis hanc benedictam aquam in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti. Bona fide bibit, & paulo post somno capitur. Adest ei D. Albertus, dicens: Surge, sacerdos carissime, & da gloriam Deo. Et statim sanitate donatus est. Hæc ille; *inquit Saracenus, & mox ibidem sequentia subnectit:* Addam his, quæ, dum hæc scriberem, in insigni nostri Conventus Bononiensis bibliotheca reperi in manuscripto pergameno Acta sex, per dominum Laurentium de Pinis, archiepiscopatus publicum notarium & civem Bononiensem, rogata, in honorem sanctitatis D. Alberti.

apparet febricitanti, quem sanat: f. Majoris pro Georgii majoris

8 Testimonium primum. Bernardinus de Muletis, filius Francisci de Muletis, civis & procurator Bononiensis, dum anno mcdxxxiii civitas Bononiæ pestilentia contagio acriter vexaretur, uxorem duxit, nomine Bonam, filiam domini Minii de Scardois; quæ gravi pestis morbo detenta, deposita, & à medicorum ope abdicata, abortiva, pro mortua multis horis jacuit. Vir ejus D. Alberto vota facit; preces lacrymatus fundit; aquam Sancti reliquiis benedictam potu tradit. Mirabile dictu; emissio voto, ipsa melius se habet, & cum tota domo protinus liberatur. Voverat pro obtinenda uxoris sanitate, imaginem D. Alberti cum miraculis in cathedrali ecclesia S. Petri Bononiæ

pestem tollit; punit: piscopum suo cultui adversantem:

AUCTORE
P. B.

propriis expensis pingendam fore ad lævam ostii veteris sacristiæ. Sed dum Bernardinus picturam curat, episcopus prohibet. Oratione instat, ut promissum votum adimpleat; nec valet. En miraculum miraculo additum. Episcopo sequenti nocte D. Albertus apparet, & valida febre percutit. Episcopus pœnitentiâ ductus, Bernardino amplissimam facultatem facit excogitatæ picturæ pingendæ; & aquam D. Alberti pro sanitatis recuperatione sumit, atque Officium ejusdem S. Alberti cathedrali ecclesiæ concelebrari, dum viveret, mandavit. Notarius, qui suprâ.

morbos varios pellit; suscitatur bi-duo mortuum:

9 Secundò. Anno MCDXXXIV D. Flora, filia D. Baptistæ de Mezarachiis, cum febribus gravissimè ureretur ad mortem, voto vovet imaginem ceream pro sanitate obtinenda, & impetrat. Tabulæ notarii publici suprâ.

Tertiò. Eodem [anno] Jacobus, filius Joannis de Martellis, de parochia SS. Vitalis & Agricolæ, ulcere foedo & immedicabili vexatur; à quo foetor putredinis emanantis, mixto sanguine, omnes fugabat. Vovet summis precibus Sacrum D. Alberti in ecclesia Carmelitarum S. Martini Bononiæ; & sanitate donatur. Notarius, qui suprâ, in publicis tabulis.

Quartò. Anno MCDXLIX D. Novella, filia D. Francisci de Monterenciis, uxor D. Hieronymi de Brunis, pestifero morbo diu vexata, vovit D. Alberto; & sanatur. Tab. ejusd. not.

Quintò. Anno MCDLV egregius legum doctor D. Joannes de Poëtis, civis Bononiensis, febre correptus, ad annum integrum moribundus, vovet B. Alberto, ejus festum celebraturum, dum vitam possidet. Obtinet; & gratias agit Deo. Tabulæ notarii Pini.

Ultimò. Joannes, quondam Joannis de Ravenna, faber lignarius, sub sacramento testatur, anno MCDLVI ejus filium Sebastianum, infirmitate diu gravatum, tandem mortuum esse. Ubique clamor & consternatio parentum. Biduo fere extincto sepulcrum ei parant. Interim preces D. Alberto fundunt: &, ecce, mirum, ô mirum supra naturam ipsam! puer incalescit paulatim, efflat, ocellos aperit, & loquitur. Quod dono obtinet pater à D. Alberto, gratias agit; & fanus factus est. Tabulæ ejusdem Pini. *Ita Saracenus, è quo non piget alia duo depromere, quibus S. Alberti Vitam concludit.*

C

ablatas clam reliquias miraculo cogit restituere:

10 Addam item, inquit, quæ mihi bona fide illustrissimus & reverendissimus dominus Laurentius Celsus, Bononiæ vicelegatus, episcopus Castri, retulit anno (*hic omissus est numerus; sed colligetur inferius.*) Dum enim apud Viterbium Patrimonii gubernationem haberet, duo Fratres ultra montes insignem S. Alberti reliquiam noctu devotionis ergò surripiunt, è nostra sacristia Viterbii; clam abcedunt; & furtum asportant. Cum die integra itinerati essent, in fero iterum circa mœnia civitatis Viterbiensis iter confecisse dignoscunt. Sequenti die impœnites, itineri se tradunt; advesperascente, cum viâ fatigati essent, adhuc submœnia vident civitatis Viterbii. Horrent, & silent; nec pœnitent eos sacri furti. Se tertiò itineri accingunt, & idem eis contigit. Quare Dei judicium agnoscunt, & pavent trepidi: ad R. archipresbyterum Montis Falisci se conferunt; rem ordinatè ei dolentes aperiunt, & rogant, sacram D. Alberti reliquiam Carmelitis Fratribus civitatis Viterbii consignare fideliter non dedignentur. Annuit iste: & feliciter discedunt furunculi. Archipresbyter sequenti die detulit reverendissimo & illustrissimo domino Laurentio Celsò, Patri-

monii gubernatori; qui Fratribus nostris ad se vocatis restitutam divina ope reliquiam maxima cum devotione concredit. Hujus admirandi casus egomet humiliter testimonium authenticum ab eo petii, & obtinui (Reperitur modò in bibliotheca nostra Bononiensi) anno MDXCII.

D

11 Succedit ultimò aliud non omittendum. Anno MDXCII magister Virgilius Bentivolus de Bononia, pater in Christo amantissimus, cum die XI Septembris acri febre cum vitæ discrimine diu laborasset, egomet annum agens xxvi ad eum ingressus dolens, de S. P. N. Alberti meritis plura dixi, adhortans ejus benedictam aquam solita devotione bibere. Annuit libentissimè. Ad altare accessi; aquam benedixi post Sacrum, & ei attuli; quod & ter idem præstiti. O Dei miram in Sanctis liberalem potentiam! Statim sanitati restituitur. In hujus rei memoriam orationem satis celebrem habuit Frater Dominicus Rota de Bononia anno MDXCVI. Exstant multæ aliæ & penè innumeræ S. P. N. Alberti virtutes, quas jam præmonui, & propòiti nostri memores silentio involvere cogimur: non enim pompâ certamus; sed hæc inuisse volumus; ut S. Alberti meritis in hora mortis & in hac valle miseræ nunc propitium, tunc adjuvantem obtineamus.

febrem subitò extinguit:

E

12 *Illustre est etiam in paucis, quod anno 1475 annotavit Arnoldus Bostius, scriptor Ordinis Carmelitani in Belgio nostro præclarus, in libro de Illustribus viris Ordinis BB. Dei Genitricis Virginis Mariae de monte Carmeli, apud Danielem à Virgine Maria Speculi Carmelitani tom. 2, part. 2, num. 3006; ubi S. Alberti nostri tenens elogium, ejusque cum primis quotidiana universum commendans miracula, unum ita subdit:*

Nuper autem, videlicet anno Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo quinto, ut à magistro Guilielmo de Guidonibus, Provinciali Siciliae, informatus sum, in civitate Agrigento mortuum vitæ reddidi; veluti mater defuncti ei narravit, præsentibus illustri principe Domino Antonio, Comite de Calathamperche, & nobili milite domino Joanne de Landoline.

13 *Neque verò silendum, quod narrat ipse Daniel à Virgine Maria in Appendice Vita S. Alberti Theodoriciana subnexa ibidem num. 2225.* Singulare quoque est, inquit, id quod Leodii contigit anno MDCLVIII, die VI Januarii, in puella quadam annorum xxv, quæ per triennium laboraverat sympto natibus ab ulcerato hepate. Pus per os frequenter evomebat, & per inferiores meatus excernebat, ac dolore intolerabili in hypochondrio dextroque latere torquebatur. Pertinax, jamque inveteratus morbus omnem tum artium naturæ industriam inanem reddebat. Omni itaque humano auxilio & spe destituta, languentem spiritum inter gemitus & suspiria adhuc ducens, fiducia & devotione ad S. Albertum Carmelitam permota, votum concepit per novem dies sumendi aquam, hujus Sancti reliquiis benedictam. Primo die novenæ haustâ ad unciam unam cum media circiter ex dicta aqua, illico se mutari sensit; dolor lateris disparet; symptomata non amplius reditura evanescent: eadem die sumit tum liquida tum solida, nulla cum molestia, non singultu nec vomitu amplius subsequente. Noctem sequentem dormi, super latere affecto decumbens absque ullo, ne molestiæ quidem minimæ, sensu. Secunda vcti die surgit, ambulat, omnia sua munia exsequitur (quod & prima die se potuisse, jure jurando asserit, si tum parentes, tum etiam ipse Pastor, & alii curam ejus habentes permisissent.)

puellam miserè affectam sanat,
F

A misissent.) Et sic integram consecuta est sanitatem; ut affirmet, melius valere se, quam meminisse possit, se valuisset unquam antè. *Quæ sequuntur, cum ad hujus prodigii comprobationem legitimam publicamque fidem unice faciant, ibidem legi possunt.*

aliaque
prestat be-
neficia.

14 Præter hæc omnia, quadam etiam alia recenset præterito pleraque seculo facta R. P. Philippus à Visitatione in Vita Sancti Gallica § 20, quæ hic delibasse suffecerit. Ait ergo Casaraugusta in Hispania tam frequentia ab anno 1600 ejus in cecos, febricitantes, aliisque detentos miseris fuisse beneficia, ut ibidem auctoritate legitimâ in templo Carmelitarum anno 1609 ex iis quatuordecim uno tempore fuerint solenniter promulgata. Afferit etiam, anno 1645 Hippolytum quemdam Drepanitanum in Sicilia locupletem, cum ejus thesaurum vicinus pauperculus furto sublatum in silva quadam defodisset, vovisse Deo, si amissa recuperaret, S. Alberti solidam ex argento sta-

tuam; tum postmodum, cum aliud acturus, equo veheretur, impetu repentino ruptis frenis abruptum à jumento fuisse usque ad eandem silvam & furti latibulum; ibi verò equum substituisse, terramque calcibus emoluit, infossas domino suo retexisse divitias: hunc autem voti reum, quod promiserat, liberaliter exsoluisse. Huic aliud subjicit, in quo nonnullam quoque partem ipsemet habuerit. Anno 1671 Valencensis Anna Francisca Fagot in solenni ac frequentissima supplicatione elegantem & auream crucem amiserat; inops consilii recurrit ad P. Philippum, cujus consilio rem S. Alberto commendans, rem divinam ibidem ad aras postmodum fieri rogat. Interfuit ipsa; & inde redeuntis canis occurrit, crucem eandem ore præferens atque offerens ultro. Habet idem auctor cum ibi tum alibi plura, quæ hic libentius attexerem, si fontes assignarentur, unde deprompta sunt. Et verò ad institutum nostrum atque hujus Thaumaturgi gloriam huc usque dicta sufficiunt.

B DE S. VINCENTIO MINORITA CONF.

Aquilæ in Vestinis.

E

J. B. S.

MDIV.
Probatur e-
jus sanctitas

Irum apud suos Aquilanos sanctitatis laude celebrem, inter Prætermisissos jam ferme signaveram, quemadmodum Majores nostri Apollonium ejusdem loci & Ordinis xxx Martii referendum censuerunt, defectu probationis legitimi cultus; sed eam peropportune mihi suggessit Itinerarium Fanningi nostri dum anno 1686 Româ in patriam rediens ea Aquila observavit quæ ad rem sufficere visa sunt. Legebam Gonzaga elogium & quæ post ipsum scripserunt Waddingus, Arturus Hueberus & alii, præclara sanè sanctissime ejus vita virtutum & miraculorum testimonia; verum, ut jam dicebam, non satis clarè ab ipsis expressum erat, Vincentium illum Sanctorum honoribus legitime celebrari, id quod laudatus Fanningus abunde testatus est. De Beati gestis nihil, quod sciam, superest, præter ea quæ in dictis e-logiis recensentur, quorum omnium instar erit Waddingi satis distincta narratio ad annum 1504, tomo 8, pag. 57. Arturus cum retulit xxviii Aprilis alique ipsum secuti; ast ex Fanningo satis patet, hoc ipso die migrasse; quo festum ejus recolitur. Habe modo Waddingi textum:

ex e-logiis
Gonzaga

2 Diximus aliàs, nos acturos de B. Vincentio Aquilano fratre laico, quem hoc anno plurimis virtutibus insignem ad cælum migrasse ait Gonzaga, qui hoc ejus elogium subjungit. Vir, inquit, erat summa sanctitate, abstinentia atque humilitate præditus, singulari insuper patientia in laboribus illatisque injuriis perferendis, in oratione vigilantissimus, ita ut integras noctes propter eam duceret infomes. Spiritum insuper à Deo accepit propheticum, cujus illud insigne est argumentum, quod cum Ferdinandus Arragonius rex Neapolitanus adversus Innocentium VIII bellum pararet, interrogaretque eum an vinceret? Vincentius responderit, nequaquam, & proinde rebus suis consuleret, nec cum Pontificis manus confereret. Sed Rex ista contemnens, ad pugnam descendit, in qua incredulitatis suæ poenas luit ab hoste fugatus. Decessit in conventu S. Juliani prope Aquilam, ubi casu effosso sepulchro, post an-

num ab obitu quartum decimum, inventum est ejus corpus integrum, undique incorruptum, suavissimum exhalans odorem, & decenter repositum in arca nuclea & crystallina, translatum est in locum honorificum. Inde cepit multis clarere miraculis, quorum memoria conspicuntur in donariis & tabellis votivis ad sepulchrum appensis. Hæc Gonzaga, quibus ex Marco Ulyssiponensi sequentia addit Waddingus:

3 Asperam & solitariam vitam semper tradidit, confortium non solum fugiens secularium, sed & fratrum devitans colloquia. Pane vivebat & aqua, crudas aliquando manducans lærbas, sæpius absinthium. Regi Neapolitano prædixit Carolo VIII in Italiam adventum in illius exitium. Sulmonensem Episcopum vita functum è morte revocavit, qui post dies duos & viginti denuo è vivis excessit. Multa patravit miracula: Aquilanum quemdam, per menses quatuor elinguem & mutum, ut perfectè loqueretur effecit. In urbe Pen-nensi puerulum utroque distortum crure rectificavit. In S. Angeli civitate adolescentem manibus & pedibus obrepentem, alterum uno pede claudicantem, tertium pedibus sistere impotentem curavit. Per Francavillæ urbem transiens oblatum sibi juvenem claudum & mutum sanavit.

Wad-
dingi:

4 Hæc quidem de B. Vincentii sanctitate & cultus ex miraculis me dubitare non sinebant; id vero quod desiderabatur, in prædicto Itinerario sic expressum reperi, ubi de Aquila agens, sic disertè notat Fanningus: In ecclesia PP. Franciscanorum Reformatorum prope eandem civitatem, appellata S. Juliani, asservatur corpus integrum perpulchrum B. Vincentii, ejusdem Ordinis laici, cujus festum agitur vii Augusti, quo item die obiit anno MDIV. Conditur in primo ad sinistram ingredientis occurrente facello admodum decenti ornatum, apposita inscriptione hæc adjuncta:

D. O. M.

5 Sedente Urbano VIII Pontifice Max. & Philippo IV Rege Catholico regnante, ac Neapol. regni Prorege Excellentissimo D. Emanuele de Fonseca & Zuniga Comite Montis Rey & Fuentes Beati Vincentii Aquilani corpus post annos cxxx

egregia
inscriptione.

inte-

AUCTORE
J. B. S.

integrum & incorruptum, jam pridem capsa crystallina inclusum eminentiorique loco repositum, atque ab immemorabili in maxima semper veneratione & devotione habitum

Illustrissimus ac Reverendissimus DD. Gaspar de Gayozo episcopus Aquilanus, regiusque Confiliarius, Seraphici Ordinis devotissimus, & erga pauperulos hujus coenobii fratres Reformatos pientissimus Pater, pro sua pietate & religione singulari, honorificentius & tutius conservandum atque obferandum curavit, & piis ac liberalibus e-

leemosynis altare, sepulcrum atque sacellum ad decentiorem & magnificentiorem formam redegit ac venerabiliora reddidit

Anno Domini MDCXXXIV.

6 *Ut de jam asserto obitu die certiores reddamur, Italicam inscriptionem subjicit, ex loco ubi prius sacrum corpus conditum fuerat. Hac Latine versa ita sonat: In hac sepultura quiescit corpus beati Vincentii Aquilani, qui ad meliorem vitam transit die VII Augusti MDIV.* *Alia item pro die obi-*

DE S. CAIETANO THIENÆO CONF.

CLERICORUM REGULARIUM, VULGO THEATINORUM, FUNDATORE,

NEAPOLI IN CAMPANIA ITALIÆ.

B
J. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

E

§ I. Sancti patria, natales, nomen, educatio, innocentia vitæ, pia erga Deiparam affectio, stucia, virtutes, ædificatio ædis sacræ.

ANNO M-
DXLVII.
Sanctus Vi-
centiæ in
dominio Ve-
neto

Commentarium, Vita hujus praeclarissimi Sancti prævium, ordimur ab ejus patria. Compendium Vitæ, virtutum ac miraculorum, nec non actorum in causa beatificationis & canonizationis B. Caietani Thienæi, Clericorum Regularium fundatoris, ex secretaria Congregationis sac. Rituum, Romæ ex typographia reverendæ Cameræ Apostolicæ MDCLXXI editum, ac deinceps sub nomine Compendii Romani à nobis brevitatibus causâ citandum, memorat sequentia: Vicentia . . . est Venetorum urbs mediterranea, & nobilissima civitas episcopalis, Meduaco minore fluvio divisa, vitiferis collibus proxima, quam à centum vicis, ex quibus coaluit, dictam volunt. Inter nobiliores hujus civitatis familias, insignis est illa Comitum Thienæorum; & altera Comitum Portorum, in qua natus est prædictus Beatus. Verum cum hac magis perspicue nos doceant, qua è familia, quàm è quo determinatè loco natales hausserit noster Sanctus, ulterioris in hanc rem commentationis ansam præbent.

C
natus ex illustri familia

2 *Antonius Caracciolus, Vita S. Caietani, quam illustramus, auctor, Natus est, inquit, Caietanus Vicentiæ. Consentium illustrissimus D. Joannes Bapt. Tusus, infra num. 195 à nobis memorandus, P. Josephus Silos in Historia Clericorum Regularium vulgò Theatinorum lib. 1, ac in Vita Italica; item P. Franciscus Barbaranus de Mironi in Historia ecclesiastica civitatis, territorii, & diocesis Vicentiæ lib. 2, cap. 86; ne alios commemorem: quibus adde bullam canonizationis, uti & lectiones proprias Officio ejus ecclesiastico insertas; ut prorsus non videam, quid moverit Bailletum, ut in determinando Sancti loco natali uteretur particula disjunctiva, dicens vel Vicentia vel Thieni ortum fuisse, vico tribus quatuorve, uti addit, leucis ab ea distante occidentem versus: unde familia Thienæa, prædicti loci domina, nomen sumpserit. Silosus verò de*

ejusdem origine sic differit: Cujus incunabula vel ab antiquissima ac celeberrima Græciæ urbe; nempe ab Athenis, sunt repetenda, augetque fidem ea stemmatis nomenclatura: nam ab Athenis Thienæos dici volunt: nî mavelis illorum opinioni adstipulari, qui ab Athenio, Arcadio ac Honorio imperantibus, consule, Thienæum genus, nomenque derivarunt. At quidquid sit de hoc generis nomine satis longè quæsitò; alia in promptu habemus, qua Thienæa familia splendorem commendent; uti vicere licet apud Caracciolum in Vita, aliosque. Cum autem ea Vita à nobis sit recedenda, plurius de hoc argumento congerendis supersedemus.

3 *Venio, inquit Caracciolus, ad Gasparem, Caietani nostri parentem; de quo ambigo, præstantiorne domi, an belli extiterit; utroque apud eundem scriptorem titulo laudatus. Et mox subditur: Ex eo viro, & ex Maria Portia, pari nobilitate ac virtute matrona, Caietanus nascitur. At quo anno? Pergamus cum Caracciolo: Quo autem anno, ait, non admodum clarè liquet. Sed si arbitrari licet; quandoquidem, ut postea dicemus, superioris sæculi XLVII haud decrepitus senex obiit, arbitror, nisi me conjectura fallit, illum circiter annim à redempto orbe MCDLXXXV in hanc vitam edium. Verum natalis annus adeo incertis terminis à biographo isto definitus; occasionem nobis præbit, ut dispiciamus, num pressus aliquid ac certius circa illum dici tutò possit. Potest enim verò. Item itaque expendamus. Auctor anonymus Vita Italica, anno 1655 Venetiis excusa, & pluribus inferiùs à nobis indicanda, lib. 1 § 1 memorat, Gasparem Thienæum, sancti Fundatoris nostri parentem, è processu Vicentino, quem citat fol. 333, anno reparata salutis 1475, mense Octobri matrimonio junctum fuisse, nec supervixisse ei diutius, quam annis sex, anno utpote 1482 vitâ functum, parvulis tribus, videlicet Joanne Baptista, Caietano, atque Alexandro post se relictis; ac proin verosimile esse, quod*

anno 1480.
F

A quod Sanctus noster, secundo inter illos loco genitus, primam lucem hausit intermedio annis 1477 & 1480 tempore: indicat tamen, Vita scriptoribus Castaldo, Cavo, ac Siloso se suffragari, ac natales istos accidisse anno 1480, affirmat. Illum etiam signat Compendium Romanum, de quo supra. Sed siue annus ille 1480 verè fuerit primus vita S. Caietani, siue numero rotundo ab auctoribus pro tali fuerit adoptatus, eundem nos etiam ponimus ipsorum exemplo. Observamus interim, in Vita Castaldiana anno 1616 Romæ recusa, quâ utimur, cap. 1 non assignari natalibus annum 1480; sed annum circiter 1485, qui cum dictis componi non potest.

B Antonius Thomas Schiara, de quo inferius inter biographos plura, præter annum 1480, cui sancti Fundatoris natales innectit, in mensis Octobris initium eisdem incidisse tradit; qua verò auctoritate, uti nos fugit, ita illud discere cupimus. De factò, quod ex eodem auctore subdumus, idem esto iudicium. Refert enim quod Caietani mater, dum in partus esset redacta angustiis, ac eniti eundem non posset in cubiculis splendide exornatis, transferri se curavit caelesti monitu, per devotam quamdam personam, in cubiculum vilissimum palatii sui: quò vix perducta, partum suum feliciter in lucem ediderit; additque idem biographus, perspicuum hac re præludium à Sancto exhibitum fuisse magni illius odii, quo postea averfatus est omnes mundi pompas ac dignitates; nec non profundæ illius modestiæ, qua eum ad tam altum perfectionis apicem evexit.

C Ceterum annus 1480, quo primum vitales auras vagitibus implere cepit Sanctus, maximo Catholica religioni fuit emolumento, cum illud acciderit tres scilicet non amplius ante annos, quam publica illa religionis fax, hoc est Martinus Lutherus, malo quodam astro aurigante, ad morum perniciem luemque in orbem est inventus: quo bonitas illa summa Numinis demonstraret, maturius jugulandis malis curare præsidia, quam mala ipsa existant: nam ut in loco explicabimus, ad effrenem Lutheri insaniam compefcendam, opem non exiguam, momentumque attulit hæc Clericorum Regularium, à Caietano & fociis instituta sodalitas, eadem ipsa tempestate, qua ille, mutato habitu, impietatis Roscius, fabulam exhibuit Christiano orbi oppidò luctuosam; prout observat Silosus nuper à me citatus. Eadem paullo brevius habentur in Compendio Romano. Nunc de nomine, quod Sancto inditum est, dicamus.

D Porro Caietani vocabulum, teste Caracciola, illi parentes indiderunt, ut senioris Caietani, patris sui magni, de quo diximus, & nomen & virtutem repræsentaret. Silosus, Et quidem, ait, ut in divinarum, humanarumque rerum scientiis eandem patris orbitam pressit Thienæus, ita puriori ingenio de contemptu mundi philosophatus, laureamque feliciori in Athenæo consequutus, illum longè superavit. Rem ita exponit Compendium Romanum: Sacro fonte renatus in baptisinate, Caietani nomen sortitus est, ut celeberrimi philosophi ac theologi gentilis sui, canonici Patavini, memoriam in familia Thienæa renovaret: cuius meminit Joannes Trithemius libro de Viris illustribus. Honorificum magni istius viri epitaphium præmiserat Caracciolus verbis, qua modò ex ipso attulimus, addens præterea, unde id Caietano patruo magno nominis adhæserit, nimirum quod Caietæ (urbe regni Neapolitani in pro-

Augusti Tomus II.

vincia Terræ Laboris) apud Ladislaum regem natus esset. At nunc ad Confessorem nostrum redeat oratio.

E 7 Educatum, inquit biographus, fuisse liberaliter & ingenue, nefas est ambigere, utpote apud nobiles parentes, & morum probitate ac civilitate conspicuos. Nihil tamen audivi aut legi de ejus pueritia, adolescentiaque. Id solummodo tradunt, Romam migrasse juvenem, & firmo jam ingenio atque ætate &c. Verùm hanc nos lacunam aliunde suppleamus. Compendium imprimis Romanum paucis verbis multas inveniuntis ejus ætatis magnasque prorsus laudes intexit, dum ita enuntiat: Pie & catholicè educatus, ea statim virtutis ac pietatis indole effloruit, ut in ipso ætatis rudimento, omnium linguis Vicentiæ appellaretur SPIRITUALISSIMUS, DEVOTISSIMUS, SANCTISSIMUS. Hisce proluserat religiosissima parentis ejus factum, de quo Silosus Prætereundum, ait, id loci non est luculentum maternæ pietatis argumentum. Enixa namque filium parens, statim à puerperio, sua & illum manu ante Virginis Deiparæ imaginem stitit; obtulitque ejus vitæ primitias, ac summa veluti libamenta magnæ Matri. Nempe ut primam statim indolem, atque illibatam Puero mentem instillaret, propinaretque lacte suo Virgo; ac feliciter quidem mortalis vitæ diem auspicaretur Filius ab ea luce. Id quod & illustrem illam, non tam generis claritudine, quàm filiorum septemviratu feminam, nempe Aletham, divi Bernardi matrem, factitasse legimus. Siquidem quos in lucem edebat filios, tamquam non sibi sed Deo peperisset, singulos ipsamet prona manu offererebat Numini. Hinc factum, ut omnes ceu jam inde ab incunabulis auctoritati*, Bernardo generosi agminis duce ac vexillario, stipendia in Dei castris meruerint. Egregium sanè utriusque parentis factum, eodem fere successu memorandum.

F 8 Et quidem, quod ad Caietanum attinet, annuisse Virginem piensissimæ matris votis, & facili in ejus pectore pietatem, atque omnigenam virtutem altiùs impressisse; sequuti subinde in Puero, atque adolescentia mores ingenui, compositi ad omnem modestiam vultus innocentia, ac ipsa in beatissimam Virginem observantia comonstrarunt. Scilicet siue è Majorum indole, siue è cælo profeminata in animo virtus cum ipso flore ætatis statim floret. Erupere in primis in Puero maturæ jam pietatis indicia. Summa enim in pauperes munificentia, & commiseratione stipem ipse à domesticis exterisque corrogare; ipse erogare, paupertatis eximius quæstor; futurus deinde grandiori ævo tantus tantæ virtutis assertor & cultor. Elementa ac summa fidei capita, mirum qua memoriæ celeritate arripuit: utque propugnaturum se olim contra capitones ac frontones hæresiarchas fidem, maturè ostenderet, ejusdem argumenti disceptatiunculis oblectabatur. Ingenio facili præsentique fuit. Porro de virginis integritatis flore, quo Sanctus fuit spectabilis, consuli etiam potest supra citatus auctor anonymus lib. 1 Vita § 16, allegans Processum Vicentinum fol. 209, 311 & 317; Neapolitanum autem fol. 144.

H h 9 Ceterum illustrantur & confirmantur ista ex Bulla Canonizationis: Quem mox ut enixa est mater, Deiparæ Virgini obtulit, commendavitque: cuius vota benignè suscipere ipsa Deipara visa est, eum semper in posterum specialibus favoribus munerans; ipseque vicissim ut matrem illam tenerrimo quodam affectu sæpè compellans, ad ejus patrocinium in arduis omnibus confugiebat.

AUCTORE J. P.

pia educatio, & oblatio Deiparæ:

E

* f. aucto-
rati

qua annuente, insignes

F

atate virtutes exercuit.

AUCTORE
J. P.

bat. Pietati à primis annis addictus, oratione, elemosynis, aliisque piis operibus animum instruebat, cunctorum oculos in se rapiens mirum in modum, adeo ut ex tunc sanctus ab omnibus nuncuparetur.

10 *Ex qualicumque fide Vita Ms., è Silosio aliisque collecta, de qua dicitur infra § 19 num. 204 & 205, cap. I subdimus ista: Summā in pauperes munificentia & commiseratione stipem à domesticis collectam, & anxie conquistam, egenis erogabat, atque de iis, quæ sibi ad victum dabantur, partem subtrahens, occultansque, tenerrimum adhuc corpus matutinis vespertinisque jentaculis, quibus tam avidè pueri recreantur, sæpius privando, jejuniis cruciabat, ut aliorum famem levaret. Cum ejus mens vix idonea orationi esset, & ætas sufficiens, orandi tamen studio & desiderio flagrantissimus, in secretioribus domus suæ penetralibus, adhuc puerulus à domesticis suis sæpe sæpius reperiebatur, vel piõrum librorum lectiõni intentus, vel in genua provolutus ante altariola, piis imaginibus exornata.*

B

ferentissimas Deo preces & orationes fundere. Crevitque in eo magis hoc pietatis studium, ac amor in Deum, ex quo Spiritus sanctus in columbæ specie, triplici volatu Caietanum veluti circumvallavit, ac quamdam de cælo vocem sibi dicentem audivit: Pax tecum, Caietane; cave, quæso, ne eam amittas. *Hæc ibi.*

11 *Cum virtute conjunxit litterarum ac liberalium artium studia; de quibus hæc notavit Silosius in Historia seu Annalibus lib. I pag. 5; quæ argumento sint, utrumque illud unà cum egregii Adolescentis ætate ornamentum floridè adlevisse. Nam eminentius humanarum litterarum studia, in philosophiam auspiciatissimè velificavit. Mox in civilis sacrique juris prudentiam ingressus; utraq; lauræ publicè fuit inauguratus. Verùm ceu forensium hunc disciplinarum apparatus nihil pensi habuerit; continuo ad scientiarum principem facultatem, sacramque theologiam se contulit, ut hoc rerum cælestium lumine ac sapientiâ acriter arderet, qui egregio in pectore calore jam coeperat æternorum amor. Enimverò ut scientiarum cultu expolire ingenium, præclarum esse duceret; illud præstantius ac sanctius existimabat, exornare virtutum insignibus animum.*

C

Quare flagrantissimo quodam, acriusque purioris vitæ desiderio inflammatus, adultam exercere juventutem pietatis operibus impensius cœpit. Hinc excellentium virorum exempla per urbem studiosè pervestigare, & sequi: templa quæ mysteriis frequentandis, quæ fundendis precibus assiduè terere; fori celebritatem ac frequentiam deprecari; secretiora deligere divinis rebus commentandis loca: ut brevi, meritoque manaverit vulgò fama, Comitæ Thienæum bonis incitamento; malis terrori esse: illis quidem exemplar; his frenum. *Nec verò insignes adeo ad optima quæque promovenda ardores domi apud se continuit, sed foras in bonum publicum aliorum propagavit. Audiat Silosius:*

nec non publicam utilitatem templo, quod fundavit, promovet.

12 Auxit hanc pii Juvenis opinionem templum illud, quod divæ Mariæ Magdalensæ, erecto etiam ad egregium hoc opus fratre, suo, ac fratris ære excitavit, dotavitque. Quo & erga sanctissimam Mariam Magdalenam suum interioris animi affectum testatum voluit, & populis, qui in eo pago, Rampazzum vocant, Thienæorum latifundium, morabantur, religiosè ac sapienter consuluit: ut templo nimirum viciniore, animarum negotia propensius atque opportunius accura-

rent. Quæ sanè sacrum ædium substructio rudimentum Thienæi fuit, templa quidem majora ac sumptuosiora facere condiscens. Concipiebat namque animo, fore, ut novæ olim congregationis fundator, plures divino Numini ædes iudicaret, ac magnificè dedicaret. Existat nunc templum hocce Magdalensæ sacrum, inscriptamque germanorum fratrum pietatem, ad ævi memoriam, legendam refert in hæc verba:

BAPTISTA, ET CAIETANUS DE THIENÆIS FRATRES JURISCONSULTI A FUNDAMENTIS EREXERE AN. DOMINI MDV, DIE X JULII D. O. M. AC D. MAGDALENÆ.

13 *Superiora rotorantur è Bulla canonizationis, quæ sic affirmat: Quique adhuc puer in extruendis aris, sacrisque imaginibus exornandis totus fuerat, postmodum adolescens, ut oppidanorum commodo ac pietati ferio prospiceret, beatæ Mariæ Magdalensæ ædem unà cum germano fratre, in proprio Thienæorum pago, quem Rampazzum dicunt, à fundamentis extruxit, censuque ad sacra faciendâ dotavit. Fulgebat itaque Sanctus noster sicut sol in conspectu Dei & hominum, & sicut lux splendens, novis lapsu temporis cum radiorum accessibus crescebat quotidie magis ac magis in perfectum diem; ut merito sacra Rota apud Charpy de sainte Croix in Vita S. Caietani pag. 4 sic memoret: Virtutum splendor & lumina, quibus Servus Dei sicut vestimento fuit amictus, totum vitæ ipsius spatium illustrarunt, quas à vitæ incunabulis usque ad finem comites habuit. Quæ quemadmodum Romam ipsum discedentem comitata fuerint, cognoscamus.*

§ II. Aula Romana Caietani moribus illustrata, mus in ea gestum; sacerdotium, pueri Jesu amplexus, Cælitum patrociniū matri impetratum, præclara de sodalitiō Vicentino merita.

Quæ perparcè Caracciolus refert de S. Caietano Romam egresso, his verbis: Id solummodo tradunt, Romam migrasse juvenem & firmo jam ingenio atque ætate. Ibi summo Pontifici Julio II honesto gradu infervisse; postea verò inter sodales divi Amoris adscitum, piis operibus vacasse diligenter; quæ, inquam, ita refert Caracciolus, è Silosius in Historia sua hoc modo confirmat & amplificat à pag. 5: Tantæ indolis incrementa, ut parem jam pulverem, stadiūque nancisceretur, Romam concessit Caietanus; eo planè divini Numinis consilio, ut spectare propius inciperet, quo esset loco res Romana, & qua tabe totius Christianæ reipublicæ corpus laboraret, laturus ipse, annis volventibus, fatiscenti seculo opem. In ea luce Quiritium florentissimus Juvenis, etsi tegi opes animi, præstantesque egregiæ mentis impetus pervellet, non diu latuit: hoc enī veræ solidæque virtutis est proprium, & latè velle, & simul effundi ac spargi. Perspecta statim, in eo flore ævi, consilii maturitas, morum probitas, factumque ad omnia ingenium; quæque jam de Thienæi laudibus gliscebant inter aulicos admurmuratio, ad ipsum Pontificem Maximum pervenit. Julius est rat,

F
A Julio PP. II adoptatur inter Procononarios Apostolicos,

Prædicta confirmantur è Bulla canonizationis.

E

A rat, ejus nominis secundus, qui singulari illum benevolentia complexus, Pontificia aulæ adlegit, nec post multò inter Apostolicos, quos vocant Participantes Protonotarios, adoptavit.

quos Participantes vocant,

15 Quæ planè honorifica tunc temporis erat appellatio ac infula, majorique fortasse in pretio, quam nunc est. Et verò summo nunc honori ducit hic ordo præfulum, tantæ virtutis ac sanctimonie Virum fuisse aliquando in suo ipsorum cœtu adnumeratum. Quocirca hoc ipso, quo hæc scribimus, anno volventis seculi sexto & quadragésimo, peculiari quadam honoris testificatione inelytam ejus memoriam ac solemaia prosequi decrevere. Festa siquidem sacraque Thienæo luce, in æde nostra D. Andrea à Valle, instructo agmine adesse solenni ritu habituque sacris ac panegyricæ ejus laudationi occeperunt; veneraturi anniversaria religione hunc eundem beatissimi Viri festum diem. Excepta verò communi plausu fuit instituta hæc Protonotariorum celebritas, visusque jure omni honestari ab eo ordine, in quem ipse non minimum splendoris ac dignitatis refundit claritudine nominis ac sanctitatis. *Quod autem ad prædictum Sancti munus, nec non ad estimationem, quam Julius PP. II de eo, aule suæ adlecto, conceperat, attinet; breve est illud, quod de Lauro Thienæo, Sancti nostri affine, narrat Vita anonyma Italica lib. 1 § 24, pag. 37, citatque Bull. laudari Jul. II anno MDVIII, die XII Octob.; ubi habentur ista: Et quia, ut ipse asserit, est dilecti filii magistri Caietani de Thienis, scriptoris & familiaris nostri, affinis. Quam verò compositè, demissè, ac sanctè in aula Pontificia se gesserit, prætereundum non est.*

in aula Romana luce moribus integerrimis.

B 16 *Mores in ea à Sancto expressos Silosius pag. 6 graphicè describens, Porro, ait, in aula nihil moris aulici Thienæo, ad solida contendenti, adhæsit. Non adfectata fronte hilaritas ad comitatis imitamentum; non quæsitæ verborum lenocinia ad mendacia inumbranda; non officia magnificè venditare; non vultu tenus servire temporis: quæ prima ac frequentiora sunt scholæ illius aulicæque disciplinæ rudimenta. Verùm nihil non in sapientissimo Juvene ingenium sanctumque: & cum amplissimo in Urbis theatro omnium oculis expositus, præstantiorem vitæ rationem ineundam sibi persuaserit esse; statim censerit in eo, quod Romæ erat divini Amoris larium, cogitavit. Excellentium planè virorum celebritate ac virtute longè clarissimus is erat cœtus; de quo fusè erit nobis dicendum; quod in ea veluti officina, nostra fuerit procusa Congregatio. Quo autem studio admitti in hoc sodalium postulaverit Caietanus, qua alacritate inierit, ardor ille eximius, quo in egregias piæque eas curas incumbere visus illico est, liquidò demonstravit. Tanta siquidem contentione conatuque animi illo veluti in circo cursum cœpit, ut sanè non modò æquare alios merito natuque grandiores; verùm etiam longè prætervolare videretur. Erudiebatur hinc ille ad magna: ubi, qui nescit tarda molimina, divinus amor, gustumque excitat veræ laudis, statim fastidium aulæ magno pectori ingeneravit; sensitque Thienæus, majorem infulis ac rerum amplissimarum titulis se indolem gestare. Quare divino quodam igne medullitus correptus adeo incaluit, ut florentes summæ dignitatis spes, Principis benevolentia, favor aulæ adblandientis, atque opulenta ipsa, quæ jam obtinuerat, sacerdotia fardere jam cœperint, totumque se Dei cultui maucipare cogitaverit.*

17 Sacerdotio initiari, id esse purioris cuius-Augusti Tomus II.

dam vitæ initium & causam, sibi persuasit. Nec mora: quod in votis jam diu habuerat, sanctiore eo gradu inauguratur. Quod quidem sacerdotii munus qua mentis puritate animique demissione Vir piissimus cœperit pertractare, conjectari à litteris libet, quas sub id ferme tempus ad Lauram Mignanam, illibata vitæ famæque virginem, in cœnobio sanctæ crucis Brixie conimorantem, Româ dedit: ubi; quod doleat, se non eo cultu atque apparatu, qui ingruentam aram decebat, accedere, hoc ipso, quo interiore animi sensu litaret, ostendit. Non hinc vacat singulas atque integras ejus epistolas exscribere; unam aut alteram Latinæ fidei redditam, quod è re fructuque sacerdotum fuerit, summè delibaverim. Sic igitur ille ad Mignanam: "Eti velim, tuum, mater, nomen ex animo numquam excidet; ac tum maximè meminerim, cum exiguus ego vermis ac lutum in medio paradisi ac sanctissimæ Trinitatis, solis illuminatorem & conditorem orbis audeo contrectare. Hem cæcitatem meam. Horum profectò alterum foret jam mihi deligendum; aut sacris consultò abstinere, velut indignus; aut, ceu fidus dispensator thesauri, que quæstor, Deo quam humillimè ministrare. Quotidie à me sumitur, qui altè inlclamat: Disce à me, quia mitis sum & humilis corde; nec superbiam ipse meam abjicio. Illuminato rem ac viam sumo, dicentemque audio: Ego sum via; nec viam tamen carpo fugamque è mundo. Ardet meo in ore ac manibus divinus ille ignis, qui dicit: Ignem veni mittere in terras; & tamen pigro quodam gelu torpescit peccus. Hæc Thienæus: qui & quotidie illo se recreari epulo, alteris ad eandem virginem litteris dicit; precaturque prolixius, ut oret, ne tam continuæ litationis audaciam aversetur ille, qui sumitur (nam sine vita, ait, mors est.) Quanto autem cum apparatu ad litandam sacrosanctam Hostiam accederet, prodit Vita Ms. è Silosii Historia, aliisque compilata, cap. 2 his verbis: Octo passim horas ance Sacrificium interpias commentationes solitus erat transigere. Vita alia Ms., quam I. B. Caracciolus Clericus Regularis concinnavit, & de qua infra num. 295 pluribus agetur, Sacra, inquit, religiosè peragere, divinatorum cælestiumque commentationibus, & vel minimarum animi labium, quæ ei adesse videbantur, quotidiana expiatione se ad illa instruere, pietatisque erga Deum crebros actus persequi.

18 Vita anonyma Italica lib. 1, § 29 nonnulla suppedat circa præsens argumentum, quæ quia Silosius supra reliquit intacta, atque videtur interesse lectoris, ut ea non ignoret, idcirco narrationem superiorem aliunde supplebimus. Discimus itaque ex laudata Vita, Sanctum nostrum, obtenta à Leone (hujus nominis Papa X tunc sedebat) tum temporis Urbe-veteri commorante, facultate, tribus diebus festiva sacros accepisse Ordines ab episcopo Melopotensi*; ac die quidem xxvii Septembris, SS. Cosmæ ac Damiano sacra, quatuor Ordinibus minoribus; proxima verò Dominica, in diem xxviii incidente, subdiaconatu; die autem Luna, quæ fuit xxix, sexto S. Michaelis, diaconatu; ac die Martis, quæ annuè S. Hieronymi memoria dedicata, & Septembris est ultima, sacerdotio insignitum fuisse anno Domini 1516, ætatis vero suæ trigesimo sexto. Præter Processum Neapolitanum, quem fol. 66 allegat ad marginem sui textus prædicta Vita; omnia ista deprompta esse etiam indicat ex instrumento Romæ expedito, citans Bullam in archivio

AUCTORE J. P. Sacerdotio initiatus, Vita cum animi munditie ac demissione etc. sacra rei operam dat.

E

F

Quo modo & tempore suscepit Ordines sacros.

* f. Megalopolenti

AUCTORE S. Pauli Majoris Neapoli. *Atque ex his conficitur, quo modo ac tempore Fundator sanctus Ordinibus sacris initiatus sit. Nunc intermissam tantisper Silosiana narrationis telam resumere placet.*

E Deiparæ manibus accipit Jesum puerum

19 Jam ex his, uti habes pag. 7, ad Mignanam litteris, pleraque etiam colligere est collata in ipsum à Deo beneficia. Illud in primis memoratu dignum; se nempe Natalitia festaque nocte Virginei partus, ad divæ Mariæ Majoris templum, Domini præsepe iniisse, sacris fortasse operaturus; sed audi, qua forte ac deliciarum affusione: sic enim ad eandem: "Audax ipse nimium, ipsa sanctissimi Puerperii horâ, adorandum illud verumque præsepe adii: animos mihi abunde suffecit beatissimus Hieronymus, cuius ossa propter felicia ea cunabula bene jacent; eoque mediatore è parentis Virgunculæ, novæque parentis, dominæque meæ manibus Infantulum arripui, complexus æterni Verbi carum, nem ac vestimenta. O verè durum meum cor! nam, quòd suavissimè colliquefieri tunc minime contigerit, adamas profecto erat. Hæc ille: quo non obscurè quidem innuit, se ad veros ipsos recentis Pueri amplexus, raro quodam favore Numinis, admissum ea nocte. Quod & sanctissimo Francisco Assisinati, hæc ipsa æterni Infantis cunabula celebranti, contigisse, memoriæ proditum est: ut mirari meritò possimus, id Caietano in ipso suæ vitæ sanctioris tirocinio impertitum, quod Franciscus, ad ipsum sanctitatis culmen jam evectus impetravit; libetque hinc conjectari, qualis postea, cujusque notæ fuerit Vir egregius, cui tantis jam largitionibus aderat Deus. Res autem gesta representatur in imagine, qua habetur in fronte Bulla canonizationis ejus, qua lem hic vides.

20 Huic singulari ac rarissimo in paucis favori, magnum ad stabiliendam rei gestæ veritatem,

accedit pondus ex Horis canonicis; in quibus Ecclesia summam eam ita publice legendam præscribit: Romæ nocte Natalitia, ad præsepe Domini, infantem Jesum accipere meruit à Deipara in ulnas suas. Id accidisse anno Domini 1517, illud indicio est, quod epistola Italica (cujus jam-jam fragmentum Latinum è Silosio recitabamus) exemplari apud supra designatâ Vita anonyma auctorem § 36, Romæ xxviii Januarii mdcxviii Caietanus Thienæus subscribat. Vita, quam, auctore J. B. Caracciolo, Româ Ms. am accepimus, de loco, & relicto in idem ad posteritatis memoriam monumento hæc lib. 1 docet: Locus erat Romæ in basilicæ Liferianæ sacello, Jesu Christi præsepi sacro. Ibi postea Savellius Perrettius, sacer purpureus Senator, marmoreum signum D. Caietani, puerum Jesum brachiorum complexu continentis, locavit, cum aræ esset patronus, ut rei foret monumentum, hac inscriptione: S. CAIETANUS, AUSPICE D. HIERONYMO, CUJUS OSSA NON PROCUL JACENT, IN IPSA NATALITIA CHRISTI NOCTE ACCEPIT A DEIPARA IN ULNAS SUAS PUERUM JESUM. Hæc ille.

21 Illud postremò (Silosii verbis denuo utimur) ex his nunc epistolis excerptimus, ereptam Caietano matrem fuisse sub hæc sui spiritus rudimenta; verum quo successu ac precum fructu, ejus mortem juverit Filius, libet hinc luculenter cognoscere. Elatâ quidem optimâ feminâ, ut Thienæi desiderium mœroremque temperaret Mignana, statim illum litteris appellavit, diserteque monuit, fuisse jam piissimæ parentis animam Deiparæ Virgini oblatam, idque divi archangeli Michaëlis ac D. Monicæ manibus. Cui ille quam modestissimè respondit, gratulari se bonæ matris fortem: illud verò negare minimè posse, iisdem ipsis Cælestibus, nempe archangelo Michaëli ac divæ Monicæ, laborantem ejus spiritum commendasse. Ex quo planè ejus orationis efficaciam intelligimus, ac non aliud scivisse ac nuntiavisse Mignanam perspiciamus, quam quod ipse jam impetraverit. Fragmentum epistolæ, quam Sanctus ad illam scripserit, invenies in auctore anonymo Vita antea allegata, in qua agitur de argumento, quod præ manibus habemus; verum cum ea ibi non exste: tota, extundere inde haud possumus, quo tempore parentis prædictæ obitus evenerit.

22 Oporteret autem, ut diu ante ejus sacerdotium is accidisset, secundum istum auctorem: nam lib. 1, paragrapho 12, qui est de Sancto infante orphano, & paragrapho 13, quem inscribit de morte matris; hunc intexens anno 1488; illum verò annis 1486 & 1487; non obscurè significat, multo antè contigisse illam mortem, quam pueri Jesu complexus oblatas Caietano sit (cui tamen officium à Sancto matri præstitum subdit proxime Silosius) neque, ut dicebat idem Silosius, ereptam Caietano matrem fuisse sub hæc sui spiritus rudimenta: narrationis enim proxime antecedentis Silosianæ verba magis adultam Sancti ætatem manifestant, quam posuerit biographus ille; verum ut erroris eum convincamus, neutiquam persuadet nobis anonymus iste. J. B. Caracciolus in Vita Ms. annum rei gestæ determinat, ejusque adjuncta sic describit: Româ primum Vicentiam anno mdcxviii se contulit. ac matris resciscens ægrotationem, sacram Lauretanam ædem tunc lustravit. Matri obeunti fortiter animos ipsimet addet at, sacris obsecrationibus semper præsto adsans; postque fatum supremorum in eam officiorum bene meminit. Atque hæc sunt, quæ

E demortuæ matris animam

F

A qua è dicta Vita ad presens propositum pertinentia delibare nobis visum est; in cuius fide illa protulimus, & in rem nostram sufficiunt.

Aulam Romanam per r. asus redit Vicentiam,

23 *Ast his missis*, discedentem nunc illum, *Silosii verbis*, Romam prosequamur. Sacerdos, uti diximus, initiatus, ea frequentatione Sacrorum crescente ejus in pectore vi Numinis, intendi etiam aula fastidium sensit, ita ut satis sibi, conceptisque incrementis consultum iri existimavit, si ab ea urbe, in qua ab aulicis officiis ac functionibus, non unam in partem animus curæque scindebantur, Vicentiam se, tamquam tranquillior in stationem, postliminò revocaret: idque quod in domestico lare ordiri jam cœperat vitæ institutum, factu omni pompæque abdicata, flagrantiore quidem studio reordiretur. In patriam igitur reverso, & in quibus potissimum pietatis studiis operam poneret, circumspicienti sodalitiū occurrit, cui à divo Hieronymo nomen; frequens illud quidem, sed gregarii in eo minutaque è plebe homines. Verum qui non genus, & proavos, sed virtutum profectus ac momenta expendebat Caietanus, adscribi inter Hieronymianos hujusmodi sodales, magnanimo suorum natalium atque obrectantium contemptu, postulavit; idque eò libentius, quod à Romano jam memorato divini Amoris sodalitiū derivatum expressumque, iisdem fere legibus temperatum cerneret hoc Vicentinum.

24 *Admissus autem in illud est anno 1519*, uti licet videre apud Caracciolum, *Diarii Vicentina sodalitati verba recitantem: ubi de sacra Eucharistia frequentia à Sancto inducitur, aliisque, qua cum pro laudato sodalitiū, tum pro insanabilem nosocomio ac egenis hominibus Vir apostolicus fecit, edocere; ut necesse non sit, huc transcribere, qua Silosius è dicti sodalitiū Commentariolo de Sancti apud Vicentinos actis commemorat. Dicta confirmantur è Compendio Romano: Animadvertens, omnia in hoc mundo, & cuncta, quæ fiunt sub sole, vanitatibus & afflictione spiritus consistere, nihilque aliud firmum & stabile inveniri, quam Deo inservire; se totum Oratorio S. Hieronymi, quod Vicentiæ celebre est, applicuit, & non tam verbis, vita, exemplo, quam factis, odorem suum in sodalitatem diffudit. Dulci nempe verborum eloquio, eorundem corda charitatis ardore ita accenduntur, ut precationibus, Sacramentorum frequentatione, pietatis officiis sedulo vacarent. Tum sequitur de frequentissimo Eucharistia usu, ac fame ardente, apud eos impigerrimo Sancti anniversu procuratis, è citato Commentariolo.*

C 25 *Nunc antequam aliud rerum gestarum theatrum aperiatur, narrationi superiori causam, qua Virum sanctum in patriam revocarit, adjungere lubet. Anonymus lib. 1, § 35 pag. 77*, Exeunte, ait, anno MDXVIII, ætatis suæ 38, habuit occasionem Caietanus interrumpendi cursum spiritualium suarum exercitationum Romæ: quia frater vitæ functus (ex Processu, quem citat, Vicentino fol. 129) reliquit ei neptem, quæ annos tunc quasi decem expleverat. Unde sanguinis conjunctio ipsum incitavit & constrinxit, ut patriam reviseret. *Hinc discimus, Sanctum ita invigilasse bono aliorum communi, ut consanguinea sua proxima bonum non neglexerit: nam idem auctor ibidem § 44 Venetiis eum Vicentiam cogitasse memorat, à suis accitum occasione matrimonii Elisabethæ Thienæ, neptis suæ, eoque profectum fuisse initio mensis Aprilis anni 1521; ubi die xxii ejusdem mensis & anni dictam Elisa-*

Bono etiam consanguineæ suæ invigilat.

betham cum Joanne Porto conjunctam esse affirmat, citans Processum Neapol. fol. 112 & 130, nec non Processum Vicentin. fol. 195 & c. Exstat apud Castaldum in Vita fragmentum epistolæ, quæ Sanctus neptem illam suaviter & paternè ad Eucharistia usum hortatur: uti videre ibid. licet à pag. 15. At Venetiis, cuius hic in antecessum facta mentio est, qualem se probavit Sanctus, nunc intellige.

AUCTORE
J. P.

§ III. Acta Venetiis, ac Romæ; Ordo Clericorum Regularium, ejusque fundatores; quis primus inter illos in ipsius institutione antesignanus; cur Theatinorum nuncupatus.

A *Postolicos labores, atque uberrimos ex iis perceptos pietatis erga Deum ac charitatis erga proximum fructus intermittere cogitur Vir sanctus, Baptista Cremonensis, Ordinis Prædicatorum, qui interiora animi sui arcana moderabatur, cujusque à nutu ac imperio totus pendebat, jussu Venetias missus, sicut invenies ex eodem, quem proximè dicebam, Commentariolo apud Caracciolum; ubi illa, Xenodochium, quod Novum appellant, egregiè sanè, quæ erat prudentiâ, reformavit, vigetque ejus institutio ad hanc usque diem, jure quodam singulari poscunt, ut hic ea atrextam, quæ exstant in Historia Silosii à pag. 8 hisce verbis: Et verò usque adeo in eo nosocomio præclara reliquit suæ pietatis monumenta, iisque insuper institutis ac legibus adornavit; ut perinde atque si excitasset ipse opus, ejus dici autor ac fundator meruerit. Quapropter adscitus postea in Beatorum concilium, ornatus luculentissimo egregiæ caritatis testimonio fuit. Nam cum impensam inibi tanti Viri operam in ejus loci existimationem atque honestamentum non mediocre meritò rectores computarent, id futuræ olim posteritati testatum magnificè voluere; ejusque integram quidem effigiem Regulari habitu ad portam principem ad vivum appingendam curarunt, dedicaruntque veluti conditori operis, publicæ gratitudinis argumentum, apposita hac inscriptione:*

E
Venetiis de xenodochio publico,

Beato Caietano Thienæo Clericorum Regularium, hujusque xenodochii auctori, gubernatores grati animi ergo P. C.

Anonymus lib. 1 Vita § 41 pag. 96 de itinere ejus Veneto agit, pranotato ei anno 1519; post Viri autem illuc adventum, anno 1520 ineunti insignes pro Dei gloria labores (uti ibidem habes § 42) innotuit.

27 Sed Caietanus fundatis jam, aut firmatis Romæ, Vicentiæ, Veronæ, Venetiisque sodalitatibus sacris ac xenodochiis, Romam rediit superioris seculi anno circiter XXI, teste Caracciolo, cuius verbis utor: *qua Silosius sic amplificat: Venetiis dum hæc ageret, jamque omnium animos sui admiratione compleverat, Dominicanus rector (de eo dicebam numero proximo) qui & Venetias se transtulerat, excellentius quiddam ac sublimius in eo conspicatus, iterum ut Romam concederet, jussit. Enimvero, qui magni pectoris adyta jam introspererat, haud privata indolis hominem, aut uni tantummodo urbi parem esse;*

ac alibi de sodalitatibus sacris bene meritus, Romam revertitur:

AUCTORIB
J. P.

fed ad publicam rem Christianam grandioribus consiliis exaugendam à Deo destinatum illum putabat. Fortè & ipse Thienæus jam majora animo conceperat. Quare nec imperio moram, nec perfectioni excusationem ullam prætexere: & confestim alius quidem, ut ætate (nam annum quadragesimum jam excefferat, & Christi annus agebatur vigesimus supra sesquimillesimum) ita & virtutum apparatu Romam venit.

ubi totus est
in quæstu animarum,
ac majus
opus molitur

28 Ubi nullis, ut antea, aulæ officiis, curisque distractus disceptulæque, in perlustranda illa templorum non tam magnificentia, quam sanctitate, in litandis per ea monumenta Martyrum precibus, in quæstu animorum procurando totus erat: donec in memorato divini Amoris larario, superiore quodam lumine concepto, majus opus moliri cœperit, atque ad Cleri orbisque emendationem cogitationes omnes nervosque intenderit. Quæ communia fuerunt vota ac studia cum egregio illo viro Joanne Petro Carafa, episcopo Theatino, cujus modò vitæ rationes, antequam seculo ac infulis vale diceret, stylo paulò diffusiore sunt enarranda. *His subjungitur elogium longum & insigne de rebus à magno illo viro, ac summo deinde, annis volventibus, Ecclesia post Christum capite, gestis; sed quia ea tum ibi, tum in Vita ejus apud Caracciolum legi possunt, legendas hic non exhibemus. Caietani itaque Romæ consilia ac facta prosequamur cum eodem Caracciolo; inter qua præcipuum optimo jure locum obtinet fundatio Ordinis; sicut planum fiet ex sequentibus.*

novum Ordinem fundandi unâ cum sociis,

29 Caietanus igitur ea quæ secum aliquantisper, molitore Deo, agitaverat, cum Bonifacio à Colle, viro integerrimo, amicè communicat. Probat ille, & sancto correptus Spiritu, se tam præclaro facinori socium offert. Hanc rem non multò post olfecit Joannes Petrus Carafa, episcopus Theatinus, qui postquam diu cupiverat è mundi fluctibus in portum aliquem emergere, ubi primum percepit instituendi Ordinis rationem atque scopum, exarsit illico vehementi desiderio ineundi instituti. Itaque. Caietanus liberè convenit, & majorem in modum ab eo petiit, ut se ejusdem voti compotem faceret; *sicut pluribus leges in Vita Caietani apud laudatum auctorem; in qua item invidtum Carafa in urgendo proposito peccus, ac masculam in eodem exsequendo constantiam pluribus laudata reperies. Triumviri itaque isti quartum adsciscunt socium, ait Caracciolus, Paulum videlicet Consiliarium, fidum Carafæ amicum, & antiqua stirpe ac probitate conspicuum. His quatuor veluti basibus ædificium omnino nostri Ordinis superstructum est.*

quorum novitia

30 Præquam verò ad ea progrediamur, quæ Apostolicum hoc vitæ institutum condecorant; visum est præmittere quadam de Bonifacio à Colle & Paulo Consiliario, qui unâ cum S. Caietano ac Carafa, (de cujus laudibus jam diximus) istum Ordinem fundarunt. Caracciolus simul cum gestis Carafa ac S. Caietani, litteris mandavit amborum Vitas, quæ tametsi breves sint, & proin consuli à lectore sine molestia possint, exhibebimus tamen, quæ de utroque viro in compendium contraxit Silosius sub finem libri primi Historiæ suæ. Et de Bonifacio quidem inde delibamus ista: Ortus est Bonifacius Alexandriæ, quæ urbs est in Insabria notissima. Genus illi è Collensi familia. Vetustissima ea quidem, quam, ut fidei publicæ tabulis constat, omni ferme ætate cum domi, tum apud externos principes, præfecturarum faeces, honorum appellationes, tituli, opes condecorarunt. Imbutus liberaliter Bonifacius quæ

moribus, quæ litteris, juris prudentiam emensus, lauream vigiliarum non exigua cum ingenii laude est consequutus. Cumque ea eruditio ampliori quidem theatro facta videretur, Romam concessit; ubi aulicis ac forensibus curis misceri cœpit, ea tamen lege, ut cum aulæ officiis pietatem, tranquillitatem bonæ mentis cum fori strepitu confortaret. In pauperes cum paucis munificus. Æternorum salutem juxta ac salutem animorum intentus. Admissus & ipse est inter claros illos viros divini Amoris sodales, quos ipse, etsi ceu pietatis Romanæ collabentis præsidia ac vindices probitatis admiraretur omnes, Caietanum in primis Thienæum suspiciebat; quocum ob indolis morumque similitudinem, singularem inivit amicitiam: cui ex condita postmodum Congregatione nova accessit germanitas, quovis firmior adamante. *Hac ibi de Bonifacio Collensi; de Paulo autem illa:*

31 Paulus Consiliarius. . . è quatuor nostræ sodalitatibus fundatoribus ordine postremus; sed omnigena virtute cæteris par. Romanus patriâ fuit Paulus, è gente Consiliaria, una eademque, ut satis jam constat, cum Ghisleria, cui in exactæ sanctitatis speciem ac illustre Pontificum exemplar, unum Pium V Ghislerium orbi dedisse, factus fuerit. In Paulo non eximia quidem litteraturæ laus fuit; at consilii vis ingenii ingenium abunde pensavit. Quippe ea in rebus agendis inerat prudentia, ut maximis negotiorum momentis rebusque difficillimis explicandis judicio ac dexteritate sua sufficeret. Ad hæc, oris habitus ad modestiam conformatus, singularis nec adfectata morum gravitas, animique candor incomparabilis, omnium facilè benevolentiam conciliabat. Cum Carafa penè unanimis fuit, idem utrique ad pietatem impetus ac voluntas; communes animorum sensus: sive aliorum, sive suæ salutis studerent, sive divini Amoris sodalium tererent, nusquam non simul: ut planè inter prisca illa ac celebrata tot historiarum monumentis amicorum paria, Carafam & Consiliarium adnumeret. Ut verò evedus ad summum rerum apicem episcopus Theatinus, hanc ipsam in Paulum benevolentiam adauerit, dicemus in loco. Interim satis isthæ fuerit nostrorum patrum, antequam in Clericos Regulares evalissent, delineatio: quos disjunctos patriâ cæloque ac gente dispares, admirabili Dei sapientia Romæ pro suo quemque studio coactos, mutuâque amicitia initiatos, ad opus quam excellentissimum in divini Amoris sodalitate erudit, velut in gymnasio: *cujus cum originem, viros præclaros, locum, institutum, fructusque commemoret noster biographus, quantum in rem nostram satis, ad illum mitto lectorem, uti & ad Silosium lib. 2, pag. 30.*

32 Hisce de Ordinis Clericorum Regularium, Primus ejusdemque originis ita stabilitis, dispicere est a-ter eos nimis, quisnam è quatuor laudatis viris fundatoribus primus in illo instituendo fuerit antestignanus ac dux, ac proin quisnam titulo isto verè ac propriè dicendus sit præcipuus ejusdem fundator & architectus. Nos honorem illum S. Caietano asserimus: assertum verò sic probamus. Bulla seu Littera decretales Canonizationis ejus ita habent: Romam reversus, inito cum similibus memoræ Paulo Papa IV etiam prædecessore nostro, tunc in minoribus constituto, Joanne Petro Carafa nuncupato, & episcopo Theatino, consilio, de restituendo ad pristinam formam Clero COGITARE COEPIT. Quare illo ADJUTORE, accitisque duobus aliis, eximia pietatis viris ex præfata divini Amoris de Urbe sodalitate, Bonifacio nempe à Colle,

A Colle, nobili Alexandrino, & Paulo Confiliario Romano, Clericorum Regularium Ordinem ad Ecclesiæ primitivæ normam instituit, seu potius instauravit. *Audin'* cogitare cepit, illo adjutore, accitisque duobus aliis instituit? *Afferentem nostram disertissimo ac luculentissimo testimonio corroborant memorata mox Littera decretales, quando inter alia humilitatis Servi Dei specimina, unum illud referunt paucis hisce quidem, sed quæ rem nostram maximè evincant, verbis: Quamvis PRIMUS Ordinis PARENS foret; ejus tamen regimen assumere non est passus; sed memorato, tunc in minoribus constituto Joanni Petro Carafæ illud cessit. Nonne ergo ex his satis superque liquet, primum novi Ordinis antesignanum, ducem, parentem, ac architectum existisse S. Caietanum?*

33 Jam verò de aliis scriptoribus quid dicemus? Caracciolum dedimus paulo ante; cui adde Castaldum in Vita Sancti cap. 3; Silosium Historiæ suæ lib. 1, pag. 3, ubi dicitur Thienæus.. præcipuus Ordinis cum Carafa institutor. Et libro 2 pag. 33 hæc scribit: Porro moliri hoc ipse

B *secum ardentissimè eo tempore cepit Carafa, quo id ipsum Caietanum animo pervolutabat, collimabantque, impulsore Deo, in idem simul institutum ambo. Cumque neuter alterius mentem sensumque cognosceret, modum uterque excoGITABAT, quo res bene cederet. Interea temporis evulgare egregium consilium cepit Thienæus; statimque sparsus rumor in episcopi Theatini aures insuffuravit, illum de abdicanda aula cogitare, & condendi novi Clericorum Ordinis mentem cum Bonifacio communicasse. Rescivit id vix Carafa, cum admotis veluti stimulis, ac vehementer incensus, Caietanum ingenti quodam spiritu convenit; & molitum se ait jam diu opus, eandemque Clericorum Regularium ideam & concepisse pridem animo, ac tum quidem de ea cogitare, NEC ULLI ADHUC MORTALIUM MENTEM APERUISSE. Nunc verò QUANDO IPSE PRIUS DE EA RE SERMONEM HABUERAT, ADMITTI SE MAGNI CONATUS SOCIUM PROLIXE ROGABAT. Quod dum ob rationes ibidem appostas abnueret Caietanum; rem ita perurset Carafa egregio utique animi ardore ad eam inflammatus, ut in tanti moliminis partem admissus sit. Etenim cum nec flecti illum cerneret, eò vir præfervidus exarsit, ut genibus repentè nixus, obductoque veluti indignabundus gravissimè supercilio, interminatus fiterit, se, nisi ex illo aulae mundique æstu, in illam, quam tantopere exoptaverat, tranquillitatem affereret, exacturum ab eo olim supremo die suæ animæ rationem. Itaque .. dedit Carafæ manus Thienæus, statimque & ipse in genua provolutus, illumque humanissimè complexus, Ego te, inquit, mi Domine, numquam deferam. *Confirmantur ista è Vita apud Caracciolum, qua cum danda à nobis infra sit suo loco, verba ejus, quibus Siloso consentit, hic pro insertis habemus: atque adeo incommodare nobis minimè debent ista, quibus dictam Vitam orditur: Caietani Thienæi inter quatuor viros nostri Ordinis conditores POST CARAFAM præcipui; ut videre dabitur mox.**

C *34 Quæ contra objici possunt, in notitiis Mss., Romæ ad nos missis, ita diluuntur: Consentiant reliqui historici, & scriptores fere omnes tum domestici tum extranei, uno vel altero excepto, qui primum locum in novi Ordinis institutione Carafæ deferunt, satis levibus moti conjecturis; quòd primò Carafæ ante Caietanum Pontificiæ litteræ pro approbatione novi Ordinis inscriptæ*

fuerint, primusque statim post institutum Ordinem Præpositus Carafa fuerit renunciatus, & adhuc constans Theatinorum nomenclatura ab episcopo Theatino, veluti præcipuo conditore, in novum Ordinem derivata. Quibus tamen, aliisque similibus à laudato historico Silos lib. 2 § Quo autem ritu &c. ; & lib. 3, § Ducem ac moderatorem &c. , satis abunde responsum est. Episcopalem enim Ordinem, dignitatemque primum sibi vindicare locum supra inferiores ordines, & hac de causa Carafam episcopum Thienæo presbytero præferri in Apostolicis literis, omnibus compertum esse debet; & hæc Carafæ dignitas, ejusdemque præ cæteris maturioris ævi reverentia, validum Thienææ humilitatis animique demissionis præsidium fuere pro novi Ordinis præfectura recusanda (de qua re supra dictum est.)

E *35 Ex hac ergo prima Ordinis præfectura Carafæ demandata, & ex iis, quæ Theatinus episcopus egit, maximè apud Romanum Pontificem augustosque Patres in fundatione urgenda, ac novo Ordine primùm moderando, factum est, ut denominatio Theatini præfulsi, viri dignitate, literis, & auctoritate præstantissimi, sociis quoque tribueretur, ac sensim, ut fieri solet, à vulgo ejusdem instituti sectatores præfato nomine appellarentur: quod magis auctum firmatumque est, ubi Carafa, ejus id exposcentibus ac virtutibus, primò ad sacram purpuram, & tandem ad supremam Christiani orbis dignitatem, Pauli IV assumpto nomine, fuit evectus. Hæc ibi; quibus juvat adungere ea, quæ Silosius lib. 3 mox designato sua Historiæ, pag. 69 & 70 rectè in rem nostram scribit: Certè episcopum Theatinum inter quatuor ipsos fundatores ætate provectiorem, celebritate famaue nominis, quam ipse cum ingenii laude, ac in primis eloquentia singulari, tum ad principes legationibus, magnificè pro re Romana curis egregiè administratis, sibi conciliaverat, præcelluisse: ad hæc, PRÆCIPUAS ac difficiliore in condendo Ordine partes egisse, & qui summa erat apud Romanum Pontificem augustosque Patres exultatione, flectendis eorum animis strenuè adlaborasse: tum quæ ejus erat eruditionis præstantia, ac rerum usus in ordinanda re communi, recentique familia, quæ novarum legum rudimentis, quæ prisca instituti regulis prolixius insudasse: postremò hanc etiam fundandæ fodalitatis mentem jam pridem ipsum induisse, erectumque egregiè in hanc curam sæpius id secum agitalle; ac proinde tot nominibus promeruisse, ut eam moderandi Ordinis præfecturam primus capefferet, & focii ultro offerrent, nemo est, qui dubitet. At enim verò quod ad institutionis negotium, ac PRÆCIPUUM fundatoris nomen spectat, re tum ad veterum nostrorum Patrum sensum, tum ad historiarum fidem maturius examinata, par est, ut illibata episcopi Theatini laude, suum etiam B. Caietano decus afferatur. Deinde laudatns auctor duos illos è quatuor Ordinis conditoribus PRIMARIOS ac PRÆCIPUOS statuit. Nam, inquit, si infularum ac nominis splendorem, primamque Ordinis præfecturam, atque egregios in explicandis difficultatibus conatus spectemus, PRÆCIPUUM hujusce Clericorum reipublicæ caput, patremque Carafam dicemus: si ipsam evulgatamque inter Romanos proceres eam excitandæ fodalitatis mentem; PRIMUS familiaris auctor, Thienæus fuit: ita ut hic quidem, quod ideam operis proposuit; ille, quod opus ipsum insigni conatu molitus fuerit, velut æqua-*

fuit Caietanus.

E

F

auctor & parens

les

AUCTORE
J. P.

les ac compares, præcipiant quisque laudem, ac principem tibi locum vendicet. *Uterque igitur vere ac proprie primarius ac præcipuus novi Ordinis parens & fuit & dici debet; ac Caietanus quidem primus ordine temporis, quia prima ad illum causa movens; quia primus antesignanus, dux ac præmonstrator ejusdem exitit tribus aliis secum in fundatione sociis. Atque hæc quidem sufficiunt ad præsens institutum; imò vero non obscure consueverunt, illustrissimum virum Justum Fontaninum, archiepiscopum Ancyranum, in Codice constitutionum, quas summi Pontifices ediderunt in solenni canonizatione Sanctorum, anno 1729 Romæ excuso, melius consulturum fuisse eruditioni suæ, si in nota ad Constitutionem 94, pag. 458, supersedisset his verbis: Quum verò Caietanus, unus ex quatuor Conditoribus, qui DUCE CARAFFA, cœtum Clericorum Regularium primi instituerunt, primus ex eisdem Clericis Regularibus fuerit ab Ecclesia Romana in Sanctorum canonem relatus; IDEO eorumdem Clericorum præcipuus apud Deum patronus, & primus VELUTI parens haberi potest.*

Errores
quidam in
hac materia.

36 J. B. Caracciolus in *Vita Ms.*, quam habemus, lib. 2 nonnullos circa præsens argumentum errores detegens, scribit sequentia: Morum instaurationem animo revolverat (Carafa) & fortasse, ut novo Ordine etiam perficeret, secum agitarat. Et quidem ab Adriano VI de re hac consultus jam fuerat. Immo cum Thoma Gazzella & Marcello Caietano multum Pontifici huic opis tulit in morum censura, & reipublicæ Christianæ administratione. Verum hæc alia planè historia est, quam nostri, ait, Ordinis origo, ut perperam ab historicis commiseretur. Alii etiam turpibus erroribus lapsi sunt in nostri Ordinis historia. Spondanus antea dictum Marcellum Caietanum, à patria ita cognominatum, Ordinis conditorem exposuit, & cum nostro Thiene ei Marcelli Caietani Thienis, historiâ perturbatâ, nomina faciens, commiscuit, causam imperitè ex iis, quæ de hoc Marcello diximus, nactus. Eiusdem scriptoris culpæ vertendus error eorum, qui eum inficitè infecuti, Caietanum nostrum Marcellum vocaverunt: quod effecit Aicherius Benedictinus, & Morerius in suo Dictionario. *Vellemus, ut Aicherii locum designasset. In nostra Morerii editione sexta, ad vocem Gaëtan &c. nihil offendimus simile; uti nec in supplemento, textui ipsius ibidem subiecto; ita ut planè suspicemur, id, quod apud laudatum auctorem Vita asseritur, haustum esse ex alia quadam editione & additione prædicti Dictionarii, tot modo supplementis misere deturpati, ut aliud omnino jam appareat. Spondanus, quem biographus dumtaxat nominabat, consuli potest ad annum 1524, num. XIII. Circa Carafam, Thomam Gazzellam & Marcellum Caietanum, de quibus nominatus supra biographus, observa, quod Silosius lib. 1 pag. 25 sua Historia aliter ea referat nomina, dicens: Adrianus. Joannem Petrum Carafam & Marcellum Gazzellam. Romam accersivit, ut eorum consilio ac opera conclamatis penè moribus, opportunè mederetur.*

§ IV. Difficultates novi Ordinis institutioni interjectæ; approbatio ejusdem Apostolica; professio solennis; Præpositi electio; varia circa Ordinem expensa.

Variis quidem tametsi non diuturnis difficultatibus, que novo Ordini condendo moram injecerunt, superatis, tandem ille Sedis Apostolicæ auctoritate approbatus est. Ad difficultates quod attinet, Anno igitur, ait A. Caracciolus, redempti orbis MDXXIV, festo die Inventæ Crucis, à quatuor jam dictis viris res cœpta est apud Clementem VII Pont. Max. sedulo agitari. Magnis primùm difficultatibus impediatur; quas ibidem recenset scriptor idem, ac Silosius lib. 2 pag. 34. His itaque res implicata nodis, teste Caracciolo, vix umquam fuisset expedita, nisi Caietanus in primis, & socii etiam alii strenuè respondissent. Responsa subdit laudatus biographus, uti & Silosius, quem modo citabamus. Rationum ergo momentis, quæ contri objecta fuerant cum diluissent Patres, Matthæo Giberto, celeberrimo Veronensi episcopo, egregiam negotio expediendo, prout legere est apud eosdem auctores, operam conferente, optatum res exitum habuit. Itaque cum Inventæ Crucis festo die, ut loquitur Caracciolus, res agitari cœpta esset, in Crucis itidem Exaltatæ solenni luce faustè confecta est; ut proinde non immeritò Crucis insigne nobis assumpsisse videamur.

38 Antequam ulterius progrediamur, factum hic suppleamus ex Silosio, quod Caracciolus inditum reliquit, & ille ita narrat lib. 2, pag. 36: Ergo de Pontificis Maximi propensiore jam animo, amplissimique senatus suffragio certiores Patres, novæ Clericorum Regularium Congregationis candidati explicare se curis omnibus, censuræ ac dignitate abdicare, quo arduum paupertatis iter arripere: expeditiùs ac sanctiùs, statuerunt. Quare sigtatis tabulis; sua quisque ordinare, & quæ consanguineis, quæ pauperibus partito prudenter patri monio, legare ac distribuere. Novæ in primis condendæ Religionis ut usui necessaria sub initium curarent, partem non planè magnam legarunt. Videre est harum donationum autographa in publico Romani Capitoli tabulario, quæ nos in plerisque domorum nostrarum exscripta habemus. Episcopus verò Theatinus, præter bonorum abdicacionem, utrumque sacerdotium; Theatinum ac Brundisium, pro facta à Pontifice, ut diximus, facultate, eâ animi alacritate ac celsitudine, quæ iniri id genus commoda atque honores solent, dimisit. Episcopali tantummodo dignitate ac nomine illi à Pontifice reservato, ut datis obsignatisque brevibus literis die XXIV Junii mensis, anni MDXXIV constat.

39 Patres itaque in hunc modum ad emittenda nova sua Religionis vota rebus omnibus expediti, ea nuncuparunt die & anno prædictis. Rem gestam describit Caracciolus; cui adde Silosium pag. 37; qui è publico instrumento eam Historia sua ibidem inserit. Sic verò habet: Die XIV Septembris MDXXIV. In nomine Domini. Amen. In præsentia mei, nectarii &c. personaliter constituti

D

E

F

Post difficultates Ordinis institutioni interjectas ac superatas, ad nuncupanda religiosa vota se accingunt;

de Romæ in ecclesia S. Petri,

in

A in ecclesia sancti Petri de Urbe, auditâ Missâ, celebratâ per reverendum patrem, dominum episcopum Casertanum, super altare capellæ sancti Andreae, reverendi patres dominus Joannes Petrus Carafa de Neapoli, episcopus Theatinus, dominus Caietanus de Thienis, Protonotarius Apostolicus ac juris utriusque doctor, de Venetia; dominus Bonifacius de Collis, Clericus Alexandrinus, & dominus Paulus de Consiliariis, Clericus Romanus, præcedente communione eorum, processionaliter de dicta capella accedentes ad altare majus S. Petri, sedente dicto episcopo Casertano, Sanctissimi D. N. Papæ commissario, vivæ vocis oraculo specialiter ad infra-scripta, ut asseruit, deputato, cathedraliter in pede dicti altaris præfatus reverendus pater dominus Joannes Petrus episcopus præsentavit eidem domino episcopo Casertano quasdam litteras Apostolicas in forma Brevis Sanctissimi domini Papæ Clementis septimi, quas eâ, quæ decuit, reverentiâ recepit, illasque præfatus dominus episcopus Casertanus publicè legendas mihi notario tradidit hujusmodi sub tenore:

B 40 A tergo: Venerabili fratri Joanni Petro, episcopo Theatino, & dilecto filio Caietano presbytero Vicentino, ac eorum sociis, & successoribus. Intus verò: Clemens Papa septimus, Venerabilis frater, & dilecti filii, salutem & Apostolicam benedictionem. Exponi nobis nuper fecistis, quod vos & nonnulli alii ejusdem propositi socii vestri, divina, ut creditur, inspiratione ducti, cupientes cum majori animi quiete Deo servire & illi magis pro desiderio coherere posse, tria substantialia Religiosæ vitæ, paupertatis scilicet, castitatis, & obedientiæ vota emittere, & sub solito & communi habitu Clericali in unum habitantes, & in communi ac de communi viventes, ac Deo humiliter & devotè, quantum ipse dederit, servientes sub nostra & Apostolicæ Sedis humili & immediata subjectione & speciali protectione Clericalem vitam ducere decrevistis, supplicareque nobis fecistis, ut de nostræ atque hujus sanctæ Sedis plenitudine potestatis solitæque clementiâ in præmissis benignè annuentes, de iis, quæ ad hujus vitæ propositum conducere aut quomodolibet expedire videntur, vobis, sociis, & successoribus vestris providere dignaremur.

*recitatis
prius à nota-
rio*

C 41 Nos, qui omnium Christi fidelium piis & honestis desideriis libenter annuimus, vestrum in hac parte laudabile desiderium plurimum in Domino commendantes, vestrisque hujusmodi supplicationibus inclinati, vobis & cuilibet vestrum, ut, quodcumque visum fuerit, possitis tria substantialia Religiosæ vitæ, ut petitis, paupertatis, castitatis, & obedientiæ vota publicè emittere, & in manibus cujusque presbyteri secularis vel cujusque Ordinis regularis solemniter profiteri, ac sub solito & communi habitu Clericali, subque nomine ac nuncupatione Clericorum Regularium in communi viventes, in locis religiosis aut secularibus, prout vobis ab illis, quorum loca ipsa, concessum fuerit, seu expedire videbitur, sub Nostra & Sanctæ hujus Sedis Apostolicæ immediata subjectione & speciali protectione in unum habitare, atque ex vobis inter vos singulis annis Superiorem eligere, Præpositum nuncupandum, qui usque ad triennium & non ultra confirmari possit, aliosque quoscumque seculares Clericos, quavis dignitate fulgentes, seu laicos, qui, Deo inspirante, ad hujusmodi vitæ propositum & communem vivendi modum se conferre voluerint,

Augusti Tomus II.

recipere, & post annuam probationem, ad talem trium votorum professionem in manibus Superioris seu Præpositi emittendam, ad hujusmodi communem vivendi modum admittere: nec non statuta quæcumque, ordinationes, & constitutiones de omnibus & singulis, quæ ad hujusmodi vitæ propositum conducere, moresque & institutum honestè, devotè clericaliter vivendi concernere videbuntur;

AUCTORE
J. P.

E 42 De Missis præcipuè, & de aliis divinis Officiis, sive Horis canonicis, prout vobis melius videbitur, celebrandis & recitandis, licita tamen & honesta, rationabilia, & bonis moribus & sacris canonibus non contraria, facere, edere, & pro tempore facta edere, corrigere, reformare, & in parte vel in totum immutare, ac de novo alia, prout vobis expedire videbitur, instituire & ordinare, & juxta illa vivere; quæ postquam à vobis condita & reformata, instituta aut immutata & ordinata, ac nobis seu successoribus nostris exhibita fuerint, Apostolica auctoritate confirmata & approbata sint, & esse censeantur. Et ut omnibus & singulis privilegiis, exemptionibus, immunitatibus, indulgentiis, facultatibus, libertatibus, auctoritatibus, indultis, favoribus, concessionibus & gratiis spiritualibus & temporalibus, quibus potiuntur & gaudent, aut in futurum potiuntur & gaudebunt Canonici Regulares Lateranenses, congregationes, personæ, & loca eorum, vos & loca vestra uti, potiri & gaudere possitis: quorum tenore præsentibus pro sufficienter expressis, ac de verbo ad verbum insertis haberi volumus; ita ut litteræ Apostolicæ super eisdem privilegiis, exemptionibus, immunitatibus, concessionibus, & gratiis eisdem concessis, vel pro tempore concedendis, mutatis dumtaxat nominibus, cognominibus, invocationibus, & diebus ad libitum expediri possint, perinde ac si illa omnia & singula, non solum per clausulas generales, sed per eorum tenorem, de verbo ad verbum expressionem, & insertionem fuissent vobis per has nostras litteras sub hac ipsa die expressa & specialiter concessa, tenore præsentium ex certa nostra scientia & ex Apostolicæ plenitudine potestatis vobis, ac sociis, & successoribus vestris in perpetuum concedimus pariter & indulgemus, & ad præmissa omnia & singula, quibuscumque impedimentis & contradicentibus amotis, liberam plenamque auctoritatem & facultatem elargimur, non obstantibus nomine, dignitate, & officio episcopali, quæ Joanni Petro suprascripto per alias nostras litteras reservavimus, Apostolicisque, & generalibus, aut specialibus constitutionibus, ordinationibus etiam juramento, aut quavis alia firmitate roboratis, etiam si quæ specialiter, seu de verbo ad verbum, exprimenda essent, quæ pro expressis haberi, & quibus quoad effectum præsentium dumtaxat specialiter & expressè derogamus, aliisque contrariis non obstantibus quibuscumque. Datum Romæ apud sanctum Petrum sub annulo Piscatoris, die vigesima quarta Junii MDXXIV. Jacobus Sadoletus,.

*confirmatio-
ne, ac pri-
vilegiis,*

E

F

F 43 Quibus litteris perlectis, ac servatis solemnitatibus & ceremoniis consuetis, præstitisque per dictos reverendos dominos . . . solitis juramentis in manibus dicti reverendi patris domini episcopi Casertani, commissarii Apostolici, solemnem & expressam professionem emiservunt . . . oblatisque per unumquemque eorum cedulis professionis hujusmodi, eorum propria manu scriptis, & subscriptis, in manibus dicti rev. patris domini episcopi Casertani traditis, consignatis & derelictis, hujus-

*solemni ritu
emiservunt,*

AUCTORE
J. P.

hujusmodi sub tenore, videlicet: "Anno Domini MDXXIV, die XIV mensis Septembris Romæ in ecclesia sancti Petri apud altare majus. Ego Joannes Petrus Carafa Neapolitanus, episcopus Theatinus, profiteor hodie coram Domino, & promitto Deo, & beatæ Mariæ semper virgini, & eidem B. Petro Apostolo, & tibi reverendo in Christo patri episcopo Cafertano, commissario Apostolico, ad hæc per Sanctissimum Dominum nostrum specialiter vivæ vocis oraculo deputato, nonne & vice ejusdem Sanctiss. Domini nostri Domini Clementis Papæ septimi, & Præpositi per nos eligendi, quod ero obediens eidem Sanctiss. D. N., & Præposito suprascripto, eorumque successoribus canonicè intrantibus, usque ad mortem secundum regulam Clericorum Regularium, sub tribus votis, paupertatis scilicet, castitatis & obedientiæ, per eundem Sanctissimum Dominum nostrum noviter institutam. Ego Joannes Petrus Carafa episcopus Theatinus propria manu scripsi, atque ore proprio pronuntiavi „

B *ac proprias vitæ suæ institutio vestes induerunt.* 44 *Cumque tantumdem præstitum fuisset à Caietano, ac duobus aliis, uti habemus ex iis, qua in presenti instrumento sequuntur, præfatus reverendus pater dominus episcopus Cafertanus dictos reverendos patres, . . genibus flexis humiliter coram adstantes, auctoritate Apostolica in iis sibi attributa, præfatos Clericos Regulares sic adstantes, & obediens benedixit, & deinde detectis & spoliatis ab eo vestibus, quibus induti erant, eosdem vestibus & biretis Regularium Clericorum solemniter induit & vestivit. Deinde electus ab illis novis professus fuit Præpositus Joannes Petrus episcopus Theatinus, & a prædicto Commissario, auctoritate Apostolica confirmatus, sicut in eodem instrumento continetur. Et subditur ista clausula: Acta sunt hæc Romæ in basilica sancti Petri, Principis Apostolorum de Urbe, in locis præallegatis, præsentibus venerabilibus viris domino Francisco Vannutio, Clerico Romano & canonico sanctæ Mariæ in Transtiberim de Urbe, nec non Domino Aymo Cichonis, Clerico Burgensis diocesis, scriptore Brevium Apostolicorum, & domino Leonardo Gratino, Clerico Florentino testibus. Quondam Stephanus de Amandis de prædictis rogatus fuit.*

C *cujus & brevis quædam* 45 *Habes, lector, prima Ordinis Clericorum Regularium exordia; quem uti penitus exploratiusque cognoscas, consule Historiam illius à Silosio vulgatam. Ad quamdam tamen circa eundem ideam tibi formandam subservient summa quadam hujus argumenti capita, qua ex isto opere carptim delibamus, lib. 2, pag. 40 & sequentibus diffusius exposita. Itaque ne signa quadam prognostica, temporisque, quo natus Ordo est, opportunitatem, nec non Clericorum Regularium in Ecclesia antiquitatem, quam à primis ejusdem temporibus repetit, ac deinde per secula deducit, recensendo gradatim ejusdem cultores ac propagatores; ne, inquam, hujusmodi res confectæ; historicus laudatus scribit ista de nomine Ordinis pag. 45: Jam quod nostræ sodalitatæ conditores primævam illam, veteremque Clericorum observantiam in ipso Clericali habitu renovare decreverint; non diutius profectò elaborandum, aut commentandum illis fuit, quo se nomine indigitari vellent: recenti namque Clericorum instituto ac moribus, devotisque in commune bonum curis; quæ magis obvia aut aptior, quam Clericorum Regularium nomenclatio? Quam elegerunt faustè Parentes nostri, & Pontifex Max. Clemens VII suo ipse diplomate annuit; eosque*

de simplici Clericorum n. Reg. vocabulo appellatos voluit, quod nulli postea Religiosorum hominum Ordini, nisi cum aliqua appendice contigit: ut fuisse Clerici Regulares divi Pauli decollati, qui & Barnabite nuncupantur; Clerici Regulares Sommasceni, Societatis Jesu, Ministri infirmorum, Clerici Minores, alique. At enimvero à Theatinis Carafæ in illis inhæsit nostro Clericorum Regularium sodalitate Theatinorum cognomentum, arbitrio profectò usuque vulgi, nomina persæpe suo nutu inscribentis; non quidem ipsius Carafæ confessione, ut falso quidam existimarunt. Numquam enim vir modestissimus eam sibi celebritatem inclulisset, ut qui infulas ipsas ac sacerdotia abdicaverat, infularum deinde titulos, umbramque non ininis adfectaret retinere, atque in suo Ordine æternari. Verùm etsi de solo hoc Clericorum Regularium nomine satis superque noti sint nostri homines; eoque nos scriptores passim appellent ceu per antonomasiam, Clerici Regulares: tamen cum ad quamdam discriminis tesseram, tum ad magni potissimum Patris memoriam, admisimus ultro Theatinorum appellationem; quam sive *ἱεροῦ θεοῦ*, hoc est à Deo derives; sive à verbo *θεαρινός* (imò verò *θεαρινός*) quod est spectare sive spectari; oppidò illustri isthæc erit nomenclatio; ceu Dei aut inspectores aut spectaculum simus. Nec ad splendorem decusque sodalitatæ nostræ luculentius quid fuerit, quam eo cognomento nominari, quod statim moneat, ipsam veluti theatrum quoddam esse, in quo aut spectetur Deus per ascetarum contemplationem, aut ipse Deus spectet eorum incrementa atque exenpla virtutum.

D 46 *Præclaram Originis, ac sancti ejusdem fundatoris Caietani ideam suggerit Bulla canonizationis S. Caietani, in verbis egregiè eum laudans: Clericorum Regularium Ordinem ad Ecclesiæ primitivæ normam instituit, seu potius inflavit; qui videlicet ad eorum morem, quibus cor unum & anima una fuisse legitur, abdicatâ rerum omnium temporalium curâ, ipsaque emendicandi sollicitudine, ex solis elemosynis sponte oblati viveret, Deique omnipotentis misericordiam expectarent; atque ita pristinam illam Apostolicam vivendi formam ex integro redditam, magno cum ecclesiastici nominis splendore, hæreticorumque illud temere deprimentium rubore, hic Dei Servus in orbem postliminiò revocavit, firmavitque Apostolica auctoritate, tribus substantialibus votis, legibus & institutis, statui decorique Clericorum oppidò consentaneis. . . Quam quidem vivendi formam visa est non semel divina providentia, rebus in arcto positis, miraculis comprobasse: cavitque sedulo Caietanus, ne quid umquam ea detrimenti caperet; præsertim cum oblatos ultro Neapoli fundos ac census constantissimè recusavit, ea objectans Domini verba: Respiciite volatilia cæli: non ferunt, neque metunt, neque congregant in horrea, & pater vester cælestis pascit illa. Ceterum Silosius pag. 59 eorum, qui hoc vitæ institutum laudarunt, elenchum exhibet. Finem verò ejusdem esse, non sibi dumtaxat, sed etiam proximorum saluti vacare, idque ex primorum fundatorum mente; idem historicus variis deducit argumentis contra eos, qui aliter censuere.*

E 47 *Paupertas autem, de qua dicebam modò, & paupertas præsertim extollitur.* sicut inter omnes plinè alios Religiosos Ordines singularem, nativum ac proprium quemdam in hoc Ordine habet splendorem, ita ejusdem & primarium est decus & ornamentum. Eam expendit

A *dit laudatus historicus pag. 64; ubi inter alia, Paupertas, quam à nostris, ait, parentibus, veluti opulentissimum patrimonium accepimus, ea est, ut quamvis (nostrarum constitutionum verbis utimur) neque per professionem, neque per sacros canones prohibeamur annuos reditus in communi possidere; per Concilium autem Tridentinum nobis sit concessum: nihilominus, voluntariè tamen, ut nullo umquam vinculo astringamur, ab illis abstinemus; idque vi regula, prout invenies loco citato; adeo ut, si communi patrimonio, proventuque victitare nunc demum consilium foret. . . novo Capituli generalis consulto, penes quod ferendarum atque immutandarum legum potestas est, refrendenda hæc paupertatis statuta essent, aliaque inducenda. Pag. 65 idem scriptor Urbanum PP. VIII de eximia & admiranda hac paupertate ita alloquentem inducit patres, comitiis generalibus anno 1627 interfuturos: Singulare id quidem, ait, ac præstantissimum Ecclesiæ decus esse, ac nulli Religiosorum Ordinum jure id paupertatis ac providentiæ miraculum experiri contigisse; curarent proinde, ut incorrupta incomparabilis isthæc laus in posteros deducatur; nec sinerent, unicum hoc Ecclesiæ, ac Religiosæ disciplinæ ornamentum dilabi. Divina providentiæ in rebus penè desperatis exempla carptim recenset Silosius pag. 66.*

§ V. Sancti patientia duris probata, Ordinis præfectura; suscepta Romani Breviarii reformatio; præclara de pestiferis ac egenis merita; compositæ discordiæ Veronenses; Venetum valetudinarium promotum; tenax in retinendo apostolicæ vitæ rigore propositum.

C *In depopulatione Romana post durissimas vexationes liberatus, tendit Venetias, & Ordini præfici-*

QUAM graves & acerbas Sanctus noster in famosa illa ac tragica urbis Romana expilatione, qua anno 1527 accidit, perpeffus sit ærumnas, quam barbaras vexationes; invenies apud Caracciolum in Vita ejus, ac Silosium lib. 3. Quibus robur accedit è Compendio Romano, ac Bulla canonizationis; è qua rei gesta epitomen huc transcribo: Ut autem præclara Servi Dei virtus non in prosperis solum exerceretur, sed in adversis etiam probaretur; tunc præ cæteris eximia ejus æquanimis enituit, cum in immani illa Urbis direptione à militibus deprehensus, creditusque, ut olim, divitiis abundare, ut eas proderet, sævissimè tortus; eam tormentorum vim mira animi tranquillitate ac mansuetudine perpeffus est; eoque tandem in teterrimum carcerem cum sociis detruso, accidit, ut quadam die canentem cum ipsis laudes alternatim lætiori voce, ac si in oedeo essent, audiret Hispanorum quidam tribunus; qui profectò tantam demiratus alacritatem, tantamque in perferendis malis constantiam, illico ut relaxarentur atque in sui gratiam liberi dimitterentur, à commilitonibus suis enixè petiit, obtinuitque. His ita expositis, mox Venetias nos deducit prædicta Bulla, sic pergens: Vinculis ex-

Augusti Tomus II.

luti ad Tyberis ripam tendunt, incerti animi, quo potissimum transmitterent: cumque commeatum & pecuniam non haberent, adfuit divina providentia, vel ipsos aggressores internè movens, ad stipem ultro itinerisque viaticum erogandum. Inde venientes ad ostia Tyberina, Venetum oratorem auspiciò offenderunt in patriam solventem: à quo benignè excepti & liberaliter habitati, Venetias tandem obtinuerunt. De modo, quo illuc migrarunt; pluribus agit Silosius; navi eos exceptos dicens die xxv mensis Maii solvisse secundis ventis, ac Venetias appulisse die sexta decima mensis Junii. Hic verò die Exaltatæ crucis, uti narrat Caracciolum, ejusdem anni MDXXVII coactus grex parvus sibi pastorem Caietanum elegit, dignum utique Theatini episcopi successorem.

49 Silosius primas novi Præpositi curas describens, Inità ergo, ait, regendæ fodalitatis provinciæ, eò animum conatusque admovit Thienæus, ut commodiores Clericorumque disciplinæ aptiores domos compararet, in quibus & sacris operari, & curare Sacramenta, & cætus ad pias conciones cogere, & suarum etiam virtutum exercitamentis Deoque vacare posset. Nec post multo, cum splendescere ac polliceri de se magna præclarum vitæ institutum cœperat, oblatæ S. Nicolai à Tolentino ædes, ubi probæ quidem mentis frugique viri mutuo sui ipsorum incitamento exemploque egregiè animati, præclara edere pietatis documenta soliti erant. Ergo re piis cum sodalibus transacta, die nona & vigesima Novembris ejusdem anni eò immigrarunt. Idem, qui supra, Historia Clericorum Regularium conditor ad annum 1528 in Ordinis præfectura Caietanum fuisse confirmatum refert, hæc in rem nostram scribens: Quo item anno ipsa Exaltatæ crucis die, habita Venetiis comitia de eligendo Ordinis moderatore, ac re quidem haud prolixius excussa, consensu plausuque omnium confirmatus in eo Præpositi munere Thienæus, qui præclaram jam indolem, summamque in procuranda familia prudentiam, primo eo magistratûs anno mirificè probaverat.

50 Ad annum 1529 spectant Litteræ Apostolicæ Clementis PP. VII, Carasæ ac Caietani nomine prænotata, ac die xxi Januarii anni istius signata, de reformando Breviario. Earum exemplar edidit Silosius libro 3 Historiæ suæ, inter alia sic præfatus: Enimvero quòd nullæ tunc essent preces inculpatæ ac decoræ, plura in dies obtrudebantur Breviaria, non suis quæque nationibus aut provinciis, sed singulis fere ecclesiis, ablegata laudabili illa in eisdem sacris recitandis ac faciendis conspiratione consensuque Fidelium. Quod verò Romæ tunc temporis Breviarium terebatur, nullis non erroribus ac mendis plenum. Damnata ab Ecclesia memoriæ auctorum hominæ: incertæ nulliusque fidei passim historiæ: præposteræ obscuræque admodum rubricæ, præter sermonis inconcinnitatem, plebeiamque plerisque in locis dictionem, quam fugillat notatque merito epistola ad Gibertum Carasæ. Ergo in hoc consilium patres incumbere, ac re constituta, transactum cum Clemente Pontifice, ut auctoritatem operi ac stimulos adderet: qui egregiam illam Regularium Clericorum mentem probavit prolixius &c. Hac accidere sub dicta S. Caietani præfectura. Cur autem hoc negotium impigre susceptum, non habuerit exitum; ibidem invenies. Bulla canonizationis, facta mentione de divini cultus nitore, exactaque sacrorum rituum observantia, Quarum quidem, addit, rerum peculiare

AUCTORE
J. P.

quo munere
relicte per-
fectus, in
eo deinde
confirmatur.

E

Sub Sancti
regimine
suscepta
Breviarii
Romani re-
formatio,
F

AUCTORE
J. P.

culiare studium suis demandavit, & ejusdem Clementis VII prædecessoris jussu, Breviarii Romani reformationem, unâ cum Joanne Petro Carafa sodali suo aggressus est: quæ postea novis curis absoluta, in Romano Breviario vulgata est.

51 *At nunc quemadmodum sanctus Fundator Ordinis sui gubernatione perfunctus sit, aliisque ante apostolicis laboribus egregiè discentus, videamus. Ad primum quod pertinet, Silofus lib. 4, pag. 132, Explevit, ait, hoc anno, id est labentis seculi trigesimo præfecturæ vicēs Thienæus:*

quo quidem auspice ac moderatore, auctum mirificè strictioris paupertatis studium ac disciplina morum est: cum in eo ipso munere administrando nullum non virtutis ac prudentiæ specimen dederit; insigni præsertim temperamento auctoritatis; quâ præerat, & humilitatis, quâ se postremum omnium censeret vellet: visumque profectò est, ut æquè illi omnes, ac ille omnibus subesse perciperet. *Nunc pergamus ad secundum cum Silofus:* Intra hanc ejus magistratûs trieteridem memoranda ea pestilentia accidit, quæ, ut communis fere Europæ fuit, ita & Venetiis etiam implere scenam suam visa est planè luctuosam. Igitur grassabatur publico funere Venetiis lues, & qui vertere in suâ pietatis argumentum aliorum calamitates atque infortunia egregiè noverat Caietanus; sine fructu exemploque elabi cladem ac vastitatem urbis non est passus. Enimvero horribili ea rerum facie metuque nihil deterritus, cui aliena salus, quàm sua longè potior, in ea sese vitæ discrimina alacriter injecit. Præire ipse suis Clericis; quorum plerisque præclaro in eo opere socios habuit & commilitones.

ac egenos:

52 *De S. Caietani mirifica erga pauperes beneficentia quid dicam? At enim, uti observat laudatus auctor, non sola Italiam divexavit pestilentia; verùm incredibilis etiam annonæ caritas malum cumulavit: quæ quidem fames, quantumvis Italicas urbes omnes penè supra fidem exerceret, Venetiis tamen singulari quodam amore Numinis, ac providentissimi Senatus cura, minus visa est desævisse. Quare cum ingens passim inopum numerus veluti in commune perfugium eò conflueret, pulcherrimus sese Thienæo campus ostentandi magnificè hoc aliud charitatis genus aperuit. Ea namque temporum difficultate, ceu non tam Clericorum, quam pauperum pater, nihil domesticæ rei suorumque [fuit] sollicitus: princeps illi studium erat, adventantes inopes enectosque fame alere. Quo quidem loco divinam erga nostram sodalitatem atque inusitatum paupertatis genus Dei providentiam quàm optimo jure attollunt scriptores nostri: de qua Caracciolus infra apud nos num. 48; uti & de pestifera ista lue ac fame, quas innectit anno 1528.*

diffidia inter episcopum Veronensem ac subditos ejus

53 Mansit verò Venetiis Caietanus, teste eodem biographo, quinque propemodum annos: qui quod nobis argumento vacuis excurrant, non Caietani remissa virtus, quæ numquam non acerrima fuit; sed nostratum taciturnitas, qui diligentius vivere, quam scribere maluerunt, in culpa est. *Caraccioli itaque penuriam supplebimus ex Historia Silofii lib. 4 pag. 135, ubi sancti Parentis sui iter Veronense, dissidiumque inter Clericum & episcopum ab ipso ibidem loci compositum commemorat. Sequentia igitur brevitatè gratiâ inde excerpo: Jam verò Caietano . . anno istius seculi primo & trigesimo, nisi me ratio temporum fallit, adhortante ac jubente episcopo Theatino, perarduum planè negotium componere Veronæ contigit. Joannis Matthæi Giberti in forman-*

da ecclesia Veronensi, reformandisque ejus Clericorum moribus egregios conatus, quos Carafa noster vehementius urgebat, inuimus supra. Is igitur Gibertus, dum intripidè conceptum eximæ mentis opus peragit, cui inire à suis Canonicis Cleroque gratiam debuerat, in eorum invidiam offendit, enatæque utrimque gravissimæ altercationes. Et cives ipsi, quorum etiam vitam arguere ac perstringere præul flagrantissimus occeperat, quòd Christianæ viæ frenos pati dedignarentur, confidentiam ac vires Canonicis & Clero addere non dubitabant. Dissensiones ac partium studia ut præcideret, monere primùm antistes, ac permulcere humaniter oblectantes; tum subasperè comminari, demum cignitatis disciplinæque tuendæ gratiâ, zelo deonare ac fulgurare voluit.

54 Frustra omnia. . . ita ut ipsemet Clemens Pontifex, qui in Gibertum proniore semper animo incubuit; quòd cereret, longius rem processisse, revocare ad iis fluctibus Romam, velut in stationem, illum statuit: deditque Joanni Baptistæ Sanghæ, qui sibi ab epistolis & arcanis erat, negotium, ut suo illum nomine accerferet, & ipsemet invitamento pondus addidit suo calamo. . . Valuit mirificè his fluctibus componendis Caietanus, cujus fama sanctitatis Veronam jam pervaserat, affectumque ac auctoritatem non mediocrem cum apud Canonicos, tum apud cives omnes comparaverat. Quare accitus sub id tempus, cum maximè fax illa civilis arderet, à Giberto, rem ille ita administravit, ut quæ rationum momentis, quæ opinionione probitatis, quæ interdum minis, suis præsertim ad Deum precibus, quas afflictatione corporis efficaciores de more reddere conabatur, turbinem distillavit, pervicitque eam animorum contumaciam, ac restitutum patri obsequium conditionibus utrimque gratissimis consignavit sancivique. *Hæc Silofus.*

55 *Rebus hisce narratis subjungit pag. 136 Carafe curas erga Venetum Insanabilem nosocomium; cujus fuerat olim lectus patronus unâ cum Caietano. Electionis publicis tabulis consignata fragmentum ibidem invenies. Ad hæc, optimè de illo nosocomio Sanctus fuit meritis: nam in Compendio Romano ita laudatur: Cum liber esset ex omnibus, omnium se servum fecit, ut omnes Deo lucrifaceret. . . prout quamplures incolumes Deo reddidit. Ac ut id abundantius assequeretur, varia semper animo media meditabatur, prout hospitalis Vicentini institutum, & Incurabiliū velleudinarium Venetiartum reformatio optimos ac insignes veræ charitatis peperit effectus. At priusquam hinc abeamus, conveniendus nobis est Silofus, qui loco citato, ad inane æquè ac ineptum commentum digressus, affirmat, S. Ignatium Loyolam, Societatis nostræ fundatorem, Venetiis petiisse à Caietano admitti in Ordinem Clericorum Regularium. Verùm cum illam evanidam cramben, à R. P. Joanne Baptista Castaldo primò coctam; deinde autem à Silofis recoctam, ac in Historia Clericorum Regularium loco, quem jamjam designabam, lectori adinstar novi, ut ita loquar, ac bene conditi feruli propositam, tot tantisque rationum momentis tom. VII mensis Julii in Commentario Actis S. Ignatii prævio, § 21 & 22 consutavim; actum agerem, si hic denuo fabellam istam castigarem, Apostolico etiam judicio habitam pro tali, ac suppressi jussam anno 1659; prout ibidem licet videre a num. 229. Hinc etiam discès, quam frivola sint, quæ Vita S. Caietani inseruit D. Bernard Clericus Regularis, de quo consule finem hujus Commentarii*

egregiè ab eo composita,

E

Venetum valetudinarium reformatum.

F

num.

A num. 204: nam lib. 2 cap. 7, pag. 140 vult, S. Caietanum tam arcto necessitudinis vinculo Venetiis cum S. Ignatio de Loyola constrictum fuisse, parum ut absuerit, quin is Clericorum Regularium disciplina adscriptus sit; sed lucem celestem ipsi significasse suam destinationem. Ne his itaque pluribus immerer, pergo ad alia sancti Confessoris nostri gesta.

Quam tenax fuerit S. Caietanus in conservando primo Ordinis sui spiritu,

56 Vita, quam cum suis profitebatur, Apostolica rigorem ac perfectionem tenacissime conservabat, & ab Ordinis ingressu arcebat eum, quo Religiosam laxatum iri disciplinam praevidebat; uti comprobatur hoc exemplum, quod narrat Silosus à pag. 148: Is fuit Marcus Antonius Flaminus, vir suo aëo celeberrimus, Græcè ac Latine apprime doctus, omnique amœniore disciplina ac bonis artibus instructus; qui postea, quæ grandium ingeniorum frequens infelicitas est, in communem eam cladem de justificatione per solam fidem, quæ plerosque ea tempestate insignes viros involvit, incidit, arcano quidem Dei judicio, ut lapsus erigeret ac revocaret episcopus Theatinus ingenti precum vi ac facundia, ut in loco explicabimus. Is, quod placuerant emendati sanctique nostratum mores ac instituta, exigere ad eam normam suæ vitæ rationes in animum induxit suum. Verum cum non admodum firma ac robusta valetudo erat, ita se instituto severisque ejus legibus obligari animus erat, ut fartam quidem ac tectam constante undique obedientia reliquam disciplinam vellet; sed ut affecto corpori bene esset, mulceri sibi aliquantisper victus rationem, ac frequentius domum animi causâ egrediendi facultatem fieri efflagitabat. Decus, quod Ordini vir ejus notæ conciliaret, incitamento futurum putabat, ut eam sibi legum asperitatem temperarent patres; tum se tradendis in Congregatione litteris strenuam operam navaturum; & quod angustas nostras domos cerneret, ut alliceret magis, suffecturum insuper illis amplificandis sumptus, polliceri. Demum quod in id se patrum contubernium admitti maximo-pere cuperet, ut res succederet, Franciscum Cappellum, virum gravissimum ac senatorium ac de nostra potissimum Congregatione optimè meritum rogavit, ut quâ auctoritate, quâ precibus rem ipse optatissimam conficeret.

C probatur è quodam singulari factu.

57 Egit confestim cum Thienæo litteris Cappellus, nec quidem perfunctoriè. Caietano, instituti sui atque unanimis disciplinæ tenacissimo, nihil absurdius fuit. Rem cum sociis, præcipuè cum Carafa contulit: mox Cappello modestè quidem, quippe cui cum multum deberet, plurimum debere vellet nostra Congregatio; sed summo candore animi ac dicendi libertate, dignam egregia sua mente, dignam instituto responsonem dedit in hunc sensum, quem è prolixiore epistola in pauca hæc verba contraximus: Epistolam scilicet legisse, communicasse illico cum patribus; ejusque sententiæ esse omnes, ut qui adscitum in sodalitiū vellet, unius moris in eo futurum, proponat sibi necesse sit: nil siquidem magis cum re communi certare, quàm singularitatem. Deberi quidem ætates, vires, valetudinem librari æqua lance, ut una quidem manu, non una eademque omnibus mensura, quidquid opus fuerit, impertiat caritas, ad priscae sanctitatis exemplar. Dividebatur namque singulis, prout cuique opus erat. Id verò æstimare ac pensitare, Præpositi officium ac munus esse. Flaminium ergo Congregationem ac recessum expetere, bene esse: persuadendum nihilominus sibi fore, Congregatio-

nem Dei bonitate nutuque regi, qui sciverit tantumdem lucis moderatoribus infundere, ut cerni cujusque imbecillitas queat; ac tantum caritatis, quæ ejus imbecillitatis onus ferat. Ac proinde si mens est, institutum capeffere, ut ad Christi pedes atque inter Religionis brachia strenuè sese ac liberè abjiciat, oportere, nec majus sibi imperium sui ac libertatem fore, quam cuique ex Ordine. Erogatas verò in communem usum opes, ac studiorum communicationem non admodum movere eos, quibus, quam quodvis commodum, potior est observantiæ rigor & Christi crux. Ceterum præclaram tanti viri eruditionem placere quidem, sed quod discere ipse inter pauperes Christianæ pietatis rudimenta velit, placere magis. Hæc Caietanus ad Cappellum. Quo spiritu & quam erecta celsaque mentis indole, quisque videt.

AUCTORE J. P.

§ VI. Acta Neapoli, Venetiis, Veronæ; mira oculorum custodia; prodigia.

E

Inter hæc, novum rerum à Sancto nostro Neapoli præclare gestarum theatrum nobis aperit Caracciolus, quem anno 1533 ab episcopo Theatino missum eò fuisse, constat ex Litteris Apostolicis Clementis PP. VII, ab eodem biographo prælati. Quanam legationem istam antecesserint alia, ibidem leges. Anno igitur MDXXXIII, IV Nonas Sextiles, Caietanus, ac socius ejus, de quo ibidem, Venetiis discesserunt, referente Caracciolo; dumque Neapolim pervenissent, ac sex alii socii, velut totidem milites subsidiarii à Carafa illuc postea ablegati essent Caietani rogatu, Ordo Clericorum Regularium ibidem loci propagatus est. Hi quippe circa finem Octobris. Venetiis profecti, Neapolim incolumes pervenerunt: quibus omnibus, comitorum decreto Venetiis Septembri proximo celebratorum, datus est Præpositus Caietanus, prout invenies apud laudatum auctorem; statimque, inquit Silosus lib. 5, pag. 154, ad Thienæi votum, qui communem eam curam pro delati muneris officio capeffere non detrectavit, ordinari res domestica, ac disciplinæ ratio cœpit; sacrorum in primis cultus atque administratio ad Venetæ domus atque instituti exemplar examussim exigi. Antelucanæ siquidem horæ divinis laudibus dedicatæ; diurnis statisque intervallis reliquum divini Officii pensum distributum: expiandis conscientis, festis profectisque diebus assidui aderant, concionesque habebantur ingenti cum adventantis viciniæ fructu ac voluptate. Alia, quæ Vir sanctus Neapoli egit, narrant laudatus historicus ac Caracciolus; inter quæ mirificè lucet præclarissimum illud factum, quo pro genuina & apostolica novi sui Ordinis paupertate murum verè inexpugnabilem sese opposuit, quando census annuos, obstinato sibi conatu obtrusos, strenue ac heroicè, solâ Dei providentiâ nixus, recusavit, neque acquievit, donec splendidum illud vinculum quam longissimè à se suisque amoliretur.

F

59 Ibidem etiam invenies prodigium insigne, Caietani patratum virtutè ac precationibus, in mirifica fracti cruris sanatione. Hæc porrò Caietani precibus, inquit Silosus libro citato pag. 166, reddita fratri incolumitas ad quoddam virtutis eximie documentum, quod sub id tempus idemmet

Miratur Neapolim, ac suis ibidem præest religiose, ac magno cum exemplo paupertatis.

Miraculum edit in sanatione fracti cruris; ac mira oculorum custodia.

AUCTORE
J. P.

Caietanus in eadem (*de qua meminerat pag. 165, & quam describit Antonius Caracciolus in Vita apud nos infra à num. 68*) Parvi Stabuli domo edidit, stylum vocat. Expugnauerat hoc anno (nescias majore armorum felicitate, an virtute) Carolus cæsar Tunetum, urbem in Africa florentissimam, expulsoque qui occupauerat, rege Algerii, Muleassem in avitam regni sedem asseruerat, exemplo augustæ munificentiae in ævum duraturo. Fortunæ triumphisque inclyti Cæsaris plaudere Neapolitanis primum contigit: qui post celebratissimam illam victoriam barbarorum spoliis suâque insignem gloriâ revertentem illum excipere, cultu quidem, quantumcumque capere aut Caroli virtus ac fama, aut conari munificentissima urbs posset; ut plane numquam ipse aliâ exceptus ea triumphii specie ac lætitiæ imitantis fuerit.

60 *Et postquam angustam urbis faciem, principumque ac populorum accursum descripsisset laudatus auctor, hæc subdit: Igitur, instructo longo principum virorum ordine, his exultant ornamentis ac studiis flagrantem Neapolim inivit imperator, nec ulla hominum tam religiosa conditio fuit, quæ frui spectaculo, quod numquam alias contigisset, non duceret honestissimum. At enimvero abripere præclarum Caietani animum ac mentem, omni illecebra superiorem, isthæc theatrum minus potuere. Siquidem triumphabundæ sui ipsius cupiditatis occasionem complexus; cum è suæ cellulæ fenestra inspicere augustam illam principis speciem ac majestatem posset, nec deessent adhortamenta, exorari numquam potuit, ut insignem pompam vel uno intuitu dignaretur, spectandis interea cælestibus oratione ac contemplatione intentissimus; spectabilior quidem ipse ea virtutis severitate, quam triumphali cultu ac paludamento imperator.*

B

61 *Silosus sancti Fundatoris sui egregiam in dicendo vim laudat lib. 6 ad annum 1538, à pag. 207; Quod verò pertrahere, ait, Neapolitanam pietatem potissimum potuit, id profecto Caietani Thienæi, & Joannis Marinonii concionandi vices fuere. Inerat quidem Thienæo gravis quædam eruditio ac eloquentiæ facultas, pertractandis flectendisque mortalibus, quod vellet, apprimè accommodata; ut perrarò quidem telum contorqueret, quin vel inter secretiores pectorum fibras animos caperet ac salubrius fauciaret. Ad annum verò 1539 idem historiographus commemorat, quo modo, & à quibus satana ministris teterrima hæreseos Lutherana pestis in urbem Neapolitanam invecitâ sit, ibidemque disseminatum ac propagatum dira contagionis malum grassari cæperit; quasnam item in eo impugnando expugnandoque partes egerint Caietanus ac patres Theatini. Verum quia de illis rebus, quantum satis, nos instruit scriptor Vita, cui hæc nostras Commentationes præmittimus, ideo eas singulatim aliunde huc transcribere, supervacaneum arbitramur. Ad alia igitur Sancti gesta inspicienda gradum faciamus.*

Gravis ei in
dicendo vis:
hæreticum
virus expu-
gnatum.

C

62 Anno, uti est apud Caracciolum, MDXI Aprili mense in comitiis Neapoli celebratis Caietanus creatus est Præpositus Venetæ domus S. Nicolai. Adde hæc è Siloso pag. 222: Planè lætitiâ, quâ renuntiato suæ domus Præposito Marinonio perfusi Neapolitani patres fuere, moeror compensavit, quo avelli à se Thienæum, hoc est spirantem solidæ virtutis ac disciplinæ imaginem legemque, intinè indolere. Peracerbum & exteris fuit, Viri sanctissimi pietate curaque destitui.

Evocatur
ad regimen
Venetæ do-
mus, magno
Neapoli

Quas verò potissimè perculit profectiois consilium, cœnobii Sapientiæ sanctimonialia fuere, quæ frui suavissimis moribus insignisque prudentiæ ac sanctimoniæ exemplar illud intueri propius ac venerari, ingen: Dei beneficium gratiamque reputabant. Ipsa in primis, quæ fundaverat temperabatque collegium, Maria Carafa, communis Parentis jacturam suis virginibus sibi in gemuit. Planè cum Neapolim Caietanum amandavit Carafa, ea præcipuè illius intentio ac mens fuit, ut Maria, quæ formandæ regendæque recenti disciplinæ presenti ope indigebat, Viri innocentissimi æquè ac prudentissimi virtute uteretur. Atque ejus quidem mores non unis litteris apud sororem commendavit Carafa; eoque præsertim anno, quo suscepta Neapolitana expeditio fuit, ad illam scripsit hæc verba: " Inter meos caros fratres præcipuus est ille, quem in oculis fero, meus, inquam, Caietanus. Deus, ipse novit, quam difficile eum à me avelli passus fuerim. Spero autem fore, ut per Dei gratiam noscas, quam sit bonus Christi servus, & quam merito illum ego diligam."

E

63 Hæc ille: cujus quidem candidissima grativique testificatione, quam conceperat de Caietano Maria, opinionem adauxit mirificè, cum experta coram Virum est, ejusque modestiam, sapientiam, sedulitatem, quibus ipsam ac cœnobium conatus ille est demereri. Toto hoc siquidem tempore, quo Neapoli egit Thienæus, nescias, suæ domui an Sapientiæ collegio diligentiore curam impenderit: ita ut non minus illarum virginum, quam Theatinorum pater videretur: quippe qui & conscientis expiandis, & instituendis moribus, & communi disciplinæ procurandæ, & privato etiam cujusque commodo totus aderat. Cum accedere ad monasterium minus poterat, agebat litteris, quarum videre est plura, quæ apud nos sunt, ad Mariam autographa, divina quadam prudentia ac spiritu plenissima; elucetque in iis excellens quædam atque ipsissima Thienæi imago; sive ad virtutem mundique neglectum incitent; sive urgere ac fovere regularem observantiam videantur; sive consolari atque increpare inter lum contingat. At Caietanus tum alios plerosque suæ virtuti devotissimos, tum illas præcipuè verborum lenimentis consolatus, sub ipsum vernal tempus Venetias discessit. Exceptis Venetiis ea omnium gratulatione ac benevolentia fuit, quâ dignus profectò erat, qui jam pridem eam urbem suarum virtutum admiratione compleverat; illamque tot pietatis officiis ac sanctimoniæ documentis, vel antequam Religioni nomen profiteretur, demeruerat. Quare & accurere ardentibus viri proceres ac vulgus, ut ad ejus cum exemplarum adhortamenta mores suos emendarent; & præstare ipse ea caritatis officia, quæ ad animorum cultum pietatisque institutionem spectabant.

relictò sui
desiderio.

F

64 *Silosus ad eundem annum pag. 223 refert, Virum sanctum Veronam accersitum fuisse peratis Abate Giberto, ejusdem loci episcopo; ubi insigne postolicæ præbuit Caietanus, in urgendo ac retinendo Apostolica paupertatis rigore exemplum: veritus enim ne hic è liberali erga se suosque laudati præfatis benevolentia, quâ quotidiana victus abunde ac omnino paternè subministrabat subsidia, aliquid detrimenti pateretur, interminatus est antistiti, se Veronâ discessurum, nisi isti rei finem imponeret: de qua cum tractet Caracciolus, plura hic non addo. Postea verò, sicut scribit idem Caracciolus, quam Veronæ aliquamdiu mansit, rediit*

Insigne præ-
fatis
Abate Giberto,
episcopo; ubi
insigne postolicæ
præbuit Caietanus,
in urgendo ac
retinendo Apo-
stolica paupertatis
rigore exemplum:
veritus enim ne
hic è liberali erga
se suosque laudati
præfatis benevolentia,
quâ quotidiana
victus abunde
ac omnino paternè
subministrabat
subsidia, aliquid
detrimenti pateretur,
interminatus est
antistiti, se
Veronâ discessurum,
nisi isti rei finem
imponeret: de qua
cum tractet
Caracciolus, plura
hic non addo.
Postea verò, sicut
scribit idem
Caracciolus, quam
Veronæ aliquamdiu
mansit, rediit

A rediit Venetias ad suam Tolentinatam domum, quam Præpositi titulo tres hos annos rexisse legitur. *Silosus pag. 224 Venetum regressum* in eunte anno quadragésimo primo evenisse, putandum esse *affirmat: reverti siquidem Venetias eo tempore oportuit*, quo celebrari de more comitia generalia deberent. Nam etsi, ubi ejus anni Capitulum habitum fuerit, commentarii nostri non memorent; coactum nihilominus Venetiis fuisse, verosimilius existimamus; quod Tolentinas ac Paulina domus ferme alternis annis eas inter sese Capituli vices partirentur.

cura amplificandæ Religiosæ disciplinæ, ac salutis animarum:

65 *Idem historiographus sanctum Fundatorem quæ sui Ordinis, quæ externarum personarum bono intentum exhibens, ita orditur septimum librum: Romæ dum expiandæ religioni, corrigendisque improbis fidei corruptoribus impigrè vacat Cardinalis Theatinus; Caietanus cum amplificandæ in Ordine Regularis disciplinæ, tum instituendis ad pietatem exterorum animis sedulam operam navat. Adeo namque, ut sæpè docuimus, ab insigni animorum tractatione ductuque inclauerat, ut quisquis ad frugem sese meliorem arcano instinctu Numinis animari sentiret, vitæque rationes cuperet emendari, is Thienæum conveniret, ejus præceptionibus imbuendus. Morabatur adhuc Venetiis. Instituti siquidem Neapoli comitiis generalibus, vertente anno secundo & quadragésimo, renuntiatus ad tertium annum Tolentinatis ejus cœnobii Præpositus fuerat.*

miracula:

66 Quo quidem tempore excellentis sanctimoniam opinionem, quam virtutum splendore concitaverat, editis miraculis comprobavit adauxitque. Enimvero hoc ferme anno putat Antonius Caracciolus, eam illum patrasse admiranda, quæ Jo. Antonius Pratus, quem aliàs nominavimus, suis litteris consignavit. Ex quibus & alia profectò edidisse Caietanum sanctitatis documenta, dum viveret, conjectari facilè potest. Neque enim jure sibi quisque persuaserit, non plerisque à Deo miraculis fuisse Virum sanctissimum honestatum; cujus vita tanto rerum humanarum contemptu, tantaque in Deum fiducia miraculum planè fuit. Existimandum propterea; aut ipsummet celebritatis despicientia metuque occultasse; aut nostros homines, quibus imitari optimi Parentis probitatis vestigia, quam transmittere in posteritatem miracula prius erat, non adnotasse. Quocirca ut excidisse plura ac magna, dolendum maximo-pere nobis est; ita haud mediocriter gratulandum, pauca isthac servata è tanti veluti leonis amplitudine unguem, quo æstimare reliquam molem ac majestatem possemus. Duo igitur gesta hoc tempore Venetiis à Thienæo mira accepimus &c. *Uno eorum nobilem feminam sanitati restituit; altero amentem suæ menti; utrumque nos infra è Caracciolo narrabimus in Vita Sancti; quibus additur tertium; cujus jamjam mentio fiet.*

benè consultit salutis proximi absens per litteras:

67 *Duobus itaque primis à Silosio expositis, sic subditur pag. 237: Hæc Venetiis Caietanus; ubi egregiis factis exemplisque virtutum ita aderat, ut latius etiam pertineret ejus sedulitas. Nam quam præfens alibi excitaverat proximorum caritatem, atque egregia semel opera instituerat, ea absens urgere litteris ac monitis conabatur. Id quod datæ sub id tempus Neapolim tum ad Sapientiam moniales, tum ad alios, litteræ ostendunt. Vicentinæ item caritatis leges, ut in xenodochio, quod ipse olim intentione studio curaque excoluerat, excreverat, vehementer contendebat: compositis namque ad ejus nosocomii sodales litteris, ut egregio operi insisterent, af-*

flictumque hominum genus erigere, quanta maxime possent ope, pergerent; mirum quo ardore animi commonere sæpius videbatur. Neque profectò debere hic volumus epistolæ exemplar, quam inter pleraque ad eos dedit, plenam quidem robusti cujusdam spiritus, ceti ipsamet caritas dicaverit, ac proinde dignam quæ hic apponatur. *Hæc ex illa delibasse, sit satis: Rogo vos, quæsoque in Christi visceribus, ut si curare vestra Deum maximum vultis, tueri laudatissimum hoc institutum opere quam maximo studeatis. Agite, carissimi fratres, si exhilarare animum meum cupitis, illud anxie contendite, ut quam optime ardentique Caritatis studio res nosocomii atque inopum commoda peragantur, ac sitis ipsi spectatis moribus urbi huic vestræ bonus odor ac lumen. Hoc ipse ob Christi Domini, sanctissimæque Deiparæ amorem roveo, urgere nimirum vos unanimi voluntate præclarum opus: tum rogo etiam atque etiam, ut isthac non tamquam à me peccatore prolata accipiatis, sed ab eo studio affectuque, quo obstrictum me voluit Deus, ut vos amem & vestræ sodalitates incrementa percipiam. Valete. Hæc ibi; sed Sanctum Venetiis Neapolim advocatum comitemur.*

68 Redeunt, ait *Silosus pag. 239, confes-* *sedat gravissimam tempestatem.*
quenti hoc anno volventis seculi XLIII anniversaria Congregationis comitia Venetiis habita, in quibus Caietanus, expleto eo in cœnobio trienniali magistratu, renuntiatur Neapolitanæ domus Præpositus. *Caracciolus duobus, de quibus dicebamus supra, admirandis, quæ Vir sanctus fecit, additur tertium, sic fatetur: Tertium, dum Venetiis Neapolim navigio peteret, contigisse opinor. Nam, uti mox dicemus, Neapolim iterum reversus est, electus scilicet anno MDLIII (imò 1543) Paulinæ ædis Præpositus. Subortam itaque tempestatem, quæ extrema omnia minitabatur, injecto in iratum mare cereo agno, exemplo sedavit; uti legere est apud Caracciolum; adde Silosum pag. 240, qui adjungit: Victrici maris ac tempestatum sacræ illi ceræ ut tribuere miraculum socii; ita Caietani fiduciæ votisque communi consensione suus honor habitus fuit: maxime quod ea erat egregii ejus spiritus virtutisque apud illos opinio, ut imperare ventis potuisse, facilè sibi persuaserint. Porro ex nostratibus non defuere ejus rei testes oculati duo, qui Caietanum comitabantur; nempe Marcus Venetus, de quo aliàs memoravimus; & Gregorius Marinus, qui à Carafa ante annum duodecimum in Ordinem cooptatus, egregiæ semper frugis atque eximie prudentiæ specimen dedit. Adde ex Caracciolo, quod Lucretia Carafa, Antonius Caponius medicus, & Raynerius Gualandus, ingenui ac probi homines, & quibus nullum ex mendacio pretium, narrabant de eo Viro mira, quæ temporum injuriâ, & posterorum in propaganda laude Majorum indiligentiâ perierunt.*

AUCTORE
J. P.

§ VII. Iteratum domus Neapolitanæ regimen ; iter cò institutum ; morbi causa ; obitus piissimus ; spiritu prophetico idem à S. Petro de Alcantara cognitus ; sedati post illum tumultus Neapolitani patrocinio Caietani ; nonnullæ ejusdem sententiæ ; concursus ad corpus ; elogia.

Domus
Neapolita-
ne præfe-
ctus, munus
abdicit ;

R Ediit itaque Caietanus Neapolim anno MDXLIII ad finem Aprilis, comitantibus Marco & Gregorio, Venetis sacerdotibus ; sicut scribit Caracciolus ; sed hic rursus, ait, lector, ingentem quatuor annorum lacunam in narratione ista de vita Caietani facere cogor. Ab anno enim MDXLIII, usque ad MDXLVII nihil reperi de eo Viro dictum aut scriptum. *Dispiciamus itaque an, & quousque lacunam illam nos aliunde supplere possimus.* His igitur fociis (verba damus Silosii pag. 240) Neapolim appulit Caietanus : & qui incredibile sui desiderium, cum Venetias discessit, reliquerat ; revertentem, ut ejus Acta canonizationis adnotarunt, veluti lapsum è caelo angelum excepere cum nostri homines, tum exteri : & ipsemet, quod provenire Neapolitana in urbe ac florere lætius pietatem, pronamque ad omnem virtutis laudem gentis indolem adverteret, ardentiore quodam animi impetu affectuque in eam ferebatur : desudabatque libentius ea in area, unde fructus longè uberrimos colligeret. *Abdicatum ibidem ab ipso regiminis munus, docet ad annum 1544, pag. 245, his verbis : Quod verò ad Congregationis administrationem pertinet, inter Venetos ac Neapolitanos patres convenit hoc anno, ut sua quique in domo comitia celebrarent . . . Neapoli verò, quod Caietanus summis precibus impetravit, ut munus abdicaret, suffectus Joannes Marinonius fuit.*

sed illud iterum admittit coactus. Quid factum in itinere.

70 *Ad annum verò 1547 tractat Silosius de Capitulo generali, quod die xv mensis Maii Romæ in aedibus Cardinalis Theatini celebratum fuit ; in quo, sicut habes pag. 257, Neapoli Caietanus Thienæus vel invitatus renuntiatur denuò Præpositus. Porro Caietano adjuncti focii duo . . . cum quibus Neapolim discessit : nec sine Thienææ virtutis documento iter absolutum. Sanctus etenim nocturnum iter peregit, via cum emensa tum emetienda incommodo superior, ut in solennioribus precibus unà cum aliis canendis partem haberet ; quam & habuit. Res infra dabitur è Caracciolo. Eam peculiari Dei adjumento ac favori adscribit Silosius in Vita S. Caietani lib. 1, cap. 20, pag. 129 ; angelo utique, prout fert fama, cum comitante, quemadmodum ibidem invenies. Porro de vita ejus ac virtutum laborumque meta hac accipe.*

Causa morbi, compusque mortis, quam piissimè obit,

71 *Cum per Italiam, ait Caracciolus, Lutheri doctrina latius in dies serperet, probè Neapolitano regno consultum iri arbitratus est Petrus Toletanus prorex, si ea ibi Hispanico more institueretur in hæreticos censura . . . Inquisitionis nomen sortita. At consilium eventu caruit : Nea-*

polis tumultu ac caecibus impletur ; uti apud eundem auctorem legitur est. Porro, ait, Caietanus noster . . . cum primùm modis omnibus, quà suadendo, quà rogando, conatus esset exsurgentem seditionem reprimere ; mox suo frustratus voto, ex angore animi atque ex vigiliis, quas, Deum noctu obsecrando, egerat, in febrem incidit. Verum hac & plura ibidem ac apud Silosium diffusius à pag. 258. Indidem etiam discas, quanto Vir sanctissimus cum sui contemptu, quam pia ad exuendam mortalitatem cum animi preparatione è vita migravit VII Idus Sextiles anno 1547, ætatis circiter secundum Silosium sexagesimo ; imò verò septuagesimo circiter, ex dictis supra num. 3 ac ejus anno natali, imò etiam ex ipsomet Siloso, qui lib. 1, pag. 4 dixerat : Natus est Caietanus anno à Virginis partu octuagesimo supra millesimum quadringentesimum, Schiara parte 3 cap. 9 affirmat, Sanctum è vita discessisse dicta diei VII Augusti horà circiter decimà nonà ; quæ computatio horarum Italica si ad nostratam exigatur, designat horam pomeridianam secundam cum dimidia circiter. Hisce autem placet attere verba, quæ Bulla canonizationis sancti Confessoris virtutibus subdit, & sic habent, alicubi tarsen à me adhibita emendatione : Quibus virtutibus cumulatus ac laboribus, vigiliis, ærumnis, jugique sui corporis excruciatione fractus, multoque magis morbo ex animi mœrore correptus : quod, acta per eos dies in seditionem plebe, graviter Deum offendi cernebat : quodque Tridentinum Concilium, in quo maximè fidebat, interruptum videret, spe sua frustratus, & ad extremum usque, integris tamen sensibus, & vigore animi perductus, Ecclesiæ Sacramentis summa pietate ac spirituali gaudio refectus, & veniam à confratribus suis, quos numquam offenderat, deprecatus, in crucifixi Redemptoris complexu piissimè obiit Neapoli die septima Augusti MDXLVII. Qua die populares illi tumultus ipsius intercessione, ut creditur, sedati sunt. In Horis canonicis Ecclesia sic de eo legendum præscribit : Denique ex animi dolore concepto morbo, quod offendi plebis seditione Deum videret, cælesti visione recreatus, Neapoli migravit in cælum. Hac ibi.

72 *At verò singulare est, quod de morte Sancti divinitus ab alio Sancto cognita memorat sequens biographus, & nos huc transcribimus in ejus fide : S. Petrus de Alcantara (inquit Schiara in Vita S. Caietani compendio part. 3 cap. 9) qui tunc temporis degebat in Hispania, mortem Caietani spiritu prophetico videns eodem die, quo evenit in Italia, admirando & extollendo ejus sanctitatem, in hæc verba prorupit : Hodie deficit à mundo una è præcipuis columnis sanctæ Ecclesiæ. Hac de re amplam fidem fecit pater Joannes de S. Bernardo, guardianus S. Lucæ de Monte, quondam provinciæ præfès, ac procurator Romæ in causa canonizationis S. Petri de Alcantara, & excellens Vitæ ejus scriptor.*

73 *Ceterum, quæ modo tacta sunt de sedatis, ipso deprecatore, popularibus tumultibus, ea sic deducit Silosius pag. 264 : Et quidem quo die Caietanus cælum iniit, Placidus Sangrius, qui unà cum Ferdinando Sanseverino, Salerni principe, adlegatus pr dem ad Cæsarem ea super fuerat, ex Hispania Neapolim appulit. Et quamquam non ea planè regis mandata afferri viderentur, ut tumultuantes dissidentesque acrius à prorege civium ordines componerent, restincta nihilominus ex insperato publica fax illa seditionum, sedata*

F
à S. Petro
de Alcantara
ra spiritu
prophetico
cognitam.

Gravissimo-
rum Neapo-
li tumultu-
um sedatio

A fedata refractariae multitudinis odia : siluere obstrepentia passim arma ; urbiq; pax , & securitas , & tranquillitas restituta. Quae sanè cum eo tempore contigissent , cum turbulentissimis iis motibus calor potissimum ac vires adderentur , ac nulla componendi dissidii spes affulgeret ; constans bonorum opinio fuit , Caietani id precibus , mortalitatem non ita pridem exuti , supremo à Numine impetratum. Id quod & civitas ipsa Neapolitana , ne consenesceret annis consequentibus gratia , testatum publicae observantiae argumentis voluit. Siquidem communi Sedilium , ut vocat , decreto sancitum , ut quotannis anniversaria ejus obitus memoria ac luce recurrente , funales cerei omnino septem inter solemnia Sacra Caietano dedicarentur , assidentibus ad aram Sacrumque sex-viris , qui conceptis solemnibus verbis , expressaque debiti professione , publicè offerrent. Ac veluti insigni beneficio parem nondum gratiam retulissent , in sanctissimum Virum patremque benevolentissimum studium novo postea ac luculentiore testimonio cumularunt.

B
patrocinio
Caietani vi-
ta sancti ad-
scribitur

74 Nam celebratis in sua quique porticu ac sedili , ut assolet , comitiis , communi illum consensione plausuque inter urbis regniq; patronos adoptarunt. Successum verò isthac suffragia non habuere , quia tum potissimum temporis Urbanus Pontifex VIII lege cavet , ne referri inter urbium ac regnorum patronos Beatus quis posset , qui relatus inter Sanctos ritè nondum fuerit. Redditam porrò Neapolitanis tranquillitatem Caietani prece , ceu publicam sua morte calamitatem expiasset , consignatum nostris tabulis gravique elogio voluere prisca patres : nosque luculentissimum id rei testimonium ex Neapolitano D. Pauli tabulario hinc exscribere , opportunum ducimus. Sic verò habet : " Beatus Caietanus è nobili stirpe Comitum Thienæorum Vicentinus , unus ex quatuor Clericorum Regularium conditoribus , Romæ MDXXIV , divino plenus spiritu , verbo & exemplo ubique præclarus & gloriâ miraculorum insignis , obiit Neapoli anno MDXLVII , septima Idus Augusti , ex angore animi ob iminentem civitati cladem & seditiosos tumultus ; qui tamen precibus ipsius , in cælum everti , sedati sunt , ,

C
publica

75 Quod etiam acerrimo Romanæ Rotæ iudicio quam diligentissimè excussum , compertumque , non id jactatum vulgò ac temere ; sed constanti inter prudentes viros opinione circumlatum , veluti per manus traditum , continenti ad nos fama derivasse. Quare de Caietano in Beatorum censu adnumerando , descriptis ejus virtutibus rebusque præclare gestis , apud Romanum Pontificem cum agerent iudices , commemorata ea temporum calamitate , id planè ex omnium sententia affirmant , versantem in discrimine summo rerum Neapolim & juvisse illum suis precibus vigilisque , dum viveret , & extinctum , perorata in cælo feliciter causâ , tranquillasse. *Silosius in Vita S. Caietani lib. 1 , cap. 22 in fine , id probat insuper ex imaginibus impressis circiter ista tempora ; in quibus Caietanus , coram Deo prostratus , pro afflictâ urbe precabatur , ac legebantur inferius hi versus , nostri , ait , Cudneri Angli :*

Parthenope turbante , dolet , moriturque dolore :
Turba repente silens , laus morientis erit.

**testificatio-
ne.**

76 *Quae de relata post S. Caietani mortem à Carolo V. caesare de Frederico , Saxoniam duce , victoria , tamquam si confecti feliciter istius belli pars ad ipsum jam cælo receptum spectet , tradit Silosius pag. 265 è Caracciolo ; non subsistunt. Hæc quip- Augusti Tomus II.*

pe non coherere cum die istius victoria , ostenditur infra in annotatis ad Vitam cap. 9 lit. c.

77 *Apud Caracciolum etiam invenies aliquot è pluribus , quæ interciderint , Sancti sententias ; quibus hæc adjungere lubet è Vita Castaldiana cap. 2 , sic à nobis Latine redditas : Debemus , dum hic sumus , consequi vitam æternam ; quam nos soli adipisci amplius hic non possumus , quia peccatis olim eam perdidimus ; sed Jesus Christus eam recuperavit.*

Deum ama , voluntatem tuam dirige ad placitum ejus semper : nec dubita , quin , si ab omnibus Sanctis (fac fieri id posset) & ab omnibus creaturis derelinquaris , ille tibi præsto futurus sit semper in omnibus tuis necessitatibus.

Homines , tametsi sint magni reges , nec habere nec habituros umquam oblectamenti aliquid affirmo in hac vita , nisi per Jesum Christum. Omnia alia oblectamenta sunt fascinationes ac veneficia , quibus diabolus afficit eum , qui sibi morem gerit.

Quibus hæc adjunge è Silosii Historia lib. 7 , pag. 283 : Cum excitare rerum humanarum sui- que contemptum vellet , hæc pronuntiare potissimum solitus erat : Gemere sub hac gravi sarcina mortalitatis omnibus contingit. At quamvis una eademque viventes omnes calamitas ac lues tangat ; iis nihilominus miseriarum seges felicior provenit , quibus caerior est vita ; & qui plures æstimant , plus dolent.

78 *Laudatus supra Caracciolo profert etiam elogium ejus , testimonium , quod Erasmus Danesius , presbyter integerrimus ; qui cum eo aliquamdiu vixit , scriptum reliquit , & in quo eximias sanctissimi Fundatoris sui dotes , veluti in pugnum contractas , breviter quidem , sed graphicè ac nervosè representat , non neglectâ etiam externâ corporis staturâ ac conformatione ; quæ cum ibi essent , hæc non transcribimus. Fateor , inquit , non posse me omnes ejus virtutes exæquare dicendo ; illud dixisse , sat fuerit , piissimum illum Sacerdotem floruisse eximia sanctitate , egregiisque virtutum ornamentis. Præmiserat : Plura advertere potuissem ; sed tunc præ adolescentia his observandis non vacabam diligenter. Sed nos , Deo dante , per amplissimum hunc cum à Caracciolo , tum à Danesio nobis apertum in Viri undequaque spectatissimi virtutes ac laudes excurrendi campum exspatiabimur , ac rimabimur tam pretiosa vestigia incipiendo à publico ad ejus feretrum concursu.*

79 Evulgatum , ait saepe citatus Silosius pag. 264 , sanctissimi Viri obitum incredibilis Neapolitanorum sensus excepit , quod in Thienæo patrem ac publicum animorum procuratorem præceptoremque agnoscerent. Plurimus de excellenti ejus virtute insignique sanctimonia per urbem sermo : ac veneraturi exanime attritumque vigilis vitæque asperitate corpus , confluxere in Paulinam ædem omnis ætatis atque ordinis certatim homines. *Ea sic refert ac corroborat Bulla beatificationis : Ad corpus in ecclesia omnium votis & solatio expositi venerationem ingens populi multitudo confluit ; quam jamdiu conceptam sanctitatis opinionem multiplici testabatur veneratione , manuum pedumque deosculatione , ac lacrymis , quas optimi apud Deum intercessoris jactura ultro erumpentes trahebat.*

80 *Vita à Caracciolo in lucem data præmittuntur egregia de Caietano Thienæo variorum scriptorum elogium ; quæ ex eo sic referimus : 1. Diarium Vicentinæ fodalitatis S. Hieronymi , ad annum MDXIX , fol. 9 : Caietanus Thienæus , Pro-*

AUCTORE

J. P.

Nonnullæ
Caietani
sententiæ :

E

F

*quæ in au-
ctore Vita
non habentur ,*

*Et aliunde
hic a nobis*

AUCTORE
J. P.

tonotarius Apostolicus, canonici juris doctor, devotissimus vir, & divino plenus spiritu, atque adeo vita moribusque sanctissimus. II. Et fol. 33: Reverendus dominus Caietanus, devotus servus Jesu Christi, inivit sodalitatem S. Hieronymi v Idus Januarii MDXIX. Ipse fuit lumen & splendor nostræ societatis, ac beneficentiæ columen. Porro quæcumque dixerò, minora sunt ejus Viri merito. III. Jo. Petrus Carafa tunc presbyter Regularis, postea Pont. Max. Paulus IV nomine, in epistola ad Mariam sororem scripta pridie Kalend. Octob. MDXXXIII: Inter meos charos fratres, præcipuus est ille; *reliqua habes superius § 6, num. 62.* IV. Idem episcopus Theatinus epistolâ ad Mariam Franciscam Longam, eximiam illam matronam, de qua Turfellinus Histor. Laur. lib. 2, cap. 10: Ego vicissim, domina, cognovi, non frustra nos in te fidem habuisse, quia non excepti jam dictos meos fratres (Caietanum Thienæum, & Joannem Marinonium) ut homines ab hominibus missos, sed ut angelos sanctos divino Numine delegatos.

B
supplentur

81 v. Onuphrius Panvinius in Vita Pauli IV citra medium: Caietanus Thienæus, nobilis Vicentinus, vir sanctus. VI. Index Ms. Sanctorum & Beatorum ecclesiæ Vicentiæ, apud Fortunatum Cassinensem: VII Idus Augusti, beatus Caietanus confessor, fundator Ordinis Theatinorum. VII. Andreas Schottus Antverpiensis in Itinerario Italiæ fol. 62: Quibus (illustribus præsulibus) adnumerandus est D. Caietanus Thienæus, unus ex institutoribus patrum Theatinorum. VIII. Jacobus Marzarius lib. 2 Historiæ Vicentiæ, ad annum MDXXIV: Caietanus Thienæus II Protonotarius Apostolicus, sacris humanisque litteris eruditissimus, vitæ vir innocuæ, Ordinem Theatinorum unâ cum episcopo Theatino, cui postea ad summum Pontificatum evecto nomen Paulo fuit, per hæc tempora fundavit. *Hæc ibi.*

ex variis,

82 *Apud Silosium in Vita lib. 2, cap. 14 à Peregrino Bartachio, episcopo Mutinensi Sanctus enuntiatur* Verum & vivum exemplum, à quo insignia promanare possunt bona in homines cunctis status, & præcipuè in Clerum; cujus ipse Beatus reformator atque instaurator fuit,

C

Paulus Emilinus Saracenus hisce eum ibidem laudibus commendat: Hoc tempore evocatus est in cælum beatus Caietanus è nobilissima familia Thienæorum, unus ex Vicentiæ Tutelaribus, Clericorum Regularium fundator; qui suos filios divinæ providentiæ invocationem cum primis edocuit. *Josephus Laurentius in epistolis suis ita de illo scripsisse ad aliquem è Comitibus Thienæis, loco citato affirmatur*: Cujus vita integerrima, sanctissima, mors felicissima & miraculis admiranda, uno omnium sermone celebratur ac scriptorum monumentis perhibetur. *Præfatus Vita scriptor è fragmento epistola Alexandri Cardinalis Estensis hæc memorat*: Dignum sanè est, ut gloriosa tanti Viri memoria omnibus commendetur, qui sine dubio novus fuit Apostolus, novus fuit angelus, à Deo missus ad mores reformandos, & imprimendum crucis signum non in fronte, sed in corde Fidelium mortificatione, suæque vitæ exemplo. Id quod equidem vehementer exopto, tum propter devotionem, quâ sum in Beatum incensus, tum propter virtutes atque miracula, quæ ipsum valde conspicuum reddunt. *Consuli potest Silosius libro 7 Historiæ suæ, pag. 292; ubi citationes addit. Atque hæc quidem duo, virtutes nimirum primò, ac dein subsequuta eas miracula, materiam nobis suppeditabunt admodum co-*

piofam pro paragraphis bene multis.

D

83 *At priusquam è perveniamus, non abs re quorundam fuerit elogiis modo productis attexere illud Castaldi cap. 9 Vita, in quo Sanctus graviter & eleganter laudatur. Ex Italico autem sic sonat Latine*: Homo, qui cum hominibus aut cum Deo tractans, videbatur angelus, & tamquam vermem se reputabat: in laboribus indefessus, in cibo parcus, lacrymis magis se nutriens & animarum lucris, quam alia re: in somno brevis, in oratione prolixus, in sacrificio devotus, in vestitu pauper & abjectus, in divino cultu ornatus & exquisitus: secum ipso severus ac rigidus; cum aliis benignus ac mansuetus: in conversatione affabilis simul & gravis; unde se amabilem juxta ac venerandum reddebat: verbis paucus, operibus liberalissimus, vera cum caritate cor unicuique pandens. In elemosynis erogandis ac præstando pauperibus servitio, nesciebatur, majorne esset caritas, an humilitas. In aliis gubernandis, executione imperabat; auctoritate sua executioni mandari faciebat: prudens in prævidendo futuro, confidens in providendo: sapiens supra modum ac discretus in dando consilio; in animi affectionibus adeo rationi subjectus, ut harmoniam referret motionum animi ejus observatio, animæ nobilitate in ipso corpore relucere.

E

84 *Anonymus in Vita sancti Fundatoris Venetiis vulgata, lib. 4, pag. 495 Alexandrum Memmolium Venerum, ex Ordine ejusdem Sancti Religiosum, adeo pia animi sensa de eo concepsisse scribit, ut examinatus cum juramento sequens posteritati commendavit testimonium, quod ex Processu Veneto apud eundem anonymum sic ex Italico sonat*: Audivi ego ex relatione multorum Patrum, qui fuerunt eo tempore, quo vivebat beatus Caietanus, fuisse hominem sanctissimæ vitæ, rigorosæ abstinentiæ Religiosæ: & in particulari nunquam quasi visus fuit ridere. Omnibus Officii Hori: in choro intererat noctu & interdiu; eratque in illum adelindo primus, & in excundo inde ultimus. Cumque ex pedum defectuosorum debilitate ægrè confisteret pedibus, nunquam sedebat, nec ullo modo se in choro sustentabat fulcro in divinis cantandis laudibus. Ne parvus quidem imperfectionis nævus in vita ejus inveniri poterat; adeo ut à Religiosis omnibus cum nostris tum aliarum Religionum alumnis, qui eum norant, observatus, æstimatus, ac in veneratione habitus esset tamquam sanctus.

F

§ VIII. Virtutes. Innocentia vitæ, corporis afflictatio, custodia sensuum, virginitas; eadem in aliis virtus promota; tria excitata mulierum monasteria.

*S*epissime jam memoratus, ac porro memorandus à nobis Silosius Historiæ Clericorum Regularium lib. 7, à pag. 265, optimi sui Parentis virtutes egregiè recensens, Jam, inquit, quæ Caietani Thienæi indoles ac sanctitas fuerit, & quibus virtutum pulcherrimarum ornamentis, ad eam vitæ morumque sanctimoniam, ac perfectionem contenderit; etsi ex his, quæ narrata hæcenus sunt, absurde nos commemorasse, persuasum habemus; nihilominus quòd non omnia

Miram ab incunte ætate morum innocentiam

com-

A complecti stylus, & temporum ratio potuerit, ac pleraque Thienæ virtutis documenta nullum sibi certum locum vendicaverint; suis veluti sub signis singillatim recensēbimus. Igitur quæ in Caietano primò occurrit, ea est constans ab ipsis cunabulis vitæ innocentia. Prætervectus nimirum [fuit] inculpate florem illum ætatis, quem scopulum rectius nominaveris: quippe rari admodum sunt, qui non illum suis naufragiis nobilitaverint. Ac Sanctorum quidem plerosque scimus in omni virtutum genere vitam sanctissimè traduxisse; quorum si juventutem spectes, eo ætatis æstu atque impetu abreptos reperies, ut ardentis ævi vitium vindicare postea diuturnis cruciamentis, lacrymisque ac sanguine oportuerit. Vicit præclara indole atque instituto communem mortalium conditionem Caietanus: qui ordiri ea pietatis atque innocentiae laude vitam cœpit, ut novo vivendi genere anteaactam telam subinde retexere non oportuerit: constantique disciplina in perfectionis vitam ingressus, nihil annis consequentibus, quod mulcæret aut mutaret, habuerit: ut meritò vel in ipso florentis ævi virtutisque tirocinio sanctissimus ac devotissimus audiverit; ut in loco significatum est. *Vide quæ nos supra num. 7 præmisimus.*

conjungit cum severissima corporis afflictatione.

B 86 Atque hinc planè subit statim animos admiratio, Virum vel à prima ætate egregiè sanctum, perinde in se ipsum assidua corporis afflictatione animadvertisse, ac si ingentium criminum conficius, foedatam aliquando animam peracerba pœnarum irrogatione ac vi lacrymarum expiandam existimaret. Et verò non ex eorum numero fuit Caietanus, qui abunde esse reputantes, frenos interna mortificatione animæ facultatibus injecisse, ne in rationem, quæ princeps in homine pars est, facto impetu affectus rebellent: cæterum corpus mitius habent, ac si aliquantisper exercent, lenta id manu faciunt, indulgentque illi pluscula, humanæ cujusdam imbecillitatis aut necessitatis specie. Enimvero in componendis ille animi motibus sensuque omni compescendo adeo totus erat, ac si nulla perdomandi corporis cura teneretur, cum ea vicissim contentione erudire corpus, pœnisque gravissimis plectere studeret, perinde quasi nihil de animi victoria atque imperio cogitaret. In hanc verò corporis afflictationem nervos vehementius intendebat, quòd sciret confessionem quamdam ac fœdus corpori esse cum animo: ut nisi illud frangas, injectoque freno subicias, frustra profligare hujus cupiditates ac perturbationes speres: & ut sedari facilè bella animorum solent severà membrorum disciplinà, ita exardescere ad hominis exitium ac virtutum cladem affectus contingit, si corpus foveas.

Pœnitentia ac jejuniò

C 87 Igitur assiduus ac planè austerus sui censor & licitor fuit Caietanus; ut plerique ejus in corpore vindicando cruciandoque institutum moremque obfirmatum cum cernerent, illum magnæ pœnitentiæ virum appellare non dubitaverint. Neque verò consistere in aliqua suppliciorum ac macerationum mediocritate poterat, qui implacabili quodam in se ipsum odio ferebatur. Dicere namque solitum accepimus, se corpus suum tamquam rebellem quemdam infernumque genium odisse. Dictum profectò memorandum, quod vix à quoquam pronuntiatum in omni antiquitate reperies. Et planè qui eo loco corpus habebat, quique non adversus carnem & sanguinem, sed adversus principes & potestates tenebrarum harum colluctationem bellumque sibi esse, cum corpus edomaret, intelligebat; qua contentione illud atte-

Augusti Tomus II.

rere, qua vivendi duritie, quantisque rigoribus studuerit, haud facile dictu est. Gulæ, quæ defudatas persæpe opes virtutesque omnes juxtà vorat, mirum quam strenuè illudit. Statis Ecclesiæ jejuniis adduntur ex nostro instituto non pauca, quæ tamen Caietani animum, abstinentiæ avidissimum minimè explebant; sed eam sibi præterea victus legem atque austeritatem imperaverat, ut videretur quotidie jejunare: proscriptis namque omnibus ciborum lautitiis, pretiosiora gulæ irritamenta, aut vulgares herbæ aut cocta legumina erant: cibario tantum pane ac gelidâ [erat] contentus sæpissimè. Qua quidem austeriore annona continentique abstinentia in eam sese maciem attenuaverat, ut magno Basilio par, summâ confectus inediâ ac jejuniis aridus, pelle atque ossibus constare videretur.

AUCTORE
J. P.

E 88 His porrò arctissimis vitæ rationibus accedebat somni mensura [pro] illecebra: aspero namque ac breviori lecto mollissimè cubabat in palea, quam numquam ferme subactam aut mutatam, paulum ab nudo assere aut humo distare diceres. Severissimæ verò istiusmodi quieti pauca etiam horæ concedebantur, vigilabatque ad multam noctem, aut studio ad animorum institutionem, aut divinarum rerum commentationibus, aut castigando corpori intentus: nec rarò integram noctem incussis strenuè flagris aliisque in se ipsum animadversionibus lucubrabat. Ad hæc, ferro etiam præcinctus, ac cilicio indutus, severæ virtutis militabat; ne ullum armorum genus deesset viro pugnacissimo, cui cupiditatum sui que triumphus propositus erat. Atque has quidem durissimas corporis exercitationes vel maximè intendebat, cum aut impetrare sibi aliisque à Deo beneficium aliquod institueret, aut arceri publica mala, propitiarique Numen oporteret. Tunc enim verò, quo momentum precibus ac vim adderet, sævire alacrius ac gravioribus sese injuriis incessere, nulla valetudinis habita ratione, solitus erat. *Confirmantur hæc è bulla canonizationis: Corpori afflictando integras quandoque noctes infumebat, ferrea catena & flagris illud diverberando: cibus illi vulgaris & parcus; ac sæpissime solius panis & aquæ: somnus brevis, & in stramentitiâ culcitra; cujus decubitus etiam in ultima ægritudine ad extremum usque sustinuit, tamen si medicus in illa decumbentem nimium laborare advertens, admissus fuisset, ut aliam molliorem admitteret. Cui Caietanus, Mene, inquit, tam molliter emori? Atqui in cinere & cilicio mori debeo & volo. Pergamus ad alia cum Siloso.*

nec non somni parcitate corpus atterebat.

E

F 89 Reliquam membrorum disciplinam facile ab austeriori hoc cultu conjectare quis poterit. Oculos namque (quos refrenare, ut perdifficile; ita plurimum interest compositi animi) is rigor erudierat, ut nulla umquam illos abripere jucundissima res potuerit. Quod sanè in celebriore illa Caroli cæsaris pompa, quâ Neapolim inivit, aperte commonstravit; quando adduci numquam potuit, ut oculos ad honestissimum ac longè pulcherrimum spectaculum laxaret, sodalibus adhortantibus, atque ipso in primis triumpho vicinior alliciente, ut diximus. Cum oculis & linguæ custodiam conjungere Religiosi officii moderatores, ac pari quidem severitate utriusque disciplinam temperandam monuere, ne diffluat evaporetque per isthæc spiramenta animus. Tantum verò in Thienæo coërcendæ linguæ studium fuit, ut numquam lapsus, aut aliquid extra ordinem profectumque aliorum pronuntiasse vi-

Oculorum custodia

AUCTORE
J. P.

sus fuerit : verborum scilicet longè diligentissimus æstimator , veluti ad rerum pretiosissimarum lancem illa expenderet ac venditaret , quam paucissimis in loco utebatur.

90 Neque ejus silentii , quod à primis quidem facibus ad primam lucem omnino fervare , instituti morisque nostri est , contentus Caietanus , illud continuatis interdum precibus usque ad prandium producebat , ac persæpe etiam , cum necessarii alicujus officii ratio non interpellavit , dies integros tacuit , imitatus planè Joannem illum , cui celeberrimum à silentio cognomentum ; ac Gregorium Nazianzenum , quem diuturni silentii freno linguam perdomuisse litteris constat. *Ita Silosius. Et verò in vita anonymi Venetiis impressa lib. 3 , § 16 , pag. 445 hæc de Sancto memorantur è Processu Neapolitano fol. 101 : Tria stabiliunt & conservant vitam contemplativam ; puritas interna cordis , clausura & custodia portæ omnium sensuum , ac internarum inspirationum executio.*

B
illibatus
virginitatis
candor ;

91 Nihil etiam admisit Sanctus , quod vel per umbram , illibatum mentis candorem obscurare posse videretur. Hunc porro animi florem , ut cum Silosio prosequamur , ac puritatem excoluisse , eo studiosius visus est Caietanus , quod sciret levi quolibet afflatu corrumpi pulcherrimam ejus formam , ac dehonestari. Armaverat insigni quodam timore animum , quo fallere malorum dæmonum artes atque occasionum incitamenta , ac proinde tueri omni ope egregium castitatis decus studebat. Excipiendis in confessione aliorum fordibus , ne aures ac animus , concepta ea labe , fordescerent , oratione sese impensius munire , ac tum maximè implorare vim Numinis ac Deiparæ patrocini-um , curæ erat. Cui paucus semper sermo ; cum alloqui mulieres contingeret , paucissimus omnino erat ; easque præsertim evitabat , quæ non sine honestatis fraude , nobilitati ac formæ splendore vestium plus nimio indulgebant ; ceu noxium ab ea gemmarum auriq[ue] luce ignem metueret. Quapropter cum insignem hunc illius pudicitiaæ amorem probè jam scirent prænobiles matronæ , illud cum Caietano perpetuò observasse , compertum habemus , ut cum adire illum ad sui eruditionem fructumque peroptarent , non antea auderent , quam abjecto omni corporis ac vestium cultu , orisque elegantia neglecto quodam castigata , ad illam sese Thienææ modestiæ normam componerent : ratæ haud tutum quidem esse ad illius conspectum sibi eo luxu ac magnificentia , à cujus honestissimo vultu tacitè atque asperè objurgari pompam intelligebant. Et verò qui inerat animo ac purissimæ menti pudor , frontem etiam ac vultum rigore quodam planè amabili honestabat , ac paulisper asperabat. Id quod Erasmus Danesius Caietanus , vir integerrimus , qui cum Thienæo olim egerat familiariter , testatum reliquit in eo , quem de ejus virtutibus Commentarium conscripsit. *Vita anonyma Venetiis edita lib. 3 , § 16 , pag. 441 è Relatione S. Rota narrat ista : Cum sciret , qualiter non poterat esse continens , nisi Deus daret ; & hoc ipsum esset summa sapientia , scire , cujus esset hoc donum ; adiit Dominum , & deprecatus est illum : qui Servi sui preces , & desiderium exaudiens , continentiaæ donum largitus est ; cui pudicitiam , castitatem honestatemque adjunxit. Et ex dicta Relatione ibidem pag. 443 vocatur angelicæ puritatis imago. Nunc redeamus ad Silosium.*

92 Hunc autem pulcherrimæ virtutis amorem instillare aliorum animis , proposita ejus formæ di-

gnitate , omni studio conabatur. Ac multos quidem , quos expugnaverat penè vi sua malisque artibus infernus genius , injecta manu confirmavit tenuitque , ne insignem virtutem prostituerent. Quam plurimos verò usque adeo ad illam suis adhortamentis inflamnavit , ut viam ab omni sensû commercio atque illecebra alienam , Religiosis Ordinibus ascripti , illibatè traducere elegerint. Atque hoc quidem tuendæ alienæ honestatis studium defriri suæ vitæ terminis noluit Vir sanctissimus. Eimverò postquam esse desiit inter vivos , in mortalium sese conspectum persæpe dedit ; visusque gravi quadam specie malos ipsos dæmones ad impurissima provocantes expellere. Duo hæc hujusmodi argumenti beneficia denarranda. Alterum Vicentiæ collatum ; Venetiis alterum : utrumque tabulis ac jurata fide constat.

93 Vicentiæ quædam erat honesto loco mulier , quam rebelles genii incubi ingenti vi pulsabant , eoque adlucere conabantur , ut cui se addiderat pudicitia ; grandi quodam piaculo admisso abiceret. Ac jam semel atque iterum , facto impetu , penè dederat manus : cum Caietanus , cui se ex animo commendaverat , mira quadam luce collustratus , illi sese illico ostendit ; vultuque ac supercilio perterritos sub squalentium horridè serpentum imagine hostes fugavit. Tum objurgata subasperè ab eo mulier , nunquam postea id generis tentamenta experta est ; nisi quod non post multo novum in certamen lacerata , sentit vehementius [se] impelli , ut quam B. Patris imaginem , ceu loci suiq[ue] tutelam , suo in conclavi affixam venerabatur , egeret expueretque : quod ipsa scilicet execrata facilè est : cum interim testarentur suis ingratis mali dæmones , certissimum honestatis præsidium ac amuletum vel solam Caietani imaginem esse.

94 Venetiis verò illud haud paulo admirabilius contigit. Nobilis quædam virgo ejusmodi pravi spiritus conatibus , integra quidem mentis puritate , libatam corporis pudicitiam floremque conquerebatur. In ejus momenti negotio ac jactura interpellare Caietanus , cujus proximè adesse anniversariam lucem aoverat , optimum factu putavit. Neque elusa fiducia est. Siquidem imploranti objecit sese verenda quadam oris specie Caietanus ; factoque crucis signo non modò quæ fœdare animum solebant rerum turpissimarum imagines expunxit ; verum etiam visus ruinam corporis reparasse ; & quem incusso etiam verbere decusserant mali genii , florem restituisse. Scio ultra fidem atque extra miraculorum ordinem videri hanc rem posse ; quippe nullam istiusmodi in Divorum historiis recensitam facti admirabilitatem reperies. Et Hieronymus quidem ad virginem Eustochium hæc habet : " Audacter loquar , cum omnia possit Deus , salvare virginem non potest post ruinam . Quo statuere videtur vir maximus , libatam semel virginitatem reflorescere amplius non posse. At enim , etiamsi de formali , ut aiunt , absolutaque virginitate , quam in proposito ac mente theologi ponunt , affirmari id omnino debeat ; tamen quod instaurari carnis integritas possit , quæ non ipsa est virtus ; sed virtutis materia , nil causæ est , cur inficiemur ; cum & contractos persæpè crystallinos aureosque calices sanctorum virorum precibus redintegratos constet ; ut de divo Donato , antistite Aretino , ac de Leone , sanctissimo Pontifice , ejus nominis nono , monumenta historiarum narrant.

95 Pleraque verò ejusmodi de Caietano fure re juratis testibus comprobata , quæ irrefragabile

D.
quam etiam
virtutem in
aliis obnoxie
promerit &
confirmavit ;

vel post ipsam mortem ; quod exemplis duobus

E

comprobat ;

F

ac superiora
Roma-

A Romanæ Rotæ iudicium, cum referri Thienæam virtutem ad Pontificem oportuit, testata his omnino verbis voluit: "Plurimi quoque à diuturnis, ac inveteratis carnalium vitiorum vexationibus, exemptos, & huiusmodi illecebrarum stimulis, prorsus immunes sese cognoverunt, ubi Servo Dei fiducialiter ac devotè se ipsos commendarunt. Quod enimvero tributum incomparabili ejus puritati non dubitavimus. Nam qua maximè virtute in terris quis claruit floruitque; illa in cælum postea asserto gloriarum subinde materia ac seges amplissima semper exitit. Illud hic præterea ad Thienæam puritatis coronidem non dissimulaverim, quod rogati hac de re plerique asseruere: scilicet cum illis aderat objiciebatque sese Caietanus, qui ejus opem in acerrima carnis conflictatione deposcebant, suavissimum quemdam mali citrei odorem adflare consueviffe; qui longè lateque diffusus, diu etiam perdurabat: certissimum profectò ejus virginitatis indicium, cuius luculentum esse symbolum scimus ob perpetuam viriditatem malum citream.

gravissimis
testimoniis
confirmantur. Tria à
Sancto mu-
lierum mo-
nasteria ex-
citata.

B 96 Confirmantur supra dicta è Bulla canonizationis his verbis: Oculos ac linguam ita compescuit, ut integros dies silentio præteriret, & illos semper humi defixos teneret: nec ullis unquam illecebris potuit animus ejus vinci, aut curiositate molliri. Quo factum est, ut si quando prænobiles matronæ eum alloqui vellent, propè accedere non auderent; nì omni femineo cultu seposito, exteriorem corporis habitum ad Christianæ humilitatis ac modestiæ leges componerent. Quippe angelicam ejus puritatem, gravitatem, & modestiam oris reverebantur. Idque singulare in eo fuit, ut adventantes mirè raperet ad virginitatis amorem, ac cælibem in cœnobiis vitam capessendam: quique in diuturnis & inveteratis carnalium cogitationum stimulis vexabantur, ab illis se protinus liberos agnoscebant, ubi primùm Dei Servo se commendare ex corde aggressi sunt, aut ejus alloquio vel præsentia frui concessum erat. Quare trium monialium monasteria Neapoli excitavit; alterum sacrarum virginum sub archifima Capuccinorum regula; alterum feminarum, quæ pudicitia jacturam aliquando passæ, ad portum salutis per pœnitentiam post naufragium confugiebant; & tertium monialium S. Mariæ de Sapientia nuncupatum, institutrice Mariæ Carafæ, præfati Pauli prædecessoris forore: à quo illius regimen Servo Dei ejusque Ordini peculiari jure commissum fuit.

§ IX. Rerum terrenarum contemptus, studium paupertatis, fiducia in Deum; divina cum in eum, tum in Ordinem ejus providentia.

Res caducas
hujus mundi

V Ita anonyma Venetiis edita lib. 3, § 15, pag. 440 dixisse suis eum refert ex Processu Neapolitano fol. 75: Bona transitoria hujus mundi aliena sunt, nec homini propria: æterna verò sub aspectum non cadentia, propter quæ creatus fuit, propria ei sunt. Quamobrem, illis despectis, ad hæc debemus semper aspirare. Silofus pag. 168 generosum hunc rerum caducarum contemptum, quo Vir sanctus fulsit, pluribus ita

confirmat: Ac in eo quidem qui opulentissimæ domus commodis honorumque appellationibus ac infulis abdicatis, ac proposita sibi aliisque asperrima vitæ ratione, crucem strenuè est amplexatus, eximius ille rerum humanarum mundique contemptus principe statim loco occurrit. Et certè postquam illecebras ac seculi aurum adornare, larvam ac scenam quandam semel intellexit Caietanus, nihil unquam magni aut pulchri capere magnanimum ac verè aureum pectus potuit: ac summa isthæc omnia, in quæ mortalium vota ac spes incumbere vehementius videntur, celsiore sua mente velut infima abjectaque despectabat. Legere est in ejus, quæ extant, epistolis, quo loco florentissimas hominum fortunas haberet, quanti faceret rerum fastigia ac purpuras; quod apud illum de mundi existimatione ac fama iudicium. Fucum oculis animisque fieri his omnibus, ac quædam ad decipiendum incantamenta esse existimabat. Despectum hunc porrò mortalium insigni sui generis & consanguineorum contemptu maximè comprobavit. Ceu dissonam ingratiæque auribus vocem, præclaræ stirpis suorumque commemorationem excipiebat.

AUCTORE
J. P.

98 Domo sua ubi semel cessit, illam repetere aut inibi vel ad horam commorari numquam visus est: siquidem cum redire Vicentiam interdum contingeret; ut ad cognatas ædes diverteret, etiam diu multumque obtestarentur fratres, exorari numquam poterat; sed publicum urbis xenodochium rectè adibat; ibique quanti æstimaret comoda cultumque domus, stramento edocebat, cum interim ægrotantibus eximiis caritatis officis totus adesset. Quid si neque aspectu dignaretur cognatos, ne oculos fortè perfringeret externa illa lux generis, excitaretque aut gloriolæ gustum aut affectum in suos? Et planè dignum memoratu est, quod Neapoli accidit. Nam cum eò pervenissent plerique ejus consanguinei, ut absentem diutius inspicerent; ubi ille ea, quæ prænobiles viros decebat, celebritate ac pompa accessisse inaudit, affixus Numini & cruci, ingenti quadam animi magnitudine neque alloqui neque intueri voluit: ita ut eo insalutato, ad quem venerant, redire clarissimos viros oportuerit, tantam quidem virtutem suo generi sibi gratulatos; sed quod cognatum illud sanctimoniam exemplar usurpare oculis non licuerit, planè tristes: ostenditque peregre Caietanus, quam illi mundus forduerat; utque amorem, qui vehementissimus esse solet, in gentiles suos expunxerat; quos etiam humanis honoribus consequendis, non modò humana aliqua ope juvare unquam studuit; sed nec divina quidem, hoc est, ad Deum precibus; quas non nisi procurandis eorum animis, rebus tantummodo cælestibus impetrandis adhibebat.

nec non fami-
liæ splendorem in-
fimo loco ha-
bit.

99 Atque hinc in altissimam paupertatem evadere per facile fuit Caietano. Neque verò profiteri severam adeo inopiam rerumque omnium indigentiam potuit, qui non insigni ea mente mundi copiam luxumque contempisset; sicuti contemni vicissim tam strenuè humana res omnis ac pompa minùs poterat; nisi fixus cordi tam ingens apostolicæ ac verè magnæ paupertatis amor fuisset. Certè etiam in virtutibus plerisque excellere Caietanus aut æquare alios visus fuerit; in paupertate nescio, an illi anteferri aliquis possit. Supremam namque ejus attigit lineam, ultra quam ut prisco ævo eniti nulli mortalium contigit, ita nostra hac tempestate iis inopiæ legibus atque angustiis victitare nostrum Ordinem, quamquam lateat

Paupertatem planè
singularem
cum sibi
prescripsit.
tam suis

AUCTORE
J. P.

neminem, penè experimento fidem omnes abrogant. Enimverò nullo non solum censu certisque proventibus, verùm neque emendatò, ut fufius alibi memoravimus, familiam vivere, ac piaculum omnino ducere, si quis in summa egestate pietatem stipemque fidelium imploret, quid enimverò dignius laude atque admiratione animus concipiet? Floruit in ipso efflorescentis Ecclesiæ sinu hæc olim paupertas, liliiorum instar, quæ non laborant neque nent. Sed abruptam sæpius instauravit tandem Caietanus, ac ceu lautissimum patrimonium suorum fidei commisit, nullo prorsus tempore distrahendum aut imminuendum, ac certa spe, numquam decocturam Clericorum Regularium posteritatem, quam hæc rerum indigentia, & nec precaria paupertas ditaverit ac fulciverit.

apostolicæ
vitæ sectato-
ribus; ut
liquet è sa-
ctis,

B

100 Quia verò contentio ueri præclarum institutum studuerit Caietanus, celebri certamine, quod collato cominus pede, productisque divinarum Scripturarum testimoniis, Oppidano cum Comite Neapoli iniit, planè edocuit, profligata insuper Religiosorum hominum phalange atque eloquentia, qui contra obfirmatum Thienæi propositum à Comite stabant. Veronæ autem cum Gilberto par contentio fuit, ut diximus, recusata optimi antistitis munificentia, quâ ille Christi famulos sustentabat, veritus ne cui se suumque Ordinem inopiæ consecraverat, liberalior erogatio delibaret læderetque; gratulari quippe maximopere videbatur, cum arctiore annona ac victu votæ paupertatis fructum caperet. Contigit autem sæpius, ut ad mensam unâ cum suis accederet, non nisi modici panis frustulis atque aliquot malis Medicis instructam; & aliquando ad panem quatuor recentes fabas adjunxisse, cujusdam illecebræ loco fuit: cum interim gauderet ipse in sinu, iis lautitiis refici Christi pauperes. Elucebat autem in ipso ejus habitu, externaque re omni præclara hæc virtus. Nam vestis illi è viliori materia ac malè facta. Reputare se aiebat, gemmatam togam induisse, cum centonem gestaret. Cellulæ supellectilem, cultunque Erasimus Danesius, quem supra laudavimus, expressit his verbis (*quæ habes apud Caracciolum in fine Vita S. Caietani.*)

C
quæ hic pro-
ducuntur.

C

101 Atque hanc quidem supremam rerum egestatem jam pridem, cum nondum cruci nomen dedisset, animo delineaverat voveratque. Domino namque Xavinellio amicissimo, & compertæ probitatis viro dixerat aliquando Vicentiæ, & quidem flagrantissimo è pectore, verba illa: "Non, desistam erogare in egenos quidquid habeo, do, nec pro Christo adeo pauper evadam, ut nec sepulturam mortuus nisi precario obtineam." Hæc illi in ipso vitæ melioris crepusculo voluntas. Quantum verò is ardor excreverit, declaravit nuncupata postea Deo illa, prisco ævo nata, ac suo seculo obsoleta, de qua diximus, paupertas: cujus laudem ac pretium, ceu nulla virtutum tantum sibi cordi esset, inurere suorum animis verbis novissimis studuit. Nam cum supremam diem animamque ageret, hæc præfertim ad illos: Filii, usque dum vixi, vixi pauper, ac defungi vita in summa inopia peroptavi. Hanc verò commendatam vobis magnopere pervelim.

Heroica S.
Caietani, e-
jusque Or-
dinis fiducia
de provi-
dentia Dei,

102

Porro egregium hoc ac propè divinum paupertatis genus, quod adeo impensè adamavit Caietanus, incomparabilem quamdam in Deum ejusque providentiam fiduciam evincit. Siquidem non opibus, non fundis, non postulatis ac precibus niti, quin imo eorum omnium opportuni-

tates, scita lege, sibi & posteritati præcidisse, quid planè aliud fuit, quam in divinam omnino spem incumbere, promum & condum cælum velle, ac non nisi inmediate Dei manu curaque ali? Quod sanè etià confidentior quædam virtutis species, ac supra hominem fidere, videri poterit; nulli tamen diu, quin magnanimam quamdam in Caietano indolem, ac si rectè calculum ponas, non modò insignem in Deum fidem, sed fidei excessum quemdam atque heroicam planè virtutem probet. Fixerint sanctissimi quique viri ac paupertatis flagrantissimi spes suas in Deum; certò qui erectiore id animo fecerit, quam Thienæus, comperies neminem: quando aliorum quidem fiduciæ quædam quæsitæ ab hominibus pietatis opisque mixtura humani quid addit: Caietanus verò purissimum omnino atque hautam solummodo è cælo spem admisit, atque imploravit quidem liberalitatem stipemque mortalium; sed fusa ad Deum, non ad homines prece.

que variis

103 Ut autem certissimæ huic ejus fidentia divini Numinis providentia responderit; utque liberalius persæpe ac tempestivius, quam quævis latifundia ac census; secuta subinde cælestis beneficentiæ argumeta testata luculenter sunt. Et quidem non modò Thienæus ipse opportunam Dei benevolentiam expertus interdum est, cum maxime supremâ rei domesticæ angustia premi videretur; verùm etiam cum transmissum in sobolem idem paupertatis ac fiduciæ patrimonium fuerat, experiri annis consequentibus & eandem Numinis munificentiam in plerisque nostræ congregationis locis sæpius contigit. Pleraque ejusmodi argumenti exempla raptim superius profecuti sumus, polliciti celebriora hoc in loco aliquanto fufius explicare. Ergo sublevatam præfenti ope Caietani ac sociorum inopiam Romæ, in summa rerum clade ac discrimine, hic iterum commemorare, supervacaneum puto. Quamvis nihil profectò primum in viros suam pauperes ac spei plenos divinæ providentiæ amorem manumque evidentius probet, quam in communi direptione Urbis inventos homines fuisse, qui egregio pietatis genere deciduis rajinarum reliquiis hominum eorumque pedibus corruptis, Dei servos humana quavis ope destitutos alerent. Ac paulò post, cum dilabi ab Urbe contigisset, inventam item militum, hoc est prædatorum manum, qui alios cum exspoliarent, Caietano ac sociis commeatum aurumque, quo Tyberim transmitterent, darent. Tum solliciti vehementius cum essent, quo tandem trajicerent; præsto fuisse Venetum legatum; qui sua classe honorificentissimè exceptos Venetias perduceret:

F

104 Denique Venetias bono cum Deo appulsos [esse] ut cum Italiam latè omnem acerrima fames ea tempestate direxaret; in Venetiarum sinu, ubi egestas mitius grassabatur, minus ea ipsi incommoda sentirent. His providentiæ blanditiis ali Caietani fiducia, confirmarique magis ac magis cœpit. Subsecuta postea in dies insperata quædam subsidia Numinis, Theatinæ spei fortitudinem approbantis. Duo Caietano ipsi evenere; alterum, quod Romanæ Rotæ ad Pontificem narratio recenset, id fuit. Venetiis aureorum summa homini debebatur, aderatque stata dies, qua acerrimus creditor interpellabat. Rem non mortali cuiquam exponit Caietanus; sed ei, quem & fidem & cælum oppignorasse in ipsum sperantibus noverat: conceptæque vix preces; cum, ecce tibi, venusta planè specie juvenis, qui tot omnino aureos Caietano perhumaniter porrexerat, quot debiti

A debiti solutio posceret : ne quis opem submitteret erogaretque , aperuit. Nulli dubium , quin è cælo ea pietas fluxerit ; cum diligentissimè mox conquistus , nusquam munificus juvenis apparuerit , assertus nempe postliminio astris suis , nova cum stipe opportunè reversurus.

paterna benevolentia exemplis ostendit.

105 Neapoli cum Præpositum ageret , aliud divinæ beneficentiæ periculum contigit. Prandii hora appetierat ; cum Caietano renuntiatur , præter unicum cibarium panem , nihil omnino esse domi , quod Patribus apponeretur. Visus ille de animi orisque tranquillitate nihil prorsus remittere , ac dari nihilominus consueta refectiois signum iussit. Itum in coenaculum : cumque unà patres discubissent , instituta paupertatis eos monere , deque eximia ejus laude & collocanda in eum spe disertè perorare. Nec plura : inter loquendum pulsata domus janua , dum accurritur , reperti lectissimi panes : quis verò importaverit , repertus nemo : putandumque , illum eundem è Cælitum numero juvenem fuisse , Numinis administrum , atque à secretioribus divinæ providentiæ elemosynis : qui , ut aurum Venetiis erogavit , cum solvendum æs alienum fuit ; ita Neapoli panem detulit , cum panis defuit , pariatque aurea utrobique liberalitate ; documento verò oppidò illustri , in vectum à Clericis Regularibus id vivendi genus , ingentemque potissimum Thienæi fiduciam quàm gratissimam Deo esse : quando veluti cadere in cælo aurum , ac panificium inibi exercere divina bonitas videatur , ut hanc inopiam juvet.

artissimam illam paupertatem

106 Nunc ad ea , quæ hereditariæ cuiusdam paupertatis ac spei merito posteris contingere , styllum convertamus. Nec alienum ab rerum à Thienæo gestarum serie hanc narrationem putamus. Transmissa namque ab eo fuit in suos , quæ in Congregatione hodieque perdurat fiducia ac generositas ; proinde consignandum in illius meritum censu est , quidquid in ea id generis accidit. *Verùm cum ea non acciderint proximè & immediatè ipsi Sancto , cujus illustramus Acta ; cumque eorum narratio nimis longè nos abduceret , ac videri illa possit apud Silosum a pag. 271 ; pluribus ea verbatim hic non transcribimus ; sed in compendium cogimus.* Neapoli itaque allatus fuit panis , cum patres eo maximè indigerent ; de lautioribus item epulis prospectum eis fuit ; addè non modicam pecuniæ summam. Hisce subdit auctor , Venetiis templum ac domicilium frequentioribus hujusmodi ac miris divinæ providentiæ favoribus exadificatum ; Mediolani vinum , cujus summam patres ibidem penuriâ laborabant , ministratum ; Romæ autem ligna ad parandam refectio-nem corporis necessaria ; Cremonæ plura ejusmodi exempla accidisse ; inter quæ ponit illud , quod semel tantum pecuniarum , quantum inopia satis esset , allatum sit ; ad hæc , quod in horto repertus fuerit nummus aureus , non sine munificæ Dei manus experimento. Deinde S. Carolum Borromeum ejusmodi providentiæ inspectorem Patavii inducit. Denique istiusmodi divinæ beneficentiæ argumenta Placentia ac Vicentia contigisse affirmat , ac ubique passim in Clericorum Regularium domiciliis.

longè sibi gratissimam esse.

107 *Quæ ut confirmemus , atque ad Sanctum nostrum redeamus ,* Divinæ , inquit *Compendium Romanum* , ejusmodi providentiæ , summæque munificentiæ præclara quidam ac penè innumera expertus ipse est argumenta : & inter cetera , cum abeundo cogereur pecuniam restituere , nec illa tunc ei suppeteret ; quidam ignotus

adolescens illam ipsi suppeditavit. Aliàs etiã cum hora prandii immineret , nec aliud quam unicus panis inveniretur , iussit pulsari campanulam , & convocari patres ad refectorium , acsi mensa esset jam parata : & dum sermonem haberet cum patribus ; divinâ providentiâ factum est , ut campanula pulsaretur janua ; quâ aperta , inventa fuit sporta pane repleta , nec , qui illam attulerit , repertus. *Notum est illud Bullæ canonizationis : Spe in Deum erecta sollicitudinem omnem projiciebat in eum , ut propterea unicam hanc in Deo fiduciam Ordini suo pro latifundio dederit.*

AUCTORE J. P.

§ X. Amor erga Deum ac proximum ; studium orationis.

Quam fuit sanctissimus hic Patriarcha rerum *Quanta caducarum amore vacuus , tam fuit divino plenus. Audiamus Silosum pag. 273 : Ergo florentissimæ fortunæ commoda honoresque ac spes mundi omnes abjecisse tam strenuè Caietanum , flagrantissimum jam concepisse ignem , amoremque cælestium , argumento fuit satis luculento. Atque hic quidem ardor vultu ipso ac verbis sese quam efficacissimè explicabat. Sive enim privatim ageret , sive pro concione publice loqueretur , usque adeo gestu inflammati atque oratione videbatur , ut ardere seraphico quodam spiritu diceret : incendebatque statim alios operosior ea vis. Hoc siquidem Viro incitatissimo primum fuit , ut scilicet non sterilis ejus flamma divinorum sensum amoremque in aliorum animis pareret , formaretque ad frugem virtutis. Id quod & scripto etiam præstabat egregiè. Videre profecto est ejus litteras , nullas non cælesti quodam igne facundissimas. Non prolixa in illis urbanitas , non quæsitæ captandæ benevolentia verba ; sed plena ardoris dictio , ut stylo exarasse ac dictasse ipsa caritas videatur. Illud insuper jurata fide constat , ut , quoties de cælestium amore aut verba ipse faceret , aut audiret , rapi arcana vi quadam ac suavissimo mentis deliquio sive extasi videretur.*

Quanta

E

109 Amoris verò delicias cumulabant ex oculis lacrymæ , quibus frequentissimè intundabatur. Est quidam amoris index atque etiam fomes lacryma ; neque enim nisi à flamma liquefunt corda. Quare uberrimos fletus in Caietano triasse necesse est , quem divina & vehementior quædam ardoris vis totum occupaverat. Atque hi quidem lacrymarum imbrès Virum sanctissimum copiosius perfundebant , cum celebriora Salvatoris mysteria versare animo contingebat. Cumque præcipuo quodam studio affectuque in Christi nascens cunabula ferretur , mirum quo sensu ac voluptate delibutus , suavissimam Virginei partus memoriam excipiebat. Certè nil anniversaria ac natalitia ea nocte Caietano jucundius ac sanctius. Quo vehementissimæ devotioni indulgeret laxaretque amori habenas , efformare sibi præsepis imaginem , ac totam illam corporati vagientisque Numinis scenam adornare solitus erat : eo-que maximè rei imitamento ac spectaculo ita oblectabatur , ut dulcissimas in lacrymas ac suspiria abiret totus. Dicere item pro concione ad ea cunabula consueverat : ubi cum longè copiosior esset fletus , quam eloquentia , lacrymis potius declamare , quam vocibus , iisque audientium corda inflammare videri poterat.

erga Deum

F

110 Alia item in Caietano ornamenta , aut à moris et nuni flagaverit ;

AUCTORE
J. P.

nimi impetus quam pulcherrimos, fecunda virtutum charitas excitare, atque alere videbatur. Hinc flagrantissimus ille zeli ardor, quo perditorum hominum flagitia infectabatur, & novatorum præsertim mendacia, quibus commaculati candorem fidei, intimè dolebat. Quo verò studio & contentione in ejusmodi monstra invecus sit, diximus in loco fusiùs. Hinc ingens in rebus asperis adversisque patientia, quæ virtutum omnium, sed charitatis potissimum lapis est lydius. Hinc mira in pondere diei & æstus alacritas: ut cum tot ipse Religionis munia, tot corporis afflictationes, laboreque subiret; numquam defatigatum, relaxantemque subinde otio spiritum quis viderit. Amor quippe, non otium, alimenti ac virium loco erat: ac dicere solitum accepimus, Amanti Deum, quodlibet onus leve esse. *Hic majoris confirmationis gratiâ addamus breve illud, at nervosum, quod habetur in Bulla canonizationis*: Ea in primis divinæ charitatis flamma, quam jam dudum in præfato divini Amoris sodalitate conceperat, æstuabat, ut intra pectoris sinum contineri cor ejus non sustineret. Hinc iuges lacrymæ, suspiria, gemitus, extases, tanti ardoris indicia. Hinc, ut omnes eadem flamma succenderet, discurrebat huc illuc, in similitudinem fulguris coruscantis; atque ut amicum præfulem ob negotiorum copiam, quibus distinebatur, Sacrum quotidie facere omittentem, mone-ret, Romam advolat, vel æstuante canicula, pioque officio functus, Neapolim illico rediit. *Sic ibi.*

quanta caritate

111 Sed jam, *Siloso pag. 274 præunte*, ad amorem in proximos orationem convertamus. Æqua nimirum fronte utraque in Deum ac in mortales caritas currit: gliscitque altera ab alterius flamma. Et quidem egregia Thienæi caritas nescio an repræsentari propioribus lineamentis, ac germanius possit, quam quibus Romanæ Rotæ censores descripsere. Horum porro verba sic habent: "Dulcissimum reputans refocillamentum, continuo animum observare, inventa & nova moliri, quibus animarum salutem operam præstaret, & studio consuleret. Quare assiduo caritatis opere detinebatur. Sermonibus enim, epistolis, consiliis, confessionibus se totum in animarum levamen dabat. Quo sanè constat, actuosorem Caietani caritatem haud quidem mediocri in laude hæere, neque coërceri terminis, communicque studio voluisse; sed excogitasse in dies nova, ac præstantiores subinde curas adjecisse, quibus demereri genus hominum posset. Coæva illi penè in proximos caritas fuit; quippe ab infantia nondum enataverat; cum efflagitare ipse stipem, atque erogare sua manu egentibus gestiebat. Crevitque postea, ac robustior in xenodochiis stipendia fecit peregre. Inservire assiduo ægrotis, advigilare; excurrere, nullo umquam labore aut foediore spectaculo aut abjecto opere deterritus.

erga proximum, ita in confesso est,

112 Quæ sanè mediocri cujusdam virtutis documenta videri possent, nisi caput etiam pro mortalium salute ac bono generosius devovisset. Grafante siquidem Venetiis lue, luctari ipse cum ea temporum calamitate, atque in decumbentium ministeria involare non detrectavit. Ceu præfenti quodam amuleto muniretur, contemnere pestilentissimam vim morbi videbatur, propiore atque animosiore in ægrotos indole ac manu. Incitaturque egregiè ejus plerique exemplo ad opus fure, ut non sua tantummodò ope, sed aliorum etiam, quos inflammavit, caritate, publico ma-

lo præsto fuerit. *Littera decretales canonizationis hac brevissimè expectant, quando in corporum simul & animarum curanda salute eò ipsum pervenisse indicant*, ut grassante Venetiis pestilentia, ea contagione laborantibus, propriis ipse manibus inservire, ac vilissima quæque munia prompto animo aggredi non formidaret. *At verò cum de curatione animarum injecta sit mentio; Silosum denuo revisamus.*

113 At enim, *inquit*, juvandis maximè animis, eorumque salutem procurandæ totus adfuit: utque ut sacris informaret rudes, aut improbos bonæ frugis mentique restitueret, nulli sibi parcendum studio, nulli periculo, nullis item vigiliis, lacrymisque ac macerationibus duxit: ut meritò ob egregiam hanc animi sedulitatem ac in proximorum quaestu solertiam, venatorem animorum quidam appellaverint. Planè cum alterna quies omnibus placeat, ceu vires accipiat virtus paululum resoluta ac remissa, ut inquit ille (*Seneca videlicet, qui ad marginem citatur, de Tranquil. cap. 15*) Caietano nullum laboribus temperamentum fuit, nec frangi præclara animi indoles atque impetus curarum assiduitate videbatur. Quidquid ab regularis observantiæ vitæque communis occupationibus supererat temporis, curandæ proximorum incolumitati impendebat continenti quædam operum successione: ac inter sacrorum administrationem, inter privata ac publica ad virtutem adhortamenta, inter solatia miserorum assiduasque scriptiones dilabebatur numquam remisso aut fesso dies. Expiandis potissimum confessionenoxis incumbere, ac singulari quadam tractandorum animorum peritiâ instructus, mirum quâ in eo munere assiduitate & quo fructu versabatur. Inerat perhumana quædam verbis comitas atque arcana vis, quâ subire animos fortiter ac suaviter videbatur; privataque sive oburgatione sive institutione cominus ac brevi ceu telo ita rem conficiebat, ut nullum obfessum criminibus pectus non expugnaret. Dicere solitum accepimus nobilem quemdam virum, qui passus aliquando est [se] exorari, ut Caietano conscientiam aperiret, principio quidem eam peccatorum expiationem subausteram visam, mox suavissimam, expertus nimirum solertissimæ ejus apic aculeum & mel.

114 Porro intentiore quodam studio in proximorum utilitatem animatum egregiè fuisse Thienæum, docet quæ n ipse cum sociis Clericorum Regularium sodalitatem instituit. Non enim suo tantum aut paucorum profectui maximum hoc opus excitavit; sed qui ampliorem animorum segetem cogitabat, [visus] communi orbis bono actuosum institutum destinasse. Et verò quæ exemplorum luce ac incitamento, quæ concionum celebritate, quæ exquisito templorum cultu, obsoletam Sacramentorum frequentiam instaurasse, extinxisse plerisque in Italiæ locis hæresum flammam ac luem, invexisse morum disciplinam, perditissimos quosque ad mentem meliorem revocasse, atque id genus eximie caritatis munera obivisse, alibi commemoratum est. Atque hæc quidem præcipua Thienæi laus est, noluisse caritatem suam intra suæ vitæ terminos circumscribi; sed instituto sodalitate illam perenni quadam successione in posterorum animis atque officiis propagasse. *Ad hanc rem stabilendam egregiè conducit illud Litterarum decretalium canonizationis effatum*: Catholicæ fidei zelo, & ad hæreticorum confusionem, Ordinem Clericorum Regularium instituit, ac plurima hæresum monstra,

ut venatoris
animarum
nomen ha-
buerit,

E

F

Et cum per
se, cum per
suos

eorum-

A eorumque latebras sedula inquisitione non semel detexit, ac profligavit.

divinam gloriam cum lucro animarum conjunxit.
 115 *Ad hec, quanto divina gloria apud alios propaganda studio, quanto procuranda animarum salutis desiderio semper arserit Vir apostolicus, liquet ex ejus epistola ad fratres hospitalis Misericordie Vicentinos, qua exstat apud Castaldum cap. 2, & quam ex Italico sic Latinam facimus: Carissimi in Christo fratres, pax sancta sit cum omnibus vobis. Desiderium salutandi vos facit, ut hanc meam scribam: & gaudeo propter vos, quia divina majestas sua eligere vos dignata est inter tot alios Christianos, & ad illam dignitatem vos provexit, ut in manus vobis traderit opus longè gratissimum, curam videlicet & gubernationem gentis vulneratæ ac malefanæ; utque cordi vobis sint opera spiritus ac virtutis, quæ in sancto vestro oratorio ac sodalitate exercitatis; opera veræ misericordie corporalis & spiritualis omnia. Proin rogo vos in visceribus Domini mei, ut opera ista magnæ vobis curæ ac æstimationi sint, si velitis, ut Deo cordi ac curæ sint animæ vestræ. Ah! fratres mei cari, si consolari cupitis animam meam, efficite, ut semper dici audiam (& dictis facta respondeant) res hospitalis rectè & cum caritate gubernari: & opera vestra lumen ac bonus odor sint in ista paupere civitate. Itaque vos oro per amorem Jesu Christi, & sanctissimæ Matris ejus, ut concordii & unanimi voluntate omnes perseveretis in sanctis istis operationibus, Deumque pro me precemini, atque meam hanc accipiat non à me peccatore, sed ab amore atque obligatione profectam, quam Christus Dominus noster mihi dedit amandi vos, ac desiderandi, ut gloria ejus incrementum capiat in ista sancta societate. Venetiis die xvii Junii MDXLI. Vester in Christo frater presbyter Caietanus. At nunc denuo audiamus Silosium:*

Hæc virtutes condecorabant

B 116 Cum hoc amore curaque proximorum oppidò sollicita, conjuncta in eo fuit, qui nexus perdifficilis, incredibilis quædam mentis quies, animique tranquillitas ac recessus; ut simul in eorum commodum atque opportunitates spargeret cogitationes suas, simul introrsus collectus placidissimo in cogitationis sinu, beato quodam otio fruere. Videbatur profectò in ipsa divinorum commentatione illud præcipuè cogitasse, qui posset mortalium utilitati accuratam operam navare; adeo ardentè ab oratione in externum opus involabat: rursus in ipsa animorum procuratione ac sollicitudine ferventiorum quemdam orandi modum didicisse; ea mentis applicatione ac studio ab actione sibi ac precibus redibat. Igitur præter intervalla temporum, quæ sibi caritas depolcebat, assiduo fermè precandi studio atque exercitatione tenebatur. Enimverò præterquam quod integras per sæpe noctes in oratione transigebat, cum ferventior quodam spiritu agebatur, aut acrior impendentis alicujus calamitatis coquebat cura, orandi mos ac spatium illi hoc erat: antevertere Horas matutinas, ac se statim in oedeo sistere consueverat: atque hoc procemium veluti quoddam erat prolixioris orationis; proludebatque precibus antelucanis, quas cum aliis mox canebat: iisque absolutis, communem meditationis mensuram ex instituto implebat, quam ipse ad proventum diem continuabat. Faciebat mox ad aram, & iterum ad preces ab cælesti eo epulo vigorosior; & nisi interpellari contingeret, ad communem usque refectioem attentissima rerum divinarum contemplatione cum Deo agere, meditarique videbatur.

Augusti Tomus II.

117 Mensam item preces excipiebant; tum ad externa quædam virtutum opera divertebat, donec die advesperascente, opportuniores supero lumini excipiendo tenebras nactus, ad multam noctem divinam cum cælo commercium summa precandi contentione ac perseverantia producebat. Planè si diem, precesque supputes; majorem avi partem in divinissima hac exercitatione Thienæum insumpsisse deprehendes. Id quod Romana ad Pontificem narratio contestatur his verbis: "Majoris temporis partem orationibus, & in choro transigebat. Addictus porrò orationi sic erat, ut cum aliorum salutem procurandæ domo avocaretur, aut extra conclave odeumque morari opus esset, enchiridium, ac lectissimarum quemdam precum libellum gestaret manu, ne scilicet momento exciderent, sed statim ac vacaret, succederet è vestigio oratio, adhereretque illic Deo mens. Quo autem ardore animi oraret, quas supra memoravimus, manantes uberrimè lacrymæ docent. Affirmat id namque Danesius, qui supra, his verbis: "Memini, me sæpè vidisse illum inter precandum lacrymantem". Tum quædam à sensibus abalienatio, elatumque cum spiritu corpus contemplationis vehementiam ostendunt.

118 Visus namque sapiens ingenti quadam virtutis adfatus, abreptusque ecclasi ab ipsis vitæ officiis, immotus peragere jam cælum, atque cum beatissimis mentibus degere adhuc mortalis. Cum verò clauso interdum ostio orabat, latere preces clandestinæ minimè poterant: evulgabant quippe suspiria & gemitus, qui latè resonabant, non sine incitamento fructuque audientium. Hac disciplina orandi instituere & alios conabatur, nihil aut frequentius aut efficacius monere: nempe ut quod ipse præsentissimum malorum remedium, atque ad expugnandum cælum valentissimum machinamentum experiebatur, usurparent & alii; artemque condiscerent tum calamitates feliciter propulsandi, tum arcessendi è cælo beneficia, quæ peroptarent. Institutæ in primis à se Congregationi perquam familiare hoc exercitium voluit, ut non modò actuoso vivendi genere animos strenuè procuraret; verùm etiam urbes, Resque publicas prævalido hoc orationis præsidio firmaret, muniretque.

119 *Magnum porro hisce auctoritatis pondus in orando accedit è Litteris decretalibus canonizationis: Orationi, inquit, ita addictus erat, ut quidquid à domesticis negotiis, atque animarum procuranda salute temporis aut otii superesset, orationi & meditationi daret, manè matutinas preces maturius antevertens, ac vespere ad multam noctem orans ante aram maximam elevata in Deum mente transigeret. Divinam rem facturus, totus in lacrymas effundebatur; seque eò ministerio indignum reputans, magnæ Matris, cujus erat obsequentissimus, opem implorabat, ut vivificum Agnum ea, qua decebat, devotione suscipere, concipiens dulcissimo quodam mentis obrutu, adesse inibi Deiparam, quæ lectissimum Filium pro-na ac munifica manu porrigeret. Ceterum quod attinet ad benefactorum nomina, qua Sanctus publicè in cenaculo è superiore loco recitari instituit pro grata apud Deum ipsorum memoria (de qua re Silosius pag. 276) consule Vitam Viri sancti apud Caracciolum sub finem.*

AUCTORE
J. P.

§ XI. Peculiares patroni Cælitæ,
pia erga SS. Eucharistiam af-
fectio, ejusdem usus in aliis
promotus, nitor ac majestas
templi, sacrorum ritus, pru-
dentia, mens cælitus illustrata.

Peculiari
pietatis stu-
dio venera-
batur S.
Andream
apost., ac S.
Petrum,

Erga quos potissimum Cælitæ peculiari studio ferretur S. Caietanus, memorat Silofus pag. 266: Ex Apostolis igitur arcana quodam impetu insignique animi affectu D. Andream colebat; & cum ad aram maximam non faceret, litare ad hujus Apostoli altare religiosissimè consueverat: forte quod is flagrantissimè crucem appetierat, quam ipse summè venerabatur, eandemque in sui Ordinis insigne ac tesseram legerat. Usurpare proinde ad effugandos morbos, qui è sacro ejus Apostoli corpore promanat, liquorem solitus erat: probavitque Caietani fidem cultumque divus ipse Andreas, restituta aliquando infirmis eo alexipharmaco incolumitate, ut jam in loco narravimus. Apostolorum verò Principem ejusque clientelam præcipuis etiam officiis reverebatur. Quippe quem non modo communis rei Christianæ; verum & Clericorum maximè Regularium patrem atque antesignanum noverat. Quare cum præscripta ex formula solemnia Deo vota nuncupans, Petro potissimum dirigi ea voluit: quo planè ostendit, ut sui, ita & suorum totiusque Ordinis patrocinium tutelamque illi commendasse.

S. Franci-
scum Assi-
sianum,

B 121 Eximio quodam insuper cultu Franciscum Assisiatum prosequatur, proposita sibi absolutissima ejus sanctimonie imagine, ad quam se suæque vite rationes componeret. Paupertatem præcipuè inter incomparabilis viri virtutum gazas, gemmasque commendabat; eamque suis moribus suoque in Ordine tam accuratè representavit, ut nihil accessisse ad illam propius visum fuerit. Ut verò pleraque ejus virtutum, insignemque divitiarum contemptum pro modo imitari gratulabatur; ita quæ supra omnem imitationem sunt, sanctiore quadam invidia venerabatur; scilicet pretiosa illa morientis Numinis monumenta ac vulnera, quibus purissimum Francisci corpus sauciatum iniustumque ad maximi amoris sive incrementum sive argumentum fuit. Seraphici igitur Patris veneratione usque adeo afficiebatur, ut cum potissimum anniversaria ea lux appeteret, qua ille in cælum abiit; excipere illam tenerrimo quodam animi sensu ac singulari lætitia videretur: explicabatque ipso oris habitu religionem affectumque in exactum illud divini amoris totiusque sanctitatis exemplar ac miraculum.

Virginem
Deiparam:

C 122 At enimvero qua pietate sanctissimum magnæ Matris ac Virginis nomen ac dignitatem coleret, haud facile memoratu est. Simul & vitæ lucem, & in Deiparam affectum hausisse, persuasit illico ejus parens, cum ejusdem planè maximæ Virginis instinctu, statim ac sobolem effudit, præmatura insignique religione ejus illum clientelæ obtulit, uti significavimus; ostenditque postmodum Caietanus præcipuum hunc amorem ac venerationem. Ab Virgine siquidem illi semper cujusvis operis principium; nihil unquam inauspicatò, præeunte atque adspirante eo numine, aggreffus. Cum conscribere litteras contingeret, præ-

fixum epistolæ unà cum dulcissimo Jesu nomine & Marianum nomen volebat. Certè quæ à præclara ea nomenclatione incipiunt litteræ, ab insigni quadam pietate obsignari necesse est. Cum Christi Domini nomen appellaret; addere indissolubili quodam nexu Mariæ Filium solitus erat. Vim suis precibus momentumque è Mariæ nomine ac patrocinio impetrabat. Dicere solitum accepimus, orare quidem divinum Nomen mortales posse; at, nisi Maria interprete, exoratorios planè numquam. *Quod sequitur de preparatione ad Sacrum, interpellato Maria ante illud patrocinio, non describimus. Vide dicta in fine paragraphi proxime antecedentis.*

D 123 Porro ad majorem tenerrimi erga Virginem Matrem affectus, quo cor S. Caietani incaluerat, confirmationem, auctor anonymus in Vita Venetiis edita lib. 3, § 13, pag. 433, ex illius, quam Cavus vulgavit, capite 8 producit ista, qua ex Italico sic interpretamur: Non possumus bene nosmetipsos præsentare Christo domino nostro, nisi nos simul offeramus gloriosissimæ Matri ejus Mariæ, amborum filii ac servi. *Et mox anonymus hæc ex eo subdit:* Invocemus sanctissimam advocatam Redemptoris nostri Matrem, ut immunditiam nostram tegere dignetur, ac repræsentare judici justo, Filio suo. Non recusabit, sed à sua Matre admittet magna debita nostra, non secus ac si illius essent, & per illam solvet Patri suo æterno ac nostro. Et porro sæpe solebat dicere: Ad accipiendum bonum à Deo Domino nostro, non aliud est medium, quam frequenter orare Mariam Virginem. Et oportet aliquando audaces nos reddere ad orandam illam. Pag. 434 ad venerabilem matrem sororem Mariam Carasam, monasterii Sapientie præsidem, scribens ista inducitur ex Processu Neapolitano fol. 70: Ora sanctissimam Matrem illam, ut sanctissimæ humilitatis suæ pallio me cooperiat, & me protegat à justa indignatione Filii sui, quam ego provocavi mei ingrati erga divina beneficia animi vitio. *Idem anonymus loco citato ex epistola Sancti ad Lauram Mignanam, loquitur in hac sententiam:* Nec verò, etiam si id desidero, possum aut volo, nisi priùs à patrona mea Maria Virgine concessum mihi fuerit, ut odio me habeam, ac desiderem contemni. Illa potest hoc efficere: & aliquod quidem dignum contulit mihi donum, & amorem in me suum ostendit; sed nihil efficit, si hoc mihi non det. Bene illa novit, dixisse se: Respexit humilitatem Ancillæ suæ. Sum erga illam ingratus, servire ei nolo, fugo illam; confiteor omnia. Sed honestum est, ut voluntas ejus fiat, non mea. Scio illam velle, ut ministri dulcis sui & jam parvuli Jesu sumus secum humiles; ah! cur istud in me non efficit?

E 124 Hoc ei honorificum est, hoc in potestate ejus positum est: ac illa sui amatus, tractus, ac vestitus: ah! cur me fatigat? Clama, mater, fieri desiderat, cum tua stella & magistra conquerere, quod facta sit parca, & alumnum suum derelinquat. Et verò quisnam tantus est ignis, qui citò non deficiat, si multo cinere non cooperiatur? Sensus mei, corpus meum, cor meum redigantur in cinerem: anima ista mea congelata fiat ignis. Id quod sperare ausim, si tua caritas oraverit patronam meam & stellam, dando ipsi de me cautionis aliquid, ac promissi. Quod si mihi illa id concesserit; eam, ac vetulum Sponsum cum parvulo Jesu nunquam deseram; sed per Ægyptum ac desertum, aliaque ejus pericula ad crucem & sepulturam cum illa ero. *Ut virtutis amorem instillaret aliorum animis,*

quanti
eam ab aliis
fieri deside-
raret,

A *mis*, Regina calorum auctoritatem interponebat Vir sanctus, sepe, prout dicitur loco citato, illud usurpans, pro quo allegatur Processus Neapolitanus fol. 76, Optimum ad mortificandam propriam voluntatem, remedium est, considerare, quod sanctum illud exercitium eam mortificandi, docuerint Christus Dominus noster, ac gloriosa ejus Virgo Mater. Pag. 435 ex eodem Processu fol. 80 dicitur religiosissimus Deipara Clientis quotidie fixis humi genibus recitasse sanctissimum Rosarium; additurque, quod inter mysteriorum istorum fragrantiam sese detineret magna cum animi sui voluptate, atque in hunc modum applicaret ac consecraret animum, ut stimulis devotionis punctus; in lacrymarum profluvium dissolveretur.

125 Pio etiam affectus ac sacro quodam horrore correptus fuit erga Virginem Matrem Lauretanam, teste F. B. Caracciolo in Vita Ms., ubi inter alia, qua de eo scribit ad annum 1523, haec memorat: Iterum ad D. Mariæ Lauretanæ

B itinere contendit: ubi illud commemoratu dignum accidit, ut ab operando [sacris] licet in altari jam consisteret, necessariò ei abscedendum esset tanti templi reverentiâ exhorrescenti. Eiusdem ædis antistes nostro Perinio id in tabulariis schedis traditum scriptis patefecerunt. Perinius autem nostro Magenio significavit, qui in sua Vita D. Caietani id inferuit. Superiora autem sic exprimit Bulla canonizationis: Inter Sanctos, quos patronos ob specialem cujusque prerogativam, atque ad imitandum sibi proposuerat, majori colebat affectu in primis Petrum Apostolorum Principem, ceu suæ Congregationis patrem & antesignanum: cui propterea ex sui præscripto nominatim vota solemnia à Clericis Regularibus nuncupantur: Andream item Apostolum, & Lucam Euangelistam, ob ardens in eisdem desiderium crucis, cujus tesserâ voluit suum Ordinem insigniri: Franciscum etiam Assisinatem, ob idem crucis confortium, atque ob paupertatis amorem, præcipuo quodam cultu venerabatur.

126 Jam verò sanctissimo Eucharistia Sacramento quam tenere esset addictus, Silofus exponit pag. 277: Assiduo positus in odeo genibus ante ipsum perstabat meditabundus, & cum avelli contingeret, restitui postliminio atque affigi iterum loco connitebatur. Ejus amore inflammatus abreptusque, ad aram principem ut plurimum faciebat; utque tantis mysteriis responderet par cultus, octonas persæpe horas ante Sacrificium inter pias commentationes transigebat: at quo putamus ardore animi atque affusione caelestium sacris operatum; qui ea religione ac tot horarum studio, litationi præludebat? Porro cum ipse eximia ejus pietate incalcesceret, excitare ad eam alios, præclarum ducebat. Et quidem in ipso penè ætatis ac virtutis flore, nondum regularum disciplina authoratus, instaurare hujus venerabilis Hostiæ frequentiam studuit, ut Vicentinæ sodalitatibus Commentariis consignatum, in loco diximus. Nam qui accedere ad sacrum hoc epulum quater tantum in anno soliti erant; Caietani monitis exemploque excitati, principio semel in mense, tum singulis hebdomadis; tum, adaucta in rem divinissimam religione, pluries in hebdomada communicabant. Instituto verò Ordine, cum de Christiana republica bene mereri non uno planè nomine cæperat, tum hoc potissimum in commune bonum contulit, quod reflorescere, eo adhortante, ac redire obsoletus jam sacræ Synaxis usus visus fuerit.

Augusti Tomus II.

127 Et quod externa magis specie sensuque movemur mortales, augustissimum Sacramentum inter collucentes faces, & quo elegantiore posset cultu, exponere publicæ venerationi occipit: nempe ut latenti inter ea mysteria divinitati pio-
E rum affectum multiplex ea lux ac pompa conciliaret. Derivata hinc est gemina in Ecclesiam utilitas. Nam laudatissima hæc divini cultus pars, quæ magnificentissimo veluti in teatro luminum fertis, multoque auro redimitam collocari sacram Eucharistiam mos est; propagata ingenti cum pietatis incremento ubique populorum est, atque instaurata frequens ejus usurpatio. Quod utique Caietani consilium & mens fuit: cujus ea potissimum sententia de his mysteriis sæpius usurpandis circumfertur: "Mirum, inquit, omnino est, posse Christianum hominem, Dominum ac Deum, um suum hospitio excipere, & renuere; per hujusce vitæ silvam, tot inferni hostis insidiis, circumseptam, atque in caligine summa rerum, ire; & certissimam, quæ hic vitæ cibus est, tutelam respicere; tum præsentissima quotidie fore, bere à malo dæmone venena; & antidotum re-
E cufare. Certè qui egregiè inflammatus in tantum divini amoris pignus erat; affectos eodem planè sensu omnes peroptabat, curabatque impensius. Sacerdotes præcipuè, si quos aut remissius facere, aut intermittere interdum Sacrificium intelligeret, emendare lentam illam in divinissimam Hostiam pietatem flagrantissimè studebat. Sequitur ibidem rarum S. Caietani Neapoli Romam tendentis, ut antistitem moneret, qui quotidie non sacrificabat, exemplum: de quo dixi paragrapho 10, num. 110.

128 Vin' audire nunc, quo universim Vir sanctus divini cultus studio flagraverit? Tangere hæc illum præsertim, teste Silofio à pag. 278, cura videbatur. Quàm mundissimam sacram ædem, parietes, pavimenta, ac sacrum maximè instrumentum voluit. Aras ornari decentissimè ac per-eleganter curavit; & qui gravissimis negotiis implicatus persæpe erat, suffurabatur interdum sese, ac in iis sua manu concinnandis instruendis-
F que accuratam operam ponebat. Id quod in Nepotiani non ultima posuit laude Hieronymus, quem non adeo graviores curæ, litteræque distrahebant, quin ipse per se divinas aras Numini adornaret; gaudebantque profectò nitere ab sanctissima atque erudita ea manu templa. In sacri porro ministerii supellectili non tantum munditiam, verum & elegantiam ac pretium peroptabat, ut paupertatem, quam tantopere adamabat, extra Dei templa adamasse videretur. Quidquid enim gemmarum auri-que, aut Attalici firmatis in ecclesiis lucet, ut nihil paupertati detrudere, ita adaugere plurimum populorum reverentiam, inter sacras eas opes divinitatem sibi facillè repræsentantium, existimabat. Planè qui à sublimi cæli arce despectat modò nostra Thienæus, gaudere vel maximè putamus, duo hæc facta ac tecta in instituta ab se Sodalitate servari; nempe eandem paupertatem domi, eundemque in sacris ædibus splendorem: illam quidem supra hominum fidem; hunc supra paupertatem.

129 Qui etiam, quod magnam divini cultus partem statæ psalmodiæ pensura existimabat, in hanc curam egregiè incubuit, & quam gravissimè persolvi in odeo voluit, simplici quidem vocis flexu, non cantus modulatione, ut robustiora ac sanctiora primitivæ Ecclesiæ tempora per integra plurium seculorum intervalla consuevere, ut Nicephorus adnotavit. Iis, quæ subjungit Si-

L 12

losius

AUCTORE
 J. P.
 ac crebrum
 ejusdem u-
 lum prom-
 vere satage-
 bat.

E

F

psalmodia,
 ac sacrorum
 ritus.

AUCTORE
J. P.

Silvius de emendatione Breviarii Romani, memorandis supersedeo; lectorem mittens ad dicta § 5, num. 50. Quod verò, uti narrat pag. 279, ad sacrorum ritus ac ceremonias pertinet, mirum quam studiosè, ac suo quasque ordine locoque peragendas sacras functiones curabat. Siquidem non exemplo tantum, verum & scriptis etiam sacrorum rituum leges præceptionesque consignavit: nam, ut refert Molfesius noster, Ceremoniale Romanum magnam partem cum sociis Caietanus lucubravat.

*Virtutes
Caietani raris
dixit
prudentia*

130 Has verò virtutes omnes, quas in Caietano strictim enarravimus, prudentia. . . eaque singulari ac propè divina cumulas fuisse, non est, cur ostendere fusiùs aggrediamur. Præcipua quidem in ipso hæc virtus fuit; ejusque præstantiam in ea, quam de illius rebus gestis Joannes Antonius Pratus narrationem conscripsit, testatam voluit in hæc verba: "Vir erat Caietanus summæ, prudentiæ consiliique, ad quem ideo plures, confugiebant. Et in quadam etiam epistola Andreas Avellinus, vir sanctissimus, ait, se à Raynerio Gualanno, quo usus aliquando est familiariter Caietanus, magna quidem de ejus præferti prudentia audivisse. Neque profectò ut pulcherrimum, ita difficillimum opus, quale est, novam in Christiano orbe Religiosorum hominum familiam excitare, suisque munire legibus ac institutis, aggredi quis potuisset, nisi cui eximia quædam in agendo prudentia ac solertia inesset. Administrare postea identidem contigit ea indole, ut nullam exacti moderatoris laudem quispiam desideraret. Primas caritati ac benevolentiae partes dabat. Nam etsi quadam subausteræ frontis orisque gravitate reverentiam maximè timoremque incutere suis videretur; descendere nihilominus à sua illa severitate ac supercilio, quæ sita comitate ac benevolentia conabatur. Persuasum namque habebat, amore quàm metu Religiosorum hominum cœtus meliùs regi, ac reddi quam levissimum rectori onus, si subditi ament; docebatque id alios. Nam cum Petrus Fuscarenus, de quo sæpè aliàs, detrectaret domus præfecturam, & Caietano conquereretur, quod esset suffragatus; is hæc statim ad illum: "Vis, Petre, onus istud, tibi subditisque suavissimum reddere? Cura, ut ameris cum Deo. Hac ipse arte subire suaviter suorum animos videbatur, quos excitabat fortiter ac validissimè exemplo.

in rebus agendis, ac ingens vis mentis calidus illustrata.

131 Stata namque exercitamenta, preces, labores, vigiliis primus obire; tum rem communem sedulo curare, singulorum commodis consulere, adesse omnibus, adhortari singulari facilitate, peragebantur egregiè veluti ab eo, qui prudentiæ articulos omnes nosceret. *Littera decretales canonizationis inter alias ejus virtutes, hanc ita memorant: Denique obedientia, paupertate, moderatione animi in adversis, prudentiâ, cæterisque virtutibus ita eluxit, ut constans fuerit multorum opinio, illum sublimioris sanctitatis gradum attigisse, & consuetas metas prætervolasse. His adde ex Silvio pag. 280 sequentia: Jam in rebus agendis excellentissima quædam vis mentis elucebat. Præaltum ingenium usus etiam elimaverat, ut, quæ negotia expedienda susciperet, summa dexteritate explicaret. Cujus in agendo felicitatis specimen cum non unum planè dederit, tum illud præcipuum, cum inolitas inveteratasque inter Gibertum episcopum Veronensem, Clerumque similtates composuit. De qua re meminimus supra num. 53 & 54. Affusa, sicut subjungit Silvius, illi porrò è cælo lux usque adeo interdum*

inclarescebat, ut supra nostræ vim mentis arcana ac longinqua pervaderet, ac futuris interesset, prædiceretque: ut cum viro nobili, nihil de hac re profus cogitanti, publicum votorum sacramentum prædixit; & cui se potissimum Religiosorum familiæ olim adjungeret, indigitavit. Et cum incolumem jam esse quemdam ex nostris Clericis indubitanter pronuntiavit, pro cujus salute rogaverat; necdum scire ipse, aut alii poterant, an impetrasset. Et id genus pleraque, in quibus ad eximie ejus prudentiæ lumen accessisse meridiem quemdam lucis melioris constat.

§ XII. Animi demissio, & obedientia.

Silvius loco jamjam citato, At reliquum, ait, quæ Caietano inerant, virtutum censum percurrere, prolixius profectò esset. Claudat insigne hoc agmen ea virtus, quæ postremo semper loco censerî cupit, cæterum princeps in ea familia est, lucemque aliis facit, dum latet. Humilitatem appello sive modestiam animique demissionem; quæ, ut in ædificiorum fundamentis accidit, demittitur, ut exurgat sublimiùs sanctitas, consistatque æternum elata virtutum moles. Verumenimvero cum hanc virtutem commemoramus, nescio quem statim excitari animi sensum tristitiamque sentimus, qua de insigni modestia conqueri potius, quàm enarrare illam cogamur. Nam quod tam decurtata ac mutila transmissa nobis fuerit Caietani virtus, proindeque præclara integraque ea exemplorum luce careat posteritas, humilitas fecit: quam cum colere nesciant viri sancti sine publica quadam jactura ac fraude mortalium; tum in primis Caietanus id maximè contendit, ut præstantissima quæque virtutum decora, resque sanctissimè gestas humiliter conspeliaret; voluitque locupletiore exemplis vitam, quàm historiam. At occultaverit virtutes alias modestia, se ipsam contegere minus potuit, visa existimationi sanctitatisque Caietani vel minimùm detraxisse; quando ab summa hac humilitate summam nos excellentissimamque virtutem conjectamus.

133 *Quam profundas autem virtus ista in animo Caietani vel ab ipsa incunte ejus ætate radices egerit, indicat, tametsi non satis convenienter temporis, Schæra part. 1 Vita, cap. 4: Die quodam Comes ejus pater cum hominibus quibusdam sublimis virtutis, sed humilis conditionis, agere eum conspicuus, primò tacitè eum reprehendit severo supercilio; deinde verò domum reversus, illum objurgavit his verbis: Nonne ego toties tibi auctor fui, ut concinnè componeres ea, quæ ad vitam nobilem spectant, dicens non convenire, ut degeneret in te decus nostræ domus? Tune Sanctus solutimodo es illo tuo vitæ modo ac vili sanguinis nostri depressione? His à Caietano auditis, qui perum curabat splendorem familiæ, dummodo cælestis amoris flamma in suo corde accenderetur, summa cum modestia patri sic respondit: In pretio mihi est, actionibus meis æquare vitam meorum Majorum, & ab eisdem non degenerare, nedum contemnere decus familiæ nostræ debitum. Sed nec civili vestitu, nec conversatione cum pauperibus, sanguinis splendores obscurantur. Verum hac lectori relinquimus combinanda cum dictis supra § 1 hujus Commentarii num. 3 de natali S. Caietani, ac patris ejus morte. At nunc Silvium revisamus, qui, quanti*

De profundissima

E

F

Sancti

topere

A *topere egregia hæc virtus per reliquam deinceps vitam a Viro modestissimo exulta fuerit, memorare pergit hisce verbis:*

humilitate, 134 Itaque cum duo præcipuè ad gloriæ cupiditatem, gustumque elidendum curet humilitas, clàm virtutes habere, vitia ac labes in lucem trahere; utramque anxius partem implebat Caietanus. Nam, uti significavimus, siquando aut præclara ederet virtutum documenta, aut præstaret aliis mira, aut acciperet ipse è cælo magna, nihil odisse magis videbatur, quàm celebritatem famamque nominis, cavebatque ab his scopulis rerum pulcherrimarum taciturnitate ac tenebris. Contrà vero si quid culpæ aut labis admisisset videbatur Vir sanctissimus, luce vindicabat, evulgabatque errata, ut, imminuta virtutis opinione, excreveret ipsa tutius virtus. Familiarissimum id Caietano vel in ipsis, quæ peccasset natura; cuius labes in humilitatis exercitium atque incrementum vertere consueverat. Nam cum alterius pedum vitio laboraret; id ipse per sæpe datâ operâ curabat, ut elatâ paululùm togâ pateret ea inconcinnitas, profigaretque ceu collato cominus pede superbiam, ejusque pedem pes luderet. Jam cum clara, ut diximus, ab Thienæa stirpe esset, floreretque opibus ea gens; nil profectò accidere illi molestius poterat, quam commemorare quempiam genus & proavos, splendoremque divitiarum. Sed neque intuitu consanguineos dignatum narravimus, ne lux illa generis & pompæ, quâ venerant, modestiam decoloraret.

cum egregia obedientia, 135 Qua item sui abiectione perquam impensè præfecturarum insignia ac titulos averfabatur: illas autem sic administrabat, ut cum defungi officio postea contingeret, tanta animi frontisque alacritate abdicabat, ut ostenderet planè, quo sensu capessiverat, quæ obiverat tristitia despectuque sui munus. Sed cum parere quam imperare humilitati gratius, id etiam prius fuit Caietano, magistratus omnes deprecari, ut ad alterius sese nutus semper componeret: retinuitque præclarum hoc institutum ac studium eâ constantiâ, ut numquam vel latum unguem à confessori seu Præpositi imperio discederet, ut meritò præclaro quodam nomine appellatus aliquando fuerit perpetuò obediens. Atque in hac obedientiæ laude id etiam est assecutus, ut non utcumque parere, satis illi esset; sed votum insuper erat, ut illa Superior præciperet, quæ magis suæ voluntati adversarentur. Ut cum Venetiis Neapolim discessurus, non modò locium nisi ex obedientiæ nutu manuque noluit; verùm precatus ex animo est, ut illum sibi adjungerent Patres, qui minùs genio suæque voluntati conformis esset, ut in loco memoravimus.

ac vilissimis ministeriis, 136 Illud verò egregium humilitatis documentum, abjectissima quæque officia, cum maximè præesset, obire, atque in everrenda domo aut ecclesia, in linteis perpurgandis, vehendisque oneribus primum esse. Cum infirmis nescias majorne caritas, an humilitas esset: iis namque non modò assiduò adesse, ac morbis demulcendis adhibere tempestivius verborum solatia; verùm & viliora aggredi ministeria, & quæ foedissima visu erant, atrectare, curare, singulari quadam despectione sui videbatur. Jam aliorum virtutem permagni aestimare, sua contemptim habere, quæ humilitatis est indoles, Caietano solenne erat. Ac sui quidem ea omnino erat existimatio, ut indignum se Dei administrum reputaret, ac erubescere pulsarique suâmet conscientiam videretur, quoties sacerdotem se meminisset. Quapropter cum

anniversaria ea dies affligeret, quâ sacerdotio fuerat initiatus, dicere solitus erat: Hæc luce insignem illam admisi ambitionis ac superbiæ noxam; vitio scilicet vertens, quod honestari se eo gradu passus fuerit. Quò item spectat, quod cum sacerdotem alios pervetusto domni titulo appellaret; simplici quidem nomenclatione consignaret ut plurimum nomen suum, indignumque se præsigni ea Ordinis nota censeret.

137 Hæc porrò sui demissio in ipso corporis orisque habitu nimum quantum elucebat. Eadem quippe quæ affectus facultatesque animæ omnes internè humilitas moderabatur, externè etiam disciplinam egregiè temperabat. Oculi siquidem humi defixi vagari ac spargi numquam visi: vox illi submissior, incessus gestusque omnis ad modestiæ regulam compositi; vestis præterea vilior: externus denique cultus is erat, ut qui in Caietano incidere, ipsam humilitatis intueri imaginem putaret. Usque adeo humilis & erat & videbatur internæ externæque humilitatis concentu. Quam quidem celebrioris notæ virtutem in ultima ipsa vitæ linea mirificè intendisse scimus; cum quovis se humanitatis officio indignum putans, nullum curando impensius corpori adhiberi studium voluit, uti diximus. Cumque plura supremo eo spiritu moneret suos, tum humilitatem in primis commendavit, eamque pronuntiavit sententiam verè auream: "Anima nostra æternæ felicitatis ab ,, dulcissimo Redemptore sibi promeritæ cupida ,, eò eniti velociore gradu in sublime videbitur ,, expedita hoc corpore, quo descenderit profun- ,, diùs, dum viveret ,,.

138 *Jam verò quæ ex Silosio retulimus de profundissimo ad abjectissima quæque Sancti descensu, corroborare juvat aliunde. Vita anonymi Venetiis vulgata lib. 3, § 18, pag. 449 de humilitate ejus tractans, ex Cavo cap. 11 illud ipsius effatum profert: Oportet humiliari ad discendum Christi alphabetum. Idem anonymus pag. 450 è Sancti scriptis promit hos vilissimi de semetipso sensus caracterismos: Orate pro me. Vobis commendo animam meam. Orationibus omnium me commendo. Orate, & orari curate pro me. Impetrate misericordiam à Domino pro me. Commendo tibi, mater, & filiabus tuis omnibus animam meam pauperem. Orationibus vestris meisum totum commendo. Ora, frater mi, ne fiat fuga mea in hieme, vel sabbato, vel dum prægnans sum vel nutriens. Ego peccator sum, parvi me facio: recurro ad vos, servi Domini, ut pro me oretis Christum, ac Virginem ejus Matrem. Neque ab hisce modestiæ flosculis abludebant inscriptiones ejus, Caietanus indignus vel indignus presbyter. Pag. 451 è Processu Vicentino fol. 312 dantur ista: Se exercitabat multum in humilioribus domus exercitiis; libenter serviebat infirmis nosocomii; displicebat ipsi honor, & demississimè de se sentiebat.*

139 *Et ex dicto Processu fol. 18 ista ibidem aliunde notantur: Præ magna humilitatis virtute, quam habebat, semper se omnium minimum aestimabat; & si boni aliquid operabatur, non sibi id attribuebat, sed gratiæ divinæ, monstrando semper, quod ad rem aliquam ineptus esset: nolebat aestimari & in pretio haberi ab aliis. Pag. 452 indicatur, quod, quando manifestabat damna, quæ sensuum illecebra corrumpentes voluntatem, animæ Christianorum subministrant, subjunxerit, ut ibid. è Processu Neapolitano fol. 88 scribitur: Totum id sum expertus per meam infinitam malitiam. Castaldus cap. 7 affirmat, eum præ oculis habuisse istam*

AUCTORE
J. P.

nec non specie externa copulatam, plurimam congeruntur:

E

F

AUCTORE
J. P.

istam sententiam : Omnis perfectionis janua consummatioque , est cogitatio , se divinis indignos beneficiis , & quod bona , quæ Deus facit nobis , nullam habent rationem ex nobis ; sed solùm procedunt ab infinita divini Numinis bonitate. Porro solitum eum dicere asserit anonymus supra citatus pag. 453 ex Processu Neapolitano fol. 101 : Duplex est humilitas : una nascitur è virtute ; alia stabilitur à caritate. Vera est illa , quæ virtutis & charitatis amore exercetur. Et ex eodem Processu fol. 75 : Non promittamus nobis facturus eras (forte legendum facturos nos) magna : qui hodie nec minima scimus , possumus ac volumus facere. Ex dictis conficitur , Virum illum adeo magnum apud Deum & homines , verè parvulum in oculis suis fuisse.

140 Unde mirum non est , eum , qui potiores aliis ex animi modestia deferebat partes , non è suo arbitrio , sed ex aliorum placito per obedientiam vitam suam normam ordinasse. En tibi , præter ea , quæ dabat supra Silofius , nonnulla alia specimen.

B

Obedientiam præ cæteris professus est , teste sacra Rota apud anonymum pag. 446 ; sciebat enim , illam esse meliorem quàm victimam , magisque proficuum auscultare , quàm offerre adipem arietum. Hinc alienis potius servire mandatis voluit , quam in propriis dominari. In iis autem , qui amplectenda Religiosa vita ejus institutum desiderio flagrabant , inter primas conditiones requirebat sinceram obedientiam , & propria voluntatis abdicationem , ut refert anonymus pag. 448 ; ubi ista è Cavo allegat ; quorum sensum ex Italico sic reddimus : Oportet cogitare de projiciendo se liberè atque absolute ad pedes Christi , & in brachia nostra , nullam sibi amplius libertatem promittendo , arbitrium sui ipsius nullum ; nec curando aliud , quam hoc solùm ; mortificare videlicet sic omnem opinionem propriam ac voluntatem , ut clavis affixa sit sanctæ cruci. Et verò quanto in pretio eam haberet , non obscure indicavit sanctus Fundator , quando illam simul & caritatem ardentissimo affinitatis nexu copulavit ; uti constat apud anonymum loco citato , qui è Processu Neapolitano fol. 70 dixisse eum ita memorat : Caritas filia est ac mater sanctæ obedientiæ voluntariæ , & quasi navis , quæ conducit ad salutis portum : sine illa crassæ columnæ , & alti montes (homines videlicet magnis talentis , aliisque apparentibus virtutibus sublimes) submerguntur in profundo mari inferni ; quia si caritatem non haberem , factus sum velut æs sonans , aut cymbalum tinniens , & nihil sum. Breve denique est illud , sed latissime patens de Sancti obedientia testimonium Processus Neapolitani fol. 78 apud anonymum pag. 451 : Erat humillimus cum omnibus , unicuique sese promptè submittens.

C

141 Coronidis loco placet hisce attexere verba , quæ habentur in Litteris decretalibus canonizationis , hoc modo expressa : Humilitate , demissione animi ac vilissima sui æstimatione insignis , fratres & agnatos , qui magno cum comitatu Neapolim ad ipsum invisendum perrexerant , ne alloqui aut de vultu quidem excipere voluit : quippe qui ob Christi amorem mundo , & pompis ejus jam dudum valedixisset. Non alio nomine aut titulo se epistolis obsignabat , quàm Caietani presbyteri miseri peccatoris. Abjectissima quæque ministeria vel in seculo degens capessivit. Et quamvis primus Ordinis parens foret , ejus tamen regimen assumere non est passus &c. quæ dedi num. 32. Defectus corporis ad confusionem pandebat ; animi verò dotes , atque accepta à Deo dona pro

corroborantur.

viribus occultabat. Quod si quando , caritate extimulante , quidquam rarum vel insolitum suis à Deo precibus impetraret , Sanctorum potius intercessionibus , quàm vel ipsianis aut orationis virtuti tribuebat. Has , aliasque hætenus à nobis expositas sanctissim. Viri virtutes Deus , qui suorum erga se liberalitate vinci non sinit munificentissimam suam bene illis faciendi voluntatem , prævenisse fertur benedictionibus dulcedinis sua prorsus singularibus ; de quibus nunc dicitur.

§ XIII. Apparitiones Christi Domini , ac Deiparæ Virginis ; miracula à Sancto vivente patrata.

Reverendus pater D. A. Thomas Schiara Vita S. Caietani in compendium redacta part. 3 , cap. 3 narrat : ejusdem Sancti , dum orationi vacaret , cor è pectore exfiliisse , ita rem gestam describens , quam uti & alias proximè hic subjungendas è textu ejus Italico Latine vertimus : Quadam vice , dum Caietanus oraret , amore cælesti ita accensus est , ut , in ecstasim sublatus , senserit cor suum per internos divini ignis impulsus è pectore exire , & duabus flammis , alarum loco , avolare rectè illud viderit ad cælum , stupente natura , quæ gratia arcana penetrare non valens , cogitabat , num homo posset vivere sine corde , vita dependente à corde. Tunc dici verè poterat , Caietani cor fuisse solum Deum , quem Caietanus unicè amabat. Unde cum Deo amabat Deum , & amando Deum cum Deo , vitam vivebat quasi omnino divinam. Hinc perspicuum fit , amorem divinum tantopere fuisse dilatatum in Caietano , ut in corpus etiam ipsius dominatus fuerit : ejusque cor volans ad cælum significavit , nihil in se terreni haberi.

142 Ibidem cap. 4 refert , Christum apparuisse Caietano , crucem humeris portantem. Die quodam altissimæ contemplationi , inquit , intento Caietano apparuit Christus Dominus noster crucem humero gestans , & S. Franciscus Assisiæ ad dextram. Caietanus tenera commiseratione affectus , quod cernebat suum Amorem pondere gravatum , juvare eum volebat ; dumque portando ligno subintrare non posset , admodum in illa re laboravit. Denique ad S. Francisci preces , Christus desideratam ei gratiam fecit , ut in portanda cruce se juvaret ; & illi dixit , quod eum ac Religionem ipsius elgeret ad salvandas animas sua morte redemptas. Id quod postea apparuit in tot peccatoribus obstinatis ad pœnitentiam reductis ; in tot hominibus perditæ conscientiæ , virtute acquisitis ; in tot hostibus Crucifixi , adorationi crucis lucrifactis ; in tot animabus &c.

143 Cap. 5 scribit , Caietanum à beata Virgine iterum accepisse in ulnas infantem Jesum ; idque sic memorat : Caietanus die Circumcisionis contemplanus teneri mysterii istius sublimitatem , in ecstasim raptus , beatam Virginem inter brachia gestantem infantulum Jesum conspexit ; amatumque suum pignus illi consignans , diu istud in suo tenere sinu ipsi permisit. Vir sanctus tum temporis adeo magno gaudio delibutus est , ut ex oculis effunderet flumina tenerimarum lacrymarum &c.

144 Cap. 6 alteram ac planè miram Christi apparitionem

D

Cor ejus præ divini amoris impetu mirificè exfiliit , & sursum avolat :

E

Christus ei apparet :

F

Deipara infantulum Jesum tenendum præbet :

A *apparitionem sic exhibet laudatus auctor*: Dum infirmus esset Caietanus, ac absorptus in Deo per contemplationem, apparuit ei Christus, dixitque: Caietane, ego huc veni, ad concedendam tibi gratiam, quam vis. Mihine, respondit Sanctus, mihine, qui nihil mereor, oblatio tam ampla? Agedum, cum velis, Domine mi, in meum nihilum collocare bonitatis tuæ favores, ac malum meum tuâ magnificentiâ beare, oro te, fac, ut nomen meum prorsus oblivioni detur in mea Religione, ita ut nullus umquam de me sermo fiat. Gratiam istam abs te peto per tua ac beatissimæ Virginis, Matris tuæ, merita. Quam gratus acciderit Domino iste humilitatis heroicæ actus; sine mora ei manifestavit, dum tenerum ei amplexum dedit, & latus suum apertum ad ipsius os porrexit.

145 Huius apparitioni ibidem cap. 7 subiungitur ista: Sub supremos vitæ suæ dies, quando, ingravescente malo, lectulo suo affixus, Christi passionem meditabatur, & in corde ejus accendebantur inflammata desideria moriendi in cruce, ad imitationem sui amati Crucifixi; aliunde verò dum se indignum deputabat huiusmodi morte; ecce, Dominus denuo ei apparet, ad illum præcisè modum, quo fuit extensus in cruce, nimirum vulneratus totus, ac nudus; & ita eum affatur: Siccine ploras, Caietane? Tum Caietanus, Domine, inquit, hoccine me rogas? Ac deinde subiunxit: Ploro, quia velle te mori iterum, ostendis, Domine. Scenam istam mitte: cum ad tanti horrois spectaculum, videre te non possim ac vivere. Respondit Christus: Caietane, nudam tibi dedi meam crucem; non est æquum, ut sic permaneat; sed convenit, ut aliquis in ea affigatur. Tu deberes cruci affigi, ut fores mei similis; verum, quia miseret me tui, volo iterum cruci imponi.

*146 Postquam hoc audisset Sanctus, totus amore plenus ac dolore, contenta voce exclamavit: Quomodo, Domine, visne iterum mori? Scito, aliud nihil umquam mihi fuisse in votis, quàm martyrium. Solum hoc subiungo, quod alio modo ac magis crudeli, si dari queat, mori desiderarem, quia ut in cruce, in qua tu es mortuus, moriar, non sum dignus. Ut paucis absolvam, mi Deus, voluntatem meam habes. Tibi itaque, respondit Christus, fiat favor hic, & quoniam ego pro te mortuus sum, esto & tu crucifixus pro amore mei. Hoc dicto, levavit eum à terra, ac superimposuit cruci, fecitque, ut in anima sentiret per intervalla pœnas Calvarii montis, clavos, fel, spasmos, agonias, derelictiones; idque tanto cum dolorum excessu, quantum tolerare poterat homo, & non mori. *Benzivus lib. 3 Vita num. xxi refert Sanctum, in ecstasico mentis excessu positum, angelica manu resuscitatum fuisse fructu à paradisi celestis vineis decerpto. Ad hæc, sæpius visus est Christus, eodem memorante, suum illum Servum ponere in corde suo, arcto eum amplexu stringens.**

147 Denique memoratus Schiara cap. 8 beatissimam Virginem spectabilem S. Caietano sese exhibuisse infirmo narrat, rem ita referens: Dum Caietanus graviter conflictaretur magna cum infirmitate, quæ postrema extitit, totus divinæ voluntati conformatus, hinc quidem pati desiderans, ut suo alimentum præberet amori; inde autem mori exoptans, ut sine mora transfret ad vitam in suo [summo] Bono, perfectius illud amandi gratiâ, suam habuit visionem, in qua Matrem Dei, splendoribus undique illustratam, ac officiosis Seraphi-

nis comitatam, ad se accedere conspexit. Ad apparitionis majestatem, Caietanus præ reverentia Virginem versus se inclinans, profunda cum adoratione, Domina, inquit, benedicito mihi. Cui Maria cum aspectu prorsus sereno respondit: Caietane, benedictus tu esto à Filio meo. Scito, non aliud pertinere ad me, quàm ut te conducam mecum in paradysum eo modo, qui tibi magis placuerit, atque ut amoris tui sinceritatem meâ præfentiâ remunerer. Sic cense, ô dilecte mi; si reginæ majestas privet te confidentia filiali erga me; ecce me matrem tuam. Tu mihi es filius per gratiam, dum ego sum mater Jesu, qui fratrem te suum vocat. Vitæ S. Caietani scriptores memorant, eum, dum virgineum erga se attenderet favorem, omnino absorptum remansisse, atque adeo fuisse à mente alienum, ut mortuus videretur.

*148 Eodem etiam tempore sustinebat interiùs crudelem pugnam; à cacodæmone sibi illatam, Deo id ita permittente, ut è victoria cælesti coronæ incrementum accederet. Caietanus itaque singulari Reginæ angelorum patrocinio gloriôsè de inimico triumphavit. Beata Virgo, prout refertur in Processu canonizationis ejus, heroëm victorem ad patendum excitavit, ac deinde angelorum choris mandavit, ut triumphatricem ejus animam comitentur ad cælum empyreum. Deinde aspectum majestate quidem præditum, sed suavem convertens in Caietanum; Caietane, inquit, Filius meus te vocat. Eamus in pace. *Atque hæc quidem sunt visiones, quas è citato biographo huc produxi, à diversis, prout addit, auctoribus distinctè descriptas; penes quos sit earum fides. Præter has, quæ viventi Sancto adscribuntur, gratias, ut vocant, gratis datas; tria S. Caietanum, dum etiamnum viveret, edidisse miracula, habemus ex Antonio Caracciolo in Vita apud nos infra cap. 8, à num. 89 è Prati synchroni testimonio relata, quibus præmiserat aliud cap. 7 num. 69 ac seqq., publico deinde Romana Rota calculo comprobatum, secundum dicenda inferiùs § 16.**

§ XIV. Cultus beatificationi prævius impetitur; & magis inde confirmatur.

S *ic vita erat S. Caietani; huiusmodi, uti supra narravimus, virtutum ornamentis, ac illecebrarum celestium deliciis affluebat. Quam ubi excepit beatissima mors, Fama sanctitatis, prout loquuntur Litteræ decretales canonizationis, quæ in vita invaluerat, gloriosius, & longè latèque post obitum diffusa, mirum in modum percrebuit non traditione solum & memoria singularium ejus virtutum; sed excellentiâ miraculorum, signorum, & gratiarum, quibus in vita, & post mortem mirificavit Dominus Sanctum suum. *At de signis, miraculis, ac favoribus, hujus Servi Dei patrocinio obtentis, alias erit nobis dicendi locus. Apage interea temporis frivolum illud ac frigidum Bailleti ad diem VII Augusti col. 104 in Caietani Vita: DICITUR (On dit) Deus voluisse hominibus post mortem ejus dare indicia sanctitatis ejus per signa extraordinaria, quæ subsequentibus temporibus effecerint, ut opera data fit informationibus circa vitam ejus, ac miracula ejus secundum formas ordinarias. Sed his missis, de egregia, quam Sanctus post mortem reliquit,**

alia mirabili Christi apparitione gaudet.

ui & alia

magis mirabili: cui adde angelicam resuscitationem &c

Sub finem vitæ dulcissimis à Deo para favoribus recreatur,

AUCTORE J. P.

ab eaque contra dæmonem defensus, ad cælum inviatur. Miracula vivens edidit.

E

F

Mortem consecuta sunt fama sanctitatis, ac miracula.

venc-

AUCTORE
J. P.

eneratione loquamur. Ex abdito enim, uti præfatur Antonius Caracciolus in Vita, virtutum ejus thesauro promanasse arbitramur Vicentinorum (ut alios præteream) in eum reverentiam ac religiosum cultum, qui adeo jam excrevit, ut imaginem ejus, quam privato saltem cultu venerentur, passim exquirant &c.

150 *Historia Clericorum Regularium conditor sapissime jam memoratus, Illud, inquit a pag. 292, Thienææ virtutis ac sanctitatis pervetustum testimonium est, quod Joannes Baptista Castaldus (Vitæ Caietani cap. 9) memorat. Contigit, cum is Vicentiæ moraretur, ut ad divi Felicis Cassinensis congregationis cœnobium se conferret. Aderat inibi Fortunatus, ejusdem congregationis monachus, qui dum ad humanitatis argumentum, prisca ac celebriora ejus asceterii monumenta ostenderet; inter alia Vicentiæ urbis Fastos sive Menologium manuscriptum inspectandum præbuit: in quo Sancti sive indigenæ sive ejus ecclesiæ olim præfules notabantur: quos inter sub eadem ipsa, qua excessit, die censetur Thienæus in hæc verba: Septimo Idus Augusti beatus Caietanus confessor, fundator Ordinis Theatinorum. Quod postea Menologium Julii Carcani, patricii Vicentini, operâ typis expressum Romæ fuit Superiorum permissu: cui titulus: Index Sanctorum & Beatorum magnificæ urbis Vicentiæ. Singulorum ibi effigies & nomen & dies natalitia; exornatque eos etiam Fastos Thienæi commemoratio. Quo planè edocemur, prisca quadam religione & cultu veneratam Viri sancti memoriam atque in eam statim egregiæ virtutis formam floruisse, ut adscribi olim in Divorum classe meruerit.*

151 *Secundæ huic de Thienæo opinioni visi etiam Pontifices Maximi adstipulari. Enimverò Paulus optimæ memoriæ Pontifex quintus, ut proniora in defunctorum venerationem populorum vota compesceret; cum publicas eæ de re sanctiones evulgasset, professus omnino est, nihil iis se legibus de Caietani cultu imminutum velle; imò mentem esse, ut & erga præclara ejus merita religio perduraret, glisceretque; & Beati nuncupatio, utpote pervetusta constantique gentium pietate incitata, usurpari passim ac vulgò posset. Atque hanc postmodum animi sententiam comprobata vivæ vocis, ut aiunt, oraculo voluit, explicata sua mente geminæ augusti Senatus celebriori purpuræ, Joanni primùm Delfino, Cardinali Vicentino, mox Roberto Cardinali Bellarmino: id quod etiam Venetæ Reip. Oratori conceptis verbis declaravit. Ac tandem compositis litteris, Deodato Gentili episcopo Casertano Nuntio Apostolico Neapoli jussit, ut cæterorum quidem cultum ad earum ordinationum regulam exigeret; quod verò ad Caietanum Thienæum pertineret; nihil pristini honoris externæque pietatis deciperet immutaretque. Hac igitur communi omnium ordinum existimatione commendata diu multumque Caietani sanctitas, demum severiore Romanæ Rotæ censura accuratissimè ac ritè discussa, accedente Sedis Apostolicæ auctoritate, nutuque, exposita publicæ venerationi fuit. Anno siquidem labentis seculi nono & vigesimo supra millesimum sexcentimum, illum Beatorum numero adoptavit Urbanus octavus.*

152 *Verum antequam eo usque perventum fuit, Ex eo quod machina quadam ad evertendum beati Viri cultum adhibita sunt; sed eo successu, quem Silofinus Historia Clericorum Regularium tom. 2, ad annum 1615, pag. 360 sic memorat: Quodam religionis zelo allatum Romam, Caietani effigiem, contrà quam Pontificiæ sanctiones caverent, profutare in ecclesia populorum pietati. Ad hæc, marmoream erectam ad publicam domus januam ejus statuam è regione Pauli IV, Maximi Pontificis, inscriptisque ad documentum auro litteris ac Beati appellatione disertè apposita, clarum miraculis ipsum dici. Quo quidem visum infringi Romanas ordinationes, censuramque adhibendam. Negotium Apostolico Neapoli Nuntio demandatur, adiret ad D. Pauli, ac re propiùs inspecta, amoveri imaginem atque inscriptionem juberet. Quod molestissimum sanè Patribus. Sed qui modum non excessisse, persuasum habebant; ut imperata facere minime detrectarunt, ita nihil antiquius habuere, quàm summum Patrem per idoneos interpretes appellare. Perorandam causam suscepit Venetæ Republicæ orator, ad quem Viri è Veneta dominatione tueri famam ac sanctitatem spectabat. Accessere & plurium augustorum Patrum studia, qui faverent Ordini ac æquitati singulari voluntate visi sunt.*

153 *Itaque interpellatus tantorum capitum auctoritate ac officii Pontifex. Moveri loco Thienæi effigiem, ac litteras ab ejus simulacro expungi, nimis quidem severè jussum conqueruntur. Virum præclari Ordinis conditorem, excellentique subnixum virtute, sanctitatis famam non modò in Veneta regione, sed etiam alibi locorum annis abhinc omnino septuaginta, hoc est; ab ipsius statim excessu floruisse: miraculis jam tum claruisse: Beati nuncupationem hæcisse vulgò ab ejus item exitu, atque in scriptis etiam monumentis, illiusque imaginibus legi, affirmarunt. Antiquitatem, merita, publicam famam satis habere ponderis, ut Virum sanctissimum communi lege solvant. Præcipere proinde summus religionis Antistes, retineri in sua possessione Caietanum. Explorari rem diligenter Paulus Pontifex voluit, ac demandatum Petro Cardinali Aldobrandino negotium; qui non perfunctoriè quidem, sed tabulis juratisque ad veri fidem testibus adhibitis, mox ad augustorum Patrum cœtum, qui rebus fidei summo jure præsunt, detulit pervetustam de Thienæo opinionem, ac famam nominis Beatique appellationem esse: adstipulari item miracula; idque in plerisque Italiæ regionibus.*

154 *Aderat Pontifex, qui testatus disertè est, suas de Beatorum cultu ordinationes ita ratas velle, ut adultæ jam veterique populorum pietati minimè detraheret. Nempe reprimendæ vulgi facilitati novisque religionibus temperandis factas; cæterum suam stare vetustati venerationem ac cultum, par esse. Quocirca moneri Neapolitanum Nuntium jussit, nihil in Paulinæ Clericorum Regularium basilica de Thienæo novandum: atque adeo stare loco ejus imaginem, atque inscriptionem sineret. Quo sanè nullus reportari illustrior triumphus potuit, ipso sacrorum rege adjudicante Thienæo litem; fecitque is turbo, ut radices firmiùs ageret communis de Dei Servo existimatio, cum maxime convelli stirpitis cultum omnem putarent. Jam verò quemadmodum Vir sanctissimus ad solennes ac publicos Beatorum honores evectus fuerit, pluribus hoc loco declarandum restat.*

Testimoni-
um sanctita-
tis Thienæi
in Menolo-
gio Vicenti-
no:

B

cui adstipu-
latur Pau-
lus PP. V.

C

Ex eo quod
cultus impe-
ditur,

magis ille
derinde

E

F

confirmatur.

A

§ XV. Sancti Beatificatio ; Officium ac Missa ; lætitia publica, miraculum.

Perruptis difficultatibus beatificationi prævisis,

V Ita sancti Confessoris nostri à Siloso vulgata lib. 3 cap. 1 tractat de eo altaribus admoto cum titulo Beati ; ubi non abs re observat, si in universa rerum sanctissimi Patriarchæ serie eventus sit aliquis singulari dignus admiratione ; hunc esse, qui in legitimo ejus cultu versatur. Elapsis jam quippe ab ejus obitu annis fere septuaginta, nulloque interea temporis de comprobanda ipsius vite sanctitate sermone habito ; temporis antiquitas, multarum rerum singularium oblivio, ac personarum, quæ penitus eum habuerant cognitum ac perspectum, proindeque ad mirabilia de illo affirmanda perquam erant accommodata, defectus, videbantur perspicuè indicare, operam insumi frustra in aggrediendo tam difficili incepto, in quo Sedes Apostolica tanta cum accuratone ac rigida adeo cum censura procedit. Quia tamen ipsamet antiquitas, quæ causam reddebat desperatam, eam animabat simul ; cum omnis evidentiæ uti & probationis in rebus antiquis locum suppleant vox à majoribus tradita, ac fama haud interrupta ; gravissimum juxta ac periculosum negotium illud assumptum est : quod, Deo bene favente, atque fervido illius, qui hoc promovebat, animi superatis, quæ occurrebant, obstaculis, felicem tandem exitum habuit. Atque his quidem, quæ ex laudato Vita scriptore præmissimus, jungitur pag. 206

decretum S. Congregationis Rituum

156 Decretum sacræ Congregationis Rituum de solemnibus beatificatione beati Caietani Thienæi, Clericorum Regularium fundatoris. Theatina. Die sabbati xxii Septembris mdcxxix. Facta per S. Rotæ Auditores relatione Sanctissimo de Processibus, auctoritate Apostolica fabricatis super sanctitate servi Dei Caietani Thienæi, nobilis patricii Vicentini, Patrum Theatinorum fundatoris ; iisque in S. Rituum Congregatione de mandato Sanctitatis suæ per plures sessiones, citato etiam ad hoc, & audito promotore fidei, ad relationem illustrissimi Cardinalis Antonii Barberini acerrimè discussis ; cognito primum super validitate dictorum Processuum ; deinde super virtutibus heroicis, & demum super miraculis in vita, & post mortem intercessione dicti Servi Dei, ab Altissimo patris ;

pro ea obtinetur ;

157 Eadem sacra Rituum Congregatio unanimi illustrissimorum Patrum consensu censuit, tunc posse, quandocumque Sanctissimo placuerit, deveniri ad solennem canonizationem dicti Servi Dei, Caietani Thienæi ; & interim posse concedi, ut ipse Dei Servus in posterum Beatus nuncupetur, & ab omnibus Clericis Regularibus ubique existentibus Officium de communi confessoris non pontificis, in die ejus obitus recitari, & Missa celebrari juxta Breviarii ac Missalis Romani rubricas, etiam per sacerdotes Regulares, & seculares, ad eorum ecclesiam confluentes ; in civitate verò Vicentiæ, ubi natus ; & in civitate Neapolis, ubi sacrum ejus corpus requiescit, in omnibus ecclesiis tam Regularium, quam secularium Missa, & Officium respectivè celebrari, & recitari valeat : ac pro præsentis anno dumtaxat prædicti Patres Theatini solennem beatificationem cum Officio in die eis bene visa, hic Romæ in ecclesia S. Augusti Tomus II.

dreæ de Valle ; nec non alii ad illam confluentes celebrare possint, & valeant. Joannes Baptista Cardinalis Detus. AUCTIONE J. P.

158 Nec diu Urbanus PP. VIII distulit annuere sacra Congregationis decreto, ac piis religiosissimorum multorum principum petitionibus (qui incensissimis ea de causa apud sanctam Sedem institerant votis) nimirum Ferdinandi de Austria Romanorum regis, Ludovici XIII regis Francorum, serenissima Reipublica Veneta, Caroli Emmanuelis ducis Sabaudia, Ferdinandi magni Etruriæ ducis, Cesaris Estensis ducis Mutinensis, Maria Magdalene archiducis Austria, Christiana de Lotharingia magna Etruriæ ducis, Elisabethæ de Sabaudia principis Mutinensis, aliorumque insignis nota dominorum, prout legere est apud Silosum ; quorum quidem preces talem habuerunt locum apud memoratum Christi Vicarium, ut super isto negotio litteras Apostolicas benignè expediverit, quas dictus auctor pag. 208 sic recenset : Indultum Sanctissimi D. N. Urbani octavi celebrandi Missam, & recitandi Officium de beato Caietano Thienæo, Clericorum Regularium fundatore. Urbanus PP. VIII ad perpetuam rei memoriam.

E

159 In sede Principis Apostolorum, nullis licet nostris suffragantibus meritis, divina providentia constituti, ad ea, per quæ fervorum Christi veneratio in terris promoveatur, & laudetur Dominus in Sanctis suis, pastoralis muneris nostri partes propensis studiis impendimus, prout pia Christi Fidelium, & præsertim Catholicorum regum & principum vota exposcunt, nosque concipimus, in Domino salubriter expedire. Sanè nomine dilectorum Præpositi Generalis, & Congregationis Clericorum Regularium Theatinorum nuncupatorum, nobis nuper expositum, quod facta nuper per dilectos etiam filios causarum Palatii Apostolici Auditores nobis relatione de Processibus, Apostolica auctoritate fabricatis super sanctitate servi Dei Caietani Thienæi, nobilis patricii Vicentini, dictæ Congregationis fundatoris ; iisque in congregatione venerabilium Fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium, sacris Ritibus Præpositorum, de mandato nostro per plures sessiones, citato etiam ad hoc, & audito Promotore fidei, ad relationem dilecti filii nostri Antonii, sanctæ Mariæ de Aquiro diaconi Cardinalis Barberini nuncupati, nostri secundum carnem ex fratre germano nepotis, acerrimè discussis ; cognito primum super validitate dictorum Processuum, deinde super virtutibus heroicis, ac demum super miraculis in vita, & post mortem, intercessione dicti Servi Dei ab Altissimo patris ; iidem Cardinales unanimi consensu censuerunt, tunc posse, quandocumque nobis placuerit, ad solennem canonizationem dicti servi Dei Caietani Thienæi deveniri.

indultum concedit,

F

160 Quare pro parte non solum Præpositi Generalis, & Clericorum prædictorum ; verum etiam carissimorum in Christo filiorum nostrorum Ferdinandi Romanorum regis, in imperatorem electi, & Ludovici Francorum regis Christianissimi ; nec non dilectorum filiorum nobilium virorum Ducis & Reipublicæ Venetorum, aliorumque Christianorum principum nobis fuit similiter supplicatum, ut interim, donec ad solennem canonizationem dicti servi Dei Caietani Thienæi deveniatur, idem servus Dei Caietanus Thienæus Beatus nuncupari, atque Officium & Missa de eo, ut infra, celebrari possit. Nos piis Ferdinandi regis, in imperatorem electi, & Ludovici regis,

ut Clerici Regulares celebrare de eo Missam, & Officium recitare possint ;

M m

nec

AUCTORE
J. P.

nec non Venetorum Ducis & Reipublicæ, aliorumque Principum, ac Præpositi, & Clericorum prædictorum votis hujusmodi, quantum cum Domino possumus, benignè annuere volentes, hujusmodi supplicationibus inclinati, de eorundem Cardinalium consilio, ut ipse Dei servus Caietanus Thienæus in posterum Beatus nuncupari, atque ab omnibus Clericis Regularibus ubique existentibus Officium de communi Confessorum non Pontificum, in die ejus obitus recitari, & Missa celebrari juxta Breviarii & Missalis Romani rubricas, etiam per sacerdotes seculares & Regulares, ad eorum ecclesias confluentes:

161 In civitate verò Vicentina, ubi natus; & in civitate Neapolitana, ubi sacrum ejus corpus requiescit, in omnibus ecclesiis tam secularium quam regularium, Missa & Officium, ut supra, respectivè celebrari & recitari valeat. At pro præsentis anno dumtaxat dicti Præpositus Generalis, & Clerici solennem beatificationem cum Officio & Missa in die bene visâ, hic Romæ in ecclesia S. Andreae de Valle, nec non alii ad illam confluentes celebrare liberè & licitè possint, & valeant, Apostolica auctoritate, tenore præsentium licentiam & facultatem concedimus, & impartimur, non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, cæterisque contrariis quibuscumque. Volumus autem quod præsentium re-assumptis, etiam inprellis, secretarii ipsius Congregationis, vel alicujus notarii publici manu subscriptis, & alicujus personæ, in dignitate ecclesiastica constitutæ, aut Præpositi, vel Vicarii Generalis ejusdem Congregationis sigillo munitis, eadem prorsus fides ubique adhibeatur, quæ ipsis præsentibus adhibetur, si forent exhibitæ vel ostensæ. Datum Romæ apud sanctam Mariam Majorem sub annulo Piscatoris, die VIII Octobris MDCXXIX, Pontificatus nostri anno septimo.

162 *Quanta verò cum apud Clericos Regulares, tum apud alios lætitia exceperit rei adeo utrisque optabilis finem, tametsi nullus dixerit, facile quilibet intelliget. Dicam tamen breviter, nonnulla delibans ex iis quæ refert Silosius loco citato pag. 211. Quamquam enim apertis ac publicis lætitiæ significationibus celebrare tunc temporis solenne illud festum, vi Indulti supra memorati, Roma dumtaxat licuerit Patribus Theatinis; Neapoli tamen aliquantulo cum splendore illud peractum fuit in aede S. Paulo sacra. Ossibus quippe sancti Fundatoris ibidem loci quiescentibus, rationi erat congruum, ut & major inibi esset lætitiæ. & majore cum pompa & magnificentia manifestaretur. Ut igitur tacitus præteream solennem supplicationem, templumque ac Beati imprimis sacellum egregiè adornata; in domus istius claustro exstabat oratorium antiquum, divino Amori sacrum, ad similitudinem Romani (de quo supra num. 16) cui tot inter illustres viros sanctus etiam Caietanus annumeratus fuerit; ac notasse juvat, ibidem supra portam litteris aureis hanc fuisse inscriptam epigraphen:*

BEATO CAIETANO THIENÆO,
SOCIETAS DIVINI AMORIS,
CUI DUDUM PARUIT, SODALI OPTIMO,
NUNC SUPPLEX PROCUMBIT TUTELARI FOR-
TISSIMO:

UBI MILES, INDE TRIUMPHATOR.

Hoc ex oratorio moveri cœpit dicta supplicatio; quam tubas inter ac tibias præcedebat vexillum D. Joannæ Austriacæ, religiosissima principis, ac famosi D. Joannis Austriaci filia affectu ac sumptibus elaborari curatum. Pulcro

ac longo ordine sequeretur magnus nobilium præcipuorum Neapolitanorum numerus, ardentibus facibus instructus: ponè illos veniebant Patres Theatini ordine binario, ac radiferi: postremo autem loco portabatur ab illis etiam in habitu sacerdotali statua; quæ postquam ad templum pervenisset, aræ principi imposta est. Proximè secutus Missæ solennis cantus suavissima cum musica; uti & à prandii Vespera: in quibus comparuere delecti urbis domini, unà cum dono, nomine communi oblato; atque elegans oratio panegyrica fuit recitata. Inclinato ad vespeream die, ubique spectabantur ignes festivi; volitare per aëra pyroboli; infinita super fenestras, locaque eminentia ardere luminaria, concomitante ecclesiarum omnium æris Campani pulsu, nec non sonitu plurimorum tubarum ignivomorum reboante. Porro festiva hujusmodi gaudia singulari cum applausu & affectu populi, ad tres usque vespereas continuata fuere; quibus non defuit mirabilis quidam eventus, ad confirmandam novi Beati gloriam. Unum unicuique retulisse suffecerit probationis gratiâ; quod in fide Silosii, uti alia, quæ modo narrabam, ex Italico sic profero:

163 Monasterium Conceptionis monialium Theatarum, situm ad pedem montis, quem S. Martini nuncupant, à venerabili matre sorore Ursula Benincasa fundatum; tamquam illud, quod nostrorum directione ac disciplinæ suberat, in communem pariter ætitiæ partem venit, & in altissima ac spectabili illius conventus parte, nec non in aliis itidem locis accendit quadringentas fortasse lampades, quæ bonam noctis partem arserunt. Tantum tunc domi erat ad usus domesticos repositum olei, ut ad mensam dumtaxat unicum posset sufficere. At quid accidit? Postquam liberaliter ac diu subministratum esset, quod sufficeret tot luminariis, alimentum, & quando in animum inducibat, consumptum illud fuisse, observarunt, quod mensura prior ne vel tantillum quidem diminuta esset, quodque etiamnum suppeteret pro uno mense. Magnus moniales stupor invasit; ac Cæcilia Genuina, quæ postea loco, tunc autem peno præerat, rei gestæ testimonium sua manu scriptum dedit.

164 Parcè quidem, è supra dictis, Sancti beatificatio per universam celebrata Ordinem est, & quasi primoribus, ut ita dicam, labris degustata: in anniversaria tamen ejusdem memoria majori splendore ac magnificentia laxata sunt frena. Anno autem illo, quo Roma soli indultum fuit privilegium sacros honores celebrandi die XIX Novembris; universus Eminentissimorum Cardinalium cœtus solennem hanc festivitatem suâ præsentia honoravit in sacello S. Andreae de Valle; quò principum Oratores, atque Curia Prælati, unà cum nobilitate Romana ac inferioris nota hominibus etiam confluerent, adeo ut templum illud ingentem non caperet multitudinis adeo copiosæ concursus. Ditiissimus fuit ædis sacra & altarium apparatus: nuscus concentus, in plures choros distinctus, exquisitissimus: nec defuit eloquentissima in laude Beati oratio. Hisce superaddit Silosius cumulatissimam miraculorum ac celestium favorum, suffragantibus beati Fundatoris meritis impetratorum congeriem; quibus nos suum alibi locum dabimus, perrecturi interea ad supremam ipsius dignitatem in terris, quando solenni ritu Sanctorum: numero à Sede Apostolica adscriptus est.

D

E

Miraculum
tunc factum
narratur,

F

ac magnificentiâ apud Clericos Regulares, Romæ præferunt.

A

§ XVI. Miracula publico Romanæ Rotæ calculo comprobata.

Religiosi cu-
jusdam
Theatini
crus fractam

Inter Vitas S. Caietani à variis editas, exstat una, quæ sub nomine Euretæ Misofcoli scripta prænoscitur; ad cujus calcem Italicam adjecta sunt documenta quedam Latina circa dictum Sanctum; interque alia, quæ usui nobis erunt, occurrunt primo loco miracula. Et quoniam publico sacra Rotæ, quam vocant, judicio comprobata sunt, atque adeo majoris quam alia, quæ sic probata non sunt, auctoritatis; ideo præmittere ea huc visum est unâ cum titulo, qui hisce constat verbis: Miracula à sacra Romana Rotâ approbata pro canonizatione S. Caietani Thienæi, Clericorum Regularium fundatoris. Miraculum in vita. Fracti cruris sanatio. Quidam è Religiosis B. Caietani instituto addictis, cœnobio ad res obeundas egressus, tam graviter in via prolapsus est, ut alterum sibi crus frangeret. Accersitus est medicus, qui post applicata varii generis remedia, cum nihil se proficere intelligeret, secandi cruris, ut reliquo corpori vita constaret, consilium cepit.

à Sancto sanatur.

166 Quo intellecto, medicum Caietanum rogavit, ut in posterum diem sectio differretur. Noctu verò cum ad cubiculum infirmi ipse perrexisset, ipsumque præ doloris acerbitate reperisset insomnem; primum quidem accommoda eum consolatione recreavit, exhortans, ut se divo Francisco commendaret; mox ut detractâ fasciâ sibi vulnus ostenderet, rogavit; quo conspecto in genua procidens, ægrum, ut unâ secum orationi incumberet, monuit, eaque breviter absolutâ, signo crucis vulnus signavit, osculatusque est, illoque rursus alligato, recessit. Reversus manè medicus, ab infirmo, ut se haberet, petiit: cui ille nullum se amplius dolorem sentire respondit, amotâque fasciâ, crus integrum solidumque conspexit, ita ut vix tantî vulneris vestigium superesset.

Moribundo
salus restituitur,

C

167 Miracula post mortem. Sanatio moribundi. Miraculum I. Comes Georgius Trivultius gravissima viginti dierum febris eò redactus est, ut non modò cibum aut aliud quidpiam, quod reficiendæ naturæ ingereretur, non retineret, sed ne deglutire quidem valeret: quo conspecto, medici, cum insuper ne arteriæ quidem in eo pulsus reperirent, planè de infirmi salute actum esse pronuntiaverunt. Collatum ei fuerat extremæ unctionis Sacramentum, perque Cardinalem Borromæum Mediolani archiepiscopum impertita, ut vocamus, benedictio. Cum Olympia uxor ejus, animo, ut par est, afflicta, noctu Religiosos S. Antonii, qui mariti animam veluti mox egressuram Deo commendarent, accersivit. Venerunt illi, & inchoato jam pietatis officio Olympiam consolantes, ut maritum B. Caietano vera & viva fide commendaret, hortati sunt. Cumque illa respondisset, Non videtis conclamatum jam esse? replicaverunt, confideret, Caietanum ei maritum suum restituere velle. Excitata est Religiosorum vocibus Olympiæ fides, quæ, flexis genibus votisque nonnullis nuncupatis, salutem à Caietano postulavit, infirmoque deinde modicum juris porrexit; quod ille non sumpsit modò, sed retinuit; & post brevem requiem adeo convaluit, ut manè accedentes medici ab omni eum febris morboque liberum invenissent non sine circumstantium admiratione ac lætitia, laudantes Deum

Augusti Tomus II.

in Sanctis suis.

168 Sanatio moribundæ. Miraculum II. Helena Gritta, nobilis Veneta, cum fere per mensem * è febris continua magnisque angoribus decubisset; ingravescente deinde malo, ne cibum quidem retinebat: vix ullum proferre verbum poterat, lectoque affixa jacebat immobilis. Cumque hoc in statu per alios quinque & viginti dies perdurasset, eos, à quibus invisebatur, deficiente jam voce, ut se beatis Andrea & Caietano Theatinis commendarent, rogavit: continuèque venerandum senem quemdam, qui beatus Caietanus esset, sibi videre videbatur, consolantem atque ut speraret hortantem. Desperaverant jam omnino infirmæ salutem medici: munita fuerat sacrosanctæ Eucharistiæ extremæque unctionis Sacramentis tamquam jamjam moritura: cum videns nihil spei in humana ope repositum, aliquid reliquiarum beati Caietani à præfatis Religiosis petiit. Cumque earum nihil ad manum esset, reliquiæ beati Andrea Theatini illi porrectæ sunt unâ cum imagine beati Caietani, atque interim res divina ab uno dictorum Religiosorum pro infirmæ salute facta est; in qua, ut Caietanum pro sanitatis restitutione rogaret, ipsa petierat. Sacrificio peracto, intimo cordis affectu Caietani opem imploravit, & sine mora repentinus in membra vigor rediit, languorque unâ cum angore recessit, datumque cibum potumque sumpsit ac retinuit: altera post die per domum deambulavit, nec multo post domo, ut prius consueverat, egressa est, pristinis viribus & sanitate confirmata.

AUCTORE

J. P.

uti & mirabili
conclamata.
* al. per
duos fere
menses.

E

169 Sanatio inveterati morbi articularis. Miraculum III. Petrus Francus Venetus molestissimo sinistri brachii dolore decimum jam amplius annum conficitabatur, adeo ut ne vestire se quidem absque alterius auxilio poterat; quod ex morborum articularium genere medici pronuntiaverunt. Cum quadam die vehementius solito diserediatus ad ecclesiam sancti Nicolai Tolentinatis accessit, positusque ante imaginem beati Caietani genibus, enixè cum, ut sanitatem sibi à Deo impetret, rogavit; & repente omni dolore liberatus, pristinaque incolumitati restitutus sanusque permanit.

Inveteratus
morbus articularis.

170 Sanatio mortiferæ febris. Miraculum IV. Veronica Zannina*, puella octennis, febris maligna, laterum dolore, & pleuritide correpta est, eoque deducta, ut, desperato humano subsidio, à medico veluti jamjam moritura defereretur. Admonita est puellæ mater, ut eam ad imaginem beati Caietani, quæ in ecclesia sancti Antonii erat, deferret, ac eidem multis jam miraculis claro commendaret. Fecit ea, ut monebatur; moribundâque filiâ ante B. Caietani imaginem collocatâ, emissis precibus, ut ei salutem impetraret, efflagitavit. Oraverat aliquamdiu, cum insignem sibi obtinendæ gratiæ spem ingeri sensit, receptamque filiam domum retulit, inque lectulo reposuit: quæ illicò somno correpta, per sesquihoram dormivit; ea deinde expergefata matrem, quæ pro cubilis foribus assidebat, compellavit, cum tamen per dies septem ne verbum quidem esset cloquuta; quâ ingressâ, Mater mea, inquit, venit ad me senex ille nigra indutus veste, quem Caietanum vocant, capitique meo manum imposuit, ex quo sanam me & incolumem sentio. Da quod comedam: nam fameo; vestesque meas mihi porrige, quibus induere me cupio. Comedit, seque non sine adstantium stupore ipsam vestibus induit, ac sine alicujus auxilio ad ecclesiam S. Antonii perrexit ac sana permanit.

febris letalis
femine.
* Silas
Zannanina
F

171 Sanatio febris lethalis. Miraculum V. Fran-

ac viri;
ciscus

M in 2

AUCTORE
J. P.

ciscus Virga Mediolanensis cum ex vehementissima febre decumberet, adeo ut ne movere quidem se posset, nec aliud jam ei quam sepulchrum superesset; admonitus est, ut B. Caietani opem imploreret: quod ubi peregit, se à tergo impellens, ut lecto exiliret; & sine mora confurgens, seque vestibus suis induens, perfecta se incolumitate donatum cognovit.

172 Oculi pessimè affecti sanatio. Miraculum VI. Helenæ Tomafellæ Vicentinæ quinquenni dexter oculus quodam humoris defluxu, crustulisque ex eo natis gravissimè affectus est, crassa insuper nebula organum occupante; ingemebat anxia filia calamitate mater, & præsentaneo amittendæ lucis periculo territa, cum recordaretur miraculorum, quibus in dies Caietanus inclarescebat; ab eodem filia suæ sanitatem petiit, seque binos oculos argenteos oblaturam promisit; posteraque die ab omni eam humoris fluxu, nec non crustulis nebulaque liberam reperit.

B
oculus item
alterius læsus;
* al. lanca

173 Læsi oculi sanatio. Miraculum VII. Francisca Berta Veneta, linea * veste in oculum impacta, magnis per aliquot dies doloribus divexata est, sanguine lussu, lacrymisque exundantibus ac nebula lumen offuscante; allatus est ei à matre, ut vocant, Agnus Dei, in quo B. Caietani reliquiæ contineri dicebantur. Invocavit ægra Caietani opem: cumque oculum ter prædicto signo signasset, dolore statim depulso, ac lacrymarum sanguinisque fluxu cessante, pristina incolumitati restituta est.

ac comitialis
morbus

174 Liberatio à morbo comitiali. Miraculum VIII. Vienna Musca Vicentina comitiali morbo per annos duodecim miserandum in modum divexata est, ita ut viginti quatuor horarum spatio ter ex eo caderet, singulisque vicibus per binas ternasve horas, & quandoque diutius prostrata consistaretur. Venit ad eam quadam die Religiosus quidam ex Ordine Theatinorum, Vicentiæ commorans, qui cum illam non mediocriter ex præfato morbo afflictam reperisset, obtulit ei imaginem B. Caietani, exhortans, ut se sancto huic Servo Dei commendaret. Vovit illa, se quotidie postquam à lectulo surrexisset, antequam aliud quidpiam aggrediretur, orationem Dominicam & salutationem angelicam coram ejusdem imagine recitaturam. Cumque votum hoc emitteret, semel jam ea die ex morbo ceciderat. Mirandum dictu! Votum illico sequuta est salus, atque à tam atroci morbo libera mulier permansit.

soſpitantur.

175 Accidit ut post duos menses quadam die votum illa per oblivionem non persolveret: adfuit sine mora negligentia corrector morbus, quo, ut ante votum consueverat, correpta est. Illa, tam insigni admonitione emendata, statim ut à prima morbi procella deferbuit, voto satisfecit, iterumque à morbo remansit libera: donec post quatuor menses rursus voti oblita, idem persolvere neglexit, statimque præfatus eam morbus invasit: sub cujus initium filia ejus, quæ tunc aderat, orationem Dominicam salutationemque angelicam coram Caietani imagine piè pro matre recitavit, illamque, ut potuit, Beato commendavit; statimque ad sanitatem mulier rediit, abrupta ulteriore afflictionis duratione; deinde ipsamet quoque voto suo sine dilatione satisfecit: neque umquam postea illius est oblita, & jugiter à morbo permansit libera, inque solida firmaque sanitate perduravit.

176 Sanatio ulceris pessimi. Miraculum IX. Catharina Buranella Veneta per tres annos pessimo ulcere in superiore palati parte laboravit, car-

ne ad nares usque perforata, tantisque inde doloribus discruciabatur, ut nonnumquam febre corripeteretur. Tria erant ulcera, unum in foramen abeuntia; & cum misera biberet, vinum per nasum excurrerebat. Admonita est, ut beato Caietano se commendaret; ejusdemque imago ad hunc effectum ei tradita est. Invocavit illa intimo cordis affectu Caietanum, & naribus prædictam imaginem applicuit orique inferuit; sique sanitatem reciperet, tabellam miraculi indicem ad imaginem ejus, in ecclesia S. Nicolai Tolentinatis collocatam, portare promisit; seque cubitum recepit, Caietani imaginem ori applicatam tenens: ac manè cum expergisceretur, perfecta se incolumitate donatam cognovit.

177 Sanatio hydropticæ. Miraculum X. Digna. ac hydroptis
sanationes,
* al. Cato-
tia
merita Latotia * Veneta cum jam annum tertium decimum aqua intercute laboraret, tam vehementi dolore dorsi correpta est, ut omnia sibi ossa comminuta viderentur, neque ullatenus movere se valeret. Hoc modo affecta cum noctu expergisceretur, ingens in cubiculo lumen velut per fenestram insulsum, ac prope lectum Religiosum quemdam ex Ordine Theatinorum conspexit. Quo viso, multum jam diei processisse existimavit, eumque Religiosum, qui confessiones ipsius audire consueverat, à quo inviseretur, esse putavit. Mox ut B. Caietanum esse animadvertit, eum invocans, O beate Caietane, exclamavit, ô Caietane sancte! Postque has voces Caietanus unà cum luce evanuit, eodemque tempore omni se morbo liberatam perfectæque sanitati restitutam cognovit, continuèque surgens, solitas suas orationes recitavit, neque postea aqua intercute, vel doloribus aliove morbo laboravit; cum tamen quotannis agrotare his terve solita esset, singulisque vicibus mensè vel amplius afflicti.

178 Liberatio energumænæ. Miraculum XI. nec non libe-
ratio ener-
gumænæ,
Julia Crotta Mediolanensis puellula à dæmone arrepta miserandum in modum vexabatur, cumque exorcizaretur, respondit dæmon, se in ecclesia S. Antonii ante imaginem B. Caietani exiturum. Puella, voto à parentibus nuncupato, ad prædictam ecclesiam perducta est, & ante imaginem Caietani constituta: ubi post orationes aliquot iteratas & exorcismos, spiritus malignus ter B. Caietanum nominans, ab obsesso corpore egressus est, puellamque concussam exanimi similem reliquit; quod protectionis suæ signum fore prædixit.

179 Signum evilens animæ precibus Beati adjunctæ. Miraculum XII. Bartholomæus Trivellinus, incola civitatis Venetiarum, ex lethali morbo decumbens, cum jam esset morti proximus, presbyterum, à quo extremæ unctionis Sacramentum reciperet, accersivit. Qui postquam advenit, conspectam super infirmi lecto B. Caietani imaginem chartæ impressam, eidem osculandam tradidit; ut hæc verba, Ora pro me, beate Caietane, ter diceret admonuit; quo peracto, prædictam imaginem presbyter in lecti angulo inter columnam ejusdem ac ferramenta reposuit, ita ut cadere nullatenus posset; cumque infirmus jamjam animam esset efflaturus, eadem imago absque ministerio humano, relicto, ubi posita erat, loco, super faciem moribundi sese collocavit. Quo non sine stupore conspecto, presbyter eam accepit, ægrotoque eam osculandam porrexit, qui, osculo libato, continuè spiritum suo reddidit Creatori. *Miracula illa contractius perstringuntur in Compendio Romano. Littera Decretales pro canonizatione Sancti, eorum pleraque summatim relationi sua*

D
Quibus acci-
dunt ulce-
ris pessimi,

ac hydroptis
sanationes,
* al. Cato-
tia

E

nec non libe-
ratio ener-
gumænæ,

F

item mira-
culum insi-
gne in S.
imagine.

sua

A *sua interferunt. Silofus insuper consuli potest lib. 7, a pag. 284 sua Historie, ubi ea refert mutato stylo; sed illud, quod superius primo loco narratum est de fracto ac sanato crure, premiserat lib. 5 pag. 166.*

§ XVII. Acta in causa solennis canonizationis.

Sicut negotium Sancti canonizandi, summa cum maturitate peragi solet;

D *Essemus presentis argumenti materiam ex Silofio lib. 3 Vita; qui postquam cap. 17 affirmasset, tot & tam frequentibus, quae retulerat, miraculis, in omnis hominum generis utilitatem a Dei Servo patris, tantum sibi estimationis admirationisque eum conciliasse apud populos, ut nihil magis desiderare viderentur, quam virtutem adeo heroicam videre pramiatam, ejusque memoriam debito Sanctis cultu honoratam; vere, uti prosequitur laudatus auctor, ultimis hisce temporibus ob continuas res mirabiles, quae intra atque extra Italiam audiebantur; ob promptum omnibus patrocinium; ob communem applausum & acclamationem; familiae privatae, civitates, provinciae, ac regna talibus eum publicae venerationis splendorisque ac cultus testificationibus prosecuta sunt, ut pio hujusmodi erga illum religionis impetu, ac singulari adeo nec non communi animorum conspiratione velle viderentur viva voce Sanctorum albo eum inserere. Verum quia inter omnia Romanorum Pontificum opera, nullum est illo sanctius, quod magnas animas declarat sanctas; nullum illo sublimius, quod ad tam spectabilem dignitatem, atque ad publicam totius Christiani orbis venerationem evehit homines virtute praestantes; nullum denique majore cum studio ad legum ecclesiasticarum ac sacrorum canonum normam exactum, quam illud, quod in Sanctorum canonizatione versatur; in tam gravi negotio proceditur merito lento pede, nec sine longis consultationibus ac maturis juxta & prudentibus observationibus, virtutem ac miracula ad ingeniosissimum examen severamque censuram revocando.*

C *ita etiam accidit in S. Thienxi causa;*

181 *Hoc ipsum accidisse beato Patriarchae, quo de agimus, recte observat Silofus: is etenim evolavit ad caelum anno 1547, & anno demum 1671, id est, anno post obitum suum centesimo tertio ac vigesimo, Sanctorum catalogo adlectus est. Praecessere Processus varii varii in locis formati ad comprobandas egregias ejus virtutes: sed duo postremi, quorum alter in provincia ac civitate Aletienfi seu Lycienfi, alter Roma fabricatus est, rem perduxere ad optatum finem. In aliis informationibus, ac primis potissimum Neapolitanis, insignis quidem fuit copia miraculorum, quae producta fuerunt; sed in istis ultimis, habita majore ratione ponderis quam numeri, novem dumtaxat in medium prolata esse, asserit laudatus Silofus; & sunt illa, quibus curata videlicet sunt immedicabilis gangraena in manu Francisci de Core; tumor periculosissimus in coxendice & in tibia Jacobi Rubini; distorti pedes atque ad gressum inutiles Ursulae Calae; malum exulcerati cancri, qui lupa dicitur, Josephi Aielli; pestilens ulcus in humero sinistro Cataldi Basta; maligna febris, apoplexia, convulsiones & alia gravissima mala Nicolai, filii Ducis Caffarelli, cum apparitione Sancti; digiti siderati ejusdem nobilis, in instanti unico soluti; ultimum denique locum obtinet puer octennis, qui è puteo, in quem inciderat,*

& in quo erat mortuus, fuit extractus, ac vitae restitutus. Tria ex dictis miraculis dantur inferius num. 183 & 184; de pluribus ac illustribus aliis consule Gloriam posthumam, quam exhibebimus post Vitam.

AUCTORE
J. P.

182 *Hec autem causa quemadmodum acta sit, quae quemadmodum quibus gradibus Viri beati promoti fuerit canonizatione, placet referre ex Litteris decretalibus Innocentii PP. XII super eadem canonizatione postea confectis; ubi habentur ista: Verum editis deinde novis decretis ejusdem Urbani praedecessoris, filuit causa; donec super ejus re assumptione à Fel. rec. Innocentio PP. X, etiam praedecessore nostro, signata fuisset commissio: confectisque novis Processibus super iis, quae post indultam venerationem supervenerant, praeviam memoratae Congregationis declaratione emissa die xxix Novembris MDCLVIII, quod de percrebrescentia famae venerationis & cultus erga praefatum beatum Virum concludenter constabat; in Congregatione coram . . Clemente X praedecessore, die ii Novembris MDCLXX habita, referente bo. me. Federico tunc tituli S. Petri ad Vincula presbytero Cardinali Sfortia nuncupato, idem Clemens praedecessor de venerabilium fratrum nostrorum, tunc suorum, S. R. E. Cardinalium, iisdem sacris Ritibus praepositorum consilio, de praefatorum Processuum relevantia constare pronuntiavit, & ex novem tunc propositis & discussis miraculis, tria tamquam concludentissimè probata, & supra naturae creatae vires patrata approbavit. Ea ibidem sequuntur, & exstant in Decreto jamjam producendo. Quapropter eadem Congregatio, accitis iterum consultoribus, censuit unanimi voto, sic annuente eodem Clemente praedecessore, posse quandocumque ad solemnem dicti Beati canonizationem, juxta ritum dictae sanctae Romanae Ecclesiae, ac sacrorum canonum decreta tutè deveniri, cumque cum Deo regnantem definiri, & universali Ecclesiae colendum & venerandum proponi. Hac ibi. Instrumentum vero publicum super hac re confectum exstat apud Silofium à pag. 349, & sic sonat:*

183 *Neapolitana canonizationis beati Caietani Thienxi, Clericorum Regularium Fundatoris. Discussio dubio proposito per Eminentissimum D. Cardinalem Sfortiam in Congregatione coram Sanctissimo, in vim processuum auctoritate Apostolica nuper confectorum in civitate Lycienfi, & in Urbe, super iis, quae post indultam eidem Beato venerationem supervenerunt, Sanctitas sua de consilio Fratrum, de illorum relevantia constare pronuntiavit, & ex novem miraculis tria approbavit, tamquam concludentissimè testificata, & super vires totius naturae creatae patrata. Primum siquidem Processus Lycienfis sanationis Franciscæ de Core à cancro exorto in vola manus sinistrae, mox exulcerato, gangraenâ invaso, & in sphacelum converso, cum brachii & partium cordi adjacentium infestatione, nil profus juvenibus humanis remediis, frustulorumque putridae carnis inde facta erosione ponderis unciarum quinque absque ullo dolore percepto ab infirma; ita ut chirurgus sequenti mane vellet ei manum abscindere, & brachium ustione curare; sed praecedenti nocte, uncta manu oleo lampadis praedicti Beati, cui sese toto corde commendaverat, postmodum se sanam & incolumem, manumque jam emortuam & foetentem, vivificatam absque ullo cicatricis signo comperit non absque omnium admiratione.*

184 *Secundum, quod est quartum ex eodem & documentis publicis;*

M m 3

Pro- tis publicis;

AUCTORE
J. P.

Processu, Josephi de Aiello, spatio quatuordecim annorum laborantis cancro exulcerato, lupa appellato, in sinistra coxendicis parte posteriori; qui tribus digitis distans à genu incipiebat, & ad inguinem extendebatur quatuor digitis in latitudinem progrediens, & tribus in profunditatem, carnem ipsam erodens ac depascens, putridus insuper ac fetens, invocata ope Beati, unctaque coxendice oleo lampadis ante ipsius aram ardentis, sanus & incolumis visus est absque ullo cicatricis vestigio; pelle siquidem extensa & æquata, naturali insuper colore prædita, ac si tali morbo numquam invasus fuisset. Tertium denique, quod est primum Processus Romani, Nicolai filii Ducis Gasparis Caffarelli, qui febrim malignam correptus, convulsione cum intensione & extensione manuum, pedum & trunci totius corporis modo emprosthotonico deformi instar firenis, thoracis musculis convulsis, absque loquela aliisque infirmitatibus & symptomatibus lethalibus oppressus, viribus consumptis, & à medicis proclamatus, veluti eademmet nocte xxix suæ infirmitatis moriturus; emissio tandem voto dicto Beato, qui illi radiis & splendoribus circumfusus apparuit, statim & incontinenti sanus, incolumis & robustus compertus est cum omnimoda virium recuperatione, æquè ac si hujusmodi infirmitatibus numquam laborasset; medicis cæterisque illud admirantibus, & Deum mirabiliter in Servo suo collaudantibus. Expletis igitur omnibus, quæ nova exigunt Decreta sanctæ memoriæ Urbani octavi; accitis iterum per Sanctissimum consultoribus, unanimi voto eadem S. Congregatio censuit, sic annuente Sanctissimo, quodcumque tunc deveniri posse ad solennem dicti Beati canonizationem juxta ritum S. R. E., & sacrorum canonum dispositionem, eumque definire regnantem cum Deo, & universali Ecclesiæ colendum & venerandum proponi. Hac die 11 Novembris MDCLXX. Martinus episc. Portuen. Card. Ginettus. Loco sigilli Bernardinus Casalius S. Rit. Congr. secret.

§ XVIII. B. Caietanus Sanctorum numero adscriptus, cæremonia & apparatus, Officia ac Missa.

post quæ,
uti & post
principum
preces,

At redeamus ad Litteras decretales Innocentii PP. XII, in hac causa quam acta fuerint insuper sub Clemente X memorantes: Accedentibus itaque clarissimorum in Christo filiorum nostrorum, tunc suorum, Leopoldi Romanorum regis, in imperatorem electi; Caroli Hispaniarum regis Catholici, & Mariannæ reginæ viduæ, ejus matris; nec non tunc in humanis agentis Ducis, & Reipublicæ Venetorum, ac bo. me. Ferdinandi Mariæ, dum vixit, utriusque Baviaræ ducis, sacri Romani imperii principis electoris, & Adelaidis ejus conjugis, aliorumque principum Christianorum; nec non tunc existentis Præpositi Generalis Clericorum Regularium nomine totius Ordinis, ac demum civitatis Neapolitanæ precibus; postquam præfatus bo. m. Antonius tunc episcopus Prænестinus, Cardinalis Barberinus nuncupatus, vice sim. mem. Martii episcopi Portuenis, Cardinalis Ginetti nuncupati, memoratæ Congregationis præfecti, morbo tunc detenti, summam Processus, suamque & aliorum suorum collegarum d. S. R. E. Cardinalium sac. Ritibus

præpositorum sententiam (cui cæteri in eodem consistorio præsentis Cardinales unanimi adhæserunt suffragio) reulerat, & in sequenti publico consistorio, quod præter Cardinales præfatos, etiam supradicti patriarchæ, archiepiscopi & episcopi in Urbe commorantes, ac dilecti filii Romanæ curiæ prælati, ipsiusque Clementis prædecessoris familiares convenerant, dilectus etiam filius magister Marcus Severolus, nostræ, tunc suæ consistorialis aulæ advocatus, de beati Viri vita, virtutibus & miraculis dixerat, ac præfatorum Leopoldi Romanorum regis in imperatorem electi, Caroli Hispaniarum regis Catholici, tunc in humanis agentis Ducis, & Reipublicæ Venetorum, & Ordinis Clericorum Regularium supplices preces instauraverat;

186 Idem Clemens prædecessor ejusmodi preces perlibenter excepit, quibus supremi sanctitatis honores beato Viro expetebantur, & sicut gavisus summopere fuit, excitatum eidem triumphum animadvertere in obsequiis principum, & in veneratione populorum; ita jure merito fore confidit, ut imitari non pigeret, quem celebrare delectabat. Quia tamen in maximi momenti negotio, illius erat exploranda voluntas, qui Sanctorum principatum tenet, omnes idcirco & singulos hortatus fuit ex animo, ut precationibus, jejuniis, eleemosynis, cæterisque eximie pietatis operibus difficillimam illam ad investigationem auxilium eidem de Sancto comparare contenderent, sine quo impervia sunt mortalium oculis consilia divinitatis. Quin etiam sententiam præfatorum venerabilium fratrum nostrorum, tunc suorum, S. R. E. Cardinalium, nec non patriarcharum, archiepiscoporum, & episcoporum omnium tunc in Urbe commorantium, ad rem in terris cælestem consultissimè decernendam exquisivit: qui in sequenti consistorio semipublico, ad hunc effectum indicto, præsentibus etiam nostris, tunc suis, & Sedis Apostolicæ notariis, & causarum palatii Apostolici Auditoribus, ex iis, quæ ab eo proposita & ex Processu relata fuerunt, ad solennem canonizationem beati Caietani posse procedi, publicis suffragiis censuerunt.

187 Quorum unanimi consensu audito, cum nihil aliud desideretur eorum, quæ ex sanctorum Patrum auctoritate, sacrorum canonum institutis; præfata S. R. E. consuetudine, ac novorum decretorum præscripto agenda & observanda erant, idem Clemens prædecessor aperiens os suum in benedictione, & gratias agens divinæ clementiæ, quod tantam suo Servo gratiam contulisset, solemnem illius canonizationem peragenda Dominicam secundam post Pascha, nempe duodecimam diem tunc immediatè sequentis mensis Aprilis anni reparatæ salutis millesimi sexcentissimi septuagesimi primi, ac primi Pontificatus sui, designavit.

188 Qua adveniente, in sacrosancta B. Petri Apostolorum Principis basilica, quod solenni ritu cum venerabilibus fratribus nostris, tunc suis, ejusdem S. R. E. Cardinalibus, patriarchis, archiepiscopis, & episcopis, & dilectis filiis dictæ Romanæ Curie Prælati, Officialibus, & familiaribus suis, clero seculari & regulari, ac maxima populi frequentia manè convenerat; iteratis primò, secundò & tertio pro canonizationis decreto instantiis per venerabilem fratrem nostrum Palutium episcopum Sabinen., tunc basilicæ XII Apostolorum presbyterum Cardinalem de Alteriis nuncupatum, nomine præfatorum Leopoldi Romanorum regis in imperatorem electi, Caroli Hispaniarum

Litteræ decretales
Clementis PP.
X,
F

quibus solenni ritu

A Spaniarum regis Catholici, & tunc existentis Ducis, & Reipublicæ Venetorum, post sacros hymnos, Litanias, aliasque preces, ac post Spiritus sancti gratiam ritè imploratam; ad honorem sanctæ & individuæ Trinitatis, ad exaltationem fidei Catholicæ, ad Christianæ religionis augmentum, auctoritate Domini nostri Jesu Christi, beatorum Apostolorum Petri & Pauli, ac sua matura deliberatione præhabita, & divina ope sæpius implorata, ac de præfatorum S. R. E. Cardinalium, patriarcharum, archiepiscoporum, & episcoporum, tunc in Urbe existentium consilio, beatum Caietanum unà cum beatis Francisco Borgia, Philippo Benitio, Ludovico Bertrando, & Rosa de S. Maria, Sanctum esse decrevit & definivit, ac Sanctorum Catalogo adscripsit, statuens ab Ecclesia universali quolibet anno, die septima Augusti memoriam ejusdem inter sanctos confessores non pontifices recoli debere. In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Amen.

B Caietani Sanctorum numero adscribitur.

189 His peractis, Deum Patrem æternum, regemque gloriæ Christum Dominum, Patris sempiternum Filium, ac sanctum paraclitum Spiritum, unum Deum, unumque dominum laudibus & confessionibus veneratus, sacroque hymno Te Deum solemniter decantato, peculiari oratione etiam per beati Caietani merita precatus fuit, atque ad altare beati Petri Apostoli cum ejusdem beati Caietani commemoratione celebravit, omnibusque Christi fidelibus inibi præsentibus plenariam omnium peccatorum suorum indulgentiam, & remissionem concessit. Visitantibus autem quotannis in die festo ejusdem sancti Caietani sepulcrum, in quo ejus corpus requiescit, septem annos & totidem quadragenas de injunctis eis, aut aliàs quomodolibet debitis penitentiis, misericorditer in Domino relaxavit in forma Ecclesiæ confueta.

C quæ ab Innocentio PP. XII editæ sunt.

190 Ea verò, quæ in dictis Litteris decretalibus continentur, mox ita corroborat laudatus Innocentius PP. XII: Ne autem de decreto, definitione, adscriptione, statuto, concessione, relatione, aliisque præmissis ex eo quod super illis ipsius Clementis prædecessoris literæ confectæ non fuerint, valeat quomodolibet hæsitari; volumus, & Apostolica auctoritate decernimus, quod decretum, definitio, adscriptio, statutum, concessio, relaxatio, aliæque præmissa à dicta die duodecima Aprilis anni MDCLXXI suum consequantur effectum, ac si super illis ipsius Clementis prædecessoris literæ sub datum ejusdem diei confectæ fuissent, prout superius enarratur: quodque præfentes literæ ad probandum plenè decretum, definitionem, adscriptionem, statutum, concessionem, relaxationem, aliæque præmissa, ubique sufficiant, nec ad id probationis alterius administrandum requiratur. . . Datum Romæ apud sanctum Petrum anno Incarnationis Dominicæ millesimo sexcentesimo nonagesimo primo, Idibus Julii, Pontificatus nostri anno primo. ✠ Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ Episcopus. Et infra habentur subscriptiones Cardinalium.

Referuntur ceremoniæ & apparatus.

191 In manibus habeo Italicum exemplar, anno 1671 Romanis typis editum hoc titulo: Relatio ceremoniarum, & apparatus facti in basilica S. Petri, in canonizatione quinque Sanctorum, id est, S. Caietani Thienæi, S. Francisci de Borgia, S. Philippi Benitii, S. Ludovici Bertrandi, & S. Rosæ de S. Maria, facta à S. D. N. PP. Clemente X, dedicata illustrissimo ac reverendissimo Patri P. F. Hyacintho Libelli, Magistro sacri palatii. In dicto exemplari narrantur

ista, quæ ex Italicis reddita, sic sonant: Inter functiones magis conspicuas majoris pietatis ac devotionis, quæ in magna illa reipublicæ Christianæ metropoli celebrari solent à Christi Vicario, quin primus canonizationi Sanctorum debeatur locus, nullus relinquitur dubitandi modus. Verum si ulla umquam extitit, quæ publicè vulgari typis meruerit, illa certè est, quæ pro sanctis quinque, Caietano Thienæo, Francisco Borgia, Philippo Benitio, Ludovico Bertrando, ac Rosa de S. Maria, Sanctorum albo adscribendis celebrata fuit in magno templo S. Petri in Vaticano. Deinde transitur ad ipsam rei gesta narrationem; cujus majestate, pompa ac magnificentia singillatim recensendis super sedemus.

192 Postquam sanctissimus Dominus Clemens X anno 1671, die XII Aprilis Sanctorum catalogo adscripsisset Caietanum, biennio post Officium sub ritu semiduplici de eo legendum præcepit, ut patet è litteris Apostolicis, in quibus hæc habentur: Itaque eximia S. Caietani Thienæi Congregationis Clericorum Regularium Theatinorum nuncupatorum fundatoris, quem nos Sanctorum catalogo solemniter adscripsimus, in Ecclesia Dei merita, pio peculiarique devotionis affectu recolentes, sinceramque nostram in eum pietatem aliquo honorum incremento magis testatam esse cupientes, auctoritate Apostolica tenore præsentium præcipimus, de eodem sancto Caietano quotannis die VII Augusti celebretur festum cum Officio de communi Confessorum non Pontificum sub ritu semiduplici de præcepto, ab omnibus Christi fidelibus tam secularibus, quam regularibus utriusque sexus, qui ad Horas canonicas tenentur, & sub eodem ritu in Calendario Breviarii Romani apponatur. Datum Romæ apud sanctam Mariam Majorem sub annulo Piscatoris die XXVII Martii MDCLXXIII, Pontificatus Nostri anno tertio. I. G. Slusius.

193 Officium, prout notatur in ejus eotypo, quod in manibus est, ab Eminentiss. & reverendiss. D. Card. Bona diligenter revisum, pro Clero universali militantis Ecclesiæ, tum seculari tum regulari utriusque sexus sac. Rit. Congregatio approbavit, ac imprimi posse concessit hac die XIV Aprilis MDCLXXIV. F. M. episc. Portuën. Card. Branc. loco ✠ sigilli. Bernardinus Cafalius S. R. C. fecr. Porro Officium illud anno 1685 sub ritu duplici legendum ab omnibus Christi fidelibus præscribitur his verbis: Urbis & orbis. Sanctissimus Dominus Noster, Dominus Innocentius Papa XI de consilio Eminentissimorum, & reverendissimorum Cardinalium sac. Rituum Congregationi præpositorum, habitæ die XXIV Januarii MDCLXXXII, & ad enixas preces ab Eminentissimo & reverendissimo domino Cardinali Cybo nomine Religionis Clericorum Regularium Theatinorum reiteratas, præcepit, ut Officium sancti Caietani, quod hæcenus sub ritu semiduplici de præcepto quotannis die VII Augusti in festo ejusdem Sancti recitatum est, in posterum sub ritu duplici recitetur ab omnibus Christi fidelibus utriusque sexus tam secularibus quam Regularibus, qui ad Horas canonicas tenentur, & in Calendario Breviarii, & Missalis Romani respectivè imprimi, & apponi mandavit. Hac die IV Augusti MDCLXXXV. N. Card. Ludovisius. Locus ✠ Sigilli. Bernardinus Cafalius sac. Rit. congr. fecr.

194 Anno 1694 facultas PP. Clericis Regularibus Theatinis conceditur semel in hebdomada ritu semiduplici recitandi Officium de sancto suo Fundatore diebus non impeditis, de qua re extat sequens recitatio hebdomadaria PP. Theatinis indulgia.

Officium sub ritu semiduplici.

E

probatio:

F

AUCTORE
J. P.

sequens indultum : Cleric. Regul. Theatinorum. Sacrorum Rituum Congregatio, referente Eminentiff. & reverendiff. D. Card. Judice ad humillimas preces reverendiff. Patris D. Caroli Coppolæ, Generalis Clericorum Regularium Theatinorum nuncupatorum, benignè concessit omnibus, & singulis Religiosis utriusque sexus prædictis facultatem semel in hebdomada Officium aliàs approbatum S. Caietani, eorum Fundatoris, sub ritu semiduplici recitandi, non tamen in diebus impeditis Officio novem lectionum, vigiliarum, Quatuor temporum, Adventus & Quadragesimæ. Die XVII Julii MDXCIV. A. Card. Cybo. Loco sigilli. B. Inghirami fac. Rit. Congr. sec.

§ XIX. Scriptores, qui S. Caietani gesta litteris commendarunt.

B
De Sancti
gestis scri-
psere Joann.
Ant. Pratu-
sus, illu-
striff. Tu-
sus,

Primo inter eos, qui illam suscipere provinciam, loco à nobis memoretur Joannes Antonius Pratus Mediolanensis, qui propè octogennarius Patavii diem clausit extremum. Venetiis auctoratus nostrâ disciplinâ, inquit Silosius parte altera *Historia Clericorum Regularium*, ad annum 1600, ac Præposito Thienæo, sub quo Religiosæ vitæ tirocinium deposuerat, suscepit solenni ritu vota. Scripsit hic de vita, rebusque à beato Caietano gestis Commentariolum, à quo sanctorum ejus morum exempla, ac quadam magni animi documenta extant; quæ nunc cum fraude mortalium ac nostri præsertim Ordinis, obvoluta suis tenebris laterent, ut porro adulta ut ætate ita & probitate, ut timeri à viro gravissimo atque integerrimo fucus minimè potuerit. Itaque Sodalitati & sanctissimi Parentis consignata scriptis virtute, & suis etiam exemplis profuit. *Commentariolum istum nec vidimus, nec scimus, an typis umquam excusus sit. At vel nulla vel facilis est jactura; nam illum præluxisse aliis ex eodem Ordine biographis, qui in Actis Sancti conscribendis, incunte seculo XVII, Pratum exceperunt, conficimus ex eo; quod Antonius Caracciolus in Vita, de qua mox dicetur, postquam tria Sancti miracula narrasset, apud nos cap. 8, num. 91 sic subdat: Hæc sunt, quæ Joannes Antonius Pratus, octuagenario major, anno MDXCVIII scripto testatus, publicis nostri Ordinis monumentis inferri voluit.*

Illustrissimus D. Joannes Baptista Tufus, Accerrarum episcopus, in Historia Clericorum Regularium, quam anno 1609 Roma lingua Italica vulgavit, gesta S. Caietani exhibet cap. 9. Scriptorem istum pluribus laudatum invenies apud Silosium Historia Clericorum Regularium parte altera lib. 10, pag. 459. Virum hunc deinde alii exceperunt.

196 Anno quippe 1612 in lucem prodiit Colonia Ubiorum liber Latinus hoc titulo: De vita Pauli IV Pont. Max. Collectanea historica, operâ & studio Antonii Caraccioli Clerici Regularis conquisita, digesta atque edita. Item Caietani Thienæi, Bonifacii à Colle, Pauli Consiliarii, qui unâ cum Paulo IV, tunc Theatino episcopo, Ordinem Clericorum Regularium fundaverunt, vitæ ab eodem auctore descriptæ. Librum hunc, à reverendissimo Patre D. Joanne Antonio Angrifano, Congregationis prædictæ Præposito Generali, Romæ apud S. Silvestrum in Monte Quirinali,

Antonius
Caraccio-
lus; cujus
lacunas

die XXIV mensis Augusti 1611 approbatum, dedidit auctor Paulus V Pont. Maximo. Parvam pro tam magno Sancto, cujus Vitam incipit ibidem pag. 176, sibi suppetere materiam, indicat variis ejusdem locis. Etenim in ipso exordio, aggredi se scribit opus, ut mole perexiguam, quod ejus Viri actus majorem longè partem cum damno posterorum lateant, ita difficili rerum conquisitione, quæ me diu tenuit, planè laboriosum. Pag. 177 suam hanc lucubrationem multis hiantem lacunis affirmat. Pag. 214 Mansit, ait, Venetiis Caietanus quinque propemodum annos; qui quod nobis argumento vacui excurrant, non Caietani remissa virtus sed nostratum taciturnitas, qui diligentius vivere, quam scribere maluerunt, in culpa est.

197 Pag. 233: Ea est veterum, & nostrorum maxime, gestorum conditio, ut non nisi aliqua ex parte corrosa temporis dente ad posteros pervenerint. Denique pag. 250 sic profertur candidè: Rediit itaque Caietanus Neapolim anno MDXLIII ad finem Aprilis. Sed hic rursus, lector, ingentem quatuor annorum lacunam in narratione ista de vita Caietani facere cogor. Ab anno enim MDXLIII usque ad MDXLVII, nihil reperi de eo Viro dictum aut scriptum. Sed nos curtiorem, quam par est, laudati biographi suppellectilem supplere aliunde conati sumus in hoc Commentario nostro prævio. Quia verò Vitam istam recudere suo loco, fixum habemus, cum quòd Latino idiomate & magna cum fide fuerit elucubrata; non erit à proposito alienum, brevem auctoris notitiam hic præmittere. Facile fieri patimur, quod laudatus Antonius Caracciolus, episcopi Potentia coadjutor destinatus, honorificum illud munus admittente præ modestia Religiosa detestatur; de qua re Silosius initio hujus paragraphi citatus, ad annum 1598 pag. 85 & 86; apud quem etiam ad annum 1604 pag. 149 laudatur ob notas in Constitutiones Clericorum Regularium, quæ anno 1610 Roma sunt edita tamquam vir ex nostris, ait idem Silosius, uti aliàs significavi, quem nihil vetustatis, ac sanctioris ævi latuit. Nihil attinet etiam dicere de aliis ipsius lucubrationibus, de quibus vide indicem, dicto Silosii tomo subjectum.

198 Facile, ut iterum dicamus, illa fieri hinc patimur; mirum tamen nobis accidit, nihil in isto indice ad vocis Antonius Caracciolus notari de Vitis Quatuorvirum, qui Ordinem Clericorum Regularium fundarunt, modo memoratis; quem tamen eumdem fuisse, persuadent nomen, cognomen, ætas, eruditio. Circa librum itaque istum, quatenus Sancti nostri gesta continet, observamus 1º. scriptoris diligentiam, ex difficili rerum conquisitione, quæ me, uti aiebat supra num. 196, diu tenuit. 2º. laborem; nam opus suum planè laboriosum affirmat. 3º. sinceritatem, quâ & ingenuè profertur locis variis, laborare se penuriâ documentorum, & in istorum defectu abstinere ab affectatis exaggerationibus, floridulis expressionibus, ac phaleratis ornamentis, longè in hoc discrepans à bene multis aliis scriptoribus, qui, materia sibi deficiente, paucas quidem res, at multa verba obrudunt. 4º. Sermonis Latini nitorem, quo gestu Sancti exprimit. 5º. Denique antiquitatem, quæ utpote eidem Sancto suppar vixerit. Atque hæc sunt Caraccioli dotes, quæ nos moverunt, ut illius Vitam præ aliis ad prælum seligeremus.

199 R. P. D. Joannes Baptista Castaldus S. His adde Caietani, fundatoris sui, Vitam Italicè vulgavit. Secunda impressio, quam ante me habeo, in lucem

à dotibus
singulari-
bus.

F

Castaldum,

A *lucem prodiit Roma anno 1616. In Proœmio Vitae quatuor primorum Ordinis Theatini Patrum laudat ab Antonio Caracciolo editas, quas utique quia is scripserit gravi ac compendioſo ſtylo Latino, continuatum hiftoriæ filium proſequendo, ac vera narrationis ſuæ teſtimonia proferendo; ſignificat tamen, ſe non credere quod ſit vituperatione dignus, ſi . . . aſſumpto alio ordine, habuerit plura notanda mira, ea cum ſinceritate &c. Nos viri pro ſuo ſancto Parente labores cum laudamus, tum verbulo indicamus, melius eum fuiſſe proſpecturum ſuæ narrationi, ſi in ea abſtinuiſſet à pura pura illa fabella; de qua ipſum ſupra convenimus num. 55. Ceterum mira illa, qua indicabat modo, tam ex hiftorico Ordinis ſepiſſime citato, quam aliunde nos ſupplere haud negleximus per huius Commentarii decurſum; ut neceſſe neutiquam ſit, Vitam iſtam Italicè excuſam, Latine reddere ac recudere.*

B *200 Anno 1645 typis Veronenſibus, ſub nomine Ewreta Miſoſcoli, Vita laudati Sancti in lucem prodiit; ſeu; ut dicamus quod res eſt, piè potiùs adornata panegyris, ex intima videlicet pœnitentis animi amaritudine proſecta, quæ vanam juvenilis ſuæ ætatis in ſcribendo licentiam ſerò deplorat, ſicut videre licet pag. 1 & ſeqq. Dedicacioni, quæ Vitam præcedit, ſubſcribitur F. Pona; poſt Vitam Italicam ſequuntur Latine miracula à ſacra Romana Rota approbata pro canonizatione, decretum ſacræ congregationis Rituum de ſolemni beatificatione, & indultum Urbani PP. VIII celebrandi Miſſam, ac recitandi Officium.*

201 Anno 1650 de præclariffimis ſui Fundatoris geſtis cumulatiſſimè meruit Joſephus Silos Bituntinus, identidem ſuperius à nobis memoratus, quando ea Hiftoria Ordinis ſui parti priori tunc vulgata intexuit. Bernardinus Benzius, de quo mox redibit ſermo, pag. 60 Cygnum Latium appellat; at magis hyperbolicè, noſtro quidem iudicio, quam verè. Tametsi autem non invitâ proſus Minervâ ſcripſerit, ut tamen in iis, quæ ex ipſo in Commentarium noſtrum tranſcripſimus, magis perſpicua ac emendata prodiret oratio, hic & illic ſpongia uſi ſumus, intactâ tamen rerum ſubſtantia. Candidè tamen ac lubenter proſitemur, viri laboribus ac ſtudio pro S. Caietano ſuſceptis debere nos potiſſimam huius Commentarii medullam.

Anno 1652 R. P. F. Franciſcus Barbaranus de Mironi, Ordinis FF. Capucinorum, librum ſecundum ſuæ Hiftoria eccleſiaſtica Vicentina impreſſit; cui S. Caietani geſta intexuit cap. 86 & ſequentibus.

202 Anno 1654 Bernardinus Benzi ex Ordine Clericorum regularium, Sancti ſui geſta publici juris fecit Venetiis edita, ac illuſtriſſimo Joanni Franciſco Morozini, patriarcha Veneto, dedicata. Vellemus, ut narrationi ſuæ, quam dedimus ſuprà § 13 num. 146, appoſuiſſet teſtimonium aliquod fide dignum, vel ſaltem auctoris nomen, unde illam hauſerit, quo plus auctoritatis ac roboris eidem conciliaſſet. Huc etiam ſpectant, quæ dicentur num. 204.

Anno 1655 Vita S. Caietani Thienſis, annitente Fr. Nicolao Auxenio, typis Venetiſ ſubdita fuit. Is in Præfatione ad RR. PP. Clericos Regulares, indicat, auctorem iſtius Vitæ eſſe eorum Ordine, ac nomen ejus ex timore ac reſpectu humano ſe abſcondiſſe. Ibidem etiam illam adeo bene ordinatam, adeo venuſtè explicatam, adeo ſanctorum Patrum auctoritate adornatam,

Auguſti Tomus II.

adeo piis ac moralibus digreſſionibus ditatam, adeo novis Beati actionibus locupletatam, adeo ſupra proceſſus, pro ejus canonizatione fabricatos, ſtabilitatem eſſe affirmat, ut religioni ſibi duxerit, eam ſub oblivionis tenebris ſepelire. Res ut maxima eſt eruditionis, ita indefeſſi. etiam laboris; quamquam ſi & Acta Sancti, & noſtrum circa ea inſtitutum ſpectes, polyantheam, ut ita loquamur, potiùs referat, quàm hiftoriam. Quæ in rem noſtram erant, non parca manu inde delibavimus; prout perſpicuum eſt ex hoc Commentario.

203 Hoſce Vitarum ſcriptores ſubſecutus ampliffimus D. Charpy de ſainte Croix, Galliarum Sanctiſſimo regi à conſiliis, Vitam ſuam Gallicam typis commiſit Lutetia Pariſiorum anno 1657, ac Eminentiſſimo Cardinali Maſarino inſcripſit. In ſine præfationis ad lectorem, fatetur auctor, extraxiſſe ſe Vitam S. Caietani ex Annalibus Ordinis ejus, nihilque eidem ineſſe propria inventionis, præter materia colligationem; idcirco laudandus potiſſimum, quod in publicis ac muneri ſuo propriis negotiis tantum otii invenerit, ut de Sancti rebus geſtis ad communem Galliarum utilitatem evulgandis adeo piè ac religioſè mereretur.

204 Joſephus Siloſus toties à nobis ac merito ſuo ſuperius laudatus, ſanctiſſimi Patriarchæ ſui Vitam anno 1671 Italicè Romanis typis in lucem dedit; libro primo vitæ ſeriem; lib. 2 virtutes, lib. 3 miracula ejus deſcribens. In manibus etiam meis eſt Vita in compendium contracta, auctore P. D. A. Thoma Schiara, ex Ordine PP. Theatinorum, quæ in tres partes diviſa eſt, ac illuſtriſſimæ atque excellentiſſimæ domina Leonora Buoncompagni Borghèſe inſcripta. Prodiit Roma anno 1688. Mira proſus ſunt Chriſti Domini, ac Virginis ejus Matris apparitiones, quas ſancto ſuo Fundatori accidiſſe ſcribit, quasque nos antea ex ipſo protulimus § 13, à diverſis, & diſtinctè quidem, prout addit, auctoribus deſcriptas: verum quam nos impenſè cupimus, ut illæ ſint veræ, tam dolemus, nullum præter varios ac vagos iſtos auctores nobis ibidem diſtinctè occurrere documentum, quo probare poſſimus, res adeo mirabiles verè ac ſolidè credibiles eſſe. Novimus quidem nonnullas ex iis indicari apud Benzius lib. 3 num. XXI & ſequentibus; ſed nullum ibidem ſcriptorem, monumentum antiquitatis nullum citari legimus.

Apud me etiam eſt Vita alia Gallica S. Caietani, unâ cum regulis diſciplinæ ac pietatis, ex Ordinis Clericorum Regularium Conſtitutionibus, ſanctis Conciliis, atque Eccleſiæ Patribus, ad Cleri ac Fidelium omnium ædificationem extractis, Lutetia Pariſiorum anno 1698 in lucem edita à D. Bernard, Clerico Regulari. Præter hoſcè biographos, notatos inſuper invenio Stephanum Pepe, Bernardum le Champ du Moulin, qui Gallicè ſcripſit (niſi fortè eſt idem iſte D. Bernardus, quem modo nominabam) item Fortium è Congregatione S. Philippi Nerii, ac Caietanum Magenium. Collectionem hiftoricam rerum ad S. Caietanum ſpectantium compilavit neotericus Legendiſta Gallus, ſuprà num. 2 & num. 149 huius Commentarii nominatus; idem ille, qui toties ac merito vapulat in Opere noſtro. Atque hæc quidem ſunt, quæ de excuſis ſancti Patriarchæ Vitæ ad notitiam noſtram hætenus pervenere: quibus denique addimus binas Mſs., quas anno 1733, quo hæc ſcribimus, à RR. PP. Clericis Regularibus Romæ accepimus. Et operoſum quidem Patrum Religioſiſſimorum pro ſanctiſſimo ſuo

N n

Cen-

AUCTORE
J. P.

E

F

nec non Euretam, uti ſe vocat, Miſoſcolium,

Siloſum, Barbaranum,

Clericum Regal. anonymum,

AUCTORE
J. P.

duos denique collectores recentissimos.

Conditore in utraque laborem veneramur; sed neutra tamen optatis nostris respondet.

205 Utraque perspicuis characteribus, & idiomate Latino exarata est; earumque altera ex Historiis potissimum Clericorum Regularium, à Silosio editis, aliisque probatis auctoribus excerpta scribitur; altera verò auctorem prænolat F. B. Caracciolum C. R.; sed majore cum conatu, nec minore erga sanctissimum Fundatorem studio, quam nostro (quod dolemus) adjumento utraque est collecta; quia utpote ad nostras tunc demum post longam moram pervenit manus, quando collectio nostra rerum S. Caietani erat jam penè ad finem perducta. Accedit eo, quod, ex quo Vita, quantum nos quidem scimus, antiquissima inter eas, quæ alicujus justa sunt amplitudinis, ac Latine prodire, ab Antonio Caracciolo concinnata in promptu nobis aderat, cogitandum non esset amplius de illa prelo subjicienda, quam F. B. Caracciolum collegit integro post Antonium sibi synonymum, & eo amplius, seculo. Ea tamen, quæ in utroque dicto exemplari in rem nostram erant, neglecta non sunt ita, ut eorum compilatores præter bona voluntatis laudem, ipsa etiam re gestis Sancti sui, quæ illustravimus, subsidia contulerint, uti in Commentario hocce prævio licet videre. Ac illam quidem, quam primo loco indicabamus, quia non præferebat collectoris nomen, Vitam Ms. è Silosio aliisque collectam nuncupavimus supra num. 10; aliam verò, I. B. Caraccioli Vitam Ms.; quo characterismo meminere eam distinguere à Vita typis edita alterius Caraccioli synonymi identidem in dicto Commentario allegati. Nunc antequam hujus Caraccioli Vitam subdimus, monitum paucis te, lector, volumus 1º. nos eam in capita ac numeros more nostro dispescuisse. 2º. à non paucis illam expurgasse mendis typographicis. 3º. Annotatis illustrasse; quibus subnectetur Gloria Sancti posthuma.

V I T A

C Auctore R. P. D. Antonio Caracciolo Clerico Regulari.

PROLOGUS AUCTORIS.

Auctor ex defectu monumentorum

Caietani Thienæi inter Quatuorviros nostri Ordinis conditores, post Carasam præcipui a, gesta aliquot, quæ tempus atrox, & severa nostratum incuria obruere non potuit, scribere aggredior. Opus, ut mole perexiguam, quod ejus Viri actus, majorem longè partem, cum damno posterorum lateant, ita difficili rerum conquisitione, quæ me diu tenuit, planè laboriosum. Illud verò mihi interim persuasum habeo, his licet paucis virtutum exemplis, non invitari modò, sed etiam quibusdam quasi stimulis incitari posse eos, qui ad hæc legenda audiendave studiosè accesserint. Adeo luculentam perfecti Viri imaginem vel paucorum gestorum lineæ, si non ad vivum referunt, indicant nihilominus arguuntque veluti leonem unguis.

2 Habet quippè hoc, ille b ait, omnis celsa virtus, ut tamen non æquè appareat ac niteat, sibi tamen eadem sit, & more solis obscuri vim suam exercent in occulto. Ex abdito enim virtu-

tum ejus thesauro premanasse arbitramur, Vicentium D tinorum, (ut alios præteream) in eum reverentiam ac religiosum cultum, qui adeo jam excrevit, ut imaginem ejus, quam privato saltem cultu venerentur, passim exquirant, & meam hanc de sanctis ejus moribus rebusque gestis lucubrationem, brevem licet, ac multis hiantem lacunis, summis votis efflagitaverint, & penè convitiis extorserint.

ANNOTATA.

a Quo sensu Sanctus dici possit post Carasam præcipuus Ordinis conditor, quo ipsi in eodem condendo par, quo iten: ante ipsum primus ejusdem fundator; invenies in Commentario huic Vita prævio § 3.

b Citatur ad marginem in editione Colonienf. Sen. epi. 116. Citationes autem alia, quas eadem editio per Vita hujus decursum apponit, in hac nostra, quod semel monuisse sufficiat, non assignabuntur, sed in illa videri poterunt ab eo, cujus hoc intererit.

CAPUT I.

Natales, nomen, Romæ gesta; sodalitium divini Amoris ac Hieronymianum; iter Venetum, xenodochium reformatum.

Natus est Caietanus Vicentiæ a, quæ Italiæ Sanctus Vi- in Venetis urbs est ornatissima; genus ei ab centiæ natus utroque parente illustre admodum, & cum paucis comparandum. Forrò nos etiam majorum decora (nam aliena videri possunt) non maximi facimus, nequaquam tamen ducimus profus prætereunda: quippe proficiat claritudo præsentem virtutem si non majorem, longè certè clariorem facit. Itaque raptim memorabimus è Thienæa stirpe Hugitiones duos, alterum b ante cxxx annos Cælestino III c Summo Pontifice S. R. E. Cardinalem, eundemque ab Innocentio III in Picenum adversus Marcwaldum d tyrannum summa cum potestate legatum: alterum Gregorii XI e primùm ad Venetos, mox ad superiores Pannonios Oratorem: Joannem iten cognomento Taurum, Hugitionis Cardinalis fratrem, qui consiliorum Caroli III f Andegaverfis conficius particepsque & primarius administrer fuit. Is ipse multorum ab eo oppidorum urbiumque dominio auctus, à Ladislao g rege, Caroli filio, in Tuscos ituro, Neapoli prorex constituitur.

4 Neque ea dignitas postrema illi obtigit: nam paucis post annis Mediolanum accersitus, Infubriæ excelsa cum dignitate præficitur, donec Philippus Maria Vicecomes h, cujus tùm pueri tutela ipsi delata fuerat, adolesceret i. Et verò nostrorum propemodum ætate patrum inclaruit Caietanus Thienæus III, qui Cortisnovæ in Pannonia dominus, apud Ferdinandum k, & Maximilianum II Augustos l, dux atæ equestris, & Pannonici regni magnus vexillifer, post militiæ egregiè navatam operam, anno MDLX fato concessit. Neque armis solùm, sed etiam litteris ea gens claritudinem famæ promeruit. Nam Caietani nostri

non tam Viri sancti vitam, quam ejus imaginem exhibet.

E

F

b

c

d

e

f

g

h

i

k

l

Iti

A stri patruus magnus (ut alios taceam) qui Caietanus & ipse vocatus est, quod Caietæ *m* apud Ladislaum regem natus esset; solida eruditione, adeo excelluit, ut publicum à Patavina schola habuerit testimonium, quod in sepulchro ejus hodieque in hæc verba legitur: " Caietano Vicentino ex clara Thienæa familia Canonico Patavino, viro integerrimo, Theologorum sui ævi facile principi, Philosophoque eximio, cujus doctrinâ cuncta orbis gymnasia illustrantur, locus hic datus est „

Et toga insigni.
n o
p q
r
f
B 5 Mitto alios complures præclaros viros, qui Frederico III *n*, ac Maximiliano I o Cæsaribus, Franciæ regibus, Reip. Venetæ, Ferrariæ Ducibus, aliisque dynastis operam suam militari gloria conspicui, atque eximiis præfecturarum insigniti nominibus probaverunt. Mitto intimos regum consiliarios, cameræ, & Rotæ Romanæ (ut vocant) Auditores, eadem stirpe prognatos. Præterea quod Thienæi Cunix *p*, Estensi *q*, Malatestæ *r*, aliisque ejusmodi nobilissimis familiis per legitima innexi connubia, inter Italiæ proceres locum, & lucem eximiam tenuerunt *f*. Hæc volui recensere, ut Caietanus dicere posse videatur, se non tam quod hæc mundi decora habuerit, quam quod hæc pro Christo reliquerit, lætari.

Parentes ejus, nomen,
6 Venio ad Gasparem Caietani nostri parentem, de quo ambigo, præstantiorne domi, an belli extiterit, adeo dum domi esset, prudentia ac pacis artibus; dum sub signis cataphractorum turmam duceret, animo impiger, manu strenuus, industrius, fortis fuit. Ex eo viro & ex Maria Portia, pari nobilitate ac virtute matrona, Caietanus nascitur. Quo autem anno, non admodum clarè liquet. Sed si arbitrari licet, quandoquidem, ut postea dicemus, superioris seculi *xlvii* haud decrepitis senex obiit; arbitror (nisi me conjectura fallit) illum circiter annum à redempto orbe *MDLXXXV* *t* in hanc vitam editum. Porro Caietani vocabulum illi parentes indiderunt, ut senioris Caietani patris sui magni, de quo diximus, & nomen & virtutem repræsentaret *u*.

educatio, gesta Romæ;
C
x
y
z
aa
7 Educatum verò fuisse liberaliter & ingenuè, nefas est ambigere, utpote apud nobiles parentes & morum probitate ac civilitate conspicuos. Nichil tamen audivi aut legi de ejus pueritia, adolescentiaque *x*. Id solummodò tradunt, ut senio migrasse juvenem, & firmo jam ingenio atque ætate. Ibi Summo Pont. Julio II *y* honesto gradu infervisse; postea verò inter sodales Divini Amoris adscitum, piis operibus vacasse diligenter *z*. Hujus sodaliti, quod celebre cumprimis atque illustre per id tempus in Urbe extiterit, quodque ex eo tanquam è schola virtutum prodierint Quatuorviri nostri Ordinis conditores, hi videlicet quorum nunc vitas *aa* scribimus, operæ equidem pretium facturum me arbitror, si hoc loco originem atque institutum, quantum ad rem satis erit, exponam.

sodalitium ibid. Divini Amoris:
bb
8 Exortis auctore Luthero *bb*, monstro illo flagitiorum atque scelerum immaniissimo, sedis hærese hæresibus, quæ aquilonares plerasque provincias nostrorum ævo patrum miserrimè infecerunt, in media etiam Italia, atque in ipsa urbe Roma, (ut malum ex malo feritur) pravi in dies pullulabant mores, quibus non solum populi, sed Clerici etiam atque Religiosi homines passim contaminabantur: atque adeo ii qui imperitæ & infirmæ plebi ad virtutem præire debuissent, suo eam exemplo infectebant ad vitia. Nonnulli igitur, qui Romæ erant solida probitate viri, ut
Augusti Tomus II.

tantis malis aliqua ratione pro sua virili parte pos-
sent occurrere, & labantem ecclesiasticum ordinem ad pristinam puritatem, dignitatemque revocare, Leone X Pont. Max. *cc* sodalitiū insignie fundaverunt in ipsa urbe Roma, eique à Divino Amore nobile cognomentum imposuerunt.

9 Primi & præcipui sodales Gaspar Contare-
nus *dd*, Jacobus Sadoletus *ee*, Matthæus Giber-
tus *ff*, Joannes Petrus Carafa, Caietanus Thie-
næus, Aloysius Lippomanus *gg*, Latinus Juve-
nalis, Tullius Crispoldus, & Julianus Dathius
memorantur. Accessere postmodum, ut sit, com-
plures alii, ad quinquaginta scilicet aulæ Roma-
næ proceres. Tanta est in utramque partem vis ex-
plorum. Locus, quo ad conciones sacrasque
preces conveniebant, erat ædicula SS. Silvestri &
Dorotheæ in regione Transiberina *hh*, prope il-
lam meritoriam tabernam *ii*, quam veteres Chris-
tiani, Alexandro imperatore *kk* pro ipsis adversus
ethnicos rescribente, in templum vero Numini
dedicatum, Callixto I Summo Pont. mutaverunt:
non longè item à Janiculo colle *ll*, ubi Apostolorum
princeps Petrus cruci fuerat affixus.

10 Itaque libenter eò secedere Patres, & quæ
Numini laudibus celebrando, quæ hominibus sa-
lutari doctrina imbuendis sese certatim exercere:
ubi & Apostolum Petrum, quippe Judæum, de-
gere cum Judæis solitum, & primitivos illos Chris-
tianos hæc eadem pietatis officia obiisse sciebant.
Accedebat commodum, quod ea ædicula cum at-
tiguisset domibus, in cura esset jam dicti Juliani
Dathi, qui tunc ejus sacerdotii & paræciæ rector,
atque apud Lateranensem basilicam presbyteris po-
nitentiariis præfectus, magna vir auctoritate, &
prudentia probitateque conspicuus in Urbe erat.
Quocirca cum ejus hortatu optimi ii præfules sta-
tis diebus illò concederent, reviviscere paulatim
cepit pristinus penè intermortuus Christianorum
calor: ab eoque postmodum sodalitiū, circum-
quaque increbrescente fama, eandem rituum mo-
rumque formam sumpsere alia, quæ plerisque I-
taliæ urbibus à Romano isto derivata, eidemque
subdita, passim consabantur.

11 In quorum numero Hieronymianum, quod
Vicentiæ constitutum est, cum virorum, qui in
illud adlecti præstantiâ, tum officiorum, quibus
ii assidue vacabant, utilitate, dignum profectò
fuit, in quod & Caietanus noster, Vicentinorum
facile piissimus, adscisceretur. Igitur reversus Ro-
mâ in eam civitatem, horum quoque Hierony-
mianorum sodalium numero adscribi petiit & im-
petravit. Inferam huc ipsissima verba è Diario Vi-
centinæ sodalitatibus excerpta, ut quàm alta ac soli-
da ad virtutum ædificium fundamenta Caietanus
præcississet, lector agnoscat:

12 " Exceptus in societatem Caietanus est per-
humaniter anno sal. *MDXIX*. Is verò efficaci verbo,
sedulo obsequio, beneficentia in pauperes, & in-
signi vitæ probitate præire cæteris, & sodalitati
bonæ famæ odorem in dies parere. Multa ab eo
Viro egregiè patrata memorantur. Referre libet
nonnulla. Primum sodales induxit, ut qui antea
quater tantum in anno Eucharistiam sumentes,
deinde duodecies minimum id facerent. Suo il-
lo suavi alloquio cepit paulatim corda sodalium
commovere, atque igne caritatis accendere, id-
que præcipuè inter communicandum. Sua enim ipse
manu panem cælestem dum sociis porrigeret,
identidem alloquebatur, afficiebatque adeò, ut
de frequenti Sacramentorum usu instaurando con-
siliū ceperint; multique eorum qualibet hebdo-
mada, multi festis etiam diebus, qui intra heb-
doma-

A. ANT.
CARAC-
CIOLO.
cc

cui inter alios præstantissimos viros adscribitur Caietanus

dd

ee

ff

gg

hh

ii

kk

ll

E

magno cum fructu.

Vicentinum

S. Hieronymi

mi

F

cui etiam

accesseri

voluit.

A. ANT. CARAC-
CIOLO.
ad insignem
pietatem in-
formavit;

domadam inciderent, ac sextis insuper quibusque feriis sanctis Christi epulis alerentur.

13 Statuit deinde Caietanus societatem locupletare Romani Pontificis privilegiis, & piaculibus diplomatibus, quibus per Dei gratiam nunc fruimur. Ea ipse sua industria ac solertia non difficilè obtinuit, utpote in Romana aula diu versatus, & rerum gerendarum apprime gnarus. Præcipuè verò postquam nos insanabilium ægrotorum curam suscepimus, ejus operâ impetratum ab Urbe est; ut S. Jacobi Augustano, uti vocant, nosocomio, quod aliorum per Italiam princeps est, Vicentinum istud uniretur, ab eoque veluti à capite dependeret. In hunc itaque modum firmata jam fodalitate atque nosocomio, cœpit is aggregare huc inopes, mendicosque complures, quibus quotidie suis ipse manibus ferebat opem, eoque ignitis planè verbis inducebat ad tolerantiam ærumnarum.

inde ex obedientia Venetias professus.

B

14 Postremò is qui fodalitatem jam constituerat, legibusque muniverat, ipse idem se sponte sua subdidit Baptistæ Cremenis à Dominicano Ordine Religiosi viri nutui atque imperio. Hic divino, reor, instinctu in animum induxit suum, Caietano præcipere, ut, relicto lare familiari, propinquis agnatisque omnibus, deserto item nosocomio, quod nuperrimè fundaverat, abjectaque cura nostri fodalitii, quod tum rerum gestarum claritudine celebre esse incipiebat, Venetias concederet. Reputabat quidem secum Caietanus, tot sodales eosque fere omnes pauperie pressos, & vix suarum manuum labore, vel collectitia ad templi fores stipe vitam tolerantes, si ipse discederet, se pessimè habituros: verumtamen fide nixus eximia, & obedientiæ atque obsequiæ virtutem ceteris omnibus anteponebat, cum omni sua suppellectili & domestico instrumento Venetias commigravit, ibique xenodochium, quod Novum appellant, egregiè sanè, quâ erat prudentiâ, reformavit, vigetque ejus institutio ad hanc usque diem. In eamet urbe excitavit animos virorum feminarumque nobilium, atque plurimorum è plebe. Denique igniculi ab eo jacti ardent in dies magis magisque. Ea, opinor, opera piissimè instituta causæ extiterunt placandi irati Venetæ urbi Numinis,.

A N N O T A T A.

C

a Consuli possunt, quæ de Hugone seu Hugutione dicuntur apud Ciaconium in *Vitis Pontificum ac Cardinalium* tom. 1 col. 1159.

b Sedit ab anno Christi 1191 usque ad 1198.

c Præfuit ab anno 1198 usque ad 1216.

d Spondanus in *Annaliis Baronii Continuatione ad annum Christi 1202, Innocentii III quintum, Marcwaldi mores breviter describens*, Inter alia, inquit, quæ Innocentius Papa toto orbe diligenter & utiliter curavit, de Sicilia regno sollicitus, quod Marcwaldus senescallus imperii, qui in præcipua gratia cum Henrico imp. olim extiterat, vir potens, ingeniosus & subdolos, sibi arte & armis subdere omni conatu, auxilioque etiam Saracenorum studens, pessumdare non cessabat, in gravissimum damnus Ecclesiæ, regni, & Friderici pupilli, sæpe ideo excommunicatione percussus, atque etiam aliquando armis repressus &c. Et post paulo ad dictum annum agitur de ejus morte. Videri etiam potest Pandulphus Collenutius *Historia Neapolitana* lib. 4, ac Francisci Pagii *Breviarium Pontificum Romanorum* tom. 3 in Innocentio laudato, num. xxii.

e Romanam cathedram tenuit ab anno 1370

ad 1378.

f Res ejus gestas describunt Collenutius paulo antè citatus lib. 5, Raynaldus *Annal. eccles.* tom. 17, Spondanus tom. 2 *Continuat. Annal. Baronii*.

g Plenior de illo notitiam dabunt auctores continuo circa Carolum parentem ejus assignati.

h Raynaldus ad an. 1412, num. 6, hoc anno Joannem Marianum Vicecomitem Mediolani ducem à civibus, ejus tyrannidis pertæsis, interemptum refert. principatum verò capessivisse Philippum Marianum fratrem, sumptoque de conjuratis supplicio, pristinae amplitudini restituisse, auxiliumque. Porro de familia Vicecomitum consuli potest Corius in *Historia Mediolanensi* fol. 5. Imbovius in *Stemmatis Desideriani stirpe* 10, tabula 31, Johannes Maria Anglus, inquit, Dux Mediol. II. n. VII Septembris mccccxxxviii, occ. xvi Maii mcdxii, inprol. Philippus Maria Anglus Vicecom., Comes Papiæ, dein Dux Mediol. III, Dn. Genuæ, nat. xxiii Sept. mcccxcii xiii Augusti mcdxlvii.

i Joanni, cognomento Tanro, superaddit alium Silosus *Histor. Cler. Reg. lib. 1 pag. 4 his verbis*: Floruit insuper ante annum fere ducentimum Robertus, excelli vir spiritus, compertæque fati apud plerosque Europæ principes virtutis.

k Successit Caroli V imp. anno 1558; decessit 1564, quo ei successit Maximilianus II, ejus filius.

l Si anno 1560 Caietanus ille, uti mox hic dicitur, obierit; sequitur ex nota proximè data, ut Maximilianus ille vocetur hic augustus per prolepsim.

m Caieta, vulgè Gaeta, urbs est regni Neapolitani in provincia Terra laboris, probè munita, ad radices coll. s in peninsula, cum duplici arce, & portu ampio in ora maris Tyrrheni. Hæc è Bandrando sufficiens. De Caietanis episcopis agit Ughellus *Italia sacra* tom. 1, ubi col. 578 & seqq. prolixiores de ista urbe præmittuntur notitiæ. Respectu autem Caietani, de quo hic, nostrum Sanctum suspicor vocari in *Comm. prævio* num. 81 Caietanum Thienæi m II.

n Electus est Fridericus III vel IV anno 1440. o Friderico patri, anno 1493 mortuo, successit in imperio.

p Imbovius in libro, qui inscribitur *Corpus historiae genealogicæ Italiae & Hispaniæ*, anno 1702 Norimbergæ edito, pag. 155 & seqq. exhibet Barbiana familia inter Insubricas nobilissimæ, & Comitum de Cunio ex ea ortorum genealogiam.

q De Estensibus Sansovinus in libro de *Origine ac factis familiarum illustrium Italiae* fol. 367 verso, pluribus te instruet.

r De hac familia Sansovinum mox citatum consule à fol. 221.

s Mittimus, inquit Silosus supra assignatus, Ferdinandum, Adrianum, Simonem, Georgium, Octavium Thienæos, quæ civili quæ militari prudentia laudatissimos.

t Vide quæ de anno natali diximus in *Commentario nostro prævio* num. 3.

u Hæc confirmamus in *Commentario* num. 6.

x Hæc pluribus exponit *Comm. num. 7 & seqq.*

y Sedit ab anno 1503 ad 1513.

z Confirmantur & amplificantur ea *ibid.* § 2.

aa Secundum dicta in *Commentario* num. 196.

bb Cœpit apostasiam anno 1517.

cc Ecclesiam gubernavit ab anno 1513 ad 1521. dd Res

D

E

F

A dd *Res ab eo præclare gesta exstant apud Ciaconium Vit. Pontificum & Card. tom. 3 col. 578 & seqq.*

ee *Laudatur apud Ciaconium mox citatum à col. 610.*

ff *De eo Vide Commentarium prævium num. 53; Vitam, quam illustramus, num. 27; Ughellum in episcopis Veronensibus tom. 5 Italia sacra col. 993, Silosum tom. 1 variis locis, in indice ad illum designatis.*

gg *Est is Opere suo de Vitis Sanctorum notissimus. De viro isto Ughellus modo citatus col. 1041, & tom. 4 inter episcopos Bergomenses à col. 702.*

hh *De hac agit Pancirolius in Thesauris absconditis urbis Roma Regione 8 pag. 596.*

ii *Militam utique veterum seu emeritorum ac infirmorum receptaculum, ex Pancirolio ibid. pag. 584. Videri etiam potest Panvinius de Septem Urbis ecclesiis, inter ea qua habet de ecclesia S. Mariae trans Tiberim, ubi de fonte olei ex dicta taberna exundante.*

B kk *Imperavit ab anno Christi 222 usque ad 235.*

ll *De Faviculo atque Vaticano colle differit Baronius in Annal. eccl. ad an. 69, num. 16.*

CAPUT II.

Deus ob Caietanum Reip. Venetæ propitius; bona pauperibus distributa; molitio novi Ordinis; ejusdem socii.

*Afflicti-
mæ Europæ
calamitates*

HÆc in eo Commentario de Caietano leguntur. Et verò postrema ista verba attentius consideranda sunt; innuunt enim calamitosa illa tempora, quibus tota penè Europa exitiali bello miserè afflicta fuit, tunc scilicet, cum capta Rhodo *a*, & Jerosolymitanis *b* militibus aut occisis, aut inde fugatis, in Cretam, Cyprum aliasque vicinas Venetorum provincias Turcicus furor inhiare videbatur: cumque Italia Gallis, Hispanis, Germanisque invadentibus diu quassata direptaque, Venetorum nihilominus ditioni, fortunisque usque eò favit Deus, ut & Turca è Rhodo in Pannonios arma converterit, & aliis Italiæ Regulis extremo discrimine implicitis, Veneti soli inter tot diras Europæ clades non tantùm incolumes tutique steterint; verùm etiam oppida atque urbes, quas pridem amiserant, felicissimè recuperarint.

*mitigat De-
us, à Caiet-
ano placatus;*

16 Quos tam prosperos eventus tametsi alii aut Columnæ, aut Liviani Ducum fortitudini industriæque attribuunt, sanctiùs tamen atque veriùs jam dicti Diarii scriptor, piis operibus, atque assiduis precibus, quæ, Caietano auctore, per ea tempora Venetiis institutæ Deum placaverunt, adscribit. Adeo verum certumque est, non facilè à barbaris hostibus posse eos lædi, qui intra suos fines habeant insignes aliquot divini cultores Numinis amicosque, quorum rogatu atque innocentia reliquis vel noxiis Rex ille cælestis parcat. Alioquin Deo sceleribus violato atque infenso, valida vis copiarum, commeatuumque & humanæ potentia aut prudentiæ fulcra, quid tandem sunt nisi vani fastus nutricula, & certæ pignora calamitatis?

17 Sed Caietanus fundatis jam, aut firmatis A. ANT. Romæ, Vicentiæ, Veronæ, Venetiisque sodalitatibus sacris, ac xenodochiis, Romam rediit CARAC- CIOLO. superioris seculi anno circiter XXI, versans animo, qua potissimum ratione illud reipsa præstaret, quod diu antea conceperat, & sodali suo Dominico Xanivellio probatæ pietatis viro fidenter Vicentiæ dixerat in hæc verba: Non desistam erogare in egenos quidquid habeo, donec pro Christo adeo pauper eyadam, ut nec sepulturam mortuus nisi precario obtineam. Et verò suo ejusmodi voto abundè ille potitus est. Nam Romam, uti diximus, reversus postquam aliquamdiu piis sese operibus, unà cum Divini Amoris sodalibus exercuit, amplissimo in pauperes, propinquosque tenuiores distributo patrimonio, atque opulentis sacerdotiis, non, ut plerique faciunt, in suorum commodum; sed in Summi Pontificis manus liberè dimissis, Clericorum Regularium factus parens & auctor, ad extremam, uti cupiebat, se redegit inopiam. Quod quemadmodum gestum sit, locus iste postulat, ut exponam.

18 Caietanus, exerto quippe vir ingenio, & ad Dei gloriam procurandam exaugendamque semper intentus, sensim animadvertit illam morum atque animorum corruptelam, quæ Christianos populos longè lateque pervaserat, majus omnino esse malum, quam ut unius secularium Clericorum sodalitiis, nec perpetuò duraturi ope aut industria posset sanari; & venenum quod tam altè radices fixerat, excutiendum non nisi perpetuo & præpotenti pharmaco videbatur. Accedebat, quod ii sexaginta viri, qui ad B. Dorotheæ societatem inierant, neque Romæ degere, neque dum Romæ essent, assiduè salutaribus iis officiis, utpote suis quisque privatis rebus impliciti, incumbere poterant.

19 Ipse itaque divino, uti par est credere, *meditatur;* motus instinctu, in eam venit cogitationem, si primævum illud atque Apostolicum institutum sua ætate instauraretur, sacrorumque ac solemnium votorum nuncupatione perpetuò firmaretur, non ineptam eam fore reparandæ Christianæ reipublicæ rationem. Clericos quidem sacrorum ministros egregiam olim laboranti Ecclesiæ tulisse opem: sed, ut sunt res mortalium pronæ casibus, jam eos mole sua atque senio defetiscere. Excitari igitur oportere mortalium animos novo atque Apostolico spiritu, & Clericis, quos ingenti populorum exitio improbitas inscitiaque corrupisset, Clericos alios atque alios debere suffici, quorum operâ, damnum quod illi per pravum exemplum Christiano orbi intulissent, sarciretur. Sciebat non fecus olim evenisse, cum aliàs sæpè, tum verò potissimum, quando Augustinus *c*, pastor ille eximius, Clericorum Ordine ad Apostolicam formam restituto, Africam Europamque penè universam hæresibus perpurgavit, & Ecclesiæ Catholicæ egregium ornamentum addidit.

20 Ad hunc fere modum Caietanus ratiocinabatur. Neque ejus profectò votum elusit eventus: quippe nostra primùm sodalitas, Italiam, intra quam hæcenus consistere libuit, verbo atque exemplo excoluit; deindè verò post sexdecim annos, ea quæ à Jesu *d* faustè appellata est, & aliæ atque aliæ toto penè orbe diffusæ, brevi, cogitata in opus, spem in rem, propitio Numine deduxerunt. Caietanus igitur ea quæ secum aliquantisper, molitore Deo, agitaverat, cum Bonifacio à Colle, viro integerrimo amicè communicat. Probat ille, & sancto correptus spiritu se tam præclaro facinori socium offert. Hanc rem non

A. ANT.
CARAC-
CIOLO.

multo post obsecit Joannes Petrus Carafa, episcopus Theatinus, is videlicet, cujus jam e gesta retulimus, & qui diu cupiverat e mundi fluctibus in portum aliquem emergere; ubi primum percepit instituendi Ordinis rationem atque scopum, exarsit illico vehementi desiderio ineundi instituti, quod monasticæ simul & clericalis vitæ munera laudè que conjungeret.

obnixissime
etiam orat,

21 Itaque ut numquam fere non erat ad virtutum ardua capeffenda optimè animatus, Caietanum liberè convenit, & majorem in modum ab eo petiit, ut se ejusdem voti compotem faceret: esse sibi si non meritum, certè studium par atque ceteris, & similem propemodum sacri fodalitii imaginem se concepisse animo, quam non fuerit ausus cuiquam patefacere: proinde sibi & amico & episcopo, & avidè cupienti non esse saltem postremum in eo optimo facinore locum denegandum. Ille admiratus viri animos & nulli præclaro operi angusta pectora, gratias primum agere, quod tantus antistes pauperum Clericorum vitam adeo cupidè vellet amplecti; deinde verò (ut Carafæ impetum ardoremque reprimeret) excusare se multis modis, atque difficultates, quæ multæ & gravissimæ certè inerant, opponere; scilicet per sacros canones, quos Carafa ipse probè nosset, non licere episcopo, deserto suo & Christi grege, ad claustra secedere. Videret tempora fortium exemplorum valde indiga: proinde ne se intra muros absconderet, qui oppositus esset à Deo murus pro domo Israël adversus hujus temporis Philisthæos: pergeret potiùs cum aliis episcopis ductare Christianas acies; se verò aliosque privatos homines sineret sub signis contineri inter gregarios milites.

Et tandem
exorat.

22 His aliisque ejusmodi dum Carafam Caietanum dehortari nititur; ille, ut erat ingenio præfervidus, & recti consilii, quod semel apprehendisset, tenacissimus, nihilùm his dimoveri difficultatibus, imò magis magisque inardescere. Denique multis verbis ultro citroque habitis, Carafæ ardor eò processit, ut fixis repente humi genibus, vultu subirato ac propemodum minaci protestatus fuerit Caietano, se in die judicii de sua anima ab eo rationem coram Christo judice reposciturum f, nisi protinus se e seculi turbis ad quietam Religiosæ vitæ stationem admitteret. Tum Caietanus obstupescens viri constantiam, facundiam, gravitatem, procubuit & ipse in genua, eumque complexus amantissimè, Ego te, inquit, mi Domine, numquam deseram.

Tribus hisce
accedit Paulus
Consiliarius.

23 Junctis itaque animis viribusque sedulò vestigant, quam ratione maturè cum Deo id quod proposuerant, perficerent: mutuisque cohortationibus sese invicem accendunt. Antequam autem ad rem aggredierentur, quartum adsciscunt socium, Paulum videlicet Consiliarium, fidum Carafæ amicum, & antiqua stirpe ac probitate conspicuum. His quatuor veluti basibus ædificium omne nostri Ordinis superstructum est: atque adeo has quatuor rosas inter medios humanorum pectorum hiemes, B. Dorothea g, ut Cæsareæ quondam, tunc Romæ iterum protulit. Cæteri, qui ad triginta octo fuisse referuntur, etsi ad primum novi instituti nuntium incaluerant, & se quisque socium ineundo Clericorum Ordini promptè obtulerant, difficultate tamen rei, & arctissimæ paupertatis voto, quod ii quatuor conceperant, perterrefacti refrixerunt.

A N N O T A T A.

a Hoc argumentum multis deducit Spondanus ad annum 1522, num. 14 & seqq.

b De Ordine Hospitalariorum S. Joannis Hierosolymitani, qui deinde Rhodii, ac denique equites Melitenses vocati sunt, plurima collegit Hippolytus Elyot in sua Historia tom. 3, cap. 12.

c Acta S. Augustini illustrabuntur & expendantur die 28 hujus mensis.

d Qua spectant ad Societatis Jesu institutionem, finem, media &c. invenies tom. VII mensis Julii, die 31 in Commentario prævio ad Acta S. Ignatii de Loyola § 30 & seqq.

e Hujus quippe gesta noster biographus edidit in eodem volumine ante Vitam S. Caietani. Porro de hoc atque aliis Ordinis Clericorum Regularium fundatoribus, de quibus proximè hic erit sermo, tractat Commentarius supra § 3.

f Reposco caret supino, ut Grammatici loquantur, ac proin locus hic erat circumlocutioni per fore vel futurum, ut reposceret.

g Acta ejus apud nos illustrata sunt ad diem 6 Februarii.

C A P U T III.

Superata difficultates; professio
Religiosa; primus Ordinis
Prepositus, paupertas, no-
men, incrementum.

Igitur anno redempti Orbis MDXXIV, festo die Inventæ Crucis à quatuor jam dictis viris res cepta est apud Clementem VII Pont. M. sedulò agitari. Magnis primum difficultatibus impediabatur, plerisque Romanæ aulæ proceribus novum id fore pronuntiantibus, Clericos à monachis, habitu, nuncupatione, nonnullo etiam instituto distinctos, adinstur nihilominus monachorum, septis claustris rigidè contineri, & solennibus Christo nuncupatis votis obligatam vitam ducere. Præterea, non videri, posse eos sese tolerare, nisi aut supem emendicatò quærerent, quod ferme inusitatum Clericis, aut certos census proventusque sibi compararent: quod nullo modo sibi Patres persuaderi patiebantur. Apostolicam verò illam rationem vivendi e ultroneis oblationibus, haud prosperè his temporibus successuram, in quibus virtutum cultus & claritas potissimum in egenos, adeo refrixisse cernitur, unoquoque propemodum quæ sua sunt quærente, non quæ Jesu Christi.

25 Neque etiam facile impetratu fuit à Summo Pontifice, ut Carafæ liceret, relicto episcopali munere, ad privatam vitam emigrare. Novèrat enim Pontifex, quantum præsidii in eo viro reperire posset respub. Christiana, iis maximè temporibus, quibus præstantes virtute, consilio, pietate homines operæ pretium esset ad gubernacula adhibere, non autem in claustra aut in solitudines ablegare. His itaque res implicata nodis vix umquam fuisset expedita, nisi Caietanus in primis, & socii etiam alii strenuè respondissent, nihil se, nihil posteros, modo Christo fiderent, Deique regnum sedulò quærent, de victu cultuque corporis unquam fore sollicitos: illud unum agerent: cætera Christo sponfore adjicienda, neuti-

D

E

F

Novi Ordinis molitio magnis difficultatibus agitata;

quas Caietanus cum suis

A ne utquam se ambigere : Apostolos , primosque Euangelii sectatores longè infelicius pietati , ac charitati seculum incurrisse , neminem tamen eorum aut fame aut algore consumptum , nisi siquando persecutorum rabies iisce modis divites simul & inopes cruciavit.

diluere conatur :

26 Censuræ proventusque perpetuos quod ple-rique alii Ordines retineant , se quidem nequaquam improbare ; at inficiari non posse , illud esse perfectius institutum , quod Euangelicam paupertatem impensius servat. Divitias sæpe esse seminarium litium , & perniciem libertatis. Itaque rogare se Purpuratos Patres Sanctissimumque Pontificem , ut faveret instaurationi Clericalis instituti , quod Apostoli dedicassent , virique Apostolici longa ferie suo exemplo firmassent. De Theatino episcopo , sperare se non minus illum reipub. Christianæ fore utilem Clericorum Ordinis parentem , quàm [si] Theatinæ ecclesiæ præful extitisset. Neque illum tuendæ Christianæ causæ sese reddere ineptum , quòd Religiosum iniret institutum ; sed ipsummet , qui antea in acie dimicaverat primipilus , postmodum veluti de sacra quadam turri , memorando posteris exemplo , unà cum sociis , propugnaturum.

ac res , maxime eam promovente Giberto ep. Veron. , confecta est.

a

27 His aliisque rationibus ea , quæ objecta fuerant , diluebant Patres : quibus magnum profectò robur addidit Matthæus Gibertus *a* , celeberrimus ille Veronæ episcopus , qui quòd apud Clementem gratiâ , apud Cardinales plurimum auctoritate valebat , nostros magnopere juvit. Et quidem eò diligentius incubuit Gibertus expediendæ rei , quòd perciperet se iis aggregare , adoque ea ratione ex aulæ se subducere strepitu , atque turbinibus. Verùm sui is laboris fructu votoque potiri non potuit. Abnuerunt enim Patres tantum præfulem sibi socium adungere , quocum pontificiæ rectionis curas Clementem partiri probè nossent : atque adeo numquam illum permisurum , ut se destituto rebusque publicis , ad alia se conferret vel optima studia : ex episcoporum numero satis sibi fore Carasam , cujus auctoritate , consilio , ope juvaretur. Itaque cum Inventæ Crucis festo die res agitari cœpta esset , in Crucis itidem Exaltatæ solenni luce faustè confecta est ; ut proinde non immeritò Crucis insigne nobis assumpsisse videamur.

C

Vota Religiosa Patrum ,

b

c

d

e

f

28 Erit autem fortassis pretium operæ , si quomodo quatuor ii viri ad B. Petri in Vaticano colle Deo sese votis *b* obstrinxerint , breviter hoc loco narraverò *c*. Clemens VII , cujus jam sæpe meminimus , è Medicea stirpe Pont. Max. , ut renascentem Clericorum Regularium Ordinem Apostolica protectione foveret , & sibi , hoc est , Christi Vicario proximè subjiceret , iussit Joanni Baptistæ Bonziano *d* , Casertæ *e* episcopo , & Apostolico Datario *f* , ut Pontificio nomine jam dictorum quatuor virorum solennia vota exciperet , atque Apostolica auctoritate roboraret. Accesserunt itaque eo festo die nostri Patres , unà cum Bonziano ad ædem augustissimam Vaticanam , univèrso Clero , ac maxima omnium ordinum multitudine prosequente ; & celebrato à Casertano episcopo ad altare sancti Andreæ solenni Sacrificio , ac cælesti pane professuris Patribus ritè porrecto , aram sancti Petri , quæ ejus templi est primaria ac sacratissima , bini adeunt : ibique Clementis VII diplomate *g* per notarium clara voce recitato , primus Joannes Petrus , tum Caietanus , deinde alii duo solennia Religionis vota summo Numini devotissimè nuncuparunt : quorum formulas *h* singulis autographis descriptas Bonzia-

g

h

nus summi Pontificis nomine recepit , probavitque.

29 Post hæc , quoniam jam dicto diplomate concedebatur nostris , ut Præpositum sibi , quem vellent , eligerent , idcirco secedentes ii quatuor viri parumper ab adstantium cœtu , cum de ea re inter se aliquantisper deliberassent , in Joannem Petrum cunctorum suffragia convenerunt. Ipsum igitur iam designatum electumque primum Clericorum Regularium Præpositum , Casertanus episcopus , qua pollebat potestate roboravit atque firmavit. His rebus ingenti ipsorum religione & adstantium plausu lætitiæque peractis , abeunt Patres in pauperem domunculam , quam Bonifacius Viâ Leoninâ ad Campum Martium possederat. Eam inhabitarunt nostri ferme biennium in summa omnium egestate , illud scilicet Apostolicum institutum religiosè servantes , ut nullos census possiderent , nihil à quoquam peterent ; si quid ultrò deferretur , id solum cum gratiarum actione recipere.

30 Placuit Patribus , & Caietano in primis paupertatis amantissimo , eo modo vitam institueret , ac factò potiùs exemploque , quam lege aut præcepto præire posteris , maximè cum probè scienter , Christum Dominum ejusque Apostolos , hoc est primævæ Ecclesiæ Clericos , eadem & ipsos ratione vixisse. Tuti igitur tanto exemplo Patres , vitam ejusmodi nulla adacti præceptione , sed pro libitu ineunt , eo magis admirandam , quòd rarior per id tempus virtus vel in Clericis visebatur. Porro , ut ipsa virtutis initia numquam propemodum adversario carent , detrahente nostris multi , & invidiosissimè obtrectare , veluti novo hominum generi , & è Clericis monachisque permixto. Alii tamen , quibus probitas , & religio grata atque amata , quòd probè ipsi & cum virtute viverent , suspicere eos , & magnis laudibus i ornare. Denique ut de prisca illis sacerdotibus vel ab Ethnico scriptum est , Tenuitas edendi potandique parcissimè , vilitas etiam indumentorum , & supercilia humum spectantia , perpetuo Numini , verisque ejus cultoribus , ut puros eos commendabant & verecundos. Inde usus manavit in vulgum , quemque castigatius severiusque viventem non aliter appellandi , quàm Theatinum.

31 Et sanè quamquam à nostris ea agnominatio numquam aut rarò usurpata est , placet nihilominus vocabuli vel à vulgo impositi decora significatio , quæ à spectando sive contemplando *k* utcumque deducitur. Tametsi , ut verum fatear , non adeo contemplationi rerum cælestium vel tunc dediti nostri , ut actuosæ vitæ opera , præcipuè ea , quæ dicuntur spiritalia , negligenter. Rari quidem egressus , sed siquando aut habenda concio , aut ægrotus quispiam invisendus cohortandusque ad patientiam ceterasve virtutes foret , vidisset nostros promptè excurrere , ut igniculos divini amoris in proximos spargerent , æmuli scilicet angelorum , quibus mos est ita se ad homines profunderet , ut Deum interim amare non desistant. Postea verò , anno scilicet ejus seculi xxvi è jam dicta domo Martiana , ad aliam sub monte Pincio sitam , & monasterio B. Mariæ à Populo attiguam migrarunt Patres. Istam , ut Onuphrius ait , neque amenitate commodam incoluerunt usque ad anni xxvii Junium mensem , quando scilicet , uti mox dicemus , clade Borbonica dirius divexati , Urbe excedere coacti sunt.

32 Interim ab rerum humanarum cura semoti , ad spiritualem cælestemque vitam sese aliofque , quos poterant , instituerunt. Et licet procul à conspectu hominum , nempe ad Urbis moenia secess-

A. ANT.

CARAC-

CIOLO.

primus eorum Præpositus Caras-

sa ,

artissima paupertas , quam alii improbant , alii laudant.

E

F

Theatini secundam nominis ezymon , contemplationi dediti , simul tamen actives

k

in prosperanda salute animarum.

A. ANT.
CARAC-
CIOLO.

secessissent, ægrotis nihilominus in nosocomio, uti pridem cœperant, assidue infervire; iis aliisque labes suas fatentibus aurem præbere; agentibus animam, ad ultimum usque spiritum adfingere; languentes egenosque, verbo, re, quæ poterant, sublevare; Sacramentorum usum, qui insolens ea ætate erat, modis omnibus instaurare studebant. Porro ut ejusmodi salutaria officia præstare possent commodè, auxit illorum numerum Deus: quippe nonnulli alii & eorum exemplo, & Numinis instinctu agitati, iis aggregati sunt.

Ordo nactus
sociis octo;

l

33 In his, Bernardinus Schottus / Sabinus, Hieronymus Confiliarius, & Andreas Versus Romani; Jacobus Yvannius Hispanus, Thomas Guerrerius Siculus, Marcus Pasqualinus Venetus, Matthæus Seravallensis, & Petrus Laicus Perusius, duodecimum numerum compleverunt: quorum octo postremorum Indices Diariaque nostra vix nomina nuda significant, severo nimirum veterum more, ut plurimum facerent, minimum de se loquerentur aut scriberent. Sed ea certè severitate silentii malè posteris consultum est, orbatis videlicet domestica exemplorum luce, & efficaci incitamento virtutum. Scimus quidem universè Joannem Petrum Carasam, tunc juvenem & Apostolicum Protonotarium, unà cum Hectore Vernacia, B. Baptistæ Genuensis genitore, fundasse in Romæ nosocomium insanabilem, atque intervisse Patres nostros, & Caietanum maximè, frequenter ægrotis: quidnam verò egregii in eo præfiterint, aut quamdiu rebus iis studuerint, id verò clam nobis est.

quorum gesta se latere, conqueritur hujus Vita auctor.

n

C

34 Accepimus item eos non rarò habuisse sermonem ad populum, Carasam præcipuè & Thienæum, quibus promptior inerat dicendi facultas, atque cum instante Barbonica irruptione, tum capta jam Urbe, cunctos ad constantiam tolerantiamque fuisse cohortatos. Hæc tamen aliæque ejusmodi de plurimis, quæ ii fecerint, per pauca, non tam è nostrorum, quam ex alienorum potiùs scriptis aut traditione, fortuito atque jejune notata desumpsimus. Secesserant igitur Patres, ut jam diximus ad Pincianam domum, ibique sacram ædiculam pro opibus instruxerant. Puto, nisi me conjectura fallit, extitisse n propè veterem illam S. Felicis ædem in eo colle sitam, ubi S. Gregorius Magnus tertiam decimam hominiam ad populum habuisse legitur. Ibi itaque nostri modum cum ad alios instituendos juvandisque prodeundi, tum, ut semetipsos spiritualibus documetis imbuerent, domum secedendi, faciliùs liberiusque servabant.

ANNOTATA.

a *Videri possunt de eo Annotata ad cap. 1 lit. ff.*

b *Quomodo se ad illa accinxerint rerum temporalium abdicatione, refert Commentarius num. 38.*

c *Publicum rei hujus gesta instrumentum dat Commentarius num. 39.*

d *Plura de eo dabit Ughellus tom. 6 Italia sacra à col. 661.*

e *Civitas est Campania Felicis in Tifatis montibus, vulgo Capuanis collocata, de qua Ughellus tomo mox citato col. 607.*

f *Datarius Papæ, officium magnæ æstimationis, estque prælatitium, & aliquando Cardinalitium. Sic appellatur à DATA, & signatione supplicationum expediendarum, atque ædes DATARIA*

dicitur. Antiquitus hoc officium ad archidiaconum de jure spectabat. De officiis archidiacon. cap. VII, prout dicitur in Hierolexico Macrozum.

g *Diploma illud protulimus in Commentario à num. 40.*

h *Formulas habes ibid. num. 43.*

i *Ordinis notitiam ac laudes videbis ibid. à num. 45.*

k *Est quippe Theophrasti spectro, video. At de nomine PP. Theatinorum plura sunt præmissa in Commentario num. 45.*

l *Egregia viri gesta ac dotes intexuit Historia sua Silofus tom. 1 variis locis. Laudatur etiam apud Ciaconium in Vitis Pontificum & Cardinalium tom. 3 à col. 846, & apud Ughellum inter episcopos Placentinos tom. 2 Italia sacra col. 291.*

m *Ab utroque xenodochium fuisse fundatum, sed Vernacia operà postea absolutum, affirmat Silofus lib. 1, pag. 25.*

n *Quo potissimum loco existierint ades illa, postquam è Caracciolo retulisset Silofus lib. 3 pag. 75, alium designatum accuratius exploratum, qui apud ipsum videri potest.*

CAPUT IV.

Caietanus, ac socii ejus crudeliter Romæ excruciat, ac mirro modo liberati.

Um autem his studiis in summa tranquillitate incumbunt (ut est omnis vita mortalium ad miseriam ærumnaque proclivis!) ecce reginam urbium & sacratissimam Petri Sedem Cætareus exercitus, ductore Borbonio a, nefariè capit atque diripit. Irant in iis copiis pleræque acies Germanorum, qui nativam ferociam hæretica immanitate cumulaverant. Reliquæ ex Hispanis Italisque constatæ, ecclesiastico auro, (quod Tholosanum b iis certè extitit) jam dudum sceleratissime inhiabant. Igitur in Urbem pari furore irumpentes c, impietatis & libidinis execrandam rabiem exsaturare cœperunt. Emerfisse ab inferis Ariænotorum atrocitas videbatur, ejus temporis scilicet, cum (tu Lirinensis ait) temerata conjuges, depopulata viduæ, profanata virgines, monasteria demoliata, disturbati clerici, verberati Levitæ, opprta Sanctis ergastula atque carceres.

36 Eadem enim in sancta Urbe scelera, strages atque funera passim edebantur: & quod extremum impietatis est, necque ipsi (pro nefas!) sacerdotum Principi, & Vicario Christi d pepercerunt. In tanta autem rerum acerbitate, nostri, qui jam ad duodecim creverant, posteaquam veluti ad publicum restinguendum incendium cum propriæ etiam vitæ periculo accurrentes, se parùm proficere perspexerunt, in Pincianam domunculam se ea fini includunt, ut assiduis precibus lacrymisque vel Romæ irata placarent Numina, vel sibi saltem ipsis Lutherianum gladium propediem expectantibus martyrii lauream obtinerent. Interea verò vitam martyrio propiore degere; nam improvvisa clade intercepti, nulloque comite instructi, ægerrimè vitam ducebant: pressis videlicet infanda calamitate, aut fugatis Urbe amicis beneficisque omnibus: traduntque contigisse non semel, ut unicum cibarium panem inter duodecim

Roma dum capitur,

a

b

c

F

ac crudelissime expilatur; Patres omnium sunt egeni;

d

cim

A cim sodales partiri oportuerit.

Caietanus insuper
37 Sæpe quidem in eam domum irruptum est à barbaris : sed unica Patres armati, pauperie, semper hostes prædonesque impavidè repulerunt. Bis tantum in eos ii, qui avaritiam non poterant, sævitiam exercuere ; semel Hispani ; Germani iterum. De Hispanis postea dicemus. Inter Germanos autem erat miles quidam, quem Caietanus, cum dives esset, hoc est, antequam pro Christo se mundo atque opibus abdicasset, inter gregarios famulos diu habuerat. Is verò, ut è domo Thienæa, atque urbe Vicentia discessit, militiæ se dedens, ad suos Germanos Lutheriana hæresi infectos reversus est : indeque Georgium Franispermium *e*, impiissimum illud hominis monstrum, sectatus, in Italiam, atque adeo Romam venit.

à famulo quondam suo,
38 Dum Romæ igitur esset, quam tum urbem cæde, direptione, vastitate Borbonicus exercitus magis magisque perditum ibat, olfecit nefarius miles, Caietanus Thienæum, herum quondam suum locupletem, ad montem Pincium delitescere ; ratusque habere eum secum nummos atque opes suas pristinas, spe prædæ illectus, eò unà cum aliquot impiis grassatoribus convolvavit. Non fuit opus perfringere januam aut domum diruere, indeque protrahere abditos : patuit illico humilis ea casa prædonibus, & nostri ultrò processere, non divite ornati infula, sed habitu, uti decebat pauperiem ex voto professos. Obstupuerunt barbari Saxones primo aspectu : mox latibula opum suspicati, extorquere aurum vi tormentorum parant. Caietanus igitur, cujus imaginarias opes jam animo devoraverant, semotis revinctisque sodalibus ceteris, adoriuntur ; ex eoque primùm quærunt, quò retruserit suas opes.

atque di-rè excarnificatur,
39 Instabat reliquis molestior is, qui Caietano olim fuerat famulatus, & moræ impatiens, injecta in mitissimum Senem impia manu, nisi revelet aurum, sæva supplicia comminatur. Is lenissimis verbis extemplo quod verum erat prodidit ; fuisse quondam se, ut vulgò dicunt, divitem : sed quartum jam annum agi, quod mutato vitæ instituto, abjectisque fortunis omnibus, religiosam inopiam pro Christo amplecti maluerit, quam incerto divitiarum stultè niti. Ad hæc illi frementes, furentesque, & prædam sibi præceptam indignantes, diris & infandis illigatum modis Caietanus insontem variè torquent, compressis scilicet artibus inter arcarum labra, totoque corpore funibus in altum sublato *f*. Truci ejusmodi supplicio quid præterea carnificinæ adjecerint, nusquam ego legi ; sed animo comprehendere, ex parte saltem, unusquisque poterit.

ac summis
40 Legi autem (quod porrò ad Caietani nostri laudem facit egregiè) B. Augustinum in hanc rem gravissimè docentem : (juvat ipsa ejus verba hic ponere) "Eos, qui olim in irruptione Gothica sub Alarico rege etiam non habentes quod proderent, dum habere credebantur, torti sunt, profectò inter illa tormenta paupertatem sanctam confitentem, Christum fuisse confessos. Quapropter et si non meruerunt ab hostibus cædi, non potuisse tamen sanctæ paupertatis confessores sine cælesti mercede torqueri. In quem Augustini locum insignis ille theologus Franciscus Mayronius scribens, mirificè laudat eos, qui pro Christo pauperes facti, sanctam paupertatem liberè passi, strenuè pro ea tormenta sustinuerint, asseritque martyres dici posse, si pauperiem profitendo, mortem subierint. Et meritò quidem has excruciatas paupertas laudes habet : simili quippe nomine Titum diaconum *g*, Elphegum episcopum *h*,

Augusti Tomus II.

Deusdedit *i*, & Suranum abbatem *k* in Sanctorum A. ANT. Fastis celebratos lego. Huic verò rei firmandæ possessionem & alia adducere, nisi meminisssem non dispositiones me nunc texere, sed brevem Historiam.

idcirco laudibus extollitur.
41 Interim autem arbitror, nequaquam ambigi posse, ista ad Caietanus nostrum utcumque pertinere, qui non ut innumera hominum mendicabula, extrema adactus necessitate, sed promptissima voluntate inops fuit : ac proinde sanctam paupertatem inter sæva etiam tormenta professus est. Ideo enim illum impi prædones rabie adacti excruciarunt, quòd sua bona pro Christo prodigisset, sanctamque inopiam liberè atque hilarè fateretur. In iis Vir ille tormentis certè non obiit, nihilominus tamen in eum jam dicta verba Augustini probè quadrare existimo, Non potuisse sanctæ paupertatis Confessorem sine cælesti mercede torqueri. His itaque Caietanus noster perfunctus ærumnis supplicisque teterrimis, gratias egit, ut S. Marcella quondam egisse legitur, quòd pauperem se non fecisset captivitas ; sed invenisset, quod & voce & opere loqueretur, Nudus exivi de utero matris meæ, nudus & redeam.

Aliæ vexationes, ludibria, vincula & carceres
42 Sed non hic fuit ærumnarum finis. Quippe post aliquot dies etiam ab Hispanis illuc usque irrupentibus Patres nostri capti, vexati, ludibrio habiti, vincti, abreptique in diversos fuere carceres. Insignis autem extitit oris vultusque habitus, atque ad martyrium apparatus, quàm viri illi prædones teterrimos excepere. Ad sacram ædiculam omnes unà descendunt, eamque pro temporis opumque angustia diligenter exornant : lampades omnes accendunt tamquam festivissimum diem celebraturi ante aram maximam ad ornandum præsens Numen, figunt humi genua, & vultu ad pietatem composito, atque inflexa cervice (ut victimas crederes) prædonum impetum præstolantur. Mirum dictu ! Vidisses eos inter pericula extremi exitii, clamoresque ac gemitus, qui ex immani cæde undique personabant, corpore immotos, animo impavidos, unam spirantes sperantesque cælorum beatam sedem, humana hæc interim, bona, mala, quasi origini suæ, id est, Deo proximos, despicientes. Porro spectaculum istud adeo præclarum si non amorem aut reverentiam, certè admirationem aliquam à nefariis illis militibus elicuit. Quippe ubi irrupere in ædiculam, nemo ipsorum ausus est sacras eas victimas, tametsi neci ultro expositas, neci dare. Sed posteaquam aliquantisper attoniti substiterunt, ab uno ex eis præciso fune, quo lampades dependebant, lychni pensiles in subjectorum capita deciderunt : ab altero autem, jacto in pronam Bonifacii cervicem lato gladio (quem ille ictum intrepidus excepit) per summum ludibrium divexati fuere.

summa cum virtute tolerata :
43 Ast ubi viderunt impi saerorum derisores nihil eos, qui mori pro Christo cupiebant, ejusmodi terricula expavescere, comprehensos vinculosque & sedis convitiis oneratos in diversas custodias rapiunt. Primùm enim ad B. Jacobi, cui antiquas ædes Hispanicarum acierum primores occupaverant, dein verò ad Vaticani palatii angusta quadam cubicula supra horologium sita pertrahunt, diutino & tetriore carcere macerandos. Iis locis dum hostiliter haberentur, mirè eluxit, veluti noctu stellæ, excelsa nostrorum virtus & constantia. Nam & Bonifacii tolerantia, & Carafæ magnanimitas atque incredibilis zelus, & omnium simul non victa adversitatibus pietas inflexit tandem immanem militum feritatem ad mitiora consilia. Caietanus autem licet longè minore quam

A. ANT.
CARAC-
CIOLO.

quam Carafa esset apud Hispanos auctoritate, non desistebat tamen in loco eos admonere, arguere, inque eorum animis religionis igniculos, sceleribus penè jam obrutos, excitare. At nihil aliud consecuti sunt ipse, Carafa, ceteri, nisi ut, quos liberè increpantes sustinere non poterant, [in] interiorem custodiam à se longius abegerint.

à quibus
tandem

44 Igitur è Jacobæis ædibus extractos, in Vaticanum carcerem amandarunt; arbitrator, ut tandem squalore, fameque vexarent, donec ab episcopo, ceterisque nummorum aliquid exsculperent. Ii tamen nihil profusus, nisi sacrarum precum Breviarium habebant. Sed, faciente Deo, res benè utcumque vertit. Nam quod divitibus pecunia conferre solet, id pauperibus Clericis unicum, quod jam dixi, Breviarium egregiè contulit. Res hoc modo gesta est. Invitaverat aliquando centurio ille, qui nostros conclusos carcere tenebat, tribunum militum Hispanorum (ut mutuo muli scabunt) ad lautum convivium, quod in Vaticano supra horologium apparaverat. Accedit itaque invitatus ad condictam diem atque horam.

B
Et dum mensa instruitur, ecce audire sibi videtur è proximo cubiculo (id clausum, quia carcer, erat) susurrum quemdam mutuo psallentium hominum, & divinum Numen exorantium. Tum ad hospitem conversus quærit, quinam hominum illi sient. Hospes, spernentis in modum, Sunt Clerici, inquit, aliquot, pars nostræ prædæ.
Caietanus
cum suis

45 Rogat tribunus, ut se cernere eos faciat. Ille morem gessit; &, referato carceris ostio, videt iste matura ætate ac moribus viros adeo compositè & graviter preces Deo solventes, ut Sanctorum cœtum sibi aspicere videretur. Et revera Paulum, opinor, atque Sylam referabant, itidem in custodia Philippenfi laudibus Deum celebrantes. Hoc adeo præclaro spectaculo commotus tribunus, indignatusque homines eximie probos in tanta mala projectos, petiit enixè à centurione, ne eos diutius detineat: videri sibi profusus innoxios, qui religiosos ritus, pietatemque divini cultus etiam in carcere tuerentur. Cum autem centurio obstinatio rem in tempus aliud differret, multis ultro citroque habitis super ea re verbis, Ego, inquit tribunus, nihil profecto apud te cibi sumam, nisi hos extemplo liberos, quod volunt, abire sinas. Tandem igitur centurio, partim ne subrusticæ asperitatis notaretur, partim quòd nulla spe lucri pauperes Christi servos vincetos ibi haberet, referatis foribus, educit atque dimittit.

miro modo
liberatur.

46 Patres gratis centurioni, & tribuno in primis actis, è Vaticano ad Tyberinam ripam rectè abeunt. Hæc omnia Bernardino nostro Schotto, qui post Cardinalis fuit, palàm narrante, compta sunt; atque pauca istæc solummodò è multis, quæ ipse cum aliis in ea clade passus referre solebat, nunc posteri memorant; cetera, utpote nequaquam scripto tradita, perierunt. Interim tamen ex his vel paucissimis, quæ sciuntur, id ipsum de nostris his fortissimis Patribus dici posse arbitrator, quod de sanctis Christi Confessoribus Vincentius Lirinensis scripsit. Eos à defensione fidei Majorum nulla vis depulit, non minæ, non blandimenta, non vita, non mors, non palatium, non satellites, non homines, non dæmones. VIII itaque Kal. Junii ereptos extremo periculo duodecim illos viros, per medias Urbis flammæ, mediosque armatos hostes Deus ipse quasi nube tectos ad Ostia Tyberina perduxit incolumes.

A N N O T A T A.

D

a Spondanus ad annum 1527, quo lucrosissima ista tragœdia accidit, Quinto Maii, inquit, Borbonius in pratis prope Urbem metatus cum exercitu, ut plerique habent, quadraginta milium ex Germanis, Hispanis & Italis (quem tamen numerum alii multum imminuunt) militari insolentia præconem misit, qui iter per ipsam Urbem, ut cum exercitu in regnum Neapolitanum iret, sibi concedi postulare. Et sequenti die in ipsa aurora, eo animo, ut aut victoria potiretur, aut mortem oppeteret, exercitu suburbio Vaticano, quæ mons & templum sancti Spiritus situm est, admoto, in primam aciem sese conjiciens, pugnam primus inchoavit, atque illico sclopeti glande percussus, mortuus concidit. Ita Spondanus è Guicciardino; quibus de causis merito id passus sit, ostendens. De cuius item flagitiis agit Silofus lib. 3 pag. 79.

E
b Aurum Tholosanum, vetus est proverbium, quod ita dictum accepimus, inquit Aulus Gellius Noctium Atticarum lib. 3, cap. 9; Quum oppidum Tholosanum in terra Gallia Quæcipio consul diripisset, multumque auri in ejus oppidi templis fuisset, quisquis ex ea direptione aurum attigit, misero cruciabilique exitu perit. Adagium itaque hoc dicitur in eum, qui magnis ac fatalibus afficitur malis, novoque ac miserando exitio perit, teste Paulo Manutio in Adagiorum collectione, Ursellis anno 1603 edita, pag. 433; ubi plura inveniet curiosus lector.

c Irrumpentium in Urbem militum barbaries describitur a Spondano ad annum supra citatum, num. 4.

d Clementi videlicet VII; de cuius probrosa captivitate videri potest Spondanus ad eundem annum num. 6.

F
e Ejus nempe Ducis, cuius ingenium ac mentem Lutherianam vel hinc liceat conjectari; quod cum alii aliò arma ac spes suas nefaria in ea expeditione destinarent, aurato ipse laqueo, quem sinu gestabat ostentabatque jactabundus suis persæpe copiis, jugulum Romani Pontificis designabat. Quod teterrimi viri votum, superbosque in factorum Principem conatus is exitus excepit, ut antequam ad sacram Urbem appelleret, repentina paralyssi correptus, ac remensus in Germaniam iter, vitam consoleratam morte haud dispari clausit, affirmante Silofio lib. 3 pag. 82. Consuli etiam potest Vita anonyma S. Caietani Venetiis Italicè edita anno 1655, lib. 2 § 13.

f Ea videlicet corporis parte, quæ pudor potnam conduplicabat, teste Silofio pag. 83.

g Martyrologium Romanum die 16 Augusti sic annuntiat: Romæ S. Titi diaconi, qui Urbe à Gothis occupata, pecunias pauperibus distribuens, à tribuno barbaro jussus est occidi. Apud Baronium in Annal. eccl. sub finem anni 426, inter sanctos adscriptus dicitur Martyres. At de eo agendum nobis erit dicto die.

h S. Elphegum archiep. Cantuariensem ac martyrem dedimus die 9 Aprilis, tom. 2 istius mensis, ubi pag. 630 inter alia, quæ ex Gervasio in Actis Pontificum Cantuariensium proferuntur, sunt ista: Dixit Lanfrancus, quod Angli quosdam sibi institissent Sanctos, inter quos & quemdam Elphegum archiepiscopum, quem Dani occiderunt, eo quod pro redemptione sua homines suos nollet spoliare. Cui cum probabili ratione monstrasset Anselmus, Elphegum, pro justitia passum,

A passum, verum Dei martyrem esse &c. Vide Baronium ad dictum diem in notis, & S. Elphegi Vitam cap. 6 tom. citato pag. 638.
 i S. Densdedit exstat in Martyrol. Rom. die 9 Octobr.
 k Vide, qua de illo tamquam martyre dicta sunt ad diem 24 Januarii pag. 606; ubi de ejus cade post aurum, quod Longobardi ab illo petierant, & non impetrarant.
 l Superiora confirmantur ex dictis in Commentario prævio § 5.

nus h Neapolim ablegantur. Persæpe quidem & diu petierant à Carafa Neapolitani proceres, ut Neapolim, hoc est, in patriam suam ipse reverteretur, ibique, uti Venetiis fecerat, Clericorum Regularium Ordini à se recens fundato domicilium figeret. Sed Carafa, vel quòd à patriâ libenter abesset; vel quòd Campaniæ regionem, & Neapolim ipsam Lautrechi i obsidione, & insequentibus ærumnis miserè afflictam sciret, ejusmodi petitioni ægrè assentiebatur.

A. ANT. CARACCIOLIO. h i k l m

CAPUT V.

Sancti præpositura Venetiis, divina ibidem providentia, ablegatio Caietani Neapolim.

Venetias perducti Patres, Caietanum eligunt Præpositum:

I Nde, ductore Augustino Amulio, inclytæ Venetiæ amantissimè suscepere, uti Magius in narratiuncula de Vita Carafæ superius retulit; eam quippe hic longiùs repetere non est opus. Venetiis autem antequam firmè domicilium nostri figerent, primò in æde S. Euphemie a, mox ad B. Gregorii paulisper substitere. Hic verò die Exaltatæ Crucis ejusdem anni MDXXVII coactus grex parvus sibi pastorem Caietanum elegit b, dignum utique Theatini episcopi successorem. Et strenuè quidem se gessit in eo munere Caietanus, partemque omnes boni præfulis explevit. Nam industria, labore, constantia præire cunctis: suavitate morum, modestia, misericordia nulli non obsequi: contigitque, quod est rarissimum, ut illi nec facilitas auctoritatem, nec severitas amorem diminuerit. Denique spectatissima Viri exempla magnam certè vim habuere ad omne virtutum genus suorum animis instillandum c.

B

c

d

e

f

g

Inde Caietanum cum socio Neapolim ablegatur:

48 Accidit autem, dum essent Venetiis, pestilentia illa d, & quæ perpetua ejus est comes sive subsequa, fames, ex incredibili annonæ exorta caritate, quæ anno XXVIII supra sesquimillesimum Italiam atque Europam penè universam depopulata est. Ea tempestate plurima nostrorum Patrum, & Caietani in primis benignitas in pauperes, qui Venetias miselli & palabundi turmatim confugerant, enituit e. Miram nostri vicissim Dei providentiam, & nullo mundi æstu ardentem charitatis fontem sunt experti. Quippe quòd urbe Roma extrusos Venetias petere oportuit, adversitas visa est, sed beneficium fuit. Venetiæ enim eo anno longè minùs quam reliquæ Italiæ urbes annonæ caritatem famemque senserunt. Nostri itaque, qui nihil à quoquam petendo, nihil ipsi certorum censuum habendo victitare decreverant, & magnà profectò, si Romæ perstitissent, premendi rerum inopiâ fuerant, iidem, moderante rem Numine, Venetias, hoc est in tutam ab his calamitatibus civitatem, destinantur, ut summo Parenti deinceps liberè fiderent, & sollicitudinem omnem (uti princeps nostri Ordinis Petrus monet) in Deum projicerent; quoniam ipsi cura est de nobis.

49 Mansit verò Venetiis Caietanus quinque prope modum annos, qui quòd nobis argumento vacuis fexcurrant, non Caietani remissa virtus, quæ numquam non acerrima fuit, sed nostratium taciturnitas, qui diligentius vivere, quàm scribere maluerunt, in culpa est. Anno autem MDXXXII ab Episcopo Theatino, qui tum ædi S. Nicolai g Præpositus erat, Caietanus, & Joannes Marino-

Augusti Tomus II.

50 Interea Joannes Antonius Caracciolus, Comes Oppidi k, vir munificentia & ceteris virtutibus ea ætate clarus l, cellulas quasdam ad monasterii formam suo sumptu ædificatas prope ædem S. Mariæ de Misericordia m, Benedicto Tititionio, ejusque sodalibus, qui Religiosam vitam meditabantur, jam concesserat incolendas. Contigit autem, ut Benedictus adhuc anceps quodnam institutum sibi suis servandum præfigeret, excitus sanctitatis nostrorum Patrum famâ, quæ Neapolim usque pervenerat, Venetias ire, & paucis diebus (ut quondam S. Hilarion apud B. Antonium fecisse legitur,) omnem eorum vitæ rationem discere, eamque postmodum Neapoli in jam dicta æde Misericordiæ servare statuerit. Sed Benedicto, postquam Venetias pervenit, adeo placuit Tolentinatis domus secessus, & nostri Ordinis institutio, ut, mutato repente consilio, non jam Neapolim redire, sed Venetiis cum nostris Patribus degere, & Clericus Regularis fieri optaverit atque impetraverit.

Comes Oppidanus, qui habitationem ibidem aliis paravit, k l m

F

accessum Theatinarum arguet:

51 Hic est ille Benedictus Tititionius, qui postea Severus n vocatus est à severa scilicet vitæ ratione, quam, in se piè hæviens, ad obitum usque tenuit. Comes itaque Oppidanus spe sua, quam de Tititionio ejusque sociis conceperat, frustratus, enixè petiit à Carafa, ut aliquot è suo Ordine Neapolim mitteret. Sed cum ille rem longiùs differret, Caracciolus, primoresque alii Neapolitani à Clemente VII Pont. Max. quod cupiebant obtinere. Opportunè enim accidit, ut per idem tempus Patres de abeundo Neapolim accipites, Christi Vicarium super ea re consuluerint, ut quid factò expediret, ipse perscriberet. Itaque supremi Pastoris sacri diplomate jussi sunt Patres Neapolim proficisci. Debeo hic ponere integra Summi Pontificis verba, ut ejus in nostrum Ordinem amor, & nostrorum Patrum erga eum vicissim fides atque observantia pateat.

E

52 Clemens Papa VII venerabili Fratri Joanni Petro episcopo Theatino, & dilectis filiis Caietano presbytero Vicentino, ac eorum sociis Clericis Regularibus nuncupatis. Venerabilis Frater, & dilecti Filii, salutem, & Apostolicam benedictionem. Exponi nobis nuper fecistis, vos per hoc ferme quadriennium à nonnullis devotis, etiam nobilibus laicis ex civitate Neapolitana, crebros pulsatos precibus, ac demum ab ipsa civitate publicis litteris vehementiùs fuisse rogatos, ut illuc aliquot ex vestris Clericis mitteretis, qui locum in eadem civitate jam nomini vestro constructum recipere, atque inibi Domino famulari valerent: vosque itineris longinquitate ac difficultate deterritos, simul & de vobis ipsis humiliter sentientes, nec ad satisfaciendum illorum expectationi vos idoneos cognoscentes, hæctenus illorum precibus acquiescere distulisse: sed cum hinc tam devotæ civitatis vel preces contemnere, vel devotionem fraudare, vel certè liberalitatem aspernari durum & inhumanum; illinc tanto vos itinere credere, tam longè posita loca recipere, & quod majus est, tantam opinionem expectationemque sustinere, audax nimium, & supra vi-

Clemens verò PP. VII.

A ea tempora erat, & raris cultus accolis. Et verò solenne propemodum fuit iis, qui Religiosos Ordines fundavere, locis vulgo abjunctis severa spiritus dedicare primordia, ex iisque post inita beneque firmata cum Cælitibus fœdera, ad humana & turbida hæc veluti Elias aut Joannes alteros prodire. Itaque significavit Carafæ Caietanus, nostros opportunum quidem contemplationi nactos esse locum: mitteret igitur quamprimum alios, quibuscum unà possent Religionis officia obire: sperare se iis adjunctis, Neapolitanos cives, quibus adhuc vix de vocabulo cogniti essent, in dies magis magisque ad audiendum Dei verbum, atque ad virtutum imitanda exempla illuc usque allecuros. Sin minùs; aut mutato domicilio, aut certè alia quapiam ratione præstituros, ut nihil à se diligentia atque religiosi officii jure à ququam desiderari posset.

sex alios eò mittit, quibus præest Caietanus: alterius ad Ordinem accessio.

B 58 Carafæ igitur extemplo sex alios veluti subsidiarios milites Neapolim ablegat, videlicet Marcum Venetum, & Petrum Veronensem, Michaëlem Monopolitanum, & Laurentium sacerdotes; duos item Clericos, Hieronymum Consiliarium *a*, atque Andream Versum Romanos. Hi circa finem Octobris, invitante nimirum adulti jam autumnæ temperie, Venetiis profecti, Neapolim incolumes pervenerunt: quibus omnibus, comitiorum decreto Venetiis Septembri proximo celebratorum, datus est Præpositus Caietanus. Sequentis anni Februario, die SS. Faustini & Jovitæ martyribus dedicato *b*, Petrus Veronensis, is qui doctoris lauream ob spectatam eruditionem jam olim Parisiis acceperat, & postquam Cancellarius fuit, ecclesiæ Baiocensis episcopatum à Francisco I Gallorum rege oblatum strenuè recusaverat, vir scilicet gemini Juris, ac Græcæ linguæ peritia, & quod majus est, probitate morum eximius, sese Deo solenni formula Religiosis votis obstrinxit, Sacrum faciente Caietano Præposito.

Domicilium mutant, quia nec suo instituto

C 59 Deinde verò ix Kal. Aprilis ejusdem anni xxxiv supra sesquimillesimum Patres ad unum omnes è domo S. Mariæ de Misericordia discessere. Discessionis causæ hæc fuisse perhibentur. Prima, quòd tametsi loci solitudo, uti jam dictum est, non nisi grata dicatis Deo mentibus, & contemplationi cælestium contigisset, adventibus tamen divini verbi semina cum spe fructuum spargere, & sacramenta Pœnitentiæ & Eucharistiæ (quod proprium Clericorum est munus *c*) administrare, nequaquam opportunus videbatur loci à turbis abjuncti diuturnior incolatus: experiebanturque quotidie quod, tametsi ad ipsos videndos fovendosque vis sanctitudinis paucos aliquot jam antea etiam notos illuc usque pertraheret, reliqui tamen plerique omnes vix de nomine aut ne vix quidem nostros Patres, novique Ordinis institutum noverant: tantum abest, ut ad ipsos divinum verbum audituri, & cælestia Sacramenta percepturi, atque altari servientes debitis alimentis futuri accederent.

nec Apostolica paupertati accommodatum:

C 60 Accessit causa altera, quæ eos extemplo inde abire compulit. Ea fuit quotidiana fere Oppidani Comitum cohortatio, quâ Patres sollicitabantur, ut adinstar aliorum multorum Ordinum, certos proventus censusque perpetuos sibi præberi paterentur. Neque id verbotenus agebat Caracciolus; sed oblata eis non spernenda vi pecuniæ, è qua postmodum legitime scenerata perpetuos census exigere, magis ac magis urgebat, propostam à se conditionem consiliumque ne recusarent. Atque ut id facilius persuaderet, adjunxit sibi Religiosos aliquot, qui dicerent, malè

nostris consultum iri, nisi, relicta pristina vivendi ratione, è sponte oblati maturè suorum securitati commodoque prospicerent.

E 61 Patres contra & Caietanus maximè Apostolica paupertatis eximius amator, initam semitam insistere, in animum induxerant. Quocirca eadem propemodum Religiosis illis & Caracciolo respondere, quæ nostri auctores Ordinis Romæ de hac ipsa re ambigentibus quibusdam jam pridem responderant; videlicet, tutius sibi perfectiusque videri, Christi exemplo hac eadem ratione viventis, quàm incerto divitiarum niti; & cum Apostolis sanctè desipere, quàm ex humanæ prudentiæ tametsi non illicitis legibus vitæ modum inire. Neque jam honorificum sibi fore in re tam gravi, mutato repente, quod pridem pro libito ceperant, consilio, lubricis censibus, & terrenis spebus velificari. Quod ad me attinet, inquit Caietanus, nolo ego, qui mea omnia pro Christo dimisi, nunc copioso proventu aliena recipere. Converteris ad Religiosos illos; Dicite vos mihi, ait, Patres, redditus hos vestros, quorum securitatem tantopere prædicatis, unde nam exigitis? E prædiis, inquit, atque agris; quos anno proventu vectigales habemus. Bene est, ait Caietanus. At quam ratione certi estis, colonos promissos census vobis quotannis soluturos? Ex pacto, responderunt, in scriptum relato, tabulisque publicis, quas, cum illi vectigalia pendere abnuunt aut procrastinant, proferre possumus, & in jus vocatos ad solvendum adigere. Ast ego, inquit Caietanus, longè certiores habeo facultates, & firmiores tabulas. Si enim vos prædiis chartisque nitimini, habeo ego Christi chirographum, & obsignatas ejus sanguine paginas, quæ mihi meisque certissimè pollicentur, nihil unquam nobis Christo famulantibus defuturum. Quærite, inquit, primùm regnum Dei, & justitiam ejus, & hæc omnia adjicientur vobis. Itaque de hac una re meritò sum sollicitus, num scilicet regnum Dei quæramus, & justitiam ejus; hoc est, an aternorum honorum acquisitioni & Christianæ legis observationi strenuè ac feridè incumbamus.

contra eos, qui contra sentiebant,

F 62 Hoc unum si adfuerit, nihil ambigo de eo, quod sequitur, omnia videlicet terrena hæc, quæ ad sustentandam mortalem hanc vitam faciunt, adjicienda, hoc est absque nostra anxia procuratore fore præbenda. Hujus certè promissi veritate longo hæctenus experimento cognovimus: toto etenim hoc decennio re ipsa comperimus, nihil nobis vel in maxima ea annonæ caritate, quæ ante sex annos contigit, sive ad corporis cultum, sive ad templi ornatum, per Dei gratiam Venetiis defuisse. Ad postrema hæc Caietani verba Oppidanus Comes, At aliud, inquit, Venetiæ sunt, aliud Neapolis. Si ibi ejusmodi institutum successit, vereor, Neapoli non succedet. Tum Caietanus magno animi impetu, Mihi quidem, ait, certum est, illum ipsum Deum, qui est Venetiis, esse & Neapoli. Atque his dictis, utrimque discessum est.

forti & instanti libertate sanctus descendit.

F 63 Post aliquot verò dies, cum vidisset Caietanus adhuc persistere Comitum in sua sententia, & vix eum velle Patres in ea domo de Misericordia degere, nisi quam proposuerat certorum reddituum conditionem acciperent, convocatis manè fratribus, jussisque, ut quisque sumpta veste extima, Breviarioque sacrarum precum, se sequeretur è domo illa, ad unum omnes egressi sunt, obseratisque templi atque domus januis, claves ad Comitum cum his verbis Caietanus remisit:

A. ANT.
CARAC-
CIOLO.

Caietanus alique Clerici Regulares tibi, Comes, significant, se domo tua abire, æramentis, quæ dederas, omnibus, aliaque suppellectili tibi relictis, atque experiri se hoc modo velle, an Deus Venetiarum sit & Neapolis Deus.

Patres aliam migrant in domum, quam pia matrona d

64 Profecti igitur inde Patres alacri animo, & in Apostolica paupertate constantissimo, in nosocomium Insanabilem, hoc est, in Christi domum recepti sunt ab eximie virtutis matrona Maria Laurentia Longa d, quæ se suaque omnia pauperum atque ægrotorum servitio addixerat, eique nosocomio summa cum potestate præerat. Comes autem Oppidi ob rei novitatem, Christianamque Caietani libertatem primum stupore defixus est: postea verò ut se collegit (erat quippe vir pius, & veræ virtutis idoneus æstimator) abrupto discessu, non est indignatus Patribus, alienatusve, & nihil prorsus de amore erga eos obsequioque diminuit. Jam enim multò ante noverat Caietani sinceritatem & ingenuam indolem. Itaque rogare eum etiam atque etiam, ut æramenta saltem, & ceterum domesticum instrumentum, quod Patribus jam donaverat, recipere vellet, Id verò tandem obtinuit.

eis benignè suppeditat. * f. Laurentiam

65 Diversabantur igitur Patres apud jam dictam Mariam Franciscam * Longam, ut quondam Romæ apud Paulam S. Epiphanius. Illa viro suo Joanne Longo, nobili juris-consulto, & Ferdinando regi Catholico à supplicibus libellis, demortuo, cum insanabili paralyti in æde Laurentana divinitus sanata e fuisset, tanti beneficii probè memor, insanabilibus curandis fovendisque piam navabat operam. Ex eo autem die, quo Joannem Petrum Carafam, & Bonifacium à Colle Neapoli viderat, (fuere namque hi duo Patres Neapoli anno sal. MDXXX, ut Mariæ Carafæ ad monasterium S. Mariæ de Sapientia emigrare meditati opem ferrent) magno desiderio capta est, ut nostri, & in iis Carafa præsertim, Neapoli domicilium figerent. Caietanum itaque aliosque à Carafa Venetiis missos ingenti cum lætitia atque humanitate excepit.

Epistola Carafæ ad eam data

C

66 Quocirca illi Carafa scripsit in hæc verba: „ Litteræ tuæ, domina, satis virum habere potuissent ad nos hinc permovendos, ut istuc veniendo divinæ voluntati per te nobis ostensæ obsequeremur. Sed quoniam id equidem nunc præstare non potui, visum est ad Septembrem usque differre, & videre interim, an Deus mihi istuc veniendi vires & facultatem tribuat. Porrò de mea in hac re voluntate debes tu quidem esse extra omnem dubitationem, non solum ob patriæ meæ beneficium, cui servire debeo, sed etiam ut tuo desiderio per nos satisfiat. Inde ortum est, ut exigentibus id à nobis urbis istius rectoribus, coacti simus mittere fratres nostros Caietanum & Joannem, quos ab initio tuæ potissimum fidei commisimus, tibi que uni præcipuè commendavimus, nulla aliorum amicorum aut propinquorum facta mentione.

producitur.

67 Quapropter ex ea re cognoscere potuisti, quam egregiè erga te affecti simus, & quam fidenter in te una, Deo id nobis inspirante, spem habeamus. Ego vicissim apertissimè cognovi, non frustra nos in te fidem collocasse: quia non excepisti jam dictos meos fratres ut homines missos ab hominibus, sed ut angelos sanctos à divino Numine delegatos: & pergis insuper fovere eos eximia charitate, nostrumque meritum & opinionem longè superante. Itaque cum nihil ambigere debeas de meo in hac atque in omni alia re, quam tibi gratam novero, prompto animo; illud solum-

modò est reliquum, ut assiduis orationibus à Deo impetretur lumen, quo divinam ejus voluntatem dispicere atque exequi valeamus. Venetiis IV. Non. Maias MDXXXIV, „ Litteras hæc huc inferere volui, ut & sanctæ illius mulieris virtus, & ejusdem de Caietano ac Joanne, quos tam honorificè exceperat, eximia existimatio cognosceretur.

A N N O T A T A.

a Fratrem, teste Silosio ibidem, Pauli; de quo Commentarius noster num. 31.

b Die videlicet 15 istius mensis.

c Finis quippe instituti Clericorum Regularium est, non propria dumtaxat, sed etiam aliorum saluti vacare; id quod in Commentario prævio à nobis tactum num. 46, pluribus deductum invenies apud Silosium, quem ibidem citavimus.

d Insignis istius mulieris res gestas inserit idem historiographus libro 5.

e Miraculum illud describitur ibidem pag. 170.

C A P U T VII.

Alia Neapoli domus; patratum à Sancto miraculum; iter Romanum; data Patribus ædes sacra S. Pauli.

Æ Des autem, quibus excepti fuerunt, erant eo ipso loco, ubi postea illis dirutis fundamentum est monasterium mulierum Pœnitentium, quæ vulgò Convertitiæ appellantur. Quoniam autem tanta erat domicilii angustia, ut nulla ratione possent nostri inibi liberè legere, & Regularis vitæ obire officia, quin etiam Mariæ Longæ non parum incommodi (quod tamen illa libentissimè tolerabat) suâ præsentia præbere viderentur; idcirco Patres prid. Kalend. Sextiles ejusdem anni iterum mutatis secibus ad aliud huic penè contiguum domicilium commigrarunt: ad illud videlicet, quod deinceps vulgò nuncupatum est, Parvum Stabulum, eo quòd, stabulo in sacram ædiculam converso, formam referret Bethleemiti templi, quod S. Hieronymus, alique cum eo Regulares Clerici ad Christi cunabula prope Paulæ a & Eustochii b monasterium incoluerunt.

Alia Neapoli

F

69 Et pulchra quidem cernerè erat ex illo Bethleemiti exemplari expressam facelli faciem, ara videlicet maxima eo ipso stabuli loco, ubi præsepe jumentorum fuerat, constituta. Visum est nequaquam alienum ab instituta narratione minuta hæc persequi: quandoquidem ista certè domus Parvi Stabuli vocabulum sortita, Ordini nostro Neapolim incolenti rudimenta atque incunabula spectatissimæ virtutis exhibuit. Cum enim Patres inibi degerent, & puriore cultu Deum honorare pergerent, atque ægrotis, qui proximo nosocomio detinebantur, incredibili charitate ac diligentia assiduam opem ferrent, ecce Caietani virtute atque precatationibus patratum est insigne illud miraculum de luxati fractique cruris sanatione, quod frequenti & constanti seniorum relatu ego alique nostrum complures sæpissime audivimus.

a b Theatinorum domus describitur:

70 Id ita gestum esse tradunt. Erat in ea familia frater è laicis quidam Clericorum ministerio adiectus. Hic cum sortè domo exiret, infigit alterum

in qua S. Caietanus fractum

rum

A rum pedem in clathratam subterraneæ cellæ fenestram : dumque eluctatur , ut extrahat , crus prope talum miseris confringit modis. Domum reportatus triste spectaculum facit mæstis fratribus , & patri ipforum Caietano. Advocatur è proximo Infanabilium nosocomio chirurgus , qui ubi multa adhibuisset suæ artis subsidia , sed incassum omnia , tandem sæviente in dies vulnere , fractum crus redintegrari non posse pronuntiat. Secundum igitur consultit , ne reliquo corpori extremum exitium creet. Idipsum & alii medici asseverant. Chirurgus itaque lenitum crus & pedem cataplasmat , atque obligatum fasciis , vesperi deserit , manè ut secaret rediturus.

71 Caietanus (qua erat charitate) misertus hominis miseram vicem , acerbos adeo dolores ea sectione subituri , profunda nocte , cum ceteri omnes dormirent , lucernam quamdam ferream & rudem sibi ipse gerens , miserrimum ægrotum sensim , ne expergefaceret , adit : sed reperit vigilantem , quod , uti credere par est , & præsens fracti cruris dolor , & imminentis cruciatus repræsentatio omnem ab eo somnum excusserat. Ipse * primo aditu salutat : mox longiusculè suavissimis verbis affatus consolatusque hortatur , ut se beato Francisco fidenter commendet , certoque speret , illum , potentissimum apud Deum patronum , sibi nequiquam defuturum. Postea deinde , ut sinat se fascias resolvere , & crus fractum inspicere. Annuit ille ; & Caietanus leniter crus atque pedem palpans , ut vidit cruris ingentem tumorem , & vulneris acerbicatem , figit genua ad lectuli spondam ; monet , ut & ipse secum ægrotus preces fundat.

72 Post brevem precationem , impresso vulneri Crucis signo , atque osculo , crus fasciis obligat , atque abscedit. Manè Chirurgus , uti pollicitus fuerat , revisit ægrotum : rogat (ut fit) quo modo se habeat. Ille , nihil propemodum doloris se amplius sentire. Fasciis igitur resolutis , reperit medicus (mirum dictu) crus integrum , & plagæ adeo atrocis vix vestigia. Ne mireris , sinecere lector , nos ignorare nomen ægroti , & diem qua res tanta accidit e. Ea est veterum , & nostrorum maximè , gestorum conditio , ut non nisi aliqua ex parte , corrosa temporis dente ad posteriores pervenerint. Adde his solenne sanctorum virorum studium celandi res suas , quæ cognitæ plausus parerent : " Quia (ut ille ait) laudem ab hominibus non requirentes , quantum in ipsis fuit , omnes virtutes suas latere voluissent ,. Et ut simile prorsus habeas exemplum , observa lector , neque juvenis illius , cui beatus Antonius Patavinus crus amputatum consolidavit d , vocabulum sciri. Non ideo tamen aut gravissimi etiam historici indignum reputarunt quod scripto traderent , aut ejusmodi narrationi mutilæ fidem posteritas abrogavit.

73 Ad Caietanum redeo , qui cum jam bienium domum Stabuli summa cum laude rexisset , anno MDCXXXVI Octobri mense unà cum Petro Veronensi , & Michaële Monopolitano e , ad celebranda comitia Romam abiit. Sub idem ferme tempus Venetiis profecti sunt Joannes Petrus Carafa , episcopus Theatinus , Bonifacius à Colle Alexandrinus , Paulus Consiliarius Romanus , & Nicolaus Veronensis , Romam & ipsi petentes. Cum enim Carafa à Farnesio Pontifice f jam tertio fuisset Romam accessus , atque paulo post adlectus in Cardinalium numerum g , id causæ fuit , ut nostra comitia in ea urbe Decembri mense (loco scilicet & tempore nostris tunc in-

solito) haberi necesse fuerit. Electis igitur Bernardino Schotto Venetæ , & Petro Veronensi Neapolitanæ domus Præpositis , Caietanus Neapolim reversus est. Ibi is proceribus multis , atque Petro Toletano h proregi jam notus gratulusque , Christianæ prudentiæ , atque eximie probitatis crebra exempla , uti pridem cœperat , edere deinceps perrexit.

74 Interea Maria Francisca Longa in sui ipsius , mundique contemptu magis magisque proficiens , quemadmodum diu antè , nempe anno sal. MDVI , adjuvante concionatore quodam Monopolitano è Dominicana familia ; Infanabilium nosocomium construere cœperat , ita nunc hortatu Caietani , qui ejus confessiones excipere solitus erat , monasterium sacris virginibus , ex instituto S. Claræ i , quæ Cappucinæ k dicuntur , exædificare , eoque constructo seipsam ex voto divinis obsequiis perpetuò tradere meditabatur. Id consilium , quod divinitus (uti par est credere) afflata conceperat , cum Caietanus modis omnibus cuperet , ut operi mandaretur , ab hac etiam æde Stabuli , eique atigua domo abscedere constituit , ut , nostris inde abeuntibus , Mariæ Longæ inibi monasterium construendi daretur opportunitas.

75 Nam jam diu antea eo sine , stipe piorum aliquot hominum , qui nostrorum Patrum erant amantissimi , cœmpta illa domus fuerat , & nostris ea conditione tradita , ut quandocumque Clerici Regulares , aut ad aliud domicilium intra Neapolim migrare , aut Neapoli prorsus abscedere contingeret , ea domus Mariæ Longæ , & sacris Virginibus extemplò cederet. Dum discessionem igitur ex ea æde Parvi Stabuli adornarent Patres , Neapolitani proceres multa animo designare loca , è quibus aliquod * nostris incolendum traderetur. Sed dum consultando , & exortas difficultates expediendo tempus extrahitur , Caietanus , ut erat celfo vir animo , & nulli addictus loco , potius Neapoli cum tota familia penitus abire , & Venetias reverti decernit , quàm eam Parvi Stabuli domum , in qua sacrarum virginum monasterium ædificandum erat , diutius incolere.

76 Itaque ipse , & Petrus Veronensis Præpositus , certi jam se Neapoli discessituros , Petrum Toletanum proregem , qui tum Puteolis l erat , adeunt , cum ut illum , qui aliquid jam de hac Patrum cognitione * audiverat , de causis discessus certiores facerent , tum etiam , ut tanto proceri m , qui multa sibi atque reliquis Clericis Regularibus benevolentia signa ostenderat , gratias saltem agerent , qui referre non poterant. Exponunt igitur proregi causam suæ discessionis , Quod , inquiunt , jam quatuor totos annos Neapoli mansimus , & ter mutatis sedibus , nullum adhuc certum aptumque locum nacti sumus , id , nisi fallimur , indicium non obscurum est , Deum nolle , hinc nos diutius permanere. Tuo itaque concessu , præstantissime princeps , statuimus , propediem his regionibus emigrare. Prorex hæc audiens ægrè tulit , religiosos adeo viros , quorum virtute multa præclare gesta inaudiverat , Neapoli eo potissimum tempore abscedere , quo ejusmodi hominum , non minùs vitæ exemplo pollentium , quam eloquio , ea civitas maximè indigeret. Proinde explicatè respondet ; Si Deus vobis , Patres , videtur ostendisse , hinc debere discedere , is ipse mihi suggerere videtur , me nulla ratione debere vos dimittere. Consistite igitur ; nam certè loca non deerunt. Ite autem & incolite sancti Pauli ædem. Curabimus nos interim , ut adversa omnia , quæ obstare poterunt , quamprimum expediantur.

A. ANT.
CARAC-
CIOLO.

b

domum co-
dit ,

i

k

E

ut in ea ædi-
ficaretur
parthenon.

* km aliquis
incolendus

Exposita
migrationis
causa ,
l

F
* f. abitione

m

ac despera-
tum crus

B
* f. Ipsum

miro modo
sanat.

c

C

d

Româ Nea-
polim rever-
sus ,

e

f

g

A. ANT.
CARAC-
CIOLO.
assignatur
Theatini
ædes S.
Pauli,

diantur.

77 Hoc accepto humanissimo responso, Patres, gratis actis, Neapolim redeunt; admirati summam Dei providentiam in eos maximè, qui rerum suarum minime anxii, curam omnem sollicitudinemque in ipsum projiciunt. Prorex verò jam mandaverat Joanni Mariæ Tolfio, Sanvalentiniano Comiti, juberet suo nomine laicis sodalibus fratris S. Pauli, qui facellum in eo templo & cubicula aliquot habebant, ut ea Patribus inhabitanda cederent. Post aliquot verò dies, anxius fortasse, ne Caietanus alique de obtinenda Paulina æde ambigerent, neve iterum de discessu cogitarent; binas ad Patres è Summa, Vesevi n. municipio montis, litteras dedit o, rogans ne discederent, pollicensque, se brevi facturum, ut ea ædes liberè ipsis traderetur. Quod profectò præstitum est egregiè. Nam facello fratris extemplò potiti sunt Patres, & non multò post totius templi atque attiguæ domus, Vincentio Carafa p. S. R. E. Cardinali Neapolitano, & Scipione Tarracina abbate concedentibus, possessionem inierunt, Prorege, & civitatis Magistratibus summâ lætitiâ affectis: nam & hi, ut desiderium, quod retinendorum Neapoli Patrum habebant, re ipsa ostenderent, publico civitatis nomine miserant Romam Joannem Baptistam Perezium, qui cum Cardinalibus Neapolitano, & Theatino de hac re diligentissimè ageret.

ac libera e-
jusdem pos-
sessio dan-
tur.

q
r
f
t
u
x

78 Reverso igitur Româ Perezio cum prospera rei expeditione, Patres Apostoli Pauli basilicam libera & certa jam possessione adepti sunt xiv Kal. Jun. MDXXXVIII. Est verò ea basilica Neapoli valdè insignis q, ac frequenti populorum concursu à prima ejus structura apprimè celebris, utpote ex publico civitatis voto, eo prorsus loco super eversum Dioscurorum r fanum à Christianis condita, ubi anno salutis DCCIC f. Carolo Magno rege t, de Saracenis, qui illuc usque irruperant, nobilem victoriam u consecuta fuerat die Conversionis S. Pauli; uti Vaticanus m. f. codex x disertè docet. Hæc aliquanto fufius narrare libuit, ut Proregis, & Neapolitanorum procerum erga nostros singulare studium, & Caietani atque aliorum Patrum insignis virtus, quos ut ii in ea urbe retinerent, tantopere laboraverint, palam fieret.

C

A N N O T A T A.

a Colitur 26 Januarii; quo die apud nos agitur de ejus monasterio tom. 2 istius mensis pag. 712.

b De ea agitur die 28 Septembris cum Martyrologio Romano.

c Veritas hujus miraculi confirmatur ex Commentario § 16, ubi illud dedimus inter alia, qua Romana Rota calculo approbata sunt.

d Tomo 2 Junii ad diem 13 ejusdem mensis, quo Sanctus iste Romanis Fastis inscribitur, ac nos de eo tractavimus, pag. 719 sermo est de aliquo anonymi cruce contracto ac sanato.

e Meminerat de eo biographus noster apud nos num. 58; sita autem Monopolis in provincia Bariensi Apulia, à qua eum sic denominari censimus. Silofus Mazzalursii insuper ei nomen dat lib. 7 pag. 255, ubi ipsum etiam laudat.

f Paulo videlicet PP. III, qui sedit ab anno 1534 usque ad 1549.

g Enuntiatur Cardinalis die 22 Decembris 1536. Vide apud Ciaconium tom. 3 col. 600 & 602.

h Vir quidem egregiis imperandi artibus &

qui decent principes, populari cum humanitate conjunctis moribus basilicè instructus; pietatis verò laude inter paucos spectatus, teste Silofio lib. 6 pag. 200.

i Ejus Acta illustrantur ad diem 12 hujus.

k Hippolytus Helyot in Historia Ordinum monasticorum &c. tom. 7, cap. 27 pag. 203 agit de illis, easque & Capucinas & filias Passionis dictas scribit; ac deinde subdit Vitam venerabilis matris Mariae Laurentia Longe, earum fundatricis, supra num. 64 & seqq. laudata.

l Urbs est notissima, qua milliaribus aliquot Neapoli distat.

m Proceres numero plurali dicunt auctores. Juvenalis tamen citatur satyra 8 habere vò procerem. Porro proceres sum capita trahium, seu mutuli quidam in parietibus exstantes; unde sunt, qui volunt per metaphoram dictos principes civitatis; at de etymis hujus vocis plura congerit Vossius in suo Etymologico lingua Latina, ubi etiam agit de casibus numeri ejusdem singularis.

n Designatur mons Vesuvius, poetis Vesevus, nunc il Monte di Somma, octo milliaribus distans Neapoli in ortum, prope Summam castrum; unde nomen ei recens inditum; uti observat Baudrandus.

o Earum alteram quidem ad diem 24 Aprilis; alteram verò ad 8 Maii datas scribit Silofus lib. 6 pag. 202.

p De eo Ughellus inter archiepiscopos Neapolitanos tom. 6 Italia sacra col. 226.

q Ampliorem ædis hujus sacra notitiam suggerit Silofus lib. 6 pag. 202 & 203.

r Id est Castoris & Pollucis; qui quasi Διὸς κούροι, id est, Jovis filii, sint nuncupati. Silofus pag. 202 citata affert Græcam inscriptionem, quam in templi fronte legi affirmat, & qua argumento sit, locum illis primò excitatum fuisse.

s Silofus pag. 204 eosdem temporis characteres notat; sed pag. 205 putat, Adalgesum, Desiderii Longobardorum regis filium, è Græcia in Calabriam reversum, inde Neapolitanis contra Saracenos auxilio venisse, ac pro anno 798 scribendum 789; qui ipsius in Italiam adventum signat Sigebertus in Chronico: cujus verba hic addo: Adalgisus, filius Desyderii regis, qui victo patre ad Græcos confugerat, animatus auxilio Græcorum ad Italiam venit, aut ad repetendum regnum, aut ad inferendam ultionem. Sigeberto Joannem Villanum & Herempertum ad stipulari affirmat ibidem Silofus, monentes, uti addit, hoc anno Neapolitanorum victoriam, ac cladem Saracenorum contigisse.

t Carolum magnum, submissis fortissimis ducibus Bernardo & Aymone; opem Neapolitanis tulisse, asserit Villanus apud Silofum mox citatum; sed inter istius herois gesta ego id hætenus non reperi.

u Aliam ante hanc Neapolitanos à Saracenis retulisse victoriam, asserit Silofus pag. 203.

x De codice Vaticano, ejusque scriptore, ac fide tractat Silofus pag. 204 ex Antonio Caracciolo.

CA-

A

CAPUT VIII.

*Hæresis Lutherana, & impietas
Neapoli detecta ac repressa ;
specimina paupertatis Ve-
rona ; reditus Venetias ;
miracula.*

*Hæresis
Lutherana
Neapoli,*

ET verò conceptæ ab his opinioni, nostrorum probitas, eruditio, diligentia reipsa optimè respondit. Nam sub idem fere tempus immanis morum atque animorum pestilens Neapolim invasit, quæ Paulinorum Patrum (sic enim à jam dicta æde S. Pauli ibi deinceps vocati sunt) & Caietani cum primis zelum Catholicæ fidei, virtutemque declaravit. Rem altiusculè repetam, ut quanto in discrimine ea urbs, adeoque finitima ora fuerit, cognoscatur. Campania *a* (ut & reliqua Italia) variè his annis quassata est bellis, adfectis ad vastitudinem, quasi non sola sibi exitium inferre suffecisset, exteris etiam & efferis nationibus. Verùm (quod deterius multo est) hæretici homines regiam urbem Neapolim, à Petro ipso Apostolorum Principe fidei documentis institutam *b*, Lutheriana labe inficere studuerunt. Nam primò Germani equites ad duo millia, & sex millia peditum, qui post direptam Romam eò convolaverant, ut Lauthrecum obsidentem repellerent, impii dogmatis, quod Luthero propinante imbibierant, multa & nefaria exempla passim ediderunt.

*ac impietas
luporum
sub ovina
pelle laten-
tium*

80 His postea aliò amandatis, unus Joannes Valdesius Hispanus *c*, qui anno MDXXXV Neapolim venit, longè majorem mentium stragem dedit, quàm multa illa hæreticorum militum millia. Hic enim litteris tinctus iis, quæ ad comparandam eruditi opinionem satis vulgo essent; placido aspectu, quique innocentiam præ se ferret, comitate, suavitateque sermonis, teterrimam impietatem incredibili vafamento occultabat. Itaque brevi ad se traxit multos, his artibus illectos deceptosque. In his duo fuere ceteris omnibus insigniores, & digna corvo ova, Bernardinus Ochinus, & Petrus Martyr Vermilius *d*, ambo hæreticorum postea antesignani. Bernardinus, magni concionator nominis, ostentatione asperrimi victus atque indumenti, egregiæ sanctitatis famam sibi conciliaverat. Petrus verò linguarum peritiâ excultus, in cœnobio sancti Petri, cui præerat, epistolas Pauli Apostoli publicè exponendo, ad sensum hæreticorum dexterè pervertebat.

detectæ

81 Initium detegendæ impietatis à nostris factum. Quippe Caietanus, perspicaci vir ingenio, rem odorari cœpit. Advertit enim dogmata, quæ illi fatanicæ reipub. triumviri de purgatoris pœnis, de Summi Pontificis potestate, de libero hominum arbitrio, de reorum justificatione, passim inspergebant, sapere novitatem temerariam, atque adeo detestabilem impietatem; observaveratque Ochinum ab usque anno MDXXXVI, quo in æde sancti Joannis Majoris concionatus fuerat, ambiguis quibusdam dilemmatis, & obtruncatione in ecclesiasticos magistratus, cœpisse auditores nequissimis persuasionibus inficere. Hoc verò anno MDXXXIX, nempe paulò post quam nostri Paulinam ædem adepti sunt; is ipse Ochinus cilici-

Augusti Tomus II.

no indumento, & raucis declamationibus, hoc A. ANT. est, instrumentis ad concitandam multitudinem CARAC- instructissimus, è metropolitani templi pulpito CIOLO. multò liberius apertiusque Lutheriana ferebat dogmata.

82 Caietanus igitur, qui ad hos audiendos, ob- *à Caietano*
servandosque & ipse ire, & alios dedita operâ *ac fugatæ*
mittere solitus erat, nihil jam cunctandum ratus, Cardinalem Theatinum, qui tum Romæ Paulum III P. M. ad instituendum in ea urbe supremum Inquisitionis magistratum magis magisque sollicitabat, de iis rebus atque hominibus impiis certior fecit; & Neapolitanos interim ipse monuit, ut porro sibi caverent. Denique conatus est modis omnibus hypocritis illis larvam detrahere. Quocirca etsi illi sub ovina pelle lupi aliquot annos cum magna Campaniæ pernicie latitaverunt; tamen aliquando tandem, crescente nimirum in dies nequitie suspicione, & patefactis promiscuis, & pudibundis virorum ac feminarum cœtibus, quos clanculum egebant, omnes, ut periculo præverterent, quod sibi ab urbe imminerebat, alius aliò aufugerunt.

E

83 Ad fugæ istorum nuntium Cardinalis Theatinus, missâ ad Ochinum è solis sacre Scripturæ verbis contextâ epistolâ, quâ demulcendo, quâ increpando, conatus est reducere errantem ad Catholicas caulas *e*. Sed frustra id fuit. Nam ille paulò post, relicta Italiâ, Tigurum Helvetiorum *f* unâ cum Cacomartyre convolavit. Porro Caietanus aliique nostrates, fugatis jam hostibus, magnam apud pios quoslibet gratiam iniierunt: confluebatque ad B. Pauli ædem è præcipua nobilitate atque è popularibus innumera multitudo, ut inibi salutaria Pœnitentiæ atque Eucharistiæ Sacramenta perciperent, & Caietani ac Joannis Marinonii sermones auscultaerent, quos illi vicissim de rebus cælestibus absque pompa quidem verborum, sed cum eximio proventu virtutum habebant. Jamque nostri, cum spectata in dies vitæ morumque sanctimonia, tum studio humanæ salutis, quam dies noctesque nullis parcen-tes laboribus procurabant, tantam sibi potentiorum ac tenuiorum benevolentiam conciliaverunt, ut tametsi rarissimè eos per urbem cernerent, nihil tamen aut crebrius in ore, aut fixius in animo, quàm Paulinos Patres haberent.

*E magno cum
pietatis fru-
ctu,*

e

f

84 Il verò qui turmatim S. Pauli templum **F**
adibant, adeo sacri loci, & incolarum venera- *ac Theati-
norum ex-
ultatione,*
tione perfundeantur, ut veluti Numine tacti, non dico strepere, aut petulantius fabulari, sed ne hiscere quidem auderent. Itaque in maxima multitudine maximum silentium servabatur. Admirabantur autem templi decorem, & sacri instrumenti munditiem diligentissimè procuratam: ritus ceremoniasque compositè & ordinatè peractas; novum sed à veteri ævo deductum sacras preces canendi modum; nostrorum innocentiam, modestiam, gravitatem, quam fixis humi obtutibus, paucis verbis, sedato vultu, exporrecta ad omnia religionis & charitatis officia voluntate, constantissimè exhibebant. Hæc libens memoro, ut veterum mores ritusque Patrum, quos posteri hæcenus haud omnino segniter per Dei gratiam retinent, etiam atque etiam deinceps imitando expriment.

85 Jam verò superiore anno MDXXXVIII aucta *quorum sup-
petia recon-
scentur.*
fuerat Neapoli familia Clericorum Regularium: scilicet, ut tot tantisque laboribus pares esse possent, atque ut aucto colonorum numero augetur & spiritalium fructuum messis. Quocirca præter nonnullos novitios, qui Neapoli adsciti sunt,

P p

Bernar-

A. ANT.
CARAC-
CIOLO.

Bernardinus Schottus, Præpositus S. Nicolai, duos clericos Venetiis jam miserat, videlicet Severum Titonium, Fundanum diaconum, de quo supra diximus, & Jacobum Yvannium Hispanum, illum inquam, qui in clade Romana vitæ discrimen, ærumnalque ingentes unâ cum aliis, quos initio memoravimus, subierat. Hi Neapolim incolumes pervenerant VII Idus Junii præteriti anni. Anno autem MDXI Aprili mense in comitiis Neapoli celebratis Caietanus creatus est Præpositus Venetæ domus S. Nicolai. Itaque relicto Joanne Marinonio, piissimo illo sene, quem iisdem comitiis Patres Paulinæ ædi præfecerant, ipse unâ cum Petro Veronensi, Marco Veneto, & Bernardo Tudertino *g* Venetias revertit.

g
Post genui-
na, quæ
Veronæ

b

86 Circiter verò annum MDXLI, nisi me temporum ratio fallit, Caietanus simul cum Joanne Antonio Prato Mediolanensi clerico, aliisque quibusdam Veronam concessit. Testatur enim Pratus in sua narratione, quàm de Caietani gestis scriptam *b* reliquit, se aliquamdiu cum eo Veronæ vixisse. Id autem non potuit esse ante hunc annum, quia Pratus nondum in Ordinem nostrum adscitus fuerat. Neque post annum MDXLII; nam initio quadragesimi tertii Caietanus Neapolim rediit, uti mox dicemus. Sed cum de re certi sumus, de tempore anxii esse desistimus. Igitur Caietanus Veronam aliquando abiit, & incoluit unâ cum aliis nostratibus easdem Nazarenas cellulas, quas anno vigesimo octavo Bonifacius incoluerat, uti in Vita Bonifacii dicemus *i*. Eò usque à Giberto episcopo, qui tum, relicta aulâ Romanâ, Veronæ ad suos populos præfens aderat, quotidie cibi, qui nostris abundè sufficerent, mittebantur.

i
Caietanus
dederat,

c

87 Et primis quidem diebus, ne tanti præfulis benevolentia nihil omnino concedere videretur, connivere voluit Caietanus. At ubi jam id veluti ex instituto assidue ab eo fieri animadvertit, episcopo liberè significat, ne deinceps amplius ad se mitteret cibarium: satis eum jam fecisse liberalitati, aut Christianæ beneficentiæ: fineret se suosque posthac Religiosam inopiam pro voto experiri; alioquin virtutem, quæ nullo incommodo exerceatur, facile enervari. Audiit hæc cum admiratione Gibertus, & gavisus est valdè, tam fortes Christi milites intra Veronæ mœnia, se procurante, contineri. Ipse tamen nihil remittit de sua mittendæ alimonie consuetudine. Itaque Caietanus, qui perfectissimæ, & quam posteri admirari potius quam plenè assequi possunt, Christianæ libertatis, & paupertatis exempla reliquit, comminatus est episcopo, se suosque sodales, si quid certi mittere deinceps pergeret, illico Veronæ sinibus excessuros.

k
paupertatis
exempla,

k

88 Atque hac demum ratione Giberti erga nos liberalitatem Caietanus sanctè cohibuit. Ipse verò soli innixus Dei providentiæ, atque adeo solis fortuitis piorum oblationibus vivere statuens, læta omnia sperare, quæ Christi Euangelium, hoc est, divini verbi firmitas adpromitteret. Interea tamen ad illum sodalesque ejus ad extremam egestatem sponte redactos, & vix à quoquam in ea urbe cognitos, rarè nummorum aliquid aut ciborum erogabatur. Quocirca ad cibarium panem non nisi herbas aut legumina è domestico horto producta adjiciebant. Ova vix Lupercalibus *k* aliquot habuere. In ejusmodi nihilominus rei familiaris angustia augebatur in dies magis magisque Caietani constantia. Noverat enim virtuti cibum esse jejunium, & paupertatem.

89 Postea verò quum Veronæ aliquamdiu mansit, rediit Venetias ad suam Tolentinatam do-

mum, quam Præpositi titulo tres hos annos re-
xisset legitur. Cum Venetias igitur rediisset, pu-
to (nisi me annorum supputatio fallit) patrasse
eum tria illa, quæ Pratus in suo testimonio narrat,
admiranda. Referat cum fide, & absque furo
verborum. Primum. Ad nobilem quamdam mu-
lierem, ex ægritudine morti jam proximam, &
subsidiis omnibus delitutam Caietanus accurrit,
consultit, ut sacrum liquorem, qui è corpore S.
Andræ apostoli præmanat, delibet: facit illa;
& subito convalescit, atque post aliquot dies è le-
cto surgit. Hæc verò res divinitus gesta, tametsi
B. Andræ meritis tribui debere videatur, à Cai-
etani tamen virtute non est censenda aliena, quo
confulente, orante, ac porrigente, eas guttulas
illa hausit: nam & S. Thomas Aquinas (ut alia
exempla referre superfluum) per B. Agnetis re-
liquias miracula nonnulla fecisse legitur, quæ
nihilominus inter ipsius gesta jure merito recen-
sentur *l*.

D
Venetias re-
dit; ubi
mulierem
morti proximi-
manant,

l
phreneticum
menti resis-
tit,

E

90 Alterum. Diaconum quemdam è nostrati-
bus phrenesi aperta que dementia diu laborantem,
medici, cum nihil ceterâ curâ profecissent, ju-
bent aëris mutationem experiri. Caietanus æger-
rimè assentiebatur: noverat enim quantum discrimi-
nis atque incommodi ob id subire solet Re-
ligiosa familia, imminuto scilicet per ejusmodi
dimissiones sodalium numero, & laboribus curi-
isque in reliquos devotatis. Accedebat, tutius fe-
cretiusque intra claustra contineri posse mente cap-
tum hominem, neque è re fore instituti nuper
Ordinis Clericorum Regularium, prodire foras
nostratem diaconum, vulgi deridiculum & fabu-
lam mox evasurum. Cum igitur hinc ista rationum
momenta, illinc medici, & spes salutis nonnul-
la, quam ii fecerant, Caietanus premerent, ad
solutum suum periculum vadens, totam noctem
Deum orando & gemendo transegit tanta con-
stantia atque affectu, ut exaudiri meruerit. Ita-
que spe fideque plenis, sodalibus, ipso audiente
Prato, qui hæc retulit, Mihi, ait, fratris istius
salutem à Deo donatam scio. Itaque nihil opus est
amplius, ut cælum aut domicilium mutet. Hæc
porro verba protulit, dum è sua cellula summo
manè egredere, & antequam quidquam de sa-
lute clerici inaudire potuisset. Ita verò evenit, ut
prædixerat; quippe eo ipso die ille convaluit, *F*
adeoque ad mentem plenè rediit, ut sacerdotio
postmodum fuerit initiatus

91 Tertium, dum Venetiis Neapolim navi-
gio peteret, contigisse opinor. Nam, uti mox
dicemus, Neapolim iterum reversus est; electus
scilicet anno MDLIII * Paulinæ ædis Præpositus. * lege 1543.
Rem hanc mirificè gestam idem Pratus narrat,
sed adeo summatim & strictim, ut si ego pluribus
exponam, de meo adjecisse videri possim. Pau-
cis itaque rem expellam. Obortam in Adriatico
mari procellam, & nagno impetu navem, quâ
is alii que vehebantur, impetentem, atque adeo
jamjam submergentem, Caietanus fidei & preca-
tionum confusus anciorâ, jacto in iratum mare
cereo agniculo, extemplo sedavit *m*. Hæc sunt
quæ Joannes Antonius Pratus octuagenario major,
anno MDXCVIII scripto testatus, publicis nostri Or-
dinis monumentis inscribi voluit. Certè Caietanus
ejusmodi fuit, ut credi de eo majora his possint.
Quin etiam ob egregiam Viri sanctitatem, & re-
rum gestarum magnitudinem à nonnullis quoque
exteris statim post mortem privato cultu quoti-
die honorari meruit. Et verò Lucretia Carafa,
Antonius Caponus medicus, & Raynerius Gua-
landus, ingenui ac probi homines, & quibus nul-
lum

*ac mare A-
driaticum
sedat.*

** lege 1543.*

m

A lum ex mendacio pretium, narrabant de eo Viro mira, quæ temporum injuriâ, & posterorum in propaganda laude Majorum indiligentiâ perierunt.

A N N O T A T A.

a Inter alias plures Campanias synonymas vocatur hæc Campania Felix.

b De S. Petri Apostoli Neapolim adventu varia congerit Antonius Caracciolus in libro singulari, quem de Sacris ecclesiæ Neapolitana monumentis scripsit, cap. 3 sectione 6.

c Silofus pag. 210 & 211 eum depingit.

d De sycophantis illis consuli potest Silofus pag. 211.

e Insignis ad Ochinum Cardinalis Theatini paraneis exstat apud Silofum à pag. 213.

f Urbs est in Gallia Celtica, nunc Zurich incolis, satis nota.

g Fuit laici ordinis; de quo Silofus tom. 1, lib. 3, pag. 93 & 94; lib. 8 pag. 330; lib. 15 pag. 601.

h Vide dicta in Commentario § 19 in initio.

B *i* Ibi sic loquitur biographus noster: Adem S. Mariæ Nazarenæ primum incolunt. Et, nonnullis interjectis, de suo tempore hæc addit: Ostendunt hodieque Veronenses Nazarenas illas cellulas, quas prisca nostri incoluerunt Patres.

k Erant apud gentiles solemnia quadam sacra sic dicta, quæ mense Februario fiebant à Lupercis in honorem Panos, pastorum dei. Hic verò per hæc vocem intelligo dies sacro quadragesima feriarum jejunio ecclesiastico prævios, sive, ut ita dicam, antecinerales.

l In Vita S. Thomæ Aquinatis apud nos edita tom. 1 Martii ad diem 7 ejusdem mensis habentur ista pag. 675: Cum prædicti Doctoris socius pateretur febrem continuam, venit ad eum Thomas, ut sua visitatione infirmum reficeret, atque in Domino confortaret: quem cum ad patientiam induxisset, consuluit, ut ad B. Agnetem specialem devotionem conciperet, à qua beneficium valetudinis pro certo speraret. Cujus merita apud Deum cum prædictus Doctor implorasset, reliquias dictæ Sanctæ, quas ad pectus suspensas ex devotione portabat, orans supra pectus infirmi posuit, & infirmus sanus & hilaris in lecto refedit.

C Quod miraculum aliqui attribuerunt magistro oranti, alii verò prædictæ virgini: sed melius dicitur, utriusque meritis esse factum, ut utriusque ad Deum preces ascenderent, & infirmo sanitatis gratiam virgo sancta, mota Doctoris precibus, obtineret.

m Res gesta confirmatur in Commentario num. 68.

C A P U T IX.

Rarum pietatis exemplum; contractus morbus, piissimus obitus, duo singularia precibus ejus attributa; sententia; compendium vite.

R Ediit itaque Caietanus Neapolim anno MDXLIII, ad finem Aprilis, comitantibus Marco & Gregorio Venetis sacerdotibus. Sed hæc rursum Augusti Tomus II.

Ant. CARACCIOLUS. *Tendens ad præposituram Neapol., raram in itinere pietatis specimen dat.*
 sus, lector, ingentem quatuor annorum lacunam *a* in narratione ista de vita Caietani facere cogor. Ab anno enim MDXLIII usque ad MDXLVII, nihil reperi de eo viro dictum aut scriptum. Hujus verò anni Maio mense Caietanus è comitiis Romæ celebratis Neapolim cum Præpositi titulo rediens unâ cum Petro Veronensi sacerdote, & Jacobo Clerico, pervenit Atellam *b* Campaniæ urbem, ipso pervigilio dominicæ Ascensionis, diu post solis occasum. Captus igitur desiderio persolvendi solennes Matutinas preces simul cum Paulinis sodalibus, noluit Atellæ ea nocte diversari; sed festus licet longo itinere, Neapolim usque ad multam noctem excurrit. Itaque eâ ipsâ horâ, quâ domum S. Pauli ingressus est, viatoriis vestibus vix depositis, per summum silentium odeum rectâ adit, & ingenti cum alacritate ipse alique divinas laudes canunt. Quæ res quantam omnibus admirationem, lætitiâ, & virtutis incitamentum attulerit, non est dictu facile. Adeo magna est vis exemplorum.

93 Contigit verò hoc anno, ut Neapolitani motus, jam antea ad finem superioris excitati, in magnum & exitiabile incendium exarserint. Brevi rem digeram, ne quod copiosissimè alii narrant historici, hoc ego loco cum tædio lectorum repetere, & quod aiunt, actum agere videar. Cum per Italiam Lutheri doctrina latius in dies serperet, probè Neapolitano regno consultum iri arbitratus est Petrus Toletanus prorex, si ea ibi Hispanico more institueretur in hæreticos censura, quæ, quod severè in capita, fortunatque prævè sententium inquirat, Inquisitionis nomen sortita est. Ejus consilii conficius & laudator Joannes ejus frater, Cardinalis Compostellanus *c*, duos Inquisitores Dominicanos Româ miserat, qui diplomate Proregi ostenso, rem conficerent.

94 Sed tantus ob id repente tumultus excitatus est in civitate, ut Prorex veritus, ne, si rem urgeret, plebs nobilitati reconciliata junctis viribus in se Hispanosque irruerent, tecto lenibus verbis consilio, se mutasse sententiam civibus persuaserit. Interim per emissarios occultè animos Neapolitanorum pertentat; sed incassum ea industria abiit: nam crebrescentibus sermonibus, omnes propemodum, etiam ii, qui pietatis famâ inter eos excellebant, unanimi consensu Inquisitionem execrati sunt, eoque perducta res, ut urbs tota ad extremum fere exitium ruerit. Hinc enim Prorex auctus firmo Hispanorum militum præsidio, quos Cæsarianæ triremes Genuâ advexerant, animos resumpsit. Illinc Neapolitani ingentem exulum & sicariorum turbam in urbem admiserunt, atque adeo omnia hostiliter agebantur. Quocirca plenæ tumultu & cædibus viæ, fora, atque ipsæ domus: eæ enim displosis tormentis diruebantur immaniter.

95 Porro Caietanus noster hæc cernens, cum primùm modis omnibus, quâ suadendo, quâ rogando, conatus esset exurgentem seditionem reprimere, mox suo frustratus voto, ex angore animi atque ex vigiliis, quas Deum noctu obsecrando egerat, in febrem incidit. Non potuit enim sustinere piissimus Senex, & charitatis flammâ vehementer incensus, tot scelera in dies patrari, tantam in Christiana urbe stragem edi. Præ vehementi autem desiderio extinguendæ turbulentissimæ seditionis, crebrò vel cum ægrotaret, illa Danielis prophetæ verba in ore habebat: Exaudi Domine: placare Domine; attende & fac: ne moreris propter temetipsum Deus meus: quia nomen tuum invocatum est super civitatem, & super populum tuum. Et quidem jam antea quam lecto

Erigendum Neapolitribunal Inquisitionis
E

turbulentissimos ibidem tumultus excitat:

F

quas quia Vir sanctus componere non posset, febrem contrahit;

A. ANT.
CARAC-
CIOLO.

lecto decumberet, instituerat publicas Sanctorum litanias, ad quarum finem hæc eadem Danielis verba cum aliis è sacra Scriptura excerptis piissimè contextuerat. Ea nos habemus manu Joannis Marinonii exarata.

qua ingra-
vescente, re-
cusat secun-
dum medi-
cum ac mol-
liorem cul-
citram

96 Ingravescente febri Antonius Caponius medicus Caietanum adit, rogatque ut alterum saltem advocet ad se curandum medicum: sese quidem nulli mortalium de benevolentia in eum diligentiaque concedere: at plura videre duos, quam unum. Itaque operæ pretium fore, ut alter accersatur, quocum, quæ factæ opus sint, communi-
cet. Caietanus ad hæc, Nil opus est, inquit, mi Antoni, ad me pauperculum curandum, alterum adesse medicum. Ea tu age, quæ ad rem utilia videbuntur. Id certè satis erit. Instat iterum Caponius, ut saltem super durum suum paleis infartum faccum laneam culcitellam poni fineret, atque fractum senio & febre corpusculum ea molli-
tie aliquantulum solaretur. At ille, qui, ut in cruce cum Christo vixerat, in cruce itidem decreverat mori, sanctè subiratus medico, Mihine, ait, molliorem culcitram? In cinere & cilicio,

B in cinere & cilicio mori debeo & volo. Atque hæc verba sæpe ingeminans, in suo aspero & stramentitio lectulo, omni rejecta mollitudine, constantissimè perstitit.

97 Postquam verò se jam morti proximum vidit, integris adhuc sensibus, Pœnitentiæ, & divinæ Eucharistiæ, atque Extremæ denique un-
ctionis Sacramenta poposcit. His ritè expiatus munusque, & æternæ beatitudinis desiderio magis quam febre exæstans, ad exuendam mortalitatem strenuè se comparat. Interea adstantibus sodalibus inter alia hæc dixit: Arbitror, fratres, nemini, quod sciam, me unquam intulisse mali aliquid, aut molestiæ. Siquis tamen, me inscio, se læsum aut molestia mœoreve à me affectum existimat, ecce, ego veniam ab eo, quisquis fuerit, demissillimè posco. Magnum sanè verbum, & simile prorsus illi, quod Moyfes & Samuel, Israëlitici duces populi, protulerunt. In hunc igitur modum Caietanus, charitate ditissimus, ad Christum, quem tantopere dillexerat, atque imitatus fuerat, emigravit VII Idus Sextiles MDXLVII.

98 Duo verò contigerunt in orbe Christiano non multò post Caietani mortem, læta & fausta bonis omnibus, dura & exitialia improbis. Alterum, Neapolitani dissidii & tumultus sedatio, quæ à plerisque, merita Viri noscentibus, precibus Caietani jam in cælum recepti fuisse à Deo obtenta dicebatur d. Alterum, victoria e Augustissimi Cæsaris Caroli V de Saxonis Duce, quem Hippolytus Portius, Comes Vicentinus, equestris alæ ductor, è prælio evadentem primus omnium cepit, & à Cæsare nobile præmium reportavit. Fuit autem inclytus iste Hippolytus Caietani nostri gentilis ex materna g stirpe.

99 Memorabiles verò sunt Caietani sententiæ, variis ab eo occasionibus dictæ aut scriptæ. Inter multas, quæ interciderunt, has paucas b reperi, quas, ne & ipsæ interciderint, hoc loco ponendas duximus.

1. Divinam Eucharistiam non esse sumendam, ut Christus sese in nos commutet, sed ut nos in seipsum: hoc est, non eo scopo communicandum, ut Christus nostram faciat voluntatem, sed ut nos ejus voluntatem sequamur atque exequamur.

11. Mundi delicias & voluptates non esse aliud, nisi dæmonum præstigia, quibus homines à se excantatos non replet aut nutrit, sed inflat solummodo. Deum autem solum habere in sua potesta-

te veras & solidas voluptates, quæ scilicet verè D fatient, & expleant humana corda.

111. Petro Veronensi conquerenti de Præposituræ onere sibi imposto, cui non esset ferendo, Caietanus dixit: Vis, Petre, onus istud tibi subditisque levissimum reddere? Cura ut ameris cum Deo.

100 iv. Comitem Oppidanum famulis suis crebriusculè, & ob leves causas (ut morosi senes faciunt) irascentem, his aliquando repressit: Dic mihi, quæso Come!, esne tu adeo promptè Deo obediens, quemadmodum tibi homini ab hominibus vis obediri?

v. Bartholomæo Scayno sibi alioquin amicissimo roganti, ut filio suo, quem judicem fieri cupiebat, apud quemdam procerem faveret, libere respondit: Ut iudices populis dentur, quibus justitia per eos administraretur, id quidem bonum est; at Religiosos viros immiscere se curis secularibus, & procurare, ut quisque iudex eligatur, id verò non est bonum.

vi. Elizabethæ Thienæ, fratris filiæ, scripsit, non secus homini patriæ suæ, quæ cælum est, E obli-
to, accidere, atque viatori, qui in caupona sese inebriet, & vino madidus, viam, quæ ad patriam ducit, reperire non possit.

101 Hæc sunt, mi lector, quæ de Caietano Testis occu-
Thienæo narranda & posteris transmittenda habuimus. Ut autem brevem corporis animique ejus descriptionem, atque adeo omnium, quæ diximus, veluti compendium habeas, ponam postremo hoc loco testimonium, quod Erasmus Danæus, presbyter integerrimus, qui cum eo aliquamdiu vixit, scriptum reliquit in hæc verba: "De Caietano hæc dico, fuisse eum adeo venerabilem senem, ut planè verear, an satis sim, narrare ejus Viri eximiam probitatem, ac virtutem. Exstitit enim vita præstanti exemplo conspicua: in conversatione humilis, mansuetus, modestus, pauci sermonis: in precationibus assiduus: erat enim cernere eum jugiter in oculo persistentem fixis humi genibus, aut precarios globulos, vel libellum aliquem pium manu gerentem, meminique me sæpè vidisse illum inter precandum lacrymantem. Erat etiam cibi parcus; imò sæpissime jejunabat. Plura advertere potuissim: sed tunc præ adolescentia his observandis non vacabam diligenter. F

102 Sermo gravis, devotus, tunc maximè, compendium inter refectio-
nem verba ad fratres faceret. In operis domesticis laboribusque primus omnium semper; verbi gratià in mundandis lixivio linteis, in everrendis cubiculis, & tota domo, inque aliis hujusmodi vilibus exercitiis. Noctu primus omnium ad vigiliis excitabatur, primus ad odeum descendebat: quo loco alacriter, ac meditate, & cum decenti pausa Psalmi canebantur. Cum ei de more ante sanctissimum Christi Corpus, aut alibi aliàs genu flectendum esset, profundè ad humum usque demittebat genu. Perfoluto Matutino precum officio, eodem quo psalluerat * loco, * imo psal-
genibus humi fixis, mente orabat ad horam usque lerat
Sacrificii. Deinde animo demisso & humili labeculas suas quotidianas confessus, religiosissimè sacrificabat, idque ut plurimum ad S. Andreæ, vel ad summam aram; ne verò ut patriam Caietanum, & novitium, ad sibi Sacrum facienti administrandum, frequenter adhibebat.

103 Post hæc rursus ad psalmodiam accurrebamus. Tum verò recitatis Prima, Tertia atque Sexta, expletisque sacrificiis, ad mensam accedebamus. Ea frugalis & exigua, ex iis scilicet, quæ mittebantur. Et sæpe contigit, nihil nos in cœnaculo

C Sedatio tur-
barum
Neapol., ac
victoria Ca-
roli V attri-
buita preci-
bus ejus.

d e
f

g

Sententiæ
h

Caietani.

E

Testis occu-
latis

F

compendium
de mori-
bus, corpo-
ris habita-
dine.

* imo psal-
lerat

ac virtuti-
bus ejus

A naculo reperisse, nisi modicum panis frustum, & fortè aliquot mala Medica. Memini verò quadam die, nihil nos præter panem & quatuor recentes fabas habuisse. Interim tamen Dominus providebat, animum alicujus pii hominis movens, ut quidpiam nobis mitteret. Quapropter Caietanus instituit, ut benefactorum nomina publicè in cœnaculo de superiore loco recitarentur. Plurimas præterea gratias iis agebat, Deum semper laudans, quod, ut nobis munifici essent, inspirasset; diligenterque nos omnes admonebat piissimus Senex, ut Deum pro illis exorarem. Ut paucis dicam, Caietanus erat vita profus irreprehensibili, castus, mansuetus, misericors. Erga ægrotos præsertim magnam ostendebat benignitatem: suis eos cibabat manibus. Marcum Pasqualinum, gravi & diutina valetudine laborantem, eximiis charitatis officiis profecutus est, atque adeo omnium ille salutem enixissimè procuravit.

descriptio. 104 Privatim verò in sua cellula summam pauperiem coluit. Culcitra stramentitia, paleis scilicet infarta, & semilacera; pulvillus item è paleis, tabella vilis, & scabellulum, pauci libelli, & sacra imago chartacea. His ille cubiculum instruebat divitiis. Vestes interiores, exterioresque è panno crassiore. Statura erat mediocri, neque pusilla, neque valde procera, vultu ad rotunditatem vergente, sed aliquantulum macie extenuato, genis nonnihil rubentibus. Oculis atque ore suavitate benignitatemque spirabat; barba attonsa & canescente. Comam usque ad extremas aures promittebat, ut eorum temporum mos erat. Pileo primùm rotundo ad Venetorum morem, postea cruciato usus est. Fateor, non posse me omnes ejus Viri virtutes k exæquare dicendo: illud dixisse sat fuerit, piissimum illum Sacerdotem floruisse eximia sanctitate, egregiisque virtutum ornamentis l.

ANNOTATA.

a Hanc utcumque supplet Commentarius in initio § 7.

b Atella, urbs Campaniæ in Italia, testibus Ptolemæo & Strabone, postea episcopalis sub archiepiscopo Neapolitano, 7 miliaribus à Neapoli in Boream Capuam versus, nunc vicus tantum, S. Arpino dictus, teste Sanfelicio, in provincia Terræ laboris, 3 miliaribus à Clani fluvio, & vix uno milliari ab Aversa urbe, quæ illi successit in episcopatu, & nova Atella dici potest, media inter Capuam ad Septemtrionem, & Neapolim ad meridiem, 8 mill. pass. utrimque distans, ut ego vidi, dum illas partes lustrarem anno MDCLXVII, inquit Baudrandus.

c Plura de eo invenies apud Ciaconium tom. 3 col. 644.

d Eventus ille pluribus confirmatur in Commentario num. 43.

e Victoria ista accidit die 24 Aprilis anni 1547; uti constat ex Gestis Caroli V imperatoris, anno 1564 Gandavi idiomate Flandrobeltico editis, ubi has de illa temporis notas invenio graphice signatas: Prælium hoc Cæsarea majestas vicit die vigesima quarta Aprilis, postridie S. Georgii ac pridie S. Marci; anno Domini nostri MDXLVII. Eisdem diem ac annum ponunt Spondanus & Rainaldus in Annalibus suis, nec non Labbeus in Compendio chronologico anno 1666 Lutetia Parisiorum excuso (apud quem tamen mirum est in Historia chronologica parte 3, anno 1670 ibidem vulgata, pag. 523 signari 24 Augusti) ne Cal-

visum in Opere chronologico ad annum ære Christianæ 1547, & Struvium in Corpore historia Germaniæ tom. 2 pag. 1047 commemorem. Ex his consequitur, ut victoria illa precibus Caietani jam in cælum recepti adscribi non possit, cum ea nentiquam contigerit post ipsius mortem, quæ utpote evenit die 7 Augusti anni 1547.

f Magnam esse controversiam, à quonam captus fuerit Saxoniam Dux, Hispanis, Hungaris atque Italis hanc gloriam sibi vindicantibus, memorat Struvius mox citatus, pag. 1048: ubi etiam Nat. Comes lib. 2 exeunte citatur pro Hippolyto Portio.

g De Maria Portia, Sancti matre, egimus in Comm. § 1.

h Hisce nonnullas alias adjecimus ibid. § 7 num. 77.

i Ex Italico, uti ad marginem exemplaris, quod recudimus, notatur.

k Latissimus circa eas campus aperitur in Comm. § 8 & seqq.

l His adde, quæ præmissimus in Commentario num. 78 & seqq.

GLORIA POSTHUMA

ex Miraculis.

§ I. Miracula primo à Sancti morte seculo patrata, atque ea primùm quæ ad animorum commoda spectant.

DE miraculis à Sancto, dum viveret, patris diximus supra in Commentario § 6; de miraculis autem, quæ approbavit Rota Romana, ibidem § 16. Alia itaque nunc damus, ea præmissuri, quæ primo ab ejus morte seculo evenere. Silofius postquam enarrasset miracula, quæ publicis tabulis (ita loquitur part. 1 Historia sui Ordinis, lib. 7 pag. 286) actisque gravissima Romanorum judicium decreta consignarunt; alia nunc miracula accensenda indicat; quibus etsi ab irrefragabili eo judicio pondus non accesserit; ea tamen sunt, ut aut jurata in processibus, testium fide constent, aut ea quidem auctoritate, famæque constantiâ comperta, ut nullus relinquatur suspicioni locus. Perstringenda illa porrò, non fusiùs enarranda, atque ea quidem serie, ut priùs, quæ ad animorum curationem aut fructum; tum quæ ad corporum commoda; postremò quæ spectare ad fortunæ bona videntur, delibemus.

2 Atque ad animorum quidem frugem quæstumque nescio, an contingere aliquid majus aut fructuosius potuerit, quam quod Vicentiæ accidit Caietani ope. Franciscum quemdam, quem Farsarellum nominabant, violatæ fidei quæsitores capitis, ceu relapsum, damnaverant; & quod bonos omnes maximopere afficiebat, obfirmaverat adeo in sua sententia animum, ut nulla profus argumentorum machinamenta expugnando essent, luderetque doctissimorum hominum operam insigni pertinacia. Inter viros doctos, qui hominis contumacissimi salutem urgebant, erat ex nostratibus Joannes Centurella; qui, ut frustra conatus omnes esse advertit, experiri auxilia, atque opem Cælitum statuit, interpellavitque Caietanum, ut quan-

EX EDITIS.

a

do is idem erat Franciscus, qui eandem Valdesii atque Ochini orbitam anxius premeret, quorum ipse olim infanias, atque impetus strenuè fregerat, adesset modò infelicissimi capitis impietati ac pertinaciæ arietandæ: putare se, haud ardentiore tum quidem zelo exarsisse, dum ageret inter mortales; quam arderet nunc charitate, inter meliores transcriptus. Res enim verò supra fidem hominum visa. Nam haud opus longiore conflictu fuit. Cumque de lustralibus Purgatorii flammis, quas ille pernegabat, cœpta dissertatio esset; primo statim ictu dedit hæreticus manus, effususque in lacrymas, deprecari de genu, ac intimè errorem cœpit. Nec post multò orthodoxæ pietatis, fideique confessione, Sacramentisque Ecclesiæ rite initiatus, singulari constantia irrogatum supplicium subiit. Planè quam difficile est hæreticorum adamantes, atque æs triplex circa pectus frangere; tanto putandum est flagrantiore studio hujus causam in caelestibus subselliis perorasse Caietanum: qui, cum agitari de fide ac religione contigit, numquam non [fuerat] ardentissimus.

B

sedata inter
Thienicos
discordia,

3 Gentem Thienæam affine cognatumque præsidium experiri par fuit, ac eò quidem affusiore beneficentia, quò propior Caietano. Similitates inter sese quam gravissimas duo ab ea stirpe viri proceres exercebant; ac totum jam quinquennium implacabile odium tenuerat. Amicorum ac gentilium in id animorum fœdus incumbentium monita obfirmata ac pertinax utriusque in eo dissidio mens excludebat. Cum præsentem Caietani opem deposcendam quidam ex consanguineis duxit: statimque implorata ejus fide, visa repente ea inimicitiarum flamma subsedisse. Id verò Caietani suffragio factum potissimum, declaravit tranquillatum tum maximè discordiarum œstrum, cum minimè speraretur: ac illorum alter dicere postea solitus erat, nil se admirari vehementius, quam secutum extemporaneum illud fœdus.

redditus
linguæ usus
ad confessio-
nem sacramentalem,

C

4 Illud etiam à domesticis ejus domus fastis petendum. Flaminia Thienæa in divi Petri asceterio, quod celeberrimum Vicentiæ est, sub D. Benedicti disciplina diu vixerat; senectaque jam ætate, ac morbi vi quadam ineluctabili conflictata, supremò decumbebat. Integra quidem piissimæ virginis mens erat; verum ita linguæ usum interceperat languor, ut expiare in extrema ea vitæ periodo noxas suas minùs posset. Itaque rogare cognatum numen, quod potentissimum cælo non dubitabat. Nec mora: instauratum linguæ officium; adnumeratisque expeditè labeculis confessario, non ita post multò summa animi tranquillitate occubuit.

ita etiam a-
lius mentis
restitutus
ante mor-
tem;

5 Contigit verò Syracusis ingens ejusmodi beneficium Joanni Allegriæ, nostri Ordinis sacerdoti. Fuit is adeo vehementi ac præcipiti correptus febris, ut quarto statim die ab humanis excesserit. At pridie quam obiret, abalienatus prorsus mente, supremo tantummodò Sacramento initiatus; cæterum neque expiari confessione, neque muniri ad longè difficillimi certaminis præsidium Eucharistiâ poterat. Perculit peracerbè ea fratris calamitas nostrates. Tum Caietanum, cujus anniversariam ea luce memoriam exceperant, ut rectam infirmo mentem impetraret, impensius orare. Audiit ille suorum vota: ac visus illico sui compos Joannes; qui habitis primùm Thienæo gratis, quod opportunè adfuisset; ut ea pietatis officia maturarent, monuit; iisque vix facris procuratus, prolapsus in eadem morbi deliramenta iterum est; exhalavitque postera die animam non sine iterato præsentique sanctissimi Parentis patrocinio: paulò siquidem ante obitum re-

stitutus denuo sensibilis fuit, ut piè inter flagrantissimæ caritatis actus, atque exempla virtutum expiraret.

D

6 Pronam adhuc animorum curationi Caietani manum duæ honesto loco femina Venetæ, Juliæ nomine, testantur: quarum uni Brixianæ cognomentum erat; alteri Zoæ. Brixiana præservida quidem indole, ac facilis indignari, temperare impotentiam, ardoremque animi minùs poterat, dolebatque eò vel maximè, quò indigere æquanimitate in prolixioris viri morbo videbatur. Igitur continenti oratione rogare integram hebdomadam Thienæum statuit, ut impetraret. At neque constitutam precum periodum absolvi passus Caietanus. Nam primo statim die injici quoddam animo frantum sensit Julia, adolevitque patientia; ipsamet vehementius nimirum admirante, tolerantem laborum atque ærumnarum indolem tacitè suspensisque adeo vestigiis successisse; litavitque mox auctori gratias, quem Caietanum fuisse deprecabatur. Zoæ verò, imploratâ ejusdem Thienæi tutelâ, idem sibi orandi spatium ad molestissimarum quarundam cogitationum, quæ mentem magnopere fœdabant, victoriam præscripsit. Beneficii sine ulla mora compos facta. Verum quò postea promissis non staret, angi, cruentarique iisdem telis cœpit: donec, liberata penitus fide, rediit suus iterum candor, ac tranquillitas menti: & quò iterum acceperit, bis quidem Thienææ beneficentiæ obnoxia mulier fuit.

impotentia
animi ac fœ-
dæ cogita-
tiones refre-
nata,

E

7 Atque id gentis animi affectionibus attulisse persæpe opem Caietanum, compertum habemus: quo loco non dissimulaverim præclaram, quam iniit, rationem monendi, multandique virum cum paucis probum, qui ad perfectionem virtutis viâ grassabatur. Consueverat is ad vesperam ante Caietani imaginem explorare animum, exactique diei horas ad examen libramque revocare. Ergo noxas attentius dum recognosceret; qua die errasse graviusculè contigisset, aversam mirè imaginem advertēbat; quo & aversari eam noxam, & vindicandam ac rûs docere videbatur Thienæus. Rectè magistrum vitæ effigiem illam dixeris: quippe labentes diei horas non indicabat modò, sed, si quæ nulla frige aut seignius fluxissent, perstringebat, emendabatque.

quidam de
culpa moni-
tus per San-
cti imagi-
nem.

F

A N N O T A T A.

a Consule de illi. Vitam S. Caietani cap. 8.

§ II. Beneficia corporis prædicto seculo Sancti ope collata; mali genii repressi.

H Actenus de animorum morbis, ut Silofus Puer Mortuus pag. 287. Vocant nunc corporis beneficia. Et quidem extinctos ad vitam revocasse, hoc quidem inter miracula maximum, supremumque communi calculo existimatur. Hac porrò laude insignia Caietani merita honestari divinum Numen voluisse, tabularum fide constat: habeturque in Actis Mediolanensibus fusè, quòd hîc raptim enarrabimus. Anna, Camilli Aquavivæ uxor, lapsam è superiore loco filium Franciscum ut vidit, ut accurrit: at nullam in eo corpusculo superfuisse vitæ particulam cum cognovisset, extinctum filium penè secuta ipsa est, exhausta ingenti vulnere doloris. Ut verò sese paulisper collegit, sperare

taus vitæ re-
donatur:

A rare nescio quid animus iussit : superiore certè instinctu [fuit] erecta. Cumque jam Caietani, e-
jusque patrociniū fama evulgatis undique beneficiis
percrebuisse, commendare sanctissimi Viri pie-
tati filium statuit. Ergo post plusculas ab ejus obi-
tu horas, Caietano in D. Antonii templo illum
sistit, obfirmavitque strenuè animum, non inde
se recessuram, nisi impetratà postliminò puero
lucis usurâ. Vix illa ardentiores eas preces conce-
pit; cum aperire, ac versare oculos puer, re-
cepto nimirum spiritu, ac vita: abiitque domum
mater incolumi sobole, compertam Caietani opem
continenti gratiarum actione compensatura.

*opem fert
Sanctus*

B 9 Jam cum proximæ fato sint, quæ difficili
puerperio utuntur; quæcumque ereptæ ab eo di-
scrimine sunt, censei profectò inter reportata de
ipsa morte trophæa poterunt. Narrantur planè de
Thienæo istiusmodi victoriæ non pauca. Medio-
lani bis in ea pariendi difficultate compellatus, bis
adfuit salutaris. Et Angela quidem, honesto loco
femina (vix nuncupatum à viro votum fuit) cum
& sua & sobolis incolumitate peperit. Susanna ve-
rò Castillonia præstantiore quadam ope non mo-
dò ab ingentibus se cruciatibus liberari, suscepto
voto, sensit; verùm & enixa felicissimè fœtum
est, lectoque statim desiliit ea virium firmitate,
acsi numquam peperisset.

*parturienti-
bus,*

C 10 Vicentiæ, Valeriæ Ferramuscæ experiri ad-
huc valentiùs Caietani tutelam ac suppetias conti-
git. Enimverò & partus ad umbilicum nondum
perductus exitum intempestiviùs maturabat, &
eo insuper situ uterum urgebat, ut periculum
congeneraret: ac demum correpta vehementiore
febri Valeria, commune id erat medicorum
suffragium, non evasuram ab eo nisu incolumem.
Quid multa? Admota Caietani lipsana visa pericu-
lum metumque omnem protinus abegisse: effu-
ditque illa felicissimè puerperium, ac Thienæo
acceptam retulit sanitatem ac sobolem. Sed ejus-
modi in partu mirabilia divina ac præsentissima
ejus virtus frequenter peperit.

ac omni

C 11 At enimvero malorum genus omne percur-
rere, quæ imploratum Caietani nomen diffusit,
infinitus penè labor esset. Nullibi non jugulatos
morbos reperies. Et quidem quod ad febres atti-
net, ab iis aut nuncupato Thienæo voto, aut o-
rata utcumque illius ope, convaluere, Medio-
lani Antonius Montegnanus, qui supremo spiritu
luctabatur: Franciscus Cermina, sexennis puer,
cujus jam florem ævi decusserat ac protriverat
penè mors: Leonardus Galerius, & Hippolyta
Coira, uterque acutissima febri confectus. Vi-
centiæ, Serena Poiana Trissina, Petrus Magre,
Catharina Mainentes, Horatius Pasqualinus, alii-
que satis multi. Genuæ, Dominicus Careffetus:
Ferrariæ, Lavinia Pia Thienæa, Scandiani marchio-
nissa: Neapoli, Ferdinandus Carafa, Laurini
dux. Ex nostratibus verò conclamati jam fuerant
Romæ Marcus Romanus, qui tum maximè Caiet-
tani apotheosim apud Cardinales accurabat; Cre-
monæ, Stephanus Santinus; Vicentiæ, Step-
hanus Foppolus, notæ prohibitatis presbyteri: ere-
ptique periculo beati Parentis præsidio fuere.

*malorum gê-
nera*

C 12 Innumeras item alias valetudinis species
effugasse egregiam ejus virtutem, pro comperto
habemus. Mediolani Franciscus Vercellinus à cal-
culis ac dysuria, nulla spe vitæ, laborabat; viso
noctu Thienæo, ut ejus se patrociniò commen-
davit, convaluit. Vicentiæ Josepho de Leonar-
dis è Capucinatorum ordine ob vehementiorem
quemdam corporis nixum, miserandum in mo-
dum diffluerant viscera, ut ferro medicinam fa-

cere cogitarent jam medici. At longè mitiùs actum,
Caietano adspirante. Ad susceptum namque fratris
votum suam illicò sese in stationem fusa intestina
recepere. Leonida Montia, in divæ Mariæ Aræ-
cæli cœnobio sanctimonialis, articulari morbo
sesquiannum conflictata, remedium omne exhau-
ferat, nullo quidem operæ pretio. Curavit Cai-
etanus voti ream. Mediolani Francisco Landria-
no, duodenni puero, excreverat ad renes insa-
næ magnitudinis tumor, discruciatumque intumè.
Matris adhortamento dum precarios globulos ad
Caietani imaginem recitat, visa statim diffluere,
ac solvi lues.

E 13 Venetiis Paschettæ Comatiæ altè prolapsæ
luxatum corpus voti nuncupatione in artus rediit.
Ejusmodi præcipiti casu afflictæ, Bartholomæa
Merzaria, & Catharina Bellofia, eodem patro-
cinio erectæ, ac redintegratæ. Corneliæ Canalis
digitum ab levissima quidem cuspede ea lues corri-
puerat, ut reliquo jam corpori metuerent medi-
ci. Admota Caietani imagine virus evanuit. Vi-
centiæ Dianam Bessolam annos haud minùs qua-
draginta pituitæ perniciës fluxusque divexabat:
frustra quæsitæ medicorum arte remedia, ac pre-
ces ipsæ erant; quippe servata Thienæo curatio;
cujus ope implorata rediit sanitas. Petrus Francus
dolorem, qui duodecim jam annos brachium oc-
cupaverat, fufis ad Thienæum precibus, dispu-
lit. Contracti jam Paulo Moretto nervi, orata
ejusdem ope, soluti. Idemque nervorum vitium
iisdem nempe suppetiis à Florentia Elisabetha Mu-
tia emendatum. Atque hæc de morbis satis. Nam
sicui percurrere eorum syllabum, ac censum va-
cat, qui ob effugas ægritudinum lues, recupe-
ratamque corporum incolumitatem Caietani muni-
ficentiæ sunt obnoxii; adeat in ejus Vita Castal-
dum nostrum, qui raptim, ne & ipse tædio legen-
tes afficiat, damnatos voto innumeros penè com-
memorat.

E 14 Jam, quod inter æstuantis pelagi fluctus
interminari, ac sævire atrociùs mors videatur;
quæ in eo procellarum conflictu, metuque adfunt
cælitus præsidia, æstimari pluris solent. Nec de-
fuit inter Caietani trophæa perdomitum mare, ac
fracta superbientium undarum impotentia. Ex e-
jus generis miraculis narrandum hic unum aut
alterum. In Venetiis æstuariis ea vi impetiere cym-
bulam fluctus, ut excusso, projectoque statim in
mare ventorum impetu rectore, nil propius esset,
quam ut exigua ratis, & quos vehebat, forbe-
rentur. Affulit, salutare ceu sidus, Caietanus. Si-
quidem nuncupatum vix à quadam femina, atque
ab ipso, qui furenti cum pelago luctabatur, re-
ctore, votum fuit; cum, ecce tibi, sedata mo-
mento tempestate, visum mare Thienæi nomen,
ac potentiam, posito fastu, demissius venerari.
Erepti naufragio beneficii testem ac monumentum
ad Caietani imaginem tabellam dedicarunt.

E 15 Illud gentili suo tempestivè impensum. Co-
mes Antonius Thienæus, adnatate ad cymbam
cum oporteret, frangi atque exhauriri in medio
conatu spiritum sensit, ut mari emetiendo despe-
raret jam vires suffecturas. Statuit à domestica sta-
tim tutela opem implorare: nec lufit fiducia. Nam
adeffe commodum sub pedibus ceu ramum quem-
dam sensit, cui innixus, refectisque modicum vi-
ribus, moliri se iterum cœpit: sed cum latera i-
terum lacertique conanti deficerent; orato denudò
Caietano, eadem rami ope respiravit, enatavit-
que in lintrem habitis, precariò quem ac-
ceperat spiritu ingentibus Servatori suo gratiis.

16 Quædam nunc malorum dæmonum victo-
ria.

EX EDITIS.

riæ delibandæ : quæ sanè beneficia eò mortalibus potiora, quo vehementiore quidem tyrannide corpus divexatur ; refuso etiam in animum magnam partem exitio. Quippe ab infensissimi hostis proquinquitate clades, ut propior, ita acerbior. Ergo ex multis pauca memorabimus. Venetiis Joanna Moretta exagitata à rebellibus istiusmodi geniis erat : & quò urgebant vehementius imprecationes ac sacra ; eò resumere vires robustiores inferna illa phalanx videbatur. Tandem compellatus Caietanus ; ad cuius nomen visus illicò frangi hostis ; ut, qui ceteris præerat, Pulcher nomine, sacrorum vi carminum diceret, dare se potenti nomini manus, nec ferre jam posse suavissimum odorem, citrio malo perfimilem, quem puellæ objectus efflaverat. Itaque evasit stygia ea lues, non amplius puellam ausa divexare. Hunc porrò citrei odorem frequenter inhalasse Caietanum, cum spectandum sese mortalibus daret, diximus, cum de ejus virginitate sermo fuit ; ubi & alias dæmonum victorias commemoravimus a.

a
B
de malo genio victoriæ memorantur.

17 Venetiis item laceffebant acrius Luciettam Albericam pravi dæmones, objiciebantque sese multiplicem induti aspectum ; ut quâ minis, quâ blanditiis ab tuendæ virginitatis consilio detererent. Cumulabant porrò artes, atque odium suum inferni veteratores. Quippe ut illa sacrorum usum abrumperet, suadere conabantur, actum jam de ejus salute, ac destinatam devotamque æternis fletibus. Quid inferorum candidatæ prodesse Sacramento, atque usura divinorum ? Aperire hæc animi turbamenta confessario, id demum optimum experiebatur remedium Alberica. Edoctus siquidem iste, quantum inesset Caietani nomini, ac tutelæ in rebelles dæmones momenti, compellabat protinus ejus opem ; quo firmari puellam in egregio honestatis proposito, atque ad divina inflammari vehementer sentiebat. Atque hinc ad exactam stygis victoriam uti ipsamet Caietani appellatione, ac patrociniò statuit ; constituto fundendis precibus certo dierum numero : quo expleto, visus illi Thienæus gravi specie, qui blandissimis usus verbis, ab iis posthac hostibus non amplius provocandam ac divexandam monuit. Profligatum

C

verò omnino adversarium consecuta mox animi tranquillitas demonstravit. Ad eundem fere modum aggressi Mediolani Hippolytam Trumbam iidem hostes, id efficere maximè conabantur, ut à Sacramentis abhorreret. At ejusdem Thienæi fides implorata egregiè triumphavit. Visa namque Hippolyta ab eo præsidio proniore quidem studio & lustrare conscientiam, & divinissimo refici epulo. Cujusmodi patrociniî parcimus plura hic exempla adnumerare.

A N N O T A T A.

a Adis Commentarium nostrum prævium § 8, num. 92 & seqq.

§ III. *Fortuna bona per Sanctum sospitata.*

Felix per Sancti tutelam velificatio :

P Ergimus ad ea, præunte Silosio pag. 290, quæ fortunæ bona vulgò nuncupantur, quibus aut tuendis aut amplificandis, non fegnius adfuisse Caietanum, hæc ejus potissimum documenta declarant. Joannes Donatus Nardarinus, cui Venetiis è re nautica quæstus, observasse diutius se narrabat non sine admiratione, navigium quod-

dam suum nullis umquam pelagi casibus obnoxium, celerius quidem, ac longè quam alia prosperiore velificatione cursum conficere : reputasse verò apud animum suum, non id aliunde, quam à Thienæi tutela accidere potuisse. Quippe Caietani nomine appellari illud voluerat ; ejusdemque inibi imago cernebatur, ventorum, marisque moderatrix.

19 Est & illud longè majore admiratione dignum. Subducturus negotiator quidam cum sociis rationes ; advertit, mille aureos in accepti, expensive commentario minimè consignatos : reductaque sæpius re ad calculum, nusquam id pecuniæ adnotatum reperit : ac ne lufos fortasse, ut asfolet, errore quodam oculos præterisset ea summa ; quod falli manum minis posse existimaret, exscribere rationes omnes quam accuratissimè ac singillatim voluit. Itaque quod prætermissa oblivione quadam ac negligentia revera esset summa, id demum tuendæ estimationi fideique remedium erat, si solveret. Inverea multa de Caietano, collataque mortalibus ejus ope, felici admurmuratione Venetiis narrabatur : quâ ille miraculorum famâ excitatus, in ea non exigui momenti jactura compellere ejus patrociniû statuit. Ergo ecclesiam Tolentinatam ut adiit, orare ad Caietani imaginem impensius, & desset, qua soleret virtute, ac tutela. Nec multa : dum rationes post paulò recognosceret, adscriptam in loco, quæ deerat pecunia, reperit, perinde ac si suò ipse in tempore consignasset. Quis nibi illam adnotavit ; Caietanus, an ex angelorum numero aliquis, supremo videlicet Numine ad Caietani preces id imperante, parum refert.

20 Hujusce argumenti illud item est, quod equidem non dissimulaverim : & quamvis in tenui præsidium, non tenuis profectò Caietano ex eo gloria. Vicentiæ bombyces ad sericum procurare impensius, in more positum est. Quod sanè inauspicatius quotannis Claræ Ghellinæ continebat. Quippe, quo illa in eam curam incumbere diligentius videretur, eò res cederet infelicis, extincta nimirum magnam partem sericaria ea sobole. Aderat Cassandra Muzzara, Claræ mater, quæ irriti laboris, adversæque nimium fortunæ successum filia ir dolens ; votum Caietano nuncupavit, ut eo anno ; quo adffato jam consueto à fidere bombyce corrumpi maximè cœperat sericum opificium, eas ille curas benignè fortunaret. Vix implorata ea fides : cum visa sisti clades, & quamvis grassata in majorem eorum partem lues jam esset ; is nihilominus ab his, qui superfluere, proventus fuit, ut ceterorum jacturam longè compensaret ; adaucta nimirum Caietani precibus paucis illis virtute, qua opulentiùs ac magnificentius lucubrarent.

21 Plura istiusmodi exempla, quæ meminisse pretium foret : sed prætermittimus ; unum id solummodo enarrantes ; quod Germano cuidam medico accidit. Emersus hic diu pericula, ac longissimi itineris labores fuerat : pulsatus undique calamitatibus, malorum quamdam iliadem circumferebat. A suis etiam ita divulsus, ut quo aut ipse, aut illi sub sole essent, neque ipse scire posset, neque illi. Ergo post menses undeviginti jactatus vi, lusuque fortunæ, Vicentiam appulit. Tum casu ad D. Stephani, nostri Ordinis ædem : ubi Caietani imaginem, multis insignem tabellis, hoc est, profligata omnigenæ adversitatis trophæis, conspicatus ; excitare ad bonam spem animos cœpit, ac sanctissimi Viri nomen, opemque ex animo implorare. Nec mora : affulgere illico dies

negotiator quidam angustis liberatur :

E

res sericaria ad meliorem successum reduciur :

F

Medico Germano miserè pro-fugo & afflicto succurrit ;

latio-

A lætiores occipere, dilabique calamitatum genus omne, suis sibi restituitis. Cujus quidem beneficii, ut posteritatis documento extaret memoria; idem ipse, qui accepit, tabulâ eleganter descripsit, dedicavitque Caietano: nosque hic exscribere, non pigebit:

de qua re
profertur
in scriptis.

22 Deo optimo maximo ac beato Caietano Thienæo. Post exantlatos undeviginti mensium, tempore labores, dolores, terroresque acerri-
mos, dum extorris patriâ, invisus omnibus, sic avulsus à meis, ut nec ipsi de me, nec de
ipsis ego rescire quidquam potuerimus; Itali-
am, Germaniam, orbem ipsum oberro miser,
ac profugus; afflictis, perditis, desperatis re-
bus omnibus, humana amissa ope: divina spe
cæleste confidenter ante imaginem B. Caietani
Thienæi, Vicentiæ in templo S. Stephani, im-
ploravi auxilium; Caietani preces, Caietani
merita interponens meis erga Deum precibus.
Et extemplo restitutus meis, mihi mei sunt. Er-
go voti æquè reus & compos, hoc syngraphum
meum ante sacram illius iconem appendi volui.
Actum Vicentiæ octava Januarii MDCXXVII. Jo-
annes Lupus nobilis Germanus. Quæ hæc-
tenus enarravimus, non suo quæque tempore cen-
suimus adscribenda, quippe in multiplici ea mi-
rabiliū silva, ac censu minùs necessarium. Sci-
verit lector, ea successivè ita contigisse, ut laben-
tibus ab ejus excessu annis, nullus penè fuerit,
non Caietani virtute, ac miraculis nobilitatus;
omnisque ejus promerita dies loquitur ac testatur.

Continuata
Sancti mira-
cula, apud
Platienles
præsertim in
Sicilia,

23 Hoc ipso, quo hæc scribimus, anno secu-
lum faustè absolvitur, quo Vir sanctissimus exiit
mortalitatem; neque longiore hoc ævo, aut
consenuisse patrociniū, aut defatigatas in audi-
endis mortalium votis ejus aures videmus. Adest
ille ubique gentium, animorum & corporum pro-
curatione: compluunt etiamnum è cælo beneficia
ad Caietani nomen: damnantur quotidie votis mi-
feri; gratique animi indices tabellæ consecrantur.
At enimverò, etsi plerisque in locis, prona qui-
dem manu, populorum religionem erga sui ipsi-
us merita alat munificè; nihilominus, nescio quo-
nam pacto, sive id civium pietas conciliaverit, si-
ve quia suus etiam Divis est genius, atque animi
propensio, Platia b, quæ est urbs in Sicilia med-
ditullio, civium opumque censu notissima, Cai-
etani tutelam, ac beneficentiam nostra hac tem-
pestate usque adeo experitur, ut nullibi ille fre-
quentius ac largius opem suam erogaverit. Cœ-
pta hæc ejus in Platienles munificentia anno supra
millesimum & sexcentessimum quadragesimo pri-
mo, cum inter ejus urbis tutelares Divos ab illu-
stri eo senatu est cooptatus.

tum tempo-
ris potissi-
mum, quan-
do eum delc-
gerunt pa-
tronum;

24 Nam etsi beneficiis aliquot antea eos cives
demeruerat Caietanus, tamen cum decretus illi
patrociniū hinc honor fuit, ceu compensare magni-
ficè pietatem vellet, rupto velut obice, plenio-
re in illos sese amne effudisse visus est. Enimvero
innumeri penè censentur, qui, orata ejus ope, con-
ceptisque votis, ac sacræ potissimum ejus imagi-
nis gestatione, à gravissimorum morborum in-
commodis convalere: plerique à suprema ipsa
vitæ linea gradum revocantes, gaudent precario
vivere; ac fati multi animorum curationem affe-
cuti, obnoxios se ampliori beneficio prædicant:
ut jure quidem merito felicitatem urbis ab ea Cai-
etani clientela, ac præsidio proximæ quæque ur-
bes, pagique invideant. Sed hæc raptim commemo-
rasse abundè est. Effusa namque populorum vo-
ta, ac patrata inibi mirabilia singillatim enarran-
di suus erit locus, cum ad nostra hæc tempora

Augusti Tomus II.

excurrerit, Deo dante, Historia.

25 Verùm his adhuc recentiora habemus, quæ
de Caietano memorentur. Nam postquam hæc scri-
psimus, vertente anno hujus seculi quadragesimo
octavo, postremis hisce diebus, ac præcipuè sub
ipsa ejus solennia, insigni quadam miraculorum
copia, ac facilitate testatam sanctitatem suam vo-
luit in Paulino c Neapolis cœnobio, ubi sacri e-
jus cineres jacent d. Commodum id quidem: nam
tum maximè de ipso in Sanctorum censum asseren-
do agitabatur; ac jam Pontificiæ ea super re ma-
naverant litteræ, ut scilicet Innocentii decimi Pon-
tificis maximi eximiam in ejus apotheosim volun-
tatem communis etiam plausus, ac recentia popu-
lorum beneficia & comprobarent & urgerent.

EX EDITIS.
quibus addè
miracula
Neapoli fæ-
cta

c
d

26 Accidit id porro mirifica ac peramœna qua-
dam miraculorum assiduitate: floribus namque renu-
agit, qui Christi bonus odor fuerat. Enimverò,
qui ejus aræ ornandæ spargi flores, præcipuè gel-
samina solita erant, cum quis superiore quodam
instinctu, implorato Thienæi nomine, gravi cui-
dam morbo adhibuisset; successit faustè pietas,
convaluitque dicto citius. Cumque is, quam à
sacro cinere flores virtutem haulerant, candidè
evulgasset; manavit brevi latius rei rumor: at-
que impertita subinde aliis atque aliis salute, us-
que adeo Thienæis gelsominis crevit fama, ac pie-
tas, ut vix jam sufficiat mortalium votis ingestum
aræ longè copiosius solito salutarium florum ver.
Quo sanè præsidio novi quotidie, gravesque cu-
rantur morbi; loquunturque pictæ, atque exara-
tæ pro parietibus tabulæ; ac ipsimet prædicant,
qui beneficia acceperunt. Diceret, è cæli areolis af-
ferri flores, quando tam divina, præsentique ope
valent. Innuimus hæc; ac parcè, apis in mo-
rem, flores hosce delibavimus: dicturi postea fu-
sius; nam gratius profecto in loco, suisque ve-
luti in floralibus gelsomina isthæc, rosæque efflo-
rescent. Sed quia Historiarum Clericorum Regu-
larium continuatio nobis in promptu non est (quam-
vis, ut esset, operam dederimus) nec quidquam
habemus præter totum primum ac secundum,
miraculorum istorum defectum supplebimus è Vita
Italica S. Caietani, à laudato Silosio conscripta,
inde extracturi ac latinitate donaturi sequentia,
non tamen omnia, quæ memoratus auctor refert,
ne nimium excresecat narratio, ac tadium afferat
lectori. Cum autem Vita ista in lucem prodierit
anno 1671, miraculorum continuationem usque
ad istum annum pertexemus.

per flores or-
nandæ S.
Caietani
aræ insper-
fos.

E

F

ANNOTATA.

a Anno videlicet Christi 1547.

b Platia (Piazza) oppidum amplum Siciliae
insulæ in valle Netina, in monte Armelino, 12
mill. pass. ab Enna distitum in meridiem, & 40
ab Augusta in occasum. Ita locum describit Bau-
drandus.

c De basilica S. Pauli Patribus Theatinis tra-
dita, unde eorum ibidem cœnobio nomen inditum
est, vide Vitam à num. 78.

d Circa Sancti sepulcrum ac sacellum consuli
possunt dicenda inferius num. 115 & 116.

§ IV. *Sancti miracula postmo-
dum conscripta, ac continua-
ta usque ad annum Christi*

MDCLXXI.

PARS PRIMA.

*Miracula per flores altaris S.
Caietani patrata.*

Ingens mi-
raculorum à
Sancto pa-
tratorum

A Ntequam S. Caietani miracula cum lauda-
to mox Silosio prosequamur, juvat breviter
premittere, quidnam, exacto post ejus mortem
primo seculo, scriptum circa ea posteris relique-
rint nonnulli auctores. Charpius Santacrucius in
sua ad lectorem prefatione ita scribit: Deus mi-
raculis infinitis, quæ operatur in dies Taurini,
Genuæ, Mediolani, Vicentiæ, Venetiis, Nea-
poli, Palermi, Liburni, & ubique locorum,
in quibus recurritur ad istius magni Sancti preces,
voluisse videtur homines docere, nihil in se esse
abconditum, quod non revelet tempore suo, ni-
hilque demissum, quod non erigat. Et certè res
est mirabilis seculi nostri, spectare ecclesiam, ubi
corpus ejus Neapoli requiescit, assidue tanta po-
puli multitudine plenam, ut sacra ipsius lux nihil
differat ab aliis omnibus annuis festis; ita ut is,
qui omnia, quæ Deus operatur per B. Caieta-
num Thienæum, miracula mandare litteris aggre-
deretur, mundum replere voluminibus posset,
cum ad illa enarranda omnes Italiæ linguæ vix suf-
ficient, omnesque, quæ inde accipiuntur, litte-
ræ afferant, Deum illa non distillare, sicut per
suos alios Sanctos facit, sed abundanter ea fun-
dere, ac pluviam adinstar super terram.

B

multitudo.

28 *Hæc ille: in quibus tametsi alicubi orato-
ria quadam auxesius usus sit; non ubique tamen
immensa eum superjectione locutum fuisse, per-
spicuum fiet ex mox dicendis. Auctor Vita, an-
no 1657 typis Venetiis excusa, è variis Processi-
bus, quos citat, ad promovendos Servi Dei hono-
res sacros formatis, colligit amplam celestium
gratiarum ac prodigiorum messem, qua ipsius ope
sunt facta. Biographum illum subsequens R. P. D.
Stephanus Pepe, Ordinis Clericorum Regularium,
anno 1657 Roma lingua Italica in lucem edidit
Mirabilia à Deo patrata, per intercessionem B. Cai-
etani Thienæi, Clericorum Regularium fundato-
ris, ac Eminentissimo Domino Cardinali Carolo
Barberino dedicavit; opus adeo in mirabilibus is-
tis recensendis vastum, ut ejusdem collector tres
illorum centurias compleverit. Quanquam in hac
materia ante ipsum facta sint, nihil attinet com-
memorare, cum in promptu sit Vita Italica Silo-
sii, de qua diximus in Commentario prævio § 19
num. 204. Nam quoniam auctor ille & in colli-
gendis Sancti rebus diligens fuit, & post lauda-
tum Peperum scripsit miracula sancti sui Patensis,
lib. 3 Vita anno 1671 typis vulgata; dubitare
non possumus, quin ante se habuerit miracula
antea ab illo edita, eaque selegit, qua in rem
suam judicaverit maxime accommodata. Capiti
autem sexto libri prædicti titulum hunc præfigens
Nova miracula Caietani, ea, qua post centesimum
ab obitu Sancti annum contigere, recenset isto ac
pluribus capitibus sequentibus. Sit itaque eorum,
qua inde excerptimus,*

C

J Oannes de Lanno, Religiosus de Observantia
S. Francisci, febris adeo pestifera correptus est,
ut exiguo temporis spatio à medicis fuerit dere-
lictus, & ad vitæ extremam jam esset perductus.
Quando foror quædam, à qua multum amabatur,
misit ei flores aliquot, è Beati aræ sublatos. Erat
ille quidem salutis spes; verumtamen donum eo,
quo per facultatem licuit, modo reveritus, pe-
ctori illud suo superimposuit, eodemque instanti
adeo cœpit malum minui, ut paulatim exinde to-
tus convaluerit.

Franciscus Antonus Grimaldus ad eandem mor-
tis extremitatem pervenerat, & jam tantum non
exhalabat animam: sed uxor viva fide erecta, ad
Sancti sepulcrum se contulit; peractisque ibidem
ardentibus supplicationibus suis, aliquot eum al-
taris floribus domum rediit: ubi comperit, quod
moribundus non solum etiamnum viveret, sed
quod paulò antè aperuisset oculos, atque ad se
rediisset. Cognovit autem illa, hoc totum acci-
disse tum temporis, quando pro eo supplicabat:
& adhibitis sine mora floribus, quos secum tulerat,
infirmus, stupentibus medicis, sanitati omni-
no redonatus est.

Sed ordinaria florum salutiferorum tropæa fue-
runt febres hujusmodi: quas vitandi tædii gratiâ
vel assignasse suffecerit. Andreas Fissenus à medi-
cis derelictus, non aliis ecligmatibus, quam flo-
ribus Caietani vincit morbum. Dominicus de Pau-
lo bibit vini aliquantulum, in quo Beati gelsomina
existenterant, & à mortali febre convalescit. Tho-
mas de Alexio iisdem gelsominis desperatam jam
salutem recipit. Angela Maritata crudeli dum fe-
bri, ac feroci phrenesi miserè constiteretur, isto
florum remedio utrumque superat malum. Jo-
anni Mazzo salutari applicare gelsomina, ac pes-
tiferam fugare febrem, una eademque res fuit: &
eodem die egressus est lecto ac domo.

Camilla de Juve re præter ardentissimam fe-
brim, internis atque acerbissimis doloribus vexa-
ta, ultimisque jam Ecclesiæ subsidiis munita, su-
premum expectabat mortis ictum; sed postquam
gelsomina aliquot deglutiisset, mox convaluit.
Hoc remedia Teresa de Sale; hoc Dominicus
Carbona; hoc Joannes Bapt. Trambottus, Felix
Ferratus, Andreas Scalandrinus, Paulus Maggi-
us, Magdalena Rosa, Prudentia de Guardia, Do-
minicus Lenfanus, ac centum alii pristinae sanita-
ti restituti sunt.

30 Ad aliâ morborum genera progrediamur.
Franciscus Caraccio us, spectatæ nobilitatis vir,
acutissimis viscerum doloribus graviter cruciaba-
tur: nec præstantia fomenta, nec alia artis reme-
dia quidquam juvabant. Voto tabellæ argenteæ se
obstringit, & rosâ e: aræ Beati desumptâ, quam
manducavit, malum omne evanuit. At dum ip-
serecra procrastinaret promissum solvere, redierat
dolores lentitudinem istam castigantes: unde suo
cum damno commonefactus, votum solvit: cum-
que non haberet in promptu florem quempiam,
parvâ chartulâ, cui rosâ, quam significavimus,
involuta fuerat, iterum sanitatem obtinuit.

Hippolyta Albertina, nobilis matrona, præ
magno

Periculosa
simæ febres
istorum flo-
rum appli-
catione san-
tantur,

E

F

uti & varia

A magno in una ex auribus tumore, ac præ dolore intolerabili, quem sentiebat, nec noctu nec interdiu ullam quietis partem capiebat. Timebant valde medici, ne tumor in apostema degeneraret, quæ in tam delicata parte summi res periculi fuisset. Idcirco ad porrigenda opportuna remedia fuit ars adhibita. Sed Hippolyta plus sapuit, & applicatis parti offensæ Beati floribus, in instanti unico libera ex isto malo omnique timore evasit.

Cassandræ Eliantonæ eodem modo aures fanatæ fuerunt. Diu illa surda fuerat, nullo ad hoc malum invento remedio. Audiit rumorem & famam, quæ circumferebatur de Caietano, & ad templum S. Pauli digressa, illa gelsomina, quæ è Beati cineribus vim suam effectricem acceperant, surdis auribus applicuit, eaque illis admovit ad horam unam. Quâ elapsâ, usus aurium è vestigio ad ipsam rediit.

31 Liviæ Pacificæ infra sinistram mammillam enati sunt tumores aliquot; eratque periculum, ne malum, cordi utpote nimis vicinum, vitæ ejus infidiaretur. Ne autem illud serpendo dilataretur, opus erat prompto remedio. Invocat itaque medicam Caietani manum, & applicatis pectori corrupto floribus ejus, quidquid fuerat mali, evanuit. Quos flores dum applicuisset etiam duobus nepotibus, ad mortem usque infirmis, ambo convaluere.

Catharina Reada, pluribus mensibus uterum ferens, ad partum necdum maturum adeo moveri se sensit, ut secundum opinionem obstetricis, aliarumque mulierum rei peritarum, abortus non procul abesset. In tam gravi periculo recordatur Caietani: se illi commendat; & postquam paucas bibisset stillas ex aqua, in qua fuerant gelsomina ipsius, subito sensit, fetum remitti ad suum proprium situm, qui postea sine ullo suo matrisque damno in lucem prodiiit.

Margarita Rossa talem sanguinis copiam emitere cepit, & tanta cum vehementia, ut ex impetu isto tantum non fuerit suffocata. Dumque interea nec sumere, nec retinere cibum posset; gelsominum, ex ara Beati acceptum, quod deglutiit, unico momento periculosum illud profluviu-um stitit, ac sanitati eam restituit.

C Martha Renda malè habebat à furiosissima phrenesi; quæ præter verba inconcinna, quæ proferebat, non domesticos tantum, sed totam viciniam surdam reddebat stridoribus. Ad hæc, hujusmodi cum rabie ardebat digitos suos, & manus inferebat omnibus, qui ad se accederent; & quadam vice in amitam *a* suam, quia volebat se admonere, infiliens, pugnis illam malè excepit. Propter hæc ipsius furias, medici vel à dæmonio possessam, vel incredibili amentia captam illam existimabant. Nec verò helleborus, nec exorcismi quidquam juverunt. Tandem consanguinea, quam memoravimus, gelsomina aliquot ex altari Beati nacta, capiti ejus illa imposuit. Mirabilis enimvero res! Subito ea ad mentem rediit, furiosamque istam dementiam paucis floribus domitam videre licuit.

32 Juliæ Victoriæ Verdianæ ex improvise quodam casu brachium malè affectum fuit. Quod, vel remedio isto *a* suspitantur. quia imperitus erat chirurgus, vel ipsa admodum annosa vetula, atque ossa facilè haud poterant conjungi, prorsus remansit inutile; illudque collo suo appensum gestabat non absque continua molestia. Postquam igitur illa Beato se cum fide commendasset, ac flores aliquot brachio alligasset, adeo sanum & integrum paulo post illud reperit, quasi nullo malo laborasset.

Augusti Tomus II.

EX EDITIS. Similis, sed majore forsan commiseratione dignus fuit casus alicujus personæ, cujus nomen in oblivione est. Currebat annus sanctus, & illa devotionis suæ gratiâ Roman tendebat. Per viam, dum non advertit rhedam quampiam, quæ transibat, fractus ei fuit ex rota pes, & quasi totus detritus. Dolor erat magnus; dumque socii operam dabant, ut invenirent, qui eum medicaretur; Subfistite, inquit: mecum enim habeo isti malo remedium; flores utique ex B. Caietani ara depromptos. Vespere igitur illis pedi obtrito alligatis, manè tam sanum eum invenit, ut viam Romanam liberè prosequi posset.

Sebastianus Pappalardus, quantus quantus erat, gravissimis correptus erat doloribus; & quando non inveniebatur, quod eum juvaret, remedium, beneficio affectus credebatur. Hortabantur eum, B. Caietani ut opem imploraret: verum is, qui alios frustra invocarat Sanctos, parum fidei ostendebat se adhibere hujusmodi auxiliis spiritualibus. Nihil tamen minùs uxor tantum effecit, ut eum induxerit, permitteret sibi applicari unam rosam Beati, atque oleo lampadis ejus ungi. Quid deinde? Acerbi dolores subito remittere cœperunt; ac postea prorsus evanuerunt. E

ANNOTATA.

a In Italico est zia; quæ vox significat amitam ac materteram: nos verò cum hic tum infra in prima significatione eam sumimus.

PARS SECUNDA.

Miracula per oleum lampadum.

V ictoria Vollera, nobilis matrona, vulneribus facilè quinque, quæ in cruribus ejus erant aperta, graviter laborabat, ac asperrimis doloribus lecto tenebatur. Malum illud, quod propè accedebat ad lepram, medici censebant incurabile. Non tamen remediis ac diligentia parciunt, ne saltem ulterius serpendo pergeret. Videns itaque bona domina, nihil artem prodesse, ac plagas etiamnum inveterascere; animo tamen conceptit, recurrere ad medicum sapientiorum ac peritiorum. Caietanum viva cum fide invocat: istaque nocte proxima ei apparens, Victoria, inquit, ne graveris manè ad templum S. Pauli te conferre. Pete ibidem oleum lampadis meæ, eoque te ungens, sanabere. Hoc dicto, disparuit. Illa expergefacta, supra modum læta, nec non desiderio accensa, quanto citius, & quanto melius potuit, viam cepit S. Pauli. In eundo principium & quasi pignus favoris habuit: nam ubi animo fugebat, dolorem motu exacerbandum, magis eum invenit diminutum, quam auctum. Postquam igitur illuc pervenisset, efficaces preces suas porrigit, crura arrosa ungit, & illico convalescit. Eadem ipsa deinde eodem Caietani balsamo unxit neptis suæ ubera corrupta, multisque plagis infecta, & ea sanavit.

Liviæ de Bartholomæo brachium dextrum ex plaga quadam pestifera adeo corruptum ac putridum erat, ut medici, perditâ multas post curas operâ, de ejusdem sectione deliberarint. Sed illa, quia gratiæ, quas Caietanus præstabat in dies, in ore erant omnibus, statuit etiam experiri commune illud patrociniu. Magna cum fiducia accedit ad ejus altare: ubi postquam accepisset ex oleo

Qq 2 miracu-

EX EDITIS. miraculoso, ac partem illo aspersisset offensam; subito ad pristinum suum statum rediit brachium vegetum ac sanum, sicut antè fuerat.

34 Salutifer idem liquor sanavit guttur Angeli Capuani, multis plagis malè corruptum. Guttur pariter Caroli Caccavi crudeli ac præcipiti angina in posterum clausum, sorbendo paucas dumtaxat guttulas istius balsami, sanum omnino evasit. Eandem præstantem virtutem experta etiam fuit in guttore Victoria Manfredi, puella octennis. Dum enim comederet nescio quæ pruna, unus è nucleis tali modo eidem ipsius gutturi transversim inhæsit, ut nulla ratione inde illa ejicere eum posset, nec alii extrahere. Molestiæ par erat periculum: nec deglutire illa, nec respirare poterat. Sed post viginti horarum spatium, oleo Beati aspersa vespere, mali causam manè abs se abegit facillimè.

Oculi, tenerrima & tam necessaria hominum pars, pluribus vicibus isto Caietani liquore illuminati sunt. Ita evenit Antonie Venatæ, matronæ nobili: quæ uno oculorum privata, præ multitudine lacrymarum, quas in obitu mariti profuderat, cæcutivit ex altero. Has inter tenebras ad Caietanum recurrit, ac lampadem ejus; quæ subito lucem restituit oculo isti, qui ultimo loco eam defecerat.

Similis fuit eventus Portiæ Bizarræ, quæ ex gravi aliqua infirmitate cæcutiebat utroque oculo. Duobus potentibus patronis eodem tempore se commendavit, sancto nimirum Nicolao Bariensi, ac B. Caietano; suaque pro medicina adhibuit manna unius, atque oleum alterius. Mirabilis enim verò res: cœperunt promptè dissipari tenebræ illæ; donec exiguo temporis spatio evanescere omnino, & antiquum oculis lumen denuo rediit.

Sic pariter Magdalena Larderia, puella triennis, sanitatem recepit. Cecidit illa, & caput in saxum impegit. Vulnus nullum apparebat exterius; sed interius adeo caput offensum permansit, ut malum descendens sub oculos, cæcitatem eis intulerit. Grandi dolore affecti sunt parentes: sed Beatum invocantes, & oleo ejus ungentes puellam cæcam, hoc collyrio instantaneè sanatam accepere.

35 Integra jam sese offert familia, ex isto olei fonte salutem consecuta. Franciscus Antonius Pannucius miserum domi habebat nosocomium. Uxor, filii ac filia, ad mortem usque omnes infirmi: qui extremo jam muniti Viatico, magnis passibus ibant ad æternitatem. Nihil aliud remedii superesse videt Pannucius, quam ut ad Beati aram accederet: atque inde domum ferens paulum olei, ac multum fidei, ut malè affectam familiam unxit, omnibus valetudinem reddidit. Illos inter erat puella quindecim fortè annorum, quæ omnino à mortali febre libera, adeo tamen debilis permansit, ut pedibus ægrè posset consistere. Beatum invocavit; qui proximo tempore matutino illi necdum omnino expergefactæ apparet, leviterque eam tangens, Esto, ait, bono animo: nam intra duos dies redibit ad te firmitas ac vigor. Et sic evenit.

Vicentiæ Framontanæ, quia verbis amarè punxit personam, gravi inde doloris sensu affectam, culter in pectore ob injuriam infixus fuit. Vulnus maximè letale habitum: unde illa extremis Sacramentis munita, ad mortem se paravit. Verùm ab quadam sua familiari accepto consilio, ut ad Caietanum, peritum ac pium medicum, confugeret; sine mora id fecit, addens votum ei dandi vestem quamdam suam pretiosam. Nec mora, adhibito oleo salutari, mortalis ictus non tantum non per-

rexit ulterius; verùm etiam, iterata mirabili unctione, plaga prorsus sanata est: eaque promissam vestem altari ejus appendit, tamquam triumphatæ mortis tropæum.

36 Carolus Calefanus ob simile vulnus prope cor inflictum, vitæ erat exspes. Hortantur eum, ut confugiat ad Beatum, ac præstantem virtutem olei ejus. Nec recusavit ille: sed dum modo debili se commendat, visa fuit sibi plaga magis exasperari. Tepiditatis itaque suæ poenitenti, & fidem accendenti apparuit ei Sanctus in candidissima veste, vicinæque salutis securum illum reddidit. Hac spe fretus oleum petiit, pectus madefecit, dumque indormisceret, è plaga jam putrefacta malum omne egestum est; & cum stupore medici redditus pristinae sanati fuit.

Incurabile pariter fuit vulnus Francisci Carusi, quod cultello venenato ventri ejus illatum fuit. In casu tam periculoso non excidit ei fiducia erga Sanctum. Ei sese commendat, & edito voto, parum olei stillat supra mortalem plagam; brevique temporis spatio salutem recuperavit. Idem ille Franciscus paulò antè alia cum gratia singulari expertus fuerat patrocinium, ac virtutem olei Caietani. Quippe acerbissimo malo, quod colicum vocant, correptus; dum ex una parte à medicis deponitur, ex altera Caietanum eodem liquore eum sanat.

Necdum ista olei ac gratiarum vena exhausta. Si asperimus cum doloribus cruciat malum calculi; oleo isto evanescit: prout evenit Camillo Soprano, qui oleo illo aspersus, mox duos crassos calculos emisit. Si nervi relaxati motum ac quietem tollunt humanis membris; oleo isto iidem nervi ac membra ad officium suum redeunt. Ita accidit Victoriæ Vocarellæ, ex isto morbo per annos decem lecto detentæ, dictoque oleo valetudini restitutæ.

Si nascuntur apostemata pestilentia, adjumento illo discedunt: idque apparuit in Anna Ferraria, quæ postquam grave apostema octo fortè annis passa fuerat in guttore, confestim illud evanescere vidit.

37 Ad ipsam propè mortem deducebant Adrianam Florentiam mortalia deliquia: quæ ubi tribus annis continuis tolerasset, tandem ad Beati lampadem convaluit.

Asperimi dolores ac tristitiæ, nec non phreneses & foedissimi tumores gutturis affligebant Vincentiam de Aquila: illoque solo remedio in fugam coniecit tot mala.

Monialis cujusdam Neapolitanæ in monasterio, quod de Splendore nuncupant, crus rumpitur; cui antequam humana ope medicina afferretur, Beati oleo curata fuit. Crus pariter Lucæ Meratoris, à molestissimis fluxionibus malè affectum, è B. Caietani lampade subitam salutem recuperavit.

Magnus tumor in Masinæ Bonellæ crure exortus, cum paucà vel nulla salutis spe, per menses quinque sollicitam eam tenuit: verùm adhibita istius liquoris efficacità, unà cum tumore alius omnis citò abscessit timor. Hujusmodi ab inflationibus convaluit etiam Venetia Aputia, quæ vespere se ungens, manè sana & vegeta crura sua reperit.

Commiseratione dignus fuit casus Joannis Dominici Botti, octennis pueri, qui dum è loco viginti pedibus alto lapsus cum impetu esset, communis fuit sensus, ambo ejus crura rupta fuisse. Et verè illo à quadam perita muliere inspecto, judicatum est, eidem mederi, esse operam perdere. At mater vivæ fidei plena Beato ipsam commendat,

guttura corrupta, cæcitates;

morbi, letale vulnus unum

ac alia duo; malum colicum, calculus, aliaque infirmitates;

inter quas sunt deliquia, phreneses, crura male affecta, ac rupta;

A mendat, & repetita olei unctiōe, brevi tempore ad pristinum statum suum reduxit.

*adde febres
penè infini-
tas.*

38 Porro numerus personarum à mortali febris curatarum penè infinitus est. Catharina Viva ad ultimum mortis punctum reducta; dum etiam caput modo horribili inflatum ipsi esset, veluti per auctarii accessum; hoc oleo periculum evasit. Victoria Guerrera è febris ardentissima inciderat in phrenesim, ac paucis horis vi istius liquoris ad sanitatem rediit. Sic Julius Cæsar Romanus. Sic Joannes Bapt. Martinus. Sic Anna Partialis, quæ ad sacram anchoram istam recurrens, medici insuper præsentia favorem obtinuit, dum Beatus ipsi apparuit. Dorothea Castagnuola isto auxilio quasi è mortis faucibus eripuit filium suum septennem. Josephus Vitulus, quando mortis malo cedere videbatur, hoc remedio triumphavit de pestifera febris. Camillo Perfo jam apparabantur iusta funebria, ac paucis stillis lampadis Caietani evasit incolumis. Mathias Renzus bis ad mortem usque infirmatur; bis liquore salutifero valetudini pristinae redonatur. A morbis similiter desperatis sospitantur Petrus Biseglia, Dominicus Rossus, Tobias Coppola, Josephus Capuanus, Dominicus Paduanus, Nicolaus Antonius Gallucius, Carolus de Paula, Franciscus Imenesius, Thomas Longobardus, Nicolaus Gallinarus, Andreas Agnellus Christinus, Juditha de Marinis, Angelus Bonadonna, Gratia Anastasia, Catharina Ferraria, Julia Romana, Laura Alfana, Julia Curiale, monialium exalceatarum abbatissa, ac mille alii.

*Oleum San-
cti*

39 Hactenus pretiosi istius liquoris mirabilia malis aliorum salutaria, sunt exposita; nunc adjungamus nonnulla miracula, quæ in ipso oleo visa sunt: quandoquidem non unica dumtaxat vice, sed sæpè etiam accidit illud, quod de fonte Mandurio *a* narrant scriptores, ut usu nihil omnino sit diminutum; sed cum sænore accreverit. Duæ matronæ nobiles Neapolitanæ, Eleonora Carafa, & Hippolyta, ejus nurus, item Carafa, testimonium de illo perhibent: quæ præterquam quod balsamo istius olei puerum quemdam suum, morti vicinum, sospitem reddidere, affirmant insuper, quod ex illo eodem oleo suo, pluribus aliis sæpius communicato, ampulla nulla sui parte umquam fuerit diminuta.

C Rem mirabiliorem referebant Octavius Clodius, dux Lizzanensis *b*, & ducissa ejus uxor. Acerbo malo Dux laborabat. Et quia malum erat inveteratum, medici nihil inveniētes remedii, de vita valdè dubitabant. Quamobrem is ad magis efficacia conversus remedia, Caietano causam suam commendavit: & quoties malo premi se sentiebat, oleo lampadis ejus adhibito, singulare sentiebat levamen. Accidit aliquando, ut, dum solito asperius invaderetur, consuetum deferri ad se jussit antidotum: sed à famulo responsum tulit, vasculum jam esse vacuum, idemque affirmavit homo quidam Religiosus, qui ibi aderat, ac pridie vacuum etiam illud viderat. Acciperet modò, aiebat tum Dux, atque ad se deferret. Mirabilis enimverò res! è serinio, in quo conservabatur, illud extrahens, plenum conspexit. Crevit porro mirabilis res ista, ac miraculi certitudo: quia dum eodem oleo Dux pro se usus esset, & aliis etiam inde subministrasset, numquam defecit, liquore salutifero per occultam venam crescente.

40 Portia Bizarra heræ suæ jussu ad altare Beati portavit vas olei, lampadibus ejus alimentum; darique sibi rogavit ex eo, quod tum tem-

poris ardebat ante imaginem. Illa, cui ea data erat provincia, fuit parca, & exigui alicujus vasculi vix fundum eo obtexit, dolente Portia, quod tam avara fuisset. Evenit, ut, dum officinam aromatum, rei nescio cujus emendi gratiâ, fuisset ingressa, simul atque vasculum vidit propola, induxerit in animum, oleum illud esse Beati, ac virtutem ejus cœperit extollere, affirmans, se à calculi doloribus ad extrema perductum, eo fuisse sanatum. Et ipsa etiam mulier celebrandis mirabilibus ejusdem effectibus se dedit; at doluit, parum sibi ex illo concessum fuisse. Tunc aromatum propola, Quid, inquit, num B. Caietanus non est talis fortasse, ut vasculum, si voluerit, implere possit? Hoc dicto, cum stupore omnium qui aderant, cœpit oleum adeo accrescere, ut necesse fuerit, os vasculi digitis mox obturare, ne foras effunderetur.

*EX EDITIS,
variis usibus
applicatum,
non modò
non minui-
tur;*

41 Simile quid accidit alteri cuidam Portiæ; *sed etiam* quæ propterea quod parcum liquoris istius obtinisset sibi dimensum, interius illam hoc malè habuit. Sed superatâ illâ tristitiâ, fixum habuit, interesse rei sacræ ad Beati aram. Quâ finitâ, domum rediit. Dumque vasculum extraxisset, admiratione simul atque horrore correpta fuit, videns id ita plenum, sicut desiderarat. Idem testatur Dominicus Testa, qui per sex menses continuos ex vasculo suo oleum subministraverat plus quam quinquaginta personis. Magni certè res stuporis fuisset, quod parum olei tot hominibus sufficeret; sed majoris sine dubio fuit, quod, ubi intra illud tempus pluribus vicibus liquor esset consumptus, vasculum denuo repletum sit. Ita pariter evenit Margaritæ Meloniæ, quæ istius olei beneficio sanitatem consecuta, aliis infirmis liberaliter illud distribuere cœpit: verum ampullâ ita evacuatâ, ut ne guttula quidem superesset, dum malè eam habet, quod nec pro se, nec pro aliis quidquam amplius prompti illius adjumenti apud se esset, plenam illam reperit.

E

42 Similia sunt exempla alia, quæ restant; ea- *augeatur.* que referre, tetricum esset. Finem itaque imponat Flaminius Specius, mercator dives & æstimatus. Is in lætitiis nocturnis, quæ in honorem Beati quotannis Neapoli celebrari solent, officinam etiam suam convertit in ædem sacram, concinno cum ordine ante piam Caietani effigiem accendens multa lumina; quorum bona pars arsit ad tres horas, quamdiu duravit oleum. Alia deinde extincta sunt summa cum diligentia, ne in officina, in qua multi erant panni bombycini, aliqua scintilla infortunium quodpiam excitaret. Postridie manè Flaminius in officinam reversus, comperit, ante imaginem, quam diximus, ardere etiamnum lucem unam. Ille in animum inducere, ex inadvertentia solam illam remansisse accensam; sed dum domestici omnes affirmarent, & quidem cum juramento, omnes fuisse extinctas, persuasum habuit, credendum esse, quod à superiore quadam manu fuisset accensa, & quod miraculosè accrevisset illi oleum: cum fieri non posset, ut exiguo alimento, quod ei erat appositum, ad duodecim, quibus duraverat, horas potuisset perseverare.

F

A N N O T A T A.

a Lacus Andurianus ab oppido vicino Anduria cognominatus, quem ita quoque Bocatius vocat. Plinius oppidum Manduriam appellat, & lacum describit, ut sit ad margines plenus, neque exhaustis aquis minuatur, neque augeatur infusis.

EX EDITIS.

Parvo à littore intervallo abest. Ita Leandri Alberti interpres Latinus in Descriptione Italiae inter alia, quæ habet de Apulia Danna. Plinius supra memoratus consuli potest lib. 2 cap. 103 editionis Dalechampiana, pag. 125.

b Lizzanum est castrum in diœcesi Tarentina, teste Silosio infra apud nos num. 110. De Tarento autem dicemus postea in annotatis ad num. 86 lit. k.

PARS TERTIA.

Miracula sacris imaginibus, & sola Sancti invocatione perpetrata; alia in favorem mortuorum ac moribundorum.

B Inter innumeros per Sancti imaginem obtentos favores, sanantur febres pestifera,

Imaginum seu excusarum, seu in tela pictarum hujus Servi Domini notissima est vis, multique experimentis confirmata; earumque usu singularia successivè obtenta fuere beneficia. Quæ ore populi circumferuntur, innumerabilia certè sunt. Nos pauca quædam ex iis hic ponemus, & quæ majoris sint fidei, è Processibus Neapoli pro canonizatione ejus formatis extracta. Onufrius Pulverinus à pestifera febre correptus, ea præferebat indicia, quæ ostenderent, haud longè eum abesse à morte. Ad malum illud accedebant alia non modica. Acerbissimus quippe stomachi ac capitis dolor tam vehementer illum exercebat, ut ad insaniam redigeret; ad hæc, interna perturbatio nec interdiu nec noctu ullam ei quietis partem dabat. Omni itaque humana spe deposita, divino auxilio, ac præsertim piæ cuidam Caietani imagini sese commendat. Quid plura? Postero die febris ardor omnino extinctus est, & omne aliud evanuit malum.

alia item letalis,

C

44 Bonus quidam sacerdos, nomine Andreas Belflorus, per dies quadraginta cum mortali ac pertinacissima febre colluctabatur; quæ non modò non remittebat quidquam, sed contrà augmentum capiebat. Lingua arida ac nigra inextinguibilem prodebat sitim: deliriis conjungebantur deliquia: arteriæ ejus pulsu nihil erat inconstantius: in frigido denique corpore, ac mediam jam partem cadavere, non deerant sudores, certissimi mortis indices ac præmonstratores. Amicus igitur nonnemo infirmi eò interveniens, & miratus valde, quod ad sacram Caietani anchoram nondum recurisset, exhortatus eum fuit, ut Sanctum invocaret; & quo piam ejus affectionem accenderet, Beati effigiem osculandam ipsi porrexit. Quare inflammatus, spe bona animum explevit. Invocat, rogat: nec fiduciæ eum suæ fructus subito frustratus est. Nam Sanctus spectabilem se illi præbens, Assurge, inquit, quia sanatus es. Et tunc illi redire videbantur animi ardor ac vigor, nec non valetudo integra. Ac paulo post ad Beati sepulcrum bene de se meriti congruas perfolvit grates.

morbus decretorius, acerrimi cruciatus.

45 Nicolaus Cantilena, octogenarius fortè senex, ad supremam deductus luctam, jam per bidduum tum clauso tum aperto ore animam agebat. Filia ipsius magnum inde hauriebat dolorem, ac interius mota, vivaque spe freta, imaginem Beati inventam pectori moribundi statim applicuit. Nec mora, is, qui totus erat destitutus sensibus ac vitæ officiis, non aliter quam si è gravi evigilasset

fomno, ad suum pristinum statum rediit.

D

Tactu imaginis Beati Magdalena Rupula convaluit similiter à brachio, quod frigore torpebat, quodque, motu amisso, asperissimis etiam doloribus cruciabatur. Atrocissimi cruciatus similiter torquebant Annam Marmoniam, & eodem modo evanere. Ita etiam impositus est finis internis tormentis Sabbatini Vitalis, quæ diligentiam ac studia medicorum fatigarant. Veronicæ Lombardæ ubera intolerabili adeo dolore cruciabantur, ut indicarent, absconditum ibi latere inimicum crudelem, qui apertam inferre aliquando posset ruinam. Applicuit illis effigiem Beati, inveteratumque jam ac molestissimum malum subito fugatum fuit. Stephano Rizzo in corporis parte quadam sensus tenerioris, enatus fuit tumor ad magnitudinem unius ovi. Medici causam ignorantes, valde timebant magnum aliquod damnum. At simul Beati imagine tactum, simul depulsum fuit. Mirabili rei eventui interfuit sacerdos quidam Dominicanus, filius Stephani, qui sua manu fidem de hac re facere voluit, atque ad Caietani altare detulit.

E

46 Joannes Paulus Julianus Sidereus acutissima vexabatur febre, cui accedebant dolores capitis tam singulares, ut in furiosissimam phrenesim incidit. Rabie hujusmodi stimulatus, horrendis vociferabatur modis: quæ ad manum erant, mox in mille dilacerabat frustra. Inter ista deliria nonnumquam reddebatur mentis compos, & norat optimè, se quò mali vis adduxisset loci. Quadam singillatim vice mentis compos, & Beati imaginem aspiciens, quæ erat in cubiculo, eum precatur, ut siquidem ad animæ utilitatem ita conduceret, salutem impetraret; sin minus; malle se citò emori. Res mirabilis! imago ista clavis affixa erat muro, at sponte sua soluta, rectè ad infirmi caput ire visa est; ubi dum quiesceret, dolor immoderatus fuit fugatus, nec diu post febris evanuit.

Phrenetico medetur imago Sancti, miro modo ad eum accedens.

Duabus

47 In monasterio, quod Neapoli delle Scortiate dicitur, non longè ab ædibus Theatinorum S. Pauli, erat Faustina Piattia, quæ cum ætate juvenis, tum corporis habitudine elegans esset, externi splendoris ac vestis nitorem nullum sibi placere ostendebat. Illa ad mortem usque infirma fuit, eoque paucis in diebus redacta, ut ultimum jam exhalatura spiritum videretur. Sociæ, ætatis juvenilis florem miseratæ, nec non pietate ac tenero affectu motæ, ad Caietani patrocinium se converterunt, moribundam vivido modo ipsi commendantes. Sequenti igitur nocte Beatus ei apprensus, luce magna circumdatus, Sana es, dixit. Cui Faustina nihil à proposito aberrans respondit: Equidem magnum adeo beneficium non mereor: verum ne patiar iterum graves ultimæ istius luctæ molestias, malim mori potiùs. Non, dixit Caietanus; Sana es: sed scias, impostherum tibi fore conveniens, ut ad ornamentum animæ advertas, non corporis; & indumento illo, quod dixerit is, qui tibi à sacris confessionibus est, contenta vives. Quotquot ibidem præsentem aderant, summa admiratione correpti sunt, quod adeo expedite loqueretur moribunda; multumque admiratio accrevit, ubi prorsus eam sanatam viderunt. Et interrogata narravit rem gestam, ac vestem nigram interea induit secundum usum Theatinorum.

F

48 Ex febre pestilente sed admodum horribili similiter ad mortem usque infirmabatur Magdalena Candovalia: nam dum corrupta & attrita essent ejus viscera, tantam vermium copiam ex ore emisit, ut res incredibilis esset: ac brevi tempore de

mulieribus

A de salute ejus conclamatum fuit. Illa tamen nihilominus sperare non desit, quia, etiam si loqui non posset amplius, fecit tamen, ut à Caietano intelligeretur. Quid præterea? Versus vesperam, quando ei moriendum esse prænuntiabant, prehendi capillis sese sensit, atque in aurem sibi dicti: Sum Caietanus, quem paulò antè invocasti. Cur etiamnum manes in lecto? Assurge, quia sanata es. Magdalena hoc monito excitata, verè se sanatam fuisse observavit; gressumque tentans, liberè incessit ac vegetè magna suorum eum admiratione; quibuscum ad S. Pauli digressa, convenientes persolvit gratiarum actiones, & testimonio confirmavit quidquid sibi acciderat.

ac puero moribundis appareat Caietanus, & salutem restituit.

49 Vicinus mortis debito erat pariter Josephus de Angelis, sexennis puer. Febris letalis exasperata erat ex crudelissima tussi, cui etiam accedebat comes profundus letargus; ita ut medici paucas horas morti ejus præfigerent. Post præstantia, sed irrita conatu, adhibita remedia, sola supererant auxilia divina. Mater igitur, cui nomen Victoria Savia, ad Caietanum conversa, multis cum lacrymis eum invocavit; & ecce, de improviso puer, isto gravi somno ac letargo solutus, serena cum fronte & certo quodam risu inclamavit matrem; & Sum sanatus, ait, & obnixè te rogo, ut beati Caietani veste me induas. Victoria tam teneræ ætatis pueri pietatem mirata, rogavit eum, quomodo sciret, se sanum esse, & quoniam suavisit ipsi habitum B. Caietani. Risum tum resumpsit puer; sed manifestare nolens quidquid sibi evenerat, Scio, inquit, sanatum me esse per intercessionem Beati: ceterum nolite amplius aliquid percunctari. Creditum certò fuit, ipsi apparuisse B. Caietanum, qui eodem tempore monuit illa de re patrem. Erat is Marinus de Angelis, qui cum tunc temporis in civitate, cui præerat, Foggienfi aegeret, de filii morbo nihil sciebat; sed sibi nocte quadam dormienti visus est videre illum jam mortuum, ac matrem lacrymis ubertim fuis eum deplorantem, funebri interea apparatu ac sepultura procuratis. Inhorruit ille ad res hujusmodi, & ingentem clamorem edidit; sed repente Caietanus sese ipsi exhibens, Ne metue, inquit: acerbissimo isti ictui remedium attuli, & à Domino impetravi, ut filius tuus vivat. Ecce, qui mortis manibus jam raptus erat, salvus & incolumis matri suæ redditur. Marino è somno vigili, quantumcumque pristinae mentis serenitati restituito, aliqua tamen animi trepidatio superfuit; & uxori totam rem, prout erat gesta, exposuit. Quæ, inita supputatione atque habita ratione temporum, comperit, eadem horâ Caietanum apparuisse filio ac reddidisse salutem, ac patri illud significasse.

Alii è mortis faucibus erepti:

50 Mirabile pariter fuit somnium Marcelli Lombardelli. A medicis ille depositus, & extremis Ecclesiæ præfidiis munitus, cogitare secum cepit innumerabiles favores, quos Caietanus promiscuè faciebat; atque in animum induxit, patrociniū idem in angustiis suis propitium sibi reddere. Vivido itaque cum affectu eum invocavit; eodemque isto tempore dum somno corripitur, videbatur sibi jam esse mortuus, ac sepeliri: nec non Caietanus extensa manu extrahere sese è sepultura. Nec mendax fuit somnium; nam postquam evigilasset, sanum sese prorsus reperit, & sarcophagum illum, suo præparatum cadaveri, ad Sancti sepulcrum ipsemet detulit. Verum in hoc moribundorum genere magna superest miraculorum copia; retulisse ea, quæ jam dixi, uti mihi persuadeo, suffecerit. Pergamus itaque ulterius ad personas illas, quæ vel jam erant mortuæ, vel

constanti opinione pro mortuis erant habitæ.

EX EDITIS:

51 Dominicus Sivarola, è territorio S. Mariae, quæ vulgo dicitur Angrifone, non longè admodum Neapoli distante, mortali correptus febrili, parvo temporis spatio erat conclamatus. Quidum in ultima mortis lucta versaretur; medici uxori ejus denuntiabant, versus vesperam è vitam esse discessurum; sicut evenit: nam in ipso horæ istius tempore spirare desit. Et quandoquidem nullum vitæ vestigium in vultu, nullum in toto frigido corpore apparebat, deposuerunt eum de more ut sepeliretur, & crucem etiam pectori imposuerunt. Uxor quidem in periculosa infirmitate commendaverat eum B. Caietano: sed non est novum, tam citò aliquando non obtineri gratias: & illud, quod tunc ei impetrare non licuit, postea obtinuit majore cum miraculo. Etenim dum dormiret, visa sibi fuit audire vocem, quæ diceret: Corpus mariti tui unge oleo B. Caietani, & vivum videbis. Surgit illa, & quia in promptu non habebat oleum illud, & quia erat difficile tempore noctis illud procurare; magna cum fiducia flexis humi genibus orat obnixè; ita faceret, ut capillitium illud *b*, quod supra defuncti feretrum projicere debebat, ex voto ac memori animo provita marito reddita, portaret ipsamet Neapolim ad suum altare. His dictis, dum cadaver illud aspexit, observat, quod oculis apertis levi cum suspirio indicaret, se vivere, & paullo post potum posceret. Mulier supra modum læta, lecto illud repositum aliquanto cibo restauravit: & manè visum est ita sanum, ut non multis post diebus ambo in viam se dederint, & ad Beati sepulcrum, soluto voto, debitas ei gratias retulerint.

mortuus ad vitam revocatus;

E

52 Trentula, castrum etiam Neapoli vicinum, similem eventum conspexit in persona Thomæ Viti. E gravissima quadam punctura ad vitæ finem pervenit; atque inter sacerdotum preces expiravit: ita ut uxor, cui Marthæ Paganæ nomen, secundum usum communem humi eum deposuerit cum effigie Crucifixi supra pectus: & quia erat Sabbatum sanctum, petiit à parochio, ut in unica diei illius Missa memor esset animæ mariti. Religiosissimè ea afficiebatur erga Caietanum & in illo gravi morbo non pepercerat votis ac precibus; nec post mortem abjecerat fiduciam. Igitur fide plena, repetit vota & orationes: dumque defunctus inciperet respirare subitò, vidit, quod salute recuperata, sanatus esset: cujus rei vulgarità famâ, omnes concurrerunt; & vix credentes id, quod oculis ipsimet suis videbant, phantasma esse existimabant.

item alius;

F

53 Duo hujusmodi prodigia edidit Ischia *c*, insula Neapoli haud procul sita. Diana Berardina postquam è gravi apoplexia per dies quinque destituta fuisset pulsu arteriæ, motu, & alio vitæ signo, à medicis post multa experimenta fuit decisum, quod jacti esset mortua. Misera igitur ad sepulcrum deposita est, jacuitque ex defunctorum more humi extensa per diem integrum, donec Neapoli rediisset mater: quæ filiam in illo statu conspicata, ad mortem usque indoluit, omnemque viciniam lamentis ac stridoribus implevit. Inter hæc, bona mulier, Carmosina Melia nomine, hujus miseræ matris causâ ad pietatem mota, vivaque fide ad Caietanum conversa, puellæ defunctæ vitam ab eo flagitavit, imagine Beati eam etiam tangendo, quam in tela depictam induere solebat. Res enimvero dictu mirabilis! In ipso temporis puncto illa ad vitæ officia rediens, cepit movere sese, & debili voce invocare Caietanum. Lecto eam reposuere, variis remediis eam restaurantes;

nec non multæ.

C

EX EDITIS. rantes ; ac in diebus paucis ad priorem statum re-
versa est.

54 Aliud miraculum ita se habuit. Nicolaus Roccolus, puer triennis, ad maris littus ludens, sive quia inconsideratè ultra, quam debuit, fuit progressus, sive quia raptus à mari, suffocatus est. Dum aquis supernataret, & à quibusdam, qui illic tranfibant, visus esset nautis, nec satis discernent quidnam hoc rei esset, appropinquarunt ; & conspicati, quod esset infans submersus ; ex aquis illum extraxere, & in vadosa ista ora reliquere. Fama eò traxit multos insulæ homines ; & inter alios advenit illuc mortui infantis soror, quæ paulò antè reliquerat eum ibidem ludentem : & partim ob fratris mortem, partim ob iræ paternæ timorem, planctui & lamentis insolabiliter indulgit : at melius sibi consulens, de auxiliis divinis cogitavit. Et primò lacrymis potius, quam verbis Beatum oravit, fratrem vitæ functum sibi ut redderet, & qui ubique tot faciebat miracula, sibi ut succurreret in gravi illo infortunio, ac paternæ iræ se subtraheret. Interea dum pluribus vicibus easdem repetit præces, à bonitate divina & à B. Caietano audita atque exaudita est : quandoquidem is, qui jam diu fuerat mortuus in illo litore, oculos aperire cœpit, ac vertere circum : surgit, incedit, omnibus, quotquot ibidem aderant, mirantibus.

55 Francisca Maximina, mulier Neapolitana, edidit foetum sine spiritu, sine motu, sine gemitibus ; constansque obstetricis ac quatuor aliarum seminarum opinio fuit, mortuum fuisse. Quid tum postea ? Mater Beato illum commendat ; atque is sine mora plorare cœpit adinstar omnium aliorum infantium, ac movere se, indicans, se vivum esse. Frigidus pariter ac mortuus, affirmante obstetrice, in lucem prodiit infans Antonii Pistacchi : sed Beati patrocinio commendatus, postquam horis pluribus quasi omnia mortis indicia præferret, reviviscere visus est, atque in beneficii memoriam, Caietani nomen ipsi in baptismo inditum fuit. Ita evenit Camillæ Comiti, ob infantem, qui sine ullo vitæ indicio in lucem prodierat, redivivum exhilaratæ. Et hic similiter in fonte lustrali Caietani nomen accepit. Magna in æstimatione fuit mirabile illud, quod Mutinæ judicis uxori accidit : quæ dum enixa esset infantem exsuccum & frigidum, nigrumque adinstar carbonis, colore videlicet mortis depictum ; existimarunt omnes, quod è sinu materno esset editus absque vita. Quid agitur ? Mater fiduciæ plena eum Beato commendat : & ecce illum statim palpitantem, ac respirantem, colore fusco & omni alio malo fugato. Atque is etiam in gratam animi pro beneficio tesseram, ac ob facti memoriam, Caietanus fuit nominatus.

A N N O T A T A.

a Foggia, inquit Baudrandus, oppidum lepidum Italiæ in regno Neapolitano, & in provincia Capitanata, probè cultum, & tributo, quod ibi solvitur notum, vulgo la Dogana di Foggia, prope Cerbalum fluvium. Vix 8 milliaribus ab ora Inaris Adriatici, & decem à Manfredonia in ortum distat.

b Aliis Ænaria, in mari Thyrræno. Plura geographi.

c Id est, quantum ego quidem assequor, ut uxor illa suos capillos, quos præ dolore evellendos vel abscindendos erat feretro mariti superinjectura, deferre possit ad aram Sancti, tamquam superera-

ta mortis tropæum.

D

P A R S Q U A R T A.

Infortunia ex lapsu mirificè
sospitata.

A Urelæ Aureæ filiam, duorum dumtaxat annorum infantem, quia necdum expedite poterat gressum movere, intra canistrum, uti usus ferebat, incedere jusserant. Dum ergo huc & illuc inconsideratè circuit, delapsa fuit è scala quadraginta gradibus alta. Impetus, quo ruit in pavimentum, magnus exstitit : unde mater dolens in animum induxit, conclamatum esse de vita filię. Nec respiravit illa, nec motum ullum, nec sensum habuit : & præter hæc, vultus uti & totum parvum corpusculum erant obtrita. Ast dolor matris tametsi acerbissimus, nec memoriam Caietani, nec ejus auxilii fiduciam abstulit. Itaque cum fide eum invocat, atque in partibus magis offensis oleo ipsius eam inungens, sine mora ulla se moventem, oculos aperientem, & paulò post perfectè sanam conspexit.

57 Lapsus præceps Richardi de Sio, trimuli infantis, pari commiseratione dignus fuit. Stabat ille supra fenestram domus suæ, quæ quia erat trium tabulatorum, erat altissima ; dumque ludit puerorum more, miserè delapsus est. Amita, quæ præcipitem agi eum vidit, opem ipsi ferre non potuit ; sed gravi horrore correpta, Beatum dumtaxat invocare Caietanum. Adeo autem infelicitè in vivum infans impegit saxum, ut caput ipsi ac totum corpus obtrita fuerint. Multi, qui eò accesserunt, castis acerbis miserati sunt : sed quia nomen Caietani erat memoratum, firmam spem concepere, futurum, ut, si viveret etiamnum, ipsi succurreret, vel, si esset mortuus, ad vitam revocaret. Igitur eadem amita, quæ Beatum invocarat, multas inter lacrymas oleo suo infantem unxit : isque continuò vitæ signum motu dedit : lingua, quæ exterius prominebat, recessit, & verbum aliquod proferrè cœpit : ac tandem subito integer atque sanus apparuit.

58 Neapoli certè plura mirabilia sunt visa in lapsu Angeli Vetrenti, qui dum inhabitaret casam vicinissimam ecclesiæ Clericorum Regularium S. Pauli, infirmabatur ibidem febri mortali, & à medicis desperatus, propè aberat à termino vitæ. Malum erumpebat in gravia deliria, & accidit quodam vespere, dum quiesceret, ut, furiosè evigilans, se conferret, tametsi vacillando, ad puteum altissimum fortè palmorum centum, qui erat in ipsomet ejus cubiculo, in eumque se projiceret. Ad strepitum uxor, quæ erat in vicino cubiculo, rata id quod erat, confestim accurrit, & conscia, quod viveret, rectà volavit ad ecclesiam S. Pauli : quam dum clausam offenderet, magna jam noctis parte transacta, expectavit in limine ; ubi lacerans capillos, & ubertim plorans, Abs te, inquebat, Caietane, volo vitam & salutem mei mariti : abs te, quam dare te posse, scio. Atque illud pluribus vicibus repetens, domum reversa est, ut opem ferret ei, qui in puteo patiebatur. Nec mora ; spectata ibi fuit congeries rerum mirabilium, quandoquidem is, qui propter angustiam & altitudinem putei, dum inter cadendum hic & illic impingeret, debebat esse graviter læsus, & deinde submergi, cecidit in hunc modum, ut nulla sui parte mali quidquam passus

Puer in a-
quis suffo-
catus vitam
recipit ;

uti & foetus
recenter e-
diti.

Duo pueri

E

post mortem
lapsum
sospitantur.

F

Alii plures,

A effet, nec malidus. Accedit eò, quod ille, qui è febris pestilente erat morti vicinus, è puteo, in quo fuerat unius horæ spatium, sanus & integer fuerit extractus.

qui in puteum ceciderant,
 59 Puteus alter Neapoli pariter rem non minus mirabilem subministrat. Carolus Ciminus, novem circiter annorum puer, dum haurit aquam, una è situlis, sicut contingere assolet, tanta cum vehementia descendit, ut eum unà secum raperet. In isto periculo invocavit ille Beatum, eumque videre visus est circumdatum magna luce. Mater, Julia Spofita nomine, suspicabatur è strepitu aliquid infortunii, & illuc subito cursu contendit: sed comperit, eum jam præcipitem actum. Tertiò illum vocat; sed quia nihil acciperet responsi, mortuum esse censuit: & subito ante imaginem Caietani, quæ à puteo haud aberat procul, pluries amarissimis cum lacrymis clamavit: Da mihi filium meum, Caietane. Grave infortunium totam quasi viciniam illuc convocavit. Interea homines advenerunt tres, artis putealis periti; quorum unus in puteum descendens ac circumspectans, dum eum non vidit, mortuum jam fuisse in fundo existimavit. Opus itaque fuit, ut alius ex illis eò descenderet uncinis instructus, aliisque artis instrumentis, ac magno præsertim ligone, quo tandem Carolus extractus est, multo luto fordibus, omnique vitæ indicio destitutus. Hic mater ad eandem imaginem iterabat lamenta ac preces: & ecce, puer respirando ad vitam redit: omnesque summis laudibus extulere virtutem ac miraculum Sancti, nemine dubitante, quin mortuus fuisset is, qui duabus tertiis horæ partibus, nec plùs nec minùs, fuerat sub aquis: quando communis hominum intelligentium opinio est, quod ne robustissimi quidem homines, nedum debiles pueri, tandiu sine respiratione perdurare possint.

à morte liberantur.
 60 Nicolaus Urfinus, puer sexennis, in puteum etiam incidit, ad palmas sex aquis obiectum: in fundo horà medià is exstitit: foras absque vita extractus est: mater largo cum fletu Caietanum invocat: & cum stupore omnium, qui aderant, de improvviso surgit puer salvus & incolumis. Nicolaus de Jacobo, annorum septem puer, in puteum cecidit centum palmis altum. Dumque cadit, Beatum invocat: qui spectabilis ei apparet, Surge, inquit. Et absque ulla corporis læsione pedibus constitit: & viri, qui ad eum extrahendum descenderant, istius utpote rei periti, ad oram aquæ illum sedentem invenerunt sanum ac salvum: qui etiam testimonium dedit ipsemet, quomodo sibi apparuisset Sanctus, & ab isto discrimine liberasset. Ita quoque accidit Carolo Rosso; cui in puteum etiam lapsus, & Caietanum invocanti, manum porrexit Sanctus, & è periculo isto eripuit. Ita alteri cuidam juvenulæ evenit, quæ eodem modo in puteum illapsa, & Caietani nomen invocans, non potuit non submergi in ista profundissima aqua.

Mirabilia
 61 Franciscus Zizza, puer quinquennis, cecidit è scalis, quæ in tres divisæ erant partes, quarum singulæ numerabant gradus quadraginta, easque, quantæ quantæ erant, emensus est. Matri, quæ aspiciebat eum cadere, nihil per tempus licuit, quam ut invocaret B. Caietanum. Audivit eam is atque exaudivit, ac infantem lapsum manu prehendit, ac suaviter in terra quiescere fecit nulla vel minima etiam sui parte læsum, si solum in vultu livorem excipias, lapsus indicem. Divinam opem mox ille cum manifestavit, tum Caietanum sibi spectabilem apparuisse adjecit, illà ipsà formà & illo habitu, quem præfert imago ejus ad S.
Augusti Tomus II.

Pauli. E longis pariter scalis præceps est lapsus Antonius Marola, & adeo vehementer in marmor impedit, ut arteriæ pulsus ac sensuum expers esset; ac proin mortuis jam annumeratus; præsertim quia è vulnere, quod ei erat inflictum, non prodiret sanguis. Cogitabat pater, curandum sibi esse, ut sepulturæ traderetur; sed mater spem non deposuit. Nulla mora, ad S. Pauli se contulit, & ante miraculosam Caietani imaginem oravit, impetravit: nam domum reversa, filium vivum ac sanum offendit.

in lapsibus.
 62 Quod jam narramus de Anna Maria Brancata, audiri certè absque interno horrore non potest. Bona illa mulier scalas scandens, infeliciter lapsa est transversim, & in nescio quod instrumentum impedit, in quo prominebant exteriùs aliqua acutissima ac crassa ferramenta, quæ certò illam vulnere plus uno transfigere debebant. At quid accidit? Invocato Caietani nomine, naturam ea commutarunt: nam quando, transfixis jam vestibus, penetrarunt ad vivam carnem, non perrexerunt ulterius; crevitque miraculum: nam duo è magnis illis clavis, præ pondere ac impetu lapsi corporis, infracti sunt, ut claris indicis cognosceretur divina virtus, per quam non tantum non offenderant quocumque modo mulierem istam ferramenta illa; verum etiam rupta ipsamet fuerant. Et verò patrocini Caietani vis hæc fuit: qui Annæ Mariæ apparens, dixit illi, hanc sese gratiam ei impetrasse. Illa autem hanc narrans adjunxit, quod postquam in grati animi tesseram Sancto accendisset lampadem, tantumque olei eidem imposuisset, ut horis circiter sex durare posset, suffecerit pro novemdecim.

Vavia
 63 Lucia Meschina pariter ex altissimis scalis transversim decidit. Nullum in præcipiti lapsu auxilium habuit, quam nomen Caietani pluries invocatum. Quo tempore dum Caietanum ipsi clarè appareret, mortem quidem illa evasit; sed impedire haud potuit aliud infortunium: brachium quippe tanto cum impetu in terram impegerat, ut illud fregerit. Vivaci cum affectu repetit invocationem: voto se alligat curandi, ut celebrentur aliquot Missæ, & appendendi ad aram brachium cereum; & sine mora ad locum rediere suum ossa luxata, brachiumque spectatur integrum, quale priùs fuerat. Missæ fuerunt celebratæ; sed brachii, quod promiserat, oblita, acriter poenas dedit: nam, nervis induratis, motum ac usum brachii istius amisit. Menses duos illa tenuit poena, donec voti memor, pristinae sanitati reddita est.

alia
 64 Lapsus pueri, qui Onufrii Bolini erat filius, si adeo gravis non fuit, habuit tamen, unde esset non mediocriter luctuosus: sed enim, uno fallente pede in lubrico, per scalam cecidit, tantæque cum vehementia caput in terram illisit, ut ore, lingua ac dentibus malè offensis, nec loqui posset, nec comedere. Dumque dolores remediis ingravescerent, integram quæstibus noctem consumpsit: donec matutino tempore sequente imaginem Sancti conspicatus in cubiculo suo, nec non lampadem, quæ ante illam ardebat; visu isto sensit se plenum spei bonæ; signisque oleum illud petiit, & eo unctus, magno cum præsentium omnium stupore coepit loqui, ac manducavit, surrexitque absque ullo prorsus malo.

lapsus
 65 E culmine altissimæ domus cecidit Anselmus Josephus Comus, puer quadrimus. Vehementer percussit capite terram, & præ multo sanguine, quem ex ore, è naribus ac dentibus emittebat, interiùs & graviter quidem læsi capitis indicia dabat. Quotquot ad miserè accurrebant lapsum,

EX EDITIS.

de vita ejus desperabant. De spe tamen non decidebat mater, nomine Laureta Billota; invocat B. Caietanum, ejusque oleo filium inungens, ut respirare illum vidit incipere, inter brachia eum cepit, rectè ad Beati altare se contulit, ibique tantopere ploravit, & oravit, ut unà cum filio prorsus sano domum reverfa sit.

Quadrimum item erat infans, qui ex editissimo loco ac summo cum periculo præceps agebatur. Domus Neapolitanæ, in ordines utique quatuor seu tabulata erectæ, sunt altissimæ. In unius itaque istarum ædium fastigio, ac super fenestram stabat Franciscus Pera. Lapis cui innitebatur infans, ibidem emotus decidit, eundemque infantem secum traxit. Mater illum vidit; & tametsi præterrore minùs hoc animadvertere potuisset; quia tamen erga Caietanum affecta admodum erat, magna voce protectorem suum inclamavit. Quid tum postea? Is, qui è tam alto loco delapsus præceps, debebat totus obteri, hoc modo cecidit, ut nulla sui parte læsus apparuerit, & mox sanus surrexerit ac salvus. Quod autem hoc contigerit manu Caietani, ex eo colligitur, quod illud saxum,

B modò memoratum, quantumvis durissimum, in plures tamen partes infractum fuerit. *Tria alia lapsuum sospitatorum exempla sequuntur apud Silesium, qua ibi videri possunt.*

sospitatorum

66 Præter modum commiseratione dignus etiam fuit lapsus præceps Josephi Moralis infantis, qui secundum ætatis annum necdum compleverat. Ex altissimis Castri Neapolitani fenestris, quæ exonerandis tormentis bellicis subserviunt, delapsus fuerat in ejusdem propugnaculi fossam. Parentes, qui id viderunt, vix præ horrore invocare poterunt B. Caietanum. Quid plura? Ubi illuc concurrissent, infantem invenerunt integrum ac sanum, non secus ac si è tam edito loco non decidisset. Rogatus autem, quisnam auxilio sibi fuisset; B. Caietanum aperte indicavit. Idem accidit infanti alteri bimulo, Josephi Feli filio: qui è scalis triginta palmos altis præceps excidit sine ulla vel minima læsione, interrogatusque similiter, ecquis sibi tulisset opem; B. Caietanum fuisse, respondit. In simili infortunio tria beneficia numeravit Hieronyma Anastasia, B. Caietani auxilium implorans. Primò quippe ex altissima suæ domus fenestra cecidit; cumque non posset non graviter læsa esse, nihil inde damni sensit. Deinde, in loco, in quem delapsa fuit, profundissimus erat puteus; in quem enimverò dum præceps agi deberet, eum evasit. Tertio, nonnulla ex vasis illis viriditatem frondium ostentantibus, atque exponi ad fenestras solitis, post ipsam delapsa, sine dubio nocere ei non modicè debebant; & tamen non tetigerunt illam.

C

At prætereundum non est id, quod Franciscus Sicilia, Cafertano evenit. Commorabatur is Neapoli, negotiorum suorum causà, in vico, qui à S. Antonio nomen habet. Accidit, ut in illo hospitio, in quo erat, excitaretur incendium; & adeo repente increvit flamma, ut modus non superesset eam evadendi. Quandoquidem verò ab illa parte, qua ardebat ignis, omnis jam exitus erat præclusus; ab alia autem erant adeo alta mæniana*, ut exsultum tentare multò majus esset periculum; quidnam ille ageret? Memor est Caietani, spes in eo suas figit, invocat; ac deinde magno cum animo ac fide ex altissima fenestra exiliens; evasit incolumis absque ullo vel minimo corporis detrimento.

* Ital. balconi

67 Vir ille Cafertanus in memoriam mihi vocat prodigium aliquod singulare, quod paulò

antè acciderat in urbe Cafertana a, ac de incendio etiam est. PP. Augustiniani anno LII hujus seculi, die xxiv Augusti, ex populi istius ac sua devotione collocare debebant solenni ritu in sua ecclesia imaginem B. Caietani. Unde in ordinem direxerunt numerosam supplicationem, & exornatis splendide ecclesia & sacello, quod ei destinarent, nihil prætermisere, quod exhilarare festum, ac pompam illam, Sanctique honorem amplificare posset. Cives etiam pro sua industria omnes magnificentiae partes implere satagebant. Illos inter Andreas de Januario, propterea quod suam domum dicta supplicatio debebat pertransire, apparavit nescio quos ignes artificiosos; qui dum suo tempore accensi essent, & hac atque illac, ut solent pyroboli*, volitarent; unus ex illis se ingessit in officinam, in qua simul cum rebus aliis, quæ ibidem vendebantur, erat pulvis nitricus; qui ab igne tactus, in hunc exarsit modum, ut impetuose conquassaret cubiculum superius, in quo erant mater & uxor ejusdem Andree, ut festivitatem spectarent. Strepitus ac spectaculum horribile supra modum perterrefecit & exanimavit miseris mulieres. Nullum periculi videbant effugium, jamque expectabant, vivas sese hisce in ruinis sepultum iri, si ipse Caietanus, cuius agebatur solennitas, non succurisset. Lacrymis itaque ubertim profusus, ac pio cum affectu eum invocant; & cubiculo isto confestim destructo, ceciderunt in officinam, easque ponè sequuntur ligna ac lapides, nec non universa illa ruina. Quid sit? Illæ, quæ in isto temporis articulo à flamma absorbendæ videbantur, & à lapidum vehementia opprimendæ, sanas se atque illæsas invenere in terra positas. Hujus memorabilis beneficii picturam è voti religione expressam ad Beati altare attulerunt. *Hæc ibi. Alia, ne justo longiores simus, missa facimus, qua videri possunt apud citatum biographum.*

D
exempla
congruuntur.

* Ital. razzi

E

A N N O T A T A.

a De hoc loco adis qua notavimus ad cap. 3 Vita lit. e.

P A R S Q U I N T A.

F

Pericula rbedarum ac carrucarum mirum in modum fugata.

C Elebre illud fuit Neapoli, quod accidit in illo vico, cui Virginum nomen indidere. Auriga quidam ut Sacro interesset in vicino templo, solam reliquit carrucam duobus vini doliis onustam. Puer annorum undecim, nomine Didacus Cafaburus, consuetæ ætati isti cum levitate partem carri superiorem ascendens, rem ita gessit, ut is ex gravitate illa inverteretur, unumque è doliis supra ipsum ceciderit, eumque tali modo oppresserit, ut pulsus arteriæ, motuque ac respiratione fuerit etiam destitutus, omnesque eum judicarent mortuum, aut vitæ spei expertem: præsertim quòd bono temporis intervallo sub pondere doli existere eum oportuerit; donec accesserint plures personæ, quæ illum inde extraxere. Accurrit eò quidam sacerdos qui, solam animæ salutem curans, ubi eum sæpius inclamasset, ut aliquod ex ipso signum eliceret, & absolveret eum à peccatis, nec tamen indicio ullo responsi quid-

Pueris

A quidquam acciperat, inde abscessit. Verum dum abit, tenero quodam insolitæ pietatis affectu motus fuit, ut rediret: reperitque, puerum vivere quidem, sed adeo debili esse respiratione, ut tam mortuus quam vivus videretur. Quia itaque potens Caietani intercessio in ore erat omni populo, videbatur ei interna quædam vox dicere, ut in tam miserando casu ipse quoque Sanctum invocaret. Quo factum est, ut multa cum fide puerum primò signans cruce, mox protulerit ista verba: Per intercessionem sancti sui confessoris Caietani liberet te Dominus ab omni malo. Res dictu atque auditu mirabilis! eodem illo temporis puncto videtur quasi è somno excitari, oculos circumagat, loquitur, surgit, sanusque omnino parentibus suis traditus est. Ita etiam pariter evenit alteri puero quadrimo, Ignatio Falangæ dicto, per dolium vinarium, quod supra ipsum lapsum, diu eum oppressum detinuit; donec plures eò digressi, ut ipsi opem ferrent, invocato Caietani nomine, salvum & illæsum eum offenderunt.

miserè ob-
rendis

B 69 Æquè mirabilis fuit casus, qui Vito Fortunato accidit. Pueri plures simul ludebant, sicut eorum est mos: & ecce, rapidissima quædam rheda effusissimis habenis accedit ad locum, in quo erat turba illa. Huc & illuc, infortunii vitandi gratiâ, se proripiebant. Soli Vito tam expedito esse non licuit, quin ab ea tactus fuerit: qui dum lapsus esset humi, super ejus genua tranfierunt fervidæ rotæ. E vicina fenestra viderunt eum in isto periculo mulieres aliquot, tamque terrifico commotæ spectaculo ac commiseratione, una omnes voce clamarunt: O beate Caietane, serva eum. Nec mora, nonnullæ ex eis illuc accurrerunt; & quæ primùm captæ fuerant pietate, postea stupore confternatæ sunt. Puer quippe haud aliter quam si nihil mali sibi accidisset, è terra jam surrexerat, & gradiebatur expeditè. Quamquam verò nullo vulnere offensus fuisset in genibus, exiguum tamen livoris inde contraxit, in testimonium prodigii.

salutem con-
fert

C 70 Alius nobis occurrit puer annorum quinque, cui nomen Nicolaus Golioneus: qui dum rhedæ fugam præcipiti cursu currentis declinare non posset, in hunc modum humi dejectus, ac conculcatus est, ut rotæ super ejus vultum tranfierint. Serò accessit pater, ac semimortuum in ædes eum deduxit; nec quisquam fuit, qui de ipsius vita non desperarit, cum vultus ejus esset obritus, fractaque etiam ossa, & vulneratum pariter caput. Sed bonus pater optimè gnarus, invocationem Sanctorum omni infortunio ac qualicumque arte medica præstantiorem esse, ad Caietani patrociniū mox recurrit: votum edit, orat, puerum ungit oleo lampadis ejus. Quid plura? Brevissimo tempore (res enimverò, quæ à medicis fieri haud posse judicabatur) sanitas ipsi ac vultus restituta sunt; nec ullum tanti mali signum ei superfuit.

ospitator S.
Caietanus :

71 Camillæ Mustolæ tenerior ac delicatior fuit filius, anno utpote non plus unico natus, ac proin cum multo majore damno lædi debebat per hujusmodi infortunium. Fuit is relictus in inferno domûs limine; dumque ibidem maneret, accidit, ut magno cum impetu transfiret rheda rapidissima. Exhorruit infans, lapsumque apprehenderunt eum rotæ in tibiis ac humeris. Mater, amita, aliæque è vicinia succurrere ei quando non poterant, B. Caietano illum commendarunt. Mater præfertim, sive ut non aspiceret filium in frustra concisum, sive ut securius auxilium procuraret, curâ de illo amitæ relictâ, ad ecclesiam S. Pauli veloci gressu

Augusti Tomus II.

se contulit, & ante aram Beati, lacerans sibi capillos, & tota in dolorem soluta, alta voce clamare cœpit, & orare pro filio suo. Inter hæc, amita ipso cum infante etiam supervenit, totaque ecclesia resonante femineis stridoribus, multi commiseratione tacti illuc concurrere. Res enimverò mirabilis! quando infantem vestibus exiunt, ut damnum explorarent; ubi in animum inducebant, corpusculum illud à se repertum iri omnino obrutum, ac diffracta ossa, invenerunt revera illud integrum; si excipias nescio quem levem livorem, quem in uno humerorum observarunt: ad hæc pes unus aliquantum erat ei inflatus. Sed unum æquè ac aliud indicium oleo lampadis citò evanuit. Erat ibi tunc mulier, à dæmone possessa, quæ dixit, infantem, si persona illa, quæ fuerat locuta, tacuisset, sine dubio in frustra redigendum fuisse; significans, invocationem Sancti liberasse eum. Paria fuere infortunium ac gratia parvulæ infantis, Augustinæ Magræ filia; supra quam transeunte similiter rapida rheda, solo Caietani nomine nihil ea damni accepit. Ita etiam Alexio Caracciolo, & Antonio Rotæ, qui ad eisdem nominis invocationem, post lapsum infra rhedam, inde sine ullo damno extracti sunt.

E
quos favores

72 Favores, quos Caietanus pueris concessit, maturæ ætatis viris denegati non sunt: nonnullos ex his narrabimus. Erga Beatum devotissimè erat affectus Joannes Antonius Basileus: sæpè visibat altare ejus, gestabatque ipse in tela imaginem collo appensam. Serviebat is mercatori telarum, easque vendendas circumferebat per urbem Neapolitanam. Evenit, dum casu quadam vice vacillaret in lubrico, ac in faciem procideret, ut pone eum venerit carrus frumento onustus, unaque rotarum per tibiis ejus ac humeros tranfierit. Paulò antè inviserat Beati facellum, illiusque memor, subito eum invocavit. Tunc quidem videbantur non esse exauditæ ejus preces: quia præ pondere istius carri miserè obritus, vivere diutius, uti communis ferebat opinio, non poterat. Accessit ad eum sacerdos; sed adeo mentis impotem, ac motu carentem invenit, ut nullum poenitentis animi signum ex ipso elicere potuerit ad absolutionem. Oleum tamen Beati petiit, ac cum fide eum unxit: & sine ulla mora, omnibus, quotquot præsentès aderant, stupore attonitis, ad mentem rediit: unde de noxis suis commodè confiteri potuit; domumque delatus plenam ibidem mox consecutus sanitatem est. Nam sacerdos, quem diximus, persuasum habens, parum ipsi superesse vitæ, sequebatur eum, ut in extremo illo articulo ei opem ferret; sed adeo sanum ipsum offendit, ut quasi totus sibi restitutus, mensæ accumberet comedendi gratiâ: die autem postero exiit domo de more, visusque est incedere ac telas suas vendere. Miraculum illud, quod accidit in celebri quadam via, omnium linguis celebratum, maximoque in pretio habitum fuit, quod utique par non haberet: quia carrucæ hujusmodi portare solent tredecim modios frumenti, qui fortè conficiunt bis mille libras; præterquam quod rotæ suapte mole sint gravissimæ.

F

73 Duo alii, nisi in promptu affuisset auxilium Caietani, miserè etiam obriti fuissent. Unus fuit Antonius Rochus, qui ex urbe Averfa à Neapolim profectus, hunc in modum decidit ex anteriore carri parte, ut rotæ supra ipsum ruerint; sed invocans Caietanum, è terra surrexit salvus & incolumis. Alter fuit Joannes Grimaldus, qui è carruca delapsus, adeo sese movere expeditè non potuit, quin rotæ transfirent super tibiis; sed eo-

ad matris
ris ætatis
personas

EX EDITIS. dem nomine evasit periculum ac damnum : totaque tibiæ offensio fuit levis quidam dolor , qui ei superstit , ac postridie reipsa evanuit.

mirificè 74 Hujusmodi extitit gratia Didaco Burgo-
sio , militi Hispano , collata : nam dum in area palatii regalis dormiret sub dio , transivit per ejus humeros furibunda rheda ; verum infortunio expergefactus invocat B. Caietanum , & ubi se graviter læsum deputabat , prorsus se animadvertit indemnem.

Ludovicus Julianus rhedarius duos juvenes equos condocesfaciebat ad vecturam ; qui , postquam præcipitem sese illi in fugam dedissent , censebat , quod è re sua esset , exsilire è rheda : at non potuit illud efficere tanta cum dexteritate , quin humeri , & unum è brachiis infra rotas permanserint. Verum , invocato Caietano , evasit incolumis.

B Equi etiam rhedæ , in qua erant duæ feminæ nobiles , Hippolyta Mascambruna , & Antonia Lubrana , in desperatam sese præcipitavere fugam : nec frenum illos juvabat , nec concursus populi frequentis , ut auxilium ferret. In quo periculo clamabant bonæ mulieres alta voce : O beate Caietane , siste illos. Hoc dicto , ab illis uti & à famulis visus fuit vir in habitu Theatino , qui birreto fugam sistebat : & creditus fuit ipse Caietanus , qui invocatus advenerit ad illas angustias.

etiam ex-
tendit.
ò 75 Majore commiseratione dignus eventus , qui Antonia Vizenæ accidit in urbe Aletienfi b. Illa , dum duo equi furis acti rhedam post se traherent , cecidit , dumque non posset fugere , rotæ pone eam fuere , & tibiam unam adeo graviter dirupere , ut , ossibus diffractis , sola pelle adhæreret reliquo corpori. Dolor ac lamenta fuere magna : & quia humanum omne auxilium erat frustra , totam sese in brachia Caietani conjecit. Orat , plorat. Mirabilis verè res ! Caietanus idem subito sese ei spectabilem exhibuit , qui propria sua manu reponens ossa loco suo , ita sanavit tibiam , ut nullum in ea mali vestigium superesset.

A N N O T A T A.

a Consule ea , qua supra diximus in Annotationis ad cap. 9 Vita lit. b.

C b Aletium , Italis Lecce , urbs est in provincia Hydruntina regni Neapolitani ; de qua , uti & de ejusdem episcopis (quos Aletinos seu Lupienfes , sive Lycientes vocat) agit Ughellus tom. 9 Italia sacra col. 89 & seqq. Consuli præterea possunt Leander Albertus in mediterraneis Salentinorum , Ferrarj nova Topographia in Martyrologium Romanum fol. 4 verso , aliique.

P A R S S E X T A.

Mirabiles eventus in mari.

Joannes
Austriacus I mperium , quod in pelagus ac ventos exercuit ille Servus Domini , infinita demonstrant exempla ; è quibus tamen propter magnam copiam , multa hic ommittere convenit. Primum demus locum illi , quod accidit D. Joanni Austriaco , Philippo IV filio : qui mense Octobri , anno hujus seculi quinquagesimo quinto , duabus in triremibus claviculæ Neapolitanæ , non multum favente tempore , vela faciens ex insulis Balearibus a , citò percepit , quod tres naves barbaræ probè armatæ , quantum colligi poterat , plenis velis

D sese insequerentur. Retro redire , jam tempus non permittebat : unde necesse erat , instare remis , ac ventis se committere. At tergo ejus mox imminabant Turcæ , qui tormentis bellicis ac sclopetis triremes malè vexare , non sine multorum morte , cœperunt ; quos inter extitit marchio Serranus , armorum administratione admodum celebris. Audaciam atque animos auxit , quod è mancipiis quibusdam transfugis audirent , unâ triremium vehi regiam Joannis personam : ac proin intelligentes , prædam fore splendidam æquè ac locupletem ; eò velociter cursum intenderunt , atque ita eam cinxerunt , ut nullum pateret effugium. In tam gravi discrimine bonus princeps animis vel tantillum non cecidit.

77 Triremis remiges ac milites excitans , è petore extraxit schema aliquod , in cujus altera parte exstabat effigies Virginis Rosarii b ; in altera autem B. Caietani : ac ferventibus exhortationibus addebat , quo in patrocinio deberent collocare spes suas : quantum quidem ad se attineret , si hoc periculum evaderent , spondebat omnibus libertatem , ac beato Caietano triremem. Hoc sermone erectis animis , nec non remigibus nervos omnes intendentibus , etiam à globorum hostilium grandine multum passi essent , è medio navium istarum exiit obsessa triremis : nox ingruit , ac tenebræ opportunitatem dolo subministravere : nam iter instituerunt versus Africam , præter hostis expectationem : & inde postmodum , mutato cursu , secundo vento Genuam deflexerunt , triremi S. Agathæ in barbarorum potestatem deducta. Continuo gratias egerunt beatissimæ Virginis ac beato Caietano , cujus singulare beneficium agnovere.

78 Sequitur nunc eventus , qui non tunc , sed plura complectitur mirabilia. Triremis una claviculæ Neapolitanæ ex Hispania in Italiam vehebat Cardinalem de Retz c , & , ecce , per viam quatuor triremes Turcarum , quæ vento valido ac secundo actæ , velocissimè eam insequerentur : jamque videbantur eam assecuturæ , ac prædam acturæ. Prima , quæ navis præfecto erga Caietanum piissimè affecto incidit cogitatio , fuit de implorando ipsius patrocinio : quo visus est eodem tempore remittere inimici , qui sequebatur , impetus , & triremi , quæ fugitabat , spiritus addi : unde tempus habuit , ut incolumis evaderet : cumque infortunia non desint in mari , en tibi novum discrimen. Postquam enim non longè ab insula Sardinæ de improvviso sæva esset exorta tempestas , ventorumque furiis hac atque illac excussa triremis , parum absuit , quin vel ab undis absorberetur , vel impingeret in scopulum aliquem. Decertabant fortiter remiges ac naucleri ; sed procella erat multo impetuosior , quam ut vel consilio vel brachiis superari posset , eoque tandem loci redacta est navis , quæ à vento impugnabatur , ut scopulo allisa sit ; omnesque eam dissolutam esse existimantes , plorarent vicinum naufragium.

79 Jam verò illa , quæ paullò antè Beati invocationem experta fuerat , eadem quoque sibi persuasit , quod deberet esse anchora sacra in casu tam desperato. Omnes itaque certatim eum invocant. Ipsemet Cardinalis precibus vacans exhortabatur illos , ut preces continuarent , utque in tam potente Patrono spem ponerent. Navis præfectus magna voce promisit , si evaderent periculum , se curaturum confici vexillum , S. Michaëlis Archangeli (ejus enim nomen triremi erat inditum) ac B. Caietani effigie insignitum , atque in beneficii memoriam deferri ad altare ejus. Audivit

è Turcarum
manibus eripitur :
b

E

quas etiam ,

E

uti & rem-
pestatem e-
vadit Car-
dinalis de
Retz.

A divit voces, ac votum Servus Domini &, cælo confestim faciem mutante, evanuit tempestas, suaque mari tranquillitas rediit: triremis, nulla sui, quod timebant, parte læsa, è scopulis exiit; iter resumpsit, feliciterque Centumcellas *d* appulit; ubi Cardinalem reliquit, qui Romam perrexit. Inde post plenæ velis Neapolim pervenit. Navis præfectus non immemor voti, fieri iussit magnificum vexillum, deferrique illud curavit ad aram Beati non sine magna pompa; *quæ describitur apud laudatum biographum.*

*Classe Hispanica ven-
to miserè ja-
ctata, navis
una*

80 Eodem circiter tempore, id est, anno MDCLIV Barcinone discessit classis Hispanica, decem & octo magnis navibus constans, & navigatione secundis ventis cœpta, serenitas in cœdum nimbum postea conversa est. Nam non longè à Sardinia mare funesti nescio quid murmuris insonare primò auditum est, sed paullo post majore auctum furore, apertum navibus istis bellum intulit: quæ huc & illuc fuerunt dispersæ, quocumque turbo furiosus eas deportabat, adeo ut archithalassus signum daret, ut unusquisque, quoad posset, rebus suis prospiceret ad grave illud periculum evitandum. Una è navibus, illa utique, quæ secum expertissimos vehebat nautas, probè instructa erat, & præseferbat, quod mari obsistere posset, & quassationibus ejus resistere: sed frustra: quoniam undarum rabie crudeliter percussa, ac dissoluta, puppi ac prora ruptis, & gubernaculo etiam amisso, per dies quinque ac totidem noctes adeo errabundè vagata est, ut, quo sub cælo degeret, incertum haberet. Tandem ad insulam quamdam Tuneto *e* vicinam pervenit; ibidemque etiam perseverante procella, nec effugium illa nec requiem habuit. Quamobrem omnes jam defatigati, ac de ulteriore cum mari pugna sine gubernaculo, sine anchoris, sine velis, spem abjicientes, fixum habuere, regis Tunetani potestati tradere navim illam, quæ adeo labefactata non poterat ampliùs subsidio esse.

*post horridam tempe-
statem felici-
tatem sospi-
tatur.*

81 Aderat ibi facellanus, qui dum audiret desperatum illud consilium, Cur, inquit, humanis auxiliis destituti, ad divina non recurrimus? Habeo sacram imaginem beati Caietani; si ad illam preces nostras porrexerimus, nullus dubito, quin consueta cum benignitate nos exauditus sit. **C** His dictis excitati, non secus ac si angelus aliquis certam sibi salutem promitteret, spem omnes bonam concepere: & tunc bonus sacerdos, fiduciâ plenus, dictam effigiem protulit, & coram omnibus eam posuit eodem isto loco, in quo navarchi gubernaculum dirigere assolent, exhortans illos, ut potens Sancti patrocinium invocarent. Tunc apparuerunt magni motus interni: flexerunt genua, plorarunt, orarunt, vota nuncuparunt, Caietanum certatim inclamarunt. Nec diu eos favor moratus est. Momento unico nebulæ, quæ tempestatem excitabant, dissipatæ sunt, quievit mare; venti, qui impetuosè flabant, laceris illis velorum pannis, quæ supererant, se insinuabant, & spatio horarum quatuor ac viginti, quamquam gubernaculo exarmati, Usticam *f* non longè distitam ab urbe Messana insulam attingere. Nemo fuit, qui non perspicuè divinam hinc agnosceret bonitatem. Summo perfusi sunt gaudio, ac debitas Caietano grates persolverunt, qui, dissipatâ procellâ, felicem illam navigationem impetrarat.

*ab interitu deinde
miro modo
liberatur.*

82 Neque hinc stetit Sancti beneficentia: navis quippe præfectus, qui jam statuerat rectâ Messanam contendere ad illam restaurandam, & ad recreandos post præteritas molestias animos, & qui jam ita erat comparatus, ut à magistratu istius ur-

bis peti juberet triremem, ut suorum partem in illam transferret; quia navis eorum admodum debilitata tot certè hominibus vehendis erat impar; multi sese interposuere, qui magna cum fide loquentes, Quid opus est, inquit, ut Messanæ subsistamus? Beatus Caietanus, qui à marina rabie paullo antè nos liberavit, jam navis rector ac ventorum arbiter factus, ipsemet, uti speramus, Neapolim prosperè nos conducet. Hoc dicto, secundissimus Neapolim versùs spirare cœpit ventus, eademque viginti quatuor horarum periodo in portum Baianum *g* illos invexit. Et ibi etiam nova beneficia Caietani patrocinium manifestarunt. Etenim, cum aliquantulum sit flexuosus Baia portus, non modicâ ad illius ingressum opus est nautarum peritiâ. Nihilominus sine puppi, & sine alio nauclero, quam Caietano, facillimè illum tenere. Denique non parva admiratione dignum fuit, quod, postquam aqua ad multo plures quam quindecim palmos navim ingressa esset, eam sine alterius labore intus profusus defecisse invenerint. Porro navis præfectus unâ cum viris præcipuis ad ecclesiam S. Pauli se contulit: ibique piis gratiarum actionibus amplum de Sancti tutela, quam toties erant experti, testimonium ediderunt. Affuit ibidem etiam nauta, velorum rector; qui summa cum fide affirmavit, vela, postquam imago illa sacra publicè fuisset exposita, multo meliùs processisse, quam si à puppi directa fuissent; ac judicare se, clarissimum esse miraculum, quod ingens illa navis, puppi carens, non impègerit in molem arenariam aut scopulum aliquem.

83 Navis quædam Neapolitana, cui nomen sanctissimum Rosarium, Calarim *h* Sardinia profecta, salutis exspes vagabatur; sed, invocato Caietani nomine, statim quievit mare. Primo istius ventorum præterito periculo, ecce, secundum piratarum successit, qui tribus cum navibus probè armatis discurrebant; & fuisset facillima eorum præda: sed, eodem patrocinante, prædatores transire ulterius, non animadversa vicina navi, sine dubio à Caietano obscurati. Beneficium hoc excepit tertium: nam dum rediret, novaque impeteretur ac multo sæviore tempestate, tota fuit submersa à puppi extima. Verùm imago beati Servi Domini eidem puppi affixa, fuit stella salutaris, quæ placavit undas ac ventos primò contrarios, deinde faventes, qui eam paucis horis Neapolim promoverunt: ubi nautæ omnes ad Beati aram acceperunt, suum sospitorem veneraturi, ac vota reddituri, quæ sponderant.

*Navis aliæ
ventorum
periculo ac
piratarum
erepta
h*

84 Eodem tempore copias triremium Neapolitanarum, quæ ad istius regni gubernationem deferebant Comitum Castriglium, nimbosus turbo oppressit; ac tres potissimum ex illis aliæ ab aliis se junctæ plus discriminis incurrerunt. In quarum una, nomine S. Joannes, fuit aliquis, qui in alta ac spectabili parte imaginem Beati exposuit. Quid præterea? Fuit illa indomiti maris frenum; neque illi soli, sed duabus etiam aliis auxilium tulit. Nec multo antè tempore triremis alia ejusdem classiculæ mirum in modum sospitata est. Stabant omnes in obsidione Barcinonensi, & quando minus habebant, quod timerent (erat quippe mensis Julius) venti vehementissimi insurrexere, qui huc & illuc eas disperere per ista littora. Illa, quæ S. Bernardi nomen gerebat, media jam sui parte erat submersa. Quid sit? Nomen ac patrocinium Caietani invocant; &, ecce, absorpta triremis emergit.

*servata tri-
remes:*

85 Inter maria omnia periculosissimum est A-

EX EDITIS.

driaticum: ubi sua etiam mirabilia patravit Caietanus. Ragusam *i* versus iter ceperat D. Martinus de Neapoli, abbas S. Benedicti: dumque videbatur in portu navigare, venti furiosissimi adeo cœperunt navem, qua is vehebatur, impugnare, ut necesse fuerit, eam omnino illorum ludibrio permittere. Erat abbas religiosissimè erga Caietanum affectus. Eum invocat; alios, cum ut invocent, hortatur. Et, ecce, facies maris mutatur; ventique pacati brevissimo temporis spatio navem conduxere Ragusam, & abbas anno subsequente Neapolim revertens, in superatæ procellæ memoriam, ad Sancti sepulcrum dedicavit pictam tabellam.

navigantibus

k

86 Nec minus periculum incurrit, nec consecutus fuit minis mirabilem gratiam Dominicus Lercus: quem, vento bene favente, cum navi frumento onusta Tarento *k* profectum, de improvviso tam furiosa tempestas invasit, ut opus fuerit, ventorum potestati se committere, & huc atque illuc errare, usque ad maria ac littora Barbariæ: sed oleo lampadis Sancti ad pristinam mare rediit tranquillitatem ac pacem, & Neapolim feliciter pervenit: ubi ipse cum nautis duo supra viginti, sine procrastinatione nudis pedibus ad Caietani sepulcrum ivere, ac votum perfolvere. Eodemque die Dominicus Paulus eò pervenit cum suis nautis etiam calceis exutis, qui in sinu Tarentino propè submersi fuerant, projecto in mare multarum mercium onere, & nomine Caietani evasere liberi.

impertiti.

l

87 Similis procella bis in eodem itinere, Panormo Neapolim versus, dum invasit Joannem Godardum, eadem invocatione ventos sedatos conspexit, & paucis horis ad portum appulit. Sic Bartholomæus Boncorus manifestum evasit naufragium, Vico *l* vela faciens Panormum. Ita Dominicus Torminellus in quodam itinere Hispanico plura pericula superavit. Primò occurrit piratis, & mirabili modo ex iis ereptus est. Deinde pugnandum ei fuit cum implacabilibus ventis, ac vicit. Tertio, ex Hispania reduci res ei fuit cum febris letali, & adjutorio illo, quo superaverat mare, superavit malum. Josephus Galanus Neapolim inter ac Procidam *m* navigio exiguo evitavit illa pericula, quæ ingente navi non effugisset; quod intercessionis S. Caietani favore contigit. *Silofus hisce addit nonnullas alias gratias; ad quem nos, ne nimium excrescat narratio, lectorem mittimus.*

m

C

ANNOTATA.

a Bina ista insulae sunt notissima, quarum major dicitur Majorica; minor verò Minorica; utraque in mari Mediterraneo seu Iberico sita, atque ad Hispaniam Tarraconensem pertinet.

b De primo hujus erga Virginem Marrem piissimi cultus institutore, & antiquitate operose disertum est tomo 1 Augusti pag. 422. & seqq.

c Per hunc intellige Joannem Franciscum Paulum Gondium (de Gondi) famosum illum & indocorum erronem; secundum ea qua pluribus describuntur in Monumentis chronologicis & dogmaticis historiae ecclesiasticae subservientibus, ab anno 1600 usque ad 1716, ac Gallicè editis anno 1720, tom. 2 ad an. 1652, pag. 241 & seqq. De eo ex Hispania in Italiam triremi transvecto mentio fit pag. 252; mors autem ejus pag. 263 innotuitur anno Christi 1679. De illo etiam agitur apud Ciconium in Vitis Pontificum & Cardinalium tom. 4 col. 686; de Henrico autem de Gondi Cardi-

nale de Retz, ibid. col. 448; ubi mortuus fuisse *D* refertur anno 1622. Cum verò Silofus memoret miracula, quæ post primum à morte S. Caietani seculum accidere, consequens est, ut non hic; sed ille, quem paullo antè designabam, intelligendus hoc loco Retzius sit.

d Italis Civitavecchia. Oppidum est provincia Patrimonii in ditione Ecclesiæ, ac in ora littoralis maris Thyrreni.

e Urbs est Africa notissima, ac piraticà infamis, ad mare Mediterraneum.

f Insula ista jacet in Italia in mari Tyrrheno Siciliam versus, prope insulas Lipareas.

g In sinu videlicet Baiano in Campania Italia prope Puteolos.

h Urbs hæc Sardinia insula caput est.

i Oppidum Sicilia insula in Valle Netina.

k Tarentum urbs archiepiscopalis regni Neapolitani in provincia Hydruntina. Vide Ughellum Ital. sac. tom. 9 col. 153.

l Vicus parva est regni Neapolitani in provincia Terra laboris urbs prope sinum Neapolitanum.

m Insula est prope sinum Neapolitanum in mari Tyrrheno.

E

PARS SEPTIMA.

Infirmities varia Sancti patrocínio depulsa, parturientes liberata.

*J*oannes Lemosius in civitate Senogallicensi *a* Recensentur adeo malè habebat à mille morbis, ut dicere varia *a* de se soleret ipsemet, quod secum portaret integrum nosocomium. Is pio erga S. Caietanum studio accensus, & cum lacrymis ac suspiriis eum invocans in templo majore, coram omni populo ac ipso episcopo, malis tot, quæ jam inveteraverant, fugatis, reviruit, & integram salutem recuperavit. Franciscus Cusanus, à nativitate membrorum usu captus, usque ad annum ætatis septimum ita vixit, ut pedibus suis ne unum quidem passum promovere valeret. Tandem pater ad beatum Caietanum sese convertit, ac votis nonnullis pro eo factis, oleo lampadis ejus vespere illum unxit; & manè (res mirabilis!) sanum invenit ac corpore erectum, nec non expedite incedentem vidit. In insula Capreana *b* Bartholomæus Amitranus infans, qui duos necdum expleverat annos, gravissimis fuit morbis correptus: cæcus, surdus ac mutus factus est, nervisque retractis etiam jacebat usu membrorum carens. Dumque nullum prodesset remedium, conducunt eum parentes Neapolim ad Servi Domini sepulcrum. Quò antequam pervenissent, in ecclesiæ gradibus aperuit infans oculos, solvit linguam, & usum aurium recepit; atque ad ipsum sepulcrum recuperavit pariter motum ac gressum.

89 Nicolaus Aiellus Nolanus vehementissimo *infirmitatum Sancti* quodam malo usum pedis amisit, reliquo corpore malè affectus; atque ita ut truncus in lecto *patrocínio sanatarum* cubebat. Apparuit ei Caietanus, magno animo ab ipso invocatus: quem dum sacro crucis signo signaret in fronte, è lecto is surrexit continuò, antiquo suo vigore præditus, ac perfecto membrorum motu. Franciscus Parentius ita etiam contractus erat: unaque potissimum tibia hunc in modum ei erat decurtata, ut uno fortasse palmo brevior

A brevior alterâ permanferit : neque incedebat ipse, fed manibus reptabat. Jam verò dum in caſtro, (cui nomen Paſſaneſi) à patria ejus non longè diſtante, præſtantem inquiriſt chirurgum, neſcio quem, intrat majorem eccleſiam, ubi viſa ab ipſo fuit effigies beati Caietani cum multis donariis. Magna igitur erectus ſpe, continuò rogat Sanctum: & ecce, ſenſit ſubminiſtrari tibiis ſubitam quamdam virtutem, quæ ſuapte ſponte ad priſtinam rediere æqualitatem, & ab omni alio malo ipſe convaluit.

exempla.

90 Angelæ Battinellæ famoſa Neapoli ſalus fuit. In lumbis ad partes corporis inferiores nullus ei ſenſus, nullus motus inerat, & tam deſormis etiam erat ei vultus, ut os ad aurem pertingeret: & lecto portatili, qui rotis vehebatur, delata victum emendicabat per civitatem. Illa res magnas de B. Caietano narrari audiens; viva fide accenſa eſt: dumque ſuas ei preces porrigeret, ſequente nocte Sanctus ei apparuit, tactuque ſalutari curavit vultum ejus malè affectum, atque aliorum membrorum integram ei ſalutem dedit. Illa verò in accepti beneficii memoriam, ad ejus altare appendit lecti, quo vehebatur, rotas, nec non ſeditulam, in qua ſedebat, quando uſu membrorum capta fuerat.

Tribus annis abſque motu, & abſque ſenſu ullo jacebat Angela Paganella, oculorum etiam lumine, auriumque ac linguæ uſu privata. Sanctum interpellat, & ſequenti nocte videt eum ad ſe venire, his verbis uſum: Ego ſum Caietanus; & huc veni, tibi ut ſalutem redderem. Et hoc dicto, evanuit. Illa verò dum manè expergeſceret, advertit, ſe videre, audire, & loqui; ad hæc, quia nervi ejus etiamnum erant infirmi, dum grefſum tentat, vidit, quod priſtino ſuo cum vigore moveret paſſus ſine ullo impedimento. *Ex iis, quæ auctor congerit à pag. 301 circa curatam à Sancto oculorum cæcitatem, ſufficiant ſequentia:*

Cæci

91 Thomas Angelus eadem iſta caligine involutus, per urbem Neapolitanam, ductore puero, incedebat; quando communis fama Caietani venit ad ejus aures; & quomodo virtus ejus ad illuſtrandos pariter oculos ſeſe extenderet. Quamobrem ſpe excitatus; ad clarum illud ſanctitatis lumen etiam ipſe recurrit. Invocat illud, talemque ex eo ſplendorem accipit, ut ad priſtinam ſuam lucem redierit. In S. Antonio, quod caſtellum eſt non procul Neapoli, fuit quædam mulier, cui præter multarum infirmitatum, eam lecto aſſigentium, amplam congeriem, acceſſerat cæcitas: ſed, auditâ famâ, quæ circumferebatur, beati Caietani, ſeſe ei commendat; & ſine mora unum oculum recuperat; dumque denuo ad eum invocandum recurrit, alterum item recipit: unde creſcente fiducia, petiit integram ſanitatem, eamque integrè obtinuit. Quo factum, ut potuerit ſine mora in viam ſe dare, & iverit debitas ad Sancti altare perſolutura grates pro egregia adeo beneficiorum congerie.

illuminantur:

92 Julia Ferrigna perdidit ſiniſtrum oculum; quæ res fuiſſet parvi momenti, ſi craſſus humor, qui illum abſtulerat, concretus, & ad magnitudinem nucis Avellanæ perductus, non inhæſiſſet foedè oculo. Tentatis remediis, intellexere parentes, contumaciſſimum fuiſſe morbum. Ad Caietanum itaque ſe convertunt, filiamque corroborant, ut viva cum fide ſeſe illi commendet. Potandam ei dant aquam, in qua fuerant Sancti flores: ejusque oleo illam unguunt. Quid amplius? Mater, quæ aliquantulum inde receſſerat, audivit, ſe vocari cum feſtinatione à Julia; rediret, ac vi-

deret mirabilia magni Servi Domini. Venit, vidit, ac malum omnino fugatum fuiſſe reperit. *De curatis oculis plura dat Siloſius pag. 303; de faucibus autem ac gutture iſta:*

93 Joſephus Pepeus, paucorum annorum puer, & Columna Vannalucia de Cilento ſtrumis corrupti, poſt multas curationes, ſed fruſtra omnes, baſſamo olei Beati convaluerunt. Anginâ laborabat Claudia Vindicta, & adeo violentâ; ut ſupremis Eccleſiæ munita præſidiis, nihil exſpectaret quàm ultimum ictum; ſed eodem præſtantili liquore vicina fugit mors, & integra rediit ſalus: prout etiam accidit Petro Auguſtinaccio; qui iſtâ medicinâ eodem die, quo medicorum judicio exire debebat è vita, ſanus è lecto exiit. Malum gutturi; peſtilens puerorum contagio eſt. Ex hoc ad extrema deducto Blaſio Veneto, annorum paucorum puero, jam cogitabat pater de ejus ſepultura; ſed interiùs monitus, ut ad hunc peritiſſimum medicum recurreret; id fecit, eodemque tempore, quo eum unxit oleo ejus, vivum filium ac vegetum recepit, & parvum ſarcophagus, ad ſepulturam ipſius præparatus; Sancto pro tropæo fuit, ad altare ejus appenſo. Subito etiam malo eodem ſuffocati convaluerunt Hieronymus ac Dominicus Sauli, pater ac filius.

Ad fauces pertinet illud, quod infanti Teretiæ Murifcæ evenit. Dederat ei parvum neſcio quod tintinnabulum, quo tempus falleret, uti cum infantibus agi aſſolet; & inconfideratus infans; cibi quidpiam eſſe cenſens, illud ſine mora glutivit; ſed dum durus bolus per exiguas fauces nec transire poſſet, nec infans eum rejicere, remedia omnia, quæ poterant, fruſtra adhibita ſunt. Reſpirare itaque non valens; vultum mutavit infans, & parum videbatur abeſſe à morte. Altare Beati, ad quod delatus eſt, ſupremum exiit remedium: quo vix invocato (res mira!) tintinnabulum foras projecit, vigorque & vita ad eum rediere. Alteri quoque non majoris ætatis infanti ita accidit; in cujus gutture pomum, quod deglutire volebat, permanſit, ita ut nec ſurſum nec deorſum promovere illud poſſet. Fauces ejus unxerunt oleo Beati, & ecce, facillimè foras prodiit pomum, & reſpiravit infans tantùm non ſtrangulatus. Unxerunt etiam fauces Pauli Bambagiæ, pueri ſexennis, ac continuò ejecit monetam cupream, quam glutierat, & quæ gutturi ejus inhæſerat, cum periculo ſuffocationis.

94 Victoria Pignatella, nobilis domina Neapolitana, quinto menſe, quo erat gravida, abortum eſt paſſa. Dumque timerent admodùm ejus vitæ propter ardentiffimam quæ acceſſerat febrim, medicum eò advocarunt magnùm illum Domini Servum: ad cujus ſolum nomen, ceſſantibus illico doloribus ac febrî, convaluit. Evenit anno ſequente, ut eodem menſe dolores renovarentur iidem nec minus contumaces; nullo juvante remedio. Unde vicinus timebatur abortus. Quid fiet? Ad eundem recurritur medicum, & unico momento omnes unâ cum doloribus ceſſarunt timores, ſuoque tempore partus jam maturus feliciter in lucem prodiit, indito ei in baptiſmo Caietani nomine. Sexto menſe, qui multo eſt periculofior, Eliſabetha Fides abortum habuit. Acceſſere graviffimi dolores cum acutiſſima febrî, adeo ut viſum fuiſſet medicis, illam admonere de vicina ſua morte, ideo maximè quòd, mortiferis correpta deliquis, ſoleret ſenſibus deſtitui. Amici itaque ei, erga Caietanum utpote multùm affectæ, indicarunt, quod illo præſtanti patrociniò priſtinam conſequi poſſet ſanitatem. Applicuerunt ei flores

ſtrumæ, angina &c. curantur:

B

F

prægnante.

alea

EX EDITIS.

altaris ipsius, & sine mora ad se rediit; evanuerunt dolores, deliquia & febris, ac sanata fuit. Sexto mense abortus similiter accidit Neapoli Catharinæ Venetiæ, ac Felici Medinæ: quæ ambæ præter modum discruciatæ, periclitabantur valde de vita sua: sed altera per oleum, per votum altera Sancto factum, quasi è mortis faucibus ereptæ sunt. In pari periculo ac penè depositam se vidit Hieronyma Gargana post abortum. Mortalia deliquia eam invaserant, nec erat remedii quidpiam, quo juvari posset, si preces demum sororis excipias: quæ flexis genibus Servo Domini eam commendat: eodemque tempore infirma ad se reversa est, sanamque se sensit, affirmans, se à Sancto sospitatam fuisse.

ad Sancti o-
pem consu-
giant,

B

95 Arianna Ragiona Caietano erat devotissima, & in more positum habebat, varios, prout ferebant tempora, flores altari ejus admovere. Jam verò, quando illa conceperat, Sanctum oravit subito, ut istis in angustiis sibi adesset. Doloribus igitur tactæ, en, Caietanus spectabilis ei apparens, dixit, partum necdum esse maturum. Et verè dilatus fuit tunc temporis; sed aliquot post diebus redire dolores, & rursum Beatus ei apparuit, dixitque, ut bono esset animo; quia brevi esset in lucem editura infantem. Sic accidit secundo die: illa verò in grati animi significationem, nomen Caietani ipsi dedit. Simili apparitione fuit de vicino partu certior facta Elisabeth Irlandesia; prout evenit, nomenque ei imposuit Caietani. Mulieres duæ, quarum uni nomen Victoria Seguinca, alteri Nuntia Linaria, gravissimis partus doloribus penè è vita proscriptæ; sed oleo lampadis Beati, emiserunt in lucem ambæ filium masculum: & Victoriæ suum obtigit lac in tempore, quod aliis vicibus concessum ipsi haud fuerat; ac pro certo habebat, beneficium illud à Caietani manu sibi collatum fuisse. Mense integro doloribus partus conflictabatur Angela Vitaliana, per varia temporis intervalla mortalibus animi defectibus correpta, ita ut iudicio medicorum non posset vivere. Sed admonita à matre, Sancto se commendat, & quæ diu cum morte certaverat, momento uno peperit: cui beneficio insuper adjunctum fuit miraculum aliud. Nam dum infans editus haberet brachia ac pedes contorta, Beato interpellato, subito res tota restaurata fuit.

C

ac mirificè
juvantur in
edendo par-
tu.

96 Plura pericula subiit Hieronyma Gargiola in duobus gemellis, quos peperit; sed ea superavit per Caietani invocationem. Lucretiæ Volæ partus obierat, priusquam editus esset in lucem: ad quem extrahendum, nulla obstetricis ars, nulla medici suffecit, adeo tenaces egerat radices in isto sinu: unde censebant periti, partum illum fore matri fatalem. Cognovit tamen Lucretia, unicum sibi superesse effugium, videlicet patrocinium Caietani. Eum itaque invocat, & sine iteratione precum, facilè foras protrahit mortuum infantem. Nec verò hic stetit favor: quia è corrupto lacte pessimè affectis ejus mammillis, timebatur valde grave aliquod malum: sed invocato iterum Caietano, morbus pestilens evanuit. Postremò, dignum verè insolito nescio quo eventu mirabili fuit illud, quod accidit in partu Mariæ Mezzettæ. Habitabat illa in castro, nomine Calamosca, quò pervagata fama maximorum prodigiorum Caietani, summum ibidem incrementum ceperat: quia mirabiles per flores præsertim altaris ejus quotidie audiebantur eventus. A quatuor igitur diebus memorata Mezzetta patiebatur crudelissimos partus dolores; omni que deinceps

vigore amisso, medici affirmabant, ægrè hunc partum prodire vivum posse in lucem. Amici erant ei auctores, ut, quoniam tam promptum erat omnis mali remedium, illa quoque id adhiberet, seque Servo Dei commendaret. Mulier bona non distulit executioni mandare illorum consilium; florem Beati comedens, vivaci modo se ipsi commendavit. Quid dein? Eodem tempore cessarunt dolores, & egregium masculum in lucem edidit: hic verò aliud cum stupore mirandum prodidit; quod, tametsi oculis suis vidissent multi, vix tamen fidem invenit. Etenim dum vagitus edit infans, & labia aperit; conspicitur in ejus ore flos ille, quem comederat mater. Unde cognoverunt & affirmarunt omnes, huic, tamquam instrumento, deberi salutem matris ac filii.

ANNOTATA.

a *Urbs hæc jacet in Ducatu Urbinate ac ditio-
ne Ecclesiæ, ad mare Adriaticum.*

b *Capræ, insula, Ital. Isola di Capri, in
regno Neapolitano ac mari Tyrrheno, non procul
à Surrento.*

PARS OCTAVA.

*Ubera & calculus curata; latro-
cinia ac maleficia &c. depul-
sa, uti & pestifera lues
Neapoli.*

GRatia Vitellia proximè post partum afflicta-
batur mammillis adeo periculosè ac ma-
lè affectis, ut medici timerent, ne, quia cordi
tam erant vicinæ, partem veneni sui transmittent
ad partes magis vitales, ipsamque è vita sub-
bitò tollerent. Ad illam denuntiationem valdè ex-
horruit mulier; sed non ignara potentia Caieta-
ni, ad aram ejus venit; ibique orando & lacry-
mando obtinuit gratiam: die quippe sequenti,
rupto quasi aggere corrupti humoris, omne prodi-
dit malum, ac convaluit. Eodem malo atrociter
cruciata Dominica Maggia, nec quietis aliquid
invenit illa, nec medici remedium; judicabatur-
que; non longè admodum abesse manifestum inte-
ritum. In casu tam desperato, ad patrocinium Cai-
etani, omni alia cura deposita, recurrit: oleo
ejus inunxit mammillas, ac sensit subito dolorem,
ac malum ipsum mitigari, & continuato istius bal-
sami usu, reipsa sanitatem consecuta est.

98 Teresiæ Garofolæ mammillæ è malo pesti-
fero erant nigræ instar carbonis, & per incompa-
rabilem duritiem, quâ laborabant præterea, in-
dicabant, adhibendum esse ferrum & ignem: jam-
que duris adeo ac severis experimentis præfixus ce-
rat dies. Verùm Teresia salutem aliâ invenit viâ:
nam in benignas Caietani manus se tradens, exi-
guo tempore sine instrumenti rigore, valetudini
pristinæ restituta est. Ferrum pariter & ignem eva-
sit Victoria Fortunata, cui mammillæ indurue-
rant adinstar lapidis: sed enim simul atque se un-
xit oleo Beati, malum evanuit. Latebat malum,
quod excruciatam mammas Annæ Ricciardæ, quod
dum medici non nossent, cæcorum more proce-
debant, & ab insidiis timebant. Mater opportu-
nam curationem invenit; etenim filia mammillas
ungens

Mammillæ

F

pessimè affe-
ctæ, Caieta-
ni præsidio
convales-
cunt.

A ungens oleo Beati, ita rem gessit, ut malignus humor, qui in fundo latebat, foris prodians se manifestaret: unde hostis cognitus, remediis opportunis superatus est.

Calculo laborantes

99 Veniamus jam ad alium morbum verè formidabilem, molestæque ac periculi plenum; malum, inquam, calculi. Antonius Parnesius, sacerdos Neapolitanus, isto malo, ac ejusdem acerbitatis doloribus cruciatur adeo, ut judicantur medici, procedendum esse ad sectionem. Porro Antonii debilitas non patiebatur tam extraordinaria remedia. Quamobrem internè admonitus, ut per fugium haberet ad Caietanum, bonâ fiduciâ plenus, Beatum orat, & facit, ut parvula quædam ejus neptis recitet etiam ter orationem Dominicam, & ter salutationem angelicam. Quo factò, prodit sponte sua calculus non mediocri magnitudinis, & sine ullo doloris sensu. Fuitque magni stuporis res medicis, quomodo per adeo angustos meatus potuerit exire calculus istius magnitudinis absque dolore. Præ illius mali acerbitate eò redactus est Nuntius Pettillus, ecclesiæ Triventinæ vicarius generalis, ut à medicis fuerit depositus. Ungit se oleo Beati: nec mora, eicit foras calculum magnitudinis unius nucis. Diebus quindecim doloribus hujusmodi cruciatus fuerat Alfonso Madonna sine ulla requie, & sine spe. Demum è S. Joanne à Teduccio (castrum est non procul Neapoli) portari se iussit ad altare Beati: ibi supplicat, Beati patrocinium implorando; & domum redux, emisit foras crassum calculum; & subito permansit sine doloribus, & sine malo.

Sanctum sibi propitium habent;

100 Puer tenellus annorum septem eodem morbo similiter cruciatus fuit sine ullo remedio. Deliberant jam medici de sectione; sed puer dolore affectus, cum fide ad Beatum se convertit, & per intervalla integram consecutus est salutem. Orans quippe prima vice, emisit calculum: orans secundâ, alterum: orans tertiâ, tertium: adeo ut orare pergens, pergeret emittere adusque duodecim calculos: quorum nonnulli tantæ tuere magnitudinis, ut mirabile admodum fuisset, si eos foras ejecisset vir maturus. Multo tenerioris ætatis erat Carolus Tuscanus, cum non excederet annum unum cum dimidio. Is dum eodem morbo disfructaretur, à medicis jam condemnatus erat ad sectionem. Sed parentes, quorum utique affectus non poterat spectare filium ferro subjectum, ad brevioris ac lenioris medicinam se converterunt. Unxerunt eum oleo Beati; &, ecce, subito prodit calculus tam enormis magnitudinis, ut haberent omnes, quod mirarentur, è tam parvo infante cum exisse.

quos inter existit Cardinalis Sfortia.

101 Federicus Cardinalis Sfortia a è calculo, qui in renes descenderat, perquam acerbos patiebatur dolores, nullum è variis remediis expertus lenimen. Doloribus se junxit febris, longis vigiliis comitata: unde valde periclitabatur ejus vita. Malo cognito, contestati sunt medici expertissimi, esse illud immedicabile, nisi per vulnus. Malo pejus videbatur remedium, præsertim in persona Cardinalis, qui præterquam quod ageret quadragesimum nonum ætatis annum, climactericum ac proin periculosissimum, adeo ei erant prægravitate morbi debilitatæ vires, ut valde dubitaretur, an ferrum sustinere posset. Nihilominus tamen ne vel tantillum quidem trepidus, duræ sese sectioni exposuit; sed non sine divino patrocinio. Nonnullos itaque Sanctos in singulares sibi patronos delegit, ut unus, qui forte extraheretur, esset is, qui suæ curationis primariam exerceret præfecturam, ac sectoris manum dirigeret. Fuerunt

Augusti Tomus II.

illi S. Nicolaus Bariensis, S. Antonius Patavinus, S. Franciscus Paulanus, S. Franciscus Xaverius, & alii ad duodecim usque; quos inter erat etiam beatus Caietanus: & is fuit, quem fors declaravit directorem difficilis istius operationis; & quoniam promptâ suâ beneficentiâ jam ubique inclauerat, certam spem dedit felicissimi successus, qui etiam secutus est. Inciso quippe facta fuit levissima manu, dolor moderatus, febris, quæ curationibus hujusmodi succedere affolet, levis extitit, ac citò evanuit. Ad hæc, lecto detentus fuit diebus non plus viginti: ubi ad perfectam vulneris sanationem requiritur mensium trium quies. Hinc concludere medici, astuisse sine dubio divinam manum, & Caietani patrocinium: cui deinde magnanimus Cardinalis gratum sese exhibuit dono argenteo, & lampade etiam argentea librarum fortasse sexaginta, quam Neapolim ad sepulcrum sui sospitatoris misit, ac unâ ipsum non mediocri magnitudinis calculum in perpetuam accepti beneficii memoriam crystallo inclusum.

102 In eventibus desperatis Caietani opem experti sunt Petrus Maura, qui evasit hostes eo ipso temporis articulo, quo educto è vagina gladio armisque ignivomis tergo ejus imminebant: Franciscus Garzia, qui prædonum manus, quando id fieri non posse videbatur, effugit per Sancti invocationem: Franciscus Celentius, qui non fuit ad spectabilis aggressoribus, gladios manu tenentibus, ut eum in partes conciderent. Antonius Verderosa è mediis erupit gladiis intactus. Joannes Baptista Peregrinus subduxit se laqueo, quem duo hostes capitales collo ejus jam aptarant. Thomas Ferrarius, cœnobita Cælestinus, in silva quadam involutus sine ductore, foras eductus est à Beato, qui ei apparens viam monstravit. Antonius Vincenzius nomine Caietani extinxit magnum ignem, qui donum suam redigebat in cineres. Franciscus Paulillus in gravi furti crimen vocatus, ac falso convictus, eodem tempore, quo se commendat Beato, ille, qui verè furatus fuerat, conscientia stimulis punctus restituit. Joannæ Vespola non parva pecuniæ summa restituta fuit per eandem invocationem. Itâ etiam accidit quibusdam nautis, dum fieri non posse videbatur, ut furtum detegeretur. Elisabethæ Baracanæ res quædam pretiosæ restitutæ sunt eodem tempore; quo amissionem commendabat Caietano. E manibus piratarum extractus est Angelus Venetus cum sua navi, quando jam captus esse videbatur. Franciscus Ignatius eodem modo Turcis ereptus est, quando jam in eorum manus pervenerat. In omnibus hisce aliisque innumeris eventibus desperatis, veluti ex machina comparuit Caietanus, virtuteque divina illud, quod apparebat indissolubile, fuit evolutum.

Varii in eventibus desperatis liberantur.

E

F

103 Sed verissimum est, quod omnes adversitates humanas, ac mala quælibet superent implacabilia odia, quibus nos persequuntur communes adversarii nostri, eorumque insultus. Quod verò Servus Domini norit eos refrenare ac castigare, multi à crudelibus adeo monstris infestati, ac liberati testantur. Et certè ultimis hisce temporibus nihil magis frequenter visum est ad sepulcrum ejus, quam hujusmodi homines à dæmonibus possessi, qui eò conducti sunt, ut à dura ista obsessione liberarentur. Audiebantur horreni stridores ac strepitus, nec non altissimæ lamentationes, quod viderent se fugari è corporibus humanis. Toto die spectabantur lapides, clavi, imagunculæ cereæ, capillorum tricæ, similesque fœditates, quæ ergumeni miseri ejiciebant ex ore. E parietibus

Miramur Sancti adversus dæmones imperium.

EX EDITIS. jam pendent res hujusmodi, tamquam continuarum Sancti victoriarum tropæa. Dicere solebat monachus Basilianus, Joannes Baptista Hispanus dictus, vir in exorcismorum usu exercitissimus, quod, dum quadam vice honoratam aliquam personam solitis Ecclesiæ armis adjuraret, sponte sua dæmon ipse sit professus, beato Caietano adversus spiritus tartareos eandem illam esse potentiam, quam habuere S. Dominicus, S. Franciscus, & S. Antonius de Padua. *Atque hi quidem sunt celestes favores, è Silosii Vita accepti, ac latinitate à nobis donati, quibus magnus Dominus, ac mirabilis in suis Sanctis Deus, Servum hunc suum illustrare apud homines voluit. Alios bene multos numero, ac genere suo insignes, quos laudatus biographus per varias discurrendo Europa regiones, recenset lib. 3, cap. 15, non transcribimus, ob rationes paullo post à nobis assignandas. Nunc itaque exponemus egregium ejusdem ac singulare patrocinium in pestifera contagione, qua Neapolim infestavit, & quam laudatus auctor enarrat cap. 16. Relatio ejus ex Italico Latine sic sonat:*

B 104 Quia notabilis nimium fuit successus pestiferæ luis, quæ contaminavit, ac miserum in statum redegit nobilissimam urbem Neapolitanam, & nimis etiam manifestum ac opportunum auxilium, quod sua intercessione ibidem porrexit Caietanus, narrationem hanc ab aliis separare decrevi, ut distinctiorem lectori de ea darem notitiam. Recens etiamnum est istius calamitatis memoria, nec locum facit animos funesta recordatione exasperandi. A tenuibus ac non bene cognitis principiis, sicut usuvenire fluminibus assolet, adeo accrevit malum, ut sepulcris, campisque ipsis coluviam ac numerum cadaverum non capientibus, publicæ viæ iis occuparentur, non à vivis amplius, sed à civibus mortuis atque inhumatis usitatæ. Prompta Dominorum Neapolitanorum per opportuna subsidia fuit providentia. Ad curandos infirmos plura sunt aperta nosocomia; plura ad mortuorum sepulturam destinata loca: non parcebatur pinguibus ministrorum stipendiis, nec restrictè dabatur, quidquid pertineret ad medicos & medicinas. In capaciori nosocomio, cui à S. Januario nomen, erant semper septem fortasse millia infirmorum; è quibus propè sexcenti moriebantur quotidie, & totidem eò ingrediebantur mortiferi mali ictu vulnerati. Subsidiiis humanis accedebant divina: prompta quippe erat Sacramentorum administratio, & recurrebatur ad patrocinium beatissimæ Virginis, gloriosi sancti Januarii, aliorumque urbis tutelarium Sanctorum; & quia Caietani nomen tot quotidianis beneficiis, in generis omnis ac status personas diffusis, admodum tunc erat celebre, videbatur in eo potissimum nixa communis fiducia: & monitu quodam interno spem omnes firmissimam concepere, futurum, ut die anniversario ejus festo sacra, quod celebratur septimâ Augusti, videri posset singulare aliquod miraculum.

105 Dum itaque crudeliter sævire pergeret strages, ac divinæ justitiæ gladius neutquam parcens per afflictam circumageretur urbem, tunc potissimum concepta de illius Servi Domini patrocinio fides revixit. Quamobrem ubi dicta solennitas appeteret, omnes communi censuere suffragio, piam quamdam exercitationem adhibendam esse, quâ rogaretur Sanctus, isti ut causæ advocatus accederet, & ipsi se disponerent ad accipiendam gratiam. Unde nobiles duo ad nosocomii regimen deputati, verè magni animi ac magnæ

pietatis viri (quorum unus nuncupabatur D. Philippus de Dura, alter verò D. Thomas Guindazius) fervida efflagitatione sibi porrecta, decreverunt, ut diebus novem antecedentibus, in dicti nosocomii sacello exponeretur sanctissimum Sacramentum unà cum Sancti imagine; ibidemque cum aliis pietatis exercitiis recitaretur Rosarium beatissimæ Virginis. Id quod tali modo executioni mandatum, ut tribus diebus proximè festum præcedentibus, ad Servi Dei honorem factus sit maximè solennis ac magnificus apparatus per pretiosum altare, luminaria, ignesque lætitiæ testes: quibus pietatis significationibus finem imposuit communitio generalis, ipso solennitatis die magno cum affectu & compunctione cordis peracta.

106 Res enim verò mirabilis! Ipsamet pestifera lues diem illum reverita est, non secus ac si voluisset eum observare cessando ab omni opere servili; & constans fuit opinio, ne unicum quidem illo die mortuum fuisset: & exhinc imposturum, debilitatis viribus suis, cœpit cum progressu temporis deficere, donec omnino cessavit. Beneficium inæstimabile adeo fuit manifestum, ut opus ei non fuerit testimonium. Duo tamen nihilominus memorati nobiles, casu quo contingeret, ut dubitaret aliquis de gratia, quæ veluti tangebatur manibus, & ad confirmationem externorum, plenam scriptis suis peculiaribus fecere fidem; quæ postea in lucem data sunt, & omnium manibus circumlata, uti & alia personarum fide dignarum; quales erant medici locales, nec non cancellarius ac secretarius, alique hujusmodi ministri. Adde ipsam constantem opinionem eorum, qui contagio fuerunt infecti, ac dein curati. Quippe post purgationem dierum quadraginta, in locis ad hoc destinatis, liberati ac sanati, nec non alia mali suspitione vacui, turmatim & rectè se contulerunt ad ecclesiam S. Pauli, ut suum cum debita gratiarum actione agnoscerent sospitorem. Et de hac quoque re prodierunt in lucem certissima testimonia typis edita. *Agitur ibidem deinde de numerosis proximè post pestem congregationibus ac solennibus supplicationibus ad Sancti altare; adde magnifica vexilla manibus gestata, ac beatissimæ Virginis uti & ejusdem Sancti effigie insignita, cum hac inscriptione: Ob urbem à peste liberatam. Denique urbis Neapolitanae moderatores, prout subdit Silosius, accepti beneficii memores, singulari affectu, voluntatumque concordia, nemine dissentiente, decreverunt, apud summum Pontificem obnixè urgendum esse, ut in album Sanctorum adscriberetur, essetque urbis Neapolitanae patronus. Litteras super hac re ad Alexandrum PP. VII datas profert laudatus biographus pag. 340 & sequentibus.*

ANNOTATA.

a Agitur de eo apud Ciaconium tom. 4 col. 677.

GLO-

A

GLORIA POSTHUMA

ex singulari erga Sanctum veneratione per varios Europa tractus diffusa; sepulcrum Neapoli; domus Lute-tia Parisiorum.

Pluribus aliis, quæ o-mittuntur, miraculis instrui-mur de Sancti cultu

Silofus lib. 3 Vita cap. 15, præter insignes illos ac frequentissimos cali favores, quos quasi Neapoli ejusdemque locis conterminis non egres-sus, capitibus præcedentibus narraverat, & quos modo nos ex ipso retulimus, commemorat seriem bene longam plurium aliarum gratiarum, quas magnus noster Thaumaturgus liberali patrociniò contulit in miseros mortales in diversis Europa re-gionibus. Sed quandoquidem superiora illa, quæ in Latinum sermonem convertimus, sufficere cen-semus ad gloriam Sancti posthumam, longumque nobis esset, ac lectori fortasse terribile, alia his-ce accumulata exhibere, quæ loco citato videri possunt; iis huc transcribendis super sedemus; ita tamen, ut varii illi Europa tractus, quos percurrit laudatus biographus, præbituri nobis sint nova materia argumentum expendendi, quan-topere sese in illis Europæis regionibus & amabi-lem præstiterit noster sanctus Thaumaturgus singu-lari beneficentia, & quam tenero in illis pietatis affectu amatus fuerit, veneratione ejus quaqua-ver sum diffusa. Argumentum quidem præsens ob-iter attingimus supra è Santacrucio § 4 in initio; sed singillatim illud pertractemus, delibantes è Silofiana narratione, quæ huc spectant. Miracu-la verò videantur in supra dictis.

in regno Neapolita-no,

C

108 Principium, inquit, dabit ipsum regnum Neapolitanum, ad devotissimam adversus Caieta-num affectionem provectum exemplo suæ ecclesiæ metropolitanæ, à qua, tamquam à capite, in alia membra derivare facile potuit peculiarem quem-dam affectum, ac reverentiam erga Sanctum. Pro-vincia, quæ Neapoli remotissimè distat, in ex-trema quasi Italiæ ora sita, illa est, quam Hy-druntinam vocant, & quæ etiam dicitur Salenti-norum. Ibi, ac præsertim Aletii, præcipua e-jusdem urbe, nescio quid peculiaris affectus osten-dit Sanctus, ac singularem beneficentiam, prom-ptamque in succurrendo voluntatem. Res proba-tur ibidem ab exemplis. Similia sunt, uti subdit, alia innumera miracula, quæ Caietanus fecit in ista provincia; ob quæ fuere ei multis in locis consecrata facella & altaria, atque expositæ ejus imagines publicæ venerationi.

in urbe

109 In urbe Tarentina habuit Beatus altare su-um in ecclesia principe, ac plurima gratanter mi-rabilia ibidem patravit. Quod communis lues pes-tifera anni quinquagesimi sexti, in istam urbem sese non intulerit, communi suffragio acceptum ipsi retulere: maximè, quod eodem illo tempore visum sit in ejus statua inusitatum aliquod mi-raculum, quod D. archiepiscopus, nec non can-onici omnes, & quotquot concurrerunt eò, ob-servarunt. Res gesta ibidem exponitur.

ac diœcesi Tarentina,

110 In diœcesi Tarentina castrum existit, quod Lizzanum nuncupant, ubi placitum fuit Sancto populos istos consolari beneficentia incredibili ac crebris miraculis. Dux Octavius Clodius ex pe-
Augusti Tomus II.

culiari ac pia affectione, quæ etiam prosequeretur, EX EDITIS. illud effecit, ut in ecclesia majore esset altare ip-sius nomine nuncupatum; ejusque ad exemplum eò concurrebant populi isti, ut in suis necessita-tibus preces porrigerent, non sine singularibus be-neficiis, per quæ communis devotio talem pro-gressum ac incrementum cepit, ut nullum certius in calamitatibus suis haberent perfugium, quam nomen & altare Caietani. Venit Neapoli ad nicas manus longus catalogus miraculorum, summa cum fide collectorum ab archipresbytero istius territo-rii: è quibus pauca ibidem memorantur à Silofio.

111 Inde nunc transeundo in Calabrias ambas, in utraque multa ibidem annotanda essent; sed ne longiores simus, pauca attingemus: quæ lector inveniet apud sape laudatum auctorem. Hinc in Siciliam pergens, amplam sese ibidem reperturum asserit scribendi materiem. Platia, non obscuri nominis in medio istius insulæ civitas, primâ fuit, quæ suæ devotionis, nec non benevolentia ac potentia Beati fructum sensit. Quandoquidem corrente anno hujus seculi quadragesimo primo, observan-tia ac pietas istorum civium eò jam processerat, ut in publicam atque constantem ejusdem testifi-cationem, communi consensu eum civitatis patro-num delegerint, ac patrociniùm hujusmodi cele-braverint omnino magnificè & religiosè. Favores, patrociniante Sancto obtentòs videre licet apud eundem scriptorem.

112 Nobilissima urbs Panormitana nos invitat; quæ dum ostentat Beati facelli parietes, quod in magnifica S. Josephi ecclesia existat, omnigenis donis ornatos, videtur subministrare scriptoribus integram beneficiorum, rerum mirabilium ac por-tentorum historiam, quæ in favorem hominum piorum patrata sunt: qui postquam in suis neces-sitatibus recurrissent ad ipsius patrociniùm, aper-tum sinum, ac promptam Beati manum invenerunt. Ad hæc, si reliquam ingrediamur Italiam, fortasse non reperiemus, teste Silofio, civitatem, quæ in pretio non habeat nomen, sanctitatem, intercessionem Caietani, ac annotandi materiem nobis non suppeditet. Enimverò gratia singulares, quæ Sanctus in Dominio Veneto, Vicentia potissi-mum, larga manu effudit, argumento sunt, quod istius Italia tractus homines ad sui amorem, fi-duciam, ac publicam venerationem beneficiis illis ac piis irritamentis egregiè provocavit. At de his-ce locis consuli potest biographus, quem dixi-mus, uti & de Urbino in Umbria.

113 Liburnum in Tuscia suam etiam Silofio Liburni ex- dicendi materiem præbet. Sed hinc, ait, silentio stat facel- prætereundum non est; quod porro ita accre- lum multis rit pietas erga Sanctum; ut ei consecravit facel- spiritali- lum in æde sacra PP. Augustinianorum, quò cer- bus favori- tatim confluent cives, ac externi; ibidem cele- bus insigne- brantur plures per diem Missæ in gratiarum actio- nem pro acceptis beneficiis, vel ad accipienda no- va. Ibidem quotannis cum pompa, musica, ac panegyricis dictionibus memoria ejus festa agitur: & Innocentius X ad fovendam publicam devotio- nem, eodem isto die ibi concessit indulgentias ple- narias. Ad hæc, crescente ulterius affectu ac ar- dore populorum, memorato facello adjuncta fuit sub Sancti auspiciis congregatio seu societas, ab eodem Pontifice Innocentio multis indulgentiis plenariis locupletata, id est, eodem die, quo so- dales ibidem inscribuntur, & in articulo mortis, nec non die VII Augusti, annuæ Beati memoriæ sacro, ac in multis aliis solennitatibus anni præci- pui: in altari etiam, ut diebus Lunæ singulis, uti & Veneris, ad Missam quamlibet, una ani-

ES. EDITIS. ma è purgatorio eximeretur.

Quidam in Hispania ac Lusitania, nec non regno Valencino.

114 Nunc Italiâ egressi si per alias Europæ partes exspatiuntur, occurrent enimverò eventus alii notatu digni, in Hispania potissimum ac Lusitania. Quandoquidem postquam Ulyssipponem pervenisset, in orientales Indias inde profecturus, pater Ambiverius (*Clericus Regularis, de quo egerat auctor paullo antè*) dici facile non potest, quanta cum veneratione exceptum fuerit, ipso annitente, nomen Caietani, & quanta cum gratiarum copia cognoscendum populis illis sese ipse subito præbuerit. In Hispania, ac præsertim Martiti, per famam miraculorum brevi tempore visum est ejus sacellum frequentari ab omni personarum gradu; plus semel à Philippo IV rege, & à Maria Anna regina visitatum; quæ invocatione ac patrocinio Sancti adjuta in difficillimo partu, magnæ lampadis voto sese ei obstrinxit, quam sine mora confici Neapoli jussit, & ad sepulcrum ipsius appendi, cum reditu sufficiente ad perpetuum lumen conservandum. Multæ sunt res mirabiles in duabus illis civitatibus regiis patratæ; sicut multæ sunt illæ, quas in præsentia operatur Sanctus in urbe Valentina, ac quasi toto ejusdem regno; ubi Caietani didita fuit fama, & conspirante affectu ad ipsum recurritur in communibus ac privatis necessitatibus.

Vetus

115 *Sed S. Caietani sepulcrum, de quo facta modo fuit mentio per transfennam, ut ita dicam, propius inspiciendum se offert; quod cum aliquot post Viri sancti obitum annis, translato illuc è priore sepultura ipsius sacro deposito, unâ cum novo loco splendorem novum acceperit, ad gloriam Sancti posthumam conducet ea, quæ in hanc rem scripta exstant, litteris mandare. Silofus in Historia Clericorum Regularium tom. I lib. 15 inter ea, quæ narrat ad annum 1581, pag. 605 & 606 memorat instauratum Paulinum templum Neapolitanum Clericorum Regularium, ac translatum aliò cœmeterium, & eadem occasione, Tum quidem, inquit, commodum quædam reperta in inferna templi parte conclavia fuere, pervetusto atque arcuato opere, quibus nil mortuis contumulandis opportunius. . . Quocirca cum transferri hoc tempore conspulta in veteri conditorio ossa in subterraneam eam ecclesiæ partem deberent,*

C visum prudenter nostris, ut præstantissimorum Patrum corpora . . . in eodem quidem cœmeterio, sed separatim conderentur; concinnatoque dextrorsum loco, illa cum eadem humo reponenda inibi curarunt. Demandata res tunc fuit Petro Caracciolo, qui & reliquam templi exædificationem curabat. . . Atque is quidem postea multis post annis, cum de Thienæi ac Marinonii corpore studiosius inquireretur, quorum agitari jam sanctitas cœperat, ac Thienæi præsertim virtus publicum in examen revocata, Romanis jam calculis rite comprobaretur; testatus ex fide est, factam tunc tem-

poris fuisse cinerum translationem; ostenditque quo potissimum tumulati loco fuerant; & ut certior res esset, effodi altius jussit; inventique inibi, prout ipse affirmaverat, conspulti manes lætitiâ omnes affecere.

116 Qui postea locus dedicatus beato Patri Caietano fuit, estque secundum ad dextram templi partem sacellum, quod maculosi marmoris crustis Joricari jam cœptum, cõlumnisque vario item ex marmore exornari, splendidissimam planè faciem supernè repræsentat. Respondetque exterior pars hæc sacelli subterraneæ peramplæque testudini sive hypogæo, quod extractum, picturisque ac emblematis magnificè excultum ideo voluere nostri, quod inibi pretiosæ beatorum Caietani & Marinonii reliquiæ . . . jaceant. Ac præterea excitandæ impensius Fidelium pietati erga sacros beatissimi Patris nostri cineres, apertum in extrema sacelli parte nobile spiramentum fuit, quod intuentium oculos rectâ ad aram transmittit, quæ in ejus cryptæ medio excitata, Caietani Pario è marmore simulacrum præfert; docetque eo illum monumento tegi, communicato nimirum cum Marinonio sepulcro; ut quorum eadem fuerat vita, atque unanimes ad invicem charitas, eadem complecteretur urna extinctos. Id quod inscriptum in superiore sacello marmor luculento carmine declarat. *Noster Augustinus Oldoinus in Athenæo Lignisco inter Joannis Bapt. Jusliniani Galeatii, Clerici Regularis, lucubrationes pag. 323 assignat B. Caietanum ovantem Neapoli, seu tres de illo discurtus.*

117 *Sit mihi fas bona cum lectoris venia hisce lucubrationibus coronidem imponere singulari aliquo atque ad gloriam Sancti posthumam illustrandam non ignobili certè saclo, quod didici, quando superiora ad prælum præparaveram. Lutetia Parisorum vel S. Caietanum Thienæum in suo Ordine, quem condidit, vel Ordinem ipsum in suo conditore; dicamus potius, utrumque simul insigni publicæ estimationis titulo condecoratum vidit; quando Eminentissimus Cardinalis Mazarinus, domus Clericorum Regularium ibidem fundator, serenissimum Galliarum regem Ludovicum XIV, nec non serenissimam reginam, matrem ejus, oravit atque exoravit, ut primum exædificandæ ipsius domus lapidem ponerent; unde sancta Anna regalis nomen eidem inditum fuit. Domum hanc laudatus rex constanti ac regia munificentiâ deinde etiam sustentavit (teste D. Bernardo in sine Vita Gallica S. Caietani; è qua hæc didici) Ludovico parenti suo in hoc non degener, qui sui erga Congregationem Clericorum Regularium studii præbuit testificationes, quando in illius, qui eam instituit, promovenda beatificatione interposuit auctoritatem suam; prout ibidem licet videre.*

ac recentior locus sepulcri.

E

F

Domus Parisiensis rex Gallie cum matre primæ lapidem ponit.

OCTAVA DIES AUGUSTI.

SANCTI QUI VI IDUS AUGUSTI COLUNTUR.

A	S. Cyriacus } S. Largus } S. Smaragdus } & focii }	MM. Romæ.	Cilicia.		
			S. Severus presb. conf. Viennæ in Gallia.		
B	S. Nazarius } S. Juliana V. } S. Agape V. } S. Eutythianus } S. Corintho } S. Diomedes } S. Metrodora V. }	MM. Nico- mediæ.	S. Theodorus hegumenus conf. apud Græcos.		
			S. Mummolus abb. conf. Burdigalæ in Gallia.		
			S. Æmilianus ep. conf. Cyzici in Helleponto.		
			B. Rathardus presb. conf. Dieffen. in Bavaria.		
			B. Altmannus episc. Pataviensis.		
			S. Famianus conf. Galletii in agro Romano.		
			B. Hugolina virg. Vercellis in Insubria.		
			S. Hormisda M. in Persia.		
			S. Eleutherius } S. Leonides }	MM. in Græcia.	
			S. Myron episc. conf. Thaum. in insula Cretensi.		
	S. Marinus Senex M. Anazarbi in				

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

C		Ltantum Lindisfarnensem monachum, longè ab eo diversum qui 1 Maii colitur, nescio unde hoc die eruerit Menardus in suo Martyrologio Benedictino. Apud Colganum, in recensendis Sanctis Hibernis minimè parcum, ex Harpsfeldio signatus est xvii Januarii, quo die à Bollando Colganus necdum editus consuli non potuit. Si tamen verè eo die colatur, de ipso agi poterit in Januarii Supplemento ad diètam diem xvii Januarii.	liano rotundè hoc die annuntiatur in codice Usuardino Pulsanensi; alii potissimum insistant translationi ejus, hoc die, ut volunt, Anconam facta. De Quiriaci vel Cyriaci satis disputatum est. De Martyre Hierosolymitano, deque ejus translatione videndus tomus 1 Maii à pag. 439, ubi res tota pridem discussa est iv Maii.		
				S. Theodomum Lucensem in Etruria episcopum, cur hoc die Castellanus in auctariis suis retulerit, fateor me prorsus non intelligere, cum scire potuerit & debuerit, eum Luca coli xix Maii, quo die in Actis nostris relatus est sub vero nomine Theodori, ubi etiam dictum est, ab aliquibus Theodomum & Theodolum appellari; videantur ibi dièta tom. iv pag. 329 xix Maii.	F
				S. Valerii ep. Trevirensis translatio signatur in additionibus Mss. Carusæ Bruxellen. Vide que de ipso dicta sunt, die quo colitur xxix Jantua.	
				S. Colmanum Lindisfarnensem episcopum, nescio cur hoc die referrì velit Colganus in notis ad vitam septimam S. Patricii pag. 181 columna 1, notatione 167; ubi agens de insula Inisbosinde ira loquitur: In qua colitur S. Colmanus episcopus Lindisfarnensis, qui obiit anno dclxxiv, viii Augusti quo frustra remissus est in Prætermisissos vii Martii. Memoria hic lapsam oportet Colganum, qui Sanctum illum Colmanum retulit xviii Februarii, quo die gesta ejus à Majoribus nostris illustrata sunt, ut istic videri potest xviii Februarii.	
				Sancti Apostoli Mathiæ certamen cum parvo elogio legitur in Menologio Sirlletiano. Egimus de eo xxiv Februarii.	
				S. Quiriaci episcopi passio Hierosolymis sub Ju-	
				S. Justinus martyr, cujus corpus requiescit in majori ecclesia beatæ Virginis Parisiis, memoratur hoc die à Munerato, Greveno & Molano: at jam in auctariis Usuardinis monuimus, eundem ipsum hunc esse, qui ab Usuardo ponitur 1 Augusti, quo etiam die Acta ejus illustravimus, ut proinde recurrendum sit ad 1 Augusti.	
				Sic S. Felix martyr Gerundenfis huc etiam translatus est in codice Hagenoyensi, ex jam dicto primo die quo Acta ejus illustrata sunt. Vide igitur iterum 1 Augusti.	
				S. Faustinus martyr Mediolanensis hoc die perperam signatur in codice Usuardino Centulensi: spectat ad diem præcedentem quo de ipso actum est vii Augusti.	

- A Valerianum M. signant additiones Cartusia Brunxellensis: quem autem inter tot synonymos indicare velint, nemo facile divinaverit.
- Duo Martyres ex Tyro exstant in Menao Chiffletii, ne nomine quidem tenuis noti.
- Marinum monachum & martyrem in Apulia hoc die solus nobis signat Ferrarius in Catalogo generali, quem in majori suo de Sanctis Italia non memoraverat. Virum celebrem fuisse novimus, at legitime unquam cultum ut Sanctum, alia quam solius Ferrarii auctoritate stabilitum vellemus.
- Ternatius cum aliis episcopis Vesontionensibus, a Saussayo in Supplemento hoc die signatus, ex alius pridie prætermisus est.
- Rogerus monachus S. Bernardi discipulus, primus cœnobii Meyrensis in Gallacia Prior, sic ibi vitam instituit, ut toti illi regioni mirifice profuerit, laudatus à symmystis & Beati titulo donatus, à quo tamen nobis hæcenus abstinentium censemus.
- Cælestia petiit David Douglasius, nobilissimo ortu, qui cum in Anglia Eboraci Catholicus deprehenderetur, capite amputato cælestium cœtus meruit anno MDLXXV. Verba sunt Cameraarii in Menologio suo Scotico.
- B Didacus Cisterciensis monachus, quem in serie Prætermisorum laudavimus 2 Julii, utpote quod ab Henriquez & aliis tunc signatus sit, hoc die in Calendario Cisterciensi sic annuntiat: Obiit B. Didacus velazquez S. Raymundi egregius coadjutor, nempe dum Mahumetanos fugavit, & Ordinem militarem de Calatrava instituit. Deerat ibi legitimi cultus probatio, qua cum ex eo tempore non accesserit, cogimur & hic cum denuo in eadem serie relinquere.
- De Leobado, hoc die à Ferrario signato, satis fuscè egimus in Prætermis diei præcedentis.
- In Hungaria adventus sanguinis Domini nostri Jesu Christi est Greveni singularis commemoratio: verum qua ad Christum Dominum ejusque sanctissimam Matrem spectant, ad aliud opus pertinere, jam sapius & abunde indicatum est.
- Alia est ejusdem Greveni annuntiatio his verbis concepta: Item festum quindecim Auxiliatorum, quorum nomina hæc sunt Gloriosa Dei genitrix semper Virgo Maria, Blasius, Dionysius, Erasmus, Panthaleon, Vitus, Georgius, Ciriacus, Christoferus, Agatius, Eustachius, Egidius, Barbara, Catharina, Margareta. De singulis jam actum est vel agetur suo loco. Coluntur præcipue sub isto Auxiliatorum titulo Langhemii in Germania, ubi soli XIV numerantur, de quibus Missam habemus & librum Germanicum Vitarum compendia continentem. Est & apud nos liber Italicus Panormi excusus qui numerum XV servat, etiam absque beatissima Virgine. Neque vero in nominibus planè conveniunt dicta opera, qua hic satis est indicasse.
- Demum & Paymon martyr absque ulteriori notitia à jam toties dicto Greveno memoratur, quem aliis etiam Fastis insertum cuperem.
- Guilielmus martyr Gazæ in Palestina
- Raymundus Roedanus martyr Condomi in Gallia
- Franciscus Gallus confessor In Apruntio
- Joannes à Bucca confessor Panormi
- mi
- Electus confessor Dii in Delphinatu
- Gregorius confessor Spoleti
- Jacobus à Testera confessor in regno Mexicano
- Andreas de Olmos confessor in India occidua
- Elandia à Corceyo virgo in territorio Bizunt.
- Gertrudis martyr in Anglia
- Anonyma in Brabantia
- Adeltrudis vidua in Arvernia
- Hedwigis regina vidua in Polonia
- Cæcilia Gonzaga Mantua
- Cæcilia alia etiam Mantuana
- Hartwicus abbas Tegernsensis in Bajoaria refertur hoc die à Mabillonio inter Sanctos Ordinis, verum cum solo venerabilis titulo.
- Joannes Abercrombius presbyter à sathanæ ministris propter fidem peremptus signatur hoc die in Menologio Scotico Dempsteri.
- E Orus aliquis Eliotarum archimandrita pro anno Christi 370 notatur in Acie bene ordinata P. Philippi Vistantini, quod satis est hic indicasse.
- Item beatæ memoriæ Helgeri confessoris, Ordinis Prædicatorum, filii Comitis, sunt verba Greveni, qua Usuardo ipsi parum aptè tribuit Marchesius in suo Diario Dominicano, ubi de Ordinis sui scriptoribus acerbius conqueritur, quod de tanti Viri gestis tam parcè & jejune egerint. Nos cultum ejus quarimus, de quo nihil compertum est hæcenus, ut vel sepulture locus ignorari videatur, licet hinc inde Beati titulo donetur. Ursionem, nescio quem, nec unde acceptum, Hilgero jungit Florarium.
- Rinalducci duo, ambo Perusini laudantur etiam hoc die à Marchese, sed simpliciter.
- Alphonfus à S. Mattheo signatur ab eodem & eodem modo in Lusitania.
- Sancti decem Ascetæ Ægyptii, in pace quiescunt, ex Menais magnis Gracis. Adde Menologium Sirlerianum. At de his sufficiat hoc loco meminisse.
- F De Artemia Diocletiani, ut volunt, filia, & quidem virgine & martyre jam non uno loco egerunt Majores nostri, ut XVI Januarii ad Vitam S. Marcelli num. 20, XVI Martii in Prætermis & alibi, nusquam ausi inter Sanctos ei locum dare, quiddid in nonnullis Usuardi auctariis, Pancirolo & aliis Sanctæ nomine insignita sit. Ferrarius eam ad XII & XVI Augusti nescio qua occasione etiam memorat. Nobis hic plura dicenda non sunt, cum in hodierno Commentario ad Acta S. Cyriaci & c. § 2 à num. 20 de ea abunde actum sit.
- Dariam, inter plures synonymas unam, ad hunc diem referri cupit Colganus in Vita S. Brigide pag. 545 notatione 67, ex Martyrologio Tam-lactensi, ubi ita annuntiarum dicitur: Hac die Dariæ virginis quæ obiit anno octuagesimo ætatis suæ. Vellem, ea adjecisset, ex quibus de gestis, virtutibus, miraculis & cultu conjectura fieri posset. Certè ex iis verbis non conficitur quod nobis necessarium est, ut Dariæ isti locus hic dari possit.
- Certamen sancti martyris Antonini refertur cum elogio in Synaxario, ex Menologio Basilii imperatoris collecto. Agemus de eo cum Menais magnis

- A *magnis excusis die proximo* ix Augusti. Arcifium nobis hodie describit *Ufuardus Bruxellensis*, qui apud alios ignotus est: nec mirum, cum nomen corruptum sit ex *Urfacio* cuius proprium elogium hic male aptatur, referendum nempe ad *xvi Augusti*.
- S. *Dubricii* archiepiscopi urbis *Legionum* in *Britannia* est additio *Cartusie Bruxell.* ad *Grevenum*: nobis alius istius nominis *Sanctus* notus non est prater *Landaviensem* in *Wallia* episcopum qui colitur *xiv Novembris*.
- S. *Faganus* à *Wilsono* ad hanc diem in *Martyrologio Anglico* refertur, tamquam distinctus à *Fugatio*, quem eidem *Martyrologio* ad diem *xxvi Maii* inseruit. Ut nihil hic dicamus de fabulosa *Wilsoni* annuntiatione, quam *Majores nostri* in *Actis S. Josephi ab Arimathea* ad di-

em *xvii Martii* jam partim exploserunt, probabilius putamus, hunc *Faganum* esse eundem cum *Fugatio*, qui à *Pontifice Romano* ad *Lucium Britannorum regem*, fidei predicanda causâ missus fuit. Prater *Alfordum nostrum*, aliosque severiores criticos, ad eam identitatem agnoscendam nos movet *Joannes Brompton*, auctor *Angliae seculi xii*, qui inter decem veteres *Angliae Scriptores* editus, col. 725 illum fidei praconem, qui ad *Lucium regem* seculo secundo missus est, *Faganum* appellat. Cum itaque decessores nostri *Fugatum* inter praetermissos die *xxiv & xxvi Maii* remiserint ad *Acta S. Lucii regis Britannorum*, nos *Faganum* remittimus ad eadem *Acta*, quae cum *Martyrologio Romano* illustranda sunt die *iii Decemb.*

DE SS. CYRIACO, LARGO, SMARAGDO, ET SOCIIS MARTYRIBUS

R O M A E.

COMMENTARIUS HISTORICUS.

§ I. Antiquus horum Martyrum cultus; sed intricatae de iisdem Martyrologiorum annuntiationes.

Colligimus immemorabilem horum Martyrum cultum ex veteri ecclesia

Am à multis seculis celebrem fuisse horum Martyrum venerationem, colligimus ex *Anastasio Bibliothecario*, qui inter *Vitas Romanorum Pontificum de Honorio I Papa* sic scribit: Fecit

& ecclesiam beato *Cyriaco* à solo, via *Ostiensis*, milliario septimo, ubi & donum obtulit. Deinde in gestis *Leonis III*, & *Benedicti pariter III* enumerat dona, quae *Pontifices isti* in eadem ecclesia obtulerunt. Ex via *Ostiensis* & milliario ab urbe septimo confidenter concludimus, hanc ad *S. Cyriacum nostrum* & hodiernos *Martyres* spectare.

C Opinioni nostrae assentitur *Paulus Aringhus*, dum lib. 3 *Roma subterranea* cap. 5 de ecclesia illa tradit sequentia: Quae quidem ecclesia, inquit, unà cum cœmeterio, solenni ritu Deo dicata fuit in honorem beatissimi illius martyris *Cyriaci*, qui cum *Largo* & *Smaragdo*, & aliis viginti sub *Maximiano*, pro fidei confessione datis cervicibus, martyrio coronatus est: quorum recolenda jugiter memoria in *Martyrologio Romano*, iterato laudum praeconio celebratur; natalis nempe *xvii Kalendas Aprilis*, & translationis *vi Idus Augusti*; cum sanctus *Marcellus Papa* è via *Salaria* eorundem corpora in *Lucinae matronae praedium*, via *Ostiensis*, septimo ab *Urbe lapide*, transtulit, ut eorundem testantur *Acta*.

de cœmeterio sancti Cyriaci,

2 Quod verò attinet ad cœmeterium *S. Cyriaci*, de quo *Cencius Camerarius* & *Petrus Manlius* etiam meminerunt, & quod ab immemorabili tempore nomen huius sancti Martyris gessit, id ab *Antonio Bosio*, indefesso sacrarum cryptarum indagatore, diligenter investigatum est, ut laudatus *Aringhus* libro proxime citato cap. 9 testatur his verbis: Verùm his omnibus, quae manu oculisque affectus jam fuerat, nullatenus *Bosius* acquiescens, eandem rursus *Ostiensis* viam perlu-

strare excogitat, ut perantiquum saltem beati *Cyriaci* cœmeterium, quod ipsamet viâ, septimo ab *Urbe lapide*, exstare didicerat, curiosius investigaret. Anno igitur à partu *Virginis* sexcentesimo septimo supra millesimum, mense *Mai*, constanti animo iter aggrediens, ad locum tandem pervenit, qui, ut à loci ejusdem incolis accepit, *SANCTI CYRIACI PRÆDIUM*, nuncupabatur. Porro hoc juxta *Tyberin* situm erat, in cuius sinistro praedii latere exiguus mons quidam seu collis attollitur, ubi in jugi medio, pervetustae sancti *Cyriaci* ecclesiae vestigia conspiciuntur, & in ipsiusmet collis summitate collapsorum ruinae insignium ac praegrantium aedificiorum conspiciendae exhibentur: locus verò adhuc beati *Cyriaci* nomen obtinet.

3 Nullus autem, etsi omni inter perscrutandum studio adhibito, cœmeterii aditus adinveniri potuit; adnotare tamen juxta praememoratae ecclesiae ruinas licuit, cryptam quamdam calce oblimitam substerni, quae duabus columnis seu pilis suffulcitur, quadriforme in tholi-medio foramen praeseferentem: quae quidem crypta an alicujus quondam cœmeterii pars fuerit, an potius cubiculum quoddam colligendis in unum conservandisque aquis veterum Romanorum opera atque industria destinatum, penitus latet. Quamvis, etsi aquis illam excipiendis servandisque usui olim existuisse asseratur, nil minus obstat, quin & eadem pariter cœmeteriali *Christianorum* usui postmodum inservire, eidemque adjungi potuerit. Id certum interim est, cœmeterium ibidem existere, ut ipsemet *Bosius* se ab ejusdem loci incolis accepisse fatetur; detectos nimirum ibidem fuisse aliquando secretos quosdam ac abditos terrae hiatus, per quos nonnulli inferiorem terrae sinum penetrantes, se quamplura defunctorum ossibus referta sepulcra vidisse testati sunt, ut in aliis, quae tot adnume-

rantur,

AUCTORE
G. C.

rantur, cœmeteriis quibus unus videre ac contem-
plari consuevit. Nullos etiam hujus cœmeterii ad-
itus detegere potuit Marcus Antonius Boldettus,
quamvis anno 1715 eundem locum operose exa-
minaverit, ut ipsemet in Observationibus suis I-
talicis ad cœmeteria Martyrum lib. 2. cap. 18
pag. 549 indicat. Etsi autem certiora & clariora
hujus cœmeterii monumenta hæcenus inveniri non
potuerint, tamen ex memoratis Pontificum Ro-
manorum donis ac ipsis collapsa jam ecclesie istius
ruinibus facile eruiamus immemorabilem S. Cy-
riaci cultum, qui nunc ex Fastis ecclesiasticis non
parum confirmabitur.

vetustisque
Martyrolo-
giis,

4 Antiquum Kalendarium Romanum, quod
Leo Allatius Operi de Consensione Occidentalis &
Orientalis Ecclesie a col. 1487 inseruit, hac die
memoriam solius S. Cyriaci celebrat; sed nec ti-
tulam martyris ei addit, nec locum confessionis
aut martyrii exprimit. Eodem planè modo ad di-
em xv Julii & viii Augusti refertur in altero Ka-
lendario Romano, quod inter annum Christi 714
& 731 exaratum est, ut editor illius Joannes
Fronto in Prænotatis pag. 62 ostendit. Fronto au-
tem in notis ad xv Julii putat, ea die repeti no-
men ejusdem S. Cyriaci, eo quod tunc aliqua ec-
clesia sub ejus patrocinio consecrata fuerit. Quid-
quid sit de hac conjectura, videtur Wandelbertus
hæc aut similia Kalendaria secutus esse, dum die
viii Augusti solum S. Cyriacum simpliciter ex-
ornat sequenti versiculo:

Ethereum fœnis penetrat Cyriacus honorem.
At idem Martyrologus duos socios adjungit S. Cy-
riaco, quando ad diem xvi Martii sic canit:

Septima post decimam Aprilis de more Kalen-
das

Præcedens, Cyriaci & Largi splendet honore;
Smaragdique simul pretioso sanguine vernat.

Ex his versiculis utrumque colligimus, hos tres
Sanctos pro Christo sanguinem fuisse. Gregorius
I Papa in Libro Sacramentorum disertè indicat,
S. Cyriacum laureâ martyrii coronatum fuisse,
ubi vi Idus Augusti annuam solius beati Cyriaci
martyris festivitatem triplici commemoratione ce-
lebrat.

in quorum
tamen an-
nuntiationi-
bus
* forè viâ
Salaria

5 Kalendarium Romanum seculi iv, quod Bu-
cherius noster primum typis vulgavit, die viii Au-
gusti plures S. Cyriaco sodales ita addit: Sexto
(subintellige Idus Augusti) ballistariâ*, Cyria-
ci, Largi, Crescentiani, Memmiæ, Julianæ,
& Smaragdi. Georgius Eccardus, qui ex Ms.
codice Casareo nuper idem Kalendarium in Corpo-
re historico medii ævi tomo 1 col. 23 & 24 edidit,
verosimilimè juxta apographum suum inverso di-
cendi ordine ac continua ferie refert sequentia: vi
Idus Aug. Secundi, Carposani, Victorini, & Se-
veriani, Albano & Ostense, vii Ballistaria Cy-
riaci, Largi, Crescentiani, Mimmiæ, Julia-
næ, & Ixmaracdi. Forsan in illo codice Casareo
due diversorum dierum annuntiationes confusa
sunt: nam in Martyrologio Hieronymiano, quod
Edmundus Martene tomo 3 Thesauri anecdotorum
exhibet, & quod ab annis circiter mille conscri-
ptum existimat, die vii & viii Augusti hæc di-
stinctè leguntur: vii Idus Augusti. Faustini, An-
senti, Quiriaci, Donati confessoris, Carposani.
Dei autem immediatè in altera linea sic sequitur:
vi Idus Augusti. Romæ Secundini, Cyriaci, Aga-
pæ virginis, Severiani.

circa nomi-
na hodie-
norum
Martyrum

6 At hic nulla fit mentio de Largo, Smara-
gdo, Crescentiano, Memmia, & Juliana, quos
vetustissimum Kalendarium Bucherianum una cum
S. Cyriaco recenset. Unde non prorsus temerè su-

spicamur, in hoc Martyrologio Edmundi Mar-
tene aliqua nomina Martyrum perperam omi-
ssa ac transposita esse. Hac suspicio nostra crescit,
quia in alio veteri Martyrologio Hieronymiani a-
pographo, quod Franciscus Maria Florentinus
notis illustravit, sub eodem die vi Idus Augusti
plures Sanctos simul legimus in hunc modum: Ro-
mæ natalis sanctorum Secundini, Severiani, Car-
posani, Victorini, Albani. Et in via Salutaria
Hostensi Cyriaci, Largi, Crescentiani, Mem-
miæ, Julianæ, Ciriacitis, & Smaragdi, Secun-
di, Albani, Victoriani, Faustini, Donate, Fel-
licis. Sed propter hanc annuntiationem quispiam
dubitare possit, utrum omnes isti fuerint sodales
S. Cyriaci, & an ad eandem Martyrum classem
pertineant, quandoquidem in antiquiori nostro
Martyrologio Epternacensi Sancti illi ita memo-
rantur: vi Kal. Augusti. Romæ Secundi, Seve-
riani, Carposani, & in Albano Victorini, item
Cyriaci, Largi, Crescentiani, Nemici, Julia-
næ, Ciriacitis, Smaragdi, Secundi, Albani,
Victuriani, Faustini, Donatæ, Fellicis.

7 Florentinus hoc loco in notis propter parti-
culam item putat, in prima Martyrum Romano-
rum classe S. Cyriacum desiderari, vel textum
hujus Martyrologii ita legendum esse: Item in Al-
bano, Cyriaci, Largi &c. Præterea ibidem ex
codice Corbeiensis probat, aliquos ex his Martyri-
bus via Ostiensi passos esse vel antiquitus coli con-
suevisse; alios viâ Salaria, & ab imperito libra-
rio sæpius viam Salutariam pro via Salaria vitiosè
scribi. Denique ex variis Martyrologiorum colla-
tionibus concludit, in illa annuntiatione verosi-
militer diversas Martyrum classes indicari, quam-
vis hæc conjecturas suas fide amanuensium nisi non
diffiteatur. Nobis insuper videntur hic nonnulla
Sanctorum nomina luxata & repetita, ita ut cla-
rior horum Martyrum distinctio sperari vix possit.

8 Verùm hæc intricata difficultas augetur ex
Martyrologio Usuardino, quod ad diem xii Au-
gusti post matrem S. Afræ, aliasque martyres Au-
gustanas, in autographo Carolino sic habet: Passi
sunt item eodem die in præfata civitate (non po-
test intelligi nisi civitas Augustana, de qua im-
mediatè antea agit) Quiriacus, Largio, Cre-
scentianus, Nimmia, Juliana cum aliis viginti.
Anonymus monachus Benedictinus, qui Parisiis
Martyrologium Usuardinum anno 1718 ex codi-
ce San-Germanensi tandem in lucem protulit, in
observatione sua ad hunc locum notat, præceden-
tem Martyrum annuntiationem in Carolino auto-
grapho sic se habere, quemadmodum retulimus.
Sed ibidem asserit, illam ab ipso Usuardo corre-
ctam esse, atque nunc ita legi: Eodem die passi
sunt Romæ sub præfæto Pertinace Quiriacus,
Largio, Crescentianus, Nimmia, Juliana cum
aliis viginti. Si Sancti isti Romæ martyrium subie-
rint, quis facile credat, illos distingui ab hodie-
nis nostris, cum hic ferme computetur idem Mar-
tyrum numerus, & occurrant eadem ferè nomi-
na, quæ in Kalendaris & Martyrologiis ad diem
viii Augusti recensentur?

9 At memorata Usuardi correctio nondum sa-
cra est in Martyrologio Romano, quod die xii Au-
gusti hæc habet: Augustæ Vindelicorum sanctæ Hil-
lariæ, matris beatæ Afræ martyris, quæ cum
ad sepulcrum illius excubaret, ibidem pro fide
Christi à persecutoribus igni tradita est cum Digna
& Euprepia, & Eunomia ancillis suis. Passi sunt
eodem die in præfata urbe Quiriacus, Largio,
Crescentianus, Nimmia & Juliana cum aliis vi-
ginti. Neque hanc Usuardi correctionem secutus
est

D

distinctio-
nem,

E

præfatum,

F

& palæ-
stram mar-
tyrii

A est Episcopus Equilinus, dum in Catalogo Sanctorum, post relatam S. Hilaria ac sociarum martyrium, lib. 7 cap. 55 plures ex illa Martyrum classe nominatim ita expressit: Quiriacus, Largus, Crescentianus, Meminia, Juliana, Leonides, Eutythianus, Diomeda, Chariton, Philadelphus, Agapes, & Petrus cum aliis tredecim apud eandem civitatem Augustam in Creta (hic verosimiliter vocabulum Creta vitiosè pro Rhetia scriptum est, ut in Actis S. Afræ ad diem v Augusti ostenditur) passi sunt: qui omnes pro confessione nominis Christi decollati martyrium consummaverunt pridie Idus Augusti. Hæc Ado ex Martyrologio Hieronymi. Ego in Adone & Martyrologio Hieronymiano ad hanc diem nihil simile inveni.

*intricate
difficultates
occurrunt.*

B 10 Si ex Adone aut Hieronymo constaret, hos Martyres Augusta Kindelicorum die xii Augusti passos esse, non prorsus improbabilius mihi persuaderi sinerem, Martyres illos Augustanos ab hodiernis Romanis differre, etiamsi magna similitudo inter nomina eorum reperiat. Verum non est etiam contemnenda Usuardi emendatio, cui veteres aliquot Musei nostri codices adstipulantur. Ea tamen correctio non tollit omnem difficultatem, licet nobis facilius persuadeat, aliquos ex hodierna Martyrum classe ad diversos dies referri, aut forte totam pugilum illorum turmam cum altera perperam confundi: Usuardus enim notat, hos Martyres Romanos sub præfecto Pertinacæ passos esse, cum tamen Ado & Acta, Usuardo antiquiora, disertè affirmant, hodiernos Martyres Romanos jussu Maximiani imperatoris sub Carpasio vicario post varia tormenta capite truncatos fuisse. Vides hic undique tenebras, quas hætenus dissipare non possumus, nisi aliquid lucis accedat die xii Augusti, quo hæc omnia accuratius discuti poterunt. Interim ex dictis patet, nos de omnibus S. Cyriaci sociis nihil certi statuere posse. Quapropter etiam in titulo hujus Commentarii tantum expressimus ea Martyrum nomina, quæ in hodierno Martyrologio Romano invenimus. Attamen per decursum videbimus, quinam ex illis apud alios Martyrologos nominentur.

Idem Martyres in plerisque Martyrologiis

C 11 Pleraque Martyrologia hos Sanctos bis memorant, & uno die martyrium illorum, ac altero translationem eorumdem celebrant: ut enim alia hoc loco prætermittamus, vetus Martyrologium Romanum, à Rosweydo nostro editum, decimo septimo Kalendas Aprilis hæc tradit: Romæ, Cyriaci martyris, Largi & Smaragdi, & Crescentiani martyris, & aliorum xx. Die autem sexto Idus Augusti memoriam S. Cyriaci, non expressis sociorum nominibus, ita repetit: Romæ via Ostiensi, Cyriaci martyris cum aliis xxi, quando viii die mensis Augusti reconditi sunt. Hic obiter observo, Martyrologium istud circa numerum sodalium S. Cyriaci sibi non constare: cum enim antea S. Cyriacum cum tribus nominasset, illi & his alios xx socios addit, adeoque classem xxiv Martyrum constituit; postea verò tantum Martyres xxii univèrsim computat, dum soli S. Cyriaco commilitones xxi adjungit. Sed relicta hac minoris momenti discrepantiâ, ad alias Martyrologiorum annuntiationes procedamus.

bis celebrantur,

12 Ado Viennensis die xvi Martii & viii Augusti ampliora horum Martyrum Acta in compendium redegit; at illa Actorum synopsis scateat erroribus historicis, ut paragrapho sequente ostendere conabimur. Quare Usuardus, qui Adonem præ oculis habuit, prudenter plura ex his omisit, & in Martyrologio suo ad diem xvi Martii breve Augusti Tomus II.

eorumdem Martyrum elogium texuit his verbis: **AUCTORE**
G. C.
Romæ passio sancti Cyriaci diaconi, qui post longam carceris macerationem, reliquata pice perfusus, & in catasta extensus ac tractus, etiam nervis & fustibus cæsus, ad ultimum cum Largo & Smaragdo, & aliis viginti, jubente Maximino, capite truncatus est. Horum tamen festività sexto Idus Augusti recolitur, quo die à beato Marcello Papa eorum corpora sunt levata, & venerabiliter tumulata. Dein autem die viii Augusti idem Martyrologus de his Sanctis iterum sic breviter agit: Romæ via Ostiensi, natalis beati Cyriaci diaconi, & sanctorum martyrum Largi & Smaragdi cum aliis viginti, tempore Diocletiani imperatoris. Saltem Usuardus utroque loco viginti tres fidei Christianæ pugiles constanter numerat. At non satis clarè intelligo, quomodo hic S. Cyriacum cum sociis collocet tempore Diocletiani imperatoris, cum superius illum, jubente Maximino, interfectum fuisse scripserit. Facile tamen fieri potuit, ut Maximinus pro Maximiano scriptus fuerit, quem etiam auctores antiqui, præsertim Greci, sæpius cum Maximino confuderunt.

R 13 Propterea forsitan Martyrologium Romanum, quo hodiernum utimur, pro Maximino substituit Maximianum, & martyrium eorumdem Sanctorum Diocletiano ac Maximiano ad diem collocatur.

viii ita tribuit: Romæ sanctorum Martyrum Cyriaci diaconi, Largi, Smaragdi, cum aliis viginti, qui in persecutione Diocletiani & Maximiani passi sunt decimo septimo Kalendas Aprilis. Eorum corpora, à Joanne presbytero viâ Salaria sepulta, sanctus Marcellus Papa in prædium Lucinæ via Ostiensi hac die transtulit: quæ postea in Urbem delata, in diaconia sanctæ Mariæ in via Lata recondita fuerunt. Cum Usuardus hos Martyres primum collocaverit sub Maximino vel Maximiano, ac dein sub Diocletiano, ut supra vidimus, collector hodierni Martyrologii Romani verosimiliter utrumque tyrannum expressit, etiamsi hæc chronologia conciliari non possit cum Adone, qui disertè asserit, S. Cyriacum à Maximino captum & carceri mancipatum esse post mortem Diocletiani (tunc nimirum Sanctus ille ex Perside Romam redisse dicitur) ac postea deum, jubente Maximiano, caput amputandum præbuisse. Si in re tam obscura conjecturam facere liceat, cum hodierno Martyrologio Romano suspicabimur, S. Cyriacum, ejusque socios laureâ martyrii coronatos fuisse in terribili & communi illa persecutione, quam Diocletianus & Maximianus post initium seculi quarti contra Christianos ubique concitarunt. Illud autem, quod Ado huic conjecturali chronologia contrarium tradit, desumpsit ex Actis horum Martyrum, quæ jam paulo exactius discutimus.

§ II. Auctoritas veterum Actorum examinatur.

Bollandus noster ad diem xvi Januarii ex variis Mss. codicibus edidit Acta S. Marcelli Papa, quibus gesta S. Cyriaci aliorumque martyrum immixta sunt, & cum eminentissimo Baronio censuit, ea omnia hinc inde correctione quadam indigere. Insuper hæc Acta S. Marcelli, sorte propter vicinitatem nominis & temporis, cum gestis S. Marcellini præcessoris non parum confusa sunt, quemadmodum in Actis S. Marcellini Papa, ad diem xxvi Aprilis illustratis, accuratè

Cum Acta horum Martyrum antea a nobis edita fuerint.

AUCTORE
G. C.

ius observatum est. Ex hac utriusque Pontificis confusione, aliisque anachronismis aperte colligimus, anonymum Aëtorum illorum scriptorem longè distare à tempore, quo res ista contigerunt. Sed etsi ignoremus determinatum seculum, quo auctor anonymus ea scripsit, tamen confidenter asserimus, scriptorem illum ante seculum nonum seu tempora Adonis Viennensis vixisse: nam ex ipsa Aëtorum lectione liquet, Adonem hac aut planè similia pre oculis habuisse, dum composuit duplicem S. Cyriaci & sociorum annuntiationem, quam mox referemus.

ex duplici
Adonis an-
nuntiatione

15 Porro non iudicamus, gesta horum Martyrum ex amplioribus S. Marcelli Aëtis hic excerptenda aut recudenda esse, ne actum agamus: ut enim eruditus lector etiam hoc loco de illis cordatus iudicium ferat, sufficiet sola Aëtorum istorum synopsis, quam Ado ad diem xvi Martii & viii Augusti ex longioribus Aëtis fideliter ita contraxit: Romæ natale S. Cyriaci, qui post longam carceris macerationem, quam sub Maximiano pertulit, cum Silinnio condiacono suo, & Smaragdo & Largo, post multa facta miracula, in quibus filiam Diocletiani Artemiam, ipsius rogatu à dæmonio curavit ac baptizavit; filiam quoque Saporis regis Persarum Jobiam, missus illò pro hoc à Diocletiano, æquè liberavit dæmonio, ac baptizavit cum ipso rege & aliis quadringentis triginta; rediens Romam post mortem Diocletiani, tentus est inter alios Christianos à filio ejus Maximino, & in custodiam missus, eo quod sororem suam Christianam fecisset. Deinde præcepit, ut die processionis suæ nudus, catenisque obligatus ante rhedam ejus traheretur. Et post hoc eductus de carcere cum sociis Largo, Smaragdo & Crescentiano, per Carpasium vicarium pice reliquata caput ejus perfusum est. Et rursum post dies quatuor eductus denuo de carcere, in catasta extentus, ac tractus nervis, & fustibus cæsus, post dies, jubente Maximiano, capite truncatus est cum Largo & Smaragdo, & aliis viginti. Scriptum est in gestis Marcelli Papæ. Porro ipso tempore Maximinus interfecit sororem suam Artemiam.

C
hic exhibe-
mus compen-
dium eorum-
dem

16 Dein Ado die viii Augusti memoriam eorumdem Martyrum repetit, & alteram Aëtorum partem sic in compendium redigit: Romæ via Ostiensi, milliario septimo, natale sancti Cyriaci martyris. Postquam Maximinus Augustus iussit, ut omnes, qui erant in custodia unà cum Cyriaco diacono, capite truncarentur, & promiscui sexus numero viginti & unus decollati viâ Salariâ intra thermas Salustii foras muros essent, eorum corpora collegit noctu Joannes presbyter, & sepelivit in eadem via sub die septimo Kalendarum Aprilium. Post dies verò octo veniens beatus Marcellus episcopus cum Lucina, matrona Christianissima, corpora Sanctorum condidit cum aromatibus & linteaminibus; deinde sustulit ea, & transfudit in prædium suum via Ostiensi, milliario ab urbe Roma septimo, & manu sua recondidit in sarcophagis lapideis, cum quibus & beatum Cyriacum, octavo die mensis Augusti. Carpasius verò vicarius petiit domum beati Cyriaci, quam donaverat ei Diocletianus Augustus; & eam statim Maximinus Augustus concessit. Et ingressus in eam, invenit locum, ubi sanctus Cyriacus fontem ædificaverat, quem consecraverat sanctus Marcellus Episcopus, ubi venientes ad fidem baptizabat sanctus Cyriacus: in quo loco Carpasius balneum sibi statuit. Et dum lavissent & epulas exhibuissent Carpasius & novemdecim pariter cum

ipso, ac deriderent fidem Christianam, subito ceciderunt, & mortui sunt. Beatorum autem Martyrum passiones, id est Cyriaci, Largi, & Smaragdi, suis locis in præfenti Calendario notatæ sunt xvii Kaldas Aprilis sub Maximino Augusto & Carpasio vicario. Hac omnia Notkerus in Martyrologio suo ad diem viii Augusti, paucis mutatis verbis, ex Adone etiam transcripsit.

17 Priusquam de hac historia synopsi iudicium nostrum proferamus, juverit audire, quid eminentissimus Baronius de ipso Aëtorum fonte censuerit, dum in Annalibus ecclesiasticis ad annum Christi 309 num. 6 sic scribit: Extant Marcelli Papæ Acta, in nonnullis tamen (ut superius quoque attigimus) corrigenda; ut, quod ad præsentem rem spectat, de tempore, quo Marcellus passus, loco Maximini Maxentius restituendus est. Rursum verò cum in iisdem agitur de Cyriaco diacono cum Largo atque Smaragdo missò à Diocletiano ad Saporem regem Persarum, ut ejus filiam à dæmone obsessam liberaret, & quæ habentur de eodem rege Persarum ab eodem baptizato, haud nobis satis arrident: nam cum duo fuerint Sapores, reges Persarum, senior claruit temporibus Valeriani imperatoris, quem & captivum duxit, & ignominiosè usque ad obitum usus est, de quo Julius Capitolinus, Trebellius, Victor, Eutropius auctor est. Post hunc autem regnasse ponuntur in Perside Hormisdas, & Vararanes, ac tertio loco Narfes.

28 Est mentio de Narfete apud Vopiscum in Probo; hunc verò fuisse avum Saporis junioris atque Hormisdæ ejus fratris, testatur Eutropius, adversus quem bellum gessit (ut dictum est secundo tomo Annalium) Galerius Maximianus, de quo triumphum egisse Diocletianum anno decimo octavo sui imperii, Eusebius tradit in Chronicis; licet Cassiodorus, quem refellimus, ejusmodi triumphum in aliud tempus referat. Huic autem Narfeti successisse Misdatem, tenuisseque regnum annos septem & menses novem, testatur Agathias; post quem regnasse Saporem affirmat, quem dicimus juniorem: regnumque cepisse hoc anno (nimirum Christi 309, cujus gesta Baronius ibi recenset) dici fortasse posse videtur, si Narfetem desuisse regnare dixerimus ab eo tempore, quo à Romanis est superatus. Sic igitur nullo pacto seniori, sed juniore Saponi potius ea, quæ scribuntur in Actis Marcelli forent aptanda. Verum nulla est memoria, eum fuisse aliquando Christianum; quod non reticuisset Constantinus, cum ad eum litteras scribens, quæ adhuc extant, commendat illi Christianos, qui erant in Perside. Porro ab hoc eodem Sapore diram persecutionem adversus Christianos fuisse excitatam, Sozomenus, Theodoretus, & alii testantur. Quamobrem tota illa historia de profectioe Cyriaci cum sociis in Persidem, deque filia regis, ipsoque Sapore cum aliis baptizatis, fide nutat, ac veritate vacillat. Si secus aliis placet, ipsi viderint; nos pro recta ratione temporum hæc oportuit discussisse.

19 Bollandus noster in notis ad Acta S. Marcelli Papæ similia breviter observavit, atque idcirco Majores nostri die xvi Jobiam illam prudentem inter Prætermissos collocarunt his verbis: Jobia, filia Saporis regis Persarum per S. Cyriacum à dæmone liberata, occasione sancti Cyriaci refertur hoc die à Laherio in Menologio virginum Gallicè edito. Malleus antiquiora testimonia de ejus virginitate & martyrio. Refertur ut virgo à Greveno & Canisio xxiv Martii. Sed neque illi satisfaciant. Quæ de ea sciuntur, dedimus in Vita S. Mar-

D

E

F

Præter alia,
quæ in iis
narrantur,

A S. Marcelli Papæ capite tertio, xvi Januarii. Deinde eamdem Joviam die xxiv Martii rursus prætermiserunt. Ceterum, si opere pretium foret, ex variis antiquis monumentis evidenter probari posset, Saporem II sive juniorem circa annum Christi 310, cum adhuc in utero matris suæ lateret, regem Persarum electum fuisse, adeoque non potuisse tempore Diocletiani filiam habere. Sed breviter indicato hoc Actorum errore, qui ultro in oculos incurrit, ad alias eorumdem circumstantias discutendas progrediamur.

20 Etiam nobis suspecta sunt, quæ in his Actis de Artemia, tamquam filia Diocletiani & sorore Maximini, sine ulla verisimilitudine narrantur: antiqui enim scriptores tantum meminerunt de quadam Diocletiani filia, nomine Valeria, quam imperator diis cum uxore sacrificare jussit, ut Lucius Cecilius in libro de Mortibus persecutorum cap. 15 exponit his paucis verbis: Furebat ergo imperator jam non in domesticos tantum, sed in omnes, & primam omnium filiam Valeriam, conjugemque Priscam sacrificio pollui coëgit. Ex hoc Lucii Cecili textu quidam colligunt, feminas illas antea Christianam fidem amplexas fuisse: cur enim, inquiunt, Diocletianus illas ad sacrificium coëgit, cum gentiles sponte diis immolare consueverint? Alii tamen existimant, illas sacrificare iussas esse, licet superstitionibus ethnicis addictæ forent, ut ceteris hæc impia sacrificia faciendi exemplum præberent.

21 Non est hujus loci fufus de hac controversia disceptare: nam certè non immerito dubitari potest, an mulieres istæ post impium sacrificium, quod tunc peregerunt, ad fidem Christianam & pœnitentiam redierint. Hinc nobis non displicet opinio Nicolai le Nonry Benedictini, qui in Dissertatione ad laudatum Lucii Ceciliii librum cap. 9 art. 1 inter alia ad rem nostram habet sequentia: In controversiam adhuc vocari potest, utrum Prisca & Valeria, prius quam Diocletianus Christianos vexare cœperit, Christianam religionem revera amplexatæ sint. Et id Baluzius quidem penitus inficiatur: Cecilius quippe haud obscure testificatus est, Priscam & Valeriam aufas non fuisse impio Diocletiani decreto refragari. Atqui si Christianam fidem revera profitebantur, cur aliis Christianis mulierculis & pueris, qui tanta fortitudine fidem suam ad dirissimam usque inter necionem confessi sunt, timidiore, sese nefandis ethnicorum sacrificiis tam facilè coinquinaverunt?

22 Huc accedit, quod deinceps sæpius in hoc Ceciliii libro earum fit mentio; nullibi tamen ullum prorsus religionis Christianæ, ab eis susceptæ, vestigium extat. Quin immò non propter hanc religionem, sed conditionem & pudicitiam, uti mox dicemus, interentæ dicuntur. Alii tamen eas aut Christianas fuisse, aut saltem Christianis favisse inde arguunt; quia ad gentiliū diis sacrificandum coactæ fuerint: gentiles enim verò non invitò & ingratis, sed sponte & ultro diis sacrificabant. Quid verò si post hoc sacrificium peccati eas non pœnituerit, aut præ timore celaverint pœnitentiam? Profecitò maximè mirum foret, quod Cecilius synchronus ad commendationem fidei Christianæ non indicasset, primarias istas mulieres huic religioni nomen dedisse, aut post lapsum respuisse, & pro eadem fide interfectas esse. Etsi igitur gratis concederemus, hanc filiam Diocletiani duplex nomen habuisse, & Valeriam etiam appellatam fuisse Artemiam, tamen nimis temerariè istam tam dubie fidei ac pœnitentiæ feminam San-

antiqui scriptoris,

Augusti Tomus II.

ctis adscriberemus.

23 Hinc iterum laudare cogor prudentiam Majorum nostrorum, qui ad diem xvi Martii de hac prætermissa Diocletiani filia inter Prætermittos sic meminerunt: Artemia filia Diocletiani per sanctum Cyriacum liberata à dæmone, & dein ab eodem Sancto baptizata. In Actis S. Marcelli Papæ xvi Januarii num. 20 narrato ipsius Cyriaci martyrio subditur: IPSO TEMPORE MAXIMIANUS AUGUSTUS INTERFECIT SOROREM SUAM ARTEMIAM. Quæ verba etiam adduntur ad hunc diem in Martyrologiis Mss. Tornacensi, Lætienti, Bruxellenfi, aliisque; item apud Rabanum & alios. Corpus ejus creditur esse Romæ in Campo Martio in ecclesia sancti Silvestri, ubi colitur aut cum S. Cyriaco, aut posttridie, ut Pancirolus tradit viii aut ix Augusti. Ab aliis refertur cum S. Serena matre xvi Augusti. Ne extra limites hujus Commentarii intempestivè evagemur, de S. Serena ad diem xvi Augusti cum Martyrologio Romano distinctè agi poterit, & tunc operosius indagari, an Serena illa unquam Diocletiani imperatoris uxor fuerit. Oblata igitur occasione, nobis hic tantum sermo est de Artemia, quæ si fuerit soror Maximini vel Maximiani, ut in Actis S. Marcelli & quibusdam Martyrologiis dicitur, certè non fuit filia Diocletiani imperatoris, cum Diocletianus non habuerit filium nomine Maximinum vel Maximianum. Ex Lucio Cecilio novimus, filiam Diocletiani Maximiano Galerio nuptam fuisse.

24 Scio, Antonium Gallonium Vitam S. Artemia inter virgines Romanas Italicè edidisse, licet ibi in observationibus non dissimulet difficultates, quæ opinioni suæ opponi possunt. Quinimo arbitror, virum illum doctum sententiam mutatum fuisse, si sua ætate Liber Lucii Cecili de mortibus persecutorum prodidisset. Id etiam suspicor de illustrissimo Joanne Tomco Marnavito, qui Acta SS. Artemia & Serena copiosè liberiusque in Regia sanctitate Illyricana Latine vulgavit. Non ignoro, à Carolo Bartholomæo Piazza in Hemerologio sacro ad diem viii Augusti annuam memoriam S. Artemia recoli, & reliquias hujus Sanctæ in variis urbis Romana ecclesiis assignari. Sed quam ille Hemerologus ex recentiore scriptorum quorundam sententia & populari traditione vocat filiam Diocletiani, probabilius existimo, esse aliam istius nominis virginem vel martyrem, illasque Romanas reliquias forsan spectare ad S. Artemiam, quæ fuit una ex filiabus S. Gallicani martyris, quarum Acta Henschenius noster ad diem xviii Februarii illustravit. Juxta talem aliquot seculorum traditionem reliquias alicujus S. Artemia apponi potuit lamina plumbea, quæ Roma anno 1726 in ecclesia S. Celsi sub altari majore inventa est, & cui inscribi dicitur: ARTEMIA VIRG. FILIA DIOCLETIANI. Sed de antiquitate hujus inscriptionis ex oculata characterum aliarumque circumstantiarum inspectione judicandum esset. Quare illos, quorum interest, rogatos volo, ut has reliquias earumque epigraphen magis illustrent. Ceterum miror, clarissimam illam S. Artemiam martyrem, si fuerit filia Diocletiani, neque veteri neque hodierno Martyrologio Romano inscriptam esse.

25 Non est quoque prorsus incredibile, ignote alicui S. Artemia virgini aut martyri, cujus sacra ossa Roma conservabantur, applicatam fuisse historiam Artemie Diocletianæ, eamque opinionem tempore ac vulgari traditione propter similitudinem nominis invaluisse, quia præsertim

AUCTORE
G. C.
nobis suspecta est

E

E

& displicent alia nonnulla adjuncta,

AUCTORE G. C. apocrypha illa narratio in quibusdam Mss. codicibus legebatur : nam in Actis SS. Anthimi & sociorum martyrum ad diem XI Maii, apud nos tomo 11 istius mensis pag. 619, cum circumstantiis parum verisimilibus narratur, quomodo S. Cyriacus primum Artemiam filiam Diocletiani à demone liberaverit, ac deinde in Persidem profectus fuerit, ut eundem demonem, qui eò transmigraverat, ex filia Saporis regis Persarum ejiceret. Henschenius quidem in Commentario prævio monet, appendicem illam, qua ibi caput tertium constituit, in præcipuis Mss. codicibus deesse, & ex aliis sanctorum Actis verosimillimè transcripta fuisse.

26 At saltem codices illi, in quibus hæc appendix legitur, aliis Actis contradicunt, cum ibidem martyrium S. Cyriaci diverso planè modo sic referatur : Post hæc reversum Romam Cyriacum Lucina suscepit cum Largo & Smaragdo eunuchis, qui cum duabus virginibus dominabus suis Memmia & Juliana conversi fuerant : quæ virgines cum singulos haberent sponso, Tarpeium & Persium, explicuerunt eis talia sacra, quo dicerentur debere puniri, nisi diis libamina ponerent. Sed cum nec ad conjugium, nec ad sacrificium consensissent, in suo agro in via Ostiensis occisæ sunt. Dictumque est Tarpeio & Persio : Cyriacus amicus est imperatoris ; si non cum tuleritis, faciet de vobis querimoniam, & peribitis. Tunc insidiati sunt ei, & inveniunt eum in loco, ubi martyres sepelierat, orantem, ibi tandem ceciderunt, quoad usque de corpore exiret. Et hunc beata Lucina sepelivit cum Largo & Smaragdo, & Memmia & Juliana. Hoc loco itaque dicitur S. Cyriacus occultis insidiis appetitus, & clam ab hostibus tandem casus, donec animam exhalaret. At in Actis S. Marcelli, & compendio Adoniano idem S. Cyriacus cum aliis martyrii sociis, jubente Maximiano, post varia tormenta capite truncatus fuisse traditur. Has & alias utriusque narrationis circumstantias inter se & cum Martyrologio Ussuardino conciliet, qui potest : ingenuè enim fateor, me iis componendis imparem esse.

27 Adde, quod ipsa S. Marcelli Acta cum chronologia & secum pugnent : nam initio affirmant, S. Cyriacum ex Perside Romam rediisse post mortem Diocletiani, eumque tunc primum à Maximino vel Maximiano comprehensum, & postmodum lauream martyrii coronatum esse. Deinde narrant, S. Marcellum Pontificem corpora SS. Cyriaci & sociorum martyrum, quæ Joannes presbyter viâ Salariâ jam sepelierat, aromatis condita & linteaminibus involuta ad viam Ostiensem transfuisse. At quomodo hæc inter se coherent, quandoquidem S. Marcellus Papa anno Christi 310 obiit, & Diocletianus post abdicatum imperium vitam usque ad annum Christi 313 protraxit ? Quinimo post mortem Diocletiani persecutio contra Christianos jam planè cessaverat, cum Constantinus imperator eo tempore versaretur in urbe Romana, ut ex veteri historia & unanimi chronologorum consensu constat. Non hic repeto memorata de Sapore rege Persarum, qualis tempore Diocletiani imperatoris nullus fuit. Nihil hic etiam dico de morte utriusque Maximiani, quæ ante obitum Diocletiani contigit, aliisque erroribus historicis & chronologicis : nam ex dictis abundè patet, Acta illa ab imperito quodam posteriorum temporum scriptore composita aut plurimum interpolata esse. Nunc de altero Ms. instrumento, quod ad S. Cyriacum nostrum per-

tinere dicitur, judicium feramus.

§ III. Quid censendum de conversione, patria, & nobilitate S. Cyriaci, quæ in Ms. codice Palatino narrantur.

Floravantes Martinellus in Opere Italico, cui In codice Palatino, jam Vaticano, titulus est Primum Trophæum sanctissimæ crucis, de hoc S. Cyriaco varia refert, & ad fidem narrationi suæ conciliandam, pag. 77 laudati Operis citat antiquum Ms. codicem Heidelbergensem, quem in Bibliotheca Vaticana num. 5516 conservari testatur. Putamus, transmissum esse ad Majores nostros fidele ejusdem codicis apographum, quod in margine ex codice Palatino 591 excerptum notatur : nam cum fragmento Latino, quod Floravantes Martinellus loco proxime citato edidit, nostrum ecgraphum prorsus concordat. Cum tamen Martinellus solummodo partem istius narrationis Latine vulgaverit, nos integram ex Ms. nostro dabimus, & illam qualemcumque prudenti lectoris judicio subjiciemus.

29 Itaque nostrum codicis Palatini apographum post quam sic habet : Si juxta Evangelicæ rationis gloriam, qui Sanctos honorat, Deum honorare conspicitur, qui suis in Sanctis mirabilis prædicatur. Honor igitur est Omnipotentis, cum sacris Martyribus ordo debitus exhibetur. Isti enim sunt Sancti, quorum animæ gaudent in cælis, qui etiam in cælesti gloria post Apostolos locum habere merentur : de quorum collegio beatissimus Cyriacus gloriosus martyr enituit, cujus passio veneranda demonstrat, quantum in tormentis pro Christi amore constans exstiterit, & de principibus mundi quam mirabiliter triumphaverit. Sed quia in passione ejus nihil de genealogia illius scriptum esse comperimus, cum iis, qui gesta Martyrum describebant, sola Vita vel passio fortè cognita fuerit, & maxime qui de longinquis regionibus martyrio coronandi veniebant ad Urbem ; sicut in gloriosis martyribus Stephano & Laurentio, & multis aliis passio sine genealogia scripta percipitur, sic apud nos de beato Cyriaco sola passio declaratur, cum nullus fuerit, qui apud nos de origine ejus quidquam scripserit : tempus enim persecutionis grande fati atque molestum vix permittebat eos, qui gesta Martyrum describebant, de solo martyrii certamine aliquid dicere, cum in cavernis atque speluncis miserabiliter viverent & martyres ipsi, & qui de martyribus aliquid dicere præsumebant.

30 Sed postquam crevit Ecclesia, & fides Christiana cœpit vigere secunda, à diversis mundi partibus suscitavit Omnipotens sapientes atque doctores, qui & nova condere documenta, & vetera in melius reformare studentes, tam de Vita Sanctorum, quam de gestis & genealogiis eorum, cooperante Domino, plenius scripserunt. Hæc ideo nos præmissimus, ut de beato Cyriaco cognoscant, qui ejus gesta lecta prædicta noverunt, ob hoc genealogiam illius depressam fuisse silentio ; quia dum tempore persecutionis de Tuscia venit ad Urbem, carnis confociis Largo & Smaragdo cohærens, & beati Marcelli monitis sacris obtemperans, dum per martyrii palmam, coronam suscipit sempiternam, sola ejus passio histori-

D

E

F

quomodo S. Cyriacus,

A riographis scribenda relinquuntur. Post multa verò annorum curricula cum ad ejus sacras reliquias Dominus multa miracula faceret, suscitavit Omnipotens viros illustres & sapientiâ præditos, qui assertione veridica, in quantum divino munere perceperunt, sapienter tractare conati sunt, quam claris parentibus beatus Cyriacus existit oriundus, & quam maximè propter nobilitatem & sapientiam, claram adeptus sit dignitatem, ita ut famosus in gloria etiam ipsis imperatoribus clarus existit.

*in Tuscia
natus*

B 31 Nuper verò quidam dicti illustres viri Canonici ab ecclesia sancti Cyriaci, quæ est in Tuscia, venientes & accedentes ad Urbem, & curiam Apostolicam ob causam aliquam requirentes, & ex maxima reverentia famosam ecclesiam sancti Cyriaci martyris, quæ media Urbe mira lapidum structura & digna veneratione longè latèque refulget, summopere visitantes, sicut pleniùs audietis, tam verbis quam scripturis apud præfatam ecclesiam gesta gloriosi Martyris veraciter, ut credimus, intimare curarunt. Sanctus igitur Cyriacus, martyr venerabilis & præclarus, de Tuscia, ut dictum est, oriundus existit, famosis & præclaris parentibus natus, cujus pater Quintus Sexius, mater verò Quincia vocabatur: ipse quidem tunc non Cyriacus, sed Sextus Sexius dicebatur. Id ergo creditur Romanæ nobilitatis obtinuisse, quod clara parentum nomina veterem nobilium gloriam præferebant: multos enim antiquos nobiles Urbis in historiis legimus sic vocatos. Ipse quoque Martyr beatus ad hoc, ut creditur, geminatum sortitus est nomen, cum Sextus Sexius diceretur, ut ejus sapientia, prudentia, nobilitas quoque quanta fuerit, notaretur: sic enim Gaium Cæsarem, Marcum Catonem, Quintum Tullium, & plures Romanos geminatis & inculcatis nominibus legimus fuisse vocatos, ut eorum sapientia dignior & clarior, cum de eis legitur, haberetur.

*ex nobili
stirpe,*

C 32 Pater itaque ejus in Tuscia marchio fuit, cui & filius ejus beatus Cyriacus successit in eadem dignitate: nam & ipse post patrem marchio factus, pluribus annis eandem provinciam suâ sapientiâ judicavit: erat enim arte philosophus, & semper aliquid novi dicere vel discere procurabat. Nulla quidem poterat esse dies, in qua novi aliquid non proferret. Existit ergo prius mundi philosophus, ut postmodum Christi philosophus haberetur: amator sapientiæ factus, ad veram sapientiam, quæ Christus est, pervenire meruit. Sic namque Petrus & Andreas prius piscium piscatores fuerunt, ut postea, sicut Veritas dicit, piscatores hominum efficerentur.

*abhorruerit
ab idololatria,*

E 33 Tempore illo Diocletianus & Maximianus Romanum regebant imperium; qui, cum, fama vulgante, Sancti prudentiam & sapientiam cognovissent, illum quantocius ad se vocare studuerunt, & eundem in magno honore habere cœperunt. Hoc etiam de beato Sebastiano fecisse leguntur, quem ab ipsis Mediolanensium partibus ad Urbem vocaverunt. Cum ergo beatus Cyriacus tantâ literaturâ & scientiâ præditus præfatis imperatoribus carus esset, contigit, illum templum Martis intrare cum sacerdotibus Martis, qui brutorum animalium spurcitas immolabant. Statim scelus Vir beatus abhorruit, & ex sapientia sibi data perpendens, idololatriam esse vanam, cum ipse numquam idolis immolasset; quia cognoscebat, verum Dominum numquam hac spurcicia delectari: considerans quoque Martem, cui sacrificia offerebant, virginum stupratorem & obscœ-

num hominem existisse, qui nulla veneratione dignus existeret, imò erat pro suis sceleribus flammis perpetuis exurendus, cœpit intra se ipsum meditando deficere; quia in tali cultura tam obscœna vel fetida summum bonum haberi non poterat.

**AUCTORE
G. C.**

E 34 Ex tanta desidia cum secum conferret meditando de talibus, sopor irruit super eum, & graviter obdormivit. Sed omnipotens Deus, qui neminem vult perire, & vas electionis jam sibi elegerat istum, per visionem allocutus est eum dicens: Exsurge, qui mortuus sedes, & revivisce. Mortuus enim est, qui sine fide est, quia sine fide impossibile est placere Deo. Dicitur igitur ei: Exsurge & revivisce, hoc est, suscipe fidem, pro qua vitam obtineas sempiternam. Evigilans igitur Vir sapiens, & quid hoc esset admirans, cœpit nimio pavore terreri, & in tantum febricitare, quod innixus brachiis famulorum vix potuit ad hospitium remeare. Per totam igitur noctem intra se ipsum de veri Dei cultura discutiens, & philosophiam suam multa meditatione revolvens, cum in ea numquam posset veri Dei culturam invenire, ad fidem Christianorum se convertit, quos sæpe viderat pro amore Christi usque ad effusionem sanguinis decertare.

*Deo per
revelationem monente,*

F 35 Mane autem facto, fidem Christianorum cœpit velle scrutari, & baculum sumens, sicut erat infirmus, lento gradu pergere cœpit, donec ad Christianorum domicilia perveniret. Divina dispensante clementia, ante fores Christianorum, nescius tamen, quod Christiani interiùs haberentur absconsi. Clausis igitur januis, sicut Omnipotens voluit, Missa cantabatur interiùs. Psallentium cum voces Vir beatus aure mentis intenta, & Evangelium cum legeretur, audiret, jam pro se dictum esse considerans, quod in Evangelio dicebatur: Qui sequitur me, non ambulat in tenebris; sed habebit lumen vitæ: hoc enim Evangelium referebat. Verè qui sequitur Christum, quia via, veritas, & vita est, non ambulat in tenebris vitiorum, quia lux, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, se diligentes illuminat, cujus misericordiæ lux præclara jam beati Viri præcordia illuminanda possederat. Propterea Vir jam secus hoc audiens & prudenter intelligens, ostium sine mora pulsavit. Illi verò, qui intus aderant, aperientes, & virum talem, tamque carum & acceptum imperatoribus cognoscentes, graviter timuerunt, ne per eum accusati vel capti mortis legibus subjacerent.

E

*mirabiliter
ad fidem
Christianam*

F

F 36 Ipse verò jam Domino carus, suum non differens desiderium adimplere, Christianæ fidei sibi petiit gratiam revelari. Intelligentes autem, qui aderant, beatum Virum à Domino esse directum, & ejus desiderio satisfacere cupientes, transmiserunt eum ad Gaium Papam per viros satis idoneos & fideles, Silinnium; Smaragdum, & Largum. Angelus autem Domini summo Pontifici antè prædixerat, ut illum dignè reciperet, qui baptizandus sibi transmitteretur, subjungens etiam, quod eundem jam Christianum, vocaret ex nomine Cyriacum. Suscipiens ergo eum Gaius episcopus honorificè, baptizavit, & sicut ab angelo monitus fuerat, Cyriacum vocavit. Baptizatus autem beatus Cyriacus, domum rediit festinanter, & servos suos omnes liberos fecit, cunctamque facultatem, quam habuerat, familiæ suæ & pauperibus Christianis erogare, & sicut de fide Christi concepit, adimplere curavit: nam & Christianis sine mora lætanter adhæsit, quamquam imperatoribus cognosceret satis esse molestum; inter quos dignè multo tempore conversatus,

*convorsus
fuerit,*

AUCTORE
G. C.

tus, impositum sibi suscepit ordinem levitarum, per quem Deus est multa miracula operatus, sicut in passione sua plenarie legitur, donec ad martyrii coronam per multa tormentorum genera, Domino cooperante, pervenit, cui est honor & gloria in secula seculorum. Amen. *Tum in eodem codice sequuntur Acta S. Marcelli Papa, quibus martyrium S. Cyriaci immixtum est, & que paragrapho precedente discussimus.*

37 *Ceterum in hac nova narratione nobis displicet titulus marchionis Tuscia, qui S. Cyriaco ejusque patri tribuitur, quia istud politica dignitatis nomen non erat tempore Diocletiani usitatum. Etiam non placet, quod Christiani dicantur tam alta voce tunc Missam & Evangelium cantasse, ut S. Cyriacus id foris audire ac intelligere potuerit. Equidem scio, hic ad miraculum recurri posse; sed miracula non sunt multiplicanda sine quadam necessitate, & illa sine authenticis testimoniis temere non admittimus. Occurrunt hic quoque alia parum verosimilia, que cordatus lector facile observabit. Denique tota hac historia, antiquioribus martyrii scriptoribus ignota, nititur auctoritate quorundam Canonicorum, qui post multa annorum curricula, ut auctor noster loquitur, patriam, nobilitatem, & conversionem S. Cyriaci primum patefecerunt. At vetustiores tabulas, irrefragabiles harum rerum testes, productas oportuit.*

38 *Certe Razzius aliique hagiographi Tusci videntur hanc auctoritatem ignorasse aut contempnissse, cum S. Cyriacum inter Sanctos suos populares non recenseant. Non videtur etiam Cosmus Della Rena istud testimonium magni fecisse, quando post diligentem veterum monumentorum indagationem in serie ducum & marchionum Tuscia pag. 3 Maurizium vel Maurizionem anno Christi 593 primum istius regionis ducem assignat. Neque ipse Floravantes Martinellus, qui ex Ms. codice Vaticano fragmentum hujus narrationis Latine vulgavit, fidem adhibuit iis, qua hic auctor anonymus de nobilitate S. Cyriaci tradit: nam in laudato Trophæo sanctissima crucis pag. 123 asserit, hunc S. Cyriacum fuisse servum Thrasonis, ditissimi viri, cujus jussu Christianis, qui ad laborem in thermis Diocletiani construendis damnati erant, cibos deferebat. Quapropter hac historia exiguam fidem mereri nobis videtur, & ulteriorem illius censuram erudito lectori relinquitur.*

§ IV. Sepultura S. Cyriaci, & translatio reliquiarum ejus ad urbem Romanam.

Post obscurum prologum
IN memorato codice Ms. Palatino, nunc Vaticano, narratur sepultura & translatio S. Cyriaci, quibus auctor vix intelligibilem hunc prologum præfigit: Cum me circumseptum recogito, vetustam protoplasti inobedientiam magis magisque reminiscor inertem, & meas ad aures cum perveniunt vestra imperata verba, ô sanctissime cœnobita, importabile mihi à vobis videtur jugum fore impositum. Quare non ut recusem laborem, si callem voluisssem calcare sine reprehensione, sed ne antiquæ radicis superbix videatur hereditari propaginem, ut possum, ut valeo, defretus adminiculo, vestris obsecundabor præceptis, & quamvis immeritus, tamen indubitanter

confisus veridicâ nostri Redemptoris sententiâ pollicentis, Petite & accipietis; pulsate & aperietur vobis, quærite & invenietis, vobis satisfacere propono. Unde rogo, ut mecum unâ petatis, ut suâ gratiâ valeamus accipere, quod petimus, mecumque quærat, ut, quod ab eo quærimus, sua bonitate invenire possimus: si verò pulsemus, ut dignetur ipse, qui mare aperuit rubrum, nobis desideratum thesaurum aperire; unde ad laudem almifici agonistæ sui Cyriaci inoffenso pede valeamus percurrere.

40 *Dein sequitur ipsa historia, cujus initio imperitus scriptor crassos aliquot anachronismos immiscuit, ut evidenter apparebit ex sola narrationis lectione, qua sic habet: Anno ab Incarnatione Domini trecentesimo bisque seno (eo anno 312 Diocletianus jam diu imperium abdicaverat, & S. Marcellus Papa è vivis excefferat) postquam ex infima stirpe Diocletianus ad Romanum proventus esset imperium, suoque adjutorio in republica assumpsisset Maximianum, cognomento Herculeum, atque se ipsum in Alexandriam, Herculeum in Africam direxit, Romæ Christicola sanctus Marcellus, Papa creatus est; cujus sanctitate atque bonitate cœpit Christianorum numerus, Deo adjutore, bene pullulare: ex quorum collegio sibi virum elegit sanctissimum, omnique honestate ornatum, nomine Cyriacum, ætate plenum, & omni bonitate compertum, cui levitare imposuit officium.*

41 Igitur Diocletianus reversus è Mesopotamia, & Maximianus in bello cum Narzeo inter Tamicum & Carrhas, dum inconsultè egisset, fugatus è prælio, vix ad Diocletianum recuperato flatu pervenit, cui Diocletianus dedit exercitum, & ita munitum & stipatum innumerablem armatorum caterva ubi de Narzeo triumphabat, potenti virtute remisit: cujus fortissima castra diripuit, uxores, sorores, liberos cepit, & cum copiosissima Persica ope ad Diocletianum Mesopotamiæ est reversus ad patriam usque, & ab eo honorificè est susceptus. Post peractum triumphum Romam reversi, Narzei conjugem, sorores & liberos ante rhedam principis ob triumphum Republicæ declarandum, catenis unâ nexos duxerunt, à quo Diocletianus inaniter tripudians, colli se fecit & adorari à populo, quia olim cæsares à plebe salutabantur. Herculeus verò ab Africa veniens, cœpit Christicolis variis vexare procellis, inter quos almifico Cyriaco post varia tormentorum genera intra thermas Salustii viâ Salaria foras muros caput jussit amputare cum aliis bis denis unoque, cujus præfati levitæ corpus separatim reposuit Joannes presbyter. Octo denique peractis diebus, asportabat eum beata Lucina, ut penè omnibus notum est, in prædio suo via Ostiensi, milliario ab urbe Roma plus minus octavo, & recondidit studiosissimè sanctus Marcellus, Papa hujus almæ urbis Romanæ. Ibi requievit caput & brachium ejus usque ad tempora sanctissimi Agapiti junioris Pontificis, imperante domino Ottonne, à Deo præordinato pacifico principe. Consul verò Romæ præerat Albericus vir illustrissimus.

42 Annis denique evolutis à Domini Incarnatione plus minus nongentis quadraginta, fuerunt tres sorores jam dicti Alberici, quarum una vocabatur Mororea, alia Stephania, tertia Theodora, quæ ut veniam à Christo possent invenire culparum, cœnobium juxta viam Latam in loco, qui ad arcum Tiburii vocatur, studiosissimè fabricari fecerunt: hunc in honorem S. Stephani dedicari fecerunt, & plurimis donis cum ditaverunt,

D

& imperitam Actorum synopsim

E

auctor anonymus refert,

F

qua occasione seculo decimo

A runt, ibique Dei famulas in Dei servitio locaverunt, quarum mens cœpit æstuare, ut si fortè Deo revelante invenire valuissent sanctum corpus, quod in ipso loco recondent: eodemque tempore quidam Dei servus solitariam vitam eligens manebat juxta cœmeterium via Ostiensi, in cuius fastigio erat depicta imago salvatoris Domini nostri Jesu Christi, sanctæque ejus Genitricis ad lævam, archangeli almi Michaëlis ad dexteram, hanc bene observans, studiosissimè in Dei servitio ibi persistens incessanter, ut valebat, ministrans. Huic memorato viro copulatæ sunt jam dictæ devotissimæ mulieres, Deo administrante, optimâ amicitia, & sæpe ab illis rogatus, ut veniret, & spiritualibus verbis eas instrueret; quem cœperunt obnixè deprecari, si fortè in illo cœmeterio sciret aliquod sanctum corpus, cujus certum nomen habuisset titulum, quem in sua consecrari fecissent ecclesia.

reliquiæ S. Cyriaci inventæ fuerunt,

B 43 Ille verò annuens votis earum, innotuit eis, in suo cœmeterio latere almificum caput & brachium martyris Cyriaci, quæ summâ cautelâ, si voluissent & earum fuisset libitum, tali verò sub conditione, ut in ea honorabiles haberent exequias, asportare caput potuissent: quæ ita tripudiantes ac lætabundæ effectæ sunt, tamquam si immensum invenissent thesaurum. Dictis auditis, finem implere studentes speculatores fidelissimos direxerunt cum eo, & divina annuente clementia, ita invenerunt, ut Dei servus prædixerat. Retrahitis vultibus, reiteraverunt dominabus suis gaudia expectata retulerunt visa. Hoc audito, dictæ matronæ quasi de gravi evigilaverunt somno, ut quondam patriarcha Jacob, vivere Joseph nuntio referente, cognovit, & fultæ fervorum suorum fideliumque solatio, ad cœmeterium perveniunt Ostiense, & ut prædictus vir Dei promiserat, sanctissimum invenerunt locum, & titulum invenerunt superpositum tumulo continentem ita: **HIC RECONDITUM EST CORPUS ALMI LEVITÆ ET MARTYRIS CYRIACI A MATRONA LUCINA RECONDITUM.**

non sine frequentibus

C 44 Tunc fugientes sandapila vespillones geminantes ad urbem festinanter perduxere Romuleam; verum non procul à cœmeterio ita immobile stetit sanctissimum caput, ut nullo modo vehementer movere valerent. Tunc, consilio habito, tristes ac mœrentes voverunt, ut, si per earum proprietates se permisisset vehere, magnifica dona illi impertirentur: quarum vota Deus ex alto prospiciens, moveri se permisit sanctissimum caput, & ubi illarum tendebat libitum, è vestigio sequebatur; illæ verò præviæ erant capiti sancto, & Tyberinum alveum transmeantes in spatiosum campum, qui olim Merui vocabatur, deveniunt; ibique se cum grandi honore fixit. Hoc cernentes sæpè dictæ matronæ, in stuporem nimium versæ, magno cœperunt mœrore deficere, donum ei pollicentes, si moveri dignaretur, totam illam hereditatem, quæ illarum erat, propriam suis vultibus vendicaret.

publicisque miraculis,

45 Hoc dono accepto, festino motu se movit usque dum pervenit ad locum, qui Cryptulum nominabatur, ibique iterum se refixit, eo quod illarum erat proprium, ut suo sibi jure acquiret; illæ verò statim summa alacritate ei contradiderunt, & irrevocabiliter condonaverunt: ab eodem namque loco, ubicumque illarum erat proprietas, beatissimo Martyri perpetuo jure donaverunt ad portam usque ducentes Portuensem. Intransantes verò castrum, trans Tyberim transeuntes

insulam Lycaoniæ, per Tarpeatiam radicem calcaverunt callem. Exinde cum summa reverentia pergentes juxta clivum Argentarii reclinantes læva manu ad regionem, quæ via Lata nuncupatur, adveniunt. Veniens verò sanctissimum caput plaustrum in locum, quo diximus, tanto pondere cœpit gravari, & ita immobile permanere, ut nullo pacto humanis posset viribus moveri. Tunc adjuncta sunt multa paria boum, & nec sic moveri valebat.

AUCTORE G. C.

46 Fit repente concursus populo, & congregatio subito facta est senatorum nobiliumque Romanorum, collectio clericorum: omnes admiratione nova stupentes nimis multa dicebant. Tunc verò, inito consilio, Pontificem petierunt, illique cuncta narrantes retulerunt. Ad hæc sanctus Præsul Agapitus tale cum clero, Deo annuente, invenit consilium, ut per semetipsum veniret, & tam grande prodigium propriis oculis videret. Veniens ergo sanctissimus Pontifex ad locum, ubi immobile permanebat vehiculum, nimia admiratione territus, variis cœpit mens ejus cogitationibus fluctuare. Tunc ille, qui incitavit corda illarum, ut à via Ostiensi Romam adducerent, ille almo Pontifici jaculavit mentem, & ita cœpit alta voce clamare: Audite cives, senatus-consultus, populusque Romanus. Hoc, quod cernitis, Dei judicio actum est, providentia Dei-que dispensatione. Si millia hæc paria adjungantur boum, & si omnium, quos Romana virtus in unum valet coadunare, manibus trahatur, nihil est, quia quod Dei providentia fixit, nullo pacto humanis viribus moveri potest. Rejiciantur cunctæ vires hominum; disjungantur omnia juga boum; elongentur stimuli bubulcorum: hos tantum ibi geminos dimittamus, qui plaustrum nexi sunt, & nullus ejus sit prævius, nullusque ducatum præbeat illis, & à nullo trahantur. Nos denique ex intimis præcordiis dominum nostrum Jesum Christum puris mentibus rogemus, ut, quemadmodum ostendit Israëlitico populo in eremo viam, & qui per buculas feras, calles direxit rectos ducentes Jerosolymam, arcam Domini reportantes, ipse hoc dirigat plaustrum ad suam præfatam voluntatem.

quibus Agapitus II Papa increpasse dicitur,

E

47 Tunc universa Romanorum caterva unâ cum serenissimis matronis, lacrymosis vocibus Deum flagitare cœperunt, ut sanctissimum caput, ubi suum velle foret, dirigeret. Ad has igitur lacrymosas preces impetum fecerunt boves, & moverunt plaustra, pullo ducente. Omnes procul adstantes denique flagitantes*, læva manu currentes inoffensam viam ad portam præfati cœnobii, quam sæpe fatæ matronæ fabricaverant illustrissimæ, perduxerunt, ibique aliquantulum steterunt. Tunc prostrata humo super memorata Maroesa* serenissima matrona votum vovit, & donum attulit, chartulisque firmavit fundum unum, qui vocatur SYLVA MAJOR, cum diversis adjacentibus locis & vocabulis suis, nec non & alium fundum, qui POLAGIUM vocatur: similiter & alium, qui nominatur REATINA, cum aliis cum pluribus locis tali sub conditione donavit, ut quicumque ab usu ibi in ævum persistentibus subtraxerit, nisi resipuerit, anathemate maranatha cum diabolo feriat. Cumque votum complevisset, trahentes plaustra boves introduxerunt cœnobium. Igitur sanctissimus Præsul rogatus ab illis potentissimis matronis recondidit corporis caput almi martyris & levitæ Cyriaci intra monasterium juxta regionem viæ Latæ secus arcum Tiburii, & sicut olim vocabatur ecclesia sancti Stephani, mutavit Pontifex nomen

Romam translata;

F

** lege omnibus adstantibus & flagitantibus,*

** al Matronia*

AUCTORE
G. C.

nomen monasterii, ut vocaretur sancti Cyriaci, quod & permanet usque in hodiernum diem. Actum est temporibus gloriosissimi Ottonis Augusti, præfidente Romæ sanctissimo Papa Agapito, regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor, potestas, imperium sine fine per omnia secula seculorum. Amen.

48 Nescio, quam fidem hæc anonymi narratio mereatur, quandoquidem in gestis Agapiti II Papa, aut alibi in historia ecclesiastica nullum ejusdem vestigium reperire potui. Certè scriptor hujus narrationis multum aberrat à recta chronologia imperatoris Diocletiani, ut superius verbo indicavimus. Nec minus hallucinatur in antiqua historia, dum supra num. 41 affirmat, quod Romani victores Narzei conjugem, sorores, & liberos ante rhedam principis ob triumphum reipublicæ declarandum, catenis unà nexos duxerint: nam Petrus patricius & magister, antiquus scriptor Græcus, ubi hanc ipsam Maximiani Galerii victoriam memorat, apud Labbeum nostrum in Excerptis de Legationibus pag. 26 magnam Romanorum erga Persas victos moderationem laudat

B

his verbis: Persæ captivi haud quidquam in captivitate contumeliæ passi sunt; sed ita in mancipio fuerunt, ut parum abesset, quin æquè liberaliter haberentur, ac si domi suæ, ut nobiles solent, fuissent. Quis ergo facile credat, Narzei conjugem, sorores ac liberos catenis unà nexos ante rhedam victoris ductos aut tractos fuisse. De hæc Persarum clade etiam ethnici illorum temporum scriptores meminerunt, atque inter alios Sextus Rufus, vel Rufus Festus modestiam Romani victoris in Breviario suo historico cap. 25 ita commendat: Rex Persarum Narzeus effugit; uxor ejus & filia captæ sunt, & cum maxima pudicitia custodia reservatæ: pro qua admiratione Persæ non modò armis, sed etiam moribus superiores esse Romanos confessi sunt; ac Mesopotamiam cum Trans-Tigritanis quinque regionibus reddiderunt. Pax facta usque ad nostram memoriam reipublicæ utilis perduravit. His breviter observatis, fidem totius præcedentis narrationis penes auctorem relinquimus, & subjungimus alteram prodigiosam earundem sacrarum reliquiarum historiam, cui tamen facilius credimus, eo quod ab auctore synchrono & oculato teste conscripta fuerit, ut ex paragrapho sequente apparebit.

C

§ V. Insigne miraculum, quod Romæ ad reliquias sancti Cyriaci contigit.

Scriptor
quidam
synchronus
testatur:

IN laudato codice Palatino seu Vaticano legitur prodigium de reliquiis S. Cyriaci, quod à Benedicto quodam, ministro ecclesie sanctorum Cyri & Joannis, in urbe Romana scriptum est, & cui præfigitur hic prologus: Cantate Domino canticum novum, in Sanctis suis ipsum pariter collaudantes, quoniam memoriam fecit mirabilium suorum misericors & miserator Dominus, cujus & laudes cum omnis in gloria cantatura * testetur, mihi tacenti illud, de quo Isaias dicit, Væ mihi quia tacui, posset aliquis imprecari. Exemplo igitur illius, qui dixit Annuntiate inter gentes studia ejus, quoniam requirens sanguinem eorum memoratus est, ego Benedictus, sanctorum Cyri & Joannis indignus minister, ad laudem & gloriam excellentissimi martyris Christi, beati Cyri-

* forte creatura

ci, quæ temporibus istis Dominus fecit per ejus merita gloriosa audientibus intelligentibus omnibus, tam præsentibus, quam futuris imposterum, dignum duxi per securam annotam inferius revelare. Anno igitur ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi mcccxxxiii, Pontificatus Domini Gregorii Papæ noni anno ejus decimo, sexto Idus Maii, novum faciens Dominus super terram in monasterio monacharum sancti Cyriaci de Urbe, ipsius intercedentibus meritis, mirabilia magna fecit, & quia magna sunt judicia ejus secundum illud, quod Scriptura ait, Magna sunt judicia tua Domine, & inenarrabilia omnipotentis virtutis ejus, qui facit mirabilia magna solus, qui in capite Martyris Christi, qui fuit membrum de ipso Capite, potentialiter & ineffabiliter operatus est Dominus. Ipsi soli, cui omnis gloria debetur & virtus, cui flectitur omne genu, debemus adscribere, atque ipsius magnificentiam in contritione, confessione, atque satisfactione peccatorum nostrorum dignis laudibus commendare.

50 Tum sequitur ipsa historia, cujus alterum apographum sine prologo olim Spiræ accepimus, curante nostro P. Philippo Kieselio, quod cum vitiato ecgrapho Vaticano seu Palatino jam confereamus. Sic autem sonat: Magnus Dominus & laudabilis nimis, & magnitudinis ejus non est finis, qui facit magna mirabilia & inscrutabilia, quorum non est numerus. Magnus quidem consilio, & incomprehensibilis cogitatu. Et quis non timebit eum? Ipse etenim, qui est gloriosus in Sanctis, faciens prodigia in cælo sursum & mirabilia in terra deorsum, novum & inauditum ostendit in Urbe miraculum, immensis extollendum præconis & divinis * laudibus commendandum. Quidam enim clericus, & diu verè sacerdos muneribus sacris dotatus, Henricus nomine, in monasterio sancti Cyriaci de Geronrod in Saxonia constitutus, quod ab ipsa sui fundatione monasterio sancti Cyriaci de Urbe subiectum fuit tam in capite quam in membris, per longum temporis spatium, sicut eo accepimus referente, in divinorum officiorum obsequio suum devotè præstiterat famulatum. Tandem divina gratia ipsum inspirante, terram sanctam atque sepulcrum Domini gloriosum visitare proponens, transitorias hujus mundi divitias dereliquit, & qui in fortem Domini vocatus fuerat, soli Domino desiderans militare, deseruit patriam & parentes, & in sanctæ religionis proposito aggressus est sanctum iter, in quo post multos labores & post multa viarum discrimina fatigatus ad Urbem venit, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum limina cum omni devotione visitavit.

51 Postmodum verò monasterium sancti Cyriaci de Urbe cum omni studio omnique diligentia requirendo, cum pervenisset ad locum, cum quanta devotione, cum quanta lacrymarum effusione ante altare gloriosissimi martyris Christi, beati Cyriaci, procumbens oraverit, admirari possumus, sed vix sufficimus explicare. Oratione autem perfecta, instanter petebat cum multis lacrymis postulando caput sibi beatissimi Martyris demonstrari, asserens confidenter, quod in partibus suis prædicabatur, & habebatur pro certo, quod quicumque in compunctione cordis cum devotione spiritus locum attenderet vulneris, quod ipsi Martyri tempore passionis suæ illatum fuerat crudeliter à tyrannis, videret è loco vulneris sanguinem emanare. Accendebat etiam ad piæ devotionis fervorem animos adstantium monacharum hanc Antiphonam de Martyre voce melliflua præcinnendo:

D

E

* al. diversis

F

quo desiderante videre reliquias S. Cyriaci.

A do : LIQUANS PICEM HOSTIS PICEUS, CANOS MARTYRIS DEFORMATURUS, MUTANS DE SENE JUVENEM, SIC EXERCENS TYRANNIDEM; ad cuius rei causam moniales & alii quamplurimi circumstantes, admirantes non modicum, titubabant caput ostendere Martyris gloriosi, ne, si contingeret, tantum miraculum minimè apparere, prædicti sacerdotis & aliorum multorum devotio tepescere videretur. Sed fide corda purificans, cuius victoria mundum vicit, & caritas cuncta vincens, abbatissæ & monialium animos inclinaverunt, ut pari voto & consona voluntate piis desideriis annuentes, sacerdoti præfato caput ostenderent Martyris gloriosi.

*caput istius
Martyris
sanguine
stillavit,*

52 Sanè tunc temporis commissa erat nobis à summo Pontifice cura & sollicitudo monasterii antedicti, & sine nobis huius rei negotium expediri non poterat, nec decebat. Unde ad præsentiam nostram accedens dictus Henricus, supplicabat instanter, quod ejus desiderium impleretur. Verùm nos honorificè suscipientes eundem, de statu monasterii sancti Cyriaci de Geronrod ipsum sollicitè perferutantes, de causa itineris, de conditione personæ, cuius religionis & professionis existeret, requisivimus diligenter; & quidem responsum super his congruum accepimus, & virum invenientes devotum, ejus petitionibus condescendimus humiliter & devotè, atque sigillum nostrum, sub quo sacratissimum caput cum aliorum multorum Sanctorum reliquiis fuerat consignatum, per quemdam fidelem clericum, Paulum nomine, ad dictum monasterium curavimus destinare: erat enim tunc temporis religiosa Dei ancilla Artemia, venerabilis monasterii abbatissa, cum sororibus suis Deo devotis Concordia, Margareta, Angela, Scholastica, Romana, Agnete, Theodora, Praxina, Agatha, Catharina, Hermenia, Praxede, Cæcilia, Merentiana, Constantia Benencasa, Ottolina, Eugenia, Aurea, Sophia cum aliis sororibus suis oblati in eodem monasterio disciplinam regularem professis; in quarum præsentia & plurimorum utriusque sexus illic adstantium apertum est argenteum vas, quo gloriosum caput cum aromatibus reconditum videbatur: ex quo sanguis recens manifestissimè atque apertissimè distillabat, ita quod vas prædictum à superiori parte erat interiùs madefactum, & tota capitis superficies pretiosissimo sanguine irrorabat, & testa crefcens & quasi tumida impleverat vas ad summum, ita quod nihil videretur de vase inane, aut vacuum remanere.

quod miraculum

53 O quanta erat ibi devotio monachorum! Quanta erat ex devotione singulorum & singularum ibi adstantium inundatio lacrymarum! Vix posset humanæ linguæ sermonibus explicari. Fecit Dominus ista signa, ut diximus, sexto Idus Maii, sequenti sabbato post Ascensionem dominicam circa Vesperas. Mane autem facta sequentis Dominicæ, ad monasterium venimus, diligentissimè omnia inquirentes: vidimus enim, agnovimus, credidimus & credimus indubitanter, Jesum Christum Filium Dei, qui est Sanctorum virtus & gloria; mirabilia hæc fecisse ad laudem & gloriam Martyris sui. Unde mandavimus statim, pulsatis campanis, Missarum solemnità celebrari. Sed dum hæc fierent, multitudo maxima virorum & mulierum, audientes Dei magnalia, currebant ad monasterium & clamabant: Miserere nostri Jesu Christe, Fili Dei vivi, per merita beati Cyriaci martyris tui, fortissimi athletæ. Et quidem omnibus, cum toto desiderio petentibus, mirabilia hæc videntur*. Cantato Euangelio, nos cum cle-

Augusti Tomus II.

ricis & multitudine copiosa populi processionaliter de ipso monasterio exeuntes intra septa ejus & in clauetro caput ostendimus, sanguine cruentatum, & quod est auditu mirabile, multis videntibus, à superiori parte capitis sanguis distillabat, & decurrebat inferiùs in argenteo vasculo, in quo reconditum cernebatur. His factis, narrare cœpi- mus laudes Domini & virtutes ad populum & beati Martyris gloriam & honorem. Quibus peractis, miraculosè factum est, ut credimus volente Deo, ad posteriorum memoriam, quod aliquæ guttæ sanguinis ceciderunt super casulam & mantile, quibus ornatus erat sacerdos deferens caput gloriosum; & ne obliviscamur operum Domini & mandatorum ejus, usque in hodiernum diem prædictæ guttæ manent in casula & mantili. Cunctis autem Deum interim laudantibus & benedictibus Sancto ejus, processionaliter omnes in ecclesiam redierunt, & caput super altare sanctum reponitur, & Missarum solemnità interim consumantur; quibus peractis, omnes ad propria redierunt, & caput in suo loco reponitur sub nostra custodia & sigillo.

E

54 Post hæc autem circa meridiem omnis ferè Romanus populus ad monasterium auxius currens, omnes una voce clamantes, opportunè siquidem & importunè etiam, quod videre volebant mirabilia Dei magna. Unde clerus cum populo iterum caput sanctum à monasterio ipsum in campum Camilli processionaliter detulerunt, atque ibidem ab omnibus miraculum visum est & cognitum, & manifestissimè declaratum: ibi enim cuidam mulieri, Blancæ nomine, uno privatae lumine, fuit visio restituta, sicut ipsa nobis & multis aliis declaravit. Quædam etiam mulier, quæ latus amiserat, & de lecto non poterat surgere aliqua ratione, audito miraculo, se Martyri commendavit, & statim surgens, ad monasterium venit, & pristina restituta est sanitati, sicut ipsa multis audientibus hæc narravit. Ibidem etiam miraculosè factum est, quod aliquæ guttæ super indumento lineo Stephani, Canonici sancti Marcelli, distillaverunt, sicut multis innotuit manifestè.

*præter alia
prodigia*

55 Quia verò scriptum est, honorificum esse atque conveniens revelare opera Domini, non est aliquatenus omittendum, quod Henricus jam dictus post primam sanguinis visionem nusquam comparuit: propter quod erat opinio diversorum, quod ipse fuerit sanctus Martyr, asserentibus aliis, quod angelus fuerit, à Domini latere destinatus: & cum omnis ferè populus loqueretur de ipso, ejus præsentiam affectantes, continuè usque ad crepusculum in divinis laudibus & sancti Martyris præconiis perstiterunt. Vespere autem facta, & processionaliter capite in sacrario monasterii collocato, propter denuntiationem & famam tanti negotii venerabiles patres & domini D. Romanus, episcopus Portuensis, & D. Stephanus titulo sanctæ Mariæ trans Tiberim, & plures Cardinales ad monasterium venientes, & super facto ipso scrutinium facientes, oculata fide viderunt mirabile, quod à Deo factum erat; & quidem in oculis eorum satis mirabile videbatur.

*coram magna populi
multitudine*

F

56 Altera verò die, secundâ scilicet feriâ, jam quasi coagulato sanguine, qui in vase effluerat de argento, aqua cœpit clarissima de ipso capite distillare: & ab ea die, qua cœpit miraculum fieri, usque ad septimam diem, quotiescumque aspiciabant sanctissimum caput, toties in eo novum & mirabile videbatur. Eapropter ad Dei laudem & ad memoriam beati Cyriaci martyris gloriosi, ad exemplum etiam fidelium, volentium

publicè iterum est,

V v

de

AUCTORE
G. C.

de virtute proficere in virtutem, auctoritate domini Papæ, diem istam, in qua Dominus Martyrem suum tanto miraculo exaltavit, statuimus annuatim solemniter observari & perpetuo haberi celebrem in monasterio prætaxato. Omnibus autem, qui ad dictam diem convenerint corde puro & fide non ficta, & qui eam celebraverint reverenter, suorum veniam promittimus peccatorum, per Jesum Christum Dominum nostrum, qui cum Patre & Spiritu Sancto vivit & regnat, Deus in secula seculorum. Amen.

57 Nunc quedam ad hanc historiam breviter observanda occurrunt, ac primo quidem circa tempus, quo publicum hoc prodigium contigit, videtur in alterutrum annum error irrepsisse: nam supra dicitur id factum anno Christi MCCXXXIII, Pontificatus domini Gregorii Papæ noni anno decimo, cum tamen secundum exactiores chronologos annus decimus Gregorii IX Pontificis cum anno Christi MCCXXXVI concurrat. Secundo notandum est, Marchionem Geronem secundo decimo abbatiam Gernrodensem fundasse monialibus, quæ illam usque ad seculum decimum sextum incoluerunt, quando paulatim virgines Lutherane monialibus Catholicis successerunt, ut videre licet apud Henricum Meibomium, qui tomo 2. Scriptorum Germanicorum à pag. 417 Annales Gernrodenses typis vulgavit. Quamvis autem hæc abbatia ad moniales pertinuerit, tamen ibidem etiam clericos S. Cyriaci fuisse, colligimus ex diplomate Rkinzæ, abbatissæ Gernrodensis, quod in Spicilegio ecclesiastico Germanici imperii part. 3 pag. 88 refertur, & cui inter alios testes anno Christi 1205 subscribit, Henricus capellanus curiæ nostræ & Canonicus sancti Cyriaci martyris. Meibomius tomo proxime citato pag. 476 producit idem diploma, cui post Henricum alii testes ita subscribunt: Bartholdus custos, Christianus sacerdos, Cono sacerdos, Fredericus sacerdos, Paulus diaconus, Ericus subdiaconus, Johannes subdiaconus. Cum prædictis Canonicis sancti Cyriaci interfuerunt huic contractui complures alii de familia ecclesiæ nostræ, bonæ opinionis viri.

B

59 Tum ipsam translationis occasionem ac historiam sic narrare incipit: Modico igitur interposito tempore postquam sanctum caput almi levitæ & martyris Cyriaci in monasterium, quod juxta Viam Latam est situm, fuit advectum atque honorificè collocatum; regnabat eo tempore Ottonis potentissimus imperator, Romæ verò Pontificatus gerebat quintus decimus * Papa Johannes, Alberici excellentissimi consulis filius; monasterio namque præerat Pretiosa, ancilla Christi eximia, humillimaque abbatissa. Hoc igitur tempore artifex totius malitiæ chelydrus ille, qui suum virus infudit primi hominis menti, ut Factoris sui frangeret fœdus, ipse jaculavit mentem jam dicti Pontificis, & sui cordis ruinam immisit, nec dicendum nuntium jam fatæ abbatissæ misit. Illa spiritu inflammata divino, ita gratum suscepit mandatum, ac si aspis vel basiliscus terribilem sibi sibilum immisisset; abrenuntiavit, refutavit, repugnavit, & per omnia interdicendo mandavit. Ille tali nuntio responsum audivit, grave in corde telum accepit, ita ut odii fomitem circa eandem Dei famulam ministraret; & cœpit quotidie æstuarè, qualiter illi suoque monasterio grave potuisset damnum inferre.

§ VI. Reliquiæ quædam sancti Cyriaci Romæ Bambergam translata.

C

In supradi-
cto codice
Vaticano
refertur.

IN jam sæpe citato apographo codicis Palatini seu Vaticani etiam narratur, qua occasione pars reliquiarum S. Cyriaci in Germaniam translata fuerit, & huic narrationi præfigitur sequens titulus: Qualiter brachium sancti Cyriaci translatum sit ad partes Trans-Alpinas, ac in Bambergam reconditum per Ottonem imperatorem. Deinde nobis ignotus hujus translationis narratòr ante eam ita præfatur: Legimus, quod in initio primi hominis plasmator Deus omnia, quæcumque operatus est, bona atque perfecta perfecit, & hominis juri supposuit, ut cuncta suo subessent servitio, jubar solis, splendorque Titanæ, Marsque, Cyllenius, Jupiter simul & Venus, tardus nec non Saturnus, cunctaque immensè radiantia astræ animantia, volucres cæli, limphis spirantibus pisces, & quidquid sub cælo est dedit sibi utendum; unum ei tantummodo interdixit pomum tali sub intimatione, ut, si ex ipso comedisset, statim interiret mortem. Sed quia invidiâ diaboli mors intravit, seducta mulier decepit virum, & vir

magis uxoris, quam Creatoris, sancita observans, incurrit mortem, & sibi & cunctis posteris propaginem tantæ maledictionis reliquit. Sed Creator condolens, ut vidit suam se perdere creaturam, proprium Filium misit in mundum, & ut nos à dæmoniaca potestate eriperet, ad mortem tradidit illum & interitum; per mortem Filii sui nos exaltavit, & qui eramus filii tenebrarum, facti sumus filii lucis. Concupiscentia quidem, quam primus parens habebat, in tantum pullulavit, ut huc usque perduret. Et quia in longum protraxi hunc sermonem, recurramus ad illud, qualiter è corpore sanctissimi levitæ & martyris Cyriaci pars aliqua è suo sancto cœnobio, invidiæ livore & odii fomite, fuit subtracta, qualiterque omnipotentis Dei administratione, vice recompensationis & suæ immensæ misericordiæ, causâ consolationis particula corporis sanctissimi Nicolai est ibi allata.

60 Interposito non multo tempore, Romæ Romam veneratoris gloriosissimus imperator advēnit, humotenus genu flexo quærendo, supplicando, rogando, basilicam sancti Petri Apostoli adivit, & humillimè diutissimè oravit, atque imperator piscatoris anulum desiderantissimè flagitavit, ut desiderium suum ad libitum impleret. Accidit, quod aliqui ex Romanis imperatoris adventum Pontifici intimare curarent. Acceptâ à Clavigero Petri imperator licentiâ, palatium petiit imperiale, se cathedrâ sublimavit, assidentibus adstantibus secum procerum innumerabilium circumvallatus, vulgusque promiscuum Pontifici tale mandavit nuntium, ut suum citissimè ante adesset conspectum: hoc namque Pontifex ut audivit, talia ad eum dicenda remisit: Hodie dentur nobis induciæ; mane sancti Petri, suoque veniemus servitio. Transacto denique die, superveniente nocte, lucecente mane, concursus factus est nobilium Romanorum ad Constantinianum palatium, Romano præfidente Pontifice, annuentibus consulis, præcipuis senatoribus, prætorianis præfectis, præfectisque navalibus, militibus etiam atque commilitonibus, decurionibus unâ cum pentacontarchis tali voce affatus est Præsul: Audite cives, senatus populisque Romanus. Otto Romanorum imperator augustus nobis suis mandavit nuntiis, ut sancti Petri visitemus basilicam, ejusque sistamus

D

quomodo
Oto impe-
rator

E

* lege duo-
decimus

F

mus

A mnis presentiam. Si vobis bonum videtur, nobis proferte sententiam. Ad hæc omnes simul consona voce cœperunt respondere: Nobis æquum videtur & sanctum, ut pater visitet filium, & nos omnes in tuo suoque veniemus servitio.

*Sancti Joanne
Papa,*

61 Statim ut hæc Præful audivit, ipse cum omni Romanorum præsidio iter arripiens, Romam pertransiens, pontem, qui Adriani cognominatur, transambulans, civitatem, quæ Leonina vocatur, ingrediens, ad radicem cum venisset Vaticani montis juxta naumachiam equo defiliens, ipse cum omnibus Romanorum consulis, senatoribus ac principibus, sanctissimi Petri petierunt basilicam, ejusdem confessioni se intraverunt, eumque ex intimis præcordiis rogantes, ut pro eorum Deum exoraret delictis. His peractis, imperiale petierunt palatium; rex verò ad se cernens venire Pontificem, de folio suo asurgens, obviam Papæ cucurrit, manusque ei apprehendit, in folio suo eum sedere fecit, pedesque ejus osculabatur, & vice Petri Apostoli honorificè illum tractavit. Post hæc interius petierunt cubiculum, singulare tenuerunt consilium.

** lege respicere*

B Admonuit, prædicavit, ac de multis illicitis, quæ audierat ab eo, peractis caute leniterque, ut bonus pater, castigavit. Sed sicut sancta dicit Scriptura, Quoniam in malevolam animam non introibit sapientia, neque habitabit in corpore subdito peccatis, & prudentissimus Salomon sequentia verba ad hanc dedit sententiam, Impius, cum venerit in profundum malorum, contemnit, ille infelix, unde respicere * deberet, inde ad peiora delapsus est. Hoc dum imperator mente animo factisque cognovit, quamvis invitatus, dimisit eum, prout ad tempus suum petere libitum. *In hac ultima periodo videtur aliquid transpositum aut omissum esse, quod sensum intellectum difficile reddat.*

*brachium S.
Cyriaci*

62 Tunc imperator cœpit eum obnixè rogare, ut, si sua bona voluisset frui voluntate, suumque adjutorium in omnibus invenire locis, suum adimpleret desiderium ex corporibus sanctis, à quibus Roma tuebatur atque tueatur, aliquam partem ei donaret. Ille, ut audivit, immenso repletus gaudio, magno cordis exultans tripudio, ad imperatorem tale fertur dedisse responsum: Audi consilium meum, optime princeps; testis est mihi Deus, quod veridicam tibi profero sententiam. Cariora in hac terra non inveniuntur, exceptis reliquiis Petri & Pauli Apostolorum. Est Romæ monasterium puellarum juxta regionem, quæ Via Lata nuncupatur, in loco, qui nominatur ad Pineam, secus arcum Tiburii, in quo reconditum modernis temporibus caput sancti Cyriaci martyris & levitæ, qui fuit ordinatus à sancto Marcello episcopo, & temporibus Diocletiani, multis fatigatus tormentis; post necem namque Diocletiani ejus privignus Maximianus, cognomento Hercules, jussit, & gladio decollatus est, & à Lucina serenissima matrona Viâ Ostiensi est sepultus, ibique latuit usque ad tempora sanctissimi Agapiti II Papæ atque nostræ Ottonis piissimi imperatoris. Nunc peractis paucis temporibus, per duas gloriosissimas matronas, forores supradicti Alberici Romanorum senatoris in præfatum monasterium caput ejus advectum, ibique à prædecessore meo, sanctæ recordationis Præfule Agapito honorificè est locatum. Nunc illuc unâ eamus, & ex ejus reliquiis sanctis quantumcumque tibi donamus.

63 Hoc dum imperator audisset, immenso repletus est gaudio, tamquam immensum invenisset

Augusti Tomus II.

thesaurum, Deo gratias referens, Pontificemque cœpit rogare, ut sine mora, quæ promiserat, impleveret. Ille iniquus Pontifex vulnus, quod in corde ex parte jam fatæ abbatissæ, ut desiderabat, exterminare æstuabat, rogabat imperatorem, ut simul ascensis equis cum omni Romanorum conventu ad monasterium convenirent prædictum; quod & fecerunt, portas monasterii [&] ecclesiam intrantes. Violenter tumulum, in quo [corpus] ipsius olim reconditum erat, confregit, & pollutis manibus non erubuit tangere locum sanctum, & relicum cum eo brachium cum humero dedit imperatori. At verò imperator, dum talem ac tantum se sensit habere thesaurum, gaudens & exultans Vaticanum petiit palatium ad naumachiam juxta templum Apollinis secus ædes Neronianas.

*AUCTORE
G. C.
ex Romano
monialium
cœnobio*

64 Hac tempestate, cœu fulmine, percussa prædicta abbatissa cum omnibus Deo servientibus & fororibus crines evellentes, pectora percipientes, genas unguibus discerpentes magno cum ululatu immensoque luctu palatium petierunt, pedibusque imperatoris cum maximo ejulatu & lacrymis se profuderunt, proclamationem maximam coram rege fecerunt. Tunc rex cœpit inquirere, quali ex progenie illa foret abbatissa exorta, quæ cum tanta constantia coram rege contendere audebat. Illa verò antiquam cœpit exponere genealogiam. Imperator ut audivit, & recognovit illam suam esse propinquam vicinamque adinitate junctam, cœpit ei humillimè supplicare, ut culpam jam factam ei parceret, & ab eo, quidquid peteret, impetraret. Hoc cum illa audisset, ex parte consolationem accepit, ceciditque vestigia ejus osculans, & fletus tale ab eo rogavit accipere donum: Audi, serenissime imperator, si cum Deo velles pacem habere, audi consilium meum, qualiter brachium sanctum, quod deturpatum habes, restaurare curabo. Et quia hoc bene scio, quod facere nolis; date mihi nuntium vestrum talem, qui sit nobilis & prudens, & eloquentissimus: & detur mihi pretium, qualiter Constantinopolim possim adire; & si placet tuæ majestati nuntius vester unâ veniat mecum, qui ex vestri parte roget imperatorem Basilium, ut mittat nobis particulam aliquam ex corpore sancti Nicolai confessoris, si forte miserrima mens mea in aliquo consoletur. Cumque hoc imperator audisset, gaudenter verba suscepit, immensum thesaurum statim ei adduci præcepit, prudentissimumque virum, qui ad ejus latera assistebat, qui comes palatii vocabatur, ejus potestati donavit, præcepitque cancellario suo, ut epistolam à se mandatum statim faceret, suoque sigillo signaret; qui cancellarius statim præceptum implevit, sigilloque signavit, & abbatissæ donavit; atque optimam rex ei suam promittens voluntatem, magno cum gaudio ad suum reversa est cœnobium.

*nequid
quam con-
querentibus
monialibus*

E

F

65 Imperator verò, datâ licentiâ abbatissæ ac suis, ipse namque Apostoli Petri confessionem petiit, sese ibi humo prostravit plorans, & rogans nimis Deum, pro suis exorans delictis, prosperum sibi ac suis deposcens iter, qualiter ad suam repedare patriam possit indemnis. Hæc & alia his similia deprecatus, Dei sanctique Apostoli licentiâ impetratâ: suos animos * admonuit iter arripere. Accepta verò parte veneranda corporis Cyriaci, quam diximus, confingi super dorsum equi præcepit tale figmentum, in quo brachium sanctissimi Levitæ dignè ad vehendum maneret, dignissimumque iter perageret. Dei implorato auxilio, iter incipiens, tripudians & exultans au-

*in Germani-
am translu-
lerit,*

** forte ami-
cos*

AUCTORE
G. C.

ream Romanam dimisit. Cœptum peragens callem, veloci cursu pervenerunt Tusciam, quæ Tuscia à thure vocatur, eo quod populus illius superstiosè in sacrificiis deorum vivere solebat. Citissimè Senensè devenerunt oppidum. Inde per Lucensem transfiliunt civitatem, variisque transmeatis locis, Placentinam sunt urbem ingressi, ingredientibus vel transfretantibus Padum, qui & Eridanus vocatur, spatiosis equitatis campis, Cotias pervenerunt ad Alpes. Ascensi vel descensi montem, qui Buxdone dicitur, Longobardiam ingressi, velociter pervenerunt Ticinum; exinde verò Mediolanum, quæ Liguria nominatur, eo quod leguminibus est ferax. Dextera declinantes manu, Veronam venerunt, quam arrigat Athesis fluvius: inde angustos meatus peragrantes, civitatem, quæ Tridentum vocatur, pertranseuntes, chevaliarum * velocitate Trans-Alpinas adventarunt ad partes. Magna cum lætitiâ pervenerunt Sueviam, quæ provincia Bavaria nuncupatur.

* id est forte
equorumac Bamber-
gæ

B

66 Deveniens verò ad urbem imperator, quæ Babinberga vocatur, ibi se cum parte corporis Sancti, quam adduxerat, concito gradu fixit, ibique tam diu persistit, usque quo honorandum oratorium honorificè dedicavit. Archiepiscopis, cœpiscopis, innumera quoque Christiana plebe coadunata, talia imperator dicere cœpit verba: Audite beatissimi patres confessores & filii, donum quod ex parte omnipotentis Dei, sanctique Apostoli Petri, seu aureæ egregiæ matris nostræ Romæ allatum habemus, vobis intimare curamus. Sciatis in veritate, charissimi patres ac fratres: Adest brachium usque ad humerum sanctissimi Martyris & levitæ Christi Cyriaci, à Marcello Episcopo ordinati, jussu Maximiani capite cæsi, & à matrona ferehissima, quæ Lucina vocabatur, ante multos annos sepulti. Nunc quod nobis immeritis tale ac tantum Christus nobis dignatus sit dare patrocinium, observemus & custodiamus illum, veluti pupillam oculi nostri, ut in die tremendi judicii placidum illum & benignum intercessorem apud judicem Christum habere mereamur.

honorificè
collocaverit,

C

67 His dictis cum archiepiscopis, cœpiscopis, simul cum rege coacervatis, honorificè & venerabiliter recondiderunt partem sanctissimi corporis martyris Cyriaci, & consecraverunt ecclesiam, suoque nomine firmaverunt: innumeris & amplissimis, immensisque ditavit & exornavit donis, ibique Deo fervientibus religiosi clericis statuit fervos, & ancillas locavit, ut amodò & in ævum numquam in eadem ecclesia Christo servile deesset servitium; præcepitque ille posteris eorum modò & usque in seculi finem, annuatim pensionis votum, [ad] sancti Cyriaci cœnobium Romæ humillimè deferrent: fancivit, roboravit, & anathemate à Christo omnibusque suis fidelibus, interdicens præceptum sive contradicens, votum perpetuò subjugavit. Sed Dei opitulante clementia, bene optimeque usque hæcenus observatur præceptum. Sæpe vidimus, ex climatibus ipsis adventare ditissimos duces, opinatissimos comites, & ex bonis suis ibi vota persolvere. Sæpe etiam lustravimus ipsius gentis adduci plurimos [cum] variis & spectatissimis donis fericis, velis aureis, argenteisque monetis, [& vidimus] altarium tegmina auro contexta, complura [ornamenta] optimis ac diversis contexta plumariis operibus aureis. Tintinnabula ærea,

clarissimè resonantia, ab eis missa, usque hæcenus habentur, innumeraque dona sancto monasterio annuè persolvuntur, Dei justo disponente judicio, ut, sicut in absentia ex parte reliquiarum abstracta, Dei ancillæ olim nimium & penè usque ad mortem fuerant contristatæ, immensisque doloribus afflictæ, merito postere carum in ævum usque tali modo exultarent.

68 Nunc aliquantulum, prout vires sufficiunt, te obnixè flagitamus, ô sanctissime levita & agnotheta Cyriace, ut pro nostris, quemadmodum te scimus valere, Deum exores flagitiis, famulos famulasque tuas in ejus servitio semper informet, pacem conferat, quietem nutriat, morbos auferat, castimoniâ decoret, & tuis intercessionibus sua nos protectione conservet, & quemadmodum tuam jugiter deservimus ecclesiam, tuam ubique inveniamus clementiam, ut tecum dicere valeamus: Beati, qui habitant in domo tua, Domine, in secula seculorum laudabunt te. *Post hæc auctor anonymus narrat, quomodo abbatissa Pretiosa cum comite palatii Constantinopolim profecta, ab imperatore Basilio obtinuerit reliquias S. Nicolai Myrensis, de quibus ad diem vi Decembris agendum erit, & tunc Annotationes Floravantis Martinelli in laudato Trophæo crucis pag. 143 & sequente consuli poterunt. Porro ignoramus, quantum fidei tribuendum sit huic narrationi, cum apud scriptores Bambergenses de istis S. Cyriaci reliquiis, de tam celebri ejusdem Martyris oratorio, aliisque hic relatis, nullam mentionem inveniamus.*

licet scripto-
res Bambergenses de
hac re non
meminerint,

E

69 Gelenius lib. 4 de Colonia Agrippinensis magnitudine in sacris & piis fastis Agrippinensibus ad diem viii Augusti insignes hujus S. Cyriaci reliquias diœcesi Colonienis attribuit his verbis: Colonia in ecclesia sanctorum Apostolorum, & in diœcesi Colonienis oppido Geiseckæ sancti Cyriaci, cujus ibi caput pretiosâ hermâ inclusum, hæc corpus merè aureâ tumbâ olim inclusum; sed tumbam hanc rapuit Comes Obersteinius &c. Colonienfes autem sibi persuadent, sacras illas reliquias pertinere ad hunc S. Cyriacum, ut patet ex Petro Cratepolio Minorita, qui in opusculo de Sanctis Germania pag. 47 & sequente sic scribit: Sanctus Cyriacus diaconus post longam carceris macerationem reliquata pice perfusus est, & in catasta extensus, attractus nervis, & fustibus cæsus est. Postremò ingenti constantia unâ cum Largo & Smaragdo, & aliis viginti, jubente Maximiano tyranno, capite truncatus est. Hujus sancti Martyris caput Coloniae conservatur in sanctorum Apostolorum collegio, quod sanctus Peligrinus Româ illuc transferri curavit. *Peligrinus ille fuit præsul Pataviensis, & è vivis excessit anno Christi 991, ut apud Marcum Hansizium nostrum tomo 1 Germania sacra pag. 228 licet videre. At jam supra Benedictus, testis oculatus, nos docuit, seculo XIII Romæ caput istius sancti Martyris publicis miraculis coruscasse. Colonienfis igitur probare incumbit; sacrum ejusdem Martyris caput post hæc tempora ad diœcesim suam delatum fuisse. Etiam alii scriptores varias hujus S. Cyriaci reliquias regionibus suis vindicant. Sed meritò dubitari potest, an reliquias alicujus Sancti homonymi ad hunc celebriorem non rerulerint, quandoquidem jam triginta & plures hujus nominis martyres vel Sancti in Opere nostro illustrati fuerunt.*

& alii reli-
quias ejus-
dem Marty-
ris sibi vin-
dicent.

F

A

DE SANCTIS MARTYRIBUS NICOMEDIENSIBUS

NAZARIO, JULIANA, AGAPE VIRGINIBUS, EUTYCHIANO,
CORINTHONE, DIOMEDE ET METRODORA VIRGINE.

Ex Hieronymianis.

J. B. S.

VIII AUG.

Ut confusa in pluribus sint hodierna hujus Martyrologii apographa, & luxata hinc inde nomina apud Florentinum; in numero septeno Nicomediensium Martyrum satis conveniunt, excepto solo Corbeiensi, in quo Justa aliqua adjicitur. Agape certe seu Agapa ubique signatur, quam satis mirum esset, hinc fuisse acceptam, & solam quidem transisse in tot auctaria Ussuardina, ut nullus hoc die Sanctus vel Sancta tam frequenter repetatur, sed nulla addita positione seu loco martyrii, unde dubium manet, utrum verè ex posita classe desumpta sit, præsertim si Castellanus

sufficiencia momenta repererit ut eam Trevirensibus adscriberet. Jam septem synonyma variis diebus in Actis relata sunt, at non video cum ulla earum confundi posse. De reliquis sex nominibus, licet amanuensium vitio hinc inde corruptis, non est quod pluribus disquiramus. Martyrologii antiquitas de eorum cultu sufficiens reddit testimonium: cumque S. Agapam iis annumeratam reperiamus, licebit tantisper supponere, eandem ipsam esse, de qua tot alii Martyrologi hoc die loquuntur, & quidem martyrem censuimus, quidquid Equilinus lib. XI, num. 211 eam asserat in pace quievisse.

B

E

DE S. HORMISDA MARTYRE

I N P E R S I A.

J. B. S.

SEC. IV.

Nignis hujus Martyris nomen celebre reddidit Theodoretus Historia sua lib. 5 cap. 39, ubi & plures alios colligit gloriosissimos pro Christi fide pugiles, quos regis Saporis immanis crudelitas ad martyrii lauream perduxit. Apud veteres Martyrologos, quos Classicos appellamus, notus non est, nec magis apud recentiores in auctariis Ussuardinis recensitos, neque vero Baronius in annotationibus ullum citat ex quo ipsum acceperit, ut primus ipse censendus sit qui sanctum hunc Hormisdam Martyrologio Romano adscripserit in fide Theodoretis, quem Nicephorus alii que secuti sunt, ut historici illius verba descripsisse, id totum sit quod de hoc S. Hormisda referri potest, quaque adeo aliunde accersenda non putavi. Scio equidem apud Sozomenum, de eadem Saporis persecutione loquentem, dum viginti episcopos enumerat lib. 2 cap. 13 in fine, etiam Hormisdam aliquem recenseri, at hunc cum nostro hodierno confundendum non esse, ex adjunctis certissimum est. Audiendus proinde solus Theodoretus ex editione Valesii loco citato, ubi ita loquitur:

Hormisda quidam erat valde nobilis apud Persas ex Achemenidarum stirpe, patre ortus præfecto. Hunc rex cum Christianum esse didicisset,

ad se adduci, & Deum Servatorem suum negare iussit. Verum ille, regem ea imperare respondit, quæ nec justa essent nec utilia. Is enim, inquit, qui summum omnium Deum facile contemnere ac negare didicerit, regem multo facilius contemnet, cum hic homo sit morti obnoxius. Quod si extremo supplicio dignus est is qui tua scæptra negaverit, O! rex, quanto graviora meretur supplicia qui Deum universi hujus conditorem negat? At rex, qui horum sermonum sapientiam mirari potius debuerat, fortissimum athletam divitiis & honoribus spoliavit; nudumque, solo tectum subligaculo, camelos exercitus trahere præcepit. Multis post diebus elapsis, rex è camera prospiciens, videt optimum illum virum foliis radiis perustum & pulvere oppletum. Tum paternæ memor nobilitatis, eum ad se accersit, & lineam tunicam induere jubet. Post hæc animum illius, partim ex præteriti temporis ærumna, partim ex præsentis ejus benignitate mollitum ratus: Nunc tandem, inquit, abjecta illa contentione, fabri filium pernega. Tum Hormisda, divino repletus zelo, tunicam discerpit, & ante regem projecit, & adens: Si hujus causâ me à pietate recessurum existimas, habe tibi munus tuum cum impietate. Hanc constantiam animadvertens rex, eum, ut erat, nudum ex imperii finibus eiecit.

C

F

DE SANCTIS MARTYRIBUS
ELEUTHERIO ET LEONIDE.

J. P. Cultus è Martyrologio Romano ac Fastis Græcis.

DIE VIII
AUGUSTI.
Cultus apud
Latinos ac
Græcos,
præsertim
CPoli.

Hoc Athletarum par inscribitur Martyrologio Romano his verbis: Sanctorum martyrum Eleutherii & Leonidis, qui per ignem martyrium consummarunt. Eodem fere modo annuntiantur in Menologio Sirletiano, ac Menais magnis Græcorum excusis, qua hoc eos disticho prosequuntur:

Ἀμφοῖν Ἀθλητῶν εἰς θύοντων τῆ πλάνῃ
Κοινῶ κατακρίνεσιν οἱ πλάνοι φλόγα.
Athleta dum non libat errori duplex,
Communem ad ignem damnat errorum furor.

B Præter Menæum Chiffletii, in quo Martyrum istorum nomina sunt, illos memorat Supplementum Ms. ad Menæa typis edita, è Synaxario Ms. Sir-

mondi ac Ms. Chiffletii; ubi semel quidem additur ἡ νηπίων, infantium; adscriptis insuper superius litteris dom., per quas intellige Menæum membranaceum conventus PP. Dominicanorum Parisiis, congregationis S. Ludovici; sed in dicto Supplemento mox apponitur alia lectio, præfixo nomine Sirm. Ελευθ. Λέον. καὶ ἡ νηπίων, id est, Eleutherii, Leonidis, & infantium: quo videntur indicari Martyres distincti à prioribus. Quidquid sit, Martyrum nostrorum cultus singularis Constantinopoli, indicatur his citati Supplementi verbis: Τελεῖται ἡ ἡ αὐτῶν συναξίς ἐν τῷ οἴκῳ τῆς ἁγίας Ἐιρήνης πρὸς ἐν Ἰουστινιανῶν. Agitur autem eorum solennitas in æde S. Irenes transportum in Justinianis: de qua Cangius CPolis Christiana lib. 4, pag. 148.

DE S. MYRONE THAUM. EP. ET CONF.

IN INSULA CRETENSI.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. P.

Cultus, elogia, Sancti gesta, tempus vitæ, Actorum compendium, quod hîc datur.

FORTE
ANNO
CIRCITER
CCCL.
Annuntiationes ejus
& elogia

IN Creta S. Myronis episcopi, miraculis clari, annua inter alios Calites memoria annuntiat hanc die in Martyrologio Romano. Præverant tabula sacra Græcorum. Signatur enim cum in Menæo Chiffletii, tum in Menologio, à Cardinale Sirleto Latinè reddito, quod sic fatetur: Eodem die (VIII Augusti) commemoratio S. Myronis, episcopi Cretæ, cognomento Thaumaturgi. Deinde aptatur ipsi sequens elogium: Hic natus in Aurace (imò Rhancia) urbe Cretensi prope Cnossium, divina pietate ornatus, præcipuè verò misericordia, atque in pauperes charitate insignis, ordinatusque presbyter in sancta Dei Ecclesia, postea verò & episcopus constitutus, multis miraculis editis, annum propè centesimum agens, migravit ad Dominum. Synaxarium ex Menologio, jussu Basilii imperatoris collecto, Sancto huic etiam dat titulum Thaumaturgi, & hoc elogium, quod è Græco versum sic sonat: Myron sanctus ac magnus pontifex ex insula Cretensi fuit oriundus, imperante Decio, parentum genere clarorum filius: à quibus matrimonio junctus, religiosè vitam instituebat, & diligenter terram excolens, pauperes è frugibus alebat. Dumque aliquando haberet hortum cicceribus confitum, & nonnullos invenisset, qui in eodem cicera aliquot furati essent; videbantur illi quidem colligere cicera, capiebant autem spinas; quos, datis eis cicceribus, dimisit. Et postquam a-

lios invenisset in area qui impleverant faccos suos frumento, & non poterant eos levare, humeris eorum superimpofuit faccos, & abire jussos ac non amplius furari dimisit. Deinde sacerdos; ac postea episcopus consecratus, misericordiæque erga pauperes neutiquam oblitus, in pace obdormivit. Habemus ista in Actis, qua dabimus post hunc Commentarium: quia tamen solemus Latinè vertere textum Græcum dicti Synaxarii, quem dedimus ad calcem tomi primi hujus mensis; ideo idem hic faciendum duximus. Alibi S. Myron notatur die IX hujus, secundum dicenda num. 8.

2 Menæa magna Græcorum impressa huic elogio similia memorant; sed sequentia inde excerpimus, ac Latinè reddimus, qua in dicto mox elogio non sunt: Draconem, qui regionem illam devastabat, exegit, & fluvii, quod Tritonis nomen habet, exundationem repressit, dum fluvium esset transiturus, eumque videret exundantem. Qui jussu Sancti ligatus, priorem ad cursum redigi non poterat, donec redisset Sanctus, domumque reversus, virgam suam misisset: quâ postquam hi, qui erant missi, aquam turbassent, fluvium convertère ad proprium iter. His atque aliis pluribus perpetratis, vitæque reliquo religiosè ac sanctè traducto, celebrandis splendide Martyrum monumentis intentus, quando jam annos circiter numerabat centum, ad Dominum emigravit. Hisce confirmantur ea, qua leges in prædictis Actis. Elogio Menæorum præmittitur hoc distichon:

Μύρων ὁ θεῖος ἀρετῆς μύρα πνέων

Eὐσεβ.

A Εὐωδίας ἀθέσειν ὀσμὴν κελύω.
Divine, dum virtutis unguentum exeris,
Myron, fragrantia Domino suavis datur.

*Acta ejus
Græca etsi
non dentur
integra;*

3 *Præter hæc, quæ de Sancto nostro jam dedi,
habeo Vita ejus Græca apographum è codice Va-
ticano 1190; de quo plura apud nos die xxvii
Maii, tom. vi ejusdem mensis pag. 692. Tametsi
autem Vita ista ibidem dicatur danda hoc die viii
Augusti; re tamen jam in tempore ac loco expen-
sa, illam typis non committam totam & integram,
prout jacet, propter rationes num. 5 allegandas;
sed singularia quedam excerptam, quæ de S. My-
rone narrat prædictum apographum; reliqua eor-
um fide penes auctorem: Accedit ad regionem
quandam, cui nomen Soreos, quæ ad dexteram
occurrit naviganti ad sinum Nicomediæ; & ho-
spitio excipitur apud virum, cognomento Cor-
nelium, longoque tempore cum eo versatus est.
Is ipsum instituit disciplinis. Postquam autem æ-
dificasset ædem Deo orando sacram, ac compe-
risset, semen à se terræ mandatum multiplicem
cognitionis divinæ protulisse fructum, mox ad
presbyterii gradum ascendit. Gnarus autem, Dio-
cletianum Nicomediam profectum id operam da-
re sedulo, ut omne Christianorum genus, æta-
tem omnem excinderet, eam potissimum, in quam
Sanctus impensâ curâ incumbebat, Mantinium ac
Cretam versis is navigavit, ac matrimonio con-
junctus est. Tota verò prorsus ipsius mens ac cogi-
tatio erat intenta misericordiæ. Et excolebat ter-
ram, nec non è frugibus inde provenientius sug-
gerebat ipsis abunde pauperibus omnia ad usum
eorum accommodata &c.*

*nonnullata
men*

** I. Rhau-
ciensem*

4 Dum autem, Christo bene favente, omnia
ex ejus sententia procederent, iterum ad Soreos
revertitur; quam dum multiplicatam offendit, di-
gnitate episcopali servus Christi initiatur; & in
regionem Auraciensem * discedit: ubi erroris spi-
nas radicitus evellit, pietatisque semina operosè
terræ committit. Divinâ verò gratiâ magnas pie-
tatis segetes, S. Myronis imbribus eas irriganti-
bus, ostendente, denuò reditum instituit, inde-
que ad insulam Cretensem reversus, idem quod
Soreos accedens præstiterat, ejus incolas pro-
funda ignorantia caligine detentos videbat, ipsos
etiam Cretenses ad cognitionis splendorem dedu-
cit. Nec verò in iis, qui ad frugem redibant, in-
viam reducendis multum ab ipso temporis est con-
sumptum; sed brevi gratiæ vis in plurimorum a-
nimis operabatur, qui salutare baptismum requiren-
tes, sacro Christi adjungebantur gregi. Hisce er-
go Dei benignitate è voto peractis, contigit, ut
illi, qui impietatis etiamnum errore detineban-
tur in Creta prædicta, festo quodam dæmonis,
quod ab ipsis colebatur, libamina offerrent ido-
lis, eaque facerent omnia, quæ animæ à malis
dæmonibus infestæ faciunt. Postquam gregis Chri-
sti sectatores divino pleni zelo sæpius hæc fieri
conspicerent, ac, quæ illo die multa cum rabie
agebantur, justam in iram consurgunt, & alter al-
terum adhortantes procedunt adversus idola; quæ
dum omnia mox contrivissent, atque in terram ac
pulverem redegerent, cultoribus illis ostendebant
eorum, qui coluntur, infirmitatem.

*inde frag-
menta ex-
trahuntur,
omissa longa
visione.*

5 Quæ quidem res gentiles tunc in stuporem
ac timorem rapuit, luctus potius quam vindictæ
tempus esse existimantes. Postquam autem obser-
vassent diem, quo Myron Dei famulus sacris o-
perabatur mysteriis, & ex cancellis, quæ aderant
prope ascensum, aqua ei superinfunderetur, id
ex injuria factum ratus, sacram liturgiam isto qui-
dem die peragit; sed destructo deinde oratorio,

aliud ædificat in locis maritimis, ignarus videli-
cet, quod ponè thecam venerabilis Martyris, qui
multorum efficientiâ prodigiorum erat celebris.
Sanctus in regionem Auraciensem discedit, in-
deque ad insulam Cretensem reversus supra di-
cebat; sed quomodo hæc coherent cum Rhau-
cia, insulæ Cretensis urbe prope Cnossium, ex
Aetorum compendio, de quo infra, num. 1? Con-
sule insuper, quæ de corrupta in Menæis voce A-
etorū dicuntur infra in Annotatis lit. b. Auctor
prædictæ narrationis subjungit visionem à Sancto
nostro habitam, ac suis ab ipso expositam; sed
quia 1º. ea tam longa est, ut maximam partem
materia, quam dicta complectitur narratio, im-
pleat; 2º. quia usu & experientia doctus sum
non multum deferre hujusmodi Græculorum parer-
gis; ideo visionis istius narrationem à nostro Ope-
re arceo. Substantia synopsis est hæc; quod ad hor-
ridum spectaculum sit deductus S. Myron; quod
inde ab Andrea & Joanne apostolis, quos puta-
bat esse, in sinum Abraha, tum in locum, qui
mansiones apud Salvatorem multas, meritis cu-
jusque secundum mensuram virtutis accommoda-
tas, adumbrabat; ulterius in civitatem, cujus
venustatem, symmetriam, magnificentiam, deli-
cias, pretiosos lapides aurum &c. ibidem plu-
ribus describit biographus ille; denique ad palu-
des septem, suo quasque tormentorum genere in-
structas. Verum hæc satis: ut reliquis, quæ se-
quuntur, supersedendum censeam. Quæ ibidem
sunt de fugato dracone, ac exundante fluvio coer-
cito, noscuntur ex superioribus.

*Mira corpo-
ris S. My-
ronis sine
corruptione
integritat.*

6 Ego, ait dicta Vita scriptor, videns ab A-
thleta etiam vitâ sancto naturam superari, ad Dei
laudem exsurgit: etenim aliquando oculis in se-
pulerum Sancti conjectis, sacrum ipsius cadaver
sum contemplatus; quod superstes & à vi mortis
non superatum remanserat. Hæc enim, quæ ja-
elat omnem se animalis compagem tridui spatio
solvere, annis jam ducentis nullum generosi San-
cti capillum corrumpere potuit: nam capitis co-
ma erat frequens & incorrupta; formæ autem cha-
racter perstabat, pellisque finitas erat illæsa, ne
abjectis quidem barbæ pilis: quin etiam aperuit
orbem oculorum &c.

*F
Actas scri-
ptoris Vita
& ipsius
Sancti.*

7 Si vera narrat in isto exemplari auctor ille
tamquam oculatus testis; ex Decio ac Diocletia-
no, quibus S. Myron secundum dicta superiora
fuit contemporaneus; ex annis item circiter cen-
tum, quibus vixisse, ibidem memorabatur; ex
annis denique ducentis à morte classis, quibuscum
mira illa corporis integritas connectitur; conse-
quens est 1º. ut prædictus auctor vixerit seculo sex-
to. Si vera, inquam, narrat: nam sponsorem
me ponere non ausim, quod Vita hujus exemplar
secundum omnes & singulas suas partes sit sincera,
ab episodiiis Græculis immunis, atque ab uno eo-
demque auctore primitus conscripta. Consequens
est 2º, ut, notis istis ita positis & admissis, San-
ctus noster vivere desierit ad seculum quartum cir-
citer medium, ære vulgaris. Menæa magna Græco-
rum excusa nullam temporis notam determinatam
ponunt; tametsi memorent, μὴ τὸ πῶσδε ἔστι τὸ δῶ-
μον, id est: postquam cessasset persecutio; sive,
uti habet versio Menæorum Raderi manuscripta,
pace data Ecclesiæ, eum ad episcopale solium su-
isse evectum. Quod si referendum sit ad tempora
Constantini magni, apprimè coherent poterit cum
tempore mortis jam dicto. Compendium Aetorum
antecedentibus consonat in signandis Sancti nata-
libus sub Decio, uti & in ætate fere centenaria
vita ejus. Verum cum alibi crassis parachronismis
inqui-

AUCTORE J. P.

inquinatum sit exemplar illud, sicut suo loco ostendamus, juvare vix quidquam nos hic potest. Quae cum ita sint, ponamus tamquam hypobesim saltem, Virum sanctum obiisse medio circiter seculo quarto. Quia verò non scimus, quod istud Actorum compendium sit typis vulgatum; & quia brevem rerum à Sancto gestarum summam continet, ideo illud excudimus, variis tamen locis castigatum.

Actorum compendium,

8 Acta porro, quae refert dictum compendium, asservata apud nos fuere inter alia plura, sub eodem involucre, descripta, uti in eodem notavit noster Fanningus, ex uno codice vetusto Ms. bibliothecae Caesareae, de quo Lambecius tom. 8 Comment. pag. 100. Cum autem totus fere codex iste, certè major pars ejus, describenda foret, nobisque anno MDCLXXXVIII Viennae existentibus scriptor aptus non reperiretur; speciali gratia Augustissimi Caesaris licuit eundem codicem conferre Antverpiam, ibique descripta haec omnia sunt, remissusque codex Viennam. Ceterum Acta illa hoc titulo prenotantur: Μηνι Αὐγύστου θ' ἡμέρας Ἱερομάρτυρος Μύρωνος Ἐπισκόπου Κρήτης. Id est: Mense Augusto (die) nona sancti hieromartyris Myronis, episcopi Cretae. Lambecius Commentariorum de bibliotheca Caesarea Vindobonensi libro 8, pag. 122 rectè observat sequentia: Competit hic titulus HIEROMARTYRIS S. Myroni voluntate tantum, non autem etiam actu. An fortè igitur is, qui codicem hunc scripsit, per inadvertentiam erravit, pro Ἱεροεργῆ, qui titulus S. Myroni in principio ipsius narrationis rectè tribuitur, perperam scribens Ἱερομάρτυρος?

quod excudimus,

9 Similiter enim ibidem etiam haec verba Βίος ἐν Ἐπιτομῇ καὶ θαύματι, malè omiſsa sunt, secundum ea, quae de eodem hoc codice & eadem narratione idem scriptor ibidem habet pag. 200, num. 44, ubi etiam noster Sanctus sine titulo hieromartyris, & alio insuper die refertur his verbis: Μηνι Αὐγύστου 12. Βίος ἐν Ἐπιτομῇ καὶ θαύματι ἡμέρας Μύρωνος Ἐπισκόπου Κρήτης. Id est: Epitome vitae & miraculorum S. Myronis episcopi Cretenſis. Haec ibi. Sed nos ad superiora redeamus. Ceterum, sicut pramiserat Lambecius pag. 123, quod ad titulum HIEROMARTYRIS, qui S. Myroni ibi tribuitur, attinet, improprie is ibi usurpatur, quia in ipsa illa Vita expresse legi-

C

tur, EUM OBIISSE IN PACE (Vide eam infra num. 5) Voluntas igitur ibi accipitur pro actu, & significatio tituli hieromartyris latitat in his, quae ibidem leguntur, verbis: Μαρτυροῦντων ἡμεῶν τὸς ἐκείνους χρόνους &c. (quae infra dabuntur num. 3.) Fuit ergo S. Myron martyr eadem ratione, quâ S. Anfcharius primus archiepiscopus Hamburgensis; de quo successor ejus S. Rembertus in ipsius Vita, libro primo Originum mearum Hamburgensium subjuncta, scribit hoc modo &c. Porro Lambecius Codicem praedictum ita commendat pag. 100: Decimus quartus codex manuscriptus historicus Graecus est membranaceus, pervetustus, elegans, & optimae notae in folio; sed injuriâ temporis aliquot foliis in fine mutilus; constatque nunc foliis trecentis ac tredecim, paginatim in binas columnas divisus, & ab Augerio Busbeckio, ut ipse folita propriae manus inscriptione testatur, olim fuit comparatus Constantinopoli.

D

10 Ceterum puncta chronologica, quae ex personis compendio isti insertis occurrunt, temere & imperitè adeo, prout supra innuebam, congesta sunt, ut nullum ex eis fixum assumere satis tuto audeam, vi cujus S. Myronis natales, gesta, ac finem vita suis chronologicis notis innectere liceat. Cujus vitio id factum sit; illiusne, qui Acta Sancti in compendium primus collegerit; an alterius, qui ea deinde transcribens additionibus à suo penu promptis oscitanter ac crassa Minerva interpolavit, equidem ignoro. Sed quomodocumque id contigerit, hoc constat, misere contaminata ea esse. Etenim num. 1 sancti Viri natales ponuntur sub Decio imperatore; num. 3 ipsius ordinatio episcopalis sub Gallo; qui ambo, & unus quidem proximè post alterum, medio seculo tertio imperarunt: ibidem dicitur ista ordinatio facta à Pinyto; qui non videtur esse alius, quam Pinytus, episcopus Cnossensis, qui floruit anno Christi circiter 170, secundum ea, quae dicam in Annotatis lit. o. Denique eodem num. 3 narratur Sanctus noster, post martyrium Fabiani PP., Babyle Antiocheni, Alexandri Casariensis, ac decem Sanctorum Cretenſium, qui omnes spectant ad medium seculum tertium, vacasse ecclesis, dum jam esset presbyter. Quae omnia veluti agri somnia pessimè connexa quis simul combinet?

parachronismis depravatam.

E

ACTORUM COMPENDIUM,

Auctore anonymo, è codice vetusto bibliothecae Caesareae Vindobonensis.

Natales, misericordia erga pauperes

a b c d e

Sanctus thaumaturgus ac Christi pontifex a Myron in Rhauca b, insulae Cretenſis c urbe prope Cnossium d, imperante Decio e, natales hausit, è nobilibus parentibus oriundus; omnique, Deo adspirante, in virtute enutritus, à parentibus matrimonio jungitur. Ingenti autem erga Deum desiderio accensus, unâ cum sua conjugè terram excolebat, & pauperibus prospiciebat è fructibus. Tanta verò erat in agris ejus ubertas frugum, ut ex frumento, vino & oleo sufficeret, quod in omnes insulae pauperes atque indigos effunderet, neque id ad eorum dumtaxat usum, sed etiam ad vectigalia, quae aërio publico pendebantur. Fertur, dum aliquando è vase quodam vellet promere pauperibus vinum; adeo odoriferum ac copiosum illud emanasse, ut ex tanto miraculo Myronis f nomen merito inditum ei fierit. Ad hæc, aliàs aurum è vase redditum esse, ac fratribus distributum.

f

Ὁ ἄγιος καὶ θαυματουργὸς καὶ ἡ Χρῆστῃ ἱεράρχῃ Μύρων γενῆται ἐν Κρήτῃ τῇ νήσῳ, ἐν Ρ'αυκίᾳ τῇ πόλει πηλοσίον Κνώσος, ὑπὸ Δεκίου βασιλέως, ἐξ ὀλίγων φύς γονέων καὶ πάση ἀρετῇ ἐνθῆς τρεφόμενος, ζῶντων γυναικὶ καὶ τῷ γονέων. Καὶ δὴ αὐξήσας τὸ πρὸς Θεὸν πόθον, μὲν τὸ συμβίβῃ αὐτῷ ἦν ἐργαζόμενος τῷ γλυκῷ, καὶ παρέχων τοῖς πένησιν ἐκ τῶν καρπῶν. Τοσαύτῃ ἡ χάρις αὐτοῦ ἐφόρεται εἰς τοὺς ἀρῆρας αὐτῷ, ὥστε πάντας τοὺς πένητας καὶ λοιποὺς τῆς νήσου ἐπαρκεῖν δύνασθαι δόξασίτα καὶ οἶνος καὶ ἐλαίου, μὴ μόνον εἰς τὴν αὐτῶν χρείαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς διδομένους τῷ δημοσίῳ φόρῳ. Φασὶ δὲ ὅτι ποτὲ βεληθεῖς ἀπαχέσθαι οἶνον πτωχοῖς δόξασίτα πίνειν, τοσαύτῃ ἐξέβλυσεν δώδης τε καὶ πολὺς, ὡς ἐκ τῆς ποσῆτος θαύματῳ εἰκότως αὐτὸν Μύρωνα προσεκαλεσθήναι. ἀλλὰ ποτὲ χυρσὶς δόξασίτα πίνει ἀναδοθῆναι, καὶ τοῖς ἀδελφοῖς διανεῖμαι.

2 ΩΥΤ

A 2 Οὗτος ὁ Ὅσιος ἄρσενον εἶχεν ἐρεβίνθων, ἐν ἡ κλέπται εἰσελθόντες ἢ ταύτιον καταδηώσιν βεληθέντες, αἰκάνθαις περιεπάρησαν. Ἄλλοτε δὲ πάλιν εἰς τὴν ἄλωνα αὐτῶν δώδεκα κλέπται ὄχθησαν, ἢ τὸς σάκκους αὐτῶν ἐμωλήσαντες ἐκ ἡδυνήθησαν τέτρες βασιλέα. Ἐλθὼν πάλιν ὁ Ὅσιος, ἢ θεασάμενος αὐτῶν δι' ὅλης νυκτὸς κρηπιάσαντας ἢ μηδὲν ἀνύσαντας, αὐτοὺς μόνον ἀναβασάξας τὸς σάκκους, εἰς τὸς ἄμους αὐτῶν ἀνέθηκεν, παραγυέλαις αὐτοῖς, μηδὲν μὴδὲν εἰπεῖν, Ὁ σάκκος δὲ πῶν χρεῖαν ἔχητε, παρρηγίνοσθε φανερώς, καὶ γὰρ ὑμῖν παρέχω. Τέτω ὁ Κύριος ἐχαρίσατο τῶν χρέων τῶν ἰαμάτων, ἢ ἰατὸν τὸς ἐν ἀδουείᾳ· καὶ ὅπως δ' ἂν τὴν χεῖρα ἐπέθηκεν ὅτι τε καρπῶν ἢ ἐτέρων εἰδῶν, ἐσημύοντο.

3 Μαρτυρησάντων ἢ τῶν ἐκείνης Φλαβιανῶν ἐπισκόπος Ῥώμης, ἢ Βαβυλῶν Ἀντοχείας, ἢ Ἀλεξάνδρου Καισαρείας, ἢ τῶν ἐν Κρήτῃ Ἀγίων δέκα, ἢ ἐτέρων ποσσῶν, αὐτοὺς τοῖς ἐκκλησιαστικῶν ἐχολάζεν ἢ δὴ περὶ βύβλου ἕως τῶν ἐπισκόπων καταφῆς, περὶ τῶν πάντων εἰς τὸ ἕως Χρυσῶν μαρτύρων. Δέκας ἢ τελευτήσαντων, ἢ Γάλλου βασιλεύσαντων, ἐπαύθη ὁ διωγμὸς τῶν Χριστιανῶν, ἢ ἡ φῶς πάντων τῶν λαῶν χειροποιεῖται ἐπίσκοπος ἐν τῇ Κνωσσῷ ἕως τῶν ἀγιοτάτων ἐπισκόπου Πινύτου ἐν τῇ Ῥαυκίᾳ· ὡς πῶν ἢ μὴ τῶν ἐπισκοπῶν τῶν τῶν ἰαμάτων χάριν ὁ Κύριος ἐχαριστήσας ἐδώρησάτο. Δρακῶν γὰρ φοβερὸς, ἔχων ἐνοικῶν δαίμονα παλαμναῖον, ἐδείκνυεν αὐτῶν ἐκ συμπτώματων ἀρχαίων, ἢ κατέβλαπτε ποσσῶν· ἔτ' ἰδὼν τὸ ὄσιον διερχόμενον, ποταμὸν κατέρρει τὰ δάκρυα κλινῶν αὐτῶν τῶν κεφαλῶν. Ὁ ἢ Ὅσιος, πρῶτον μὲν τῶν ἐμφωλδύοντα αὐτῶν δαίμονα ἀπήλασε πᾶσιν ὁρῶμενον καθάπερ καπνὸν ἕως πνέματός ἐλαυνόμενον. Ἐπειτα πρὸς τὸ δροσίζοντα εἶπεν· Ἐξέλθε ἢ σὺ δὸς τῶν ὀρίων τέτων, μηδέποτε πῶν φανόμενος, ἢ καταβλάπῃων πῶν. Παραπῶν δ' ἐν καθ' ἕτερον τόπον ἐρπύσας, ἀφανῆς γέγονεν.

4 Καταλαβέσθης δὲ ποτε κυριακῆς, ἢ βασιλεύοντος εἰς ἐπίσκοπον ἀδελφῶν τῶν πόλεως Κνωσσῶν παρεγένετο, ἢ μὴ τε τῶν συναξέως τῶν κυριακῶν ἀπολειφθῆναι, ἢ ἦλθεν ὅτι ποταμὸν τῶν καλέμενον Τεῖτανα, ἢ πλημμυρῶντος, ἢ ἦλθε ἢ εἰσῆλθε σὺν τῶν ἰπποῶν αὐτῶν, ἢ ποταμὸν ἀναχαιτίσαντος τὸν ἑαυτοῦ, ἢ παρεσχόντος πύρρον τῶν ὀσίων τῶν διαβήτων ἀβρόχως ἀμα τοῖς συνῶν αὐτῶν. Ἐσπέρης ἢ καταλαβέσθης, ὕπνωσε, ἢ ὄρετ' ἢ πῶν δεδεμμένον ὀπίσω τοῖς χεῖρσιν, ἢ παρεκαλέντα αὐτῶν λύσαι. Ὅστις διαναῶς, ἢ γνῶς τῶν τῶν ποταμῶν στενωχέων, ἀπέσειλε δύο πῶν μὲν τῶν ῥάβδων αὐτῶν, ἢ πύφαντες τὸ ὕδωρ, ἢ ἐφῆσαν· Δίλυσαι, ποταμὲ, περὶ τῶν ἀβλαβῶς εἰς τὸ πῶν σε.

5 Γενόμενος ἢ πῶν τῶν ἑκατὸν ἔτη ὁ Ἄγιος, ἐπιμελῶς ἢ περιφανῶς τὸς τῶν ἁγίων Μαρτύρων μνήμας ἐώρταζεν, ἢ ἀναγιγνώσκων πᾶσι τὰ ἱστορήματα αὐτῶν, ἢ πρὸς τὸ ὅμοιον ζῆλον αὐτῶν διεγείρων, ἢ δὲ χροῖον τῶν αὐτῶν μερίδων πάντας ἐπιτυχεῖν. Κατακλιθεὶς πῶν ἐν νόσῳ, ἢ διαδέμενος τὰ ἱστορήματα αὐτῶν τῶν χρεῖας πῶν ἀργμάτων δοθῆναι πῶν τοῖς, ἐν εἰρήνῃ ἀνεπαύσατο, παρῶν τῶν πνέμα τῶν Κυρίου, κατατεθείς ἐν τῶν ἰδῶν περιβόλῳ, ἐν ᾧ πλείσται θαυματουργία τελένται εἰς δόξαν τῶν Πατρῶν καὶ τῶν Υἱῶν καὶ τῶν ἁγίων Πνεύματός. Ἀυτῶν ἢ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τὸς αἰῶνας. Ἀμήν.

C

2 Sanctus ille agrum habuit ciceribus confitum; quem dum fures ingressi deprædari vellent, spinis transfixi sunt. Contigit aliàs iterum, ut fures duodecim intrarent aream ejus; qui, postquam suos implessent faccos, non potuerunt eos tollere. Accedit itaque Sanctus, illosque per totam noctem laborantes confpicatus, nihilque promoventes, solus ipse faccos sustulit, atque humeris eorum imposuit, monens ipsos, nulli ut quidquam dicerent: quoties autem aliqua, inquebat, re opus vobis fuerit, accedite palam; & ego vobis dabo. Hunc Deus donavit gratiâ sanitatum, & sanabat infirmos; & ubicumque imposuit manum sive supra fructus, sive supra alterius generis res, implebantur.

3 Flaviano g autem tunc episcopo Romano, Babyla Antiocheno b, Alexandro Cæfariensi i, ac decem Sanctis Cretensisibus k, nec non aliis multis martyrio coronatis, ipse vacavit ecclesiis, dum jam presbyter ab episcopis constitutus esset, omnemque ad martyrium pro Christo subeundum excitavit. Gallo post mortem Decii imperante l, cessavit Christianorum persecutio m, & omnium votis consecratur n episcopus in Cnossò à sanctissimo episcopo Pinyto o in Rhauca p: eique post episcopatum magis contulit Dominus gratiam miraculorum. Draco namque terribilis, qui dæmonem inquilinum habere se sanguinis avidissimum, ac multis infestum, ex antiquis ostendebat eventis; ubi Sanctum videbat prætereuntem, lacrymas uberitum profudit, caput suum inclinans. Sanctus verò dæmonem in eo latitantem primò expulit, qui videbatur ab omnibus tamquam fumus à vento exactus. Deinde, Exi & tu, inquit ad draconem, à finibus istis, nulli umquam apparens, aut damnum cuiquam inferens. Statim igitur ad alium proserpens locum, videri posthac desit.

4 Die quadam Dominica, dum ad visitandos urbis Cnossensis fratres proficisci vellet, & in solennitate dici Dominicæ neutiquam desiderari, venit ad fluvium, cui Tritonis q nomen inditum. Is dum exundaret, orabat Sanctus, & cum equo suo ingressus eum est; qui cohibebat fluxum suum, & accessum Sancto præbuit, ut simul cum suis comitibus transfret siccus. Postquam verò advenisset vesper, somnum cepit; videtque aliquem, manibus à tergo ligatis obsecrantem, ut se solveret. Qui confurgens, & fluvii angustiam noscens, duos quosdam misit virgâ suâ instructos; percussisque aquâ dixerunt: Solutus esto, fluvie, ac citra damnum vade ad locum tuum.

5 Sanctus autem, centum jam circiter annos natus, sanctorum Martyrum memoriam diligenter ac splendide celebrabat, eorumque monumenta omnibus prælegens, ad similem illos excitabat zelum, & orabat, ut omnes partem cum illis consequerentur. E morbo igitur decumbens, ac constituens, ut, quæ sibi reliqua essent, utensilia darentur pauperibus, requievit in pace, Domino spiritum tradens, ac depositus in proprio septo: ubi plurima patrantur miracula in gloriam Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Ipsi honor & imperium in secula Amen.

A. ANONYMO. miraculis illustrata.

Presbyter factus excitat alios ad martyrium.

b i k m n p E

ac miraculis clarus

q

F anno ætatis circiter centesimo misit gravit ad Dominum.

A N N O T A T A.

a Pontifex, non autem verè martyr. Vide Commentarium prævium num. 8 & 9. b In Rhauca, ἐν Ῥαυκίᾳ; corruptè Menæa magna Græcorum, ἐν Ἀυρακίᾳ, In Aurace; uti Menologium Sirleti, de quo Commentarius noster num. 1. Agitur quippe hic de Rhauco vel Rhauca, urbe mediterranea insule Cretæ: de qua Stephanus Byzantinus in Onomastico urbium alphabetico sic meminit: Ῥαυκός, πόλις ἐν μεσσηνίῳ τῆς Κρήτης. Τὸ ἔθνην, Ῥαυκός, καὶ Ῥαυκία. Rhaucus, urbs Augusti Tomus II. X x in

A. ANONYMO.

in mediterranea parte Cretæ. Gentile, Rhaucius, & Rhauca. Hujus loci etiam mentio fit apud Cellarium in Notitia orbis antiqui lib. 2, cap. 14, pag. 824. Golizius in Thesaurio rei antiquariae titulo XVII, qui regionum, populorum &c. nomina exhibet, ΠΑΥΚΙΩΝ meminit è numismate quodam. c Creta, una inter maximas Europa insulas, que ad Græciam spectant, notissima est ex mappis geographicis. Prædictus Cellarius plurima ex variis de ea collegit pag. 814.

d Cnoffus, nobilissima mediterranea Creta quondam urbs, à mox dicto geographo illustratur pag. 822; ubi de Jovis sepulcro, labyrintho, civitatis potentia ac bellis, usu navalis Heraclei, & Minois regia. De hac urbe Strabo lib. 10: sed illam nunc excisam esse lego.

e Decius imperavit ab anno Christi 249 usque ad 251. Sanctus hic sub Decio natus; infra autem num. 3 sub Gallo, ejusdem successore, qui vivere desit 253, consecratus quomodo dicitur episcopus?

f Est enim μύρω, stillo, fluo: τὸ μύρον, unguentum: ὁ μύρων, ὄντι, redolens.

g Flavianus, à quibusdam Græcorum dictus, secundum nos tom. 11 Januarii, die 20, pag. 252, idem est, qui Latinis Fabianus, & colitur ab illis dicto die. Sedit ab anno 236 ad 250.

h Babylas, episcopus Antiochenus & martyr, est apud nos ad diem XXIV Januarii, tom. 11 istius mensis, pag. 569. Sedit ab anno circiter 237 ad 250, ex dictis in Historia chronologica Patriarcharum Antiochenorum, que habetur ante tomum IV Julii, pag. 16.

i Alexander, Hierosolymorum episcopus, ac Casarea in Palæstina martyr anno 250, datur tom. 11 Martii, die XVIII, pag. 614.

k Decem Sancti Cretenses martyres sub Decio passi signantur in Martyrologio Romano, die 23 Decembris.

l Hunc locum Castigavi in Commentario num. 10; & paulò antè lit. e.

m Persecutio sub Gallo mota fuit Romæ saltem. Apud Eusebium quippe à Valesio editum, Eccles. hist. lib. 7, cap. 1 Dionysius Alexandrinus, Sed neque Gallus, ait, culpam Decii intellexit: nec prospexit, quid tandem illum pessumdedisset. Quin potius ad eundem lapidem ante oculos suos impositum impedit. Qui, cum imperium ipsius prospero in statu esset, cunctaque ex animi sententia succederent; viros sanctos, qui pro pace & incolumitate ipsius, preces ad Deum allegabant, infestatus est. Cum illis ergo orationes pro ipso fieri solitas simul fugavit. Ad hæc, cum S. Cornelius PP. à Gallo imperatore in exilium missus, & in eodem mortuus; tum S. Lucius, ipsius successor, exilio etiam multatus. Vide Pagium in Critica Baroniana ad annum Christi 252, num. 12, 13 & 17. Dixi, motam fuisse sub Gallo persecutionem Romæ saltem. Etenim modò citatus Pagius num. 18 vult, Galli & Volusiani persecutionem localem fuisse, ac Romæ tantum excitatam; quibus verò utatur argumentis, ibidem videre licet. Post qua concludit, non videri persecutionem saevisse in Oriente.

n Consecratio illa sub Gallo imperatore fieri haud potuit, secundum dicta in Commentario num. 10, & ea, que modò præmissi in Annotatis, & proximè hic sequentur.

o Pinytus ad diem X Octobris in Martyrologio Romano sic annuntiat: In Creta insula beati Pinyti inter episcopos nobilissimi. Hic Cnoxiæ urbis episcopus sub Marco Antonino Vero, & Lucio Aurelio Commodò floruit &c. Baronius ad annum Christi 172, ex S. Hieronymo meminit de eleganti admodum epistola, ad Dionysium Corinthiorum episcopum ab eo scripta; de qua etiam ad annum 175. Dionysius ergo ille cum claruerit anno circiter 170, sicut alibi etiam lego; quomodo componi potest cum Pinyto isto, à quo consecratus sit episcopus S. Myron post Decii imperatoris vitam, tempore videlicet Galli, successoris ejus? Quomodo cum Fabiano & aliis, ad medium seculi tertii æra vulgaris spectantibus? Vide Commentarium num. 10. Suspicio autem, hunc Pinytum Martyrologii Romani esse eundem cum eo, qui notatur superius in textu Compendii Actorum, quod castigamus.

p Sensum hunc equivocum & obscurum ita intelligo, ut velit dicere auctor, quod Pinytus fuerit episcopus Cnoffensis, Myron autem Rhauciensis. Sic etiam intellexerit eum Lambecius supra citatus; quia pag. 200 hæc habet: Epitome vitæ & miraculorum S. Myronis episcopi Rhauci seu Rhauciæ urbis in insula Creta. Atque hoc sensu, quia hæc urbs est in Creta, Sanctus noster dici utcumque posset episcopus Cretæ; qualis vocatur in Commentario nostro supra num. 1 & 8; nec non in titulo apographi nostri Vaticani, de quo ibid. num. 3.

q Tritonis nomine vocatas paludes enumerat Ortelius in Thesaurio geographico in voce Triton. De hoc fluvio etiam meminit Diodorus Siculus lib. 5.

DE S. MARINO SENE MARTYRE

ANAZARBI IN CILICIA.

J. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Patria; publica apud Latinos ac Græcos veneratio; elogia; tempus martyrii, Acta.

SUB DIOCLETIANO. Patria Sancti,

Nazarbus, vel, uti est apud Stephanum Byzantium De urbibus, Αναζαρβά, Anazarba, mediterranea Ciliciæ campestris ad Pyramum fluvium urbs, sic vocata, teste eodem auctore, à

præposito vel ab Anazarba conditore. Ex Joanne Moscho apud Rosweydam in Vitis Patrum lib. 10, cap. 51, pag. 876, uti & è concilio Chalcedonensi actione 1 apud Labbeum tom. 4 Conciliorum col. 79 habemus, quod fuerit metropolis Ciliciæ secundæ. Julianum Anazarbenum dedimus jam

A jam pridem in Opere nostro ad diem xvi Martii, tom. 11 ejusdem mensis, pag. 421. Nunc autem damus S. Marinum hodiernum, ex laudata urbe oriundum. Plura de ea geographi; quos inter Celsarius in Notitia orbis antiqui tom. 2, pag. 154. De patria hac sufficiant. Adde ista de cultu.

cultus ex Martyrologio Romano, ac Fastis Græcis;

2 Martyrologium Romanum sic memorat: Anazarbi in Cilicia sancti Marini senis, qui sub Diocletiano imperatore, & Lyfia prælide flagris cæsus, in ligno suspensus ac laniatus, feris tandem objectus interiit. Præcesserant Græci: agunt enim de eo Menologium Cardinalis Sirleti, Synaxarium Basilianum, codex Taurinensis, ac nostrum Supplementum Sirmondo-Chiffletianum ad Menæa excusa; quæ hoc quidem die de eo nihil; die autem xviii Octobris in illis breviter signatur Memoria sancti martyris Marini senis, quam sequitur hoc distichon:

Γέρων Μαρίνου ἐξελέγγει χραὺν πλάγῳ
Τόλμη νεώζων, καὶ τελευτῆν ἔξει.

Veterem arguens Marinus errorem senex,
Juvenescit ausis; ensæque amittit caput.

B Vetulam videlicet idololatricam reprehendit Marinus non tamquam imbellis senex, sed instar vegeti juvenis &c. Ex characteribus adjunctis hinc satis clarè designatur Martyr noster hodiernus; an idem ille occurrat die dicta xviii Octobris in Menologio Sirleti, quod suspicor, an alius; ex confusa hac annuntiatione Commemoratio sancti Marini, hand satis perspicuè liquet.

elogia:

3 Inter alia elogia, quibus Sanctus laudatur, Synaxarium ex Menologio, jussu Basilii imperatoris collecto, hæc habet, quæ ex textu Græco ad calcem tomi 1 hujus mensis excuso sic verto: Sanctus hic martyr Marinus, imperante Diocletiano, ex urbe Anazarbeni fuit. Dum autem Christianus esset, multosque ex infidelibus Christo aggregaret ac baptizaret, præfidi Lyfiæ indicatur: vinculusque & adstans coram ipso, ac Christum confessus, graviter cæsus est, ac ponderosis ferreis vinculis oneratus, in custodiam injectus. Postera verò die interrogationi subjectus, Christumque abnegare coactus, ac sacrificare idolis, cum eò adduci non posset, pedibus in ligno suspensus, ac flagris percussus, deinde autem lampadibus adustus est; dumque ad extremum usque spiritum in Christi confessione perseveraret, gladii sententiâ multabatur, atque extra civitatem pertracti sacrum ejus caput amputatum est; corpus autem

ipsum projectum canibus in cibum, à quodam Xantio piè sepulcro traditum est. Menologium Sirleti de sepultura sic loquitur: Corpus canibus & feris projectum Xanthias & Sapritius collectum sepelierunt extra urbem Anazarbum, in agro Randano. Codex autem Taurinensis a hac docet: Καταέκειται τὸ τίμιον αὐτοῦ λείψανον ἐξωθεν τῆς πόλεως εἰς κτήμα τὸ θηρίαλλω Λάερον δραμῶν ὀπίμιλιων ἑξ. Jacet venerabile ejus corpus extra eandem (Anazarbensem) urbem, in possessione, quæ cognomen habet Λάερον δραμῶν, spatium miliarium sex.

αὐτοῦ J. P.

4 In elogio nostri Athleta, quod est in nostro dicto Supplemento dicitur 10. Προαχθεὶς τῷ ἡγεμόνι ἐν Ταρσῷ; perductus ad præsidem in Tarso. 20. Εἰς δευτέραν ἐξετάσιν ἀχθεὶς: ad secundam interrogationem ductus. 30. post pedum suspensionem, τέμενται τὸ σῶμα πρὸς ἑξίφει, καὶ πῦρ καὶ τρηθέντων μελῶν δέχεται. Id est, Corpus gladiis scinditur, & ignis abscissis membris ejus applicatur. Baronius de martyrio ejus breviter meminit tom. 2 Annal. eccl. ad annum 285, num. 14. Castellanus fere consonat Baronio, dum ad textum sui Martyrologii universalis apponit in margine annum circiter 289. Nos Martyrem sub Diocletiano signavimus, Acta secuti; è quibus quænam ex rebus modo præmissis confirmantur aut illustrentur, singillatim non ostendimus; cum ea, utpote brevissima, levi negotio de illis consuli possint.

αὐτοῦ τῶν lectio- nes, tempus vitæ.

5 Descripta porro illa sunt è codice Ms. bibliotheca Casarea; de quo Lambecius in Bibliotheca Casarea Vindobonensi lib. 8, pag. 100, num. xiv hæc docet: Decimus quartus codex manuscriptus historicus Græcus est membranaceus pervetus, elegans, & optimæ notæ in folio; sed injuriâ temporis aliquot foliis in fine mutilis: constatque nunc foliis trecentis ac tredecim, paginatim in binas columnas divisus, & ab Augerio Butbeckio, ut ipse solita propriæ manus inscriptione testatur, olim fuit comparatus Constantinopoli. De Martyrio autem S. Marini nostri, quod ex apographo nostro, hic & illic à nobis in levioribus correcto, typis committimus, agit laudatus auctor pag. 121. Placet sua brevitate narratio præter morem Græcis usitatum, qui argumenti ornatum potius, quam sinceram in referendis Martyrum gestis historiæ expositionem affectare soliti, dum eam comere ac polire episodis gestiunt, quæ sita nimium verbositate non raro corrumpunt.

Acta.

F

A C T A

Auctore anonymo

E Codice Ms. bibliotheca Casarea Vindobonensis.

Ὁ ἅγιος μάρτυς Μαρίνος ὁ γέρων ἦν ἐπὶ Διοκλητιανῶς ἡ βασιλέως, ἡγεμονίδουτος καὶ τῶν Κιλικίων χώρας Λυσίας. Ὑπῆρχε δὲ ἐν τῇ Ἀναζαρβαίων μητροπόλει. Οὐτὸς κρατηθεὶς καὶ περσοαχθεὶς τῷ ἡγεμόνι ὄντι ἐν Ταρσῷ, ἐπερωτηθεὶς, ἀμολόγησεν ἑαυτὸν Χριστιανὸν εἶναι, καὶ δῆλον ἔχει Χριστὸν ὑπάρχειν. Τῶν δὲ Λυσίας παρεκλεουμένων αὐτῷ ἦσαν, καὶ ὑποαγομένους πρὸς ἐμὴν αὐτοκρατορίαν πρὸς λήψεσθαι, ὁ ἅγιος Μαρίνος εἶπεν. Τὰς αὐτοκρατορίαν πρὸς καὶ τὴν Φιλίαν, περσοαχθεὶς ἔσας, ἐπιτρέψαι. Ἐπὶ δὲ πρὸς Χριστὸν με καὶ σωτηρίᾳ με γνώσκω ἐλπίζειν. πρὸς δὲ περσοαχθεμένοις αὐτῷ, ζῶν ἀιώνιον μένειν. Ταύτης ἐρῶ,
Augusti Tomus II.

S Sanctus martyr Marinus senex tempore Diocletiani imperatoris vixit, Lyfia Ciliciæ provinciam moderante. Natales hausit è metropoli Anazarbæortum a. Hic comprehensus, ad præsidem, qui erat Tarsi b; adductus, atque interrogatus, Christianum se ac servum Christi esse confessus est. Dum itaque Lyfias juberet ipsum sacrificare, & honores ab imperatoribus accepturum promitteret; S. Marinus dixit: Imperatorum honores, & amicitiam tuam averfor, fluxa utique & caduca; spem verò, quæ est in Christo ac servatore meo, novi; vitam quippe æternam manere eos, qui accedunt ad ipsum: hanc amo, hanc appeto; idolis autem non sacrifico.

Sanctus à Lyfia præfecto cum blanditiis a b

A. ANONYMO.

co. Opera enim sunt manuum hominum. Cui Lyfias: Canitiam tuam honorans & senectutem venerans, injuriarum conciliator sum apud Deos. Ac poenas ei minatus est, si non sacrificaret. Dixit Martyr: Qui Christum desiderat, non cedit minis, non succumbit gladio. Unde tormenta tua contemno, Christum indutus.

tum tormentis ad idolum cultum frustra compulsus,

2 Et Lyfias, Clementia, inquit, fori judicialis non sufficit ad frugem Senis. Quamobrem ipsius jussu, pallio Martyrem exuerunt, humique extensum virgis virentibus sanctum Senem ceciderunt; ac deinde, ferramentis gravibus ei circumpositis, in carcere concluserunt. Postero autem die abducitur, ut interrogetur. Aitque Lyfias: Dic mihi, o Senex, qui vitæ cursum consummasti, atque ad mortis portas pervenisti, persuasumne tibi est sacrificare; an in animæ tuæ contumacia etiamnum perduras? Cui Martyr: Ego fide Christi roboratus, dæmonibus haud sacrifico; sed honoro Deum, qui fecit cælum & terram: qui ex nihilo cuncta produxit: cujus providentiæ suaviter ac multis modis subjacent ea, quæ ab ipso ordinata sunt. Tum præses, Flekti, ait, nescius mandatis nostris Senex hic coram nobis adstat. Et ipsius è pedibus imis in ligno suspensi corpus gladiis secari jussit.

B

tandem capite plectitur,

3 Sanctus verò, dum secaretur, dixit: Vide, Domine, adjuva, ac dona patientiam Athletæ tuo, ut culpæ expers consummam cursum hujus certaminis. Ubi autem rursus cogeretur sacrificare, dixit: Domine, qui mearum flammam cupiditatum à juventute exstinxisti; qui hujus me gratiæ accessu dignatus es; ne me nunc à fatana decipi sinas. Jussitque Lyfias gladiatorum sectionibus admoveri flammam ignis, ut gravius ei cruciatuum inferret tormentum. Et in omnibus confusus homo nefarius, ensis sententiâ ipsum multavit. Urbe ergo egressi sanctum ejus caput amputarunt, corpusque ipsius postquam canibus ac feris devorandum projecissent, illud, sicut erant jussi à præfecto, custodierunt, ne à Christianis subduceretur, & Pugil ab ipsis coleretur tamquam martyr.

C

de decenter à Christianis sepelitur.

4 Sanctus verò Xanthias ac Sapricius orantes ac non procul inde degentes (aliquot post dies fulgetris, tonitruis, atque imbribus horrendis nocte media exortis, nec non custodibus ob signa è cælo ostensa aufugientibus) occasionem captarunt, magnoque cum timore potuerunt furripere sacrum corpus incorruptum: & in propriam urbem cum festinatione abduxerunt; Sanctumque omni cum diligentia decenter coopertum imposuerunt speluncæ, quæ adjacet imæ parti montis: & ibi manentes, unâ cum ipso certamen perfecerunt, dignique sunt habiti apud ipsum sepeliri, pulcrum pro Deo confessionem adimplentes, nec non præmia victoriæ à Servatore reportantes in loco, qui vocatur Rhadamnus, sex quasi milliaribus extra urbem Anazarbenam: in qua celebratur Pater, honoratur Filius, & magnificatur sanctissimus Spiritus: cui gloria, & potestas in secula seculorum.

ταύτης ἐφίεμῃ· εἰδώλοισ ἢ ἐ ψύω, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων τυγχάνουσ. Καὶ ὁ Λυσίας φησί· Τὴν πόλιον σε πμῶν καὶ τὸ γήρας ἀιδόμενῃ, πρὸς ἐν ὄβρυν γέγονα ποῖς θεοῖς· καὶ καλᾶζεν αὐτὸν ἀπειλήσας, εἰ μὴ ἦσῃ. Ὁ Μάρτυς εἶπεν· Ὁ πρὸς τὸν Χρυσὸν πόθῃ· ἐκ ἀπειλαῖς ἐνδίδωσιν, ἐξίφει ὑπέκει· ὅθεν καταφρονῶ σε ἔ βασιάνων, Χρυσὸν ἐνδεδυμένῃ.

D

2 Καὶ ὁ Λυσίας εἶπεν· Τὸ ἔ δικαστηρίῳ ἀνεξέτακτον ἐκ ἱκανῶν πρὸς πειθῶ καταστήσῃ Γέροντα. Καὶ πρὸς τὰς ἀφελόμενοι αὐτῆς τὸ παλῖον, καὶ γήντε ἀπλώσαντες, ῥάβδοις χλωροῖς ἔτυπτον ἢ ἀγριον Γέροντα, καὶ μὴ τῆτο σίδερα βαρέα πειθύντες αὐτῷ κατέκλεισαν ἐν τῇ εἰρητῇ. Καὶ τῇ ἐξῆς ἀγρεται εἰς ἐρώτησιν. Καὶ φησιν ὁ Λυσίας· Δέγε μοι, ὦ Γέρον, ὅ τῃ βίῃ δρόμον καταναλώσας, καὶ πρὸς θανάτου πύλας ἐλάσας, ἐπεισας σωτηρῆ ἦσαι ἢ τῇ τῆ ψυχῆς σε ἐπισημένεις ἀπειθεία; Ὁ ἄγριον εἶπεν· Ἐγὼ τῇ ἔ Χρυσὸν σφεμέμεν πῖσει, δαίμονσιν ἐ ψύω, ἀλλὰ πμῶ τῇ Θεὸν τῇ ποιήσαντα ἢ ἐστῆνον· καὶ τῇ γῆν, ὅς ἐν μὴ ὄντων τὰ πάντα παρηγάγεν· εἶπεν τῇ πρὸς οἴα Φιλανθρώπως καὶ πολυτρόπως διακείτη τὰ πρὸς ταχθέντα παρ᾽ αὐτῆς. Καὶ ὁ ἡγεμὼν ἐφη· Ἀκαμπῆς ἡμῖν εἶπεν ὁ Γέρον πρὸς τὰ πρὸς ταχθέντα κατέστηκεν. Καὶ ἐκέλευσεν αὐτὸν ἐξ ἀκρων ποδῶν ἴπῃ ζύλα ἀναρτηθέντα τέμνεσθαι αὐτῆς τὸ σῶμα ποῖς ξίφεσιν.

E

3 Ὁ ἄγριον τεμνόμενῃ ἔλεγεν· Ἰδὲ, Κύριε, καὶ βοήθει, καὶ χάρισται ἔ ὑπομονῆ τῷ σῶ Ἄθλητῇ, ἵνα ἀμέμπτως τελῶ τῇ δρόμον τῆ ἀθλησῆς. Καὶ πάλιν ἀναγκασθεῖς ἔ ἦσαι εἶπεν· Κύριε, ὅ τῇ ὀπιθυμιῶν με τῇ φλόγα ἐν νεότητῃ κατασβέσας, ὁ ἀξιώσας με ἐλθεῖν εἰς τῇ χάριν ταύτην, μὴ ἐάσῃς με νῦν ὑπὸ τῇ σατανᾷ πλανηθῆναι. Καὶ ὁ Λυσίας ἐκέλευσε πρὸς φλόγα ταῖς ἔ ξίφῶν τομαῖς πρὸς ἐθῆναι, ὅπως βαρυντέρον αὐτῷ τῇ ἀλγυδόνων ποιήσῃ ἢ βάσανον. Καὶ ἐν πᾶσι καταταχθέντες ὁ παρῆνομεν, ἔδωκεν αὐτῷ τῇ ἔ ξίφῆς ἀπόφασιν. Καὶ ἐξελθόντες ἐξω τῇ πόλεως τῇ ἀγίαν αὐτῆς ἀπέπεμον κεφαλῶν, καὶ τὸ σῶμα αὐτῆς ῥίψαντες κυσὶ καὶ θηρίοις βορᾶν, καθὼς πρὸς ταχθέντων ὑπὸ τῇ ἡγεμῶν, παρεφύλαττον αὐτὸ, ἵνα μὴ κλαπῇ ὑπὸ τῇ Χρυσιανῶν, καὶ πρὸς πρὸς αὐτῶν ὡς μάρτυς.

F

4 Οἱ ἔ πρὸς τῇ ἄγριον Ἐανθίαν καὶ Σαπρικίον πρὸς ἐυξάμβροισ καὶ παρῆνομεντες (μετὰ πνας ἡμέρας μείσας νυκτὸς ἀσερῶν καὶ βροντῶν καὶ ὑετῶν βαγδαίων γεγονόντων, καὶ τῇ φυλαττόντων ἀποδρασάντων δὲ τὰ ἐξ ἐρῶν σημεῖα) καὶ ῥά λαβόμενοι, μὴ δέσας πολλῆ ἡδυνήθησεν ἀρπάσαι τὸ σῶμα τὸ ἄγριον ἀφθῆρον· καὶ πρὸς τῇ οἰκειῶν πόλιν μὴ σπεδῆς ἀπήγαγον, καὶ πρὸς εἰλάντες τῇ ἄγριον μὴ πάσης ὀπιμλείας ἔθεντο ἐν τῇ σπηλαίω, τῷ πρὸς ἀζοντι τῷ ἔ ὄρος πρὸς ποδῆ, καὶ παρῆνομεντες τῇ σὺ αὐτῷ ἀθλησιν ἐξετέλεσαν, καὶ μετ᾽ αὐτῆς τεθῆναι κατηξιώθησαν, τῇ καλῆν πρὸς τῇ Θεὸν ὁμολογίαν πληρώσαντες, καὶ τὰ βραβεῖα τῆ νίκης πρὸς τῇ Σωτήρῃ κομισάμενοι ἐν τῇ πρὸς καλῆμῶν ῥαδάμνω ὡς ἀπὸ μιλίων ἐξ ἔξωθεν τῇ πόλεως ἄναζάρβῃ. Ἐν ὃ δόξαζέται Πατῆρ, καὶ πμᾶται Ἰῶος, καὶ μεγαλιώεται τὸ πανάγιον πνῆμα, ὃ ἢ δόξα, καὶ τὸ κρᾶτῃ εἰς τὰς αἰῶνας τῇ αἰῶνων.

A N N O T A T A.

a De ea Commentarius noster num. 1. b Tarsus, Cilicia urbs, Doctoris gentium patria, abest ab ora maris Ciliciei aliquot passuum millibus, quam ab Anazarbo 80 plus minus lego distare. In Geographia sacra Caroli à S. Paulo, anno 1704 edita, pag. 288 notatur metropolis Cilicie prime. Cydnus amnis mediam urbem interfuit. Apud Strabonem lib. 14, pag. 673 editionis Parisiensis anni 1620 sic ea laudatur: Tantum autem Tarfenibus studium rerum philosophicarum, & disciplinarum, quas encyclicas dicunt Tarfenfes, incessit, ut superaverit Athenas, Alexandriam, & si quis alius nominari potest locus, ubi philosophorum

A phortum & artium ad humanitatem pertinentium scholæ haberentur. Id interest, quod Tarfi qui studia ista colunt, fere sunt indigenæ; peregrini non facillè eò ventitant. At indigenæ domi non desident, sed ut perfectionem consequantur, peregrè abeunt; perfectique libenter in alienis versantur locis, domum redeunt pauci &c. *Plura ibidem invenies.*

DE S. SEVERO PRESB. CONFESSORE

VIENNÆ IN GALLIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. B. S.

Cultus, patria, ætas & gesta.

SEC. V.
Indus Viennæ apostolus

Aro sanè exemplo, fidei apud se prædicatorem hoc die nobis annuntiat Vienna Gallia S. Severum natione Indum qui seculo v urbem illam mirè illustraverit, non Episcopus, ut male

B le in Catalogo suo retulit Petrus Equilinus, sed presbyter dumtaxat, ut monumenta Viennensia disertissime testantur. Virum laudat Ado in Chronico atate sexta ad annum CDLII; his verbis: Eo tempore Severus presbyter, natione Indus, vir miraculis clarissimus; destructo idolorum templo, ubi error gentilis centum Deos cultura infanissima adorabat, ecclesiam beatissimi Stephani protomartyris, ut consecraretur, pro foribus Viennæ parabat. Sed cum diu reditum beatissimi Germani sustineret, quia idem pergens, ad dedicationem domus se dixerat venturum, contigit ut die ejusdem dedicationis, antequam officia inchoarentur, beatissimum episcopi Germani corpus per Viennam deportatum, in eandem ecclesiam ipsam novam reparandi gratia pervehetur, sicque Viri Dei promissum impletur. Parachronismum prætereo quo S. Isidori vel Isidori tempora male cum S. Severo ibidem connectuntur.

ab Adone & ceteris signatus;

C 2. Lectorem hic monito, notandum singulariter annum illum adventus corporis S. Germani, seu potius ejus obitus epocham, ex qua errores varii scriptorum Viennensium omnino corrigendi sunt, ut jam patebit ubi de S. Severi atate statendum erit. Præsertim audiamus Adonem, ipsum in suo Martyrologio ita celebrantem: Apud Viennam, Gallia urbem, natalis S. Severi presbyteri & confessoris: qui, ut ejus gesta testantur, natione Indus, fidè Christi fervens, causâ Euangelii prædicandi, laboriosissima peregrinatione suscepta, etiam ad præfatam urbem deveniens, ingentem paganorum multitudinem verbo & miraculis ad fidem Christi convertit, dumque in pace quievisset, conditus in basilica S. Stephani, signis claris mira fidelium veneratione colitur. Hinc de more in Usuardum transit totamque ejus progeniem, unde & in hodiernum Martyrologium Romanum, cum hac sola differentia, quod dubitasse videatur Usuardus, utrum Sanctus, quo de agimus, verè Indus genere fuerit.

notanter à Lievræo,

3. Ex ejus textu rem intelliges, sic enim legit: Apud Viennam Gallia urbem, sancti Severi presbyteri & confessoris, qui ut ejus gesta testantur, causa Euangelii prædicandi laboriosam peregrinationem suscepit, & ad præfatam urbem deveniens, ingentem paganorum multitudinem verbo & miraculis ad fidem Christi convertit. Vidit hoc, opinor, Baronius, atque ad primigeniam phrasim recurrens apertius expressit: Viennæ in Gallia,

sancti Severi presbyteri & confessoris, qui ex India Euangelii prædicandi causa laboriosam &c. Antiquissima, ni fallor, annuntiatio est ipsius Viennensis ecclesie apud Le Lievre pag. 128: VI Idus Augusti. Apud Viennam Gallia urbem, natale S. Severi presbyteri & confessoris; qui, ut ejus gesta testantur, natione Indus, fide Christi fervens, causa Euangelii prædicandi, laboriosissima peregrinatione suscepta, etiam ad præfatam urbem deveniens, ingentem paganorum multitudinem, verbo & miraculis ad fidem Christi convertit. Cumque in pace quievisset, conditus in basilica S. Stephani, signis clarus, mira fidelium veneratione colitur.

E

4. Hac ita rem explicant confirmantque, ut pluribus Martyrologiis hic citandis supersedendum censuerim, omnia quoque elegantiori Martyrologi Gallicani oratione, ut que in omnium manibus versetur. Huc magis spectat Sancti ipsius epitaphium, cujus veram atatem non facile quis exploret. Refertur à laudato scriptore Viennensi Lievræo pag. 127:

à quo & ejus epitaphium

Occubat hoc tumulo speciosus mente Severus
Qui quondam hoc templum funditus instituit.
Nec solum hanc ædem, sed cetera tecta sacra vitæ
Plurima constituit vincit amore Dei.
Divina sic fretus ope, quod semper ubique
Quo posuit dextra, atra metalla tulit.
Sed quid plura loquar? laudetur gratia Christi,
Qua sic in eunctis viget ubique bonis.
Exulibus qui dona suis largitur operata,
Et peregrinis olim condita distribuit.

F

Obiit VI Idus Aug. an. CDXXX.

5. Cum Sancti Actis non male consonant que hic poetâ utcumque cecinit. Displicet notatus obitus annus CDXXX, quod mirum est, non observasse Lievræum qui in eodem suo opere pag. 12 scripserat, templum centum deorum eo loci olim existisse, ubi modo conspicitur ecclesia à S. Severo ædificata anno circiter CDXLV. Neque id tamen satis appositè, nam cum in gestis legatur S. Germani ep: Autissiodorensis sacrum corpus Viennam delatum fuisse dum de ecclesia dedicanda ageretur, Sanctus autem ille an. CDXLVIII primum vivendi finem fecerit, rectius sane diceretur, templum istud paulo serius ad finem perductum; id vero apertissima falsitatis arguitur; S. Severum obiisse anno CDXXX. At enim justos calculos chronologicos hic exigere frustra quis tentaverit, faciente nupero Viennensis ecclesie illustratore D. de Maupertuy, Viennenses historicos ad scopulos chronologicos passim allisisse; quemadmodum & hic manifestus est quod cum Adone velint omnes sub S. Isidoro episcopo, sanctum Severum Viennam appulisse; cum constet aliunde, viginti illum &

Errores Chronologicæ

AUCTORE amplius annis S. Severo posteriorem esse, ut in
J. B. S. hoc opere nostro non semel probatum invenies; recentissime ad Acta S. Germani tom. VII Julii pag. 262 in Annotatis.

6 Inter varias exerrantes notas chronologicas unicam certam invenies, quod, admissa ut vera historia de adventu corporis S. Germani Viennam, ejusque delatione ad templum S. Stephani recens edificatum dedicandumque, id contigisse omnino debuerit anno ipso quo S. Germanus Ravenna obiit, nempe CDXLVIII; ut tunc cum maxime Viennæ celebrem fuisse oporteat S. Severum, quem eò pervenisse circa annum CDXXX (qui pro obitu perperam signatus fuerit) satis verosimile est, vitamque produxisse ad tres vel quatuor annos post dicti templi consecrationem; quo fiet ut hic saltem admitti possit Adonis calculus, quod anno circiter CDLII ad laborum primum evocatus fuerit S. Severus, in eadem ecclesia S. Stephani sepultus quam ipse fundaverat, ut ex brevi ejus Vita mox intelliges. Brevi, inquam, atque ex ipso Viennensi Breviario, anno MDXXII excuso desumpta, omiſſis quatuor aliis Mss. multo longioribus, pro capiti & arbitrio describentium exornatis, ex quibus nec hilum extuderis quod ad rem illustrandam vel minimum conducatur.

7 Quin imo in brevi licet Vita compendio bini admiscantur articuli qui cum genuinis S. Germani Actis conciliari omnino nequeunt. Primus quidem quo dicitur S. Severus toto biennio præstolatus S. Germani adventum seu potius promissum reditum ex Italia. Quod quam falsum sit, inde datur intelligi, quod eodem ipso anno inde reductus sit mortuus quo Armoricanorum gratiâ eo perrexerat. Alter error est, quod velis, presente ejusdem S. Germani corpore, peractam dicta jam non semel ecclesia S. Stephani dedicationem die Dominico illucescente VII Kalendas Junii seu XXVI Maii; ubi interim certissimum est, dictum S. Germanum non obiisse ante XXXI Julii, atque eodem ipso anno, quo mortuus est, Antistidorum relatum fuisse. Quæ rursum probant, quod superius insinuatum est, scriptores Viennenses chronologicos calculos aut ignorasse penitus, aut saltem imperitissime combinasse. En modo ad verbum laudatas supra lectiones, pro ut in Breviario relata & excusa sunt.

V I T A

Ex Breviario Viennensi anni

MDXXII.

Ex India
Viennam
appulsus,

LECT. I. Igitur beatus Severus, natione Indus, parentum genere clarus, mundana facultate non modicus, in fide tamen Christi perfectus. Qui cum amborum parentum morte parvulus derelictus, omnia quæ sibi à parentibus fuerant derelicta, pauperibus credidit eroganda. Inviolabili cursu peracto, ad presbyterii locum accessit sublimatus. Qui cum, peregrinatione suscepta, ac tantis terrarum marisque spatiis transmeatis, Viennam maximam Galliarum urbem pervenisset, ad locum quemdam, cui Vogaria nomen est, priusquam ad urbem accederet, pausandi gratia aliquantum temporis requievit.

LECT. II. Qui eodem in loco, succisa arbore fanatica, subterraneaue pecunia, Domino lar-

giente, reperta, basilicam in honore S. Albani fabricavit. His ritè peractis, & gentilibus illius loci baptizatis, ad præfatæ urbis mœnia pervenit. Perambulans totius civitatis spatia, ad eum, ponte transmissis, pervenit illico locum, ubi templum erat, cui præ multitudinem idolorum, centum deorum nomen conditor vetustus imposuit, quod Jairæ supereminet flumini, eminensque vicinum ponitur civitati.

LECT. III. Templo illo, cum simulacris idolorum, virtute divina, ad petitionem Sancti subito ad solum prostrato, maximaque multitudine paganorum, ipso auxiliante, ad agnitionem plenissimæ veritatis perducta, cepit cum plebe devota, in honorem beati Stephani, in eo, qui prius idolorum fuerat locus, fundamentum fodere, & orationis futuræ machinam collocare: cumque tertriæ maximam partem egererent, subito vas argenteum, plenum probatissimis solidis repositum invenerunt; quod ad sacrosancti altaris Viennensis ecclesiæ ministerium, usque in hodiernum diem noscitur deservire.

LECT. IV. Cum beatus Severus opus ceptum divinæ virtutis instantia fabricaret, contigit beatissimum Germanum, Antistidorensis civitatis episcopum, dum Romam properaret, Viennam urbem attingere. Cumque ad locum operis prædicti accederet, casu contigit, venerabiles viros Germanum episcopum & Severum presbyterum sibi invicem obviare; & ita se propriis noscuntur salutasse nominibus, ac si notitiam pristinæ cognitionis longinqui temporis habuissent.

LECT. V. Hic igitur sancti Viri oratione completa, beatus Germanus opus ceptum à beato Severo congaudens, eum sic alloquitur: Rogo, inquit, frater, ut hujus templi spectabile votum, nostræ parvitatæ tantum præstolari digneris adventum, ut cujus in præsentia ædificii machinam admiramur, in ejus consecratione, per benedictionis cumulum uterque lætemur. Annuente S. Severo, & sibimet valedicentibus invicem, beatus Germanus iter ceptum arripuit.

LECT. VI. Cumque beatus Severus opus choatum celeritate, qua poterat, expedisset, transacto perinde biennio, sancti Germani præstolabatur eventus*. Victus tamen plurimorum fidelium devotione, ne dedicatio expectata differretur, ad beatum Yficium, ejusdem civitatis episcopum acceditur, & quæ erant huic operi necessaria præparantur. Contigit ut nullus cereus applicato igne posset accendi. Mirantur omnes, & hæc per ordinem beato Yficio intimantur. Cumque iterum ad ipsius solennitatis peragenda mysteria dies illucesceret statuta; dum undique omnes ad sanctam ecclesiam procederent, subito præ foribus civitatis corpus adeste S. Germani beato Severo denuntiant. Namque die illucescente Dominico, in septimo mensis Junii Kalendarum, & sanctum B. Germani advenit corpusculum, & venerabiles reliquiæ S. Stephani sunt conditæ cum honore psallentium.

LECT. VII. Consummatis igitur duobus in honore Saactorum sacratissimis locis, tertium beatus Severus ædificare rursus aggreditur locum. Medio igitur qui quatuor montibus ponitur colle, qui subjectæ imminet civitati, reperit etiam ibi, largiente Domino, sicuti fecerat prius, auri non modicum numerum solidorum; quod cum sustulisset, opus ceptum ædificavit, & ibidem veneranda patrocina beati Laurentii martyris cum honore debito collocavit.

LECT. VIII. Igitur cum beatus Severus severissime

D
reperito the-
sauro basili-
cam fabri-
cat:

everſo ſano
aliam ædifi-
cat.

E
Illac trans-
iens S. Ger-
manus

spondet se
consecratio-
ni adfuturum,

sed adfer-
tur demora-
tui corpus-
culum
* lege ad-
ventum

Tertiam i-
tem ex-
struit,

A rissimè corpus suum diversis abstinentiæ modis afficeret, & luctantem animam contra spiritualis nequitiae jacula præpararet, decrevit fundamenta Domini in montibus sanctis & planis posita locis affidè circuire, ibique sine intermissione, Domino sacrificium laudis offerre. Hoc divini muneris opus cunctis diebus vitæ suæ peragens, virtutibus plenus in Domino quievit. Accidit enim ut quadam nocte dum iter de Vogeria loco ad civitatem ageret, semivivum jacentem media in via invenisset, ipsum compellans, nullum in eo viventis sonum audisset, intellexit, non humana illum sed dæmonum cæde mulctatum fuisse.

LECT. IX. Quem continuò oratione ad Deum fusa, signoque crucis impresso, in ipsius adhuc

noctis crepusculo incolumem reddidit. Et mox ut exercitus meridiani dæmonii nequitiam didicit hæc fecisse, eos sancto succensus spiritu, perpeti cursu consequitur consecutisque stare jubet immobiles. Cumque jam relaxari dæmonia precarentur, ad ejus imperium omnis illa dæmonum pompa, velut fumus recessit. Sic interventu beatissimi Viri, & homo vexatus sanitati pristinae redditur, & præfatum, ut diximus, iter à periculo dæmonum liberatur. Multas etiam alias per venerabilem Virum, admirabiles atque præcipuas virtutum gratias, divina ex fide petentibus, est pietas operata, præstante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor, laus & potestas in secula seculorum. Amen.

D *facit a prius dæmonum turbis.*

DE S. THEODORO SEU THEODOSIO HEGUMENO CONF.

Cultus apud Græcos.

J. P.

B
DIE VIII
AUGUSTI.
Cultus, elogium,

N omen hujus Sancti duplici modo, quo eum expressi in titulo, efformatur. De cultu ejus publico apud Græcos, constat ex Menologio Sirletiano, Menæo Chiffletii, Menais magnis Græcorum impressis, ac Synaxario ex Menologio sub nomine Basilii imperatoris toties à nobis citato; cujus è textu Græco, ad calcem tomi i hujus mensis Augusti excuso, sequens elogium profero: Memoria S. P. N. Theodosii. Sanctus pater noster Theodosius à teneris unguiculis Christi præcepto obediens, quod dicit: Qui non reliquerit patrem & matrem, & fratres ac sorores, & agros ac domum, & non tulerit crucem suam; & sequitur post me; non potest meus esse discipulus; reliquit omnia, & sublata in humeros cruce sua, secutus est eum alacri animo, ac monachus factus, elongavit fugiens in solitudine. Nunc quidem degubat in montibus, nunc verò in speluncis vitam instituebat, ac nutriebatur ex arborum fructibus, herbisque, quæ petris adnascebantur, noctu atque interdiu Deum obsecrans pro sua mundique

salute. Sic vitam instituens, miraculorum etiam gratiam accepit; multisque infirmis sanitati restitutus, gaudens emigravit ad Dominum.

2 In Menologio Sirletiano sub Præpositi Oroborum; in Menais autem magnis sub hegumeni Oroborum titulo annuntiat. Pro Theodosio utrumque exemplar scribit Theodorus; quibus adde nostrum Menæi Chiffletiani apographum. Porrò locus seu monasterium Oroborum, Græcè Οὐρόβωρ, incomperta mihi hætenus sunt. Est autem nomen appellativum οὐρόβωρ, Latine ervum, quod significat herbam quamdam; de qua vide Lexica. In Prætermissis ad diem xxvi Junii, occasione S. Theodori encaniorum templi in Rhegio, dictum fuit, nos Theodorum à Martyribus & Studita diversum nullum novisse, nisi eum qui Ὁρόβωρ, id est Margaritorum hegumenus colitur hoc die VIII Augusti. De hac voce meminit Cangius in Glossario Græco-barbaro. An verò nominis prædicti derivatio ab herba ista, an potius à margaritorum etymo proveniat, liberum esto penes lectorem judicium.

E

officium hegumeni.

C

F

DE S. MUMMOLO ABBATE CONF.

Burdigalæ in Gallia.

J. B. S.

SEC. VII.
Vetusto cultu gaudet,

D e hujus Sancti cultu potius quam de vita gestis agendum hic nobis est, fatente Mabillonio seculo 2 Sanctorum Ordinis sui pag. 674, De S. Mummo abbatis Floriacensis gestis paucas res exploratas haberi: ut vel de nomine ex Martyrologiis dubitandum esset, aliis Mummolus aliis Mommuralus, aliis Mommolenus vel Mommolinus scribentibus, nisi apposita dignitas abbatis Floriacensis, de uno eodemque sermonem esse abundè edoceret. Seculo licet VII floruerit, apud classicos tamen Martyrologos notus non est; inter Usuardi auctaria primus eum collocavit Belinus, in secunda sua editione ipsum hoc modo annuntians: Bourdegalis, depositio Moim murali abbatis Floriacensis cœnobii, qua totidem verbis descripsit Molanus in priori sua editione, in aliis nomen ita corrigens: Bourdegalis, depositio Momi-

moli abbatis Floriacensis cœnobii, quo modo etiam effertur in vetusto Martyrologio Floriacensi apud Mabillonium in Benediclinis Annalibus tom. 1 pag. 546, licet in Breviario Ad. monasterii S. Crucis, ubi Sancti sepulcrum & reliquie ostendantur, sub nomine S. Mummoleni (vulgo Mommolin) colatur, teste iterum Mabillonio in Actis pag. 676 num. 7.

2 Ibidem numero sequenti refertur mendosum ejus epitaphium à laudato Mabillonio meritissimè correctum & restitutum, ex quo Chronologus Burdegalensis Darnal, operis sui pag. 10 bona fide scripsit, vixisse Sanctum trecentis & septuaginta annis, ubi verosimillime legendum circiter septuaginta annis. Certius testari potuit idem Chronologus, memoriam ejus quotannis hoc die recoli in monasterio S. Crucis, quod ita refert Mabillonius pag. 678 num. 12: S. Mummolus sexto Idus Augusti & per octo continuos dies à Burdigalensi

eoque Burdigalæ vel de solenni.

AUCTORE
J. B. S.

digalensibus colitur ac frequentatur magna religione, ægrisque capitibus sæpius mederi fertur. Ejus memoria in pervetusto Martyrologio Floriacensi anno MLXXXVII exarato VI Kalendas Augusti consignatur & quidem primaria manu, in hunc modum: MUMMOLO ABBATIS, qui in antiquiori Martyrologio adscriptus est manu recentiori. Eiusdem reliquiæ in monasterio nostro S. Crucis apud Burdigalam in monumento marmoreo, columnis æquè marmoreis innixis, ac theca lignea deaurata vestito adservatur, præter brachium alterum quod serinio argenteo inclusum est.

An primus
abbas Flo-
riacensis?

3 *Quæ de initiis Floriacensis monasterii ibidem & in Annalibus memorantur, huc non spectant, uti nec explicatio commutationis factæ cum rege, qua fundus à Leodebando, ad S. Anniani abbate, impetratus sit, ubi Floriacense cœnobium conderetur: satis nobis sit Sancti cultum prosequi, ea etiam disputatione præterita, utrum verè primus, an solum secundus istius cœnobii abbas fuerit. Citatus jam non semel Mabillonius Annalium tom. I pag. 380, primum abbatem præfectum ait, Rigomarum, eoque post annos quinque mortuo, Mummolum. Menardus vero in observatione ad Martyrologium Ordinis hoc die ita rotundè pronuntiat: Fuit sanctus Mummolus primus abbas cœnobii Floriacensis, qui, ut sibi divinitus revelatum fuerat, misit S. Aigulphum discipulum suum ad montem Casinum, ut inde Floriacum asportaret reliquias S. P. N. Benedicti, easque honorificè sepelivit in loco sibi à Deo monstrato, ut docet Adrevaldus in libro de translatione corporis S. Benedicti. Postea in extremam Hispaniam peregrinatus est voti reus ad sepulcrum S. Jacobi. Inde revertens venit Burdigalam; ibique in monasterio S. Crucis spiritum reddidit creatori, ut refert dom. Joannes d'Arnal monachus ejusdem loci in Vita quam de S. Mummolo composuit.*

Ex D. Jacobi
redux
Burdigale
moritur.

4 *Quam hinc S. Mummoli Vitam nobis oggerat Menardus, quis satis conjiciat, post ea qua superius de ejus rebus parum exploratis ex Mabillonio diximus? Certè fabulosa est qua in citato Chronico & hic adstruitur peregrinatio ad S. Jacobi sepulcrum, pro eo quo Sanctus vixit seculo VII, & quacumque alia alibi asserta ante seculum IX, quas omnes rejectas invenies in Commentario ad Acta S. Jacobi xxv Julii, mensis istius tom. VI à pag. 32, ut rectius alii sentiant, Burdigalam profectum Sanctum ad propagandum Ordinem suum Benedictinum fundandumque fortasse ipsissimum S. Crucis cœnobium in quo diem clausit extremum circa annum 679, ibidem exinde religiose cultus ut jam satis notavimus. Adducitur in Annalibus tom. I pag. 546 paulo distinctius vetusti Martyrologii Floriacensis testimonium, in quo ita legatur: VI Idus Augusti, Burdegalis depositio S. Mummoli abbatis. Addit porro Annalista; quo die in illa urbe, ut ex Actis jam retulimus, uti & apud Floriacenses festivè cele-*

bratur ejus memoria. *Atque hæc dubitare non sinunt de antiqua & constanti veneratione S. Mummolo exhibita.*

5 *Præcipuum quod ad nos pervenerit S. Mummoli memorabile factum, illud est quod ex Menardo jam attigimus atque in citatis Annalibus pag. 428 paulo distinctius narratur: procurata nimirum ab ipso corporis S. Benedicti translatio in Galliam anno 653 dum Floriacense monasterium regeret: Qui in lectione sacrorum librorum assiduus cum libros Dialogorum à B. Gregorio Papa conscriptos sedulo evolveret, excidium Casinensis monasterii, à Longobardis everfi ingemuit, ob eam maximè causam, quod sub his ruinis sacrum beatissimi Patris corpus confepultum ac neglectum jaceret. Tandem ejus animum impressa subiit cogitatio, ut tantum thesaurum ex illis ruinis erueret & in suum transferret monasterium. Non alius ad hoc opus magis idoneus ei visus est quam Aigulfus monachus. Hujus etiam Sancti Vita exstat dicto tome 2 pag. 658 in qua num. 6 rem prosequitur Adrevaldus, cujus facti, inquit, dignoscantiam si quis scrupulosus nosse cupit, libelli de hac re compositi lectione addiscere quibit. Neque ea procul accersenda est, cum habeatur tome eodem toties citato à pag. 337; qua res etiam brevius legi potest apud Boscium in Bibliotheca Floriacensi cap. 11 pag. 28.*

Laudatur
quod S. Be-
nediti cor-
pus in Gal-
liam depor-
tari curave-
rit.

6 *Paucis omnia qua de S. Mummolo dici possunt, complexus est Saussayus elogio suo quod hic demum describi meretur: Burdegalis, depositio sancti Mummoli abbatis primi Floriacensis & confessoris. Is cum Leodebodus abbas S. Aniani Aurelianensis, vir multæ pietatis, basilicam ad Ligerim in honorem sanctissimæ Dei Genitricis & Petri Apostolorum principis ædificavit, sanctitatis fulgebat admirandæ insigniis. Ob quæ ab ipsomet Leodebodo reverenter accersitus; illic alcetis, quos non paucos collegerat, in abbatem præfectus est; tantumque novo coalescenti religioso cœtui felici suo regimine decus attulit, ut ad antiquorum cœnobiolorum, qui prisca adhuc pietatis decora retinebant, existimationem illud suum sanctis institutionibus ac exemplis proveheret. Quod ut fulciret Patriarchæ religiosorum præfidiis, Aigulphum prædilectum discipulum, postea successorem & martyrem, non sine divina aspiratione Cassinum ad sancti Benedicti reliquias sacratissimas, in neglectu jacentes; afferendas misit, votisque potitus, condecanti veneratione easdem excepit, atque cultu debito in sacratio Floriacensi, ubi hætenus quiescunt, collocavit. Post hæc vir Dei, studio augendæ pietatis Burdigalam perrexit, ubi dum animarum intendit lucris, talentorum fenore satis locupletatis, Domino ad præmium invitante, felici clausura cursum sanctæ conversationis terminavit. Sepultus autem in ecclesia S. Crucis, mirabilia edidit magnifica, quibus ut populo potenter est opitulatus, sic & memoriæ suæ venerationem peperit sempiternam.*

Cetera in
Saussayelo-
gio.

DE S. ÆMILIANO EP. ET CONF.

CYZICI IN HELLESPONTO.

Cultus ex tabulis Græcis, ac Martyrologio Romano, elogium, atas.

J. P.

SEC. IX.
Veneratio
apud Græcos :

Ecclēsia Latina annuo sanctum hunc Præsulem cultu veneratur, Græcam secuta. Atque in hujus quidem variis Fastis memoria ipsius inscribitur, videlicet Menologio Sirlétiano, ac Menais magnis impressis, cum parvo utrobique elogio; sed Menais addunt insuper hos versus:

Ψυχῆς πάλιν θεῖς Ἄμιλιανὸς λόγον,
τῆς σαρκὸς ἠλόγησεν ἄχρῃ ἢ τέλει.
Ὁ γὰρ ὁ Ἄμιλιανὸς ὅσα δέξεται ἄρρα.

B

Salutis animæ tanta cui cura extitit,
Bona corporis neglexit ad vitæ exitum.
Octava tellure ossa excipit Æmiliani.

Typicum sub nomine S. Sabba editum, Menæum Chiffletii; Menologium Slavo-Russicum Sparwensfeldianum, Augustus Moscorum figuratus apud nos ante tomum 1 Maii pag. xxxix ipsum signant. Menologium denique Basiliæ imperatoris, postquam Sancti memoriam præmississet, hoc eum elogio laudat, quod ex Græco sic sonat:

elogium :

2 Sanctus pater noster, magnusque hieromartyr ac confessor Æmilianus temporibus imperatorum iconomachorum urbis Cyzicenæ episcopus fuit. Non eluxit autem dumtaxat religione, cognitione, ac reliquis dotibus, quæ genuinos pontifices decet; sed etiam misericordiâ, compatiendi affectu ac benignitate exercuit animi patientiam. Divino autem zelo fuit pro orthodoxa fide, & criminabatur eos liberè qui non adorabant venerabanturque sanctas & colendas imagines, hæreticos ac Christi inimicos eos appellans. Postquam verò accusatus esset à veritatis hostibus apud Leonem Christi osorem, comprehendunt eum ac vinculum illi sistunt; & millenis ærumnis prius subiectus, exilio deinde multatus, multis in exilio tentationibus toleratis, finem fecit vivendi. Dixi de cultu Sancti apud Græcos; nunc, quisnam apud Latinos sit, intellige.

cultus apud
Latinos.

3 Martyrologium Romanum annuam ejus memoriam his verbis annuntiat: Cyzici in Hellesponto sancti Æmiliani episcopi, qui pro sacrarum imaginum cultu à Leone imperatore multa passus, demum in exilio vitam finivit. Molanus in additionibus ad Ursardum suum anno 1573 editum sic habet breviter: Die octava, sancti Æmiliani confessoris in Cyzico. De etate, quâ vixit, hæc occurrunt.

4 Floruit sub Leone Armeno, qui imperavit ab anno 813 usque ad 820. Probatur hoc ex Menais magnis Græcorum ad diem VIII Martii, ubi in elogio S. Theophylacti, Nicomediensis episco-

pi; habemus ista, quæ ex Græco sic sonant: Magnus Nicephorus postquam præfulum lectissimos, Æmilianum Cyzicensem, unâ cum aliis ibidem enumeratis, ac beatum Theophylactum ad se vocasset, ad impium & apostatam imperatorem se confert; Leonem nempe Armenum, ex Vita S. Nicephori patriarchæ CP. apud nos die XIII Martii, tom. 11 dicti mensis pag. 293. Consule præterea, quæ dicta sunt de S. Theophylacto Nicomediensi tom. 1 Martii pag. 787. Congressum istum contigisse anno 815, & ab Leone Armeno episcopos tunc in exilium missos, non anno 814, quo idem congressus refertur à Baronio; monimus tom. 1 mox citato, pag. 788, num. 7; ad hæc, causam imaginum anno primùm 815 vexari cepisse, ac motam tunc adversus earum cultores persecutionem, probat Pagius in Critica Baroniana ad annum 814, num. 2 & 3. Mirari porro jam pridem fuimus aliud σφάλμα μνημονικὸν ejusdem Eminentiissimi Annalium ecclesiasticorum conditoris, dum pro Leone Armeno, sub quo Christi fidem confessus est Theophylactus (de quo supra,) atque adeo noster S. Æmilianus secundum dicta, seculo nono, describit anno Christi 733, num. 2; Leonem Isauricum imperatorem, contra sacrarum imaginum cultores sevientem. De istis ergo ibi jam pridem; ast huc potissimum spectat id, quod occurrit apud eundem sapientissimum Annalium ecclesiasticorum parentem, inter ea quæ narrat ad an. 731 num. 5: ubi inter alios, qui veritatis orthodoxæ causâ à Leone Isaurico in exilium ejecti sunt, ponitur vir sanctissimus, qui successerat S. Germano in Cyziceno episcopatu, Æmilianus: cujus exilium nihil occurrit quod cogat differre ultra dictum annum 815, quo præfules alios istâ pœnâ multatos dixi.

Vixit sub
Leone Ar-
meno, non
sub Isaurico.

E

F

5 His de causis generosum hoc sanctissimi Episcopi nostri effatum, quod pro auctoritate ecclesiastica in os imperatoris intrepidus impexit, referente illud Baronio ex Theophrasto, istius temporis auctore (de quo apud nos tom. 1 Aprilis, pag. 253) ad annum Christi 814, anno proxime sequenti innectendum est. Sic verò habet: Æmilianus Cyzici episcopus, Si quaestio, inquit, ecclesiastica, imperator, hæc est; ut dixisti; in ecclesia inquiratur, ut mos est. Altius enim & à principio ipso ecclesiasticæ quaestiones in ecclesiis, non in palatiis regis inquiruntur. Hac ibi ex gestis, S. Niceta apud Surium ad 111 Aprilis. Exstant ea etiam apud nos ex Ms. Græco Vaticanæ eodem tomo primo Aprilis pag. 254 & seqq.

Stetit pro
auctoritate
ecclesiasti-
ca.

DE B. RATHARDO PRESB. CONF.

FUNDATORE COENOBII DIESENSIS

IN BAVARIA.

J. B. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Fama sanctitatis & cultus ex fecutis miraculis ; ætas non fati distincta , variæ loci vicissitudines.

SEC. IX.
Licet in sac.
Fastis præ-
teritus ,

B

*N*eo Sanctorum numero , ut plures alii ejusdem gentis , computandus B. Rathardus , qui non ex Fastis sacris aut Martyrologiis noti sunt , quorumve gesta antiquis Actis aut monumentis celebrantur ; id ferme solum posteritati relictum est , quod ex illustrissima familia Andechsiana seu Andecensi , de qua in hoc opere nostro non semel actum est , originem ducens , calcatis mundi illecebris , sacerdotio initiatus , bonorum suorum non alium heredem voluerit præter Christum Dominum , fundando nimirum in Dieffensi oppido , seu veteri Damasia , canonicorum Ordinis S. Augustini cœnobio , in quo vite reliquum tam sanctè exegisse memorant , ut post obitum multis iisque insignibus miraculis inclaruerit. Susceperitne regularem jam dicti Ordinis habitum , non est qui satis clarè definire audeat , quod nempe veteres notitiæ prorsus deficiant , ex quibus præter perennem miraculorum famam certi aliquid erui possit. Elogium dedit noster Mattheus Raderus in sua Bavaria sancta tomo 1 à pag. 86.

aliunde satis probatur ejus sanctitas.

C

2 Ex ipso & nostro etiam Andrea Brunnero in Annalibus Boiorum aliiisque recentioribus sua collegit auctor Vita , idem , opinor , Innocentius Keferloher , monasterii Dieffensis decanus qui S. Rathonis Acta composuit , data à Papebrochio ad diem XIX Junii tom. 111 à pag. 892. Porro Vita ista nostra multis ante annis missa fuerat ad P. Bollandum præfixo hoc titulo : Vita beati Rathardi presbyteri , qui Dieffense monasterium Ordinis canonicorum regularium S. Augustini primus fundavit & rexit. Anno Domini DCCCXV. Utrum titulus iste satis appositè conveniat cum iis que in S. Rathonis Vita scripsit laudatus Innocentius , aliorum esto judicium. Necdum omnino inducor ut credam , quod istic tamen insinuari videtur , B. Rathardum verè fuisse regularem canonicum : rexisse monasterium ceteraque in eo administrasse tamquam verum fundatorem , nemo est qui non ultro admisserit.

An ex familia Andecensi ortus ,

3 De Andecensi familia non minor ferme difficultas ; si enim illa in Rathardo principium sumpsit , ut Innocentius ipse fatetur in laudata S. Rathonis Vita ; Rathardo autem senior aut saltem aequalis fuerit B. Rathardus , merito queritur qua ratione ex Andecensi illo capite censeari possit progenitus. Dentur B. Rathardo anni vite dumtaxat sexaginta , si mortuus est , quemadmodum ipsi statuunt anno DCCCXV , natum oportet seculi octavi anno circiter LV : atqui vix natus tunc erat totius illustrissima familia stipes jam dictus Rathardus , quem patrem fuisse voluit S. Rathonis mortui anno CMLIV , patet satis aperta consequentia , ex qua etiam incerta redditur B. Rathardi genea-

logia Andecensis. Interim tamen , utcumque ea habeant , malumus ut mera nostra dubia hæc accipi , quam ut contra torrentem niti velle videamur ; stabit sua beato nostro Rathardo constantissima sanctitatis ac miraculorum fama , cujuscumque demum familia fuisse perhibeatur.

4 Neque Bruschiæ præteriero , ubi de Augustanis episcopis agens ita loquitur : Hauto , a-
liis Hauto , comes de Andechs Bavarus , maximus episcopatus Augustani locupletator & donator , succellit S. Symberto. Præfuit adhuc anno Domini DCCCXI sub Ludovico Pio. Somnia igitur sunt quæ eum septem tantum annis præfuisse affirmant. Habuit fratrem religiosissimæ etiam vitæ Rathardum canonicum , qui Damasiani insignis monasterii apud Bavaros fundator esse legitur. Atque hoc postremum est quod ad rem nostram pertinet quam proximè , iis probatum argumentis que ex narratione mox subjungenda manifeste intelliges. Variæ tum nostri hujus Dieffensis cœnobii tum Werthensis S. Rathonis vicissitudines , vix ullam patiuntur molestiam. Vellem clarius explicaretur Hungarorum , seu , ut alii malunt Arnoldi , cognomento mali , Bavari famosissima depopulatio , cujus epocham mihi quidem distinctius explicare hætenus satis promptum non est.

5 Non videntur coherere B. Rathardi ætas & memoratum Bavariæ excidium , quod si acciderit annis dumtaxat quadraginta post dicti Beati obitum , ut in Vita disertissime asseritur , is vero mortem obierit DCCCXV , ut contra Raderum satis clarè innuit Keferloherus , contigerit immanis ea vastatio circa annum DCCCLV , quo necdum natus erat S. Ratho , utpote qui primum obiit anno CMLIV , qua tamen eadem calamitate monasterium ejus Werthense involutum , receptissima est scriptorum opinio. Quis hæc satis aptè conciliet ? At enim hoc condonandum est hominibus istis , qui digerendis chronologicis calculis non ita assueti sunt. Veram fuisse totius Bavariæ vastationem , veras monasterii Dieffensis vicissitudines , repetitas item sacri corporis translationes ac depositiones ex toto contextu perspicuè intelliges. Habe modo Vitam qualemcumque qua cetera omnia explicantur.

V I T A

Auctore Innocentio Keferloher
Decano Dieffensi ex Ms.

Anno post receptum à Christo genus humanum decimo quinto supra octingentesimum , Ludovico Pio Caroli Magni filio rerum potente , beatus

A beatus Rathardus ex nobilissima & sanctissima Andecensium principum familia natus, sacrisque sacerdotii initiatus, heredem bonis suis ex asse Christum relicturus, à quo heres olim æterni regni scriberetur, auctore & auxiliatore Hautone germano fratre, episcopo tunc temporis Augustano, eo ipso, qui S. Symperto successit, ad Damasi- am, oppidum superioris Bavarie, ad lacum Ambræ situm, nunc vulgò Dieffen dictum, ædem S. Georgio megalomartyri sacram instituit, eam- que canonicis regularibus S. Augustini, qui lo- cum hodieque colunt, adjuncto monasterio, af- signavit. Ipse post exercitam in omni virtutis ge- nere vitam, eodem loci defunctus, humili tectus cippo, ad extremum templi angulum humatus est: quamquam virtus sanctorum Virorum sepe- liri cum cineribus haud possit. Statim enim ex be- neficiis passim ad conditorium ejus accurrentibus, præstitis, sese Viri sanctitas, veluti solis ab au- rora relucens jubar, diffudit.

*Destruitur
cœnobium
ab Hunga-
ris:*

B 2 Quadraginta annis post, Conradus Lothariti- giæ Dux, Othonis Germanorum tunc regis gener, incertum, rariore an perniciosiore perduellio- nis scelere, Hungaris in focerum conductis, in Baviariam descendit, tantâ barbarorum mole, ut vulgò, nisi à terra absorberentur aut obruerentur à cælo, negarent se posse vinci. Ceterum per hu- jus impetum tempestatis eas Bavaria clades passa est, quas se neque hodie putet eluxisse. Certè nullum pænè Sanctorum hominum contubernium est, quod non ad illius luctuosissimi temporis memori- am ingemiscat, etiam qui annales monstrare nul- los possunt, fama velut per manus tradita, exci- dia sua incendiaque majorum lachrymis extincta memoriter recitant, & adhuc everforibus fortu- narum suarum conviciam faciunt. In quam profec- tò sortem calamitatis beati Rathardi quoque asceterium venit; quod unâ cum beati Raffenis Werdensi, solo æquatum est.

*quibus ad
internecio-
nem cæsis,*

3 Exinde Hungaris in Campo Licio ad inter- necionem cæsis, cum domus beati Rathardi haud parvo tempore in situ & squalore jacuisset, Udal- ricus quidam & Adelbertus è sacrorum virorum censu presbyteri animum adjecere ad beati Rathar- di ædem instaurandam: qui dum rudera & arcem purgant, solumque adæquant, ac terram jaci- endis fundamentis aperiunt, in grande saxum inci- dunt; mirati quo casu in eum locum delatum es- set. Tumulus erat beati Rathardi jam olim post eversum templum ignoratus, & cum ipso templo eadem ruinâ, ipsum quoque sepulchrum beati Viri sepultum.

*invenitur
Beati cor-
pus,*

4 Presbyteri dum saxum moliantur, nec quid- quam tamen, quamvis à multis adjuti, profici- unt, Udalricus ad consilium Numinis per preces & vota confugit, divinâque re sanctissimè pera- ctâ, redit ad molem saxi, solusque nullo nego- tio levat, quam antea complures nullâ ratione mo-

vere poterant. Udalricus dum jacentis verticem intuetur, spectaculo territus, attonitusque clau- sam reliquit, quoad divinitus per visum noctur- num admonitus, remoto cippo sacras beati Ra- thardi exuvias, cælestes passim odores spargentes, nudavit, debitaque veneratione profecutus est.

5 Adrepere inde ægri, & inter hos captus o- mnibus propè membris, & distortis pedum cru- ribus, ad Paschales ferias, emendatoque cor- poris vitio sanus erectusque domum lætus recur- rit. Hartwicus inde præsul cœnobii sacros bea- ti Rathardi artus ex angulo templi in medium pro- latis, honoratiore tumulo collocavit; ædem in- stauratam Anselmus Antistes Havelburgensis, bonâ pontificis Augustani Walteri veniâ, ante annos quingentos; millesimo; inquam, centesimo quar- to decimo, sexto Idus sextiles dedicavit. Stetit in- de quatuor propè seculis, annos trecentos octo- ginta, ad alterum & vicesimum loci præsidem & præpositum Conradum; qui animadversâ fatiscen- tium parietinarum ruinâ, laborantes vetustate muros demolitus est, ædemque à fundamentis ex- citavit, beati Rathardi cineres honesto sarco- phago clausos, altari medio intulit, postquam propriis manibus lavisset ex aqua & vino Religio- sus quidam noster, ut ipse de se testatum reliquit, anno MCDLXXVIII.

6 Ceterum auctâ beati Viri veneratione, hæc ipsa sacra ossa majorum pietate ad cultum publi- cum proposita vidimus, quando auctoritate reve- rendissimi domini Petri episcopi Adrymitteni ge- neralis vicarii Augustani diu post, hoc est MDCXX in aram summam recondita fuerunt. Donec tan- dem exuberante in Beatum devotione suorum in Christo filiorum, ejusdem sacrum corpus è paro- chiali sancti Georgii, in proximè subiecti mona- sterii sui ecclesiam regularem solenni pompa & communi populi lætitia deportatum est. Ubi et- iamnum religiosissimè colitur. Sed memoria B. Rathardi specialiùs ac solenniùs celebratur vi I- dus Augusti, quo die beati Viri translatio illa po- strema facta est.

N O T A.

In hac narratione id præcipuè notandum occur- rit, quod auctor ejus in ipso principio recte Rade- rum correxerit, in elogio suo, pro anno 815 si- gnantem an. 850, Ludovico Pio rerum potien- te, qui jam ab anno 840 obierat.

Qua autem de monasterii everstone & restaura- tionibus hic paulo obscurius memorantur, expli- catiora invenies in citata non semel B. Rathonis Vita tom. III Junii pag. 898 à num. 18. Con- suli etiam potest Chronicon Dieffense, ab Edmun- do Duellio inter Miscellanea editum 1724, lib. 2, à pag. 125.

DE B. ALTMANNO EP. PATAVIENSI,

APUD GOTTWICENSES,

IN AUSTRIA.

P. B.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Beati cultus & reliquæ.

ANNO
MXCI.
Sanctitatis
ejus elogia
vetera;

B

Altmannus eximia sanctitatis ac virtutum suarum pracones habet illustres tum suppares, tum etiam coatanos; & inter hos quidem excellunt Lambertus Schafnaburgensis, & Bertoldus presbyter Constantiensis: prior apud Pistorium Nidanum pag. 243 Altmannum Pataviensem episcopum, virum appellat apostolicæ conversationis & magnarum in Christo virtutum: posterior in Appendice ad Hermannii Contracti Chronicum sub anno 1091, Altmannus, inquit, sanctæ recordationis Patavienensis episcopus, in causa S. Petri, & in ecclesiastica religione studiosissimus, post multa pericula, tribulationes & exilia, quæ pro Christo sustinuit, in senectute bona migravit ad Dominum vi Idus Augusti. Hic in episcopatu suo tria cœnobla clericorum, juxta regulam S. Augustini communiter viventium, instituit; & tertium (Raitenbuechense videlicet, secundum Hansizium nostrum Germania sacra tom. 1, pag. 282, & Meichelbeckium Historia Frisingensis tom. 1, parte 1, pag. 266) in Frisingensi episcopatu, in Allodio Welphonis ducis per clericos suos ædificavit, & regularibus disciplinis instituit. Hic fuit tantæ sanctitatis, continentiæ & religionis; ut reverendissimo Papæ Gregorio (VII,) sanctoque Lucensi episcopo (Anselmo, de quo egimus die xviii Martii à pag. 647,) imò omnibus religiosus reverendus esset & amabilis; schismaticis verò & sceleratis odiosus & formidabilis. Unde in obitu suo bonis magnum mœrorem; malis verò magnam reliquit exultationem. *Æqualibus ejus accenseri etiam potest, qui ipsum in sede Patavienfi proximè securus est, Ulricus, sive Udalricus, quique paucis omnia complectitur, dum illum in publicis instrumentis apud Hundium à Gewoldo illustratum in Metropoli Salisburgensi tom. 2 pag. 552 & 556 semel iterumque compellat Sanctulum Prædecessorem suum.*

C

cultus publici primordia;

2 Sed hæc si ad publicum Beati cultum, quem hoc loco spectamus maximè, comprobandum non sufficiunt; Clariora hujus indicia suppeditabunt, qui de beati hujus Viri laudibus aliquanto posterius meminerunt; ille imprimis, qui in ipso cœnobio Gottwicensi, ubi conditus erat Altmannus, priorem ejus Vitam ante medium seculi duodecimi commendandam posteritati suscepit: neque enim is tantum virtutum ejus heroicarum copiosissimum textit elenchum, neque aut Hominem Dei, aut Præfulem Deo dilectum, aut Beatum, aut Sanctum nuncupat modò; sed & cap. 5, num. 34 & 35, prodigia describens, jam tum ad ejus tumulum frequenter spectata, luculentè significat, eò, tamquam ad publicum sanctuarium per ea tempora miseros quoslibet undequaque suppliciter ac religiosè cœpisse confugere; quod sanè inchoati

palàm & saltem tolerati tum cultus argumentum est minimè dubium. Crevit ille verò subinde, crescentibus ibidem tanto numero miraculis, quantum indicat Vita secunda à numero 54. Et quamquam neutrius Vita auctor de festo beati Pontificis anniversario meminit; & hoc tamen ab illa circiter ætate institutum fuisse credibile est. Id certum, quod sacri ejus corporis inventionem elevationemque præcesserit celebritatis hujus annua institutio: hoc enim docemur ex apographo quodam Gottwicensi, cujus hæc est inscriptio: Additiones ad Vitam B. Altmanni, episcopi Passaviensis, adscriptæ post Vitam ejusdem Sancti, cujus prior prologus ad Michaëlem abbatem (ab anno 1564) in Gottwik incipit: CHRISTUS JESUS. Invenitur in monasterio S. Mariæ in Gottwik in Austria, prope Cremsum. Textus autem sic habet:

3 Anno Domini mccc, mense Martio, Pontificatus Bonifacii Papæ VIII anno sexto, Romæ datæ fuerunt à xxiii episcopis pro festo B. Altmanni quædam indulgentiæ; & aliæ à xx Cardinalibus anno mcdxcvi, die xvi mensis Januarii, Pontificatus Alexandri Papæ VI anno quarto. Quarum quidem indulgentiarum Bullas originales reperire est in archivo abbatiæ Gottwicensis. Eodem anno Domini mccc, in die S. Quirini martyris, tempore Domini Ulrici abbatis Gottwicensis serenissimus princeps D. Rudolfus, dux Austriæ, venit Gottwicum, quærens corpus domini Altmanni, inventumque per dominum Ulricum, abbatem prædicti monasterii, sub ara sanctæ Crucis deposuit; ubi usque hodie in pace requiescit. Amen. Ita habet tabula B. Altmanni picta in abbatiæ ecclesia Gottwicensi. Sed observandum, hæc circa annum factæ hujus translationis, sive elevationis, errorem irrepsisse: nam anno mccc non fuit abbas Ulricus, sed Henricus. Quam ob rem aut loco Ulrici scribendus erat Henricus; aut dicta translatio contigisse debet anno circiter mccc-lx; quo tempore Ulricus abbas vixit. Translatum fuit porro sacrum corpus è crypta in navim (ut vocant) ecclesiæ. Dies S. Quirini est xvi mensis Junii, ut constat ex antiquis Calendariis.

4 Ex his collige primò, tametsi constaret, hanc translationem seu elevationem contigisse anno 1300; tamen hac antiquius esse anniversarium Beati festum, & fortè multo antiquius; quandoquidem indulgentiis jam dictis ditatum fuit eodem anno 1300, mense Martio; illa verò mense demum Junio facta est. Collige secundo, cum in tabula hæc citata certò sit erratum vel in numero 1300, vel in nomine abbatis Ulrici, sub quo inventum elevatumque sit Beati corpus; multo verisimilius esse, quod error in numerum; quam in ejusdem ecclesiæ tum abbatis nomen irrepsit; cum in antiquis monumentis longè frequentiora passim occurrere

festum anniversarium indulgentiis Romanis decoratum an. 1300, & 1496;

F

corporis inventio; translatio & elevatio circa an. 1360;

A rere soleant numerorum vitia, quam nominum. Accedit etiam, quod hujus inventionis & elevationis auctor precipuus fuisse scribitur Rudolfus dux Austriae, quo nomine multo probabilius intelligendus videtur Rudolfus IV dux Austriae, (sub quo pralaturam Gottwicensem obtinebat Ulricus per annos quinque, ab anno scilicet 1360, quo creatus est abbas, usque ad 1365, quo Rudolfus excessit à vivis,) quam Rudolfus III, qui Austria ducatum obtinebat anno 1300, cum Gottwico praeset Heinricus: hujus enim Rudolfi III tam exquisitam erga Sanctos eorumve reliquias nemo usquam commendat religionem: at Rudolfum IV in ea totum fuisse, testantur annales Austriae apud Hieronymum Pezium tom. 2, col. 806; ubi de illo legitur: Zelus etiam permaximus ad decorem domus Dei in hoc evidentiùs se demonstrat, quod ex universo orbe, maximè tamen ex omnibus locis Domus Austriae, quam solus pacificè gubernabat, Sanctorum reliquias undique collegit; & easdem auro & argento decoratas praefatae Viennensi ecclesiae (S. Stephani) . . . custodiæ commendavit; &c. Malim igitur inventionem hanc elevationemque referre ad annum 1360, quam ad 1300.

B 5 Collige tertio antiquitatem insituti apud Gottwicensem festi translationis B. Altmanni die xvi Junii, quo die de illo meminimus in Pratermissis: ab hac enim inventionem, translatione & elevatione omnino duxisse videtur exordium; certe aliud nullum apparet. Collige postremo, tabulam B. Altmanni pictam in abbatiæ ecclesia Gottwicensi, de qua jam dicta Additiones mentionem faciunt, earum auctori satis quidem vetustam apparuisse ad faciendam fidem; sed non ipso tempore translationis pictam subscriptamque; quippe cujus epocham pugnantibus inter se characteribus expressam representet; quod sanè indicium est, haud paulo serius depictam fuisse. Fallor verò, nisi ad illam ipsam respexerit P. Maurus Helman, ejusdem cœnobii Gottwicensis Prior, cum die xxxi Augusti, anno 1668 ad quaesita quadam P. Joannis Gamans nostri ita rescripserit: Pingitur B. Altmannus à ducentis annis & ultra cum splendore circa caput, ut sanctus episcopus, pontificalibus indutus, barbà quidem rasà.

C 6 Addit ibidem de Praesulis nostri cultu Helmannus: Colitur apud nos tum publicè, tum privatim, ut Sanctus. Commemoratio specialis non habetur neque pro die ipsius depositionis, neque translationis. Celebramus autem festum depositionis hodie Dominicà obitùs ejus diei, qui est octavus Augusti, proximà solennissimè, ut Patroni, de Communi confessoris pontificis; fitque de ipso concio: qua finita, benedicuntur pontificaliter à Reverendissimo nostro largior elemosyna, & in pauperes ad honorem & memoriam Fundatoris distribuitur. Quam antiquus autem usus ibidem sit de B. Altmanni laudibus pro concione differendi, Additiones, de quibus egimus num. 2, innunt his verbis: In bibliotheca denique Gottwicensi exstat antiquissimus codex Ms. Sermonum Petriabbatis, in quo sunt duo sermones de eodem Beato (Altmanno.) Duo (tantum) fuerunt Petri abbates in Gottwico; unus ante ducentos annos (puta ab anno 1403 usque ad 1432, secundum Bucelinum in Germania sacra, part. 2, pag. 201;) alter verò ante trecentos (praesuit enim ex ejusdem Bucelini calculo ab anno 1309 usque ad 1317.) Utrius sit ille codex Sermonum, non constat. Porro quod ibi Antistitis beati solennitas non ipso die natali, sed huic

festi natalis solennitas Gottwici; & Officium;

proximà Dominicà celebretur etiam nunc (ut ex Auctore Proprio Sanctorum ecclesiae Gottwicensis, anno 1696 Cremsii typis excuso, docet Hieronymus Pezius Scriptorum rerum Austriacarum tom. 1, pag. 115,) id eò fieri suspicamur, ut accolarum ad illam confluentium utilitati & commodo consulatur; uti fit alibi passim in ecclesiis, praesertim extra urbes populosas collocatis.

7 Ceterum jam Officio Beati, olim de Comuni, quadam accessisse propria idem ibidem Pezius asserit, cum inter alia, qua jam de cultu ejus Gottwicensi dicta sunt, ita scribit: Agiturque de eo divinum Officium cum Missa tamquam de Communi (ut aiunt) unius confessoris & pontificis, cum hac peculiari Oratione: "Propitiare, quaesumus, Domine, nobis famulis tuis per B. Altmanni confessoris tui atque pontificis, qui in hac ecclesia requiescit, merita gloriosa, ut ejus pia intercessione ab omnibus protegamur adversis. Per Dominum nostrum, &c. Et in Antiphona ad Benedictus (ut admodum reverendus ac religiosus D. P. Mauritius Höppel, cœnobita Gottwicensis, nos edocuit) hæc in Altmanni laudem decantantur: "Elemosynas illius enarrabit omnis ecclesia Sanctorum, . . . In Antiphona quoque ad Magnificat: "Dum esset pontifex & Legatus Apostolicus, terrena non metuit; sed pro Ecclesia, ut columna marmorea stetit, . . . Additurque hic Versiculus cum suo Responsorio: "Exurge, beate Altmanne; & alumnos tuos protege, . . . Denique sub finem Completorii, praeter alias peculiare comprecationes, à Gottwicensibus Benedictinis quotidie de more recitari solitas, piis etiam hisce versibus beati fundatoris sui Altmanni opem implorant:

"Altmanne, à quo conditum
Hoc nostrum est cœnobium,
Et cujus hæc sunt lipsana,
Semper piè nos adjuva, . . .

8 Qua his praeiungit ibidem Pezius, non aequè probari possunt; hæc scilicet, qua veterum de sanctitate B. Altmanni testimoniis ita subnectit: Quæ omnia tametsi sanctitati Altmanni episcopi non parum patrocinari videantur, in Sanctorum tamen album necdum relatus est. (Hoc verum putamus, si de relatione per canonizationem solennem intelligatur) nec ejus nomen recentioribus Martyrologiis, aut vetustis Calendariis inscriptum hæctenus invenimus. Hoc miramur in Viro tam erudito quam laborioso ac sagace: cum hujus Beati nomen ad hunc diem viii Augusti pridem inscriptum inveniatur Calendario Benedictino Dorganii, Catalogo generali Sanctorum Philippi Ferrarii, Fastis Colonienibus apud Gelenium, Menologio Benedictino Bucelini, ubi bis refertur; semel hoc die cum elogio luculento, iterum die xvi Junii propter festum translationis; universalis denique Martyrologio Castellani. Sed & nusquam per Austriam (quod quidem sciamus) publicus ei cultus impenditur, praeterquam in Gottwicensi Ordinis nostri monasterio, ab ipso episcopo Altmanno fundato. Hoc ipsemet emendatum postea candidè voluit tom. 2, col. 281, ubi sic habet:

9 Erudite lector, monendus es, repertum à nobis fuisse in insigni bibliotheca Tegernseensi (monasterii videlicet Benedictini longè celeberrimi in Bavaria superiore) codicem manuscriptum seculi xv, Acta B. Altmanni, pontificis Patavienfis, & Officium de eodem ecclesiasticum continentem; cujus Officii tale est exordium: "O mater ecclesia, Felix & fecunda, Altmanni praeconia

AUCTORE P. B.

E

F

Cultus Gottwici ceptus, ad varias ecclesias propagatur

AUCTORE
P. B.

conia Prome lætabunda, &c. At quorum hæc, inquires? Ut demonstraremus, B. Altmannum, Pataviensem episcopum, non à Gottwicensibus solum hac ætate (ut olim opinabamur;) sed etiam ab aliis fortassis pluribus ecclesiis publico jam dudum cultu fuisse honoratum. *Et sanè ut inficiari nemo potest, quin ad ecclesiam Gottwicensem cultus ejus publici primordia spectent (quippe ubi sepulcrum ejus, ubi corpus, ubi cœpta primùm & continuata miracula palàm supplicantium frequentiam innotarint;) ita dubitari non potest, quin inde paulatim longius fuerit propagatus, & maximè ad ecclesias illas, ad quas è Gottwicensi thesauro sacrarum ejus reliquiarum pars aliqua subinde translata fuit. Quantum enim alibi lipsanorum ejus aliquid acquirendi desiderium fervuerit, tum quid earum Gottwico exportatum sit aliò, colligere est ex Additionibus Mss. Gottwicensibus ad Beati Vitam, unde sequentia recitamus:*

per commu-
nicationem
reliquiarum;

B

10 Anno Domini MDLXXXI, die VIII mensis Novembris Ernestus archidux Austriæ misit Melchiorum Clefelium, cathedralis ecclesiæ S. Stephani Viennæ Præpositum, postea S. R. E. Cardinalem, in Gottwicum ad abbatem Michaëlem, ut ab eo repeteret corpus B. Altmanni, idque receptum Viennam deportaret. Cujus rei epistola originalis, ab archiduce ad abbatem per Clefelium transmissa, exstat in supradicto archivo abbatiae Gottwicensis. Abbas verò sacrum corpus è Gottwico, ne scilicet monasterium tanto ac tali thesauro suo privaretur, neutiquam dimisit. Est igitur etiamnum ibidem, & quotannis solennissima festivitate colitur (*insinuat hic fortè, quod Pezirus asserit tom. 1, col. 135, Altmanni exuvias Gottwici quotannis per eisdem Beati festivitatis Octavam publicæ devotioni fidelium exponi.*) Partes ejus quædam datæ sunt Annæ Mariæ, Mathiæ imperatoris pientissimæ consorti augustæ; Carolo archiduci, Ferdinandi II imperatoris fratri; & aliquibus Prælati; quæ in diversis ecclesiis religiosè assevantur. *Idem affirmat P. Maurus Helmannus in epistola superius memorata his verbis:* Crus unum hinc secum asportavit augustissima Anna Maria, imperatoris Mathiæ pientissima conjunx, abbatis Georgii Falbii tempore, Viennam Austriæ; ubi apud RR. PP. Cappucinos intra eandem civitatem in capella Cæsarea inter alias reliquias in argentea deaurata capsâ inclusum colitur. Aliæ partes in varias ecclesias delatæ.

C

quarum
pars major
Gottwici re-
mansit.

11 De veteri reliquiarum ejus apud Gottwicum statu hac Bruschi (ut ut heterodoxus, & beati hujus Præsulis alibi sæpe calumniator infrunitus) in opusculo de Laureaco & Patavio Germanico lib. 2, pag. 150: Sepelitur (Altmannus) in Gottwicensis monasterii, à se fundati aut certè renovati, crypta; ubi miraculis claruisse dicitur. Illic & pedum ejus episcopale, & infula ostenditur, qua usus est: quæ omnia miram simplicitatem ostendunt; pompam verò omnino nullam. De recentiori earumdem ibi statu, ita citatus Helmannus, toto amplius seculo posterius: Quod locum, situm, structuram &c. sepulcri B. Altmanni attinet, hoc tempore (anno 1668) significare nil possum; quia scilicet majoris templi nostri reformatio de facto jam fudat, nec ante se sequi annum videbit finem. Quid deinde cum sepulcro Fundatoris fiet, adhuc latet. Quantum ad reliquias; hæ majori ex parte servantur in monte nostro extra sepulcrum. De pedo superior pars penes nos exstat, ex ebore simpliciter elaborata; quam modernus dominus abbas noster, reverendif-

simus Gregorius Heller, suo novo argenteo inaurato baculo, honoris gratiâ, inclusit. De tiara, vestimentis, aliisque utensilibus invenire nihil amplius est. *Innuat ibidem tamen, etiam superesse aliquid, cum subdit: Optarem, ut effigies monasterii nostri, quam modernus reverendissimus Prælati noster typo edidit, esset ad manum. Ibi sigillum, quo beatus Fundator usus fuit, videret ad vivum: quod quidem figuram habet rotundam instar imperialis, & in medio media statura B. Altmanni, pedum in dextra tenentis, oculis se objicit; in circumferentia autem scribuntur hæc litteris antiquissimis: ALTMANNUS PATAVIENSIS EPISC. His, inquam, innuit, sigillum authenticum, saltem ætate sua, superfuisse.*

D

12 Hæc sunt, qua de Beati hujus cultu comm-perire nobis licuit; nisi fortè eò etiam referri velis epitaphium, quo sepulcrum ejus præterito seculo condecoratum fuit, ut narratur in Additionibus Gottwicensibus, jam non semel laudatis, in hunc planè modum: "EPITAPHIUM B. ALTMANNI. Venerare, viator, sacra ossa B. Altmanni episcopi Passaviensis, hujusce monasterii fundatoris, quæ Rudolphus Austriæ dux huc transtulit anno salutis mccc. Obit beatus Vir anno Christi mxc. Fundavit monasterium anno MLXXXIII. Lapidem hunc memoriæ & pietatis ergò posuit Georgius Talbius * abbas, Nota. Monasterium Gottwicensem cœptum est ædificari circa annum Domini MLXX; sed perfectum est primò, & litteræ foundationis sunt datæ anno MLXXXIII, non MLXXXIII, ut perperam habet Epitaphium. De anno translationis jam satis diximus num. 4. Annotatio loco suo discutietur inferius. Georgium illum abbatem Bucelinus Germania sacra part. 2, pag. 202 hoc adornat elogio: Georgius Falbius, sacrosanctæ theologiæ doctor, magnus cum Ordinis, tum religionis Catholicæ restaurator, summis principibus apprimè dilectus, præfuit (Gottwico) annis XIX; obiit anno MDCCXXI, XXI Maii. Mirabitur forsitan lector, cum toties hic recurrat cœnobium Gottwicense, tamquam B. Altmanni sacrarium primum ac præcipuum, quod ejus hic descriptio præter morem nostrum omissa sit; verum cum Acta utraque legerit, in quibus illud fusè depingitur, mirari desinet. Quod si loci ejusdem imaginem ductis accuratè lineis expressam quis volet, adeat Meriani Topographiam Austriæ, ubi ante paginam 33 cum proximis oppidis conjunctam inveniet sub nomine Kerwein. Et plura sperare jubemur ex Annalibus Gottwicensibus, quibus aiunt nunc insudari.

Beati Epi-
taphium.

E

* f. Falbius

F

§ II. Vetera ejusdem Acta.

A Ntiqua B. Altmanni Acta duplicia sunt, Acta Beati alio utraque tempore, alio stylo, alio auctore composita. Priora digessit anonymus quidam priorum cœnobii Gottwicensis alumnus; ut ipse cum in Prologo suo, tum alibi manifestissime prodit. Ætatem, qua floruit & hæc Acta conscripsit, indicat partim in ipso principio, cum opusculum suum offert Domino Cholhocho, venerando illustrique Patri Gottwicensis cœnobii; partim cap. 5, num. 36, ubi auctor idem (secundum annotata ibidem ad litteram f) mortem commemorat Regimari episcopi Patavienis: sequitur enim ex utroque loco, ut scripserit post annum Christi 1138, quo Regimarium decessisse ostendit Marcus Hansizius noster Germanus.

A Germania sacra tom. 1, pag. 302; & ante finem anni 1141, quo moriem Cholhocho, seu Chalhocho, aut Chadelhocho collocant abbatum Gottwicensium catalogi apud Bucelinum Germania sacrae part. 2, pag. 203, & Hieronymum Pezium in Scriptoribus rerum Austriacarum tom. 2, pag. 281. Scripsit ergo, vel potius edidit, lucubrationem hanc suam annis ferme post gloriosum Altmanni obitum quinquaginta.

14 Dixi: Vel potius edidit; quia potuit pridem ante collegisse materiam, quam eam à Cholhocho juberetur stylo terlo & redolente Latinam phrasim excolere. Unde operis editio, à Beati decessu paulo remotior, fidem auctoris elevare non debet in iis, quae ad ipsius Acta proprie pertinent; (quod addo; ne parerga de origine gentis Saxonica & id genus alia quadam probare continuo videar:) quantam enim in illis mereatur auctoritatem, statuere cuius licet ex his ejus verbis in Prologo: Ab his itaque, qui praesentes viderunt, & ejus obsequio familiariter adhæserunt, quælibet ejus gesta investigabo, & hæc posteris insinuare curabo. Hinc ita scriptor Vita posterioris cap.

B 4, num. 49 de hoc nostro prioris Vita auctore pronuntiat: Huc usque ex scriptis priorum S. Altmanni gesta narravimus. Quis hominum putet, illos aliquid incertum, vel (quod sacrilegum esset) aliquid falsum ad posteros transmisisse; cum optime noverint; Deum nullius egere mendacio? Hæc verò etiam ipse de solis Actis B. Altmanni, non de parergis dicta voluit; cum hæc vel omittat, vel refuet; ut videre est cap. 1, num. 6.

15 Acta hæc priora jam bis minimùm praelo cusa prodire; & primum quidem Augusta Vindelicorum anno 1619 per Ordinis Benedictini abbatem Joannem ex codice Ms. cœnobii, cui præerat, Lambacensis in Austria. In hac editione merito queritur V. C. Hieronymus Pezium tom. 1, pag. 114, non omnia satis ex fide veterum manuscriptorum expressa esse; imò non pauca desiderari; ut quæ infra dabuntur in exemplari nostro à numero 22 usque ad numerum 26, item à numero 30 usque ad 32, & rursus à numero 34 usque finem Vita. Mirum enimvero, cum rescare hæc omnia Joanni visum est, quod auctoris Prologum retinuerit; quandoquidem ex hoc facile ac solide deprehendi poterat prototypi mutilatio: ibi enim plura promittit auctor, quam Joannes exhibeat; quamquam cetera quoque, quæ rescidit, ex plurimum, imò omnium, quotquot reperta sunt hætenus, Mss. codicum collatione satis aperte revincantur. Excitavit ergo justum hæc editio uberius alterius desiderium; cui ab annis aliquot cumulata satisfecit Hieronymi Pezii numquam nobis laudata satis diligentia, quæ ex variis exemplaribus Mss. Vitam hanc integram, præmissis observationibus, additisque, ubi codices vel tantillum differre comperit, variationibus, emisit in lucem, Scriptorum rerum Austriacarum tom. 1, à columna 112. In hujus sine exemplari primigenio, quod Anonymus abbati suo Cholhocho obtulit, certissime quadam addita sunt; utpote Cholhocho obitum consecuta usque ad annum 1155. Eane verò adjecerit Anonymus ipse, Cholhocho fortè usque eò superstes; an alius quispiam, non satis liquet.

C. 16 Nos editionem hanc Pezianam hic, apice nullo mutato, representarem, nisi ad manum esset manuscriptorum Gottwicensis apographum, olim à Gamansio nostro impetratum discussumque; tum, ut iteratò & quam accuratissime cum autographo conferretur, ad Gottwicensis remissum, atque

ante hanc nostram.

huc ita tandem ab eo destinatum. Inscritur illud: Incipit Vita beati ac Deo digni viri Altmanni, episcopi Patavienfis, qui obiit anno Domini millesimo nonagesimo primo, die octavo Augusti, duorum insignium monasteriorum, Beate Virginis Mariæ in monte Gottwisch ad Danubium in Austria, & divi Nicolai confessoris ad Oenum extra muros urbis Pataviæ, magnifici fundatoris. Non est istud quidem vetustissimum; sed Vita secundà recentius exaratum: ex hac enim librarius, quisquis fuit, Anonymi veteris historia ad calcem attextit omnia, quæ hic nos in Vita secundà, ad quam sine dubio spectant, à numero 54 usque ad finem exhibebimus. Uti tamen eo placuit, tum quod ex eodem cœnobio prodeat, ubi compositum ac servatum fuit olim exemplar hujus Vita primigenium; tum quod singulari diligentia videatur ad sinceros codices fuisse exactum, ut colligimus ex hac ejus coronide: Finit Vita B. Altmanni, episcopi Patavienfis, & antistitis Gottwicensis, summà curâ elaborata & descripta, plurimisque in locis à mendis correcta. Consonat plerumque cum editione Pezii non solum rebus, verum etiam verbis; ut ex collatione comperimus. Sicubi verò discrimen occurrerit observatione dignum, lectorem in loco monebimus: nam iis, quæ ad rem & sententiam nihil conferunt, minutatim absque opera pretio in Annotata congerendis cur immoremur?

17 Acta posteriora bis etiam typis vulgata sunt: semel Ingolstadii anno 1612 per eruditissimum Sebastianum Tengnagel, J. U. doctorem & Casareum Vienna bibliothecarium, inter Vetera monumenta contra schismaticos à pag. 32; iterum verò Lipsiæ anno 1721 per R. D. P. Hieronymum Pezium, monasterii Mellicensis, Ordinis S. Benedicti in Austria inferiore professum, inter Scriptorum rerum Austriacarum tom. 1, à columna 135. Prior autographum eorum, uti & reliquorum, quæ simul edidit, monumentorum, in epistola dicatoria, collectioni universæ præfixa, nuncupat membranacea quædam opuscula, ceteroquin siu squalloreque peritura, quæ se ait è tincis blattisque excussisse atque exscriptisse; quibus verbis membranarum illarum, in bibliotheca, ut aiunt, Casarea repertarum, verustatem indicat. Doluit non immeritò Pezium, editionem hanc sibi præsto non fuisse, cum suam adornaret: est enim admodum sincera dignaque quæ cum cujusvis ætatis exemplaribus conferatur, etiam illis, quibus usus ipse fuit, Ms. videlicet Campililiensi, quod seculo XIII exaratum censet, & Ms. cœnobii B. V. Mariae, vulgo ad Scottos, Vienna in Austria, quod ad seculum XIII existimat proxime referendum.

18 Auctoris nomen atque nobis incerta videntur: & nomen quidem; quia licet posteriorum horum Auctorum Prologo adscriptus legatur in Ms. Patavienfi, quocum collatam accepimus editionem Tengnagelii, Rupertus abbas, & in Ms. Campililiensi apud Pezium Rubertus abbas; non invenitur tamen, eodem teste, in Ms. cœnobii B. V. Mariae ad Scottos: nec reperit in suo, ut asserit, Tengnagelius. Imò Wolfgangus Lazius Robertum abbatem inscriptum vidit Actis prioribus; ut videre quivis potest Commentariorum reipublicæ Rom. lib. 12, cap. 9; ubi textus Vita B. Altmanni citatus, & Roberto abbati, tamquam auctori tributus, ex Actis prioribus (numero apud nos 32) certissime desumptus est; non autem ex Actis posterioribus, ut patet ex horum (apud nos numero 40) qualicumque inspectione.

AUCTORE
P. B.

E

Acta posteriora bis etiam excusaj

F

auctor eorum Gottwicensis; sed incerti nominis

AUCTORIBUS
P. B.

Etione. Quis verò in hac tanta veterum codicum discrepantia tuto pronuntiet, priorumne; an posteriorum; an neutrorum B. Altmanni Actorum fuerit auctor Rupertus abbas? Nam si priorum cum Lazio quis dixerit; opponentur codices duo Actorum posteriorum, præter alios tum priorum, tum posteriorum, qui nec Ruperti nec alterius ullius nomine insigniuntur: sin posteriorum; cum anepigraphis occurret codex Lazianus: si tandem neutrorum; faventur quidem utriusque Vita codices illi qui auctorem nullum exprimunt nomine; sed obstitent alii, Rupertum, Rubertum, & Robertum preferentes: favet etiam illud, quod auctores tam Vita prioris, quam Vita posterioris, non uno se loco significant monachos fuisse monasterii Gottwicensis; atqui in Gottwicensium abbatum catalogis nullus istius nominis occurrit abbas: ergo abbas ille Rupertus, Rubertus, aut Robertus, monachus Gottwicensis non fuit: ergo neutrius Vita auctor fuit: nam quòd eruditus Pezsius eundem fuisse Rubertum illum putet cum abbate Gottwicensi Rudmaro, id in tanta nominum diversitate vereor ut quisquam probet.

& etatis;
nisi quod
multo junior
fuit auctore
prioris Vita.

B

19 De ejusdem etate aequè quidquam exploratum videtur. At enim, inquis cum Tegnagelio, eam scriptor ipse num. 29 manifestat his verbis: Sanctus verò Præsul, annitente pio principe marchione Luipoldo, hujus Luipoldi, qui hodie principatur, avo, &c. Constat etenim, Luipoldum, qui primo loco ponitur, fuisse S. Luipoldi seu Leopoldi, Austria marchionis, patrem, & Leopoldi, cognomento Largi, avum. Constat etiam ex Austria Chronicis apud Freherum & Hieronymum Pezium, in Austria principatum sancto parenti ad caelos evocato successisse Leopoldum Largum, seu quintum, anno 1136; decessisse vero anno 1141 aut 1142. Indicat ergo Biographus, scripsisse se tempore inter annum utrumque interjecto. Respondeo 1. Si verba jam recitata, sint omnia scriptoris Vita secunda, ipsum sibi aperte refragari: nam hoc loco asserit, se scripsisse eodem omnino tempore, quo demonstravimus num. 13, compositam fuisse Vitam primam; alibi verò hoc ipsum, nec minus aperte, negat; ut num. 3, ubi Vitam primam appellat antiquiora scripta; num. 40, ubi ait: Huc usque ex scriptis priorum S. Altmanni gesta narravimus &c.; num. 54, ubi orditur miracula, qua post Vitam primam usque ad etatem suam, utique posteriorem, contigerunt. Unde respondeo 2, verba citata non esse auctoris Vita secunda; sed ineptum importunumque glossema; id quod ex eo etiam colligit & confirmat Pezsius, quod in codice Campililiensi non legantur hæc, Hujus Luipoldi, qui hodie principatur, avo. Dixi ineptum importunumque glossema; quia existimo, illud verè scriptum fuisse alicubi ad marginem prioris Vita, cujus etati aptissimè quadrat, & quidem superstitè Leopoldo Largo; atque inde in secundam Vitam intrusum ab aliquo fuisse, qui temerè crediderit, eodem ambas tempore conscriptas esse.

tametsi non
scripserit
post annum
1300.

C

20 Idem C. V. Hieronymus Pezsius in observationibus huic Vita præviis, scriptoris hujus etatem aliunde colligit; statuendo videlicet primò, hunc fuisse Rubertum abbatem; deinde, hunc Rubertum abbatem non alium fuisse, quam Rudmarum, abbatem ab anno 1173 usque ad 1199 Gottwicensem. Sed neutrum fundamentum apparere potest solidum, ne ipsi quidem Pezio: nam ad primum quod attinet, qui memorata paulo antè verba (Hujus Luipoldi, qui hodie princi-

patur, avo) ideo spuria reputavit, quia in codice unico Campililiensi non reperiuntur, tametsi reperiantur in pluribus aliis; quo pacto sinceram solidamque judicare potest inscriptionem nominis Ruperti abbatis, qua à duobus, ut minimum, codicibus abest? Relege dicta num. 18. Alterum fundamentum primo debilius est, utpote sola nixum similitudine (qua sanè perexilis est) nominum Ruberti & Rudmari. Posset, nostrà quidem sententià, certius aliquid erui ex antiquitate Mss. exemplarium, si de hac aliunde ferri posset iudicium quàm ex solo ductu litterarum; nam hic, si de uno tantum alterove seculo disputatur, quàm incertus sit index, norunt qui in vetustis codicibus utcumque versati sunt. Nos interim, qui Vita hujus nullos istiusmodi codices habemus, id solum audent affirmare; quod auctor illius opus hoc suum concinnaverit ante annum Christi 1360; cum de Beati corporis inventione, translatione atque elevatione, superius num. 4 memoratis, non faciat mentionem; imò ante annum 1300; quandoquidem ignoravit indulgentias, de quibus egimus num. 3; nam si eorum omnium scivisset aliquid (ut absque dubio scivisset, si scripsisset posterius) profectò nequaquam silentio potuisset involvere sive in Prologo suo num. 1 & 2, sive in Actis num. 46 & sequentibus; ubi profert, quidquid potest, ad ejus gloriam & sanctitatem quibusdam incredulis persuadendam.

21 Ceterum dubitavimus primò, expediretne Vitam hanc secundam priori totam subjungere, an ejus tantummodo fragmentum illud, quod à numero 54 usque ad finem extenditur. Et certe quacumque numerum illum præcedunt, necessaria non esse, fatemur ultro; quando in iis nihil quidquam, quod quidem ad Vita substantiam spectet propriè, continetur, quin ex Vita priore depromptum sit. Visum tamen est tandem, ab exemplo clarissimi Pezii non recedere, neque hoc adeo monumentum subducere lectoris aviditati; tum quia satis antiquum est, tum quia limatiore iudicio calamoque compositum, quam Vita præcedens, cujus historiam & purgat simul & confirmat; tum denique quia incitandis ad pietatem legentium animis longè accommodatius; qua parte vix dubium est, quin viris religiosis, ac præsertim concionatoribus, gratissimum sit futurum. Dabitur verò illud hic ex editione Tegnageliana, collata olim cum Ms. quodam Canonicorum regularium ad S. Nicolai prope Patavium, à quo perparum differt; & modò cum editione Peziana, à qua discrepat aliquanto frequentius, & ex qua non nunquam, ubi hac emendatior apparuerit, castigabitur. Verùm antequam ad ipsa procedamus Acta, juverit, qua in iis omissa sunt, supplere; qua obscurius narrata, discutere; qua non satis distinctè digesta, ad continuam temporum seriem, quantum quidem fieri poterit, revocare; idque cum exemplo, tum adminiculo potissimum R. P. Hanszii nostri, Germania sacra tom. 1 à pagina 256.

§ III. Actorum ejus ordinatio simul & suppletio usque annum Christi MLXXXVII.

Quo tempore Beatus noster editus in lucem fuerit, Acta neutra significant; nec est etiam alibi, unde illud omnino præse atque angustè definita-

D

E

Quare hæc
etiam de-
mus; &
unde.

F

A *Natus est Altmannus circa initium seculi 11.* definiamus; est tamen, unde laxius: etenim in Vita priore num. 7 dicitur una cum SS. Gebehardo, post episcopo Salisburgenfi, & Adalberone, dein Herpolfensi antistite, litterarum studiis operam in eodem lyceo dedisse. Erat ergo amborum circiter equalis; uti disertius affirmatur in Vita S. Gebehardi apud nos Junii tom. VI, part. 1, pag. 149; ac proinde natus videri debet versus initia seculi XI: nam eò referendum esse ortum Gebehardi, satis indicat auctor Apologia pro Henrico IV imperatore, apud Freherum in rerum Germanicarum Scriptoribus tom. 1, pag. 215, cum ita scribit: Vidimus etiam ibi Gebehardum, dictum quondam Saltzburgenfis ecclesie archiepiscopum, qui post multa ecclesie stipendia coepit jam (anno scilicet, ut ex precedentibus liquet, 1086) quasi puer centum annorum militare in castris Saxonum. Adalberonem quoque quam certum est anno 1045 ad Herbipolfensis ecclesie clavum accessisse; tam est verisimile primam lucem hausisse sub seculi ejusdem initium.

B *nobili apud Westphalia familia:* 23 De loco natali ac genere hac tantum Vita prima num. 2: In . . . Westphalia Altmannus claris parentibus editus. Addit Bruschi in Laureaco lib. 2, pag. 128, ex perveteri, ut ait, Chronico, produsse illum ex celebri ac perveteri Putinensium ducum (qui in Austria quidem vixerunt; sed in Saxonie & Westphalie principum aulis serviverunt) genere. Hoc si credi potest, credi debet ex fide perveteris Chronici, non Bruschi; qui certe nullam prodit, cum priorem sententiam non ex ullo Chronico, sed ex suo scilicet erga Romana Sedis defensores affectu ita continuat: Fortassis extra matrimonii & honesti conjugii vinculum illegitime natus. Dic, os impudens, qui Virum undequaque maximum laudare non audeas, nisi ex perveteri Chronico; qua fide illum, quo argumento; quo teste calumniaris? Profer sane, si potes, aliquid, quo maledicum tuum illud fortassis utcumque confirmes; aut si non potes, quia nullum usquam occurrit atrocis adeo suspicionis indicium, sed que illam redarguant, plurima; mentitum esse te splendide, confitere. Ceterum neque perveteri isti, sed ad hunc usque diem ignoto, Chronico tantum nunc aliqui tribuunt, quin genus Altmanni a Westphalica Wetinensium, quam a Putinensium Austriaca familia malint accersere. Vide Hundium in Metropoli Salisburgenfi tom. 1, pag. 305, Hansizium hoc loco, pag. 259, num. 3, aliosque: nam cum tenebris hisce lucem non possimus asferre, Actis acquiescendum putamus.

C *quid egerit a puero usque ad an. 1064;* 24 Jam qua ab incunte aetate usque ad episcopatum gessit Beatus, ea quoque certis dimetiri finibus perdifficile est. Et annos quidem absque dubio multos junior ac discipulus in scholis posuit; quandoquidem in Vita prima num. 2 dicitur, antequam ad publicum Ecclesie ministerium assumeretur, fuisse divinis & secularibus litteris apprime eruditus. At ubi id factum? Silet utraque ejus Vita; forte quod non uno in loco didicerit omnia, sed aliis atque aliis. Parisense tamen Athenaeum adisse cum SS. Gebehardo & Adalberone supra memoratis, narratur in Adalberonis ejusdem antiqua Vita apud Hieronymum Pezium tom. 2, pag. 7, num. 4. Ibi adeo illustrissimi collega predixisse censendi sunt, qua in Vita nostra prima referentur num. 7. Inde porro, non secus ac de B. Adalberone traditur, dulcibus abundanter theoriae refectionibus, sapientia plenus regressus in patriam, apud Paterbrunnen, inquit num. 2 Biographus noster, canonicus fuit, in quo loco Augusti Tomus II.

multis annis scholas rexit. Deinde Aquisgranie canonicis prepositus fuit: quo tempore etiam in palatio Henrici III capellanus claruit: quo defuncto (anno Christi 1056) reginae Agneti fideli obsequio adhaesit; cum qua Pataviam venit, anno 1057; quo videlicet Agneti Bavaria ducatum cessisse notant Marianus Scotus alique. Subjunguntur continuo iter ejus Hierosolymitanum, & in ipso reditu promotio ad cathedram Pataviensem, de quibus jam mox. Ex hac interim serie patet, nullum assignari posse tempus, quo monachus fuerit Benedictinus, uti credidit Tritheimus de Viris illustribus Ordinis illius lib. 4, cap. 242, & post eum Dorganus ac Bucelinus; non item cautiores alii, ut Wionus, Menardus, Mabilonius, Pezium. Patet etiam ex eadem, non esse admodum antiquam eorum opinionem, qui illum Coloniensis ecclesie & canonicum & Prepositum fuisse tradunt, Bruschi videlicet in Laureaco pag. 129, Hundii in Metropoli Salisburgenfi tom. 1, pag. 305, Gewoldi, aut quorundam potius aliorum apud ipsum in notis ad Hundium ibidem pag. 368, ac demum etiam Gelenii de Colonia Agrippinensis magnitudine lib. 4, pag. 712.

E 25 Expeditionem, de qua modo meminimus, quo Palestina adit; anno 1064 autumnali tempore, sive mense Novembri post transitum S. Martini, asserunt, qui tum florebant, Lambertus Schafnaburgensis in editione Pistorii pag. 171, & Marianus Scotus ibidem pag. 452: reditum vero iidem cum equali suo Bertholdo Constantiensis referunt ad annum sequentem, Christi 1065, quem hoc insuper caractere confirmat Bertholdus: Quando & Pascha celebratum est vi Calendas Aprilis. Iidem, prater Marianum, qui tacet, eodem anno 1065 & obitum Egilberti Patavienfis episcopi, & Altmanni successionem locant; & hunc quidem Lambertus designatum ait fuisse ante reditum; quod etiam affirmant Acta Beati priora num. 5; licet annum non expriment; qui ex laudatis chronologis pro certo haberi debet. De die aut mense, quibus episcopatum sit exorsus, nihil compertum; nisi quod id fecisse videatur & aliquamdiu post mortem decessoris, (quam incidisse anno illo in diem xxiii Maii, notant apud Hansizium pag. 254 Schritovinus & Chronicon Tegerseense;) & ante diem xix Julii; quod ex ipsis Beati litteris apud eundem Hansizium pag. 280 eruitur; utpote consignatis anno Dominicæ Incarnationis Mlxxxviii, xiv Calendas Augusti, anno pontificatus nostri xxiv: non potest enim anno 1088 dies xix Julii, seu xiv Kal. Aug. pertinere ad Pontificatus ejus annum xxiv, sed ad xxiii dumtaxat, si anno 1065 Pontificatus ejusdem annus primus post diem xix Julii fumpserit initium; ut per se patet.

F 26 Quam sancta fuerint pastoralis ejus officii principia, narratur in Actis (prima semper intelligo, nisi aliud addam) num. 6. Eminuit imprimis cura splendoris ecclesiarum; & ante alias quidem, ut aequum erat, cathedralis sua; ad quam possessionibus necessariis augendam nullum non movit lapidem usque ad annum Christi 1067, cujus mense Martio donationem Henrico IV imperatori insignem extudit; idque non per se tantum, sed & per adhibitos, qui tum in aula valebant unice, deprecatores Epanem, antistitem Neuburgensem, Gebehardum archiepiscopum Salisburgensem, ipsasque adeo augustas Agnetem ac Bertham; quarum hac Henrici conjux erat; illa mater.

AUCTORE
P. B.

E

F

an. 1067 dicitur ecclesiam suam.

AUCTORE
P. B.

mater. De qua re tametsi sileant Acta, publicum tamen instrumentum dubitare non sinit. Exstat illud & legi potest apud Bruschi in Laureaco lib. 2, pag. 133; apud Gewoldum in additionibus ad Hundii Metropolitim Salisburgensem, tom. 1 pag. 368, & apud Hansizium hic, pag. 257.

27 Anno Christi 1072 Gebhardo, archiepiscopo suo, vices reddidit; cum enim hic utilitates Ecclesie propriis anteferens, novum erigere meditari in Carinthia apud Gurcenses episcopatum, adiutorem imprimis Altmannum habuit; ut indicat supra citatus Gebhardi Biographus pag. 151, & multo expressius Gurcensium episcoporum catalogus, quem dedimus tom. v Junii pag. 520. Nec nullam eidem suo metropolitano operam commodasse videri potest in cœnobii Admontensis fundatione; quando hujus tabulis, teste ibidem Hansizio pag. 258, eodem tempore testis primo loco subscriptus: eodem enim anno confectus fuisse tabulas illas, etiam Lazius tradit; licet Chronica vetusta pleraque cum Vita Gebhardina ejusdem cœnobii fundationem consignent anno Christi

B 1074. Eodem anno Christi 1072 duo & ipse Canonorum Regularium S. Augustini cœnobium moliri coepisse dicitur; Gottwicense videlicet, de quo sapius in Actis infra dicitur; & Patavienſe, de quo eadem agunt num. 8. Ac Patavienſe quidem serius exstructum non fuisse, satis, opinor, certò constat ex litteris Alexandri PP. II, ad B. Altmannum super hac re datis v Nonas Martii, Indictione XI, sive anno 1073, in quibus exstare jam cœnobium istud ponitur. Ad Gewoldi Additiones ad Metrop. Salisburg. tom. 2, pag. 535; aut si instrumentum Altmanniana hujus fundationis cum aliis plurimis ad idem cœnobium spectantibus desideras, ea ibidem congesta invenies à pagina 530 usque ad 585. In tabula tamen fundationis observa, perperam ad calcem legi: Acta sunt hæc in cathedrali nostra ecclesia apud Patavian, anno Domini millesimo septuagesimo quarto, Indictione nona, XII Calend. Junii: nam neque annus hic valere potest, neque Indictio. Non annus; quia in ipso textu instrumenti citatur approbatio & confirmatio fundationis à Gregorio PP. VII concessa mense Martio anni 1075. Non etiam Indictio; quia nona Indictio circa hæc tempora non congruit anno 1074; sed 1071 & 1086; quorum neutri tabula quadrat: non enim confecta fingi potest anno 1071, ob causam jam dictam: non verò etiam anno 1086; quia confecta est in cathedrali ecclesia apud Pataviam; hanc autem B. Altmannus anno 1076 deserere coactus, numquam postea recuperavit. Corrigendi hic igitur temporis characteres, & reponendus vel annus Christi 1075 post confirmationem Gregorianam; vel 1076 ante Altmanni exsilium. Posteriores hunc præfert, & probat Hansizius pag. 259.

28 At monasterii Gottwicensis initia minus adhuc extra dubium posita sunt: nam auctor Additionum Gottwicensium supra num. 12 contendit, illud cœptum esse ædificari circa annum Domini MLXX; alii, sed æquè & magis recentes, huic rei assignant annum Christi 1072, alii 1073; alii primordia cum fundatione & consecratione confundunt, & hæc ita confusa ad annos referunt omnino diversos; ut Chronicum, quod in Altmanno pag. 258 citat Hansizius, Neoburgicum Ms., & in quo ad annum 1072 hæc legi asserit: Altmannus episcopus in monte Kotobig ecclesiam S. Erindrudis & primum altare S. Mariæ consecravit; idem addit, id ipsum legi in alio Chronico

at. Gottwicensi quando?

Aufriaco Ms. vetustissimo bibliothecæ Cæsareæ: D in Epitaphio Beati, quod supra dedimus num. 12, legitur: Fundavit monasterium (Gottwicense) anno MLXXIII; in Chronico Leobienſi apud Hieronymum Pezium tom. 1, col. 773 consecratum dicitur anno 1077; in Zvetlicensi ibidem, col. 974, & in Australi apud Freherum tom. 1, pag. 318 eadem consecratio alligatur anno 1082; at in Chronico Claustro-Neoburgensi apud eundem Pezium tom. 1, col. 440, affigitur anno 1083, quo & cœnobium primò perfectum fuisse, ac datas fundationis litteras, affirmat auctor Additionum Gottwicensium loco mox assignato.

29 Nos quod ad fundationis litteras attinet (quas auctor ille æquè ac Lazius eundem annum signans Comment. reip. Rom. lib. 12, sect. 7, cap. 3, vidisse censendus est) aut ecclesia Gottwicensis jam absoluta consecrationem, quam nusquam post annum 1083 notatam invenimus, facile patimur, annum illum defendi ac retineri. Verum si de cœpta loci ædificatione queritur; hæc illa nequaquam sinunt ante reformatam in cœnobii S. Floriani, S. Hippolyti, & S. Agapiti seu Cremifanensi disciplinam collocari: hujus enim expeditionis narrationi num. 10 disertè subjungunt: POST hanc destructionem (id est reformationem) INCHOAVIT meliorem ædificationem: in monte quippe excelso, qui vocatur Gottwig, condidit sanctæ Dei Genitricis decorum habitaculum &c. Scio, non semper in his Actis res ordine, quo contingere, narrari; sed quis tum negligi dicat ordinem, cum expressis verbis indicatur, nisi falsi arguat historicum? At enim, inquis, reformationes illæ, secundum Bruschi in Laureaco pag. 149, Hundium in Metropoli Salisburgensi tom. 1, pag. 307, Rettenpacherum in Annalibus Cremifanensibus lib. 2, cap. 9, pertinent ad annum Christi 1080; imò Hansizius noster eas refert ad 1081, & multo quidem, quam illi, commodius. An verò credibile est, inchoatam tum demùm tanta molis fabricam, uno aut sesquianno non ad fastigium pertigisse modo, sed etiam ad consecrationem & usum sacrum fuisse factis comparatam? Durum hoc; fateor. Sed an Bruschi & sequentium tam certa est auctoritas, ut quemquam ab anonymo nostro cogat recedere? Quid si ergo negemus, reformationes illas tam diu fuisse dilatas?

30 Favebit certè Bernardus Noricus, Cremifanensis monasterii seculo XIV cœnobita, dum apud Hieronymum Pezium tom. 2, col. 58 in Catalogo abbatum Cremifanensium ita scribit: MLXXII. Ditricus præfuit, qui fuit monachus in Gözz, & per Altmannum episcopum advocatus, huic loco præfuit &c. Nam cum idem hic sit Ditricus, seu Theodoricus, quem Acta nostra num. 10 adductum illuc ab Altmanno, & præfectum asserunt ipso reformationis tempore, consequens est, ut hæc (& quidni etiam aliæ duæ, huic ibidem præmissæ?) facta sit anno 1072; non 1082, ut habetur apud eundem Pezium tom. 1, col. 1306. Favebit etiam Eynwicus in Vita venerabilis Wilburgis apud eundem, tom. 2, col. 219, dum ait, Altmannum ad interventum summi Pontificis, Domini videlicet Alexandri, ipsam ecclesiam (S. Floriani) in sui protectionem recepisse [&] ad ejus restaurationem devoto animo operam dedisse. Obiit enim Alexander PP. II mense Aprili anno 1073. Favebunt denique, quæ dicuntur infra num. 35. Atque ita licebit & Actis nostris inharere, & initia Gottwicensia vel ipso anno 1072, vel certè diu ante 1081 collocare:

Ante 1083, quo dicitur ejus ecclesia perfecta & consecrata,

E

F

ita

A ita quoque facile intelligitur cœnobium illud jam tum à mense Maio anni 1082, quo Austriaci plurimi post cladem à Bohemis ac Bavaris acceptam ad extremam redacti sunt egestatem, ita constitutum fuisse, ut sufficere Beato potuerit, ad multa millia pauperum tum ibidem alenda; ut fecisse traditur in Actis num. 25. Vna quoque nostra secunda non solum aperte ponit num. 21, Gottricum adificari cœpisse post reformationes jam dictas; sed etiam num. 23, ante promulgata per beatum Antistitem S. Gregorii PP. VII adversus clericos incontinentes decreta, vel certe antequam in hac & illum propudiosum istud hominum genus Henrici IV imperatoris iram & arma suscitasset anno, ut mox videbitur, 1076.

31 Vix anno 1074 B. Altmannus Romani Pontificis & concilii, in eunte Quadragesima Romæ celebrati, mandata receperat; quin, contemptis perveracium insidiis, nec sine presentissimo vitæ discrimine, ea festo S. Stephani sub anni vertentis exitum, ut referunt Acta num. 11 ac 12, sit exsecutus; pridie scilicet, quam assisteret traditioni cuidam pia, que in Metropoli Salisburgensi per Gewoldum aucta, refertur tom. 3, pag. 159, & cujus auctor fortassis ipse Welfoni, Bavaria duci, fuerat: spectabat enim ad cœnobium Raitenbuechense; quod ipsi primordia sua debuisse, supra jam notavimus num. 1. Erebant interim perditissimorum sacerdotum per Antistitis invicti constantiam ab ecclesia simul & sacris altaribus proscripita libido, donec Henricum, Romano & ipsum fulmine jam tactum efferatamque, eò per calumnias impulit, ut fortissimum Virum exfulare tandem coegerit; quod medio circiter anno 1076 accidisse existimamus: siquidem Acta num. 14 jam ab Ecclesia communione separatam fuisse imperatorem asserunt; cum infamium calumniatorum querelas exciperet; separatus autem non fuit ante secundam hebdomadam Quadragesime anno 1076; ut constat ex concilio tum Romæ, teste Lamberto Schafnaburgensi ad hunc annum, habito: deinde eadem Acta num. 15 referunt, ejetum Antistitem in Saxoniam contendisse primum, deinde Romam; ubi constitutus fuerit Legatus Pontificius; qua potestate reversus in Germaniam eodem adhuc anno 1076, xvii Kalendas Novembris interfuit conventui Triburiensi, ubi de Henrici exauctoratione actum est, ut fusiùs narrat Lambertus, & citatus hic apud Hansizium Bertholdus Constantiensis Ms., auctior edito; à quo & episcopi plures numerantur, quos in eodem conventu ab Henrico ad Pontificis & Ecclesia partes traductos Altmannus absolverit anathemate; & leges, quas Henrico, si retinere vellet imperium, intra definiti & tempus implendas, præscripserit.

B Triburiensi, cui inter primarios interfuerat, omnino coherent. Illud etiam indicio fuit, quod aliquanto post rediens ex Italia, & per Carantaniam fauces in Bojariam irrumperens Henricus, ibi facultates opesque eorum, qui adversabantur, sed maxime PATAVIENSIS EPISCOPI, inter suos divisit; qui in ecclesiarum bona inhumanissime grassati sunt. Verba sunt Bertholdi Ms. loco mox assignato producta. Ibidem quoque probat Hansizius, Præsulem nostrum eodem anno mense Novembri ad congressum Goslaricensem, iterandis in Henricum anathematis indictum, venisse. De anno sequente; sive Christi 1078, nihil admodum apud scriptores reperit memorabile; nisi quod Gobelinus Persona in Cosmodromio, atate 6, cap. 55 tradit in hac verba: MLXXVIII, Henrici xxii, Poppo episcopus Paderbornensis & Altmannus episcopus Pataviensis dedicaverunt ecclesiam monasterii SS. Petri & Pauli in Paderborn, post civitatis incendium anno xxi. De quo etiam Bucelinus in sua Germania, part. 2, pag. 132; ubi de hoc cœnobio Benedictino Abdinghoffensi.

C 33 Annum 1079 totum ab ipso sermo principio Romæ Legatus noster Apostolicus exegit; ut adversus Pagium ostendit hic P. Hansizius pag. 266 tum ex epistola S. Gregorii PP. VII, tum ex relatione Bertholdi Ms., qui cum tunc narrat duabus ibi synodis assistisse; & priori quidem xi Februarii; posteriori vero infra hebdomadam Perpetuos. Quæ fuerit secundi hujus itineris Romani causa, ibidem Bertholdus indicat, de prima synodo scribens, Ad quam, inquit, licet furtivo vix diversicilio, itinerantes Cardinalis Romanus, PATAVIENSIS, & Metensis episcopi, pro tot suarum & ecclesiasticarum injuriarum causis Apostolicæ Sedi proclamandis, plerisque insidiarum & custodiariorum articulis Dei gratiâ securè pertransiit, gratulanter pervenere. Ubi in audientia totius synodi se proclamantes episcopi, gratanter auditi, acceptabantur. Imò verò ex eadem S. Gregorii PP. epistola constat, Præsulem nostrum nonnulla etiam parte anni 1080 Romæ commoratum esse: data fuit enim eodem illo anno, teste Brunone in Historia belli Saxonici apud Freherum tom. 1, pag. 147, ubi legi potest; data fuit, inquam, Regi Rudolfo, ad quem ita sanctus Pontifex: Quid jam in duabus synodi nostræ conventionibus de rege R (Rudolpho) & de H (Henrico) statutum, . . . sit . . . per nostras litteras & per nostros legatos (nisi forte capti sint) apertissime potestis cognoscere; & siquid adhuc remanserit, per episcopos Metensem, & PATAVIENSEM . . . qui nobiscum finem rei præstolando morantur, cum ad vos pervenerint, quasi in promptu habetis audire. Mansit ergo sine dubio Romæ saltem usque ad judicium illud adversus Henricum & pro Rudolpho decretorium, quod ibidem pronuntiatum fuit Nonis Martii, Indictione 111; uti subscribitur apud Labbeum. Et cum hic finis esset rei, quem Romæ præstolabatur unice; haud sanè distulisse diu postea credi potest reditum in Germaniam; quod & ex Chronica Augustensi apud Freherum tom. 1, pag. 351, eruitur; ubi auctor schismaticus, textu licet mutilo, satis innuit, Altmannum mense Junio ejusdem anni 1080 apud Welfonem Bavaria ducem & fuisse & plurimum valuisse.

D 34 Nescio, an ad priorem Beati ex Urbe reditum, an ad hunc referri debeat hæc epistola S. Gregorii PP.: Ex quo à nobis discessisti, Frater charissime, &c. Liqueat ex ea certè, quam constanter impositum semel Apostolici Legati munus implere-

AUCTORE
P. B.

F
assistit Roma
3 concilii
1079 &
1080, quæ
redit in
Germaniam:

F

§ IV. Continuatio ab anno MLXXVII usque ad MXXI, quo Beatus obiit.

Germania præsules principesque Romano Christi Vicario fideles, ubi, promissis elusis, ad ingenium redisse Henricum cognoverit, ad Forcheimium, uti condixerant, ad 111 Idus Martias anno 1077 collecti, redacti in ordinem imperatori Rudolphum suffecerunt Suevia ducem. Isti verò conventui inter alios Altmannum adfuisse, notat Hansizius pag. 265; neque res dubia videtur; quando, que hic sunt acta, cum actis in colloquio Augusti Tomus II.

An. 1077
Forcheimii
& Goslaricæ
proscribit
Henricum
imp.; & ab
hoc spoliatur:

ubi Leopoldum
Austriæ
archiepiscopum
& Ecclesiæ
conciliat
1081:

AUCTORE
P. B.

impleverit; ut qui à canonum rigore tam iniquis temporibus; nisi ex Romani Pontificis auctoritate, recedere nullo pacto sit ausus: nam eò epistolam integram pertinuisse aiunt Acta nostra num. 31. Equè incertus equidem sum, huc, an aliò referam epistolam ejusdem Pontificis aliam, cujus apud Biographum nostrum num. 30 hoc profertur initium: Interrogavit nos Religio vestrae sacerdotibus in fornicationem lapsis, aliisque criminibus irretitis, quidnam de illorum gradu foret censendum. Est, qui illam ad hoc fortè tempus pertinere existimet, hoc est ad annum Christi 1081; verùm cum de sacerdotum incontinentia sententiam suam Gregorius in Romana synodo anni 1074 factis exposuerit, eamque per submissa ad Altmannum ceterosque Germania praesules decreta eodem anno promulgandam submisserit, videtur propositum Altmanni dubium, adeoque & Gregorii responsum synodum istam praecessisse potius, quàm secutum esse. Hoc certius, quod narrat Hansizius ex Anonymi Garstensis Chronico ad hunc annum 1081; Leopoldum videlicet Austria marchionem Altmanni sive industriam, sive virtutibus, sive his potius & illà simul victum, Henriciana factione ejurata, itoque palam fœdere, ad partes Catholicas transisse: Chronici verba sunt: Antistes Altmannus, marchioque Leopoldus, aliique principes jurabant in unum contra regem Henricum. Huc ergo refer, quae in Actis nostris leguntur initio numeri 26. Eòdem referri posse censet Hansizius monasteriorum irium reformationem. Et sanè ad eam rem peropportuna poterat esse conciliatio Leopoldi. Consideranda tamen videntur, quae supra diximus num. 29 & 30; imò & istud, quod eodem hoc anno contigit:

35 Nam cum, Rudolfo rege Idibus Octobris anni 1080 per Henricianos caeso, Catholici Germania principes de novo rege legendi cogitarent, idque S. Gregorio, cujus in Teutonia gerebat vices, pro suo manere per epistolam significaret Altmannus, quadam addidit super moderatione canonum adversus improbos illorum temporum sacerdotes latorum. Respondit Sanctissimus Pontifex anno 1081 post habitam nuper in Quadragesima Roma synodum, per litteras, quarum initium exhibet Biographus noster num. 30, sed quas integras legere est in Labbei Conciliis tom. 10, col. 278, & hic apud P. Hansizium pag. 269: respondit, inquam, haec inter alia: Quod verò de sacerdotibus interrogastis, placet nobis, ut impræfentiarum, tum propter populorum turbationes, tum etiam propter bonorum inopiam, . . . pro tempore rigorem canonicum temperando debeatis sufferre: de his namque pacis & tranquillitatis tempore (quod, Domino miserante, citò futurum credimus) convenientius tractari, pleniusque poterit canonicus ordo fervari. Atqui nihil minus præstitit S. Altmannus, cum dicta cœnobia severissime purgavit; ut patet ex Actis num. 9 & 10. Non igitur hoc tempore videtur ea reformasse, sed alio precedente; cum dubitari non possit, quin religiosissime semper in omnibus Pontificum Romanorum non mandata solum, sed & consilia nutusque servaverit. Porro ad eundem hunc annum spectat altera S. Gregorii ad Altmannum epistola hoc principio: Quia vicem nostram in Teutonicis partibus Prudentiæ tuæ commisimus &c. Haec non citatur in Actis nostris; sed exstat inter Gregorianas apud Labbeum supra col. 284, & Hansizium pag. 271: est autem hortatoria, cum ad revocandos à schismate episcopos, tum ad revocatos benigne suscipiendos, & inter

hos quidem sigillatim episcopum Osnaburgensem. D

36 Quae superioribus litteris commendata fuerant anno eodem exsecutus, quoad potuit, Altmannus, cum probè Catholicos jam sibi patronos conciliasset Leopoldum Austria, & Ottocarum Styria marchiones, in quorum ditionibus ab Anaso flumine ad Orientem pars maxima protendebatur diœceseos Patavina, ad ecclesiam tandem suam, imò ecclesia, quam dixi, partem, sub annum Christi 1082 reversus est. At ubi sedem in ea fixerit, auctores disputant. Hansizius pag. 272 asserit, eum Laureaci seu Anafoburgi, vulgo Ens, ad fluvii cognominis ostia, potissimum agitasse, secutus haud dubie Schritovinum sive Schreutweinnum, qui seculo xv floruit, in Catalogo Ms. Vindobonensi archiepiscoporum & episcoporum Laureacensis & Pataviensis ecclesiarum: hujus enim haec verba citat pag. 283: Ipse (Altmannus post exsilium) cathedram suam in Laureaco posuit sub alis Luitboldi marchionis. Contra Bruschius de Laureaco pag. 147, Postea, inquit, in Austriam reversus (B. Altmannus ab exilio) in Mauterensi oppidulo Austriaco reliquum vitæ exegit, tantum (hoc falsum est) illustrando suo Gotwicensi cœnobia vacans. Hunc sequitur Hundius in Metropoli Salisburgensi tom. 1, pag. 807, idque totidem verbis, nisi quod mendax illud tantum expungat. Posteriori sententiæ favent Acta num. 25, cum de Altmanno & monte seu cœnobia Gottwicensi haec referunt: In quo monte cum dilectis saepius spiritualia tractavit: more, ni fallor, à sanctis episcopis olim usitato, quo ad proximum sua sedi monasterium identidem excurrentes, distractum negotiis pastoralibus animum colligere recessu sacro ac prece piisque colloquiis reficere consueverunt. Ad hoc autem, si in Mauterensi oppidulo habitavit, opportunissimum erat Gottwicum, utpote (si mappis fides) leucâ inde vix unâ distitum; cum Laureaco distet ab ortu in occasum leucâ horariis octodecim circiter.

37 Ut ut est, hoc anno 1082 beatus Praesul ubi tum junon solum Laureaci fuit; sed ibi etiam Styria dat fundationem Garstensis marchionem junvit in fundatione cœnobia Garstensis, ecclesiam illam ipsi, Behambergensis parœcia dedicit; per commutationem recepta, concedendo. Superest forte etiam nunc apud Garstenses authenticum fan. & contraclus hujus instrumentum; certè ex eorum parit millia libro traditionum illius initium & finem recitat pauperum: in Opere suo diplomatico Ludewigius tom. 4, pag. 193, ubi initium hoc est: In nomine sanctæ & individuae Trinitatis, Altmannus, Dei gratiâ Pataviensis episcopus, Christi fidelibus in perpetuum, qualiter nobilis vir Ottaker, marchio Styrensis, &c. Finis verò hic: Acta sunt autem hæc apud Lauriacum an. Incarnationis Domini MLXXXII. Plura Hansizius pag. 273. Hoc eodem anno Rettenpacherus in Annalibus monasterii Cremifanensis pag. 147 solenni ritu dicatam ait fuisse ab Altmanno ejusdem cœnobia ecclesiam, oppido Mauterensi, Gottwicoque, in adversa tamen Danubii ripa, vicinam; quam & aliarum decimis locupletasse dicitur apud Hansizium pag. 274. Videtur ergo jam tum Mautera substituisse; quod magis firmat insignis illa caritas, quam eodem hoc anno, ut probat Hansizius pag. 272, post cladem Moribergensem vastationesque Bohemorum à mense Maio circiter in eversos funditus bonis agricolas tum Gottwici, tum domi suæ exhibuit, secundum Acta nostra num. 25: nam domum illam, sive episcopium ejus, in oppido Mauterensi tum fuisse, res ipsa loquitur: cum enim pugnatum fuerit versùs Austria Moraviaque conjuncta, quæ Palka

Anno 1082
redit ad ec-
clesiæ par-
tem in Au-
stria sitam

E

F

A Pulka fluvius in Tejam labitur; ibique sit illa terra, quam totam (puta usque ad Danubium) Acta narrant redactam fuisse in solitudinem; profecto miseros illos trans-Danubianos ad loca cis-Danubiana proxima, ut Maunteram, Gottwicum, & his vicina, confugisse credibilis est, tanto praesertim numero, quam Laureacum, inde perquam longè remotum.

an. 1083
fundat Gott-
wicum:
1085 sub-
scribit syno-
do Qued-
linb. Dein-
de Herman-
nus ejus ec-
clesiam in-
vadit:

38 Ad annum 1083 jam supra retulimus num. 29 foundationem cœnobii Gottwicensis ejusdemque ecclesie consecrationem, de quibus Acta numero item 29. Hisce subjungit Hanzizius ea, quae narrat Biographus noster de Beati severitate adversus injustum possessorem num. 25, de liberalitate ejus, de cultu ac reformatione ecclesiarum suae dioeceseos num. 18, de pœna Comitis perjuri num. 24. Nimirum Leopoldo ejus consiliis per omnia favente, liberrimum nactus erat & muneris sui, & potestatis, & virtutum, quibus excellebat, exercitium. Anno 1085 Saxoniam revisens, hebdomade Paschali interfuit ac subscripsit generali synodo Quintileneburgensi adversus Henricianam & Wecilianam heresim; de qua vide Labbenum tom.

B 10, col. 404 & 1831. Tertiâ verò post hanc synodum septimanâ, vel, ut habet auctor schismaticus Apologia Henrici IV imperatoris apud Freherum tom. 1, pag. 197, secundâ hebdomadâ post Pascha, in conciliabulo Moguntino ab episcopis Henricianis inter primos Ecclesie Catholicae vindices non solum proscriptus fuit Altmannus; sed & subintrusus ei in cathedram Pataviensem Hermannus ille schismaticus, quem Acta num. 17 sedisse asserunt per biennium, & Bertholdus Constantiensis in Appendice ad Hermannii Contracti Chronicum anno Christi 1087 narrat exspirasse; ut suo loco dicitur. Hujus autem tyrannis Anasum flumen prætergressa non est; nam quidquid inde versus Orientem erat, sub Leopoldi & Ottonari tutela legitimus Pastor usque ad felicem obitum pacatè sanctèque administravit: ibique hoc anno 1085 creditur diaconum suspectum Sacrificio arcuisse; quod memorant Acta num. 17.

an. 1086 S.
Gebehardum
deducit: 1087,
absens ap-
paret Her-
manno mori-
entii:

39 Annus Christi 1086 Bavarorum principum & reconciliatione cum duce suo Welfone atque Ecclesia Romana, & victoriis insignis fuit; idemque ecclesiis Salisburgensi ac Wirceburgensi (incertum, qua ex causa) fortunatior, quam Patavina: illis enim pastores suos Catholicos & sanctos restituit; non item huic. Venit Altmannus tamen in partem triumphi, cum alterum eorum, Gebehardum videlicet, metropolitam suum, ab exilio novennali Salisburgum deduxit; quod hoc anno contigisse diximus tom. vi Junii, part. 1, pag. 154; licet in sequentem rejiciatur in Chronico Admontensi apud Hieron. Pezium tom. 2, col. 181. Anno 1087 à Bertholdo cœvo consignari monuimus interitum Hermannii, pseudoepiscopi Patavienfis, de quo Acta nostra num. 17. Ita verò laudatus chronographus Constantiensis: Eodem quoque tempore, quidam schismaticus (Hermannus,) qui Pataviensem episcopatum, vivente adhuc legitimo Pastore, jam dudum (à biennio) invasit, de hac vita discedens, certissimum suæ damnationis exemplum reliquis schismaticis dereliquit: cum enim jam in extremis jaceret, seque ad æternam damnationem jam-jam abiturum non dubitaret, apparuit ei ejusdem ecclesie Episcopus (Altmannus, licet absens,) ut tanto evidentiùs culpam sciret, quam apud inferos luere deberet. Rogavit tamen eum, ut ei culpam indulgeret, ipsumque ab excommunicatione solveret. Rogavit quoque circumstantes,

ut cum de episcopatu (seu episcopali palatio) eveharent, nec eum in episcopatu sepelirent. Sed hæc verba astantibus quasi deliramenta videbantur. Ipse autem sanæ mentis (esse se) protestatus, itidem rogare non cessavit; sed incassum: nam ante ecclesiasticam absolutionem morte præventus est. Nonnulli tamen, qui tam periculose morti ejusdem schismatici aderant, compuncti sunt; qui & postea ad legitimum Pastorem redeuntes, veniam & absolutionem consecuti sunt. Hæc Bertholdus. Ceterum Hermannus schismaticus in eandem sedem schismaticam continuo successisse Tyemonem, Acta nostra testantur; & hunc Altmanno superfuisse, probat Hanzizius pag. 284; qui & pag. 279 ait, exstare Beati nostri litteras, anno hoc 1087 scriptas, quibus cœnobio Garstensi data sint decima in Furth.

40 Idem eodem loco alias ejus litteras exhibet, datas apud Lauriacum anno Dominicæ Incarnationis MLXXXVIII, XIV Kalendas Augusti; quibus testatum apud posteros reliquit, quot ecclesie Patavienfis prædia juraque, olim alienata, Ottocarus Styriae marchio, sedula sua commonitione adductus, tum resignaverit. Initium earum est: Altmannus, Dei gratiâ Patavienfis episcopus, & Apostolicæ Sedis Legatus &c. Unde patet, hæc illum dignitate non tantum sub S. Gregorio, sed etiam sub ejus successoribus ornatum fuisse; id quod mox iterum elucebit: neque immerito sanè; cum Ecclesiam in Germania tot motibus concussam cum paucis illis validissime sustentavit, de quibus ad annum 1089 ita Bertholdus meminit: In Teutonicis partibus, quatuor episcopi (nam Gebehardus obierat) in Catholica communione perstitunt; videlicet Wirceburgensis, PATAVIENSIS, Wormatiensis, Constantiensis, sed & Mentensis episcopus; quorum confortamento reliqui Catholici schismaticis à principio restiterunt. Eodem anno 1089 à S. Adalberone, ep. Wirceburgensi per epistolam invitatus ad solennem Lambacensis ecclesie dedicationem, eas primùm litteras reposuit, quas, ob insignes caritatis ejus, fortitudinis, aliarumque virtutum characteres, hic omnino representarem, nisi cum Actis S. Adalberonis, quibus inserta sunt, referendus in Opere hoc nostro scirem ad diem VI Octobris: deinde Lambacum excurrit; & cum amicis sanctissimum in celeberrimi istius monasterii fundatione consocienda, quo pollebat consilio, adjurasset, unâ cum illo ecclesiam consecravit anno Dominicæ Incarnationis MLXXXIX, XVII Kal. Octobris; ut est in Actis memoratis, & suo tempore fœsus illustrandis.

41 Annum 1090 sic orditur Bertholdus Constantiensis: In Bajoaria fideles S. Petri (ita nuncupat Romano-Catholicos) jam adeo contra schismaticos invaluerunt, ut in Saltzburgensi episcopatu Catholicum ordinarent archiepiscopum; quem statim religiosissimus PATAVIENSIS EPISCOPUS & Urbani Papæ Legatus, cum Wirceburgensi & Frittingensi episcopis, solenniter consecravit. Fuit archiepiscopus ille Salisburgensis S. Thiemo, seu Theodmarus, de quo mentionem faciunt Acta nostra num. 31 & 33; nos autem faciemus uberius ad diem ejus martyrio consecratum XXVIII Septembris. Denique Bertholdus idem ad annum Christi MXXI sic habet: Altmannus sanctæ recordationis Patavienfis episcopus, . . . in senectute bona migravit ad Dominum VI Idus Augusti. Textum integrum dedimus initio Commentarii num. 1. Consentiant Acta num. 32; item Vita S. Adalberonis episcopi Wirceburgensis in fine, & plura me-

EAUCTORE
P. B.

an. 1088
recuperat
ecclesie sue
prædia:
1089 dedi-
cat Lamba-
censem ec-
clesiam:
E

F

an. 1090 or-
dinat S.
Thiemonem
archiep.
Salis-
burg.
Dein
meritur
1091.

AUCTORE
P. B.

lioris nota Chronica; ut adeo de anno, mense, ac die obitus nulla possit esse controversia; quidquid ad annum sequentem respexerit Bruschi in Laureaco pag. 150. Atque hic esto Commentarii finis; quando, prater dicta § 1 de cultu, nihil supererit, unde cetera, quæ post obitum ejus facta narrat uterque Biographus, possimus aliunde supplere.

VITA PRIOR

Auctore monacho Gottwicen-
ci suppari.

Ex Ms. cœnobii Gottwicensis col-
lato cum editione R. D. P.
Hieronymi Pez in Scriptori-
bus rerum Austriacarum tom.

B

I, pag. 115.

PROLOGUS.

Domino Cholhocho, venerando illustri patri
Gottwicensis cœnobii, servus addictus
famulatum offert.

Auctoris
et ac fides.

L Audabile quidem opus, sed tamen plenum sudore jubes me, reverende pater, aggredi; & gravius onus, quam ut humeris meis sustineri queat, imponis: quando nimirum desideras, ut sancti præfulis & antistitis Patavienfis Altmanni [Vitam] stylo terfo & redolente Latinam phrasin excolere velim, utque virtuosum omnibusque Virum admirabilem producam; & præcipue, ut ea proferam, quæ circa hunc locum, cujus ipse fundator extitit, gesta sunt. Tuæ igitur jussioni parebo; licet crassus calamus scientiæque impolitus fuerit, id oneris subibo, viresque naturæ & Musarum dotes experiar. Cœptis ingentibus faveat magni Olympi Regnator, ducatque ad bonos exitus ratem; prodeatque in lucem Vir singularis, omnibus videndus a. Ab his itaque, qui præsentibus viderunt, & ejus obsequio familiariter adhæserunt, quælibet ejus gesta investigabo, & hæc posteris insinuare curabo: scilicet unde ortus; quo loco conversatus sit; qualiter ad episcopatum pervenerit; quæ & quanta in eo perverfa * pertulerit: qualiter locum nostrum construxerit, in quo post solutum vinculum corporis & animæ sepultus requiescit: qualiter Canonica Religio in monasticam professionem sit permutata: qualiter idem locus per patrum successiones usque ad nostra tempora in Dei laudibus succreverit. Opto te, pater sanctissime, in Domino semper valere. Amen.

* al. adver-
sa

ANNOTATA.

a Huc usque Ms. Gottwicense differt ab editione Augustana Joannis aboatis Lambacensis, qua usus fuit in sua Pezins; sed differentia non attingit substantiam; in sequentibus verò fere etiam verbis cum illa consonat.

CAPUT I.

B. Altmanni patria, natales, dignitates ecclesiastica ante episcopatum, peregrinatio Hierosolymitana, promotio ad infulam.

S Cripturus Vitam & actus venerandi præfulis Altmanni, non ingratum reor lectoribus fore, primò ortum Saxonica gentis breviter prælibare, de qua idem Vir Domini cognoscitur originem duxisse a. Gens itaque Saxonica de exercitu Alexandri Magni traditur oriunda: post cujus mortem Ptolomæus, Antiochus, & alii complures regnum inter se diviserunt, ac diuturnis bellis orbem longè latèque prefferunt. Quædam verò pars exercitus de gregariis militibus, quæ superstes remansit, ingressa mare, pyriticam exercuit. Hæc classis * armis instructa cum manu valida ad Albinum * fluvium perveniens applicuit, terram Thuringorum hostiliter invasit; quæ, habitatoribus occisis, cuncta illorum bona diripuit, & omnia loca eorum usque ad montem, qui Rombsperg b dicitur, usque in hodiernum diem perpetuo jure possedit. Hi homines longis cultellis (ut hodie Slavi) pro gladiis utebantur, qui linguæ eorum Sachs dicebantur; à quibus Sachsenes, non Saxones, appellantur: qui viri strenui, nimis bellicosi, viribus & opibus inclyti, circumfusis gentibus sæpius bellum intulerunt, suosque terminos usquequaque dilataverunt. Horum audaciam tandem Julii Cæsaris virtus perdomuit armis; ac Romanis tributarios fecit c: post cujus excessum ad pristinam ferociam reversi, Francorum regibus congressi, victores extiterunt, finesque eorum longo tempore gravi dominatione tenuerunt; usque quò Caroli Magni d strenuitas eos multis præliis victos subegit, atque ad Christianæ religionis professionem adegit.

F

2 Qui Carolus plures episcopatus in diversis locis per totam Saxoniam constituit; de quibus Baderbrunn in Westphaliâ, quæ est tertia pars Saxonie, instituit: ut enim totus orbis in tres partes dividitur, scilicet Asiam, Aphricam & Europam; ita Saxoniam (imò Sachseniam) in tres dividitur; ut in Gestis eorum scribitur. Ea pars, quæ eorum respicit & Bohemie & Polonie confinis est, orientalis Saxoniam vocatur: ea verò, quæ septentrionem tuetur & Daniæ attingit, aquilonaris Saxoniam appellatur: quæ autem versùs Rhenum & occidentem intendit, Westphalia nuncupatur. In hac ergo Westphalia Altmannus claris parentibus editus, divinis & secularibus litteris apprime eruditus, apud Baderbrunnem canonicus fuit; in quo loco multis annis scholas rexit: deinde Aquilgraniæ canonicis præpositus fuit: quo tempore etiam in palatio Henrici tertii capellanus claruit. Qui Henricus, cognomento Pius, filius Conradi imperatoris, palatium Goslarie ad radicem montis Rombsperg, de quo argentum tollitur e, construxit, & basilicam ibidem Apostolorum Simonis & Judæ edificavit. Quo defuncto, Altmannus reginæ Agneti fideli obsequio adhæsit; cum qua Pataviam venit, quando tunc temporis episcopus Egilbertus episcopatus infulam tenuit.

3 Eo tempore f multi nobiles ibant Hierosolymam

f

D

B. Altmannus apud Sachsenes

E

* al. classe * al. Albin

b

c

d

F

in Westphalia claris ortus parentibus, & honoribus auctus,

e

A lymam invifere Sepulchrum Domini ; quadam vulgari opinione decepti , quafi inftaret dies iudicii , eo quod Pafcha eveniffet *g* illis anno fexto Calendas Aprilis , quo fcribitur Refurrectio Chrifti *h*. Quo terrore permoti *i* non folùm vulgares , fed & populorum optimates genere & dignitate infignes , & ipfi diverfarum civitatum epifcopi , magna gloria & honore fulti , patriam , cognatos & divitias reliquerunt , & per arctam viam crucem bajulantes , Chriftum fecuti funt. Quorum primus dux & incentor fuit Guntherus Bambergensis epifcopus , vir tam corporis elegantiam quam animi fapientiam conspicuus. In cujus comitatu nominati multi viri & clerici & laici , tam de orientali Francia quam de Bavaria fuerunt ; inter quos duo præcipui canonici extiterunt ; videlicet Ezzo Scholasticus , vir omni fapientiam & eloquentiam præditus , qui in eodem itinere cantilenam de miraculis Chrifti patriam linguam nobiliter composuit ; & Conradus , omni fapientiam & facundiam ornatus , qui poftea in noftro loco canonicis prælatus & præpoſitus fuit *k*. Quibus Altmannus ex latere reginæ cum multis viris inclytis de palatio honoratis , factus eſt comes itineris & focius laboris.

B 4 Igitur difficile iter peregrinationis aggreſſi , multas infidias in via à paganis perpeſſi funt , & multos ex fociis cum rebus amiſerunt *l*. Prò nefas ! Hoſtes Chrifti , ipſorum ſacerdotum Chrifti dorſa infilientes , eos per campum agitaverunt equitando ; calcariſque , ut equos , urgentes. In hoc itinere contigit quoddam memorabile , quod exempli gratiam interſero ; ut per hoc illi terreantur , qui fapientum conſiliis obſtinata mente reniuntur. Erat in eadem profectio quadam nobilis abbatiffa , quæ , poſthabita curam Sororum commiffarum , contra omnium fapientum conſilium , tantæ peregrinationis ſubiit periculum. Quæ à paganis capta , in conſpectu omnium tam diu ab impudicis eſt ſuprata , donec ad opprobrium omnium Chriftianorum , ultimum efflaret ſpiritum. His & aliis multis opprobriis pro Chriſto ab inimicis Chrifti affecti , & in omni loco ſpectaculum & angelis & hominibus effecti , quia per multas tribulationes regnum Dei intraturos ſe elegerunt , tandem poſt multas tribulationes Hieroſolymam pervenerunt. Ibi vota ſua perſolventes , & hoſtiam laudis Deo offerentes , ad patriam revertuntur gaudentes. Dum in Pannoniam perveniunt , & in Wurzburg *m* lætos dies ducunt , Guntherus Deo amabilis epifcopus de hoc ſeculo migravit , & gaudium Domini ſui , ſuper omnia bona conſtituendus , intravit.

C 5 Eodem tempore etiam Egilbertus *n* epifcopus Pataviensis defungitur , atque in cæleſti gloria Beatis pro dignis meritis conjungitur. Poſt cuius mortem Agnes regina regniſque optimates conſilium ineunt : omnes Altmannum in locum defuncti epifcopi eligunt : clerici collaudat ; populus conclamat , omnes conſona voce dicentes , Altmannum epifcopali honore digniſſimum , quem doctrina & pietate ſcirent pleniffimum. Mox mittuntur in obviam viri ex honoratis in Pannoniam , qui virgam paſtorales & annulum ſponſalem electo deferant , eumque decente honore ad ſedem ſibi à Deo præparatam deducant. Quo adveniente , infinita multitudo utriuſque ſexus obviam ivit , [&] Paſtorem electum cum magno tripudio excipit : deinde à Gebehardo Juvavenſi venerabili archiepiſcopo *o* conſecratur , & benedictione accepta , Pataviam reverſus denique , cum hymnis & canticis exceptus , in epifcopali cathedra inthronizatur.

D 6 Et quia hunc honorem à Deo promeruerit , *EX MS.* ejus vita laudabilis declaravit : erat enim doctor **GOTTWIL-** veritatis , amator caſtitalis , bonis ornatus moribus ; & ideo Deo acceptus erat & hominibus. **CENSI.** Cle- *Deo tum per miraculum ejus merita comprobante,* rum monebat ad pudicitiam amorem ; populum docebat Dei timorem ; diſſidentes revocabat ad pacis concordiam ; largis eleemoſynis pauperum ſublevabat inopiam ; corpus jejuniis & vigiliis caſtigabat ; ſpiritum precibus & ſletibus humiliabat ; & quod alios docuit , in hoc ſe ipſum exemplar vivis operibus præbuit. His & talibus fulgens virtutibus , factus eſt Deo chariſſimus : quod ipſe huiusmodi miraculo dignatus eſt declarare omnibus. Erat in eodem oppido Pataviensi quædam femina , cujus filia unica erat leproſa : cui sæpius oranti & ſalutem filiam à Domino inſtanter poſcenti in ſomnis eſt revelatum ; ſi ablutionem manuum Altmanni epifcopi poſt ſacramenta Miſſarum acciperet , & filiam eam perungeret , ſanitatem corporis reciperet. Quæ dum illa fideliter feciſſet , & filiam aquam ablutionis perunxiſſet , ita à lepra ſanata eſt , quaſi numquam à lepra fuiſſet perſuſa.

E 7 Et quia ſuperius mentio facta eſt Gebehardi epifcopi , non eſt hæc ſilentio prætereundum , de eo & fociis ejus ; ſcilicet Altmanno Pataviensi & Adalberone Würzburgenſi epifcopis præſagium *p*. Cum adhuc ſcholares eſſent , & quadam die ad cuiusdam fontis fluentem fortè panem comesturi , ſed non ſaturandi , reſediſſent , ad invicem concludebant *q* , & ſe epifcopos futuros pronuntiant. Gebehardus dixit , ſe in Salisburgenſi eccleſia epifcopum futurum ; Adalbero , Würzburgenſis eccleſiæ epifcopatum ſe adepturum ; Altmannus Pataviensem cathedram poſſeſſurum : quod totum ita probavit eventus : nam & Gebehardus in Salisburgenſi eccleſia eſt pontifex inſulatus , & Adalbero in ſede Würzburgenſi antiſtes ſublimatus , & Altmannus in Pataviensi cathedra præful ordinatus. Sed & hoc notandum , quod quiſque eorum in loco , quem ipſe conſtruxit , requieſcit : Gebehardus namque cœnobium , quod dicitur Admons , conſtruxit ; in hoc ipſe ſepultus requieſcit : monaſterium Lambach ab Adalberone ædificatur ; in hoc & ipſe nunc tumulatur : cœnobialis verò eccleſia in monte Gottwich ab Altmanno conſtruitur ; in hac & ipſe ſepelitur *q*.

A N N O T A T A.

a Falsus eſt vir bonus , cum hanc ſuam Saxonicæ gentis deſcriptionem exiſtimavit non fore ingratiſſimam : diſplicuit enim jam olim auctori *Vita ſecunda* ; qui & hanc ſine dubio notat his verbis num. 3 : Scribere autem quæ ad rem non pertinent , & amplificandi cauſa à narratione longius digredi , nec vos petitis , nec ego ſpondeo. Itaque totam hanc fabellam reſecuit ; quam ſi quis conſtatam videre deſiderat , adeat præter alios Albertum Krantzium in Saxonia ab ipſo operis exordio , ſeu pag. 1.

b Rombſperg , aliis Ramsberg , Ramelsberg , & Mons Ramelinus , prope Goſtariam in ducatu Brunſwicenſi. Vide mox litt. e.

c Et hoc de Julio Caſare fabuloſum oſtendit Krantzius ibidem pag. 21.

d S. Caroli Magni *Acta* dedimus ad diem 28 Januarii.

e Detecta ibi primùm argenti vena dicuntur ſub Ottone I imperatore. Vide Heineccii *Antiquitates Goſtarienſes* lib. 1 ad an. Chriſti 968.

f Anno ſcilicet 1064 (qui ſeptimus erat , ex quo Pataviam Altmannus advenerat) circa mediam

peregrinatur in Terram Sanctam ,

g ;

k

multaque adverſa paſſus in itinere ,

m

eligitur abſens epifcopus Pataviensis ,

n

o

EX MS.
GOTTWIL-
CENSI.
Deo tum per miraculum ejus merita comprobante,

E
cujus futuram epifcopatum dandum ante pronuntiantur.

p
al. concludebant

q

EX MS.
GOTTWIC-
CENSI.dium Novembrem; uti dictum in Commentario
prævio, num. 25.g Evenisset pro eventurum esset, anno videlicet
sequente, seu 1065.h Resurrectio Christi contigisse dicitur ac dici
debet 6 Kal. Aprilis ab omnibus, qui mortem
ejus alligant diei 25 Martii, de quibus jam satis
egimus tom. III Martii pag. 540, & tom. I A-
prilis in Diatriba preliminaris, exercitatione 1.i Quo terrore permoti &c. Hoc, tamquam
incredibile, refutat auctor Vita secunda num. 6.
Et sanè apud chronographos istius ætatis, qui de
hac peregrinatione meminerunt, nemo, quod sci-
am, hanc asserti suscepti itineris causam. Tum
cur illo præsertim anno Pascha incidens in diem
27 Martii magis præfugire viris cordatis poterat
instans Dei judicium; quam aliis tot annis præ-
cedentibus, quibus in eundem omnino diem Pa-
scha recurrebat?

k Vide inferius num. 29 in fine.

l Imò Mariannus Scotus in Chronico ad an. 1065
ait, illustrium peregrinorum illorum duo tantum
millia ex septem millibus rediisse. Lege hunc si
lubet; nisi mavis adire Lambertum Shafnabur-
gensis, qui ad eundem annum hujus expeditionis
historiam fusiùs narrat. Neuter tamen ea me-
morat, qua modo hic sequuntur in Actis nostris.
De abbatis illa quoque nihil est in Vita secunda.m Wurzburg in Pannonia nullum est: ergo
corruptum hic est exemplar Gottwicense. Pezia-
num habet, Wiczenburc; Campililiense, Wi-
senburc; Vita secunda apud Pezium & Tengna-
gelium, Wizeburg & Wizenburc; quod idem
videtur esse cum hodierno nomine Weissenburg,
quo significari possunt civitates due ex Oriente per
Pannoniam redeuntibus in Germaniam obvia; Al-
ba Græca scilicet seu Belgradum, & Alba rega-
lis, vulgo Stulweissenburg, Austria multo pro-
pinquior: hanc designari hoc loco censuit vel Ten-
gnagelius, vel operis ipsius editor Gretserus no-
ster, cum ad marginem in Vita secunda nomen
Wizeburg Latine interpretatus sit Albam regalem.n Egilbertus, qui & Eigelbertus, Angelber-
tus, Engelbertus &c., ab anno 1045 episcopus
Pataviensis, obiit anno 1065 die 23 Maii; uti
dictum in Commentario num. 25.o De S. Gebehardo archiepiscopo Juvavensi,
seu Salisburgensi, cui suberat Pataviensis, egi-
mus Junii tom. VI, part. 1, pag. 149.p De hoc præfatio vide dicta in Comment. num.
24. De S. Adalberone episcopo Würzburgensi,
seu Herbipolitano, agendum erit die 6 Octobris.
Exstant ejus Acta apud Joannem abbatem Lam-
bacensem, & Hieron. Pezium tom. 2 Scriptorum
Austria, ab initio.q In Vita S. Gebehardi dicuntur eo tempore,
quo suum quisque episcopatum prædixerat, vo-
visse singuli, singula se cœnobia condituros, ubi
olim vitæ sancti quiescerent. Porro de cœnobia Ad-
montensi vide Acta S. Gebehardi; de Lambacen-
si, Acta S. Adalberonis modo assignata; de Gott-
wicensi hic plura sequuntur.

CAPUT II.

*Zelus ejus in purgandis fundan-
disque cœnobiis; constantia
adversus presbyteros conjuga-
tos; expulsio per Henricum
IV; elevatio per S. Gregori-
um PP. VII.*

Quæ autem in episcopatu præconiis digna fe-
cerit, quas persecutiones propter justitiam
à membris diaboli pertulerit, sequens sermo ex-
plicabit. Quia noverat, se ad hoc à Deo super
familiam Dei constitutum, ut destrueret & diffi-
paret, & ædificaret & plantaret; in quibusdam
locis servitium diaboli destruxit, in quibusdam
servitium Christi instruxit. In primis namque in sub-
urbio Pataviensi ecclesiam in honorem sancti Ni-
colai super ripam Oeni fluminis constituit a, quam
multis prædiis & vineis dotavit: & huic loco præ-
fecit Hartmannum Præpositum, virum omni sa-
pientia & facundia præditum, qui Rudolphi regis
b capellanus floruit, & Urbano Papæ suiq-
ue successoribus notissimus fuit. Hic religiosos
& clericos & laicos sibi adscivit, quos commu-
nem vitam sub regula beati Augustini ducere do-
cuit. Hoc modo igitur Altmannus cultum Dei *
ædificavit; qualiter autem destruxerit, dicemus.

9 Est locus in Norico Ripensi c dictus ad Do-
mum Floriani sancti. In hoc erant Clerici conju-
giis & lucris * secularibus intenti, negligentes ser-
vitium Dei. Hos providentia Episcopi eliminavit,
& religiosas personas ad servendum ibi Deo con-
gregavit. Porro ipse locus fertur quondam à mo-
nachis inhabitatus; sed ab Ungaris destructus;
denud ab Egilberto episcopo d reparatus, cleri-
cis est mancipatus. In alio cœnobia, scilicet san-
cti Hippolyti e, erant clerici ebrietati, voraci-
tati & libidini, & usuris impliciti; quos episco-
pus Altmannus canonicâ censurâ expulit de loco,
& religiosos viros pro eis restituit; quibus præfecit
Engelbertum, virum omni prudentia & eloquen-
tia præditum. Porro clerici expulsi, furiis com-
prehensi, ægrè ferentes expulsionis suæ opprobri-
um, sumptis armis, audacter ingressi sunt mona-
sterium; fugatis omnibus, cellarium Fratrum ef-
frugerunt, & vinum in terram effuderunt. Quod
statim ultio divina secuta est; nam omnes in a-
mentiam versi, avia petierunt deserti. Præterea
sancti Agapiti monasterium, quod Cremsbrunn-
ster f dicitur, erat tunc temporis satis magnâ in-
famiam respersum: nam monachi illi, jugo regulæ
abjecto, ac monastico ordine relicto, longè præ
secularibus seculariter viventes, proprietatem ha-
bentes, per omnia vitiorum crimina erant infan-
nientes, detractores, murmuratores, rebelles,
protervi, ventri & luxui tantum dediti, & ad om-
ne opus bonum reprobis. Horum prælati erant
voluptatum amatores, religionis spretores, lu-
cris inhiantes, subditos flagitiis superantes. Hi vi-
ri pestiferi substantiam monasterii luxuriosè viven-
do dissiparunt; demum sanctuarium Dei igni incen-
derunt.

10 Hos solertia Episcopi cum magno labore
de loco ejecit, & venerabilem virum Theodori-
cum abbatem ibi præfecit; qui monastici tramitis
sectato-

D

Ædificat
cœnobium S.
Nicolai;

E

a

b

* cultum
Dei omitti-
tur in aliis
Mss.
purgat mo-
nasteria S.
Floriani, S.
Hippolyti,
& S. Aga-
piti;
* al. curis

c

d

e

F

f

deinde insti-
tuit Gottwi-
cense.

sectato-

A sectatores de Goize *g* adduxit, quos sub magisterio beati Benedicti per normam regularis vitæ verbis & exemplis instruxit. Unde magnam persecutionem à rebellibus regulæ sustinuit; quam ipse patienter tulit, sciens scriptum: Omnes qui volunt piè vivere in Christo Jesu, persecutionem à malis patiuntur. Sed is locus postmodum per Adalarum *b*, virum generosum & abbatem prædicandum, tanta religione & honestate est immutatus, ut ceteris circumquaque abbatibus prædiis, ædificiis, libris, picturis, & aliis ornamentis sit prælatus; insuper & viris litteris eruditis & artibus egregiè peritis insigniter usque hodie fulgeat ornatus. Post hanc destructionem inchoavit meliorem ædificationem *i*: in monte quippe excelso, qui vocatur Gottwig, condidit sanctæ Dei Genitricis decorum habitaculum; in quo ipse postmodum sepultus, receptus est in æternum Dei habitaculum; sed qualiter hoc sit factum, suo loco plenius explicabimus.

*Infectatur fortissimè * al. videlicet * f. quo-versum ad*

B Cum itaque bonus Agricola vineam summi Patris familias excoleret fidelis *, sterilia farramenta amputando & botriferos palmites propagando, Pataviensis ecclesia, imò totum regnum Teutonicum, sacerdotum vitâ commaculabatur; quia penè omnes publicis conjugii, ut populares, ubique infames tenebantur. Unde & Apostolica censura dignè indignata, decreta quoque versum * sacerdotes *k* per ecclesias direxit, viros divinis Officiis mancipatos à contubernio feminarum retraxit. Cui cum omnes episcopi prono animo obedièrent, & suos canonicos, & per villas sacerdotes monitis & minis à conjugibus prohiberent, Altmannus, collecto undique Fratrum concilio, in ipso Pataviensis ecclesiæ gremio epistolas ab Apostolico missas coram omnibus recitati præcepit; canonica jura proposuit; consecratos viros ab uxoribus abstinere censuit. Qui graviter dolentes, se consueta relinquere, & infuetis colla submittere; responderunt, se nec velle, nec posse hanc consuetudinem deserere; quam ab antiquis temporibus constaret eos ab omnibus antecessoribus episcopis habuisse.

conjugia sacerdotum;

C Quibus ipse è diverso respondit, nec se velle, nec posse consentire eis ad hoc flagitium, unde & ipse haberet periculum, & illi æternum subirent supplicium; præsertim cum scirent scriptum: Non solum qui faciunt; sed etiam qui consentiunt facientibus, digni sunt morte. Sed cum ei nulla ratione assensum præberent, magis autem pravò consilio de interitu ejus tractarent; ut sapiens medicus, interim conticuit, secretum consilium cum sapientibus super hac re habuit. Adveniente autem festo sancti Stephani, cum plurimi convenirent primates & populi, fortis Præliator Christi accensus zelo Dei, tota arma justitiæ convertit in ipsam arcem iniquitatis, & fortiter aggressus est debellare impugnatores castitatis: nam coram omni frequentia cleri & populi ascendit in ambonem, & publicè recitavit Apostolicæ epistolæ tenorem, gravi interminationis autoritate interdicens canonicis & presbyteris conjugia, secundum canonum & Apostolica instituta. Qui omnes unanimiter furore repleti, jam tunc impræsentiarum Dei Famulum furibundè manibus discerpissent, nisi divinum auxilium & optimum præsentium præsidium furentibus obstisset.

quare ab his apud Henricum imperatoris operatus cavumnis,

13 Qua tempestate Henricus quartus, filius Henrici Pii imperatoris, admodum puer in regnum electus, absque frænis disciplinæ pro libitu delicatè educatus fuit, omnium bonorum acerrimus impugnator. Qui vix adolescentiæ metas

transgressus, totus ferebatur in præceptis, ut equus & mulus; curam regni negligens, gulæ & luxui serviens, regiam mansuetudinem in tyrannidem commutavit: liberam dominam, scilicet Ecclesiam, ut ancillam, servituti subjugavit: dum omnia jura ecclesiastica in ore Jezi *l* vendidit, & omnia loca replevit luxuriâ, & regnum totum permiscuit sanguine, incendio, rapina. Præsules veniendi de sedibus suis ejiciuntur; homines abominandi ecclesiis Christi præsticiuntur; principes odii & inimicitii exardescunt; milites agricolis omnia sua diripiunt; oritur undique luctus & clamor; regnat ubique metus & mœror. Quo ululatu exterritus * Papa Gregorius, vitâ & doctrinâ verè Apostolicus, cumdem Henricum non regentem, sed omnia perentem, ad audientiam sui vocavit; renitentem venire excommunicavit.

14 Hunc talem virum, ab ecclesia alienum, Patavienses clerici, imò jam hæretici, adeunt; horrenda crimina Episcopo suo impingunt, & totis viribus laborant, ut eum de honore episcopatus ejiciant. Quorum querimoniâ Henricus flexus, hostiliter ingressus Pataviam, cuncta loca adulteriis polluit; expulsos ab Altmanno bonis suis restituit. Quo recedente, Fratres de sancto Nicolao, loca polluta, scopis & aqua benedicta emundaverunt, & incestos de loco pepulerunt. Quod factum dolentes fautores Henrici, servos Dei violenter extrahunt de ecclesiâ sancti Nicolai, ac virgis publicè caesos, ut Pharisei Apostolos, de finibus suis ejiciunt; hæreticos & incestuosos loco sacro præficiunt. Pastoribus ergo à furibus & latronibus fugatis, confestim dominicus grex à sævis lupis invaditur; ovile Christi in diversâ dispergitur; substantia fervorum Dei à raptoribus dividitur; sed illi rapinam bonorum suorum eum gaudio susceperunt, & pro persecutoribus suis oraverunt. Sic episcopalis sedes Pataviæ facta est sedes sathanæ, & ecclesia fidelium facta est ecclesia malignantium; & locus, ubi prius erat habitatio Christi fervorum, factus est prostibulum scortatorum.

15 Altmannus itaque Deo dignus sit, prævalente iniquitate, de sede sua propter justitiam ejectus, in Saxoniam, scilicet patriam suam, revertitur; ubi, quasi in exilio, inopia & egestate afficitur, sciens se hic non habere manentem civitatem; & ideo futuram patienter inquisivit per multam tribulationem. Post hoc adiit Apostolorum limina, exponens Papæ Gregorio cuncta suæ tribulationis discrimina; cui etiam pontificatum reddidit, eo quod illum à laica manu *m* susceperit. Apostolicus verò ejus condolens casibus, retinuit eum secum per aliquod tempus. Et cum die quadam in ecclesia positus, Altmannum restituendum cum Cardinalibus disponderet, & ipse omnis episcopatus humiliter renueret, subito columba volitans per cuncta loca oratorii, quasi errabunda, venit super caput Altmanni. Quod dum omnes admirati divino nutu factum crederent, & eum dignum officio pontificali proclamarent, Papa nihil moratus, mitram de capite suo tollens, capiti Altmanni imposuit, eumque episcopum & Romanæ Sedis Legatum constituit; & auctum benedictione in propriam sedem *n* cum gaudio remisit.

16 Dum hæc Romæ geruntur *o*, interim fautores Henrici Moguntia contrahunt concilium malignantium, in quo proferunt inauditum omnibus retrò seculis judicium, Papam Gregorium, per omnia Catholicum, ipsi ab Ecclesia abdicati, abdicantes, omnesque sequaces ejus, ipsi damnati, anathemate damnantes. Quo factò Gregorius, per-

EX MS. GOTTWICENSI.

* al. exci-tus & exci-tatus

Pataviæ exci-tatur;

E

dumque Romæ confirmatur in episcopatu, & sit legatus Apostolicus,

F

m

sedis ejus partem occidentalem Hermannus invadit.

n

EX MS.
GOTTWIC-
CENSI.
* sive Gui-
bertus

p q

* al. susce-
ptione

B

vigil Pastor Ecclesie, ab Urbe violenter armis fugatur; ovile Christi à sævis lupis dissipatur. Wickbertus * hæreticus, vir omni spurcitia plenus, Apostolicam Sedem invasit; qui Sacerdotium prophavit; totum populum & regnum fœdavit. O facinus! Electi Ecclesie Pastores à sedibus suis deturbantur; lupi rapaces subrogantur. Quorum factione Altmannus præsul sua etiam sede privatur p; Hermannus ducis Luytoldi F. q pontificali infula sublimatur; super quo factò quale gaudium diabolus in suis habuerit, audire licebit. In expulsiōe sui Pastoris cantavit clerus exultans: Laqueus contritus est & nos liberati sumus. In successione * Hermanni invasoris cecinit lætus: Advenisti desiderabilis, quem exspectamus in tenebris. Quid hic dicendum vel scribendum? Hoc utique, quod Dionysius Areopagita scribit ad Joannem Apostolum, in Pathmos exilio relegatum, dicens: Ut quid ab impiis Christus crudelis reputatur, quod in judicio separabit malos à bonis? Nonne multum dolent in eorum cohabitatione, & nimium exultant in eorum separatione? Graves sunt eis etiam ad videndum, quos timent, eorum pessimis viis fore impedimentum. Justè ergo justus Judex eos in judicio ab invicem separabit; dum illos supplicio, istos æterno gaudio mancipabit.

ANNOTATA.

a Anno nempe 1072, aut citius; ut ex Commentario disces num. 27.

b Rudolfus Suevia dux à Catholicis depositò Henrico successus est rex Germania anno 1077; occubuit verò 1080. Non videtur ergo Hartmannus Præposituram S. Nicolai diu tenuisse; cum hujus Rudolphi regis capellanus deinde evaserit. Nimirum Henriciani Catholicos è cœnobio ejecerant disperferantque Canonicos; ut infra narrabitur num. 14. Hinc fortè in Præpositorum hujus monasterii catalogo non legitur apud Hundium seu Gewoldum in Metrop. Salisb. tom. 2, pag. 582: quamquam alioqui ab ipso principio parum accuratus est iste catalogus: utpote Ludgerum Præpositum statuens ab anno 1063 (quo nec cœnobium exsistebat, nec episcopus erat Altmannus) usque ad annum 1080. Ceterum de Hartmanno plura inferius num. 39 & seqq.

C

c Noricum regnum extendunt geographi ab occasu usque ad OEnum fluvium & fines Rætia, ab ortu usque ad montes Cecios, sive fines Pannonie, à meridie usque ad Dravum flumen & paulo ulterius, à Septentrione usque ad Danubium, à cuius ripis tractus vicinior Noricum Ripense appellatus creditur; remotior verò, Noricum Mediterraneum. Ad Ripense spectat cœnobium illustre Canonicorum Regularium S. Augustini; utpote vix duabus leucis à Danubio distitum, Anasum inter & Trantum flumina. Etlypon hujus dat Merianus in Topographia Austria post pag. 52.

d Ab Egilberto episcopo; Altmanni, scilicet, uti jam dictum, decessore.

e S. Hippolyti, vulgo Sanct-Pölten, itidem Canonicorum Regularium celebre monasterium est, sed à priori multum distans versus orientem & ad fluvium Trasum sedens cum oppido cognomine. Vide Merianum ibidem pag. 31 & ante illam etlypon secundum.

f Cremsmünster, nunc ferè Cremifanum nuncupatur, à fluvio, cui adjacet, Cremeso, vernaculè Krems. Est Ordinis Benedictini. Modernam ejus delineationem habes amplissimam apud

Rettenpacherum in Annalibus Cremifanensibus; D minore verò apud Merianum in Topograph. Austria post pag. 52.

g De Goize; ita etiam editiones Joannis abb. Lambacensis, & Pezii. In Annalibus Cremifanensibus pag. 146 legitur, de Gözze. Bernardus Noricus supra citatus in Commentario prævio num. 30 scribit, Gözz. Notissimum est monasterium Ordinis Benedictini Gorze circa Metas in Lotharingia; sed Goize, Gözze, aut Gözz nondum comperi, ubi sit, aut fuerit. Ceterum de tempore harum reformationum egimus in Commentario num. 29 & seqq.

h Bernardus Noricus in Catalogo abbatum Cremifanensium scribit Adalammum, & præfuisse asserit ab anno 1090 usque ad 1120. Consonat Rettenpacherus, nisi quod Alramum appellet, lib. 2 cap. 9.

i Vide Commentarium num. 28 & seqq.

k Sacerdotes, id est, episcopos; ut patet ex eo quod statim sequitur; cui cum omnes episcopi . . . obedirent &c. Hac autem accidisse diximus anno 1074.

l More Jezi; & ita quoque Joannes abb. Lambac. ; at Pezius legit Giezi; & rectè. Vide lib. 4 Regum, cap. 5.

m Agnetis augusta videlicet & optimatum regni favore; non tamen sine cleri collaudatione, conclamatione populi, & omnium consona voluntate, ut supra dictum num. 5. Audet verò temerarius atque hæreticus Bruschius, qua hic fecisse narratur Vir sanctissimus, appellare protestationem nimium Pharisaicam, imò sycophanticam; & hypocritism. O judicem verè Pharisaicum!

n In propriam sedem remisit illum Pontifex, quantum in se fuit; sed oclusam illam ipsi tenere qui ejecerant. Rediit ergo in Germaniam & eodem anno 1076, quo Romam abierat, hand procul Moguntia jam Legatus Apostolicus interfuit conventui Triburiensi; ut ostensum est in Comment. num. 31.

o Nota, biographum nostrum, vel ignorasse, vel certè subtrivisse secundum iter Altmanni Romanum; hinc ea, qua hoc loco multa conglomerat, subjecit itineri primo, cum re vera contrigerint post secundum. de quo consule Comment. num. 33.

p Privatus quidem beatus Præsul jam diu fuerat sede sua per ejectionem & exsilium; sed nemo tamen ab Henricianis in eam fuit intrusus ante annum 1085, quo illam hic Hermannus invasit; ut vide in Comment. num. 38.

q Ducis Luytoldi F. Consonat Joannes abbas; sed Pezius habet: Frater ducis Liutoldi; Vita secunda num. 28: Frater ducis Luitoldi. Sed quis dux ille Luytoldus? Fortè Francorum, inquit in Laureaco Bruschius pag. 144: Hansizius verò in episcopis Pataviensibus pag. 276 censet, fuisse ducem Carantanorum, seu Carinthia; at qui hoc circiter tempore Carinthia ducatum obtinebat, à Megifero in Annalibus Carinthia Germanicis pag. 741 non Luitoldus appellatur; sed Luitolphus & Leopoldus, neque de fratre ejus Hermanno meminuit. Unde nihil hic certum videtur.

A

CAPUT III.

Sollicitudo ejus in administranda parte dioceseos sibi subdita ; quadam ejus miracula ; se- vera constantia adversus improbas, etiam potentes.

Hermannus mortuo sub- intraditur Thiemo, Altmanno infra Ana- sum sedente,

** al. Tiera- mo & Tyemo*

** al. cano- nicè*

Hermannus autem vixit per biennium, & ju- dicio Dei vitam cum infula amisit : qui ta- men dicitur in extremis poenituisse, & induvias suas Altmanno episcopo pro absolutione anathe- matis misisse *a*. Quo defuncto, quidam Würzbur- genfis canonicus, Theymo * nomine, indignus cidari, sedem Altmanni pecuniâ invasit ; & episco- patum tantum usque ad Anasum fluvium *b* magis oppressit quam rex. Altmannus verò in orienta- li provinciâ clerum & populum cautè * guberna- vit : & coepto operi, in monte Gottwich toto nisu instabat. In quo loco dum quadam die Missa- rum solennia celebrarentur, & quidam diaconus adventitius *c*, sinistrae famæ, Euangelium lecturus, benedictionem ab eo peteret, Episcopus eum diu- tius intuens, stolam de collo ejus abstulit, & a- lium legere præcepit. Unde patet, venerando Vi- ro aliquid de eo revelatum, quod aliis fuit celat- tum. Qui verecundiâ compulsus, de monte ad Hen- ricum fugit, & pessimum crimen Episcopo & o- mnibus Fratribus imposuit ; sed ab eo confutatus, pessima morte periit.

ibique deco- rem domus Domini

18 Nunc operæ præcium est evolvere, ad quam uberem fructum terram sterilem vomere sani dogmatis præful Altmannus perduxerit, quam in- cultam & sentibus plenam suscepit. Ante ejus ad- ventum omnes penè ecclesiæ in illo episcopatu e- rant lignæ, nullo ornatu decoratæ ; imò ipsi earum presbyteri (ut ita dicam) erant lignei ; quia conjugis & terrenis negotiis dediti, in divi- nis Officiis penitus ignari, " Miserere mei Deus, pro Canone, " Attendite, " pro Passione legebant : nunc autem ejus industriâ omnes penè ecclesiæ in episcopatu sunt lapideæ, libris, picturis & aliis ornamentis decoratæ, & quod maximum est, castis & eruditis viris bene munitæ. Insuper illa tota patria crebris cœnobiis monachorum & canonicorum refulget ; in quibus die ac nocte ma- gnâ diligentia divinum Officium fervet. Fama quippe ejus opinionis attraxit ex omni climate ad eum viros summæ religionis, quos per diversa collocans monasteria, providit eis vitæ necessaria.

mirificè pro- movente, d

19 Erat namque in domo Domini columna marmorea, de qua fertur prædixisse Sibylla *d*, cum distinxisset secula per diversa metalla scribens, domum magnam erigendam, septem columnarum generibus fulciendam ; quarum primæ essent au- reæ, secundæ argenteæ, tertiæ æreæ, quartæ ferreæ, quintæ marmoreæ, sextæ lignæ, sep- timæ, quæ & ultimæ, arundineæ. Hoc ipsa quidem in spiritu vidit futurum ; sed nos jam cer- nimus factum : magna etenim domus erecta, est Ecclesia vivis lapidibus constructa, per latitudinem totius orbis diffusa ; cujus primum aureæ colu- mnæ erant Apostoli : deinde Apostolorum succes- sores, castitate & eloquentia, ut argentum, nitentes : æreæ verò columnæ erant Doctores beati, doctrina * dulciter, ut æs, sonantes : porro fer-

Augusti Tomus II.

reæ columnæ erant Martyres, in tribulatione pa- tientes, omnia adversa, ut ferrum, vincentes : marmoreæ autem columnæ erant episcopi in fide recti, in operibus firmi ; ex quibus Altmannus, ut varium marmor, diversis virtutibus domum Domini suffulsi, & tempora usque ad finem vitæ verbo & exemplo ornavit : lignæ verò colu- mnæ erant, & sunt, carnales prælati, terrenis tan- tum studiis implicati, qui à vitiis, tanquam li- gnum à vermibus, facile corrumpuntur & adver- sis leviter franguntur : arundineæ denique colu- mnæ sunt Simoniaci, qui non intrant per Ostium, id est Christum ; sed per pecuniam, quasi per mu- rum, ascendunt ; oves macant & perdunt ; non gregem Christi, sed se ipsos pascunt ; lac & lan- nam sumunt, & omnia spiritualia emunt cum Si- mone, cum Jezi * vendunt ; & ideo sub ædificio domus Dei, ut arundo, subsistunt *.

*EX MS. GOTTWIL- CENSI. * al. doctrina næ boaru*

** al. Glerî * al. substi- dunt. etiam in se ipso.*

20 Episcopus Altmannus machinam domus Dei quatuor principalibus virtutibus, quasi qua- tuor fulcris, sustentavit ; quibus sibi commissos, quasi in quadrigis, de terrenis ad cælestia subleva- vit : prudentiâ quippe floruit, dum sibi in futu- rum vivis operibus providit ; fortitudo illum ro- boravit, dum minas terreni imperii non formida- vit ; justitiâ se induit, dum errantes ab errore ad viam veritatis reduxit ; temperantiæ adhæsit, dum in his singulis modum non excessit. O Virum om- ni laude prædicandum ! Qui exemplo Christi con- vertit naturam aquæ in saporem vini, quod hoc modo traditur factum :

E

21 Quadam die præcepit pincernæ, ut sibi in mensa poculum aquæ secretò apponeret ; & ne hoc sibi assidentes sentirent, spumam cervisiæ su- perfunderet. At ille fecit, ut sibi fuerat impera- tum ; apponens Episcopo aquæ poculum. Sed cum Vir Dei illud ori admovisset, non aquæ li- quorem invenit, sed optimi vini saporem : qui putans, pincernam sibi illulisse, & vinum pro a- qua propinasse, mandati sui transgressorem duri- ter increpavit : sed ipse maximis juramentis, se aquam, ut sibi iustum fuerat, adposuisse, affir- mavit. Episcopus autem divinæ gratiæ opem sen- tiens, & celare cupiens, conticuit ; sed cæleste munitis celari non potuit : nam pincerna, sublato de mensa poculo, invenit optimum vinum. Qui postmodum in nostro loco factus monachus, rem ordine retulit omnibus. Benedictus Deus, qui facit mirabilia magna solus ; qui Famulum suum in hoc facto mirificavit ; qui omnes justos ab initio mundi signis & miraculis clarificavit !

Aqua illi in vinum vertitur.

F

22 Alio tempore dum sacro altari Missas cele- braturus adstaret, contigit, ut quidam dæmoniosus horribiliter in ecclesia clamaret. Interrogavit Vir Dei, quidnam hoc esset. Responderunt ei adstan- tes, hominem ibi atrociter à dæmone vexari & vix à multis ligatum teneri. Quem Præsul Deo di- lectus iussit ad hospitium pauperum duci, & ci- bum ei in nomine Domini dari : à quo confestim spiritus nequam recessit ; & homo sanus ad pro- pria rediit. Mira mirandis succedunt & Virum mirandum omnibus futuris seculis ostendunt.

Ab injeffo eodem bis dæmonem expellit ;

Quidam clericus dæmone plenus ad eum ad- ductus est ; quem Homo Dei, continuata ora- tione expulso dæmone, curavit : peccatum, pro quo diabolus dimissus * erat, abdicare imperavit, prædicans ei [quod] si peccatum iteraret, do- minium diaboli non evaderet ; iussitque, ut in Christi nomine in claustrum communem cum Fra- tribus vitam duceret. Pro quo Fratres petebant, ut eum ad presbyterii gradum promoveret : sed venerandus Præsul eis prædixit, quia ei ordinari

** al. per- missus.*

EX MS.
GOTTWICENSI.

non expedit. Tandem victus precibus Fratrum, ordinavit eum presbyterum, prænuntians ei terribile iudicium Dei, si nollet vitare horribile peccatum. Qui per aliquod tempus Missas celebrans, & interim interdictum scelus evitans, deinde, quasi oblitus Episcopi admonitionem, ut canis ad vomitum, ad pristinam rediit consuetudinem; & eodem momento in se, ut prius, sævum sensit dæmonem; à quo iterum sanctus Vir immundum spiritum expulit, & penitus eum ab officio altaris submovit; & iterum atque iterum de nefando opere admonens prohibuit.

item alium
dæmone li-
berat; alios
duos morbo.

23 Qui terrore Episcopi & recentis timore supplicii aliquo tempore à peccatis abstinuit; sed quia, heu! longa consuetudo carnalis concupiscentiæ vertitur in legem naturæ, defuncto Episcopo, ad stultitiam suam rediit; quam dum sæpius iteraret, diabolus, ut scribitur, assumens septem alios nequam spiritus, eum intrat; crudeliter die ac nocte vexat; omnia turpia & nefaria gesta ab eo per os ejus prohalat. Quid plura? Impurus homo, qui blandis Episcopi verbis à peccato non vincitur*, duris vinculis stringitur; custodiam angelorum aspernatur. Tandem in festo sanctæ Mariæ, quadragesimali tempore, precibus Fratrum à maligno spiritu eripitur, & post triduum Oleo unctus, & Corpore Christi munitus, defungitur.

* i. e. non
abstrahitur

Alius clericus erat pessimo dæmone pervasus; ut vix aliquis sanus insani manus evaderet: quem Episcopus benedicens, dæmonem ab eo exire compulit, & hominem sanitati restituit.

f

Unus ex Fratribus orationi & veniis fvaldè deditus fuit; unde & periculosum fluxum sanguinis incidit; qui missus ad Episcopum, ab eo meruit benedici; & mox sanitati redditus est.

Item alius Frater precibus & veniis magno studio intentus, interiùs totus est contractus; qui simili modo curatus Episcopi benedictione, revertitur cum exultatione.

In hostes
Ecclesiæ

24 Amabilis Deo Præful exemplo Christi pro suis quidem inimicis oravit; sed Deus omnes adversarios ejus, ut hostes David, prostravit. Quidam Comes partis Henrici, venit ad Episcopum, promittens ei cum juramento fidelitatis obsequium; qui fortè agmen cornicum conspiciens, sibi imprecatu est dicens, ut, quot cornices cerne- ret, tot dæmones animam ejus possiderent, si fidem promissam Altmanno non servaret. Sed non multo post rupto fœdere pacis, ad Henricum convertitur, & hostis Ecclesiæ efficitur. Quem vinculis anathematis innectit Episcopi animadversio; & continuo sequitur divina ultio: nam inopinatè circumfusus ab hostibus, multis fauciatur vulneribus, & penè detruncato femore, claudicat, ut Jacob, immò ut Æneas g, omni tempore. Quantà autem constantià Altmannus episcopus Deo dilectus potentes seculi reprefferit, quos pertinaciter jura ecclesiastica calcare sensit, cum nullum de suis propinquis secum haberet, uno exemplo cognosci poterit.

g

quàm fuerit
severus &
efficax.

25 Erat ibi quidam prædives nobilis homo, qui defuncti fratris sui beneficium, quod de episcopatu habuit, quasi hereditario jure obtinere voluit; sed episcopus, jure illius terræ contradicente, ei præstare noluit. Unde ipse magnam injuriam sæpe Episcopo intulit; quod* Dei Servus diu patienter tulit; sed justitia exigente compulsum à suis, cum demum mucrone anathematis pertulit. Cujus communionem cum quique religiosi declinarent, & primi orientalis provinciæ* ejus confortium devitarent, verecundià cogente,

* al. quàm

* i. e. Au-
stris

in loco sancti Hippolyti b Episcopum adiit: ante cujus pedes diu profundissima nive nudis pedibus jacuit. Qui verò non prius meruit habere locum reconciliationis, donec villam, quæ Rattalsdorff dicitur, tradidit in jus episcopalis dominationis; & sic tandem, multis nobilibus petentibus vix Præful exoratus, absolvit eum à vinculo excommunicationis. Acceptam autem villam mox delegavit super altare sanctæ Mariæ in Gottwicensi cœnobio.

D
b

ANNOTATA.

a *Adi Commentarii num. 39.*

b Usque ad Anasum fluvium, vulgo Ens; à quo quidquid inde versus orientem directionis erat ecclesiæ Pataviensis, jam ab anno saltem 1082 recuperasse Altmannum ac subinde constanter tenuisse, in Commentario diximus.

c *Hoc factum refert Hansizius ad an. 1085.*

d *De vaticiniis Sibyllarum, & eorum auctoritate ac sinceritate legi meretur Nicolaus le Nourry Benedictinus in Apparatu ad bibliothecam maximam veterum Patrum tom. 1, dissert. 12, cap. 3.*

E

e *Joannes Lambacensis hic oppidò Vitam detruncat.*

f *Veniis, id est genuflexionibus, ut explicat Vita secunda num. 34.*

g *Omisset, opinor, hæc & alia biographus, si judicii fuisset paulo castigatioris maturiorisque. Ceterum Jacob Patriarcham nemo nescit claudicasse post luctum nocturnam ex tactu nervi femoris Gen. 32. Æneam quoque Virgilius lib. 12 post inflictu in bello pedi vulnus claudicantem exhibet &*

Alternos longa nitentem cuspide gressus.

h *In loco S. Hippolyti, id est in cœnobio S. Hippolyti, de quo supra meminimus cap. 2 litt. e.*

CAPUT IV.

Misericordia ejus in pauperes eximia; fundatio cœnobii Gottwicensis; epistola Pontificum Rom. ad ipsum; obitus ejus ac sepultura.

F

Interea marchio Leopoldus a, coadunatis primoribus sui regiminis in villa, quæ Tulna b pauperes dicitur, dominium Henrici tyranni jure jurando abnegat; Altmannum præfulem magnis laudibus prædicat; omnes fautores Henrici de sua potestate expellit; omnes Apostolicæ Sedi & ejus Legato obedientes armis defendit. Unde & Henricus irâ succensus, marchiam Leopoldi tradidit duci Bohemorum c, instigans eum ad odium Christi bellatorum. Dux verò animo crudelis, collectis Slavis & Barbaris*, Altmanni & Leopoldi fines* al Bawaris, & re- hostiliter intrat; cuncta igne & ferro vastat. Cui ris, & re- Leopoldus cum omni populo suo in loco, qui Myriberg d dicitur, occurrit; eum ultrà progredi non sinit. Ibi instructa acie, utrimque tubis clangentibus, primitus cum telis & pilis concurrunt; deinde gladios cominus stringunt: ingens ibi certamen magnis viribus geritur; multus utrimque populus fauciatus sternitur. Tandem occulto Dei judicio hostis victoriâ potitur: nostrates

Beatus in
pauperes
profundit
omnia.

a

b

c

d

e

f

g

h

i

A tes victi fugam ineunt; quos adversarii insequentes passim per campum cædentes sternunt; alios captivos cum præda abducunt; totam terram illam in solitudinem redigunt. Hac infelici strage patrata, magna fames secuta est, quæ reliquias populi consumpsit, qui manus hostium vix evasit. Qua necessitate compulsi, omnes Almannum ad-eunt, alimoniam auxilium petunt; quibus fidelis Dispensator ex intimo corde compatiens, cunctam supellestem episcopii sui, ad ipsum usque lintheamen, vendidit, & indigentibus cuncta distribuit. Unde Pater pauperum est dictus. De monte quoque Gottwicensi multa millia pauperum aluit; in quo monte cum dilectis sæpius spiritualia tractavit.

*Etymologia
montis Gott-
wicensis,*

e

*B
* al. lima-
tum*

27 Unde autem tracta sit etymologia vocabu-
li hujus montis, paucis pandam lectori, ut à ma-
joribus accepi e. Terra, quæ nunc orientalis di-
citur, quondam à Gotthis inhabitata fertur: quæ
gens Martem præ ceteris diis colebat; eoquod
ipsa præ ceteris gentibus bellicosa erat, & ipsum
Martem de sua gente originem duxisse memorabat.
Hic gladium habuit longè aliis dissimile nostræ
ætatis, inexperta arte fabricatum, incredibili cha-
lybis duritia lunatum *, ut nulla ferri materia ob-
staret, quin illam, ut fragile lignum, fecaret.
Hunc gladium Vulcanus, Græcorum in fabrilis arte
peritissimus, fertur fabricasse, & Marti duci
Gotthorum pro munere obtulisse. Unde fabulosè
dicitur Mars Vulcani conjugem amasse, & Vul-
canus æneis catenis Martem colligasse; quia &
Mars Vulcani artem amavit, & ipse Marti arma
subministravit. Quorum uterque in deum relatus
est à sua gente. Hic gladius post multa annorum
millia inventus ab Attila Hunnorum rege traditur;
cujus terrore tota penè Europa ejus ditioni subdi-
tur. Ab hoc gladio dux Gotthorum primitus Mors
est dictus; postmodum, O litera in A mutata,
Mars est appellatus: Mars autem lingua eorum
Wick dicitur. Ergo à Gotthis & Wick, mons vo-
catur Gottwick; non, ut vulgus dicit, Gottewig.
In hoc monte fertur dux quidam, nomine Got-
frid, habitasse; & ibi Wick, id est Martem,
deum coluisse: quod adhuc fossæ & valles testan-
tur & antiqua ædificia vel idola ibidem reperta.

*Impostiti
cenobii de-
scriptio;*

C

f

g

** al. Joan-
nis Bapti-
stæ
* al. capi-
tulo*

h

28 Hic mons ab aliis montibus aliquo spatio
disjunctus, excelso vertice nubibus penè conjun-
ctus, situ oblongus, forma rotundus, prius sil-
vâ nemorosus, nunc vineis & pomiferis arbori-
bus confitus; prius lacunis, nunc puteis irriguus;
prius pascuis, nunc ædificiis inclutus, septem ec-
clesiis decoratur, quia septem donis Spiritus fan-
cti sublimatur. In uno quippe jugo cælo contiguo
gestat ecclesiam sancti Georgii martyris honori con-
structam, cui inclusa f cum ædificiis suis conjun-
gitur: aliam in excelsa rupe in honorem sanctæ
Gertrudis g virginis erectam, cui habitaculum ho-
spitum copulatur: tertia in planitie sui in honore
sanctæ Mariæ perpetuæ Virginis sustollitur; quæ
& principalis cernitur, & octo altaribus insigni-
tur, cui claustrum Fratrum neçtitur: quartam in
honore sancti Benedicti erigit, cui domum infir-
morum subjicit: quinta est peribolus, in hono-
rem sancti Joannis * constructus, capellis * Fra-
trum conjunctus: sexta iterum est peribolus, in
honore sancti Nicolai consecratus, præcellæ tur-
ri innixus: septima in radice montis, in honore
sancti Blasii dedicata, juxta rivulum præterfluen-
tem posita: & est habitatio Sororum h, & man-
sio Fratrum in pistrino fervientium. Et quia no-
stra congregatio ad octo beatitudines festinat, nunc
octavam in honore sancti Gotthardi ædificat.

29 Hic mons in Norico Ripensi situs, prima-

tum tenet inter montes circumjacentes ab amœni-
tate, jucunditate, fertilitate & salubritate. Et
quia Noricum hic sæpe nominamus, etymologi-
am ejus, si placet, exprimamus. Bavari tradun-
tur ab Armeniâ oriundi; qui cum magna mul-
titudine, de finibus suis egressi, hanc terram sunt
ingressi, & expulsis Aboriginibus, pro eis ibi ha-
bitaverunt, & terram ex nomine ducis sui Bavari
Bavariam nominaverunt. Hanc post multos dies
Norix, filius Herculis, expugnans, Noricum ex
suo nomine vocavit; in qua etiam civitatem Ti-
burtinam, quæ nunc Ratispona dicitur, ædifica-
vit. Ideo scilicet vocatur Ripensis, quæ nunc o-
rientalis dicitur, quia subductis montibus, ripa
Danubii undique vineis & arboribus fecundatur.
Sed qualiter hic mons ad tantam profecerit glori-
am, paucis expediam.

30 Cum Præsul sæpe dictus, & adhuc sæpius
dicendus, Altmannus quadam die in villa Mau-
tarum k dicta resedisset, & amœnum montem emi-
nus vidisset; quæsit ex illius loci incolis qualita-
tem illius montis. Qui cum ei quædam penè incre-
dibilia narrarent, mulam suam sterni jussit, &
multâ turbâ comitatus, stricto ac prærupto calle
lætus ascendit montem, quodam, ut reor, præ-
sagio; quia nimirum per arctam & angustam vi-
am erant cælum ascensuri, qui ibidem Deo erant
servituri. Itaque, monte lustrato, cernens locum
spatiosum, aptum ad construendum monasterium,
statim fixit ibi tentorium; & succisa silvâ, quæ
tunc temporis densa ibi succreverat, inchoavit
ædificare oratorium. Cumque in ambiguo esset, in
cujus Sancti honore attulari debuisset, aliis con-
sulantibus hoc in honore sancti Michaëlis archan-
geli dedicari, quia ipse sit præpositus paradisi;
aliis consulantibus e contra, hoc nomine sancti Pe-
tri templum attulari, eoquod ipse sit janitor cæ-
li; repente & inopinatè venit quidam nuntius,
Bohemorum à ducibus missus, afferens Episcopo
tabulam egregiè cælatam & pretiosam, in qua i-
mago sanctæ Dei Genitricis Virginis Mariæ Græ-
co opere formabatur; quæ adhuc in eadem eccle-
sia pro reverentia servatur. Hanc Deo amabilis
Pontifex deosculans, quasi missam divino oracu-
lo, incipiens " Te Deum laudamus, locum pro-
fusus assignavit sanctæ Mariæ titulo. Tabulam ve-
rò in quercum, quæ adhuc ante altare stabat, sus-
pendit, quoadusque totum opus basilicæ perfe-
cit. Quæ sublimiter perfecta, & celebriter ab ip-
so dedicata, multis allodiis l est ab eo dotata,
multis ornamentis ditata. His ita ritè celebratis,
undique Religiosis Fratribus congregatis, vitam
communem sub regula sancti Augustini instituit;
locum cuidam prudenti viro, nomine Ottoni,
commisit; qui injunctum sibi officium strenuè com-
plevit. Post hunc suscepit regimen Conradus Præ-
positus, cujus mentionem fecimus *, vir morum
gravitate valde honorabilis, & omnium morum
probitate laudabilis: hujus sapientiâ locus ædifi-
ciorum & divitiis crevit, & prædiis, beneficiis, &
honestis viris profecit exitiè.

31 Extant plures epistolæ à Romano Pontifice
Altmanno episcopo missæ; ex quibus aliquas huic
operi inserimus, alias propter fastidium præteri-
mus. Saxones parti B. Petri faventes, Rudolphum
ducem regem constituerunt *, per quem vesani-
am Henrici represserunt. Rudolpho autem inter-
fecto *, festinabant principes alium regem pro eo
constituere, quò possent gladium Henrici suis cer-
vicibus impendentem repellere. Quos Papa mo-
net, ne improvidè, sed consultè idoneum regem
eligant, qui sibi debito jure obediat, scribens Alt-
manno

*EX MA.
GOTTWIC-
CENSIS.
ni & No-
rici Ripensis,
in quo situs
est mons ille.*

*Quomodo
fundavit
Beatus mo-
nasterium
Gottwicensi-
se.*

k

E

F

l

** num. 3*

*Epistole
Pontificum
Rom. ad B.
Altmann-
num,
* anno 1077*

** anno 1086*

EX MS.
GOTTWICENSIS.
* ad Hir-
faugienli

manno episcopo hoc modo: "Gregorius Episcopus, Servus servorum Dei, dilecto in Christo Fratri coepiscopo Patavienfi Altmanno, & venerabili Hirfchaugienfi * abbati Wilhelmo salutem & Apostolicam benedictionem. Prudentiae Vestrae gratulamur, quod, sicut oportebat, nuntiare nobis vera studuistis *m*. Item aliam epistolam mittit eidem, in qua ei hanc potestatem concedit, ut presbyteros in fornicationem lapsos, si verè poenituerint, in pristinum gradum restituat; si negligentes & inutiles, eos penitus abjicatur *n*. Cujus textus talis est: "Gregorius Episcopus, Servus servorum Dei, dilecto in Christo Fratri Altmanno, Patavienfi episcopo, salutem & Apostolicam benedictionem. Interrogavit nos religio vestra de sacerdotibus in fornicationem lapsis, aliisque criminibus irretitis, consulens, quidnam de illorum gradu foret censendum,,.

& earum
occafiones.

B

32 Item aliam epistolam eidem pro tuenda Ecclesiae libertate mittit, cujus textus est: "Gregorius Episcopus, Servus servorum Dei, dilecto in Christo Fratri Altmanno, Patavienfi episcopo, salutem & Apostolicam benedictionem. Quia te credo sincero corde amare pro Deo sanctae Ecclesiae honorem & libertatem, volo & praecipio, ut summopere cum clericis tuis vel laicis, qui ad hoc apti videntur, procures, ut Sponsa Christi non habeatur amplius pro ancilla,,. Item aliam ei epistolam mittit, in qua ei rigorem canonum pro tempore flecti permittit, cujus hic est textus: "Gregorius, Servus servorum Dei, dilecto in Christo Fratri Altmanno, Patavienfi episcopo, salutem & Apostolicam benedictionem. Ex quo à nobis discessisti, Frater charissime, aliquoties legatos ex tuo nomine ad nos venisse meminimus,,. Item Urbanus Papa mittit ei epistolam, in qua mittit ei Pallium, Tyemoni archiepiscopo, suis manibus consecrato *o*, deferendum; cujus hic est textus: "Urbanus Episcopus, Servus servorum Dei, charissimo Fratri Altmanno, episcopo Patavienfi, salutem & Apostolicam benedictionem. Strenuitatem tuam in Dei rebus & Ecclesiae laboribus audientes, in Domino gaudemus, & ideo preces vestras in his, quae contra morem nostrae videntur Ecclesiae, audivimus *p*,,.

Moritur B.
Altmannus,

C

33 Nunc quem finem vitae fortitus sit Altmannus episcopus, breviter, ut accepimus, explicabimus. Transactis in episcopatu viginti sex annis *q*, examinatus ut aurum in camino tribulationis, in villa, quae Zeiflmaur *r* dicitur, febre corripitur, à religiosis viris oleo consecrato perungitur, & sic dominicis Sacramentis munitus, omnes sibi subditos benedicens, vinculis carnis lætus absolvitur [anno Domini millesimo nonagesimo primo, sexto Idus Augusti. Et sic obiit Altmannus venerabilis ac beatus *f*,] mundo flente, caelo gaudente, ab angelis susceptus, in præparatam sibi à Deo mansionem inducitur. Mox rumor circumquaque volitat, obitusque amabilis Pastoris ovibus omnibus nuntiatur. Quae lingua explicare poterit, quantus populus ad ejus exequias confluerit? Accurrit ad extinctum Praefulem tota penè patria: luctu & planctu replentur omnia. Vix tandem à mœstis Christi sacerdotibus venerandum corpus tollitur, ac multa turba nobilium & plebeiorum comitante, cum magna gloria in montem Gottwich defertur; ubi occurrit ejulans ei catterva Fratrum, cum magno fletu dans mugitum & ejulatum; charissimum Patrem cum lugubri cantu excipit; turbamque pauperum ob ejus memoriam abundè reficit.

34 Fama mox per populum volat; pauperes

& divites ad obsequium Episcopi vocat: omnes dolore percussi, certatim ruunt; proceres cum plebibus cursim veniunt: inter quos venerandae memoriae archiepiscopus Theymo *t*, ab ipso Altmanno olim *u* consecratus (postea Hierosolymam petens, à Paganis occisus & martyrio coronatus est) ad dilecti Amici venerabile corpus anhelus, lacrymas ubertim cum omni clero & populo fudit; Hostiam laudis pro anima ejus cum devotione Deo obtulit. Corpus verò cum debito honore in ecclesia sanctae Dei Genitricis semper Virginis Mariae terrae traditur: cujus sepulchrum dignatus est Dominus miraculis celebrare, per quae voluit ejus merita populis declarare *x*.

D
& maximo
concurso se-
pelitur in
ecclesia
Gottwicensi.

A N N O T A T A.

a Hoc anno 1081 accidisse probavimus in Comment. num. 34.

b Tulna, vulgo Tuln, oppidum est inferioris Austria ad flumen synonymum, ubi fere in Danubium influit; distatque Viennam in occasum quinque circiter leucis Germanicis.

c Duci Bohemorum, qui tunc erat Wratiflaus

d Myriberg, alii Muoriberch, Moriberch, Meurperg, Maurenberg &c., nunc vulgo Meylberg. Vide Commentarium num. 37, & Hansiziam pag. 272.

e Quae sequuntur hoc numero, fabulosa diximus esse tom. 6 Junii, part. 1, pag. 151.

f Inclusa, id est ades, aut cella, in quam amore solitudinis monachi quidam sese non eximari concludebant; quos propterea inclusos appellabant. De his multa Cangius in Glossario. Vide etiam infra num. 38. In Vita secunda num. 50 vocatur quoddam arctum habitaculum.

g S. Gertrudis etiam legit Joannes abbas Lambacensis; at Pezins, Erindrudis; &, ni fallor, melius; quia notior hac ibi ac celebrior erat; quam illa; ut facile colliges ex Actis S. Erindrudis sive Erentrudis virginis & abbatissae Nonnenbergensis prope Salisburgum, quae illustravimus ad diem 30 Junii. Favent Chronica in Comment. num. 28 citata.

h Et est habitatio Sororum. Cuspinianus in Austria, ubi de abbatibus agit & cenobio Benedictinorum Gottwicensi, hac subdit: Cui annexum est monasterium, ut vulgo loquimur, monialium, bene provisum redditibus & censibus.

i Quae hic narrat biographus, iisdem omnino verbis refert Lazius de Gentium migrationibus pag. 28 ex libro Annalium vetusto. Nobis talia non videntur, ut longo commentario digna sint explicari. Adeat; qui similibus delectatur, vel Aventinum in Boiorum Annalibus, vel ipsum Laziium in opere memorato: uterque copiosos habet indices, per quos facile singula reperiantur.

k Mauttarum; Pezins, Mutar; Joannes Lambacensis, Mautern, ut hodieque nuncupatur. De hoc oppido redi ad Comment. num. 36. Habebat ibi tum hospitium Altmannus; at nondum stabilem habitationem, ut postea: alioqui non adeo peregrinus fingi posset in proxima vicinia. Vide commentarium num. 28 & seqq.; ubi actum est de primordiis monasterii Gottwicensis.

l Allodiis, id est, fundis patrimonialibus, nemini, ut feuda solent esse, obnoxiiis. Vide Lexica juridica.

m Exstat integra haec epistola inter Gregoriana apud Labbeum Conciliorum tom. 10, col. 278, sub anno 1081. Nota verò, quae hoc & seq. numero referuntur hic & apud Pezium, desiderari

E

F

A *siderari in editione Joannis Lambacensis.*

n *Ex hoc argumento consequi videtur, ut hac epistola præcedentem antecesserit; cum sit illa severior.*

o *Adi Commentarium num. 41, ubi S. Thie- monem archiepiscopum Salisburgensem ordinatum à B. Altmanno diximus anno 1090.*

p *Utinam prodeant aliquando, sicubi fortè latent, hæ omnes epistola, aliæque plures, quas biographus noster Gottwici olim aut alibi vidit, & propter fastidium prætermisit: neque enim dubium esse potest, quin longè plurimas ad eum dederint summi Pontifices, quorum per tot annos in tanta rerum Germanicarum & ecclesiasticarum vicissitudine ac tumultu legatione tam strenuè functus est. Earum unam tantum alteramve assignavimus in Commentario.*

q *Viginti sex annis. Totidem sunt, & quidem compleri à mense circiter Julio anni 1065, cum episcopatum suscepisse diximus, usque ad mensem Augustum anni 1091.*

r *Zeißmaur, habet etiam Joannes Lambacensis; at Pezius in Vita prima, Zeizimure, in secunda, Zaizimure, pro quo Stengelius corruptissime Zarzimor: Bruschius Zeyselmaur. Baudrantio est oppidum Norici olim, Latine Cetium & Cetia dictum, nunc pagus Austria inferioris ad Danubium fluvium, ubi recipit Antzespach amnem vix duobus miliaribus Germanicis Neoburgo, quatuor verò Viennâ, in occasum distans; Gottwico autem versus ortum quinque circiter.*

s *His uncinis inclusa non habet editio Peziana; sed nostro apographo consonat Joannes Lambacensis, & Vita secunda num. 44, imò & Bertholdus Constantiensis, Altmanno synchronus; &c. Præterea idem annus ex editione prioris Vita Peziana manifestè colligi debet ex eo, quod Beatum obiisse notet, Transactis in episcopatu xxvi annis, si conferatur cum dictis in Commentario num. 25.*

t *De S. Theymone, Thiemone, seu Theod- maro vide Commentarium num. 41.*

u *Olim non legitur in aliis exemplaribus: & huc videtur malè intrusum; cum hæc ordinatio peracta fuerit anno 1090.*

x *Hic desinit editio Joannis Lambacensis.*

C CAPUT V.

B. Altmanni jam sepulti miracula quadam & apparitiones.

Dæmoni- aci, clau- di, cæci, mente capti &c.

I. **Q**uidam namque clericus à dæmone obfessus, multis trahentibus, vix ligatus ad ejus tumulum est perductus: qui dum omnia clamore & diro fœtore replet, & Fratres obnixè pro eo orarent, subito obfessus corruit; videntibus omnibus, scarabeum nigrum evomit, qui protinus nusquam comparuit; & cunctis Fratribus Deum laudantibus, qui advenerat ligatus & infans, recessit à nexibus corporis solutus, & mente sanissimus.

II. Item quædam puella immundo spiritu invasa, à parentibus est ad tumulum beati Viri adducta; quæ sine mora à dæmone liberata, recessit à nexibus corporis soluta & mente sanissima.

III. Item quædam puella immundo spiritu invasa, à parentibus est ad tumulum beati Viri adducta, quæ sine morâ à dæmone liberata recessit cum maximo gaudio sana a.

iv. Item puella per aliquot annos lumine privata, ad sepulchrum Episcopi est illuminata. EX MS. GOTTWI-

v. Quædam mulier habuit filium parvum, à nativitate mutum & claudum; quem illuc deferens, juxta sepulchrum Episcopi posuit: ipsa cum fletu de templo exiit: post pusillum puer loquelam & gressum recepit, & post matrem incolumis clamando cucurrit; at illa laudabat Deum in cælis, qui in Sanctis suis est mirabilis.

36 vi. Quidam miles per sex annos mente captus, ad sepulchrum ejus nesciens advenit; sed mente recepta, sanus & sciens recessit. ad Beati tumulum liberati.

vii. Alius homo curvus scabellulis innixus, venit illuc repens; sed incolumis factus, abiit erectus & gaudens.

viii. Quidam toto corpore debilis vix baculo sustentatus, tumbam Antistitis adiit, sed infirmitate per beatum Virum depulsa, baculum deposuit & sanus abiit.

ix. Quodam tempore magna & sæva tempestas venti & turbinis orta, montes concussit, tecta domorum, ecclesiarum, & turrium excussit. Qua graviter tonante & omnia perturbante, quidam Frater mente captus, in oratorium sancti Michaëlis viginti pedes penè altum ascendit, nobis b incisi, sed interim nocturnales laudes canentibus, de alto lapsus, in pavementum decidit; sed vivus est sublatus, licet non diu victurus: nam eadem die post sacri olei unctionem & sacri Corporis Christi communionem vitam finivit. Quis dubitat, hoc meritis beati Viri adscribendum, qui cadenti suppositi intercessionem manuum *; * al. inter-
ne sanguine collapsi hominis pavementum violaretur, & sic, necessitate cogente, ecclesia denuo dedicaretur c? E b

37 Visionem d cuidam Fratri spirituali divinitus revelatam de Altmanno episcopo, & Regimaro ejusdem sedis prælato, silentio non præteribo. Qui Regimarus tertius post eum episcopus, vir admodum in secularibus peritus, in spiritualibus minis eruditus, terrenis inhians, pecuniam undequaque congregans, subito reliquit alienis divitias suas, & nihil invenit nisi miseras & tenebras. Visio autem talis erat. Videbatur sibi, quod Romæ esset in concilio, & Altmannus cum coëpiscopis sedisset infulatus cultu eximio: qui confurgens stetit in medio, petens prolocutorem ab Apostolico. Cui cum data esset copia sandi, protulit coram omnibus verba sceleris infandi, dicens: Altmannum Pataviensem episcopum in cœnobiiis & parochiis statum bene dispositum reliquisset; sed Regimarum, sedis suæ invasorem, omnem religionem in eo destruxisset. Ipse autem Regimarus stabat à longè timore perterritus, tristis & pallidus, pannosis vestibus indutus. Itaque Apostolicus super hac re interrogans e episcopos justitiam, accepit ab omnibus damnationis sententiam: qui eodem anno incidit in infirmitatem, in qua duravit usque ad mortem f. B. Altmannus per visum accusat Regimarum ep. Patav. d

38 Aliam visionem de eo nullo modo filebo, quam multis profuturam spero. Quidam habitu secularis, sed fide & actione spiritualis, sive in corpore, sive extra corpus, nescio, raptus est ad inferni loca; ubi vidit multa intolerabilia judicia & supplicia; in quibus multos principes & medicos, quos hic cognovit, vidit; à quibus multa audivit, quæ postea nobis retulit: scilicet pro qua culpa essent, & pro qua culpa ibi essent. Deinde ductus est in campum florum, odore & luce clarissimum, millibus lætantium plenum. Erat mons marmoreus omni amenitate conspicuus, in quo affirmabat se vidisse Gottwicenfe monasterium F

38 Aliam visionem de eo nullo modo filebo, quam multis profuturam spero. Quidam habitu secularis, sed fide & actione spiritualis, sive in corpore, sive extra corpus, nescio, raptus est ad inferni loca; ubi vidit multa intolerabilia judicia & supplicia; in quibus multos principes & medicos, quos hic cognovit, vidit; à quibus multa audivit, quæ postea nobis retulit: scilicet pro qua culpa essent, & pro qua culpa ibi essent. Deinde ductus est in campum florum, odore & luce clarissimum, millibus lætantium plenum. Erat mons marmoreus omni amenitate conspicuus, in quo affirmabat se vidisse Gottwicenfe monasterium f

EX MS.
GOTTWIC-
CENSI.

g h

item alteri
apparens,
jubes Gott-
wicensem cœ-
nobium re-
formari ;
i

B

item alteri
qui canoni-
cis mutatis
in mona-
chos, ibi fa-
ctus est ab-
bas ;* al. Udal-
rico

C

k

l

m

Hartmanno
scilicet, cu-
jus hic elo-
gium

rium maximo splendore coruscum : in quo vidit [B. Altmannum] cum Fratribus, quos hinc cognovit, summa vultus & habitus honestate fulgidum, multa cum eo locutum. Eodem schemate Sigilbertum g cum Annone h episcopo & suis Fratribus vidit, à quibus multa mandata accepit, quæ postea reversus, retulit.

39 Jam videtur tempus esse, ut suspensis auditoribus promissum solvam, & qualiter canonica vita in monasticam vitam permutata sit, evolvam i. Tempore venerandi præfulis Altmanni venit in montem Gottwick quidam presbyter religiosus, natione Scotus, professione monachus, nomine Joannes; quem Episcopus ob religionem vitæ valde dilexit, & eum juxta ecclesiam sanctæ Mariæ semper Virginis Inclusum fecit: hic verbo & exemplo multum loco profuit. Defuncto Episcopo venerabili, inimicus homo, qui super bonum triticum ab Altmanno seminatam, seminavit zizania, & bonam famam fugavit de monte, & infamem fecit. Namque viri impudici de locis suis aut expulsi, aut fugitivi, in Gottwich propter rerum inopiam confluerunt; qui sub obtentu Religionis, quam specietenus prætulere, suscepti sunt. Horum infandis actibus cœpit locus inf mari & à gloria prioris status obscurari. Cumque in dies infamia longius & latius crebresceret; & non modò claustralis religio, sed ipsum vulgus montem abhorrent, eidem Joanni Incluso Altmannus episcopus in somnis insulatus apparuit; ut locum de cœno purgaret, & ut fetorem stercoreis de monte extirperet, admonuit.

40 At ille visionem intelligens, & Præposito Fratrum rem aperiens, iussit turpes de monte ejici; deceptos verò ab eis iussit pœnitentiæ subijci. Qui cum infamiæ notam non possent effugere, cogitaverunt omnes locum relinquere. Quo comperto, Joannes Inclusus dedit consilium, ut mutarent habitum, & sic evaderent tam infamis facti opprobrium. Fit consensus omnium; eligitur professio monachorum. Mox Conradus Præpositus hujus rei gratiâ mittitur Romam, ut ab Apostolico impetraret hujus mutationis licentiam. Qua impetrata, cum gaudio remeant; Dedalrico * bonæ memoriæ episcopo, Altmanni successori, consensum Romani Pontificis nuntiat; consilium suum super hac re postulat Anno MCCCII k: cujus consilio Hartmannus, cujus superius mentionem fecimus l, abbas eligitur; cujus religionis & eloquentiæ fama ubique divulgabatur; qui tunc temporis in monasterio sancti Blasii m prioratus officio fungebatur. Huic Hartmanno, ut ipse postea retulit Fratribus, episcopus Altmannus in eodem loco sancti Blasii in somnis apparuit; virgam pastorem ei, & locum Gottwicensem commendat.

41 Igitur Hartmannus, cunctis stentibus, de sancto Blasio cum Religiosis viris in Gottwich proficiscitur; ubi ab omnibus favorabiliter excipitur; ab Udalrico episcopo abbas præficitur: sub quo omnes monachicum habitum sumunt; sancti Benedicti regulæ colla devoti submitunt; fit magna lætitia in populo dicente: Quia hæc est dexteræ Excelsi mutatio. Hartmanni exhortatione multi nobiles, relicto seculo, ad Deum convertuntur: multa prædia & beneficia per eum monasterio conferuntur. Hic honorem loci ædificiis, libris, picturis, palliis, & Religiosis viris ampliavit; & tempora sua honestate suaque probitate perornavit: erat enim summo Religionis studio deditus, prudentia tam seculari, quam spirituali eximie præditus; copiosâ disertus eloquentiâ, morum exuberans elegantiam. Unde principibus to-

tius regni erat acceptissimus, & ipsi regi Henrico D V familiarissimus; qui & eum in archiepiscopatu Juvavensi sublimari disposuit; sed zelus Udalrici Pataviensis episcopi eum prohibuit, qui eum dignitate sibi præferri doluit. Rex tamen eum in regali abbacia Campedonensi n præfecit; & episcopus Augustensis eum abbatiæ sancti Udalrici o prætulit; nec non dux Carinthiæ abbatiam sancti Lamberti ei commisit. Propterea * Papa Urbanus eum valde familiariter habuit, eumque Gebehar- do Constantiensi venerabili episcopo in Apostolica legatione adiutorem constituit; cui & hanc epistolam misit: "Urbanus Episcopus, Servus servorum Dei, &c. Item Paschasius * Papa litteras ei mittit, in quibus eum & sibi subditos à communione excommunicatorum prohibet; quarum textus hic est: "Paschasius Episcopus, Servus servorum Dei, charissimis Fratribus Hartmanno abbati Gottwicensi, & ejus congregationi, salutem & Apostolicam benedictionem. Cælum & terra transibunt; verba autem Dei non præteribunt. Ipse enim prædixit, quod cernimus, quod quotidie experimur; quoniam abundavit iniquitas, refrigescet charitas multorum, &c.

42 Uterque autem Papa dedit ei ad Gottwick privilegia; quæ usque hodie servantur in ecclesia; quæ & imperator Henricus suo chirographo confirmavit: qui & ipse quamdam insulam ob Hartmanni petitionem sanctæ Mariæ delegavit. Ex hujus disciplina sunt multi abbates in diversis locis constituti, qui omnes vestigia magistri sui secuti sunt in virtutibus. Inter quos discipulos Henrici regis filius o claruit, qui ad episcopatum Spirensis electus fuit; sed morte præventus, apicem regiminis minimè obtinuit. Erant sub illo & alii viri prædicandi, ingenio & artibus præditi, scriptores, pictores, sculptores, futores & aliis artibus præclari. Hic abbas quodam tempore passus est capitis gravem dolorem; cui Altmannus episcopus in somnis apparuit; quid pateretur, inquisivit: qui, caput sibi dolere, respondit: Episcopus verò blanda manu caput tetigit, & continuo dolorem depulit. Abbas autem ut evigilavit, nullum dolorem sensit. Cum dominus Hartmannus regimen Campedonensis monasterii teneret, interim nobilis Frater, Erchinfridus nomine, abbatiam in Gottwich ex consensu Hartmanni & Udalrici episcopi, & electione Fratrum regebat. Hic primitus laicus in armis vivens, deinde seculum relinquens, litteras studiose didicit, & usque ad nomen abbatis pervenit; qui & bona monasterii in multis auxit p.

43 [Hartmanno autem obeunte, quidam ex Fratribus, Nanzo nomine, regimen abbatiæ suscepit, qui prius per plures annos Prioratum tenuit; vir admodum providus, gravis moribus, in secularibus & spiritualibus peritus. Hic etiam locum pluribus libris & ædificiis honestavit, & gregem commissum bonis exemplis illustravit.

Post hunc custos ecclesiæ, Chadehoch q nomine, ex liberiore genere natus, omnium Fratrum electione, & Regimari episcopi (Udalrici successoris) consecratione est abbas ordinatus. Qui & ipse nihilo minus ecclesiam libris & velis & aliis ornamentis venustavit; prædiis, vineis, possessionibus satis locum sublimavit.

44 Quo decedente, successit Gerhohus, vir nimie mansuetudinis & humilitatis, genere clarus, scientia præditus, moribus gratus. Hujus temporibus in expeditione Jerosolymitana obiit dominus Regimburtus, Pataviensis episcopus; cui successit in episcopatu filius Luitpaldi marchionis Cuonra-

* al. præte-
rea* al. Pa-
schalisE
insigne texti-
tur; ut cui
etiam secun-
do Beatus
apparuerit ;

F

p
huic succe-
dere Nan-
zo, Chada-
hoch ;

q

Gerhohus,
& Wern-
herus.

A Cuonradus. Hic secundo ordinationis suæ anno, suggestione quorundam Fratrum nomen & locum abbatis appetentium, multis eundem abbatem injuriarum molestiis affixit, regimenque susceptum deponere coëgit. Videns enim ipse abbas episcopum sibi nimis infensum & infestum, quia erat vir magnæ humilitatis & mansuetudinis, majori cessit, nomenque abbatis & curam episcopo resignavit. Obiit autem eodem depositionis suæ anno, Fratribus, quorum instinctu depositus fuerat, multis tribulationum & infirmitatum doloribus & ærumnis, Domino illis vicem reddente, post mortem suam afflictis. Episcopus verò ex ministerialibus Ratisponensis ecclesiæ Wernherum constituit abbatem, ætate juvenem, scientia clarum, morum honestate & probitate decoratum. Hic quorundam malivolorum diabolicis consiliis occisus, quia immatura morte præventus, nihil dignum memoriâ facere potuit; nisi quod regularis tramitis normam in aliquibus dilapsam reformavit, quantum valuit.]

A N N O T A T A.

B a Tertium hoc miraculum videtur idem esse cum precedenti. Itaque neque apud Pezium in hac Vita, neque usquam in Vita secunda ponitur.
b Nobis incisi. Hinc iterum liquet, biographum, cum res hac accidit, Gottwici monachum fuisse.
c Bonus vir fuit biographus noster, qui ecclesias pollui crediderit fortuita & improvisa effusione sanguinis humani, absque ullius injuriæ aut peccati interventu: nam quid hic peccasse potuit infelix Frater, si mente captus erat?
d Visionem hanc, & aliam numero proximo sequentem etiam habet Pezius; sed omittit utramque Vita secunda.
e Apostolicus interrogans, nominativus est absolutus pro ablativo; & in mediæ ævi scriptoribus frequentissimè recurrit.
f Obiit Regimarus anno Christi 1138; unde collegimus in Commentario num. 13, hunc auctorem scripsisse posterius. At enim, inquis, quæ hoc numero, imò quæ hoc toto capite quinto narrantur, non sunt auctoris primigenii, qui opus suum Cholhocho obtulit; sed recentioris alterius.
C Deinde hac ipsa visio non satis congruit cum gestis Regimari apud P. Hansizium in episcopis Pataviensibus; & ab invidis conficta videtur. Hoc secundum caput facile crediderim à malevolo quodam impostore, aut phantastici nimium cerebri Fratre confingi potuisse, vel è somnio colligi, & credulis monachis persuaderi: sed primum illud quæ probabitur? Duplici, ais, argumento: primum petitur ex editione Joannis Lambacensis, in qua primigenii auctoris narratio terminatur per numerum nostrum 33. Respondeo, miseram esse editionem illam, & in ea Vitam genuinam turpiter mutilari. Turpiter, inquam; quia ex ipso Prologo biographi, qui in editione illa commo- dum amputatus non est, & in quo totius operis partitio describitur, mutilatio manifestissime deprehenditur. Ad Comment. num. 13. Alterum argumentum ducitur ex stylo, qui hic passim Rhythmicus appareat; non item ante caput quintum; adeoque diversos arguat scriptores. Respondeo, neque hic ubique Rhythmos affectari, neque nusquam antea. Imò in ipso Prologo stylum hunc suum esse, prodit auctor his Rhythmis:
Ab his itaque, qui præsentem viderunt,
Et ejus obsequio familiariter adhæserunt,
Augusti Tomus II.

Quælibet ejus gesta investigabo,
Et hæc posteris insinuare curabo.

Sic num. 3 narrat, quod multi nobiles adierint Hierosolymam

Invisere sepulcrum Domini,
Quadam vulgari opinione decepti,
Quasi instaret dies judicii.

Similia sequentibus numeris 4, 5, 6, 7, 9, 10, &c. passim occurrunt. Atque adeo ex Rhythmico stylo qui observatur hic illic in capite 5, sequi potius videtur, ut qui illud composuit, idem omnino præcedentia composuerit; quàm contra.

g Sigilbertum episcopum tempore B. Altmanni fuisse in Austria comperit Hansizius in Altmanno pag. 267, sed, ut ibidem restatur, nondum satis sibi notum. Pezius hoc loco non Sigilbertum legit; sed Sigiberch; quod auget tenebras, quas ego me fateor nondum posse discutere.

h Fortè S. Annonem indicat archiepiscopum Coloniensem, seculo XI inclinante celeberrimum, cujus Acta refert Surius ad diem 4 Decembris.

i Nimirum hoc biographus promiserat in Prologo.

k Anno MXCIII. Desunt hæc in editione Peziana. Vide mox litteram m.

l Hartmannus, cujus superius &c. Nusquam Hartmanni supra mentionem facit auctor, præterquam num. 8. Ergo idem utrobique Hartmannus est; qui proinde post calamitatem cœnobii S. Nicolai, cujus fuerat Præpositus, & post obitum Rudolphi imperatoris, cujus egerat sacellanus, ad institutum S. Benedicti transit.

m In monasterio S. Blasii, De hac re ita Bertholdus Constantiensis in Chronico ad annum 1094: In Nigra sylva, in loco qui de S. Blasio cognominatur, monasterium in honorem ejusdem Sancti à fundamentis cepit ædificari 11 Idus Septembris... Ipsa quoque die inceptionis hujusmodi ædificationis dominus Otto, venerabilis abbas, ejusdem loci Priorem, dominum Hartmannum, in Orientale regnum... cum aliis confratribus suis direxit, ad novam abbatiam in episcopatu Pataviensi, in loco, qui Cotewich dicitur, institutendum; &c. Hinc patet primo, rectè notatum esse mox assignatum in Actis hoc numero annum MXCIII; patet præterea, errare Bucelinum Germania sacra part. 1, pag. 202, cum ait, Hartmannum ex Priore cœnobii S. Blasii Admontensis (quod est in Styria, non in Nigra silva) designatum fuisse primum cœnobii Gottwicensis abbatem.

n In regali abbacia Campidonensi, qua usque adeo excellit apud Suevos, ut censeatur facile princeps in Germania. Describitur à Bruscbio Monasteriorum Germania centuriâ primâ, à fol. 25, à Carolo Stengelio in Monasteriologia. Abbatum series est apud eundem Bruscbium à fol. 28, apud Bucelinum Germania sacra part. 2, pag. 20; ac tandem apud Franciscum Petrum in Suevia ecclesiastica pag. 228; sed in ea nusquam apparet Hartmannus hic noster.

o Itaque refertur in catalogo abbatum cœnobii SS. Udalrici & Afræ apud Bruscbium citatum fol. 137, Bucelinum Germania sacra part. 2, pag. 90, Khammum Hierarchia Augustanæ part. 3, pag. 31; sed omnes isti præfecturam ejus illam ordiuntur anno 1094; finiunt 1096: quæ & alia ibidem notata non videntur cum hac historia nostra consistere. Sed enim hæc & quæ sequuntur, minus ad B. Altmannum pertinent, quàm ad monasterium Gottwicense: ad hujus proinde Annalistam (quisquis est) enodanda remittimus.

p Hic desinit in exemplari nostro narratio prima

ma Vita : nam qua continuo in eodem subjunguntur : His itaque explicitis, redeundum arbitror &c. non sunt hujus auctoris ; sed alterius qui Vitam secundam composuit ; in qua legi possunt iidem omnino verbis a numero 54 usque ad finem. In editione prima Vita Peziana protrahitur eadem Vita per duos numeros, quos hic uncinis inclusos adjicio ; sive ejusdem sint scriptoris additamentum, sive diversi ; de qua re dictum est in Commentario num. 15.

q Chadehoch, idem, qui Cholhochus, cui Vita in principio dedicatur.

r Anno videlicet Christi ; secundum Peziani catalogi calculos, 1155.

VITA ALTERA

Auctore incerto, sed Gottwicensi, ex editione Tengnagelii, collata cum Ms. Pataviensi, & cum editione Hieronymi Pezii.

PROLOGUS AUCTORIS.

Altmanni miracula

* *al. intus luxerunt*

de ejus sanctitate dubitare non solum.

Conditor ac gubernator rerum universarum, de quo Scriptura testatur, quod præcipit soli, & non oritur ; & claudit stellas quasi sub signaculo ; ipse ad temperandam hujus noctis caliginem, quæ nostris temporibus profundior inhorruit, ea luminaria, quæ posuit in firmamento, ut luceant super terram, nonnumquam clariùs effulgere ; & quæ dudum sibi tantum interluxerunt *, cum jocunditate etiam hominibus clementer facit innotescere. Inter quæ ego non immerito numerarim B. Altmannum, Pataviensis ecclesiæ venerandum antistitem ; qui post occasum hujus mortalis vitæ inter sidera cæli collocatus, tam crebrò nobis a desuper novo micat splendore ; videlicet in virtutibus & signis, quæ per eum operatur mirabilis in Sanctis suis Deus : ut non incongruè ad eum B. Job dixisse judicem ; cum te consumptum putaveris, orieris, ut lucifer. Ad ejus enim merita declaranda fugiunt daemones, paralytici curantur, illuminantur cæci, contracti restituuntur, & variarum pelluntur damna incommoditatum. Erisne ergo, præfens ætas, adeo cæca, ut tanti luminis claritas, quo Deus illustrat & mirificat Sanctum suum, ingratos oculos tuos non perstringat ? Non contereat ? Non ad se attendere faciat ? Dixerit hucusque generatio prava & exasperans : Signa nostra non vidimus ; jam non est propheta. En, qui facit nobiscum signum in bonum & consolatur nos per merita Famuli sui, innovat signa & immutat mirabilia usque ad diem hanc.

2 Ergone dubitabis de Viro hoc, ô incredule, quod ipse non introierit in potentias Domini, qui tam potenter adesse non tardat supplicibus suis ? Non quidem audis vocem, umbram non vides, manum non sentis, ut quondam in Apostolis ægri audiebant, videbant, & sentiebant : & tamen sentis beneficia, & ad invocationem ejus pristina gaudes incolumitate. Crede igitur, apud Deum vivere, & apud eum plurimum posse, quem tibi tua sanitas probat etiam invisibi-

liter affuisse. Proinde crede Sanctum, prædica probatum, qui jam non se ; sed quem Deus commendat : qui jam non de se ipso testimonium dicit ; sed cui dant testimonium tres qui sunt in cælo, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Itaque si leprosi, qui habitabant in porta Samariæ, semetipsos arguunt, si diem boni nuntii taceant civitati ; multo magis nos arguendi & incredulitatis atque ingratitude peccato erimus notandi, si Ecclesiæ Dei tantas Dei laudes, tanta hujus Sancti præconia, tantum apud nos repositum thesaurum invidemus vel abscondamus.

3 Conabor quamobrem vestris victus & adjutus precibus, reverendi domini & Fratres, scribere aliquid de vita & miraculis tanti Pontificis, non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, quæ mihi nulla est, & quam ego cum Apostolo stultitiam novi fore apud Deum ; sed fermone simplici & pio proponam lectori, quidquid ex antiquioribus quibusdam scriptis b, recentique memoria vos filii veritatis indicaveritis & astruxeritis. Scribere autem quæ ad rem non pertinent, & amplificandi causâ à narratione longius digredi, nec vos petitis, nec ego spondeo. Spondeo verò si quid in his scriptis corrigendum, mutandum, aut tollendum æstimaveritis, id æquum mihi non turbare animum : quippe qui nec amicis, quorum oculi non sunt columbarum, sed aquilarum, hæc carpenda nego ; pro quibus nullam quæro gloriam ; sed tantum vobis debitam exhibere obedientiam, & ejus de quo scribimus, apud Deum intercessionem & misericordiam.

ANNOTATA.

a *Ex hoc & aliis pluribus locis colligimus, biographum hunc fuisse Gottwicensem. Vide mox iterum num. 2 in fine, ubi Beati corpus appellat tantum APUD NOS repositum thesaurum.*

b *Ex antiquioribus quibusdam scriptis ; hoc est ex Vita prima. Consule Commentarium num. 19.*

CAPUT I.

Beati natales & gesta ante episcopatum, diu prædictum, ac tandem collatum.

Beatus igitur Altmannus de gente Saxonum oriundus ; nihil tamen ferum, aut saxum ab illa didicerat natione ; sed tamquam gemma pretiosissima, quæ ex auro fulgentior nitet, sic ille claris parentibus in omni bonitate & honestate clarior effulsit. Qui liberalibus traditus studiis, eo intus aspirante & docente qui docet hominem scientiam, tam divinis quam philosophicis elegantissimè institutus est disciplinis. Et licet nonnullos scientia hæc inflet ; hunc tamen Virum illa non inflabat ; sed ornabat, sed commendabat. Longè fuit & alter ab his, qui plus sapiunt, quam oportet sapere ; qui fastu scientiæ suæ spernunt simplices & conculcant humiles. Alioqui nisi humilibus assentisset, & nequaquam alta sapuisset, quomodo intrasset in eum Spiritus sanctus ille, qui sacrarum scientiarum Dominus est ; cum non requiescat nisi super humilem & quietum & trementem verba sua ? Unde etiam secundum ejus sententiam qui dixit, quod humilem spiritu sequi-

Hæc Vita quomodo & unde sit composita.

b

B

F

Beati patria, nobilitas, eruditio, humilitas ;

A sequitur gloria, dignus habitus est exaltari, qui tam prudenter apud se didicerat humiliari.

*dignitates
ante episco-
pium;*

5 In ecclesia ergo, quæ dicitur Paderbrunne, non solum canonicus, verum etiam ad regimen scholarum delectus & multis annis adstrictus est. Crescente verò tanti Viri fama, consequenter crevit & gloria. Quare in illa nobili ecclesia Aquisgrani, quæ longâ jam antiquitate, sede Teutonici decoratur regni, canonicorum Præpositus meruit sublimari. Eo quoque in tempore in palatio Heinrichi tertii imperatoris in rebus agendis fidelis & prudens inventus est. Puto, quod tunc experiebatur Deus in Famulo suo, an dignus futurus esset, cui, quod majus erat, crederetur, si in eo, quod minimum est, fidelem comprobasset. Defuncto itaque imperatore, in ipso tamen probata fidelitas defuncta non est, quam infatigabiliter servavit Agneti imperatrici inter turbines casuum diverforum, quibus tunc miserabiliter confundebatur regnum & sacerdotium.

*peregrinatio
Hierosoly-
mitana;*

6 Ea tempestate nonnulli nobilium, amore ac desiderio Hierusalem cælestis, quæ sursum est, & quæ libera est, & est mater nostra, hanc terrenam Hierusalem, in qua Redemptor humani generis opus salutis nostræ, quod dedit ei Pater ut faceret, misericorditer consummavit, aggressi sunt invisere, & exemplo sanctarum mulierum quæ quondam venerunt cum aromatibus, etiam ipsi cum odoramentis votorum ac precum suarum locum adire & videre, in quo positus erat Dominus. Quis opinari audeat, diversarum civitatum pontifices, viros prudentia ac nobilitate insignes, summos honores, patriam, cognatos, divitiarum que contempsisse pro quadam vulgari opinione, quasi dies extremi instaret judicii; eo quod Pascha illo in anno celebrandum occurrisset * vi Kal.

** al. occur-
rit*

B Aprilis, quo videlicet inscribitur Resurrectio Christi a? Ego magis putaverim, pia devotione permotos, aut crebrescentibus undique malis conturbatos laborem hujus peregrinationis arripuisse: & quod decebat sapientes & religiosos, dies malos potius infumere voluisse in reddendis votis Domino Deo suo, quàm sine fructu omni in talium temporum periculo conversari. Fuerunt in hac multitudine viri præcipui; Sifridus, Moguntiensis archiepiscopus, & Guntherus, Babenbergensis episcopus, & cum eis viri nominati tam clerici quam laici. His quoque S. Altmannus cum pluribus honoratis de palatio comes adjunctus est.

*multis exer-
cita malis;*

C 7 Igitur ingressi iter propositum, inciderunt in latrones: inimici namque Crucis Christi, eorum cooperatores & focii de quibus David conqueritur: In via hac, qua ambulabam, absconderunt superbi laqueum mihi, insidiis eos circumvenientes, complures eorum despoliaverunt, vulneraverunt & peremerunt. Docemur certè hic, non modò descendentes ab Hierusalem in Jericho pericula pati latronum; verum nihilo minùs ascendentes ab Jericho, id est, ab hoc mundo in Hierusalem, non solum invisibilem, sed etiam visibilem insidias sustinere inimicorum. Utrorumque insidias & laqueos considerans Sanctus, confitetur, & dicit: Oculi mei semper ad Dominum; quoniam ipse evellet de laqueo pedes meos. Et iterum de Domino dicit: Ipse liberavit me de laqueo venantium, & à verbo aspero. At viri virtutis, quorum erat in timore Domini fiducia fortitudinis, rebus adversis fortiores, per damna & ludibria atque verbera, quibus eos crudeliter & multipliciter affecit sæva barbaries, tandem Hierosolymam pervenerunt; ubi reddentes Deo vo-

Augusti Tomus II.

ta, quæ distinxerant labia sua, & visitatis debita EX IM-
veneratione locis, in quibus Dominus & Salvator PRESSIS.
noster in terra visus est & cum hominibus conversatus est, & præcipue loco passionis ejus & resurrectionis atque in cælos ascensionis; quia non habebant ibi manentem civitatem, sed futuram inquirebant, patriam, quam liquerant, revisere, & exinde ad patriam cælestem transmigrare communibus votis optaverunt.

8 In Pannoniam verò pervenientes, cum in castro, quod nostrâ linguâ Wizeburch appellatur, demorarentur; Guntherus, venerabilis episcopus de hoc seculo migravit ad Dominum, auditurus, ut speramus, illud Euge ferve bone*, qui pro apportato & multiplicato talento vocatur intus in gaudium Domini sui. Defungitur eodem tempore etiam Egelbertus, Patavienis episcopus, illis admittus in cælis, quorum dignitate adornatus est in terris. Post cujus excessum, collato invicem consilio, favente Agnete imperatrice, nec minùs regni optimatibus, omnium pari conniventia, beatus Altmannus in locum defuncti in Patavienis sede episcopus denominatus est. Applaudit clerus, populus congaudet, & nemine dissentiente, hunc pontificalibus infulis dignissimum approbant, quem decus generis, vitæ sanctitas, sanitas doctrinæ, & testimonium commendaret famæ inviolatæ. Mittuntur proinde in obviam viri honorati, qui virgam pastorem & anulum pontificalem electo in Pannoniam deferant, ac talibus insignibus, quid de eo superna ordinaverit dispositio, fideliter attestentur.

*reditus, &
electio ad
sedem Pataviensem.*

** al. ferve
boni*

9 Vocatus ergo à Deo, tamquam Aaron; non ipse sibi sumens honorem, nec instar multorum fugientem insequens, aut reclamantem obsequiis delinens, ab ovibus sibi commendatis cum maximo tripudio exceptus & post modicum à reverendo archiepiscopo Gebehardo debita benedictione consecratus, à Spiritu testimonium reddente spiritui nostro quia filii Dei sumus, testimonium accepit, quod verè sit ipse filius cui sanctus Pater efficaciter imprecatus est dicens: Qui maledixerit tibi, sit ille maledictus: & qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur. Directus est in eo ab illo die & deinceps Spiritus Domini. Jam exhinc totus succenditur in amorem Dei; & illius relictus visione, minùs de reliquo respexit in vanitates & insanias falsas; constans in jejuniis, in vigiliis perseverans; creber in orationibus, laborabat per singulas noctes in gemitu suo, & lacrymis stratum suum rigabat: abscondebatur elemosynam in sinu pauperum, ut ipsa oraret pro eo, cum ille orare minùs potuisset. Et hæc quidem agebat in abscondito, ut Pater suus qui videt in abscondito, redderet ei.

*quam ornavit
contínuè
oratione je-
junio, eleemo-
synam;*

Et c.

10 Sed quoniam acceperat ab Apostolo, pro-
videre se debere bona non solum coram Deo, verum etiam coram omnibus hominibus; quod à primæva ætate decretum sibi fuerat, optimis foris ornabatur moribus, quales idem docere videtur Apostolus, cum sive Timotheum, sive Titum instruit, dicens: Oportet autem episcopum irreprehensibilem esse, sobrium, prudentem, pudicum, hospitalem, benignum, modestum, & amplectentem eum, qui secundum sanam doctrinam est, fidelem sermonem. Et tamen in omnibus his ad exemplum B. Job, non vidit solem, cum fulgeret desuper, nec lunam incedentem clarè; quia, ut B. Gregorii verbis utar, Cum opus suum etiam aliis exemplorum lucem tribueret, ad præsumptionis gloriam Vir sanctus illud non attendit; sed, dum pro eo extolli timuit, ab intuendo eo oculos men-

*quæ ipse
quidem hu-
militate
premebat.*

EX IMPRESSIS.

tis avertit: [per solem quippe fulgor boni operis, & per lunam opinio intelligitur bonæ operationis.] Nam, sicut luna illustrationem à radio solis accipit; ita fama à bono opere vires & favoris gratiam, quasi claritatem luminis, aspergit. Sanctus ergo Vir, quem nec opus manifestum, nec fama laudabilis extulit, nec solem fulgentem desuper, vel lunam incedentem clarè vidit.

at miraculo Deus illustrabat.

11 Porro cùm nemo accendat lucernam, & ponat eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo sunt, placuit invisibili & soli Deo, qui lucem habitat inaccessibilem, Lucernam hanc, quam ipse Pater luminum accenderat, ut luceret coram hominibus, & viderent opera ejus bona, & glorificarent Deum suo testimonio his, qui tantum vident in facie, & cor intueri nequeunt, amplius, quàm innotuerat, innotescere & manifestare: manifestare autem sic:

Erat in civitate Patavienfi femina quædam, cujus filia unica plagâ lepræ percussa est. Cui sæpius oranti & salutem filiæ à Domino suppliciter postulanti, revelatum est in somnis, si de ablutione manuum B. Altmanni post Sacramenta Missarum filiam perungeret, pristinæ sanitati redderetur. Quod dum illa fideliter fecisset, sanata est filia ejus ex illa hora. Quid minus habere videtur Sanctus iste, ab illo magno propheta Elisæo, qui lepram Naaman Syri curandam docuit in Jordane? Ille septies sanandum iussit lavari; hæc semel lota, secundo lavari non eguit; quia sanitatem illico sensit, quam optavit.

B

12 Nec hoc solo miraculo Dominus declaravit, cujus apud eum meriti dilectus Famulus suus fuerit; quin etiam per antecedentes prophetias jam dudum præsignaverat, quid post plures annos futurus erat. In annis enim adolescentiæ constituto, cum simul essent ipse, & Gebhardus, cujus supra meminimus, & Albero, postmodum Wirzeburgensis episcopus, accidit, ut super marginem fontis alicujus panem comesturi confedisent. Inter mutua colloquia, quibus pauperem mensam condiebant, meliora de se sperare & quodam occulto ac præfago spiritu prædicere adorsi sunt. Aitque Gebhardus: Ego in Salzpurgensi ecclesia episcopus futurus sum. Albero verò; Et ego, inquit, in Wirzpurgensi cathedra præsidebo. At Altmannus: Et ego Pataviensem sedem episcopus gubernabo. Vaticinium hoc rerum probavit eventus: singuli namque in ecclesiis, quas sibi delegerant, sublimati, ne infructuosæ arbores ab ipso, qui plantaverat eos in domo sua, invenirentur, reddiderunt fructum temporibus suis: singula quippe monasteria in suis constituerunt episcopis, & sepulturâ suâ illustraverunt: Gebhardus namque in Admontensi; Albero verò in Lambacensi; Altmannus in Kotwicensi monasterio requiescit in Domino.

omnes in fundatis à se cœnobiis

13 Corpora quidem illorum illic in pace sepulta sunt; sed vivent nomina eorum in æternum. Quomodo non viverent, quæ in libro vitæ adscripta tenentur: cum verè ex illis fuerint, quibus Dominus repromittit; & non delebo, inquit, nomina eorum de libro vitæ? Sunt, qui vocant nomina sua in terris suis, nec tamen cognoscuntur ex nomine; quia deleti sunt de libro viventium & cum justis nequaquam conscribuntur. Unde & districtus Judex dicturus est eis in illa tremenda separatione bonorum & malorum: Discedite à me maledicti in ignem æternum; quia non novi vos. Horum, secundum sanctum David, perit memoria cum sonitu: aut, si qua est, hæc non in benedictione, sed in maledictione est.

Numquid enim parum erat illis, molestos esse hominibus; quia molesti erant & Deo; sicut de similibus eorum testatus est Isaias? Et idè longè est ab eis, quod de dilecto Deo & hominibus dicitur: Cujus memoria in benedictione est.

14 Attendite, quæso, pontifices seculi nostri, quæ vobis memoria succedat: non de constructione ecclesiarum; sed castellarum, quæ vos in excelsis & præruptis montibus, pauperum fudore & viduarum minutis instauratis. Ad quid autem? nisi ut abinde pellantur homines; non dæmones: ut ibi vincti gemant in ergastulis, deficiant in suppliciis; ut ibi peccatores non convertantur, sed puniantur: puniantur non ad peccatorum veniam; sed ad vestræ injuriæ vindictam. Vos Sancti Domini, ministri Dei nostri, de quibus nobis sermo est, saniorè consilio instruxistis monasteria de oblationibus fidelium & rebus ecclesiarum, unde abiguntur dæmones, & ubi recipiuntur pauperes, convertuntur peccatores, & sanctæ simplicitatis ac beatæ paupertatis religio conservatur: ubi die ac nocte non tacebunt laudare nomen Domini, quos à solis ortu & occasu, ab aquilone & mari, ex omnibus populis & linguis, ex omni ætate & conditione, sexu & natione congregavit ad glorificandum se, qui de servientibus sibi omnibus facit cor unum & animam unam.

15 Et vos licet somno vestro requiescatis, ut semper optastis; & requiescatis à laboribus vestris; haud tamen crediderim, spiritus vestros deesse locis, quæ viventes tanta devotione construxistis & dilexistis. Credo, vos adesse cunctis illic degentibus; astare videlicet orantibus, succurrere laborantibus, lapsos allevare, & vota singulorum in conspectu divinæ majestatis promovere. Putaverim, vos cum Domino de cælo prospicere, ut videatis, si est intelligens, aut requirens Deum; & si quem inveneritis seignius agentem, & mentiri Deo in votis suis, & claudicare à semitis Domini, reor, vos illico cum angelis pacis amare flere, & querelam gemitus coram facie Domini pro eo, vel contra eum, qui ejusmodi est, medullitus deponere. Attendendum quapropter est, Fratres & domini, qua disciplina reverentiæ vobis conversandum sit, inter quos, cum sanctis angelis isti Patres, & patroni vestri * adsunt, discunt, & vestræ * saluti indefinenter invigilant, ne quid irreligiosum, vel indecens, vel incorrectum reperiatur, quod eos contristet, aut elonget.

Sed redeundum jam ad narrationem est: non enim doctoris apud vos vicem gero, sed narratoris, earum tantum rerum, quas vos scriptis docueratis *, aut voce viva.

A N N O T A T A.

a Vide annotata ad priorem Vitam cap. 1, litt. f, g, h, i.

C A P U T II.

Duo cœnobia ab illo fundata; tria reformata; eliminata sacerdotum incontinentia, & amissus propterea episcopatus.

I Taque beatus Dei Famulus quotidie cum Propheta adjiciens ad laudem Domini opera Dei, non

D

(cœnobia enim illi malebant, quam ut alii, castella condere)

E

sepultri; imò illa, ut patroni, perpetuo protegentes.

F

* al. nostri
* al. nostræ

* al. docueritis

A non suis meritis, sed divinæ attribuit misericordiam, dicens cum Psalmista: Non nobis Domine, non nobis; sed nomini tuo da gloriam: & cum Apostolo: Gratia Dei sum id, quod sum. Ut autem non fallaciter subsequeretur: Et gratia ejus in me vacua non fuit; ædificavit Vir sanctus in suburbio Patavienfi in honore S. Nicolai ecclesiam super litus Oeni fluminis, pluribus eam ditans rebus & possessionibus. Præfecit autem illic Hartmannum Præpositum, virum sapientiâ & facultiâ commendabilem, qui Rudolpho regi charissimus, etiam Urbano Papæ, suisque successoribus notissimus fuit. Hic, ut religiosus erat ipse, sic religiosos clericos & laicos * undecumque colligens, communem eos vitam ducere sub regula S. Augustini verbis & exemplis diligenter instituit.

* al. monachos

exinde col-
laxam alibi
disciplinam

B 17 His ita peractis, indefessus Christi Minister manum suam misit ad fortiora; verè fortiora, quia longè plus affert difficultatis ac laboris radicatas & inveteratas evellere pravitates, quàm bonas à primordio inferere disciplinas. Ergo, quia nomen ipsum episcopi, Ecclesiæ Dei eum superintendere admonerat, consideravit agrum & vineam, quam sibi locaverat Dominus; & ecce, totam repleverant urticæ, & operuerant superficiem ejus spinæ, & maceria lapidum destructa erat. Sed quas putas quidem ego dicam urticas & spinas? Utiq; in corde negligentium prurientia terrena desideria & punctiones vitiorum. Et quam maceriam? Certè disciplinam patrum, quæ in corde pravorum lapsa jacebat. Unde totum hoc? Quia dormiebant homines, & venit inimicus homo & superfeminavit zizania in agro, quem Pater familias optimus optimo severat semine. Homines prælatos ecclesiarum accipe, quorum torpor & somnolentia inimico homini, id est, diabolo, fiduciam præstat & locum feminandi in agro Domini semen suum. Ager autem universalis est mundus. Sed ad eum non nobis est sermo. Agrum vel vineam, quodlibet intelligo monasterium: agros plures vel vineas, plura monasteria. In his vitia invalescentia lætam tunc temporis strangulabant frugem, sanctam dico religionem. In his vitis vera conversa fuerat in amaritudinem. Ego sum, ait Christus, vitis vera. Iste dulcis & rectus Dominus, nonne convertitur in amaritudinem ei, qui horret, quæ sunt recta, quæ sancta, quæ pudica, quæ bonæ famæ, quæ virtutis, quæ districtiōnis? Nonne amarum judicat Christum, qui renuit gustare & videre, quàm suavis sit ille?

morſque
depravatos

C 18 Sic se habente agro, vel vinea Domini, non credes, Virum Domini ab imo pectore ingemuisse ad Dominum & dixisse; Ut quid operatur agricola? destruxisti maceriam ejus, & vindemiant eam omnes, qui prætergrediuntur viam. Exterminavit eam aper de sylva, & singularis ferus depastus est eam. Deus virtutum convertere; respice de cælo, & veni, & visita vineam istam. Dicit verò mihi Unicus tuus: Omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus cælestis, eradicabitur. En quanta subcreverunt, quæ tu non plantasti, ô Pater? Numquid constituisti me, ut evellam, & destruam, & dissipem, & disperdam? Aggrediar spinas istas se invicem complectentes: una enim adhæret uni, ut ne spiraculum transeat per eas. An quia tu dicis nobis servis tuis, ut finamus utraque crescere usque ad messem, rem tam arduam, tamque difficilem dissimulabo? Si quidem non ignoro, Ecclesiaste docente, quod qui transfert lapides (graves scilicet ac duros pra-

vorum mores) affligetur in eis. Et, qui scindit ligna (id est, pertinacium corda) vulnerabitur ab eis. Ergo, si concedis; crescant utraque.

19 Sed quid agemus, qui spinas crescere cernimus, & triticum suffocari? Sollicitus quidem es, ne fortè colligentes zizania, eradicemus simul & triticum. Sed non est labor in discernendo, triticum sit, an zizania: manifesta sunt scandala hæc; non egent accusatore; etiam sine teste constant. Publica fama; imò infamia clamat. Nonne hic clamor jam dudum ascendit ad te? Ego tuus qualiscumque vicarius descendi ad eos, & video quod sic cuncta opere compleverunt. Non invenio illic saltem Decalogum præceptorum tuorum, cujus respectu parcere debeam, qui parcere mallet. Tuo igitur fretus auxilio, & Apostoli tui consilio, auferam malum de domibus tuis, quas decet sanctitudo. Et si quid ex hoc tritius occurrerit, verbis Doctoris tui consolabor, qui ait: Infidelis si discedit, discedat?

20 Igitur pestilentes quosque & corruptos & abominabiles factos in studiis suis, de sanctis locis undique proturbat; providens vice illorum religiosos tam prælatos, quam discipulos. Inde, jam resorere religio; inde suavè redolens redire sanctitatis opinio; inde reverentia exhiberi servis Christi. Hoc tam felici ausu solliciti Cultoris innovata sunt novalia cœnobiorum, & seges fecundior surrexit; quoniam infructuosum fuisset ferere super spinas. Hinc jam domus sancti Floriani martyris fructificavit suavitatem odoris, & flores ejus, fructus honoris & honestatis. Sic Cœnobium sancti Hippolyti scholarum studiis usque nunc insigne: sic monasterium sancti Agapiti martyris in Chremismunster: quia Dominus dedit benignitatem, dederunt & ipsa fructum suum.

21 Quemadmodum verò de Abraham scriptum est, quod erat vadens, & ultra progrediens ad meridiem: sic & in sancto hoc Viro videre fuit; eo quod & ipse filius esset Abraham. Non sufficit novum cœnobium instituisse, instituta correxisse; adhuc progreditur ad opus excelsum; in monte excelso construere videlicet basilicam magnificam sanctæ Dei Genitrici ac semper Virgini Mariæ. Nam cum quadam die in villa, quæ Moutarn dicitur, resideret, attendit eminens montem, vicinis montibus non contiguam, quem vulgus Kotwisch appellabat. Visus est mons ille amœnus & ad habitandum satis idoneus. Cujus qualitatem cum ab incolis didicisset, mulam suam repente sterni jubet, & multâ turbâ comitatus, stricto quodam & prærupto calle montem ascendit, suo instruens ascensu, quod tantum per arduas & angustas semitas mandatorum Dei de terris itur ad astra. Lustrato itaque monte toto, dum cerneret locum spatiosum & ad construendum monasterium aptissimum, fixo statim tentorio, silvam, quæ condensa illic succreverat, succidi, & oratorium præcepit inchoari.

22 Cumque adhuc ambiguus penderet, cui Sanctorum potissimum attitularetur, pro diversis votis & affectu, diversis diversa consulentibus, contigit supervenire nuntium, à ducibus Boëmiarum transmissum. Ferebat iste tabulam quandam Episcopo, quæ pro munere dignè offerretur tanto Viro; in qua cernebatur imago beatæ Virginis Mariæ Græco opere mirabiliter expressa, meritò in eadem ecclesia adhuc conservata, & perpetuò conservanda. Hanc Deo amabilis Pontifex pia veneratione deosculans, quasi divino commonitus oraculo, locum protinus assignavit eidem gloriosissimæ Dei Genitrici Mariæ. Cumque opus basi-

EX IMPRESSIS.

* al. Utone & Ottone

fremente cum suis domone, & rem evertere satagente

* al. conversioni

B per occasionem decreti Pontificii contra presbyteros conjugatos :

C

hoc enim B. Altmannus fortissimè executus,

licæ prosperè consummasset, atque celebriter dedicasset; providit largâ benevolentia possessiones inibi habitaturis. Providit quoque ornamenta divinis congrua ministeriis. Quibus ritè peractis, collectis in unum viris religionis, & præposito eis viro prudente Outone*, sub Regula B. Augustini vitam eos ducere iussit spiritalem.

23 Subit nunc animum, quod cantatur in Psalmo: Peccator videbit, & irascetur, dentibus suis fremet & tabescet. Quid viderat peccator hic, ut irasceret, fremeret, & tabesceret? Haud dubium; quod dispergentis res suas in pauperes justitia ejus manet in seculum seculi; & quod cornu ejus exaltabitur in gloria. Sic nimirum in hoc Dei Famulo malignus hostis vidit, quod invidit. Vidit, ejus apud Deum cumulari merita; vidit ejus occupata otia multorum proficere salutis & conversationi*. Struit ergo insidias, & opponit impedimenta, quibus irretitum ab istis oporteat delistere, quæ tantorum profectui dolet prodesse. Consuetis itaque utitur instrumentis, & per membra sua efficiendum non dubitat, quod per se efficere minus sperat. Quo verò ordine, explicandum superest.

24 Fuit eo tempore per universum fere regnum Teutonicum grave scandalum & communis querela de incontinentia sacerdotum: neque enim occulta latebat; sed frons meretricis facta erat eis, & erubescere erubescabant. Delata est res ad aures Romani Pontificii; visumque, ut decretalibus epistolis tantam enormitatem argueret & prohiberet. Annuunt & congratulantur episcopi; & pro posse, salutaribus mandatis cooperantur. Quam ob rem B. Altmannus, collecto Fratrum concilio in Patavienfi sede, literas super hac re ad se directas recitari jubet, obsecrans & exhortans, ne gravis judicetur pudicitia, quæ speciali apud Deum remuneratur corona: quæ, cum omnis fidelis animæ insignis sit ornatu, eos tamen permixtè debet adornare, qui sanctam & immaculatam hostiam Corporis & Sanguinis Christi pro universis nobis divinæ offerre debent majestati. Quid plura? Pluribus verbis bonus Pater & prudens Doctor tantæ virtutis & tam amplectendæ puritatis suadet amorem; sed non persuadet. Tuentur se illi antiquitate temporum & auctoritate antecessorum suorum: quorum neminem in hujusmodi severum tulerint & violentum. Respondet Servus Christi, se quoque ab his velle quiescere, si mandatum Domini Papæ indulgeat. Nunc autem timere se sibi, timere illis; pro eo quod scriptum sit, non solum eos, qui faciunt; sed & qui consentiunt facientibus, dignos esse morte. Nihil ergo proficiens, solvit confessum.

25 Sapientioribus autem communicans consilium & secretum commendans, adveniente festo sancti Stephani protomartyris, quem illa ecclesia patronum veneratur, cum plurimi de magnatibus ad diem solennem convenissent, quia justus ut leo confidit, coram omni frequentia cleri & populi ambonem conscendit, & quod Apostolicæ indicant literæ, imperterritus enarrat. Deinde addit interminationem auctoritatis; ut, qui obsecrationibus noluerunt flecti, frangantur districtione. Illico clamor & furor ab omni parte perstrepsit. Et fortè impræsentiarum Famulum Dei furibundis manibus discerpissent, si non divina virtus & optimatum præsentium probitas furentibus obstitisset. Regnabat his diebus Henricus IV, filius imperatoris Henrici qui cognominatus est Pius, admodum puer & absque frænâ disciplinæ in voluptatibus enutritus. Completum est in eo di-

um Sipientis, quo vaticinatur dicens: Væ terræ, cuius rex puer est. Quid ejus tempore passa sit Ecclesia, quid regnum; quanti pastores ab ovibus suis sint abacti, humanus sanguis quantus sit effusus, quæ patratæ luxuriæ, incendia, rapinæ, orbem non latet, & scriptores temporum non tacuerunt. Ad hunc religionis hostem, castimoniamque oppugnatorem, ob suam tyrannidem à Papa Gregorio VII excommunicatum, confugiunt miseri, quibus exhorruit castitas. Apud talem judicem tales accusatores & tales testes merentur audientiam: & Viro Dei crimina detestanti affingunt crimina, quibus eum pontificali honore credunt deestire.

26 Poterat Vir iste, si coram astitisset, abbreviato verbo respondisse pro se, quod etiam magister suus Christus respondit pro se: Opera, quæ ego facio, testimonium perhibent de me; sed in humilitate judicium ejus sublatum est, affirmantibus adversariis, ut quondam de Salvatore Judæis: Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum. Et si respondisset, quod Christus respondit suis lapidatoribus (Multa bona opera operatus ostendi vobis ex Patre meo, propter quod eorum opus me lapidatis?) verum quidem & apertum* dedisset responsum: sed apud tales, non satis fuisset. Flexus ergo Henricus, Pataviam hostiliter ingreditur, & Herodis vice confundens fasque nefasque, pro libito cuncta peragens, criminosos quosque ab Episcopo pulfos rebus & dignitatibus suis restituit. Quo recedente, cum facta crudelia Fratres de S. Nicolao, qui in suburbio civitatis constituti, Religiosam vitam agebant, pariter detestarentur; à fautoribus Henrici de monasterio violenter extracti, & virgis publicè cæsi, & de finibus illis sunt ejecti. Substantia eorum raptoribus cedit, & ecclesia bonorum cæpit esse synagoga satanæ.

A N N O T A T A.

a Pleraque hic inobservata prætereo; quia in Vita præcedente sunt explicata.

C A P U T III.

Iter Beati Romanum; firmata & aucta dignitas; reditus & eum secuta miracula; justa severitas; misericordia; liberalitas in ecclesias & cænobio.

P Rævalente itaque iniquitate B. Altmannus de sede sua propter justitiam ejectus, in Saxoniâ patriam suam, revertitur. Post hæc adiit limina Apostolorum, & causam viæ, & ordinem injuriæ Gregorio Papæ seriatis exponit. Et quia sancti quique verentur omnia opera sua, episcopatum Domino Papæ resignavit, hoc offensus scrupulo, quod ejus investituram à manu laica recepisset. Cumque aliquantisper cum Papa lassus requiesceret; die quadam eo in ecclesia posito & de S. Altmanni restitutione cum Cardinalibus conferente; illo verò honorem tanti oneris humiliter recusante, columba quædam cuncta basilicæ loca oberrans, tandem ad pauperculum & humilem

D

ab Henrico IV, impudicos illos protegente, de sede dejectur.

E

* al. aptum

F

Romæ ecede-re volens dignitate, prohibetur miraculo, & sit Legatus Apostolicus;

A lem spiritu venit Altmannum ; & quasi diceret : Hæc requies mea in seculum seculi ; hic habitabo , quoniam elegi eam , & quod sequitur : Viduam ejus , id est Pataviensem ecclesiam legitimo sponso viduatam , benedicens benedicam , & pauperes ejus saturabo panibus , capiti Antistitis infedit. Cunctis videntibus & intelligentibus signum , Papa nil cunctatus , mitram de capite suo tollens , ejus capiti imposuit , episcopumque ac Romanæ Sedis Legatum constituens , auctum benedictione remisit in propria ; quasi diceret abeunti : Ecce ego mitto vos , sicut oves inter lupos ; manete in dilectione mea.

*sed, intru-
sis in ejus
cathedram a
pseudopapa
pseudoeppi-
scopis,*

28 Interea fautores Heinrici IV Moguntia contrahunt concilium ; quo præsidente , ipsi viderint. Ibi schismatici & ab Ecclesia præcisi , Papam Gregorium , virum Catholicum & Patrem universalem , Patrem negant , ejusque sequaces , ipsi damnati , damnant. Deliberat in his Pastor Ecclesiæ urbe & armis cedere , puto , rememorans Salvatoris licentiam , qua dixit discipulis suis : Si persecuti vos fuerint in una civitate , fugite in aliam. Quo facto , Wichpertus quidam , cujus laus non est in Pontificum catalogo , Apostolicæ Sedi intruditur. Quid dico , intruditur ? Propria ambitione invadit , anhelat , & præripit. Abhinc veri pastores ubique terrarum sedibus suis proturbantur ; subrogantur verò schismatici vel Simoniaci. Horum etiam factione Altmannus à grege suo fugatur ; & Hermannus quidam frater ducis Luitoldi substituitur. In hoc maledictio in Judam prolata , id est , Episcopatum ejus accipiat alter , citius completa est. Vix enim biennio oves alienas rotondit & multat , & pastoris nomen , quod falso gerebat , cum vita finivit. Dicitur tamen in extremis penituisse , & episcopalia quæque Altmanno episcopo reddidisse , & absolutionem anathematis ab eo suppliciter requisivisse. Succedit huic , pecunia tamen impetrante , Timo , canonicus Wirzpurgenis , & episcopatum usque ad Anesim fluvium prædo violentus oppressit.

*partem tan-
tum diocæ-
seos redux
obtrinet , in
qua cæpta
Kotwicen-
sia perficit.*

29 Sanctus verò Præsul , annitente pio principe marchione Luipoldo , hujus Luipoldi , qui hodie principatur , avo a , cujus nobilitas , pietas & fidelitas ditissima usque constat hæreditate , in orientali provincia clerum & populum strenuè gubernavit , & inchoato operi in monte Kotwicenfi , à quo eum fraus inimici per supradicta impedimenta præpedire tentaverat , devotus invigilavit. In quo loco dum aliquando Missarum solennia celebraret , & quidam diaconus adventitius & sinistrae famæ , Evangelium lecturus , benedictionem peteret ; Episcopus diutius intuens benedicendum , stolam de collo ejus abstulit , & alii legere præcepit. Unde patet , quod aliquid de illo revelatione didicerat , quod ceteri nesciebant. Confusus miser confusione , quæ adducit peccatum ; non confusione , quæ gloriam adducit , ad Heinricum pravorum refugium fidens confugit ; & volens criminari Episcopum & Fratres , cum audientia judicaretur indignus , Deo ulciscente , pessima peccatorum morte multatus est.

*Aqua in vi-
num ipsi
conversitur.*

30 Et quia tempora instabant periculosa , & schisma grave increverat , quod prima capita imperii genuerant & ad incrementum quotidie fovebant ; placuit Deo , qui consulere non cessat universis , ad confirmandam vacillantium fidem , decenti signo Famulum suum honorare , & Catholicum ministrum suum fidelibus quibusque commendare. Præceperat quippe pincernæ suo propter arctiorem & secretiorem abstinentiam , aquam sibi in mensa apponere & , ne sciri posset , spu-

mâ cervisæ operire. Fecit ille quod sibi imperatum fuerat. Quam cum Vir sanctus ori admovisset , sensit vinum , & optimum illud vinum. Putans autem , pincernam sibi illulisse , transgressorem vaide indignans increpat. Verum ille horrendis juramentis , quod sibi justum fuerat , apposuisse confirmat. Episcopus quidem rem celare cupit ; sed pincerna , sublatum de mensa poculum * , quid Episcopus biberet , gustu certius explorat. Et hic postmodum in Kotwicenfi monasterio monachus factus , rem ordine refert ; ut ille benedicatur in omnibus , qui ad gloriam Sanctorum suorum & ad confirmationem & consolationem pusillanimatorum facit mirabilia magna solus.

31 Adhuc ad laudem Dei de Famulo Dei aliquid non fastidientes accipite. Quis enim fastidiat signa tam insignia , quæ invisibilem adstruunt fidem , & probant , Dei non defecisse virtutem ? Recede , o inspiens , qui dicis in corde tuo : Non est Deus , & qui tantâ perfidiâ insultas dicens : Ubi est Deus tuus ? Ecce in sancto habitat laus Israël : in Sancto suo , quæ vides , operatur Deus. Si ille non adsit , quid faciet homo ? Quid aget pulvis , qui dictum sibi novit à Domino : Sine me nihil potestis facere ? Scito ergo , esse & adesse Deum , qui operatur , quæ operari non potest homo. Quod si putas , quod hoc operetur homo ; vade , & tu fac similiter : impera dæmonibus , & illorum experire obedientiam. Quod si resisterint ; illum venerare , illumque devotus amplectere , in quo Deus & per quem operatur talia. Quare Judæis , es deterior ? Illi aiebat de Christo : Si non esset hic homo à Deo , non poterat facere quidquam. Sed tamen audi , & à tua incredulitate convertere. Quandoque astabat sancto altari Episcopus venerandus , Missas celebraturus : audit post se dæmoniosum horribiliter in ecclesia vociferantem : interrogat , quidnam hoc sit : indicant adstantes , hominem ibi atroci dæmone vexari , & vix , ligatum , à multis teneri : jubet Præsul ad hospitium pauperum verè adduci pauperem , & cibum ei in nomine Domini apponi. A quo spiritus nequam confestim recessit : & homo sanus ad propria remeavit.

32 Volo adhuc , o incredule , aliquid , quod convincat , Famulo Dei nec prophetiæ spiritum defuisse , licet ingratum tibi , enarrare. Clericus quidam dæmone plenus , ad eum est adductus. Ille continuata oratione acrius instans , dæmonem fugavit , ac peccatum , cujus causâ huic immundo spiritui permissus fuerat , interdixit. Prædixit , si peccatum iteret , quod iteretur in eum continuò peccati supplicium , præcipiens , ut in claustrum cum Fratribus vitæ se tradat meliori. Petunt post hæc Fratres Episcopum , ut eum promoveat in presbyterum. Ait Præsul , hoc illi non expedire. Victus tamen pietate Fratrum , rogata indulget , sed sub contestatione , quod terribile Dei non evaderet judicium , si non caveret interdictum sibi peccatum. Aliquot igitur annis devitat peccatum , & acceptum honestè complet officium. Negligens tandem Episcopi comminationem , revertitur miser ad vomitum suum ; & eodem momento etiam dæmonem patitur acerrimum.

33 Rursus Vir sanctus miserans miserum , hostem consuetis armis aggreditur , atque triumphat : & ab officio altaris liberatum removel , iterum & iterum de nefando opere sanatum commonens & prohibens. Qui perterritus pro recenti flagello , aliquanto tempore abstinet à peccato. Sed , proh dolor ! longa rursus victus consuetudine , post excessum Episcopi , relabatur in peccatum. Ergo

*Dæmonia-
cum liberat ;*

E

*item alie-
rum semel
& iterum ;*

F

*de quo lo-
quitur præ-
dicit ;*

secun-

EX IMPRESSIS.

secundum vocem Domini malignus spiritus assumens alios septem spiritus nequiores se, intrat ad peccantem; & crudeliter nocte ac die vexantes, quæque turpia & nefaria ab eo gesta, ore suo captivum fateri compellunt. Stringitur ejulans ille vinculis durioribus, coniectus in custodiam hominum, qui custodiam demeruerat angelorum. Tandem in Annuntiatione Dominica, precibus Fratrum à maligno spiritu vix ereptus, & post triduum oleo sacro inunctus, & Corpore Christi munitus, terribiliter flagellatus, defungitur. Creditus, quod traditi satanæ in interitum carnis spiritus salvus fiat in die Domini.

item tertium; sanat etiam fluxum sanguinis & herniam.

34 Alter etiam quidam clericus pessimo dæmoni traditus, ita ut vix aliquis sanus infani manus evaderet, ab Episcopo benedictus, & à dæmone liberatus, & pristinae sanitati est restitutus.

Unus ex Fratribus prolixioribus orationibus & plurimis genuflexionibus instanter deditus, usque ad desperationem fluxum sanguinis incurrit. Hic missus ad Episcopum, ejus meruit benedictionem, & cum benedictione continuo sospitatem.

Alius item Frater etiam precibus & genuflexionibus supra vires intentus, vitalium incidit rupturam. Qui similiter benedictione Episcopi curatus, ad suos cum gaudio reversus est.

Obstritam ipsi & Ecclesiam fidem violans, post excommunicationem punitur;

35 Quantum periculum sit mentiri Spiritui sancto, primus Pastor Ecclesiae satis declaravit, cum in Anania & Sapphira peccatum hoc repentina morte castigavit. Quia ergo Sanctus iste, verum se Spiritus sancti præbuerat habitaculum, merito in mentientes sibi Dominus ulciscitur, cui etiam Propheta dicit: Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Comes quidam partis Heinrichi regis venit ad Episcopum, cum juramento promittens fidelitatem & famulatum. Conspexit ille fortè agmen cornicum, precatufque est sibi, dicens, ut, quot cornices cerneret, tot dæmones ejus animam possiderent, si fidem promissam non servaret. Sed non multò post pœnitens promissi, ad Heinrichum hostem Ecclesiae redit ipse hostis. Quem Episcopus anathemate cauterizans, probro perfidiae suae insignitum, divinae permittit ulioni. Nec mora; & illa ferit reum. Siquidem inopinatè ab hostibus circumfusus, multique sauciatus vulneribus, & truncatus penè femore, quia claudicaverat à promissione, in signum transgressionis suae ab eo die ac deinceps claudicavit pede. Miratur quis, an illa in eo completa sit imprecatio, quam miser ille imprecatus est sibi? Ego planè non negaverim; qui non ignoro, in plerisque multo tempore dæmonia latuisse muta, multosque deterius à dæmonibus vexari intus, quàm si discernerentur foris.

alias perculsus anathemate, ipse se subdere cogitur.

36 Quantà verò constantià strenuus Pastor lupos hujus seculi à direptione rerum ecclesiasticarum represserit, cum nullo parentum juvaretur auxilio vel consilio, subiecto exemplo cognoscitur: nec tamen erat solus, cui semper aderat Deus. Unde & verè dicebat: Qui me misit, mecum est, & non reliquit me solum; quia, quæ placita sunt ei, facio semper, & illud in Psalmo: Bonum est sperare in Domino, quàm sperare in Principibus. Erat quidam prædives & nobilis vir, qui defuncti fratris sui beneficium, quod ab Episcopo * receperat, quasi hæreditario jure usurpavit. Episcopus jure provinciae contradicit. At ille cum injuria tentat tollere, quod cum justitia non poterat. Sustinet Servus Dei ad tempus hominem vesanum, dans & optans ei locum pœnitentiae. Illo in malitia perseverante, jaculo anathematis vindicavit. Cujus communionem cum quique religiosi declinarent, & qui primi erant ori-

* al. episcopo

entalis provinciae, verecundia & cunctorum exprobratione cogente, in villa S. Hippolyti Episcopum adiit; & in profunda nive ante pedes ejus prostratus & supplex diutissimè, satisfecit. Nec tamen meruit reconciliationem, donec villam, quæ Ratoldesdorf dicitur, tradidit in jus episcopi; & sic demum multorum nobilium precibus vix intervenientibus à vinculo excommunicationis absolutus est. Acceptam autem Episcopus villam delegavit super altare B. Mariae in Kotwigcensi cœnobio.

37 Inter hæc marchio Luipoldus, coadunatis primoribus suis in villa, quæ Tulna dicitur, abhorrens tyrannidem Heinrichi regis & schisma, cuius auctor factus fuerat, dominium ejus jurejurando abnegat, omnes fautores ejus de provincia pellit: Apostolicæ verò Sedi & ejus Legato Altmanno obediens totis viribus fovet & protegit. Quapropter rex irâ succensus, marchiam ejusdem Luipoldi contradidit duci Boëmiorum. Nil ille distulit; sed collecto tam de sua, quàm de vicinis provinciis permaximo exercitu, ad fines marchionis advenit. Nec ille segnior cum omni populo suo in loco, qui Meurberch dicitur, hostibus occurrit. Sed, proh dolor! ab adversariis inperatè circumventus, cum, turbato exercitu, in aciem se colligere nequaquam possent, fuso prius utrimque multo sanguine, hostis prævaluit. Hæc sunt judicia tua, Domine. Sic tu Domine taces, impio conculcante justiorum se. Numquid victrix causa tibi placuit? Si placuit; non ad vincendum placuit salutem; sed ad damnationem: sic enim perditorum perfici finis perditionem; sic eos ruere facis in tuam severissimam distractionem. Victi autem causa, haud dubium, tibi placuit; quia meliore devotione circa Ecclesiam tuam & Romanum Pontificem, tam gravem hostem exacerbare non timuerunt; & quia putabant obsequium se præstare tibi, si hostes tuos repressissent, non pepercerunt animabus suis; sed in castris tuis, victoribus fide fortiores, devoti occubuerunt.

38 Secuta est autem stragem istam fames maxima, ut fideles suos Dominus experiretur in operibus misericordiae, quos satis comprobaverat in fortitudine constantiae. Nihil sibi in hac necessitate pater Altmannus retinuit; usque ad ipsum lintheamen cunctam episcopi suppellectilem vendidit, & indigentibus distribuit. Unde quoque Pater pauperum dictus est. Præcipuè tamen in monte Kotwigcensi plurima millia pauperum à famis periculo conservavit. Quàm verò negotiosus fuerit in causa Ecclesiae, quæ tempore suo tanto turbine confundebatur, indicant epistolæ tam crebrò ad eum à Domino Papa directæ: in quibus inter alia etiam hoc consulere & significare Papa videtur, ut quæ in tam gravissima sanctæ Ecclesiae perturbatione dissimulari ac tolerari aliquatenus possent, non sublata penitus, sed temperatâ distractione, quiescant: cum autem, miserante Deo, victoria & pax Ecclesiae reddita fuerit, de redintegratione justitiæ, quantum ipso auxiliante possibile fuerit, sollicitè cogitare, & totis viribus elaborare. Hinc capitulum illud de incontinentia sacerdotum, à tam invictò Propugnatore castitatis dissimulatum, non approbatum remansit.

39 Porro quantum ecclesia Patavienfis ejus præfulatùs tempore in constructionibus & correctionibus monasteriorum, & structuris & ornamentis ecclesiarum, & honestate ministrorum profecerit, dicerem, si non contradiceret ex magna parte status, imò casus rerum præsentium. Et tamen ego vermiculus neminem in hac parte judico. Quis enim

Post cladem à schismatice acceptam in Austria,

E

grassante fame, plura egenium millia Beatus aluit. Moneatur à Pontifice, ut mala quædam tantisper dissimulet.

F

Cara ejus de cœnobiis & ecclesiis exstruendis ornandisque.

A enim sum, qui iudicem alienum servum? Suo Domino stat, aut cadit. Ipse enim sanctus Episcopus tempore Reginari *, qui tertius post ipsum successit, permutationem melioris status in eundem antistitem citius vindicandam, cuidam religioso Fratri revelare dignatus est. Videbatur illi, quod Romæ esset in concilio, & B. Altmanium eximio cultu cum episcopis pluribus infultatum illic assidere. Qui confurgens, stansque in medio, à Domino Papa petit advocatum causæ suæ. Quo accepto, quærelam proponit de Reginaro episcopo, asserens eum Pataviensem episcopatum in cœnobii ac parochiis optimè dispositum invenisse; ejus verò negligentia cunctam penè religionem in eo deperisse. Stabat autem Reginarus retrò à longè perterritus *b*. Quærit Apostolicus super hac re ab episcopis sententiam; nec aliam, quàm damnationis, accepit ab omnibus. Eodem ergo anno idem Reginarus infirmitatem incidit, in qua, etiam usque ad mortem, perduravit.

al. Reginari

gloriosam Dei Genitricem Mariam, cui tam decorum constituerat habitaculum, ut ipsa eum in præparatum sibi à Deo pia deduceret tabernaculum; nec non & illum Dei sanctissimum confessorum & pontificem Nicolaum, cujus quoque ecclesiam summa devotione instituerat; illis se totum commendat: illos viæ suæ comites & duces præparat. Illis nihilominus administratoris spiritibus, quorum virtus & potestas contrarias arcet potestates, se totum circumvallat; ut meritò inimici dæmones dicere cogantur: En lectulum hujus Antistitis ambiunt fortes ex fortissimis Israël, omnes tenentes gladios & ad bella doctissimi. Quid hinc astamus? Superant nos isti virtute & multitudine. Nonne ipse est, qui à corporibus aliorum tanta nos fugavit potestate? Præsertim cum plures sint cum illo, quàm nobiscum.

EX IMPRESSIS.

ANNOTATA.

B a Diximus hoc esse intrusum aliunde glossema in Commentario prævio, num. 19.
b Perterritus. Addit editio Peziana: tristis, & pallidus, & vilibus vestibus indutus.

CAPUT IV.

Ejus sanctissimus obitus; solennes exsequiæ; miracula quædam ad sepulcrum.

Beatus Præsul febre correptus,

Nunc ergo, quem finem vitæ; veriùs autem, quod principium vitæ sortitus sit beatus Vir, explicemus: sicut enim scriptum est; Cum consummaverit homo, tunc incipit. Transactis igitur in episcopatu xxvi annis, post multos labores & adversus bestias Ephesi pugnas, cum jam placeret Domino, emeriti Militis sudores remunerare, in villa, quæ Zarzimuor * dicitur, febre correptus est. Qua invalescente, intellexit nuntium mortis. Ad quem, etiam si pro fragilitate humana inhorruit, pro conscientia tamen bona gavisus est, sciens, quod hac porta intraret in gaudium Domini sui. Itaque, quia non dixerat sibi, pax & securitas; non repentinus ei supervenit interitus. Rememoraverat ille semper novissima sua, & ea jugiter desideraverat, dicens quotidie in corde suo: Quando veniam, & apparebo ante faciem Dei?

** al. Zarzimuore*

ad mortem se comparat

41 Quapropter sentiens imminere sibi dissolutionem corporis sui, in quo jam diu peregrinabatur à Domino, lætus orabat dicens: Educ de custodia animam meam ad consistendum nomini tuo. Et quia noverat, & persæpe docuerat, quod ad quantumlibet justorum emigrationem adversarii colliguntur spiritus, etiam contra hos pugnavat, dicens: Salva me ex ore leonis, & à cornibus unicornium humilitatem meam. Et cum ad illud districtum examen superni Judicis sollicitus intenderet, gemitu, quo poterat, & intimis suspiriis adorans & supplicans ait: Non intres in iudicium cum servo tuo, Domine; quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens. Advocans etiam Sanctorum quemque, quem amaverat, quem veneratus fuerat, & illam ante omnes beatam &

Augusti Tomus II.

42 Igitur non in castris, non in armis, non in famulantium decore tunc temporis sanctus Præsul spem repositam habuit; sed in Domino Deo suo & conscientia bona & fide non ficta. Unde & ait: Mihi autem adhærere Deo bonum est; ponere in Domino Deo spem meam. Hac nostra ætate hoc idem vir nobilis & prædives Otto de Lengenbach sensit & confessus est. Qui, cum in extremis ageret, raptus (sed quomodo, nescio; Deus scit) multaque rediens ad se, narrans ostensa & intellecta, quorum relatu tunc plurimi mirati & compuncti sunt, tandem singula, quæ multa sibi fuerant, denominans castra; Quid nunc, inquit, opis ferunt castra mea? Præpotentes domini mei? Charissimi amici mei? Ex his * de omnium desperans auxilio, religiosis quibusque multa se commendabat contritione. Intellexit namque tunc verè, quàm difficilè dives intrat in regnum cælorum? Unde ingemiscens clamabat: Heu miserum, quod plus umquam possedi divitiarum, quàm simplicem victum & vestitum!

spe plenas

E

** al. Et sic*

43 Agente itaque in extremis hujus mortalis vitæ venerando Antistite, non opus erat, ut de providendo exitu suo quis eum commoneret: ipse enim sibi providerat toto tempore vitæ suæ: & quia bene vixerat, feliciter moriebatur. Alioquin si tunc primò commoneri eum necesse fuisset, rectè respondisset, quod venerabilis Chuono Ratisponensis ecclesiæ episcopus, antè verò Sigbergenfis abbas *a*, astantibus, & tunc demum morituro consulentibus, fertur respondisse: ait enim: Bene quidem me monetis, ô filii, ut in hora hac metiunda meæ prospiciam salutem. Numquid hoc salutis proponerem consilium, quando placuit vobis, ut munera libenter acciperem; ut spiritalia simoniacè venderem; ut iudicia perverterem; ut peccata subditorum dissimularem? Serò providerem modò: si hucusque minimè providissem. Sic beatus Dei Famulus maturè sibi prospexerat, & ideo expeditiùs transmigrabat.

ut qui eam semper anteculos habuisset;

F

44 Igitur à religiosis viris Oleo sacro inunctus, & dominicis Sacramentis relictus, benedicens filiis suis, & eos cælesti Patri obnixius commendans, viam universæ carnis lætus ingreditur anno ab Incarnatione Domini mxcj, vi Idus Augusti, flentibus cunctis & planctu miserabili lugentibus, se tanto Patre orbatus, se tanto Pontifice destitutos. Non quidem invidabant ejus gloriæ; sed, suæ magnæ dolebant miseriæ. Illum gaudebant ab Angelis suscipi & in beatas mansiones electorum adduci. Pro se gemebant in hac lacrymarum valle, sine Consolatore miserè conversari, & in hoc mari magno sine Gubernatore conquassari. Ubinam enim his diebus, qui in filios suos patris gerant affectum, & patris exequantur officium?

Supremis Ecclesiæ præsidiiis munus, exspirat sanctissimè 8 Aug. 1091;

EX IMPRESSIS.

officium? More struthionum indurantur in filios, quasi non sint sui; & consuetudine mercenariorum, pro lucris temporalibus astant in prosperitate, à quibus ipsi primi fugam petunt in adversitate. Longè fuit hoc ab hoc sancto Patre, in quo superabundabat & patris dilectio & pastoris sollicitudo & vigilantia in prosperis, & constantia in adversis.

ac miro concursu sepelitur apud Gottwicensis; ubi plurimis fulget miraculis; * al. transfertur

45 Confluit interea ab omni parte populus innumerabilis ad exequias Pontificis. Luget tota provincia, sublimium dignitas, ætas omnis, sexus uterque. Vix tandem à Christi sacerdotibus sustollitur corpus venerandum, ac multa nobilium turba comitante, cum infinita populi multitudine, magna quidem Dei gloria, sed gravi bajulantium mœstitia in montem Kotwicensem affertur*. Quis jam enarret mugitum & ululatum Fratrum illic habitantium, quo mons totus increpuit, lugentibus cunctis Patrem charissimum, Patrem piissimum, Patrem sanctissimum? Advolat populus quotidie multus divitum & pauperum illum Deo, & se sibi suppliciter commendare. Inter quos reverendæ memoriæ archiepiscopus Salzpurgensis Tiemo, ab episcopo Altmanno, utpote à suffraganeo suo, consecratus, qui etiam postea Hierosolymam petens à paganis est illustri martyrio coronatus, anhelus occurrit; & cum lacrymis uberrimis defunctum infudisset, obtulit pro eo Sacrificium salutare & corpus venerandum cum debito honore in Ecclesia sanctæ Dei Genitricis commendat sepulturæ: ubi, ad probanda tanti Viri merita, crebrè fiunt signa virtutum variarum *b* in laudem Dei Patris omnipotentis, qui cum unigenito Filio suo & Spiritu sancto vivit & regnat Deus per immortalia secula seculorum. Amen.

ibi enim liberat evergumenos, cæcos, claudos, mutos, insanos, debiles;

46 Quidam clericus sævo dæmone correptus, vitæ, multis ligantibus atque trahentibus, ad ejus tulum est perductus. Hic omnia horribili clamore ac diro fœtore replebat. Pro quo cum Fratres instantiùs orarent, repente corruit; & videntibus cunctis, nigerrimum scarabeum evomuit, qui etiam protinus nusquam comparuit. Laudabant universi Deum. Isque, qui advenerat ligatus & insanus, sanus recessit & solutus à nexibus mentis & corporis.

Item puella quædam immundo spiritu pervasa, à parentibus est ad sepulchrum Viri Dei adducta, & sine mora liberata atque sanata.

Alia itidem puella per plures annos lumine orbata, per merita ejusdem Famuli Dei, lumen quod amiserat, invenit.

Mulier quædam habens filium parvulum à natiuitate mutum & claudum, ad sepulchrum Episcopi miserandum deposuit; ipsaque miseranda cum fletu magno ab ecclesia exivit. Post modicum puer, loquela & gressu restituto, matrem infecutus est ambulans & loquens rectè.

Quidam miles per sex annos mente captus, ad sepulchrum ejus sine mente accessit; & mente recepta, sanus recessit.

Alter quidam homo totus contractus, & scabelulis quibusdam innixus, venit ad corpus sancti Episcopi rependo; sed incolumis factus, exiliit & ambulabat & laudabat Dominum.

Item quidam toto corpore languidus, vix sustentante baculo, tumbam Antistitis adiit; sed infirmitate per beatum Virum pulsa, baculo jam non eguit; quia lætum & sanum se persensit.

quamquam his aliisque miraculis

47 Quodam tempore, cum subita & sæva tempestas montes contereret*, & tecta domorum & ecclesiarum ac turrium dirueret, Frater quidam mente captus, in oratorium S. Michaëlis,

quod admodum in alto situm est, conscendit, cunctis ignorantibus, & interim nocturnales laudes pfallentibus. Hic ab alto in pavementum delapsus, vivus tamen sublatus est, licet non longè supervivens. Eadem quippe die, post sacri Olei unctiorem, & vivifici Corporis Christi communionem carne solutus est. Nemo dubitet, hoc meritis beati Viri adscribendum, cujus intercessio cadentem excepit, ne sanguine illius basilica respergeretur; quam ipse regalem aulam Deo ac beatæ semper Virgini Mariæ devotus consecravit, His & aliis plurimis miraculorum signis, quæ ad nostram non credimus pervenisse notitiam, magnificavit Dominus Sacerdotem suum; qui in diebus suis placuit Deo & inventus est justus. Quamquam etsi ille signum fecisset nullum, nihil tamen ex hoc ejus derogaretur sanctitati vel apud Deum; vel apud homines. Signa quippe sanctitatem non efficiunt, sed ostendunt. Siquidem de Joanne Baptista, quo inter natos mulierum nemo major surrexit, Evangelium attestatur, quod signum fecerit nullum. De ipso quoque Domino Salvatore scriptum est; quod non fecerit signa multa, propter incredulitatem quorundam. Quid ergo mirum; si Sanctus iste, obstante sibi presentium temporum incredulitate, nihil operatus fuisset virtutum, nihil sanitarum? Verùm gratia divina, quæ repromittit, quod ipsa glorificantes se glorificet, hunc Dilectum suum, ut dilectus fieret nihilo minùs hominibus, & ut memoria ejus in benedictione constaret, etiam magnitudine signorum similem illum fecit in gloria Sanctorum.

48 Mihi tamen hunc Virum, vel quemlibet aliorum hujusmodi mira facientem diligentius intuenti, longè mirabilior videtur ipse, qui facit; quàm ea, quæ facit. Etenim si in rebus insensibilibus plus admirationis habet interiùs consideranti causalis ratio*, quæ efficit, quàm id, quod efficitur: multo digniùs, atque religiosiùs admiranda est illa sanctitas, quæ in conspectu divinæ majestatis sic placet & acceptatur, ut ejus intuitu & interventu hominum pellantur incommoda, & optatæ tam animarum, quam corporum restituantur sospitates; multò, inquam, amplius admiranda est ipsa intus, quàm quæcumque miranda facit foris. Mirentur ergo alii, videre cæcos, claudos ambulare: mirentur salutem paralyticorum, dæmonum fugam: ego potiùs admirabor tanti Antistitis merita quæ talia tam potenter operantur, quàm ipsa. Tu itaque prædica in laudem Dei, quæ Sanctus Dei meritis suis & fide supplicum operatur in aliis. Ego semper admirabor mirabilia, quæ fecit in vita sua: mirabor humilitatem, castitatem, pietatem, charitatem, devotionem, sollicitudinem in agendis, prudentiam in disponendis, discretionem in imponendis, in tolerandis longanimitatem, & in adversis fortitudinem. Hæc mirabilia vitæ suæ ego miranda judico, maximè quòd nostris temporibus hæc cernimus rariora, quàm illa signa, quæ tamen credentes omnes secutura Dominus pollicetur dicens: Signa eos, qui crediderint, hæc sequentur; in nomine meo dæmonia ejicient, &c.

49 An adhuc fortè non assentis plus mirari vitam sancti Viri, quam signa; quæ, occulta Dei permissione nonnumquam faciunt etiam viri non sancti? Nosti quippe, quod quidam reprobi & reprobati dicturi sunt Domino: Nonne in nomine tuo prophetavimus, & in nomine tuo dæmonia ejecimus, & signa multa fecimus? Sed esto: tuo te permitto judicio. Mihi tamen semper mirabilius constabit, pepulisse à corde avaritiam, super-

D
* al. con-
cateret

E

ipse mirabilior fuit per vitæ sancti moniam:

* al. causa
vel ratio

F

nam miracula aliam non sancti fecerunt.

super-

A superbiam, luxuriam; quàm ab aliorum oculis cæcitatem, à membris ægritudinem, à corpore dæmonem. Verùm, quia non semper constat nobis, qui in facie videmus & non in corde, quis sit internus status Sanctorum, quæ virtus, quæ libertas; secundùm magnam misericordiam suam agit Dominus, ut per exteriora miracula agnoscat, quàm admirandi intus sint, per quos ipse foris tam mira operatur. Pensemus ergo, Fratres charissimi, qua veneratione amplectendus sit hic Famulus Dei, cujus merita probare & commendare per tanta miracula dignatus est Dominus. Sit nostræ diffidentiae (si qua tamen est; absit autem, ut ulla sit) invincibile argumentum, quod ille animarum nostrarum morbos & languiores promptus & potens est curare, qui tam crebrò tamque piè infirmitates corporum non tardat allevare. Nec enim dubitari debet, plus illum prodesse velle animabus, quàm corporibus; quoniam quidem illarum salus æterna est; illorum verò cum ipsis pariter post modicum defectura.

B 50 Hucusque ex scriptis priorum S. Altmanni gesta narravimus. Quis hominum putet, illos aliquid incertum, vel (quod sacrilegum esset) aliquid falsum ad posteros transmisisse? Cùm optimè noverint, Deum nullius egere mendacio. Sed & ea, quæ quotidie sub oculis præsentium sunt mirabilia, prioribus attestantur, priora confirmant & augent. Ad quæ describenda, priusquam accedamus, explicabimus forsitan non inutiliter, qua causa, quo ordine monasterium Kotwigense, quod illum fundasse & sacris ossibus suis illustrasse suprâ retulimus, à prima sua institutione, Canonicorum videlicet Regularium, in monachicam professionem, ut impræsentiarum cernere licet, demutatam sit.

ANNOTATA.

a Chuononem, seu potius Chunonem hunc inter episcopos Ratisponenses numerat Hundius in Metropoli Salisburgensi tom. 1, pag. 196 vigesimum primum, aitque sedisse ab anno 1126 ad 1130, quo ad S. Emmeranum sepultus fuerit.

b Crebrè fiunt signa virtutum variarum. Petrus: Crebræ variarum incommoditatum usque hodie fiunt sanitates, & consonat Ms. Pataviense.

CAPUT V.

Gottwicensis cænobii reformatio;
Beati apparitiones & miracula recentiora.

T Empore venerandi Antistitis venit in monasterium Kotwiche presbyter quidam, natione Scotus, professione monachus, conversatione religiosus. Congruerat ei nomen, quod habebat: dicebatur enim Joannes, quod sonat, gratia Dei. Dilexit hanc gratiam in illo antistes Altmannus; & ut liberius ille secum habitaret, quodam arcto habitaculo, juxta ecclesiam beatæ Mariæ pro desiderio & petitione sua eum conclusit. Videbant homines opera illius bona, & glorificabant Patrem suum, qui in cælis est. Verba quoque illius libenter audiebant; quoniam & ipsa gratiam sapiebant & ædificationem. Post obitum verò beati Altmanni, in cujus diebus agni illius monasterii pascebantur in ordine suo, nonnulli sub specie agnorum corda gerentes lupina, ex diversis locis pulsi & profugi, illò confluerunt. Qui post modicum

Augusti Tomus II.

verè lupi apparentes, atque in rabiem versi, & lupinis dentibus aliorum simplicitati venena sive malitiæ infundentes, innocentiam & bonam famam, quæ inibi sanctissimè floruerat & bonum odorem suum longè lateque diffuderat, contumpe-
pere & inficere non timuerunt. Unde factum est; ut locus ipse fieret contemptui, horrori & detestationi.

52 Beatus igitur Altmannus, cujus oculos credimus esse super locum ipsum die ac nocte, per visum prædicto apparuit Joanni, commonens, ut de cæno montem ipsum purgaret, & fetorem stercoreis abstergeret. Intellexit vir Dei visionem, eamque Præposito Fratrum referens; consultuit turpes quosque exinde projici, & seductos ab eis pœnitentiâ emundari. Quod tamen, cum infamiam, cujus fetor longius processerat, minis reprimeret, prolixiori tædio victi, loco cedere omnes decreverunt. Rursus ergo antè fatum Joannes divino inspiratus consilio, consulit, ut professionem pariter mutarent & habitum, asserens & promittens, si mutarent, & auferrent votum, quod tunc prioris infamiæ totum exuerent opprobrium. Placet consilium: placet etiam, ut eligatur Religio monachorum. Proinde consultum videtur, ut res ipsa ad Dominum Papam referatur. Placet & illi mutatio dexteræ Excelsi. Igitur Chuonradus Præpositus, qui Outoni secundus successerat, & se hujus mutationis pium fautorem & auctorem præbuerat, consensum Romani Pontificis Qudalrico Pataviensi episcopo, qui beato Altmanno successerat, citius indicat, & in hoc tanto negotio suæ quoque auctoritatis & discretionis postulat consilium. Itaque Qudalrico episcopo consulente & annitente, Hartmannus, qui Prioris officioungebatur in monasterio S. Blasii, abbas eligitur. Et meritò: erat enim vir religiosus, in sacris literis optimè instructus, suavis sermone, & ad cunctorum hominum qualitatem informandam, seu fovendam, convenienter dispositus. Huic, ut ipse post Fratribus narravit, S. Altmannus in somnis apparuit, cùm adhuc in prædicto monasterio sancti Blasii foret constitutus, virgamque pastorem ei tradidit, & cænobium Kotwigense regendum commendavit.

53 Assumptis ergo viris Religiosis electus abbas, cunctis flentibus, qui ejus pridem lætificabantur contubernio, proficiscitur, atque ad oves à Deo sibi commendatas perveniens, favorabiliter excipitur, & communibus omnium votis ab episcopo Pataviensi debita cum benedictione confirmatur. Exhinc inhabitantes ibi, sine mora & refragatione priorem mutant habitum, mutant & animum, mutant & studium. Exultabat super hoc terra, magis autem cælum; ubi gaudium celebratur super uno peccatore pœnitentiâ agente: quanto amplius super tantorum salute & correctione? Ex tunc multi nobiles de seculo ad Deum converti, & tanti viri se disciplinæ tradere, suaque omnia in usum monasterii conferre ceperunt. Crevit per eum abinde fama & reverentia loci: surrexerunt ædificia, librorum copia crevit, & omnis ornatus mysteriorum divinorum. At nihil hoc fuerat, si scilicet profecissent parietes, & sub ruina mores mansissent. His potius instruedis vir sagax invigilavit, sciens, quod non in manu factis habitat Deus, sed in rationabilibus sanctarum animarum templis, quæ piis votis eriguntur, proficiunt religione, & consummantur perseverantia.

54 Et quia gloria, ut quidam sapiens ait, etiam invitum sequitur, cepit vir iste magnus haberi

C c c 2

Beato post obitum bis appavente & gaudente, in monasterium corum tatur,

Et continet sub abbate Hartmanno miracula floret

collapsa fœdè Gottwicensium Canonicorum disciplina,

EX IM-
PRESSIS.
ut & sub
successori-
bus ejus.

beri ab his quibus erat nomen magnum juxta nomen magnorum qui sunt in terra ; & ideo passim offerebantur ei dignitatum insulae , & multorum regimen monasteriorum. Factumque est , ut rex Henricus V eum Campedonensi praeficeret abbatiae , nec minus episcopus civitatis Augustae eum monasterio S. Oudalrici praeponebat ; Duxque Carinthiae coenobium S. Lamberti ei gubernandum commendaret. Hujus diebus , quoniam gratus & acceptus erat Curiae Romanae , privilegia impetrata sunt , quibus locus ipse munitus & corroboratus est. Eo autem de hac luce submoto , successerunt ei viri prudentes & Religionis amatores ; quorum industria & vigilantia monasterium eò usque profecit ; ut cunctis viventibus , indubitanter liqueat , quod verè Dominus est in loco illo , nec est ibi aliud , nisi domus Dei & porta caeli. Benedictus in omnibus , qui omnia , quaecumque voluerit , facit in caelo & in terra , in mari & in omnibus abyssis : ipsi honor , laus & gloria , & gratiarum actio in secula seculorum. Amen.

B
Recentiora
B. Altmanni
miracula :
demoniaca
liberata ,

§ 55 His ita explicitis , redeundum arbitror ad ea miracula memoriae hominum commendanda , quibus usque in hodiernum diem sub oculis nostris merita Famuli sui Dominus attestatur , atque ad ejus conversationem imitandam praesules nostrorum dierum suscitatur & invitat. Nam si fallax hujus mundi gloria ipsos delectat , longè plus illa eis petenda foret , quam Dominus gloriae eorum aviditati communicaret , non cum umbra hujus mortalis vitae finiendam ; sed tam hic , quam futurae beatitudinis in regno sine fine beata & inconcussa soliditate permanens. Quodam tempore , in festo Dedicationis ecclesiae puella quaedam saevissimo correpta daemone , in conspectu Fratrum divinas laudes psallentium ad tumbam S. Altmanni astans , miserabiliter torquebatur. Et , ecce , repente horrendis vocibus exclamans , ut adjuvaretur , postulabat. Sed quis hominum tanto horrore accedere praesumeret ? Affuit tamen invisibiliter beatus Antistes , & miseram illam in praesentia cunctorum à tormento salvam fecit atque daemone. Illa in se reversa , sacram Dominici Corporis communionem sibi dari petiit , per quam à maligno spiritu ultra se tutandam non dubitavit.

C
caecitas , ac
pedis tumor
depulsa ,

§ 56 Unus ex famulis monasterii multo tempore lumine orbatus oculorum , cum loca sancta peragrasset , ubi meritis Sanctorum sanitatis gratiam sperabat , nec invenisset , ad monasterium rediit , & in suis tenebris , ut prius , tristis mansit. Incidit aliquando menti ejus , ut suum potissimum Patronum prece indefessa pro restituendo sibi lumine imploraret. Cumque crebrius atque devotius oraret , die quadam , cum ad valvas basilicae , puero regente gressus ejus , egressurus pervenisset , subito ait puero : Sine me , quatenus per me gradiar : video quippe. Et ab ea hora exivit ad opus suum , videns & gaudens & laudans Deum.

Puer quidam , cujus pes enormiter intumuerat , adeo ut vix discerneret , an membrum illud pes fuerit , ad sepulchrum beati Viri adductus ; cum parentes ejus pro eo fideliter oravissent , domum relatus , & illico , noxio humore erumpente , sanitati restitutus est.

item gravissimus
ac
diuturnus
morbis ,

§ 57 Erat quidam de conventu Fratrum ejusdem monasterii diu gravissima infirmitate depressus , desperatione recuperandae incolumitatis non parum mœstificabatur. Revelatur cuidam Sorori ejusdem loci , eum pristinae sanitati restituendum , si ad memoriam beati Altmanni oblationes pro illo offerantur & Missa una pro fidelibus defunctis il-

lic , aegrotante praesente , celebretur. Advenit ille in gestatorio , quatuor portantibus , duobus aliis hinc inde nutabundum sustentantibus. Inter sacra mysteria viribus sensim accrescentibus , alieno sustentaculo se non egere adstruebat. Missa verò completâ , ad domum infirmorum regreditur , suis jam nitens pedibus , uno tantum Fratre eum adjuvante. Integra verò sanitate post paucos dies recepta , impiger ad officia sua surgebat , egrediens & regrediens ad imperium abbatis sui.

§ 58 Puella quaedam de vicina villa , quae Murlingen * appellatur , filia cujusdam honesti & noti militis , cui nomen erat Wolfkerus , repentina paralysi à media parte corporis correpta est. Vocabatur autem illa Bertha. Affuit illi medicorum ars , profuit verò nihil. Consultit medicus ipse , per merita S. Altmanni divinum potius implorandum auxilium. Adducitur illa ad sepulchrum Viri Dei. Oravit ; oraverunt & parentes ejus : exauditaque est oratio fideliter supplicantium , & sanitas restituta exauditionis facta est signum. Mansit tamen , ad excitandam majorem sanatae devotionem & evidentiorum divinae gratiae manifestationem , aliquid infirmitatis in manu puellae. At illa in anniversaria depositionis die sancti Antistitis ad pium & expertum recurrit Medicum : & inter orandum , quod petebat , optatum accepit remedium.

Mulier quaedam de villa , quae Hüntesheim dicitur , diuturna & gravi aegritudine ad mortem usque fere adducta , & viribus omnibus destituta , gravi portantium labore ad tumulum Famuli Dei adducta , pristinae sanitati est restituta.

§ 59 Item puella parvula , de villa , cui vocabulum est Panse , diu lumine privata , inibi est illuminata. *caecitas , claudicatio,*

Puer etiam quidam de villa alia , dicta Marquartsdorf , utroque debilis & claudus pede , vespere illò advectus , & ab innumeris , quid mali pateretur , visus , cum pervigilem cum iis qui eum adduxerant , duxisset noctem , primo mane reddita sibi incolumitate , curatus est.

Ex eadem villa mulier quaedam caeca visum recepit.

Matrona quaedam nobilis atque devota de castro suo , quod Hofftein * appellatur , adveniens , & puellam quandam caecam secum afferens , cum ad sepulchrum sancti Viri instantius oraret , quo diu caruerat , recuperato lumine , puella illa gavisata est. Ob cujus signi tripudium & testimonium eadem matrona praedictam puellam ac si filiam propriam assumpsit , & jugiter secum retinuit. Erat autem nomen puellae Truta. ** al. Hofftein*

Eodem tempore alia mulier quaedam de villa , quae dicta est Beheimkirchen , cum fuisset caeca , interveniente S. Altmanno , vidit , & gavisata est. Et illa Alheidis dicebatur. *F*

Altera item mulier de villa vocabulo Indernich * , nomen habens Heilka , cum novem hebdomadibus , sicut juramento confirmabat , non vidisset lumen , ad tumulum sancti Viri Dei lumini restituta est. ** al. Mauer- nichi*

Henricus quidam nomine , & ipse civis forensis villae quae dicitur Heinvelde , homo maturus & qui veritatis ab omnibus habet testimonium , cum oculum ramusculo quodam percussum irremediabiliter doleret , ejusque visu penitus careret ; cum ad sacra ossa hujus Antistitis fideliter & supplex oraret , pulso dolore , sanitatem & visum recepit.

§ 60 Quaedam mulier pauperula de partibus Bavariae cum prole nuper genita venerat , & necessario-

A cessariorum causâ in servitium cuiusdam matronæ in Chremesensi civitate se contulerat. In cuius servitio per aliquod tempus morata, dolore oculorum accedente, defectum visus passa fuit. Et heu, quantis accidentibus, misera subjacet! Jam quoputas dolore non cruciabatur, quam & cæcitas urgebat, & grave onus paupertatis premebat? Nec enim sibi met, nec proli nuper genitæ, pro qua magis sollicitabatur, prodesse poterat *a*. Cumque à servitio prædictæ matronæ defectus visus illam cessare cogeret, & matrona ab administratione vicualium cessavit. Hæc nocte quadam, pro tanto suo defectu in lacrymas resoluta, divini luminis gratiam per merita beati Præsulis medullitus implorabat. Et, qui desiderium pauperum exaudit, & hujus orationes audit, & lacrymas vidit. Nam cum manè surrexisset, ad omnium membrorum officia, visu regente, expedita fuit. Sed omnes singillatim eventus eorum, qui ad memoriam sancti Antistitis beneficia luminis meruerunt, propter fastidium lectoris describere omitto. Nam, præter eos, qui infaustas orbitates pertulerunt, rarus fuit oculos dolens, qui remedium non conquireretur.

B 61 Erat mulier quædam, dæmonium habens tantæ importunitatis & tanti furoris, ut vix aliquis quiret habitare cum illa. Clamor & furor, ubicumque fuisset: omnia enim membra spiritus furoris agitabantur. Interdum etiam idem dæmon, quia Sciens interpretatur, organum hominis obsessi ad proferendam litteraturam movebat; quasi eadem mulier litteraturæ scientiam & modum urbanæ pronuntiationis ab ipsis studiis consecuta fuisset. Et certè, quod quibusdam mirum videbatur, Symbolum per omnia, ut fides Catholica habet, pronuntiabat. Neque tamen id mirum: cum auctoritas dicat; dæmones habere fidem, sed non opera. Hæc, cum solenni processione plebis plebefanæ parochiæ *b*, quæ Tula vocatur, ad

memoriam beati Viri ducta venisset, meritis sancti Præsulis invasorem pessimum propellentibus, liberata fuit. Et videntes turbæ manifesta ejus liberationis signa, eo magis Deum & præconia dilecti sui Altmanni glorificaverunt, quia ipsam ad diversa Sanctorum limina sine effectu ullius virtutis adduxerant.

62 Sed quia alternis uti, est delectabile; aliud miraculum testimonio astantis ecclesiæ solenniter celebratum accipias; ut, quanta sit hujus sancti Præsulis meritorum prærogativa, plenius agnoscas. Quidam debilis eam corporis pertulit molestiam, ut attenuato vitali sanguine venarum contractus erectus ire nequiret; sed, pro officio pedum, manibus reptando se traheret. Is in longinquo positus, in villa, quæ Ló dicitur, cum hujus gratiæ mira opera comperisset, spe sanitatis tumbam salutarem beati Viri, oraculo quodam divino, elegit expetendam. Ubi cum votis & precibus, pro defectu corporis & molestiâ, ut puta, potioribus medullitus insisteret; ecce, mirum dictu! nervi diu contracti, cum fragore se cœperunt extendere, & aridi meatus venarum vitali sanguine infundi. Itaque accepto robore, contractus ille super pedes constitit & Curatori suo magnis vocibus benedixit. Gloria tibi, Christe, qui per merita Sanctorum tuorum usque modò operaris, & sic elisos erigis; ut eorum, qui tibi placuerunt, mortalibus claritatem innotescas.

A N N O T A T A.

a Hic desinit Ms. Passaviense ad S. Nicolai.

b Plebefana parochia dici videtur, que fontem habet baptismalem, ac subjectam proinde plebem. Vide Cangium in Glossario; ubi hunc ipsum locum citat. Tulam autem exhibet Merianus aliquanto longius quam leucis quatuor Germanicis Gottwico distantem versus ortum.

DE S. FAMIANO CONFESSORE

ORDINIS CISTERCIENSIS ANACHORETA

GALLESII IN HODIERNO AGRO ROMANO.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De Sancti cultu gestis, ætate & professione.

AN. MCL.
Abdicatis
Coloniæ om-
nibus,

*D*iscam Faliscorum regionem hic describendam non suscipimus, multo minus disputaturi, utrum Galleii nomen veteri ipsi Faliscorum capiti subinde inditum sit. Nobis abunde sufficit, quod hodiernum Galleium civitas Italia sit in ditione Ecclesiæ & provincia Patrimonii, aliàs episcopalis & Fescennia dicta, nunc episcopatus civitatis Castellane unita. Erat olim in Tuscia Suburbicaria, sita ad Tiberim fluvium in limite Umbriæ; inter Civitatem Castellanam ad meridiem & Hortam ad Septemtrionem ad v millia passuum, & xxv milliaribus ab Urbe Roma in Arctos. Hæc ferme ex Baudrancio, quæ paucis hic adducimus, ut pateat quam mirabiliter S. Famianus, proprio nomine Quardus dictus, Germanus origine, patria Coloniensis post 42 annorum peregrinationes, ibi demum sacras suas exuvias deposuerit, factus exinde oppidi titularis Patronus, plurimis miraculis inclytus; ut

satis mirum sit in sacris Fastis, saltem Usuardi auctariis locum non habuisse, ut adeo primam ejus memoriam nobis suggerere debuerit Ferrarius in utroque catalogo, quem recentiores passim imitantur. Præcesserat Mirans in Fastis Belgicis; secuti sunt Gelenius in sua Colonia, Henriquez, Chalemorus, Bucelinus, quin & Tamayus, solito suo Sanctos Hispania vindicandi privilegio egregie usus, præterquam quod multa confundat quæ refutatione digna non censui. Addi potest & Castellanus.

2 Ferrarii elogium totam ferme vitam complectitur, ne errore quidem prætermisso, quo in ea dicitur, S. Bernardum S. Famiano præmortuum, quem constat, toto triennio supervixisse, nec migrasse ante annum MCLIII, cum noster obierit anno MCL. Sed turpius labitur Gelenius, dum ita scribit: Galeii, in regno Neapolitano S. Famiani Quardi Coloniensis, Godscaldi & Guimarræ conjugum opulentorum civium filii, quorum facultatibus distributis in pauperes, Famianus lo-

AUCTORE
J. B. S.

ca sancta in Cisterciensi habitu invisens, obiit m-cl, miraculis clarus & ab Hadriano IV Papa in Catalogum Sanctorum relatus. *Gallestum* in regno Neapolitano frustra quaeseris: Si per loca sancta sola Hierosolymitana intelligeret, tolerari id posset, at cum totam Sancti peregrinationem etiam ad alia loca sancta, tum Italia tum Hispania indicare videatur, hic denuo cespitat, nam siquid in Vita certum est, id constat, pauculis ante obitum annis eum habitum taliter qualiter induisse in Gallacia, unde postremam ad loca illa sancta Hierosolymitana peregrinationem suscepit.

3 Utcumque ea habeant, de perpetuo & constanti cultu dubitari omnino non potest, testante praesertim Vita num. 10: Cujus Viri sanctitas & miraculorum fama oppida, civitates & proximiores provincias brevi pervagavit ac crebuit, ita ut virorum, mulierum puerorumque pæne infinita multitudo, dicti Sancti devotione affecti, Galliesium accedere properarent. Quapropter ab Adriano IV Pontifice, anno ab ejusdem Domini salutifero natali m-cliv, mutato sibi Quarto nomine, ob miraculorum famam, latina nuncupatione FAMIANSUS dictus & in Divorum numerum relatus fuit, & extra oppidum, circa ipsius tumulum, sacra illi & insignis aedes à Galliesino populo exstructa fuit. Rem magis confirmant illustrantque quae de institutis festis ac singularibus gratiis toti canonicorum collegio sub annum m-clxi à Papa Julio II concessis ibidem memorantur.

4 Porro S. Famiani gestorum series seu Vita qualiscumque qua auctoritate nitatur, non eque promptum est definire. Exstat ea bis in nostra sacra suppellectile excusa majori & minori forma seu in folio, ut aiunt, & in quarto, cui annus impressionis apponitur: Galliesii apud Augustinum Colaldum anno m-clxxvi, prefixa rudiori ipsius Sancti effigie, pro mero pictoris arbitrio efformata:

P. B. Boultati sculp.

5 Huic effigiei subjungitur titulus in utraque editione hoc modo expressus: Ex Vita beati Famiani civitatis Galliesii patroni, subindicare volens auctor Anonymus, aliam Vitam ibidem asservari, ex qua hæc contracta fuerit, ut ex altera appendice clarius intelliges. Seculo xvi antiquiorem non esse, ex eo manifestum redditur, quod disertissime in ea signentur tempora Julii PP. II, quem constat obiisse m-clxiii. Vixit igitur Vita istius scriptor totis quatuor post Sancti obitum seculis, ut de pretio ejus fieri possit conjectura, ea nempe quod ex monumentis, inter qua ipsius Breviarium adducitur, atque ex traditionibus compilata, ac demum anno superius indicato typis excusa fuerit, ea simplicitate ac fide, ut de ea recte censuisse videatur Manriquez in Annalibus Cisterciensibus ad annum m-clxii dum ita loquitur cap. 9 num. 3: Res ejus gestas antiquior Ferrario edidit auctor Anonymus, brevi quidem compendio, sed mediocri stylo, & ea solum narrans quæ certæ fidei. Ut curanda prorsus non sit recentior alia, quam anno m-clxvi Galliesii prodidisse memorat, mutato in variis & rerum & temporum ordine, quem multo securius ex Anonymo ita distribuendum existimavimus.

6 Cum sexagenarius fuisse dicatur dum Deo beatam animam reddidit, anno m-cl, retrocedendo natum oportet m-cl: erat autem annorum xviii dum vita penitentis institutum aggressus est. Romam primum ceteraque Italia loca sacra veneratus toto sexennio in ea regione commoratus est, anno circiter m-cliv inde in Galliesiam profectus, ibique annis tribus sub boni senis Antonii directione institutus, ad S. Jacobi celeberrimum sepulcrum perrexit, ubi postquam aliquamdiu maxima cum devotione permansisset, anno m-clviii solitudinis amore captus, in silvam secessit ad flumen Minium, non procul ab ecclesia aliqua, hodie ignota, SS. Cosma & Damiani, illic in austerissimo vita genere ad annos xxv perseverans, ut adeo non ante annum m-clxiv Cisterciensem religionem, tunc maxime florentem mirè profiteri cœperit, ibique per annos duos in maxima sanctitate regulariter vixerit, nimirum ad annum usque m-clvi, quando de superioris licentiâ, Hierusalem sanctam & sepulcrum Domini gloriosum humiliter visitavit, annis tribus in sanctorum locorum peregrinatione consumptis unde sine vitæ demum appropinquante, protracta peregrinatione in annos ferme xlii Romam iterum reversus est anno m-cl.

7 Porro vita finis in Actis ipsis ita describitur & susceptas ut commentario opus non sit. Quarendum superest, qualem habitum Cisterciensem suscepit, & quando ad sacros Ordines promotus fuerit. Compendio usus Anonymus, nil mirum si multa prætermiserit, quorum nec ipse certam notitiam post tot secula assequi potuit. Cisterciensium regulam sub vita finem professum esse, jam ex ipso ostensum est, non claustralem, ut patet, aut cœnobiaticam, sed anachoreticam. Audi rursus Manriquezum loco citato num. 2: Ergo Quardus in eremitam susceptus est, pristinam vocationem, quantum sub jugo religionis liceret, conservaturus. Alteram partem sic etiam ibidem definit laudatus Manriquez: Ferrarius statim ad Ordines promotum, alii jam sacerdotem admissum ferunt, quod mihi verius, atque inde faciliorem viam stratum ad solitudinem. Utrum eo argumento verius eligat, non est qui explorare, nedum solvere possit. De sacerdotio aut ejus susceptionis tempore usquam in Actis vel verbum præterquam sub finem num. 5, ubi disertis verbis sanctus Christi Sacerdos Famianus

De cultu
dubium non
est.

B

Vita pau'd
recentior

E

Gestorum
series,

F

Famia-

A Famianus nuncupatur. Reliqua ex subiecta hinc Vita facillimè intelliges.

V I T A

Ex editione Gallefina anni

MDLXXVI.

Colonienfis
origine

B Eatus Famianus ex Germania nobilissima provincia, & Colonia inclyta civitate oriundus: qui Quardus proprio nomine vocabatur, altæ fuit staturæ, formosus, virtutibus omnibus, & beatitudine decoratus, magnificis natalibus: cujus pater Gotthifcalchus, & Giumera mater nuncupabantur, nobilitate præcipua, & divitiis undique affluentibus. Quas idem Beatus caducas esse conspiciens, easdem ceteraque mundana omnia deferere, & sacras adire delicias, mente disposuit, incommutabiles & perpetuo duraturas fore dignoscens. Quapropter floridam ejus juventutem mundanis vestibus spoliavit, & clericali habitu indutus honesto, passionisque Christi signo victrici in pectore assidue deferendo, in illius amore fulgebatur, & in devotione charitatis perfectæ persistens erga Christi pauperes manus pias proferendo, legem Dei in omnibus observabat.

sanctam peregrinationem aggressus,

2 Volens namque beatus Famianus antedictam viam ingredi salutarem, per quam arctam & angustam ad atria tenditur Salvatoris, parentibus, patria, divitiis, & mundanis illecebris derelictis; ad urbem Romam beatorumque Petri & Pauli Apostolorum principum basilicas visitandas pium iter arripuit & gressus direxit salutares. Quo in itinere preces assiduas pro sui omniumque salute ad Dominum deferbat, & locorum quorumcumque ecclesias, & alia pia loca visere omnimodè conabatur, suumque corpus, in quo spiritus Domini assidue permanebat, laboribus, jejuniis, verberibus pro sua salubri poenitentia macerabat.

loca sancta Italiae veneratur & S. Jacobi.

3 Sexto autem Kalendas Septembris dierum illorum, cum ad urbem Romam & limina Apostolorum Petri & Pauli præfatorum beatus Sanctus applicuisset, Beatissimæ Virginis, Apostolorumque prædictorum, ædes venerandas etiam atque etiam visitabat, ac orationibus, & jejuniis insistendo, eandem Dei Genitricem, & Apostolos sanctos apud Deum & Patrem in sui præcipuos & speciales patronos paravit, ac etiam alia pia Urbis loca, ad illa interim accedendo, venerari non desisteat; in qua Urbis & aliorum postmodum Italiae locorum peregrinatione annis sex consummatis, sequenti anno Galitiam, ob nimiam in divum Jacobum devotionem ardenti desiderio permigravit: & apud monasterium sancti Antonii, sub magisterio & disciplina Antonii abbatis, per annos tres continuos conversatus est; de cujus venerandi abbatis licentia, ad corpus sancti Jacobi venerandum (pro ut volebat) accessit.

Post poenitentiam 25 an. fit Cisterciensis.

a

b

c

4 Ubi postquam aliquamdiu maxima cum devotione permansisset, inde in silvam quamdam juxta flumen Minon in ecclesiis sancti Pladi *a* & sanctorum Cosmæ & Damiani annis viginti quinque Deo fideliter sponteque deservivit. Et deinde in ecclesia sancti Laurentii *b* Cisterciensium Religionem, tunc maxime divi Bernardi aliquot ante *c* annis vita defuncti sanctitate florentem, abbate & monachis omnibus assentientibus, mirè professus est, ibique per annos duos maxima san-

ctitate regulariter vixit: de cujus postmodum Superioris sui licentia, & permissione Hierusalem sanctam, & Sepulcrum Domini gloriosum humiliter visitavit, & annis tribus in sanctorum locorum peregrinatione consumptis, ab omnibus semper charitative & benigne receptus, humaniter exstitit pertractatus.

EX EDIT.
GALLESI.

5 Cum autem finis vitæ sancti Viri hujus & terminus in Domino quiescendi appropinquaret, ex præfatis sanctis locis digrediens, protracta peregrinatione in annos ferme quadraginta duos jam corpore ingravescens, Eugenio tertio sedente, quieturus, Romam iterum reversus est; ubi à divo Petro & Paulo in somnis monitus, ut Gallefianam peteret civitatem, quam Deus omnipotens per ipsum visitare dignabatur; ibique onerosam carnis sarcinam deponendam & Deo spiritum reddendum fore, prædixerunt. Nec abnuvit sanctus Christi sacerdos Famianus, sed statim dicto obaudiens, arreptoque itinere, brevi agrum attigit Gallefanum, & in topho quodam ex itinere fatigatus sedendo (cum siti laboraret) saxo illo viatoris suo baculo percusso, aqua optimi saporis illico emanasse visa est, perennem efficiens fontem *d*.

Visitat Hierusalem,

E

6 Et ob id gratis Deo actis, ecclesias Gallefani agri statim Vir sanctus visitare adortus est, orando continuè pro dictæ civitatis pace & salute, ad quam tamquam Patronum ex dictorum Apostolorum revelatione, se destinatum fore percipiebat. Et tandem ab Ascaro quodam nomine, indigena & nobili viro, exceptus hospitio, quinto decimo à sui adventus die infirmari cœpit, & cum sui corporis dissolutio jam jam instaret, Blasium Gallefanæ ecclesiæ archipresbyterum accersiri fecit, cui post multa mortem suam octavo abhinc die futuram esse, prædixit, & à Deo confortatus, è lectulo exsiliens, manumque archipresbyteri apprehensa, locum sibi juxta aquam, in quo ejus corpus sepeliri desiderabat, (erat enim domus Ascari hospitis in mœnibus civitatis sita) è specula digito demonstravit, qui locus parum conveniens, archipresbytero memorato pro tanti Viri sepultura cum videretur, homini Sancto respondit, satius videlicet esse, ut in Dei Genitricis Mariæ templo, intra civitatem posito, quàm hortulo in illo, ubi nec ecclesia nec ecclesiæ locus esset, honorificè conderetur.

monetur Romæ in somnis, Gallefiam adiecit,

F

7 Sed in proposito persistens, cognito ab archipresbytero, hortulum & locum illum dicti Ascari hospitis esse, statim ab illo & conjuge ejus honoranda præfatum locum ad ipsum sepeliendum (prout petiit) impetravit. Octavo autem die archipresbytero & sacerdotibus omnibus dictæ civitatis ad eum accedentibus injunxit humiliter, ut ejus corpus post obitum custodire dignarentur; nam Dei magnalia visuri essent: nec multo post Ascarus supradictus, qui tunc & diu jam renum doloribus laboraverat, se ad lectulum sancti Viri per famulos asportari fecit, & illius devotè manus deosculatus, ab illo quo detinebatur morbo, continuo liberatus, summas Deo optimo, & beato Famiano gratias egit.

ubi ager sepulcrum eum legit,

8 Quo factò, sanctus Vir, in cælum suspiciens, clero adstante & orante, Christo tradidit spiritum sexto Idus Augusti anno à Natali Domini millesimo centesimo quinquagesimo, suæ autem ætatis sexagesimo; ex quibus in sancta peregrinatione quadraginta duos fere consumpsit, prout ex pagellis quibusdam Breviario annexis & manu ejusdem Sancti inscriptis compertum est, quem librum penes se moriens tenebat; ad cujus corpus

& sanctissimè memur.

EX EDIT.
GALLES.

corpus visendum pariter & venerandum factus est Gallefini populi concursus non modicus : sicque clero & populo psalmis & hymnis ecclesiastico ritu summa devotione decantantibus, beatum corpus ad locum prope, & extra civitatem, juxta aquas honorificè deportaverunt, & à mane usque ad vespertas beatum corpus custodientes, mirum (quod Deus meritis Beatissimi viri operatus est) accidit.

Ingens populi
confluxus

9 Nam surdi duo de civitate prædicta ad beatum corpus accedentes, auditum illico receperunt; multique alii malè habentes, sanitati sunt restituti. Beatum deinde corpus clerus & populus omnis piè ac devotè sepelierunt. Nec multi interfutere dies, quod cum quidam de civitate prædicta (qui malè à dæmonio vexabatur) ad illius sepulchrum fuisset adductus, liberari meruerit; muliercula itidem, Domini de Verchiano castello ancilla, quæ diu cæca fuerat, ad eundem locum adveniens, oculorum lumina recuperavit: multique alii de eadem civitate Gallelii variis detenti languoribus, Deo [se] per preces & merita sancti Famiani commendantes & juxta ejusdem tumulum orantes, curati sunt.

Et varia
miracula, ob
que canonizatur.

10 Cujus Viri sanctitas & miraculorum fama oppida, civitates, & proximiores provincias brevi pervagavit ac crebuit, ita ut virorum, mulierum, puerorumque penè infinita multitudo dicti Sancti devotione affecti, Gallefium accedere properarent. Quapropter ab Adriano quarto Pontifice anno ab ejusdem Domini salutifero Natali millesimo centesimo quinquagesimo quarto e, mutato sibi Quardo nomine, ob miraculorum famam latina nuncupatione Famianus dictus, & in Divorum numerum relatus fuit. Et extra oppidum circa ipsius tumulum sacra illi & insignis ædes à Gallefino populo extructa fuit.

Exstruitur
ipsi ecclesia
multis gratiis
ornata.

11 Quæ postea Munaldi episcopi largitione (comprobante id Nicolao quarto Pontifice) anno à Christo nato millesimo ducentesimo octuagesimo quinto Deiparæ Virginis, quæ intra civitatem est, ædi connexa, archipresbyteri & canonicorum ipsius interioris Virginis ædis curâ regitur, ingenti cum munere Julii Papæ secundi, qui ipsum Famiani templum octavo mensis Augusti (quo die festum in illius memoriam magno hominum concursu celebratur) piè visitantibus delictorum omnium veniam, nec non archipresbytero & canonicis amplissimam quæcumque delicta condonandi facultatem concessit, prout in literis sub Datum Romæ apud sanctum Petrum anno Incarnationis Dominicæ millesimo quingentesimo undecimo, decimo Kalendas Augusti, Pontificatus sui anno octavo.

Patrocini
invocatio.

12 Cujus quidem sancti Famiani meritis, & intercessione Deus omnipotens civitatem hanc Gallefanam & populum ejus ab hostibus protegere, pacem & concordiam elargiri, mentis & corporis sanitatem concedere (prout hæcenus fecit) de cetero non dedignetur; qui est benedictus in sæcula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a Ignotum nomen, haud dubie corruptum, forte ex Placido.

b Urfariam volunt fuisse, cænobium postea tam magnificentum, ut Escurial de los Bernardos nuncupatum fuerit.

c Jam errorem correximus. Pro ante, legendum post.

d De miraculoso fonte sic poeta cecinit:

Quos sitiens muscoso hauris sub fornice, duxit

Marmoris è venis has Famianus aquas.

Sic olim Hebræus populus miracula Mosis

Obstupuit, fontem quem dedit icæta filix.

Ergo novo meritò jaçant se Mose Falisci,

Quos alit Hortanus quosque Amerinus ager.

e Verosimilius 1155, cum Adrianus non nisi mense Decembri anni 1154 electus fuerit

f Vult dicere Nicolaum IV, postea comprobasse quæ eo anno à Munaldo gesta fuerant. Vide de his notam Pennatii, de quo infra, pag. 160.

APPENDIX

De Ms. Officio, Missa & recentiore imagine.

Quæ ad Vita illustrationem seu Commentarium prævium non spectabant, huc remisimus, paucis exponenda. Est inter Mss. nostra Officium per omnes partes suas extensum cum hymnis, antiphonis, lectionibus ceterisque Sancto propriis: item Missa ex more Ecclesiæ; verum quæ usu Gallefi unquam recepta fuisse nusquam indicatum invenio, utpote quæ recentiora sint, seculo primùm xvii composita. Viri docti juxta ac pii meditationes esse, docet epistola ipsis præfixa, cujus hic est titulus: Frater Melidonus Giardinellus Coranus Ordinis eremitarum S. Augustini, sacre theologiæ magister, admodum reverendo clero & præclaris civibus Gallefinis & universæ reipublicæ S. P. D. Sequitur exordium, paulo, quam par erat, compositius & inflatius, cujus soli postremæ parti rem ipsam explicanti locum hic dedimus, ubi orator provincia, à se ultro suscepta, rationem reddit in hunc modum:

Compositum
Officium,

2 Pluries visitatis atque sæpe sæpius honorificè veneratis sacris exuviis B. Famiani, istius vestræ non secus vetustæ quam præclaræ civitatis Gallefinæ patroni vigilantissimi; quod, inquam, flammescenti animo meo & vehementi devotionis ardore concupiverim, & in ipsum Divum ingens exarsit desiderium, ut perficerem, quod solenniori & propria tum Officiorum tum Missarum sancta compositione tumque hymnorum dulcissima editione quotannis ejus festum celebraretur, in quo etiam ejusdem rutilantia & ingentia miracula ac vitæ sanctitas admirabilis divinis canticis promerentur. Hanc igitur meæ devotionis annuam vobis mitto, hanc dono; sed placido animo ac hilari mente sumite: & velut quæ vestra jugis ac eximia tunc in me fuit humanitas & benevolentia non modica, ita etiam iisdem indies magis magisque me ipsum prosequi velitis, ut vos omnes majorem in modum prosequor. Valet. Datum Ortæ 111 Non. Julii mdc.

privata auctoritate,

F

3 Hinc manifesta fiunt, quæ jam dicebam de prædicti Officii & Missæ ætate eorumque compositore, sanè non usque adeo ineleganti; si modo par esset eorum auctoritas ex summi Pontificis aut saltem Ordinarii approbatione, de qua cum altum sit ubique silentium, id unum modo superest, ut de recentiore, memorata etiam in Commentario superius imagine, quam nobis videre non licuit, paucula etiam subjiciamus ex alio Ms. cujus hic est titulus: Acta ejusdem, (nempe S. Famiani) ex imagine & hymno antiquo. Anno mdcxxvi Roma S. Famiani effigies ari incisa prodit in qua talis

A talis inscriptio videtur : S. FAMIANUS MONACHUS
CISTERCIENSIS IN GALLETIA. Subjicitur verò i-
coni tale Distychon :

Claudus adest firmus , cæcus videt , utitur aure
Surdus , ab obsessis spiritus ater abest.

Circumdant effigiem ejus gesta duodecim iconculis
expressa : singulis versus quatuor ex hymno tali
subjiciuntur , in quibus ordinem rerum tantillum
desideres.

Vitæ com-
pendium.

4 Romam videns exultavit ,
Illam ita salutavit ,
Salve Roma orbis terrarum
Caput celsum & præclarum.
Quinque lustra segregatus
Vixit , locis converlatus
In desertis , ubi angebat
Valde corpus & premebat.
Loca sancta peragravit ,
Compostellam visitavit ,
Hierosolimam petivit ,
Ubi Christum exquisivit.

Inde rediens terrena
Cuncta spernens & amœna ,
Cisterciensem ingressus
Est & Ordinem professus.

Romæ manens beatorum
Jussu tunc Apostolorum
Urbem adit Gallefinam
Ad docendum Dei doctrinam.

Ibi primo ad se vocato
Civitatis jam curato ,
Montet , mortem suam futuram ,
Signat atque sepulturam.

Mira signa demonstrantur
Languidique relevantur ,
Crure civis impeditus
Sanus fit & expeditus.

Plane fenibus orbat
Exstiterunt integrati ,
Sardi auditum receperunt ,
Verba muti protulerunt.

E longinquo deportati
Claudi sic debilitati
Firmi ad suos revertentur
Grates dignas Deo reddebant.

Ad sepulcrum accedentes
Sancti , & illud attingentes
A dæmonibus vexati
Sunt extemplo liberati.

Carum lumen oculorum
Cæca mulier suorum
Fertur statim recepisse ,
Ducem viæ reliquisse.

Post à Papa numeratus ,
Inter Sanctos nominatus
Est à fama Famianus
Et patronus Gallefanus.

APPENDIX

ALTERA

Ex Ærario sacro Pennatiano
edito anno MDCCXXIII.

Expendun-
tur monu-
menta

Qua dicta sunt hætenus , pridem scripseram,
cum in manus meas venit Sancti ipsius Vita
Italica in quinque libros distributa , cum subjun-
Augusti Tomus II.

cto Latino Ærario sacro , pro Historia Vitæ S. FAMI-
Famiani sacerdotis confessoris & monachi Cister-
ciensis compilanda , opera & studio Splendiani
Andræ Pennatii , Protonotarii Apostolici & Vi-
carii generalis Urbis veteris collecto. Vult di-
cere , opinor , vir amplissimus ac eruditissimus ,
monumenta Latina ibi produci , ex quibus Sancti
Vitæ diligenter ipse & ornate elaboraverit , eo
ordine ut libro 1 completatur ea que ad Sancti
natales , educationem & vitam spectant : lib. 2
recenseat ultimam peregrinationem & pretiosam
mortem : lib. 3 agat de ejus cultu , chronologia &
itinerario : Lib. 4 narrentur ejus miracula post
sepulturam patrata : lib. 5 extollatur heroica e-
jus sanctitas , proponaturque vera devotio Sancto
exhibenda per novendialia exercitia satis fuisse ibi
deducta , que omnia extenduntur ad paginas 127
formâ , ut aiunt , quartâ , sed que superius ab-
bunde explicata sunt in Vita Anonymi , quam
solam dandam censui & modo etiam censeo.

6 Sanè opera pretium non putavi , ea Latine à Pennatio
reddere qua fusiore sua oratione exornavit Penna-
tius , satis habens hic ex Ærario ea seligere que
alibi antea reperire non licuerat. Et primo qui-
dem satis diligenter inquiri in Vitas antiquiores ,
ut vocat , S. Famiani , quarum primam in sex
lectiones distinctam , ut vetustissimam describit à
pag. 136 variisque & longissimis notis operosius
illustrat , non magno certe opera pretio. Sequuntur
Acta ab Anonymo scripta & Gallefii excusa
per Augustinum Colaldum anno Domini MDLXXVI:
estque ipsissima Vita superius jam à nobis data ,
ex priori illa nimirum paulo ornatus reddita ,
nostrisque necessariis annotationibus abundè expli-
cata. Subjuncto tertio loco Vitam ex Tamayo de
Salazar , quam totam prætermittere poterat , æ-
què ac elogia quibus Martyrologum illum plus ni-
mio prædicat. Neque ad rem magnopere conferunt
Eptome Antonii Masse , aut Ferrarii , Henri-
quez & aliorum elogia.

7 Magis placent approbata Lectiones solennem
cultum confirmantes , qui ex Romana Officii con-
cessione atque ad vicinas urbes extensione mirifice
hoc seculo accrevit. En ipsius sacre Congregatio-
nis decretum : Exponentes clerus & populus Gal-
lesii , se recitare singulis annis de Communi Offi-
cium sancti Famiani Confessoris non Pontificis &
asserit Protectoris principalis ejusdem Gallefii , pro
extensione orationis & lectionum secundi & tertii
Nocturni propriarum , aliàs sub die tertia Decem-
bris MDCCI , pro Congregatione monachorum S.
Bernardi , Ordinis Cisterciensium approbatarum ,
sacra Rituum Congregationi demisse supplicave-
runt. Et sacra Rituum eadem Congregatio ad re-
lationem eminentissimi & reverendissimi Domini
Cardinalis Gabriellii , pro utroque clero seculari
& regulari Gallefii prædicti extensionem peti-
tam benignè indulgit atque concessit die xxiv A-
prilis MDCCVI. Sequitur extensio ejusdem Officii ad
civitates Hortanam & Castellanam. Jam , qua
huc maxime faciunt , Lectiones ipsas describimus.

8 LECT. IV. Famianus , antea Quardus , Co-
loniæ Agrippinæ nobili genere , Gothescalco pa-
tre & Guimara matre natus , studiis primò medio-
criter imbutus , inde parentibus & patria dereli-
ctis , decimo octavo ætatis suæ anno Romam pro-
fectus est , ut sanctorum Principum Apostolorum
limina visitaret. Per Italiam sexennio peregrina-
tus , locisque præcipuis devotionis invisit , in Hi-
spaniam Compostellam ad S. Jacobi Apostoli cor-
pus venerandum contendit , eamque provinciam
per triennium inhabitavit , sub moderatione cu-
jusdam

Approbate
Romæ

F

Lectiones

D d d

jusdam

AUCTORE
J. B. S.

iusdam sancti senis. Postea Syriam petens sepulchrum Domini aliaque Palæstinæ loca religiosissimè perlustravit. In Gallæciam regressus, ad devia silvasque penetravit, ubi pane non nisi rarò, plerumque herbis & aqua reficiebatur. Deinde in monasterio sanctorum Cosmæ & Damiani annos viginti quinque in eodem vitæ genere transegit, donec in cœnobio Ursariæ habitum Cisterciensem induit.

quæ præcipuam Vitæ partem

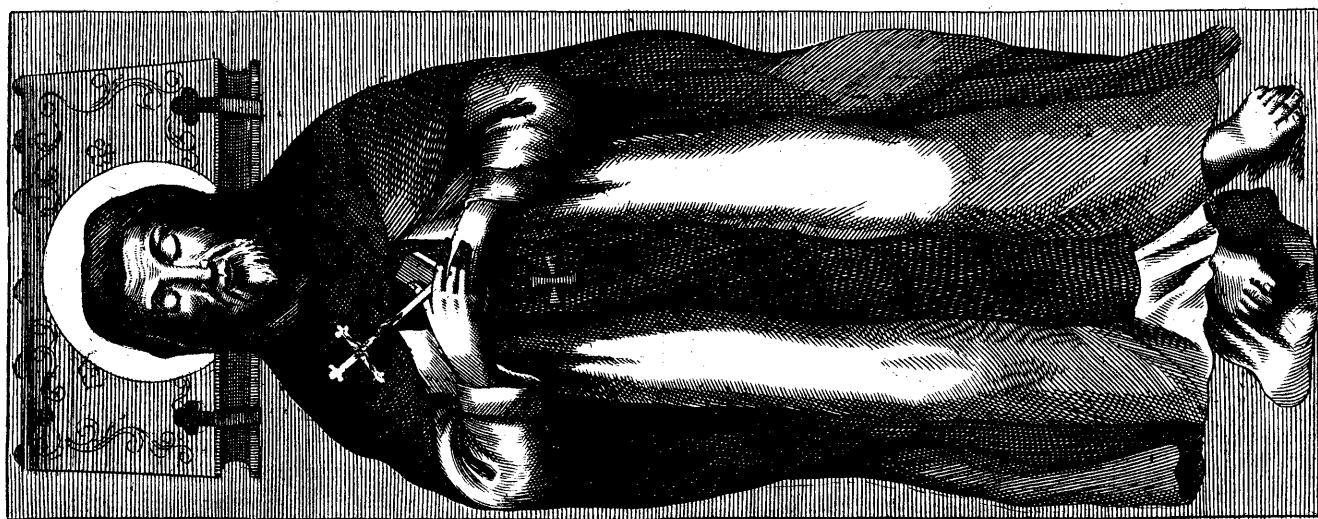
9 LECT. V. In novitium receptus ædiculæ sancti Laurentii addictus est, ad ripas Mynii tyrocini-um peracturus, ac pristinam vocationem, quantum sub jugo religionis liceret, conservaturus. Delatum id sanctitati hominis Dei, delatum notæ & annosæ probationi. Non quod eremus monachis Cisterciensibus sit prohibita, sed quod ex Regula vita cœnobitica semper præcedere debeat anachoreticam. Emissa itaque solenni professione, sacerdos ex obedientia ordinatus est. Rursus Famianus, facultate à suo Abbate ob-
B
tenta, Romam Eugenio III Pontifice maximo Ecclesiæ præsidente, ad Limina sanctorum Apostolorum Petri & Pauli invisenda profectus; ab iisdem Apostolorum Principibus in somnis admone-
B
tur, ut Gallefium in Faliscis peteret, ubi spiritum Deo redditurus erat. Ut eum locum attigit Vir Dei, itinere fatigatus, ac siti laborans, ex filice virgâ percussio fontem mirabiliter eduxit, qui adhuc perseverat & infirmis prodesse solet.

complectuntur,

10 LECT. VI. Quinto decimo post die ægro-
B
tare cœpit, & accersito illius ecclesiæ archipre-
B
sbytero, diem suæ mortis prædixit: & mox lectulo exsilens, manuque illius apprehensa, locum sibi juxta aquam, in quo suum corpus sepe-

liri optabat, digito demonstravit. Nec multò post
D
ejus hospes nomine Ascarus, gravissimo renum dolore vexatus, ad lectulum sancti Viri se per famulos asportari fecit, & illius manus devotè de-
B
osculatus, repente convaluit. Demum beatus Famianus, die à se prænuntiata, in cælum suspiciens, clero adstante & orante, obdormivit in Domino vi Idus Augusti anno reparatæ salutis millesimo centesimo quinquagesimo, suæ ætatis sexagesimo. Tanta autem fuit crebrescentium miraculorum ejus celebritas, ut non diu post illius obitum Romanus Pontifex ipsum Sanctorum albo adscripserit, & Quardi nomine deposito, eum ob signorum famam, Famianum appellari mandaverit. Exstat Gallefii ecclesia in ipsius honorem Deo dicata, cui eadem Indulgentia à summis Pontificibus concessa fertur, qua ecclesia sanctæ Mariæ angelorum prope Assisium condecorata fuit, eò quotannis innumeris ad venerandum illius sacrum corpus, usque ad hanc diem incorruptum, ex finitimis populis confluentibus.

11 Obiter dictum sit, nonnulla in his, præ-
B
sertim LECT. IV observari quæ cum antè dictis quæ differe-
B
rentia. non ex omni parte consonant, sed ad aliorum opinio-
B
nem potius desectunt, præsertim circa tempus susceptæ à sancto peregrinationis Hierosolymitana, de qua pluribus agit laudatus Pennatus. Nobis sus deque est, utram opinionem quis amplecti voluerit. Ad celebrem ejus cultum & ad posthumam gloriam magis spectat sancti ipsius Famiani sepultura, saltem effigies corporis, ut hic asseritur, etiamnum incorrupti. Eam operi suo præfixit Pennatus, dignam planè quæ ad perpetui miraculi commendationem hic etiam representetur.

Effigies S. FAMIANI Sacerd. Conf. & Monach. Cisterc. obiit Gallefii, 8 Aug. 1150. æt 60 cuius Corpus incorruptum ibidem servatur.

De miraculis

12 Celeberrima alia S. Famiani miracula jam supra in Vita sine & in rhythmo breviter deducta sunt, superest ut ad totius rei complementum, inter innumera & propè quotidiana, nonnulla se-
B
ligantur quæ ex Pennatii libro 4 Latine reddita hic subjungimus.

MIRACULA.

Multa habet Pennatus

Q Uam gloriosum fuerit jam totis sexcentis annis S. Famiani sepulcrum docet fama constantissima quotidianis signis illustrata, ut ex omni hominum afflictorum genere vix repertus fuerit, quin beneficium ibi aliquod se impetrasse profiteatur. Id cum maximè deplorat Pennatus &

merito, tam negligentes fuisse in iis ritè colligendis Gallefianos, ut partis longè maxime nulla superstit authentica memoria literis debite consignata. En hic è multis pauculas curationes singulares sub titulo; De liberatis energumenis

14 Anno MDCXVI die VIII Augusti ipsa Sancti
B
solenni festivitate, mulier quadam, cujus nomen non exprimitur, à malo demone obsessa, ad ejus sepulcrum terro spiritu liberata fuit, cadens prope exanimata dum ab exorcizante ex S. Joannis Evangelio proferrentur hæc verba: Et verbum caro factum est. Eodem anno postridie seu IX Augusti mulier quadam Hortensis, nomine Juditha, Gallefium venit ad idem sepulcrum etiam exorcizanda, è qua expulsus nequam spiritus fateri compulsus est, id S. Famiani meritis factum esse, hoc relicto

A relicto signo quod lampadem exstinxerit. Sequuntur consimilia alia & aequè illustria annis MDCXVIII, item MDCCXI, MDCCXXI & MDCCXXIII ad idem sepulcrum patrata, quibus alteram classem subiungit, De liberatis à febris aliisque infirmitatibus.

*nonnulla
varii generis* 15 Prima ponitur Ludovica uxor Bernardini Pento, qua à febris sanata fuit, alioque gravissimo in altero ubere, ut legitur in antiquo anathemate in Sancti ipsius ecclesia appenso. In altero item anathemate testimonium quod Perna Gallestina, uxor Philippi de Corchiano, à febris liberata fuerit unà cum suo filio. Anathema etiam exponi voluit mulier aliqua, Jacoba nomine, qua cum infirmaretur ad mortem, à filia sua Rosa S. Famiano commendata, mox plane convaleuit. Plurimis à Sancto beneficiis cumulata Margarita Pensani, natione Sicula, non solum gratias egit Gallesti anno MDCXVII, sed Romam profecta Sancti cultum mirifice propagavit in sacello SS. Salvatoris apud PP. Dominicanos supra Minervam, iis anno MDCXLIX testamento legatis, quibus ejus festivitas quotannis VIII Augusti solemniter celebraretur. Habes ibidem memorabiles alias curationes ad hoc usque seculum mirabiliter multiplicatas, praesertim cap. 5, ubi de S. Famiani fontis salutari aqua agitur.

in specimen 16 Vir quidam infestus furibundis spiritibus, quæ saxis homines & cultris imperebat, hausta prædicti fontis aqua, ab infernalibus hospitibus

continuò remansit liberrimus. Antonius nepos illustriissimi Lancetta à medicis derelictus, eandem aquam bibendo pristina valetudini restitutus est, venitque acturus gratias S. Famiano argenteam ei lampadem offerendo. Percrebescente Roma fama tot curationum quæ per aquam saepe dicti fontis impetrabantur, R. P. Generalis Ordinis S. Bernardi mulionem eò destinavit, ut mulas tres oneraret lagenis ea aqua repletis. At ille observata primum fontis tenuitate, de re exsequenda planè desperavit. Verum ubi lagenas implere cepit, vidit aquam tam abundanter excrecere, ut probe vneratis mulis, fontem non sine summo stupore, in eodem prorsus quo repererat statu abiens reliquerit. Anno MDCLXXXVIII R. D. Bernardus Polione Bassannelli pastor, Scrofano ad propria rediens sensit equum cui insidebat subito excacatum, adeo ut freno eum deducere summo suo incommodo coactus fuerit. Opportunè ad sospitatoris fontem pervenit, modicumque aquæ in equi oculos exspuens, factò crucis signo Sanctoque invocato, visus equo restitutus est, unde commode ipsi domum pervenire licuit. Recentiora ibi habes istius generis plurima.

*E
descriptissimus* 17 Ast hac in specimen dedisse sufficiat: finis non sit si singula prosequar. Sequentibus capitibus enumerantur, qui a præcipitiis, lapsibus, diversisque malis ac periculis hoc ipso seculo liberati sunt.

DE B. HUGOLINA VIRGINE

Vercellis in Infubria.

J. B. S.

*AN. MCCC.
Ad cultum
confirmandum*

De hujus stupenda prorsus Virginis cultu aliquamdiu dubitandum fuit, tametsi bina Vita ad manum essent in quibus expressissime Sancta appellatur: dubitandum, inquam, fuit, quod diligentissimus Italicorum Sanctorum collector, Alexandrinus ipse vicinusque adeo Vercellensibus Philippus Ferrarius de ipsa nec in majori suo Sanctorum Italia, nec in altero suo uberiori Catalogo vel verbo meminisset, neque certa alia monumenta suppeterent præter insolitam imaginem, Hugolinam seu Ugolinam exotico modo referentem cum epigraphe S. Ugolina ora pro nobis Deum. Favebant quidem Scriptores Franciscani Gonzaga, Waddingus & Hueberus, Beatæ saltem titulo eam decorantes numerantesque inter Ordinis Tertiarias, ut infra patebit. Contra verò pugnare videbatur Arturi du Monstier in vastissimo suo Ordinis totius Martyrologio altum de ea silentium, ubi tamen innumeri alii referuntur Beati titulo ornati, quem certò necdum promeriti sunt. Prævaluisset ceteris Castellani in discernendis Sanctis explorata peritiam, Hugolinam in Martyrologio suo universali inter Sanctos disertè collocantis, si aliunde jam diu desiderata Vercellensia monumenta rem totam confirmassent.

*valuit itinere
rarium Pa-
pebrochii,* 2 Opportunè demum ea casu serme reperta sunt in Itinerario Romano Majorum nostrorum Henrichii & Papebrochii, qui in reditu Vercellis transeuntes ea diligentissimè notarunt, quæ hic descripsisse, erit Beata cultum abunde demonstrasse. Ubi de templo PP. Minoritarum S. Mariae de Bethleem prope Vercellas agitur, inter alias reliquias in altari publica venerationi expositas, Augusti Tomus II.

enumerantur duæ hermæ ex ligno inatirato, quarum altera B. Favorini de Vercellis eremite, altera dimidiam partem [continet] ossium B. Hugolinæ, cujus adhuc celeberrimus cultus VIII Augusti. Altera pars ossium cum capite in proprio ejus sacello, seu templo vicino est, quod undequaque picturis de vita ejus circumductum anathematisque appensis, cujus altare pulchrum ex inaurata gypso pro tabula continet dictas reliquias. In latere dextro prope altare locus est in quo prius dicta ossa quievere, quod adhuc testantur hi versus in marmore:

Sacra ibi servantur Ugolinæ virginis ossa

Quæ patris incestum fugiens deferta petivit. Ostenderunt etiam nobis bullam Indulgentiarum anno MDCXLI XI Augusti concessarum, ecclesiam S. Hugolinæ visitantibus.

3 Hisce præsidii abunde munitus ea expectanda non putavi, quæ Vercellis iteratis litteris frustra postulaveram, verum ea colligere continuo aggressus sum quæ ad præclarissime Virginis originem, atatem & gesta illustranda, inter monumenta quantumvis modica repereram. Sunt ea, ut jam dicebam, stupenda imago, cui Sanctæ titulum rectè præfigi modo constat, ac Vita gemine Italica more gentis composita à P. Ludovico Vercellensi (di Vercelli) ex Ordine Minorum observantium, quarum brevior edita est Taurini anno 1632, altera Mediolani 1655, ambe non gestorum deducta narrationes historica, sed verbosissima orationes panegyrica, neque adeo dignæ quæ Latine reddantur, ut longe præferenda censuerim breviter quidem sed nitida clogia apud Gonzagum, Waddingum & Hueberum nobis relicta, quibus quæ ultra adjungi poterunt, ex utroque

D d d 2 opusculo

AUCTORE
J. B. S.

opusculo subicere non negligam. En igitur Gonzaga verba ex pag. 344, unde cum ceteri sua acceperint, hac sola satis pralucebunt. Acturus de Franciscani isthic cœnobii primordiis in hunc modum orditur:

atque item

4 Cum nobilis ac devotus quidam Vercellensis, nomine Janomius, post lustrata omnia Terræ sanctæ loca, vercellas, quæ sibi patria erat, rediisset, valedicturus huic seculo nequam ac Deo opt. max. felicius obsecuturus, eremitorium quoddam, ad trecentos passus à Vercellis, Transpadana Italiæ civitate, prope antiquam ædiculam, beatæ Virgini Mariæ sacram, humiliter fatis construendum curavit; inibique sumpto eremitico habitu, in maxima abstinentia, vigiliis atque oratione ad ultimum usque vitæ halitum perseveravit. Post aliquantulum vero temporis cum Vercellensis quædam pulcherrima virgo, nomine Ugolina, virginitatem Christo sponso servare decrevisset, atque cruento humani generis hoste id maxime procurante, à proprio parente ad incestum sollicitaretur, prudens virgo, ne aliquando proposito frustrata tantum donum amitteret, relicta paterna domo, nemineque conscio, ad præfatum eremitorium se recepit.

B

Gonzaga
narratio.

5 Ubi & per quadraginta septem continuos annos sub vilissimo habitu, atque effictio masculino sexu, sub Ugonis nomine in clausa quadam cellula, ne ab aliquo videri posset, ex oblati tantummodo elemosynis victitans perseveravit. Eâ igitur circa annum Domini mccc defunctâ, ac honesto loco, ob sanctitatis signa, quæ circa ejus obitum evenere, à Vercellensi populo ejusque Episcopo, cui totius rei gestæ series à religioso quodam patre Dominicano, qui præfatæ virgini Ugolinæ à sacris confessionibus erat, revelata est, ibidem tumultata, præmemoratum eremitorium plurimis annis habitatore caruit. Erat nihilominus ædicula sibi contigua, ob miracula quæ meritis beatæ Ugolinæ ibidem contingebant, Vercellensibus summe commendatissima. Cumque omnimodam minaretur ruinam, ne tanta populorum ad ipsam devotio aliquando evanesceret, tum à Vercellensibus, tum quoque à reverendissimo Guilielmo eorum episcopo, eò res perducta est ut ædicula FF. Observantibus concessa in pulcherrimam ecclesiam evecta fuerit circa annum MCDLIII.

C

Horrida ef-
figies

6 His præmissis sensim accedimus ad clariorem S. Ugolinæ ejusque austerissime vitæ notitiam, quam non parum juvabit horrida effigies parvulo ejus ecclesie frontispicio, quemadmodum hic representatur, appicta, ut me postea docuit noster P. Joannes Baptista Mosca qui Mediolano notitias quas potuit Vercellis acceptas ad me demum misit, hætenus dicta plane confirmans addensque dictam S. Hugolinæ ecclesiam, veteri eremo contiguam, à majori PP. Minoritarum Bethleemico templo 40 circiter passibus distare, sic tamen ut cum eo conjungatur interjecta porticu, per quam inde in PP. conventum patet aditus. Pergit Mosca in hunc modum: Visitur picta effigies supra portam, B. Ugolinæ stantis nudis pedibus, capillis sine lege solutis: cilicio vestitur, dextra manu crucifixum gestat, sinistra vero rosarium B. V. Deiparæ, ejusque Officium. Sub imagine autem est hæc inscriptio: B. UGOLINA VERCELLENSIS EREMITA DE CASAMIS. En ipsam

7 Ut ut expressam hic habeas innocentissima non satis Virginis pœnitentis terrificam effigiem, procul ta-exprimit men abest ab immanibus cruciatibus quibus tene-pœnitentias. rum corpusculum per annos continuos quadraginta septem atterere non destitit, perpetuo nempe jejuniis solis pane & aqua interrupto, duris flagellationibus, humi & quidem inter spinas cubationibus, ut jam taceam horrendas & fere quotidianas cum humani generis hostibus eam dire verberantibus colluctationes, adeo ut ad sanguini effusionem non raro acutis ipsam cuspidibus pungerent: quibus potissimum oratoriè describendis operam ponit Vercellensis, quæ utinam à scriptore aliquo synchrono accuratè enarrata haberemus. Citatur quidem Vita à Sancta confessario P. Valentino ex Ordine Prædicatorum, ast ea, quantumvis institerimus, ad manus nostras non pervenit: iis vero tantisper sepositis, originem ejus, atatem vitæque decursum ex laudato Vercellensi paucis conemur eruere.

F

8 In eo peccat orator quod præmissa longa Vercellensium descriptione, parentum nomina indicare profusus negligat, satis habens, eam Vercellensem nobilibus parentibus de Caszami natam pronuntiasse. Id etiam in eo desideres quam maxime quod in Sancta etate desinienda turpissime cessipitet. Etenim in priori seu minori Vita pag. 10 annum natalem signat 1239; pagina autem 33 mortuam ait anno 1300 die VIII Augusti nihilominus tamen vixisse asserit annis septuaginta & uno. Errorem utcumque agnoscit & corrigit in Vita altera, dum pag. 28 ad eremum ipsam deducit anno etatis quarto decimo, quibus si adjungantur quadraginta septem austeræ solitudinis, non exurgent anni plures quam 61, ut ibi fatetur pag. 97, obitum denuo referens ad annum 1300, sed diem XVI Augusti, multa divinando, cur VIII ejusdem mensis hodie colatur, quod nostra parum interest, modo certus sit ipse sollemnis venerationis dies

quo

A quo ipsam hic collocamus. Neque curandum censuimus, quod alicubi scriptum memorant S. Hugolinam obiisse anno 1288, contra quam scriptores omnes alii, saltem quos consulere licuit, cum P. Ludovico Vercellensi in anno æmortalis 1300 unanimiter conveniant.

9 Hunc porro in expendendis minutiis non imitabor. Disputat ille de ipso Hugolinæ nomine, & unde non nempe an notum antea umquam fuerit non Vercellis solum, sed tota Italia & reliquo orbe: ad rem propius spectat, quod ipsa virgo adhuc tenella, ut tuius & securius latere posset, masculinum habitu se finxerit sub Hugonis nomine, sicque tota reliqua vita, ipsismet Vercellensibus ignota, tetro isto in eremitorio, solis piorum hominum elemosynis sustentata; arctissimum vita genus constantissimè tenuerit; solis jam dictis penitentis assiduisque corpusculi macerationibus intentis, quibus perpetuum adjunxit orationis studium, quo soli divino sponso Christo Jesu dignum fidelissima virgine sponsa præberet spectaculum, innumeris præinde caelestibus deliciis ab ipso cummulata, donataque, in humanis viribus intolerabili prope cruciatuum exercitio; perseverantia laurea, dicamus & meritorum corona; tot etiam ac tantis illustrata prodigiis, ut vel viva etiam non nisi Sancti, quod virum habitu præferret, nomine appellaretur.

Non sine prodigiis moritur.

10 Quanta vero gloria in obitu & post obitum illustrata fuerit, susius more suo prosequitur Vercellensis: sufficiat hic notasse, quod diem mortis, si non & horam prædixerit, ad quam sanctissimè, ut vixerat; sese præparavit, non absque signis multis & mirabilibus, incumbente imprimis cellula altissima columna ignea, quo spectaculo commota prope universa civitas ad eam concurrerit, aliis plaribus circumvolantibus luminibus mirandum in modum stupefacta, quin & multiplici ac suavissima harmonia angelorum purissimam animam in calum evehentium: quorum omnium testis ipse Episcopus omni qua potuit solemnitate curavit funus, quod odorem spirans fragrantissimum attonitos populares omnes mirifice recreavit. Gloriam vero posthumam testata sunt innumera miracula, præsertim beneficia prope incredibilia, non eo solum tempore, sed totis quatuor & amplius seculis à piis cultoribus impetrari solita, qua hic distinctius enarrari possent, si Vercellensium in sanctissimam patronam suam pietas huc usque se extendisset. Id solum reliquum est, ut brevia Sanctæ eloquia, non eo quo ipsa modo scriptor noster edidit, sed continua oratione hic subjungamus, saltem primum:

AD DIVAM HUGOLINAM

virginem Vercellensem

ELOGIA.

I

HUGOLINA stemmate clara, virtutibus clarior, sanctitate emicat inter Vercellenses sola. Puella fugit cives, ipsa dives, à patre recessit, ad desertum accessit, quis non miratur? Novem lustris eremum plus coluit, mundana noluit, oblectamenta carnis dissolvit sua fuga, Quænam prudentior? Phalanges cacodæmonum sprevit, Goliam perterrita, Holofernem insidiantem in-

teremit. Huic palma & triumphus. Mortua vivebat, inventam pater quærebat, in solitudine cæcutiebat, sed lumen non amittebat. Quis talia audivit? Vixit ignota Virginis Mariæ devota; Christo exsolvit sua vota. Satis miranda. Vestibus pretiosis exuta, nudos induit, vultus assiduis jejuniis pallebat, non jejuna manus pauperes alebat, & quo magis humiliatur, corpus caelesti nube sublevatur, caelestibus civibus socianda. Vatem dicit, suspendium procuratori prædicit, abiit in malam crucem, qui HUGOLINAM noluit habere ducem. Valde timeant peccatores. Ut Deo attentius serviret, pluries flagra perpeffa, non defessa, multoties tentatur, sed non superatur, inter victrices victrix. Sæpius ingemuit, non fremuit, pluries lugebat & diabolum spernebat, loriam ferebat; ipse timebat, illa vincebat, illum illudebat. Novum victoriæ genus. Jejunia coluit, silentium non abhorruit, in gravibus certaminibus immobilis stetit, à Virgine semper victus dæmon recessit, ob Dei gratiam. Tandem decessit, non recessit; clausit lumina, non numina; apparent lumina; super spinas ultimum clausit diem, in æthere primum apparuit, spiritum Christo commendavit, & terræ corpus donavit; in hoc loco tumulatum. Miraculis in terra fulget, in cælo ut sol refulget, peccatoribus veniam indulget, concedit optata. Virgo rogata. Hanc lector adora.

AUCTORE J. B. S.

I I

Dives nata in Veneris cella
In Bethleem renata,
Virgini, non Veneri nata:
Quin Veneri moriens, oriens Virginis
Veneris egreditur cella
Cælum ingressura beata.
Habuit patrem natalibus clarum
Obscurum moribus,
Amantem, & amentem.
Anavit Virginem non virginitatem,
Animi venustatem
Obscenis labris fœdaturus.
Fœdavit oculis, non fœdavit osculis,
Invasit Virginem, virginem expertus.
Patrem & patriam deseruit
Desertum amans.
Exiit animum feminæ,
Dum vestem induit anachoritæ,
Et Hugonis nomen.
Profuga sacrum velut asylum
Inivit nemus, neminem visura mortalium.
In quo cæli quærebat cives,
Reperiebat averni.
Inediæ indulsit multum, egestati parum,
Fomitum exstinxit fame, siti semper exarsit,
Plus ab oculis aquæ regessit
Quam ingesserit,
Qua soporem & saporem hausit exclusit.
Maluit arborum dumetum
Quam avorum domum.
Armis ubi se textit in campo certatura,
A mundo fugiens munda servatur;
Ab immundo spiritu non fugit,
Fugit ille, illa fugavit.
Immanes etiam manes
Stygiis terrebant larvis
Ut arvis abiret.
Illis cædentibus
Contuso corpore, integro animo
Interdum cadebat, cedebat numquam;
Inermis furias superavit, armis se ipsam,

D d d 3

Delt-

AUCTORE
J. B. S.

Deludens inferi flammæ
 Flammis abdita superum
 Matronis vanis.
 Mundi vanitatem improbando
 Vanescentes sentiebat oculos
 A vanis affectos.
 Consumpta veste, charitate servata
 Induens nubem nubes sæpe transcendit
 Ætheris iter exploratura.
 Annis demum, non armis, deficiens,
 Animo constans,
 Cum angelis obiit, quæ vixit ut angelus.
 In iisdem spinis occubuit, quibus decubuit.
 Plorata ante mortem
 Mortua ante ploratum,
 Ante ortum à patre,
 Post obitum à patria exoptata,
 Vivens vocata filia, extincta mater,
 Lucentem patriam liquit
 Lugentem non dereliquit.
 Suscipit preces
 Quæ precibus fuerat suscepta,
 Acquisivit in cælo
 Quod in terra quæsierat,
 Reditura discessit, non decessit.

B

I I I

Rege vos regum genitæ, Sionis
 Inclytæ cives celebrate Divam
 Vosque jam summo data clara Phæbo
 Sidera laudes.
 Plectræ mutescunt hominum, fidesque
 Conticuit, nostro fugit ore melos,
 Hinc Hugolina tua poscit æther
 Carmina fastus.
 En micat gemmis, violis, rosisque
 Tota florescit, redimita sereno

Duplici, duplex quoque vestis ornat
 Purpura, byffus.
 Nam licet blandum Veneris theatrum
 Lumen inspexit puerile primò
 Lufit, haud lufit Veneris dolosa
 Retia & hamos.
 Lufit & patris temerata labra
 Acta vesanis jaculis amoris,
 Quæ osculo Natæ petiere fœdo
 Ora pudicæ,
 Sed fuga lufit; laribus relictis
 Sprevit auratum laqueare, summa
 Tecta traducens in opaca silvæ
 Antra latentis.
 Hic toga sexum simulat virilem,
 Hugo sum fatur; meritoque migrat
 Feminæ nomen, fuit hæc Virago
 Fulta trophæo.

D

Hic (stupor!) beluas metuens, decora
 Pellici forma, fugat ore gratam
 Purpuram: pallens laceros imago
 occupat artus.

Hic fame sensus cohibet rebelles
 Pendet è dorso toga texta ferro,
 Sævitur in corpus manus aspra & angit
 Membra flagellis.

E

Fervet hic flamma puriore summi
 Numinis parta facibus, penetrat
 Æthra mens, Sponsum videt, hæret, ardet,
 Delitatur.

Dæmon ah dæmon tua fræna morde:
 Virginem cædes furibunde virgis;
 Inde quid? Nectis capiti coronam
 Nobiliorem.

Ergo sint nobis tua serena, Virgo,
 Scuta quæ sistant stygios furores,
 Nostraque in cæli spatii triumphans
 Esto precatrix.

NONA DIES AUGUSTI.

SANCTI QUI V IDUS AUGUSTI COLUNTUR.

c	S.	Secundianus	} MM. in Tu- fcia.	S. Primus	} F
		Verianus		S. Xiftus	
		Marcellianus		S. Agatopus cum	
		Romanus miles M. Romæ.		aliis XI	
		Numidicus & focii MM. in A- frica.		S. Felicissimus,	
		Crescentianus		S. Carpororus	
		Largus		S. Zemaragdus	
		Tiberius		& alii x	
		Amius		S. Onion	
		Tiberianus		S. Tiburtius	
		Theodotus		S. Valerianus	
		Nomedianus		S. Dionysius	
		Laudacus		S. Felix	
		Julianus		S. Euticianus	
Polycarpus	S. Gagius				
	S. Melciades	S. Stepha-			

<p>A S. Stephanus
S. Urbanus
S. Lucius
S. Memorius
S. Satirus
S. Numidus
S. Ladicus
S. Julianus
S. Polycarpus
S. Magnus
S. Silvanus
S. Martinus Brivensis, Lemovicis
in Gallia.
S. Domitianus episc. , Catalauni
in Gallia.</p> | <p>MM. Ale-
xandriae.</p> | <p>S. Gregorius Spatha-
rius
S. Julianus
S. Marcianus
S. Joannes
S. Jacobus
S. Alexius
S. Demetrius
S. Leontius
S. Photius
S. Petrus
S. Maria Patricia &
duo adolescentuli.]</p> | <p>MM.
CPoli.</p> |
|---|-------------------------------|--|-----------------------|
- B S. Antoninus martyr apud Græcos.
S. Firmus } MM. Veronæ in
S. Rusticus } Italia.
S. Samuel presb. Edeffenus CPoli.
S. Erneus abbas apud Cenomanos in Gallia.
- B. Hathumarus ep. conf. Paderbornæ in Westfalia.
B. Joannes Ord. Minorum in monte Alverno Italiae.
S. Falcus } conf. eremitæ in
S. Nicolaus } Apulia.
B. Joannes Plebanus } conf. Ve-
B. Leo Bembus } netiis.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

Joannes monachus in monasterio S. Andreae Romæ signatur hoc die à Menardo in Martyrologio Benedictino, quemadmodum & S. Merulus in ejusdem Ordinis parvo

Kalendario. Qua id ratione factum sit, eundem non intelligo: de utroque cum socio S. Antonio, ex Gregorio Magno actum est xvii Januarii.

- C S. Earcongatham Anglam virginem hoc die perperam signavit auctor Cabineti Gallici, spectat ad xxiiii Februarii.
S. Apostoli Matthiae memoriam hoc die reperio in Menais magnis Græcorum excusis; quibus adde Typicum Sabba, Martyrologium Arabico-Egyptium, Menaum Chiffletii, Augustum Moscorum figuratum ante tom. 1 Maii pag. xxxix: pro quo nomine scribitur S. Apostoli Matthæi in nostro Menologio Slavo-Russico Sparwensfeldiano, nec non apud Possevinum tom. 2 Apparatus sacri pag. 368 in Calendario Ruthenorum; sed, secundum dicta mendose. Actum est de isto sancto Apostolo apud nos die, quo colitur apud Latinos, xxiv Februarii.
S. Suibertus Verdensis episcopus nescio cur hoc die signetur à Camerario. Tu videtis die xxx Aprilis.
S. Eudaldi translatio refertur hoc die à Tamayo. Gesta ejus illustrata sunt, die quo colitur xi Maii.
S. Constantini archiepiscopi ὁ βασιλικὸς πόλεως, id est, urbis Constantinopolitanæ, memoriam invenio in apographis nostris Sirmondo-Chiffletianis, quibus suppletur Menaa Græcorum

excusa. De eo egimus die

xxix Julii.

B. Walleni abbatis Ordinis Cisterciensis in Anglia (alii in Scotia) hodierna annuntiatio est Menardi in Martyrologio Benedictino, qui in annotatis addit elogium, ab Henriquez in Menologio varie amplificatum, contractum autem à Chalemoto. Meritis sane laudibus Virum præclarissimum sub Waltheni nomine jam inter Sanctos retulimus ad diem

111 Augusti.

F De S. Richardo confessore, ob insignes reliquias Dertona in Insubria hoc die fieri Officium sub ritu duplici, docent nos scheda inde accepta: vellem explicasset scriptor de quo S. Richardo ibi sermo sit; an de rege Anglo, Luca deposito, ut habes ad vii Februarii, an de S. Richardo item Anglo, Andriensi episcopo, quem in Aetis dedimus ix Junii. Utrumque fuerit, satis hic est, ejus celebritatis meminisse.

Inventio sine manu factæ ac venerabilis imaginis ἡ Καμυλιανῶν, conscripta à S. P. N. Gregorio episcopo Nysseno, notatur in Menais magnis Græcorum impressis; quibus fere consonat Menologium Sirletianum. Nyssenum quidem ad manum habeo, aut Raderus in Observationibus Mss. ad Menaa prædicta, & quidem ipsius editionem Græco-Latinam; sed nihil apud illum de hac imagine reperio. Circa patronymicum Καμυλιανῶν, Camulianorum, lucem afferunt ea, quæ observat Ortelius in suo Theatro geographico; quem tu consule ad voces Camuliani episcopi, & Camulicenses.

Benignus presbyter confessor hoc die à Dempstero relatus, quis sit doceri cupimus.

Ericus

- A** Ericus VI rex Daniae perfidorum infidus interfectus, ita hoc die memoratur à Greveno inter auctaria Ufsuardina : Item sanctæ memoriæ Erici regis Daciæ & martyris. Ubi per sanctæ memoriæ satis indicat, nec ejus tempore pro Sancto agnatum. Videri potest ad diem VII Januarii Vita S. Canuti ex Saxone sub finem, atque item Pontanus pag. 336.
- Urraca monialis Hispana & abbatissa ab Henriquez & Chalemoto Beatæ etiam titulo donatur, quem alius argumentis probatum cuperemus, quæ certè à Tamayo neglecta non fuissent.
- Julianus, Alexius, Jacobus & socii martyres, pro cultu imaginis Salvatoris nostri Jesu Christi, in Carmelo Hierosolymitano, ad Portam auream constitutæ, multas ærumnas & martyrium passi sunt anno DCCXI. Ita refert Philippus Visitantinus in Acie bene ordinata.
- Claudianus, nescio quis & socii MM. adjecti in annotatione aliqua Ms. Cartusia Bruxellensis ad Grevenum, quò spectent, non satis conjicere licuit.
- B** Cono S. Hildemari discipulus, ex abbate Aroasiensi in Artesia episcopus Prænestinus, legationibus in Gallias & in Syriam celebris, laudatur in sancti Magistri vita, ad XIII Januarii capp. 5, 6, 7 & 8, in quorum ultimo dicitur Præneste civitatem sedis suæ, spiritu suo ad Deum evocato v Idus Augusti, gleba sui corporis honorasse anno Domini MCVII. Constat nobis de præclaris Viri gestis, sed de cultu alium ubique silentium.
- Lemovicis, natalis S. Maximi martyris, antiquo ex cultu emeritæ coronæ, magis quam vitæ vel mortis historia conspicui. Verba sunt Saussayi hoc die in Supplemento sui Martyrologii, quæ vellem paulo explicatiora nobis suggeri : uti & quid velit per suam hodiernam annuntiationem : Bituricis, octava S. Stephani Protomartyris.
- In Anglia, depositio beati Hugonis, Eliensis episcopi & confessoris, sanctitate & doctrina clarissimi, refertur hoc die apud Wionem in Martyrologio Benedicino. In annotatis verò recitat præclarum ejus elogium ex Matthæo Westmonasteriensi & Matthæo Paris; quorum hic Hugonis hujus, qui decessit anno Christi 1254, die IX (vel, ut mavult Warthonus Angliæ sacra parte 1, pag. 635, die VI) Augusti, æqualis fuit; ille sæculo toto junior : addit & Polydorum Vergilium in Historia Anglicana lib. 16 circa finem; sed errat : non enim de hoc Hugone istuc agitur; sed de Hugone Balsamio, qui nostro post Wilhelmm in sedem Eliensem successit. Wionem secuti sunt Dorganius, Menardus, Bucelinus, Martyrologi omnes Benedicini; præterea Wilsonus in Martyrologio Anglicano, & hunc porro Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum. Sed cum horum omnium ætas ea sit, ut ad publicum ac legitimum Hugonis cultum asserendum sufficere per se non possit; neque aliunde, sive ex auctoribus, quos ipsi pro se citant, sive ex aliis, utcumque veteribus, cultus aliquando publici vestigium huc usque nobis ullum occurrerit, religio fuit inter Sanctos hic ei locum dare; tametsi meritis Viri tanti laudibus nihil detractum velimus; quidquid pro genio suo Godwinus Heterodoxus missitet in Commentario de præsulibus Angliæ, pag. 313. Utinam saltem constaret, Hugonem hunc nostrum esse, cujus nomine & festo gaudet hoc die ecclesia Avorenfis in diœcesi Bituricensi, ut satis timide suspicatur Catherinotius in Sanctuario Bituricensi pag. 28 ! Sed id frustra in ipso loco examinatum est nuperrimè.
- D** Simeonis Achaici depositio annuntiatur hoc die in Menologio Benedicino apud Bucelinum, in Augia divite, cum elogio seu Vita compendio, è scriptis Joannis Egonis, in Augiensi cœnobio Prioris & anno demum 1643 vitæ sancti. Habemus hujus Egonis opus de Viris illustribus monasterii Augia majoris seu divitis scriptum anno 1630, ac typis à Bernardo Pezio vulgatum anno 1721 in Thesaurio anecdotorum novissimo tom. 1, part. 3, col. 627. Ibi de Simeone monacho, tamquam Beato agitur col. 634, & col. 770, diciturque Vita ejus, à vetusto Augiensi, anonymo tamen, conscripta, hodieque extare. Et hanc accepimus beneficio Gamansii nostri, exscriptam ex Ms. codice Augustano SS. Udalrici & Afra, & quidem satis misere & inepte compositam. Daretur hæc tamen, si vel ex ea, vel ex Egone, vel ex Bucelino, vel aliunde publicum Simeonis hujus cultum potuissimus eruere. Nunc ejus hic interea meminisse sufficiat.
- E** Referrî hic possunt Tamayi verba, hoc modo concepta : In universali Ecclesia Vigilia S. Laurentii martyris Romæ passi, origine Hispani, quæ nulli conceditur Divo, præter Apostolos, generaliter, ob insignem agonistæ triumphum & celebre archilevitæ trophæum.
- Raynerum Ordinis Prædicatorum ex Cantibratano venerabilis titulo recte donat Rayssius in Natalibus Sanctorum Belgii.
- Nicolaum verò ejusdem Ordinis, Brugis olim celebrem, Beatum appellat cum insigni elogio quod apud Marchesium (qui de Raynero non meminit) variis ex fontibus exornatur. Tum verò apud eundem sequuntur
- Michael Archangelus Nanni, cujus vita fusius describitur. Tum
- Soror Philippa à Jesu, cui in Anno sancto Belgico & in Viridario Germanico additur
- Dominica à S. Hieronymo.
- Thomas
- Bonaventura } Martyres in
- Joannes } Anglia.
- Richardus
- Algothus conf. & doctor exim. } Beati titulo donantur
- Scaris in Gorbia } ab Arturo
- Toribius à Benevento conf. in Mexico } in Marlio
- Anna à Conceptione virg. Ulyssipone in Lusitania } Francisca-
- } no & ultima etiam
- } in Gynæceo.
- Prudentior Hueberus ab omni titulo abstinet, jam dièlis superaddens
- Octavianum Penterieder Bavarum in Gran-Cayro.
- Luciam de Catalagirone Salerni in Sicilia, quibus accedunt PP. Capucini
- Bonaventra de Rhegio in Marchia Anconitana.
- Petrus Pomeranus prope Genuam.
- Joannes de Soria Romæ.
- Hieronymus de Rhegio in Calabria.
- Ivo de Multa in Sicilia.
- Bernardinus de Asculo prope oppidum S. Joannis rotundi.
- Augustinus de Pesto prope Bononiam.
- Alexander de Interamni prope Assisium.
- F**

- A Angelus de Florentia in *Tuscia*.
 Andreas de Sicilia prope *Neapolim*.
 Alexander de Catana *ibidem*.
 Petrus de Urbino }
 Joannes Baptista } in *Marchia Anconitana*.
 de Afculo }
- S. Auctor *Metensis* episcopus loco non suo hoc die memoratur in editione *Lubeco-Coloniensi*, ceteri codices *Ufuardini* melius ipsum retulerunt die sequenti x Augusti.
- Irenes († véas) junioris in Sanctis Apostolis (ades sacra est *CPoli*; de qua *Cangius* lib. 4 à pag. 105 in sua *CPoli Christiana*) memoria habetur in nostro eographo ex *Menao* conventus *S. Ludovici FF. Pradicatorum Parisiis*. Huic synonyma occurrit die vii hujus mensis; à quo ad diem xiii ejusdem mensis dilata est, uti videre est inter *Pratermissos* ad dictum diem vii. Consule itaque dicenda ad diem xiii Aug.
- Maurilius *Rotbomagensis* archiepiscopus, vir sanè omni memoria dignissimus, necdum scitur in propria illa sua ecclesia ullo umquam sacro cultu honoratus fuisse, cum in *Breviariis* sive anni 1627 sive aliis nulla prorsus ejus exisset memoria. A *Menardo* & aliis *Benedictinis* titulo *Beati donatur*, quem etiam ei vindicat *Mabilionius* seculi sui vi parte 2 à pag. 222. *Præcesserat Saussayus* Sanctorum collector satis munificus; ast oculatior *Castellanus* non aliam ei quam venerabilis appellationem adscribere ausus est, ita in *Martyrologio suo universali* hoc die annuntians: *Rothomagi, VENERABILIS* *Maurelii* episcopi, cui *Joannes Abrincensis* librum suum de ecclesiasticis Officiis dedicavit. Non putamus nobis integrum esse alium ei titulum tribuere donec clariora accedant cultus argumenta, rem totam interim cum *Legendario Gallico* examinandam remittentes ad diem quo de *S. Maurilio Andegavensi* agendum erit xiii Septembris.
- Apud *Sequanos*, sanctorum *Amoris & Viatoris*

martyrum annuntiatio hodierna est novi *Martyrologii ecclesie Parisiensis* anni 1727, sumpta, ut saltem colligere licet, ex *Castellani* adjunctis hoc ipso die in *Martyrologio suo universali*, ubi crudeli morte interemptos memorat, apposta utrobique nota *Seculi v.* Unde par illud *Martyrum* solus *Castellanus* eruerit, ignoro equidem, sollicitèque adco sed frustra percurri sacros *Fastos antiquos & recentiores* ut ipsorum vel vestigium reperirem, quos nempe *Saussayus* ipse penitus ignoraverit. Erant inter chartas nostras subsidia subobscura, à *P. Chiffletio* olim submissa, in quibus pro ipsa hac die referebantur *Amor* seu *Amator & Viator* in suburbio *Lugdunensi*, quemadmodum annuntiantur in *Codice Ufuardino Castri Caroli*, sed quorum sepultura inscripta notabantur hæc verba: *D. op. Max. & SS. MM. Amori & Viatori Thebæis militibus*, ut quos ferat popularis traditio, ex communi cade *Agavensi* fugâ elapsos, martyrii coronam invenisse in vico *Cevenna dicto*, unde alii translatos volunt à *S. Guntramno* rege ad locum qui modo à *S. Amore* appellatur *Saint Amour*, quos proinde spectare oportet, non ad seculum v sed ad seculum IIII. Atque hæc utriusque synonymi *Paris sola & unica* notitia est que ad nos pervenit hætenus: nam que de duobus istis *Thebæis* in sua *historia Italica* scripsit *Baldesanus*, pretii sunt valde exigui, imo nullius. Si distinctiora & solidiora acceperint, erit locus quo res tota, perquam ambigua, ut satis patet, & implexa, paulo accuratius examinari poterit, saltem ubi de *Thebæis* agetur xxii Septembris.

Romæ in cimiterio, depositio *Diunisi* episcopi, est annuntiatio *Hieronymianorum*, in *Epternacensi* aliter contorta. Quid hic indicetur, quaerit *Florentinus*. At parum id nostra refert qui cum *Romano Martyrologio* aliisque sacris *Fastis* de eo acturi sumus, die quo in *Ecclesia* colitur xxvi Decembris.

DE SS. SECUNDIANO, MARCELLIANO, ET VERIANO MARTYRIBUS

I N T U S C I A .

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

P. B.

§ I. Cultus eorum, Acta, locus martyrii.

SUB DECIO.
 Cultus antiquus & celebris

Quam sit antiquus *Martyrum* horum in *Ecclesia* cultus ad v Idus Augustas *Martyrologia* passim vetusta testantur, atque imprimis *Hieronymianum*, à *Florentinio* ex variis apographis editum, inter qua præstat atate ceteris *Epternacense*, quod sub initium seculi octavi scriptum, sic habet: In *Tuscia*, *Veriani*, *Marcelliani*, *Secundiani*; *Romani*, *Largi*, *Tiberiani*, *Theodori*, *Nomediani*, *Landici*, *Juliani*, *Pauli*, *Carpi*, *Primi*, *Xyfti*, *Agatopi*, & aliorum xi. Hic primi tres nostri sunt; ceteri ex aliorum *ibidem* codicum fide neque ad nostrorum societatem, neque ad *Tusciam*, sed ad *Orientem* pertinent. De solo *Xyfto* dubitari potest; quia in codicibus *Augusti Tomus II.*

Lucensi & Corbeiensi duo *Xyfti* proferuntur hoc die; alter inter *Martyres Orientales*, alter nostris adjectus: sed hunc malè istic geminatum à librariis fuisse, cum ex *Epternacensi* appareret, qui *Xyftum* unicum refert hoc die; tum ex *Ufuardo* ac *Notkero*, qui, cum nostros ex *Martyrologio Hieronymiano* prompserint, nullum inter illos *Xyftum* recensent.

2 Et *Ufuardus* quidem tres tantum ita proponit: Apud *Coloniam Tusciæ*, natalis sanctorum *Secundiani*, *Marcelliani*, & *Veriani*; qui tempore *Decii* sub consulari *Promoto* primùm cæsi sunt; deinde in equuleo suspensi, & unguibus ab- rasi, atque igne lateribus appposito affati, triumphalem martyrii palmam capite cæsi meruerunt. *Notkerus* verò tametsi nostris *Martyribus* quar-

E e e

1:11

AUCTORE
P. B.

tum addit aliquem; non tamen Xyltum; quem proinde ad Orientales, quos praemittit, unice reductum invenerit. En textum ejus: In Colonia, Faustini, Marcellini, Secundiani, Veriani, juxta Martyrologium beati Hieronymi: cum à nostratibus, apocryphorum deliramenta sectantibus, à beato Sixto, propter continuationem temporum baptizati, & à Decio dicantur interempti. Et sanè Faustinum nostris aggregat Martyrologium Hieronymi in Codice Lucensi; at Corbeiensis hoc die nusquam Faustinum habet; Epternacensis vero vetustissimus corruptè Faustinianum appellat; sed Romæ passum dicit, jungitque Dionysio episcopo. Neque Faustinum ergo, neque Xyltum satis constat huc oportere referri; neque adeo relati etiam fuere in Martyrologium Romanum, Usuardo per omnia consonans, nisi quod martyri locum simplicius exprimat, in Tuscia.

Acta horum
MM. propria,
Perusini MM.
perperam
aptata,

3 Plura de cultu recurrent inferius. Nunc observari velim, Martyrum nostrorum Acta ante Norikeri Usuardique aetatem existisse; quandoquidem hic iis in elogio jam recitato manifeste usus est; ille vero judicium de iisdem tulisse videtur addendo: Cum à nostratibus, apocryphorum deliramenta sectantibus, &c.: nam si verborum illorum sententiam satis assequor, carpuntur his Acta Martyrum eorumdem, tamquam apocrypha, & saltem eatenus à vero delirantia, quatenus tempora Decii imperatoris usque ad B. Sixti Pontificatum continuant; cum re vera Decius interierit sub finem anni Christi 251, hoc est annis propemodum sex ante, quam S. Petri cathedram B. Sixtus ascenderit. Et verò quotquot hactenus prodire eorumdem Actorum exemplaria utcumque vetera, hoc vitio laborant; unde & à Baronio ad annum Christi 253, num. 29 eatenus corrupta pronuntiantur. Sed id modò non agimus. Constat interim ex dictis, hac Acta, qualiacumque sint, saltem à seculo IX agnita conscriptaque fuisse, tamquam propria SS. Secundiani, Marcelliani, & Veriani; ac proinde posterius iis erepta per insigne plagium fuisse, ut MM. Perusini Florentio & Sociis, quorum veteribus Martyrologis ne nomina quidem innotuere, mutatis iis, sed parùm cautè, qua in Perusinos quadrare non poterant, aptarentur. De qua re videri potest Papebrochius noster Junii tom. 1 à pag. 33; imò etiam antè ibidem à pag. 23.

primò com-
posita viden-
tur ante se-
culum 6;

4 Siquis autem ulteriorem eorumdem Actorum aetatem exigat, rem postulat non facilem definitu. Id certum, quae nunc supersunt, ab aequali Martyrum scriptore composita non esse; cum S. Sixti Pape ac Decii imperatoris tempora profusus ignoraverit. Dubitari quoque non potest, quin varia eorum exemplaria, prout aliis alia reperiuntur ampliora non verbis modò, sed etiam rebus, ad aetatem quoque diversam spectent. Sic illa, quae occasione SS. Florentii & Sociorum ad Kalendas Junias à pag. 25 ex Ms. Codice ecclesiae Urbevetanae dedit illustravitque Papebrochius, censuit idem ipse pag. 38 pluribus post Martyrum horum passionem seculis fuisse scripta; nec temere; nam aperte significant; translata jam tum fuisse ex priori sepulcro ad ecclesiam Tuscanensem Martyrum eorumdem corpora; quod seculo demum septimo circiter contigisse creditur. Sic alia, quae habemus, ejusdem Papebrochii manu exscripta Ex Lectionario Ms. Cardinalis Mazzerini, ut sunt Urbevetanis longè verbosiora, ita iisdem, ex adscripta ipsiusmet Papebrochii posteriore censura, non paulo sunt recentiora. Utrisque praevisse putamus illa, quae Surio praeluce-

runt; quod in prima Martyrum sepultura designant. Universis autem priora videri possunt, quae seculo XIII Vincentius Bellovacensis inseruit Speculo suo historiali, lib. 11, cap. 50 & 51, quae deinceps seculo XV totidem planè verbis Mombricitius (ut est in Macroborum Hierolexico pag. 83) ex antiquo Passionario Ms., in archivio Lateranensi conservato, descripsit, & tempore Sixti IV typis mandavit. Sunt hac certè ceteris multo simpliciora brevioraque; tametsi non crediderit vir quidam in hoc genere versatissimus, ante medium seculi v fuisse conscripta, ut refert Tillemontius Notà 7 in Persecutionem Decii. Nos, ut multo antiquiora non dicimus; ita nihil in iis offendimus, quo censeari debeant multo recentiora. Subjiciuntur adeo Commentario huic nostro.

5 Sed contracta sunt, inquis, ex aliis longioribus. Credam, ubi ostenderis, alia longiora non fuisse ex brevioribus hisce desumpta & instar aliorum plurimum ab interpolatoribus more olim solenni dilatata & verbis & vitis, quorum aliqua in Martyrum nostrorum Actis amplioribus observata reperies Junii tom. 1, pag. 37, quae hic non occurrunt. Illud quoque quam habet veri speciem, quod in Actis majoribus narrantur Martyres iidem & capite truncati, & sepulti, & illustres deinde patrocinio fuisse in loco, qui dicitur Colonia, sexagesimo secundo milliario urbis Romae. Ubi, ceao, locus ille aut est, aut fuit? Sanè nondum innotuerat, opinor, nullis Martyrologis ante seculum VIII, cujus initio circiter conscriptum diximus longè vetustissimum illum inter omnes, qui reperti sunt hactenus, Hieronymiani Martyrologii codicem Epternacensem: non enim in illo, ut in aliis passim recentioribus, & post interpolata Martyrum Acta descriptis, in Colonia casi notantur; sed in Tuscia. Imò verò quamvis ista Colonia seculo IX usque adeo invalesceret, ut annuntiationi veteri adjurgendam putari Usuardus ac posuerit: Apud Coloniam Tusciae; hac tamen additio eruditissimos Romani Martyrologii reformatores in Usuardino textu, quem adoptant in ceteris, sic offendit, ut, eà rejectà, substituerint, In Tuscia. Ante hos Maurolycus, Galestinus, Felicius hoc die pro Colonia, Centumcellas posuere. De Colonia quoque & LXII ab Urbe Milliariibus nihil habet Equilinus in Catalogo lib. 7, cap. 12. Displicuit ergo viris magnis & locorum in Italia peritis ista pridem Colonia, undecumque demum Actis olim & inde Martyrologiis irrepsit.

6 Et quidni merito displicuerit? Cum enim existuisse dicatur in Tuscia, cujus nemo nescit angulos olim à Romanis omnes descriptos ac suis quosque passibus dimensos fuisse, qui factum esse credi potest aut fingi, ut nunc vel oculatissimis antiquitarum scrutatoribus omnis ejus memoria profusus evanuerit? Evanuisse dico; tametsi non ignorem esse, qui eam nuper invenisse se putent; atque imprimis auctorem illum Censura Viterbiensis in Dissertationem chorographicam Italiae medii aevi, inter Italicarum rerum scriptores Mediolani vulgatam tom. 10: contendit enim, Coloniae in Actis & Martyrologiis memoratam eundem omnino locum esse cum oppido Tuscania, seu Tuscanella, in ditione Patrimonii S. Petri ad Martam fluviium sito & lacui Vulsino aliquanto propiore, quam Tusco seu Tyrrheno mari. Sed praeter ea, quibus hunc censorem in opusculo apologetico, separatim edito Mediolani anno 1729, refellunt pag. 47 & sequentibus clarissimi Socii Palatini, objici ipsi etiam possunt Acta Martyrum

D

sed subinde
cum in aliis,
tam in loco
martyri in-
terpolata,

E

F

quam Colo-
niam appel-
lant, & ibi
locant,

A rum nostrorum longiora, unde absque dubio ad Ufuardum & alios ista, qua de agimus, Colonia promanavit; ac deinde ipsius ecclesia Tuscanensis, uti & Cornetana versus ejusdem Martae fluminis ostia posita traditio: Acta etenim illa Coloniam suam locant ad sexagesimum secundum ab Urbe lapidem; cum Tuscania non attingat quinquagesimum: tum eodem loco, in quo Martyres jugulati sunt, mox conditos fuisse ac subinde cultos aliquamdiu significant; hoc autem cum ecclesiarum civitatumque jam distarum traditione, ut infra videbitur, non potest consistere; quando secundum hanc Tuscania Martyrum horum corpora, non nisi diutissime post martyrium ad se translata, primum accepit.

ubi non videtur unquam existisse:

7 Aliam ergo Coloniam in Tuscia Socii ibidem Palatini, sed nihilo feliciter, assignant ac tuentur. Aiunt, hujus nominis oppidum perantiquum existisse in agro Senensi apud lacum Prilem seu Castellionis: de hoc enim apud Frontinum (qui Vespasiano imperante floruit) mentionem fieri. Esto sane; tametsi parum liquet. Illic igitur, inquit, in Colonia Tusciae passi sunt SS. MM. Secundianus &c., de quibus Ufuardus ix Aug. : In Colonia Tusciae &c., & quidem rectissime. At hoc enim probatum solide volumus. Quo igitur argumento firmatur? Nimirum hic unicum Viri clarissimi pro se Tillemontium, hominem (cum ipsi sint Itali) externum, allegant. Verum hic tandem loco assignato & male truncato (Nota 7 ad Persecutionem Decii) quid asserit? His nempe Ufuardi aliorumque vocibus, In Colonia Tusciae, intelligi Coloniam jam propositam in agro Senensi. Intelligi hanc dicit: fatemur. An recte intelligatur, sive an eandem omnino Ufuardus revera intellexerit, neque Tillemontius dicit, neque nos quarimus. Hoc demum hic agitur unice, utrum, qui Coloniam illam pro vera Martyrum illorum palestra designant (sive Ufuardus id faciat, sive alii quicumque,) eam recte & ex vero designent. Hoc autem ipsum tantum abest ut affirmet usquam Tillemontius, ut eodem illo loco duobus argumentis impugnet, qua dissolvere ne tentat quidem. Primum ex eo petit, quod Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italia non asserat, S. Secundianum (necum Socios ejus) apud istam Coloniam coli; cum alias, ubi colitur, Tuscia civitates enumeret; & ibi secundum Acta sepultum invocatumque fuisse necesse sit, ubi occubuit: alterum ex eo, quod ei (& Sociis) apud Surium (& in omnibus Actis longioribus) caput amputatum narratur miliaribus 62 ab urbe Romana; ea vero distantia sit nimis parva, quam ut congruere ulla ratione possit lacui Castellionensi (aut Colonia, ultra lacum illum collocata.) Hoccine est adstipulari sententiae affirmanti? Cur igitur id à reliquo Tillemontii textu viri, quos veneror, eruditi rescindunt?

B Hanc certè objecta Tillemontii (ut aliud esset nihil) tam solida nobis videntur, ut interea, dum liquidò consutata viderimus, neque Coloniam illam, neque locum quemvis alium 62 ab Urbe miliaribus distantem habituri simus pro Martyrum horum palestra; sed eam potius retenturi, quam Acta simpliciora satis innuunt, non procul abfuisse Centumcellis: cum enim eò Decii jussu destinati fuerint ad Promotum, vel ad idola revocandi, vel cruciatibus gladioque subiaciendi; cum ibidem equuleos, ungulas, ignem, Promoto jubente & inspectante, sustulerint; cum ibi quoque lata in eos fuerit ab eodem sententia ca-

cum hi MM. verisimilius occubuerint apud Centumcellas.

8 Hanc certè objecta Tillemontii (ut aliud esset nihil) tam solida nobis videntur, ut interea, dum liquidò consutata viderimus, neque Coloniam illam, neque locum quemvis alium 62 ab Urbe miliaribus distantem habituri simus pro Martyrum horum palestra; sed eam potius retenturi, quam Acta simpliciora satis innuunt, non procul abfuisse Centumcellis: cum enim eò Decii jussu destinati fuerint ad Promotum, vel ad idola revocandi, vel cruciatibus gladioque subiaciendi; cum ibidem equuleos, ungulas, ignem, Promoto jubente & inspectante, sustulerint; cum ibi quoque lata in eos fuerit ab eodem sententia ca-

Augusti Tomus II.

pitis; quid causa fingi potest, cur inde longius à conspectu judicis exactio fuerit imperata, & non potius in loco civitati saltem vicino, ac superis istis fortè reorum quorumlibet capite damnatorum suppliciiis auctoritate pridem publica destinato? Huic opinioni favent Acta, ut modò insinuabam antiquissima, qua dabimus; favet ecclesia Tuscanensis in litteris communibus, nomine Primicerii & Canonicorum ecclesiae cathedralis Tuscanensis perhumaniter & ultro ad nos datis anno 1731; favet cultus, apud Centumcellenses, olim, ut aiunt, quam nunc, solennior; favet vicinorum Centumcellis oppidorum bis, ut mox indicabimus, Roma examinata, bis confirmata traditio; favent Maurolycus, Galestinus, alique superius memorati. Hunc vero qualemcumque locum (neque enim jam certus assignari potest) si olim ex Actis interpolatis Coloniam, Coloniariam, Coloniacum, aut Colomatiam, ut variant Mss., vocitatum fuisse suspicaberis, per me licebit; modò illum, ex usdem, non procul Centumcellis removeas, neque adeo ab urbe Romae miliaribus LXII, sed XLII.

E

§ II. Translationes reliquiarum & veneratio.

Martyrum nostrorum corpora, resectis capitibus, projecta mox in mare, ab eoque sub noctem proximam ad litus appulsa reperisse, & juxta martyrii locum tumulasse servum Dei Deodatam, Actorum exemplaria prorsus omnia referunt. Eodem loco aliquamdiu sepulta mansisse, atque adeo inclariisse miraculis; ex codicibus suis Mss. docet Surius, cum de primo illo sepulcro subdit: Ubi illorum vigent orationes, praestante Domino nostro Jesu Christo. De translatione earum ex illo in alium locum neque Acta simpliciora, neque auctiora Surii mentionem faciunt. Innuitur illa primum in Urbevitanis apud nos Junii tom. 1; pag. 37, sed non describitur, his verbis: Quorum orationes florent in ecclesia B. Petri Apostoli in civitate Tuscanica; tum hoc ibidem versiculo, unde auctorem colligas Tuscanensem fuisse:

Translatio-
num notitia
am, in Mss.
nostris ob-
scuram;

At caro Sanctorum jacet hic veneranda virorum.

F

In exemplari Mazariniano, quod inter vetera Mss. amplissimum ac luculentè recentissimum est, tenebris locus hic totus involvitur, dum narrat interpolator, ipsum illum Deodatam, qui Martyres sepulturam donavit, cum factus esset episcopus Tuscanensis, super Sanctorum corpora basilicam mirae pulcritudinis exstruere coepisse, quam B. Felix in eadem sede Deodato defuncto suffectus consummarit. Quid enim sibi vult episcopus Tuscanensis post tot secula tandem detecta primum antiquitas? E quibus demum tabulis Deodatam ac Felicem episcopos, nemini antea notos, nisi quam posterius agnitos, producit auctor ille? Tum basilica mirae pulcritudinis quam ineptè condita fingitur seculo III? Sed enim ubi constructa tum illa fuit? In urbe; an in agro Tuscanensi; an procul inde ad 62 ab urbe Romana lapidem, ubi sepultos primum fuisse Martyres ait? Non meminit fabulator; oblitum diceres, si scisse crederes unquam. Hae sunt interim unica monumenta, qua de Martyrum horum Actis & reliquiis notitiam utcumque veterem nobis exhibebant olim.

AUCTORIBUS
P. B.
illustravit
rogati Tus-
canenses
in summo
commenta-
rio,

* al. Maii

per histori-
am scriptam
sec. 16

10 Hæc autem cum nequaquam sufficeret ad illustrandam illarum translationem, à Ferrario ad hunc diem perspicue quidem satis, sed nimis breviter notatam, ad ipsos Tuscanenses recurrendum fuit; à quibus anno 1686 munitum publica fide Commentarium, Italicè scriptum, accepimus, de quo meminit Henschenius noster Junii tom. 1, pag. 52. Continet is primò querelam de monumentorum loci veterum jactura penuriaque: nimirum Tuscania, teste Baudrantio, urbs aliàs ampla & dives, sexdecies expugnata & vastata fuit. Secundò auctores aliquot memorat, qui de Martyribus his egerunt; sed vulgo notos. Tertio, Lectiones tres exhibet proprias de nostris Martyribus, ecclesia Cornuetana concessas & approbatas Romæ, die 111 Martii * anno 1674, uti adnotatur. Quarto, eorundem Acta, à 150 jam annis Italicè versa per Fratrem Pacificum Peregrini, Viterbiensem, ex Ordine Prædicatorum. Quintò, Historiam translatorum Secundiani, Veriani & Marcelliani corporum à civitate Centumcellensi ad Tuscanensem seu Tuscanensem ab eodem auctore vernaculâ linguâ conscriptam. Sextò, notitias aliquot cum veteres tum recentes, ad eorundem Martyrum sepulcrum, reliquias, & cultum illustranda subjectas. Septimò, notitias aliorum Sanctorum apud Tuscanenses præcipue celeberrimorum. Ex omnibus tria nobis necessaria videntur, utpote aliunde ignota; & primum quidem Historia translationis; alterum subjuncta notitia Tuscanensis ecclesie; tertium, Lectiones Cornuetana; de Lectionibus his tamen agam paulo inferius.

11 Ad Historiam translationis quod attinet, cum à Pacifico Peregrini fortè ex sola Tuscanensium ac vicinorum non scripta traditione fuerit concinnata, idque vix ante seculum, satis habebimus ejus hinc substantiam & adjuncta præcipua ex longiusculo exemplari Italico per Latinum compendium summa fide delibare. Ecce igitur illud: Corpora Martyrum nostrorum ab Aedificato clam primò & obscuro loco condita, quia apud Centumcellas martyrium ipsi sustinuerant, ab ejusdem oppidi civibus, cum stabilitus ibi jam floreret veri Dei cultus, intra muros recepta, ac sub aram principem honorificè translata, per annos ibi deinde septuaginta quieverunt; donec scilicet eversa postmodum per intestina bella civitate, incolisque ad oppida circumjecta dilapsis, ipsi Martyres indecorum inter medias ruinas ossium suorum situm ac neglectum indignati, pio cuidam Orchenis castri ad sextum inde lapidem archipresbytero semel, iterum, ac tertio per quietem apparere, minaciter imperantes, ut justas adeo querelas ad episcopum Tuscanensem sine mora deferret. Paret is demum; itaque rem persuadet antistiti suo, ut post triduum indicto jejuniò consecrandum, solennem reliquiarum translationem decernat. Oppidis propinquis consilium innotuit. Dum ergo ad præstitutum diem turmatim undequaque Centumcellas accurrunt, dissidentium inter se partium tumultus existit non facile componendus; cum ad se quæque depositum hoc transferri oportere contenderent. Divino tandem instinctu episcopus Tuscanensis, Quid si, inquit, fratres, litem hanc nostram Deo ipsisque Martyribus dirimendam committimus? Ernamus adeo loculum eorum, & ita ut erit, marmorum & clausum carpento imponamus; hoc juvenis binis & jugo nondum assuetis permittatur: ubi verò substiterint illi jugumque porro detrectaverint, ibi pignora sacrosancta servantur. Placuit omnibus mirificè conditio, statimque res executioni man-

datur.

12 Vix ad vehiculum juncta satis erant jumenta, cum recta Cornuetum versus intendere cursum; sed oppido jam proxima, vicinum ad fontem defleunt; ubi interquievere tantisper, dum civibus advolantibus, &, quæ aliò destinari jam cerberent, Martyrum corpora intueri saltem aperto sarcophago ac venerari postulantes, fieret satis. Eminuit verò hic inter eos matrona cujusdam venerabilis audax facinus: neque enim oculos illa tantum in arcam, sed & manum ausa protendere, digitum unum S. Secundiani manibus avulsum sustulit; quem subinde in excitata sumptibus suis, & Martyris nomine insignita Cornueti ecclesia publicè venerationi, quæ perseverat hodieque, proposuit. At boves post moram non longam clausumque denuò sepulcrum ultro progressi, Tuscaniam non dubio tractu spectabant. Quanto autem ad eam propius accedebant, tanto carrus ingravescebat magis; usque eò, ut rupes durissima ponderi cedentes, impressos rotarum canthos etiamnum exhibeant non procul à mœnibus oppidi, ubi ad perpetuam hujus miraculi memoriam sacellum erexere Tuscanenses, Martyrum suorum imaginibus decoratum. Processerunt juveni tamen usque ad ecclesiam tum cathedralem S. Mariae Majoris; ad cujus ostium in genua provoluti, salutasse quodammodo feruntur istic asservata duorum & viginti Sanctorum lipsana. Inde porro ad Civitatem (sic appellatur nobilior oppidi regio) sacram sarcinam promoventes, ante vetustum ibi tandem & exile S. Petri oratorium succubuerunt simul ambo, simul exspirarunt. Ibidem ergo depositi sub altare Martyres fuere tam effuso civium gaudio, munificentia tam proluxa, ut sacellum humile in magnificam brevi basilicam; Martyrum verò receptaculum angustum in amplissimum verterint hypogeum; & utrique demum antistitum suorum sedem affixerint. Prostant ibidem adhuc elata in fenestram oppositam atrio bovis utriusque cornua, æternum posteris monumentum.

13 Huic narrationi subdit aliam Peregrinus in qua & de miraculo Martyrum Tuscanensium, quod quia posterioribus mi-
ex pluribus unicum selegisse se dicit, hic summarum expediemus. Irruperant aliquando in Italiam ingenti numero exteri, nescio qui (ipse Britones nuncupat) & muris Tuscanensibus jam exercitum infestum admoverant, cum intempesta nocte repentinis facibus collustrari visa sunt mœnia: in media verò luce tres hi Martyres habitu ornatique se spectabiles præbuerunt, Secundianus imprimis, qui & vexillum præferbat rubeum, alba cruce distinctum. Hostes, oppidanorum principem hunc esse rati, eò vim omnem impetumque convertunt; sed frustra: nam ceteris caelesti virtute retroactis, dux barbarorum solus in murum evadens ab obsessis necatur; & rejectus ad suos exanimis tantum illis terrorem attulit; ut fugam præcipitantes, insequentium Tuscanorum armis facile deleti sint. Exinde victores onusti spoliis ad Martyrum sacrarium ovanti pompa revertuntur, gratiam Hospitatoribus suis debitam ritè persolaturi. Ne autem beneficii recentis memoriam ingrata posteritatis delere possit umquam oblivio, S. Secundianus ex eo tempore depingi cœpit imposterum cum inserto dextra vexillo, quale tum ad urbem tutandam extulerat. Hæc, sed nobilius, Peregrinus. Addunt alii, indidem fluxisse Tuscanæ civitatis insignia, crucem albam in fundo rubeo referentia. Scio equidem, non placituram eruditæ opellam hanc viri, quantum-
vis

D
à Pacifico
Peregrini,
Ord. Præ-
dicatorum,

E

F

A vis Religiosi; quia, cum vetera narret, admodum ipse recens, fontem non indicat, unde hauserit; tum quia studiosè vitat ubique, quæ potissimum ad historia lucem fidemque pertinent; propria scilicet personarum nomina & omnes omnino temporum characteres. Sed nimirum, ut antè monebam, auctor hic solam indigenarum sectatus famam videtur, quæ adjunctorum istiusmodi negligens, nuda plerumque facta proponit ac retinet, aut certè in his unice constans esse solet & consona; sic ut in iis aliquam, in ceteris nullam prorsus faciat fidem. Nunc ad alterum caput, seu notitias, in eodem commentario subjunctas anno 1686.

Per cultum, post alteram translationem, ibidem observari solitum.

B 14 Docemur in iis 1, basilicam S. Petri, temporis, ut aiunt, & bellorum injuriâ contractis ea parte mœnibus, ex cathedrali tandem & urbana collegiatam esse factam ac suburbanam; quæ causa multis abhinc annis fuerit ex ea transferendi sacras Martyrum exuvias intra muros ad parochialem ecclesiam S. Laurentii; ubi nunc in proprio sacello singulorum crania cum suis quaque ossibus in tres arculas cameratas distributa servantur, & quotannis palam exponantur die VIII Augusti; qui dies istic eorum solennitati sacer ab oppidi clero celebrari solet Officio duplici prima classis cum Octava; Antiphonis insuper & Hymnis propriis, quæ in libris quibusdam vetustis ac membraneis ibidem existunt adhuc in ecclesia S. Mariae Majoris. 2, ut sacrarii prioris memoria refricetur, ad S. Petri relictum esse marmoreum loculum, in quo & Centumcellis positi, & inde ad ecclesiam illam advehi olim suere; & ibidem coram oppidi magistratu, ministris, ac populo semel mensibus singulis Hostiam incruentam litari. 3, aliquot Martyrum eorundem reliquias argenteo brachio inclusas, concessas esse ecclesia S. Jacobi Majoris, quæ modo cathedralis est: has autem ob recentia beneficia quarto quoque mense bis, concurrente clero tam seculari quam regulari, magistratu quoque ac populo, publica per oppidum supplicatione deferri ad ecclesiam S. Laurentii; & inde porro etiam (sed festo eorum anniversario tantum) ad ecclesiam S. Petri. 4 denique, in ipso palatio magistratus adiculam esse eorundem nominibus dedicatam, ubi quotidie Missa celebretur, aequè ac in eorum sacello Laurentiano. Sed redeo ad primam translationem, de qua paulò antè Peregrinum audivimus.

Traditio & possessio Tuscaniensium impugmata pro Foro in Gallia;

C 15 Etenim Tuscanienses anno 1722 epistolam accepere conficto Comitum Cyriaci & fociorum nomine die x Decembris Monte Haflato datam; in qua præter alia contendit auctor, Martyrum nostrorum corpora non Centumcellis Tuscaniam; sed Româ in Gallias olim fuisse translata, ibique hodie veneracione magna servari in antiquo Benedictinarum parthenone Forrensi, vulgo Fonarre, Meldensis diœceseos; ita testari Martyrologia Saussayi, Franciscanum, Saliniense, & Bisunticense (addere poterat & Martyrologium Castellani, ad quod nuper accessit Parisiense) ad mensis hujus diem ix: brevi quoque in lucem eundam esse ab Henschenii fociis scripturam, sive folium, de hac re tractantem. Quanto confidentius egisset ille, si Meldensis ecclesia Breviarium cognovisset anno 1640 editum, ex quo illustrissimus ac reverendissimus Dominicus Seguerius ab omnibus ecclesiis, monasteriis, collegiis & Ordinibus, omnibus item clericis diœcesis sua celebrari mandat de Martyribus hinc Officium semiduplex cum Lectionibus secundi Nocturni propriis die xii Augusti, ibique hæc inter alia recitari:

Eorum corpora Româ in Gallias translata, in JOA. AUCTORE P. B. trensi Meldensis agri cœnobio magno cum honore & cultu asservantur? De nobis, quos Henschenii Socios appellat, quid sibi velit, non satis intelligimus: neque enim scripturam ullam sive folium super hac re adversus Tuscanienses aut promississe nos meminimus uspiam, aut unquam habuisse.

16 Interim Comes ille, quisquis fuit, animos sed Romæ in Tuscaniensem ad firmandam traditionem suam Lectionibus ac reliquiarum possessionem accendit potius, quàm propriis terruit: nam hinc factum existimamus, ut utramque Roma discutiendam & comprobendam obrulerint; votique tandem compotes anno 1729, die x Augusti à sacra rituum Congregatione pro clero suo universo Lectiones proprias consecuti sint, quas ex typographia Vaticana exemplo subjicimus: Die VIII Augusti. In festo SS. MM. Secundiani, Veriani, & Marcelliani, civitatis Tuscaniæ principalium patronorum, Duplex i Class. cum Octava. In secundo Nocturno. LECTIO IV. Secundianus nobilis Romanus, omnium disciplinarum scientiâ præditus, atque ideo principibus carus, cum, sævientè Decii persecutione, Christianorum constantiam in tormentis sæpius conspexisset, divinâ præventus gratiâ, statuit, relictis idolis, ad Christi fidem converti. Quam deliberationem Marcelliano amico suo communicans, in eandem ipsum sententiam traxit. Ab hoc proposito cum Verianus, communis amicus, utrumque divellere conaretur, factum est, Deo aspirante, ut idem, mutato consilio, Christi quoque amore succensus sit. Quare ad Timotheum presbyterum accedentes, ab ipso instructi & baptizati fuerunt: tum à Cornelio Pontifice confirmati, & se Christianos esse palam professi, facultates suas pauperibus erogare cœperunt.

LECTIO V. Horum igitur conversionem cum Valerianus Præfectus intellexisset, ad tribunal evocatus, placidis primùm verbis à suscepta fide abducere tentavit; cumque nihil proficeret, in carcerem prius detruendi, postea ad Centumcellas in exilium deportari mandavit, præmonito Tuscaniæ consulari Promoto, ut eos diis sacrificare compelleret; renuentes suppliciiis & morte puniret. Quare Promotus Saturni simulacrum adorandum proposuit; sed cum illi idolum execrati, in ejus faciem conspuissent, confestim corrui in frusta comminutum. Qua de causa iudex vehementer iratus, Christi Milites fustibus cædi, in equuleo suspendi, unguis excarnificari, facibusque ad latera admotis exuri iussit. Demum securi percussis, Martyrium consummarunt. Dum verò torquerentur, unus ex satellitibus repentina morte occubuit, alii à malignis spiritibus obsessi & atrociter vexati sunt.

17 LECTIO VI. Martyrum corpora in profundis asserta, dum maris projecta, sed ad litus mirabiliter delata, ab Adeodato Christiano non procul à Martyrii loco sepulta, & à Centumcellensibus in ecclesiam translata fuerunt. Sed civitate funditus everfa, tandiu latuerunt, donec vicinioris ecclesiæ episcopus divino monitu ea transferre cupiens, ut exortas de sacris pignoribus possidendis inter finitimas civitates contentiones dirimeret, carpento imponi mandavit, alligatis bobus jugo nondum affluetis; qui absque ductore Cornetum versus iter arripuerunt, progressiveque, ad mœnia civitatis steterunt. Cumque illic Cornetana mulier brachium Secundiani venerabunda accepisset, realsumpto cursu se juveni proripiunt, & Tuscaniam pergunt, ibique subsistunt. Tuscanienses verò in ecclesia S. Petri reliquias collocarunt*. Quæ

AUCTORE
P. B.

postea in parochiali S. Laurentii ecclesia tertio Idus Januarii millesimo sexcentesimo decimo octavo depositæ, ibidem magna ejusdem populi devotione venerantur; eorumque festum, seu principalium civitatis Patronorum, die octava Augusti ex antiqua & immemorabili consuetudine celebratur. *Lectiones hæc Lectionibus Cornetanis seu Cornuetanis, Romæ anno 1674 (ut num. 10 dictum) concessis, omnino consonant usque ad interpositum asteriscum *; inde verò usque ad finem Cornetana sic habent: Et Cornetani brachium Secundiani in ædem S. Joannis Chrysofomi deposuerunt, atque ibi in occulto loco diu mansit usque ad annum millesimum sexcentesimo nonum, quo repertum & magnâ populi frequentia in cathedralem ecclesiam translatum est. Cujus festum, tamquam Patroni & Protectoris, ex antiqua & immemorabili consuetudine sexto Idus Augusti celebratur. Obiter hic observari velim, non digitum tantummodo S. Secundiani, ut supra narrabat Peregrinus, sed & brachium ejus depositum apud Cornetanos dici; deinde, hoc depositum hic dici in ædem S. Joannis Chrysofomi, cum Peregrinus depositum fuisse velit in ecclesiam S. Secundiani. An hæc ergo deinde mutavit nomen? An hic non de prima illa, sed de alia posteriori translatione ac depositione sit mentio? Præterea, festum notari non die 1x Augusti, sed VIII; quod servatum hæcenus à majoribus suis Tuscanenses existimant, ne die 1x, qui Martyrum propriè natalis est, festiva celebritati officeret Vigilia S. Laurentii.*

adversus
Fotrenses
& San-Fa-
renses

18 Ceterum non stetit hic defenso Tuscanorum; sed altero post hæc anno plura in hanc rem nobis pro se adversus Fotrenses argumenta suggererunt, quæ longum esset hic representare; quando hæc duo sufficiunt. Primum: Martyrum Fotrensiū corpora, teste Saussayo & Breviario Meldensi, Româ venerunt. Non sunt igitur ea Martyrum nostrorum: nostros enim non Roma, sed in Tuscia casos ac sepultos fuisse, Acta ipsorum omnia testantur, quibus favent vetustissima Martyrologia superius assignata; inde autem translatos umquam postea fuisse Romam nec veterum asseruit quisquam, nec modo asserere neoterici possunt, postquam in Lectionibus mox recitatis ipsa bis apertissimè Roma reclamavit. Telum hoc usque adeo validum est, ut Meldenses ac Parisini declinare illud, quam retundere maluisse videantur; & hi quidem in recentissimo Martyrologio locum, unde corpora Fotrenses acceperint, ita subterfendo: In Tuscia, natalis SS. Secundiani, Marcelliani & Viriani martyrum; quorum reliquiæ in Meldensem dioccesim allatæ, partim in Jotrensi, partim in sanctæ Faræ monasterio asservari traduntur: illi verò in Breviario jam dicto Acta Martyrum nostrorum sic Fotrensis accommodando, ut que in iis de Tuscia, de Centumcellis, de Martyrum sepultura sine dubio legerant sibi nequaquam commoda; solertiùs expunxerint quam fidelitùs; quasi quos probare non poterant Romanos, videri saltem Romanos voluerint, ut sui credi possent.

alteriùs

19 Secundum argumentum huc reducitur: Acta omnia Martyrum nostrorum certamen & sepulcrum in Tuscia collocant; ibidem omnia Martyrologia vetera venerationis eorum sedem assignant; alibi nulla: censendi sunt ergo in Tuscia permansisse. In Tuscia autem nullus omnino locus est, civitas nulla, que illorum sibi possessionem arroget, præter solam Tuscaniam (nam Cornetani solo S. Secundiani brachio gloriantur; Clusini quod de ejusdem Patroni sui reliquiis habent in

ecclesia sua cathedrali, Tuscaniensium liberalitati acceptum referunt:) ibi ergo quiescere dicendi sunt, quacumque demum occasione vel tempore delati fuerint; quod addo, quia translationis annum neque traditio locorum, neque monumenta vetera certum indicant: non traditio; nam id satis liquet ex historia Peregrini: non etiam vetera monumenta; quia merito suspecta sunt, nec satis insuper clara; utpote ab ipsis Tuscanensibus aliter atque aliter explicata. Duas illi nempe inscriptiones proferunt, alteram ex marmoreo & antiquo lapide qui modò in ecclesie cathedralis archivo servetur sic notatus: ✠ HIC REQUIESCUNT CORPORA SS. SECUNDIANI, VIRIANI, ET MARCELLIANI MART. ANNO DOMINI CCCXXII; alteram ex superstitite lamina plumbea, in qua hæc legantur: ✠ ANNO DNI. cccccxlviii. INDICT. VI. CORPORA SCORUM. SE. VI. MAR. ET DOD. A DOMO SCORV. TRANSLATA SUNT IN CIVITATE TUSCANA. Priorem inscriptionem anno 1686 Tuscaniensis ecclesia nobis exposuit de translatione Martyrum ab ecclesia Centumcellensi ad suam; at nuper, in dissertatione anni 1731, eadem indicari volunt eorum translationem ex primo tumulo, seu loco martyrii, ad secundum intra urbem & ecclesiam Centumcellensem. Sed miramur interpretationem dignam videri potuisse viris, qui ultro fatentur, usum annorum Domini ante Dionysium Exiguum prorsus nullum fuisse.

20 Altera inscriptio quamquam ea parte tam aperte interpolata dici non debet, cum sit ætate Dionysii seculo toto recentior; obscuratamen ipsis Tuscaniensibus visa est: nam anno 1686 per eam designari scripserunt Martyrum translationem ex ecclesia S. Petri suburbana in ecclesiam S. Laurentii; at nuper aliter statuerunt; fuisse videlicet olim in everfis dudum Centumcellis ecclesiam Martyrum horum sepulcro & nomine celebrem; eam verò hic significari per Domum Sanctorum; adeoque sententiam epigraphes hanc esse: Anno Domini DCXLVIII, Indictione VI, corpora sanctorum Secundiani, Viriani, Marcelliani & Deodati (illius, ut putant, qui Martyres primò sepeliit) à Domo, sive ade aut ecclesia propria, Sanctorum Centumcellensi translata sunt in civitatem Tuscanam. Placet quidem hæc interpretatio longè præ alia, quam omnino falsam putamus; certam tamen hanc esse quis asseret? Quis domum Sanctorum asseverabit aliam non fuisse, quam ecclesiam Centumcellensem? Quis demonstrabit, anno 648 prostratas desertaque jacuisse Centumcellas; aut episcopo tum caruisse (qui anno sequente subscriptus legitur concilio Lateranensi;) vel si non caruit, eum istiusmodi translationi non intercessisse? Ut ut est, Possessio Tuscaniensium, quandocumque sit adita, certò antiqua reputari debet; quandoquidem expressis verbis adstruitur in Martyrum nostrorum Actis Mss. Urbevetanis, de quibus egimus num. 9, & Romanis bibliothecæ archigymnasii Sapiencia, è quibus hæc nuper accepimus: Quorum orationes florent in ecclesia B. Petri in civitate Tuscanensi, ubi sunt & corpora. Hæc autem Acta licet interpolata, vetusta tamen esse; ex eo colligimus maximè, quod Usuardo aliisque Martyrologis à seculo saltem nono præluxerint: inde enim locum martyrii Coloniæ appellare didicerunt, cum in Actis antiquioribus nomen omnino nullum exprimat. Hæc profectò omnia nisi ad possessionem Tuscanie vindicandam abundè sufficiunt eorum adversariis, proferant hi sanè pro se meliora, quam huc usque protule-

A protulerint; alioqui Martyrum nostrorum iis nomina concedemus, non corpora; & corpora quidem vera Martyrum, sed non illorum, quorum exstant jam olim Acta, & apud Martyrologos hoc die memoria.

cælum ascendit. Quando enim aut à quo auditum est, deos nostros talia fecisse; quos scimus semper sordidissime ac turpiter vixisse? His & aliis ejus verbis consensit Marcellianus; tertius quoque, qui nomine Verianus. Hos tres itaque Timotheus nomine presbyter accersitus baptizavit. Sanctus verò Papa Xistus eisdem consignavit.

Ex Mom-
acritio.

A C T A

Auctore anonymo, ex editio-
ne Mombritii tom. 2, fol.

263.

*Secundianus
spectata
Martyrum
fortitudine
motus,*

Sub Decio Secundianus togatus a unà cum Veriano præfecturam agens, in Christianos sæviebat. Qui Secundianus tandem secum tacitus cogitare cœpit, cur Christiani tanto amore flagrant, mallent pro Christi nomine duriter mori, quam delicatè vivere, & blandis persuasionibus principum assentire. Cumque esset eloquentissimus, & omnium scientiarum seculi peritissimus, Marcellianum, qui & ipse sapientissimus erat & Christianorum persecutor, domum suam invitavit, & cum eo de variis artium sermonibus disputavit. Tandem ad artem grammaticam sermonem retorquentes, ad locum Virgilli veniunt; ubi de interpretatione seculi novi loquentes, velut apparente Domino in carne renovatus est mundus, ita tempore Octaviani, ad cuius laudem suos describit libros, dicit, aurea secula hoc modo nasci:

Magnus ab integro seclorum nascitur ordo.

Jam. redit & virgo, redeunt Saturnia regna:

Jam nova progenies cælo demittitur alto.

Tu modò nascenti puero, quo ferrea primum
Desinet, ac toto furget gens aurea mundo.

*ad Christum
convertitur
cum Mar-
celliano &
Veriano.*

2 Cumque sollicitè perquirent, de quo Virgilius hoc dixisset, cœpit Secundianus loqui de Christianis, qui tanto flagrabant amore, ut pro nomine Christi mallent mori, quam idola adorare. Aiunt enim, inquit, resurrectionem & judicium fore post mortem, illamque vitam, quam post istam caducam expectant, futuram perpetuam & immortalem; ubi nullus dolor & gemitus, sed pax & perenne gaudium. Idola verò, quæ nos adoramus, Deus eorum omnino abominatur Christus. Super his Marcellianus admirans ait: Quid est Christus? At ille respondit: Christus dicitur unctus. Numquid non legisti, quid ejus historiographi dicant; eum scilicet mortuos suscitasse, leprofos mundasse, cæcum natum illuminasse? His ejus signis Christiani fidem dantes, pro ejus ardenti amore coronari desiderant. Unde & ego credo, quod ipse est Deus & Dei filius, qui crucifixus & mortuus & post triduum resuscitatus in

3 Post hæc Secundianus à Valeriano Præfecto requisitus, introivit ad eum; & subito immutatus est vultus ejus, tamquam vultus angeli. Valerianus ob tanti luminis fulgorem stupefactus, ipsum interrogatum, & in christianitatis proposito permanentem, jussit in custodiam retrudi. Qui cum comprehensus duceretur à militibus, Marcellianus & Verianus clamabant: Ut quid innocentem in custodiam retruditis? Si pro confessione Christi nominis hoc à vobis patitur, & nos Christiani sumus, qui eum pro amore Christi ad palmam martyrii sequimur. Tunc iratus Valerianus, eos cum illo simul in custodia mancipari jussit; & Cæsari Secundianum christianum effectum nunciavit. Quod ille vix credens, eum ad se deduci præcepit, & ait: O Secundiane, cur immutatus est vultus tuus? Qui respondit: Clarior & hilarior est nunc vultus meus solito, quia jam in conspectu regis æterni contemplatione mentis afflito, qui me de tenebris ad lucem perduxit suæ visionis.

*Eam ob causam
jam jussu
Decii*

E

4 Denique, jussu Decii, Viri sancti ducti sunt Centumcellas, & traditi Quarto Promoto consulari Tusciæ. Qui cum eos juberet sacrificare, & nolent acquiescere; jussi sunt exspoliari, & sustibus cædi. Deinde illis in simulacrum expuentibus, subito cecidit, & confractum est. Tunc Promotus jussit eos in equuleo suspendi, & latera eorum unguis caprarum radi. Illis autem inter hæc Deo gratias agentibus & orantibus, Promotus jussit ad eorum latera flammam adhiberi. Cumque diu assarentur, repente unus ex ministris, qui ceteris acrius ad pœnam inferendam insistebat, mortuus est. Ceteri verò à dæmonibus arrepti clamare cœperunt: O Sancti Dei, ut quid nos vestris torquetis orationibus! Nam hæc eadem tormenta, quæ vobis injustè inferimus, nos irremediabiliter cruciant; vobis autem nihil mali præstant. Videns hoc Promotus, jussit Sanctos Dei capite truncari, & eorum corpora in mare præcipitari. Quæ tamen Dei providentia de profundo ad littus applicuit, & ea servus Dei Deodatus nocte colligens sepelivit secus locum, ubi decollati fuerant, quinque * Idus Augusti.

*Centumcellas
abducti,
martyrio ce-
renantur.*

F

* al quinto

A N N O T A T A.

a Cum nihil in Actis his occurrat, quod explicatum non fuerit in Actis amplioribus ad diem primam Junii pag. 37, ne actum agamus, istuc lectorem remittimus.

DE S. ROMANO MILITE MART.

R O M Æ.

J. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Cultus ex Fafis, Acta, Sanctus cum alio confusus, publica
veneratio, corpus.ANNO
CCLVIII.
Annuntia-
tiones è Fi-
stis sacris,

Artur hic, cum ex Actis S. Laurentii, tum aliunde notissimus, ita simpliciter signatur in Hieronymianis à Florentinio editis, hac die: Natalis sancti Romani. Romanum parvum addit locum ac munus: Romæ, Romani militis. Plura Ado: Eodem die (nono Augusti) Romæ, sancti Romani militis, qui in confessione S. Laurentii compunctus, petiit ab eo baptizari: & mox jubente Decio, cum fustibus exhibitus ac decollatus est. Adonem transcribit Ussuardus. Similia memorant Rabanus & Notkerus. Hagiologus metricus Wandelbertus ita de eo canit:

Romanus quinis martyr milesque refulget.
Romanum Martyrologium, quo hodie utimur, fere consonat Adoni, dum hæc refert: Romæ sancti Romani militis, qui confessione beati Laurentii compunctus petiit ab eo baptizari: & mox exhibitus, ac fustibus cæsus, ad ultimum decollatus est. Ubi Decius non comparat, & recte; sicut mox in loco dicam.

2 Acta ejus una cum plurimum sanctorum aliorum Martyrum gestis leguntur immixta Actis S. Laurentii apud Surium; è quibus infra delibabimus de Pugile nostro fragmentum. Pro Decio, sub quo perperam dicitur Sanctus martyrium consummasse, substitui debet Valerianus imperator, ex dictis ad diem vi hujus mensis in Commentario S. Sixti PP. II Actis prævio § 7 num. 69, ac porro dicendis in Commentario S. Laurentii die x ejusdem mensis § 4, num. 36. Unde consequens, ut S. Romani certamen eodem anno, quo duorum istorum Martyrum triumphus, immedendum sit, era nimirum vulgaris 258, secundum ea, quæ mox narrabit allatum fragmentum de baptismo ejus.

Piazza
hunc Mar-
tyren me-
morans

3 Carolus Bartholomæus Piazza suo Hemerologio sacro Romæ Christianæ ac genilis hodierna die intexit S. Romanum militem, uti & compendium parvum martyrii ejus; sed perperam addit, sancti Pugilis matrem, Christiana fortitudinis mulierem, hoc gavisam omnino fuisse, ac cantasse Psalmum Credidi; de qua Prudentius, in venerabilem raptus stuporem, circa illud factum heroicum cecinerit:

... Deinde ferit cerviculam
Percussor enle, docta mulier psallere,
Hymnum canebat carminis Davidici
Pretiosa Sancti mors sub aspectu Dei.

Quem etiam auctorem, constantiam admiratum sancti Martyris, ex equulei catasta intrepidè populo predicantis, subjunxisse Piazza affirmat:

Audite cuncti; clamo longè ac prædico,
Emitto vocem de catasta celsior.

4 Sed hemerologus ille hallucinationem non unam committit. Nam Prudentius in hymno, qui apud me est decimus Περὶ 5: Φάτων, sive de Coronis,

& è quo versus isti sunt excerpti, agit de S. Romano, martyre Antiocheno, qui toto calo à nostro homonymo Milite diversus est. Ruinartius inter Acta Martyrum sincera & selecta, ex Eusebii Cesariensis lib. 2 de Resurrectione &c., (quem librum Sirmondus vulgavit, & qui inter Opera varia ab eo collecta habetur tom. 1 à col. 39 editionis Venetae anni 1728) Ruinartius, inquam, ejus gesta inde narrat à pag. 379 editionis Parisiensis, signato Christi anno ccciii. Martyrium vero Pueruli, cum S. Romano passi, ex hymno Prudentii refert à pag. 382. De utroque Martyrologium Romanum die xviii Novembris his verbis in compendium à me contractis: Antiochiæ natalis S. Romani martyris, qui tempore Galerii imperatoris . . . celebri martyrio coronatur. Passus etiam est ante ipsum puerulus, nomine Barula, qui . . . cum in unum Deum, quem Christiani colunt, credendum esse respondisset, verberibus cæsus, jussus est decollari. Prædicto itaque die Romanus ille dabitur à posteris nostris, ac tum examinari poterit, unusne ille, an duo synonymi: de qua re interim consuli possunt notationes Martyrologii Romani, ac Ruinartii admonitio pag. 379. In alterum insuper errorem satis crassum impegit Piazza, quando verba matris laudati Pueruli, quibus hunc illa compellat apud Prudentium, ineptè attribuit hodierni Romani militis ac martyris matri. De hac certè nihil in fragmento, quod infra dabimus, Actorum. Res verò ista evidens est, si quis inspiciat Prudentii hymnum. Sic enim ibi ille, & valde patheticè:

Puerum poposcit carnifex, mater dedit:
Nec immorata est fetibus: tantum osculum
Impressit unum: Vale, vale dulcissime.
Et cum beatus regna Christi intraveris,
Memento matris, ait, patrone exsilio.
Dixit: deinde dum ferit cerviculam
Percussor &c.

5 At nunc dispiciamus, quanam sint notanda circa publicam nostri Pugilis venerationem, & reliquias. Prædictus Piazza affirmat, S. Romani nostri festum celebrari variis locis Romæ: nimirum ad S. Laurentii extra muros, ubi vas etiam esse memorat, quod exponitur, & in quo ille simul cum multis aliis baptizatus fuerit à S. Laurentio; ibidem vicinam item extitisse olim ecclesiam antiquissimam, à primis Christianis in ipsius honorem dedicatam in loco, quo sacrum ejus corpus fuerit sepultum: Ad S. Laurentium in Fonte in Montibus; ubi fons, ad ipsius baptismum adhibitus, atque idem locus, in quo eundem accepit: Ad S. Catharinam de Funariis, ubi pars corporis ejus, ac pars ad S. Laurentii in Lucina, uti & reliquie ad S. Annam de Funariis. Hæc ille; quæ auctoris fidei relinquo. Tamayus postquam hoc die sanctum Militem hunc suo Martyrologio

E

F

Veneratio
publica, ac
reliquia.

A *tyrologio Hispanico intexuisset, utpote qui ad fidem conversus beatum Levitam Hispanum spirituales habuit parentem, addit satis liberaliter: Totius Hispaniæ in se cultus interiora convertit. De templis Toleti, & alibi agit in notis ibidem. Annuam Sancti commemorationem Ecclesia Catholica sacris suis ministris hac die præscribit in Breviario Romano, uti notum est. Sed quid de loco, quo sacrum ejus quiescere fertur corpus, Lucensibus ac Ferrariensibus illud sibi vendicantibus?*

Lucenses
Sancti cor-
pus

B *6 A Lucensibus stat Florentinus in notis ad ix Augusti, ubi hac scribit: Hujus sancti Romani corpus ab antiquissimo tempore Lucæ in Thuscia veneratur, insigni ejus nomini dicato templo, & in majori ara deposito. Romanum hunc, non Romanum vocat Galefinius, & sub Juliano coronari Romæ meruisse narrat ex libro scripto, Annalibus Hartimani monachi, & tabulis ecclesiæ Lucensis: ad quam urbem postea delatum esse, in Martyrologio affirmat. Ex quibus tabulis hoc accepit, me fateor ignorare. Hoc unum scio, ut in diptychis ecclesiæ Lucensis, Deo favente, ostendimus, ab immemorabili tempore, & ante octingentos annos Romanum militem, S. Laurentii prævium in passione focium, in urbe illa, & propria ecclesia veneratum. Plures sub Romani nomine fuisse martyres, qui Romæ agonem perferunt, fatemur, & pluribus in locis etiam eundem sanctum Militem veneratum, sive ex reliquiarum parte aliqua, sive nominis similitudine, scimus... Sed non alius Lucæ præter jam dictum, ab antiquissimo tempore veneratur.*

sibi vendi-
cant;

C *7 Cesar Franciottus in Historia miraculorum imaginum &c. pag. 47 & seqq. agit de Sancto nostro, & de presenti argumento hac memorat; duas nimirum esse opiniones circa Pontificem, qui corpus illud Lucensibus dederit, aliis Eutychniano Papa, Felici hujus nominis primo donum illud aliis attribuentibus: deinde pro eodem sacro pignore nominat Supplementum Chronicarum lib. 8; quod consuli à lectore potest pag. 170 editionis Brixienfis. Denique memoriam, uti vocat, antiquam translationis hanc affert: Hic est corpus S. Romani martyris, baptizati à B. Laurentio, & fuit translatum de ecclesia veteri ad ecclesiam istam novam per episcopum Lucanum A. D. m. cclxxxii Kal. Novemb. Apud Ughellum Italia sacra tom. 1 col. 881 inter episcopos Lucenses signatur Fr. Petrus Angelellus Lucen. Ord. Præd. . . Paganello suffectus . . anno m. cclxxxii; cui substituitur Paganellus hujus nominis secundus . . electus m. cclxxxv. . . Decessit m. ccc. Quæ non coherent cum iis, quæ habet Franciottus, qui istam translationem à laudato Petro Angelellio factam tradit anno 1281. Quidquid autem sit de possessione sacri istius depositi, quod sub nomine S. Romani martyris, qui hac die colitur, penes se esse volunt Lucenses; liceat nobis desiderare pro illa re antiquiora testimonia.*

quod etiam
Ferrariens-
es

8 *Marcus Antonius Guarini in Compendio historico ecclesiarum &c. civitatis ac diocesis Ferrariensis lib. 4, pag. 197 de S. Romano Ferrariensium hac memorat, quæ sic Latine reddimus: In illa (ecclesia nimirum S. Romani) magna cum veneratione asservatur corpus S. Romani M., quod olim ab Innocentio II donatum fuit Cardinali Griffoni tituli S. Pudencianæ, ac episcopo Ferrariensi (anno m. c. xlvi) qui illud ibidem deposuit in marmoreo sepulchro in capsâ plumbea (postquam id antea populo ostendisset) cui etiam laminam adjunxit item plumbeam, incisa ei se- Augusti Tomus II.*

quente inscriptione: **HIC REQUIESCIT CORPUS SANCTI ROMANI MARTYRIS, QUOD EST INTER DUAS LAUROS IN VIA LABICANA, MILLIARIO AB URBE TERTIO.** Hoc sanctum corpus populo etiam fuit ostensum à B. Alberto Pandou Brixienfi, episcopo Ferrariensi (anno m. c. cx) sicut etiam fecit Petrus Boiardi, rogatu marchionis Nicolai III, reservato foris capite; quod postea ex pia dicti Marchionis affectione repositum fuit in magna lipsanthea argentea. Ad contemplationem ducis Herculis I, publicè pariter exhibitum fuit, dum Joannes Borgia Cardinalis S. Sufannæ cathedræ Ferrariensi præfesset (anno m. d. xvi) instituta ad hunc finem magnifica & bene ordinata supplicatione: in qua canonici ecclesiæ cathedralis capsam, ubi ea jacebat; Dux verò, D. Sigismundus ipsius frater, D. Alfonso dicti Ducis primogenitus, D. Franciscus Gonzaga, alique magni domini portavere umbellam. Quo factò, collocatum fuit supra aram majorem in marmoreo deposito, quatuor columnis sustentato: ubi permansit usque ad xxix Augusti: quo tempore contigit, ut collocaretur in sacello ad dexteram in ingressu chori (anno m. d. lxxiv.)

AUCTOREM
J. P.

E *9 Sed postea ab iis, qui operam navant telis apud se de-
positum
fericis, ac mercibus minutis (ita reddimus Ita-
licum drappieri ac mercari) altari majore toto fabricato è marmore, dictoque sacello picturis, quæ dicti Sancti martyrium representabant manu Sebastiani de' Filippi, nec non aliis ornamentis instructo, à Joanne Fontana episcopo nostro, solenni cum supplicatione, gyrando per forum, translatum in illud fuit die iii Maii (anno m. d. cvii) Inventioni Crucis sacro: ubi majore cum dignitate custoditur. Hac Guarinus, appositis ad marginem iis annorum notis, quas nos narrationi ejus intexuimus. Apud Ciaconium in Vitis Pontificum Romanorum & Cardinalium tom. 1 col. 991 in prædicto Griffone leguntur ista: Cui cum Innocentius II S. Romani corpus dono dedisset, illud Ferrariam detulit, & condidit sub marmoreo sepulchro in templo eidem Sancto consecrato. Hac ibi brevissimè.*

F *10 Tametsi autem supra diserte non exprima-
credenti-
tur, quod Romanus M., quem venerantur Fer-
rarienses, sit hodiernus synonymus Miles; in Ms. tamen nostro quod continet fragmentum Italicum, superius è Guarino à nobis Latine redditum, ac nomine nostri Andrea Lazari subnotatum, alia nonnulla adscribuntur, è quibus perspicuum est, quod Ferrarienses non alium sibi attribuant Romanum, quam hodiernum. Nam indidem habetur, mercatores vel artifices telarum sericarum, ac minutarum mercium, eum ab antiquo sibi protectorem adlegisse; & quamvis non sit communis patronus urbis, urbem tamen totam die ix Augusti, quæ mortis ejus memoria recurrit, festam ipsius lucem celebrare; tali die ex antiqua consuetudine eum, qui artium supradictarum principem locum tenet (vulgo il massaro dell' arte) solere distribuere aliis mercatoribus quasdam quasi placentas forma rotundæ (vulgo foccacinæ dictas) quæ ex farina, melle, saccharo, ac aromatibus constent: quibusque impressus cernitur S. Romanus equo insidens, & militari habitu indutus, litteris majusculis hac circum obeunte inscriptione: S. ROMANUS PROTECTOR NOSTER. At sicut per nos non stabit, quo minus pergant Ferrarienses isti in pia sua persuasione, ita probare ipsis incumbit, corpus illud, quod possident, esse hujus Martyris, & non alterius è catacumbis Romanis extracti; ideo præsertim, quia in supra
Fff
relata*

AUCTORE
J. P.

relata in inscriptione apud Guarinum, dicebatur corpus S. Romani martyris, quod est inter duas lauros in via Labicana; hodiernus verò Romanus M. ac miles in mox dando Martyrio dicitur sepultus in agro Verano (qui est ad viam Tiburtinam) in cœmeterio B. Cyriaca, ut videre est apud Aringhūm tom. 2. Roma subterranea lib. 4, cap. 16. Deinde cum eadem inscriptio, de qua modo, signet corpus S. Romani martyris sine titulo militis; cur & unde Ferrarienses S. Romanum suum cum isto titulo venerantur?

II Superest parva aliqua, sed singularis notitia circa rem, quæ in honorem S. Romani martyris in loco quodam Gallia observatur. Claudius Castellanus in litteris ex Montauimer apud Crisostomum Brigenisium (vulgò Crescy en Brie) die XXII Octobris anno 1685 ad Papebrochium nostrum datis, testatur, in loco, cui nomen la Ferté-Gaucher (Firmitas Galtherii in Meldis dicitur apud Adrianum Valesium in Notitia Galliarum pag. 194) comedi carnes in pervigilio S. Laurentii, ac jejunari VII Augusti, idque ab immemorabili tempore; quia parochialis ecclesia titulo S. Romani martyris insignita sit.

B

MARTYRIUM

Ex Actis S. Laurentii apud Surrurium ad diem x Augusti.

E Adem hora (quæ S. Laurentius inter tormenta Deum orabat) unus ex militibus, Ro-

manus nomine, credidit domino Jesu Christo, D
verbis beati Laurentii permotus: dixitque ad illum: Video ante te hominem pulcherrimum stantem cum linteo, & extergentem membra tua. Quamobrem adjuro te per Christum, qui tibi misit angelum suum, ne me derelinquas. Tum Decius a furore & dolore percitus ait ad Valerianum: Arte magica victi sumus; iussitque beatum Laurentium solvi à catasta & elevari. Porro Romanus urceum afferens cum aqua, opportunitatem captabat, quæ eum offerret beato Laurentio. Cœpit autem animo æstuare Decius, & præcepit beatum Laurentium reddi Hippolyto tantum in palatio. Tum Romanus accessit, & aquam offerens, misit se ad pedes B. Laurentii; rogavitque cum lacrymis, ut baptizaretur. Et acceptam aquam benedixit, & baptizavit eum. Decius id audiens voluit, ut cum fustibus ipsi exhiberetur Romanus. Qui ubi in Decii conspectum venit, etiam non interrogatus, clamavit magna voce: Christianus sum: & jubente Decio, eadem horâ capitalem excepit sententiam. Ductusque extra portæ Salarie muros, decollatus est v Idus Augusti. Venit autem Justinus b presbyter noctu, collectumque corpus ejus sepelivit in crypta in agro Verano. E

ANNOTATA.

a Res gesta sub Valeriano imperatore. Vide Commentarium prævium num. 2.

b De eo Martyrologium Romanum ad diem 17 Septembris.

DE S. NUMIDICO ET PLURIBUS ALIIS

MARTYRIBUS AFRICANIS

J. B. S.

Ex S. Cypriani ep. 35 al. 40.

SEC. III.
In fastis antiquis præteritus

C

ic celebrem presbyterum S. Numidicum à S. Cypriano laudatum in Martyrum classe collocamus, non solum confessorum fidei, sed ut Martyrem & vere martyrium passum, tametsi in glorioso certamine vitam non posuerit, quemadmodum ex S. Cypriani epistola mox demonstrabitur, ex qua sola nimirum repetenda sunt que de tota hac classe dici possunt. Quot numero fuerint sancti illi Athleta nusquam exprimitur, neque de loco passionis constat, neque de tyranno sub quo ipsam consummaverint, S. Cypriano nullum appellante, quamvis ex rerum ordine satis pateat, indicari potius persecutionem Decii quam Valeriani, vel ipso teste Baronio in Annalibus, quidquid hujus nomen Martyrologio Romano inseruerit, à quo nempe sacris Fastis sub hac formula adscripti sunt: In Africa, commemoratio plurimorum SS. Martyrum qui in persecutione Valeriani, hortante eos S. Numidico in ignem coniecti, martyrii palmam adepti sunt. Ipse autem Numidicus, licet cum aliis in rogiem injectus, & lapidibus obrutus fuisset, à filia tamen effossus, & semivivus repertus curatus est, ac postea ob eius virtutem, in ecclesiæ Carthaginensis presbyte-

rum à beato Cypriano meruit cooptari.

2 Antiquis omnibus seu classicis Martyrologiis, laudatorem quin & auctioribus Usuardis ignotos fuisse ex nostra editione facile intelliges, ut solus Molanus primus fuisse videatur qui inter secundaria sua auctaria de ipsis hoc modo meminerit: Natale sanctorum Numidici presbyteri & martyris cum aliis multis de quibus Cyprianus in epistola ad diaconos, presbyteros & plebem Carthaginensem. Hunc crediderim Galestinio præluxisse dum hoc etiam die ita scripsit: In Africa, S. Numidici presbyteri & aliorum multorum Martyrum, quos beatus Cyprianus martyr in epistola ad ecclesiam Carthaginensem scripta laudat. Hunc saltem vidisse Baronium existimo, tametsi in notis suis neminem citet præter S. Cyprianum his verbis: Horum egregia certamina, invicto animo suscepta & consummata, Numidico fortissimo agonotheta hortante, scribit S. Cyprianus epist. 35, qui & de Numidico iterum epist. 40 edit. Pamelii. En modo ipsam illam S. Cypriani epistolam.

3 Sequimur Pamelii editionem, cui hoc argumentum, inferius examinandum proponit. Nunquam, inquit, clero & plebi, Numidicum à se ordinatum presbyterum, paucis dignitatem illius commendans. Titulus est: Cyprianus presbyteris &

A & diaconibus & plebi universæ, carissimis ac desideratissimis fratribus salutem. *Incipit*: Nuncian- dum vobis fuit, fratres carissimi, quod pertineat ad communem lætitiã, & ad ecclesiæ nostræ maximum gloriam. Nam admonitos nos & instructos sciat dignatione divina, ut Numidicus presbyter adscribatur presbyterorum Carthaginiensium numero, & nobiscum sedeat in clero, luce clarissima confessionis illustris, & virtutis ac fidei honore sublimis, qui hortatu suo copiosum Martyrum numerum lapidibus & flammis necatum ante se misit: quique uxorem adhærentem lateri suo concrematam simul cum ceteris (vel conservatam magis dixerim) lætus aspexit.

ex quo patet
martyrium.

4 Ipse semiustulatus & lapidibus obrutus, & pro mortuo derelictus, dum postmodum filia sollicito pietatis obsequio cadaver patris inquireret, femianimis inventus, & extractus, & refocillatus, à comitibus, quos ipse præmiserat, remansit invitus. Sed remanendi, ut videmus, hæc fuit causa, ut eum clero nostro Dominus adjungeret, & desolatam, per lapsum quorundam, presbyterii nostri copiam gloriosis sacerdotibus adornaret.

B Et promovebitur quidem, cum Deus permiserit, ad ampliorem locum religionis suæ, quando in præsentiam protegente Domino venerimus. Interim quod ostenditur, fiat, ut cum gratiarum actione suscipiamus hoc Dei munus, sperantes de misericordia Domini ejusmodi ornamenta complura, ut redintegrato Ecclesiæ suæ robore, tam mi-

tes & humiles faciat in confessus nostri honore florere. Opto, vos, fratres carissimi ac desideratissimi, semper bene valere.

AUCTORE
J. B. S.

5 Porro ecclesiæ Carthaginiensis clero adscriptum fuisse S. Numidicum patet ex epistola 38 ejusdem Pameliana editionis, cujus hic est titulus: Cyprianus Caldoino & Herculano collegis, item Rogatiano & Numidico compresbyteris salutem. Eundem denuo Rogatiano conjungit sequenti epistola 39: utrumque vero impensius laudat epistola 40, eos asserens, presbyteros confessores, & gloria divinæ dignationis illustres. Unum est quod in recitata superius epistola adversus Pamelium controvertitur, utrum nempe ex ea satis eruatur, quod hic in præfixo argumento ait, nuntiare Cyprianum clero & plebi, Numidicum à se ordinatum presbyterum.

An & ab ipso presbyter ordinatus?

Ad quæ verba Baronius in Annalibus ad annum Christi 253 num. 95 ita accuratè observat: At non hunc (Numidicum) modo à Cypriano ordinatum putamus esse presbyterum (quod alij tradunt) sed cum jam alterius cujuscumque ecclesiæ presbyter esset, tam præclaro exantlato martyrio, eo honore Cyprianus ipsum esse dignum existimavit, ut in primaria totius Africæ ecclesiæ Carthaginiensi presbyterio fungeretur. Suadent enim id illa verba, ut Numidicus presbyter adscribatur presbyterorum Carthaginiensium numero. At de nova ordinatione ipsius ne verbum quidem. Atque hæc à Baronio rectè observata, satis sit hic annotasse.

E

DE SANCTIS MARTYRIBUS IN ORIENTE

CRESCENTIANO, LARGO, TIBERIO, AMIO, TIBERIANO, THEODOTO, NOMEDIANO, LAUDACO, JULIANO, POLYCARPO, PRIMO, XISTO, AGATOPO CUM ALIIS NUMERO XI, FELICISSIMO, CARPOFORO, ZEMARAGDO ET ALIIS X.

Ex Hieronymianis.

J. B. S.

C
ix AUG.

Læssum Martyrum hic expressam in Oriente collocandam suadent codices Hieronymiani, hoc die, si usquam, perturbati. Frustra querit Florentinus in qua potissimum Orientis parte coronam martyrii consecuti sint. Cum iis confusi Firmus & Rusticus Veronensibus infra vindicantur. Notherus nullum nominavit, satis habens, paucis enuntiare: In Oriente, passio multorum Martyrum. Rabanus de ipsis non meminit. Præ-

pua confusio occurrit in vetustissimo Epternacensi, dum ex nominibus propriis urbes fingit aut positiones, Tuscos Martyres cum hisce Orientalibus connectens, classesque mirè implicans, quas accommodè distinguere nemo facile possit, ut adeo præferendum censuerimus textum codicis Corbeiensis, ex Florentiniano nonnihil correctum, nempe alterum Tiberianum, ibi bis positum in Tiberium commutando, & ubi in fine novemdecim ponit, solos decem cum aliis codicibus asserendo.

F

DE SANCTIS MARTYRIBUS ALEXANDRINIS

ONION, TIBURTINO, VALERIANO, DIONYSIO, FELICE, EUTICIANO, GAGIO, MELCIADE, STEPHANO, URBANO, LUCIO, MAMORIO, SASTIRO, NIMIDO, LADICO, JULIANO, POLYCARPO, MAGNO ET SILVANO

J. B. S.

Ex Hieronymianis.

IX AUG.

Eque hic Martyrum manipulus precedenti multo purior est. Ab omnibus praefigitur Antoninus de quo cum seorsim ex Fastis Graecis actum sit, hic repetendus non fuit. Variant non nihil in nominibus codicum textus, praesertim Epternacensis. Purior hic etiam visus est Corbeiensis, ex quo pro-

inde nomina descripsimus, plura numero quam alii laterculi referunt. Ad varios nomina effor- mandi modos quod attinet, frustra sane in iis componendis laboraveris. Contortii sunt maxime in jam dicto vetustissimo Epternacensi; paulo nitidiora dedit Florentinus, nos hic Corbeiensem ad litteram secuti sumus. Ex Hieronymianis contra- ctis non nisi nova tenebra hoc die affunduntur.

B

E

DE S. MARTINO BRIVENSI MART.

IN LEMOVICIS GALLIÆ.

SYNOPSIS

J. B. S.

De cultu, loco ejusque traditionibus.

IX AUG.
Signatus est
in Hierony-
mianis.

*Nec plures Martinos Sanctos hic primus, ni fallor, atate, at solo nomine notus, ex appo- sito Brivensis a ceteris distinguitur. Martyrem fuisse, cultum- que ejus vetustissimum, abunde probant codices Hieronymiani, ut qui in ipso Flo- rentinii textu ultimo loco disertè, quamvis cor- ruptè annuntiatur: In urbe Lemovis, S. Martini Privinensis. Paulo distinctius in codice Corbeiensi: Urbe Lemovicis S. Martini Brivatensis. Adde Hagiologium Franco-Galliæ Labbei pro cultu etiam antiquum ferens testimonium: In urbe Lemovis S. Martini Brivensis. Recta est annuntiatio in Usuardino Burdegalensi: Apud Brivam, sancti Martini martyris. Ipsum etiam, tametsi à Saus- sayo prateritum, Catalogo suo generali inseruit Ferrarius. Ceteris clarior Castellanus, locum paulo distinctius determinans, ipsum adscribit Brivæ Curretia (Gall. Brive la gaillarde) qua à Baudrantio paulo pluribus describitur, nitidius à Va- lesio in Notitia Galliarum. Atque hac cultum sta- bilitur, quibus accedat brevissimum elogium apud Bernardum Guidonis ex Bibliotheca Labbeana tomo 1, pag. 632: S. Martinus martyr Brivensem villam decorat, cujus fama signorum, usque ad aures Valeriani * imperatoris pervenit. Cujus gesta habentur. Ita ille, praclare sanè de Sancto meriturus, si ipsa adjecisset. Verum est quod subsequitur; Festum ejus recolit v Idus Augusti.*

* forte Va-
lentinianiLocum de-
scribit Va-
lesius.

2 Fuverit tantisper audire Valesium ipsum, locum accurate explicantem sub titulo Brivæ Curretia: Vicus erat in finibus Lemovicum, regnan- tibus Chlodovei magni nepotibus ac pronepotibus, nunc municipii instar se ferens, à ponte flumini

Curretiae imposto BRIVA CURRETIA Gallicè, hoc est pons ad Curretiam cognominatus: cujus in ba- siliica B. Martinum, Martini Turonici episcopi discipulum sepultum esse affirmant incolæ, & ob præfens auxilium sæpe expetum summopere venerantur. Vulgo BRIVE LA GAILLARDE, hoc est Briva hilaris nuncupatur. Quod hic hodiernus S. Martinus, forte ob nominis synonymiam Martini Turonici discipulus fuisse dicatur, nemo facile composuerit cum jam asserta atate Valeriani, ubi verosimiliter indicatur Valentianus, ut qui se Sancto commendasse perhibetur. Neque vero disci- pulatum istum suggestit loci traditio, quam nobiscum communicare dignatus est sæpe laudatus in Opere adjutor noster Cl. D. le Benf ecclesie Autissiodorensis canonicus & succentor, à quo sequen- tia summatim accepimus.

F

3 Narrant, inquit, Brivenses, intellige ex De Sancti o- receptis ibi traditionibus, S. Martinum suum di- rigine quid- ci Hispanum origine, illustri, imò principe fa- Brivenses milia ortum, inter medias gentilis aula corrupte- sentiant, las fidem Christianam constantissimè tenuisse, at subinde periculosas tentationes veritum, desertà occultè patriâ, varias suscepisse peregrinationes, quas in Italiam usque extendunt: pervenisse tan- dem in pagum Petragoricum, ubi se receperit in locum Savignac dictum, ibique contracta cum san- cto aliquo presbytero, Laurentio nomine, singu- lari amicitia, cum eo Brivam progressus sit, fi- dei propaganda gratiâ, quam dum magno zelo annuntiat, adversus idololatrias acriter insurgens, ab irritato gentili populo lapidibus obrutus, & ab eorum aliquo capite minutus, ac demum a so- cio Laurentio decenti sepultura donatus sit. Hac qua demum ratione cum S. Martini Turonensis temporibus aut gestis, de quibus supra, conci- liari

A liari possint, prorsus non intelligo.
 4 Quæ præterea ad cultum spectant ita enumerat: Sancti Patroni sacrum corpus, in nominis ipsi ecclesia collegiata hodieum asservari prædicant Brivenses: cranium vero & maxillæ partem deposita esse in busto magnifico, quod perseverans fama à S. Eligio fabricatum memorat. Superest & aliud notabile Sancti monumentum; pallium nempe seu vestis quæ à tot sæculis incorrupta perseverat, tametsi panni aut linteamina quibus involvitur, successivè corrumpantur. Est & Briva

constans memoria quod Valentinianus imperator, cum hoste conflicturus, de prælii alea sollicitus se se S. Martino Brivensi summa fiducia devoverit, quodque victoriâ feliciter reportatâ, ad Sancti ecclesiam argenteum calicem miserit, quem volunt usque hodie superstitem exhiberi. Quod demum postremo ait le Beuf, S. Ruricium Lemovicensem episcopum de S. Martino in litteris suis præclare meminisse; id me fateor necdum reperisse, neque aliud superesse quod hic adjungi possit.

AUCTORIB.
 J. B. S.

DE S. DOMITIANO EPISCOPO

CATALAUNI IN GALLIA.

J. B. S.

SEC. IV.
 Alter S.
 Memmii so-
 cius

B

IC ille recurrit tertius Catalaunensium Episcopus de quo jam dicta sunt ferme omnia quæ à nobis referri possunt, ubi superius ad v. hujus S. Memmii gesta illustrare conati sumus, & VII de S. Donatiano egimus. Id ad S. Domitianum spectat potissimum quod S. Memmii Vita in principio refert; missum nempe ipsum cum destinatis in Galliam apostolis, duodeviginti ab urbe Roma milliaribus subito morbo oppressum interiisse, quem S. Memmius ope S. Petri ad vitam revocatum, Catalaunum secum duxerit, subdiaconi munere fungentem, ubi sanctissimo magistro constantissimè allaborans, in eadem sede, post S. Donatianum, jam hand dubiè ætate gravis, succedere meritis sit, ubi habes quidquid ad hujus Sancti laudem conferre potest. Sitne hic certus obitus dies, non disquirimus, ordine jam dicto in Romano Martyrologio post Melanum collocati

sunt. Addeamus hic, quemadmodum & in aliis fecimus, Saussayi elogium, ad normam eorum quæ de S. Memmio diximus, intelligendum: nam quod aliqui volunt, conciliis ipsum subscripsisse, ultro fatemur, id nobis non satis exploratum: quibus addi possunt quæ recentiores magis involvunt quam explanent.

E

2 Sic igitur laudatus Martyrologus more suo non ineleganter Sanctum celebrat: Catalauni natalis S. Domitiani episcopi, qui cum S. Memmio episcopo & Donatiano diacono, à S. Petro missus in Galliam, civitate ista ad Christi Evangelium communi ipsorum opera conversa; tertius ordine Antistes, nempe post Donatianum, qui proximus B. Memmio successerat, eam in Dei timore ac amore gubernavit: amplificataque circumquaque religione sanctissima, senio admodum gravis, at vegetior apostolico spiritu & sacerdotali vigore, beatæ æternitatis tramitem ingressus, piorum laborum plenam remunerationem retulit à Domino.

à Saussay
 laudatus.

DE S. ANTONINO MARTYRE

Cultus ejus apud Græcos; martyr synonymus an ab hodierno distinguendus?

J. P.

C

DIE IX
 AUGUSTI.
 Annuntia-
 tur ejus me-
 moria in Fa-
 stis Græcis;
 elogium.

ARIUS Fastis Græcorum sacris memoria hujus Martyris Antonini seu Antonii hodie intexitur. Mena magna excusa sic memorant: Eodem die (ix Augusti) certamen sancti martyris Antonii, qui fuit Alexandrinus. Sequitur parvum de eo elogium; in quo inter alia narratur, quod in medio igne inventus sit illæsus, flamma ne vel capillum quidem usque ipsi nocente. Excerpta, quæ habemus è Menais Ambrosianis: Certamen sancti martyris Antonini, qui fuit Alexandrinus. Elogium præcedenti consonat, adscriptis eidem nominibus Taurinensis utriusque codicis videlicet, ac Sirmondi; id quod argumento est, in istis documentis de nostro Martyre etiam agi. Breve est illud in Menologio, quod, interprete Cardinale Sirleto, ab Henrico Caniso vulgatum est: Eodem die natalis sancti martyris Antonii Alexandrini; qui propter Christi confessionem in fornacem ignis injectus, spiritum Deo commendans, coronatus est martyrii coronâ. Synaxarium ex Menologio, jussu Basilii imperatoris collecto, sanctum Pugilem nostrum commemorat die VIII hu-

jus, & sequenti elogio prosequitur, quod è Græco textu, ad finem tomi primi hujus mensis Augusti excuso, sic Latine interpretor: Antoninus Christi martyr ex urbe quidem Alexandria natales hausit; sed fuit Christianus, ac religiosus, nec non timens Deum. Hac de causa ab idololâtris comprehensus, ad præsidem adductus, & interrogatus, Christum confessus est. Itaque in ligno suspensus, vehementer rufus est, & à lictoribus, nec non à militibus, qui circumstantabant præsidem, Christum coactus abnegare, ut à tormento liberaretur. At ille potiùs magna voce Christum verum Deum denunciavit; idola verò eorumque cultores convitiis ac ludibriis affecit. Tormentis autem diu toleratis, sententiâ ignis multatus est. Et sic postquam orasset, & circumstantes docuisset solum Christum cognoscere Deum, in caminum injectus beatam suam animam Deo tradidit.

2 Ad diem XIV Februarii actum est apud nos Sanctus synonymus die nomine Antonius; qui ab hodierno tamen videtur 14 Februarii an ab hodierno distinguendus propter supplicium planè diversum, quo martyrium complevisse fertur: nam hodiernus in fornace per ignem; alter verò in mare mer-

F ff 3

f 105,

AUCTORE
J. P.

*scus, cursum per aquam consummavit. Accedit
cò, quod hic ultimus alios sibi adjunctos habeat;
noſter verò ſolus annuntietur. Ceterum valde ob-*

*ſcura ſunt, quæ elogium ſuprà de eo memorabat,
adeo ut inde ne quidem extundi queat, quo tem-
pore aut loco ſit paſſus.*

DE SS. FIRMO ET RUSTICO MART.

VERONÆ IN ITALIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

G. C.

§ I. Immemorabilis horum Sanctorum cultus, varia eorumdem
Acta, & tempus martyrii.CIRCA
ANNUM
CCCIV.

*Hi Marty-
res, veteri-
bus Marty-
rologis noti,*

B

*Nnua horum Martyrum memo-
ria in antiquis Calendariis &
Fastis ecclesiasticis celebratur;
ſed vix intelligo, quid ſibi ve-
lint apographa quadam Marty-
rologii Hieronymiani, in qui-
bus iidem Sancti, ni fallor, hac die ſic annunti-
antur: v Idus Auguſti. In Oriente natalis SS. Fir-
mi, Ruſtici, Permi. At in Martyrologio Hiero-
nymiano, quod Edmundus Martene tomo 3 The-
ſauri Anecdotorum à col. 1547 inferuit, & quod
ab annis circiter mille exaratum exiſtimat, tan-
tum leguntur ſequentia: v Idus Auguſti. Firmi,
Ruſtici, Dionyſii, Permoni, Gagi, Syxti. Rhi-
novienſe verò & Richenoviienſe, quæ tomo VII Ju-
nii cum aliis edidimus, eodem die hæc habent: v
Id. Aug. In Syrmio Ruſtici. Et in Oriente Cre-
ſcentiani & Tiburtii. Alias annuntiationes vide
in notis ad antiquiſſimum Occidentalis Eccleſie
Martyrologium apud Franciſcum Mariam Flo-
rentinum, quocum ſuſpicor, laterculos luxatos
aut tranſpoſitos eſſe, & verba illa in Oriente ad
alios Sanctos pertinere: nam apud Rabanum,
Notkerum, alioſque Martyrologos iidem Marty-
res urbi Veronenſi ſic expreſſe adſcribuntur: In
Verona civitate, Firmi & Ruſtici, qui tempore
Maximiani imperatoris & Anullini, conſilarii ej-
us, paſſi ſunt. Similes annuntiationes vide in
Auctariis Uſuardi noſtri illuſtrati, aliſque re-
centioribus Martyrologiorum collectioribus, ex qui-
bus hodiernum Martyrologium Romanum hac die
eoſdem Sanctos ita annuntiat: Veronæ ſanctorum
Martyrum Firmi & Ruſtici, tempore Maximiani
imperatoris.*

C

*præcipue
Bergomi*

*2 Memoria horum Martyrum ab immemora-
bili tempore uſque ad præſens celebris eſt apud Ve-
ronenſes, ut illuſtriſſimus Auguſtinus Valerius in
antiquis hujus eccleſie monumentis teſtatur. Ber-
gomates verò eoſdem illos Sanctos, tamquam po-
pulares ſuos, ſolemniter celebrant, ut patet ex
propriis Bergomenſis eccleſie Officiis, quæ anno
1707 recuſa ſunt, & in quibus ad diem IX Au-
guſti Lectiones ſecundi Nocturni ita recitantur:
Firmus Bergomi ex nobili Crotorum familia ortus,
à ſancto Alexandro Chriſti fide imbutus, in ea
tantum profecit, ut ſæviente Diocletiani & Ma-
ximiani perſecutione non modò in ea ipſe perſiſte-
ret, ſed etiam alios confirmaret: Quod cum ad
Maximianum, Mediolani tunc exiſtenteſ, per-
latum eſſet, ab eo ſtatim juffus eſt comprehendi,
& ad ſe perduci. In itinere obviam factus Ruſti-
cius, qui erat affinitate & fidei profeſſione conjun-
ctus, eidem ſe martyrii ſocietate conjunxit. Qua-
re vincti Mediolanum ducti, in carcerem conji-
ciuntur. Quantum attinet ad patriam, quæ hic*

*S. Firmo tribuitur, antiqua Acta & quadam
Martyrologia eamdem illis Sanctis paſſim assignant.
Quid autem de determinata eorum nobilitate ſen-
tiendum ſit, jam ſæpe per decurſum Operis noſtri
indicavimus, præſertim dum in Martyribus qui-
buſdam Brixienſibus tam vetuſtos nobilium fami-
liarum titulos aut cognomina rejecimus. Atta-
men facile admittimus, eos nobili ſtirpe ortos fu-
iſſe, quia id antiqua Acta affirmant.*

E

*3 Porrò geſta amborum Martyrum in lauda-
tis Officiis Bergomenſis eccleſie ſic breviter narran-
tur: Poſtridie ejus diei ad imperatoris tribunal
præſentati, cum in fidei confeſſione perſeverarent,
primùm flagris diriſſimè cæduntur; deinde in te-
trum carcerem truſi, inediâ macerantur. Cum-
que neque ſic à propoſito detererentur, aliâ eos
imperator aggreditur viâ; humaniter ad ſe per-
ductos, blandè alloquitur, dulces voluptates,
lautas epulas, veſtitus ſumptuoſos, ſpes honorum,
divitias eis proponit: quæ illi nihili facientes re-
ſponderunt, voluptatum illecebras animarum lan-
guores, honorum ſpem earumdem perniciem,
divitias & reliqua ſeculi bona, ſpinas eſſe conſci-
entias lacerantes, & quæ hominem à vera felici-
tate aut retrahunt aut retardant. Eo reſponſo
irâ incenſus imperator Anolino judici puniendos
tradit, quos Veronam ſecum duxit, ubi ſanctus
Proculus, illius urbis episcopus, eos inviſit, &
ad perferendos cruciatus adhortatus eſt. Igitur ſi-
mulacra venerari in idolorum templo renuentes,
juſſit Anolinus nudos per tribulos ferreos perque
teſtacea fragmenta volutari. Sed cum ab his tor-
mentis virtute divina illæſi manſiſſent, ignem cir-
ca illos jubet accendi. Cum nec tamen flamma
eos attingeret, veritus populi tumultum, extra
urbem ad Atheſis fluminis ripam præcipit obrun-
cari quinto Idus Auguſti. Denique de ſacris eorum
reliquiis & gloria poſthuma ibidem leguntur ſe-
quentia: Horum corpora, ut inhumata relinque-
rentur, projecta, clam tamen à Chriſtianiſ ſub-
lata, in Africam deferuntur; & longo poſt tem-
pore in Italiam relata, ſui Veronæ relictis aliquot
partibus, Bergomi tandem in patria confederunt,
ubi diu extra urbem, deſerto primùm, deinde
mirabiliter inventa (eccleſiâ monialium ad eorum
honorem conſtructâ) nobilitato in loco poſita,
demum à Carolo Borromæo Cardinali, Medio-
lanenſi archiepiscopo, tum uti legato à latere pro-
vinciam obeunte, poſtea à ſanctiſſimo Paulo Pa-
pa V Sanctis adſcripto, ſolemni cum pompa in ca-
thedralem eccleſiam tranſlata, ibique honorificè
tumulata, pia fidelium veneratione coluntur. Ex
his vides, Bergomates majorem reliquiarum par-
tem ſibi vindicare, etiamſi Veronenſes ſacra eo-
rumdem Martyrum corpora urbi ſuæ adſcribant.*

*coluntur
Officio ec-
cleſiastico,*

F

Verum

A Verum hanc litem paragrapho sequente componere conabimur.

& Veronæ, ubi varia posthuma eorum monumenta exstant.

4 Interim aspiciamus posthuma horum Martyrum monumenta, quæ illustrissimus Valerius in Opere supra citato fol. 21 verso ita recenset: Ex Martyrologio ecclesiæ cathedralis die IX Augusti. Eodem die festum sanctorum Martyrum Firmi & Rustici, quorum corpora jacent Veronæ in ecclesia Minorum, sub eorum nomine dedicata. Idem asserit Franciscus Corna, addens, quod Veronæ passi fuerunt, & eam à siccitate liberarunt; & tabula etiam Sanctorum die IX Augusti. Anno Domini cccxxvi vivebat sanctus Proculus, quartus episcopus Veronensis, frater sanctæ Tuscæ virginis, magistræ sanctæ Teuteriæ virginis: & tunc temporis passi fuerunt sancti Firmus & Rusticus in civitate Veronæ præsentis, ex Psalmista ecclesiæ sanctorum Apostolorum. Franciscus Corna describit spinam illam, hoc est os belluæ marinæ instar falcis, qua sancti Firmi & Rustici capita abfecta fuerunt, asservari in ecclesia sancti Firmi veteris, & suis etiam temporibus in supplicationibus pro impetranda pluvia tempore siccitatis circumferri solitam esse, proptereaque consequi pluviam salutarem: nostris autem temporibus in cathedrali ecclesia asservatur. Ecclesia hæc sancti Firmi veteris, vocatur etiam sancti Firmi de Curtalta, & erecta fuit in honorem ipsorum sanctorum Martyrum, ubi in carcere apud Cancarium detenti fuerunt: nostris etiam temporibus ibi inventus fuit lapis cum litteris id attestantibus. Prope ripam Athesis in honorem sanctorum Firmi & Rustici, ubi decollati fuerunt, sacellum erectum fuit, in quo lapis exstat, adhuc sanctorum Martyrum sanguine signatus, seu perfusus; super quem & Missa celebratur: nostris verò temporibus lapis ille sub palla altaris à latere altaris majoris positus conspicitur; sacellum hoc vocatur nunc ecclesia Crucifixi. Exstat etiam alia ecclesia in honorem ipsorum sanctorum Martyrum erecta prope pontem navium; ad quem locum, ut dicitur, appulit navis, qua sancta eorum corpora vehebantur, cum de Istria à sancta Mariâ Consolatrice in hanc urbem reducerentur. Eorum vita describitur in Lectionario ecclesiæ cathedralis & fere omnium ecclesiarum hujus civitatis, & lib. 7 cap. 42 Petri de Natalibus; & habent Veronæ quinque ecclesias, & plures in dicecesi.

B Idem illustrissimus scriptor in proximè laudato Opere à fol. 48 verso martyrium & translationem horum Sanctorum contraxit ex amplioribus Actis, quorum varia exemplaria inter schedas nostras servamus. Primum nobis descripsit numquam satis laudandus Joannes Gamansius, Societatis nostræ sacerdos, ex Passionali Pergameno Ms. insigni, quod reperit in cœnobio Bodecensi Ordinis Regularium S. Augustini diocesis Paderbornensis, in quo à fol. XLV mensis Augusti tale est Actorum exordium: Regnante impiissimo Maximiano imperatore in civitate Mediolanensi &c. Aliud egraphum ex Ms. codice Ultrajectino S. Salvatoris jam dudum accepimus. Tertium Veronæ ad nos missum est, & extractum ex vetustissimo codice coriaceo, qui exstat apud PP. Minores Conventuales sancti Firmi Majoris civitatis Veronæ, ut in titulo apographi notatur. His denique accedit fragmentum eorumdem Actorum, quod ex codice 583 bibliotheca Vaticana excerptum est, & in quo quadam horum duorum Martyrum miracula & translationes continentur. Atque hæc sunt Acta manuscripta, quæ præ manibus habemus. Nunc de iisdem Martyrum Actis,

Habemus varia exemplaria Actorum

C quæ typis excusa sunt, nonnihil dicendum superest.

6 Primò impressum Actorum compendium invenio apud Petrum de Natalibus in Catalogo Sanctorum lib. 7 cap. 42, quod in præcipua rei substantia ab Actis amplioribus non differt. Boninus Mombritius tomo I collectionis suæ fol. ccciii verso ante ducentos annos ampliora eorum Martyrum Acta edidit; sed omisit ea, quæ post martyrium contigerunt. Hunc defectum supplevit nostra Mss. apographa, & nuper nobilissimus Scipio Maffei ex duplici Ms. codice martyrium horum Sanctorum unâ cum quibusdam miraculis variisque translationibus vulgavit. Hæc omnia inter se conferemus, & Acta ex apographo codicis Bodecensis excudemus. Liberaliter etiam uremur observationibus eruditissimi Maffei, easque annotatis nostris post singula capita immiscebimus. Nescio, an typis excusa sint, an adhuc in Mss. exsistent gesta & Vitæ SS. Alexandri, Græcæ viduæ, Firmi & Rustici martyrum, patronorum Bergomensium, quas seculo XIII conscripsit Pinamons Peregrinus Brembati Dominicanus, ut Echardus tomo I de Scriptoribus Ordinis Prædicatorum pag. 246 affirmat. Nihil hîc moror recentiores quosdam scriptores tum Bergomates tum Veronenses, qui Acta horum Martyrum vernaculâ eloquentiâ exornant, & potius oratoriæ quam historicæ gesta eorum exponunt. Non facile dictu est, quid de antiquis Actis censendum sit: licet enim satis sincera appareant, tamen Actis sanctorum Victoris & Naboris, quæ in Opere nostro ad diem VIII Maii, & XII Julii illustravimus, adeo similia sunt, ut hæc ex illis vel illa ex his desumpta videantur.

E 7 Controversia olim fuit inter auctores de tempore, quo hi duo Sancti martyrium subierunt: tur circa annum enim in quibusdam codicibus Veronensibus leguntur passi, regnante impiissimo Maximiano imperatore, quidam scriptores martyrium illorum anno Christi 236 affixerunt, ut ex supra allatis illustrissimi Augustini Valerii verbis colligi potest. Verum Majores nostri in Actis S. Proculi ad diem XXIII Martii, tomo III istius mensis pag. 451, & R. P. Petrus Paduanus ex Ordine Minorum Conventualium apud Ughellum in Veneta editione Italia sacra tomo 5 col. 684 & sequentibus fuse demonstrarunt, Maximianum pro Maximino legendum esse. Quare non oportet hîc actum agere, præsertim cum nunc plerique scriptores, rationibus convicti, hanc sententiam admittant. Possent tamen moveri dubium de certo martyrii anno, quandoquidem Florarium nostrum Ms. post synopsis Actorum annum disertè exprimit his verbis: Passi sunt anno salutis cccxiv. Nos cum Tillemontio & Maffeo propter argumenta ab iis allata probabilius existimamus, Sanctos illos circa annum Christi ccciv laureâ martyrii coronatos fuisse. Verum adhuc restat aliqua difficultas circa ætatem S. Proculi, antistitis Veronensis, quæ cum tempore hujus martyrii concilianda est.

F 8 Ferdinandus Ughellus in Romana editione Italia sacra tomo 5 col. 559 S. Proculum inter episcopos Veronenses nono loco collocavit. At supra laudatus Scipio Maffei in erudita epistola, quam ad Nicolaum Coletum dedit, & quæ novissima editioni Italia sacra tomo 5 à col. 672 inserta est, contra Ughellianam episcoporum Veronensium scribem contendit, S. Proculum quarto loco collocandum esse; id autem Maffei rectè probat ex scriptore anonymo seculi VIII, qui nuper inter Scriptores rerum Italicarum tomo 2, parte 2, pag. 1095

AUCTORE
G. C.

& martyrii,

E

F

& cujus
tempus cum
ætate S.
Proculi,

AUCTORE
G. C.

1095 recusus est, & qui in *Rythmica Verona* descriptione in hanc rem habet sequentia: Primum Veronæ prædicavit Euprepus episcopus, secundus Dimidrianus, tertius Simplicius, quartus Proculus confessor, pastor & egregius. Ex hoc antiquo testimonio patet, S. Proculum, qui martyrio SS. Firmi & Rustici adfuisse traditur, quartum locum inter episcopos Veronenses obtinuisse. Hinc ulterius quispiam contra communem Veronensium traditionem inferre posset, S. Euprepium sive Euprepium non fuisse à sancto Petro Apostolo Veronam missum, aut saltem præfulem ibidem constitutum, ut Veronenses contendunt.

& serie episcoporum Veronensium

B

9 Huic consequentia non repugnat Maffei, dum in laudata epistola ad Nicolaum Coletum tomo 5 novissima editionis Veneta col. 676 sic candidè scribit: Doleo profectò, acceptiora me clero nostro loqui haud potuisse; cum scilicet ante Proculum, adeoque ante quartum seculum, tres tantum episcopos videamus, de fide Apostolicis temporibus in hac urbe fata, deque Euprepio à divo Petro Apostolo huc misso, rumor ruit omnis. At veritati, ut hætenus præstiti, ita & in posterum dum spiritus hos reget artus, unice litare mihi constitutum est. Populares fabellæ, nec non historiæ decimo sexto ut plurimum seculo concinnatæ, cujuslibet fere Italiæ civitatis Pastorem primum ab Apostolorum ævo, ipsisque Christianæ fidei incunabulis arcessunt, feriemque episcoporum mirificam nec interruptam perbellè ædificant. Quamplurimas tamen fuisse ex his civitatibus, in quibus ante tertium seculum episcopi nomen nec sit auditum, rerum ordinem & tempora perpendiculari constabit: neque enim Christiana religio in omnibus illico universæ Italiæ municipiis diffundi potuit, ac radices agere. In ista certè, quæ ceteras hujus tractus urbes frequentia, opibus, splendore, dum res Romana stetit, antecellebat omnes, ut nupero libello satis ostendi, quarto jam ineunte seculo sanctus Proculus propter metum paganorum cum paucis Christianis non longè à muro civitatis latitabat, ut sanctorum Firmi & Rustici Acta docent. *Juverit hujus regula critica sæpius meminisse, quando primi urbium quorundam Italicarum antistites chronologicè examinandi erunt.*

C concilian- dum est.

10 Cum igitur ex antiquo auctore anonymo re-cta primorum præfulum Veronensium series habeatur, & ex Actis Martyrum nostrorum de ætate S. Proculi constet, omnino improbabile est, primos illos quatuor episcopos tam diu ecclesiæ Veronensi præfuisse, ut fere tria secula impleverint. Quapropter Maffei satis clarè innuit, ætatem S. Euprepii ad posteriora tempora retrahendam esse. Huius duro nodo durus quarendus est cuneus, & unicum superesse video Veronensibus effugium, si dicant, ex sua traditione S. Euprepium quidem ab Apostolo Petro primum Veronæ episcopum designatum fuisse; sed post mortem S. Euprepii aut successorum ejus cathedram Veronensem propter persecutiones aliasve causas sæpe vel diu vacasse. Sed hac occasione eos rogatos volumus, ut traditionem suam & illam sedis vacationem solidis argumentis tempestivè confirment, antequam Acta S. Euprepii ad diem XXI Augusti cum Martyrologio Romano illustrabuntur.

D

§ II. Controversia inter Veronenses & Bergomates de factis corporibus horum Martyrum.

A Ntiqua Acta nostra post varias istorum Sanctorum translationes in fine narrant, corpora horum Martyrum tandem Veronam translata fuisse & honorificè sepulta ab Hannone episcopo, qui circa medium seculi octavi ecclesiam illam gubernabat. Huic Actorum narrationi consentit supra laudatus auctor anonymus ejusdem seculi octavi, qui Veronam Latino-barbarè describit, eamque urbem laudibus extollit, eo quod præter alias Sanctorum reliquias possideat in partibus Meridianis Firmum & Rusticum, qui olim in te, inquit alloquens Veronam, susceperunt coronas martyrii, quorum corpora ablata sunt in maris insulis. Quando complacuit Deo regi invisibili, in te sunt facta renovata per Hannonem præfulem temporibus principum regum Desiderii & Adelchis. Qui diu moraverunt Sancti, non reverfi sunt; quorum corpora insimul condidit episcopus aromata & galbanen, stacten, & argoïdo, myrrha, gutta, & castia, & thus lucidissimus. Tumulum aureum coopertum circumdat præconibus, color stritus mulget sensus hominum, modò albus, modò niger, inter duos purpureos. Hæc, ut valuit, paravit Hanno præful inclitus, per cujus flamma claret de bonis operibus ab Austræ finibus terræ usque nostri terminus. *Hæc barbara periodus, quantumcumque vitiosa & obscura, satis indicat, superius vocem non abundare, & pro ea negatione adverbium nunc vel tunc substituendum esse, ut alias in Actis S. Mariae Consolatricis ad diem primam Augusti, tomo 1 istius mensis pag. 81 observatum est.*

12 Ughellus in novissima editione *Italiae sacre* Veronam tomo 5 col. 703 de tempore istius translationis hæc notat: Porro translatio sanctorum Firmi & Rustici habetur 11 Kalendas Decembris; qua etiam die celebratur translatio sanctorum Primi & Marci, Lazari & Apollinaris subdiaconi & martyris, quorum corpora ex Tergestina civitate Veronam fuerunt translata à sancta Maria Consolatrice, & recondita à sancto Annone episcopo anno DCCLV in ecclesia sancti Firmi majori, in crypta sub confessione ejusdem ecclesiæ post altare majus in sepulcro marmoreo, ubi post ipsum altare sunt hæ litteræ in duabus tabulis depictæ: TRANSLATIO SANCTORUM MARTYRUM HIC QUIESCENTIUM FACTA FUIT XI KAL. JUNII, ANNO DOMINI DCCLV PER BEATUM ANNONEM, TUNC EPISCOPUM VERONENSEM, CUM UNIVERSO CLERO AC POPULO SOLEMNIZATA. *Hæc inscriptio, cujus antiquitatem ignoro, etiam inter monumenta Veronensis ecclesiæ fol. 17 verso refertur ab Augustino Valerio, qui translationem illam confirmat ex Martyrologio monialium sancte Mariae Magdalenæ in Campo Martio, quod undecimo Kalendas Junii sic habet: Item Veronæ translatio sanctorum martyrum Firmi & Rustici, Primi, Marci, Lazari, & Apollinaris. Similia leguntur in veteri Missali membranco ecclesiæ sancti Jacobi in monte Grigiano, ut ibidem illustrissimus ille scriptor testatur.*

13 Bergomates non negant antiquam possessionem

E

* forte nunc vel tunc legendum pro non.

F

A
sed Bergo-
matus asse-
runt,

nem Veronensem, qui corpora SS. Firmi & Rustici in eunte seculo nono adhuc conservabant; sed illi asserunt, quosdam populares suos corrente seculo IX sacra istorum Martyrum cadavera ingenti pretio à custodibus xenodochii Veronensis, in quo tunc quiescebant, sibi comparasse, & clam Veronensibus Bergomum transtulisse. Hanc opinionem inter alios scriptores Bergomates Bartholomæus de Peregrinis in *Vinea Bergomensis*, parte I cap. 14 tradit his verbis: Succellit Tachipaldus Galalionus, civis Mediolanensis, vineam regens annis circiter quadraginta quinque. Occubuit anno Domini DCCCLV; cujus temporibus corpora sanctorum Firmi & Rustici martyrum, civium Bergomensium, & Proculi quarti episcopi ex Veronensi civitate ad nostram Bergomeam urbem translata, & apud muros juxta flumen Gardelli in Plozani sylva abscondita fuerunt, & ibi sine aliqua veneratione permanferunt usque ad annum MCLVI, in quo inventa sunt sub pastore Girardo, de qua inventione dicitur infra in cap. 30, & in secunda parte cap. 7. Hæc ex prædicto Memoriali episcoporum Bergomi, & ex antiqua historia SS. Firmi & Rustici martyrum, civium Bergomensium, scripta in Legendario magno ecclesiæ cathedralis sancti Vincentii.

B
fese ea Ve-
ronensibus
postmodum
surripuisse,

14 Dein cap. 30 ejusdem prima partis inventionem harum reliquiarum, quæ extra muros Bergomenses diu latuerant, ita memorat: Electus est quidam, Gerardus nomine, qui hanc Bergomeam vineam justè gubernavit, quasi annis viginti octo, moriens anno MCLXXI. Hujus temporibus inventa sunt sanctorum Martyrum corpora Firmi & Rustici, civium Bergomensium, & Proculi quarti episcopi Veronensis extra muros Bergomi juxta flumen Gardelli; quæ olim corpora Veronâ Bergomum à quibusdam mercatoribus nostris translata fuerunt, ut supra dictum est cap. 14. Cumque ipsorum tumultus homines lateret, dæmoniaca quædam, Salvatica nomine, locum invenit, dum casu super sepulcrum sedens liberata esset. Quæ corpora episcopus cum clero populoque Bergomenfi suscipiens, qua decebat veneratione, ubi nunc sunt, ea deposuit, ibi facellum cum monasterio sacrarum virginum sancti Benedicti construi fecit eorundem. Pontifex bonus à Federico imperatore impetravit privilegium omnium amplissimum, quo omnia prædecessorum privilegia confirmantur, videlicet à Carolo Magno usque ad istum. Hæc ex Historia translationis SS. Firmi & Rustici martyrum ac Proculi episcopi, adscripta lib. 6 de Antiquitatibus & gestis Divorum Bergomensium cap. 3, & ex sæpe dicto Memoriali episcoporum Bergomi. Nescio, qualem atatem habeant, & proinde quanti faciendæ sint ea monumenta, quæ hic à Bartholomæo de Peregrinis citantur.

C
& in subur-
bio suo col-
locasse,

15 Teste M. Antonio Benalio, aut Joanne Antonio Quarnerio, qui posthuma Benalii opuscula edidit, & *Vitas sanctorum Bergomatium* Latinâ facundiâ exornavit, ipse Gerardus episcopus Bergomensis, sub quo corpora SS. Firmi & Rustici detecta sunt, præsentiam eorum in scripto epistaphio confirmavit, ut laudatus auctor in *Actis horum sanctorum Martyrum* fol. 77 exponit sequenti narratione: Tachipaldo deinde episcopo ecclesiæ Bergomatem administrante, anno à partu Virginis DCCCLV ea corpora (videlicet sanctorum Firmi & Rustici, de quibus ibidem egerat) unâ cum Proculi capite & ossibus Veronâ surrepta sunt, & Bergomum translata; quæ primò in silvestri ac deserto loco apud fluvium Cardonem collocata igno-

Augusti Tomus II.

rabantur: anno deinde trecentesimo & altero, quam in agrum Bergomatem pervenerunt, mulier, Salvatica nomine, à dæmone obsessa, fortuitò in eorum tumulo confedit; qua mirabiliter liberata, corpora inventa sunt, Gerardique episcopi Bergomatis operâ templo exstructo & eis dicato, ibi honorificè reposita sunt, & in sepulcro hæc incisæ litteræ: HIC JACENT SANCTORUM CORPORA FIRMI ET RUSTICI CIVIUM BERGOMATUM, QUI DECOLLATI FUERUNT VERONÆ SUPER FLUMINIS ATHESIS RIPAM SUB MAXIMIANO IMPERATORE, EJUS CONSILIARIO ANOLINO. Si hæc inscriptio jussu Gerardi præsulis tumulo sanctorum Martyrum incisa sit, idque etiamnum ex antiquis characteribus appareat, ut Bergomates asserunt, profectò magnum probabilitatis pondus ad traditionem Bergomensem accedit.

16 Attamen nobilissimus D. Scipio Maffeus ex quo S. in *Historia Veronæ illustrata*, quam anno 1732 Carolus Italice edidit, lib. XI, sen parte I col. 340 & Borromæus anno 1575 sequente contendit, corpora sanctorum Firmi & Rustici adhuc Veronæ servari, adeoque omnia, quæ Bergomates de clandestina eorundem Martyrum translatione tradunt, fabulosa & sine ullo fundamento excogitata esse. Sed R. D. Martinus Antonius Guerrinus Canonicus Bergomensis, & sacra theologia doctor, non contemnendis argumentis opinionem illustris hujus scriptoris refellit in *Synopsi ecclesiæ Bergomensis*, quam anno 1734 recudi jussit, & cui Diatribam contra eundem Maffeam inseruit. In hac Diatriba laudatus Canonicus variis rationibus probare nititur, duos istos martyres seculo IX Bergomum translatos esse, sui Veronæ relictis aliquot partibus, ut Bergomates legunt in *Officio suo proprio*, quod eminentissimus Bellarminus diligenter discussit, & sacra rituum Congregatio anno 1611 approbavit. At inter omnia eruditissimi Guerrini argumenta, quæ in laudata ipsius *Synopsi* pag. 30 & sequentibus expendi possunt, præcipuè nos movet auctoritas S. Caroli Borromæi, qui anno 1575 reliquias eorundem Martyrum ex suburbio Bergomensis ad cathedralem ejus civitatis ecclesiæ solennitèr transtulit, ut jam ex teste synchrono referemus.

17 Reverendissimus Carolus à Basilica Petri, eadem ad episcopus Novariensis, in *Vita S. Caroli* lib. 3 cathedralem cap. 4 ad rem nostram narrat sequentia: Experitus est in civitate (nimirum Bergomensis, de qua Bergomensis scriptor ibi sermonem instituit) Carolus, omnemque, quotquot illius ministri fuimus, bona hominum ingenia, animosque tum rerum salutarium studiosos, tum ad perficienda mandata faciles Ibi collegium virginum cum ex suburbio ad tutiorem locum transtulisset, corpora etiam sanctorum Firmi & Rustici martyrum, quæ illæ in sua ecclesia habebant, aliò celebriter transtulit, licet ex ea re nonnihil difficultatis existerit & tumultus. Tum reverendissimus auctor exponit, quomodo suburbani illi homines armata vi sacras istas reliquias retinere voluerint, ac demum paterne S. Caroli Borromæi reprehensione respuerint, & deinde translationem factam sic referre pergit: Re demum composita, qui vim sacris intulerant, eos singulos veniâ priùs à presbytero petità, certo signo notatos, pontificali vestitu, solenni & præscripto ritu, ante fores ecclesiæ anathematis poenâ Carolus liberavit, opportunaque opera, poenitentia nomine, injunxit. Tum reliquias in ecclesiâ majorem, magna hominum multitudine amploque apparatu deportavit. Suburbani illi ceceis accensis comitati sunt. Similia Joannes Petrus Giusanus in *Actis S. Caroli Borromæi* lib. 3 cap. 7

G g g

cap. 7

AUCTORE cap. 7 Italicè commemorat.

G C. 18 Certè S. Carolus Borromæus non adeo erat credulus, ut popularibus traditionibus sine ullo fundamento fidem adhiberet, quemadmodum ab eventu contrario probari potest: cum enim prudens ille præsul in pago Zibiti, qui inter Mediolanum & Papiam situs est, visitaret corpus cuiusdam S. Jacobi, quod traditio incolarum S. Jacobi Majori apostolo adscribebat, post noctem in oratione peractam noluit declarare, cujus sancti Jacobi corpus illud esset, ut Petrus Paulus Bossa in notis ad Martyrologium suum Mediolanense die xxv Julii testatur, & nos in Commentario prævio ad Acta S. Jacobi Majoris tomo vi Julii pag. 21 & 22 ex ipso retulimus. Ceterum nemo cordatus credet, ab hoc sancto antistite neglectas fuisse prudentissimas leges, quas ipse in hujusmodi materia præscripserat, & inter quas in Actis ecclesie Mediolanensis tomo 1 pag. 92 statuit primò, ut scripta, tabulæ, litteræ, certi annalium codices, aliæ cujusvis generis monumenta, quæ in iis ipsis ecclesiis earumve atriiis atque ædibus, aut aliis locis extant, schedulæque vasculis arcifve sacrarum reliquiarum affixæ inclusæve, recognoscantur accuratè & diligenter; unde illarum vel translatio, vel collocatio ibi facta cognosci aut alia ejusmodi noticia earundem haberi queat. Testes præterea conquirantur, si qui sunt, qui testimonium dent antiquæ constantisque traditionis, ex qua certa eorum cognitio constet; aut aliâ, sicut opus erit, id generis diligentia ad rei perspicentiam adhibeatur.

B 19 Præterea ibidem pagina sequente decernit, ut primùm aliquot antè diebus, si opus erit, aut certè omnino pridie illius diei, quo sacræ reliquiae transferendæ sunt, ab episcopo, aliove, ubi adhiberi potest, ecclesiastica dignitate prædico, cui nominatim is id munus dederit, accuratè diligenterque recognoscantur, testibus aliis sacerdotibus gravioribus adhibitis; quæ recognitio fiat, ut suprâ, diligenter conquisito omni monumentorum genere. Denique idem sanctus præsul pag. 94 tomi proxime citati inter alia præscribit, ut mane, quo die transferuntur, processio solemnibus psalmis & hymnis & canticis omnique prece agatur ad ecclesiam, in quam translatio fit; ubi iterum illis recognitis, tum de eorum vita, deque historia sanctarum reliquiarum olim eo loco reconditarum, de causis item translationis ab episcopo vel ab alio ejus jussu sermo appositè habeatur, nisi commodiùs censuerit episcopus, postea habendum inter Missarum solemnias. Quis post hæc sibi persuadeat, sagacem hunc antistitem populari traditione deceptum fuisse? Quis facile credat, exactissimum illum disciplina ecclesiastica observatorem leges suas executioni non mandasse? Debuit itaque cautus ille vir vidisse solida testimonia, priusquam sacra hæc ossa sub nomine sanctorum Firmi & Rustici ex suburbio Bergomensis ad eandem civitatem transferret.

C 20 Hinc verosimillimè colligimus, aliquas SS. Firmi & Rustici reliquias à Bergomatibus servari. Imò suspicamur, magnam sacrarum ossium partem ibi existisse, quandoquidem Bergomates tam liberaliter ea aliis ecclesiis aut illustribus personis communicarunt: nam intelligo ex authenticis instrumentis, quæ Camillus del Bene ex Ordine Minorum Conventualium Actis horum Martyrum subjunxit, incolas Albiati in diocesi Mediolanensi mandibulas inferiores dictorum Sanctorum integras à Bergomatibus circa annum 1608 accepisse. Præterea F. Cælestinus ex Ordine Capu-

Bergomi existare veras horum Martyrum reliquias,

cinorum in Historia quadripartita Bergomensis lib. 10 pag. 291 tradit, Caravaginos anno 1588 ab iisdem Bergomatibus impetrasse quasdam eorumdem Martyrum reliquias ea conditione, ut illas in præcipua sua ecclesia venerationi fidelium exponerent, ac tabula marmorea insculperent sequentem inscriptionem: Ex CORPORIBUS SANCTORUM FIRMI ET RUSTICI, IN CATHEDRALI ECCLESIA BERGOMI ASSERVATIS, COSTA ET SPATULA, EJUS ECCLESIE ET COMMUNITATIS DONO CONCESSÆ. ANNO DOMINI MDLXXXII. Denique suprâ memoratus Martinus Antonius Guerrinus in recusa Synopsi ecclesie Bergomensis pag. 40 & 46 has aliasque pias Bergomatium donationes accuratè recenset.

D 21 Etiam si ex hæcenus dictis prudenter concludi potest, notabiles horum Martyrum reliquias, as olim Veronâ ad suburbium Bergomense translatas fuisse, tamen hinc nondum manifestè sequitur, jam tantùm exiguas sacrarum ossium particulas apud Veronenses superesse, ut Bergomates quidam scriptores contendunt. Equidem scio, quod in Lationibus Bergomensibus, ab eminentissimo Bellarmino & sacra Rituum Congregatione approbatis, dicantur corpora sanctorum Firmi & Rustici tandem in patria sua Bergomensis consedis- se, sui Veronæ relictis aliquot partibus. At non indicatur, utrùm hæc partes magna an parva fuerint. Quapropter nobis non placet conjectura memorati Fratris Cælestini, qui pag. 382 & 383 Operis suprâ citati suspicatur, Bergomates corpora horum Martyrum quondam Veronæ surripuisse, ac alias Sanctorum reliquias loco eorum substituisse, quemadmodum Veneti in translatione S. Marci Alexandrinos decepisse traduntur. Unde ibidem Frater ille putat, falli Veronenses, dum corpora vel capita istorum Martyrum in sua civitate ostendunt. Contra verò D. Octavius Alecco integrum librum paratum habet, quo ex accurata reliquiarum Veronensium custodia, earumque colloca- tione demonstrat, præcipuas ac veras eorumdem Sanctorum reliquias Veronæ honorari, ut ex observationibus præviis Marchionis Maffei ad Acta SS. Firmi & Rustici intelligo. Nobis non vacat hæc proferre omnia utriusque partis litigantis argumenta, quæ apud nobilissimum Maffium in Historia Veronæ illustrata & apud doctissimum Guerrinum in Diatriba locis suprâ assignatis videri possunt. Nos potius hanc intricatam litem componere cupimus; quod priusquam fiat, ex Molano transcribenda sunt nonnulla, quorum scipius alibi juverit meminisse.

E 22 Joannes Molanus, doctor Lovaniensis, in præfatione ad Martyrologium Ussardi cap. 23 sic rectè monet: Nunc igitur præfationi finem facturus, precor te, candide lector, ut in historiis Sanctorum legendis atque aliis semper tardus velis esse & modestus in reprehendendo. Procul absis ab hæreticorum ingenio, qui, teste apostolo Petro, quæcumque ignorant, blasphemant. Procul sis ab Antichristi spiritu, cujus nomen est blasphemare nomen Dei, & eos, qui in cælo habitant: & quod olim beatus Augustinus dixit de objurgationibus, rarè & in magna necessitate objurgationes adhibendæ sunt. Idem de reprehensionibus dictum puta. De beato Sebastiano dixit Wandelbertus: ROMA QUEM VECTUM NUNC SUESIO LÆTA FREQUENTAT; non quod totum corpus Sebastiani è Roma Suctionem sit translatum; sed de parte corporis hoc intelligendum esse constat ex Adone Viennensi: per piam enim extensionem dicunt nonnulli, se alicujus Sancti corpus habere,

quales etiam concedimus Veronensibus;

A C T A

Ex Ms. Passionali pergameno mensis Augusti fol. XLV pag. A, quod apud Canonicos Regulares Bodecensis cœnobii in diœcesi Paderbornensi servatur.

C A P U T I.

*Sanctorum patria, nobilitas,
& martyrium.*

Regnante impiissimo Maximiano a imperatore, in civitate Mediolanensi facta est persecutio ingens Christianorum, & multi propter nomen Domini glorioso martyrio coronati cœlestia regna penetrarunt. Erat his diebus vir quidam, nomine Firmus, civis Bergumatis *b*, nobili genere exortus, & notissimus imperatori; substantia ejus erat copiosa valde; in orationibus & jeuniis vacans die noctuque Christum deprecabatur, & distribuebat quotidie substantiam suam pauperibus, ac hospitio suscipiebat eos, qui persecutionem pro Christo patiebantur. Nuntiatum est autem imperatori à templorum pontificibus *c*, quod Firmus Christianus esset factus, & blasphemaret deos eorum, dicens, eos dæmonia esse. Qua legatione audita, imperator misit quæstorem suum cum militibus, ut comprehenderent eum; qui venientes ad locum, ubi beatus Firmus manebat, invenerunt eum sedentem in viridario suo, & legentem sententiam, quam Dominus in Evangelio præcipit dicens: Si quis dereliquerit domum aut agros seu divitias, aut uxores aut filios, aut parentes propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

2 Tunc milites, qui missi fuerant, audientes eum hæc legentem, tenuerunt eum, & injuriantes eduxerunt foras, ac vinculis circumdatum ducebant ad Mediolanensium civitatem. Cumque abiissent non longè à villula sua, venit eis obviam quidam vir; nomine Rusticus, qui fuit ex parentela beatissimi martyris Firmi, & ipse Christianissimus. Visis itaque vinculis in manibus & in collo ejus, cœpit flere dicens: Libenti animo tecum morior, charissime Firme: Et hæc dicens sequebatur eos. Cui milites dixerunt. Num & tu in hac magica perseveras, quod sic clamas post nos? Qui respondit. Non, sicut dicitis, magus sum, sed Christianus, paratusque sum in his vinculis alligari propter nomen Domini mei Jesu Christi, qui pro toto mundo passus est. Quæstor dixit: Et quis pro vobis passus est? Responderunt ambo & dixerunt: Dominus noster Jesus Christus, filius Dei vivi, cui nos servimus. Quæstor dixit: Modò videbimus, si Christus vester liberabit vos de manibus imperatoris. Et colligaverunt eos, & imposuerunt farcinam super illos. Tunc dixit sanctus Firmus: Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis. Ibant autem ambo psallentes & dicentes: Deduc nos Domine in viam

G g 2

tuam,

A habere; quia ejus bonam partem habent. Quam loquendi rationem non intelligens, qui ad reprehendendum præceps est, faciliè alium redarguere volens, se ipsum redarguendum exhiberet. *Eminentissimus Baronius in prænotationibus ad Martyrologium Romanum circa finem capituli quarti similia habet. Ceterum Molanus hic merito carpit Lutheranos & Calvinistas, qui ex hac pia Catholicorum contentione cultum Sanctorum & venerationem sacrarum reliquiarum sacrilegè explo-dunt. Porro eruditissimus Josephus Antonius Saxius in Possessione sanctorum Gervasii & Protasii martyrum Mediolano vindicata, & non ita pridem anno 1719 recusa, cap. 8 num. 124 & sequentibus contra hos blaterones solidè ostendit, plures ecclesias eadem Sanctorum corpora sibi vindicare, & hunc innoxium alterutrius partis errorem religioni nostræ nihil obesse, ut sapius etiam in Opere nostro demonstratum est.*

23 Faciliè itaque Veronenses & Bergomates inter se conciliari possunt, si unaquæque urbs parte prædictarum reliquiarum contenta sit. Ab hac literis compositione non abhorret supra laudatus Benzelius vel Guarnerius Bergomas, dum in Actis sanctorum Firmi & Rustici circa finem fol. 73 ita scribit: Id quoque ambigitur, Bergomine, an Veronæ corpora sita sint. Ut cetera monumenta, quibus standum putamus, omittantur, Aloysius Lipomanus, quondam Veronæ episcopus, diligentissimus antiquitatis investigator, litteris Bergomum scriptis, corpora apud nos esse testatus est. Etsi, quid mihi probetur, satis constat, tamen sententia Augustini Valerii Cardinalis amplissimi, quæ ad eximendos scrupulos plurimum valere debet, minimè prætereunda est. Ejus viri tanta est gravitas, ut altissimum honoris gradum eximia vis ingenii & singularis doctrina, ingenium doctrinamque clarissima vitæ & morum sanctitas superare existimetur. Is ad explanandas res obscuras & ambiguas, conciliandosque & conjungendos diffidentium animos divino quodam consilio natus, in hujusmodi hæsitacionibus opinionum diversitati optime consulit: nam cum alii alicujus sancti viri reliquias se habere contendunt, alii easdem sibi vindicent, quod decuit sapientissimum virum, se medium gessit, docuitque, etsi apud alios bona pars reliquiarum alicujus sancti viri collocata sit, pars reliqua ad alios asportata, tamen fieri potuisse, ut utrique abundantia quadam pietatis adducti, se integras reliquias habere præ se tulerint; huicque eorum vehementiori studio ignoscendum esse, præsertim cum id ex bonis causis & probabilibus rationibus profectum esse constet. Quare, quod fortasse accidit, ut harum reliquiarum, de quibus nunc agimus, pars aliqua Veronæ relicta sit, idque Veronenses in eam partem interpretentur, ut integras se habere arbitrentur; tanti viri judicium adscribendum fuit, cujus tantum est pondus orationis, ut singulas ejus sententias, singula testimonia existimem. Censet igitur eminentissimus Augustinus Valerius, Veronensibus & Bergomatibus notabiles sanctorum Firmi & Rustici reliquias concedendas esse, cujus prudentissimo judicio assentimur. Quod si cives utriusque urbis hac compositione stare nolint, ipsi litem inter se prosequantur. Nos interim ipsa dictorum Martyrum Acta prælo subjicimus, ac solitis annotationibus illustrabimus.

Augusti Tomus II.

E Cum S. Firmus ab ethnicis comprehensus esset,

a
b

F occurrit ei S. Rusticus,

EX MS.

tuam, ut ambulemus in veritate tua. Et iterum : Ecce quam bonum & quam jucundum, habitare fratres in unum.

qui cum illo
captus Me-
diolanum
ducitur,

d

e

f

B

Et ambo ab
imperatore
Maximiano
frustra ten-
tati

g

C

ad deserend-
am fidem
Christia-
nam,

3 Alia die ingressi sunt urbem Mediolanensem, statimque nuntiaverunt milites imperatori, quod adisset is, pro quo missi fuissent, & unà cum eo Rusticus quidam nomine, qui se Christianum profiteretur dicens, sibi dulce pro Christo mori. Jussit igitur imperator utrosque simul in custodiam mitti apud Anulinum *d* consiliarium suum. Sequenti verò die præcepit sibi tribunal in epitrinio *e* circi præparari, & sanctos Dei Firmum ac Rusticum conspectibus suis præsentari. Qui cum adducti fuissent, interrogavit eos : Quot deos habetis ? Responderunt : Nos plures deos non habemus ; sed est unus & verus Deus, qui fecit cælum & terram, mare, & omnia, quæ in eis sunt : huic nos Christiani servimus. Imperator dixit : Convertimini ad me, & sacrificate Deo Saturno & Apollini, ut immunes à pœnis nobiles sitis, sicut & parentes vestri : nam per deos & salutem meam & statum reipublicæ Romanæ *f* faciam vos exemplum omnibus, si sacrificare nolueritis. Sancti Martyres una voce responderunt : Fac, quod facturus es, sciens, nos non adorare simulacra manufacta, surda & muta, sine visu, absque sensu & gressu. Minas tuas non pertimescimus, quia terrenæ sunt, sicut & regnum tuum terrenum, corruptibile, & perituum est. Habemus Salvatorem dominum nostrum Jesum Christum in cælis ; ipsum timemus, ipsum adoramus, ipsi nosmetipsos sacrificium laudis offerimus.

4 His auditis, imperator commotus graviter jussit fustes adferri, & beatos Viros nudos extendi, binosque terniones *g* super eos transire, & dicere eis : Sacrificate diis, quos imperator adorat. Cum autem essent sancti Martyres in pœnis constituti, una voce dixerunt : Adjuva nos Deus salutaris noster, & propter honorem nominis tui, Domine, libera nos ; ne quando dicant gentes : Ubi est Deus eorum ? Cumque cæsi fuissent, jussit eos erigi dicens : Ecce dabo vobis, quæcumque postulaveritis à me, & primi in regno meo eritis ; tantùm recedite ab hac vana superstitione, & sacrificate diis immortalibus, quos adoraverunt patres nostri ab initio. Beatissimi Martyres dixerunt : Nos non accipimus præmia, quæ promittuntur à vobis, quia coronam nobis sempiternam repositam esse speramus in cælis : dii namque, quibus vos miseris cervices inclinatis, dæmonia sunt, & omnes, qui sacrificant iis, cum ipsis ibunt in ignem æternum. Indignatus imperator jussit eos in custodiam recludi, & pedes eorum in cippo extendi. Anulinus autem consiliarius imperatoris profecturus post aliquot dies in partes Venetiarum, misit in carcerem ad sanctos Martyres dicens : O homines infanissimi & crudelissimi, cum sitis nobiles, excogitatis aliquid de vita vestra, ut non pereatis ? Per deos & salutem imperatoris, multa genera tormentorum vobis præparantur, quibus subjacebitis, si sacrificare nolueritis. Beati Martyres dixerunt ad eos, qui missi fuerant ad eos : Ite & renuntiate Anulino ; tormenta, quæ nobis præparas, terrena sunt ; majora tibi præparantur à domino nostro Jesu Christo in die justii judicii Dei.

5 Accedens igitur Anulinus ad imperatorem, dixit ad eum : Jube sacrilegos istos in meam tradi potestatem ; ego certè faciam eos sacrificare diis. Tunc imperator jussit eos educi de carcere, & dixit ad eos : Quid tractastis circa salutem vestram ? Sancti Martyres responderunt : Salus & vita nostra Christus est, cujus spiritu nutrimur.

Eadem horâ tradidit eos imperator Anulino consiliario suo dicens : Nisi sacrificaverint diis, diversis pœnis interficiantur. Profecturus ergo, sicut diximus, Anulinus in partes Venetiarum, jussit alligari sanctos Dei Firmum & Rusticum, & perduci in Veronensem civitatem, & neque panem, neque aquam eis ministrari. Cumque die tertia perducti fuissent Veronam, & traditi cuidam militi, nomine Canchario *b*, ejusdem civitatis vicario, custodiendi, donec Anulinus superveniret, suscepit Cancharius intra domum suam, & misit eos in secretariam *i* cellam, in qua nimirum reclusi sunt. Circa mediam noctem terræ motus factus est, & auditæ sunt voces psallentium ac dicentium : Fac nobiscum, Domine, signum in bono, ut videant, qui nos oderunt & confundantur. Accurrens itaque Cancharius, cum vidisset lumen magnum in cellula, & mensam, omnium deliciarum plenam, appositam sanctis Martyribus, factus est velut mortuus. Ad quem accedens beatus Firmus, tetigit eum dicens : Surge, noli timere. At ille continuo surrexit, & interrogavit eos, quid causæ haberent, quod vinculis mancipati fuissent. Cumque beati Martyres ambo simul indicassent ei, quia propter Christum paterentur ista, quatenus ab ipso præmia consequerentur æterna, procidens ad genua eorum Cancharius credidit cum omni domo sua.

6 Post dies sex ingressus Anulinus civitatem Veronensem, jussit clamare præconem, ut omnes populi ad spectaculum convenirent. Audiens autem beatus Proculus *k* episcopus, qui propter metum paganorum cum paucis Christianis non longè à muris civitatis in monasterio *l* suo latitabat, quod Anulinus advenisset, ut Christi Milites ibidem examinaret, tota nocte pervigil in oratione deprecabatur Dominum, ut & ipse mereretur confortio jungi eorundem Martyrum. Et surgens mane indicat Christianis, quod ad civitatem vellet ambulare, sanctosque Dei Martyres visitare. Cum ergo venisset ad domum Cancharii, ubi erant sancti Firmus & Rusticus, osculatus est eos cum gaudio dicens : Bene huc advenistis, fratres. Confortamini igitur in domino Jesu Christo, & suscipite me vobiscum in agonem istum : desidero enim vestri confors fieri, ut sit nobis voluntas una, & certamen unum pro Domino, quatenus ejus gloriam mereamur intrare, & nomen ipsius cum angelis in æternum collaudare. Et dixerunt pariter : Amen.

7 Interea præcepit Anulinus ministris suis, ut sanctos Martyres sibi repræsentarent ; qui concito cursu venientes ad domum, invenerunt Proculum episcopum, sedentem cum Sanctis Dei, & irridentes dixerunt : Quid sibi vult senex iste cum his, qui jam nunc condemnandi sunt ? Beatus Proculus episcopus respondit : Non sunt condemnandi, sed à domino nostro Jesu Christo coronandi ; atque utinam & ego merear illis annumerari, quoniam Christianus sum, sicut & ipsi. Et hæc dicens porrexit manus ministris rogans, ut ligaretur. At illi ligaverunt eum. Sedente igitur Anulino pro tribunali, & adstante coram eo non parva multitudine populi, adducti sunt sancti martyres Firmus & Rusticus, quos præcedebat Proculus episcopus, vincētis post tergum manibus. Cumque præsentati fuissent aspectui judicis, interrogavit, quis esset senex ille, qui præcederet Sanctos. Responderunt ministri : Spontanea voluntate obtulit se nobis vincendum & huc perducendum. Anulinus dixit : Non intelligitis, quia præ senectute delirat ? Solventes itaque ministri sanctum

D

b

i

E

vinculis
constricti
Veronam
mittuntur

k

l

F

ubi eos adit
S. Proculus
episcopus
Veronensis,

ctum

A Etiam Proculum, injuriaverunt eum, ita ut palmas in faciem darent, & sic extra civitatem egerunt. Ille autem abiit tristis, eo quod à sanctis Martyribus fuisset separatus: & veniens ad suos, indicavit eis, quæ evenerant sibi. Post cujus ejectionem Anulinus intuitus sanctos Dei Firmum & Rusticum dixit: Sacrificare vultis adhuc diis immortalibus Jovi, Junoni, Saturno, & Apollini, quos omnes adorant, & quibus imperator cervicem flecit; an perire? Beati Martyres responderunt: Non sacrificamus dæmonis, quia scriptum est; Similes illis fiant, qui faciunt ea, & omnes, qui confidunt in eis.

ibidemque post varia tormenta capite plectuntur.

8 Tunc iussit Anulinus sterni testas lapideas, & desuper Sanctos volutari: qui cum volutarentur, statim facta est super eos nebula, ita ut viderentur testæ ab hominibus quasi favillæ super eos de fornace; & tremor apprehendit paganos. Sancti verò Martyres stabant illæsi, & in nulla parte violati, gratias agentes Deo atque dicentes: Glorificamus te, domine Jesu Christe, Fili Dei vivi, qui misisti angelum tuum, & eripuisti nos de penis istis & plagis, quas exercuit in nos impius Maximianus & Anulinus minister ipsius, & unguento misericordiæ tuæ unxisti nos. Hæc videntes populi, qui aderant, versi in stuporem dixerunt: Magnus est Deus Christianorum. Alii autem à diabolo cæcati, qui ex parte Anulini stabant, ceperunt clamare dicentes: Tolle magos atque maleficos, ne filii nostri seducantur ab eis. Anulinus ergo diabolica rabie plenus, iussit ignem copiosum accendi, & Sanctos Dei in medium flammæ jactari dicens: Videbo, si & hic magicæ artes vestræ prævalebunt. Sancti Martyres, dum signo crucis consignati fuissent, in ignem missi, hymnum canebant Domino, qui tres pueros liberavit de camino ignis ardentis, ut simili virtute succurreret eis. Statim divisa est flamma in quatuor partes, exurens eos, qui ignem succenderant; sanctis verò Christi Martyribus non exustus est capillus capitis, nec fimbria vestis. Tunc quasi ex uno ore laudabant Deum dicentes: Benedictus es, Domine Deus noster, quia visitasti & redemisti nos. Populi vero cum vidissent mirabilia, quæ facta sunt, dixerunt ad Anulinum: Quid hoc fecisti, ut adduceres huc magos istos? Civitas Veronensis in perditione est. Tolle eos à nobis. Hujusmodi vocibus incitatus Anulinus præcepit, ut extra civitatem ducerentur, & ibi fustibus mactati decapitarentur. Fecerunt ergo ministri, sicut præceptum fuerat, & decollati sunt martyres Dei Firmus & Rusticus extra muros civitatis Veronensis super ripam Athesis fluminis sub die quinto Idus Augusti.

C

ANNOTATA.

a Codex, qui Verona exstat apud PP. Minores Conventuales, pro Maximiano habet Maximino; sed egrapha codicis Ultrajectini & hujus Bodecensis legunt Maximiano; qua lectio retinenda est, ut jam passim omnes fatentur, & in Commentario prævio num. 7 indicavi.

b Id est Bergomas, vel civis Bergomenfis.

c In codice Veronensi & editione Scipionis Maffei nulla fit mentio de templorum pontificibus; sed tantum in genere sic legitur: Tunc nuntiaverunt imperatori dicentes: &c.

d Joannes Glandorpins in Onomastico Romano col. 104 varios diversorum temporum Anulinos, officiis illustres, recenset. Distinctior horum notitia datur in Italia sacra novissima editionis, to-

mo 5, col. 690 & sequente.

e Hoc est in hippodromo, ut eruditissimus Scipio Maffeus ad hanc vocem notat.

f Non convenit hic loquendi modus imperatori Romano, præsertim cum idem paulo post dicat: Primi in regno meo eritis: nam imperium sive regnum apud Romanos à statu Reipublicæ multum differebat, ut passim notum est. Si igitur hæc Acta sint antiqua, ut eruditi quidam contendunt, suspicor, illa ab amanuensis posterioribus subinde interpolata fuisse.

g Apud Cangium in Glossario ad vocem ternio ex Julio Africano memoratur martyr, quem proconsul septem ternionibus flagellorum cæsum crucifigi præcepit. At hic per binos terniones intelligo sex carnifices sive ipsos flagellatores, cum ii Sanctos alloqui jubeantur, ut ex sequentibus patet.

h Alii codices legunt Cancario pro Canchario. Eruditissimus Scipio Maffeus in notis ad Acta horum Martyrum suspicatur pro Cancario, quod nomen toti antiquitati Romana ignotum ac inusitatum est, legi debere Caio Ancario. Hæc ipsius conjectura magnam habet verisimilitudinem, cum facile fieri potuerit, ut littera initialis C, quemadmodum prænomena Romanorum exprimi solent, cum altero cognomine perperam conjuncta sit, atque inde per errorem Cancario pro C. Ancario lectum fuerit. Certe Joannes Glandorpins in laudato Onomastico Romano col. 52 & sequente de C. Anchario & Q. Anchario meminit.

i De multiplici hujus vocis significatione consule Cangium in Glossario. Ex sensu satis patet, hæc ea voce locum domus ab aliis secretum, tamquam carcerem, indicari.

k Hic fuit quartus Veronensium episcopus, cujus Acta Majores nostri ad diem 23 Martii illustrarunt, & de quo in Commentario prævio § 1 nonnulla obiter monuimus.

l Hic per vocem monasterium significatur locus occultus vel solitarius, ut ex radice Græca hujus nominis facile colligitur. Agnellus tamen eadem voce appellat oratoria privata vel occulta sacella, ut eruditissimus Maffeus etiam notavit.

CAPUT II.

Prima horum Martyrum sepultura, quædam miracula, & varia translationes.

P

Corpora horum Martyrum in alicia provincia sepeliantur

ost hæc præcepit Anulinus, ut omnia scripta vel gesta Christianorum adducerentur ante eum & igni comburerentur, dicens: Quicumque ea legerit, in errorem veniet, sicut & illi fuerunt, & venerabitur eorum sepulcrum magis, quam templa deorum, qui ab initio sunt. Iussit etiam, ut nemo sepeliret corpora eorum, sed bestia aut aves devorarent ea. Tunc abiit Cancharius cum duobus cognatis beati Firmi, qui venerant à Bergume videre actum rei, ut vigilarent nocte illa, & custodirent corpora Sanctorum. Vigilantibus autem illis, venerunt septem viri, qui dixerunt, se esse negotiatores, afferentes lectulum & sindones candidissimas, involventesque corpora Sanctorum, posuerunt super lectulum, ac fientes dixerunt: Væ populo hujus civitatis à peccatis eorum! Et abibant psallentes, & dicentes: Beati, quos elegisti & assumpsisti; habitabunt in atris

XX MS.

atriis tuis. Tunc abierunt Cancharius & duo cognati beati Firmi post eos, & invenerunt navigium: viri autem illi, quos prædiximus, imposuerunt navi corpora Sanctorum, & abierunt, ac ultra ibi nusquam comparuerunt. Regressi sunt ergo Cancharius & cognati sanctorum Martyrum in civitatem Veronensem, & compuncti corde cognoverunt, quod verè unus & magnus est Deus Christianorum, credideruntque in Dominum, & baptizati sunt in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti. Post hæc beati Martyres transeverunt in Carthaginensem provinciam ad urbem, quæ dicitur Precones *a*, ibique reconditi ab angelis, sicuti eis à Deo fuerat præparatum.

Occasione cujusdam emergenti inventa
b c d

10 Evoluto autem non inodico tempore, erat vir quidam gentilis *b* in provincia Histria *c*, nomine Terentius, in civitate Capris *d*, nobili quidem oriundus genere ac locuples valde; qui dum terrenis crebrò negotiis insisteret, mercimoniis diversis navi superimpositis, sæpe per maris discrimina volitabat. Itaque dum hæc inter procellarum validos æstus perageret, quadam die filius ejus, vocabulo Gaudentius, cum patre in navi commorans, à dæmone arreptus est. Cumque diu vexatus à vi exagitantis dæmonis teneretur, cœpit per os pueri dæmon clamare dicens: Nisi te sancti Firmus & Rusticus eripuerint, à me nullo modo relinquëris; sed meo juri dominioque subjectus eris. Pater hæc audiens & nesciens, quod suus filius clamaret, cœpit præ nimia mœstitia ubertim super filium lacrymas fundere, & ejulans dicere: Heu heu, fili mi! Utinam in gremio matris tuæ defunctus esses, ut propinqui & familiæ lugentes cum magna te gloria sepelirent. Cum itaque non paucis diebus vexatus fuisset puer, venerunt tandem pater & filius ad insulam Carthaginis, quæ dicitur Precones: quo in loco cum huc illucque puer vagabundus plurima Sanctorum sepulcra cum ejulante patre circuisset, & minimè curaretur, ad ultimum venit, ubi beati martyres Firmus & Rusticus tumulati jacebant. Mox igitur ut tetigit tumultum eorum, larvali arreptione liberatus est, nihilque potestatis in eo diabolus ulterius obtinere prævaluit.

in Istriam transferuntur
C

11 Videns hoc Terentius pater ejus, licet catechumenus, glorificavit Deum, innumeras illi gratias agens pro adepta filii sui sospitate. Aperiens quoque sanctorum Martyrum tumbam, duo reperit corpora, aromatibus condita, libellumque simul ad capita eorum positum, in quo erat titulus his verbis insertus: FIRMUS ET RUSTICUS DECOLLATI SUNT IN URBE VERONENSI SUPER RIPAM FLUMINIS ATHESIS, SUB IMPERATORE MAXIMIANO, EJUSQUE CONSILIARIO ANULINO, UBI EO TEMPORE PROCULUS ERAT EPISCOPUS. Nec mora, Terentius cum filio suo, data pretiorum multitudine, quam secum à patria pro adipiscendis secularibus asportaverat lucris, emerunt corpora sanctorum Firmi & Rustici martyrum, ut thesauros sibi conderent in æternum: quæ videlicet cum ingenti de sepulcro sublata gaudio, involventes sindoni candidæ, imposuerunt navi, sicque in suam, suffragante Deo, patriam incolumes reversi sunt. Pervenientes autem ad oppidum suum Capris, condiderunt corpora Sanctorum in ecclesia sanctæ ac perpetuæ Virginis Dei Genitricis Mariæ, ibique longo quievit tempore, donec ea cælestis denuo decrevit omnipotentia manifestari. Tunc Terentius unà cum filio Gaudentio, totaque domo sua crediderunt in dominum Jesum Christum, & baptizati sunt in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti.

12 Evolutis plurimorum temporum cyclis, dum Christiani piissimi reges Desiderius & Adelgis in Italia principarentur, depopulata est gens Longobardorum Histriam *e*, & occupavit omnes regiones ejus & oppida. Excitata est etiam tunc temporis gens Ungarorum *f* super Histricos, permittente hoc Domino, ut gloria sanctorum martyrum Firmi & Rustici detegeretur. Denique audientes Christiani, quod irruptionem facere vellet gentiles in Histriam, accedentes unanimiter ad locum, ubi Christi Martyres quiescebant, & aperientes sepulcrum, invenerunt corpora eorum compta & redolentia, sicut redolere solent pretiosissima quæque aromatum genera, & elevantes ea cum reverentia magna, perduxerunt ad oppidum, quod nominatur Tregeste *g*. Gubernabat autem illis diebus ecclesiam Dei in urbe Veronenfium egregius præful Anno *b*, qui comperiens sanctorum Martyrum corpora tam evidenter fuisse reperta, collectis in unum sacerdotibus, clericis, universisque populorum agminibus, pervenit festinanter ad locum, ubi jam conditi habebantur, & offerens incolis auri & argenti pondus immensum, emit corpora eorum, & unà cum ipsis corpora sanctorum Primi, Marci, Apollinaris, & Lazari, & cum inexplicabili gaudio revertebatur ad propria.

13 Progredientibus igitur tam episcopo, quam suis omnibus, ab urbe Tregesti, erat quidam domesticorum inter eos magnis longo tempore febribus anhelans, nullamque poterat à medicis consequi salutem. Extollens autem quidam de turba vocem, & exclamans ait: Si estis verè sancti Dei, Firme & Rustice, aut si est in vobis aliqua virtus Dei, liberate huic famulum Dei, qui maxima febrium valetudine vexatur, ut credamus, quia Christi estis discipuli. Tanta denique supernæ virtutis gratia Sanctorum est mèrita comitata, ut, hac emissa voce, is, qui magnis anxibatur febribus, continuò sanus à cunctis secum gradientibus cerneretur. Multa quidem & alia signa, dum redirent, Dominus per suos operatus est Martyres, ita ut, qui aliquo detinerentur morbo, accedentes ad Sanctorum feretrum, illico sanarentur.

14 Pervenerunt itaque ad urbem Veronensem, magnoque tripudio suscipiuntur ibidem: nam omnes populi, viri atque mulieres, ac parvuli cum omni cœtu clericorum & monachorum ovantes cum canticis laudibusque occurrunt, gratias agentes Deo, qui post tantorum curricula annorum revocare dignatus est Sanctos suos, ubi prius coronas susceperat martyrii. Enimvero memoratus pontifex corpora Sanctorum non longè foras muros civitatis in basilica, quæ à priscis fuerat in eorum honore constructa, sub omni diligentia condidit, perfundens ea balsamo ac thymiamate, nec non galbano boni odoris, & lucidissimo thure. Coronatur civitas tota, fit lætitia populis habitantibus in ea. Posita sunt autem pretiosa Sanctorum pignora in arca saxea in specu subterranea, cujus operimentum episcopus perornavit argento & auro, ac gemmis pretiosis: cujus rei opinio cucurrit per universos illius provinciæ terminos, & quotquot credentes ad Martyrum tumultum perveniunt, repente salvantur, quacumque fuerint ægritudinis incommoditate detenti, per virtutem domini nostri Jesu Christi, qui cum Patre & Spiritu sancto vivit & regnat in secula seculorum. Amen.

ANNO-

A

ANNOTATA.

a *Fam saepe laudatus Maffens pro voce Precones libenter hic legeret Hippones vel Hipponem, qua est nota Africa civitas & episcopatu S. Augustini nobilitata. Sed ibidem in notis prudenter addit, se ab hac lectione seu emendatione deterri, eo quod postmodum dicatur locus ille ad insulam Carthagini pertinere. Nos etiam post multam inquisitionem ingenuè fateri cogimur, urbem illam Precones nobis hactenus ignotam esse.*

b *Pater istius filii hoc loco appellatur gentilis, ni fallor, eo quod antea talis fuerit: nam paulò post vocatur catechumenus, & ante susceptum baptismum dicitur cum filio plurima Sanctorum sepulcra adiisse.*

c *Istria vel Histria est notissima Italia provincia, in qua sita sunt urbes Tergeste vulgo Trieste, & Justinopolis nunc passim vernaculè dicta Capo d'Istria, de quibus mox pauca notabimus.*

d *Maffens existimat, urbem illam Capris, que medio aeo Justinopolis appellari cœpit, esse eandem cum civitate Istria, que nunc vulgo Capo d'Istria appellatur. Id autem probat ex anonymo Ravennate, qui seculo circiter septimo geographiam conscripsit, & lib. 4 sui Operis num.*

31 *inter alias Istria civitates unam nomine Capris recenset, ut in editione Parisiensi veteris istius auctoris cum notis D. Placidi Porcheron pag. 204 videre est.*

EX MS.

e *Suspicio, Paulum Warnefridum de hac Istria vastatione mentionem facere, dum lib. 4 de Gestis Langobardorum cap. 25 ita scribit: Inter hæc Langobardi cum Avaribus & Sclavis Histrorum fines ingressi, universa ignibus & rapinis vastaverunt.*

f *In codice Veronensi legitur Avarorum pro Ungarorum, quam posteriorem appellationem fortè recentior librarius claritatis seu explicationis causâ substituit. Ut ut est, his diversis nominibus eadem natio designatur, ut Paulus Warnefridus in Opere mox laudato lib. 4 cap. 27 agens de Mauritio imperatore satis indicat hac phrasi: Hunni quoque, qui & Avars appellantur, ejus virtute devicti sunt.*

g *Est Istria civitas, communiter Latine dicta Tergeste, vernaculè Trieste, sita in ora maris Adriatici, & hac aetate nostra potissimum commercio memorabilis.*

h *Gesta hujus B. Hannonis vel Annonis in Opere nostro ad diem 23 Maii breviter illustrata sunt.*

E

DE S. SAMUELE PRESB. EDESSENO

CONSTANTINOPOLI.

Cultus, elogia, tempus vitæ; an hic à synonymo distinguendus.

J. P.

SECULO V
VEL VI.
Sanctitas
vitæ ab im-
memorabili
tempore:

Errarius in Catalogo Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non sunt, hac die Sanctum istum sic annuntiat: Edeffæ in Syria S. Samuelis presbyteri sub Anastasio viri doctissimi. In notis additur: Ex Menologio Græcorum hac die. Sed cum non indicetur ibi, qualis à Menologio Græcorum eum acceperit Ferrarius; nec alibi in sacris ipsorum Fastis ille nobis hactenus occurrerit; religioni nobis duxissemus, Samuelem hunc publico inter Sanctos alios cultu venerandum proponere sola Ferrarii auctoritate; nisi aliunde fuisset in promptu testimonium, quo asseritur vitæ ejus sanctimonia: nam apud illustrissimum Petrum de Natalibus in Catalogo Sanctorum lib. 7 cap. 83 dicitur sanctâ vitâ sublimis extitisse: & mox ibidem sequitur: Qui & apud ipsam civitatem (de Constantinopolitana sermo est) in Christo quievit cum pace. Adde quod parvo Sancti elogio, è quo ista delibavimus, ibidem prænotetur hic titulus: De sancto Samuele presbytero. Scribebat autem ista laudatus Catalogi compilator seculo decimo quarto; atque adeo Samuel noster titulum Sancti possidebat ab immemorabili tempore ante decretum Urbani PP. VIII. Ut verò eidem possessioni, quantum quidem in nobis situm esset, favere possemus, visum nobis fuit, salvo & integro isto decreto, dari hic Viro locum posse; præsertim cum nihil aliunde sciremus, quod publico ejus cultui officeret.

2 *Ceterum Gennadius à scriptis adversus hæreticos ita eum egregiè laudat in virorum illustrum Catalogo: Samuel Edissenæ ecclesiæ presby-*

ter, multa adversus Ecclesiæ inimicos Syro sermone construere dicitur: præcipua tamen intentione contra Nestorianos & Eutychianos & Timotheanos novellos, sive ad diversos hæreticos. Unde & frequenter triforem bestiam, & ecclesiastica non semel sententia cum auctoritate sanctorum Scripturarum summatam ferit, ostendens Nestorianis Deum in homine, non purum hominem ex Virgine natum; Eutychianis veram humani generis carnem à Deo assumptam, & non de cælo exhibitam; nec crassi aëris substantiam in carne formatam; Timotheanis ita Verbum carnem factum, ut manente Verbo in sua substantia, & homine in sua natura, societate non immixtionem unam Filii Dei reddidisse personam. Vivere adhuc apud Constantinopolim dicitur: nam initio collati Anthemio imperii, & scripta ejus, & esse eum in carne cognovi. Porro Catalogus iste recusus est inter Opera S. Hieronymi, anno 1693 & sequentibus Parisiis edita, tom. 5. col. 25 & seqq.

elogium de
ejus scriptis
adversus
hæreticos;

3 *Joseph Simonius Assemanus V. C. Bibliotheca orientalis Clementino-Vaticana tomo 1, cap. 25, pag. 259 de Samuele agens, è postremis Gennadii verbis, quibus modo clauderet ejus elogium, Atqui, inquit, Anthemio Patricio Romano, Procopii filio, imperium à Leone Augusto collatum fuisse Pufæo & Joanne Coss. anno Christi cdlxvii, ex Marcellino, Cassiodoro, aliisque ostendit Pagius ad annum prædictum, num. 2. Anno igitur cdlxvii scribebat Samuel, eumque in carne esse noverat Gennadius. Nam Samuelem hunc, de quo Gennadius, eum esse putato, qui primum inter presbyteros Ibæ Edessenæ accusatores locum in concilio Antiocheno, Tyrio*

& illa occasione exa-
minatur;

ac

AUCTOR
J. P.

ac Berytenſi tenuit : idque colligi videtur ex nomine , dignitate , loco , ſtudio atque ætate ; cum uterque preſbyter eccleſiæ Edeſſenæ fuerit , acerrimusque Neſtorianorum ſub Chalcedonenſis ſynodi tempus inimicus. Quare probabile eſt , ipſum poſt Iba , cum quo jam reconciliatus fuerat , obitum , Edeſſa relicta , Conſtantinopolim abiſſe , ibique animum impugnandis Neſtorii , Eutychetis ac Timothei Alexandrini erroribus adje- ciſſe.

an Samuel
Edeſſenus,
qui Ibam
accuſavit,

4 Sed antequam Viri iſtius eruditiffimi opinio- ni circa illam identitatem ſuffragemur , difficul- tates quaſdam ei expendendas proponimus. Lau- datus auctor loco citato cap. 15 ſic ſcribit : Ibas Rabulæ Edeſſeno ſucceſſit anno Chriſti cdxxxv , ut docet auctor Chronici Edeſſeni , cuius verba ſuprà (cap. 14) retulimus. Pagius in Critica Bar- oniana ad annum Chriſti jam dictum 435 poſt- quam egiſſet de legatis ad Theodoſium imperato- rem miſſis , ut Theodorus ejuſque capitula da- mnarentur , num. xxix , Eodem tempore , inquit , quidam eccleſiæ Edeſſenæ clerici ac monachi ad regiam civitatem acceſſerunt , & apud imperato- rem & Proclum patriarcham accuſaverunt ſuum episcopum Ibam , qui Rabulæ ſucceſſerat , quod eſſet primus harum turbarum auctor , & fautor pertinaciſſimus &c. Ac poſtea concludit , longam illam accuſationis catenam uſque ad Chalcedo- nenſem ſynodum perduraviſſe. Apud Labbeum tom. 4 Conciliorum col. 644 & ſeqq. , actis iſtius ſynodi , anno Chriſti 451 celebrata , inſeritur li- bellus Samuelis , & aliorum preſbyterorum Edeſ- ſæ , ad Photium & ad reliquos episcopos , contra Ibam : ubi col. 653 Samuel interrogatur ab epi- ſcopis : Ante quantum tempus hæc dixiſſe reve- rendiſſimum Ibam episcopum proſiteris ? Samuel dixit : Sunt tres anni plus minus. Et ibidem Ibas dictum quoddam Samuelis in memoriam revocans , addit , Et ex eo tempore communicavi mihi an- nis decem. Sic ergo ſe habebant initia ac progreſ- ſus Samuelis Ibam accuſantis. Unde conſequens eſt , ut primis circiter episcopatus Iba annis mo- ta videatur à Samuele adverſus eum accuſatio , id eſt anno 435 vel proximè ſequentibus. Quoni- am verò in aëre huiusmodi requiri videtur ætas matura , ponamus , Samuelem intentiſſe dictam accuſationem anno ſua ætatis trigeſimo vel tempo- ribus proximè ſubſecutis , atque adeo natum fuiſ- ſe ineunte circiter ſeculo v.

Et hic no- ſter , ſit i- dem.

5 Jam verò quia Samuel , de quo Gennadius , necdum è vita exceſſerat anno Chriſti 491 , uti mox probabitur ; ſi is idem fuerit , qui Ibam in- cuſavit , ſequitur ut nonagenarius circiter fuerit , quando de ipſo ſcribebat Gennadius. Nam in Ca- talogo ſuprà allegato Vivere , inquit , adhuc apud Conſtantinopolim dicitur. Quo autem tempore Gennadius abſolvendo iſti Catalogo operam nava- ret , docet Pagius ad annum 490 num. xx , ubi ſic Baronium corrigit : Baronius ut probet , Gen- nadium preſbyterum Maſſilienſem , hoc anno li- brum ſuum de Scripturis illuſtribus ſcripiſſe , ait : Hoc anno moritur Theodulus , celebris in Cœleſyria ſcriptor ; de quo iſta Gennadius : Theo- dulus preſbyter in Cœleſyria ſcripiſſe multa dicitur &c. Moritur hic ſcriptor ante triennium , re- gnante Zenone. Hæc Gennadius poſt tres annos iſta ſcribens , inquit Baronius (ad an. 490) num. ix , qui ideo Gennadium , librum illum hoc an-

no publicaffe credidit. Verùm , ut obſervat Emin. D Card. Norifius lib. 2 Hiſt. Pelag. cap. 16 , incer- tum eſt , an Theoduli mors hoc anno contigerit : cum Marcellinus in Chronico ad conſulatum Illi anno cdlxxviii geſtum , tantum dicat , eum tunc inclariſſe , & multa conſcripiſſe. Ex laudatis itaque Gennadii verbis tantummodo colligitur , non vixiſſe Theodulum poſt annum cdxci Zenonis e- mortualem , & librum de Scripturis illuſtribus elucubratum non fuiſſe poſt annum cdxci : quoni- am non diceret Gennadius : Ante triennium re- gnante Zenone. Quo verò ex illis tribus anno li- ber ille in lucem emiſſus ſit , incompertum.

6 His itaque ſic expoſitis , ut ad Aſſemanum redeamus ; cum 1º. multa concurrant , uti ſuprà oſtendebat , pro identitate Samuelis hic controver- ſa. 2º. Cum grandæva illa ætas illam certò non evertat. 3º. Cum non ſint hic duplicandi homines ſine ſufficiente ratione ; non improbabile nobis appa- ret , S. Samuelem noſtrum , & Iba accuſatorem , eſſe unum eundemque ; etiamſi ad annos nonaginta , & centum fortaffe , ſecundum mox dicenda vitam extenderit (Quod fieri potuit ; neque oſtenditur , factum non fuiſſe) quidquid Gallus neotericus Monumentorum eccleſiaſticorum colle- ctor tom. 16 , pag. 308 alterum ab altero diſtin- guat. Porro eum in vivis fuiſſe an. cdxci , quo Gennadius Catalogum ſuum clauſit , Caveus heterodoxus in ſua Scriptorum eccleſiaſticorum Hiſto- ria litteraria pag. 257 obſervat ; ſed ex dicto Ca- talogo id non conſicitur , cum ante iſtum annum fuerit abſolutus ; ſicut mox oſtenſum eſt. Quam- diu autem S. Samuel in vivis fuerit , ex eo , quod claruit tempore Anaſtaſii primi imperatoris , teſte Petro de Natalibus , deſiniri non poteſt : cum an- no 491 imperare is cœperit ; anno autem 518 de- ſierit , ſecundum ea , quæ ad iſtos annos habet Pa- gius in Critica Baroniana. Atque ea de cauſa ſu- præ ſeculo quinto vel ſexto obitum ejus intexui- mus.

Id quod no- bis apparet non impro- babile.

7 Hiſce juvat ſubjungere Viri elogium , quod Elogium de ex Petro de Natalibus ſuprà citatum eſt : Samuel ejus ſancti- tate &c. preſbyter eccleſiæ Edeſſenæ claruit tempore Anaſtaſii primi imperatoris : qui ſanctâ vitâ ſubli- cum obſer- vationibus noſtris. mis , & doctrinæ ſapientiâ clarus , multa adver- ſus Eccleſiæ inimicos , intentione tamen præcipua contra Neſtorianos & Timotheanos Syro ſermone conſcripſit : quem apud Conſtantinopolim adhuc tempore ſuo in carne vivere , & ſcripta ejus ſe teſtatur agnoſcere illuſtris Gennadius : qui & apud ipſam civitatem in Chriſto quievit cum pace , ibi- demque tumulatus. Occaſione eorum , quæ tum hic , tum ſuprà apud Gennadium Syro ſermone ſcripiſſe memoratur ; obſerva , quod Tribemius de Eccleſiaſticis ſcriptoribus , qui habentur i parte Operum ejus historicorum pag. 234 editionis Francofurtenſis anni 1601 , aſſerat , illum ſcri- piſſe tam Græco quam Syro ſermone penè infinita opuscula : cujus rei fides ſit penes aſſerentem. Apud Petrum de Natalibus , uti jamjam vidi- mus , vocatur preſbyter eccleſiæ Edeſſenæ ; Fer- rarius ſuperius num. 1 Edeſſæ in Syria illum an- nuntiat ; collector verò Monumentorum eccleſiaſti- corum loco citato indicat , preſbyterum eccleſiæ Edeſſenæ in Meſopotamia fuiſſe ; ſed Gennadius Samueli ſynchronus illam non determinat , uti ex dictis conſtat.

E

F

DE SANCTO ERNEO ABBATE,

A P U D C E N O M A N O S

I N G A L L I A.

C O M M E N T A R I U S P R Æ V I U S.

P. B.

SECULO
VI INCLI-
NANTE.
Cultus apud
Cenomanos
& Burgun-
dos

Sancti Ernei, alii Ernæi, Er-
rinei, Hernei, memoriam ve-
tustis Martyrologiis celebratam
nusquam invenimus; videtur-
que adeo extra provincias unam
alteramve & paucissimas eccle-
sias ignota permansisse usque ad annum 1625, quo
illam in *Vitis & sententiis Patrum Occidentis* lib.
4, pag. 251 Benedictus Gononus orbi Catholico
propalavit, primum quidem exhibendo Sancti Vi-
tam; deinde verò hanc ei notam subjiciendo: E-
jus festivitas ix Augusti in Breviario ecclesiæ B.
Mariæ de Belna reponitur, vulgo de Beaune,
dicecesis Eduensis, aliàs Augustodunensis, vulgo
d'Aütun. Hinc ad *Sanssayi Martyrologium Galli-
canum* transit, & nescio quo ex capite, ad *Me-
nologia Bucelini Benedictinum*; ubi ad hunc
diem sic fere annuntiat: Belnæ in Æduis, S.
Hernei abbatis, addito utrobique elogio, ex *Vi-
ta contracto*. Aliter annuntiat à Castellano in
Martyrologio universali, qui ad eundem diem
ix Augusti sic habet: Celsiaci apud Cenomanos in
archidiaconatu Passagii, S. Erinei confessoris;
ubi vides, alium locum cultui, aliamque Gallia
provinciam designari; illam videlicet, in qua
& vivus, & mortuus ac sepultus, pluribus elu-
xit prodigiis; ut ex *Actis* constabit.

2 Et sanè in utraque provincia, Cenomanica
& Burgundica, cultum S. Ernei ab omni memo-
ria viguisse, nemo ibit inficias, qui tam Gononi
Acta, quam nostra perpenderit: ambo enim è ve-
tustis Breviariis exscripta sunt; illa, uti jam
dictum, ex ecclesiæ B. Mariæ Belnensi; hæc no-
stra ex Breviario, seu potius Legendario, unq
saltem, Cenomanensi; puta ecclesiæ collegiatae S.
Petri de Curia. Diximus: uno saltem Cenoma-
nensi: nam, præter apographum S. Petri de Cur-
ria, habemus & alia duo; quæ inter se perparum
quidem differunt; satis tamen, ut videri possint
ex diversis exemplaribus prodisse; singula in le-
ctiones novem tributa; ne dubitare quis possit,
quin olim in ecclesiastico S. Ernei Officio palàm
fuerint recitata. Quamquam dolendum id est,
quod neque ab iis, qui nobis ea submisere; ne-
que à Majoribus nostris, cum illa susceperet,
quidquam adscriptum ex more fuerit, ex quo col-
ligi possit, unde sint excerpta. Hoc interim cer-
tum, quod neque ex Breviario Belnensi, neque
ex Legendario S. Petri de Curia desumpta fue-
runt: sunt enim puriora quàm hæc; locupletio-
ra quàm illa: unde ad Cenomanicas potius ec-
clesias pertinuisse putamus, quàm ad alias extra
provinciam Cenomanensem positas; quippe quas
verisimile non sit Officio solenniore Sanctum exte-
rum prosequi voluisse, quàm Belnenses; aut et-
iam tam solenni, quàm æquum fuit à Cenomanis
honorari domesticum. Plura nobis de cultu non
suppetunt; nisi fortè quæ de translatione dicuntur
in *Annotatis ad litteram* l.

Augusti Tomus II.

3 Ad *Acta* quod attinet, ea dabimus ex Le-
gendario Cenomanensis ecclesiæ S. Petri de Curia; *Acta* unde
non quia meliora non sunt alia illa duo manuscri-
pta, de quibus modo meminimus, sed quia non
possumus horum exemplaria prototypa assignare:
apographum autem S. Petri sic inscriptum accepi-
mus: Vita sancti Ernæi confessoris. Hæc Vita
excerpta est ex manuscripto Legendarii ecclesiæ
collegiatae sancti Petri de Curia Cenomanensi, do-
mino Joanne Verdié procurante, ejusdem eccle-
siæ Canonico. Ad marginem verò additur: Ex
Ms. collectaneo Patrum Fuliensium Parisiis. Por-
rò cum hoc apographum dicimus minus esse defæ-
catum, quàm duo alia, id nequaquam intelli-
gimus de narrationis substantia (nam hæc in
tribus illis Mss. prorsus est eadem;) sed de ver-
bis & quidem pauculis tantummodo, quæ in
S. Petri Ms. vel inserta vel transposita sunt vel
scripta vitiosè. Hæc adeo ex aliis duobus illis
Mss. emendanda censuimus.

4 Sunt autem hæc *Acta* longè majoris pretii, & quàm
quam Gononiana, quæ & duabus fere tertius par-
tibus mutilata prodierunt, & illud imprimis o-
mittunt, unde primigenii scriptoris ætas unice
possit innotescere; ac proinde unde omnis *Acto-
rum* gravitas fidesque petenda est. Omittunt, in-
quam, prodigium illud insigne, quo Sanctus Fra-
trem cænobii sui, jam cum morte luctantem, ut
infra legere est num. 5, simul valetudini, simul
officio restituit; & quæ de eodem ibidem Fratre
sic subdit biographus: Qui (Frater à vivente
Sancto sanatus) multo post vivens tempore, hæc
eadem NOBIS retulit. Quis verò non videt, quan-
tum *Actis* momenti vel hujus unius versiculi o-
missione decedat; quandoquidem ex illo fit mani-
festum, ea scripta fuisse ab auctore propemodum
coævo, ut qui eos audierit, qui cum Sancto con-
vixerant?

5 Jam etsi, quo tempore vivere cæperit S. Flovuit
Erneus, quo deserit, certis annorum spatiis de-
finiri modo non possit; id *Acta* tamen, quantum
neceste est, indicant, dum num. 1 asserunt, eum
venisse ad S. Innocentem, Cenomanica urbis epi-
scopum, qui comperta ejus sanctitate, diu eum
secum retinuerit, tum sacris Ordinibus initia-
tum præfecerit Fratribus evangelicam vivendi
rationem in vico Celciaco, vel, ut alii scribunt,
Celsiaco profitentibus: nam S. Innocentem, cujus
Acta illustravimus tom. III Junii à pagina 854,
ecclesiæ Cenomanensi præfuisse diximus ab anno
496 usque ad 542. Ante hunc ergo annum 542
jam congruam regendis monachis gravitatem, con-
stantiam, doctrinam, & ætatem Erneus attige-
rat; neque adeo natales ejus post seculi sexti prin-
cipia videntur posse differri. Ex iisdem *Actis*
num. 2 constat, superfuisse in cænobio Celciacensi
sanctum hunc Virum, dum in Chramnum filium
arma vertit Clotarius primus, quod anno 560
contigisse referunt Francorum annales. Quanto an-

H h h

tem

AUCTORE
P. B.

rem posterius vixerit, incertum est. Ad annum Christi 584 certo non pervenit; quandoquidem Acta num. 8 superstitem ipsi faciunt S. Dominolum antistitem Cenomanensem, de quo actum est ad diem XVI Maii, & quem deinde tom. III Junii, pag. 862 sedisse statuimus ab anno 557 usque ad anni 583 Decembrem. En tibi nunc Acta.

V I T A

Auctore anonymo & suppari.

Ex Legendario Ms. Cenomanensi ecclesie collegiatae S. Petri de Curia, collato cum duobus aliis exemplaribus Mss.

B
Sanctus ordinatur sacerdos apud Cenomanos, * al. Erneus

Fuit sanctus Erneus * vir vite venerabilis, & Aquitanicæ provincie nobili ex progenie ortus, & ab infantia sacris literis eruditus ac regularibus disciplinis pleniter imbutus, moribus temperatus, sacris orationibus ac lectionibus assidue deditus, pauperibus ultro ministrans, & ipse pro Christo pauper ac peregrinus effectus, aspectu venerabilis, forma speciosus, habitu laudabilis & virtutum donis præclarus. Hic autem propriam patriam a, parentes domosque, & possessiones multas relinquens, adimplevit sententiam Domini qui ait: Quicumque reliquerit patrem, aut matrem, fratres, & sorores, domos, & agros (& reliqua quæ Salvator adnumerat) & secutus me fuerit, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Ipse autem audiens famam S. Innocentis, Cenomanicæ urbis episcopi, unâ cum sociis suis venit ad eum. Qui, reperta * ejus sanctitate, diu eum secum retinens, ordinavit eum primò diaconum & non multo post presbyterum illum consecravit.

* Gonon. comperta

C
monachis præfectus, invisitur à Clotario rege, ac dicitur;

2 Hoc peracto, dedit illi vicum suum nomine Celciacum b, ut Fratres, qui vitam communem ibidem ab Apostolis traditam sanctè ducebant, regulariter doceret, & sub ejus ditione sanctè regeret, ut plures Christo lucraretur. Qui susceptam obedientiam pro viribus adimplere curavit, atque juxta prædictum vicum, adjuvante & ordinante præfato episcopo, ecclesiam in honorem sancti Martini construxit [unâ cum claustris regulariter sub eis composito qui c] monachos non minus quam triginta congregare curavit, & sub sancta regula vivere perdocuit. Tempore namque, quo hæc agebantur, Clotarius Francorum rex, persequendo filium suum nomine Chramnum, illuc adveniens, à jam dicto sancto Erneo cum psallentio d, ut regem decet, nobiliter susceptus est; atque de paucis vino, quod ibidem habebat, Domino illud augmentante, illum suosque potavit abunde. Tunc verò memoratus Sanctus ab ipso rege & muneribus est ditatus & rebus. Dedit autem ei prædictus rex aliqua prædia & munera, unde ceptum opus perficeret: siquidem amabat Dei servos, & cultum sanctæ Dei Ecclesie dilatare cupiebat, & ideo ejus ac fratris sui Childeberti e temporibus multa monasteria & synodochia * sunt constructa: unde & gratiam Dei, ac insuper vitam, ut credendum est, adepti sunt sempiternam.

e
* f. xenodochia

3 Erat enim memoratus sanctus Erneus par-

cus admodum in cibo & potu, vigiliis & orationibus & jejuniis deditus, atque necessitatem patientibus ea quæ sibi subtrahebat & reliqua necessaria quotidie tribuebat. Unde factum est, ut sarpilline non aliud quàm panem & aquam comedebat; quibus contentus, cetera non reservabat, sed Domino tribuebat. [Unde ipsa Veritas ait: Quodcumque uni ex ministris meis feceritis, mihi fecistis f.] Solebat enim non in strato sarpillime, sed humi prostratus jacere, & sic fessus tam obedientia quam oratione, paulisper quiescere g: lectaria h nesciens, & delicias fugiens, soli Domino vacabat: ab aspectu verò non solum feminarum, sed etiam virorum, oculos suos sarpillime continebat: sedulo secretò orans & genu flectens lacrymis affluebat: angelorum fructus visione, Domino soli serviebat.

D
nihilò inde tamen in se minus durus.

f

g

h

4 Quadam verò die dum ad obedientiam i haud procul ab eadem cellula unâ cum Fratribus pergebat, allatus est ei quidam parvulus mutus; ad quem mater pueri lacrymabili vultu ait: Serve Dei, facta est mihi hac nocte quædam visio per servum quemdam Dei, qui præcepit mihi, ut hunc puerulum tibi offerrem; ut per te officium linguæ acciperet. Ad quod Sanctus Dei stupefactus, respondit: O dulcissima soror, à Domino erit illi medicina, non à me peccatore homine. Tu autem excuba in ecclesia & ora pro eo atque offer oblationem; ego autem revertens de obedientia, orabo pro illo. Fecit mulier, ut Homo Dei præceperat. Ipse autem reversus de obedientia, oravit unâ cum Fratribus pro eo, & sacri olei liquore tetigit exterius interiùsque labia ejus; atque pernoctans * cum eo in oratione, sic crastina die ejus meritis recepit linguæ officium. Denique non multo post tempore quidam cæcus, qui longo senectutis tempore lumine carebat oculorum, adducitur ad sanctum Virum; qui salivâ oris sui ejus tangens oculos & sacri olei liquore perungens, invocato Christi nomine, pristinum ei restituit oculorum lumen.

Mutum sanatur, & cæcum;

i

E

5 Deinde tempore aliquo transacto, accidit, & moribus ut quidam ex suis Fratribus tam gravatus esset infirmitate, ut ultimo suspirio jam gravaretur: ad cuius finem currunt Fratres, ut jam animam Domino commendarent & postea illum sepelirent. Cujus finis cum sancto Erneo esset nuntiatum, ait: Dominus Fratrem illum potest reddere, ne nos ejus absentia & obedientia gravemur, sed ejus auxilio fruamur. Tu verò curre citò, & obedientia fraternâ præcipe illi, ne nos absque presentia nostra derelinquat. Cui Frater inquit: Nisi citò veneris, minimè eum vivum reperies; quoniam nec ego vivum eum reperire spero. Cui sanctus Erneus ait: Vade, & perface quod tibi injunctum est; ego verò interdum, Domino annuente, cantabo Missam, & post peractum Officium subsequar te, ut communionem Dominicam eum confirmem. Fecit autem Vir Dei, ut prædixerat; & peracto Officio, Corporis & Sanguinis Domini communionem eum confirmavit; & jam mutum atque subgultientem revocavit à funere, & pristinae sanitati atque obedientie restituit. Qui multo post vivens tempore, hæc eadem nobis retulit k.

* pro pernoctante illo

& moribus

F

k

6 Tantam enim gratiam Dominus præfato sancto Erneo contulit, & abundantiam donavit, ut (quod jam supra commemoratum est) regem Clotarium persequentem Chramnum filium suum suscipere meruit, & charitatem ibidem facere atque jejunium solvere persuasit; à quo tam ex rebus fisci, quam ex aliis bonis atque muneribus ditatus est ad construendum & immeliandum eum-

Clotario regi prædicit victoriam:

dena

A dem locum. Ipse verò benedicens memoratum Clotarium Francorum regem, prophetavit ei victoriam super æmulos suos & super filium suum habere; quod & nutu Dei, meritis (ut credimus) ipsius factum esse haud dubium est. Reliqua autem signorum & virtutum ejus nonnulla, quæ Dominus, tam eo vivente quàm post ejus obitum, suis meritis monstrare dignatus est, prolixitatem vitantes, hic inferere distulimus: manent autem acta ad laudem omnipotentis Dei, qui mirabilis est in sanctis suis, & sanctus in omnibus operibus suis.

Obiit 9
Augusti non
sine miracu-
lis, 1

7 Obiit autem sanctus Ernæus prædictus quinto Idus Augusti, & condignè sepultus est in memorato vico, in ecclesia S. Georgii martyris 1, quam ipse à novo construxerat, à monachis & condiscipulis atque à reliquis sacerdotibus non paucis, quibus etiam transitum ejus Dominus per visionem eadem nocte ostendit. Sed non obiit, antequam simul omnes convenirent, quibus Dominus ejus transitum voluit revelare. O quàm venerandus est iste Sanctus, ad cujus transitum, eo non vocante, sed Domino revelante, tanta sacerdotum convenit turba, quæ eum cum hymnis & orationibus decenter atque condignè sepelivit! Venerunt etiam & multi religiosi viri ad ejus transitum, Domino revelante, inter quos cæci, dæmoniaci, & reliqui infirmi occurrerunt: ex quibus duo illuminati, & alii quatuor sunt sanati ejus meritis, videntibus cunctis qui cum ad sepeliendum deferebant.

quæ deinde
ad tantum
perseverant.

8 Ad cujus sepulchrum virtutes sunt sæpissime, ejus condignis meritis & miracula: ibi cæci illuminantur, dæmonia fugantur, claudi recipiunt gressum, surdi auditum, muti loquelam, & cetera, quæ longum est enumerare. De Sancto autem eo, in potestate sancti Domnoli, scilicet successoris sancti prædicti Innocentis, relinquitur cellula ipsa, de cujus sedis ecclesiæ jure erat. Qui vocatus à Fratribus sancti loci venit, & per electionem eorum unum ex eis ordinavit abbatem, [præstante Domino nostro Jesu Christo, qui trinus & unus regnat in æternum. Amen m.]

m

A N N O T A T A.

C a In hoc Ms. inter voces propriam & patriam redundabant hæ: partem hæreditatis & ; quas auctoritate utriusque alterius manuscripti nostri & editionis Gononiana expunximus.

b Celciacum, alia Mss. Celceyacum, vulgo Ceaulcé, ad occidentem, seu eorum potiùs, Cenomannica ditionis in decanatu Passagiensi, vernaculè Doyenné de Passais, Normanniam versus, olim vicus fuit & castrum episcopale; sed seculo

xiii funditus eversum, testibus Corvaiserio & Bondonnato in Historia episcoporum Cenomanensium, ubi de Joanne de Tanlay, episcopo 48.

c Uncinis inclusa desunt Mss. aliis, quæ eorum loco habent: in qua monachos &c.

d Psallentium pro cantu ecclesiastico vox est apud mediæ ævi scriptores frequentata. Vide Cangium in Glossario.

e Fuit Childebertus, rex Parisiensis, Clodoviro ac Theodorico, Clodovei primi filii ac fratribus suis diu superstes; jam tamen à triennio mortuus, cum adversus Chramnum filium anno 560 movit Clotarius, monarcha tum Galliarum.

f Quæ hic seclusimus, desunt aliis Mss.

g Ita ex Mss. duobus textum correximus, qui in hoc Ms. talis erat: ut sic fessus tamquam oratione paulisper quiesceret.

h Lectaria sunt lecti apparatus, ut variis exemplis ostendit Cangius. In aliis nostris Mss. male legitur luctuaria pro lectaria; vel etiam fortè pro lintuaria, quod barbarè scribi poterit pro tela quacumque linea & omni illius usu.

i Obedientiam olim & nunc monachi appellare consueverunt, quidquid ex officio aut eorum, quibus subsunt, jussu faciendum est. Suberat autem Erneus episcopo Cenomanensi.

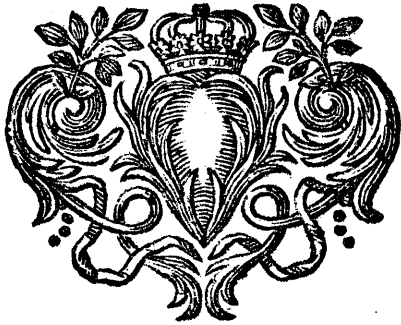
B

k Hinc supra collegimus ætatem hujus biographi.

l Quæ fuerit ecclesia illa S. Georgii M., ignoratur; quia plures in Cenomania sunt. Corvaiserius dicitur, illam fuisse, quæ nunc vocetur Saint George de Boutavant; ut quæ modò Celciaco sit minus remota, quàm alia. Sed potest alia fuisse intra Celciacum, quæ diu ante vicum illum perierit. Ut ut est; ibi mansisse non videtur corpus ejus; si de illo intelligenda sint, quæ in Gestis episcoporum Cenoman. apud Mabillonium, Analectorum tom. 3, pag. 272, narrantur in hæc verba: Ipse (Franco senior, de quo istic sermo est, & quem sedisse diximus alias ab anno 793 usque ad 816) etenim fecit ecclesiam à fundamento in villa sui episcopii, & in vico Canonico, qui vocatur Celciacus, quam & in honore S. Petri consecravit; & in eam corpus beati Erinei confessoris collocavit, atque ejus sepulturam sapienter & more Romano ornavit. Enimvero si noster est iste beatus Erineus, indicatur hic ejus translatio aliqua; si non est, alium cedo synonymum, & quidem apud Cenomanos. Porro quo nunc tandem evaserint pignora tam pretiosa, nondum legi qui doceat.

F

m Istam clausulam ab homine neque theologo, neque primorum religionis sue principiorum gnaro, adjectam fuisse posterius, eruitur ex aliis Mss. nostris, in quorum neutro reperitur.

DE SS. MARTYRIBUS CONSTANTINOPOLITANIS

GREGORIO SPATHARIO, JULIANO, MARCIANO, JO-
ANNE, JACOBO, ALEXIO, DEMETRIO, LEONTIO,
PHOTIO, PETRO, MARIA PATRICIA, AC DUOBUS
ADOLESCENTULIS.

J. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Sanctorum Martyrum numerus, elogium; alii tempore
ab his distincti; dies passionis, uti & causa, quæ imago Chri-
sti Constantinopoli fuit.

ANNO
DCCXXX.
Martyrum
numerus

Pographum nostrum è codice Ms. bibliotheca Casarea Vindobonensis exceptum, de quo infra, Grecis istorum Martyrum Actis hunc titulum pramittit: Μηνι Αὐγύστῳ ἢ Ἀθλήσις τῶν ἁγίων ἱερομάρτυρων ἔχειτο Γεργόριος, Ἰουλιανὸς, Μαρκαννός, Ἰωάννης, Ἰακώβος, Ἀλεξίος, Δημητρίος, Λεοντίος, Φωτίος, Πέτρος, ἢ τῶν ἁγίων ἢ σεβασμιωτάτης Μαρίας τῆς πατρικίας, τῶν ἢ μαρτυροσάντων ἐν τοῖς χρόνοις Λεόντου ἔτους Ἰσαυροῦ δὲ ἐν τῇ Καλιῇ πύλῃ εἰκόνα ἔχειτο ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Id est: Mense Augusto (die) VIII. Certamen sanctorum Christi Martyrum Gregorii, Juliani, Marciani, Joannis, Jacobi, Alexii, Demetrii, Leontii, Photii, Petri, & sanctæ ac maximè venerandæ Mariæ patriciæ; qui temporibus Leonis Isauri propter imaginem Domini nostri Jesu Christi in porta Ænea, martyrium subiere. Petrus Lambecius in Commentariis de prædicta bibliotheca lib. 3, pag. 118 pro τῶν ἁγίων ἱερομάρτυρων habet τῶν ἁγίων ἱερομάρτυρων: id est, Sanctorum DECEM martyrum: in quem locum ibidem sic notat: Fuerunt enim decem Martyres, præter S. Mariam patriciam; quippe quæ re vera fuit undecima: quibus si adjungas duos Adolescentulos, jam habebis tredecim Martyrum manipulum.

C
ex Grecis
Actis

2 Quam verò ob causam juniores istos duos Christi Pugiles reliquis undecim adjungendos, tametsi superius præteritos, censuerim, paucis eloquar. Acta superius memorata, & in varios à me inferius numeros dispersita, num. 21 nostrorum Martyrum undecim apparitionem referunt cum duobus Adolescentulis. Et num. 24 de eorum inventore, qui fuit Joseph vasorum custos, scribunt; Generosam martyrem Mariam supra omnes jacentem offendit; prope ipsam verò gloriosissimum Gregorium protospatharium; infra ipsos autem Sanctos reliquos CUM DUOBUS ADOLESCENTULIS. Cum igitur illa dua viclima ibi memorentur cum aliis undecim; cur ab his eas secludam? Hac itaque ratio me movit, ut in titulo superiore hosce duos Adolescentulos anonymos aliis undecim nominatis accenserem. Circa duos itaque istos ex dictis Actis suppleri possunt Fasti Græci, uti & circa S. Gregorium spatharium, in illis prætermisissos; prout videre licet ex annuntiationibus, quas subdo.

suppletus
pro Fastis
Græcis

3 Menologium à Sirleto Latinè redditum hac die IX sic loquitur: Natal. beatorum X Martyrum, qui propter sanctam imaginem salvatoris nostri Jesu Christi, in Aurea (imo Ærea) porta consti-

tutam, martyrium passi sunt: quorum nomina hæc sunt: Julianus, Martianus, Joannes, Jacobus, Alexius, Demetrius, Photius, Petrus, Leontius, & Maria patricia. Omnes hi sub Leone imperatore impio, pro defensione sanctarum imaginum multas ærumnas perpessi, & variis tormentis superatis, postremò gladio percussi, martyrio coronati sunt. In egraphis nostris è Menæis Mss. bibliotheca Ambrosiana habetur ἀθλήσις τῶν ἁγίων δέκα Μαρτύρων. Certamen sanctorum decem Martyrum; sed nominantur tantum novem, omisso Martiano. Menæa magna Græcorum excusa non nisi decem etiam nominatim expriment; & primò quidem viris novem applaudunt hisce versiculis:

Ἐχθρὸν Θεῶν κτείναντες ἄνδρες ἐνέκα
Φίλοι γίνονται τῷ Θεῷ δὲ ξίφος.

Novem Viri hostem quando prosternunt Dei,
Amica fiunt turba per gladium Deo.

Deinde Mariæ patriciæ sic ibidem accinitur:

Ἐμὴ πρᾶξις, Σῶτερ, αἷμα προσδέχῃς,
Μαρία Φοστὴν, ὡς τὸ μύρον Μαρίας.

Dicit Maria: Sanguinem colli mei,
Alterius ut unguenta, Salvator, cape.

4 Coluntur autem Martyres decem etiam in ac Martyrologio Romano ad hunc diem ita eos annuntiante: Constantinopoli sancto-

rum martyrum Juliani, Marciani, & aliorum octo; qui ob Salvatoris imaginem, quam in porta Ænea constituerant, impii Leonis imperatoris jussu, post multa tormenta gladio necati sunt. Quod ex supra dictis etiam suppleri potest. Vides, Mariam patriciam nominatim hic non exprimi; qua tamen rectius à Grecis nominatur, quia præcipuas in Actis martyrii postea profereendis partes agit, & sola in illis nominatim laudatur disertè præ omnibus, si S. Gregorium spatharium excipias.

5 Hisce juvat annexere elogium, quod è Menologio, jussu Basilii imperatoris collecto, Græcè habetur ad calcem tomi primi hujus mensis Augusti, & Latinè sic sonat: Eodem mense, die IX certamen sancti martyris Juliani, ac sociorum ejus. Hi, imperante Leone iconomacho, exstiterunt. Dum verò orthodoxi essent, Deumque timentes, ac sanctas imagines venerarentur, martyrium confecerunt. Eum quippe averfantem venerabilium imaginum adorationem, illasque igne comburentem ubi conspicerentur, dolor ac zelus illos invasit. Quando autem honorandam Christi imaginem in porta Ærea videbant everfam, dolorem corde pressum protulerunt in lucem, & spatharium, qui scalas ascenderat ad imaginem abolen-

E

F

A abolendam, comprehensum, & humi unâ cum scalis dejectum occiderunt. Qua re tyranno ad iram concitato, hi quidem numero multi statim gladio interempti sunt; (Quos inter erant etiam mulieres non pauca, ac Maria patricia) illi verò custodiâ traditi, ac facies iniusti, multis ærumnis toleratis, capitis truncationem sustinuerunt. *Hæc ibi; sed observa, istius elogii conditorem, quando inter eos qui statim occisi sunt, ponit Mariam patriciam, ab Actis Martyrum nostrorum dissentire; quemadmodum planum fiet ex dicendis.*

6 Inter eos, qui post defensionem mox dictæ imaginis, Leonis jussu occisi fuere, alii ab aliis tempore, loco ac numero distinguuntur, secundum Acta. Nam num. 15 habemus ista: Hæc ubi intellexit tyrannus imperator, magno furore repletus, missis septingentis militibus gladio armatis, mandavit eos omnes comprehensos interfici, præter hosce (nostros utique de quibus hac die agimus) Sanctos. Unde milites comprehenderunt illos, & gladio interemerunt in eodem ipso loco portæ Æreæ: multique eadem illa die redimti fuere coronâ martyrii: inter quos erant mulieres ac viri, sacerdotes ac levitæ, innuptæ ac moniales, præsidæ ac subditi: quorum numerum & nomina solus novit Dominus: neque enim tanta in nobis est facultas, ut numerum eorum inire possimus. Dum autem Martyres ad diem decimam nonam mensis Januarii ita cursum consummassent &c. Atque hi sunt Martyres anonymi, qui sine mora, & in flagrante, ut ita dicam, tyranni sevientis æstu interempti sunt. Manè verò, sicut ibidem leges, imperator sanctam martyrem Mariam unâ cum sancta, quæ sibi aderat, societate, arcessitam sic affatus est &c. Et infra num. 18, Martyres in Cynegio . . simul cum Maria interempti sunt die nona mensis Augusti. Hæc, sicut jam indicabam, non conveniunt cum elogio superiore, quod Mariam patriciam accensebat prioribus victimis, non postremis, sicut Acta discrete faciunt.

B *7 In signando venerationis publicæ nostrorum Martyrum die ix hujus conveniunt tabula sacra Græcorum, ac Martyrologium Romanum; a quibus discrepat annuntiatio seu titulus Actorum egrapho prænotatus; in quo ponitur μὴν Ἀγύστης ἡ, mense Augusto VIII (die) sicut ante dictum num. 1; quem diem etiam legit Lambecius, de quo infra. In ipsorum autem Actorum contextu discrete ac distincte dicitur martyrium contigisse μὴν Ἀγύστης ἐνάτης, nonâ mensis Augusti. An ergo in dicto titulo pro littera ἡ substitui debet θ', qualis notatur in Basiliano citato? An in loco vel provincia, in qua vixit dictorum Actorum auctor, anticipata fuit dies cultus nostrorum Sanctorum propter concursum alicujus solennitatis vel venerationis publicæ Sancti aliterius ad diem nonam Augusti? Quidquid sit; nos, more nobis usitato, cum Martyrologio Romano sacros hosce Pugiles damus hac die ix Augusti. Factum Martyrum pro defensione sacre imaginis Christi servatoris in porta Æneæ expositæ aliunde illustremus ac confirmemus, ansam videlicet eorum sacri certaminis, & Actorum basim.*

C *8 Narrat illud Actorum conditor infra num. 14: Sancta martyr Maria . . unâ cum S. Gregorio, qui protospatharius erat, ac cum reliquis Sanctis sibi in socios assumptis . . accessit ad Æream portam, & contractis scalis, spatharium imaginis destructorem humi dejectum distraherunt atque interfecerunt. S. Gregorius PP. II in epistola prima ad Leonem Isaurum data, & occasione*

Factum Martyrum

concilii Nicani secundi apud Labbeum edita tom. 7 Conciliorum, sic alloquitur ipsum in rem nostram col. 19: Cum (reges Occidentis) didicerunt, certioresque sunt facti, te Jovinum spatharocandidatum ad Chalcopratia misisse ad evertendum & confringendum Salvatorem, qui appellatur Antiphonetæ, ubi & miracula multa sunt, inventæ sunt illic mulieres zelo succensæ, & illarum æmulæ, quæ unguenta ferebant; quæ spatharocandidatum orarunt: Ne, obsecramus, ne hoc facias, aiebant. Ille verò preces earum non admittens, erectâ scalâ conscendit: cumque ter securi faciem imaginis Salvatoris percussisset, hoc videntes Mulieres, & iniquum illud facinus non ferentes, attractâ scalâ fustibus concisum illic necarunt.

E *9 Tum tu mali æmulator missis satellitibus mulieres nescio quot illic occidisti, adstantibus utilibus viris Romanis, & ex Francia, ex Vandalis, ex Mauritania, ex Gotthia, &, ut generatim dicam, ex toto interiori Occidente. Cum autem advenissent, & in suis regionibus singuli juvenilia tua pueriliaque facta narrassent, tunc projecta laurata tua conculcarunt, & faciem tuam conciderunt &c. Ne quis verò hæreat ad laurata tua, quod ex Græco τὰ λαυρῆτα οὖ, sic reddidit interpres; Cangius in Glossario ad scriptores mediæ & infimæ græcitatatis, ad vocem λαυρῆτον, laureata, inquit, imago imperatorum, uti appellatur à Lactantio lib. de Mortibus persecutorum num. 25, quæ post eorum inaugurationes deferebatur in provincias. Consuli, etiam potest notatio apud Labbeum loco citato col. 23. Spatharocandidatus, de quo superioris, dignitatem fuisse supra dignitatem spatharii, cui utique candidati dignitas fuerit adjuncta, invenies in laudati collectore Glossarii. Quales verò fuerint spatharii, dicam in Annotatis ad cap. 1 Actorum lit. k. Dignitas candidati palatina æque ac militaris memoratur apud indicatum collectorem in Glossario ad scriptores mediæ & infimæ latinæ; qui etiam videri potest in Glossario Græco supra citato. His breviter observatis, redeamus ad priora. Præter ea, quæ ad illustrandam ac confirmandam historiam superiorem protuli, transcribere huc placet alium quemdam locum; quia in eo notantur adjuncta nonnulla, quæ in superiore præterita sunt.*

F *10 Inter Analecta Græca Lutetia Parisiorum anno 1688 edita, habetur à pag. 396 Vita S. Stephani Junioris monachi & martyris sub Constantino Copronymo; quæ post annum 42 à martyrio elapsam conscripta est, secundum ea, quæ ibidem leguntur pag. 399. E Vita itaque ista delibo hæc, quæ à pag. 414 occasione Anastasii, pseudo-patriarchæ Constantinopolitani (de quo in Actis nostrorum Martyrum cap. 2, num. 11) sic referuntur: Impius Anastasius impietatis manu pontificatum occupavit vi militum, non suffragio divinæ pietatis: qui quidem omnia ad ecclesiam pertinentia imperatoris ædibus tradidit. Tum tyrannus (Leo Isaurus) libera potestate prodendæ hæresis accepta, illico sanctam & dominicam Christi Dei nostri imaginem, quæ supra imperatoria atria collocata, ob effigiem sanctæ Æneæ dicebatur, dejicere & igni tradere tentavit; quod quidem peregit. Et paucis interjectis de mulierum fortitudine ac spatharii morte; Post hæc, ad patriarchicam domum statim properantes, impium Anastasium lapidibus petunt, aientes: Impurissimum caput, & veritatis hostis, ergone idcirco sacerdotium invasisti, ut sancta & sacra anathemata sive donaria evertentur? Hanc de se victo-*

AUCTORE J. P. riam non ferens profanus, à conspectu piarum mulierum aufugit, & ad tyrannum confugiens, ei autor fuit, ut sanctas illas mulieres ferro interimeret; quod quidem factum est.

11 Porta igitur Aenea, & imago Christi Domini eidem superimposita, ad atria imperatoris pertinebat; de qua collegit varia Cangius CPolis Christiana lib. 2, pag. 116. Pagius ad annum 730, num. 5 observat, modò Chalcoopratanam, modò Aream aut Aeneam, modò Antiphonetem (quasi sponsorem ac fidejussorem dicas) nuncupatam fuisse. Combesius in tomo, qui inscribitur Historia hæretis Monothelitarum, col. 611 edidit de ea Narrationem Græco-Latinam. Nominis etymon dat Zonaras in Annalibus anno 1687 Luteriæ Parisiorum editis, lib. 14, pag. 62 memorans palatii Chalcoptegum, quæ nunc, ait, Chalce appellatur (ab æreo tecto nomen id factum est) & carceris usum præbet. Codinus in Excerptis de Originibus Constantinopolitanis, ibid. anno 1655 vulgatus, pag. 40 varia de laudata jam imagine suggerit memoratu digna, In Chalce, inquit, statuam æream Domini nostri Jesu Christi crexerat Constantinus magnus. Leo autem pater Caballini sive Constantini Copronymi eam evertit. Quæ hodieque (seculo nimirum XII) illic visitur mufivi operis imago Dei, posita fuit ab Irene Atheniensi. Prima autem illa ærea statua annos quadringentos & quindecim (secundum Papebrochium in Commentario prævio S. Theodosia infra memorando, num. 1 non tam diu) ibi stetit; cujus virtute mulier, sanguinis profluvio laborans, sanata fuit, & multa alia facta fuerunt miracula. Citata superius Narratio Græco-Latina col. 614 de Constantino magno loquens, sic memorat: Porro magna hac urbe media columnis quatuor suffultum atrium fornice in orbem fastigiata construxit, contegens æreis tegulis, eoque signum victricis crucis deponi iussit: ad cuius figuræ Dominicæ venerandam imaginem, partem orientalem etingens, à fidelibus universis spectandam ac adorandam erexit. Ex tunc verò, hætenusque sacratissima ejusmodi figura clara ac celebris fuit, gloriam habens à miraculis ac sanitatibus, universaque veneratione colentibus. Unius itaque è multis illis maximisque miraculis, ad eorum, qui lecturi sunt, utilitatem, atque ad certam eis faciendam fidem, hic loci contexturus sum narrationem &c.

§ II. Præcipuæ in dictæ imaginis propugnatione partes cui adscribendæ.

Rationes proferuntur, Hic controversia ansam præbent ea, quæ jam pridem apud nos dicta sunt tom. VII Maii, ad diem XXIX, de S. Theodosia sanctimoniali & martyre Constantinopolitana; ubi in Commentario prævio pag. 66 martyrii, quod perpessa fuerit, causa attribuitur defensionem sepe jam designatam imaginis Christi Domini in porta Aerea collocata, & ab impio Leone Isauro aboleri iussit. Inter mulieres autem, quæ hanc profanationem impedire sunt conatæ, spathario, ejusdem imperatoris in isto scelere ministro, è scala in terram devoluto ac mortuo, præcipuæ in ista scena partes dantur laudatæ S. Theodosia, tamquam aliarum feminarum duci & antesignanæ; secundum ibidem dicta num. 4; contra ac supra à no-

bis narratum est, & porro narrabitur in Actis huic nostro Commentario subjungendis, ubi S. Mariæ patriciæ illud factum potissimum adscribitur. Dispiciamus itaque hoc loco, huicne an isti Sanctæ, an utrique fortasse illud conveniat, proferendo utrimque rationes, quæ in hac controversia expendi mereantur.

13 Pro S. Theodosia facit 1º, elogium, quod quæ faciunt è Synaxario Chiffletiano cum textu Synaxarii Claromontani collato dedimus ad dictum diem XXIX Maii, pag. 67: ibidem enim, spathario laudatam imaginem amoliri satagente, narrantur ista: Continuo S. Theodosia, aliæque piæ mulieres arripuerunt scalas, & dejectum in terras spatharium neci dederunt, incurrentesque in patriarchium, Anastasium pseudo-patriarcham ceperunt lapidare. 2º. Factum hic controversum commemorat sapientissimi & magni logothetæ domini Constantini Acropolitæ sermo in sanctam hosiomartyrem Theodosiam; de quo auctore, nec non de tempore, quo vixerit, plura dedit prænotatus Commentarius. Sermo autem ille, seu Encomium (sub isto enim postremo nomine gesta Sanctæ ac martyrii dedimus) Græco-Latinè tomo citato à pag. 67 datur. 3º. Rem gestam, de qua hic differimus, nervosè confirmat Synaxarium è Menologio, jussu Basilii imperatoris collecto; cujus Julius mensis Græcè apud nos excusus est ad calcem tomi I mensis ejusdem; unde pag. 694 ad diem XVIII laudati Synaxarii, sequens delibo elogium, ac Latinè interpretor; cum alibi apud nos Latinè illud existare dicto mense, non noverim, & usui idem nobis futurum sit in expendendis nonnullis punctis præsentis disputationis.

14 Sic ergo sonat: Certamen sanctæ martyris Theodosiæ. Sancta Christi martyr Theodosia, imperante Constantino Caballino, Constantinopoli in lucem prodiit, piorum parentum filia. Mortuo autem patre ejus ac matre, postquam omnes quæ sibi relicte erant facultates suas dedisset pauperibus, in monasterium intravit, & monacha facta est. Dum verò Leo iconomachus imperium teneret, & sanctissimo patriarcha Germano è solio expulso, sanctas imagines aboleret, Salvatoris nostri simulacrum, quod erat in Chalce, evertere etiam voluit: illudque edocta S. Theodosia unà cum aliis mulieribus, & zelum divinum assumens, spatharium, qui scalam ascenderat, ut sanctam imaginem destrueret, dejectum contrivit, atque ad ædes patriarchæ digressa Anastasium hæreticum reprehendit. Tunc aliæ quidem mulieres capite truncatæ sunt; Theodosia autem fune tracta, cornu mactata est in Bovis embolis. De loco Bovis Constantinopoli, varia notantur in Commentario S. Theodosia (de quo meminimus superius) pag. 68, num. 12. Cum verò locus ille forum publicum fuerit Constantinopoli, & cum ἐμβολῶν inter alia significet rostrum navis, suspicor, hic ἐν τοῖς ἑβόοις ἐμβόλοισι, quod est in Græco, denotare rostra seu locum concionis in isto foro.

15 Ceterum Theodosiam hanc esse eandem imaginem cum S. Theodota, in Martyrologio Romano die Christi CP. XVII Julii signata, diximus in Prætermis ad istum diem. Et quamquam Menologium à Sirleto Latinè redditum, quod ibidem citavimus, nec virginem nec monialem fuisse indicet, & alio in super mortis genere eam martyrium confecisse referat; suadent tamen alia. Theodosiam hanc à Theodota non distingui. Audiatur Menologium illud ad diem prædictum sic memorans: Eodem die sanctæ martyris Theodotæ. Hæc ex urbe Constantinopoli,

A stantinopoli, cum ex facultatibus suis tres sanctas imagines fieri curasset, unam Christo Domino, alteram Dei Genitrici, tertiam S. Anastasie; reliquas opes pauperibus & orphanis distribuit: cumque post multam virtutis exercitationem beata Theodota cum multis aliis religiosis feminis pro sanctarum imaginum cultu servando laborarent, impii Leonis imp. jussu, gladio percussa, consummata est. *Hæc vero si conferas cum Elogio S. Theodosie, quod Constantinus Acropolita conscripsit, in quo dicuntur ista cap. 1: Bona... in pauperes distribuit omnia, tantum sibi dumtaxat ex eis reservans, quantum ad sacras imagines commendas necessarium fore arbitrabatur: ex quibus tres sibi præcipue comparavit, primam domini ac salvatoris nostri Jesu Christi, purissimæ Dei Parentis alteram; unam insuper sanctæ martyris Anastasie. Hæc, inquam, si conferas inter se, numquid uni, non autem duabus convenire dices, quæ ab utroque isto scriptore memorantur?*

S. Theodosie attribuentur.

B 16 *Fuat interim hisce superaddere, quæ Otto Frisingensis in Chronico lib. 5 cap. 18, occasione Leonis imperatoris sic tradit: Inter ceteros passa fuit virgo Christi Theodosia, cujus usque hodie maxima in urbe regia manet memoria & veneratio: in ecclesia enim sanctimonialium integro corpore humata servatur, omnibusque advenientibus tamquam cælestis medica, inter manus virginum deportata adhibetur, ac tamquam pro bono omine quoscumque culcando gravem se præbuerit, habetur. Quod & nuper dum Hierosolymitana expeditio sub Conrado Romanorum, Ludovico Francorum regibus ageretur, nos cum multis aliis experti fuimus. De verbis culcare, ac collocare, id est cubare, tractat Cangius in Glossario. Voluerit ergo hic Otto dicere, pro bono omine haberi, si Martyr gravem se præbuerit, quoties alicui superimposita fuerint sacra lipsana ejus. Atque hæc quidem sunt, quæ pro S. Theodosia faciunt.*

Argumenta, 17 *At nunc, quenam ejus factio incommovent, accipe. Pagius in Critica Baroniana ad annum 730, num. 6 varia eidem opponit, quæ ex ipso huc transcribo. Observat itaque dejectionis spatharii, qui imaginem Salvatoris amovebat, historiam eodem modo referri à Stephano diacono, & à Gregorio II in priori sua epistola, ut utramque narrationem conferenti manifestum fiet, adeoque Constantinum Acropolitam, magnum logothetam, in Encomio S. Theodosie sanctimonialis Constantinopolitanæ, quod circa annum mcccxciv conscripsit (ante annum autem 1306) ut arbitratur Papebrochius ad diem xxix mensis Maii, ubi illud recitat, non bene de re gesta edoctum fuisse. Tradit enim S. Theodosiam, mortuo patre, collocatam fuisse in monasterio, & cum Leo Isauricus bellum sacris imaginibus indixisset, unusque ex ejus spathariis Salvatoris nostri divinam effigiem dejicere aggressus esset, Theodosiam plures religiosas feminas, quæ mundum mundique ornamenta omnia à se removerant, socias sibi adjunxisse, & sancto quodam furore in hominem processisse, Theodosiam sorores ad id audendum excitasse, ipsamque primam omnium scalas arripuisse. Qui igitur (subdit Constantinus) in scalarum summitate jam fere consistebat impius, sacram effigiem antequam corripere, iis excussus, in profundum inferni corruit.*

quæ isti sententiæ

18 Et tamen tam Gregorius II, quam Stephanus diaconus generosum hoc facinus non sanctimonialibus, sed feminis & mulieribus, ut etiam textus Græcus utriusque habet, attribuunt, & rem

gestam paulo aliter narrant: subjicitque Stephanus, eadem mulieres, postquam spatharium in terram projecerunt, ad patriarchicam domum properasse, & impium Anastasium lapidibus petiisse, ut mox vidimus. Cujus rei non meminit Constantinus. Quare videtur is adscripsisse Theodosie & ejus monialibus, quod à piis illis mulieribus gestum. Non dubium tamen quin Theodosia pro sacris imaginibus morti tradita fuerit cum sociabus. Constantinus enim varia miracula ad ejus invocationem patrata recitat, & Theodosie ac sociarum mentio ad diem xviii Julii in Synaxariis à Papebrochio memoratis. Si tamen hæc vox γυναῖκες, id est, mulieres, quæ tam Gregorius quam Stephanus diaconus utuntur, sumi posset pro sanctimonialibus, relatio facta à Constantino conciliari posset cum epistola Gregorii, & cum Vita S. Stephani Junioris. Sed non video, id fieri posse. Papebrochius, qui Theodosie & sociarum martyrium cum vulgari opinione, anno dcccxxvi consignat, ad diversum istum modum unam eandemque rem narrandi, animum non advertit. Locum ex epistola 1 S. Gregorii dedimus supra num. 8; ex Stephano autem diacono, ibid. num. 10.

F 19 *Ad difficultates autem à Pagio propositas respondeo 1º. Cur vocis γυναῖκες, à S. Gregorio PP. II, & à Stephano diacono adhibita significatio excludat mulieres Religiosas ac moniales, tametsi disertè ab utroque sic non expressas? Enimvero terminus mulieres aequè convenit personis istius sexus monasticis, quam secularibus, sicut terminus viri tam monasticis, quam secularibus personis istius quadrat. Utriusque verò sexus personas distinctius & quasi gradatim determinat auctor noster anonymus, qui S. Mariæ patriciæ ac sociarum Acta litteris mandavit; nam inter eos, qui ad diem xix Januarii memorantur martyrio affecti, erant mulieres ac viri sacerdotes ac levitæ, innuptæ ac moniales, præsidæ ac subditi; quorum numerum & nomina solus novit Dominus; uti ibidem habes num. 15. Audin' moniales? Cur ergo sub hoc termino includi non possit S. Theodosia monialis cum suis; cum isto altero mulieres non excludantur ab hoc significato? Adde, quod in Synaxario, è Menologio Basilii Porphyrogeniti jussu collecto seculo x, dicuntur ista de S. Theodosia: Mortuo autem patre ejus ac matre, postquam omnes, quæ sibi relictæ erant, facultates suas dedisset pauperibus, in monasterium intravit, ac monacha facta est. Si igitur ex fide istius instrumenti monialis illa fuit; ad hæc, si ex ejusdem instrumenti relatione, sicut modo dixi, ingens illud pro defensione sacre imaginis Christi Domini facinus ediderit; quis credat, eam solam & incomitatam à suis illud ansam; imò quis non censeat potius, esse præsertim verisimile, quod adfuerint mulieres alie, ejusdem videlicet, quales demum cumque id exstiterit, instituti moniales? Habes primum ad difficultatem Pagii responsionem.*

20 *Respondeo 2º. Ex his, quæ sub initium expenduntur hujus paragraphi pro S. Theodosia collegi, conficitur, eam sepe dicta historie imaginis annumerari. Tametsi verò alium de ea sit silentium in documentis circa sanctos nostros Martyres hodiernos allatis per decursum hujus Commentarii; in illis tamen clarè & expressè ab ea non excluditur; quidquid rem gestam paulo aliter narrent Gregorius II, & Stephanus diaconus, sicut observabat supra Pagius: atque adeo ex dictis non video, satis evinci à Pagio, quod superius de Constantino inferebat, dicens: Quare videtur is adscripsisse Theodosie, & ejus monialibus, quod à piis illis*

AUCTORE
J. P.

lis mulieribus gestum. Modus enim unus & alter eandem rem narrandi, paulo inter se diversi, cum levia rei sint accidentia, nihil mutant in rei substantia. Quod verò Pagius ibidem referebat ex Stephano, mulieres, postquam spatharium in terram projecerunt, ad patriarchicam domum properasse, & impium Anastasium lapidibus petiisse; cuius rei non meminit Constantinus; confirmantur saltem in substantia ex Synaxario Basilii imperatoris antea laudato, ubi quod hic de mulieribus, & Anastasio lapidibus ab eis impetito refertur, ibi de Theodosia, at modo mitiori sic narratur: Ad sedes patriarchæ digressa, Anastasium hæreticum reprehendit. Hoc autem factum non excludit illud.

An & quo pacto

21 Respondeo 3°. Cum Acta S. Theodosie à Constantino conscripta, cum Actis S. Mariæ patriciæ, quæ ab anonymo exarata sunt, aliisque monumentis, quæ circa eam protulimus, concilianda sint, quantum quidem, salva veritate, fieri poterit; videamus, quo pacto id effectum dare possimus. Fieri illud imprimis nequit, si dicamus, Mariæ ac Theodosie nomina convenire uni eidemque persona, quæ binominis fuerit. Hoc enim dici nequaquam potest: nam duas illis indicari personas, evincunt characteres earum qui videntur diversi. Mariæ namque nobilissimis natalibus progenita secundum Acta ejus num. 5; Theodosia autem ex dictis supra num. 14, fuit piorum parentum filia. Hac monialis, ibidem; de monastico Mariæ instituto, eadem Acta nihil, nihil alibi de eo meminisse litteris proditum. Mortis item adjuncta utriusque omnino differunt, uti perspicuum fiet illi, qui non gravatus fuerit ea, quæ habentur prædicto mox num. 14, uti & in Encomio S. Anastasie, cum allegatis Actis num. 18 & 19 conferre. Numquid hoc satis superque discriminis unam inter atque aliam Martyrem? Cum itaque hac via aditus nobis non pateat ad componendam controversiam, qua de hic agitur, & ad Acta utriusque concilianda inter se; dispiciamus, an aliâ id succedere possit.

sententia hæc utraque componi possit.

22 Respondeo itaque 4°. Cum nostra sint partes Sanctorum Actis patrocinari, ubi vel rima se aperit ad hoc faciendum idonea; non adspicimus Pagio dicenti, Constantinum in Actis sanctæ Theodosie non bene de re gesta edoctum fuisse; nec placet illud: Videtur is adscripsisse Theodosiæ, & ejus monialibus, quod à piis illis mulieribus gestum. Quid enim hoc est aliud, quam magnam Encomii, à Constantino de Sancta conscripti, partem reprobare tamquam spuriam ac supposititiam. Quod & durum dictu videtur, & non esse faciendum sine urgente necessitate. Verum quidem est, auctorem istum diu post Sancta tempora exarasse Encomium ejus; sed an ideo erroris macula statim ei inurenda, & an non supponendum potius, ipsum in anterioribus reperisse documentis ea quæ narrat? Existisse autem alia ante ipsum documenta, constat ex supra dictis. Quid si ergo dicamus, in famosa illa imaginis Christi Domini propugnatione (quoniam in ea hujus controversiæ cardo vertitur) utramque sanctam martyrem, Mariam videlicet patriciam, ac Theodosiam seu Theodotam, præcipuas egisse partes, utramque evertisse scalas, utramque spatharium, impiissimi Leonis imperatoris in exsequenda profanatione administrum, ex eis dejecisse; utramque denique martyrio coronatam? Hoc pacto sua Actis S. Mariæ stabit auctoritas, & Encomio S. Theodosie sua, evanescetque difficultas à Pagio mota. Habes, lector, nostras circa præsentem con-

roversiam conjecturas, quas tamquam tales tantisper proponimus eruditis; donec meliora nos docuerint, non gravatè sed gratanter illa amplexuros.

§ III. Annus martyrii; aliorum in illo figendo parachronismi; Acta; Sanctorum apparitio & inventio.

Sanctorum nostrorum martyrium accidit anno Christi 730. Assertum sic probo. Acta nostra vulgaris num. 13 hæc memorant: Imperator in tribunalio novemdecim accubitorum, silentium celebravit, & advocatum sanctissimum patriarcham à recta fide avertere conatur. At generosus Christi pugil Germanus confurgens, & in medio omnium stans, pallium suum tradidit, dicens &c. Quibus subjungitur factum de imagine Salvatoris. Apud Theophanem in Chronographia pag. 342 editionis Parisinae anni 1655, quæ nimirum, hisce temporis characteribus abdicatio episcopatus à S. Germano in obsequium fidei facta circumscribitur: Die septima (legendum decima septima monuimus in Historia chronologica de Patriarchis Constantinopolitanis ante tomum 1 Augusti, pag. 92 *) mensis Januarii, Indictione decima tertia, feria hebdomadis tertia (Petavio in notis ad Nicephorum pag. 82; feria vii, aut certè Januarii iii) irreligiosus Leo silentium (de quo infra in Annotatis ad cap. 2 lit. o) contra sanctas venerandasque imagines in novemdecim accubitorum tribunalio celebravit, Germano sanctissimo patriarcha advocato. At fortis Christi fervus abominando Leonis consilio nequaquam cedens... episcopatu sese abdicavit. Habemus hic annum æra vulgaris 730, quocum concurrat Indictio decima tertia.

24 Laudatus Theophanes ibidem subdit ista: martyrium Die autem septima (imò xxii, ex dictis apud nos esse innotandum pag. 158, num. 19; & in citata Historia pag. * 93, num. 534) ejusdem mensis Januarii, Anastasium, falsi nominis virum, ipsius beati Germani discipulum & concellaneum, in ejus locum suffecerunt. Habemus hic iterum Indictionem xiii, ac proin annum Christi 730: de quo consuli etiam potest Pagius in Critica Baroniana ad annos 726 & 730. His adde, quæ supra num. 6 diximus de duplici Martyrum classe, qui ob defensionem imaginis Salvatoris partim mense Januario, partim ix Augusti fuere occisi; utriusque tamen eodem anno 730, sicut ex præmissis liquet.

25 Atque hinc sequentia fluunt corollaria. Sequitur quippe 1°, ut utraque S. Gregorii PP. II indidem epistola, ad Leonem Isaurum data, & apud Labbeum tom. 7 Conciliorum, col. 7 & sequentibus, nec non apud Baronium ad annum 726 relata, sed anno non suo, nimirum 726 illigata, anno 730 restituenda sit. Nam in epistola prima narratur, quidnam præstiterint mulieres pro defensione sæpius jam allegata imaginis, prout liquet ex iis, quæ in antecessum recitavimus num. 8; quæ utique contigere anno 730, sicut è superioribus patet. Ad hæc, factum istarum mulierum non evenit, nisi postquam S. Germanus episcopatu sese abdicasset, in eumque intrusus esset impius Anastasius. De abdicatione S. Germani paullo antè memini; de subrogatione Anastasii actum num.

A 10. *Præterea Pagius ad annum 726, num. 3, quod utraque epistola fuerit scripta post S. Germani à sede Constantinopolitana expulsionem, observat ex earum lectione constare. Is verò usque ad mensem Januarii anni 730 eidem præfuit. Epistola ergo utraque ab anno Christi 726 removenda, & anno 730 restituenda est. Sequitur 2º, ut Martyrum nostrorum laurea, pro sacra Salvatoris nostri imaginis propugnatione obienta, ab anno 726, cui eam Eminentissimus Annalium ecclesiasticorum conditor innectit, ad annum 730 removenda sit. Sequitur 3º, ut eadem temporis emendatio adhibenda sit in Commentario, qui Elogio S. Theodose sanctimonialis ac martyris Constantinopolitana prævius est apud nos tom. VII Maii, die XXIX, pag. 66. An verò illa partem aliquam, & quidem, sicut ibidem invenies num. 4, præcipuam habuerit inter Pugiles, propter laudatam imaginem occisos, examinavimus superius paragrapho secundo.*

26 Sequitur 4º, ut confundenda non sint, quæ deducantur duobus diversis imperii sui annis Leo Isaurus egit adversus sanctas imagines. Rem exponit ac probat Pagius ad annum 726, num. 7; ubi ea, quæ Baronius à num. 5 ad 9 uno tractu illigat eidem isti anno quæ ad diversos spectant, ita suis temporibus restituit: Tam Metaphrastes, quam Stephanus Diaconus in Vita S. Stephani Junioris, postquam narrarunt Leonem imperatorem anno imperii sui decimo sacras imagines persequi cœpisse, una serie recitant, quæ postea anno imperii ejus decimo, Christi scilicet dccxxx, in eadem causa egit imperator; aiuntque S. Germanum, episcopum Constantinopolitanum, cum id rescivisset, ei mandasse, qui significarent, ab initio post Christi in cælos Assumptionem, imagines expressas esse; se pro illis libentissimè moriturum; & qui Christi imaginem ignominia affecit, in illum, quem ea exhibet, injuriam rejicere. Tumque imperatorem satrapas in patriarchicam domum misisse. Quibus præcepit, ut cum pugnis & conviciis sanctum virum inde deturbarent. Sed nuntii illi à Germano ad imperatorem missi anno imperii ejus decimo tertio exeunte, Christi que dccxxx.

27 Hoc autem anno post motam persecutionem accidit, quod Theophanes anno x imperii Leonis (pag. 340) refert: "Ab eo tempore inimicitias cum beato patriarcha Constantinop. im- prudenter suscepit, omnes decessores suos imperatores, præfules, Christianosque populos, tamquam idololatrias, ob sanctarum venerandarumque imaginum adorationem condemnans; cum ille præ nimia incredulitate atque rusticitate de respectivo earum cultu rationem ac sermonem minimè capere valeret. Quare quæcumque Baronius num. v ac tribus sequentibus, ex Theophane & auctore Vitæ S. Stephani Junioris, quem Damascenum arbitratur, habet, pertinent ad annum dccxxx.

28 A num. x ad xiv. Theophanes ubi anno x Leonis imp. de persecutione adversus sacras imagines sermonem instituit, graviter labitur. Ait enim (pag. 339) "Populus urbis imperatricis, ob novam istam doctrinam maximo dolore percitus, cum ipsum Leonem statuit invadere, tum multos ex imperatorio famulatio, qui Æreæ portæ Domini imaginem exturbaverant, neci dedit, & cetera, quæ Baronius num. x & xi ex Anastasii versione in medium adducit. Nam patrata hæc anno dccxxx, auctore impio Anastasio, quem tunc imperator in locum S. Germani Augusti Tomus II.

è sede Constantinopolitana expulsi subrogavit, ut eo anno num. 1 & seqq. ostendemus. At nos tam de hac re jam satis diximus, quàm de sanctis mulieribus, impiam Christi imaginis in porta Æreæ profanationem impedire conatis; Pagio hoc factum nec non quæstiones, quæ habitæ sunt de nobilibus quibusdam viris morti tandem traditis, quæ à Baronio num. XII & XIII recitantur, eidem Christi anno 730 rectè innodante. Hæc, inquam, hætenus; quorum tum ea, quæ ad distinguenda tempora, & sapientissimum Annalium ecclesiasticorum parentem, qui modico annorum paucorum diverticulo à vera chronologia aberrat, in viam reducendum, notavit Pagius; tum ea, quæ nos supra fiximus, maximè conducent, ut, quæ in Actis nostrorum Martyrum commixta & confusa sunt, suis quaque temporibus accommodentur. Sed nunc Acta ista nos vocant.

29 Eorum auctor quodnam habuerit nomen, quodnam vite professus fuerit institutum, nullibi exprimit in decursu suæ narrationis. Tametsi autem ibidem etiam non determinet tempus, quo vixit, vel quo animum ad scribendum appulit; non scripsisse tamen ante annum æræ vulgaris 870, conficitur ex apparitione atque inventione sanctorum Martyrum nostrorum; de qua paullo post. Consonat in multis cum S. Theophane; unde colligimus, hunc ei præ manibus fuisse. Porro res, quas narrat, nimis confusè, non servato ordine temporis, sicut modo significabam, illustrare conabimur in Annotatis. Laudem meretur, quod ab episodis ac longis parergis absteinat, in quibus adeo profusè liberales solent esse Greci, qui Acta Martyrum conscribunt. Exemplar Græcorum, quod latinitate donamus, transcriptum est è codice bibliotheca Casarea Vindobonensis; de quo plura indicavi die VIII hujus mensis in Commentario prævio S. Myronis ep. & conf., num. 8. In laudato itaque codice à fol. 89, pag. 1, col. 1; usque ad fol. 98, pag. 1, col. 1, notatur Certamen sanctorum decem Martyrum (Vide quæ præmissimus supra num. 1) teste Petro Lambecio in Commentariis de dicta bibliotheca lib. 8, pag. 118. Monitum præterea velim lectorem, ad meas devenisse manus apographum non sine mendis; quæ corrigere conatus sum secundum rerum, quantum quidem mihi videbatur, exigentiam. Exemplar denique ipsum, uti in more positum nobis est, in capita, appostis eis titulis, ac numeros dispescui. Et hæc de Actis; de Sanctorum autem apparitione ac inventione accipe sequentia.

30 Circa corporum Athletarum nostrorum inventionem, atque apparitionem eidem præviam, varios temporum characteres notavit auctor, quibus positis & admisis, deducimur in notionem, quando præterpropter illa acciderint. Non accidisse autem ante episcopatum S. Ignatii patriarchæ Constantinopolitani, liquet ex iis, quæ narrat num. 20 & seqq. Præsul iste videtur S. Methodio susceptus anno 846, secundum dicta in Historia chronologica Patriarcharum istius urbis, quam citabam antè, pag. * 109: obiit autem anno 877; sicut ibidem habes pag. 112*, postquam cathedra Constantinopolitana duabus præfuisse vicibus; & primà quidem usque ad annum 857, cui injusta ejus depositio probabilius affigitur ibidem pag. 110*; secundà verò ab anno 867, quo sedi sue restitutum putavimus pag. 111*. Apparitionem autem illam non accidisse tunc, quando primà vice sedit S. Ignatius, sed secunda, illud argumento est, quod gravissimus terra motus laudato patriarchæ ansam dederit implorandi

AUCTORE
J. P.

E

F

Ex terra
motu

AUCTORE
J. P.

impensissimè divinam opem, ut ira sua modum poneret Dominus; Basilio utique Macedone imperante, ex Aëlis infra num. 20. Contigit autem, sicut ibidem scribitur, ob multitudinem peccatorum nostrorum, ut vehementissimus tum temporis terræ motus fieret per dies quadraginta, qualis aliquando non fuit. Ignatius autem Dei pontifex. non cessavit noctu atque interdiu supplicationibus & precibus placare divinum numen. Et mox num. 21 subjungitur dicta apparitio. Basilius Macedo cepit imperare anno 867; & mox de S. Ignatio sedi suæ restituendo cogitavit; scribente Niceta Paphlagone loco mox indicando col. 1226, Initio autem Indictionis primæ (fluxerat ea à Kalendis Septembribus anni 867) nono (imò octavo, ex textu Græco) Kal. Octobris Basilius, regiâ occupatâ, imperator est consalutatus...; posteroque die, quam renuntiatus erat imperator, Photium de throno deturbatum. . . eicit &c. Et col. 1230 S. Ignatius tertia & vigesima Novembris. . . ecclesiæ suæ throno restituitur.

Constanti-
nopolitano
B

31 Nicetas Paphlago apud Labbeum tom. 8 Conciliorum in Vita S. Ignatii modo laudati, col. 1234, Terrificus, ait, planè, qui eadem tempestate (anno nimirum 869, prout infra dicitur) nono Januarii accidit terræ tremor, quo multa templa, plurimæ porticus, ædificiaque considerunt. Hominum ac jumentorum tanta strages edita est, quanta verbis exprimi nullis potest. Quin & ipsum Sophiæ augustum Dei templum multis in partibus concussum, nisi cura singularis principum anteverisset, ruinæ periculum adiisset. Atque hæc ante synodum evenere, qua fuit octava œcumenica, ac quarta Constantinopolitana, anno 869 & 870 adversus Photium habita; & notata apud Labbeum citatum, à col. 961. Habemus quidem hic terræ motum, ad rem ac tempus, de quibus sermonem instituimus, accommodatum; sed de duratione per dies quadraginta, nihil: quos tamen alibi expressè notatos offendo. Nam Symeon magister & logorbeta, inter Historiæ Byzantine post Theophanem scriptores regis typis Lutetiæ Parisiorum anno 1685 editos, in Annalibus pag. 454 sic scribit: Basilius imperatoris anno tertio, in die festo S. Polyucti, ad dies quadraginta totidemque noctes, terræ motus factus est: cecideruntque multæ ecclesiæ, inter quas etiam sancta Deipara, quam Sigma vocant; adeo sanè, ut omnes in ea divinas decantantes laudes communis ruina oppresserit.

C
figitur tem-
pus,

32 Et eodem tomo Georgius monachus in Vitis novorum imperatorum pag. 544, Contigit, inquit, per diem S. Polyucti terræ motus ma-

ximus, adeo ut quadraginta dierum spatio terra quateretur. Cecidit verò tunc ejus, quæ in foro est, statuæ globus: sanctissimæ quoque Dei Genitricis ecclesiæ, cui Signa nomen, ita ut omnes ibi divinas decantantes laudes extincti sint. Annus Basilius imperatoris tertius concurret cum anno Christi 869. De S. Polyucto martyre Melitena in Armenia hic agitur; cum & templum Constantinopoli habuerit, & solenni admodum ritu apud Græcos celebretur die nona Januarii, prout diximus tom. 11 Februarii, ad diem XIII, pag. 650; atque eadem dies nona Januarii diserte notetur à Niceta Paphlagone supra laudato, etsi non expresso istius Sancti nomine.

33 At nunc difficultas est in die, quo terribilis ille motus cessasse narratur à nostro martyriographo; quæ res uti & inventio corporum ac depositio secundum ea, quæ narrat num. 23 & 24, contingere mente Januario, die trigesima prima. Si enim motus ille cœperit die nona Januarii, ac desierit die xxxi ejusdem mensis, quomodo ab initio motus usque ad finem, invenies dies quadraginta? Sed dies ille ac plusculi inveniri possent, si dicto Polyucto martyri substituere liceret alium synonymum Casariensem quem lego in Menais magnis Græcorum excusis, in apographis nostris, quæ è Mss. Menais bibliotheca Ambrosiana excerpta sunt, ac in Menologio Basilius imperatoris apud Ughellum tom. 6 Italia sacra col. 1164, sub die XIX Decembris. Quia autem terrificus ille nono Januarii accidit terræ tremor, teste Niceta Paphlagone supra; quia item Basilius imperatoris anno tertio, ex Symeone citato; quia denique in festo S. Polyucti, ex dictis; standum omnino censeo die IX Januarii anni 869 ad figendum initium terræ motus sape jam memorati, qui annus concurret cum Indictione tertia, quæ mense Octobris, die quinta, feria quarta concilium Constantinopolitanum fuit inchoatum, prout notatur Actiione prima apud allegatum Labbeum col. 978. Sequitur itaque ex præmissis, ut is terræ motus duraverit usque ad diem XVIII Februarii. Si verò scriptor Actorum S. Polyuctum Casariensem pro Melitenensi fortasse acceperit, & non ab hujus, sed ab illius festo cœperit numerare suos quadraginta dies motus, utputa à die XIX Decembris progrediendo ad xxxi Januarii; invenientur & illi quadraginta dies, & tres, qui excurrunt; quibus tamen neglectis, fortè acceperit numerum rotundum. At Qualis qualis hac conjectura eò saltem valet, ut medio isto difficultates ista utcumque componantur. His prænotatis subjicō

D
quo contige-
re apparicio
Martyrum
ac inventio.

E

F

A C T A

Auctore anonymo, è codice Ms. bibliothecæ Cæsareæ Vindobonensis, interprete Joanne Pinio.

C A P U T I.

Origo hæresis Iconoclastarum; nostri sub ea Martyres; Leo Isaurus.

Auctor de
Christo,

Dum Christus, unus ex omni laude digna, omnium rerum effectrice ac vivifica Trinitate, & verus Deus noster, in cælis extra omne tempus, tranquillè ac placidè in splendoribus ex utero pater-

Τὸ ἅγιον πνεῦμα καὶ πάντες ζωοποιεῖς τρεῖς ἑνὸς Θεοῦ ἑαυτῶν Θεοὶ ἡμῶν, ἀναγεννῶντες καὶ ἐξω χρέοντες πάντας, ἀπαθῆς καὶ ἀβίβωτος ἐν τῷ πατερικῶν ἐκλάμψαντος ἁγίου ἀδελφῶν

A. ANONYMO. origine nonnulla profatus ;

ε

η

κ

λ

μ

ν

ξ

ο

π

ρ

σ

τ

θ

ι

κ

λ

μ

ν

ξ

ο

π

ρ

σ

τ

θ

ι

κ

λ

μ

ν

ξ

ο

π

ρ

σ

τ

θ

ι

κ

λ

μ

ν

ξ

ο

π

ρ

σ

τ

θ

ι

κ

λ

μ

ν

ξ

ο

π

agere incipit

de Martyribus nostris ,

cretum universale edidit contra sanctas ac venerabiles imagines : sed Domini nostri Jesu Christi gratia, omnique laude digna ac nulli corruptioni obnoxia Matris et ejus, & omnium Sanctorum ipsius intercessionibus, eodem anno et mortuus est scelestissimus Izid, impia ac diabolica ejus doctrina [non] multorum aures occupante γ. Leo autem imperator monstrosam, impiam ac amarum hanc haeresim etiam assumens, multorum & gravium malorum causa nobis fuit. Invenit enim quemdam ejusdem secum animi, nomine Befer ζ, qui mancipium factus, a Christianis in Syria defecit, Christi, veri Dei nostri, fidem abnegavit ac prodidit, Arabumque dogmatibus integre imbutus, nec multo antè tempore ab eorum fervitute liberatus est. Ad regiam verò delatus urbem, cum ob robur corporis, tum ob perverſæ doctrinæ concordiam, ab ipſo Leone ad patricii dignitatem evectus est, ac pessimi consilii artifex, hujusmodi mali imperatori auctor exstitit. Cum hoc conspirabat ignominiosus, omnique spurcicia plenus, nec non in ignorantia, cui erat innutritus, vitam degens, Nacolix episcopus aa. Et verò sicut nubes quædam compressa omnium aures strepitu ac sonitu opplevit pessimum hoc consilium; non tamen ab eo, qui imperabat, tunc lege firmatum est.

5 Et hi quidem (nostri nempe Pugiles) ad martyrium (siquidem hoc debet verè martyrium cenferi) studia ac consilia contulere, his sese fermonibus instruentes. Quorum dux Maria (quæ vere & generosissima erat, & pulcritudine spectabilis, & ex genere imperatorio oriunda; cujusque venustatem deamans Rex cælestis, eam sibi desponsat per Spiritum sanctum) Stemus, inquit, fratres, erecto animo, & fidei nostræ vestem non coinquinemus. Nemo nostrum deficiat ad martyrium. Nec divitiarum fluxus, nec parentes, nec liberi, nec amici, neque ipsorum tormentorum vehementia majore alicui sint in pretio, quam Christi dilectio. Consideremus Martyrum labores, & ipsorum patientiam usque ad mortem; & propter dilectionem creatoris nostri, ac regnum ejus, non fiamus his inferiores. Emulatores itaque simus generosi eorum animi, neque eos dumtaxat beatos prædicemus, sed coheredes fieri festinemus gloriæ Domini nostri Jesu Christi. Equis enim regnum desiderat, qui ad illud consequendum non exhibeat omne studium? Nemo enimvero quisquam. Nam qui desiderio ejus flagrat, & non dat operam, ut illud obtineat; frustra secum cogitat ac considerat. Sic etiam nos, si Martyrum labores admiremur, eorumque participes fieri non studuerimus, similes sumus illi, qui splendorem solis admiratur quidem, sed quoniam ille idem sol oculos suo lumine comprimit, lucem ejus non intuetur ob suam segnitiam.

6 Sic ergo omnes ad alacritatem, quantum poterant, sese excitantes, Deo supplicabant singuli, sibi ut daret fortitudinem ac patientiam, ut generosè adversus impium decertarent, ut victoria potiti, perfecte ipsum confunderent, dicentes: Ne des, Domine, hereditatem tuam in opprobrium, & non supergaudeant inimici nostri. Muta fiant labia dolosa, quæ loquuntur contra te, Deus, injustitiam: ne quando dicant: Ubi est Deus eorum? Adveniat coram te gemitus fervorum tuorum secundum magnam misericordiam tuam: nos enim populus tuus, & oves pascuæ tuæ, & propter te, Deus noster, mortificamur tota die. Tu enim Deus noster es, & nos populus tuus; ac præter te, alium non novimus, tibi que gloriam & gratiarum actionem retribuimus, cum Patre ac Spiritu sancto, in secula. Amen. Postquam igitur omnes ita obsecrati & ob-

δόγμα καθολικόν ἐψηφίσαντο ἡ ἴ ἀρίων καὶ σὺ πτῶν εἰκότων, ἀλλὰ τῆ ἔ Κυρίας ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ χάριτι, καὶ τῆ πνευματικῆ καὶ ἀφθάρτου αὐτῆς Μητρὸς περὶ βίαις, καὶ πάντων αὐτῆς ἴ ἀρίων, τῶ αὐτῶ ἔτει τέθνηκεν ὁ παμμίαρτος Ἰζίδ, [εκ] ἀκωδηῖται φθάσαντες τοῖς πολλοῖς ἔ ἀθέε καὶ σατανικῆ αὐτῆς δόγματι. Μεταλαβὼν ἡ ταύτης τῶ ἀλλοκότε καὶ δυσσεβῆς πικρῆς αἰρέσεως ἡ Δέων ὁ βασιλεὺς, πολλῶν καὶ χαλεπῶν ἡμῖν κακῶν αἵτιον γέγονεν. Ὀρίων γὰρ ὁμόθυμον αὐτῆ, Βησῆρ πνα τῶνομα, αἰχμαλώτων μὲν ἄπο Χελσιανῶν περὶ τῆ Συρίας γενόμενον, τῆ ἡ εἰς Χελσὸν τῶ ἀληθῆ Θεὸν ἡμῶν πίστεως ἀρνητήν καὶ περὶ δότῳ πέλοντα, καὶ περὶ σπρωθῆντα εἰς ἄκρον τοῖς ἴ ἀρχῶν δόγμασιν, ἔ περὶ πολλῶ ἡ ἔ χρόνος ἀπελδοθηρωθέντα τῶ ἐκείνων δολείας. Καὶ περὶ τῶ βασιλῆδα γενόμενον, διά τε βίωμῳ σώματι καὶ ὁμόνοιαν τῶ κακοδοξίας, ἐπιμήτη πῶτῶ ἔ αὐτῆ Δέοντιον πατερικῶ, ὅτις καὶ βασιλεῦσιν κἀκῆς ἔ πῶτῶ κακῶ αἵτιον γέγονε τῶ βασιλεῖ. Σύμφωνον ἡ αὐτῆ ἀπῆ καὶ ἀπίστῳ ἀκαθαρσίας ἀνάσπῳ, καὶ σωτῆρισμα ἀμαθῆς συζῶν, ὁ διοσκῶ Νακωλείας. Καὶ δὴ ὡσπερ π νέφον ἐρητυθῆν ταῖς πάντων ἀκακῆς δεβρομβεῖτο τῶτο τῶ πνευρότατον βέλημα καὶ ἐξηχεῖτο, ἔ μὲν δὲ περὶ ἔ κριτῶντιον τῶως νενομοθέτητο.

5 Καὶ οἱ μὲν περὶ τῶ μαρτύριον (εἴγε καὶ ἀληθῶς τῶτο δέξῃ εἶναι) παρωτέρων τε καὶ διεβ. λδύοντο, τεποισι τοῖς λόγοις ἑαυτῶς ἐκπαιδύοντες. ὡν ἡγεῖτο Μαρία ἡ ὄντως ἐνγενεσῆτι καὶ ἀρχαία τῶ κάλλει, καὶ βασιλικωτάτῳ γένεσ καταγομήν. ἡς τῶ κάλλε ἔραθεῖς ὁ ἔρῆνιον βασιλεὺς νυμφόδετῳ ταύτῳ ἑαυτῶ τῶ Πινδύματι τῶ ἀρίω, Στώμῳ, Φησι, γενναίως, ὡ ἀδελφοί, καὶ μὴ μολιυώμεν τῶ χριτῶνα τῶ πίστεως ἡμῶν. μηδεὶς ἡμῶν ὀκλάση πῶτῶ τῶ μαρτύριον. μὴ πῶτῶ ἔσω πνι ὁ φθειρόμεν τῶ ἔ Χελσῶ περὶ πῶμῳ ἀγάπῆς, μὴ γονεῖς, μὴ τέκνα, μὴ φίλοι, μὴ δ' αὐτῶ βασιάνων ἡ ἔπιφορεῖ. Δοριζόμεθα τῶς ἴ ἀρίων μαρτύρων πόνους, καὶ τῶ τῶτον ἀχελῶ θανάτῳ ἔσπομονῶ, καὶ δια τῶ ἔ πῶτῶ ἡμῶς ἀγάπῳ καὶ δια τῶ βασιλείαν αὐτῆ μὴ γενόμεθα ἐλάτῳς τέταν. Ζηλωτῶ τῶν τῶ αὐτῶ γενόμεθα γενναίωτῶ, καὶ μὴ μόνον αὐτῶ μακαρίζωμεν, ἀλλὰ καὶ συγκληρονομοῖ γενέδομ σπδύσωμεν τῶ δόξης ἔ κυρίας ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τίς ἴδ καὶ βασιλείας ἔπιθυμῶν, ἔ πῶσαν σπῶδῳ ἐνδείκνυται περὶ τῶ ταύτης ἔπιτυχεῖν; ὄντως ἔ δέεις. ὄ ἴδ ταύτης μὲν περὶ ἔπιθυμίαν ἔχων, καὶ ὅπως ἔπι κριτῶς αὐτῆς γενέται μὴ σπδύδων, εἰς μάτῳ καθ' ἑαυτῶν ἐνοεῖ καὶ διαλογίζεται. ἔ τῶς καὶ ἡμεῖς, εἰάν τῶς ἴ ἀρίων μαρτύρων πόνους θαναμάζωμεν, αὐτῶ ἡ κρινωνοῖ γενέδομ μὴ σπδύσωμεν, ὁμοιοῖ ἐσμεν ἔ τῶ λαμπρότητα μὲν ἔ ἡλῆς θαναμάζοντιον, αὐτῶ ἡ τῶτον τοῖς ὀφθαλμοῖς μύσαντα, τῶ τῶτον φάον μὴ καθορῶντιον δὲ οἰκείαν νωθρότητα.

6 Οὕτως τῶν τῶν ἑαυτῶς οἱ πάντες περὶ θυμοποιησάμενοι, ἕκαστον, ὡς εἴχῳν δωάμεως, τῶ Θεὸν καθικέτοδον, δέναι αὐτοῖς καρτερίαν καὶ ἔσπομονῶ, ἔ γενναίως τῶ δυσσεβῆ ἀνταγωνισάδομ, ὅπως νικῶ ἀρχέμενοι, τελῶς αὐτῶν κατακαυώωσι, μὴ δὲ λέγοντες, Κύριε, τῶ κληρονομίαν σε εἰς ὄνειδον, καὶ μὴ ἔπιχαρείωσαν οἱ ἐχθροῖν ἡμῶν. Ἄλλα καὶ γεννηθῆτω τῶ χεῖλη τῶ δόλια, τῶ λαλέντα κατά σε ἔ Θεῶ ἀδικίαν. μήποτε εἴπωσιν, Πῶ ἔσιν ὁ Θεὸς αὐτῶν; Εἰσελθέτω ἐνώπιόν σε σεναγμός τῶ δέλων σε, καὶ τῶ μεγαλλῶ σε δὲ σπῶλαγγῆαν. ἡμεῖς ἴδ λαός σε, καὶ πῶτῶ νομῆς σε, καὶ ἔνεκα σῶ θανατέμεθα ἔ Θεῶ ἡμῶν ὄλλω τῶ ἡμέρῳ. σὺ ἴδ εἰ Θεὸς ἡμῶν, καὶ ἡμεῖς λαός σε, καὶ πῶτῶ σε, ἀπῶν ἐκ οἰδαμεν. καὶ σοὶ τῶ δόξαν καὶ δὲ χαλεσίαν ἀναπέμπομεν σὺν τῶ Πατέρῳ, καὶ τῶ ἀρίω Πινδύματι εἰς τῶς αἰώνας, ἀμήν. Οὕτως τῶν τῶν πάντων λιπαρῶν καὶ πῶτῶ

D

E

E

πῶτῶ

A πονηριώδη, ἐν ἐτοιμασίᾳ εἶναι ἕτοιμα ἀγῶν...

7 τῷ πόνῳ ἐνάτω ἔτει τῷ αὐτῷ βασιλείας ἡρ...

B ὡς αὐτὸς ἀπελάσθη τὴν ἐκείνην ἐκείνην...

C 8 Ἄλλ' ὡς αὐτὸς ἀπελάσθη τὴν ἐκείνην...

testati essent, parato ad certamen animo alter alte...

7 Nono bb itaque imperii sui anno Leo imperator...

8 At sicut prædictæ Thera & Therassa aliquando...

A. ANONYMO:

ac imaginum destructione per Leonem imp., quem S. Gregori...

bb cc dd ee ff

E

gg hh ii

kk ll

mm

ac S. Germa nianus ep. CP.

F

nn oo

a Germanicia urbs est Syria, in regione Commagena ad Amanum montem: de qua Cellarius in Notitia orbis antiqui lib. 3, cap. 12, pag. 244. Theophanes in Chronographia, initio paragraphi 3 superius citata, pag. 327 Leo, inquit, Germaniciam seu veriùs Isauriam oriundus. Cangius in Fastiis Byzantinis pag. 124 esse refert, qui eum Seleucia in Isauria natum velint.

b Isauria regio Asiae minoris, Pamphiliam & Ciliciam contingens, in Tauro monte fere sita. Isauros tamquam barbaros fuisse habitos, turbarumque ac rebellionis amicos, lego. Epitome ex ecclesiasticis Philostorgii historiis, inter ea, quae ex libro 11 referuntur, sic ibi habet sub finem: Isaurorum gens varias clades intulit Romanis &c. Cumque Cappadoces sedibus suis expulissent, & captivos egissent, ad Pontum usque progressi sunt, & atrocius quam reliqui barbari in captivos saevierunt.

c Imperare cepit Leo Isaurus anno Christi 717; uti videre licet apud Pagium ad an. 716, num. 3, contra Baronium, qui rem anno 716 innectit. Theophanes enim pag. 346 A mense, ait, Martii die vigesimo quinto, decima quinta Indictione, ad mensis Junii diem decimum octavum nona Indictione, Leo imperavit; unde infert Pagius, Leonem cepisse imperium dicto anno 717.

d Justinianus II seu junior, Constantini Pogonati imperatoris filius, patri successit anno 685.

e Hinc Rhinotmetus dicitur. Naribus truncatum esse refert Baronius ad annum 694; sequenti id innectit Pagius; uti apud ipsum legere est ad annum 694, num. 2. Theophanes supra citatus, pag. 308 Justinianum . . . naso linguaque truncatum scribit. Videri etiam potest Pagius ad an. 694 num. 2. Error tamen esse putatur, uti apud Baronium ad istum annum invenies, ipsum imperatorem non naribus tantum, sed & linguam fuisse praecisum: id enim non probatur: nam constat, postea ipsum esse locutum, ut suo loco dicemus.

f Primum imperavit ab anno 685 usque ad 695, secundum mox dicta.

g Mesembriae Thraciae urbe vitam egit; uti est apud Zonaram infra citandum, pag. 100. Thracia maritima urbs in confinio Mæsiæ inferioris notatur apud Baudrandum. Cellarius lib. 2, cap. 8, pag. 374 eam Mæsiæ inferiori accenset ad Ponti Euxini oram. Notatur in mappa geographica ibidem pag. 346.

h Secundum imperavit anno 705, ex laudato superius Criticae Baroniana auctore ad annum 703.

i Terbelis, Bulgarorum principis, auxilium pro recuperando imperio imploravit Justinianus praedictus, anno 704; ex mox citato auctore ad an. 702; corrigente Baronium, qui ad annum 702 de legatione ab eo ad Trebellium Bulgarorum regem missa meminit; & imperii per Bulgaros recuperationem differt in annum 703, pro 705; quo id accidisse mox diximus.

k Spatharius est armiger, seu satelles spathâ, id est ense, armatus ad imperatoris custodiam. Corporis custos, σωματοφύλαξ vocatur à Cedreno in Julio Casare pag. 168 editionis Parisinae anni 1647. Plura dabit Glossarium, eisdem scriptori premissum. Dignitas hac erat in imperio Constantinopolitano satis illustris. Vide Cangium in Glossario atroque.

l Alani. Cellarius lib. 2, cap. 6 de Sarmatia Europaea agens, pag. 320 de iis varia collegit.

m De pecunia in Alaniam missa pluribus agit Theophanes à pag. 327.

n Rem gestam narrat Theophanes pag. 327.

o Cangius in Glossario media & infimae Latinitatis ad vocem annus, inter alias aras ponit Aethiopicam, quae ab anno mundi conditi usque ad adventum Christi numeret annos 5501. Hi cum annis 709 à Christi adventu, annum 6209 signant; qui in tabula apud Theophanem paginâ citatâ 327 notatur concurrere cum anno Christi 709. Anno autem Periodi Graeco-Romanae 6209 respondet annus Christi 716 apud Pagium ad istum annum. Cum autem horum Aëtorum conditor calculos suos chronologicos connectat cum tempore, quo Leo imperii scepra teneret, uti mox hic subdit; consequens est, ut ea, quae narrat, non contigerint ante annum Christi 717; quo imperium à Leone aditum fuisse, supra diximus lit. c.

p In apographo nostro εἰς το βουμπήξως, mutandum censeo in εἰς τὴν σὺμπήξως; quod in exemplari aliunde etiam mendoso videtur sensus exigere.

q Anno ara vulgaris 721, sicut continuo dicitur.

r Secundum aram vulgarem quinto: nam Leo cepit imperare anno Christi 717, ex supra dictis lit. c; & factum, quod hic refertur, contigit anno 721; sicut jamjam videbimus.

s Cellarius lib. 3, cap. 12, pag. 279 agit de mediterranea Phœnice (ita pro Phœnicia scribendum, ibidem ex antiquis monuerat pag. 271) meminit Laodiceam maritimam, quae in mappa geographica ad pag. 243 notatur ad mare Syrum inter Heracleam & Gabalam. Laodiceam istam censeo hic designari, cum de maritima loquatur Aëtorum scriptor.

t Res confirmatur ex Theophane pag. 336, ubi eam sic narrat: Hoc anno Judæus quidam Laodiceam maritimam Syriae ortus, supremus praestigiator, habito cum Iside colloquio, annis quadraginta Arabum principatu potiturum promisit, si modò venerandas imagines toto suo principatu è Christianorum ecclesiis eliminaret. Is porro Isid verè infanus, in sanctas ac venerandas imagines generale decretum promulgavit. De hoc Isidis secundi, Saracenorum Calipha, decreto, ac Judæi promissione tractat Baronius ad annum 723; sed corrigens eum ad istum annum Pagius, num. 7 affirmat hanc adversus imagines persecutionem pertinere ad annum 721: In concilio enim, ait, Nicæno secundo, actione 5, cujus verba recitat Baronius ex versione antiqua & vulgata, legitur: "Cum hoc egi, gisset Ezidus, non plus quam duobus annis & dimidio vivens, defunctus est". Ezidus autem seu Iezidus Calipha mense Februario anni dcccxxiv vivere desiit. Quare medio circiter anno dcccxxi in sacras imagines grassatus fuerat. In vulgata quidem versione, quam secutus est Baronius num. 21, habetur: Ultra annum cum dimidio non vixit. Sed hæc versio ex textu Græco & versione Anastasiana emendanda.

u Pro Græco μητρός, mendosissime in apographo nostro reperi scriptum μητρῶς.

x Eodem

- A** x Eodem anno Izidum obiisse, hic affirmat auctor noster; at duobus annis cum dimidio eum supervivisse, modo dictum est. Theophanes pag. 336 quamdiu supervivisse; pressè non determinat; ait enim: Izid extinctus est.
- y Illud Theophanis pag. 336, ἐδὲ ἀκροθῆναι φησὶν αὐτῷ τοῖς πολλοῖς ἔσπευκεν αὐτὸς δόγματ', quod ibidem versitur, nondum etiam fatali ejus sancito ad plurimum aures & notitiam publicato; Pagi ad annum Christi 723 num. 7, corrigendum monet ex eo, quod Joannes monachus in concilio Nicæno secundo, superius litera t citato, dicat: Tyrannus deceptione captus (nempe Izidus) huius (nempe Judæo) levitate usus obsecundavit: & mittens deposuit ab omni provincia, quæ sub ipso erat, sanctas imagines, & residuas similitudines: & hoc modo non parcens deturpavit ecclesias Dei per veneficum Hebræum, sub potestate sua fitas, antequam perveniret malum ad terram istam; videlicet, uti observat Pagi, ad ditiones. . imperio Romano subditas. Neque enim intra biennium cum dimidio Caliphæ edictum ad plurimum notitiam, imò & omnium non pervenire non potuit. Certum tamen videtur, illud ubique non fuisse executioni mandatum; alioquin Joannes monachus de illo ut de re parum cognita locutus non fuisset in concilio.
- z De eo agit Theophanes pag. 336; unde qua dicit noster martyriographus, confirmantur.
- aa Constantinus Nacoliæ episcopus notatur apud neotericum scriptorem Gallum in Historia Iconoclastarum lib. 1, pag. 59; quo nomine etiam exprimitur in Vita S. Stephani Junioris, supra num. 10 citata, pagg. 477 & 480. Est autem Nacolia urbs Phrygiæ, apud Strabonem lib. 12 signata.
- bb Nono imperii sui anno completo, ac decimo inchoato, Christi 726. Zonaras de Leone lib. 15, pag. 104 editionis Parisiensis anni 1687, Decimum, inquit, suæ tyrannidis annum auspicans, unà etiam bellum contra Deum auspicatur. Vita S. Stephani Junioris superius citata, pag. 412 hæc de eo memorat: Post decimum verò sui imperii annum (inchoatum videlicet) novus ille Baltassar, Manichæam hæresim, & Aphthartodocitarum, ut ita loquar, fortè haud dissimilem, in Ecclesiam spiravit. Plura Pagi ad an. 726, num. 1, inter alia observans, quod Theophanis Chronologia per hæc tempora depravata, & hæc persecutio anno superiori perperam collocata sit, ut Indictio nona cum anno decimo Leonis imperatoris collata, certò ostendit.
- cc S. Gregorius, hujus nominis II, sedit ab anno 715, usque ad 731: Vide Commentarium prævium ad ejus Acta mox citanda.
- dd Hoc confirmatur ex Theophane pag. 338.
- ee De hac epistola Commentarius noster meminit num. 25.
- ff Acta ejus illustrata sunt apud nos tom. 11 Februarii, ad diem 13, pag. 692.
- gg Vocem hanc, nec in Ms. nostro, nec in exemplo, è quo illud desumptum est, integrè expressam, supplevi ex Theophane, qui pag. 338 hæc refert: Indictione nona (nam in Græco est ἰθδ. θ') mellis colligendæ tempestate, inter Theram & Therasiam insulas &c. Nona autem Indictio concurrat cum anno æra vulgaris 726. Cum hisce non conveniunt tempore, quæ S. Nicephorus patriarcha Constantinopolitanus in Breviario historico, typis regiis anno 1648 Lutetia Parisiorum impresso memorat: nam præmissa Indictione III, qua Constantinum Copronymum coronatum imperatorem fuisse significat, mox refert quid ad Theram & Therasiam. . SUB IDEM TEMPUS acciderit. . INEUNTE ÆSTATE &c. Indictio autem 3 concurrat cum anno 720.
- hh Thera & Therasia sunt insula ad mare Creticum. Strabo anno 1620 Lutetia Parisiorum editus lib. 10 pag. 484, Circa Cretam, inquit, insulæ sunt, Thera Cyrenæorum metropolis, Lacedæmoniorum colonia. . Longa est Thera ambitu stadiorum cc, sita juxta Diam insulam, quæ est ad Heracleum Cnosiorum: abest à Creta ad lxx stadia. Propinquæ ei sunt Anaphe & Therasia. Vide infra ad litteras mm.
- ii Theophanes pag. 338 ἡμεῖς πνὸς, id est, per aliquot dies.
- kk Lesbus insula est in Asia minore in mare Aegeo.
- C** ll Abydi tres urbes, una ad Hellespontum. ., alia in Ægypto. ., tertia in Japygia seu Italia, quæ neutro genere dicitur Abydum, notantur apud Stephanum de Urbibus. Primam hic intelligo ex tractu, quem assignat hujus Martyrii auctor.
- mm Hiera insula in mari Cretico. Apud Plinium lib. 2, cap. 87 agentem de insulis enatis, memorantur inter Cycladas Olympiadis cxxxv anno quarto, Thera & Therasia. Inter easdem post annos cxxx Hiera, eademque automata, id est, sponte seu casu enata
- nn Qua hic narrata sunt, confirmantur ex Theophane pag. 339.
- oo Actum est de isto Sancto apud nos die 12 Maii, tom. 111 ejusdem mensis pag. 155. Videri etiam de eo potest Historia Chronol. Patriarcharum Constantinopolitanorum ante tomum 1 Augusti pag. * 91.

C A P U T II.

*S. Germani archiepiscopi CPolitani cum Leone oratio ;
vaticinium ; constantia in fide cum illius tum aliorum
adversus Iconoclastas.*

Ὁ ἰ μακάριε καὶ μέγας ἔχεις ἀρχιεπίσκοπε
Γερμανὸς ἐφ' ἑαυτὸν ὁ βασιλεὺς,
ἐχ' ἕτως ἡμεῖς ὁ Χεῖς λαὸς καὶ ὁ καλὸς καὶ ἁγίος,
ὡς σὺ φῆς, περὶ τῶν ὀρθῶν καὶ ἀμώμητον πίστεν

CUi beatus ac magnus Christi pontifex Germanus: O imperator, nos, qui Christi populus & sumus & vocamur, non sic, uti tu dicis, circa orthodoxam & culpâ vacantem fidem claudicamus.
Non

A. ANONYMO.

Non enim sicut gentiles, qui materiam venerantur, atque inanitis idolis cultum deferunt, rei creatæ cultum deferimus, relicto omnium rerum creatore: sed per materiam res creatas cognoscimus, earumque fictorem & factorem: nam honor imaginis, secundum beatum ac magnum Basilium, ad prototypum transit. Etenim Dei ac servatoris nostri Jesu Christi imaginem coloribus materiam representantibus efformamus; cultum verò non materiæ, sed ei, qui in materia expressus est, accommodamus. Nam ubi sunt imperatorum imagines in auro excusæ; non auro, sed imperatori attendunt omnes; nec imperatore relicto, illi deinceps adherent; sed propter ejus imaginem, in auro gloriantur. Te autem obsecro, domine, ut monstroso hujusmodi proposito finem imponas. Nam sanctarum ac venerabilium imaginum futuram [audimus] proscriptionem [sed non] a imperante te. Imperator, hoc sermone audito à ter beato luminari Germano, obmutuit, & turbatis oculis in eum defixus qua vi potuit, hic quisnam esset, sine mora coëgit profari. Patriarcha verò, Conon, inquit. Imperator postquam hoc inaudisset, præ gestientis animi lætitiæ quasi vix compos sui, gratiosè respondit, sic se vocatum à suis natalibus, quando baptizatus fuerat.

frustra eum abstergere conantibus.

10 Cui Patriarcha iterum, Te, inquit, domine, imperante, non eveniat malum hoc & improbum negotium: Antichristi enim præcurfor est, qui gravem hanc & molestam rem exsequatur. Inter hæc, iratus admodum tyrannus, beato Germano, sicut olim Herodes Christi Præcurfori, insidiabatur, & clam eum illaqueare, subdolè satagebat, ut tamquam seditiosum, & non tamquam confessorum è folio illum expelleret; nactus ad hoc ejusdem animi atque operis focium Anastasium b, nominis falsi c virum, discipulum ejus: cui promittit imperator, se pontificale ipsi præbiturum solium, si eum laqueis irretiret atque infantiæ notis perfringeret. Hic verò fraudes adversus eum moliri, exitu non destitit. At verè ter beatissimus ille ac genuinus Christi Præful videns eum diebus singulis festinare ad prodicionem, non secus ac alterum Judam; mansuetò & pacato corde de his, quæ ad eam spectabant, eum commonefacere non cessabat. Is autem, multæ admodum ac projectæ infantiæ vir, illa quæ dicebantur, neglexit, sicut Judas ejusdem cum eo consilii focius.

C Vaticinium edit S. Germanus, ac Christianos in fide confirmat;

11 Dumque palatium imperatoris ter beatus Germanus adiret, intolerabili correptus audacia infelix Anastasius, Sancti omophorium d pedibus suis calcare non horruit. Sanctissimus autem Pontifex beatum & sanctum os suum aperiens, mansuetè atque demissè ad ipsum dixit: Quid hoc? Noli adeo festinare ad id quod intendis. Tempus quippe erit, quo ad Diippium e pervenias f. Idque post annos quindecim g factum est. Iniquo etenim Leone iniquior filius h eum vehementer cæsum, asino averfa ad caudam facie insidentem, per Diippium i in ludis equestribus in ludibrii triumphum circumduci iussit, & à populo lapidibus impeti: cui deinde sic in Cynegium k abducto miserum caput amputavit l. Sanctus autem Germanus ex imperatoris palatiis egressus, ad sacrum se confert templum, & postquam congregasset omnem honorabilem ac sacrum gregem suum, sic eum affatur: Ecce enimvero, filii, pastoresque & grex facer, bonorum invidus diabolus Dei permittu malam & profanam nec non à divinis legibus omnino alienam doctrinam cordi imperatoris inferuit, & vult sacram imaginum sanctarum ac venerandarum erectionem abrogare. Ideo vos omnes rogo & obsecro, nolite prodere pulcræ & pretiosæ fidei vestræ margaritam; sed ge-

d e f g h i k l

χωλαίνουµεν· & ἴδ' ὡς οἱ τῶ ὕλλω σεβόμενοι ἢ ἀψύχοις εἰδώλοις σέβας προσένομοντες ἐκλίωες, τῇ κτιστῇ λατρείᾳ ἢ πάντων κτιστῶ ἀφ' ἐµῶν· ἀλλὰ δεῖ τὸ ὕλλω ἢ κτιστῶν ἢ πλάσειν καὶ ποιητῶ ἀπληροσκοµῶν· ἢ ἴδ' πρὸς τὸ εἰδέναι, καὶ τὸ μακάριον ἢ μέγαν Βασίλειον, ἐπὶ τὸ πτωστότυπον διαβαίνει. Στηλογραφεῖον ἴδ' τῶ εἰκόνα ἢ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡµῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ δεῖ τὸ χρυµάτων ἢ ὑλικῶν· τὸ δὲ σέβας ἢ τῆ ὕλη, ἀλλὰ τῶ δεῖ τὸ ὕλλω ἐνχαρῶσθ' ἐν προσάπλοµῶν. Καὶ ἴδ' ἢ τὸ χρυσὸν ἐνθα αἱ εἰκόνας ἢ βασιλέων ἐπιτετυπωµένας εἰσὶν, ἢ τῶ χρυσῶ οἱ πάντες ὡς βασιλεῖ προσέχουσι, ἢ τὸ βασιλεῖ ἀφέντες αὐτῶ λοιπὸν προσέχουσι· ἀλλὰ δεῖ τῶ τέτε εἰκόνα τῶ χρυσῶ ἐναβρωῶνται. Παρακαλῶ δέ σε, δέσποτα, παύσασθαι ἢ ποιῆσαι ἀποκρίσε σιωπῆ· ἢ ἴδ' καθύπερθε τὸ ἀγίων ἢ σεπῶν εἰκότων [ἀπόκοµῶν] μέλειν ἐστὸς [ἀπὸ ἐκ δπ] τὸ σὺς βασιλείας. Οὐ δὲ βασιλεῖς τ' ἐπὶ τὸ λίγων ἀνάσας ὡς δὲ τ' ἐπισηµάκαρ Φωσῆ· Γερμανῶ, ἐνεὶς γενόμενῶ, ἢ πετραεργµῶν οὐ φθαλμοῖ· εἰς αὐτὸν περαγῶν, μεθ' ὅσος εἶχε δυνάµεως, τῶσιν ὅσος εἶη ταχέως ἐξήσπεν ἐβιάζετο. Οὐ δὲ πατεράρχης ἐφη· Κόναν. Οὐ δὲ βασιλεῖς τῶσ ἀνάσας ἢ ὡσπερ ἐνθάς ὕφ' ἡδονῆς γενόμενῶ, χαλεπῶς ἀπεκρίνατο, ὡς αὐτὸς ἔτω καλέοιτο πρὸς τὸ αὐτὸ γενεῖν ἢ ἡνίκα ἐβεβαίπισο.

10 Οὐ δὲ πατεράρχης, πάλιν ἐφη· Μὴ γενόιτο, δέσποτα, δεῖ τὸ σὺς βασιλείας τὸ κακὸν τῶσ καὶ πονηρὸν δεῖμα γενέσθαι· Ἀντιχρῆστῶ ἴδ' πρὸς δροµὸς εἰσιν, ὁ τὸ δεινὸν τῶσ καὶ χαλεπὸν δεῶν. Ἐπὶ τῶσ πᾶντο χολάσας ὁ πύραυνο, ἐνέχε τῶ μακαρίῳ Γερμανῶ, ὡς πτε Ἡρώδης τῶ περὶ δροµῶ, καὶ ἐν κρυφῇ τῶσ παρηδύσατο ἐνδρόσιν, ἵνα ὡς φρετίαστῶ, καὶ ἔχ' ὡς ὁμολογητῶ αὐτὸν ἐξωθήσῃ ἢ θρόνῳ, ἐχων εἰς τῶσ ὁμῶσθον καὶ συνεργῶν Ἀναστάσιον ἢ ψυδώνυμον, αὐτῶ μαθητῶ· ὑπερνεµῶ αὐτῶ ὁ βασιλεῖς, ἢ τῆς ἀρχιερασίης θρόνον παρήχων, εἰ τῶσ παρηδύσθεν καὶ διαβάλοι. Οὐ δὲ σὺς ἐπαύετο ἐν τότε πυρόων κατ' αὐτῶ. Οὐ δὲ τ' ἐπισηµάκαρ τῶσ ὄντως καὶ ἢ Χριστοῦ γνήσιον ὀπαδὸς βλέπων αὐτὸν κατ' ἐνάσῃ πρὸς τῶσ περὶ οὐσίαν ἐπειγέμενον, ὡσπερ ἄλλον Ἰῶδαν, περεία ἢ γαλλωσίῳ κερδίῃ τὰ πρὸ τῶσ περδοσίας ὑπομινήσκων σὺς ἐνέλιπεν. Οὐ δὲ πλεόνι μᾶλλον µανῆ βαλλόμενῶ, κωτίλω· πρὸς τῶσ λεγοµέως εἶχεν, ὡς ὁ τέτε σύμφων Ἰῶδαν.

11 Καὶ πτε πρὸς τὰ βασιλεῖα ἢ τ' ἐπισηµάκαρ εἰσόντο Γερμανῶ, ἀρετῶ θρῆσει κρατέμενῶ ὁ δέλαυ Ἀναστάσιον, τὸ ἢ Οὐσίς ὡς ἐφόρον τῶσ πᾶντο ποδῶν πατήσῃ σὺς ἐφριξεν. Οὐ δὲ ἀγνώστους ὑπερνεµῶ, τὸ μακάριον αὐτῶ ἢ ὅσων ἀνοίξας σῶμα, ἡµέρως ἢ χτυπαλιῶς ἐφη πρὸς αὐτὸν· Τί τῶσ; Μὴ ὡκέως * ἔχῃς πρὸς τὸ ἐγγεῖρηµα ἢ ἴδ' ἢ φθῆσεις εἰς τὸ δίπταν· ὁ ἢ γέρονε µὴ ἰέ ἐπ. Οὐ δὲ τ' παρνεῖς Λέοντος παρνεῖς κέλωρ, τύψας αὐτῶ ἀφειδῶς διὰ τῶσ ἰπῶσις ἐν ἰπῶσι δπ ἐνα ἐξανπερόφως ἐφεζόμενον ἐκπυπύσας, τῶσ πῆς λίθους τ' δῆμον ἐκέλυσε βάλλειν, ἢ εἰθ' ἔτως ἐν τῶ κνηρίῳ αὐτῶ ἀπαγαγῶν, ἀπέτεµνι αὐτῶ τ' ἀλίαν κεφαλίῳ. Τῶ δὲ ἐν ἀγίοις Γερμανῶ ἢ πατεράρχης τ' βασιλείων αὐτῶν ὑπεξεληθόντα, παρνεῖς πρὸς τ' ἱερὸν νεῶν, ἢ συναθροίσης ὅπαν τῶσ ἱµιον ἢ ἱερὸν αὐτῶ πῆμιον, ἔτωσ πρὸς αὐτῶσ δηλέχθη· Ἰδὲ δὲ, ὡ τέκνα, ποιήσετε ἢ πῆμιον ἱερὸν, ὁ τ' ἐθλῶν βάσκανος διάβολο; ἐνεσπειρεν ἐν τῆ δὲ καὶ συγχώρησιν Θεοῦ κρατέντος καρδίᾳ δόγμα πνηρῶν ἢ βέβηλον, καὶ πάντη τ' θείων νόμων ὀθενῶν, ἢ ἐλέεται τ' ἱερῶν τ' ἀγίων ἢ σεπῶν εἰκότων ἀναστίλωσιν κατέαξαν. Διὸ παρακαλῶ ἢ δέομαι πάντων ὑµῶν, µὴ περδῶτε τ' καλὸν ἢ ἐνηµιον μαργαρίτῶ τ' πῆσως ὑµῶν· ἀλλὰ γλυκαίως σῆτε, ἀνταγωνίζεµνοι καὶ

* f. Τοσπ μὴ ὡκέως

A Ἐχθρῶν ὅπως καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ τῷ Κυρίῳ κληρονομοὶ γινώμεθα ἀγαθῶν, καὶ πάντων αὐτῷ ἀγαθῶν.

12 Τότε δὴ τότε τῶν λέγων ἀκούσασα πῶς ἔπαυσα Φωστῆρος Γερμανῶν, ἡ κυριώτατος αὐτῆς Μαρία ἡ πατρικία, ἡ ἡσυχία καὶ ἐξ αἵματος ἐτύγχανε βασιλικῆς, ἀμα τῆ συνεση αὐτῆ ἐν τῷ οἴκῳ ἀγία συνοδία, ἐαυτῷ ῥήσασα πρὸς τοὺς ποσὶν αὐτῆς ἐβόα, λέγουσα· Εὐλόγησον ἡμᾶς, δέσποτα, ἐν πάσῃ δόξῳ πνευματικῇ, δίδαξον ἡμᾶς θαυώτερον, ὅπως ἀγωνισώμεθα καὶ τὸ πρῶτον. Δὸς ἡμῖν ὡσπερ ἐρίῳ πνὶ ἀσφαλεῖ τελεσθεῖσι διδασκαλίᾳ, ὅπως ἀποσπῶμεν τὸν σφραγισμένον ἀέρα πρὸς ὑψὺς τὰς οὐρανούς, καὶ παρῶμεν ἡμᾶς τῷ Θεῷ· δεήθητι ὡς καὶ ἡ Χριστὸς τῷ Θεῷ καὶ πατρί καὶ αὐτὸς, ὅτι πατὴρ καὶ μητρὶς εἰ, οὕτως λέγων· Οὐδὲ δέδωκάς μοι ἐφύλαξαι, καὶ εἰδὼς ἐξ αὐτῶ ἀπέλαστο, εἰ μὴ ὁ υἱὸς τῆ ἀπαλείας. Ναὶ δέομαι τῆ σὺς οὐσιότητος, σιβάσμιε δέσποτα, ἀναγνώσιμῳ καὶ αὐτῶ, καὶ μὴ δόκοντες διχομήνους, ὅπως μηδένα ἡμῶν ἐπιστρέψῃ ὁ πρῶτος. Εὐλογηθέντων ὅ πάντων πῶς ἔσονται ἀρχιερέως Γερμανῶν, οἴκῳδε πάντες ἐπενόσαν. Μόνον ὅ οἱ ἄγιοι ἐπὶ ἀμα τῆ πρὶν αὐτῶ καὶ γενναίᾳ διδασκαλίᾳ πρὸς τὴ ἀρχιερέα ἔμεναν Γερμανῶν.

13 Ἡμερῶν ὅ ὅτε ὀλίγων παρελθουσῶν στέλενον πηήσας ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ τριβοναλίῳ τῷ ἰδ' ἀκαμβίτων, μετακαλεσάμενος τὸν ἀγνώστου πατρὸς ἀρχιερα, ἐπεχείρει διασφραξάσθαι αὐτῶ τὸ ὄρθῳ πίστεως. Οὗ τῷ ἡνναῖος Χρυσῶ ἀγωνιστῆς Γερμανῶν ἀναστάς, καὶ μέσον πάντων σταθεῖς, ἐπέδωκε τὸ ὡμοφύρον αὐτῶ, εἰπὼν· Ἐάν ἐγὼ εἶμι Γονῶς, βαλέτε με εἰς τὴν θάλασσαν· χαρὸς γὰρ οἰκουμενικῆς συνόδου καὶ νομοθεσίᾳ πρὶν ἐγὼ ἀδυνατῶ, ὁ βασιλεὺς. Καὶ ταῦτα εἰπὼν ὁ Μακάριος, ἐξῆκε ἐν τῷ σινεδρίῳ ἐκείνῳ ἐν πῶ τῷ τάχει. Καὶ ἀπελθὼν ἐν τῷ λεγομένῳ Πλατωνίῳ, ἡτοὶ ἐν τῇ μονῇ τῇ νῦν καλεσμένη Χώρα, ἐκείσε ἡσυχάσεν. Τότε ὁ πρῶτος βασιλεὺς, θυμῷ μεγάλῳ ἐπερξέσας ἐκέλευσεν, ὅπως πῶ ἐπὶ τῇ Χαλκῇ πύλῃ ἔσαν τῷ Χρυσῶ καὶ Θεῷ σωτήρῳ ἡμῶν ἀγία εἰκόνα κατατάξαι καὶ πρὸς παρεσθῆναι, καὶ μὴ ἐν πάσῃ τῇ ὥρᾳ αὐτῶν ἀρχὴ ἐμμένειν ἱερῶν εἰκόνα. Εἰ δὲ πρὸς φασμαθῆν ἔχων πρὸς τὸν τῷ ἔξῃ ἔξῃς θάνατον ἐπορεύμεν πρὸς ἐπέταξεν. Τῶν τῶν δυναστῶν αὐτῶ πρὸς ἐξουσίαν ὡς πῶ τῷ τάχει πρὸς αὐτῶ ἐπερξῶν πληρομήτων, ἡλθον ἐπὶ τῇ πρῶτῃ Χαλκῇ πύλῃ οἱ πῶ σκάλωσιν ὀφείλοντες σῆσθαι ἐσθῶντα εἰς τὸ κατατάξαι τὸ ἄγιον καὶ δεσποτικὸν χαρακτῆρα, παρόντος καὶ τῷ θεομάχῳ Βασίλῳ.

14 Μαθητῶν ὅ τῶ ἡ ἀγία μάρτυς Μαρία, ἡ κυριώτατος, ἡ σμύρνα καὶ Κασσία, ἡ τῷ Θεῷ ἀρωματιστῶν ἀρεταῖς, ἡ φωτισμένη δι' ἔργων ἀγαθῶν, καὶ τῷ φωτισμῶ αὐτῶ ἐν ἕξει πάντας πληροῦσα, παρελαβῶσα ἀμα τῷ ἀγίῳ Γρηγορίῳ πρῶτος πατρίῳ ὄντι, καὶ τῶς λοιπῶς ἄγιοις, καὶ αὐτῶ ἀξιωματικῶν καὶ ὀνητῶν ὄντων, παρεργίνετο σὺν αὐτοῖς ἐπὶ τῇ Χαλκῇ πύλῃ, καὶ πῶ σκάλωσιν διακρίσαντες, καὶ τὸ καθαιρέτω σπαράξον χαμαὶ ἐπερξάντες καὶ τῶν διασφραξάντων καὶ θανατώσαντες, τὸ τυραννικὴ βασιλεῖα ἀφῆκε ἐβαλεῖν, Χρυσῶν ἐαυτῶς μεγάλη τῇ φωνῇ εἶναι λέγοντες. Θρῦλα ὅ ὅτε ὀλίγῳ πῶ πῶν παρεξάντων, ἀπαντες παυδημῆ πρὸς τῷ Χαλκῷ πύλῃ πρὸς ἐθεον, τὸ πρῶτον ἀφρόον ἐκπληττόμενοι. Ἐπεὶ ὅ κατέλαβον καὶ εἶδον τὸ τῶν ἐκπληττόμενων, ἀπαντες μεγάλη τῇ φωνῇ, τὸ Κύριε ἐλέησον ἐκράζον, καὶ Χρυσῶν ἐαυτῶς εἶναι ἔλεγον, καὶ τῶ σέβασμιῶν καὶ ἱερῶν εἰκόνα πρὸς σκάνητας, καὶ ὅτι ἐπερξῶν καὶ δόξαν ἔμεγα ἐποίμω.

15 Ταῦτα ὁ πρῶτος βασιλεὺς μαθῶν, καὶ Augusti Tomi II.

neroso animo stare, dimicantes contra inimicum; A. Anō- ut bonorum Domini nos humiles cum omnibus Sanctis eius fiamus heredes.

12 Tunc sanè, tunc hisce verbis à Germano, beatissimo luminari, auditis, proprium sibi ipsa quoque nomen gerens Maria patricia, quæ ex imperatorio etiam sanguine erat oriunda, simul cum sociis Sanctis, qui cum ipsa erant domi ejus, ad pedes Sancti se projecit, dicens: Benedic nobis, domine, in omni benedictione spirituali, & instrue nos explanatus, ut dimicemus contra tyrannum. Da nobis doctrinâ, tamquam firmo septo quodam, muniri, arma orando, thorace instrue signando, sustolle in altum tuas sanctas manus, & precibus tuis nos Deo commenda. Deum ac Patrem, Christi ipsius verbis, cujus præfectus & imitator es, ora, sic dicentis: Servavi, quos dedisti mihi; & nemo ex eis perit, nisi filius perditionis. Precor enim vero sanctitatem tuam, venerabilis Domine, contende & tu; & orare ne graveris, ut neminem nostrum subtrahat tyrannus. Germano autem sancto pontifice omnibus bene precato, domum omnes redierunt. Soli verò illi Sancti unâ cum veneranda sua & generosa imagina manserunt apud pontificem Germanum.

13 Diebus autem non paucis elapsis, imperator in tribunali novemdecim accubitorum n silentium o celebravit p, & advocatum sanctissimum patriarcham a recta fide avertere conabatur. At generosus Christi pugil Germanus confurgens, & in medio omnium stans, pallium suum tradidit, dicens: Si ego sum Ionas, in mare me projicite: nam sine concilio universalis, o imperator, nihil ego quidquam circa fidem innovare valeo. Sic fatus Beatus ex confestiu isto exivit multa cum festinatione. Tum verò in locum, qui Platonius q dicitur, sive in monasterium, quod nunc vocatur Chora r, se recipiens, quietam ibidem vitam duxit. Tunc imperator tyrannicus magno ardens furore jussit, ut sacram Christi Dei ac servatoris nostri imaginem, quæ erat in porta Ærea f, confringerent atque igni traderent, nullaque in universo, quod ei parebat, imperio imago sacra remaneret superstes. Quod si quis deprehenderetur hujusmodi quidpiam habere, mandavit, ut gladio mortem subiret. Impiis itaque ipsius jussis sine mora executioni mandatis à ministris ejus, milites isti, qui scalas debebant ponere ad confringendam sacram Domini imaginem, ad Æream, quam memoravimus, portam pervenerunt, presente etiam Dei impugnatore Bese.

14 Hoc audito, sancta martyr Maria, proprium sibi nomen gerens, quæ utique tamquam nyrrha & casia suavem Deo odorem virtutibus spirabat, bonis splendebat operibus, nec non divino fite splendore implebat omnes; unâ cum S. Gregorio t, qui protospatharius u erat, ac cum reliquis Sanctis, sibi in socios assumptis, qui cum dignitate tum natalibus ipsi etiam erant insignes, accessit ad Æream portam &, fractis scalis, spatharium imaginis destructorem humi dejectum x difraserunt atque interfecerunt, tyrannicumque imperatorem diris devoverunt, Christianos se esse magna voce clamantes. Dum itaque magnus urbem turbaret tumultus, omnis populus, qui in ea erat, ad portam Æream accurrebat, ingenti perturbatione percussus. Quando igitur eo pervenissent, ac vidissent, cur eæ essent concitata turbæ, omnes una voce exclamarunt: Domine, miserere; ac Christianos se esse, & sacrum & venerabilium imaginum cultores, nec non pro illarum honore promptè se morituros dixerunt.

15 Hæc ubi intellexit tyrannus impetator, magno

quos inter potissimum ex illis S. Maria patricia.

Egregium S. Germani pro orthodoxa fide exemplum: Iconomachorum contra Christi imaginem furor,

p q r

f

F

Christianis eidem fortiter se opposuerunt:

t u

x

A. ANONYMO. quorum alios Leo interfici, alios vivos servari jubet.

7

2

aa

B

quo furore repletus, mille quingentis militibus gladio armatis, mandavit eos omnes comprehensos interfici, præter hosce (nostros) Sanctos. Unde milites comprehenderunt illos, & gladio intererunt in eodem ipso loco portæ Æreæ: multique eadem illa die redimitti fuere coronâ martyrii: inter quos erant mulieres ac viri, sacerdotes ac levitæ, innuptæ ac moniales, præfides ac subditi: quorum numerum & nomina solus novit Dominus: neque enim tanta in nobis est facultas, ut numerum eorum inire possimus. Dum autem Martyres ad diem decimam nonam mensis Januarii, ita cursum consummassent, pretiosa eorum corpora quæ partim in Cynegio, partim in Pelagiis & quæ dicuntur, jacebant, in foveam illorum, qui violenta morte erant sublata, tyrannus projici jussit. Manè verò imperator sanctam martyrem Mariam unâ cum sancta, quæ sibi aderat, societate arcessitam, sic affatus est: Oportebat certè vos, generis utique ac dignitatum excellentiâ præstantes, vilibus & agrestibus viris non sic intermisceri, & seditionem tantam in urbe excitare, nedum etiam imperii mei tyrannus fieri. Quoniam autem ad tantæ audaciæ excessum vestra progressa est animi consensus, ut & imperatoribus repugnetis, idolis serviat, & in mortuis ossibus non secus ac in Deo spem ponatis; si ab his rebus non desistatis, multis vos cruciatibus vexatos gladio interficiam.

θυμῶν πολλῶν πληθεύσας, ἄποσειλας στρατιῶτας ἐπιπέσειεν ἅλκροι πεντακισίων περιτέταξε συνηφθέντας ἀντιπῆρας πάντας ἄποθανεῖν παρεκτός τῶν ἁγίων τέτων. Ὅθεν συλλαβόμενοι αὐτοὶ οἱ στρατιῶται, ἐξίφθησαν ἀνεῖλον ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ τῆς Χαλκῆς πύλης, καὶ πολλοὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ τὴν μαρτυρικὴν ἀνεδήσαντο στέφανον, ἀμφὶ οἷν γυναῖκα καὶ ἀνδρες, ἱερεῖς καὶ λαῖται, ἀζυγες καὶ μονάζοντες, ἀρχόντες καὶ ἄρχόμενοι, ὧν πᾶν τε ἀειθμόν καὶ τὰ ὀνόματα ὁ Κύριος οἶδεν μόνος. Ἐπεὶ ἡμεῖς εἰς πόσῳ τὸν δυνάμει ἐχομεν*, τὸ πρὸς ἀειθμόν αὐτῶν ἔχειν. Τελευτήσαντων ἡ τῶν ἁγίων Μαρτύρων ἕτως καὶ τῶν ἁγίων Ἰανναρίων μηνός, τὰ τέτων τίμια σώματα ἀμφοτέρω ἐν τῷ Κυνηγίῳ, ἀπὸ τῶν Πελαγίους λεγομένων, ἐν τῷ τῶν βιοθανάτων βοθρῶνι ριφῆναι περιτέταξεν ὁ τύραννος. Ἐῶθεν ἡ μετακαλεσάμενος ὁ βασιλεύς τῶν ἁγίων μάρτυρα Μαρίαν ἀμα τῇ αὐτῇ συνῆση ἀγία συνοδία, ἐφῆ πρὸς αὐτῆς. Ἐῶθεν μὲν ὑμᾶς, ὡς ἂν ἐν ὑπεροχῇ γένεσθαι καὶ ἀξιωματικῶν ὄντας, μὴ ἕτως μὲν τῶν ἀγαθῶν καὶ ἀρεσκῶν ἀνδρῶν ἑαυτῶς ἐγκαταμίξαι, καὶ ἅσιν ποσῶντι ἐμπιπῆσαι τῇ πόλει, ἐπὶ μὲν καὶ ἀντιπῆρας τῆς ἐμῆς βασιλείας γενέσθαι. Ἐπειδὴ δὲ εἰς πόσῳ τῶν θεσπῶν ὑπερβολῶν ἡ ὑμῶν ἐξήλθεν ὁμόνοια, ὡς καὶ βασιλεύσιν ἀντιπῆρασιν, καὶ εἰδωλοῖς λαοφύγειν, καὶ νεκροῖς ὁσέοις ὡς Θεῶν ἐλπίζειν. ἐὰν μὴ τέτων ἄποσητε, πολλὰς ὑμᾶς πτωχῶν ὑποβαλῶν, ξίφει ἀναλώσω.

* f. ἡλθμεν

E

A N N O T A T A.

- a Uncis [] inclusa supplevi ex Theophane pag. 341.
- b De hoc pseudo-patriarcha Constantinopolitano agitur apud nos in Historia chronologica Patriarcharum ejusdem urbis, tomo 1 Augusti præmissa pag. * 93; qui anno Christi 730 die 22 Januarii istum patriarchatum invasit, secundum ibidem dicta.
- c Ὑδρόνομον, id est falli nominis; cum ejus facta toto calo discrepant à nomine Anastasii; est enim ἀνάστασις suscitatio mortuorum, item redintegratio; quod forte respexit auctor.
- d Omophorium, quasi dicas humerale, ornamentum, inquit Cangius in Glossario Græco, non archiepiscopis modò, sed & omnibus Græcis episcopis peculiare, longâ scilicet fasciâ collum primò involvens; deinde à collo per medium dorsum & pectus longè infra genua descendens, crucibus intexta. Plura ibidem. Theophanes pag. 341 pro omophorio ponit τὰ ὀπίθια τῆς σολῆς αὐτῆς, quod posteriorum vestis oram vertit interpretes Latini.
- e Diippium, locus Constantinopoli; ita appellatus propter binos equos marmoreos vel lapideos ad ædem S. Phocæ, quæ postmodum S. Joannis Theologi dicta est, à Phoca tyranno erectos; ut est apud Cangium Constantinopolis Christiana lib. 1, pag. 74; ubi plura.
- f Theophanes pag. 341: Μὴ πρῶδε, φθάσεις ἢ εἰσελθεῖν εἰς τὸ δῦπνον. Noli festinare, in Circi enim stadium citius, quam voles, ingredieris.
- g Anno nempe Christi 743, mense Novembri (ut videre licet apud Pagium ad istum annum, num. 18) Indiotione 12, quo illa res contigit, Kalendis Septemb. tunc inchoata. Factum sic determinat Theophanes pag. 342: Quindecim post annos tertio videlicet persecutoris Constantini, Indiotione XII, exitum tandem habuit.
- h Constantinus nimirum Copronymus, qui anno 741 Leoni Isauro successit. Theophanes pag. 346 Nunc irreligiosissimi & infelicis undequaque filii ejus nefaria gesta, sceleratiora multo, Deoque magis invisa decet recensere, quæ ibidem describuntur.
- i Διὰ τῆς ἱστορίας hic, sed apud Theophanem pagg. 342 & 353 διὰ τῆς δῦπνως: cujus exemplo, & quia vox ita scripta paulo antè fuerat à nostro auctore, eandem hoc loco sic expressi in versione Latina. Theophanes pag. 353 oculis privatum fuisse addit.
- k Apud Cedrenum in Historiarum compendio pag. 252 editionis Parisiensis anni 1647, interpretes Latini vocem κνήμιον vertit venationem, quam ibi dicitur Severus imperator Byzantiis edificasse. Vulgo autem vox illa significat Amphitheatrum Constantinopoli, uti videtis apud Cangium in Constantinopoli Christiana lib. 2, pag. 108. Adde Bandurum, qui Imperii Orientalis tom. 2 pag. 606 proceres Byzantinos quam plurimos ibidem loci capite truncatos fuisse, docemur, inquit, ex historicis: ita ut labentibus seculis Cynegium non jam ferarum, sed hominum, atque adeo reorum cædibus destinatum fuisse, hinc manifestò appareat.
- l Nonnullos hic errores committit auctor noster. Nam 1º. Quomodo lapidibus appetitus, & capite truncatus Anastasius, de quo Theophanes pag. 353 citata, mox addit: Ceterum Anastasium.. probè subactum.. & emendatum in sacerdotii sedem restituit? 2º. Anastasius sacrilegus, teste Theophane pag. 359, throni CP. antistes.. mortuus est infelicissimo morbo, qui chordapfus dicitur, proprium sterces per os egerens, anno 753 secundum dicta in Historia chronologica Patriarcharum Constantinopolitanorum pluries superius assignata, pag. 94*. 3º. Confundit igitur martyriographus noster hoc loco Anastasium cum Constantino II, ejusdem successore: de quo Theophanes pag. 371: Constantinus falli nominis patriarcha. tot verbera à tyranno Constantino tulit, ut pedibus suis

F

A suis progredi non valeret . . Ludis in Circo celebratis, universam ejus faciem depilantes, barbā, A. ANO-
supercilia atque capillitium abradere; & serico brevi & siue manicis vestimento indutum, in asium NYMO:
elitellis instructum, facie retro versa, adeo ut manibus caudam teneret, impofuere, atque per Di-
ippiam (lege Diippium) in Circum produxere, plebe universa, ipsisque factionibus eum convitiis
atque sputis prosequentibus &c. Itaque sententiā in eum latā in Cynegio capite truncatus est. *His-
toria chronologica superius allegata de eo agit a pag. * 98.*

m Cangius in Glossario Græco varia collegit de patriciorum dignitate; ubi leges, inventam eam
fuisse à Constantino M.; delatam viris de rep. bene meritis; magnam item fuisse, ut qui patres im-
peratoris haberentur & compellarentur.

n Tribunal novemdecim Accubitorum domus erat miræ pulchritudinis, in qua, die Nativitatis
Christi, imperator & convivæ non sedendo, ut ceteris diebus, sed recumbendo epulabantur. Ortus
est iste Accubitorum usus ex eo, quod veteres Christiani communes epulas, ut mutuae charitatis in-
dices, in ipsis ecclesiis celebrare solerent. Quod cum crebris conciliorum canonibus vetitum fuisset,
epulæ istæ solemnes in adjunctis ecclesiarum ædibus, quas Accubitorum nomine donarunt, celebra-
ri cœpere tam in Oriente quam in Occidente, inquit Pagius in Critica Baroniana ad annum Christi
730, num. 1 ex Cangio, qui in Constantinopoli Christiana lib. 2 § 6 à pag. 135 multa de dicto
loco eruditè collegit: ubi de situ ejus, nomine, usu, conditore, restauratore agitur.

o Σελέτιον, σιλέτιον, silentium, concilium magnatum, in aliquo è palatiis coactum, in quo de
rebus feriis agebatur, uti est apud Cangium in Glossario Græco. In his porrò, ait, confessibus seu
silentiis non agitabantur modò res politicæ, sed etiam ecclesiasticæ; cum interdum & quæstiones dog-
maticæ discernerentur, & imperator ipse de iis publicè peroraret, atque adeo etiam de præcipuis fi-
dei nostræ mysteriis concionem haberet, ac Sanctorum panegyricos sermones declamaret . . In ejus-
modi porro silentiis seu confessibus primariorum senatorum, si quando imperator loqueretur, aut
sententiam suam diceret, omnes assurgebant, donec dicendi finem fecisset. E

p Rem gestam notis chronologicis ex Theophane intexuimus in Commentario nostro prævio § 3.

q Πλατωνίω hic; apud Theophanem pag. 342 Πλατωνίω: & additur, in paternam domum se re-
cipiens: è quo auctore confirmantur ea, quæ hic narrat noster anonymus.

r Choræ monasterium fuit in Ponto, a S. Cyro patriarcha Constantinopolitano fundatum. Vide
apud nos diem 8 Januarii pag. 532 num. 9, & diem 12 Maii pag. 155, num. 5. De laudato
S. Cyro etiam actum est in Historia Chronologica Patriarcharum Constantinopolitanorum ante tomum
1 Augusti pag. 90*. Synonymum monasterium inter suburbana Constantinopoli notatur apud Can-
gium lib. 4 Constantinopoli Christiana pag. 180: ubi S. Germanum humatum fuisse, in Synaxa-
riis tradi affirmat. Sed cum duo sint ejusdem nominis monasteria; cur huic humatio illa potius con-
veniat, quam isti, quod utpote ab urbe Constantinopolitana remotum, & exilio S. Germani & quie-
ta vita magis erat accommodatum?

s De hac imagine consule Commentarium prævium.

t S. Gregorium in tabulis sacris prætermisum; eisdem inferendum monuimus in Commentario
prævio num. 2.

u Protospatharius est is, qui primum ac principem inter spatharios locum tenet. De spathario su-
pra egi.

x Cuinam in hoc facto præcipua partes sint deferenda, disputavimus in Commentario prævio § 2.

y Anni videlicet æra vulgaris 730, ex dicto Commentario.

z In Pelagiis; ita reddidi è Græco auctoris nostri textu εν τῶν Πελαγίω; sed secundum ea, quæ
notavit Cangius Constantinopoli Christiana lib. 4 pag. 150, legendum hic, εν τῶν Πελαγίω, & sic et-
iam scribitur in nostro textu Græco infra num. 19: quasi dicas in loco vel cœmeterio Pelagii. Idem
auctor videtur autem, ait ibidem, Pelagii locus iste appellatione donatus, existitisse haud procul ab
æde S. Theodoro martyri sacra, ex Nicephoro, quem citat. F

aa Meminit de isto loco Chronicon Alexandrinum pag. 784; ubi, sicut observat Cangius pag.
150 mox citata, τῶν Κοιμημάτων cadavera defodi consueverant ante Copronymi tempora.

C A P U T III.

Sanctorum certamina ac martyrium; inventio & translatio
corporum; eorum inspectio ac miracula.

H ἡ ἀγία Μάρτυς ἔφη πρὸς αὐτὸν Μαίνη,
βασιλεῦ· εἰδωλολατρεῖν λέγεις ἡμᾶς τοὺς
τῶν ἀγίων καὶ ἀχραντῶν ἔκκευς πρὸς σπουδῆν εὐ-
κρίαν, καὶ τὸ αὐτῶν πμίας καὶ ἀφθόρως Μητρός, καὶ
πάντων τῶν Ἀγίων; τί τοῦ δὴ χάριν ταῦτα λέγεις;
Εἰδῶλων ἀναίσθητότερόν σου εἶ καὶ ξοάνων ἀπάν-
των καὶ λίθων ἀψύχων ἀψυχρότερόν σου, ἀθάλα καὶ
ταλαιπώρη καὶ πάσης διαβολικῆς ἐνεργείας μεσῆ,
ἐχθρὸν πάσης δικαιοσύνης καὶ πρὸς ἡμᾶς ἄνθρω-
πων. Ὅπως οὐκ ἐφελξέν σε ἡ ἀναίσθητος καὶ λιθά-
δος καρδία ἐν νῶ λαβεῖν ἔκκευσά σε τῶν παμμίαι-
ρον γλωτταν καὶ Θεῶν ἔψιψε, καὶ τὸ αὐτῶν ἀφθόρως
Μητρός, καὶ τῶν Ἀγίων; Ἄφρον καὶ ἀλαζόν,
εἰ τῶν ἄλλων ἡμεῖς πμῶντες σεβόμεθα, ἀλλὰ τὸ
Augusti Tomus II.

R Espondit sancta Martyr: Infans, imperator. Is à S. Ma-
ria grazier
inceptus
An nos, qui sanctam & immaculatam Domini,
nec non venerandæ & incorruptæ Matris ejus, at-
que omnium Sanctorum imaginem adoramus, idoli-
cultum deferre prædicas? Qua autem de causa
hæc dicis? Tu idolis & statuis omnibus magis
insensibilis, ac lapidibus inanimis magis inanimus es,
ô miser & ærumnose, omnisque diabolicæ machi-
nationis plene; omnis justitiæ inimice atque Anti-
christi præcurfor. Enimverò cor tuum sensu carens,
ac durum instar lapidis, nonne exhorruit cogitatio-
nem concipere de movenda tua inquinatissima lingua
adversus Deum altissimum, immaculatam ejus Ma-
trem, ac Sanctos ipsius? O amens ac superbe, nos
K k k 2 mate-

A. ANONYMO.

materiam veneratione & cultu non prosequimur; sed rem sanctam in materia expressam amore complectimur. Illi enim, qui in speculo se contemplantur, non ideo hoc faciunt, quia aliquid revera fit in speculo, quod homines reddat formosos; neque ipsum, quasi revera tali virtute præditum sit, speculum tractamus; sed per unbram intelligimus ac videmus veritatem. Et fanè qui figillo vel ceræ imprimunt imaginem imperatoris, non attendunt animum ad figillum vel ceram, tamquam ea imperator sint; sed in imagine imperatorem venerantur. Desine itaque rectas Domini vias pervertere, & manum tuam noli extendere ad vexandam sanctam ejus Catholicam & Apostolicam Ecclesiam. Alioqui emittet virtutem ex alto sancto suo; virtutem, cui resistere non poteris; atque inducet in te mala; quæ ut experiaris, non optamus, sed ut convertaris ad Deum salvatorem ac vivas, à quo declinasti, institutus à malo atque improbo magistro.

scivit in bodiernos Martyres;

B

17 Imperator leonis instar rugiens, turbatisque oculis eos pererrans, zonas a illorum scindi, ac crudis nervis eos cædi jubet; sanctam verò Mariam ad suas redire ædes mandavit. Neque enim poterat hanc vexare, quæ ex imperatorio genere originem trahebat, ac civitati universæ erat in veneratione, cum propter suum in terra vitæ institutum virtute conspicuum, tum propter tam insigni è genere natalis. Dum autem Martyres diu cæderentur, nec profusus essent superati, multum ac animosè pugnans contra eos tyrannus, è suggestu surrexit, in carcerem reduci iussit, ac singulos eorum in tuto asservari duabus catenis vinctos. In carcerem regressi, simul cænebant, & dicebant: In te, Domine, speravimus, non confundamur in æternum: in justitia tua libera nos è manu inimicorum nostrorum: quia tu es defensor noster, Domine, Domine, Domine spes nostra, & propter te mortificamur, qui vitæ nostræ defensor es; quia tuum est regnum & potestas in secula. Amen. Ei verò, qui præerat, præcepit imperator singulos per diem cædi quingentis nervis bubulis.

quos deinde simul cum ipsa interfici jubet.

C

18 Ac post tempus octo mensium b, tyrannus, dum præsideret ad portam Æreæam, adduci iussit Sanctos. Hi postquam advenissent, mandavit, ut starent in suggestu. Stantes autem illos ita affatus est imperator: Quousque tandem, o miseri, persistitis in idololatria, ante ossa mortua procumbentes, & veritati vos non submittentes? Responderunt Sancti: Scelestè ac detestande, nec non fatanæ architecte, usque quod non cessas blasphemare, sanctas ac venerandas imagines vocans idola; at semper in errore degens, sicut & pater tuus diabolus, veritatem simulas? Tunc ipsos extensos verberari virgis vehementibus tyrannus jubet tamdiu, donec cum quatuor quæstionaris c singuli mutassent vices. Dum verò multum verberarentur, nihil dixerunt aliud, præter unicum illud, Domine, miserere, oculo in cælos sublato. Tyrannicus imperator eos qui cædebant deficere conspicatus; lictores quidem iussit à verberibus cessare, sed subulas candentes afferri, urique Martyrum frontem, & sic deinde eorum sancta amputari capita in Cynegio, ipsosque inde tractos projici in locum Pelagii præcepit. Sancta verò martyr Maria, auditâ, quæ contra eos lata erat, sententiâ, ipsa etiam cursu ad locum contendit. Sancti eam conspicati, admodum gavisi sunt, & procidentes adoraverunt eam. Et sic, postquam communi consensu se comparassent, atque alter alterum strinxissent complexu, simul cum Maria interempti sunt die nona mensis Augusti d.

d

19 Post iniquam verò & insanam impiissimi imperatoris sententiam, quæ honorabilem & nobilissimi

δὲ τῆ ὕλης ἐκτυπωθὲν ἄγιον ἀσπαζόμεθα· καὶ ἡ δὲ οἱ τῶ Κατόπρω ἐαυτὸς κατοπτριζόμενοι, ἐχὼς ὡς ἐν τῷ κατόπρω ὄντι τὸ ἀπειριζέειν διειδέει τὸ ἀνθρώπους, ἢ αὐτῶ ὄντι τοῖς τῶ μεταχειριζόμεθα τὸ κατόπρον, ἀλλὰ διὰ τῆ σκιάς τῶ ἀλήθειαν κατοπτροῦ καὶ βλέπομεν. Καὶ οἱ τῆ σφραγίδι ἢ τῶ κηρῶ ἐνχειριζόμενοι τῶ δὲ κρητύντῳ εἰκόνα, ἢ τῆ σφραγίδι ἢ τῶ κηρῶ ὡς βασιλεῖ προσέχουσιν, ἀλλὰ διὰ τῆ εἰκόνα τῶ βασιλεῖ τὸ σέβας διδύασιν. Παῦσα τῶν διασρέφων τὰς ὁδὸς Κύριε τὰς διθείας, καὶ μὴ ἐπιβάλης τῶ χεῖρὸς σε, δὲ κακῶσα τῶ ἀγίαν αὐτῆ καθολικῆ καὶ ἀποστολικῆ ἐκκλησίαν. Εἰ δὲ μὴ, ἐξαποσταλεῖ δυνάμιν ἐξ ὕψους ἀγίος αὐτῆ, δυνάμιν, ἢ ἢ δυνήση ἀνίστηναι, καὶ ἐπάξει ἐπὶ σε κακὰ, ὡς ἐν σείρα δὲ χόμμετὰ σε μὴ γενέσθαι, ἀλλὰ ἐπιτρέψαι ἐπὶ Θεῶ σωτήρι, καὶ ζήσῃ, ἢ ἐξέκλινας, ὑπὸ κακῶ καὶ πενηρῶ διδασκαλῶ παιδόθεῖς.

17 Οἱ δὲ βασιλεῖς ὡς περ λέων ἐρύξας, καὶ τεταραγμένοις ὀφθαλμοῖς πρὸς αὐτὸς ἐμβλέψας, κελδοῖ τὰς ζώνας αὐτῶν κοπήναι, καὶ ὡμοῖς νόμοις τύπεισθαι, τῶ δὲ ἀγίαν Μαρίαν οἴκῳ ὑπονοσήσῃ τῶ ἑαυτῆς προσέταξεν· ἢ ἢ οἷός τε τῶ τῶ ταύτῃ κακῶσα βασιλεῖς γένος ἔσαν, καὶ ὑπὸ πάσης τῆ πόλεως πτωχολογῶν διὰ τῆ τῶ ἐνάρετον αὐτῆς ἐπὶ γῆς βιωτῆ, καὶ διὰ τὸ εἶναι αὐτῶ τοῖς τῶ γένος. Ἐπὶ πολὺ δὲ ἀγίαν Μαρτύρων τυπωμαίων, καὶ μηδ' ὄλωσ ἠτιωμήσῃ, ἐπὶ πλεόν θυμομαχῶν καὶ αὐτῶν ὁ τύραννος ἀνέστη δὲ βήματῳ, κελδοῖσας αὐτὸς πρὸς τῆ φυλακῆ πρὸς ἀπεμφοθῆναι καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ εἶναι ἕκαστον αὐτῶ, ἀλύσει δὲ συσκέλει κειμήλιος. Ἀπελθόντων δὲ αὐτῶ ἐν τῆ φυλακῆ, ἐφαλλον ὁμοῦ καὶ ἔλεγον· Ἐπὶ σοι, Κύριε, ἠλπίσαμεν, μὴ κατακλιθῆναι εἰς τὸ αἰῶνα· ἐν τῆ δικαιοσυνῆ σε ρύσαι ἡμᾶς ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν ἡμῶν, ὅτι σὺ εἶ ὁ ὑπερασπιστὴς ἡμῶν, κύριε, κύριε ἢ ἐλπίς ἡμῶν, καὶ ἔνεκα σὲ θανατωμέθα δὲ ὑπερασπιστὴς τῆ ζωῆς ἡμῶν, ὅτι σὺ εἶσιν ἢ βασιλεία καὶ ἢ δυνάμις εἰς τὰς αἰῶνας. Ἀμὲν. Ἐκέλδοσε δὲ ὁ βασιλεῖς τῶ ὑπαρχῶ μασιζέειν αὐτὸς ἡμερήσιον ἀνά πεντακοσίων βενδύρων.

18 Καὶ μὲν ὀκταμηνιαῖον χρόνον πρὸς ἀπίστας ὁ τύραννος ἐπὶ τῆ Χαλικῆ πύλῃ, ἐκέλδοσεν ἐνεχθῆναι τὰς Ἀγίας. Ἐνεχθέντων δὲ αὐτῶν, ἐκέλδοσε εἶναι αὐτὸς ἐπὶ δὲ βήματῳ. Σταθέντων δὲ αὐτῶν, ἔφη πρὸς αὐτὸς ὁ βασιλεῖς· Μέγχε πίνῳ, ὦ δούλω, ἐμμελετε εἰδωλολατρεῖντες, καὶ νεκροῖς ὁσέοις προσκειμένοι, καὶ τῆ ἀληθείᾳ μὴ ὑποκύνπτοντες; Οἱ δὲ Ἀγιοὶ εἶπον· Μιὰρὲ καὶ ἐναγὲς καὶ δὲ σάτανᾳ ἐργαστήριον, ἕως πότε ἢ παύη ἐλασφηνῶν, εἰδωλα καλῶν τὰς ἀγίας καὶ σαπιάς εἰκόνας, ἀλλὰ αἰεὶ ἐν τῶ ψεύδει ὡς ὡς καὶ ὁ πατήρ σε ὁ διάβολος, ἀλήθειαν ὑποκρίνη; Τότε κελδοῖ ὁ τύραννος ἐκταθέντας αὐτὸς τύπεισθαι ῥάβδοις σφοδραῖς ἐπὶ πᾶσιν, ἕως δὲ ἠλάγησαν ἀνά πεντακοσίων κρουασιοναρίων. Ἐπὶ πολὺ δὲ αὐτῶν τυπωμαίων, ἔδεν ἄλλο ἔλεγον, ἢ μόνον, τὸ Κύριε ἐλέησον, τὸ ὄμμα εἰς ἐσχάτους ἔχοντες. Ἐπεὶ δὲ ἀπονέντας ἔωρε τὰς τυπωντας ὁ τυραννώδης βασιλεῖς, ἐκέλδοσεν μὲν αὐτὸς πάντες δὲ τύπειν, προστάσει δὲ ἐνεχθῆναι σέβας πεπυρακτωμήσας, καὶ καίωσαι αὐτῶν τὰ μέτωπα, καὶ εἰδ' ἔτως ἐν τῶ Κύνηγιώ ὑποκρίνησθαι αὐτῶν τὰς ἀγίας κεφαλὰς, καὶ συρθέντας ριθῆναι ἐν τῶ Πελαγίῳ· ἢ ἢ ἀγία μάρτυς Μαρία ἀπέσπασε τῶ κατ' αὐτῶν ὑπόφασιν, ἢ λθεν καὶ αὐτῆ τρέχουσα πρὸς τὸ ἕκρον. Οἱ δὲ Ἀγιοὶ ἰδόντες αὐτῶ, ἐχαρήσαν πάντο, καὶ πεσόντες προσεκινήσαν αὐτῶ· καὶ ἔως κεινῆ γνώμη συνταξάμενοι καὶ ἀσπασάμενοι ἀπὸ ἡλῆς, ἐτελειώθησαν ἐν τῶ, ἅμα τῆ Ἀγίας, μὲν αὐτῶς ἐνάτη.

19 Μετὰ δὲ τῶ περὶ ἡμῶν καὶ μαριώδη ψήφον δὲ ἀσεβεστάτῃ βασιλεῖος, τῶ κελδοῖσας τὸ πμῖαν

καὶ

A καὶ ὁ γενεσάτις γυναικα Μαρίαν τὴν πατρικίαν τῆ
 ἔξιφες πτωχὰ τελευθῆναι σὺ τοῖς φηνομοτά-
 πος δέκα ἀνδράσι, καὶ τῶν τὰ ἀγία σώματα
 μὲν κατὰ δίκην καὶ μισθόνων Σπορρίφθῆναι ἐν τοῖς
 Πελαγίαι. Ὁ δὲ Φιλάνθρωπος Θεὸς ἰδὼν θεοσ-
 πόντων περὶ αὐτὴν ποιήσας, ὅτι πρὸς καὶ δὲ λα-
 βῶν ἀνδρῶν τῆς ἐξάγει ἐν τῷ δεινῷ καὶ χαλεπῷ
 ἐκείνης λακκῆς τῶσφω ποιῶδε τῆ γὰ αὐτῆ ἡμέρῃ
 κατ' ἰδίαν καὶ τετελείωνται οἱ Μακαριοὶ, συννεφῆς κα-
 δίσταται ὁ αἰθῆρ, καὶ ἅμα τῷ ἡλίον διῶναι ἀπὸ ἐν-
 κέχυται μέγιστον καὶ σφοδρὰς πάνυ μὲν κεραυνῶν, ὡς
 πάντας λέγειν, καταποθείσθαι τὴν πλιν. Οἱ δὲ ἡ
 περὶ ἡμεῖς Φιλόχρηστοὶ ἀνδρες τῶ μὲν οἰκίῳ τῷ φύ-
 σως σπειρόν βαλλόμενοι, τῷ δὲ καὶ τὸ δὲ γένεσας-
 τον καὶ δὲ λαβῆς ἐπιπέμῃ τοῖς πρὶν καὶ περὶ φανε-
 ράτης Πατρικίας, βαλλῶν ἀγαθῶν βαλδύοντι τῆ δὲ
 Θεῷ σωτηρίας, καὶ τὸ πόνον καθάλαβόντες, ἐν τῷ τῆς
 μαρτυρίας οἱ βορβορώδεις ἀπέριψαν, κατελθόντες
 ἐν τῷ χαλεπῷ ἐκείνῳ βοήθῳ, ἐξάγουσιν αὐτῆς ὡς-
 περ πνῆς φαιδρῆς ἀστέρας, καὶ ζῶσις ἐπιθῆναι τὸ
 σπινθῆρ ὅσιν καὶ θαυματουργῶν Ἀνίαν κατέλαβον,
 καὶ Σποσμηζαντες καὶ τὸ αὐτῶ ἀμφοῖα ἴτοι ἐν δὲ μάλα
 Σποσπυλῶντες, ἐν τῷ φῶ καὶ καὶ καθάλαβαν ἐν
 τῷ ναῷ Δημητρίῳ δὲ πανενδόξῳ μάρτυρι.

B 20 Ἀλλ' ἰδετέ, πάντες Φιλόχρηστοι, καὶ θαυμά-
 σατε τὸ ἀνεκδοκίαν πίστεως τῶ ἀγίων Μαρτύρων τὰ
 ἀληθῆ γνωρίσματα, καὶ σὺ τῷ μελωδῷ Δαβὶδ τὰ
 εἰκότα βοήσατε. Φυλάσσει, λέγων, Κύριε τὰ
 ὄσα τὸ δὲ αὐτῶν ἀθλησάντων, καὶ ἐν ἐξ αὐτῶν ἐ σω-
 τήσθησθαι. σῶσι γὰρ καὶ δολόκληροι (ὡ δὲ θαυμάσι!)
 καὶ ὡς περ ζῶντες ἐν ποσῶσι ἔπειν κατακείμενοι ἐν
 τῷ τῶ φῶ, ἐνεργῶσιν ἀνεκδοκίαν τὰ θαύματα, παν-
 τοδαπῶν νόσων καὶ θλίψεων τοῖς ἰάσεις παρέχοντες
 ἀπασιν. Φέρε δὲ καὶ τὸ μὲν ταῦτα ἀναληψόμεθα,
 τὸ αὐτῶν μεγαλουργίας ἀναγέλλοντες τὰ θαυμά-
 σια. Ἀρπὲ γὰρ τῷ Θεῷ ἐκκλησίας τὸ δὲ χαῖρον Σπο-
 λαβῆς ἀξίωμα δὲ τῶ ἀγίων καὶ ἱερῶν ἐκείνων
 προσωνύμων. Ὀσέβων δὲ βασιλείων καὶ δὲ χερῶν
 ὡν πρὶν τὸ θρόνον ἀνεπιλήπῳς ἱσχυόντων, καὶ
 φῶ θείῃ ἐγχερίζεται τὰ τῶ δὲ χερῶν σωσῆς πηδά-
 λια Ἰγνάτιου ὁ μακαριώτατος καὶ θεοφιλέστατος,
 μὲν τὴν ἐνθεον κτίσιν ὅσιν καὶ ὁμοιοῦται καὶ
 τῶ ἀληθείας περὶ ἀρχῆς Μεθόδῳ, ἡ δὲ δὲ πρὸς
 βασιλείας δὲ ὁρθόδοξῳ καὶ Ὀσέβῳ βασιλείς. Συν-
 ἔβη δὲ ἐκ πηλῶν ἡμετέρων ἀμαρτιῶν κατ' ἐ-
 κείνων τὸ καὶ ὁσέβῳ γενέσθαι σφοδρότατον ἡ δὲ
 μὲ ἡμέρας, οἱ δὲ ἐ γέγονεν ὡς ποτε, ναῶν με-
 γίστων καὶ οἰκῶν ἐν τῶ ποιούτης δὲ Θεῷ ἀπειλῆς
 ὑποσάντων πρὸσιν. Ὁ δὲ δὲ Θεῷ ἀρχιερέως Ἰγ-
 νάτιου ὡς ἀπὸ ποιμῆν ἀληθῆσται ὅσα ἐπαύ-
 σατο νύκτωρ τε καὶ μετ' ἡμέρας τοῖς λιτανείαις
 καὶ δεήσασιν ἐξδύμῳζειν τὸ Θεῶν, δὲ τῆσιν τὴν
 κατ' ἡμῶν ἀγαπάσθαι, καὶ παύσασιν τὸ κλόνον
 τῶ γῆς.

C 21 Καὶ δὲ ἐν μιᾷ τῶ ἡμερῶν ἐν τῶ ποιούτης λι-
 τανείας καὶ προσεύχης περὶ τῶ Θεῷ μετὰ τὴν ἐκ-
 κλησίαν ἀνυποσέβῳσαντῶ, οἷα συμβαίνει τοῖς κα-
 κηπαίοσιν, ἀνεκλήθη ἐν τῷ σίμῳ ποδὶ αὐτῶ, ἀπὸ
 τῶ γῆρας καὶ τῶ φύσως τῶ ἀδένειαν ἀφροσύμῳ-
 νῳ. Καὶ δὲ τῶ εἰς ὑπνον τῶσπερ, ὅρα γυναικα
 ἀραϊαν καὶ χαλεπῶσιν πατεμκίοντῶ ἱματισμῶ
 διαχρύσῳ περὶ βλεφάρων, καὶ ὁρμίσῳ χρυσῶ
 δόξῳ καὶ ἀπὸ τῶσπερ, καὶ σὺ αὐτῆ ἀνδρῶ δὲ με-
 γέθητε καὶ λαμπερῶν, ὡσεὶ χλαμύδα ἡμφιεσμένων
 πολλῶ σὺν ἑτέροις ἐνεία, ὡν ὁ εἰς ἱεροσῶν ἡμφίαι
 διεσπῆσθαι σὺν μετρητοῖς δυοῖ. καὶ δὲ ἀψαμῶν τῆς
 Μαρτυρίας τῶ πατριάρχῳ κεφαλῆς, ἕτως φάναι
 Κεκοπίαν, ὡ περὶ σῶτα, εἶδοι Θεὸς καὶ ἀντιμε-
 τήσῳ τὸ κῶπον σῶ, καὶ τῶ ἀιτησῶν σῶ ἀκρίβῳ ποιήσῳ.
 Παρεγγυόμεθα δὲ τῶ σὺν πατριώτῳ τῶ ἀνεκλήθη ὑπο-
 γλῶ κείμῳ τῶ ἡμέτερον σώματα. Ἡμεῖς γὰρ ἐσμεν
 οἱ διὰ τῶ ἀγίων καὶ ἀχραντῶν δὲ Σωτήρι εἰκόνα

mam mulierem Mariam patriciam occidi supplicio
 gladii unā cum decem generosissimis viris, & fan-
 cta eorum corpora cum reis iudicio damnatis atque
 homicidis projici in locum Pelagii præcipiebat. At
 misericors Deus, de suis famulis curam gerens, per
 fideles & pios viros è gravi ac molesto isto lacu illos
 eduxit hoc modo. Eadem quippe die, quia Beati
 mortem subiere, nubibus obteetus fuit æther, &
 sub occasum solis magnus adeo ac vehemens effu-
 sus est aër cum fulminibus, ut omnes dicerent, ab-
 forberi urbem. Viri autem, de quibus dixi; Chri-
 sti amantes, tum quod à propria id dictante conscien-
 tia moniti essent, tum quod nobilissimam ac pi-
 am honorabilis & splendidissimæ Patriciæ conditio-
 nem non ignorarent, bonum captant, Deo coope-
 rante, consilium; & ubi pervenissent ad locum, in
 quo lutosi illi porci margaritas projecerant, ac de-
 scendissent in molestem illam fossam, Martyres non
 secus ac splendidas quasdam stellas eduxerunt, jti-
 mentis imposuerunt, ad ædem sacram S. Aninæ e
 miraculis clari pervenerunt, & expurgatos, ablutis;
 quæ eis instratæ erant, mappis vel indumentis, novo
 sepulcro eos imposuerunt in templo gloriosissimi mar-
 tyris Demetrii f.

20 Sed videte, omnes Christi amantes, & mi-
 ramini, verā neutiquam dubiæ sanctorum Martyrum
 fidei indicia, & cum modulatore Davide decenter
 clamate: Custodit Dominus ossa pugilum suorū,
 & unum ex his non conteretur. Salvi enim & integri
 (ὁ miraculum!) & non secus ac si viverent, post
 annos tot jacentes in sepulcro, miracula jugiter o-
 perantur, omnigenorum morborum ac tribulatio-
 num sanationes omnibus impertientes. Agedum, il-
 lorum etiam quæ postmodum contigere, memo-
 riam repetemus, rerum ab ipsis patrarum mā-
 gnitudinem ac miracula annuntiantes. Dum jam Ec-
 clesia Dei antiquam, restituta sacro-sanctarum ima-
 ginum veneratione, esset consecuta dignitatem g,
 piique imperatores ac pontifices venerabiles, comi-
 tante eos vitæ integritate, folio præessent, archie-
 piscopatū gubernaculis; Deo suffragante, beatissi-
 mus ac Dei amantissimus, post sancti confessoris ac
 veritatis propugnatoris Methodii h divinō numine
 afflatam dormitionem, præficitur Ignatius i; ortho-
 doxo ac religioso Basilio k feliciter imperante. Con-
 tigit autem ob multitudinem peccatorum nostrorum,
 ut vehementissimus tum temporis terræ motus l fie-
 ret per dies quadraginta, qualis aliquando non fuit,
 magnis templis ac domibus ex ingenti illa Dei com-
 minatione lapsum fubeuntibus. Ignatius autem Dei
 pontifex, verissimus utique pastor, non cessavit
 noctu atque interdū supplicationibus & precibus
 placare divinum Numen, ut adversam nobis iram
 fisteret, & terræ motui finem poneret.

21 Die autem quadam, ex tali supplicatione ac
 precibus ad magnam Dei ecclesiam reversus, in le-
 ctulo suo, prout contingit iis qui fatigati sunt, recu-
 buit; senectuti videlicet & naturæ imbecillitati so-
 latii aliquid præbiturus. Nec morā; somno sopitus
 mulierem cernit formosam ac gratiosissimam, quæ
 inaurato patriciæ dignitatis vestimento induta, &
 monili aureo honorificè exornata, nec non proce-
 rum ac splendidum cum ea virum, stola tamquam
 chlamyde vestitum, unā cum aliis novem, quorum
 unus sacerdotii indumentis erat amictus, cum duo-
 bus adolescentulis. Martyr autem, tacto patriarchæ ca-
 pite, ita fari: Defessus es, ὁ senex; aspiciat De-
 us; & secundum mensuram tui laboris, remetiat
 tibi, & petitionem tuam exaudiat. Mandamus verò,
 ut corpora nostra, quæ subter terram jacent, tua pa-
 ternitas efferat. Nos etenim propter sanctam & inta-
 minatam Salvatoris imaginem maculati fuimus ad por-
 tam,

A. ANO-
 NYMO.
 Eorum cor-
 pora sædè
 præjecta,
 aliò transfe-
 rantur;

E
 f
 ac miraculis
 clara, sub
 S. Ignatio
 archiep.
 CPolitano;

h
 i
 k
 F
 l

Sanctorum
 apparitione
 monio

A. ANONYMO. m n

tam, quæ sancta porta Ærea dicitur. Sepulti verò sumus apud sanctum martyrem Mocium m, in monasterio sancti ac thaumaturgi Aninæ: sic enim in codicibus n patriarchalibus monasterium refertur. Tunc sanctus patriarcha Ignatius, è somno expectatus, visis percussus, atque incertus quidnam ageret, dispiciebat, quidnam sibi vellent ea, quæ viderat. At sancti Martyres in secundo accessu eadem iterum monere visi sunt. Sed archiepiscopus, curis utique ecclesiasticis intentus, eorum, quæ viderat, & quæ à Christi Martyribus sibi dicta fuerant, immemor fuit.

atque etiam terris,

B

22 Rursus igitur ei tertia accessione apparent Sancti, & austero aspectu minitantes dixerunt: Si tibi imperata celeriter ad finem non perducas, efficiemus, ut è folio tuo expellaris. Tunc è somno excitatus maximo cum timore patriarcha, archidiaconum suum, Leonem nomine, conquiri jubebat. E quo ad se accedente, & profundam de more reverentiam exhibente sciscitatus patriarcha est: An, domne Leo, in hac, quam incolis, urbe monasterium existat, quod Anina vocatur, in quo jacent Sancti, qui in porta Ærea martyrium confecerunt? Respondit: Monasterium quidem est, domine, quod sic vocatur: an verò Sancti ibidem jaceant, id omnino incognitum mihi est. Dum autem monastica alia quæsitâ indagarent, quadam veluti legatione fungens Joseph monachus religiosissimus o, qui sacræ suppellectilis magnæ ecclesiæ curam gerebat p, ad patriarcham accessit, honoreque debito cum profectus est. Quem ut archiepiscopus vidit, de prædictis Martyribus inquisitionem habuit. Respondit ille: Et monasterium, domine, novi, & Sanctos ibidem sub terra jacentes conspexi, quando collapsa fuit ecclesia temporibus Theophili imperatoris q, multis ac maximis ibidem patris miraculis, quæ unius ex amicis meis narrabat, meque assumpsit, ut ad monasterium nos conferremus ambo. Sic eorum, quæ narrata mihi ab ipso sunt, certior ibidem sum factus, & Sanctis in terra conditis fideliter ac religiose venerationem exhibui.

miro modo

C

23 Hæc edoctus patriarcha, è folio in quo feditabat, exsurgens, humi cecidit in faciem suam, Dei misericordiam proficens, eique gratias agens, quod in diebus suis tremenda hæc ac mirabilia revelasset prodigia. Tum verò postridie omnes ecclesiarum clericos, & monachos omnes convenire jubet ad maximam Dei Sapientiæ r ecclesiam: & sic præsentem omni populo, cum psalmis atque hymnis, Sanctorum urnam inveniunt. Quo ipso tempore accidit mirabile prodigium, Christo fervore Servorum suorum inventionem honorante. Nam simul atque illa multitudo ex infinita quasi hominum congerie conglomerata discedebat è magna Dei ecclesia cum precatione, terribilis ille terræ tumultus statim cessavit f, ac vehementissima illa tempestas sedata fuit. Dumque S. Aninæ monasterium adirent, & longius etiam inde abessent, multum fragrantia uniusquisque olfecit, non secus ac si aromata unguentaria eos præcessissent: id quod omnes plurimum percussit, Sanctorum gratia eminens commonstrante eorum cum Creatore familiaritatem. Sublato autem lapide sepulcri, in quo veneranda ac fortia Sanctorum corpora erant deposita, unguenti effusio ex illis emitebatur, miro rei eventu omnes ad stuporem commovente.

inventa integra atque incorrupta,

f

24 Inventi verò sunt sancti Martyres (ò rem visu & auditu mirabilem!) salvi atque integri, & nequiquam in cineres soluti, indumentis ac corporibus eorum nullam omnino diminutionem aut corruptionem passis. Tempus enim, quod omnia marcescere facit, venerandorum horum Martyrum corpora o-

σφαμαθέντες ἔπι τῇ λεγομένη ἁγία Χαλκῆ πύλῃ. Ἐτυμβώμεθα ἡ πλυσίον ἔ ἁγίαι ἱερομάρτυρες Μωκίς, ἐν τῇ μονῇ τῆ ὁσίῃ καὶ θαυματουργῇ Ἀνίνας· ἔτω ᾗ ἐν τοῖς πατριαρχικαῖς κώδικεσιν ἡ μονὴ ἀναγραφείτω. Ὁ δὲ ἐν ἁγίοις πατριαρχῆς Ἰγνατίου γυνόμενος ἐξυπνῶ καὶ τὰ ὀφθέντα καὶ ἀπαλήτομφοι, ἀμνηχανῶν διεσπίπει, πὶ ἂν ἦεν τὰ αὐτῶ ὀσφθέντα. Οἱ δὲ ἁγιοὶ Μάρτυρες καὶ πάλιν ἐν δεύτερῃ προσόδῳ τὰ αὐτὰ εἰσηγήμενοι ὤφθησαν. Ὁ δὲ ἐγε σφχιερθῶς, οἷα συμβαίνει ἔ ἐκκλησιαστικαῖς ἀρχιερατικῆ φροντίσι, ἔ ὀφθέντων ἐπιλήσιμον γρηγόρηται, καὶ ἔ αὐτῶ λαληθέντων ἑστῶ ἔ Χριστῆ Μαρτύρων.

D

22 Πάλιν ἐν αὐτῶ τρίτῃ περιόδῳ ἐπιφαινόνται οἱ ἁγιοὶ, καὶ αὐστηρῶ τῶ βλέμματι ἐπαπειλόμενοι, ἐφησαν· Ἐἰ μὴ τὰ κελδοθέντα σοὶ ἐν τάχει εἰς πέρας ἀγάγῃς, ἔ θρόνος σε ἀπελαθήσεται ποιήσῃ. Τότε ἐξυπνος σὺ φόβῳ μεγίστῳ γινόμενος ὁ πατριαρχῆς, ἔ τῆς ἀρχιερατικῆς ἀξιοῦσας, λέοντα τῆνομα, ἀναζητεῖσθαι προσετίθεν. Τῆ δὲ πρὸς αὐτῶ ἀνιόντος καὶ ἔ σωήθη ἐαλόντος μετόπισαν, ὁ πατριαρχῆς ἐπίθετο· Ἀεργε, κύριε Λέον, πλυσίον ἐν τῇ κατοικίῃ σου μονῇ λεγομένη ἁγία Ἀνίνας, ἐν τῇ κατὰκείνται οἱ ἐν τῇ Χαλκῆ μαρτυρήσαντες ἁγιοὶ; Ὁ δὲ ἀπεκρίνατο· Μονὴ μὲν ἐστίν, δεσπότη, ἔ τῶς ὀνομαζομένη· εἰ δὲ ἁγιοὶ ἐκείσε κατὰκείνται, ἔ τῶ παντελῶς ἡγρόηται μοι. Ὡς δὲ καὶ ἐτέρων ζήτημάτων μοναστικῶν ἐπιέντο ἐρῶσαν, ὥσπερ ἐκ πνῶ ἄποσολῆς Ἰωσήφ ὁ δὲ λαβέσεται μοναχός, καὶ ἔ μεγάλῃς ἐκκλησίας ἔ φροντίδα ἀναδεύομενος ἔ ἱερῶν κειμηλίων, εἰσῆλθεν πρὸς τῆ πατριαρχίαν, καὶ ἔ δέξασαν αὐτῶ ἀπένεμφο πμῶ. Ὡς δὲ καὶ τῶτον ὁ ἀρχιερεθῶς ἐθεάσατο, πρὸ ἔ πρὸ φθέντων ἁγίων ἔ ἐρῶσαν ἐπεποίητο. Ὁ δὲ ἀπεκρίνατο· Καὶ ἔ μονῶ, δεσπότη, ἐπίσταμαι, καὶ ἁγίαις ἐκείσε κατακείσθαι ἑστῶ γλυτῶ ἱερασιαίμην, πλοθείσης ἔ ἐκκλησίας ἐν τοῖς χερσίνοις Θεοφίλῃς ἔ ἀνακτῶ, πολλῶν καὶ μεγίστων θουμῶτων ἐκείσε τελεμῶν, ἐνὸς ἔ πρὸς φιλῶν μοι τῶ ἑστῶ ἁγίων τελεμῶν διηγεμῶς θαύματα, ὅς καὶ λαβόμενος με δὲ τῶ πλυσίον ἔ μονῶ ἀμφοτέρως. Ὡτω πρὸς λαληθέντων μοι παρῶ αὐτῶ ἐκείσε γρηγόρηται, καὶ τῶς ἁγίαις ἐπι τῆ γῆς πρὸς καὶ δὲ λαβῶς τῶ σέβας ἀπένεμον.

E

23 Ταῦτα ὁ πατριαρχῆς ἀκνπθεῖς, ἀναστὰς ἀφῆ ἔ ἐκαθέζετο θρόνος, ἐπέσειν ἐπι πρὸς ἑσῶπον πρὸς ἔ γλυτῶ, σὺ δακρυσι τῆ φιλήνθρωπον Θεὸν ἐξομολογέμενος, καὶ δὲ χαριστῶν, ἔ ἐν τῆ ἡμέρῃ αὐτῶ ἄποκαλύψαντα φερικτῶ καὶ παρῶδοξα θαύματα. Τίτε κελδοῖται τῆ ἐπαύρονον πρὸς τῆ μέγιστον ναὸν τῆ Θεῶ Σοφίας σιμαχθέντων πάντων κληρικῶν ἔ ἐκκλησιῶν, καὶ πάντων ἔ μοναχῶν· καὶ ἔ τῶς ἀμα παντῆ τῶ λαῶ μὲ ψαλμῶν καὶ ἔ μῶν ἔ ἁγίων σπρὸν καὶ λαμβάνουσιν. Παρῶδοξον ἔ πρὸς τῶν καὶ αὐτῶ ἔ ὄσον γρηγόρηται, ἔ σωτήρῶ Χριστῆ ἔ οἰκίαν Θεορῶ πέντων δοξάζοντος ἔ ἔρεσιν. Ἀμα ᾗ τῶ ἔ μυρῆλικτον ἐκείνῃ πηθῶν ἀπῶραι τῆ μεγάλῃς ἔ Θεῶ ἐκκλησίας μὲ τῆ αἰτήσεως, ὁ μὲ φοβερός κλόντος ἔ γῆς κατεπαύθη παρῶχερῆμα· ὁ δὲ σφοδρότατος χερσῶν ἀνεσῆλη, καὶ τῆ μονῇ ἔ ὁσίῃ Ἀνίνας πλυσίῶσαντες, πρὸ ἔ πρὸντες, δὲ ὄδῃς πλείσῃς ὠσφρίνετο ἑκάστος, ὥσπερ ἀρωμάτων μυρῆλικῶν πρὸ ἔ δόντων αὐτῶς, ὅπερ ἀπαντας μεζόνως καπέπληξεν, ἔ ἔ ἁγίων χάρῃτος μῆθηται ἐμφανέσης τῶ αὐτῶ πρὸς τῆ Κρῆσιμῶ οἰκίῶσιν. Τῆς δὲ πλῆκῶς ἀρεθείσης, ἐν ἔ τῶ πῆμα καὶ καρτερικῶ ἔ ἁγίων ἐταμιεύετο σώματα, μὲς ἐκχυσῆς ἐξ αὐτῶν ἐξεπέμπετο, καταπλήτῃσκα ἔσαντας τῶ παρῶδοξῶ ἔ πρὸς γματῶ.

F

24 Εὐρέθησαν ἔ οἱ ἁγιοὶ Μάρτυρες (ὡ ἔ παρῶδοξῶ θαύματα καὶ ἀκνματα!) σώοι καὶ ὀλόκληροι καὶ ἀδιάλυτοι, μὲ τε ἔ ἐνδυμάτων, μὲ τε ἔ σωμάτων αὐτῶ μείωσιν ἑσπομεινάντων κατῶλες ἔ φθῶρεθῶν. Μαραίνεθαι ᾗ ἔ χρόνῶ ἔπαντα πεφουκῶς, ἔ σπῆλων τῶτων Μαρτύρων τὰ σώματα ἔ φθῶρετα πάντη

καὶ

A ἢ ἀδιάλυτα διετήρησεν ὡς κὶ ἐν ταύτῃ πληροῦσθαι τὸ γεφυρωθῆναι λόγιον τὸ Φάσπον· φυλάσσει κνέσθαι πάντα τὰ ὅσα ἔδωκεν αὐτὸν ἀθλησάντων καὶ ἐν ἐξ αὐτῶν ἔσονται συντελεσθέντα· Ἰάμβου δὲ κατέχευεν ἅπαντας τὰς ὁρώντας, ἃ ἄξιον ἐρδυνώντων κατελθεῖν ἐν τῷ τάφῳ, καὶ πλὴν ἀνοδὸν ἔλειψάντων ποιήσασθαι· πολλῶν δὲ κατελθόντων ὁ λαβέσασθαι ἀνδρῶν, πλείων τε μοναχῶν, καὶ ἑξ Ἀγίων μὴ ὀδοκνύτων ἐν τέτοις, ἅπαντες μιᾶ φωνῇ τὸ ὀλαβέσασθαι σκευοφύλακα Γαστήφ πρὸς μαρτυροῦσθαι κατελθεῖν, ὡς ὀλαβέσασθαι πολλῇ ὑπερκειμένον. Οὗ δὲ κατελθόντων, ὄρε πλὴν ἰβηναίαν μάρτυρα Μαρίαν ὑπερθεῖν πάντων κειμήλιον, ὡς πῶς δὲ αὐτῆς τὸ ἐνδοξοποιῆσαι Γρηγόριον τὸ πρωτοσπαθάριον, καὶ κάτωθεν τῶν τῶν λοιπῶν Ἁγίων ἅμα τοῖς δυοῖν Μείροξι.

25 Τότε κελθεῖ ὁ ἀρχιερεὺς ἐνεχθέντα δὲ διαφόρων ἐκκλησιῶν ἐσθῆματα ὑπερθεῖν αὐτῶν τεθῆναι τὰς ἁγίας Μάρτυρας, καὶ πάντων ἐν προσκυνοῦσθαι καὶ ἀπλάσσει αὐτῶν γεγονότων, εἰδὲ ἕτως κατέθετο αὐτὰς τῇ ἐκ κνυπαρίττι σφῶν, μὴ Ἰανναεῖω λαί, καθὼς καὶ ἐν τῷ τάφῳ ὑπερθεῖν, ἃ Ἁγίας ἔτω κελουσίας. Ὅθεν μὲν ταῦτα πλὴν θεῖον μυσταγωγίαν τελεσεργήσας ὁ τὸ θεὸς ἀρχιερεὺς Ἰγνατίου, σὺν εὐθυμίας καὶ χαρᾶς πολλῇ πρὸς τὸ ἕκαστὸν ὄρον ὑπερθεῖν, αἰνῶν καὶ ὀχλασίων ἃ θεὸν ἴπν πᾶσιν οἷς ἤκασεν καὶ εἶδεν, δόξαν ἀναπέμπων τῇ ἁγίᾳ καὶ πανταργικῇ Τεράδι, ἢ πρέπει δόξα, πμῆ, κατὰ τὸ νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τὰς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

mnino incorrupta atque indiffoluta confervavit; ita A. ANO- ut ibi impleretur hoc Scripturae oraculum, quod NINO. dicit: Custodit Dominus omnia ossa Pugilum fuorum, & unum ex illis non conteretur. Stupor autem ac metus invafit omnes qui videbant, dum indagaretur is, qui dignus effet in sepulcrum descendere, & reliquias sursum proferre. Dum verò multi viri religiosissimi, ac monachi plures descenderent, nec Sancti in hisce sibi bene complacerent; una omnes voce suffragati sunt, ut eò descenderet Joseph vatorum custos, multa utique pietate supereminens. Qui dum descendisset, generosam martyrem Mariam supra omnes jacentem offendit; prope ipsam verò gloriosissimum Gregorium protospatharium; infra ipsos autem, Sanctos reliquos cum duobus Adolefcentulis.

25 Tunc jubet archiepiscopus allata è variis ecclesiis vestimenta imponi super ipsos sanctos Martyres: dumque omnium venerationi ac fruitioni paterent; eodem deinde modo in loculo eos cypressino deposuit mense Januario, die trigesima prima, quo reperti erant in sepulcro, Sancta illud ita mandante. Quamobrem ubi post hæc archiepiscopus Dei Ignatius rem divinam peregrisset, cum alacritate ac gaudio multo ad cathedram suam reversus est, laudibus ac gratiarum actionibus Deum prosequens in omnibus, quæ audivit ac vidit, nec non laudes dirigens ad sanctissimam omniumque rerum effectricem Trinitatem: quam decet gloria, honor, imperium nunc & semper, & in secula seculorum. Amen.

à dicto Sancto honorifice condantur.

B

E

A N N O T A T A.

- a Zona militari privatos fuisse milites Christianos, invenies apud Gallonium in libro de Sanctorum Martyrum cruciatibus cap. 4.
- b Incompletorum videlicet: inchoati enim erant à die 19 Januarii secundum supra dicta.
- c Quæstionarii sunt tortores, qui reos cruciant & examinant, ut veritatem ab eis extorqueant. Vide Cangium in utroque Glossario.
- d Anni videlicet era vulgaris 730, ex Comm. prævio § 3.
- e De S. Anina seu Anania aut Aniano Thaumaturgo, anachoreta in Euphratenfi ditione, egimus tom. II Martii ad diem 16, pag. 431.
- f Demetrii templum, quod hic nominatur, non est illud, quod in ipso urbis Constantinopolitana angulo, quo loco existit Acropolis, statuitur, & à Barda casare primò conditum scribitur apud Cangium lib. 4 CPolis Christiane pag. 122: obstat enim ratio temporis. Nec est illud, (sive idem sit cum eo, de quo dixi, sive diversum) quod ponitur ibidem existisse in ipso palatio: repugnat enim insuper locus ille cum adjunctis rei gestæ, quæ hic narrantur. Nec etiam videtur esse monasterium S. Demetrii, quod Palæologorum ibidem appellatur: si enim ab ista familia & nomen & structuram acceperit, non cohæret cum tempore. In delineatione urbis Constantinopolitana, quam exhibet Bandurus ante tomum 2 Imperii Orientalis, estque tabella secunda, invenio ecclesiam S. Demetrii in regionis secunda (prima Banduro pag. 605) extremitate laudata urbis, ad aliquam distantiam ab Acropoli, prout ibi notatur, non procul à Cynegio; quæ si diversa sit ab ea, quam primo loco dedi ex Cangio, fortè erit illa ades sacra S. Demetrii, in qua nostri Martyres fuerè sepulti. Sed in re tam obscura, quid præter conjecturam expectes?
- g Constantini Porphyrogeneti Continuator, qui unà cum Historia Byzantina scriptoribus post Theophanem, typis regis Lutetia Parisiorum editus est anno 1685, lib. 4, num. 6, pag. 96, Interea, ait, recepta ecclesiâ, sanctissimoque Methodio pontificali honore sublimato, sanctorum juniorum primâ Dominicâ, unâ cum Augusta peractis in sacra sanctissimæ Dominæ nostræ Deique Genitricis Blachernensi aede, in Dei laudibus & canticis, nocturnis vigiliis, manè solenni supplicatione ac pompa, ad magnum Dei Verbi templum veniunt, riteque peracta re sacra, suum rursus Ecclesia ornatum recipit. Inque eum proficiebat orthodoxa Ecclesia, & ut verbis Scripturæ utar, Renovabatur ut aquila, proscriptis toto terrarum orbe cunctis hæreticis &c. Annum rei gestæ docebit nota proximè sequens.
- h S. Methodius I præesse cœpit cathedra Constantinopolitana anno 842, desit anno 846; ex dictis in Historia chronologica Patriarcharum istius sedis sapius jam citata, à pag. * 107. De eodem Sancto egimus tom. 2 Junii ad diem 14, pag. 960.
- i Anno 846, secundum mox allegatam Historiam chronologicam pag. * 109.
- k Basilii Macedo anno 867 salutatus est imperator, ex Commentario prævio num. 30. A Michaeli autem imperatore in consortium imperii adscitus anno 866, secundum Pagium ad an. 867 num. 10: cui anno Baronius illud innectit.
- l Motus terræ, de quo hic, accidit die 9 Januarii anno 869, ex Commentario nostro prævio § 3.
- m S. Mocium presbyterum martyrem Constantinopoli dedimus tom. II Maii, die XI, pag. 620; ubi & de aede ibidem ipsi sacra; de qua consuli præterea potest Cangius lib. 4 Constantinopolis Christiana

F

A. ANONYMO. *stiana pag. 129. Quomodo autem sepulti apud S. Mocium, in monasterio S. Aninæ; supra verò num. 19* **D**
in templo S. Demetrii?

n *Καὶ δὲ ἴν, vox est in Glossario media & infima Græcitatatis notata apud Cangium, qui dabit plura.*
o *Sanctum hunc habes tom. 1 Aprilis, die 3; in cuius Vita ibid. pag. 275 hæc dicuntur: Ibi (Byzantii nimirum) posthabitis aliis ecclesiasticis honoribus, persuasus fuit, quamvis ægrè, custodiendis ecclesiæ vasis præesse vellet. Hoc autem munus non tam principum suasionibus, quam divini Ignatii precibus permotus suscipiebat. Is enim . . . eximia viri sanctitate permotus, eum in labore ac negotiis socium adiutoremque habere studebat . . . Hujus igitur consuetudine vehementer delectabatur.*

p *Σκευοφυλάξ est sacra suppellectilis seu vasorum sacrorum custodia præfectus: cuius officium describitur ad calcem tomi, Lutetia Parisiorum anno 1655 vulgati, in quo Constantini Manassis Breviarium historicum, & Georgius Codinus de Originibus CPolitani habentur. Ibi itaque pag. 313 sic scribitur: Magnus vasorum custos stat ante promptuarium suppellectilis, cum patriarcha sacra facit; & si quando aliquibus opus est veluti quodam vasculo, vel libro sacro, aut cereis aut vestibus, ex promptuario omnia hæc depromit: habet quippe sub sua potestate promptuarium episcopalis domus, & omnem ecclesiæ suppellectilem. Subiacent insuper suæ inspectioni ecclesiæ pastore viduæ, omniaque illarum sacra. Adest quoque iudiciis, & jura atque quoslibet census ecclesiæ obvenientes in utilitatem clericorum servat, donec inter se ipsos distribuant.*

q *Theophilus imperavit ab anno 829 usque ad an. 842. Si autem ecclesia, quæ illius imperatoris tempore collapsa fuisse hic dicitur, ruinam suam debeat motui terræ, in promptu non habeo, annum rei gestæ determinare: nam Constantini Porphyrogeneti continuator lib. 3, num. 39, quam infelicia fuerint hujus imperatoris tempora commemorans, inter alias calamitates sic refert: Vix quoque vel unum diem, quamdiu ille rerum potitus est, terra motibus quati destitit. Adde Georgium monachum in Novis imperatoribus, ubi in Theophilo sic loquitur: Tremendi item terræ motus, ac penè continuui.* **B**

r *S. Sophiæ, seu divinæ Sapientiæ augustissimum templum (verbis utor Cangii lib. 3 Constantinopolis Christiana pag. 5) diuque vulgari Magnæ ecclesiæ appellatione donatum, cæteris quæ in urbe Constantinopolitana excitata sunt, semper præcelluit; quod patriarchæ præsertim sedes, ac proinde primarium & totius Orientis præcipuum haberetur. Laudatus auctor eruditè ac diffusè illud deinde illustrat.*

s *Difficultates circa diem, quo is terræ motus desit, habes in Commentario § 3.*

t *An & quo modo depositio hæc contingere tunc potuerit, dat Commentarius noster ibidem.* **E**

DE B. HATHUMARO CONFESSORE,

PRIMO PADERBORNENSIVM EPISCOPO.

PADERBORNÆ IN WESTFALIA.

G. C.

S Y L L O G E H I S T O R I C A.

§ I. Legitimus Sancti cultus, & varia ejusdem elogia.

C
ANNO DCCCXV,
AUT DCCCXVI.
Hic Beatus, cuius immemorabilem cultum

Uamvis hic præsul Hathumarus, quem nonnulli Hadumarium vel Harimarum, & vicinis hujusmodi nominibus appellant, ab antiquis Martyrologis aut Menologis inter Sanctos non referatur, tamen de legitimo illius cultu sufficientia argumenta suggerit Nicolaus Schatenus noster, dum in Annalibus Paderbornensibus lib. 1 ad annum Christi 814 pag. 55 de ipso sic scribit: Corpus sanctissimi Præsulis, ut Harius refert, antiquitus in crypta basilicæ humatum fuit, tumulo etiam è terra altiùs erecto, cujus tamen nulla vestigia monstrata. Neque aliùs mos tum erat, quam humili & angusto sepulcro claudere episcopos; qualia D. Ludgeri & tot episcoporum in cœnobio Werthinensi conspiciuntur hodie. Imadus tandem duodecimus episcopus ossa primorum episcoporum anno Christi MLXVIII collegit in unum tumulum & urnam, collocavitque honoratiorè simul loco in crypta ante aram, à Leone Pontifice olim consecratam, ac muro sepulcra inclusit, cippo contecta. Dies hujus translationis VII Idus Septembris Divùm etiam honoribus celebris est habitus. Locus ipse cryptæ exstructis altaribus, constitutis sacrificiis, piorum oblationibus

ac votivis supplicum precibus cultus, non sine beneficiis cælitus etiam impetratis.

2 Deinde cum ab ingressa hæresi in urbem, Ferdinandus, præsul Paderbornensis, ac per longa superiorum temporum bella, Hathumari ceterorumque episcoporum memoria rursus propè obruta jacuisset, cippo etiam tumuli ablato, et parum de communi sepulcro constaret; Ferdinandus episcopus demum monumentum instauravit, ossaque, inter quæ adhuc quinque capita reperta sunt integra, mundioribus integumentis involuta, quàm honorificentissimè condidit. Atque ut posteritatis memoriæ ac pietati certius confuleret; tumulum altiùs & magnificentius erexit è terra, è cujus impositi lapidis planitiæ hæc elegans Ferdinandi episcopi nostri inscriptio legitur: SEPULCRUM PRIMORUM EPISCOPORUM PADERBORNENSIVM RESTAURATUM IN CRYPTA ÆDIS CATHEDRALIS. FERDINANDUS DEI ET APOSTOLICÆ SEDIS GRATIA EPISCOPUS PADERBORNENSIS, S. R. I. PRINCEPS ET COMES PYRMONTANUS, PRIMORUM HUIUS ECCLESIE EPISCOPORUM CORPORA, ANNO DOMINICÆ INCARNATIONIS MLXVIII, INDICTIONE VI, HENRICI IV IMPERATORIS XIII, ORDINATIONIS VERO IMMADI EPISCOPI PADERBORNENSIS ANNO XVI INVENTA ET COLLECTA; TRANSLATA AUTEM ET SEPUL-

F

A SEPULTA VII IDUS SEPTEMBRIS, NE, RECLUSO SUPERIORIBUS TEMPORIBUS SEPULCRO, NEGLECTA DIUTIUS JACERENT, INSTAURATO PRISTINO MONUMENTO, COMPOSUIT ET ANTIQUE VENERATIONIS MEMORIAM RENOVAVIT ANNO MDCLXVI.

3 Non levibus argumentis neque pia credulitate inductus est reverendissimus ac celsissimus præsul Ferdinandus, ut restitueret publicam primorum antistitum Paderbornensium venerationem, injuriâ temporum & bellorum penè collapsam, quemadmodum colligimus ex laudato Schateno nostro, qui in iisdem Annalibus Paderbornensibus ad annum Christi 1068, lib. 6 pag. 567 & sequente solidum instaurationis hujus fundamentum assignat his verbis: Septimo deinde Idus Septembris Imadus primorum episcoporum Paderbornensium corpora, quæ jam duplici incendio ecclesiæ aut obruta aut disjecta erant, insigni religione cultuque antecessorum suorum diligenter investigavit, repertaque in vetustis sepulcris collegit, & in crypta, quæ choro basilicæ substructa est, honorificentissimè ante aram D. Stephani à Leone

B Pontifice consecratam condidit, ubi à posteris in magna veneratione fuerunt habita, quemadmodum hoc Ferdinandus episcopus noster ex veteri codice Palatini manuscripto bibliothecæ Vaticanæ produxit. Ipse deinde Ferdinandus episcopus noster, cum, disjecto lapide, & neglecto veteris pietatis cultu, memoria propè omnis sepulta jaceret, pristino decori cultuque, Imadi exemplo & pietate provocatus reddidit. Inscriptionem & monumentum hujus translationis in Hathumaro episcopo dedimus: quæ omnia ad hanc diem ignorata mansissent, nisi Ferdinandus episcopus noster hæc ex Romana bibliotheca protulisset in lucem. Ex his patet, immemorabilem Sancti nostri cultum incendiis ac bellis tantummodo interruptum fuisse; & novam ejusdem instaurationem niti vetustis monumentis, quæ in bibliotheca Romana conservantur. Haud dubiè hæc argumenta etiam Castellanus moverunt, ut hunc Præsulem in Martyrologio suo universali ad diem v Augusti inter Beatos recensuerit.

4 Ceterum in titulo B. Hathumartim appellavi primum Paderbornensium episcopum, ut sic paucis rejicerem falsam opinionem, seu potius crassum errorem quorundam historicorum, qui S. Liborium perperam Paderbornensi ecclesiæ primum præsulem assignarunt. In hac re turpiter hallucinati sunt Franciscus Irenicus in Exegesi Germania lib. 3 cap. 40; & Albertus Crantzius in Opere suo de Saxonia, ubi uterque disertè scribit, S. Liborium fuisse primum Paderbornensium episcopum. At Crantzius sibi in errore suo non constat: cum enim lib. 2 Saxonia cap. 16 asseruisset; quod Carolus Magnus post domitos Saxones ad stabiliendam inter eos Christianam religionem instituerit varios episcopatus, & Paderburnæ præfecerit sanctum virum Liborium, postmodum assertionis hujus oblitus, lib. 1 Metropoleos cap. 11 de primo ejusdem sedis præsule tradit sequentia: Paderburnensi oppido ab rege Carolo non in postremis habito, dum in provincia moraretur, etsi dudum ecclesiam Wirtziburgensi episcopo commendatam haberet, pontificem tamen non antè dedit Carolus, quàm omnem provinciam pacatam relinqueret. Erat annus à Christo nato post septingentesimum nonagesimus quintus, cum Harimarum (hoc corrupto nomine Hathumarus noster indicatur) Wirtziburgensis ecclesiæ Canonicum, natione Saxonem (quem pa-

Augusti Tomus II.

rentes ejus superiori bello dederant regi inter alios obsidem) virum gravem, & qui sub magisterio D. Burchardi Wirtziburgensis episcopi profecerat in omni religione & sanctitate, [ad cathedram Paderbornensem evexit.] Cum in hac periodo aliquid decesset, supplere coactus sum ea, quæ hic uncis inclusi. Epochâ hujus episcopatus & alia beati Præsulis gesta, quæ Crantzius hoc loco prosequitur, postea chronologicè discutientur.

5 Interim Schatenus noster in Annalibus Paderbornensibus ad annum Christi 795, lib. 1 pag. 29 Crantzium (idem argumentum contra Franciscum Irenicum, aliosque ejusdem erroris assertores militat) sic rectè & evidenter corrigit: Hathumarum, quem alii cum Cratepolio Hadumarum, alii vitiosè cum Crantzio Harimarum dixerunt, primum fuisse statum certumque Paderbornensem episcopum, tam indubitata Majorum factorumque fide accepimus, quàm alii primos suos Carolinos episcopos nobis exhibent; quod & Crantzius agnoscit in Metropoli, tamen immemor sui in libro de Saxonia scribat, D. Liborium à Carolo Magno præstitutum esse Paderbornæ antistitem; quem tamen constat tot retro annis; Gratiano & Theodosio Augustis, Cenomannis in Gallia sedisse episcopum. Sacrum Liborii corpus magna celebritate cultuque posterorum, Baduradus II Paderbornensi episcopo, Paderbornam translatum referemus. Nemo Liborium umquam hujus sedis episcopum agnoscit. De hac solenni sacrarum reliquiarum translatione consule Acta S. Liborii, Cenomanensis episcopi, quæ ad diem xxiii Julii; tomus v istius mensis à pag. 394 illustravimus.

6 Nunc proferemus aliqua hujus beati Præsulis elogia, seu varia Actorum compendia, tum ex Catholicis tum ex heterodoxis scriptoribus, ut etiam sic ostendamus, immemorabilem sanctitatis ejus famam transisse ad eos, qui alibi legitimum Sanctorum cultum impie oppugnant. Inter Catholicos Ido presbyter Paderbornensis, qui ex eunte seculo ix vel ineunte x translationem S. Liborii conscripsit, ibi Sanctum nostrum laudat his verbis: Erat tum temporis in clero Wirtziburgensi vir magnæ humilitatis atque modestiæ, Hathumarus nomine, de gente nostra, hoc est Saxonica, oriundus; qui cum adhuc puer esset; belli tempore Carolo imperatori obses datus, illic (nimirum Wirtzburgi sive Herbipoli) servari iussus est; ubi postea tonsuratus, ac studiis litterarum traditus, in virum perfectum moribus & eruditione profecit. Hic ex præcepto principis primus est Paderbornensis ecclesiæ ordinatus episcopus: post cuius ordinationem paucis annis transfactus, idem gloriosissimus princeps ab hac luce migravit. Ex his characteribus chronologicis postmodum de tempore episcopatus ac mortis ejus disputabimus.

7 Petrus Cratepolius ex Ordine Minorum, qui tam ex Caopuscule de Sanctis Germania ordine alphabetico composuit, apud nos pag. 73 sequens elogium eidem Præsuli tenuit: Sanctus Hadumarius è primaria apud Saxones nobilitate natus, unus ex duodecim obsidibus regi Carolo Magno datus, à Burchardo primo episcopo Herbipolensi educatus, & liberaliter cum in litteris tum in pietate institutus, ecclesiæ item Herbipolensi insertus Canonicus, vir gravis & eximia vitæ sanctimoniam præditus, constituitur à Carolo Magno primo fundatore & sancto Burchardo episcopo in primum novellæ plantationis Paderbornensis hortulanum, inspectorem & gubernatorem anno Domini dccxcv.

L 11

Præ-

AUCTORE
G. C.

ut Schatenus
noster contra
quosdam ostendit.

E

Varia ejusdem Beati
elogia

F

AUCTORE
G. C.

Præfuit doctrina & exemplis annis ix, sepultus Paderbornæ. *Joannes Georgius Eckhardus in Commentariis de rebus Franciæ Orientalis & episcopatus Wirceburgensis, quos nuper duobus voluminibus edidit, tomo 1 lib. 24 num. 132 existimat, S. Hathumarum litteris ac pietate imbutum fuisse ab Herbipolensi episcopo Megingando, qui in illam cathedram S. Burchardo successit. Schatenus noster lib. 1 Annalium Paderbornensium pag. 20 & sequentibus fusè disquirat, utri episcopo Herbipolensi illa S. Hathumari institutio sit tribuenda. Hæc lis decidi poterit ex Actis S. Burchardi, quæ ad diem xiv Octobris accuratius discutienda erunt. Interea jam allegabimus duos scriptores heterodoxos, testes in hac re minimè suspectos, qui gesta B. Hathumari breviter recensent.*

8 *Gaspar Bruschius, qui sæpe alibi in scriptis suis hæresim prodit, in Epitome episcopatum Germaniæ fol. 217 primum Antistitem Paderbornensem sequenti ornat elogio: Sanctus Hadumarus, aliis Harimarus, è primaria apud Saxones nobilitate natus, & cetera, prout numero precedente ex Cratepolio retulimus, quibus Bruschius ibidem alia illius gesta sic addit: Reædificavit templum Paderbornense, cum primum illud à Carolo Magno inchoatum, ab iterum feditiosis Saxonibus dirutum fuisset. Id à Pontifice Maximo Leone tertio (qui Româ ejectus Paderbornæ apud Carolum Magnum fuit) consecratum ac dedicatum est sextâ Decembrii, anno Domini dcccxcix in honore sancti Stephani protomartyris. Donavit hunc Episcopum Carolus Magnus, præfente Leone tertio, arce Tryburgeni cum adjacenti territorio omni. Obiit Hadumarus antistes anno Christianæ salutis octingentesimo & quarto. Sepelitur in ecclesia Paderbornensi. Hunc mortis annum paragrapho sequente examinabimus.*

B

9 *Henricus Pantaleon, scriptor ejusdem furfuris, in Prosopographia heroum atque illustrium virorum totius Germaniæ part. 1, pag. 287 & sequente fusorem Actorum synopsis ad honorem ejusdem Antistitis concinnavit his verbis: Harimarus apud Saxones illustri familia natus fuit. Itaque cum Carolus Francorum rex Saxones prælio vicisset, atque illi subinde bellum renovarent, duodecim obsides ex nobilissimis familiis sibi dari petiit, ut hoc modo rebellis illa natio in officio contineretur. Inter eos quoque Harimarus fuit. Cum autem is optima indole esset præditus, Carolus cum sancto Burckardo Herbipolensi episcopo educandum tradidit, ubi adeo in pietate & litteris profecit, ut brevi ejus ecclesiæ Canonicus factus fuerit. Postea autem cum Saxones essent post duodecim prælia domiti, atque Vitekindus eorum dux Christianam religionem professus esset, Carolus eam Germaniæ partem decem episcopatibus exornavit, atque eosdem multis divitiis & privilegiis dotavit, ut hoc modo repugnantes pœnis coercere possent. Tales erant Ofnaburga, Halberstatt, Premen, Minden, Verden, Paderborn, Magdenburgum, Hildesheim, Monasterium & Hamburga.*

scriptoribus

10 *Verumtamen hujusmodi episcopatus aliquot initio in aliis locis constituti, & tandem eò translati fuerunt. Sic Halberstatensis ecclesia primò in Ostervick, Magdenburgensis in Vallerfleven Luneburgensis ditionis, Hildenheimensis in Wardenwick, Paderbornensis in Henstelle, atque Hamburga sub Premensi archiepiscopatu existit. In iis locis ex diversis familiis episcopi ordinati, quo minus conspirare, & ad idolorum cultum redire possent: eas enim superstitiones sub Druso imbi-*

C

berant, atque ab iis avelli vix poterant. Unde etiam idolum suum Herimensul magnâ pertinaciâ venerabantur. Verùm Carolus ea idola destruxit, & clam constantes aliquot viros judices in Westphalia (quæ Westfeld dicebatur) constituit, qui de paganismo suspectos laqueo suffocarent. Ut etiam Christi Passionis essent memores, panes in crucis forma pinxi iussit, atque in agrorum triviis cruces ædificari præcepit; atque hoc modo tandem Saxones in vera pietate constantes fecit. Cum itaque in loco Paderborn, ubi frequentes & purissimi fontes erumpebant, episcopatum constituisset, hunc Harimarus primum ibi præfulem constituit anno septingentesimo nonagesimo quinto, atque ei Triburgensem arcem cum multis aliis circumjacentibus locis dono dedit. Itaque Harimarus ibidem cathedralem ecclesiam & celebre templum erexit. Id Leo III Pontifex ad Carolum in eum locum veniens, anno dcccxcix dedicavit. Cum in ea ecclesia Harimarus magna pietate per novem annos præfuisset, & omnia ordine disposuisset, mortuus est anno dccciv, & in sua ecclesia sepultus quiescit. Non est hujus loci singula istius narrationis adjuncta, & chronologiam originemque episcopatum Saxoniarum discutere.

exhibemus,

11 *Nusquam reperire potui historicam Altorum continuationem, aut continuam B. Hathumari historiam, nec satis clarè intelligo, quid sibi velit Chronicon Huxariense, quod Christianus Franciscus Paullinus anno 1698 in Syntagma-te rerum & antiquitatum Germanicarum edidit, & in quo ad annum Christi 1152 hæc leguntur: Burkhard Hödeker elegantem libellum de S. Hathumaro obtulit episcopo Pathabrunensi, pro quo accepit vicariam. Utrum hic elegans libellus contineret historicam vita seriem, an ad laudem ejusdem B. Hathumari rhetoricè compositus fuerit, ignoramus. Præterea nescimus, ubi nunc libellus ille lateat, & an fortasse in tanta rerum Saxoniarum perturbatione non perierit. Saltem Schatenus noster, qui historiam Westfalicam ac Paderbornensem diligenter tractavit, de veteri isto monumento nusquam meminit. Cum itaque nobis nulla sit spes detegendi hunc libellum, præcipua beati Viri gesta ex antiquis neotericisque scriptoribus colligemus, & ea ordine chronologico utcumque collocabimus.*

berant, atque ab iis avelli vix poterant. Unde etiam idolum suum Herimensul magnâ pertinaciâ venerabantur. Verùm Carolus ea idola destruxit, & clam constantes aliquot viros judices in Westphalia (quæ Westfeld dicebatur) constituit, qui de paganismo suspectos laqueo suffocarent. Ut etiam Christi Passionis essent memores, panes in crucis forma pinxi iussit, atque in agrorum triviis cruces ædificari præcepit; atque hoc modo tandem Saxones in vera pietate constantes fecit. Cum itaque in loco Paderborn, ubi frequentes & purissimi fontes erumpebant, episcopatum constituisset, hunc Harimarus primum ibi præfulem constituit anno septingentesimo nonagesimo quinto, atque ei Triburgensem arcem cum multis aliis circumjacentibus locis dono dedit. Itaque Harimarus ibidem cathedralem ecclesiam & celebre templum erexit. Id Leo III Pontifex ad Carolum in eum locum veniens, anno dcccxcix dedicavit. Cum in ea ecclesia Harimarus magna pietate per novem annos præfuisset, & omnia ordine disposuisset, mortuus est anno dccciv, & in sua ecclesia sepultus quiescit. Non est hujus loci singula istius narrationis adjuncta, & chronologiam originemque episcopatum Saxoniarum discutere.

E

dis vetera
& cetera
illius Acta
nobis de-
sum.

12 *Nusquam reperire potui historicam Altorum continuationem, aut continuam B. Hathumari historiam, nec satis clarè intelligo, quid sibi velit Chronicon Huxariense, quod Christianus Franciscus Paullinus anno 1698 in Syntagma-te rerum & antiquitatum Germanicarum edidit, & in quo ad annum Christi 1152 hæc leguntur: Burkhard Hödeker elegantem libellum de S. Hathumaro obtulit episcopo Pathabrunensi, pro quo accepit vicariam. Utrum hic elegans libellus contineret historicam vita seriem, an ad laudem ejusdem B. Hathumari rhetoricè compositus fuerit, ignoramus. Præterea nescimus, ubi nunc libellus ille lateat, & an fortasse in tanta rerum Saxoniarum perturbatione non perierit. Saltem Schatenus noster, qui historiam Westfalicam ac Paderbornensem diligenter tractavit, de veteri isto monumento nusquam meminit. Cum itaque nobis nulla sit spes detegendi hunc libellum, præcipua beati Viri gesta ex antiquis neotericisque scriptoribus colligemus, & ea ordine chronologico utcumque collocabimus.*

F

§ II. Chronologica præcipuorum gestorum series.

Cum Carolus Magnus sapiens Saxones clade affecerit, & sæpe ab iisdem obsides accepit, certò dici non potest, quo anno B. Hathumarus ei obses traditus fuerit. Plerique tamen neoterici scriptores hanc rem non improbabiler ad annum Christi 772 referunt, postquam Carolus destruxisset idolum, Irmensul appellatum, & Saxonibus ingentem cladem intulisset. Unde Schatenus noster ad eundem annum in Historia Westfalia lib. 7 pag. 435 sic cautè scribit: Hac expeditione magna pars Saxoniarum, ut post referemus, Christianæ religioni armisque asserta erat. Saxones multa pro more gentis polliciti, multaque etiam sanctè jurarunt, ad quæ præstanda xii obsides dederunt Carolo, quos è Saxonia egressus secum duxit in Franciam Orientalem; interque hos duo præclari ex prima nobilitate juvenes, Hathumarus & Badurarus memorantur, hac certè aut proxima aliqua expeditione traducti, quos D. Burcardo

Disquiri-
tur, quando
B. Hathu-
marus

A chardo Wirtzenburgensi episcopo Christiana religione formandos tradidit, ubi ob egregiam indolem progressumque in litteris ac moribus adsciti in clerum; ex quo uterque post primi Paderbornensium delecti episcopi, doctrinâ & sanctimoniam vitæ clari, popularibus suis verum religionis lumen præclaro obsidum commercio retulere.

13 Joannes Georgius Eckhardus in Commentariis de rebus Franciæ Orientalis & episcopatus Wirceburgensis tomo 1 pag. 621, sive lib. 24 num. 132 non minus caute eundem hujus rei peractæ annum assignat his verbis: Destructâ Irminfulâ, Carolus, omnium annalium consensu, ad Visurgim accessit, ubi se Saxones ei submiserunt, ipseque, duodecim obsidibus acceptis, in Franciam rediit. Hos inter obsides fuisse jam potuit Hathumarus de gente Saxonica oriundus, qui, ut Ido in Translatione Liborii prodit, cum adhuc puer esset, belli tempore Carolo imperatori ob-

B atque hinc tandem episcopus Paderbornensis primus factus est. *Genuinum Idonis; sive Saxonis anonymi, textum in Actis S. Liborii ad diem xxiii Julii, seu tomo v istius mensis pag. 415 exhibuimus. Dein ibidem Eckhardus non D. Burchardo præfati Herbipolensi, ut vult Schatenus, sed successori ejus Megingando, quemadmodum supra num. 7 breviter indicavimus, institutionem B. Hathumari ita tribuit: Megingando episcopo Wirceburgensi in expeditione præsentem eum traditum esse credere non ambigo. Tunc etiam eidem episcopo & successoribus ejus, qui ex ordinatione S. Burchardi ecclesiarum Saxoniarum inspectores erant, Carolus curam commisit Paderbornenses ad fidem convertendi. Nunc examinandum est, quo anno B. Hathumarus ad episcopatum civitatis Paderbornensis, qua postea proprium accepit præfulem, evehctus fuerit.*

14 Auctor Vita S. Meinwerici, Gobelinus Persona in Cosmodromio, alique recentiores chronologi, passim asserunt, B. Hathumarum anno Christi 795 cathedram Paderbornensem ascendisse. At huic chronologia videtur repugnare laudatus Ido, sive scriptor anonymus Saxo, qui in Translatione S. Liborii de B. Hathumaro habet sequentia: Hic ex præcepto principis (nimirum Caroli Magni) primus est Paderbornensis ecclesiæ ordinatus episcopus: post cujus ordinationem, paucis annis transactis, idem gloriosissimus princeps ab hac luce migravit, Verum Carolus anno Christi 814, ut chronographi consentiunt, è vivis excessit. Quomodo igitur rectè dici potest Carolus, paucis annis transactis post ordinationem B. Hathumari, ex hac vita migrasse, si hic jam ab anno Christi 795 sedem Paderbornensem occupaverit? Cum in ea hypothesi novemdecim circiter anni effluxerint, certò non videtur tantum temporis intervallum paucis annis exprimi posse. Adde, quod scriptor Vita S. Meinwerici, Crætopolius, alique superius allegati, episcopatum B. Hathumari tantummodo novem annos assignent.

15 Vidit hanc difficultatem Schatenus, ideoque in Historia Westfalia lib. 9 pag. 560 post relata veteris scriptoris verba eandem sibi objicit, ac sic tentat dissolvere: Obiit verò Carolus anno Christi dcccxiv; & si paucis ante hunc obitum annum Hathumarus est ordinatus episcopus, ægrè ad annum dcccxcv, de quo agimus, ejus initia episcopatus referri poterunt. Verum hic auctori Augusti Tomus II.

ctor de anno ordinationis, quo episcopus consecratus est, hic agit. Nec enim infrequens, primos Saxoniarum episcopos primum cum regendi dandique munere imponi, ac post consecrari episcopos; quemadmodum in D. Willehado & Ludgero compertum est. Neque verisimile ulli videri potest, Paderbornensem ecclesiam ad ultimos Caroli vitæ annos sine proprio episcopo relictam fuisse, cum jam ceteræ dioceses suos episcopos haberent, & Bernulphus, qui hætenus vicario munere Paderbornensem episcopatum administrarat, superiori anno ad Herbipolensem episcopatum proventus sit; ut vel inde vacuæ fedi de suo episcopo prospiciendum fuerit. *Schatenus lib. 1 Annalium Paderbornensium pag. 30 similia fusius repetit.*

16 Verum his non acquiescit supradictus Eckhardus, dum in proximè laudatis Commentariis Franciæ Orientalis lib. 25 num. 78 chronotaxin illam ita confidenter refellit: Gobelinus Persona Cosmodromii Ætate vi cap. 38 refert, anno dcccxcv ecclesiam Paderbornensem fundatam, eique Hathumarum episcopum præfectum esse. Sed recentior is est, nec fidem meretur: Carolus enim hoc anno Paderbornam venisse non memoratur, nec regio, hætenus nondum satis pacata, locum constituendis episcopis dabat. Deinde num. 110 ejusdem libri 25 eundem annum, quem aliqui initio episcopatus Paderbornensis assignant, ex duplici Idonis textu sic impugnat: Ex verbis hujus auctoris fide digni, nec admodum longè ab his temporibus remoti, Saxonis etiam & sacerdotis Paderbornensis, manifestum est, Carolum quidem ecclesiam Paderbornæ construxisse, & sedem ibi episcopi esse decrevisse, eandemque hoc anno dcccxcv consecratam & reliquit S. Stephani à Leone Papa donatam esse; sed nondum proprium episcopum habuisse, atque ideo Bernwelfi Wirceburgensis episcopi tuitioni denuo commendatam fuisse, qui per suos hætenus ibi sacra administrari Saxonumque conversionem promoveri curaverat. Falluntur ergo auctor Vita S. Meinwerici, & qui eum sequuntur, cum ferunt, Paderbornensem episcopatum anno dcccxcv jam constitutum, eique Hathumarum præpositum fuisse: Ido enim præterea dicit, post Hathumari ordinationem, PAUCIS ANNIS TRANSACTIS, Carolum obiisse. Unde apparet, Hathumarum paucis annis ante obitum Caroli episcopum demum constitutum esse, & eo usque ecclesiam Paderbornensem sub procuratore præfulem Wirceburgensem constituisse. Quamvis non contemnenda sit explicatio Schateni nostri, tamen chronologiam Eckhardi probabilior existimo.

17 Gaspar Bruschius, Henricus Pantaleo, diversæ sunt alique recentiores asserunt, Leonem Pontificem anno 799 ab Hathumaro, jam episcopo, & ab imperatore Carolo Paderborne honorificè exceptum, alique illius Præfulem gesta determinatis annis assignunt. Licet hæc & similia, tum propter jam propositam Eckhardi chronologiam, tum ob silentium veterum scriptorum, incerta sint, tamen nullo modo dubitamus de eximiis B. Hathumari virtutibus, quas in episcopatu exercuit, quasque Schatenus in Historia Westfalia lib. 9 pag. 560 sic summatim refert: Hathumarus in viginti annis omnium virtutum commendatione ita se probavit, ut Carolus eum præ ceteris, ex consilio & auctoritate reliquorum episcoporum, Paderbornensi ecclesiæ præficeret. Gessit exinde Hathumarus episcopatum præclarâ sanctitatis famâ: quippe quem vetustus Translationis D. Liborii

AUCTORIBUS
G. C.

de hujus
episcopatus
initio

B

F

Et cathedram Paderbornensem ascendit,

de qua re Schatenus disputat,

AUCTORE
G. C.

borii scriptor VIRUM IN OMNI VIRTUTUM GENERE PERFECTUM compellat, quique dioecese primū in religione Christiana formavit, populūque omnem à gentiliū superstitione ad Christi fidem perduxerit, structis ubique templis, ordinatis parochiis, & impositis sacerdotibus, qui plebi Sacramenta administrarent. Demum quoad annum dcccxv superstes, in hac vinea sua excolenda defudavit. *De his similibusque praclaris B. Hathumari gestis non dubitamus, quamvis ob rationes jam allatas ea certo tempore affigere non audeamus. Quare transilimus ad discutiendum tempus felicitis ipsius obitus, in quo consignando nonnulli a vera chronologia aberrarunt.*

Erronea
quorundam
opinio

18 *Anonymus Abdinghoffsensis, qui Vitam S. Meinweri conscripsit, apud nos tomo 1 Junii, pag. 511 de obitu B. Hathumari haec habet: Beato verò Hathumaro, nono episcopatus sui anno, Dominicæ Incarnationis octingentesimo quarto, ex hac luce subtracto, atque ad perennem, ut credimus, vitam assumpto, successit ei vir egregius, nomine Baduradus. Sed is auctor haud dubie hallucinatur, & manifestè erroris convincitur ex antiquo libello de constructione Corbeie nova seu Saxonica, quem nos tomo 11 Junii post Duchenum, Meibomium, ac Mabillonium ex Mss. Gladbacensi & Bodecensi recudimus, atque ibidem pag. 1031 retulimus sequentia: Factum est autem eodem tempore, ut serenissimus imperator Ludovicus haberet placitum * in Saxonia, in loco qui dicitur Patherbrunna, in secundo anno regni sui, Incarnationis verò Domini octingentesimo decimo quinto. Tunc accessit praefatus abba ad eum, & locutus est ei cum consilio, suadens, ut ad profectum Christianæ religionis in eadem provincia monasterium monachorum construere juberet: quod cum piissimus princeps benignè suscepisset, placuit accerere episcopum, nomine Hathumarum, ad cujus dioecese pertinebat locus, ubi construendum erat monasterium, ut cum ejus fieret imperio & voluntate.*

* id est
comitia

19 *Schatenus lib. 1 Annalium Paderbornensium pag. 53 verba ejusdem veteris libelli allegat, & pag. 54 ex his aliisque adjunctis de tempore mortis B. Hathumari sic ratiocinatur: Ceterum Hathumarus episcopus ab his Paderbornensibus comitiis, congressuque cum Ludovico imperatore haud multum superstes fuit: nam ad hunc annum vixisse, testantur ea, quæ retulimus; tum quod in Actis Liborianis memoretur, defuncto Carolo Magno, Hathumarum quoque episcopum non longo post tempore ab hac mortalitate ad perennem, ut credimus, vitam assumptum esse, cui Baduradus successit. Dies obitus in Necrologio Abdinghovensium monasterii consignatus apud nos in hæc verba: V IDUS AUGUSTI OBIT HATHUMARUS EPISCOPUS; quem diem hujus anni decimi quinti, ac secundi Ludovici imperatoris statuimus. Et si ab anno Christi dcccxcv exordia episcopatus, ut commemoravimus, ducantur ad hunc annum dcccxy, anni universi, quos in episcopatu exegit Hathumarus, viceni erunt. Quapropter falluntur Gobelinus, Crantzius, Bruschius, Cratepolius, Kensenbrochius, qui nono episcopatus anno excessisse scribunt, abducti in errorem ab auctore Vitæ Meinweri episcopi, à quo hic idem annus malè primū consignatus est.*

Et variis
argumentis

20 *Quamvis Eckhardus in quibusdam a Schateno dissentiat, ut supra vidimus, tamen tomo 2 laudati Operis pag. 120 eundem libellum de constructione nova Corbeie citans, circa tempus*

mortis B. Hathumari cum Schateno convenit, & pag. 121 ex verbis hujus libelli concludit, B. Hathumarum anno Christi 815 aut sequente obiisse. *Quinimo pag. 19 ejusdem romi jam antea conjectaverat, Annales quosdam ab anno Christi 803 usque ad mortem Caroli Magni per B. Hathumarum continuatos fuisse, ut ibidem exponit his verbis: Incidit hinc mihi, Annales hos confectos esse ab Egilberto sive Egilwardo, Canonico Wirceburgensi, & post Bernwelfi promotionem ad episcopatum, ecclesie Paderbornensis procuratorem ac tandem Notarium regium, ut supra suspicati sumus. Confirmat nos hac in opinione, quod Annales hi in conventu Moguntino hujus anni (nimirum Dominicæ Incarnationis 803) definant: eo enim tempore Egilwardus episcopatus Wirceburgensis regimen suscepit. Frisius in Chronico ex veteri monumento, nunc deperdito, ait: EGILBARTUS XVI KAL. JULII, ANNO DCCCIII EPISCOPALE MUNUS SUBIIT. Chronicon Wirceburgense Baluzianum Egilwardi planè non meminit, quod dolendum est. Cum igitur à mense Junio hujus anni Annales continuare non posset Egilwardus, manum iis admovit alius, qui curam ecclesie Paderbornensis post ipsum habuit (nam Saxonica folicite refert pergit) quem si Hathumarum fuisse dixerim, primum postea Paderbornensem episcopum, fortè non penitus erro. Hic ab anno dccciii opus usque ad obitum Caroli Magni deduxit, & solenni temporum computo addito ibi conclusit.*

21 *Quidquid sit de hac Eckhardi conjectura verosimilior & determinato anno, quo B. Hathumarus ad Saxoniam migravit, saltem hic primus Antistes Paderbornensis jam ab anno Christi 822 in cathedra sua successorem habuit Baduradum, ut liquet ex antiquo Chronico Corbeiensis, quod apud Meibomium tomo 1 Rerum Germanicarum pag. 755 sic habet: Anno Incarnationis Domini dcccxxii, Indictione xv, octavo Kalend. Septembris, secundà feriâ, monachi, qui in loco, qui Hetha dicitur, per septem annos prius demorabantur, inde egressi cum crucibus & reliquiis in hunc locum pervenerunt: locoque ab episcopo Barurado, qui tunc praesens aderat, Corbeie nomen impositum est, erectoque tentorio, illatque crucibus ac reliquiis, locum dedicaverunt in honore & nomine S. Stephani protomartyris, infodientes crucem Christi, ubi nunc altare esse dignoscitur. Id ipsum confirmatur ex Annalibus Corbeiensibus, quos Christianus Franciscus Paullinus in Syntagmate rerum & antiquitatum Germanicarum primū typis vulgavit, quosque Godefridus Guilielmus Leibnitius postea recudit inter Scriptores rerum Brunsvicensium, ubi tomo 2 pag. 296 ex iisdem Annalibus hac refert: dcccxv, Kal. Jul. in solempni curia, quam in Patherbrun habuit Lothewicus, Karuli F., fundatio Corbeie Saxonice ob votum patris & laudabilem pietatem regis, decreta & cepta est. Deinde scriptor Annalium ibidem post alia ad annum Christi 822 opportunè in rem nostram hac notat: dcccxxii Fratres de saltu ex Hechi migrant partim ad Wifarah, & secundum primi fundatoris nostri Karuli intentionem, in villa Hüxori fabricare cœperunt in honorem Dei & B. Stephani primi martyris N. T., consecrante antea locum Bathurato, episcopo in Patherbrun, viii Kal. Sept. Licet ex hæcenus dictis sequatur, B. Hathumarum inter annum Christi 815 & 822 ex hac vita migrasse, nihilominus inde certum obitus illius annum determinare non possumus. Cum tamen ve-*

tustus

A *rustus scriptor in Translatione S. Liborii apud nos tomo v Julii pag. 417 asserat, defuncto Carolo, Hathumaro quoque episcopo non longo post tempore ab hac mortalitate ad perennem, ut credimus, vitam assumpto, in locum hujus Præsulis*

Paderbornensis successisse Baduradum, mortem B. Hathumari affigimus anno Christi 815, vel differimus ad annum sequentem, ut fieri posse censet Eckhardus, ideoque superius in margine utrumque hunc annum expressimus.

AUCTOR B. G. C.

DE B. JOANNE FIRMANO, SIVE ALVERNICO,

EX ORDINE FRATRUM MINORUM
IN MONTE ALVERNO IN ITALIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

G. C.

§ I. Testimonia de immemorabili hujus Beati cultu, notitia de Actis, eorumque scriptoribus.

B
MCCCXXII.
Describitur
mons Al-
verno,

Hic beatus Vir à civitate Firmana, in qua natus est, cognomentum Firmani accepit; at postmodum à Monte Alverno, quem diu incoluit, communiter Joannes de Alverna appellatur. Est autem mons hic, ut Waddingus in *Annalibus Minorum ad annum Christi 1213 num. 32* scribit, in arduis Apennini jugis altitudine procerus, ab aliis montibus separatus, super quos caput extulit omnes, tribus à lateribus præcipitibus, quasi quibusdam altissimis mœnibus cinctus. Duplici flumine Tiberi & Arno alluitur; à Bibiena nobili oppido in agro Clusentino distans septem millibus passuum. Quidam Avernam à Verna deduci putant: erat enim Verna apud Romanos dea latronum, habebatque templum Romæ, ubi à sicariis Verna colebatur. Utcumque sit mons iste est sublimis, cujus summum cacumen nemo scandere auderet, nisi frequens fagus prospectum discriminis auferret, & casuris promitteret obicem. Fagi amplæ sunt in cacumine, herbæque, & virentia præta, quibus novas faciunt umbras. Amœnissimus est modò mons, & maximis virentibusque arboribus coronatus, cum antea calvus, inhospes, & horridus esset. In loco, Francisco familiari, apparent impenetrabiles cavernæ, abrupti & suspensi lapides, inaccessibleæ undique rupes, in barathra hiatus profundissimi, quos horror erit aspiceret: sacra nunc ubique antra, scissuræ, templa, delubra, facella, prodigia & vestigia miraculosa sanctorum virorum &c. Laudatus Waddingus ad eundem annum num. 46 inter hæc sacra sanctorum virorum vestigia meminit de sacello, quod ibidem B. Joanni nostro dicatum est, & quod hic ad rem nostram maximè spectat; sed cum ille notitiam istam ex illustrissimo Gonzaga transcripserit, potius fontem ipsum adeamus.

C
in quo hic
Beatus ha-
bet immemo-
rabilem cul-
tum,

2 Igitur Franciscus Gonzaga, reverendissimus Ordinis Franciscani Minister generalis in Opere, quod Rome anno 1587 edidit, ac Sixto V Pontifici dedicavit, de Origine Seraphica Religionis in descriptione montis Alverni pag. 239 ad propositum nostrum hæc habet: In clivo verò ejus colliculi, qui supra sacrorum stigmatum facellum elevatur, alia quoque surrigit sacra domus, beato patri Joanni ab Alverna dicata. Fuit siquidem

beatus is Pater religiosissimus, sanctissimamque vitam in jejunio, contemplatione, atque penitentia perpetuis, per plurimos annos, hoc in sacro monte, præsertim verò in præfato colliculo, ubi & ligneam cellulam, in præfata sacra ædem translata, sibi construxerat, atque omnino angelicam duxit. Insuper & Alvernæ cognomen, cum primò Firmanus cognominaretur, ex diuturna montis habitatione contraxit. Straverat præterea beatus idem pater Joannes juxta præfatum facellum deambulationis ergò semitam, quæ ad altissimam fagum terminabatur. Cumque quadam die divinis meditationibus intentus per eam obambulet, oculorumque aciem in crucem, eidem arbori à se affixam, direxisset, Christum Dominum in ea graviore passu gradientem ex tempore vidit: ad sacrosanctos cujus pedes provolutus, cum semel atque secundo erratorum veniam ab eo sibi dari suppliciter postulasset, nec responsum aliquod retulisset, tertio ipsum juxta arborem secutus, interim corpore in terram demisso, eadem petitionem repetiit, ac tandem votum assecutus, divinos pedes, manus, ac sacrosanctum laterale vulnus deofculari meruit. Quapropter summam lætitiæ perfusus, ac in ecstasim tactus est. Quo inter seculares divulgato, tanta eis ad præfatum fagum incessit religio atque devotio, ut nullo pacto à Fratibus prohiberi potuerint, quin eam omnino decorticarint. Eoque tandem factum est, ut cortice denudata perierit. Pater igitur ac Frater Angelus Rassinus, sacri hujus loci Guardianus, ne tanta populorum devotio aliquando evanesceret, ipsam succidendam atque inibi sacrum quoddam facellum anno restitutæ salutis MDXVIIII ædificandum curavit, cujus altare ejusdem arboris trunco innititur.

E

F

3 Benignus Fremant Minorita, qui *Vitas Sanctorum venerabiliumque Ordinis sui laboriosè collectas ex sacello, & non ita pridem duodecim tomis secundo, dum seriem totidem mensium Flandricè edidit, ad diem 1x Augusti post Acta hujus Beati pag. 122 istius mensis disertè asserit, facellum illud, de quo supra fit mentio, in honorem B. Joannis nostri anno 1518 exstructum fuisse. Hinc videtur tuto posse inferre immemorabilem B. Joannis cultum, quandoquidem sacra illa adicula centum annis ante decretum Urbani VIII Pontificis honori ejus dicata fuit. His adde, quod cœv*

AUCTORE
G. C.

Astorum scriptores, alique veteres hujus viri laudatores cum passim beatum & sanctissimum appellent, ut patebit ex iis, quae per decursum hujus Commentarii prævii & infra in antiquis Actis relaturi sumus.

& sacris
ejus reliqui-
is.

4 Præterea hæc conclusio nostra confirmari potest ex singulari cura, quæ semper de reliquiis ipsius habita est, ut Waddingus in *Annalibus Minorum* ad annum Christi 1322 num. 48 testatur his verbis: Triduum licet mansit cadaver insepultum ob devotionem populorum ad funus accurrentium, odorem tamen emisit suavissimum, & facies semper apparuit hilaris & rubicunda. Ipsa autem die, quo sepultus est, revelavit angelus pio cuidam Fratri, Joannis intimo amico, illum, quo obiit die, ad cælum migrasse, ibique magnâ gloriâ, propter vitam sanctissimè transactam, potiri. Pluribus à funere transactis annis, Fratres sepulcrum aperuerunt, & sacras ejus reliquias honorifico loco in sacario condiderunt; caput verò detulerunt ad cœnobium sanctæ crucis urbis Florentinæ.

B
quæ ibi pu-
blicè expo-
nuntur.

5 Quinimò Arturus à Monasterio & novissimè Fortunatus Hueberus affirmant, hunc sacrarum reliquiarum ejus cultum etiamnum perseverare, dum in *Menologio suo Franciscano* ad diem 1x Augusti post elogium B. Joannis nostri uterque sic scribit: Magnis & quamplurimis insignitus est miraculis, ejusque sacrum corpus condigna veneratione colitur in ecclesia Fratrum Minorum Conventûs montis Alverniæ, ubi honorificè huc usque servatur. Duobus istis *Menologis* adjungimus Papebrochium nostrum, testem oculatum, qui de commoratione sua in monte Alverno, ubi mense Januario anni 1662 aliquantulum unâ cum Godofrido Henschenio substitit, in *Itinerario Ms.* hæc narrat: Vigesima primâ Januarii sacrificavimus eo ipso in loco, ubi seraphico Franciscus sacra divinitus impressa stigmata memorantur; quæ de causa in singulis, quæ eo de mysterio in Sacro recitantur, orationibus signanter adverbium hæc additur. Reliquias deinde super altari proprio magnificè collocatas vidimus, atque inter eas ossa B. Joannis de Alvernia & alterius B. Mariani, per plures divisa lipfantheas, pari omnino, quo reliquiæ ceteræ, cultu atque ornatu. Quis autem facile credat, Minoritas publicam hujusmodi venerationem post decretum Urbani VIII continuaturos aut permitturos fuisse, nisi ea jam ab immemorabili tempore inchoata esset? Quapropter de legitimo B. Joannis cultu nequaquam dubitamus, ac promde his testimoniis freti, aliisque argumentis inducti, hunc mirabilem Virum operi nostro securè inferimus. Nunc indagandum superest, qualia hujus Beati Acta exstent, & quinam ea conscripserint.

C

6 Dum laudatus Papebrochius eodem anno 1662 erat Florentia, propria manu ibidem ex bibliotheca sanctæ Crucis transcripsit Acta B. Joannis, usque hanc notitiam præfixit: Ex antiquissimo Ms. bibliothecæ Conventûs sanctæ Crucis Florentinæ, pluteo xxvi à dextris, codice membraneo absque numero in quarto. Scriptorem horum Astorum fuisse beato Viro synchronum, & in multis rebus testem oculatum, liquet ex ipsa gestorum narratione & ex prologo, in quo sic lectorem præmonet: Hujus omnia gesta ego non novi; sed pauca, quæ narro, vel ab ejus ore percepi, licet cum magno conatu & sub secreto, dum viveret, vel à personis multum fide dignis audivi, vel ego à me ipso perspexi. Placeat autem omnibus, qui fuerunt sibi magis familiares,

Acta hujus
Beati ex-
stant in Ms.
codice Flo-
rentino,

& in divino officio obsequentes*, ista corrigere, & alia addere, secundum quod eis videbitur. Deinde in fine Astorum etiam hæc habet: Multa audivi miracula meritis hujus sancti Viri fuisse facta, & aliqua audivi fuisse facta, dum vixit, & aliqua postquam ex hoc mundo transivit; sed quia illa oculis meis non vidi, nec ab ejus ore percipere potui, ideo ea non scripsi. Cum igitur coævus hic biographus, quem primo loco post hunc Commentarium prælo subjiciemus, ingenue fateatur, sibi omnia non fuisse nota, & præterea moneat, sese quadam audita noluisse litteris mandare, nemo mirari debet, etiam inveniri alia ejusdem Beati gesta, quæ ab illo auctore omittuntur.

D
* forte fre-
quentes

7 Certè reperimus alia B. Joannis Alvernica & alia in le gesta in *Speculo S. Francisci*, quod Guilielmus Ms. *Speculo* Spoelberch anno 1620 Antverpia typis vulgavit; lo S. Fran- sed hic antiquam capitum seriem & barbarum cisci, Ms. codicum stylum mutavit, ut ipsemet in prologo ad lectorem fatetur. Nos tamen malumus hujusmodi scriptores barbaro seculi sui stylo loquentes audire. Quare magis placet editio ejusdem opusculi, quam Philippus Bosquierus anno 1623 Colonia Agrippina fieri curavit, & in qua primigeniam auctorum phrasim retinuit. Verum in ea etiam quedam capita desunt, & series rerum gestarum discrepat à manuscripto ejusdem Speculi exemplari, quod in Lovaniensi Minoritarum bibliotheca conservatur, & cujus ecgraphum jam abhinc annis plurimis accepimus. Exstant alibi varia ejusdem operis exemplaria, ut testatur Mathias Grouwels ex Ordine Minorum lector jubilatus, & provincia Germania inferioris defensor, qui in *Historia critica sacra Indulgentia de Portiuncula part. 3 cap. 5 num. 17* sequentem notitiam suggerit: Quemadmodum varii fuere Vitæ beati Francisci & sociorum ejus scriptores, inquit, ita varia ejusdem inveniuntur manuscripta. Ex his etiamnum exstat quedam copia in bibliotheca nostra Lovaniensi scripta per antiquas & difficiles abbreviationes à Fratre Cornelio à Zierixzeia, de quo pag. 61 supra. Citatâ autem paginâ 61 monet, exemplar istud Lovaniense descriptum esse à Fratre Cornelio Ziericzee in anno novitiatus sui, Christi verò MCDLIV, die nona mensis Februarii. Tum ibidem hæc addit: Item simile manuscriptum antiquum in pergamento consulum in bibliotheca Fratrum Minorum Recollectorum Mechliniæ.

E

F

8 Omnibus maturè expensis, consultius duximus hæc altera B. Joannis Acta edere ex apographo nostro Lovaniensi, quod cum aliis Ms. ejusdem Speculi exemplaribus operosè collatum est, ex quibus subinde mendosum Ms. nostrum corrigemus, & variantes lectiones in margine annotabimus, ubi opera pretium visum fuerit. Porro hæc secunda Beati Acta more nostro in majora capita dividemus, etsi in codice Lovaniensi interdum in minora distribuuntur. Attamen ut lector facilius intelligat ordinem narrationis, qui ab impressis exemplaribus differt, hic præfigimus antiquos capitum titulos, qui libro secundo memorati nostri ecgraphi sic sonant: CAP. 51. Qualiter Frater Joannes de Alvernia fuit raptus in abyssu Dei, & sepultus in pelago infinitatis & æternitatis divinæ. CAP. 52. Qualiter Frater Joannes vidit Christum gloriosum in Hostia, & qualiter fuit super altare cum dixit; Hoc est corpus meum. Hic intruditur caput 53, in quo narratur, quomodo Deipara apparuerit Fratri Corrado, quod ad rem nostram non spectat. Deinde sequitur

quæ utraque
typis vulga-
bimus.

A sequitur. CAP. 54. Qualiter Christus apparuit Fratri Joanni de Alvernia, qui amplexando Christum fuit raptus. CAP. 55. Qualiter Fratri Joanni de Alvernia oranti pro quodam Fratre facta est sibi divina responsio. CAP. 56. Qualiter Frater Joannes cum celebraret vidit animas de purgatorio liberari. CAP. 57. Qualiter Frater Joannes vidit beatum Franciscum cum multis Fratribus, & Frater Jacobus locutus est sibi post mortem. CAP. 58. Qualiter Frater Joannes habuit spiritum revelationis. *Caput 55, & hoc ultimum in editionibus Spoelberchii & Bosquieri desiderantur.*

etsi contra opinionem Waddingi judicemus,

9 His ad notitiam Aëtorum excudendorum præmissis, jam queritur, quinam utraque hæc diversa B. Joannis Acta conscripserint. Ad hanc questionem Waddingus in *Annalibus Minorum ad annum Christi 1272 num. 23* ita respondet: Admiranda sunt reliqua hujus sancti Viri Acta, quæ plenè & sincerè scripserunt duo viri coævi, Joannes de Septimio & Hugolinus de Monte sanctæ Mariæ, & nos dabimus ad annum mcccxxii, quo ex hac vita decessit. Dein ad annum 1322 num. 48 hanc assertionem suam clariùs repetit

B his verbis: Scripserunt, uti aliàs diximus, omnia hæc ex oculata fide Frater Joannes de Septimio & Hugolinus de Monte Mariæ; quorum ille, quæ sola vidit aut ab ipso Viro Dei percepit, se scripsisse testatur, ac propterea ab enarrandis rebus multis & miraculis, quæ alii referebant, nec tamen ipse vidit, abstinuisse. Ex horum narratione compacta est Vita ejusdem, quæ asservatur Ms. in bibliotheca cœnobii sanctæ Crucis prædicti, nimirum Florentini, de quo paulo superius egerat. Hoc loquendi modo Waddingus innuit, priora illa Acta, quæ Papebrochius noster Florentia in bibliotheca cœnobii sanctæ Crucis exscripsit, duplici auctori tribuenda esse; sed in his Actis Florentinis scriptor nusquam nomen suum prodiit: imò qui apud nos ea attentè pervolvere voluerit, haud difficulter videbit, illa unum eundemque scriptorem habuisse. Ceterùm contra istam opinionem Waddingi occurrunt varii scrupuli, quos nunc proponemus.

ea nec à Joanne de Septimio,

10 Imprimis miramur, illum Joannem de Septimio (*Severanus in Pretiosis mortibus justorum pag. 287 illum de Septimana cognominat*) inter scriptores Ordinis Minorum non recenseri.

C Quod si quis dicat, teste Bartholomæo Pisano, Joannem de Septimio familiarem fuisse Beato nostro, cum huic morienti adstiterit, eumque de apparitione habita familiariter interrogaverit, respondemus, nos id totum ultro admittere. Quod si quispiam ulterius urgeat, Acta B. Joannis ab aliquo familiari scripta esse, ut in prologo indicatur, ex eodem prologo reponimus, plures ei fuisse magis familiares, ut ibidem testatur ipse Aëtorum scriptor, qui propterea illos rogat, ut lucubrationem suam liberè corrigant, eique alia gesta superaddant. Denique in Ms. nostro Florentino Joannes de Septimio nusquam comparet. Quapropter priora illa Acta adscribimus testi anonymo, tamen coævo & fide digno, donec verus illorum auctor aliunde nominatim detegatur.

nec ab Hugolino de Monte S. Mariæ conscripta fuisse;

11 Quantum verò attinet ad Hugolinum de Monte sanctæ Mariæ, non facile capimus, quomodo hic Acta B. Joannis Alvernicola scribere potuerit, quandoquidem ipse Waddingus de eodem Hugolino, ni fallimur, inter Scriptores Ordinis Minorum pag. 179 tantùm tradit sequentia: Hugolinus de sancta Maria in Monte, Picenus, sancti Francisci synchronos, vir pius & candidus auctor, scripsit historiam (quam Flo-

RETUM prænotavit) in qua narrat vitam & gesta sancti Francisci ac sociorum ejus usque ad Pontificatum Alexandri IV. Habeo penes me nitido caractere membranæ exaratam. *At Pontificatus Alexandri IV cæpit anno Christi 1254, quo B. Joannes Firmannus necdum natus erat, & duravit usque ad annum 1261, cum Beatus noster tertium ætatis annum ageret. Quomodo igitur Hugolinus iste gesta B. Joannis conscribere potuit, si historiam tantummodo usque ad Pontificatum Alexandri IV perduxerit? Præterea oportet auctorem illum nonagenario majorem fuisse, quando post mortem B. Joannis, quæ anno Christi 1322 accidit, gesta ejus scriptis mandavit: si enim Hugolinus, teste Waddingo, fuerit synchronos sancti Francisci, qui anno 1226 ad Superos migravit, jam anno Christi 1322 ut minimum nonaginta sex ætatis annos numerabat. Adde, quod ex ipsa primorum Aëtorum lectione constat, scriptorem eorum B. Joanni supervivisse. Ex hætenus disputatis concludimus, nec Joannem de Septimio; nec Hugolinum de Monte sanctæ Mariæ, auctorem istorum Aëtorum certò dici posse.*

E 12 Neque certius affirmari potest, quis collegerit altera Acta, quæ ex Speculo sancti Francisci excerpimus. Attamen scriptor illorum dicendus erit famosus Frater Ubertinus de Casali, si credimus laudato Mathie Grouwels, qui part. 4 supradictæ Historiæ critica cap. 5 pag. 430 de auctoribus hujus opusculi sic differit: Itaque Speculum illud prælaudatum, quod non est nisi quoddam compendium Vitæ, sive parvum chronicon Vitæ beati Francisci & sociorum ejus, primò à sancti Patris sociis Rufino, Angelo, & principaliter à Fratre Leone usque ad annum mclxx est conscriptum. Deinde à Fratribus coævis & superioribus, inter quos Ubertinus de Casali, quoad res suis temporibus gestas usque ad annum mcccxxx, & hinc à Pisano usque ad annum circiter mcd continuatum, ac postea ab aliis pro occurrentia materiæ auctum usque ad annum mdvii. Tum pagina sequente sic iterum concludit: Istorum ergo, quæ in eodem Speculo narrantur contigisse ab anno mclxx ad annum mcccxxx, auctor meritò scribitur Frater Ubertinus de Casali, qui scriptor sedulus & devotus varia sancta loca, inter quæ & facellum Portiunculæ, visitavit, multaque beati Francisci & sociorum ejus Acta cum monumentis indulgentiæ Portiunculæ, ab ipso Christo concessæ, collegit. Hinc manifestè sequeretur, gesta B. Joannis Alvernicola, quæ in Speculo sancti Francisci narrantur, ab Ubertino illo conscripta fuisse, cum ea certè intra annum 1270 & annum 1330 contigerint.

F 13 Sed ab ista opinione statim admittenda nos deterret judicium Waddingi, qui in *Annalibus Minorum ad annum Christi 1226 num. 44* post relatum sancti Francisci obitum de auctoribus memorati Speculi ita ratiocinatur: Scripsit statim de sancti Præceptoris & Institutoris morte ad universas provincias vicarius generalis Helias. Exemplar litterarum, ad Provinciales Franciæ missarum, accepimus ex Conventu Recollectorum Valencenarum in Belgio, ubi servantur originariæ, quas Guilielmus Spoelberch, provincia Germaniæ inferioris definitor, transcripsit in editum & limatum à se Speculum Vitæ sancti Francisci & sociorum ejus, neglectis multis apocryphis & frivolis narrationibus, quæ in vetusta editione habebantur; quod etiam consultius fecisset Philippus Bosquierus provinciæ Flandriæ, in alia posteriori, quam fieri curavit anno proximè elapso

Colo-

AUCTOR
G. C.

Colonie Agrippinæ; à quo illud scire cupierim, unde accepit Fratres Fabianum & Hugelinum cum aliis Minoritis, sancto Francisco coævus, ejus libelli auctores fuisse: sed & Henricus Sedulius, vir eruditus & pius, ejus conditores vult Leonem, Angelum, & Rufinum, sancti Francisci comites perpetuos. Hi sanè sancti Patris Legendam compilarunt, non opusculum hoc; ex illa multa hæc inserta, ab aliis longè posterioribus recentiora addita.

& fide digni,

14 Compilerator hujus operis vixit post annum mccc, idque admittet pater Bosquierus, si antiquum legat volumen vetustæ impressionis Venetæ anni MDIV, fol. 77 & 78, aut à se noviter editum Centuriâ primâ cap. 96, ubi ex quodam eventu anni mccciii confirmatur veritas Indulgentiæ sanctæ Mariæ de Portiuncula, & cap. 97 ad id ipsum aliorum inducitur testimonium sub anno mcccx. Non itaque librum scribere potuerunt tres illi focii, à Sedulio assignati, neque coævi illi, à Bosquero relati: neque certo ullo argumento aut probata operis inscriptione hucusque constitit de legitimo ejus auctore. *Hæc controversiâ utcumque discussâ, nos hætenus judicamus, pro tempore rerum gestarum varios auctores, eosque nobis nondum cognitos, ad Speculum istud perficiendum sensim operam suam contulisse, atque ita paulatim opusculum illud accrevisse. At nolumus, ut quis inde cum anonymo Indulgentiæ Portiuncula impugnatore perperam inferat, nullam huic Speculo sancti Francisci fidem adhibendam esse: nam in Opere nostro occurrunt plurima Sanctorum Acta, conscripta ab auctoribus anonymis aut ignotis, quos tamen fide dignissimos censemus. Quare etiam hæc B. Joannis gesta, quæ eidem Speculo inserta sunt, magnam fidem merentur, cum præsertim ab uno aut pluribus testibus oculatis & coævis collecta fuerint, ut in Annotatis post singula capita observabimus.*

cum narratio eorum ab aliis scriptoribus subæqualibus confirmetur.

15 Insuper hæc gesta confirmantur ex scriptoribus subæqualibus, qui antiquiora hujus Beati Acta viderunt, & compendiosè litteris mandarunt: nam Bartholomæus Pisanus, qui seculo XIV in Ordine Minorum floruit, in Opere Conformitatum lib. 1 Fructu 8, part. 2 fol. 78 plerumque ejusdem Beati gesta breviter enarrat. Sanctus Antoninus, qui circa medium seculi sequentis ex Ordine Predicatorum ad cathedram Florentinam assumptus est, parte 3 Chronicorum tit. 24, cap. 7 § 15 etiam vetera Acta præ oculis habuit, & in compendium redegit. Hunc ordine temporis proximè sequitur Vinea S. Francisci, quæ idiomaticè Flandrico ante ducentos & plures annos Antverpiæ impressa est, & quæ Vitam B. Joannis fol. 375 verso & sequentibus sat fusè complectitur. Non volumus hoc loco recensere Marcum Ulyssiponensem aut varios ejus interpretes, Franciscum Gonzagam, Petrum Rodulphium, Bzovium, Waddingum, aliosque recentiores, qui præcipua Beati nostri Acta scriptis suis inseruerunt. Etiam præmittimus Bernardinum de Bustis, Dominicum Gravinam, Benedictum Gononum, Joannem Severanum, Joannem Nadasi nostrum, aliosque variorum Ordinum scriptores, qui de B. Joanne Alvernico tantum obiter meminere. Nihilominus paragrapho sequente tum ex his, tum ex illis, aliqua Actorum analecra examinabimus.

§ II. Examen aliquarum rerum, quæ in antiquissimis Actis, post hunc Commentarium excudendis, non memorantur.

Quamvis auctores synchroni natalem B. Joannis annum disertè non exprimant, tamen ex Bartholomæo Pisano suppari facile colligimus, illum circiter anno Christi 1259 natum esse: scriptor enim iste lib. 1 Conformitatum Fruct. 8 part. 2 fol. 78 verso mortem B. Joannis ad annum Christi 1322 refert, & cum auctore coævo primorum Actorum asserit, hunc Beatum anno decimo tertio ætatis suæ Ordinem Minorum intrasse, & in eodem annos quinquaginta transgisse. Itaque ex anno mortis, & retrograda sexaginta trium annorum supputatione manifestè sequitur, illum in lucem prodiiisse circa annum Christi 1259; quo Waddingus, aliique scriptores nativitatem ipsius passim consignant. Ceterum satis constat ex veteribus monumentis, patriam huic Beato fuisse Firmum, antiquam Piceni seu Marchia Anconitana civitatem; sed non aequè certum est, quales pius iste Puer habuerit parentes, cum scriptores coævi & suppare de nominibus eorum & conditione aliam sileant. Dum itaque Marchio Maiolinus Bisaccionus in Descriptione universi orbis, quam ex Latino opere Luca de Linda in idioma Italicum transtulit, & Venetiis anno 1672 auctiorem edidit, pag. 397 affirmat, B. Joannem nostrum Firmi ex nobili Eliseorum familia ortum esse, nobilitatem illam ei probandam ac civibus Firmanis ulterius indagandam relinquimus.

17 Bartholomæus Pisanus agens de Conventu montis Alverni, fol. 78 operis supra citati synopsis Actorum ejusdem B. Joannis ita exorditur: In dicto loco jacet sanctus Frater Joannes de Firmo, vocatus de Alverna, vir sanctitate mirabilis & perfectione: de hujus Viri sanctitate aliqua narranda sunt & succinctè. Hic de civitate Firmana provinciæ Marchiæ habuit ortum, qui cum nutrire infantulus in cuna, die Lunæ, die Mercurii, & die Veneris semel tantum mamma sugebat. Sanctus Antoninus Part. 3 Chronicorum tit. 24 cap. 7 § 15 in simili Actorum compendio eandem rem aliter indicat his verbis: Circa annos Domini mccc inter alios perfectissimos viros Ordinis Minorum singulariter fultit vir ecstasticus Frater Joannes de Firmo, de provincia Marchiæ oriundus; qui cum infantulus nutrire, mirò meritorum suorum præfagio, ut de beato Nicolao legitur, tribus diebus in hebdomada jejunabat. Etsi vetustâ Acta nostra de hac mirabili beati Infantis abstinentia non meminerint, attamen non dubito, quin uterque laudatus scriptor illam narrationem hausserit ex antiquioribus monumentis, quæ ad notitiam nostram non pervenerunt.

18 Etiam in memoratis Actis nostris nulla fit aliique rementio de illa re, quam Joannes Severanus, præcentiores sbyter Congregationis Oratorii, in libro, cui titulus est Pretiosæ mortes justorum, pag. 181 ex scriptoribus Franciscanis ita refert: Jacoponus Tudertinus Ordinis Minorum cum dierum plenus, & poenitentiae laboribus fractus, morti jam videretur proximus, suadetur à Fratibus, ut Ecclesiæ Sacramentis se muniat; sed respondit eis,

D

De hoc Beato, qui circa annum 1259 natus est Firmi in Italia,

E

Bartholomæus Pisanus & S. Antoninus,

F

aliique recentiores præcentiores nonnulli,

non-

A nondum adesse tempus. Cumque subderetur sibi, quod tamquam infidelis moreretur, aperiens tunc oculos, fidei professionem statim emisit, & Symbolum Apostolorum illico recitavit. Urgent nihilominus eum Fratres rursus dicentes, hoc sibi non sufficere; sed necessarium esse divina suscipere Sacramenta. Præstolari se, respondit, Joannem de Alvernia, de cujus manibus illa reciperet. Quo audito, Fratres tristati sunt valde, scientes, illum longè abesse, nec tempus suppetere, quo eum accerferent. Dum autem sic anxii præparationem inculcant, cecinit Jacoponus canticum illud, quod incipit: ANIMA BENEDETTA DALL' ALTO CREATORE, CONTEMPLA IL TUO SIGNORE. Quo absoluto cantico, adfuit Joannes, per visum divinitus edoctus; & de manibus ejus Sacramenta reverenter suscepit &c. *Waddingus in Annalibus Minorum ad annum Christi 1306 num. 7 & sequentibus, alique recentiores Franciscani similia fufus narrant, penes quos fidem istius rei relinquimus, cum nec Bartholomæus Pisanus, nec sanctus Antoninus illam synopsi suæ Actorum inseruerit.*

B 19 Facilius credimus laudato Bartholomæo Pisano suppari, quando prodigiosum quoddam sanctitatis testimonium, ab antiquis biographis nostris prætermisum in proximè citato Vita compendio, de B. Joanne Alvernicola exponit his verbis: Hic, quia pro sua sanctitate ab omnibus honorabatur, semel volens honores hujusmodi evitare, secretè de Senis recessit, & ivit Columbanum secretè, ut nullus hoc sciret. Sed dum staret ibidem, & oraret, visum est, columnam igneam à summo cælo descendere, & super ejus cellam residere à colentibus terras vicinas: propter quod miraculum cœpit à populo frequentari; unde hac de causa abinde recessit. *Hoc prodigium in veteribus Actis nostris, & ab ipso sancto Antonino non memoratur. Hinc inter alia conjicimus, Bartholomæum Pisanum & sanctum Antoninum præ oculis habuisse diversa veterum Actorum exemplaria, ex quibus sua compendia texerunt.*

C 20 Hac conjectura nostra ulterius confirmatur & S. Antoninus narrat *ria, à Bartholomæo Pisano prætermisum, in jam quamdã miraculi circumstantiam,* sape citato Vita compendio referat his verbis: Cum autem ferventissimè prædicaret, & Florentiæ in claustrò Fratrum sub divo propter copiosam multitudinem adstantium euangelizaret, inundante pluvia & populum occupante, super eum una non cecidit gutta aquæ, nec super pulpitem, quamvis populus multum esset madefactus. Ibidem quoque prædicans; Scio, inquit, Fratrem Minorem, qui, dum celebraret, vidit Christum post Hostiam consecratam in ea mortificatum, de cujus plagis omnibus sanguis abundanter fluebat in calicem. Et cum pro compassione Frater ille penè deficeret, rediit forma panis. Postea socio secretò revelavit, se illum fuisse, cui hoc acciderat. Vidit altera vice Dominum Jesum in carne ita despectum & vilem, quod homo tantum vilificari vix posset. Quem cum admiratione interrogavit, dicens: O Domine, cur tam vilis & pauper appares? Cui Christus; Scias, ait, quod in cordibus Christianorum adhuc sum magis abominabilis & despectus. *Hanc sancti Antonini narrationem apud antiquiores hæcenus non invenimus.*

C 21 Quod autem attinet ad miraculum pluvia, recentiores illud duplicant, aut alio modo exponunt: nam *Waddingus in Annalibus Minorum ad annum Christi 1322 num. 32 inter gesta B. Augusti Tomus II.*

Joannis hoc prodigium ita refert: Cùm in area Fratrum Minorum Florentiæ ferventissimè prædicaret ingenti hominum multitudini, & tota turbaretur ob ingruentem pluviam; nec tamen ob summam audiendi verbi Dei ex ejus ore voluptatem, ab illo recederet, magno imbre in reliquo pluit campo, nulla super Prædicatorem aut AUDITORES gutta cadente. Finita concione, totam circumvicinam regionem conspexerunt abundantia aqua humefactam; aream verò & locum, ubi populi erat confessus, siccam absque ullo pluvia indicio. Non videmus, quomodo ista Waddingi narratio conciliari possit cum textu sancti Antonini, qui disertè asserit, nullam aquæ guttam super prædicatorem aut ejus pulpitem cecidisse, quamvis populus multum esset madefactus. Cautior in hac re fuit Marcus Ulyssiponensis, qui in Chronicis Fratrum Minorum idem miraculum Lusitanicè narrans, part. 2 lib. 8, cap. 3, apud nos fol. 199 tantum dicit, nullam aquæ guttam super B. Joannem aut suggestum illius cecidisse, quod cum populus videret pro magno miraculo habuit. Nullum hic sit verbum de auditoribus ab imbre intactis, etiamsi interpretes hujus Lusitani scriptoris, tum D. Horatius Diola Italus, tum F. Joannes Blancone Gallus, cum Waddingo perperam affirmant, etiam ne vel minimam copiose pluvia guttam super auditores cecidisse.

E 22 Forsan Carmignani contigit id miraculum aliorumque illo modo, quo posteriores hi auctores istud nar- *recentiorum scriptorum* rant, quandoquidem Petrus Rodolphus Tossinensis lib. 2 Historiarum Seraphica Religionis fol. 261 simile quid tradit his verbis: Fertur, quod dum prædicaret eo in loco (nimirum oppido Carmignano, de quo ibidem agit) beatus Joannes de Alverna, pluvia descendens universam terram irrigavit, suggesto intacto & loco, ubi Vir sanctus concionem habebat ad populum. *Alia occasione Waddingus in Annalibus Minorum ad annum Christi 1209 num. 35 laudatum proximè Petrum Rodolphum in margine citans, idem prodigium Carmignanense nonnihil auget his verbis: Illud item in hoc loco memorabile, quod, dum prædicaret ibidem beatus Joannes de Alverna, magna pluvia universam circumcirca terram irrigante, non madefieret vel unâ guttulâ suggestum sub dio positum, nec terræ spatium, in quo auditores circumstabat (legendum arbitror) circumstabant. Hoc loquendi modo Waddingus innuit, nullam quoque pluviam decidisse in illum locum, in quo populus circumstabat & B. Joannem concionantem audiebat, etiamsi Rodolphus illam miraculi circumstantiam ibi nullo verbo indicaverit.*

F 23 Sanè Waddingum ita intellexit laudatus *conciliari paragrapho præcedente Benignus Fremant, qui in non post.* Actis Flandricis B. Joannis prodigium Florentinum & Carmignanense simul commemorans, 10mo mensis Augusti pag. 120 confidenter scribit, auditores utrobique mirabiliter ab imbre intactos mansisse. Sed hic scriptor Belga Waddingum errantem secutus est, & in narratione miraculi Florentini contradicit sancto Antonino, qui tamen traditionem Florentinam in hac re melius novisse potuit, cum ipsam ecclesiam Florentinam per aliquot annos gubernarit. Ut itaque auctoritatem sancti Antonini tueamur, & narrationem Petri Rodolphii non rejiciamus, dicendum erit simile miraculum bis evenisse, ita tamen ut Florentia nulla pluvia gutta attigerit beatum Prædicatorem aut ejus suggestum, quamvis populus multum esset madefactus, & Carmignani præterea audito-

AUCTORE
G. C.

res ab imbre servati fuerint, & quosdam auctores recentiores hanc Carmignanensis prodigii circumstantiam perperam miraculo Florentino adscripsisse.

Præter dis-
crepantiam
inter Pisa-
num & ve-
tera Acta
nostra,

24 Etiam nonnulla discrepantia occurrit inter scriptorem synchronum Actorum & Bartholomæum Pisanum circa quoddam B. Joannis jamjam morituri responsum, quod auctor prioris Vita apud nos infra num. 48 sic exponit: Tandem cum fuisset in se ipsum reclusus, Frater quidam sibi familiaris ei adhærens humiliter dixit: Eia, Frater Joannes, rogo vos, quod mihi dicatis, quid vos vidistis; ego vellem libenter scire. Tunc ipse respondit dicens: Nolo tibi dicere, quid viderim. Sufficit tibi scire ea, quæ tibi dixi. Verum Bartholomæus Pisanus in jam saepe citata Actorum synopsi hanc rem ita narrat: Sed ad mortem veniens, primò faciem terribilem ostendit, ita quod omnes adstantes timuerunt valde; sed illico serenatus angelica facie in Fratres respexit, & cum à Fratre Joanne de Septimo de Pisis, qui aderat, interrogatus esset, quid vidisset; respondit: Si dicerem, quid viderim, vos non intellexeretis me. Sed unum scitote, quod, qui vult æternam adipisci salutem, soli Christo crucifixo ardentem inhæreat cum effectu. Et his dictis, perrexit ad Dominum. Forsan inter veteres & recentiores Actorum scriptores occurrunt alia minoris momenti differentia, quas operose examinandas non suscipimus, cum plerumque majorem fidem antiquioribus auctoribus adhibeamus.

ex diploma-
te Henrici
VII impera-
toris

25 Cum in monumentis coevis aut subequalibus nusquam legamus, B. Joannem umquam præfuisse Fratribus Minoribus montis Alverni, aut ibidem Guardiani munere functum esse, nobis certò non constat, ad hunc ipsum spectare diploma Henrici VII imperatoris, quod apud Petrum Rodolphium Tossinianensem lib. 1 Historiarum Seraphica Religionis fol. 110 sic refertur: Henricus Dei gratiâ Romanus * imperator semper augustus, nobilibus viris & universis vicariis civitatis & districtus Aretii, ac Comitibus de Casentino, de Ubertinis, de Valenzano, Tolla, Baguena, & de Clusio, ceterisque Romani imperii fidelibus, præfentes litteras inspecturis, gratiam suam & omne bonum. Cum nos Religiosos viros Joannem Guardianum, & Fratres Minorum Ordinis domus sacri loci montis Alvernae,

* al. Ro-
manorum

devotos nostros dilectos, & in protectionem nostram, & imperii specialem, duxerimus assumendos; fidelitati vestrae firmiter præcipiendo mandamus, quatenus eosdem Guardianum & Fratres loci prædicti, nobis commissos habentes, ipsos in personis & rebus suis auctoritate nostra efficaciter defendatis, non permittentes, ipsis à quocumque molestiam aut injuriam aliquam irrogari, sic ut * indignationem & pœnam arbitrio nostro inferendam volueritis evitare præsentium testimonio litterarum. Datum in castris ante Castrum Montis Varchii xvii Cal. Octob. anno Domini mcccxi, Regni nostri anno iv, imperii verò primo.

* al. si &

quidam au-
ctores neote-
rari assere-
runt,

26 Laudatus Rodolphus ex hoc solo diplomate asseveranter concludit, B. Joannem nostrum fuisse Guardianum Montis Alverni, dum folio proximè citato ante idem diploma sic præfatur: Quare ob singularem vitæ sanctitatem omnibus charus fuit, & præsertim Henrico septimo imperatori, qui scripsit pro eo, dum esset Guardianus Montis Alvernae, litteras, quarum hic est tenor. Abraham Bzovius ex Ordine Predicatorum secutus est Rodolphum, & eodem fundamento niti-

tur, quando in Annalibus ecclesiasticis ad annum Christi 1322 num. 31 jam relato diplomati præfigit sequentia: Propter singularem vitæ sanctitatem omnibus, & inter hos Henrico VII imperatori charus fuit, qui etiam pro eo tempore, cum Guardiani officio Joannes in Monte Alvernae fungeretur, eas, quas subjungo, litteras in gratiam illius dedit.

27 Etsi Waddingus in Annalibus Minorum ad annum Christi 1311 num. 4 asserat, B. Joannem in Monte Alverno cum imperatore Henrico egisse, tamen expressè non affirmat, illum tunc ibi fuisse Guardianum, ut liquet ex sequentibus istius scriptoris verbis, quæ eidem imperatoris diplomati ibidem ita præmittit: Ceterum Henricus, non hoc, sed sequenti anno Romæ coronatus, Tybur abiit, hinc Aretium; Aretio in agrum Florentinum divertens, & Etruscos sibi haud obsequentes armis divexans, ascendit montem Alvernae, ubi per aliquot dies magna animi consolatione commoratus, & pio de salute animæ suæ cum beato Joanne Firmano inito colloquio, profusa manu Fratribus necessaria quæque jussit ministrari; deinde è monte descendens in vallem Arni, è castro montis Varchii hoc eis privilegi-um transmisit.

28 Candidus Chalippe, eruditus scriptor Gal-
lus ex Ordine Minorum, post Vitam S. Francis-
ci, quam Parisiis anno 1728 Gallicè edidit,
in Historia peculiari de sacris istius Sancti stigma-
tibus pag. 552 & sequente idem Henrici impe-
ratoris diploma in linguam Gallicam transtulit,
& ante istud asserit, tunc B. Joannem in monte
Alverno Guardianum fuisse; sed nullos hujus mo-
nastica dignitatis testes allegat, præter Waddin-
gum, qui tamen loco ibidem citato nullam de il-
lo B. Joannis nostri officio mentionem facit. Hic
scriptor Gallus, aliique supra relati videntur is-
tud munus B. Joanni nostro tribuere, eo quod
in memorato diplomate Guardianus illius tempo-
ris Joannes vocetur. At ea appellatio assertionem
eorum non satis invictè probat: jam enim supra
ex Bartholomæo Pisano retulimus, in monte Al-
verno alterum Joannem B. Joanni nostro mori-
enti adstitisse. Potuit igitur ante aliquot annos Jo-
annes ille, aut alius ejusdem nominis in monte
Alverno fuisse Guardianus, cum prænomen Jo-
annis haud dubie pluribus Fratribus commune
esset. Si quis tamen ex antiquis documentis osten-
dat, Beatum nostrum in monte Alverno umquam
munere Guardiani functum esse, conjecturam il-
lorum recentiorum libenter approbamus.

29 Dicitur etiam B. Joannes composuisse Præ-
fationem propriam, que canitur in Missa S. Fran-
cisci, ut Waddingus in Annalibus Minorum ad
annum Christi 1322 num. 48 testatur his verbis:
Composuit hic Vir sanctus Præfationem illam,
quam in Missa sancti Francisci recitant Minores,
QUI VENERANDUM PROFESSOREM * FAMULUM * lege con-
TUUM &c.; eamque ipse in Missis votivis dice-
bat, sicuti nunc moris est per universam sodali-
tatem. Hanc Waddingi assertionem confirmat
Mathias Grouwels, qui in Historia critica sa-
cræ indulgentiæ de Portiuncula part. 2 cap. 5 ad
§ 4 annotavit sequentia: Joannes Alvernica
(aliàs Firmanus) sic appellatus, propter diutur-
num incolatum in sacro Monte Alvernae, ubi san-
ctissime vixit, ut patet ex Haroldo, Waddingo,
aliisque, ad annum mcccxxii, quo mortuus est
in ipsa solemnitate sancti Laurentii martyris, cui
erat devotissimus; cum quo, uti & cum sancto
patre Francisco, aliquando dulcia colloquia mi-
scebat,

D

Beatum no-
strum in
monte Al-
verno fuisse
Guardia-
num,

E

quod tamen
ex diploma-
te illo certi-
denter con-
cludi non
potest.

F

Dicitur
quoque
Beatus iste
composuisse
Præfatio-
nem de S.
Francisco,
* lege con-
fessorem

A scebatur, ut focii ejus testantur. In quibus collo-
quii, cum magnum illud mysterium impressionis
sacrorum stigmatum in corpore sancti patris nostri
Francisci ab eodem Patriarcha sibi apparente, vo-
ce, visu, tactuque didicisset, composuit sole-
mnem illam Missæ ejusdem Sancti propriam Præfa-
tionem: " Qui venerandum confesorem, famu-
lum tuum, beatum Franciscum, tua Deus al-
tissima bonitate & clementia Sanctorum tuorum
, meritis & virtutibus sublimasti, mentemque ip-
sius Spiritus sancti operatione amor ille Seraphi-
cus, ardentissimè incendit interiori, ejusque cor-
pus sacris stigmatibus insignivit exteriori signo
, crucifixi Jesu Christi Domini nostri. *Quam-
vis antiqua Acta nostra de compositione istius Præ-
fationis non meminerint, quia tamen in illis scri-
ptor synchronus testatur, S. Franciscum, jam
celo receptum & sacris stigmatibus insignitum,*
B. Joanni Firmiano apparuisse, illam Seraphici
Ordinis traditionem de auctore memorata Præfa-
tionis haud difficulter admittimus.

B 30 Præterea apud Waddingum in Annalibus
Minorum ad annum Christi 1277 num. 20 tra-
ditur B. Joannes Alvernica de indulgentia Por-
tiuncula perhibuisse sequens testimonium: Ego in
verbo veritatis assero, me audivisse ab optimis
viris ac probatissimis sancti patris nostri Francisci
sociis, fide utique dignis, quod ipsi acceperint
à Fratrem Masseo, intimo socio ejusdem Patris,
viro sanctissimo & probato in omni sanctitate &
veritate, seriem & relationem obtentæ indulgenti-
æ Portiunculæ, qui dixit eis, se fuisse cum sancto
Francisco, quando eandem indulgentiam,
à Domino datam, Pontifex confirmavit. *Authen-
ticam hujus testimonii fidem relinquimus penes
Marianum Florentinum, quem solum Waddingus
allegat, & qui ab aliquibus ante medium se-
culi decimi quinti atque ab aliis seculo sequente
floruisse dicitur. Sit genuinum istud B. Joannis
testimonium, necne, parvi refert, cum indul-
gentia Portiuncula certioribus & antiquioribus in-
strumentis fulciatur, ut inter alios illius vindi-
ces laudatus Mathias Grouwels in Opere proxi-
mè citato non ita pridem eruditè demonstravit.
Nunc tantum restat, ut vetera Acta ex Mss. no-
stris fideliter exhibeamus, & consuetis observa-
tionibus seu annotatis illustremus.*

C

A C T A

Auctore anonymo coævo.

*Ex veteri codice Ms. membra-
neo, qui servatur Florentiæ
in bibliotheca Conventus san-
ctæ Crucis pluteo xxvi à dex-
tris.*

P R O L O G U S.

IN sacro loco, qui dicitur Mons Alvernæ a,
in quo beatus Franciscus, Ordinis Fratrum
Minorum institutor & dux, recepit sacra signa no-
stræ redemptionis, in visione seraphica carni suæ
à Christo miraculosè impressa, longo tempore de-
Augusti Tomus II.

guit vir quidam venerabilis, Joannes nomine; qui de Marchia Anconitana b, civitate Firmiana c, existit oriundus; cujus vita quantum Deo fuerit accepta, luculenter apparet primò ex amore altissimæ paupertatis, quam super omnia temporalia visus est diligere, velut euangelicam margaritam; secundo ex rigore asperrimæ poenitentia, qua carnem suam domare voluit, cujus ingnem concupiscentiæ adeo divina gratia in eo propter ipsam poenitentiam voluit confopire; ut etiam primum concupiscentiæ motum nullatenus videretur habere; tertio ex caritatis fervore, quo ita fuit accensus, ut propter secularium & Religiosorum consolationem civitates circumiret & castra, qua caritate à Deo meruit, cum esset primò illitteratus & simplex, totam Scripturæ sacræ intelligentiam possidere; ut non solum communes populi, quibus non solum in famosis civitatibus per totam Quadragesimam continuè prædicavit, propter ea, quæ procedebant de ore ejus, ad poenitentiam converterentur, sed etiam Cardinales, multis quorum familiaris erat, & magni ecclesiarum prælati, ac sacræ theologiæ doctores, coram quibus de Scripturis frequentissimè loquebatur, & quibus frequenter enodabat dubia questionum, summè ædificaretur; & magnopere mirarentur.

2 Quartò ex divinæ contemplationis dulcedine, qua ita fuit repletus, ut non solum frequenter, sicut occulta * fide percepimus; raperetur in Deum, verum & mirabilibus Christi, & suæ sanctissimæ Matris; ac sanctorum angelorum visionibus frequentissimè fruere; quinto ex suo fine laudabili, quo ita miraculosè migravit à seculo, ut credamus eum subito ad paradisi gloriam evolasse, sicut post mortem suam quidam Fratri sibi familiari, qui ista scripsit, fuit in quadam visione ostensum. Hujus omnia gesta ego non novi; sed pauca, quæ narro, vel ab ejus ore percepi, licet cum magno conatu & sub secreto, dum viveret, vel à personis multum fide dignis audivi, vel ego à me ipso perspexi d. Placeat autem omnibus, qui fuerunt sibi magis familiares & in divino officio obsequentes, ista corrigere, & alia addere, secundum quod eis videbitur convenire e.

A N N O T A T A.

a Passim notus est hic mons Italia, situs in Tuscia intra agrum Florentinum.

b Marchia Anconitana est ampla provincia Italiae & ditionis Ecclesiæ, sic dicta ab Ancona, olim ejus urbe primaria, & maximam antiquè Piceni partem situ suo complectitur.

c Firmum, indigenis vernaculè Fermo, urbs Marchia Anconitana distans tribus miliaribus ab ora maris Adriatici, qua ad archiepiscopalem dignitatem evecta fuit à Sixto V Pontifice, qui antea illius episcopus fuerat.

d Ex his patet, scriptorem horum Actorum fuisse beato synchronum, & in multis rebus, quas narrat, testem oculatum, ut in Commentario prævio num. 6 observavimus.

e Ex hac ultima periodo in Commentario prævio num. 10 collegimus, plures ei fuisse familiares, qui alia ejusdem Beati Acta conscribere poterint.

EX MS.

CAPUT I.

*Pia Beati pueritia, commoratio
inter Canonicos Regulares,
transitus ad Ordinem Mino-
rum, & in eo varia pietatis
exercitia.*

*Puer tener-
rimè affe-
ctus erga
Christum
crucifixum,*

V Ir iste sanctissimus, dum adhuc esset puerulus quasi annorum septem, & in quadam ecclesia, puerorum more, litteras disceret, contigit, ut quadam die intenderet fixis oculis in dominicam crucem; in qua visione, licet esset puerulus, tamen spiritum compassionis & devotionis accepit, ut non posset exterius à lacrymis continere; sed quoties imago sanctissima Crucifixi veniebat in mentem, adeo lacrymis irrigabatur, quod à matre & aliis dominabus sibi consanguineis, & vicinis dementatus penitus iudicaretur: non enim poterant cogitare (quia res erat insolita) quod lacrymæ illæ essent devotionis, sed potius cerebri revolutionis. Imò quod plus erat, dum de nocte dormiret, etiam somniando plangere videbatur: si autem subito excitabatur, & Domini crux suæ memoriæ occurrebat, in tanta copia lacrymas emittebat, quod cervical, quasi esset madefactum aquâ, cunctis evidentissimè apparebat.

4 Ex tunc cœpit se subtrahere à consortio puerorum, & omnem ludum abhorrens, pœnitentiæ & orationi vacabat. Et quia in domo propria ista facere non permittebatur, fugiebat aspectum hominum, & extra civitatem vadens ad quamdam vineam patris sui, ibi orationi vacabat, & carnem propriam, delicatam & teneram, miro & stupendo modo supra ætatem illius temporis affligebat: sed quia adhuc non habebat usum orationis mentalis, occupabat se ipsum in oratione vocali, dicendo toties orationem Dominicam cum Ave Maria, & toties in die flectendo genua, quod frequenter fuit inventus à matre cum genibus sanguine rubricatis: non enim flectebat genua in prato vel herba, quia erant nimis, ut sibi videbatur, delicata; sed in terra revoluta & elaborata, sicut esse in vineis consuevit. Ibi etiam volens carnem affligere, accipiebat urticas & fentes, & in terra extendens, & quasi etiam coopertorium ex eis faciens, nudum inter ipsas se ad jacendum ponebat. Volens etiam carnem propriam continuè pungere, ne in posterum pungeretur à carne, industria puerili & sancta cum chordulis contexebat urticas, & quasi camisiâ ad carnem induens, desuper camisia linea & aliis vestibus utebatur. Hæc infra triennium frequenter peracta, signa fuerunt futuræ in eo perfectionis, & virginæ puritatis.

5 Videntes autem parentes ejus, mentem ipsius à vanitate mundi totaliter elongatam, cogitantes, quod nihil deberet valere in seculo, consenserunt, quod in Religione deberet servire Deo, providentes eidem de illa Religione, in qua magis delicatè posset vivere, & plus bonis temporalibus abundare. Cum igitur ad annorum decem pervenisset ætatem, in quodam monasterio Ordinis S. Augustini factus est Canonicus Regularis: qui cum Religionis habitum assumpsisset, proficiens de virtute in virtutem, orationis & car-

nis macerationis sanctum studium semper habebat amicum, propter quod tantum cœpit cunctis Canonicis esse carus, quod à Priore suo fuit super alios juvenes, in eodem monasterio existentes, meliori lecto honoratus, & camerâ c clausâ & à dormitorio sequestratâ locatus. Quem honorem ideo libenter accepit, quod erat sibi [ocasio] tam dilectæ solitudinis, & materia exercendæ virtutis: nam, cum primò omnes præcederet ad Horas canonicas & orationes communes, extunc, ex quo solum in camera se videbat, adeo erat in oratione pernoctans, quod frequenter noctes ducebat insomnes, abhorrens lecti molliem, & carnem propriam amabili abstinentia & mirabili maceratione castigans: cogitavit namque talem abstinentiam facere, qua se redderet Deo amabilem, cunctis comem, & nulli singularem & gravem; & ideo per totam septimanam in cibo & potu conformabat se cunctis, comedendo carnes & bibendo vinum; solum abstinens à quantitate: nam comedebat cum tanto temperamento & bibe-
bat, quod semper famelicus & sitibundus à mensa surgebat. Sextâ autem feriâ, qua abstinebat à qualitate, panem tantum comedens & aquam bibens, rigorem quantitatis abstinentiæ relaxabat, concedens corpori de pane quantum desiderabat, & de aqua quantum volebat: ex quo sequebatur, ut ipse dixit, quod corpus, per totam septimanam in delicatis cibariis refrænatum, sextam feriam, in qua liberè sibi licebat juxta necessitatem suam panem comedere & aquam bibere, quasi delicias expectabat.

6 De vestitu autem quid dicam? Licet exterius, sicut ceteri Canonici, honestis pannis & delicatis quodammodo vestiretur, cogitavit tamen, si posset pro camisia linea lorica portare ad carnes. Ignorabat tamen, quia undecim annorum erat puer, quomodo id valeret perficere. Dum tamen id quotidie in mente revolveret, contigit, ut quadam die sub quodam lecto lorica veterem inveniret; quam cum invenisset, ad cameram suam portavit, & induit: videns autem, quod corpori suo non conveniebat, quia propter nimiam lorice longitudinem, ipsam sub pannis communibus abscondere non valebat, volens ipsam decurtare, quia intra cameram suam sine strepitu non potuisset hoc facere, ascendit ecclesiæ campanile, & accepta securi, adjutus spiritu Dei, detruncavit lorica, & staturæ sui corporis adaptavit, quam per duos annos pro majori parte temporis portavit; & portasset continuè, si possibilitas adfuisset: caro enim puerilis & tenera adeo tali pondere premebatur, ut, sicut ipse dixit, quemadmodum sigillum signum relinquit in cera, ita lorice signa suæ teneræ carni frequenter vidit impressa. Cum autem die quadam fuisset à Canonicis hoc compertum, necesse habuit tantam austeritatem dimittere, & se ceteris conformare.

7 Audiens autem frequenter sibi dici: Tu es bonus Frater Minor; & cogitans, ut audierat, quod in Ordine Fratrum Minorum nullus retrahebatur à quacumque pœnitentiæ austeritate; sed potius adjuvabatur & promovebatur ad illam, & sibi solitudinis conferebantur solatia, non motus puerili sensu, sed prævia oratione & Dei spiritu, disposuit de virtute in virtutem, & de Religione perfectâ ad perfectiorem & sanctiorem ascendere: sed quia id per se ipsum procurare non poterat, quia de tali habebatur suspectus, & præ nimio amore, quem ad ipsam habebant, à Canonicis custodiebatur, ne cum Fratribus haberet collo-

*Et ample-
ctitur insi-
tutam Cano-
nicorum Re-
gulariam,*

b

*in quo san-
ctè vivens*

F

*ad strictio-
nem Ordini-
um Minorum
transire
statuit,*

A colloquium, per quemdam parasitum *d*, qui deserviebat coquinæ, quem brodarium *e* appellabant, Custodi & Guardiano Fratrum Minorum frequenter preces & litteras dirigebat; qui cum post probatam & perspectam ejus constantiam de consilio & consensu F. Joannis de Murro, qui postea exstitit dominus Portuensis *f*, præbuisset assensum, ipse quodam mane, facto sibi signo sanctæ crucis, & oratione præmissa, divina gratia ipsum deducente, cum esset annorum XIII, pervenit ad locum: quem cum Fratres cum ingenti gaudio suscepissent, ei suæ habitum Religionis imposuerunt, admirantes Pueri pulchritudinem & fervorem.

B Factus igitur Frater Minor, toto novitiatus tempore in vestitu & victu se ceteris conformavit, retinens intra se ipsum & occultans propositum eorum, quæ facere intendebat. Completo autem anno probationis, receptus ad obedientiam, ipso volente & consentiente, fuit missus ad loca solitudinis, in quibus tantæ humilitati se dedit, ut ipse solus videretur, adhuc adolescens, totius pondus portare loci. Ruminabat enim frequenter illud verbum, quod dixit Dominus per Hieremiam: Bonum est viro, cum portaverit jugum ab adolescentia sua: sedebit solitarius & tacebit, quia levabit se super se. Et ideo frequentissimè in eodem loco serviebat de * toto, faciens coquinam, parans mensam, & in ipsa serviens Fratribus, respondens ad portam, aliquibus antiquis Fratribus, qui in ipsis locellis erant, tunicas lavans, sacrificium custodiens, & in ecclesia faciens cantoriam, & aliquando in horto laborans. Et tamen cum tot laboribus & occupationibus insudaret, spiritum sanctæ orationis non exstinguebat; sed in meridie & de nocte in oratione pernoctans, mirabiliter recipiebat à Domino consolationes & gratias.

C 9 Quando autem erat in magnis Conventibus, totaliter se dedicabat obsequio infirmorum. Legens autem & studens Legendam beati Francisci; quia semel Fratribus quærentibus, quæ virtus redderet hominem magis propinquum Deo & elongatum à mundo, responderat: Paupertatem noveritis Fratres esse totius spiritualis ædificii primarium fundamentum, tamquam humilitatis fomentum, volens conservare & nutrire conceptam & inchoatam humilitatem, cœpit sanctissimæ paupertatis præfati Patris esse perfectissimus imitator: extunc enim usque ad finem vitæ nihil aliud ad usum habere voluit, nisi solam tunicam habitualem, chordam, & femoralia, & parvum Breviarium, cum quo dicebat Officium quando stabat in cella reclusus, & quando discurreret per mundum, excepto quod circa finem habuit parvulum tunicellum, quem infra habitum portabat propter quamdam, quæ supervenerat, infirmitatem.

C 10 Ista paupertas sancta, quæ hominem conjungit Christo, & alienat à mundo, ut aliquando dixit, & quilibet nostrum perpenderè potuit, duo excellentissima bona sibi contulit; videlicet corporis * fortitudinem, & mentis altitudinem. Erat discalceatus & seminudus, ad ambulandum per loca nemorosa & aspera, nivibus plena, robustus & fortis: nam nec jejunium, nec frigus videbatur timere, sanctæ paupertatis dulcore. Semel namque, dum ipse in die præcedenti jejunasset cum Fratribus, sequenti verò cum aliquibus Fratribus deberet facere longam viam, ipse horà sextâ cum sociis, qui jam manducaverant, ipsa die jejunus existens in via se posuit, & perambulans tota die per loca montuosa, & aspersa glacie, & nivibus plena, ipsi focii, qui

jam manducaverant & bene induti erant, præ frigore & lassitudine quodammodo defecerunt, ipso discalceato & nudo atque jejuno in suo vigore perdurante, qui semper eos antecedebat, & viriliter confortabat, cum tamen magis, quam aliquis eorum, videretur delicatus & tener. Nec hoc semel accidit; sed pluries, sicut bene sciunt hi, qui aliquando secum ibant.

E 11 De mentis altitudine quid dicam? Semper corde & facie videbatur ad superiora erectus, & frequenter, ut apparebat, ambulans & residens, videbatur in cælum intentus, & à mundo penitus alienus: dum enim una die iret per loca nemorosa & aspera, & ut solitus erat, ambularet velociter, oculis elevatis in cælum, frequenter in ligna & lapides nudis pedibus impingebat; ex quo in pedibus ejus dolor non modicus causabatur, & sanguis de pedibus ejus aliquando effluebat. Cum autem moneretur à socio, & sibi *g* ab eo familiariter diceretur, Frater Joannes respiciatis ad pedes vestros, respondit dicens: Non debemus, Frater, ut caveamus pedum læsionem, deserere mentem. Cum igitur esset in tantum sanctæ paupertatis amicus, ex hoc apparet, quod in ipsa erat Deo gratus, quia humilitatem, quæ paupertate nutritur, gerebat in corde; quod liquidò comprehendebatur ex hoc, quia neminem judicabat, & de nemine murmurabat.

F 12 Fateor coram Deo & sanctis angelis ejus, quod nunquam vidi spiritualem virtutem, de Ecclesiæ prælati & Religiosis minus murmurantem, & eos minus judicantem, cum tamen esset sapiens & bene oculatus. Imò aliquos Religiosos, qui superbè se exerant ad alios judicandum, qui paupertatem ostendebant se diligere, quia volebant sine jugo obedientiæ & in libertate vivere, magno detestabatur horrore. Et tunc temporis, quando insurrexit illa pessima pestis *h*, me recolo istud virtuosissimum verbum ab eo coram multis Fratribus audivisse, quia non solum mihi loquebatur, sed multis Fratribus, dicens eis: Quando veni ad Ordinem, hanc gratiam contulit mihi Deus, quod in omnibus & de omnibus, quæ videbam in Ordine, laudabam ipsum. Si videbam magnam ecclesiam & pulcram, & magnas domos, ut . . . dormitorium & refectorium, & infirmariam, in omnibus Deum laudabam. Si videbam, Fratres abundare in tunicis & libris & aliis divitiarum misericordiæ elemosynis, in omnibus Deum laudabam, & sibi gratias referebam, & ex hoc semper in mente mea vivebam quietus, quia de quocumque bono, quod videbam in quocumque Religioso & prælato, & alio homine seculari, mihi videbatur, quod esset dignus, & quia pro meliori hæc omnia contulerat sibi Deus: & ista meditatio erat mihi materia servandi silentium, & de nullo penitus obloquendi. Et postea subdidit, loquens juvenibus: Filii, non venistis alios judicare, sed mentem vestram Deo offerre, & in omnibus & de omnibus, quæ nobis contulit, ipsum laudare; & quanto est major locus & ecclesia, major debet esse laus vestra. Ex hoc apparet, quia Christi servus erat in humilitate fundatus. Si quando autem in prædicationibus prælatorum & Religiosorum redarguebat vitia, non faciebat hoc ex superbia, sed quia illud materia exigebat.

A N N O T A T A.

a Camisia hic pro induso usurpatur, ut ex sensu apparet.

M m m 3

b Bar-

EX MS.

b Bartholomæus Pisanus, cujus Opus in Commentario Prævio sæpe assignavimus, in compendio Actorum narrat, quod Beatus noster fuerit canonicus ecclesiæ majoris terræ suæ. Sanctus verò Antoninus in alia Actorum synopsi distinctius dicit, quod Beatus noster in tenera ætate fuerit Canonicus in sancto Petro de Firmo. Rodolphus in Historia Seraphica Religionis fol. 257 affirmat, quod Beatus fuerit factus Canonicus Cathedralis ecclesiæ Firmi. At Ughellus in editione Veneta Italia sacra tom. 2 col. 681 asserit, ecclesiam catholicam Firmanam Virgini Deipara dedicatam esse. Unde ignoro, quanam sit illa ecclesia major vel sancti Petri, quam tamen verosimiliter eo tempore Canonici Regulares S. Augustini administrabant, nisi forte cathedralis ecclesia virgini Deipara & sancto Petro dedicata fuerit.

c Camera ponitur pro cubiculo, ut passim notum est.

d Hic cum Cangio per parasitum intelligi puto famulum domesticum, qui de mensa domini sui visitat.

B e Forfan idem famulus vocabatur brodarius, à voce barbara brodium, Italicè brodo, quæ significat jus carniū elixarum, quia verosimiliter famulus iste in culina curam habebat hujus jusculi coquendi.

f Teste Waddingo, is Joannes Minius de Muro electus est anno 1296 Minister generalis Ordinis Minorum, & anno 1302 ad dignitatem cathedralis Portuensis assumptus, Avenione anno 1312 è vivis excessit, ut Ughellus in novissima editione Veneta Italia sacra tomo 1 col. 139 affirmat.

g Sibi pro ei, quæ phrasis etiam in aliis casibus hic sæpius recurrit, quod semel monuisse sufficiat.

h Scriptor his verbis indicat famosam illam controversiam de paupertate, de qua Waddingus in Annalibus Minorum tomo 3 sparsim consuli potest.

CAPUT II.

C Austera ejus pœnitentia, fructuosa prædicationes, & infusa sacra Scriptura intelligentia.

Hic beatus Vir varias Quadragesimas

S Ed videamus de suæ pœnitentiæ austeritate, quæ adeo fuit magna, quod nobis certam fidem dedit pœnitentia, quam audimus à beato Hilarione & beato Francisco fuisse factam. Ait enim doctor egregius Augustinus: Cum audivi aliquando aliqua, quæ mihi impossibilia viderentur, credidi, ea fieri potuisse, dum similia esse facta perspexi. Vir igitur iste devotus austeritatem pœnitentiæ assumpsit mirabilem, & ut verbis utar Apostoli, in fame & siti, in jejuniis multis, in frigore & nuditate, in disciplinis & vigiliis quasi impossibilibus, & in aliis admirandis austeritatibus Domino defervivit: tempore namque, quo erat adolescens, & etiam quando ad provectam ætatem pervenerat, omnes Quadragesimas, videlicet sancti Spiritus, beatæ Virginis, & Angelorum, in quibus se mirabiliter affligebat, vigiliis Sanctorum & Ferias sextas etiam in pane & aqua solummodo jejunando, & semper cum parcitate mirabili comedendo, aliquando autem in

abstinendo visus fuit excedere humanam possibilitatem. D

14 In quadam namque Quadragesima cum tanto fervore abstinuit, quòd omni die nihil penitus comedebat, nisi tot herbas, quot intra duos digitos manus suæ concludere poterat, absque sale, oleo, & aceto, nihil bibendo penitus, nisi aquam. Aliam fecit Quadragesimam, in qua nihil assumpsit qualibet die in cibum, nisi tantum de fabis aquâ frigidâ madefactis, quantum capere poterat una manu, & concludere intra pugillum suum. Aliam fecit Quadragesimam in cella sua conclusus, in qua nihil comedit, nisi quadraginta sex panes hordeaceos, parvulos videlicet, qualibet die unum, numquam gustando vinum. Aliam fecit Quadragesimam iterum in cella reclusus, in qua sportulam unam parvulam, pane bis cocto plenam, solummodo manducavit, non accipiendo qualibet die nisi simplicem passimatam a. Toto alio tempore, quando erat in monte Alvernæ, sive in ætate, sive in hieme, non comedebat communiter nisi semel in die, videlicet in cœna, prius Fratribus legens in mensa, nisi aliquando ad sociandum forenses b, cum quibus ex caritate comedebat de omnibus, & aliquando bis in die. Istam autem arctam pœnitentiã tunc dimisit, quando ad prædicationis officium assumptus fuit: extunc enim per mundum discurrens se ceteris conformabat.

15 De frigore & nuditate quid dicam? Jam superius dixi, quod præter tunicam habitualem, quæ erat de grosso & rudi panno, & femoralia ad tuendum se à frigore, nihil habebat, excepto, quod quando in Monte manebat Alvernæ, mantellum habebat, sicut & ceteri. Semper etiam in hieme tempore juventutis suæ per vias difficillimas & periculosas propter præcipitia tempore magnarum nivium & obscuritatum nocturnarum de cella sua ad ecclesiam Fratrum per non modicam viam spatium descendebat ad Matutinum; quæ quidem via adeo frequenter propter glaciem erat lubrica, quod frequenter in ea pedem discalceatum figere non valens, sed impetu descendens, totus demergebatur in nivem; sicque nivibus aspersus in ecclesia Domino psallebat cum admiranda devotione spiritus, & semper lætus & erectus. Lectum existens in Monte numquam habuit alium, nisi super terram vel lapides habens tabulas, & in his non jacens, sed communiter & ut plurimum semper sedens. F

16 Disciplinæ, quando erat juvenis, dabat sibi mirabiles, & adeo fortes, quod frequenter sanguinem effundebat. Noctes frequenter ducebat insomnes, continuè in oratione persistens. Tales etiam quondam fecit vigiliis, quod à multis vix potest credi, quod hæc austeritas vitæ potuerit ab homine tolerari. Sed si hujus austeritatis aliqui sunt increduli, recogitent illud verbum, quod dixit Apostolus Paulus in persona sui & aliorum Sanctorum virorum carnem suam crucifigentium cum vitiis & concupiscentiis; ait enim: Omnia ego possum in eo, qui me confortat. Iste namque vir sanctus tribus annis continuè in tanta vigiliarum austeritate vitam duxit, quod numquam nec vigilando nec dormiendo sedit vel jacuit; sed semper vigilando stabat erectus; & quando dormiebat, etiam non sedebat, sed vel murello * vel perticæ stabat appodiatus *. Solum intra istos tres annos eo tempore sedebat, quo in choro vel capitulo vel ad mensam cum Fratribus convivebat.

mira cibi parcitate transigebat,

E b

et intensio frigore;

F

* id est parvo muro
* id est in nixus.

A 17 Ista austeritas vigiliarum corpus ejus ad magnam imbecillitatem deduxerat, & quadam nocte, dum magnam sibi faceret violentiam, subito fuit contractus in renibus, sicut frequenter illi franguntur, qui supra possibilitatem suam de terra elevant magnum onus. Ipse vero profunda nocte videns corpus suum inutile factum pro obsequio Fratrum, & sentiens se totaliter dissipatum, sui misertus, eo modo, quo potuit, ivit ad ecclesiam, & Dominum Jesum Christum fuit deprecatus devotè, quod pristinam sanitatem & fortitudinem sibi dignaretur conferre. Completa oratione cum lacrymis, fuit à Domino exauditus, & restitutus pristinae sanitati; & tunc sibi fuit à Domino revelatum, quod tanta vigiliarum austeritas in eo Domino de cetero non placebat. Extunc, quantum decebat, corpori condescendit, dando sibi quietem pro loco & tempore.

B 18 Inaudito etiam poenitentiae & austeritatis fervore, tempore, quo noviter ad Ordinem venerat, nondum xv annorum existens, voluit ad carnem ferreum cinctum * portare, & ignorans, quomodo illud posset perficere, quia talis austeritas non erat in Ordine consueta, puerili & spiritali sensu cogitavit ire ad coquinam Fratrum, & accepit illud instrumentum ferreum, quo ignem aptamus, quod usitato vocabulo molles *d* vocamus, & ipsum primum ad rectitudinem reduxit, & postea, adjutus à Domini spiritu, sibi cinxit, & per illos scopulos *e*, quos molles in summitate consueverunt habere, unam extremitatem alteri sic immisit, ut circulus ipse ferrèus circa corpus immobilis perduraret. Videns autem, quod sub circulo, quem jam per mensem portaverat, caro putrescebat, & venter ipso circulo adeo stringebatur, quod digerere non valebat ipsum admodum *; & ut ipse nobis retulit, quando scopulos de loco infertionis eduxit, cum magno sonitu ferrum se à suo corpore separavit ad quamdam arcualem rectitudinem se reducens: ex quo perpendere possumus, quanta fuerit puerilis potentia in ferrum curvando, & quanta fuerit ferri violentia in tali circularitate, & tam stricta per mensem durando. Et extunc videns, quod circulum non valebat portare, chordam assumpsit nodosam valde rudem, quam ad carnem subtus habitualementunicam, quam solam habebat, longo tempore portavit absconsam.

C 19 Legitur etiam de beato Joanne Chryostomo & de beato Basilio, quod propter magnam poenitentiam, quam simul confocii in monte Antiochia fecerunt, hanc gratiam, videlicet quod essent liberi à tentatione carnis; à Domino perceperunt. Non debet igitur cum aliquibus illa gratia, quam Deus sibi contulerat, & de qua ipse in se ipso divinam misericordiam collaudabat, incredibilis reputari, & pro impossibili haberi: frequenter enim multi audivimus dicentem, non se jactando, sed divinam potius misericordiam commendando, quod carnem suam spiritui, & sensualitatem rationi ita Deus subjecerat, quod etiam primum concupiscentiae motum nullatenus sentiebat. Agat quilibet nostrum tam asperam poenitentiam & tam duram, & fortè à Domino similem recipiet gratiam. Magis autem ego mirarer, si post tam asperam poenitentiam, à pueritia inchoatam, & sine interpositione tanto tempore continuatam, in suo corpore ignis concupiscentiae vixisset accensus. Multos vidi, qui, quando hoc audiverunt, non crediderunt; & ut arbitrator, ideo non credebant, quia tantam poenitentiam ipsum fecisse nondum audierant; vel, si au-

dierant, non credebant, ideo erat, quia animalis homo non percipit ea, quae sunt spiritus Dei. Nec est ista gratia, quae fuit in eo, adeo incredibilis, quod supra omnes homines fuisset admodum singularis: nam eam, ut legimus, divina gratia contulit multis Sanctis, utpote beato Francisco, & ut ait beatus Gregorius in primo & secundo Dialogorum libro, beato Equitio & beato Benedicto, & aliis multis *f*. Cum ergo non sit abbreviata mantis Domini, non debemus admirari, si hanc eandem gratiam Deus concessit huic sancto Viro temporibus nostris.

E 20 Sicut autem Vir iste sanctus in corpore portavit crucis mortificationem, sic in corde accensus erat ignitae caritatis fervore. Salutem Christianorum, & peccatorum conversionem desiderabat summopere, & propter hanc frequenter rigorem poenitentiae relaxavit, & ab altitudine contemplationis descendit. Frequenter de Monte descendebat Alvernæ, circuibat civitates & castra cum magna aedificatione cunctorum, & animarum profectu. Sed cum de isto discursu multis non esset gratus, quidam Frater sibi familiaris, faciens se de murmurantium numero, cepit in facie sua murmurare de ipso. Tunc ipse patienter tolerans, quod dicebat, voluit sibi ostendere, quanti fructus erat discursus suus, & tunc dixit: Ecce modo infra xv dies à Ministro vocatus veni de Colimbario *g* recta via usque ad talem Tusciae civitatem, & tamen absque eo bono, pro quo vocatus fui, in ista via tot & tanta feci. Et tunc, non expressis nominibus personarum, cepit enumerare, quot & quanta bona per eum Deus fuerat operatus de peccatorum conversione secreta, & de tribulorum consolatione, & quod plus est, de desperatorum liberatione. Et tunc intulit: Quid credis? Minister me vocavit pro talis domini pacificatione; sed ego sum certus, quod Dominus Jesus me fecit vocari pro ista majori & meliori suae misericordiae operatione. Et item addidit: Frequenter cogitavi velle in cella quiescere, & tamen Spiritus me impellit; & adeo me compellit exire, quod, si etiam catenis ferreis essem constrictus, sum certus, quod non possent me tenere. Ille autem audiens illa, quae dixerat (quia tantum de negotio sibi retexerat, quantum licebat) quietus siluit. Et tunc iterum intulit: Ista murmuratio Deus permittit fieri pro bonorum exercitatione: sicut enim Apostolo Paulo datus fuit stimulus carnis, ne superbiat de magnitudine revelationum, ita viris justis datur stimulus linguarum, ne superbiat de virtutum operatione.

F 21 Propter hanc ferventissimam caritatem credimus, quod Deus sibi contulerit thiram de sacra Scriptura intelligentiae claritatem. Non est credendum, quod propter se ipsum Deus sibi contulerit tam mirificum donum; sed propter proximum, & ut ostenderet ipse Dominus, quod unctio est illa, quae docet omnia, sicut in isto homine illitterato & simplici est ostensum: omnia namque, quae sunt in Scriptura, secundum spirituales intellectum & animae salutiferum videbatur scire, & adeo se aliquando perfundebat, quod omnia in se videbatur sentire, imò videbatur vidisse. Iste homo numquam Grammaticam didicerat, numquam scholas theologiae intraverat, hominem magistrum numquam habuerat, libros scientiales in cella numquam tenuerat pro studendo, nisi aliquando breviter in ipsis legeret pro quadam mentis recreatione; & tamen non sine admiratione vidimus eum subtiliter & spiritualiter secundum regulas

ex quibus morbum contraxit,

aliisque corporis afflictionibus * id est cingulum

* forte prope modum

carnem suam domabat.

Magno cum fructu verbum Dei praedicat;

habet in se ipsam sacrae Scripturae scientiam.

EX MS.

regulas Scripturarum singulos informare de virtutibus secundum gradum, quem in mundo tenebant, sive essent Religiosi cujuscumque Religionis, sive seculares in quocumque statu, utpote mercatores, & milites, medici & judices, sive essent prælati ecclesiarum vel clerici.

qua ipse alioquin indoctus viros primarios

22 Tantam etiam auctoritatem sibi Dominus contulerat in loquendo, quod etiam Cardinalibus loquens cum magna reverentia ipsos informabat de eorum vita & moribus. Imperatorem etiam cum suis baronibus, qui adstabant, cum admirabili efficacia verbi vidimus informantem de regno cælesti, & de magna fidelitate, quam habere debebat ad imperium summi Dei *h.* Vidimus etiam eum in cunctis famosis civitatibus Tusciæ per totam Quadragesimam prædicantem, & die Dominico bis in die, cum tamen non videremus eum de nocte legentem, sed solum orantem; & quanto plus prædicabat, tanto eum magis Dominus illuminabat: nam in anno illo, quo de hac vita migravit, cum in civitate Senensi, in qua sunt homines Religiosi & seculares multum intelligentes, Quadragesimali tempore prædicaret, adeo vivum verbum & subtilissimum habuit in ore suo semper continuando Euangelia, & secundum intellectum mysticum exponendo, quod adhuc confitentur multi, se in una Quadragesima nunquam prædicationes similes audivisse.

& doctissimos instruebat,

23 Vidimus etiam eum stantem in medio sacræ theologiæ doctorum, & ita Euangelica eloquia & Epistolarum Pauli subtiliter exponentem, imò & ad invicem concordantem, quod non modicum mirabantur: singularem namque gratiam de intelligendo epistolas Pauli contulerat sibi Deus. Non solum autem de exponendo Scripturas & de loquendo de Deo habebat à Domino gratiam, sed & de solvendo dubia quæstionum: quidam namque doctor sacræ theologiæ multum famosus dum semel sibi formasset quæstionem de Virginis sanctificatione, adeo respondit subtiliter & ad rem, quod ille doctor habuit dicere: *Ista sit ergo opinio mea toto tempore, quo habeo vivere.* Et ita habuit authenticum hujus Viri verbum, acsi de solutione quæstionis, divinæ vocis audivisset oraculum: ipse namque idem doctor hoc nobis postea referebat.

C cessantibus interim ejus extasibus.

24 Aliquando ad instantiam Fratrum pro prædicatione sermones habere voluit; sed quando utebatur eis, verè perpendebamus, quod ibat per devia, & quod dicere nesciebat; imò totum aliquando oblivioni tradebat: & hoc erat, quia talium armorum non habebat usum. Quando verò convertebat se ad virgam & ad pastoralem peram, & ad quinque limpidissimos lapides, quos contemplabatur frequenter in torrente divinæ sapientiæ, & in sua mente videbatur reposuisse, tunc cor peccatoris videbatur percutere, & dicendo subtilia & stupenda, videbatur de inimico victoriam reportare. Antequam istam gratiam à Domino reciperet, ipse consueverat habere frequenter raptum & gratiam lacrymarum; sed post istam gratiam intelligentiæ videbatur duas illas gratias perdidisse, vel saltem non ita frequenter habere. Cui cum una dierum quidam sibi familiaris quasi improperando dixisset: *Quid est Frater Joannes? Propter aliorum dilectionem videmini perdidisse vestram perfectionem.* Cui ille respondit: *Ego gratiam non perdidici; sed solenniori modo mihi est gratia collata à Deo: nam ante gratia dominabatur mihi, quia vellem, nollem, frequentissimè lacrymabar & rapiebar; sed modò ego dominor gratiæ, quia tunc habeo, quando volo.*

A N N O T A T A.

D

a Passimæ apud Mattheum Silvaticum sunt tortellæ panis azymi bis coctæ, ut Cangius in Glossario testatur. Passimata hic simile quid significat, & fortasse, mutatis quibusdam litteris, provenit à voce paximatum, qua significat certam panis quantitatem, qua monachi in Ægypto vesci solebant, ut S. Joannes Cassianus narrat.

b Forenses id est hospites, qui foris veniebant.

c Propriam hujus vocis significationem hæcenus invenire non potui. Attamen ex sensu suspicor, pro historia legendum esse storia ab Italica voce stورا, quam Latine appellamus stoream, in qua monachi cubabant, ut apud Cangium ad vocem storia vel storum videre est.

d Quod instrumentum apud Latinos dicitur forceps, ab Italis vernaculè vocatur molle; unde hic satis clara est auctoris explicatio.

e Non facile intelligo, quid scriptor sibi velit per scopulos, quos forceps in summitate habere solet, & quomodo illos connexerit.

f Qua hic de Sanctis auctor anonymus tradit, jam in Actis eorum discussa sunt, aut postmodum discutientur.

g Opinor, hoc loco indicari oppidum Columbarum, ditioni Senensi subiectum, quod vernaculè ab Italis Columbaio appellatur, ut in Vita B. Joannis Columbini tomo VII Julii pag. 387 & sequente notavimus.

h Hinc quidem probabiliter concludimus, B. Joannem in monte Alverno locutum fuisse cum Henrico VII imperatore, ut in Commentario prævio num. 25 & sequentibus relatum est; sed inde nondum certò sequitur, eundem Beatum tunc Conventus Guardianum fuisse, ut ibidem diximus.

i Non nimis crudè id intelligendum est; sed sano sensu explicandum, ut patet ex Francisco Haroldo, qui in Epitome Annalium Ordinis Minorum ad annum Christi 1322 num. 8 responsonem illam exponit his verbis: Permisit tamen Deus, ad majora servi sui merita, ut aliqui durius ferrent tam frequentes excursions Viri, priùs profusus solitarii & abstracti ab omni hominum conversatione; inde etiam sui murmuris argumentum affumentes, quod Joannes, postquam activæ huic vitæ se dederat, non tam frequentes & continuas, uti priùs; haberet ecstases. Sed illi in melius id donum commutatum fuit: nam cum priùs raperetur aliquando cum nollet, nunc Dominus illi ob studium proximis inserviendi, plenum dominium in sacras illas affectiones & passiones concessit, ut nonnisi, ubi ipse vellet, infilirent.

C A P U T III.

Spiritus prophetia Beato datus, alta illius contemplatio, & apparitiones SS. Laurentii & Francisci eidem factæ.

C Um ista intelligentia Scripturarum non modicum etiam claruit spiritu prophetiæ, sive cana deto in secretorum revelatione, sive in futurorum præ-nuntiatione. Quidam namque Frater a, spiritu concepto nequitæ, cogitaverat Religionem exire, & in tantum erat isto malo spiritu agitatus, quod

A quod quasi per diem non stetit, quoad id, quod malè conceperat agere, expleviffet. Sed cui homo non dixit, Spiritus revelavit. Accessit Vir sanctus ad Fratrem; cœpit eum dulciter redarguere, & secreta cordis sui sibi ipsi apertiffimè revelare. Ille verò videns se comprehensum, erubuit, lacrymas fudit, & in bono, quod inceperat, usque ad finem adjunctus divinâ gratiâ perduravit. Multa prædixit futura, quorum quædam jam videmus completa. Quid autem de ceteris sit futurum, novit ille, qui Viro sancto dedit spiritum suum. Ista, ut puto pro meliori, non sunt scribenda; sed, ut non sint cuiquam in scandalum, omittenda.

*frequenter
in sublimi
contempla-
tione*

B 26 Ad contemplationis altitudinem videbatur perfectiffimè ascendisse, & mentalis orationis gratiam semper videbatur habere: nam quando manebat in cella, semper in Deum videbatur absorptus; stans verò inter Fratres & seculares, quia frequentiffimè oculos elevabat ad cælum, & orationi videbatur intentus, ex alto cordis dulcia emittens suspiria, & eructans præ suavitate spiritus verba melliflua. Frequenter eum audivimus profunda nocte de sua cella, à loco Fratrum non modicum remota, validiffimè clamantem, & cum altis suspiriis divinam misericordiam pro peccatoribus invocantem. Audivimus eum adeo vocè altissima, & auditui humano inconflua dicendo, O rex gloriæ, cum Deo loquentem, quod pavor & membrorum stupor, qui præfentes invasit, testis fuit divinæ præfentis majestatis, qui cum ipso quasi cum servo suo & dilecto filio loquebatur. Frequenter à multis in cella orans, inventus est raptus, & quasi claustra corporis transiffet, homini, de talibus non experto, mortuus videbatur.

extra se raptus,

C 27 Hanc gratiam valde juvenis meruit habere à Domino, & adeo erat puer & juvenis, quod aliquibus videbatur illa gratia incredibilis. Quædam autem vice dum à quodam suo spirituali patre raptus fuiffet inventus, licet ipse effet credulus, tamen ad videndum vocavit incredulos, & coram eis manui Viri sancti ignem apposuit, quam etsi ignis multum ulcerosè combuffit, Vir tamen sanctus pro tunc penitus nihil sensit; sed in se reversus præ nimio dolore magnos clamores emisit, & diu stetit, quod curari non valuit: & licet postea fuerit perfecte curatus, cicatrix tamen combustionis in ejus manu semper nobis visibilis apparebat. In ipsa autem oratione & contemplatione persistens, scimus eum & certa fide tenemus, Sanctorum visiones & consolationes mirabiles habuiffet, sicut uni sibi familiari retulit, ab eo nimia infestatione coactus, semper sub sua fide & sigillo secreti exigendo ab eo, quod numquam, dum viveret, alicui homini aperiret. Perpendit autem sensibiliter ille sibi familiaris, quod de multis pauca dixerat, majora & altiora sibi penitus reservando. Et quia credulis ad devotionem ista credo proficere, non omnia, quæ novi, sed aliqua subscribere cogitavi, non per ordinem, ut ipse habuit, sed prout occurrunt menti *b*.

*videt S.
Laurentium*

C 28 Quoddam namque tempore dum Vir iste sanctiffimus beato Laurentio multum effet devotus, superveniente festo præfati Martyris, ipse in primis Vesperis stabat in choro cum Fratribus ad psallendum. Cum autem perventum fuiffet ad illum psalmum, cum quo cantatur Antiphona ADHÆSIT ANIMA MEA POST TE, QUIA CARO MEA IGNE CREMATA EST PRO TE, DEUS MEUS; vidit in medio chori ante altare carbones igneos, & craticulam eis superpositam, atque beatum Laurentium nudum in ea exultum, angelico vultu oculos dirigentem ad ipsum: ad cujus intuitum i-

Augusti Tomus II.

ipse in Deum, cunctis videntibus Fratribus, qui aderant, fuit raptus. Non tamen Fratres sciebant causam, nec percipiebant visionem. Mansit autem sic raptus usque ad Completorii horam. Horâ verò Completorii rediens ad se ipsum, Officium divinum cum ceteris Fratribus in choro cantavit.

E 29 Post Completorium verò ante altare Conventus per longum temporis spatium in oratione pernoctans, dum passionem præfati Martyris mente revolveret, subito vidit beatum Laurentium versis renibus ad altare eo modo; quo stat sacerdos conversus ad populum, stantem rubeâ indutum dalmaticâ, in manu sinistra ad modum scuticratem tenentem, & luminoso vultu in se respicientem; quem cum Vir iste sanctus respiceret, & bene cognosceret, jucundabatur in corde. Sic steterunt per aliquod temporis spatium. Martyr erectus, & iste genuflexus; nec tamen mutuo loquebantur. Ultimò beatus Laurentius ad ipsum direxit sermonem dicens: Frater mi Joannes, vides hanc cratē? Cui Vir sanctus respondit dicens: Video. Et tunc beatus Laurentius adjunxit dicens: Propter hanc cratē ego in cælo possideo magnam beatitudinem, & Ecclesia mihi præbet tantam solennitatem. Ideo non fatigeris, nec te tædeat discretè agere pœnitentiam, quam facis; quia propter pœnitentiam, quam faciunt fideles in hac vita, præparantur eis æterna gaudia. Et hoc dicto, beatiffimus Laurentius Christi martyris disparuit.

*cum instrum-
mento martyrii;*

E 30 Alio quoque tempore dum sibi venisset in mentem magnam pœnitentiam agere, & non solum tempore Quadragesimæ, sed etiam in ipsa toto alio tempore cogitaret continuo perseverare; quod cogitavit, incepit, & in ipsa pœnitentia degens, beatum patrem Franciscum cœpit rogare devotè, quod duas gratias sibi faceret; una est, quod sibi deberet revelare, utrum tam arcta pœnitentia Deo & sibi esset accepta; altera gratia, quam petebat, est, quod stigmata, sicut carni à Christo impressa, sibi ostendere dignaretur. Cum autem talē agens pœnitentiam perseveraret in prece, quadam die sibi vigilanti & oranti apparuit beatus Franciscus, totus alacer & jocundus, & sibi subito familiariter loquens, exaudivit eum de gemina gratia, quam petebat.

*Alio tempore S.
Francisci;*

F 31 Nam primò dixit: Fili, non est decens, semper in tanta arctitudine pœnitentiæ vivere, quia sic longo tempore non posset homo perseverare. Bonum est aliquando debilitati carnis condescendere, ut ipsa jocundius & fortiùs valeat Deo servire. Et postea subdidit: Ecce, fili, stigmata, quæ desiderabas videre. Et tunc ostendit ei manus, & pedes, & latus. Tunc ipse videns & stupens, cecidit ad pedes ejus, qui ei hæc ostendebat, quasi tremefactus. Tunc beatus Franciscus elevavit eum dicens: Surge, & tange. Tunc confortatus in Domino securitatem assumpsit, & stigmata illa sacra cœpit tangere, & clavos movere. Et tum, ut ipse retulit, experienciâ probavit, esse verum, quod Frater Bonaventura de istis sacris stigmatibus posuit in Legenda, quod dum à parte qualibet premerentur, ad partem oppositam resultabant. Tanta autem cordis dulcedine & odoris suavitate fuit in illa felici visione & contrectatione repletus, quod postea, disparente ipso Patre beato, stetit quasi per octo dies, in quibus nec cibum potuit sumere, & totum, quidquid cernebat, sibi videbatur fœtere.

sacris stigmatibus in stigmatibus;

F 32 Aliud etiam refero, quod in quadam visione patenti, dum oraret, sibi accidit de beato Francisco. Dum semel Fratres de Marchia Anconitana,

qui istam ei apparuit;

EX MS.

nitana, de qua, ut dictum est, exstiterat oriundus, ad provinciale Capitulum convenissent, & in ipso Capitulo deberent Ministrum eligere, præfente generali Ministro, Fratre scilicet Matthæo de Aquasparta *c*, qui postea exstitit dominus Portuentis, & Capitulo præfidente, iste Vir sanctus ivit ad orandum, ut Deus de bono Ministro providere provinciæ dignaretur. Cum autem Fratres in Capitulo congregati inter se plurimum dissiderent, propterea quod ibi erat unus Ministerium ambiens, qui pro tanto officio multis videbatur indignus, Frater Joannes tempore electionis in oratione persistens, vidit apertis oculis vigilando Christum in sede sedentem, & beatum Franciscum, atque humani generis inimicum majestati divinæ assidentes, & inter se mirabiliter altercantes; verba tamen non intelligebat, quæ coram Christo altercantes ad invicem loquebantur: ipse tamen tunc meditabatur devotè, quod inimicus incitabat Fratres ad eligendum Ministrum indignum; beatus autem Franciscus hoc non ferens, & suos filios deferere nolens, rogabat Christum, ut in illa electione inimicus humani generis non haberet intentum: post modicam verò horam vidit beatum Franciscum de conspectu Domini expellentem inimicum, & ipsum diabolum vidit confusibiliter fugientem.

B

dæmonem
fugans,

33 Tunc Vir iste sanctus Domino retulit gratias, sperans de bono Ministro provinciæ provideri. In ipsa autem electione dum Fratres non possent convenire in unum, generalis Minister, qui erat præfens & Capitulo præfidebat, subito in fervore spiritus cum quodam mirabili clamore, non sine Fratrum admiratione, clamavit & dixit: Ite viam vestram; ite viam vestram. Nolo, quod eligatis; nolo quod eligatis. Ego dabo vobis Ministrum; ego dabo vobis Ministrum. Et sic, ipso generali Ministro de medio Congregationis discedente, fuit pro illo tunc Capitulum terminatum. Confabulantibus autem Fratribus, & ad invicem colloquentibus de his quæ dixerat generalis Minister, & Fratre Joanne interrogante, qua horâ ista fuissent acta; perpendit, quod eodem momento temporis; quo beatus Franciscus de conspectu Domini expulerat inimicum, generalis Minister in fervore spiritus clamaverat: Ego dabo vobis Ministrum.

C

at ipse Vir
beatus Mi-
nistro gene-
rali narra-
vit.

34 Hanc visionem postea generali Ministro per ordinem enarravit; qua audita, fuit quietatus in mente: ipse namque generalis Minister de eo, quod sic clamaverat, videbatur verecundari quodammodo; sed audiens visionem, quam Vir sanctus habuerat, perpendit clarè, quod sic clamando à spiritu Domini fuerat agitatus, & quod illa provisio, quam fecit generalis Minister illi provinciæ de Ministro, esset à Deo. Hoc rei probavit eventus: nam providit de Fratre Salomone de Luca *d*, qui fuit homo in Ordine multum exemplaris, & illam provinciam bene & laudabiliter rexit; qui post aliquantos annos factus Minister in Thufcia, in ipso officio Ministerii, in quo multum humiliter & exemplariter vixit, Aretii sancto sine quievit.

A N N O T A T A.

a Waddingus in *Annalibus Minorum ad annum 1322 num. 34* asserit, quod is esset Frater laicus, qui fabrum agebat lignarium in cœnobio.

b Ex hoc loquendi modo liquet, scriptorem in his Actis colligendis nullum temporis aut rerum gestarum ordinem servasse.

c *Matthæus Aquaspartanus anno 1287 eligitur Minister generalis, & anno 1288 fit S. R. E. Cardinalis, retento tamen Ordinis Minorum regimine usque ad electionem novi Ministri generalis. Deinde anno Christi 1291 ad cathedram Portuentem evehitur, & anno 1302 ex hac vita discedit.*
d Frustra distinctiorem præclari hujus viri notitiam apud scriptores quosdam Franciscanos quaesivi.

D

C A P U T I V.

Variæ ejusdem Beati visiones, in quibus Christus, Deipara, angeli & dæmones ei apparerant.

A sanctis Apostolis Petro & Paulo Vir iste sanctus multas recepit consolationes, quas indeo non narro, quia, licet certitudinaliter habuerim ab eo factum, quia tamen non valuit enarrare propter magnum rugitum, quem tunc emisit, non potui ab eo habere modum. Et quid mirum, si consolationes & visitationes receperit à Sanctis, cum ipse Dominus Jesus in se ipso se sibi ostendere sæpius dignaretur. Sed de pluribus unam solum narro, quam habuit de Domino Jesu piam & mirabilem visionem, non in somnis, sed verè vigilando, & in re. Quadam namque vice, dum die noctuque se dedicasset & occupasset sine intermissione ad meditandum de Domino Salvatore, venit in ejus mentem admirabile desiderium videndi speciem Redemptoris: plus namque videbatur anhelare pro tunc videre Jesum Christum & hunc crucifixum, quam videre Jesum Christum & hunc specie gloriosum. Et licet reputaret totaliter se indignum, hoc tamen desiderium à corde suo non videbatur aliquatenus posse evelli.

Præter alios
Sanctos,
E

36 Sed desiderium pauperis exaudivit Dominus: una namque die, dum Missam celebraret devotè, & jam corpus Domini confecisset, cum Missam continuando pervenisset ad locum, in quo dicitur à sacerdote PER IPSUM, ET CUM IPSO, ET IN IPSO; & in his verbis cum sacratissima Hostia, ut moris est, calicem consignasset, atque dicto PER OMNIA SECU LA SECULORUM, Hostiam deposuisset, vidit in altari, corporali specie, Dominum Jesum in ea forma, qua de cruce depositus nudus, mortuus & plagatus, fuit inter brachia suæ Matris dulcissimæ reclinatus. Verumtamen ipse sic apparens, in altari supinus apparuit apertis oculis, velut vivus; ad cujus intuitum fuit cor ejus miro compassionis gladio fauciatum, & ut dixit, tunc apertè vidit caput punctum aculeis spinarum, & faciem atque barbam sanguine, qui videbatur defluere; de capitis punctationibus rubricatam. Vidit manus vulneratas, imò conscissas; & pedes, de quibus videbatur sanguis procedere, sicut rivus à fonte; vidit totum corpus lividum, & plagis innumeris plenum atque sanguine madidum; vidit latus apertum apertura mirabili & stupenda, à qua exibat sanguis & aqua; videbatque Christum sibi hæc omnia lacrymosis oculis ostendentem, & quasi, quod sibi deberet compati, arguentem; in cujus visione sanctissima cor ejus ita visum fuit liquefcere, ac si omnia illa vulnera haberet in propria car-

Christus pa-
tiens,
F

A carne a.

37 Disparente autem post longam moram tam mirabili visione, vix potuit Missam complere, & ita remansit abstractus, quod sibi non videbatur in mundo esse. Hanc eandem visionem, quam habuerat de Domini passione, narravit toto *

Conventui Fratrum de Monte Alvernae, dum eis de Sacramento Altaris in Cena Domini praedicaret, licet tunc de se, quasi de alio, loqueretur. Cum autem uni sibi familiari hanc visionem narasset, & ille circa ea, quae dixerat, aliqua dubitabilia sibi proposuisset solvenda per ipsum, adeo subtiliter respondit, & de Corpore Domini adeo profunda dixit, quod sua sapientissima responsio de visione habita plenam fidem audientibus dedit. Alio quoque tempore vidit Dominum Jesum salvatorem in specie pulchritudinis suae, in qua visione ita magno amoris fuit repletus fervore, quod per longum tempus non valebat in loco quiescere; & nisi frequenter de loco ad locum movisset, quasi defecisset; & ita accidebat circa eum, sicut aliquando accidit circa calida multum, quae, ut in frigidentur, requirunt motum. Hoc ego ab eo non audivi; sed ab alio Fratris fide digno, cui credi debet b.

38 Sicut iste Vir sanctus habuit desiderium videndi speciem Redemptoris, sic alio tempore desiderabat videre faciem suae dulcissimae Matris; non in illa sublimitate, qua nunc est gloriosa in caelis, sed in illa humilitate, qua conversabatur in terris. Sed etiam in hoc fuit a Matre misericordiae exauditus: nam dum staret in cella Alvernae reclusus, Virgo beata ipsum voluit visitare in illa veste & in illa specie humili, qua apparebat & videbatur a cunctis, quando cum Filio suo commorabatur in terris; sed mora ista non fuit modica; sed per totam diem secum morabatur in cella, & tantam familiaritatem sibi Virgo beata ostendit; quod frequenter ipsa hujus Viri caput & vultum, & manus tetigit, & ipse in hujus beatae Virginis gremio, dum staret ante eam genuflexus, caput humiliter reclinavit. Verba, quae Virgo beata sibi dixerat, dicere noluit. Imò interrogatus, cum magno rugitu semetipsum turbavit affirmans, quod, dum viveret, nulli homini revelaret.

39 Non est ergo mirum, si huic sancto Viro, qui Regi & Reginae adeo fuit familiaris, angeli solatium & consolationem praebabant, & ab eo daemones, inimici humani generis, fugiebant. Frequenter namque fuit visus, dum iret per viam, baculum accipere, & vehementissimè currere, ac in fine cursus baculum projicere. Interrogatus, quid ageret, & quare sic curreret, cum fervore & mœrore respondit: Contra mihi visibiles daemones curro, & ut digni sunt, eo modo, quo possum, baculo meo expello, qui venerunt pacem nostram, & istius provinciae perturbare. Interrogatus, quot essent, respondit: Millia millium. Adeo autem & de nocte & de die per loca solitaria & umbrosa videbatur securus, quod clare ostendebat, quod adversus eum nihil poterat humani generis inimicus.

40 Fecit sibi inimicus humani generis multas illusiones; quas pro nihilo ducebat. Semel, ipso in cella meditante de Domino, & aliquantulum jacentem super sistorium urfi c, daemon cepit eum, & projecit in claustrum, quod ante cellam suam erat; & ipse elevatis oculis in caelum cepit clamare alta voce: Jesu, Jesu, Jesu; & daemon statim fugit; & ipse mansit quietatus. Alia vice, ipso meditante de Domino de nocte juxta cellam suam, & hærebat * cuidam arbori, & daemon ap-

paruit sibi in specie hominis nudi sibi virilia tangendo, quia sciebat daemon, ipsum abhorrere tales corporis partes; & facto signo crucis, inimicus humani generis disparuit. Alio tempore, ipso de nocte orante juxta cellam suam vidit apertis oculis totam sylvam ardere, & tuebant arbores in terram, & dum esset ignis prope eum, ut videbatur, dixit infra se ipsum: Non tentemus Deum; & fugit ad locum Fratrum, & omnia eis recitavit, & postmodum illisio disparuit.

41 Quantum verò sanctis angelis, quibus continuo reverentiam singularissimam exhibebat, fuerit familiaris, apparet ex multis visitationibus & consolationibus, quas recipiebat ab eis: sed de multis referam tantum duas. Interrogatus à quodam sibi familiari, quomodo à Deo donum sapientiae recepisset, cum omnino taceret, & nulli videretur velle revelare, dum viveret; tandem importuna prece, & supplici inquietatione violentatus, hoc, quod ab eo petebatur, sub sigillo secreti, dum viveret, revelavit dicens, quod quadam die, dum in cella reclusus arctam poenitentiam faciens ante crucem Crucifixum oraret attentè, quidam juvenis admirandi decoris ad eum venit, dicens ad eum, quod erat missus, ut secum aliquo tempore moraretur: quem cum Vir sanctus agnosceret esse angelum Domini propter magnam, quam in suo conspectu ad praesentiam ejus recepit securitatem, & concepit benevolentiae caritatem, ipsum, ut decebat, devotissimè honoravit, & simul sedens de cruce Christi & de gaudiis paradisi, atque de verbis Evangelii & Apostoli Pauli, aliorumque Sanctorum longum colloquium habuerunt: sicque per tres menses continuos non fuit dies, in qua non suo luminoso aspectu & eloquio mellifluo frueretur.

42 Erat autem vadens & rediens, sicut amicus ad domum alterius amici, & socius ad domum alterius socii ire & redire familiariter consuevit. Tandem, completo trium mensium spatio, sibi valēfaciens aperuit ei sensum, ut intelligeret Scripturas, & extunc, ut retulit, non fuit Scriptura, quam in quocumque loco non intelligeret secundum aliquem intellectum, licet non fuerit sibi datum, quod, quidquid intelligeret, pro voluntate sua alteri panderet, & alteri aperire posset, nisi quantum placebat majestati divinae, quae sibi dederat spiritum intelligentiae; non autem dubitabat Vir sanctus, quin ille juvenis fuerit angelus suus, qui pro consolatione sui fuerat à Deo missus, & se ei frequentissimè ostendebat.

43 Quodam alio tempore supervenit solennitas beati archangeli Michaelis, quae mensè Septembrio celebratur; & dum de nocte descendisset de cella, quam habebat in Monte Alvernae, & venisset ad ecclesiam Fratrum, ut ad reverentiam angelorum cum ipsis Fratribus laudes Deo persolveret Matutinas, completis Laudibus, in ecclesia more Fratrum aliquantulum subsistit meditando devotè de gloria angelorum. Meditatione verò & oratione sua peculiari finita, de ecclesia discedebat, ut rediret ad cellam. Cum autem ad januam ecclesiae pervenisset, juxta eum apparuit citharædus ita suavissimam faciens melodiam, quod, nisi Vir sanctus fuisset à Deo confortatus, nedum præ dulcedine fuisset raptus; imò videbatur sibi, quod spiritus vellet à corpore separari.

44 Tunc exultans in Domino, cum clamore altissimo ascendendo montem cepit currere versus cellam. Citharædus autem sive curreret, sive staret; sive communi modo ambularet, numquam ab ejus latere discedebat. Cum autem Vir Dei

perve-

perve-

perve-

perve-

perve-

perve-

perve-

perve-

perve-

perve-

perve-

perve-

perve-

perve-

perve-

perve-

perve-

perve-

perve-

perve-

EX MS.

pervenisset ad cellam, & se prostravisset ante imaginem Crucifixi, tunc, ut sibi videbatur, citharæ ille ita cœpit per instrumentum musicum manus movere citissime, & sonitum ita accelerare, sicut consueverunt facere illi, qui sunt in illa arte periti, quando volunt sonum finire. Finito autem sonitu, noctem illam, in oratione persistens usque ad diem, Vir sanctus duxit in somnum, Deo & sanctis angelis ejus referens gratias de consolatione percepta.

ANNOTATA.

a Videtur hac Christi apparitio diversa esse ab illa, quam in Commentario prævio num. 20. ex sancto Antonino retulimus.

b Hæc sincera scribendi ratio, qua hoc loco & in decursu Actorum ubique elucet, fidem auctoris in rebus quantumlibet prodigiosis plurimum commendat.

c Hic rursus vox historiarum, ni fallor, usurpatur pro storio, ita ut ex obscura illa phrasi conjiciam, Beatum pelle ursina pro storea usum esse, qua conjectura confirmatur ex iis, qua post caput 2 littera c annotavimus.

CAPUT V.

Ultimus beati Viri morbus, monita ad Fratres Minores, pius obitus, & revelatio de beatitudine ipsius.

Beatus Joannes febris affligitur,

a
b c

Cum autem placuit Altissimo velle eum de hoc mundo educere & labores suos, quibus in sancta Religione Fratrum Minorum per annos quinquaginta a ipsi Deo servierat, præmiare, ipse existens Cortone b, & vadens Assisium c, non sine admiratione Fratrum subito retrocessit, & rediit ad Montem Alvernæ, ut in ipso Monte spiritum vitæ redderet Deo, in quo beati patris Francisci meritis & suis operibus bonis multa fuerat divinæ contemplationis dulcedine repletus. Quinta namque die Augusti, in qua agimus festum sanctæ Mariæ ad nives d, de febre continua infirmari cœpit, & quinque diebus in infirmitate cum multa patientia Deum laudans, in festo sancti Laurentii, in primis scilicet Vesperis e, inter manus Fratrum, ipso orante cum ipsis, ex hoc mundo migravit. Voluit autem Deus, ut, sicut fervens spiritu semper vixerat in hoc mundo, ita fervens spiritu migraret ex ipso.

magno cum fervore templum adit,

46 Cum igitur in præfato festo Virginis gloriosæ, cujus erat devotus sacerdos, Missam celebrasset devotè, & postea cum Fratribus comedisset, & ad cellam suam reversus fuisset, subito invalit eum febris. Audientes autem Fratres, quod infirmaretur, iverunt ad cellam ejus, & ipsum invenerunt ante Crucifixi imaginem genuflexum, ipsum dominum Jesum cum oris cantu sonoro & admirando cordis jubilo collaudantem. Dicentibus autem Fratribus, quod descenderet de cella & veniret ad locum Fratrum, ut medici consilio curaretur, respondit: Ego domino Jesu dedi spiritum; vobis do corpus; si potestis curate ipsum. Adveniente verò vigilia beati Laurentii, cum quidam Frater visitasset eum, & sibi in lecto sedenti dixisset, Frater Joannes, confortamini in Do-

mino & in beato Laurentio, quia cras est festum ejus, subito de lecto surrexit, & cum velocitate mirabili, quasi saltans, perrexit ad ecclesiam, clamans fortissimè cum admirando clamore: BEATUS LAURENTIUS, BEATUS LAURENTIUS. Cum autem ad ecclesiam pervenisset, prostravit se ante imaginem Crucifixi, & factâ reverentiâ surrexit citò, & sic erectus ante crucem, oculis ac manibus continuò in cælum elevatis, per tantum temporis tractum stetit, per quantum Fratres in choro Missam de vigilia cantaverunt.

47 Completâ Missâ, & sacerdotis benedictione perceptâ, atque crucifixo Domino iterum factâ reverentiâ, dum ad lectum redisset, in quo jacebat, petivit devotè omnia Ecclesiæ Sacramenta; quibus perceptis, dum Fratres circa eum psalmos penitentiales psallerent, ipso respiciente ad lævam, subito fuit raptus, faciesque sua facta est ita terribilis, & quasi tota contorta in illo raptu, ipso secundum sensum nihil penitus sentiente, quod nobis nullum erat dubium, quin pro tunc videbat humani generis inimicum. Fratres autem, qui aderant, hoc videntes, fuerunt adeo pavesciti, quod cadentes in terram, psalmodiam penitus dimiserunt. Cum verò Vir sanctus in se ipsum fuisset reversus, Fratres confortavit cum potestativa voce dicens: Psallite & laudate Dominum: & cum Fratres resumpfissent psalmodiam, & extremæ Unctionis complerent officium, ipse de cetero non ad lævam sed ad dexteram continuè respiciens, iterum fuit raptus. Facies autem ejus in isto secundo raptu adeo serena & gratiosa resplenduit, quod nulli nostrum dubium fuit, quin, sicut in primo raptu viderat inimicum, ita in isto secundo vel videbat Christum, vel aliquem existentem in gloria Beatorum.

48 Tandem cum fuisset in se ipsum reversus, Frater quidam sibi familiaris f, ei adhærens humiliter dixit: Eia, Frater Joannes, rogo vos, quod mihi dicatis, quid vos vidistis; ego vellem libenter scire. Tunc ipse respondit dicens: Nolo tibi dicere, quid viderim. Sufficit tibi scire ea, quæ tibi dixi g. Tunc Frater ille ait: Et numquid fuerunt vera omnia, quæ mihi dixistis? Tunc ipse quasi turbatus increpans eum dixit: Vera sunt, & fuerunt; vera sunt, & fuerunt. Numquid ego dixissem tibi aliud, nisi verum? Quo verbo, licet primò ista omnia, quæ sunt scripta superius, essent nobis credibilia ad sufficientiam, ipso iterum VERA SUNT dicente in hora mortis, nobis credibilia facta sunt nimis. Finitis autem his verbis, illi Fratri in secreto dictis, ad omnes Fratres circumstantes direxit sermonem dicens: Quid vultis scire? Quid vultis scire, nisi Christum? Tunc locutus, audientibus nobis, pulcra & subtilia de Scripturis, incepit ab isto verbo; CHRISTUS VIA, VERITAS, ET VITA; & de isto verbo subtiliter profecutus dicebat: Si vultis habere conscientiam bonam & sanctam, non curetis scire nisi Christum, quia ipse est via. Si vultis sapientiam, non curetis scire nisi Christum, quia ipse est veritas. Si vultis gloriam & honorem, non curetis scire nisi Christum, quia ipse est vita. Et primò profecutus de via dixit, quod Christus erat via, quia erat Verbum insitum humanæ naturæ, quod poterat animas nostras salvare, & ideo debebamus, ut per Christum tamquam viam ambularem, abjicere omnem immunditiam & abundantiam malitiæ. Et post multa, postea profecutus de veritate dixit, quod Christus erat veritas; qua erat splendor gloriæ, & figura substantiæ Patris, portans omnia verbo virtutis suæ, qui purga-

et paulo post exremis Ecclesiæ Sacramentis manibus,

E

præque dans Fratribus monita,

f

g

F

A purgationem peccatorum faciens, sedet ad dextram majestatis in excelsis. Et postea profectus de vita dixit, quod Christus erat vita, ipse est principium, primogenitus ex mortuis, quia in ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare omnia in ipsum pacificans per sanguinem carnis ejus, sive quæ in cælis sunt, sive quæ in terris.

placide ex hac vita migrat,
49 Et dum circa illa verba multa dixisset, & multa profectus fuisset, consideravimus diligenter, quod, cum aliàs litteraliter loqueretur, frequenter in Latino offendeat (& non mirum, quia Grammaticam numquam studuerat) tamen in isto longo sermone, quem sicut homo absorptus fecit, audientibus nobis, nec etiam in uno malo Latino peccavit. Fratres autem videntes, quod ipse debilitatus propinquabat ad exitum; dum animam suam Deo recommendassent, & postea orarent, ipse orans cum eis tradidit spiritum. Ipso verò defuncto, cum per tres dies eum tenuissemus insepultum, cum magni calores essent, ita quoad membra tractabilis, & odore amabilis, ac vultu hilaris & jucundus, quasi semper fuisset vivus, permansit.

cajus beatitudo
B 50 Nos verò credimus, & pia fide tenemus, quod tunc evolaverit ad cælum, sicut in quadam visione cuidam Fratri sibi familiari fuit demonstratum: die namque tertia post decessum ejus, cum ad quiescendum se composuisset, & nec plenè vigilaret, vidit aliquos Fratres, qui jam defuncti erant; sed dum viverent, fuerant ipsi quiescenti familiares. Apparuerunt autem quasi tristes, unum juvenem pulcrum & gaudiosum in sua societate habentes. Ille, ut vidit, cognovit, quod ideo essent tristes, quia adhuc in poenis purgatorii tenebantur. Ille autem juvenis gaudiosus erat angelus, quia & vultum angelicum prætendebat. Ipse autem videns accessit ad illos Fratres defunctos, quasi sibi familiares, & ipsos interrogavit dicens: Dicite mihi, quid est de Fratre Joanne de Alverna, qui nuper in festo sancti Laurentii de hoc mundo migravit? Numquid est iste vobiscum? Ipsi verò stabant stupefacti hoc audientes, & videbantur mirari vehementer; nec ad quæsitum sciebant dare responsum.

cuidam Fratri Minoritari revelatur.
C 51 Tunc juvenis ille appropinquans, & subridens aliquantulum, dixit eis: Iste Frater vos interrogat de illo, qui nudius tertius in festo sancti Laurentii evolavit. Tunc Frater verbum intelligens, & comprehendens, quod eâ horâ, qua Vir sanctus emisit spiritum, transivit ad cælum, dixit ad juvenem: Rogo te, quod mihi dicas, si est aliquis Frater in cælo post beatum Franciscum, qui sit magis gloriosus coram Deo, quam Frater Joannes. Tunc ille respondit: Ipse est magnus & gloriosus coram Deo; sed multi sunt ibi alii Fratres, qui sunt in paradiso multo majoris gloriæ, quam sit ipse. Ad hanc gloriam meritis beati patris Francisci, & istius sanctissimi Viri, ille nos dignetur deducere, qui sibi concessit tam laudabiliter vivere, & tam laudabiliter ad vitam æternam ex hoc mundo transire. Multa audivi miracula meritis hujus Viri sancti fuisse facta; & aliqua audivi fuisse facta, dum vixit, & aliqua postquam ex hoc mundo transivit; sed quia illa oculis meis non vidi, nec ab ejus ore percipere potui, ideo ea non scripsi *b*, reputans suam vitam spiritualem omni miraculo sensibili fuisse majorem.

ANNOTATA.

a Ex his, aliisque characteribus chronologicis

in Commentario prævio num. 16 conclusimus, Beatum nostrum anno circiter 1259 natum fuisse.

b Cortona est antiqua urbs Etruria, sita in agro Florentino, & in excelsa monte extructa, de qua plura vide apud geographos passim obvios.

c Assisum est urbs Italia in Umbria, quæ maxime inclita est natalibus S. Francisci & S. Clara.

d Hinc colligimus, festum S. Mariae ad Nives ineunte seculo XIV in aliqua parte Italia, aut saltem in Ordine Minorum celebratum fuisse, de quo vide ea, quæ Actis S. Dominici, ad diem IV Augusti illustratis, tomo I istius mensis pag. 529 ex Francisco Pagio & Jacobo Ecardo retulimus.

e Ex hac distincta diei æternalis notitia patet, quomodo intelligendi sint aliqui auctores, dum scribunt, B. Joannem Alvernicolam festo S. Laurentii ad cælum migrasse: teste enim hoc scriptore synchrono, in prius Vesperis istius festi, sive die IX Augusti ex hoc mundo migravit.

f Bartholomæus Pisanus in memorato Actorum compendio hunc Fratrem, Beato familiarem, appellat Joannem de Septimo de Pisis, ut in Commentario prævio num. 24 dictum est. Inde tamen evidenter inferri non potest, Acta B. Joannis ab hoc Joanne de Septimo conscripta fuisse, ut § 1 Commentarii prævii num. 10 & sequente ostendimus.

g Hæc responsio apud Bartholomæum Pisanum aliter refertur, ut § 2 Commentarii prævii num. 24 monuimus.

h Hinc iterum confirmatur fides scriptoris, qui non alia Beati gesta, quam sibi certissime cognita, litteris mandare voluit. Unde etiam facile capimus, ab aliis collecta fuisse altera & diversa ejusdem Beati Acta, quæ nunc quoque excudemus, ac annotatis illustrabimus.

ACTA ALIA

collecta ab uno vel fortè pluribus testibus coævis.

Ex Ms. Speculo sancti Francisci & sociorum ejus, lib. 2 cap. 51 & sequentibus, cujus exemplar servatur in bibliotheca Minoritarum Lovaniensium, ex qua habemus ecgraphum, quod in Museo nostro exstat codice O Ms. 20, & quod cum aliis Mss. ejusdem Speculi apographis collatum est.

CAPUT I.

Sublimes B. Joannis Alvernica contemplationes, & mira ecstasis, quam tempore consecrationis in Missa habuit.

P Rædictus a Fratre Joanne cum consolationes mundi hujus penitus abnegasset, in solo Deo
CAP. I.
a
N n n. 3 erat

EX MSS.
Præter alias
divinas con-
solationes,
* al. solitus
* al. sibi in-
fundebat.

erat sollicitus * consolari. Unde quando veniebant solemnitates, præcipuè Domini nostri Jesu Christi benedicti, novas consolationes & mirandas revelationes gratia divina faciebat *. Unde accidit, quod appropinquante Nativitate Domini Salvatoris, cum ipse consolationem de Christi benedicti humanitate certitudinaliter exspectaret, Spiritus sanctus, qui novit, prout vult ipse, dona pro loco & tempore dispensare, non attendens ad propositum hominis volentis vel currentis, sed ad sapientiam Domini miserantis, ipsi Fratri Joanni non consolationem, quam exspectabat, de Christi humanitate, sed de Christi charitate tam ferventissimum amorem exhibuit, quod sibi videbatur, quod anima raperetur de corpore: nam centies plus, quam si in fornace esset, cor ejus ardebat & anima: propter quem ardorem anxiabatur & anhelabat, & vehementer affectus altè clamabat, quia præ nimio fervore amoris & excessivo impetu spiritus à clamore se non poterat continere.

Spirituales
mentis ex-
cessus,

B

2 Horâ verò illâ, in qua tantum sentiebat ardorem amoris, spes salutis sic eum fortiter roborabat, quod non credebat, si tunc mortuus fuisset, per purgatorium pertransire. Et iste amor tantus, licet interpolatè, duravit per medium annum; ardor verò plus quam uno anno duravit, ita quod per aliquam horam videbatur spiritum exhalare. Post verò illud tempus visitationes & consolationes innumeras habuit, sicut ego ipse pluries oculata fide perspexi b, & plures alii frequenter perpenderunt: nam ex nimietate fervoris & amoris visitationes occultare non poterat; fuit enim raptus pluries, me vidente. In quadam enim nocte fuit elevatus in tam admirando lumine, quod vidit omnia creata in Creatore tam cælestia quam terrestria; & omnia suis gradibus ordinatè distincta, quomodo scilicet fuit chori beatorum spirituum apud Deum, & paradus terrestris, & beata humanitas Christi, & habitationes inferorum. Similiter designavit, & videbat, & sentiebat, & repræsentabat Creatorem.

Excellas
contempla-
tiones,

C

3 Postea elevavit eum Deus super omnem creaturam, ita quod fuit absorpta anima ejus & assumpta in abyſſo Deitatis & claritatis, & sepulta in pelago æternitatis, & infinitatis divinæ in tantum, quod nihil creatum vel formatum, nihil finitum vel cogitabile, quod cor humanum posset cogitare vel lingua narrare, sentiebat: & erat absorpta anima illa in primo abyſſo divinitatis, & pelago sive forma claritatis, ita quod erat ipsa anima dilatata, sicut gutta vini in altitudine maris; quod sicut nihil invenit in se, nisi mare, sic anima illa nihil videbat, nisi Deum in omnibus & super omnia, & intra omnia, & extra omnia, & ibi tres Personas in uno Deo, & unum Deum in tribus Personis. Et sensit illam charitatem æternam, quæ fecit Filium Dei incarnari per obedientiam Patris, qua incarnatus est, & per istam viam Incarnationis & Passionis Filii Dei, ipsam meditando, & ejulando & lacrymando ad lumina indicibilia pervenit. Et dixit, nullam aliam viam esse, qua possit anima ad Dominum introire, nisi per Christum, qui est via, veritas, & vita. Fuerunt etiam sibi ostensa in eadem visione, quæcumque facta fuerunt per Christum à casu primi hominis usque ad ingressum Christi in vitam æternam, qui est caput & princeps omnium electorum, qui ab initio mundi fuerunt, sunt, & erunt usque ad finem, sicut annuntiatum est per sanctos Prophetas ad laudem Domini nostri Jesu Christi. Amen.

CAP. II.

4 Eidem Fratri Joanni accidit quoddam mi-

rabile, & celebri memoria dignum, sicut retulerunt illi, qui fuerunt præsentés: cum enim staret Frater Joannes prædictus in loco Molliani c*, de custodia Firmi; & provincia Marchiæ, die prima post Octavam sancti Laurentii, scilicet infra Octavam Assumptionis beatæ Virginis, surrexit ante horam matutinalem, & cum magna unctio gratiæ, qua præventus erat à Domino, dixit Matutinum cum Fratribus. Dictis verò Matutinis, perrexit in hortum, quia tam immensæ dulcedinis & suavitatis abundantiam sentiebat, quod præ magnitudine gratiæ, quam gustu mentali habebat in illo verbo Dominico, scilicet HOC EST CORPUS MEUM, emittebat clamores, & in corpore * dicebat: HOC EST CORPUS MEUM; in quo verbo illuminatus à Spiritu sancto, apertis mentalibus oculis, videbat Christum beatum cum beata Virgine, & multitudinè angelorum sanctorum, & intelligebat illud Apostolicum dictum, quomodo unum corpus sumus omnes in Christo; singuli autem alter alterius membra, ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, longitudo, & sublimitas & profundum, scire etiam supereminentem charitatem Christi omniscientiæ, quod totum est in isto altissimo Sacramento, quod conficitur, cum dicitur: HOC EST CORPUS MEUM.

D
Beatus ex-
pendens ver-
ba consecra-
tionis rapi-
tur,

* al. Ma-
gliani

* al. corde

E

5 Et factâ aurorâ, sic affectus gratiâ, intra- vit ecclesiam cum fervore sancti Spiritus anxian- do, putans à nullo sentiri; cum tamen quidam Frater staret in choro, qui hoc audiebat. Et cum anxian- do præ magnitudine gratiæ se abstinere * non posset, magnum clamorem emisit. Cum ergo ad altare accessit ad celebrandum Missam, quam cantare debebat, & ampliata est sibi gratia, & crevit amor ille prædictus, & datus est sibi quidam sensus de Deo ineffabilis & inæstimabilis, quem suis verbis nullo modo poterat explicare. Et timens, ne crederet tantum sensus ille & fervor mirabilis, quod oporteret dimittere Missam, nesciebat, quam partem eligeret; utrùm scilicet procederet, vel exspectaret. Tamen, quia ali- quando senserat simile, & Dominus tantum temperaverat, quod ob hoc non dimiserat Missam, utcumque confidebat, se posse procedere. Nihilominus timebat, ne eveniret, quod evenit; quia tales infusiones divinæ non sunt in hominis pote- staté.

eaque post-
modum in
Missâ pro-
nutriaturus
hæret,
* al. conti-
nere

F

6 Cum ergo processisset usque ad Præfationem beatæ Virginis, crevit illa illuminatio & gratiosa suavitas, quod veniens ad QUI PRIDIE, QUAM PATERETUR, vix tantam suavitatem & dulcedinem poterat sustinere. Pervento autem ad hoc, HOC EST CORPUS MEUM, ingeminat HOC EST, HOC EST, & multùm frequenter, ita quod quasi deficiebat præ magnitudine eorum, quæ jam sentiebat in anima. Unde Guardianus loci succurrens, stabat juxta eum, & Frater etiam cum cereo accenso, post eum stantibus & timentibus ceteris Fratribus cum hominibus aliis & mulieribus multis, cum quibus aliquæ erant majores de provin- cia, quæ omnes expectantes & timentes more mulierum plangebant: ipse verò Frater Joannes, quasi alienatus beatissimâ & suavissimâ lætitiâ, stabat non procedens in consecratione sanctissima complenda, quia sentiebat Dominum Jesum Christum, qui non intrabat Hostiam, vel potius Hostia non transsubstantiatur in ipsum; donec ad HOC EST adjungeret CORPUS MEUM.

quibus diffi-
cultè pro-
latiis,

7 Et non valens ferre tantam majestatem beati capitis, id est Christi, ostenso sibi paradiso corporis Christi mystici exclamavit dicens CORPUS

mirabilent
celestim pa-
titur,

MEUM.

CAPUT II.

Divini favores huic Beato collati, & mira Christi apparitio, qua eidem facta est.

A MEUM. Et statim evanuit forma panis, & apparuit Dominus Jesus Christus, Dei Filius benedictus, incarnatus & clarificatus, & ostendit ei humilitatem, quæ eum fecit incarnari, & facit ipsum venire quotidie in manus sacerdotis. Et talis humilitas tenebat Fratrem Joannem in tanta dulcedine, & admiratione inenarrabili & ineffabili, quod non poterat complere verba consecrationis. Est enim tam admiranda humilitas & dignatio Salvatoris nostri Dei circa nos (ut ipse Frater Joannes dixit) quod corpore non potest sustineri, nec verbis explicari. Propter hoc non poterat procedere, & propter hoc, etiam dicto HOC EST CORPUS MEUM, mox mirabiliter post se cecidit retrò: sed à Guardiano, qui stabat juxta eum, ne rueret in terram, sustentatus est; & concurrentibus Fratribus, & aliis hominibus, & mulieribus, qui in ecclesia morabantur, tamquam mortuus in sacrificia deportabatur: erat enim corpus ejus frigidatum, sicut corpus hominis mortui; & digiti manuum ejus erant contracti tam fortiter, quod vix valebant distendi vel moveri: & sic jacuit, quasi exanimis, usque ad tertiam magnam *d*: erat enim in æstate.

B 8 Quia verò ego, qui ad hoc fui præfens, desiderabam valde scire, quæ circa eum fuerat operata clementia Salvatoris, quasi statim, quando ad se reversus fuit, accessi ad eum, rogans per charitatem Dei, prædicta mihi dicere dignaretur. Ipse verò, quia de me plurimum confidebat, totum hoc per gratiam Dei accidisse, mihi per ordinem narravit: & insuper dixit, quod in conficiendo, & antè, cor suum erat liquefactum ad modum cere valde distemperatæ, & caro sua videbatur sine ossibus taliter, quod nec membra nec manus poterat quasi levare ad faciendum crucem super Hostiam; addens, quod antequam fieret sacerdos, fuit sibi ostensum, quod debebat sic deficere. Sed quia multas Missas legerat, & non e venerat, quod fuerat antè prædictum, putabat, se in hoc fore deceptum. Sed fere quinquaginta diebus ante Assumptionem beatæ Mariæ Virginis, in qua hoc iterum ** habuit*, fuit sibi ostensum, quod hoc debebat sibi contingere circa Assumptionem; sed erat oblitus istius promissionis. Ad laudem & gloriam Domini nostri Jesu Christi.

** al. ultimum*

C

ANNOTATA.

a Hac voce prædictus haud dubie auctor innuit, sese de eodem Beato narrasse alia, quorum series forsitan in Ms. nostro mutata est, vel se alludere ad titulum capituli; in quo Joannes de Alvernia disertè nominatur.

b Ex his & similibus verbis, quæ statim sequuntur, facile intelligimus, ignotum hujus narrationis collectorem, etiam Beato synchronum, & in quibusdam rebus testem oculatum fuisse.

c Bartholomæus Pisanus in jam sepe citato Opere de Conformitatibus fol. 88 verso memorat locum seu Conventum Moliani, & breviter refert varia, quæ ibidem B. Joanni contigerunt.

d In margine Ms. nostri pro magna notabatur horam. Quid autem sit tertia magna, fateor, me ignorare.

QUAM gloriosus sit in conspectu Dei Patet noster Franciscus, apparet in electis filiis, quos in Ordine Spiritus sanctus aggregavit; ita quod verè gloria tanti Patris sunt filii sapientes, inter quos singulariter fuit Frater Joannes prædictus, qui in cælo Ordinis, tamquam stella mirabilis, splendore gratiæ rutilavit. Hic namque cum in juvenili ætate gereret per sapientiam cor senile, poenitentiam viam custodivit, corporis & mentis munditiam totis visceribus cupiebat. Unde cum adhuc esset puerulus, lorica & circulum ferreum portabat ad carnem, & abstinentiæ crucem quotidie bajulabat; ita quod, dum in sancto Petro de Firmo cum Canonicis moraretur, antequam sancti Patris habitum assumpsisset, illis splendide viventibus, ipse se abstinentiæ miro rigore frænabat, & inter delicias martyrium abstinentiæ celebrabat. Sed cum ad suum studium angelicum obices socios multipliciter pateretur in tantum, ut lorica exuerent, & abstinentiam impedirent, ipse inspiratus à Deo cogitavit mundum cum amatoribus suis relinquere, & florem suæ angelicæ juventutis ** al. pudicitiam* brachiis Crucifixi offerre, in Ordine scilicet beati Francisci, in quo audierat crucis Christi stigmata renovari.

10 Cum ergo in nomine Domini habitum Fratrum Minorum puerulus assumpsisset, & uni magistro *a* commissus fuisset pro spiritualium disciplina, cum verba audiret divina aliquando à magistro, cor ejus ut cera liquefens tanta suavitate gratiæ in interiori homine replebatur, ut exterior homo discurrere coactus, aliquando per hortum, aliquando per ecclesiam, aliquando per sylvam cursim undique currebat vel circuibat, quemadmodum flamma interior impellebat. Successu verò temporis hunc angelicum Virum in diversis statibus ordinatis actionibus gratia divina subvexit; quandoque ad splendores cherubicos, quandoque ad ignem seraphicum, quandoque ad angelica gaudia hunc angelicum Virum rapiebat gratia divina; & quod plus est, quandoque ad divina oscula & excessivos amoris Christi amplexus, non solum interioribus gustibus, sed & signis exterioribus, tamquam amicum intimum assimebat.

11 Unde accidit sibi quodam tempore, quod bene per spatium trium annorum, amoris Christi igne succensus, recipiebat consolationes mirabiles, & frequenter in tali ardore rapiebat ad eum. Sed quia Deus spirituale curam gerit de filiis suis, nunc consolando prosperis, nunc exercendo adversis, dum Frater Joannes prædictus staret in quodam loco, subtractus est ille radius & status ignitus, & remansit sine amore & lumine, & fuit in mœrore permaximo: propter quod, eum anima ipsius Dilecti præsentiam non sentiret, anxietate & cruciatur per sylvam mœrens & anxius, Dilectum, qui se modicum dispensativè absconderat, quærens; sed nullo modo, nulloque loco Christi Jesu benedicti dulcissimos amplexus, & suavità & beata oscula, sicut consueverat, invenire valebat. Et hanc tribulationem per dies plures sustinuit, ejulans & lacrymans.

12. CUM

EX MSS.
cospexit
Christum,

12 Cum autem ambularet die quadam per dictam sylvam, in qua ipsemet semitam fecerat ad pergendum, & sic afflictus & desolatus incederet, adhærens uni fago *b*, faciem lacrymosam in cælo erexit. Et ecce qui sanat contritos corde, & alligat contritiones eorum, Dominus Jesus Christus benedictus apparuit in eadem semita, nihil tamen dicendo; quem cum sic Joannes recognosceret, statim sese projecit ad pedes ipsius, & gemitibus inenarrabilibus exorabat, & humillimè supplicabat, ut sibi succurrere dignaretur; Quia sine te, inquit, Salvator dulcissime, maneo in tenebris & in tenebris: sine te, agne mitissime, maneo in angustiis & terrore: sine te, Fili Dei altissime, maneo in confusione & rubore: nam sine te sum cunctis bonis exspoliatus; etiam sine te sum tenebris obcæcatus, quia tu es Jesus lux vera gentium*. Sine te sum perditus & damnatus, quia tu es vita animarum & vita vitarum: sine te sum sterilis & aridus, quia tu es largitor donorum & gratiarum. In te sum totaliter consolatus, quia tu es Jesus, nostra redemptio, amor & desiderium, panis reficiens, & vinum lætificans choros angelorum, & corda Sanctorum omnium. Illumina me, magister gloriosissime*, & pastor piissime, quia sum tua ovicula, quamvis indigna.

* al. mentium

B
* al. gratiosissime

qui post u-
beres Beati
viri lacrymas,

13 Quia desiderium, quod differtur, ad majorem accendit amorem, Christus benedictus adhuc iterum recessit, incedens per semitam supradictam, nihil penitus sibi loquens. Frater verò Joannes videns, quod Christus benedictus recedebat, & eum non exaudiebat, surgens iterum cum sancta importunitate, sicut egenus & pauper, iterum currit ad Christum, & ad pedes ejus humiliter se prosternens, cum lacrymis devotissimis exorabat dicens: O Jesu dulcissime, miserere mei, quoniam tribulor. Exaudi me in multitudine misericordiarum tuarum, & redde mihi lætitiā salutariam tuam, quia misericordiam tuam plena est terra. Tu scis, Domine, quoniam vehementer tribulor. Rogo igitur, quod animam meam obtenebratam succurras velociter. Et iterum Salvator recessit, nihil loquens Fratri Joanni, & in nullo ipsum consolans videbatur velle recedere, vadens per semitam antedictam, faciens sicut mater cum puerulo, ut desiderium ejus amplius inflammaret; quæ cum filio lactenti se subtraxerit, & ille lactentem flendo quæsierit, post fletum mater amplectans & illum osculans recipit in majori dulcedine.

C

Et iteratas
preces,

* al. cor
ejus

14 Unde Frater Joannes tertio insecutus Jesum Christum benedictum lacrymando vehementer pergebat, sicut lactens post matrem, & parvulus post patrem, & humilis discipulus post magistrum misericordem. Cum autem pervenisset ad eum Christus benedictus, faciem suam gloriosam ad Fratrem Joannem convertit, & expandit venerabiles manus suas, sicut sacerdos, quando se vertit ad populum. Tunc Frater Joannes vidit radios lucis mirabiles de sacratissimo Christi pectore egredientes, non solum totam sylvam illuminantes exterius, sed etiam corpus* & animam interiorius replentes divinis splendoribus. Unde statim Frater Joannes fuit edoctus à Spiritu sancto, quemadmodum humilem & reverentem actum deberet tenere cum Christo benedicto: nam statim se projecit ad pedes Christi.

ei pedes,
manus ac
pectus
* al. sua

15 Christus verò benedictus pedes illos sanctissimos clementer sibi exhibuit, ubi tot lacrymas Frater Joannes effudit, quod quasi videbatur alia Magdalena, rogans, quod ad peccata ejus* non respiceret; sed per suam sanctissimam Passionem & asperionem sanguinis gloriosi animam ejus re-

suscitare in gratiam divini amoris dignaretur, sic dicens: Cum hoc sit tuum mandatum, ut te toto corde & totis viribus diligere debeam, quod mandatum sine tuo adjutorio nullus valet perficere, adjuva ergo me, amantissime Jesu Christe, ut totis viribus amem te. Dum autem Frater Joannes sic instanter oraret, & ad pedes Christi jaceret, tantam inde recepit gratiam, quod totus ibi exstitit renovatus, &, sicut Magdalena, pacificatus & consolatus. Et tunc Frater Joannes sentiens tantæ gratiæ donum, cepit gratias agere Deo, & pedes ejus humiliter osculari. Erigendo se ut Salvatorem cum gratiarum actione respiceret, Christus benedictus manus suas sanctissimas ad osculandum eidem exhibuit & expandit. In ipsa apertione manuum Frater Joannes se erigens accessit, & amplexatus est Jesum; & Christus benedictus amplexatus est ipsum: & inde osculans Frater Joannes sanctissimum pectus Christi, sensit tantum odorem divinum, quod si omnia mundi aromata congregarentur in unum, respectu illius divini odoris fætor putridus putaretur.

E

16 Insuper de ipso pectore Salvatoris egrediebantur radii supradicti illuminantes mentem interiorius, & exterius omnia circumquaque. Et in hoc amplexu, odore, ac luminibus in ipso beato pectore Domini Jesu Christi fuit raptus Frater Joannes, & totaliter consolatus, & mirabiliter illustratus: nam extunc, quia de sacro Dominici pectoris fonte potaverat, dono sapientiæ & gratia Dei verbi repletus, verba miranda & supernarrabilia* frequentius eructabat. Et quia de ventre ejus fluebant flumina aquæ vivæ, quas potaverat de abyssu pectoris Domini Jesu Christi, ideo mentes audientium immutabat, & fructus mirabiles faciebat. Ille insuper odor prædictus & splendor, quem ibi persenserat per plures dies in ejus animâ perduraverunt; &, quod plus est, in dicta semita, unde & ubi Dominici pedes perrexerant, & per amplum spatium circumquaque, eundem splendorem & odorem per multa tempora sentiebat. Rediens ad se Frater Joannes post raptum prædictum, Christus benedictus disparuit, & ipse postmodum semper consolatus & illuminatus remansit.

familiariter
deosculanda
præbuit

* al. supernaturalia

* al. mentes

F

17 Et tunc invenit humanitatem Christi, sicut recitavit mihi ille, qui ab ore Fratris Joannis habuit. Sed invenit animam suam in abyssu divinitatis sepultam; & hoc est multis & manifestis testimoniis probatum: nam coram Romana curia, & coram regibus & baronibus, & coram magistris & doctoribus tam profunda & alta lumina eructabat, quod omnes in stuporem mirabilem convertebat, cum ipse Frater Joannes esset homo quasi sine litteris; & tamen quæstiones subtilissimas & altissimas de Trinitate & aliis Scripturæ mysteriis mirabiliter declarabat. Quod autem, ut superius patet, Frater Joannes primò ad pedes Christi cum lacrymis, postea ad manus cum brachiis, & tertio ad pectus beatum cum raptu & radiis suscipitur, sunt magna mysteria, quæ non possunt verbis brevibus explicari: sed qui vult hoc scire legat Bernardum in Canticis Cantorum, qui hos gradus per ordinem ibi ponit, scilicet incipientium ad pedes; proficientium ad manus; perfectorum verò ad osculum & amplexum. Quod verò Christus benedictus nihil loquendo Fratri Joanni tantam gratiam contulit, docuit, quod sicut pastor optimus magis studebat animam divinis sensibus pascere, quam auribus carnis exterioribus sonis strepere; quia non in exterioribus, sed in intimis est regnum Dei: omnis enim gloria ejus ab-

hoc favore
re-memem
ejus mirificè
illustravit.

intus,

A intus, dicit Propheta. Ad laudem Domini nostri Jesu Christi. Amen c.

A N N O T A T A.

a In alio Ms. pro magistro legitur sancto Fratri. Tesse autem Bartholomeo Pisano, fuit is magister vite spiritualis Jacobus de Fallerano: nam scriptor ille fol. 151 verso laudat Operis inter alia dicit, quod Custodiâ Firmana habeat locum Molliani, in quo jacet Frater Jacobus de Fallerano, pater spiritualis Fratris Joannis de Alverna.

b Fagus illa dudum in veneratione fuit, & truncus ejus jam innititur altare sacelli, quod B. Joanni dedicatum dicitur, ut § 1 Commentarii prævii num. 2 & 3 retulimus.

c Totus hic numerus in quibusdam Mss. deest, ut in egrapho nostro Lovaniensi ad marginem notatur.

C A P U T III.

B Alia apparitiones & revelationes, quæ eidem Beato contigerunt.

CAP. IV.
Beato Jo-
anni sanctus
Laurentius
martyr

Rogatus Frater Joannes supradictus à Fratre Jacobo de Fallerano, quod rogaret Deum de quodam scrupulo conscientie, quod ipsum valde affligebat; videlicet de quibusdam, quæ ad sacerdotale officium pertinebant, à Domino habuit hoc responsum ante festum sancti Laurentii, ut retulit ipse sibi; aitque, quod Dominus dixit sibi: Ipse est sacerdos secundum ordinem Dei. Et cum adhuc ipsum conscientia stimularet, rogavit iterum, quod de hoc rogaret Dominum. Unde ipse fideliter in vigilia sancti Laurentii de nocte cum vigilaret & oraret Dominum, ut meritis sancti Laurentii de scrupulo ipsum certificaret, apparuit sibi vigilanti & oranti beatus Laurentius, indutus vestibus albis ad modum levitæ, & dixit ei: Ego sum levita Laurentius; & ipse, pro quo oras, est sacerdos secundum ordinationem divinam. Et tunc fuit certificatus, & est valde consolatus de dubio, quod habebat.

19 Iterum eidem Fratri Joanni, cum Frater cantarent SALVE REGINA de sero, apparuit ei sanctus Laurentius in forma adolescentis, indutus dalmaticâ rubeâ, & portans cratem ferream, dicens ei: Ista craticula glorificavit me in cælo, & acerbitas carbonum dedit mihi plenitudinem Dei dulcedinis; & subjungens ait: Si tu vis gloriam & dulcedinem Dei habere, sustine patienter passionem & amaritudinem mundi. Stetit autem sanctus Laurentius cum eo sic visibiliter, donec cantata fuit Antiphona prædicta. Postea Fratres i-verunt pausatim, & ipse remansit in choro cum sancto Laurentio; qui certificans eum & consolans, disparuit, & reliquit eum in tanto amore & dilectione divina, quod per totam noctem dicti festi nihil dormivit; sed totam noctem cum consolatione miranda transegit a.

20 Item idem Frater Joannes cum semel Missam devotissime celebraret, consecratâ Hostiâ, annullatus fuit in conspectu ejus totaliter panis, & in ictu oculi apparuit ibi Christus, indutus veste rubea, qui dedit sibi tantam consolationem dulcedinis, quod si non esset, quod remansit sibi intellectus, fuit * raptus in ecclasi: & in ipsa vi-

Augusti Tomus II.

sione certificatus fuit, quod propter illam Missam placatus fuit Dominus pro toto mundo, & maxime pro suis recommendatis. Ad laudem & gloriam Domini nostri Jesu Christi. Amen.

21 Cum dictus Frater Joannes celebraret Missam in Commemoratione omnium defunctorum*, obtulit cum tanto charitatis affectu, & compassionis pietatis illud altissimum Sacramentum, cujus efficaciam super omnia suffragia desiderant animæ defunctorum, quod liquefiebat totus in dulcedine pietatis, & melliflua dilectione superna. Quando ergo in dicta devota Missa Corpus Domini sacratissimum levaret in altum, offerens illud Deo Patri, ut amore illius, qui in cruce pependit, animas illas ab ipso creatas & redemptas de carcere misericorditer liberaret, vidit quasi infinitas animas de purgatorio egredi, quasi multitudinem scintillarum de ignita fornace procedentium; & vidit illas ad cælestem patriam advolantes propter merita Christi, qui pro humana salute pependit in cruce, & in illa sacratissima Hostia offertur quotidie pro vivis & mortuis. Ad laudem Domini nostri Jesu Christi. Amen.

22 Tempore, quo Frater Jacobus de Fallerano sanctus homo infirmabatur in loco Molliani*, Custodiæ Firmanæ, & provinciæ Marchiæ, Frater Joannes de Alvernia orabat Deum pro dicto Fratre Jacobo, graviter infirmante, oratione mentali, & præcordiali desiderio, quia ipsum, tamquam Fratrem*, intimè diligebat. Et cum sic attentè oraret, factus in ecclasi, vidit in aëre exercitum angelorum multorum & Sanctorum cum magna claritate supra cællam suam, quæ erat in sylva, manentium; & erat tanta claritas, quod tota contrata* b in circuitu refulgebat: inter quos angelos vidit dictum infirmum, pro quo ipse rogabat, stantem speciosissimum, candidis vestibus renitentem. Vidit etiam ibidem beatum patrem nostrum Franciscum, stigmatibus sacris insignitum, & gloria mirabili refulgentem: vidit, & recognovit Fratrem Lucidum sanctum, & Fratrem Matthæum antiquum de monte Rubiano c, & plures alios Fratres, quos numquam in hac vita viderat, recognovit, qui cum multis Sanctis simili gloria fulgebant. Et dum hæc cerneret, sibi fuit revelatum pro certo de salvatione ipsius infirmi, & quod in ipsa infirmitate transire debeat ad Dominum; sed non immediatè transiret ad cælum, quia oportebat eum aliquantulum purgari.

23 Frater autem Joannes, qui hoc videbat, propter salutem & gloriam dicti Fratris in tantum gaudebat, quod in dulcedine spiritus Fratrem Jacobum frequenter vocabat, dicens inter cordis arcana: Frater Jacobe! Mi Frater Jacobe! Mi fidelissime serve Christi! Frater Jacobe! Pater mi dulcissime! Frater Jacobe, socius angelorum! Frater Jacobe, confors beatorum! Et sic certificatus de morte Fratris Jacobi, & certificatus de salute animæ ipsius, recessit de loco Massæ d, ubi hanc visionem habuerat, & ivit ad visitandum eum Molliani, ubi invenit dictum infirmum ita infirmitate gravatum, quod vix poterat sibi loqui: cui Frater Joannes annuntiavit, quod moreretur, & tamquam leo securus & gaudens transiret ad vitam. Ipse autem Frater Jacobus jam de salute sua certus, & totus exhilaratus tam mente quam facie, ipsum Fratrem Joannem cum lætitia & risu pulcherrimo, & visu jucundo suscepit, eo quod sibi tam jucunda nova portaverat, & quia ipse cum tamquam filium diligebat; seque sibi intimè recommendans, indicavit sibi, se jam resolvit à corpore,

EX MSS.

CAP. V.
ac animæ,
quæ ex igne
piaculari li-
berabantur.
* al. qua-
dam die
pro defun-
ctis

E

CAP. VI.
Idem Beatus
cuidam
Jacobus a-
groranti
* al. Mo-
gliano
* al. patre

* al. terra
b

c

F

eternam
salutem
prædicat

d

EX MSS.
cumque ex
pacto antea
inito

24 Unde Frater Joannes rogavit eum, ut sibi post mortem loqui dignaretur; quod Frater Jacobus promisit, si permetteret benignitas Salvatoris. Et his dictis; appropinquante hora exitus, Frater Jacobus cepit devotè dicere: O in pace! O in id ipsum! O dormiam! O requiescam! Et his dictis, cum jucunda & læta facie migravit ad Dominum Jesum Christum. Frater autem Joannes reversus ad locum Massæ, expectabat promissum Fratris Jacobi in die, quo se dixerat locuturum. Et cum expectaret, apparuit sibi Christus cum claritate magna & comitiva mirabili angelorum & Sanctorum: & recordatus est Frater Joannes de Fratre Jacobo, & recommendavit eum Christo.

post mortem
videt gloriosum,

25 Post hoc die sequenti, Fratre Joanne stante in sylva Massæ, apparuit sibi Frater Jacobus, comitantibus angelis, totus gloriosus & lætus. Cui dixit Frater Joannes: O pater, quare non fuisti mihi locutus in die, quo promiseras? Ille respondit: Quia indigebam aliquantulum purgari. Sed eadem horâ, qua Christus tibi apparuit, apparuit Fratri Jacobo laico de Massa sancto e, & viventi & servienti in Missa, ubi vidit Hostiam sacram horâ elevationis conversam in puerum vivum pulcherrimum. Et locutus fuit dicto Fratri dicens: Hodie cum illo puero vado ad regnum, quia nullus potest ire, nisi per ipsum f. Et quando recommendasti me Christo, fuisti exauditus; & eadem horâ, qua locutus fuit Fratri Jacobo prædicto, fuit liberatus. Et his dictis, perrexit ad Dominum. Et Frater Joannes remansit valde consolatus; Frater autem Jacobus de Fallerano migravit in vigilia sancti Pauli Apostoli de mense Julii g, & requiescit in loco Molliani, ubi per eum Deus facit multa miracula. Ad laudem Domini nostri Jesu Christi.

CAP. VII.
& varia
cordium ar-
cana dete-
git.

26 Cum quædam personæ haberent quædam peccata terribilia & abscondita, quæ nullus poterat scire, nisi per revelationem divinam, de quibus aliqui erant mortui, aliqui vivi, Frater Joannes per revelationem divinam viventibus occultata peccata detexit. Propter quod illi ad poenitentiam sunt conversi; quorum unus dixit, quod peccatum, quod Frater Joannes detexerat, fecerat, antequam Frater Joannes esset natus in mundo h: & ille, cui hoc dixit, dixit mihi. Et confessi sunt, quod vera erant illa, quæ Frater Joannes de ipsis dicebat. Fuit etiam revelationem eadem, quod aliqui eorum, qui erant mortui, perierant morte temporali & æterna, & aliqui tantum morte temporali; & fuit hoc sibi certitudinaliter demonstratum: & ego vidi Fratrem fide dignum, qui cognovit personas illas.

ANNOTATA.

a Hæc secunda apparitio S. Laurentii etiam in Actis prioribus narratur.

b. Contrata, est regio vel tractus terra, & ab

Italica vernaculè contrada appellatur. Hæc significatio satis clara est ex nomine terra, quod in altero Ms. legitur, ut ad marginem notavimus.

c Bartholomæus Pisanus fol. 84 de utroque hoc insigni viro sic scribit: Frater Matthæus de Monte Rubiano, qui fuit sanctitate præclarus, visus est à Fratre Joanne de Alverna inter choros angelorum & sanctorum cum B. Francisco gloria & claritate fulgere: sic & Fratrem Lucidum præfatum etiam vidit gloria singulari fulgere. Quamvis de hac visione non dubitemus, & Arturus utrumque hunc Fratrem Menologio suo cum titulo beati inferuerit, tamen discere cupimus, utrum illustres illi viri legitimum cultum habeant, ne eos relinquere cogamur inter Prætermittos; ubi ad diem x Aprilis & iv Julii illos collocavimus.

d De hoc antiquo ac solitario Fratrum Minorum Conventu illustrissimus Gonzaga in Origine Seraphica Religionis fol. 203 consuli potest.

e Arturus in Menologio Franciscano ad diem 5 Decembris huic venerabili viro texuit sequens elogium: In Piceno beati Jacobi à Massa confessoris, vitæ perfectione, oratione, rerumque celestium contemplatione clari. Hueberus longiori eundem exornat elogio. Non dubitamus de pia hujus viri vita ac felici morte; sed scire cupimus, an alicubi immemorabilem cultum obtineat; quod etiam de Jacobo Fallerano jam laudato & mox iterum laudando intelligi volumus.

f Apparitio, qua hic Jacobo Massano facta dicitur, in quodam Ms. codice deest, ut in margine ecgraphi nostri Lovaniensis notatur; sed eam in suo codice legit S. Antoninus, qui F. Jacobum de Fallerano sic respondentem inducit: Eadem horâ, qua Christus tibi apparuit, vidit me Frater Jacobus de Massa (scilicet quidam alius sic vocatus, Conversus & sanctus homo) dum serviebat in Missa: qui etiam vidit Hostiam consecratam conversam in puerum in hora elevationis ineffabiliter speciosum, & illi locutus sum tunc dicens: Cum illo puero vado ad regnum. Etiam sequentia, qua hic de morte & miraculis Jacobi de Fallerano adduntur, in alio Ms. desunt, ut ibidem ad marginem monemur.

g Non intelligimus, quomodo vir ille venerabilis dicatur mortuus in vigilia sancti Pauli de mense Julii, cum eo mense nullum S. Pauli Apostoli festum occurrat. Fortè legendum est quarto Kalendas mensis Julii, quo die vigilia sanctorum Petri & Pauli celebratur. Quid si pro sancto Paulo Apostolo substituendus sit sanctus Jacobus Apostolus, cum Arturus & Hueberus ad hanc festivitatem propius accedant, quando in Menologio suo Franciscano annuam pii istius viri commemorationem die 25 Julii consignant?

h Nescimus, quo fundamento Vineæ S. Francisci, qua Antverpia anno 1518 Flandricè excusa est, folio 379 verso narret, id contigisse alicui Fratri, qui peccatum perpetraverat, antequam B. Joannes natus esset.

DE SS. FALCO ET NICOLAO

Eremitis Calabris in Apulia.

J. B. S.

SEC. XIV.
Eorum vita
alibi descri-
pta,

Mbos hosce sanctos Eremitas hoc die, sed distinctis articulis memorat Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italia, nos utrumque hic conjungimus, Henschenium secuti, qui ad diem VII Maii SS. Francum & Reginaldum hodiernorum socios eodem brevi Commentario complexus est, pleraque omnia recitans qua Falco & Nicolao eque ac istis aptanda sunt ex citatis ibi Neapolitanis scriptoribus Marafoto, Romao, Barrio & Ciarlanto accepta, ut de nostris vix quidquam dicendum superfit, quod ibi illustratum non sit, sive quod ad austeram vivendi rationem attinet, qua solitariis Egyptiis equiparantur, sive ad summam ipsorum humilitatem, ut qui mortuo Hilarione institutore, praelaturam unanimiter detrectaverint, donec, projectis in aquam lancibus, pisciculus in Nicolai lance inventus ipsum ceteris praefectum designare visus sit. En modo breve utriusque elogium a Ferrario ex citatis auctoribus acceptum, quibus ipse Regium adjungit, eisdem paucis memorantem. De S. Falco ita habet:

2 Falco eremita, natione Calaber; sub Hilarionis eremitae disciplina, una cum Nicolao condiscipulo & aliis quinque vitam egit in Aprutio asperam. Is post magistri sui obitum in Aventini fluvii vallem apud Casulum & Lamam oppidula Pelignorum se recepit, ibique post Nicolai excessum, & ipse ad Superos evolavit v Idus Augusti. Eugenio IV Pontifice maximo in templo Palenensi sepultus. En modo S. Nicolai elogium:

3 Nicolaus B. Falci condiscipulus, & ipse ex Calabria, una cum Hilarione eremita in Pelignos veniens, sub illius disciplina arctam vitam duxit. Cum vero Hilarion carnis debitum solvisset, Nicolaus cum Falco aliquamdiu in valle Aventini amnis apud Lamam, Furcam & Vandagrelam vixit, ac post se Falco relicto, vitae eremiticae meritis cumulatius migravit e vita, in templo Vandagrelae sepultus. In cujus & sociorum laudem haec ibi canitur antiphona: O PROLES CALABRIAE, SPLENDOR SEPTEM SIDERUM, NOVUM VANDAGRELAE DECUS, NOBILE DEPOSITUM, FER O JUBAR GRATIAE CHRISTI BENEFICIUM, UT BREVE VENIAE CORPUS NON INANE DEFLUAT.

hic singulis

datur elegium.

E

DE BB. JOANNE PLEBANO ET LEONE BEMBO,

VENETIIS IN ILLUSTRIS S. LAURENTII PARTHENONE,
COMMENTARIUS CONRADI JANNINGI P. M.

Praefatiuncula.

C

Amus hic decessoris nostri P. Conradi Janningi primitias in hoc opere, ut ita dicam; collectas nempe notitias, dum junior e studio theologico Romano in Belgium reversurus Venetias divertit, ibique tum invenit qua non ad vitam quidem aut Beatorum, de quibus hic agitur, gesta, sed ad eorum saltem cultum pertinere & sufficere censuit; ceteris omnibus longa oblivione pridem sepultis. Cum autem immemorabilem utriusque venerationem abunde probasse videatur; rationem etiam reddens cur hoc potius die quam alio quolibet collocentur, non putavimus susceptum laborem negligendum: neque enim ingrati fore lectoribus confidimus opellam qualemcumque sub ipsum, ut ita dicam tirocinium hagiographicum elaboratam. Sanctos huc remisit Papbrochius in Appendice ad XXI Maii. Ita ille, monumentis accuratè exploratis; rem totam digessit.

CAPUT I.

F

De die cultus, statu ac inventione corporis, cultuque ipso B. Joannis Plebani.

Absoluto in celebri Athenaeo collegii Romani Venetiis Societatis nostrae Theologicorum studiorum S. Laurentii curriculo, priusquam in provinciam meam Flandrobelgicam rediturus, Italia excederem; integrum fere annum variis in locis exegi, non inutiliter Aetis Sanctorum; per novas rerum notitias illustrandis; impensum. Nec minimam mora mea partem sibi vindicavit celeberrima Venetiarum urbs, quam anno MDCLXXXVI die XXVII Junii ingressus, mense integro incolui, sacra omnis generis ac status Sanctorum lipsana, qua istio plurima coluntur invisens studioseque inspiciens & veteres memorias donationis, translationis; publicae venerationis examinans atque notans. Inter praclariora vero sanctuaria dictae civitatis merito annumerari debet nobilissimum juxta ac religiosissimum sacrarum Deo Virginum monasterium; vul-

AUCTORE
C. J.

go S. Laurentii nuncupatum, in cuius duplici ecclesia, altera modo dicti Sancti, altera S. Sebastiani nomine insignita, plurima Sanctorum corpora summo cum decore asservantur, plerorumque festum diem quotannis tota civitate Officio divino ipsis congruo celebrante.

beati Leo
Bembus &
Joannes
Plebanus

2 Uni tamen atque alteri, quorum corpora ibidem quiescunt, istiusmodi honor non impenditur haecenus; suntque ii B. Leo Bembus, & B. Joannes, ecclesia quondam S. Joannis Decollati Plebanus. Nec mirum, neutri solemniorem illum obtigisse cultum: cum enim utriusque vita perobscura, dies obitus plane ignotus, omnisque ferre eorum memoria cum corporibus sepulta sit, nihil fuit quod in lectiones proprias de eorum gestis componeretur; nihil quod certum diem tali venerationi determinaret: tum vero Moniales ipsae in tanta sacrorum pignorum copia, de quibus Officia canunt divina, parum sollicita de hisce duobus fuerint tunc temporis, quando facilius illa gratia obtineri potuit, nunc obtentura libenter, quando perdifficilis eo aditus datur. Verum ut ut est, constat certe, tali utrumque veneratione pridem affectum fuisse, ut merito suo locum in hisce Aedibus invenire debeant. Et quamquam B. Leo ad xx Octobris, Beatus autem Joannes ad xxi Maii, quo solemniore cum pompa annis mdcxliii & mdcxliii suum cuiusque corpus ad novum altare translatum est, referri non incongrue possent: nihilominus quia simultanea eorundem Translatio anno mdcxxxii die x Augusti rite facta sit ad novum S. Sebastiani templum; congruentius videtur de utroque simul hoc die ix Augusti tractandum, praesertim quia multa, quae ad utrumque spectant, si ipsi inter sese separarentur, bis eadem repetenda forent.

B
cur 9 Au-
gusti den-
tur.Vidi corpus
B. Joannis
integrum,

3 Anno mdcxxxvi quando Venetiis morabar, vidi corpus B. Joannis carne & pelle integrum, exsuccum tamen, colore fuscum, habitum sacerdotali indutum, quod illo ipso tempore extra monumentum suum, quod in stipite seu cavo altaris erat, in arca lignea antiqua in medio templi tantisper conservabatur, dum & ipsum novo ac magis pretioso habitu sacerdotali indueretur & cavum monumenti panno rubro circumvestiretur. Altare praedicti monumenti consecratum est in honorem S. Laurentii, quem & exhibet in tabula sua craticula impositum. Infra tabulam autem, sed supra altare, aliud sacrum servatur depositum, ossa scilicet S. Candidae Virg. & Mart. anno mdcxliii die xxi Maii una cum corpore B. Joannis solemniter eo translata. Praedicta arca lignea eadem dicebatur esse, qua olim ejusdem B. Joannis corpus conditum fuerat; excedebatque verustate sua memorabile tempus & signa non obscura praeferebat antiqui cultus, illi Beato impensi. Siquidem in illa ipsius imago olim depicta, etiamnum distincte spectari potest cum radiis circum caput.

imaginem
ejus anti-
quam cum
radiis,Breve Pon-
tificis ju-
bentis exa-
men institui
de cultu.

4 Certius etiam indicium istiusmodi venerationis est Apostolicum Breve a Bonifacio Papa IX anno xi pontificatus ejus (id est Era. Christiana mcd) Nonis Octobris datum ad Primicerium ecclesiae S. Marci Venetiis, tum temporis Franciscum Bembum, anno proxime sequenti, scilicet mcdi, ad episcopatum Castellani ibidem promotum. In dicto igitur Brevi posteaquam Pontifex recensisset ex libello supplici, ex parte Monialium sibi oblato, quomodo primitus inventum esset corpus B. Joannis, & quidem integrum, per odorem suavem inde prodeuentem; quomodo mox exhumatum communi consensu in altum fu-

isset elatum, depositumque in sacello, ad hoc deputato, frequentis populi concursu ac pietate venerationem habuisset; tandem mandat Primicerio, ut re examinata, si ita esse compererit; corpus praedictum, quod Episcopus Castellanus, nescitur quo animo ductus, abscondi curaverat; Apostolica auctoritate jubeat reponi loco suo, & populi venerationi, ut prius, exponi. Sed ipsum Breve, cujus originale cum sigillo plumbeo ipse vidi Venetiis in monasterio S. Laurentii, hic apponamus.

Quo modo
corpus in-
venitum

5 Bonifacius Episcopus servus servorum Dei. Dilecto filio Primicerio Ecclesiae S. Marci de Venetiis Castellanae dioecesis salutem & Apostolicam benedictionem. Sane pro parte dilectarum in Christo filiarum Abbatissae & conventus monasterii S. Laurentii de Venetiis ordinis S. Benedicti Castellanae dioecesis Nobis exhibita petitio continebat, quod cum dudum in quadam capella S. Sebastiani ipsi monasterio contigua & annexa eidem Abbatissae & monialibus, inibi pro tempore ad hujusmodi capellam venientibus, mellifluus & infinitus odor sentiretur; & propterea ipsa Abbatissa & moniales stupefactae, murmureque inter eas exorto, animadvertentes locum, ex quo odor hujusmodi provenire posset, quadam die proponi fecissent, & tandem quodam corpore humano reperto, quod juxta antiquorum & communem estimationem jam quinquaginta elapsis annis traditum ecclesiasticae sepulturae, sanum & illaesum & quemadmodum pulcrum in eo statu si recenter de medio esset sublatum, remanebat, & ab eo odor hujusmodi, pro ut cernentibus evidenter apparuit, procedebat: ipsaque proinde Deo condignas gratias agendo cum devotione & humilitate condecensibus, ipsum corpus accipientes de hujusmodi sepultura in altum elevare, & in quodam loco dictae capellae, per eas ad hunc finem deputato, gratia divina coadjuvante, reponi fecissent, & ad ipsum etiam postmodum magna cum intimi cordis devotione convenisset populi multitudo: Ven. Fr. noster Leonardus episcopus Castellanus, quo ductus animo nescitur, praemissis ad sui notitiam deductis, hujusmodi corpus minus honeste tractando de dicto loco recipi &, ut creditur, in quodam loco recludi fecit, ipsis nihilominus poenis & censuris interjectis expresse inhibendo, ne hujusmodi corpus amodo tangere quomodolibet attentarent: unde, sicut eadem petitio subungebat, inter easdem Abbatissam & moniales pejor priori oriretur rumor & confusio: pro parte ipsarum Abbatissae & monialium Nobis fuit humiliter supplicatum, ut super hoc providere paternam diligentiam de benignitate Apostolica dignaremur.

E

ac publica
veneratione
expositum.jubente Ep-
iscopo ab-
sconditum.

F

Hinc mo-
niales Pon-
tificem ap-
pellant,

6 Nos igitur attendentes, quod si est ita, condignis honoribus, laudibus & exaltationibus isti corpori impendendis humanae conditionis nequaquam sufficiunt facultates, & hujusmodi supplicationibus inclinati, Discretionis tuae per Apostolica scripta committimus & mandamus, quatenus super praemissis auctoritate nostra te diligenter informes, & si per informationem hujusmodi ea repereris veritate fulciri, super quo conscientiam tuam oneramus, dictum corpus ad hujusmodi vel aliquem alium locum, ad hoc magis congruum & idoneum in eadem capella restitui & reponi, in quo ab omnibus fidelibus exaltari valeat & venerari, eadem auctoritate procures, eidem Abbatissae & monialibus nihilominus concedendo, ut ipsum corpus omnibus Christi Fidelibus hoc pro corde optantibus ostendere valeant, quoties fuerit opportunum, dicti Episcopi vel cujuscumque alterius

qui rei exam-
men commit-
tit Primice-
rio S. Mar-
ci.

A alterius super his licentia minimè requisita. Non obstantibus Constitutionibus Apostolicis ac statutis & consuetudinibus monasterii & Ordinis prædictorum juramento, confirmatione Apostolica, vel quacumque aliâ firmitate roboratis, & aliis contrariis quibuscumque seu te Episcopo Castellano pro tempore existente, vel quibusvis aliis communiter vel divisim à Sede præfata Indultum existat, quod interdicti, suspendi vel excommunicari non possint per litteras Apostolicas, non facientes plenam & expressam ac de verbo ad verbum de Indulto hujusmodi mentionem. Contra dictores auctoritate nostra, appellatione postposita, compescendo. Datum Romæ apud S. Petrum No- nis Octobris Pontificatus nostri anno undecimo. Gratis de mand. D. N. P. P.

C A P U T II.

Cultus B. Joannis & B. Leonis antiquus, per continuationem sui & Translationes solemnes confirmatus.

Cultum Joanni per aliud Breve Pontificis confirmatum esse, non satis constat :

F Ateor equidem, rescriptum nullum Primitivum ad præmissum Breve, neque aliud Breve Bonifacii Papa prædicti, quo venerationem publicam B. Joanni expresse permittat, uspiam à me visum esse : tamen in tabella Ms. continente relationem de Inventione corporis B. Joannis Plebani, quam infra dabimus, legatur, imperatum à Bonifacio Papa IX, tum temporis Ecclesiæ præfate, ut (quemadmodum ex Bulla Sanctitatis suæ, in hoc monasterio conservata, constat) liceret prædictum corpus spectandum exponere, missam supra celebrare, utque sanctum & amicum Dei venerari. Tamen quoque similia scribat Paulinus Flamma Ordinis Cruciferorum in libello, quem edidit an. MDCXLV de vera origine ecclesiarum gloriosorum martyrum SS. Laurentii & Sebastiani, dicens, anno MCD à Bonifacio IX concessa est per Breve particulare facultas monstrandi populo corpus B. Joannis illudque venerandi, quemadmodum etiam testatur Sanfovinus.

constat esse per continuationem ejus usum

8 Verum ut illa minus consent : in favorem tamen Monialium decisam litem, suumque corpori locum ac venerationem auctoritate suprema restituta fuisse, vel inde colligi certò posse videtur, quod deinceps honestiori loco repositum corpus ad hac usque tempora a populo pie visitetur, quodque non semel ex uno ad aliud locum cum approbatione atque interventu Ordinariorum translatum sit pari cum pompa & solemnitate, atque solent Reliquia Sanctorum.

& translationes solemnes,

Prima translatio, quam reperio scriptis notarialiter mandatam, instituta fuit occasione institutionis ecclesiæ S. Sebastiani (quæ ecclesiæ parva S. Laurentii indigitatur) cepta sub annum MDCXXIX, quando & corpora BB. Joannis Plebani atque Leonis Bembi, præfate Illustrissimo Domino Tepolo, Patriarcha Veneto, ex dicta ecclesiola in majorem S. Laurentii portata conservataque ad an. MDCXXXII fuerunt ; tunc autem inde jussu Reverendissimi D. Joannis Pauli Savii Ep. Feltrensis & in Patriarchatu Veneto Locumtenentis generalis, inspecta prius examinataque corpora in parvam ecclesiam locumque su-

etiam approbatione Ordinarii factas.

um die IX Augusti reportata, ibique ab eodem Reverendissimo Feltrensi die XI mensis proxime sequentis visitata atque recognita fuerunt. Instrumentum Notariale sic habet, ex Italico Latine versum.

AUCTORE C. J.

9 Cum restaurari deberet parva ecclesiæ S. Laurentii, in qua corpora quiescebant servi Dei Joannis, quondam Plebani S. Joannis Decollati, & servi Dei Leonis Bembi, oportuit hæc loco decenti tantisper reponi, dum perficeretur ædificium, quò postea reportanda erant. Quamobrem cum venia, imò in præsentia Domini Patriarchæ Tepoli gloriosæ memoriæ, reposita fuerunt corpora prædicta, cum sua quodque capsula clavi obserata, in ecclesiâ grandi, quæ item S. Laurentii est ; & alterum quidem servi Dei Joannis supra altare S. Marci prope sacrarium, alterum vero servi Dei Leonis supra aram Virginis Assumptæ, quæ est è regione S. Marci. Postquam verò fabricæ ædis parvæ finis impositus fuit, ita petentibus Reverenda adm. Matre Abbatissa & aliis RR. matribus dicti monasterii, ego Franciscus Priori, Notarius Patriarchalis, à Reverendissimo D. Joanne Paulo Savio, Dei & sanctæ sedis Apostolicæ gratiâ Episcopo Feltrensi & in Patriarchatu Veneto locumtenentè generali, jussus sum conferre me hodie IX Augusti MDCXXXII pervigilio S. Laurentii martyris, ad dictam ecclesiam, recogniturus corpora præmemorata ; recognita vero curare reponenda locis, ubi prius fuerant. Contuli me igitur quò jussus eram, & Rev. adm. Pater Aloysius Navara facellanus curatus ecclesiæ S. Severi, indutus superpellicium & stolam, aperuit dictas capsulas juravitque, illa esse eadem corpora, quæ pridem fuerant in ecclesiâ parva S. Laurentii ; itaque recognita, portata fuerunt, inclusa capsulis suis, ad locum pristinum in ecclesiâ parva, ubi ante hujus instaurationem quieverant : videlicet corpus servi Dei Joannis sub altari, quod est à parte dextra ; alterum vero servi Dei Leonis supra altare, quod illi è regione est à parte sinistra, decenter reposita sunt à supra nominato adm. R. P. Aloysio, præsentibus me Notario præfato reverendisque admodum Patribus Aloysio Zonato facellano & Cæsare Massi ædituo. Ego Franciscus supradictus de præmissis omnibus rogatus fui, & requisitus feci publicum hocce instrumentum ad laudem & gloriam Domini Dei atque honorem ipsorum ejus Servorum.

Transferuntur corpora Joannis & Leonis simul

ad eadem S. Laurentii

E

& recognita referuntur an. 1632

ad locum suum in S. Sebastiani

F

10 Mense circiter uno post præmissam translationem atque recognitionem, ipse præfatus Episcopus Feltrensis inspicere corpora voluit : de eoque sequens instrumentum Notariale confectum, sic sonat : Die sabbati XI Septembris MDCXXXII. Progresso personaliter antè dicto Reverendiss. Episcopo Feltrensi, Locumtenente generali in Patriarchatu Veneto, ad ecclesiam S. Laurentii ; in ipsius, & mea Francisci supra dicti, & testium infra scriptorum præsentia fuit aperta capsula, ubi condebatur corpus servi Dei Joannis decenti cum ornatu, affirmavitque R. P. Aloysius Navara, facellanus curatus S. Severi, esse id ipsum quod in æde veteri pridem servatum, inde in grandem pro tempore restaurationis illius translatum, & nuper in vigilia S. Laurentii ad pristinum locum reportatum fuerat. Similiter aperta fuit altera capsula, posita etiam in æde nova è regione alterius, ibique inventum fuit corpus servi Dei Leonis, decenter servatum. Quoniam vero in cooperulo capsulæ prædictæ scriptum legebatur, Corpus B. Pauli ; jussit præfatus Reverendiss. D. Episcopus,

iterum inspecta & recognita fuit.

AUCTOR
C. J.

aufferi dictam inscriptionem, ejusque loco reponi nomen proprium, videlicet, Corpus servi Dei Leonis Bembi. Qua de re rogatus fui ego supradictus Notarius, presentibus RR. Antonio Norfino & Jacobo Fabutio Reverendissimi Episcopi supradicti facellanis testibus. *Infra legebatur*: Franciscus Priori Notarius Patriarchalis Venetiis praemissis omnibus interfuit & rogatus in fidem se subscripsit.

C A P U T III.

Alia Translatio B. Joannis cum S. Candida Virg. Mart. nec non B. Leonis Bembi.

Daobus altaribus in aede S. Sebastiani erectis

B

Altera Translatio B. Joannis Plebani contigit duodecim fere post priorem annis; quando ad alterum è novis altaribus, in nova aede S. Sebastiani ab adm. illustri D. Francisco Lumaga nuperrime erectis, translatus solemniter fuit una cum sacris Reliquiis S. Candidae Virg. & Mart. anno videlicet MDCXLIV die XXI Maii: quemadmodum simili cum solemnitate ad alterum, huic oppositum, anno superiori MDCXLIII die XX Octobris translatus fuerat corpus B. Leonis Bembi. Utriusque Translationis instrumenta, quandoquidem de utroque Beato simul agimus & ipsa inter se quamdam connexionem habent, hic simul subjiciamus. Ex Italico sic sonant Latine:

transferuntur corpora S. Candidae & B. Joannis

C

12 In nomine Dei Amen. Anno à Nativitate Domini nostri MDCXLIV Indictione XII die profecto Sabbati XXI Maii, Pontificatus Domini nostri Urbani Papae VIII anno XXI: existentibus Abbatissa venerabilis monasterii S. Laurentii Illustriss. & adm. Reverenda Domina Electa Dona; adiutis vero Illustrissimis & adm. Reverendis Dominabus Andriana Badoëra ac Maria Grimani. Notum sit omnibus ac manifestum, qualiter reedificata jam aede sacra S. Sebastiani, quae contigua est extremæ parti majoris ecclesiae S. Laurentii praedicti, in ea deinde fabricata sint ab adm. Illustri D. Francisco Lumaga, mercatore Veneto, ex pura devotione sua, altaria duo, unum sub titulo B. Virginis Mariae & S. Francisci, ex parte monasterii; alterum dedicatum S. Laurentio in craticula, ex parte coemeterii, sic ut alterum è regione alterius sit, utrumque vero loculamentis seu cavis ad reponenda inibi Sanctorum Beatorumve corpora instructum. Cum autem Reverendæ Matres praedictæ in aedícula sua interiore haberent corpus S. Candidae Virginis & Martyris, nec non corpus servi Dei Joannis, olim Plebani S. Joannis Decollati, quod semper extra altare cum capsa sua solita in aede S. Sebastiani permanerat, sed ipsæ pro devotione sua aliisque de causis, intervenientibus Dominis facellanis, pridie vespere intra monasterium tulerant cum plena facultate, uti in instrumento ea super re formato XI Septembris MDCXXXII, ad quod &c.

è claustrum monasterii

cum licentia Ordinarii & celebri pompa

13 Volentes porro eadem Matres corpora praedicta tolli è loco interiore, ubi modo, sicut dictum est, sunt, locanda supra & intra altare praedictum S. Laurentii respectively pro majori decore ac veneratione eorundem. Hinc est, quod praesentibus me Cancellario atque testibus infra scriptis, obtenta prius debita facultate à Reverendiss. D. Alexandro de Franceschis, utriusque legis Doctore, Protonotario Apostolico, Cathedralis Ecclesiae

Venetiarum Archidiacono, & Sede Patriarchali vacante, Vicario Capitulari Generali deputato, coactæ simul omnes venerandæ Abbatissa aliaque Matres ejusdem monasterii in loco interiore, ubi dicta corpora erant reposita supra duas thesas, belle atque eleganter floribus aliisque rebus, tali tempore ac loco adhiberi solitis, ornata. Hinc octo è dictis Matribus, supplicantium more, non exiguo tædarum accensarum numero prælato, extulerunt thesas, claustrumque circumeuntes interius venerunt ad portam qua itur è claustrum in renovatam ecclesiam S. Sebastiani.

14 Hic parati expectabant adm. R. D. Joannes Massicius, primus facellanus cum pluviali; alii que tres Domini facellani atque adm. R. Pater Magister Stella ipsarum Confessarius cum pluribus aliis sacerdotibus hunc in finem vocatis, quibus à Reverendis Matribus illis tradita fuerunt praedicta corpora, primum quidem S. Candidæ Virg. & Mart. tot retro annis in monasterii claustrum reconditum, deinde vero servi Dei Joannis, quondam Plebani S. Joannis Decollati, pridie in claustrum illatum, ut supra: denique & faces ipsæ, ut erant accensæ, traditæ fuerunt: quibuscumque quoque praedicti Domini supplicationem orsi, ex aede S. Sebastiani exiverunt, circumque coemeterium euntes, intrarunt ecclesiam majorem S. Laurentii, per eamque progressi venerunt tandem per portam minorem ad supra memoratum altare, ubi incensatis corporibus loculisque, quod etat S. Candidæ Virg. & Mart. impositum fuit suæ conchæ aut loculo supra altare, in hunc finem efformato: alterum deinde servi Dei Joannis praedicti inclusum est in cavo ejusdem altaris sub ipsa mensa, huic rei destinato. Tunc iterum incensatum est, dictisque consuets orationibus tota actio finem habuit: cui pariter intervenerat adm. Illustris D. Andreas Lumaga, antè dicti D. Francisci, tunc multis aliis cum personis ab urbe absentis, frater. Post hæc ab adm. Rev. D. Franciscio Lombardo, uno è facellanis Reverendarum Matrum praedictarum celebratum fuit supra illud ipsum altare sacrificium Missæ.

15 Hisce omnibus super rebus præmemoratae Matres æditæ rogarunt me Cancellarium Capitularem infra scriptum, Instrumentum præsens ut conderem, proferens simul etiam Notam infra scripti tenoris, inferendam ad majorem ejus valorem tam præsentis instrumento, quam Actis Cancellariæ Patriarchalis, ut ne ullo tempore oriatur dubitatio circa gesta in Translatione aut transportatione dictorum corporum, affirmantes mihi, eadem esse, quæ nominantur in præmisso Instrumento diei XI Septembris MDCXXXII; ad quod semper recurrendum diligenter est. Uti etiam S. Candidæ Virg. & Mart. quod tot annorum spatio in aedícula sua veteri conservatum atque apud ipsas in veneratione fuit. Qua super re similiter &c. Actum & Datum Venetiis in praedicta ecclesia S. Sebastiani sub anno, Indictione, die, mense & pontificatu quibus supra: praesentibus perillustri & adm. Rev. ac Excellentissimo D. Aloysio Zane, Advocato ecclesiastico; Clariss. D. Petro Laurentano earundem RR. Monialium & monasterii negotiorum gestore & factore; & aliis permittis testibus vocatis, habitis specialiter atque rogatis.

Antonius Pulzonus Proton. Apostolicus Parochialis & Coll. ac Matricis ecclesiae S. Mariae Sebenicæ Venetiarum Plebanus, Cathedralis Ecclesiae Canonicus, nec non sede Patriarchali pariter Venetiarum vacante Cancellarius Capitularis deputatus de praemissis rogatus in fidem sub. req. m. &c.

16 Hæc-

D

à monialibus per monasterium

à sacerdotibus per coemeterium

E

ad altare ipsis destinatum

cui inclusa sunt & Missa supra celebrata.

Petit in hoc Instrumento mentionem fieri Notæ infra positæ

F

A 16 *Hactenus Instrumentum illud, cujus clausula ab illis verbis Actum & Datum Latina est etiam in Originali: & continuo subiecta legitur Attestatio de Reliquiis S. Leonis earumque Translatio sub hoc titulo: Sequitur tenor Notæ supra memoratæ, mihi præsentatæ à præfatis Dominabus RR. Matribus Ædituis ad effectum, ut supra.*

Attestatur nos infrascripti sub juramento nostro, quomodo die Martis, vigesimo mensis Octobris MDCXLIII fuerimus præsentibus in Translatioe B. Leonis Bembi facta in ecclesia S. Sebastiani prope S. Laurentii. Fuit autem elatum ex capsâ veteri, cui includebatur in dicta ecclesia, apteque positum in thesa, portatum per modum supplicationis circum ecclesiam S. Laurentii, ac tandem reconditum prædicto die in altari hanc ob causam constructo in dicta ecclesia S. Sebastiani, præsentibus multis personis, quæ eò concurrerant: postquam recognitum fuisset dictum corpus à DD. sacellanis S. Severi subscrisptis, à quibus idem antea elatum fuerat è prædicta capsâ. In quorum fidem omnes subscrispti manu propria. Ego sacerdos Joannes Chafficius sacellanus Curatus S. Severi fui præfens & affirmo ut supra. *Similiter tres reliqui sacellani & quatuor alie persone subscribunt atque affirmant.*

B
ut restantur octo personæ.

CAPUT IV.

De cultu, Episcopatu, Martyrio, Vita, Inventione corporis, ætate B. Leonis Bembi, quid certum dubiumve sit.

A
Antiqui cultus argumenta habent picturæ

C
cum radiis Leonem representantur,

E
uti & miracula ibidem indicata,

P Rater dicta duobus proxime superioribus capitibus de B. Leone Bembo, ad recentiore ejus venerationem facientia; proferenda sunt modo antiquiora quadam cultus, eidem olim impensæ, indicia, ex imaginibus fere tabulisque veteribus hausta. Vidi ego Venetiis an. MDCXXXVI tabulam oblongam, corpore B. Leonis supra altare extenso parem, quæque ipsum post se inclusum occultat. Dispartita est tota in quinque spatia fere quadrata, aliter atque aliter B. Leonem, ubique tamen radiis circum caput rutilantem, representantia. Qualis autem ubique representatio sit, è subiectis ibidem inscriptionibus fere patefcet. In medio spatio ipse depingitur Episcopalem indutus habitum cum hac subscriptione; S. Leo Episcopus clarus de Bemba propago, vivus & mortuus multa miracula fecit. Duo que hinc dextrorsum sunt, spatia eundem exhibent, alterum quidem infirmo assistentem adjecto lemmate; De Ronconellis Catherina cæca orat Deum & ilico visum recepit anno Domini MDCXVIII. Alterum vero jacentem in tumulo, fulgente desuper lumine explicatur historia inventionis corporis per subiectam epigraphen. Astra demonstrant divi Leonis sepulchrum, currunt infirmi, orant & redeunt sanati anno Domini MDCVII. Quod à sinistris medio proximum est spatio, ostendit mortuum Leonem & extensum cum hisce versibus: Incorrupto corporis, multos annos humi jacentis, indicat nobis, Leo, tuam sanctam vitam perennem anno Domini MDCVII. Denique extremum hinc spatium picturam habet, qualem hac verba indicant;

Desperata salute puella ad Divum accessit, dat pro filia mater & impetrat sanitatem anno Domini MCCCXXI.

18 *Et hæc quidem ipse coram vidi atque obiter notavi Venetiis. Non tamen vidi tabulam aliam, de qua meminit supra nominatus Flamma in libello, quem inscribit Vita & miracula gloriosi sancti, Leonis Bembi, quamvis minima libelli pars de illis tractet. Tabula hæc quo ad representationem fere similis, quo ad formam vero dissimilis fuisse debet illi, quam ego vidi & modò descripsi: mea quippe illa, quintuplo fere longior quam alta; in quinque spatia equalia ordine recto dividitur; hæc vero auctoris, videtur fere tragona fuisse, & media pictura tantum spatii occupasse quantum alie quatuor simul: quarum binas hinc & totidem inde, utrumque latus media pictura à summo ad imum puto clausisse. Sed ex ipsa auctoris descriptione plura erui poterunt. Loquitur Italice in hunc modum:*

19 Pictura, quæ est muta locutio rerum præteritarum, nonnulla supra dictorum nos docuit; quæ videre est in tabula, elaborata an. MCCCXXI, gubernante Reverendissima Abbatiâ Sor. Tomasina Victuri. Tabula in quinque loculos seu spatia minora dividitur: in medio à summo usque ad imum spectabilis est imago S. Leonis, talari toga spadicei coloris vestita, ejusdem coloris crepidis induuntur pedes; pallium similis fere coloris, ex humero dextero apertum, defluit usque ad terram; qui habitus, teste Illustriss. Archiepiscopo Philadelphensi, natione Græco, dari consuevit ab Ecclesia Martyribus. Pallium hoc tegitur superpellicio admodum brevi, ut mos Græcorum obtinet, sed nigræ pellis. Caput ornatur calantica, quali fere uti solent summi Pontifices, illique superinduitur alia, coloris purpurei, similima capillamentis hujus temporis, vulgo calottis: denique ad pedes Beati scriptum extat, *Factum fuit hoc opus anno MCCCXXI.*

20 In reliquorum quatuor loculorum uno pingitur B. Leo extensus in feretro, vestitus ut supra; adstante ad medium feretrum Episcopo, qui cadaver venerari videtur cum frequenti populo ac monialibus circumstantibus: locus autem instar habet ædificii ruinosi; & adscribuntur literæ vetustate partim exesæ, quæ dicunt; Qualiter S. Leo sepultus fuit & tota civitas fuit [præfens] cum multitudine maxima Clericorum; & multa miracula fecit. In altero spatio, hinc opposito, conspicitur extensus in sepulchro, ampla populi coronâ cinctus; supra vero in cælo apparet corona stellarum, emittens radium, corpus indicantem. Scriptura, quæ supra sepulchrum legitur, hæc est; Corpus beati Leonis; quæ vero in summa spatii parte, corrosa lectuque difficilis, sic habet; Qualiter corpus beati Fratris Leonis positum fuit in arca sub porticu Presbyterorum, ut apte in ipsa ecclesia collocaretur & circa annum Domini MDCVII fuit repertum. In spatio inferiori pingitur cæca, nomine Catharina, filia Rogerii de Ronconellis, cui per intercessionem Sancti red-dita fuit à Deo facultas videndi, uti & alia, quæ morti proxima cum esset, sanitatem recepit. In ultimo denique spatio, illi contrario, representatur, quomodo intercedente Sancto infantula moribunda restituta sit matri suæ sana. Anni porro, quibus hæc miracula contigere, fuerunt MDCVII, MDCXVIII, MCCCXXI: & ubicumque B. Leo exprimitur, aureola caput ambit.

21 *Legenti dicta præfenti capite nullum esse dubium potest, quin pictura, de quibus modo, Prototypa*

AUCTORE C. J.

nec non alia picturæ antiquiores

similis representationis

in quibus B. Leo pingitur in habitu, ut patet in Martyris,

E

extensus in feretro,

F

indicatus post mortem per stellas,

medicans variis infirmis.

AUCTORE

C. J.

Ex picturis
probabile sit
B. Leonem
fuisse Epi-
scopum,

prototypa fuerint illarum, quas ego vidi, supra descriptas, quamvis enim non modicam aetatem illa preferant, ad annum tamen mcccxxi, ad quem suas refert Flamma, pertingere nequaquam poterunt: sed satis ad institutum nostrum est, quod prototypum tam pridem extitisse sciamus, ac ejus similitudo ad nostra usque tempora per eotypum transmissa sit. Hinc enim, considerato B. Leonis habitu, suspicari non incongrue licet, ipsum episcopali dignitate ornatum fuisse; constat certe, talem de ipso tribus & dimidio abhinc seculis opinionem vulgo invaluisse, obtenturam, ut puto, etiam modo apud non nimis contentiosos rerum aestimatores fidem in re ceteroquin obscurissima. Obtinuit profecto illam initio superioris seculi apud elegantissimum stylo atque Eminentissimum dignitate Petrum Bembum, qui Romae Leoni Papa X diu ab epistolis, à Paulo deinde Papa III Cardinalis creatus, habuit in suo museo, uti Flamma testatur, imaginem grandem B. Leonis, similem illi, qua supra descripta est, nisi quod praeterea hic appicta sit mitra episcopalis, & supra mensulam adstet pileus niger cum Cruce sibi imposita, qualem gestare solent Papassi, vulgo dicti, seu Plebani Graci.

non item fa-
uisse Marty-
rum,

22 Quod autem in Martyrum numerum referre B. Leonem Flamma velit eo praecipue fundamento, quod pingatur cum chlamyde longa, ab humero dextero ad usque terram aperta; non tam facile eruditus omnibus probabitur. Neque putem, Illustriss. Archiepiscopum Philadelphia istiusmodi habitum, simpliciter Martyribus ab Ecclesia tributum, intelligi voluisse. Si quos tali cum chlamyde depictos viderit Martyres, eosdem & milites fuisse credidero, nec tam ratione martyrii quam ob gloriam militarem sic indutos. Est antiqua penes nos imago S. Sebastiani, militia quamquam & martyrio, clarissimi, cum talis forma pallio representati. Id ipsum in tapetibus non admodum antiquis circa milites observare licet. Idem Roma atque Ravenna in vetustis mosaïcis circa vestitum Heroum Christianorum, idem in statu Imperatorum etiam gentilium videre est. Plura quoque ejusmodi notari poterunt in Ephemeride nostra Moschorum figurata ante tom. 1

sed potius
fuisse mili-
tem.

C

Maii. Rectius igitur dici posse videtur, tali amictu indutum à pictoribus olim B. Leonem, quod, teste Flamma, sub Dominico Michaële Duce, classis Venetae Architalasso, laborantibus in Terra sancta Christianis opem laturo, solverit in Orientem, Palastrinamque adierit seu pugnandi seu pugnantes animandi sanctave illa loca visendi causa: militia certe aliqua ipse pars gloriosa fuit, ut non immerito militari habitu donetur.

Creditur ab
episcopatu
Muthones
in servitu-
tem abstrah-
tus à Gra-
cis,

23 Vult praeterea Flamma, Leonem patrum aut avunculum Ducis Michaëlis, ab eoque in reditu expugnata Muthone, Episcopum loco illi praefectum fuisse, inde postea ab Emmanuele Commeno Graecorum Imp. abductum cum aliis Latinis in servitutem, fuga tandem elapsam ac patriam suam redditum, reliquam vitam transegisse ignotum in monasterio S. Laurentii Religionis Benedictinae, instar Conversi, serviendo Monachis, qui ibidem Monialibus erant à confessionibus & in ecclesia celebrabant sacrificia Missarum. Sed hac auctoris istius fide credi potius velim, quam mea, pleraque conjecturas existimantis. Splendorem familiae B. Leonis ejusque nobilitatem satis antiquam vel solum nomen Bembi testatam facit, ut ne ad sanctos Hermetes gentilesque Scipiones referatur. Episcopum fuisse, indicia nonnulla supra videntur persuadere posse; fuisse vero Mutho-

& iis elap-
sus abdidis-
se se Vene-
tiis in mona-
sterium S.
Laurentii,

nes, erui dicitur ex arbore genealogica familia Bemba, nescio quam antiqua vel ubi nata. Sed accipe paucis reliqua de morte ipsius, eadem tamen fide, qua supradicta, quamque meretur auctor modernus, ac magis verbosus quam circumspectus, in re tam antiqua, nullam allegans alterius auctoritatem.

24 Postquam encomiasticè narravit exercitia virtutum, quibus se in sancto illo monasterio occupaverat in vita ignotus Leo; Visum est, inquit, bonitati divinae evocare ipsum ad caelum. Nocte igitur quadam intempesta post datum aere campano signum ad preces Matutinas, dum ipse genibus nixus, manibusque junctis & ad caelum porrectis orat, sanctam animam Creatori suo reddidit, campanisque mox per se ipsis Ave Maria sonantibus, discurrerunt per domum Moniales famulique monasterii, visuri, quinam tempore tam alieno pulsarent campanas; nemine autem deprehenso, dubitare coeperunt, num forte Sanctus sonuisset: ad ejusque properantes domicilium, quod male materiatum ac ruinofum in horto ipsi pro eremitorio erat, invenerunt mortuum illo, quo dictum est, situ. Volentes porro famuli aufferre cadaver inde, manusque aperire; frustra laborarunt, donec accersita Abbatissa praeciperet in virtute sanctae obedientiae, manus ut aperiret: idque tum demum fecit miraculose, ac inventa est inter illas scriptura, quae dicebat, Frater Leo; & credibile est additum etiam fuisse, Episcopus.

ubi sancte
mortuus est

sonantibus
sponte sua
campanis.

E

25 Ad id miraculi late circum vicinia concurrunt, summaque cum religione corpus, in eodem adhuc loco positum, tangentes atque osculantes, gratias infinitas per ejus merita à Domino obtinuerunt. Quamobrem didita per urbem fama, placuit monialibus non tam propere sepelire corpus, ut satisfaceret desiderio devoti populi. Cum vero incessanter confluerent turmae infirmorum aliorumque in necessitate quapiam constitutorum, advolavit rei fama ad aures quoque Reverendiss. D. Joannis Polani, episcopi Castellani: qui animum induxit eò se personaliter transferre, visoque corpore, solemnissimas ei fecit exequias, comitantibus omni Clero civitatis tam regulari quam seculari, & innumerabili populo, excito fama miraculorum, quae mediantibus illo venerabili corpore ejusque meritis operabatur Deus. Denique post triduum, quo corpus insepultum remanserat, conditum fuit in arca marmorea, relictoque supra terram in cryptae porticu ecclesiae S. Laurentii, dum formaretur processus gratiarum atque miraculorum ejus, vitaeque in adversis & laboribus transactae.

In manibus
mortui, per
solam obe-
dientiam
aperitis,
reperitur
charta cum
ejus nomine.

Concurrunt
frequens po-
pulus

& ipse E-
piscopus

F

26 Verum enim vero succedentibus luctuosissimis Reipublicae temporibus propter bellum Emmanuelis Graecorum Imperatoris, & . . . intepuit devotorum fervor & memoria Sancti omnium in animis oblitterata est. Qui tamen mirabilis semper in Sanctis suis Dominus, non sivit, diu inglorium latere tanti meriti virum. Quapropter anno mcccvii sub episcopo Castellano, Reverendiss. D. Philippo Cassolo (imo Marco Nicolai: anno quippe mclxxxiv obierat Philippus Cassolus, & Marcus successerat rexique usque ad annum mcccxxv) summo Pontifice Innocentio III; Serenissimo Duce Petro Ziani; & Abbatissa S. Laurentii Reverendiss. Matre Sorore Maria Barbarigo; sacristanae pluries viderunt circulum stellarum in caelo, è quibus progrediebatur talis splendor, qui instar manus arcam S. Leonis hominibus monstrare videretur, ut gemma illa singularis, inter cadavera peccatorum catenus occulta, inde

qui solemn-
nes exequi-
as instituit,

& proces-
sum de vita
ejus formare
incipit,

qui inter-
missus pro-
pter bella,

propter mi-
racula suc-
cedentia

A inde tolleretur. Postquam Matres illæ sapius allaborassent, ut arca aperiretur, tandem post multas preces superarunt insidias inimici animarum nostrarum, qui porro occultare cupiebat gloriam Dei, occultando miracula hujus Sancti, jam è memoria hominum oblivione deleta. Apertum igitur fuit sepulcrum præsentibus facellanis ecclesiarum S. Laurentii, S. Sebastiani & S. Severi, quæ omnes sub jurisdictione Monialium sunt, assistente etiam Vener. Matre Abbatisa, inventumque corpus est Sancti hujus plane integrum, tamquam si pridie illic repositum fuisset, neque caro induruerat aut animæ defectu, aut temporis longinquitate; sed delicata mollisque erat, ac tum primum anima inde emigrasset, quemadmodum hodie dum quosque perdurat.

eorporisque incorrupti inventionem

27 Tanta rei novitate excitus iterum populus, tam qui procul, quam qui prope aberant, iterum ad preces ac vota applicarunt animum: & bonitas Divina, quæ numquam deest fidelibus suis, hac occasione consolata est multos ad gloriam Servi sui, largiendo iis beneficia, quæ postulabant. Tum vero episcopus Castellanus, re sumpto processu primo eique adjunctis novis hisce prodigiis, postquam instituisset ordinarias consultationes, statuit dignum esse Leonem, qui Sanctorum adscriberetur numero, sublatumque ex arca sua cum longis cæremoniis ac processione in capsa conspicua supra altare in S. Sebastiani collocavit.

refumitur: & Leo, sanctus esse declaratur.

B aliaque habet incongrua,

CAPUT V.

Inventio corporis & miracula
S. Joannis Plebani.

Flamma ponit natum Joannem an. 1325, non recte;

Sæpe jam nominatus Flamma, postquam de B. Leone egerat, subjicit continuo nonnulla de B. Joanne Plebano, sed nihilo felicius conjiciens, nihilo fundatius ratiocinans hic, quam supra. Ponit enim natum Joannem anno mcccxxv, eidemque assignat summum Pontificem sine nomine, & Imperatorem Henricum; cum tamen ab anno mcccxiii istius nominis nemo imperaverit. Facit deinde presbyterum Joannem & Plebanum, sed mortuum anno mcccxlvi, adeo ut necesse sit dicere, annos amplius xxiii natum fuisse nunquam, & tamen sacerdotio initiatum, curam animarum habuisse. Quamobrem satius esse duco, simpliciter ignorantiam fateri nostram in rebus istiusmodi, quando nullum omnino suppetit fundamentum conjecturæ fundandæ. Certe antiquiorum de B. Joanne memoriam non invenio, postquam omnia scripta, eò spectantia, ab Illustriss. Domina Abbatisa benigne mihi coram ostensa, perlustravi, quam quæ legitur in libello supplice monasterii S. Laurentii Bonifacio Papa IX oblato insertoque litteris Apostolicis ejusdem, supra capite 1 relatis. Data fuerunt litteræ prædictæ Nonis Octobris Pontificatus Bonifacii anno xi, id est Æra vulgaris mcd: ante quod tempus non admodum diu videtur corpus inventum fuisse, postquam annos circiter quinquaginta sepultum fuerat, adeoque tempus quidem mortis à Flamma non incongrue refertur ad an. mcccxlvi, si reliqua ei convenienter aptata fuissent.

rectius ponit mortuum an. 1348:

Alia Relatio male notat

29 Nihil quidquam distinctius nos docet auctor Relationis, mox subjicienda, de Inventione B. Joannis ejusque miraculis, si non & magis indistincte Augusti Tomus II.

sancta illa sit. Illud certe, quod sub ipsum initium ponitur, nempe inventum miraculose corpus esse anno mcdiii sub Abbatisa Domina Joanna Zeno, unum alterumve errorem continet manifestum: vel enim annus ille non convenit isti Abbatisa, vel si convenit, utrumque perperam ponitur; constat namque ex litteris Bonifacii Papa IX supra, ante annum mcd corpus illud inventum fuisse, & quidem indicio suavissimi, qui inde prodibat, odoris. Unde & minus recte ibidem infra narratur, indicio discurrerentis supra arcam stelle Moniales in notitiam corporis venisse: nisi hac omnia posse salvari putes, si intelligantur de secunda aliqua Inventionem, quæ jam dicto anno mcdiii sub Abbatisa Joanna, indicio stella facta fuerit: potuit enim corpus postquam ab Episcopo Leonardo abscondi jussum fuit, latuisse adusque annum modo dictum, & novo miraculo innc revelatum fuisse. Non incongruum isthoc ratiocinium; quod & mihi forte persuasum debet, ita factum esse, si doctus fuero Dominam Joannam Zeno illo anno mcdiii, non autem mcd ut ego rationabiliter judico, monasterio Abbatisam præfuisse. Sed concessa etiam gratis secunda illa inventio, mox iterum impingere videbitur auctor, ubi mentionem facit corporis indecore tractati abditique ab Episcopo Leonardo, quem docet Ugellus ab an. mcccxcii ad mcdi diocesim Castellanam rexisse; adeoque jam tum inventum fuerat.

30 Quamobrem ita statuo, indulgendum non-nihil auctori Relationis, tum quod femina & Monialis fuerit, uti ex contextu satis apparet; tum quod ex traditione aliarum & vulgi videatur pleraque narrare; tum etiam quod præcipuus error sine culpa auctoris, rejici possit in scriptoris o-scitationem, annum mcdiii ponentis, ubi mcdiii debuisse, qui parum à vero discrepasset atque satis accurate ex traditione notatus fuisset. Dabo igitur Relationem ipsam, uti inveni appensam in ecclesia S. Sebastiani ad altare S. Laurentii super craticula ustulari, in cuius altaris stipite corpus B. Joannis integrum, ut supra dicere meminimus, conservatur. Scripta est in tabella, facile bipedali, membranea, antiqua satis, Italica lingua, sed stylo admodum simplici ut vel inde apparere possit, à femina esse. Ecce titulum præfixum:

31 Hæc est inventio corporis Beati Joannis, olim Plebani S. Joannis Decollati, cum aliquot ejus miraculis. Corpus autem quiescit in hoc altari. Tum sic orditur: Cum venerabilis cujusdam Religiosi corpus portatum esset sepeliendum sub xisto ecclesiæ gloriosi Martyris S. Laurentii, comitantibus multis à clero & congregatione verberantium sese, aliisque personis: aliquot pueri propter hominum turbam, funus circumstantium, conscenderunt arcam quamdam, sub dicto xisto duobus atlantibus sustentatam, corporis videndi causâ. Contigit autem pondere super sedentium puerorum ruptis atlantibus arcam delabi impactamque in aliam, illam comminuere, ipsam vero integram atque illæsam permanere. Unde sublata ac portata in monasterium in cœmeterio nostro collocata fuit sub muro arcuato ibique multis annis incognita latuit; donec anno mcdiii sub Abbatisa Domina Joanna Zeno placuit omnipotenti Deo revelare sanctitatem hujus venerandi atque pretiosi corporis sequenti modo.

32 Aedituræ fungebantur muner D. foror Orsa Falier & D. Catharina Soranzo; quibus, ad precibus Matutinis ære campano fignum supra quam diu post discurre vi-sa est stella.

AUCTORE
C. J.*unde aperitur, & corpus invenitur integrum,**visiturque à frequentis populo**& miraculis clarescens,***B**
*transfertur ad S. Sebastiani.**Revelat nomen suum.**Visitur ab Episcopo corpus**jubeturque sine honore abscondi:**ab eodem divinitus punito,**restituitur loco suo.*

gnum euntibus, visa est non sine miraculo discurrere supra prædictam arcam stella; idque iterato ac sæpius accidit. Quamobrem existimantes aliquid miraculose hic portendi, adierunt D. Abbatissam narranteque id quod viderant, instanter postularunt facultatem aperiendi arcam illam; quæ ægrè tandem obtentâ, invenerunt sacrum hoc depositum, integrum, cum capillis, palpebris, dentibus aliisque omnibus membris; erat autem indutum sacerdotali casula, alba & cingulo, unde odor suavissimus spargebatur. Deinde summa cum reverentia extractum ex arca illa fuit, & sub alia, quæ istic ad manum erat, abditum. Quo facto sparsa rei fama est per omnem terram, accurritque visum ingens hominum multitudo, afferentium sibi ex devotione partem vestis, adeo ut nihil ejus post triduum, quo continuavit concursus, remanserit. Post hæc glorificante per gratiam suam Deo sacrum hoc corpus in dies multis continuisque miraculis, transportatum inde fuit cum solemnissima supplicationis pompa ac pietate in capsâ lignea ad sacellum gloriosi Martyris S. Sebastiani.

33 Abierat interea longo post obitum lapsu temporis in oblivionem, latebatque hujus Sancti nomen, cum ipse per visionem sese stitit venerandæ cuidam hujus monasterii Dominæ, cui nomen Soror Nicoletta Gradenigo, dixitque: Abi ad D. Abbatissam illique dic, Joanni mihi nomen esse. Paruit illa, ac primo mane visionem suam retulit non modò Abbatissæ, sed reliquis etiam monialibus; quæ diligenter investigantes atque interrogantes personas ætate grandiores; quinquam foret sacerdos ille, istic loci olim sepultus; dicitur tandem, esse Plebanum S. Joannis Decolati, & ipsum nomine Joannem, virum sanctæ & exemplaris vitæ. Nec aliter credere fas est. Jamque multo tempore devotè hocce loco sepultus fuisset, quando Deus gloriam suam in ipso manifestam fieri ipsumque exaltare & magnificare voluit.

34 Quinquaginta amplius annis tenuerat concursus populi, miraculorum fama excitati, ad sacrum corpus, decenti cum honore conservatum: cum die quodam Episcopus Venetiarum, tum temporis D. Leonardus, & ipse visurus sacrum depositum venire voluit, sed cum intentione ac dispositione minùs recta: nam ubi accesserat, satis indigne atque irreverenter sacrum corpus tractans, jussit ipsum inde auferri locoque minus conveniente reponi, imponendo præceptum Abbatissæ aliisque Dominabus sub pœna excommunicationis, ut ne deinceps corpus illud cuiquam monstrarent, de eoque perpetuo silerent. Verum postquam inde abiit, tantus ipsum divino judicio incellit in altero brachio dolor, ut prope à morte se abesse crederet: cognitoque errore suo & exigua erga Sanctum hoc corpus devotione, ob quæ id sibi infortunii accidisse suspicabatur; gradum vertit, corpusque jubet pristinum in locum magna cum reverentia reportari. Impetravit insuper à Bonifacio Papa IX tum temporis Ecclesiæ præsidente, ut (quemadmodum ex bulla Sanctitatis suæ, in hoc monasterio conservata, constat) liceret præd. corpus spectandum exponere, Missam supra celebrare, utque sanctum & amicum Dei venerari: & talem vere esse, æstimare licet ex miraculis, quæ indies manifeste videntur & nonnulla in signum sanctitatis ejus hic recentebuntur.

35 Ac primo quidem juvenis 18 annos natus, à spiritu maligno oppressus, accessit visitaturus

beatum hoc corpus. Nec mora intercessit ulla, cum per merita Sancti sanatus fuit. Mulier quædam ex familia Barbafera, toto corpore siderata, baculis axillaribus subnixâ venit ad sacrum hoc corpus; ubi expletis devotè orationibus suis perfectam consecuta sanitatem domum rediit, relictis in ecclesia baculis. Filiorum D. Lucæ Donati aliquis, nomine Franciscus, pedem habens sideratum ac prorsus inutilem humanis usibus, distensus supra sacrum corpus illico integritatem membrorum adeptus est. Filiola magistri Guidonis Coltrer toto corpore infirma ac debilis adeo, ut nullo uti membro valeret, postquam corpori jam dicto imposta fuit, incolumis abscessit. Mulier quædam exigua cum reverentia & fide tangens sacrum corpus, continuo correpta fuit humerum brachiumque vehementi dolore: agnoscens vero peccatum suum, factique pœnitens sine mora comperit dolorem omnem evanuisse. D. Soror Lucretia Michiel, quæ etiamnum superstes, Priorissæ munus in hoc monasterio cum dignitate obit, in altera manu sua ingentem cum dolore patiebatur abscessum, isque die quodam à medico incidendus erat non sine periculo perdendæ manus: cum pridie sub vesperam recurrit ad huncce medicum spiritualement S. Joannem, cum magna devotione ejus opem implorans. Ecce autem sequenti diluculo manum suam reperit, acsi nullo umquam tempore abscessus ei innatus fuisset.

36 D. Marcum Bondumier, cum esset in Tadena, ægritudo quædam invasit cum omnium sensuum privatione: priusquam vero Venetiis discederet, quædam ipsius soror, hujus monasterii Religiosa, dederat abeunti cingulum, quod tetigerat sacrum corpus, ut illud devotè portaret. Et vero quoties dicti cinguli recordabatur, illo se signabat cum aliquanta mali levatione, donec Venetias appulsus, deferendum se in corbe (movere enim se ipse non poterat) ad S. Joannis corpus curavit, cui se cum lacrymis devotè commendans, quod desiderabat obtinuit, rediitque pedibus suis gradiens in præsentia multorum hominum fide dignorum. Mulier quædam Porina Massara nomine in hoc nostro monasterio, usum alterius manus omnino perdidit; desperantibusque salutem recuperandam medicis, visitavit devotè corpus S. Joannis, ibique se signans perfectam sanitatem manûs recepit. Filiolus quidam Domini Triadan Gritti infirmitate quadam capitis nonnumquam ad delirium adducebatur; cui femina quædam domus suæ dixit, Commenda te B. Joanni in S. Laurentii; quod & fecit, curans insuper attractu corporis ejus sacrandum pileolum, quem capiti suo imposuit, & sanus evasit. Uxor D. Aloysii de Pefaro cadendo luxaverat sibi crus malumque adeo creverat ut moveri amplius à se non posset: confugiens autem ad opem B. Joannis, effugavit malum ibique baculos axillares sana reliquit. Quidam D. Pauli Coltrer filiolus, à nativitate sua mutus, ad beati Viri corpus apportatus, somno correptus fuit, ex quo deinde excitatus, incipit clare & distincte loqui. Filia quædam D. Joannis Pollani, toto corpore siderata, supra B. Joannis corpus extensa fuit cum sanitatis pristinae recuperatione. Similiter plurimi pueri, diversis morbis oppressi, sacro hoc corpore signati fuerunt & sanati. Recenter autem uxor D. Joannis de Mantua medici, altero crure sciatica laborans, ubi ad sacrum hoc corpus accessit, sanitatem consecuta est. Denique alia plurima miracula quotidie videntur, intercessione hujus Servi Dei patrata, quæ brevitatis causâ silentio prætereo.

D
*Ad sacrum corpus liberatur dæmoniacus,**sanatur duo siderati,**membrorum usus restituitur,**punita ob irreverentiam convalescit,**abscessus periculis subito evanescit.***E***Sensibus destituitur**portatur ad corpus, & gradatim redit.**Curantur manus inhabilis,***F***dolor capitis,**luxaturam crus,**muta lingua,**filia siderata,**sciatica & alia mala.*

DECI-

DECIMA DIES AUGUSTI.

SANCTI QUI IV IDUS AUGUSTI COLUNTUR.

S	S. Laurentius Martyr Romæ.	S. Leticippus	} Martyres.	
	SS. multi MM. Alexandriae & in reliqua Ægypto.	S. Euticia		
	S. Bassa	S. Maria virgo Dei		
B	S. Paula	SS. vi Innocentes	} Martyres.	
	S. Agathonica	S. Crescentia		
	SS. xi Viri	S. Sevus		
	SS. xxii Virgines	S. Arcananeus & alii xxx.		
	S. Afra	SS. Milites CLXV		
	SS. vii Milites	S. Claudius		
	S. Crescentio	S. Severus		} Martyres Romæ.
	S. Arcaneus	S. Crescentio		
	S. Hyacinthus	S. Romanus		} Martyres.
	S. Januarius	S. Auctor episc. conf. Metis in Gallia.		
S. Exuperatus	S. Aferia five Hesteria V. M. Bergomi in Italia.			
S. Quirillus	S. Deusdedit conf. Romæ.			
S. Quinctus	S. Arigius vel Aredius Archiep. Lugdun. in Gallia.			
S. Geminus	S. Hugo episc. Autissiodorensis in Gallia.			
S. Pastor	S. Blanus seu Blaanus episc. conf. in Scotia.			
S. Lucilla	S. Malchus episc. conf. Lismori in Hibernia.			
S. Pontianus	B. Amadaeus conf. ex Ord. S. Francisci Mediol. in Insubria.			
S. Crispina				
S. Innocentia				
S. Leocippia				
S. Cerentia				
S. Sidora				
S. Chrestus				
S. Cyriaca				

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

IN Hispania, apparitio beatæ Mariæ Virginis, quæ sanctis Petro Nolasco, & Raymundo de Peñafort ac Jacobo primo Aragoniæ regi se conspiciendam dedit, ut fundaretur Ordo beatæ Mariæ de mercede Redemptionis Captivorum est hodierna annuntiatio Martyrologii Romani, at festum modo translatum & fixum est xxiv Septembris: differendum porro est ad opus de Festivitatibus B. V. Mariæ Virginis suo tempore elaborandum. Videri autem interim possunt quæ de ea institutione dicta sunt occasione S. Petri Nolasco ad diem xxix Januarii.

S. Amator in nostro Florario signatur his verbis: Augusti Tomus II,

Apud Treca, natale S. Amatoris, ejusdem urbis primi episcopi, qualis etiam predicatur à Sammarthanis & à scriptoribus Trecentibus. Spectare deberet ad primum diem Maii, quo vide in Actis quæ de S. Amatore disputata sunt, notanter pag. 52, uti etiam in Prætermissis eadem die 1 Maii.

SS. Macarius & Julius ineptè hoc die collocantur in Syria à Maurolyco, nullo quod sciam, duce. Ignoravit procul dubio, Martyres eos esse ex celeberrima classe xlviii Lugdunensium, nominatim expressorum qui pridem à Majoribus nostris illustrati sunt 11 Junii.

SS. Monulfi & Gondulphi translatio hoc die signata est à Greveno & Florario nostro Sanctorum Ms. De hac cum natali utriusque actum est Ppp 2 xvi Julii.

- A** **xvi Julii.**
S. Joannes cognomento Agnus episcopus Trajectensis nescio cur hoc die referatur à Greveno, & ex hoc à Caniso, atque iterum à Ferrario, qui ipsum rectè signaverat vero natali die quo de ipso egimus.
- xxv Julii.**
SS. Septem Dormientes hoc die perperam signati sunt in variis auctariis Usuardinis, & in Pulfanensi quidem cum aliis quatuor anonymis. Notissimus est ipsorum natalis quo de ipsis actum est.
- xxvii Julii.**
S. Maleus aliquis solo nomine notus est in nonnullis Catalogis SS. Hibernicis, sed nusquam alibi vel hilum hactenus repertum est quo in ætatis, conditionis aut gestorum notitiam deveniri possit, qua si suggeratur, non deerit alibi locus quo de ipso agatur.
- Hieronymus de Apts Ordinis Prædicatorum laudatur à Lucentio in Fulgore Fulgini pro vigilia vel festo S. Laurentii cum duplici elogio, nec absque titulo Beati, quem illi ultro & lubens concessero, ubi de legitimo ejus cultu constiterit.
- B** Soror Catharina Atayde non quidem Beata à Marchese, sed merito famula Dei nuncupatur. Alii præterea ex eodem Ordine in Anno Domini cano parvo Gallico, nuper huc allato, inter Beatos aut Venerabiles hoc ipso die referuntur, ut
- Ambrosius Woinicz martyr in provincia Russia, conventus Kioviensis, à Tartaris interemptus anno 1648.
- Venerabilis P. Thomas Caietanus confessor, Generalis Ordinis & postmodum S. R. E. Cardinalis qui obiisse dicitur anno 1533.
- Nazarena Villana Florentina, tertii Ordinis multis ornata virtutibus prædicatur, præsertim charitate & misericordia in pauperes, quam etiam laudant Annus sanctus Belgicus & Viridarium Germanicum.
- Justinianus Bergomensis Ordinis Camaldulensis in monte S. Corona mirum in modum ornatur à Bucelino hoc die inter Sanctos suos Benedictinos. Miramur, nihil aliunde de ipso ad nos hactenus pervenisse.
- Metis depositio S. Epilecii episc. & conf. legitur hoc die in nostro Florario Sanctorum Ms. qua unde accepta sit, necdum explorare licuit. Novi Epletium seu Expletium episcopum apud Sammarthanos ordine xiii, sed de ejus vero die natali & legitimo cultu doceri cupio.
- C** Cathanum in insula Buta episcopum ex xvii Maii remiserunt Majores nostri ad xix Julii, vel ad hunc diem Augusti x: nos porro dicta xix Julii nihil de eo invenientes, huc rem examinandam distulimus. Omnibus autem ritè modo perpenis, non ea occurrant momenta qua ipsam Sanctis asserant: neque enim in Breviario Aberdonensi, neque in probatis Sanctorum Catalogis locum usquam obtinet. Quod vero à Dempstero & Camerario citetur Georgius Newton in Vita S. Blaani, is ad manum non est, neque, si adesset, conferret quidquam ad sanctitatem Cathani aut ejus cultum. Paucula qua de ipso in S. Blaani lectionibus habentur, nil eò magnopere conferunt, ut aliis opus sit priusquam in hoc opere locus ei concedi possit, qua si alicunde suggerantur, alio quovis die, cum verus ignoretur, de eo agi poterit.
- Laurentius Cisterciensis conversus inter Pios laudatur à Saussayo in additamento Martyrologii sui Gallicani: paulo liberaliores Henriquez
- & Chalemotus Beati titulum adjungunt. Quin & in Calendario Cisterciensi etiam refertur: ubi de legitimo cultu constiterit, locus ei in hoc opere debetur.
- Apud eosdem etiam cum elogio signatus est Guido monachus primùm ejusdem Ordinis, qui in Aquitania strenuè laborans Albigenes plurimos Ecclesia reconciliavit; inde creatus Carcaffonensis episcopus magnâ sanctitatis famâ illustris fuit. At necdum invenio, cultu ecclesiastico eum legitime celebratum fuisse.
- Joannem Pistorum Cartusianum Gandavensem merito Venerabilem hoc die prædicat Raissius in Auctario ad Natales SS. Belgii, insignes aliquot ejus virtutes enumerans.
- Simon ab Allisio conf. Brusfortii in Picano } Beati titulo donatur
 Thomas à Curia conf. in Gallia. } ab Arturo
 Antonius Cynæus conf. apud monastem Casalem in Umbria } in Marliano
 Adriana Tertiaria Cortonii } Franciscano.
- Adduntur ab Huebero occisi in Hungaria propter fidem, sed absque titulo.
- Andreas Galgozius.
 Leonardus de Aravia.
 Petrus Miscolotius.
 Thomas de Bassa.
 Stephanus de Pelfio.
 Georgius de Valcamonica in Insubria.
 Egidius de Monte ferrato ibid.
 Joannes Germanus ibid.
 Bonaventura de Cremona ibid.
 Andreas de Grosse Navis in Thessalia.
 Paschalis de Castaleto Moroni in Apulia.
 Petrus Perusinus Biturgia in Umbria.
 Ludovicus Fonte salita in India occidenta.
 Bonaventura de Agrigento in Sicilia.
 Laura Felix de Saulis Mediolani in Lombardia.
 Maria Carnimolla in Sicilia.
- Additiones Mss. Cartusia Bruxellensis ad Grevenum, addunt hoc die: Alibi dicitur, Mosæ majori monasterio, depositio sancti Victoris conf. episcopi Trevirensis. Voluit dicere Auctoris de quo hoc die agitur.
- Jacobum, Joannem & Abrahamum, item Etheum & Acratem ex Fastis Ethiopicis Jobi Ludolfi hoc die accepit Castellanus, quod & aliis diebus ei satis familiare: jam non semel diximus, Sanctos hujusmodi à nobis non admitti, nisi in aliis probatis Latinis aut Græcis Martyrologiis vel Menologiis pridem consignati sint.
- Sancti martyris Eupli memoria exstat in Typico, quod sub S. Sabba nomine citatur; cui adde Menologium, jussu Basili imperatoris collectum. De eo agemus cum Martyrologio Romano die
- xii Augusti.**
 In Salentinis BB. martyrum Stephani episcopi Hydruntini, Fabii Calcearii & aliorum dcccxi a Turcis ob Christi fidem occisorum, commemoratio est Ferrarii in Catalogo generali; de quibus in notis observat, nondum Officio ecclesiastico coli tamen venerationem aliquam apud incolas habeant. Ita de suo tempore loquebatur Ferrarius; ea vero veneratio postmodum ita accrevit, ut eorum festivitas solemniter recolatur, non hoc die, sed eo quo passi sunt
- xiv Augusti.**
S. Medericum abbatem, nempe aliquando Augustodunensem, in Calendario Benedictino male huc retractum invenit Bollandus, melius ab aliis cum Romano notatur die quo de ipso actu-ri sumus

A *ri sumus* xxix Augusti.
Inter plures Florarii nostri SS. Ms. hodiernas aberrationes etiam locum habeat annuntiatio SS. Iusti & Amici episcoporum Lugdunensium. De

his satis fasè mihi agendum fuit inter Prætermissos xiv Julii, ubi plures circa ipsos occurrentes difficultates examinandas remisi ad diem 11 Septembris.

DE S. LAURENTIO ARCHIDIACONO AC MARTYRE,

R O M Æ.

ITEM DE SS. ORENTIO AC PATIENTIA, SANCTI,
UT FERTUR, PARENTIBUS,

O S C Æ I N A R A G O N I A.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. P.

B § I. Memoria in antiquis Fastis, cultus apud Latinos ac Græcos,
E ædes sacræ ac publica monumenta Romæ.

ANNO CC-
LVIII.
Sancti me-
moriam in an-
tiquissimis
Fastis;

Illustissimi hujus Martyris memoria adeo in benedictione est, adeo ubique celebris ac venerabilis, adeo longè lateque per univèrsam terrarum orbem propagata, ut vel ipsum nominasse, sufficere videatur ad innovandam, quæ omnium Christi Fidelium animis penitus impressa est, invicta ejus virtutis ac heroica fortitudinis imaginem. Ad illam verò genuinis ac vivis coloribus representandam conducent ea, quæ huc spectant, atque è variis documentis collecturi sumus. Ac primò quidem ut à sacris Fastis exordiamur, cui Martyrologio tum antiquo, tum ætatis mediæ, tum novo S. Laurentii nomen incognitum aut prætermisum est? At satis fuerit, antiquos audire. Antiquissimum Kalendarium Bucherianum ita habet: iv Id. (Augusti) Laurentii in Tiburtina. Martenianum in Thesaurò novo anecdotorum tom. 5, col. 76: Die x mensis Augusti natal. S. Laurentii. Kalendarium Polemi Silvii apud nos tom. vii Junii pag. 182: iv (Id. Augusti) Natalis S. Laurentii mart. Carthagenense tom. 3. Veterum analectorum à Mabillonio vulgatum: iv Idus Ag. sancti Laurentii. Martyrologium S. Hieronymi presbyteri nomine insignitum, & à Dacherio editum in Spicilegio tom. 4: iv Idus Aug. Romæ, viâ Tiburtinâ, natalis S. Laurentii archidiaconi, & martyris. Romanum vetus seu parvum: Romæ, Laurentii archidiaconi martyris. In Calendario, quod Leo Allatius edidit, signatur v Id. Augusti Vigilia S. Laurentii. Item Missa publica in natale S. Laurentii. Adde Romanum Frontonis, Adonem, Ussuardum, Wandelbertum, aliosque.

2 Jam verò quam solenni ritu insignis ille Pugil ab antiquissimis temporibus in Ecclesia Catholica semper celebratus fuerit; planum fiet è sequentibus monumentis. In Sacramentariis apud Menardum ac Thomasmum notantur propria pro Missa cum in vigilia seu profesto, tum in ipso festo ejus recitanda. Et in Gregoriano quidem apud Menardum, illud planè est singulare, quod post Missam vigilia, signentur, quanam sint di-

cenda in prima Missa de nocte; apud Thomasmum autem dentur propria ad Missam in Octava. Quid, quod in Frontoniano præter vigiliam, assignetur in prima Missa Evangelium; ac subjungantur ista pag. 117: Die SS. ad Missa publica natal. S. Laurent. Et pag. 124: Hebdomada 1 post natal. S. Laurent. Ac rursum pag. 127: Hebdomada 11 post S. Laurent; & sic deinceps sequuntur hebdomada tertia & quarta, usque ad festum S. Cypriani; quod sicut omnino rarum est, ita præcipuam quamdam indicare videtur nostri Sancti commendationem.

3 Neque Latinis dumtaxat; sed Græcis etiam ac Græcos: summa in veneratione habitus fuit Levita noster sanctissimus. Eorum annuntiationes dedimus hoc tomo 11 hujus mensis pag. 125, occasione S. Sixti PP. II ac martyris; de quo ibi actum. In Anthologio, ac Menais magnis typo editis fit peculiare de S. Laurentio hac die Officium, ubi ejus elogium, uti & canon hac acrostichide signatus:

Δαυρένιον κερύπνον ὑμῶν ἀεθρόνως.

Laurentium fortissimum, lubens cano.

Quæ per hujus canonis decursum dicuntur in ipsius laudem, transcribere supersedco. In dicto Officio tres Sancto versiculi isti accinuntur.

Τὸν Δαυρένιον λαύρακα Χερσὶ λέγω,
Ἐπ' ἐγείρεται ἀνδραγῆν ἐξωπληθύνον.

Ἐπ' ἤθεον δεινὰν Δαυρένιον ἦν τε ἰχθύν.

Christi celebrò lauraca assatum foci

Ardentibus carbonibus Laurentium.

Est allus decimâ piscis Laurentius instar.

4 Allusio ista, uti non rarò alibi in dictis Menais, parvi est leporis. Porro vox λαύραξ, vel etiam λάβεραξ (Notationes enim ad Julii Pollucis Onomastici, anno 1706 recusi Amstelodami, librum 6, cap. 9, pag. 593 agunt de utraque ista scribendi forma) Latine labrax, piscis genus: lupus piscis, q. d. Λίαν βόραξ, valde vorax: unde per syncopen λάβεραξ; vel ex ἔλα intendente particula, & βοραξ, cibus, deductum λαβόραξ, & per syncopen λάβραξ: unde λάβεραξ, ut à λίθρα λίθαξ. Mag. Etym. 554. 3. Et proverbium λάβεραξ. Μιλήσιον. Sic enim apud Er. ad Chil. 2, cent. 10, col. 606, ad 55 Labrax

AUCTORE
J. P.

brax Milefius. i. Lupus Milefius. Aristoph. Equitibus pag. 209, v. 5 schol. ad not. 5: unde Suid. At ibi plura. Sic autem appellatus, quia ejus os, in prædam semper intentum, hiat, & impetuosè & voraciter escam deglutit ac devorat. Quamobrem etiam facilè capitur. In Asiæ verò urbe Mileto maximi nascuntur lupi pisces, & plurimi propter lacum, qui in mare erumpit. Pisces enim aqua dulci gaudentes, in illum lacum ex mari cursu ascendunt, atque sic apud Milefos sunt copiosi; prout dicit interpret Suida, anno 1619 Geneva impressi. Redeamus ad propositum. Si itaque, datâ veniâ longè quæsitâ litterarum consonantia in vocibus lauraca & Laurentium, ad quam versuum istorum confector allusit, invenire velis, quo sensu illa inter se utcumque cohæreant; dic, qualitates phisicas lauracis, morali quodam ac spiritali modo convenire S. Laurentio, qui avidè ac fortiter ardua quæque devoravit, ac in prædam animarum pro Christo lucrandarum intentus, ore ac verbis eas Ecclesia ipsius visceribus, ut ita dicam, incorporavit. At de Graculis hisce minutis hac plus quam satis.

B
Antiqua
Romæ

5 Latini pariter ac Græci egregiam erga sanctum Levitam nostrum venerationis singularis memoriam publicis monumentis contestatam esse voluerunt, uti conficitur è locis sacris, ipsius nomini inscriptis. Aurelius Prudentius in *secundum* hymno 2, qui est de S. Laurentio, fidem facit, suo tempore (id est versus annum 400) ecclesiam sub ipsius nomine Romæ extitisse, dum sic canit:

Vittatus olim pontifex
Accitur in signum crucis,
Ædemque, Laurenti, tuam
Vestalis intrat Claudia.
O terque quaterque; O septies
Beatus Urbis incola,
Qui te, ac tuorum cominus
Sedem celebrat ossium.

sub ejus
nomine

6 Apud nos tom. 1 Aprilis pag. xxx in S. Silvestro sic dicitur de Constantino augusto: Eodem tempore fecit basilicam S. Laurentii. Anastasius Bibliothecarius tom. 1, cap. 34, pag. 47 novissimæ editionis Romana hac scribit: Eodem tempore Constantinus augustus fecit basilicam beato Laurentio martyri, viâ Tiburtina in agrum Romanum supra arenarium cryptæ, & usque ad corpus beati Laurentii mart.; in qua fecit gradum ascensionis & descensionis. In quo loco construxit absidam, & exornavit marmoribus porphyreticis, & de superiori loco conclusit de argento, & cancellos ex auro purissimo ornavit: qui pens. libras mille: & ante ipsum locum in crypta posuit lucernam ex auro purissimo nixorum * decem pensantem lib. triginta. Coronam argenteam cum delphinis quinquaginta pensantem lib. triginta, candelabra duo in pedibus denis pensantia sing. lib. trecentas. Ante corpus beati Laurentii martyris argento clusam passionem ipsius, sigillis ornatam cum lucernis byssinis argenteis pensantes sing. libr. quindecim. Donum quod obtulit. Patenam auream pensantem libr. viginti, patenas argenteas duas pensantes sing. libr. 30, scyphum ex auro purissimo pensantem libr. 15, scyphos argenteos duos pensantes sing. libr. decem, calices ministeriales argenteos decem pensantes sing. libras viginti, auras argenteas duas pensantes libr. 10, phara argentea triginta pensantia singula libr. 15, metretum ex auro pensans libras centum quinquaginta portantem medemnas tres. In eodem loco possessionem, cujusdam Cyriacæ religiose femine, quam

* al. lych-
norum

fiscus occupaverat tempore persecutionis &c.

D

7 Relictus videtur aliquis dubitandi locus, an ecclesia ista, cujus constructionem Constantino tribuit Anastasius, adificata non fuerit à Justiniano I, secundum ea, quæ Placidia, ejus filia, circa eadem illam fecisse traditur; Baronius quippe in Appendice, tomo 12 Annalium subnexa, pag. 898, ad annum 461 Curavit, ait, S. Leo, ut eadem Placidia basilicam S. Laurentii in agro Verano in meliorem formam restitueret & orna-

ret. Et mox profert ex Inscriptionibus antiquis apud Gruterum pag. 1173, num. 1 has versus:
GAUDET PONTIFICIS STUDIO SPLENDERE LEONIS
PLACIDIÆ PIA MENS OPERIS DECUS OMNE PATER
DEMOMIT DOMINUS TENEBRAS UT LUCE CREATA
HIS QUONDAM LATEBRIS SIC MODO FULGUR
INEST
ANGUSTOS ADITUS VENERABILE CORPUS HABEBAT
HUC UBI NUNC POPULUM LARGIOR AULA CAPIT

E

ERUTA PLANICIES PATUIT SUB MONTE RECISA
ESTQUE REMOTA GRAVI MOLE RUINA MINAX.

8 S. Damasus, referente Anastasio Bibliothecario cap. 38, pag. 59, Fecit basilicas duas, unam juxta theatrum (Pompeii) S. Laurentio &c. Sed eam dumtaxat instauravit & auxit, ex inscriptione apud Baronium in citata Appendice à pag. 889: Hic constituit titulum in urbe Romana, scilicet basilicam, quam ipse construxit; prout refert Anastasius ibidem, agens etiam de donariis, quibus ipsum locum ditavit. Porro nomen ei Damasi tamquam conditoris inditum; sicut habemus ex S. Gregorio lib. 4 Dialogorum, cap. 31; ac vulgò vocatur S. Laurentii in Damaso. S. Sixtus PP. III aram & sepulcrum S. Laurentii egregiè ornavit. Audiatur Anastasius Bibliothecarius cap. 45 à pag. 71: Fecit Sixtus episcopus confessionem beati Laurentii martyris cum columnis porphyreticis, & ornavit transeptum, & altare, & confessionem sancti Laurentii de argento purissimo. Fecit altare pensan. libras quinquaginta, cancellos argenteos supra Platonias porphyreticas, pensantes libras trecentas. Absidam super cancellos, cum statua beati Laurentii martyris argentea pensan. libras ducentas. Fecit autem basilicam beato Laurentio, quod & Valentianus augustus concessit; ubi & obtulit dona hæc, quæ prædictus auctor recenset singulatim, & apud ipsum legi possunt. S. Hilarus, Leonis successor, referente Anastasio cap. 47 à pag. 77, fecit ad beatum Laurentium martyrem scyphum aureum cum gemmis præsiis & hiacynthinis, pensan. libras quatuor. Lucernam auream nixorum decem, pensan. lib. quinque &c. In basilica B. Laurentii martyris pharacantara argentea decem, pensantia singula libras decem; canthara ærea 26, ministeria ad baptismum argentea, libras decem, phara ærea, libras quinquaginta. Et paulò post: Hic fecit monasteria ad sanctum Laurentium. Qui etiam sepultus est ad sanctum Laurentium in crypta juxta corpus beati episcopi Sixti.

ornamenta,

F

9 S. Simplicius, qui Hilarum proximè secutus est, Constituit. . . ad sanctum Laurentium martyrem, hebdomadam *, ut presbyteri manerent * al. hebdomadas ibi propter poenitentes, & baptismum. Regionem tertiam ad sanctum Laurentium; ex Anastasio cap. 48, pag. 79. Et apud ipsum cap. 52, pag. 88 de S. Symmacho existant ista: Ad sanctum Laurentium martyrem pauperibus habitacula construxit.

A xit. De Pelagio II cap. 64, pag. 114 ita memorat: Hic fecit supra corpus beati Laurentii martyris basilicam à fundamento constructam, & tabulis argenteis exornavit sepulcrum ejus. Inscriptiōi metrica, quam modo dabam ex Grutero, interferuntur hi versus:

PRÆSULE PYLAGIO MARTYR LAURENTIUS OLIM

TEMPLA SIBI STATUIT TAM PRETIOSA DARI. Ad hac, cap. 82, pag. 144 Benedictus II Ecclesiam . . beati Laurentii martyris, quæ appellatur Lucinæ, restauravit. Cap. 94 pag. 199 Stephanus III Restauravit basilicam S. Laurentii super sanctum Clementem sitam regione tertia, quæ à diuturnis temporibus diruta manebat. Consuli possunt, quæ de ecclesia S. Laurentii in Lucina notat Monfalconius in Diario Italico cap. 17, pag. 234; item quæ de adibus sacris sub nomine S. Laurentii habet Pancirolius in Theauris absconditis urbis Romanae.

10 Stationes etiam Roma celebrata antiquitus in locis Martyri inscriptis, non exiguam cultui ejus commendationem superaddunt. Joannes Fronton in Prenotatis ad Kalendarium Romanum, quod vulgavit, § 7 agens de stationibus in eodem notatis, Statio, ait, non erat aliud quam confluxus cleri & populi, præsentis episcopo, in locum, ubi illo die publica Missarum solemnities fieri debebant. Plura ibidem super hac materia. In laudato autem Kalendario variis locis Stationes ad S. Laurentium habita signantur; quæ ibidem possunt videri. Jam verò si ea, quæ superius proferebam de vigiliis ac Missis, enucleatius inspiciantur, magnum cultui Martyris publico ac solenni pondus addunt. Adeo quippe publica ejus veneratio per omnes Occidentis ecclesias fuit propagata, ut ne vel una quidem unica fortasse sit, quæ & festam ipsius lucem solennem non habeat, ac indicto jejuniō non celebret profestum ejus. Ad hæc in Observationibus ad Martyrologium Ussardi à nobis editum, die x Augusti, id peculiare in hoc illustrissimo Sancto notatum est, quod solus ipse, extra redemptionis nostræ & Apostolorum festa, solus, inquam, inter mortales solenni & universali cultu celebritatem habeat, non clero solum, sed & populo præceptam; sive quod soli ipsi, origine non Judæo, decreta sit fere prima in Ecclesia festivitas. Occasione autem jejunii, de quo dicebam, in Martyris profesto, liceat mihi hæc addere ex Francisco de Aynsa in opere de Fundatione, excellentiis &c. civitatis Oscensis lib. 2, cap. 7, pag. 152, nonnullos ibidem loci in venerationem martyrii, quod Sanctus per ignem consummavit, jejunare consuevisse in ejusdem pervigilio nihil comedendo quod igni admotum fuerit: additque, propterea quod isto medio solent à Sancto obtineri favores, voluisse se illud monere, ut inde Fidelium imitatio excitetur.

§ II. Alia per Occidentem loca sacra prodigiis nobilitata.

In ædificata apud Ravennates sanitas red-dita:

S Sanctus Augustinus sermone 322 editionis novæ tom. 5, col. 890, recitans exemplar libelli à Paulo quodam ad se dati, meminit ædis sacrae anno circiter 425 Ravenna condita, fortè propter aliquod Sancti Iulianon, quod eò delatum fuerit, in qua unus è septem illis filiis famosis, qui ob matris suæ contemptum continuo membrorum tremore puniti à Deo fuerant, sanitatem

pristinam recuperasse fertur prodigiosè. Textus, quem indidem excerpo, ita habet: Egressi ergo nos omnes, opprobrium nostrum non ferentes, & communem patriam relinquentes, passim sumus per diversa dispersi. Ex nobis autem omnibus decem fratribus, qui nascendi quoque ordine primum sequitur, ad gloriosi martyris Laurentii Memoriam, quæ apud Ravennam nuper collocata est, sicut audivimus, meruit sanitatem.

12 Non parva etiam S. Laurentio gloria accessit, quando apud populum Nervia, in Umbria Italia, ædis ipsius sacra restorationem raro admodum atque insigni prodigio condecoravit Dominus. Factum intellige ex S. Gregorio lib. 3 Dialogorum, cap. 38: Alio quoque tempore vehementer ubique fames incubuerat, & beati martyris Laurentii ecclesia fuerat à Longobardis incensa. Quam vir Dei (Sanctulus presbyter provincia Nervia) restaurare cupiens, artifices multos, ac plures subministrantes operarios adhibuit; quibus necesse erat, ut quotidiani sumptus laborantibus sine dilatione præberentur. Sed exigente ejusdem famis necessitate panis defuit; cœperuntque laborantes instanter victum quærere, quia vires ad laborem per inopiam non haberent. Quod vir Dei audiens, eos verbis consolabatur, foris promittendo quod deerat: sed ipse graviter anxietate intus, exhibere cibum non valens, quod promittebat. Cum verò huc illucque anxius pergeret, devenit ad clibanum, in quo vicinæ mulieres pridie panes coxerant, ibique incurvatus aspexit, ne fortè panis à coquentibus remansisset. Tunc repente panem miræ magnitudinis, atque insoliti candoris invenit: quem quidem tulit, sed deferre artificibus noluit, ne fortasse alienus esset, & culpam velut ex pietate perpetraret.

13 Per vicinas itaque hunc mulieres detulit, eumque omnibus ostendit, ac ne cui earum remansisset, inquisivit. Omnes autem quæ pridie panem coxerant, suum hunc esse negaverunt, atque panes suos numero integro se à clibano retulisse confessæ sunt. Tunc lætus vir Domini perrexit ad multos artifices cum uno pane, & ut omnipotenti Deo gratias agerent, admonuit. Et quia eis annonam præbuerat, indicavit, eisque ad refectiōnem protinus invitatis inventum panem apposuit. Quibus sufficienter plenèque satiatis, plura ex eo, quam ipse panis fuerat, fragmenta collegit. Quæ die quoque altero eis ad refectiōnem intulit: sed id quod ex fragmentis supererat, ipsa quoque quæ apposta fuerant fragmenta superabat. Factumque est, ut per dies decem omnes illi artifices atque operarii ex illo pane satiati, hunc & quotidie ederent, & ex eo quotidie quod edi posset, in crastinum superesset, ac si fragmenta panis illius per esum crescerent, & cibum comedentium ora repararent.

14 Alias insuper S. Laurentii ædes sacras miraculis fuisse illustratas, ab antiquitate memoria proditum legimus. Nam S. Gregorius Turonensis lib. 1 de Gloria martyrum cap. 42 sic narrat: Templum erat in quodam loco B. Laurentii, & reliquiis & nomine consecratum, quod per incuriam longinqui temporis valde detectum erat. Quod cum renovare loci incolæ vellent, silvas adiecit, incisa levigataque ligna trabes efficiunt, impositaque plaustris ad locum exhibent. Quibus per humum ad ordiendum extensis, una brevior est reperta: statimque sacerdotis animum, qui ad hæc insitebat, dolor maximus attigit, & flens valde, quid ageret, quod se verteret, ignorabat. Tunc intuens roborem brevioris, ait: O Laurenti

AUCTORIS J. P.

in alterius apud Umbros restoratione

E

opifices miraculo prodigio a-luntur.

F

Aliud templum

* i. e. robur brevius

AUCTORE
J. P.

beatissime, appositus igni glorifica te, semper pauperes fovens ac reficiens: cogita paupertatem meam, quia non est exiguitati nostrae facultas, qualiter hic alia exhibeatur. Illico cunctis attonitis, trabs crevit in tanto spatio longitudinis, ut necesse esset, partem magnam incidi. De qua, industria plebis beneficia perdere nefas putans, credens eam manu Martyris tactam ac prolongatam, partem, quae superfuerat, frustatum discerpens, diversas infirmitates saepe submovit.

in signi cum
miraculo

15 Quod Fortunatus presbyter his versibus profecutus est:

Laurenti merito flammis vitalibus ueste,
Qui fervente fide victor ab igne redis,
Dum tibi templa novant breviori robore plebes,
Creveruntque trabes, crevit & alma fides:
Stipite contracto tua se mercede tetendit,
Quantum parva prius, postea caesa fuit:
Crescere plus meruit succisa securibus arbor,
Et didicit sicca longior esse comam,
Unde recisa fuit: populis fert inde salutem,
Si venit intrepidus, lumina caecus habet.

Multo plures exinde scripsit versiculos (Carminum 14 libri 9, quod duos ac viginti continet versus) quos ego praetermissi, hos tantum pro testimonio veri scribens.

innotatur
apud Brionas
Italiae
castrum.

16 Acta sunt autem haec apud Brionas Italiae castrum. Nam vidi ego hominem, qui graviter dentium dolore laborans, accepta de hoc ligno a sacerdote particulam, statim ut dentem attigit, dolore protinus caruit. Notantur Brionas apud Paulum Diaconum lib. 2 de Gestis Langobardorum, cap. 13. Et lib. 4, cap. 4 scribit, in regione Brionum, sanguinem de nubibus fluxisse. Fortunatus de Vita S. Martini lib. 4, cum Augustam nominasset, haec subdit: Qua vicina sedent Breonium loca. Velferus Rerum Augustanarum Vindelicarum lib. 8, pag. 339 editionis anni 1682 eos inter Lycum & Oenum sitos affirmat, & addit: Gregorius Turonensis Brionas Italiae castrum appellavit, credo quod Italiae Rhætiae accensae. Baudrandus Brionum, ait, tractus Norici, in quo Bruneck, oppidum Comitatus Tirolis, teste Lazio, a Brixinensi urbe 4 leucis in ortum. Aliis Brionum Permaum, oppidum videtur in territorio Salisburgenfi.

C
Alia ecclesia
in Campania

17 Nec inditam relinquemus aliam in Campania ecclesiam singulari prorsus ac rarissimo prodigii genere nobilitatam. Rem audi ex Aringho, qui Roma subterranea tom. 1, lib. 1, cap. 28, num. 10 haec narrat: In oppido, quod in Campania situm, S. Laurentii nomine decoratur, & procerum Columnensium ditioni subest, haud longe ab Urbe, ad haec usque nostra tempora ampulla vitrea satis quidem ampla extat, sacro beati eiusdem Martyris ctuore repleta, quae in ecclesia ibidem B. Laurentio dicata perhonorifice asservatur. Haec autem novum mirandumque portentum intuentium oculis quotannis exhibet: sanguis enim, qui praememorata in ampulla concretus, ac adipe permixtus recluditur, cum festiva Martyris beatissimi, ac solemnis martyrii eiusdem memoria decima die mensis Augusti de more recurrit, qua potissimum die ille sub Valeriano ferream supra craticulam lento igne affatus, se ipsum dignam Deo victimam, ac holocaustum acceptabile pro Christo obtulit (mirum est, quod dicturus sum) a primis festivi eiusdem diei Vesperis, sanguis, qui paulo ante concretus cernebatur, extemplo liquefcere, ebullire, & intra ipsius vitri septa, ac si iterum ad martyrium prosilire, iterumque tyranno ac subjicientibus flammis insulta-

re gestiat; novo charitatis incendio succensus, ac denovo flammis, quibus semel ille supra craticulam decoctus fuit, occulta vi exurentibus; e vitro, non fecus ac e venis prodire tentat eum in modum, ut si ad calefactivam ignis vim appositus esset.

18 Confestim enim sanguis ab adipe, eodem plane modo, quo oleum ab aqua secernitur, atque ita usque ad octavam ipsam a festo diem distinctus ac secretus permanet. Verum completis dierum illorum solemnibus, iterum sanguis coalescit, & adipi commixtus in vitro coagulatur. Perenne autem portentum hoc est, etsi recens singulis annis ac novum in praememorati oppidi ecclesia vigeat, innumeris undique populis ad rem eiusmodi conspiciendam confluentibus. Portentum autem vel eo magis illustre, ac solempne contentantibus redditur, quod cum, ut testes rei perhibent, notum cuiquam haud esset, cuiusnam Martyris sanguis in eadem vitrea ampulla asservaretur, ut debito festivam eius diem honore incolae quotannis (uti mos est) recolerent; en tibi, licet is coagulatus persisteret, dum Martyr perquirentes latet (en tibi, inquam) festiva recurrente Laurentii mart. die, cum primis Vesperis concinendis hora instat; sanguis mox intra ampullam ebulliens liquefcere cepit, & id postmodum quotannis praestare non desit. Cujus rei mox fama percrebuit, & Urbem usque delata, ad Pauli V Pont. Max. aures pervenit. Qui Martyris, ut par erat, portentum admiratus, quod viris probatae fidei ultro enarrantibus compererat, nonnullas sacri eiusdem cruoris guttas inde extractas, ad se deferri voluit; quas vitro intra pretiosam thecam inclusas, in sacelli a se apud S. Mariam Majorem erecti sacrario inter caeteras Sanctorum reliquias recondidit. Hieronymus Eminentissimus Cardinalis Columna, pio, quo flagrat, erga Christi Martyrem studio, suorumque pietatem aemulatus, ad incolatum praememorati oppidi devotionem magis excolendam augendamque, pretiosi liquoris ampullam argenteam inclusam theca, quo par est honore, in dicta ecclesia servandam curavit, & publico rem hanc testimonio comprobata, hic pio lectori exhibendam voluit. Consuli etiam potest inferius Commentarius hic noster num. 61, ac Gloria nostri Sancti posthuma in fine.

19 Antiquissimam Mediolanensium erga san-
ctum nostrum Levitam venerationis memoriam in
condenda ipsi sacra eade, discimus e Gregorio Tu-
ronensi de Gloria Martyrum lib. 1 cap. 46; ubi
excellens etiam prodigium publicam venerationem
auxit, quod sic refert: Est enim apud eandem
urbem (egerat cap. 45 de urbe Mediolanensi)
basilica sancti Laurentii Levitae, cujus supra me-
minimus; ibique admirabili pulcritudine calix cry-
stallinus habebatur. Acta vero quadam solemnitate,
dum per diaconum ad sanctum altare offerretur,
elapsus manu in terram ruit, & in frusta
comminutus est. At diaconus pallidus & exsanguis
collecta diligenter fragmenta vasculi super altare
posuit, non diffusus, quod eum possit virtus Mar-
tyris solidare. Denique in vigiliis, lacrymis at-
que oratione, deducta nocte, requisitum calicem
reperit super altare solidatum. Quae virtus cum
populis nuntiata fuisset, tanta animos devotione
succendit, ut a sacerdote peterent nova in hono-
rem eius Deo solemnia celebrari. Tunc pontifex
loci suspensus super altare calice, ex tunc agens,
& in posterum per singulos annos devotissime festa
instituit celebrari. Liceat hisce adibus sacris su-
peraddere, qua de Bohemia ac Gallia didici.

20 Noster Georgius Cragerius in Sacris pul-
veribus

ut etiam
Mediolani

ut etiam
Mediolani

ut etiam
Mediolani

A *Loca sacra in Bohemia.* *veribus. ad diem x Augusti, A prima, ait, statim christianitate in Bohemia aedes sacras habuit hic Archi-martyr, praecipue intra & supra Pragam. Ultima hodieque peregrinatione insolente, sub istam celebritatem annue frequentatur. Extra metropolim sunt locis aliquot commodae ecclesiae dicatae S. Laurentii memoriae: sed omnes velut stellas minores antecellit luna, ita Altomeiutensis exsuperat basilica Laurentiana ceteras nostras. De Clotoviensi Dominicanorum quandoque par quid dicebatur: sed nunc rudera necdum ex toto novis structuris abolita, fuisse, non esse, testantur.*

B *in Gallia.* *21 Quod si in Galliam transeamus; jam tum a seculo Christi sexto ecclesiam atque abbatiam S. Laurentii nomen gerentem invenimus extitisse Parisiis, rem testificante S. Gregorio Turonensi Historiae Francorum lib. 6; cap. 9, ubi haec dicit: Domnolus vero Cenomannorum episcopus aegrotare cepit: tempore enim Chlothacharii regis apud Parisius ad basilicam S. Laurentii gregi monasteriali praefuerat &c. Ruinartius in notis, Haec basilica, inquit, etiam nunc perstat, parochiali titulo insignita, ubi paucis abhinc annis reperta sunt antiqua sarcophaga gypsea, quae nongentos circiter annos praeferebant; quibus apertis, nigrae vestes & monachorum effigies visae sunt: sed quae ut primum puriore aere affatae fuerunt, in pulverem sunt redactae. Ibidem etiam laudatus auctor vindicat Gregorii textum contra Cointinum. In Vita autem laudati sancti Antistitis Cenomannensis, a coevo & oculato teste conscripta, quae exstat apud nos tom. III Maii, die XVI, pag. 607 haec dicuntur: Extruxit autem sanctae Ecclesiae amator devotissimus monasterium quoddam in suburbio civitatis suae, tum ut ejus urbis esset munimentum, tum ut posset Domino animas lucrifacere: idque in honorem sanctorum martyrum Vincentii & Laurentii consecravit. Porro in eadem ecclesia caput B. Vincentii martyris, & magnam craticulae partem, in qua S. Laurentius affatus est, honorifice reposuit. Tanto autem amore beatissimum Germanum episcopum complectebatur, ut in ea ipsa . . ecclesia sepulturae locum ei praepararit: ubi tamen postea . . non S. Germanus, sed ipsemet dignè humatus est. At nunc, relicto Occidente, Orientem visamus; in quo vel sola Constantinopolis subministrabit varia in rem nostram antiquitatis monumenta.*

C *in quo vel sola Constantinopolis subministrabit varia in rem nostram antiquitatis monumenta.*

§ III. Templa Constantinopoli; honorifica Patrum Latinorum de S. Laurentio elogia.

Eudoxia Augusta templum erigit; item Pulcheria aedem sacram &c.

J *Am tum ante annum Christi 439 Eudoxia Augusta magnificum ei templum crexerat Constantinopoli. Nam Marcellinus Comes in Chronico, quod anno Domini 1619 Sirmondus Lutetiae Parisiorum vulgavit, pag. 24 sub Ind. VII, Theodosio XVII, & Festo Coss. (quibus respondet annus Christi 439) sic habet: Eudocia uxor Theodosii principis ab Hierosolymis urbem regiam remeavit, beatissimi Stephani primi martyris reliquias, quae in basilica S. Laurentii positae venerantur, secum deferens. Excerpta ex ecclesiastica historia Theodori Lectoris, quae una cum Theodoretii & Enagrii Historia ecclesiastica Parisiis anno 1673 sunt edita, libro 2 sub finem: Eo regnante (nimirum Theodosio Juniore) depositae sunt re-*
Augusti Tomus II.

liquiae sanctorum Stephani, Laurentii, & Hagnes, in Martyrio S. Laurentii, die vigesima prima mensis Septembris. Et eodem die celebratur illic eorum memoria, usque ad hodiernum diem. *Theophanes in Chronographia typis regis Lutetiae Parisiorum edita, pag. 91, Hoc anno, inquit, . . beata & pia Pulcheria obdormivit in Christo . . Ipsa porro quam plurimas sacras aedes, sive oratoria . . in quibus sancti martyris Laurentii templum numeratur, aedificavit. Aedis hujus restaurationem, magnitudinem ac situm docet Constantinus Porphyrogenitus in avi Vita cap. seu num. cxii, pag. 209 editionis regia Parisiensis. Sic ergo ibi habemus de Basilio Macedone: Sacri quoque martyris ac archidiaconi Laurentii (ἐν Πισλαχελαιοῖς, in Pulcherianis, quod in versione Latina deest) aedem maximam collapsam restituit, multa venustate implens & gratia.*

23 *Bandurus Imperii Orientalis tomo 2 pag. 659 Dicitur, inquit, ἐν Πισλαχελαιοῖς: nam urbis tractus ille sic appellatus fuit a domo Pulcheriae Augustae. Binæ vero hujus Augustae aedes in urbe extitere, ut habetur in antiqua urbis descriptione; altera in tertia regione; altera vero in undecima. Hic loquitur scriptor noster de hac ultima aede Augustae, in cujus tractu fuit ecclesia S. Laurentii, quae dicitur in Menologio Basilii IX Maii, proxima Blachernis. Et vero Menologium modo citatum de reliquiis sancti Isaiae prophetae loquens, sic in rem nostram scribit: Tandem vero Constantinopolim translatae, juxta Blachernas depositae sunt in templo sancti martyris Laurentii. Non dissimulo tamen, ex urbis Constantinopolitanae, in tres partes divisae, qualis ab auctore anonymo, qui Alexii Comneni tempore vivebat, describitur, delineatione apud Bandurum ante laudatum tomum, tantum intercedere spatium inter Blachernas, & inter ecclesiam S. Isaiae ac S. Laurentii, ut haec (siquidem sit eadem, de qua hic agimus) istis proxima censeretur non possit. Verum ecclesia S. Laurentii apud Constantinopolitanos fuit plus una.*

24 *Nam Procopius Caesariensis de Aedificiis Justiniani imperatoris lib. 1, cap. 6, pag. 17 edit. reg. Paris., Justinianus, ait, Augustus . . ad sinum (Ceras dicti) laevam, S. Laurentii Martyrium, caecum antea ac valde tenebricosum, in eam, ut dicam brevissimè, quam hodie cernimus, mutando formam, refecit. Praemiseraat idem scriptor cap. 5: Circa sinum ab indigenis dictum Ceras, de nomine Ceroëssae, matris Byzantis, qui urbem condidit; cum templa nullo Caelitum digna vidisset Justinianus, in omnibus magnificentiam ostendit verè imperatoriam. Ad haec, de ecclesia S. Laurentii in Petrio facta est mentio apud nos tom. VII Maii, die xxx, pag. 238. Locum Petriion extitisse ad sinum Ceratinum, observat Bandurus tomo citato pag. 649; unde consequens est, ut haec aedes non videatur distinguenda à proximè precedente. Adjungere hisce liceat monasterium, à Theodoro ejusdem abbatate, Justiniano imperante, aedificatum, cujus tempore abbas iste concilio Constantinopolitano; quod sub Menna anno Christi 535 celebratum est, interfuit, uti patet ex subscriptione ista apud Labbeum tom. 5 Conciliorum col. 134: Theodorus Dei misericordia presbyter & Prior monasterii S. Laurentii martyris, à me Dei gratia fundati, subscripsi & porrexi. Ex his itaque lucet propagatio antiquae apud Constantinopolitanos venerationis, quae sanctum Levitam complexi sunt, & quodammodo suum fecere.*

Q99

25 Quid;

AUCTORUM
J. P.

Nonnulla
hic de sua
notantur.

E

Quid fecerit
Justinianus.
Monasterium.
E

AUCTORE

J. P.
Alylum in
Sancti eccle-
sia.

25 *Quid, quod ipse ibidem ecclesia (in sinu Ceratino, quantum suspicor ex dictis ac dicendis) legatur gavisus fuisse singulari quadam prerogativa asyli, teste Theophano pag. 156? Nam tractans ibi de famosa illa ac tragica seditione, cui nomen NIKA, Vince, adversus Justinianum imperatorem Constantinopoli excitata mens, ut prae miserat, Januario, Indictione x (cui respondet annus era vulgaris 532) Apprehensos, ait, ex aurigantium factionibus tres seditiosos suspensio praefectus damnavit. Eorum quidem unus vitam amisit extemplo; alii duo è patibulo ceciderunt. Iterum suspensi, ceciderunt iterum. His confectis, populus astans exclamavit: Ad ecclesiam ducite. Audito clamore, sancti Cononis monachi poenarios lembo sustulerunt, & ad sancti Laurentii trajectos deportaverunt, quod eo gauderet privilegio ecclesiae; nullum ex ea ejiciendum, donec factum fuisset satis. Ea re accepta, misit praefectus milites: eos verò missos cum rescivissent populares factiones, ad praetorium convenerunt, milites ad custodiam destinatos à S. Laurentii templo amoveri à praefecto postulaturæ: responsum verò nullum ab eo acceperunt.*

B

26 *Nec omifero hisce atterere historiam miram quidem, sed suspecta fidei, quam de structa basilica S. Laurentii ita exponit B. Petrus Damiani lib. 8, epist. 5: Alphanus Salernitanus archiepiscopus, vir videlicet verax ac prudens, in Constantinopolitana se perhibet urbe didicisse, quod retulit. Contigit, inquit, imperatorem, cujus tamen vocabulum non tenebat, aliquando plagam caecitatis incurrere, cui nulla medicinalis industriae cura potuit subvenire. Cumque periculum hoc humano studio nullatenus potuisset evadere, aggressus est hoc apud Deum suis precibus impetrare. Audivit itaque per somnium, quia si B. Laurentii martyris ecclesiam peteret, reparati luminis claritatem divinitus obtineret. Iurus itaque Romam offert votum, jubet parari praestò navigium, fixum statuit arripiendi protinus itineris institutum. Uxor autem dum parvulis adhuc filiis amissionem formidat imperii, dum sibi regiae dignitatis occasum, dum marini discriminis metuit viro periculum, religiose fraudis aggreditur argumentum. Dedit ergo remigibus hoc mandatum, ut nullatenus Romam recta progressionem contenderent; sed per diversos portus, ac litorum stationes subsistendo ac reprimendo navigium, iter tantummodo simularent.*

C

que in stru-
ta ecclesia
S. Laurentii
accidisse
dicitur.

27 *Sed dum nautae regem, ut edocti fuerant, varia locorum nomina permutando, deludunt, ac modò in anteriora procedunt, modò per sinuosos flexus atque reflexus in eadem loca, per quae processerant, relabuntur; regina latomorum ac caementorum adhibita multitudine, augustissimam ac valde mirificam in honorem B. Laurentii construxit ecclesiam, juxta mensuram videlicet illius basilicae, quam praefatus Martyr habet in ipso Romae suburbio, constructam. Dicebat enim: Si datum est, ut per B. Laurentium vir meus redeat ad salutem, quidquid Deus Romae potest; & hic nihilominus potest. Sed dum hinc imperator per diversos anfractus ac stationes litorum spatiano deducitur; illinc per plurimos artifices operum basilica fabricatur: simul & fabrica mirifice decorata perficitur, & annus impletur. His igitur hoc modo peractis, praefatus princeps ad moenia Constantinopolitana reduciur: qui tamen Romam esse, sociis ita perhibentibus, arbitratur. Provisum est itaque ac diligentius accuratum, ut nulli, nisi Latine loquentes assisterent, qui videlicet inqui-*

renti Romam, & B. Laurentii martyris adesse basilicam suaderent. Ad manus itaque ductus, ecclesiam imperator ingreditur, & confectum luce recepta, circumstantes sese conspiceret, conjugem, clientes atque domesticos admiratur. Sed haec, quae Alphanus Constantinopoli didicit, multum videntur habere de Gracula dicacitate. Nunc quam honorifice antiquissimi Ecclesiae Patres de S. Laurentio locuti sint, paucula haec eorum specimina demonstrabunt.

28 *Ut nihil dicam de S. Damasi PP. carminibus 18, 19, 20, 37 & 38; S. Augustinus varios pro solennitate S. Laurentii sermones composuit, videlicet trecentessimum secundum, ac duos proxime sequentes, qui Operum ejus tomo quinto editionis nova isto ordine intexti habentur. Ser-mone itaque 303 iste sanctus Pater, Quam, inquit, non potest abscondi Roma, tam non potest abscondi Laurentii corona. Beneficia ejus Romae tam clara sunt, ut numerari omnino non possint. Iste est, de quo dixit Christus: Qui perdidit animam suam propter me, salvabit eam. Salvavit eam per fidem, salvavit per contemptum mundi, salvavit per martyrium. Quanta est gloria ejus apud Deum, dum tanta est laus ejus apud homines? Ser-mone 304: Beati Laurentii triumphalem diem vocat; ac subdit: Quam gloriosa enim & quanta virtutum multitudine, quasi florum varietate distincta Laurentii martyris sit corona, univèrsa testis est Roma. S. Leo magnus ser-mone in S. Laurentii festivitate, De felicissimo, ait, inclyti Viri sine gloriemur in Domino, qui est mirabilis in Sanctis suis. atque ita per universum mundum clarificavit gloriam suam, ut à solis ortu usque ad occasum, Leviticorum luminum coruscante fulgore, quam clarificata est Hierosolyma Stephano, tam illustris fieret Roma Laurentio. S. Maximus episcopus Taurinensis Homilia 1 in natali S. Laurentii sic loquitur: Sanctum est, fratres, ac Deo placitum, ut natalem beati Laurentii praecipua devotione veneremur, cujus radiantibus flammis victrix in hunc quoque diem toto orbe Christi coruscat Ecclesia. Nec immeritò eum Apostolorum supparem praedicamus &c. Et Homil. 2 de eodem: Triumphum beati Laurentii totus ubique mundus confona hodie devotione concelebrat. Audiat denique S. Petrus Chrysologus ser-mone in Sanctum nostrum 135: Hodierna dies baptismi martyris Laurentii coronâ illustratur: cujus egregii martyris merita nulla pars Romani orbis ignorat.*

Honorificè
de sancto
Martyre
scribit SS.
Augusti-
nus, Leo,
Maximus,
Petrus
Chrysol.

E

F

29 *Præcesserat S. Ambrosius, cujus quam disertus ac illustris est de sancto Archidiacono dialogismus, tam ubique passim omnibus innotuit. Ne quis tamen eum hic desideret, non gravabor verba ipsius transcribere ex lib. 1 Officiorum cap. 41: Non prætereamus etiam S. Laurentium, qui cum videret Sixtum, episcopum suum, ad martyrium duci, flere coepit non passionem illius, sed suam remansionem. Itaque his verbis appellare coepit: Quò progredieris sine filio, pater? Quò, sacerdos sancte, sine diacono properas? Numquam Sacrificium sine ministro offerre consueveras. Quid in me ergo displicuit, pater? Num degenerem probasti? Experire certè, utrum idoneum ministrum elegeris. Cui commisisti Domini sanguinis consecrationem, cui consummandorum confortium Sacramentorum, huic confortium tui sanguinis negas? Vide ne periclitetur iudicium tuum, dum fortitudo laudatur. Abjectio discipuli, detrimentum est magistri. Quid, quod illustres & praestantes viri discipulorum certamini-*

& ante hoc

A taminibus magis quam suis vincunt. Denique Abraham filium obtulit, Petrus Stephanum præmiffit. Et tu, pater, ostende in filio virtutem tuam: offer quem erudisti, ut securus iudicii tui, comitatu nobili pervenias ad coronam.

Sanctus

30 Tunc Sixtus: Non ego te, fili, relinquo ac defero; sed majora tibi debentur certamina. Nos quasi fenes levioris pugnae cursum recipimus; te quasi juvenem manet gloriosior de tyranno triumphus. Mox venies, flere desiste; post triduum me sequeris. Inter sacerdotem & Levitam hic numerus medius decet. Non erat tuum sub magistro vincere, quasi adiutorem quæreris. Quid confortium passionis meæ expetis? Totam tibi hereditatem ejus dimitto. Quid præsentiam meam requiris? Infirmi discipuli magistrum præcedant, fortes sequantur, ut vincant sine magistro, qui jam non indigent magisterio. Sic & Helias Helisæum reliquit. Tibi ergo commendo nostræ virtutis successionem. Talis erat contentio, digna sanè, de qua certarent sacerdos & minister, quis prior pateretur pro Christi nomine. In fabulis feruntur tragicis, excitatos theatri magnos esse plausus, cum se Pylades Orestem diceret: Orestes, ut erat, Orestem se esse asseveraret: ille ut pro Oreste neceretur: Orestes ne Pyladem pro se pateretur necari. Sed illis non licebat vivere, quod uterque esset parricidii reus, alter qui fecisset, alter qui adjuvisset. Hic Laurentium sanctum ad hoc nullus urgebat nisi amor devotionis: tamen & ipse post triduum, cum illuso tyranno impositus super craticulam exureretur, Assum est, inquit, versa & manduca. Ita animi viri vincebat ignis naturam.

Ambrosius.

31 Idem S. Ambrosius lib. 2 Officiorum cap. 28, Tale aurum, ait, sanctus martyr Laurentius Domino reservavit: à quo cum quærerentur thesauri Ecclesiæ, promissit demonstraturum se. Sequenti die pauperes duxit. Interrogatus, ubi essent thesauri, quos promiserat, ostendit pauperes, dicens: Hi sunt thesauri Ecclesiæ: & verè thesauri, in quibus Christus est, in quibus Christi fides est. Denique Apostolus ait: Habemus thesaurum in vasis fictilibus. Quos meliores thesauros habet Christus, quam eos, in quibus se esse dixit. Sic enim scriptum est: Esurivi, & dedistis mihi manducare: sitivi, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me. Et infra: Quod enim uni horum fecistis, mihi fecistis. Quos meliores Jesus habet thesauros, quam eos, in quibus amat videri. Hos thesauros demonstravit Laurentius, & vicit, quod nec eos persecutor potuit auferre &c.

§ IV. Res gestæ quædam ac martyrium S. Laurentii, auctoritate antiquorum Patrum stabilita.

Fuit discipulus S. Sixti, archidiaconus, animi castitate excellens:

DE patria ac parentibus nihil novi memoria proditum a Patribus, uti nec à Prudentio in hymno, quem is de Sancto panxit. Fuit discipulus S. Sixti PP. II, cujus Acta illustravimus die vi hujus mensis; eique apprimè dilectus fuit ob virtutes singulares, & ad diaconatus honorem ab ipso promotus; sicut habemus ex S. Ambrosio lib. 1 Officiorum cap. 41. Verba dedimus num. 29. S. Augustinus sermone 302 citatus Augusti Tomus II.

to, Sanctus, inquit, Laurentius archidiaconus fuit. Et sermone 303: In ipsa enim Ecclesia, sicut soletis audire, diaconi gerebat officium. Præmiserat ibidem: Diaconus erat, secutus Apostolos. S. Leo sermone de S. Laurentio, eum Levitam vocat. Et paulo post ab eo dicitur Levita castissimus. Et verò S. Maximus, episcopus Taurinensis, Homiliâ prima de Sancto nostro, castitati ejus adscribit ministerium illud sacrum, dum dicit: Cui & castitas animi leviticum ministerium dedit. S. Petrus Chrysologus serm. 135 citato scribit: Ibi (Romæ) diaconus ministravit. Et mox: Illo tunc archidiacono beatus Sixtus erat episcopus. Prudentium modo allegatum adjungamus Patribus, qui & Sancti in eo munere prærogativam, & ipsius muneris naturam paucis perstringit, sic canens:

Hic primus è septem viris
Qui stant ad aram proximi,
Levita sublimis gradu,
Et ceteris præstantior;
Claustris sacrorum præerat
Cælestis arcanum domus
Fidis gubernans clavibus
Votisque dispensans opes.

E

33 Duplex itaque erat Sancti officium; quorum alterum pertinebat ad altare ac Sacramenta; alterum ad thesaurorum Ecclesiæ distributionem. Duplex ejus officium:

Primum confirmatur ex loco S. Ambrosii citato, ubi S. Laurentius induitur ita alloquens S. Sixtum: Numquam Sacrificium sine ministro offerre consueveras. Adde: Cui commisisti Domini sanguinis consecrationem; cui consummandorum consortium Sacramentorum. Consule, qua observavimus in Annotatis ad Martyrium S. Sixti, die vi hujus, pag. 142 lit. k & l. Secundum, quod indicabamus modo, lucebit ex infra dicendis. Primus itaque erat Sanctus noster è septem viris, seu diaconis, uti canebat Prudentius. Neque enim tunc temporis diaconi ibi erant plures quam septem. Eusebius quippe lib. 6 Ecclesiastica historia cap. 43 septem ponit diaconos. Sozomenus lib. 7, cap. 19, Apud Romanos, ait, diaconi non plures sunt hæcenus quam septem, instar eorum, qui ab Apostolis primùm ordinati sunt: ex quorum numero fuit Stephanus, qui primus martyrium pertulit. Apud alios verò, haudquaquam definitus est numerus diaconorum. Vide Commentarium prævium Mabillonii in Ordinem Romanum cap. 3. De diaconorum Cardinalium origine, & ipsorum duodecim antiquis Diaconis agit Onuphrius Panvinius in libro, qui est de Septem Urbis ecclesiis cap. 3.

F

34 Sanctissimus Ecclesiæ Diaconus noster quam virtute ad divitiarum inops, tam virtutum erat locuples, bundabat, teste S. Petro Chrysologo: Laurentius, inquit, eratque in pauper opibus, dives moribus. Ad hæc, erat juvenis, sive in flore atatis. Nam S. Sixtus ait apud S. Ambrosium: Nos quasi fenes levioris pugnae cursum recipimus; te quasi juvenem manet gloriosior de tyranno triumphus. S. Petrus Chry-

sologus venerabilem juvenem illum nuncupat. Fortitudinem ejus disertè S. Sixtus apud Ambrosium laudat his ad ipsum verbis: Quid præsentiam meam requiris? Infirmi discipuli magistrum præcedant, fortes sequantur, ut vincant sine magistro, qui jam non indigent magisterio. Caritas Dei diffusa in ejus corde per inhabitantem Spiritum sanctum, vehementi admodum cælestis ignis flamma Virum sanctum depascebatur. Ad hoc egregiè alludunt sancti Patres; videlicet S. Augustinus serm. 304: Ideo, fratres mei, gloriosus

AUCTORIB
J. P.

fus Martyr atroces incendiurum flammis non pertimescebat in corpore, quia ardentissimo caelestium gaudiorum desiderio flagrabat in mente. In comparatione fervoris, quo pectus ejus ardebat, exterior persecutorum flamma frigebat. *S. Leo*: Superari charitas Christi flammam non potuit: & segnior fuit ignis, qui foris ussit, quam qui intus accendit. *S. Maximus Taurinensis episcopus Homil. 1 de Sancto*: Nec poenali flexus incendio est, cujus in pectore insuperabili sancti Spiritus flamma fervebat. *Petrus denique Chrysologus*: Plus ardebat, quam urebat: urebat in carne, ardebat in corde. *S. Augustinus Tractatu 27 in Joannem*: Caro enim ardebat, sed spiritus animam vegetabat.

Non martyrium dumtaxat ei prænuntiavit S. Sixtus,

B

35 Porro prænuntiatur ei non tantum fuisse martyrium a S. Sixto, sed ipsum etiam martyrii diem, constat e testimonio Patrum. Sanctissimus hic Pontifex apud S. Ambrosium loco designato, Mox venies, ait, flere desiste, post triduum me sequeris. *S. Maximus Taurinensis episcopus ita rem confirmat*: Quem venerabilis Xistus, Romanae urbis antistes, cum impietatem saevientis mundi per tormenta superaret, & regnis esset caelestibus jam vicinus, videretque eum paterna de morte tristissimum, ita illum spiritu praescientiae compellasse narratur: Noli, fili, moestus esse, post triduum me sequeris. Unde apparet, charissimi, beatum Laurentium non de sacerdotis sui victoria habuisse tristitiam; sed doluisse, quia non etiam ipse mundum cum suo pariter sacerdote vincebat. Noli (inquit) fili, moestus esse, post triduum me sequeris. Hoc est, noli tristis esse, velut apud seculum derelictus. Nam nec te fides, vitaeque tua tali morte privabit. Nulla te de meo transitu, quo ego gaudeo, perturbet anxietas, quia mox & tu habiturus es de tua passione laetitiam. Verè beati Laurentii gloria singularis, qui tantum de Deo suo consecutus est gratiae, ut ei martyr de martyrio prophetaret. *Et homil. 2 de S. Laurentio hac memorat*: Quem mirabilis Xistus adversus omnia saevientis mundi mala vaticinio prophetici sermonis armavit. Nam cum idem Laurentius passionem paternam ut piissimus filius inconsolabili mœrore desleret, Xistus, praescientia sancti Spiritus edocente, futura dignoscens, ait illi: Depone, fili, omnem de mea morte tristitiam: nec enim diu mea te contristabit absentia: post triduum me sequeris.

C

sed ipsum etiam martyrii diem.

36 *S. Augustinus Tractatu 27 in Joannem*: Dixerat autem illi Xistus martyr sanctus, cujus diem quinto abhinc retro die celebravimus: Noli mœrere, fili. Noli mœrere, inquit; sequeris me post triduum. Triduum autem dixit medium inter diem passionis sancti Xysti, & diem hodiernae passionis sancti Laurentii. Triduum est medium. O consolatio! Non ait: Noli mœrere, fili, desinet persecutio, & securus eris: sed, Noli mœrere, quò ego praecedo, tu sequeris: nec consecutio tua differtur: triduum medium erit, & mecum eris. Accepit oraculum, vicit diabolus, pervenit ad triumphum. *Sanctis Patribus consentit Prudentius, dum hac canit*:

Fore hoc sacerdos dixerat
Jam Xystus adfixus cruci
Laurentium flentem videns
Crucis sub ipso stipite:
Desiste discessu meo
Fletum dolenter fundere:
Praecedo, frater: tu quoque
Post hoc sequeris triduum.
Extrema vox episcopi

Prænuntiatrix gloriae
Nihil fefellit: nam dies
Prædicta palmam praestitit.

D

Obiit enim S. Sixtus die VI Augusti secundum dicta in Commentario ejus prævio ad istum diem § 2; Sanctus verò noster hac die x: uterque sub Valeriano imperatore anno era vulgaris 258.

37 De causa etiam martyrii testimonia habemus à Patribus: quae sunt avara sitis gentilium, quæ thesauris Ecclesiae, S. Laurentio ex officio concreditis, insatiabili opum libidine extorquendis inhiabant. *Anaiatur S. Maximus homil. 1 citata*: Ergo ut comperit ore sacerdotis & martyris, se quoque omnimodis assumendum, congregatis inopum turbis, ecclesiasticum censum religiosa liberalitate divisit. Quam profundum spiritalis Viri & quam caeleste consilium, ut & egenis consuleret, & multitudine consumente quæ dederat, inveniri non possit, quod raperet persecutor. Hoc itaque dolore furor gentilis accensus &c. *S. Augustinus serm. 302*: Opes Ecclesiae ab illo persecutore quærebantur, sicut traditur: unde tam multa passus est, quæ horrent audiri. *Et serm. 303*: Cum ergo persecutio. Romana sicut in ceteris locis vehementer arderet, & tamquam ab Archidiacono postulatae essent res Ecclesiae &c. *S. Leo*: Cum enim furor gentilium potestatum in electissima quæque Christi membra saeviret, ac praecipue eos, qui ordinis erant sacerdotalis, impeteret, in levitam Laurentium, qui non solum ministerio Sacramentorum, sed etiam dispensatione ecclesiasticae substantiae praeminebat, impius persecutor efferbuit, duplicem sibi prædam de unius Viri comprehensione promittens. Quem si fecisset sacrae pecuniae traditorum, faceret etiam veræ religionis exortem. Armatur itaque gemina face homo pecuniae cupidus, & veritatis inimicus: avaritiâ, ut rapiat aurum; impietate, ut auferat Christum. *Adde SS. Ambrosium ac Petrum Chrysologum; de quibus mox dicam.*

E

38 Prudentius hanc ipsam martyrii causam ac Prudentius numeris metricis sic intexuit:

Verfat famem pecuniae
Praefectus urbi regiae,
Minister infani ducis,
Exactor auri & sanguinis,
Qua vi latentes eruat
Nummos, operata existimans
Talenta sub sacraris
Cumulosque congestos tegi,
Laurentium fisti jubet.

F

39 *Quid ad hæc Levita sanctissimus? Ex S. Ambrosio lib. 2. Officiorum cap. 28 habemus ista*: A quo cum quærentur thesauri Ecclesiae, promisit demonstraturum se. Sequenti die pauperes duxit. Interrogatus, ubi essent thesauri, quos promiserat, ostendit pauperes, dicens: Hi sunt thesauri Ecclesiae, & verè thesauri, in quibus Christus est, in quibus Christi fides est. *S. Petrus Chrysologus tridui spatium interponit, ac rem ita narrat*: Non se negavit Ecclesiae habere divitias; sed ut eas ostenderet, tridui dilationem petiit; deinde mandavit congregari agmina pauperum. Tunc deinde ipso die coronæ suæ praesentatus examini, tamquam demonstraturus, quod ille quærebat, demonstravit quod habebat. Tunc ait persecutor: Ubi sunt Ecclesiae facultates? At ille manum extendens in pauperes, Hæ sunt, inquit, Ecclesiae facultates. Verum dixit, sed amarum. *Consonat S. Leo*: Postulat sibi ab immaculato sacrarii Praefule opes ecclesiasticas, quibus avidiffi-

assignant inhiantem thesauris Ecclesiae

A avidissimus inhiabat, inferri. Cui Levita castissimus, ubi eas repositas haberet, ostendens, numerosissimos sanctorum pauperum obtulit greges, in quorum victu atque vestitu inamissibiles condiderat facultates, quæ tanto integrius erant salvæ; quanto sanctiùs probabantur expensæ. *S. Augustinus serm. 303*: Mittantur mecum vehicula, in quibus apportem opes Ecclesiæ. . . Quot vehicula poposcit, tot ierunt. Poposcit autem multa. . . implevit vehicula pauperibus. . . Respondit: Hæ sunt divitiæ Ecclesiæ.

aviditatem gentilium.

40 *Patribus suffragatur Prudentius, quando ista canit pathetice juxta & eleganter*:

Nil asperum Laurentius
Refert ad ista, aut turbidum:
Sed ut paratus obsequi,
Obtemperanter annuit. . .
Vulgabo cuncta, & proferam
Pretiosa quæ Christus tenet.
Unum sed orans flagito,
Induciarum paululum. . .
Lætus tumescit gaudio
Præfectus, ac spe devorat
Aurum, velut jam conditum
Domi maneret, gestiens.
Pepigere tempus tridui.

B

Subjungit deinde Poëta, triduo Sanctum per Urbem curstasse, infirmosque ac egenos congregasse, uti pluribus ibidem ac graphicè apud ipsum leges. Paucis verò ante annis ibidem loci existisse viduas cum infirmis & egentibus plus quam mille & quingentas; quibus universis gratia & benignitas Dei alimenta suppeditabat, habemus ex litteris S. Cornelii PP. apud Eusebium Ecclesiastica historia lib. 6, cap. 43.

Sancti immanes in craticula cruciatus ex Patribus; sed splendidi

41 *Tyrannus, inexpectato isto ac pio pariter & innocuo dolo delusum se videns, savire ac furere. S. Leo, Fremi, ait, prædo frustratus, & in odium religionis, quæ talem divitiarum usum instituit, ardescens, direptione thesauri potioris aggreditur, apud quem nullam denarium substantiam reperisset; ut illud depositum quo sacratius erat dives, auferret. Renuntiare Christo Laurentium jubet, & solidissimam illam Levitici animi fortitudinem diris parat urgere suppliciiis. Quorum ubi prima nil obtinent, vehementiora succedunt. Laceros artus, & multa verberum sectione conscisos, subjecto præcipit igne torreri, ut per cratem ferream, quæ jam de fervore continuo vim in se haberet urendi, conversorum alterna mutatione membrorum, fieret cruciatus vehementior, & poena productior. S. Augustinus serm. 303: Craticula admota est, & tostus est. Quid S. Maximus Taurinensis homil. 1 citat? Hoc itaque dolore furor gentilis accensus craticulam continuo parat ignitam, super quam cremandum Laurentium per membra discinderet. Et homil. 2: Paratur ergo craticula igne succensa, quæ triumphalis Martyris & animi fatigaret, & corpus exureret. S. Petrus Chrysologus: Irrisum se dolens crudelis tyrannus & avarus inimicus. . . parari flammam præcepit. . . Tunc oblata est torrenda, &, ut verius dicam, affanda martyrio nobilis illa Laurentii craticula*. Barbarum apparatus egregie describit Prudentius; quem tu consule. Illa interim ex eo notare lubet:*

* f. craticula

Hæc fante Præfecto, truces
Hinc inde tortores parant
Nudare amictu Martyrem,
Vincire membra & tendere.
Illi os decore splenduit

Fulgorque circumfusus est.

42 *Fulgor ille, teste Prudentio, neophytis, non autem impiis apparuit. Sic enim canit*:

Illuminatum hoc eminus
Recens piatis fratribus,
Baptisma quos nuper datum
Christi capaces fecerat.
Ast impiorum cæcitas,
Os oblitum noctis situ
Nigrante sub velamine
Obducta, clarum non videt.

Accedit eò, quod odor adusti corporis longè aliter utrosque affecerit. Id quod ita exprimit Poëta laudatus:

Quin ipsa odoris qualitas,
Adusta quam reddit cutis,
Diversa utrosque permovet;
His nidor, illis nectar est.
Idemque sensus dispari
Variatus aura, aut adficit
Horrore nares vindice,
Aut mulcet oblectamine.

43 *Laudati jam sapissime sancti Patres triumphantem inter acerbissimos cruciatus Laurentium ita exhibent: S. Augustinus serm. 303: Cum ex uno latere arisset, dicitur tanta tranquillitate illa tormenta tolerasse, ut impleretur in eo, quod modò in Euangelio audivimus: In patientia vestra possidebitis animas vestras. Denique flammâ ustus, sed patientiâ tranquillus, Jam, inquit, coctum est; quod superest, versate me, & manducate. Augustinò consentit Petrus Chrysologus his verbis: Itaque beatissimus Martyr ostendens quam quietè jaceret in illo ignito ferro, ait circumstantibus: Jam me verlate, & si una pars cocta est, vorate. Nimirum In illa. . . longa morte, in illis tormentis, quia bene manducaverat & bene biberat (Corpus utriusque & sanguinem Domini) tamquam illâ escâ saginatus, & illo calice ebrius, tormenta non sensit; sicut scribit S. Augustinus Tractatu 27 in Joannem. Prudentius Martyrem inducit hoc ad judicem sermone usum; quo dicta confirmantur:*

Convertite partem corporis
Satis crematam jugiter:
Et fac periculum, quid tuus
Vulcanus ardens egerit.
Præfectus inverti jubet.
Tunc ille: Coctum est, devora,
Et experimentum cape,
Sit crudum an allum suavius.

E

Atque hæc quidem sunt, quæ ex sanctis Patribus, ac poëta Prudentio ad stabilienda præcipua quadam ipsius gesta corradere visum est, quorum postmodum, ubi qualiacumque ejus, quæ circumferuntur, Acta discutimus, juvabit meminisse.

F

§ V. S. Laurentius magnus thaumaturgus fuisse ostenditur ex Patribus; prodigium & victoria S. Henrico indulta; violatio festi punita; mirum, sed suspectum Sancti privilegium.

Thaumaturgum fuisse S. Laurentium, magnis ac multis prodigiis memorabilem, ea, quæ cum Romæ, tum alibi patravit, mirabilia

AUCTORE
J. P.
Thauma-
turgus ma-
gnus fuit,
S. Augusti-
no, Pruden-
tio,

solide comprobant. De Roma patris S. Augustinus serm. 302 magnam paucis verbis ideam suggerit, dicens: Cujus autem meriti sit memoratus Martyr, quis ignorat? Quis ibi oravit, & non impetravit? Quam multis infirmis meritum ejus etiam temporalia beneficia præstitit, quæ ille contempsit. Concessa sunt enim, non ut precantium permaneret infirmitas; sed ut deterioribus concessis, amor fieret ad appetenda meliora. Prudentius supra citatus ista canit:

Quod quisque supplex postulat,
Fert impetratum prosperè,
Pescunt licenter, indicant
Et tristis haud ullus redit.

Idem poeta de Martyris obitu, ac corporis avectione locutus, testatur, quantum ei debeat Roma idolorum imprimis cultui addictissima, ac post ipsius mortem meliori frugis reddita, dum hæc memorat:

Refrixit ex illo die
Cultus deorum turpium,
Plebs in facellis rarior
Christi ad tribunal curritur.
Mors illa sancti Martyris
Mors vera templorum fuit &c.

B

ac S. Am-
brofio

45 Satyrum, S. Ambrosii fratrem, è tempestate evasisse sospitem, voto factò S. Laurentio, discimus ex ipsomet sancto Doctore in oratione funebri de excessu ejusdem fratris sui Satyri, qua habetur tomo 5 editionis Parisiensis, anno 1586 vulgata; ubi col. 715 ita illum affatur: Tuis enim votis apud sanctum martyrem Laurentium impetratum esse nunc cognoscimus commeatum, atque utinam non solum commeatum, sed etiam prolixum vitæ tempus rogasses. Potuisti annos plurimos impetrare vivendi, qui potuisti commeatum impetrare veniendi. Et quidem tibi, omnipotens æternæ Deus, gratias ago, quod vel hæc nobis suprema solatia non negasti, quod amantissimi fratris ex Siculis Africanisve regionibus exoptatum nobis reditum contulisti. Ita enim mature, postquam venit, ereptus est, quasi propter hoc solum videretur esse dilatus, ut ad fratres rediret.

restibus.

C

46 Laudatus modò Mediolanensis Præsul tomo citato in Exhortatione ad virgines edocet; quod pia quadam mulier, nomine Juliana, prolis virilis exspes, patrocinio S. Laurentii, factò cum ab ipsa, tum à marito ejus voto, filium impetravit; quodque ideo nomine Laurentii eum nuncuparint, ac servitio Ecclesiæ dedicarint. Audiatur Ambrosius loco designato à col. 579: Ea igitur vidua sancta est Juliana, quæ hoc Domino templum paravit atque obtulit, quod hodie dedicamus. Et aliquibus interjectis, matrem illam inducit, hoc filium sermone alloquentem: Considera, quis te, ut nascereris, juverit. Filius es votorum magis, quam dolorum meorum. Considera cui te muneri pater tali nomine designaverit, qui vocavit Laurentium. Ibi vota deposuimus: inde nomen assumpsimus. Vota effectus secutus est. Redde Martyri, quod debes Martyri. Ille te nobis impetravit; tu restitue, quod de te hujusmodi nominis appellatione promisimus. Quid autem est, fili, aliud, quod eligendum putes, nisi Deum patrum tuorum? Et col. 587, Tu autem, ait, fili, quem mihi verus Helcana, id est, Dei dedit possessio, postulatus meus, petitus meus (inde enim etiam Samuel nomen accepit.) Tu, inquam, impetratus meus, & votivus meus, qui quomodo in uterum meum veneris, nescio (jam enim desperaveram sobolem se-

xus virilis) quem mihi vota mea, non aliqua solennis cœtus secreta formarunt. Tu, inquam, fili, agnosce, à quo donatus sis mihi. Ille tua ora palmavit: ille tua membra distinxit, ille mea orata suscepit, cujus templo, cujus obsequio te, antequam nascereris, sacravi. Non parentibus, non tibi; sed Deo natus es, cujus, antequam de vulva matris exires; esse cœpisti. Et omnes quidem illius fumus; sed tamen tu specialiter promissus Domino, tu redderis: quia scriptum est: Vovete, & reddite Domino Deo vestro. Ego misera, ego indigna, & tamen quasi Anna promissi, ut omnibus vitæ diebus ac noctibus à conspectu Domini non recedas. Ego promissi; tu exequere. Dominus sibi hostiæ suæ munus implebit.

47 Unum è septem filiis, qui ob matris contemptum continuo membrorum tremore à Deo puniti fuerant, sanitatem pristinam recuperasse, diximus supra § 2 ex S. Augustino, occasione adis S. Laurentio sacra apud Ravennates. De favoribus celestibus, S. Melania juniori, obsecundante ejus votis Sancto nostro, indulis quid memorem? Hi apud Surinm ita referuntur ad diem xxxi Decembris in ejus Vita § 4: Erat autem ei maxime in votis, à mundo abrumpi, & ut vult

Favores singulares S. Melaniæ juniori Martyris nostri patrocinio inauditi.

E

Deus, philosophari. Unde etiam cum uterum ferret, & ei secundò jam partus appeteret, celebrabatur quidem festum gloriosi martyris Laurentii: illa verò pernoctabat insomnis, genuflexa, psalmos canens, dolores & naturam superare contendens. Desierat matutina: illa autem non cessabat à precibus. Sed sic quoque seipsam intendens, dolores sentiebat graviores, & violenter quidem, parit tamen. Atque quod natum quidem fuerat, erat masculinum. Simul atque autem natum, & sancto baptismo fuit regeneratum, ab hoc mundo discedens, ad eum, qui illic est, transmittitur. Illam verò etiam post partum vexabant dolores, & acerbis cruciatibus mortem accelerabat. Adstans autem maritus, cum asperam & gravem vidisset perpersionem, conturbatus prope emisit animam. Cum se autem collegisset, ac recreasset, currit ad aram (nimirum S. Laurentii) & eam in orbem ambiens, lacrymas profundebat ex oculis, voces emittebat miserabiles, & ut quam citissimum à Superis adveniret advocabat auxilium. Illa verò arbitrata, hoc esse illud tempus, quod finem imponet ejus desiderio, viro, qui adhuc affidebat in templo, per nuntium significat, & ipsum, & se adhuc esse victuram, si detur jusjurandum, & pacta conventa incantur, utrosque de cætero victuros esse in continentia, & non quam mundus, sed quam vult Deus, vitam esse perpetuò acturos. Paret vir uxoris verbis, & voluntati: & respondet, id sibi esse persuasum. Quod quidem cum illa rescivisset, corpore quidem se habet melius; animo autem protinus evadit lætior, seu morbo locum dante lætitiæ, seu etiam manu superna ejus adjuvante scopum & institutum. Miracula S. Damaso PP., ac S. Laurentio à Petro Sedis Apostolicæ diacono attributa, dabuntur infra num. 103.

48 S. Gregorius Magnus lib. 3, epistola 30 Constantiæ Augusta inscripta, narrat ista: Sanctæ memoriæ decessor meus .. ad corpus S. Laurentii martyris quædam meliorare desiderans, dum nescitur, ubi venerabile corpus ipsius esset collocatum, & effoditur exquirendo, subito sepulcrum ipsius ignoranter apertum est. Et hi, qui præsentibus erant atque laborabant monachi & mansionarii, qui corpus ejusdem Martyris viderunt, quod quidem minimè tangere præsumperunt, omnes

Aperto Sancti sepulcro mira acciderunt.

A mnes intra decem dies defuncti sunt, ita ut nullus vitæ superesse potuisset, qui sanctum & iustum corpus illius viderat. Cognoscat autem tranquillissima, quia Romanis consuetudo non est, quando Sanctorum reliquias dant, ut quidquam tangere præsumant de corpore; sed tantummodo in pyxide brandeum mittitur, atque ad sacratissima corpora Sanctorum ponitur.

Prodigium in calice, quem S. Henricus in honorem S. Laurentii dederat:

49 *In Vita S. Henrici imperatoris in Opere nostro edita ad diem xiv Julii, tomo III ejusdem mensis, pag. 763 hæc leguntur:* Præmemoratus & sæpè rememorandus Dei famulus calicem aureum in honorem Dei, & commemorationem S. Laurentii Martyris, ecclesiæ Mersburgensi contulerat: cujus speciali patrocinio coram Deo ad-
B jutus, & in ipsa sui exitus hora creditur liberatus. Omni verò veneratione, & admiratione dignum esse perpenditur, quod eadem horâ calix in certa custodia clausus habebatur, nec minùs tamen prædictæ collisionis (de qua infra in Gloria posthuma S. Laurentii § 3) materiale signum excepit. De eodem verò calice, quid religiosorum virorum relatione in veritate audierimus, futurorum memoriis intimare, operæ pretium dignum duximus. Cum enim prædictus Christi confessor Henricus pro disponendis regni negotiis Marsipolim venisset, accidit, ut quadam die ad altare S. Laurentii attentissimè Missam audiret. Quâ completa, sicut semper facere consueverat, abluitionem calicis sumere volebat; sed interveniente magno negotio regni, quod vir sanctus proposuit, tunc temporis fieri non potuit. Vocato itaque custode ecclesiæ, rogavit eum, ut calicem cum abluitione in mundo loco reponeret, & cum omni diligentia fervaret, quoadusque ipse exoccupatus aptum tempus & locum ad fumendam illam inveniret. Excrescentibus autem causis & placitis, tota die illa turbatus, non potuit se expedire. Postera verò die, post matutinas, cum paucis secretariis suis, clanculò monasterium introivit, & diutius flexis genibus, & profusis lacrymis Deum exoravit, accersitoque custode, calicem cum abluitione sibi afferri præcepit. Cumque allatus fuisset & discoopertus, invenerunt abluitionem illam in formam veri sanguinis transmutatam. Quod factum mirabile mox universis, qui aderant, innotuit, & nunc & semper in laudem Dei, & gloriam confessoris sui omnibus Ecclesiis successoribus suis enarrabit.

cujus etiam Sancti patrocinio insignem refert victoriam.

C 50 *Non abs re etiam fuerit, mentionem facere de insigni illa victoria, quam sanctissimus idem imperator, S. Laurentio patrocinante, de Slavibus reportavit: circa quam in Vita ejus modo indicata delibò ista pag. 755 ac sequente:* Inde progressus, castra metatus est in campo, ubi Mersburgensis ecclesia sita est, & videns locum desolatam, & in nihilum redactam, ingemuit & ait: Beate Laurenti, martyr Christi, si tuo interventu has barbaras nationes, ad quas pergo, Romano imperio, & Christianæ religioni subjugavero, hunc locum desolatam tuo nomini consecratum, divina favente gratia, in pristina dignitatis statum renovabo... Invocatoque, uti paucis interjectis ibidem dicitur, super se nomine Domini, beato Laurentio, S. Georgio, & B. Adriano martyribus, se suumque exercitum protegendum summa cum devotione commisit. Divina autem implorata ope, aperti sunt oculi ejus, & vidit gloriosos illos Martyres cum angelo percutiente, exercitum suum præcedentes, & hostium cuneos ad fugam propellentes... Cumque, vultis egregiè hostibus, Poloniam, Boëmiam, Moraviam tributarias fecisset; ob reverentiam S. Laurentii martyris, conculca-

tionem & destructionem Mersburgensis ecclesiæ, AUCTORIB J. P. cœpit pro intuitu misericordiæ & pietatis respicere, & ad nihilum redactam in ædificiis, in ministerialibus, in secularibus possessionibus, in ecclesiasticis ornamentis, in pristinum gradum pontificalis dignitatis, sicut Deo & S. Laurentio voverat, studuit restaurare. Nec priùs ab operibus misericordiæ destitit, quoadusque eam ad antiquum statum dignitatis, & pristinum honorem religionis ex integro perduceret. Joannes Cuspinianus in Opere de Cesaribus atque imperatoribus Romanis, in rem præsentem hæc breviter perstringit in suo S. Henrico: Hostes terribiliter persecutus est, divino numine cooperante. Vix enim sunt divi martyres Georgius, Laurentius, & Adrianus exercitum illius antecedere, & cuneos hostium dissipare. *Videri etiam potest Gretserus de Divis Bambergensibus, in notationibus ad caput 4 prædictæ Vita pag. mihi 84.*

51 *Auctor Vita S. Ottonis, episcopi Bambergensis ac Pomeranorum apostoli, apud nos edita ad diem 2 Julii, pag. 447 hæc narrat:* Accidit eo tempore in festo beati Laurentii martyris, ut presbyter quidam ex comitatu Ottonis episcopi, nomine Bokeus, præteriens, videret rusticos in agro frumenta metentes, quos modestè compe-

E scuit, dicens: Miseri, quid agitis? Hodie natalitius dies est beati Laurentii martyris, quod totius Ecclesiæ summa veneratione celebratur; & vos insensati, hunc violare præsumitis? At illi: Non, inquit, omni tempore sabbatizare possumus. Expedit etiam necessaria domibus nostris aliquando providere. Presbyter autem fervens spiritu, Scio, ait, non impune vobis violationem solennitatis cedere; sed cælesti igne omnia, quæ illicitè messuistis, consumenda noveritis. Vix verba finierat, & ecce, ignis Dei cecidit è celo, tactasque messes eorum usque ad favillam absumpsit. Sicque factum est, ut cives ejusdem loci eximium martyrem Laurentium in magna deinceps veneratione haberent.

52 *Habemus apographum, cui hic prænotatur titulus S. Laurentii martyris, & a-*

F *cubi, sed litorum Martyrum; & indicatur ad marginem, quod Ex Ms. S. Maximini Treveris descriptum fuerit. Inter miracula verò S. Laurentii, quæ eidem apographo intexuntur, occurrit mirabilis quadam prærogativa, in eo sita, ut diebus Veneris singulis animam unam eruat Sanctus è piacularibus flammis. Rem describimus, prout ibidem narratur: quam utinam certioribus documentis confirmatam videre licuisset; & non nixam falso supposito circa diem mortis Martyris nostri, quæ non incidit in seriam sextam, sed tertiam; anno nempe 258, quo is obiit, littera Dominicali Cum die prima mensis Augusti concurrente. En tibi igitur qualequale hoc privilegium: Noverint omnes fideles Christiani, quia quicumque levitæ beati Laurentii feriâ sextâ memoriam fideliter egerint, numquam adversus eos inimicus prævalebit. Ipse enim beatus Martyr ea die, in qua & Salvator noster mortem subiit, cum triumpho martyrii à seculo migravit.*

53 *Unde maximum hoc à Deo accepisse legitur privilegium, ut omni hebdomada, animam unam eripiat de purgatorio igne feriâ sextâ. Magna profectò gloria cunctisque fidelibus pia devotione celebranda. Sed ne fortè alicui incredulum videatur tam idoneum miraculum; qualiter id probatum fuerit, paucis expediam. Erat in cenobio ipsius Martyris quidam abbas magnæ religionis, & probatæ adeo sanctitatis, ut quanti es-*

Violatio festi punia.

Miram altari cubi, sed

privilegium ad-

scribitur.

set

AUCTORE
J. P.

set meriti beatus Laurentius, Deum sibi ostendi rogaverit. Et exaudivit Dominus deprecationem ejus. Nam cum angelico per visum perfrueretur alloquio; videre sibi videtur in quodam terræ loco, quasi miserorum cruciatum; sed Dei misericordiam quandoque expectantium. Cum verò quidnam hoc esset, hæsitaret: ecce levita quidam splendidior, niveque candidior, maxima angelorum comitatus multitudine adveniens, animam unam eripiebat de illo igne, eamque ingenti cum tripudio ad superna cælorum gaudia deferrebat. Tum verò quidnam hoc esset abbas ab Angelo requisivit. Cui angelus: Levita, inquit, quem vidisti, beatus Laurentius est martyr verè sanctissimus, Deoque acceptissimus: cui hoc singulare datum est privilegium, ut omni hebdomada eruat animam de tormentis, feriâ sextâ, ad laudem & gloriam Filii Dei; qui cum Patre & Spiritu sancto vivit & regnat per omnia secula seculorum. Amen. *Alia, quæ de prodigiis S. Laurentii dicenda sunt, invenies inferius post ejus Acta.*

B

§ VI. Locus palæstræ, sepultura; an inventum Romæ corpus sec. xv; reliquiæ.

Sanctus ubi nam passus; corpus unde, & à quibus advectum.

Locus palæstra, ut fama est, fuit collis Viminalis: de qua re Mabillonius in *Itinere suo Italico pag. 82 hæc memorat*: Alia est . . . in colle Viminali basilica S. Laurentii in Panisperna, antiquis S. Laurentii in Formonfo (ita enim scribebant) ubi sanctus Martyr ustulatus fuit. Ibidem sepultus est magnus ille Guilielmus Sirletus Cardinalis, cum honorifico, ut par erat, epitaphio. Prudentius indicat quidem corpus Sancti advectum fuisse à loco martyrii; sed quisnam ille fuerit, & ubi situs, non addit. Sic enim narrat:

Vexere corpus subditis
Cervicibus quidam patres:
Quos mira libertas Viri
Ambire Christum suaserat.

C

At quisnam isti patres? Fuere Justinus & Hippolytus, secundum Adonem. Mane autem, ait, primo adhuc crepusculo, rapuit corpus ejus Hippolytus, & condidit cum linteis & aromatibus: & hoc factum, mandavit Justino presbytero. Tunc beatus Justinus & Hippolytus plorantes, & multum tristes, tulerunt corpus beati Martyris, & venerunt in via Tiburtina in prædium matronæ viduæ Cyriacæ in agro Verano, & illud ibi jam horâ vespertinâ sepelierunt iv Idus Augusti. *Vide etiam Acta apud Surium.*

55 *Et verò viâ Tiburtinâ Martyrem fuisse sepultum, videtur erui à Kalendariis Bucheriano ac Dacheriano, superius num. 1 citatis; uti & à basilica à Constantino imperatore edificata viâ Tiburtinâ in agrum Romanum, supra arenarium Cryptæ, & usque ad corpus beati Laurentii mart.; sicut dictum est num. 6. S. Augustinus, qui serm. 296 corpus illud pretiosissimis Sanctorum exuviis, quas Roma possideat, accenset his verbis, Jacet Petri corpus Romæ. Jacet Pauli corpus Romæ, Laurentii corpus Romæ &c., obesse non debet: nam Romæ, id est, quantum ego quidem secundum mox dicta interpretor, in agro Romano. Locus sepultura confirmatur ex Anastasio Bibliothecario, qui in S. Sixto PP. II hæc refert: Beatus . . . Laurentius sepultus est viâ Tibur-*

Viâ Tiburtinâ illud sepultum.

tinâ in cœmeterio Cyriacæ, in agro Verano in crypta cum aliis multis Martyribus, iv Idus Augusti. *Ceterum de cœmeterio isto tractat Aringhus Romæ subterranea tom. 2, lib. 4, cap. 16 pag. 125. Quibus addi possunt, quæ ibidem loci observavit Monsauconius; ac sic descripsit in suo Diario Italico cap. 8, pag. 117: Hinc S. Laurentium extra muros adimus, viâ Tiburtinâ in agro Verano situm. Ab ingressu porticus depicta agone ac miraculis S. Laurentii exornatur: baptismus ibi S. Romani exprimitur, qui nudus stat, nec immersus in aqua, ut narrant quidam. In ecclesia quoque à parte ostii paris-ætatis picturæ videntur cum hac inscriptione: "Hoc opus fecit fieri dominus Matthæus S. Alberti pro anima sua, caractere, ut æstimatur, xiv circiter seculi. Eriguntur in ecclesia ambones duo: qui à dextris conspiciuntur ad unum ornatur instrumentis veterum sacrificiorum, videlicet albogalero, fescapita, acerra, vase asperisionis, aspergillo, doctæ sculptis, ex zophoro, ut videtur, cujusdam templi erutis.*

E

56 *Fam verò ea, quæ narrantur apud Martenium tom. 4 Veterum scriptorum & monumentorum, col. 1216 de corpore S. Laurentii Romæ inventum invento, occasionem nobis præbent inquirendi, quo fundamento res ista nitatur. Sic autem ibidem illa exponitur: Anno MCDXLVII obiit Papa Eugenius, & electus Papa Nicolaus quintus, & consecratus Dominicâ Lætare Jerusalem. Eodem anno apud Fratres Minores Romæ inventum est corpus unius Sancti, quod ex una parte fuit combustum: & statim ipsi diffamaverunt per urbem, quod esset corpus S. Laurentii. Quapropter Dominus Nicolaus Papa V misit illuc quinque Cardinales ad investigandum rei veritatem, scilicet Andegavensem, qui erat Cardinalis ipsius S. Laurentii, Cardinalem de Columna, Cardinalem Græcum (id est Bessarionem, ut ibidem est in nota) Cardinalem Firmanum, & Cardinalem Terracinensem; tres defensores & senatores urbis, qui cum magno timore & reverentia accesserunt, & aperuerunt tumbam S. Laurentii, & invenerunt corpus S. Laurentii integrum, coopertum dalmaticâ, sed caput ejus erat decalvatum, quia ignis combufferat crines; & corpus S. Stephani integrum, excepto brachio dextro, & in una parte capitis adhuc erant pili. Tunc Cardinalis S. Laurentii accepit juniorem monachum, & ostendit ei sepulchrum, & dedit ei alapam in memoriam futurorum. Actum ultimâ Julii. Hæc ibi, & de nostro quidem S. Laurentio, uti textus non obscure indicat.*

F

57 *Sed contra est 1º. Quando, à quo, quæ fuerit S. Laurentii occasione, quibus testibus corpus illud à prima sepultura eò advectum? 2º. Corpus illud fuit, uti assertitur, ab una parte combustum, & coopertum dalmaticâ, nec non caput decalvatum ab igne. At Sancti nostri corpus ab utraque parte coctum fuisse, dicebat supra Prudentius, sic loquentem Laurentium inducens:*

Converte partem corporis
Satis crematam jugiter . .
Præfectus inverti jubet.
Tunc ille: Coctum est, devora.

3º. Corpus fuisse integrum dicitur; quomodo igitur, si nostri illud vis esse Athleta, tot antea reliquiæ ex illo decerpæ ac per orbem dispersæ? 4º. Si nostri, inquam, illud Martyris, cur quinque illos Cardinales, à Nicolao V ad illud inspiciendum missos, illud pro tali agnovisse, auctor non addit? 5º. Piazza in Hemerologio sacro Romæ

A *Roma Christiana & gentilis part. 2, pag. 142 corpus Sancti nostri, ac S. Stephani attribuit ecclesie S. Laurentii extra muros; paginam vero 143 agens de ecclesia S. Laurentii in Panisperna, quae est Fratrum Ordinis S. Francisci, uti ibidem indicat, de reliquiis praedictis nihil, uti nec de aliis.*

Variarum

58 *Quoniam vero in Sancti reliquiarum sermonem incidimus, non abs re suum hic illis locum dabimus. Justinianus necdum imperator per legatos reliquias S. Laurentii petiit ab Hormisda PP. Factum narratur apud Labbeum tom. 4 Conciliorum col. 1515, ubi haec exstant: Filius vestet magnificus vir Justinianus, res convenientes fidei suae faciens, basilicam sanctorum Apostolorum, in qua desiderat & beati Laurentii martyris reliquias esse, constituit, sperat per parvitatem nostram, ut praedictorum Sanctorum reliquias celeriter concedatis. . . Petit & de catenis sanctorum Apostolorum, si possibile est, & de craticula B. Laurentii martyris. S. Gregorius magnus lib. 2, epistola 33, quae Dynamio patricio Galliarum &c. inscribitur, Transmisimus, ait, beati Petri Apostoli benedictionem, & crucem parvulam, cui de catenis ejus beneficia sunt inserta. . . Per quatuor vero in circuitu partes de beati Laurentii craticula, in qua perustus est, beneficia continentur: ut hoc ubi corpus illius pro veritate crematum est, vestram mentem ad amorem Domini accendat. Observa hic obiter, Romanae Ecclesiae tunc temporis usum fuisse, ne corpora Sanctorum pro reliquiis attingerentur. S. Severus presbyter & confessor, qui vixit seculo 5, in loco a se edificato veneranda patrocinia beati Laurentii martyris cum honore debito collocavit; sicut refertur in ejus Vita ad diem VIII hujus pag. 350.*

S. Laurentii.

59 *Gregorius Turonensis de Gloria Martyrum lib. 1, cap. 83 factum narrat, quod sicut nobis, ait, nuper a diacono nostro relatum, ita gestum esse cognovimus. Hic autem diaconus (de quo lib. 10 Hist. Francorum cap. 10, sicut hic notat Ruinartius, indeque conjicit sequentem reliquiarum translationem ad annum circiter 590 esse revocandam) a Papa urbis Romanae Pelagio quorundam Martyrum Confessorumque adsumpta pignora, cum grandi psallentio vel clericorum officio, ac populi immensi obsequio, usque ad portum deductus est. Et ingressus navem, erectis velis, ac per illum antennae, quae modulum crucis gestat apparatus, extensis, flante vento, pelagus altum arripiunt. Qui dum navigant, ut Massiliensis urbis portum attingant, adpropinquare ceperunt ad locum quemdam, de quo a litore maris lapideus mons exurgens, ac paulatim decedens, summo tenus unda in mari distenditur. Cumque impellente vento carina magno impetu ferretur in praecipitium, ut scilicet scopulo inlisa quassaretur, ac nautae discrimen intuentes, exitum vociferarent, diaconus elevata cum sanctis pignoribus capsam, invocare nomina singulorum cum gemitu & voce maxima cepit, deprecans ut eorum virtute ab hoc periculo perituri liberarentur. Jamjamque adpropinquabat navis, ut praefati sumus, ad scopulum, & statim in sanctarum contemplatione reliquiarum, ab ipso loco commotus cum violentia majore ventus huic vento contrarius fluctum elisit, ventumque diversum repulit, ac nave in pelagus profundum revocata, cunctos a mortis periculo liberavit: sicque gyrata mole periculi, portum, quem desiderabant, cum Domini misericordia ac Sanctorum patrocinio contigerunt. Erant enim reliquiae Sanctorum, quorum sacra vestigia Domini manibus sunt ab-*

Augusti Tomus II.

luta (Apostolorum utique, quibus pedes lavit Dominus) cum Pauli, Laurentiique, atque Pancratii, Chrysanthi Dariaeque virginis, Joannis atque alterius Pauli fratris ejus, reliquiis, quorum certamina ac palmas victoriarum ipsa caput orbis urbs Roma devotè concelebrat.

AUCTORE J. P.

60 *Alia nunc Sancti lipsana in variis Europae reliquiarum regionibus lustrabimus, incipiendo ab Italia, ac dando ea in illorum, quos citabimus, scriptorum fide. Liber cui titulus Sanctorum episcoporum Veronensium antiqua monumenta &c., habet indicem reliquiarum istius urbis, ac folio 85 verso ibidem in ecclesia S. Pauli in Campo Martio asservari dicitur de brachiis SS. Innocentium, S. Laurentii &c. Et fol. 86 verso In ecclesia S. Spiritus seu monasterio monialium, S. Laurentii costata & ossa. Aliarum item in dicto indice fit mentio. Habeo ante me libellum Italicum, qui inscribitur Triumphus cinerum & craticulae S. Laurentii martyris, ecclesiae cathedralis Perusinae titularis, cum solemnissimae supplicationis pompa celebrari jussus ab illustrissimo ac reverendissimo domino Luca Alberto Patritio, ejusdem urbis, patriae suae, episcopo, die x Augusti MDCXXXI, ac dedicatus Eminentissimo ac reverendissimo D. Cardinali . . . Gaspari de Carpegna. Sacra ista pignora fuerant ante asservata in sanctuario S. Laurentii in Lucina: facultas extrahendi, ac testimonium authenticum concessa ab Eminentissimo Cardinale vicario Gaspare de Carpegna: die xxvi Julii, S. Annae sacro, Perusiam delata: circumlata ibidem dicto die x Augusti, ex citato libello; in quo pompa triumphalis, ornatus, comitatus, ac publica letitia signa pluribus descripta invenies.*

E

61 *De prodigioso S. Laurentii sanguine locuti sumus superius num. 17, oblata ibidem opportunitate mentionem faciendi de ipsius ecclesia in Campania hand procul ab Urbe. Verum ad majorem pretiosi ac prorsus mirabilis istius sacri thesauri confirmationem ac notitiam, lubet e Ms. testimonio, quod in promptu habemus, observare sequentia. Testatur itaque infra scriptus, in territorio S. Laurentii in Campania Romana dioeceseos Ferentina, in collegiata ecclesia S. Mariae Majoris (supra num. 17 dicebatur dicata B. Laurentio:) inter alia sacra lipsana, quae ibi asservantur, existere sanguinem, adipem, ac pellem S. Laurentii martyris in vasculo crystallino. A quingentis annis, sicut indicat, conservatum ibi fuerit pignus illud sacrum, secundum memoriam, quam asserit inventi in antiquis dictae ecclesiae inventariis; sed quo modo illud pervenerit in dictum territorium, nesciri affirmat; addens, prodigium, quod annis singulis spectatur fieri in dicto sacro deposito, in eo consistere, quod paucis ante festum ejus diebus, sanguis sit pinguis; ita tamen, ut ejusdem Sancti festo die a primis Vesperis sanguis separetur a pinguedine, comparando supra, eodem modo, quo oleum supernatat aquae, tamque appareat limpidus ac clarus quasi tunc ex vena quadam exceptus fuisset. Finita vero Octava incipit coagulari seu condensari, & simul cum adipe commisceri, adeo ut paucis in diebus ita sit concretus, ut ab adipe non discernatur, atque in illo statu permaneat per reliquum anni decursum. Hujus autem testimonii exemplar his verbis roboratur: In fidem veritatis ego infra scriptus archipresbyter praesentem (chartam) scribi curavi, ac pro tali approbo hac die xxviii Martii MDCXVIII. Ego Paduanus de Padua Sancti Laurentianus, archipresbyter in dicta ecclesia fan-*

F

R r r

ctæ

AUCTORE
J. P.

etæ Mariæ Majoris manu propria. P. Jo. Franciscus Vannius S. I., anno 1685, die xxvii Octobris scripsit ad Daniele Papebrochium nostrum: Ecclesia Cathedralis Tiburtina hodierna S. Laurentium M. patronum veneratur: cujus adeps dicitur in ejus festo quotannis liquefcere, & ebullire.

enumeratio 62 Roma, sicut triumphorum S. Laurentii spectatrix extitit, ita sacrarum ejus exuviarum præcipua est conservatrix. Depromo, quas Piazza in Hemerologio sacro Roma Christiana ac gentilis part. 2 ad hunc diem x Augusti diligenter collegit, scribens in ecclesia S. Laurentii extra muros infra aram majorem in urna marmorea assidue illuminata asservari sacrum ejus corpus, unâ cum corpore S. Stephani; hic in presbyterio expositum esse marmor, cui impositum fuit sacrum ejus corpus, sanguinis ipsius atque adipis, quando è craticula depositum fuit, notis etiamnum venerabile: in ecclesia parœciali S. Laurentii in Lucina PP. Clericorum Minorum exponi craticulam ferream, supra quam Sanctus fuit tostus, quæque reposita est in arca aenea sumptuosa, ab Eminentissimo Nicolao Ludovico fieri curata, quando istius ecclesie fuit titularis: ibidem etiam spectari furculam ferream, quâ versum fuit corpus; item in veneratione haberi partem humeri cum cineribus ejus ac dentibus, simul cum catena, quâ eidem craticula alligatus est, palmorum trium, ac cum parte carnis tosta, atque ejusdem adipe carbonibus commisso: harum sacrarum reliquiarum antiquissimam, uti vocat laudatus hemerologus, inscriptionem ibi extitisse, his versibus expressam:

Furcula, craticulæ ferrum cum compede juncta Gausape, pinguedo sunt hoc in domate cuncta.

63 His ex eodem scriptore adjunge humerum in celebri oratorio, sub ejusdem Sancti nomine dicato, in sacello Sancta sanctorum in Laterano; brachium in S. Marci; mandibulam seu maxillam in S. Marcelli; costas duas in sancta Crucis in Hierusalem; ex adipe ejus in S. Maria in Campitelli, ut vocant; è costa in SS. Apostolorum, & in S. Prædix; è craticula in S. Maria in Cosmedin; in S. Barbara de ejus tunica & dalmatica; in basilica S. Maria Majoris in sacello Paulino, os dorfi, dentem, & adipem; in S. Cecilia os semiustum; in S. Susanna in sacello de Peretti dicto digitum. Coronidis loco, antequam ex Italia in Galliam transeamus, superaddere liceat, quod in Appendicula post Vitam S. Tygris virginis, quæ apud nos exstat ad diem xxv Junii pag. 76, inter præcipuas ecclesie Maurianensis in Sabaudia reliquias notetur una ex costis S. Laurentii.

§ VII. Sacra lipsana in Gallia, Hispania, Germania ac Belgio.

Reliquie in Gallia, S. Gregorius Turonensis de Gloria Martyrum lib. 2 cap. 42 agens de templo S. Laurentii, hæc memorat: Sed nec illud silendum putavi, quod reliquiæ ejus ab incendio hostilitatis ereptæ, à quodam homine in Lemovicinum delatæ sunt. Qui cum sæpius admoneretur per visum, ut eadem Aredio abbati deferret, nec jussionem impleret, ipse cum conjuge, & omni familia ægrota- re cepit. Tuac necessitate compulsus, ut eas viro sancto detulit, mox sanitati restitutus abscessit. In Gallia Christiana apud Sammarthanos in

episcopis Autissiodorensibus dicuntur ista: Waldricus ex monacho & abbate S. Germani impetravit à Joanne PP., quem Romæ invisit, reliquias S. Laurentii: poniturque Waldricus obiisse anno 933. Brachium sibi vendicant canonici Præmonstratenses S. Martini Laudunensis; de quo sacro pignore habemus poema Gallicum, M. Nicolao le Sage, S. Martini Laudunensis abbati &c. inscriptum à F. P. Borée, S. Joannis Ambianensis canonico, ejusdem Ordinis, anno 1644. Brachium aliud Anicii in Velanis ostendi; in monasterio Lezatensi diœcesis Rivenfis, digitum; Parisiis item in loco, qui vulgo Blanc-manteaux, dicitur os aliquod, notat Bailletus hoc die in Historia cultus S. Laurentii col. 128. Quæ Saussayus in Supplemento ad diem x hujus sic expresserat: In ecclesia S. Mariæ Podiensis veneratio unius brachii S. Laurentii martyris, ibi omni cum honore collocati. Hujus gloriosi Martyris alias reliquias Geldricus xliiv episcopus Autissiodorensis à Joanne Papa impetravit, acceptasque digno apparatu reposuit. Servatur in Lezatensi monasterio diœcesis Rivenfis in Vasconia, visiturque unia unius digiti ipsius S. Laurentii, quæ apparet ustulata. In Parthenia sive Historia ecclesie Carnotensis, anno 1609 Parisiis edita à Sebastiano Rouillard, fol. 110 notatur dens S. Laurentii. Pergamus in Hispaniam.

65 Regium Scorialense S. Laurentii monasterium multas ac varias sub nomine ejusdem Sancti reliquias asservat, quæ singillarim notantur in Inventario earum ac aliarum plurimarum Ms., quod alibi Lipsanologium appellavimus, nobis exhibito ac communicato, dum ibidem essemus anno 1722. De parte igitur humeri, & parte ossis unius brachii, & unius digiti, ac uno ex dentibus, cum vasculo sanguinis & pinguedinis; item de costa ejusdem Sancti, exstat sequens in dicto Inventario testimonium: Dilecto filio nostro Ferdinando, sanctæ Mariæ in Dominica diacono Cardinali de Medicis nuncupato, Gregorius PP. XIII. Dilecte fili noster, salutem & Apostolicam benedictionem. Quanta & quam eximia pietate ac religione charissimus in Christo filius noster Philippus Hispaniarum rex Catholicus B. Laurentium martyrem sibi colendum suscepit, vel faciliè ex eo intelligi potest; quod ingenti sumptu & opere mirifico, in Hispania, loco Excurialium vocato, ecclesiam sub ejusdem Sancti nomine ac tutela à fundamentis erexit, ac mirabiliter exornavit & maximis redditibus auxit.

66 Inde factum est, ut Rex fervore devotionis impulsus, nobis per te vehementer supplicari fecerit, ut nonnullas ex reliquiis ipsius gloriosi Martyris, quæ in Urbe custodiebantur, ejus majestati concedere vellemus; ad eum finem, ut in eadem Excurialium ecclesia possent collocari. Quibus nos supplicationibus inclinati, cum reliquias quasdam beati Laurentii martyris prædicti, scilicet partem humeri, & partem ossis unius brachii, & unius digiti, ac unum ex dentibus, cum vasculo sanguinis & pinguedinis; item de costa ejusdem Sancti (quæ omnes reliquiæ in diversis ecclesiis & locis hæc adservabantur) colligi & tibi consignari jufferimus; atque id ita factum esse sciamus; nunc ipsas reliquias ex Urbe extrahendi, & in Hispanias ad præfatum Philippum regem ob eam, quam diximus, causam transmittendi auctoritate Apostolica tenore præsentium circumspeditioni tuæ plenam & liberam tribuimus facultatem. Non obstantibus constitutionibus & ordinationibus Apostolicis, ac quarumvis ecclesiarum tam

secularum

A secularium quam regularium juramento confirmatis Apostolico, vel quavis firmitate alia roboratis statutis & consuetudinibus, nec non privilegiis, indultis ac litteris Apostolicis sub quibuscumque tenoribus & formis concessis, approbatis & innovatis, ceterisque contrariis quibuscumque. Datum Romæ apud sanctum Petrum sub annulo Piscatoris die xxviii Decembris MDLXXXV, Pontificatus nostri anno tertio decimo. Jo. Bapt. Carolus.

monasterio 67. *Exstat in eodem Inventario testimonium de cranio S. Laurentii, quod hic subdo: Wilhelmus Lindanus, Dei & Apostolicæ Sedis gratiâ Episcopus Ruræmundensis, omnibus has visuris salutem in Domino Jesu Christo. Notum facimus universis, nos piis serenissimi D. Philippi, Catholici regis Hispaniæ, Belgarum domini, votis per illustrissimum D. ducem Albanum, Belgarum gubernatorem expositis, satisfacere studentes, misisse sacras reliquias de cranio S. Laurentii, de articulo digiti S. Augustini, & de capite S. Hieronymi, ac S. Sebastiani ossibus: quorum partes reliquæ magna populi veneratione hæcenus ex indubia nostrorum avorum traditione conservantur aut in ecclesia nostra cathedrali, aut D. Hieronymi monasterio Canonicorum Regularium. In quorum fidem nos has manus nostræ subscriptione signavimus, & sigillo confirmavimus. Datæ Ruræmundæ die xxviii Decembris, anno à Christo nato MDLXXI. Ita est. Wilhelmus Lindanus.*

Scorialensi; 68. *Alia insuper S. Laurentii reliquia notatur in dicto Inventario, de quibus sequens ejusdem testimonium habemus: Ego notarius infrascriptus fidem facio, qualiter D. don Ludovicus de Torres, cameræ Apostolicæ clericus, præsidens in salva-robba * palatii Apostolici, die xxviii mensis Decembris, anni MDLXV, ex quibusdam reliquiariis, ubi continebantur diversæ Sanctorum reliquiæ, inter alias extraxit infrascriptas: videlicet de vestimentis S. Laurentii; de sanguine S. Laurentii; de spatula S. Laurentii; de quadam cocta S. Laurentii: ex quibus in mei præsentia, & testium infrascriptorum idem D. don Ludovicus quasdam particulas adaptavit in quadam capsula aurea, quæ, ut asseruit, erat transmittenda ad serenissimum regem Catholicum. In quorum fidem hic me subscripsi. Romæ die iv Septembris anni MDLXVII, præsentibus ibidem Joanne de Vergara, & Hieronymo Caro, clericis Cæsaraugustan., & Hispalensis civitatis seu diocesis respectivè, testibus ad præmissa vocatis atque rogatis. Et quia ego Gundisalvus del Vado, clericus Burgenfis dioceseos, auctoritate Apostolica publicus notarius, & in archivio Romanæ curiæ descriptus, hanc præsentem fidem manu aliena mihi fidei scriptam subscripsi & signavi rogatus. Ne plus a quo excrescat oratio, aliis sacris lipsanis, quæ sub sancti Martyris nostri vocabulo designantur in suprascripto Inventario, memorandis supersedemus. At nunc de aliis in Germania ac Belgio.*

item Colonia, & apud Gladbacenses in diocesi Coloniensi; 69. *Gelenius de Colonia Agrippinensis magnitudine lib. 4 in sacris ac piis Fastis, die x Augusti, Cujus, ait, potissimas reliquias (de S. Laurentio agit) Carolus magnus dedit ecclesiæ Molenisium seu Mulgaviæ (nunc appellant Gladbacum, diocesis Coloniensis oppidum) ubi sacerdotes Mulgavi ob inundationem Hungarorum fugientes, & sub baptisterii petra defodientes thesaurum sacrum, dederunt postea B. Geroni archiepiscopo divinitus edocto occasionem ædificandi monasterii Benedictinorum, qui hodie adhuc caput S. Laurentii possident. Ambæ autem ejus-*

dem scapulae, & os sacrum sunt in ecclesia S. Andree, quam Gero consecravit; & aliæ S. Laurentii excellentes reliquiæ custodiuntur in aliis Urbiorum ecclesiis, nimirum, teste Saussaino in Supplemento citato, mandibula ejusdem Martyris hæbetur Coloniae apud Carmelitas, & vertebra una spinæ apud Joannitas.

70. *Occasione capitis S. Laurentii apud prædictos cœnobitas Gladbacenses, meminisse juvat eorum, quæ de illo memoria prodita sunt in Itinerario literario duorum Religiosorum Ordinis S. Benedicti ac congregationis S. Mauri, quod Lutetia Parisiorum anno 1724 Gallicè typis editum est; ubi à pag. 207 invenies impensissima studia, & arduas, ut ita dicam, preces ab una quidem parte Philippi II, Hispaniarum regis, ut sacrum illud pignus obtineret, ac augustissimi sui cœnobii Scorialensis S. Laurentii heterogæophylacio transcriberet; ab altera autem parte inconcessam abbatum ac Religiosi cœtus Gladbacensium in retinendo pretiosissimo suo thesauro constantiam, ac selecti nesciam tenacitatem; unde non leve deducitur argumentum pro veritate atque adeo pro pretio istius depositi sacri. Porro vix est credibile, quot, quantas, quam frequentes ac duras, quam fortes, quamque potentes pius Rex juxta ac diligentissimus sacrorum hujusmodi cœmeliorum pro regio suo monasterio eruditor & collector, machinas moverit, ut voti sui compos fieret; quod anno 1570 curavit exponi Gladbacensium abbatum Petro. Verum nec ts, nec successores ejus eò umquam adduci potuerunt. Frustra preces, promissa, mina; frustra gravissimarum personarum, uti ipsius etiam Clementis VIII Pontificis maximi, & augustissimi imperatoris Rodulphi, interposita auctoritas. Mens quippe immota mansit possessoribus, & quoad Philippus II vivit, nihil obtinuit.*

71. *Illius autem anno 1598 è vivis sublato successore Philippus III expeditionem illam denuo instauravit die viii Julii anno 1612; ac deinceps diligenter ac fortiter machina varia mota; sed res non promotæ ad finem. Denique etiamnum extat super eodem argumento epistola piissima principis Elisabethæ Eugeniæ, quæ tum temporis Belgium gubernabat, ad abbatem ac Religiosos Gladbacenses directæ, ac signata die xxi Februarii anno 1628: unde consequens est, indefessam illam pro capite S. Laurentii contentionem, ad annos usque sexaginta extractam esse, ac mirabilem omnino fuisse Gladbacensium adversus tot potentissimos principes propositi firmitatem. Verum si quis hæc res gestas diffusè ac distinctè cognoscere voluerit, consulat dictum Itinerarium: ubi ex ætibus originalibus, quæ Gladbaci asservari dicuntur, pag. 215 profertur Breve Clementis PP. VIII ad regem Hispaniarum, datum xiiii Julii MDXCII; item pag. 217 Breve ejusdem Clementis ad abbatem & Conventum Gladbacensem die ix Julii MDXCVI; deinde pag. 218 epistola Philippi II, regis Hispaniarum, ad eosdem, die x mensis Februarii anno MDXCVI; pag. 219 epistola regis Hispaniæ Philippi III ad oratorem suum in Belgio, viii Julii MDXCII. Denique pag. 220 epistola dux Rodulphi imperatoris ad abbatem Gladbacensem. His adde ex nostri Theodori Rhay libro, quem inscripsit Animæ illustres Juliæ, Cliviæ, Montium &c. pag. 135 hæc die x Augusti: In pervetusta Gladbacensi abbatiæ S. Laurentii capitis ostensio, quod ibidem nuper adeo rex Hispaniæ Philippus IV magnis precibus*

AUCTORE
J. P.

super quibus
mirabilis
inter reges
Hispaniæ

E

ac Gladba-
censes con-
troversia
exponitur.

F

AUCTOR B
J. P.ac donis à præfule impetrare frustra molitus est. Thes. Annal. *Jam vero de Leodiensibus quid dicam?*

Res mira in reliquiis Leodiensibus.

* al. Theodino

72 Bernardus Pezium Thesauri anecdotorum novissimi tom. 4, part. 3 in initio profert Ludovici senioris monachi & diaconi S. Laurentii Leodiensis Ord. S. Bened. scriptum de adventu reliquiarum B. Laurentii martyris Româ Leodium. *Erant hæ liquor corporis ejusdem Sancti, ut in decursu narrationis leges, uti & quo modo Româ sublata sint. Excerpto inde mirandum hoc: Leodium prospero cursu perveniens (Godefridus) episcopo loci Diewino * rem omnem aperit. Super quo lætabatur Pontifex .. Igitur cum benedictione transferre ad nos pignora sanctissima pergit. Erat in ipso tempore tanta pluviarum inundatio, tamque valida imbrium effusio, ut penè alterum diluvium crederemus. Jam verò cum quanta alacritate populus innumerabilis processerit, quam religiose omnis clerus cum hymnis & laudibus pretiosas reliquias ad nos usque perduxerit, nisi qui præfens vidit, vix credere potest. Pro serenitate ærum, pro tranquillitate pacis voces levabantur, ad aures, ut credimus, pervenientes Dei omnipotentis .. Ego .. quod oculis vidi, Deum testem invocans, & dicam & scribam. Post exceptionem sanctarum reliquiarum, ubi usque ad cornu altaris perlatæ sunt, & clerus Letaniam exorsus est Kyrie eleison, domine miserere; sol qui fuerat in nubilo penè per unum mensent, ita horâ eadem radiorum suorum lucem profudit, ut ambabus manibus populus plauderet, & præ magnitudine lætitiæ lacrymas amplius funderet. Nec tortuuta fuit illa serenitas, sed continuo perseverans omni mundo spem reddidit & salutem. Actum Leodii quarto Idus Junii anno millesimo quinquagesimo sexto. Apud citarum Pezium pag. 121 notatur Reineri monachi S. Laurentii Leodiensis de adventu reliquiarum istarum liber metricus.*

Aliæ ibidem reliquias.

73 Alias præterea Sancti reliquias ad prædictum cœnobium delatas fuisse, habemus è Ms. S. Laurentii Leodiensis, cujus in promptu est apographum, de institutione festi celebrationis reliquiarum S. Laurentii mart. Quippe Albertus de Cuck, episcopus Leodiensis, prout est in isto Ms., pretiosissimas reliquias de ipso corpore prædicti Martyris, de carne videlicet ejus in craticula assata, sanguine tamen quasi recenter infusa, ut se intuentibus veritas adhuc ostendit, in curia Romana grandi studio & labore a Cælestino Papa tertio obtinuerat: quæ in magna veneratione ab eo habitæ, post decessum ejus, tertio Calendas Maii ad nos translata, in majori altari sunt assumptæ. De adventu eorum ad nos factò, festivam & annuam commemorationem instituimus .. Actum anno Domini millesimo ducentesimo. Ecgraphum aliud ante me est ex Passionali Ms. pro Junio & Julio S. Laurentii Leod., hoc titulo prænotatum: De venerabili & sancto capite B. Laurentii & parte ejus ad nos delata. Incipit: Anno Dominicæ incarnationis millesimo quingentesimo vicefimo sexto. Dicitur in fine: Cum .. Dux Clevenfis esset profectus ad Terram sanctam, tunc .. secum eas apportavit; & sic per successivas generationes pervenerunt ad manus .. venerabilis viri, qui monasterio nostro eas dedit.

Datur notitia exarum,

74 Non lubet nobis elenchum contexere omnium sacrorum pignorum, quæ tamquam Laurentiana notantur apud Rayssum in Hierogazophylacio Belgico variis locis. Hic Antverpiæ inter sacra domus nostræ professæ cimelia asservantur di-

giti duo S. Laurentii, secundum approbationem illustrissimi Antverpiensis, è qua brevitas causâ excerpto sequentia: Gaspar, Dei & Apostolicæ Sedis gratiâ episcopus Antverpiensis, omnibus has visuris salutem in Domino .. Nobis R. P. Franciscus ab Hees domus professæ Societatis Jesu in hac urbe Præpositus, die xi mensis Novembris, anno Christi MDCXLVIII argenteam thecam antiqui operis exhibuit, duos continentem S. Laurentii gloriosi martyris digitos, aut eorum articulos: cui thecæ aliud junctum erat monile ex argento inauratum gemmisque ornatum, insertis hinc inde particulis reliquiarum variorum Sanctorum, ut S. Petri Apostoli, S. Andreæ, ejusdem S. M. Laurentii, S. Hippolyti, S. Constantii, S. Nicolai, S. Margaritæ. Utrumque hoc sacrum cimelium domui professæ Antverpiensi miserat, illustre profecto munus, serenissimus marchio Brandenburgensis S. R. Imperii elector, uti ipsemet testatus est publico instrumento, quod sua manu signavit, ac muniri sigillo curavit.

75 Id verò ita habebat: Fredericus Wilhelmus Dei gratiâ marchio Brandenburgensis, sacri Romani Imperii archi-camerarius & princeps elector &c. Notum facimus, ad nos pervenisse nonnullas reliquias Sanctorum, desumptas è templo urbis nostræ Colonienfis ad Suevum, à Majoribus nostris fundato: inter quas duo erant digiti S. Laurentii, antehac in eodem templo publice expositi, & à Catholicis in veneratione habiti. Hos, uti & paucas alias reliquias, iusta consideratione moti, consignavimus in manus P. Joannis Hagebaert Jesuitæ eo tempore Clivis existentis in comitatu excellentissimi D. Baronis de Ribaucourt Legati, tradendas Domui Societatis dictæ professæ Antverpiensi, in gratuitum munus; testantes easdem esse Reliquias, nimirum in thecâ quadrangulari deauratâ & gemmis ornatâ contentas, præsertim verò duos digitos S. Laurentii, scilicet pollicem & indicem, quantum apparet, aut certe eorum articulos, argento conclusos, qui in præfato templo fuerunt allervati & venerationi expositi. In quorum fidem has testimoniales ex cancellaria nostra dari, & sigilli nostri auctoritate muniri jussimus, & manu nostra subscripsimus. Actum Clivis anno MDCXLVII, XIV Augusti. Fridericus Wilhelmus Elector.

76 Has reliquias, quia & tanti Principis attestatio, & vetustas operis, quo ornatæ erant, fessæ Societatis Jesu assertantur.

domus professæ Societatis Jesu assertantur.

76 Has reliquias, quia & tanti Principis attestatio, & vetustas operis, quo ornatæ erant, fessæ Societatis Jesu assertantur.

76 Has reliquias, quia & tanti Principis attestatio, & vetustas operis, quo ornatæ erant, fessæ Societatis Jesu assertantur.

A

§ VIII. Sancti nomen ; an SS. Orientius ac Patientia parentes ejus ; cultus illorum , reliquiæ , Acta ; an S. Orientius , ep. Ausicensis , ejusdem frater.

Commentitium nominis Laurentiani etymon :

His , qua ad religiosum magni nostri Martiris cultum , ac publicam venerationis incrementum conducunt , hæcenus expositis ; supersunt varia alia , qua de ipso quæri possunt. Lucius Marinus Siculus , anno 1603 Francofurti editus in Hispania illustrata , sive in Opere , in quo dantur varii rerum Hispanicarum scriptores , tom. 1 , pag. 332 de nomine S. Laurentii sic loquitur : Hunc nonnulli cujusdam Hispaniæ ducis filium fuisse ferunt , quem dæmon infantulum è cunis in nemus asportaverat ; sed beatus Sixtus Pontifex cum in eadem provincia prædicaret , sub quadam arbore lauro divinitus inveniens eum , Laurentium vocavit , & diligenti cura nutriti ac edoceri iussit , quem adultum secum unà cum Vincentio Romam perduxit. Ubi postea factus Pontifex constituit eum suum archidiaconum. Si nonnulli isti nominis Laurentii originem reliquissent intactam , non anilibus huiusmodi nanis illam contaminassent. Nam 1º. Quod ad parentes ejus attinet , de eis infra. 2º. Nondum vidi ex antiquis ac fide dignis documentis probatum , quod S. Sixtus Pontifex vel ante pontificatum , vel tempore pontificatus pedem intulerit in Hispaniam , secundum ea , qua ad diem vi hujus mensis Augusti in Commentario , Martyrio S. Sixti PP. II prævio § 7 diximus. Ad hæc , S. Vincentius passus fuisse notatur sub Diocletiano ; sub Valeriano Laurentius. Apage igitur commentitiam illam inventionem , ac fabulosum nominis etymon ; quod an à lauro , an aliunde derivandum sit , quis edisserat ? At nunc de parentibus S. Laurentii , die 1 Maii huc remissis ob plures difficultates enodandas , quod commodius faciendum ad Vitam Sancti nostri , ibidem indicavimus.

SS Orientius ac Patientia dicuntur sancti Martiris parentes fuisse.

C 78 Martyrologium Romanum dicta die 1 Maii eos sic annuntiat : Osciæ in Hispania sanctorum martyrum Orentii & Patientiæ. Baronius in notationibus , In Flore , inquit , Sancti. Hisp. ex vet. monumentis Osciensis ecclesiæ leguntur hi parentes fuisse S. Laurentii martyris. Quod summâ de rebus eorum gestis penuriâ laboravit Alfonso Villegas , illud indicio est , quod in suo Flore Sanctorum sub finem , ante Sanctos extravagantes , quos vocat , nonnullos notet Sanctos , de quibus particulares Hispania legunt ecclesiæ ; addens se , quia non reperit aliam longiorem relationem , eorum dumtaxat nomina signaturum , & ecclesias , qua illorum festa celebrant , ut aliqua de ipsis notitia habeatur. Inter alios itaque sic ibi in rem nostram dicit : De S. Orentio & Patientia , S. Laurentii martyris parentibus , legit ecclesia Osciensis die 1 Maii. Præmiserat autem ista : De S. Orentio confessore S. Laurentii martyris fratre , legit ecclesia Osciensis xv Martii. Joannes de Aguas , de quo dicam postea sub initium paragraphi xi , pag. 243 exhibet Proprium Sanctorum dicecesis Osciensis , Apostolicæ Sedis auctoritate , iussuque DD. Fr. Berengarii à Bardaxi bon. memor. Osci. episc. in lucem editum , atque ex mandato illust. adm. & reverendiss. DD. Franci-

sci Navarro de Eugui , nunc , ait , eandem ecclesiæ gubernantis recognitum , & Osciæ . . . anno MDCLXX vulgatum. Deinde pag. 244 inter festivitates , qua in Osciensi dicecesi celebrantur , die 1 Maii hæc occurrunt : Orentii conf. , & Patientiæ , nec virg. nec mart. dup. 2 clas. Transferuntur in duos priores dies festo 9 lectionum non impeditos.

79 Et pag. 245 fatetur , tres dictos Sanctos non habere ibidem lectiones historicas , à sancta Sede Apostolica tunc approbatas ; sed in earum defectu , ad antiquissimam , uti vocat , traditionem de illorum patria Osciensi civitate vel in ejusdem dicecesi , roborandam , affert antiquas lectiones Breviarii manuscripti ac primitivi sanctæ ecclesiæ Jaccensis , qua sic sonant : LECTIO I. Fuit vitæ venerabilis , simplex , rectus , ac timens Deum , Orentius nomine. Hic civis Osciensis , secundo milliario ab urbe , in loco , qui dicitur Loreto , domicilium possidebat. LECTIO II. Qui cum esset nobilis , & temporalibus abundaret , uxorem duxit nobilem , nomine Patientia * , ex qua in primo juventutis suæ flore , uno ortu duos genuit filios , unum Laurentium , & alium Orentium. LECT. III. Quos ab infantia Deum timere docuit. Processu verò tempore , cum ad discretionis annos pervenissent Pueri , in civitate ista eos tradidit imbuendos. Dormerus , de quo infra , cap. 19 citat Bullam Cardinalis. Roberti , antistitis Cameracensis , qui sub nomine Clementis VII Sedem Petri affectavit , iv Nonas Maii expeditam Avenione anno 1387 ; è qua hæc verba protulerat cap. 2 , pag. 13 : Cupientes igitur , ut ecclesia S. Laurentii de Loreto , Osciensis dicecesis , in qua , sicut asseritur , idem Sanctus natus fuit , & sanctorum Orentii , & Patientiæ , ejus parentum , corpora requiescunt , congruis honoribus frequentetur , & ut Christi fideles eò libentius causâ devotionis confluant ad eandem , & ad fabricam ipsius manus promptiores porrigant adjuvantes , quo ex hoc ibidem dona cælestis gratiæ conspexerint se refectos ; de omnipotentis Dei misericordia , & beatorum Petri & Pauli , Apostolorum ejus , auctoritate confisi &c. Ex his itaque conficitur , Sanctos istos ab immemorabili tempore ante decretum Urbani PP. VIII , publicè pro talibus habitos fuisse , ac proin legitime constare de publico eorum cultu , qualescumque demum fuerint. Hisce adijunge sequentia.

80 Tamayus ad diem 1 Maii de S. Orentio hæc refert pag. 34 : Sed & tutelaribus pro pluvia consequenda sterilitatis tempore apud Celtiberos consignatur ; uti liquet ex collecta , quam antiqua breviaria referunt Osciensia & Montis-Aragonum , huiusmodi : Misericors , & miserator domine Deus , qui beatum Orentium confessorem tuum , civem & procerem Osciensem , speciali dono patronum pluviam in terris constituisti : nos famulos tuos clementer exaudi , & ejus precibus & intercessionibus supra arefcentem terram , imbrem fac descendere congruentem , & ariditatem nostri cordis supernæ gratiæ digneris rore perfundere. Per Dominum nostrum &c. Imò contra locustarum epidemiam patronus favorabilis numeratur ; de qua re Aynsa Rerum Osciensium lib. 2 , cap. 1 , pag. 120. Prædictus Tamayus mensinit etiam epistola . . . his Casarugustane ad civitatem Osciensem , anno 1446 scripta , qua promittit Casarugusta lampadis lychnum argenteum coram sanctis corporibus Orentii & Patientiæ , perpetuò lucentis appendere ; ex Andresii Vindicis S. Laurentii , quas citat cap. 6 fol. 116.

R 113

81 De

Quænam de cultu habeantur in Breviario Jaccensi ,

* L. Patientiam

E

F

ac apud Tamayum.

AUCTORE

J. P.

Eorum reli-
quia.

81 *De pignoribus sacris dictorum Sanctorum ab illustrissimo Osenfi ac Jaccensi ad serenissimum Hispaniarum regem Philippum II transmissis, agitur in Inventario Ms. monasterii Scorialensis, sive, ut alibi nobis vocare librum placuit, Lipsavologio ejusdem cenobii. Ex testimonio, quod ibidem habetur sub traditione prima, num. xi, hac in rem nostram excerpo: Petrus Augustinus, Dei & Apostolicæ Sedis gratiâ Osenfis & Jaccensis episcopus, universis & singulis Christi fidelibus, has nostras testimoniales litteras inspecturis vel legi auditoris salutem in Domino sempiternam . . . Ad ecclesiam eremitaneam S. Laurentii, vulgo dictam de Loret, prope dictam civitatem Osensem sitam, unâ cum illustrissimo domino D. Petro de Luna, abbate sive perpetuo commendatario monasterii & abbatiatûs Montis-Aragonum, ac maximo cum canonicorum sedis dictæ civitatis & monasterii, civium dictæ civitatis & plurimorum Christi fidelium comitatu, nos contulimus, & in capella sanctorum confessorum Orencii & Patientiæ, prædicti S. Laurentii parentum, in qua corpora prædictorum Sanctorum ab antiquissimo ac immemoriali tempore accuratè ac cum maxima & celebri reverentia & devotione habentur atque asservantur, constituti; à theca, intra quam corpora prædictorum sanctorum Orencii & Patientiæ honorificè sunt recondita, cubitum seu radium brachii unius, & alterum cubitum seu radium brachii alterius Sanctorum prædictorum accepimus, & eidem thecæ, in qua reliquiæ prædictorum sanctorum Justi & Pastoris fuerant per nos collocatæ, collocavimus & posuimus, ac suæ majestati Philippi regis prædicti misimus cum præsentibus manu nostra firmatis, sigilloque nostro impendenti munitis. Datum in civitate Osenfi regni Aragonum, die IV mensis Januarii, anno à Nativitate Domini MDLXIX. P. A. episcopus Osenfis & Jaccensis.*

82 *Acta SS. Orentii ac Patientiæ pro suo arbitrio compilavit Tamayus pag. 32 ex breviario Osenfi, & aliis scriptoribus; & postquam ea dedisset, pag. 33 indicat, Aynsam lib. 2, cap. 1, fol. 115 prolixius illa desumpsisse ex antiquis & vetustioribus officii, breviariis, & iconibus. Sed eorum antiquitati ac fidei quis vel tantillum deferat, nisi de hisce dotibus aliunde constiterit.*

C

Ast hoc non audemus sperare. Interim cujusmodi sint, qua in eisdem occurrunt, & quibus nos fidem habere vult Tamayus, colliges ex compendio, quod ex eisdem contrahimus, ut ideam saltem aliquam lector habeat: Orentius civis Osenfis . . . cum esset nobilis, & temporalibus abundaret divitiis, uxorem duxit, nomine Patientiam: ex ipsa in primo suæ juventutis flore, uno ortu duos genuit filios: quorum unum Laurentium, & alium Orentium nominavit . . . Processu temporis cum ad discretionis annos pervenissent Pueri, in dicta civitate eos tradidit litteris imbuendos. Qui . . . infra tempus brevissimum, ad sacros Ordines sunt promoti. Postmodum Laurentio Romam per Sixtum Pontificem maximum translato, & Patientiâ è vivis sublata, ejusque sacro corpore in Lauretana domo conjugum prope Oscam tumulato; quadam nocte veniens angelus Domini, dixit ad Orentium: Tolle filium tuum Orentium, & vade in terram, quam monstravero tibi. Manè itaque factò, recessit cum filio suo in vallem Lebitaniam diocesis Tarbensis; in qua tunc legio dæmonum devastans homines, jumenta, & fructus terræ, habitabat; quæ inde ab ipso fugata est; quo miraculo universi accolæ territorii ip-

sum cum filio tamquam Dei servos venerari cœperunt.

D

83 Sed ipsi . . . protinus ex labore mantum suarum comedere decernentes, Orentius patres par boum inquirens, nullum nisi indomitum adinvent: sed Christi nomine invocato, & super illud crucis signo factò, mansuefecit: quibus suo tempore maximam fructuum messem collegit. Domi venerabilem anam, quam matrem vocabat, & famulum nomine Expertum habebat: qui . . . loco boni feminis . . . zizaniam . . . seminabat . . . sed Dei providentiâ, Orentius potiores tritici cumulos cœcervabat. Quod servus nequam contuens, lupum è filvis trahens . . . bovem ei tradidit comedendum; cujus fames vorax, nil nisi ossa & cornua relinquens, iterum ad horridæ silvæ spectum tarda festinatione currebat, sed visa per Orentium strage . . . illum Christi nomine ad locum occisionis revocavit; quem cum alio bove sub jugo coadunans, vice devorati, bos & lupus tamquam unius speciei, pari modestia ferebant aratrum . . . Famulus corpus anis venerabilis obsidet, quam sic tormentis insuperabilibus fatigavit, ut illam se in ignem & in puteum conjicere compelleret. Sed in domum reverso Orentio, cognita diabolici servi fraude, illum Christi virtute è corpore venerabilis matris expellere procuravit. Sed diabolus anam relinquere promisit, si ab eo licentiam acciperet, in corpus alicujus Corneliæ ingrediendi. Quod sanctus Senex concessit: & tunc Expertus anam reliquit.

pro placito
compilavit;

E

84 Post hæc, cum Franciæ princeps unicam filiam nomine Corneliæ haberet, evenit, ut diabolus in ejus corpus ingressus, adolescentulam torquebat ferociter . . . Tunc princeps, auditâ famâ beati viri, misit nuntios ad eum: qui inspiratione divina motus ipse, & Orentius filius ejus iter arripuerunt . . . Cumque . . . curata fuisset filia principis, ille promisit eis plurima dona, si secum vellent habitare. Illi verò . . . præcepto Dei in terram Tarbæ revertuntur. Contigit autem, cum appropinquarent urbi Auscitanæ, quod nuper suo antistite fuisset orbata. Cum verò in electione novi inter episcopos ac clericos esset discordia, factò triduo jejunio à Domino revelatum est, ut qui eis in introitu civitatis primò occurreret, ipsam episcopum constituerent. Quod facientes invenerunt Orentium . . . & eum elegerunt. Quo viso per patrem . . . ad Tarbensem domum accedens . . . beatus senex matrem . . . restituit ad vitam. Postea ab angelo monitus, ut in patriam rediret, in Celtiberiam properans, agros pluvîâ orbatos, & adustus inveniens . . . salutarem rorem precibus impetravit, & ad Laureti domum concedens, tandem dierum & virtutum plenus obdormivit in Domino Kalend. Maii circa annum cclxv. Ejus corpus religiosè noscitur tumulatum juxta sanctissimæ conjugis pignora in oratorio Lauretano: ubi huc usque servatum honorificè, constans illius regionis traditio est.

hic in com-
pendium
contracta.

F

85 *Tamayus supra citatus, pag. 33 ex Petro Tria S. O-
Occo Gallo 2 p. Annal. c. 26 & 27 addit tria centii mira-
miracula Orentii senis; videlicet dæmoniacum cula.*

quemdam hominem alapâ; quemdam ictu fustis, quem gestare solebat, à diaboli obsessione liberasse; & quamdam viduam in oppido Sebot, annuariam viduitatis solitudinem intra domus cancellos observantem, à diabolo, cadaveri mariti affuto, illudam mirabiliter exemisse. *Hæc Tamayus contraxit ex Aynsa, apud quem etiam reperit Petri istius locum modo citatum: sed cujus fidei ac ætatis sit Annalista ille, dicere non habemus. Quia tamen à nobis apud bibliographos quasi-*

A *quasius, hactenus inveniri haud potuit, suspicamus, illum non magna nota ac nominis fuisse. Interim quia ex supra dictis de publico ac legitimo SS. Orientii ac Patientiae cultu satis constat, superest, ut eorum Acta discutiamus, quae non modica correctione nobis videntur indigere, praesertim quae parentelam SS. Laurentii, & Orientii, episcopi Auscensis, praedictis Sanctis attribuant, uti etiam faciunt prolata paulo ante documenta.*

Inquiritur, an S. Orientii

86 *In nova editione Galliae Christianae tom. 1 col. 973 de S. Orientio, qui inter episcopos Auscenses quintus ibi ponitur, ista leguntur: Orientii, qui dicitur frater S. Laurentii martyris, in Hispania natus, licet eremiticam duceret vitam, magna virtutis fama diu latere non potuit. Itaque declinandae vanae gloriae causa transit in Novempopulaniam, ubi in valle pagi Beroritani, quae dicitur Capraria, sese abdidit. Mortuo vero Ursiniano, divino monitu ipsi successus est Orientius. Ausciis post sedem hanc sanctissime administratam, ad caelos migravit. At mox subditur: Haec autem licet pauca ex multis selecta, minimè pro certis damus. Vixit in episcopatu annos xli, scilicet ab anno cccxxiii ad annum cccxliv. Etenim in veteri instrumento ecclesiae Auscensis anno mcviii confecto, de tempore S. Orientii haec lego: "A transitu B. Orientii usque, que ad praesentem annum, qui est annus mcviii, computantur anni dccxii. A passione ergo Domini usque ad transitum B. Orientii cccxliv anni computantur. A passione vero Domini usque ad ordinationem B. Orientii computantur anni cccxxiii. A transitu autem B. Orientii usque ad transitum B. Martini xlvii anni computantur." Hac nec materia nec forma cum Actis, quae modo citavimus, nec tempore conveniunt; ut proinde cum SS. Orientio ac Patientia, ac gemina eorum prole combinari non possint; nisi S. Orientium episcopum centum ac quinquaginta annis aut eo amplius dicat vixisse, ac centenarium cetero cathedra Auscensi praesse coepisse; quod sine legitimis antiquitatis testimoniis non praesumitur factum. Quod qui factum volunt, ea producant.*

Ausciorum episcopus,

C 87 *De laudato S. Orientio, Ausciorum episcopo, ad diem 1 Maii jam pridem egit noster Godefridus Henschenius in iis, quae ipsius Viis praemittit pag. 60 & sequente. Acta triplicia designat; antiquiora & meliora quae censuit, dare se indicat primo loco; de quibus ibidem plura. Ex his Actis tempus, quo S. Orientius floruit, referendum esset ad seculum Christi v, prout ibidem invenies. Alia Acta, quae dantur secundo loco, in antecessum castigat pag. 61. Alia denique Parisiis accepta esse affirmat ex collectaneis Farrum Fulliensium, quae dicuntur compilata ab anno mdcix, post translationem quarundam reliquiarum ejusdem Oscam, de mandato Christianissimi Regis Franciae Henrici IV, & assensu summi Pontificis Pauli V. Deinde Actis illis hanc notam inurit Henschenius: Hic sub initium multa congeruntur de parentela S. Orientii: quibus postea reliqua ex secundis Actis adaptantur; sed absque ulla profus congruentia. Adornatur etiam legatio ad Aetium, sive Agentium, & Littorium, quam factam constat ex supra allatis anno cdxix; & tamen mortuus dicitur Sanctus anno cccxxxiv, ac frater S. Laurentii martyris, eodem cum ipso partu editi: ad quorum parentes "Orientium, & Patientiam Sixtus Papa, ob persecutionem, fugiens in Hispaniam, divertisset; ecclesiam-*

que ad honorem S. Laurentii, quem martyrio decorandum sciebat, consecrasset; & sic, post sibi assumptum S. Laurentium socium, secessisset Sixtus ad alias partes Hispaniarum. Quae planè nobis absfona videntur: cum vix integros tres annos Sixtus Ecclesiae praesuerit, neque istius itineris alibi notitia habeatur. Quid, quod martyrium S. Laurentii ad annum cclviii spectet? Atqui erat is aetatis maturae cum pateretur: quam grandaevis ergo fuisset frater Orientius, quando ivit legatus ad Ducem Romanum anno cdxix, natus annos plures quam ducentos; aut, si legationem istam rejicias, ut minimum centum quinquaginta.

88 *De hac fraternitate poterit exactius agi Augusti ad Vitam S. Laurentii; si ad eam solide probandam antiqua monumenta suppetant. Aliqua allegat Tamaius-Salazar ad diem xv Martii, in quibus asseritur ab eo PRIMUS FLAVIUS DEXTER, SECUNDUS JULIANUS PETRI; & his alii subjunguntur cum brevifatio Oscensi: cujus nos auctoritatem multo potiore illis duceremus, si ex similibus fabulosis auctoribus depromptae non fuerint ipsae illae lectiones. Tum subditur, Philippum Labbe, post Vitam S. Orientii, ibidem apud nos pag. 60 indicata, edidisse EJUSDEM ORIENTII BREVE ELOGIUM; sed, ut praefatur, FABULIS REFERTUM: in quo similia de parentela ejus referuntur. Observat item praedictus hagiographus noster, Tamayum die xxvi Septembris celebrare Translationem aliquot sacrorum pignorum S. Orientii, ex urbe Auxensi in Gallia, Oscam in Celtiberia Hispaniae Tarraconensis, solenni pompa & celebri plausu peractam; & quae profert, translationis Acta, cum etiam SS. Orientii & Patientiae conjugum filium, & fratrem gemellum B. Laurentii archilevitae, indicare.*

89 *Hac jam ab anno 1680, quo tomus noster primus Maii in lucem editus est, non oscitanter observavit Henschenius. Quia vero interea ad annum usque 1733, quo nos hac scribimus, pro praedictis parentela ac fraternitate; nulla hactenus ab eruditissimis Hispanis novimus subministrata esse argumenta vere & solide antiqua, quae eas camprobent; dabunt nobis hanc veniam; ut inhaerentes Henschenii observationibus; qualiquali eorum traditioni non subscribamus. Nec refert, quod Baronius in notis, ut supra vidimus, pro parentela illa, quae S. Laurentium solum spectat, ex Flore Sanctorum Hispania nominet vet. monumenta Oscensis ecclesiae. Nam monumenta illa vetera, ut cordatum lectorem moverent, non nomine tenus indicanda, sed auctorum nomine & aetate accuratè circumscribenda erant, ut de eorum merito ac fide judicari posset, praesertim in re adeo mira, & ab omni vera antiquitate, sicut nobis quidem videtur, inaudita. Titulus martyris tyrii, sub quo Martyrologium Romanum, ut dictum est supra, SS. Laurentium & Patientiam signabat, nonne ex iisdem vel hujusmodi certè monumentis desumptus est? In aliis tamen, quae supra produximus; sub nomine confessorum Sancti isti notantur. Unde colligas, quam parum sincera, ac verè antiqua nobis obrudantur monumenta, cum sibi non consent.*

AUCTORE
J. P.

§ IX. S. Laurentii nobilitas, studia; an S. Sixtus ei tradiderit calicem, quo usus fuisse fertur Christus dominus in ultima cœna, quique in Hispania deinde asservatus putatur.

Nobilitas
sancti Lau-
rentii,

* Oſca

B

Circa Sancti nostri nobilitatem, de qua superius facta obiter fuit mentio, nonnulla occurrunt consideranda; qua sic proponimus. Qui eam volunt admitti tamquam fide dignam, atque historicè certam, roborare eam debent antiquis documentis. Inter qua locum non habet S. Vincentius Ferrerius, qui seculo 14 exeunte, & ineunte 15 floruit, in cuius sermone de S. Laurentio leguntur ista: Fuit de Oſtha * natus de magno genere. Tamayus ad diem x Augusti magna cum confidentia, & tamquam ex tripode rem decidens, Circa illustrem, ait, sancti Diaconi quoad seculum nobilitatem, nullus ex scriptoribus dubitavit, nec umquam dubitabit. Nec his contentus, illustres Sancti & indubitatos, uti vult, natales, è nobili Salazariorum familia eum oriundum predicat. Apage nugas, auctore ac lectore, quibus vel mica salis insit, longè indignissimas; quas hic tædet referre. Non illepidum est illud veluti epiphonema, quo Saussayus epistolam suam, xv Kalend. Martii anno 1647 ad prædictum Joannem Tamayo-Salazar datam, & ab ipso Tamayo excusam ad diem xv Martii à pag. 227, his verbis concludit: Sed quia nemo te, vir magne, res S. Laurentii melius novit, tum propter exquisitam historiæ Sanctorum, quæ præstas, scientiam, tum maximè quod ex Salazarium familia beatus ipse Laurentius credatur progenitus, parergis pausam imponimus. Enimvero Tamayi in historiis Sanctorum simplicitatem, imperitiam, ac nenas omnino aniles, in opere nostro sexcentis locis castigata fuisse, norunt, quotquot illud legerunt.

C
uti & stu-
dia, que
Cæsaraugustæ
peregisse
fertur, non
probanur.

91 Idem Tamayus in Actis sancti Levite, qua ex Antonio Nebriffensi, & aliis scriptoribus Hispanis, sicut indicat, & exteris fabricavit, pag. 452, Cum primùm, inquit, ad juventutis pervenit ætatem, Cæsaraugustam accessit, ut litteris sacris sub Valerio illius civitatis imbueretur antistite: ubi studia philosophiæ primum edicens, ad majora & sacratiora, Deo concedente, perrexit: quibus sic eruditus evalit, ut ad archidiaconatus ecclesiæ Cæsaraugustanæ mereretur apicem sublimari. Apud S. Vincentium Ferrerium paullo ante citatum, hac invenio: Quando habuit discretionem, dimissa domo patris, ivit ad Cæsaraugustam ad studendum. Hac ibi sine legitimis testibus ac tabulis. Sed in Martyrologio S. Adonis, Viennensis antistitis, qui floruit seculo IX, dicit Sanctus noster quod sit eruditus ac nutritus Romæ. Quod quomodocumque se habeat; si respondeas, ac velis, & Roma & Cæsaraugustia id contigisse; responsum proba, aut voluntatem improba. Quæ exstant apud S. Vincentium Ferrerium, S. Sixtus Papa vadens ad celebrandum concilium Toletanum, fecit transitum per Cæsaraugustam: & auditâ famâ B. Laurentii. . . duxit eum secum; alibi refutavimus. Vide dicta § 8 in initio.

92 Sunt, qui eidem Sancto velint adscribi rem miram: cuius argumentum intelliget lector è Ms.,

quod habemus, & cuius exemplar Cæsaraugustâ anno 1727 ad me misit R. P. Josephus Mathias de Leris, tunc ibidem Rector collegii Societatis Jesu, postquam antea præfuisset provincia Aragoniæ. Idem documentum jam pridem typis edidit, ac Historia monasterii S. Joannis Pinnatenfis (vulgo san Juan de la Peña, Ordinis S. Benedicti in Aragonia) inseruit D. Joannes Briz Martinez ejusdem cœnobii abbas: quod cum ibi totum legi possit; nos è dicto Ms. ea libabimus, que in rem nostram sint satis. Quæ ad marginem notata sunt, accepimus ex editione Brizii. Apographum itaque nostrum accipe: In Dei nomine. Pateat universis, quod cum excellentissimus princeps & dominus dominus Martinus, Dei gratiâ rex Aragonum Valentia, Majoricarum, Sardinia & Corsicæ, Comesque Barcinonæ, Rosilionis, & Cæritaniæ, desideraret, & affectaret multum habere in capella sua calicem lapideum, cum quo Dominus noster Jesus Christus in sua sancta cœna sanguinem suum pretiosissimum consecravit, & quem beatus Laurentius, qui ipsum habuit à Sancto Sixto, existente summo Pontifice, cujus discipulus erat, ac Diaconus sanctæ Mariæ in Dominica, misit, & dedit cum ejus littera monasterio & conventui sancti Joannis de la Peña, sito in montaneis Saccæ regni Aragonum, cum quo calice postea abbates, priores, & presbyteri dicti monasterii consecrare consueverunt:

D
An S. Sixtus
tradiderit
S. Laurentio
calicem,quo usus fuit
Christus

E

93 Et pro dicto habendo calice dictus dominus Rex reverendum in Christo patrem Antonium archiepiscopum Athenarum consiliarium suum, ad dictum monasterium destinasset; tandem die Veneris intitulata vigesima sexta die Septembris anno à Nativitate Domini millesimo trecentesimo nonagesimo * dictus reverendus archiepiscopus & religiosus Frater Bernardus Prior clauſtri dicti monasterii, fecerunt relationem prædicto domino Regi existenti in sua capella minori Aljaferiæ civitatis Cæsaraugustæ, quod explicatâ credentiâ per ipsum archiepiscopum ex parte dicti domini Regis conventui prædicti monasterii omnes Priores, & monachi ipsius monasterii tenuerant Capitulum super traditione calicis supradicti; & finaliter deliberarunt, concedere dictum calicem, nemine discrepante, domino Regi prædicto. Quibus recitatis, prædictus Prior nomine suo, & dicti monasterii, præsentavit D. Domino Regi, & tradidit in manibus suis calicem lapideum supradictum.

in ultima
cœna, qui-
que deinde
secundum
testimonium
quod hic
datur,
* Brizius
addit nono

F

94 Et ipse dominus Rex, recepto in manibus suis calice supradicto, volens facere dicto monasterio gratiam aliquam, pro eodem dedit, & tradidit in manibus dicti Prioris ad opus monasterii jam dicti utrumque calicem aureum capellæ suæ, ponderantem, ad pondus Cæsaraugustæ, marcos quinque & unciam unam: in quo quidem calice aureo supradicto sunt signa sequentia, qua ibidem exhibentur; uti & quibus conditionibus prædictus Rex calicem istum monasterio donavit. De quibus omnibus, & singulis supradictus dominus Rex jam dictus mandavit per me Berengarium Sarta secretarium suum, præfens fieri instrumentum in testimonium præmissorum, præsentibus testibus nobilibus Berengario de Crudilis, Rogerio de Montecateno, & Olfo de Proxida, militibus consiliariis, & camarlangis dicti domini Regis. Sig. X num mei Berengarii Sarta secretarii dicti domini Regis, & autoritate regia * notarii publici per totam terram & dominationem ipsius domini Regis: qui prædictis, ut continetur superius, interfui, & hæc scribi feci, & clausi.

in Hispania
asservatus* Briz. au-
dientia re-
giæ

A 95 *Suprà laudatus R. P. Lerisus fidem facit, sed traditio ista* & in testimonium veritatis dicit, apographum illud esse fidele ac verum, ultimisque mensis Decembris diebus anni 1726 extractum esse ex originali, ac scriptura authentica, quæ exstat in archivo urbis Barcinonensis. Subscribitur: Cæsaraugustæ Januarii x, MDCCXXVII. Joseph Mathias de Leris S. J., Rector collegii Cæsaraugustani. Jam verò quandoquidem pia illa traditio gravissimis difficultatibus obnoxia est, eas ut proponamus atque expendamus, præsens postulat locus. 1º. Transmissio ista calicis, qualis in mox notato recitatur instrumento, nititur unice, quantum nos quidem scimus, testimonio seculi XIV, quo fama fuerit, eundem apud ascetas monasterii Pinnatensis asservari. Quam parva verò seu potius nulla proportio est inter seculum tertium, quo sacrum illud pignus à S. Laurentio Romæ in Aragoniam oporteret esse missum, & inter seculum XIV, quo asseritur missus dicto seculo tertio; quando per undecim omnino secula non compareret littera ulla aliæ, quæ traditionem illam confirmet.

B 2º. Quod in superiore diplomate habetur de littera vel epistola simul cum calice missa; videtur id intellexisse notarius, qui ejusdem documenti argumentum jussu regis confecit, vel ex solis monachis Pinnatensibus, vel simul ex illis & communi in illis partibus fama: nihil quippe dicitur de ejus exemplari authentico vel saltem apographo ibidem vel alibi superstiti. 3º. Pro suo arbitrato, vel ex relatione dictorum cœnobitarum, uti suspicor, dicit de Sancto, quod fuerit diaconus sanctæ Mariæ in Dominica (apud Brizium scribitur in Domnit., forsan mendosè pro Dominica.)

C 96 *gravissimis difficultatibus* Agit de illa ecclesia Pancirolii in Thesauris absconditis urbis Romana, Regione 2 pag. 122; quam alio vulgari cognomento appellari affirmat della Navicella, id est, de Navicula; quia ante portam illius exstat navicula marmorea, quæ ibidem sit posita ornamenti causâ; Dominicam porro nuncupatam, (quæ & inter antiquas Cardinalium diaconias habita sit) à sua fundatrice Dominica, aliàs Cyriaca, quæ vox Græcè idem, quod Dominica, significet; eandem addit in suis adibus hospitium præbuisse Christianis, in obsequium fidei persecutionem passis; ex Surio x Augusti in S. Laurentio; quæ postquam omnes suas facultates Ecclesia erogasset, credendum dicit, quod domus ejus in titulum erecta sit, atque inter diaconias hæc archidiaconi fuerit. Verum, quod jam tum tempore S. Laurentii, quo & vixisse Cyriacam ex mox citato loco apud Surium habemus, titulus iste adhaerit Archidiacono nostro, credi quidem piè magis posse videtur, quam probabiliter affirmari vel negari; nisi pro ea re accommodatum testimonium afferatur. 4º. Alia difficultas incommodat allato diplomati, de qua nunc dicemus. Beatus Laurentius, uti in eo refertur, misit, & dedit sæpè memoratum calicem monasterio & conventui S. Joannis de la Peña. Nota Hispanica in diploma illud, quod dedimus, unâ cum ejusdem apographo Cæsaraugustâ ad nos missæ, hinc eruunt monasterii istius antiquitatem; cum illud jam existeret tempore S. Laurentii; sed aberrant toto celo, sicut planum fiet ex dicendis. Brizius nodi hujus non ignarus, aliud medium adhibet, ut illum solvat. Neque enim, uti legere est apud eum lib. 1, cap. 48, hoc intelligi debet, quod Sanctus eum calicem immediatè miserit ad illam adem Religiosam, quæ temporibus istis fundata necdum erat; sed quod sacrum illud Augusti Tomus II.

pignus direxerit ad civitatem Oscensem, patriam suam, grati utique filii munere fungens. Ad hæc, quando secretarius, qui memoratum suprà instrumentum exaravit, refert, dictum calicem fuisse transmissum ad S. Joannem Pinnatensem; hoc dicere eum voluisse, quod Sanctus in Hispaniam illum dirigens, è qua erat oriundus, eum miserit Oscam, ubi natales hauserat.

97 Verum quia Oscensis ecclesia, uti deinde obnoxia est; subdit idem auctor, simul cum suis reliquiis se recepit ad sacram illam speluncam, ibidemque sese detinuit ad tempus aliquod, simul atque Mauri invaserunt Hispaniam, & tunc temporis regia ista domus S. Joannis erat ecclesia Oscensis; vi istius translationis, nostrorum, inquit, decessorum memoria semper inhaesit, quod S. Laurentius pretiosum illum calicem Domini miserit ad S. Joannem Pinnatensem; atque ita explicandas censet prædictas secretarii Martini regis voces, quando cœnobitæ Pinnatenses vas illud eidem regi tradiderunt: & quamquam, uti fatetur Brizius, non propriis omnino terminis sit usus, in rigore tamen non malè eum dixisse affirmat, ex supposito, quod Oscensis ecclesia aliquo tempore in S. Joanne Pinnatensi substituerit, & quod ibidem loci calix fuerit asservatus, qui ex Oscensi civitate simul cum Oscensi ecclesia eo migraverat.

98 Sed laudatus auctor supponit id, quod est in questione. Etenim quantum attinet ad Hispaniam, quò calicem illum missum vult; qui proinde ad civitatem Oscensem directus sit à Sancto nostro ob congruentiam è natali ipsius loco desumptam; ex hoc supposito dato, non tamen concessio nihil aliud conficitur, quam quod seculo demum XIV apud Pinnatenses, & apud adjacentes, si vis, Aragonenses, vel etiam fortè alibi apud Hispanos, fama esset ac traditio de factò hic controverso; quas ex antiquiore aliquo testimonio stabilitas nondum vidimus. Adde, quod non satis constat, an Osca S. Laurentio fuerit natalis locus, uti liquet ex iis, quæ inferius de illo argumento disputabimus. Atque hæc quidem sunt difficultates, quæ circa dictum calicem, ejusque adjuncta nobis occurrunt. Quia tamen, illis non obstantibus, fieri re ipsa potuit, ut sacrum illud pignus verè à sancto Levita aliquò in Hispaniam, unde secundum inferius dicenda, videtur oriundus, transmissus sit, neque certa aliunde proferuntur documenta, quæ illam rem gestam falsitatis convincant; ideo piam illam traditionem in medio relinquimus, parati eam fortiùs confirmare, si eruditi Hispani accommodata ad hoc monumenta nobis ministrare potuerint: quod ut faciant, vehementer desideramus.

99 Porro sacrum illud cimelium deinde translatum esse Valentiam, affirmat Brizius lib. 1, summa apud cap. 47, uti & ibidem asservari. Nota Hispanica Mss., de quibus suprà meminimus, referunt, calicem sanctum in presentia (anno nempe 1727 quo illa ad nos missa fuerunt) conservari in ejusdem civitatis metropolitana, tantaque haberi in veneratione, ut nulli sacerdoti, imò verò ne ipsi quidem archiepiscopo permissum sit, uti illo calice ad celebrandum; die sancto apostolo Mattheo sacra solennissimum haberi festum in sancti calicis venerationem; qui tunc circumfertur per plateas cum supplicatione ac pompa, quæ agitur in die Corporis Domini. Quod ad materiam ejus spectat, constat è solo lapide, uti refert Brizius loco citato pag. 213, qui videatur esse Calcedonius, mirique sit ac peregrini coloris. Nota citata asserunt, calicis materiem, quantum

AUCTORE
J. P.

E

F

Calix ille
Valentinus
in pretio habetur.

AUCTORE
J. P.

quidem apparet, constare à lapide Achate; formam autem ipsius esse adinstar scutellulae; pedem illi esse aureum, obeunte labium ejus aureo pariter ornamento.

§ X. An S. Laurentius fuerit in Hispania natus.

Patria Sancti inter Hispanos admodum controversa.

C Eleberrima ac diu multumque inter eruditos Hispanos agitata controversia est de patria S. Laurentii. Primò itaque proponamus argumenta, quibus illum Hispania vendicare conantur; ac deinde quanam Hispania civitates eum dicant esse suum, dispiciamus. Communis adeo est recentiorum auctorum; qui de rebus Hispania scribunt, ac pervulgata vox, quod Sanctus ille in Hispania natales hausserit, ut longum de iis hic catalogum contexere, supervacaneum sit. Tamayus in Martyrologio Hispanico ad diem x Augusti pag. 456 Quatenus, ait, ad originem; nihil antiquius, quam illam fuisse Hispanam, ut ex ipsis Actis vetustissimis & recentioribus liquet. Quod fuerit origine Hispanus, post Acta, probant mirificè fere omnes citati superius scriptores exteri, qui circa hanc qualitatem ipsi tantum vocandi & citandi sunt.

Quod Hispanus

101 Tum affert ex poetis Petrum Rosetum, Baptistam Manuanum, Urbanum PP. VIII; sic pergit: Conveniunt etiam quotquot breviariorum nostra, quam cetera superius cumulavimus, & Baronius Annal. eccles. tom. 2, ann. cccxi, num. 8; Gretserus de Festis Christianorum lib. 2, cap. 9, fol. 348, ubi adversus Manlium Calvinistam, qui S. Laurentium natum & civem Romanum fecerat, insurgit, probans ex aliis ejus farinae hæreticis, illum Hispanum fuisse. Baronii locus modo indicatus sic memorat: Porro ipsum S. Laurentium fuisse Hispanum, in rebus gestis S. Damasi, quæ in Ecclesia recitari consueverunt, expressum habetur. Gretserus autem lib. 2 citato pag. 348 his suum heterodoxum antagonistam affatur: Civis Romanus, ais, natus Romæ. Audi Hospinianum Calvinistam: Laurentius Hispanus Christum fideliter docuit. Audi etiam tuum in Lutheri castris commilitonem Georgium Fabricium, qui secundum hymnum Prudentii Πεὺ ἀφ' ἀνατολῆς ita inscribit; vel potius ita jam olim inscriptum repræsentat: Hymnus 11 divo Laurentio Hispano, archidiacono Romano. Et in Commentario idem Lutherista: Laurentius, natione Hispanus &c. Verum ex inscriptionibus validum non formatur argumentum: nam in codice nostro antiquissimo, de quo dicam in fine hujus Commentarii num. 127, sic legitur: Passio Laurentii beatissimi martyris. In editione autem Prudentii Heinsiana in Annotationibus pag. 29: Hymnus in honorem passionis Laurentii beatissimi martyris. Et. Incipit Passio Laurentii beatissimi martyris.

patria fuerit, variis argumentis probatur;

102 Prædictus Tamayus pag. 445 protulerat hymnum ex antiquo, uti addit, breviario Tolitano, in quo Sanctus dicitur natus Hispano climate. Et pag. 447 è breviarii regni Aragonum etiam vetustiorum, ipso teste, extat alius hymnus, in quo apud ipsum lego: Exultet nunc Hispania. Denique citat etiam pag. 451 hymnum vespertinum breviarii Aptensis, hosce dans ex illo versus:

Lætetur hodie tellus Hispaniæ,
De cujus finibus, atque progenie

Natus Laurentius, miles Ecclesiæ,
Et testis fidelissimus.

D

His, quæ ex Tamayo recitavimus, adjungi potest Petrus Diaconus, qui apud Baronium tom. 4 Annalium ad annum 384, S. Laurentium ejusdem patriæ fuisse indicat, cujus fuit S. Damasus PP., quem ex Hispania fuisse, certum est & concessum, inquit Nicolaus Antonius in Bibliotheca Hispana veteri; tom. 1, lib. 2, cap. 6, pag. 139. Laudatus Annalium ecclesiasticorum conditor ad annum citatum ita narrat: Extant Acta Damasi, in Ecclesia olim recitari solita, apud nos in duobus codicibus pervetustis, nempe quinto atque decimo tomo VV. SS. Exhibet eadem codex Vaticanus, & alius S. Mariæ Majoris, quem vidimus (nimirum vol. 1 Vit. Sanctior. pag. 35, prout notatur ad marginem) in quibus ad finem hæc leguntur: Ut plura præteream, ea nullo modo reticebo, quæ Petrus Sedis Apostolicæ diaconus in fermone, quem in honorem beati Damasi edidit, in ejusdem titulo contigisse commemorat. Ait itaque fratribus præfati tituli: Jam crebrò, fratres, vidistis hic dæmonia effugata, febricitantium corpora sanata, &, quod majus est, clinicos & contractos extensos, ut nuper visum est in homine incesso vestigiorum privato: qui hujus ante fores ecclesiæ positus, cum non diffideret sanatum se iri, eatenus per se cœpit sustentaculis ligneis reperere, quatenus huc potuit peringere.

103 Cui sic demum (ut ipse professus est) lux ex improviseo accedens, velut lampas effulsit, & illico pedum vestigia reparavit. Quod verò sequitur, non solum scripta ejusdem tituli, verum etiam picturæ declarant. Fuerunt duo homines non semper sanæ mentis, quos medici lunaticos vocant, ipsam basilicam frequentantes, &, ut salutem reciperent, beatum Damasum continuè precibus exorantes. Quadam itaque die venientes ante sepulcrum ejus, se prostraverunt, lacrymantibus plus solito, Dei misericordiam per sancti Damasi subsidium implorantes. Cumque ardentè hoc facerent, exauditi sunt, &, recuperata salute, Dei magnalia prædicabant, atque percepti beneficii non immemores, comâ capitis detonsâ, omnibus diebus vitæ suæ ipsorum, in eodem loco Domino servierunt. Hæc autem miracula alii beato Laurentio martyri, alii beato Damaso deputant confessori: nos autem in miraculis non dividimus QUOS UNA PATRIBUS GENUIT, unâ ecclesia (nempe Romana) promovit, una basilica colit in terris, unus Dominus honorat in cælis. Hæc Baronius ex isto auctore, qui S. Damasum, aliunde Hispania debitum, ac S. Laurentium populares faciens, utrumque Hispanum facit. Cum autem, eo judice, miracula, quæ integrum ipsius producendo textum, simul retuli, utriusque Sancto isti sint communia; ea inserta volumus miraculis Laurentianis, de quibus antea egimus.

104 At quisnam Petrus ille Sedis Apostolicæ diaconus? Vixit cum S. Gregorio PP. quidam Petrus, ejusdem diaconus, uti constat ex Dialogis laudati Sancti; quibus hæc præmittit: Dilectissimus filius meus Petrus diaconus affuit, qui mihi à primævo juventutis flore in amicitia familiariter obstrictus est, atque ad sacri verbi indagationem socius. Is in dictis dialogis cum S. Gregorio sermocinatur: sed non novimus, quidquam eum, quod ad rem præsentem spectet, scripserit. Petrum diaconum, jam nominato seniore, signat Possevinus in Apparatu sacro, qui anno Christi cdxlxxvi imp. Valente Ariano vixit; sed liber, quem ibidem scripserit fertur de Incarnatione

nec non è Petri cujusdam diaconi sermone.

F

(quamquam ecquis ille Petrus fuerit, non satis sit exploratum)

A tione &c. non est hujus loci. Quomodo autem dicto anno vixisse potuit, imperante Valente, qui anno 378 mortuus est? Apud dictum Possevinum Petrus diaconus Cassinensis, qui scripserit *Vitam S. Athanasii* episcopi Neapolitani, etiam notatur, & de quo Baronius ad annum 850 in fine meminit, uti & ad annum 861 & 872. Alium denique Petrum diaconum, monachum Cassinensem, invenies in Possentino, seculo duodecimo innoxum: est in sermonibus, qui inter ejus scripta ibi recensentur, nullum offendo de S. Damaso. Ad idem seculum attinet Petrus diaconus Ostiensis, de quo Vossius in *Historicis Latinis* lib. 2, cap. 49, addens, eundem sibi hunc videri cum illo, de quo agebam ultimo loco. Quamquam verò exploratum mihi non sit, an aliquis è memoratis Petris diaconibus, Alia illa S. Damasi, que supra allegabat Baronius, conscripserit; quia tamen Eminentissimus ille affirmabat ea in duobus codicibus pervetustis extare; ideo non penitentiam accedit robur sententia Hispanorum, S. Laurentium sibi tamquam popularem adscribentium.

B 105 Nicolaus Antonius loco mox indicato hac ac à *Vita S. Damasi PP.* insuper observat: Auctor item Vitæ ejus (S. Damasi videlicet) Ms., qui servatur in codice archivi canonicorum S. Petri (quique una cum S. Damasi Operibus editus est Roma anno 1638) COMPATRIOTAM Damasi Laurentium martyrem vocat; nec non & eundem disertè HISPANUM, ad finem vergens: si ea portio Vitæ (à verbis illis: Fuit autem B. Damasus &c. pag. 60) in qua Joannis XIX Papæ, qui post millesimum vixisse dicitur, mentio fit, à superioribus, quæ majorem antiquitatem continere mihi videntur, non sit separanda. Quod si totum istius Vita complexum accipias, tamquam ab uno eodemque auctore compositum; tunc consequens erit, ut is ante Petrum Romana Ecclesie diaconum illud non conscripserit; nam in editione citata pag. 60 Petri diaconi sermonem de B. Damaso citat, atque ex eo refert miracula illa, que nos supra dedimus ex Baronio.

C 106 Atque ut ad patriam S. Laurentii indagandam regionem ac confirmandam pergamus; præter ea, que in favorem Hispanorum jam dicta sunt, desumi ab ipsis potest argumentum à traditione, hoc modo deductum. Cum communis sit Hispanorum, imò verò fidelium, inquit, vel totius, vel potioris saltem partis Ecclesie sensus, sanctum Martyrem hausisse primam in Hispania lucem, constansque sit de ea re traditio, quocumque demum seculo propagari cœperit, illum verè nostrum esse; cumque nulla aliunde ratio adeo solida, auctoritas nulla vel ex Patribus, vel ex ejus Actis, vel ex Ecclesiasticis monumentis adeo efficax hætenus proferatur, que communem illum sensum, ac traditionem aperta falsitatis convincere, ejusdemque stabilem possessionem è sua dimovere sede, nedum funditus convellere potuerit; superest, ut ea apud nos, sicut resedit hætenus, ita porro residere pergat; nullaque recentiorum sciorum, si qui sint, argumenta merè negativa, ut vocant, alumnum ac popularem nostrum è natali Hispania nostra gremio eripiant. Hæc Hispani pro suo Sancto respondere possunt. Per nos interim, tametsi in promptu non habeamus, qua vellemus, antiquissima testimonia, quibus eorum traditioni ac possessioni patrocinemur; per nos, inquam, non stabit, quo minus pia Hispanorum natio S. Laurentium pro suo habeat, tamquam suum invocet, ac constanti religione colere pergat; præsertim-cum jam inde à seculo no-

Augusti Tomus II.

no, Sanctum pro Hispano habitum inveniamus in Adonis Martyrologio hac die: ubi sic Martyr loquens inducitur: Quantum ad genus, Hispanus sum, eruditus ac nutritus Romæ.

§ XI. S. Laurentius in quo Hispaniæ loco natus.

J Am verò alia sese offert controversia, quo nimirum Martyr noster Hispania loco in lucem prodierit; circa quem magna inter Hispanos contentio est, alius aliam natalibus ejus civitatem designantibus. Nam Oscenses in Aragonia Sanctum affirmant esse suum; Valentini eum sibi vendicant; Cordubenses repetunt. Pro Valentinis adversus Oscenses certat D. Joannes Baptista Ballester, archidiaconus Saguntinus in metropolitana ecclesia Valentia &c., libro super hac materia anno 1675 Lugduni vulgato, qui inscribitur Lapis Lydius veritatis. pro indaganda vera patria inclyti martyris ac Levitæ beati Laurentii. Exemplar Latinum ante me habeo; alii verò, quos adducam, scripsere Hispano idiomate. At non tunc primum in arenam illam descendere capit laudatus auctor, uti perspicuum fiet ex iis, qua sequuntur. A Cordubensibus contra Valentinos, eorumque vindicem Ballesterum stat Doctor Jacobus Josephus Dormer, qui capitularis fuit ecclesia paræcialis S. Pauli Cesarangustæ, ac postea ad archidiaconatum ecclesie cathedralis Oscensis, denique ad archidiaconatum metropolitanæ Cesarangustanae promotus est. Anno quippe 1673 in lucem is dedit librum, Cesarangusta excusum hoc titulo: S. Laurentius defensus in semper victrice, & nobilissima civitate Oscensi, contra incertum dictamen, quo prætendit de novo illum Valentia oriundum Doctor D. Joannes Bapt. Ballester &c. D. Franciscus Carillo de Cordova pro Cordubensibus exemplar aliquod edidit Corduba anno 1676, sub nomine Certamen historicum &c. prout affirmat idem, qui illi respondet, Doctor Joannes de Aguas, metropolitana ecclesia Cesarangustana canonicus, & examinatus synodalis sui archiepiscopatus, post Discursum historico-ecclesiasticum in favorem traditionis Oscensium anno 1677 Cesarangusta recusum, à pag. 237.

F 108 Si argumentis, qua scriptores isti coacerant pro suo quique loco, in cujus favorem contendunt, referendis, inter se comparandis, ac singulis seorsim examinandis operam insumere voluerimus, finis non sit, nec opera pretium respondebit. Nam uti Sancti parentes, pueritia, educatio, vita ante archidiaconatum institutio, & cetera id genus in obscurissima prisca post tot elapsa secula antiquitatis nocte latent abstrusa; quid miri est, si vel unum unicum non audeamus sperare testimonium scriptoris, consideratis omnibus, hujusmodi, qui litem istam, de qua hic contenditur, solidè decidat; facente vel ipso Dormero, operoso alioqui Oscensium defensore, cap. 2, Defectum monumentorum, ac scriptorum antiquorum obscurasse nobis primas patriæ S. Laurentii notitias. E recentioribus autem, quantumcumque etiam eorum numerum augeas, quid conficitur, quamdiu primavos, è quibus sua hauserint, fontes assignare non possunt? Dormerque itaque scriptoribus, debita qui sint ad præsentem controversiam decidendam antiquitatis, destitutus, confugit ad communem sensum, acceptasque à majoribus hereditarias notitias, ac traditionem;

Varia Hispaniæ loca litigant de patria S. Laurentii.

E

F

Proponantur

AUCTORE
J. P.

tionem, memorans ibidem pag. 11, anno 1250 in eade de Loreto, à S. Laurentii, uti vult, parentibus inhabitata, & in qua idem Sanctus primum spirare cœperit, erectam fuisse confraternitatem ad augendum ejusdem cultum; citatque codicem membranaceum, in quo notentur hæc: Confratria ista fuit incepta anno Domini millesimo ccc quinquagesimo. Unde inferitur, inquit dictus auctor, omni cum evidentia, quanto ante istius confraternitatis institutionem tempore, præcesserit notitia, quod ibidem natus fuerit S. Laurentius: cum IDEO (POR ESTE RESPETO) ædificata esset ecclesia, nomini ejus dedicata, quocum fundata fuit, quodque propria originis ejus ignoratio magis faveat antiquitati ejus, cum excedat omnes, quoquoque possunt conservari, memorias; quæ in omnibus recognoscatur non jam ædificata dumtaxat sed antiqua.

109 Sed ut argumentum illud vim haberet, probare debebat Dormerus illam particulam causalem, uti vocant, ideo: quod quia non facit, argumentum enerve est. Unde enim novit Dormerus vi istius instrumenti, quod profert, adem istam. adde etiam confraternitatem, fuisse erectam propter Sancti natales potius, quam ob alium titulum, utputa ob singularem erga eum pietatem, publicæ venerationis augmentum &c. ? Imò verò hunc titulum ibidem designat ipsemet, dum allegat una cofradia, que assistisse à la mayor observancia de su culto; id est, confraternitatem, quæ conduceret ad maximam observationem cultus ejus; pro qua re mox codicem prædictum citat. Præterea illa, que deinde in favorem suæ traditionis affert pro seculo 14; quam pag. 19 affirmat introductam esse à tempore, cujus non extet memoria: Quia non minus sunt, uti addit, quam QUATUORDECIM SECULA, quibus successivè sine interruptione aliqua semper perseveravit. Quod, quid est aliud, quam magno hiatu dicere, & dicta non probare? Unde sequitur, ut non sit adeo evidens traditionis istius antiquitas natalium Sancti apud Oscenses, qualem prædicat Dormerus: Quos sicut è sua quâlicumque possessione non deturbamus; ita præsentis liti decidende iudices nos neutiquam interponimus, si verè ac tutò unquam decidi possit, quod numquam futurum existimamus, quia numquam legitimorum documentorum auctoritate probandum.

110 Atque in hac nostra opinione non mediocriter sumus confirmati, postquam vidimus librum Hispanico idiomate editum hoc titulo: Certamen historicum pro patria illustris protomartyris Hispani S. Laurentii; ubi respondet Corduba variis scriptis &c. Opus illud eidem urbi Cordubensi dedicat D. Franciscus Carillo Cordubensis; quod ibidem excusum notatur anno 1673. In tres illud partes dispescit auctor. Parte prima, tractatu 1 proponit sententiam primam, qua Romam vult esse patriam S. Laurentii, ejusque fundamenta producit. Ibidem tractatu 2 profert sententiam secundam, quæ CesarAugustani eum sibi adscribunt. Tractatu 3 exhibet sententiam tertiam, cur utique urbs Valentina illum sibi vendicat. Quibus deinde subdit Oscenses in Aragonia, ac Loretanos prope Oscam, qui Sancti natales sibi attribuant. Laudatus auctor parte 2 respondet argumentis sententiarum quinque, quas prima parte proposuerat, & conatur ostendere, nullum è quinque hisce locis sancto Levita fuisse natalem. Quibus omnibus ab istius honoris prerogativa exclusis, Corduba eum convenire contendit parte 3. Ad urbem Romanam quasi in ea natales hæserit

S. Laurentius, quod attinet, adeo omni probabilitatis specie videtur destitui opinio, qua hoc asserit, ut ne vel proponi quidem, nedum refutari mereatur. Tametsi verò probabilius sit, Martyrem deberi Hispania, manemus tamen in illa sententia, incompertum esse hætenus, quo Hispanie loco in lucem is prodierit; quod etiam de Corduba intellectum volumus: in cujus tamen illustrissima urbis gratiam, liberali potius quam necessario opere expendemus præcipua quadam argumenta, quibus primas sanctissimum Archidiaconum in suo sinu accepisse vitæ auras vult.

111 Idque è facimus, quod illustrissimus e-Cordubensis urbis senatus litteras humanissimas huc sum miserit, quibus obnixè hanc suam causam commendabat, ibidem loci datas die v Decembris anni 1732, adjecto etiam honorario exemplo libri, à Carillo compositi, ac Corduba, ut dicebam, excusi anno 1673. Placuit etiam nobilissimis Viris unà huc dirigere vitam S. Laurentii, è codice, uti volunt, vetustissimo, qui in ecclesiæ eorum Cathedralis magna cum veneratione sejunctusque ab aliis libris extat archivio, fideliter descriptam. Apographo autem ejusdem, quod huc miserunt, Vita, & quod in plenissima forma munitum erat subscriptionibus, quod verbatim suo Cordubensi exemplari esset consonum, hæc præmittuntur: Baccalaureus D. Antonius Junguito & Guevara, notarius Catholicæ majestatis regis & domini nostri Philippi V, unusque de numero hujus nobilissimæ, fidelissimæque civitatis Cordubensis, fidem facio, quod unà cum D. D. Martino Guiral & Concha, vigintiquatuorviro hujus prædictæ civitatis, & pro comprobando elucidandoque, quod locus natalis ac patria inclyti martyris S. Laurentii Corduba nostra sit, signanter deputato, accessi ad locum, ubi illustrissimæ hujus ecclesiæ cathedralis Capituli extat archivium; quo tribus clavibus, quæ apud dominos DD. Joannem de Nabas & Rezio, canonicum thesauraria dignitate conspicuum, Joannem Gomez Bravo, canonicum itidem magistralem, & Josephum Saravia portionarium, hæc in prædicta ecclesia cathedrali pro mensis capitularis re familiari deputatos, archivique clavicularios asservantur, referato; ex ipso, pluteoque numero primo, litera G designato, liber extractus est, qui dicitur SANTORAL, estque in membrana manu exaratus, ducentisque ac duobus supra septuaginta foliis concluditur; cujus is est titulus: INCIPIUNT FLORES SANCTORUM.

112 In ea à fol. centesimo & octavo supra quinquaginta ad usque folium deinceps septuagesimum secundum protenditur Vita & martyrium. S. Laurentii, quæ de verbo ad verbum transcripta ejusmodi sunt, videlicet: Incipit Vita: Laurentius martyr levita Cordubæ natus à beato Sixto Romam deductus est: nam sic dicit magister Joannes Beletus: Cum beatus Sixtus in Hispaniam profectus esset, duos juvenes ibidem reperiens, scilicet Laurentium & Vincentium ejus cognatum, morum honestate compositos, & in omnium acclamatione præclaros, ipsos secum Romam adduxit, quorum alter, scilicet Laurentius, secum Romæ remansit: Vincentius verò ejus cognatus in Hispaniam rediit, & ibi glorioso martyrio vitam finivit. Huic autem Passioni Joannes Beletus * repugnat. Tempus martyrii utriusque: Laurentii sub Decio, Vincentius autem in juvenili ætate sub Diocletiano & Daciano passus est. Ast edisserant mihi, amabo, viri Cordubenses isti, quos demisè veneror, quid in hac Vita antiqui, quæque.

D

E

F

* al. Joannis Beletus repugnat tempus martyrii utriusque.

A quid rari, quid ad puncti hic controversi decisionem satis accommodati extundi vel in speciem possit?

113 Quod nihil imprimis in ea rari sit, illud argumento est, quod ista Passio excusa sit inter Legendas Sanctorum, quas compilavit Frater Jacobus Januensis Ordinis FF. Prædicatorum; quod Opus deinde recusum, Fratre Claudio de Rota ejusdem Ordinis accurante, auctius prodit. His adde Passionem, qua apud nos est, è Ms. Ultrajectino S. Salvatoris desumpta, & sic incipit: Laurentius martyr & levita, genere Hispanus, à beato Sixto Romam deductus est: nam sicut dicit magister Joannes Beletus, cum idem beatus Sixtus Hispaniam profectus esset, duos juvenes ibidem reperiens, scilicet Laurentium & Vincentium ejus cognatum, morum honestate compositos, & in omni actione præclaros, ipsos secum Romam perduxit. Quorum alter scilicet Laurentius secum Romæ permansit: Vincentius verò ejus cognatus in Hispaniam rediit, & ibidem glorioso martyrio vitam finivit. Huic autem opinionioni Joannis Beletus repugnat tempus martyrii utriusque: quia Laurentius sub Decio; Vincen-

B tius autem in juvenili ætate sub Diocletiano passus est. Hac si cum exemplari Cordubensi conferas, nonne vides perspicuè, nimium illa convenire inter se, quam ut diversum, è quo hausta sint, fontem sapiant? Nonne item intelligis ex nomine Joannis Beletus, qui in tantillo paucarum linearum specimine bis citatur ab eo, qui hanc Passionem compilavit, exemplar illud non esse antiquius seculo XII vel XIII?

114 Joannes quippe Trithemius in Catalogo scriptorum ecclesiasticorum, illum ponens inter scriptores, qui anno 1200 claruere, Joannes Beletus, inquit, gymnasii Parisiensis olim insignis theologus &c. Guilielmus Eysengreinius in Catalogo testium veritatis, Dilige excuso anno Domini 1565, fol. 133 verso, Ante annos, ait, cccxxvii, qui fuit Christi mcccxxviii Joannes Beletus &c. De eo etiam agunt Antonius Possivinus noster in Apparatu sacro, Casar Egassius Buleus in Historia Universitatis Parisiensis sub finem tomi 2, qui est ab anno 1110 ad annum 1200, in Catalogo illustrium academicorum pag. 749; & Guilielmus Caveus in Scriptorum ecclesiasticorum historia litteraria part. 1, pag. 472; cui claruisse videtur circa annum mclxii. Non tamen defunt, prout addit, alii, nempe Claudius Jolly Parisiensis canonicus, & Casimirus Oudin, qui ipsum ad annum mcccxxviii revocant: quod quidem mirum videri debeat; cum Henricus Gandavensis, qui anno mclxxx scripsit, eum inter primos Catalogi sui scriptores recenset; de quo Henrico plura Valerius Andreas in Bibliotheca Belgica, anno 1643 formis Lovaniensibus edita, pag. 351. Floruerit itaque Joannes Beletus seculo XIII vel XIV, aut, si vis, seculo XII (neque enim tanti hoc nostræ interest, ut de illo litagemus) sed cuicumque ex istis seculis illum affigas, nihil antiqui, nihil rari, nihil pro decidenda patria S. Laurentii in favorem illustrissima urbis Cordubensis satis accommodati vel in speciem extundi potest ex apographo, quod huc dirigere placuit colendissimis ejusdem moderatoribus; cum nulla sit proportio inter dicta tempora, & seculum tertium medium, quo Martyr ille claruit. Ad hæc, quamquam constet, Vitæ istius compilatorem scripsisse post Joannem Beletum, cum illum citet; non constat tamen, quanto post illum tempore scripserit, an videlicet se-

C culo XIII aut XIV, aut serius.

115 Carillus itaque part. 3, tractatu 1, cap. 3, pag. 150 Vitam istam non satis pernoxit, dicens: Secundum fundamentum, quod habet Corduba, ut patria S. Laurentii esse credatur, & quo confirmatur antiquissima ejus traditio, est Sancto-ralis (id est codex Vitas Sanctorum completens) manuscriptus litterâ Gothicâ vel Longobardicâ; idem ille, de quo supra; quem idem auctor mirificè quidem, at supra meritum extollit. Apage igitur sexcentos illos ætatis ejus circiter annos pag. 151; uti & alia confectaria, qua cum caduco isti fundamento superstructa sint, nihil habent firmitatis, nec, ut dicam id quod sentio, referri mereantur, eodem scriptore extra prudentis criterii metas eoque evagato, ut pag. 153 ætatem sui Sancto-ralis reducat ad seculum septimum, quo Mauri seu Saraceni Hispaniam invasere, ac ibidem eum annis plus mille antiquum faciat; quod etiam reperit, & intrepidè quidem pag. 154; quam verò nullius momenti conjecturis, nihil attinet probare pluribus. Quid, quod pro Cordubæ natus, prout disertè legitur in dicto ecgrapho Cordubensi, Ms. nostrum Ultrajectinum cum editis apud Jacobum Januensem, ac Claudium de Rota, de quibus supra, legat genere Hispanus, uti superius datur videre. Utrum verò exemplar suppositionis suspectum videri hic magis debeat, an Cordubense, an Ultrajectense cum aliis exemplaribus excusis, qua modo indicabam, equi lectoris judicio relinquimus. Jam verò conveniunt ista exemplaria, quod B. Sixtus in Hispaniam profectus sit, quodque duos juvenes ibidem reperiens scilicet Laurentium & Vincentium &c. Sed profectio-nem illam S. Sixti in Hispaniam, die vi hujus mensis Augusti in Commentario prævio ad Martyrium istius Sancti § 7, pag. 139 è veritatis albo expunximus cum Eminentissimo ac Hispanos inter sapientissimo Conciliorum Hispanorum collectore Cardinale Aguirrio; quò lectorem mittimus: ubi etiam inveniet pag. 140, S. Sixtum, atque adeo S. Laurentium, non sub Decio; sed sub Valeriano imperatore passum esse. Et tamen in pretioso scilicet illo codice Cordubensi identidem in scenam prodit Decius, quem constat periisse sex ante annos, quam Sixtus Sedem Apostolicam obtinuerit, secundum ea, qua ibidem dicta sunt.

E *116* Denique cum in exemplari Cordubensi ostendatur, prædicto disseratur de Decio, mentioque iterum fiat de Joanne Beletus, qui postea denuo nominatur; ac deinde è Gregorii Dialogis & Registro, nec non è libro de Miraculis beate Virginis, ac è Vita S. Henrici imperatoris varia historia narrentur; itemque noteur, quod passio S. Laurentii inter ceteras sanctorum Martyrum passiones excellentissima videatur esse in quatuor, qua ibi pluribus deducuntur; & quibus adduntur privilegia S. Laurentii inter ceteros Martyres, in vigilia, in Octava, versibus Antiphonarum; patet dilucidè in isto exemplari ac spirat variarum rerum Laurentianarum collector; non verò auctor genuinus, primigenius & antiquus: à quo etiam sua proditur juvenus, dum ab eo nominatur magister Guilielmus Altifiodorensis; videlicet ille, uti omnino suspicor, qui insignis in academia Parisiensis philosophiæ, deinde theologiæ professor fuit, claruitque Gregorio IX & Innocentio IV temporibus (teste Buleo, quem superius allegabam, tom. 3, pag. 683) seculo utique decimo tertio.

117 Justo longius me abducat Carillus, si aut S. Laurentii pro Cordubensibus majore conatu quam secula re-nitius ipsis ab eo corrasa undecumque argumenta expendam: datur.

AUCTORE
J. P.

inter qua primum ponitur traditio, jam inde ab ipso martyrio S. Laurentii in Cordubensium animis stabilita, pag. 126; quam conatur confirmare ex ade ibidem illi sacra ab annis, uti vult, circiter mille ac ducentis, seu paullo post Sancti agonem, pag. 129. Fundamentum secundum pag. 150 desumit ex Sanctoralibus; de quo plus satis jam dictum est. Tertium petit è verbis Breviarii Cordubensis, qui annos, sicut ipse quidem definit, octingentos septuaginta quatuor habeat antiquitatis, quique, prout continuò ex Ordinis S. Dominici Religioso refert, anno 800 sit scriptus. Verum ignoscant mihi Cordubenses, si candidè dixero, antea id mihi non suavisum iri, donec firmius id probetur. Jam verò ad fundamentum quintum, nec non sextum ac septimum, qua deinde subjungit Carillus, quod attinet; dico, ne vel tantillum quidem me iis moveri, donec afferatur auctoritas clara ac manifesta, qua ante seculum duodecimum exarata sit. Et verò tamesi ea afferretur, aliquod quidem praberet fundamentum pro decidenda patria S. Laurentii in favorem eorum contra alios de illa litigantes; cum is & seculo tertio floruerit, deque natali ejus solo nec non de rebus à Sancto ante tempus diaconatus & martyrii gestis, omnis, quoad scimus, retro antiquitas genuina planissime obmutescat; sicut ex dictis in hoc Commentario patet. Ut hanc denique materiem concludamus, fundamentis, qua Cordubenses pro se allegant, opponimus fundamenta aliorum in Hispania locorum pro Sancti patria contententium; quorum nulli eum hactenus possumus, salva veritate, concedere, quia cujus sit, vel non sit, haud satis habemus exploratum, unice desiderantes id prius discere, ac deinde rempublicam litterariam illud idem edocere; simulque flagitantes cum Cordubenses tum reliquos patria Sancti competitores, ut nostro candori ignoscant, & quaecumque hoc pro veritate iudicium in charitate accipere non graventur. Interim inanes Tamayi conjecturas de S. Laurentio presbytero, Hispano, uti vult, ac Cordubensi, qui fuit martyr apud Novarienses in Cisalpinis (quasi verò pro isto Laurentium levitam sibi substituerint Cordubenses) non tango. Videri de his potest dictus auctor ad diem xxx Aprilis pag. 857; uti & ea consuli, qua ad dictam diem tom. 111 ejusdem mensis pag. 763 apud nos contra Tamayum jam pridem scripta sunt, quando istum S. Laurentium ibidem dedimus.

§ XII. Exemplaria Actorum, Sancti ejusdem immixti; an primigenia à SS. Patribus visa; Hymnus Prudentii, & Actorum compendium.

Acta apud
Surium,

Acta S. Laurentii, qua nunc examinanda nobis se offerunt, exstant in variis exemplaribus. Notissima imprimis sunt, qua ex Surio circumferuntur, & habentur apud ipsum hac die x Augusti cum hoc exordio: Orta tempestate sub Decio, multi Christianorum necati sunt. Præfidente in Urbe Galba, pergit Decius ad Persas, cum illorum bello urgeretur. Veniens autem ad civitatem Ponticam, sedit in ea, licet bello premeretur. Ascendit autem in montem Medorum:

& cum conflixisset cum Persis, obtinuit victoriam, & è Persis multos interfecit, occupavitque Babyloniam, Bactrianam, Hyrcaniam & Assyriam; ubi cum multos invenisset Christianos, eos suppliciiis & afflictionibus vexatos necavit. Deinde occurrunt Polychronius, Babylonia episcopus, cum presbyteris Parmenio, Elima, Chrysosele, & diaconis Luca & Mucio; tum Decii caesaris epistola ad Valerianum praefectum; Parmenius presbyter, Abdon & Sennen, qui corpora Sanctorum, quos modò nominavi, dicuntur collegisse; nec non eorum, uti & Olympiadis ac Maximi certamen ac martyrium; quibus adde SS. Sixtum PP., Felicissimum & Agapitum, ac Laurentium, Hippolytum, Romanum militem, Irenaeum & Abundium, Concordiam, Cyriacam, Tryphoniam, Cyrillam, Milites denique sex supra quadraginta cum uxoribus suis, mentione etiam facta aliorum centum ac viginti Martyrum. Habes hic brevem synopsis Actorum apud Surium.

119 Apographum nostrum è Ms. S. Maximiani Treviris, narrationem ejusdem cum Actis Surianis argumenti representat. Exordium est: Orta tempestate sub Decio, multi Christianorum necati sunt &c. Codex nostrum membranaceus signatus P Ms. 10, Sancti nostri Acta describit à fol. 206, qua sic incipiunt: Tempore Decii caesaris, cum flagellaretur beatus Syxtus, urbis Romae episcopus, coepit beatus Laurentius, archidiaconus ejus, voce flebili clamare, ac dicere: Noli me derelinquere, pater &c. Codex item alius noster P Ms. 21 fol. 64 & sequentibus Passionem exhibens, hoc eidem praefigit principium: Milites tenentes beatum Laurentium, duxerunt & tradiderunt eum Partemio tribuno. Eadem horâ Partemius tribunus nuntiavit Decio, eo quod Laurentius, qui habebat thesauros reconditos archidiaconus Xisti, in custodia teneretur. Passionis è Codice Cordubensi Ms., ac è Ms. Ultrajectino S. Salvatoris, specimen unà cum exordia praemissimus alia occasione § xi.

120 In codicibus praeterea nostris duobus membranaceis, quorum alter notatur Ms. 33; alter vero Ms. 81, extat Passio S. Laurentii metrica, versibus in medio ac fine similiter cadentibus, seu Leoninis, ut vocant, concinnata, cujus exordium sic habet:

A Decio tentus, gladioque furente peremptus
Martyribus mixtus fulgebat in aethere Sixtus.
D. Antonius Beaugendre ex Ordine S. Benedicti, Opera tam edita quam inedita venerabilis Hildeberti, è Cenomanensi cathedra ad Turonensem evecti, anno 1708 Parisiis vulgavit, unà cum Marbodi, episcopi Redonensis, opusculis; & sub hujus nomine ibidem à col. 1519 poemation illud invenies. Floruit autem Marbodius sub finem seculi xi, secundum ea, qua apud Sammarthanos inter episcopos Redonenses de ipso memorantur; ubi & obiisse scribitur anno 1123.

121 S. Ado, archiepiscopus Viennensis, qui Acta claruit seculo ix, Martyrologio suo ad diem x Augusti inseruit Acta S. Laurentii, seu eorum, apud Ado si mavis, compendium, è longiori, uti suspicamus, narratione, qua sibi praeluxerit, extracta, in quibus ea referuntur, qua ad S. Laurentium propius pertinent, sine parergis illis qua in exemplari apud Surium, nec non in apographo Trevirensi praedicto imperite immixta sunt. Passio apud Mombritium ita incipit: In tempore illo postquam beatus Syxtus migravit ad Christum, tunc milites Decii tenuerunt beatum Laurentium archidiaconum, & duxerunt & tradiderunt eum Parthenio

Ms. no.
strum Tre-
virensis, &
alia,
E

F

A thenio tribuno. Eadem horâ Parthenius tribunus nuntiavit Decio &c. Narrationis porro reliquæ argumentum consonat illis exemplaribus quæ supra designavimus è codice P Ms. 21, & P Ms. 10: ubi ratio habetur rerum à S. Laurentio gestarum, seclis digressionibus illis adeo frequentibus, quibus infarta sunt Acta Suriana ac Trevirensia, quæ nominavimus modo.

122 Nunc Sanctos, eisdem immixtos enumeremus; ac designemus suum cuique ex illis diem, quo vel dati sunt à nobis jam nunc, vel postea dabuntur, idque ad vitandam confusionem, ac suggerendam lectori notitiam, ubi eos invenire possit extra ista Acta, quæ à nobis non recedunt. Olympiadem itaque & Maximum invenies die xv Aprilis, pag. 375; Abdon & Sennen xxx Julii, pag. 130 & sequentibus; ubi & sub Decio passi ponuntur, & difficultates circa Persicam Decii expeditionem (de qua mentio facta est paulo ante) proponuntur, uti & nostræ circa illam conjectura; Polychronium die xvii Februarii, pag. 5; Parmenium, Helymam & Chrysololum presbyteros; nec non Lucam seu Lucium ac Mucium diaconos, die xxii Aprilis, pag. 11; Sixtum, Felicissimum & Agapitum, die vi Augusti pag. 124; Romanum militem, die ix ejusdem. Alii autem inscripti sunt Martyrologio Romano diebus sequentibus, videlicet Hippolytus, Concordia ejus nutrix, & alii decem & novem de domo ejus, die xiii Augusti; Cyriaca vidua, die xxi ejusdem mensis; Irenæus & Abundantius die xxvi ejusdem; Justinus presbyter & M., nec non Narcissus & Crescentio, die xvii Septembris; Tryphonia, uxor, uti fertur, Decii casaris, die xviii Octobris; Cyrilla, eorundem, ut volunt, filia, die xxviii ejusdem; quadraginta sex Milites alique Martyres centum viginti & unus in laudatis tabulis Romanis, die xxv ejusdem mensis. In tanta interim Martyrum collectione, Actis Laurentianis intrusa, nihil memini me legere de S. Quarto, Sixti PP. in martyrio commilitone (de quo dixi in Commentario Actis S. Sixti prævio § 3) quod ea de causa mirum mihi videtur.

123 Jam verò, quandoquidem nostræ sunt partes Sanctorum Acta defendere, quantum, salva eorum veritate, nobis licet; vellemus quidem, ut illa, de quibus nunc agimus, tamquam primigenia ac sincera ad nostram ætatem pervenissent; sed cum hujusmodi non sint ea imprimis quæ apud Surium edita circumferuntur, audire juvat, quodnam viri eruditione præstantes de illis iudicium formarunt. Baronius in notationibus ad Martyrologium Romanum hac die x Augusti, Habentur; ait, Acta ejus (agit de S. Laurentio) apud Surium tom. 4; quorum exordio præmittuntur res gestæ sanctorum Abdon & Sennen & aliorum; quæ cum ob styli diversitatem, tum ob historiarum varietatem, & inconstantem veritatem, alterius cuiuspiam auctoris esse apparent: multa etenim in illis apocrypha, multaque veritati contraria, præsertim illa de obitu Decii & Valeriani, esse noscuntur. Hoc idcirco dixerimus, ut sciat prudens lector illa à germanis Actis S. Laurentii separare. Et in Annalibus ad annum 261 hæc monet: Quæ autem Laurentii Acta à Metaphraste sunt recitata, haud sanè pristina illa à notariis excepta videntur; sed ab aliquo alio scripta: quibus & quæ ab Ambrosio vel aliis de S. Laurentio scripta essent, unâ texuerit; si quidem nonnulla habent, quibus historica veritas refragatur. Ita Baronius: quibus plus deferendum, quam iudicio apud Surium Actis Laurentianis præmissis his

Quidam de Actis apud Surium vulgatis senserit Baronius.

C verbis: Ex his gestis B. Ambrosius non pauca ad verbum fere descripsit. Ecquis enim credat, S. Ambrosio, qui proximo post S. Laurentium seculo claruit, adeo mala nota Acta præluxisse; vel, si Acta primigenia tunc erant deperdita, ea, quæ de Sancto retulit, non accepisse è traditione seu fama communi, quæ tunc apud posteros tamquam viva, etiam si non omnino recens, superfuert?

124 Eminentissimus Norisus de Epochis Syro-Macedonum dissertatione 3, cap. 20 de Actis S. Laurentii ita pronuntiat: Illa Decii in Persas expeditio in Annales ecclesiasticos deportata est ex Actis, quæ præmittuntur narrationi martyrii S. Laurentii: quæ tamen eidem eruditissimo Baronio loco laudato (ad annum videlicet 254) num. 27 NONNIHIL CORRUPTA dicuntur; & in notis Martyrologii ad diem xxx Julii, CASTIGATIONE INDIGERE fatetur. Initio Actorum cap. 1 dicitur Decius victis acie Persis, Babylonem, Bactrianam, Hyrcaniam & Assyriam occupasse; ac apud Babylonem templum Saturno ædificandum iussisse; quo perfecto, Polychronius, Babylonis episcopus, diis ibidem libare recusans, neci traditus fuit, clero ejusdem ecclesiæ in civitatem Cordubam tracto, ibique postea interfecto. Additur, Decium ex Perfide Romam Abdonem & Sennem, Persarum subregulos, duxisse, eosque ob Christi cultum interficiendos iussisse; quibus paucos intra dies socios addidit sanctos Sixtum Papam ac Laurentium. Quæ omnia planè fabulosa sunt. Et post rationes, quas ibidem affert laudatus auctor, sic concludit: Itaque fictitia est illa Decii in Persas expeditio, in memoratis Actis narrata; uti etiam perperam ibidem dicuntur Xystus Papa ac Laurentius martyres sub Decio occisi, qui Valeriano Augusto imperante interfecti sunt. Cum in iisdem Actis cap. 7 legamus: Latuerunt autem corpora sanctorum Abdon & Sennen usque ad tempora Constantiniani, patet scripta fuisse à posteriori ævi scriptore, eorum, quæ in literas mittebat, imperito. Duobus hisce Eminentissimis superadde Pagium in Critica Baroniana, ubi ad annum 261 scribit ista: Acta S. Laurentii supposititia esse, certum esse debet, propter rationes à Baronio aliisque in medium adductas.

125 Ad primæva ac genuina Sancti Acta quod attinet, suspicari quispiam possit, num ea extiterint seculo v; quia Patres quidam, quorum de Martyre nostro produximus fragmenta § quarto, utuntur verbis traditur; & narratur, tacite quodammodo indicantes, sua se non ex scriptis Actis, sed ex traditione & aliorum narratione accepisse. Sanctus quippe Augustinus ibid. num. 37, Opes, ait, Ecclesiæ ab illo persecutore quærebantur, sicut traditur. Et loco citato num. 35, dicit S. Maximus Taurinensis: Venerabilis Xistus. ita illum (S. Laurentium) spiritu præscientiæ compellasse NARRATUR. Sed suspitionis istius ratio vi istarum expressionum ut sic haud videtur satis fundata: nam cum alibi Patres isti, uti & Prudentius, paragrapho illo à nobis citati, loquantur de Sancto affirmatissime; cur duas istas SS. Augustini & Maximi expressiones non liceat ita interpretari, quasi dixerint scripto traditur, scripto narratur? Dixi vi istarum expressionum ut sic: etenim an scriptis ex Actis, eorumve fragmentis sua prompscrit Patres, an ex sola aliorum relatione ac traditione non scripta, ecquis satis certò definiat? Sed fac eos sua hausisse è sola traditione; enimverò venerabilis & pretiosa nobis illa maxime esse debet,

Censura Eminentissimi Norisi & Pagii.

E

F

Etiamsi sancti Patres non viderent scripta genuina Acta S. Laurentii,

AUCTORE
J. P.

ac summam fidem conciliare : nam S. Ambrosius ac Prudentius florere seculo Martyris passioni proximo , era Christiana quarto ; quinto autem hunc subsecuti sunt SS. Augustinus , Petrus Chrysologus , Leo PP. , Maximus Taurinensis ; ea qua de S. Laurentii martyrio didicerant , maxime opportuna offerri censentes , ut populum instruerent , ad virtutem incitarent , & religionem Catholicam extollerent.

veritas tamen eorum , quantum attinet ad substantiam ,

126 Ex his itaque Actorum Sancti veritas , saltem quod ad precipuam eorum substantiam spectat , indubitata fidei testibus , & omni exceptione majoribus solide confirmatur ; & abunde fit satis notationi ad epistolam 80 S. Cypriani ; qua notatio in nova Operum ejus impressione Bremis edita anno 1690 , pag. 238 habetur : ubi occasione Quarti martyris , cum S. Sixto PP. passi , inter nonnullos Sanctos , qui auctorem , uti vult notator , aliquem Martyrologiis vulgatis fide digniorem desiderant , ponitur S. Laurentius. Sed epistola illa Cypriani non incommodat sancto Levita : nam tamen in ea Cyprianus non nisi Quartum cum Xisto animadvertum in cœmeterio esse dicat ; in eadem tamen epistola plures quoque alios post ejusdem persecutionis fuisse victimas significat his verbis : Sed & huic persecutioni quotidie insunt præfecti in Urbe , ut , si qui sibi oblati fuerint , animadvertantur , & bona eorum fisco vindicentur. Cur itaque unus è pluribus istis victimis tyrannica persecutioni immolatis non fuerit S. Laurentius ? Fuit enim verò : cum ejus martyrium tot ac tantis testimoniis supra stabilitum sit. Consuli insuper possunt qua die vi hujus dicta sunt in Commentario Actis S. Sixti PP. prævio , § 3 & 4 ; item dicenda de S. Hippolyto ad diem XIII hujus mensis § I Commentarii Martyrio ejus prævii inspicere quoque possunt.

aliunde suppletur,

127 Præter sanctos Patres , maximum martyrio S. Laurentii momentum veritatis subministrat Aurelius Prudentius , qui exeunte seculo Christi quarto floruit , dum egregium illum de Sancto hymnum panxit ; superius identidem à nobis memoratum : quem tamquam unum è precipuis in hac materia venerabilis antiquitatis monumentis postea integrè recudemus ex editione Theoderici Ruinartii , cum codice Ms. S. Michaëlis in Periculo maris &c. collata : præter quem codicem , usui etiam nobis esse poterit exemplar membranaceum , quod asservamus Ms. 66 , ac ætatis antiquissima notas præfert , seculo VIII vel IX fortasse non posterius. Ex his igitur antiquis , qua memoravimus , documentis suppletur defectus Actorum sincerorum ac primigeniorum ; qua sicut videre necdum nobis contigit , ita videnda aliquando sperare neutquam audemus.

Quenam & cur præ aliis hic à nobis recendantur.

128 Tamen verò ad diem XXVII Februarii , tomo III istius mensis , pag. 5 , ac tom. II Aprilis , die XV , pag. 375 , dixerimus , daturos nos Acta Sancti hoc die ; re tamen qua tunc temporis haud satis erat matura , suo jam in loco ac tempore considerata , visum est , ea typis non committere. Nam quandoquidem Suriana Acta , ac apographum nostrum Trevirense , quatenus agunt de S. Laurentio , si ea cum Mombritanis , nec non cum Mss. duobus nostris supra designatis , ac cum Adonianis conferas , multos ac perspicuos habent characteres , è quibus colligas , illa ex uno eodemque prodisse fonte ; sufficere censemus , ea typis recudere , qua in compendium redacta exiant apud laudatum Adonem , qui claruit seculo IX. Unde conficitur , ante illud tempus extitisse Acta S. Laurentii , quamquam aliunde inco-

gnitum nobis sit , quo tempore , & à quo auctore fuerint conscripta. Omissa itaque annuntiatione Martyris , & hisce verbis , cui beatus Sixtus omnes facultates Ecclesiæ & thesauros , pergens ad coronam martyrii tradidit , qua in Adone præcedunt , sequentia indidem huc transferimus : sed primò tamen S. Laurentii representabitur

H Y M N U S

Auctore Aurelio Prudentio lib.

Περὶ σεφάνων , qui apud Theodericum Ruinartium inter Acta Martyrum sincera & selecta est editus , & cum aliis exemplaribus collatus.

Antiqua fanorum parens ,
Jam Roma Christo dedita ,
Laurentio victrix duce
Ritum triumphas barbarum.

Reges superbos viceras ,
Populosque frenis presseras ,
Nunc monstruosos idolis
Imponis imperii jugum.

Hæc sola deerat gloria
Urbis togatæ insignibus ,
Feritate capta gentium
Domaret ut spurcum Jovem.

Non turbulentis viribus
Cossia , Camilli aut Cæsaris ;
Sed martyris Laurentii
Non incruento prælio.

Armata pugnavit fides ,
Proprii cruoris prodiga ,
Nam morte mortem diruit ,
Ac semet impendit sibi.

2 Forè hoc sacerdos dixerat
Jam Xyltus adfixus cruci b ,
Laurentium flentem videns
Crucis sub ipso stipite :

Desiste discessu meo
Fletum dolenter fundere :
Præcedo , frater ; tu quoque
Post hoc sequeris triduum.

Extrema vox episcopi
Prænuantiatrix gloriæ
Nihil fefellit : nam dies
Prædicta palmam præstitit.

Qua voce , quantis laudibus
Celebrabo mortis ordinem ?
Quo passionem carmine
Dignè retexens concinam ?

Hic primus è septem c viris
Qui stant ad aram proximi ,
Levita sublimis gradu ,
Et ceteris præstantior ;

Claustri sacrorum præerat ,
Cælestis arcanum domus
Fidis gubernans clavibus ,
Votisque dispensans opes.

3 Versat famem pecuniæ
Præfectus Urbi regiæ ,
Minister infani ducis ,
Exactor auri & sanguinis.

Qua vi latentes eruat

E
Poëta urbem
Romanam
affatus ,

narrat S.
Sixti præ
dictionem
circa mar-
tyrium S.
Laurentii :
b

F

c

quem Urbis
præfectus

Nummos ,

A Nummos, operta existimans
Talenta sub sacrariis,
Cumuloque congestos tegi:
Laurentium fisti jubet;
Exquirat arcem ditibus
Massis refertam, & fulgidæ
Montes monetæ conditos.

Soletis, inquit, conqueri,
Sævire nos iusto amplius,
Cum Christiana corpora
Plurquam cruentè scindimus.

Abest atrocioribus
Censura fervens motibus:
Blandè & quietè efflagito
Quod sponte obire debeas.

*instanssi-
mè urget*

4 Hunc esse vestris orgiis
Moremque & artem proditum est,
Hanc disciplinam fœderis,
Libent ut auro antistites.

Argenteis scyphis ferunt
Fumare sacrum sanguinem,
Auroque nocturnis sacris
Adstare fixos cereos.

B Tum summa cura est fratribus,
Ut sermo testatur loquax,
Offerre fundis venditis
Sestertiorum e millia.

Addicta avorum prædia
Fœdis sub auctioribus
Successor exheres gemit,
Sanctis egens parentibus.

Hæc occuluntur abditis
Ecclesiarum in angulis:
Et summa pietas creditur
Nudare dulces liberos.

*ad proden-
dos Ecclesie
thesauros.*

5 Deprome thesauros malis
Suadendo quos præstigiis
Exaggeratos obtines:
Nigrante quos claudis specu.

Hoc poscit usus publicus,
Hoc fiscus, hoc ærarium,
Ut dedita stipendiis
Ducem juvet pecunia.

Sic dogma vestrum est, audio:
Suum quibusque reddito.
En Cæsar agnoscit suum
Numisma nummis inditum.

C

** l. cum Ms.
nostro haud*

Quod cæsaris scis, cæsari
Da: nempe iustum postulo.
Ni fallor, aut * ullam tuus
Signat Deus pecuniam.

Nec cum veniret aureos
Secum Philippos f detulit:
Præcepta sed verbis dedit,
Inanis à marsupio.

f

Implete dictorum fidem
Quæ vos per orbem venditis:
Nummos libenter reddite;
Estote verbis divites.

*Tridui in-
ducias pa-
ctus Lau-
rentius*

6 Nil asperum Laurentius
Refert ad ista, aut turbidum:
Sed ut paratus obsequi,
Obtemperanter annuit.

Est dives, inquit, non nego,
Habetque nostra Ecclesia
Opumque & auri plurimum,
Nec quisquam in orbe est ditior.

Is ipse tantum non habet
Argenteorum ænigmatum g
Augustus arcem possidens,
Cui nummus omnis scribitur.

g

Sed nec recuso prodere
Augusti Tomus II.

Locupletis arcem Numinis:
Vulgabo cuncta, & proferam
Pretiosa quæ Christus tenet.
Unum sed orans flagito,
Induciarum paululum
Quo fungar efficacius
Promissionis munere:

Dum tota digestim mihi
Christi supellex scribitur:
Nam calculanda primitus,
Tum subnotanda est summula.
Lætus tumescit gaudio
Præfectus, ac spe devorat
Aurum, velut jam conditum
Domi maneret, gestiens.

Pepigere tempus tridui:
Laudatus inde absolvitur
Laurentius, sponsor sui,
Et sponsor ingentis lucri.

*egros ac
pauperes
Cc.*

7 Tribus per urbem curstat
Diebus, infirma agmina,
Omnesque qui poscunt stipem
Cogens in unum & congregans.

B

Illic utrisque obrutibus
Orbes cavatos præferens
Baculo regebat prævio
Errore nutantem gradum.

Et claudus infracto genu,
Vel crure trunco semipes,
Breviorve planta ex altera
Gressum trahebat imparem.

Est, ulcerosis artibus,
Qui tabe corrupta fluat:
Est, cujus arens dextera
Nervos in ulnam contrahat.

Tales plateis omnibus
Exquirat, assuetos ali
Ecclesie matris penu,
Quos ipse promus h noverat.

Recenset exin singulos,
Scribens viritim nomina,
Longo & locatos ordine
Adstare pro templo jubet.

Præscriptus & jam fluxerat
Dies, furebat fervido
Judex avarus spiritu,
Promissa solvi efflagitans.

Tum Martyr: Adstas velim,
Coramque dispositas opes
Mirere, quas noster Deus
Prædives in Sanctis habet.

E

Videbis ingens atrium
Fulgere vasis aureis,
Et per patentes porticus
Structos talentis ordines.

8 It ille, nec pudet sequi.
Ventum ad sacratam januam
Stabant catervæ pauperum,
Inculca visu examina.

*ei sedit,
tamquam
solidos*

Fragor rogantium tollitur:
Præfectus horrefcit stupens,
Conversus in Laurentium,
Oculisque turbatis minax.

Contra ille: Quid fremdens, ait,
Minitaris? aut quid displicet?
Num fordida hæc aut vilia?
Num despuenda existimas?

Aurum quod ardentem sitis,
Effossa gignunt rudera;
Et de metallis squalidis
Pœnalis excudit labor.

Torrens, vel amnis turbidis

T t t

Volvens

A. AURE-
LIO PRU-
DENTIO.

Volvens arenis implicat :
Quod terrulentum ac fordidum
Flammis necesse est decoqui.
Pudor per aurum solvitur :

Violatur auro integritas :
Pax occidit , fides perit ,
Leges & ipſæ intercidunt.

Quid tu venenum gloriæ
Extollis & magni putas ?
Si quæris aurum verius ,
Lux eſt & humanum genus.

nec verus

9 Hi ſunt alumni luminis ,
Quos corpus arctat debile ,
Ne per ſalutem viſcerum
Mens inſoleſcat turgida.

Cum membra morbus diſſecat
Animus viget robuſtior ,
Membris viciffim fortibus
Vis fauciatur ſenſuum.

Nam ſanguis in culpam calens
Minus miniſtrat virium ,
Si fervor effectus malis
Elumbe virus contrahat :

B

Si fortè detur optio ,
Malim dolore aſperſimo
Fragmenta membrorum pati
Et pulcher intus vivere.

Committe formas peſtium ,
Et confer alternas lues.
Carnifine morbus foedior ,
An mentis & morum ulcera ?

Noſtri per artus debiles ,
Intus decoris integri
Senſum venuſti innoxium
Languoris expertes gerunt.

Vestros valentes corpore
Interna corrumpit lepra ;
Errorque mancum claudicat ,
Et cæca fraus nihil videt.

nec non pre-
tioſiſſimos
* f. auro

10 Quemvis tuorum divitum ,
Qui veſte & ore * prænitent i ,
Magis probabo debilem ,
Quam quis meorum eſt pauperum.

Hunc qui ſuperbit ſerico ,
Quem currus inflatum vehit :
Hydrops aquoſus lucido
Tendit veneno intrinſecus.

C

Aſt hic avarus contrahit
Manus recurvas , & volam
Plicans aduncis unguibus
Laxare nervos non valet.

Iſtum libido foetida
Per ſcorta tractum publica
Luto & cloacis inquinat ,
Dum ſpurca mendicat ſupra.

Quid ille fervens ambitu ,
Sitimque honoris æſtuans ?
Merſine anhelat febribus
Atque igne venarum furit ?

Quiſquis tacendi intemperans
Silenda prurit prodere ;
Vexatur , & ſcalpit jecur ,
Scabiemque cordis ſuſtinet.

Quid invidorum pectorum
Strumas retexam turgidas ?
Quid purulenta & livida
Malignitatum vulnera ?

Eccleſiæ
Catholicæ
theſaurus.
k

11 Tute ipſe , qui Romam regis k
Contemptor æterni Dei
Dum dæmonum ſordes colis ,
Morbo laboras regio.

Hi quos ſuperbus deſpicias ,

Quos exſecrandos judicas :

D

Brevi ulcerofos exuent
Artus , & incolumes erunt.

Cum carne corruptiſſima
Tandem ſoluti ac liberi
Pulcherrimo vitæ ſtatu
In arce lucebunt Patris :

Non fordidati aut debiles ,
Sicut videntur interim ;
Sed purpurantibus ſtolis
Clari & coronis aureis.

Tum ſi facultas ſuppreat ,
Coram tuis obtutibus
Iſtos potentes ſeculi
Velim recenſendos dari.

Pannis videres obſitos ,
Et muculentis naribus ,
Mentum ſalivis uvidum ,
Lippoſque palpebra putri ,

Peccante nil eſt tetrius ,
Nil tam leproſum , aut putidum t
Cruda eſt cicatrix criminum
Oletque ut antrum tartari

E

Animabus inverſa vice
Corrupta forma inſigitur ,
Quas pulcher aſpectus prius
In corpore oblectaverat.

En ergo nummos aureos ,
Quos proximè ſponponderam .
Quos nec favillis obruat
Ruina , nec fur ſubtrahat.

12 Nunc addo gemmas nobiles ,
Ne pauperem Chriſtum putes ,
Gemmas coruſci luminis ,
Ornatur hoc templum quibus.

Quibus vir-
gines etiam
accenſet ,

Cernis ſacratas virgines :
Miraris intactas anus :
Primique poſt damnum thori ,
Ignis ſecundi neſcias.

Hoc eſt monile Eccleſiæ :
His illa gemmis comitur :
Dotata ſic Chriſto placet :
Sic ornat altum verticem.

Eccum talenta ; ſuſcipe.
Ornabis urbem Romulam :
Ditabis & rem Principis ,
Fies & ipſe ditior.

F
fremente
præſecta ;

13 Ridemur , exclamat fremens
Præſectus , ac miris modis
Per tot figuras ludimur ,
Et vivit inſanum caput !

Impune tantas , furcifer ,
Strophas cavillo mimico
Te nexuiſſe exiſtimas ,
Dum ſcurra ſaltas fabulam :

Concinna viſa urbanitas ,
Tractare noſmet ludicris ?
Ergon * cachinnis venditus
Acroma / feſtivum fui ?

* Ms. no-
ſtrum Egon
l

Adeone nulla auſteritas ,
Cenſura nulla eſt faſcibus ?
Adeon ſecurem publicam
Mollis retundit lenitas ?

Dicis . Libenter oppetam ,
Votiva mors eſt martyri :
Eſt iſta vobis , novimus ,
Perſuaſionis vanitas.

Sed non volenti impertiam ,
Præſtetur ut mortis citæ
Compendioſus exitus :
Perire raptim non dabo.

Vitam tenebo , & differam

Poenis

A Pœnis morarum jugibus ,
Et mors inextricabilis
Longos dolores protrahet.
Prunas tepentes sternite ,
Ne fervor ignitus nimis
Os contumacis occupet ,
Et cordis intret abdita
Vapor senescens langueat :
Qui fufus afflatu levi ,
Tormenta fenfim temperet
Semi-ustulati * corporis.
Bene est , quod ipse ex omnibus
Mysteriarques *m* incidit :
Hic solus exemplum dabit ,
Quid mox timere debeant.

* Ms. no-
strum se-
multulati
m

cujus jussa
Sanctus ap-
plicatur
igni.
n

14 Conscende constratum rogam ,
Decumbe digno lectulo :
Tunc , si libebit , disputa ,
Nil esse Vulcanum *n* meum.
Hæc fante præfecto , truces
Hinc inde tortores parant
Nudare amictu Martyrem ,
Vincire membra & tendere.
Illi os decore splenduit ,
Fulgorque circumfusus est.
Talem revertens legifer *o*
De monte vultum detulit :
Judæa quem plebs aureo
Bove inquinata & decolor
Expavit , & faciem retro
Detorsit impatiens Deus.
Talemque & ille prætulit
Oris corufci gloriam
Stephanus , per imbrem saxeum
Cælos apertos intuens.

p

Illuminatum hoc eminus *p*
Recens piatis fratribus ,
Baptisma quos nuper datum
Christi capaces fecerat.
Ast impiorum cæcitas ,
Os oblitum noctis situ ,
Nigrante sub velamine
Obducta , clarum non videt
Ægyptiæ plagæ in modum :
Quæ cum tenebris barbaros
Damnaret , Hebræis diem
Sudo exhibebat lumine.

C Quin ipsa odoris qualitas ,
Adusta quam reddit cutis ,
Diversa utrosque permovet ;
His nidor , illis nectar est.
Idemque sensus dispari
Variatus aura aut adficit
Horrore nares vindice ,
Aut mulcet oblectamine.
Sic ignis æternus Deus ;
Nam Christus ignis verus est ;
Is ipse complet lumine
Justos , & urit noxios.

Heroica in
perferendis
tormentis

15 Postquam vapor diutius
Decoxit exustum latus ,
Utro è catasta judicem
Compellat affatu brevi :
Converte partem corporis
Satis crematam jugiter :
Et fac periculum , quid tuus
Vulcanus ardens egerit.
Præfectus inverti jubet.
Tunc ille : Coctum est , devora ;
Et experimentum cape ,
Sit crudum an assum suavius.
Hæc ludibundus dixerat ;
Augusti Tomus II.

Cælum deinde suspicit ,
Et congemiscens obsecrat ,
Miseratus urbem Romulam.
O Chrifte , numen unicum ,
O Splendor , ô virtus Patris ,
O factor orbis & poli ,
Atque auctor horum mœnium !
Qui scēpra Romæ in vertice
Rerum locasti , sanciens
Mundum Quirinali q togæ
Servire , & armis cedere :
Ut discrepantum gentium
Mores & observantiam ,
Lingualque , & ingenia , & sacra
Unis domares legibus.

16 En omne sub regnum Remi
Mortale concessit genus ;
Idem loquuntur dissoni
Ritus , id ipsum sentiunt.
Hoc destinatum , quo magis
Jus Christiani nominis ,
Quodcumque terrarum jacet ,
Uno illigaret vinculo.

Da , Chrifte , Romanis tuis ,
Sit Christiana ut civitas :
Per quam dedisti , ut ceteris
Mens una sacrorum foret.

Confederantur * omnia
Hinc inde membra in symbolum :
Manufecit * orbis subditus ,
Manufecat & summum caput.

Advertat abjunctas plagas
Coire in unam gratiam :
Fiat fidelis Romulus ,
Et ipse jam credat Numa *r*.
Confundit error Troicus *f*
Adhuc Catonum *t* curiam ,
Veneratus occultis *u* focus
Phrygum *x* penates *y* exules.
Janum bifrontem *z* & Sterculum *aa* ,
Colit senatus , (horreo
Tot monstra patrum dicere)
Et festa Saturni *bb* lenis *.

17 Absterge , Chrifte , hoc dedecus ;
Emitte Gabriel tuum ,
Agnoscat ut verum Deum
Errans Jülü *cc* cæcitas.

Et jam tenemus obsides
Fidissimos hujus spei :
Hic nempe jam regnant duo
Apostolorum Principes.

Alter vocator gentium ;
Alter cathedram possidens
Primam * , recludit creditas
Æternitatis januas.
Discede adulter Jupiter ,
Stupro sororis oblite ,
Relinque Romam liberam ,
Plebemque jam Christi. Fuge ;
Te Paulus hinc exterminat ,
Te sanguis exturbat Petri :
Tibi id , quod ipse armaveras ,
Factum Neronis officit.

Video futurum Principem
Quandoque qui servus Dei
Tetrus sacrorum fordibus
Servire Romam non sinat.
Qui templa claudat vectibus ,
Valvas eburnas obstruat :
Nefasta damnet limina ,
Obdens ænos pessilos.

Tunc pura ob omni sanguine

T t t z

Tandem

invictissimæ
Martyris
fortitudo ,
ac preces

E

* Ms. no-
strum Con-
federentur
* *ibid.*
Manue-
scat

r

f

t

u

x *y*

z *aa*

bb

* Ms. no-
strum senis.
pro Romanæ
urbis con-
versione cum
vaticiniis.

cc

F

* Ms. no-
strum Pri-
mus

A. AURE-
LIO PRU-
DENTIO.*Mors, se-
pultura,
impietas Rom-
manorum
repressa;
dd*Tandem nitent marmora :
Stabant & æra innoxia ,
Quæ nunc habentur idola .18 Hic finis orandi fuit ,
Et finis idem vinculi
Carnalis : erupit volens
Vocem secutus spiritus .Vexere corpus subditis
Cervicibus quidam patres *dd* :
Quos mira libertas Viri
Ambire Christum suaserat .Repens medullas indoles
Afflarat , & coegerat
Amore sublimis Dei
Odisse nugas pristinas .Refrixit ex illo die
Cultus deorum turpium :
Plebs in facellis rarior :
Christi ad tribunal curritur .Sic dimicans Laurentius
Non ense præcinxit latus :
Hostile sed ferrum retro
Torquens in auctorem tulit .**B** Dum dæmon invictum Dei
Testem lacessit prælio ,
Perfossus ipse concidit ,
Et stratus æternum jacet .*ee ff* Mors illa sancti Martyris ,
Mors vera templorum fuit :
Tunc Vesta *ee* Palladios lares *ff*
Impune sensit deserit .*gg* Quidquid Quiritum fuerat
Orare simpuvium *gg* Numæ ,
Christi frequentans atria
Hymnis resultat Martyrem .*hh* Ipsa & fenatas lumina ,
Quondam Luperi *hh* , & flamines ,
Apostolorum & Martyrum
Exosculantur limina .Videmus illustres domos ,
Sexu ex utroque nobiles ,
Offerre votis pignora
Clarissimorum liberum .*Sancti véné-
ratio ac bé-
neficientia
ii*19 Vittatus olim pontifex
Accitur in signum Crucis ;
Ædemque , Laurenti , tuam
Vestalis intrat Claudia *ii* .**C** O ter , quaterque , & septies
Beatus Urbis incola ;
Qui te ac tuorum * comminus
Sedem celebrat ossium :
Cui propter advolvi licet
Qui fletibus spargit locum ;
Qui pectus in terram premit ,
Qui vota fundit murmura .*kk ll
mm
nn
oo* Nos Vasco *kk* Iberus *ll* dividit
Binis remotos Alpibus *mm*
Trans Cottianorum juga *nn*
Trans & Pyrenas *oo* ninguidos * ,** nivosos* Vix fama nota est , abditis
Quam plena Sanctis Roma sit ,
Quam dives urbanum solum
Sacris sepulcris floreat .Sed qui caremus his bonis ,
Nec sanguinis vestigia
Videre coram possumus ,
Cælum intuemur eminus .Sic , sancte Laurenti , tuam
Nos passionem quærimus :
Est aula nam duplex tibi ,
Hic corporis ; mentis polo .
Illic inenarrabiliAllectus urbi miniceps ,
Æternæ in arce curiæ
Gestas coronam civicam .20 Videor videre illustribus
Gemmis coruscantem Virum ,
Quem Roma cælestis sibi
Legit perennem consulem .Quæ sit potestas credita ,
Et muneris quantum datum ,
Probant Quiritum gaudia
Quibus rogatus annuis .Quod quisque supplex postulat ,
Fert impetratum prosperè :
Pescunt licenter , indicant ,
Et tristis haud ullus redit ,Ceum præsto semper adies ,
Tuosque alumnos urbicos
Lactante complexus sinu
Paterno amore nutrias .Hos inter , ô Christi decus ,
Audi poëtam rusticum ,
Cordis fatentem crimina ,
Et facta prodentem sua .Indignus , agnosco & scio ,
Quem Christus ipse exaudiat ;
Sed per patronos Martyres
Potest medelam consequi .Audi benignus supplicem
Christi reum Prudentium ,
Et servientem corpori
Absolve vinclis seculi .

D

*laudantur à
poëta ; cui
sepe etiam
demisse com-
mendat.*

E

A N N O T A T A .

a *Ruinartius hic breviter Tres , ait , Roma-
norum celeberrimi . Cossus Veientes delevit ; Ca-
millus Gallos Capitolium obsidentes oppressit ;*
Cæsar tandem nomen imperatoribus dedit . De
his passim in historicis Romanis .b *Animadversus dicitur à S. Cypriano epist.
82 aliàs 80 ; gladio animadversus alibi legitur ,*
sicut observatum est die 6 hujus in Commentario
prævio S. Sixti PP. II pag. 130 ; quo lectorem
mitto , ut hunc Prudentii locum ibidem expen-
sum videat .c *De hoc diaconorum numero Commentarius
nosser hisce Actis prævius num. 33 ; ubi etiam
de duplici officio Sancti nostri.*d *Per nomen ὄργια qualibet sacra apud Græcos
significata fuisse , notat hic Ruinartius ex Servio ,*
postea , ut addit , singularius hac voce Bacchi sa-
cris attributa , quæ derivatur ab ὄργη , id est ,
furor seu impetus , quo hujusmodi sacra perage-
bantur .e *Sestertium , genere tamen virili , appella-
mus nummum argenteum quatuor assium , hoc
est , quartam partem denarii , qui sexdecim va-
lebat assibus . Causa appellationis est , quod se-
stertius prius valebat duobus assibus & semisse . .*
Hinc causa patet cur in veteribus libb. pro sestertius
scribatur HS. vel IIS. Nam duæ lineolæ ,
asses binos ; S autem semissem notat ; sicut obser-
vat Vossius in Etymologico lingua Latina , ubi
plura dicuntur . Observa autem , Prudentium hic
usum esse synecdoche , ponendo speciem hanc pe-
cunie pro quavis pecunia vel divitiis .f *Genus nummi sic appellatum à Philippo Ma-
cedone rege . Vide Horatium lib. 2 epist. 1 ad Au-
gustum ; prout notat hic Ruinartius .*g *Ænigma quidem est dictum allegoricum am-
bagibus involutum ; sed hic Prudentius sic num-
mos appellat , quod imperatoris effigie signati sint .*

Et

A Et infra omnis nummus Augusto scriptus dicitur, quod in eis præter imperatoris effigiem, ejus nomen inscriberetur, *inquit idem auctor.*

h Sic ex vetustissimo codice regio legendum. In aliis Mss. PRIMUS, *uti monet modò dictus auctor.* Primus etiam exstat in nostro antiquissimo codice.

i Sic, ait *Ruinartius*, ex cod. Ms. sancti Michaëlis in Periculo maris. Edit. POENITENT. *Lectioni Ruinartii favet noster vetustissimus codex; qui etiam legit veste & ore.*

k Præfectum Urbis alloquitur: de cujus potestate & prærogativis vide l. Fenestellam cap. 6, & ex recentioribus librum Felicis Contelorii de Præfecto Urbis. *Ruinartius.*

l Acroma, *ut idem auctor observat*, seti potius Græcè ἀρόρα, est festiva narratio: quo nomine etiam talis narrationis auditio, seu auditor quandoque designatur. Vide Ciceronem pro Archia, & pro Sextio.

m *Quasi dicat, princeps vel præfectus mysteriorum seu arcanorum. Ita antonomasticè appellatur S. Laurentius, qui cum esset archidiaconus, unum ex ejus officiis pertinebat ad altare & Sacramenta. Vide nostrum Commentarium prævium num. 33.*

n Vulcanum, *id est, ignem per metonymiam: nam antiquis putatus est ignis præses.*

o *Id est Moyses. Vide Exodi 34.*

p Id est fulgorem, *de quo paullo antè, recens baptizati, non verò gentiles viderunt, sicut rectè observat Ruinartius.*

q Quirinus Romuli cognomen, à quo Romani Quirites dicti, & Quirinalia, quæ ad eos attingebant, ut hinc togæ quirinales. Porro incertum est, à quo Romulus id cognomen acceperit; an à Marte, qui Romuli pater dicebatur, quemque Romani dum sæviret, Gradivum; dum mitis esset, Quirinum appellabant. An ab ejus hasta, quam Sabini curim seu quirim nominabant. Titus Livius lib. 1 decade 1 ait Romanos Quirites dictos fuisse ob Sabinorum cum eis unionem. Isti autem Curites seu Quirites à Curibus sua ipsorum urbe dicti sunt. *Hactenus Ruinartius.*

r Numa Pompilius ex Curibus Sabinorum urbe ortus, secundus à Romulo Romanorum rex, justitia & pietate insignis. . Jani templum condidit. Deinde Dialem, Martialem, & Quirinalem flamines creavit. Salios item duodecim Marti assignavit: virgines Festales sacravit: pontificem maximum primus declaravit &c. *Hæc & alia in Dictionario geographico poetico Caroli Stephani. Intellige ergo hinc poni Numam à Prudentio metonymicè pro antiqua ac superstitiosa illa Romanorum religione, cujus fuit auctor.*

f *Errores Troianorum, quibus terrâ marique multum jactati pervenerint tandem in Italiam, decantatissimi sunt. Breve est illud Virgilii de Aenea lib. 1 Aeneidos vers. 7:*

Multum ille & terris jactatus & alto:

Cujus marina pericula idem poeta sex primis Aeneidos libris intexuit.

t *Magnum apud Romanos fuisse Catonum nomen, liquet è scriptoribus. Hic loci juvat meminisse, quæ noster Ruanus in hunc Virgilii à se illustrati versum 841 libri sexti Aeneidos*

Quis te, magne Cato, tacitum; aut te, Cofe, relinquat?

notavit his verbis: Duo præcipui fuerunt hujus nominis: major alter & censorius, qui ad summam senectutem pervenit: minor alter, & prætorius, è majoris posteris, qui bello Cæsariano

sibi mortem Uticæ conscivit, ne in Cæsaris potestatem veniret: ambo sic insignes gravitate, ut quisquis gravitatem affectet, tertius dicatur Cato. Juvenalis Sat. 2. 40

Tertius è cælo cecidit Cato.

Major, de quo hic agitur, Tusculo oriundus, è Portia gente obscura ob prudentiam dictus est Cato: Latinis enim, catus, est prudens. Prætor Sardiniam subegit. Consul anno U. C. DLIX, anno insequente de Hispania proconsul triumphavit. Censor anno U. C. DLXXIX L. Quinctium Flaminium consularem è senatu ejecit. Tertio bello Punico Carthaginem esse delendam censuit: septuagenarius litteras Græcas didicit: octogenarius Galbam accusavit: ipse quater & quadragies accusatus, semper absolutus. *Per hoc igitur Prudentii, Catonum curiam, intellige curiam Romanam, è gravissimis utique ac prudentissimis ministris, veluti Catonibus, compositam.*

u *Prudentius, ut mihi quidem videtur, per occultis phocis, aut, si mavis, focus, alluserit præcipue vel ad Palladium in templo Vesta, de quo infra, sub severa custodia asservatum à virginibus Vestalibus; vel ad ipsam Vestam, vel ad utramque deam, ac Penates; quorum fiet mentio paulo post. Vestam porro sicut notat Ruanus in Virgilii librum 1 Georgicorum vers. 498, geminam esse volunt, alteram Saturni matrem, quam pro terra accipiunt; de qua Ovidius Fast. 6. 299*

Stat vi terra sua, vi stando Vesta vocatur.

Alteram Saturni filiam, quam virginem, & ignis præsidem statuunt, ab ista focus: de qua Cicero de Nat. 2. 67. Vulgo tamen utraque confunditur. Hanc volunt advectam ab Aenea inter deos penates, ut videbitur Aen. 2. 717, ejusque sacra tradita deinde Albanis, & à Numa Pompilio illata Romani; collegio virginum instituto, quæ perpetuum ignem ad salutem imperii alerent, *in quas severe animadvertebatur, si earum negligentia sacer ignis restingueretur, qui quidem non nisi solaribus radiis rursus accendi debebat.*

x Phrygum, *id est, Troianorum, qui Phrygiam minorem incolebant.*

y Penates exules, è Troiana nempe civitate patria vel è Phrygia minore Romam advectos. Sunt autem dii domestici: unde verò Penates dicti; & quinam illi fuerint &c. videre licet apud Ruanum in notis ad versum 717 libri 2 Aeneidos: ubi etiam distinguuntur à Penatibus dii Lares.

z *Fabula, qua de Jano circumferuntur, notissima sunt apud mythologos. Illud breve & huc accommodatum est, quod in Historia poetica à P. Gaucherio S. I. Gallicè conscripta, ac deinde à quodam ejusdem nostræ Societatis Latine redita dicitur pag. 2: Hic Janus in numerum deorum illatus est tum ob beneficia in Saturnum collata, tum quòd omnium ejus ætatis principum sapientissimus esset, & rara præteritorum futurorumque scientia celebris haberetur. Quam ob causam biceps depingitur. Sed quid ego hæc autem, quæ maxime obvia sunt?*

aa Sterculus, qui stercoreandi agri rationem primus induxit, *inquit Lactantius de Falsa religione lib. 1, cap. 20, inter deos, de quibus ibi agit, relatus fuit.*

bb *Saturnalia festa, septem seu quinque dierum mense Decembri Saturno dicata fuisse lego, quibus Romani synthësin vestem sumebant, servisque discumbentibus inserviebant, munera quoque ultro citroque mitti, remittique solebant.*

cc *Id est, Romanorum: Julius quippe seu A-*

A. AURE-
LIO PRU-
DENTIO.

E

F

A. AURELIUS PRUDENTIO. *scanius fuit Aeneas filius, à quo Romani originem trahunt.*

dd *Hi vocantur Justinus & Hippolytus apud Adonem, uti statim videbimus.*

ee *Dea ista in poetarum fabulis notissima.*

ff *Ruinartius in notis ad hunc locum, Lares, dii domestici, inquit, qui domos servare putantur: unde Prudentius eos Palladios, vocat à Palladis statua, quæ in templo Vestæ servata Urbem inexpugnabilem reddere dicebatur. Hæc statua antea Troiæ celebris fuerat: de qua passim Homerus & Virgilius. Dicitur vulgo Palladium: plura Mythologi. Observa cum Ruæo (quem supra citabam) in versum Virgilii 166 libri 2 Aeneidos, inter alia plura, qua de Palladio notat, illud illatum in Italiam, & Lavinii primùm, deinde Albæ, tum Romæ servatum in templo Vestæ sub Vestalium & Nautiæ familiæ custodia, tam secretò, ut Herodianus testetur, sub Commodò imperatore, cum templum Vestæ conflagraffet, Palladium Romæ tunc prius visum esse.*

gg *Observat hic Ruinartius, codicem S. Michaelis habere, ornare simpvium Numæ. Dein de Numa simpvium citat Juvenalis satyram 6. Illud autem erat vas parvum, quo diis libabant. De Numa Pompilio jam dictum est.*

hh *Luperci. Ruæus in notis ad vocem lupercal lib. 8 Aeneidos vers. 343, Locum, ait, in Palatino monte, ubi Arcades Evandro auctore templum extruxerant Pani Arcadiæ Deo. Illic quotannis ludicrum celebrabatur, juvenibus passim discurrentibus nudis, cum scuticis è caprina pelle, quibus obvios quosque cædebant; mulieres præcipuè, quæ se his verberibus ad partum juvari existimabant. Luperci ipsi dicebantur. Deinde erymon vocis lupercalis superaddit; unde quidam putent, Romulum hujus ludi auctorem esse. Observat insuper ad vocem Lupercos, qua ponitur versu 663 ejusdem libri: Sacerdotes porro, præcipuè flamines, pileos gestabant oblongos, quorum ex fastigio virga eminebat, cui lana erat filo circumligata; quod si per ætatem gestare pileum molestius ducerent, filo illo caput circuibant, quod nefas esset, eos nudo esse capite: hinc flamines dicti, quasi filamines, & lana illa apex, ab apo; quod est ab ἀπώ, ligo.*

ii *Hæc, ut refert Suetonius in Tiberio cap. 1, fratrem injussu populi triumphantem, ascenso simul curru usque in Capitolium profecuta est, ne vetare aut intercedere fas cuiquam tribunorum esset. Alia fuit Claudia matrona, quæ in pudicitia experimentum fertur cingulo navim traxisse, in qua erat deorum mater. De hac Sueton. ibid. Tit. Liv. decad. 3 lib. 9. Ovid. Fast. lib. 4, Valer. Max. &c. Ruinartius hic.*

kk *Valcones sunt populi citerioris Hispania, quæ in Gallicum & Britannicum Oceanum vergit, ad Pyrenaum positi.*

ll *Iberus (vulgo el Ebro) fluvius Hispania, qui inter Pyrenaos & Idubedam montes fluit. Plura geographi.*

mm *Alpes, notissimi sunt montes, Italiam à Gallia & Germania separantes, qui sicut multi sunt, sic etiam varia pro locorum diversitate nomina eis indita.*

nn *Sive Cottias Alpes, inter Galliam & Italiam sitas.*

oo *Pyrenæi montes Galliam ab Hispania separant, ac notissimi sunt.*

ACTA ALIA

Ex Martyrologio Adonis ad diem x Augusti.

Hic (S. Laurentius) veniens in Cælium montem a, ubi erat quædam vidua, in viduitate triginta duos annos habens; in cujus domo multi Christiani, & presbyteri, & clerici absconditi manebant, tulit vestes & thesauros Ecclesiæ, & cœpit erogare, & pedes omnium Christianorum lavare. Ad cujus pedes Cyriaca b vidua cadens, Per Christum, inquit, te conjuro, ut manus tuas ponas super caput meum, quia multas infirmitates capitis patior. Beatus Laurentius, factò signo crucis, posuit manus super caput viduæ, & linteum, de quo extergebat pedes Sanctorum. Transiens autem in vicum, qui dicitur Canarius c, invenit multos Christianos in domo Narcissi d Christiani congregatos, & lavit pedes omnium, & dedit eis de thesauro. Erat in eadem domo homo cæcus, nomine Crescentio, qui cœpit rogare beatum Diaconem, ut poneret manum suam super oculos ejus. Tunc beatus Laurentius lacrymans dixit: Dominus noster Jesus Christus, qui aperuit oculos cæci nati, ipse te illuminet: & factò signo crucis, aperti sunt oculi ejus.

2 Cum jam ergo duceretur beatus Sixtus e cum duobus diaconibus, ut martyrium suum consummaret, & beatus Laurentius clamaret adveniens, Non me derelinquas, pater sancte, quia thesauros tuos jam expendi, quos tradidisti mihi; tentus est à militibus, & traditus Parthenio tribuno, Qui nuntiavit Decio f, quod Laurentius, qui haberet thesauros reconditos, archidiaconus Sixti, in custodia teneretur. Qui gavissus, fecit eum sibi præsentari, & auditum tradidit Valeriano præfecto, qui & ipse dedit eum in custodiam cuidam Hippolyto g: & Hippolytus reclusit eum cum multis.

3 Erat autem ibi homo, Lucillus nomine, cæcus, ad quem sanctus Laurentius, Crede, inquit, in Filium Dei, Dominum nostrum Jesum Christum, & baptizare, & illuminabit te. Respondit Lucillus: Ego semper desideravi baptizari in nomine Domini Jesu Christi. Tunc beatus Laurentius catechizavit eum, & acceptâ aquâ baptizavit, & illuminati sunt oculi ejus. Hoc factum audientes multi cæci, veniebant ad beatum Laurentium, & ponebat manum suam super oculos eorum, & illuminabantur. Videns hoc Hippolytus, credidit, & catechizatus atque baptizatus est.

4 Itaque ex mandato adductus est beatus Laurentius ante conspectum Valeriani, qui dixit beato Laurentio: Jam depone pertinaciam, & da thesauros, quos apud te cognovimus esse reconditos. Cui sanctus Laurentius: Da mihi inducias biduo aut triduo, & proferam tibi thesauros. Ab eadem die cœpit colligere cæcos, & claudos, debiles & pauperes, & abscondit eos in domo Hippolyti. Valerianus autem nuntiaverat Decio, quia promississet, datis sibi induciis, Laurentius thesauros. Completis igitur tribus diebus, præsentavit se in palatio Salustiano h. Et dixit ei Decius: Ubi sunt thesauri, quos pollicitus es præsentare? Beatus Laurentius collectam multitudinem pauperum introduxit in palatium, & voce magna

D

Sanctus thesauros Ecclesiæ erogavit, pedes lavat, cæcum illuminat.

a
b

c
d
E

S. Sixtam affatus, traditur præfecto:

e

f

Lucillo, & aliis cæcis visum restituit, ac Hippolytum convertit.

g

Thesauros Ecclesiæ proferre jussus, pauperes congregat, & tyrannum deludit:

h

magna

A magna dixit : Ecce isti sunt thesauri æterni, qui numquam diminuuntur, nec decrescunt : qui in singulis aspergitur, & in omnibus invenitur *.

* f. asperguntur & inveniuntur. à quo gravissimè cruciatur.

5 Valerianus præfectus dixit : Quid varias per multa ? Sacrifica diis, & obliviscere artes magicas, in quibus confidis. Cui cum dixisset beatus Laurentius ; Quare vos coarctat diabolus, ut Christianis dicatis, Sacrificate dæmoniis ? Decius iratus iussit eum expoliari, & cædi cum scorpionibus : Qui cum cæderetur, dicebat : Ego quidem gratias ago Deo meo, qui me dignatus est conjungere servis suis : tu miser torqueris insaniam tuam, & furore tuo. Tunc Decius, Levate, inquit, eum & date ante conspectum ejus omne genus tormentorum. Et allatae sunt laminæ ferreae, & lecti, & plumbati * i, & cardi. Post vinctus catenis ductus est beatus Laurentius in palatium Tiberii k, ut ibi gestis audiretur.

* f. plumbatae

Iterum ad tribunal deducitur ac fustibus cruciatur.

6 Et sedit Decius pro tribunali in basilica Jovis. Et præsentato Laurentio cum dixisset, Sacrifica diis, & noli confidere in thesauris, quos habes absconditos : beatus Laurentius liberè respondit : Verè & confido & securus sum de thesauris meis. Unde iracundiâ plenus Decius, iussit eum nudum fustibus cædi. Qui cum cæderetur, clamabat ad cæsarem : Ecce miser vel modò cognosce, quia triumpho de thesauris Christi, & non sentio tormenta tua. Adhuc Decius fustes augere, & dare ad latera ejus laminas ferreas arden-tes jubet. Beatus verò Laurentius dixit : Domine Jesu Christe, Deus de Deo, miserere mihi servo tuo : quia accusatus non negavi ; interrogatus, te Dominum Jesum Christum confessus sum. Et cum diutissimè cum plumbatis cæderetur, dixit : Domine Jesu Christe, qui pro nostra salute dignatus es formam servi accipere, ut nos à servitio dæmonum liberares, accipe spiritum meum. Et audita est vox : Adhuc multa certamina tibi debentur.

Romani militis conversio

7 Porro extensus in catasta, & scorpionibus gravissimè cæsus est : qui subridens, & gratias agens, dicebat : Benedictus es Domine Deus Pater Domini nostri Jesu Christi, qui nobis donasti misericordiam, quam meriti non sumus. Sed tu, Domine, propter pietatem tuam da nobis gratiam, ut cognoscant omnes circumstantes, quia tu consolator servos tuos. Tunc unus ex militibus nomine Romanus l credidit Domino Jesu Christo, & dixit beato Laurentio : Video ante te hominem pulcherrimum stantem cum linteo, & extergentem membra tua : adjuro te per Christum, qui tibi misit angelum suum, ne me derelinquas. Levatus igitur beatus Martyr de catasta & solutus, redditus est Hippolyto tantum in palatio. Veniens autem Romanus, afferens aquam, misit se ad pedes beati Laurentii, ut baptizaretur : qui, benedictâ aquâ, baptizavit eum.

C

ac martyrium.

8 Quod factum audiens Decius, iussit eum sibi exhiberi cum fustibus. Non interrogatus cepit clamare : Christianus sum. Et jubente Decio eductus foras muros portæ Salaris m, decollatus est quinto Idus Augusti. Cujus corpus noctu collegit Justinus n presbyter, & sepelivit in crypta in agro Verano o.

Sistitur iterum judici S. Laurentius : ad cuius interrogata dum intrepidè respondet,

9 Decius autem cæsar pergit noctu ad thermas juxta palatium Salustii : & exhibitus est ei iterum sanctus Laurentius & allata sunt omnia genera tormentorum ; plumbatae, fustes, laminæ, ungues, lecti, batuli p, & dixit beato Martyri : Jam depone perfidiam artis magicæ, & dic nobis generositatem tuam. Cui beatus Laurentius : Quantum ad genus, Hispanus sum q, eruditus ac

nutritus Romæ, & à cunabulis Christianus, eruditus omnem legem Sanctam & divinam. Et Decius : Sacrifica diis ; nam nox ista expendetur in te cum suppliciis. Mea, inquit Laurentius, nox obscurum non habet, sed omnia in luce clarescunt. Et cum cæderetur lapidibus os ejus, ridebat & confortabatur, ac dicebat : Gratias tibi ago, Christe, quia tu es Deus omnium rerum.

Ex MART. ADONIS.

p q

10 Allatus est autem lectus cum tribus costis : & expoliatus beatus Laurentius vestimentis suis, extentus est in cratem ferream : & allati sunt batuli cum prunis, & miserunt sub cratem ferream. Qui cum furcis ferreis coarctaretur desuper, dixit Decio : Ego me obtuli sacrificium Deo in odorem suavitatis : quia sacrificium Deo est spiritus contribulatus. Carnifices tamen urgentes ministrabant, carbones mittentes subter cratem, & desuper comprimentes eum furcis ferreis.

condemnat, tur ad ignem, & heroica fortitudine martyrium subit ;

11 Sanctus Laurentius dixit : Disce, miser, quanta est virtus Dei mei. Nam carbones tui mihi refrigerium præstant, tibi æternum supplicium : quia ipse Dominus novit, quod accusatus non negavi ; interrogatus Christum confessus sum, affatus gratias ago. Et vultu pulcherrimo dicebat : Gratias tibi ago, Domine Jesu Christe, qui me confortare dignatus es. Et elevans oculos suos in Decium, dixit : Ecce miser, affasti unam partem, regyra aliam & manduca. Gratias igitur agens & glorificans Deum, dixit : Gratias tibi ago, Domine Jesu Christe, quia januas tuas ingredi merui, & emisit spiritum.

tyrannò insultans.

E

12 Manè autem primo adhuc crepusculo, rapuit corpus ejus Hippolytus, & condidit cum linteis & aromatibus : & hoc factum r, mandavit Justino presbytero. Tunc beatus Justinus & Hippolytus plorantes & multum tristes, tulerunt corpus beati Martyris, & venerunt in via Tiburtina s in prædium matronæ viduæ Cyriacæ in agro Verano, ad quam ipse Martyr fuerat noctu ; cui & linteum dedit, unde pedes Sanctorum extenderat, & illud ibi jam horâ vespertinâ sepelierunt iv Idus Augusti. Et jejunaverunt agentes vigiliis noctis triduo cum multitudine Christianorum. Beatus autem Justinus presbyter obtulit sacrificium laudis, & participati sunt omnes.

Martyris sepulturae

r

s

Eodem die Romæ, militum clxv. Tunc passi sunt Claudius, Severus, Crescentio & Romanus ; ipso die quo beatus Laurentius, post tertium diem passionis sancti Sixti.

F

A N N O T A T A.

a Montes Romanos describit Floravantes Martinellus in sua Roma sacra cap. 3 ; unde pag. 10 delibo ista : Coelius à Tatio, Romuli consorte ; additus, ut Dionysius ; vel ab Antò, ut Strabo ; vel à Tullò Hostilio, ut Livius ; vel à Tarquinio Prisco, ut Tacitus. Appellatus à Cœle quodam Hetruscorum duce, qui, cum Romulo contra Sabinos arma socia conjungens, castra in eo posuit, à querna silva Querquetulanus ; à Tiberio cæsare, quod is post incendium habitatoribus ædificia consumpta instaurasset, dici cœptus Mons Augustus. Ibi Cyriacæ pientissimæ viduæ domus : ad quam legatur, S. Laurentium venisse &c.

b De S. Cyriaca martyre agitur cum Martyrologio Romano ad diem 21 Augusti.

c Montfauconius in Diario Italico cap. 20 ex anonymi Opusculo de Mirabilibus Roma, ubi agitur de locis Urbis nominatis in Passionibus Sanctorum, ista refert pag. 286 : Hæc sunt loca quæ inveniuntur in Passionibus Sanctorum foris portam

EX MART. portam Appiam, ubi beatus Sixtus decollatus fuit.
ADONIS. Ibi templum Martis, intus portam arcus Syllæ.
 Inde regio Fastiolæ ad S. Nereum: vicus Canarius, ad S. Georgium, ubi fuit domus Lucillæ, & est ibi Velum aureum.

d De SS. martyribus Narcisso & Crescentione Martyrologium Romanum die 17 Septembris.

e S. Sixtum PP. II dedimus die 6 hujus: de quo præterea consule nostrum Commentarium his S. Laurentii Actis prævium.

f Passus est Sanctus sub Aureliano imperatore (non sub Decio, nec sub Aureliano præfeto) anno æra vulgaris 258: Vide dictum Commentarium num. 36.

g Inscrbitur Martyrologio Romano die 13 hujus, quo eum illustratum dabimus.

h Situm istius palatii Floravantes Martinellus describens, inter ea quæ habet cap. 2 de porta Salaria ad ortum verum, Extra hujus, ait, muros decollatus S. Romanus: cujus meminit liber Passionis S. Laurentii. Hujus ad arcus erat palatium Sallustii, cujus fundamenta adhuc visuntur subtus vineam dominorum Verospiorum.

B **i** De Martyrum Cruciatibus librum edidit Antonius Gallonius.

k Ad Jovis templum intra Tiberii palatium præsentatus S. Laurentius mart.; Jovis templum apud pagum creditur fuisse prope & extra portam Urbis S. Sebastiani. Floravantes Martinellus cap. 8, pag. 42.

l De eo apud nos die 9 Augusti cum Martyrologio Romano.

m Via est appellata Salaria, teste Floravante Martinello proximè citato, quia per eam Sabini sal è mari deferebant: ut inde colligere liceat, unde porta synonyma illud nomen fuerit inditum.

n Colitur die 7 Septembris.

o Qui est ad viam Tiburtinam, secundum dicta die 9 Augusti in Commentario prævio S. Romani militis ac mart. num. 10.

p Cangius in Glossario postquam hunc Adonis allegasset locum, addit circa vocem batuli, quod ead batillos vel batilla innui cenfeat Rosweidus; de quibus Plinius lib. 33 c. 8, lib. 34 c. 11 & Treb. Pollio in Claudio. Sunt autem batilli, ferrea instrumenta, palæ similitudine; quibus prunæ in fornacibus colliguntur. Idque videtur conforme numero proximo hic, ubi eadem vox batuli recurrit.

q Ex his potissimum vocibus S. Laurentium Hispanis dedimus in Commentario prævio § 10; ubi plura de hac re. Adoni consonant codices nostri membranei P. Ms. 10 fol. 207 verso, ac P. Ms. 23 fol. 67 verso. Adde Passionem Sancti editam apud Surium.

r Pro hoc factò.

f In via Tiburtina, milliario ab Urbe, est ager Veranus S. Ciriacæ matronæ Romanæ nobilitate & martyrio insignis, in quo sepulti SS. Laurentius & Stephanus &c. inquit Floravantes Martinellus supra citatus, pag. 332.

GLORIA

POSTHUMA.

§ I. Miracula, apparitiones,
 ac pœna ob irreverentiam
 erga Sanctum irrogata.

Miracula quadam S. Laurentii præmissimus Ascetæ S. in Commentario prævio; quadam huc re-
 missimus. Inter supellectilem nostram litterariam Leodii

de S. Laurentio, exstat apographum hoc titulo, manu nostri Papebrochii adscripto: Ex Passionali Ms. pro Junio & Julio, monasterii S. Laurentii Leodii. Visio & miraculum S. Laurentii. Res gesta Theatro anecdotorum novissimo, quem non ita pridem vulgavit Bernardus Pezirus: ex Ordine S. Benedicti, inseritur, ut videre licet tom. 4 parte 3, à col. 5, sub hoc titulo: Beati Joannis monachi S. Laurentii Leodii, Ord. S. Bened., visio statû animarum post mortem, & miraculum S. Laurentii M. Hinc excerpto sequentia: In illo tempore Frater erat in hoc cœnobio beati Laurentii, Johannes nomine, frater Gisleberti monachi, qui de pluribus Sanctis cantus composuit: cui ex incautela phlebotomiæ accenso ardentium febrium sanguine inflammavit cerebrum. Cum per quatrimum languor cresceret, natalis B. Martini episcopi supervenit dies. Jussu ergo abbatis sui deportatus est in cellulam secretiorem. Et cum clangentibus signis ad Vespertinæ laudis Officium omnes concurrerent, solus ibidem in lectulo suo relictus est, putantibus iis, qui eum custodire susceperant, quod obdormisset. Ille autem factus in extasi, id est in excessu mentis, vidit se quasi in quodam vestibulo stare: cui ante oculos pictura obtendebatur. Videbat ergo supra crucifixionem Domini digestam: infra verò de gestis Sampsonis, mortem ejus ruinamque domûs. Cum hæc attenderet, quasi supra verticem sentiebat stare personam, tenentem in manû radium eburneum, & rationem hanc habentem cum circumstantibus quibusdam: O quam delectabile & jocundum divinis rebus intendere animum! quoniam proficuum sapientes quique in talium gestorum materia possent tenere studium, & ad utilitatem animarum suarum dare pulchritudinis eloquium. Hanc intentionem & hoc studium iste habere debuisset, si suæ animæ salutem suorumque fratrum utilitatem cordi habuisset. Audiebat ille Frater hæc, venitque ei in mentem, quod beatus Laurentius esset. Itaque stabat attonitus, expectans quod amplius loqueretur.

2 Beatus ergo Martyr radium, quem manû Sanctus in tenebat, intentans ejus capiti, sic ait: Quis ex visione omnibus Sanctis majora tibi bona contulit? Sub cuius umbraculo magis profecisti? Quis aluit? Quis docuit? Quis Deo servire te posuit? Fate-re, inquam, si non vis ex præsentî infirmitate finire vitam. Ad hæc ille intremuit, & , Quid, ait, respondere possum; qui tam tristia incipio audire, quid boni de cetero potero sperare? Beatus equidem Laurentius patronus meus est: ille me puerum suscepit, ipse nutrit & docuit & præ omnibus Sanctis gratias debeo illi. Cum hæc dixisset, subvenit ei in mentem ne fortè illusio esset,

A efflet, quod videbat: cœpitque frontem suam signo crucis armare. Ad hæc beatus martyr Laurentius: Non, frater, phantasmate deluderis: & nobis familiare est signum crucis. Signo crucis Deus per nos dignatus est plura operari. His auditis frater ille, miserantibus eum cunctis circumstantibus, ad genua ejus est prostratus, clamans & petens ejus misericordiam*. Tunc benignissimus beatus Martyr Laurentius ad voluntatem circumstantium flexus est, & jacentem virgulâ tangens, Spera, ait, & diffidere noli. Quoquomodo hæctenus vixeris, aut quid egeris, interim omittetur discuti: & tot annis vita in corpore prolongabitur tibi. Ego inspector & testis adero, quomodo de die in diem tua perficietur correctio, tuæ salutis sollicitudo, negligentiarumque opportuna & modesta admonitio. Horum, inquam, omnium testis adero, & si frustra fuerit ista vitæ tuæ dilatio, terribilis negligentiarum & contemptus tui examinatio.

* Ms. nostrum manum

apparet.

B 3 His verbis frater in spem reductus, jamque præsumens loqui & levare caput, Ecce, inquit, Domine mi, quanta infirmitate deprimor, & ut dicitur mihi, ardentium febrium dolore insanabili. Quid de præsentis salute, beatus Laurentius patronus ait, dubitas? Ex hoc nunc incommodo minimè mortieris. Respondens autem frater, suppliciter dixit: Benedictionem da super me, Beatissime, post quam non potero dubitare de salute. Quam consecutus surrexit. Jamque confidens de gratia Patroni sui, ad nutum ejus tantum præducem in altum sequi cœpit; sentiebatque se per aëris spatia ascendere. *Quanam deinde Fratris isti visa fuerint de statu animarum post mortem, transcribere super sedeo, cum & ibi legi possint, & hic innoxie omitti. Alia S. Laurentii apparitio B. Joanni Alvernica facta videri potest die 1x hujus mensis in ejus Actis cap. 3 pag. 465, ac qua habentur pag. 473.*

Capivi

C 4 In alio nostro apographo ex dicto Ms. Passionali pro Junio & Julio cœnobii S. Laurentii Leodiensis, postquam actum esset de adventu reliquiarum ejusdem Martyris ab urbe Romana in Leodiensem (de qua re nos ex Pezio in Commentario prævio num. 72 tractavimus) nec non expositum, quemadmodum sacra ipsius reliquia in magno altari ibidem fuerint recondita, subjunguntur nonnulla Sancti miracula; e quibus ista hæc transcribo: Scriptum est in Tobia: Sacramentum regis abscondere, bonum est; opera autem Dei revelare & confiteri, honorificum est. Referebat igitur nuper juvenis quidam, qui captus fuerat à quibusdam raptoribus; qui rebus suis inhiantes, gravem pecuniæ summam ab illo exigent. Quem & [vinculis] & inediâ per aliquot dies confecerant. In turri postremò fati alta concluderunt, pedes illius arctissimè in cippo constringentes. Jacebat ergo miserimè affectus [&] pervigil. Sciens verò vigiliam passionis tunc esse S. Laurentii, tota mentis contractione Martyrem interpellabat. Cum sensit repentè concuti cippum atque laxari: cuius erat tam vasta moles, ut illum Dædali quodam labyrintho destinatum suffecisset Minotaurum cohibere. Ita extractis pedibus, accessit ad fenestram turris, circumspiciebatque, utrum potuisset sine periculo defilire. Diffidebat quidem præcipitio; sed plus confidebat Martyri. Itaque ab alto se misit deorsum, & virtute subvectus Martyris, directusque ducatu, quamquam esset viarum ignarus, tamen tuto ad nos itinere pervenit [&] quæ sibi acciderant enarravit. Nos juxta Psalmographum nomen Domini, qui educit vincetos in fortitudine, altè con-

Augusti Tomus II.

crepando invocavimus: cum ille ad majus altare accedens vovit, ut, quoad vixerit, suam annuatim oblationem Sancto dependat in gratiarum actionem.

AUCTORE
J. P.

E 5 Item alius ab iniquis captus atque in compedem conjectus, nisi daret, quod exigebatur; spondit tandem se daturum: & absolutus uxorem pro se suam vadem reliquit. In compedem pro marito mulier conjecta est. Aderat festum S. Laurentii: questibus, & dolore lacrymoso miseram per totam fere noctem importuna Laurentio, Sanctum inclamabat, Sanctum obtestabatur. Cum subito dissiluisse boiam*, mirata est: animoque usa virili, eam humero imposuit, cum ea profugit: quam & continuo per maritum gratias agentem, S. Laurentio, quod solvisset compeditam, destinavit.

liberantur;
altare San-
cti ab igne
illatum:

* i. e. Vinculum

Venit etiam puer cum boia deductus à patre, Quomodo & ipse solutus sit, & ad invocationem Martyris in ipsius festo ereptus de inimicis, innotuit coram populo. Unde & nobiscum populus dedit laudem Deo.

In pago Wastinensi, ecclesia nomine Calesta habetur, tria continens altaria: medium quidem in honore perpetuæ virginis Mariæ: duo autem altrinfecus posita, alterum quidem beati Joannis Baptistæ; alterum autem Laurentii archilevitæ. Super hoc narrare solent loci incolæ, quoniam, cum bis vel ter ipsa ecclesia fuerit concremata, illud solum altare corrumpi igni non potuerit, nec palla ipsius altaris.

F 6 Legitur quoque in libris de miraculis beatæ Mariæ virginis, quod quidam judex, nomine Stephanus, Romæ erat, qui munera libenter accipiens, multorum judicia pervertebat. Hic tres domos ecclesiæ S. Laurentii, & unum hortum S. Agnetis violenter abstulit, & ablata injustè possedit. Accidit autem ut moreretur, & ante judicium Dei duceretur. Quem S. Laurentius cernens, ad eum cum nimia indignatione accessit, & tribus vicibus brachium ejus durissimè strinxit, & dolore nimio cruciavit. Sancta verò Agnes cum aliis virginibus in eum respicere noluit, sed faciem suam ab eo avertit. Tunc Judex super eum sententiam ferens, dixit: Quoniam aliena subtraxit, & munera accipiens, veritatem vendidit, in loco Judæ proditoris tradatur. S. Præjectus, quem idem Stephanus in vita sua valde dilexerat, ad B. Laurentium, & S. Agnetem accedens, pro eo veniam precabatur. Illis verò, & beata Virgine orantibus pro eo, concessum est, ut ejus anima ad corpus rediret, & ibidem triginta diebus poenitentiam ageret. Accepit insuper à beata Virgine in mandatis, ut psalmum Beati immaculati, singulis diebus vitæ suæ diceret. Dumque ad corpus rediret, brachium ejus ita erat lividum & adustum, ac si hæc in corpore passus esset. Quod signum in eo extitit, quamdiu vixit. Malè igitur ablata restituens, & poenitentiam agens, die tricesima migravit ad Dominum.

peccator ad
vitam &
poenitentiam
revocatus:

V 7 In villa de Hoeven prope villam de Vêtibusto quidam paterfamilias ad deponendum fœnum de pratis conduxerat falcatores. Illis ergo falcantibus in vigilia archilevitæ & martyris Laurentii, ubi tempus vespertinum advenit, per villas circumvicinas ad Vesperas pulsabatur. Et mox unus eorum ad socios inquit: Desistamus ab opere, amore S. Laurentii, quia jam Vesperæ pulsantur. At illi dixerunt ei, Vade, inquit, tu ad Vesperas S. Laurentii; nos cœptum opus prosequemur. Mox ipse, opere derelicto, ad Vesperas ivit, dicens: Potens est Deus, & S. Laurentius mihi reddere

operarius
abstinens ab
opere in ho-
norem San-
cti, mirabi-
li modo com-
pensatus

AUCTORE
J. P.

reddere dimidiam dietam. Et, ecce, tertio die ad opus imperfectum cum ceteris rediens, vidit, quod antecedentibus aliis, se solum falcare posterius oporteret: & propter hoc ab aliis est derisus. Patienter tamen ferens risus omnium & cachinnos, ubi manum ad falcem posuit, ante se pendentem in surculo gramineo nummum miræ & inusitatae latitudinis aureum mox invenit. Curvatis ergo mox genibus Deum in beato & glorioso martyre Laurentio cum magno gaudio benedixit. Quo clamante, currunt focii, concurrunt & dominus prati: vident divinum miraculum: omnes benedicunt Dominum, & S. Laurentium. Tunc ipsius patrisfamilias uxor ipsum denarium à paupere emit fere marcham argenti: quem multis postea in testimonium, ipsius miraculi ostendit. Scriptura autem ipsius denarii voce Teutonica, prout interpretatum est, sic continebat: Manus Dei me compegit, & in donum me redegit pauperi, qui non infregit diem Sancto celebrem.

alias à pluvia noxia servatus:

B

8 Quidam paterfamilias in Hasbania ad messem colligendam cum curru in agrum perrexerat in vigilia ipsius gloriosi martyris beatissimi archilevitæ Laurentii. Cumque majorem jam partem messis collegisset, advesperascente jam die, unus vernaculorum ejus præter ipsius patrisfamilias voluntatem, & absque scitu illius, iterum ad agrum cum curru pergens, eundem currum denuo cum frumento & bladis * oneravit, volens cum celeritate propter pluviam instantem, prædictum currum cum bladis in horreum ducere. Quod ut prædictus paterfamilias agnovit, omni celeritate, quâ potuit, eum compefcuit, dicens: Reduc equos in stabulum: pœnitent me hodie tam diu laborasse. Cui servus respondit: Ecce pluviosum tempus instat; melius est, ut blada ducantur ad horreum. At ille, Fac, inquit, quod dico, quia nec hodie quemquam meorum amplius laborare permitto. Currum cum bladis Deo, & sancto martyri Laurentio committo. His dictis servus paruit, & equos in stabulum ducens, currum cum bladis in agro demisit. Et, ecce, tertia die veniens, currum cum bladis invenit ita ab omni imbre præservatum, ac si unâ pluviae gutta super ea nequaquam cecidisset, cum tamen tota die ac nocte grandis pluvia terram, & segetem circumquaque grandi inundatione humectasset. Quod ut prædictus paterfamilias vidit, Dominum in beato martyre suo Laurentio benedixit, & miraculum ubique ad honorem Dei, & sancti Martyris divulgavit.

C

alias item punitus ac liberatus. * f. diei

9 In quodam villagio in Zelandia juxta villam, quæ Scerpenisse dicitur, agricola quidam in festivitate S. Laurentii posthabitâ Dei * reverentiâ, non ex malitia, sed ex rusticana, ut postea apparuit, providentia, de mane confurgens cum cælum rubicundum conspiceret, imbrem imminere suspicatus, celeritate, qua potuit, cum curru ad agrum perrexit, ut collectis iis, quæ in agro reliquerat, & in horreo positis, ad officium Missæ satis adhuc tempestivè occurreret. Sed cum in colligendo occuparetur, in ecclesia ad Missam pulsabatur. Et, ecce, miser dum sonum campanarum insimul pulsantium audiret, nequaquam ad officium Missæ, ut proposuerat, occurrere studuit, sed operi incepto insistens, curru onustato ad domum suam pergere cœpit: & [dum] ab aliis increparetur, cur sancti Martyris festivitatem violaret, & nequaquam obtemperaret, subito virtute divina currus immobilis permansit, & nequaquam ulterius moveri potuit. Quod ut prædictus rusticus vidit, vehementer expavit, & majora metuens, B. Laurentium invocavit, & quia

ejus festivitatem deinceps numquam violaret sponte dimisit. Et solutis animalibus ibidem currum onustum dimisit. In crastinum igitur de mane confurgens junctis animalibus eundem currum ad horreum ducere voluit, sed non prævaluit, quia omnino immobilis permansit: quod ut cognovit, sacerdotem vocari fecit, & sibi Missam in honore sancti Martyris celebrari obtinuit. Quâ dictâ, & animalibus ad currum junctis, tanta celeritate ad horreum est perductus, ac si onus penitus nullum habuisset. Deum igitur in beato martyre Laurentio benedixit, & omnes, qui viderunt, & audierunt, dederunt laudem Deo, & beato martyri Laurentio.

D

10 In Hasbania villa est juxta S. Trudonem, quæ Bruysten dicitur. In hac villa ecclesia habetur in honore S. Laurentii dedicata. Cum igitur in festivitate ipsius gloriosi Martyris populus ex circumvicinis villis ad solemnitatem ejus circumquaque concurreret, vota sua persolveret, & beati Martyris suffragia imploraret, rusticus quidam, postpositâ sacræ diei reverentiâ, & beati Martyris veneratione neglectâ, ad colligendas fruges cum curru ad agrum perrexit, & diem solemnem violare non pertimuit, & beati Martyris offensam incurere. Lætus igitur, aliis solemnitantibus, ad messem pergit, fruges colligit, & curru onustato, ad horreum ducit. Cumque ad villam pervenisset, à multis reprehenditur, judicatur [ut] gloriosi Martyris meritum imploraret. Quod dum ille audiens furda aure transfret, & ante ecclesiam, ubi populus cum gaudio solemnitatem sancti Martyris agebat, pervenisset, subito videntibus cunctis fulmen de cælo cecidit, & prædictum currum cum frugibus totum concremavit. Quo viso, grandis eum timor invasit, & in terram prostratus toto corde à Deo, & glorioso martyre Laurentio veniam postulavit, vota vovit, & devotè persolvit, ita ut de carbonibus ipsius currus, cælesti igne conflagrati, secum usque ad nostrum monasterium peregrinus deportaret, & omnibus propè & longè manentibus miraculum divulgaret.

Rusticus quidam

E

11 Mulier quædam in die solemnitatis gloriosi martyris Laurentii, cum panes ad vendendum amplius non haberet, avaritiæ æstibus succensa, cogitare cœpit, quid ageret, videlicet an ipsam solemnitatem celebrem perageret, vel ad coquendos panes se præpararet. Cumque hujusmodi cogitationibus fluctuaret, & tandem philargyriâ superata, se, postpositâ sacræ diei reverentiâ, ad coquendos panes cœpit omnimodis præparare, & furno succenso farinam miscuit, & pastam * facere cœpit. Cum autem de ipsa pasta panes formare vellet, subito sanguis cœpit effluere. Quod illa videns, vehementer expavit, familiam convocavit, & quod sibi contigerat, enarravit; & sanguinem de pasta effluentem demonstravit. Tunc ipsa cum omnibus, qui aderant, Deum in beato martyre Laurentio benedixerunt, & ut deinceps numquam ejus solemnitatem violarent, promiserunt.

ac mulieres ob violantem festi puniuntur.

F

Leodii mulier quædam Mathildis nomine referre solita erat, quod cum juvenula esset, & secundum suum desiderium viveret, in vigilia sancti martyris Laurentii cum ad jejunandum hortaretur, se non posse jejunare respondit. Cumque jejunium frangere cœpisset, & panem comedere, subito os ejus versum est ad latus, & omnino ad collum distortum. Quæ [facti] pœnitens, & veniam petens, B. Laurentium invocans, votum fecit, quod quamdiu viveret, ejus vigiliam jejunaret,

namet,

A naret, & in die festivitatis ejus panem numquam manducaret. Et sic sanitate percepta Deum in Sancto suo benedixit, &, quod voverat, devotè adimplevit.

quæ jejuni-
um non ser-
vant.

12 Anno Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo quinto in vigilia gloriosi martyris Laurentii mulier quædam de Brabantia nata, quæ jam Leodii moram traxerat XVIII annis, asseruit coram multis personis, quæ ad solemnitatem ipsius sancti Martyris eadem die in hoc monasterio venerant, sibi ipsa die contigisse, quod infra undecimam & duodecimam horas ad prandendum cum filia sua duodecim circiter annorum confedisset, & juvencula panem comedere cœpisset, subito collum ejus intumuit, & os ejus sinistrorsum versus est ad latus, caputque suum in altum levatum, & dorsum mirabiliter & miserabiliter incurvatum. Eratque in ipsa juvencula videre miseriam. Quod ut mater vidit, vehementer clamare cœpit, & diversos Sanctos invocare. Sed cum nullum sentiret auxilium, venit in mentem, quod vigilia sancti martyris Laurentii esset, &, spe concepta, beatum Laurentium omnium * qua potuit devotione invocare cœpit, & filiam suam quatenus se beato Laurentio devoveret, & ejus auxilium invocaret, adhortari; vovitque ut, si eam sanitati restitueret, ejus monasterium visitaret, & oblationem offerret. Et subito puella respirare cœpit, & os ejus & collum atque dorsum ejus ad locum suum reverti, & pristinæ incolumitati restitui. Quæ votum adimplevit, & imaginem ceream beato Martyri obtulit, & cum multis lacrymis ipsa juvencula Deo & S. Laurentio gratias egit, & mater coram omnibus, qui aderant, quæ sibi contigerant, enarravit. Quod cum fratribus narratum fuisset, pro ipsa muliere miserunt &, ut coram ipsis, quæ sibi contigerant, enarrare vellet, rogaverunt. Quæ horâ Vesperarum in vigilia S. Hippolyti ad monasterium venit, & juvenculam ipsam secum duxit, ac coram toto conventu Deo & S. Laurentio gratias agens, quæ sibi contigerant, enarravit. Benedictus per omnia Deus, qui, quæ voluit, fecit, & Martyrem suum mirabiliter glorificavit. *Hactenus de miraculis è dicto Pasionali desumptis.*

* f. omni

B

C 13 *Aliud narrat Ambrosius Morales Chronica generalis Hispania lib. 9, cap. 46 in fine, quod ex Hispanico ita interpretor Latine: Ponomam etiam hic, ait, rem quamdam, quæ accidit Salmanticæ, dum ego ibi essem juvenis admodum, fuitque valde notata ac pervulgata in ista urbe. Nobilis dives, cui nomen Medrano, duos habebat equos, unusque erat apprimè spectatus ac æstimatus ab omnibus urbis incolis, propter elegantiam & formæ venustatem. Hunc die quodam S. Laurentii misit, ut soleâ ferreâ calcearetur: at faber, equos calceare solitus, ex reverentia erga Sanctum, & festivitatem ejus, misit, qui ipsi diceret, ut, quia alium habebat equum, quo veheretur isto tempore pomeridiano, hunc in alium differret diem. Ille autem remisit, & in mandatis dedit cum obstinatione, ut calcearetur. Equus calceatus fuit: at domum non rediit, quia ventris torminibus in via prolapsus est, & duarum horarum tempore mortuus. Vidi ego veterinarium, quando remediis ei adhibendis occupabatur, appositè admodum deplorantem, quod, dum monuisset, ut par erat, de exhibenda luci Sancto sacræ reverentia, nihilque profecisset, manifesta hæc modicæ reverentiæ poena accidisset. Ms. nostrum, quod Cesarangustâ accepimus, aliud ex Bagata tom. 1, lib. 2, cap. 1, n. 20 Augusti Tomus II.*

Equus festo
S. Laurentii
calceatur,
ac moritur.

narrat exemplum de irreverentia erga festum Sancti punita; ac deinde alia duo in eodem Ms. referuntur.

AUCTORE
J. P.

14 *Noster Georgius Crugerius in Sacris pulveribus ad diem x Augusti hæc colligit: Ceterum non semel Laurentius cum ejus festam memoriam quidam profanarent apud Bohemos, prodigiosis etiam vindiciis in ejusmodi patratores delævit. Infra Litomerzicium in quodam pago femina eo die pinsens panes, loco eduliorum, lapides duros reperit. Zdencko Kosta Cuttenbergæ cum juberet monetam signari, nemine alio tacto, ita à fulmine deciduo signatus est, ut protinus expiraret. Circa Giczinium ultra magnam piscinam tempellum defolatum verterunt in ovile hæretici. In eo hominum maleficium senserunt oves innocuæ de cælo tactæ, magno omnino numero. Ultra Austam S. Laurentius na Biehan cognominatus, à fugitivis è prælio Catholicis tectum non patitur: quod ostentum causam necdum exprodidit suam. Jacent in eo multi è cæsis Misnicis baronibus & Comitibus, quos Hulfitæ mcdxxi confecerunt. Litomericensis Laurentiana hoc habet peculiare, quod vota olim à populo stiterit inclementiam ignis, ne deinceps incendiis sæviret, ut solebat à principiis civitatis vehementer esse domibus civium detrimentosus. Et ab eo tempore mitior hætenus fuit omnino Vulcanus istic loci. Circa A. D. miii, ut legere est apud Helmoldum in Melchiore Goldasto de Regno Bohemiæ, contra totam gentem nostram inimicum fuisse Laurentium deprehendimus.*

Alia Sancti
vindiciæ

E

§ II. Peccator, injecto à S. Laurentio in stateram calice, dicitur salutem consecutus.

Qualicumque hujus miraculi apographum, *Magnum quod in manibus habeo, transcriptum notatur ex libro Ms. de S. Laurentio, compilato per Joannem de Stabulis mcdxxviii, monasterii S. Laurentii Leodii: & assignatur caput xlii. Sic verò sonat: Temporibus Domni Alexandri secundi Papæ, & Henrici imperatoris, fuit quidam præpotens, & magnus vir in partibus Saxonie, dives valde, & secundum seculi dignitatem satis honoratus. Hic quanto abundabat divitiis, tanto replebatur & vitiis. Siquidem petulantia detentus, rebus alienis anxius, rapinis violentus, perjurus, proditor, & omnino modis omnibus seculo magis, quam Deo erat amicus. Inerat ei tamen quædam virtus: quia scilicet festivitatem beatissimi martyris & archilevitæ Laurentii omni devotione annualiter, quamdiu vixit, colere consueverat, & pro luminariis in ecclesia ipsius Martyris tota nocte festivitatis ejus sollicitè studebat, cantores & clericos non paucos invitando. Ad convivium verò tam clericos, quam pauperes invitans, largissimè reficiebat; vicinis quoque ecclesia quam plurima mittendo. In qua quidem ecclesia ad honorem Dei omnipotentis, & ejusdem gloriosi martyris Laurentii venerationem, calicem aureum miro opere compositum cum duabus manibus fieri fecit.*

F

16 Factum est autem, ut, Domino jubente, idem vir ex hac vita migraret: quo migrante, ad accipiendam animam ejus infinita dæmonum turba cum suis principibus præcipiti cursu manibus plaudendo, risibus, & cachinnis garriendo, &

ad inferni
baratrum à
dæmonibus
deferendus,

AUCTORE
J. P.* f. aspici-
ensetiam soli-
tario osten-
diturin miravi-
sione,C
ope S. Lau-
rentii,

quasi victoriam adepti per quoddam iter festina-
bant. In ipso autem itinere quidam servus Dei,
solitariam ducens vitam, in quadam cellula clau-
sus manebat, orationibus & jejuniis vacans, Deo
& hominibus gratus erat. Turbatus itaque vir ille
inclusus pro insolito illinc transeuntium strepitu a-
periens * per fenestram, contemplabatur transeun-
tes, & cogitabat, quidnam esset multitudo illa,
non dico ambulantium, sed præcipitantium. Et
cum diu consideraret, vidit unum ex eis postre-
mò cursitantem: quem ad se vocans ait: Dic mi-
hi, quis es tu, & qui sunt isti & quò vadunt?

17 Respondit dæmon: Non possum tibi dice-
re modò quidquam: quin potius sequar socios
meos, ne fortè videar abesse à victoria, quam
de tali amico illo nostro nunc defuncto habituri
sumus. Intelligens autem Sanctus, quod dæmo-
nes essent; Coniuro te, inquit, per iudicium
æternum, ut quidquid inde factum fuerit, mihi
huc rediens dicas, alioquin majestatem Domini
mei Jesu Christi rogabo, & te in abyssum relega-
ri faciet. Quod audiens dæmon, protinus respon-
dit: Faciam quod jubes, tantummodo quod mi-
naris non contingat mihi. Quo dicto, volucris
cursu mox se præcipitem dedit ad socios. Servus
autem Domini ad solitum orationis cursum ma-
gis magisque incubuit, postulans à Deo, ut
quod à diabolo audierat, si verum esset, notum
sibi faceret.

18 Post unius itaque horæ spatium, ecce re-
pentè eadem malignorum spirituum turba ululando,
plangendo, vè vè clamitando, &, quasi
qui vim patitur, conquerendo, vultu in terram
demisso nimium tristis, eodem, quo transierat,
itinere, revertebatur. Vir autem Domini de hoc
quod audierat sollicitus, ut cominus audivit plan-
ctus eorum, per fenestram perspectans vidit eos
confusos, & quasi verecundiam passos pigro in-
cessu reverti, qui paulo antè præcipitanter cum
gaudio transierant. Is verò, qui adjuratus fuerat,
dæmon venit ad hominem Dei, & mœstus stetit
ante eum. Ecce, ait, sicut promisi, ad te rever-
sus sum. Cui vir Dei respondit: Dic ergo mihi
rei veritatem. Ad quem dæmon: Erubescio, in-
quit, dicere meam, & sociorum meorum, quam
perpessi sumus, verecundiam. Verumtamen quon-
iam adjurasti me, dicam tibi ordinem rei.

19 Homo iste, qui nunc defunctus est, quam-
diu in hoc seculo vixit; publicè peccator fuit, &
publicè vitam lubricam duxit. Propria non lar-
giri, aliena rapere studuit, perjuriam innumera, ad-
ulteria, fornicationes, sacrilegia, furta, rapi-
nas, & alia hujusmodi sectatus est. Quid plura
dicam? Omnia bona negligens, omnia mala o-
perari voluit. Postquam verò finem vitæ præsen-
tis accepit, ad suscipiendam animam ejus, sicut
ipse vidisti, cum magna lætitia properavimus,
nobiscum ad infernum deducendam. Is angelus,
qui ei custos deputatus est, cœpit contra nos di-
cere: Frustra venistis: meus enim est. Cui re-
spondimus: Ecce liber, in quo descripta sunt om-
nia mala, quæ fecit. Et angelus: Ecce liber,
in quo scripta sunt omnia bona quæ fecit: ergo
ambo appendantur in statera, & videamus æqui-
tatem. Appensus est itaque uterque liber in statera.
Hic, in quo bona scripta videbantur, sur-
sum elevatus est: & hic, in quo mala scripta er-
rant, remanet deorsum; quousque ingentem cla-
morem quasi victores tulimus ad cælos exultantes.
Nobis autem gaudentibus; ecce Laurentius, il-
le vir igne crematus, signum crucis in dextera fe-
rens subitò advenit.

20 Quid est, inquit, quod video? Adhuc
est minis de justitia. Quo dicto, calicem quem-
dam aureum de sinu trahens, tam fortiter in sta-
teram, quæ sursum pendebat, projecit, ut una
ex manicis ipsius illico disjuncta separaretur, &
sic ad terram festinanter cum magno pondere pro-
filuit: sicque factum est, ut statera, quæ prius
deorsum terræ hærebat pondere malorum, sur-
sum elevaretur: & illa quæ sursum pendebat, le-
vitate bonorum, apposito calice, deorsum hu-
miliaretur. Quo factò, protinus extensa manu
prædicti viri animam Laurentius ille suscipiens,
secum reduxit. Hoc viso princeps noster cum om-
nibus nobis, quò cum eo adveneramus, de mag-
na lætitia subito conversi in magnam tristitiam
cum ingenti mœrore & luctu; cum verecundia &
pudore redeuntes, ad loca nostra revertimur ni-
mis dolentes. Quod si verbis meis credere dubi-
tas, mitte festinanter ministrum tuum ad civita-
tem, & interroget diligenter: & inveniet illum
hac hora defunctum. Et ut citius agnoscat, quia
verum est quod dixi, vadat ad ecclesiam apud quam
sepultus est, & dicat clericis ex parte tua, ut o-
stendant sibi calicem aureum, quem ipse, qui
mortuus est, in eadem ecclesia fieri fecerat. Quem
dum fractum repererint, incipient irasci, & ma-
ximum inter eos schisma erit; videlicet unus de
alio suspicans, & alius de alio suspicans, & alius
de alio, ignorantes qualiter hoc factum sit: &
sic præparabunt se ad legem faciendam, ut vel sic
manifestetur, quis eorum hoc fecerit.

21 Interea minister tuus accedat ad eos, di-
catque eis: Cessate, Domini, inter vos ita age-
re; cessate, & nolite amplius inaniter insanire;
sed audite patienter, quod loquor. Mandat vo-
bis Dominus meus, ut sine mora ad eum venia-
tis, & ipse procul dubio indicabit vobis eum,
qui hoc operatus est. Cumque venerint ad te,
indica eis per ordinem cuncta, quæ tibi locutus
sum. Nunc itaque dimitte me, ut revertar ad
fratres meos, quoniam sicut adjurasti me per ju-
diciam Dei venturum, ita tibi in omnibus, quæ
audisti, ego veritatem locutus sum: & hæc di-
cens, dimissus est ab homine Dei. Vir autem Do-
mini, his auditis, flectens genua sua, gratias e-
git Deo omnipotenti, qui est mirabilis in Sanctis
suis: qui gloriosum suum martyrem Laurentium
[in] cælo & in terra semper mirificare voluit.
Surgens igitur ab oratione continuo vocavit mi-
nistrum suum, & dixit ei: Festina, & vade ad
civitatem, & interroga, quâ horâ Henricus co-
mes ex hac vitâ migraverit. Ad clericos quoque
ecclesiæ S. Laurentii cum perveneris, roga eos,
ut ostendant tibi calicem aureum, quem cum fra-
ctum invenient, maxima inter eos his erit, & ma-
gna dubitatio. Cumque videris eos paratos ad jus-
jurandum, dicito: Quiescite nunc domini, qui-
escite, & amplius in vanum laborare nolite; hoc
enim dicit dominus meus: Venite ad me, & ego
docebo vos hujus rei veritatem.

22 Pergens itaque minister hominis Dei, fe-
cit omnia sicut imperaverat. Venientes autem cle-
rici cum multis de nobilibus civitatis ad virum
Dei, post salutationis officia, eis sanctus vir cun-
cta, quæ superius jam dicta sunt, diligenter en-
narravit, atque in fine narrationis adjecit: No-
lite, fratres, calicem fractum consolidare, sicut
prius fuit; sed ob memoriam tanti miraculi ma-
nifestandam, atque victoriam, quam de hoste
humani generis victor & triumphator levita Lau-
rentius habuit, prædicandam, idem calix, ut
est fractus, semper ita permaneat. Quod audientes
cuncti,

D
injeçto in
stateram ca-
lice

E

Salutem

F

fuisse conse-
cutus

*S III. Historia calicis & statera
an rectè adscripta S. Henrico
imperatori; Sanctus in tem-
pestate ac peste sospitator.*

A cuncti, qui illuc convenerant, admiratione repleti simul & gaudio, Dominum Jesum Christum, & martyrem suum beatissimum Laurentium consona voce laudaverunt, & vale facientes viro Dei, regressi sunt. Cumque ingressi essent urbem, convenerunt clerum omnem, & populum cunctum totius civitatis, & facto silentio dixerunt:

narratur: 23 Audite, cives carissimi, audite, & cognoscite mirabilia magna, quæ per B. Laurentium martyrem suum Dominus operari dignatus est. Tunc miserunt & attulerunt calicem aureum cum manica separata à calice, & narraverunt, qua occasione fractus esset idem calix, & qualiter B. Laurentius illius defuncti animam liberasset de manibus diaboli & ministrorum ejus, & qualiter unus ex eis, qui ad portandam animam ejus ad infernum festinabat, cuidam servo Dei nuntiaverat, & eodem servo Dei narrante, ipsi hæc omnia scirent. Cumque audisset universus populus sermones hos, elevatis manibus in cælum omnes pariter dederunt laudem Deo, qui martyrem suum Laurentium ita triumphare dignatus est. Et sic inde iter facientes cum gaudio magno, cum canore & jubilo cantantes Te Deum laudamus, & Kyrie eleison, ad ecclesiam ipsius pervenerunt. Ad quam cum pervenissent, tantas Deo, & B. Laurentio laudes & gratias egerunt, ut omnes præ gaudio flerent, oblationes quoque auri & argenti, cereorum & cortinarum seu findonum copiosè offerrent commendantes se orationibus S. Laurentii.

qui calix Romam missus fertur. 24 Post hæc habito concilio eundem calicem fractum Romam miserunt ad basilicam ipsius, ubi sanctissimum ejus corpus unà cum B. Stephano protomartyre requiescit; qui calix, sicut erat fractus, usque ad tempus Adriani IV Papæ in eodem loco permansit; sed abbas prædicti loci zelum Dei habens, sed non secundum scientiam, eundem calicem fregit, atque addito multo auro, eum ampliorem fecit fieri: qui usque hodie in prænominata martyris basilica ostenditur: de quo nulli dubium est quin cultores & veneratores suos, & viventes in corpore protegat, & exeuntes à corpore de pœna inferni, de potestate diaboli triumphaliter liberet. Veneremur itaque & nos, fratres, martyrem Laurentium, ut ipsius meritis à morte perpetua liberemur, præstante Domino Jesu Christo: qui vivit &c. *In exemplari nostro Ms., quod Actorum ac miraculorum &c. S. Laurentii collectionem continet, cujusque initio notatur desumptum esse ex Ms. sancti Maximini Treveris, sub hoc titulo, Miraculum beati Laurentii de calice, historia ista etiam narratur hoc exordio: Temporibus domni Alexandri secundi Papæ, & Henrici imperatoris, fuit quidam Henricus Comes, præpotens & magnus vir, in partibus Saxonie, dives valde &c. Quæ ut chronologicè cohereant, intelligi hic debet Henricus IV imperator, qui tempore Alexandri PP. II rex fuit, & post ejus mortem imperator. Audisti scenicam omnino narrationem; de qua, priusquam exponam, quod sentio, præmittere illa visum.*

C Um miraculum illud statera ac calicis nec soli isti improbo, de quo supra dictum est, hujus memoria à scriptoribus narretur contigisse, nec celebritate sua careat, nec à quibusdam incommodis sit immune, quæ postea proponemus, juverit illud saltem in substantia ac summatim ab aliis indicatum, hoc loco prius recensere. In Divis Bambergensibus à nostro Jacobo Greifero editis & illustratis cap. 28 Vita S. Henrici imperatoris (quæ exstat etiam apud nos loco citato superius in Commentario prævio S. Laurentii num. 49) res ista sic exponitur: Sub ipsa etenim hora exitus illius, cuidam servo Dei, in solitudine commemoranti, diabolus sub humana specie traditur apparuisse. Quem vir Dei per spiritum protinus agnovit, & ait: Quo vadis? Cui ille: Ad exequias, inquit, principis pergo. At ille respondit: Vade, inquit, & comple negotium tuum, in quantum tibi à Domino permittitur. Verumtamen consummato officio tuo, adjuratus per Deum vivum, ad me revertere, ut per te rei exitum cognoscam. Post modicum verò reversus, coram servo Dei gemitundus adstitit, & voce querula, & ingenti ululatu dixit: Heu, heu! delusi sumus, in vanum laboravimus: quin etiam ab angelis Dei confusi discessimus. Assistentibus enim hinc & inde nobis, & spiritibus angelicis, merita animæ justè in statera appensa sunt, & falciculis peccatorum deprimentibus, jam penè pars nostra præponderaverat. Tunc subito adustus quidam (S. Laurentium intellige) superveniens cum catino aureo, partis dextræ lancem oneravit, mirumque in modum parti nostræ adeo præponderavit, ut & ipso catino ad terram collapsa ruina collisionis signum imprefferit. Itaque victores angeli animam nobis ereptam gaudentes in suum confortium abduxerunt.

26 Hæc verò tamen corporaliter gesta referantur, necesse tamen est, ut virtute spiritali completa intelligantur. Res etenim spirituales per corporales exprimentur imagines: cumque aliud foris agitur, aut dicitur, intus aliud geri significatur. Præmemoratus & sæpe rememorandus Dei famulus calicem aureum in honorem Dei, & commemorationem S. Laurentii martyris ecclesie Mersburgensi contulerat, cujus speciali patrocinio coram Deo adjutus, & in ipsa sui exitus hora creditur liberatus. Omni verò veneratione, & admiratione dignum esse perpenditur, quod eadem horâ calix in certa custodia clausus habebatur, nec minis tamen prædictæ collisionis materiale signum excepit. Hæc ibi. Crantzius in Metropoli lib. 4, cap. 9, Non habet apud me, inquit, fidem fabula, quam Mersburgensis ecclesia prædicat de calice aureo, cui ansa sit detracta, cum in trutina meritorum ac demeritorum ejus (de S. Henrico imperatore sermo est) ab Laurentio divo martyre injiceretur calix iste, qui merita faceret demeritis præponderari. Non solent in Sanctos referri, quorum de virtutibus tam ambiguum est iudicium. Nec tam levi momento pendebat sanctissimi regis æterna salus, ut unius pondere calicis trutina illa librans in unam decideret partem.

AUCTORE
J. P.

Ego sanctissimi imperatoris meritis indignam esse
duco fabulationem. Ita ille, ac recte, quatenus
ea attingit laudatum Sanctum.

occurrit;
alicubi item
aliter nar-
ratur,

27 In sua tamen Saxonia lib. 4, cap. 35 i-
dem auctor nullam dicta historia notam inurens,
hac de ea memorat: Mersburgi servant calicem,
quem libræ ferunt injecisse divum Laurentium,
cum imperatoris jam mortui trutinarentur bona
cum malis. Ansam ferunt tum indignantem huma-
ni generis inimicum defregisse, quando nihil su-
um reperit in moriente. Cuspinianus rem aliter
refert in suo Henrico II, sub finem his verbis us-
sus: Cujus mors eremitæ cuidam ex strepitu ma-
lignorum spirituum innotuit. Ferunt enim impe-
ratorem inter venandum sæpius anachoritam reli-
giosum & sanctum virum adiisse, & de Deo ac
virtutibus cum eo diseruisse. Is cum Hierosoly-
mam visurus itineri se accingeret, imperator illi
calicem aureum immensæ magnitudinis, duabus
ansis insignem, in Jordanem ter immergendum
ob honorem individuae Trinitatis committit, dum
redeat; donans item illi, quantum sat erat via-
tici. Hic per Constantinopolim rediens, Bulga-
riam tum crematis abundantem obambulat, quos
singulos rogavit, ut Deum pro pientissimo impe-
ratore, ejusque incolumitate suis precibus roga-
rent. Dum ita colloquuntur viri religiosi, unus
ex iis imperatorem vitam functum narrat, visionem-
que nocturnam pluribus explicat, quâ se vidisse
calicem divæ Mariæ dicatum, cui ansa una de-
structa fuit, facturum. Id quomodo acciderit ex vi-
sione demonstrat. Anachorita sarcinam suam refe-
rat, ac calicem fractum reperit; qui etiam hodie,
miraculi testimonium, Babenbergæ ostenditur.
Ubi domum rediit; imperatorem eo decessisse
die, quo in eremo fuit, agnovit. Deinde rebus,
quas de Henrico imperatore narraverat, finem
imponens, Hæc, inquit, ex diversis Annalibus
excerpsimus. Utinam Annales illos protulisset!

Nostra de
isto miracu-
lo,

28 His premis, quibus famosus ille calix
ac trutina difficultatibus laborent, expendamus.
Historia imprimis illa, quatenus saluti S. Hen-
rici imperatoris adscribitur, planè fabulosa &
inepta nobis est, uti fuit Crantzio supra citato.
Et verò procul dubio, uti rectè observat Gretse-
rus in notis ad caput 28 istius Sancti, quod supra
designatum est, pag. 96, sanctus ille Imperator
meritis gravissimus ad tribunal Dei venit. Si qua-
ras, an alteri acciderit saltem in substantia? Re-
spondemus, nihil nos videre sive ex parte homi-
nis, sive ex parte Dei, sive ex parte Sancti, cur
fieri res ista non potuerit. Nihil, inquam, ex
parte hominis: cur enim oripi is è vita, ac ite-
rum vite reddi non possit? Nihil item ex parte
judicii divini: nam potest Deus hominem ad tri-
bunal suum evocare, ac sententia adversus eum
ferenda executionem suspendere. Nihil denique
ex parte Sancti, quo minùs à divina misericor-
dia hoc miraculum impetrare potuerit.

ac de famoso
isto calice
sententia.

29 Jam verò quia illud jam est in stabili, ut
ita dicam, possessione, neque in promptu habeo
ullum solidum argumentum, quo aperta falsita-
tis id convincam; nihil cogit, fabulositatis cen-
suram eidem inurere, si rei gesta substantiam
spectes: sin autem narrationis adjuncta; non pau-
ca sunt, qua eidem incommodant. 10. Alii ali-
ter illa referunt, secundum dicta. 20. Non con-
veniunt in tempore. 30. Non placet longa illa nar-
ratio Joannis de Stabulis. 40. Circa calicem dis-
sentiant scriptores: etenim eundem calicem, in-
quit Joannes, fractum Romam miserunt ad basi-
licam ipsius, ubi sanctissimum ejus corpus. . re-

quiescit; qui calix sicut erat fractus, usque ad tem-
pus Adriani IV Papæ (post medium utique secu-
lum XII) in eodem loco permansit. Sed abbas
prædicti loci. . eundem calicem fregit, atque
addito multo auro, eum ampliolem fecit fieri:
qui usque hodie in prænominata Martyris basilica
ostenditur. In Vita autem S. Henrici imperatoris
superius in nostro Commentario prævio num. 49
citata dicitur de eo: Calicem aureum in hono-
rem Dei, & commemorationem S. Laurentii mar-
tyris, ecclesiæ Mersburgensi contulerat: ubi ser-
mo est de famoso calice nostro. Crantzius supra ci-
tatus dicebat, eum servari Mersburgi. Cuspi-
nianus denique, uti habes superius num. 27, re-
fert, calicem divæ Mariæ dicatum fuisse. . qui
etiam hodie. . Babenbergæ, uti addit, ostendi-
tur. Ex his itaque sequitur, ut, tametsi famosi
calicis Laurentiani historiam, quantum ad ejus
substantiam pertinet, negare non audeamus; non
paucata tamen ac leves circa rei adjuncta occurrant
difficultates, quæ non bene inter se cohæreant.

30 Nec verò decet, silentio a nobis præteriri
miraculum aliud seu beneficium planè egregium,
quod suggerit documentum Græcum, cujus apo-
graphum apud nos est, hoc titulo prænotatum:
Τὸ μακαρίτης κυροῦ Δημητρίου ἔ Κυδωνίας λόγος εἰς τὸ
ἄγιον Λαυρέντιον. Id est: Domini Demetrii Cydo-
nii bonæ memoriæ sermo in sanctum Laurentium.
Sic autem incipit: Οἱ σωφρονεῖς τῆ ἐχθρῶν οὐ τῆ ἐ-
ρεθῶν περὶ ἁγίου μόνον &c. Laudatus auctor
paullo post initium istius sermonis sanctum Mar-
tyrem alloquens, ejus se patrocinio salvum & in-
columem evasisse è gravissima maris tempestate,
cum grati animi memoria testatur; quando scri-
bit: Καὶ τοῖς λόγοις ἄλλω διδάς, ἡ κινῶν ἐπὶ τῆ
ναυτῶ ἀμοιβῶ τῷ χεῖρῶ ἀρῆσαι, ὅτι ἡμῶν ἐπὶ
τῆ σὴν πόλιν ἐπειγομένων, ἡ χειμῶνι χειροσφύλαις,
πίσης μὲν τέχνης, πίσης δὲ ἐλπίδος ἰαυροτέρω, αὐ-
τὸς μαρτύρων δόξα μόνον κληθεῖς, αὐτῶν πῶτε ἔ-
πελάγους ὕβριν ἐσέρεσας, ἡ ἡμῶς ἤδη θυομένων
κυμάτων ἐξήρασας. Τότε ἔδ' ἄδικαιον ἐδώκει, μὴ κη-
ρῶσαι τὸ διεργεῖται, ἡ μικρῶ λόγῳ τῆ χεῖρῶ ἐν-
δείξασθαι μέγεθος. Καὶ ἦν ἡμῶν ὑπαχθεῖς ἐν αὐτοῖς
τοῖς δεινοῖς, εἰ περιγενοίμεθα, λόγῳ τῷ ἔ Χεῖρῶ Μάρ-
τυρα τῆ διεργεῖται ἀφοσιώσασθαι.

Demetrius
Cydonius
E

31 Quæ sic reddimus Latine: Et verbis ma-
teriem subministrasti, ac movisti nos ad efficacem
memoris animi vicissitudinem, ut grates ordire-
mur perfolvere, quia nobis ad urbem tuam pro-
perantibus, ac tempestate, quæ nullum arti, nul-
lum spei locum relinquebat, jactatis, tu ipse, O
Martyrum gloria, invocatus dumtaxat, injurio-
sum statim stravisti pelagus, nosque jam subsiden-
tes è fluctibus eripuisti. Tunc quippe æquum non
videbatur, de sospitatoris laudibus tacere, & ser-
mone parvo magnitudinem gratiæ non ostendere;
ipsisque in periculis voto nos obstrinximus, siqui-
dem superesse nos accideret, sancti Martyris Chri-
sti beneficentiam debitis præconiis celebrare. Quo
ex loco prædictum documentum ad nos pervenerit,
dicere non habemus; cum præter morem illud non
notetur in nostro apographo. Circa Demetrium ve-
rò ejusdem sermonis auctorem observamus sequen-
tia. Elogium ejus ac scripta invenies apud nostrum
Antonium Possevinum in Apparatu sacro, ac
Leonem Allatum de Ecclesiæ occidentalis atque
orientalis perpetua consensione lib. 2, cap. 18,
& 5; quibus adde auctorem Appendicis ad Histo-
ria litteraria Guilielmi Cavei heterodoxi partem
primam editionis Genevensis anni 1694, pag. 32;
in qua Appendice laudatus Demetrius dicitur cla-
ruisse anno 1357. At nullam apud istos biblio-
graphos

F
ope S. Lau-
rentii in
gravissima
tempestate
sospitatur.

A graphos de sermone, cujus fragmentum modo prolatum est, invenimus mentionem, praterquam in Appendice ad dicta Historia litteraria partem alteram pag. 283; ubi haberi dicitur in bibl. Bodl. cod. Baroc. 90.

Alia quædam mira.

32 Corollarii loco addi velim id quod refertur in Relationibus seu novis publicis Bruxellensibus anni 1657; in quibus scribi Neapoli die xxx Januarii ejusdem anni dicitur, provinciam Lupinensem (vulgo Lecce) ad illud usque tempus per intercessionem S. Laurentii, qui ejusdem est patronus, à peste immunem extitisse, quamquam ab ista lue undequaque fuerit circumdata. Alia quædam mira de S. Laurentio memorant scheda nostra Mss., quas ante me habeo; sed pluribus referendis supersedeo. Mirabile autem, quod accidit Roma occasione sacri pignoris S. Laurentii, quod inde erat transmittendum in Hispaniam rogatu Philippi II pro sanctuario monasterii Scorialensis, dabitur paragrafo proximo, ubi de isto monasterio, ejusque ade sacra agitur.

B § IV. *Ædes sacra in Italia; monasterium ac templum Scorialense in Hispania; miraculum quod à nonnullis refertur ea occasione.*

Ædes sacra Romæ memorabile sacellum Florentiæ.

Pater illa, que in nostro Commentario Actis S. Laurentii prævio præmissis de locis sacris sub ipsius nomine nuncupatis, nec non prodigiorum gloria nobilitatis, supersunt alia quædam, quibus gloria ejus posthuma egregie commendatur. Taciti ea præterimus, que recensentur apud Piazam in Hemerologio sacro Romæ Christiana ac gentilis ad diem x Augusti, plenariis indulgentiis ditata; neque inquirere est animus plura loca sacra, que alibi terrarum in ejus honorem extructa sint; quando nos vocat Florentia, magnificentissimo ac ad immortalem Laurentiani nominis splendorem posteritati commendandum accommodatissimo monumento illustris. Maximilianus Misson in Novo itinerario suo Italico, anno 1688 peracto, & Haga Comitum anno 1691 typis edito, parte 2 pag. 156 meminit ecclesia S. Laurentii, que Florentia magna admodum ac dives est; deinde de famoso ibidem sacello dici posse credit salva veritate, quod illud, tam longo & non interrupto labore continuatum, omnium venustissimum totius orbis futurum sit. Ad hæc, monumentum hoc non ausus describere, quamdam ejusdem subnectit ideam; ubi de magnificentissimi operis arte, lapidibus pretiosissimis, aliisque ornamentis illud splendide condecorantibus sermo est, aliaque impofterum hunc condecoratura locum designantur.

Omnibus quam longissime supereminet

34 Verumenimvero immortalis gloria sancti Archidiaconi nostri posthuma præ omnibus aliis sub venerabili ejus nomine erectis fabricis est ac dici merito debet augustissimum illud ac verè regium monasterium ac templum Scorialense S. Laurentii in Hispania, unicum cum ibidem loci, tum alibi terrarum inter religiosa monasteria prodigium; cui par si diu quaeseris, ubinam gentium illud invenies? in quo utique munificentia fundatoris Philippi II Hispaniarum regis, materia pretium, operis elegantia, artificum industria quasi certare inter se de palma videantur. Celeberrimi porro hujus monumenti majestatem

mirari nobis licuit ac suspicere anno 1722, per mensem fere integrum in eodem moratis. Breve ejusdem descriptionem Hispanicè vulgavit R. P. F. Franciscus de los Santos, ad quam lectorem mitto, plura, quam continuo dicemus, de eodem distinctè ac graphicè discere cupientem. Breve interim de illo elogium habet noster P. Petrus Ribadeneira in Flore Sanctorum, quod rebus S. Laurentii ibidem ad diem x Augusti inseruit, quodque ex Hispanico redditum sic sonat: Postremò Catholicus Hispaniarum rex D. Philippus, hujus nominis secundus, templum condidit S. Laurentii in Scoriali, magnitudine sua ac pietate dignum: in quo datur tam multa videre, ut nesciat homo, quidnam admiretur magis, an magnam religionem, quâ tot Ordinis gloriosi S. Hieronymi Patres vivunt; an sumptuosam magnificentiam ædificii, in quo vivunt; an numerum reliquiarum Sanctorum, quæ in isto templo honorantur; an divitias inæstimabiles, quibus honorantur; an libros exquisitos, quos magnus ille rex conjungi jussit in istius sanctæ domus bibliotheca; an collegium ac seminarium, quæ in eadem fundavit; rebus aliis, quæ in illa existant, adeo raris ac mirabilibus silentio præteritis.

B

35 Jam verò ut ex ungue leonem, quod vulgo dicitur, sive ut ex sumptibus pecuniariis, quibus hoc opus cum suis appendicibus constitit; operis ejusdem majestatem aestimes; expensa in illud facta non ad centena dumtaxat ducatorum millia sæpe etiam multiplicata ascendunt; verum etiam ad ducatorum millones; de qua re Franciscus de los Santos idem qui supra lib. 1, discursu 17 fol. 102 verso testatur è rationibus ac libris administratorum istius fabrica, nec non è schedulis & apochis &c., expensas omnes, qua per annos triginta octo, ab operis exordio usque ad obitum Philippi II numeratos, contigere, ascendere usque ad quinque millones, ac ducenta sexaginta millia ducatorum, additis quingentis septuaginta ducatis: quâ summâ, uti addit auctor idem, non solum quanta quanta ibidem spectatur fabrica surrexit; sed etiam pictura omnis, omnis manualis labor Phrygiarum operum (ita explico Hispanicum todo lo que toca à las manos de los bordadores) omnesque illarum rerum, quæ ad monasterium tamquam ejusdem additamenta seu appendices pertinent, & quas dictus scriptor nominat, sumptus comprehenduntur; quibus si addas argentum, aurum, aliaque ornamenta, que ibi referuntur, nec non libros omnium bibliothecarum studio inservientium, etiam vel sic non excrecere sumptus ad millones sex ac ducenta insuper ducatorum millia asserit. Aliquorum etiam opinionem refert; qui expensas ad viginti duos, imò etiam ad viginti quinque millones extendunt, quæ ibidem facta sint spatio annorum octo supra triginta; sed illam non admittit, pro certo habens, quod post fabricatum quoque Pantheon, quod dicitur, & quo adificium ad sua perfectionis apicem à Philippo IV, Hispaniarum rege, perductum fuit, unâ cum aliis operibus ac ornamentis, quæ superaddita fuere; summa expensarum non excrecat ad partem tertiam millionum quinque supra viginti.

magnificentissimum ac sumptuosissimum

F

36 Porro quidnam rei sit regale sacellum, nomine Pantheon, discas ex hac ejusdem inscriptione, quam habes apud dictum auctorem lib. 2; fol. 122 verso:

Scorialense S. Laurentii monasterium

D. O. M.

LOCUS SACER MORTALITATIS EXUVIIS
CATHOLICORUM REGUM

A RES.

AUCTORE
J. P.

A RESTAURATORE VITÆ, CUIUS ARÆ MAX.
AUSTRIACA ADHUC PIETATE SUBJACENT,
OPTATAM DIEM EXPECTANTIUM.
QUAM POSTHUMAM SEDEM SIBI ET SUIS
CAROLUS CÆSARUM MAX. IN VOTIS HABUIT,
PHILIPPUS II. REGUM PRUDENTISS. ELEGIT,
PHILIPPUS III. VERE PIUS INCHOAVIT,
PHILIPPUS IV
CLEMENTIA, CONSTANTIA, RELIGIONE MA-
GNUS

AUXIT, ORNAVIT, ABSOLVIT
ANNO DOM. M. DC. LIV.

37 Verum præ omnibus aliis excellentissimis
ac templum, sepe laudati monasterii structuris, ad propositum
ob victoriam nostrum maximè conducit augustissimam ejusdem
Sanquintinianam à Philippo 2
constructa.
templum; de quo consuli potest auctor supra lau-
datus lib. 1 fol. 15 & sequentibus. Accipe ex eo
hanc inscriptionem, qua ad immortalem S. Lau-
rentii gloriam, nec non ad regis fundatoris exi-
miam venerationem erga eundem sanctum Mar-
tyrem planè est singularis:

D. LAURENT. MART.

PHILIPP. II OMN. HISP. REGN.

B

UTRIUSQUE SICIL. HIERU. ETC. REX
HUIUS TEMPLI PRIMUM DEDICAVIT
LAPIDEM D. BERNARDI SACRO DIE
ANN. MDLXIII. REË DIVINA
FIERI IN EA COEPTA PRIDIE FESTUM
D. LAURENTII ANNO M. D. LXXXVI.

Fabrica autem ista ecclesia simul cum omni suo
ornatu ac apparatu &c. constitit uno milione, &
ducentis ac quadraginta ducatorum millibus, pro-
ut invenies libro citato fol. 103. At de his plus
quam satis. Causa verò quæ religiosissimum istum
monarcham movit ad opus tam inigne, fuit pie-
tas erga S. Laurentium; occasio autem famosissi-
ma illa victoria, quam ad Fanum S. Quintini
in Veromanduensi agro Picardie, ipso die S. Lau-
rentii, de Gallis ignominiosà ac perniciosà, ut
cum Spondano loquar, pugna cæsis reportavit an-
no 1557.

38 Tot verò ac tantis monasterii Scorialensis
Miraculum mirabilibus superaddendum nunc venit aliud mi-
insigne
rabile; quod ita se habet. Sicut laudatus monar-
châ studiosissimum se præbuit indagatorem, &
solertissimum, ut ita dicam, venatorem sacra-
rum reliquiarum, ut iis è variis orbis partibus

C

per suos diligentissimè conquiri iussis monasterium
suum locupletaret (cujus rei insigne specimen pro-
tulimus superius in Commentario nostro prævio §
7) ita etiam Romæ petiit à Summo Pontifice pi-
gnus aliquod sacrum seu partem S. Laurentii in
Scorialensi cœnobio asservendam: qua occasione
miraculum sequens Romæ contigisse scribit Fran-
ciscus de Aynsa in Opere, quod de rebus Oscen-
sibus Hispanicè in lucem dedit, lib. 2 cap. 3
pag. 131. Rem gestam inde refero in hanc senten-
tiam: Sua Sanctitas petitioni tam justæ obsecun-
dans, fractionis ac donationis negotium duobus
Cardinalibus commisit, dato eis frusto papyraceo,
ut ejusdem magnitudinem sectio sacri lipsani æqua-
ret. Confici jusserant è chalybe parvam quamdam
limam adinstar ferræ, ut majore cum reverentia
sacrum pignus abscinderent. Aperto sepulcro, vi-
derunt os quoddam, ad cuius extremitatem rectè
quadrabat papyrus: dumque incidere cœpissent,
numquam potuit lima illi morsum inferre, aut
signum indere.

39 Rem mirati tentarunt incidere magis fur-
sum, ita ut notabiliter majus fieret sacrum lipsa-
num: & vix lima erat admota ad os sacrum,
quando repentè illud diffusum reperere. Visum
in osse San-
cti, è Romæ
à Pontifice
mittendo,

miraculum publico actu testificati sunt notarii. D
Cardinales verò ubi accessissent ad Pontificem, ac
rei eventum ipsi narrassent, Sanctus, aiebat,
Laurentius vult redire in Hispaniam. Ac tum ad
regem misit os sacrum, miraculum authenticè mu-
nitum, ac limam: quæ omnia in manibus suis
habuit sanctus ille episcopus Turiasonensis D. Ja-
cobus de Yepes, qui tum temporis suæ Majesta-
ti erat à sacris confessionibus: idemque episcopus
omnia quæ dicta sunt retulit doctori Gaspari Ram,
cathedratico emerito de prima, ut vocant, theo-
logiæ in hac insigni Universitate Oscensî, qui de-
in confessorius D. Petri Toletani, gubernatoris
Ducatus Mediolanensis, ac vicarius generalis fuit
exercitus ejus. Illud miraculi instrumentum erit in
archivo S. Laurentii regalis, quantum credi potest.

40 Franciscus de los Santos lib. 1 discursu 8 accidisse
tractat de S. Laurentii lipsano, (quod è medie-
tate ossis coxa, uti addit, constat) nec non de
prodigioso circa illud eventu, quando Gregorius
PP. XIII aliquam istius ossis partem volebat mit-
tere ad dictum Sancti cœnobium Scorialense; ut
verbo dicam, miraculum est in substantia idem,
quod jam ex Aynsa retulimus: in substantia, in-
quam, idem est, quidquid sit de nonnullis acci-
dentibus, ut vocant, qua lætori curioso ex ut-
riusque textus collatione notanda relinquo. At
Franciscus de los Santos post narrationem facti hæc
subdit: Ita illud referunt testimonium ac litteræ
Sanctitatis suæ. Si addidisset auctor, testimonium
illud ac litteras se vidisse, vel saltem in archivo
Scorialensi asservari, majorem præfato miracu-
lo, quod ad gloriam Sancti egregiè conducit, con-
ciliasset auctoritatem, mihi que, quod unice de-
sidero, arma subministrasset ad propugnandam
adversus criticos sciolos & obtretractores, qui for-
tè non deerunt, hujusce rei prodigiosa veritatem.
Certè in instrumento Gregorii PP. XIII de reliqui-
is S. Laurentii ad Philippum II missis, quod in-
venies in nostro Commentario prævio § 7, & in
quo inter alias dicitur ad eum mitti de costa (pu-
to scribendum coxa: nam in Hispanico Fran-
cisci de los Santos est anca ejusdem Sancti) nihil
habetur de supra dicto miraculo, item de aperto
Martyris sepulcro, quod narrabat Aynsa, ni-
hil; dicentè Pontifice: Quæ omnes reliquæ in
diversis ecclesiis & locis hinc (Roma videlicet) F
adfervabantur.

§ V. Historia corporum S. Lau-
rentii ac S. Stephani protomar-
tyris, miro modo, uti fertur,
in eodem sepulcro Romæ con-
junctorum. Ecclesia in agro Ve-
rano ornatus.

IN manibus meis est exemplar Ms. hoc titulo Historia
prænotatum: De translatione vel inventione
SS. Stephani & Laurentii ex Lection. Bibl. Medic.
Florent. plut. 20. Sic verò habet: Conjunctio
corporum SS. martyrum Stephani & Laurentii fa-
cta est Romæ sub Theodosio juniore; nam cum
Eudoxia filia Theodosii imperatoris & uxor Valen-
tiniani apud Urbem cum viro degens à dæmonio
vexaretur, & Valentinianus illud patri Constan-
tinopoli existenti significasset; jubet filiam Con-
stantinopolim adduci, ut à reliquiis protomarty-
ris Stephani tangeretur: corpus enim S. Stephani
dudum

A dudum Constantinopolim ex Hierosolymis translatum fuerat, ut dicitur infra in inventione ejus 111 Non. Augusti. Dæmon autem in Eudoxia clamabat, quia inde nunquam exiret, nisi Stephanus Romam veniret, quia sic erat voluntas Apostolorum. Quod imperator audiens, à clero & populo Constantinopolitano obtinuit, ut corpus Stephani Romanis daretur, & corpus Laurentii Græcis traderetur.

narratur 42 Hæc atitem Imperator Pelagio Papæ scripsit, qui de consensu Romanorum petitioni Imperatoris consensit. Missi igitur Constantinopolim Cardinales corpus S. Stephani Romam deferunt, & Græci pro accipiendo corpore S. Laurentii cum eis Romam perveniunt. Capuæ autem corpus S. Stephani recipitur, & à civibus illius dextrum brachium summis precibus obtinetur, & metropolitana ecclesia ejus nomini fabricatur. Cum autem Romam venissent, & corpus ad ecclesiam S. Petri ad Vincula deferre disposuissent; vectores subsistunt, nec ultra procedere possunt. Dæmon autem in regina clamabat, eos frustra fatigari, eo quod non ibi, sed in ecclesia fratris sui Laurentii, & juxta eum elegerat collocari.

è nostro apographo: **B** 43 Illuc ergo corpus defertur: ad cujus statum puella mox à dæmonio liberatur: cumque sepulcrum adeo arctum esset, quod utraque corpora capere non potuisset, Laurentius adventui fratris sui quasi congratulans, in alteram partem sepulcri versus super latus secessit, & medietatem Stephano vacans dereliquit: sicque Stephanum similiter super latus versa facie ad consocium collocarunt. Græci verò dum manus apponunt, ut Laurentium auferant, ad terram velut exanimis corruerunt: sed orantibus pro eis Papa, ejus clero & populo, vix ad se ad vesperam redierunt. Omnes tamen infra decem dies mortui sunt: Latini verò qui eis consenserant, in phrenesim versi sanari non poterant, quoadusque similiter amborum corpora, ut dictum est, insimul translata sunt. Hæc autem conjunctio facta est Nohis Maii. *Factum enim verò mirabile! Prodigium ad posthumam S. Laurentii gloriam omnino illustre! Sed vereor, ut rei gesta veritas, perinde ac cuperem, satis à me defendi possit: cujus uti summa votorum est, nihil demere de veris Sancti laudibus; ita falsis eum adornare phaleris, quibus ille, alimunde affatim abundans veris, nec comi vult nec debet, religio est. Rem itaque ad justam veritatis trutinam expendamus.*

sed tot difficultatibus 44 Eminentissimus Cardinalis Baronius, qui nentiquam suspectus haberi potest, quasi verò vel Romana urbis vel S. Laurentii splendori quidquam ademptum velit, in Martyrologio Romano ad diem VII Maii hæc memorat: Romæ, translatio corporis S. Stephani protomartyris, quod Pelagio Summo Pontifice è Constantinopoli ad Urbem allatum, atque in sepulcro S. Laurentii in agro Verano positum, ibidem magna piorum religione colitur. *Ubi vides, nihil dici de superiore miraculo, ideo verosimiliter, quia quod de illo diceret ex vero, comperti nihil satis habuit. Etenim ad dictam annuntiationem hæc observat in suis notationibus: Habentur rei gestæ vetera monumenta scriptis mandata à Lucio archidiacono; sed quæ non modica castigatione indigeant. Legimus ea in cod. manuscrip. monasterii S. Cæcilie Transiberim. Petrus diac. Cassin. in lib. de Vir. illust. monast. Cassin. cap. 35 testatur, sanctum Brunonem episcopum Signinum de ea translatione scripsisse sermonem; idemque cap. 45 addit, alium insuper sermonem conscriptum esse à Petro, ejus-*

Augusti Tomus II.

dem monasterii bibliothecario, de eadem translatione Constantinopoli facta Romam. Apud nos tom. 111 Maii in Prætermisissis ad diem VI ejusdem mensis pag. 98 notantur ista: S. Stephani protomartyris translatio corporis Romæ, tempore Pelagii Papæ primi, & Theodosii principis, quod sepultum est in ecclesia S. Laurentii extra muros, & in ejus sepulcro. Ita Ms. Strozianum, & Martyrologium Florentinum anni MCDLXXXVI. Habes hic casum nostrum; at de miraculo, quo de agimus, nihil.

laborat, 45 *Et verò adeo multis in sua historica relatione ineptit auctor quisquis ille fuerit, ut nullum fidei pondus sibi reliquum faciat vel in ipsa rei adeo miræ ac prodigiosæ substantia, sicut jam demonstrabimus. Rem contigisse memorat tempore Theodosii junioris, Eudoxiæ, ac Valentiniani, qui pertinent ad seculum IV, ita quidem ut Theodosius ille obiit anno ejusdem seculi quinquagesimo; Valentinianus III, cui Eudoxia uxor data, vitam clausit anno 455. Pelagius autem PP. hujus nominis primus ad Petri Cathedram evehctus est anno demum 555, quem tamen imperitus ille scriptor in narratione sua cum istis personis connectit. Numquid ergo bellè compta est Eudoxia dæmoniaca? At relictis hisce nugis alias auctoris ineptias detegamus. Corpus, ait, S. Stephani dudum Constantinopolim ex Hierosolymis translatum fuerat. Itane verò? Baronius ad annum Christi 439; Eudocia, sicut refert ex Marcellini Chronico, uxor Theodosii principis ab Hierosolymis in urbem regiam (id est Constantinopolim) remeavit, beatissimi Stephani primi martyris reliquias secum deferens, quas in basilica S. Laurentii positas fideles venerantur. Deinde ex Cedreno de earundem S. Stephani reliquiarum translatione agens, Theodosium. . multum pecuniæ misisse ad archiepiscopum Hierosolymitanum egenis distribuendæ, memorat, & archiepiscopum vicissim ei dono misisse reliquias dexteræ manus Stephani primi martyris &c.*

quæ hic recensentur, 46 *Sed inde quomodo extundes, non membrum dumtaxat quoddam istius Protomartyris, sed corpus ejus Hierosolymis Constantinopolim translatum tunc fuisse? Sanè quidem, uti subdit Baronius, complura de his reliquiis haud fide digna ab aliis scripta reperiuntur, nimirum non de membri alicujus S. Stephani, sed totius corporis facta Constantinopolim translatione à Juliana nobili vidua clam illud subripiente. Sed quoniam sub Magno Constantino & Eusebio Constantinopolitano episcopo id contigisse auctor habet, haud fidem ea historia sibi conciliat, sicut nec quæ habet Nicetas in Historia de eadem translatione, facta (ut ait) sub eodem Constantino imperatore. . Verum ante Honorii tempora numquam reliquiæ corporis Protomartyris visæ sunt. Rejectis igitur fabulis, quæ hoc anno facta est per Eudociani Stephani Protomartyris reliquiarum translatio, eam ut germanam omni fide testatam recipimus. Consuli etiam possunt quæ notavit Pagius in Critica Baroniana ad annum 415 num. 2. Verum hæc à successoribus nostris loco suo examinari poterunt ad diem XXVI Decembris, quo de isto Sancto agendum erit; & de translationibus ejusdem dicendum, prout monuimus in Prætermisissis ad diem 111 Augusti. Ceterum priusquam fabulosa huic anonymi historie finem imponamus, observari cupimus, S. Protomartyrem bis ab eo fratrem S. Laurentii nuncupari. Nam si fratrem vocet propter nonnullas proprietates utriusque Sancto communes, voce utitur prorsus impropria & aliena.*

X x x

AUCTOR
J. P.

F

F

AUCTORE
J. P.

aliena. Sin simpliciter, prout expressio ejus sonat, fratrem fuisse vult; quamquam id velle potuit veritatis specie, imò vero quam crassa potius & planè absque hallucinatione? De commento autem illo apocrypho quid dicam, dum auctor ornat suam scenam Eudoxiâ à diabolo obsessa? Factum hoc non reperi hætenus ab antiquis & ad faciendam fidem accommodatis scriptoribus traditum; cui proin locum do inter commenta malè fundata & apocrypha, donec certiora de eo edocear, præsertim cum tota superior historia tot titulis aliunde sit suspecta. Nec melioris surfuris mihi sunt ea, qua de pœna ac morte Græcorum nec non phrenesi Latinorum in fine ejusdem subnectuntur, dignum utique, ut ita loquar, patellâ operculum.

ut tamquam
fabulosa &
apocrypha

47 Ecce autem, dum reculis hisce castigandis occupor, incido in Catalogum Sanctorum Petri de Natalibus lib. 4 cap. 139, ubi eandem historiam refert, addens tamen in ejusdem fine, ut dicit frater Bartholomæus. Qua occasione cupido me incessit inquirendi, equis esset iste frater Bartholomæus. Consulenti itaque mihi prologum, qui isti Sanctorum Catalogo præfigitur, occurrit ibidem inter alios Legendarum Sanctorum scriptores, qui nominantur, frater Bartholomæus in Chronicis suis. Quisnam autem is fuerit, perspicuè intellexi è R. P. Jacobo Echardo in opere, cui titulus Scriptores Ordinis Prædicatorum recentiti, tom. 1, pag. 110, ubi de F. Bartholomæo Tridentino tractatur, apposita notâ anni 1240, ac deinde præcipuum inter ejus opera nominatur Epilogus vitæ Sanctorum. Et additur: Extat codex Ms. Romæ in (bibliotheca) Barberina, aut saltem ejus fragmentum. Exemplum hujus operis integrum habuit Petrus de Natalibus, quo & se usum passim facetur in Vitis Sanctorum, & in fine Vitæ S. Ingentiini Febr. v sic addit (lib. 3 cap. 85) Hæc F. Bartholomæus, indicans totam ab eo exceptam. Unde autem Bartholomæus Tridentinus historiam translationis S. Stephani, quam hic examinamus, desumpserit, non est mihi præsertim dicere: suspicor tamen eam, utcumque de primo ejusdem Latino scriptore res sese habeat, ad Græculas figlinas, hujusmodi sordium alioquin tam feraces, referendam esse, è quibus dein ad Latinos transferit. Interim de Bartholomæo Tridentino meminimus tom. 1 Augusti die 14 in Commentario prævio S. Dominici 91 pag. 359; ubi etiam indicavimus, opus illud Bartholomæi, de quo modo actum est, in nostri Henschenii egrapho nominari librum epilogorum in gesta Sanctorum.

C

à nobis

48 Ceterum prodigiosa illa simul ac fabulosa SS. Laurentii ac Stephani conjunctio narratur etiam in Legenda aurea Jacobi Januensis, Ordinis Prædicatorum, Parisiis vulgata anno 1475; item in Legenda, qua inscribitur Opus aureum, quod . . non mediocri diligentia fratris Claudii de Rota, sacrae theologiæ professoris, Ordinis Prædicatorum . . auctius redditum, & anno 1531 excusum; & præterea istorum Martyrum conjunctio subjungitur sequens epiphonema: O felix Roma quæ corpus Laurentii, Hispani & Stephani Hierosolymitani, tam gloriosa pignora, uno claudis mausoleo! Deinde verò dicitur: Facta est autem ista conjunctio 19 Kalen. Maii circa annos Domini CDXXV. Franciscus de Aynsa in opere, cui titulum indidit Fundatio, excellentiæ &c. civitatis Olfentis, lib. 2 cap. 3 intendit probare è translatione corporis S. Stephani, de qua supra diximus, S. Laurentium fuisse Hispanum, & ibidem illam narrat pag. 129 & sequente. At nos

meliore fundamento, quam hujusmodi reculis omnino vacillantibus ac caducis, Sanctum istum Hispanis dare conati sumus superius in Commentario § 10. Denique, ne lectoris patientiâ abutamur, nolimus commemorare quemquam Doctor Dormerus in suo S. Laurentio defenso in civitate Olfentis lib. 2 cap. 3 objiciat Doctori Joanni Baptista Balletero, postquam ex hoc translationem illam retulisset; tametsi eventum hunc prodigiosum ibidem pag. 146 admittat, traditionis laudem, uti putat, promeritum; pro qua re affert fratrem Thomam Trugillum, Alfonsum Villegam, Petrum de Natalibus, Gaubertum Fabritium, Hieronymum Higueram, Stephanum Aguillarium, Hermannum Crombachium &c.

D

49 Sed tantilla seu potius nulla auctoritate nixa traditio, nomen dumtaxat meretur traditionis merè popularis ac adespote; quandoquidem hujusmodi auctores, etiamsi plures hisce tabes superaddideris, in re tam antiqua numerum solummodo facere possunt, non fidem. Nec verò piget observasse, Balleterum jure corrigi à Dormero pag. 154 & sequentibus, quod S. Laurentium vocet consanguineum (Hispanicè primo) S. Stephani; ubi tamen hunc Protomartyrem illius fratrem dici posse contendit recurrendo ad significationes vocis frater nimis improprias ac longè quantitas, quam ut alter alterius frater simpliciter vocari possit; qualis vocatur in superiore egrapho translationis, nec non in Legendis paullo antè assignatis. Frater itaque Thomas Trugillus, quem modo nominabam, Thesauri concionatorum parte 2 in Vita S. Stephani Protomartyris col. 2354 de hoc prodigio corporis S. Laurentii agens, & hæc scribens de traditione ista supra dicta, non meretur audiri. Porro, ait, ex traditione habetur, quod quo tempore apertum fuit sepulcrum B. Laurentii, concessit de loco in quo manebat B. Laurentius, ut concederet dexteram partem ipsi Stephano: ex quo appellatus fuit deinceps Hispanus civilis & urbanus.

rejiciatur.

E

50 At nugis istis valere jussis, re magis seria finem imponamus præsentis argumento. Ciampinus in sua Synopsi historica de sacris ædificiis à Constantino magno constructis, cap. 6 tractans de ecclesia S. Laurentii in agro Verano extra mœnia Urbis, pag. 115 Sub arcu triumphali, inquit, cappella, sive ut olim denominabatur B. Laurentii confessio sita est, ubi ejusdem, una cum illo B. Stephani, corpus marmoreâ arcâ ferreis virgis circumdatâ inclusum jacet. Octo ad eum gradus descensum præstant; duodecim columnæ elevant fornacem, quarum quatuor anteriores ex marmore viridi, reliquæ ex pario sunt, indicantque non eas esse, quas inibi laudatus Xystus Pontifex (hujus nominis III, de quo supra noster Commentarius num. 8) apposuit, cum illæ porphyreticæ fuerint. Plura cap. 6 citato legere datur de dicta ecclesia, nec non oculis intueri in tabula 26: quæ etiam possunt conferri cum iis quæ in eodem Commentario à nobis præmissa sunt. Laudatus auctor Veterum monumentorum parte 2 cap. 13 scribit de opere musivo istius ecclesie, quod etiam in tabella 28 representat, ac constructum fuisse refert à Pelagio PP. II anno 578; de quo Pontifice mentio à nobis facta loco mox indicato num. 9.

Templi in
agro Verano,
ubi SS.
Laurentius
ac Stephanus,
ornamenta.

F

A

§ VI. *Alia quaedam mira de S. Laurentio memorantur.*

Henrico tertio imperatori visio terrificæ exhibetur.

** I. exensus, i. e. sensibus destitutus*

Sospitante eum S. Laurentio.

Quid fecerit circa ecclesiam Tridentinam, siccitatem aëris, & perditum sacrum lippianum.

P *Re manibus habeo egraphum, hoc titulo notatum: S. Laurentii miracula; quod ex Petri Calo p. 2 f. 39 post Vitam fuisse depromptum, adscripsit noster Papebrochius. Hæc autem narrat: Henricus tertius imperator, ut ait Helinandus, tempore Conradi patris sui, à quodam clerico fistulam tulerat argenteam, quâ pueri ludentes aquam jaculantur, pactus ei episcopatum dare, cum foret imperator. Adeptus imperium impiger pollicitem dedit. Non multo post aspero morbo correptus decubuit: quo morbo crescente, in triduo exensus* & mutus jacuit. Episcopi præsentibus triduo indicto jejunio pro vita ejus Domino supplicabant. Convalescens accitum episcopum, quem pro fistula fecerat, sententiâ concilii deposuit, confessus, se toto illo triduo demones infectos sibi vidisse flammam in se per fistulam jaculantes, flammam dico adeo pertinacem, ut noster ignis respectu illius jocus putetur. Interim verò juvenem semiustulatum adventasse ferentem calicem aureum immensæ magnitudinis aquâ plenum, cujus visione & laticis aspergine extinctos ardores evaserat. Hic erat B. Laurentius martyr gloriosus, cujus ecclesiæ tectum longa carie dissolutum compaginari fecerat, & præter alia munera calice aureo eandem ecclesiam honoraverat.*

B

C

52. Historia illa contigerit oportet non post annum 1039, quo Conradus II imperator diem clausit extremum, post quem eodem anno in imperio successit Henricus III cognomento Niger, ejusdem filius non gener, ut nonnullis fabulosè placuit. Helinandus, in cujus fide superiora referuntur, Gallus, monachus Frigidi montis congreg. Cluniacensis, anno circiter MCC scripsit historiarum à creatione mundi libros 48; de reparatione lapsi lib. 1; sermones plures; epistolarum ad diversos lib. 1, teste nostro Possentino in Apparatu sacro; ante quem de laudato scriptore pluribus egerat S. Antoninus 3 parte Historiarum, titulo 18, capitulo 5 quod inscribitur De Helinando historiographo. De voce exensus fit mentio in Glossarij Cangiani editione novissima tom. 3. Per Fratrem Bartholomæum, qui proximè hic signabitur, intelligo Bartholomæum Tridentinum Ordinis FF. Prædicatorum: de quo egi paragrafo precedente. De F. Petro Calo, qui etiam fuit ex Ordine FF. Prædicatorum, consuli potest Bibliotheca Scriptorum ejusdem Ordinis tom. 1 pag. 511.

53. Nunc en tibi alia, quæ è dicto egrapho quod Tridenti est ecclesia Martyris hujus nomini dedicata, & ab antiquis sanctimonialibus ad habitandum tradita: quæ tamdiu à Martyre fuit retenta, quamdiu vivere eis placuit in sanctitate. Idem postea à monachis vidimus adimpletum. Superest, ut qui nunc locum incolunt, caveant ne Martyr irascatur.

Siccitas aëris dirè populum premebat: clerus populusque Tridentinus Sanctorum undique limina visitabat. Quinta igitur die Augusti dum S. Dominici Prædicatoris solemnia, cujus altare in prædicta est ecclesia, agerentur, & nimia esset serenitas aëris, pontifex advenit cum clero & populo suffragia petiturus. Et ecce, dum chorus Missam inchoat, nubes tonant, & per totam Missam plu-

Augusti Tomus II.

via salutaris descendit. Substitit post hæc, donec qui advenerant, ad propria redierunt, & iterum die tota terram irrigavit, statimque subtrahitur. Quinto post hæc die, dum festum instat Martyris, processio solemniter reducit, & optatam pluviam Dominus populo abundanter largitur.

Anno etiam Domini MCCXX in festo dedicationis prædictæ ecclesiæ, ego à curiis propè & Cæsaris rediens & multorum Sanctorum reliquias huic ecclesiæ deferens, detuli & crystallum [cum] parva cruce ex auro & argento insignita. Hæc dum reverenter in processione portaretur, crux ignoranter labitur à crystallo, & cum nimia esset multitudo & populi pressurâ, à parvulo & ignoto puerulo tristibus fratribus ante Euangelium coram altari præsentatur; cum grave esset viris fortissimis pressuram transire.

54. Sed mirabile omnino est, quod lego in epistola nostri patris Alexandri Wilthemii, die VII Augusti 1677 vel 1679 ad Papebrochium Luxemburgo data, è qua extraho sequentia Dixi excellentissimæ dominæ Principi nostræ, Reverentiam vestram non novisse S. Faustum, de quo quæsi &c. Sed narravit mihi hodie rem mirabilem. Ait in Hispania si quis die S. Laurentii quocumque demum loco vel leviter fodiat, statim offendere carbonem: & afferit, se cum Imperatrice defuncta idem expertam. Habetne Ra. Va aliquid simile inter miracula S. Laurentii? Deinde ex eodem loco, die XXI ejusdem mensis & anni ad eundem Papebrochium scribens, ista sic confirmat: Excellentissima domina gubernatrix nostra scripsit in Hispaniam pro Vita S. Faustii. Dixi ei, Reverentiam vestram deposuisse ad X Augusti litteras meas de carbonibus S. Laurentii. Fuit ei gratum, & affirmavit idem paullo antè quam confiteretur, & communicavit. Ait se bis uno die cum imperatrice fodisse, semel in horto pentili (Hispanicè en un balcon) iterum in alio horto, & bis repertos carbones. Id autem fit à primis Vesperis festi usque ad secundas. Advocavit unam ex suis dominabus, quæ affirmavit sanctè, idem sibi contigisse.

55. Factum illud singulare ac mirabile illustribus illis personis ac fide dignis contigisse, referente Wilthemio, sicut ego inspicari non audeo, sic dissimulare nequeo, quin significem, mirari me vehementer, si illud quovis loco in Hispania, si à primis festi Vesperis usque ad secundas, si cui-libet denique vel leviter fodienti illud prodigium eveniat, nihil hujusmodi hætenus ad meam in rebus sancti Laurentii eruderandis non oscitanter occupati notitiam aliunde pervenisse ex scriptoribus præsertim Hispanis, qui suspecti nemquam esse possunt, quod vel ejusdem laudibus aliquid detractum velint, vel quod rem adeo prodigiosam ac pervulgatam, si vera sit, ignorare potuerint. Opus igitur est testimoniis bonæ notæ, antequam calculo nostro eandem comprobemus. Porro quia mentio facta est de P. Alexandro Wilthemio, consuli potest Bibliotheca nostra Societatis de operibus ab eo editis.

56. Franciscus de Aynsa supra memoratus, uti & alia lib. 2, cap. 8, pag. 156 nonnullos refert eventus, qui tametsi haud manifesta sint miracula, videntur tamen res esse hujusmodi, ut accidere non potuerint absque singulari Dei providentia, ac nostri sanctissimi Levitæ favore. Quæ igitur idem auctor ibidem excudit Hispanicè, ea hic recudo in hanc à me sententiam Latio sermone redita. In Sancti igitur ade sacra Oscensi anno 1589 accidit, ut accensus fuerit cereus Paschalis occasione cujusdam intemperiei aeris, sed incuria

Xxx 2

Joan.

AUCTORE
J. P.

Mira de carbonibus in Hispania

E

F

AUCTORE
J. P.

Joannis Miedes aditui non exstinctus, tota illa nocte arserit; cujus ignis candlabrum magnum ligneum, cerei ejusdem sustentaculum, corripuit & quidquid in eo erat auro oblitum, uti & SS. Orientium ac Laurentium in eodem pictos consumpsit usque ad diadema S. Laurentii: & ibi stetit ignis, quamquam nemo eum exstinxisset. Evenit praterea, ut prunâ quâdam ignitâ super altare delapsâ, totum ejusdem operculum coriaceum fuerit combustum, & aliquid etiam in frontali, quod vocant; mappa autem, quæ velocissimè videbatur devoranda, nihil damni illatum fuit.

Dum destructa esset media pars istius templi, ubi natales hauserat (ita Aynsa placet) illustrissimus hic Martyr, ut magnificum ac sumptuosum illud, cui tunc dabatur opera, edificaretur; id quod supererat adhibitum fuit ad celebranda divina officia. Quadam verò die, dum nemo tunc esset in ecclesia, magna pars contignationis (ita interpretor Hispanicum de la cruce-ria) decidit; casu, uti apparet, dilato ad illud tempus, quo omnis populus erat extra ecclesiam.

B
qua ibidem
in civitate
Oscensi con-
tigere.

57 Alia die contigit, ut, quando destrueretur arcus quidam chororum sustentans, eique in morem equitis insideret cementarius illum demolens, ex infortunio totus quasi corruerit, & unâ cum illo juvenis in eodem corporis situ: sed hinc nihil damni passus sine mora redire potuit ad suum laborem.

Eadem occasione ac temporis puncto dua opera transferebant feretro saxum, ut illud seponerent, ac sic locum darent; & transibant infra arcum, quando decidebat; qui per medios homines lapsus, feretrum quidem ac funes, quibus illud è collo appensum portabant, confregit; sed nihil eis nocuit; ita ut statim reverterentur ad suum laborem cum magna circumstantium admiratione.

Dum effoderentur istius ecclesie fundamenta, qua spatiosa admodum ac profunda erant, variis vicibus præ humiditate deciderunt multi ac valde magni terra acervi, operis, qui inferius illis aperiendis occupabantur, sine damno relictis.

Accidit etiam, ut, dum ditorum fundamentorum terra educeretur, carri conculcarint pueros, aliumque populum absque ulla lesione.

C

Die Martis, quæ fuit xxx Maii, anni 1617, deorsum è coronide prolapsus est medius later, & in conspectu omnium videbatur debere impingere in caput operarii cujusdam, qui inferius vacabat rei suæ mercenaria, nomine Puxol: à quo veluti devians medius later unum ei pro se latum

dedit, vestimentum solummodo ipsius tangens, D illasâ omnino ejusdem personâ.

Paucis item antè diebus evenit aliâ res valde singularis. Frvenculus quidam desuper cecidit ex arcu sacelli cathedralis, quod ad partem epistole situm est majoris: creditusque fuit omnibus, quotquot operi intererant, inspectantibus; deorsum labi; sed remansit, non sine miraculo uti videtur, illesus in tabula, quam super coronidem posuerat, unius asseris latitudinem continente.

58 In Ms. nostro Hispanico Casaraugustâ hinc Sanctus ac-
missio refertur ex Bagarâ tom. 1, lib. 3, cap. 2, pellit aëris
n. 27, quod cœnobita monasterii de Clusa, qui intemperiam
meditabantur illud deserere propter fulmina in
illud incidentia, consuluerint super hac re S. Hugonem abbatem Cluniacensem: qui illis auctor fuit, ut sese non moverent, sed ut voto se obstringerent S. Laurentio, faciendi quotidie commemorationem ejus. Quod executioni mandarunt; atque ex isto tempore ab hujusmodi calamitate liberati sunt. De S. Hugone abbate Cluniacensi agitur tom. 111 Aprilis nostri ad diem xxix, pag. 628; ubi notatur ad abbatialem dignitatem promotus anno 1049. De monasterii Clusensis abbatia origine & auctore Mabillonius in Actis Benedict. sec. vi, part. 2, pag. 697 Clusitum, ait, S. Michaëlis monasterium olim insigne in diocesi Taurinensi ad Pyrchiani montis radices situm est, nempe ad Clusas seu Alpitum fauces & angustias, quas Carolo M. in Italiam procedenti Desiderius Langobardorum rex præcludere frustra tentavit. Hac subserviunt pro hujus narrationis loco ac tempore.

59 Quando in Commentario prævio § 2 tra-
mirâ in ejus
elavimus de locis sacris, S. Laurentii miraculo-
rum prærogativâ nobilitatis, protulimus ibidem
rem prorsus mirabilem, quæ stato tempore con-
tingit in ejusdem insignis Levite sanguine, quem
ibidem indicavimus asseruari in ecclesia Campa-
nia territorii Romani. Miraculum hoc breviter
perstringitur in Ms. nostro, de quo dicebamus,
Casaraugustano; sed ex Bagarâ, qui in eodem
citatur tom. 2, lib. 6, cap. 3, n. 25, disci-
mus, rem hujusmodi accidere Neapoli in sacro
quodam ejusdem Sancti lipsano, quod existat in
conventu Religiosorum Franciscanorum de Advoca-
tione istius Sancti; nec non in alio aliquo ejus-
dem Martyris sacro pignore conventus monialium
Ordinis S. Benedicti, vulgo S. Maria de Alvi-
na, uti asseritur in eodem Ms. ex Bagarâ tom.
2, lib. 6, cap. 3, n. 50. Atque hic rerum Lau-
rentianarum sit finis.

DE MAGNO SS. MARTYRUM NUMERO

ALEXANDRIÆ ET RELIQUA ÆGYPTO.

J. B. S.

Ex Martyrologio Romano.

SUB DE-
CIO.

Notissima est eruditiss S. Dionysii Alexandrini ad Fabium Antiochenum incomparabilis epistola ab Eusebio Historia ecclesiastica lib. 4 cap. 41 & 42 recensita, qua immanissimam carnificinam & ante & post Decii edita Alexandria & reliqua Ægypto exercitam graphicè describit, quando nimirum innumeri prope Christiani omnis

aratis & sexus variis maximè & inauditis cruciatibus interempti sunt. Horum non pauci gloriosi pugiles in sacris Fastis ex laudata epistola nominatim expressi suum alibi locum reppererunt præsertim mense Decembri quo XII, XIV, XIX & XXII, aliique mensibus aliis referuntur. In Actis porro Metra seu Metranus senex, ceterorum antesignanus xxxi Januarii, Cointa vel Quinta VIII Februarii, Apollonia IX, Julianus & Eunus XXVII illustrati

A illustrati sunt, ut hic solorum anonymorum, grasse ea rabie interemptorum recolatur memoria, pluribus non explicanda, cum celeberrima historia loco jam non uno in opere nostro exhibita & explicata fuerit. Laudati Martyrologii annuntia-

rio hac est: Alexandriae, commemoratio sanctorum Martyrum, qui in persecutione Valeriani, sub praeside Emiliano, diversis exquisitisque tormentis diutius cruciati, vario mortis genere martyrii coronam adepti sunt.

DE SS. VIRGINIBUS MARTYRIBUS

BASSA, PAULA ET AGATHONICA

CARTHAGINE.

Ex eodem Martyrologio Romano.

J. B. S.

x AUGUSTI.

B **H**abet hic curiosus lector singularem aliquam annuntiationem hodierno Romano secunda editionis à Baronio insertam, antiquis omnibus sacris Fastis plane incognitam, quam unde acceperit, nemini, quod sciam, explorare haud licuit, me autem, adhibita quantavis diligentia, nec vestigium harum Carthaginensium Virginum reperisse, candidè fateri cogor. Tantumdem intelligo quid Eminentissimus per praedicta quae citat, antiqua manuscripta significare voluerit, cum nulla in notis eo die relata sint. At qualiacumque ea censerentur, id certe mirandum prorsus, nec in ipso Carthaginensi Kalendario de tribus tam praclaris indigenis Virginibus & Martyribus ullam fieri mentionem, neque usquam de earum gestis, aetate, anno aut die martyrii, vel demum de cultus traditione ulla monumenta reperiri posse. Neque tamen ipsam, utpote jam ab Ecclesia certo modo approbatam rejice-

re praesumo, fretus Baronii sinceritate.

E Alia accederet auctoritas si Flavii Lucii Dextrii ejusque commentatoris Bivarrii ac deinde Tamaii commenta huc quidquam conferre possent, dum Carthagine Spartaria, sub Daciano praedictas tres Virgines, duplicem lauream adeptas, solita sua fide commemorant. Plusculum faverent Octavii nostri Caietani, inter Vitas Siculas, animadversiones in Translationem S. Agrippinae in Siciliam, nisi quanti ea omnia momenti sint, pridem ostendisset Papebrochius ad diem xxiii Junii tom iv à pag. 464, ubi tota illa historia sic expensa est, ut nec inde adjumenti quidquam afferri posse videatur. Hac eo dicta sunt, ut circa praedictam annuntiationem nihil à nobis neglectum manifestius pateat. Nomina quidem ipsissima in dicta Translationis historia exprimuntur, verum quis eas Carthaginem Africa duxerit, necdum intelligo: multo minus qui Carthaginem novam in Hispaniam pervenerint.

DE SANCTIS MARTYRIBUS

VIRIS XI, ET VIRGINIBUS XIII, ITEM AFRÆ ET MILITUM VII.

C

Ex cod. Hieronymiano Epternacensi.

F

J. B. S.

C **J**am non semel negotium nobis successivere rextus implexi codicum Hieronymianorum: atque hoc praesertim die jam dictus Epternacensis, ab omnibus aliis discrepans, dum annuntiationi Laurentiane immediatè subjicit: Et alio loco virorum xi & Virginum xiii. Ciriaci, Largi &c.

De quibus jam ex aliis supra ad viii hujus actum est. Audiamus sequentia non minus obscura: In Aretio, Afræ, militum vii, Vallis ostensæ. Codicis auctoritate non audeo Afram rejicere; malim credere amanuensem errasse in positione. Quid hec postrema confusa significant; non capio, neque cum Florentino diutius libet querere.

DE SANCTIS MARTYRIBUS

CRESCENTIONE, ARCANEO, HYACINTHO, JANUARIO,
EXUPERATO, QUIRILLO, QUINCTO, GEMINO, PAS-
TORE, LUCILLA, PONTIANO, CRISPINA, INNO-
CENTIA, LEOCIPPIA, TERENTIA, SIDORA, AGA-
PA, CHRESTO, CYRIACA ET LETISIPPO.

J. B. S.

Ex codd. Hieronymianis.

B *Hujusmodi alia minutia, sive in mutato sexu, sive in addito, transposito aut subtracto nomine*

Ltera hac incerti loci Martyrum classis sic in omnibus codicibus reperitur, ut tamen nomina hinc inde luxata sint vitio describentium; ut Archanarei pro Arcanei; Jacenti pro Hyacinthi &c.

occurrunt, in quibus paulo scrupulosus hoc die versatur Florentinus; nos Sanctos recensimus eo, quo Majores nostri, numero & ordine, alias duas minores classes ab hac majori distinguentes; quas nusquam alibi sic dispositas inveniam. Felicissimum porro hic omittendum censuimus, quod idem superius non semel recurrerit.

B

DE SANCTIS MARTYRIBUS

EUTICIA, MARIA VIRGINE DEI ET VI INNOCENTIBUS.

J. B. S.

Ex iisdem codicibus.

virginem haud dubie intelligi. Alibi, inquit, jam

On laboro in nomine, sive Euticia sive Eutilia appelletur qua hic prima ponitur. Maria autem virgo Dei sic clarissime exprimitur in textu Florentinii, ubi is observat, Deo dicatam

ostendimus, etiam in primis Ecclesiae seculis asceteria virginum sacrarum fuisse. Sex qui sequuntur anonymi una die coronati, innocentes dicuntur, vel quia infantes vel quia virginis sociæ. Nec aliam ipsi, neque nobis lucem invenire licuit. Tantumdem dixeris de sequenti classe hujus diei ultima.

DE SANCTIS MARTYRIBUS

C CRESCENTIO, SEVO, ARCANANEO ET ALIIS XXX. **F**

J. B. S.

Ex iisdem codd.

C *onsentiant jam toties dicti codices in classe & numero Martyrum, tum expressorum tum anonymorum quorum nomina, inquit, habentur in libro vita, neque aliunde vel*

hilum suppetit quod de illis aut de his predicari possit, praterquam quod horum Codicum auctoritate inter Sanctos legitime referrri censeantur.

DE SANCTIS MARTYRIBUS ROMANIS

MILITIBUS CLXV. Item DE CLAUDIO, SEVERO, CRESCENTIONE, ET ROMANO.

J. P.

SUB AU-
RELIANO.
Cultus Mi-
litum 165
et Fastis
sacris:

die VI Augusti, ubi SS. Laurentio & Hippolyto subnectuntur Milites clxv. Constat item ex Mar-

tyrologio Romano veteri seu parvo, quod annuntiationi S. Laurentii hoc die x adjungit istam: Et Militum clxv. Ado, more suo illud exemplar secutus, Actis Laurentianis ita subdit: Eodem die Romæ, Militum clxv: que Usuardus etiam in suum Martyrologium transcripsit. Notkerum, dum scribit, Romæ, Militum centum & quadraginta quinque, non tam ab Adone, du-

tyrologio Romano veteri seu parvo, quod annuntiationi S. Laurentii hoc die x adjungit istam: Et Militum clxv. Ado, more suo illud exemplar secutus, Actis Laurentianis ita subdit: Eodem die Romæ, Militum clxv: que Usuardus etiam in suum Martyrologium transcripsit. Notkerum, dum scribit, Romæ, Militum centum & quadraginta quinque, non tam ab Adone, du-

Elore

A *Etore suo, recessisse suspicor, quam vitio amanuensis contigisse, ut unius numeri transpositione, pro CLXV scriptum legerit CXLV. Milites quoque nostros martyres Catalogo suo intexuit Petrus de Natalibus lib. 7, cap. 44. Martyrologium denique Romanum hodiernum ita in Ecclesia eos legendos prescribit hoc die: Item Romæ, passio sanctorum centum sexaginta quinque Militum martyrum sub Aureliano imperatore. Confirmantur hæc in Annalibus ecclesiasticis Baronii ad annum 275, num. 4 his verbis: Insuper constat & sexaginta quinque Milites de christianitate delatos, extra portam Salariam duci iustos, ibique martyrii coronam consecutos quarto Idus Augusti. De cultu itaque publico Martyrum istorum abunde liquet. Nunc difficultates circa eos quasdam expendamus.*

2 *Pugilum nostrorum certamen in Martyrologio Romano ac Baronio dicebatur contigisse sub Aureliano imperatore, qui presuit ab anno 270 usque ad 275. Alii sacri Falsi, quos recitavimus, nec illum, nec alium imperatorem nominant. Ex eo, quod in superioribus annuntiationibus, uti*

B *& disertè apud Adonem, secundum illa, que ex ipso mox dicam de secunda Martyrum classe, proximè adjungantur S. Laurentio, videtur quidem consequens, ut eodem, quo ille, die martyrium subierint; sed inde non conficitur, quod eodem anno illud acciderit; nam alioquin ad Aureliani tempora illud esset revocandum. Dies itaque sola, que Militibus istis ac S. Laurentio fuerit in patiendo eadem, sufficere potuit, ut eadem ista die simul annuntiarentur, quidquid sit de anno mortis aut imperatore diversis. Nos itaque cum Martyrologio Romano ac Baronio nostrorum Militum certamen innectimus imperio Valeriani; de qua tamen temporis nota certiores redderemur, si ab antiquis Martyrologis aliquod ejusdem indicium fuisset expressum.*

3 *Nec verò, quos hic damus, Pugiles videntur confundi posse cum militibus XLVI, ac CXX aliis Martyribus, qui in Actis S. Laurentii apud Surium memorantur: nam tametsi nonnulla utriusque isti manipulo Martyrum sint communia, nimirum Roma martyrii palæstra, numerus fere idem, si Surianos simul conjungas, ac porta Salaria; hos tamen ab hodiernis secernit Romanum parvum, ad diem xxv Octobris dicens: Romæ viâ Salariâ XLVI Militum, qui baptizati à Dionysio Papa, jubente Claudio decollati sunt. Distinguunt eos etiam Ado, ac Ussardus ad dictum diem: quibus adde Baronium in Annalibus ad annum 269 num. 6 (ubi ex Actis S. Laurentii eos exhibet) ac Martyrologium Romanum hodiernum; quocum de iis agi poterit ad xxv Octobris.*

C *4* *Circa alteram Martyrum classem, de qua ædurnum me superius premonueram, paucula hæc*

memoranda occurrunt. Ado postquam annuntiasset Milites CLXV; hæc addit: Tunc passi sunt Claudius, Severus, Crescentio & Romanus, ipso die, quo beatus Laurentius, post tertium diem passionis S. Sixti. Hoc die illos etiam habet Notkerus; non verò Ussardus, fides aliqui Adonis sectator. Apud Anastasium Bibliothecarium in S. Sixto II sic habentur: Passus est & beatus Laurentius, ejus archidiaconus quarto Idus Augusti, & Claudius subdiaconus, & Severus presbyter, & Crescentius lector, & Romanus ostiarius. In apographis Hieronymianis à Florentino editis, post Felicissimi annuntiationem in via Appia, subjungitur, & alibi Crescentionis, ut ibi licet videre ad diem x Augusti. In Martyrologio Romano ad diem xvii Septembris signantur ista: Romæ sanctorum martyrum Narcilli & Crescentionis; ex Actis S. Laurentii, uti ibidem dicitur in notationibus; quorum hic ultimus in compendio Actorum ejusdem sancti Levite apud Adonem sic memoratur: Erat in eadem domo (Narcissi) homo cæcus, nomine Crescentio, qui cepit rogare beatum diaconem, ut poneret manum suam super oculos ejus. Tunc beatus Laurentius lacrymans dixit: Dominus noster Jesus Christus, qui aperuit oculos cæci nati, ipse te illuminet: & factò signo crucis, aperti sunt oculi ejus.

5 *An igitur hic idem cum superiore est? At cæcus hic, lector iste dicitur. Respondemus, hæc non ita pugnare, quin conciliari possint: nam si ve cæcitas ei, dum jam fuerat lector, acciderit: sive aliquo ante martyrium S. Laurentii tempore, tunc necdum lector, curatus à cæcitate sit ac deinde ad lectoris officium promotus; nihil obstabit ex hac parte, quo minus unus idemque Sanctus intelligi possit. Verum unusne an duplex fuerit, aliunde nobis certò non constat. Romanus cum titulo militis datus est à nobis cum Martyrologio Romano die ix hujus: quem ab hodierno distinguit Ado: nam hodierno non addit titulum militis, uti supra vidimus; quem tribuit hesternò, prout licet videre ad diem ix hujus mensis. Ad hæc, hodiernus Martyr apud Anastasium modo citatum dicitur ostiarius. Quæ si vera sint, alius ab alio distinguendus est.*

6 *De tempore, quo coronâ martyrii redimita fuerit secunda hæc quatuor nostrorum Athletarum classis, observo hæc paucula. Admisso eo, quod supra dicebam, primam Militum CLXV classem, secundum Baronium ac Martyrologium Romanum sub Valeriano passam; & coassumpta annuntiatione Adonis, quâ immediatè illis subjungit, Tunc passi sunt Claudius, Severus, Crescentio, & Romanus, ipso die, quo beatus Laurentius &c.; consequens est, ut vi adverbii tunc tam horum quatuor, quam militum istorum certamen ad tempora Aureliani pertinere videantur.*

AUCTORE
J. P.
Nonnullæ
circa Mar-
tyres 4

E

dantur

observatio-
nes.
F

DE S. AUCTORE EPISC. CONF.

METIS IN GALLIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. B. S.

De cultu & ætate.

SEC. VI.
A recentioribus laudatur.

De celebris hujus Metensis Episcopi gestis quam pauca scripta sunt, tam intricata occurrunt que ad ejus ætatem solidè definiendam pertinent. Cultum præmissimus, de quo tamen non meminerint Martyrologi classici, certe in ipso proprio Metensi, plurimisque Usuardinis codicibus, tam Mss. quam impressis, disertè annuntiat, uti & in nostro Florario Ms., Maurolyco, Caniso & aliis, quorum ii codices rectè signant, qui locum hodiernæ depositionis expriment: Mauri-monasterio S. Auctoris episc. & conf., quemadmodum etiam rectè scribit Castellanus. *En Saussayi elogium*: Metis, sancti Auctoris episcopi, qui Leguntio succedens, egregiis luminibus virtutum cathedram illam replevit, atque ad pietatem vindicandam Agrippinensi concilio præfens, suffragium decusque haud modicum contulit. Piè denique pontificatu & vita perfectus, ad speculationem deitatis, in qua summi boni fructus est, carnis exutus mole, felix properavit.

B 2 Verbo hic præveniendæ est confusio qua inter synonymos Sanctos sub nomine Auctoris pridem invaluit, quamque rectè sustulit noster Browerus dum in *Annalibus Trevirensibus* tom. 1 pag. 281 num. 23 sic distinguit: Auctori Metensi datur IV Idus Augusti, cujus pignus à Drogone, sub Ludovico Pio translatum in Mauri-monasterium Alfacicæ ditionis. Non omnibus placet quod modo assererat Saussayus, quod ad pietatem vindicandam Agrippinensi concilio præfens suffragium decusque haud modicum contulerit, *in* ipote quod **C** istic Victoris nomen exprimat, non Auctoris, quem nimirum contendunt in eo concilio cum S. Servatio non sedisse, sed toto seculo posteriorem fuisse, quique adeo sanctissimo ab Attila Metensis urbis excidio interfuerit. Neque vero hodie nata est ea controversia, quam pridem operosè expendit & dissolvit noster Henschenius, ubi ad XII Maii gesta S. Servatii Tungrensis episcopi accuratè illustravit. Ejus verba hic transcripsisse juverit ad criticorum cavillos utcumque componendos. Sic ibi habet cap. 2, num. 16:

C 3 Alia nota temporis per quam confirmari potest Chronologia, S. Servatii mortem ad annum cccclxxxiv referens, & Valesii, duos Servatios comminiscens figmentum evertens, desumi potest ex ætate S. Auctoris Metensis episcopi: ad quem ex itinere Romam instituto deprecandi excidii causa, S. Servatium accessisse narrat Harigerus infra, atque post eum omnes Servatiane Vitæ scriptores. Confederat hic S. Auctor cum S. Servatio in concilio Agrippinensi; sed littera unica mutata per amanuensium inadvertentiam in Actis Victor scribitur: qui error jam ante observatus fuit à Meurillio episcopo in *Historia Episcoporum Metensium*, ab Ægidio Gelenio lib. 1 de

Magnitudine Colonia Agrippinensis syntagmate 6 notatione 3, Claudio Roberto in *Gallia Christiana* aliisque. Inscriptus est S. Auctor ad diem x Augusti pluribus Martyrologiis manu exaratis & typo cufis, & apud Saussayum in Martyrologio Gallicano dicitur, ad pietatem vindicandam, Agrippinensi concilio suffragium decusque haud modicum contulisse.

E 4 Illum Meurissius ait sedisse annis novem & quadraginta. Inter illustriores Episcopos Metenses recensetur in Vita Deicoli ad XVIII Januarii à nobis edita, ubi nominantur CLEMENS, CÆLESTIS, ADELFIUS, AUCTOR, ARNULPHUS. Successores ejus fuerunt Æfletius, Urbicius, Bonolus, Terentius, Guntolinus seu Gossolinus à S. Auctore sextus: sub quo urbem Metensem altera vice furori Hunnorum, quibus præerat Attila, subjectam fuisse asserit citatus Meurissius. Itaque si ejusdem Attilæ adventantis metu, ut vult Valesius, Romam iturus S. Servatius cum S. Auctore Remis egit, necesse erit Remensibus quoque dare duos Auctores vel unum Victorem, alterum Auctorem, quorum primus Colonienis adfuerit synodo, secundus sub Attila vixerit: uti ille Servatium ab Arvatio distinxit: eademque omnia citra ullius vel levissimæ auctoritatis prætextum Valesius deberet Remensibus impingere quæ Trajectensibus impacta diluimus. Cum utrumque effugiat sententia nostra, congressum SS. Auctoris & Servatii ponens sub primum adventum Hunnorum, qui uno post seculo duce Attila alteram in Gallias fecere irruptionem, dicendo Gregorium Turo-nensem hoc solum & nihil aliud significatum voluisse, quando ad primam mentionem Hunnorum etiam Attilæ meminit.

F 5 Ita explicandum Gregorium & qui cum haud dubie secutus est, Paulum Diaconum, si fatebuntur qui rem paulo attentius perpenderit ne Servatium aliquem Tungrensem episcopum, tot seculis toto Belgio incognitum, fingere cogamur, qui ad Attila tempora supervixerit, connectendo nimirum in *Historia Francorum* libri 2 capita 5, 6 & 7, quæ potius discernenda sunt, saltem in ordine ad nomen Attilæ, quod ibi inseritur, Gregorio plures barbarorum vastationes in unam confundente, ubi Meurissius eas studiosè distinguit, ut quemadmodum Treviros non semel ante Attilam invaserunt, sive Franci sive Wandali sive Hunni, sic iisdem diversis temporibus easdem strages passi sint Metenses saltem circa finem seculi quarti; quo pacto componenda sunt ea, quæ in Vita S. Servatii cap. 3 disertissimè exprimentur de ejus peregrinatione Romana, deque S. Auctore super eadem consulto, ubi enumeratis diversis ferocissimis gentibus, quæ Gallias vastabant, ita pergit num. 20:

F 6 Horum adventum B. Servatius sciens & audiens, simulque de irruptione suæ civitatis metuens, multis lacrymis & corporis afflictionibus

miseri-

A misericordiam Domini precabatur, ut populum suum à perfidorum nequitia tueretur. Sed sentiens per spiritum, peccatis populi præpedientibus, id sibi nullo modo concedi, Apostolorum Petri & Pauli limina decrevit adire, ut suis saltem Tungris ereptionem per eorum merita mereretur obtinere. Paratis igitur omnibus viatico competentibus, assumptisque secum comitibus necessariis, civibus jejuniorum & orationum super tanto discrimine indixit instantiam: & sic itinere arrepto, primum B. Auctoris Metensis episcopi requirit prudentiam. At beatus antistes Auctor, habita cum S. Servatio deliberatione, adjudicavit, ejus ratam esse intentionem, simul exposcens, pro se suaque urbe fundi profusius illic orationem, ut quoniam per se Romam nequibat adire, ejus sanctissimis precibus, Apostolis intervenientibus, optatam ereptionem sibi commissis civibus mereretur obtinere.

7 Vides hic imminentem calamitatem, vides Servatium & Auctorem synchronos, nulla prorsus Attila facta mentione. Porro Servatii, non Aravatii nomen scripsisse S. Gregorium, & admittit & in notatione probat nuperus editor Ruinartius, ab Henschenii opinione non usque adeo alienus, quemadmodum nec alii viri eruditi & recentissime Longuevallius noster in sua Historia Ecc. Gallicana tom. 2, pag. 64, quibus Servatii duplicatio, ut alter nimirum sederit seculo quarto interfueritque Concilio Agrippinensi, alter vero ad Attila tempora retrahendus sit, & quidem vel eo pacto S. Auctori synchronus; quibus, inquam, geminatus Servatius displicuit hætenus, quidquid Pagi in Critica Baronii ad annum 451, insultantis in morem multa congerens, frustra Servatios duos, ex citato fuse Paulo Diacono se evicisse existimet. Quod tamen, bona eruditissimi viri pace dictum sit, nec mihi nec aliis persuasit hætenus. Cum vero Pauli Diaconi narratio sancti nostri Auctoris præcipua gesta complectatur, ipsam hic describendam putavimus ex Corpore Historia Francica, in quo à pag. 171 exstat libellus ejus de Episcopis Metensis ecclesie.

B *recte componitur.*

NARRATIO

C PAULI DIACONI

De S. Auctore episcopo Metensi.

Ingruente barbarorum calamitate

A Ccepit deinde tertius decimus venerandus præsul Auctor gubernandam ecclesiam ea tempestate, quando non solum Gallia, sed universus penè occidens barbarorum sævientium est perpeffus sævitiam. De quo viro, quamvis & alia ab eo insignia facta credantur, duo tantum ad nostram memoriam ejus miracula pervulgata sunt. Eo igitur tempore cum reverendus hic Præsul vitam cunctis virtutibus decoratam duceret, Attila rex Hunnorum omnibus belluis crudelior, habens multas barbaras nationes suo subjectas dominio, postquam Gundigarium Burgundionum regem sibi occurrentem protriverat, ad universas deprimendas Gallias suæ sævitie relaxavit habenas. Hujus adventu beatus Servatius Tungrorum episcopus præcognito, Romam ad beatorum Apostolorum Petri & Pauli sacratissima corpora perrexit, ut per eorum sublime meritum, specialiter à Domino impetraret, quatenus iræ suæ indignationem a-

Augusti Tomus II.

verteret, & Tungrensis urbis populum à tanto exitio liberaret.

AUCTORE

J. B. S.

à S. Servatio

tio

9 Tunc ei divinitus per eundem beatum Petrum Apostolum revelatum est, quod ita cælesti esset judicio definitum, ut universa Gallia barbarorum foret infestationi tradenda, præter B. Stephani levitæ & protomartyris situm apud Mettis oraculum, in quo ipsius erat pretiosus cruor absque corruptionis labe reconditus. Hæc dum S. Servatio revelata fuissent, festinus ad Gallias repedavit: invenitque jam Hunnorum examina per universas Gallias debacchari. Qui cum ad obsidionem Mettensium, pro eo quod eorum civitatem inexpugnabilem ob murorum fortitudinem cernerent, recessissent, contigit beatum Servatium ipso tempore dum à Roma reverteretur, Mettis devenire, qui dum universa, sicut revelatione dederat, sancto confacerdoti suo Auctori retulisset, ad civitatem propriam, hoc est Tungris reversus est.

10 Nec mora, post ejus egressionem, murus civitatis Mettensis corruit, ingressumque hostibus superna dispositione patefecit. Mox vero B. Auctor traditam civitatem inimicorum gladiis advertens, universos parvulos, qui necdum sacri fontis abluitionem perceperant, baptisari præcepit. Igitur audientes Hunni qui duodecimo exinde miliario situm castrum quod Scarponna dicitur, obsidebant, Mettensis urbis mœnia corruisse, iterato ad eam festina celeritate regressi sunt, incendiisque & rapinis universa vastantes, plures è civibus cum eis qui baptisati fuerant parvulos interemerunt: reliquos vero qui exitio superesse poterant, simul cum S. Auctore episcopo captivos abducunt.

de Metensium excidio docetur.

E

11 Impletum sane est super B. Stephani levitæ & protomartyris domicilio, quod à beatissimo Petro apud Romam Christi famulo Servatio fuerat ante prædictum. Nam cum eandem basilicam procul furentes barbari aspicerent, ad eam cursim quasi opima spolia captaturi, properabant: cumque propius accederent, eorum oculis velut ingens saxum ac moles solida apparebat. Quam cum cæcati mentibus, manibus per gyrum palparent, aditumque ingrediendi quærerent, nihil omnino eis aliud quam naturalis saxi durities videbatur. Denique sæpius abscedentes rursusque revertentes, cum se nihil proficere cernerent, tandem fatigati discesserunt, suæque iniquitatis effectu frustrati sunt.

Servatio mirabiliter

F

12 Quid etiam de hoc oratorio B. Gregorius Turonorum episcopus in suis libris narraverit, non silebo. Refert enim, priusquam hi hostes venissent, vidisse virum fidelem in visu quasi conferentem cum sanctis Apostolis Petro ac Paulo B. Levitam Stephanum de hoc excidio, ac dicentem: Oro, Domini mei, ut non permittatis obtentu vestro Mettensium urbem ab inimicis exuri; quia locus in ea est, in quo parvitas meæ pignora continentur: sed potius sentiant se populo aliquid posse coram Domino. Quod si tantum facinus populi supercrevit, ut aliud fieri non possit, nisi civitas tradatur incendio, saltem vel hoc oratorium non cremetur. Cui illi aiunt: Vade in pace, dilectissime frater: oratorium tantum tuum carebit incendio; pro urbe vero non obtinemus, quia Dominicæ sanctionis super eam sententia jam præcessit. Invaluit enim peccatum populi, & clamor malitiæ eorum ascendit coram Domino. Ideo civitas hæc cremabitur incendio. Unde non dubium est, quod horum obtentu, urbe vastata, oratorium permanfit inlæsum.

S. Stephani oratorio.

Yyy

14 Igi-

AUCTORE
I. B. S.
Barbari ut
tenebris li-
berentur

13 Igitur exinde hostes dum ad oppidum quod appellatur Decempagos, quod à Mettensi urbe triginta millibus abest, pervenissent; quia Deo nostro semper de suis servulis cura est & in ira misericordiam (sicut ait Psalmista) non continet; tantæ subito eisdem Hunnos tenebræ circumvallaverunt, ut quid agerent, vel quo se verterent, omnino nescirent. Tunc causam tantæ calamitatis, ut in tali re opus erat, sollicitè inquirentes, ab uno ex captivis, quos ducebant, audiunt quia propter servum cælestis Domini Auctorem episcopum, quem in captivorum numero se vidisse dicebat, talia paterentur. Mox igitur, facta inquisitione B. Auctorem reperiunt, quem dum percunctarentur, quid in munere vellet accipere, ut à tanto eos periculo liberaret, ille ad hæc respondit, sibi nullum aliud gratius posse munus offerri, quam si omnes quos ducebant captivos, sinerent ad propria remeare. Quod illi si facerent, promittit se sine dubio à suo Domino impetraturum, ut ab illis quibus tenebantur tenebris eruerentur. Factumque est. Et mox in universo suo Hunni exercitu captivos, quos ducebant, requirentes, eos B. Auctori reddiderunt: à suis (ut eis promissum fuerat) cessantibus tenebris, luce redita, angustiis liberati sunt.

S. Aucto-
rem & re-
liquos capti-
vos dimittit.

14 Sicque venerabilis Christi famulus, dum ad modicum in captivorum sorte deputatus est, multos pariter à captivitate resolvit. O quantum potiori gloria de reductis iste civibus triumphavit, quam crudeles barbari, qui eos antea quasi victores abduxerant, triumphare potuissent! Veniamus & ad aliud miraculum, quod ejusdem meritis cælesti est virtute patratum. Quodam denique tempore cum in oratorio B. protomartyris Stephani (de quo supra retulimus) trabs ab ipso culminis fastigio dissoluta corruisset, marmor quod in altari eximii candoris erat, ita confregit, ut in duabus illud partibus omnino divideret.

Aliud insi-
gne S. mira-
culum.

15 Adest B. Auctor, & cunctis qui aderant pro inlato dispendio contristatis, ipse vero fidens in Domino, præcepit easdem fracturas sibi invicem copulari, pararique sibi ministeria, quo de super more solito divini sacrificii munus offerret. Stupentibus itaque illis & quid esset facturus, intendentibus, mox salutarem hostiam Deo obtulit. Illico omnis illa confractio ita solidata est, quasi antea divisa minimè fuisset. Est tamen in eodem marmore, quod non mediocriter usque in præsentem diem possit admirari. Nam ita apparet hætenus attentius cernentibus quasi divisum, sed studiosè contrectatum digitis, ita probatur solidum, ut nullius in eo divisionis sentiat indicium. Non est dubium & plura eum miranda patrafse: sed quantus qualisque fuerit, ex his quæ revelata sunt, plene potest agnosci.

Ad præmissum textum

OBSERVATIONES,

Prima sit quam nobis suggerit Meurissius in sua Metensi Historia pag. 178; nempe missum fuisse à Carolo Magno Paulum Diaconum

dum sederet Angelramus episcopus, ut insignis & celebris istius ecclesie Præsulum seriem & gesta seu vitas conscriberet. Verum cum varia barbarorum vastationes & incendia, quatuor antè seculis, relictas post ipsorum obitum memorias flammis omnino absumpsissent, non potuit historicus ille res magni momenti posteris tradere. Ita Meurissius; ut mirum videri non debeat, si nonnulla hinc inde confuderit, aequè ac S. Gregorius Turonensis.

17 II. S. Auctorem, quo de agimus; rectè signat loco tertio decimo, at prædecessorum seriem & annos consuluisse oportuerat, ne tam facile assereret & ipsum & S. Servatium ad Attila ætatem superstites fuisse. Nec minus tempora prævenit dum Gundigarium seu Guadacarium Burgundionum regem ab eodem Attila protitum narrat, qui ad ejus invasionem minimè videtur supervixisse, ab Aetio multis ante annis satis debellatus.

18 III. Porro SS. Auctorem & Servatium toto seculo Attilam præcessisse, ut iterum dicamus, ex eo evidenter constat, quod ambo concilio Agrippinensi interfuerint, frustra exultante Pagio, & certam sibi sententiam, quasi vero, audacter affirmante, quod non Auctor sed Victor Metensis concilio Agrippinensi subscripserit, non advertens, opinor, immanem parachronismum à se deglutendum, utpote quibus Victorem Metis adstruit pro anno 346 vel 349, cum ibi nullus istius nominis sederit post annum 153, quod ex Meurissii Catalogo manifestissimum est, ut adeo velit nolit, communiori opinioni subscribere compellatur, quæ Auctoris nomen in Victoris corruptum jam abunde demonstravit.

19 IV. Parem accuratorem desideres in Calmeto, qui Historia sua Lotharingica præfigens seriem chronologicam Episcoporum Metensium, postquam quatuor primos enumeravit, Clementem scilicet Cælestium, Felicem & Patientem, quorum tempora consiciunt annos non plus 96, dum ad Victorem I progressus est, audeat rotunde pronuntiare, Victorem I illum interfuisse concilio Sardicensi anno 347. Pergens autem reliquos septem recensere qui cum prioribus quinque non consiciunt nisi annos 280, dum ad S. Auctorem accedit, nostrum nempe ordine XIII, non dubitat quin ille Attila synchronus fuerit anno 451, id quod aperte enuntiat.

20 V. Aequè joco-seria sunt quæ in eodem Calmeti Catalogo sequuntur, dum à S. Auctore successores enumerans, postquam seriem ad Hesperium deduxit, ait, ipsum concilio Claromontano adfuisse anno 535, ubi, si Catalogus ejus subsistit, ab Auctore ad Hesperium consiciuntur anni 228, qui si addantur Attilanis annis 451 Hesperium reducent ad annum 679, quam epocham cum dicto concilio Claromontano combinet qui potest. Tricis illis mihi diutius inherere non lubet. Dicta sunt de S. Auctore quæ reperiri potuerunt: de ejus & unici Servatii Tungrensis episcopi ætate, jam pridem disputavit Henschelius, non solum ad diem XIII Maii, sed etiam in Exegeti historica ante tomum VII Maii, quibus quod addamus, nil superest.

DE S. ASTERIA SIVE HESTERIA V. M.

BERGOMI

INITIALIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

P. B.

Cultus ejus, translationes & Acta.

IN PERSECUTIONE
DIOCLE-
TIANEA.
Refertur
hoc die in
Marliis,

B

Hujus natalem hoc die sic annuntiat Martyrologium Romanum: Bergomi, sanctæ Asteriæ virginis & martyris, in persecutione Diocletiani & Maximiani imperatorum. Praiverat Galestinus (quem solum in animadversionibus suis appellat Baronius) in hac verba: Bergomi, sanctæ Asteriæ virginis & martyris; quæ beatæ Gratae virginis focia; Deo in religionem dicata, germanam & veram pietatem, quam vitæ instituto professæ est, in Diocletiani & Maximiani imperatorum persecutione egregiè sanguine profuso testificata, coronatur. Hujus elogii fontem assignat ipse in notationibus Martyrologio subnexis ad eundem diem ac mensem, Annales ac tabulas ecclesiæ Bergomensis. Nempe alibi notus nondum erat cultus ejus, cum anno 1578 illum ipse primum, ac deinde Martyrologii Romani reformatores per universam Ecclesiam promulgarunt. Quos autem hic Annales, quas ecclesiæ Bergomensis tabulas memoret Galestinus, etsi nescimus; facile tamen credimus, non adeo recentes fuisse, quin ad cultum hujus Virginis Martyris istic immemorabilem comprobandum suffecerint. Et verò nisi de cultus antiquitate constitisset, non toties illum Roma in Officiis propriis ecclesiæ Bergomensis ab anno Christi 1587 usque ad 1705 approbasset: ibi enim constanter Die XI Augusti, festo S. Hesteriæ virginis & martyris præscribitur Officium ejus duplex, cum Lectione IV propria.

C

2. Causa verò, cur ibi die XI hujus mensis colatur, est solennitas S. Laurentii martyris, qua dies X impeditur, ut post Marinum Mutium in Vita Sancta, Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italia ad ejusdem elogium rectè observat: nam diem Augusti X verum esse Hesteriæ natalem, vetera Bergomensium ac recentia monumenta consentiunt, etiam ipse libellus Officia eorum propria à Sixto PP. V probata complectens in editione Bergomensis anni 1610; in quo festum quidem notatur die XI Augusti; sed in subjuncta Lectione propria de Sancta disertè legitur: Ad duplicatum virginitatis & martyrii præmium capeffendum evolavit IV IDUS AUGUSTI; non TERTIO IDUS AUGUSTI, ut in posterioribus editionibus anni 1614, & 1707 repositum est. Sed unde nomen Asteriæ duxit Galestinus? Et hoc me non disiteor ignorare: neque enim ante illum sic uspiam reperi appellatam: ubique scribitur Hesteria, vel Hæsteria; nisi fortè in quodam ejus epitaphio, quod in ecclesiâ S. Alexandri M., priusquam anno 1561 destrueretur, sic exaratum ait existisse Calestinus Hist. Bergom. part. 2, vol. 1, pag. 290: B. M. HIC REQUIESCIT ÆSTERIA, DEO SACRATA PUELLA, QUÆ VIXIT ANNIS SEXAGINTA; DEFUNCTA SUB DIOCLETIANO, IV Augusti Tomus II.

IDUS AUGUSTI. CAPITIS SENTENTIAM ACCEPIT INDICT. VI. ARRIO ET JULIANO JUDICIBUS MAXIMIANI SENTENTIAM CAPITIS INCURRIT. Verum ad cultus ejus apud suos primordia redeamus.

3. Certum est ibi non modò venerationem ipsius, siqua fuerat, sed & omnem ferme notitiam intercidisse dudum ante annum Christi 1290, quo ejus & aliorum trium Sanctorum corpora inventa fuerunt: certum id quoque, quod eodem tempore in ecclesiâ cathedrali tam ipsi, quam sepulcri sociis constructa fuerit ara, ad quam anno sequente per episcopum loci Robertum de Bongis maxima solennitate translata sunt, & ad proprios adeo ac publicos in perpetuum Sanctorum honores evehiti. De utroque vide quæ dedimus tom. VII Maii, pag. 578, & potius tom. III Julii, pag. 203 & sequente; eaque pro insertis hic habe. Anterorem porro Bergomatium in illam religionem ac religionis originem quia tam luculento testimonio probare non possumus, aliis, quibus fortè meliora suppetunt instrumenta, demonstrandam relinquimus: nam idoneum ad hanc rem non putamus epitaphium modò recitatum; cum sit ætatis incerta, ut patet ex usu Indictionis; tum propter ineptam τωπολογίαν; denique propter variationem textus ejus, qui alius est apud Marinum Mutium ad finem Vita, ubi Indictio quidem nulla ponitur, aut repetitio; sed martyrium alligatur anno Christi cccvii; quam aram nemo nescit esse multo recentiore, quam ut magnam epitaphio nostro fidem adhiberi sinat.

4. Equè quidquam huc facere potest inscriptio, quam citatus antea Calestinus epitaphio subdit pag. 291 & seq. his verbis: Grata, ob proprias ac paternas virtutes, regias meruit nuptias; & viro defuncto, Bergomum rediit: ubi cum virgine Hesteria, ejus focia, piâ in divi Alexandri cadavere funerando exhibitâ operâ, summo repleta numine, unâ cum Lupo, Bergomi duce, & Adelaide parentibus populum hunc ad verum Dei cultum excitavit. Illam ideo, parentes, & Hesteriam in Divorum numero relatos civitas inter patria numina perpetuò colit ac veneratur. Anno cccviii. Neoterici profectò scriptoris hæc sunt, & quidem imperiti: neque enim veteres Divorum nomine Sanctos expressere; multò minus aram Christianam quarto seculo cognoverunt; quo & relatio cujusquam in numero, aut potius in numerum, Divorum phrasis erat ethnica; non Christiana.

5. Sed neque illud liquet, quod asserit in Synopsi ecclesiæ Bergomensis, anno 1696 per F. Vircentium Coronellum, invito, ut accepimus, auctore vulgata, Martinus Antonius Guerrini, sacra theologia ac juris utriusque doctor & cathedralis canonicus Bergomensis, de nobis aliqui & Opere nostro præclare meritis: non liquet, in-

abi cultus
ejus floruit.

E

ab immemora-
bili tempore,

F

hoc est, ut
minimam ab
anno Christi
1290

AUCTORE
P. B.

quam, quod pag. 35 de Agino, Bergomensium ab anno 758 usque ad 810 antistite, sic asserit: Inventas post annos quingentos à cæde reliquias S. Hesteriæ virginis & martyris solemniter cleri & populi concursu mirabiliter transtulit, & digno posuit sarcophago in dicta cathedrali. Unde, amabo, vir pius ac doctus id hausit? E Caestino, ni fallor, Hist. Bergom. parte 2, volumine 1, pag. 291. Hic autem unde? Ex Ms. Sanctuarii Bergomensis hoc textu: Fertur etiam, quod in translatione ipsius inventa sunt ossa lucidissima, & velut auro & argento mixta, mirabiliter redolentia, licet quingentis annis abscondita stetit. Ex quibus verbis conjecturam Caestinus hanc ducit: Hoc loco si per vocem ABSCONDITA significetur SEPULTA, necesse erit dicere, quod inventa & translata fuerint anno DCCCVII, cum episcopus esset apud Bergomenses Aginus. Nimirum auctor ille Hesteriæ martyrium ac sepulturam refert ad annum Christi 307, cui additi anni quingenti, excurrunt in annum Christi 807.

B
quando mi-
rabiliter in-
ventum cor-
pus ejus ac
translatum
fuit;

6 Corruit ista conjectura & ante Caestinum inaudita translatio, si negemus, hac verba, quingentis annis abscondita numerari posse ab anno, quo sepulta primum fuit S. Hesteria. Et sanè negandum hoc esse, constat ex historica Sylloge nostra de S. Joanne episcopo & martyre Bergomensi ad xi diem Julii à pagina 200; non enim ibi vel absconditio illa, vel cetera, que citat Caestinus, de solius Hesteriæ ossibus; sed de quatuor simul Sanctorum, Hesteriæ, Projectitii, Jacobi, & Joannis, eodem loco ac tempore sub episcopo Bongo inventis ac translatis ossibus memorantur; cum ergo certissimum sit, non eodem ibi omnes tempore sepultos fuisse, sed alios aliis multò seriùs, & Joannem quidem non ante annum Christi 683, hoc est, tribus & quod excurrit seculis post alios; non potest à tam disparata singulorum humatione commune numerandi principium duci; sed retrogradum potius ab universorum inventione ac translatione communi, qua alia non fuit, quam unica illa, qua Bongo sedente contigit. Adde, quod in eadem Sylloge pag. 204, ubi communis hæc inventio describitur è Ms. Bergomensi, non dicitur illa accidisse cum ossa S. Hesteriæ jam ibi quingentis annis abscondita stetit, sed cum ossa ejus & aliorum trium ibi simul per multos annos, & longo temporis decursu indignè latuissent: adeoque non adstruitur ibi certus annorum numerus, quo ante illam inventionem eorum quisque delituerit. In fumos abijt ergo conjectura Caestini. De solo inter eos Joanne ep. M. scribit ibidem pag. 202 auctor ac testis inventionis ejusdem ac translationis, inventum ita fuisse, postquam ibi per quingentos annos & ultra stetit. Unde sequitur, ut Hesteria & alii tribus ante Joannem seculis defuncti sepultique, ibidem per quingentos annos & ultra, ante communem inventionem anni 1290 delituerint (neque adeo transferri potuerint anno 807;) sed non sequitur, ut ibi sepulti non fuerint ac fortè etiam sine cultu latuerint multo diutius, quam Joannes.

C
sicut iterum
transferri
debit anno
1561, &
1704.

7 Translationem jam dictam anni 1291 longo intervallo consecuta est altera; tristior quidem, sed nihilo minus angusta, quam prior. Nempe anno 1561, mense Julio decreverat respublica Veneta novis Bergomum firmare munimentis, eamque ob causam S. Alexandri martyris cathedralem ecclesiam non sine magno civium dolore funditus demoliri, ut que conceptis operibus esset impedimento. Evacuavit illam ergo confestim (nam urgebatur) episcopus cum rebus aliis, tum

solertissimè Sanctorum, quotquot ibi servabantur, D corporibus & reliquiis, quorum omnium translationem ad ecclesiam S. Vincentii, qua & ipsa pridem in eadem urbe cathedralis erat & subinde martyris Alexandri titulo ac episcopi sede fuit insignis, Idibus Augusti proximi instituit majestate, quanta potuit maxima. Ibi porrò suus, ut ceteris, Hesteriæ nostra locus fuit & sacrarium. Adi, si vacat, authenticam hujus translationis historiam apud Ughellum in Italia sacra tom. 4, col. 707 editionis Romana, Venetæ autem col. 500; corrige tamen in utraque vitium, quo anterior translatio per Robertum Bongum facta, turpiter adscribitur anno Christi 1299, hoc est annis omnino septem post obitum translatoris. Tertia translatio denique ad novam ecclesiam cathedralem peracta est anno 1704; ut colligitur ex Officiis propriis Bergomensium anno 1707 excusis pag. 111. Nunc, stabilito satis cultu, ad Virginis Acta pergamus.

8 Acta S. Hesteriæ primigenia & integra ne- Acta ejus
scimus an unquam exstiterint. Quæ proferri jam qualia su-
possunt, Bergomensis ecclesie traditione (utinam perferri;
vetusta satis & constante!) nituntur. Paucula E
quædam ceteris aliquanto antiquiora videri possunt, quæ ad vitam S. Grata pertinent; si tamen revera pertinent, aut Vita illa S. Grata, etiam eatenus, Actis ipsius Hesteriæ multum ponderis afferre per se potest; quod examinandum erit ad diem iv Septembris, quem Bergomenses solennitati natali S. Grata ab anno 1706 perpetuò imposterum consecratum esse voluerunt; ut videre est in Officiis propriis jam citatis pag. 93 & 112. Certè historicorum Bergomensium aquila Jacobus Philippus Forestus, vulgo Bergomas, in opere de Claris mulieribus cap. 111 sic gesta S. Grata recenset, ut S. Hesteriæ nullam prorsus mentionem admisceat; imò ut præcipua hujus elogia videatur excludere; cum asserit, S. Grata diu ante obitum renuntiassè rebus omnibus, ut unice Deo viveret; obiisse autem eo anno, quo divus Constantinus Magnus totius imperii monarchiam est assecutus. Ubi ergo principatus urbis à S. Grata usque ad mortem administratus, ac tum demum Hesteriæ consignatus; ubi ejusdem Hesteriæ martyrium sub iudicibus ab imperatore (qui certè Constantinus esse non potuit) missis; ubi Acta denique nostra? An hac seculo xv ignorare Bergomi Forestus potuit? Non credet, qui virum noverit. An ergo tacitè improbavit? Alii judicent; ego quidem suspicor, eoque id magis, quod idem in vasto suo ac celeberrimo Supplemento chronicarum numquam Hesteriam nominet, ne in catalogo quidem alphabetico Martyrum, persecutione decima sublatozum; in quo sanè Civi suæ, ne dicam Principi, si ejus Acta non respuebat, locum præ aliis illustrem debuit.

9 Ignota verò hæc Acta nostra nec fuisse, nec esse potuisse Jacobo Bergomati, ex eorundem apographo discimus: depromptum est enim anno 1706, fide legitime comprobata, è Sanctuario, five antiquo Lectionario Sanctorum ecclesiæ Bergomensis, existente in archivio cathedralis S. Alexandri, cooperto corio figurato & partim deaurato, operis antiqui, & characteris Gothici. Verba sunt V. Cl. Martini Antonii Guerrini (à quo dictum apographum cum aliis nonnullis unum in fasciculum compaetis anno 1708 accepimus) pag. 85; uti & hæc, pag. 9, de eodem illo Sanctuario: Nec ejus certa ætas assignari valet; cum sit liber exscriptus ex antiquioribus & nunc deperditis exemplaribus: & ut ex litterarum collatione conjici

Acta ejus
qualia su-
perferri;

E

F

& quando
conscripta
fuerint;

A conjici potest, videtur ultimum hoc extans exemplum ab annis trecentis exscriptum: hoc est in ipso illo seculo, quo floruit Bergomi in PP. Augustinianorum Conventu Jacobus. At cur tum exscriptum? Utrique ad usum Officii in ecclesia Bergomensis; quandoquidem Sanctorum singulorum gesta in Lectiones Officio congruas distributa continent. Vigebat ergo tum usus ille. Et ignorare poterit Bergomi sacerdos Religiosus, quæ ætate sua, in diœcesi, in urbe, in ecclesia tum cathedrali, tum aliis hujus Officia servantibus, atque adeo in ipso Conventu suo (ut est verisimile) anniversario cursu à se & aliis recitari consueverint? Habes hic interim ætatem exemplaris, cujus infra dabimus egraphum;

10 Sed quoniam exemplar istud ex aliis antiquioribus exscriptum fuisse dicitur seculo xv, quæri potest, quo primum tempore composita fuisse & Officio ecclesiastico inserta putemus Acta nostra. Duo tantum hic certa videntur: primum, quod id factum sit pridem ante seculum xv; ut ex dictis patet: alterum, quod idem non acciderit ante inventionem ac translationem S. Hesteriæ, seu annum Christi 1290 aut sequentem: hoc enim docet istius inventionis ac translationis historia, superius assignata, ab ipso statim exordio, quod sic habet: Translatio sanctorum martyrum Hesteriæ, Proiectii, Jacobi, & Joannis celebrata fuit hoc ordine. Permanerant autem præscriptorum Martyrum corpora in cathedrali ecclesia sancti Alexandri Bergomi per multos annos, minus decenter latentia; ITA UT BERGOMEUS POPULUS SANCTOS ILLOS VIX SCIRET; locum verò penitus ignoraret; qui tamen canonicis illius ecclesiæ ex quadam lapidis vetusta inscriptione manifestus erat. Cumque ibi longo temporis decursu SINE DEBITO CULTU aut reverentia stetitissent, &c. Eumvero si cultus non erat, Officium non erat. Si tum Bergomeus populus Sanctos illos vix sciebat, multo minus eorum Acta noverat; qua tum proinde scripto vulgata nondum erant. Quod si est ita; videat profecto antiqua historia non rudis arbiter, æquod monumento, decem omnino seculis post ea, quæ narrat, condito pretium statui possit; indeque conficiat, quanti multo recentiora, ex eodem fonte, sed non eadem simplicitate, per Benalium, Gyarnerium, Celestinum & alios ducta atque amplificata valere debeant. Nostra nunc interim accipe, totidem hic numeris, quot in Sanctuario Bergomensis Lectionibus distincta.

B *10 Sed quoniam exemplar istud ex aliis antiquioribus exscriptum fuisse dicitur seculo xv, quæri potest, quo primum tempore composita fuisse & Officio ecclesiastico inserta putemus Acta nostra. Duo tantum hic certa videntur: primum, quod id factum sit pridem ante seculum xv; ut ex dictis patet: alterum, quod idem non acciderit ante inventionem ac translationem S. Hesteriæ, seu annum Christi 1290 aut sequentem: hoc enim docet istius inventionis ac translationis historia, superius assignata, ab ipso statim exordio, quod sic habet: Translatio sanctorum martyrum Hesteriæ, Proiectii, Jacobi, & Joannis celebrata fuit hoc ordine. Permanerant autem præscriptorum Martyrum corpora in cathedrali ecclesia sancti Alexandri Bergomi per multos annos, minus decenter latentia; ITA UT BERGOMEUS POPULUS SANCTOS ILLOS VIX SCIRET; locum verò penitus ignoraret; qui tamen canonicis illius ecclesiæ ex quadam lapidis vetusta inscriptione manifestus erat. Cumque ibi longo temporis decursu SINE DEBITO CULTU aut reverentia stetitissent, &c. Eumvero si cultus non erat, Officium non erat. Si tum Bergomeus populus Sanctos illos vix sciebat, multo minus eorum Acta noverat; qua tum proinde scripto vulgata nondum erant. Quod si est ita; videat profecto antiqua historia non rudis arbiter, æquod monumento, decem omnino seculis post ea, quæ narrat, condito pretium statui possit; indeque conficiat, quanti multo recentiora, ex eodem fonte, sed non eadem simplicitate, per Benalium, Gyarnerium, Celestinum & alios ducta atque amplificata valere debeant. Nostra nunc interim accipe, totidem hic numeris, quot in Sanctuario Bergomensis Lectionibus distincta.*

A C T A

Ex Lectionario veteri Bergomensis ecclesiæ Ms.

S. Hesteria Christi cultum Bergomi suscitavit;

Hesteria virgo & martyr sanctissima, nostræ civitatis Bergomensis olim magna gubernatrix; sed nunc ejusdem apud dilectissimum sponsum suum Dominum Jesum Christum sedula procuratrix, anno Dominicæ nativitatæ ducentesimo quadragesimo septimo vitæ suæ principium sumpsit, Ecclesiæ Romanæ præsidente sancto Fabiano Papa. Quam bona constellatio! quod eo tempore nascerentur duæ consociæ Sanctæ, videlicet Grata & Hesteria, quæ primæ causa fuerunt divulgandi in nostra civitate Bergomensis Christi nomen a, & ampliandi. Hæ sunt duæ olivæ misc-

ricordiæ; hæ duo rubicundi flores rosarum; hæ duo candelabra aurea lucentia ante Dominum; hæ duo candida lilia convallium.

2 Hujus igitur mulieris viraginis vitam, mores, & actus omni laude dignissimos dicere mihi volenti occurrit illud Psalmi; Secundum nomen tuum, sic & laus tua. Hoc nomen Hester, à quo Hesteria derivatur; nomen mulieris pulchræ & humilis fuit, & honore elevatæ. Hesteria nostræ humilitate pulchra & fide decora, charitate elevata, nobilibus genere; sed virtutibus & Christiana religione magis, orta parentibus, in teneris annis adhuc existens, sacro Baptismatis fonte purificata, postposita semper seculi vanitate, jugiter animum suum cunctis virtutum generibus, divinisque rebus applicavit. Crescebat puella, sicut ætate personaque, sic non minus virtutibus & gratia Domini nostri Jesu Christi.

3 Litteris sacris, mōnitis salutaribus, sedulis contemplationibus operam dabat; & quod oculis, auribus, & mente boni concepisset, opere complere curabat. Gloriosissimæ Virginis Mariæ cum legisset Vitam, & sæpius laudes immensas recitari sensit, maximum hausit desiderium sanctæ virginitatis. Quod liliū candidissimum ut in suo decore servaret; paternis ædibus absconsa manebat, & ante oculos mentis habebat immaculatum speculum sanctæ integritatis. Itaque in domo manens, comitem habebat secum sanctæ virginitatis humilitatem, obedientiam, abstinentiam, manuum labores, & præsertim cunctorum bonorum procuratricem sanctissimam orationem. Cum regina Grata viduata marito domum paternam remeasset, petiit eam sociam sibi dari, cum qua cælibem vitam ducens, virtutum actibus liberius vacare valeret.

4 Cum aliquæ deductæ fuissent mulieres, præ ceteris Hesteria, virgo mulierque sensata, tamquam à Deo sibi parata, placuit sanctæ Gratae. In unum igitur convenientes, prædiolum seorsum sibi datum est à Duce Lupo, sanctæ Gratae genitore c. Quæ Hesteria famula Dei suum quoque detulit patrimonium; ubi misericordiæ tam spiritali, quam corporali operam dabat indefinenter. At pius & clemens dominus Deus misit Bergomum bonum propugnatorum sanctum Alexandrum d, cujus adventum non latuit apem argumentosam sanctam Hesteriam, eò maxime, quod flores salutis eum deferre sentiebat. Suscipiente sacri martyrii palmam Alexandro, supervenerunt sanctæ mulieres Grata & Hesteria: illa caput tollente *, * f. attolente ejus colligente * sanguinem, qui fluxerat, coagulatum in gremiali suo: & sepulturæ eum aromatibus tradiderunt.

5 Post longum verò tempus Grata plena die-rum & bonorum operum, sentiens se morti propinquam, sancta Hesteria præfente, primatibus urbis ait: Hesteriam ducem sequimini; quia nihil vereor, quod vos tramite recto ad finem tandem desideratum perducet. Tunc optimates divæ Gratae dixerunt: Dominam Hesteriam, quam ut ducem recommittis, tum tui respectu, tum & ipsius magna prudentia, mansuetudine, sapientiaque diligemus, observabimus & venerabimur, ut te ipsam. Tunc sancta mulier Hesteria lacrymis perfusa, vix loqui valens, hæc verba subjunxit: Ancillam humilem, non dominam, me futuram esse polliceor. Corpus verò divæ Gratae per sanctam Hesteriam traditum est sepulturæ.

6 Tunc convenerunt principes urbis ad Dei famulam Hesteriam dicentes: Ob fiduciam, quam de tua pietate gerimus, rogamus te, digneris tu-

EX MS. & à Bergomatibus admittitur ad urbis principatum;

in quo confirmanda per iudices imperatorios;

B

Christiana deprehen-ditur;

& subji-citur gladio.

C

per nos primatum sumere. Quibus illa respondit; Et unde hoc mihi, quod ego femina, de genere principum non existens, viris tam gloriosis debeam principari? Humilem potius ancillam me facite; serviam pro posse vobis fratribus meis amore Domini Jesu Christi. Cui omnes dixerunt: Quia ergo tuam humilitatem respicimus, hinc est quod te cupimus exaltare, decrevimus, & statui-mus. Quibus contradicere non valens, civitatis regimen sumpsit; in quo donec perstitit, magnam sui laudem & memoriam dereliquit.

7 Primò namque de laudibus divinis in eccle-siis persolvendis animum suum apposuit, juxta id Salvatoris nostri documentum: Primum quærite regnum Dei; deinde paci civium & populorum curam adhibuit diligentem; demum pauperum, & indigentium necessitatibus sublevandis. Unde factum est, ut eam cuncti summa veneratione pro-sequerentur. Cum venissent Bergomum duo iudi-ces ab imperatore missi, ut Hesteriam in ducatu confirmarent, sedentes pro tribunali, fecerunt Hesteriam coram se sistere, & dixerunt: Vene-randa Domina, quanta sis digna laude, virtuti-bus tuis præviis, effectus iste demonstrat, quod cum non sis de genere principum, te mulierem vetulam in suam ducissam, gubernatricem, & dominam cives elegerunt; quare Deo Jovi thura te dare convenit, qui tibi talem gratiam contulit.

8 Tunc Mulier sancta ita respondit: Vos, qui iudices estis constituti, justitiam & æquitatem ser-vare decet; sed totum oppositum facitis: nam me suadetis honores divinos afferre, cui magis contemptus debetur; & eum contemnere, qui largitor horum extitit. Quæ commemoratis, con-tulit Christus Jesus, qui cum Patre, & Spiritu sancto cuncta creavit, & universum gubernat, & se diligentes speciali gratia decorat. At iudices exclamantes in eam, dixerunt: Ergone, mise-ra mulier, Christiana es? Solemnitas hæc, quam putabamus gaudio tuæ coronationis explere, ver-tetur in luctum. Respice, domina, si mortem evadere cupis, & optas ducatus honoribus insi-gniri. An non recolis, Alexandrum militem ob hanc causam graviter punitum?

9 Quibus illa nil trepidans, intulit: O me felicem, si gloriosissimi Martyris per vos nomi-nati pretiosissimæ morti participare possem! Quæ me putatis appetere, divitias temporales, glori-am, & delicias carnales, omnia tamquam sterco-ra puto, dummodo Christum lucrifacere possim. At illi: Quid protelari juvat? Aut Jovem ado-

ra, vel vitam cum morte mutabis. Tunc illa ge-nua terræ figens, & cælum respiciens, hanc fu-dit orationem: Domine Jesu Christe, qui mun-dum creasti & mirabiliter proprio sanguine rede-misti; suscipe, quæso, corpus & animam an-cillæ tuæ, quæ tibi nunc offero sacrificium in o-dorem suavitatis; suppliciter orans, ut omnium hujus civitatis miseraris, & his, qui me perfe-quuntur, ignoscas, & lumen tuæ gratiæ mittas. Quod audientes iudices, facto nutu spiculatori, ejus caput amputari jusserunt. Angeli verò tollen-tes animam ejus, cum immenso jubilo conspectui Majestatis divinæ præsentaverunt. Deinde Chri-stiani corpus illud sacrosanctum honorificè sepelie-runt in divi Alexandri æde e anno Nativitatis do-minicæ trecentesimo septimo f, die vero decimo Augusti.

A N N O T A T A.

a De S. Grata agatur die iv Septembris. Non fuisse autem illam cum S. Hesteria primam omni-no causam divulgandi in civitate Bergomensi no-men Christi, sed potius à S. Barnaba olim divul-gatum, ac subinde sopitum, resuscitandi, ultro ipsi Bergomenses asserunt.

b Maritum S. Gratae aiunt fuisse regem quem-dam Germania: hinc ipsa regina dicitur.

c De SS. Lupo & Adleida, S. Grata paren-tibus, egit Henschenius noster eodem die 9 Junii; sed ante acceptam collectionem Ms. Clarissimi Guerrini; è qua siquid emendari poterit, id fiet die 4 Septembris, ubi de S. Grata.

d S. Alexander M. unus ex legione Thebaorum colitur Bergomi, ut patronus principalis die 26 Augusti, quo etiam notatur in Martyrologio Ro-mano. Qua tum dicenda erunt, huc lucem af-ferent.

e An ergo illa jam tum exstabat? Aiunt Ber-gomenses; nos examen remittimus ad diem 26 hujus mensis.

f Nihil invenimus hætenus, quo hac epocha solide probetur. Itaque Baronius in Annalibus ejus martyrium recenset anno Christi 303; sive quia putavit, illo anno re vera contigisse; sive quia incertam judicavit esse, quam Bergomates hic defendunt epocham. Vide Commentarium præ-vium num. 8: nec enim talia sunt hæc Acta, ut iis operose per singula vel illustrandis, vel consu-tandis opera pretium nos facturos speremus.

DE S. DEUSDEDIT CONFESSORE

R O M Æ.

Ex Martyrologio Romano.

J. B. S.

SEC. VI. A Baronio Sanctis est adscriptus

Hujus nominis in Fastis sacris so-lus & unicus notus est is quem dedimus xv Julii, nempe epi-scopus Cantuariensis ordine sex-tus: ast is, de quo hic loqui-mur, in nullis etiam recentio-ribus Martyrologiis repertus est hætenus præter-quam in hodierno Romano, ut à Baronio recensitu-m & auctum est, id quod in notis satis aperte fatetur, dum nullum citat præter S. Gregorium in Dialogis lib. 4 cap. 36, qui tamen ipse, ut

ut Virum laudaverit, Sancti aut Beati appella-tione nusquam honoravit, eo solum titulo ipsum predicans, quem in Martyrologio descriptum ha-bes, ubi his verbis seu elogio consignatur: Romæ sancti Deusdedit confessoris, qui quod in hebdo-mada manibus suis operando lucrabatur, die Sab-bati pauperibus erogabat. Viri eminentissimi an-nuntiationem, ab Ecclesia admissam & aliquo modo approbatam non magis vellicare lubet, quam supra datam de virginibus & Martyribus Cartha-ginensibus. Ad ampliorem paulo rei notitiam con-feret,

A ferret, si ipsismet. S. Gregorii textum hic integrum subjiciamus. Ita habet:

quia laudatus à S. Gregorio PP.

2 Hic etiam quidam juxta nos Deusdedit nomine, religiosus habitabat, qui calcamenta solebat operari, de quo alter per revelationem vidit quod ejus domus ædificabatur, sed in ea constructores sui solo die Sabbati videbantur operari. Qui ejusdem viri postmodum subtiliter vitam requirens, invenit quia ex his quæ diebus singulis laborabat, quidquid ex victu atque vestitu superesse potuisset,

die Sabbato ad beati Petri ecclesiam deferre con-
sueverat, atque indigentibus erogare. Qua ex re
perpende, quia non immerito ipsius fabrica Sab-
bato crescebat. *Hæc nonnihil contraxit Ferrarius,
de suo addens tamquam Gregoriani textus partem:*
Is ex hac vita IV Idus Augusti ad eleemosynarum
fructum percipiendum migravit. *Melius observas-
set, hunc diem tamquam ipsi natalem selegisse
laudatum Baronium.*

AUCTORE
J. B. S.

DE S. ARIGIO VEL AREDIO CONF.

ARCHIEPISCOPO LUGDUNENSI IN GALLIA.

SYLLOGE APOLOGETICO-HISTORICA.

J. P.

§ I. Varia nominis eformatio; criminationes contra Sanctum, uti & defensio pro eodem apologetica.

B
POST AN-
NUM DCXI.
Sanctus hic
cum alio non
confunden-
dus.

Monitum ante omnia volumus le-
ctorem, ne sanctum hunc Anti-
stitem confundat cum alio syno-
nymo ac synchrono episcopo Va-
pincensi (de aliis dicitur sub
finem hujus Sylloges, uti & de
hoc plura dabuntur infra) cujus Vita in Opere
nostro illustrata jam pridem fuit ad diem 1 Maii
à pag. 107; Lugdunensis autem, die XIII à Ghi-
nio relatus, prout habes in Prætermis ad istum
diem pag. 753, rectius ibidem in hunc x Augu-
sti dilatus est, uti conficietur ex iis, quæ de pu-
blico ejus cultu postea differemus. Varia verò no-
men hoc eformandi rationi non repugno; sive en-
nim scribatur Arigius, Aregius, Aredius sive
Aridius; eundem hodiernum Præsulem intelligi
volo: notum quippe est, nomina propria vel in
primis fontibus aliter atque aliter haberi posse,
vel à transcriptoribus variari. Hic autem quod-
nam sit primævum ac genuinum, non habeo, un-
de definiam: nec moror Ferrandum (cujus recur-
ret mentio inferius) pag. 31 occasione Arigii sui,
hæc de nostro observantem: Hunc (nostrum An-
tistitem Lugdunensem intelligit) perperam Sever-
tius Aridium nominat, & cum Aimoino errante
errat. Sed tantilla ac incerta res nobis nihil mo-
lestie creare debet, ubi alia sunt, eaque momen-
ti longè majoris, quæ videlicet in gravissimis ad-
versus Viri sanctitatem accusationibus versantur,
prout visuri sumus. Primò itaque eas sincerè ac
candidè proponamus; ac deinde dispiciamus, quid-
nam & ad illas responderi, & pro Præsule nostro
dici possit.

Accusatio-
nibus

2 Si vera sunt, quæ de Arigio nostro memo-
rant scriptores, gravissimorum criminum veus fue-
rit oportet. Fredegarius quippe Scholasticus in
Chronico, quod Theodericus Ruinartius edidit,
ac S. Gregorii Turonensis episcopi Historia Fran-
corum subjunxit, cap. 24 à col. 604 hæc habet:
Anno VIII regni Theoderici (Christi 603) syno-
dus Cabillone colligitur: Desiderium Viennen-
sem episcopum dejiciunt, & infligante Aridio Lug-
dunensi episcopo & Brunichilde, subrogatus est
loco ipsius sacerdotali officio Domnolus; Desi-
derius verò in insulam quamdam exilio retruditur.
Eo anno sol obscuratus est. Et cap. 30: Eodem
anno (regni Theoderici XII, uti præmiserat,
Christi 607) Theodericus Aridium episcopum

Lugdunensem; Rocconem & Æpporintum come-
stabulum ad Bettericum * regem Spaniæ direxit:
qui exinde Ermenbergam filiam ejus, Theuderi-
co matrimonio sociandam adducerent: ibique da-
tis sacramentis, ut à Theudericò ne umquam à
regno degradaretur, ipsamque accipiunt, & Theu-
derico Cabillone præsentant; quam ille gaudetis
diligenter suscepit. Cap. autem 32: Eo anno
Theudericus, consilio Aridii episcopi Lugdunen-
sis perfidi utens, & persuasione aviæ suæ Brunechil-
dæ, sanctum Desiderium de exilio regressum la-
pidare præcepit.

3 Fredegario suffragatur Aimoinus Parisiis e-
ditus anno 1603, qui lib. 3 cap. 89, pag. 144
sic narrat: Synodus etiam Cabillone collecta, De-
syderium Viennensem episcopum dejecit: eoque
factione Brunichildis & Aridii (Lugdunensis pon-
tificis, qui Secundino successerat) in exilium ac-
cto, subrogatus est Dommilus in sacerdotale offi-
cium. Et cap. 92 pag. 146: Theodoricus per-
suasionibus Aridii Lugdunensis episcopi, ac aviæ
suæ Brunechildis deceptus, sanctum Desiderium
Viennensem pontificem exilio revocatum lapidari
præcepit. Auctor Vita S. Romarici, apud no-
strum Labbeum Nova bibliotheca Mss. librorum
tom. 1, pag. 781 hæc memoria prodidit: Erat
tunc temporis in palatio unus episcopus nomine
Aridius, qui Brunichildæ reginæ sedulo famula-
batur eloquio, illiusque supra dictus vir pedibus
prostratus supplicat, ut res apud reginam suo in-
terventu recipere potuisset. Illeque irâ fauciatus,
os viri pede excusso impiè verberavit, statimque
furgens vir Dei Romaricus ad basilicam S. Mar-
tini perrexit, atque in pavimento projectus mox
tali voce affatur: O beate Martine, commenda-
vi me tibi; ubi es? quid agis? Affer opem mi-
fero, ut nullis deinceps tuis patrociniis mancipetur.
Et his dictis regressus ad civitatem tamquam
responso accepto, rei præstolabatur eventum. Sed
illucescente die crastina, vulgatum est regem Theo-
dericum mortis sententiâ percussum fuisse; ac de-
inceps accitus à regina vel ab episcopo Aridio Ro-
maricus reddito patrimonio supplicatur, ut sal-
tem per ipsum eisdem de urbe Metensi fugiendi
darentur spatia. Ille diligens inimicos suos, auxi-
lium ipsis, ut tempus patuit, non negavit. Ha-
bes hic, lector, crimina, de quibus isti auctores
incusant S. Aridium nostrum. At videamus nunc
quid sit.

E

* i. e. Wit-
tericum

S. Aridio
imputatis

F

AUCTORIB
J. P.

responder
Cointius,

omni cum
crimine

C

liberans.

quidnam ab aliis in favorem ejus ad illa respon-
deatur, varias proferendo eorum sententias, qui-
bus obiectas Sancto accusationes vel penitus amove-
re conantur, vel mitigare.

4 Prima igitur sit Cointii, qui in Annalibus
ecclesiasticis Francorum tom. 2, ad annum 607,
num. 15 Aridium omni planè crimine liberat, ac
falsitatis arguit scriptores, qui calamos adversus
eum acuerunt. Ad duo itaque accusationum ca-
pita, qua supra è Fredegario produximus, &
quorum alterum in Desiderio è sede Viennensi de-
jecto; alterum in ejusdem Sancti lapidatione ver-
satur, Aridio, uti ibidem dicebatur, utriusque
istius facinori cooperato; ad duo; inquam, ista
sic responderet Cointius: Utrumque silent Jonas &
Ado: nam Jonas totum crimen in Brunehildem
reginam ac Theodoricum regem, Ado in unam
Brunehildem, neuter in Aridium episcopum re-
jicit. Fatemur quidem Aridium in Lugdunensi ca-
thedra sedisse toto tempore, quo Desiderius Vi-
ennensis antistes exulavit, sed eum in exilium aut
in mortem ejusdem Desiderii consensisse non ex-
istimamus, ob Viri sanctitatem, ac publicum cul-
tum in diocesi Lugdunensi, sicut ibidem subdit.
At nos de his alio agemus loco inferius. Jonas in-
terim modo memoratus est iste, qui, prout præ-
miserat Cointius ibidem num. 11, intra trienni-
um ab obitu S. Bertulphi Bobiensis abbatis, cu-
jus mors in annum Christi dclx incidit, sancto-
rum Columbanii & Attalæ Vitas edidit, quique in
Vita S. Columbanii loquitur de passione S. Desi-
derii; sicut videre licet apud Mabillonium Act.
Benedict. sec. 2, pag. 26, num. 54. Ado autem
Viennensis episcopus in suis ad ecclesiam Viennen-
sem literis hoc ipsum S. Desiderii martyrium co-
piosius descripsit; uti dixerat Cointius num. 13.
Ex quibus intelligit lector, de quibus scriptori-
bus hic agatur.

5 Aliud argumentum, quod pro defensione S.
Aridii assumit laudatus Annalium auctor, in eo
positum est, quod idem Sanctus confundatur cum
synonymo antistite Vapincensi. Jacobus Severtius,
inquit num. 15, sanctum Arigium Lugdunen-
sem episcopum confudit cum B. Arigio episcopo
Vapincensi; cui Gregorius Magnus literas frequen-
ter scripsit. Alterum autem ab altero distinquen-
dum esse, satis docent ipsæmet epistolæ Grego-
rianæ. Nam Gregorius complures Arigio Vapin-
censi direxit, cum Lugduni sedebat Ætherius,
qui vitam anno septimo Theodorici regis, id est,
anno Christi dclii clausit ex Fredegarii calculo,
& in pontificatu Lugdunensi Secundinum Arigii
decessorem antecessit. Errorem, in quem Sever-
tius nuper lapsus est, Fredegarius videtur olim
commisisse, nec aliam causam fuisse suspicamus,
cur de S. Arigio Lugdunensium antistite tam ma-
lè senserit. Perattentè legerat scripta Ionæ, ut ex
iis, quæ post biennium de B. Columbano dice-
mus, apertissimè constabit. Observat in Vita S.
Attalæ vituperari Arigium episcopum, in cuius
disciplinam Attala puer à patre traditus fuerat;
cumque nullum illius nominis antistitem nosset
præter Lugdunensem, qui pontificatum illo ges-
sit tempore, quo Desiderius præsul Viennensis in
exilio vixit; facile sibi persuasit, illum Arigium
hominem impium ac nefarium fuisse, cujus ani-
mus ab exilio, & à morte S. Desiderii non ab-
horreret.

6 Deinde recitatis ex Vita B. Attalæ his Jona
verbis, Attala dum à patre nobili liberalibus li-
teris imbutus fuisset, Arigio quondam pontifici
ab ipso genitore commendatus est, sed bonæ in-

dolis puer &c. Locutus est, sicut continuo addit,
Jonas de Arigio Vapincensi; nec illum meliori
carpsit jure, quàm Fredegarius Arigium Lugdu-
nensem: nam nec Arigius Vapincensis obnoxius
est vituperationi, quod Attala, qui monastica
magis quam clericali vita delectabatur, Vapingo
& Clericorum schola relictis, in eremum Liri-
nensem secesserit; nec Arigius Lugdunensis reus
haberi debet, quod eodem tempore, quo Lug-
dunensem pontificatum gerebat, Desiderius Vi-
ennensis episcopus in exilium actus sit. Ad aucto-
rem verò Vita S. Romarici, hæc reponit Cointi-
us ibid. pag. 582: A Fredegarii Chronico in Vi-
tam S. Romarici transit sinistra illa opinio de A-
rigio episcopo Lugdunensi, quam supra expres-
simus istius biographi verbis. At huic fabellæ (ita
subdit ibidem Cointius) refragatur ratio tempo-
rum: Aridius enim, qui Lugdunensem pontifi-
catum anno Christi dcliii suscepit, migravit ad
Dominum iv Idus Augustas anno Christi dclxi,
cum sedisset annis octo sexque mensibus; nec per-
venit ad annum Christi dclxii, quo Theodober-
tus rex à Theodorico fratre victus est; multo mi-
nùs ad annum Christi dclxiii, quo Theodoricus
rex interit. Sed quando, & quamdiu sederit S.
Arigius, nos suo loco expendemus, atque adeo
an quidpiam, & quantum momenti insit ratio-
cinio Cointii, quod à tempore desumit.

7 Theophilus Raynaudus in Hagiologio Lugdu-
nensi pag. 31 probata nostri Antistitis sanctitate
nec non publica veneratione, Sic, inquit, oportu-
it communitam sancti hujus Præsulis beatitatem
adversus Fredegarii Scholastici morsum, qui ru-
mori per calumniam disseminato assensus S. Ari-
gium . . reum facit cædis S. Desiderii Viennensis
episcopi. Et pag. 32 De S. Romarico narratio-
nem . . ex falsis rumoribus & calumniolis petitam,
atque adeo improbandam esse, persuasum, in-
quit, habeo. Ad hæc, sanctum Præsulem ab im-
pacto crimine purgare pergit ex eo præsertim,
quod unus id Fredegarius scripserit, quem de-
scripserit Aimoinus, ut proinde tota illa narra-
tio unius dumtaxat auctoris fide nitatur: quam
multiplex sanctitatis Arigii suffragium paulo ante
prolatum, sufficienter labefactat, persuadetque
esse calumniam in sanctum Præsulem jactatam,
& à Fredegario . . ex vulgari rumore scriptis pro-
ditam. Quamquam si maculam illam ab Arigio
contra S. Desiderium contractam, planè consti-
ret (& idem multo faciliùs dicitur de immitate
erga S. Romaricum) potuisset eam pœnitentiæ
lixivio eluere, & integer vitæ scelerisque purus
excedere.

8 Jam verò alios duos auctores, qui modo ci-
tatis sunt etate anteriores, cur tacitus prætere-
am? Noster Nicolaus Serarius Opusculorum tom.
1, quo continentur historica, in Notationibus
ad S. Romarici Vita caput 3, pag. 368, ea qua
ab Aridio adversus eum dicuntur commissa, ita
declinare tentavit (verba sunt Raynandi loco ci-
tato) ut hæc cadere dicat in Aridium Lugdunen-
sem minùs dignum episcopi nomine; non autem
in alium ejusdem nominis Lugdunensem episco-
pum valde sanctum: cujus mentio est apud Tu-
ronensem lib. 10 cap. 29, & apud Venantium
Fortunatum lib. 5 epigr. 20 (al. 22.) Sed 10.
Serarius loco citato illa non dicit: nam postquam
scripisset, Iste verò Aridius episcopus fuit Lug-
dunensis, qui B. Desiderio Viennensi episcopo,
exilii mortisque causa cum . . Brunichilde . . ex-
titit; deinde qui, inquit, ab optimo illo valde
diversus, de quo lib. 10 cap. 29 Turonensis. Vi-
de &

D

E

F

locuti;

A de & Venantium lib. 5 epigr. 20. *Fuit autem is non Lugdunensis episcopus; sed abbas Lemovicensis, Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti inscriptus; prout ex dicendis postea num. 31 constabit. 20. Non declinat Serarius accusationem; sed aperte eam affirmat, & admittit. Severius in Chronologia historica archiepiscoporum Lugdunensium pag. 132 editionis anno 1628 Lugduni vulgata, de improbitate S. Aridio imputata perquam confuse differit, dum hæc scribit: Unde ergo talis sanctitas cum improbitate sociata? Sanè hinc argumento est, quod vel 10. malè deceptus fuerit, quando insidias porrexit sanctissimo Desiderio Viennensi, ut peccatum ejusmodi excusatione dignum videatur: vel quod 20. falsa est ea narratio de ipsius flagitio: vel tandem quod 30. è vestigio ad exitum usque vitæ acerbissimum poenitentiae genus in se ultrò susceperit & exegerit ob perpetratum in fratrem crudele spectaculum.*

9 Pagius in Critica Baroniana tom. 2 ad annum 612 num. 13 & sequentibus præsentem controversiam expendens, duplicis culpa S. Aridium reum facit. Ac propositis tribus Severii rationibus, quas modo recitavimus, Tertia, ait, duabus aliis præferenda videtur. Anonymus enim, qui Vitam S. Romarici abbatis Habendensis in litteras retulit, quæ exstat apud Mabillonium sec. 2 Benedictino, num. 3, ait &c. Vide supra num. 3. Commissum illud ab Aridio flagitium (ita pergit Pagius num. 14) anno DCXIII, quo Theodoricus rex è vita migravit. Sed utramque culpam severioribus poenis expiandi tempus Aridius habuit; cum ante annum DCXXIV, quo, ut testatur Flooardus lib. 2 Historiæ cap. 5, Thedericus episcopus Lugdunensis concilio Remensi interfuit, nullus alius eidem ecclesiæ præfuisse reperiatur. Verum quidem est, Severium laudatum asserere, hæc in antiquo Bellijocensis ecclesiæ collegialis Martyrologio Ms. legi IV Idus Augustas: "Lugduni sancti Arigii episcopi & confessoris; qui, rexit ecclesiam annis octo, mensibus sex. Quod & Theophilus Raynaudus affirmat etiam haberi in Martyrologio Lugdunensi eodem die. Arigius autem, ut ex mox dictis liquet, anno DCXIII jam Lugdunensem ecclesiam regebat. Verum hujusmodi Martyrologia longè post annum Christi millesimum exarata, & tam brevis pontificatus ex conjectura ab aliquo imperito attributus S. Aridio; præterquam quod veteribus Martyrologiis similes annotationes nulla veritate nixas, non rarò adjectas fuisse, multis exemplis constat.

B Pagius verò num. 612 num. 13 & sequentibus præsentem controversiam expendens, duplicis culpa S. Aridium reum facit. Ac propositis tribus Severii rationibus, quas modo recitavimus, Tertia, ait, duabus aliis præferenda videtur. Anonymus enim, qui Vitam S. Romarici abbatis Habendensis in litteras retulit, quæ exstat apud Mabillonium sec. 2 Benedictino, num. 3, ait &c. Vide supra num. 3. Commissum illud ab Aridio flagitium (ita pergit Pagius num. 14) anno DCXIII, quo Theodoricus rex è vita migravit. Sed utramque culpam severioribus poenis expiandi tempus Aridius habuit; cum ante annum DCXXIV, quo, ut testatur Flooardus lib. 2 Historiæ cap. 5, Thedericus episcopus Lugdunensis concilio Remensi interfuit, nullus alius eidem ecclesiæ præfuisse reperiatur. Verum quidem est, Severium laudatum asserere, hæc in antiquo Bellijocensis ecclesiæ collegialis Martyrologio Ms. legi IV Idus Augustas: "Lugduni sancti Arigii episcopi & confessoris; qui, rexit ecclesiam annis octo, mensibus sex. Quod & Theophilus Raynaudus affirmat etiam haberi in Martyrologio Lugdunensi eodem die. Arigius autem, ut ex mox dictis liquet, anno DCXIII jam Lugdunensem ecclesiam regebat. Verum hujusmodi Martyrologia longè post annum Christi millesimum exarata, & tam brevis pontificatus ex conjectura ab aliquo imperito attributus S. Aridio; præterquam quod veteribus Martyrologiis similes annotationes nulla veritate nixas, non rarò adjectas fuisse, multis exemplis constat.

sed poenitentem.

C 10 Cointius anno DCVII, & Mabillonius in notis ad Vitam S. Romarici, qui secundam viam Arigii sanctitatis defendendæ elegere, respondent hæc falsò impingi Aridio, & huic fabellæ refragari rationem temporum; cum is tantùm sederit annis octo ac sex mensibus. Verum jam ostendimus Aridii pontificatum longè diuturniorem fuisse; auctorem verò anonymum, qui Vitam S. Romarici scripsit, antiquum esse ac gravem, & scripsisse etiam Vitas S. Amati ac S. Adelphi abbatum Habendensium, ostendit ipsemet Mabillonius in observationibus præviis ad Vitam S. Amati. Ætatem enim suam indicat in Vita Amati num. v, dum hujus cellam & trabem miraculo auctam se vidisse testatur. In Vita S. Romarici se ejus discipulis æqualem vixisse, num. ix & ultimo prodit; ac demum Adelphi Acta post tres annos ab ejus morte, quæ contigit anno DCCLXX, à se scripta innuit num. 11. Neque aliquid in tribus illis Vitis legitur, quod in falsitatis suspicionem vocetur. Sicut itaque sanctitati Romarici non

Augusti Tomus II.

officit, quod aliquot post hunc annos Agrestii seu Agrestini schismatici suasionibus seductus fuerit, ut refert Jonas in Vita S. Eustasii abbatis Luxoviensis, quia respuit: ita nec duplex culpa ab Aridio commissa; quia poenitentia purgata, hujus sanctitati obstat. Et quemadmodum culpa Romarici in dubium vocari non debet, licet ab auctore anonymo ejus Vitæ scriptore prætermissa fuerit; pari eademque ratione nec culpa Aridii inter fabulas numeranda; quia anonymus & Ado, qui martyrium S. Desiderii narrarunt, ne verbum quidem de Aridio habent. Ex quibus patet, quam infirmum sit argumentum negativum.

E 11 In Gallia Christiana editionis novissimæ Parisiensis tom. 4, in S. Aridio xxxiii Lugdunensi antistite, postquam in medio posita fuissent argumenta, quæ ipsum volunt reum fuisse, ac alia, quæ id negant; subjiciuntur sequentia: Nescio an negans argumentum quidquam possit adversus expressum ejusdem temporis scriptorum testimonium. Cædis Desiderii auctores refert Jonas, non inceptores; id enim ad illius institutum nequaquam pertinebat; Jonæ intererat, Brunchildis vitia proferre; Lugdunensis verò Præfultis non ita. Ea Fredegarius refert & Aimoinus, quia generalem historiam scribebant: cujus operæ erat, omnes tam scelesti facinoris sive auctores sive instigatores propalare. Denique quo fine Arigii crimine nomen tanto infamasset Fredegarius? Nihil umquam illi cum Arigio. Deceptus est, inquit Cointius, & Vapincensem Arigium cum Lugdunensi confundit. Confudisse, falsum est; & licet verum foret, nihil in Vapincensi reperitur; quo tam atroci criminationi locus suppetat. A testimonio scriptoris Vitæ S. Romarici sese haud feliciter extricat Cointius. Quod enim ille refert, actum pridie, & ipso die mortis Theodorici, aperte falsum est: obiit enim Aridius anno DCXI, sive selsquianno priusquam Theodoricus è vita tolleretur.

F 12 P. Jacobus Longueval S. I., qui nuper editit Historiam ecclesiæ Gallicanæ, tomo 3, ad annum 667, pag. 380 obiter præsentem tangens controversiam, memorat ista, quæ ex Gallico sonant: Historicus Fredegarius mortem S. Desiderii attribuit malis consiliis Aredii Lugdunensis. At quoniam Aredius in sua ecclesiâ tamquam sanctus est honoratus x Augusti; credendum est, vel quod hanc culpam, & quasdam alias, quæ ipsi improperantur, per poenitentiam expiarit; vel quod Fredegarius malè instructus fuerit: id quod probabilius est: quandoquidem auctor contemporaneus Vitæ S. Desiderii neutiquam loquitur de isto facto. Quantum verò ad illud spectat, quod circa Romaricum Aredio imputatur; videtur, inquit ad annum 613, pag. 404, episcopus esse Lugdunensis hujus nominis, tamquam Sanctus sua in ecclesiâ honoratus. Non est necesse, culpas haud commisisse, ut Sanctorum numero quis accenseatur; sufficit reparasse &c.

13 Vitam S. Desiderii M. ab auctore coævo proponunt compositam illustravit Henschenius tom. v Maii, die xxiii, à pag. 251; ubi de aliis Vitis ejus agens, & eadem occasione de Fredegario, excusavit jam pridem Arigium à crimine, quod auctor ille ei impeggerat. Fredegarius, inquit, in Chronico describit exilium & martyrium S. Desiderii; sed Acta jam indicata non habuit; & ideo aberrat, dum exilium ejus ad biennium contrahit, & martyrii reum facit S. Aridium episcopum Lugdunensem; cujus neque Acta, neque Ado, neque alii antiqui meminerunt. Et tamen auctor

AUCTORE
J. P.

Vita istius antiqua S. Desiderii, ea quæ cum ad ipsius necem, tum ad machinatores ejusdem attinent, admodum distinctè refert loco citato pag. 253 hæc scribens de Brunehilde: Protinus nimio inflammata furore, ardenti consilio servum Dei conatur occidere; conquerens ipsius verbis regis amorem erga se refriguisse. A tribus itaque impiis comitibus, Bessano scilicet, & Gasifredo atque Betone, pontifici Dei etiam intra fores ecclesiæ juges insidias jubet parari, & ubicumque possit comprehendi, protinus eum præcepit interfici. Tunc vir sanctus . . . in se constipatas acies celeri cursu ingreditur armatorum. Cum ergo eum hostes in territorio Lugdunensi juxta flumen, cujus vocabulum est Calarona, adstantes conspicerentur, & eum occidere vellent . . . tum Sanctus Dei, poplite flexo in terram, atque oratione completa, caput obtulit indubitanter. Subito unus ex satellitibus impiorum, projecto grandi lapide, caput collisit pastoris, moxque uno tantum lapidis ictu sanctum virum in terram cadere coëgit. Sed cum diuturno spatio placita Deo anima nullatenus vellet propriam sedem relinquere, perfidus ille, apprehenso ambabus manibus stipite, cervicem tanti confregit pastoris. *Nonne ista satis graphicè ac disertè exposita sunt? In his tamen cur de Aridio episcopo, si criminis fuit ejusdem inceptor, reusque ac particeps, verbum nullum? Cur in aliis adjunctis exprimendis adeo vividus auctor ille; in Aredio autem, ut sic dicam, mortuus? Tametsi verò argumentum illud est negativum, ut vocant, non tamen ideo est sine pondere.*

Nostrum

14 Verum ut his, quæ tam contra Sanctum, quam pro eo utrimque sat multis hæcenus disputata sunt, finem imponamus, binas deducimus ex præmissis conclusiones; quarum una sit hæc in ejus favorem. 1º. Nemo tam gravium præsertim criminum reus est habendus, quamdiu talis sufficienter non probatur. 2º. Cum in ore duorum vel trium testium stet omne verbum; cumque ex ore solius Fredegarii loquantur alii auctores, aliis antiquioribus silentibus; accusationis causa non videtur satis evinci adversus Aridium. 3º. Ipsemet accusator Fredegarius supra num. 5 à Coincio, & num. 13 ab Henschenio non unius accusatur erroris. 4º. Sanctitas Aridii ex cultu publico, legitimis, ut parographo proximo videbimus, argumentis comprobato, præjudicium in super non contemnendum offert pro innocentia Sancti adversus criminatorem ejus. 5º. Ab aliis accusatur, ab aliis excusatur ac defenditur. Cum autem nostra sint partes, Sanctis favere ac patrocinari, quantum, salva veritate, possumus; liceat nobis ob rationes illas, quas protulimus, benigniorem in causa hac partem amplecti ac nomen nostrum profiteri in numero defensorum ejus; donec certiora edoceamur. Atque hæc prima nostra est conclusio.

15 Altera in eo sita est, ut, etiamsi revera in hac causa reus foret criminum, quæ ipsi imputantur; excludi tamen nec debere, nec posse videatur è loco, quem ipsi inter alios Sanctos hic damus; quia, quidquid sit de accusationibus, manet in certa possessione publicæ venerationis, idque à tot seculis ante decretum Urbani PP. VIII. At, inquit, quibus documentis hoc in casu constat, quod exemplarem ac insignem pro gravitate delictorum penitentiam egerit? Respondemus: Quibus è documentis constat, quod hujusmodi penitentiam non egerit? Eam enimvero agendi tempus habuit ex supra dictis. Egisse autem eam in vita nonne prudenter supponitur S. Aridius propter venera-

tionem publicam, quæ post mortem honoribus Sanctorum antiquitas eum prosecuta fuit?

§ II. Cultus; Sancti decessor in episcopatu; ad S. Aridium Vapincensem, non ad nostrum S. Gregorii magni epistolæ; quid de epistola S. Columbani; studium erga ædes sacras.

T Heophilus Raynaudus, quem supra citabamus, adeo varia ac multa congerit ad probationem S. Aridii publicam venerationem, ut nullus eam in dubium revocandi, nedum negandi locus superesse videatur. Proferamus ejus verba: In duplici serie Lugdunensium præfulum apud Democharem (lib. 2 de Missæ Sacrificio cap. 27 fol. 46) Sancti titulo decoratur: eoque nomine in propriis Lugdunensis ecclesiæ litanis invocatur, & Calendario Lugdunensi adscriptus legitur IV Idus Augusti: qua etiam die Martyrologium Lugdunense hæc verba habet: Lugduni, S. Arigii episcopi & confessoris, qui rexit præfatam ecclesiam annos octo, menses sex: obiit namque quinquagesimo ætatis suæ anno. Ad hæc, in scripto justissimæ auctoritatis ac fidei, quo sacræ reliquiæ in S. Justo antiquo templo conditæ numerantur, adscriptis gravibus octo theologis, nempe quatuor ex Ordine FF. Prædicatorum, & quatuor item ex Ordine FF. Minorum, ad sacrorum loculorum resignationem adhibitis à Guilielmo de Valentia, archiepiscopo Viennensi, qui basilicæ illius sacris reliquiis recognoscendis rogatu Canonicorum dabat operam; in eo, inquam, scripto, quod anno Christi MCCXXXVIII confectum est, inter alias sanctarum reliquiarum capulas, recensetur ea, quæ S. Arigii Lugdunensis episcopi & confessoris sacra ossa condita erant, & titulus Sancti capulæ inscriptus memoratur. Denique & ab eo tempore, & multis antè seculis, S. Arigii reliquiis in ea basilica religiosus cultus delatus est; ejusque memoria die superius annotato, ubi vis in Lugdunensi diocesi Officio ecclesiastico recolitur; in prædicta autem ecclesia ritu semiduplici celebratur. Sed mutationem aliquam in diocesi prædicta circa diem cultus deinde factam esse oportet; nam Bailletus narrat, sub finem hujus Sylloges num. 29 à nobis citandus, cultum ejus per totam diocesim Lugdunensem stabilitum esse, ac ejus festum ad duodecimam mensis remitti in locis, ubi Officium ipsius est semiduplex.

17 Habemus Ms. hoc titulo prænotatum, Brevariarii Lugdunensis ad Tridentinæ formam cudenti pariter & recitandi Calendarium, & Vitæ Sanctorum, auctore, uti constat ex approbatione, Stephano Vernay presb. Lugdunensi; ubi habentur sequentia ad diem X Augusti: Eodem die pro com. S. Arigii episcopi & conf. Arigius, quem alii dicunt Aridium, ex patritio apud Gallos, archiepiscopus Lugdunensis effectus anno Christi circiter sexcentesimo vicesimo, sub Theodorico Burgundiæ rege, memoriam decessoris sui Chagnoaldi sive Canoaldi successione digna condecoravit annis octo mensibus sex, quibus eandem rexit ecclesiam in omni sanctitate, Gregorio Romano Pontifici, episcopum Francorum eum vocanti, valde experta: cujus hæc sunt verba lib. 5 Epistola-

Ex Raynaudo;

B

F

Ms. Calendario Lugdunensi

A Epistolarum : Quanta in nobis bonitas , quantaque mansuetudo cum Christo placita charitate resplendet. Et post nonnulla , qua de ejus sanctitate ac cultu publico sequuntur , & qua supra dedimus ex Raynando , uti & de locis sacris restitutis ab eo seu constructis (de his postea agetur) obiisse dicitur eximius hic Antistes quinquagenario major , in legatione , qua functus est pro Theodorico , ad Bertricum Hispaniae regem , sive etiam post ipsam. Valeant haec saltem ad confirmationem venerationis publica : alia quippe , qua huic adjungit , ex dicendis per decursum poterunt corrigi. Ceterum publico ejus cultui suffragatur Saussayus in Martyrologio Gallicano , atque his praeterea eum praconis hoc die prosequitur :

ac Saussayo
cultus pu-
blicas stabili-
tatem

B 18 Eodem die Lugduni depositio S. Arigii episcopi & confessoris , qui arduam virtutis semitam a teneris annis aggressus , celsos per meritum gradus , ecclesiasticos Ordines conscendit ; tantaque in eis emicuit religionis & doctrinae gloria , ut S. Chagnoaldo ad regna caelestia assumpto , archipraeful almae hujus sedis , non sine superno spiramine creatus , memoriam decessoris digna successionis vice condecorarit. Populum siquidem sibi creditum ea virtute & integritate gubernavit , qua praestantes quolibet Domini sacerdotes omni virtutum gratia anteiret. Magnificus in sacrorum locorum ornatu , basilicam S. Justini vetustate lapsam restituit : ecclesiam sanctae Crucis construxit ; mira in Dei honore procurando & ovium salute operatus est. Demum perfectae sanctitatis clarus insignis , vocante Domino , aeternum abiit ad praemium. Post haec , qua haecenus de Sancti accusationibus , laudibus ac publica veneratione disputavimus , discutienda nobis supersunt nonnulla puncta , qua circa ipsum non immerito lector eruditus a nobis quaesierit.

Ejus deces-
sor in epi-
scopatu non
Chagnoal-
dus ,

C 19 Primo itaque loco dicatur de S. Aridii decessore in episcopatu. Calendarium supra assignatum ac Saussayus Chagnoaldum ponunt , uti & Severtius pag. 126 ; ubi pro sua sententia varias ac multas oppido probationes agglomerat ; quas hic transcribere , nimis longum foret , ac , spectato nostro instituto , quod proprie hic versari debet circa res ad S. Aridium pertinentes , minime necessarium. Ut simus ergo breves ; Cointius , postquam ad annum 607 num. 15 protulisset Sancti nostri elogium ex Saussayo , quod modo dabamus , illum sic corrigit : At Arigium Chagnoaldi successore perperam facit : nam Chagnoaldus non episcopus Lugdunensis metropolitanus in prima provincia Lugdunensi fuit ; sed episcopus Lugduni Clavati , seu Lauduni (Laon) in secunda Belgica sub Remensi metropolitano , & Fredegarius (capp. 22. 24.) postquam anno Theodorici regis septimo Secundinum Aetherio Lugdunensi episcopo subrogatum dixit ; Aridii Lugdunensis episcopi meminit ad annum ejusdem Theodorici regis octavum : ita ut dubitandi locus esse non possit , quin Aridius Secundino in episcopatum successerit. Andream Saussayum in errorem traxit Jacobus Severtius , qui praeterea S. Arigium Lugdunensem episcopum confudit cum B. Arigio episcopo Vapincensi. Hoc haud faciendum , in primo hujusce nostri Commentarii limine premonuimus : an vero , a quo , & quomodo id factum sit , infra referemus. Nullum nos interea temporis , ut ad propositum redeamus , apud Sammarthanos in tanta quanta est serie archiepiscoporum Lugdunensium , Chagnoaldum invenimus ; nullum item in novissima Galliae Christiana editione ; sed utrobique signantur Aetherius , Secundinus , Aridius &c.

Augusti Tomus II.

dus &c.

20 Apud Sammarthanos autem in Gallia Christiana tom. 2 pag. 617 ponitur Chagnoaldus inter episcopos Laudunenses anno 623 , qui , sicut ibidem affirmatur , obiit DCXXXVIII vel DCXXXIX. Quomodo autem S. Aridius Chagnoaldo tunc succedere potuit , qui jam ante Chagnoaldum erat mortuus , ut dicitur postea ? Apud Mabillonium Act. Bened. sec. 2 pag. 17 in Vita S. Columbani abbatis exstant ista : Chagnoaldo LUGDUNO CLAVATO pontifice , qui ejus & minister & discipulus fuit , cognovimus referente &c. Et ibidem in Vita S. Eustasii abbatis Luxoviensis pag. 118 : Multi eorum (de iis , quos hic sua facundia erudierat , sermo est) post ecclesiarum praefules extiterunt , Chagnoaldus LUGDUNI CLAVATI &c. Atqui de isto Chagnoaldo agit Severtius ; consequens ergo est , ut cum ex albo episcoporum Lugdunensium expungendus , ac episcopis Laudunensibus accensendus sit , S. Aridii decessor nequaquam esse possit , ac pro Lugduni apud Severtium vel substitui debeat Lauduni , vel intelligi Lugduni Clavati.

AUCTORE
J. P.
sec. Secun-
dum.

E 21 Quid porro dicendum de confusione Aridii Lugdunensis cum synonymo Vapincensi episcopo , de qua paullo ante Cointius accusabat Severtium ? In priore editione Galliae Christianae tom. 3 , col. 1124 , epistola a S. Gregorio ad S. Aridium vel Aregium Vapincensem data citatur ; cui , teste Cointio supra indicato , Gregorius magnus literas frequenter scripsit. Additque Cointius : Aridium Vapincensem episcopum ab Arigio Lugdunensi antistite distinguendum esse , satis docent ipsaem epistolae Gregorianae : nam Gregorius complures Arigio Vapincensi direxit , cum Lugduni sedebat Aetherius , qui vitam anno septimo Theodorici regis , id est , anno DCII clausit ex Fredegarii calculo ; & in pontificatu Lugdunensi Secundinum Arigii decessorem antecessit. In anno mortis praedicto convenit novissima editio Galliae Christianae (prior vero eum non exprimit) tom. 4 , col. 39. Apud nos autem tom. 1 Maii , die 1 , pag. 107 ponitur post annum DCI ; ubi ipsius Acta illustrantur. Ad quid de S. Gregorii magni ad laudatum sanctum Aridium epistolae ?

Ad S. Ari-
dium Va-
pincensem

F 22 Earum prima , ex ibidem dictis , exstat non ad Lugdunensem sed ad Vapincensem scribit S. Gregorius PP. 9 ep. 51 , scriptam anno 601 , ibidem indicatum est pag. 108 ; notantur quippe istius libri epistola scripta Indictione 4 , qua respondet anno mox signato. Quibus duabus ibidem additur praeterea epistola 62 ejusdem libri noni. Accedunt eo iter S. Arigii Vapincensis Romanum , atque ejusdem praefulis cum S. Gregorio necessitudo ; de qua tomo ac die mox citatis Vita scriptor pag. 110 , num. 10 agit , nec non de summa hujus erga illum existimatione , qui numquam a finibus Galliarum in illis partibus , talem se protestabatur omnimodis sacerdotem vidisse. Qua cum ita sint , nonne merito accusatur Severtius , quod , dum ex epistolis Gregorianis Aridium Lugdunensem laudat pag. 131 , hunc cum synonymo Vapincensi confuderit ? Nonne item ex dictis liquet , Veronaynum superius num. 17 in hujusmodi confusione esse prolapsum in iis , qua de S. Gregorio circa Aridium , uti putat ; nostrum commemorat ? Nonne denique in nomine aequivoco perperam hic non esse aberrandum , ipsamet docent S. Gregorii epistola jamjam citata ; cum characteris sui tenore

Z z z 2

poris

AUCTORIB
J. P.

poris earum non excedant annum Christi 601; Aridius autem Lugdunensis sedere dumtaxat coeperit anno 603, prout alio loco dicemus?

An una ex illis ad nostrum Aridium data epistola.

23. *Observa obiter epistolam 111, de qua primo loco meminimus, inscribi Aregio episcopo; duas vero alias, quas ei subdidimus, dirigi Aregio episcopo Galliae; praeter illas autem esse aliam lib. 5 epist. 57 Arigio patricio de Gallia sub Indictione 14, concurrente cum anno 596; qua non ad Aridium episcopum, sed ad laicum data fuerit, prout ex ista inscriptione conficimus. Quod si is fuerit Aridius noster, nondum tunc ad cathedram Lugdunensem admotus; dici poterit cum Severtio pag. 132, eum laica prius dignitate patritiali fuisse; & cum Vernayo supra num. 17, ex patritio apud Gallos archiepiscopum Lugdunensem effectum.*

An item S. Columbanus

24. *Longuevallius superius citatus postquam ad annum 602 egisset de epistola S. Columbani ad S. Gregorium PP. data circa celebrationem Paschae, addit pag. 372 & 373, eundem S. Columbanum scripsisse super eadem questione ad Arigium episcopum; & mox, S. Arigium Vapincensem hunc esse affirmat, aut S. Aredium Lugdunensem, qui saepe vocatur Arigius; ac ibidem observat, quod auctoritas, qua Lugdunensis valebat in aula & in episcopatu, suadere posset, ad hunc potius fuisse directum illud scriptum; sed in illa sententia dicendum, quod Secundinus, S. Aetherii successor, aliquot dumtaxat mensibus istam sedem occupavit. Verum hoc nec videtur posse dici, nec illud factum innoti anno 602, quo illud refert Longuevallius, propter angustias temporis nimium breves, Aetherium inter ac Secundinum interpositas, secundum ea, quae habentur in Gallia Christiana novissima editione, tomo citato col. 39 his verbis: Scripsit (S. Gregorius magnus) anno DCII mense Novembr. epistolam, in qua definit, qua ratione providendum sit ecclesiae, cum illius episcopus in capitis infirmitatem cadit, & suo fungi nequit officio. Hoc anno, antequam postremas has Gregorii litteras accepisset, imò & priusquam illas scripsisset S. Pontifex, obierat Aetherius: ac producuntur haec Fredegarii verba: Eo anno (Theodorici scilicet VII, qui est Christi DCII, inquit Fredegarius in Chronico.) Aetherius episcopus Lugdunensis obiit. Fredegarium exscribit Aimoinus lib. 3, cap. 90. Sed hic aperte fallitur, qui eum Lingonensem dicit archiepiscopum, ut & Beda, qui Arelatensem praesidem fuisse Aetherium scribit lib. 1 Hist.*

C

ad ipsum scripserit.

25. *Si ergo dicamus Aetherium è vita excessisse mense circiter Novembri, vel propter priusquam, de quo jam dictum, mense Octobri anni 602; deinde si S. Columbanus scripserit, secundum supra dicta, anno eodem 602; denique si Secundino, Aetherii successor, aliquot sedis concedas menses; mox pervenies ad Januarium anni 603, atque adeo si isto vel proximo mense Aridium Secundino substituas, consequens est, ut S. Columbanus ad S. Arigium Lugdunensem non scripserit anno 602, cui tamen scripturam illam alligat Longuevallius. Melius itaque ea intelligi potest, si anni 602 initium sumas à Kalendis Martiis (de qua re vide Cangium in Glosario, ad vocem annus, tom. 1 col. 460 editionis novissima, ac Mabillonium lib. 2 de Re diplomatica cap. 23 num. 4; ubi ex Gregorio Turonensi, aliisque conficit, Gallos seculis VI & VII à Martio annos incipere solitos fuisse) nam in isto modo computandi currebat annus 602 usque ad mensem Martium anni 603 aera vulgaris; quo*

Pagius in Critica ad hunc annum num. 6 de epistola S. Columbani ad S. Gregorium super celebratione Paschae data meminit; addens tamen, quo anno ea epistola ad Gregorium data sit, incompertum esse. Edita porro fuit inter Patritii Flemingi Hiberni, Ordinis FF. Minorum strictioris Observantiae, Collectanea sacra, Lovanii anno 1667, pag. 157 & seqq. Sed de epistola S. Columbani ad Arigium; nihil apud Pagium citatum invenimus. Sicut igitur, ut tricis huiusmodi finem imponamus, incognitum nobis est, an & qua auctoritate antiqua nitantur illa, quae ex Longuevallio de epistola S. Columbani ad Aridium data protulimus; sic etiam non videmus, quomodo, si verè ea scripta ad ipsum fuerit, cum anno 602 aera vulgaris satis commode ab ipso co-
puletur.

26. *De Sancti nostri erga ades sacras studio circumferuntur ista: Aedificatam ab eo ecclesiam S. Crucis, quae S. Johannis basilicae contigua est, instauratamque S. Justi aedem, multi affirmant, uti habes in Galliae Christiana novissima editione tom. citato col. 42. In priore autem paulo aliter hoc dictum fuerat: Hunc nonnulli volunt fundasse ecclesiam S. Crucis IN URBE &c. Ferè diceres, id Rome, quae per antonomasiam urbs communiter vocatur, accidisse. Sed Vernayus, de quo ante egimus, ubi affirmavit, multis ante annum 1288 seculis cultum religiosum Sancto nostro exhibitum fuisse à Lugdunensibus, hac addit: Apud quos, etiam vivens, magnificus fuit in restituta S. Justi basilica, vetustate lapsa; nec non in constructa aede S. Crucis, ecclesiae cathedrali fere contigua. Consuli etiam hisce de adibus potest Severtius pag. 131. Saussayum dedimus num. 18. Ghinius ergo num. 1 citatus hic est singularis, dum pro sacra aede S. Justi ponit monasterium S. Justinae.*

§ III. An Sanctus in Hispania obierit; duratio episcopatus, ac mortis annus incerta; variae de aliis Aridiis vel Arigiis observationes.

Quo tempore, & qua de causa S. Aridius in Hispaniam ablegatus fuerit ad regem Witericum, habemus supra num. 2. Quod verò post illam expeditionem in Galliam redux, aliquot exinde annis superstes vixerit, constabit è tempore episcopatus ejus; de quo loquemur alio loco. Severtius igitur quidnam sibi vult, quando pag. 132 ita scribit? Fertur, ipsum Aridium protoantistitem in Hispaniis diem ultimum confecisse, incerto tamen die & anno. Etenim 1º. nullum auctorem affert. 2º. Si hoc accidisse velit tempore expeditionis, de qua dicebamus modò; quoniam illa accidit anno 607, secundum dicta; (non sub an. 610, uti notatur apud Sammarthanos tom. 1, pag. 298) sequitur, ut praeter propter mortis tempus tunc sciri possit. Sed quod inde ad suos regressus sit Arigius, videtur colligi ex istis ibidem verbis, quae huic expeditioni Arigii & aliorum, Ermenbergam videlicet, Witerici Hispania regis filiam, pro Theodorici matrimonio in Galliam inde deducendi, subdit Fredegarius, ipsamque accipiunt (in Hispania) & Theuderico Cabillono (inde utique in Galliam reduces) praesentant. 3º. Si in alio Arigii ad Hispanos

F

Non suadetur, quod in Hispania obierit;

D

E

F

A spanos profectioe, illum vitā apud eos sanctum putet; respondemus, nos secundam illam profectioem ex idoneo auctore hactenus non didicisse. Hac occasione per transennam, ut aiunt, observamus, lapsum esse Claudium Robertum in Gallia Christiana pag. 79, ubi agit de S. Eberio Lugdunensi presule, quia legationem illam ipsi adscribit.

nec quam-
diu

28 De tempore episcopatus differendum nobis superest, circa quem queritur potissimum, quamdiu duraverit. Quandoquidem autem annos ejusdem singulos suis quosque aptare characteristicis chronologia notis, per documentorum defectum haud licet; ex praemissis antea num. 25 de duobus S. Arigii decessoribus Eberio ac Secundino, statuatur pro initio episcopatus ejus annus 603; & verò tunc eum tamquam metropolitam praesedis- se concilio Cabilonensi, eruimus à Fredegario superius citato num. 2. Sammarthani vero nec episcopi nostri mortem, nec episcopatus durationem certo anno intexunt, successorem Aridio assignantes S. Delphinum, qui, uti additur, vitam martyrio consummavit circiter an. DCXII aut paulo post &c.; sed hunc expungit ultima Galliae Christianae editio, ac Theodoricum; ab aliis Tetricum dictum, Aridio successisse asserit ex tribus à Chisletio editis Lugdunensium praesulum indicibus; ac de illo unum hoc suppetere, quod anno 625 Remensi concilio interfuerit; prout ibidem tomo 4 col. 42 datur videre; ceterum quot annis eidem synodo supervixerit Theodoricus, haud liquere; non diu tamen superstitem fuisse. Unde fit, ut ex his praemissis legitimam à nobis consequens extendi non possit in rem nostram. Nihilne ergo quidquam aliunde ad eam praesidii sperare licet?

cathe-
dra
Lugdunensi

29 Severinus pag. 131 affirmat, in antiquo Bellijocensis ecclesiae collegialis, ut iterum dicamus, Martyrologio Ms. ista legi IV Idus Augustas: Lugduni, sancti Arigii episcopi & confessoris, qui rexit ecclesiam annis octo, mensibus sex. Raynaudus in Hagiologio sapiens jam memorato eadem à Martyrologio Lugdunensi ad dictum diem sic profert: Lugduni S. Arigii episcopi & confessoris, qui rexit praefatam ecclesiam annos octo, menses sex: obiit namque quinquagesimo aetatis suae anno. Ex his duobus testimoniis Coin- riius ad an. 611 num. 15; Obiit igitur, ait, S. Arigius sive Aridius Lugdunensis episcopus quarto Idus Augustas hoc anno: nam sedere coepit anno Christi DCIII, sive anno Theodorici regis octavo, ut ex Chronico Fredegarii colligitur. Ex citatis Martyrologiis Bellijocensi ac Lugdunensi in eodem anno mortis conveniunt monachi Benedictini in editione sua novissima Galliae Christianae. Bailletus in sua additione ad Sanctos diei x Augusti col. 133, annum mortis ignorari scribit, eamque videri dumtaxat accidisse post annum 713. Rationem addit, quod Theodoricus ei immediate successerit, & quod spectabili errore acciderit, ut inter unum ac alium inserti fuerint tres episcopi Lugdunenses, qui tantum tales extiterint post mortem Theodorici, & quorum duo nominis sui diversitate deceperint catalogorum ac diptychorum ardinatores. Sed error iste (ubicumque eum legerit ille auctor) recentissime sublatus, ut vidimus; at nondum tamen vel sic est sublata difficultas: manet quippe argumentum Pagii, superius num. 9 indicatum; ex eo nempe quod ante annum DCXXIV, quo, ut testatur Flodoardus lib. 2 Hist. cap. 5 Thedericus episcopus Lugdunensis concilio Remensi interfuit, nullus alius eidem ecclesiae praesuisse reperitur, id quod proximè modo vidimus.

Hinc fit, ut duratio episcopatus hic controversa in longius spatium extrahi debere videatur, quam annorum octo cum mensibus sex, contra eos, quos supra citavimus. Ad Martyrologia, pro isto calculo supra allegata, dedimus Pagii responsionem num. 9. Sed quia nobis nihil in promptu est, quo durationem episcopatus ac vitae S. Aridii determinemus; & quia Pagii rationes nec nihil dicunt; nec tamen omnia dicunt; ideo superius Sanctum signavimus post annum 611.

30 Sed his circa intricatissimam illam contro- versiam hactenus ita expositis subjungere nobis liceat sequentes notationes. Sicut Benedictini, qui Galliam Christianam novissimè ediderunt, Theodoricum S. Aridii successorem anno 625 interfuisse notant concilio Remensi, ac paulo post fatentur, quot annos eidem synodo supervixerit haud liquere; sic nos dicimus 10. quanto ante illud concilium tempore Theodoricus sedere coepit, nobis etiam non liquere. 20. Nec verò quidquam de ista re compertum, multo minus liquidum fuisse laudatis editoribus, cum nihil hujusmodi scriptum ibidem circa illam reliquerint. 30. Nulla ratione verosimile nobis apparere, quod ab anno Christi 611, in quo secundum eos vivere desit noster Aridius, tam longus, quo sedes Lugdunensis vacaverit, annorum tredecim hiatus, hunc inter ac Theodoricum intercesserit. 40. Quia itaque obscurum est, quo anno sedere Theodoricus coepit; obscurum itidem esse, quando Aridius desierit. 50. Optimum ergo, nostram quidem sententiam, dictu videri quod, cum annus mortis S. Aridii, atque adeo finis pontificatus ejus summa in ignoratione versetur, dicatur pontificatus ac vitae finem imposuisse post an. Christi 611. 60. An denique, & qua fide nitatur, quod Sanctus quinquagenario major, ut dictum supra num. 17, vel quinquagesimo, num. 29, aetatis suae anno obierit; nos omnino latet.

AUCTORE
J. P.

praesederit,
quoque anno
vitā sanctus
fuerit.

E

31 De S. Aridio Lugdunensi antistite non confundendo cum synonymo praesule Vapincensi, praemonuimus lectorem in principio hujus nostrae Sylloges; nec frustra: alterum quippe pro altero sumptum fuisse, indicavimus per ejusdem decursum. Nec verò alii pro nostro accipiendi sunt synonymi. Non Aredius Lemovicensis abbas. S. Gregorius episcopus Turonensis lib. 10 cap. 30 col. 523 editionis Ruinartiana, Aredius, ait, hoc anno terras relinquens, vocante Domino migravit ad caelum. Lemovicensis urbis incola fuit. Consule etiam eundem scriptorem lib. 2 De miraculis S. Martini col. 1063; item De gloria Martyrum cap. 40 col. 879, ubi vocatur Aridius. Illi inscribitur Fortunati carmen 22 libri 5, prout observat Broverus in suis ad illud notis pag. 152. Extat ipsius Vita apud Mabillonium inter Acta Sanctorum Ordinis S. Benedicti sec. 1 pag. 349, cui apponitur annus Christi 591 obitus. Hic ergo nec dignitate, nec tempore noster est. S. Aviti Viennensis episcopi epistolas quatuor edidit ac notis illustravit noster Joannes Ferrandus Aniciensis, anno 1661 Cabilone excusus: quarum secunda pag. 7 prenotatur Avitus episcopus illustrissimo viro Arigio. Deinde in notis pag. 31 idem Ferrandus fatetur, nescire se, quisnam Arigius iste fuerit. At verò neque hic, noster: nam Avitus ille obiit circa annum 524, secundum dicta apud nos tom. 1 Februarii, ad diem v ejusdem mensis, pag. 660, ubi Acta ejus ab Henschenio jam pridem illustrata sunt. Adde, quod iste Arigius, uti rectè observat Ferrandus pag. 32, ad episcopales infulas non dicatur fuisse vocatus; sed tantum il-

Varie circa
Aridios vel
Arigios vel
alios

F

AUCTORE J. P. LUSTRISSIMUS VIR à divo Avito inscriptus fuerit. Hic nec est Arigius patritius de Gallia, (de quo supra num. 23) nec est Arigius noster; quia repugnat tempus.

32 Saussayus ad diem xvi Augusti in suo Supplemento sic ponit: Desizæ ad Ligerim in agro Nivernensi natalis S. Arigii episcopi, fratris S. Austregisili Bituricensis antistitis, cum elogio: in quo dicitur S. Gregorius PP. saepe litteras ad eum direxisse, instruxisse, ac collaudasse. Sed quod Saussayus hoc loco, prout aliis nimium frequenter, affectavit esse floridulus potius encomiastes, quam accuratus rerum ac temporum combinator historicus, suadent sequentia. Etenim apud Sammarthanos tom. 3, pag. 791 in Nivernensibus episcopis, secundus hujus urbis praesul signatur Rusticus, qui probasse dicitur Aëta synodi Aurelianensis III anno DXXXVIII; eidemque subscribitur apud Labbeum tom. 5, Conciliorum col. 304. Huic proximè subjungitur Aregius vel Aredius, qui signum apposuit synodo Aurelianensi v, anno DXLIX (apud Labbeum citatum, col.

398) & Parisiensi II, DIV; prout ibidem invenies apud Sammarthanos; apud Labbeum verò col. 812. De S. Austregisilo, archiepiscopo Bituricensi egimus tom. v Maii, die xx, pag. 228*; ubi obitus ejus annectitur anno 624; natalis verò è characteribus ibidem signatis videtur anno 551 accidisse; tum nempe, quando, sicut dictum est, Arigius jam à biennio erat Nivernensis episcopus: quòd, quia valde insolita est senectus, qua inde consequitur, adeo longeva, & teste ac tabulis destituitur, non statim admittendum est. Adde, quod istius fraternitatis nullum prorsus inveniam mentionis vestigium apud nos in Vita S. Austregisili, vel in Commentario, qui eidem praemittitur. De litteris à S. Gregorio PP. ad Arigium directis vide supra; quem, quisquis demum ille fuerit; suspicor à Saussayo cum superiore vel confusum fuisse, vel sine sufficiente fundamento pro eo acceptum. Ut res illa se habeant, certè Aredius ille apud Saussayum, non est noster, nisi eum centenarium vel fortè natum majorem facias.

B DE S. HUGONE EPISCOPO AC CONF. E

AUTISSIODORI IN GALLIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. P.

§ I. Cultus Sancti publicus, ac illustres ejus natales.

ANNO MCXXXVI VEL MCXXXVII. Varia

Uamquam ad stabilicndum hujus Sancti cultum publicum, ea mihi omnia non suppetant monumenta, qua vellem; sufficientia tamen, meo quidem judicio, sunt in promptu, ut in asserenda ipsi sanctitate ab immemorabili tempore ante decreta Urbani PP. VIII, & obedientia, quam Sedi Apostolica debemus ac profitemur, fiat satis, uti & nostri Praesulis honori ac venerationi. Sunt autem ista. In Historia episcoporum Autissiodorensium, qua habetur apud Labbeum tom. 2 Nova bibliotheca manuscript. librorum, pag. 460 extant Hugonis Aëta seu elogium, praecipua ejus gesta complexum, atque inter alia dicuntur de illo in rem nostram ista: Praepositus. . . & quidam canonici cum eo. . . electioni SANCTI Viri resisterunt. Et mox: Cujus sanctae conversationis quasi quoddam praesagium fuit &c. Pag. 461: Verbum sancti Viri veritas subsecuta est. Titulus iste sequitur alibi in eodem elogio; quod, quanti sit ponderis, dicam in loco.

2 Apud Martenium in Veterum scriptorum & monumentorum amplissima collectione tom. 6 col. 715, Martyrologio insignis ecclesia Autissiodorensis, ad diem xi Augusti interseruntur sequentia: Obiit Hugo, hujus ecclesiae venerabilis episcopus, quem vitae sanctitas, & morum probitas decoravit, & quam pie & religiosè vixerit, hujus vitae exitus satis comprobavit. Inter alia verò, qua circa illud Martyrologium notantur in Observatione praevia col. 637, sunt haec. Martyrologio adjunctum erat Necrologium, ex quo eos tantum recensendos defunctos censuimus, qui alicujus sunt nominis, aut donis aliquibus de illa ecclesia bene meruerunt. Textus autem Martyrologii litteris Romanis; Necrologii currentibus seu cursivis, ut vocant, exprimuntur; quibus

postremis etiam exaratur obitus nostri Hugonis cum elogio; atque adeo è Necrologio isto ad Martyrologium adjecta, ac proin intersera ei, ut dicebam, fuere, qua modo citavi. Cur autem ibi signetur die xi Augusti, vide infra num. 4. In Chronico Autissiodorensi hac exstant: Anno MCXXXVI defunctus est sanctae memoriae dominus Hugo Autissiodorensis episcopus. De isto Chronico dicitur infra.

3 Trithemius de Viris illustribus Ordinis S. Benedicti lib. 4 cap. 249, Hugo, inquit, abbas monasterii S. Germani Parisiensis (imò Autissiodorensis) nepos B. Hugonis Cluniacensis, & postea episcopus Autissiodorensis, vir non minus sanctitate, quam scientia venerandus. In Chronico autem monasterii Hirsaugiensis in Volmaro ad annum 1137, Eodem, inquit, anno moritur episcopus Autissiodorensis, ex abbate cenobii S. Germani Ordinis nostri, vir magnae sanctitatis & religionis. Ac continuo subjungit: Vir sanctus in pace quievit. Inter Kalendaria Mss. qua in Museo nostro asservantur sub littera S 19, extat Kalendarium ecclesiae & diocesis Autissiodorensis, quod, sicut ad calcem notatur, ad Majores nostros anno 1662 misit Ludovicus Noël d' Amy, presbyter senior canonicus Autissiodorensis: ubi die x Augusti annuntiat B. Hugo episc. conf. Accedit ed, quod hagiologi monastici sacris eum Fastis inscribant cum titulo Sancti. Wion quippe part. 2 Ligni vita lib. 3, pag. 265 ita ipsam memorat: Antissiodori depositio sancti Hugonis episcopi, qui ex abbate S. Germani Parisiensis (debuit dicere Autissiodorensis) episcopus ejusdem civitatis consecratus, verbo & exemplo oves sibi concreditas mirabiliter pavit. Dorganus paullo brevior est: S. Hugonis episc. qui verbo & exemplo oves sibi commissas mirabiliter pavit. Menardus illum etiam refert, ac cum titulo Beati. Buceli-

ac venerabilem publicam stabilendam F

A Bucelinus annuntiationi huic, Antifiodori, depositio S. Hugonis episcopi & confessoris, superaddit elogium.

4 Monasticis adde Ferrarium in Catalogo Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non sunt, Saussayum, ac omnium novissimum Castellatum, qui cum honorifico etiam Sancti idiotismo Hugonem nostrum representant. Denique in libro nostro Gallico Ms., qui continet gesta Pontificum Antifiodorensium, ac abbatum ibidem S. Germani &c., collectore Georgio Viole, monacho Benedictino, prout eidem libro prenotatur; in illis, inquam, documentis pag. 153 sub hoc titulo, De sancto Hugone de Monte acuto, episcopo

IV, acta ejus pluribus recensentur. Illis monumentis subjungitur à pag. 1 usque ad civ Kalendarium de SS. Martyribus ac Confessoribus territorii Antifiodorensis, secundum ordinem & menses anni, observatum atque extractum è Martyrologio Antifiodorensi; quod factum est, uti adscribitur, à D. Bargedé, cathedralis ecclesie Antifiodorensis archidiacono, quodque additur esse apud S. Germanum ibidem; nisi forte idem hujus collectionis sit auctor, qui superioris, laudatus Viole; sed utcumque hoc sit; à pag. cv datur aliud Kalendarium aliorum Sanctorum; aliquo modo ad urbem vel diocesim memoratam spectantium, eodem auctore, de quo superius, ubi sub die x Augusti notatur S. Hugo de Semuro (de Semur) vel de Monte acuto (de Montaignu) qui propter raras suas virtutes fuit episcopus Antifiodorensis. Aliquot ante mortem suam horis monuit, pro se ut orarent, addens, Officio diei dicto, spiritum se redditurum: id quod accidit hoc die, anno mcccxxvi. Sed quia eodem hoc die celebratur festum S. Laurentii, anniversarium ejus notatur in Necrologio die sequente. Adde, quod Benedictini S. Germani eum invocent in suis localibus litanis, uti huc scribit die xx Junii hujus anni 1734 in litteris Antifiodoro datis D. le Beuf canonicus & succentor ecclesie Antifiodorensis; in quibus etiam testatur, vidisse se alias ornatum ac illuminatum ejus sepulcrum, sicut alia, die VIII Novembris, quo omnium abbatia S. Germani Sanctorum occurrit festum. Atque hæc sunt, quæ, salvo Urbani PP. VIII decretis, sufficere nobis apparent, ut tot circa vita ejus sanctitatem nec non venerationis publicæ suffragiis non refragati, Sanctis aliis, qui hoc die à nobis dantur ac illustrantur, locum quoque ei suum tribuamus, nostro iudicio non indebitum. Cultu itaque S. Hugonis sic stabilito; reliquum est, ut ejus gesta nunc illustremus, incipiendo à natalibus.

B 5 Acta ejus, huic Commentario subdenda, hæc narrant: Hic siquidem in Cluniacensi territorio de castro Monte acuto ortus, à nobilibus processit parentibus: & pater ejus Dalmaticus dictus; matris verò nomen... Hæc, addito matris nomine, sic dicuntur apud Sammarthanos in episcopis Antifiodorensibus tom. 2 Gallia Christiana pag. 272: Hugo de Semur II, ex vetusta & clara Burgundionum stirpe dominorum de Sinemuro, cognominatus de Montaignu, Dalmatii de Sinemuro, domini de Monteacuto, filius; qui ex connubio Dalmatii cum Aremburgi de Vergeio progenitus erat. Solum itaque natale Sancto obtingit Mons acutus: de quo placet audire Hadrianum Valesium in Notitia Galliarum pag. 344: Mons omnis; cuius vertex in acumen definit, à nostris, ait, vocatus est Mons acutus: quo nomine multa sunt loca in Gallia: nam vicum aut castellum monti acuto exempli causâ impositum,

Loci, in quo Sanctus natales accepit, notitia;

nostrum eodem, quo montem ipsum nomine, Montem acutum appellavere. Est præ ceteris in pago Lugdunensi Mons acutus oppidum, ubi munimentum ædificasse dicitur Tetbaldus comes; ex Frodoardo, quem citat; ubi plura præterea de dicto loco. Ad hæc, Est in extremis finibus Pictorum (ita pergit Valesius) Mons-acutus castellum, Montagu hodieque dictum; & castrum Montacutus Galliaco proximum, à Petro monacho Vallium Cernaii memoratum Montagut. Aliud etiam in Comitatu Burgundiæ Montagut vulgo dictum; aliud & in pago Burboneñsi Montagut appellatum à situ. E tot autem locis synonymis, solum & unicum Montem acutum in Burgundia supra in Actis designari, è quo S. Hugo fuerit oriundus, conficitur ex eo, quod disertè addunt Acta in Cluniacensi territorio, notam utique characteristicam, quæ is ab aliis distinguitur synonymis vocabulis. Nam verò cum pagus Cluniacensis situs sit in agro Matisconensi; cumque Montagut ac Semeur (de hoc statim agitur) in mappa geographica, quam ante me habeo, ad aliquam distantiam à Cluniaco notentur (secundum Annotata nostra ad cap. 1 Actorum lit. a, unâ circiter leucâ cum dimidia inde abest Mons acutus) satis id notitia est, ut lectoris circa hæc loca formetur idea, in quorum uno Sanctus, sicut dictum est, ortus fuit; ex altero autem, de quo jam dicitur, generis splendorem hausit, ex stirpe, inquam, dominorum de Sinemuro.

6 Valesius pag. 526 Sinemurum, ait, à re ac alterius; è quo generis splendorem hausit. nomen habet: ita enim dictum est, quod sine muro esset. Vulgo Semur en l'Aussois truncato nomine appellatur; quod sit in pago Alesienfi positum ad fluvium Hormentationem. Monachus quidam Floriacensis, qui ante DLXX annos librum de Miraculis S. Benedicti scripsit, in ejus libri capite XLIII, alterius castri Sinemuri meminit his verbis, quæ ibidem recitantur. Est hoc castrum in pago Cedrellensi (le Charollois) Sinemurum Briennefse cognominatum, Semur en Brienois vel Brienois; ita ut pagus hic Briennefse pagum Cedrellensem olim continuasse videatur. E textibus autem scriptorum, quos citat, delibo hunc, in rem utique nostram prorsus accommodatum: Hugo Hugonis abbatis Cluniacensis patrem Dalmaticum, principem egregium, Samurensem Dornicum vocat. Utrumque castrum nomine Latino Sinemurum & Sinemuro dictum olim est: utrumque nunc Semur dicitur: utrumque in diocesi Augustodunensi positum est; sed alterum in pago Alesienfi ad Hormentationem amnem non procul à Flaviniaco; alterum in pago Briennefse (Brienois) ad Verbinicam fluvium (Verbinche) qui in Ligerim supra Marciniacum defluit: quod posterius sive castrum sive oppidum, nunc Semurum & Samurense castrum; nunc Semurum, & oppidum Semmurum corruptè vocatum est etiam à veteribus scriptoribus pro Sinemurum; aut Sinemurus, aut Sinemuro. Atque hoc posterius castrum sive oppidum videtur præ altero synonymo priore superius designari in Actis S. Hugonis nostri episcopi; idque ut opiner facit 1º. vicinitas hujus multo major, quam alterius, cum Monte-acuto ac Cluniaco monasterio. 2º. Hugo abbas Cluniacensis; de quo modo dictum, ac jamjam dicentur plura.

7 Vita hujus sancti abbatis in Opere nostro illustrata est à Papebrochio ad diem xxix Aprilis, ejus tomo III ejusdem mensis à pag. 628; ubi pag. 636 in Annotatis, occasione matris ejus Aremburgis, cui Sammarthani addunt cognomentum de

AUCTORÆ
J. P.

E

F

A *Martyrologium*, pag. 298 ac sequenti ita rem hanc confirmantem: In Martyrologio Ligni vitæ (de quo dictum supra num. 3) hic beatus Hugo dicitur abbas monasterii sancti Germani Parisiensis: quod non simile vero arbitror. Nam nullus fuit Hugo abbas S. Germani Parisiensis, episcopus Antifiodorensis, ut constat ex Supplemento Aimoini, & Catalogo abbatum S. Germani Parisiensis. Deinde S. Hugo episcopus Antifiodorensis obiit anno mcxxxvi juxta Trittemium in Chron. Hirsaug. At nullus Hugo inter abbates S. Germani Parisiensis reperitur hoc anno mortuus: nam primus Hugo qui erat monachus S. Dionysii, obiit anno mcxlv; ut docet Supplementum Aimoini lib. 5 cap. 52. Quare cum Trittemius loco citato dicit, hunc Hugonem fuisse abbatem cœnobii S. Germani; hoc est intelligendum de cœnobio, quod est Antifiodori, sub patrocinio magni illius Germani, quondam istius urbis episcopi. Hinc capiendus est etiam Robertus canonicus regularis S. Mariani in Chronico ad annum mcxx, cum ait: Antifiodorensis hoc tempore regebat ecclesiam dominus Hugo S. Germani pius abbas, S. Hugonis Cluniacensis abbatis nepos, vir pro virtutum suarum insignibus perpetuo memorandus: nam iste auctor sæpe loquitur de cœnobio S. Germani Antifiodorensis: at fere numquam de cœnobio S. Germani Parisiensis.

B 12 *Acta*, qua illustramus, inferius apud nos num. 1 de nostro Hugone hac narrant: Post decessum domini Guiberti, abbatis S. Germani Antifiodorensis, in eadem ecclesia electus & benedictus abbas &c. Quod quomodo acciderit, intellige à Mabillonio jam designato: Ante annos fere quatuor (scribit ad annum, ut diximus, 1100) Guibertus S. Germani Antifiodorensis in concilio Nemaufensi præfectura motus fuerat ab Urbano PP.; mandatumque Humbaldo episcopo ut selectum è Casa-Dei, vel è Cluniaco, vel è Majori monasterio virum probum & idoneum in ejus locum substitueret, ea tamen lege, ut qui ad id muneris designatus esset, superiorum jugo eximeretur. Huic conditioni cum refragarentur Cluniacenses, alique eorum exemplo, per annos amplius tres, frustra nitente Humbaldo, abbatia rectore caruit: sed tandem venerabilis Hugo Cluniacensis abbas, Humbaldi episcopi, Stephani Campaniæ, & Guillelmi Autrici comitum precibus se exorari passus, Hugonem Montacutum .. vacanti abbatia suffecit.

C 13 *Qualem verò sese in ea dignitate exhiberit, memorant Acta*; Non utique propter nomen abbatis elatior factus; sed tamquam unus ex ceteris humilis monachus fuit: & sicut bonum magistrum decet, coepit facere & docere, demonstrans exemplo, quod docebat verbo. Adde è Mabillonio, eum hoc in munere ita se gessisse, rebus tum spiritualibus, tum temporalibus faciendis & provehendis, ut post annos quindecim regiminis abbatialis, ad episcopalem dignitatem, Humbaldo mortuo, promoveri meruerit. Ejus tempore nihil non tentarunt Cluniacenses, quo S. Germani monasterium contra Urbani Papæ decretum Cluniaco subicerent. Id potissimum curavit Ivo Cluniaci prior cum quindecim monachis, qui illuc ab Hugone (abbate Cluniacensi) missi fuerant, ut novo abbati in restituenda regulari disciplina, quæ omnino neglecta erat, essent adjuutores. Verum eorum conatibus resistere S. Germani monachi, nec monasterii sui libertatem minui passi sunt. Hugonis abbatis anno quarto, Hugo Trecentium comes S. Germani monasterium adiit,

Augusti Tomus II.

& quasdam donationes fecit, ut ejus loci societatis particeps esset. Ad hæc Paschalis II anno m. cvii, cum Silviniaci versaretur, Hugonis abbatis institutionem confirmavit: quippe qui monasterium illud, regulari disciplina & religione penitus destitutum, & secularium injuriis ad summam redactum inopiam, in pristinum splendorem restituisset.

14 *Quandoquidem verò Acta ejus valde paucis perstringunt, qua sub ipsius abbatiali regimine sunt effecta in sui cœnobii favorem; juvat ea supplere ex Guidone abbate in Gestis abbatum S. Germani Antifiodorensis, postea indicandis; in quibus cap. 9, quod est de nostro Hugone abbate, sequentia percensentur pag. 576: Licet simplex esset, tamen pro posse ecclesiam suam studuit temporaliter augmentare. Ecclesias enim de Taix & de Alodia à reverendo patre Herveo Nivern. episcopo impetravit. Hujus tempore Hugo comes Trecentis dedit ecclesiæ S. Germani salvamentum, & multas consuetudines, quas habebat apud Breceaium. Hugo etiam, cognomento Frangens lupum, dedit eidem ecclesiæ quidquid in dicta potestate Breceiensi habebat anno Domini mil. centes. quarto, adventus secundi monachorum Cluniacensium apud S. Germanum anno quarto. Consuetudines etiam, quas servientes Ducis habebant in terra S. Leodegarii, ab Hugone duce obtinuit moderari. Societatem cum monachis Veriliacensibus iniit. Hujus tempore principale altare S. Germani, quia in pluribus locis corruptum erat, de mandato Domini Richardi Albanensis episcopi destructum fuit, & in quodam sarcophago lapideo reliquæ beati Germani inventæ in altari. Habes hic, lector, qua sub Abbatis nostri præfectura acciderit. Quo autem tempore munus illud administrare is coeperit, disce ex sequentibus.*

15 *Apud Labbeum tom. 10 Conciliorum col. in ea se gestum habitum notatur anno Christi 1095 concilium Claromontanum; de quo Mabillonius ad annum 1095 num. 22 scribens, inter abbates sibi notos, qui in eo adsuerint, nominat Guibertum S. Germani Antifiodorensis. Guibertus autem iste secundum ea qua præmissi superius num. 12, decessor extitit S. Hugonis nostri proximus. Qua verò de causa huic ille locum suum cesserit; idem Annalium auctor inter Urbani PP. Nemaufi acta refert ad annum 1096 num. 42: In eodem concilio (Nemaufensi) Guibertus S. Germani Antifiodorensis abbas ab Humbaldo, ejusdem urbis episcopo, variorum criminum insimulatus est, & convictus; ideoque dignitate privatus: cujus pastoralem baculum Urbanus episcopo dedit, tradendum futuro abbati. Vacavit autem baculi istius gestamen per annos tres & amplius ob difficultates, quas exposuimus num. 12; atque adeo Sanctus noster ad illius usum admotus fuit anno circiter 1100, prout ibidem indicatum est; donec (cum monasterium, uti Guido, de quo postea, pag. 576 refert, xvii annos gubernasset) pedum abbatiale cum episcopali commutavit anno 1115 vel 1116: de qua re antequam plura dicamus, visum est hoc loco notitias quasdam subministrare de celebri monasterio S. Germani Antifiodorensis, cujus adeo frequens jam recurrit mentio.*

16 *Cœnobium porro illud Ordinis S. Benedicti Eli ascetas alit, ac vulgo dicitur Saint Germain d' Auxerre. Mabillonius Annalium Benedictinorum tom. 1, ad annum 510 num. 20, inter alia, qua regnante super Francos Chlodoveo, nova*

AUCTORE
J. P.

quomodo

B

F

variæ deim.

AUCTORE
J. P.

cœnobia surrexisse memorat, primo loco S. Germani Autissiodorensis nominat. Tomo nostro VII Mensis Julii, ad diem xxxi ejusdem mensis, Vita S. Germani episcopi Autissiodorensis illustrata fuit, & pag. 205 ad hæc ejusdem Vita verba, In conspectu Autissiodorensis oppidi, interposito Icauna flumine, monasterium collocavit, diximus, hoc cœnobia primum diœceseos Autissiodorensis, ad ortum urbis æstivum aliquando positum; at pridem jam dirutum; superstite S. Germano appellatum fuisse monasterium SS. Cosmæ & Damiani: in quorum honorem fuerit institutum; at, illo defuncto, S. Germani nomen habuisse: donec seculo VI S. Mariani vocari cœpit, ab hujus sepulcro, miraculis ibi frequentissimo; ex historia episcoporum Autissiodorensium cap. 7, 8 & 19. Consuli etiam potest Mabillonius in Annalibus suis tom. 1 ad annum 578, num. 73.

de monasterio S. Germani Autissiodorensis

17 Loco proximè apud nos jam citato, pag. 206 cavendum monuimus, ne illud cum alio cœnobia Autissiodorensi confunderetur, quod deinde S. Germani nomine ac tumulo celeberrimum fuerit: de quo exstant illa apud Mabillonium in Annalibus ad annum 525 num. 27: S. Germani monasterium in urbe Autissiodoro à primordiis exiguum erat oratorium, quod beatissimus Germanus, ejusdem urbis antistes. in suo ipsius prædico, sub S. Mauriti patrocinio construxerat, & Saturnino discipulo suo sub titulo sacerdotali deputaverat. Istuc B. Pontificis corpus Ravennâ, ubi decefferat, delatum, ibidemque sepultum fuit. An ergo iste locus cum alio non confunditur à Sammarthano tom. 4 Gallia Christiana pag. 477, ubi habentur ista? Sancti Germani in urbe Autissiodorensi, Ordinis S. Benedicti celebre cœnobia, aliàs S. Mauriti appellatum: de quo Innocentius PP. III lib. 1 epist. ubi profecti monachi Hericus & Remigius, pietate ac doctrinâ laudabiles. In istius Pontificis epistolarum collectione à Baluzo edita, tom. 1 lib. 1 exstant epistola 181, 184, & 286, abbati & conventui seu fratribus S. Germani Autissiodorensis inscripta. De S. Erico vel Errico agitur in Opere nostro ad diem xxiv Julii, pag. 829; nec non ad diem xxxi Julii pag. 192; de Remigio autem in Annalibus Benedictinis ad annum Christi 842, num. 57.

C
notitiæ sub-
ministrantur.

18 Ut verò superiora magis eluceant, placet his adjungere verba Historia episcoporum Autissiodorensium apud Labbeum in Nova bibliotheca manuscriptorum librorum tom. 1, cap. 7, pag. 415: Fecit (S. Germanus) monasterium in honorem SS. martyrum Cosmæ & Damiani; ubi & monachos esse constituit. ubi postmodum sanctus Marianus à fratribus ejusdem monasterii missus est ad pecora. custodienda. Fecit & basilicam in honore SS. Martyrum Agaunensium Mauricii scilicet fociorumque ejus. In quo etiam oratorio sanctum Saturninum vitæ probatissimum, suumque discipulum, ordinavit presbyterum, ut sub professione sacerdotalis tituli Martyrum inibi memoriis deserviret. Consuli prætereà possunt caput 8, pag. 417; ac cap. 19, pag. 421. Hinc equidem conficio, cœnobia, quo de hic agitur, primò SS. Cosmæ ac Damiani; tum S. Germani, ac denique S. Mariani nomen habuisse, ac per illud ipsum intelligi S. Germani asceterium Autissiodorensis Ordinis S. Benedicti; quomodo verò hæc dici possint de oratorio S. Mauricii, non satis percipio, neque cum præcedentibus satis quo combinare verba Operis De gestis abbatum S. Germani Autissiodorensis, auctore fratre Guidone ab-

bate ejusdem loci anno Domini mccc, quod exstat apud Labbeum laudatum à pag. 570; ubi auctor in præmio, Licet enim, ait, hanc ecclesiam à B. Germano in honore beatorum martyrum Mauricii, fociorumque ejus fundatam noverim, & plures abbates ante Heldricum (à cujus rebus gestis narrationem suam incipit) ibidem præfuisse legerim &c.

19 Ad sæpe dicti cœnobia abbates quod attinet, fatetur Guido modo citatus, Numquam se, quando primùm fuerint ibidem instituti monachi, vel electi abbates, vel aliquam continuationem antedicti Heldrici tempus, ante quem longo tempore loco abbatum rexerant præpositi, potuisse reperire. Sed series abbatum istorum datur apud Sammarthanos loco citato, è Commentariis rerum Autissiodorensium D. Georgii Viole, monachi Benedictini; ubi primo loco ponitur anno 560 S. Annarius, (qui Cointio in Annalibus ecclesiasticis Francorum tom. 2 ad annum 586, num. 38, ex abbatum catalogo videtur expungendus) ac pag. 478 Hugo noster, hujus nominis quintus, ordine xxxi, inde episcopus Autissiodorensis an. m. cxvi: de qua re statim agitur. Robertus, pluribus infra indicandus, in Chronico fol. 79 quando dicit, Autissiodorensis hoc tempore regebat ecclesiam domnus Hugo S. Germani primus abbas, S. Hugonis Cluniacensis abbatis nepos; & primus explico, quod monasterium illud regulari disciplina, & religione penitus destitutum, & secularium injuriis ad summam redactum inopiam, in pristinum splendorem primus tunc restituerit; secundum dicta superiora num. 13; vel quod fuerit abbas primus adventus secundi monachorum Cluniacensium apud S. Germanum; ex num. 14.

20 Monumenta nostra Autissiodorensia episcopatu ejus uno anno anticipant: nam pag. 154 insinuat Paschalis II manibus cum memorant fuisse consecratum die v Martii anno 1115; eodemque die concessam suæ cathedralis canonicis ab ipso adjungunt ecclesiam de Billy dictam. Sed Mabillonius sacras ipsius insulas illigat anno 1116, sicut jamjam dicitur. De difficultatibus pontificatus Hugonis objectis, ac feliciter amotis agunt ejus Acta. Verum super illis, qua ei à liminibus Apostolorum reduci contigisse prospera, ibidem referuntur, videlicet cujus sanctæ conversationis quasi quoddam præfagium fuit prognosticum ei divinitus destinatum, quod tale fuit: Ave gratiâ plena &c., super illis, inquam, quia prima fronte, quidnam sibi velint, non claram suggerunt notionem; placet audire Mabillonium in Annalibus ad annum 1116, cui ejus episcopatum innectit, num. 120, qui rem sic explanat: Mos erat illorum temporum, primis quoque seculis usurpatus, quod de S. Martino Turonum episcopo liquet, ut apertis sacris codicibus, ex versu, qui primus occurrisset, quoddam de novi episcopi futuræ vitæ qualitate præfagium conciperetur. Id cum de Hugone nostro factum fuisset, aperto libro, hic versus occurrit: Ave gratiâ plena &c.; quo ejus continentissimam vitam significari creditum est.

§ III. Hospitalitas ac beneficentia, obitus, Actorum notitia & cujusdam alterius auctoris.

A Liis S. Hugonis virtutibus, de quibus Vita ejus tractat, Monumenta Mss. Autissiodorensia

D

Ejusdem
abbates.

B

Sancti de
episcopatu
præfagium
explicatur.

F

Laudatur
Sanctus

A renfia pag. 162 adjungunt benevolentiam hospitali-
lem, a Doctore gentium episcopis commendatam,
quã eum egregie præditum fuisse indicant; inter-
que alias personas, Autiffiodori ab ipso exceptos
memorant Callistum PP. II anno 1119, nec non
Innocentium PP. II anno 1131, à Frangipanis,
Sedi Apostolica tunc temporis adversis, Romã
exactos: quorum primus aram principem eccle-
sia cathedralis S. Stephani, ipsius rogatu, die
xiv Decembris dedicavit; postremus verò altare
aliud, S. Germani titulo insignitum, in eadem
SS. Cosmæ ac Damiani ecclesia ultra fluvium Scan-
nam; in qua item ecclesia sacrosancta Missa myste-
ria celebravit idem summus Pontifex, ac coram
populo Autiffiodorensi ibidem concionatus fuerit de
loci sanctitate, assumptis pro argumento sui ser-
monis sacri his patriarcha Jacob verbis, Verè
locus iste sanctus est, & ego nesciebam. Factum
illud Innocentii PP. confirmatur è Chronico Ro-
berti, ubi illud etiam legitur fol. 79 verso, &
sequente. Ad hæc, auctor dictorum Monumento-
rum, titulis bonis compertum habere se dicit,
Papam illum Innocentium II hac vice commora-
tum fuisse Autiffiodori mensibus ut minùs sex;
Hugonis Montacutii, prout addit, sine dubio
liberalitatibus illectum, quas una cum Hugone
abbate Pontigniacensi adhibuerit ad componendam
controversiam abbatum Herberti S. Petri Vivi,
Renati S. Joannis Senonensis, nec non S. Jo-
annis de Pratis anno 1132; eique insuper negotium
fuisse commissum ait, in titulum abbatis Reli-
giosarum Juliacenſium erigendi Crisennonensem
prioratum.

B Nec verò eum duos hosce exules Pontifices
aliquamdiu dumtaxat detinuisse Autiffiodori, af-
firmat, sed per diversa Gallia loca etiam comita-
tum fuisse; præsertim Callistum II, quando, as-
sistentibus sibi archiepiscopo Trevirensi, ac Ste-
phano episcopo Augustodunensi, nec non Hugone
Nivernensi, corpora SS. Felicis & Thyrsi, è loco
sepulcri eorum, qui est in sacello subterraneo ec-
clesia collegialis Sedelaucensis (Saulieu) in tra-
ctu Autiffiodorensi, ad aram majorem ejusdem
ecclesia transtulit. Multa hic facta simul conglo-
merat auctor istorum, quæ supra designabamus,
Monumentorum; quæ quia sine teste ac vade scri-
bit, & nos ea ex ipso describimus, fidem hujus
narrationis penes ipsum esse volumus.

C Ceterum singularem illam beneficentiam,
quam supra num. 14 in nostro Sancto exhibuimus,
quando erat abbas, postmodum etiam ad episco-
palem cathedram evectus ex animo non delevit;
uti ex Actis ejus fit perspicuum. Quibus ex Col-
lectione Marteniana num. 2 superius assignata ad-
junge favores erga ecclesiam suam à laudato An-
tistite collatos. Qui videlicet ob amorem Dei,
& sui memoriam singulis annis recolendam, ec-
clesiam Auliaci ad refectionem fratrum in die an-
niversarii sui huic ecclesie donavit. Dedit etiã
eidem alias ecclesias; ecclesiam scilicet Bacernæ
& S. Briccii, & Induniaci, & Veniosæ, & de-
cimas Vifiaci. Præterea ipsam ecclesiam multis cap-
pis de pallio, & duobus tapetis, & multis sacer-
dotalibus indumentis, & aliis ornamentis ipse di-
ves ditavit. Accedit eo interpretatio visionis, quam
refert Chronicon Autiffiodorense, pluribus in-
frã à nobis designandum num. 27. Res gesta sic
habet: Per idem tempus erat in Autiffiodorensi
matre ecclesia clericus quidam Iterius nomine
devotè ibidem serviens. & conversationis hone-
stæ. Erat verò apud eandem urbem ultra I-
caunam fluvium locus, quem olim B. Germanus
Augusti Tomus II.

in cœnobium monachorum extruxerat, & copio-
sè ditavit. Is itaque locus, ubi quondam ce-
lebriter religio sacra floruerat, ad tantam tunc
dirutus vastitatem devenerat, ut ubique frutera
succrescerent. Porro præfatus vir dum in Vita
B. Germani relegeret, vel lectum audiret, quan-
to hic locus in diebus antiquis claruisset præconiò
sanctitatis; ut erat devotus animi, afficiebatur
medullitus. Dum in hac itaque voluntate per-
sisteret, visione mirabili de reparando loco me-
ruit incitari; quæ ibidem narratur. Ut auctenti ex-
perrectus est, cœpit cogitare propensius; quid vi-
disset. Et accedens ad dominum Hugonem tunc
præfulem, virum magnæ virtutis, intimat ei se-
riem visionis. Cui ille, Domini; inquit; & glø-
riosæ Matris ejus voluntas est, ut locum illum
restituas, repares diruta, ruinosa reficias. Verè
enim locus sanctus est, & terra sancta, utpote
Sanctorum habitatio perantiqua. Hac igitur occa-
sione cœpit homo Dei frequentius locum invisere
&c. Ceterum monasteria religiosa, de quibus san-
ctus noster Antistes bene fuit meritus, magno nu-
mero sunt, testibus Monumentis Autiffiodorensi-
bus nostris Mss. pag. 160 & 161; nomina eo-
rum ac favores ipsi collatos huc non transcribimus.

F 24 De morte Sancti ut breviter quædam dica-
mus; adeo inter auctores convenit de tempore,
quo ea accidit, ut unius anni discrimen, quo
alii ab aliis discrepant, longum conventionis fu-
nem non mereatur. Auctor anonymus in Actis,
uti & abbas Guido diem quidem obitus quarto I-
dus Augusti, non verò annum ejusdem signant;
quem Trithemius in Chronico Hirsaugiensi anno
1137; Bucelinus 1137 al. 1136; Sammarthani
superius num. 19 è Chronico Autiffiodorensi;
ac Wionus 1136 accidisse notant. Rem propona-
mus è supputatione chronologica. Monumenta no-
stra Autiffiodorensia Mss. pag. 154 Humbaldi,
qui proximè in episcopatu Autiffiodorensi Hugo-
nem nostrum præcesserat, mortem in via Hiero-
solymitana ponunt xx Octobris anni 1114; ac de-
inde, interjectis nonnullis (de quibus videre li-
cet scriptorem Vita S. Hugonis apud nos) et
suffectum affirmant Hugonem die v Martii anni
1115, ut supra vidimus num. 20; sed apud
Sammarthanos ibidem designatos factum alligatur
anno 1116; ubi etiam pro eodem dedimus Ma-
billonium. Ex dictis igitur liquet, aliis placere
annum 1115; altis verò 1116 pro initio episco-
patus: cum autem Prasul noster sederit annos
xxi, prout est in ejus Actis apud nos infra num.
1; consequens est; ut pro vario pontificatus ejus
exordio jam assignato, variis ejusdem simul ac
vite finis signari possit; anno videlicet 1136 vel
proximè sequenti respondens, & quandoquidem
facultas nobis deest, illum certò determinandi,
visum nobis est arbitrio lectoris relinquere, uter
is fuerit.

F 25 Nunc verò de Actis tam sæpe jam memo-
ratis quid referemus? Multa enim verò sunt,
quæ eorum fidem commendant. Rem dispecco in
varia capita; quæ circa hoc argumentum quæri
possint. Primum itaque de ejusdem auctore; de-
inde de etate; tum de valore; ac denique de è-
ditione jam pridem excusa; atque à nobis hic re-
cudenda dicatur. Ad primum. De Historia epi-
scoporum Autiffiodorensium; è qua hic à nobis
extracta sunt S. Hugonis Acta, confessoribus;
apud Labbeum ejusdem Historie exordio pran-
tantur ista: Gesta Pontificum Autiffiodorensium
ab anonymis scriptoribus, diversis scripta tempo-
ribus. Et continuo additur: Prima pars incipit à
A a a a 2 S. Pere-

AUCTORE
J. P.

F

annus moti
tis

F

Astoram

AUCTORIB
J. P.

S. Peregrino episcopo & martyre. Complectitur autem gesta presulum quatuor supra sexaginta, capitibus totidem distributa, atque adeo Acta Sancti nostri, qui notatur cap. 54, tamquam ordine ac numero eodem Autissiodorensis episcopus. Prima verò pars ista desinit in anno 1277. Porro quamquam in Historia illa apud citatum editorem pag. 434 notentur Rainogalla, Halagus & Herricus, ad sua saltem usque tempora, hoc est ad seculum nonum, ejusdem auctores; dicaturque pag. 452 Goffridus, episcopus Autissiodorensis, hoc volumen innovasse; non ab uno tamen auctore, nec eodem tempore illud deinde continuatum fuisse, argumento sunt, que habentur ibidem in monito pag. 454. item ea, que statim dabimus.

notitia,

26 Ad secundum, quod modo de atate præmissimus; gesta, Præsulum, qua prima Historia parte referuntur, a synchronis scriptoribus referri, ideo conficimus, quia partem secundam pag. 507 ita incipit scriptor: Vetustissima laudabilisque consuetudo ecclesiæ Autissiod. hætenus habuit à primo ipsius pontifice, videlicet beato Peregrino, in posterum gesta notabilia pontificum singulorum sedis ejusdem, post ipsorum cujlibet obitum scribi & registrari in libro, ad hoc providè & perspicaciter ordinato, ut ex eorum recitatione frequenti gestorum laudes Deo redderentur; successoresque ipsorum peramplius ad actus strenuos incitarentur, suorum exempla prædecessorum imitantes. Ex incuria tamen seu historiographorum carentia, ecliptata consuetudo prædicta extitit à tempore obitus bonæ memoriæ comini Eraldi de Lisigniis exclusivè; cujus obitus dies extitit anno Domini mclxxvii. Si itaque, recte illo scriptore, episcopi isti singuli singulos post suam, quique mortem habuerint gestorum præcones; suum quoque habuerit S. Hugo; eaque de causa, ac in fide laudati auctoris, è quo ista erimus, licitum nobis esse putavimus, Acta ejusdem Sancti tamquam à synchrono conscripta prænotare.

ac fides.

27 Ad tertium ac quartum. Consequens est è præmissis, Acta illa mereri plenam fidem, sincera utique ac genuina; tantique esse valoris eorum scripturam, quanti & ob atatem. & ob simplicem modum ac minimè fucatum vel ampullatum, quo suam narrationem enuntiat, haberi jure merito scriptor debet. Ad quartum. Ea Labbeus noster habet in Nova sua bibliotheca librorum manuscriptorum tom. 1, pag. 460 & sequentibus; sed dum nos illa denuo vulgamus, more nostro in capita ac numeros divisimus, notisque illustravimus. Ceterum quod Guido abbas antea allegatus illa præ oculis habuerit, cum ex aliis indicis, tum ex his ejus verbis apud Labbeum pag. 576 indubitatum mihi est: In quanta autem animi puritate dictus Hugo in episcopatu vixerit; liber de gestis ejus plenius declarat. Sed antequam manum de tabula tollamus; quandoquidem Chronici Autissiodorensis verba superius plus, semel producta sunt; notionem quamdam ejusdem subnectere placet. Pertexuit illud auctor (qui in fronte exemplaris anno 1609 excusci dicitur anonymus, sed in dedicatoria, ut vocant, Robertus, cenobii S. Mariani apud Altissiodorum, regulæ Præmonstratensis monachus). usque ad annum 1211; unde colligas, eum Sancto nostro, de quo scribit, supparem vixisse, ac proinde fide dignum. Superest, ut ipsa nunc Sancti exhibeamus

B

C

D

A C T A

Ab anonymo synchrono conscripta;

Ex Historia episcoporum Autissiodorensium parte prima apud Labbeum in Nova bibliotheca Mss. librorum tom. I, à pag. 460.

C A P U T I.

Natales, educatio in monasterio Cluniacensi; regimen Autissiodorensis; episcopatus, virtutes, ac prophetia.

E

Hugo sedit annos xxi. Hic siquidem in Cluniacensi territorio de castro Monte-acuto ortus, à nobilibus processit parentibus. Et pater ejus Dalmaticus * dictus; matris verò nomen .. c. Hunc cum patres satis tenerè diligerent, non solum carnaliter, sed etiam spiritualiter; nutu Dei, quo omnia disponuntur, Ecclesiæ destinatus, litteris traditur, & adhuc in puerili innocentia manens in Cluniacensi monasterio, monasticum habitum suscepit: ubi sub sancto Hugone d avunculo suo, ejusdem monasterii tunc abate, pluribus annis vixit, & regulam beati Benedicti in claustris ejusdem monasterii sapienter didicit: quoniam, sicut perhibetur de ipso, semper sine querela, humilis, & obediens suis majoribus, sicut decet monachum, permansit.

Natales, educatio, vita monastica apud Cluniacenses; a b al. Dalmaticus ac Dalmacius c d

2 Porro Dominus omnipotens, qui humilia respicit in cælo & in terra, humilitatem hujus respiciens multis profuerat, eum in claustris diu manere non permisit. Post decessum namque domini Guiberti, abbatis sancti Germani Altissiodorensis e, in eadem ecclesia electus & benedictus abbas, non propter nomen abbatis elatior factus; sed tamquam unis ex ceteris humilis monachus fuit & sicut bonum magistrum decet, ccepit facere & docere, demonstrans exemplo, quod docebat verbo.

F & abbatialis in monasterio Autissiodorensi. c

3 Cognito autem quod dominus Humbaldus venerabilis Autissiodorensis episcopus in via Hierosolymitana de hac vita migrasset, Clerus ejusdem ecclesiæ, ex majori parte, facto satis brevi intervallo, hunc jam dictum abbatem in pontificem elegerunt. Præpositus verò ejusdem ecclesiæ Hulgerius nomine, & quidam canonici cum eo, qui eundem præpositum nominaverant in electione, electioni sancti Viri resisterunt, qui etiam regem Ludovicum f, filium regis Philippi, tunc regnantem, suæ contradictionis adiutorem habuerunt: ita ut omnia regalia ad episcopatum pertinentia, omnino concedere ei denegaret. Tunc ipse compulsus & tractus ab electoribus suis, & sui adversarii, ad limina Apostolorum adierunt, ut ibi à summo Pontifice judicaretur de electione.

Ex abbate, superatis difficultatibus. f

4 Sed

A 4 Sed benignissimus Dominus omnium bonorum distributor, adversus quem non est sapientia vel consilium, tantam dedit reverendo Abbati gratiam in oculis summi Pontificis, qui tunc Paschalis nomine sedebat, ut ab ipso gratiam episcopalis consecrationis mereretur accipere: & cum pace adversariorum ad propriam sedem reversus est cum multa alacritate, occurrente sibi clero & etiam populo. Comitem quoque terræ *g*, qui eodem tempore captus tenebatur à Mansellò, qui postea in Carthusia religionis habitum assumpsit, de confirmatione suæ electionis lætum invenit, regem etiam Francorum, qui prius ei adversabatur, in adventu suo quàm citò visitavit pacatum.

g Denique in quanta animi puritate & quam humilis in episcopatu suo vixerit; licet non per omnia subsequens littera declarabit: cujus sanctæ conversationis quasi quoddam præfagium fuit prognosticum ei divinitus destinatum, quod tale fuit: Ave Maria gratia plena &c. *b*. Nec mirum, si Filius Virginis, sine cujus nutu nec folium cadit in terram, in prognostico Servi Matris suæ, quem virginem cognoverat permanurum, illam singularem & admirabilis gratiæ salutationem voluit inveniri, ut qualis vitæ futurus esset, daret intelligi.

B 6 Ordinem Cisterciensem, qui tunc temporis adhuc recens *i* erat, lætâ & voluntariâ paupertate circumseptus, dulcissimâ visitatione frequentabat, & juxta facultatem suam ei in multis necessariis ministrabat. Suo etiam tempore ejusdem Ordinis abbatia, Regniacum *k*, Rupes *l*, Bonufadius *m*, initium foundationis habuerunt, & per manus ejus, tum ministrando necessitatibus eorum, tum acquirendo possessiones, non modicum incrementum. Nam ante tempora suæ consecrationis Pontiniacense *n* monasterium fundatum fuerat; infirmos etiam ejusdem Ordinis non obliviscens dulci alloquio refovebat, & in expensis suis sæpius refectionem ministrabat.

De Ordine Cisterciensi optime fuit meritus.
i
k l
m
n

Amor solitudinis,
C 7 Civitatem & frequentias populorum congruo tempore libenter vitabat, claustrum monachorum læta animi simplicitate frequentans, inter ipsos non desiderans episcopus vocari vel videri, sed monachus, non oblitus illius euangelici præcepti: Qui major est in vobis, fiat sicut minor; & qui præcessor est, sicut ministrator; illud etiam beati Hieronymi, qui & monachus fuit & doctor monachorum, semper in mente volvens: Mihi oppidum carcer, solitudo paradisi est: si cupis esse, quod diceris, monachus, id est solus, quid facis in urbibus? In claustrum monachorum de Charitate *o*, qui juxta ordinem Cluniacensem vivebant, frequenter manebat: & de castris suis Varziaco & Cona *p* annonam & vinum, ne ecclesiam gravaret, ad suum usum & refectionem infirmorum ibidem sæpius præcipiens deportari.

spiritus propheticus,
o
p
q

8 Creditur quoque de ipso, quod spiritum habuerit prophetiæ: in quo quoddam signum veritatis reliquit clericis suæ ecclesiæ. Fuit namque tempore suo clericus quidam, nomine Stephanus, in acquirendo & providendo cautissimus, qui multum dilectus & familiaris fuerat abbatia, cui præfuerat, & præcipuè abbati Gervasio successori suo, utpote de familia ejusdem ecclesiæ. Pro ipso igitur cum monachi ipsius ecclesiæ, & præsertim abbas frequenter episcopum interpellarent, ut eum canonicum faceret in ecclesia sancti Stephani *q*, ipse verò nollet eos in hoc audire, cum ipsi eum quotidie assiduis precibus non cessarent pulsare, fertur hoc illis responsum dedisse: Incassum pro ipso preces funditis; meo namque tem-

pore meus numquam canonicus erit. Hoc enim A. ANO-credo de ipso, quod quàm citò canonicabitur in NIMO ecclesia sancti Stephani, proprii commodi circa SYNCHRONO. bona ecclesiæ nimius erit exactor. Et quid multa? Verbum sancti Viri veritas subsecuta est: post mortem namque ejus, successor suus prædictum clericum in ecclesia beati Stephani canonicum fecit, & familiarissimum habuit, & quod de ipso Vir sanctus prædixit, hoc in eodem clerico effectus probavit.

Saragit me sui graventur expensis.
9 Archidiaconatum, qui suo tempore venit in manus ejus, diebus sui præfulatus in manu sua retinuit, non propter avaritiam, sed ne sacerdotes gravarentur, sciens archidiaconatus redditus paucissimos esse, nec ad expensas, quas nomen hujus honoris requirit, posse sufficere. Contigit autem semel, eum pro quadam necessitate velle Romanum Pontificem visitare: unde & consilio assistentium sibi pro expensis itineris tanti compulsus est à sacerdotibus suæ diocesis auxilium postulare. Dederunt sacerdotes juxta proprium arbitrium unusquisque, nec amplius quæsitum est ab aliquo, quam de ejus procederet libera voluntate. Paratis igitur omnibus, quæ necessaria erant sibi, aggressus est iter propositum, transiens montem Cinisium *r*, ad Clusas *s* venit & ibidem in-
E
r f
tellexit, viam securam non esse. Consilio itaque inito ad propriam sedem rediit, & non oblitus quod à sacerdotibus suis pro itinere incepto pecuniam sumpserit, viso scripto, quantum unusquisque sacerdotum dederat, tantum unicuique est resignatum.

Minimam quoque
10 Fuit quoque quidam ejus familiaris, cui ecclesiasticum beneficium contulit. Ille verò non immemor accepti beneficii, transacto aliquanto spatio temporis, cum quadam summa nummorum venit ad monachum quemdam, qui loculos Episcopi portabat, & totius domus suæ procurator erat: obtulit ei eosdem nummos, ita dicens: Dominus Episcopus multa expendit, & indiget multis; hoc munus accipite, & in expensis sibi necessariis reservate. Monachus cum gratia munus accepit, & acceptum reservavit. Nec multo interjecto temporis spatio, in memoriam reducens nummos acceptos, & ignorans, si aliquis scrupulus lateret in munere, qui conscientiam Episcopi posset offendere, cujus puritatem non ignorabat, sicut providus & sapiens dispensator, quale munus à quali viro sibi datum fuisset, Episcopo revelavit.

tabis Simoniacæ umbram averisatur.
11 Quò audito, cum Episcopus cogitaret, unde donum processisset tale & tantum, statim venit ei in mentem, quod in ecclesiastico beneficio benefecerit illi; iratus sic dispensatori suo fertur dixisse: Frater, non est nostri propositi hoc tenere, quod à gentili dictum est, Non cures, unde habeas, sed oportet habere; ita ex integro, sicut munus tibi dedit, datori remitte, ne conscientia mea polluat in ecclesiastici beneficii collatione. Monachus statim obedit, & sicut ei inunctum fuerat, munus datari remisit.

A N N O T A T A.

a De loco natali consule Commentarium nostrum num. 5: quibus adde Monumenta Antissiodorensia nostra; quæ indicant, olim validum admodum fuisse castrum in cacumine montis situm, ac unâ circiter leucâ cum dimidia distans à monasterio Cluniacensi.

b De genere ac consanguineis Commentarius.

c Alibi ei nomen datur Aremburgi, sicut ibidem

A. ANO-
NYMO
SYNCHRO-
NO.

bidem videre licet.

d *Vita ascetica sub S. Hugone abbate Cluniacensi breviter illustratur § 2.*

e *Non verò S. Germani Parisiensis; ut videtur ibid. num. 11; ubi etiam deinceps varia premituntur, quæ ad munus ejus abbatiale spectant.*

f *Philippo I Galliarum regi successit anno Christi 1108 Ludovicus Crassus.*

g *Intelligo hic tacitè indicari Willelmum II, comitem Nivernensem, Autissiodorensis &c. ex Chesnii (quem in Comm. prævio num. 9 citavi) libro 3 cap. 28; ubi anno 1116 captus à Theobaldo comite Carnotensi ac Blesensi, ac diu sub manibus ejus detentus fuisse narratur (Occasio erat bellum cum Hugone comite Cenomanensi, du Mans, prout ibi vocatur) ac deinde in Ordine Cartusianorum religiosè vixisse ab anno 1147 usque ad 1148; eodemque obiisse die 21 Augusti. Hæc, uti & alia plura de illo invenies apud memoratum Chesnium pag. 328 & seqq.*

h *Lucem hæc subministrat Commentarius num. 20.*

B i *Cisterciense monasterium, Ordinis Cisterciensis caput, diocesis Cabilonensis, quinque circiter leucis ab urbe Divionensi distans, in Ducatu Burgundia conditum fuisse anno 1098, invenies apud Sammarthanos tom. 4 pag. 242.*

k *Rigniacum (Rigny) beatæ Mariæ diocesis Autissiodorensis ad Armenonem fluvium, filia Clarævallis fundatur MCXXVIII, VII Idus Septembr.; prout ibidem habes pag. 790.*

l *Rupes (les Roches) diocesis Autissiodorensis, Ordinis Cisterciensis, filia Pontigniaci fundatur anno MCCCXVI Nonis Februarii; inquit Sammarthani pag. 804.*

m *Bonufradius (Boras) diocesis Autissiodorensis, filia Pontigniaci Ord. Cisterciensis, conditur VI Idus Septembris MCXIX, in Chronico S. Mariani. Ibid. pag. 187.*

n *Pontigniacum (Pontigny) S. Edmundi quatuor leucis distans ab urbe Autissiodoro, fundatum notatur ibidem pag. 740 anno MCXIV, & secunda esse Cistercii filia.*

o *Post Chronicon Roberti cœnobita S. Mariani, quod fol. 76 verso de isto cœnobio agit, hæc de eodem tradunt Sammarthani pag. 217: Caritas (la Charité) Ordinis Cisterciensis, filia Bellævallis, Bisuntinæ diocesis, VII Idus Decembris anno salutis MCCCXIII fundatur.*

C p *Locus hic non omnino ignobilis: nam inter abbatias diocesis Autissiodorensis in Geographia Blaviana volumine 7, pag. 224 notatur S. Laurentii Colnensis. Ibidem, inter oppida & arces præcipuas dittonis Autissiodorensis notantur Colnæ & Verlay.*

q *Primaria est ecclesia urbis Autissiodorensis.*

r *Mons Cenilius (le Mont Cenis) notissimus in Sabaudia mons est, pars Alpium in limite Pedemontii.*

s *Clusæ, oppidum Sabaudia (ita breviter illud describit Baudrandus) in Fossiniaco tractu, ad Arvam fluvium, undique montibus septum, 7 leucis ab Annecio in ortum distans. Consuli possunt, quæ supra in hoc tomo dicta sunt pag. 532 num. 58.*

CAPUT II.

*Munificentia ac misericordia;
serenitas æris exorata, mira
sospitatio in lapsu turris, pax
inter dissidentes composita, cura
in rebus ecclesiasticis, mortis
prædictio, obitus, sepultura.*

A Ccidit etiã, ut ex defectu vinearum sub quodam anno vinum aliquantulum magis solito venderetur; ipse verò considerans loca regulariter viventium in episcopatu suo, præcipue inter alias necessitates, ad usum potus nihil omnino vini aut nimis parum habere, constituit monachis de Rupibus, & illis de Bonoradio, & illis de Charitate, à Varziaco & Cona vinum ministrari juxta quantitatem vini, quam habebat ibi, & prout cuique ecclesiæ congruum erat. Conventui autem Pontiniacensi, Regniacensi & Virginibus Christi de Crifinon a in hunc modum distribuit. Quadam die accito cellerario Altissiodorensi, cellarium proprium intravit, & cognito, quod dolia essent plena vino, fertur ita dixisse suo cellerario: Hoc vas sit conventus Pontiniacensis; istud Regniacensis; istud pauperum Virginum Christi, unumquodque designans virgulâ, quam habebat in manu sua. Porro cellerarius sciens vinum esse de Megrana b, quod destinaverat virginibus Christi; dolium quoque xl modiorum magni pretii fore, quasi ex consilio animum episcopi avertere voluit à tanto dono, dicens, Domine istud vinum est de Megrana, & vas xl modiorum magni pretii, putationi vinearum & aliis necessitatibus reservatum: placeat vobis vinum minoris pretii dare; quia aliud habetis præ manibus, quod ex magna accipient animi charitate. Cui episcopus: Non sapias ea, quæ Dei sunt. Quod dixi, dixi. Nescis, quod verbum Dei numquam debet esse otiosum? Quid multa? Dixit, & facta sunt.

13 Sed adhuc audiamus quid Dominus adjecerit huic Viro, ad augmentum hujus charitatis. Vocatus est dispensator monialium: injunctum est ei, ut deferat vinum datum usui virginum; sed ille cum intelligeret, vinum tam bonum & tanti pretii esse, obtulit venale, ut de pretio vini, vilius emeret, & residuum pretii necessitatibus aliis reservaret. Episcopus hoc audiens, monachum dispensatorem jubet vocari; quare velit vendere vinum, inquit. Monachus causam exponit: quod Episcopus intelligens, inquit: Ego vinum, quod dedi, sub eodem pretio, quod alii daretur, volo, quod in meam redeat potestatem. Obsequitur monachus voluntati Episcopi: datum est pretium monacho non minus quam potuit habere ab alieno. Quo facto, Episcopus ad monachum: Modò pretium vini habes; ecce, hoc vinum, sicut prius, iterum sponis Christi dono, utque illud habeant & bibant præcipio.

14 Creditur quoque de ipso, quod semel & secundo & tertio corporis infirmitatem sentiens, ita universa, quæ habebat, pro amore Dei distribuit, ut nihil mobile, præter vestimentum, quod vix posset sibi sufficere, retineret. In quadam autem infirmitate, cum omnia dari præcepisset,

D

E

B

F

*in sublevanda Religio-
sarum fami-
liarum inopia;*

uti & aliorum pauperum egestate.

A pisset, allata est ei quædam pyxis cum electuario, & parvo cochleari argenteo: ipse autem statim præcepit cochlear dari, ut nihil sibi retineret, quod conscientiæ suæ puritatem offendere posset.

*Serenitatem
aëris*

15 Accidit quoque ut quodam tempore apud Claram-vallem esset; ubi sæpe ex magna animi voluntate morabatur pro consilio animæ suæ: quia tunc temporis dominus Bernardus venerabilis, magni nominis & meriti abbas, cujus vita & doctrina in universali Ecclesia celebriter divulgata multos secum traxit ad Christum; ibique die quadam cum abbas & conventus monachorum, quorum consuetudo est propriè manibus metere, unde vivant ipsi, & necessitatem patienti tribuant, in campum quemdam ad metendum irent; Episcopus cum falce conventui se interposuit, magnum fructum expectans, quoties inter eos contingeret ipsum socium esse laboris.

*pro messori-
bus segetum,
cum S. Ber-
nardo orat,
& exorat.*

16 Ventum est ad campum, ubi seges erat: secant omnes: colligitur seges in manipulos; & ecce, nubes tenebrosa & multis imbribus plena obnubilans cælum & circumvolvens campum, ubi erant. Quod cum videret dominus Bernardus, venerabilis abbas, imperterritus & fidem Christi semper habens in pectore suo, de qua scriptum est, Omnia sunt possibilia credenti; tonversus ad Episcopum ait: Pater dic, ut imminens pluviarum inundatio transeat. Ille ad humilitatem semper respiciens, sic respondit: Non sum hujus meriti: tu ora; & confido, quod Dominus dabit tibi. Econtra abbas, Et tu, Pater, ora, & ego tecum. His dictis oravit uterque, & statim aures Domini in preces eorum: recessit caligo nubium, subsecuta est serenitas aëris, & cum sinceritate colligunt messem suam sancti messores.

*In lapsa
turrismiro
modo non
læditur.*

17 Quodam quoque tempore ex quadam insolita nimietate ventorum, quædam turris lignea ecclesiæ sancti Stephani funditus trabes & ligna trans tegumenta domus penetrando, circa lectum Episcopi cecidere hinc inde, etiam ex transversò, omni læsione submota à sancto Viro. Quid ad hæc dicemus? Patet, quod ille solus & unus dormientem custodivit Episcopum, qui non dormitat, neque dormit, & custodit Israël: semper enim custodivit omnes diligentes se, de quo solo verè scriptum est; Quia nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam.

*Pacem com-
ponit inter
dissidentes:*

18 Cum autem de consuetudinibus ecclesiæ suæ inter præpositum & canonicos discordia tempore longo durasset, sub juramento testium, tam canonicorum quam laicorum consuetudinibus ex majori parte scriptis & juratis, pacem inter præpositum & fratres posuit, & scriptam suo sigillo confirmavit, & auctoritate summi Pontificis communiri fecit, in pace ecclesiæ suæ illum fructum attendens, quem legerat in beati Martini opere, qui ante obitum suum sibi imminentem in Condatensi ecclesia studuit pacem reformare, quem fructum pacis per Psalmistam auctor pacis promissit: Sunt, inquiens, reliquiæ homini pacifico.

*consanguini-
um promo-
vere recu-
sat: curat
res ecclesi-
asticas ac
personas:*

19 Et cum inter omnes prælatos ecclesiæ, cuiuscumque fuerint ordinis, vix unus possit inveniri, qui parentes suos etiam si non sint digni, non sublimet honoribus & beneficiis ecclesiarum, iste singularis inter infinitos, cuidam suo nepoti numquam in vita sua præbendam voluit dare. Et licet non multum assiduus esset in ecclesia sua ob quietem spiritus, quam inveniebat inter claustrales; multam tamen sollicitudinem circa suam ecclesiam exhibebat. Ad servitium igitur ecclesiæ suæ augmentandum, considerans nihil tam utile in ecclesia ad commune bonum fratrum, quam si

præpositum ecclesiæ cederet eis in communem usum, quadam die, consilio accepto non ab homine, sed à Deo, per manum sancti Stephani super altare ipsius, præposituram obtulit, & in perpetuum habendam communitatem fratrum, & præcipuè ad refectionem ipsorum concessit & donavit, ipsumque donum, ne ab aliquo posset infringi, auctoritate Innocentii Papæ fecit confirmari: verumtamen quod super hac donatione factum fuerit, tempore successoris sui observatum non fuit.

**A. ANO-
NYMO
SYNCHRO-
NO.**

d

20 Dedit etiam ecclesiæ beati Stephani, ecclesiam de Oysi, & ecclesiæ sancti Germani ecclesiam sancti Ferreoli: domum episcopalem de novo ædificavit lapideam amplam, & tegulis texit & in illa parte ejusdem domus, quæ respicit ad orientem, stationem quamdam construxit, quæ vulgari lingua Logis appellatur, plurimum in alpectu delectabilem cum pulcherrimis columnis exornatam super murum civitatis, unde & fluvius subtus potest videri, & vineæ & agri.

*ædificia ab
eo constrata.*

21 Appropinquante igitur termino vitæ suæ, apud illum præfinito, qui tunc dat dilectis suis somnum, quo vult eis hereditatem suam dare, universa membra ejus calor occupat inaturalis: ipse verò, carne laborante, spiritum in Psalmis & orationibus Creatori suo compellebat servire. Cumque supervenisset dies extremus, fratres circumstantes quali potuit diligentia circa horam nonam diei, his admonuit verbis: Horas diei, quæ supersunt, quas debemus, Domino persolvamus; quoniam, finitis Horis, statim requiescam. Cantaverunt igitur Domino, & Horâ Completorii completâ, completus est terminus vitæ ejus, sicque verbum, quod prædixerat, subsequitur effectus veritatis.

*Morbo cot-
ripitur,*

L

22 Quibus finitis Horis requievit in Domino, quod tunc, non prius intellexerunt circumstantes. Putaverant enim verbum ejus fuisse de quiete corporis. Est autem obitus ejus quarto Idus Augusti, & à sede episcopali, ubi spiritum reddidit Domino, ad ecclesiam sancti Germani, sicut de ejus voluntate, dum adhuc viveret, processerat, corpus ejus delatum est cum debita reverentia, & ibidem in capitulo ejusdem ecclesiæ, ubi fratres disciplinantur, Domino providente, habuit sepulturam. Nec vacavit episcopatus ab electione successoris sui per septimanam.

*ac mortuo,
quam præ-
dixerat,
obit die 10
Aug.*

F

ANNOTATA.

a Crisnonum S. Maria, parthenon Ordinis S. Benedicti, diocesis Autissiodorensis, ab Aleide, regis Hugonis Capeti filia, anno 1030 fundatus notatur apud dictos Sammarthanos pag. 311.

b Quia in mappa geographica Ducatus Burgundia Blaviana invenio locum Migray prope Autissiodorum, ideo suspicio mihi incidit, a biographo hic indicari vinum quod ibidem creverit; sive locus ille ex sua natura fuerit ferax vini generosi; sive terra illa præ reliquis tunc temporis sancto nostro affuderit vindemiam melioris notæ.

c Acta ejus illustranda sunt ad diem 20 hujus mensis. Satis autem vel ex hoc solo facto conjectura habemus, ut cum Castellano in Martyrologii universalis indice, qui est de nominibus Sanctorum, pag. 1130, dicamus, Hugonem Montacutium S. Bernardi amicum fuisse.

d Locum hunc sic explano è nostris Mss. Monumentis Autissiodorensibus pag. 160: Tenens manibus suis lippanum brachii S. Stephani, quod cum reverentia deposuit super magnum altare &c.

c Guido

A. ANO-
NYMO
SYNCHRO-
NO.

c Guido abbas S. Germani Autissiodorensis, de quo Comm. prævius, illa sic narrat: Sepultus est in capitulo B. Germani. Postea translatus est corpus ejus in ecclesiam S. Germani, & juxta altare B. Nicolai tumulatum. D. le Beuf Canonicus ac succentor ecclesie Autissiodorensis in litteris § 1

nostri Commentarii prævii num. 4 citatis testatur, se anno 1729 die 16 Novembris in ejus sepulchrum descendisse, quadam occasione, quam addit, apertum, unà cum Religiosis, ac observasse ossa femoris, tibia &c. His rerum à S. Hugone gestarum collectioni finem imponimus.

DE S. BLANO SEU BLAANO EP. CONF.

IN SCOTIA

J. B. S.

Ex Breviario Aberdonensi & Martyrologiis.

SEC. X.
Quamvis
dubia sit hi-
storia

Reviarium saepe alibi à nobis citatum, præ ceteris adducere visum est, quod ex ipso de veteri cultu certiores reddamur, & vitæ historia quantumvis suspècta, paulo fufius ibi explicetur in sex lectiones distributa. De eodem Sancto

B nonnulla observavimus inter Prætermittos ad diem XIX Julii, idque imprimis quod à Menologis Scotticis Dempsteri & Camerario duplicari videatur, cum eo die ab hoc signetur ut episcopus Dumblanenensis, hodierna autem annuntiatione indicetur Episcopus Soladorenensis, licet fateatur ab ipso S. Blano dictam fuisse civitatem Dumblanensem. Verum nec soli illi nugantur, cum lectiones ipsæ jam citata fabulis non careant, ut brevi patefcet clariùs, ubi quæ de legitimo cultu monumenta supersunt paulo distinctius proposuero, aliunde quam ex jam dictis, saepe nugatoriis, Menologiis accepta. Sed neque Castellano assentiri posse videor in loco depositionis dum ita annuntiat: In insula Buta, una ex Hebridibus ad oram Scotiæ, S. Blani confessoris, ubi vel ab Episcopi titulo abstinet. Audiamus vetustiora.

2 Primum locum, utpote antiquior commemoratio meretur ea quam inter Usuardinas additiones tradit Editio Lubeco-Coloniensis, ubi Sanctus disertè ita signatur: In Scotia S. Blani episcopi & confessoris: quæ totidem verbis descripsit Grevenus, cui exemplar Cartusie Bruxellensis, quod modo apud nos est, ad marginem adjectam habet vocem Ms. Dumblanenensis. Florarium vero nostrum Sanctorum Ms. phrasim tantillum mutat, dum scribit: In Scotia, S. Blani confessoris & episcopi. Atque hi præcipui, imò soli, quos equidem noverim, Martyrologi sunt qui de S. Blano meminerunt: est vero mirandum quam maxime, quod Wilsoni Anglicani Martyrologii collectoris diligentiam effugerit. In Hibernicis Sanctorum catalogis etiam locum reperit, sic tamen ut in uno & altero Blavius legatur pro Blano seu Blaano. Apud Leslum ubi viri maxime memorabiles sub rege Kennetho III colliguntur pag. mihi 199, inter Pontifices etiam Blaanus connumeratur.

Elogium
Dempsteri

3 Atque hæc satis certa & secura omnia videntur, non item Dempsteri elogium quod ei adscribit in hunc modum: Dumblani, Blani episcopi primi, qui in insula Buta ab ignoto juvene, vi compressa matre Bertha genitus, & cum ea in exigua cymba sine fundo, mari Oceano ut perderetur, à S. Cathano avunculo commissus, divina providentia servatus, matre ab ave miraculosè pascua, appulitque in portum Beutorne, ubi à sanctis Congallo & Kennetho repertus, sacro fonte

levatus educatusque est, & ab avunculo ordinatus, impetratà à Papa Romano benedictione, filium regis triduanum ad vitam revocavit in Anglia, & sedem suam fixit Dumblani, quo nullus in Scotia sanctior. Sit sanctior & sanctissimus per me licet, quamvis & hæc locutio in eo genere sit, quod in Præfatione sua pag. xxxiv expendit Bollandus, alibi etiam de portentosis Scotorum Sanctorum historiis tale judicium ferre solitus, ut ab iis facile admittendis, sedulo cavendum monuerit.

4 Neque tamen ea nos absterrebunt quo minus hic narrationem ex Breviario Aberdonensi, ut ut etiam incredibilem, subjiciamus sex ipsas lectiones suo ordine ad verbum describendo, in quibus idem venenum facile apparebit. Ita habet LECT. I: Blaanus de Buta insula oriundus ex matre Ertha B. Cathani præsulis sorore, qui ex spectabilibus Iberorum genere sanguinis sumperant parentelam. Hic à sanctis viris Congallo & Kennetho pontificibus in Hibernia per septennium lumine religionis Christianæ & ecclesiasticis disciplinis insignitus, ut fortis in bello armatus in Ecclesia Dei militavit. Septennio elapso, cum matre de Hibernia ad insulam, unde originem duxerat, mirabiliter sine remis aut velo in scapha quadam exstabat perductus. Tu autem &c.

5 LECT. II. Cumque ad terram pervenisset à B. Cathano avunculo suo quam honorificè suscipitur, & quam familiariter tractatur: ubi divino servitio sese mancipatum dedit. Nocte vero dum psalmodum facerent modulationem, lumen custodiæ B. Blaani commissum exstingui contigit. Verum beatus homo Dei ne id per confratres suæ desidiæ aut negligentiae imputaretur, aliquantulum oratione emissa, ignem ex digitorum suorum extremitatibus, ut de silice chalybe percusso vibravit.

6 LECT. III. Beatus verò Cathanus Spiritus sancti certioratus gratia; præmissa intelligens, virum magnum in Ecclesia Dei B. Blaanum esse prædixerat, eumque ad sacros ecclesiasticos ordines promovit, & in sacerdotio constituit & ordinavit. Deinde suis exigentibus meritis à multis rogatus, licet invitatus, vicinis congregatis Pontificibus in Episcopum Spiritus sancti gratiâ consecratur.

7 LECT. IV. Pontificali autem dignitate decoratus Romam peregrinationis causa proficiscitur ad percipiendam uberiorem gratiam & securiorem notitiam Christianæ religionis: ubi postquam ea apertè noverat, accepta benedictione pontificali, unde venerat, cursum denuo dirigit & per Angliam, non equis sed pedibus tantum transitum fecerat, ubi pulchrum contigit fieri spectaculum.

8 LECT. V. Namque cum per quamdam civitatem in Aquilonari parte Angliæ sitam ambularet, luctus

E

lectiones

omnino sex

F

ex Brevia-
rio Aberdon-
ensihic desori-
ptæfabulis mal-
tis

A Iustus audivit amarissimos virorum & mulierum, cujusdam reguli filium ex tunc mortuum plangentes & lamentantes. Beatus vero Blaunus lachrymis miserorum piè compatiens, puerum jam mortuum, qui dum viveret, altero oculorum orbatus fuerat, per manum levando accipiens, signo crucis primitus interveniente, animam corpori in converso adjunxit & de morte ad vitam resuscitavit.

resperse
sunt.

9 LECT. VI. Sed quia erat uno oculorum privatus, iterum puerum vita privavit, Deumque deprecabatur, ut simul vitam cum oculo restitueret, quæ & ejus nutu peracta sunt. Verum quia in natura puerum peccantem invenit, denuo eundem respirare & spiritum emittere coëgit, tertioque orans, puerum ter mortuum, ter oculo privatum, & in natura deformem, sanum, incolumem, clarissimis videntem oculis, ac facie venustissima parentibus restauravit: pro quibus Deum in Sanctis suis glorificabant.

Quid de
tate.

10 Commentario hic opus non est, patent ineptia. Desiderantur annus & dies obitus, qui nescio an majori fide in principio signati sint, nempe sub rege Kennetho III annus m. vel mx, dies vero x Augusti, cum propria de Sancto oratione in hunc modum: Deus qui [per] B. Blaunum confessoem tuum atque pontificem ad vitam mortuum resuscitasti, & lumine privatum reparasti,

B fac nos, quatenus ipsius intercessionibus adjuti, tibi pura mente servire.

11 Vidit hac omnia & hand dubie istiusmodi plura è nostra Societate sacerdos P. Patritius Niananus Wemyss eruditissimus Nisse in Silesia sacra Scriptura professor, Scotus ipse genere, qui nobis accuratissimas observationes Mss. reliquit, ad quarum normam exotica non raro gentis sue ineptia reformarentur. Inter alia de hodierno nostro S. Blano sic disertissime statuit: S. Blanus episcopus & confessor sub Kennetho III anno Domini m: sub Kennetho melius cmxii. Missis iterum fabulis monstrosis, quas potest quis apud Dempsterum reperire, quæ vera collegimus de hoc Sancto paucis accipe: Blanus à pueritia pietati deditus & inter Culdæos (quos ut purissimos fidei cultores meritis saepe ornat laudibus) adlectus, ab eis in abbatem promotus, demum episcopus consecratus, nihil de priore vitæ genere remittens, inter cœnobitas suos vixit & sanctè mortuus est in eo loco qui deinceps ab ipso dictus Blano-

ditum, vulgo Dumblan, Cœnobium temporis intervallo in episcopalem sedem conversum. Cathedralis ecclesia in honorem S. Blani, qui est totius diœcesis patronus, constructa est. Nec ego plura de S. Blano. Nec mihi hisce diutius lubet inharere.

AUCTORE
J. B. S.
De iis viri
docti judi-
cium.

E

DE S. MALCHO EPISCOPO CONF.

LISMORI IN HIBERNIA

Ex Vita S. Malachiæ.

J. B. S.

SEC. XII.
A Molano
& Aprilis
signatus,

Ontem assigno, unde qui de S. Malcho egerunt Martyrologi sua se accepisse fatentur, atque hos inter Molanus, qui, nescio quo duce, dum eum in prima sua Usuardina editionis auctario signavit x Aprilis, ita disertè loquitur: Malachi (pro Malchi) episcopi Lismorinensis & confessoris, de quo in Vita S. Malachiæ. Eum secuti sunt Canisius in nominis sui Martyrologio, & Ferrarius in Catalogo generali: & hic quidem adeo, ut postquam Malachium episcopum Lismorensem jam dicto die notasset, ad hunc x Augusti scripserit; In Hybernia, S. Malchi episcopi, quem certe apud Molanum, perperam pro hoc die citatum, non invenerat: hic enim in nulla ex tribus editionibus ipsum hoc die annuntiavit, & quidem in duabus posterioribus, eundem vel ipsa x Aprilis plane prætermisit. Causam equidem explorare nequeo, cum in omnibus Catalogis Sanctorum Hibernicis impressis constanter referatur, si non in ordine mensum, saltem in tabulis alphabeticis in quibus disertissime signatur Malchus ex Vita S. Malachiæ x Augusti.

ab aliis me-
lius hoc die.

2 Eas tabulas non videntur consuluisse Majores nostri, saltem ad hunc diem, dum inter Prætermisissas ad x Aprilis de S. Malcho ita egerunt ac si eum quodammodo negligenter, eum remittentes ad S. Malachiam 111 Novembris Melius sensisse videtur Wilsonus in suo Martyrologio Anglicano, ut verum Sanctum eum prædicans cum elogio, quale ferme Latine dedit Menardus, ita de ipso hoc die annuntians in Martyrologio Benedictino: Lismori in Hibernia, S. Malchi, ejusdem civitatis episcopi & confessoris, magnæ san-

Augusti Tomus II.

ctitatis viri & miraculorum gloria illustris. Porro in observationibus lib. 2 docet, unde S. Malchi notitia accersenda sit, nempe ex dicta S. Malachiæ Vita, quam habes apud Surium loco suo & apud Messinghamum de Sanctis Hibernia à pag. 350. S. Bernardi ejusdem Vita scriptoris verba fideliter inde descripta Viri sanctitatem, etsi breviter, solide certè & mirifice demonstrant. Audi modo laudatum S. Bernardum:

3 Subiit animum adire episcopum Malchum, qui se plenius de omnibus informaret. Hic erat senex plenus dierum & virtutum, & sapientia Dei erat in illo: natione quidem Hibernus, sed in Anglia conversatus fuerat in habitu & proposito monachali Wintoniensi monasterio; de quo assumptus est in episcopum in Lismor civitate Munonia, & ipsa nobiliore inter ceteras regni illius. Ibi tanta ei desuper collata est gratia, ut non modo vita & doctrina, sed & signis clarerèt, quorum duo porro exempli causà, ut omnibus innotescat: qualem in scientia Sanctorum Malachias habuerit præceptorem. Puerum mente captum, ex iis quos Lunaticos vocant, inter confirmandam sacra unctione sanavit. Hoc ita notum certumque fuit, ut illum mox constituerit ostiarium domus suæ, vixeritque idem puer incolumis in eo officio usque ad virilem ætatem. Surdo auditum restituit, in quo idem mirabile quiddam confessus est, quod cum Sanctus utrique auriculæ hinc inde digitos immisisset, duos quasi porcellos ex ipsis exire senserit. Pro his atque hujusmodi fama crebrescente, nomen grande adeptus est, ita ut ad eum Scoti Hibernique confluerent, & tamquam unus omnium pater ab omnibus coleretur.

Breve ejus
elogium.

F

B b b b

DE

DE B. AMADEO CONFESSORE ,
EX ORDINE S. FRANCISCI ,
MEDIOLANI IN INSUBRIA.

G.C.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Legitimus hujus Beati cultus ostenditur , & sanctitas
ejus contra Bzovium vindicatur.

ANNO M-
CDLXXXII.
De hodierno
hujus Beati
cultu Ari-
anus Hæ-
berus ,

Nnua beati hujus Viri memo-
ria celebratur apud recentiores
quosdam Menologos , inter quos
Arturus à Monasterio ad diem
x Augusti in Martyrologio suo
Franciscano illum annuntiat his

verbis : Mediolani , beati Amadei confessoris ,
qui regio sanguine , & vitæ austeritate , ac sum-
mis virtutibus clarissimus , tanta fuit sanctitate ,
ut & congregationi Amadeorum initium dederit ,
& dono prophetiæ ac miraculorum illuxerit. De-
inde in notis gesta ejus summatim refert , cita-
tisque plurimis scriptoribus , qui de hoc Beato
meminerunt , ibidem circa immemorabilem ipsi-
us cultum habet sequentia : His igitur & aliis vir-
tutibus insignis , cum præfatum Conventum de
Pace à se constructum invisurus Mediolanum con-
cessisset , ibidem expletis à sua conversione in hu-
jusmodi laudabili vita ac poenitentia viginti duo-
bus annis , anno Christi MCDLXXXII è vivis ere-
ptus , cælis est redditus , miraculis ante & post
mortem clarus ; cujus corpus in medio majori sa-
cello honorificè conditum jacet. Mantellus ejus-
dem beati Patris in sacrario asservatur , qui mu-
lieribus in puerperio periclitantibus opportunè ad-
est : & puteus in primo claustro ab eodem beato
Amadeo effossus exstat , cujus hausta cum devo-
tione aqua febres pellit. Fortunatus Hueberus in
Menologio Franciscano Arturum sequitur , & si-
milis legitimi cultus indicia profert.

C
Petrus Pau-
lus Bosca ,
1695
quarto Idus Augusti eundem Beatum in eo sic an-
nuntiat : Mediolani beati Amadei confessoris , ge-
nere ac virtutibus illustris , qui ibidem Amadeo-
rum Ordinem , ædificato ad ecclesiam sanctæ Mari-
æ Pacis cœnobio , instituit , ubi obdormivit in
Domino. Tum verò in notis ibidem hac subnectit :
Ecclesiam sanctæ Mariæ Pacis laudat Morigius in
Sanctuario ; beatum verò Amadeum Martyrolo-
gium Franciscanum , unaque scriptores omnes in
ejusdem notis citati , queis adde Glusianum in
Vita S. Caroli lib. 2 cap. 14 , Merulam in San-
ctuario Cremonensi , Valerianum Madium in Syn-
opsi clericorum Regularium sancti Pauli , & Ca-
rolum Gregorium Rosignolum è Societate Jesu
in Vita Comitissæ Ludovicæ Torellæ parte 1 cap.
10. In hac ecclesia juxta altare majus est ara di-
cata beato Amadeo , ibique hodie ejus reliquiæ fi-
delium osculo exhibentur.

3 Hactenus relata de publico B. Amadei cul-
tu confirmantur ex responsionibus , quas nuper
Mediolano accepimus : ex iis enim intelligimus ,
prædictum Beatum Mediolani in Conventu Pacis

obiisse , ibidemque corpus ejus sub terra delite-
scere. Incola autem ejusdem Conventus de sacris
B. Amadei reliquiis & annua festivitate interro-
gati responderunt , nullas alias reliquias sibi su-
peresse præter tunicam & cilicium ejus , & se
quotannis die x Augusti festum celebrare ad alta-
re ei dicatum , ubi statua ipsius exposita honora-
tur. Præterea addunt , sese olim ad detegendum
Beati corpus fodere cœpisse ; sed improvise tur-
bine aliisque portentis territos ab incepto opere de-
stitisse. Denique ex continua præcessorum suorum
traditione asserunt , B. Amadeum sepultum esse
cum libro , cujus cooperculo inscripta sunt hæc
verba : APERIETUR IN TEMPORE. Hanc tradi-
tionem corroborat vera beati Amadei effigies , quam
sub hoc titulo Petrus Rodulphius Tossinianensis
lib. 2 Historiarum Seraphica Religionis fol. 156
exhibet , & quam nos ex fide hujus auctoris tam-
quam veram Beati nostri effigiem in minori forma
re-presentamus.

& Minori-
ta Mediola-
nenses testi-
monium
reddunt

E

Hic vides , memorata verba APERIETUR IN TEM-
PORE inscripta esse cooperimento libri , qui fortè
genuinam B. Amadei apocalypsim continebat. Quod
si liber ille una cum Beato sepultus sit , ut tradi-
tio Franciscanorum Mediolanensium habet , non
immeritò suspicamur , fictitia esse aut spuria si-
milium

A milium lucubrationum exemplaria, quæ sub nomine B. Amadei passim circumferuntur. Sed de his infra fusius agemus.

una cum
Waddingo
& Vascon-
cellio no-
stro,

4 Ceterum de antiquo & hætenus perseverante hujus beati Viri cultu Lucas Waddingus in Annalibus Minorum ad annum Christi 1482 num. 43 occasione sepultura B. Amadei tradit sequentia: Postridie in ecclesiam ducto funere, tanta repente irruit populi multitudo, ut per triduum corpus jacuerit insepultum. Interim omnes ora manusque contrectare, habitumque chordamque in reliquiis discerpere, sanctum acclamare, miracula, quæ patrabat, admirari. Celebratis solemniter exsequiis per clericos, variorum Ordinum Religiosos, Fratres Conventuales cœnobii sancti Francisci ad portam Vercellinam, & domesticos sanctæ Mariæ Pacis, tandem sepultus est in capsula lignea coram altari sacelli majoris, ubi honorificè quiescit, multæque appenduntur ad ejus sepulcrum votivæ tabellæ, & lampades accenduntur. Ejus imago & nomen in magna sunt veneratione; mantellus aliæque ejus exuviæ ad infirmos non sine occultæ virtutis fructu deferuntur.

B Antonius Vasconcellius noster in Anacephaleosibus Lusitania pag. 525 eundem B. Amadeum brevi exornat elogio, quod pagina sequente ad rem nostram sic concludit: Obiit tandem miræ sanctitatis existimatione. Mediolani, ubi situs, multis post mortem miraculis claruit, & velut unus ex Cælitum numero suspicitur, & ad impetanda Dei beneficia evocatur:

quem ultimi-
mum Bzo-
vius ideo
carpit;

5 Nescimus, quid Abrahamum Bzovium Dominicanum moverit, ut integrum hoc Vasconcellii nostri elogium Annalibus ecclesiasticis inferreret ad annum Christi 1471 num. 38, & ibidem deinde illud carperet his verbis: Ista Vasconcellius in descriptione regni Lusitanæ de Amadeo; sed quam sibi ipsi, quam aliis consona, alii censuerint. Sanè ut alia omiserim, quod de obitu Amadei scripsit, ipsi Minoritæ Observantes, qui Romæ ad sancti Petri Montorii ædes inhabitant, impugnare videntur, dum apud suam ecclesiam sepulcrum illius ostendunt; ubi neque ulla miracula, neque aliqua invocatio, neque tanta sanctitatis, quanta Vasconcellius memorat, indicia. Sed hæc alii dispiciant. Quandoquidem Bzovio ita placet, dispiciamus ista, & tueamur communem opinionem de sanctitate B. Amadei, quam Bzovius hac censura sua non obscure in dubium revocat.

sed hujus
censura ex
Waddingo,

6 Imprimis Waddingus in Annalibus Minorum ad annum Christi 1482 numero proxime citato hanc ipsam Bzovii censuram ita refellit: Mirum quod scribit Bzovius, & sanctitati ac venerationi Amadei objicit, scilicet Minoritas Observantes, qui Romæ ad sancti Petri Montorii ædes inhabitant, apud suam ecclesiam sepulcrum Amadei ostendere, ubi neque ulla miracula, neque aliqua invocatio, neque tanta sanctitatis, quanta Vasconcellius (qui scilicet de eo scripsit) memorat indicia. Nescio, qua fide, quove fundamento hæc asseri possunt. Ego per annos sex eo in cœnobio commoratus, nullo umquam tempore hoc à quopiam somnari percepi; neque probabile aut credibile videtur, dum apud omnes in comperto & manifestum est, eum jacere in prædicto templo Pacis Mediolani. Non videmus, quid huic Waddingi testimonio opponi possit.

Francisco
Haroldo,

7 Quare Franciscus Haroldus in Epitome Annalium Ordinis Minorum ad annum Christi 1482 num. 9 publicum B. Amadei cultum demonstrat, & eodem fundamento nixus simul ibidem Bzovii Augusti Tomus II.

viam ita redarguit: Corpore per triduum insepulto, magno populi concursu & veneratione; quibus ille magnis miraculis respondebat, secularis clerus, diversorum Ordinum Religiosi, & sui Fratres tam Conventuales, quam Observantes, exsequias solemniter celebrarunt; ac tandem in eadem ecclesia sanctæ Mariæ Pacis in capsula lignea coram summo altari sepelierunt, ubi ob miracula, quibus miserorum ærumnis subvenit, multæ tabellæ votivæ & accensæ lampades appenduntur; contra quod, audaci commento, hujus Servi Dei sanctitati objicit Bzovius, Minoritas Observantes, qui Romæ ad sancti Petri Montorii ædem habitant, sepulcrum Amadei in sua ecclesia ostendere, ubi neque ulla miracula, neque aliqua invocatio, neque tanta sanctitatis indicia, quanta memorat Antonius Vasconcellius, qui in suis Lusitanicis de Amadeo scribit: cum sane nihil tale umquam Religiosis Observantibus illius cœnobii in mentem venit; quod facile erat Bzovio, Romæ scribenti, certius experiri, si tantum illi fuisset studium veritatis. Talia verò ac tanta sunt Amadei sanctitatis indicia, ut quæ de illo scribuntur, ad ejus canonizationem abunde sufficere possent.

AUCTORE
G. C.

8 Præterea Marcus Ulyssiponensis in Chronico Lusitanico Ordinis Fratrum Minorum lib. 6 cap. 30 sive parte 3 istius operis pag. 179 diserte asserit, B. Amadeum Mediolani in monasterio Pacis obiisse, & ibi in medio sacelli majoris sepultum esse, ibidemque statuam ejus exstare cum radiis circum caput eo modo, quo imagines Beatorum exprimi solent. Certè Bzovius ex Marco Ulyssiponensi, quem in Annalibus ecclesiasticis ad annum Christi 1471 num. 37 citat, & ex quo ibidem Lusitanicum B. Amadei elogium Latine contraxit, errorem suum dediscere potuit, vel huic auctori fidem abrogare debuit. Videtur autem hanc posteriorem propositionis disjunctiva partem tacite amplecti, dum loco mox citato post elogium B. Amadei ex Marco Ulyssiponensi contractum, sive Latinum Actorum compendium sic lextorem monet: Hæc Marcus scriptor domesticus de suo Amadeo, parte 3 lib. 6 cap. 30.

Marco U-
lyssiponensi
convincitur
erroris;

9 Si Bzovius non crederet domesticis aut recentioribus B. Amadei laudatoribus, saltem secure fidem adhibere poterat scriptoribus exteris & cœvis, inter quos Donatus Bossius in Chronico, quod Mediolani anno 1492 edidit, de Beato nostro ad annum Christi 1482 sic breviter meminit: Eodem die beatus Frater Amadeus Ordinis sancti Francisci Mediolani moritur, multisque miraculis & vivens & post mortem claret. Vides hic, Virum illum, de cuius sanctitate Bzovius dubitat, ab auctore synchrono & confidico Mediolanensi beatum appellari, & miraculis clarum dici. Nunc audiamus Raphaelem Volaterranum, qui verosimiliter B. Amadeum Romæ noverat, & apud quem lib. 21 Commentariorum Urbanorum sive sol. 241 verso editionis nostra Basileensis inter alios illustres Ordinis Franciscani viros recensetur Amodeus Hispanus, quem ego, inquit Volaterranus, magnopere observabam: is tantum Generali obtemperabat, ceterò reliquis Observantibus similis, tertiam quamdam familiam instituit, cœnobique plura trans Padum, tum in urbe Roma eo more excitavit. Ipse autem sola amictus tunicâ nudis pedibus ambulabat; pane & aqua semel die vescabatur post horam nonam statim post Sacrificium; quod Xisti concessionem Pontificis differebat. Duas post hæc horas adeuntibus audiendis, reliquum tempus precibus divinis sub

estimo-
nio duorum
scriptorum
cœvorum
F

AUCTORE caverna montis immorando, tradebat. Ita duo
G. C. scriptores coevi, quorum testimonium crisi Bzo-
viana præferimus.

aliisque ar- 10 Ex omnibus, que hoc paragrapho relata
gumentis sunt, probabilissimè eruiimus, B. Amadeum non
comprehendi decreto, quod tomo 5 Bullarii Ro-
mani pag. 92 refertur, & quo Urbanus VIII Pon-
tifex anno 1625 statuit, ne quorumvis hominum
cum sanctitatis seu martyrii fama (quantacumque
illa sit) defunctorum imagines, aliaque prædicta,
& quodcumque aliud venerationem & cultum præ-
se ferens & indicans, in oratoriis aut locis publi-
cis seu privatis, vel ecclesiis tam secularibus quam
Regularibus cujuscumque Religionis, Ordinis,
instituti, Congregationis aut Societatis apponan-
tur, antequam ab Apostolica Sede canonizentur,
aut Beati declarentur, & (si quæ appositæ sunt)
amoveantur, prout eas statim amoveri mandavit.
... Ad horum hominum sepulcra vetuit etiam
ac inhibuit, tabellas atque imagines ex cera aut
argento, seu ex alia quacumque materia tam pi-
ctas quam fictas atque exsculptas appendi aut affi-
gi, & lampades five alia quæcumque lumina ac-
cendi sine recognitione ab Ordinario omnino,
B prout supra, facienda, Sedique Apostolicæ re-
ferenda ac probanda.

legitimus B. 11 Quis porro credat, Franciscanos post tam
Amadei solennem Urbani VIII prohibitionem perseveraturo-
cultus ros in cultu B. Amadei, aut vigilantissimos ec-
clesiæ Mediolanensis præfules id passuros fuisse,
nisi Beatus ille exciperetur ab hoc decreto, quod
laudatus Pontifex ibidem ulterius explicat, de-
clarans, quod per suprascripta præjudicare in a-
liquo non vult neque intendit iis, qui aut per
communem Ecclesiæ consensum, vel immemora-
bilem temporis cursum, aut per Patrum viro-
rumque sanctorum scripta, vel longissimi tem-
poris scientiâ ac tolerantia Sedis Apostolicæ vel
Ordinarii coluntur. Deinde idem Pontifex in al-
tero decreto, quod anno Christi 1634 edidit,
quodque eodem tomo 5 Bullarii Romani à pag.
283 legi potest, quid antea per immemorabilem
temporis cursum significare voluerit, exponit his
verbis: Insuper longissimum tempus, illiusve im-
memorabilem cursum, de quo in prædicto de-
creto, intelligi declaravimus esse tempus centum
annorum metam excedens. Hinc itaque colligi-
mus, Amadeum ab immemorabili tempore sive
C ultra centum annos ante decreta Urbani VIII Pon-
tificis pro Beato habitum fuisse, cum Donatus
Bossius jam ab anno 1492 eum titulo Beati exor-
net, & mirabilis iste Vir statim post mortem suam
consuetis Sanctorum aut Beatorum honoribus af-
fectus fuerit, ut ex synchrono Actorum collectore
infra clarius apparebit. Propterea denique opi-
namur, hunc Virum miraculis illustrem, illæsis
Urbani VIII decretis, securè Operi nostro inseri
posse.

contra Bzo- 12 In hac opinione nos vehementer confirmat
vium vindi- auctoritas S. Caroli Borromæi, qui præter alia
catur. prudentissima decreta, quæ ad cultum Sanctorum
spectant, tomo 1 Actorum Mediolanensis ecclesiæ
pag. 94 statuit sequentia: Formam à sacra syno-
do Trideatina, miraculis novis approbandis, &
novis reliquiis recipiendis traditam episcopi ser-
vent diligenter in omnibus, etiam Regularium &
aliis exemptis ecclesiis. Nec verò patiantur, cau-
sâ à se non cognitâ & scripto probatâ, altare pro-
pterea erigi, aut imagines ulla extra morem or-
nari, votave aut oblationes suspendi, aut quid-
quam novi ea in re omnino geri. Sed quia ple-
rumque fit, ut vulgi concursu populique clamo-

D re aliquid pro miraculo aut sacra Reliquia evul-
getur, quod revera non est, studeant hoc sum-
mopere, ubi ejusmodi occasio se obtulerit, ut
primis illis vulgi clamoribus piè obstant, donec
rei veritas legitimè comprobata constet. Quis au-
tem sibi persuadeat, has & similes prudentissimas
constitutiones, quas S. Carolus Borromæus una-
nimi episcoporum consensu ad legitimum decen-
temque Sanctorum cultum in suo concilio provin-
ciali IV promulgavit, ab hoc concilii ejusdem præ-
sidi & vigilantissimo diocesis Mediolanensis mode-
ratore in ipsa urbe Mediolanensi neglectas fuisse?
Si Bzovius hac omnia attentè considerasset, haud
dubiè mitiorem censuram tulisset de B. Amadeo,
cujus sanctitatem forsitan confidentius in dubium
revocavit propter nonnulla scripta, quæ sub no-
mine hujus Beati circumferuntur, & de quibus
nunc differendum est.

§ II. Examen librorum vel opu- sculorum, quæ sub nomine hujus Beati circumferuntur. **E**

P Leri que bibliographi recentiores tradunt, B. Beatus scri-
Amadeum quasdam revelationes suas litteris ptis librum,
mandasse, atque librum illum passim novam A-
pocalypsin appellant. Præter alios Waddingus a-
gens de Scriptoribus Ordinis Minorum istud Bea-
ti opus cum ejus elogio ita recenset: Amadeus Lu-
sitanus nobili genere comitum Villæ Regiæ satus,
in Italia Minorum subivit institutum, eaque vi-
xit virtute & sanctitate, ut piam copiosamque
multorum cœnobiorum in distinctis provinciis con-
diderit Fratrum congregationem, quæ ab ejus no-
mine appellata est Amadeorum. Viris principibus,
Duci præsertim Mediolanensi & Sixto IV summo
Pontifici, cui erat à confessionum secretis, sum-
mè charus; multa utiliter præstitit in proximorum
salutem, orationi & contemplationi totus inten-
tus, multas mirasque accepit à Deo revelationes:
de his integrum librum conscripsit, cui titulus
NOVA APOCALYPSIS. Innumera sunt hujus libri
exemplaria; sed corrupta, multisque erroribus
sententia (lege scatenia) de quibus nos diffusè
monuimus lectorem, auctorisque Vitam per suos
annos distinximus tomo sexto & septimo Annali-
um. Hos Annalium tomos infra consulemus.

14 Inter varios scriptores, qui interpolatio-
nem ejusdem Operis agnoscunt, occurrit Antoni-
us Vasconcellius noster, dum in Anacephalosisibus
Lusitania pag. 526 post elogium B. Amadei, de
scriptis ejus ita judicat: Multis à Deo revelatio-
nibus fuit illustratus, quæ in volumen non exi-
guum Latino sermone concinnatum compulsæ fue-
runt; sed is [liber] impiorum hominum artifi-
ciò adulteratus primam illam auctoritatem amisit.
Huic adde Theophilum Raynaudum, alterum
Societatis nostræ scriptorem, qui in Hagiologio
Lugdunensi apud nos pag. 242 de iisdem revela-
tionibus scriptis tale fert judicium: Dolendum
est, fluenta Spiritus, quibus beati Amadei hor-
tus rigatus est, pura ad nos non manasse, ut sin-
cerè proditur in Minorum Chronico, notarunt-
que etiam Cornelius à Lapide, Adamus Tanne-
rus, & Jacobus Hautinus: infectæ quippe sunt
beati Amadei revelationes peregrinitate doctrinæ
& falsiloquiis; cuiusmodi sunt, quæ in eis nunc
leguntur de quibusdam dæmonibus fatuellis, &
hebetudine ingenii laborantibus; de angelis in
cælo

A cælo empyreo diu ante cælos mobiles ac terram conditis; de sole creato primo mundi die; de materia prima, eadem die producta & insignita nomine terræ; de Adæ corpore à tribus angelis creato. Passim Scoti sententiæ, ut cælestia oracula, fundantur in iisdem revelationibus, quales nunc habentur; ut propterea non dubitaverit vir gravis dicere, angelum beati Amadei fuisse Scotistam: exemplo enim non novo interpolatores, dum honori Ordinis velificantur, puros latices cœnosa admistione inficiunt, quod hinc contigit. Ipsæ tamen revelationes, quales à beato Amadeo exaratae erant, illimes ac labis puræ profstabant.

Cornelius à Lapide, 15 *Præterea noster Cornelius à Lapide in Commentariis suis ad Apocalypsin S. Joannis occasione septem Spirituum, qui ibi cap. 1 & 4 memorantur, de B. Amadeo, eique adscripta lucubratione sic differit: Porro nomina septem angelorum jam recensita, divinitus fuisse revelata B. Amadeo, viro sanctitate, miraculis & prophetiis illustri, legi in Chronicis ecclesiæ S. Mariæ Angelorum paulò antè citatis, idque contigisse sub annum Domini MCDLX. Idem testatur Petrus Galatinus lib. 2 in Apocalypsin cap. 8. Fuit hic Amadæus illustris familiæ Lusitanæ, qui Dei amore incensus, spretis omnibus opibus & statibus, monitu sancti Francisci ejus Ordinem amplexus est, illiusque reformationem, quæ Amadæorum vocatur, instituit. Unde à Lusitanis beatus Amator, ab Italis beatus Amadæus vocatus est. Hinc à Sixto IV Pontifice in confessarium electus & ascitus, ab eo obtinuit Montem Aureum, vulgò dictum Montorium, ubi crucifixus dicitur S. Petrus, ibique monasterium sui Ordinis exstruxit: de cujus sanctitate & revelationibus multa habent Chronica Ordinis S. Francisci part. 3 lib. 6 cap. 30; ubi tamen addunt monentque, eas non exstare puras; sed in iis varia à variis esse addita. Ego eas Romæ diligenter quæsi, inveni, perlegi, itaque esse comperi. Reperi nomina septem angelorum eadem, quæ paulò antè recitavi; sed & ibidem legi nonnulla paradòxa & de fallitate planè suspecta, ut angelos cum cælo empyreo diu ante cælum & terram creatos esse; terram initio mundi creatam fuisse materiam primam; lucem initio mundi creatam fuisse, ac proinde solem non quarto, ut ait Scriptura Genes. 1, sed primo mundi die creatum esse; initio creatum esse primum mobile & cælos planetarum, ac proinde ingens fuisse vacuum intermedium, quod secundo die, quo creatum est cælum crystallinum, impletum sit; corpus Adæ formatum esse à tribus angelis &c. Adde, opiniones Scoti (qui fuit Minorita, uti & Amadæus) in iis passim inferi quasi oracula, ut non sine causa vir gravis dixerit: ANGELUS BEATI AMADÆI FUIT SCOTISTA.*

B 16 *Dum superius à Cornelio nostro citantur Chronica Ordinis S. Francisci, intelligendum est Chronicon Marci Ulyssiponensis, qui part. 3 lib. 6 cap. 30 illum revelationum librum, prout jam variis locis exstare dicitur, B. Amadeo abjudicat. Huic consentiunt plerique scriptores Franciscani, inter quos Petrus Rodolphus Tossinianensis in Historiis Scraphicæ Religionis lib. 2 fol. 156 verso & initio sequentis hac habet: Porro beatus Amadeus, Romanæ curiæ virtutis exemplum & sanctitatis norma, plurimis gratiis fuit à Deo locupletatus: nam in quadam specu apud Urbis Janiculum in Monte Aureo (ut dictum est) habuit plures revelationes à Deo; nempe de mundi & angelorum creatione, de plasmatione Adæ, & ejus prolapsione, de gloria paradisi, de statu*

& scriptores Franciscani

Romanæ Ecclesiæ; scripsit enim ingentem librum, qui fictis imaginibus & commentis fuit à nonnullis corruptus, ut jam Amadei non sit.

17 *At oportet, illam interpolationem sive corruptionem satis antiquam esse, cum eminentissimus Thomas de Vio Caietanus, qui anno 1484 Ordinem Prædicatorum ingressus est, in Commentariis ad Summam Theologicam Angelici Doctoris 2. 2. quæst. 174 art. 6 revelationes B. Amadei carpat his verbis: In responsione ad tertium ejusdem argumenti nota bene contra novos prophetas, & specialiter quemdam Amadeum, qui, ut aiunt, librum edidit, novam doctrinam eorum, quæ ad fidei Christianæ mysteria spectant, introducere conantem, & suos sequaces ac similes: omnes enim tales hic damnantur ab auctore, cum dicitur; Non defuerunt singulis temporibus prophetiæ spiritum habentes, non quidem ad novam doctrinam fidei depromendam. Non dicit, non quidem ad novam fidem, sed ad novam doctrinam fidei; ita quod non solum novam fidem depromentes, qui, etiam si angeli de cælo essent, excommunicati sunt à Paulo Apostolo; sed novam doctrinam fidei afferentes, præcul ab Ecclesia & prophetis sunt; sicut si docerent, alium oportere esse ritum Sacramentorum ab illo, quem communiter Ecclesia servat; aut si alia Evangelii aut sacræ Scripturæ apponerent, tanquam sacræ Scripturæ partem; aut si aliquos actus, secundum fidei doctrinam illicitos, dicerent licitos &c. Observari velim, quod eminentissimus Caietanus hoc loco non asserat, librum revelationum ab Amadeo editum esse; sed phrasi ut aiunt satis indicat, sese id tantum ex relatione aliorum tradere, quia istud forsitan audiverat ex ejus amulis aut obreclatoribus, quibus B. Amadeus etiam vivens non caruit, ut ex veteribus ipsius Actis infra edendis manifestum fiet.*

18 *Ceterum Bzovius in Annalibus ecclesiasticis ad annum Christi 1471 num. 39 auctorem vulgarum revelationum sic acriter impugnat: De Apocalypsis volumine lectores, qui styli acutilitatem, argumenti thema, tractationis ordinem & modum, narrationum non interruptam neque hiantem seriem observarunt, & exempla recentiora cum antiquissimis & fere ipsis autographis; in bibliothecis Vaticana, Altempsiana, Sfortiana, Augustiniana, Escorialensi & aliis contulerunt, ovum ovo similis non repererunt præ identitate exemplarium Apocalypsis Amadeianæ, ex qua hæc digna notâ exceperunt, & in tres classes distributa orbi repræsentare voluerunt, ut ostenderent, auctorem quidem sive temerarium libri fuisse insignem hæreticum, pseudo-prophetam, atque impostorem; librum verò dignissimum, qui flammis cremetur publico judicio. Annalista ille hoc loquendi modo significat, se magis propendere, ut credat, Amadeum auctorem hujus libri fuisse. Quapropter ibidem plures propositiones ex opere isto excerpit, atque acriter censura notat.*

19 *Deinde Bzovius, plurimis propositionibus severe examinatis, ad eundem annum Christi 1471 circa finem num. 41 censuram suam ita conclusit: Hæc pseudo-videns. Omitto alias nugas, fabulas, figmenta, deliria, blasphemias, hæreses, errores, hominis malè feriatu somnia & imposturas non solum ridendas, verum etiam execrandas; quas si Amadeus finxit & scripsit, judicium sit penes omnes, an Sixtus IV tali impostore, falsario, hæretico, pseudo-propheta usus fuerit ad sacras confessiones, & ad munera hierarchiæ ecclesiasticæ, præsertim verò ad res fidei*

jam diu interpolatum agnoscent.

B

B

operosè & acriter impugnat.

AUCTORIBUS
G. C.

definiendas, ut aliqui volunt. *Etiam ad iudicium omnium provocare potuisset & ab iisdem petere, an talis impostor & hereticus recte pro Beato habeatur. Verum ex testibus synchronis constat, Sixtum IV Pontificem operam B. Amadei usum fuisse, ut infra in antiquis Actis videbimus. Insuper paragrafo precedente ostendimus, B. Amadeum Mediolani ab immemorabili tempore publicum cultum obtinuisse. Quapropter Bzovius ex his principiis potius intulisset, B. Amadeum non fuisse illum pseudo-prophetam, nec tales blasphemias heresesque litteris mandasse. Certè hoc confessorium ex immemorabili B. Amadei cultu, & communi sanctitatis fama, quam etiam apud Sixtum IV Pontificem adeptus erat, multo probabilius deduci potuisset.*

quas alii
explicant,
aut suppositas
volunt.

B

20 Unde Arturus à Monasterio supra laudatus in notis ad Martyrologium suum Franciscanum die x Augusti § 5 de rigia Bzovii iudicio ita conqueritur: Ex quibus velim advertas, quam impunè Bzovius tomo 18 Annalium ecclesiasticorum ad annum 1471 § 36 & sequentibus cavillari eum modis omnibus tentaverit, sed perperam, cum scripta ipsius B. Amadei ab ejus æmulis sive clementis viris depravata fuisse nullus est qui non videat, uti scitè observarunt præfati auctores, Ulyssiponenfis, Gonzaga &c. Petrus de Alva Astorga ex Ordine Minorum tomo 1 Bibliothecæ Virginialis pag. 662 & sequentibus non tantum de crisi Bzoviana conqueritur, sed etiam acerbiore illius censuras operosè refellit, & quasdam B. Amadei propositiones tucri nititur, aut eas in exemplaribus a se visis inveniri negat. Similiter Waddingus in Annalibus Minorum ad annum Christi 1482 à num. 50 nonnullas hujus libri assertiones, quas Bzovius acris censura perstrinxerat, alio sensu explicat ac defendere conatur. At mihi videntur auctores isti de umbris litigare, cum plerique fateantur, amulos quosdam impostores hunc librum B. Amadeo supposuisse, aut saltem opus B. Amadei ab illis ita corruptum esse, ut jam cognosci non possit, quid in eo beatus Vir revera scripserit. Quamobrem non est operæ pretium, nec nobis libet, argumenta utriusque partis fusè transcribere, aut rationes eorum in compendium redigere, ac de iis sententiam nostram proferre.

C

21 Magis itaque nobis placet cordatum Waddingi iudicium, quod disputationi suæ (hanc exercitii gratiâ, ut vulgo aiunt, instituisse videtur) & crisi Bzoviana in Annalibus Minorum ad eundem annum Christi 1482 à num. 62 subjungit in hunc modum: Mitius & clementius in his agendum erat, neque adeo exacerbandi manes hominis alias commendatissimi, & à probatis scriptoribus dignis elogiis condecorati. Sed is est Bzovii in rebus fidei zelus, ut tota hac acrimonia librum, tot errorum seminarium, putaverit eliminandum. Zelum laudo, & fervorem rectæ fidei retinendæ commendo; sed vel fidem ejus in his, quæ retulit, exquiro; vel majorem diligentiam in examinandis, quæ accepit, exoptulem. Ait in principio hujus invektivæ, hæc ab aliis excepta; & ego ea cuperem à Bzovio diligentius expensa. Non id mihi studium aut desiderium librum defendendi, vel aliis obtrudendi, quem in ipso suo ortu vel abortu cuperem suppressum; sed famæ & virtuti Amadei, indignè traducti, vellem consultum. Non hoc certè illius Opus, neque probi aut docti viri partus, sed chimerici & malè feriatii cujusdam Scotiæ commentum, qui

putidis his revelationibus, præcipuis suæ scholæ opinionationibus majorem voluit conciliare auctoritatem. Unde non immeritò vir quidam gravis a pud prædictum Cornelium dixit: ANGELUS B. AMADEI FUIT SCOTISTA. Ita enim præcipua mysteria fidei percurrit, ut in singulorum explicatione semper Scoti præferat sententias, & ad levitulas theologiæ, imò & philosophiæ & logicæ concertationes descendat, ac distinctionem formalem Scotistarum distinctioni rationis ratiocinatæ, à divo Thoma traditæ, præponat. Notionum in Personis & signorum in Deo nullus est apud eum finis.

22 Paradoxa quædam, falsa multa, minus probabilia habet plurima, quæ tamen tamquam oracula ab angelo accepta confingit. Pastorem suum angelicum cum tædio & nausea legentium passim inculcat, jam tunc natum, à se visum pronuntiat, citò in Sede Petri post tertium vel quartum à Sixto, qui tunc regebat, Pontificem confessorum, multos fidei articulos traditurum, divinis Litteris sacrisque Evangeliiis plurima additurum falsò prophetizat. Non hæc quidem Amadei, viri planè sancti, commenta sunt, neque ab angelo revelata. Ad pauca, quæ de futuro Ecclesiæ statu, morum reformatione, regnorum mutatione illi prædixit angelus, & hic scribi iussit per Franciscum Blondium, ad hæc à Domino præparatum (erat enim, ut ipse in libro fatetur, Amadeus vir simplex & illitteratus) alii farraginem exoticarum adjunxerunt opinionum, eoque compinxerunt ordine, ut quid temeratorum, quid sit Amadei, haud faciliè discernas. Hoc porro iudicium est multorum: Hoc loco allegat testimonia aliquot scriptorum, qui hoc Opus corruptum censent, & quorum verba nos jam supra exhibuimus.

23 Deinde ratiocinium suum ibidem ita præsequitur: Ferunt, Amadeum librum clausum sigillisque signatum consodalium commendasse custodiæ. Et quidem Marianus narrat, à Dominico Grimano tituli sancti Marci, Ordinis protectore, & Bernardino Carvajalio tituli sanctæ Crucis Cardinalibus, post plures annos primò apertum, lectum, & exscriptum; & Bernardinum sibi ipsi nimis complacentem ac blandientem, faciliè ex quibusdam in libro contentis credidisse, se proximum fore Pontificem, ac propterea temere atque insipienter conciliabulum Pisanum, insanientium audaciâ celeberrimum, contra Julium secundum coacervasse; sed à Julio è gradu dejectum omnium risui & contemptui expositum, derisorie ab omnibus Papam Andream vocitatum, etsi postea à Leone X fuerit pristino honori restitutus. De hoc conciliabulo Pisano consule Odoricum Raynaldum, Spondanum, & Labbeum nostrum, aliosque historia ecclesiastica scriptores, qui temeritatem, exauctorationem, ac penitentiam hujus Bernardini Carvajalii litteris prodiderunt.

24 Interea audiamus Waddingum, qui ibidem sic pergit: Jam tunc cœpit publicari & insanis additamentis fœdari liber; quare multa sub nomine Amadei in populum dispersa, ejus fidem & virtutem vacillare fecerunt. Unde Caietanus (omittimus verba ejus hic etiam allegata, quia ea superius retulimus) illius ferme temporis scriptor, ex aliorum relatione librum hunc repellit. . . . Novis deinde incrementis auctus hic codex, se ipso major, sed fide imbecillior, evasit, & proinde apud cordatos & doctos viros auctoritatis parum, sed apud imperitos & prurientes auribus pluri-

D

qui ingenue
fateatur;

D

& variis
argumentis
ostendit,

F

hunc librum
jam anti-
quitus ita
corruptum
fuisse.

A plurimum obtinuit. Frater Franciscus à Montepolitiano, vir aliàs doctus, habitu & victu austerus, egressus ex eremitorio Montis Gargani multa per Tusciam ex hoc libro temere prædixit, quæ vicarius archiepiscopi Florentini ea in urbe retractare coëgit: adeo se delusum dolens, paucis post palinodiam diebus è vita decessit. Similia etiam ex eodem fonte vaticinatus Frater Bonaventura Sublacensis, Romæ in arce sancti Angeli reclusus interiit. Alii insuper ex eodem libro multa sibi somniarunt. Mirum, quod in Vita ejus, à sociis conscripta, nulla hujus libri mentio habeatur.

ut discerni non possit, quid in eo verè ad B. Amadeum spectet,

25 Hæc prolixius, quam soleam, de Amadei doctrina duxi explicanda, ne propter spurium factum & apocryphum opus Vir verè bonus gravem pateretur nominis jacturam. Quid etiam ipse de libro senserim adjeci, ne quis mihi putaret placuisse, quem prorsus judico supprimendum; non quod eos contineat errores & hæreses, quas Bzovius ab aliis acceptas exscripsit, sed quod non expediat peregrinas quasdam opiniones, nutantia dogmata, falsa vaticinia prurienti imperitorum curiositati committere, & quorundam de re ecclesiastica non adeo piè sentientium judicio subjicere. Ex hac Waddingi ratiocinatione, aliisque argumentis hætenus relatis concludimus, suppositivam aut corruptam illam Apocalypsin sanctitati B. Amadei nihil officere. Nunc solum superest, ut de alia quadam lucubratione, qua B. Amadeo perperam adscribitur, paucis agamus.

Et eidem aliud opusculum rectè abjudicat.

26 Henricus Willotus in Athenis orthodoxorum Sodalitii Franciscani pag. 25, & alii nonnulli auctores huic B. Amadeo nostro quasdam homilias de beatissima Virgine Maria attribuunt; sed plures viri eruditi illas eidem abjudicant, & probabilissimè easdem adscribunt Amadeo Cisterciensi, qui seculo XII ad cathedram Lausanensem evectus est. Attamen supra laudatus Petrus de Alva Astorga in Bibliotheca Virginali tomo 1 pag. 727 & sequentibus post hanc verosimillimam pluriam auctorum opinionem adhuc dubitat, uter Amadeus homilias illas composuerit, & propterea easdem sub utriusque seu potius alterutrius nomine ibidem evulgavit. Nobis haud dubiè standum videtur judicio Waddingi, qui in Scriptoribus Ordinis Minorum pag. 16 de hac quasiincola sic rotundè pronuntiat: Henricus Willot huic (nimirum B. Amadeo Franciscano, de quo ibidem agit) tribuit homilias de B. Virgine, quæ illius non sunt; sed Amadei ex Cisterciensi monacho, episcopi Lausanensis. Si quis cupit plura de hac re videre, consulat Carolum de Visch in Bibliotheca Scriptorum Ordinis Cisterciensis pag. 19, qui ex pluribus auctoribus ibidem elogium Amadei episcopi colligit, & prædictas Homilias eidem vindicat.

C

§ III. Oculati Actorum testes, antiquus eorum collector, & ab his discrepans recentiorum quorundam scriptorum narratio examinantur.

Scriptor anonymus ævus,

Waddingus in Annalibus Minorum ad annum Christi 1464 num. 30 varios auctores, qui gesta B. Amadei breviter aut fuse collegerunt, recenset in hunc modum: Hoc tempore plurima virtute multisque prodigiis florebat in

Lombardia beatus Amadeus Luitanus, cujus vitam scripserunt ipsius conterranei, Marcus Ulyssiponenfis & Antonius Vasconcellius; diminutam valde, diversamque nimis ab ea, quam posteris tradiderunt ejus discipuli; Georgius de Valcamonica; Jacobus à Manignano, Joannes Alamannus, Ægidius à Monteferrato, Bonaventura Cremonensis. Hi præcipui & diuturniores socii communi consilio ejus Acta compegerunt, ea subministrantibus singulis; quæ vel ipsi viderunt, vel à Magistro acceperunt. Vitam hanc laboram; vetusto exaratum characterè, nos ex Conventu Pacis Mediolanensi, ubi corpus requiescit, accepimus. Ex Latino idiomate Italicè translata, integram fideliterque edidit Bartholomæus Gimarellus, cujus operâ lacunas aliquas exemplaris ad nos missi licuit adimplere. In quibus Luitani auctores, iique recentes, à vetustis illis testibus que domesticis discreparunt, ego obiter admo-nebo. Nobis etiam est animus inter se conferre ea (Waddingus nonnulla omisit) in quibus recentiores scriptores ab antiquis monumentis discrepant, postquam notitiam Vita Ms. veteris dederimus.

28 Majores nostri anno 1669 ex Romano Minoritarum Hibernorum Conventu acceperunt manuscripta B. Amadei Acta, quibus Papebrochius manu sua hanc notam præfixit: Curavit ex Ms. Conventus sancti Iidori Romæ, fugienti prorsus characterè exarato, Frater Franciscus Haroldus MDCLXIX. Hoc autem apographum, quod unicum habemus, tam vitiose ac barbarè exaratum est, ut illud sæpius supplere aut emendare coacti fuerimus, salvâ nihilominus rei substantiâ, ut in Annotatis observabimus; ubi opera pretium videbitur. Hac verò mendosa codicis transcriptio nequaquam imputanda est doctissimo Haroldo, qui istud ecgraphum nobis subministravit; sed imperito cuidam amanuensi, qui fortè difficiles prototypi sui characteres non noverat, & Latinam linguam non satis callebat. Tamen etiam non volumus omnia menda tribuere huic amanuensi, cum ipse antiquus Actorum scriptor videatur peritior fuisse linguæ Italica, quam Latina, ut ex sola istorum Actorum lectione inferius patebit.

29 Porro anonymus horum Actorum scriptor ex testibus B. Amadeo fuit coævus; & præter ea, qua ipse viderat, collegit gesta Beati ex testibus oculatis; ut in prologo & per decursum narrationis sæpe affirmat. Videtur collector ille fuisse ex Ordine Minorum seu congregatione Amadeitarum, cum in prologo dicat, se gesta B. Amadei litteris mandasse, ut rem gratam faceret diversis personis, & eisdem, inquit, de nostra etiam Religione bene meritis. Hac autem Acta conscripsit post mortem Sixti IV Pontificis, cum propter mitigatam Beati sui abstinentiam, num. 4 de Pontifice illo ita loquatur: Per septem tamen annos vel circa, proximè obitum suum præcedentes, iussit & mandato sanctissimi domini nostri D. Sixti, divinâ providentiâ OLIM Papæ IV, vino usus est, & aliis cibariis. Itaque ex adverbio olim colligimus, hæc ab eo scripta esse post annum 1484, quo Sixtus IV è vivis excessit. Nec tamen ad plures annos post obitum Sixti IV hæc anonymi lucubratio differenda est, cum in prologo dicat, se scribere Vitam viri, superioribus annis defuncti, & ultimum miraculum, quod in fine Actorum refert, intercessione B. Amadei factum sit anno Christi 1486; ut ex Actis infra edendis apparebit. Hac dicta sufficiant de veteri biographo, quem propter simpli-

E cæsus apographum habemus;

F

oculatis colligit. Acta Beati.

AUCTORE simplicem scribendi modum & testimonia eorum, quos nominat, fide dignissimum censemus.

G. C. 30 Bartholomæus Cimarellus ex Ordine Minorum hunc auctorem præ oculis habuit, quando *Vitam ejusdem Beati*, ex Latino idiomate Italicè translata, integram fideliterque edidit, ut *Waddingus supra laudatus testatur in Annalibus Minorum ad annum Christi 1464 num. 30*, ubi ad assignandam hanc Cimarelli lucubrationem in margine cstat *Chronicon part. 4 lib. 3 cap. 1 & sequentibus*. Haud dubie *Waddingus* citatione ista indicat *Chronicon* Ordinis partem quartam, succedaneam tribus prioribus, à Marco Ulyssiponensi compositis, quam in *Opere suo de Scriptoribus Ordinis Minorum Cimarello attribuit*, & anno Christi 1621 Italicè typis Venetis excusam fuisse affirmat. Etiam si hac quarta *Chroniconum* pars nobis ad manum non sit, tamen illum defectum facile supplebit Italica *B. Amadei Vita*, ab eodem Cimarello separatim concinnata, quam ex editione Veneta anni 1619 habemus. Certè *Benignus Fremant*, ex Ordine Minorum scriptor Belga, circa finem *Actorum B. Amadei*, qua in *Opere suo de Franciscanis*, sanctitate vel virtute illustribus, ad diem x Augusti Flandricè collegit, *Waddingum & hanc eandem editionem Venetam anni 1619*, tamquam præcipuos suos duces assignat. Saltem utraque hac *Vita vernacula* nobis usui esse poterit, ut luxata personarum ac locorum nomina in mendoso nostro apographo subinde corrigamus, aut ea facilius intelligamus.

B 31 Ceterum uterque hic scriptor vernaculus in initio *Actorum* secutus est Lusitanos, aliosque recentiores auctores, qui de stirpe *B. Amadei* gestisque ejus narrant nonnulla peculiariter, qua antiquus noster *Actorum* collector ignoravit. Nescimus, unde ea primum hauserint Lusitani, inter quos hic juverit audire *Vasconcellium nostrum*, qui in *Anacephalosisibus Lusitania pag. 525 B.* Amadeum sequenti exornat elogio: Egregiam hanc cohortem claudat beatus Amadeus, secundo genitus loco à *Roderico Gomezio Sylvio*, præfecto arcium Campi-majoris & Ouguellæ; & *Isabella Menesia*, quæ patrem habuit *Petrum Menesium Comitem Viannæ*, & primum *Septæ* ducem, *Villaregelenis* domus auctorem, fratremque *Didaci Sylvii*, primi *Comitis Portalegienis*, sub quo pædagogico bullam suspendit rex *Emanuel*. *Joannes* ille à matris cognomine *Menesius* dicebatur, & furtivos aliquos amores alebat, quorum causâ in Italiam secessit ea tempestate, qua *Eleonora*, *Eduardi Lusitani filia*, *Federici III imperatoris* jugali thalamo uxor data, cum eodem *Romæ* coronata fuit.

C 32 Hic *Joanni* divina lux affulsit, eumque in agnitionem fucatae & labentis gloriæ induxit. Ergo rebus nuntium remittens; sed veteres amores non omnino delens ex animo, se dici voluit Amatorem. *Franciscani* tamen; quorum probavit institutum, vocabuli corruptione, vel ex veritatis expressione, Amadeum nominarunt: sic enim se totum in Dei amorem transtulit ex assiduo orationis usu, ut in summam perfectionem conscenderit, & Superioribus annuentibus vitam solitariam coluerit, impetrato à summo Pontifice sacello prope *Vaticanum*, quod nomen habet à *divo Petro Montorio*, ubi fama constans est, caput *Apostolorum* principi avulsam. Hic cælestem & summa asperitate constructam per multos annos vitam exegit, ob quam & summo Pontifici charus & purpureorum Patrum senatui venerabilis ha-

atque inter eos *Vasconcellius* noster,

bebatur. Post aliquot inde annos, illius ob reverentiam *Isabella Hispaniæ regina*, *Ferdinandi Catholici* uxor, eodem in loco celebre cœnobium *Franciscanis* Patribus erexit. Deinde breviter meministi de scriptis ejus, felici morte & publico cultu, quæ omnia superius ex hoc auctore retulimus.

D 33 *Theophilus Raynaudus* noster pag. 241 & sequente *Hagiologii Lugdunensis supra laudati* in hoc elogio *Vasconcelliano* nonnulla carpit his verbis: *Affulgente Joanni* divina luce, nuntium mundo remisit, & inter *Fratres Minores* cooptari voluit ac exoravit, nomine *Amatoris* assumpto. An quia improvidus amator fuerat, & licentiam juvenilem, minus puris amoribus deditam, puro amore extersurus, incentivum pœnitentiæ per nomenclationem illam assidue insonans habere voluit? An quia Dei amator deinceps esse, fixum habebat? Utrumque placet; sed displicet *Vasconcellus* in regni *Lusitaniæ* descriptione, ubi agens de *Sancorum Lusitanorum* exemplis, nomen *Amatoris* sibi in novæ vitæ aditu à *Joanne* inditum refert ad amores pristinos, non profus ex animo excusos. Hoc non admitto. Patres tamen *Minores*, abjecto *Amatoris* ancipiti nomine, *Amadeum* dici voluerunt.

E 34 Nobis nec *Vasconcellii* nec *Raynandi* opinio hic placet, cum vetera *Acta* nostra num. 8 disertè afferant, huic beato *Puero* nomen *Amadei* in baptismo mirabiliter impositum fuisse, ut etiam tradunt *Waddingus*, & *Haroldus*, qui posterior in *Epitome Annalium Minorum ad annum Christi 1464 num. 16* *Waddingum* contraxit hoc modo: *Natus est Amadeus* in *Lusitania* patre *Roderico Gomezio Sylvio*, primo *Duce Septæ*, & auctore nobilissimæ domus *Villæ-regalis*, atque in ipso baptismo hoc nomine *AMADOR*, apud *Lusitanos* usitatissimo, vocatus est, angelolo Dei, qui in peregrini habitu apparuit, id persuadente. Ceterum de furtivis aut illicitis amoribus ejus, quos etiam *Marcus Ulyssiponensis* aliique nonnulli recentiores scriptores memorant, antiqua *Acta* nostra alium silent. Quinimò num. 10 in iis legimus, quod *B. Amadeus nobilissimam uxorem*, quam decimo octavo ætatis suæ anno duxerat, militaturus in bello quodam *Hispanico* intactam reliquerit.

F 35 *Raynaudus* loco proxime citato rectius aliterum *Vasconcellii* errorem refutat, dum ibidem de *B. Amadeo* sic scribere pergit: *Exacto* autem aliquo tempore inter *Fratres*, tactus amore solitudinis, postulavit à Pontifice facultatem extruendi sacellum eo in loco, in quo sanctus *Petrus*, non caput (ut ait *Vasconcellus*) sed vitam pro *Christo* posuit actus in crucem. Nomen loco illi vulgò est *SANCTI PETRI IN MONTORIO*, cum dicendum esset *IN MONTE AUREO*. Ibi angelicam in terris vitam duxit *Amadeus*, Pontifici & *Romanæ curiæ* acceptissimus. Aliquot deinde post annis *Isabella Ferdinandi regis Catholici* uxor, ob beati *Amadei* reverentiam & ad promovendam *Principis Apostolorum* illic confixi venerationem, insigne cœnobium *Patribus Franciscanis* extruxit. *Plura de hoc Romano Franciscanorum cœnobio apud illustrissimum Gonzagam in Origine Seraphica Religionis part. 2 pag. 179* videri possunt.

36 Eundem *Vasconcellium*, de nobili *B. Amadei* stirpe differentem, *Waddingus* in *Annalibus Minorum ad annum Christi 1464 num. 31* ita corrigat: *Patrem* habuit *Amadetus Rodericum Gomezium Silvium*, præfectum arcibus *Campi-majoris* & *Ouguellæ*; *matrem* *Isabellam Menesiam*, *filiam Petri Menesii Comitis Viannæ*, primi *Septæ*

quem perpetuam Joannem appellat;

de nobili ejus stemmate tradunt nonnulla.

A Septæ Ducis, domus Villæ-regalis auctoris. Secundo loco genitum ait Vasconcellius, sed quarto Nobiliarium Lusitanum Petri Comitis de Bracælos, opus hæcenus summopere desideratum, cura generosique auspiciis Emanuelis à Moura Marchionis Castri Roderici, Philippi IV apud Urbanum VIII prudentissimi & piissimi oratoris, eximii nostri benefactoris, de re litteraria, præfertim genealogica, optimè meriti, typis Romanis magnis sumptibus nuper impressum. Didacum Sylvium, primum Portus-læti seu Portalegrensem Comitem, germanum fratrem ei tribuunt Marcus Ulyssiponenfis & Nobiliarium; sed magnum Amadei avunculum ex plano errore facit Vasconcellius.

veteri A-
etorum scri-
ptori con-
traria aut
ignota,

37 Non audemus hanc litem genealogicam dirimere, cum biographus coævus ingenue fateatur, determinatam B. Amadei stirpem sibi aliisque in Italia ignotam fuisse, dum in Actis infra apud nos num. 5 sic scribit: Progenies ejus in regione ista nota non fuit, nec alienis patefacta; quia ipse, dum vixit, progeniem suam, licet à pluribus super ea instantissimè fuerit requisitus, manifestare nunquam curavit: quod multi ob id eum fecisse arbitrabantur, ne, si familiam suam, quæ, quantum ex conjecturis potuit percipi, nobilissima erat & perillustis, expressisset, arrogantia vel jactationis crimine notari posset. Ex his verbis patet, nobile istius Beati stemma, quod recentiores passim assignant, à nobis determinari, aut antiquis instrumentis confirmari non posse. Propterea tamen non inficiamur, determinatam ipsius nobilitatem postea detegi potuisse; quando Beatus post mortem publicè sanctitatis famâ & miraculis coruscabat. Quare tantum requirimus antiquiora hujus stemmatis testimonia, quæ recentiores scriptores non allegant, & eam curam relinquimus eruditissimis Lusitanis, qui hoc tempore ad historiam patriæ suæ illustrandam gnaviter incumbunt.

si ex eo
constet, B.
Amadeum
patriâ Hi-
spanum aut
Lusitanum
fuisse,
* id est ei

38 Certè hic Beatus ad Hispanos aut Lusitanos pertinet, teste biographo nostro synchrono, qui in Actis num. 5 proximè citato narrationem suam ita proseguitur: Verùm cum ex sermone suo suam non posset celare originem, ut ab aliquibus sibi * familiaribus relatum fuit, aliquando se ex patre Castiliensem & Hispanum, & ex matre Portugalem maxima cum difficultate fatebatur. Deinde idem biographus refert varias conjecturas, quas homines sui temporis de nobilitate B. Amadei faciebant. Sed cum ex istis conjecturis nihil certi de patria ejus statui possit, & ex testimonio auctoris coævi Beatus patrem Hispanum, matrem vero Lusitanam habuerit, adhuc ignoramus, utrum in Hispania, an in Lusitania natus sit. Sixtus IV Pontifex diploma suum, quod Waddingus in Annalibus Minorum ad annum Christi 1472 num. 26 exhibet, inscribit Amadeo Hispano, custodi domus B. Mariæ de la Pace nuncupatæ &c. Etiam Alexander VI Papa apud eundem Waddingum in Annalibus Minorum ad annum 1498 num. 10 in diplomate suo meminit de congregatione quondam Fratris Amadei de Hispania. At hinc nondum evidenter inferri potest, eum ortum esse ex illa regione, quam jam strictè loquendo passim Hispaniam appellamus: nam etiam Lusitani gaudent nomine Hispanorum, ut patet ex Bibliotheca Hispana Nicolai Antonii, & Martyrologio Hispanico Joannis Tamayi Salazar, sub quo operis sui titulo uterque auctor ille Hispanus tum scriptores tum Sanctos Lusitanos recenset. Sed sive B. Amadeus in Hispania strictè

Augusti Tomus II.

dicta, sive in Lusitania natus fuerit, vehementer hic miramur oscitantiam prædicti Tamayi, qui hunc verum popularem suum in Martyrologio Hispano omisit, cum tamen multos aliarum regionum Sanctos eidem furtivè & perperam inseruerit.

AUCTORE
G. C.

39 Nunc discutiendum superest, in qua regione B. Amadeus Ordinem S. Hieronymi ingressus fuerit, antequam institutum Franciscanum in Italia amplecteretur. Huic disquisitioni occasionem præbet Petrus Rodulphus Tossinancensis, qui in Historiis Seraphicæ Religionis lib. 2 fol. 156 verso inter alia de B. Amadeo sic scribit: Cum in bello inter principes Hispaniarum motò pugnans, vulneratus in brachio fuisset, divinæque gratiæ præventus, eremitis divi Hieronymi Fratribus adjunctus est in ecclesia B. Virginis de Bessano Cremonensis diocesis apud Castrum Leonis, quod Infubrum est oppidum, anno suæ ætatis vigesimo, convertitque Dominus cor ejus ad divinum amorem, ut Amadei nomen retineret. Similia habet illustrissimus Gonzaga, ut alia occasione inferius ex ipso referemus. Sed uterque hic scriptor in ea re prorsus errat, cum in antiquis Actis nostris infra edendis legamus, hunc beatum Virum in monasterio sanctæ Mariæ de Guadalupo in Hispania Ordinem S. Hieronymi ingressum esse, & ibidem per decem circiter annos pie vixisse. Maxime tamen miramur, nullam B. Amadei mentionem fieri apud Gabrielem de Talavera in diffusiori sanctæ Mariæ de Guadalupe historia, quam anno 1597 Toleti typis Thoma de Guzman Hispanicè edidit, & in qua illustres hujus monasterii incolæ ab initio recenset.

& in Hi-
spania Or-
dinem S.
Hieronymi
intrasse.

E

§ IV. Congregatio Amadeitarum ab eodem Beato instituta, & postea jussu Pontificum Romanorum Franciscanis Observantibus unita.

Ordo S. Francisci lapsu temporis in varias congregationes divisus est, ex quibus una institutionem suam debet E. Amadeo, & ab ipso cognomen assumpsit, ut illustrissimus Gonzaga in Origine Seraphicæ Religionis part. 1 pag. 20 & 21 exponit, ubi simul præcipua beati istius Institutoris gesta contraxit his verbis: Fuit nobilis quidam Lusitanus, nomine Joannes Menesius, primi Comitis Villæ-regiæ ex matre nepos, ac primi itidem Comitis Portalegrensis, nec non & pienssimæ Sororis Beatricis à Sylva, Ordinis monialium Conceptionistarum illustris fundatitius uterinus frater, regio sanguine clarus, qui ex Portugalia cum Eleonora Eduardi Lusitanæ regis filia, ac Federici III Germanorum Imperatoris legitima uxore in Italiam trajiciens, divinâ gratiâ præventus, eremitis divi Hieronymi Fratribus in ecclesia beatissimæ virginis Mariæ de Bressanoro Cremonensis diocesis apud Castrum-Leonis, quod Infubrum est oppidum, sub anachoritico illorum habitu adjunctus fuit. Postmodum à beatissimo patre Francisco, atque à Servatore nostro Christo, ejusque sanctissima Matre præmonitus, ut, eo vivendi instituto relicto, Alisium, à Generali Franciscanorum Ministro, Minoritico induendus habitu, peteret, divinis illorum oraculis acquiescens, ibidem à præfato Generali Ministro ceteris Franciscanis Conventualibus sub Fratrum lai-

Illustrissi-
mus Gonzaga
narrat;
F

Cccc

corum

AUCTOR
G. C.

corum habitu annumeratus est : cujus cellula ipsamet ecclesia , exercitium verò perpetua oratio , aut divinarum rerum contemplatio , aut humile obsequium fuit.

41 Ejus igitur famam cum excellentissimus Franciscus Sfortia Mediolanensium dux accepisset , à Generali Ministro obtinuit , ut Frater Amadeus (sic enim vulgò appellabatur , licet ejus nomen Amator esset) Mediolanum de cetero moraturus se transferret. Quò cum pervenisset , & Duci atque Ducissæ ejus conjugii gratissimus amantissimisque exstitit , & illis optatissimam prolem , quam obtinere non poterant , instantissimis precibus ab Altissimo impetravit : quod in causa fuit , ut sibi magis inagisque afficerentur , atque locum pro ædificando monasterio Mediolani concederent. Quo denique obtento , de summi Pontificis licentia Conventum sub titulo sanctæ Mariæ de Pace , qui usque in præfens perseverat , eo quod ibi optatissimam sui spiritus pacem assecutus esset , omni adhibita diligentia inibi construi curavit , Fratresque Conventuales , tum de Generalis Ministri licentia , tum quoque ex summi Pontificis auctoritate , sibi ad instantiam præfati Mediolanensium Ducis facta , ad se venientes recipere , & alios seculares ejus consortium affectantes Minoritico habitu , qui ei , quo Observantes utebantur , per similes erat , induere cœpit , sanctissimisque legibus ac constitutionibus , quibus regulæ candorem felicius conservarent , sanctissimique patris Francisci vestigiis tenacius hærerent , eos astrinxit.

42 Quibus maximè succrescentibus , novellus hic Amadeorum Ordo , ab ejus fundatore sic dictus , anno à Dominica Incarnatione mcdlx inchoatus , mirum in modum per Italiam , cujus ambitu circumscribebatur , præcipuè verò per Insubriam dilatari cœpit ; adeo ut viginti octo loca , in unicam tantum provinciam erecta , & proprio provinciali Ministro subacta , sub cura tamen ac obedientia Generalis Ministri successu temporis obtinuerit. Accidit interim , ut anno Domini mcdlxxi Sixtus IV , cui Frater Amadeus notissimus erat , ad summum Pontificatum ob Pauli II mortem (ut præfati sumus) eveheretur ; qui eximiam sanctitatem maximamque religionem in homine pro sua pietate veneratus , eum Romam accersivit , consecratumque sacerdotem , licet invitum ob dignitatis atque ministerii reverentiam , quo se indignum pro sua humilitate judicabat , in confessarium atque fidissimum secretarium , cui suæ conscientia vulnera panderet , detegeretque , atque gravissima negotia communicaret , elegit , ac ejus Ordinem , collata sibi quoque sancti Petri Montorii , sive Montis aurei ecclesia in urbis Romanæ Janiculo , qui & Mons aureus vulgò dicitur , sita ; eo videlicet in loco , in quo Apostolorum Princeps divus Petrus , pro Christi confessione cruci affixus occisusque fuit , plurimis gratiis , privilegiis atque favoribus locupletavit. Quam quidem divi Petri ecclesiam Gallorum rex in justum Conventum promoveri cœpit : sed cum persequendo operi superfedisset , eam Catholici Hispaniæ reges Ferdinandus , ejusque uxor Elisabetha curiosissimè elaboratam omnibus suis numeris , collato etiam amplissimo sibi adjacente situ , ac regis Hispaniæ armis parietibus affixis , absolvi , atque in elegantissimi monasterii formam redigi curarunt.

43 Fuit beatus Pater Amadeus universæ Romanæ curiæ virtutis exemplum , ac sanctitatis norma ; qui licet summo Pontifici charissimus esset , gravioribusque implicaretur negotiis , nihil tamen

quæ ab ipso
cognomen
assumpsit ,

solitæ humilitatis aut asperitatis prætermisit : nam pane tantum & aqua laboribus defessum atque virgulis attritum corpusculum semel in die reficiens , nudisque pedibus incedens , simplicissimo amictu batur habitu , & duabus horis seclusis , quibus hilari atque benignissimo vultu cum omnibus ad se adventantibus humanissimè conversabatur ; quod reliquum sibi temporis ex die supererat ; id vel in divinis persolvendis laudibus , vel in cælestium mysteriorum contemplatione in quodam montis ejusdem specu segregatus ab aliis insuñebat : in quo & pulcherrimum libellum de revelationibus & prophetiis , Romanæ Ecclesiæ statum , angelicum quemdam Pontificem , regnorum , dominiorum , atque religionis mutationem concernentibus , composuit ; quem tamen alii quidam propriis imaginationibus atque phantasticis adinventionibus conspurcantes , adeo obscurarunt atque in ordinem pro libito redegerunt , ut ipsorum potius , quam beati Amadei libellus dicendus jure optimo veniat.

44 His igitur virtutibus insignis beatus Amadeus , cum præfatum Conventum de Pace à se constructum invisurus Mediolanum concessisset , ibidem , expletis à sua conversione in hujusmodi laudabili vita atque penitentia viginti duobus annis , anno à salutifera Christi nativitate mcdlxxxii ; à Pontificatu verò præfati Sixti IV duodecimo , diem clausit extremum , atque in medio majori sacello , miraculis ante & post mortem clarus , sepultus est. Ab hoc ergo Patre Amadeorum Ordo sive Congregatio sumpsit exordium , quæ usque ad Leonem X Pontificem Maximum ; licet ab anno mdviii usque ad id tempus Observantibus adhæserit , Generali totius Franciscani Ordinis Ministro subsistit. Ab eo verò (ut inferius dicitur) Generali Observantis familiæ Ministro subacta , sub illo usque ad Pii V Pontificis Maximi tempora militavit ; sub quo tandem (ut suo loco adnotabimus) cum Clarenis ac quibusdam aliis , rejecto Amadei vocabulo , nec non provincia ac provinciali Ministro propriis exautoratis , in omnimodam Regularem observantiam transiit , subactis interim ejus monasteriis illi Observanti provinciæ , cujus ambitu continerentur. *Quæ in hoc Actuum compendio incerta aut falsa sunt , jam partim paragrapho precedente indicavimus , partim ex veteribus Actis huic Commentario prævio subjungendis apparebit.*

45 Romani Pontifices Julius II & Leo X totum S. Francisci Ordinem in unum corpus redigere sapius tentarunt , ut apud illustrissimum Gonzagam in Origine Seraphica Religionis part. 1 pag. 25 , & Helyotum in Opere Gallico de Religiosis & militaribus Ordinibus part. 5 cap. 6 & 12 sive tomo 7 pag. 65 & sequentibus videre est. Verùm in hoc negotio varia difficultates occurrerunt , & præ ceteris Fratres Amadei hanc unionem subterfugere aut eludere conati sunt , ut abunde colligimus ex Waddingo , qui in Annalibus Minorum ad annum Christi 1512 num. 10 de hac re sic scribit : Fratres insuper Congregationis Amadei Hispani , quos diximus se Conventualibus aggregasse , nihilominus suam Congregationem conservare volentes , suaque per se munia exercere absque commixtione cum Conventualibus impensè cupientes , obtinuerunt per vivæ vocis oraculum , factum Antonio de Monte , tituli S. Vitalis Cardinali Papiensi , cujus ille testimonium authenticum exhibuit die xxiii Aprilis , ut eis liceret Capitula celebrare secundum consuetudinem , constitutiones & privilegia eis concessa , sibi que

quæ
post obitum
institutoris
E

F

Pontifices
Romani reliquo
Ordinis Franciscano
miscerentiam
runt ;

A sibi que vicarium præficere.

sed, variis difficultatibus occurrerentibus;
 46 Deinde ad annum Christi 1518 num. 18 de iisdem Amadeitis hæc refert: Alia de novo constituta est provincia per speciale Leonis diploma, aggregatis in unum omnibus Conventibus Fratrum Amadeitarum, quos habebant, incipiendo à domo sancti Petri in Monte aureo seu Janiculo Urbis usque ad civitatem Parmensem, eamque sic erectam subiecit ad modum aliarum provinciarum, regimini & obedientiæ Ministri Generalis Licheti. SACRÆ RELIGIONIS PURITATEM die xiv Novembris; & anno sequenti die xx Maii idem Generalis celebravit Capitulum provinciale horum Patrum in urbe Cremonensi, & Conventu sanctæ Mariæ Gratiarum, confirmavitque in Ministrum ejusdem provinciæ Euangelistam de Casali-majori. Sed postea commixtæ sunt hæ domus Amadeorum cum aliis Observantium, & distributæ inter provincias, in quarum erant districtu, ne conservaretur hoc germen dissensionum aut divisionum sub nomine Amadeorum, conservatis & unitis eorum Conventibus; aut capta temporis aut Pontificis propitii opportunitate, prætenderent iterum separari, & constituere sibi peculiarem Congregationem. Etenim, uti per sequentes videbimus annos, contendebant illam suam Congregatiunculam ab interitu conservare.

executio decreti istius dilata est;
 47 Denique idem Annalista Minorum ad annum Christi 1520 num. 22 ad rem nostram habet sequentia: Diximus ante biennium, Pontificem erexisse provinciam sancti Petri de Monte aureo; compactam ex domibus Fratrum Amadeitarum, eamque subiecisse omnimodæ jurisdictioni Ministri Generalis Fratrum de Observantia. Nihilominus Amadeitæ; quibus poterant artibus se in quibusdam Conventibus inter limites prædictæ provinciæ conservare satagebant, expectantes, aliquando suos posse ad pristinum modum regiminis reverti. Hoc itaque anno favore Priorum Artium urbis Perusinæ obtinuerunt facultatem Pontificiam, ut perpetuò remaneret in Conventu sancti Hieronymi extra urbem, & retinerent gubernium domorum sanctæ Agnetis & sancti Antonii de Padua Sororum tertii Ordinis in eadem urbe: quod ubi rescivit Minister Generalis Lichetus, rogavit, ut præcluderentur omnino aditus Ordinis scissuris, & juxta tenorem bullæ unionis, omnes Congregationes & Conventus in unum corpus coalescerent. Petitioni libens assensit Pontifex, emissio diplomate, prioris revocatorio. Utrumque hic exhibeo. Tum subdit duplex Leonis X Papa diploma, quod nobis non vacat transcribere, & loco citato legi potest.

donec S. Pius V nomen Amadeitarum exstinxit;
 48 Nihilominus Amadeitæ videntur huic unioni restitisse usque ad tempora S. Pii V Pontificis, qui anno Christi 1568 edidit constitutionem, quæ in Bullario Romano Laërtii Cherubini tomo 2 pag. 250 post exordium, paterna sollicitudine plenum, sic sonat: Motu proprio atque ex certa scientia & matura deliberatione nostra, Apostolica auctoritate deque Apostolicæ potestatis plenitudine, Amadeorum, Clarenorum etiam della Becca nuncupatorum sancti Petri in Monte aureo & S. Hieronymi sive S. Bartholomæi in insula de Urbe, aliarumque quarumlibet provinciarum respectivè Fratrum Ordinis S. Francisci, eorundem institutiones, congregationes, conventus, denominationes, nomina & vocabula quæcumque, nec non quatenus regularibus institutis Fratrum dicti S. Francisci Ordinis familiæ, Minorum de Observantia vocatorum, discrepant eorum regula, instituta, constitutiones, statuta, consuetudines

Augusti Tomus II.

& ritus, modumque & normam vivendi, interdiciamus & prohibemus; illaque, nec non illorum promissiones, confirmationes & approbationes Apostolica auctoritate factas, & illorum causâ privilegia, indulta, gratias & litteras, etiam à Sede Apostolica, & forsan occasione concordiarum inter ipsos Fratres initarum confirmatorias, æ motu, scientia, potestatisque plenitudine similibus, vel etiam consideratione, vel ad instantiam imperatoris, regum, & aliorum principum concessa, & quibuscumque concepta formulis ac suffulta decretis; quorum omnium tenores his litteris haberi volumus pro expressis, extinguimus, supprimimus, revocamus, cassamus, & in perpetuum penitus & omnino omnia tollimus.

eosque Memoritis Observantibus univit;
 49 Eos autem omnes & singulos Fratres, qui ejusmodi segregationum & denominationum erant, cum eorum omnibus domibus, ecclesiis, oratoriis, & locis quibuscumque ubicumque consistant. Fratribus Ordinis Minorum familiæ de Observantia vocatis, eorumque congregationi aggregamus atque unimus: & sic in posterum ex nunc perpetuò aggregatos & unitos esse dictis de Observantia adhærere, & eisdem, quibus illi utuntur, regulâ, regularibus institutis, professione, moribus, habitu ac vivendi formâ, ac agnominibus & denominationibus uti, ac unam familiam tantum de cetero esse, eisdemque Generalibus seu provincialibus Ministris, ceterisque Superioribus aut officialibus, quibus illi subsunt, aut pro tempore suberunt, subiectos esse, & in eadem immediate cum illis obedientia Deo servire, purè, ordinariè & uniformiter, nullaque prorsus re nulloque discrimine sejunctos, aut dissimiles haberi decernimus. . . . Ceterum ut universa Congregatio Fratrum hujusmodi de Observantia hoc additamento quasi colonis aucta, placida simul perpetuaque pace fruatur & conquiescant, neque uno tantum nomine, sed una etiam mente consistant, nullaque ibi altercandi occasio subrepat, eisdem motu, scientia & potestatis plenitudine statuimus & ordinamus, ut nullus ex veteribus Fratribus de Observantia quemquam sic noviter aggregatorum, recordatione priorum nominum, aut vitæ, vel aliâs quocumque modo irritare, aut Amadeum vel Clarenum, seu alia, quam de Observantia, nuncupatione appellare audeant &c.
 Dein idem sanctus Pontifex varia addit, ut decretum suum efficaciter executioni mandetur, & inter Fratres jam unitos pax foveatur. Verum hæc, quæ retulimus, sunt præcipua, quæ ex hoc diplomate Pontificio excerpta duximus.

sancto Carolo Borromeo
 50 Ad hanc unionem perficiendam strenuè laboravit S. Carolus Borromeus; teste illustrissimo Carolo à Basilica Petri, episcopo Novariensi, qui in Vita ejusdem sancti Praesulis Mediolanensis lib. 2 cap. 5 honorificum de B. Amadeo testimonium reddit, & simul in hac re constantem S. Caroli Borromei laborem ita narrat: Addemus hic non dissimile munus, quod postero anno Carolus obiit in Ordine Franciscano, cujus item erat moderator; ac in ea quidem parte, quæ laxiorem videtur sequi disciplinam, quædam magni momenti jam perfecterat ad cœnobiticæ vitæ æqualitatem, tum in victu tum in habitatione servandam. Alia deinceps præstitit valde utilia per Alexandrum Cribellium Cardinalem, virum piûm & gravissimum; quem in munere illius Ordinis regendi pro se substituerat. In reliquo autem Ordine, qui Observantia nomine appellatur, illud auctoritate Pontificia curavit ac effecit, ut quædam ejus quasi partes tollerentur, Clarenorum, Amadeorum, aliorumque

AUCTORUM
G. C.

E

F

C c c c 2

AUCTORE
G. C.

aliorumque; & nominibus quoque ipsis deletis, cum reliquo corpore conjungerentur; qua de re constitutio edita est. Eas partes omnes puto ex bonis initiis profectas: fit enim sæpe in sacris Religiosorum virorum societatibus, ut primo illo sancti Spiritus ardore cum optima disciplina paulatim pro humana miseria refrigerante, quoniam universi moveri non possunt, ut ad pristinos se mores referant, pars tantum id faciat, & à ceteris separata, veteribus perfectioribusque utatur institutis: quæ cum item spatio temporis remittantur, eò res tandem recidit, ut nomine tantum, & præterea dissidio sæpe relicto, ea veluti disjuncta membra omnino expediat reliquo ejusdem conditionis corpori rursus conjungere.

fortiter ad
hanc unio-
nem collabo-
rante,

51 Amadei Pacis ecclesiam Mediolani tenebant, nomenque traxerant ab Amadeo Ulyssiponensi, virò religiosissimo, qui sibi ob præcipuam sanctitatem non mediocrem Fratrum numerum pluribus abhinc annis adjunxerat, & unà cum iis asperiore veterum vitam renovare conatus erat. Iis cum posteris temporibus novi, hisque alii successissent, mansit quidem distractus numerus; sed disciplina tandem à ceteris non differebat. De iis reliquo corpori aggregandis ne constitueretur, principes viri multi prius sese interposuerunt, sine quorum intercessione, vel oblata sponte, vel postulata, quod maximè dolendum est, vix quidquam in Ecclesia paulò gravius componi corrigive potest; deinde verò, ne statutum quod erat, efficeretur, plura, voluntasque Amadeorum ipsorum in primis impediebat. Carolus autem nihil à proposito declinans, minimè desistit, donec bono rem exitu concluderet. Aggressus ad litteras Pontificias, quas ad eam rem propriè curaverat, in Conventu Pacis promulgandas, remque conficiendam, ea incurrit, ut uno verbo dicam, quibus tunc quidem sibi cedendum, & re infecta discedendum; clementer statuit. Rediit tamen, remque totam confecit arbitrato suo. Tum verò eorum, qui restiterant, apud Pontificem, ob ejus graviter offensum animum, deprecator fuit. Ea re peracta, conventum habuit, in quo promiscue cœnobii cujusque numero constituto, rectoribus electis, salutatibus constitutionibus opportunè renovatis, provinciæ res composuit.

C
est nonnulli
ex iis ad
Franciscanos
Conventuales
transierunt.

52 Nonnulli ex Amadeis aut Clarenis transierunt ad Franciscanos Conventuales, ut Laërentius Cherubinus in titulo prædicta constitutionis lectionem monet his verbis: Scias, nonnullos de prædictis Fratribus ad Conventuales Fratres transivisse, quos tandem ibi permanere posse concessit Gregorius XIII, die xx Decembris, MDLXXI; cujus tamen Bullam, uti minus necessariam, prætermisi. Sic tandem post varias difficultates extincta est Congregatio Amadeitarum, qua ab Amadeo nostro cognomen acceperat. Hinc tamen sanctitati beati Institutoris nihil opponi potest, quemadmodum satis liquet ex relato ratiocinio illustrissimi episcopi Novariensis, qui illum appellat virum religiosissimum, eumque ob præcipuam sanctitatem sibi plures socios adjunxisse affirmat. Ita quoque nihil dedecoris redundat in S. Joannem Columbinum, etiamsi Clemens IX Pontifex Ordinem Jesuatorum, ab ipso institutum, justis de causis suppresserit. Hæc sunt præcipua, de quibus lectorem in hoc Commentario præmonendum censuimus. Quare tantum restat, ut prælo subjiciamus veterem Beati Vitam, qua nunquam antea Latine typis excusa est, eamque consuetis annotationibus nostris illustremus.

D

A C T A

auctore anonymo cœvo.

Accepimus ex Ms. quod R. P. Franciscus Haroldus, Minorita Hibernus, nobis describi curavit, & quod anno 1669 adhuc in Romano S. Isidori Conventu servabatur.

P R O L O G U S.

IN nomine sanctæ & individuae Trinitatis, Patris & Filii & Spiritus sancti, ac in exaltationem sanctæ Crucis, & Catholicæ fidei, ac ad augmentum Christianæ Religionis. Quoniam nonnulli venerabiles Religiosi, alique quamplures magnifici, & clarissimi viri, aliquando certiores sese reddi summopere petierunt de nonnullis gestis, vita, & moribus reverendi nunc quondam & Religiosissimi Patris domini Fratris Amadæi Hispani, Ordinis ac regulæ Fratrum Minorum sancti Francisci observantissimi, Mediolani superioribus annis defuncti in Conventu S. Mariæ de la Pace nuncupato, extra a muros Portæ Tonsæ seu portæ orientalis b Mediolani ejusdem Ordinis, qui de mense Augusti in festo beati Martyris S. Laurentii circa horam vesperarum in orbem obiit de anno curso MCDLXXXII, & in ipsa ecclesia S. Mariæ de la Pace nominata, de ipso mense sepultus fuit: ac de nonnullis gratiis & miraculis, à summo rerum omnium Opifice per eum, seu ejusdem Patris domini Fratris Amadæi meritis & intercessionibus, ut dicitur, elargitis in vita & in morte, & post ejus decessum, quæ à diversis personis incidenter collecta fuerunt; cupiens eisdem, de nostra t etiam Religione bene meritis, pro virili mea rem gratam efficere, ac eorum voluntati

Auctor syn-
chronus
præfatur, se
rogatu alio-
rum
E

morem gerere, licet idoneum me non sentiam ad tanti operis descriptionem, divino tamen fretus auxilio ego ipse, qui de ejus Vita, & aliis ab eo sanctè gestis, plenè edoctus sum, quia etiam multa vidi, intellexi, & de propriis manibus palpavi, si non disertè, & eleganter, fidei saltem studio & accurata recitatione nonnulla, quæ relatu digniora esse comperero, attingere decrevi.

2 Licet ergo de ejusdem reverendi Patris Vita, & gestis, ac gratiis, ab Altissimo per eum obtentis, aliàs aliqua particulariter descripserim, nunc tamen aliquantulum copiosius atque majora de his omnibus, quæ in dies ad communem pervenire notitiam, tamquam è spatiosissimo campo pulchriores flosculos excerpens, usque in præsentem diem brevem admodum fasciculum collegi, quem pro majori omnium consolatione, & fidei augmento, quo potui, meliori modo juxta tenues ingenii mei vires in scriptis redigere curavi, ne per longa temporum curricula, tanti Patris memoria oblivioni mandaretur, & ut in Seraphica divi Francisci Religione, quæ indies magis florescit & pullulat, talem tantæque ubertatis fructum prodidisse [sciretur, &] apud posteros nosceretur, quem in terris novimus.

F

cetera sibi
nota B. A-
madei gesta
conscribere.

ANNO-

A
ANNOTATA.

a *Hic dicitur Conventus ille extra muros situs, cum tamen apud Joannem Ludovicum Gorofredum lib. 1 Archontologia cosmica inter pag. 254 & 255 in ichnographia civitatis Mediolanensis num. 61 intra muros ejusdem urbis collocetur. Quare suspicor, muros Mediolanensis urbis postea latius extensos esse, & hunc locum iis inclusum fuisse: nam illustrissimus Gonzaga in Origine Seraphica Religionis pag. 342 de eodem Conventu sic scribit: Præcedentem Conventum sequitur is, qui intra Mediolanensis ejusdem civitatis moenia aliquantulum à porta Tusa, sub titulo sanctæ Mariæ de Pace, in amœnissimo quodam loco surgit.*

b *Porta Tonsa vel Tusa in laudata Gorofredi ichnographia non parum ab Orientali distat, etsi forte olim una eademque fuerit, ut biographus hac phrasi disjunctiva videtur innuere.*

c *In Commentario prævio num. 29 ex hoc loquendi modo coniecimus, anonymum Actorum collectorem, fuisse professione Franciscanum.*

B

CAPUT I.

Beati patria, varia virtutes, pueritia, & adolescentia.

Beatus Amadeus, natione Hispanus,

Fuit ergo, ut jam rem ipsam aggrediamur, Frater iste Amadæus, de quo in presentiarum sermo habetur, patriâ Hispanus, quæ sanè regio tanti viri illustrata natali, ad has auras nostras fruendum Amadæum nobis transmisit; qui B. Franciscum Religionis suæ authorem, & fundatorem mirificè sequutus, in Beatorum consortio vitâ functus collocari promeruit. Felix ergo Mediolani hæc civitas, quæ & in vitâ, & in morte, & post decessum Amadæi meritis & intercessione quamplurimas à summo totius orbis Conditorè, gratias suscepit; & apud quam corpus ejus quolibet thesauro pretiosius, humari contigerit. Et certè non mirum videtur, si omnipotens hunc Deus pro infinita ejus bonitate, & misericordia humillimum profectò, mundoque penitus abjectissimum se exhibentem, in fine bonorum operum suorum exaltaverit in cælum, quia scribitur: Qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur.

diverso virtutum genere,

2 Per ea enim, quæ de eo jam diu etiam, tunc quo in humanis agebat, vidi & audivi & in morte & post mortem dicta & audita à fide dignis percepi, existimabatur vir iste incorruptæ & religiosissimæ vitæ, & postremò sanctus homo à sapientissimis dignissimisque viris inventus est & judicatus: fuit namque homo multum mirabilis in Religione Fratrum Minorum sancti Francisci Regulæque ab eo institutæ diligentissimus observator ac Ordinis sui. Fuitque pro majori parte temporis sui, saltem per triginta annos, vel circa, quibus in Italia Religiosus vixit, contemplationi & orationi mirum in modum deditus & occupatus, ita quod sæpenumero & aliquando per decem & octo horas in continua meditatione & oratione sine intermissione & sine aliquo intervallo genibus flexis stare visus fuerit; Fuitque etiam maximis jejuniis & vigiliis & abstinentiis maceratus; fuitque sermone gravis, humanus, purus, simplex, pius, veridicus, modestus, justus, devotus, hu-

millimus, mansuetus, benignus & charitate plenus, spiritualibusque facultatibus & devotionibus suis non solum in domesticos & notos, sed etiam in ignotos liberalissimus; in insidiis quoque, & contumeliis, injuriis & persecutionibus, ac variis perturbationibus, quibus ubique, dum vixit, affectus & molestatus fuit, patientissimus ac prudentissimus, hilaris & jocundus; pauperibus & divitibus, potentibus & infimis, sine aliquo discrimine gratissimus erat & acceptus.

3 Ipse quoque F. Amadæus fuit maximæ & præclaræ virtutis & gratiæ apud Deum & homines, & principes & etiam apud maximos Ecclesiæ prælatos: & licet in omnibus humillimum & abjectissimum se præberet; ab illustrissimis principibus in summa veneratione habebatur. Sedulus in oratione & contemplationis actu, ut præfertur, adeo etiam fuit, ut quandoque, quæ futura essent, prædiceret. Vitam suam per multos annos tam acriter duxit, ut numquam, nisi semel in die, cibo uteretur; vino ut plurimum per multos annos usus non fuit, nisi in celebratione Missæ, vel aliquando gratiâ complacendi amicis, dum ab eis, ut secum discumberet, invitatus esset. Temporibus verò jejuniorum, Quadragesimarum, & temporalium ut plurimum solum pane & aqua utebatur, & aliquando eis temporibus jejuniorum in contemplationibus taliter occupabatur, quod per tres dies & aliquando plures & noctes totaliter corporali cibo abstinebat.

4 Temporibus autem hyemalibus & glacialibus, sive etiam æstivis, per multos annos continuos sine aliquo calceamenti genere, sine aliquibus calceis, & calopodiis per nives, per lacus, per aquas nudis pedibus iter agebat. Vestigia beati Francisci imitatus, jejuniis, abstinentiis & macerationibus [se affligebat,] caducis mundi honoribus, & adulationibus sollicitè quibuscumque contemptis. Per septem tamen annos vel circa, proximè obitum suum præcedentes, jussu & mandato Sanctissimi Domini nostri D. Sixti Divinâ providentiâ olim b. Papæ IV, vino usus est, & aliis cibariis, moderatè tamen & semel in die tantum, ac calceis, quia senex & valde infirmus effectus erat. Fuitque idem Pater quodammodo angelici intellectus, & in naturalibus multum circumspectus; omnibus quidem, maxime temporibus, quibus contemplationi & orationi non vacabat; erga omnes benignus erat & humanus; fuitque fide fervens, spe stabilis, humilitate præstans, pietate affluens, charitate plenus, patientiâ fortis. Et tandem, spreto omnibus mundi deliciis, suum diem clausit extremum.

5 Progenies ejus in regione ista nota non fuit, nec alienis patetacta, quia ipse, dum vixit, progeniem suam, licet à pluribus super ea instantissime fuerit requisitus, manifestare numquam curavit; quod multi ob id eum fecisse arbitrabantur, ne, si familiam suam, quæ, quantum ex conjecturis potuit percipi, nobilissima erat & perillustris, expressisset, arrogantia vel jactationis crimine notari posset. Verum cum ex sermone suo suam non posset celare originem, ut ab aliquibus sibi familiaribus relatum fuit, aliquando se ex patre Castiliensem & Hispanum, & ex Matre Portugalem, & maxima cum difficultate fatebatur. Aliqui verò sunt, qui dixere, & magis in hoc communis inclinât opinio, eum fuisse de Regali Domo Castiliæ Hispanæ; alii verò affirmarunt, eum fuisse principem Castiliæ Hispanæ; alii eundem fuisse principem aliquarum civitatum Hispaniæ tantum in regione Castiliensi, alii fuisse

EX MS. principem regionis Hispaniæ; alii aliter dixerunt.
 6 Sed undecumque fuerit & sit ejus origo & progenies, fuit nobilissimæ staturæ & ex nobilissima stirpe, & ut creditur, ex regali prosapia: & dum vixit, fuit mirabilis & potius angelici, quam humani intellectus; & per ea, quæ ab ipso, dum in humanis agebat, aliquando apud aliquos ex fratribus suis multum sibi familiaribus prolata fuerunt, prout ab aliquibus ex eis fide dignis relatum fuit, præsertim à dominis Fratre Georgio de Vallismoncha d, Fratre Jacobo de Merliano, Fratre Joanne de Alamania, Fratre Ægidio de Monferato, Fratre Bonaventura de Cremona, & ab aliis, qui cum eodem multum conversati fuerunt.

quibus ipse Beatus
 7 Ipse Pater dominus Frater Amadæus aliquando asserebat, sibi aliàs à nutricibus suis nuntiatum fuisse, quod, cum genitores sui per multos annos conjugati filium vel filios non haberent, licet ipsa genitrix sua pluries in conjugio prægnans existisset, postremò ipsa genitrix sua prægnantem se reperiret, & jam de pluribus mensibus ex ipsa prægnatione tumefacta esset; nec tamen gauderet ipsa prægnatione, timens, ne abortum haberet, prout habere consueverat, causâ solatii una die esset super porta domus suæ, quæ erat juxta plateam illius civitatis amplissimam unà cum aliquibus ex domicellis suis, & quædam pluvia citò & repenti descendere, ob quam matrona quædam hortulana subtus eandem portam venit, ut evitaret, ne ab ipsa pluvia balnearetur, & inveniens eam dominam prægnantem, subtus portam ipsa matrona eam salutavit, benedicens prolem, quam in ventre habebat; ipsa verò prægnans de ejusmodi salutatione admirabatur, aliquantulum ingemiscens, & recogitans, nullum filium potuisse alere; cui ipsa hortulana dixit: Magnifica domina, si vultis alere filium, quem in ventre habetis, quamcitus peperistis, faciatis sibi in baptismo apponi nomen, quod vobis nuncupabitur à primo paupere mendicante, qui post partum vestrum ad domum vestram veniet petere eleemosynam. Demum ipsa hortulana, cessatâ pluvîâ, inde recessit.

de sua nati-
 vitate,
 C 8 Quæ audiens ipsa domina cum ancillis suis rediens in domum suam, prædicta verba, quæ ipsa hortulana protulit, pro quadam monitione habuit, eaque in corde suo, & ancillæ ipsius dominæ usque ad tempus partus ipsius magnificæ dominæ conservaverunt, donec peperit filium. Et cum peperisset memoriâ habens ipsa domina prædictam monitionem, per septem dies expectaverunt, maxima cum instantia, ut aliquis ex pauperibus mendicantibus ad ejus domum ad eleemosynam petendam veniret. Et cum nullus pauper comparuisset post ipsum partum, licet antea quotidie multi pauperes ad portam ejusdem magnificæ dominæ ad eleemosynam petendam ire consuevissent, contristabantur omnes de ipsa domo, & genitores, & famuli, quia nullus pauper ad eleemosynam petendam veniret. Septima verò die, cum jam advesperasset, & jam clausa esset janua domus, ecce quidam pauper peregrinus pulsans januam petit eleemosynam, cui una ex ancillis citò respondens ex fenestra exposuit, quod ibi natus erat filius ex uxore patroni domus, petiitque ab eo, quale nomen ipsi infanti in baptismo apponi deberet; cui pauper respondens subito ait: Amadæus; & statim non expectans eleemosynam recessit. Et sic in baptismo eidem infanti impositum fuit nomen Amadæus e.

pueritia,
 9 Et cum ipse infans à nutricibus lacte educaretur & à parentibus aleretur, tuac crescens val-

D de debilis erat, ita quod usque ad annos novem vel circa, cum valde debilis permaneret, à pluribus nutricibus lacte nutriebatur, & tamen ita debilis erat, ut aliquando cum jam puer factus esset, non tamen poterat abstinere, quin à nutricibus lacte educaretur, nec seipsum sustinere valebat. Ex quo parentibus ipsis & famulis, ac omnibus fere odio erat, & aliquando contumeliis & injuriis ab eisdem valde afficiebatur & molestabatur; ipse verò Amadæus multotiens verecundiâ affectus, non audebat à nutricibus nisi in occultis lac sumere in nutrimentum, & sic sæpe Frater Amadæus aliquando asserebat, se usque ad novem annos vel circa fuisse nutritum & educatum.

10 Postea verò crescens ipse Amadæus infra juvenitæ aliquot annos & in persona & in discretione, valetudineque ac fortitudine usque ad decimum octavum annum pervenit; quo anno nobilissimam uxorem, ut asserebat, desponsavit, quam tamen numquam carnaliter cognovit, nec ad maritum transduxit, & artem militarem cum aliis principibus & baronis Hispaniæ exercere cœpit. Anno verò vigesimo suæ ætatis, ut asserebat, dum in quodam bello esset in Hispania, quod, ut creditur, tempore serenissimi regis Don Joannis f, inter principes Hispanos contententes agebatur, ipse Amadæus vulneratus fuit in uno brachio. Ex quo bello exiens & domum rediens divinâ quadam motus inspiratione, relictis omnibus, solus vestus locum seu monasterium sanctæ Mariæ de Guadalupo g in Hispania pro salvanda anima sua iter suum direxit.

11 In quo quidem itinere, ut ipse Frater Amadæus aliquando incidenter familiaribus suis Fratribus ad eorum consolationem & patientiæ ac fidei introductionem referebat, tres satellites eum armis & verbis aggressi fuerunt eumque occidere minabantur; à quibus multum perterritus fuit, & ad Deum confugiens, ecce quidam miles armatus cum una mazza h aurata in manu supervenit, qui sibi auxilium præbuit illos increpans de tali aggressura & effugatis ipsis satellitibus per manum eum apprehendit & in quamdam parvulam ecclesiam ibi propinquam deduxit. Cui postea ipse miles dixit, se scire, quò iter habebat, & pro salvanda anima sua; illumque monuit, ut omnino ire deberet ad dictum locum de Guadalupo, ubi moram traheret, donec sibi aliud à Spiritu sancto indicaretur; quibus dictis, ipse miles evanuit. Ipse verò pater Amadæus solus, qui tamen secularis erat tunc, auditis prædictis, ad ipsum locum de Guadalupo audactius iter suum direxit; & in eo itinere progrediens, dum idem pater quietem in quodam hospitio quæreret, ecce quædam mulier inhonesta ad eum venit, ut cum eo super lecto in camera i cubaret, quam videns ipse Pater, statim fugam rapuit, nec in eo hospitio amplius morari voluit.

A N N O T A T A.

a Hinc manifesti erroris convincitur censura Bzovii, quam num. 5 Commentarii prævio retulimus, & sequentibus numeris refutavimus.

b In Commentario prævio num. 29 ex hoc adverbio collegimus, hac Acta post mortem Sixti IV Pontificis conscripta fuisse.

c Ex his patet, determinatam B. Amadei stirpem antiquitus in Italia ignotam fuisse. Incumbit itaque neotericis, qui plura peculiariter de nobili ipsius stemmate tradunt, fide dignos sententiæ suæ testes allegare, ut num. 37 Commentarii prævio monni-

A *monuimus.*

d Hic testis à Waddingo in *Annalibus Minorum* ad annum Christi 1264 num. 30 Georgius de Valcamonica appellatur.

e Hinc num. 34 *Commentarii prævii* refutavimus errorem eorum, qui putarunt, *Beatum nostrum* in baptismo Joannem nominatum fuisse.

f Is verosimillime est Joannes II rex Castellæ, qui eo tempore contra Alauros, aliosque intestinos hostes bellum gessit.

g Est oppidum Hispaniæ, ad amnem cognominem in provincia Extremadura situm, quod Latine Aquæ Lupiæ vocatur, ubi visitur monasterium Ordinis Hieronymiani, prodigiosa Deipatris imagine inclytum, de quibus omnibus consuli potest Gabriel de Talavera, qui originem, situm, & viros illustres hujus monasterii suscipit Hispanicè describit, ut in *Commentario prævio* monuimus.

h Vox Italica mazza Latine clavam significat.

i Camera Italice hic pro cubiculo usurpatur, ut ex sensu colligitur: nam vox Latina camera proprie fornicem significat. Hujusmodi voces barbaras, quæ facile intelliguntur, deinceps non explicabo.

B

CAPUT II.

Religiosa ipsius vita in Ordine S. Hieronymi, desiderium martyrii, & quadam miracula eo tempore patrata.

Ingressus Ordinem S. Hieronymi, culinae servit,

T Andem ad ipsum locum de Guadalupo perrexit, ubi postea per decem annos vel circa devotissimè ac religiosissimè cum fratribus ejusdem Conventus vixit, & ibi humiliora ac viliora obsequia quantum poterat pro Christi amore exercebat. In quo quidem Conventu de Guadalupo in Hispania a quædam memoratu digna ex relatu ipsius Patris Amadæi ad quosdam ex Fratribus suis accidisse dicuntur, quæ pridem ipse Pater aliquando incidenter ad instructionem eorum confratrum suorum cum eo commorantium & ad fidei confirmationem referebat; de quibus aliqua & breviori sermone, quo potero, ad majorem Dei laudem, & vitæ ejusdem Patris commendationem narrare decrevi: inter quæ dicitur quod una die dum ipse Pater in coquina ejusdem Conventus ex interiori cordis humilitate deserviret, & datæ sibi essent carnes ad coquendum, quas ad ignem in cacabo posuerat & contemplationi & orationi hoc medio tempore aliquantulum operam daret per certum temporis spatium in quodam loco apud ipsam coquinam alicqualiter remoto, donec carnes coquerent, tantum distulit, quod redeundo ad cacabum carnes nimis decoctas & quasi dissolutas invenit.

In eo ministerio mirabiliter divinam opem experitur;

13 Quæ quidem ipse Pater considerans multâ tristitiâ affectus fuit, cum non nisi maximam reprehensionem à suis Superioribus expectaret: tandem confusus gratiâ Dei ad orationem rediit, Deum exorans & beatam Virginem Mariam, tali anxietati suæ provideret; & dum ipse orationi assisteret, vidit quemdam Fratrem, qui infirmarius conventus ipsius videbatur, seu qui infirmario ipsius Conventus assimilabatur, qui cum quodam baculo in eo cacabo hincinde carnes revolvebat & mi-

sebat, quæ in ipso cacabo erant, de quâ quidem revolutione, & immixtione ipse pater Amadæus fortius contristabatur; sed postea regrediens ipse Pater ad coquinam, & perquirens, quæ in cacabo contigissent, invenit statim petiâs b carniū integras bene coctas & ordinatas: quibus visis & repertis, Deum læto animo glorificavit; & de eis postmodum Fratribus ipsius Conventus ministravit. De quibus ipsi Fratres multum congratulabantur cum eodem Patre, afferentes se numquam carnes sic optimas & bene adaptatas [pro] cibo sumpsisse: de qua quidem revolutione & immixtione, infirmarius ejusdem Conventus super ea interrogatus, ignarum se asserbat; & protestabatur; de quibus quidem omnibus; quæ acciderant, ipse Pater infinitas Deo reddidit gratias, nec tamen de ejusmodi gratia alicui tunc innotescere curavit.

EX MS.

b

14 Et eo Patre Amadæo in eodem Conventu commorante, cum etiam ad obsequia coquinæ deserviret, & aliquando ibi pluribus etiam aliis negotiis implicitus esset; & tempus non superesset, ubi commodè aliquando orationi & contemplationi vacare posset, cupiens devotioni suæ satisfacere juxta suam voluntatem, ut ipse Pater, ut præfertur, aliquando incidenter referebat, & ad martyrii palmam pro Christi amore pervenire, quodam Spiritus sancti instinctu ductus fuit licentiam à Superioribus suis petere: & quomodocumque fuerit, idem Pater versus Granatam iter suum direxit, ut ab infidelibus pro fide Christi aliquo modo cruciandus esset.

dein ardētū desiderio martyrii;

E

15 Et cum applicuisset apud civitatem Granatæ à quibusdam custodibus viarum infidelibus aggressus fuit, quem credentes esse exploratorem denuntiaverunt & ad quemdam eorum Superiorem ligatum deduxerunt, qui eum multis atrocibus verbis nudum affligere jussit, eumque cum canis seu arundinibus acutissimis pungentibus cruciandum, crudelique morti adjudicavit; sed cum postea ab aliquibus exeuntibus, aut Baptismatis lavacro lotis, & qui à fide Christi declinantes apostatæ & infideles effecti fuerant, Pater ipse vestibus spoliaretur, ut tam crudeli morti supponeretur, invenerunt eum duro cilicio ad carnem indutum, & circulum ferreum super carnes habentem; & tunc hi alicquali compassione moti, agnoscentes, eum esse pauperem purum, & simplicem, & non exploratorem, ipsum ad eorum Superiorem retrodixerunt. Qui eorum contemplatione, jussit eum flagellari & deinde flagellatum dimittere: & demum, restitutus sibi vestibus suis, ab ipsa civitate dejectus fuit.

quod Granatæ frustra quaesierat;

F

16 Deinde regrediens ipse Pater versus Hispaniam, & procedens versus mare, disposuit se cum aliquo mercatore ad infideles ire, ut omnino ad martyrii palmam pro Christi fide proficeretur; & cum jam serò ipsa die factum esset, ipse Pater ad quoddam hospitium applicuit, ubi invenit quamdam mulierem viduam plorantem propter mortem cujusdam ejus filiae, quæ tunc de proximo defuncta erat, & videns ipsum Fratrem effigiem unius Religiosi habere, rogavit illum instanter, ut Deo effunderet preces pro ipsa filia sua: & cum ipse Pater recusaret, se indignum reputans, tandem compassione motus ob instantissimas ejusdem viduæ preces, completâ per eum oratione, Dei gratiâ filia ipsa viva & sana statim inventa fuit: quibus operatis, illico ipse Pater ab eo loco recessit, ne ab aliquibus lauderetur aut cognosceretur.

mortuâ puellâ ad vitam revocata;

17 Deinde progrediens in itinere invenit navem, quæ ducebatur versus partes infidelium, & trajicere procuravit;

in Africam trajicere procuravit;

EX MS.

procurans omnino ut martyrii palmam pro Christi amore consequeretur, ipse Pater in ipsam navem se collocavit, ut per eam ad optatas auras duceretur: & cum in mari esset, & non tamen multum à littore distaret, vidit multos fluctus ipsam navem agitantés, ex quibus patronus navis ipse & alii in ipsa navi existentes multum perterriti erant, & timebant, ne periclitarentur in mari. Ipse verò Pater Amadæus, rogavit patronum ipsum, ut eum in terram remitteret; & sic ipse patronus eundem Patrem super quodam scopulo seu lapide in littore maris posuit, demum recessit. Et cum ipse Pater ex navi descendisset super ipso lapide, vidit nullam amplius in mari esse fluctuationem, & cognovit, seu tunc cogitavit divinam non esse voluntatem, ut ad infideles se transferret. Unde postea inde recessit, quia de eo Rex regnantium fortè aliud decreverat; & tandem ad dictum locum de Guadalupo rediit, ubi etiam per quoddam longum temporis spatium ad ecclesiæ deservendum & Conventui & sacristiæ ipsius mansit.

B
sed ab eo tineri impeditus,

18 Hoc autem tempore dum in dicto Conventu sacristiæ ejusdem de Guadalupo deserviret, evenit, quod, dum una die ipse Pater Amadæus alteri fratri in eadem ecclesia in celebratione Missæ deserviret, & tempore purificationis Sacramenti vinum in urceolo deficeret, & ipse Pater Amadæus non haberet tempus eundi ita citò ad sacristiam pro vino habendo, quia longe erat, orationem ad Deum porrexit, ut statim de vino provideret; qua oratione perfecta, urceolus ipse statim plenus mirabili vino effectus fuit. De quo vino sic mirabili sacerdos, qui eo vino postea in ea Missa usus fuit, finitâ Missâ, multum cum sacristano congratulabatur, dicens, se numquam tam mirabile vinum gustasse, de qua quidem congratulatione ipse sacristanus admirabatur, quia penitus hujus rei inscius erat; ipse verò Pater Amadæus hujusmodi gratiam Deo referebat, nec tamen eam tunc aliter patefacere curavit.

ad cœnobium suum rediit,

19 Alia verò die, ut ipse Pater referebat, dum ad obsequia ipsius ecclesiæ & sacristiæ se exerceret, & in altum pro quadam lampade aptanda in ipsa ecclesia ascendisset, cecidit ipse Pater, & in eo actu statim gloriosæ Virgini Mariæ se commendavit, & tandem sublevatus à terra remansit, ita quod terram, aut lapides non tetigit, nec ei aliquod nocumentum fuit: quam gratiam ipse Pater referebat esse divinam, non humanam.

C
ubi in ministerio sacristiæ

20 Altera etiam una die dum idem Pater ad obsequia ipsius sacristiæ deserviret, & in sero multis negotiis valde implicatus esset, quamdam candelam ceræ accensam armario ligneo in ipsa sacristia fixit, quâ fixa, & consumpta taliter igne urebatur armarium ipsum, quod vix posset ignis extingui; quod videns ipse Pater valde contristabatur, quia solus erat, & non videbat modum ignem extinguendi, cum aquam ibi non haberet; ecclesia verò esset clausa: & nesciens aliter huic rei providere, statim ad beatissimam gloriosissimamque Virginem Mariam se commendavit, & ecce statim duo juvenes, quos credidit Dei Angelos esse, in nocte ipsa, & ecclesia tota clausa mirabiliter apparuerunt cum aqua, ex qua statim ignem extinxerunt, demum clausis januis evanuerunt, & tamen in ipso armario sic adusto nullum signum adustionis remansit, quam ipse Pater gratiam divinam fuisse reputavit.

varia miracula ei evenerunt.

21 Eodem etiam tempore, quo ipse Pater in dicto Conventu commoraretur, & per quoddam temporis spatium gravi infirmitate, & membrorum debilitate detineretur, ita quod quasi in omni-

bus membris præterquam in lingua perditus esset, nec quiesceret, nisi dum officia divina cantare in ecclesia audiret, Superiores ipsius Conventus, ut alicui cum refrigerio reficerent, dato sibi custode infirmariò, ut eidem Patri deserviret, ordinarunt carriolam c, per quam ipse Pater omni die conduceretur ad Matutinum, & ad alia officia in ecclesia. Et dum uno mane per custodem ei deservientem ductus esset in ecclesiam per dictam carriolam ad Matutinum audiendum, ibique ab eo custode relictus esset in quadam capella ipsius ecclesiæ, ut quiesceret, audiens divina officia, mentem suam orationi tradidit coram quadam effigie gloriosissimæ Virginis Mariæ, quæ in eadem capella depicta erat, eamque gloriosissimam Matrem Virginem Mariam maxima attentione & fervore exoravit, ut ab ipsa infirmitate liberaretur; & oratione perfecta, statim Pater ipse, ut idem retulit, à seipso & sine alio juvamine, sed gratiâ Dei superveniente, sanus surrexit & demum carriolam ipsam, in qua jacebat, ad solitum locum deputatum solus reduxit. Et dum postea per custodem suum in ecclesia perquiretetur, idem Pater ab eodem custode in cella sua inventus fuit liberatus. Hæc ipsa omnia per custodem ipsum Superioribus ipsius Conventus maxima cum admiratione notificata fuerunt; ipse verò Pater de eis omnibus Deo gratias reddidit, sed de ejusmodi notificatione non curabat.

ANNOTATA.

a Ex repetito illo ejusdem monasterii situ in Hispania constat, errare Fortunatum Hueberum, dum in Menologio suo Franciscano ad diem x Augusti de eodem Beato sic scribit: Is cum Eleonora imperatrice ex Portugallia in Italiam trajiciens, divinâ gratiâ præventus, primò Hieronymitanis eremitis apud Castrum-Leonis adjunctus fuit. Sed hic secutus est Arturum à Monasterio aliosque errantes, quos num. 39 Commentarii prævii correximus.

b Petia apud scriptores medii ævi pro frusto usurpatur, & fortè deducitur ab Italica voce pezzo vel Gallica piece, qua idem significat.

c Est parvum vehiculum, quod Itali carriola & Galli brouette appellant.

CAPUT III.

Revelatio de intrando Ordine Minorum, iter in Italiam, consultatio cum quodam eremita, & varia mirabilia, quæ ei in via contigerunt.

D Enique, ut ipse Pater etiam aliàs aliquando retulit, dum quadam visione trinis vicibus replicata in somnis à beatissima Virgine Maria, beatisque Francisco & Antonio de Padua monitus fuisset, ut habitum & regulam Fratrum Minorum sancti Francisci assumeret, considerans postea talem monitionem & visionem, mirabiliter triplicatam, non esse vanam; sed animæ suæ salubrem, licentiam petiit, quam à Superioribus suis in Capitulari unione congregatis & in scriptis obtinuit, ut ex litteris, sub anno Domini currente MCDLII die

Calixtus de Instituto S. Francisci amplectendo monitus,

A die undecima mensis Decembris, sigillatis sigillo authentico apparet, datis Guadalupæ, & signatis per fratrem [Gundisalvum] Illesensem a, Priorem de Guadalupo per me visis & examinatis: & eâ licentiâ sic in scriptis obtentâ, iter suum direxit versus Italiam ut ad civitatem Assisii b proficeretur. Et veniens per Hispaniam invenit quendam locum, qui dicitur de Ubeda c in Hispania, ubi aderat Conventus fratrum Minorum Sancti Francisci, & ibidem ipse Pater Amadæus volens obtemperare mandatis in ea licentiâ descriptis, Ordinem & habitum Religionis sancti Francisci devotissimè suscepit.

proficiscitur in Italiam, 23 Demum iter accipiens versus Assisium, in itinere quosdam satellites invenit, ut ipse aliàs retulit, qui eum aggressi fuerunt, atque vestibus suis eum spoliaverunt, & eis laceratis, eum atrocibus verberibus affligerunt, credentes eum in illis vestibus pecunias habere, quas si habuisset, eidem eripere volebant; & non inveniētes pecunias, aliqui eorum ejus paupertatis miserētes, aliam vestem sibi tradiderunt. Deinde procedens in itinere per quosdam colles & montes, ut etiam ipse

B Pater assererat, ad quoddam hospitale leproforum applicuit, ut in eo refectioem & quietem haberet; & eum discumberet, à quadam muliere leprosa de quodam sancto eremita noticiam habuit, qui in partibus illis propinquis tunc commorabatur. De cujus sanctitate tamen aliàs sibi nuntiatum fuerat: & interrogavit illam, an tam sanctæ vitæ esset, prout fama erat, & per quam viam pro visitando sancto ipso eremita iter habere deberet; quæ mulier respondendo dixit, ipsum sanctum eremitam profectò esse sanctæ vitæ, sed quod iter ad eum visitandum durum erat & asperum, & quod duabus viis, seu duobus modis posset ad illum accedere, uno modo, videlicet, per circuitus montis per tres dies duraturos, aliò verò modo per transversus montis ipsius ascendendo, & postea descendendo multum arduos, & pro eundo per transversus montis cum in summitate esset, inveniret quemdam stabularium seu pastorem cum multis animalibus ad pascendum super ipso monte, habentem quosdam canes grossissimos & ferocissimos, à quibus vix vitam d evadere posset.

Et assignatum quemdam eremitam **C** 24 Quæ omnia considerans ipse Pater Amadæus, cum tamen jam multis itineribus fame & siti aliisque austeritatibus valde fessus seu depressus esset, ut citius ad ipsum sanctum eremitam pergeret, credens cum eo pauperem suam degere vitam aliquo tempore, ut cum aliquo refrigerio Deo quiesceret, confidens Dei gratiâ & beatæ Virginis Mariæ, quibus multum se commendavit, peracto primò signo sanctæ crucis, iter suum accepit, transitum sumens per dictum montem, de quo suprà; & tandem inventis canibus prædictis, in summitate ipsius montis dormientibus, liberè & sine aliqua læsione pertransivit. Demum descendens ab alio latere montis, invenit duos discipulos ejusdem sancti eremitæ, qui eidem Patri obviam veniebant, dicentes, se habere commissionem à suo venerando eremita, ut ei obviam venirent, eumque ad ipsum eremitam associarent, ne viam disperderet, quia quadam visione monitus fuerat eremita, ut accedere deberet ad ipsum Pater ipse Amadæus.

per vias difficiles adit, 25 Hi ergo discipuli Patrem Amadæum associaverunt prope cavernam, in qua habitabat eremita: & cum prope cavernam applicuissent, ecce ipse sanctus eremita multum senex & barbatus extra cavernam exiens, ipsum Patrem Amadæum

lato animo suscepit, osculumque pacis sibi dedit, & cum postea bonis cibariis carnibusque & viño refecit cum Dei benedictione & alacritate. Demum multa verba, & sermones devotos per aliquod temporis spatium cum summa jubilatione & devotione invicem habuerunt. Deinde cum crederet ipse Pater Amadæus, se in eo loco cum eremita per aliquos dies posse morari, ut propter difficillimam montis viam majorem in modum fatigatus & conquassatus quiesceret, dixit ad illum sanctus ille eremita: Oportet te hinc, Pater Amadæe, discedere, & multa graviora itinera facere & multas persecutiones pro Christo pati; & quod unum de duobus eligeret, vel quod in juventute sua multas tribulationes & persecutiones pateretur, & postea in senectute quiesceret, vel quod in juventute vellet quiescere, ut postea in senectute multas tribulationes & persecutiones pateretur.

26 Quibus quidem auditis, ipse Pater Amadæus, qui tunc etiam juvenis erat, ex tunc dispositus, se potius in juventute pati; ut in senectute aliquando quiesceret, cum in juventute fortior futurus esset ad eas perfectiones tolerandum, quam in senectute. Et tandem suscepta benedictione ab eodem sancto eremita, & cum ejus licentiâ iter suum versus Italiam accepit, & recedens ab eo Patre, datis sibi duobus focis, ut eum dirigerent in via, qua iturus erat, usque ad quamdam villam, progredientes in via focii ipsi interrogaverunt eum, an ipse Pater Amadæus ad eremitam carnes & vinum detulisset, ut cum eo sancto eremita comederet, cum in eo loco nunquam soliti essent carnes comedere, nec vinum bibere: qui respondens dixit, se nihil, ut comederet & biberet, attulisse; ex qua responsione focii ipsi valde mirabantur, cum certi essent, ipsum sanctum eremitam nullam provisionem fecisse vini, ac carniū, arbitranter, hoc divinâ potius providentiâ, quam humanâ operâ factum fuisse.

27 Demum procedens ipse Pater Amadæus solus in itinere suo per duos dies non invenit undè refectioem haberet, nisi de brugolis e, & aliis fructibus silvestribus, & tandem perveniens ad quoddam hospitale, ut quiesceret, dato sibi cubili in quadam camera, ut quiesceret, velletque super lecto quiescere, invenit anguem grossissimum longissimumque, in lecto astantem, ex quo multum perterritus, cum in camera solus clausus esset, & conclavatus, nec ab ea camera per ostium exire posset, ad quamdam fenestrellam altam ex magna anxietate festinanter ascendit, ex qua maximo cum tremore cum Dei benedictione sine aliqua læsione descendit, & aliud iter accepit.

28 Et cum in ipso itinere perrexisset, & aliquando non inveniret cibaria, quibus mediantibus refectioem haberet, essetque aliquando multum famelicus & propter continuam itinerationem fessus & fatigatus, non tamen desinebat à suis ordinatis * devotionibus & quotidianis orationibus, * foris ordinis & omni die per aliquod temporis spatium in Dei bonitate & gratia confusus in aliquo loco remoto morabatur, & Altissimo Deo & beatæ Virgini Mariæ se commendabat, & progrediens in itinere ipso cum à via aliquantulum aberrasset, famelicusque multum esset, vidit quemdam juvenem, canem habentem sibi alligatum ante eum Patrem Amadæum per aliquod spatium præcedentem per quosdam colles, & cum jam per aliquod terræ spatium ipse juvenis fortiter præcessisset cum ipso cane, idem Pater Amadæus in strata per terram

xx ms.

invenit medium panem tramenti albi & bene ordinatum, quem cum Dei benedictione suscepit, animo tamen, ut eidem juveni præcedenti traderet, credens ipsum panem ab eo juvene cecidisse, & cum post ipsum juvenem per aliquod spatium terræ cucurrisset, ipse juvenis cum cane evanuit, nec umquam amplius ipsum vidit, & retento dicto pane, ipse Pater Amadæus dubitabat multum, ne opere diabolico panis ipse inventus esset, & ne ab eo tentaretur, quia valde famelicus erat, ab alio latere cogitabat, quod forsitan Dei gratiâ inventus esset, ut ejus famelicam passionem recrearet: tandem facto super eo pane crucis signo pluries, confusus in Dei bonitate, de eo pane & cibo sumpsit cum Dei benedictione, ex quo valde recreatus fuit.

sæpius miro modo pasciuntur,

f

B

29 Alia verò die, dum in ipso itinere per Galliam transitum faceret, & versus Italiam tenderet, & per civitatem Avinionensem quævisisset, ut in aliquo loco ipsius civitatis refectioem, & quietem amore Dei haberet, non invenit nisi hospitium leproforum, ubi refectioem & quietem in serò habuit. Demum proseguens etiam in ipso itinere, invenit quemdam nobilem habentem famulum, qui calathum cum cibariis habebat; ut deferret operatoribus suis, cui ipse Pater eleemosynam petiit; ipse verò nobilis panem, & dimidium pulli decoctum ei dedit, de quibus postea ipse Pater bonam refectioem cum Dei benedictione sub arbore ad umbram suscepit, & regrediens ipse nobilis, invenit ipsum Patrem sub arbore, ubi refectioem sumebat; cui ipse nobilis ait: Nonne dedi tibi medium pullum decoctum? Cui respondens dixit ipse Pater: Dediisti. Ipseque nobilis dixit: Ego inveni pullum integrum decoctum in nihilo deficientem. De quibus quidem omnibus ipse Pater Deum glorificavit.

Musaque demonis tentatione,

g h

i

C

k

l

m

30 Deinde etiam procedens in itinere per aliquos dies, quadam die invenit quemdam hominem in modum caldirarii g habentem bulgias h, qui interrogavit ipsum Patrem Amadæum, quò iter haberet; cui ipse pater respondit, se versus Januam i iturum, ille verò caldirarius dixit, & ego similiter; eamus ergo in societate: & inde peregrinantes, cum tandem ad umbram cujusdam arboris, cum maximus calor esset, ambo se exposuissent ad quiescendum, ipse caldirarius dormire cœpit, habebatque ille caldirarius unam lesinam k in bulga, quam ipse pater accipere volens, ut ea operaretur pro sua veste sua, quam multum laceratam habebat, & accipiens ipsam lesinam, eam invenit gravissimam, & disnodatam in medio manici l concavatam, quam etiam ducatis m plenam invenit: quæ videns ipse Pater, timens ne diabolico spiritu tentaretur, lesinam ipsam ad suum reposuit locum, & illico tamquam à colubri facie fugam arripuit, ibique caldirario ipso relicto cum lesina & rebus & pecuniis suis, per multos & multos passus Pater ipse nunquam retro aspiciere ausus fuit; sed cum jam longe esset, retrospectus nullum vidit hominem, sed perterritus maximo ex terrore erectis capillis suis eo in loco, ubi se ad umbram ambo exposuerant, vidit maximum in aère elevari pulverem cum quadam terribili & sulphureo odore, quem ab eo caldirario processisse putavit, eo quod fortè diabolus Patrem illum cum pecuniis illis tentare vellet caldirarii faciem assumpserat.

divinam providentiam experitur.

31 Demum transiens per Galliam, Januam venit, ubi per dies multos infirmus exiens, maxima cum difficultate hospitium invenit, & tandem cujusdam Hispani medici contemplatione ad ho-

spitium quoddam positus fuit, & dum ibi morbo gravi detineretur, dormienti sibi visum fuit, se in ipsius hospitii capella esse, ubi gloriosissima Virgo Maria tota veste candida exornata apparuit, quæ Patri eidem ingens præbuit gaudium, & in ipsa apparitione Patrem eundem valde fortificavit, ita quod die altera diluculo mane Pater ipse ab eo recessit hospitali, & per multos montes & colles usque ad terram Chiavari n pervenit, ubi quamdam invenit mulierem Tertii Ordinis habitu sancti Francisci indutam, quæ multis tribulationibus vexabatur, in tantum, quod desperata vestes habitus ipsius deponere volebat: ipse verò Pater tot religiosis & devotis exhortationibus sic eam mulierem corroboravit, quod ipsa tota reconciliata in habitu prædicto se confirmavit, à qua postea refectioem bonam habuit.

A N N O T A T A.

a *Prænomen hujus Prioris, quod in Ms. nostro deerat, supplevi ex Gabriele de Talavéra lib. 2 Historia Guadalupensis cap. 20, & Josepho de Signença in Historia Ordinis S. Hieronymi part. 2 lib. 4 cap. 5, ubi illum Hispanico Gonçalo de Yllecas nominant, & egregia hujus viri gesta narrant.*

b *Passim nota civitas Italia in Umbria, qua natalibus S. Francisci & S. Clara potissimum illustis est.*

c *Est urbs Hispania in Vandalitia ejusque parte orientali versus confinia Castella nova, & unâ leucâ in Septentrionem à Bati fluvio distat.*

d *Ex sensu satis patet, auctorem hac inversa phrasi significare voluisse, canes istos fuisse tan feroces, ut Beatus vix mortem evadere posset.*

e *Vox Italica brugnola indicat fungum, aut prunum silvestre, qualem cibum tunc Beato occurrisset, facile ex adjunctis colligitur.*

f *Est notissima urbs Gallia in Provincia ad Rhodanum fluvium sita sub dominio summi Pontificis, qua Latine Avenio & vernaculè Avignon vel Avignone vocatur.*

g *Caldirarius vel calderarius, ab Italico caldaraio, est ararius faber vel lebetum opifex.*

h *Bulgia est saccus ex corio confectus, quem Latini quidam auctores bulgam appellant.*

i *Sic passim ab auctoribus mediæ ævi exprimitur nomen istius notissima urbis, quans nunc communiter Genuam vocamus.*

k *Vocabulo Italico lesina significatur instrumentum, quo sutores utuntur, & quod Latine subulam dicimus.*

l *Vox Italica manico, quam auctor hic Latine inflectit, significat manubrium, ut etiam ex sensu satis patet.*

m *Est passim nota moneta species, primum anno 1240 cusa à Rogerio rege Sicilia, & nomen accepit à Ducatu Apulia, ut Cangius in Glossario ad hanc vocem tradit.*

n *Claverinum seu Clavarum, quod Leander Albertus, seu potius Latinus hujus scriptoris Itali interpres, in Descriptione Italia pag. 30 Claverium vel Claverum nominat, vernaculè Chiavari, est oppidum Italia in ora Genuensi orientali situm, & non procul à mari distitum. Dum itaque hic dicitur Beatus ad terram Chiavari venisse, biographus verosimiliter indicare voluit territorium istius oppidi.*

CA-

CAPUT IV.

Pia ipsius commoratio prope Assisium, demonis mina, & mirabilia quadam precibus eius facta.

Beatus, frustra petito ingressu in Ordinem Minorum,

Postmodum Pater ipse ad Florentiæ civitatem gressus direxit, ubi tamen per diem totam quærens, nullum invenit hospitium, nisi hospitale, ubi quietem ea nocte acciperet. Altera verò die inde discedens, Perugiam *a* venit, & ibi reverendissimum dominum Fratrem Angelum de Perugia sacræ Theologiæ Professorem & totius Ordinis Seraphici sancti Francisci Ministrum *b* invenit, quem visitavit. At ipse dominus Minister eundem Patrem Amadæum audire noluit, imò videns ita vestibus abjectissimum eum expulit. Quæ audiens ipse Pater Amadæus, suum versus Assisium statim iter direxit, & ad Conventum divi Francisci ivit, quem in Conventu accipere Fratres Conventus ipsius recusaverunt.

prope Assisium pie vivit,

33 Verùm Pater ipse omnia pro Christi amore tolerans, prope ecclesiam sancti Francisci Conventus ipsius Assisii in remotis tamen partibus mansionem patienter fecit per tres fere annos continuos maxima cum egestate, & tolerantia, prout inferius dicitur, in eoque etiam loco multas alias tribulationes, egestates, persecutiones, tentationes, & anxietates passus fuit, ut ipse Pater aliquando assererat. Et eo tempore, quo idem Pater, ut alias asseruit ut supra, apud ipsum Conventum Assisii mansit, & quia totus pauper & à principio incognitus erat, non habebat tunicam, neque cappam in habitu Religionis prædictæ, sed laceratis vestibus indutus erat, & propterea non habebatur pro Fratre ipsius Religionis, quia ita abjectus erat, imò se abjectissimum & vilissimum exhibebat, in ipsoque Conventu die noctuque orationi, & contemplationi vacabat, & ex elemosynis, quæ sibi interdum erogabantur, alimentum assumebat.

C Interpretaque demonis comminatione,

34 Et cum certa die in dicta ecclesia superiori sancti Francisci, orationibus & contemplationi vacaret, solusque in ecclesia ipsa circa horam Tertiarum ante altare majus ecclesiæ ipsius superioris existeret, ecce quidam in forma hominis gigantis magni & grossissimi ante ipsum sese obtulit, qui maximo cum impetu, & animo feroci, verbis atrocibus, ac minis ipsum Patrem Amadæum increpabat, procurabatque eum ad desperationem salutis suæ provocare, dicendo, quia ipse Pater abstinere deberet à tot orationibus & devotionibus, & ab ejus tanta vigiliarum & abstinentiarum observantia & ab ejus tanta vitæ austeritate, quia in omnem modum damnatus erat Pater ipse ad damnationem perpetuam; ex quibus & multis aliis atrocibus verbis & perfectionibus, & ejusdem feroci aspectu ipse Pater multum perterritus totus inveniebat; confusus tamen in Domino, manus suas Pater ipse ad altare fixit dicens maxima cum fiducia: Si totus mundus subvertetur, ego verus servus Dei esse volo, donec vivam, & tunc statim gloriosæ Virginis Mariæ se commendavit. Quibus dictis gigas ille maximo cum impetu & turbatione retrocessit, & statim extra ipsam ecclesiam exiit; nec exinde comparuit. Ipse

Augusti Tomus II.

verò Pater Amadæus aliquantulum à tali terrore relevatus, ex recessu ipsius gigantis lætus remansit Deumque glorificavit creditoque, eam fuisse diabolicam tentationem, & quod ille fuisset dæmon, qui ad eum tentandum venerat in forma gigantis.

EX MS.

35 Demum cum multum in ipsa ecclesia moraretur ipse Pater, & propterea aliquantulum sacræ ipsius ecclesiæ familiaris effectus esset, aliquando ad servitia ecclesiæ ipsius ab eo requirebatur, quibus Pater ipse aliquando libentissimè se exhibebat, & eis in multis & ipsi ecclesiæ serviebat. Et cum ipse Pater Amadæus multum orationi & contemplationi in dicta ecclesia deditus esset, multumque se servitiis sacrarum exhiberet Conventus ipsius; aliquando ab eisdem cibos in elemosynam suscipiebat: tandem una die, dum alter ipsorum sacrarum morbo pestifero detineretur in modum, quod ejus vita esset multum periculosa, ipse Pater stimulatus & persuasus fuit ab ipso infirmo, ut Deum exoraret pro ejus sanitate; cui ipse Pater complacendo per multos dies in suis orationibus Deum exoravit pro ejus infirmæ liberatione, qui tandem infra paucos dies ab ipsa infirmitate sanus & liberatus remansit; qui postea, attenda liberatione habita per ipsum & sacrarum ab ipsa pestifica infirmitate, quam obtinuisse credebat mediante orationibus & intercessione Patris ipsius Amadæi, quem tamen tunc laicum esse credebat, vestem eidem Patri & habitum Religionis sancti Francisci donavit, illiusque etiam multis aliis personis commendabat, ita quod à pluribus etiam laicis in tantâ veneratione habebatur ipse Pater, quod pro eorum infirmitatibus & adversitatibus ad præfatum Patrem aliquando recursum habebant, ut in orationibus suis pro eis; seu pro eorum liberatione Deum exoraret, inter quæ multa mirabilia memoratu digna de eo & ejus orationibus, meritis, & intercessione ab altissimo Creatore collata esse dicuntur.

agrotanti sacrarum habitum precibus suis obtinet;

E

36 Illa Romæ & alibi in Italia & præcipue in regionibus Romæ, & Assisii propinquis notoria esse dicuntur. Et de quibus inter alia quædam, à quodam Fratre Georgio, ejusdem Patris Amadæi socio, relata fuerunt; qui dixit de quadam magnifica domina Catharina uxore magnifici domini Cæsaris ex Condonis civitatis Lucanæ, sorore Sanctissimi Domini Nicolai tunc Papæ quarti, quæ dum multis annis nupta filii careret, recursum habuit ad eundem Patrem, tunc in dicto Conventu Assisii commorantem, ut ad Deum pro prole habenda precibus funderet, & tandem per eundem Patrem precibus ad Deum porrectis, Deo sic concedente, post statutos & limitatos menses filium peperit, quem per annos nutriti seu nutriti fecit; sed cum de gratia hujusmodi à Deo sic obtenta; ipsa domina Catharina irideret, ab eodem Patre Amadæo monita fuit, ut nisi à tali irrisione & infidelitate desisteret, ipsum filium infra certum tempus ab eo statutum & præfixum perderet, & sic in termino statuto, ipsa Dominâ in ea irrisione & infidelitate perseverante, eundem filium suum mortuum vidit.

sterili matronæ filium impetrat;

c

d

F

37 Fama quoque etiam dicitur esse de quadam alia magnifica domina alias uxore & relicta à quodam magnifico domino civitatis Fulginei tunc vidua, quæ cum vocata esset Romæ comparere coram tunc Sanctissimo Papa, & ipsa ire dubitaret, consulta e ab eodem Patre Amadæo fuit, ut iret; qui tamen prænuñtiavit maximum periculum in itinere sibi evenire, sed quod speraret in Altissimo Deo & si in ejusdem gratia confideret, evasuram affirmans & bonam superinde fortunam ab eo-

Et aliam nobilem mulierem à periculo submersionis

e

** forte intrinsece*

EX MS.

dem Sanctissimo Papa consecuturam, pro qua idem Pater frater Amadæus se Deum instanter obtulit & Virginem Mariam velle exorare, quæ domina dum honorabiliter progredere versus Romam super equo & famulis comitata, dum super quodam ponte supra Tyberim transitum fecit, equus super quo ipsa equitabat præcipitanter in flumen unâ cum ipsa domina cecidit.

virumque
ab hernia
liberat.

38 Tandem Deo & beata Virgine auxiliantibus meritis & intercessionibus orationum, ut creditur, ipsius Patris Amadæi ipsa domina, quæ totaliter submersa cum equo ab omnibus plangebatur, equo tamen submerso, illæsa super ejusdem fluminis ripa reperta fuit, exclamans, se Dei & Virginis Mariæ gratiâ, & meritis orationum domini P. Amadæi de Hispania fore illæsam; quæ quidem omnia per eam & famulos ejusdem notificata esse dicuntur prælibato Domino tunc Papæ & aliis Romæ & alibi; quæ Domina postea bonam expeditionem & magnalia munera ab eodem Sanctissimo Domino Papa consequuta fuit, prout ab eodem Patre fratre Amadæo sibi prænuntiatum fuerat. Dicitur quoque etiam famam esse de quodam nobili Castellano, qui cum valde crepatus esset juxta genitalia, habuit recursum ad eundem P. Amadæum ut pro ejus liberatione Deum exoraret, & tandem, per eum Patrem perfecta oratione, ab ipsa crepatura liberatus remansit.

ANNOTATA.

a *Hæc urbs Italia vocatur Latine Perusium, Italicè verò Perugia, à quo vernaculo nomine biographus hoc loco eam Latine inflexit. Sed ad famosas hujusmodi urbes, sive Latine sive Italicè expressas, imposterum nihil annotabo.*

b *Oportet, hoc contigisse inter annum Christi 1450 & 1454: nam Angelus Perusinus anno 1450 primum Generalis Ordinis Minister electus est, & mense Augusto anni 1453 è vivis excessit, ut Waddingus in Annalibus Minorum ad hos annos testatur.*

c *Waddingus in Annalibus Minorum ad annum Christi 1464 num. 35 hunc virum cognominat de Comitibus pro ex Condonis. Utra lectio præferenda sit, parum interest, nec vacat inquirere.*

d *Voluit biographus, ut opinor, indicare Nicolaum Quintum, qui hoc tempore Ecclesiam gubernavit. Nescio, utrum amannensis, an ipse auctor in illo numero erraverit, cum Cimarellus, Italus Actorum interpret, etiam Nicolaum IV Pontificem assignaverit. Sed cujuscumque sit error, Benignus Fremaut in Flandrica Beati Vita, & Waddingus in Annalibus Minorum ad annum Christi 1464 num. 35 rectè eum emendarunt, & pro Nicolao Quarto Pontifice Nicolaum V substituerunt.*

e *Auctor hic utitur verbo consulere contra regulas syntaxeos, ita ut hoc loco sensus sit: consilium ei ab eodem Patre Amadeo datum fuit, ut iret.*

CAPUT V.

Admissio ad Ordinem Minorum, varia in eo persecutiones, migratio ad Conventum Mediolanensem, & publica sanctitatis miraculorumque ejus fama.

EO autem medio tempore, quo ipse Pater Amadæus in dicto Conventu Assisii commorabatur, præfatus dominus frater Angelus de Perusio, qui Generalis Minister erat ipsius Ordinis sancti Francisci, decessit, & demum reverendus dominus frater Jacobus de Mozanica, sacre Theologiæ Professor, in Generalem Ministrum totius ejusdem Ordinis sancti Francisci electus fuit. Qui cum postea venisset Assisium pro Conventum ipsum visitando, ubi per aliquos dies moram traxit, eundem Fratrem Amadæum ad professionem ipsius Religionis S. Francisci clementer & devotissime suscepit. Et adhuc eo Patre Amadæo commorante in dicto Conventu Assisii, ubi fere per tres annos vel circa in totum, computato tempore novitiatus, religiosissime & observantissime vixit, ut prædictum est; & eo valde instante orationibus & contemplationi, multæ personæ etiam ex laicis ad eum recurrebant ut pro adversitatibus suis ad Deum funderet preces in suis orationibus; ipse verò gratis & libentissime similibus se exhibebat, orabatque & gratias aliquando pro eis obtinebat, ex quo aliquibus sacris ecclesiæ prædictæ tædio erat ex eo, quod similibus pro nihilo & gratis se exhibebat.

40 Sed cum aliquando ipse Pater socios Fratrumque ipsius Conventus pro suis negligentis & defectibus gratiosè increparet, tandem in tantam derisionem, contumeliam & odium devenit aliquibus ex Fratribus & præcipue sacris ecclesiæ ipsius & maxime prænominato sacristæ, qui intercessionibus Patris ejusdem ab infirmitate phthistica liberatus fuerat, quod superveniente morte Sanctissimi Domini Nicolai Papæ Quarti taliter ipse Pater Amadæus ab eisdem Fratribus impediatur, ut non posset orationibus, & contemplationi, nec etiam aliis suis devotionibus, ut solebat, vacare. Unde cum ex eis impedimentis, & aliis perturbationibus multum vexaretur ab eisdem Fratribus, ipse tamen Pater Amadæus patientissime ea omnia pro Christi amore tolerabat, Deoque gratias quotidie agebat, quia in tribulationibus & persecutionibus, virtute & gratia Dei corroborabatur, & participem passionum Christi, & electorum suorum se recognoscebat. Et ut magis ipsi Fratres eundem Patrem Amadæum conturbarent, & impedirent, prohibuerunt modo quodam indirecto, ne eidem Patri Sacramentum eucharistiæ concederetur, prout concedi solebat, quia singulis diebus Dominicis eucharistiæ Sacramentum sumere consueverat; eique taliter insidiabantur, quod vix in eodem Conventu vivere poterat.

41 Ipse tamen se innocentem sentiens eorum, quæ sibi imputabantur, in Domino confidens, patientis & magis fortis erat, omniaque pro Christi amore patienter tolerabat, se gratiarum, quæ sibi ab Altissimo Deo concedebantur, indignum reputans. Et cum quadam die vocatus esset in rectorio

D

Beatus, e-
missa pro-
fessione in
Ordine
Minorum,

E

incurrit in-
vidiam ali-
quorum
Fratum,

F

A fectorio à Superiore suo, ut eis, quæ sibi ab eisdem Conventus Fratribus in adversum objiciebantur, responderet, quia aliqui multas injurias & increpationes sibi inferebant, aliqui verò de eum incarcerare volendo minabantur; alii verò eum volendo à Conventu expellere minabantur; alii verò eum graviter verberare volendo minabantur, & omnia patienter tolerabat, & os suum ad contradictionem non aperiebat; sed cum illum hæreticum esse imputarent & extra fidem, ipse verò diceret se, non esse hæreticum, sed fidelem Christianum, & in Dominum nostrum Jesum Christum fidem tenere suam, & ita eum Patrem similibus & aliis atrocibus injuriis, & minis afficerent, quorum Fratrum persuasionibus Superiores ipsius Conventus prohibuerunt ei, ne aliquos laicos alloqueretur; qui cum obedientiæ deditus esset, Pater ipse Amadæus per multos & multos dies laicos alloqui abstinuit, referens hanc prohibitionem sibi gratissimam fore, ut magis orationibus & contemplationi vacare posset.

B *etque insidias struebant;*
42 Quo medio tempore aliqui ex ipsis Fratribus dicti Conventus, non tamen ex Superioribus, imò ipsis Superioribus insidiis, decreverunt de volendo eum Patrem Amadæum per aliquem modum Romam mittere, ut jussu Sanctissimi Domini Calisti & tum Papæ versus regiones Hispanas remitteretur, ut sic eum disperderent, vel ab eo Conventu segregarent, & ordinatis quibusdam litteris missivis per aliquos ex Fratribus dicti Conventus Assisii, non tamen à Superioribus, imò eis insidiis, quæ dirigebantur aliquibus aliis Fratribus Religionis ejusdem tunc in Curia Romana commorantibus ab eorumdem Fratrum amicis, per quas litteras ab eis requirebatur, ut mediante jussu ejusdem Sanctissimi Papæ Calisti ipse Pater Amadæus ad partes Hispanas vel aliò transmitteretur, ut tandem disperderetur; quæ tamen omnia Pater idem ignorabat.

sed de insidiis ab angelo monitus,
C 43 Tandem statuto die, & datis eidem Patri duobus sociis, quibus datæ fuerunt ipsæ litteræ, commissum fuit ipsi Patri Amadæo, ut cum eisdem sociis Romam iret; & susceptâ licentiâ, iter suum direxit cum eisdem sociis versus Romam. Et cum ad quoddam hospitale in itinere hospitium in serò suscepissent, ipse Pater in nocte sequenti, dum loco dormitionis ad orationem se in cella exposuisset, quadam visione per angelum, ut creditur, in forma unius juvenis monitus fuit, ut Romam non iret, quia litteræ sociis datæ malè de eo referebant: cui ipse Pater respondit, quomodo cum bona conscientia obedientiæ Superiorum suorum rebellare posset; ad quæ ipse juvenis respondens, dixit ipsum non debere de hoc curare, quia à veris Superioribus suis litteræ ipsæ non fuerunt destinatæ, & quod omnino Romam non iret, sed potius ad Ministrum Provinciale suum, tunc Perusii commorantem pergeret, pro habenda licentiâ se ad R. P. Ministrum Generalem Ordinis totius transferendi, qui tunc ad Capitulum Provinciale celebrandum in civitate Brixie residebat. Demum ipse juvenis evanuit.

persecutoribus in odio suo perseverantibus,
44 Mane autem facto, cum ipse Pater Amadæus à sociis in itinere versus Romam procedere vocaretur, respondit, se non iturum, nisi prius sibi exhiberent literas Romæ directivas, nuntians eisdem, quæ in litteris ipsis scripta erant, & quæ de eo ordinata fuerant per eosdem, & eas litteras non fuisse scriptas de mente Superiorum suorum; quibus auditis, ipsi Patres socii admirantes, eo tamen à sua mala opinione non declinantes, sed disponentes omnino ipsum Patrem

Romam gressurum, iter arripere instabant; & cum ipse Pater ire renueret, ipsum magis increpabant, inter quos erat ille sacristanus, qui mediantibus orationibus ejusdem Patris in Conventu Assisii ab infirmitate phthisica liberatus fuerat. Tandem volentes ipsi Fratres, ut Pater ipse Amadæus omnino Romam iret, litteras ipsas eidem Patri exhibuerunt, quas ipse Pater aperuit & invenit, prout sibi in nocte prænuntiatum fuerat, & retinuit, eumque sacristanum superius liberatum de ejus malitia, dolo, & malignitate atque de ejus bonorum operum & beneficiorum ab eo susceptorum ingratitude increpabat, pro quorum quidem punitione ipse Pater indicavit, eum non evasurum mortem post annum exinde secuturum, quæ postea, prout intellexit, veraciter eidem sacristano evenit.

45 His peractis, ipse Pater, relictis dictis sociis, versus Perusium ad Ministrum Provinciale iter accepit, à quo licentiâ petiit & obtinuit, se ad Brixie civitatem transferendi, ubi per præfatum R. P. Jacobum de Mozanica, Generalem Ministrum, Capitulum Provinciale celebrabatur, ad quod Capitulum ipse Pater interfuit. Demum jussu ejusdem reverendissimi Patris domini Magistri Jacobi de Mozanica Mediolanum venit in Conventu videlicet Fratrum sancti Francisci portæ Vercelinæ d Mediolani, ubi per aliquos menses aliquando ad obsequia sacristiæ ejusdem Conventus conversatus fuit. Sed cum multum orationibus contemplationique deditus esset videretque, quod propter occupationes, quæ ei ad obsequia dictæ sacristiæ implicito accidebant, orationibus, & contemplationibus vacare non poterat, licentiâ à tunc domino Ministro Conventus ipsius petiit, ut ab ejusmodi occupationibus eximeretur, quam ab eodem domino Ministro obtinuit, & assignatâ sibi quadam camera seu cella in Conventu ipso in veteri infirmaria Conventus ejusdem Mediolani, ut magis à conversatione aliorum Fratrum longius stare posset, assignatoque sibi uno ex Fratribus dicti Conventus, nomine Fr. Georgius de Valchamonicha e ad eidem Patri serviendum, ibidem per multos menses in magna religionis observantia permansit.

46 Quo quidem tempore, secundum quod ab eodem fratre Georgio pluries relatum fuit, ipse Pater Amadæus in eodem Conventu Mediolani sancti Francisci singulis diebus orationibus & contemplationi valde se dabat, & in tantum aliquando contemplationi & orationibus sic occupabatur, quod pluries per quatuordecim horas continuas & aliquando plus in tali meditatione & contemplatione sine aliquo intervallo stare visus fuit, ibique etiam multas abstinentias, & vigiliis sustinebat, & rarò aut nunquam vino in cibariis suis utebatur. Sed cum ipse Pater aliquando valde admiraretur recogitans vias suas, & videns, se Mediolanum & Lombardiam sic advenisse, uno sero eundo per claustrum superius in infirmaria ejusdem Conventus sancti Francisci Mediolani videns quasdam plantas seu arbores prunarum in horto ipsius Conventus multum telis araneorum suffocatas, super quibus erant vermes, frondes arborum ipsarum devorantes, coram Fratre ipso Georgio, tum socio suo, dixit: Si voluntatis divinæ fuerit & est, quod venerim in hunc Conventum, & in Lombardia remaneam, hoc signum altissimus Deus mihi demonstret, videlicet, ipsos vermes, & telas araneas citò ab eis arboribus depellat; & tandem mane sequenti, Deo sic providente, arbores ipsæ ab ipsis vermibus & araneis mundatæ repertæ fuerunt,

EX MS.

runt, nec ab inde ipso anno à similibus vexatæ fuerunt, ut retulit idem frater Georgius; quæ quidem, ut creditur, acta fuerunt anno corrente MCDLVI.

Et corpus suum jejuniis affligebat,

47 Et eis temporibus quibus ipse Pater commorabatur in eodem Conventu sancti Francisci Mediolani, prout asseruit idem Frater Georgius, communiter tribus diebus in qualibet hebdomada jejunabat; & eis diebus, quibus jejunabat, solum pane & aqua utebatur, & multoties eis diebus jejuniorum à totali cibo abstinebat; sed continuè in diebus Veneris & sabbathinis pane & aqua tantum utebatur: in aliis verò diebus utebatur aliquando illis cibis, qui sibi ministrabantur, & communiter non comedebat, nisi semel in die sive jejunaret, sive non; nec umquam comedebat, nisi priùs complevisset orationes & meditationes suas, in quibus per septem usque in octo horas continuas communiter occupabatur; & aliquando visus est stare occupatus contemplationi usque ad decem octo horas: eloquia verò sua erant rara &, cum loqueretur, verba sua ipsa pro majori parte circa divina & sanctorum virorum exempla proferebantur; nec umquam nisi utilia & exemplorum digna loquebatur. Multumque solitarius in cella sua & in oratorio stabat, & sæpe numero viri nobiles notitiam habentes de ejus religiosissima vita, ad eum recurrerant, ut in orationibus ejusdem Patris pro suis necessitatibus aut adversitatibus gratiam ab altissimo Deo obtinerent, licet ipse Pater à personis secularibus, quantum posset, se abstineret.

B

48 Inter quos nobiles, ut relatum fuit, dicitur de quadam domina Catharina, cognata domini magistri Dionysii de Nursia, olim Mediolani phyci, quæ, dum gravi morbo & febre ethicali per multum tempus detenta esset & detineretur, ita quod ab ipso magistro Dionysio cognato suo in civitate Mediolani insanabilis reliqua esset, & ita etiam pro ejus vita apud medicos nulla spes esset, & notitiam habuisset à quodam F. Aloysio de Lencho ejusdem Conventus de ejusmodi Patris Amadei religiosissima & devotissima vita, ad eundem Patrem Amadeum recursum habuit, ut pro ea, & ejus liberatione Deum exoraret. Tandem per eundem Patrem Amadeum, peractis pro ea precibus, infra tres dies sine aliis medicaminibus ab ejusmodi infirmitate gratiâ Altissimi Dei liberam se invenit, de cujus gratia seu convalescentia idem Magister Dionysius phycus valde admiratus fuit, judicavitque, ipsam dominam Catharinam fuisse gratiâ & miraculo Dei, & non virtute medicaminum, nec aliâ humanâ gratiâ liberatam.

Abi nobili cuidam mulieri,

C

49 Dicitur etiam de quodam Fratere Stephano de Cararazio se ejusdem Ordinis & Conventus, qui cum jam diu gravi morbo febris & debilitatis juncturarum depressus esset, ita quod crura sua & tibiæ & pedes ferme mortui esse viderentur, nec ejus vitæ spes aliqua esset, & Pater ipse Amadeus multa persuasione à Fratribus ipsius conventus inductus fuisset pro eo Fratere Stephano Deum exorare; tandem perfecta oratione, per eundem Fratrem Amadeum ipse frater Stephanus infra modicum tempus & citò liberatus remansit, qui postea etiam per annos duos vel circa sanus vixit.

Fratricque Ordinis Franciscani, mirabiliter sanitatem impetrat,

f

50 Et cum prædicta notificata fuissent domino Ministro & Fratribus ipsius Conventus per ipsum Fratrem Aloysium de Lencho & Magistrum Dionysium de Nursia, quibus aliquando hæc talia referabantur, ipsique Magister Dionysius & alii, qui notitiam habuerunt de liberatione su-

prædictæ dominæ Catharinæ tamquam multam familiaritatem habentes cum illustrissimis Principibus D. Francisco Sfortia & D. Blanca Maria ejusdem consorte Vicecomitibus, tum Mediolani Ducibus &c.; & cum eorum familia, eandem gratiam præfatis illustrissimis Principibus retulerunt, & habitâ per eosdem diligenti informatione de prædictis & de ejusdem Patris Amadei religiosissima vita & regulæ suæ observantia, tum ab ipso domino Ministro & tum ab aliis ex Fratribus ipsius Conventus, qui de ejusmodi liberatione supradictæ dominæ Catharinæ & supradicti Fratris Stephani de Cararazio ac de ejusdem Patris religiosissima vita informati erant, eundem Patrem Amadeum postea in maxima reverentia habuerunt, decreveruntque ipsi illustrissimi Principes, ac imposuerunt domino Joanni Giapano, tunc Ducali expeditori & secretario, ut cibaria pro ejusdem Patris & sociorum suorum necessitate convenientia ex Ducali dispensa quotidie transmitteret: & quandoque pro suis adversitatibus, tunc eidem Principibus occurrentibus, ad eundem Patrem Amadeum recurrerant, ut pro eis Deum exoraret.

D ita ut Dux Mediolanensis aliique Beatorum ideo impensè venerentur,

51 Ipse verò Pater Amadeus de aliqua ejus laude aut fama non curabat; sed quantum poterat similem gloriam, famam, & honorem fugiebat, vitemque se exhibebat & reputabat, fugiebatque etiam quantum poterat laicorum familiaritatem, & etiam pro posse suo à Fratribus Conventus ipsius se abscondebat, ne eum venerentur, nec curabat, quod aliquis præter socium suum ipsum alloqueretur. Latitabat quoque multoties in ecclesiæ angulis, aliquando in sancti Spiritus capella, quæ est in infirmeria ipsius Conventus, & aliquando alibi in eodem monasterio se occultabat, ne eum invenirent, ubi in oratione & contemplatione aliquando raptus, ut mortuus inventus fuit. Aliquando etiam ab eisdem illustrissimis Principibus vocatus fuit, ut ejus puritatem & bonam & virtuosam conversationem aliquo modo experirentur. Tandem, Deo sic annuente, in tantum crevit ejusdem Patris religiosissimæ austeritatis & sinceritatis vitæ suæ fama apud Principes ipsos, ut quodammodo ab eorum quotidianis intercessionibus valde vexaretur, & in modum, quod aliquando, imò multoties eorum causâ, orationis & contemplationis gratiam dimittere & prætermittere coactus erat, quod tamen illi molestum erat, cum non posset orationibus & contemplationi, ut solebat, vacare.

E ejusque fratres sæpe exaspererent,

F

A N N O T A T A.

a Cum Angelus Perusinus obiisset anno Christi 1453, ut supra notavimus, mox Jacobus de Mozanica electus est vicarius, ac deinde anno 1454 Generalis Ordinis Minister, tandemque anno 1457 ex hac vita discessit, ut apud Waddingum videre est.

b Hic recurrit idem error, quo Nicolaus Quartus Pontifex pro Nicolao Quinto ponitur, quem supra correximus.

c Is est Callistus III Pontifex, qui ab anno Christi 1455 usque ad mensem Augustum anni 1458 Ecclesiam gubernavit.

d Porta Vercellina ex opposito portæ Tonsæ vel Tuse ad alteram urbis Mediolanensis partem sita est, ut ex supradicta Gotofredi ichnographia colligimus.

e Hic nomen ejusdem Fratris alio modo scribitur; sed jam supra monuimus, quomodo ab aliis auctoribus passim exprimat.

¶ Cima-

A f Cimarellus hunc Fratrem cognominat de Caravaggio. Nos Ms. nostrum secuti sumus.

CAPUT VI.

*Migratio ipsius ex Mediolanensi
Minorum Conventu ad alios
ejusdem Ordinis Conventus,
in quibus varia patrat mira-
cula.*

*Beatus pro-
pter crebras
interpella-
tiones*

C Ognoscens idem Pater postea, quod in eodem monasterio [propter] similes occupationes suam non posset perficere voluntatem, disposuit licentiam petere ab eodem domino Ministro Conventus ipsius Mediolani, ut ad alium locum (sub regula tamen & obedientia ejusdem domini Ministri) magis civitati longinquum se transferre posset cum ejus socio, ubi magis quietem haberet & regulam ejusdem Ordinis observantiam exercere posset: quam licentiam tandem pluries petitam ab eodem domino tunc Ministro, & etiam à toto generali Capitulo in eodem Conventu sancti Francisci Mediolani per præfatum D. Ministrum Jacobum de Mozanica tunc Ministrum totius Ordinis Generalem in festo Pentecostes anno curso MCDLVII celebrato obtinuit. Cujus licentiæ gratia & virtute ipse Pater Amadæus se cum ejus socio transfudit ad quendam Conventum situm in Burgo de Merliano diocesis Mediolanensis, ubi antea tantummodo unus ex Fratribus ejusdem Ordinis sancti Francisci commorabatur, & ibi per aliquod breve tempus religiosissime vixit & Conventum ipsum aequaliter reformavit.

*Mediolano
migrat ad
locum magis
solitarium,*

B Sed quia etiam ibi à multis nobilibus nimis frequentissime visitabatur, ipsum Conventum de Merliano cum licentia tamen & voluntate venerabilis domini F. Gabrielis de Litiæ tunc Ministri Conventus & provincie Mediolani, & cum participatione & consensu præfati illustrissimi Principis Ducis Mediolani dimisit cuidam alteri Fratri ejusdem Ordinis, & ad Conventum sancti Francisci prope locum de Oppreno Mediolanensis diocesis perrexit, ubi & in quo Conventu sito apud dictum locum de Oppreno erat & est quædam ecclesia, quæ, ut dicitur, fuit prima ecclesia ædificata in Lombardia in honorem sancti Francisci, & in qua ecclesia aliàs fuit quoddam monasterium ejusdem Ordinis sancti Francisci, & ad quam ecclesiam tunc commorabatur unus tantum ex Fratribus ejusdem Ordinis S. Francisci, qui eundem Patrem Amadæum cum licentia prædicti tunc Ministri in locum suum dimisit, & ad dictum Conventum de Merliano ad habitandum ivit. In eaque ecclesia sancti Francisci sita apud dictum locum de Oppreno per multos menses, imò per aliquos annos, ipse Pater Amadæus pro majori parte mansionem fecit, & Conventum ipsum aliquibus ex bonis Fratribus & humilioribus ejusdem Ordinis sub regulari observantia, & sub ejus custodia, sub obedientia tamen ejusdem domini Ministri Provincialis Mediolanensis communicavit; ubi etiam ipse Pater Amadæus unà cum fratribus prædictis religiosissime & cum maxima regulæ suæ observantia ac abstinentia vixit, & devotissimis exhortationibus ibidem ac pijs operationibus etiam in seculares valde se exercebat, multumque orationi

& contemplationi semper deditus fuit, multoque nobiles & ignobiles ibi vicinos devotissimis & ecclesiasticis exhortationibus, atque Sanctorum exemplis instruebat.

EX MS.

54 Infirmos pro salvandis eorum animabus visitabat eosque ad salutem & ad ecclesiasticorum Sacramentorum & documentorum susceptionem invitabat, dirigebat & provocabat; & licet non multum litteratus esset; tamen quodam angelico intellectu & non humano, sed potius divini Spiritus spiraculo multos ex eis ad poenitentiam & morum disciplinam, ac peccatorum suorum dimissionem totis viribus sine ulla arrogantia & elatione, imò quadam humillima & devota sinceritate, motus charitate, excitabat: frigora, & æstiva, pluviosa & niviosa ac etiam ventosa tempora & gravia itinera sive montuosa sive alia quævis onerosa, quasi nihil aestimabat, dummodo aliquos vel aliquem ad salutem animæ perducere posset.

*ubi varia
charitatis
opera exercit.*

55 Quibus quidem temporibus dum etiam in eodem Conventu apud dictum locum de Oppreno moraretur ipse Pater Amadæus, ordines minores & sacros usque ad sacerdotalem dignitatem inclulivè per intervalla tamen temporis devotissime suscepit; suamque primam Missam celebravit in eadem ecclesia, in festo videlicet Annuntiationis beatæ Mariæ Virginis anni cursu MCDLIX. Discurrebat aliquando ipse Pater per multas regiones præfate illustrissimo Principi Mediolani subiectas; & aliquando in aliis regionibus secundum quod aliquando sua devotione vel devota inspiratione ad aliquod bonum opus faciendum movebatur, & aliquando persuasione vel impositione præfate illustrissimæ Domine Ducissæ Mediolani, quæ ipsum Patrem pluries pro aliquibus negotiis suis aliquando ad summum Pontificem, & aliquando ad alios pro negotiis importantissimis, & ad salutem animæ spectantibus secretè eum misit. Multaque in eis temporibus iudicio meo memoratu digna, ut relatam fuit, acta fuere, mediantibus orationibus & intercessionibus ejusdem Patris Amadæi in eisdem regionibus Lombardiæ & locis ibi propinquis, quæ diversimodè à Deo collata esse dicuntur, de quibus aliqua inferius recitabuntur.

facerdotali dignitate ornatur.

E

56 Retulit quidam dominus Hubertus de Merliano, Potestas a loci de Merliano diocesis Mediolanensis quod cum ipse dominus Hubertus vixisset per annos sex vel circa cum domina Catharina de Landriano, ejus uxore, & nunquam habuisset prolem, præfatusque Pater Amadæus tunc casu habitaret in dicto loco de Merliano, & ipsa domina Catharina desideraret habere prolem, recursum habuit ad præfatum Patrem, ut ad Deum, & Virginem Mariam preces porrigeret pro habenda prole; qui Pater Amadæus ob beneficia, quæ aliquando habebat ab ipso domino Huberto, obtulit se pro ea exorare, ut desiderium suum in hoc adimpleret, & una die venit ipse Pater Amadæus ad domum ipsius domini Huberti, & vocavit eos; dominum Hubertum scilicet, & conjugem suam, & deinde dixit ipsis jugalibus: Gloriosissima Virgo Maria obtinuit gratiam, quod habebitis prolem, & jam ipsa domina Catharina est gravida de una puella, quam vocabitis Annam, in honorem beatæ Annæ matris Virginis Mariæ; & licet ipsa domina Catharina tunc non cognosceret, se esse gravidam, tamen in statuto termino peperit filiam, quam postea vocavit Annam.

Ibidem habitans scilicet femina prolem in partu.

F

57 Dicitur etiam de quodam nobili cive Curmarum b, mercatore lanarum, qui cum valde gravi infirmitate detineretur, tandem visitatus una die ab eodem Patre Amadæo, statim Deo dante susce-

mercatoris morbum & mulieris a-postema

b

EX MS.

suscepit sanitatem, mediantibus orationibus & intercessionibus seu meritis ejusdem P. Amadæi.

Quidam Dominus Palamides de Carpanis habitator plebis Incini, dixit, & ejus juramento referendo affirmavit in effectu, quod jam actis pluribus annis, dum domina Constantia uxor sua in ejus collo haberet quoddam apostema, quod à vulgo natta *c* appellabatur, à medicis verò aliquando appellabatur topinaria *d*, essetque magna & nigra ipsa natta, quâ multum ipsa domina afficiebatur; & dum à medicis dubitaretur, ne in incisione ejusdem aut punctura domina ipsa aliquo spasmò *e* moreretur, & ipsa domina dubitabat, quod se exponendo tali periculo, ne incideret in aliquo peccato mortali, cum res ipsa esset multum periculosa in curatione ipsius apostematis; & narrato factò una die præfato domino Fratri Amadæo, ab eo consulta fuit, ut procederet ad curationem ejusdem, dicens, ut deberet bonam spem habere in Dominum nostrum Jesum Christum, & ipse oraret pro ea, & quod sub spe orationum suarum non timeret, quia non incideret in aliquod periculum mortis nec spasmum.

B
precibus suis mirabiliter sanat,

58 Ipsa quoque domina quæ devotissima erat, & maximam in eundem Patrem habebat confidentiam, quem jam multis vicibus in hospitiiis susceperat, cognoscensque ipsum fore Dei & Virginis Mariæ devotissimum, & religiosissimam & austeram vitam, puram, simplicem, & humanum, ac Dei servulum, attendens verba ipsius Patris, audacter se exposuit in manibus medicorum, qui medici cum per certos dies medicinas maturativas exposuissent, & demum ad incisionem seu puncturam ipsius nattæ devenissent, ipsamque putredinem seu saniem in collo una die jam extirpassent seu expurgassent, ita quod in collo nervi seu cordæ colli apparebant, essetque adeo ipsa domina sic afflicta tali ardore & dolore, quod valde de ejus morte dubitaretur, in serò ipsius diei coram imagine Virginis Mariæ se genibus flexis exponens ipsa domina oravit ad eamdem gloriosissimam Virginem Mariam & ejus Filium, ut ejus misericordia & meritis ipsius F. Amadæi servuli sui eam à tali afflictione citò curaret, cum sub fide orationis ejusdem Patris tali periculo se exposuerat. In mane autem sequenti ipsa domina reperit se cum carne suborta collo, & curata, ita quod medici, qui eam curabant, judicaverunt, eam carnem subortam Dei miraculo & non medicinarum virtute, cum non ita citò curata fuisset cum medicinis, nisi gratia Dei supervenisset, & sic Deo dante, & meritis, ut firmiter creditur, orationum ejusdem Patris domini Fratris Amadæi remansit citò sanata & liberata à dicto apostemate, de quo supra.

vineam à grandine servat,

** id est partem agri*

59 Idem dominus Palamides eodem modo dixit, quod dum eundem P. Amadæum in ejus domini Palamidis domo in hospitium suscepisset cibo reficiendum (modò anni sedecim possunt esse vel plures præteriti) & transitum faceret per quamdam ejus domini Palamidis vineam seu petiam ronchi*, ubi multa quantitas uvarum erat, quæ prope maturationem erant, & conquereretur idem dominus Palamides cum eodem Patre Amadæo, quod sæpe & sæpius in ipsa vinea à grandinibus vexabatur, tandem ipse Pater acceptis aliquibus granis ipsarum uvarum & eis benedictis & gustatis, genibus flexis, & oculis ad cælum elevatis oravit, & postea benedixit uvas in ea vinea tunc existentes, & vineam; & dixit ipsi domino Palamidi, ut teneret bonam fidem in Dominum nostrum Jesum Christum & beatam Virginem Mariam, &

amplius non timeret grandines; & sic, Deo dante, ab inde citrà numquam vexatus fuit à grandinibus in ipsa vinea, ut ipse dixit, & quod licet plures aliæ vineæ circumquaque existentes fuerint à grandinibus vexatæ, tamen ipsa vinea semper fuit præservata ab ipsis grandinibus.

60 Dicitur quoque de quadam domina de stirpe Crinelorum, quæ cum valde à malignis spiritibus aliquando inò multotiens per aliqua intervalla temporum vexaretur, ita quod multas fatuitates & stultitias, quæ in hominem sanæ mentis non conveniebant, agebat, & ducta esset ad ipsum P. Amadæum ad dictam ecclesiam sancti Francisci sitam apud dictum locum de Oppreno, ipseque Pater multis persuasionibus à parentibus, & amicis mulieris ipsius inductus fuisset ad Deum exorandum pro ejus mulieris liberatione, ipse Pater charitate & compassione motus orationes pro ea porrexit, quæ mulier infra modicum tempus ab ipsis vexationibus ad Dei laudem, gloriam & honorem liberata permanfit.

Dicitur etiam de quadam alia juvene Modoëtiensi, quæ nupta fuerat, ut dicitur in loco de Sexto, cujus nomen ignoratur, quæ à spiritibus malignis simili modo valde vexabatur: & cum præfato P. Amadæo præsentata fuisset ad dictam ecclesiam de Oppreno, & per eundem Patrem pro ea muliere oratio perfecta esset, die sequenti liberata remansit.

61 Dicitur etiam de quodam filio spectabilis Domini Thadæi Bucerini tunc Martezanæ capitanei, cujus nomen erat Antonius, qui cum parvulus esset, & in partibus genitalibus crepatus, ejus parentes ad eundem P. Amadæum recursum habuerunt, ut pro eorum filio Deum exoraret, quibus per eundem Patrem perfectis orationibus puer ipse ab ejusmodi crepatione liberatus fuit. Dicitur etiam de eodem filio ejusdem domini Thadæi, Capitanei tunc, ut supra, Burgi Vico-mercanti, qui cum ipse puer jam studio legum deditus in civitate Papiæ commoraretur, essetque taliter infirmitate gravatus, quod quasi pro mortuo haberetur, & cum apud medicos de ejusdem infirmitate nulla spes vitæ esset, & fuissent hæc eidem domino Thadæo ejus genitori notificata, ad præfatum dominum Patrem Amadæum cucurrit, ipsum maxima cum instantia rogando, ut pro ejusdem filii sui liberatione Deum exorare vellet.

62 Quæ quidem audiens ipse Pater Amadæus versus ipsum dominum Thadæum dixit, se gratias ab omnipotenti Deo non mereri obtinere, illum increpans de ejus domini Thadæi mala conscientia, avaritia & blasphemis, quæ per eum dominum Thadæum proferebantur, & quod non multum admirari deberet, si ab altissimo Creatore propter ejus demerita & scelera adversitates, castigationis seu correctionis causâ patiebatur, pro quibus ipse Pater Amadæus preces pro eo porrigere reculare videbatur, dubitans ab Altissimo gratiam obtinere, nisi prius ipse Dominus Thadæus de se corrigendo promitteret, cum Deus peccatores non exaudiat; & cum ipse dominus Thadæus verbis Patris ipsius Amadæi multum attenderet, doleretque admodum de ipsius Antonii filii sui morte, cum tunc alios filios mascululos non haberet, promisit ipsi Patri Amadæo, ab ipsis sceleribus aliquantulum pro suo posse se retrahere, & abstinere, cujus rei gratiâ idem Pater Amadæus tunc orationem porrigere promisit; qua oratione Deo per eum porrecta, eidem domino Thadæo dixit; Vade, filius tuus vivet, & ego Deum pro eo exorabo. Quibus auditis, ipse dominus Thadæus

D**E**

puerum ab hernia, & alterum

F
ab alia gravi infirmitate liberat

A dæus nuntium proprium misit ad ipsum Antonium ejus filium in dicta civitate Papiæ commorantem; qui nuntius eum Antonium invenit ab ipsa gravi infirmitate, quâ detentus fuerat, liberatum. Et interrogans eum Antonium de die & hora liberationis suæ, cognovit eum Antonium liberatum fuisse tempore, quo per eundem Patrem Amadæum porrecta fuit pro eo ad Deum oratio. De qua liberatione idem dominus Thadæus maximam habuit jocunditatem; pro qua gratia sic obtenta, multa munera & alias eleemosynas ipsi Conventui de Oppreno in dies offerebat, & ulterius pro signo gaudii ipsius vestem unam drapi *g* argentei sibi fieri fecit, & Deo gratias retulit.

A N N O T A T A.

a Potestas apud Italos accipitur pro supremo alicujus ditionis aut urbis rectore, ut sæpe alibi explicuimus.

b Cumæ fuit olim urbs inclita Italia in Campania, cujus ruderata adhuc inveniuntur. Sed propter viciniam loci, in quo Beatus tunc habitabat, potius suspicor, biographum hic ea voce voluisse indicare urbem Comum vel Novocomum, vulgò dictam Como, quæ in Ducatu Mediolanensi sita est. Etiam Cimarellus in Actis Italicis hunc textum biographi Latini de civitate Novocomensi interpretatus est.

c Natta, quæ etiam in Vocabulario Academiæ Cruscana giarda appellatur, præter alia vernacule significat tumorem, qui plerumque equos affligit. Ex adjunctis hic abunde patet, quale fuerit hoc malum, etiam si vocem Italicam natta proprie explicare non possimus.

d Frustra istud morbi nomen apud medicos Gorraum & Castellum quasi; sed in Dictionario Italico invenit vocem topinari, quæ significat tumores, quibus interdum nervi equorum afficiuntur, & quos Galli vernacule grappins appellant. Quare suspicor, istud mulieris apostema ob quamdam similitudinem hic à medicis Italicis topinariam appellatam fuisse.

e Spasmus significat deliquium animi, aut contractionem nervorum, & interdum inflammationem cujusdam vulneris aut apostematis, de qua significatione Gorraus alique medici consuli possunt.

f Runca vel runcalis apud Cangium in Glossario significat agrum incultum, atque hinc conjicio, hoc loco per petiam ronchi indicari partem agri.

g Vox Italica drappo pannum significat; cum autem hic dicatur, fuisse vestis illa drapi argentei, pannum argento intextum intelligo.

C A P U T VII.

Alia miracula, quæ precibus Beati contigerunt, dum in Conventu de Oppreno habitabat.

Beatus vinum è vase effusum

Dicitur etiam, quod, cum idem Pater Amadæus in dicto Conventu loci de Oppreno ut plurimum commoraretur, essetque fama apud multos in regione ipsa de ejusdem Patris Amadæi religiosissima & sanctimoniali vita, præcipuè apud

Augusti Tomus II.

quosdam nobiles dominum Antonium de la Ecclesia & Blanchinam de Aliprandis consortem ejus & habitatores terræ Modoëtiæ, qui aliquando ad eum Patrem, ut orationes pro adversitatibus suis porrigeret, recurrebant, & Conventui suo & pro eorum Fratrum sustentatione multa offerebant, & multam idem dominus Antonius cum Patre ipso Amadæo haberet conversationem, & ita quod ipse Pater Amadæus alio quasi vino non uteretur in Missæ sacrificio, nisi de quodam vino vernazolæ, quod ei condonabant dicti dominus Antonius & ejus consors: & cum uno sero quidam filius dicti domini Antonii foramen sponzoni *b* obturare oblitus esset in vase, ex quo vernazola ipsa hausta erat, ita quod in nocte sequenti tota ipsa vernazola, quæ satis bonæ quantitatis erat, in mane sequenti expansa tota inventa est in & per tenebram *c*.

64 Et cum idem Pater Amadæus eodem mane ad domum ipsius domini Antonii applicuisset, & prædicta sibi notificata fuissent, ipse Pater Amadæus jussit, ut eam omnem vernazolam in ipsa canepa quomodocumque spanditam *d* colligerent, & in eo vase remitterent; demum ex ea exhaurire deberent, & de cetero dispensare deberent, prout soliti erant, dicens, se in Christo confidere, quod nihil de eo vino perderent tam in quantitate quam in bonitate: & prout jussit, factum fuit. Denique cum de ipsa vernazola exhaustum fuisset, eam bonam & validam; imò meliorem quam antea fuisset, invenerunt. De quibus quidem sic gestis idem dominus Antonius de la Ecclesia multum admiratus fuit, Deumque glorificavit; sed plus idem Pater Amadæus Deum glorificabat.

65 Quidam dominus Aloysius de Invitiatis, civis Mediolanensis, olim habitator Burgi Vicomeati, apud dictum locum de Oppreno per miliare unum vel circa, dixit, se alias intellexisse à quodam Fratre Joanne consocio & familiari ipsius Patris Amadæi tunc commorante in dicto Conventu de Oppreno cum dicto Patre Amadæo, quod una die, dum ipse Pater Amadæus in quodam ejus oratorio orationi & contemplationi per plures horas usque in noctem jejunos vacasset, & ipse Frater ejus consocius jam in cella sua somnum accepit; & ecce quod ipse Pater Amadæus, dum ad ejus cellam accederet & invenisset in refectorio tupodem *e* præparatum cum pane & aqua, ad cellam ipsius consocii sui ivit valde admiratus de tali præparatione, & cum eum socium suum interrogasset, quisnam in refectorio præparasset panem & aquam super tupode; ipse Frater Joannes consocius de hoc admiratus respondit, se nescire, cum nullus alius homo hoc præparare potuisset, & consurgens à dormitorio suo ad refectorium ivit cum eodem Patre & invenerunt unum panem finium *f* & album; & craterem unum aquæ recentis super tupode, de quibus valde ipsi Pater & Frater admirabantur, putaveruntque, hæc à Deo & divina gratia processisse, & eis benedictis signo sanctæ crucis, de eis cum Dei gratiarum actione gustaverunt, asserbatque ipse Pater, nunquam de tali pane & aqua sic suaviter degustasse. De quibus Deo altissimo ingentes referebant gratias.

66 Dixit quoque etiam idem dominus Aloysius, se etiam ab eodem Fratre Joanne audivisse, quod cum ipse Frater quadam die iter accepisset in societate cum eodem Patre Amadæo ab eo conventu de Oppreno versus plebem Incini, ipseque Frater Joannes in itinere fame & debilitate jam oppressus esset, ut non posset ultra procedere,

E c c e nec

EX MS.

a

b

c

prodigiosè conservat.

d

e

divina providentia fretus, tum in Conventu.

f

f

tum in itinere.

EX MS.

nec ipse Pater haberet, unde eum reficere posset, videretque ipsum confocium ulterius procedere non posse, compassione motus oculos ad cælum erexit, & statim ex quadam manica vestis Patris ejusdem ipse Pater detulit panem unum, quem ipsi Fratri confocio suo pro cibo dedit, ad reficiendum; quo quidem sumpto, ipse Frater totus refectus fuit: de qua quidem gratia ipse Pater Deum glorificabat, dicens versus ipsum Fratrem Joannem, quod si in Domino bonam confidentiam haberet, de aliquo dubitare non deberet.

Sæpius mirabiliter cibaria invocant,

67 Relatum fuit quoque per prænominatum Fratrem Georgium de Valchamonica, ejusdem Patris Amadæi confocium, quod cum ipse Frater Georgius cum eodem Patre Amadæo in dicto Conventu de Oppreno commoraretur, aliique Fratres ejusdem Conventus una die ab eo Conventu abeuntessent, ita quod tantummodo ipse Pater Amadæus & Frater Georgius in Conventu ipso soli remanserant, non haberentque panem nec alia cibaria pro vita sustentanda die illa, nec pariter modum haberent pro ipso cibo habendo; ipse Frater Georgius de ejusmodi carentia cum eodem Patre conquereretur; cui Pater ipse dixit, ipsum aliter curare non debere, quia Dominus provideret: tandem cum serò factum esset ea die, quidam venit ad pulsandum campanellam ostii conventus ipsius; ipse verò Pater Amadæus, qui in & per ipsum Conventum deambulabat, absque eo quod aliter videre posset, quid ad dictum monasterium deferretur, dixit eidem Fratri Georgio, ut ire deberet ad ostium dicti Conventus, quia Dominus provisionem fecerat, & sic ipse Frater Georgius invenit ibi ad ostium delatum fuisse unum canistrum pane plenum, de quo postea cum Dei benedictione refectioem susceperunt cum gratiarum actione.

Et semel socios in via murmurantes

68 Retulit etiam aliàs prænominatus dominus Palamides de Carpani, se aliàs à quibusdam Fratribus confociis ejusdem Patris Amadæi audivisse, quod cum una die ipse Pater Amadæus cum pluribus ex eis sociis Fratribus congregationis suæ ab eo loco de Oppreno iter accepissent, ut in plebem Incini irent, ut locum quemdam in ipsa plebe examinarent, quem pro una ecclesia, & uno Conventu construendis eidem Patri Amadæo quidam offerrebant, decrevissetque ipse Pater ad domum ipsius domini Palamidis hospitium pro eorundem Fratrum refectioem omnino suscipere, & non a libi; cum ipse dominus Palamides eidem Patri multum familiaris & benefactor ac amicus esset; essentque etiam multa miliaria ab ipso loco de Oppreno usque ad locum; ubi morabatur ipse dominus Palamides, & cum in via eidem Patri & confratribus suis à multis oblata essent cibaria pro eorum refectioem, & ipse Pater acceptare non voluisset; aliqui ex ipsis Fratribus ipsum Patrem in via increpabant, asserentes, eum esse indiscretum; aliqui alii licet verba non proferrent, tamen contenti fuissent hoc medio tempore refectioem suscipere.

opportuna cibi inventionione monet,

69 Ipse verò Pater Amadæus eos valde de impatientia increpans, eosdem Fratres exemplis Sanctorum, moralibusque & euangelicis documentis & auctoritatibus ad patientiam & ad sustinendam famem, sitim, æstus, frigus, injurias & contumelias, ac persecutiones pro Christi amore, etiam usque ad mortem, prout ipse Christus pro nobis sustinuit, & ad bene agendum eos excitabat & invitabat, ut per multas tribulationes, & per ignem & aquam ad æternam scandere possent gloriam. Et multis aliis devotis exhortationibus, mo-

nitioibus & increpationibus ita in itinere procedendo ad patientiam inducebat & fortificabat. Itaque cum applicuissent domum ejusdem domini Palamidis, & eum dominum Palamidem non invenissent, nec ejus uxorem, ipsi Fratres famelici valde contristabantur & de tali absentia conquerabantur, ipsumque Patrem admodum increpabant.

ut deinceps Deo confidant;

70 Ipse verò Pater Amadæus tanto magis ferventior & fortior erat, reprehendens eos de ejusmodi impatientia, asserens eos nihil velle pro Christi amore sustinere, & cum sub umbra quarundam arborum castaneorum sedentes quiescerent in circulo audientes, quæ ab eodem Patre laudabiliter & quodammodo angelico sermone ad eorum institutionem proferebantur, & quod non timerent, quia Dominus certè & citò eis de refectioem provideret: & eis sic in sermone stantibus & quiescentibus, ecce quadam puella parvula, filia ipsius domini Palamidis, supervenit dicens, se cibaria citò præparata habere, ut refectioem haberent, licet parentes sui à domo abessent, eosque invitavit, ut ad refectioem in domo sua irent. Quibus auditis, idem Pater eos magis increpabat, & de eorum impatientia redarguebat, quia perfectam fidem in Deum non habebant, & alia quædam ad propositum facientia dulci sermone pronuntiabat. Tandem ipse Pater cum sociis ipsis Fratribus in domo dicti domini Palamidis venerunt; ubi gratiosissima cibaria pro eorum refectioem cum Dei benedictione sumperunt, cui refectioem parentes ipsi videlicet D. Palamides & uxor supervenientes, maximo gaudio, & jubilatione de ejusmodi venerandi Patris & Fratrum suorum adventu, & refectioem repleti fuerunt, de quibus quidem omnibus idem Pater Deum glorificabat.

71 Quidam nobilis Richardus Crinellus, frater domini Joannis, habitator burgi Mazente Mediolanensis diocesis asseruit, quod dum jam actis pluribus annis ab antedicto Patre domino Fratre Amadæo Hispano, quem tunc in hyeme glaciali transeuntem, in hospicio suscepisset igne reficiendum, data esset benedictio cuidam puellæ filiæ suæ, quæ tunc antea gravi morbo tenebatur, & semiperdita erat, & quæ, licet ab omnibus desperaretur posse ad sanitatem opere humano redigi, tamen ex facto consecuta fuit sanitatem: cui Richardo prius Pater ipse dominus Frater Amadæus dixit & fidem fecit, eam filiam suam gratiâ Dei ab ea infirmitate esse liberandam.

ac aliàs duabus ægris statim sanitates restituit.

Retulit quoque etiam quidam presbyter Laurentius de Tomago, pater ecclesiæ burgi Concoceii, non multum distantis ab eo loco de Oppreno, quod cum quadam Domina Elizabetha de Ruschonibus, tunc uxor spectabilis domini Philippi de Casate, esset graviter infirma in loco de Achiori, ubi tunc habitabat, non multum à dicto loco de Oppreno distante, ipsaque domina à medicis judicata esset eam morituram de ipsa infirmitate, nec de ejus vita spes erat, tandem visitata à præfato domino Patre Amadæo sanitatem citò suscepit, quam dominam tamen ipse Pater Amadæus judicavit citò morituram, sed de una alia infirmitate citò superventura: & prout ipse Pater judicavit, ita fuit, quia infra modicum tempus, superventa alia infirmitate, ipsa domina decessit. Quibus omnibus ipse presbyter Laurentius dixit, se interfuisse. Multaque alia etiam mirabilia à Deo collata esse dicuntur eis temporibus, quibus ipse Pater Amadæus commoratus fuit ad dictam ecclesiam sancti Francisci loci de Oppreno, quæ hic brevitate causâ omittuntur.

AN-

A

ANNOTATA.

a *Nescio, an vinum istud ita nominetur à terra, in qua crescit; an verò à voce Italica vernaciuola; qua species quadam vini albi designatur.*

b *Ex sensu conjicio, hac voce sponzoni indicari epistomium vasis, etiamsi illum vocem in Lexicis Italicis frustra quaesierim.*

c *Canepa vel canava prater alia significat caveam aut cellam vinariam, ut in secunda editione Glossarii Cangiani ad utramque hanc vocem videre est.*

d *Id est effusam ab Italico verbo spandere, quod idem est ac effundere.*

e *Forfan pro tupode legendum est tripode: nam quid sibi velit vox tupode; hætenus invenire non potui.*

f *Est iterum Italicismus, in quo idiomate adjectivum sine pro bono accipitur.*

B

CAPUT VIII.

Miracula, quæ precibus Beati patrata sunt, cum ad alterum Conventum in terra Castri-Leonis transisset.

Beatas post legationes, ad Pium II Papam obtinuit.

a

Ejusdem Patris religiosissima & sanctimonialis vita, ac ejus bona & benigna conversatio ita notoria fuit, quod illustrissima & religiosissima domina D. Blancha Maria tunc Ducissa Mediolani confidenter eumdem Patrem Amadæum pluries ad sanctissimum Papam Pium secundum a, tunc in civitate Mantuana pro universali Principum Christianorum Concilio congregando pro subsidio contra Turchos infideles, & etiam in aliis locis pro ejusdem illustrissimæ dominæ specialibus & præcipuis negotiis transmisit, pro quibus, quæ voluit, ab eodem sanctissimo Papa audacter & gratiosè obtinuit; quæ acta fuerunt anno Domini curso MCDLX.

accipit Conventum apud Castri-Leonis.

b

73 Eodem etiam anno post prædicta, prælibata domina Ducissa talem dedit operam cum hominibus terræ Castri-Leonis, Cremōnensis diocesis, quod eidem Patri Amadæo per eosdem homines terræ Castri-Leonis & per Fratres Ordinis sancti Francisci tunc in quodam Conventu sito apud ipsum locum Castri-Leonis commorantes oblatum fuit Conventus ipse; & locus cum ecclesia ibidem, quæ aliàs constructa fuerat sub vocabulo sanctæ Mariæ de Bressanorio b, qui Conventus tamen tunc & per longa tempora tenebatur per Fratres Ordinis ipsius sancti Francisci, & in eo tunc ejusdem Conventus Guardianus erat & Custos quidam dominus Frater Stephanus de Castro-Leone ejusdem Ordinis sancti Francisci; quem Conventum ipse Pater Amadæus de mense Augusti dicti anni MCDLX, ut creditur, acceptavit, ipsumque Conventum de novo construi fecit sub eodem vocabulo sanctæ Mariæ, & bonis Fratribus ejusdem Ordinis sub regulari observantia & ejusdem Patris obedientia, & custodia communivit, præhabita tamen licentiâ ab eodem sanctissimo Papa; & etiam à reverendo domino Generali Ministro ejusdem Ordinis ac etiam à prælibata domina Ducissa, ubi & ad quem locum seu Conventum ipse Pater A-

Augusti Tomus II.

madæus cum ejus sociis per multos menses, imò etiam annos, pro majori parte moram traxit vivendo in regulari observantia, & orationibus & contemplationibus assidue insistendo.

EX MS.

74 Notandum est, quod per ea quæ à quodam domino Ladino, dictæ terræ Castri-Leonis habitatore, sub onere conscientie suæ relatam fuit. Dum ipse Pater domihus Frater Amadæus procederet vel procedi faceret ad fabricationem præfati Conventus de Bressanorio; etce quidam religiosi, qui apud Cremonam commorabantur, multas moverunt insidias in homines dictæ terræ Castri-Leonis; etiam multas promissiones & persuasiones faciendo erga ipsos de Castro-Leone, ut omnino deicerent seu repellerent ipsum Patrem Fratrem Amadæum, & ejus socios à prædicto Conventu de Bressanorio; & non permitterent eos Patrem nec socios in eo Conventu habitare, imò nec habere ibi societatem, nec habitaculum: quibus tamen licet pluries ipsi Religiosi de prædictis cum eisdem hominibus maximam instantiam & sollicitudinem fecerunt, ut omnino ipsum Patrem ab ipso Conventu depellerent; tamen ipsis Religiosis per eosdem homines nulla præfata fuit audientia, imò attendentes ipsi homines bonam conversationem, doctrinam, devotionem ac puritatem ejusdem Patris etiam cum consensu, & beneplacito prælibatorum illustrissimorum dominorum Ducis & Ducissæ Mediolani in eodem Conventu ipsum Patrem pariter & socios suos confirmaverunt & manutenerunt ac manuteneri voluerunt.

quam donationem nonnulli frustra impedire conantur.

E

75 Eisdem Patre Amadæo & sociis in eodem Conventu maxima cum devotione & regulari observantia, ac vitæ ipsius Patris Amadæi austeritate commorantibus, multa alia mirabilia diversis personis à Deo collata esse dicuntur meritis & intercessionibus Patris ejusdem; inter quæ dicitur de quadam nobili domina Richarda Laudensi, prout per magistrum Martinum de Laude Physicum Laudensem famosissimum relatam fuit. Cum dicta domina Richarda prægnans esset quinque vel sex mensium vel circa, & febrile cepisset febre intensissima cum vomitu assiduo, instantia vigiliarum, & reliquis accidentibus mortem infalanter attestantibus, cujus curæ tres aderant medici, qui omnes secundum medicinæ canones ipsam sine dubio morituram attestabantur; Quadam verò die, dum idem Magister Martinus, unus ex eis, qui & primus fuerat in cura, dum colloquium haberet cum eodem reverendo Patre Fratre Amadæo Hispano, idem Pater Amadæus dixit: Martine fili, quid cum aliis medicis sentis de domina Richarda; an sit moritura, vel non? Cui ipse magister Martinus respondit: Ego ante aliorum adventum de ejus morte valde dubitabam; nunc verò omnes ipsam morituram dicimus & attestamus. Ipse verò Pater Amadæus dixit: Volo, ut in hac cura maxime consequaris honorem; vade, & dic ipsam infalanter evasuram ex hoc morbo. Cui ipse magister Martinus respondit: Pater hoc facere non audeam, quia & mihi ipsi; & aliis sine ratione contradicerem, cum ipsam momento vidimus deficere. Et ipse dixit; infalanter evadet.

ibi commorans, mulierem gravidam

F

76 Quadam altera die, dum in domo ipsius dominæ Richardæ adesset ipse magister Martinus, essentque & ibi ipsius dominæ Richardæ fratres, & affines, nec non & Guardianus tunc sancti Bernardini extra & prope Cremonam, omnes exitum ipsius dominæ Richardæ expectantes ea nocte, ipsa domina Richarda potum aquæ frigidæ petiit, quam ei dari idem magister Martinus præcepit, & tunc ab ea hora in antea de bono in melius processit;

ab imminente mortis periculo liberat.

EX MS.

cessit, ita ut & jam in tempore debito filium peperit, & ab ea infirmitate evasit, & adhuc sana & viva permanet. Hæc quidem relata fuerunt per eundem dominum magistrum Martinum ex litteris suis reverendo D. Romano de Barm archiepiscopalis sedis Mediolanensis tunc vicario Generali.

Et cella ejus celesti splendore illustratur.

77 Relatumque etiam fuit à quampulibus hominibus dictæ terræ Castri-Leonis, quod, dum ipse Pater Amadæus in prænominateo Conventu de Bressanorio commoraretur, & pro majori parte in quadam cella ab aliis ædificiis separata apud hortum ejusdem Conventus de die & de nocte orando & contemplando secretus permanebat; quadam autem nocte seu in summo mane multum tempestivè venientes multi ex eis hominibus dictæ terræ versus locum dicti Conventus pro eundo ad possessiones suas, & ad prata circumexistencia ad ipsum Conventum, viderunt ipsi homines super ipsum locum, seu super ipsam cellam, quam ipse Pater Amadæus pro oratorio suo secreto habebat, maximas flammæ igneas viventes, maximis cum vocibus, & canticis amœnis, & quodammodo angelicis, qui quidem homines prædicta videntes & audientes suspicaverunt, quod locus ipse, seu oratorium ipsum igne concremaretur, & quod Fratres ipsius Conventus de ejusmodi igne dictum oratorium concremante, non se adverterent; putantes eos Fratres dicti Conventus in ecclesia sua ad Matutinum cantandum esse, & venientes ad portam ipsius Conventus pulsaverunt, ut intrarent & ignem prædictum extinguerent. Quæ autem audientes ipsi Fratres dicti Conventus, apertis januis dicti Conventus, cum eis hominibus ad dictum oratorium concurrerunt, & nullum ignem invenerunt, nec etiam de ipsis canticis aliquid audiebant, sed pulsantes ad ostium ipsius oratorii eundem Patrem Amadæum invenerunt in oratione existentem; cui ipsi Fratres & homines prædicta narraverunt, quæ viderunt & audierant; ipse verò Pater Amadæus, eis omnibus auditis, sub pœna obedientiæ eisdem Fratribus & hominibus jussit prædicta omnia sub taciturnitate [servare.] Sed cum aliqui ex his hominibus hoc tacere non possent, ipsa omnia nuntiaverunt venerabili domino tunc præposito Castri-Leonis nominato Domino de Cipellis de Pisleone, qui dominus Præpositus prædicta audiens, ea patefacere hortatus fuit ad augendum devotionem & bonam famam ejusdem Patris Amadæi, & superiorum suorum, licet idem Pater de hoc non curaret, imò male contentus esset.

Filiam Ducis Mediolanensis ægram,

78 Eisdem etiam temporibus, quibus ipse Pater commorabatur pro majori parte in dicto Conventu de Bressanorio, accidit etiam, ut relatum fuit, quod cum illustrissima domina Ipolita filia illustrissimorum principum dominorum Francisci Sfortiæ & dominæ Blanchæ Mariæ Ducum Mediolani parvula esset, & infirma gravi infirmitate in castro Modoëtiæ, habuerunt recursum ad præfatum Patrem Amadæum, ut preces pro ejus sanitate ad Deum porrigeret; cui annuens ipse Pater Amadæus, precibus ad Deum per eum porrectis, statim ipsa domina Ipolita meliorata, & in brevi tempore sanata fuit.

Et alium nobilem morti proximam precibus sanat,

79 Quidam nobilis dominus Matthæus de la Ecclesia filius nuncupatus quondam domini Antonii, civis & habitator Modoëtiensis retulit, dum ipse dominus Antonius de la Ecclesia olim, & tunc ejus pater, de anno mcdlxvi de mense Junii taliter infirmaretur quadam infirmitate, quam vulgus appellat infirmitatem canalis, medici autem eam appellant infirmitatem tenafmorum d quo-

d

dammodo incurabilem, à qua paucissimi, ut dicitur, curantur & liberantur, essetque taliter ea infirmitate, & aliis gravatus ipse dominus Antonius, quod quasi ad novissima vitæ suæ devenerat, & in modum quod nec eis loquebatur, nec spiritus artus regebat, & jam sepulchrum, ubi cadaver humaretur, fabricatum erat, imò de ejus sepulchro, seu loco sepulchri inter clericos quæstio erat, ubi sepeliri deberet. Medici autem ob insperatam salutem eum reliquerant, & cum uxor ejus & filii litteras per nuntium præfato venerabili Patri Amadæo direxissent, qui tunc in prædicto Conventu sanctæ Mariæ de Bressanorio apud prædictum locum de Castro-Leone commorabatur, cui preces per easdem litteras destinaverant, ut summo omnipotentique Deo orationes porrigeret pro eo domino Antonio amicissimo suo, ut eum dominum Antonium pristinae salutis reddi impetraret, & insuper quod idem Pater Amadæus celerè iter haberet ad ipsum dominum Antonium sibi multum dilectissimum, si eum vivum videre optabat. Ipse verò P. Amadæus, dictis litteris, receptis, & precibus attentis, in mane sequenti Missâ jam per eum celebratâ, dixit nuntio, eum D. Antonium ea infirmitate tunc non moriturum. Demum amore charitatis accensus idem Pater post triduum se Modoëtiâ transtulit cum ejusdem Patris ipse D. Antonius esset devotissimus: & cum intra portas Modoëtiæ applicuit, interrogavit quemdam Modoëtiensem, an ipse D. Antonius de la Ecclesia adhuc viveret, cui responsum fuit vivere; cui ipse dixit, nec morietur ista infirmitate: & tandem intrans in domum habitationis ipsius D. Antonii, invento ipso infirmo semivivo, ad eum solus applicuit, & quasi tribus horis cum eo moram traxit, & exeunte thalamo ejusdem ægrotantis inventis uxore & filiis ejusdem D. Antonii singultus & lacrymas effundentibus, ait; Nolite nec lacrymas, nec singultus emittere, quia omnipotens, & misericors Deus, misericordiâ motus ipsum D. Antonium ad pristinam sanitatem brevibus diebus reddet. Et cuidam Joanni Petro Seroldano agenti in servitiis pro ipso domino Antonio & filiis tunc dixit, quod deberet sepulchrum obturari facere, quia pro ista vice non indigebat sepulchro; & sic infra breves dies mirabiliter ob preces ejusdem venerandi Patris domini Fratris Amadæi fuit liberatus, cum apud humanos in-

F

possibilis esset ejus cura & liberatio ab ipsa infirmitate, quia paucissimi humano opere liberantur. 80 Relatum etiam fuit de quadam juvene uxore D. Joannis Stephani de Fedèricis, ex condominis loci & Castri de Chigicolo Comitatus Papiensis, quæ, cum pluribus annis fuisset sterilis & filios habere non potuisset nec filias, recursum habuit ad præfatum R. P. Amadæum, ut in orationibus suis pro ea Deum exoraret, ut prolem suscipere. Qui P. Amadæus desiderio ipsius dominæ annuens, multiplicatis ad Deum precibus & orationibus à Domino impetravit, quod ipsa domina tandem infra annum Dei gratiâ prolem suscepit, cujus rei gratiâ per eos D. Joannem Stephanum & uxorem oblata fuerunt munera ad præfatum ecclesiam de Bressanorio, quæ aliquando etiam nuncupabatur à pluribus ecclesia de Guadalupo e; & pro monasterio seu Conventu ipso tunc perficiendo. Sed cum deinde ipsa domina irrideret, & tali gratia sic obtenta ipsam ejus prolem infra modicum tempus morte perdidit: & cum iteratò præfata domina ad præfatum P. Amadæum rediisset condoluissetque & pœnituisset de tali irrisione, de novo supplicans ad eundem Patrem Amadæum,

ut

A ut orationes novae Deo porrigeret pro ea, ut prolem haberet, & porrectis de novo precibus per eundem Patrem, aliam prolem infra modicum tempus suscepit, quam postea aluit & nutritiv.

vinum multiplicat,

f

81 Narravit quoque etiam Frater Jacobus de Merliano ex consociis ejusdem Patris, quod cum à Mediolano versus locum de Castro-Leone cum eodem Patre ireret una die in sero tempore aetatis, habuissetque idem Frater Jacobus amore Dei botigolum funum parvulum vino plenum à venerabili domino Presbytero Leonardo de Monti Mediolanensi clerico, valde ipsius Patris Amadæi domestico & benefactore, residente tunc ad ecclesiam seu ad hospitium S. Petri extra portam Romanam Mediolani, ut aliquando in ipso itinere fiendo, à Mediolano ad dictum monasterium seu Conventum sanctæ Mariæ de Bressanorio diocesis Cremonensis aliquantulum excurrere posset propter magnam caliditatem tunc vigentem. De quo vino ipse Pater Jacobus in itinere gustavit, ita quod verisimile est, modicum remansisse in botigolo, dum postea applicuissent ipse Pater Amadæus & Frater Jacobus socii apud civitatem

B Laudæ, videlicet in hospicio de sancto Grato, & ipse Pater Amadæus magna siti afficeretur in sero, ipse Frater Jacobus obtulit botigolum cum illo modico residuo vini, & accepto cyatho ipsum modicum vinum in ipsum cyathum misit, quod vinum, suo comprehendere multum multiplicatum ipsi Patri Amadæo dedit ad bibendum, & cum bibisset ipse Pater, reliquum reddidit ipsi Fratri Jacobo in ipso cyatho, ut omnino ipse Frater Jacobus de eo biberet; & cum ipse Frater Jacobus vidisset vinum ipsum valde multiplicatum, non solum in cyatho, sed etiam in botigolo, & de eo gustasset, sibi visum fuit, ipsum vinum fuisse & esse in tanta bonitate, quod sibi videbatur, quod potus ipse à paradiso esset missus, & satis melius, quam Malvaticum g & manna. De qua multiplicatione & melioramento bonitatis ipse Frater Jacobus multum admiratus fuit: de quibus ipse Frater Amadæus multas Deo reddidit laudes; ipse vero Frater Jacobus credidit & credit firmiter, prædicta ad Dei laudem, gloriam & honorem processisse & meritis & orationibus Patris ipsius.

g

viam per pontem Abduam apertam præbuit,

C 82 Sed quid plus? Cum sero esset valde, & se exposuisset super sceno in eodem hospicio ad quietendum; ipse vero Frater Jacobus aliquantulum dormisset, vidit ipsum Patrem Amadæum orantem ipso tamen super sceno loco dormitionis, & cum aliquantulum quievisset circa mediam noctem, ipse Pater Amadæus dixit: Surgamus & eamus, ut transitum faciamus per pontem Laudensem super Abduam, & sequamur iter nostrum: de quibus verbis ipse Frater Jacobus admodum admirabatur sciens, consuetudinem esse, quod communiter de nocte non possit fieri transitus per dictum pontem, nisi aliquo fortuito casu contingeret; tamen ut filius obedientiæ iter cum eodem Patre ea nocte direxit usque ad ipsum pontem Laudensem super Abduam, quem mirabili gratia nocte ipsa apertum invenerunt, ita ut pacifice Abduam per ipsum pontem transiverunt: quod quidem mirabile ipsi Fratri Jacobo visum fuit, & tanto magis, cum ipse Pater per duo miliaria citra ipsum pontem apertum inveniri intualset, & ita invenissent. De quibus etiam Deo retulit gratias.

venam ruptam rediintegrat,

83 Iphis etiam temporibus accidit, ut relatum fuit, quod quidam nobilis miles, qui tunc hospitatus erat in terra Cafalis sancti Evasii, cum haberet venam ruptam in corpore multum san-

guinem effundentem, ex qua effusione ipse miles taliter debilitatus erat, quod medicis de ejus vita nulla spes esset; & cum ibidem in ipso loco de laudabili vita & sanctitate ipsius venerandi Fratris Amadæi fama esset; ipse miles recursum habuit ad præfatum Patrem; ut ad Deum pro ejus liberatione oraret; pro quo porrectis precibus, ipse Pater dixit, quod ulterioribus medicinis uti non deberet; sed solum Dei gratiâ & meritis Beatissimæ Virginis Mariæ confideret, & statim ipsa vena clausa fuit. Sed cum ipse infirmus persuasionibus medicorum hujusmodi monitionem procedendo in medicinis despexisset, ipsa vena illico de novo aperta fuit &, hujusmodi gratiâ neglectâ tanta effusio sanguinis accidit, quod in ejus militis perditionem devenit, prout quidam Frater Georgius ejusdem Patris consocius asseruit.

84 Accidisse quoque fertur de quadam nobili domina ex principioribus ipsius terræ Cafalis, ut asseruit idem Frater Georgius, quæ cum multis annis cum suo conjugate sterili extitisset, ad præfatum Patrem Amadæum recursum habuit, ut Deum pro ea & prole habenda exoraret. Tandem porrectis precibus per eundem Patrem, ipsa mulier gratiam obtinuit, ita quod infra annum prolem suscepit: pro cujus gratiæ gratitudine ipsa domina munerâ satis notabilia ipsi monasterio de Bressanorio obtulit apud Castro-Leonem pro eo monasterio construendo.

conjugibus prole carentibus

E

85 Eisdem etiam temporibus, dum idem Pater Amadæus in eodem monasterio seu Conventu de Bressanorio apud Castro-Leonem commoraretur, quadam die quidam dominus Thadæus Bonzalinus & Cremonensis aliàs Capitaneus Burgi Vi-comercati Ducatus Mediolani cum dominâ Joannâ ejus uxore, etiam certis aliis utriusque sexus nobilibus esset in dicto monasterio pro eodem Conventu visitando; & ipse dominus Thadæus cum dicta ejus uxore valde cum eodem Patre Amadæo institissent, ut ad Deum funderet preces & intercederet, ut ipsi consortes alium filium masculum haberent, pro qua intercessione, sua sponte promisit ipse Dominus Thadæus eidem monasterio largiri tantum argentum ad pondus, quantum ponderaret ipse filius tempore, quo nasceretur; quibus idem Pater complacere desiderans, affectioni ipsorum consortium promisit Deum pro eis exorare, ut obtinerent, quod optarent: pro quibus quidem demum multas speciales potterit preces, & tandem post certum tempus ipsa domina Joannâ se gravidam invenit, & filium masculum infra annum peperit, licet per annos octo antecedentes continuè sterili extitisset, pro qua gratia sic obtenta ipsi consortes ad dictum monasterium multa munera & argentum promissum obtulerunt.

fecunditatem obtinet;

k

86 Retulit quoque præfatus Frater Jacobus de Merliano, quod, cum alia vice una cum eodem Patre Amadæo ab ipso monasterio de Bressanorio ad civitatem Mediolani venirent, ipseque Frater Jacobus haberet plagam in pedè, quâ multum afficiebatur, ita quod vix ire posset & cum maxima difficultate, & eis existentibus in itinere, cum præterissent civitatem Laudæ usque ad hospitium Thanasani, & ultra, ipse vero Frater Jacobus taliter gravabatur ipso itinere, quod ipsum Patrem in itinere sequi non poterat, & cum ipse Pater jam fortiter præcessisset, aliquando illum expectabat, & sibi dixit: Non dubitès, quia subito habebimus recursum, Deo dante; quibus dictis, ecce quidam homo nominatus Garlinus, famulus domini Pagani de Ponzonibus, equester venit, cui ipse Pater dixit, ut amore Dei deberet acci-

socio suo lasso auxiliam præstaret,

EX MS.

pere ipsum Fratrem Jacobum super equo post eum; qui Garlinus de equo libenter descendit & graciosè obtulit, & dedit equum ipsi Fratri Jacobo, quem postea sociavit usque ad civitatem Mediolani, ita quod ipse Frater Jacobus valde admirabatur, quod ita repente ad votum ipsius Patris Garlinus ipse supervenisset: nec credidit aliter fuisse, quam gratiâ Dei, & meritis ipsius Patris Amadæi ad Deum fidelissimi.

Et ipse per nives transiit, nullo relicto vestigio.

l

m

n

87 Quidam magister Joannes Crinelus, recamator l Mediolani, dixit se jam pluribus annis elapsis intellexisse à quodam Fratre Jacobo confocio præfati Patris Amadæi, qui sibi retulit quod dum aliàs ipse Pater Frater Amadæus iret à civitate Laudæ versus Pirlconem m in Cremonensi [tractu] essentque altæ & multæ nives in terrâ, ecce quod equus unus oneratus per stratam sive per fenterium n parvum obviam veniebat, cui prænominatus D. Frater Amadæus unâ cum eodem Fratre confocio suo cedere festinans ipsi equo, cum aliter eidem locum dare aut cedere non posset, idem Pater cedens in & super nives ire cepit, & super nives quasi volando pergebat, nullum vestigium pedum, aut aliud signum in nive relinquens, ut permitteret equum ipsum sic oneratum pertransire in & per fenterium ipsum cum conductore suo; confocius verò suus, usque ad genua in & per nives pergens fundabat o, cum nives ipsæ eum non sustinerent, qui exclamans dixit: Domine Pater, vos transitis in & super nives volando, nullo relicto vestigio; ego autem usque ad genua in & per nives vado; expectate ergo aliquantulum, quia ita properè non possum post vos venire. De quibus ipse Frater multum admirabatur; sed junctis multis aliis mirabilibus, quæ vidit de ejusdem Patris religiosissima & austera vita, eum judicavit esse sanctissimum virum & admirabilem apud Deum.

B

ANNO TATA.

a Pius II ab anno Christi 1458 usque ad annum 1464 toti Ecclesiæ præfuit.

b Illustrissimus Gonzaga in Origine Franciscane Religionis pag. 493 hunc Conventum nominat sanctæ Mariæ de Brixianore, & ejus situm describens, de Beato nostro simul ita meminit: Hujus loci accola aliquando fuit beatus Pater Amadæus, hicque duplicem Eliæ spiritum imbibit, prout ejus oratorium atque eremiticæ quædam cellulæ, quæ adhuc supersunt, facillè indicant.

C

c Biographus hoc barbarum adverbium aliquoties repetit, illudque verosimiliter composuit ab Italico infallantemente, quod certò vel infallibiter significat.

d Morbus ille à medicis propriè vocatur teneffmus, Græcè νεφρός, & est continua cupiditas egerendi excrementa, cum interim nihil præter materiam cruentam & mucosam egeratur. Hinc facillè colligitur, quare vulgus hunc morbum infirmitatem canalis appellet, ut supra dicitur.

e Ex hoc cognomine forsàn occasionem errandi sumpserunt illi auctores, quos num. 39 Commentarii prævii refutavimus.

f Auctor vocem botigohum vel bôtigolium derivavit ab Italico nomine bottiglia, quod lagenam significat. Affines ejusdem vocis barbære inflexiones jam dudum in Actis nostris explicuimus.

g Est species pretiosi vini, quod Malvaticum cognominatur, quia crescit circa Epidaurum in Peloponneso, quæ urbs vulgo Malvasia appellatur.

h Abdua vel Addua est fluvius Italia in Insu-

bria, qui vernaculè l'Adda dicitur, rigatisque aliquot oppidis, prope Laudem Pompeiam currit, & tandem Pado flumini miscetur. Plura de ejus origine & fluxu apud geographos obvios licet videre.

i Hæc munita Italia civitas ad differentiam aliorum Casalium cognominatur Casale sancti Evasii ab Evasio urbis patrono, jacerque ad Padum fluvium, & est episcopatu illustris sub archiepiscopo Mediolanensi.

k Cimarellus in Actis Italicis cap. 16 hunc dominum Thadaum cognominat Bucerni. Utrâ latio verior sit, ignoramus.

l Per vocem Italicam ricamatore Latine phrygionem intelligimus, provenitque hoc nomen à verbo recamare vel ricamare, quod Latine actum pingere aut artem phrygionum exercere significat.

m Piceleo, quod ab incolis Picighitone vocatur, est oppidum Ducatus Mediolanensis cum arce munita ad Adduam fluvium in territorio Cremonensi, jacetque medium inter Cremonam & Laudem Pompeiam.

n Italicè strata significat viam seu plateam; hæc autem angustam plateam indicari patet ex addita voce fenterium, Italicè sentiero, quam Latine semitam vel callem interpretamur.

o Hic fundabat, quantum colligo, idem est quod subsidebat vel mergebatur.

CAPUT IX.

Lis Beato intentata ob acceptatum quemdam Conventum, donatio aliorum Conventuum, & nonnulla miracula, quæ tunc contigerunt.

Es etiam temporibus, prout à fide dignis intellexi, dum idem Pater Amadæus in eodem Conventu de Bressanorio apud dictum locum Castri-Leonis diocesis Cremonensis multas passus fuisset tribulationes, vexationes, contumelias, ac persecutiones ab quibusdam Religiosis, qui sub habitu & Ordine sancti Francisci & sub regulari observantia habebantur, in eo quod ipsum Conventum sanctæ Mariæ de Bressanorio Religiosi prædicti ad eos pertinere assererent, virtute illius indulti, seu Bullæ Apostolicæ eidem Patri Amadæo concessi seu concessæ, asserentes illi Religiosi, nullos alios ex Ordine sancti Francisci præter ipsos, & Superiores suos & de eorum familia aliquem locum, aut Conventum sub regulari observantia erigere aut acceptare posse &c., quorum causâ ipse Pater ad sanctissimum tunc Papam recursum habere coactus fuit. Et cum ob favores adversariorum ipsorum in curia Romana per multum tempus ad expeditionem in longum deduceretur, recursum habuit ipse Frater Amadæus primo ad Reverendissimum D. Cardinalem Boloniensem, qui attenta puritate & simplicitate, ac paupertate ejusdem P. Amadæi & ejusdem Patris puritati compatiendo, non solum habitationem, sed etiam victum in ejus domo præbuit, & favorem.

89 Cum alii multi Cardinales ad multorum aliorum Religiosorum de Observantia ejusdem Ordinis nuncupatorum persuasionem eidem Patri Amadæo, & voluntati suæ multum obstarent & contra-

Dum aliqui litem movent de Conventu, qui B. Amadeo datus erat,

F

causâ cadunt,

contra-

A contrarii essent, tandem Dei gratiâ factis per prius inter ipsos Cardinales multis colloquiis & disputationibus, attentâ ejusdem P. Amadæi simplici & pura devotione nec non ejus religiosissimâ & austerâ vita, de quibus singuli eorum dominorum Cardinalium diligentem habere voluerunt informationem, & eis omnibus dominis Cardinalibus & multis aliis Romanæ curiæ Prælatibus in unum concurrentibus, maxima licet tamen difficultate ab eodem sanctissimo Papa obtinuit, ut ipsum Conventum de Bressanorio sub ejusdem P. Amadæi obedientia & custodia, in Regulari observantia gubernari deberet, & nedum ipsum Conventum, sed & alios tres, ut fertur, Conventus sub eadem regulari observantia & obedientia erigere, & gubernare posset ipse Pater Amadæus.

*Et Beatus
benignitate
incolarum,*

90 Et dum idem P. Amadæus à Roma ad eundem Conventum de Bressanorio cum victoria, Deo favente, rediisset & multo magis atque magis religiosissimam atque sanctimoniam vitam cum austeriori vitæ observantia humanitateque & benignitate; licet ipse Pater, quantum posset, devotionem suam occultam & celatam tenere procuraret, quidam nobiles cives Brixienfes habitatores loci de Rabusto diœcesis Brixienfis religiosissimam & sinceram vitam præfati Patris Amadæi laudabilem fore & de ejus & Fratrum suorum bona conversatione intelligentes, tantum institerunt cum Patre eodem Amadæo, ut Conventum, quem habebant alias fabricatum sub titulo & vocabulo sancti Bernardini, & sub regimine & observantiâ domini Ministri Provincialis Ordinis S. Francisci apud locum ipsum de Rabusto acceptaret; quem Conventum seu quod monasterium maxima cum difficultate sub ejus custodia præcedentibus tamen debitis consensibus R. P. domini Ministri provincie illius, & etiam P. D. tunc episcopi Brixienfis, ac Apostolicis Bullis, acceptavit. Quem Conventum Fratibus societatis suæ postea ad Dei laudem & gloriam & honorem & ejusdem gloriosissimæ Matris Virginis Mariæ, ac Seraphici S. Francisci commendationem & devotionem communiavit.

*Qui pietatem
ejus venerabatur,*

91 Et dum fama esset apud multos & multos in regione illa de ejusdem P. Amadæi sanctimoniali vita & religiosa, & austerâ ejus vitæ observantia ac de benignitate sua, quidam alii nobiles Brixienfes commorantes in loco de Iseo diœcesis Brixienfis, aliud monasterium seu alium Conventum ipsi P. Amadæo obtulerunt, alias sub titulo & vocabulo S. Francisci ædificatum apud dictum locum de Iseo, quod monasterium tamen regebatur & gubernabatur sub custodia & regimine domitorum Fratrum Conventualium Ordinis S. Francisci, & ubi habitabant aliqui ex Fratibus dictæ Religionis S. Francisci. Quæ quidem audiens ipse P. Amadæus, & maxime quod Fratres ibi habitantes ad hoc consentientes erant, cupiens ipse Pater religionem, & observantiam S. Francisci ad majorem Dei & gloriosissimæ Genitricis suæ laudem & gloriam & honorem, ampliâre annuendâ precibus dictorum nobilium, ut & ipsi & alii nobiles regionis illius aliqua à Deo beneficia salutaria obtinere peroptarent, rigore indulgentiarum aliâs eidem Patri concessorum; eundem locum seu Conventum seu ipsum monasterium in ejus custodiam anno mcdlxv & de mense Augusti, ut creditur, gratiosè acceptavit; quem Conventum postea reformavit, & de ejusdem societatis suæ Fratibus sub eadem regula observantiæ communiavit. In eo Conventu Guardianum religiosissimum sub ejus obedientia & gubernatione instituit. Et demum i-

psium Conventum & in eo positos maxima cum diligentia, doctrina, ac exemplis aliisque bonis exhortationibus & moribus instruxit & educavit.

EX MS.

92 Denique prædicta audientes quidam alii nobiles Brixienfes loci de Quinzano ejusdem diœcesis Brixienfis Patris ejusdem Amadæi bonam famam, sinceramque & humilem, ac religiosissimam vitam, conspicientesque, (revera quilibet bonus homo considerans & conspiciens, sanè in eum taliter trahebatur, quod vix ab ejusdem Patris societate abstinere posset) ad eundem P. Amadæum concorditer adiverunt una cum venerabili domino Thebaldo de Blanchis de Paratico, ecclesiæ S. Mariæ dicti loci de Quinzano archipresbytero, & tandem ipsi D. archipresbyter una cum nobilibus eisdem; maximis etiam cum precibus, & suasionibus Patrem ipsum hortati fuerunt, ut apud locum ipsum de Quinzano alium Conventum sub ejus custodia & gubernatione constructi faceret, & ex Fratibus societatis suæ communiret & ornaret, & aliquando cum eis in eodem Conventu mansionem faceret pro eorum consolatione & salutari doctrina: inter quos nobiles fuit quidam Joseph de Ferrandes civis Brixienfis & habitator dicti loci de Quinzano, qui pro hujusmodi Conventu construendo petiam & unam terræ cum certis plantis vitium pert. . . . decem donare obrulit apud ipsum locum Quinzani, ubi & in quo Conventu ædificia ac ecclesia constructi ac ædificari deberet, quam petiam terræ ex factis eidem Patri pro prædictis Conventu & ædificiis, tit supra construendis donavit.

*alios Con-
ventus at-
quiri;*

E

93 Quæ quidem audiens ipse Pater Amadæus & considerans ingentem affectionem & devotionem nobilium ipsorum, nec minus venerabilis D. archipresbyteri prædicti; & dicti Joseph, qui nullum aliud terrenum habebat in territorio dicti loci de Quinzano, nisi illud, quod donaverat, ut supra; & omnia sic oblata & donata gratiosè acceptavit, & de eis omnibus Deo, & gloriosæ Virgini Mariæ infinitas reddidit gratias, cujus rei gratiâ postea idem Pater talem operam dedit, quod in ea petia terræ, de qua supra, anno domini corrente mcdlxvii, & de mense Aprilis, ut creditur, monasterium seu Conventum sub vocabulo gloriosissimæ Virginis Mariæ Gratiarum constructi ceptum fuit, obtentis tamen superinde prius Apostolicis Bullis à sanctissimo domino Paulo Papa secundo quæ, licet ab eodem sanctissimo Papa gratiosè concessæ fuissent; maxima tamen cum difficultate à datario haberi potuerunt. Quem quidem Conventum postea Deo coauxiliante elemosynis, & aliis coadjuvantibus, Dei gratia & præfata gloriosissimæ Virginis Mariæ complevit, ipsumque ex Fratibus societatis suæ & sub ejus custodia & regimine communiavit.

*obtentâ pri-
us Sedis A-
postolicæ li-
centiâ,*

b

c

F

d

94 Eis etiam mediis temporibus, dum idem Pater Frater Amadæus pro majori parte in & per prædicta monasteria seu per prædictos Conventus conversationem haberet atque interdum moraretur, multa etiam mirabilia accidisse dicuntur orationibus; seu intercessionibus ac meritis ejusdem Patris Amadæi, de quibus aliqua memoratu digna iudicio meo hîc inferius, prout relata fuerunt, & eo breviori & effectuali sermone, quo potero, enarrabo. Quidam Christophorus de Pischeria, juvenis aromatarius e, habitator in dicto loco de Iseo diœcesis Brixienfis, prout fideliter relatam fuit, cum ex quadam altissima turri, super quam fabricabatur unum horologium, in terram cecidisset, ita quod totus contractus & conquassatus erat, nec de ejus vita spes esset, idem

*Et tunc ju-
venem gra-
viter læsum
precibus in-
tra tres dies
sanat.*

e

Pater

EX MS.

Pater Amadæus rogatus est, ut ad ipsum juvenem visitandum iret, & pro eo preces effunderet. Altera verò die in mane, celebratà per eum Patrem prius missà, & porrectis per eum pro eodem juvene Deo precibus, ad ipsum juvenem visitandum fuit; & ipso juvene visitato, ipse Pater dixit, Teneo fidem in Dominum nostrum Jesum Christum, quod ejus gratiâ iste juvenis sanus veniet infra tres dies ad visitandum ecclesiam S. Francisci Conventus nostri, exhortans illum juvenem & parentes suos, ut firmam fidem haberent in ipsum Dominum Jesum Christum, quia sanus efficeretur hinc ad tres dies, & quod ita gratiâ Dei infra ipsum terminum ipse juvenis, de cujus cura, & sanitate nulla apud medicos spes erat, sanus effectus ad ipsam ecclesiam visitandum ivit.

*paupertati
cujusdam
prospicit.*

B

95 Dixit etiam quidam dominus Ladinus de Blanchis de Laude, habitator loci de Castro-Leone, sub onere conscientiæ suæ, quod cum ipse Pater Amadæus pro majori parte in dicto monasterio seu Conventu de Bressanorio commoraretur, ipse verò dominus Ladinus in maxima esset paupertate haberetque duas sorores nobiles, quas collocare viris non poterat propter suam paupertatem, ansiabaturque, quoniam non habebat quodammodo, unde vivere, nec ipsas suas sorores dotare posset: & cum ad præfatum dominum Patrem Fratrem Amadæum adivisset pro peccatorum suorum confessione, & hujusmodi anxietates & conditiones suas eidem Patri nuntiasset tamquam consultori suo, ut sibi consilium præberet in talibus adversitatibus, & anxietatibus suis; ipse verò Pater dominus Pater Amadæus tamquam pius & misericordiâ motus, eidem domino Ladino dixit: Ladine, noli dubitare; habeas bonam fidem & spem in Domino Deo nostro, & in brevissimo tempore Deus ipse providebit necessitati tuæ; & in veritate infra brevissimum tempus altissimus Deus talem provisionem fecit, quod, eo altissimo Deo coadjuvante, maritavit ipsas suas sorores, easque dotavit satis condecenter, & ita bene se habuit, quod gratiâ ejusdem altissimi Dei & Virginis Mariæ, & ut creditur, precibus & meritis ejusdem venerabilis Patris Amadæi, abinde citra, satis bonam fortunam & prosperitatem habuit: de quibus ipse dominus Ladinus Deo & sacratissimæ Virgini Mariæ, ac præfato Patri Amadæo immensas retulit gratias.

C

*regulam in
sua congrega-
tione se
verè obser-
vare curat.*

96 Dixit quoque suprascriptus dominus Ladinus, quod longâ experienciâ maximè ab eo tempore, quo idem Pater Amadæus prædictum Conventum de Bressanorio habitare cepit, & idem dominus Ladinus in eo Conventu conversatus fuit, vidit & comprehendit societatem, & conversationem ejusdem Patris Amadæi tali fuisse prærogativa à Deo munitam, quod, si quis hujusmodi religionem & observantiam, aut societatem ingressus fuerit sub regulari observantia & obedientia Patris ejusdem Amadæi vel receptus fuerit in ipsam societatem, & demum aliquam malignitatem in eadem societate perpetratus fuerit*, ita quod verè prosequutus non fuerit secundum dispositionem regulæ datæ à sancto Francisco in vera observantia, & secundum monitiones ab eodem Patre Amadæo datas, maximè eo Patre Amadæo vivente, subito talis malignitas propalata fuit, ita quod impossibile fuit quodammodo eam talem malignitatem perseverasse, & remansisse in ipsa societate, & prædicta vidisse, cognovisse, & intellexisse à pluribus, qui in ea societate perseverare non poterunt, propter eorum defectus, & hoc tamen

** id est per-
petraverit*

ex experientia jam multis annis, & etiam ex relatione quamplurium ex eis Fratribus, qui fuerunt de dicta societate, ut ipse Dominus Ladinus protestatus fuit.

97 Dixit etiam idem dominus Ladinus sub onere conscientiæ suæ, quod aliàs, & pluries intellexit à quodam Fachino de Ganduldis de Castro-Leone, qui per multos annos se executit pro præfecto fabricæ dicti monasterii seu Conventus de Bressanorio apud dictum locum Castri-Leonis, de quo supra, quod cum occasione ipsius fabricæ ejusdem Conventus multa & magnâ debita superessent ipsi Conventui, seu fratribus ipsius Conventus seu exercentibus pro eis, & non haberent, unde solverent laboratoribus & magistris fabricantibus ipsum monasterium, nec perficere [posset] ædificia jam cœpta, & fieri ordinata ab eodem Fratre Amadæo, ipseque Pater una die instaret cum ipso Fachino, ut procederet ad eorum ædificiorum perfectionem; ipse verò fachinus responderet, se non habere pecunias, nec modum solvendi nec satisfaciendi laborantibus ipsis nec magistris, nec aliis ad fabricam ipsam convenientibus, cui ipse Pater dixit: Veni mecum; & eum conduxit ad quemdam buschetum existentem tamen inter confines hortorum ipsius Conventus, & postea eidem Fachino imposuit, ut in ipso buscheto quæreret, an ibi esset una cistella, & cum ipse Fachinus quærivisset, & nihil invenisset, ipse verò Pater replicando dixit, & eidem Fachino denoto imposuit, quod attentius perquireret, & inveniret, & tandem ipse Fachinus invenit cistellam unam coopertam, & gravissimam, quam ad ipsum Conventum exportavit, & apertâ ipsâ cistellâ, ipsam cistellam plenam monetis aureis & argenteis invenit, inter quas erant multæ monetæ argenteæ valoris solidorum trium imperialium pro qualibet.

*ad solvenda
debita cu-
jusdam
Conventus*

E

f

98 Quibus sic repertis, sine alia mandatione deois tunc facta, ipse Pater dixit ipsi Fachino: Vade, & solve debita, & facias procedere in laborando, quia etiam Dominus de aliis providebit: de quibus quidem sic repertis idem fachinus & alii, qui tunc præsentibus erant, valde admirabantur, nec putabat ipse Fachinus pecunias ipsas aliter humano opere provenisse, nisi ex abundantia & mirabili gratia Dei, & intemeratæ Virginis Mariæ, cujus ipse Pater erat devotissimus & fidelissimus: & impossibile videbatur ipsi Fachino, quod aliqua persona humana, rebus sic se habentibus, prout se habebant, ponere potuisset ipsum cæstum in ipso buscheto, roccedis h & spinis pleno, & aliis arboribus virentibus multum spisso. Et ita demum ipse Fachinus de ipsis pecuniis plura debita ipsius Conventus persolvit & processit in laborantibus faciendo pro ipso Conventu perficiendo, quæ monetæ ascenderunt circiter ad valorem librarum septem centum imperialium monetæ Mediolani: & quæ quidem omnia ipse dominus Ladinus dixit pluries audivisse, & intellexisse ab ipso Fachino, ut supra, quem dixit fuisse bonæ conscientiæ, vocis & famæ, quousque vixit.

*mirabiliter
pecuniam
invenit;*

E

f

99 Iisdem etiam temporibus, prout relatumi fuit per quemdam venerabilem Fratrem Jacobum de Merliano ejusdem Congregationis & societatis præfati Patris, dicitur de quadam juvene filia domini Abraham de Federicis, nupta cuidam nobili juveni de cognatione de Capriolis civi Brixienfi, quæ cum per dies duos continuos & noctes maternis doloribus affligeretur in partu, nec tamen pareret, & cum ipse Pater hospitium accepisset in domo magnifici domini Petri de Advocatis civis

*ac mulieri
agrè partu-
rienti succu-
currit.*

Brixi-

A Brixienfis, in civitate Brixiae pro quibusdam negotiis contingentibus ad ipsum Patrem Amadæum, ecce domina Marina mater illius juvenis in doloribus existentis ad præfatum dominum P. Amadæum adivit, quem suppliciter exoravit, ut ad ipsam filiam suam in tanta calamitate & doloribus constitutam & anxientem iret, pro eaque orationes ad Deum porrigeret; cui gratificando ad domum ipsius juvenis misericordiam motus accessit, & cum in quadam camera ejusdem domus preces pro ea porrexisset; cingulum seu cordonum, quem circa personam suam habebat, ad eam juvenem transmisit, dicendo, ut bonam fidem in Domino Jesu Christo, & in gloriosissima Virgine Maria ejus Genitrice haberet: quo cingulo per eam juvenem tacto, statim peperit prolem, quam postea educavit & nutrit, ex quo ipsa domina Marina ejusdem juvenis mater cingulum ipsum maxima cum devotione retinuit & retinet, & de alio cingulo tunc eidem Patri provisionem fecit, eo tamen domino P. Amadæo invito, & de cujus retentione non curabat, imò etiam contristabatur: De quibus quidem sic gestis ipse P. Amadæus nullam aliam mentionem faciebat; nec fieri volebat.

A N N O T A T A.

a Petia, id est pars, ut supra & alibi sæpe explicuimus.

b Terrenum ab Italica voce terreno hic pro parte terra vel agro usurpatur.

c Illustrissimus Gonzaga in Opere laudato pag. 493 agit de Conventu sanctæ Mariæ de gratiis Quintiani, & testatur ibidem inter alias Sanctorum reliquias conservari partem pallioli etiam ac cilicii beati Patris Amadei.

d Paulus II Pontifex anno Christi 1464 cathedram Romanam ascendit, eamque mense Julio anni 1471 moriens reliquit.

e Aromatarius hic compositum est ab Italico nomine aromataio, quo intelligitur is, qui aromata vendit.

f Buschetus vel busquetus est parva silva; ut in secunda editione Glossarii Cangiani ad vocem boscus & sequentes videre est.

g Cestinus vel cestinum hic significat parvam cistam, ni fallor, cum biographus eandem rem superius cistellam appellet.

h Roveda probabilissimè hic derivatur à voce Italica rovetta, quæ Latine rubus dicitur; ut ex sensu etiam colligi potest.

C A P U T X.

Venenum Beato propinatum, apparitio Deipara, fecunditas mulieribus obtenta, mira ægrorum sanatio, & quadam B. Amadei prophetia.

Deipara apparetur Beatum ab hausto veneno liberat,

His etiam temporibus, dum præfatus P. Amadæus commoraretur in dicto Conventu de Quinzano, qui tunc in honorem B. Virginis Mariæ constructus, ecce malignus homo, invidia & malignitate commotus, persuasione quorundam æmuloꝝ ipsius Patris illi invidentium & contristantium propter tot bona opera, quæ

Augusti Tomus II.

quotidie fiebant & exercebantur sollicitudine orationum, & gratia ipsius venerandi Patris, quamdam fugatiam a venenatam ipsi venerando Patri dono transiit, & cum idem Pater ipsam fugatiam lætus acceptasset, de eaque manducasset, & gustasset; subito mortali veneno affectus fuit, & cum à medicis visitaretur; & de ejus vita nulla spes esset apud medicos, ut mortem evitaret, & ab hominibus ipsius terræ die noctuque custodiretur, ne abinde mortuus exportaretur, ipse vero Pater hac omnia patienter sustineret, continueque in anxietate hujusmodi altissimo Deo; & gloriosissimæ Virgini Mariæ se recommendaret, quadam die eidem Patri in camera seu cella sua; ubi jacebat, quadam domina satis formosa & pulchra apparuit, quæ illi dixit, ut deberet linteamen unum habere cum foliis nucum, in quo totus ipsis foliis in linteamine involvi deberet, & non timeret, quia Dei gratia ea vice mortem evitaret. Quibus auditis, ipse Pater, prout ipsa jussit, fecit & statim sanus effectus fuit; & cum quævisset à Fratribus suis, quomodo ipsa domina Conventum intrasset, & usque ad cellam suam; cum in Conventus suos mulieres intrare non permitterentur, responsum illi fuit, nullam mulierem eos vidisse ingredi, nec regredi, & nullam potuisse intrare, cum ostia Conventus clausa fuissent. Ex quo putavit ipse Pater eam dominam, Regnam angelorum fuisse, quæ sub hujusmodi velamine ad eum Patris visitationem & curam devenerat: de qua quidem visitatione & cura ipse Pater infinitas Deo & præfata gloriosissimæ Regine reddidit gratias.

101 Eisdem etiam temporibus, quibus præfatus Pater Frater Amadæus conversabatur in prædictis Conventibus de Bressanorio, & de Quinzano, de Iseo, & de Rabusto, quoniam ipse Pater aliquando in uno, aliquando in alio; ex ipsis Conventibus commorabatur; dicitur de domina Antonia, filia quondam magnifici & strenui militis Comitis Aloisii de Verme & uxore magnifici militis & strenui armorum ductoris Sfortiæ, quæ dum careret filiis; habuisse recursum ad præfatum P. Amadæum, ut habendæ sobolis causâ ex eadem & viro suo Deum exoraret; & tandem; Deo dante, licet per plures annos sterilis fuisset, habuit filiam, quam aluit, & nutrit; meritis & intercessione ejusdem Patris.

Idem dicitur de magnifico domino Matthæo à sancto Angelo, strenuo armorum ductore & capitaneo dominationis Venetorum, qui; dum careret filiis, recursum habuit ad præfatum Patrem Fratrem Amadæum; de cujus religiosissima devotione & observantia fama erat; qui cum pro eo orasset, infra annum ab uxore sua habuit filium, quem aluit & nutrit.

102 Idem dicitur de quadam domina Maïola, uxore domini Gregorii civis Januensis, quæ, cum jam multis annis nupta esset, & jam ætatis annorum XL vel circa, careretque filiis, habuit recursum ad præfatum Patrem, cujus religionis observantia & gratiarum actiones apud Deum, & gloriosam Virginem Mariam multis notæ erant; quem tamen Patrem ipsa domina numquam videbat, nec cognoverat; sed de eo fama erat, & litteris multis transmissis ad eundem Patrem rogavit, ut pro se, ut prolem haberet, ad Deum & ad Virginem Mariam oraret, & tandem infra breve tempus, porrectis per eum Patrem precibus, filiam peperit, quam Dei gratia postea aluit & nutrit.

Idem dicitur de quadam magnifica domina Margarita

qui jam Janus conjugibus sterilibus

F

fecunditatem precibus impetrat,

F f f

garita

EX MS. garita de Aramboldis, uxore magnifici domini Bon-Joannis de Fiscilaga civis Laudensis, quæ dum careret filiis, ipseque dominus Bon-Joannes jam senio confectus esset, ad præfatum P. Amadæum recursum habuit, & tandem, per eum porrectis precibus, & multis orationibus & jejniis, ipsa domina Margarita filium obtinuit, quem aluit & nutrit, nec alios filios postea habuit.

puerum fascino liberat,
B 103 Iisdem etiam temporibus, dum quidam infans nepos magnifici domini Petri de Advocatis civis Brixienfis per quamdam nutricem lactaretur in loco de Erbusto diocesis Brixienfis, essetque ita extenuatus, quod vix vivere posset, nec de ejus vita spes esset; & cum præfatus Pater in monasterio S. Bernardini dicti loci de Erbusto commoraretur, ipse infans per nutricem ad præfatum Patrem delatus fuisset, ut pro eo Deum rogaret: ipse verò Pater, celebratâ per eum prius Missâ in eadem ecclesia S. Bernardini, interrogavit ipsam nutricem, an aliquid superstitionis haberet super personam infantis ipsius; quæ respondens dixit, se habere quoddam scriptulum, sibi datum à quodam cerretano *b*, quod ad collum ipsius infantis apposuerat. Cui Pater ipse dixit: Scriptulum ipsum mihi exhibe, quia infirmitatis ipsius infantis est causa. Ipsa verò querens, scriptulum non invenit, & tunc dixit idem Pater: Nihil amodo super dorsum ipsius infantis apponas, quia purè ipse sanus remanebit; & tunc eam à se dimisit, & demum infra sex dies nutrix ipsa alia vice præfato Patri puerum ipsum sanum & liberum in bona prosperitate, & valetudine detulit: de cujus gratia Pater ipse infinitas Deo reddidit gratias.

graviter vulneratum sanas,
C 104 Iisdem etiam temporibus, quibus præfatus dominus Frater Amadæus in dicto Conventu de Quinzano commorabatur, dicitur, quamdam maximam quæstionem inter aliquos ortam fuisse ex hominibus loci de Bordelano propinquo dicto loco de Quinzano citra flumen Ollii *c*, cujus occasione quidam multum crudeliter vulneratus fuerat, ita quod ab omnibus eum esse mortuum judicabatur, cujus etiam occasione, odium, quæstiones, & lites indes crescebant, ex quibus multi armis sese dabant. Cumque ipsa omnia ad notitiam præfati Patris domini Fratris Amadæi devenissent, ipse Pater misericordiâ motus præparabat ad locum dictæ quæstionis ire, ut eos jurgis contendentes, & rixantes increparet, & pacem persuaderet, cum ad vindictam adeo multum festinarent; ipse verò persuasionibus aliisque bonis exemplis & monitionibus in tantum persuasit, & induxit etiam cum promissione, quod ille vulneratus non moreretur, & tantum cum eis adversantibus institit, qui habebant vulneratum pro mortuo, quod depositis armis ad præsentiam ipsius vulnerati cum eodem Patre iverunt, & tandem per eum Patrem Amadæum ad Deum porrectis precibus pro ipso vulnerato, eis omnibus quodammodo videntibus, & audientibus, ipse vulneratus, qui quasi mortuus erat, revixit & in brevissimo tempore liberatus remansit, de cujus quidem revivificatione ipse Pater infinitas Deo reddidit gratias.

virum periculosè agrotantem
 105 Dicitur etiam de prænominato domino Thadæo Buzalino, cive Cremonensi, qui, cum maxima iisdem temporibus infirmitate gravaretur in civitate Mediolani, ipse Pater Amadæus tunc commoraretur in Conventu de Bressanorio diocesis Cremonensis, ipseque dominus Thadæus litteras ad præfatum Patrem Amadæum mitti fecit eum orando, ut illum ante ejus mortem visitaret. Quibus habitis idem Pater ab ipso Conventu ad ipsam civitatem Mediolani, & ad domum habita-

D tionis ipsius domini Thadæi se transtulit, & visitato ipso domino Thadæo per eundem Patrem suis exhortationibus eundem infirmum restauravit ab ipsa gravi infirmitate.

bis sanitati restituit,
 106 Eisdem etiam annis, dum idem dominus Thadæus Buzalino civis Cremonensis quadam alia infirmitate valde gravaretur in terra Boschi diocesis Alexandriæ, ubi ipse dominus Thadæus tunc capitaneus Venetus erat, & derelictus à medicis, & nulla spes vitæ suæ haberetur nisi per viam orationum & intercessionum ejusdem Patris Fratris Amadæi, & directis ad eum Patrem litteris, ut hujusmodi infirmitatis suæ notitiam haberet, Deumque pro eo & pro ejus sanitate oraret, dignaretur quoque eum personaliter visitare. Quibus litteris receptis, ipse Pater maxima affectione motus, etiam quia ipse dominus Thadæus magnus monasteriis suis benefactor erat, ad ipsum locum Boscho se transtulit, & visitato ipso infirmo personaliter, ipse dominus Thadæus infirmus subito beneficium recepit magnæ levationis ægritudinis suæ, & demum infra paucos dies totaliter liberatus remansit.

E
mulieri, cujus confessionem in abjecto loco exceperat,
 107 Quædam domina Catharina de Gualteris, uxor domini Joannis de Vayrolis civis Laudensis, aliàs solita habitare in loco de Castro-Leone diocesis Cremonensis, demum residens in civitate Laudensi apud ecclesiam sancti Laurentii, dixit, quod, dum temporibus quibus habitabat in dicto loco de Castro-Leone aliquantulum solita esset peccata sua confiteri, & condiciones suas cum præfato Fratre Amadæo conferre, tunc in dicto Conventu de Bressanorio propinquo ipsi loco de Castro-Leone commorante, supervenissetque Quadragesima, ita quod ipsa domina libenter, ut solita erat, confessionem suam facere intendebat cum præfato Patre Amadæo; & cum ipse Pater Frater Amadæus, Deo sic permittente, in civitate Laudæ pro suis negotiis devenisset, eum Patrem domina ipsa oravit, ut confessionem suam audiret: qui Pater Amadæus nesciens eidem mulieri tale opus denegare, eam in ecclesia prædicta sancti Laurentii propinquiore domui habitationis suæ, in quodam angulo ipsius ecclesiæ multum dejecto expectabat, ut ab ea peccatorum suorum confessionem haberet.

futuram ejusdem loci venerationem prædicat.
F 108 Ipsa verò domina, cum nobilis esset & magni animi, in ipso loco tam dejecto ejusdem ecclesiæ ire seu genua flectere non volebat, arguens & illum increpans, quia eum locum tam dejectum elegisset. Cui respondens ipse Pater, dixit: Non admireris, quia tibi videtur, me istum locum tam dejectum, & non condecens elegisse pro tua confessione; quia non præteribunt multi anni, & videbis in isto loco maximæ devotionis & reverentiæ locum ad gloriosam Virginem Mariam. Quibus sic auditis, ipsa domina Catharina habuit patientiam, & acquievit verbis ipsius Patris, & ei tunc confessa fuit patienter peccata sua; & cum hæc pronuntiaverit ipse Pater abhinc possunt esse anni decem octo vel circa, & quod verum est, quod post quosdam annos in eo angulo ipsius ecclesiæ per quosdam cives scholares Laudenses erectum fuit maxima cum devotione & reverentia altare unum in honorem gloriosissimæ Virginis Mariæ, quod de præfata etiam videri potest, ubi maxima personarum multitudo ob præfatæ gloriosissimæ Virginis Mariæ devotionem confluit.

A N N O T A T A.

a Italicè fugaccia est species rei cibaria, quam Latinè

A Latine placentani vocamus.

b Quid proprie nomen cerretani significet, non possum explicare alio modo, quam quo editores Glossarii Cangiani nuper illud exposuerunt, ex Constitutionibus PP. Prædicatorum, quæ pag. 101 sic habent: Fratres nostri cerretanorum consortium, qui vulgò BIANTI dicuntur, illorumque quæstivandi modum omnino evitare tenentur, caveantque Prædicatores, ne illorum indulgentias prædicent. Deinde ibidem vocantur clerici officii, ut patet ex sequentibus verbis: Nullus... præsumat de cetero quascumque indulgentias per cerretanos, seu clericos officii; ita appellatos &c. Idem Glossarii editores ad vocem bianti hæc notant: Sic appellantur in Constitutionibus FF. Prædicatorum per Vincentium Mariam pag. 101 clerici quidam, qui quæstus ergo prædicabant indulgentias. Alio nomine vocabantur CERRETANI. Forfan etiam sacrilegi isti quæstuarii superstitionis scripta aut amuleta vendebant.

c Hoc flumen Italia vernaculè l' Oglio, & Latine Ollius vocatur. Oritur ex montibus supra Edolum, rigatisque variis ditionibus, tandem in Padum labitur. Leander Albertus, alique geographi, ipso posteriores, hunc fluvium pluribus describunt.

CAPUT XI.

Varia Beati prædictiones eventu probata, & acceptio novorum Conventuum.

Beatus adversariis suis

H Is etiam temporibus & annis, quibus ipse Pater in dictis Conventibus aliquando in uno, & aliquando in alio conversabatur, cupiens ipse Pater habere locum unam deputatum ad honorem gloriosissimæ Virginis Mariæ, ubi ipsa gloriosissima Virgo aliqua miracula, & gratias à Deo obtinere inclinata esset, idem Pater Amadæus à quibusdam nobilibus ex burgo a Caravageni b ductus fuit Caravagium maximis aquarum fluctuationibus imminentibus, ut locum sanctæ Mariæ, ubi adest fontana e, obtinere ipsumque locum sub regimine suo & regulari observantia Fratris ejusdem societatis & Ordinis communiret, gubernaretque & administraret: qui cum in pleno consilio ipsius burgi secundum consuetudinem præsentatus esset, & opinionem & animum suum laudabiliter declarasset, quod à principalioribus & à nobilioribus ipsius burgi approbatur, inimicus, ut creditur, humanæ naturæ taliter animum quorundam regentium locum ipsum ad avaritiam promovit, quod licet à majori parte ipsius consilium approbaretur & laudaretur, quod locus ipse sanctæ Mariæ ad fontanam sub regimine præfati Patris & consociorum suorum regeretur & administraretur; & non per seculares, qui in se nullam religiositatem vel morum venustatem habent, tamen aliqui ex ipso burgo ex inferioribus, qui avaritiâ moti fuerant, accingentes sibi cingulum superbiæ, dixerunt; sese aliquo modo pati nolle, quod ipse locus per religiosos administraretur, imò eundem Patrem Amadæum, qui per multos dies in eo burgo commoratus fuerat, multis contumeliis & injuriis vexabant, ita quod in consilio præfato ob renitentiam prædictorum contradicentium ab aliquibus jussus fuit, ut super hujusmodi re aliter non procederet, de quo ipse Pa-

Augusti Tomus II.

ter admodum admiratus fuit, quia à multis ex eis, & præcipuè ex nobilioribus ad hæc vocatus fuerat.

110 Sed cum quidam Franciscus Stagninus ex principalibus contradicentibus, non tamen ex nobilioribus ex ipso Burgo, qui magis, & majoribus injuriis & contumeliis adversus eundem Patrem afficiebatur; obviam veniret versus ipsum Patrem animo irato &, ut creditur; contra eum injurias inferendi, ipse Pater dixit ipsi Francisco Stagnino: Stagnine, non videbis annum; & alii contradicentes, multas tribulationes & anxietates patientur, quia fuistis contradicentes, & adversarii voluntati divinæ & Beatæ Virginis Mariæ; & demum ab eo burgo ipse Pater recessit; & ad dictum Conventum de Bressanorio rediit. Verum infra annum dictus Franciscus Stagninus propter suos defectus mala morte & judiciali auctoritate suspensus fuit. Quidam dominus presbyter de Gatis ejusdem burgi, qui etiam præfato Patri adversarius fuit, in proximum mala morte mortuus est, multique alii ex ipsis contradicentibus in proximum male se habuerunt; quia aliqui ex eis, non more Christiano, sed bestiali decesserunt: alii verò morbo pestilentiali prostrati fuerunt, ut à quibusdam ex dicto burgo Caravagii relatum fuit.

111 Retulit etiam prænominatus dominus Frater Jacobus de Merliano, quod, cum idem Pater Amadæus una die in proximum recedere intendet ab ipso Conventu de Bressanorio, & ire Romam pro quibusdam negotiis societatis suæ contingentibus, nondumque facta essent ædificia ipsius Conventus seu completa, nec spes esset facultatum habendarum ad ipsa ædificia faciendâ, maximè ubi Fratres ipsius Conventus commodum habitaculum habere possent; ipse verò Pater misisset eundem Fratrem Jacobum Cremonam, ad accipiendum decem ducatos, aliàs ex voto ipsi ecclesiæ de Bressanorio per dominum Joannem Folianum civem Cremonensem promissos, & cum ipse Frater Jacobus invenisset ipsos ducatos fuisset datos certis aliis Fratribus alterius tamen societatis, ipseque Frater Jacobus totus contristatus ex tali fraudulentia, rediens versus ipsum Conventum de Bressanorio invenit eundem Patrem Amadæum in itinere transeuntem, ut Romam iret, cui ipse Frater Jacobus totus contristatus dixit, eos ducatos non habuisse, sed aliis Fratribus fraudulentè ter datos fuisse.

112 Respondens ipse Pater dixit: Frater Jacobe, vade & nos timere, quia Deus providebit. Vado Romam, & tu magna facies in ipso Conventu in Quadragesima proximè ventura, faciendò ædificari in ipso Conventu, prout ordinatum fuit. Et Dominus ita providebit, quod hæc poteris facere. Quo relicto, ipse Pater Amadæus iter suum versus Romam perrexit; ipse verò Frater Jacobus, qui tunc temporis ejusdem loci seu dicti Conventus de Bressanorio fuerat constitutus Guardianus, ad ipsum Conventum rediit; & certè mirabile sibi visum fuit, quod, licet ipse Pater Amadæus ab ipso Conventu absens esset, & in longinquis partibus, tamen in ipsa Quadragesima tot eleemosynæ erogatæ fuerunt ipsi Conventui & ecclesiæ de Bressanorio, ex quibus multa ædificia in loco ipso constructa fuerunt, quæ credit non aliter processisse, nisi ex gratia Dei & meritis orationum ipsius Patris Amadæi, qui quasi continuè, sive itinerando, sive morando, orationibus intendebat.

113 His etiam mediis temporibus, dum fama esset per totum ducale dominium Ducis Mediolani;

EX MS.

divinam vindictam;

E

tuidam Guardianò sumptus ædificii non habent;

F

magnam eleemosynarum copiam;

EX MS.
 & proximi-
 mam Ducis
 Mediolan-
 ensis mor-
 tem uxori
 ejus prædi-
 cit.

lani; quod illustrissimus D. Franciscus Sfortia vicecomes, tunc Dux Mediolani decesserat, quod fuit de anno MCDLXI, de mense Augusti seu Septembris; ipse verò Pater Frater Amadæus tunc commoraretur in dicto Conventu de Bressanorio, & de his notitia fieret ipsi Patri Amadæo per quemdam dominum Joannem Cremonensem, cui ipse Pater dixit, & affirmavit, eum dominum Ducem non esse mortuum, & quod nec etiam pro ea infirmitate decederet. Tandem veniens Mediolanum idem Pater, præfatum D. Ducem invenit vivum & liberatum ab ipsa infirmitate; sed alio tempore, videlicet de anno MCDLXVI de mense Februarii ejusdem anni, cum idem Pater Amadæus Mediolanum venisset & ad illustrissimam dominam D. Blancham Mariam Mediolani Ducissam ejusdem D. Francisci conjugem visitandam adivisset, post multas monitiones, & exhortationes idem Pater eidem dominæ ejusdem conjugis sui Ducis Francisci mortem nuntiavit esse proximam, & ita in mense Martii tunc proximè sequuto idem illustrissimus D. Franciscus Sfortia Dux Mediolani diem suum clausit extremum.

B

Tunc etiam
 sacellum
 quoddam

114 Eis etiam mediis temporibus dum fama esset apud multos nobiles & ignobiles de hujusmodi Patris Amadæi religionis observantia, benignitate, & morum venustate, ac humana ejus conversatione, quidam eremita, nominatus Frater Petrus, qui suam vitam debebat eremiticam ad quemdam locum altum, seu montuosum, ubi capella una tantum erat constructa in honorem Beatæ Mariæ Virginis Annuntiatae apud terram Burmii per miliaria duo vel circa in valle Camonica diocesis Brixienensis, cui nota erat ejusdem Patris Amadæi vera religionis observantia, benignitas, & humana conversatio, multas fecit suasiones eidem Patri Amadæo, ut ipsum locum, de quo supra, acceptaret sub ejus custodia & regimine, & in eo Conventum construere faceret, quoniam à multis ex ipsa valle coadjuvaretur, & cum ipse Pater super ejusmodi suasionibus multum dubitaret, nullumque responsum super prædictis daret, post multos dies, ut intellexi, monitus ipse Pater divina inspiratione, dum orationibus & contemplationi vacaret, deliberavit ad dictum locum ire, ubi maxima cum aviditate temporibus hyemalibus & glacialibus nudis pedibus, imò vulneratus ex frigiditate & globorum terrestrium glaciærum molestia, sociatus uno ex confratribus suis, ivit, ut omnino divinam voluntatem, & pro honore, & memoria Annuntiationis præfatæ Beatæ Virginis Mariæ, cujus devotissimus erat, observaret.

C

ab eremita
 oblatum ac-
 ceptat.

115 Quem locum vidit, & valde considerans esse multum alienum, & solitarium à conversatione secularium, & attentis etiam promissionibus factis per aliquos ex nobilibus ejusdem terræ Burmii, cui magis propinquus erat ipse locus ad Dei & Genitricis suæ laudem, gloriam, & honorem etiam virtute Bullarum suarum Apostolicarum, eum tamen post multos menses benignè acceptavit anno MCDLXVIII, de mense Junii circa festum S. Joannis Baptistæ; quo accepto, & ordine dato ipsius Conventus construendi, relictis ibi aliquibus ex confratribus suis ejusdem Religionis, & obedientiæ, dataque super inde benedictione, instituto ibi Guardiano per eum, ab eo loco recessit, dicens ipsi Guardiano, ut ad constructionem ipsius Conventus procederet, & non timeret, nec dubitaret, quia procul dubio sibi Deus & Beata Virgo Maria de rebus ad eum Conventum perficiendum necessariis provideret. Mane autem fa-

cto, ut mihi à Fratribus prædictis relatum fuit, & etiam multis aliis diebus sequentibus, ut creditur divino motu & inspiratione, infinitæ personæ ad dictum locum silvestrem cum sapis d, & babilibus e & aliis instrumentis, in similibus necessariis, pro Conventu ibi construendo convenerunt, & pro ecclesia ibi construenda cum ædificiis & aliis ad ipsum Conventum pertinentibus: & tanta de die in dies inter homines villarum dictæ vallis Camonicæ crevit devotio, & tanta fuit elemosynarum & aliorum suffragiorum erogatio, quod infra annum constructa fuerunt in eo loco pro ecclesia & Fratrum ejusdem congregationis habitaculo multa ædificia, ubi penitus habitaculum non erat, nisi ipsa capella tantum, ubi dictus eremita commorabatur, ita quod potius Dei & Beatæ Virginis Mariæ miraculo prædicta processisse videntur, quam opere & ingenio humano. Verum hoc medio tempore, dum Conventus ipse S. Mariæ de la Nunciata fabricabatur, multa quidem digna, ut dicitur, acta fuerunt, quæ hinc brevitate causâ ob temporis angustiam omittuntur.

116 Et cum procederetur ad fabricationem dicti Conventus de la Nunciata apud dictum locum de Burmio, ut supra, quia non potest candelabrum super montem stare absconsum, & per sanctos homines aliquando manifestatur gloria altissimi Dei, fama erat apud multos de ejusmodi Patris Amadæi vera religiofitate, & humana & devota conversatione, & ideo per nonnullos nobiles loci de Antignate diocesis Cremonensis eidem Patri Amadæo oblatum fuit alius locus apud ipsum locum de Antignate, quem tandem acceptavit & postea virtute præfatarum Bullarum Apostolicarum in honorem & sub titulo sanctæ Mariæ de gratiis construere & ædificari cœpit, ipsumque ex Fratribus congregationis suæ & sub ejus obedientia & sancti Francisci regulæ observantia communivit.

117 Et cum hujusmodi monasteria, seu Conventus, videlicet de Bressanorio, de Erbusto, de Quinzano, & de Burmio, & de Antignate construerentur sub obedientia & regimine ejusdem Patris Amadæi, ecce quod à nonnullis invidentibus, & molestum habentibus, quod eadem societas P. Fratris Amadæi ampliaretur, & locum haberet, quadam die sub quodam velamine afferentibus, quod ipse Pater Frater Amadæus esset idiota & superbus, & quod sectam adversus dominationem congregare volebat, imputatus fuit idem Pater coram gubernatoribus civitatis Brixie, à quibus postea ut iret Venetias ad principales civitatis Venetiarum officiales monitus fuit, ut se ab hujusmodi imputationibus, si posset, excusaret, & veritatem religionis suæ eis probaret. Quibus ipse Pater obtemperare volens, statim acceptis Bullis suis cum uno socio Venetias pedestre more solito ivit, & ad illustrissimum Ducem Venetorum primò se consignavit; à quo Pater ipse honorabiliter susceptus fuit. Demum coram eo & aliis principalibus civitatis ipsius Venetiarum, & confusus ipse Pater bonitati Dei & gloriosissimæ Virginis Mariæ, quibus totus deditus erat, & eis cooperantibus, confususque etiam veritati religionis suæ, audenti animo, & laudabili modo se exhibuit, & tandem ab eis omnibus tamquam innocens dimissus fuit, imò quidam eorum principalium eidem Patri Amadæo alium locum in eadem civitate Venetiarum maxima cum instantia & precibus sub ejus obedientia & custodia etiam cum ducatis duobus millibus aureis pro ipso loco construendo, & erigendo sub ejus regimine obtulit, ut relatum fuit: quem tamen locum ipse Pater acceptare

D

d
e

& duplicem
 Conventum
 construit.

E

eique alius
 offerretur à
 Venetis,
 apud quos
 falsè accusatus fuerat.

F

A ceptare noluit.

A N N O T A T A.

a Burgus ab Italica voce borgo hic pro civitate usurpatur, ut ex observatione sequenti patet.

b Caravagium vernacule Caravaggio, ab aliis Latine Carraca appellatur, estque oppidulum Italia in ducatu Mediolanensi circa confinia agri Bergomensis situm, & victoria Francisci Sforcia ducis Mediolanensis contra Venetos memorabile.

c Fontana est vox Italica, qua fontem significat.

d Sappa seu sapa est instrumentum rusticum, quod Latine ligonem vocamus, & quod Italice zappa appellatur.

e Badile in idiomate Italico est simile instrumentum sappa, ad evellendas herbas accommodatum, quod Columella marram nominat.

C A P U T XII.

B Mediolani invidia contra Beatum exorta; & ibidem locus ei datus ad edificandum Conventum, propter quem multis contumeliis & injuriis afficitur.

Occasione
hospitii,
quod B. A-
madæus
Mediolani

P Rædictis etiam temporibus cum ipse Pater Amadæus constructioni & gubernationi prædictorum Conventuum intenderet, & aliquando etiam Mediolanum venire oporteret pro negotiis circa ipsos Conventus construendos, perficiendos & gubernandos contingebat, & pro majori parte in adventu suo, quando Mediolanum veniebat, hospitium haberet in monasterio, seu apud monasterium dominarum sancti Apollinaris a, extra portam Romanam Mediolani, quod monasterium tunc, & jam diu, & ab initio ejusdem in maxima observantia & bona fama sub regimine & custodia dominorum ministri & Fratrum Conventus sancti Francisci Mediolani maxima cum devotione & sollicitudine regebatur & gubernabatur, à quibus dominabus religiosis ejusdem monasterii sancti Apollinaris ipse Pater Amadæus tamquam verus religiosus & regulæ suæ observantissimus in maxima veneratione habebatur, cui in eodem monasterio seu apud ipsum monasterium, intra confines tamen ipsius monasterii, unâ cum eorum capellano hospitium dabant ipsæ dominæ.

apud monia-
les S. Fran-
cisci habe-
bat,

119 Verum cum in dies aliquando ipse Pater ad idem monasterium conversaretur, & ibi juxta consuetudinem suam orationi & contemplationi valde intenderet, nisi tantum quantum negotia, pro quibus Mediolanum venire contingebat, curaret: quanto magis ipse Pater Deo deditum se præstaret, tanto magis invidiæ ignis in æmulos suos crescebat & contra ipsum & ad ipsum turbandum & inquietandum magis ipsi æmuli se provocabant, ita quod, Deo sic permittente, ad majorem ejusdem P. Amadæi, ut creditur, patientiæ & tolerantiam experientiam, ecce zizanix feminator venit & inter easdem dominas religiosas ejusdem monasterii maximas contumelias & discordias movit & suscitavit, ita quod aliquæ ex eis

dominabus ipsius monasterii occultè, & sine aliarum participatione, brachio aliquorum ex adversantibus ipsi Patri Breve Apostolicum subreptitium & obreptitium, ut creditur, à sanctissimo tunc Papa obtinuerunt effectus, quod amplius dominus Minister, & Fratres Conventus S. Francisci Mediolani de ipso monasterio & de dominabus ipsis non se intromitterent, sed monasterium ipsum de cetero regeretur, & gubernaretur sub custodia & regimine dominorum Fratrum de sancto Angelo b Observantiæ S. Francisci sic nuncupatorum, licet aliquibus ex eis fororibus dicti monasterii hoc ignotum, & alienum esset, imò displiceret cum ab eis, domino Ministro & Fratribus Conventualibus, bonum exemplum, & bonam custodiam in bona fama, & regulari observantia suscepissent.

EX MS.

120 Quæ omnia, ut creditur & præsumitur, aliter non evenerint, nisi ut idem Pater Amadæus aliò quæreret hospitium, quorum etiam omnium occasione multæ exortæ fuerunt contumeliæ & discordiæ, primò inter Fratres Conventuales sancti Francisci & aliquos ex Fratribus S. Angeli, & etiam inter multos civis Mediolanenses, quorum aliqui pro una parte intercedebant, & aliqui intercedebant pro altera parte; imò ad instantiam eorum dominorum Fratrum Conventualium facta fuit quædam denuntiatio præfatis Fratribus de sancto Angelo de illo Breve seu Indulto, seu privilegio Apostolico, quod aliàs emanatum fuit per sanctissimum Dominum tunc Papam effectus, quod ipsi Fratres nuncupati de Observantia se intromittere non deberent de locis aut Conventibus aut monasteriis hæcenus suppositis dominis Ministris & aliis Conventualibus; & è contra ipsi Conventuales non se intromitterent de locis aut Conventibus suppositis ipsis de Observantia nuncupatis etiam sub pœna Pæpali excommunicationis, prout in eo Indulto continetur.

contra eam
excitatur
persecutio

121 Verum idem Pater Amadæus, licet videtur, se undique molestiis premi, tamen omnia patienter tolerabat, imò ea omnia cum devotione & alacritate loco meriti acceptabat. Nec tamen ab orationibus & contemplationibus, in quibus consueverat, deficiebat, imò attentius eas frequentabat; etiam pro persecutoribus ipsis, ut intellexi, exorabat, sed tamen de eis contumeliis & discordiis se intromittere non voluit, imò ab eodem monasterio sine alia turbatione recessit, & ad domum cujusdam venerandi Patris domini presbyteri Leonardi de Monti, tunc commorantis in ædibus hospitalis S. Petri extra portam Romanam Mediolani, accessit, ubi aliquando veniens Mediolanum ipse Pater Amadæus unâ cum sociis suis hospitium suscipiebat, & ubi cum benignitate & humanitate ejusdem domini presbyteri Leonardi horis consuetis pro orationibus & contemplationibus suis locum secretum habebat, & quanto magis ab ipsis persecutoribus molestiâ afficiebatur, tanto magis ferventior ad Deum pro eis orandum erat, aliquando autem alios consocios suos ad patientiam pro Christi amore bonis verbis & exhortationibus invitabat, hortabatur & provocabat.

E

F

122 Erat ipse Pater Amadæus ita sermone gravis, purus, sincerus, & boni timoris plenus, ac bonæ vitæ sectator, quod si quæ verba proferebat, ea tanto cum intellectu & prudentia & breviter loquebatur, quod ab omnibus audientibus ad bonum exemplum, & ad sanctam doctrinam communiter percipiebatur, & taliter in austera vita ciborum atque vestium suorum sic se habebat, & pedibus nudis sine calceis, vel calo-

ubi piè
austerè vi-
vens,

ms.
c

podis c temporibus glacialibus & omnibus aliis temporibus per aquas & nives iter faciendo; quod quidem impossibile videbatur humanam creaturam talia sufferre & tolerare, quæ tamen sibi Patri pro nihilo videbantur, & hæc omnia pro Christi amore tolerabat.

ab archiepi-
scopo Me-
diolanensi
locum acci-
pit,
d

123 Cùm ipsis temporibus aliquando ad R. D. Stephanum de Forlivio d tunc archiepiscopum Mediolanensem, & in ejus curia archiepiscopali Mediolani sæpius adiret ejusdem venerandi domini archiepiscopi contemplatione, apud quem aliquando ejusdem Patris religiosissima conversatio nota erat, tandem idem dominus archiepiscopus Mediolanensis quamdam parvulam ecclesiam sanctorum Jacobi & Philippi extra portam Tonfam Mediolani cum quibusdam domunculis & hortulis obtinere & sibi condonare procuravit; quam ecclesiam cum ipsis domunculis & hortulis ipse Pater libenter acceptavit, ubi postea cum ejus domini archiepiscopi deliberatione consensu & participatione, & in ejus præsentia, ac in præsentia illustrissimi Principis D. Ducis Galean-Mariæ Sfortiæ & vicecomitis tunc Ducis Mediolani, & majoris partis aulicorum suorum, & etiam in præsentia, & consensu reverendi domini Fratris Francisci-Mariæ de Septara, tunc Ministri Generalis, ac Fratrum Conventus S. Francisci Mediolani, & eis omnibus ad hæc concurrentibus, ecclesiam sub titulo S. Mariæ de la Pace, obtentis tamen prius superinde Bullis Apostolicis, fundavit, seu fundare coepit, & primum lapidem ipsius ecclesiæ imponi fecit anno Domini MCDLXIX die XXIX mensis Octobris. Et relictis ipsis domunculis à secularibus, in eis habitantibus, ipsum locum ex Fratris Societatis suæ laudabiliter communiavit, procedendo seu procedi faciendo ad fundamenta constructionis ecclesiæ prædictæ & ædificiorum pro ipso Conventu.

in quo Con-
ventum con-
struere coe-
pit;

C

124 Cum ad fundamenta ipsorum ecclesiæ & Conventus procederetur, idemque Princeps & alii multi cives & præfatus dominus archiepiscopus Mediolanensis pro construendis ipsi Conventu & ecclesia multa ex eorum devotione de rebus suis contribuerent & erogarent, ita quod usque ad brachia duorum muri vel circa à terra supra ex fundamentis ipsius ecclesiæ jam perfecta essent, ecce inimicus tantam zizaniam inter immundos & iniquos feminavit, ex qua multos adversarios exemplari vitæ ejusdem Patris Amadæi invidentes commovit, ut inde multæ persecutiones, contumeliæ, insidiæ, & injuriæ ipsi Patri Amadæo illatæ fuerint; & indes crescebant eorum iniquitates, & insidiæ inter eos maximè, qui ex Ordine & de Observantia sancti Francisci nuncupabantur; qui apud principes, & multos cives, ac magnates, maximos habebant favores, ita quod ipse Pater, & confocii sui deficientibus elemosynis vix inopem vitam ducere poterant, nedum procedere ad hujusmodi Conventus & ecclesiæ constructionem poterant: his enim ab eis undique insidiis infestabantur, & trahebatur ipse Pater dominus coram illustrissimo tunc Principe, aliquando coram domino archiepiscopo Mediolanensi, & aliquando coram venerando domino Francisco de Ruere de Savona f, tunc Ministro generali totius Ordinis Fratrum Minorum sancti Francisci, tunc nuperrimè de numero reverendissimorum dominorum Cardinalium à sanctissimo Papa electo, dum idem reverendissimus dominus Cardinalis Papiæ commorabatur; ita quod ab eis persecutoribus valdè contemnebatur & hinc inde

f

trahebatur, & molestiis afficiebatur. Ipse verò Pater Amadæus de his tamen modicum curans, ea omnia pro Christi amore patienter tolerabat.

125 Sed cum in eis persecutionibus & contumeliis ipsi malevoli non cessarent, ipse Pater Amadæus ad reverendissimum dominum Cardinalem & ipsius Ordinis Generalem Ministrum tamquam ad protectorem & gubernatorem suum & totius Religionis, sæpe à Mediolano Papiam convolabat, ut eidem Patri veritatis & justitiæ subsidium præstaret: & cum præfato reverendissimo domino Cardinali & Generali Ministro jam nota esset ejusdem Patris Amadæi religiosa & bona consuetudo, ac bonæ vitæ morumque ejus disciplina & regularis observantia, attendens adversariorum ejus maximos favores, & continuas persecutiones, quas adversus ipsum Patrem Amadæum exercebant, dum quodam die coram se haberet ille reverendissimus dominus Cardinalis, prout relatum fuit, aliquos ex principalioribus eorundem adversariorum, & ipsum pauperculum Fratrem Amadæum, & coram eo ipsi adversarii multas disputationes & articulos proposuissent, ipse autem Pater Amadæus nihil aliud responderet, nisi quod verus filius sancti Francisci esset, proponebat & quod in Ordine & regulari observantia Fratrum Minorum sancti Francisci in manibus reverendissimi tunc Ministri Generalis & sub ejus obedientia & cura professionem suam fecerat, & quod sibi non conveniebat tantarum scientiarum copia; sed quod solum Jesum Christum & ejus gesta scire & contemplari, & divinam voluntatem, quoad posset, sectari sufficiebat, & quod ea, quæ ejus operâ fiebant & gerebantur, non ad injuriam aut vilipendium alicujus, sed solum ad Dei cultum, gloriam & honorem fiebant; Deo & gloriosa Virgine Maria sic annuentibus & auxiliantibus, & ad eos nihil de ipsis Conventibus seu constructis sive construendis pertinere.

126 Quibus omnibus sic auditis, prout à fide dignis personis relatum fuit, tunc reverendissimus ipse dominus Cardinalis & Generalis Minister ipsius Ordinis ut supra, increpans eos adversarios, & accusans præsumptionis & judicii temerarii dixit, affirmavit, & in præsentia ipsorum ipsum Fratrem Amadæum verum Religiosum esse, & eum multo plura & majora bona, & dominia propter Deum reliquisse, quam ipsos, & quod cum molestare non deberent. Sed cum idem reverendissimus D. Cardinalis à Papiâ recessisset, Romam iturus, alias novas perturbationes & insidias apud illustrissimum Principem & dominum tunc Ducem Mediolani commoverunt ipsi adversarii & eorum sequaces contra eundem Patrem Amadæum, ut relatum fuit, ex quibus ipse Pater postea Romam venit, & à sanctissimo domino Paulo tunc Papa secundo statim Breve Apostolicum directivum præfato illustrissimo Principi obtinuit, ut ipse Princeps causam ipsam cognosceret, & provideret præcipuè, ut in perficiendo Conventu prædicto sanctæ Mariæ de la Pace Mediolani procederetur.

127 Cum ipsum Breve Apostolicum prælibato Principi domino Duci Mediolani præsentatum esset, ipse Princeps videns, & considerans multos & infinitos favores adversariorum ipsorum ipsi Patri invidentium, nedum ab ipsis adversariis, sed etiam à multis aliis civibus & magnatibus emergentes contra eum pauperculum Fratrem Amadæum; sciens tamen ipse Princeps, eum esse verum & optimum religiosum, & nolens displicere ipsis adversantibus, causam ipsam non voluit ipse

D

sed propterea ab Amadæo accusatus,

E

Ministro Generali frustra causam ejus defendente;

F

ad iudicium seculare citatur;

cogno-

A cognoscere; sed vices suas subdelegavit magnifico domino Alexandro Sfortiæ, Pisauri domino, tunc gubernatori & locum-tenenti ejusdem Principis tunc Papiæ commoranti, coram quo ipsi adversarii tantum eundem Patrem Amadæum inferebantur & insidiabantur, & ab aliis insidiæ parabantur ad eorum instantiam, quod ipse pauperculus Frater Amadæus; qui de regione Hispania erat, & in partibus Lombardiæ ignotus, quodammodo ab omnibus derelictus reperiebatur, nec in humanitatis litteris multum eruditus erat, & ob insequentium favores & insidias ipsorum adversariorum suorum nullus pro eo quodammodo adesse, aut eum defendere audebat. Ipse vero Pater Amadæus, qui solum Deum & gloriosam Virginem Mariam & beatum Franciscum adjutores veritatis & justitiæ suæ habebat, ad eos solitis orationibus & contemplationibus horis nocturnis recurrebat, & eis multo plus vigiliis & orationibus ac jejuniis inserviebat, aliosque Fratres confocios suos ad patientiam in persecutionibus hortabatur, aliquando eis proponens quomodo in tribulationibus virtus perficitur, & Beati qui persecutiones patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum, & aliis similibus exhortationibus eos continuo ad sustinendas egestates pro Christi amore inducebat & hortabatur.

ab indignè habitus,

B 128 Et cum coram magnifico domino Alexandro prædicto aliquando compareret ipse Pater Amadæus pro hujusmodi causæ suæ expeditione, ex persuasione eorum adversariorum læpe & læpium ab eodem magnifico domino Alexandro ipse Pater spernebatur, & repellebatur; asserente illum esse hypocritam, simulatorem, superbum, & populorum deceptorem; cui ipse Pater Amadæus cum humilitate aliquando respondebat, notam Deo esse suam voluntatem. Aliqui vero ex ipsis adversariis, & ex sapientioribus familiæ coram eodem magnifico domino Alexandro eum Patrem increpabant, & arguebant de prædictis, & ulterius eum esse idiotam, apostatam, hæreticum, & novæ sectæ inventorem asseriebant; eumque aliis atrocibus injuriis, & minis, tam coram præfato magnifico domino Alexandro Papiæ & alibi audaciter & palam afficiebant, & non solum ab eis, sed etiam à multis aliis doctoribus, & magnis viris vexabatur eorum adversariorum persuasione. Adducebantur etiam multi cives & mercatores, ne ei & religiosæ ejus vitæ, tamquam simulatæ & fictæ, crederent, ita quod multis eorum adversariorum sequacibus derisui erat: ipse vero Pater Amadæus de prædictis non curabat, sed ea omnia patienter tolerans tanto magis humilem & dejectum se reputabat; sed cum aliquando coram eo magnifico domino Alexandro argueretur, ut supra, ipse Pater humiliter respondebat, altissimum Deum omnium gestorum suorum & interioris voluntatis suæ esse cognitorem & judicem, de vita & de mente sua ad eos non pertinere.

Et injurias patienter tolerans,

C 129 Demum recedens à palatio ad locum, ubi suscipiebat hospitium, cum sociis suis aliquando maxima cum afflictione pergebat, videns & cognoscens, se indebitè, & injustè ab adversariis suis sic vexari & turbari; & tamen propter hujusmodi tribulationes persecutiones, insidias & molestias non murmurabat, nec commovebatur, ut ab ipsis confociis suis relatum fuit, imò alacriter & patienter tolerabat, & aliquando assererebat: Teneo fidem in Domino Jesu Christo, quod mihi adjutor erit: nec deficiebat saltem nocturnis temporibus à suis solitis orationibus, of-

ficiis, & contemplationibus; imò fortius & attentius jejuniis solitis & devotionibus intendebat, & sæpissime egestates & fames patienter tolerabat, inducebatque etiam alios socios suos ad patientiam; allegando sæpè, quia nos oportet per multas tribulationes, & per ignem & aquam intrare in regnum Dei & sequi vestigia Pastoris nostri Domini Jesu Christi, qui cum benediceret, maledicebatur, & alia similia verba ad patientiam inducèntia ad eos socios suos grato modo loquebatur.

D 130 Et cum alia vice ad præfatum magnificum dominum Alexandrum advisset ipsius causæ suæ expediendæ causâ, ipsi vero adversarii sui cum multis potentibus & sequacibus suis se opposituri venissent, secundum quod relatum fuit, ita ut non solum ipse Pater, non audiretur sed & repulsam ab eodem domino Alexandro haberet, imò & eidem Patri ab eo præciperetur, ut fessur, præsentibus ipsis adversariis suis, quod ipse Pater Amadæus infra triduum à dominio illustrissimi Principis recessisse deberet: ipse vero Pater Amadæus eis omnibus præsentibus in camera eadem ubi erant, his omnibus auditis, genua flexit, coram quadam imaginè gloriosæ Virginis Mariæ, quæ in camera depicta erat, & ad Deum & Virginem Mariam preces porrexit, ut aliqua pro ejus Patris innocentia demonstraret.

ad opem Deiparæ recurre,

E

E 131 Demum eos omnes derelinquens, versus hospitium suum iter perrexit, & subito, ut creditur, sic permittente Deo, idem magnificus dominus Alexander ingentissima febre percussus fuit, ita quod sentiens se ab hujusmodi morbo percussum, in memoriam rediens quod Patrem Amadæum audiverat precantem, dubitavit, ideo morbum se habere & à Deo processisse, & pœnituit, quod jussisset. Et cum idem Pater à nuntiis ejusdem magnifici domini vocaretur, ut ad eum rediret, negaretque ipse Pater redire, ut magis corrigeretur & agnosceret, quod injustè egerat, tandem post multas persuasiones ab illustrissimo Principe, tuac Duce Galeazio, & illustrissima domina Bona tunc Ducissa conjugibus rogatus ad præfatum magnificum dominum Alexandrum infirmum rediit, qui veniam petens promisit, se amplius eidem Patri adversarium non fore, ac illum rogavit, ut Deo & Beatæ Virgini Mariæ pro ejus sanitate preces porrigeret. Quibus sic auditis, ipse Pater misericordiâ motus pro eo magnifico domino orare promisit, & ita, prout à sociis ejusdem Patris relatum fuit, instanter oravit, & ipse magnificus dominus Alexander in brevissimo tempore liber ab ipsa ingentissima febre & sanus effectus fuit, ut per quemdam venerabilem magistrum Martinum de Laude ejusdem Ordinis S. Francisci relatum fuit.

ac tandem iniquo judicio

F

F 132 Quidam orator Florentinus, qui hujusmodi disputationibus coram eo magnifico domino Alexandro præfens fuerat, & multa verba adversum & odio ejusdem Patris protulerat, regressus domum, ubi hospitabatur in Papiæ, statim vehementibus doloribus correptus fuit ab eisque valde opprimebatur. Quibusdam de ejusdem Patris Amadæi bonitate, & verâ religionis observantia, & quod Deo acceptus esset, prædicantibus, ad eundem Patrem misit idem orator, ut ad eum accedere vellet, pœnitens, se sibi adversarium fuisse: & cum ab eo Patre visitatus esset ipse orator, rogavit eundem Patrem, ut Deum pro ejus sanitate oraret: ipse vero Pater Amadæus statim relinquens ipsum oratorem, ad hospitium rediit, & preces ad Deum pro eo oratore porrexit,

alteroque adversario divinitus puniis,

xix,

EX MS. xit, & illico, ut fertur, ipse orator ab eis doloribus sanus redditus fuit, ut à præfato magistro Martino prænominato relatum fuit.

133 Cum ipse Pater videret se aliquo modo ex prædictis ab altissimo Deo, & Beata Virgine Maria aliquo modo in prædictis adversitatibus juvari, & ab eis relevari, multum ferventius, ut relatum fuit, instabat orationibus, & jejuniis & fortius suos confratres ad patientiam, & ad glorificandum Deum inducebat, aliquando dicens: Nulum vidi justum derelictum, nec semen ejus querens panem; & misericordiam Domini plena est terra; & alia similia verba, per quæ hortabatur eos ad patientiam & orandum Deum pro persecuentibus, & calumniantibus eos; & licet aliquando ipse Pater cum sociis suis in maxima egestate & tolerantia eis temporibus afficeretur, ita quod aliquando etiam de ejus Patri vita dubitabatur, non tamen desistebat ab orationibus, officiis, & jejuniis, ut solebat, & tandem post multas perturbationes, sibi à prædictis æmulis & adversariis suis illatas, quidem in Mediolano, quidem in Pavia, & quidem alibi, Deo miserante & coadjuvante, idem Pater Amadæus contra eos adversarios suos victoriam obtinuit, & gratiam à sanctissimo Papa Paulo secundo, quo ad perfectionem dicti Conventus procedi posset; & sic, Deo dante, virtute Bullæ Apostolicæ superinde sibi gratiosè concessæ, ad fabricationem ejusdem Conventus de la Pace processum fuit; in qua Bulla nedum concessa fuit auctoritas, & facultas perficiendi dictum Conventum de la Pace, sed etiam construendi & construendi quosdam alios Conventus sub ejusdem obedientia & custodia; cujus Bullæ vigore alium locum apud Castrum sancti Secundi in diocesi Parmensi sub titulo sanctæ Mariæ Gratiarum obtinuit, quem etiam Fratribus suis communivit.

A N N O T A T A.

a Hoc cœnobium monialium illustrissimus Gonzaga in Origine Seraphica Religionis Franciscana pag. 362 describit.

b Illustrissimus Gonzaga in Opere mox laudato pag. 341 & 342 de hoc Franciscanorum Conventu fuse agit.

c Calopedes vel calopodia sunt calcei lignei, aut calcei, quorum saltem pars inferior lignea est. De distinctiore hujus vocis significatione & Græca ejusdem origine consule Glossarium Latino-barbarum Cangii, quod nuper recensum & auctum est.

d Is est Stephanus Nardinus Foro-Julienensis, qui anno 1460 ad cathedram Mediolanensem electus est, & Rome anno 1484 è vivis excessit, ut apud Ughellum in nova editione Veneta Italia sacra tomo 4 col. 266 licet videre. Nescio, cur hoc loco cognominetur de Forlivio, cum apud Ughellum in epitaphio Foro-Julienensis vocetur, atque urbes Italia Forum-Julium & Forum Livii inter se multum differant.

e Hic Galeatus Maria Sfortia, Dux Mediolanensis, anno 1466 in locum patris sui defuncti successit, & anno 1476 occisus est.

f Odoricus Raynaldus in Annalibus ecclesiasticis ad annum Christi 1471 num. 66 & sequentibus narrat, quomodo hic vir Ordinem S. Francisci intraverit, & post alias dignitates demum sub nomine Sixti IV ad cathedram S. Petri electus fuerit, ut etiam ex capite sequenti horum Actorum apparebit, ubi de eo sermo recur ret.

C A P U T XIII.

Romana Beati commoratio, & congregatio ipsius inter adversitates novis Conventibus mirabiliter aucta.

Demum progressus fuit Romam ipse Pater Amadæus, ut sanctissimum Dominum Papam Sixtum quartum tunc noviter electum a visitate, qui antea Cardinalis tituli S. Petri ad vincula erat, & Generalis Minister totius Ordinis S. Francisci fuerat, & qui tunc nomine Frater Franciscus de Ruere de Savona vocabatur, de quo superius tractatum fuit: à quo sanctissimo Papa ipse Pater multas gratias per Bullas Apostolicas obtinuit, inter quas Bullam obtinuit, ut sex alios Conventus erigere & construere facere posset sub ejus custodia & obedientia & sub regula Fratrum Minorum de Observantia, quorum vigore locum apud Castrum novum b in Tortonenfi c obtinuit, ubi Conventum sub titulo sanctæ Mariæ de la Pace erexit d, quem postea Fratribus communivit; aliumque etiam locum apud civitatem Laudæ sub titulo sancti Petri Apostoli, quem Fratribus suis communivit: alium etiam locum apud civitatem Cremonæ, quem etiam suis Fratribus communivit.

135 His verò mediis temporibus Conventus sanctæ Mariæ de la Pace Mediolani, Deo & multis civibus Mediolanensibus coadjuvantibus, construere & ædificari cœpit. Et licet hoc medio tempore, quo ipse Conventus sanctæ Mariæ de la Pace construebatur & ædificabatur, æmuli & adversarii sui non cessarent ipsi Patri Amadæo insidias & perturbationes querere, & adeo eorum malignitas crevisset, ut eam in corde & ulcerata mente continere non possent; ita quod unus ex eis & doctioribus multa nefanda publice de eodem Patre, & in ejus vilipendium, quæ potuit, proferre non erubuit; ita quod in mentem multorum ex audientibus maximum scandalum venit, ac ipse F. pronuntiator à multis civibus laudatus fuit;

136 Tamen cum multa nefanda essent & intolerabilia, quæ prolata fuerant, licet ipse Pater de eis parum curaret, sed pro honore suo & societatis suæ ad præfatum sanctissimum Papam Sixtum Romam rediit, ubi jussu ejusdem sanctissimi Papæ pro evitandis scandalis, ut præsumitur, honorificè retentus fuit ad quædam obsequia ipsius sanctissimi domini Papæ; cui postea ipse sanctissimus Papa commisit per Bullam Apostolicam locum sancti Petri in Monte-aureo, sito in civitate Romæ, ubi Conventum Fratribus societatis suæ erexit & communivit; in quo Conventu per annos fere decem pro majori parte moram traxit, & in ejus solita regulari observantia religiosissime vixit. In quo tamen Conventu sancti Petri aliqua vice toxico seu veneno affectus fuit ipse Pater Amadæus, ut relatum fuit, & tamen gratiā altissimi Dei, & virginis Mariæ ab eo maxima licet cum difficultate illæsus remansit. Et eis temporibus, quibus ipse Pater Amadæus in civitate Romæ in præfato Conventu sancti Petri in Monte-aureo vitam suam ducebat, de ejus religiosissima vita & regulari observantia apud præfatum sanctis-

D

Beatus Amadæus Romæ,

ma,

a

B

b c

d

Mediolani;

F

amulis fratribus,

A sanctissimum Papam Sixtum, & DD. Cardinales & multos alios ecclesie Prælatos, ac multos cives & habitatores Romanos fama erat, ut per quemdam Fratrem Joannem de Alemania ex confociis ejusdem Patris relatum fuit.

alibi in Italia

137 Quidam magnificus Comes Raymundus de prolapia Ursina, terræ de Scandrilla e dominus, tantam cum eodem Patre Amadæo amicitiam habuit, & adeo illi confidebat, ut ad eundem Patrem multoties in suis tribulationibus recurreret, illum orans, ut ad Deum pro eo preces porrigeret: & tandem eidem Patri locum apud dictam terram de Scandrilla in episcopatu Salerni eidem Comiti suppositam deputavit, ubi Conventum ad ejusdem Patris beneplacitum facere possit; quem Conventum postea ipse Pater Amadæus, coadjutantibus magnifica domina Justiniana ejus magnifici Comitis uxore & vicinis in locis ibi circumstantibus, in honorem beatæ Virginis Mariæ anno Domini MCDLXXIX de mense, ut creditur, Maii fundare cœpit, quem postea construi fecit, & Fratribus suis sub ius custodiæ & obedientia communivit.

post imperatram

B 138 Erat tunc temporis, ut intellexi ab eodem Fratre Joanne de Alemania, maxima siccitas in toto ipsius Comitis dominio, ita quod ex ipsa siccitate messes bladorum g multum tristes erant, propter quam dubitabatur de maxima penuria & fame: & cum præfata magnifica domina Justiniana, absente ipso ejus marito, qui apud serenissimum Regem Neapoli erat, multum negligens esset in dando principium, ut hujusmodi Conventus construeretur, angereturque propter hujusmodi maximam siccitatem, dubitans, quod propter penuriam bladorum in perficiendo dicto Conventu pauca eleemosynæ erogarentur, ex quo ipse Conventus perfici non posset. Quæ intelligens ipse Pater Amadæus ad ipsam magnificam dominam ivit, promisitque quamprimum primus lapis imponeretur in ipsis ecclesia & Conventu ædificandis, statim plueret, ita ut bonam messem in toto ipso territorio omnes colligerent, & dato ordine, quod in prima die Dominica tunc proximè sequenti ejusdem mensis Maii celebratâ missâ in mane per eundem Patrem, & posito interea primo lapide pro constructione ipsorum ecclesie &

C Conventus in præsentia ejusdem magnificæ dominæ, & multorum ex habitatoribus dicti territorii in loco ad hæc deputato per ipsam magnificam dominam apud dictam terram de Scandrilla & apud ponticellum sub titulo gloriosæ Virginis Mariæ de Gratiis, statim pluvia satis notabilis Dei gratiâ per totum ipsum territorium descendit, ex qua ipsum totum territorium ipsi magnifico Comiti suppositum, Deo & gloriosâ Virgine Maria sic volentibus, ab ipsa siccitate relevatum fuit, & fructus tam fundi quam arborum per totum dictum territorium abundanter illo anno collecti fuerunt.

precibus pluviam,

139 Quod ipsa domina & alii habitatores illius provincie ab ipsa penuria meritis & intercessionibus ipsius Patris Amadæi defensum esse cognoverunt. De quibus omnibus ipse Pater & alii de ipsa provincia Deum & gloriosam Virginem Mariam summa cum devotione glorificabant. Quem admodum etiam retulit quidam Frater Ægidius ex confociis ejusdem Patris Amadæi, qui dixit, quod, dum jam cœpta essent ædificia dictæ ecclesie sanctæ Mariæ de Gratiis apud Scandrillam, quæ cœpta fuerunt sub promissione facta per ipsam magnificam dominam Justinianam, quæ promiserat, se unâ cum aliis vicinis ipsius territorii,

Augusti Tomus II.

construi facere dictum Conventum de quo supra: ipsa verò magnifica domina persuasionibus quorundam poenituit se promississe, seu non curabat procedere ad ejusdem Conventus perfectionem, & cum ex inde retardaretur ipsa perfectio, ipse Pater Amadæus duos ex confratribus sociis suis ad eam magnificam dominam misit, ut intentionem suam circa hujusmodi constructionem intelligeret; qua responsione suscepta, cognovit eam dominam amplius non curare, quod ipse Conventus perficeretur. Verum infra brevem terminum quidam filius ejusdem magnificæ dominæ gravi infirmitate affectus fuit, qua dubitavit ipsum filium suum in ipsa infirmitate morte perdere: & in memoriam rediens ejus, quod præfato Patri promiserat, nuntium ad eundem Patrem Romanum misit, ut pro filio suo & ejus sanitate Deum oraret, promittens iterum, quod ab ea promissum fuerat se observaturam; ipse verò Pater Amadæus benignitate motus pro eodem filio preces porrexit, & tandem convaluit.

140 Demum cum etiam ipsa magnificæ dominæ perfectionem dicti Conventus negligeret, videns ipse Pater Amadæus, quod ipsa magnifica domina, postpositis dictis promissionibus, non curaret ad perfectionem dicti monasterii procedere, propter reverentiam magnificæ ipsius dominæ, decrevit ad eam ire tunc commorantem in dicta terra Scandrillæ, ut omnino intentionem intelligeret circa ipsius Conventus constructionem. Et cum applicuisset domui ipsius magnificæ dominæ, ipse Pater invenit eundem filium iterum gravi morbo infirmatum; coram quo Patre Amadæo ipsa magnifica domina, ut relatum fuit, recognoscens, se eundem Patrem aliàs decepsisse; quia promissa non observaverat, quasi erubescens ad eundem Patrem non audebat ire, nec recurrere; tandem audiens adventum ipsius Patris Amadæi, persuasionibus aliquorum de domo sua eundem Patrem visitavit, & accusans se de infidelitate & negligentia sua, rogavit, ut etiam pro filio suo Deum oraret.

ad post alta celestis vincta dictæ
E

141 Ipse verò Pater Amadæus cognoscens instabilitatem ipsius magnificæ dominæ, ut eam magis in fide Christi & multos . . . confirmaret, quandam particulam funis, quo ligatus fuit Dominus noster Jesus Christus tempore passionis suæ, quam secum habebat, in ignem posuit, & tamen incombusus & illæsus remansit ipse funis. Demum istam particulam funis in uno vase pleno aquæ posuit & quodammodo contra naturam talis rei ad fundum illico ivit, & ex illa aqua, in qua posita fuerat illa particula funis, dedit bibere illi filio sic graviter infirmo, ut supra, & multis aliis diversis languoribus & infirmitatibus laborantibus, ibi astantibus in honore Dei & Virginis Mariæ; qui cum gustassent, statim sani gratiâ Dei effecti fuerunt, ut retulit idem Frater Ægidius. Quibus visis ab ea magnifica domina operam dedit, superveniente etiam & coadjuvante præfato magnifico domino Comite ejus conjuge, & supervenientibus eleemosynis aliorum convicinarum, ut ipse Conventus & ecclesia prædicta construerentur; quem etiam idem Pater Fratibus Confocietatis suæ communivit. Quædam alia etiam relata fuerunt per eundem Fratrem Ægidium, & per Fratrem Joannem Alemanum, & per quemdam Fratrem Bonaventuram de Cremona, quæ dicuntur acta fuisse in civitate Romæ & partibus circumstantibus, quæ hic brevitate causâ & temporis angustia omittuntur.

divina voluntatis indicia
F

142 Ex eis, quæ videre & audire, ac perspicere

Gggg

cere

EX MS. *varios Congregationis sue Conventus obtinet.*

cere potui, etiam ex relatione multorum diverforum fide dignorum talis fuit ejusdem Patris vita, & bonæ consuetudinis ac Religionis observantia, qua usque ad sexdecim Conventus sub eadem Regulari Observantia Fratrum Minorum sancti Francisci, & sub custodia sua, sub obedientia tamen reverendorum dominorum Ministrorum Generalium totius Ordinis præfati, & cum eorum & DD. Ministrorum Provincialium ac DD. Diocesano- rum, ac illustrissimorum Principum ac DD. temporalium ventâ & benevolentia, Deo favente & cooperante, & auctoritate Apostolica intercedente & concedente, Romæ, Mediolani, & alibi in Italia fundasse dicitur; eaque erexit atque construxit & construi fecit ad Dei & gloriosissimæ Virginis Mariæ, quibus totus deditus erat, laudem gloriam & honorem & seraphicæ Religionis præfatæ augmentum, quorum omnium ipse Pater, dum vixit, fuit Custos dignissimus & quos quidem Conventus maxima cum diligentia bonis Fratribus de Observantia Regularibus ejusdem Ordinis & observantia communit; Quem quidem Patrem Amadæum in eadem Regulari observantia perseverantem, & ejus paupertatem ac observantiam multi fideles sua exemplari vita, relictis eorum opibus & seculari vita, in eadem Regulæ suæ observantia, sequuti sunt. Et eos, quos in ejus commendationem suscepit, spiritualibus, & optimis exhortationibus doctrinisque ad salutem instruxit, & tam verbo quam opere & exemplo tum omnibus viribus eos ædificavit.

ANNO TATA.

a *Sixtus IV electus est summus Pontifex mense Augusto anni 1471. Hinc præterpropter colligi potest tempus, quo tunc Beatus noster Romam discessit.*

b *Est antiquum Liguria oppidum, nunc ad ducatum Mediolanensem spectans, & in Dertonenfi agro situm prope Scriviam fluvium. Unde vulgo Castel-novo di Scrivia vel Castel-novo Tortonese dicitur, ut ab aliis ejusdem nominis oppidis distinguatur.*

c *Hic legendum puto in Tortonenfi agro vel diocesi: nam Dertona, Italici Tortona est urbs episcopalis & caput agri Dertonenfis, de qua geographi passim obvii plura tradunt.*

d *Illustrissimus Gonzaga in Opere supra laudato pag. 337 de hoc Conventu breviter meminit; sed ibidem fatetur, sibi originem & fundatores ejus ignotos esse. Unde facile colligimus, ipsum hac Acta præ oculis non habuisse.*

e *Scandrilla sive Scandrilia est pagus, à quo Conventus S. Mariae de Gratiis, tamquam loco sibi viciniore cognomen accepit, ut illustrissimus Gonzaga in suprascripto Opere pag. 188 testatur his verbis: Distat autem hic locus à pago Scandrilla, à quo tamquam à nobiliori sibi que viciniore denominationem accepit, licet à pluribus locis Ponticelli dicatur, duobus milliariis, & à sui erectione usque ad annum Domini MDLXVI Amadeis Patribus subsit. Dein ibidem ad gloriam Beati nostri hac addit: Invisere adhuc licet hoc in loco ejusdem Patris Amadei & cellulam & mantellum, ad cuius contactum, divina operante virtute, plures à diversis languoribus curantur liberanturque.*

f *Hic pro episcopatu Sarnensi verosimiliter legendus est episcopatus Sarnensis: nullus enim episcopatus Sarnensis in Italia invenitur. Est autem Sarnum urbs parva regni Neapolitani in pro-*

vincia Principatus Citerioris; episcopalis sub archiepiscopo Salernitano. Hoc nomen alteri substituentum esse, etiam conjicimus ex Ughello, qui in novissima editione Veneta Italia sacra tomo 7 col. 560 agit de episcopatu Sarnensi, ac ibidem post recensitos varios urbis Sarnensis dominos testatur, eam post multa secula Ursinis Nolæ comitibus, Coppolis, Tutavillis, ac Columnensibus dynastis titulo Comitatus cessasse, & suo tempore sub regia potestate fuisse.

g *Bladium ab auctoribus mediæ ævi usurpatur pro frumento, ut jam sæpè alibi dictum est.*

CAPUT XIV.

Discessus Beati Romæ in Lombardiam, pius obitus Mediolani, honorifica ibidem exsequia, & miracula, qua ante sepulturam ejus patrata sunt.

V Erùm cum de anno MCDLXXXII proximè elapso, sicut Deo placuit, à præfato sanctissimo domino Papa Sixto in Provincia Lombardiæ & Mediolani ad visitanda ipsa monasteria, seu Conventus suos, veniam obtinisset, à civitateque Romæ recessisset, & dentum in itinere Conventus suos visitando ad civitatem Placentiæ devenisset, quidam Frater Jacobus tertii Ordinis S. Francisci civis Placentiæ, locum, quem ipse Frater Jacobus in honorem sancti Bernardini nuperimè construi fecerat intra muros ipsius civitatis Placentiæ eidem Patri obtulit, ipsumque solemniter & libenter, præcedentibus prius legitimis Ducalibus litteris, & alii privilegiis, in similibus necessariis, eidem Patri liberè in ejus custodia dedit. Quem quidem locum ipse Pater ad Dei laudem, gloriam & honorem ac præfatæ Religionis augmentum accepit, eumque Fratribus ejusdem Societatis suæ in Regulari observantia communit. Demum Mediolanum veniens circa finem mensis Junii ejusdem anni MCDLXXXII, in Conventu præfate sanctæ Mariæ de la Pace Mediolani sic inscripto, Deo sic providente & permittente, applicuit, ubi per aliquos dies multum ægrotus moram fecit, Romam tamen ejusdem sanctissimi domini Papæ jussu citò regressurus.

144 Et cum jam per aliquos dies in eodem Conventu pro eorum Fratrum; ibi tunc adstantium visitatione, & consolatione permansisset, discessissetque pro obedientia prælibati sanctissimi domini nostri domini Papæ in tempore sibi statuto Romam redire; & dum jam à Mediolano Laudæ, deinde Placentiam, & denique Romam iter haberet, cum distaret ab urbe Mediolani, ut à fide dignis relatum fuit; ad primum lapidem, extra Burgos à Portæ Romanæ Mediolani, cœpit dolore laterum laborare; tamen ab itinere non desistens, dum procederet, dolor crescebat, adeo quod intellexit, divinam esse voluntatem, ne ulterius procederet, sed Mediolanum rediret, ubi suos finiret dies: & cum ad Conventum prædictum sanctæ Mariæ de la Pace Mediolani applicuisset, & cellam suam intrasset, ut à Fratribus suis fide dignis relatum fuit, statim se mortem cum vita Mediolani commutaturum judicavit.

145 Paucis verò post diebus febri continua, &

D

E

Beatus Romæ in Lombardiam reversus.

F

Mediolani in morbum incidit.

A & pleurisi *b*, ac ilium seu laterum doloribus eodem in Conventu detentus seu percussus fuit, qua ægrotatione crescente & invalescente, dum discipulus suus, nomine Frater Anselmus Romanus, quem Guardianum ipsius Conventus de proximo instituerat, eidem Patri extremam unctiōnem conferre vellet, idem Pater prænuntians dixit, eum discipulum eo prius moriturum; sed eum Patrem ipsum citò sequuturum. Et cum ipse Pater valde gravaretur, quidam Prandus de Mappello, Mediolanensis secularis, multum ejusdem Patris familiaris & benefactor, cum jam mensibus tredecim antea infirmus febrī fuisset, & adeo multum enervatus & debilitatus esset, privatusque dormiendi seu quiescendi facultate ac comedendi appetitu exstitisset, memorati Patris domini Fratris Amadæi sanctitate fretus cellam ingredi voluit, in qua tunc Pater ipse ægrotus jacebat, à quo maxima cum instantia & fide benedictionem habere procuravit & voluit; quā habita, ut ipse Prandus asseruit & juramento suo affirmavit, statim sanus, atque incolumis effectus fuit. Demum post paucos dies idem Frater Anselmus infirmatus decessit in eodem Conventu manē, & dum in vespers circa horam vigesimam e ipsius Fratris Anselmi fierent exequiæ, ipse Pater Frater Amadæus, vocatis Fratribus ejusdem Conventus, Deo miserante, eadem die & hora vesperarum circa horam vigesimam in festo S. Laurentii Martyris, quod fit die decima mensis Augusti, anni MCDLXXXII suum religiosissimè Deo & naturæ reddidit spiritum & hujus vitæ diem suum clausit extremum, cujus memoria vivet in æternum.

B *multis ad venerandum cadaver ejus confluentibus,*

C 146 Quo Fratre Amadæo sic defuncto, ut præmittitur, & delato corpore suo in sacristia ipsius ecclesiæ sanctæ Mariæ de la Pace in vespers, ut inde postridie deferretur in ecclesiam, & ejus fierent exequiæ, & sepeliretur, quidam Frater, Guillelmus nomine, habitator Mediolani apud ecclesiam S. Petri in Salla extra muros portæ Vercelinæ Mediolani eremita, reperiens se ibi in dicto Conventu esse, ipse disposuit se cum aliis Fratribus ejusdem Conventus in ipsa sacristia ad custodiendum corpus ipsum. Nocte sequenti considerans ejusdem Patris austeram & religiosissimam vitam & in adversitatibus suis patientiam, multum ad Deum pro eo hoc medio tempore orabat, & cum quodam magno dolore cum inflatione in uno genu jam pergravatus esset, ipse eremita orationem & votum ad ipsum Patrem jam vita defunctum pro ejus sanitate direxit, quam, ut ipse asseruit, statim consequutus fuit.

inter quos varii ægri

147 Mane autem facto, delato corpore ipsius Patris Fratris Amadæi in eadem ecclesia sanctæ Mariæ de la Pace, ut sepeliretur, parataque essent omnia ad ejus exsequias faciendas, eodem mane, & eo corpore in eadem ecclesia super feretro existente, ecce magna populi multitudo ad eandem ecclesiam cucurrit ad visitandum ejusdem Patris domini Fratris Amadæi sic defuncti corpus, & confidentes de ejusdem Patris sanctitate, multi nobiles, & Doctores, & Religiosi & Prælati & primores viri, aliique mares & feminæ diversarum qualitatum ad eum properanter currebant; & multi ex eis præ maxima eorum devotione osculabantur ejus membra, & accipientes de sinu, quo cingebatur, & de tunica, quā indutus erat, maxima cum devotione ipsum tamquam Sanctum & Beatum venerabantur, & ipsum, ut apud Deum & Virginem Mariam pro curandis infirmitatibus suis intercederet, votis & orationibus ac luminaribus precabantur: & adeo ejusdem po-

Augusti Tomus II.

puli crevit multitudo, ut sepeliri nequiret, nec Fratres ejusdem Conventus ab hujusmodi visitatione eum defendere poterant præ nimia multitudine, & oculis hominum assidue insipientibus, gratis & miraculis multis coruscantibus, ita quod usque ad tertiam diem continuè corpus ipsum super terram remansit.

148 Tertia autem die, factis prius exsequiis ac officiis diversimodè funebribus per plures Clericos venerabilesque Patres, etiam per dominos Fratres Conventus sancti Francisci portæ Vercelinæ Mediolani propriis motu & devotione ductos, & per Fratres ejusdem Conventus sanctæ Mariæ de la Pace in quodam [sarcophago] ligneo ante altare majus ejusdem ecclesiæ honorabiliter sepultum fuit. Quibus diebus omnibus multa mirabilia & prodigia ac gratiæ diversis personis ad eum confugientibus ejus meritis & intercessionibus à Deo collata esse dicuntur; de quibus ex multis aliqua præclara, & memorabilia de ejusdem venerandi Patris domini Fratris Amadæi prodigiosè gestis & in specie brevissimè infra annotantur videlicet, quædam nobilis mulier, Magdalena nomine, uxor magistri Francisci Bombardieri Mediolanensis dixit ac suo juramento affirmavit in effectu, quod cum per quinque annos vel circa, antea quemdam morbum, quem vulgus appellat coleram cancherentam, insanabilem in persona propria circa umbilicum, & partes inferiores maxima cum anxietate pateretur, ita quod quodammodo ut leprosa & incurabilis à medicis judicabatur, aliquandoque etiam insurgerent aliæ intrinsecæ infirmitates intolerabiles, & aliquando maximo cum sanguinis vomitu ex ore suo, ita quod sæpissime pro mortua habebatur, quæ omnes ingenio humanoque opère insanabiles esse dicebantur; tandem visitato & tacto corpore ipsius Patris domini Fratris Amadæi, tunc in ecclesia sanctæ Mariæ de Pace Mediolani adhuc super feretro defuncti, porrectisque ad eum precibus & facto voto, statim ab hujusmodi infirmitatibus suis omni ex parte sensit se liberatam & mundatam; nec abinde citra ab eis sensit molestiam, & quæ omnia palam ipsa mulier coram omnibus prædicabat.

149 Quidam Stephanus de Basilica Petri habitator Mediolani retulit, & ut supra, quod dum febris intensa, capitis dolore, debilitateque crurum & pedum oppressus esset, & non nisi sustentaculo inhærens ire posset, gressus ad prædicti Patris domini Fratris Amadæi corpus visitandum, oratione & voto perfectis, corporeque ipso tacto, statim liberatus & sanus effectus fuit.

Quidam Magister Vincentius Pestagalla, pictor Mediolanensis dixit, quod, cum juxta genitalia apertus & concrepatus esset, oratione & voto ad præfatum Patrem jam vitam functum emissis, corporeque ejus tacto, bonam statim valetudinem consequutus fuit.

Quidam Magister Antonius Vinceniala Mediolanensis dixit, ut supra, quod, cum haberet filium suum pupillum, altero lumine privatum seu cæcum, voto facto eidem Patri domino Fratri Amadæo jam defuncto, & devotione subsequenti intermissa, intra tres dies sine aliis medicamentibus eum invenit liberatum & illuminatum.

Relatum quoque fuit de quadam nobili adolescentula, filia nobilis domini Antonii de Brema caudidici Mediolanensis utroque lumine orbata, ita quod oculis suis parum videbat, abhorrebatque lumina, & aërem ac solis splendorem, contactisque suis oculis manu præfati Patris Amadæi

EX MS.

tunc defuncti, adhuc super feretro existentis in ecclesia prædicta, ut & ipsa suo juramento affirmasse dicitur, cepit aliquantulum luminis, & domum rediit sine offensione solis & aëris, & postea ex brevi duorum dierum intervallo, non cessante ipsius devotione, clarum lumen assumpsit, & ipsa suâ infirmitate libera remansit.

ANNOTATA.

a Burgus hoc loco videtur significare suburbium, ut ex sensu colligi potest.

b Hic morbus vocatur Italicè pleurisi vel pleuresia, à quo nomine auctor hoc loco vocem illam Latinè inflexit, cum tamen propriè appellatur pleuritis, & in ablativo pleuritide instellatur.

c Hic hora computantur more Italarum, qui ab occasu solis horas numerare incipiunt, ita ut hora vigesima hic vesperam indicet.

d Est species cancri, qui ab atra bili gignitur, ut Gorrans in Definitionibus medicis tradit.

B

CAPUT XV.

Alia miracula, qua post sepulturam Beati usque ad annum 1486 contigerunt.

Multi agrotant

Quidam Frater Augustinus Ordinis Humiliatorum a Mediolanensis dixit, & ut supra, quod, dum quinque usque in septem dies post mortem prænominati Patris domini Fratris Amadæi premeretur atque necaretur dolore quodam, & inflatione in gula intolerabili, ut à medicis insanabilis quodammodo relictus esset, nullamque haberet viam, quâ anhelitum emitteret, nisi gula ipsa aut ferro perforaretur, aut multis & multis medicinis longo tempore afficeretur, cum adeo crudele & periculosum aut mortiferum videretur, præfato domino Patri Fratri Amadæo jam vita functo se commendavit, qua commendatione unâ cum voto facta, cum aliquantulum dormisset, sanus surrexit.

C

Quædam domina Catharina uxor domini magistri Joannis Ungari Fixiti Mediolani commorantis, prostrata, ut dixit, doloribus colicis cum per dies quatuor non nisi supina jacere, nihilque cibi vel potus tunc temporis per horas quadraginta tres sumere potuisset, & quanto meliora aut crebriora ei fierent medicamenta, tantò magis gravaretur, ut nulla penitus de ejus vita spes esset, memoriâ repetens, se in domo habere aliquid de cingulo ipsius domini Fratris Amadæi jam defuncti, & eo cingulo ad corpus proprium cum devotione & spe appposito, factoque voto ad eundem, statim ab eis doloribus & infirmitate liberata fuit, appetens refectionem, & proclamans; Ego, inquit, beati Amadæi meritis sum liberata.

utrisque sexus

151 Quædam Catharina nomine de Longono Mediolanensis prægnans, sed adeo febre continua gravata, sicut dixit, ita quod à medicis judicabatur nullum in ea sanitatis remedium, nisi effusione partus abortivi; quod renuens, ad præfatum Patrem Amadæum jam defunctum conversa, & emissio voto, ipsa febre liberata fuit absque abortu.

Quædam nobilis domina Franceschina nomine, Mediolanensis dixit, quod, cum ad sepulturam præfati Patris domini Fratris Amadæi quemdam

ejus nepotem infantem detulisset, jam diu evidenter cum una tibia extorta & debili gravatum, ita quod rectus ire non posset, nec eâ tibiâ se juvare, facta oratione & commendatione ad præfatum venerandum Patrem jam defunctum, & auditâ Missâ in eadem ecclesia, ipse infans statim sanus & rectus tibiâ redditus fuit.

Quædam juvenis, nomine Margarita de la Cruce Mediolanensis dixit, quod, cum jam diu dolorem & debilitatem stomachi pateretur, ita quod quasi nihil in stomacho remanere posset, præfato Patri domino Fratri Amadæo jam defuncto facta commendatione, & oratione & voto per ejus matrem, sana effecta fuit, nec abinde citra molestiam aliquam passa fuit.

Quidam Frater Bernardus Cremonensis ex Ordine Fratrum Minorum dixit, quod, dum jam pluribus annis crepatus seu apertus esset juxta genitalia, ita quod non nisi magno cum labore ire posset, facta ad præfatum Patrem jam defunctum oratione & commendatione, in brevi bonam valetudinem absque alio remedio & opere humano consequutus fuit.

152 Prænominatus dominus Palamides de Carpanis dixit, quod cum à certis proximis mensibus citra ob maximos labores, quos in equitando sustinuit, in fundo ventris super pectenegium b in inguinibus crepatus seu apertus esset, & aliquando aliqua inflatione & tumescencia ac dolore equitando afficeretur, fretus memorati Patris domini Fratris Amadæi sanctitate, visitatâ sepulturâ ejusdem Patris, & auditâ Missâ in eadem ecclesia, factaque eidem commendatione & emissio voto, bonam convalescentiam consequutus fuit, nec abinde citra, ut dixit, ab ipsis inflatione & tumescencia ac doloribus consuetis nullam passus fuit etiam equitando molestiam.

Quædam nobilis mulier, nomine Habetha de Ambus Mediolanensis dixit, quod, cum de mense Decembris anni cursu MCDLXXXII, quo anno decessit idem Pater dominus Frater Amadæus, ea existente apud ignem in domo habitationis suæ, quædam scintilla corticis ovi igne succensi in oculum proprium profluisset, & in eodem oculo cicatricem reliquisset maximo cum ardore, nec ex eodem lumen haberet: ex quibus ipsa cum pauperula esset, multum afficiebatur, timens lumen oculi in totum perdidisse, ipso die vesperi memoriâ repetens se aliquid de cappa seu tunica ejusdem Patris jam defuncti habere, & ad devotionem ejusdem confugiens ea particula cappæ cum vitta oculo supposita orationeque & commendatione ad eundem Patrem facta, ad quiescendum ivit, & cum mane surrexisset, invenit, se ardore & cicatrice prorsus liberatam sine alio medicamento, acsi numquam ab eo igne læsa fuisset.

Quidam Magister Antonius de Pergamo, textor Mediolanensis dixit, quod, cum quædam puella ejus neptis, videlicet filia fratris sui, jam mensibus tredecim vel circa, febre ethicali c afficeretur, essetque multum extenuata, nec ejus vitæ aliqua spes esset cum aliæ tres sorores parvulæ ex eisdem parentibus natæ, tali infirmitate prius decessissent, & ejusdem puellæ mater de mense Decembris anni MCDLXXXII ad devotionem ejusdem Patris domini Fratris Amadæi confugiens, ipsam filiam suam infirmam eidem Patri commendavit, & appositâ quædam particulâ cappæ seu tunicæ ipsius Patris jam defuncti super dorsum ipsius puellæ per tres dies, tandem febris ipsa eam dimisit, & demum ab ea infirmitate ethicali prorsus brevi liberata remansit.

153. Quæ-

A
ad paroc-
nium B A-
madei con-
fugiens

153 Quædam domina Catharina de Hava Mediolani habitans dixit, quod, cum de mense Augusti anni MCDLXXXII haberet filium ætatis annorum viginti vel circa, infirmum & stultum, ipseque filius jam antea aliâ Dei gratiâ liberatus esset à gravi febre; sed relictus esset stultus, ita quod multas stultitias, & quodammodo intolerabiles agebat, se in aquis periculosis projiciendo & vestimenta abjiciendo, & se in sepulturis mortuorum ad dormiendum & aliis extraneis ac turpibus locis se apponendo, multotiens matrem suam & alios verberando, & multas alias insanias & stultitias spatio duorum mensium, vel circa antecedentium, sine aliquo intellectu faciendo, ipsa mater filium suum bonis verbis ad ecclesiam sanctæ Mariæ de la Pace Mediolani duxit, ubi adhuc ipse Pater dominus Frater Amadæus mortuus super feretro jacebat nondum sepultus: & cum illuc applicuisset, videns, se non posse ire ad corpus ipsum, nec feretrum, super quo repositus erat, propter maximam personarum ibi circumstantium multitudinem, accepit biretum dicti filii sui, & illud Fratribus custodientibus dictum corpus tradidit, ut tangerent cum eo bireto corpus præfati Patris Fratris Amadæi defuncti, ipsumque filium suum eidem Patri assidua oratione commendavit: quo tacto bireto, & eo super caput ipsius filii sui restituto, ipse filius suus sanus effectus est, quem postea humiliter domum duxit, nec abinde citrà ulla stultitias fecit, quam gratiam ab Altissimo Deo habuisse putavit, & putat meritis, ut firmiter credit, ipsius Patris domini Fratris Amadæi, & ad Dei laudem, gloriam & honorem.

statim opem
expertii
sunt,

154 Jacobinus de Curte filius quondam domini Martini civis Mediolanensis dixit in effectu, quod, dum de mense Augusti anni cursu MCDLXXXIII proximè præteriti esset ipse detentus in carcere Bassi pontis Castri portæ Jovis Mediolani, jussu illustrissimorum dominorum D. Ducis Mediolani & domini Ludovici ejus D. Ducis Gubernatoris propter quasdam imputationes de eo factas, ob quas præfati domini deliberaverunt eum Jacobinum suspendi facere per gulam, ipseque Dominus Ludovicus in faciem ipsius Jacobini ore proprio dixisset, eum per gulam suspendi velle, & jam fama esset per totam civitatem Mediolani, quod suspensus erat vel suspenderetur: dum repositus esset in dicto carcere vesperi die quinta ipsius mensis Augusti, expectaretque diem extremum vitæ suæ, quo suspenderetur, videlicet in die sequenti, nocte verò sequenti recogitans ipse Jacobinus, se juvenem nobilissimæ domus Mediolani esse, & eum habere multos affines, agnatos, & cognatos nobilissimos, & debere tam atroci & turpi morte finem suum facere, multa vota Deo ipsa nocte protulit, ut ab ipsa atroci morte liberaretur, & tandem memoriâ repetens de sanctitate & gratia præfati Patris domini Fratris Amadæi jam diu defuncti, cujus meritis & intercessione multa miracula & multæ gratiæ credebantur ab Altissimo obtineri, ad eundem Patrem assidua oratione animo & voto recursum habuit, ut pro eo apud Deum & gloriosam Virginem Mariam gratiam obtineret, ne hujusmodi crudeli & turpissima morte vitam suam finiret, promisitque etiam ecclesiæ sanctæ Mariæ de la Pace, seu Conventui supradictæ ecclesiæ Mediolani se oblaturum & largiturum certos ducatos aureos pro ipsa ecclesia perficienda, cum posset. Quo voto emisso, & commendatione facta, statim ipse carcer, licet de nocte & totus clausus & obscurus esset, totus illuminatus fuit per temporis spatium minimum.

Mane autem sequenti cum coram præfato illustri domino Ludovico deductus esset ipse Jacobinus, vidit ipsum prælibatum dominum totum placatum & benevolum, à quo læto animo & absque alia læsione, Dei gratia & Virginis Mariæ, dimissus fuit: quam quidem gratiam firmiter credit ipse Jacobinus ab altissimo Deo obtinuisse meritis & intercessione ejusdem venerandi Patris domini Fratris Amadæi Hispani, quem credidit in numero aliorum Sanctorum aggregatum esse.

EX MS.

155 Dicitur de quodam domino Bertolino Pizepino armigero illustrissimi domini D. Ducis Mediolani habitatore loci Pandini, qui fecit protestationem infra scripti tenoris rogatam per notarium authenticum, cujus quidem protestationis tenor talis est, videlicet: In Nominè Domini. Anno à nativitate ejusdem millesimo quadringentesimo octuagesimo sexto, Indiétione quarta, die sabbathi vigesimo mensis Maii, dominus Bartolinus Pizeninus armiger illustrissimi domini D. Ducis nostri Mediolani, filius quondam D. Guillelmi, de Mediolano, habitator loci de Pandino Ducatus Mediolani, voluntariè sponte, & ex certa scientia, animoque deliberato & non per aliquem errorem juris nec facti, omnibusque modo jure, viâ, & formâ, quibus melius potuit & potest, ad æternam rei memoriam, & ut beatitudo infra scripti domini Beati Fratris Amadæi luceat, dixit & protestatus fuit, & dicit & protestatur, quod existente domina Lucia de Cursis de Pandino, filia quondam domini Zamin, habitatrice supradictæ terræ Pandini, ejus domini Bertolini uxore infirma quadam infirmitate, quod ipse Bertolinus non valebat uti secum matrimonio propter matricem, quæ vulgariter nuncupatur la madre, quæ descendebat cum effusione magna sanguinis putridi è natura, & etiam cum tanto fetore, qui ab ea natura emanabat, quod impossibile erat se ei uxori suæ appropinquare, & quod nunquam ei veniebat menstruum suum, & hæc infirmitas duravit per annos tres continuos præteritos jam anno uno proximè præterito, quo Bertolino apparuit in somniis una nocte quidam Frater indutus biretino d, & fecit ei signum crucis versus ejus faciem, & statim se absentavit.

intercessione ipsius

E

d

156 Et tunc venit ei in mentem beatus Frater Amadæus Ordinis Fratrum Minorum, & se ei beato Amadæo vovit hoc modo, si ipsa uxor sua remaneret libera à dicta infirmitate, de donando unam imaginem ceream & torgias e duas cereas magnas & longas, prout dicta ejus uxor erat, ecclesiæ sanctæ Mariæ de la Pace Mediolani, ubi corpus præfati beati Amadæi jacet, & de eam ejus uxorem à dicto loco Pandini usque ad dictam ecclesiam Mediolani conducendo: & factò dicto voto, statim & incontinenti dicta infirmitas cessare incepit, & infra mensem unum tunc proximè futurum remansit liberata ab ipsa infirmitate in totum, ita & tali modo, quod nunc & jam pluribus diebus & mensibus præteritis effecta est tam libera, quod ipse Bertolinus utitur matrimonio secum, quemadmodum & prout erat, quando eam duxit ad maritum: & nihil ex dicta infirmitate nunc timet, & quod ei Bertolino etiam infra mensem unum post primam vicem apparuit in somniis quidam indutus cappa cum capuccio ad modum unius Fratris; sed videbatur ei esse drapi factus f, cujus colorem ignorabat, ostendens se dicto Bertolino retrorsum tantum. Quæ omnia dictus Bertolinus dixit & protestatus fuit in præsentia dictæ dominæ Lucie uxoris suæ, quæ etiam confirmavit & affirmavit prædicta vera esse, videlicet

pristinam sanitatem obtinuerunt.

F

f

EX MS.

de infirmitate supradicta & etiam de liberatione , prout supra. Exceptioni dictus Bertolinus non facta dicta protestationis sic & taliter ut supra , & prædictorum & infracriptorum omnium & singulorum non ita actorum & factorum omnique probationi & defensioni in contrarium: & de prædictis per me rogatum fuit , per me notarium infracriptorum publicum confici debere instrumentum. Actum in domo habitationis domini Benedicti de Lambardis sita in porta orientali , parochia sancti Pauli in compedo Mediolani , præsentibus protonotario , Joanne de Mendotio filio quondam domini Galvanæ & Joanne-Andrea de Cribillis filio domini Laurentii , ambobus portæ orientalis parochiæ S. Georgii ad puteum album Mediolani notarii. Interfuerunt ibi testes magister Joannes de Arinino , filius quondam domini Jacobi portæ Romanæ parochiæ sanctæ Mariæ secretæ Mediolani notus , Andreas de Filago , filius quondam magistræ Joannis portæ Romanæ parochiæ sancti Chaldini Mediolani , & Franciscus de la Strata , filius quondam domini Leufani portæ novæ parochiæ sancti Bartholomæi intus Mediolani omnes testes idonei vocati & rogati.

Ego Augustinus Stantius , filius domini Francisci civitatis Mediolani portæ Vercelinæ , parochiæ sanctæ Mariæ ad portam , publicus imperiali auctoritate notarius , rogatus tradidi & subscripsi & glossavi , ubi legentur eadem.

A N N O T A T A.

a Sanctus Pius V Pontifex anno 1571 hunc Ordinem Humiliatorum exstinxit , ut apud historicos obvius videre est.

b Biographus hoc nomen composuit ab Italica voce petteneggio , qua ab anatomicis Latine petten vocatur.

c Communiter vocatur febris hæctica , de qua consule Gorraum in Definitionibus medicis ad vocem Græcam ἐκτικῆ.

d Birrus vel birretinus aliquando sumitur pro qualibet veste , tunica vel chlamyde , ut apud Cæcium in Glossario licet videre.

e Hic torgia , Italice torchta , tedam ceratam seu facem significat , ut ex sensu liquet.

f Seta , qua vox Italica est , interdum pro serico usurpatur.

UNDECIMA DIES AUGUSTI.

SANCTI QUI III IDUS AUGUSTI COLUNTUR.

S. Alexander Carbonarius episc. mart. Comanæ in Ponto. S. Tiburtius M. S. Chromatius ejus pater M. SS. Socii etiam mart. S. Susanna virgo martyr Romæ. SS. Martyres anonymi Nicopoli. S. Digna virgo martyr Tuderti in Italia. S. Rufinus M. Marforum in Ita-	lia episcopus. S. Taurinus episc. conf. Ebroicis in Gallia. S. Agilberta virg. Abbatissa Jortensis in Gallia. S. Rusticula virg. abb. Arelate in Gallia. S. Gaugericus episc. Camerac. in Belgio. S. Gerardus confess. Castro-Gallinarius in diocesi Sorana in Ital.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

Aratam , Attractam seu Tatharatam Virginem Hibernam hoc die coli notat Colganus in nonnullis Hibernis Hagiologis : addere poterat & Usuardum Hagenoyensem , hoc die inter Auctaria sic annuntiantem : Item in Scotia , S. Aratæ virginis & sanctimonialis , quæ invocatur ad liberationem captivorum , & suffragatur hominibus in pestilentia. Cetera vide eo die quo colitur & de ipsa pridem actum est

ix Februarii.

In Sarchinio , translatio corporum sanctorum Trudonis & Eucherii confessorum Christi. Ipso die elevatio eorumdem Sanctorum quæ facta est solenniter à domino Rudolpho Leodienli episcopo , hodierna est Molani annuntiatio inter Auctaria Usuardina , de qua vide qua fuscè di-

ta sunt ad xv Februarii.

Treviris in majori ecclesia translatio capitis S. Mathiæ Apostoli signatur in Usuardinis Colonienfibus , uti & à Florario nostro Ms. Vide dicta de Sancto xxiv Februarii.

S. Equitius abbas in provincia Valeria signatur hoc die in Martyrologio Romano aliisque paucis : ast ejus natalis ad eum diem pertinet quo de ipso pridem actum est , ubi & rationes invenies cur & hoc die festivè celebretur. Vide igitur vii Martii.

Sanctos martyres Neophytum , Gaium & Gaianum : item Zenonem , Marcium & Macarium dedimus die iv Maii , tom. I istius mensis , pag. 471 ; injecta ibidem mentione , eos signari in aliis Græcis tabulis hac die xi Augusti : de quo hic visum , monere lectorem. Videat ergo dictum diem iv Maii.

SS. VII

A SS. VII Dormientium resurrectio memoratur hoc die à Greveno & Maurolyco. Videatur tota ipsorum historia die quo ab Ecclesia coluntur xxvii Julii.

S. Secundianus martyr hoc die Clusi annuntiatur à Ferrario. De eo & sociis actum est ix Aug. Sancti martyris & archidiaconi Laurentii memoria exstat in Typico, quod vocatur S. Sabba. Spectat ad x Augusti.

S. Auctoris depositio in civitate Metis non rectè hoc die signatur in Ufuardino Codice Luxovienfi, de ipso ex aliis egimus die precedenti x Augusti.

S. Asteriam Bergomensis loco hic iterum non suo collocat idem Ferrarius. De ea jam pridem cum Martyrologio Romano diximus x Augusti.

Venerabilis Plestrudis Pepini Crassi, seu Heristalli dignissima, sed artibus Alpaidis repudiata conjugis, Parthenonis Capitolini Colonia fundatrix à Gelenio paucisque popularibus Beatae, Sanctae & Divae titularis hoc die exornatur. Nec labori nec sumptibus peperci ut unde unde veri cultus ei umquam exhibiti vestigia eruerem. Verum cum in nostris Martyrologiis etiam recentissimis nulla ejus reperitur memoria; neque corpus umquam elevatum è terra fuerit, neque proinde reliquia venerationi exposita reperiantur, demum nec ulla prodantur miracula, non video mihi licitum esse, eam inter Sanctos in hoc opere collocare. Adducunt Raderum in Bavaria sua Sancta, quod origine Bavara fuerit: at tantumdem evincit ipse, pro legitima Sanctorum veneratione ei delata. Missa est ad me Colonia delineatio imaginis ejus lapidea in extrema muri facie ecclesiae B. M. V. in Capitolio ad Orientem exposita cum S. Plestrudis Reginae titulo, Colonia, ut jam dixi, pridem recepto. Item Litania aliqua satis arbitraria, quibus & alia nomina Sanctorum aequè dubiorum inserta sunt. Aiunt etiam commemorationem aliquam fieri die ejus obitus. Et merito sane, quemadmodum ubique recolitur memoria fundatorum & benefactorum, qui certe non ideo Sanctis accensentur. Verbo dicam; nihil à me neglectum est quo inter Sanctos collocari posset tot aliunde titulis clarissima Plestrudis. Si monumenta alia paulo firmiora accesserint, alibi de ipsa agi poterit.

C De Leodebaldo abbate S. Aniani Aurelianus, & fundatore Floriacensi memini ad diem xii Augusti in Pratermissis occasione alterius synonymi Trecentis, ibidemque rem omnem à Majoribus determinatam monui ad xiv Junii, ut prorsus non capiam cur à Castellano hoc die referatur in Martyrologio suo universalis.

Donoaldus aliquis Milliacci prope Bellovacum à solo eodem Castellano annuntiatur, ut qui ab impiis occisus sit. Laudo Viri diligentiam in eruendis Sanctis, verum majori aliqua auctoritate opus, ut hic inter ipsos admittatur.

Beatissimi P. N. Theodori & Basilii Petschiuricorum, pass. Kioviae ob thesaurum à principe Mstislavo, Suiatopolski filio. Legitur ita in nostro Menologio Ms. Slavo-Russico Sparwenfeldiano. Plura de his nescimus ex aliis hoc die Fastis sacris, prater hoc unum, quod in Synaxario Ruthenorum Ms. peculiari diocesis Kioviensis, à nostro P. Georgio David huc misso aliter signetur memoria VV. Patrum nostrorum Theodori & Basilii Peczeriensium monachorum.

Goderannum Sanctonensem episcopum, monachum

antea Cisterciensem, inter Sanctos suos in Menologio collocat Bucelinus cum longo elogio. Melius, opinor, eum signaverat Castellanus vi hujus in additionibus ad Martyrologium suum universale, rectè observans, nec cultu gaudere, nec certo eodem die à symmisticis etiam suis commemorari.

Christiana virgo abbatissa Wintoniensis signatur etiam ab eodem Bucelino; de qua ejusque cultu vellem aliunde certius edoceri.

Joannem ab Hagen abbatem rectè venerabilem vocat, non absque insigni elogio.

Dies festus encæniorum perpulchri, & venerabilis, & divini templi sanctissimae Dominae nostrae Genitricis Dei Misericordiae Mariae notatur hoc die in Menologio Sirleti. Aedes haec Deiparae & Elessensis seu Misericordiae memoratur apud Cangiium in Constantinopoli Christiana lib. 4 pag. 87, & hoc titulo distinguitur ab aliis bene multis ibidem enumeratis pag. 82 & seqq. eodemque etiam habetur in Menais magnis typographo editis.

Aileranus seu Eleranus sapiens laudatur variis locis in Vitis Sanctorum Hibernia à Colgano editis, ubi non solum sapientis sed etiam sancti appellatione nonnumquam insignitur, testante praesertim eodem Colgano, quod hoc die in sortibus suis Hibernicis Martyrologis Mariano & aliis colatur. Mallem, ipsum reperisse in vulgatis Sanctorum Hibernia Catalogis, vel saltem in Dempstero aut Camerario; verum nec apud ipsos nec apud Wilsonum usquam notus est: neque alibi monumenta inveni hactenus, unde ejus sanctitas magnopere possit commendari: si ea suggerantur, alibi de ipso agi poterit.

Herbipoli Christianum secundum Scotorum abbatem profert hoc die Dempsternus; vellem, legitimum ejus cultum alicunde confirmasset.

Gilbertus episcopus Cicestrensis in Anglia, annuntiatur hoc die à Ferrario in Catalogo generali citante solum Martyrologium Anglicanum in quo commemoratio ejus signetur. Ipsum in antiquioribus Fastis Wilsfordi aut aliorum necdum licuit reperire, ut Virum laudet Westmonasteriensis ad annum 1305, eum vocans magistrum Gilbertum de S. Leopardo. Virtutes ejus, sanctitatem & miracula paucis praedicat, ast altum silet de ejus cultu, qui nec alibi usquam asseritur.

S. Gaugerium aliquem Trevirensis episcopum nobis suggerit Florarius SS. Ms. tamquam alterius veri S. Gaugerici Cameracensis avunculum, qua qua fide nitantur invenies in hodierno S. Gaugerici Commentario.

Apud Treca S. Euticiae martyris, matris S. Taurini, ejusdem urbis primi episcopi, ejusdem etiam Florarii verba sunt, aequè ineptè connecta, ut docebunt ea qua de S. Taurino hoc die dicta sunt.

SS. Constantius, Marcellinus & socii MM. hoc die in Florario, uti & plura alia jam notata confunduntur: de singulis loco suo actum est, aut agetur.

Blictrudis V. quid ibidem significet, fateor me ignorare.

Nicolaus Appleine sacerdos canonicus ecclesiae collegiatae de Premecy diocesis Nivernensis in Gallia, pluribus titulis ut Beatus ibidem praedicatur, cui adeo illustr. Eustachius de Chery episcopus Nivernensis anno MDCXLVI, hoc monumentum poni curavit: Jacet hic bonae memo-

- A** ria vir Nicolaus Appleine presbyter canonicus Premeziacus, qui ob crebra ejus miracula creditur beatus. Obiit xi Augusti mcdlxvi. *Mira prorsus sunt qua de ipso narrantur; at nobis praevenire non licet iudicium Sedis Apostolica, ut proinde expectandum omnino illud sit priusquam Viro quantumvis venerabili locus in hoc nostro Opere tribuatur.*
- Gerardus Hovæus canonicus regularis Ordinis S. Augustini, ut martyr hoc die laudatur a Raisio in Auctario ad natales SS. Belgii, ut qui in Waterlandia pro Christi Salvatoris nostri fide interemptus sit.
- Daniel monachus Cisterciensis insigni elogio ornatur ab Henriquez, verum de cultu nec vestigium.
- Item passio S. Cassiani martyris est secunda hoc die in codd. Hieronymianis interpolatio, ab eorum stylo aliena; ex qua utinam intelligi posset, quis Cassianus indicetur, quod & alibi in Prætermisissis notandum fuit, ejusdem nominis occasione.
- De translatione Coronæ spineæ Domini agitur in variis nostris schedis Mss. uti & de inventione Sudarii: qua & hujusmodi alia ad Christum spectantia remittuntur ad opus de quo jam toties locuti sumus.
- B** Monoachus Ordinis Minorum corrupto, opinor, nomine, cum Beati appellatione signatur in solis Additionibus Mss. Cartusia Bruxellensis ad Grevenum. Aut multum fallor, aut indicatur Monaldus aliquis, cujus nominis diversi quatuor ab Arturo variis diebus referuntur.
- Simon ab Assio conf. Bruffortii in Piseno } cum titulo Beati
Thomas à Curia conf. in } referuntur ab
Gallia } Arturo & ultima etiam in Gyneceo.
- Hadriana Tertiaria Corsonii }
Addit Hueberus in Menologio nonnullas Turcarum victimas dum anno 1683 Austriam immaniter depopulati sunt. Inter hos precipui pugiles enumerantur
- Christophorus Sibenkiener.
Illuminatus Hölischer.
Albanus Winckler.
Liberatus Andre.
Franciscus Plazer.
- C** Petronius Pfan.
Zacharius wörl.
Gualbertus Lenzer.
Daniel monachus in Claustro ab admirandis virtutibus & celestibus favoribus laudatur ornaturque Beati titulo ab Henriquez & Chalemoto. De cultu nihil memorant.
- Addunt ambo commemorationem spineæ Corona Domini, cujus festum per S. Hugonem abbatem Bonæ vallis in Ordine (Cisterciensi) præcedentibus miraculis instituitur.
- S. Aphili, in Martyrologio nostro Arabico-Egyptio, ubi & Theophylacti ac fociorum certamen signatur. Quales sint, aut quò spectent, è solo nomine quis extundet?
- Narratio de non manu facta imagine Domini nostri Jesu Christi, temporibus Tyberii imperatoris. Ita Menologium Sirleti; cui adstipulantur Menæa magna excusa, ipsam narrationem prodigiosam diffuse referentia.
- Helena Torellas ut Dei famula laudata est à Marchesio in sacro Diario Dominicano. In Anno sancto Belgico & in Viridario Germanico Beate titulo exornatur.
- Nicolaus Cufanus S. R. E. Cardinalis celeberrimus locum habet in Floribus ecclesie Leodiensis, ut qui ejusdem ecclesie archidiaconus fuerit.
- D** SS. Photius & Anicetus MM. habentur hoc die in Synaxario Basiliano: sed eos remittimus in diem proxime sequentem, quo notantur in Martyrologio Romano, ac aliis Tabulis Græcorum, xii Augusti.
- S. Euplus M. annuntiat hodie in Menais magnis Græcorum excusis, ac Menologio Sirletiano. Colitur à Latinis die, quo nos eum dabimus, xii Augusti.
- Mart. Macarii mentio fit in Calendario nostro Syriaco seu Chaldaico: qui forte est idem, qui cum Juliano M. inscribitur Martyrologio Romano xii Augusti.
- Sancti martyris Ursicini martyrio, quod habemus inter apographa nostra Græca è bibliotheca Casarea Vindobonensi transcripta, præfigitur dies xi Augusti; sed cum Martyr ille in Menais magnis excusis, Menologio Sirleti, ac Martyrologio Romano sub nomine Ursicii vel Ursitii notetur die xiv hujus, eum differimus ad xiv Augusti.
- De Balduino Claravallensi monacho, carissimo S. Bernardi discipulo, abbate Reatino, ex Menologio Henriquez locuti sumus in Prætermisissis xv Julii, cur hoc die signetur à Ferrario in Catalogo generali, prorsus non intelligo: scire potuit, coli ipsum apud Reatinos eo die ad quem ibi eum remisimus xxi Augusti.
- Canonizatio S. Ludovici regis in Florario nostro descripta, uti & translatio Coronæ spineæ Salvatoris nostri Parisios ab eodem, etiam alibi relata, quemadmodum & festum Spinæ Domini in Officio Cisterciensi. Quousque hac spectant ad ipsam sancti Regis festivitatem, de iis dicendum erit xxv Augusti.
- S. Reginaldi Eremitæ Translatio in ecclesia Melinaensi dioc. Andegaven. facta an. 1653 hoc die, recolitur quavis Dominica Augusti. Optamus ut alicundo eruatur Vita & antiquus liber miraculorum ejus, in diem quo obiisse legitur, xvii Septembris.
- S. Wasnulpus, seu Wasnulpus episcopus confessor, ut S. Livini in prædicatione socius laudatur hoc die à Camerario, citatque Molanum & alios plurimos. Ego apud Molanum non alium S. Wasnulpum invenio præter eum qui Condati colitur i Octobris.
- E** S. Froilani Legionensis in Hispania translatio signata reperitur in solo Ferrarii Catalogo generali, ubi observat, natalem ejus solenniter celebrari v Octobris.
- S. Calixti Papæ & martyris translatio Remis signatur hoc die à Saussayo, ut facta ex Cifonio cœnobio ad principem ædem S. Mariæ. De ea agitur eo die quo Sanctus colitur xiv Octobris.
- SS. Tiburtius, Valerianus & Cæcilia male hoc die referuntur & connectuntur in codicibus Hieronymianis, errore haud dubie scioli alicujus amanuensis, qui non alium noscens Tiburtium præter eum qui in S. Cæciliæ Actis memoratur, hac combinanda putaverit, ut pluribus explicare conatur Florentinus. De Tiburtio martyre hoc die agitur; nota porro est aliorum festivitas expressa etiam in Hieronymianis xxii Novembris.
- S. Trudonis translatio præter dictam superius sola refertur in nostro Florario Ms Sancti natalis est xxiii Novembris.
- S. Chromatium Aquilicensem episcopum refert hoc die Ferrarius ex Maurolyco & Petro in Catalogo;

A logo; ubi tamen recte observat, & in Martyrologio Romano, & in Tabulis Aquileiensis ecclesie signari, & coli
11 Decembris.

B. Ida Nivellenfis inter Flores Leodiensis ecclesie hoc die collocatur à nostro Fisen: melius ab aliis cum Molano remittitur ad XI Decembris.

DE S. ALEXANDRO CARBONARIO EPISCOPO AC MARTYRE

COMANÆ IN PONTO

SYLLOGE HISTORICA.

J. P.

§ I. Comanæ istius situs; Sanctus unde inscriptus Martyrologio Romano; cognomen etymon; mira ejus electio ex abjectissimo statu ad sacerdotium.

SEC. III.
Inter varias
B

Comanæ (alibi Comana scribitur numero multitudinis) ad nostram notitiam varia pervenerunt. In Actis quippe Conciliorum, à nostro Joanne Harduino editis, tom. 1 col. 816, in concilio Constantinopolitano, quod anno Christi 381 celebratum est, inter alios provincie Pamphiliæ notatur Hefychius Commacensis*. Item tom. 2 epistolæ episcoporum Pamphiliæ regionis, ad Leonem imperatorem, col. 733 subscribitur Ephesus episcopus Comanenensis. Denique tom. 3 in subscriptionibus concilii œcumenici sexti, sive Constantinopolitani tertii, anno Christi 680 habiti, col. 1431 invenitur Cosmas . . episcopus civitatis Conanensis (in Græco est Κομανών ἡ τοῦ Μαρτύρου) Pamphiliæ regionis. Hæc de Comana Pamphiliæ. Nota quoque est Comana in Pisidia: nam tom. 1 col. 816 modo citatis, istius provincie subscriptionibus interitur Helladius presbyter Comanenensis. Comanam Cappadocum dictam, urbem Armenia minoris, habet Baudrandus. Strabo Lætie Parisiorum anno 1620 impressus, lib. 11; pag. 521, Antitaurus, inquit, in quo sita sunt Comana, urbs superioris Cappadociæ. At de Comana in Ponto hic nobis sermo est cum Martyrologio Romano, Sanctum nostrum ibidem loci annuntiante. Videamus itaque, qua Ponti parte locus ille situs sit.

* I. Comanensis

C
Civitates
Comanas
synonymas,

2 Ferrarius in Nova topographia in illud Martyrologium fol. 38 verso Comanam Ponticam ita describit: Comana in Ponto (Com) C. E., id est civitas episcopalis, Cappadociæ, in ea regione, quæ Pontus Cappadocius dicitur, ad Sarum fluvium olim nobilis, ac ex primis, inter Cæsaream & Sebastopolim, Sebastæ finitima. Apud Harduinum tom. XI Conciliorum in indice geographico episcopatum, col. 699 ponitur Comanenensis in Ponto Polemoniaco, Κομανα in Notitiis Græcis, & in Novella xxviii, Κομανα. Plin. lib. 6 sect. 3 Comana, in Cappadocia secunda. Sed Comana Pontica à Cappadociis distinguit Strabo citatus, quando lib. 12, pag. 557 hæc scribit: Super Phanarceam sunt Comana Ponti, ejusdem nominis cum his, quæ in magna sunt Cappadocia. Rejctis itaque Comanis, quæ sunt extra Pontum, tamquam huc non spectantibus, ac designatis, quæ in Ponto jacent, queritur, quenam Comana in Ponto, in qua Sanctum nostrum annuntiat Martyrologium Romanum ex S. Gregorio Nysseno, hic intelligi debeat.

Augusti Tomus II.

3 Pontum, regionem Asiae minoris, triplicem fuisse lego; nempe Pontum Cappadocium; Pontum Galaticum, & Pontum Polemoniaco. Cellarius in Notitia orbis antiqui tom. 2, lib. 3, cap. 8, pag. 204 de Ponti in illas regiones divisione pluribus agit; ejusdemque partitionem fuisse non unam observat pag. 205. Jam verò tametsi nec S. Gregorius Nyssenus, qui solus & unicus est fons, quantum scimus, è quo hausta sint notitia, quæ de S. Alexandro ad posterum permanerunt; nec Martyrologium Romanum, qui hunc ex illo accepit, locum Comana ita determinent; ut apposito aliquo proprio characterismo, vi cuius præcisè denotetur in qua Ponti parte Comana illa sita fuerit, graphice designent; circumstantia tamen colloquuntur tacite, & non obscure indicant, civitatem Comanam solam & unicam hic intelligi à S. Gregorio Nysseno statim citando; quæ est in Ponto Polemoniaco; ita vocato à Polemonio, quæ urbs jacet ad Pontum Euxinum. Comana verò illa Pontica adjacet Iri fluvio, ac Neocasarea vicina est, quam Ammianus à Gronovio editus lib. 27, cap. 12, pag. 390 urbem Polemoniaco Ponti notissimam dixit. Circumstantia inquam; hanc civitatem Comanam designant; nam S. Gregorius Thaumaturgus erat episcopus istius Neocasarea; sanctus autem Alexander debebat Comana; cuius incolæ Gregorium, intellectis miraculis, qua in ista regione patrabat; ad se advocarunt; eoque huc digresso contigit mira illa electio S. Alexandri, uti & reliqua, quæ videbis infra num. 6 & sequentibus. Consuli insuper de istorum locorum situ potest Geographia sacra Caroli à S. Paulo, in qua ad pag. 205 editionis anni 1704 expanditur mappa, patriarchatus Constantinopolitani geographicam descriptionem exhibens.

4 De S. Gregorio Nysseno in Cappadocia episcopo egimus tom. 2 Martii, die ix, pag. * 4 solo S. Gregorio Nysseno in Martyrologio Romano num. relatus. Sanctus è solo S. Gregorio Nysseno in Martyrologio Romano num. relatus. Sanctus è solo S. Gregorio Nysseno in Martyrologio Romano num. relatus. Sanctus è solo S. Gregorio Nysseno in Martyrologio Romano num. relatus.

H h h

mento

AUCTORE
J. P.

mento Carbonarii ; qui ex Philosopho disertissimo eminentem Christianæ humilitatis scientiam adeptus , & à S. Gregorio Thaumaturgo in thronum illius ecclesiæ sublimatus , non solum prædicatione , sed etiam per ignem consummato martyrio fuit illustris. *In illius autem gestis referendis utimur editione Parisina S. Gregorii Nysseni , quæ anno 1618 edita prænotatur.*

Virtutis
gratiâ

5 *Quisnam fuerit , quam sponte sua in viles & obscuras abjectus christiæ humilitatis umbras , & unde Carbonarii cognomentum ipsi fuerit inditum , intellige ex laudata Oratione , Laurentio Sifano interprete , pag. 994 ; ubi sic ea describuntur : Vir erat in extrema paupertate , ac neglecto corpore , seipsum solum spectans , ac veluti sibi placens , & gaudens eo habitu : qui habitus oculis imperitis ridiculus erat. Etenim ita se res habebat : Non urgente paupertate ad ejusmodi vitæ genus devenerat ; sed philosophus quidam vir erat , quemadmodum inequata vita indicavit , * adeo ut etiam ad martyrium usque pervenerit , per ignem cursu confecto. Latere autem deditâ operâ volebat , altiori animo præditus , quàm ut eam , quæ vulgo expetitur , felicitatem curaret : ac pro nihilo seculum ducebat , eò quod & sublimis & veræ vitæ studio teneretur. Et ut maximè virtutem , ad quam aspirabat , assequeretur ; operam dabat , ut talis esse ignoraretur , contentiore genere vitæ veluti turpi quadam persona sese occultans.*

* Additur
in Græco
καὶ τῆς λοι-
πῶν ὑψηλο-
τερος ἰ. e.
& reliquis
sublimior

B

voluntarium
carbonarii
officium ex-
ercebat.

6 Atque alioquin etiam , quòd eximie flore juventutis præditus esset , periculosum esse ducebat ei , qui continentiam sibi sectandam proposuisset , corporis sui pulchritudinem patefacere , felicitate naturæ tamquam in pompa sese ostentantem. Noverat enim ejusmodi rem gravium offensionum ac delictorum occasionem plerisque præbere solere. Ne igitur vel sibiipsi aliquid accideret imprudenti , quod factum doluisset , vel alienis oculis casus & offensionis materiam præberet ; idcirco se carbonario officio , veluti persona quadam deformi consultò circumdat , quo tam corpus laboribus ad virtutem exercebatur , quàm pulchritudo sordibus carbonum infecta obtegeretur , & simul pecunia , quam ex laboribus quærebat , ad mandatorum executionem dispensaretur. *Talis itaque dum esset S. Alexander , parvulus utique in oculis suis , mundoque vilis ac despectus ; sed verè magnus coram Deo ; opera pretium est , intelligere , quàm miro modo , nec sine singulari Dei , qui deponit potentes de sede , & exultat humiles , providentia , lucerna illa hætenus sub medio , at deinde super candelabrum posita , luxerit in Ecclesia Dei.*

C

A S. Gre-
gorio Thau-
maturgo

7 *S. Gregorius Nyssenus rem gestam à pag. 992 ita refert : Posteaquam autem ejusmodi miraculorum , quæ virtute fidei in Christum fieri (à S. Gregorio Thaumaturgo) credebantur , fama in omnes partes regionis dimanante , omnes illius fidei , quæ talium miraculorum testimonio comprobaretur , participes esse cupiebant , & ubique prædicatio procedebat ; mysterium (strenuè) exercebatur , studium boni intendebatur : quippe apud omnes sacerdotium constituebatur , ut per omnia fides cresceret , & augetur : idcirco ex finitima quadam civitate mittitur ad eum legatio , ut veniret ad ipsos , & ecclesiam , quæ esset apud eos , sacerdote designato constitueret. Comana autem civitati nomen erat : cujus ut hospes magnus iste vir esse vellet , vulgo omnes hanc veniam sibi dari petentes orabant. Cum venisset ergo ad eos , & aliquot dies unà conversatus , tum dictis tum*

factis suis magis eorum studium ergà mysterium incendisset ; cum jam tempus esset , etiam id negotium , propter quod legati ad eum missi erant , ad exitum deducendi , ac designandi aliquem eorum ecclesiæ primarium sacerdotem : tunc principum quidem & magistratum civitatis omnium sententiæ in hoc occupatæ erant , ut anxie atque curiosè inquirerent ac sciscitarentur , qui eloquentia , qui genere , reliquoque vitæ splendore cæteros præcedere videretur. Putabant enim , quoniam etiam his bonis magnus Gregorius cumulatus erat , nec earum quidem rerum oportere expertem esse ; qui ad hoc munus deligeretur.

miro modo
eligitur

8 Cum autem in multas partes suffragiis scinderentur , & alii alium præoptarent atque præferrent ; expectabat ille vir magnus divinitus aliquod sibi consilium ad propositum negotium suppeditari. Ac quemadmodum Samuel in eligendò rege fertur non pulchritudine nec magnitudine corporum motus esse ; sed animum regium requisivisse , etiam in contempto fortè corpore reperiretur : eodem modo etiam ille studiis erga unumquemque eorum , qui destinabantur , neglectis , id unum dumtaxat spectabat , an aliquis etiam ante declarationem industriâ vitæ atque virtute in moribus sacerdotium gestaret. Cum autem illi quidem producerent eos , de quibus suffragium ferretur , quem quisque promoveret , ejus honorificam mentionem facientes ; atque hic , ut etiam viliorum (quòd ad vitæ speciem attinet) rationem haberent , eos hortaretur (posse enim etiam in talibus reperiri aliquem , qui animi bonis super eos emereret , qui vitæ splendore præstaret) quidam ex iis , qui præerant suffragiis ferendis , eam magni illius sententiam pro contumelia atque derisione accepit , si cum nullis eorum qui & eloquentia , & dignitate , & manifesto facultatum vitæ splendore ceteris prælati essent , ad sacerdotium admitteretur , ex opificibus sellulariis , quique labore manuum vitam tolerarent , ad ejusmodi munus aliqui magis apti & idonei existimarentur ; & simul cavillans cum quadam irrisione , ad eum , Si hæc , inquit , jubes , ut hi quidem tales , qui ex omni civium numero electi sunt , prætereantur , atque ex quibuslibet & infima plebe assumamus aliquem ad administrationem sacerdotii , qui tali civitati præsit , tempus tibi deinceps fuerit , Carbonarium Alexandrum ad sacerdotium vocandi , atque ad hunc transitionem facta , si videtur , suffragiis inter nos universi cives consentiemus.

B

F

9 Atque ille quidem hæc loquebatur , sententiæ ejus obtrectans , ac per hoc simulatum & cavillatorium suffragium summam & exactam diligentiam in superioribus vituperans ac reprehendens. Sed magna illi per hæc dicta subit animum cogitatio , quod non sine numine divino Alexandri à deliberantibus inter cæteros mentio facta esset. Et Quis , inquit , est Alexander , cujus mentionem fecistis ? Deinde cum quidam ex iis , qui unà intererant , cum risu memoratum in medium produxisset , pannis vilibus ac sordibus ne toto quidem corpore amictum , & simul apparentibus rebus , manibus pariter & facie , reliquoque corpore carbonibus infecto ac sordidato , opificio quæstum ostendentem ; cæteris quidem risus materia erat talis in medio stans Alexander. At perspicacem illum oculum valde id spectaculum obstupesciebat : *quod deinde exhibet S. Gregorius Nyssenus , S. Alexandrum describens , quodque nos ex ipso jam dedimus. Quamobrem transeamus ad illa , quæ de ipsius ad sacerdotium promotione inde sanctus Pater pag. 995 commemorat :*

ad sacerdotium a; ud Comanensis

10 Post-

A
exerce n-
dam.

10 Posteaquam igitur eum ex concilio abduxit, ac de statu ejus atque conditione omnia diligenter scrutatus & sciscitatus est, illum quidem familiaribus suis tradit, exequi jussis, quæ res postulabat. Ipse verò in concilium reversus, ex præsentis deliberatione sumpto argumento congregatos instituebat, de sacerdotii officio sermones eis proponens, ac per hos vitam cum virtute conjunctam præscribens. Perseverabat autem in ejusmodi sermonibus conventum detinens, quoad exequuti mandata, qui operam ei navabant, supervenerunt, secum adducens Alexandrum, qui & lavacro fuliginis injucunditatem absterferat, & magni istius vestibus indutus & ornatus erat. Hæc enim curare jussi erant. Omnibus autem in Alexandrum conversis, & ad novam eam speciem admiratione defixis, Nihil novi, inquit ad eos magister, accidit vobis, si oculis decepti estis, & sensui soli judicium pulchritudinis permisistis. Fallax enim & incertum rerum veritatis judicium sensus est, aditum per se ad profunditatem mentis & intelligentiæ præcludens. Simul autem etiam pietatis inimico dæmoni prorsus id studio erat, ut vas electionis ignorantia contactum, otiosum & inutile esset, neu prodiret in medium Vir, qui ipsius principatum everfurus esset. Hæc locutus, cum eum juxta consuetum morem, ritusque solemnes ad hoc munus idoneum effecisset, per sacerdotium Deo Virum dicat.

§ II. Dictionis vis visione comprobata; elogium SS. Alexandri ac Gregorii Thaumaturgi; tempus vitæ; an philosophus, ac primus Comanensis civitatis episcopus fuerit; fides eorum, quæ de eo narrantur.

Magna ejus
in dicendo
vis ostento
comprobata.

C

Omnibus autem novum Sacerdotem intuentibus, rogatus ut aliquam ad ecclesiam haberet orationem; statim in initio suæ administrationis Alexander ostendit, haud falsum in sese Gregorii judicium fuisse. Erat enim oratio ejus intelligentiæ sententiarumque plena, dicendi floribus minùs exornata. Unde petulans quidam ex Attica adolescens apud illos agens, incomptam dictionem derisit, quod non ea, quam Attici in dicendo adhiberent, exactâ atque supervacaneâ curâ exornata esset. Quem aiunt divina quadam visione emendatum esse, cum columbarum gregem incredibili quadam pulchritudine nitentem conspicatus esset, & quemdam audivisset, qui diceret, has esse columbas Alexandri, quas ille derisisset. Hæc de Sancto nostro factus S. Gregorius Nyssenus, pergit deinde, ac S. Gregorium Thaumaturgum laudat, quod S. Alexandrum tam miro modo elegerit; Alexandrum verò etiam prædicat, quod ab isto Sancto ita electus sit, alterum in altero extollens.

Elogium S.
Gregorii
Thaum.,

12 Utrum, ait, horum magis aliquis admitteretur? Quod vir ille non motus est suffragio eorum, qui dignitate præstabant; neque simul ad testimonia optimatum ac principum virorum raptus est? An magis admirari convenit in carbonibus absconditas divitias, quas statim à Deo editum recti judicii testimonium per visionem oratoris consequutum est. Nam mihi quidem horum
Augusti Tomus II.

utrumque in sese ejusmodi esse videtur, ut inter se quidem sint, ac quasi de principatu certamen habere videantur: inter omnia autem ea, quæ nomine miraculi celebrantur, primas propemodum teneant. Nam quod optimatum studiis adversatus est, constantis, recti atque excelsi animi manifestissimum indicium erat, à quo omnia, quæ per mundum apparent, ex æquo despiciantur, sive ad magnificentiam atque splendorem, sive etiam ad humilitatem & obscuritatem accedere viderentur: cumque soli virtuti primas tribueret; & vitiosam vitam solam rejiciendam esse judicaret, pro nihilo intuebatur omnia, quæcumque per hoc seculum vel aliquo studio vel contempione digna judicantur. Quod nimirum etiam tunc fecisse demonstratur.

AUCTORIB.
J. P.

13 Cum enim daret operam, ut Deo gratiam ac dignum inveniret, non divitias, non dignitatem, non hujus mundi splendores; quarum rerum nihil in recensione bonorum à divina Scriptura enumeratur, res idoneas putabat, quas ad testimonium admitteret. Non igitur hoc solum est, quod & laude & admiratione dignum sit, quod respuit studia principum: verum etiam quod per ea, quæ consequuta sunt, ipse superavit. Nam qui ineptam ac minùs idoneam sententiam dumtaxat rejicit, neque adjicit id quod res poscit; malum quidem prohibet; bonum verò non conficit. At qui præterquam quod non consentit deteriori, etiam bonum invenit, per utraque bonum perficit, dum neque malo aditum dat, & bonum ad effectum perducit: adeo ut utraque ratione beneficium magni Gregorii civitati contigerit, qui & id quod per ignorantiam ab iis delinquebatur, averterit, & bonum apud eos absconditum per se se patefecerit. Jam verò quid dicemus de tempore, quo historia, quam ex S. Gregorio Nysseno retulimus, acciderit, atque adeo noster sanctus Episcopus ac martyr floruerit?

& S. Alex.
xandri.

E

4 Baronius eam Annalibus suis intexit ad annum Christi 233 num. 22 & sequentibus. Monumentorum pro Historia ecclesiastica collector Gallus noterius tom. 4, art. 9 pag. 333, ex eo, quod res, quas de S. Gregorio Thaumaturgo narraverat, indicent, Christianos plena pace ac integra libertate gavisos esse, vix posse dubitari affirmat: quin sub imperio Philippi contigerint, qui regnavit ab anno 244 usque ad annum 249. Idem Baronius ad annum 233 num. 28 martyrio coronatum dicit sub Decio; at dicti testem nullum citat. Castellanus in suo Martyrologio apponit annuntiationi ejus annum 251; novus autem biographus Gallus collectioni de Sancto historica, verus annum 248. Noster Ludovicus du Menil in opere, quod inscribitur Doctrina & disciplina Ecclesie, lib. 6 ad annum Christi 244, num. 17 martyrium ejus Deciana persecutioni etiam affigit. Conveniunt itaque satis inter se auctorum testimonia recentiorum; sed antiquorum consensus desideratur. Baronius ad annum 253 num. 138 asserit quidem ista: Gregorius Nyssenus, quod ad persecutionem in Ponto excitatam pertinet, his quæ dicta sunt, addit, passum quoque Comanæ civitatis episcopum Alexandrum nostrum, consummasseque per ignem martyrium tradit; verum inter ea, qua de horribili illa persecutione (Decii intellige, Philippi successoris, annis 250 & 251) à pag. 999 pathetice describit Gregorius, nullum ego vestigium de martyrio S. Alexandri Carbonarii expressum invenio.

Floruit in
sec. 3.

F

15 Et verò cum magnus ille vir (S. Gregorius Thaumaturgus) animadversa atque considerata im-

H h h h 2

becillia

AUCTORE

J. P.

quo & martyrio coronatur; quo autem anno, incertum.

becillitate & fragilitate humanæ naturæ, quod plerique non possent usque ad mortem pro pietate decertare, auctor ecclesiæ fuerit, ut terribilem illum impetum atque incursum paulisper declinaret. ac quo maxime hominibus persuaderetur, nullum animæ periculum afferre, si vel per fugam quis fidem conservaret, suo exemplo auctor secedendi fuerit (ibidem pag. 1001) ipse ante alios, secedendo periculi impetum devitans; unde constat, quod Sanctus noster idem tunc non fecerit in ecclesia Comana, quod S. Gregorius faciebat in Neocæsariensi? Quoniam igitur anno martyrii lauream ille fuerit consecutus, non videmus, unde satis tuto definiri possit. Dicamus ergo hoc accidisse seculo tertio, cum annus ejusdem seculi nobis hætenus sit incertus. Lucis fortasse huic puncto chronologico aliquid accedet, quando ad diem XVII Novembris illustrabuntur Acta S. Gregorii Thaumaturgi: cujus rei indagacionem, utpote nunc nimium pramaturam, eò differimus.

B
An fuerit professione philosophus;

16 At supersunt breviter perstringenda duo alia puncta. 1um. An Sanctus noster professione philosophus fuerit. 2um. An primus civitatis Comanae episcopus. Philosophum stricti nominis eum extitisse asserit Martyrologium Romanum, dicens: Qui ex philosopho disertissimo eminentem Christianæ humilitatis scientiam adeptus &c. Sed videtur mihi probabilius, per vocem φιλόσοφος illud significatum à S. Gregorio Nysseno non indicari; sed aliud nihil voluisse, quam quod S. Alexander alexians fuerit sapientia (hoc enim sonat Græcum ejusdem vocis etymon, uti notissimum est) ob excellentiam virtutis eo usque provec̄ta, ut glorioso etiam martyrio coronata sit; qua utique vera est & sacra atque fucata aliorum profanorum philosophorum præstantiâ sublimior philosophia. At fontem ipsum inspiciamus. Textus Græcus S. Gregorii sic habet: Ἀπὸ καὶ φιλόσοφος πρὸς τὸ ἀγιῶς, ὡς δὲ καὶ ταῦτα βίβλ. ἐγνώρισεν, καὶ τῶν λοιπῶν ὑψηλότερος, ὡς καὶ μέγιστος μαρτυρῶν. Θεῶν δὲ πρὸς τελειώσας τὸ θεῶν πρὸ τῶν λοιπῶν ἐπιχειροῦσιν, ἢ μᾶλλον ἐπιπέδωσεν &c. Id est: Sed philosophus quidam vir erat; an quia antea philosophicas disciplinas didicerat, vel etiam docuerat? Non opinor: sequitur enim alia ratio, dum dicitur, quemadmodum infecuta vita indicavit.

C

adeo ut etiam ad martyrium usque pervenerit, per ignem cursu confecto. Latere autem dedita operâ volebat &c. Fuit itaque Sanctus noster philosophus quidam sacer, καὶ τῶν λοιπῶν ὑψηλότερος (uti habet textus Græcus S. Gregorii Nysseni, sed interpretis Cifani Latine ea non reddidit) hoc est, & reliquis quidem sublimior, profanis videlicet, quorum sapientia vel cum virtute conjuncta excellentiam martyrii non habet; vel si sit expertus virtutis, non est nisi as sonans aut cymbalum tinnens. Sic equidem textum S. Gregorii non abs re exponere posse mihi videor: ut consequens sit,

ex eo nentiquam extundi, quod S. Alexander veri ac stricti nominis philosophus fuerit.

17 Aliud, quod superius proponebatur, inquisitionis punctum, erat situm in eo, an Sanctus Martyr noster fuisset primus civitatis Comanae episcopus. Talem fuisse ut credamus, suadent verba S. Gregorii Nysseni, qua protulimus antea à num. 7. Neque opinioni nostræ officit, quod Eusebius lib. 5 Ecclesiastica historia cap. 16, pag. 132 editionis Valesiana ac interpretationis, nominet Zoticum episcopum Comanensem: nam præterquam quod in Græco Eusebii textu legatur Ζωτὶ Κομανῶν κωμῆς; id est, è villa, castello, oppido, vico vel pago Comanensi; quamquam præsul iste extiterit jam inde ab initio heresis Montanistarum, prout ibidem videre licet; tamen quia episcopus ille vel Comanensis in Cappadocia, vel a libi in civitate synonyma ex iis, que num. 1 à nobis recensita sunt, præesse potuit; ex Eusebio non conficitur, Alexandrum nostrum non fuisse primum civitatis Comanae in Ponto, quam ibidem designavimus, antistitem. Porro de sancto isto Zotico episcopo ac martyre actum est in Opere nostro tom. v Julii, die XXI, pag. 163, ubi cum Martyrologio Romano hodierno annuntiat Comana in Armenia: quem tamen neotericus biographus Gallus ad eundem diem col. 337 pago Comano, quem credi ait in Pamphylia fuisse, attribuendum censet; de quo loco mentionem fecimus num. 1 hujus Sylloges.

18 Ceterum historica de S. Alexandro Carbonario narratio, quam antea dedimus, summam meretur fidem, cum ex conditione auctoris persona, qua eam narrat; tum ex ætate, quâ vixit; tum denique ex loco, ubi scripsit. Primum quippe illam narrat Gregorius Nyssenus, vita sanctitate ac eruditionis præstantiâ insignis. Elogia ejus invenies in Prolegomenis ante editionem supra allegatam, è qua narrationem illam huc transcripsimus; item in Opere nostro, quod num. 4 citavi. Breve est illud Jacobi Gretseri ante dictam editionem in epistola prophanetica ad Eminentissimum Perronium: Singulari providentia Dei Gregorius Nyssenus, vir eruditissimus, eloquentissimus, acutissimus, simulque vita & moribus integerrimus, exortus est, cum variæ hæreses, nominatim Eunomiana, adversus Catholicam Ecclesiam furerent. Floruit autem seculo quarto, quod Sancto nostro, cujus gesta narrat, fuit proximum; atque adeo cum isto, quod dixi, seculo scripserit, vivebant ætatem ac sperabant, ut ita loquar; facta mirabilia S. Gregorii Thaumaturgi, ac, qua hisce intexuit, S. Alexandri. Auctoritatem quoque nostro scriptori conciliat locus: fuit enim Nyssenus in Cappadocia episcopus; quò proinde rerum, quas accepit, genuina pervagari poterunt notitia; vel ipsemet Nyssæ Cæsaream, Sabasten ac Neocæsaream profectus, à Comanorum insulis accolisque eas intellexerit.

A

D

DE S. TIBURTIO MART., ET S. CHROMATIO PATRE EJUS, CUM SOCIIS

ROMÆ ET IN CAMPANIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. P.

§ I. Cultus S. Tiburtii apud Latinos ac Græcos ; sanctus cum synonymo confusus ; cineres , ut creditur , aliò translati ; non verò corpus Sueffionem , quod asservatur Romæ in basilica Vaticana.

ANNO CC-
LXXXVI
VEL CCL-
XXXVII.
Memoria in
Fastis ,

Otissima S. Tiburtii in sacris Fastis cum antiquis tum recentioribus memoria est. Romanum vetus seu parvum Martyrologium hac die ita eum signat : Romæ ; inter duas lauros , Tiburtii martyris. *Calendarium à Leone Allatio editum* : III Id. Augusti. Natale S. Teburtii. *Ado* : Romæ , inter duas lauros , natalis sancti Tiburtii martyris , filii Chromatii , Urbis præfecti &c. *Ufuardus* : Romæ , inter duas lauros , natalis S. Tiburtii , qui sub iudice Fabiano cum nudis plantis super carbones ardentis ingressus , Christum majori confiteretur constantia , duci in tertium ab Urbe miliarium , atque ibidem gladio animadverti iubetur. *De nostro Martyre sic item cecinit Wandelbertus* :

Ternis flosque decusque pitum petis astra , Tyburti.

De illo præterea meminere Calendarium Romanum à Frontone editum , quod brevissimè hoc die annuntiat : Natal. S. Tiburti ; uti etiam *Calendarium vetus apud Dacherium* : III Id. Nat. S. Tyburtii. *Annuntiatio Martyrologii Romani moderni consonat Ufuardine , quam dedimus ; nisi quod interferat in persecutione Diocletiani , ac nomini Tiburtii addat martyris. Alios Martyrologos recentiores nihil attinet enumerare. Bedam etiam prout à nobis editus est , Notkerum ac Rabanum tamquam superioribus annumeratos hic cense.*

ac divina
liturgia

2. *Sacramentaria à Thomafo & Menardo vulgata non sacram dumtaxat sanctissimi Pugilis memoriam notant , sed alia huic adiungunt , quibus antiquus ac sollemnis in Ecclesia cultus ipsius indicatur & confirmatur. Nam apud Menardum pag. 121 habentur ista* : Beati Tiburtii nos , Domine , foveant continuata præsidia : quia non definis propitius intueri , quos talibus auxiliis concesseris adjuvari. Per. SUPER OBLATA. Adesto , Domine , precibus populi tui , adesto muneribus , ut quæ facris sunt oblata mysteriis , tuorum tibi placeant intercessione Sanctorum. Per Dominum nostrum. PRÆFATIO. Verè dignum & iustum est , æquum & salutare , nos tibi semper & ubique gratias agere , Domine sancte , Pater omnipotens , æterne Deus : Qui dum beati Tiburtii martyris merita gloriosa veneramus , auxilium nobis tuæ protectionis affore deprecamur : quoniam credimus nos per eorum intercessionem , qui tibi placere , peccatorum nostrorum veniam impetrare. Per Christum. AD COMPLENDUM. Sumpsimus , Domine , pignus redemptionis æternæ : sit nobis ,

quæsumus ; interveniente beato Tiburtio martyre tuo , vitæ præsentis auxilium pariter & futuræ. Per.

3. *Apud Thomafum autem hac dantur* : Omnipotens sempiternus Deus , qui nos sancti martyris tui Tiburti festivitate lætificas : præsta , ut cujus commemoratione gaudemus ; præsidio muniamur. Per. SECRETA. Respice , Domine , munera , quæ in sancti Tiburti commemoratione deferimus ; ut cujus honore sunt grata ; ejus nobis fiant intercessione perpetua. Per. POST COMMUN. Profit nobis , Domine , sancti Tiburti celebrata solemnitas : quia quanto fragiliores sumus ; tanto placentium tibi præfidiis indigemus. Per. *Ex his elucet , tanta S. Tiburtium antiquitus in veneratione habitum fuisse , ut præter locum , quem in Martyrologiis classicis occupabat , singularem in divina etiam liturgia obtinuerit venerationem. At nunc a Latinis ad Græcos transeamus.*

apud Latini
nos,
E

4. *Menologio Sirletiano ad diem XVIII Decembris Tiburtii nomen inscribitur una cum aliis sociis S. Sebastiani martyris ; quibus eodem quoque die eum referunt Menæa magna Græcorum excusa. E versiculis ; quibus ibidem honorantur ; hi ad nostrum Sanctum attinent* :

Τιβουρτίου τρυφῶσι ἢ Γελαῶν κδοξῶν
Σὺ μὲν Θεὸς κροῖζωντος , ὃ Θεὸς Λόγε.

Sacrum Tiburtii amputant ferro caput ,

Tu mihi Deus clamantis ò Verbum Dei.

Sanctus etiam
colitur
apud Græcos.

F

Typicum , quod sub nomine S. Sabbe editum est ; dicto die signat fol. 26 verso S. Sebastianum M. cum sociis ; sed nomina eorum non exprimit , uti etiam facit Menologium Slavo-Russicum Sparwensfeldianum. De cultu à Martyrologiis habtenus ; cui subjungo alia , quæ de nostro sancto Martyre ad meam notitiam pervenere.

5. *In apographis Hieronymianis à Florentinio vulgatis videtur confundi hodiernus S. Tiburtius martyr cum alio synonymo , quia ibi ad diem XI Augusti sic habetur* : Romæ natalis sanctorum Tyburtii , Valeriani , Cæcilie virginis. *Id quod etiam rectè observavit idem editor , quando ad hanc annuntiationem notavit sequentia* : Vereor ne incuriosus aliquis antiquarius , nullum alium Tiburtium agnoscens , quam qui cum Valeriano & Cæcilia celebris in Ecclesia est , illos etiam malè consultus addiderit. Nam & Sacramentarium Gregorii , & reliqua Latinorum Martyrologia Tiburtium tantum Chromatii filium Romæ miliario III venerantur . . Suspicionem auxit Notkerus , qui vetustioris M. ut plurimum anniversariis Fastis innixus , præter Tiburtii , Chromatii filii , & Sulfannæ . . & præter Nicopolitanos Martyres , nil

Videtur
cum aliò
confusus

AUCTOR
J. P.
in apogra-
phis Hiero-
nymianis.

de Valeriano & Cæcilia addit.

6 At detinuit, ne depravatos omnino codices nostros decerneremus, vetustissimi Martyrologii S. Willibrordi auctoritas; in quo eadem cum libris nostris ita leguntur: III Idus Augusti. Romæ Natalis Tiburtii, Valeriani & Cæciliæ &c. Tribus hisce Martyribus simul, nullam hac die tributam celebritatem licuit invenire; nisi fortè eorundem titulus sub Gregorio instauratus, ut in revelatione, tempore Paschalis PP. primi, legitur apud Bosium, hac die dedicatus fuit, & natalis potius fuerit ecclesiæ illius, quam Martyrum: quorum etiam ex aliqua in hoc die translatione potuit iterata memoria recoli. *At mittamus querere, quid hic fortè factum sit, ac quid fieri potuerit: factum constat; videlicet primò, tres istos Martyres hoc die simul conjungi contra torrentem antiquissimorum Martyrologorum. Secundo, eos hic referri die non suo; ut consequens videatur, Tiburtium, in prædictis apographis notatum, hodiernum esse ac nostrum, qui vel in primigeniis vel in melioribus saltem, è quibus ista apographa accepta sint, exstiterit; Valerianum vero ac Cæciliam perperam eisdem deinde fuisse adjectos ex confusione, ut suspicor cum Florentino, hodierni Tiburtii cum alio, qui cum SS. Cæcilia ac Valeriano nominatur in Martyrologio Romano ad xxii Novembris. Sed nunc ad alia progrediamur.*

7 Pia Fidelium erga S. Tiburtium religio non mediocre cepit incrementum ex ejus reliquiis, quæ aliò commigrarunt. Corpus ejus Roma in basilica S. Petri, teste Carolo Piazza in Hemerologio sacro Romæ Christiana ac gentilis ad hunc diem pag. 148, conservatur; ubi addit, reliquias ejus esse apud S. Laurentium in Panisperna. In Opere nostro ad diem 2 Junii, quo data est Passio SS. Marcellini & Petri MM., pag. 173 hæc memorantur: Erant autem Lucilla & Firmina Christianissimæ feminæ, parentes (id est consanguineæ) S. Tiburtii martyris, cujus nobilitas & in terris inter senatores magna fuit, & inter Martyres magnificentior probatur in cælis. Hæc dum amore parentis Martyris à sepulcro non recederent, & sibi construxissent cubiculum, atque ibi [diu] noctuque perseverarent; apparuit eis in visu S. Tiburtius cum his duobus Martyribus, & instruxit, qualiter ambularent, & corpora eorum de Silva-nigra auferrent, atque ibi juxta se in inferiori parte in crypta sepelirent: quibus adjutorio fuerunt duo acolythi Ecclesiæ Romanæ.

8 Historia translationis SS. Marcellini ac Petri MM., auctore Eginhardo, quæ apud nos dicto die 2 Junii habetur pag. 181 & sequentibus, plura alia nos docet circa sacras exuvias S. Tiburtii; unde ea delibabimus, quæ ad hanc rem spectant. Igitur de Aquisgrano palatio profecti (Deusdona Romana Ecclesiæ diaconus, & Ratleicus, Eginhardi notarius) Augustam Sueffionis venerunt: ibique cum Hildoino abbate in monasterio S. Medardi locuti sunt, quia memoratus diaconus ei pollicitus est, se efficere posse, ut corpus B. Tiburtii martyris in ejus veniret potestatem. Quibus ille promissionibus illectus misit cum eis quemdam presbyterum, hominem callidum, nomine Hunum, jubens ut acceptum ab eo memorati Martyris corpus sibi deferret. Inde iter ingressi, Romam, quanta potuerunt celeritate, perrexerunt. Sed notarius, ibidem à diacono Deusdona delusus, recolens somnium quod puer suus viderat, cœpit comitem suum hortari, ut sine hospite suo irent ad cœmeteria, ad quæ visenda ille eos se ducere velle promisit. Itaque invento

atque conducto duce, locorumque monstratore, primò ad basilicam B. Tiburtii martyris, in via Lavicana, tribus ab urbe passuum millibus distante, veniunt, Martyrisque tumbam quantà posunt diligentia contemplantur; & utrum sic, ut alii non sentirent, aperiiri posset, cauta circumspeditione considerant. Ingressique postea basilicam S. Tiburtii, primò altare illud, sub quo sacrum ejus corpus situm credebatur, aperire tentaverunt. Sed parum successit eorum voluntati molitio operis inchoati: nam monumentum, durissimo marmore extructum, inermes id aperire conantium manus facilè repellebat. Igitur omisso illic Martyris sepulcro &c.

9 Sublato autem S. Marcellini corpore, dum aliò translata Ratleicus optaret S. Petri etiam corpus nancisci, Vocato ad se comite suo Hildoini presbytero, cœpit cum eo tractare, ut iterum ad basilicam B. Tiburtii, sicut priùs fecerant, clanculo pergerent; ac tumbam, quæ Martyris corpus conditum credebatur, aperire denuo molirentur. Placuit consilium, assumptisque, quos secum adduxerant, pueris. clàm noctu profecti sunt. Cumque ad locum ventum esset, ingrediuntur: divisisque fociis inter se, presbyter ad corpus B. Tiburtii quærendum in ipsius basilica cum aliquibus remansit. Magno autem labore frustra consumpto, postquam se vidit nihil posse proficere, relicto opere, in cryptam ad Ratleicum descendit, & quid sibi faciendum esset, ab eo querere cœpit. Cui cum ille arbitrari se diceret, quod (reliquia) S. Tiburtii essent inventæ. (Nam paulo antè, quam idem presbyter ad eum in cryptam venisset, reperit in eodem sepulcro, in quo SS. Marcellini & Petri sacra corpora jacuerunt, foramen quoddam rotundi schematis, trium ferme pedum longitudine introrsus excavatum, pedali amplitudine patens, & in eo minuti pulveris non modicam portionem repositam) visum est ambo- bus, quod hic pulvis de corpore B. Tiburtii ossibus inde sublatis remanere potuisset: & ob hoc, ut difficiliùs inveniretur, medio loco inter B. Marcellinum & Petrum, in eadem tumba fuisset repositus: convenitque inter eos, ut eum presbyter fumeret, & pro reliquiis B. Tiburtii secum deferret. Hac est fidelis narratio Eginhardi; à qua plurimum differt alia sublesta fidei.

10 Mabillonius in Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti part. 1 sæculi IV, pag. 411 profert epistolam sub nomine Odilonis ad Ingrannum, de adventu & susceptione corporum sanctorum martyrum Tiburtii, Marcellini & Petri, ac aliorum qui ibidem nominantur, in urbis Sueffionensis monasterio S. Medardi. Quæ ad S. Tiburtium attinent, inde excerpo. Sunt autem ista: Et beati Tiburtii martyris adventus, & exceptio corporis ejus rationando describitur. Postquam deinde narrasset istius epistole seu relationis auctor, quem convenimus paulo post, de Deusdona diacono Aquisgrani honorato ab Eginone, reliquiarum promissione, ac irritò Roma labore ad altare basilicæ S. Tiburtii, in qua corpus ejus postum esse credebatur; monachus quidam nomine Basilus advenisse dicitur, cujus, uti legere est pag. 413, salutaribus consiliis animati, sacris orationibus adjuti illi, quibus istius rei expedienda cura incumberebat, quamvis cum periculo capitis, tandem sacratissimum corpus jam dicti Martyris reperiunt. Sublato itaque cum omni veneratione sacratissimo corpore operosis composito palliis, honorificè in cryptam beatorum martyrum Marcellini & Petri defertur cum omni jubilationis exultatione.

B

C

E

F

A tione . . . *Paginâ autem 414 sic dicitur*: Anno Incarnationis dominicæ DCCCXXVIII, 11 Idus Julii, venerabilis abbas Hilduinus suscepit corpora sanctorum martyrum Tiburtii, Marcellini & Petri &c. *Viden*, quantopere hæc pugnent cum sincera ac fidei narratione Eginonis seu Eginhardi, quâ Martyris nostri exuvias spectat? *Alia enim, quæ ab eadem dissentiunt, quæque spuria Odilonis, ut fertur, relationi immixta sunt, non tango.*

ad S. Medardi

B *11* Tetigit quippe illa jam pridem ac castigavit noster Daniel Papebrochius, occasione sibi oblata translationis reliquiarum SS. Marcellini ac Petri MM. in Germaniam, de qua, ut dicebam, apud nos actum est die 2 Junii: ubi pag. 206 in Appendice prima commendatur summa narrationis Eginhardi auctoritas ac sinceritas contra præsentem earundem reliquiarum existentiam in Sueffionensi S. Medardi ecclesia; ex epistola sub nomine Odilonis ad Ingrannum edita; cuius auctor arguitur ex indisereto zelo multa incongrua commentus tam de corpore S. Tiburtii, quam de aliis; item quod tempora confuderit, ac dissimularit, usum se esse Eginhardi historiâ, quam truncando vitari; quod falsus Odilo potuerit vixisse seculo XII; verus autem ad Ingrannum decanum scripsisse videatur ante annum 932; prout pag. 207 invenies. Sed in rem nostram ea ibidem notantur: De Tiburtio narrat Eginhardus, quomodo frustra quæsitum ejus corpus fuerit; ejus tamen habitus sint cineres, reperti in sacculo, corporibus SS. Marcellini & Petri adjuncto: quæ quia non valde fundata præsumptio fuit, placuit presbytero Hilduini de reliquiis S. Marcellini subducere; & de his fortasse verificabitur, quod pridie Idus Julii, sicut in fine hyperbolymæ epistolæ dicitur: Venerabilis Hilduinus suscepit corpora SS. MM. Tiburtii & Marcellini; non item, qui pariter nominantur, Petri, Marii &c.

ecclesiam Sueffionensem; quod est in ecclesia Vaticana.

C *12* Non etiam hoc factum fuerit anno dominicæ Incarnationis DCCCXXVIII, ut ibi præmittitur; jam enim ostensum est, id factum esse biennio citius; idque prius, quam S. Sebastiani reliquias idem acciperet, sub finem anni xxvi. Proinde fallitur aut fallit epistolæ auctor &c. Deinde addit Papebrochius, non esse ulla ratione verosimile, quod restitutus fideliter S. Marcellini reliquiis, ex tunc Româ allatis quidquam remanserit penes Hilduinum, præter cineres, sub nomine S. Tiburtii acceptos. Si quid autem ex aliis ad Eginhardum delatis postea idem Hilduinus suscepit; suscepit illud post scriptam ab Eginhardo historiâ translationis; & hæc scripta non fuit ante annum xxxi. Hæc laudatus Papebrochius, in ejus fide huc transcripta; neque enim, quatenus ad S. Tiburtii reliquias atque adeo ad meum pertinent institutum; secundas curas merentur, cum jam dicta abunde sufficiant, & vel solus Eginhardi textus, quem supra protuli, sit satis clarus, ac rem evincens. *Quæ cum ita sint, consequens est, ut illa nequaquam incommodent Piazza, e quo num. 6 dicebam, corpus S. Tiburtii Romæ in basilica S. Petri asservari. Aringhus Romæ subterranea tom. 1, lib. 2, cap. 7 pag. 239 pluribus rem describens, sic habet: Huc (in basilicam nempe Vaticanam) velut in tutum religionis asylum . . . invictorum Tiburtii & Gorgonii martyrum ossa ex cœmeteriis sublata à Gregorio IV Pontifice (ac proin ante medium seculi IX) inferri meruerunt, & ab eodem sub altaribus oratorii, quod ipse in S. Gregorii Magni honorem exstruxerat, sejunctim prope nuncupatam Indicij ja-*

nuam, ad lævam ingredientibus collocata fuere.

AUCTOR
J. P.

§ II. Exuvias sacrae ad Altissiodorenses delatae non hodierni S. Tiburtii martyris, sed alterius è cryptis Romanis extracti esse videntur; aliæ alibi sub nomine hodierni reliquias; S. Chromatius cur à nobis tamquam sanctus hic adjunctus Tiburtio; hujus palæstra martyrii.

S. *Hericus monachus Autissiodorensis duos conscripsit libros de miraculis S. Germani ejusdem urbis episcopi, ad diem xxxi Julii, quo presul iste colitur, apud nos reclusos à pag. 255. Libro autem secundo pag. 278 idem auctor, Anno, inquit, Incarnati Dei DCCCLXII fratres quidam . . . urbem Romam expetunt . . . Nicolaus Papa, Romanæ tum cathedræ præses . . . magna sui ministeriumque ejus gratiâ discessuris post feliciter ibidem peracta sua negotia, sanctorum martyrum Urbani & Tiburtii reliquias tradidit; & virtute pretiosas; & quantitate præcipuas. Sequuntur deinde prodigia in earum translatione facta, uti & earundem solennis exceptio Autissiodori; quod tandem pridie Calendarum Novembrium pervenerint. Additur insuper S. Tiburtii apparitio, cuiusdam è fratribus exhibita; quæ & præsentis & futuræ devotioni conduxit. Verum hæc, quæ in compendium contraxi, pluribus ibidem describuntur. Dictam translationem brevissimè sic refert Chronicon Roberti Autissiodorensis: Anno Ludovici VII, qui erat ab Incarn. Domini DCCCLXII; corpora SS. martyrum Urbani Papæ, & Tiburtii Autissiodorum sunt delata, & in ecclesia S. Germani decenter reposita. Observa obiter, auctorem hunc, qui floruit exeunte seculo XII; in voce corpora, & in additione Papæ, quam Urbano apponit, differre ab Herico, qui translationi isti fuit synchronus, ac duos libros, quibus illa est intexta, anno circiter 876 Caroli Calvi imperatori dedicavit, secundum dicta in Commentario prævio Actis S. Germani ad dictum diem pag. 192; qui tamen alibi, ut videbimus statim, aliter fuit locutus.*

14 *Quæres 1°. Cujus Urbani reliquia, an ac S. Urbani Papæ ac martyris; Autissiodorum pervenerint. 2°. An sacra exuvia S. Tiburtii hodierni; an S. Tiburtii alterius, qui Valeriani S. Cecilia sponsi frater nominatur. 3°. An denique alicujus tertii è Romanis cryptis extracti, à Nicolao PP. I Romæ sint acceptæ, ac deinde ad cœnobitâ Autissiodorenses translata. Respondeo ad primum. Acta S. Urbani PP. ac martyris illustravimus tom. VI Maii, die xxv; ubi pag. 8 actum est de ipsius corpore ad corpus S. Ceciliae apposto a S. Paschali PP. I, ac de nova ejusdem inquisitione & inventionem anno 1599. Non itaque istius S. Urbani corpus ad Autissiodorenses monachos delatum; an verò nonnulla ex illo reliquia illuc migrarint, secundum dicta Herici superiora, non habeo unde id aliunde confirmem. Et verò idem auctor de traditione Romæ facta agens, tantummodo dicebat: Nicolaus Papa . . . sanctorum martyrum Urbani & Tiburtii reliquias tradidit, non addens, cuius*

S. Tibur
M. hodie
ni

E

F

ac S. Urba
ni PP. reli
quias

AUCTOR
J. P.

cujus Urbani vel cuius Tiburtii illa fuerint; sed posteaquam exposuisset prodigia earum uti & exceptionem solennem Autissiodori, nec non apparitionem S. Tiburtii ibidem facta, sic subjungit: Anno Dominicæ Incarnationis DCCCLXV merito suæ religionis venerabilis Herchenraus, Catalaunorum episcopus, ad cœnobium S. Germani veniens, largitione fratrum reliquias pretiosi PAPÆ & martyris Urbani obtinuit: eisque susceptis, monasterium in pago Pertenfi ejus honore construxit.

15 Verùm ne actum agamus, consulat lector Commentarium prævium S. Urbani Papa ac martyris ad dictam diem VI Maii paragrapho 4. pag. 10, ubi ista notat Henschenius: Interim insignis ille numerus sacrorum ossium ex corpore S. Urbani (cui fortè pars ea, quæ Autissiodori remansit, haud multum cedere quoad numerum debet, ita ut simul sumpta ossa utraque integrum fere corpus constituere possint) certos nos reddunt, alterius Urbani, quàm ejus qui Ecclesiam Pontifex rexit, esse omnia; sicut & alterius S. Tiburtii, quam qui in Actis S. Cæciliæ nominatur, credimus esse corpus, quod pariter fuit Româ allatum; licet utrumque, ut verè illorum, exhibitum Pontifici, & Autissiodorensibus monachis traditum sit (si tamen ita ei exhibitum, & ipsis ita ab eo traditum sit, ex iis, quæ supra insinuavimus) fide quidem bona (uti credere oportet) sed parum fundata, uti docuit posterior eorum, quæ tunc tradi putabantur, corporum inventio. Hac, & quæ subdo, applica S. Tiburtio hodierno, ob pares utrimque rationes; nam sicut istorum corpora Roma deposita, & postea inventa sunt, sic S. Tiburtii hodierni corpus Roma exstat, uti dictum est.

16 Ad secundum, quod supra querebatur, cuiusnam videlicet S. Tiburtii reliquia essent Autissiodorum delata, jam ex parte responsum est, non suaderi videlicet nobis, esse eas Sancti synonymi martyris, qui in Actis S. Cæcilia nominatur. Et illa sententia confirmatur alibi in Opere nostro ad diem XIV Aprilis, quo istum Martyrem dedimus cum Martyrologio Romano; uti licet videre in Analectis, quæ habentur pag. 208 & sequentibus. Ibidem etiam § 3 data est annuntiatio Saussayi, quæ S. Tiburtium suo Martyrologio Gallicano inscribit, quæque apud ipsum legi potest ad diem XIV Aprilis. Ibidem etiam apud nos profertur narratio Herici monachi Autissiodorensis, de qua supra diximus: at rectè, meo quidem iudicio, & conformiter ad ea, quæ modo præmoneram, Verùm, ait Henschenius, uti appellatur in prima Pontificis donatione MARTYRES URBANUS ET TIBURTIUS absque ulla dignitate; ita potuerunt esse aliqui Martyres eisdem, quibus celebriores isti, nominibus appellati; quales etiam hoc tempore ex cœmeteriis Romanis effossi per omnes regiones deferuntur. Et hoc mihi etiam nunc dicendum apparet; & sic respondendum ad questionem tertiam superius propositam. De martyre Tiburtio synonymo fit mentio in nostro Ms. ex collectaneis, uti eidem prænotatur, P. Chiffletii, quod apud nos servatur in involucri signato S 19, estque Calendarium Sanctorum Autissiodorensium Gallicè conscriptum; ubi die XI Augusti signatur S. Tiburtius martyr, ob reliquias ejus missas à Papa Nicolao III. An vero reliquia illa sint Tiburtii hodierni, quem Calendarium illud indicat; cum negare vel affirmare aliunde non possim, relinquo eas in sua possessione. Apud Gelenium de Colonia Agrippinensis magni-

17 In Catalogo quippe Sanctorum lib. 7 cap. 47 Chromatius, ait, martyr cum sociis suis martyrium passi sunt apud Campaniam temporibus Diocletiani & Maximiani imperatorum: qui Chromatius prius fuit Urbis præfectus, & pater S. Tyburtii supradicti: qui gravi languore dudum pressus, à SS. Sebastiano martyre, & Polycarpo presbytero sanatus, & ad Christum conversus atque baptizatus est, ut supra proximè actum est in Passione Tyburtii. Cum autem Christianorum persecutio sub præfatis imperatoribus ebulliret, Chromatius de consilio Papæ Caii cum multitudine Christianorum, & cum omni familia, MED numero promiscui sexus, ut persecutionem declinarent, in Campaniam perrexerunt: ibique degentes à Diocletiano proscripti sunt in exilium, & multà inopiâ afflicti in confessione Christi, post longum tempus in pace quieverunt martyrio coronati. Quorum dies dormitionis ignoti sunt: unde & S. Tyburtii passioni subduntur: quorum principalior Chromatius pater ipsius Tyburtii fuit.

18 Laudato episcopo Equilino adde Grevenum & notatur ad diem XI Augusti, ubi eum sic annuntiat: Chromatii Urbis præfecti, patris S. Tiburtii, cum aliis multis: qui, ut dicit Ado, consilio Gaii Pontificis immanitatem persecutionis declinantes in Campaniam profecti, per multas tribulationes regnum Dei introierunt. Maurolycus dicto die illum S. Tiburtio ita subnectit: Item Chromatius Tyburtii pater cum multis aliis exilio & inopia afflicti, sub eadem persecutione in Campania defecerunt: qui à S. Sebastiano conversi, & à Polycarpo presbytero baptizati fuerant. In Martyrologio sub nomine Canisii citari consueto, datur eodem die, ac primo quidem loco ante S. Tiburtium, ac dicitur: Romæ est hodie dies S. Chromatii &c. Hagiologis modò citatis adde Felicitum, nec non Ferrarium in Catalogo Sanctorum Italia. Voluissimus quidem plura ex antiquioribus Fastis pro ipsius cultu testimonia; sed hæc tamen, quæ supra allegavimus, sufficere visa sunt, ut eum, tametsi in antiquis Fastis ac Martyrologio Romano præteritum, unâ cum filio suo hic consignaremus, facta etiam sociorum mentione. In Actis, quæ post hunc Commentarium proferemus, vocatur Agrestius Chromatius urbis Romæ præfectus; qui titulus etiam habetur in annuntiationibus, quas modò dedimus. Nec miror, eundem non inveniri inter Urbis præfectos apud Bucherium in Commentario ad Victorii Canonem Paschalem pag. 237. At de hac re paullo post pluribus. Nunc interea ad S. Tiburtium redeamus.

19 Ad martyrii palæstram quod spectat, Duetus est, ut dicunt Acta, viâ Lavicanâ tertio miliario ab Urbe, . . & uno ictu gladii verberatus abcessit. Baronius in notationibus ad Martyrologium Romanum hac die, Non ab ipsis, inquit, Romanæ urbis portis miliarium numerari incipiebat, sed à columna in foro Romano ad hoc posita,

non sunt
translatæ
Sueffionem,

sed alterius.

C

Chromatius
tamquam
sanctus in-
scribitur
Catalogo
Petri de
Natalibus;

E

& notatur
ab aliis re-
centioribus
hagiologis.

F

Locus mar-
tyrii S. Ti-
burtii

A ut auctor est Plinius lib. 3 cap. 5. Dicebatur columna illa Milliarium aureum, quod aurata esset: in ea etenim omnes nobiles viæ Italiae incisæ erant, ut testatur Plutarchus in Galba. Sub æde Saturni fuisse positam, tradit Tacitus, cum agit de Othone imp. lib. 17. Id ipsum Suetonius in Othone. Ab Augusto erectum fuisse Milliarium aureum, auctor est Dio Hist. lib. 54. Verum quod Milliarium aureum dictum sit columna Milliarium, apud neminem legimus, nisi apud Plutarch., licet à Xilandro fuerit incuriâ prætermisum. *Palæstra martyrii subnectimus ista de ejusdem tempore.*

§ III. Tempus martyrii, Actorum fides, difficultates circa illa expensæ.

*ejusdem-
que annus*

Martyrium accidit sub Caio PP. (qui sedit ab anno Christi 283 usque ad 296) ex Actis S. Sebastiani martyris, quibus Acta S. Tiburtii immixta sunt. Sed præstior temporis danda hic notitia est. S. Sebastianus apud nos ad diem xx Januarii notatur pag. 257 martyrii laureâ coronatus anno circiter 287; quam Baronius in Annalibus intexit anno 286. Tillemontius tom. 4 Monumentorum ecclesiasticorum notâ 3 in Acta ejusdem Sancti pag. 743 aliquo modo credibile esse ex eisdem censet, historiæ S. Sebastiani initium referri sub finem anni 284, quando Diocletianus ac Carinus regnabant, hic quidem Romæ ante iter Illyricum; ille autem in Asia. Nam ex Actorum verbis, quæ habes inferius apud nos num. 4 & 5, videtur imperator Romæ tunc fuisse quando S. Chromatius, pater S. Tiburtii, petiit ibidem sibi dari successorem. S. Sebastianus enim ita eum affatur: Tibi ipsi postula successorem, ut possis liber ab occupationibus mundi, futuræ vitæ rudimenta suscipere... Eodem itaque die mittit (Chromatius) ad amicos suos in palatio positos, per quos testimonialia scripta suscipiens, tirocinium divinæ militiæ, antequam baptizaretur, accepit. Dein idem Monumentorum collector, difficultate circa annum martyrii S. Sebastiani figendum proposita, illud affigit anno 288. Jam verò cum sanctus ille Athleta inter Martyres alios, qui in ejus historia Actorum leguntur sanguinem fudisse Romæ, occubuerit omnium postremus, proponitur, xx Januarii, quo signatur communi consensu hagiologorum & colitur apud Latinos; consequens est, ut S. Tiburtii martyrium differri non possit ultra illud tempus; sed consideratis insuper iis, quæ de Fabiani præfectura dicuntur paullo post, innectendum videatur anno Christi 286 vel 287, die autem xi Augusti, quo in antiquissimis Fastis sacris ac recentioribus notatur & ab Ecclesia Latina celebratur. Et verò cum annus præfectura Fabiani, sub quo S. Tiburtium martyrii palmam consecutum narrant Acta, difficultatibus non careat, quæ utcumque explanantur ex conjecturis, secundum eas procedendum erit in figendo martyrii anno, ære nimirum vulgaris 286 vel proximè sequente. Nunc veniamus ad Acta.

Acta.

21 Habemus compendium martyrii Ms. ex Ultrajectino, exemplari S. Salvatoris, nec non Passionem è Ms. Lectionario ad S. Audomari satis vetusto, prout additur in nostro ejusdem apographo. Actorum quoque compendium invenies apud Augusti Tomus II.

Adonem, Rabanum, Noikerum; quibus addè Florarium nostrum Ms.; quod non rectè dicit; Sanctum nostrum è vita abscēssisse anno salutis cccxiv. Acta porro quæ datur sumus, intexta sunt Actis S. Sebastiani, & exstant in nostro Opere ad diem xx Januarii tom. 11 ejusdem mensis, à pag. 265: unde etiam delibabimus gesta S. Chromatii ac sociorum ejus, pluribus tamen, quæ in illis de ipso prolixè memorantur, prætermisiss; cum à volentibus ibidem legi possint longiore sermone expostâ. De Actis autem S. Sebastiani ita pronuntiat Ruinartius in Opere suo; quod inscribitur Acta primorum Martyrum sincera & selecta, editionis Parisiensis pag. 295: At ejus Acta; egregia quidem, quamvis fortasse in nonnullis locis interpolata.

22 Illa porro de S. Tiburtio clausula, Et in eodem loco... sepultus est: in quo loco multa beneficia semper præstitit Christus ad laudem nominis sui usque ad præsentem diem; satis indicat, Acta illa nec primigenia saltem tota; nec ab auctore synchrono conscripta fuisse. Vulgata quidem eadem sunt apud nos loco citato sub nomine S. Ambrosii episcopi, de qua re consuli potest Commentarius eisdem prævius pag. 258; Tillemontius tamen Monumentorum ecclesiasticorum tom. 4 notationè 2 in S. Sebastianum pag. 740, illa S. Ambrosio abjudicat propter terminos quosdam, & alia, quæ ibidem observat, tamquam isti sancto Patri non convenientia; deinde pag. 741 censet, ea non admodum videri juniora S. Ambrosio; unde consequens sit, magna illa & esse fidei & auctoritatis, à quocumque demum auctore concinnata fuerint; quæ obiter hic notasse sufficit ad institutum nostrum; pluribus fortasse aliâs discutienda, quando mensis Januarii secundis curis recudetur & amplificabitur à successoribus nostris.

23 In predictis Actis, S. Tiburtii pater Augustus Chromatius vocatur urbis Romæ præfectus. Sed mirum fortasse cuiquam videbitur, non inveniri eum in Catalogo Bucheriano. Sed mirari desinet, si consideret Catalogum istum esse imperfectum. Quod autem talis sit, probatur ex eo, quod præfecti alii in illo desiderantur, videlicet Fabianus, qui in iisdem Actis occurrit; auctore Monumentorum ecclesiasticorum; quem modò nominabam; eidem præterea addente Junium Donatum anno 259, & Alium Casertianum anno 275, uti apud ipsum videre licet notatione 4 pag. 744. At Junius Donatus P. V. notatur apud Bucherium pag. 236 cum anno 257. Fastis autem Romanis consularibus, quos in lucem edidit Johannes Sansonius ab Almeloveen subjungitur Index præfectorum urbis Romæ, in quo pag. 298 invenitur Junius Donatus una cum eodem anno 257; non verò alii, de quibus agebam; in sua annorum serie postea comparent; Alit tamen Cestianus pag. 321 signatur inter præfectos Urbis incertis consulibus sine nota temporis.

24 In Annalibus Cyprianicis ad annum Domini 260 num. 1; occasione consulum Secularis & Donati, qui ibidem notantur admittendi, hæc occurrunt in rem nostram: Neque mirum, eos hoc anno simul consulatum gessisse qui alternatim præfecti Urbi fuerant. Nam in optimo libello (auctor inter alia documenta proximè citaverat excerpta Codicis Gregoriani) Valeriano IV, & Gallo, lieno III Junius Donatus P. V. Tusco & Basso, Cornelius secularis P. V. Emiliano & Basso, Cornelius Secularis P. V.; Sed aut ejus loco, aut potius post eum ponendus fuit Junius Donatus iterum. Nam illis consulibus Donatus sub initio mensis Junii P. V. fuit, ut patet ex constitutione

AUCTORE
J. P.

Eorum anti-
quitas;

E

& difficulta-
tates

F

que in eisdem

AUCTORE
J. P.

tione eo mense facta, quæ in excerptis Cod. Gregoriani extat: "Ac si facere hoc tentaverit, oponeat auctoritatem suam Julius (seu Junius) Donatus V. C. P. F. V. amicus noster, ut tam improba petitio repellatur. Dat. prid. Id. Jun. Emiliano & Balbo Coss. Sic etiam paullo post, anno Domini cclxxiii idem libellus, Aureliano, no III & Marcellino, Postumius Syagrius P. V. priori nempe anni parte; posteriori enim parte, certè die septimo Cal. Octob. non Postumius Syagrius; sed Aelius Cæstianus præfectus Urbi fuit, ut ex Vopisci Tacito constat. Imò ipso anni initio, imperante adhuc Aureliano, Furius Orfitus adhuc præf. V. fuit. Inscriptio p. 276: "Furius Orfitus V. C. præf. Urb. devotus numini, majestatique ejus Dedic. Kal. Febr. Aureliano, Aug. III & Marcellino Coss. Sic enim imperio mutato, mutari etiam solebant præfecti Urbi.

occurrunt,

B

25 Ex his itaque sequitur primo, ut duo isti Urbis præfecti Junius Donatus ac Aelius Cæstianus vel sint admittendi, tametsi in Catalogo Bucheriano ignoti, vel expungenda circa illos documenta, quæ protulimus. Sequitur secundo, ut ex eo, quod Agrestius Chromatius ac Fabianus in eodem catalogo non ponantur, concludi haud possit, quod ibidem poni non potuerint imò potius non debuerint; si aliunde elucescant. Elucet autem clarissime cum Urbis Romæ præfectorum characterismo in Actis S. Sebastiani; superest igitur, ut Acta ista solido cum fundamento reprobentur in hoc puncto, vel, si hoc non possis, præfectos istos approbes. De Chromatio certè hac jam pridem dicta sunt apud nos in notis ad cap. 2 Actorum istorum pag. 266: Videtur Chromatii expunctum è tabulis nomen, religionis odio. Tillemontius notatione 4 pag. 744 non ausus illum è catalogo præfectorum Urbis expungere, quamquam alibi tam saepe dubitare consuevit, fatetur Chromatium verosimiliter ponendum esse sub finem anni 284 inter Roburum & Varum, qui exstant apud Bucherium pag. 237. Ad Fabianum quod attinet, qui secundum ordinem Actorum debuerit fuisse præfectus à mense Julio anni 286 usque ad mensem Augustum 287, difficiliter inveniri fatetur tempus ejus; cum in Catalogo Bucheriano Junius Maximus signetur præfectus anno 286 & 287. Ad hac, nescire se addit, an dici possit, quod Junius Maximus præfectus existerit anno 286 ante Fabianum, & anno 287 post illum; sicut præfectus fuit Rufinus anno 312 ante ac post Anulinum, ex eodem Catalogo. Fortasse etiam acciderit, ut Actorum scriptor in monumentis, è quibus Acta sua elaboravit, inveniens, à Fabiano præfecto fuisse judicatum S. Tranquillinum, ac alios Martyres anni 286; nec non à præfecto etiam judicatos esse illos, qui ad annum 287 pertinent; fortasse, inquam, inde acciderit, ut prædictus scriptor crediderit, eundem tunc etiam temporis præfectum existisse Fabianum, tametsi esset Maximus. Post hæc duas conjecturas, è citato collectore depromptas, indicat is, sibi præplacere primam; cum Acta locis aliis de præfecto loquantur, sed non expresso ejusdem nomine; prout videre licet in eisdem apud nos pag. 276, num. 74, & pag. 278 num. 85.

examinata.

26 Atque hæc quidem, quas in rebus adeo obscuris ac implexis hæctenus protulimus, conjectura ac rationes non improbabiles, nobis multo magis arident, quam vocem præfectus in Actis toties repetitam detorqueere à propria significatione ad improprium; prout libuit facere Bailletto ad diem XI Augusti col. 154, qui Chromatium Urbis Ro-

ma præfectum, in Actis saepe jam allegatis inveniens, sed non item in Catalogo Bucheriano, atque hunc illis esse sine comparatione certiore tamquam ex tripode pronuntians, magis propendere, ait, ut crederem, eum simpliciter vicarium vel præfecti loco substitutum fuisse, ejusque nomen illi dari potuisse, quod præfecti potestate fungeretur, tamquam ejusdem locum tenens. Idem iste hypercriticus eodem, uti ex dictis videtur posse colligi, falso principio nixus, contra expressionem Actorum, qua Fabianum disertè vocant præfectum, judicem illum dumtaxat nuncupat. Nobis sanè, qui antiqua ac probè nota Acta adversus sciolorum hujusmodi morsus defendere volumus ac debemus, fixum animo sedet, vocum significationes non torquere, sed in eadem, quæ in Actis exstant, notione relinquere, quamdiu non cogit urgens ratio in contrarium, qua hoc in casu non occurrebat.

§ IV. Quidam Actorum locus in favorem Sedis Apostolicæ expensus.

B

Locus ille Actorum habetur infra apud nos cap. 1 num. 7, & sic sonat: Exclamavit Tiburtius, vir clarissimus S. Cæio Papa dicens: Obsecro te, pater, & episcoporum episcopo & c. Tillemontius notatione 2 pag. 740 Titulus, ait, episcopi episcoporum Papæ hic datus, est verosimiliter cujusdam Romani seculo quarto posterioris. Assertio illa sapida est admodum hæreticæ factionis Fansenistarum palato. Ibidem verò pag. 742 nodum in scirpo querit, dum questionem movet heterodoxis Fansenistis iterum valde gratam, dum ibidem dicit, quæri posse, quando titulus ille episcopus episcoporum cæptus fuerit dari summis Pontificibus, prout factum fertur à S. Tiburtio. Et respondet: Quantumvis iste loquendi modus non fuisset introductus nisi à paucis seculis, nonne amannensis aliquis eum adjungere potuit? Sed criticus ille rectius consulisset sua in perscrutandis antiquorum Patrum ac monumentorum documentis diligentia, quam ubique profertur, si sapiens ad sobrietatem, locum hunc intactum reliquisset. Ut igitur rebellibus Ecclesie filiis, ac Sedis Apostolicæ auctoritati odio plus quam Vatiniano, ut ita dicamus, infestis adimatur ansa traducendi titulum hunc tamquam novum, & Romane Cathedræ Præsidibus indebitum, ista respondemus. Eum nec esse cujusdam Romani, nec seculo IV posterioris; sed Petri successoribus eum dari cæpisse jam tum a primis Ecclesie temporibus, inde deducimus, quod in testimoniis primorum ejusdem seculorum, quæ scripta ad nos pervenere, iste titulus, Sedi Apostolicæ jure merittissima debitus, non tantum clarissime reluceat, sed etiam disertè expressus inveniatur iisdem omnino terminis, nullam in iis, quæ citabimus, quodam illo Romano, seculo quarto, ut volebat Tillemontius, posteriore partem habente.

Antiquitas
tituli

F

28 S. Cyprianus, qui, prout admittit ipsemet Tillemontius tom. 4 Monumentorum eccles. pag. 45, Afer & fortè Carthaginensis fuit, ac floruit medio seculo tertio, quique ante S. Tiburtium, atque adeo antequam cogitatum fuerit de conscribendis ejusdem Actis, martyrio coronatus est, in sententiis episcoporum concilii Carthaginensis tertii pag. 399 editionis Pameliana, Neque enim, ait,

episcopi e-
piscoporum;

A ait, quifiam noſtrum EPISCOPUM ſe eſſe EPISCOPORUM conſtituit, aut tyrannico terrore ad obſequendi neceſſitatem collegas ſuos adigit. *Concilium porro illud apud Harduinum noſtrum tom. 1 Conciliorum col. 159 inſertitur anno 255. Uſitatus ergo tunc erat iſte titulus: qui ne à filiorum iniquitatis morſibus impetatur, iuvat meminiffe eorum, qua circa illum obſervat Pamelius in Annotationibus pag. 406, ubi citatis S. Auguſtini locis, ut doceat, Donatiſtas exemplo Cypriani, etſi ſententiis differant, in pace tamen unitatis manere oportere, hæc ſubdit: Quum autem vel ipſo illo, & D. Hieron. contra Lucife. teſtibus, de collegis ſuis loquatur, fruſtra detorſerit quifiam contra primatum Romani Pontificis illud: Neque enim quiſquam noſtrum episcopum episcoporum ſe eſſe conſtituit. Verum de hoc latius ſuprà epiftoſa ad Quintum (qua eſt apud ipſum 71) in annotationibus pag. 177. Pamelio adde Schelſtratum, qui poſtquam in Antiquitate Eccleſie illuſtrata tom. 2, Diſſertatione 4, cap. 3, pag. 255 protuliſſet verba S. Cypriani, qua paulo ante recitavimus, ſic ea illuſtrat: Quibus verbis agit de Stephano Papa, qui tamquam episcoporum epifcopus collegas in Africa exiſtentes ad antiquæ traditionis uſum revocavit. Hanc poteſtatem Africæ epifcopis competere negat Cyprianus, quod ſinguli commiſſas ſibi plebes regerent, & nemo alterius eccleſiam ad ſe ſpectare contenderet. Plura ad hanc materiem pertinentia ibidem legi poſſunt.*

29 Fuit Tertullianus Afer Carthaginenſis ante qui à primis Eccleſiæ ſeculis S. Cyprianum, qui utpote ſecundo ſeculo vixit, ac poſt ſeculi tertii exordia ſupervixit. Hiè Romano Pontifici titulum dedit epifcopi episcoporum in iis, qua de Pudicitia ſcripſit pag. 715 editionis Rigaltiana ſecunda, anno 1641 Pariſiſis excuſa. Studio inquit etiam edictum eſſe propoſitum, & quidem peremptorium, Pontifex ſcilicet Maximus; quod eſt, EPISCOPUS EPISCOPORUM; edicit &c. S. Hieronymus de Scripturis eccleſiaſticis in Tertulliano, Specialiter, inquit, adverſum Eccleſiam texuit volumina de Pudicitia &c. Eſt itaque Tertulliani opus illud. Theophilus Raynaudus tom. 10 in Corona aurea Romani Pontificis pag. 55 hanc ipſius prærogativam, qua de ſermo nobis eſt, à Tertulliano perſpicue expreſſam, adverſus cavillatores defendit his verbis,

C *qua ex ipſo tranſcribimus: Tertullianum per ludibrium ſic appellafſe Pontificem, atque adeo nihil inde ſolidi colligi, affirmat Cujacius ad cap. ult. de foro compet. & Sadeel rejeſtus à Turriano lib. 1 de Eccleſ. & Paſtore cap. 18, nec non Junius caſtigatus à Greſero in notis contra animadverſiones ipſius Junii in Tertullianum. Fateor Tertullianum mordaciter ea verba in Pontificem detorſiſſe, tamen ex uſu tunc recepto locutum dico. Sicut ſi quis ſuccenſens epifcopo, diceret, pudendum eſſe, quod is, qui audit reverendiſſimus præful, hoc aut illud probroſum designaret; non eſſet ſenſus, epifcopum per ludibrium ac jocum vocari præfulem reverendiſſimum; ſed ſenſus eſſet, abhorreſcere à dignitate hominis, talem titulum verè præferentis, ſic ſe geſſiſſe.*

30 Petrus Conſtant cænobita Benedictinus edidit epiftoſas Romanorum Pontificum ab anno Chriſti 67 ad annum 440, & in iſtius operis Appendicem rejeſcit epiftoſam Clementis PP. ad Jacobum Hieroſolymorum epifcopum, tamquam ſpurriam ac falſo ei attributam. Rationes laudati auctoris videre licet in ejus monito ante eandem epiftoſam in exordio iſtius Appendicis. Hanc tamen Auguſti Tomus II.

epiftoſam ab antiquitate commendans, Poſtquam, AUCTORE ait, à Rufino latinitate donata eſt hæc epiftoſa, J. P. etiam nonnullis antiquis canonum collectionibus, nominatimque Codicis à Paſch. Queſnello vulgati quibuſdam exemplaribus vulgata eſt. Unde minime mirum eſt, eam anno CDXLII à concilio Vaſenſi I can. 16, ac ſubinde à Nicolao I, Johanne VIII aliſque Clementis nomine fuiſſe laudatam. Quanto autem tempore ante Ruſinum ea fuerit exarata, an ſeculo forte tertio an quarto, tamen non conſtet; conſtat tamen ex dictis antiquam eſſe. Jam vero cum ejusdem inſcriptio ſic habeat: Clemens Jacobo domino, & episcoporum epifcopo, Θικοντων Θικοντων &c. hinc inferent auctoritatis Pontificia ofores, titulum quidem illum ſapere prima Eccleſia ſecula, ſed non convenire unico ac ſoli Chriſti in terris Vicario tamquam proprio ac characteriſticum, cum ibidem tribuatur S. Jacobo, qui pontifex quidem Hieroſolymitanus, Romanus vero numquam fuit.

31 Verum eſt, inquit Raynaudus ſuprà laudatus pag. 56, S. Clementem epiftoſa I in fronte epiftoſæ, donare S. Jacobum titulo epifcopi episcoporum: cujus æmulatorem S. Lupum S. Sidonius Apollinaris lib. 6 epiftoſa I ita aſſatur; " Benedictus Spiritus ſanctus, & Pater Dei omnipotentis, quod tu pater patrum, & epifcopus episcoporum, & alter ſeculi tui Jacobus, de quadam ſpecula charitatis, nec de inferiore Jeruſalem, tota Eccleſiæ Dei noſtri membra ſuperinſpicis, dignus qui omnes conſoleris inſirmos, quique merito conſularis ab omnibus, Et mox vocat eum " primum omnium toto, quæ patet, orbe pontificum, qui in Apoſtolica Sede, novem jam decurrerit quinquennia, Et tamen S. Lupus Tricaſſinus erat epifcopus, non Romanus Pontifex. Aliud tamen eſt, quod per proprietatem & vi muneris citra omnem auxeſim de aliquo dicitur (Qua ratione ſolus Romanus Pontifex eſt episcoporum omnium epifcopus;) aliud quod dicitur de quopiam ad designandam ejus ſuper aliquos ſibi ſubjectos epifcopos auctoritatem. Qua ratione in fine Actorum S. Danielis Stylitæ Ephræmius Conſtantinopolitanus vocatur antiſtes ſive epifcopus episcoporum. Et ita interpretatur Clementem S. Jacobo tribuentem titulum ampliſimum de quo agimus, in epiftoſa allegata Turriano l. 2 contra Magdeburg. cap. 13. Vel certe dicendum eſt, eam denominationem inferiori cuiſpiam epifcopo aliquando deſerri ad inſinuandam inſignem in obeundo epifcopali munere excellentiam, ita ut præſtantiffimus episcoporum, & omnium præfulum velut exemplar & idea haberi poſſit: qui eſt germanus ſenſus, quo S. Jacobus & S. Lupus dicti ſunt episcoporum epifcopi, ſalvâ illius tituli prærogativâ ſoli Romano Pontifici vi muneris, ac quamcumque vitam vivat.

32 Hactenus Raynaudus; qui poſtquam ibidem oſtendiſſet, non refragari S. Cyprianum, cum initio concilii Africani, cui præerat, negat, quemquam debere ſe epifcopum episcoporum dicere (de qua re ſuprà actum eſt) recte & orthodoxè ſubneſcit: Potiatur ergo Romanus Pontifex titulo epifcopi episcoporum, quem profaniffimè Ariani apud Luciferum Calarit. l. Quod moriendum ſit pro Dei Filio, Conſtantio imperatori acclamantes detulerunt. Unde denuo intelligitur, titulum illum ſeculo Chriſti quarto cognitum & uſitatum fuiſſe, tamenſi impiè applicatum. Tranſeamus ulterius ad ſeculum quintum. Exſtant typis excuſi Commentarii in Pſalmos ſub nomine Arnobii Afri, qui vixit ſeculo IV; Arnobius alter,

AUCTORE
J. P.

qui dicitur Junior, vixit seculo v: qui Gallus fuit, uti ex conjectura censet Ondinus in suo Commentario tom. 1 col. 1283, de scriptoribus ecclesiasticis. Hujus autem, non illius Arnobii opus esse istos super Psalmis Commentarios; lego cum apud bibliographum citatum, tum apud alium neotericum. Esto igitur elucubratio illa, prout ipsi volunt, Arnobii Junioris: nam uter fuerit ejusdem auctor, parum nostrâ interest, quando habemus saltem testimonium in rem nostram seculi v. Arnobius itaque Commentario suo in Psalmum 138 intexuit ista: Quid nunc facimus, Novatiane, perdidimus Apostolum Petrum, an recipimus revertentem ad Christum? Ecce Christus eum recepit, tu ejicis, Ecce Apostolo penitenti succurritur, qui est EPISCOPORUM EPISCOPUS &c.

& fit digressio

33 Hac sunt, quae respondenda judicavimus frivola ac inepta assertioni ac quaestioni Tillemonii: unde perspicere quilibet clarissimè debet, titulum episcopi episcoporum Vicarii Christi debitum ac datum, non esse Romani cujusdam adulatoris inventum seculo iv posterioris; nec esse paucorum aliquot seculorum cognomentum; nec opus fuisse ut ab amanuensi aliquo adjungeretur Aetis S. Tiburtii, cum jam tum à primis Ecclesiae seculis, imo verò eodem etiam ipso seculo, quo ille fuit passus, adhibitus sit, atque adeo non probari, quod nuncupatio ista honorifica abfuerit à primigeniis Aetis, & à recentiore quodam amanuensi eo sit intrusa. Indicavimus supra, Tillemonii assertionem lapidam esse admodum haereticæ factionis Janfenistarum palato: eumque quaestionem movere heterodoxis Janfenistis valde gratam. Tametsi enim rem ipsam, titulo saepe dicto contentam ne tangat quidem, multò minus abroget summis Pontificibus; sed tantum agat de tempore, quo is dari illis coeperit; habet tamen, unde sibi quaestio hujusmodi complacere, malè feriat Janfenii ac Quesnelli asseclarum colluvies, qui titulum illum tamquam Sedi Apostolica indebitum totis viribus impugnare, subdolis ac fucatis effugiis eludere, nec non fraudulentis contorsionibus convellere conantur. Id quod egregiè ostendit Constitutionis Clementis PP. XI theologicè propugnata auctor in Prolegomenis ante tomum primum istius operis cap. 11, ubi expendens idem auctor secundum Quesnellianam ad laudatum Pontificem epistolam paragraphum pag. 71 & seqq., Vis autem, lector, ait, intelligere, quid tribus illis honorificis appellationibus SUCCESSOR PRINCIPIS APOSTOLORUM, HERES PRIMATUS APOSTOLICI, ET SUPREMUS CHRISTI VICARIUS significatum Quesnellus cupiat? Nihil aliud quam QUOD INTER EPISCOPOS SIT VELUT NATU MAJOR INTER FRATRES. Hæc ejus comparatio est in Dialogis anni MDCCIX pag. 331. Huc applica titulum, quo de egimus, episcopi episcoporum. Pergamus cum laudato auctore.

eadem occasione

34 Egidius de Witte, candidorum Janfenistarum coryphæus, Quesnello amicus & arcta junctus Janfenismi necessitudine, anno MDCLXXXV solita sua temeritate, candidè tamen, sic sensum suum, suorumque expresserat propositione 2 inter 4 ad examen Facultatis theologicæ Lovanienfis delatas: "Papa non est, nisi primus episcopus, pus; nec illi competit inter episcopos major, potestas vel prærogativa, quàm quæ competit, plebano sive pastori S. Rumoldi, respectu aliorum pastorum parochialium ejusdem civitatis, & ea, quæ competit primo scabino civitatis, Gandavenfis, sive aliarum civitatum respectu, aliorum inferiorum scabinorum. Pag. 72 sic per-

git laudata Constitutionis propugnator: In Judicio æquo, cujus auctor idem Egidius de Witte seu Candidus, pag. 4 dicitur: "Neque scandalosum est, neque perniciosum dicere, Pontificem esse in Ecclesia per concilium œcumenicum, cum repræsentata, id quod præses est in concilio arcano. Ubi Pontificis cum arcani concilii præside videtur paulo honorificentior, quam cum primo scabino magistratûs, aut plebano, seu principis ecclesiæ pastore comparatio; verum sensu quodammodo convenit: quod durius Quesnellus exprimit in citatis Dialogis pag. 68 dicens, Pontificem Romanum, & cæteros in suis diecebus episcopos ÆQUALEM habere judicandi de dogmatibus potestatem. Tertia Egidii Candidi propositio, quatuor testium, interposito juris-jurandi sacramento, denuntiatione sic continetur: "Ad hoc, quod aliquis ei opponeret, archiepiscopos, & alios episcopos in publicis litteris solere dicere, se esse Dei & Apostolicæ Sedis gratiæ tales; respondit, esse abusum, & errorem, à quingentis circiter annis introductum, nec primis decem seculis episcopos tali modo fuisse locutos; sed dum rem quamdam haberent cum Papa sive Episcopo Romano, eum simpliciter nominasse confratrem; non autem Papam vel Pontificem &c. Quarta Egidii propositio est: "Dictum Christi: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, solum fuisse dictum Petro personaliter; non in illo successoribus suis. Censura adversus istas propositiones lata videri possunt loco citato. Vide jam, quibus artibus utatur versipellis ista secta, ut fucum faciat.

35 Et tamen, prout observat dicta Constitutio- ad Janfenis defensor, nullus ex istis Anti-pontificis est, nullus ex Janfenistis, qui cum Quesnello non adhibeat omnes honoris titulos à Quesnello Clementi XI ad blandiendum pariter & fallendum attributos. Est, inquit, Pontifex successor Principis Apostolorum; sed Princeps ille, etsi dignitate primus, ut inter fratres natu maximus, ut ordine primus inter canonicos, & inter senatores, nulum tamen in cæteros Apostolos jus habuit, velut Superior in subditos, cum juxta novos Augustini discipulos essent omnes in universalis Ecclesiæ gubernatione æquales. Quæ hæres pluribus eorum libris tradita, ab Innocentio X anno MDCLXVII, XIV Januarii anathemate confixa est (sicur pluribus ibidem pag. 72 & 73 videre datur:). Nimirum subordinatio illa & subjeccio nimium contraria est novatoribus volentibus episcopos subducere jugo obedientiæ Romano Pontifici debitæ. Et quia justo longiores essemus, si transcriberemus quæ pag. 73 laudatus Constitutionis propugnator pluribus deducit, eò lectorem mittimus. Ita Quesnellus, inquit, cum suis, dum blandiri videtur Pontifici magnis nominibus, non nisi pulverem in legentium oculos injicit, ut obcæcet. Itaque ex hætenus dictis constat primò, honorificum illum titulum Episcopi episcoporum à primis Ecclesia seculis Romano Pontifici datum fuisse. Secundò, eundem ipsi deberi in vera, propria ac Catholica significatione, non verò in phalerata, illusoria ac fraudulenta factionis Janfeniana, prout ex antecedentibus abunde conficitur.

36 Ast auditu planè dignissima sunt, ac coram tamesi jure ronidis loco opportunè attexi jam dictis merentur, optimo debito- tos Aposto- que scripsit Eminentissimus Baronius ad annum- licæ Sedi, Christi 216 num. 8: Quæ Tertullianus de edicto à Romano Pontifice publicè in Ecclesia promulgato, universæque simul Ecclesiæ præscripto, tradit;

A tradit; antiquam planè illam in Ecclesia œconomiam insinuant, ac potissimum in ea Romani Pontificis auctoritatem testatam reddunt: nimirum ejus partium esse, hæreses emergentes, rectam fidem & disciplinam ecclesiasticam corrumpentes edictis editis cohibere, legesque pariter Ecclesiæ universæ præscribere, titulumque illis præfigere, quem ipse Tertullianus recitans ait: PONTIFEX MAXIMUS, EPISCOPUS EPISCOPORUM. Quod si quis hæc verba esse Tertulliani potius quàm edicti contendat; ironice certè dicta, numquam poterit demonstrare: quippe qui non de Romana sed tantum Ecclesiæ loquitur, sed de universali, quam Catholicam dicimus, declarat inferiùs; *uti pluribus ibidem videri potest apud Baronium; qui subdit: Sed æquius atque veriùs dici posse videtur, verba illa non esse Tertulliani, sed ab ipso recitata ex edicti illius inscriptione: ejusdem namque auctoris fuisse tituli illa verba, cujus ab eo recitantur verba decreti, quod ille impugnaturus, à titulo incipit recitare, quis dubitat? Verum si ve sint verba decreti solius, sive Tertulliani, sive utriusque, parùm illud hic refert, quando ex dictis constat de eorundem usu & antiquitate. Laudatus Baronius ibidem à num. 9 exponit titulum utrumque supra nominatum; unde delibare, quæ habet num. 11, suffecerit. Quod igitur, ait, in Ecclesia Dei, ex gentibus magna ex parte collecta, regale Christi sacerdotium unum idemque sit, & in primariæ Sedis Episcopum potissimum declaratum, qui non tantum Urbis, sed orbis sacerdos summus existat, ac insuper à Deo rerum divinarum humanarumque arbiter constitutus, judiciaria potestate super omnes effulgeat, appositè Pontifex Maximus dictus est, & Episcopus episcoporum. Illud ob insignem sacerdotii eminentiam: istud additum ne, quod apud gentiles quinto loco positus haberetur pontifex maximus, sed tamen, ut & alii quoque Maximi dicerentur, ne iste alios supra se vel sibi æquales videretur habere pontifices; Pontificis Maximi nominis amplitudini jure junctus est titulus, Episcopus episcoporum.*

B *Christi divinitatem defendit, ad minus tyrannorum contemnit.*

A C T A

C Ex editis apud nos S. Sebastiani martyris Actis tom. I I Januarii, ad diem XX ejusdem mensis, cap. XII pag. 271 & seqq.

C A P U T I.

S. Chromatius ab idolis ad Christum conversus; apparitio; S. Tiburtii baptismus ac miraculum.

Diebus igitur acceptæ dilationis expletis, Augustinus Chromatius urbis Romæ præfectus ad se Tranquillinum b patrem Marcelliani & Marci c venire jubet. Quem cum de suorum perquireret arbitrio filiorum, Tranquillinus respondit: Ad referendas beneficiis vestris gratias nullus mihi

Tranquillinus, actis Chromatius gratias, aperit se Christianum esse factum,

oris sufficit sermo. Nisi enim currentes sententias vestri frena moderaminis tenuissent, & ego filios amississem, & me patrem filii non haberent. Congratulantur mihi omnes, quos tenet paternus affectus, & pungit caritatis stimulus; etiam vestra, credo, quod mihi congaudeat celsitudo; quando morituris vita collata, & anxii lætitiis reddita, sollicitis securitas restituta. Tunc præfectus æstimans filios ejus suas velle idolis inclinare cervices, ait: Venienti ergo die debita numinibus à filiis tuis thura reddantur, per quæ & tu filiis perseveres incolumis, & tibi filii condonentur. Audiens hæc Tranquillinus dixit: Illustrissime virorum, examinis vestri libram si velitis erga me & filios meos æqua lance pensare, agnoscere poteritis hoc Christianum vocabulum magnæ esse virtutis. Præfectus dixit: Infanis Tranquilline. Tranquillinus respondit: Infaniam passus sum & animæ & corporis; sed statim ut credidi Christo, & animæ meæ recepi & corporis sanitatem. *Deinde præfectum docet, non errare Christianos, sed gentiles; quorum deos ostendit deos non esse, addens Jovis Junonisque scelera; Christianos item non esse causam cladum imperii, nec solem esse Deum.*

E Præfectus dixit: Si ergo unius & invisibilis est quem colitis, Christum, quem Judæi crucifixerunt, non colitis? Tranquillinus dixit: Rectè hæc inquireres, si credere destinares. Incredulis enim omne quod nolunt vanum videtur. Præfectus dixit: Ego te de Christo vestro interrogo. Si enim à vobis hoc colitur quod istis oculis non videtur; Christum non colitis qui & visus est & auditus & interrogatus, & omnia, quæ humanæ fragilitati competunt; in ejus leguntur passione completa? Tranquillinus dixit: Audi similitudinem, & intellige veritatem. Præfectus dixit: Ignoras, Tranquilline; quanta invictorum principum erga Christianos ira defæviat, & ideo quasi securus quod tibi videtur sine timore prosequeris. Tranquillinus dixit: Stultus timor est, quo plus timetur humana indignatio quam divina. Tunc præfectus jussit eum recipi à Commentariis, dicens: Proxima te audiam sessione. Post hæc mitit, & adduci eum ad se præcepit per noctem occultè, & offerens ei infinitum pondus auri, dicebat: Ostende mihi medicamentum, ex quo recuperasti salutem. Cui Tranquillinus ait: Scias grandem iram & furorem Dei passuros esse, qui gratiam ejus vel venundandam existimant vel emendam. Unde si vis à podagrigo dolore liberari, crede Christum filium Dei, & liberaberis, & sicut hodie me vides, ita salvus eris. Nempe vix manibus deferebar, & undecim annos per omnes juncturas nervorum in corpore meo dolorum nodis adstrictus, vix ori meo panis alienis manibus tradebatur: illico ut Christum verum Deum esse credidi, salutis meæ gaudia recepi, & sum incolumis, quia verum Deum salvatorem meum agnovi.

F 3 Tunc præfectus dimisit eum dicens: Adduc ad me qui te Christianum fecit, ut si mihi promiserit sanitatem, possim & ego fieri Christianus. Adducitur itaque ad eum S. Polycarpus; qui ejus dona pro recuperanda sanitate respiciens, suadet ut credat, eumque instruit, indicto tridui jejuniis. Igitur cum dies tertia, quæ constituta fuerat, advenisset, ad domum sustinentis præfecti veniunt pariter properantes. Qui ingressi dixerunt: Pax fidei tuæ. At ille resalutavit eos officiosissimè, & hortatur eos sedere juxta se, & dixit: Ex ore Tranquillini ratio egressa oculorum meorum assertione declaratur. Video enim hunc sanissimum quem

S. Polycarpum deducit ad eum; à quo petit sanitatem; confringuntur idola:

EX EDITIS
TOM. II
JANUA-
RII.

quem podagrico & chiragrico videram dolore contractum : à quo genus medicamenti , unde fuisset salvatus , inquirens , tale ab eo accepi responsum . Hæc audivi auribus , probavi oculis , corde credidi ; superest , ut quod fecistis Tranquillino , & mihi faciatis , ut possim mei corporis recipere sanitatem . Tunc Chromatius urbis Romæ præfectus cum unico filio suo Tiburtio dedit nomen suum , dicens : In hoc de fide mea certos vos esse convenit , in qua etiam filium meum Christianum fieri mecum exopto . *Deinde referunt Acta , quod Chromatii idola suavis & operâ S. Sebastiani confracta sint , uti & instrumenta astrologia judiciaria .*

angelo apparens sanatur Chromatius , ac cum Tiburtio confiteatur Christum .

4 Tunc accesserunt ad universa idola crystallina & holovitrea , & omne opus illud mechanicum ; & subito dum Sanctorum manibus frangerentur , apparuit ante oculos Chromatii juvenis , cujus facies flammeo radiabat aspectu , & dixit ei : Misi me Dominus meus Jesus Christus , cui credidisti , ut omnium membrorum tuorum recipias sanitatem . Ad hanc vocem sanissimus redditus cepit currere post juvenem , ut pedes ejus oscularetur . At ille dixit : Vide ne contingas me , quia nondum baptismatis sanctificatio te à squalloribus abluit idolorum . Videns hæc Tiburtius filius ejus , advolvitur ad pedes S. Polycarpi . Ipse autem Chromatius præfectus astringebat plantas B. Sebastiani , & ambo una voce clamabant : Verus Deus est Christus , verus & omnipotens unigenitus Filius Dei , quem prædicatis boni ministri ejus . Tunc B. Sebastianus dixit Chromatio : Sicut ipse nosti , principatum primæ cohortis ago ; sed utrum sit militia hominis , nescire olim decrevi , nec vellem . Ad hoc tantum sub chlamyde latere volui , ut nutantium animos instruerem , & dubitantes constantes efficerem , ne passionum doloribus cederent , quos fides fecerat bellatores . Tu autem amplissimæ potestatis apicem gerens , non potes temetipsum nec à spectaculis tollere , neque judicandis negotiis absentare . Simulans igitur ægritudinem , tibi ipsi postula successorem , ut possis liber ab occupationibus mundi futuræ vitæ rudimenta suscipere , ut secunda nativitate iterum natus æternis efficiaris parentibus proles .

5 Eodem itaque die mittit ad amicos suos in palatio positos , per quos testimonialia scripta suscipiens , tirocinium divinæ militiæ , antequam baptizaretur , accepit . Quid memorem , quam plenissimæ fidei fuerit ? quamque acris ingenii contra infidelium asserta constiterit , sequens lectio manifestat . Nam in initio qualiter sit sacrosancti fontis undâ perfusus , mentis ejus fides evidenter enituit . Interrogatus si crederet , dixit : Credo . Iterum interrogatus , utrum abrenuntiaret omnibus idolis , respondit : Abrenuntio . Profecuta est interrogatio sacerdotis , utrum renuntiaret omnibus peccatis . At ille ait : Ista prius debuisti inquirere , antequam has auras regis cælorum intrarem . Nunc autem reinduam me non baptizatus , ut omnibus prius , quibus sum iratus , indulgeam ; omnibus debitoribus meis chirographa restituam ; si cui aliquid violenter abstuli , integrum reddi præcipiam : duæ mihi post uxoris obitum concubinae sunt ; & istis dotem & maritis tradam : ab omni nexu servili , ingenuo , privato vel publico actuum meorum nodos exsolvam : & ita demum promittam renuntiaturum me omnibus peccatis diabolicis & voluptatibus mundi . Dicit ei Polycarpus presbyter : Beatiorem te cælestis unda perfundet , cum ea , quæ arbitrio tuo dicis te esse facturum , tota festinatione compleveris .

Ante baptismum peccatis renuntiat , ablata restituit , concubinas dotatas collocat .

6 Tunc Tiburtius juvenis sapientissimus dixit : Pater , si tibi pro renuntiandis negotiis tempus flagitas , ego quæ adhuc suscepturus eram negotia fori , soli susceptionis voluntati renuntio : & qui futurus eram advocatus ad agendas causas mortaliū , suscipiam christianitatem ad agendas actiones angelicas , cum unus esse cœpero ex eorum numero , qui æternam vitam accipiunt , & efficiuntur caussidici sanctitatis . Tunc amplexus est eum B. Sebastianus , quem cum baptizasset S. Polycarpus , ipse pater susceptionis ejus est factus . Igitur dum pauci admodum tranfacti fuissent dies , omnibus rite abrenuntiatis à Chromatio mundi negotiis , suscepit Chromatius sacri baptismatis novitatem , & cum eodem ex familia ejus promiscui sexus mille quadringentæ animæ f , quos omnes prius manumissionis gratiâ à servitutis nodo exsolvit , & donis optimis instruxit , dicens hoc : Illi qui Deum incipiunt habere patrem , servi hominis non debent esse .

7 Erat autem Papa urbis Romæ nomine Caius g , vir magnæ prudentiæ magnæque virtutis , imperantibus Carino h , Diocletiano i & Maximiano k . Sed Diocletiano in Urbe erat cum Maximiano . Tunc S. Caii episcopi consilio habito , Chromatius illustis vir omnes Christianos in domo sua suscepit ; & universos ita fovebat , ut nullus omnino sacrificandi necessitati succumberet . Verum quia tanta vis persecutionis extiterat , ut opinio ipsa christianitatis ejus celari non posset , meruit ex sacro rescripto Chromatius , ut medendi gratiâ in Campano littore moraretur , in quo erat lati cespitis dominus , tribuitque copiam omni Christiano ire volenti cum eodem ad persecutoris rabiem declinandam l . . Exclamavit Tiburtius vir clarissimus dicens : Obsecro te , pater , & episcoporum episcopo m , ne me patiaris terga persequentibus dare : mihi enim valde jucundum est & optabile , si possem millies pro vero Deo occidi , tantum ut illius dignitatis vitam inveniam , quam nullus mihi successor eripiat , cui nulla tempora finem imponant . Tunc S. Caius congaudens fidei ejus lacrymas effundebat . . Remanserunt autem cum venerabili Caio Papa hi , Marcellianus & Mareus n . . item B. Sebastianus , & pulcherrimus juvenis , sed & mente pulchrior , S. Tiburtius . *Deinde commorationi eorum ac miraculis hæc subduntur :*

8 Interea dum hæc aguntur , transiens B. Tiburtius occurrit homini , qui de alto lapsus , & caput & omnia membra quassaverat , ita ut de sola sepultura ejus agerent hi , quorum filius esse dignoscebatur . Tunc dicit eis flentibus : Permittite me præcantare ei , forsitan recuperabit sanitatem . Cumque omnes dedissent spatium , accessit juxta eum , & dicens supra vulnera ejus lentè orationem Dominicam & symbolum , ita solidata sunt ossa ejus & caput , & omnia viscera , ut quasi nihil ei evenisset , ita factus sit incolumis . Hæc itaque cum fecisset , cœpit ire . Tenebant autem illum parentes ejus dicentes : Veni & habeam eum servum , & omnia bona nostra tibi tradimus cum eo , quia ipsum unicum , quem habebamus , nobis jam mortuum reddidisti vivum . Dicit eis : Si ea , quæ vobis dixero , feceritis , magni pendam mercedem sanitatis hujus . Dicunt ei parentes ejus : Nosmetipsos si servos habere digneris , contraire non possumus : quinimo & optamus , si ipse judicaveris dignum . Tunc apprehendens manus eorum , segregavit eos à turbis , & indicavit eis virtutem nominis Christi . Et videns animum eorum fixum fortiter in timorè Domini , perduxit eos ad Papam

D
Baptizatur
cum filio as
1400 ex
suis :

f

Christianos
alit , ac per
secutioni
subducit , S.
Tiburtio
Romæ manente :

g
h
i
k

E

l

m

n

F

qui quemdam è lapsu exanimem sanat , eumque ac parentes ejus convertit .

Papam

A Papam Caium & dixit : Venerabilis Papa ac divina legis antistes , ecce quos per me hodie lucratus est Christus , in quibus fides mea velut arbutuscula novella , primum prorupit in fructum . Tunc S. Caius episcopus baptizavit eos , hoc est juvenem cum parentibus suis , Deo gratias referentes .

A N N O T A T A .

a De ejus praefectura pluribus differit Commentarius praevius § 3 .

b De isto Sancto actum apud nos tom. 2 Junii , die 6 , pag. 263 .

c Dedimus eos tom. III Junii , die 18 , pag. 568 .

d Sanctum illum habes tom. III Februarii nostri , die 23 , pag. 369 .

e Quae à Tillemontio tom. 4 Monum. eccles. in notis pag. 742 adversus hunc locum opponuntur , qui utpote , sicut vult , sine dubio totus sit auctoris Aetorum , non satis instructo de reverentia veritati debita ; responderi potest , non videri satis constare , quod Aetorum auctor illum addiderit locum : cum multa occurrant in Sanctorum Actis , quae bona fide dicta vel facta excusari possint . Hanc vero non fuisse in S. Sebastiano , quando Chromatio suavit , ut simularet aegritudinem , quomodo probabit Tillemontius ?

B f Idem Monumentorum eccles. auctor censet tot mancipiorum libertate donatorum numero inesse aliquid difficultatis ; non quod senatores plura quae non haberent mancipia : sed tum quia libertas tunc non concederetur nisi cum multis formulis , tum quia tam magnus mancipiorum libertate donatorum numerus deberet excitare ruiorem ac splendorem . At quod ad solennitates attinet , difficultatem mitigat ex eo quod emancipationes ista coram Romanae urbis praefecto , uti credit , fierent , qui in hoc casu ipsemet erat Chromatius . Ad haec , si aliquid Tillemontio hic creditu difficile videatur , non ideo falsum est .

g Sanctum hunc invenies in Opere nostro ad diem 22 Aprilis pag. 13 ; de quo etiam mentio facta in Commentario nostro § 3 in initio .

h Carinus caesar creatus anno 282 , Augustus 283 , occisus est 285 .

i Fuit ad imperium electus anno 284 .

C k Maximianus Herculius creatus Augustus anno 286 .

l Quo mortis genere & quo tempore obierit , exploratum non habemus ; cum tamen cum aliis sociis tamquam martyrem referri ab hagiologis ; notavimus in Commentario praevio num. 17 & 18 , & ideo eos S. Tiburtio adjunximus Sanctorum titulo insignitos .

m Titulus ille expenditur in Commentario praevio § 4 cum digressionem pro Sede Apostolica .

n De SS. Marcelliano & Marco actum est apud nos die 18 Junii , tomo III ejusdem mensis pag. 568 .

C A P U T II .

S. Tiburtii martyrium .

Tiburtius à Torquato ,
cujus morum levitatem

Interea dum S. Caio episcopo quidam se simula-
lata fide sociasset , dicens se esse Christianum ;
porro hic apostata extiterat , & erat fraudulentus
in omni sermone , & callidus in omni commisso .
Quid multa ? Dum à B. Tiburtio viro scholasti-

cissimo & nobili & sancto frequenter argueretur ,
quod capillos super apicem frontis tonsoris arte
componeret , & quod assidue pasceretur , & ris-
dendo pranderet , & quod licentius feminarum se
aspectibus daret , & quod à jejuniis se & orationi-
bus tolleret , quod somno deditus non interesset
pervigil in hymnis Dei ducentibus noctes : dum
pro his , ut diximus , à B. Tiburtio acriter argu-
eretur , simulat se aequanimiter monentem acci-
pere , & egit arte quatenus orantem S. Tiburtium
comprehenderent infideles . In comprehensione se
ipsum teneri fecit , & simul ad secretarium perdu-
ci iudicij saevientis . At ubi introducti sunt , Fa-
bianus praefectus a dixit ad eum , qui se arte tra-
diderat : Quis diceris ? At ille respondit : Tor-
quatus . Fabianus dixit : Quid profiteris ? Tor-
quatus dixit : Christianus sum . Fabianus dixit : In-
guoras quod iusserunt invictissimi principes , ut
qui sacrificare diis noluerint , diversis suppliciis
macerentur ? Torquatus dixit : Hic magister meus
est , & ipse me semper docuit ; quod hunc vide-
ro facere , necesse est , ut faciam .

10 Fabianus conversus ad S. Tiburtium dixit :
Audisti quid Torquatus asserat ? Quid ad ista re-
spondes ? S. Tiburtius dixit : Torquatus diu est ,
quod se Christianum esse mentitur . Virtus enim
nominis ipsius sancti graviter fert & moleste ; suum
nomen non à suis amatoribus usurpari . Revera en-
nim ; vir illustrissime , hoc Christianum vocabu-
lum divinae virtutis est , sectatorum videlicet Chri-
sti , qui verè philosophati sunt , qui verè Christia-
ni dicti sunt , qui ad obterendas libidines fortiter
dimicarunt . Credisne , vir illustrissime , hunc esse
Christianum , qui in lenocinio sui moliendo
capitis fimbrias committit , qui tonsorem diligit ;
qui scapulas molliter gestit ; qui fluxum gressum
improbo nisu distendit , qui viros negligenter ag-
git , feminas diligentius intuetur ? Numquam ta-
les Christus habere dignatus est servos . Verum
quoniam me hic se imitaturum asseruit , hic in tuo
conspectu probabis eum esse mentitum . Hic enim
qualis semper fuerit , nunc evidenter ostendet .

11 Fabianus dixit : Consultius facies , si saluti
tuae consulas , & principum decreta non con-
temnas . S. Tiburtius dixit : Ego saluti meae me-
lius non consulo , quam ut deos deasque contem-
nens , unum Dominum Jesum Christum Deum
meum esse confitear . Torquatus dixit : Non solum
ipse Christianus crudelis est ; verum etiam
multos persuadet & decipit , ac docet omnes deos
dæmones esse : ipse autem cum fociis suis , cum
quibus magicas artes exercet , diu noctuque in-
cantationibus occupatur . S. Tiburtius dixit : Fal-
sus testis non erit impunitus . Et ait iudici : Iste ,
quem vides , illustrissime vir , malitiae suae curis
exæstuans , ad nihil aliud Christianis est junctus ,
nisi ut cogitaret , quomodo se nobis quasi Chri-
stianum ostenderet , quomodo aliis se fidelissimum
mentiretur . Reprehendebam tamen in eo Cyclo-
peam edacitatem , & mersum vino pudorem , &
sepultam divini nominis sanctitatem . Ebrius pa-
tiebatur sitim , & esuriam vomens : nec ut Chri-
stianus , sed ut Antonianus quondam ille conviva
manducabat , bibebat , vomebat , & nunc Chri-
stianos arguit , Christianos accusat , in nos mitem
judicem incitat , gladium nolenti iudici porrigit ,
& ut dæmoniis cervices nostras inclinemus hortatur .
Videmus votum tuum , videmus cruenta con-
silia , & scelerata arte verborum venena tui pe-
ctoris intuemur . Accingere nunc , crudelissime : u-
tere carnificis officio : vendica tibi & ipsius judi-
cis vocem : applica eculeos , suspende Christia-
nos ;

Ex EDITIS
TOM. II
JANUA-
RII .

ac fiam si-
dem repræ-
hendebat ;
proditus ;

E

træ fiam
blanditias
contemnit

F

EX EDITIS
TOM. II
JANUA-
RII.

nos, damna, percutere, incende, univēsa tormenta adhibere, bene nos accepisti. Si exilium minaris, hoc philosophantibus totus est mundus: si supplicium; evadimus mundi carcerem: si ignes; majora horum in cupidatibus vincimus. Decerne quidquid libet, omnis nobis vilis est poena, ubi pura comes est conscientia.

12 Fabianus praefectus dixit: Restitue te generi tuo, & hoc esto, quod te natura dicitavit. Nobilis enim natus ad tantam devolutus es faciem, ut velis & supplicium simul & infamiam subire & mortem. S. Tiburtius dixit: O prudentissimum virorem, & Romanis iudicem constitutum! quia meretricem Venerem, & incestum Jovem, & Mercurium fallacem, & Saturnum filiorum occisorem colere nolo, infamiam generositatis incurro: & quia unum & verum Deum, qui in caelis regnat, adoro & veneror, suppliciis me macerandum esse minaris. Non annuimus tuae persuasioni: non negamus Christum Filium Dei ad hoc de caelis descendisse ad terras, ut à terris homo ad caelum posset ascendere: ideo istas omnes vanas effigies, quas colitis sine causa, proculcans pedibus meis, Deo rae omnipotenti subjeci.

B
ardentes
carbones
calcat illis

13 Tunc Fabianus iussit ante pedes ejus carbones ardentes effundi; & ait ad eum: Elige tibi unum de duobus, aut thura in istis carbonibus adijce, aut pedibus super eos nudis incede. Tunc B. Tiburtius faciens signum crucis, constanter nuda super eos ingressus est plantam, & cepit praefecto dicere: Depone infidelitatem, & discere quia

hic solus est Deus, quem confitemur creaturis omnibus dominari. Mitte tu, si potes, in nomine Jovis Dei tui manus in calidam aquam, & si potest Jovis b tuus faciat te non sentire fervorem ardoris. Nam mihi in nomine Domini mei Jesu Christi videtur, quod super roseos flores gradior, quia creatum Creatoris sui famulatur imperio.

4 Fabianus dixit: Quis ignorat magicam vos docuisse Christum vestrum? S. Tiburtius dixit: Obmutescere, infelix, & noli auribus meis hanc injuriam facere, ut audiam te rabido ore latrantem, mellifluum nomen ejus sanctum nominare. Tunc iratus Fabianus dicitavit sententiam, dicens: Blasphemator deorum, & reus atrocium injuriarum, gladio animadvertatur. Ductus est autem via Lavicanam tertio milliario c ab Urbe, & effundens orationem ad Dominum, uno ictu gladii verberatus abscissit: & in eodem loco apparente quodam Christiano sepultus est: in quo loco multa beneficia semper praestitit Christus ad laudem nominis sui usque ad praesentem diem d.

A N N O T A T A.

a De ejus praefectura egimus in Commentario praevio § 3.
b Jovis nominativum pro Jupiter apud antiquos fuisse, norunt Grammatici.
c Vox illa expensa in Commentario num. 19.
d Hinc collige, Acta hac non esse primigenia, prout observat idem Commentarius num. 22.

DE S. SUSANNA VIRGINE ET MART.

R O M A E,

G. C.

COMMENTARIUS PRAEVIUS.

§ I. Antiquus Sanctae cultus, prima sepultura, translatio, & reliquiae.

C
AN. CIR-
CITER CC-
XCV.
Sancta Su-
sanna Ro-
mana,

Uam inclyta & vetusta sit hujus Sanctae veneratio, patet ex concilio 1 Romano, quod ex-eunte seculo quinto sub Symmacho Papa celebratum est, & cui apud Labbeum nostrum tomo 4 Conciliorum col. 1315 Afellus presbyter tituli sanctae Susannae, atque Agatho presbyter tituli sanctae Susannae subscripserunt. Praeterea annua S. Susannae festivitas in veteri Calendario Frontonis, variisque Martyrologiis Hieronymianis annuntiatur. Sed quia in his aliisque monumentis titulus virginitalis & martyrii ei non additur, Tillemontius tomo 4 Monument. eccles. pag. 761 de utroque dubitat. At in antiquissimis Calendariis plerumque neuter ille titulus adjungitur Sanctis, quos tamen Ecclesia Catholica, tamquam virgines vel martyres, ab immemorable tempore veneratur, & quos ipse Tillemontius pro talibus agnoscit. Sic in ipso Frontonis Calendario ad diem x Augusti Natale sancti Laurentii, ad diem xxii Novembris Natale sanctae Ceciliae, & alia innumera hujusmodi annuntiationes leguntur. Quis tamen ex hoc silentio prudenter concludat, tales Sanctos vel Sanctas nec virgines nec martyres fuisse.

2 Praeterea in veteri Martyrologio Romano, quae verosimillime fuit, quod Rosweydy noster edidit, hac eadem die n-terque iste titulus disertè exprimitur his verbis: virgo & martyr, Romae inter duas lauros, Tiburtii martyris, & Susannae virginis martyris. Usuardus hac die in Martyrologio suo utrumque hunc titulum eidem Sanctae sic adscribit: Item Romae sanctae Susannae virginis, quae cum esset nobili prosapia orta, & beati Gaii Pontificis neptis, martyrii palmam tempore Diocletiani, capitis obruncatione promeruit. Brevis huic elogio planè consonat annuntiatio hodierni Martyrologii Romani, quae ex Usuardo desumpta est. His virginitalis & martyrii assertoribus adde Adonem, Rabanum, & Notkerum, qui in suis Actorum compendiis S. Susannam illam lilio virginitalis & laurea martyrii condecorant. Cum itaque argumentum Tillemontii sit prorsus negativum, jam dicta ejusdem tituli ommissio in aliis virginibus vel martyribus, & positiva veterum istorum testium assertio nobis sufficere visa sunt ut S. Susannam in titulo hujus Commentarii virginem & martyrem appellaremus, etiamsi non admittamus omnia, quae auctores illi de gestis hujus S. Susannae tradunt, ut ex paragrapho tertio clariùs patebit.

3 Romae non diu post martyrium S. Susannae vide-

A videtur ecclesia sub ejus nomine consecrata esse, aut potius domus patris ejus, in qua lauream martyrii acceperat, & quæ domui sancti Caii Pontificis jungebatur, in ecclesiam mutata; ut ex Actis infra edendis discimus. Certè hæc Sancta habuit Romæ ecclesiam, inquit Fronto pag. 119 in notis ad vetus Kalendarium Romanum, quæ est inter stationes, & dicta est titulus sanctæ Susannæ, qui AD DUAS DOMOS vocatur, ut legimus in Vita Sergii ad annum DCLXXXVII. Liber Pontificalis, quem Joannes Vignolius non ita pridem Romæ edidit, pag. 302 in Vita Sergii Papæ hæc ita exponit: Sergius natione Syrus . . . Romam veniens sub sanctæ memoriæ Adeodato Pontifice, inter clericum Romanæ ecclesiæ connumeratus est . . . & acolythus factus, per ordinem ascendens, à sanctæ memoriæ Leone Pontifice in titulo sanctæ Susannæ, qui AD DUAS DOMOS vocatur, presbyter ordinatus est. Dein ibidem in notis ad hunc textum observat sequentia: Duæ enim ibi præcipuæ domus; una scilicet S. Gabini, sanctæ Susannæ patris; altera verò sancti Caii Papæ, ejus patris, à quibus apud scriptores ecclesiasticos ei nomen inditum.

B Denique laudatus Vignolius ad probandam appellationis istius antiquitatem ex Actis, quorum styllum Surius more suo mutavit; ibi profert nonnulla verba, quæ nos inferius ex Ms. nostro codice fideliter allegabimus.

A Floravantes Martinellus in sua Roma Sacra topographiam harum domorum assignat, & ibidem pag. 310 ac sequente scribit, templum S. Susannæ esse dictum AD DUAS DOMOS, in colle Quirinali situm, in vico olim dicto Mamuri, prope Sallustii forum, nunc in Thermis, in propria sancti Gabinii, patris sanctæ Susannæ excitatum domo, apud quam erat alia sancti Caii Papæ, fratris dicti Gabinii in templum versa, obque id statio deputata fuit in duabus domibus. Antiquissimum à Joanne VI ciborio marmoreo ornatum; ab Hadriano I novo tecto restauratum, à Leone III à fundamentis noviter ædificatum, ut sequens inscriptio in abside mulsiva indicabat: DUDUM HÆC BEATÆ SUSANNÆ MARTYRIS AULA COANGUSTO ET TETRO EXISTENS LOCO MARCUERAT, QUAM DOMINUS LEO III PAPA A FUNDAMENTIS ERIGENS, ET CONDENS CORPUS BEATÆ FELICITATIS MARTYRIS COMPTE ÆDIFICANS ORNAVIT ATQUE DEDICAVIT. Quod sub Clemente VIII vetustate deformatum Hieronymus Cardinalis Rusticucius fere totum renovavit, picturis undequaque decoratum monasterium pro monialibus construxit, templi prospectum ex Tiburtino marmore à fundamentis pulcherrimum erexit. Franciscus Scottus scripsit in suo Itinerario, habuisse pulcrum cisternam & vas æneum aquæ lustralis. Est titulus presbyteri Cardinalis, parochialis sub cura confraternitatis sancti Bernardi, quæ monialium hinc existentium curam habet. Etiam Joannes Ciampinus part. 2 veterum Monumentorum cap. 23 de hac Sanctæ ecclesia consuli potest.

C Laudatus Martinellus pag. 403 ejusdem Operis iterum obiter agit de templo sanctæ Susannæ INTER DUAS LAUROS, cujus meminerunt Fulvius & Faunus. Est idem AD DUAS DOMOS, inquit, citaturque ibidem Ugonium, qui de stationibus urbis Romæ scripsit. Sed Pompeius Ugonius in Historia Stationum Romanarum à fol. 189 susè disserit de Actis temploque S. Susannæ, & ibi fol. 193 verso contendit, Andreæ Fulvium & Lucium Faunum errasse, quando ecclesiam S. Susannæ appellarunt inter duas lauros, eo quod co-

Angusti Tomus II.

gnomen istud apud nullos antiquos auctores reperitur. Quidquid sit de hac controversia, quam hic operosius discutere non vacat, Bartholomæus Marlianus in Topographia urbis Romæ lib. 5 cap. 24 pro situ illius templi testem allegat S. Ambrosium (nusquam tamen textum hujus sancti Doctoris assignat) & ad rem nostram habet sequentia. Vicus autem Mamurri, in quo illi statua fuerat posita, apud ecclesiam sanctæ Susannæ à divo Ambrosio collocatur: fuit enim haud procul à Sallustii foro, cujus horti ab eadem ecclesia ad campum Sceleratum prope portam Collinam existentem, diffundebantur. Vicus verò Mamurri cognomen accepit ab inclyto fabro Mamurro, qui sacerdotibus Saliis sub Numa Pompilio olim ancilia conficiebat, & cujus Mamurri statua eo loco circa forum Sallustii posita erat, ut Pompeius Ugonius paginâ proximè citatâ testatur.

E Suspicari quis posset, S. Susannam in ea domo, in qua lauream martyrii acceperat, primò sepultam fuisse. Verum Acta nostra qualiacumque tradunt, quod Serena sacrum illius cadaver collocari jusserit juxta corpora Sanctorum in cœmeterio Alexandri in Arenario in cryptâ juxta sanctum Alexandrum juxta civitatem Figlinas tertio Idus Augustas. Non intelligo, quid sibi velit Mombricitana eorundem Actorum editio, in qua apud nos præcedentibus verbis immediatè subnectuntur sequentia: Natale Tiburtii in cymiterio inter duos * lauros viâ Lavicanâ, & Chrysausta & Daria & Susannæ viâ Salaria. Paulus Aringhus lib. 4 Romæ subterranea cap. 29 num. 7 testatur, similia quadam legi in manuscriptis basilica Vaticana codicibus, in quibus hæc eadem Acta recitantur. Deinde hinc colligit, S. Susannam apud corpora sanctorum Chrysausti & Daria sepultam fuisse, & utrumque hunc textum inter se conciliare conatur.

F Denique laudatus Aringhus de memorato S. Susannæ sepulcro ibidem sic ratiocinatur: Eodem insuper cœmeterio nobilissima Christi virgo & martyr Susanna sub impio imperatore Diocletiano celebri quondam martyrio coronata, ut item Ado & Beda affirmant, tumuli obsequio excepta est . . . Ex recensitis autem, cœmeterium illud prope Figlinas olim existisse, manifestè convincitur, quarum frequenter in pluribus sanctorum martyrum Actis mentio iteratur: & iste quidem locus, ut credere par est, civitatis fortè nomen ob plurimas figulorum domos ibidem existentes obtinuit, quæ civitatis cujusdam faciem intuentibus præ se ferebant. Quod autem in hac potissimum regione figulorum officinæ olim existerint, apertè, ut reor, ex ipsomet Viminalis portæ, quæ proximè adjacet, nomine comprobatur, quæ, ut jam supra ostendimus, figuleas dicebatur.

G Verum id lector præmonendus est, in hujusmodi videlicet Actis mendum irrepsisse, ut pro FIDENÆ corrupto vocabulo FIGLINÆ legantur: nomine di-Salaria enim viâ ad quintum ab Urbe lapidem Figulinæ erant, vetus ac celebre quondam oppidum, ubi nunc castellum existat, quod Jubileum nuncupatur. In his verò Actis oppidi hujus nomen in FIGLINAS, vel exscribentium aut certè legentium inscitia detortum commutatamque esse crediderim. Alterum enim oppidum, quod FICULEA dicebatur, ex quo Ficulensis porta, Nomentanâ viâ situm erat. Quapropter in epistola septima Innocentii Papæ primi pro una eademque recensetur Nomentana sive Feliciens vel Ficulensis parochia: hoc quippe modo legendum istuc videtur,

K k k

cum

immemorabilem cultum habet in domo sua,

AUCTORE
G. C.

Sancta post
martyrium
sepulta est

* lege cœ-
meterio in-
ter duas

in cœmeterio
sancti Alex-
andri,

apud figli-
nas, à quo
nomine di-
Salaria

AUCTORE
G. C.

cum alterum ex præmemoratis nominibus, velut quid sibi minus notum, librorum imperitia ipsorum verborum sensum ac litteras immutando corruerit. Sed Fidenæ, ut diximus, viæ Salaris, cum Ficulea Nomentanæ viæ haudquaquam ab imperitis hominibus confundendæ sunt, ni forte ob ipsius loci propinquitatem hoc nomen promiscuè usurpatum fuisse asseratur. Eruditi antiquitatum Romanarum indagatores judicent de hoc Aringhi ratiocinio, ut libuerit. Nos interim monemus, in duplici antiquo Ms. codice nostro, aliisque Actorum apographis distinctè & constanter Figlinas legi.

Et postea corpus ejus translatum est in ecclesiam sui nominis,

9 Nunc superest, ut pauca dicamus de sacris S. Susannæ reliquiis, quarum antiquam translationem Paulus Aringhius lib. 4. Romæ subterranea cap. 29 num. 15 memorat his verbis: Porro præclaræ virginis & martyris Susannæ corpus eodem è cæmeterio (nimirum de quo supra cum ipso egimus) in ecclesiam ejus nomini dicatam translatum fuit; ubi & paterna quondam ejusdem domus fuerat, in regione scilicet Altæ semitæ Diocletianas prope thermas; quo loco magnificentius ad nostra hæc tempora exornato, majori sub ara conditum, summa Urbis totius, ut par est, veneratione colitur. In præmemorata autem ejusdem olim ecclesiæ confessione versus hujusmodi insculpti legebantur:

OLIM PRESBYTERI GABINI FILIA FELIX
HIC SUSANNA JACET IN PACE PATRI SOCIATA.

Thomas Reinesius in Syntagmate inscriptionum antiquarum pag. 989 in his versibus pro in pace legit tumulata; Tillemontius autem tomo 4 Monument. eccles. pag. 761 pro in pace vel tumulata posuit tumulo, etiam si ibidem in margine Reinesium citet. Saltem lectio Reinesii & Tillemontii melius cum metro carminis convenit.

non autem in Hispaniam,

10 Ex hoc ultimo Aringhi testimonio sequitur, errasse Hispanos aut Lusitanos, si putaverint, corpus hujus S. Susannæ jam à multis seculis Braccaram, atque inde anno Christi 1102 Compostellam translatum esse. Dixi conditionatè si putaverint, tunc corpus hujus S. Susannæ translatum fuisse: etsi enim Adrianus Bailletus in sua Legenda Gallica ad diem XI Augusti opinionem illam generatim Hispanis adscribat, & ad narrationem suam confirmandam in margine citet Bollandianos tomo 2 Aprilis pag. 436 & 437, tamen videtur utrumque istud temere ac perperam asseruisse. Non ignoramus citato Operis nostri loco ab Hugone archidiacono Compostellano narrari translationem S. Susannæ, cujus corpus ineunte seculo XII cum aliis Sanctorum reliquiis Compostellam delatum est; sed testis ille synchronus nusquam innuit, illam S. Susannam fuisse virginem & martyrem Romanam. Quinimo illustrissimus Rodericus Da Cunha in Historia ecclesiastica diœcesis Braccarensis part. 1 cap. 43 disertè affirmat, S. Susannam istam fuisse sororem sancti Victoris, & cum aliis Christianis Braccaram martyrio coronatam esse. Porro ibidem addit, corpus istius S. Susannæ in urbe Braccarensi quiescisse, donec Didacus Gelmires, præsul Compostellanus, illud initio seculi XII Compostellam transtulit, exiguis quibusdam ejusdem Sanctæ virginis & martyris ossibus in priori sepultura relictis. Non debet hic nos morari Joannes Tamayus Salazar, qui in Martyrologio suo Hispanico ad diem XI Augusti asserit, S. Susannam nostram origine Hispanam fuisse, & processisse ex genere Scirenorum, qui ex Gallæcia Hispaniæ ori-

riundi Romam illustribus citarunt civibus: nam D
similes hujus scriptoris ineptias jam sexcenties ad nauseam refutavimus.

11 Quamvis Romæ hodièdum adhuc præcipua est minoræ S. Susannæ ipsa honorificè conserventur, ut supra ex Aringho didicimus, tamen facile nobis persuaderi sinemus, etiam aliqua minora ejusdem Sanctæ ossa aliis regionibus aut urbibus communicata fuisse: nam Masinius in Bononia perillustrata ad diem XI Augusti part. 1 pag. 409 scribit, in variis ecclesiis Bononiensibus sacras hujus S. Susannæ reliquias honorari. Præterea Papebrochius noster in Ms. Itinerario suo pag. 170 & 191 testatur, sibi Venetiis apud Franciscanos corpus S. Melitonis martyris unà cum capite S. Susannæ ostensum esse. Sed cum ipse non addat & forte ipsimet possessores probare non potuerint, cuius S. Susannæ caput istud esset, prorsus ignoramus, an hæc reliquia ad S. Susannam nostram spectent. Denique Arnoldus Rayssius in suo Hierogazophylacio Belgico pag. 8 inter alias Sanctorum reliquias, quæ Namurci in ecclesia cathedrali conservantur, aliquid de capite sanctæ Susannæ recenset. Cum itaque in Martyrologio Romano præter hodiernam S. Susannam, due alia SS. Susanna martyres amuntientur, & jam in Opere nostro tres ejusdem nominis Sanctæ præterierint, requirimus ab his aliisque possessoribus similiarum reliquiarum authentica testimonia, quibus probent, eas ad S. Susannam hodiernam pertinere. Multo magis talia exigimus à Parmensibus, qui hac die solemniter celebrant festivitatem S. Tiburtii & S. Susannæ nostræ, eo quod credant, sese sacra eorum corpora possidere, ut Ranuccius Picus in Theatro Sanctorum Parmensium pag. 136 & 141 testatur.

§ II. Varia exemplaria & compendia Actorum, quæ eminentissimus Baronius propugnat.

Majores nostri ad diem XVIII Februarii ex veteribus Mss. codicibus jam ediderunt magnam horum Actorum partem; excepto ultimo capite, quod præcipuè ad S. Susannam nostram spectat, & quod huic diei reservarunt. Habemus hac eadem Acta in duobus antiquis Mss. codicibus, quorum unum sub littera Q Ms. 6, alterum sub Q Ms. 7 in Museo nostro conservamus. Præterea nobis ad manum sunt tria eorumdem Actorum apographa, in compendium redacta, quarum primum desumpsimus ex Ms. Ultrajectino S. Salvatoris, quod fere ad verbum convenit cum Adoniana Actorum synopsi, quam mox infra exhibebimus. Secundum in tres Lectiones Officii ecclesiastici distinctum ex manuscripto ecclesiæ Audomarensis Lectionario prodit. Tertium denique Sueffione accepimus, etiam in Lectiones ecclesiasticas divisum, quod Ludovicus Nicquet Celestinus & Sueffionensis bibliothecarius anno 1666 officiosè ad præcessores nostros misit. Compendia illa satis inter se similia sunt, & diversis verbis eandem rem narrant, ita ut si unum noris, omnia noris. Nihil hic dicimus de variis ejusdem Sanctæ Actis eorumve compendiis, quæ apud Petrum Equilinum, Mombritium, Surium, Gallonium, Tristanum typis excusa tum Latinè tum vernaculè leguntur.

A 13 *Acta S. Claudii & Yociorum martyrum, jam ad diem XVIII Februarii à Majoribus nostris edita, cum gestis S. Susannæ connectuntur, iisque immiscuntur. Ne igitur varia, quæ martyrium S. Susannæ præcesserunt, hic cum radio le-
toris repetere cogamur, ad clariorem rerum intelligentiam jam dabimus accuratam illorum epitomen ex Adone, qui ad tertium Idus Augusti haud dubiè ex longioribus & antiquioribus Actis hæc ita contraxit:* Eodem die Romæ, nata sanctæ Susannæ virginis & martyris sub Diocletiano & Maximiano Augustis, iudice Macedonio. Fuit autem filia gloriosi presbyteri & martyris Gabinii, fratris Gaii episcopi & martyris, nobili satis orti progenie; quam pater nutriverat, & divinis Literis imbuerat. Audiens itaque Diocletianus de puella, quod pietate & sapientia præcelleret, misit ad Gabinium quemdam, qui erat ex genere ejus consobrinum suum, nomine Claudium, & petivit eam Augusto Maximino filio suo in conjugem. Veniens denique Gabinius ad filiam suam Susannam, rogavit interesse Gaium episcopum Urbis, avunculum ejus; & narravit eis, quomodo Diocletianus Augustus direxisset Claudium consobrinum eorum, ut Susannam filio suo Maximino in conjugem peteret: quæ Spiritu sancto corroborata, conjugium hujusmodi respuit; & respondens patri & avunculo dixit: Pater, scio, quia de ore tuo sum erudita; ut castitatem studeam servare, & pudicitiam Domino Jesu Christo exhibere. In ejus ergo timore jam constituta numquam coinquinabo virili commixtione; sed cui me semel tradidisti, ipsi servio, & in ipso confido: ipse enim novit conscientiam meam.

hic ex Adone præmittimus

B 14 Proinde Claudius ipse respondens ei & aperiens votum Diocletiani, cum nullo modo ejus animum potuisset inclinare; ut conjungeretur Maximino filio ejus; sed insuper eruditus & instructus in via Dei à beatis Gaio & Gabinio, poenitentiam de sanguine Sanctorum, quem effuderat, poposcisset, baptizatus est una cum uxore sua, nomine Præpedigna, & filiis Alexandro & Cutia, & in tantum in fide convaluit, ut omnes facultates suas venderet, & pauperibus Christianis erogaret; & quoscumque adire poterat, qui in custodia tenebantur, victu & vestimentis relevabat, mittens se ad pedes singulorum, atque orationis gratiam ab eis tantum exoptans. Interea dum post mensem unum & dies sexdecim requiritur à Diocletiano, & responsum est ei, quod ægritudine teneretur; misitque fratrem ejus ad eum, nomine Maximum, Comitum rei privatæ, ut visitaret eum & ageret cum illo de puella Susanna. Veniens igitur Maximus invenit Claudium in cilicio orantem & obstupuit. Cumque rem, pro qua venerat, per ordinem enarrasset, perduxit eum Claudius ad domum beati Gabinii, & diligenter ei beatus Gabinius & sanctus Gaius viam Domini exposuerunt. Unde compunctus credidit Maximus & baptizatus est. Ab eadem verò die cepit facultatem suam vendere per quemdam amicum suum, nomine Thrasonem, christianissimum togatum, qui occultus Christianus erat, quem ante multos annos beatus Gaius baptizaverat; qui circumiens nocturnis horis vicos & carceres, pauperibus Christianis necessaria ministrabat, & gesta eorum colligebat, memorialque exornabat.

C 15 Post dies quindecim nota facta sunt omnia Diocletiano, & misit Julium, qui Claudium & Maximum, Præpedignam & Alexandrum atque Cutiam puniret; Gabinium verò & Susannam vinculis constringeret. Et post dies quinquaginta

Augusti Tomus II.

quinque jussit Diocletianus, ut Susanna adduceretur ad Serenam uxorem suam, quæ occultè Christiana erat. Cum itaque hymnis & orationibus cum ea vacaret, & die noctuque in laude Dei psalmos recineret, nuntiatum est hoc Diocletiano. Tunc idem dixit Maximino filio suo, ut revocaretur Susanna ad patris sui Gabinii domum, & ibi abuteretur eam, ut ipsi liberet. Ipsa verò, nocte, postquam revocata est, ingressus Maximianus in domum, ubi orabat Susanna, vidit nimiam claritatem super ipsam, & extimuit, & cursum rediit ad palatium. Diocletianus vero hoc arti magicæ deputans, misit Macedonium, qui eam constringeret infra domum ejus, ut sacrificaret; qui dum vellet eam flectere, ut diis immolaret, expoliens eam cepit fustibus cedere. Beata verò Susanna dicebat: Gloria tibi, Domine. Sicque beata virgo permanens in confessione Domini; gladio percussa est intra domum suam; & spiritum incontaminatum Deo reddidit. Ejus corpus collegit Serena Augusta noctu, & manibus suis cum linteaminibus & aromatibus ornavit, & posuit juxta corpora Sanctorum in cœmeterio Alexandri in arenario in crypta juxta sanctum Alexandrum tertio Idus Augusti. Sanguinem verò Martyris, qui effusus fuerat in loco domus suæ, velamine deterfit, & posuit in capsâ argentea in palatio suo, ubi die noctuque furtivis orationibus semetipsam Domino effundebat. Passa est autem tertio Idus Augusti.

E 16 *Hæc Actorum compendium sive ipsa Acta Eminentissimus Cardinalis Baronius in Annalibus ecclesiasticis ad annum Christi 294 explicat & tuetur hæc modo:* Qui sequitur annus Christi ducentesimo nonagesimo quarto novos Cæsares Constantium Chlorum & Galerium Maximianum consules habuit. His consulibus, tertio Idus Augusti Susanna Gabinii filia, Cæii Papæ neptis, cum nuptias Maximiani renuisset, à Diocletiano affinis tentata, quod Christiana esset inventa, jussu ejusdem imperatoris in paternis aedibus capite truncata, martyrii palmam est consecuta. Hæc autem quo modo contigerint, ejus martyrii Acta declarant; quæ quidem in ecclesiis legi consueverunt, quibus & vetera quæque Martyrologia fidem adjiciunt. Ad eam autem elucidanda; quæ videri possunt ambigua, illud imprimis est intelligendum, Diocletiani filiam, quæ conjugio juncta fuit (ut dictum est) Galerio Maximiano Cæsari, haud diu post nuptias fuisse supersitem: nulla enim penitus exstat ejus memoria in antiquioribus monumentis; sed nec ex ea proles aliqua legitur esse suscepta. Pater autem ut filia defunctæ memoriam consecraret æternitati, Pannoniæ partem (sic inquit Ammianus) ejus nomine institui atque cognominari voluit. Sed & ejusdem Valeriæ nomine nuncupavit civitatem sitam ad ripam Danubii, ut Ennodius tradit; frequentior tamen est provinciæ Valeriæ mentio, quam civitatis: ejus enim post Ammianum Zosimus, & ex nostris S. Ambrosius meminerunt. Dicta est autem Valeria Pannoniæ ad distinguendam eam à Valeria provincia in Italia, de qua alibi à nobis fusiùs dictum est.

F 17 Diocletianus igitur, qui (ut demonstratum est) omnem adhibuit diligentiam, ut Galerium, quem creasset Cæsarem, affinitatis vinculis obligaret, & ob id coegisset eum, quam duxerat, repudiare conjugem, atque filiam suam Valeriam sumere in uxorem; illius morte resolutus jam vinculo, quam in sua cognatione haberet

K k k 2

gradu

AUCTOR G. C.

E

F

varias diffcultates,

AUCTORE
G. C.

gradu propinquiore virginem, eam illi foedere nuptiarum conjungere festinavit. Fuit hæc Susanna filia Gabinii, germani Caii Papæ, qui ambo Diocletiano sanguine conjuncti erant; consobri- ni nempe, iidemque ex Dalmatia oriundi. Quod verò ejusdem Susannæ Acta habeant, quæfisse Diocletianum uxorem Maximiano, vel, ut alii codices habent, Maximino (sed nil refert; nam utroque nomine dictus habetur) filio suo adoptivo: sanè quidem peculiare principibus erat, ut, quem cuperent imperii successorem, eundem in filium adoptarent. Nam sicut ipse Galerium Maximianum, ita & Maximianus Herculeus collega adoptavit Constantium Cæsarem, quod panegyricus ipsi dictus testatur. Sanè quidem & in alio panegyrico idem Galerius Cæsar filius nominatur Diocletiani imperatoris; quod non nisi per adoptionem legitime fieri potuit, cum nulla penitus Diocletiano proles mascula esset. Huic igitur, defunctâ Valeriâ Diocletianus (ut dictum est) statuit Susannam matrimonio jungere. Quæ autem post hæc secuta sint, ejusdem martyrii Susannæ Acta declarant, quorum quatuor exemplaria nacti sumus, ex iidemque alia prolixiora, alia verò breviora legimus, parum ab invicem discrepantia. Nos verò, quod diversis planè verbis eadem propè invenerimus esse narrata, ex iidem hæc summatim desumpta describemus.

18 Susannæ in primis stemma in eis sic deductum invenimus: Maximum seu Maximinum Diocletiani fuisse germanum, eumque vitâ sanctum duos reliquisse liberos suos Caium atque Gabinium, quos Christianæ religionis professio ab ejusdem Diocletiani consuetudine segregavit. Duxit uxorem Gabinium, ex qua Susanna est orta; idemque postea, uxore defunctâ, sacris Ordinibus initiatus, presbyteratu dignus est habitus: Caius verò, quod duxisset vitam cælibem, summo quoque sacerdotio auctus, & creatus est Urbis episcopus, totiusque simul Christianæ religionis antistes. Porro legimus in iidem Actis, Gabinium egregia eruditione præditum, adversus gentiles scripsisse pro religione Christiana defensionem. Valeriâ igitur (ut dictum est) ex hac vita sublatâ, agit per Claudium propinquum Diocletianus, ut Susannam Galerio Maximiano jungat uxorem. Tum exponit irritam Claudii legationem, invidiam S. Susannæ constantiam in proposito servanda virginitatis, miram Claudianæ familiæ conversionem & gloriosum martyrium, aliaque nonnulla, quæ ad diem XVIII Februarii in Opere nostro fufius relata sunt, & ex superiori Adonis compendio satis intelligi possunt.

19 Deinde eminentissimus Annalium ecclesiasticorum parens ad annum sequentem num. 2 gesta S. Susannæ sic speciatim prosequitur: Dum autem Diocletianus de Susanna nepte sua Maximiano Cæsari matrimonio conjungenda initum semel consilium (quod dictum est anno superiori) implere satageret; & jam compertum habuisset Susannam refragantem, esse Christianæ religioni addictam, eandem unâ cum patre Gabinio voluit custodiæ detineri, ut sic tam parentis, quam filix animum emolliret. Sed postquam quinquaginta & quinque dies ambo sic detenti fuissent, agit idem princeps cum Augusta conjugæ, ut Susannam ad se perduceret, ejusque animi consilium exploraret, & à suscepta nova religione revocare studeret. Hisce eminentissimus Annalista immiscuit disputatiunculam de uxore Diocletiani, quam nomine Serena appellatam fuisse contendit, de qua controversia ad diem XVI hujus mensis a-

gendum erit.

20 Denique eminentissimus scriptor ad eundem annum Christi 295 num. 6 reliqua sic narrare pergit: Serena igitur jussu imperatoris Susannam accersens, tantum abest, ut eam conata sit à suscepta religione, quam & ipsa Augusta clam coleret, dimovere; ut eam in ipsius confessione vehementer corroborarit, & fortiter atque constanter agere hortata sit: nam ipsam apud se diebus plurimis detinens; unâ simul cum ea ex Christianorum instituto diu noctuque quæ erant Christianæ religionis officia frequentabat. Cum verò innotuisset imperatori, Susannam perstare in sententia de Christiana fide sectanda ac conjugio refutando, eandem in Gabinii patris domum reduci mandat; ad quam Maximianus Cæsar, cui eam Diocletianus sponderat, veniens vim virgini illaturus, resiliit correptus numine*, cujus fulgore eam ambiri atque custodiri cognovit. Sed totum magiæ tribuitur, cum Diocletiano, quod acciderat, aperitur. Quamobrem imperator, misso ad eam Macedonio, jubet eam occultè subijci quæstioni; & in refragantem animadverti. Abiit ille; convenit eam; admovet tripodem; jubet, ut thura offerat Jovis, quod statuerat, simulacro: sed detestata illa facinus, flexis genibus Deum est deprecata, ut abominabilem impietatem evertet. Quamobrem divinitus factum est, ut Jovis statua ab eorum oculis evanesceret, & alibi sit inventa in terra prostrata. Quæ cum à Macedonio renuntiarentur Diocletiano, jussit eam intra domesticos parietes gladio necari; quo percussa spiritum Deo reddidit, sicque gloriosam martyrii coronam laureæ virginitatis adjecit.

21 Quæ autem post hæc secuta sint, ipsa Acta habent his verbis: Ubi comperit Serena Augusta Susannam martyrium suum forti animo consummasse, gaudens noctu in ædes illius advenit, corpusque ejus propriis manibus curavit, linteis involvit, & aromatibus condivit opere prolixiorio, sepelivitque in arenario, in crypta apud sanctum Alexandrum, tertio Idus Augusti. Velum autem, quo sanguinem ejus absterfit, apud se in theca argentea retinuit, & diu noctuque erat fur-tivis precibus ibi orans. A die, quo Susanna percussa est, beatus Caius Papa in domo Susannæ, in loco ubi percussa est, jugiter obtulit Sacrificium pro ejus commemoratione. Erat conjuncta Caii domus cum ædibus sanctæ Susannæ & Gabinii patris ejus. Atque inde factum est postea, ut statio Christianorum in duabus illis ædibus fuerit instituta. Facta sunt hæc in sexta regione apud vicum Mamuri, ante forum Sallustii.

22 Mentio est de vico Mamuri seu Mamurci in regione sexta apud Sextum Rufum & Publium Victorem. At de statua Mamurii plumbea, quæ loco nomen dedit, celebris est apud antiquos scriptores memoria. Claruit Mamurius statuarius temporibus Numæ. Celebris atque frequens est mentio apud gentiles auctores de ædibus hortisque Sallustii, in eadem regione positis. Perseverat hæcenus nobilis memoria sanctæ Susannæ eodem in loco; sed quæ erat Caii illi propinqua, jam est vetustate collapsa. Mentio crebrò fit in tabulis ecclesiasticis tituli sanctæ Susannæ; qui locus nostra ætate auctus est nobili monasterio sacrarum virginum institutionis sancti Bernardi. Quomodo vero eadem ex causa, tum pater Susannæ Gabinus, tum etiam Caius Papa subiere, eodem Diocletiano jubente, martyrium, dicemus anno sequenti, quo vetera monumenta contigisse testantur. Hæcenus eminentissimus scriptor, cujus opinionem

D

& authenticam illorum fidem

* forsan lumine,

E

diversis atque gumeris

F

tueri conatur.

Majo-

A *Majores nostri in illustrandis quorundam Sanctorum Actis, quæ cum hac materia connexionem habent, secuti sunt, cum nondum prodisset liber Cecilii vel Lactantii de Mortibus persecutorum, ut ex sequenti paragrapho apparebit.*

§ III. Judicium, quod viri quidam eruditi contra eminentissimum Baronium de iisdem Sanctæ Actis tulerunt.

Tillemontius

Tillemontius tomo 4 Monument. eccles. pag. 760 & sequentibus Acta S. Susannæ impetit variis levioris momenti argumentis, quibus utcumque responderi posset, & propter quæ prorsus fidem non abrogaremus illis Actis, quæ certè tantam habent antiquitatem, ut Adoni præluxerint; quemadmodum liquet ex compendio illius, quod paragrapho præcedente exhibuimus. Sed cum alii viri eruditi ante Tillemontium iisdem Actis opposuerint graves difficultates, quas dissolvere non possumus, eas ipsi auctorum illorum verbis hic proponemus, sicuti paragrapho præcedente totum eminentissimi Baronii ratiocinium ad eadem Acta propugnanda retulimus. Hoc modo ipse lector, auditis expensisque utrimque rationibus, facilius ac securius iudicium de controversia ista ferre poterit.

Baluzius

24 Primò audiamus Stephanum Baluzium, qui anno Christi 1679 opus Lucii Cecilii sive Lactantii ex diuturnis tenebris in lucem produxit, & qui tomo 2 Miscellaneorum pag. 378 ad caput 15 Operis istius notat, Valeriam; Diocletiani imperatoris filiam, nuptam fuisse Galerio Maximiano Casari; quæ miseram vitam traduxit post mortem mariti, inquit, & miserabili morte cum matre periit sub imperio Licinii, ut docet Lactantius in fine huius operis. Tum ex hoc Lucii Cecilii vel Lactantii testimonio contra opinionem eminentissimi Baronii sic argumentatur: Ex qua narratione pessumdatur omnino conjectura illustrissimi Cardinalis Baronii, qui ad annum cccxcv scribit, filiam Diocletiani, quæ conjugio juncta fuit Galerio Maximiano, haud diu post nuptias fuisse superstitem, cum nulla ejus memoria exstet in antiquioribus monumentis; sed nec ex ea proles aliqua legatur esse suscepta.

ex testimonio Lactantii

25 Addit deinde, patrem, ut filia defunctæ memoriam consecraret æternitati, Pannoniæ partem ejus nomine institui atque cognominari voluisse, citatque in eam rem librum xix Ammiani Marcellini. Verùm id non dicit Marcellinus; sed tantum eam Pannoniæ partem ad honorem Valeriæ Diocletiani filia & institutam & ita cognominatam. Referam autem ipsa ejus verba: VALERIAM VENIT PARTEM QUONDAM PANNONIÆ; SED AD HONOREM VALERIÆ, DIOCLETIANI FILIÆ, ET INSTITUTAM ET ITA COGNOMINATAM. Porro nec institutam à Diocletiano nec cognominatam; sed à Galerio Maximiano, docet Aurelius Victor in libro de Cæsaribus: PROVINCIAM UXORIS NOMINE VALERIAM APPELLAVIT.

Acta S. Susannæ impugnant,

26 His ita constitutis, tamquam certa essent, addit Baronius, Diocletianum, cum Valeriæ morte resoluta esset affinitas, quæ inter eum & Galerium contracta erat, quam in sua cognatione haberet gradu propinquiorem virginem, eam illi fœdere nuptiarum conjungere festinasse, Susannam nimirum filiam Gabinii, germani Caii Papæ;

qui ambo Diocletiano sanguine conjuncti erant, utpote nati ex fratre ejusdem Diocletiani, ut patet ex Actis ejusdem sanctæ Susannæ. Verùm tota hæc historia ruit; ruente fundamento, super quo posita fuerat; id est morte Valeriæ, quam diu supervixisse Galerio constat. Adeo autem periculosi sunt magnorum virorum errores, ut hic Baronii lapsus plerosque viros doctos secum traxerit, Odoricum Raynaldum, Bollandum, alios. Post hæc ibidem agit de uxore Diocletiani, quæ in laudatis S. Susannæ Actis Serena appellatur, & quam nonnulli alio nomine compellant. Sed utrum ea fuerit uxor Diocletiani imperatoris, disquirere oportebit ad diem xvi Augusti, quo festum S. Serenæ in Martyrologio Romano occurrit.

27 Interim audiatur Antonius Pagiùs, qui in Critica historico-chronologica Annalium ecclesiasticorum ad annum Christi 294 num. 2 & sequentibus de hac materia sic disserit: Quod ait Baronius ex Actis sanctæ Susannæ, eam scilicet ad nuptias Galerii Maximiani nulla arte induci potuisse, eamque anno sequenti martyrio coronatam fuisse; & deinde patrem; ut filia defunctæ memoriam consecraret æternitati, Pannoniæ partem ejus nomine institui atque cognominari voluisse; verùm esse non potest, ruente fundamento, super quo positum fuerat; id est morte Valeriæ, quam diu supervixisse Galerio, constat, ut observavit Baluzius vir doctissimus in notis ad Librum Lactantii de Mortibus persecutorum cap. 15, ubi Lactantius loquens de iis, quæ gesta sunt anno ccciii; postquam Diocletianus persecutionem adversus Christianos excitavit; ait: FUREBAT ERGO IMPERATOR JAM NON IN DOMESTICOS TANTUM, SED IN OMNES, ET PRIMAM OMNIUM FILIAM VALERIAM, CONJUGEMQUE PRISCAM SACRIFICIO POLLUI COEGIT.

28 Imò tam Valeria quam Prisca Maximiano Augusto, anno cccxiii extincto, superstites fuerunt, ut infra ex eodem Lactantio cap. 50 demonstrabo. Deinde locus Ammiani lib. 19, quem Baronius citat, aliud non dicit, ut rectè ibidem Baluzius, quam eam Pannoniæ partem ad honorem Valeriæ Diocletiani filia & institutam & ita cognominatam. Hæc Marcellini verba: VALERIAM VENIT PARTEM QUONDAM PANNONIÆ, SED AD HONOREM VALERIÆ DIOCLETIANI FILIÆ ET INSTITUTAM ET ITA COGNOMINATAM; NON À DIOCLETIANO, SED À GALERIO MAXIMIANO, ut tradit Victor de Cæsaribus: PROVINCIAM UXORIS NOMINE VALERIAM APPELLAVIT. Ideoque hæc ad rem non faciunt; cum, Valeria vivente, id nomen ea provincia acceperit. Bollandus die xxiii Januarii (forfan Pagiùs indicare voluit diem xviii Februarii, qua de martyrio Claudii & sodalium, cum gestis S. Susannæ connexo, in Opere nostro actum est) in Vita sanctæ Susannæ, eadem, quæ Baronius refert: neuter enim laudatum Lactantii Librum, summo historiæ ecclesiasticæ emolumento dein à clarissimo Baluzio publicatum, viderat.

29 Quæ de sancta Serena, Diocletiani uxore, à Baronio dicuntur juxta fidem Actorum sanctæ Susannæ, corruunt ex dictis numero præcedenti; indeque constat, ea Acta vel in toto, vel faltem in parte, esse supposititia: etenim si Prisca, Diocletiani uxor; mater Valeriæ fuit, ut sanè fuit, necesse est, eam Diocletiano nupsisse, antequam is fieret imperator; cum Valeria Galerio Maximiano juncta matrimonio sit anno cccii, ætatis suæ ut minimum duodecimo. Vixisse

AUCTORIBUS
G. C.

quibus accedit Anthonius Pagiùs;

E

F

refellit sententiam Baronii,

AUCTORE
G. C.

autem tum Priscam, matrem ejus, hinc certo colligitur, quod diu postea superstes fuit, & anno tantum cccxiii extincta est post victoriam, quam Licinius de Maximino reportavit. Baronius, licet Librum Lactantii de Mortibus persecutorum non vidisset, suspicabatur tamen, futuros, qui eam de Serena Augusta historiam in dubium revocarent; quod nulla penitus de ea mentio alibi habeatur, neque apud scriptores ethnicos, neque in antiquis inscriptionibus; ac tamquam ei difficillimæ quæstioni finem imposuisset, interrogat litteratulos, si his displiceat nomen Serenæ Augustæ, ut dicant, quoniam alio nomine Diocletiani conjux Augusta ab antiquioribus dicta invenitur, & cum non invenerint, non faciunt de nomine controversiam.

ac dubiis
ejus solidè
responder.

B

30 Verum huic interrogationi satisfactum est cumulatissimè, inquit Baluzius loco citato, ubi & rejicit Hadriani Valesii opinionem in defensionem Discepcionis suæ de Basilicis, ubi colligit ex Anastasio Bibliothecario in Vita Vigilii Papæ, Eleutheriam verè Diocletiani uxorem fuisse. Sed cum certum sit, Diocletianum toto principatus sui tempore aliam uxorem non habuisse, quam Priscam, locus Anastasii, ubi de Diocletiano & Eleutheria sermo, corruptus. Corrupta & Acta sancti Georgii martyris, in quibus agitur de sancta Alexandra Diocletiani conjuge, licet Henschenius & Papebrochius tomo III Sanctorum mensis Aprilis die XXI de sancta Alexandra, tamquam si Diocletiani uxor fuisset, loquantur, asserantque, Serenam, priorem Diocletiani uxorem, circa annum cxcvi extinctam, coli XIX mensis Augusti (lege XVI Augusti, ad quem diem S. Serena in Martyrologio Romano refertur;) Alexandram verò, alteram ejus conjugem, anno ccciii gloriosam ad cælum evolasse, ejusque sacram memoriam celebrare Græcos die XXI Aprilis; ac denique asserant encomium, quod Alexandræ tribuitur in perantiquo Menologio Basilii Porphyrogeniti imperatoris seculo Christi X conscripto, aliaque ex Græcorum Menæis: non enim Lactantii Librum viri doctissimi viderant, cum hæc scripsere.

Papebrochius, viso Lactantii libro, varia proponit effugia,

C

31 At Papebrochius postea vidit illum Lactantii Librum, ubi primo in lucem prodit, & propterea in Commentario prævio ad Acta SS. Theodoti & sodalium martyrum die XVIII Maii, tomo IV istius mensis pag. 149 lectorem ita monet: Adde, quod ex eodem Lactantii Libro etiam constat, Diocletiano, cum ista agerentur, Priscam conjugem filiamque Valeriam fuisse, & utramque vixisse usque ad annum cccxiii. Quid ergo Alexandræ in Passione sancti Georgii; quid Serenæ in Actis sanctæ Susannæ nominatis Diocletiani uxoris fiet? An dicemus, concubinas ejus fuisse? An omnino confictas fatebimur, adeoque eliminandas ex Sanctorum fastis? Licebit majori cum otio id examinare ad XI Augusti. Interim placuit hæc indicare, ut appareat, nos non ita mordicus adhærere semel constitutis, quin, nova aliunde oblata luce, parati simus illa retractare.

inter quæ
unum non
placet,

32 Mihi non placet effugium istud; quo Alexandra & Serena dici possent concubinae, quas Diocletianus præter uxorem suam Priscam habuerit. Equidem non ignoro, interdum talia divina gratia miracula evenisse, ut pellices seu concubinae gentilium imperatorum ad Christianam fidem & sanctiorem vitam converterentur: teste enim S. Joanne Chrysostomo, inter alias causas crudelissimus Nero principes Apostolorum Petrum & Paulum martyrio affecit, quia pellices suæ ab illis ad Christianam fidem & ad servandam deinceps pudici-

tiam inducæ fuerant. Sed ex communi veterum scriptorum testimonio videtur Diocletianus superstitioni, crudelitati & avaritiæ potius, quam libidini, deditus fuisse. Præterea Alexandra & Serena nomine imperatricis vel Augustæ appellantur, quo titulo pellices imperatorum ornari non solent. Ceterum quid de his duabus Sanctis censendum sit, in fine hujus paragraphi indicabimus, postquam judicium unius alteriusque viri eruditi retulerimus.

33 Nicolaus le Nouvry, eruditus monachus ideoque cum Benedictinus, Dissertatione in Librum Lucii Cecilii Lactantii cap. 9 art. 1 ad rem nostram sic scribit: Quam sæpe ab antiquis auctoribus Valeriæ, Diocletiani filia, tam rarè uxoris ejus Priscæ mentio facta est. Scimus quidem hujus imperatoris conjugem in quibusdam Sanctorum Actis Serenam, in aliis Alexandram vocari. Sed hæc Acta nec vera jure sanè merito videntur nec sincera. In Gestis præterea Pontificalibus, ab Anastasio editis, appellatur Eleutheria, & in vetustissimo eorum codice Leutheres. At id sola horum-ge gestorum scriptoris testimonio nititur: Priscæ porrò à Cecilio nostro cognominatur. Sed utrum potiori jure, eaque pluribus nominibus nuncupata sit, ab aliis eruditoribus libenter audiemus.

At quocumque demum nomine hæc imperatrix, sive legitima Diocletiani uxor, appellata fuerit, ex testimonio Lactantii constat, eam diis sacrificasse. Neque Lactantius usquam meminit de posteriori hujus impietatis penitentia, quam certè cum opprobrio Christianæ religionis non tacuisset, dum præsertim violentam hujus imperatricis ejusque filia mortem disertè enarrat. Deinde laudatus scriptor Benedictinus ita pergit: Ceterum Diocletianus ex hac uxore sua filiam suscepit Valeriam, quam in matrimonium, ut infra ostendemus, collocavit Maximiano Galerio, cum ipsum Cæsarem imperiique sui participem fecit. Hic verò, cæsis, ut scribit Aurelius Victor, immanibus sylvis, ac Peltonæ apud Pannonios lacu in Danubium immisso, provinciam nomine uxoris suæ Valeriam voluit appellari. Suffragatur huic opinioni Ammianus Marcellinus, qui litteris mandavit, eam provinciam sic fuisse cognominatam in Valeriæ Diocletiani filia honorem. Exstat porrò in gazophylacio regio istud ex ære secundi moduli numisma, quod acceptum referimus amantissimo sodali nostro Anselmo Bandurio, quæ illud aliaque plura non sine eruditis observationibus publicam in lucem brevi emissurus est.

34 Hic subjungit ipsum Galeria Valeria numisma, quod Anselmus Bandurius anno 1718 inter numismata imperatorum Romanorum tomo 2 pag. 146 etiam expressit, præfixâ ejusdem misera principis Vita, quæ cum supra memoratis concordat. Laudatus Bandurius pag. 43 proximè citati tomi agit de Priscæ, cujus nullum numisma invenitur, & de qua brevem notitiam suggerit his verbis: Priscæ Diocletiani uxor, ex Cecilio tantum nota, à nonnullis scriptoribus Serena, ab aliis Alexandra, ab Anastasio Eleutheria appellatur. Christianam fuisse, recentiores quidam volunt, quorum conjectura nullo satis certo argumento nititur: sed avitis superstitionibus anno cccii operatam constat, quo anno nostros exagitari cæptos suo loco observavimus. Diocletianum Salonas recedentem secuta; deinde, sed incertum quo tempore, Valeriæ filia, Galerii Maximiani conjugi, comitem se dedisse videtur, quæ, cum viro orbata esset, in Syriam à Maximino amandata est, Diocletiano frustra eam repente,

Anselmo
Bandurio,
aliisque viris
eruditis

A tente. Tyranno denique caeso, cum per varias provincias quindecim mensis plebeio habitu pervagata esset, postremo Theffalonicae comprehensa, Licinii jussu una cum matre capite plexa est extremo anni cccxiv.

contra heteroclitam Ilbachii opinionem

35 Omnibus his rerum ac temporum circumstantiis mature expensis, ingenue fatemur, historiam Actorum nostrorum cum testimonio Lucii Cecilii vel Laclantii a nobis conciliari non posse: nam imitari non volumus Odoacrem Ilbachium, qui, cum nodos illos solvere non possit, eosdem desperabundus scindit, & in Actis Martyrum vindicatis lib. 3 cap. 10 Opus Lucii Cecilii seu Laclantii de Mortibus Persecutorum temere vocat supposititium, etiam si illud communi totius literati orbis applausu exceptum fuerit, & hodie ab eruditis omnibus magno in pretio habeatur. Non est opera pretium, heteroclitam & singularem hujus scriptoris opinionem pluribus argumentis refellere, cum potius explosionem doctorum hominum quam refutationem mereatur. Si namque itaque hunc bonum virum, & ad qualibet credenda promptum, sub obscuro nominis sui anagrammate latere, ac contra eruditos omnes sibi soli sapere.

potius censemus,

36 Nos interim assentimur doctissimo Antonio Pagio, qui in Critica Historico-chronologica Annalium ecclesiasticorum ad annum Christi 295 num. 2 sic recte judicat: Refert Baronius ex Actis sanctae Susannae martyria Maximi Comitis rei privatae, Claudii clarissimi ejus fratris, Praepedignae Claudii uxoris, Alexandri & Cutiae filiorum, quae & leguntur in Martyrologio Bedae vulgato; imò & in veteri Martyrologio Romano, à Rosweydo edito, ad diem xviii mensis Februarii, ad quem diem Bollandus exhibet partem Actorum sanctae Susannae, in qua de his omnibus Sanctis martyribus sermo est. Verum jam anno superiori praefata sanctae Susannae Acta sincera non esse, sed à posterioribus scripta diximus, quia Spondanus, cujus ordinem in prima hujus tomi editione sequebamur, sanctae Susannae martyrium in eundem annum retraxit. Susanna itaque, Serena, Maximus Comes rei privatae, alique mox memorati morte quidem à Diocletiano in fidei Christianae odium mulctati; sed quae de iis posteriores scriptores retulere, vel ex toto, vel ex parte, fabulosa.

Acta illa esse partim supposititia,

37 Franciscus Pagius in Breviario Pontificum Romanorum tomo 1 pag. 59 & sequente hanc partem sui Antonii sententiam ita confirmat: Nec obstat, quod Baronius ex libro Ponticali & ex Actis sanctae Susannae scribit, Caium nempe cum fratre Gabinio, patre sanctae Susannae, martyrio coronatos esse, quod Diocletianus, mortuam Valeriam filiam, Galerii Maximiani uxore, ut hunc sibi magis conciliaret, illi voluisse nuptiarum federe conjungere Susannam, quam in sua cognatione haberet gradu propinquorem, utpote filiam Gabinii, filii Maximi seu Maximiani, Diocletiani germani: illud enim subsistere non potest, cum certum sit, Valeriam Galerii Maximiani conjugem marito supervixisse, ut observavit Baluzius in notis ad Librum Laclantii de Mortibus persecutorum; indeque constat, sanctae Susannae Acta, vel in toto, vel in parte esse supposititia. Novissime etiam Joannes Vignolius, qui Romae anno 1724 Librum Pontificalem edidit, ac Benedicto XIII Pontifici dedicavit, de authentica eorumdem Actorum fide videtur dubitare: cum enim in notis ad hunc Librum pag. 67 retulisset, S. Caium Papam & S. Gabinium presbyterum

lauream martyrii coronatos esse propter S. Susannam, cujus animum à nuptiis Galerii Maximiani Caesaris averterant, prudenter hac addit: Ita enim ejus Acta (quaecumque sint, alii viderint) rem istam exponunt. Nunc iudicium nostrum de his Actis candidè proferamus.

AUCTORUM G. C.

38 Imprimis facile credimus, illustrem quamdam virginem, nomine Susannam, filiam S. Gabini presbyteri, & forsan S. Caii Pontificis ex fratre neptem; oblatas nobilis ethnici nuptias recusasse, ac propterea de professione fidei Christiana invidè accusatam, domique suae capite truncatam fuisse. Hac Actorum substantia cum supra allatis verbis Usuardi, & annuntiatione hodierni Martyrologii Romani haud difficulter componi potest. Sed insuper suspicamur, Acta hujus praeclarae Virginis & martyris (si unquam copiose conscripta fuerint) injuria temporum aut in posteriori saevissimaque Diocletiani persecutione perivisse, & post aliquot secula imperitum scriptorem iis deperditis pro arbitrio suo substituisse alia, quibus pro genio sui seculi & ad ornatum immiscuerit ea; quae de Maximiano & Serena Augusta narrantur. Ut ut est, ex his omnibus cum Pagio concludimus, S. Susannam aliosque martyres, in his Actis memoratos, legitimum & immemorabilem habere cultum, quem ex antiquis Martyrologiis abundè stabilivimus. Jam tantum superest, ut legas ipsa Acta; consuevis annotationibus illustrata, eaque cum Commentario praevio studiosè conferas.

et si non dubitemus de legitimo cultu Martyrum; qui in iis memorantur.

E

A C T A

auctore anonymo;

Ex antiquo Ms. codice Fuldensi, qui in Museo nostro sub littera Q Ms. 6 conservatur, & quem cum aliis Mss. contulimus.

F

Post dies quinquaginta quinque iussit (Diocletianus) Serenae a uxori suae, ut adduceretur ei Susanna, ut mores ejus flecteret; quae cum vidisset milites ad se venire, oravit Dominum dicens: Domine, ne derelinquas ancillam tuam. Et adducta Susanna à Serenam Augustam, adoravit eam Serena Augusta in introitu ejus. Susanna autem prostravit se in pavimento, & dixit Serena ad Susannam: Gaudeat in te Christus Dominus noster. Et cum cognovisset; quia Christum invocavit, hoc dixit: Gratias ago Deo meo; quia in omni loco dominationes ejus sunt. Et fuit cum Serena Augusta Susanna multis diebus. In ipsis diebus die noctuque Susanna hymnis & orationibus non cessabat Domino adfistens gratias agere. Imperator autem Diocletianus semper sperans, quod Susanna ad conjugium filii sui Maximini b per Serenam declinaretur, misit quemdam Curtium familiarem ad Serenam Diocletianus Augustus dicens: Jungamus puellam filio meo Maximino per tuam industriam. Serena dixit ad Curtium: Nisi voluntas fuerit, non est congrua conjunctio; quia ego non cognosco amorem puellae juxta filii tui consortium. Puella verò die noctuque lacrymabiliter conjungo.

Sancta nuptias nobilitate ethnici respiciunt,

b

* al. corona junctio, vel corona conjugio.

EX MSS.

biliter in laudem Dei sui non cessabat vocem psal-
morum canere, sicut faciebat pater ejus Gavinius
presbyter. Hoc nuntiatum est Diocletiano Augusto.

eidem vio-
lenter stu-
pranda tra-
ditur;

2 Tunc Diocletianus Augustus furore plurimo
accensus iussit Maximino, ut revocaretur ad do-
mum patris sui Gavinii presbyteri dicens: Non
coinquinetur palatium nostrum; sed in domo pa-
tris sui ibidem eâ utere, sicut desideras, & relin-
que eam. Eodem tempore dimisit eam. Respon-
dit Serena dicens: Qui liberavit famulam suam
Sufannam priorem, liberet & te, & sit tibi auxi-
liator, dans ei pacem cum gloria. Veniens autem
Sufanna cum duabus mulieribus in domum suam
introivit, & jactans se in pavimento, cœpit or-
rare Dominum Jesum Christum. Ipse autem noctu
veniens ad eam Maximinus, introivit in cubicu-
lum, ubi orabat Sufanna, & in ingressu ejus ap-
paruit angelus Domini supra Sufannam: ille au-
tem videns claritatem tantam, timuit, & cursim
fugit ad palatium, & non contigit eam, & narra-
vit omnia patri suo Diocletiano Augusto. Dixit
autem Diocletianus Augustus: Hoc genus non est,
nisi ars magica, & misit Curtium, & iussit ut in
domo sua eam audiret amplissimè. Veniens Cur-
tius cœpit magis ac magis pavere.

B

sed ab ange-
lo contra
vim illam
defensa
d

3 Eodem tempore Diocletianus Augustus in-
troivit ad Serenam uxorem suam, & cœpit cum
ea habere altercationem de Christi adventu, & de
idolorum cultura: & dum convictus d fuisset à
Serena, convertit se ad Sufannæ disciplinam, di-
cens ad Serenam: Quare ita egisti, ut non con-
sentiret puella prudens & pulchra filio meo in con-
jugium. Serena dixit: Quia elegit melius, quod
nobis filius tuus in relatione sua enarravit, lumen
æternum, quod Maximinus enarrare non tacuit.
Iratu Diocletianus Augustus misit ad quemdam
Macedonium sacrilegum paganum, cui hoc præ-
cepit dicens: Coarctata eam in domo sua, ut sa-
crificia diis offerat; tamen occultè propter man-
suetudinis nostræ invidiam.

jubetur sa-
crificare si-
mulacro Jo-
vis,

4 Veniens autem Macedonius introivit in do-
mum ejus in regione Salustii, & cœpit coarctare
eam ad sacrificium, deferens deunculum aureum
Jovis, & mensam tripodam. Cum vidisset hoc
Sufanna insufflavit, & flectens genua, ad Domi-
num dixit: Domine, ne videant oculi mei dæ-
monum thecas; sed consolare ancillam tuam.
Tunc dixit Macedonius ad eam: Erige te à ter-
ra, & adora deum Cæsaris. Erigens caput suum
Sufanna ad cælum, subito simulacrum nusquam
comparuit. Tunc Macedonius dixit ad eam: Cu-
piditas auri seduxit te, & in impetu cupiditatis
clarefecit te; tamen gratias ago tibi, quia nisi a-
more deorum non furata esses eum. Illa autem
consignans pectus suum dixit: Dominus misit an-
gelum suum, & tulit eum à facie mea, ne pol-
luerentur oculi mei.

C

quod preci-
bus suis abi-
gens, mar-
tyrio coro-
natur,

5 Eâdem horâ introivit unus de servis Mace-
donii, & nuntiavit Jovem aureum in platea ante
palatium Salustii jacentem. Accensus irâ Macedo-
nius ipse manibus suis exspoliens eam, cœpit eam
fustibus cædere. Sufanna autem gaudens dicebat:
Gloria tibi Domine. Dixit ad eam Macedonius:
Confule tibi, & sacrificia. Illa autem consignans

pectus suum dicebat: Ego Deo meo me ipsam
desidero sacrificium offerre. Eodem tempore Ma-
cedonius renuntiavit Diocletiano Augusto rem ge-
stam, & quomodo Jovis simulacrum expulsum
est, & confractum in platea & reductum fuisset.
Tunc iussit Diocletianus Augustus, ut ibi intra
domum suam juxta domum Gaii episcopi gladio
puniretur; quæ percussa intra domum suam emi-
sit spiritum.

D

6 Hoc cum audisset Serena Augusta cum gau-
dio noctu veniens collegit corpus sanctæ Sufannæ
martyris, & sanguinem, quem effuderat in eod-
em loco, cum suo velamine deterfit, & posuit
in capsam argenteam in palatio suo, ubi die no-
ctuque furtivis vicibus orare non cessabat; cor-
pus autem sanctæ Sufannæ ipsa manibus suis or-
navit cum linteaminibus & cum aromatibus, &
posuit juxta corpora sanctorum in cœmeterio A-
lexandri in Arenario, in crypta juxta sanctum A-
lexandrum, juxta civitatem Figlinas e tertio Idus
Augustas. Ab eodem die cœpit beatus Gaius epi-
scopus in eadem domum introire, ubi gladio
fuerat percussa, & Sacrificium Domino Deo suo
offerre pro commemoratione beatæ Sufannæ po-
pulo. Quia domus ad domum beati Gavinii pre-
sbyteri jungebatur beati Gaii episcopi, ab eodem
tempore jam tale erat signum Christianis, & sta-
tio deputata in duas domos f, quod est usque in
hodiernum diem. Factum est autem hoc Romæ
in regione sexta juxta vicum Mammurtini g * an-
te forum Salustii, regnante Domino in universo
mundo cum Patre & Spiritu sancto, Domino no-
stro Jesu Christo in secula seculorum. Amen.

E

f

g

* al. Mam-

muri

A N N O T A T A.

a In Commentario prævio de Serena satis di-
ctum est, & circa illam plura discutienda erunt
ad diem 16 Augusti, quo annua ejus memoria
in Martyrologio Usuardino & Romano celebratur.

b In aliis Mss. pro Maximini legitur Maximia-
ni. Baronius supra apud nos § 2 Commentarii præ-
vii num. 17 notat, utrumque illud nomen pro-
miscuè scribi, eoque Galerium Maximianum de-
signari. Sed hic dici non potest filius Diocletiani,
nisi adoptivus, ut eminentissimus scriptor ibidem
fatetur.

c Alibi vocatur Gabinus vel Gabinius, cujus
Acta ad diem 19 Februarii Majores nostri ut-
cumque illustrarunt.

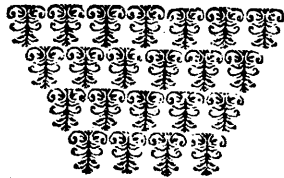
d Quandoquidem Serena erat occultè Christia-
na, ut alibi in iisdem Actis dicitur, satis mira-
ri non possum, quod de Christi adventu & de i-
dolorum cultura tam aperte disceptaverit, ut
Diocletianus ab ea convictus fuerit. Hac itaque
non videntur satis coherere.

e De hoc loco in Commentario prævio num. 7
& 8 satis superque disputatum est.

f Titulus ille ad duas domos num. 5 & 6 Com-
mentarii prævii etiam abundè explicatus est.

g Vicus Mamurri vel Mamuri ab aliis appella-
tur, & à statua Mamurri fabri nomen accepit,
ut in Commentario prævio num. 5 exposuimus.

F

DE SS. MARTYRIBUS ANONYMIS

NICOPOLI.

Ex Hieronymianis.

J. B. S.

XI AUGUSTI.

*N*ter alias annuntiationes in codicibus illis suspectas, de quibus in Pratermissis egimus, hac satis secunda videtur, tamen nullum Martyrem nominat. Verba sunt: In Nicopoli, passio multorum Martyrum, quorum nomina Deus scit, quomodo & alibi classes Martyrum anonymorum connectit hoc Martyrologium; quorum

nomina solus Deus scit. De ipsa positione seu martyrii loco Florentinus merito dubitat, ita Observans: Quæ vero Nicopolis sit inter plures hujus nominis urbes, affirmare difficile est. In Nicopolim Thraciæ sive Bythiniæ propenderem, quod ibi major, temporibus præsertim Diocletiani, fuerit Martyrum carnificina. Valeat conjectura, cui quod superaddamus, non occurrat.

DE S. DIGNA VIRGINE

TUDERTI IN ITALIA.

E
J. B. S.XI AUGUSTI.
Signata in Romano,

*N*ullis antiquis Fastis aut Martyrologiis innotuit hæc S. Digna virgo Tudertina, signata primum hoc die à Baronio in Martyrologio Romano: Tuderti, S. Dignæ virginis, pro qua citat vetera monumenta Mss. ecclesiæ Tudertina, quæ inde se accepisse testatur; de eadem etiam agens in Annalibus tomo 2 ad annum 303, ubi inter plurimos alios sanctos, plerosque Martyres, & ipsa connumeratur, sed solo ferme nomine cognita. Plurescula suggestit Ferrarius ex Officio ecclesiæ Tudertina anno MDCVI Romæ approbato, quæ hic describenda censui; cum aliunde nihil traditum reperire potuerim præter gloriam posthumam, in translatione reliquiarum ejus cum aliis multis potissimum consistentem, quam habes non semel repetitam in Commentario de S. Romana ad diem XXIII Februarii. Hic igitur Ferrarii textum in

Catal. SS. Italia protulisse sufficiet. Sic habet:

2 Digna virgo Tudertina, Diocletiano & Maximiano imperatoribus, admiranda pietate Christianam religionem colens, virginitatem Christo dicatam integram etiam mente conservare studebat. Ea humilis erat, in oratione frequens. Cum verò persecutio in Christianos invalesceret, ejus declinandæ causâ cum diutius eam ferre non posset, sæpius Deum precata, ut se à tantis malis eriperet, huc illuc latitando in solitudinem se recepit: ubi vitam in orationibus, vigiliis, jejuniis, cælestique conversatione traducens, miraculis, quibus sanctitas illius comprobata est, plurimis claruit. Denique in morbum incidens, brevi ad Sponsum III Idus Augusti evolavit. Cujus corpus Tuderti in basilica S. Fortunati condigno honore requiescit. Subditur hexastichon ad S. Dignæ nomen alludens, in quo nihil magnopere video lectoris attentione dignum.

Iaudatur à Ferrario.

DE S. RUFINO MARTYRE

MARSORUM IN ITALIA EPISCOPO

COMMENTARIUS CRITICUS.

J. B. S.

§ I. S. Rufinus M. qui xxx Julii colitur ab hodierno S. Rufino distinguendus.

SEC. IV.
Inter Rufinos distinguendus

N eosdem scopulos relabimur unde vix bene emerferamus die xxx Julii, ubi de S. Rufino Assisienti martyre agendum fuit. Frustra rogati sunt Assisenses, lucem aliquam nempe tolerabiliora monumenta suggererent, unde id solvi posset, quod ibi à nobis quaesitum est, Unusne an plures sancti Rufini Assisii celebrentur, quibusque diebus singuli? De Martyre, quem dicta xxx Julii retulimus, dubium mihi quidem non est quin is indicetur quem in celebri descripto à nostro Augusti Tomus II.

bis sermone laudavit S. Petrus Damianus, dum ita scripsit: Beati igitur hujus Martyris corpus de suburbio Assisientis oppidi, ubi antiquitus fuerat positum, intra mœnia postmodum fuit gentilis impetus terrore translatus: ubi & Ughellum restitavimus rotundè asserentem, quod Hugo episcopus anno 1050 corpus S. Rufini transfulerit. Habes ibidem num. 4 rejectam Ferrarii assertionem, quæ eodem die alium S. Rufinum obtrusit, ab eo S. Martyre toto calo diversum.

2 Superest modo querendus Episcopus, qui Assisii etiam martyrio coronatus sit, de quo ita Ferrarius scripsit: aquæ ac confuso vitæ da;

LIII

cobillus

AUCTORE *cobillus de Sanctis Umbria tom. 1 à pag. 701 :*
J. B. S. Vita S. Rufini martyris, episcopi populi Marforum, qui sanctam fidem Assisii plantavit & in ea civitate martyrio affectus & sepultus, ejusdem protector est. Videtur hic satis aperte collusisse *Jacobillus cum Ughello, quem audire juvat sub titulo de Marforum episcopis tom. 1 à col. 955, ubi primo loco Rufinum collocat, longiorique oratione nescio qua Acta commemorans; Et hæc quidem sunt, inquit, quæ summam de vita S. Rufini videntur posse adferri. Acta porro illa quanti facienda sint & Baronius pridem & Ughellus ipse satis declarant; mihi certe tanti non sunt, ut ea huc velim adducere: ea nobis hic sola dirimenda est questio, jam à tanto tempore proposita Unusne an plures sancti Rufini Assisii celebrentur? Loquamur pressius: Num is quem dedimus xxx Julii cum eo qui hoc die colitur sit confundendus? De aliis enim Rufinis Assisinatibus, quos Ughellus ibidem commemorat, hic non agitur. Audi ipsum loquentem:*

3 Unum autem tantum Rufinum esse, qui tam Marfos quam Assisinate in Umbria illustraverit Euangelio, ac Antistes utrisque præfuerit populis, PRO CERTO HABEO, tamen monumenta Mss. utriusque ecclesiæ de genere mortis locoque videantur discrepare, in ceteris tamen conveniunt. S. Petrus Damianus in suis sermonibus, illorum temporum haud satis peritus, duos Rufinos invenisse videtur cum narrat in xxx diem Julii ejus mortem incidisse, affirmatque, eadem die Assisii ejus festum celebrari solere. Quamobrem Martyrologium Romanum autoritate Petri Damiani innixum S. Rufinum retulit in hanc diem TAMQUAM EPISCOPUM ASSISINATEM, in XI vero diem Augusti alterum Rufinum Marforum episcopum, cum tamen constet, utriusque Rufini Acta vel simillima vel eadem esse, atque apud Marfos Assisiumque XI die Augusti festum S. Rufini celebrari cum iisdem lectionibus officioque in quibus narratur, primum Marfis deinde Assisinatibus eundem Rufinum episcopali munere insignitum præfuisse. Perperam igitur unus idemque in duos fuisse dissectus videtur ex Petri Damiani errore.

4 *Bona Ughelli venia, nec S. Petrus Damianus* duos Rufinos invenit, neque Martyrologium Romanum S. Rufinum retulit in hanc diem (xxx Julii) tamquam episcopum Assisinate. *En ipsissima ejus verba:* Assisii in Umbria, S. Rufini martyris, in notis autem: Exstat de eodem sermo S. Petri Damiani. *Ex toto autem S. Petri Damiani sermone, quem ad istum diem dedimus, nec verbum extuderis unde de Episcopo vel remotissime agi intelligatur. Ut quid igitur tanto conatu insurgit ut S. Damianum & ex ipso Baronium de geminato S. Rufino episcopo accuset? Sinat, obsecro, sanctum Martyrem, de cujus solo labro vel urna lapidea inter Hugonem episcopum & cives Assisinate anno 1050 disceptabatur, cultu suo gaudere tamquam simpliciter Martyris, Episcopum vero ab eo diversum audacter statuatur, de quo non XI sed XIII seculo reperto ne quidem somnari potuit Damianus. Testem ipsum Ughellum advoco in Vidone Assisensi episcopo dum ita loquitur:* Meruitque S. RUFINUM PRIMUM ASSISII EPISCOPUM & martyrem invictum, qui ad eam diem mortales latuerat, reperire, reperiuntque in Cathedrali honorificentiori loco collocare die III mensis Augusti MCCXII.

5 *Habes hic S. Rufinum primum Assisientem episcopum & martyrem invictum, habes seculo primum tertio decimo repertum ejus sacrum cor-*

pus, tumque in ipsa Cathedrali totius populi venerationi expositum quod ante eam diem mortales latuerat. At certe non latuerat sanctus ille Martyr synonymus de quo in sermone suo loquitur S. Damianus, utpote cujus urnam (num. 6) corripientes septem homines AD S. RUFINI BASILICAM tanta celeritate provexerunt. Exstabat itaque Assisii seculo illo undecimo notissima S. Rufini basilica à populo in tanta veneratione habita ut Hugone episcopo loci nequidquam repugnante, eò etiam repertam ejus urnam detulerint, qui proinde alius, omnino censeri debet ab eo S. Rufino episcopo, qui duobus post seculis primum reperiens est & in Cathedrali depositus. De priori illo quem proprio natali die xxx Julii retulimus, dicta sunt qua dici potuerunt ex S. Petro Damiano, nunc disquirendum superest, quis ille sit S. Rufinus episcopus item & martyr, qui hac die XI Augusti in Martyrologio Romano refertur.

§ II. S. Rufinus, qui hoc die Assisii colitur, videtur dicens Marforum episcopus.

H Odierna annuntiatio Martyrologii Romani *Qui hoc die his plane verbis concipitur:* Eodem die passio sanctorum Rufini Marforum episcopi & sociorum sub Maximino imperatore. *Ad quam hic omnino præmittenda Baronii notatio in hæc verba:* Agitur de eodem (Rufino episcopo) hac die in ecclesia Marficana. Legi tam ejus quam S. Cæsidii ejus filii martyrii Acta ab eadem ecclesia accepta, quæ tamen non levi indigent emendatione. Reperimus vero alia illis fideliora, sed imperfecta, nobis impartita ab ecclesia Pistoriensi, producta tantummodo usque ad Rufini carcerem, in quem Romæ detrusus fuit. Cetera autem quæ desiderabantur in primo exemplari, ab alio aliquo superaddita, qui maluit ea suo ingenio ad finem perducere, quam relinquere imperfecta... Vetus traditio prædictæ ecclesiæ & antiqua monumenta contradicunt; quibus constat S. Rufinum unà cum Silone & Alexandro apud Reate fuisse truncatum capite tertio Idus Augusti, Cæsidium autem passum esse Transaquis apud lacum Fucinum pridie Kal. Septembris. Viget ibidem utriusque martyris religiosa memoria multis miraculis illustrata. *Hinc manifestè colligitur, in Actis illis quæ vidit Baronius, nullam prorsus Assisii fieri mentionem.*

7 *Neque vero à dictis multum dissentit Ferrarius, sic sua torquens, ut à Baronio non videatur velle discedere. En ejus textum:* Rufinus episcopus Marforum, cum Maximino Imp. fidem D. N. I. C. gentilibus in Marficana civitate prædicaret, à Luciano quodam Imp. ministro, qui ex Piceno Romam per Valeriam transibat, cum apud Arcum Augusti ab urbe Roma ad 75 M. P. distantem, magnam populi multitudinem ad Rufini prædicationem conversam vidisset, apud Imp. delatus est, unà cum Cæsidio presbytero qui Transaquis prædicabat. Is Alcanium Cornicularium eodem misit: qui Rufinum vinctum Romam perductum carcere inclusit. Cæsidius verò cum Rufinum captum & Romæ in custodia detineri accepisset, ad Urbem veniens, Rufinum nocte allocutus, ad eum per fenestram ingressus est. Post aliquot dies è carcere cum aliis Christianis emissi, Rufinus ad propriam ecclesiam reversus est. Cumque prædicatione.

in quo Ughelli opinio

B

refellit

E

F

Marfis vinctus, detur vinctus, candus,

A catione & signis multos ex gentilibus in dies converteret, iterum ab idolorum cultoribus captus unà cum Alexandro & Silone variè exagitatus, tandem apud Reate capite truncatus martyrium consummavit 11 Idus Augusti.

femotis variis adiunctis

8 *Multa ibi citat Ferrarius, longè plura Jacobillus, quæ utinam ex fontibus ipsis clarius liceret perspicere. Verum ut ut ea sint, certè Jacobillus & à Ferrario & à Baronio recedit quam longissimè, ut ex solo ejus titulo superius relato, satis apertè ostenditur. Repetamus verba: Vita S. Rufini martyris, episcopi populi Marforum, qui sanctam fidem Assisii plantavit, & in ea civitate martyrio affectus & sepultus, ejusdem protector est. Historiam porro ita contexit, ut multa incongruè misceat, Rufinum ex Amasia Cappadocia metropoli Romam adducens tempore Imp. Maximiani, quem cum S. Fabiano Papa ineptè connectit; de cetero ita sua commiscens ut Ughello succenturiari voluisse, satis manifestè pateat. Non eò tamen cum aberrante Ughello progressus est, ut celebre martyrium sanctarum Nicia & Aquila historia Rufiniana imperitè innecteret, Romanamque adduceret quas in Lycia martyrium subisse constat; de quibus videnda quæ diximus ad diem xxiv Julii quo ab Ecclesia celebrantur.*

non facile conciliandis

9 De cetero præverat Ughellus in inchoanda S. Rufini passione Amasia sive in Cappadocia, sive fortasse in extrema Germania, ubi Proconsule cum aliis ad fidem converso, liberatus carcere in Italiam profugit ibique populo Marsicano Evangelium ferventi zelo prædicans, iterum captus Romanamque perductus Andream Proconsulem illum à se antea conversum ad martyrium fortiter subeundum animare non desistit; deinde vero ex divino nutu, permittente præfecto, vincula discussit, ad Marsos suos feliciter rediit, solatusque tantisper pusillum gregem, Assisinatibus in Umbria, tum idololatriæ tenebris adhuc immeris eodem pietatis ardore episcopum se præbuisse dicitur & apostolum, adeoque primum scilicet Evangelii in ea regione prædicatorem.

10 Quo munere, (Ughelli verba sunt) cum ardentius, ideoque cum incredibili gentis admi-

ratione perfunderetur, iterum teterimo carcere mulctatus est, adolendaque Apollini thura abominatus, cum locis ignis tulit sententiã, sed infufflante angelo, cum dissipatus ignis decidisset ardorem, liberis illibatisque ad exitum patuit for-nax, eoque perspicuo miraculo, cum plures convicti evafissent Christiani, solus Aspafius præfectus in Christianam rem odio pertinaciori concepto, Rufinum sociosque vivere non est passus, quibus furdus edaxque ignis, voracitatem suam oblitus pepercisset; siquidem cum extra muros Assisinas duci jussisset Rufinum, thola lapidea ad ejus collum alligata in ingluviem fluvii Eloasii præcipitatum, omnesque ad unum sævissime tortos occidit die xi mensis Augusti. Ita Ughellus cum suo Jacobillo S. Rufinò martyrii palæstram Assisium statuere contendit, nequidquam refragantè Martyrologio Romano.

AUCTORÈ
J. B. S.
*rejetis que iterum * f. depulisset*

11 Pergit autem postmodum idem Ughellus æquè magistratitè: Et hæc quidem sunt quæ summam de Vita S. Rufini videntur posse adferri, utinam majori fide & auctoritate. Audisti jam supra; Unum autem tantum Rufinum qui tam Marsos quam Assisinas in Umbria illustraverit Evangelio ac antistes utrisque præfuerit populis, PRO CERTO HABEO, tamen monumenta Mss. utriusque ecclesiæ de genere mortis locoque videantur discrepare. Fallor equidem nisi rectè discrepent, & in hoc discrepare debeant quod unus tantum Rufinus fuerit. Jam binos istius nominis Assisinatibus asseruimus, Martyrè nempe, de quo meminit S. Damianus, & alium primum Assisensem; sed non Marsorum episcopum, cujus sacrum corpus anno mcccxi repertum ostendimus, ut adeo duobus illis contenti esse possint Assisenses, tumque, quo de hic modo agimus, Marsis relinquere, sicque amba ecclesiæ proprium synonymum episcopum suum, vel eodem hoc die merito celebrare possint, quidquid, nescio à quo tempore, confusi videantur: Utrum vero è duobus Pistoriensis, Hispellenses alique à Jacobillo enumerati, ut patronum venerentur, ipsismet curiosus disquirendum relinquo.

Ughelli conjecturis

E

c DE S. TAURINO EPISC. ET CONF.

EBROICIS IN GALLIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

P. B.

§ I. Ejus cultus & reliquiæ.

FORTE
SEC. V.
Cultus ejus antiquitas

Ebroica, sive Ebroica; vulgo E-vreux, civitas est Gallia in moderna Normannia tum rebus aliis, tum episcoporum antiqua sede nobilis. Horum agmen duxisse creditur sanctus Taurinus, quem illa ut primum apostolum suum ac patronum jam à duodecim retro seculis veneratione solenni est profecuta; nisi forte etiam antequam revelatum esset indicio celesti corpus ejus, notus apud suos cultusque fuerit; quod ut inficiari non debemus; ita non suppetit, quo probemus. De seculo VII, & quidem non multum provecto dubitare non poterit; qui primæ inventionis ejus Historiam, Vita infra subjectam expenderit. *Mars Augusti Tomus II.*

tyrologis innotuit serius; ut Usuardo, qui declinante seculo IX sic illum annuntiabat ad 11 Idus Augusti: Apud castellum Ebroas, sancti Taurini episcopi; item haud satis explorata ætatis amplificatori cuidam Martyrologii Hieronymiani in codice Corbeiensis apud Acherium ac Florentinum, ubi eodem die legitur: Ebrocas, natalis sancti Taurini episcopi & confessoris; tum quibusdam eorum, qui Bedæ ac Flori nostri Martyrologium auxere post editam sancti Præsulis Vitam, ex qua memoria sancti Gaugerici episcopi Cameracensis subiecisse censendi sunt: Et sancti Taurini, fratris ejus; ac tandem, ut recentiores præteream, Romani Martyrologii reformatoribus, qui sic illum hoc die Gaugerico præmittunt: Apud *L. 111 2* Ebroi-

AUCTORE
P. B.

Ebroicenses in Gallia, sancti Taurini episcopi, qui à beato Clemente Papa illius civitatis episcopus ordinatus, Euangelii prædicatione Christianam fidem propagavit, ac multis pro ea susceptis laboribus, miraculorum gloriâ conspicuus obdormivit in Domino. *An à beato Clemente Papa sit ordinatus episcopus, postea dispicietur.*

& solennitas apud Ebroicenses.

2. *Ex his facile quisque intelligit, primariam cultus Tauriniani sedem habitas fuisse semper Ebroicas. Et ibi sane præter hunc ejus natalem, qui per totam illam diœcesim in populo festus est, & cum Octava celebratur, colitur insuper, Officio tamen semiduplice tantum, dies v. Septembris, tamquam perpetuæ inventi corporis ejus memoria consecratus, ut ex loci Breviario constat: quamquam vix dubium est, quin hac ipsa inventionis ejus memoria ibi fuerit olim quotannis instaurata sollemnis, ubi conditus tamdiu sacer ille thesaurus, iterato spirituum caelestium concentu & prodigiosa lucis columna commonstrante, resusus tandem fuit, nec sine assiduis exinde miraculis ad seculum usque nonnum servatus, in loco videlicet suburbano versus occidentem, cui ecclesia primum elevato imposta tumulo, tum adjunctum Ordinis Benedictini cœnobium, sancti utraque Taurini nomine celebria, religionem asseruere; donec ab ethnicis Normannis eversa funditus conciderunt; nimirum ut per eosdem, Christiana subinde sacra profectos, titulo eodem, sed loco tutiore, intra urbis videlicet ambitum, erecta consurgerent; iterum tamen sub Philippo Augusto Galliarum rege seculo xii diruenda; iterumque, ut modo subsistunt, posterius excitanda. Consule Arturi Du Monstier Neustriam piam à pagina 360; ubi etiam queritur, istius monasterii per hæc calamitates omnia penè monumenta manuscripta esse oblitterata & oblivioni tradita; qua quidem inter alias causa me movit, ut nihil inde solida lucis aut poscerem aut sperarem.*

Arvernus, & Burgundiones in cœnobio Gigniacensi.

C

3. *Crevit interea, longèque per alias etiam provincias propagatus est cultus ejus peculiaris ac proprius, & maxime per sacras ejus reliquias, frequentissimis, quocumque devenerunt, prodigiis illustratas. Neque enim illa omnes in monachorum ejus apud Ebroicas potestate manserunt; sed earum pars magna, versus medium seculi noni, ne grassantibus identidem ibi tum Normannis in prædam aut sacrilegia cederet, usque in Arverniam translata, per annos aliquot fulsit miraculis; uti narrat coævus auctor ac testis in Historia prima inventionis ejus, superius memorata, & post hunc alius in Historia translationis, quam infra tertio loco proferemus in lucem. In hac porro posteriore ad hoc scriptor præsertim incumbit, ut rationem exponat oppido mirabilem, qua sacer idem thesaurus ante finem seculi ix ex Arvernia furtim sublati, atque in Burgundia Comitatum & cœnobium Gigniacense, ultra quod asportari nullo modo poterat, invecus, ita conquevit, ut statim hac occasione S. Taurinus ex universi cœnobii decreto patronus recentis istic ecclesie perpetuus & nuncupari cœperit & honorari. Sed nihil ad venerationem ejus quaquaversum extendendam cogitari potest illustrius, quam illa earundem reliquiarum è cœnobio jam laudato ad vicinas usque Lugdunum ecclesias anno Christi 1158 instituta & infinitis passim ornata miraculis circumvectio, quam infra postremo loco descriptam exhibebimus.*

4. *Videntur autem ista ejus pignora ad hunc usque diem Gigniaci manere deposita; nisi forte (quod nescimus) inde mota sint post annum Chri-*

sti 1547 & eorum inspectionem legitimam, cujus à D Gigniacensibus exscriptum habemus instrumentum in quo rite authenticum, quod è Gallico sic Latine vertimus: inspectæ fuerunt ejus reliquiæ
Hac die xix mensis Maii anno m̄dxlvii, festo Ascensionis Domini nostri Jesu Christi in ecclesia Prioratus conventualis S. Petri Gigniacensi, hora circiter meridianâ dictæ diei, nobiles & religiosæ personæ Fr. Simon de Grandmont eleemosynarius & vicarius generalis reverendi in Deo patris ac domini Ludovici De Rye, episcopi & principis Gebennensis, abbatis abbatiarum S. Augendi (S. Oyon de Foux, Albæ-ripæ, Aceii (Accey sur l' Ognon,) Prioris ac domini dicti Gigniaci; Joannes de Grandchamp, Prior claustralis & cellerarius, Joannes De Montionet, sacrista; Leonardus Du Saix, Gaspar De L'aulberpin Religiosi claustrales dicti Prioratus, Paris de la Lye diaconus, Franciscus De Montrichard, Joannes De saint Germain, in dicto Prioratu novitii, & Ludovicus Chappon dicti Gigniaci notarius; ad hoc vocati & requisiti prædicti vicarius, Prior claustralis sacrista, commissarii ac deputati dicti domini Reverendissimi, ut visitemus capsam, in qua requiescit corpus domini nostri S. Taurini in theca lignea argento defuper puro & multis locis auro obducta, in quo argento elaboratæ extant effigies variæ, ut domini S. Taurini, nostræ Domine (Maria virg. Deipara,) & aliæ, nos supradicti commissarii venimus, die & hora ut supra, in dictam ecclesiam, & secundum commissionem nostram aperuimus dictam capsam, in qua invenimus caput & ossa dicti domini sancti Taurini simul cum vetusta schedula membranea sic inscripta: HIC REQUIESCIT CORPUS BEATI THAURINI EPISCOPI ET CONFESSORIS: & quia dicta schedula jam tunc erat valde antiqua, renovavimus illam per aliam schedulam prioris appositam. Quod caput & ossa involuta sunt telæ candidæ superinducto tapete serico.

5. *Item invenimus in dicta capsâ reliquias S. Siagrii & S. Ferradei, cum schedula imposita, in qua scriptum est, HIC SUNT RELIQUIÆ SANCTI SIAGRI ET FERADEI, telæ involutas. Insuper invenimus in quadam tela ossa domini S. Marini martyris, ut notat hæc epigraphe: HIC SUNT RELIQUIÆ SANCTI MARINI MARTYRIS, ID EST, DUO OSSA. Invenimus præterea in pyxide lignea operculo inducta, in qua sunt plures reliquiæ & scheda membranea, in qua scriptum est: Reliquiæ de Sanguine Domini. Reliquiæ de Sancta Maria; de sancto Jbanne; de sancto Marino; de sancto Amane; de sancta Juliana, de sancto Leodegario; de sancto Desiderio; de sancto Romano; de sancto Eugendo; de sancto Joanne apostolo & evangelista. Item in alio panno lineo invenimus reliquias sequentes cum sua singulis superaddita epigraphe, nempe primâ: RELIQUIÆ S. LUPÍ CONFESSORIS ATQUE PONTIFICIS, S. EUSTASII CONFESSORIS: ITEM UNAM COSTAM, ET UNUM DENTEM [de] RELIQUIIS S. SALVATORIS CONFESSORIS. RELIQUIÆ SANCTÆ TIGRIDIS VIRGINIS DE URBE MORIANA. RELIQUIÆ S. JOANNIS CONFESSORIS: SANCTUS VAULDEBARTUS. Et eodem die & momento accepimus de duobus ossibus magnis, quæ erant in capsâ domini S. Aquilini, unum, & posuimus in capsâ domini S. Taurini. Et nos dicti commissarii & Ludovicus Chappon notarius certificamus, supradicta esse vera & ita per nos comperta, sub subscriptione manuali nostra cum illa dicti Ludovici Chapon, hic apposita jussu nostro, &c. Sequuntur subscriptiones legiti-*

E

anno Christi
1547.

F

A legitima. *A tergo legebatur*: Apographum ex autographo de reliquiis & ossibus, quæ requiescunt in capsa domini sancti Thaurini.

Dicitur tamen eius corpus ad hoc esse Ebroicis;

6 *Observari hic velim, huiusmodi vocibus* Corpus beati Thaurini; Caput & ossa sancti Thaurini; non semper significari corpus integrum, sed partes saepe tantum aliquot corporis; nam in hisce phrasibus, uti iam saepius dictum, frequentissima solet esse figura synecdoches. Non sequitur adeo ex instrumento jam dato, ut alibi nulla possint esse corporis ejusdem partes, quæ & ipsa hoc sensu corpus appellantur. Ita sane explicandus videtur auctor Neustriæ piæ, cum ad Joannem de Glatignio, abbatem S. Thaurini apud Ebroicas decimum, qui seculo XIII floruit, hæc notat pag. 361: Cujus tempore inventum est corpus S. Thaurini. Sic & Tillemontius Monumentorum tomo 4 in S. Dionysio pag. 488, cum ait, etiam nunc in eodem Ebroicensi cœnobio S. Thaurini corpus aservari, addens, vidisse se scripta authentica de quibusdam miraculis, quæ contigisse asserantur ibi die XVII Augusti anno 1690 & X Maii anno 1691. Et verò quod ipse corpus appellat, reliquias alii nuncupant cum ipso Ebroicensis ecclesiæ Breviario anni 1587 in Lectionibus propriis de Sancto pro Octava, ubi de eodem illo monasterio legitur: In quo ad hoc usque tempus in honore & veneratione habentur ejus (S. Thaurini) reliquias.

& esse, vel certe fuisse Fiscamni;

* i. e. sepulcrum

7 Non ita mihi promptum est ostendere, quis esse debeat aut possit sensus eorum, quæ relatus à Chesnio inter Normannia scriptores Ordericus Vitalis, auctor seculi XII, sic habet pag. 557: Post longum tempus (ab obitu Sancti) religio Christiana crevit; & clerus Ebroicensis cum fidelibus indigenis primi præfulis sui Thaurini polyandrum * quæsit, Deoque monstrante invenit. Deinde reverenter de terra levatum est, (hac satis aperte pertinent ad seculum VII seu primam inventionem & elevationem, cujus infra vetus Historia profertur) & post aliquod tempus à fidelibus Fiscanum translatum est. Ibi venerabile cœnobium monachorum ad Deitatis cultum jugiter agendum constructum est, ibique in capsa pretiosa sancti Viri corpus veneranter aptatum est. Quid hic est post aliquod tempus, à prima inventionem videlicet? Haud dubiè multo minus, quam post longum tempus, quod supra dicebat inter obitum ejus & primam inventionem intercessisse; imò qui phrasim illam quàm latissime accipient, vix ad centum, opinor, annos, hoc est, ad octavum usque seculum, extendi patientur. Atqui tum in cœnobio Fiscamni monachi nondum erant, qui in capsa pretiosa sancti Viri corpus aptare potuerint; sed seculo primo XI, sive annis post primam inventionem fere quadringentis, quod valde longum tempus est; & annis circiter quinquaginta post capitis ejus & ossium translationem in Arverniam; & annis fere ducentis ante secundam reliquiarum ejus inventionem apud Ebroicas, de qua modo diximus. An hic ergo tertiam aliquam intelligemus ejusdem corporis portionem? Statuant illi, quorum interest: mihi non liquet.

8 *Id certum videtur, quod ibi Sanctus noster* quo loco & aliis, colitur Sanctus honore singulari. *eximio fuerit in honore; cum aram habuerit suo nomine consecratam, juxta quam sepultura sibi locum abbates aliquot Fiscamnienses olim elegerunt; ut in eorum catalogis apud Arturum Neustriæ piæ pag. 236 & seqq. videre est. Cultum ei quoque proprium deferunt ecclesiæ Rotomagensis & Bajocensis in Normania, quem ambarum testantur Breviaria. In archicœnobio Cluniacensi Pa-*

pebrochius noster, illac anno Christi 1661 Romæ in Belgium cum Henschenio rediens, S. Thaurini scapulam inter alia Sanctorum ibi celeberrimum pretiosa lipsana veneratum se esse, testatur in Itinerario suo Ms. Et verò quis loca memoret sigillatim omnia, ad quæ culus ejus aliquis peculiaris penetraverit; quando etiam trans mare dicitur usque in Hiberniam pertigisse, apud Castellatum in indice Martyrologii sui universalis? Imò verò piaculum esset præterire hoc loco ecclesiam S. Joannis Calybitæ Romanam, in qua & corpus ejus esse, & festum hoc die celebrari dicitur; nisi de illa solidius aliquid optarem, quàm quod sine instrumentis idoneis narrant Octavius Panciroli in Thesauris Romæ absconditis pag. 627, & Carolus Bartholomæus Piazza in Hemerologio Romano ad XI diem Augusti. Itaque cultu asserendo super sedens, ad Acta discutienda progredior.

§ II. Acta ejus, aliaque consequentia monumenta.

A Cta S. Thaurini dudum typis expressa prodierunt; non tamen intacta prorsus & integra; ut in Sanctuario Mombritiano tom. 2 à fol. 325, & in Speculo historiali Vincentii Bellocensis lib. 10, capp. 33, 34, 76, 77, 78, 79. Eadem accepimus integerrima ex pluribus Mss. à Patre nostro Petro Francisco Chiffletio, puta (ut ad marginem adnotavit ipse) Ex Ms. codice Gigniacensi, & Mss. Accincti monasterii, & Vallis Lucentis, & Corneoli, & Cartusie Divionensis. Eadem habemus in ecgrapho separato Ex Ms. Rubæ Vallis. Sed, quoniam horum autographa non vidimus quantam præ se ferrent aetatem, ea dare malimus ex codice nostro membranæ signato Ms. 84, in quo scripta fuerunt manu perelegante; ex mea & sociorum conjectura circa seculum decimum. Diviso in capita & numeros erit nostra; cetera auctoris, qui se num. 7 & alibi Deodatum nominat, & ab ipso S. Thaurino baptismum ait suscepisse atque ordinem presbyterii, imò & morienti se jurat adstitisse num. 14. Ex hac porro eadem Vita manifeste profuxerunt ejus compendia quadam seu Sancti elogia in Breviario Ebroicensi anni 1587 ad diem XI, XII, XVIII Augusti; in Equilini catalogo lib. 7 cap. 50, apud S. Antoninum in Historiis part. 1, tit. 7, cap. 5, § 2; apud Saussayum in Martyrologio Gallicano hoc die; apud Ordericum Vitalem in editione Chesniana à pag. 555; ubi referuntur sequentia, quæ non meminimus alibi legi:

10 Signa quoque, inquit, nonnulla per eum (S. Thaurinum) apud Ebroas adhuc quotidie fiunt: dæmon enim, quem de Dianæ fano expulit, adhuc in eadem urbe degit, & in variis frequenter formis apparens, neminem lædit. Hunc vulgus Gobelinum appellat; & per merita S. Thaurini ab humana læsione coercitum usque hodie (scribebat seculo duodecimo nondum dimidiato) affirmat. Et quia jussis sancti Antistitis sua frangendo simulacra obsecundavit, in baratrum non statim merfus fuit, sed in loco ubi regnaverat, pœnas luit, videns salvari homines, quibus jam dudum ad detrimentum multimodè insultavit. Fertur aliud ab incolis, & verum est; quod in Ebroicensi urbe animal vivere nequit venenatum. Nam pinguis humus imbuta fluentis Ittonæ fluminis, colubros & serpentes pariebat, & ejusmodi animantibus Ebroica civitas nimis abundabat. Ci-

E Vita ejus multa sunt exemplaria ex eodem fonte;

F

tum integra, tum contra-
ta;

AUCTORE
P. B.

vibus autem pro tali peste conquiritibus, deprecatus est Dominum beatus Taurinus, ut urbem ab hoc incommodo liberaret, nec ulterius venenatum reptile intra mœnia urbis vivere sineret. Oravit, & exauditus est. Si casu coluber seu bufo in fasciculo herbæ defertur, statim dum iptra muros urbis venerit, moritur. Sic ille.

11 *Queritur modò de Vita integra, unde ad epitomas facilis erit argumentatio, quid sentiendum putemus: nam vetustam esse, satis apparet certum cum ex codice, quem sequimur, tum ex Historia inventionis ejus primæ scripta seculo nono, in qua citari videtur num. 2. Sinceram quoque sine dubio crediderunt, quotquot ejus vel apographa vel epitomas conscripserunt. Recentiores interea, ut illustrissimus Franciscus Bosquetus Ecclesiæ Gallicanae historiarum tom. 1, lib. 1 cap. 29, Tillemontius Monumentorum pro historia ecclesiastica tom. 4 editionis secundæ pag. 488 & 728, aliique plures eam ut fabulosam explodunt. Et sane turpius identidem peccat auctor, quam ut cuiusquam patrocinio defendi possit, aut historicam apud viros prudentes mereri fidem. Quod ne temerè quisquam à me dictum existimet, en tibi errorum ejus de multis aliquot specimina.*

12 *Primum esto, quod in Prologo manifestè significat auctor, ante hanc Vitam, nullam aliam fuisse scriptam: ideo enim se scribere hanc monet, ut, sicut recenti memoria præsentis & coævi, sic in hac relatione, qualis vel quantus fuerit (S. Taurinus,) per temporum successione scire valeant futuri. Vides præsentibus & coævis adscribi unicè recentem memoriam; futuris, hanc scripto solam relationem parari. Atqui in Vita num. 13 & 14 disertissime affirmat contrarium: Ego autem, inquit, Deodatus, filiolus ejus, jam edideram unum libellum de sanctis & bonis operibus ejus, & de libris, quos exposuerat: mirabilis enim doctor fuit. Ne autem cogites, libellum illum periisse antequam hac relatio scriberetur, audi quod sequitur: Longum est autem enarrare, quomodo ivimus cum illo Romam: quomodo matrem suam ibidem honorificè sepelivit, & cetera, quæ ibi vide, Quæ omnia in libello superius memorato inveniuntur. Erat ergo libellus hoc anterior, & non erat; si Deodato credimus.*

13 *In Vita num. 1 proponit sub Domitiano Taurinum instar savissimi lupi persequentem Christianos, antequam ei filius nasceretur Taurinus. Natum hunc ergo non statuit ante annum ære vulgaris 93, ante quem non cæpit sub Domitiano secunda Christianorum persecutio. Et interim num. 3 inducit S. Dionysium Areopagitam Taurino dicentem: Ego autem nonagenarium, tu verò quadragenarium ducis annum. Fingit ergo, anno Christi circiter 133 nonagenarium fuisse S. Dionysium; adeoque anno tantum Christi 43 natum, diu scilicet post Christi mortem: & simul hoc ipsum negat, cum ibidem hæc S. Dionysio verba subministrat: Quando enim Dominus noster pro nobis mortem subiit temporalem, solque suos retraxit radios, adhuc ego ignarus notitiæ ejus, dixi: O viri, credite &c. Quid hoc rursum, quod Taurinum anno Christi 93 aut ferè aliquanto natum, adeo senem facit num. 9 & 11, ut à Licinio vocitetur inveterata canities, & canities veteriosa, idque diu ante mortem, quam obiisset tamen illum narrat num. 13 antequam rescisset martyrium Sixti Papæ primi, hoc est circa annum Christi 126, quo Taurinus vix explese poterat annum ætatis trigesimum tertium? Dixi, Sixti Pa-*

pæ primi: nam si vixisse Taurinum Deodatus velit usque ad martyrium Sixti Papæ secundi; ætatem illi tribuet æquè paradoxam, annorum videlicet 165.

14 *Vivebat Deodatus, aut potius vixisse se pauca de fingit in Galliis, hoc est sub dominatione Romani imperii; & num. 1 tamen Domitianum facit regem: fingit se fuisse ethnicum usque ad adventum S. Taurini; & tamen num. 6 Dianam Fovis conjugem facit ac sororem: fingit se scripisse seculo post Christum secundo; & tamen in prologo novit Ebroidenses, num. 3. Ebroidicam civitatem, num. 4 Ebroidas; num. 1 pro idololatra paganum appellat, num. 3 Parisium pro Lutetia Parisiorum, & Cameracam civitatem; quæ omnes voces per priora tria à Christo secula nec usitata erant nec audita; recentiora quoque sunt nomina senior pro hero seu domino juvene num. 12, & filiolus pro suscepto respectu suscipientis de sacro fonte seu patrini num. 2. 3 & aliis. Tædet enim vero plura notare; quando hæc abunde sufficiunt, ut scriptori mendaci perjurique omnis abrogetur & fides & auctoritas. Fallor profectò, nisi octavo seculo sit junior: nam Dionysium Areopagitam eundem facit cum Dionysio episcopo Parisiensi; quod Pagius in Critica Baroniana ad annum 834, num. 13, asserit è Græcis fecisse neminem ante Tarasium patriarcham ab anno 784 Constantino-politanum; è Latinis verò neminem ante Hilduinum, circa annum Christi 835.*

15 *Quæret fortasse quispiam, quid igitur de S. Taurino nostro satis putemus posse certò credi. Respondent aliqui, nec malè: Ex Vita prorsus nihil. Ex Historia inventionis autem non video in dubium revocari debere scriptum, quod reperitur dicitur unà cum Sancti corpore, tempore Clotharii regis & sic notatum: Hic requiescit beatus Taurinus primus episcopus Ebroidicæ civitatis. Quamquam si sincerum est illud epitaphium, & scriptum fuerit statim ab obitu Sancti, credibile non sit, hunc obiisse ante seculum quintum, quo jam usus ferre poterat, ut Ebroidi, & Ebroidica civitas vulgo nuncuparentur, qui antea dicebantur Eburovices, item urbs eorum Ebroidicæ appellaretur æquè ac veteri nomine Mediolanum Aulercorum; de quibus vide Valesium in Notitia Galliarum pag. 66. Potuit verò tum facile sepulcri ejus & corporis aboleri memoria; potuit & ecclesiæ ejus diu caruisse successore, quod voluit Ebroidenses; utpote toties ab anno Christi 407 præculcata per barbaros, quorum immanitatem præ ceteris copiosè describit, qui tum vivebat, S. Hieronymus in epistola ad Ageruchiam de monogamia. Censetur enim S. Taurino in episcopatum Ebroidicum successisse proximus S. Gaudius; huic autem infulis anachoresim præferenti, proximus Maurusius, seu potius Maurusio, qui anno Christi 511 concilio Aurelianensi primo subscripsit. Quibus hæc nostra conjectura non placet, videant, ne Pseudo-Deodati nostri mendaciis Clementem Papam, Dionysium, Sixtum &c. crepantibus nimium tribuant.*

16 *Instrumenta, quæ Vita subjungimus, etsi quid de Sancti res in vita gestas non attingant, merita tamen ejus maxima atque insignem sanctitatem per miracula tot ac tanta, quæ referunt, non obscure demonstrant. Primum est Historia inventionis ejus primæ & eam secutorum miraculorum; quam accepimus ab eodem Petro Franc. Chiffletio nostro ex Mss. antea memoratis; item ex Ms. Cluniacensi, Papebrochii nostri manu exaratum. Dabimus tamen eam ex eodem potius codice membranè*

D]

E]

F]

sed auctori-
tatis per-
quam sus-
pectæ;

B]

ut ostendunt

C]

mendacio-
rum & con-
tradictio-
numQuid credi
possit de S.
Taurino;

A braneo ✠ Ms. 84, in quo Vitam sequitur eadem arate cum illa, eodem omnino usque ad finem charactere scripta. Auctor anonymus est; sed S. Taurini apud Ebroicas monachus; ut apparet ex numeris 2 & 5 inter se collatis. Scripsit vero non diu post medium seculi ix, ut colliges ex numeris quinto, ubi miracula narrat, quæ vidit ad Sancti sepulcrum fieri ante corporis translationem in Arverniam, & sexto, ubi & translationem illam & secuta subinde prodigia memorat: translationem autem illam accidisse post medium seculi noni sub Carolo Calvo rege; ibidem observavimus in annotatis ad litteram n.

quid de 2 sequentibus instrumentis.

17 Alterum instrumentum est Historia translationis ejus prima in Arverniam, quam auctor precedentis Historia tantum delibaverat; multo verbosior; deinde translationis secundæ ex Arvernia in Burgundia Comitatum & cœnobium Gigniacense. Hanc uti & sequentem descriptionem circumvectionis factæ anno Christi 1158 a solo accepimus Petro Franc. Chiffletio (cujus benevolam diligentiam mirari satis ac laudare non possumus) ex iisdem; unde monumenta præcedentia prompsit, codice Gigniacensi & ceteris Mss. nitidissime exscriptas. Videtur ex stylo anonymus quidam opus utrumque scripsisse; sed non eodem tempore: nam primum absolutum fuisse ante annum Christi 1158 ex eo colligimus, quod num. 20 Sancto adscribat perpetuam cœnobii Gigniacensis immunitatem ab infortuniis; quod post annum jam dictum non fuisset verum; quando nimirum infelici incendio monasterium omne deflagavit. Alterum aliquamdiu post annum illum fuisse compositum indicant hæc verba in fine post revelationem corporis ad Gigniacenses descriptam posita: Ubi exhinc magnis & præclaris miraculis corroborare non desistit. Ceterum ubique opusculorum horum distributio nostra est.

V I T A

Auctore, ut quidem ipse asserit, Deodato, & Sancti discipulo, ac presbytero, ex pervetusto codice nostro, signato ✠ Ms. 84, & cum aliis Mss. collato.

PROLOGUS AUCTORIS.

Auctor indicat, cur, quibus, quomodo hæc scribat.

B Eatō quidem Taurino plenariè sufficit, quod vitæ suæ testem illum, qui est in cælo fidelis, habere meruit, & quod in illo supernorum civium senatu laudabilis extitit. Sed ad ejus reverentiam fidelibus pro ipsorum profectu commendandam quamvis non omnia, quia non sufficimus, tamen vel pauca de eadem vita sunt scribenda; ut videlicet, sicut recenti memoria præsentis & coævi, sic in hac relatione, qualis vel quantus fuerit; per temporum successione scire valeant futuri; & cognoscentes, promptius ac studiosius eum venerentur; inde autem consequenti ordine ejus patrocinium plenius promereantur. Alioquin vulgari fama, qua nunc certatim celebratur, paululum dehiscente, & magnificentia illius in dubi-

um veniret; & pietas devotiorum dementaretur. Ebroicenses autem semper noverint; quod hic primum eis verbum bonum eructavit, ipsique sunt signum apostolatus ejus in Domino. Ipsi ergo dijudicent, quanti habendus sit per quem super eos divina stillare misericordia cepit. Si quid sanè in eadem seriuncula inusitatum fortè sonuerit, superfluum est inde curiosius retractare: facile enim quisque prudens advertet, quod aliàs vel talia vel similia sæpepe reperiantur. Et, ut hoc inferam; ipse temporum ordo poscebat, quò ad discutendam ipsam originalem hominum cæcitatem majora miracula coruscarent. Verborum autem compositio non est nobis curanda; quia simplex homo non debet pomposa relatione proferre.

EX MSS.

ANNOTATA.

a Hæc omnia non coherent cum ipsa Vita; num. 13 & 14; uti ostensum est in Commentario prævio. Erunt alia plura per decursum, quæ quoniam ibi satis illustrata sunt, hic taciti præteribimus.

CAPUT I.

Sancti natales, Baptismus, missio in Gallias, episcopatus Ebroica, opera prodigiosa & apostolica.

Temporibus Domitiani regis fuit vir quidam Romæ, nomine Tarquinus, paganus, genere Romanus, cui erat uxor Euticia, verillima Christiana, nobilique prosapia Græcorum orta. Tarquinus autem ut sævissimus lupus persequeretur Christianos, nesciens uxorem suam esse Dei famulam. Illa autem sine cessatione assiduebat Dominum orationibus, ut virum suum converteret ad Christianitatis ritum; insuper etiam ipsis talem filium daret, qui veluti Samuel semper Domino deserviret. Et, ecce, quadam nocte, cum fessa quiesceret, vidit sibi astare angelicum vultu, uterum suum virgâ tangentem; & post paululum procedere virgam instar lilii, cujus flores nimium dabant odorem. Expergefata autem, cepit intra se cogitare, quæ esset hæc visio. Confisa autem in Domino, arcana sibi secretim revelata suo hilaris abscondit in pectore: & jam creberrimè loca Sanctorum frequentare cepit. Adveniente autem tempore infans nascitur, & Taurinus à parentibus vocatur.

Sancti patria, parentes, natiuitas revelata matri:

2 Mox autem ut sacri baptismatis tempus advenit, ad baptizandum sancto Clementi Apostolico tradidit, eique somnium quod aliquando viderat, narravit. Quod audiens beatus Clemens, ipse eum de sacris fontibus sustulit. Vocans autem beatum Dionysium Areopagitam, qui cum eo tunc Romæ versabatur, retulit ei somnium Euticiæ, & ait illi: Suscipe illum quoadusque gratiâ Spiritus sancti confirmem illum. At ille gratanter suscipiens eum, fertur tali voce erupisse Dionysius: O fili, multa tibi pro Christo debentur certamina. Interea ut efferebuit à Domitiano gravissima Christianorum persecutio, advocavit ad se beatus Clemens sanctum Dionysium episcopum, cepitque cum deprecari, ut pro nomine Christi Galliarum peteret partes; & populū ibidem cor-

baptizatus à S. Clemente PP. I, committitur S. Dionysio Areopagita,

moran-

EX. MSS.

morantem Domino acquireret, dicens: Fortè etenim à Domino huc advenisse constat, quia sic erit. Mox iustum libentissimè complectens, convocato à beato Clemente concilio, innotuit illis desiderium beati Dionysii. Quod audientes, lætati sunt. Sanctus autem Clemens exhortatus est illos, ut si qui essent inter illos, habere se eandem voluntatem, dicerent. Et illicò conjuncta est cum illo caterva Sanctorum plurima, ita ut legio fieret. Qui, accepta benedictione apostolica, exierunt ab Urbe: secumque beatus Dionysius filiolum suum Taurinum; precibus matris victus, adduxit, & eum cum omni diligentia spiritali nutrit.

à quo creatus episcopus Ebroicæ, animatur ad patientiam:

B

3 Nunc longum est mihi enarrare, quæ ipsi Sancti & qualia pro Domino sustinere tormenta. Ad beatum Taurinum vertamus pennulam nostram. Post multa autem curricula annorum crudelissimus Sifinius commovit persecutionem gravissimam Christianorum. At ubi audivit famam beati Dionysii, Parisium adiit, & eum ante se præsentari fecit. Ut autem cognovit vir sanctus, cum hoste rabido se habere confictum & suum affore de illo triumphum, elegit, inspirante divina clementia, salubre consilium, & Taurinum filiolum suum Ebroicæ civitati ordinavit episcopum. Jam enim ordinaverat Germanum ejus Gaudericum * in civitate Cæmeraca. Cœpit autem vir sanctus Dionysius quasi neophytum confortare Filiolum episcopum, ut ipse solitus erat dicere: Vade, ô fili, in pace, & plebem à Deo & à me tibi commissam diligenti cura custodi, & viriliter age, sicut fortis miles. Ego autem nonagenarium, tu verò quadragenarium ducis annum. Noli minas pavere mortalium peccatorum. Hodie sunt, & cras non erunt: citò enim ut fœnum marcescent. Quando enim Dominus noster pro nobis mortem subiit temporalem, solque suos retraxit radios, adhuc ego ignarus notitiæ ejus dixi: O viri, credite mihi, perpetua lux adventura est mundo post tam densas tenebras. Ita scias & tu nunc, Fili, post præsentis tribulationes citò pacem Ecclesiæ redituram, quod ita evenit. Sifinius tyrannus post tres menses capitalem suscepit sententiam, & pax Ecclesiæ restaurata est.

C

4 Interea beatus Taurinus monita salutis suscipiens, & Ebroicæ adiens, susceptus est à quodam honorabili viro civitatis, nomine Lucio. Prius autem quàm appropinquaret portæ civitatis, in tribus se opposuit figmentis contra illum dirus hostis; una in specie ursi, secunda leonis, tertia bubali a. Quibus divina virtute superatis, ait ad sathan: O miser, modò assimilaris mutis animantibus, derelicto consortio tui conditoris. Est tibi modò melius, aut aliquod gaudium? Respondit sathan & ait: Quale mihi gaudium erit modò, dum tu huc adveneris potestatem meam evertere cum Deo tuo? Tantum mihi remanserat in hac provincia. Illum * enim qui te huc transmisit, citò faciam interire; & ego ineam tecum singulare certamen. His dictis, nusquam comparuit. Tertia autem die cum Vir Dei in præfati viri domo prædicationem in populo faceret, multique ad fidem convolarent, subito adversarius filiam ejusdem Lucii, nomine Eufrosiam *, vexare cœpit, atque in ignem misit. Quæ statim mortua est. Et dixit diabolus ad beatum Taurinum: Taurine, iniquè agis contra me; in omnibus enim tibi adversabor. Sanctus Taurinus respondit: Dominus mihi adjutor est; non timebo, quid faciat mihi homo.

* i. e. S. Dionysium

* lege Eufrosiam.

5 Sed dum terror nimius omnes invaderet in-

tolerabilisque Lucius, simulque nescirent, quis cum illo loqueretur, sanctus Taurinus taliter est eos allocutus: O filii, nolite timere. Si credere volueritis in Dominum meum Jesum Christum, cujus ergo sum famulus, mox videbitis filiam vestram resurgere. Qui omnes pari voce confesserunt, se ita esse facturos. Tunc beatus Taurinus cum suis in orationibus positus diutissimè oravit. Post finitam verò orationem cum omnes respondissent: Amen: infusus lacrymis, tenens manum ejus, dixit: Eufrosia, in nomine Domini mei Jesu Christi surge. Quæ statim surrexit; & nullum signum adustionis in ea apparuit. Videntes populi prostraverunt se ad pedes ejus, & cœperunt ab eo auxilium Domini imprecari, & ut subveniret perditæ civitati. Baptizati sunt autem illa die centum viginti homines, octo cæci illuminati, & quatuor muti sanati, aliæque virtutes non modicæ patratae. Tunc advocans populum, interrogavit, cui Deo voluissent servire. Qui dixerunt: Si quis est, qui alium Deum adorare voluerit, nisi illum, quem tu prædicas, & in cujus virtute fecisti Eufrosiam exurgere, vivus incendatur.

D Mortuam suscitans, multos convertit:

E

diabolo è simulacris ejecto,

6 Sanctus autem Taurinus hæc audiens, agens gratias Deo dixit ad populum: Eamus ad deam vestram. Intrans autem sanum Dianæ, dixit Taurinus: Ecce dea vestra; rogate illam ut adjuvet vos. Sacerdotes autem prostrati cœperunt clamare, dicentes: Sancta Diana, invictissima dea & regina cæli, vindica nos & te de malefico isto. Dæmon verò, qui intus latebat, dixit: Cessate, miseri, cessate me invocare: ex quo enim Vir iste, servus Dei altissimi ingressus est hanc civitatem, ego catenis igneis religatus teneor, nec auderem loqui nisi ipse jussisset. Et ait Vir sanctus: Vultis Dianæ deæ vestræ servire, quam frater ejus Jovis accepit in conjugium, quod nefarium est in omnibus legibus Romanis b; aut Deo qui fecit cælum & terram & omnia, quæ in eis sunt? Et respondentes omnes populi una voce dixerunt: Unus est Deus vivus, qui fecit cælum & terram, & non est alter; & illi volumus deinceps servire, in cujus nomine tu fecisti Eufrosiam exurgere.

faniisque purgatis, Deodatum aliosque Christo lucratur:

F

7 Tunc beatus Taurinus dixit ad illos: Vultis videre deam vestram? Et ait ad dæmonem: In nomine Jesu Christi exi de simulacro, dæmon iniquitatis, ut videant te, qualis sis. Et, ecce, apparuit Æthiops niger sicut fuligo, barbam habens prolixam & scintillas igneas ex ore emittens; stetitque ante illos, & ait ad beatum Taurinum: Quando huc advenisti, arbitratus sum te superare & interficere; nunc autem invaluisti, & fortior me es; quia Deus tuus te defendit; cum multis enim habui confictum, & nullus sicut tu me superavit. Nunc autem quia vicisti precor, ne ante tempus jubeas me in abyssum mitti. Videntes populi hanc effigiem, timentes prostraverunt se ante pedes Sancti Dei, obsecrantes ut ab ac bestia mortifera eos liberaret. Quos benignè consolatus est, dicens: Nolite pavere, fidem habete tantummodo. Et, ecce, angelus Domini advenit, splendens ut sol, omnibusque cernentibus, à templo, ligatis manibus à dorso, eum abduxit. Videntes autem omnes cœperunt clamare: Adjuva, sancte Taurine. Et baptizati sunt illa die duo millia virorum. Infirmus autem vix remansit, qui tunc non curaretur. Inter quos ego Deodatus credidi, frater Eufrosiæ, & baptizatus, ab ipso susceptus sum à fonte. Postea verò ad honorem presbyterii ab ipso sum promotus. Tunc expurgavit templum Dianæ omni spurcicia idolorum & consecravit illud in honorem sanctæ Dei Genitricis

cis

CAPUT II.

Ejus flagellatio ; conversio judicis aliorumque per miracula maxima ; Sancti obitus & sepultura , plena prodigiis.

A cis Mariæ c. Tunc cepit circumquaque idola destruere , & ecclesias Christo consecrare, diœcesim omnem circuire , canonicè ordinare , hospitalitatem in omnibus construere.

B Sed antiquus hostis , invidus bonitatis , suscitavit quemdam præfectum , Licinium nomine adversus illum. Interea erant duo magi Cambifes & Zaraa , qui fuerant sacerdotes templi Dianæ ; qui concitaverunt viginti discipulos suos , ut eum interficerent. Quos cernens Vir Dei à longè , cognovit nequitiam illorum porrexitque illis signum crucis ; & illi steterunt illo in loco fixi. Et ait ad illos : Quid statis ? Facite , quod jussum est vobis. Sin autem , abite si vultis. Ut autem cognoverunt se solutos , ceciderunt ad pedes ejus imprecantes baptismum consequi immortale. Qui statim catechizavit * eos. Videntes autem magi , sua signamenta delutli , propriis se interemerunt cultris ; ut sermo divinus adimpleretur : Qui parat fratri suo foveam , ipse prior incidet in eam. Audiens interea Licinius beati Viri famam , Gylsaico villa d eum sibi præsentari fecit. Qui cum traheretur , obviam habuit virum paralyticum , sororemque ejus cæcam , surdam & mutam ; accepitque aquam & benedixit , ac perfudit eos. Qui mox adepti sunt sanitatem. Carnifices autem , qui eum trahabant , crediderunt in Domino.

ANNOTATA.

a *Breviarium Ebroic. ad hunc diem , postquam docuit , hæc vera fuisse animalia , sed per demones in Sanctum agitata , de Taurino subdit : Animantia illa sibi subjecit ; ita ut bubalo cornu inutilitæ magnitudinis detraxerit , quod usque ad hæc tempora ad rei memoriam in monasterio sancti Taurini apud Ebroicas servatur & ostenditur. Miror equidem non minus , hæc ibi legi , quam nusquam alibi , ne apud Deodatam quidem.*

b *Hæc & alia restidisse suspicamur Vincentium Bellovacensem in Speculo hist. lib. 10 , cap. 34 , & Mombricitum , tamquam indigna scriptore , qui seculo æra Christiana primo , ex patre idololatria Roma sit natus. Sed leguntur omnino in Ms. codice Gigniacensi , in Mss. Accincti monasterii , & Vallis Lucensis , & Corneoli , & Cartusia Divionensis , & Rubca Vallis , & vetustissimo tandem etiam codice nostro ✠ Ms. 84 : ut plane existimemus ejusdem hæc esse biographi , cuius tota est historia.*

c *De hoc templo ita Breviar. Ebroic. ad diem 12 Aug. : Quod etiam hodie nominatur ecclesia sanctæ Mariæ rotundæ , ob formam quam sub idolo gerebat. In ea adhuc rotunda cathedram episcopalem Taurinus collocavit , ubi diu mansit. Sed alia ampliori extructa ecclesia in laudem & memoriam ejusdem Virginis , in istam postea cathedra episcopalis translata est.*

d *Gylsaico villa. In Breviario Ebroicensi anni 1587 ad diem 12 Augusti appellatur villa agri Ebroicensis , nomine Gylsaicum , additurque de illa paulo inferius : Et ad hoc usque tempus in villa Gylsaica duravit corylus , renascentibus à radice per successionem virgultis , quæ nuce inanes ac sine nucleo producit : quod accidisse narrant incolæ ex eo , quod de illa corylo cæsus fuerit beatus Taurinus , vel ad illam alligatus , cum cæderetur.*

Augusti Tomus II.

M Ox autem ut vidit eum Licinius consul , ait : Unde es , inveterata canicies ? Beatus Taurinus respondit : Patre sum Romanus , matrem verò Græcus. Licinius dixit. Quod est nomen patris tui & matris tuæ ? Taurinus respondit : Genitor meus Tarquinius , mater meâ Euticia vocatur. Licinius dixit : Quantum temporis est , ex quo fugisti patrem tuum ? Meus etenim avus fuit. Taurinus respondit : Non fugi ; sed , patre meo Jesu Christo rogante , huc adveni. Licinius dixit : Qui vocaris ? Respondit Taurinus : A natiuitate Taurinus , fide tamen Christianus. Licinius dixit : Propter hanc dementia ante sex annos occidi jussi matrem tuam. Sanctus Taurinus audiens , matrem suam coronatam martyrio , ait : Gratias ago tibi , Domine , quia matrem meam ante me recipere voluisti. Licinius dixit : Quem Deum adoras ? Taurinus respondit : Stulte , nonne dixi tibi , quia servus sum conditoris cæli & terræ ? Audiens autem Licinius , se illudi , ait : Consule senectuti tuæ & adora deos invictissimos : miror enim de tam nobili progenie , unde es genitus , quomodo ad tantam dementia pervenisti. Taurinus dixit : Non est dementia ; sed Domini mei Jesu Christi misericordia. Licinius dixit : Noli vana loqui , sed adora Deos meos. Dixit verò Taurinus : Ubi sunt dii tui ? Licinius dixit : Adsum in præsentia. Taurinus dixit : Quomodo isti vocantur ? Licinius dixit : Aureus Jovis , argenteus Mercurius. Et Taurinus : Quis fecit ista simulacra ? Licinius respondit : Ego jussi facere. Ait Taurinus : Quare non ambulant , sicut tu ? Dic mihi , quis te fecit ? Respondit Licinius : Deus meus. Ad hæc Taurinus dixit : Nonne dixisti antea , quia tu eum fieri rogasti ? Utquid eum inclusum tenes in scrinio , si factor tuus est ? Nonne te debet ille potius custodire ?

F **10** Audiens itaque suam Licinius irrideri infamiam , jussit eum nudum virgis cædi. Cumque percuteretur , ait : Domine , respice in me , & miserere mei jam senis. Et facta est vox ad eum : Noli timere , famule meus , quia tecum sum. Statim autem aruerunt manus carnificum. Leonilla verò , uxor Licinii , dixit monita à Spiritu sancto , adhuc tamen pagana : Nonne antea , Domine meus , dixisti , quia pater istius Senis avus tuus fuit ? Cur tam ferreum habes pectus , ut confrinuum tuum tam pessimè jubeas flagellari ? Ille verò ira accensus , dixit ad illam : Et tu magis effecta es ? Per salutem deorum , quia easdem poenas similiter patieris. Cum ergo illa traheretur , dixit : Serve Dei , si potes , adjuva me , & ego credam in Deum tuum. Sanctus Taurinus dixit : Noli timere ; nihil mali sustinebis. Dum hæc agentur , nuntius venit , dicens , mortuum filium ejus esse , & unum armigerum illius : venationem enim exercentes circa castellum Alerci veloci cursu præcipitati interierant. Quod audiens Licinius omnisque exercitus ejus , nimiam astrictus angustia , jussit laxari uxorem. Quæ veniens , cecidit

Interrogatur
à judice
Licinio :

B

F

caeditur vir-
gis : conver-
tuntur car-
nifices &
Leonilla :

M m m

cidi

EX MSS.

cidit ad pedes Licinii, dicens: Precor, domine, ut credamus in Deum Taurini, & reviviscat filius noster.

*fufcitatur
Marinus,
Licinii fili-
us, & ba-
ptizatur*

11 Et Licinius iussit eum sibi præsentari, cui & dixit: Canities veterosa, potes mihi per tuas artes magicas resuscitare filium meum? Audierat enim, unum mortuum ab eo resuscitatum. Taurinus dixit: Deus meus dixit: Omnia possibilia sunt credenti. Tu ergo tantum fidem habe, & mox recipies filium tuum. Ubi verò in fide est verbis confirmatus, dixit beatus Taurinus: Pergamus omnes ad civitatem. Intrans autem ecclesiam sanctæ Dei Genitricis Mariæ, prostraverunt se omnes in orationem. Et dum ab oratione surgerent, venerunt ad corpora defunctorum. Elevans autem beatus Taurinus oculos ad cælum, dixit: Domine, ut credat populus iste, quod Filius tuus est Dominus Jesus Christus, & ipse est salvator mundi, & dedisti ei potestatem omnis carnis, qui dixit discipulis suis: Omnia quæcumque petieritis Patrem in nomine meo, fient vobis, in ejus nomine precor, ut surgat puer iste Marinus. Apprehendit autem manum ejus, & protinus exurgens quasi à somno, excussit à facie sua pulverem pariter quoque & sanguinem: procidensque ad pedes ejus, deprecatus est, sibi dari immortale baptismatis sacramentum, ut sibi fuerat ab angelo imperatum. Quod ita factum est.

B

*una cum pa-
rentibus
Græc. : fufci-
tatur Pa-
schafius :*

12 Surgens autem à fonte, ait ad patrem: Heu pater, nescis, quam miseram vitam ducimus, quantasque pro hac nostri similes suscipient pœnas, & quanta gloria est his, qui diligunt & serviunt illi Deo, quem colit Vir iste consobrinus noster. Vidi eum inter angelicos choros interesse, & pro nobis deprecari. Cumque hæc & alia his similia de vita æterna prædicaret, Licinius & uxor ejus, omnesque optimates procidentes ad pedes ejus, postulaverunt, sibi dari sacri baptismatis donum. Et baptizati sunt in illa die mille ducenti viri. Marinus autem prostravit se ad pedes ejus, & dixit: Vir Dei altissimi, resuscita armigerum meum, ne remaneat in pœnis, in quibus ego dereliqui eum. Et ait beatus Taurinus: Bene postulas, fili: erit enim tibi * bonus nuntius. Et ait beatus Taurinus ad omnem populum: Oremus fratres ad Dominum, ut reddat nobis mortuum istum. Omnes autem prostrati in oratione, clamabant, dicentes: Exaudi, Deus noster, Famulum tuum. Postquam autem surrexerunt, dicentes, Amen, convertit se beatus Vir ad corpus, & ait: O juvenis Paschafius in nomine Jesu Christi surge. Qui statim & velut è somno surgens, ait ad beatum Virum: Magnas sustinebam pœnas, Vir sancte, quando nuntius venit ab Altissimo, me ad te reduci *. Et ait ad seniore suum Marinum: In die qua albas depofueris, mandat tibi ille, qui me huc adduxit, ut ad eum redeas. Qui mox levi febre corripitur, & secundum mandatum octavo die mortuus est. Videntes autem Paschafium quoque resuscitatum, fide jam firmati, in secunda die penitus nihil * remansit, qui tunc ibidem aderant de illa parœcia, qui non convolare ad baptismum Christi Jesu. Jam verò Gallia omnis ejus florebat eloquio.

* al. sibi

C

* al. reducere

* pro nullus

*Sanctus ex
angelo di-
fcit diem
obitus sui
* i. e. dia-
bolus
* deest forte
gentem*

13 Interea dum hæc agerentur, & omnis plebs esset ovans, zabolus * inimicus veritatis iterum vastissimam * Orientalem contra Gallos concitavit hostem. Cum verò certius compererunt Galli, se casuros, nec ullo modo quivissent resistere, omnes unanimis ad Viri Dei confugerunt auxilium. Vir autem Dei triduanum ilico indixit jejunium. Quo peracto, dixit ad eum angelus Domini: Gra-

tias age Creatori tuo; quia animas tantummodo impetrasti. Locus verò iste defectus erit usque ad longum tempus; sed iterum in melius reformabitur. Tu verò octavo die recipies coronam à Domino laboris tui. Quod ita factum est. Mane autem facto, & convocato in ecclesia populo, nuntiavit illis, quid sibi Dominus ostendere dignatus esset. Audiens autem populus, valde perterritus est; sed Vir Dei blandè consolabatur eos. Populus verò ait ad eum: Scimus, quia vir Domini es: dic ergo nobis, quis ibit nobiscum, & ad quam partem fugiemus? Respondit beatus Taurinus: Nolite diffidere; properate Romam, & nuntiate beato Papæ Sixto diem exitus mei, si adhuc non est martyrio coronatus. Ego autem Deodatus filiulus ejus jam edideram unum libellum de sanctis & bonis operibus ejus & de libris quos exposuerat: mirabilis enim doctor fuit.

D

14 Longum autem est enarrare, quomodo ivimus cum illo a Romam; quomodo matrem suam ibidem honorificè sepelivit; quomodo etiam Licinius simul cum uxore sua pro nomine Christi gloriosè coronam sunt adepti, & quomodo, accepta benedictione Sixti, remeavimus ad propria. Quæ omnia in libello superius memorato inveniuntur. Ut autem advenit dies Dominica, affuit omnis populus in ecclesia secundum consuetudinem. Vir autem Dei post expleta Missarum solennia ait ad omnem populum: Fratres, quinta die huc omnes congregamini. Postera igitur luce, quintà feriâ, affuimus in ecclesia omnes. Interea exortus est luctus intolerabilis de excessu Patris. Ipse verò, inchoato Officio & ex more peracto, consolatus est populum vehementer, & prædixit eis multa futura, quæ postea probavimus: & post multa prædicationis verba, residens in sede episcopali, benedixit nobis dicens: Abite, filioli mei, in pace: Dominus autem Jesus Christus erit vobiscum. Nos verò prospicientes ad eum, vidimus subito circa altare innumerabilem multitudinem hominum candidatorum. Et audita est vox dicentium ab omnibus: Veni nobiscum, sancte Dei Taurine, qui multas pro Dei amore sustinisti passiones; & intra in gaudium Domini tui. Testor Deum b, non me laudans; quasi unus ad cælum me vidi esse (nescio tamen, quomodo) in ejus obsequiis. Mox autem ut facta est vox, tam densa nebula implevit domum, ut nullus ibidem potuisset comparem suum aspicere. Tranfacto verò quasi unius horæ spatio, recessit odorifera nebula, & apparuit sedens in sede episcopali quasi orans, extensas manus oculosque habens versos ad cælum.

*moritur cir-
cumfus
angelis -*

E

b

F

15 Facta autem quæstione in populo, quo in loco sepeliretur, ne ab hostibus potuisset inveniri, deprecati sunt Dominum, ut dignaretur eis ostendere, quid facerent de sanctissimi Viri corpore. Moxque apparuit eis vir honorabilis vultu, candidus velut nix, dicens ad illos: Fratres, sumite corpus Patris vestri, & me præeuntem sequimini. Confidentes autem de visione nihilque hæsitantes, sumpimus corpus, & exivimus per portam occidentalem, sequentes virum usque ad tertiam partem miliarii ejusdem occidentis, & ibidem vir ille substitit, & ait: Deponite corpus, fratres. Deinde intulit: Habetis mausoleum? Respondimus, nos habere valde optimum *. Conducto itaque mausoleo, semper eodem viro stante nobiscum, fecimus fossam. Cumque ex more, intus posuissimus eum, fletusque & luctus pertingeret quasi usque ad cælum, crexit se, quasi vivus de fossa, & ait ad nos: Filioli mei, quid hoc facitis?

*suos post ob-
itum allo-
catus, sepe-
litur, ange-
lo assistente.*

** al. oppor-
tunum*

A facitis? nolite timere: istum virum audite; & inclinato capite, siluit. Nos autem aspicientes ad virum, qui nobiscum erat, quid vellet dicere, ait: Fratres, vos timetis, Patrem vestrum à vobis auferri ab hostibus: non enim erit hoc: ego namque sui custos illius in vita, eroque custos illius in morte; & ejus memoria multa erit in seculo. Nunc autem civitas ista subvertetur; sed nullus vestrum peribit. Et postquam omnia consummavimus sepulturæ ornamenta, ait ad nos vir ille, ut credimus; angelus ejus, Recedite velociter, ne involvamini ab hostibus. A Deo recipietis mercedem laboris vestri, & sit vobis pax. Postea nusquam comparuit. Sed prius dixit: Per longa enim tempora incognitus erit locus iste.

*Epilogus
auctoris.*

B 16 Ego Deodatus, filiulus ejus, breviter ista percurri consistens Mediolanis civitate apud beatum virum Benedictum, febre detentus. Nos, accepta benedictione angelica, aufugimus timorem gentium; jam enim hostes imminabant, & appropinquabant. Orate pro me; quicumque hanc ejus Vitæ legeritis paginulam. Ora pro me, Pater sancte, qui me à fontibus sacris suscepisti, & in omni fuga mei timoris solatium mihi assis; & liberer à febribus, tuis sanctis orationibus, per Dominum nostrum Jesum Christum. Amen.

ANNOTATA.

a Cum illo, scilicet S. Taurino. Agit ergo non de itinere Romano modo imperato propter instantem vastationem; sed de alio anteriore; sub eodem tamen Sixto Papa, quamquam valde confusè.

b Os enim vero durum, si pseudo-Deodatus est; ut ego quidem esse existimo! Itaque annotatis perperci admodum, ne fabulis explicandis tempus insumerem absque opera pretio.

HISTORIA

C inventionis ejus primæ; & eam secutorum miraculorum.

Auctore anonymo; ex eodem codice nostro Ms. 84, cum aliis Mss. comparato.

B. Laudulfus ep. invento corpori S. Taurini superedificat ecclesiam.

a
b

Tempore Clotharii regis **a**, dum beatus Laudulfus **b** more solito Ebroicas civitatem pergeret matutinorum solennia celebrare, audivit angelorum choros psallentium ac dicentium: Beatissimi Taurini laudanda est hodie festivitas, cujus lingua fulget in Gallia: & nuntiavit suo episcopo Viatori. Sed Viator morte præventus, non potuit invenire eum. Post mortem verò ipsius electus est à populo S. Laudulfus, qui nocte ac die non cessabat supplicare, ut ei Dominus venerabilem ostenderet thesaurum. Vertente autem anno, uno tantum comite secum, perrexit nocte ad locum, ubi in præterito avus audierat voces angelorum; prostratus autem in oratione, iterum audivit voces psallentium simili modo. Sed ignarus loci, iterum in oratione prostratus, rogavit, ut ei Christus manifestum faceret locum. Inde autem elevans oculos, vidit à terra usque ad cælum colum-

Augusti Tomus II.

nam pertingentem; claram velut solem. Qui accepto sarculo fodiens, invenit sarcophagum; & reperit ibi scriptum: HIC REQUIESCIT BEATUS TAURINUS, PRIMUS EPISCOPUS EBROICÆ CIVITATIS. Requie in libello de vita sancti Laudulfi scripto *c*. Tunc desuper ecclesiam ligneam ædificavit in honore beati Martini *d*. Mox sequuntur miracula, quorum istud est primum:

2 Erat quædam femina ultra Sequanam *e* cæca, quæ vidit hanc visionem; ut in honore illius transmitteret sancto Laudulfo suum horreum novum *f*, ad annonæ scilicet receptionem nuper constructum, unde fabricaret ecclesiam S. Taurini: quod illa mox implere studuit. Statim autem ut carro Sequanam fluvium transferunt, illa proprium lumen recepit. Deinde frequentabatur locus ille ab omnibus vicinis: gaudebant enim plurimum, quia proprii ac primi Patroni corpus reperissent, quo jam dudum fuerant viduati. Siquidem necesse erat, ut juxta quod angelus in hora sepulturæ ejus prædixerat, locus ille per longa tempora incognitus fieret: quod videlicet ita contigisse refertur. Chunorum *g* namque sævus & innumerabilis exercitus nimis longè in præteritis temporibus totam propemodum civitatem usque fundamentum destruxerat, cunctasque ecclesias populaverat; ita ut nec jam esset vestigium alicujus ædificii; & propterea ignotus erat ille locus omni homini; donec miseratus Dominus, nolens amplius suum desiderabilem thesaurum abscondere; beato; ut dictum est, Laudulfo, longa pro hoc suspiria protrahenti, revelare dignatus est eum. Verum in hoc ipso discrimine gloriosius uterque magnificatur; cum in laude beati Viri angelicus semel ac bis concentus auditur, eorum quoque cælitus, ubi sanctum corpus sit, demonstratur; & sanctus Laudulfus inter reliquos ad hanc revelationem dignus esse ostenditur. Jam verò nullus ibi penè veniebat infirmus, qui non rediret sanus, nullus, qui votum illic faceret, cui adjutorium non præstitisset, maximè postquam ibidem plurima turba monachorum congregata est *h*, postea semper ejus ibi floruerunt miracula.

3 Sed ne hoc dixisse tantum videamur, pauca de innumeris referamus, quibus dubitantium fides firmetur; & fastidiosi lectoris tædio parcatur. Erat in pago ipso Ebroicino regius homo, nomine Herveus, cujus filius, nomine Heldinus, in infirmitate positus, effectus est mutus. Quem dum pater portavit ad corpus sancti Viri & posuit super altare, faciens votum, mox recepit sanum & linguæ officio penitus restitutum.

Alio quoque tempore erat quædam mulier in villa, nomine Lonia, quæ noluit ire cum aliis ad festivitatem sancti Taurini; sed ivit in campum ligare manipulos. Mox autem insiluit serpens super illam, & circumdedit collum ejus. Illa ejulando, quod antea noluerat spontanea, cucurrit ad ecclesiam invita; sed tamen pii Patroni clementia non distulit ei subvenire: nam mox ut atrium ingressa est, cecidit serpens & fugit. Ipsa etiam die ostensa sunt plurima miracula, quæ longum est enarrare.

4 Septimo autem regni Caroli *i* anno, adveniente sanctæ festivitatis tempore, adducti sunt decem cæci, & duo muti, quatuor paralytici in carrucis, qui omnes receperunt pristinam sanitatem; sed unus ex paralyticis miram rem fecit: cum enim non haberet copiam elemosynarum, sicut erat solitus, iterum in suam intravit carrucam. Qui statim dissolutus est omnibus membris; adeo ut deterius illi esset, quàm antea.

M m m m 2

Tertia

EX MSS.

c
d

ubi mox plurima abicidere miracula: nam cæca visum;

e
f

g
E

h

mutus totam obtinuit: alia liberatur à serpente &c.

F

sanantur cæci 10, muti 2, paralytici 4 &c.

EX MSS.

Tertia namque die quædam femina à nativitate clauda meritis sancti Taurini fuit erecta.

Alio quoque tempore quidam omnibus illic notus donavit ibi bovem suum meliorem; quem cum filius ipsius hominis vellet mutare, & meliorem illum secum reducere, statim in ponte alto super vicinam aquam constructo cecidit ante eum mortuus: & tunc nec in mercede, qua noluit, nec in usu, quo voluit, eum habere potuit.

Quidam autem homo, Geroinus nomine, dum nollet ire cum aliis ad Missarum solennia; sed potius staret solus in prato, arreptus est terribiliter à dæmonio. Cum ergo cœpisset clamare, dicens: Sancte Taurine, cur ante tempus incendunt me orationes tuæ? adductus est ad commune refugium, scilicet ecclesiam sancti Taurini. Quo cum per octo dies debacchando staret coactus, ubi videlicet noluerat modico solennis diei spatio persistere voluntarius, demum pio miserante Patrono, sibi restitutus.

item surda
& muta,
caeca, clauda.

B

5 Item alia vice quædam femina, nomine Romana, quæ cum esset muta & surda, primò à beato Taurino fuerat curata, intravit in hortum colligere herbas; quas cum incauta discerperet, subito in manu à serpente percutitur. Cum itaque jam tota intumesceret, ac de humano, vicinâ morte, suffragio desperaret, ad expertum pii Patroni recurrit auxilium; & dum se ante lectum k sancti Viri prosterneret, illico, ut vidimus omnes, per ipsum serpentis morsum cœpit decurrere venenum; membris verò, quæ nimio tumore succreverant, sensim medicatis, pristinae salutis reparatur.

k

Deinde Aldetrudis alia femina, surda, caeca, & muta à nativitate, omnibusque vicinis ab infantia nota, dum die Dominica Missarum solennia ageremus l, à S. Taurino mirabiliter est curata.

l

Item vidi mulierem quamdam, nomine Veranam, cum ibidem clauda advenisset, post tertiam diem sanitati restituit. Sed quia eadem ipsa miracula in infirmis vicissim sibi succedentibus penè semper replicantur, per singulas personas, non sunt necessariò referenda: hoc potius attendendum est, quia isdem noster Patronus ad hoc beneficia quæsitâ corporibus visibiliter exhibet, ut de his, quæ animabus invisibiliter tribuit, fidem simplicem certificet; & si illa interdum cessare contingat, ista tamen numquam fidelibus denegantur.

C

Corpore
Laudosum
translato,
ibi sanantur
claudus,
& agri 2
m
n

6 Jam verò cum, sicut à Domino prædictum est, iniquitas abundavit, & caritas multorum refrixit, adeo peccata incolarum concreverunt, ut tota illa regio inhabitabilis esse videatur m; & corpus beati Taurini apud Laudosum Arvernensis provinciæ honorabilem vicum translatum est n. Sed nec ibidem oblitus est consuetudinis suæ, supplices videlicet exaudire, & miraculis etiam supplicandi affectum accendere: nam erat ibi claudus quidam à nativitate, qui & Germanus vocabatur; is cum ecclesiam, ubi sanctum corpus est, frequentaret undecimo Kalend. Decembris, omnibus attonitis, qui aderant, propriis gressibus firmatus est.

Alius autem ipso laborans incommodo, ut in prædicto Germano virtutem hujus Patroni expertus est, cœpit attentè jam devotior supplicare, quatenus eum sancti Viri clementia similiter respicere dignaretur, nec sefellit eum spes sua: quinta namque die postquam illud actum fuerat, exauditus & integrè sanitati est restitutus. Vocatur autem idem homo Aigulfus.

In festivitate verò SS. Apostolorum Petri &

Pauli, quæ est 111 Kal. Julii, quidam, Helfridus nomine, cum teneretur simili incommodo, non dissimili est donatus beneficio: ipse enim suæ reparatus est salutis; & omnes, qui ad festum convenerant, de sui novelli Patroni visitatione non mediocriter redire consolati o.

D

7 Erat quidam homo in monasterio sanctæ Crucis p, qui bovem simpliciter comparavit; sed non à simplici: quem diligentius concuens cum uxore, cognovit, quia esset cæcus. Uxor verò ejus cœpit eum vehementer increpare; & improperabat ei, quod dissipasset ipsorum paupertatem. Ille verba impatientis conjugis patienter ferre; tum (ut semper simplicitas de divina solet pietate præsumere) cepit candelam, qua posset caput ipsius bovis cingere, & portavit eam ad beati Viri ecclesiam. Reversus autem domum, reperit bovem sanum. Sic beatus Taurinus fideli homini bovem illuminavit, quem nuper * infideli totum extinxit.

o
imò & bos
& equus,
P

* supra
num. 4

Alius, nomine Gisloinus, habebat equum optimum: qui dum cœpisset injuriari q, & nullis eum valeret remediis erigere, sed mox speraret illum mori, venit ei subito ad mentem quo sanctum Taurinum pro eo supplicaret. Fecit ergo candelam, ac eum cinxit, & beato Viro eam transmissit. Nec distulit ei pius Patronus etiam in tali supplicatione subvenire: nam mox ut illa candela perlata est, equus exilivit sanus.

q

E

8 In ipso autem tempore erat quidam clericus, nomine Framigarius, cui in elemosyna datum est unum vas apium; quas dum cerneret mori, transposuit ipsas, quæ remanserant, in aliud vasculum. Accipiens verò ceram; fecit cereum, & transmissit ad sanctum Taurinum. Mira res contigit: nam crastino, Dominica videlicet die, advenit illi unum examen apium, unde magnum postea habuit nutrimentum. Et illud vas, ubi moribundas apes collegerat, hyemales occasiones r sufficienter evasit. O mirificum debitorem! Ecce susceptum scenus & hic præter spem duplicatum restituit, & in futuro mirabiliter restaurabit.

& apes.

Ista interim sufficiant studiosis, ne fastidium exaggeremus tædiosis. Si quis de his fortè dubitat; pro eo scilicet, quod non semper eadem continuari videt, temporum debet extremitatem attendere, quando virtutes Sanctorum oportet cessare: nam & ipse potens est adhuc similiter, si id nostra fides meruerit, operari. Ceterum nobis hoc unum necesse est, ut ejus præsentiam, quam per miracula interdum exhibitam veneramus, semper spiritualiter supplicibus adesse credamus.

F

A N N O T A T A.

a Tempore Clotharii regis &c. Videtur hic designari Clotarius II, ab anno 584 rex Suevionensis; ab anno verò 613 usque ad 628 monarcha Galliarum: cum enim Ebroicis sederit Licinius episcopus ultra annum 549, quo interfuit synodo Aurelianensi quinta; post Licinium autem sederit Viator, inter quem & Ragnericum (qui anno 650 adstitit synodo Cabilonensi) solus apud Sammarthanos intercessit Laudulfus, verisimilius apparet, adscriptam huic inventionem accidisse diu post annum 561, quo decessit Clotarius I, quam ante annum illum.

b Beatus Laudulfus. Ita Mss. nostra pleraque; at Breviarium supra memoratum Ebreicensis ecclesiæ Landulphum appellat die 13 Augusti, quo ibi colitur Officio duplici.

c Libellus hic pridem interit; ut ibidem asserit

rit

A rit Breviarium proximè citatum.

d In honore beati Martini. Sic omnia Mss. nostra; sed idem Breviarium ad diem 5 Septembris ponit: In honore sancti Taurini; ita ut ecclesiam hanc videatur confundere cum illa, de qua hic dicitur num. 2.

e Sequana (vulgo la Seine) notissimus in Gallia fluvius Normanniam secans, decurrit in mare.

f Horreum novum; non de fructibus quos eo anno in horreo congregaverat; ut habet Ebroicensis Breviarium 5 Septembris.

g Id est Hunnorum, ut habet Ms. Cluniacense: Ordericus tamen pag. 557, Nulla, inquit, nobis historia prodit, quæ gens illa fuerit, vel unde venerit, five sub quo principe vel tyranno sævierit. Pro Chunis ergo vel Hunnis, malim alios illos credere, de quibus dixi in Comment. num. 15; quàm ad Attilam Hunnosque posteriores respicere, quorum vastatio si Ebroicas attingit, nimis deproperata fuisse videtur ac brevis, quam ut Ebroicenses diu patriam prohiberet, tantamque induceret religionis ac rerum sacratum ignorantiam aut oblivionem; ut ne illi quidem sepulcrum Apostoli sui jam nossent amplius, qui illum ante non multos dies tanto numero ac pompa sepelissent.

B h Hinc patet, cænobium S. Taurini Ebroicensis, tametsi valde antiquum, nondum existisse circa initia seculi septimi. Ejus primordia refert ad annum circiter 690 Arturus du Monstier in ejusdem descriptione, quam si lubet, consule in Neustria pia a pagina 360.

i Intelligo Carolum Calvum, sub quo scripsit auctor, & cujus annus regni, si ducatur ab obitu Ludovici Pii, septimus incidit in annum Christi 846 à mense Junio.

k Lectus hic significat feretrum, seu thecam in qua Sancti ossa quiescebant. Adi Cangium in Glossario.

l Hinc licet colligere, scriptorem huic miraculo non tantum fuisse presentem; sed unum etiam ex iis fuisse, qui tum ibi Missarum solennia celebrabant; adeoque monachum ejusdem cænobii; quod proinde nondum à Normannis eversum erat.

m Propter incursationes videlicet Normannorum; ut ex historia sequente planum fiet.

C n Quid sit vicus Laudofus, nondum didici; nec opera pretium est curiosius investigare; quando satis est novisse provinciam Arvernia, ad quam pertinuit. Porro translationem hanc auctor sequentis historia num. 7 refert ad eam tempestatem, qua securitatis ergo delata fuerunt corpora S. Philiberti abbatis Trimoichium, S. Martini episcopi Turonensis Autissiodorum; quorum hoc attigit asyllum suum anno circiter 852; illud post longos circuitus circa annum 875: utrumque sub Carolo Calvo, nondum imperatore.

o In variis Mss. hoc loco subjicitur titulus separatus in hæc verba: Miracula in bestiis, & Miracula; quæ ad hominum fidem in bestiis egit. Unde sequentia non videntur vel tempore vel loco neclenda cum præcedentibus; tamquam continuata.

p Fortè cænobium assignatur Benedictinum, quod appellatur Crux sancti Leufridi, secundo ab Ebroicis lapide; de quo Neustria pia a pag. 346.

q Injuriari hic est egrotare; ut ex sensu manifestum est.

r Hiemales occasiones, intelligo æris inclementiam, qualis esse solet in hieme.

HISTORIA

Translationis ejus ad castrum
Laudofum, & inde ad cœ-
nobium Gigniacense.

Auctore anonymo, ex Ms. codice Gigniacensi, & aliis Mss.

PROLOGUS AUCTORIS.

Qualiter gleba pretiosi corporis, beati Taurini, primi Ebroicæ civitatis episcopi, ad locum, in quo cum omni honore & devotione hodie colitur, pervenerit, brevi quidem, sed veraci stylo explicandum dignum duximus. Non est voluntatis nostræ aliquid falsitatis huic opusculo interferere; sed famam, quæ ex relatione seniorum per successionem generationum & per revolutionem temporum ad nos usque manavit, ad posteros dirigere: est enim adeo frequens & assidua in ore omnium accolarum regionis illius, ut parum temporis emensum videatur, quo facta dignoscatur. Unde major fides audientibus adhibetur, cum nulla potuerit antiquitate dierum oblivioni commendari. Honestæ quidem res est, & omni homini religionem profitenti conveniens, ea dicere, quæ vera esse creduntur: è contrario impudens & periculosa, ea asserere, quæ dubia existimantur, multoque melius est filere, salvâ conscientiam, quàm loqui contra conscientiam. Non eget prædictus Confessor, qui jam in veritate consistit, falsitate aliqua, & * quasi vera gloria, quam jam suscepit, ei non sufficiat; falsis laudibus attolli opus habet. Tanti est veritas, ut nulla vetustate possit infirma esse, nec falsitas aliqua novitate stabilis permanere. Sed jam ad rem, de qua tractandum proposuimus, dimissâ verborum lascivia b; Deo juvante, perveniamus.

Profitetur auctor, verâ se scribere.

E

a

* l. sic

b

F

ANNOTATA.

a Per hæc & similia satis indicat auctor, se valde diu scripsisse post ea, quæ mox narraturus est.

b Lasciviâ, id est, superfluâ copiâ.

CAPUT I.

Ebroicenses corpus S. Taurini suipridem ad Arvernos translatum, clam inde surripientes, deferunt usque Gigniacum.

Tempore, quo cunctarum rerum Dispositor habitatores Neustriæ provinciæ judicio suo, semper quidem justo, sed non semper manifesto, delere voluit, suscitavit gentem, ab extremis & frigidis partibus, scilicet à plaga aquilonari. Illa verò diu inhabitans insulam, quæ dicitur Norveia a, & pertæsa assidui lactis & carniæ, quæ ad victum quotidianum habebat, ariditatem natura-

Normanni, Rollonem

a

M m m 3 turalem

EX MSS.

b

turalem meliori conditione & fecundiori mutare, falubre elegit. Confidens in magnitudine brachii sui & spem ponens in rege suo, qui Rollo *b* vocabatur, pauperrimis & sterilibus finibus suis in spiritu vehementi præsumpsit egredi, & fortissimum regnum Francorum, quod omni fecunditate & jucunditate gloriatur, tentavit aggredi. Prædictus verò rex illius tam contrarius erat religioni, quam privatus omni bona voluntate: non enim in Christo regeneratus, infidelitatis tenebris obcæcabatur, & verum lumen, quod Christus est, infirmis oculis aspiceri non poterat: rationi obvius, naturæ contrarius, paganitatis legibus obstrictus tenebatur; ita ut multos deos crederet, & eos in diversis simulacris adoraret: unum verum & æternum blasphemabat, & ejus jugum suave & leve ferre detrectabat. Tantus erat illi fervor circa culturam dæmoniorum, quanta animositas cordis.

secuti regem,

B

2 Et quoniam superbia & avaritia oculos ejus exobcæcaverant, inter sanctum & profanum, inter malum & bonum discernere non poterat. Gloriam autem suam in ore hominum, non in Deo, nec in bona conscientia posuerat & in humani cruoris effusione gloriabatur. Denique mores humanos exuens, & belluinos induens, belluam vivebat. Nihil commune cum hominibus habebat, propter naturam, quam adeo pravis operibus corruperat, ut vix aliquid de homine præter effigiem sibi retineret: fas, nefasque confundebat, & ut tantummodo ferocitatem animi sui expleret, intentus erat. Ille verò, gentis suæ voluntate cognita, consilio inito, navigium præparat, omni armatura munitus. Barbara gens & more bestiali vivens, quamvis & naturâ rationalis, & fere usu irrationabilis esset, tamen regem suum ubique locorum se secuturam promittit, & marinis & terrenis laboribus propter amorem ejus, ac si in verba ejus jurasset, sese exponit. Et quia nec voluntatem nec spem repatriandi habebant, de omni supellectili sua nil relinqui faciunt, quin uxorem parvulosque earum secum adducant. Sic classibus diligenter præparatis, fortunæ maris se committunt.

occupata Neustria

C

3 Cumque diu per mare latum & spatiosum navigarent, aspirantibus prosperis ventis, ad provinciam Rothomagensis, quæ tunc Neustria vocabatur, appulerunt. Videntes verò regionem vicinitate maris & silvarum opacitate idoneam, placuit in oculis eorum, & eam sibi in perpetuam mansionem elegerunt. Habitatores illius alios in ore gladii occiderunt, alios diverforum genere tormentorum affecerunt; quicumque verò præsidio fugæ evadere potuerunt, feliciores se reputarunt, quam si Cræsi opes acquisissent: quanto enim vita plus diligitur, tanto magis mors timeatur. Tantus terror circumjacentes provincias affecit, ut publicè in processionibus & Missarum solemnibus devotus clerus & humilis populus corde & voce ad Dominum clamarent: A gladio Normannorum libera nos, Domine.

nomen indicare Normannia.

4 Prædictus verò tyrannus, communicato consilio cum primatibus suis, antiquum nomen provincie illi mutavit, & novum imposuit: antea quippe Neustria vocabatur, & compositum nomen, scilicet Normanniam, adinvenit: est enim compositum nomen ex man, quod verbum dicitur homo, & Norweia, quæ est remotissima insula. Normannia, secundum interpretationem nominis, patria est hominum qui de Norweia venerunt; Normannus, de Norweia homo. Et tunc mutatum est antiquum nomen, & novum imposuit. Gens illa pluribus bellis afflueta, & arte

decipiendi edocta, tam gladio quam astutia provinciam illam sibi adquisivit, & adquisitam usque hodie possidet *c*. A facie illius totum nobile Francorum regnum expavit, & ut superius prælibavimus, divinum auxilium (quoniam humanum non sufficiebat) cum gemitu & lacrymis implo-ravit.

5 Translata sunt illis diebus multa corpora Sanctorum; & ne ab illis occuparentur, ad remotissima loca sunt delata. Inter quæ corpus pretiosi confessoris Philiberti, abbatis de Gemetico *d* in Burgundia, videlicet in pago Cabilonensi, ad locum qui dicitur Trinorchium* (qui locus in margine regni & super Ararij fluvium situs est) est delatum; ubi cum magno honore nec dissimili devotione à fidelibus populis usque hodie adoratur, & humiliter se petentibus suffragatur. Corpus verò summi & incomparabilis antistitis Martini Turonensis, causâ timoris Normannorum ad basilicam beati Germani Autistodorensis tam salubriter, quam humiliter à viris probatæ religionis invecum est. Cumque juxta pretiosa pignora beati Germani collocaretur, non est silentio prætereundum, quantum qualeve miraculum ibi per eum Dominus operari dignatus est, ad declarandum meritum sui confessoris.

6 Leprosus quidam horribili aspectu, carne ulcerosus, anhelitu foetidus, voce susurrans, turbas adstantium irrumpeus, per terram dissoluta membra trahens, non timens multitudinem hominum; sed sperans, posse se consequi salutem, in medio sportellarum *e*, quæ pretiosa corpora prædictorum duorum Confessorum continebant, se dedit, Martinum corde, Martinum ore invocans. Martini præsto sibi sensit adesse auxilium. Quod dictu mirabile est, & relatu jucundissimum, in ictu oculi, videntibus adstantibus populis, leprosus ille mediam partem corporis sui exiit, & decorem induit, acsi numquam infirmitatis illius nævo attactus fuisset. Reliqua pars corporis, quæ proxima erat, glebæ beati Germani, infirmitatis propriæ medelam nullam sensit. Videres hominem tanquam divisum ac biforem. Biformis verà erat, quia ex parte candidus & quasi lacteus, ex parte elephantiosus & sordidus. Detulit in hoc facto hospiti suo beatus Germanus, volens, ut Martini virtus ibi sola operaretur, nec ipse cooperaretur. Poterat & ipse, ut credimus, si vellet, vel si fides credentis exposceret, non solum partem quamlibet hominis, nec unum quemlibet hominem, sed multos ab omni infirmitate liberare, & pristinæ restituere fanitati. Leprosus suspiriis & lacrymis insistens, cum sibi beati Germani suffragium deesse videret, ad Martini totum se contulit, [&] adjuvantibus fidem illius fidelium circumadstantium orationibus, sanitatem per beatum Martinum inceptam consequitur, & alteratus ab illis qui venerant*, non extra turbas, sed cum turba regreditur, magnificans Deum, qui mirabilis est in Sanctis suis, & laudans Martinum, qui numquam est deficiens in bonis operibus suis.

7 Ea tempestate quidam de ordine cleri, perfectæ fidei pleni, religione locupletati, operibus bonis insignes, mira devotione circa sanctissimum confessorum Taurinum ferventes, corpus illius, omni sibi thesauro carius, in loculo gestatorio decentissimè ornato posuerunt, & cum eo Aquilini confessoris spignora, qui post eum Ebroicensem rexit ecclesiam, collocaverunt, Florentiæ quoque virginis *g* corpus cum his duobus confessoribus compositæ condiderunt. Intentio eorum erat,

D

c

Horum metu translata sunt corpora SS. Philiberti & Martini, d *vernacilibus Tournus

E

(cujus hinc miraculum narratur;)

F

* f. ab illo, qui venerat,

uti & SS. Taurini, Aquilini, & Florentiæ,

f

g

A erat, ut sanctum Dei à canibus & margaritæ omni pretio pretiosiores à porcis, id est Normannis, [non] conculcarentur. Et quanto vehementiori amore circa prædictos Sanctos Dei detinebantur, tanto meliori studio ad eos conservandos accingebantur.

que in Arverniam delata, ibi diu miraculis claraerunt;
 8 Ut igitur omnino securi essent, omnino à vicinitate illius provinciæ recedere, commodum duxerunt: quanto enim quis plus timet, tanto longius fugere, securum ducit. Multum timens, nusquam securus est: qui autem nihil timet, ubique tutus manet: vix timenti securitas, vix securo timor ingeritur.

b Prædicti herodes, & sibi & corporibus Sanctorum præidentes, non solum longè à Normannia, sed etiam extra Franciam exire, & intra Arverniam provinciam, ut in Vita prædicti Confessoris scriptum est, apud Laudosum honorabile castrum, ubi nullus timor, nulla mentio Normannorum habebatur, abire utile crediderunt, & maximè, quia episcopus i Ebriocæ civitatis, qui corpora præfata secum fugitando ferebat, indigena ejusdem provinciæ esse videbatur. Ibi itaque corpora Sanctorum post mortem prædicti episcopi, miraculis coruscantia per multa annorum curricula permanserunt.

B Sed postquam miseratione divina, terra Normanniæ ad pacem deducta est k, & cultus fidei christianitatis ibi abundavit, [ut] compererunt pro certo accolæ Ebriocæ civitatis, quod proprii ac primi Patroni corpore cum aliis pignoribus Sanctorum diu per longa tempora essent viduati, mæore nimio non immeritò afficiebantur. Quæ de re consilio inter se habito, tres clericos elegerunt, quos magis in tota illa patria astutia & calliditate imbutos esse arbitrati sunt. Hos in provincia Arvernensi direxerunt, quatinus corpora Sanctorum sæpè dicta quoquo modo inde asportare, & ad proprium locum (quia vi non poterant) furtim tentarent reducere. Qui venientes apud jam dictum castrum Laudosum, quasi discendi grati diu ibi permanserunt, & omnes ibidem manentes, & maximè canonicos, qui ibi Deo serviebant, ad amorem sui in tantum provocaverunt, ut unum ex ipsis, qui in litteris & in omnibus, quæ ad seculum pertinent, eruditus esse videbatur, canonicum efficerent. Et postea ecclesiæ, in qua corpora jam dicta recondita erant, custodem constituerunt. Exinde tres clerici solliciti inter se disponere cœperunt, qualiter hoc, pro quo venerant, ad effectum perducerent.

C Tandem nocte quadam in ecclesiam ingressi, ad cancellos, ubi corpora Sanctorum manere diligenter didicerant, accedentes, & eos contingentes, invenerunt tria corpora, licet in uno loco, tamen sigillatim posita: nam duo in sacculis de corio optimè & diligenter confutis, & tertium in serico sacculo de pallio Constantinopolitano l positos * invenerunt. In quo tertio invenerunt titulum: HIC REQUIESCIT BEATUS TAURINUS, PRIMUS EBROICÆ CIVITATIS EPISCOPUS: quod etiam in sarcophago ipsius, tempore suæ revelationis, scriptum repertum est. Hæc videntes, inæstimabili gaudio sunt repleti, & singula corpora in singulis portellis, quas diligenter ad hæc præparaverant, mittentes, unusquisque eorum onus suave ac multum sibi leve super colla imponentes, quo celeritè potuerunt, de ipsa villa & patria in tempestæ noctis silentio recesserunt: & ne ab insequentibus comprehenderentur, iter Normanniam tendens relinquentes, ad ortum solis, ubi nemo eos pergere æstimaret, iter arripuerunt,

magis in nocte, quàm in die pergentes, & hoc non sine magno timore, & inter fortissima montuosa loca Burgundiæ, in quibus nullus timor, nulla mentio Normannorum habebatur m, abire velle crediderunt. Cumque piscosum fluvium, qui dicitur Arar, qui nunc temporis dividit regnum ab imperio Romanorum n, transissent, Deo annuente, ad locum qui vocatur Gigniacus, attigerunt.

EX MSS.

m

n

A N N O T A T A.

a *Norvegia quidem insula non est; sed hic forte insula dicitur, quia maxima ex parte mari cingitur. Sunt etiam qui eam latius accipiunt, cum de Normannis agunt, prout totam videlicet Scandiam includit; quæ quidem ipsa peninsula tantum est; tametsi olim credita & nuncupata passim insula sit.*

b *Imò vero diu Normanni ante Rollonem, qui anno demum Christi 875 primum ad Gallias apulit, Neustriam aliasque provincias infestare identidem cœperant, puta ab initio seculi noni; ut ostendit Pagius in Critica Baronii rom. 3.*

c *Hinc sequi videtur, ut auctor scripserit ante annum Christi 1202 vel sequentem, quo Normanniam possidere per se denno cœperunt Gallia reges.*

d *De S. Philiberto abbate agendum erit cum Romano Martyrologio ad diem 20 hujus mensis.*

e *Sportella, vel potius portella, ut in eodem apographo aquæ infra diserte scribitur num. 10, hic manifestò hierothecam significat, in qua quiescant & circumferri possint lipsana Sanctorum. Ceterum videri potest hoc idem prodigium descriptum à S. Odone in Bibliotheca Cluniacensi cal. 119 & seq.*

f *Colitur S. Aquilinus ep. Ebrioc. die 19 Octobris, quo discutienda erunt ejus Acta; quantumvis aliis diebus ac mensibus cum celebrent Ebriocenses, puta 15 Februarii, & 18 Julii.*

g *Ecquæ sit hæc S. Florentia virgo, prorsus ignoramus. In Breviario Ebriocensi nulla ejus memoria. Gratum fecerit, qui majorem nobis illius suggererit notitiam.*

h *Non video, quis hic esse possit prædictus Confessor, nisi vel S. Taurinus, vel S. Aquilinus. Atqui in horum Vita nulla fit mentio hujus translationis; nisi fortè ad Vitam S. Taurini pertinere quis velit Historiam inventionis ejus, quam Vita subjecimus. Sic ergo hunc locum intellige, licet minus accuratum ac proprium.*

i *Gunibertus, opinor, qui per ea tempora vixit, ut ostendunt Sammarthani in episcopis Ebriocensibus.*

k *Putat post annum Christi 912, quo Rolla cum suis de sacro fonte susceptus, dein per se ac successores religionem Catholicam & restituere & promovere impensè cepit in ea Neustria parte, quam armis primum, deinde solenni pacto obtinebat.*

l *De pallio Constantinopolitano. Erat olim pallium, seu pannus, seu tela serica Constantinopolitana, sive imperialis in usu ac pretio, etiam ad ornatus ecclesiasticos; ut vide apud Cangium in Glossario ad voces Panni imperiales.*

m *In quibus nullus timor &c. Sensus videtur hic esse, illac eos ivisse, ne ullam cuiuspiam suspicionem injicerent, sese è Normannia venisse, aut eò cum recuperata, quam gestabant, præda sacra reverti.*

n *Sic venerabilis Petrus abbas Cluniacensis, qui decessit anno Christi 1158 inveniunt, etiam scribit*

E

F

ea inde furtim sublata, Gigniacum usque abstruere.

l
 * f. posita

EX MSS.

scribit lib. 2 de Miraculis cap. 1 . . In finibus regni Francorum, quod à Teutonicorum, vel Romanorum imperio Arar fluvius, à Lotharingia sumens initium, Rhodanusque; in mare Mediterraneum habens profluxum, determinat. Vide Bibliothecam Cluniacensem col. 1299.

CAPUT II.

Iidem triplici miraculo moti, corpus illud abbati Gigniacensi tradunt.

Gigniaci
abbas cum
erat Berne
vir tam san-
ctus,

a
b

IN loco illo Berne abbas a, vir geminæ nobilitatis, corporis & mentis luce conspicuus, basilicam in honore beatorum Apostolorum Petri & Pauli, & habitationes Ordini monastico congruenter ædificabat b. Ille plus abbatem operibus, quàm verbis ostendebat; plus re, quàm voce officium abbatis gerebat. Nihil illi de monacho superbia usurpabat; de abbate negligentia nihil illi auferebat: monachus vita, opere abbas erat; & quia multarum virtutum charismate plenus erat, ut lumen super candelabrum & civitas supra montem sita erat. Multum personam illius humilitas, quæ monachalis habitus ornamentum est, commendabat. Vigilantia circa gregem sibi commissum nomen ei bonum in vita præsentis (quod melius est, quàm divitiarum multarum) & mercedem bonam in æterna patria acquirebat. Et sicut præibat aliis dignitate, sic præcallebat operatione. Primus ad omne bonum, tamquam aries dominicus, gregem ovium per diversa bonorum operum exercitia post se trahebat. Tanta gravitate, quæ abbati congruit, plenus erat, ut nullus dubitaret, qui videret, ipsum esse pastorem gregis.

ut miretur
auctor, cul-
tum ipsi pu-
blicum non
esse decre-
tum;

C

12 Tanto zelo religionis fervebat, ut Heliam vel Phinees in refecandis vitiis referret. Adeo misericordiæ visceribus circa poenitentes affluebat, ut sanctum Nicolaum penè redpleret. Quanto itaque erga delinquentes austerus erat, tanto benignus circa emendatos. Unde austeritate misericors, & misericordiâ non remissa penè hominem excedebat: sic itaque quos auctoritate Christo lucrifacere non poterat, misericordia competenti ad Christum revocabat. His duobus modis nullam ovem in divili suo positam aberrare sinebat. Evolabat Francia ad ejus magisterium: virtutum ipsius insignia Anglia odorabatur: Burgundia pendebat ad ejus arbitrium, & manum suam ferulæ ejus ponebat: Alemannia mirabatur sub ejus fama, quæ longè major erat re, quàm opinione: Italia, nutritrix sapientum, sapientiam illius audire desiderabat; & omnia alia regna Bernonem sui temporis decorem & honorem affirmabant. Unde mirum videtur, quid causæ extiterit, cum opus & nomen sanctitatis habuerit, quod, ut festum ejus in terra celebretur, non obtinuit c. Multos inferiores in humanitate, patientia, religione, & aliarum virtutum dotibus legimus, quorum festa celebramus: si enim propter merita & bona opera quis sanctus efficitur, profectò cum magni apud Deum meriti, & apud homines præclari nominis Berne sit, non immeritò sanctus putatur.

Et unus
plurimis
præfectus
olim cæno-
biiis.

13 Unde sub dispositione sua, dum mundanum militem indueret*, multa monasteria regenda suscepit; videlicet Cluniacum monasterium, tunc propter sui exordium tenue & exiguum, nunc propter sui religionem & monastici Ordinis rigo-

rem omnium monasteriorum monasterium: sicut enim oleum omnibus liquoribus supereminet, sic & ipsum omnibus locis Religionis disciplinæ regularis observantiâ, hospitalitatis gratiâ, prærogativâ charitatis, & copioso numero Fratrum excellit: Balmente quoque, quod, peccatis habitantium exigentibus, sæpè destructum, divina miseratione sæpè constructum constat: Etiense* seu Ethæcense etiam, quod, detrescente religione, post ejus obitum decrevit & ad pristinam dignitatem resurgence minimè potuit. Fuerunt alia servo Dei monasteria commissa, quorum longum est revolve-re seriem; & qualiter postea permanserunt, non est præsentis temporis ostendere. Hæc & his similia omittentes, ceptum prosequamur iter, & quod proposuimus Deo auctore, compleamus.

14 Gigniaci locus, ad quem corpora prædictorum sunt evecta Sanctorum, situs est inter Lugdunensem provinciam, quæ primas est Galliarum, & Bisuntinam, quæ nobilis est inter provincias Cisalpinas: ibi namque uterque archiepiscopatus, Lugdunensis & Vesuntiensis, finem facientes, terminum, quem de jure transgredi non possunt, præfixerunt. Locus ille positione sua decorus, aquarum & fontium meatu jocundus, opacitate circumpositarum sylvarum amœnus, pratorum ridentium colore delectabilis, clementia aëris saluber Religioni colendæ idoneus erat, & est, Deoque propitio, semper erit. In eo bajulatores pretiosorum corporum, prima die adventus sui, in domo cujusdam pauperis hominis jocundam invenientes requiem, noctem illam feliciter transegerunt. Manè autem factò, valedicentes hospiti suo, & omnia prospera loco imprecantes, ipsumque omni benedictione prosequentes, tota die ambulantes, adveniente crepusculo, ad domum, de qua exierant, sunt reversi, [&] credentes, se errasse, & ob hoc rectam viam prætermisisse, errorem, quæ in humanis actibus plerumque versatur, detestari cœperunt. Dominus domus pauperis, sed dives bona voluntate, non timens fures, quia non habebat unde posset exspoliari, eos non tamquam hospites & advenas, sed tamquam cives & domesticos gratanter recepit. Cumque pro sua facultate, eis tam devotum quam gratum exhibuisset convivium, quietem noctis in eodem, quo prius, eis paravit loco.

Ex hoc loco
cum ter ita
discessissent
manè bajulò
nostri,

E

F

15 Reficientes itaque somno artus, factoque manè, de lecto surgentes, quæ pergere deberent, omni diligentia inquisierunt. Auditis regionum vocabulis & terrarum proprietatibus, diem totam frustra ambulando consumpserunt; quoniam, eo advesperascente, ante fores jam dictæ domus se positos invenerunt. Attoniti autem, & ultra quàm dici posset, admirantes, valdè timuerunt: jam voluntatem Sanctorum, quorum corpora gestabant, aliquantulum suspicantes, non tamen plene agnoscentes, velle eos ibi requiescere, crediderunt. Pauper hospes eis obviam procedens, repletus gaudio, En, inquit, benedicti à Domino, gratias Deo & vobis, quia ad hospitium meum iterum diverti dignati estis. Non privabor benedictione; quia gratanter volui vos suscipere. Benefecit mihi Dominus; quia recepi vos; melius mihi faciet, quia diligo vos. Modicæ opes meæ non sunt propter vos attenuatæ, sed augmentatæ. Panem, quem vobis dedi, Dominus mihi reddidit; & ditior sum hac hora, quàm quæ ad me intrastis. Videor mihi videre, quod Dominus est vobiscum, quoniam in adventu vestro mihi & rebus meis alacritas & sospitas provenit. Quæso, manete mecum, quot diebus vobis placuerit, & ego

ut post im-
sumptos ini-
meri dies
singulos,

A ego vobis comitabor, & ducam ad locum optatum. Fortè gestatis aliquid pretiosi, de quo tam salutifer odor emanat, qui pro intellectu meo omnium specierum vires exuperat; cui etiam cum tanto timore & reverentia astatis. Si verò aliquid vobis timori est, in me tutam reperietis fidem, si me secreti vestri conscium efficere dignemini. Non, inquiunt, ô hospes; ibi non timemus, ubi non est timor; quin potius de Domini misericordia præsumentes, qui de remotis partibus per diversa pericula nos cum salute conducens, ad locum quem optamus perducet, cras discedemus, tibi-que & hæredibus tuis vicem amoris & servitii rependere desiderabimus.

præter mentem vesperi semper ad idem hospitium confisterent.

B 16 Recedente nocte, & aurorâ præviâ, die adveniente, invocato nomine Salvatoris, & signo crucis frontibus suis imposito, confidentes in patrocinio Sanctorum, quorum deferebant corpora, viam arripiunt. Quid plura? A manè usque ad vesperam, arreptam viam carpentes, post crepusculum in atrio prædicti hospitis sui, non sine admiratione se translatos viderunt. Jam eis res apertè claruit; & quod Sancti Dei, quorum secum habebant corpora, locum illum, in quo requiescerent, elegerunt, pro repetitione trinæ reversionis suæ ad domum, quasi per ostensionem trini miraculi, eis innotuit. Revera miraculum erat: utpote insolitum & contra cursum naturæ exhibitum, ut tribus diebus iter agentes, non possent à domo sæpè dicta elongari.

Miraculum tam evidentem, & loci sanctitate moti,

C 17 Interrogant, quis esset locus ille, quo nomine censeretur abbas, cujusmodi bonitas & perfectio in grege sibi commisso esse crederetur. Respondetur eis, quod ad placitum impositoris locus ille Gigniacus appellaretur; mirumque, si ipsi soli Bernonem abbatem non agnoscerent, cuius fama & Religio ferè ubique terrarum nota erat; adjunctumque est, quod sicut sol illuminat terram, sic ipse suâ sapientiâ & Religione totam illuminaret patriam, vixque ei secundum in universa morum honestate posse reperiri. Monachi ejus, similes angelis, in terra corpore positi, cælum mente inhabitabant; nil eis commune cum hominibus, nisi natura; internis perfecti, externis irreprehensibiles erant; Christum in corde habebant, Christum in ore sonabant, Christum ostendebant in opere; terrena omnia respuebant & tamquam lutum platearum calcabant; hominis vires in vigilando, in jejunando, in orando transferant; Regulam sancti Benedicti, quam professi erant, ad unguem servabant: in melius operando quidam illorum magnarum virtutum pleni præcepta regulæ transcendebant, adjicientes sibi ad laborem, tamquam si non sufficeret Regulæ observantia: orationibus eorum inclinabatur Dominus, insensibilia obediebant elementa; cum ad preces eorum pluviam diffunderentur, & serenitas rursus pro opportunitate cælum & terras lætificaret: non esse aliquem tantis criminibus irretitum, qui [ad] jussu & admonitionem eorum non resipisceret, & exemplo eorum sese non castificaret.

Bernoni abbatum sacrum hunc thesaurum tradiderunt; qui hoc miraculo lætatus,

18 Cum hæc & his similia longèque majora, quæ veritas approbat, super abbate Bernone & monachis ejus, jam dictis bajulatoribus sanctorum corporum à multis ostenderentur, intellexerunt, divina factum voluntate, ut ad locum sine labore & onere venirent, à quo nulla efficacia, nulla possibilitate recedere possent. Accedentes itaque ad præfatum abbatem, cum omni mansuetudinè & humilitate, qui essent, unde venirent, quid gestarent, quomodo detinerentur,

Augusti Tomus II.

feriatim narraverunt. Pater ille, audito, quam impretiabile pretium servis suis Dominus de longinquis regionibus deferri voluisset, repletus gaudio & perfusus ora lacrymis, pectusque pro devotione tundens, erupit in vocem laudis divinæ & cum Psalmista corde & voce exclamavit: Domine Deus virtutum, beati omnes, qui sperant in te; non privabis bonis eos, qui ambulant in æquitate; in secula seculorum laudabunt te. Deinde convocans universum cœtum Fratrum, qualiter eos Dominus in benedictionibus dulcedinis prævenisset, diligenter exponit: perorat tamquam facundus rhetor misericordiam Salvatoris, merita Sanctorum, quorum corpora in præsentia eorum consistebant, voluntatem eorum, cui resisti impossibile erat; pronuntiat, desiderio suo satisfactum, orationes eorum divinitus exauditas, cum pretiosas reliquias haberent, sub quarum patrocinio tutam deinceps & quietam agerent vitam. Videbat oves illas Dominicas nova cantica præ lætitia frequentare, insolitam jubilationem ostendere: credebat, eas Spiritu sancto repletas, quoniam magnitudinem earum laudum præferbant, quas humana mens vix capere poterat.

19 Tota villa vertitur in jubilum; felicem locum, felicem patriam proclamant, cui Dominus tam pretiosa corpora Sanctorum suorum largiri dignatus sit; extendit palmas ad cælum, Salvatoris magnalia laudans; doloris & mœroris deinceps inficiam se futuram, pronuntiat. Uterque sexus virorum & mulierum, infantum quoque immaturitas certatim ruunt [in] terram, super quam Sanctorum corpora delata sunt; loculum, in quo continebantur, tam amore, quam veneratione osculantur. Suscipiuntur à devotis Fratribus pretiosæ reliquæ; ponuntur in ecclesia recens ædificata. Patronus & advocatus loci illius, & tunc usque modò & in æternum beatus Taurinus constituitur.

ecclesie suæ patronum perpetuum nuncupat S. Taurinum;

20 Quanta miracula ad declaranda Sanctorum merita divina ibi pietas ostendere dignata sit, non est nostræ facultatis evolvere: si enim diligenter scripta essent, magna volumina complessent; sed quia negligentia in culpa fuit, non sunt annotata nec memoriæ commendata. Postea locus iste à fulgure, à tempestate & peste fuit immunis. Paupercula domus & lignea, in qua Sancti Dei tribus noctibus requieverunt, vix potuit vetustate consumi, cum omnia vetustas consumat. Sæpè in medio flammarum, cum circumpositæ domus arderent, illæsa permansit. Locus ille, qui continuit eos, in signum fuit populorum. Si vir vel mulier irreverenter eum intravit, statim divino judicio correpta pœnas luit: si brutum animal tetigit, cæcitate oculorum, vel infirmitate membrorum divinitus est percussum: plerumque sub obscura nocte visæ sunt candelæ ardere; auditæ sunt voces suavitatis & dulcedinis repletæ. Quod si domus & parvum in ea spatium, in quibus aliquantulum moræ peregerunt sacratissima corpora Sanctorum, id obtinuerunt, ut magnæ reverentiæ habeantur; quid potissimum meretur ecclesia, in qua non solum per tres noctes, nec per tria tempora, sed usque ad finem seculi permanent & permanebunt? Si invisibilia elementa tantâ mercede donata sunt, ut eis à rationabili & irrationabili creatura deferratur; quanta donabuntur fidelium mentes, in quibus sanctissimi Confessores per amorem requiescunt, & per bonam voluntatem unum sunt.

innumbris exinde miraculis ibi celebrem.

21 Felix, inquam, Gigniacensis ecclesia, quam tria luminaria tamquam splendor firmamenti in cælesti Jerusalem splendens illustrant! Beata congrega-

Scriptoris epiphonema.

EX MSS.

gregatio, quam Taurinus, gemma sacerdotum & honor sacerdotii; Aquilinus, gloria populi & laus Dei; Florentia quoque, virginitatis speculum, meritorum suorum radiis decorant, orationum suarum suffragiis ab hostibus aëriis & terrenis defendunt, & virtutum suarum charismatibus Christo confociant & similes faciunt! Cui sit gloria in æterna secula seculorum. Amen.

A N N O T A T A.

a De B. Bernone actum est ad diem 13 Januarii à pagina 824.

b Puta ante annum Christi 895, ut est in *Annalibus Benedictinis*, tom. 3, pag. 272 & sequente, item *Gallia Christiana* tom. 4 novissima editionis, à columna 218.

c Et hinc patet, auctorem recentem non esse: nam præter ea, quæ de festo B. Bernonis loco citato diximus, ad festi antiquitatem facit, quod legitur in *Annalibus Benedictinis* tom. 3, pag. 388: In veteri Necrologio Silviniacensi memoratur Idibus Januarii, "Depositio domni Bernonis abbatis, quo die plenum de eo fiebat Officium, & duodecim pauperes reficiebantur. Vide tamen etiam *Acta Sanctorum Ordinis Benedictini* seculo 5, pag. 89.

B

Et hinc patet, auctorem recentem non esse: nam præter ea, quæ de festo B. Bernonis loco citato diximus, ad festi antiquitatem facit, quod legitur in *Annalibus Benedictinis* tom. 3, pag. 388: In veteri Necrologio Silviniacensi memoratur Idibus Januarii, "Depositio domni Bernonis abbatis, quo die plenum de eo fiebat Officium, & duodecim pauperes reficiebantur. Vide tamen etiam *Acta Sanctorum Ordinis Benedictini* seculo 5, pag. 89.

CIRCUMVECTIO

Ejusdem corporis anno MCLVIII instituta, eamque comitata miracula.

Auctore anonymo, ex eodem codice & iisdem Mss.

C A P U T I.

Circumvectionis occasio, & progressus ad cœnobium Cluniacense.

C

Cum Gigniacum univ-
ersum con-
flagrasset
anno 1158,
a

ANNO ab Incarnatione Domini millesimo centesimo quinquagesimo octavo, qui primus erat ordinationis domni Hugonis [qui] de humili monacho in magnum abbatem Cluniacensem sublimatus est, villa Gigniacensis, quæ per multa annorum curricula sub protectione sanctissimorum confessorum Taurini, Aquilini, & Deo datæ virginis Florentiæ immunis ab incendio, à peste, & à tempestate fuerat, quàm terribilia sint judicia Regis seculorum & rectæ viæ ejus, veris argumentis agnovit. Aquilone namque, vento gelido & sicco, vehementius solito perflante, flamma vorax de scintilla ignis concreta, quamdam domum in eadem villa combussit, & inde globatim erumpens, à læva & à sinistra parte & antè sitas domos & quæque obvia invenit, in favillam & cinerem redegit. Officiæ monachorum, inibi nocte & die devote Deo ferventium, quæ Religioni incolendæ plurimum idoneæ erant, similem sententiam destructionis susceperunt, & pœnas divinæ permissioni aut voluntati dederunt;

& quæ prius erant ad honorem & decorem habitantium, versæ sunt in stuporem & dolorem in-tuentium. Sic pariter villa cum officinis in vastitatem tamquam eremi redactis, habitatores earum nimia tristitiâ affecti sunt, & tamquam spe vitæ amissa, quid factò opus eis esset, quid consilii inirent, nesciebant.

D

2 Fuerunt inter eos quidam magnæ fidei, quorum forsitan corda Deus inspiratione sua sic tetigit, ut profiterentur, super tanta calamitate ad suffragia sancti Taurini debere conversum iri: noverant enim ab ejus pietate multa sibi beneficia præstita, multaque solatia in visceribus misericordiæ ejus reposita; possibile esse ut tanti Patroni meritis ipsa villa & officinæ Fratrum à præsentis possent resurgere ruina, & ad priorem vel meliorem statum revocari. Unde in commune decernunt, ut unicum suum refugium, beatum videlicet Taurinum, qui per crebra miracula, plurima eis contulerat beneficia, votis sedulis adirent, & tamquam dormientem precibus sedulis & orationibus continuis excitarent. Placet omnibus, quod communis dictat oratio, & Sanctum Dei per regiones circum positas deferendum, dignum credunt; ut devotio credentium augetur, & infirmorum cura ac medela proveniret. Hac igitur spe ducti, nec seducti Fratres, quibus nulla nota suspitionis inerat, quibus honestas reverentiam comparabat, de multis paucos quosdam eligunt, quos tam sancto operi præponunt. Illi purificantes conscientiam confessione, & tegentes, siqua eis inhæserant, reprehensionis pœnitentiâ, capsam, in qua sanctissima pignora continentur, suscipiunt.

visum est
circumferre
corpus S.
Taurini ad
regiones cir-
cumjectas;

E

3 Egressi villâ sine magno pondere per loca meticulosa & periculosa sine timore & periculo Cluniacum usque veniunt. Domnus abbas Hugo, vir satis humilis in oculis suis, comperto adventu gloriosi Confessoris, exultat in Domino: præcipit totam villam obviam procedere; monasterium Cluniacum, quo vix in terra pretiosius & speciosius inveniri potest, omni studio, omnibus ornamentis suis adornari; venerabilem Conventum Fratrum, quo vix usquam terrarum major vel religiosior videri potest, diligenter præparari, & ad suscipiendum corpus gloriosissimi Confessoris corde & corpore aptari. Fit lætitia insolita in populo, fit gaudium spirituale in Conventu illo venerando; ipse abbas, sicut prior erat dignitate, ita prior egreditur ordine, & subsequente toto conventu extra portam monasterii cum crucibus argenteis & thuribus aureis, summa cum devotione capsam suscipit. Frater, qui officium præcentoris habebat, Antiphonam imponit, & cum melodia suavi cordis & oris super altare sanctæ crucis, capsam ipsam imponitur. Populus villæ in unum coadunatus, & in amorem beati Confessoris conglutinatus, non apparuit vacuus in conspectu illius, sed pro sua quisque facultate & voluntate devotam ei obtulit oblationem; illis vero, quibus copia offerendi non affuit, bona voluntas, qua Deo nihil carius immolatur, non defuit.

at Clunia-
cum; ubi
magnificè
suscipitur;
b

F

4 Erat in eadem villa quædam mulier, quæ, moxque fe- obtenebrata mentis ratione, solam effigiem hominis exprimebat. Nihil ei memoriæ, nihil ingenii inerat: sensum & censum suum in omnibus membris suis & officinis amiserat: destituta erat officio linguæ, & sicut nec audire, ita nec loqui poterat: cetera membra decore naturæ carebant, & id, ad quod facta fuerant, facere non poterant. Horribile erat videre mulierem, naturam mulieris retinentem, & vitii membrorum effigiem

moxque fe-
mina, ani-
mo & cor-
pore inutilis
sanatur.

A giem mulieris vix habentem. Hæc ut monasterium exprimeret *c*, & qua poterat valitudine renitens, invita ante sanctissimum corpus trahitur & deponitur. Infirmas, qua premebatur, eadem horâ adeo eam solito gravius gravare cœpit, ut in conspectu circumstantium ad humum corrueret, & humi procumbens, tamquam exanimis jaceret. Quidam verò hæc videntes, eam exspirasse & debitum naturæ persolvisse crediderunt. Quid multa? Per merita beati Confessoris, quæ mortua videbatur, viva apparuit, jacens surrexit, infirma sanitatem consecuta est: membra suis officiis restituntur; vigor naturalis redit; vires suæ animæ recepit, & per corporis instrumenta effectus suos operatur: monstruosa similitudo propellitur; mulier in mulierem reformatur; ægri- tudines omnes recedunt; salus naturalis naturæ comitatur & mulieri.

mirantibus, quotquot aderant, & accurrebant:

B Astantes admirantur, & devotâ laudibus ac clamoribus magnificant Dei magnalia. Taurinus benedicitur, qui in vita sua mirabilia fecit, & post mortem mirabilius operatur; qui etiam in hoc tempore, in quo faciem Antichristi præcedit egestas miraculorum, saturitates signorum administrat fidelibus populis. Ad tale, tantumque spectaculum dominus abbas, velocior devotione, quàm pede, accurrit; & licet censura monastica & personalis maturitas cursum prohibeat, tamen non potuit sibi imperare, quin aliquantulum cur- reret: non potuit eum detinere necessitas naturæ, nec gregem sibi commissum, quin jumentis cor- porum suorum, quæ reficiebant, pabulum sub- traherent, & mensam dimitterent, & alius alio velocior & devotior videre magnalia Dei in ec- clesia festinarent. Quæritur à cognatis & nobis vicinis mulieribus, quanto tempore hujuscemodi æ- gritudo eam obsedisset: sciscitatur dominus abbas cum Fratribus, utrum vera, an fictitia invalitu- do illa fuisset. Postquam testimonio populi & to- tius patriæ infirmitatem illam non in voce, nec in similitudine, sed in veritate fuisse dominus ab- bas & Fratres comprobarunt, erectis oculis & ma- nibus in cælum, viventi in secula seculorum glo- riam & honorem dant, & hymnum, qui **TE DEUM LAUDAMUS** dicitur, dulci & excelsa melo- dia in psallendo decurrunt.

*item alia mulier cæca; *i. e. ar- gento ob- ducta*

C In eodem loco quidam clerici, Senonensibus partibus oriundi, quæstum sibi faciebant, de- ferentes phylacteria, cruces, & brachia deargen- tea*, quæ referta esse dicebant reliquiis Sancto- rum illorum, qui magis favori sunt rusticanae mul- titudini & plebeis; inter quæ brachium sancti Donati præconabantur manifestis miraculis coru- scare. Ad eos itaque mulier quædam lumine oculo- rum privata se contulerat, sperans consequi salu- tem per merita Sanctorum, quos deferebant. Cumque aliquantulum temporis ante pignora illa pernoctando peregisset, & dies plures frustra con- sumpsisset, seque sacris injuriis afflixisset, & sic salute optata non potiretur; melius sperans, & fiducialius præsumens de meritis piissimi Taurini, duce quodam puero, ad ipsum gressus direxit. Sed priusquam propius ad capsam ipsius accessisset, præventa est in munere benedictionis & salutis. Cæcitas ab ea recessit, & sicut illuminata est in corpore, ita & mente: cœpit oculis videre so- lem corporis, qui habet ortum, & oculis cordis illum, qui nescit occasum: fit ipsa sibi met du- ctor, quæ antea regebatur ductore; reddit gra- tias corde summo Salvatori, & ore Taurino, suo curatori: illum in Taurino gloriosum, Taurinum in eo laudabilem prædicat.

Augusti Tomus II.

7 Sed quia malorum auctor diabolus, illius si- dem odio habebat, & Taurini gloria eum cru- ciabat, ad fraudis propriæ commenta recurrerat, quibus salutem istius deleret [ac] Taurini no- men obnubilaret. Quod ut callidè & more suo ma- chinari posset, mulierem cupidine, & prædicto- rum clericorum corda replevit invidia: nam Tau- rino gloriam suam furari, & eam suo sancto Do- nato injustius comparare volentes, infelicem mu- lierculam, voluntate instabilem, desiderio vagam (quod proprium est hujuscemodi sexui) verbis decipiunt, promissione corrumpunt, pretio li- gant, ut confiteretur, se non à sancto Taurino (quod verum erat:) sed à sancto Donato (quod falsissimum erat) curatam esse. Et confessâ est, culpa sua non deficiente, & pœnâ crescentē: nam cæcitas, quæ est privatio visus, cum augmento ad eam rediit, & majori, quàm antea, infirmi- tate cœpit gravari. Fit mulier misera in corpore, afflictâ in anima: exterius luit pœnas infidelitatis; interiùs atteritur flagello malæ conscientie. Nil gravius est animæ ad æthera suspiranti, quàm pon- dus malæ conscientie.

EX MSS: sed quæ perâ fidè ingra- ta, denuo cæca facta est,

8 Inter corporis dolores & angustias animæ il- la misera posita, Deo inspirante, qui constitu- tos in Babylone sæpè liberat, cœpit facti pœnite- re, & pœnitentiâ ducta, exponit omnibus audi- entibus, quod à clericis malè fuerit seducta; ad- eo ut pravo consilio inducta, ingrata existeret liberatori suo: merito multum se dedisse pœna- rum; dignam fuisse, quæ viva à terra justè de- beret absorberi, vel in saxorum duritiem constrin- gi. Spem itaque sibi reponens in misericordia beati Confessoris, ipsum fide adire, charitate dep- scere proponit. Propositum suum digno complet effectū: ad Taurinum tota mente, tota virtute conversa, & sanitati antiquæ restituta, ad prop- ria cum gaudio est reversa. Populus villæ admi- rans quod mirabiliter factum fuerat à Sancto Dei, multis injuriis clericos laceffens, loco eos cedere fecit.

E donec agnoscens & culpam & bene factorem suum, iterum sana- ta fuit:

9 Alia mulier fide & corpore ad eum accessit, quæ digniorem partem sui amiserat, scilicet caput, propter incurabilem infirmitatem ipsius. Quæ infirmitas, cum à medicis curari non posset, per Taurinum, medicum animarum, sine expensis & medicinis velociter curata est. Illa peplum, quo mulier caput ornat, cum candela offerens, & una tantum nocte vigilans, in mane perfectam san- titatem est adepta.

ibidem alii plures varia is morbis li- berati sunt.

F Frater quidam, nomine Goffredus, cognomi- ne Moret, propter gravem, quam incurrebat, infirmitatem dies in luctu & noctes in mœstitia de- ducebat, & idcirco diutius durare non poterat, quia requie alterna carebat. Pusillæ crura ejus affliciebant & vitam sibi tædiosam faciebant. Nil ei medicina remediū, nil frequens cura salutis ope- rabatur; sed quod vis humanæ medicinæ ei con- ferre non poterat, Taurinus curationum potens in momento & in ictu oculi contulit: & sicut do- lor omnis ab eo recessit, ita signa infirmitatis nul- la apparuerunt. Plures febricitantes, & quatuor caduco morbo dediti, ibi infirmitatem evaserunt.

ANNOTATA.

a Consentit editionis novissimæ Gallia Christia- na tom. 4, columnâ 1140. Sed cur hic pro chro- nico caractere ponitur abbas Cluniacensis epo- cha? Credo, quia scriptor hic vel monachus fuit Cluniacensis, vel Gigniacensis quidem, sed abba- ti Cluniacensi subjectus: quia cænobium Gignia-

N n n n 2

cense

EX MSS.

cenſe jam tum in prioratum Cluniaco ſubditum fuerat commutatum.

b Cluniacum autem ad Graonam ſuuium in diœceſi Mariſconenſi ſitum ab occaſu in orientem diſtat Gigniaco leucis Gallicis communibus circiter ſedecim.

c Eſt hic aliquid vitii. Fortè ſcribi debuit : Hæc , ne monaſterium expeteret (hoc eſt , adiret ,) omni , qua poterat , valitudine renitens , &c.

CAPUT II.

Ejuſdem continuatio Lugdunum uſque.

Cluniaco deſertur Sancti corporis Mariſconem ;

B

Civitas eſt in provincia Burgundiæ , quæ Maſticus a dicitur , cui abundantiam temporarium bonorum ſitus loci adminiſtrat. In illa cum inſonuiſſet jocundus adventus ſanctiſſimi corporis Taurini epiſcopi , tota obviam procedit : uterque ſexus ſacro deſiderio ſuccenſus , domos exponit ; quidquid præ manibus habet , abjicit ; urbe egreditur , & quæ eum venturum audiebat , campos latè replet. Pulſantur campanæ per civitatem ; via ruderibus emundatur ; aulæis , & tapeſtis à læva & à dextera vicus adornatur. Suſcipitur cum magno honore , & cum majori exultatione in eccleſia ſancti Petri deponitur. Ad ſamam miraculorum ejus patria tota commota , plures in grabatis , qui paralytici erant & membrorum olim habilitatem amiſerant , deſert. Cumque advenientes tam ſanos , quam ægrotos , eccleſia recipere non poſſet , quiſque quomodo potuit accubitus ſibi fecit intus & extra.

ubi poſt ſanatos continuò miſeros

C

11 Mulier quædam , quæ & habitum & effigiem mulieris cauſâ infirmitatis fere amiſerat , vidente populo , de geſtatorio ſuo ſurrexit. Eâ virtute divina ſurgente , nervi , qui diu abbreviati fuerant & conſtricti , ita reſonare cœperunt , ac ſeres quælibet ſolida abrumperetur & ſciſſuram faceret. Deinde membra , quæ per languorem diu arida fuerant & contracta , extenſa & ſplendida [facta] ſunt & antiquam dignitatem receperunt. Populus in admirationem converſus , laudes Deo multiplicare , & Taurinò gratias exhibere non differt.

Alia mulier diſſimiliter , ſed non diſſimili infirmitate correpta , ſalutem corpoream meritis ſancti Taurini in eodem loco eſt adepta.

Quædam alia mulier in eadem infirmitate conſtituta , ſed præ ceteris duabus ejusdem infirmitatis majorè dolore afflicta , languorem omnem exiit & ſanitatem induit ; & ſanitate induta , cœpit rectè ambulare , Chriſtum laudare , & Taurinum prædicare.

propemodum innumerabiles ,

12 O quot in eadem eccleſia tenebris cæcitatibus & infidelitatis obſcurati , corporale & ſpirituale lumen receperunt ! O quot vitio naturæ , & ſtudio pravæ vitæ , incedere non valentes , aut etiam claudicantes , rectos grefſus direxerunt , & in via mandatorum Dei currere cœperunt ! Quamplures auditu aurium cordis & corporis privati , utrique ſunt reſtituti. Multi articulata voce & laude cantoris vacantes , diſcretè loqui & Chriſtum laudare potuerunt. Nonnulli diverſis & variis infirmitatibus detenti , diu deſideratam ſoſpitationem ſunt conſecuti. Septem namque de immenſa multitudine , quæ divinitus curata eſt , commendati

ſunt memoriæ , qui præ nimia ægritudine ſolam naturam hominum retinuerant & cetera fere amiſerant. Quidam presbyter devotione magna ductus , totum ovile ſpiritualium ad beatum Taurinum adduxit : in ovili illo multæ erant oves morbidæ , quarum , ut refertur , numerus curatarum fuit quadragenarius.

13 Accidit in eodem loco meritis beati Præſulis ſtupendum & notandum miraculum. Quidam , qui acquirendi ſtudio malè ſtudioſus invigilabat , candelas faciebat de adipe , & ceram quæ debebat offerri beato Taurino , ſuis uſibus malè reſervabat. Admonitus à quodam convicaneo ſuo , ut tam pravo operi finem daret , & in Sanctum Dei ne peccaret , ſalutaribus verbis amici credere noluit , & amabilem correptionem ſurda aure pertransiens , etiam in injuriam & in blaſphemiam egregii Confefſoris erupit dicens , non eſſe vera miracula , quæ ab eo fiebant. Quam blaſphemiam ultio divina juſtâ perculit vindictâ. Tamquam e-linguis effertur : adeo gula ejus intumuit , ut viſu humano indignus eſſet. Delatus ad ſacraſſima pignora , vinum benedictione ſanctificatum nec recipere nec guſtare potuit : & ſic indignam ac miſerabilem vitam digna & miſeranda morte finivit.

14 Ad Balgiacum b , nobile caſtrum , in Lugdunenſi diœceſi ſitum , cum venerandum corpus deferretur , obviuſ factus eſt ei quidam æger , membris omnibus diſſolutus. Hunc quatuor viri deſerebant , & multa turba à dextris & à ſiniſtris & retro eis comitabantur : exhortatur frequens turba , ut in eundo aliquid moræ ineant , in qua ſpei ſuæ optata gaudia conſequi mereantur. Præſertim multiplici colore herbarum veſtitum in via erat , & in medio ipſius quercus antiqua , denſis foliis & ramis adornata : ſub illa devotus clerus & populus genua ſectentes ante ſanctiſſimum corpus , antequam ab oratione ſurgeret , ſurrexit ægrotus à lectulo , & , tamquam nulla infirmitate affectus fuiſſet , ſanus cœpit ſtare , alacer currere & gratias Deo & beato Taurino referre. Populus in teſtimonium præclari miraculi ramos de quercu evellens , & in plures particulas dividens , pro devotione ſecum portavit , & aliquid ſibi profuturum credidit.

15 Vigiliâ ſancti Joannis Baptiſtæ univerſa plebs prædicti caſtri annuo de more ſativam ſe paraverat ; ecce , ſubitò ventus vehemens excitatur , aër turbatur , facies cæli mutatur , concutuntur domus crebris coruſcationibus , cælum aperiri , & metuendis fulgoribus terra effodi videtur : ſit clamor & tremor per univerſam villam ; extremi judicii metus incutitur : nubes conglobatæ propluvia lapides demittunt : hominum alii præ timore ad terram corruunt , alii exangues & tamquam exanimis efficiuntur : curritur ad ſanctiſſimum corpus ; & , ut ſubveniat , votis omnibus & vocibus expetitur : trahitur ſumma cum feſtinatione de eccleſia , & aëri , nubibus , fulgoribus , fulminibus & lapidibus opponitur. O potentia divina ! Elementa , quæ inſanire videbantur , tranquilla redduntur : aër in ſerenitatem redit , & mundus ſtatum ſuum recepit , & omnia ruinæ proxima rident , in ſemetipſa reverſa. Hujus rei tot ſufficientes teſtes emergunt , quot homines in caſtello & patria illa commorabantur.

16 Mulier quædam filium ſuum , vitæ ſuæ ſolacium & ſpei gaudium , ad beatum Taurinum ibi attulit. Ille , ætate puer , affectu & effectu innocens , licet eſſet ſpecioſus facie , tamen ex majori parte ſui corporis aridus erat & nulli officio aptus.

blaſphemus in Sanctum dire panitus interiit.

E

Dum inde corpus transfertur Balgiacum , ſanatur paralyſis , b

F

ſedatur tempeſtas aëris .

agri convalescunt.

A ptus. Mater ejus nihil impossibile credens esse beato Taurino, pervigil ante ipsum tota in oratione nocte stetit, & finita tam proluxa quam devota oratione, manè ad hospitium suum est reversa. Cumque pro reparatione naturæ aliquid requieci [&] somni sibi indulgeret, puer divinitus curatus, clamare cœpit: Mater, surge, & mecum ad salvatorem meum beatum Taurinum proficiscere. Illa ad vocem pueri excusso somno evigilans, se omni hilaritate, & infantem omni sospitate repletum, omnibus, qui in eodem castro habitabant ostendit. Quot in eadem ecclesia febricitantes sanati fuerunt, quia non magnum aliquid videbatur, non est annotatum nec in scripta redactum.

Apud Canariacum sanantur paralytici, i. e. paralytica

i. e. vis

B

17 A prænominate castro fere sex milliariis burgus quidam Canariacus distabat, qui jure fori proprius est ecclesiæ Cluniacensis. Ad eum cum pervenisset egregius Confessor, mulier quædam, quæ clinica * jacebat, & grabato ostiatim deferebatur, & sic viatico sustentabatur, cœpit convicaneos suos instanti prece interpellare, ut id sibi misericordiæ impenderent, quatenus ad beatum Taurinum, qui stratâ * publicâ transibat, se deferrent, à quo voti sui compotem se futuram profectò credebat. Illi verò, magis suam utilitatem, quam proximi curantes, miseram audire vel exaudire contempserunt. Illa omni humano adjutorio destituta, & in sola Christi pietate constituta, benedictum Confessorem Christi prosequi desiderans, genibus & cubitis morbidum corpus suum laborare faciens, fideliter incepit quòd Sanctus Dei efficaciter perfecit: nam continuò omni infirmitate, quæ paralytis dicitur, deposita, liberatorem suum beatum Taurinum pede profecuta est & consecuta. In quo opere virtus egregii Confessoris attollenda est, quæ absentibus & longè positis præsens & propè consuevit esse collatis beneficiis.

utique miseris.

C

18 Quædam mulier Aula tanto incommodo laborabat, ut omnium membrorum naturali potentia destitueretur; cui ad majorem pœnam accedebat, quod vix aliquo genere vehiculi, nisi plauastro, poterat deferri. Hoc modo ad Sanctum Dei delata, dum Missarum solennia celebrarentur, sensit vera beati Taurini suffragia: incolumis namque reddita, quid inter ægram & sanam distet, jocundo cognovit argumento.

Vir quidam passione inaudita afficiebatur, quæ etiam à peritis physicæ artis cognosci non poterat; & quotiescumque tangebatur eum, acsi letali vulnere percuteretur, vocem terribilem emittebat. Pulsanti ei ad ostium misericordiæ eximii Confessoris aperta est janua pietatis; & ex tunc & infirmitate caruit &, quemadmodum debuit, siluit.

Rusticus quidam dum de arbore in præceps rueret, in ruendo os humerale de loco suo excussum est. Proinde tantus cruciatus ei inerat; ut mallet mori, quam ita vivere. Visum est ei in somnis, quod beatus Taurinus tactu blandissimo brachium illud tractaret. Evigilans à sopore, infortunium casus & jacturam naturæ meritis eximii Confessoris restauratam invenit.

Apud Novam-Villam contra-Flus erigitur.

19 Apud locum, qui dicitur Nova-Villa, monasterium est sanctimonialium, quæ secundum regulam Sancti Benedicti, & sub cura abbatis sancti Eugendi præteritis decoquere errores, & novos induere mores Deo promiserant; ubi cum beati Viri corpus deferretur, quanta lux miraculorum effulserit, longum est revolvere. Quotquot fere advenerunt, qui salutem corpoream devotè

quæsierunt, feliciter invenerunt. Quidam tamen inter ceteros, qui contractus erat, ut vulgo dicitur, testimonio populi reclusus efficitur.

20 Juxta Ararim fluvium in loco uberi ab antiquo jure fundata est decania Cluniacensis, quæ Mons-Bertaldi dicitur. Ad hanc cum gleba inclyti confessoris Taurini delata fuisset, à monachis inibi Deo militantibus in spiritu joctinditatis & voce exultationis suscepta est. Cumque super scamnum refedissent qui eam detulerant, præcipua pars domus, scilicet tectum, cecidit. Sed pietas egregii Confessoris à tantis periculis illæfos eos custodivit. Manè factò, Frater, qui officium Prioris & nomen gerebat, ut jacturam refarciret, operarios ponit; qui dum incepto operi certatim incubarent, murus ejusdem domus gravem ruinam fecit. Ad casum illius, cui beatus Taurinus in ore & in corde fuit, sine jactura evasit: duo tamen, qui ejus auxilium non imploraverunt, miserabiliter contriti conciderunt.

Apud Montem Bertaldi multi jactantur à ruinis.

21 Burgum quemdam novum, Triverium, cum pertransiret beatus Taurinus, obvia facta est quædam mulier lumine oculorum privata: hanc prosequatur multitudo maxima utriusque sexus. Illa manibus cordis & corporis loculum, in quo sanctissima pignora deferebantur, amplectens, fide & oratione circumstantium adjuta, desideratum recepit lumen oculorum.

Apud Triverium cæca visu donatur.

E

22 Operæ pretium esse videtur, breviter enarrare, quæ pœna subsecuta sit infidelitatem cujusdam villæ, quæ dicitur Lehennactis; & pœna quod remedium invenit. Habitatores illius, tamquam filii Belial, corda in malum indurata habentes, non solum Sancto Dei debitam reverentiam exhibere noluerunt, sed eum ignominiosè à sinibus suis exterminarunt: Fratres, honestatè refertos, qui eum deferebant, omni genere contumeliarum affecerunt; & comminantes eis, quod non impunè fines suos intrassent, & quod pœnas eis justè daturî essent, verbis facta compensare voluerunt. Sed omnipotens Judex, qui & bonis bona, & malis mala quandoque retribuit, indignis illius recordis villæ dignam exhibuit retributionem. Tempestas subito exorta, cæli faciem mutavit & obscuram reddidit: turbo vehemens domus concussit & segetes subvertit: lapides de nubibus aëris, tamquam guttæ aquæ distillantes, spicas omnes excusserunt, vineas decorticaverunt & arbores foliis & ramis despoliaverunt.

Apud Lehennactum injuria facta corporis pœnam,

F

23 Non potuerunt diffiteri miseri habitatores, quin ob injuriam sancti Viri tanta afficerentur calamitate: metuunt, ne sicuti in corporibus dignam sustinuerunt pœnam, ita in animabus æternam sentiant damnationem: credunt, quod ipse, qui tam terribiliter damnat in præsentî, terribilius posset damnare in futuro: de præsentî igitur judicio futurum magis timendum non dubitant: in afflictione corporis & amaritudine animæ positi, ad misericordiam beati Taurini conversum iri, dignum judicant, quam humiliter postulantes, facillè invenerunt. In ipso anno, quo, defectu messis, se periclitaturos timuerunt, majorem solito abundantiam in temporalibus bonis adepti sunt. Affuit eis tempestas ad terrorem incutiendum, non ad inferendum damnum.

venetatio veniam attulit.

A N N O T A T A.

a Malticus, pro Matisco vel potius Matisco, vernaculè Mafcon, sita est ad Ararim fluvium, Lugduno leucis fere duodecim Gallicis.

b Balgiacum seu Balgium, vulgo Baugey, situm est

EX MSS.

est trans Ararim in Brexia; sed quid opus est hinc loca singula persequi, quando ad eundem omnia tractum pertinent, qui Cluniaco Lugdunum & inde retro Gigniacum ducit?

CAPUT III.

Reditus ad cœnobium Gigniacense.

Lugdunum afflictum recreavit sacri corporis adventus,

a

IN provincia Burgundiæ supra Rhodanum, rapidissimum & turbulentum fluvium, civitas quædam est fundata, nomine Lugdunum; quæ antiqua dignitate primas est Galliæ. Illi subjectione obedientiæ subditæ sunt a tres opulentæ civitates; prima Rothomagensis, quæ caput est provinciæ, quæ, mutato nomine, nunc appellatur Normannia; secunda Turonensis, cui præfuit maghus in oculis Dei Martinus episcopus; tertia Senonensis, quæ finis dicitur esse Galliæ, & injitium Burgundiæ venientibus à mari Britannico. **B** Archiepiscopus prædictæ civitatis b & comes masticonensis Gerardus, expeditione incautè facta, castellum quoddam, quod vocatur Isirus, quod est quasi clavus confixus in oculis civitatis Lugdunensis, eversum iri cupientes, in virtute brachii sui ferro & flammis vehementer aggressi fuerant. Dumque totis viribus elaborarent eum * expugnare, duo Comites, Albonerus & Forensis, derrepente ab insidiis erumpentes, irruerunt super eos; impetum quorum ferre non valentes, castro cesserunt, expugnationi finem fecerunt, ac deinde terga eis dederunt. Illi fugientes velociter insequentes, alios in ore gladii trucidarunt, alios membris mutilaverunt. Hoc audito infortunio, civitas tota & vultum & habitum mutaverat, cui grandis erat materia dolendi, dum alius audiret, patrem suum morti traditum; alius, fratrem, vel amicum, ad mortem vulneratum, vel aliquo membrorum privatum.

** Isirum scilicet*

suscitato infante, qui mortuus credebatur,

c

25 His ita gestis, supervenit corpus beati Taurini, quod dolorum multorum remedium eis fuit. In ipsius adventu spem salutis prædicta civitas concipiens, & in ejus meritis confidens, visa est tamquam à mortuis resurgere & dolorem omnem deponere, & jocunditatem, quæ floridam reddit ætatem, induere. Erat in ea vir quidam nomine Heldinus, unicum habens filium, in cunabilis tanta infirmitate depressum, ut per quinque dies nec somnum caperet; nec mammillam matris sugere posset. Cumque membra infantilia vitalis calor dereliquisset, vix spiritus tenuissimus in ejus pectore sentiri poterat. Parentes illius infantis de . . . eum tamquam . . . exposuerant c. Nutrix fide & devotione accensa, infantem ad sanctum Taurinum deferendum & reddendum, mente concepit; & quod mente conceperat, meliùs opere pariens, cum jam mortuus putaretur, obtulit eum beato Viro. Oblatus puer, oculos aperuit; deindè oscitavit; & multum somno indulgens, vagire cœpit & sanus existere, & mammillam matris avidè exhaurire. Ad tantum miraculum accurrunt pater & mater & multi vicinorum, laudantes magnalia Dei & magnificentias opera sancti Taurini.

& quinque paralyticis una sanatis.

26 In ecclesia beati Nicetii, in qua sanctissimum corpus honorificè depositum à populo adorabatur, turba mulierum, quæ usque ad quinarium numerum excreverat, in grabatis delata est. Istæ stipem publicè à singulis domibus quæsitantes,

vitam morte infeliciorem ducebant: eis namque ariditas omnium membrorum ita dominabatur, ut vix caput erigere, vix digitos manuum possent movere. Cumque diu non frustra præstolarentur misericordiam magni Sacerdotis, eadem horâ simul de gestatoris suis surrexerunt, & rectè ambulare cœperunt. Ad relationem tantorum miraculorum civitas tota permutatur: fiunt alacres, quos antea nimia tristitia forbuerat: matronæ, sexus & maturitatis suæ oblitæ, rejectis palliis, ad ecclesiam properant: adolescentulæ teneritudinem ætatis & virgineum pudorem postponentes, demissis discriminalibus capitis sui, citiùs adolescentibus præcurrunt: senes vitia capillorum suorum detegentes, proprio, non alieno, adminiculo roborati, pedum suorum segnitiam abjiciunt: viri & juvenes in semetipsos impingentes, viam ab invicem frustra occupari causantur: monachi & clerici dissimili induti cultu, simili rapiuntur desiderio: ab omnibus Taurinus prædicatur, à singulis Taurinus laudatur.

27 A prædicta civitate castrum quoddam, Mons Loëlli d, non multis millibus distat: hoc positione sua satis jocundum, hinc habet vineas, inde prata multiplici colore ridentia; proximitas Rhodani fluvii piscium penuriam eum pati non permittit: hoc militaribus viris plenum, & pudicitiam dominarum adornatum, dulcem solet præstare adventibus mansionem: in quo cum venisset inclytus Taurinus, non est facile relatu, quanto studio gens illa se præparavit in occursum ejus; & sicut exteriùs veste composita, ita interiùs mente devota occurrit. Ibi tantis miraculis virtus Beati effloruit; ut innumeri à dolore capitis, dentium & lateris liberarentur: nonnulli diversis vitis corporis deturpati & turbati, speciosam formam receperunt.

In Monte Loëlli sanantur innumeri.

E

28 In territorio Lugdunensi villa quædam est, vocabulo Sanctus Christophorus, in jurisdictione abbatis Rainberti posita: in ecclesia illius cum quidam fideles, qui advenerant ante benedictum Confessorem, devotas orationes funderent, quædam pars rusticorum villæ, incredulitate adulta & ingrata de Dei bonitate sibi indulta, paralyticum quemdam in ecclesia deposuit, cum vocè insultationis & blasphemiam dicens: Eia, sancte Taurine, qui multos alios curasse probaris, nunc in isto oportet manifestari virtutem tuam. Sed Sanctus Dei non iniquitatem rusticorum, sed necessitatem malè habentis piè prospiciens, petitioni ejus non defuit & sanitati eum restituit. Illius verò miseræ plebis miserimus presbyter indignatione commotus, & frendens insaniam, detestari cœpit evidens miraculum & affirmare, quod falsum erat, & negare, quod verum esse constabat, rabido ore lacerans *, propria voluntate ægroti, non patrocinio beati Taurini, ipsum ab infirmitate liberatum. Ad hanc vocem intolerabilis eum infirmitas arripuit, & tamdiu vexavit, quousque animam ejus de corpore miserabiliter extorsit.

Ad sanum S. Christophori sanatur paralyticus, punitor blasphemiarum.

F

29 In loco, cui Maximiacus nomen est, quædam infirma mulier conversabatur, cujus infirmitatis causam aut originem medici cognoscere non poterant: namque modò mugitus taurorum, modò ululatus luporum, quandoque latratus canum, & alias diversitates inarticulatarum vocum terribiliter proferebat. Deducta fuerat per multa pignora Sanctorum; sed nullus ei subvenerat. Exhibita fuerant ei multa genera medicamentorum; sed nihil remedii consequi poterat. Intellectum est à religiosis & sapientibus viris, miseram misericordissimo Pontifici curandam divinitus reservari; quod

Maximiaci mulier quædam longo & miro modo liberatur.

** f. blatrans,*

A quod ita factum est. Denique per suffragia beati Viri terribilium vocum confusionem perdidit, & unam discretam & articulatam vocem, quam competenti silentio frænare possit, recepit, & plenariam fospitatem obtinuit.

Apud Chalamontem sanatur mater caeca cum filio ;

30 Villæ, cui vocabulum est Chalamont, cum appropriaret Sanctus Dei, universus populus utriusque sexus sinibus suis egressus, in occursum ejus procedens, eum cum magna jubilatione recepit, & cum majori honore in sua ecclesia collocavit.

Ibi erat quædam mulier conjugali adjutorio viduata, & cæcitate oculorum temporaliter damnata, nil in terris solatii vel spei habens, nisi infantulum solum, unigenitum suum. Ille, in quantum ætas imperfecta & fragilis natura admittebat, genitrici suæ tam fidelem, quam devotum præbebat ducatum: eo duce, pauperrima mater victum quotidianum mendicando acquirebat, & sic suam & filii vitam sustentabat. Accidit, ut puer gravem incurreret infirmitatem, quæ genitricis suæ non fineret eum deinceps esse ductorem. Illa infelix in desperatione vitæ posita, quid ageret, quomodo viveret, penitus ignorabat. Imposuit autem puerum in humeros suos, & vocem pueri, quæ sola sibi remanserat, ducem suum instituit. Videre erat piam mulierem parvulum bajulantem, & parvulum voce, qua poterat, gressus maternos dirigentem. Id genus vivendi multis diebus non sine multorum creberrimis lacrymis, pietate fufis, exercuit. At ubi consperit, advenisse beatum Taurinum, ad auxilium ejus, quo plurimum indigebat, qualiter potuit, cucurrit; & pius Pater in auxiliando ei occurrit: nam dum januas ecclesiæ ingrederetur, recepit lumen oculorum, & puer vigorem omnium membrorum; sicque mulier videns, & puer sanus redditus, postea sibi ad requiem, populo villæ ad læticiam, & sancto Taurino vixit ad honorem.

eleemosyna mirè restituitur; imsecta immunda necantur; caeca videt.

31 Matrôna quædam, ætate matura, incessu gravis, clericum habens filium, post mortem viri defuncti in viduitate permanerat: hæc amore sanctissimi Taurini medullitus accensa, dum ad eum raptim abire properat, oblita est secum deferre quod ei offerret. Cui clericus filius obvians, cum a responsione ipsius collegisset, nil secum præter bonam voluntatem gestare, duos de tribus denariis, quos in privato loculo habebat, sanctissimo Viro in oblatione dandos donavit. Clericus domum reversus, redintegratum numerum suorum denariorum invenit, non sine admiratione sui & multorum, qui audierunt.

Quod gloriosissimus Confessor virgo sit electus à Domino & Agnum, quocumque ierit, sequatur, in hoc probari potest, quod omnem immunditiam & spurcitiam semper deleverit. Inde est, quod, quoties immunda animalia parva & importuna, scilicet muscæ, argenteæ imagini ejus infidebant, toties ad terram mortua corruerant. Nequis verò hæc duo præmissa, quasi nulla, silentio digna judicet, audiat, quod in pictura diligenter elaborata, & multoties repetita, post pretiosos & varios colores, niger sedet. Sic in operibus celeberrimis Confessoris, post præclara & stupenda miracula, quædam non magna placent, & consterni non debent.

** fortè contentui*

In eadem villa quædam femina propter concubinatum, quo diu cuidam clerico amasio suo male & illicitè serviebat, pœnam cæcitatæ incurerat. Remordente eam mala conscientia, qua nullum tormentum gravius est, conversa est ad beatum Taurinum; & dum culpam humiliter ante eum cognoscit, piissimus Pater pœnam ei igno-

scit: claritate namque oculorum recepta, spem salutis diu optatæ cum gaudio est adepta.

EX MSS.

32 Cum inde ad vallem, quæ dicitur de Curneias, pervenisset reverentissimus Confessor, turba copiosa, quæ ad famam ejus convolarat, fines undique repleverat. In ea erat quidam clericus de villa Gisiaci, quem tanta infirmitas opprimebat, ut impotentiam omnium membrorum pateretur. Et quoniam nulla arte, nulla possibilitate incedere valebat, in gestatorio de virgis intexto à populo vicissim gestabatur. Hic propter ordinem sacrum, quo insignitus erat, & propter magnam fidem, quam habebat, ut apothecam sanctissimi corporis prospexit, sanus surrexit, & tam alacriter, quam constanter ad eum usque perrexit cum admiratione omnium circum adstantium.

apud vallem de Curneias sanatur æger.

33 Tot igitur regionibus peragratis, & imensis locorum spatiis emensis, paucisque, de multis miraculis factis, in scripto redactis, sanctissimus Confessor ad delectabile habitaculum suum, Gigniense monasterium, redire cepit. Ad occursum ejus tota patria, quæ cum gravi molestia absentiam ejus diu sustinuerat, ad duo miliaria propè eodem monasterio, cum conventu Fratrum vestibus albis induto, obvia venit. Erat in ea quædam muliercula de Burgo Cuifelli, cui continuus languor de muliere, præter naturam, nihil dimiserat: jacebat autem tamquam simulacrum male effigiatum: pedes ejus incessu vacantes, manus, non ad requiem, sed ad infirmitatem, otiosæ erant; cetera membra non ad jocunditatem naturæ, sed ad pœnam mortis, ei inerant: qualiscumque vita ejus morte deterior erat. At verò ubi misera illa juxta odoriferum corpus beati Viri deposita & exposita est, mundissima ossa ejus concussa sunt & contremuerunt; ita ut circumadstantibus magnus timor incuteretur. (id namque consuetudinis habebat, quando de illo virtus exire & sanare infirmos volebat.)

Dum in veditu corpus Gigniaco propinquat,

34 Per hoc signum grex humillimus monachorum, & devotus populus cognoscens viscera misericordiæ ejus esse commota, sese in oratione cum contritione cordis dedere. Sed priusquam ab oratione surgèrent, surrexit mulier à grabato suo, & alterata ab ea, quæ fuerat, sicut corpore ita animâ mutata est: corpus recepit diu optatam sanitatem, & anima deposuit, quæ gravabatur, tristitiam. Mirantur omnes qui aderant, & nullum Sanctorum parem vel similem beato Taurino in virtute miraculorum prædicant. Reportatur ad ecclesiam suam cum magna jubilatione sanctissimus Præsul, & in sede sua cum magno honore collocatur; ubi ex tunc magnis & præclaris miraculis coruscare non desistit, ad laudem & gloriam nominis Domini nostri Jesu Christi, qui cum patre & spiritu sancto vivit & regnat per omnia secula seculorum. Amen.

E

F

salutem affert paralyticæ:

ANNOTATA.

a *Fure videlicet primatus; quod quidem jus quid sit, & quam controversum accisumque, breviter indicatur in nuperrima Gallia Christiana tom. 4, pag. 3 & seq.*

b *Erat is Heraclius, inter archiepiscopos Lugdunenses ordine septuagesimus quartus, inter quem & Comitem Forenssem, seu Forestensem gravia & sanguinolenta de jurisdictione apud Lugdunenses diu servuere dissidia; de quibus obiter Severinus in Archiepiscopis Lugdunensibus pag. 246.*

c *Hæc lituras seu lacunas ita Papebrochius ad marginem supplere conatus est: Parentes illius*

[salu-

EX MSS. [salutem] infantis de [-] sperantes] eum tamquam [mortuum] exposuerant. Nutrix &c. D
 d Hinc reditus describitur ab urbe Lugdunensi usque ad Gigniacum. Est autem Mons-Loëlli, seu potius Mons-Lupelli, corruptè in mappis Montluët, municipium in pago Dumbensi; uti notat Valesius in Notitia Galliarum.

DE S. AGILBERTA VIRGINE

ABBATISSA JOTRENSI

IN GALLIA.

J. B. S.

Brevis notitia de cultu.

SEC. VII.
Certa cul-
tūs

B Deum solum & precipuum hic articulum de S. Agilbertæ cultu reducenda est tota hac disquisitione, cum de cetero vix quidquam de ipsa memoria proditum sit, imo ne nomen quidem repererim in ullis classicis Martyrologiis aut Usuardinis additionibus præterquam in Molano ad XII hujus: Jotro monasterio, sanctæ Agilbertæ abbatisæ, quam ad hunc diem melius retraxit Castellanus in Martyrologio suo universalis. Eundem cultum confirmat Mabillonius tomo 2 Actorum Ordinis S. Benedicti pag. 487 & 488, atque item in Annalibus tomo 1 pag. 364 & 456: sic enim ubique loquitur, ut de S. Agilbertæ (quæ & Aguilberta & Agliberta appellatur) cultu videatur omnino dubitari non posse, tumulos etiam prominentes enumerans in quibus cum S. Theodechilde, prima ibidem abbatisa, Sancta alia recondita sunt, quas inter S. Agilberta disertè exprimitur.

C Indubitatum vero ejusdem rei argumentum prodit idem Mabillonius dum narrat, Anno seculi decurrentis MDCXXVII illustrissimum D. Cospeanum Lexoviensem episcopum sacras BB. Theodechidis & Agilbertæ reliquias, è tumulis levatas, argentæ thecæ deauratæ solenniter inclusisse, & cum aliis aliorum Sanctorum ossibus in sanctimonialium basilicam transtulisse. Porro S. Agilbertam in Jotro coli XI Augusti expressissimè notat laudatus Mabillonius in Annalibus pag. 456. Atque hoc solum de recepto Sancta cultu proban-

dum suscepimus, cum de ejus gestis nil plane competentum sit, non magis quam de ætate aut certo obitu anno. Id unum constare videtur, secundam fuisse post S. Theodechildem Jotrensis cœnobii abbatisam. Cum verò illius obitus à Mabillonio referri videatur ad annum 660, si Sancta nostræ viginti regiminis anni tribuantur, ad annum 680 supervixisse dici poterit & forte etiam diutius. Atque hac sola sunt quæ de S. Agilberta tutò prædicantur. Videri potest Bucelini elogium die XII, quod hic referendum non censuimus; præplacet quod habet Saussayus:

3 In territorio Meldensi, Jotro monasterio, S. Aquilbertæ virginis, ejusdem cœnobii abbatisæ, quæ illustri regum sanguine procreata, patre Abobino, Pientia matre, sancti Ebregefilii gloriosissimi episcopi Meldensis germana, primis virentis ævi annis Christi obsequiis devota, virginitatis florem eidem dedicavit: atque illo in cœnobio facta sub S. Theodechilde monialis, ita se sanctissimis religionis studiis applicuit, ut omnibus exemplar & speculum fieret castissimæ divinorum placitorum observationis. Unde emigrante ad supernas sedes beata ipsa Theodechilde, gubernatrix virginalis sodalitiis effecta, largisque à Deo gratiæ perfusionibus inundata, cœtui sibi commissio uberrima charismatum, quibus affluebat, dona verbis & actibus suis influxit; quibus tandem perfectè emensa viam pietatis & justitiæ, meritis sanctæ vitæ & administrationis plena, æternam vocante sponso perrexit ad gloriam. Elogium ex Saussayo.

DE S. RUSTICULA VIRG. ABBATISSA

ARELATE IN GALLIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS,

J. B. S.

De cultu, ætate & gestis.

ANNO DC-
XXXII.
Culta olim
XVI Aug.,

Antam hic producimus binomiam, nam & Marcia appellatur, seculo septimo celebrem; de qua id mirandum prorsus, quod in nullis classicis Martyrologiis, ipsa multo posterioribus, signata reperitur, imo nequidem in tam copiosis, quæ dedimus, Usuardi auctariis. Unum hoc de ipsa notarunt Majores nostri in Prætermisssis ad XVI Maii: Rusticulæ seu Martiæ abbatisæ translatio indicatur in Ms. Adone Reginæ Succicæ.

Natalis ejus celebratur XVI Augusti. Eodem die S. Rusticulam signavit Ferrarius in Catalogo suo generali; Arelatæ in Gallia, sanctæ Rusticulæ virginis, in notula observans, eam se accepisse ex Tabulis ecclesiæ Arelatensis, ubi hac die, inquit, colitur. Saussayus item in Martyrologio suo Gallicano iisdem planè inheret vestigiis. Et rectè quidem pro eo tempore: nam in Officiis propriis Sanctorum Arelatensis ecclesiæ Avenione excusis anno MDCXII S. Rusticulæ festivitas eo die XVI Augusti disertè signata reperitur.

2 Quæ

A **2** Quæ deinde causa suborta sit, cur in festi-
vitate die anniversario mutatio fieret, nusquam
nunc pro- explicatum invenio; certe in eorundem Officio-
prio natali rum editione posteriori Parisiensi, anni MDCXI,
die celebra- tur. qua etiam apud nos existat, non jam XVI refertur
S. Rusticula sed hac die XI, S. Rocho, ut merito
suspiciari licet, proprio suo natali die in illius lo-
cum substituto, ipsaque etiam ad verum obiit
diem retractâ, cum ex Vita constet postridie festi
S. Laurentii accidisse, ut recte signavit Mabillonius
seculo 2 Sanctorum Ordinis S. Benedicti, ubi
prædictam Vitam describit à pag. 139, atque ip-
sam rectissime imitatus est Castellanus in Mar-
tyrologio suo universali, quos proinde & nos hic
sequendos putavimus, de S. Rusticulæ cultu secu-
rissimi, dum tam indubitatis monumentis com-
probatur, quibus merito accedere potest insigne i-
psius Saussayi elogium, ex quo gratum erit totius
vita synopsis perspicere. Ita habet, sed die XVI:

Insigni elo-
gio

3 Ipso die Arelatæ, S. Rusticulæ virginis, quæ
apud Vasconenses nobilissima Martiorum familia,
eodem die nata est quo pater Valerianus piissimo
fine, stadio carnis excessit. Cumque quinquennis
jam venustate corporis eximia niteret, magis ve-
ro animi dotibus decora omnium in se affectus tra-
heret, eam Cheraonius Guntrami regis familia-
ris adhuc tenellam rapiens, sibi connubio jungere
voluit. At divino nutu è manibus ejus erepta, sua-
dente Siagrio Augustodunensi piissimo episcopo,
annuenteque ipso Rege, ad monasterium, quod
Arelatæ olim S. Cæsarius forori suæ Cæsariæ con-
struxerat, religionis cupiditate profecta Liliolæ
abbatissæ instituenda traditur: sub cuius discipli-
na tot charitatis, humilitatis, prudentiæ, pati-
entiae & benignitatis signa in omnes edidit, ut, de-
functâ Liliolâ, eam adhuc octavum decimum æta-
tis annum agentem sancta illa virginum turma in
coryphæam sibi elegerit.

eam ornat

4 Suscepto quò nien sine renitentia regimine,
talem se omni sollicitudine ac sanctimonia præsti-
tit, qualem S. Cæsarius sororem instituens, ma-
trem cœtus hujus virginalis in omnibus se habere
præscriperat. Nam imprimis Deo intenta sic ora-
tionibus & divinæ legis meditationi incubuit, ut
Psalterium integrum, & totos sacre Scripturæ
libros memoriter retineret. Vigiliis & jejuniis ita se
dedidit, ut tertio tantum quoque die cibum su-
meret: reliquis vero sororibus nocturnis horis
quiescentibus, in ecclesia excubaret, psalmis &
orationibus cum lacrymis insistens. Lectum siqui-
dem ad somnum non nisi semel in anno sibi com-
poni permisit. Nihil quod ad Dei cultum & so-
rorum curam spectaret, umquam prætermisit.

Saussayus
in Marlio.

5 Sed tamen invidia Ricamiri comitis falso ac-
cusata. ad Clotarium regem per Nymphidium præ-
fectum Arelatensem vincula deducta est, permul-
tis in itinere editis miraculis: quorum fulgore &
evidentia sanctitatis innotens comperta, honori-
ficè ad suum cœnobium remissa, à sororibus in-
genti cum gaudio recepta est, quarum cellas post
reditum ampliavit. Multa oratoria itidem in urbe
extruxit, demumque omni ætate in Christi famu-
latu consummata, plusquam septuagenaria ad cæ-
lestes nuptias immortalitatemque beatam, Christo
invitante, perrexit: inque S. Trophimi ecclesia su-
nere glorioso sepulta, dum in feretro deferebatur
ægotantium, qui loculo ejus pio affectu colla sum-
miserunt, languoribus optatam præstitit medelam:
atque deinceps perpetuis opitulationis beneficiis,
totius civitatis & tractus Arelatensis populorum
devotionem sibi devinxit; apud quos hodie sacris
honoribus celebris est.

Augusti Tomus II.

6 Ad definiendam S. Rusticulæ ætatem quod
attinet, nulla usquam occurrit difficultas: ex
Vita etenim num. 9 constat Liliolæ, a qua in vir-
ginum cœnobium adoptata fuerat, non multo post
defuncta, in abbatissæ munere successisse, ætatis
suæ, quod certe rarissimum est, anno octavo deci-
mo, idque Christi anno DLXXIV, ut natam oporteat
anno DLVI. Cum verò parthenonem sanctissimi-
mè rexerit annis totis octo & quinquaginta, ve-
rissime jam dictum est, septuagenaria majorem
fuisse dum ad cælestes nuptias perrexit; id quod
in Vita num. 30 disertè asseritur septuagesimum
septimum ætatis suæ annum egisse dum postquam
diabolum adversum se jugiter dimicantem Christi
juvamine roborata viriliter triumphasset in terris,
ad præmiâ parata læta evocata est ad cælos, ut re-
ciperet quod oculus non vidit, nec auris audivit,
nec in cor hominis ascendit, postridie festi S.
Laurentii anno DCXXXII.

AUCTORE
J. B. S.
De ætate
non magis
disceptatio,

7 Neque in ejusdem Sancta gestis quidquam re-
pertur, quod longo Commentario opus habeat, to-
tius Vita decursum accuratè complexus est Floren-
tius presbyter Tricastina seu Tricestrina ecclesia
(quæ est urbs episcopalis sub metropoli Arela-
tensi (Gall. Trois chateaux) eamque dedicavit
Celsa abbatissa, qua non multo post S. Rusticulam
monasterii Arelatensis (vulgo S. Cæsarii aut ma-
gni monasterii) regimen suscepit, ut auctor re-
bus gestis aut synchronus aut certe proximus dici
possit. Istius Vita bina exemplaria sed mutila in-
ter chartas nostras reperi, aliud plenum, cujus
fragmenta varia publicavit V. Cl. Andreas Ches-
ninus tom. 1. Histor. Franc., integram vero ex
ipsius Chesnii cod. Ms. aliisque apographis edidit
Mabillonius, ut jam diximus, tom. 2. Actorum
Ordinis S. Benedicti à pag. 139, ex quo ipsam
cum apographo nostro etiam Chesneo collatam, hic
recudi curavimus, necessariis hinc inde observa-
tionibus illustratam. Notabile est quod in præfa-
tione testetur auctor, se ea scribere quæ relatione
fidei ipsius Celsæ abbatissæ & quæ de virtutibus
præfatæ Rusticulæ quidam fideles se simul nosse &
vidisse assererent, ut de auctoris fide non videatur
omnino dubitandum. En modo

Vita etiam
satis fide-
liter descri-
pta.

E

V I T A

F

Auctore Florentio presbytero
Tricastino fere cœvo

ex editione Mabillonii.

Præfatio ad Celsam abbatissam.

D Ominæ venerabili in Christo forori matri
gregis, Christo præfule, adgregati, Celsæ
abbatissæ Florentius presbyter ecclesiæ civitatis
Tricestrinæ * perpetuam in Domino salutem. Me-
rito inter omnes virtutes obedientia sibi vindicat
principatum, dum considerata sui possibilitate ali-
quid imperantibus obsequitur. Patrocinate ergo
omnipotentia divina, simulque precibus vestris
adjutus, ortum nativitatis sanctæ recordationis
dominæ Rusticulæ sive Marcie, vitæque ejus
qualitatem ac primordia religionis virtutisque,
quam gratia divina exercuisse perhibetur, ex or-
dine profectus, in unius libelli opusculo con-
scriptum

* de Trois-
chateaux

O o o o

A. FLO-
RENTIO.
* lectitan-
dum

scriptum sancto cœtui vestro obruli lectitans *, unde obsecro, ut pro me vestris orationibus impetretis, ne qui culpam contemptoris fugio, præsumptoris noxam incurram. Sed credo quod orando me implere faciatis quod arripere jubendo fecistis. Nam certissimum est, quia siquid in hoc scribendi studio vituperationis exstiterit, meæ erit audaciæ; vestræ verò orationis, si non evafero culpâ, ne aut quidquam superflue, aut non veraciter dictum esse videatur: cum me noverit id procul dubio indidisse opusculum, quod relatione fideli tu mihi, venerabilis in Christo, scriptis simpliciter ac fideliter indicasti, etiam & quidam fideles de virtutibus præfatæ se simul nosse & vidisse testificatione perspicua narraverunt. Orate ergo, quæso, virgines Christi, ut dum ego auctoritati vestræ pareo, quod ministerium in me obtineri non potest, vestra mereatur intercessione haberi.

CAPUT I.

B *Prolem unicam religioni destinari per visionem intelligit mater; quinquennis ab aliquo rapta, restituitur. Pisce suos reficit, & abbatissæ Liliolæ invita matre consignata virtutibus elucet. Facta abbatissa sacris adificiis cœnobium exornat.*

Vix nata
patrem a-
mittit; ba-
ptizatur,
fuit bino-
mia:

C Larissimis igitur orta natalibus Valeriano & Clementia conjugibus Romanis a cultum Christianitatis cum summa veneratione colentibus, commorantibus eisdem in agro Hebocasiaco, qui est situs in territorio Vascionensi, factum est ut nasceretur eis filius: etenim multo post tempore dedit eis Dominus hanc sacratissimam prolem Rusticulam. Contigit autem ut eadem die qua hæc nata est, pater ejus de hac luce migraverit. Transactis igitur non plurimis diebus defunctus est & parvulus: postmodum verò mater viduitatis veste contecta, tristitiam quam conjugis amissione vel filii assumptione, per hanc prolem fecunditatis suæ utero editam consolabatur. Quam genitrix ad sacri baptismatis undam Christo obtulit sancientiam, eamque in regenerationis fonte ex suo genere Rusticam vocavit; ab omni verò domûs familia Marcia nuncupabatur. Erat itaque pulchra facie & eleganti corpore, tanta vero dilectione à notis & amicis vel à domûs familia habebatur, tamquam si cœlesti jam sibi gratia condonata omnes congauderent.

à S. Casario
in somnis
monetur
mater de fi-
lia Deo sa-
cranda.

3 Quadam igitur nocte cum mater ejus sopori dedita obcubisset, vidit in ectasi quasi duos pullos columbarum suo affectu eautrire: & unum quidem niveo candore præfulgentem, alium varietatis tegimine tectum. Cumque super eos nimio affectu congauderet, videtur sibi quod domûs familia nuntiaret, quod S. Casarius urbis Arelatenensis episcopus præ foribus adstaret. Quod ita audiens, sanctissimi viri gavisa adventu, in occursum ejus læta properat, atque officiosissime eum salutans, ut ingressu suo benedictionem domui suæ largiretur humili prece poscebat: ingressusque domum benedixit eam. Cumque illa honore

debito deprecaretur, ut eulogias ejus accipere mereretur, dignaretur ipse potum vel cibum capere, hoc ab eo responsum accepit: Dominus tecum sit, filia mea; nam ego ut pullum illum columbarum quem tu dulciter tibi videris enutrire, ut mihi concedas exopto. At illa hæsitans circa semetipsam, cogitabat unde hoc sciret, quod hæc illa apud se haberet, dicens se hujusmodi rem non habere. At ille dixit ad eam: Coram Deo dico, non hinc egrediar, priusquam petitioni meæ satisfacias. Mox illa negare non potuit, sed exhibuit & statim viro sancto obtulit. Ille verò cum magno gaudio apprehendens eum qui nimio candore præfulgebat, ovans pectore suo collocavit & valescens abscessit. At illa expergesta cogitabat intra semetipsam quid hoc esset, & revolvebat in animo suo quare ille, qui defunctus fuerat, sibi apparuisset, ignorans quod famulam suam Christus sponsam sibi eligere adoptaret, qui ait: Non potest civitas abscondi supra montem posita, sed neque accendunt lucernam ut ponant eam sub modio, sed super candelabrum ut luceat omnibus qui in domo sunt.

4 Igitur cum esset hæc virgo annorum quinquæ, rapta est à quodam viro nobili nomine Cheraonio. Cumque eam ad domum suam perduxisset, genitrici suæ eam obtulit ad enutriendam, ut cum ad legitimam pervenisset ætatem, sibi eam matrimonio copularet. Sed ille qui non dormit neque dormitat in ævo, qui custodit Israël, revelavit spiritu suo sancto beatissimæ Liliolæ abbatissæ monasterii quod sanctæ recordationis urbis Arelatenensis Casarius papa fundavit, ut peteret à venerabili Siagrio episcopo * qualiter agere deberet apud * Æduensium gloriosissimum Gonderanum regem, ut intra septa monasterii faceret eam introire. Tunc superscriptus Cheraonius cum hoc factum comperisset, cœpit multis precibus & muneribus precari, ut illa concederetur ei in matrimonium; sed divina concedente gratia, ita ipsi regi in suo corde largitus est Dominus, ut eam per quemdam abbatem, virum magnæ conversationis, ad sanctam Liliolam dirigere deberet. Parabat denique jam illam sibi Dominus Christus vas electionis in sanctificationem honoris.

5 Qualem verò virtutem per eam Dominus, dum adhuc in rudimentis infantia esset, ipso in tempore fecerit, intimabo. Igitur adimpletur iusto regis. Venientibus ergo illis in itinere, cum applicuissent ad ripam nobilissimi fluminis Rodani, cœperunt secum quærere qui cum ipsa erant, quod alimenta ciborum minimè haberent. Sed Dominus qui non privat bonis eos qui ambulant in innocentia, ut eripiat animas eorum à morte & aliat eos in fame, ipse per famulam suam tribuit egentibus donum misericordiae suæ. Dum verò sic ambularet venerabilis puella cum una ex famulabus suis, comperit juxta marginem fluminis piscem miræ magnitudinis, & apprehendens pallium quo induebatur, extendit per ora fluminis, captumque eum tenuit fortiter. At ille reluctari cœpit & ad se eam trahere: Domini verò gratia præstitit virtutem famulæ suæ & prædam quam ceperat omni cum velocitate extraxit. Tanta autem fuit magnitudo piscis illius ut omnes qui cum ipsa erant ex eo satiantur. Et admirantes super hoc factum dicebant: Verè in hoc apparet, quia multas animas ista per verbum Dei capiet & Christo Domino consecrabit.

6 Venientibus autem ad civitatem Arelatensem, ubi Pontifex erat illis temporibus Apostolicus vir Sapaudus, introduxerunt eam ad sanctam Liliolam abbatissam: quæ gavisa de adventu ejus, ex-
cepit

E
Quinquennis
rapta,
sed restituitur
Liliolæ abbatissæ
committitur.

* Æduensium

Piscem miræ
raculo cap-
pit, quo
multi satiantur.

P

In monasterium ad-
ducta, à matre
repetitur

A cepit illam cum gaudio magno intra septa sancti monasterii *b* : & edocens illam omnem fidei sanctitatem, adgregavit virginibus Christi. Quod factum [ubi] mater ejus comperit, cum nimio dolore & lacrymis mittit ad Pontificem civitatis : & cum magnis precibus atque muneribus ab eo poposcit, ut qualicumque occasione inventa, proprium ei pignus quolibet modo redderetur, hujusmodi preces ad eum dirigens : Miserere, quæso, humilitati meæ, sanctissime pater, & releva afflictam unico pignore orbatam. Adspicio domus facultates, familiæ innumeram multitudinem, & cui hæc derelinquam ignoro. Imple mihi spei meæ fructum. Quis nunc ætatem meam fovebit, unica quam habebam amissa ? Quæro sobolem meam, & non invenio : ubi curram, ubi divertam, ignoro. Precor beatitudinis gratiam & per Deum obtestor, ut miserearis mihi tam intolerabili dolore percussæ & viduitati meæ unicam filiam jubeas reddi. Ad hæc vir Deo plenus talia remandat : Nobilitati tuæ quolibet voto obtemperare cupio, sed divini nominis præceptum transgredi non audeo. Opes quas tu ei dare promittis, momentaneo sine transeunt : divitiæ vero quæ ipsi à Christo patefactæ sunt, perpetuis gaudiis perfruuntur. Consolare ergo, quæso, jam, dulcissima filia, & noli flere amissam, quam credimus cum Christo esse regnaturam.

Sed ejus blandimenta respuit.

7 Hæc audiens genitrix, nullam consolationem accepit; sed majorem animi dolorem sustinens dirigit quosdam de suis cum diversis generibus munerum, divitias atque ornamenta seculi secum portantes, quatenus possent Christi virginem à sancto proposito revocare. Sed illa cujus fidei fundamenta stabilita jam erant supra petram firmissimam, omnia tamquam stercus respuens, una eademque perseverabat immobilis.

Mira in discendis sac. Scripturis, venerationem apud suas meretur,

8 Tantam autem ei gratiam Dominus & memoriæ capacitatem dignatus est tribuere, ut intra pauca temporum spatia Psalmos omnes disceret & omnes Scripturas divinas memoriter retineret. Nam fertur aliquando dum infans Psalmos pararet &, ut adfolet, infantia somno occuparetur, recumbens in genua unius de sororibus, Psalmum & ipsa in aure dicebat. Quæ mox ut expergefacta fuisset, tamquam si eum legisset, ita memoriter recensebat, implens illud Scripturæ dictum : Ego dormio & cor meum vigilat. Tanta autem caritate & humilitate circa sanctam illam congregationem se exhibebat, ut omnes eam nimio venerarentur affectu. Erat enim strenua in omnibus, prudens in verbis, moribus bonis, elegans specie, ætate conspicua, in omnibus mansueta, præceptis Christi morigera, ut suis proprietatis nomine actibus demonstraret, ut jam illo in tempore dignam sponsi vocem mereretur audire : Speciosa sicut luna.

Liliolæ substituta qualiter vixit.

9 Itaque beatissima Liliola *c* de hac luce migrante ad Dominum, visum est ad omnem illam sanctam Congregationem, ut dilectam Dei Rusticulam sibi eligerent fieri matrem. Illa autem refutabat, indignam se dicens esse ad hoc opus. Quid multa ? Favente Domino impletur devotio ancillarum Dei : impositoque sibi honore, Christi sancto inmoderamine invigilabat pro animabus ad se pertinentibus. Erat autem tunc annorum circiter decem & octo, & ita se cepit in abstinentiis & vigiliis dare, ut etiam tertio die cibum caperet & cilicio tegetetur, implens Apostoli dictum : In vigiliis & jejuniis, in laboribus multis. Reliquis verò sororibus nocturnis horis quiescentibus, illa per totum noctis spatium in ecclesiis, Psalmis, hymnis & orationibus insistebat, & pro

Augusti Tomus II.

tradito sibi grege, vel pro universo populo fletibus multis Dominum precabatur.

A. FLO-

10 His igitur sanctissima virgo florens concepit animo, Spiritu sancto instigante, ut ampliorum orationis locum virginibus Christi institueret. Interea construxit templa, munivit moenia sanctis. Ab inchoatione ecclesiæ dum fundamenta ponerentur, manibus suis beatissima mater exultans, lapides artificibus porrigebat : perfectoque opere Domino favente atque inspirante, ecclesiam in honore sanctæ Crucis instruxit. Dehinc demonstratum est eidem per revelationem ædificium miræ magnitudinis in cælo ædificatum, quod intuens jubetur à Domino ut simile fabricaret in terris. At illa fida festinabat gaudens implere jussionem Domini sui, perfecitque templum micanti pulchritudine constructum. Cogitavit autem apud se ut in hoc ædificio, quod eminentius erat, crucein Domini collocaret & illam quam prius fundaverat in honore S. Archangeli Michaëlis adoptaret. Ergo sanctis sacerdotibus Christi septem altaria ibidem collocavit; primum in honore Crucis Christi, deinde sanctorum archangelorum Gabrielis atque Raphaëlis, addens post aliquot annos S. Thomæ apostoli, S. Mauricii, S. Sebastiani & S. Pontii. Verè enim secundum Apostoli dictum ut sapiens architectus fundamentum posuit : ædificavit in terris quod postea invenit in cælis. Ipsi namque eidem fidereas mansiones paradisi sui interpellationibus paraverunt, quos tanto amore venerabiliter excoluit in terris.

RENTIO.
Ecclesias duas construit.

E

ANNOTATA.

a Id est civibus in Provincia ortis, qua Provincia Romanorum olim dicta est, vulgo La Provence, intra quam provinciam sita est sedes episcopalis Vasonensis sub comitatu & archiepiscopatu Arelatensi.

b Notat Mabillonius, sexennem tunc esse debuisse Rusticulam, alias secundum B. Casarii Regulam cap. 5 : Nulla unquam in monasterio infantula parvula, nisi ab annis sex & septem, quæ jam & litteras discere, & obedientiæ possit obtemperare, suscipi permittebatur.

c Observat idem, Liliolam successisse Casaria juniore, qua post Casariam seniore, S. Casarii sororem, predicto monasterio præfuerat. Sic quarto loco Rusticula illic abbatissa dignitatem gessit.

F

CAPUT II.

Multis miraculis coruscat, de sua salute fit certior. Dæmonem ter vincit, & apud Clotarium regem accusatur.

O Quanta, Domine, dispensatio procuratio-
nis tuæ, quæ per famulam tuam Rusticulam tantum gregem de luporum faucibus ereptum tuo ovili collocasti ! O quantæ virgines, crebrescente fama ejus, sponsis relictis, Christo se sociaverunt ! Quantæ viduæ per ejus prædicationem laqueum seculi relinquentes, claustrum monasterii expetierunt. Facta est ergo, ut Apostolus ait, omnibus omnia ut omnes salvaret.

Plures Christo lucratur.

12 Tantam verò gratiam ei contulit Deus, ut quisquis ægrotus ex devotione eulogias ei petisset, clarescit.

Multis miraculis in-

O O O O 2

A. FLO-
RENTIO.

set, protinus pristinam reciperet sanitatem. Quædam mulier ita diabolico tremore erat correpta, ut nec panis ori ejus nisi alienis manibus porrigeretur. Petens verò de vestimentis Beatissimæ, lavit illud aquâ mundissimâ & bibit, & ita mox pristina recuperata est sanitas, tamquam si nihil mali habuisset. Una de fororibus gravissimum dolorem sustinens oculorum, dum non diebus, non noctibus quietem ullam haberet, revelante ei divina clementia petiit, ut de aqua, unde beatam * faciem laverat, eidem donaretur. Statim verò ut oculos de aqua ipsa tetigit, maximam continuò consequi promeruit sanitatem, atque ad glorificandam Dei omnipotentiam, quæ in se fuerant gesta, cum magno gaudio fororibus indicavit.

* Beata

Energa-
menam li-
berat.

13 Quædam virgo habens spiritum malignum, videntes parentes ejus graviter eam fatigari à diabolo, rogaverunt beatissimam Matrem, ut filiam ipsorum intra septa monasterii recipi permitteret, non manifestantes quæ illi ab immundo spiritu evenissent. Illa ut erat plena Spiritus sancti dulcedine, recipit eam, duciturque ad oratorium sancti antistitis Cæsarii, statimque spiritus immundus, ut solitus erat, cœpit graviter ipsam puellam fatigare: nuntiatumque est beatissimæ Matri. At illa veniens, mox genua flexit in oratione & sanitatem à Creatore proprio ut obtineat, humili prece deposcit. Cumque surrexisset, in oratione signum Crucis in fronte ejus defixit. Illa verò spumans & ululatum diræ vocis emittens lugebat dicens: Heu me miseram! quia jam orbata sine filiis remaneo, in uno die amitto, quod tantis annis enutrivit. Dehinc beatissima Mater intentas dirigens ad Deum preces, ut memorata sanitati pristinæ restauraretur confidenter obrinuit: ad puellam verò ipsam numquam spiritus malignus amplius accessit, & perfectam postmodum sanctimoniam sibi eam Dominus consecravit.

Radiis co-
ruscis.

14 Quadam die cum faciem suam lavaret Christi ancilla, ex famulis quæ eidem inferviebant, nomine Onoridia, oculis elevatis, cum vultum ejus conspexisset, tantum splendorem in facie ejus se vidisse asseruit, tamquam si radius solis ibidem rutilaret: quæ tremens cursitans reliquit eam. At piissima Mater progressa post ipsam, sollicitè inquirebat quid apud se vidisset, quod sic cursu rapidissimo fugere festinaret. Illa tremens indicavit quod præclaram lucem micantem in oculis ejus conspexisset. Beata verò hæc audiens, non jactantia tulit, sed expansis manibus ad Deum dicebat: Domine, ne prævaleat famulæ tuæ inimicus, sed scuto gratiæ tuæ dignare protegere ancillam tuam. Ipse verò præfulgebat in facie ejus, cujus amorem tota intentione gerebat in pectore.

A S. Lucia
de sua salu-
te fit certior.

15 Quadam nocte fatigato corpusculo modicum quieti indulgens, cum sopori dedita fuisset, apparuit ei quædam virgo auro textis vestibus induta, vultu fulgenti, nimio fulgore coruscans, & pulsans latus ejus & inquirens ab ea utrum vigilaret, dixit: Marcia, cognosce quia quando de hoc corpore migraveris, mecum vel cum reliquis Christi discipulis virginibus, quæ pro nomine Domini certaverunt, portionem habebis. Illa autem pavefacta sciscitabatur ab ea quisnam esset qui hoc illi diceret. Tunc dixit ei: Ego sum Lucia, quæ pro Christi nomine dimicavi. Fertur namque non post multos dies sanctam Melaniam ei apparuisse & similia dixisse.

16 Nec illud siquidem omittendum putabo quod ei Dominus revelare dignatus est. Noctè quadam cum solita consuetudine vigilias celebrasset, Matutinis jam expletis post nimium laborem, cor-

pusque modicæ quieti dedisset, quasi in ecstasi posita vidit de sublimibus cæli virum præclarum metuendum venientem. Cumque intra se tacita revolveret quisnam hic esset, locutus est ei dicens: Noli timere; Ego sum Michaël princeps militiæ Dei & missus sum à Domino Jesu Christo, ut videam certamen tuum quod depugnatura es. Hæc eo loquente, ecce apparuit ante oculos ejus persona quædam horrenda & valde detestabilis atque vilissima: altitudo autem ejus videbatur eminentior nubibus cæli. Cumque eum vidisset tremens, archangelum intuebatur auxilium ab eo petens. Qui conversus dixit ad illam: Ne timeas, sed accedens dimica cum isto, & scito quia si eum modò viceris, & usque in æternum vinces. Illa autem cum grandi timore eum apprehendens adduxit usque ad dextram. Ipse verò excutiens se de manibus ejus, iterum in altius erigebatur. Adspiciens eam angelus dixit: Viriliter age, quia adhuc depugnatura es. Auctoritate verò accepta ab angelo, fecit sicut & prius. Cumque in altitudinem erigeretur, dixit ad eam angelus: Apprehende eum tertio, & pone pedem tuum super cervicem ejus, & scito quia modò tibi numquam prævalebit. Cumque fecisset sicut ei præceptum fuerat, confusus atque prostratus spiritus nequam ab oculis ejus evanuit: angelus verò Domini lætissimo vultu evolavit ad cælos. Expergefacta verò Beatissima, cum ipsam adstantes virgines precarentur, ut quæ vidisset narraret, eo quod sic eam per soporem luctantem vidissent, cœpit cum grandi mœrore referre quæ sibi revelata fuissent. Vere pius Dominus quæ revelavit famulæ suæ secreta mysterii sui, quod nunc vobis narrare perutile fore cognovi.

D
Cum dama-
ne ter lucta-
tur, eumque
vincit.

E

17 Quadam die cum in basilica S. Petri horâ meridiei convenisset, vox ad eam facta est & vocavit eam nomine suo dicens: Marcia imitare Dominum tuum in cruce pendentem, imitare & conservum tuum Stephanum, quando à Judæis lapidabatur, dicentem: Deus ignosce illis quia nesciunt quid faciunt. Evigilans verò in hoc ipso mirabatur, quæ esset visio ista. Diabolus vero bonis semper invidens, consilio suo maligno suavitè cuidam episcopo, Maximo a nomine, (nam non opere) & cuidam principi secundum seculum (nam non apud Deum) nomine Riccimiro, ut falsum testimonium cogitarent adversum famulam Christi, quod illa occultè regem nutrirer: & abeuntes ad regem Chlotharium accusaverunt eam. Ille autem hæc audiens, commotus est ira vehementer, & jussit superscripto principi, ut diligenter hæc inquire juberet & sibi denuntiari. Ille verò cum multis episcopis & reliquis similibus suis ad civitatem Arelatensem veniens, cœpit plus minas ingerere quàm rei veritatem inquirere. Congregatio verò sancta cum videret Matrem suam verbis fallentium nimium opprimi, illa suo solito more arma gratiæ cælestis arripiens, modulatis vocibus psallentes illum poscebant defensorem è cælis, qui S. Susannæ ab impiis condemnatæ S. Daniele præmiserat liberatorem. Quidam perditus ex amicis superscripti viri, nomine Andoaldus, voluntati principis sui parere cupiens, evaginato gladio verberare voluit famulam Christi. Sed Dominus qui per Prophetam suum dixit: Gladius eorum intret in corda ipsorum, & arma eorum conterantur, ipse de manibus ejus resupinum gladium ruere fecit & innocentem liberavit à morte. Ipse verò qui hoc conatus est facere, non multo post tempore manibus pedibusque truncatus has ejulans voces dabat: Heu me miserum!

Apud Clo-
tharium ac-
casatur de
occultato
rege

F

Temerarii
hominis præ-
sua.

A rum ! quia tantum facinus admisi , famulam Dei trucidare cupiens ; & ideo in tam nefandis & amarissimis cruciatibus mereor dari. Et ita ut dignus erat vitam finivit.

A N N O T A T A.

a Maximum illum ait Mabillonius fuisse episcopum Avenionensem , eumque ut sanctum coli , quod alterius indaginis est : certè nec à Saussayo nec à Castellano inter Sanctos computatur. Sanctam accusaverat , quasi occultè regem enutrirer , nempe Childebertum Theodorici filium , qui ex fratrum cade , à Clotario parrata , se subduxerat.

C A P U T III.

Iteratò accusata custodia mancipatur , unde ad regem honorificè deducitur , plurimis miraculis in via patrat.

Iterum accusata

Postmodum verò superscriptus vir Riccimirus direxit quosdam è suis ad regem qui adferere deberent quod culpabilis inventa fuisset beatissima Virgo Christi in hoc falso crimine. Et amplius furore accensus rex misit quemdam de optimatibus suis nomine Faraulsum , qui suis eam præsentaret obtutibus. Ipse verò veniens cœpit graviter insistere , ut extraheret à sancto ovili virginem Christi. Illa autem cum Regi cælorum plusquam terreno se obedire protestaretur , & magis se mori velle quam transgredi præceptum S. Patris Cæsarii , videns superscriptus vir quia quod sibi iustum fuerat , si non adimpleret , periculum sibi esse venturum ; cœpit ex iussione regis principi civitatis ipsius nomine Ninfidio minacibus verbis adferere , quod si eam ipsa die de monasterio non abstraheret , periculum capitis sui esset futurum. Ille verò eo quod nimium veneraretur famulam Dei , cum lacrymis & humilitate qua decebat eam precabatur , ut absque aliqua injuria voluntariè egredereur : hoc cum juramento protestans , quod si iussio impia juberet sanguinem suum cum sanguine Christi ancillæ fundi , maximum ei gaudium esset futurum.

custodie mancipatur.

19 Igitur infligatione præsentium nec innocentiae fides attenditur , nec accusationis veritas flagitatur , sed falsis assertionibus condemnata , abstrahitur à sancto ovili atque in cella monasterii quod est in civitate sub custodia mancipatur. Congregatio verò quæ ducatum suæ sanctitatis gerebat , videns impie direptam fuisse sibi pastorem , non potest dici quali mœröre sint afflictæ. Fundunt lacrymas , nec est qui opem præbeat pietatis , vel qui ferre valeat consolationum solatia. Ovile Christi quod modulatis psallentium vocibus in Dei laudibus resultabat , pro Matris absentia ululatus & gemitibus resonabat. Conversus est illis dies in nocte , dulcedo in amaritudine , cantica in luctu , lux in tenebris , vita in morte : omnes omnino mori magis quam piissima Matre absente vivere cupiebant. Denique , ut supra diximus , ingressa in cella monasterii ipsius , more consuetudum pervigil in sanctis orationibus insisteret , iniqui homines consilio diabolico armati , lapidibus domum obruentes super ipsam venerunt , sed nihil illi nocere poterant quam Christi gratia protegatur.

20 Expletis igitur septem diebus , adducitur de civitate , itinere quo cœperat pergens. Dominus autem qui non derelinquit sperantes in se , sed exultat humiles ; ipse misit angelum suum & abstulit opprobrium à filiis Israël , revelavitque per spiritum suum sanctum cuidam apostolico viro episcopo civitatis Viennensis nomine meritisque Domnulo , ut protinus ad regem graderetur & denuntiaret gravem se offensionem Dei habere , eoque in iusto iudicio condemnasset famulam Christi , & protinus se à filio orbari pro tam immisericordi iussione. Audiens autem hæc rex timore nimio corripitur , & direxit duos comites viros Deum timentes , qui cum honore & reverentia ad se eam deberent perducere , sed & de singulis civitatibus quæ ei necessaria erant opes ministrari præcipiens.

Dæmones ab obsessis corporibus ejicit.

21 Quanta verò mirabilia in itinere ipse Dominus per ejus operationes sit operatus , planè referam. In civitatibus verò in quibus famula Dei ventura erat , vexati à spiritibus immundis , ante plurimis diebus adventum ejus prænuñtiabant dicentes : Ecce famula Dei jam venit ut nos torqueat & de habitatione nostra ejiciat : & quasi stadiis tribus aut quatuor venientes obviam ei humiliter prosternebantur consententes atque dicentes : Cur nos , famula Christi , torquere venisti & de domiciliis nostris expellere ? Inquirenti verò Christi ancillæ quo casu vel negligentia spiritus maligni in hominibus introissent , confitebatur unusquisque per singula , unus quia poculum aquæ sine signaculo hausisset , alius per gulam , alius quia per perjurium , alius per furtum , alius per homicidium , vel reliquis malis. Unus autem ex ipsis dicebat , quia in fonte se posuerat : cum autem vellet bibere de aqua ipsa infelix ipse homo & signum Crucis ibidem minimè fecisset , ita in eum fuisset ingressus spiritus malignus ; & obtestabantur eam per crucem & clavos Domini , ut non eos juberet egredi de domiciliis suis. Illa autem ne vel modicum jaçantiae subiret , redemptionis Dominicæ crucem , quam secum deferebat , super capita eorum imponens & orans , protinus salvabantur.

E

A N N O T A T A.

a Nempe Cæsarius in Regula virg. cap. 1 statuit , inquit Mabillonius , ut monacha usque ad mortem suam de monasterio non egrediatur , nec de basilica , ubi ostium esse videtur.

F

C A P U T IV.

Regi præsentatur , sed percusso ejus filio , libera dimissa , suis post alia miracula restituitur , vindicta caelesti punitis adversariis.

Cum ad basilicam S. Desiderii martyris * maxima cum devotione venisset & fores claufas reperisset , ubi Sancti corpus erat positum , fidei alacritate repleta postulabat Martyrem Christi dicens : Beatissime amice Dei , adesto mihi nunc tribulata , & permitte me accedere , ut procumbens exorem ad sancta vestigia tua. Hæc ea dicente , disruptæ sunt catenæ & referata sunt claustra

*Orando fores basilicæ aperit. * scilicet ep. Viennensis.*

A. FLO-
RENTIO.*Regi præ-
sentata,
percutso ejus
filio, dimittitur.*

& toto corpore prostrata humi obtinuit precibus quod fidei alacritate poscebat.

23 Verum quia longum est quæ & quanta mirabilia per singulas quasque civitates ad laudem sui nominis Dominus per eam sit operatus per ordinem enarrare, ad rerum exitus redeamus. Igitur cum perducta fuisset ad regem, Christo duce salutatura eum aggreditur. Interea famulam Christi non jam fama vulgante, sed corporali præsentia comprobante, tam rex quam regina & optimates sui cum magno honore & reverentia venerari cœperunt. Inquirenti ergo regi principibus suis, si vera essent quæ ipsi de ea fuerant nuntiata; ista cum juramento asseruit, testificans Deum non solum se non fecisse, sed nec cogitare potuisse hujusmodi rem. Cumque ista agerentur & rex ipse dubietatem in animo suo gereret, filius suus quem valde diligebat, extrema agere cœpit, & quod ei antea fuerat prædictum per injusta judicia quæ in Dei famulam exercuerat, filium se amissurum, complevit in meritum. Defuncto itaque eo tristis ac mœrens rex quidnam de Christi ancilla fieri juberet ignorabat. Accedentes vero ad eum palatii illius primarii, hoc ei dederunt consilium, ut dilectam Dei Rusticulam, quam cum injuria ad se fecerat venire, cum magno honore juberet ad propria remeare. Quod & factum est. Auctoritate igitur accepta Beatissima revertendi ad propria, quantum gaudium illius provinciæ fuerit, quis valeat narrare?

*Arreptum à dæmone liberat. * id est vehiculum*

24 Cum autem venisset in civitatem Senonis, quidam à diabolo correptus de altiori cenaculo se projecit, & ad basternam * ubi Dei famula ducebatur, cursu rapidissimo properavit, detraxitque illud velum quo fenestra basternæ tegebatur, & intrinsecus caput admittens manus Beatissimæ devorare conabatur. Quæ elevata confestim dextera crucis vexillum in fronte ejus defixit; prostratusque in terram, qui effigiem hominis sanguine plenam evomuit, & continuo pristinam recuperavit salutem.

Suis cum gaudio restituitur

C

25 Verum quia longum esset cuncta de virtutibus ejus referre, illud referam cum quali gaudio vel exultatione à suis civibus est recepta. Igitur cum nuntiatum fuisset, venerabilem Dei famulam reverti atque propius imminere civitati, egreditur in occursum ejus omnis ætas omnisque sexus, Religiosi, laici nobiles & ignobiles, divites & pauperes, incolæ & advenæ, omnes gaudent, omnes lætantur, omnes Deo gratias referunt, quia talem exoratricem, quam dudum se amisisse lugebant, protinus sibi Dei gratia redonatum esse gauderent. Interea adventus ejus Christi virginibus nuntiatur, quæ mox inenarrabili lætitia repletæ hymnum exultationis Domino canunt qui reddidit Pastorem ovibus afflictis. Introgressa igitur in sanctum ovile, unde abstracta fuerat, excipitur à filiabus modulatis vocibus psallentibus atque dicentibus: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Constipata igitur choris virginum, folioque proprio residens, pia Magistra pari Domino voce gratias referebat: exhortansque discipulas, quæ nimium afflictæ fuerant absentia sui, earum orationibus se in loco pristino restauratam Mater sancta fatebatur. Et in Psalmistæ prorumpens vocem: Magnificate, inquit, Dominum mecum, dilectissimæ filiæ, & exaltemus nomen ejus in invicem, quia exquisivi Dominum & exaudivit me, & de omnibus tribulationibus meis eripuit me; habitareque fecit sterilem in domum matrem filiorum lætantem.

26 Non multo post tempore inimici illi homi-

nes qui crimen objecerant famulæ Christi, confusi atque compuncti veniunt ad eam humiliter veniam postulantes, atque pro sua culpa indulgentiam flagitantes. Illa verò quæ erat repleta dulcedine Spiritus sancti, alacri animo eos suscipiens tamquam si magnis honoribus eam sublimassent, ita dulciter alloquens, Dominum pro ipsis deprecabatur. Legerat enim sanctum Euangelium quod ait: Si dimiseritis hominibus peccata eorum, & Pater vester cælestis dimittet vestra.

27 Transacta hac tempestate, commorata est cum filiabus, quas dulciter enutriebat annis quatuordecim, edocens illas omnem fidei sanctitatem. Nam una de sororibus cum graviter ab infestatione meridiani dæmonis nimiam fatigationem sustineret & corpore tremenda nullatenus se erigere posset, divina clementia largiente aliæ fidei sorori dignatus est Dominus incordari, ut ex capillis beatissimæ Matris igne subposito ureret, & in aqua munda eidem bibere daret. Quæ statim pristinam recipiens sanitatem simul pro recuperatione corporis maximas cum devotione gratias retulerunt.

D
*Vindicta
cælestis in
adversarios.**Monacha à
dæmone capillis
ejus curata*

E

A N N O T A T A.

a *Huic Clotarii regis filium historici omnes ignotum habere. An forte id intelligendum de Meroveo Theodorici filio, quem Clotarius è sacro fonte excepit, & à nece quam duobus Theodorici filiis Sigeberto & Corbo intulit, utpote filiolum excepit & Ingobodi Graphioni commendavit? Ita Mabillonius hic remittens ad Fredegarii Chronicon cap. 42.*

b *Plura de demonio meridiano notat Mabillonius ex Gregorio Turonensi. Sufficiat hic paucis observasse, incursum illum dæmonii meridiani antiquis dici solitum, subitam & apertam quamvis morbi violenti incursonem, qua quis sensuum mentisve facultate derepente privabatur: sic dicitur, tum quod à dæmone imprimi crederetur, tum quod summo die provenires.*

C A P U T V.

Binis monialibus ab imminente morte revocatis, ipsa jam senex deficit, omnibusque rectè dispositis moritur.

Q UODAM tempore cum nimia clade populus civitatis opprimeretur, etiam & famulæ Dei subitaneo sine ad Christum migrarent, cœpit beatissima Mater graviter affligi pro eis. Contigit autem ut duæ ex sororibus gladio ipso percussæ invicem prosternerentur: & cum vicinæ jam morti oculis obtenebratis lucem diei cernere non possent, Matrem sanctam pro se oraturam vix jam languentes exposcunt. Veniens verò Dei famula in loco oratorii S. Cæsarii ubi ipse jacebat, humi prostrata cum lacrymis auctorem Deum ut morti jam proximas vitæ restituat deprecatur. Cunque surrexisset ab orationis officio, credula quodammodo præstitum sibi fuisse à Domino quod postulaverat, ad visitandas eas accedit & de salute earum inquit. Quæ protinus revalescentes, gratias Deo & Matri referunt, suis se orationibus mox fuisse à mortis periculo liberatas.

*Moniales
duas ab imminente
morte revocat.*

29 Sunt

A 29 Sunt præterea plurima quæ de virtutibus ejus scribi prolixius possent; sed ne fastidium legentibus prolixitatis meæ sermo generare videatur, finem operi demus, ut & legentes verba lectionis reficiant, & audientes tali exemplo provocati, intercedentibus bonis operibus, vitâ potiantur æternâ. Sufficere sanctis animabus vestris credo, dilectissimæ Christi virgines, quanta pro recordatione sanctissimæ Matris dominæ meæ Rusticullæ sive Marcia, de virtutibus, institutis, atque doctrinis ejus, ad laudem honoris Dei omnipotentis parvissimo locutionis meæ sermone prout fandi facultas concessit, fideliter explicavi. Sed quia jam nunc tempus exigit, ut qualiter ad illa beata præmia, quæ justis sunt parata, eam Dominus vocaverit, intimumus, licet mœstitiam vobis ingeram, jam tamen accedam.

Anno LXXVII ætatis, rectè institutis virginibus, desistit.

B 30 Septuagesimum septimum agens ætatis suæ annum, cum adversum se diabolus jugiter dimicantem Christi juvamine roborata viriliter triumphare valuisset in terris, ad præmia parata læta evocatur ad cælos, ut recipiat quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ sunt parata diligentibus Deum, eo quod triticum horrei Domini sibi commissæ prudenter atque fideliter dispensaverit, zeloque spiritus sancto succensa, templa Dei nutantia justitiæ vigore stabilierit. Hæc illius jugis opera, jugis intentio fuit, ut ne quam illarum superflue tristitia affligeret, neque nimio labore gravarentur aut quiete torpescerent, sed ferventi spiritu omnes cogebat ad regimen. Mirandum est quomodo beatissima Mater tot officia compleverit, dum quotidie ægritudo suo corpori non deesset. Hinc illud erat quod congregatio ex diversa terrarum parte collecta in illius amorem ardentis, omnes dominam, omnes piam Matrem vocarent. Didicerant enim omnes, ipsam sibi-compatientem dolores ipsius suos computare, ipsaque afflicta affligi, & respirante convalescere. Quando autem congregatæ fuissent omnes in unum ad opus sanctum celebrandum, productis fontibus cælestium doctrinarum, singularum corda rigabat. Cum quali verò dulcedine & pia caritate eas castigaverit, corripuerit & iterum clementi affectu non ut domina, sed quasi pia genitrix monitis salubribus imbuerit, non dicam disserere, sed nec cogitare me posse profiteor. O verè beata! quæ Christi amorem toto pectore gerens, dignè cum servo illo qui duplicatis talentis à Domino mereretur audire, quia super multa constituatur; audiatur & hæc propria & fideli descriptione quam circumspeditionem circa hunc gregem habuit: Euge ancilla bona & fidelis, intra in domum Domini tui.

Et rectè dispositis omnibus moritur.

C 31 Factum est autem quadam die quæ est sexta sabbati, Vesperam cum filiabus ex more decantans, adjuncta etiam Duodena a, valde se corpore jam fatigari sentiens, super viribus sibi imponens solita consuetudine lectiones fertur dixisse. Sciebat enim se jam celerius ad Dominum migraturam. Die itaque sabbati illucescente cœpit modico frigore teneri & membris omnibus dissolvi. Posthæc lectulo incumbens cum nimia ægritudine febrium teneretur, non tamen à Dei laudibus os ejus cessavit, sed oculis in cælo intentis invictum ab oratione spiritum non relaxans, commendabat Domino filias, quas orphanas relinquebat, flentesque forti animo consolabatur. Digna enim erat jam tunc cum Apostolo dicere: Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi; de cetero mihi reposita est corona justitiæ. Tempus erat quo ad regimen convocata consors fieret

Dei electorum. Aliqua verò die Dominica gravius tædiare cœpit: & quia consuetudinis suæ erat ut lectulus suus non nisi revóluto anni curriculo fieri deberet, poscentibus famulis Dei ut aliquantum mollioribus stramentis sibi indulgeret, eo quod tam gravem fatigationem corporis sustineret, penitus adquietere noluit. Secunda verò sabbati, Natale S. Laurentii martyris, cœpit viribus corporis amplius distendi, & validissime fleuma ejus pectori sonare. Hæc videntes virgines Christi, contristatæ omnes fletum gemitumque reddebant. Cumque hora diei tertia facta esset, & congregatio præ nimia tristitia sub silentio psalleret, contristata Mater sancta inquit, cur voces psallentium minime audiret. Respondent mœstitiæ more se non posse. Clarius, inquit, psallant, ut & ego confortationem capiam, quia verè satis mihi dulce est. Alia verò die cum nullus vitalis motus in ejus jam penè corpore remansisset, oculi tamen ejus in vigore, quo fuerant, persistebant tamquam stellæ micantes: & huc illucque circumspiciens, minime jam loqui potens, manu silentium flentibus, consolationemque insinuabat. Cumque una de fororibus pedes ejus attrectaret, ut utrum videret si calidi essent an frigidi, dixit: Adhuc non est hora. Post paululum verò horâ diei sextâ lætissimo vultu, oculis præfulgentibus quasi subridens, gloriosa anima felix ad cælum transferretur b, innumeris sociata choris Sanctorum.

A N N O T A T A.

a Completorium intelligit Mabillonius, plura notans circa variam ejusdem horæ canonicæ observationem.

b Annum signavimus 632 in Commentario prævio, de quo pluribus hic disputat Mabillonius, nobiscum planè conveniens.

C A P U T VI.

Relicto sui ingenti desiderio, sepelitur ab episcopo. Cæcus lumen recipit, alique multi curantur. Auctoris epilagus.

J Am verò dici non potest, quali dolore sint percussæ famulæ Christi à gemitu: nulla à fletu, nulla ab ululatu cessare potuit, piissimam Matrem se amisisse ingementes, ita ut tecta oratorii ipsius discessu rucere putarentur. Parem luctum dilectio universalis indixerat, eratque veluti seminarium lacrymarum generalis dolor omnium diligentium, & desinente voce gemitus resonabat clamantium & dicentium; O, inquit, piissime Domine, quare avertisti faciem tuam à nobis, ut non meruissemus amplius tali dulcissima Matre educari vel ejus pio affectu enutrirî? Et hæc quidem pro suis justis laboribus feliciter se congaudet migrasse in cælis; sed nobis væ quas tam cito orphanas reliquit in terris. Quis enim in filios illam dulcedinem ostendit quantum nobis piissima Mater? Quis unquam poterit ore proprio prodere, quo ingenio bajulabat exiguitatem nostram diebus ac noctibus pro peccatis nostris incessabiliter Deum deprecans? Sed quid multis morer? Dum de tali Dei famula quidquid laudanti ore pro ejus recordatione dicetur, omnia vobis inter

A. FLO-
RENTIO.

E

b

F

Ingens sui
desiderium
v. Inquit.

A. FLO-
RENTIO.Corpus ejus
sepelitur ab
episcopo.Cæcus lu-
men recipit.Sanatur fe-
bricitansVarii a-
lii curantur.

C

DE S. GAUGERICO EP. CONFESS.

CAMERACI IN BELGIO,

COMMENTARIUS PRÆVIUS:

P. B.

§ I. Cultus ejus.

INTER
DCXIV ET
DCXXII.
Cultus ejus
ab obitu sta-
tim ceptus,

Inter antistites, qui à S. Veda-
sto Cameracensem simul & A-
trebatensem ecclesiam gubernar-
unt, quartus numeratur S.
Gaugericus, Vedulsi, qui sedem
Atrebatum Cameracum transtu-
lit, successor. Nomen varie quidam torserunt; alii
Gaudericum, Gangericum alii, alii demum Goë-
ricum, Gauricum, Gauritium &c. nuncupantes:
sed Gaugericum & Aëtorum exemplaria vetera,
quotquot vidimus, & Belgicarum ecclesiarum cum
antiquis tum hodiernis usus constanter appellat.
Cultus ejus & venerationis publica principum vix
potest à vivendi sine seungi. Colligitur id ex Aëtis

consequi sanitatem. Quisque verò ægròtus, quàm-
vis in gravi angustia positus, ejus implorans sancti-
tatem, qualemvis parvum linteum aut pannum de
ipsius vestimentis suo corpori fide plenissima col-
locaverit, promeretur à Domino & recuperationem
corporis & animæ recipere sanitatem.

6 Qualem verò curam vel sollicitudinem de
animabus ad se pertinentibus, dum adhuc super-
stes esset, hæc beatissima Mater habuerit, ex hoc
cognosci potest, dum post discessum pia sollicitu-
dine unamquamque earum visitans monuerit, ca-
stigatorum, ut ferventi studio ad opus sanctum fe-
stinare deberent.

37 O venerabilis famula Christi, dum pro tuis
laboribus justis paradiso læta exultas, preces gre-
gis Deo Patri offerre dignare. Esto advocatrix pro
ipsis ad Dominum Jesum Christum, ut mercantur
omnes tecum in illa beatitudine gaudere, ubi est
lætitia Angelorum, gaudium Prophetarum, laus
Apostolorum, victoriæ Martyrum, exultatio Vir-
ginum, gloria sacerdotum, & omnium sine fine
laudantium Deum perpetua beatitudo.

38 Obsecro igitur bonitatem vestram, sanctæ
virgines Christi, per ineffabilem Dei omnipo-
tentiam, ut quoties hæc à vobis recensita fuerint
gesta, semper memoriam mei in vestris orationi-
bus habeatis, cujus hæc studio scripta sunt: ut
ipse Dominus noster Jesus Christus, cui omne ju-
dicium Pater dedit, animam meam innumeris cri-
minibus obligatam à morte liberet & de profundo
inferni gurgite extractam in illa gloria beatarum
animarum largo indulgentiæ suæ munere jungat:
qui cum Patre & Spiritu sancto vivit, dominatur &
regnat Deus per cuncta secula seculorum. Amen.

A N N O T A T A.

a Hæc una fuisse dicitur ex tribus, quas in
gratiam sanctimonialium S. Casarii construxe-
rat, in qua S. Rusticulæ corpus diu religiose ser-
vatum, postea in majorem ecclesiam S. Trophimo
sacram illatum est, excepto capite quod in præ-
dicto parthenone, nunc S. Casarii dicto, condi-
gnè honoratur.

F

nostris secundis num. 69; ibi sepulcrum ipsius
& affluxu supplicantium frequens, & anathema-
tis onustum exhibetur ac dives, cum illud per in-
signe sacrilegium Launerici quidam spoliare fru-
stra tentavit; hoc est (ut in Chronico Cameracensi
& Atrebatensi lib. 1, cap. 15 Baldericus, vel
quisquis alius hoc nomine vulgatus, affirmat) i-
pso episcopi Bertoaldi, Gaugericus defuncto statim
suffecti, tempore. Idem auctor lib. 2, cap. 4 cæ-
nobium describens, quod juxta Cameracum San-
ctus erexit, & in quo sibi tumulum vivus appa-
ravit, statim ubi vitæ functum ibique conditum
narrat fuisse, de cultu hæc subdit:

2 Mox igitur reges & principes ac potentissimi
qui-

A quique signis & prodigiis, quibus ante obitum multifarie coruscaverat, excitati; ac multo amplioribus, quæ per ejus merita misericors & miserator Dominus post obitum indefinenter operari dignatus est, attoniti, ad sanctissimi Viri sepulcrum diversis ex partibus confluerunt, tantique Viri patrocinio sese juvari implorantes, opulentissima munera obtulerunt: statimque ex affluentia rerum cum omni sedulitate monasterium ampliatur, Fratrumque numerosa cohors ad servendum Deo & suo sanctissimo Confessori in perpetuum delegatur. *Post hæc ad primi hujus fervoris incrementa procedens, Exin verò, ait, locus ex diverſi generis ope ditatur, multisque beneficiis virorum bonorum adeo augmentatur; ut non modo circum & circa viciniam crassiores uberioreſque villarum colonias, verum & in longè remotis regionibus (ut scripta, quæ in archivo ecclesiæ sunt, attestantur) diverſa, & ut ita dicam, totius generis emolumenta donarent. Qui locus olim tam elegantia quam tota opportunitate præmiens, universæ provinciæ gratiam multiplicem & maximum honorem præstabat, urbemque excellentiæ suæ dignitatis quam plurimum insignibat:*

B erat enim veneranda atque regalis abbatia, ex omni sufficientia florens, cujus multiplici gratiæ nihil conferre putares. *Nimirum hæc omnia ex dilatata jam tum erga sepulcrum ibi Thaumaturgum nostrum pietate ac religione fluxerunt.*

3. Din ergo Cameraci multumque floruisse videtur cultus ejus, antequam diffundi longius per Martyrologia celebriora seculo demum nono coepit. Præiſſe ceteris Wandelbertum, atque eodem fere tempore Rabanum, putamus: ille in Martyrologio suo metrico ad III Idus Augusti sic habet:

Ternis flosque decusque pium petis atra, Tiburti.

** al. Has & Gauricus* Hæc & Gauricus * confessor possidet almus.

*Rabanus uberior est, ad eundem diem hoc ei tenens elogium: Eodem die, depositio B. Gaugerici episcopi, qui in Epolio castro ortus fuit. Hic statim in juventute meditationi legis Dei & psalmodiæ intentus fuit. Post verò à B. episcopo Remensium civitatis, in Cameracensi civitate episcopus est ordinatus. Qui multis virtutibus claruit, maximè in absolutione vincitorum, qui in carceribus custodiebantur. Cum ergo eos à præſidibus absolvi non posset impetrare, ad Dominum precesulâ absolvi promeruit. Qui etiam cæcos illuminavit, & infirmos curavit. Cum autem in episcopatu suo xxx & tres * annos feliciter explevit, ad Dominum migravit; quod multis indicis miraculorum juxta sepulcrum ejus ita factum claruit. De Floro, qui ambos hosce superat ætate, nihil dici videtur; quia quæ de S. Gaugerico ad hunc diem leguntur in edicione nostra, incertum est, ipsiusne sint Flori; quandoquidem nihil eorum habet Ado, qui Flori tamen opus amplificavit. Ut ergo Rosweyda noster S. Gaugerici annuntiationem hodiernam Adoni abjudicatam rejecit in Adoniani Martyrologii appendicem; ita ejusdem annuntiationem ad Flori potius auctaria, quam ad ipsum Florum pertinere existimamus. Eodem porro seculo ix notatus ab Ussuardo sanctissimi hujus episcopi natalis, exinde ad omnia (si Natterianum incipias) Martyrologia generalia paulatim accessit. & quidem ad eundem hunc ubique diem, quo in Actis decessisse scribitur - tertium Idus Augusti; quo & in Romano jam celebratur his verbis: Cameraci in Gallia (Belgica scilicet,) sancti Gaugerici episcopi & confessoris.*

4. Sed Cameraci plus diu fuit, quam unicum Augusti Tomus II.

illud depositionis S. Gaugerici festum; quia tamen cetera minus distincta reperiebam, recurri ad eruditissimum Dominum Henricum Dionysium Mutte, illustrissimo jam aliquot annis, quod quidem ignorabam, archiepiscopo Cameracensi a secretis; sed studiorum nostrorum, quod sciveram aliquamdiu, amantissimum expertissimumque, & ad S. Gaugerici Canonicum. Respondit vir doctissimus viii Aug. 1734 in hunc modum: Beatissimi Patris nostri Gaugerici tria præcipua festa celebramus, quæ in omnibus libris nostris ritualibus disertè distinctèque exprimentur: scilicet Depositionis xi Augusti; Elevationis xviii Novembris; Translationis xxiv Septembris. Priora duo antiquissima sunt; tertium celebrari coepit anno mcccxliv, quo anno S. Gaugerici corpus è veteri (quam dabimus infra litterâ D) in novam pretiosioremq; thecam (exhibendam num. 8) solemniter translatum fuit à Guidone de Lauduno, episcopo Cameracensi: quod festum solemnius evasit altero mense Novembri celebrari solito. Major (seu cathedralis) ecclesia Cameracensis, quæ Depositionis & Elevationis festa nobiscum hactenus recoluerat, novæ quoque Translationis à Guidone factæ memoriæ suis inscripsit Fastis modò sub nomine Translationis, aut exaltationis; modò (quod frequentius est atque à pluribus seculis unice obtinet) sub nomine Elevationis. Prævaluit eadem in ecclesia istud Elevationis, quod nos semper Translationis appellavimus, festum; antiquiore altero mensis Novembris illic ex desuetudine ab aliquot seculis omisso. Hæc cum non satis perspecta haberet diligentissimus scriptor Joannes Molanus, sibi ipsi parum de iis conflictit in editionibus Ussuardi.

5. Ne verò cuiquam deinceps similis possit error obrepere, quæ velut summa capita proposuimus, ea expendamus sigillatim... Ac de Depositione quidem nulli dubium esse potest: quotquot enim S. Gaugerici natale adscribunt Fasti ecclesiastici libræ rituales, illam ad diem III Idus Augusti referunt. De Elevatione ad xiv Kal. Decembris celebranda idem est librorum omnium Cameracensium ante annum Domini mcccxliv descriptorum consensus. Martyrologii Cameracensis in bibliotheca majoris ecclesiæ duo supersunt exempla optimæ notæ seculi duodecimi, quorum unum signatum cx, aliàs 18, ante annum mcccxliv; alterum sub finem ejusdem seculi exaratum est: duo item ejusdem Martyrologii codices existant in bibliotheca cœnobii S. Sepulchri; unus non multum post medium seculi xii descriptus; alter verò ante annum mcccxlvi; in quatuor istis codicibus eisdem planè verbis scriptum est: "III Id. Aug. Cameraci natale S. Gaugerici ep. & Cont., qui & vitæ sanctitate conspicuus existit, & miraculis clarus in pace quævit. xiv Kal. Dec. Gallia, civitate Cameraco, Elevatione corporis gloriosissimi Confessoris Christi Gaugerici." Mitto quæ hic citantur idem affirmantes eadem sermone ætate codices Mss. decem, aliosque sex posterius exaratos. A seculo tamen xiv in textu codicum ecclesiæ cathedralis adscribitur quidem festum illud Novembris; sed omittitur in Kalendaris; deinde vero tam in textu quam in Kalendaris neglectum est; neque hoc tertio proinde amplius fuit celebratum.

6. Translatio verò ab eodem ita describitur: Anno Domini mcccxliv, cum Collegium nostrum destinaret S. Gaugerici corpus de quadam capsula, ubi erat reconditum, in meliorem honorabiliorumque transferre; ut in solemniori frequentiorique

AUCTORE
P. B.
tamen etiam
servantur a-
lia ejus fe-
sta;

F

puta Eleva-
tionis anti-
quam die 18
Novembris;

F

et transla-
tionis die 24
Sept., insti-
tutum an.
1245,

PPP

rique

AUCTORE rique cœtu id fieret, summo Pontifici Innocentio
P. B. IV Lugduni agenti supplicavit, propofitis indulgentiis fideles ut evocaret. Annuit votis Pontifex anno Pontificatus sui fecundo, IV Idus Februarii directis epistolis ad univerfos Christi fideles per Remensem provinciam constitutos. Huic solemnitati diem XXIV Septembris anno MCCXLV præstitutam fuisse discimus ex libris nostris: " Translatum est, inquit, corpus gloriosi Confessoris beatissimi Gaugerici de capsella veteri in honorabiliorem & pretiosorem & decentiorem, in qua modò est, à venerabili patre Guidone de Lauduno, Cameracensi episcopo, VIII Kal. Octobris, anno gratiæ MCC quadragesimo quinto, „ Hoc initium fuit Festi Translationis ad XXIV Septembris, quod sub eadem primùm appellatione receptum fuit in majori ecclesia: id perspicuum fit ex Breviario Ubaldi de Sartis, *decani defuncti sub finem seculi XIII, aliisque Mss. ejusdem seculi & sequentis. Elevationis eo die appellatio prævaluit in postremis Mss. & pluribus editis libris, si pauculos excipias. Porro solemnitates mensis Augusti & Septembris nobiscum celebrat major ecclesia, inquit Mutinus; Elevatio autem mense Novembri, quæ in illa desit, nobis nunc propria est, & ritu minus solemniter recolitur.*

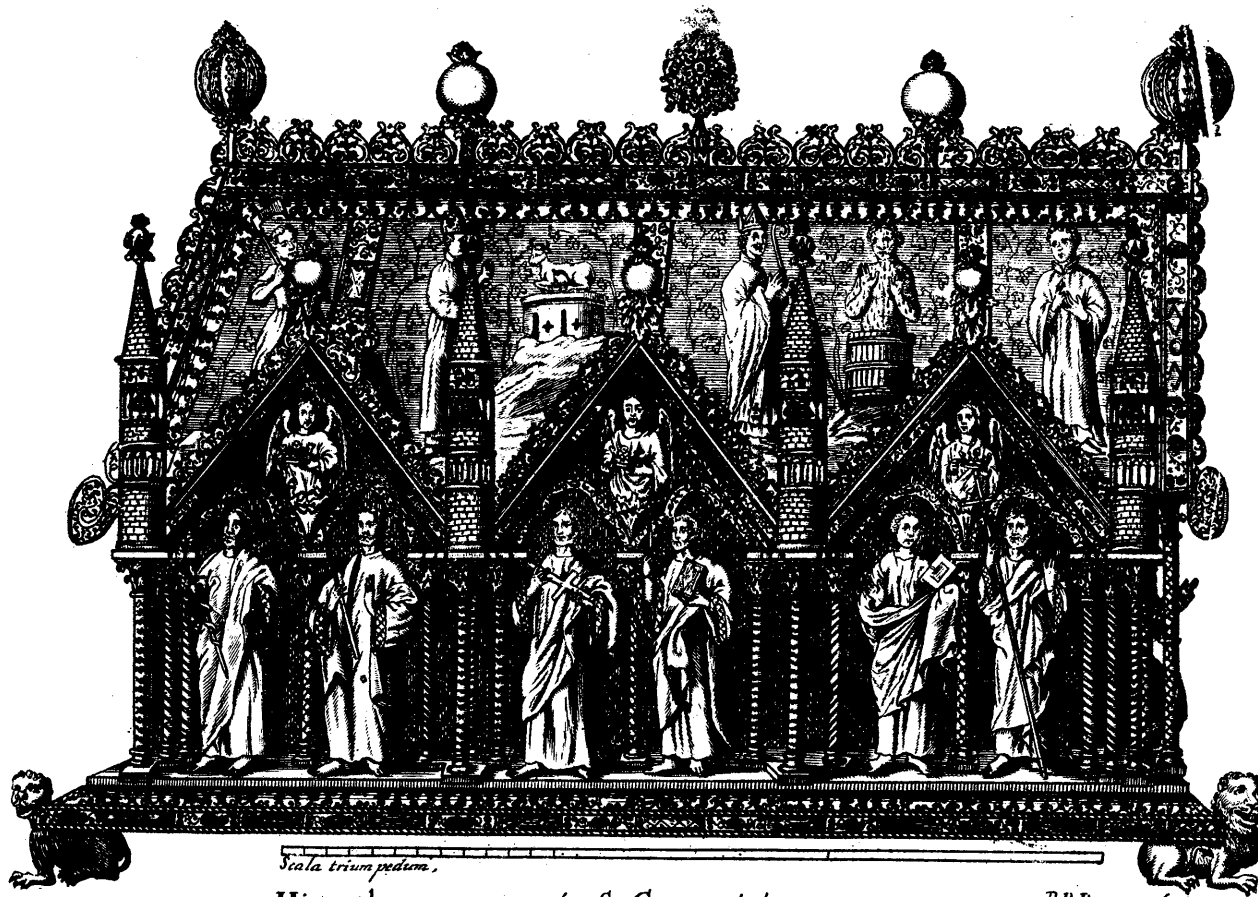
7 Addit & sequentia: Est quartum, quod & recentius festum Confratrum. soli celebramus, festum S. Gaugerici, quod Confratrum dicitur. Initio seculi XIV tres solummodò S. Gaugerici solemnitates enumerantur; quartum istud illa ætate recentius esse oportet. In Ordinario antiquo diversa manu, & seculi, ut videtur, decimi quinti extra Ordinem adjectum est: " In solemnitate Beatissimi Gaugerici pro festo nuncupato Jocularium, quod fit feriâ v post Octavam Paschæ, „ A sesquifeculo celebratur Dominica II post Pascha, qua Dominica ritu Romano recitatur Euangelium, Ego sum Pastor bonus; tunc fit, ut vulgus hoc festum appellet festum S. Gaugerici

boni pastoris, Gallicè, Saint Gery bon Pasteur. **D**
 De Jocularibus nihil habeo certi quod proferam. Ad confraternitatem quod attinet, ea celebris est; nec dedignantur Archiepiscopi nostri illi nomen dare. *Hæc ille de festis S. Gaugerici Cameracensis. Cum verò id etiam ego rogassem, an nulla prorsus memoria sacra servaretur ultima translationis reliquiarum sub Carolo V imperatore, qui celsum urbis locum, destructâ in eo funditus ecclesiâ S. Gaugerici vetustâ, mutavit in arcem; hæc reposuit: De luctuosa illa migratione ab ecclesia in monte constituta ad S. Vedasti templum, quod ex illo tempore cessit Canonicis, cum scilicet die Jovis XVI Julii anno MDXLV sacras Patris nostri exuvias & tumulum in ædem parochialem S. Vedasti intulimus, nullum agimus festum: neque enim bene lacrymis cum festorum gaudio conveniebât. Accedit, quod sacrum corpus illic velut per transfennam deposueramus, dum liceret illud in novum, quem moliebamur, chorum solemniter transferre; quod tantùm factum est anno MDLXIII die X Augusti, pridie depositionis sancti Patris nostri horâ vesperarum, duabus in unam concurrentibus solemnitatibus.* **E**

§ II. Eiusdem reliquiæ.

COrpus S. Gaugerici miraculis celeberrimum ubi sepultum primò fuerat, diutissimè quiescit, intra sepulcrum lapideum, ut putamus, in argentea capsâ confici jussa exeunte seculo X vel initio sequentis per Ansfridum archidiaconum, sedente Erluino episcopo, ut infra dicitur, conclusum; sicut erat anno MXX, teste auctore tum Chronici Cameraceni lib. 2, cap. 7, tum Vita nostra secunda lib. 3, num. 77: donec illud extra sepulcrum hierotheca angustiori altiorique, minus tamen longa, imposuit episcopus, de quo hæc nuperrimè sic meminit eruditissimus Mutinus: Feretrum hodiernum (cujus en tibi speciem)

In ecclesia propria Cameraci servatur corpus ejus;

Hierotheca corporis S. Gaugerici, Ex argento deaunto,

P.B. Bouttat fecit

A. Hierotheca ex argento deaurato capitis S. Gaugerici, amovibilis apparente a; ubi visitur pars capitis.

B. Hierotheca inferioris maxilla S. Gaugerici, ex argento deaurato,

C. Hierotheca brachii S. Gaugerici ex argento deaurato.

D. Sepulcrum vetus S. Gaugerici ex lapide subalbo in modum arca excavato, in medio cryptae novae sacelli subterranei habentis aram consecratam è regione tumuli.

E. Ecclesia anno 1545 in loco, ubi nunc est Castellum, destructa, ex apographo anni 1543 Melchioris Fallonis.

A illud ipsum est, in quod Guido de Lauduno, episcopus Cameracensis, S. Gaugerici ossa solemniter transtulit anno MCCXLV. Collocatum verò est in apside chori in intercolumnio post aram maximam, loco eminenti ut conspicuum omnibus sit. Semel quotannis ferià secundà post Dominicam sanctissimæ Trinitatis ex hoc sublimiori loco demittitur, cantante choro & alias ceremonias ecclesiasticas adhibente, adstantibus duobus Canonicis è Collegio majoris ecclesiæ, & Canonicis Regularibus S. Autberti, qui cum ejusdem Sancti lipsanis in ecclesiam nostram velut S. Gaugerico obviam veniunt. Deinde in solempni supplicatione unà incedimus, præeunte feretro S. Autberti, feretro S. Gaugerici sequente. *Quid verò adhuc in hoc Sancti feretro servetur, ita docet ibidem*: Seniores Collegæ nostri, olim oculati testes, adhuc superstites asserunt, contineri ossa ejus grandiora pleraque omnia, sacculis corii cervini decenter obtecta.

9 Excipe tamen qua ibidem separata pridem custodiuntur in hierothecis tribus pretiosissimis, hic expressis de quibus ita Mutius: Prima hierotheca A caput Sancti continet; altera B maxillam inferiorem; tertia C os unum brachii. *Ad primam hoc insuper notat*: A quatuor & amplius seculis caput S. Gaugerici sejunctim ab aliis ossibus in proprio vase inclusum legimus, ut fidelium cultui proponeretur. Moderna, qua continetur, hierotheca octogona est. In uno latere exstat signum S. Gaugerici pontificalibus vestibus induti, manumque benedicens. Hoc signum mobile est. Eo sublato, apparet cavitas (a,) cujus in meditullio foramen rotundum partem cranii detegit, ut fidelium oculis pateat. *Deinde ad tertiam*, In festo, *inquit*, quod Confratrum appellamus, Dominicâ secundâ post Pascha, hierotheca brachii S. Gaugerici in forum majus deferitur; ibique sub porticu domûs civiçæ in ara ex tempore erecta, exposita manet tribus horis; qui mos sanè antiquus, propter populi reliquias veneraturi frequentiam, inductus fuisse existimatur.

B *10 His adjeci ad litteram D arcam lapideam seu S. Gaugerici sepulcrum antiquum, quod anno 1545 migrantes Canonici unâ cum ceteris ejus lipsanis ex ecclesia veteri ad novam transtulerunt; ibique in crypta post chorum collocarunt; ad quam, teste Mutio, etiam frequentissimus populus festis B. Gaugerici convenit, monumentum ejus veneraturus. Est autem, ut alibi scribit, hoc sarcophagum ex lapide subalbo in modum arcæ excavatæ impositum basi operis recentioris, in medio cryptæ novæ, seu facelli subterranei, habentis aram consecratam è regione tumuli. Addidi & ad litteram E veterem S. Gaugerici ecclesiam, biennio antequam Caroli imperatoris jussu in monte dirueretur, accuratè depictam cum circumjectis domiciliis, qua prætermisi. De hac unum te moneo, ait Mutius: cum aspicias formam tumuli pro foribus exstantem, ne continuò credas, tumulum S. Gaugerici sub dio extra ædem constituisse: quæcumque enim supersunt de Patròno nostro scripta, ipsius tumulum in subterranea crypta locatum memorant; & certè in ecclesia nostra adhuc exstat tabula alia antiquior ex quodam epitaphio pensilis, quæ frontem ædis veteris exhibet absque tumuli figura in aditu. Atque hæc quidem omnia ampliori longè & elegantissima forma sumptu suo nitidissimè delineata ultro submisit idem clarissimus Mutius.*

in pluribus hierothecis,

C *11 Quis autem enarret, hoc sanctissimi corporis depositum quanto semper in pretio Camera-*

Augusti Tomus II.

centi servarint? Exarsit ecclesia primum per Normannos, ut asserit Chronicum lib. I, cap. 59, anno Dominicæ Incarnationis DCCCLXXXI; & iterum per Hungaros anno . . CMLIII, ibidem cap. 74; sed abstrusus, ut additur, tempestivè reliquus. Sed nihil fortius quam quod circa tempus illud fecisse narratur ibidem cap. 77 Fulbertus episcopus Cameracensis Ottoni Magno imperatori, de se maxime merito: Otto iste, inquit, gloriosus princeps eo tempore circa institutiones ac restorationes ecclesiarum exercebatur attentior; jamque quatuordecim pontificalis magnificentiæ sedibus conditis, quamdam etiam metropolim, Magdaburch vocabulo, struxit; cui cum ab episcopis suis multa Sanctorum pignora impetrasset, Fulbertum episcopum sanctorum Gaugerici videlicet atque Autberti corpora sibi dari postulavit, felicissimam sanè arbitratus suam fore metropolim, si sanctorum Confessorum patrocinii fulciretur. Hujus verò petitionem episcopus declinare formidans incertò hæsit; sed tamen beneficiis, quæ multa jam ei præstiterat, ut diximus, ne videretur ingratus, suæ petitioni effectum promissit. Qua in re præful anxius, in diversa parte animi incipitem flectit; vidensque difficultatem negotii, sive donet, sive neget, utrumque sibi fore periculosum advertit: si enim neget, imperatoris benevolentiam offensum iri; si verò donet, suæ provinciæ futuram perniciem, utpote viduatæ Patronis, per quos & temporalem meruit salutem, & cælestem sperat beatitudinem.

E *12 Inter hæc, medius pontifex tandem sibi provida ratione consuluit; paucisque suorum, qui bus secreta credebat, adhibitis, clam duorum sacerdotum corpora, sancti videlicet Theoderici episcopi, de quo supra diximus, & alterius cujus nomen excidit (Juniores Rotradum fuisse putant, qui post Joannem Theodorico successerat) detectis sepulchris accepit, feretrisque honorificè involuta cum aliquot etiam articulis sancti Autberti imperatori concessit. Quod si quis latius scire desiderat, quem Fulbertus, doctor clarissimus, de Vita sancti Autberti, jubente domno episcopo (Cameracensi) Gerardo (primo hujus nominis) inscripserit, legat. Hoc autem absque Dei pia dispositione contigisse non dicam, cum etiam beatus vir Domini Theodericus hanc remunerationem à Domino & venerationem à populo mereretur; & ne nostra provincia suis defensoribus privaretur; quos etiam si subducere vellet; fateor quidem, nullo modo posset. Quem enim sensum cives habituros existimas, si advocatum suum Gaugericum eripi sibi cernerent, per quem felix civitas Cameracus feliciter illustrata nomen suum propagavit ubique gentium? Imò ne ipsi quidem imperatori, credo, vivi cederent. Hæc auctor Chronicæ Cameracensis & Atrebatensis.*

F *13 Vide ergo, qua, non dicam fide, sed veneratione dignum censeas Tamayum ad hunc diem in Martyrologio Hispano, cum ex Helleca aliisque fabulatoribus de S. Gaugerico nostro hæc audeat affirmare: Cujus sacras exuvias tumulavit devotio in ecclesia S. Medardi, à se in monte constructa. QUARUM PARTEM MAXIMAM Witerius, episcopus Hellenensis in Hispania, ad suam ecclesiam transtulit; ubi mirificè collocatam fidelium frequentia coluit. Witerium autem hunc, seu potius Witericum, aut Ibitaricum, interfuisse ac subscripsisse ait concilio Toletano decimo, anno Christi 656, hoc est quatuor fere seculis antè, quam Fulbertus doctor in Vita S. Autberti episcopi adversus Germanos quosdam, qui & ipsi S. Gaugerici*

AUCTORE

P. B.

Corpus verò

ibi maximo

semper in

pretio servatum,

AUCTORE
P. B.

rici corpore, tamquam Ottoni imperatori per Fulbertum antistitem Cameracenum pro ecclesia Magdeburgensi dudum submisso, in eaque deinceps honorifice conservato, gloriabantur, ita scriberet: Sed illis aliud opinio favebat; nobis aliud veritas servabat: nam nostris temporibus contigit, quemdam vitæ venerabilis urbis ipsius (Cameracensis) archidiaconum, nomine Ansfridum, inter multa quæ per loca Sanctorum distribuerat, beato Gaugerico scrinium unum, auro vel argento manu artificis decoratum, fabricasse, in quo Confessoris membra nobilius recondentur. Superveniente ergo die, quo immutationis ministerium explere debuisset venerabilis præsul Erluinus, qui tunc Cameracæ plebis curam agebat non adeo otiosus, pretiosi membra corporis diligenter perscrutatus, pretiosum corpus MAXIMA EX PARTE invenit; non utique Helena seu Elna in Catalonia, sed Cameraci in ecclesia Sancti propria; pro qua contra Hispanos & Magdeburgenses etiam faciunt quæ habet Baldericus de eodem corpore lib. 1, cap. 74; lib. 2 capp. 5, 6, 7; lib. 3, cap. 49.

B
quamquam
ejus aliquot
particulas
accepisse a-
liquando
Magdeburgum
videatur;

14 Fieri tamen potest, ut occasione superius memorata particulas aliquot de corpore S. Gaugerici acceperit Otto; nisi accepit aliquot de corpore S. Autberti, ne Fulbertus episcopus quod ipsi de Gaugerico promiserat, mentitus omnino videri aliquando posset, & pro veris ejus reliquiis nullas ejus veras, sed alterius cujusdam nec noti nec postulati, exposuisse publica imperatoris & Magdeburgensium venerationi. Non meminit, fautor, de ejusmodi particulis reliquiarum S. Gaugerici Fulbertus doctor, sicut meminit de articulis S. Autberti; sed nimirum hujus Vitam tum scribebat; non illius; hinc res Autberti minus attendere debuit, quam Gaugerici. Deinde innuit, de corpore S. Gaugerici decerptum aliquid fuisse, antequam illud Erluinus maxima ex parte invenit. Atqui nulla cogitari potest ante Erluini tempora urgentior umquam occasio decerpenti fuisse, quam fuerit antistiti Fulberto sub Otone. Quid ni ergo tum id factum credatur? Nec obest Balderici silentium; quia hic ad Fulberti doctoris textum, quem habebat præ oculis, de suo nihil addere voluit, ne parum fidelis appareret. De reliquiis porro S. Gaugerici Elnensibus, præterquam in confectis chronicis vel hac secuti auctoribus neotericis, nihil uspiam comperi.

C
sicut alia
plures eccle-
siae

15 Melioris nota sunt utique, quas assignant quidam in Belgio; ut Mutinus, qui ecclesia B. Dei Genitricis semperque Virginis Mariae apud Ivodium Canonicis supplicantibus pro dictis reliquiis ait rescriptum ita fuisse: Nos de consilio & assensu patris nostri Joannis (de Bethunia) Cameracensis episcopi... unam juncturam de manu ipsius Sancti liberaliter eis tradidimus. Sic est anno 1214, xi Kal. Jun. in diplomate Anselmi decani & Canonici S. Gaugerici. Sed bellicis injuriis miseri illam juncturam privati cum redirent anno 1665, die xii Junii, concessimus particulam maxillæ S. Gaugerici... nec non partem sepulchri seu tumuli lapidei, quem vivens sibi præparari curaverat. Acta Capitularia. Major ecclesia, ait idem, Cameracena os aliquod digiti S. Gaugerici olim accepit: etenim in descriptionibus authenticis vasorum ejusdem ecclesiæ confectis anno mccccxxi & seqq. inter multas alias hierothecas recentetur vas ex argento deaurato continens digitum S. Gaugerici. Anno mdcxxxiv, xxi Aprilis abbati Lætiensi particula brachii S. Gaugerici destinatur. Acta Capituli. Anno mdclxxii,

xxv Novembris, instante Illustrissimo D. Ladislao Jonnart, archiepiscopo nostro, & Excellentissima D. uxore D. Ludovici Zuniga Comitis de Monterey præfecti Belgii & Comitatus Burgundiæ, separata fuit vertebra una S. Gaugerici pro magna illa, quæ Bruxellis existit, parochia ejus nomine dicata. Ita Capitulum. Sed anni sequentis mense Maio, die xix, Illustrissimus Alphonsus de Berges archiep. Mechliniensis, vertebra illam sive spinam dorsi ritè separavit in duas partes; quarum tunc altera eidem Comitissa cessit; altera jam dicta ecclesia S. Gaugerici, ubi ad hunc usque diem honorifice colitur, & xi Augusti solenniter circumfertur per urbem, ut me nuper docuit R. A. D. Agidius Neerdaels, ibidem Pastor. Anno mcccxxv, xxix Julii concessimus ecclesiæ parochiali S. Gaugerici Attrebatum partem reliquiarum corporis S. Gaugerici de cranio ejus detractam. Acta Capituli.

16 Addit & alias memoratus auctor ex Rayff- in Belgio. si Hierogazophylacio Belgico, pag. 81 dentem ejusdem Sancti, Cameraci in cœnobio Autberti; pag. 199 in ecclesia S. Donatiani Brugis, S. Gaugerici os notabile; pag. 415, in collegiata S. Petri Duaci, notabilem partem S. Gaugerici antistitis; & reliquias ejusdem in ecclesia parochiali Ranlicuria pag. 449. Item è Cimeliario Lætiensi ecclesia pag. 70: De vestimentis S. Gaugerici ep. Cameraceni: pag. 137: Partem ossis longitudine digiti auricularis, de qua num. præterito. Item ex Sanctis sanctorum Hannonia pag. 245; S. Gaugerici os de brachio ex dono ejusdem Capituli in abbatali S. Gislei; & pag. 298: Parochialis S. Gaugerici Valencenis habet costam S. Gaugerici ep. & Patroni sui ex dono Joannæ Comitissæ, quam ipsa à Cameracensibus anno mcccxxxii obtinuit: Exceptionis memoria recolitur 1 Dominica Februarii. Additur quoque ecclesia Begginæ Valencenis, sed reliquia non describuntur. De ecclesiis porro ejus nomine consecratis longum esset dicere: Clariss. D. Mutte in sola, ut nunc est, diocesi Cameracensi rurales istiusmodi ecclesias superesse asserit viginti duas, inter quas illa, inquit, antiquitatis plurimum habet, quæ in Buxuto, vico Hannoniæ secundo à Montibus lapide exstabat, vivente S. Waldetrude, ut fert ejus Vita apud nos tom. 1 Aprilis, pag. 838, num. 5, ubi & apparitionem insignem videre est, qua Sanctam illam istic olim dignatus est S. Gaugericius.

§ III. Ejusdem Acta vetera quæ fuerint; quæ supersint.

Commentario nostro duplicia S. Gaugerici Vitam nominatim subjiciemus Acta; breviora primum, dein stram secundam ampliora. Hæc illis recentiora sunt; sed quoniam vetustiorum exemplarium sola notitiam offerunt, videndum ante omnia; quanta sint ipsa Chronicum met ætatis ac fidei. Censem igitur primum, longiora hæc Acta nostra eundem adornasse, qui sub se; Gerardo episcopo Cameracensi istius nominis primo scripsit illustre Chronicum Cameracense & Attrebatense, quod, præfixo Balderici Noviomensis & Tornacensis episcopi nomine, typis edidit primus Georgius Calvenerius. Id arguunt 10. operis utriusque ætas: nam utrumque eidem Gerardo inscribitur; Vita in epistola prævia, Chronicum in præfatione ad librum 1: 20 scriptoris conditio: utrobique enim dominum agnoscit Gerardum, e- jusque

A jusque jussu hac se composuisse affirmat, in Vita ibidem & sepius, in Chronico quoque loco assignato: 3°. Operis utriusque præfationes: amborum namque una fere hæc sententia est: Arduum est imperium meæ tenuitati; sed malo me censorum quorumlibet exponere periculis, quam tibi non obtemperare, idque fide optima: 4° voces parum usitata, sed operi tamen utrique communes; ut bacchania pro furore, in Vita num. 1, in Chronico lib. 2 cap. 5 & xi; funebritas pro exsequiis, in Vita num. 60, in Chronico lib. 1, cap. 28 & alibi: Æolicè pro Gracè, in Vita num. 62, in Chron. lib. 1, cap. 88 &c.: 5° denique ipse auctor; qui sicut lib. 2 cap. 5 Chronici narrando in prima persona, qua vidit antea junior, manifestè significat, se eundem esse, qui præcedentia omnia scripserat ab initio Chronici; sic eadem iisdem verbis atroxendo Vita nostræ in prima itidem persona à num. 72 disertissime significat, se illum esse, qui que in Vita eadem præcedunt, omnia narraverit; atque adeo eundem omnino esse, qui & Chronicum illud & hanc Vitam composuerit.

B imò illam ante hoc; quod probatur, 18 Censemus secundo, eundem hæc Acta nostra longiora prius edidisse, quam Chronicum summum. Fatebitur hoc ultro, qui utramque lucubrationem expenderit: nam Chronicum nitidius, brevius, nervosius multo elaboratum est, sapitque stylum usu exercitatum, maturum & gravem; at Vita maximè verbosa & interjectis ornata versiculis ad juvenilem propius accedit garrulitatem. Et verò Vitam hanc fuisse scriptorum suorum primitias his verbis ad Gerardum in epistola prævia satis videtur innuere: Nec, si ausim dicere, tuæ summæ prudentiæ fuit famulum fatiscentem ad tantæ periculum cogere functionis; ut, QUI NECDUM SCRIBENDI GENUS ATTIGERAM, jam quasi, NOVUS veterum reprehensor, ad tantum opus impudenter erumpam &c. Præterea in Chronico lib. 2, cap. 4 sub finem de miraculis S. Gaugerici posthumis ita meminit: De quibus maximam partem invidæ auræ se rapuisse lætantur: paucissima verò, quæ non potuere celari, in primo libello succinctè perstrinximus; plenissimè tamen in illo volumine, quod de Vita ipsius inscribitur, si cui libet, poterit invenire. Hic citat certò codicem de Vita ejus inscriptum, & Chronico prius editum (utpote, dum hoc scriberetur, cuilibet volenti legere opportunum,) in quo miracula posthuma, qua succinctè tantum perstrinxerat in Chronico suo, lib. 1, capp. 13 & 15, (non 74, ut Colvenerio placuit) plenissimè inveniebantur explicata. Atqui codex nullus tum erat publici juris & cuilibet in promptu, in quo miracula Sancti posthuma inveniri possent præter hunc unicum, quo de agimus. Probo id ipso auctoris nostri textu, ex quo simul intelliges, quot ejus ætate nota fuerint Gaugericiana Vita exemplaria diversa.

C etiam ex auctoris textu, 19 Sic igitur habet in epistola Vita prævia ad Gerardum: cum olim, pater sanctissime, de vita patris nostri... Gaugerici grandem & miraculosum codicem, de quo hic præmodicus, quem nunc habemus, decerptus fuerat, à senioribus didicisses latè compositum; sed sub bacchania paganorum (Normannos denotat, per quos arfisse docet ecclesiam seu monasterium Sancti anno 881, vel Hungaros, à quibus incensa denuo fuit anno 953)... in ipsis monasteriorum incendiis una cum thesauro reliquo & quam multis voluminibus illum etiam concrematum; hoc profectò ingemiscens, diutina posthac indagine laborasti; & sicubi the-

faurum tanti pretii reperires, non modò à conficibus, verum & à longè remotis bibliothecariis sollicitus perquisisti. Neque verò poteras quiescere, donec fortè ad laboris tui solatium, favente, credo, tuis desideriis diviniæ voluntatis suffragio, vetustissimum librum, nescio, quis peregrinus ab Arctoïis finibus nobis detulit ventumdandum, tamen perditio curtiores, sed habito latiore: quem tu piè ac desiderabiliter amplexatus, quoniam quidem agresti & minùs culto sermone horrebat, illico me jussisti meliore stylo corrigere; & ex duobus libellis, ex nuper invento videlicet, & antè habito, mutatis tamen sermonibus, sed servatis rerum sensibus, unum corpus efficere. Quod exinde dicit, fideliter à se factum.

D 20 Hinc intelligimus primò, biographi nostri Vitas omnes tempore quatuor tantum S. Gaugerici Vita exemplaria inter se discrepantia fuisse nota; primum in grandi & miraculoso (fortè quia in illum referri consueverant que ad sepulcrum crebrò accidebant olim prodigia) codice; sed pridem perdito; quem proinde nec videre potuit, neque citare supra chronographus noster: alterum tum quidem superstes & ab eodem chronographo non semel citatum; sed præmodicum, idemque adeo, quod elimato stylo è veteribus Mss. edidit Surius ad xi diem Augusti, & nos infra sine ulla primigenii styli limatione producemus; sed neque hoc assignari supra potuit, cum ibi agatur de miraculis posthumis, quorum hoc exemplar nullum narrat sigillatim: tertium in vetustissimo illo libro ab Arctoïis partibus delato; quod quidem (ut erat minore latius & valde vetustum) aliquot miracula post obitum patrata & valde etiam vetusta sine dubio continebat; verum quis hoc unicuique volenti legendum proposuisse supra credet auctorem nostrum; cum in solius episcopi fuerit potestate & cum numquam prodierit, certè numquam apparuerit hætenus in Mss.; cum denique tam agresti & inculto sermone horreret, ut ea ipsa causa fuerit, ne sic prodiret, ut illico jussus fuerit ab episcopo scriptor noster illud meliore stylo adhibita quoque in subsidium vitæ minore, corrigere, & sic demum vulgare? Restat ergo, ut ad ita tandem expolitam & in quartum proinde jam exemplum, hoc est, nostrum, immutatam lectores dicto jam sepius loco remitti poterint; opusque hoc proinde in publicum antè prodierit, quam Chronicum scriberetur; quod cum maxima ex parte jam absolvent auctor ante obitum Gerardi I, sive annum Christi 1051 (ut contra omnes ræte ostendit Henschenius tom. iv Junii pag. 585;) sequitur, ut Vita nostra non paulo sit anterior.

E 21 Intelligimus secundo, ad hujus Vita secundæ primam editionem pertinere non posse partem illam libri tertii, quam nos Appendicem nuncupavimus: Quia, cum auctor Vitam hanc tantum composuerit ex duobus exemplaribus ætate sua vetustissimis in unum corpus redactis, mutatis tantummodo sermonibus, sed servatis rerum sensibus, non potuit illi admiscere res novas, & utrovvis prototypo recentiores, nisi quatenus erant utiles ac necessaria ad rerum ibi veterum sensus modernis lectoribus suis clariùs explicandos; ut factum lib. 1, num. 8, & lib. 3, num. 67 & 68. Recentiora sunt autem neque ad præcedentium sensus explicandos inserviunt, qua habentur in Appendice; imò illud, quod narrat biographus de febre à se ope Sancti depulsa num. 77, si legas in Chronico lib. 2, cap. 7 unà cum ibi sequente capite, videbis, illud miraculum accidisse post inchoatum caput illud septimum, & antè

AUCTORE
P. B.

quàm fuerit absolutum. Ergo ad primam editionem non spectant; sed ab eodem auctore posterius ad *Vitam* dudum editam ex *Chronico* translata sunt eodem prorsus modo, quo ex eadem *Vita* num. 65, 66, & 69 in *Chronico* translata ab eodem ad libri primi caput 13 & 15. Idem elucescit ex primigenia libri tertii nostri divisione servata in codice seculi ferme 13, quam dabimus in *Vita* num. 64, & qua tantum pertingit exclusivè, ut aiunt, usque ad *Appendicem*. Item ex ea, quod in codice seculi 12, liber tertius, item ut ambo precedentes, majori & equali charactere sit scriptus usque ad initium *Appendicis* nostre; ab hoc autem initio usque ad finem litteris minoribus magisque compressis, qualibus uti plerique solent in auctariis & *appendicibus*, ut à primigenio textu secerantur.

qui non videtur fuisse
Baldricus
ep. Noviomensis.

B

22 Quæret nunc fortè quispiam, equis demum fuerit auctor ille & *Chronici* *Cameracensis* & *Vite* nostre secunda. Respondeo, *Gerardi* episcopi *Cameracensis* primi ac viri maximi familiaris; ecclesie ibidem cathedralis canonicus; & in antiquitatibus Belgicis fide apud posteros & auctoritate gravissimus, qua omnia Colvenerio in *Chronico* prolegomenis demonstranti libenter assentimur, nobisque sufficiunt, ut opus ejus qualecumque, puta *Vitam* S. *Gaugerici* hactenus anecdotam, è tenebris, priusquam interciderat, eruamus in lucem. Ceterum quod idem ibi Colvenerius per instrumenta non uno ex capite suspecta contendit, auctorem hunc *Baldericum* illum fuisse, qui episcopatum subinde *Noviomensem* ac *Tornacensem* sit consecutus, adduci non possum ut credam; maxime ex quo mihi solertissimus *Mutius* inter *Baluzii* *Miscellanea* tom. 5 pag. 309 epistolam ostendit decani & ecclesie *Noviomensis* ad *Lambertum* episcopum *Atrebatensem* de electo jam *Baldrico* ut quamprimum confirmetur. Habet enim, inquit scribentes de sua ecclesia & *Balderico*, communi cleri plebisque consilio & assensu pastorem non aliunde illatum, non alium*; sed suum, suo profusum utero, quem gremio susceptum ipsa sibi lactavit, quem sibi ab lactatum ipsamet educavit, & ab ipsis cunaru exordiis per ætatum & ordinum gradus sibi penitus vendicavit; ut habere gaudeat ex filio patrem, ex alumno rectorem, ex canonico suo & archidiacono *Baldrico* pontificem. Connetat hæc qui potest cum *chronographi* nostri pueritia *Cameraci* traducta, cum longa familiaritate & obsequio domestico in palatio episcopi *Cameracensis* *Gerardi*, cum canonicatu denique ac diuturna residentia in ecclesia *Cameracensi*; & per me quidem licebit, ut eum *Baldricum* faciat episcopum *Noviomensem*. Interim & nos hic *Baldericum* non raro appellamus, ne à recepto nunc modo discedamus omnium primi.

* f. non alienum

C

23 Porro hanc lucubratiunculam appellamus *Acta* altera, seu *Vitam* secundam; quia premitimus illi pramodicam aliam longèque vulgarissimam, cujus jam diximus eliminatum fuisse stylum à *Surio*: est enim multo antiquior, ut ex eo patet, quod sit rivulus ex primario fonte, nescio quanto antè, quàm hic periret, eductus. Sunt, qui scriptam fuisse velint seculo octavo; fortè quia in fine de celeberrimis nundinis meminit ad *Sancti* sepulcrum institutis, ibique ait, etiam usque in hodiernam diem beneficia incessanter præstari divina; qua sanè atatem non indicant cum *Gaugerici* sepultura proximè conjunctam. *Novelli* rigidique censores dum accuratorem ejus gravitatemque laudant, id solum queruntur, quod li-

Unde hic demus Vitam primam;

mam ab ea *Surio* non abstinerit. Queri desinant: nam hic pura prodibit ex *Mss.* antiquis; puta ex *Mss.* ecclesie S. *Gaugerici* apud *Cameracenos* collectiata, in quo adnotatur collatio facta cum vetusto *Ms.* *Atrebatensi* in magno quarto; item ex elegantissimo codice nostro membraneo P. *Mss.* 155. Alia duo qua habemus, ut *Ms.* *Ultrajectense* S. *Salvatoris*, & *Ms.* S. *Maximini* *Trevirensis*, quia nimis interpolata sunt, missa facimus. Priora tria inter se mirifice per singula fere verba consentiunt usque ad initium numeri 14; ubi *Ms.* *Cameracense* discedit ab aliis, & primam *Vitam* per secundam prosequitur (absque ulla tamen interruptione, absque ulla titulo, absque ulla mentione vel indicio novi operis) à num. 56 usque ad finem *Appendicis* libri tertii: *Ms.* *Atrebatense* cum codice nostro laudato primam *Vitam* continuat usque ad finem numeri 14; ubi cum *Surio* rectè desinit: nam qua subduntur in codice P. *Mss.* 155 duo miracula, ea manifestè adjecta sunt ex *Vita* secunda, ubi legi poterunt num. 65, 66 & 69; adeoque in *Vita* prima, ad quam non pertinent, inducentur.

E

24 *Vita* secunda rariora sunt exemplaria, & unde Vitam secundam, apud nos quidem non nisi unicum, communicatum olim cum *Rosweydo* nostro ex *Mss.* vetustissimo, ut ipsemet adscripsit apographo nostro, D. *Preudhomme*, canonici *Cameracensis*; sed ita truncato; ut in libri tertii præfatione consistat. Facturam hanc aliunde diu sarcire frustra conati, jam ejus loco ad prælum destinabamus miracula *Sancti* posthuma, qua in *Mss.* *Cameracensi* mox laudato cum *Vita* prima tenore perpetuo connexa legeramus; cum ecce, præter spem, *Patrum* nostrorum *Cameracensium* ope in virum incidimus, cujus vel ex solis epistolis nemo nostrum satis mirari potuit in vetustis patria sua monumentis eruderandis industriam, in communicandis cum profusa benignitate facilitatem, eruditionem denique in iisdem illustrandis exercitatissimam simul ac modestissimam. Fuit is, quem iteratò jam compellavimus, R. admodum D. *Henricus* *Dionysius* *Mute* *Cameraci* ad S. *Gaugerici* canonicus, qui nos præter alia docuit, hujus *Vite* secunda superesse in eadem urbe exempla duo à *Preudhomme* mutilo (quod ipsum non ita pridem vidit, aitque seculo XI sibi exaratum videri) diversa; alterum in codice monasterii *Sancti* *Sepulcri*, scripto circa finem seculi XI vel initium sequentis; alterum in codice basilice S. *Gaugerici*, sub exitum, ut videtur, seculi XIII ad usum chori sic digesto, ut, qua nos ad *Appendicem* redeimus, ibi a fol. 37 ante alia reperiantur; à folio 41 sequantur (absque prolegomenis tamen, qua hand dubiè cum folio precedente resecta creduntur) liber primus, secundus, & pars tertii; ubi iterum post hæc verba, Quid verò gestum sit in vicinia civitatis *Sefonicæ*, cum sit dignum deficit folium sequens; sed hujus capituli quarti residuum, aequè ac tria præcedentia ejusdem libri, recurrunt infra *Octavam* *Sancti*.

F

25 Ex his diligentissimè collatis vix librum seu *Acta* tertium officiosissimè illa manu conscriptum accepimus, cum eum omnino congruere mirati sumus cum auctario *Vite* prima in *Mss.* nostro *Cameracensi*; in quo tamen illum antea non poteramus agnoscere; quia, uti jam dictum est, sine præfatione, sine ullo signo diversitatis ita *Vite* prima erat accommodatus, ut opus unum videretur à quocumque amplificatum. Ergo jam tria ejusdem libri tertii conferrì possunt exemplaria; sed ne minutis inutilibus lectorem distineamus, visum est

A est in iis manuscripta duo consona sequi, neglecto tertio discrepante; nisi discrepantia sit alieni momenti. Libri priores duo cum tertii præfatione dabuntur ex Ms. Preud-hommiano. Nusquam autem religio fuit illam scribendi rationem corrigere; quæ medio ævo communis fuit, ut in verbis ammonere, inlimis, pro admonere; inlimis, &c.

§ IV. Capita quædam ad Sanctum spectantia, figillatim discussa.

S. Gaugerici ep. Cameracensis, nomen fuit:

IN Commentario ad Acta S. Vedasti die vi Februarii, num. 6 & 7, scriptores non paucos adduximus, tametsi non veteres, qui sanctum aliquem Gaugericum, Gangericum, seu Sagericum adstruxerunt episcopum Cameracensem & S. Taurini episcopi Ebroicensis, de quo hoc ipso die satis multa memoravimus, fratrem. Dubium ergo cuiusnam videri potest, nostrum sit ille, an alius ejusdem nominis ac sedis antistes. Sed respondeo, nec nostrum esse posse; nec alium videri, nisi fictitium. Primum patet ex epitaphio S. Taurini, quod versus initia seculi vii, una cum ejus corpore repertum, superius exhibuimus: cum enim in eo scribatur fuisse primus episcopus Ebroicensis ecclesie, dudum obiisse debet, antequam ei successerit post S. Gaudum Maurusio, qui anno 511 subscriptus legitur concilio Aurelianensi primo; episcopum ergo creatum fuisse S. Taurinum necesse est integro, ut minimum, seculo antequam Cameraci Gaugericus noster longissimum suum episcopatum ordiretur: non hic igitur illius frater. Cur autem fictitium illum Gaugericum putemus, præter alium & antiquum de illo silentium in ecclesia Cameracensi; facit imprimis Vita S. Taurini, quam hoc die ostendimus nulla omnino fide dignam esse; tum novitas eorum, qui sola hujus ejusdem Vita auctoritate niti videntur, dum Gaugericum Taurini fratrem episcopum jactant Cameracensem. Cautior his fuit (nescio tamen an vero propior) amplificator ille Martyrologii nostri Bedani ad hunc diem; ubi Gaugerico nostro fratrem quidem sanctum Taurinum adjungit; sed episcopum fuisse non dicit, nedum Ebroicensem; forte quod hic error Vita Tauriniana nimis ipsi crassus apparuit. Nos præter Landonem in Vita secunda num. 57 relatum, fratrem hactenus S. Gaugerici nullum novimus.

C De primordio episcopatus ejus auctores plane insignes perquam disparata scripserunt. Massaeus Chronicorum mundi lib. 13 pag. 181 ordinatum ait anno 595: Contra Colvenerius, quem diu omnes passim præterito seculo absque ulla discussione secuti sunt, anno 555. Utraque sententia multum exerrat: cum enim ex ejus Vita prima num. 6, ex secunda num. 28 certò fuerit episcopus ordinatus ab Aegidio archiepiscopo Remensi, non potuit hoc fieri ante annum 569 quo Marinio Remensi successit Aegidius; neque post annum 590, quo legitime condemnatus ac depositus urbe cessit idem ac pontificatu suo. Imò ut ex eisdem Vitis constat, id ab Aegidio factum esse rogatu Childeberti regis; ita certum esse debet, non accidisse ante annum 575, quo Childebertus II Austrasia regnum Sigeberti patris morte suscepit. Sed neque istam ordinationem ultra annum 584 aut sequentem ullo modo differri sinunt anni

xxxix, quibus eum utraque Vita nostra & Chronicum Cameracense aliaque monumenta præfuisse consentiunt; tametsi Sanctum vixisse quis posset ostendere usque ad annum, quo Bertholdus ejus defuncti successor subscripsit concilio Remensi, qui fuit Christi 624, ut Pagijs probat in Critica, vel 625. Adde, in neutra Vita ullam fieri mentionem Dagoberti; sed Clotarii, qui Dagobertum filium anno 622 regem creavit Austrasia, ad quam pertinebat Cameracensis ecclesia: obierat jam tum ergo S. Gaugericus. Nihil porro satis ultra solidum occurrit, quo initium ejus finemque pressius consignemus, quam ut illud inter annum Christi 575 & 583; hunc inter annum 614 & 622 locandum asseramus. Ita verè Sigebertus in Chronico ad annum Christi 594 scripsit: Gaugericus Cameracensis episcopus claret. Claret, inquit; non, ordinatus est, ut Massæus; non mortuus est, ut Colvenerius falsò interpretantur.

E Golscherus, seu quisquis fuit, qui Gestas Trevirorum jam ter edita composuit seculo duodecimo, postquam de S. Magnerico Trevirensium antistite mentionem fecisset cap. 37, sic pergit: Cui successit Gaugericus discipulus ejus; qui in castro Trevirorum Evosio fuerat educatus. Hanc assertionem de S. Gaugerico nostro; tamquam ab ecclesia Cameracensi & Atrebatensi ad altiorem Trevirensis evecto non posse esse veram satis demonstravit Browerus noster in Annual. Trevirensibus ad annum Christi 596, seu lib. 6; num. 92; ut hic repeti ejus argumenta non debeant; tum nemo, quod sciam, Golscheri & sequacium ejus modo non agnoscat errorem; qui natus videtur ex corrupto quodam episcoporum Trevirensium catalogo, Gandericum seu Gaugericum exhibente pro Gunderico, quem idem Annalista in vestro catalogo reperit, non ut Sanctum tamen, aut discipulum decessoris, in castro Evosio educatum; sed sine ulla profus alia notitia, quam quod S. Magnerico successerit. Unde ergo auctor Florarii nostri Sanctorum manuscripti, qui ante duo, & quod excurret, secula Gaugericum legit & a nostro tamen diversum censuit; unde, inquam, hujus sanctitatem & natalem didicit, cum ad hunc diem notaret: Apud Trevirim, depositio sancti Gaugerici episcopi & confessoris, avunculi sancti Gaugerici episcopi Cameracensis? Ipse viderit: ego certè nescio.

F Eodem, opinor, luto immersus erat Ferrarius in Catalogo generali cum ad diem xxv Junii scripsit: Romandiffæ, sancti Gangrici episcopi Trevirensis, discipuli sancti Magnerici: nam quas ibi citat in annotatis Molani Additiones, vel supposita sunt, vel saltem inedita. Quis iste Gangricus? An non idem cum supra memorato Gunderico? At hic unde Sanctus fuisse scitur; unde illo die defunctus? Non intellexit, credo, Saussayus in Supplemento ad Martyrologium suum Gallicanum eodem die pag. 1152; indeque sic emendare conatus videtur: Apud Treviros, Translatio non corporis, sed cathedræ sancti Gaugerici, quando, demortuo sancto Magnerico Trevirensi metropolita, de sede Cameracensi, tum simplici dioecesana, ad Trevirorum principantem ecclesiam superiori iussu transcriptus est. Romandiffæ autem, postquam sacræ est præfecturâ undequaque ad Dei gloriam perfunctus, extremos spiritus exhalavit. Nimirum Gangricum ignotum in maximè notum S. Magnerici discipulum commutandum putaverit S. Gaugericum; quem cum unicum nosset, eumque sciret obiisse die xi Augusti, ejus hic tantum aliquam translationis

AUCTORIBUS
P. B.

An à sede
Cameracensi
& Atrebatensi

E

F

ascendit
ad Trevi-
rensem.

AUCTORIB
P. B.

lationis memoriam notandam censuerit. Sed cu-
jus translationis; eo praesertim die, quo celebra-
tur natalis S. Magnerici? Non invenerit forte
opportuniorem, quam cathedra successoris ejus.
Ut ut est; malim ego quidem Ferrarii annuntia-
tionem obscurissimam praeterire; quam admittere
Saussayanam, qua anniversariam praescribit me-
moriæ rei, quæ numquam accidit, nedum fuit
aut est umquam Treviris celebrata.

Quid gesse-
rit apud
Clotharium
regem.

30 Falsa quoque & omnino conficta videri de-
bent ex modo dictis, qua inter sanctum Praesulem
nostrum & Clotharium regem dicta, scripta, ge-
staque narrantur apud infelicem Joannem le Car-
pentier in sua Historia Cameracensi part. 2, cap.
2, pag. 321 & seqq.: nam omnia manifeste per-
tinent ad Clotharium I; quem, utpote anno 561
mortuum, numquam vidit Gaugericus episcopus.
De Clothario II agit Massæus Chronicorum mundi
lib. 13, pag. 181, ubi catalogum texens episco-
porum Cameracensium, Quintus, inquit, jam
dictus Gangericus (quem paulo superius ordina-
tum dixerat anno 595) convertit populum. Con-
vertit & regem Clotharium, qui dedit ei copiosum
thesaurum, quo monasterium extruxit in monte,
ubi nunc quiescit. Sed quid est, Convertit Clo-
tharium? Ad fidem? Non est ita. Ad vitam san-
ctiorem? Esto. At phrasî obscura est. Datum ei
à Clothario thesaurum nemo dubitat: verum hoc
thesauro extructum fuisse monasterium illud, mal-
lem in utraque Vita legere, quam apud recentio-
rem chronographum. Atqui contrarium legi vide-
tur in Vita secunda num. 57. Siquid ergo in hunc
locum contulit umquam Clotharius, post obitum
Sancti contulit. Sed enim quid Acta moramur?

A C T A

Auctore anonymo, ex insigni co-
dice nostro membraneo Ms.
P. 155, cum aliis Mss.
collato.

C A P U T I.

S. Gaugerici natales, studia exi-
miæ sanctitati juncta, erectio
ad sacros ordines & episco-
patum.

Sancti pa-
tria, paren-
tes, prima
studia;

a
b

Beatus igitur Gaugericus Evosio a, Galliarum
oppido, quod ecclesiæ Trevirensi subiacet,
oriundus, patre Gaudentio, matre Austadiola b,
licet juxta elati sanguinis factum nec summis nec
infimis, Christianis tamen & ingenuis parentibus
& orthodoxis editus puer est. Qui cum proceden-
te tempore & ætate, ut in Dei rebus jam à puero
creveret, traditus est sacrarum litterarum studiis;
quatenus futurus pontifex limina sapientium tere-
ret, & cum Maria ad pedes Domini sedens, ver-
ba ex ore illius audiret. Contigit interea, epi-
scopum Treverensem, Magnericum c merito &
nomine, canonicis functionibus obtemperantem,
parociam suam circumvisisse, & ad ejusdem castri ec-
clesiam solitò pervenisse; ubi ex more sacrum a-

c

gens mysterium, cœpit à sacerdote loci ipsius re-
quirere, si rarus inibi concurreret ordo ecclesia-
sticus; & quos & quales haberet in Dei servitio
adjuutores. At ille, Habemus, inquit, hos & il-
los in Christi famulatu altaris ministros; inter quos
pollet Gaugericus nomine quidam, adolescens
quidem ætate, sed ceteros sacris studiis antecel-
lit & sanctitate.

2 Eruditioni quoque sacrarum litterarum tra-
ditus, primis adhuc inbuitur litteris, Ceterum ti-
rocini sui tempus morum probitate jam in eme-
ritam transfudit ætatem. Nam audito signo, quo
ad laudes Dei horis canonicis admonemur, ille
habitu laicus, mente devotus, relictis omnibus,
quæ etiam in manu sunt, imperfectis, properans
ad ecclesiam maturè alios antevenit. Verùm in au-
ditorio manens, est inter lascivos continens, in-
ter impudicos verecundia & pudore honestus, sua-
vis eloquio, parvus cibo, vigiliis deditus, elec-
mosynis largus, in oratione perseverans, & ani-
mum gerens mentemque virilem, operibus bonis
suos jam vincere studet annos. Ceteris siquidem
coetaneis (ut talis patitur ætas) cibum sumentibus,
ille, velut alter Daniel in aula Babilonica, in-
serviens abstinentiæ, prandium cœnâ mutat; &
quod suo corpusculo subtrahit, pauperibus erogare
contendit: at nocti proximus, inedia & mace-
ratione attritus, modicum & castum sumens ci-
bum, sustentato potiùs quam alito corpusculo,
ad opus simile reparatus affurgit.

3 Quibus auditis, venerandus pontifex, No-
stris, inquit, reverendus actutum præsentetur op-
tutibus Adolescens. Qui cum adductus in ejus fla-
ret præsentia, cœpit eum venerabilis pontifex
blandè ac leniter affari, dulcique sermone præ-
clarè indolis animum confortare. Compertaque il-
lius sanctitate, suis eum sacris manibus, fusa su-
per ipsum benedictione, summus pontifex toton-
dit, & regia & sacerdotali corona famulaturum
Domino in jus perpetuum insignivit. Sed inter a-
gendum interrogavit illum episcopus, quam nu-
perrimè lectionem redditurus à magistro accepis-
set. At ille dignum memoriâ responsum ita reddit,
aiens: Lectionis meæ, inquit, hoc habetur ex-
ordium: Postula à me, & dabo tibi. Ad quod
gaudens venerabilis episcopus, ait: Cum ad hunc
locum, fili, rediero, totum mihi redditurus Psal-
terium esto paratus; volens videlicet, quod post-
ea probavit eventus, sacris illum ordinibus sub-
limare.

4 Saluberrimo igitur præcepto instructus, cœpit vir Domini Gaugericus vigil & sobrius instan-
ter studio & exercitiis spiritualibus operam dare,
ac macilento ventre sensum tenuem enutrire d. Et
quod vix alii sub crepantibus ferulis longo pera-
gunt tempore, hic admonitiunculâ unâ, & semel
datâ, intra paucos dies totum sacræ memoriæ
Davidicum commendavit Psalterium. Nec multò
post ad idem castrum beatus rediens pontifex, me-
mor jussionis suæ, famulum Christi Gaugericum
suis præcipit aspectibus præsentari. Quo exhibitò,
cœpit eum præsul monere suam quantocius redde-
re pensionem. Qui concitus paternis obtemperans
jussis, totum ex integro memoriter sub oculis re-
citavit Psalterium. Quem mox pio animo ample-
ctens episcopus, ne lucerna tanta maneret sub
modio, sed super candelabrum posita omnibus in
domo Dei agentibus eluceret, gratias agens Deo,
ordinavit illum diaconum. Sublimatus autem Le-
vitæ officio, gratiam omnem transcendebat in
clero.

5 His ita sese habentibus, dum vir Domini
Gauge-

fervida pie-
tas, & ab-
stinentia
quotidianâ;

F

attonso cle-
ricalis per-
S. Magne-
ricum ep.

F

promotio as-
que ad dia-
conatum,
post manda-
tum memo-
riæ Psalte-
riam.

d

A Gaugericus semper in dies in bonis operibus fructificaret, quadam die more solito loca orationis adiens, obvium habuit gemina forte leprosum; exterius videlicet superficie cutis luridum, & interioris gentilitatis spurcitiâ scdum. Sed vir Domini Gaugericus intelligens, corporis maculam ex peccatorum rubigine fuscâ, aggressus, nec mortale sonans, cœpit verbum Dei leproso prædicare: quatenus conversus ad Dominum, mereretur & à peccatis exui, & lepræ scditate mundari. Qui statim visitatus à Domino, per admonitionem Viri Dei credidit, ac diabolo & omni idolorum spurcitiâ abrenuntians, sese Christianum fore promisit. Quo dicto, hunc mox ad sacerdotem, velut Naaman ad Jordanem, lavandum baptismate duxit. Perfususque baptismatis undâ, quia peccatis caruit, exterior cutis ostendit: nam ita mundus apparuit, acsi numquam lepræ contagio tactus fuisset. Quem famulus Christi Gaugericus è fonte suis sacris manibus excepit, & imbutum deinde sacris litteris coronæ Fratrum religiosorum sociavit. Postea verò episcopus factus, per gradus singulos usque ad sacerdotii culmen provexit. Et quod à minimis cœpit opus, consummatum ad excelsa perduxit.

B Cumque jam crebra beati Gaugericus vulgaretur fama, & odor sacræ opinionis ejus longè lateque suavius fragrantiam * emanaret, cœpit etiam longè positus nomen ejus magnum haberi; quia, ut Dominus ait, Civitas in monte posita non potest abscondi. Interca contigit, Vedulfum e, Cameracensis sedis episcopum, diem obisse & exemptum rebus humanis ad mèliora transisse: denique grex à pastore destitutus, cœpit quærere, ut sibi spiritalis pater ad regimen sanctæ daretur ecclesiæ. Sed inspirante divina clementia, sancti viri famâ comperta, omnes uno animo, eadem voluntate, clerus & populus ipsius ecclesiæ petierunt ab Hildeberto f, Francorum rege, sanctum sibi Gaugericum ordinari episcopum. Nec difficile fuit. Quin illico missis litteris ad Ægidium, Remanæ urbis episcopum, decrevit satisfieri votis populi, quatenus bonæ opinionis levita Christi Gaugericus Cameracensis ecclesiæ ordinaretur episcopus. Quo percepto beatus Pontifex & acclamantibus cunctis beatum Gaugericum honore pontificali fore dignissimum, incunctanter illum throno episcopali mox reddidit sublimatum g. O felicem populum, felicem clerum, qui talem ac tantum habere meruit à superno Rege patronum!

C 7 Sacra igitur ordinatione percepta, cum oves sibi à Domino commissas visitaturus pius Pastor adiret, atque à clero & populo choros obviam ducente fuisset officiosissimè susceptus, transire habebat ante ostium carceris, ubi duodecim noxii tenebantur nexibus ferreis affricti. Quod audiens vir Domini Gaugericus episcopus, miseratione solita motus, cœpit insistere & precibus insudare apud Waddonem h, urbis ipsius comitem, ut miseros illos suæ non dedignaretur donare petitioni. At vir ille typo seculari & fastu mundanæ potentie inflatus, non timuit sancti Viri preces contemnere, & quod fuerat rogatus, negare. Ille verò spretus ab homine, & humano auxilio celsante, totum se ad Dominum precibus contradens, petiit divinam clementiam, quatenus de pædore carceris erepti, in ecclesia, quam petebat, invenirentur cuncto populo manifesti. His dictis, mox divina operante clementia contritis manibus, nervo confracto, compedibus dissolutis, suffragio angelico ecclesiam, cui sanctus deducebatur Pontifex, quantocius sunt ingressi. In-

Augusti Tomus II.

trante autem ecclesiam summo Pontifice, clero ac populo spectante, apparuerunt hi, qui paulò antè vinciti fuerant, flexis poplitibus Episcopo dicentes: Nos fumus, Pater Sanctissime, illi qui modò de interiori ergastulo tuis sumus precibus sanctæ matri Ecclesiæ restituti. Quo audito, venerandus Vir gaudio repletus, gratias agens Deo, simul cum ceteris intuenti & admiranti hujusmodi alloquens comiti dixit: En, generose vir; expertus cognosce, quàm major est misratio Domini solvens compeditos; quàm tua severitas volens perdere hos vinculis aggravatos. Quibus monita præbens salutis, ut emendatiùs viverent, liberos ad sua quemque reverti concessit.

A N N O T A T A.

a Euosium, alias Epofium; Epoissus; Epufium, Euufium, Ivodium, vulgo Yvois, modò Carignan, oppidum est Trevirorum in moderno ducatu Luxemburgico ad Carum fluvium, 12 circiter leucis horariis Luxemburgo distans versus occidentem. De hoc plura dicentur in Vita secunda.

b Auftridiolam nescio unde arripuerit Surius: nam Auftridiola constanter legitur in Mss. nostris & vetustis Breviariis. In Vita secunda num. 7 Stadiola nuncupatur in apographo nostro unico.

c De S. Magnerico actum est die 25 Julii, ubi ejus Actis multa hinc assumpta inseruisse videbis Eberwinum à pagina 185.

d Alludere videtur auctor ad illud S. Hieronymi epist. 2 ad Nepotianum: Pulchrè dicitur apud Græcos, & nescio, an apud nos æquè resonet: Pinguis venter non gignit sensum tenuem; id est, subtilem.

e Ab isto, ait auctor Chronici Cameracensis lib. 1, cap. 12, ceterisque successoribus ejus Cameracensis ecclesia specialem principatus aulam, id est episcopale domicilium, accepit. Tum addit, de gestis ejus nihil superesse, præter quod in Gestis B. Gaugericus legimus, illum rebus humanis exemptum ad mèliora transisse. Per quod datur intelligi, non eum eiusmodi meriti fuisse, cui supplicia pro culpa, verùm præmia reddantur pro innocentia; quod est ad mèliora transisse.

f Quadam Mss. cum Surio habent Childeberto & rectè; intellige tamen secundum, qui regnare cœpit in Austrasia anno 575; nam primus dudum obierat, antequam Remensi ecclesia præsidere cœpisset Ægidius, de quo mox. Vide Commentarium num. 27.

g Nempe post annum 575 & ante 583, ut dictum in Commentario num. 27.

h Surius legit Waldonem & Waldonium; Vita secunda Vadonem.

C A P U T II.

Alia miracula viventis, felix obitus, & locus sepulcri celeberrimus.

C Onfirmatus autem in sede pontificali, studèbat vir Domini prædicationi operam dare, Iccram alio verbis plure, miraculis coruscare. Dum verò ex more Gallico Letaniæ, id est, Rogationes a fierent, ac pius Pastor in hoc sacrosancto studio vexillo sanctæ crucis frētus, gregi suo prævius ductum præberet, erat illi ante carcerem transire,

Qqqq

in

Ethnicum
leprosum
Baptismo
Janat:

Succedit Vedulfo episcopo
Cameracensi.
* al. fragrans

Et mox uno miraculo liberat vincitos duodecim.

b

E

F

Iccram alio
miraculo
tres alios liberat:

EX MSS.

in quo tres viri tenebantur jussu Walacharii judicis vinculati. Quod cognoscens Vir sanctus, solita pietate motus, supplicavit eidem judici (præfens liquidem erat) ut miseros illos sibi emendandos donaret. Illo autem negante, beatus Gaugericus pro foribus carceris aliquantisper orationi incubuit, quatenus omnipotentis Dei clementia concederet, quod inflata mundi potentia & judex irâ debriatus negabat. Surgente autem sancto Viro ab oratione, protinus ipsi vinciti nutu divinæ potentia à vinculis sunt absoluti. Quibus venerandus Pontifex medelam adhibens animarum, & mente ac corpore absolutos, ut deinceps meliùs viverent, ad propria eos remisit.

eodem iterum modo liberat captivos duos:

b

c

d

e

B

9 Quodam b verò tempore cum ad occursum Lotharii c regis in villa, quæ Cala d dicitur, properasset, summa cum veneratione à principe optimatibusque palatii est susceptus. Ubi dum more suo pro miserorum salute curam gereret, audivit, duos pueros à Landrico illustri viro, qui major dominatu in aula regia fascibus excelebat e, in vincula coniectos ad mortem teneri. Quem aggressus Pastor pius; preces in omnes descendens, rogare cœpit, ipsos pueros solvi eosque ob amorem Domini emendandos suis precibus dari. Quod vir ille obstinato corde stomachans abjuravit, precesque saluberrimas sprexit; sed Vir Domini non oblitus sui, præsidium, quod solebat, adiit. Nam se suosque pro ereptione illorum, quos liberare cupiebat, jejunio & orationi contradens cum vigiliis & hymnis, quia negabatur humanum, divinum flagitabat auxilium. Nam in sequenti nocte in oratione perseverans, in miseros illos supernum operiebatur respectum. Manè autem factò, angelico, ut credimus, mysterio * absoluti hi, qui tenebantur in vinculis, in eadem basilica, qua Vir sanctus agebat, ejus se conspectibus obtulerunt. Interea jam dictus vir Landricus maturè oraturus ad ecclesiam properans, reperit in præsentia sancti GaugERICI medicinam animæ, præstolantes, quos putabat in diris manicis mortis adhuc retineri addictos. Quibus Vir Domini medicamenta præbens salutis emendatos ad propria liberè permisit abire.

* al. ministerio

Lotharii regis elemosinas distribuens,

C

10 Cum igitur opinio præcella sancti Viri huc illucque viritum privatè publicèque discurrens, usque ad aulam regiam pervenisset, comperit rex Lotharius sanctitate illius, de domo æternitatis mente pertractans, incidit illi salubre consilium, ut per manus tanti Viri erogatio fieret in pauperes Christi. Statimque beatum Gaugericum suis conspectibus adesse præcepit. Quod Vir Domini audiens, quoniam sciebat, se potestatibus sublimioribus subdi debere, concitus ad jussum regis perrexit, & quæ in usus pauperum collata sunt, liberali manu distribuenda suscepit. Quibus susceptis, tractabat apud semetipsum, quomodo ea in solatium meliùs inopum cederent, juxta quod scriptum est: Desudet elemosyna in manu tua, donec invenias justum, cui tradas eam. In qua deliberatione incidit cogitatio illi, ut ad limina beati properaret Martini, ibique pro suis suorumque erratibus tanti viri meritis Dominum precans, prout dignum videretur, etiam in usus sanctorum pauperum daret.

excum sanat signo crucis:

11 Arrepta namque professione, cum iter ceptum carperet, in vicinia Turonorum erat cæcus quidam, jam annis triginta solari luce privatus: qui cum audisset, beatum transire Gaugericum, clamare cœpit, quatenus per sanctitatis ejus orationem mereretur à sole justitiæ Christo Domino oculorum illustrationem. At ille in Domi-

ni filis clementia, dexterâ super oculos cæca nocte diutius pressos sanctæ crucis signum impressit; & cæcitatibus tenebras manu sancta deterfit. Verum lumine recepto, qui cæcus fuerat, pro collato sibi beneficio largitori Domino gratias agens, ad propria remeans, plures postea videns & valens duxerat * annos.

* al. duxit

12 Beatus verò Pontifex iter, quod arripuerat, carpens, ad beati Martini sepulcrum pervenit; ubi à fratribus cum magno susceptus gaudio, agens opus pro quo venerat, ad propriam repedare disponebat provinciam; sed inter hæc disponendum placuit ei, ut possessiones episcopii sui, quas in territorio Petragorico f habebat, visendas adiret. Ad quas cum tenderet, quid ad cumulum præconii ejus Dominus ostendere dignatus est, non est silentio comprimendum. In eodem namque itinere ad sepulcrum beati Frontonis deprecaturus Dominum accedens, baculum, quo sustentabatur, retro tenendum ministris porrexit. Quibus aliorum intentis, nemo illorum existit, qui tanti Pontificis obsequio in retentione baculi deserviret. Sed misericors & miserator Dominus nolens * vel ad modicum Servi sui orationem cum juscumque incuria vel labentis baculi strepitu suffari g, immò cujus esset meriti, hominibus manifestum fieri, angelicis, ut credo, manibus, acsi radicibus terræ figeretur, baculus ipse immobilis stetit. Orato autem Domino suo, surgens ab oratione beatus Gaugericus, reperit eum, quem dimiserat, baculum stantem, quasi rem sensatam, suis officiis deservire paratam. Unde gratias agens Deo, qui semper & ubique dignatur famulantibus sibi adesse, ad patriam est cum honore & prosperitate reversus.

Dum orat, dimissus baculus, ne precem ejus lapsu turbet, per se consistit.

f

E

* pro Domino nolente

g

13 Operæ pretium atutimò, non præteriri silentio, quod ad laudem & gloriam suam per Servum suum Deus omnipotens in fano Martensi dicecensis suæ territorio h est operari dignatus. Nam cum pro sollicitudine sanctionis ecclesiasticæ inibi vir Domini Gaugericus moraretur, contigit, negotiatorem quemdam pueros captivos vinculis aggravatos per locum eundem ducere venundandos. Quo comperto, beatus Episcopus cœpit eidem instare negotiatori, petens obnixè, ut pro absolute criminum suorum eos, quos ducebat vincitos, absolveret, & in die Domini mettendo mercedem perpetuam expectaret. Quod audiens institor ipse, obstinato corde, ut servus avaritiæ, qua potuit excusatione quod rogabatur ab Episcopo sancto, negavit. Ille verò Domini fretus auxilio, supplicans oravit, quatenus superna potentia præstaret, quod avarus ille mercator lucris inhians, pernegasset. Illo autem diverforium petente, nutu divino gravissimo est sopore depressus. Nec mora hi, quos catena premebat astrictos, dissolutis nexibus, in præsentiam se contulerunt Pontificis, Expergefactus verò negotiator, cognovit, suos, quos habuerat in vinculis, solutos fugam inisse; cogitabatque apud semetipsum, quod verum erat, beati GaugERICI precibus illos à vinculis esse subtractos. Unde festinus ad ecclesiam, in qua vir Dei Gaugericus habebatur, currens, invenit quos quærebat, de sui absolute lætantes, qui paulò antè fuerant amaros fletibus & mœrore descentes; & qui priùs sanctum Pontificem voluntarius audire noluit, coactus divinæ potentia cecidit i.

Iterum prodigio mancipia liberat à vinculis:

h

F

14 Rex igitur venerandus Præsul prædictam sedit annis Cameracensium ecclesiam annos circiter xxxix k, 39: sepulcrus insignis virtutibus, & miraculis conulescens, fide integer, operibus indefessus; animamque licet quasi

i

sedit annis 39: sepulcrus fulget miraculis:

k

A quasi arcum semper haberet intentum, viribus tamen corporis destitutus, ætate proventus, in senectute bona plenus dierum in pace sanctæ Dei Ecclesiæ tertius Idibus Augusti quievit, & appositus est ad patres suos. Sepultus est autem in basilica, quæ est in montis vertice, ab ipso sancto Viro in honore beati Medardi constructa; estque locus ipse haud procul ab urbe Cameracensi ritibus dæmonum priscis temporibus ab idolatris ad subversionem animarum dedicatus; unde vir Domini Gaugerici gaudenter memorandus idola expulit, lucum succidit, & locum spurcitiis deditum fecit orationis & sacrificii domum: est etenim & memoriâ Viri Dei venerabilis locus, & celeberrimis nundinis longè latèque institorum ore vulgatus: ubi etiam usque in hodiernum diem beneficia incessanter præstantur divina ad laudem & gloriam Domini nostri Jesu Christi, qui cum Patre & Spiritu sancto vivit & regnat Deus per omnia secula seculorum *m.* Amen.

A N N O T A T A.

B a More Gallico Letaniæ, id est, Rogationes &c. *Intellige Litania seu Rogationes, qua intercedunt inter festum Ascensionis Domini & præcedentem Dominicam, qua in Gallia ante annos centum institui cœperant per S. Mamertum ep. Vienneensem.*

b *Nota, totum hunc numerum à Surio esse omissum, cum legatur in omnibus Mss. nostris, & in Vita secunda à numero 41 res eadem narretur.*

c Lotharii pro Clotarii; ut ante Hildeberti pro Childeberti. *Factum hoc ergo refer ad annum, quo regnum Austrasia, cui suberat Cameracum, ad Clotarium II cum tota Gallia monarchia transfivit, Christi 613 aut sequentes.*

d Cala, seu Kala, nunc vulgò Chelles, villa fuit regia in agro Parisiensi ad Matronam fluvium. Subinde nobilissimum ibi parthenonem fundavit S. Barthildis regina; de quo videri possunt Sammarthani in Abbatis, Acta Sanctorum Ordinis Benedictini seculo 2, pag. 776, &c.

e Landricum, seu Landericum sub Chilperico & hujus filio Clotario II fuisse Majorem domus, sive Palatii, ex antiquis ostendit Cangius ad vocem Major domus.

C f Petragorico seu Petrocorito, vulgò Perigord, in Aquitania. Agnoscunt autem Petrocorii apostolum suum & primum episcopum S. Frontonem, cujus & lipsana magno habent in honore. Colitur 25 Octobris, cum de illo fusiùs agendum erit in Actis.

g Fulcari, id est turbari; vel eventus minus decore quasi vilescere apud homines.

h Fanum Martis & pagum Fano-Martensem in Hannonia collocat Valefius in Notitia Galliarum; atque ad pagum illum pertinere Valentianas, seu Valencenas, ut modò loquimur. Vide tamen Vitam secundam num. 54.

i Hinc diximus Ms. nostrum ecclesiæ S. Gaugerici Cameracense à prima Vita ad secundam transire eique deinceps insistere.

k Annos circiter xxxix. Ita monimus habere codices optimos Vitæ hujus, imò & secundæ; & Chronicum quidem Baldericianum seu Cameracense lib. 2, cap. 4 innuit, annos illos fuisse completos, cum docet obiisse post trigésimum nonum sui episcopi annum. Errat ergo Rabanus, vel qui illum edidit, quando illi annos tantum tribuit xxx & tres supra in Commentario prævio num. 3. Augusti Tomus II.

l *Additur in Vita secunda: & Lupi. Ibidem de hujus ecclesiæ constructione plura dicuntur.*

m *Huc usque codex noster Ms. P. 155; at Ms. vetustus Marchianense addit, Amen, ac desinit, uti & Surius. Et sanè qua in codice nostro sequuntur duo miracula Sancti posthumà, ad prima Vita exemplaria non pertinere patet etiam ex Chronico Cameracensi lib. 1, cap. 13; unde eisdem fere verbis exscriptum est miraculum primum; alterum propius accedit ad verba, quibus narrabitur in Vita secunda; ubi utrumque dabitur ab initio libri tertii. Porro de Vita secunda seu Actis alteris vide Commentarium prævium § 3*

EX MSS.

ACTA ALTERA

Auctore anonymo; eodem tamen illo, qui Chronicum Cameracense & Atrebatense vulgatum composuit. Ex vetustissimo Ms. D. Preud-homme Canonici Cameracensis usque ad librum tertium; inde ex aliis non inferioris notæ codicibus Mss.

LIBER PRIMUS;

Argumentum epistolæ præviæ.

Præfulis almiflui nimis ardua iussa Gerardi a, Majoremque stylo commendat epistola causam.

Epistola auctoris præviæ ad Gerardum episcopum Cameracensem.

C Um olim, pater sanctissime; de vitâ patris nostri & gloriosi pontificis Gaugerici, grandem & miraculosum codicem, de quo hic præmodicus, quem nunc habemus, decerptus fuerat, à senioribus didicisses latè compositum; sed sub bâchania b paganorum, qui, peccatis Christianorum extirgentibus*, Galliam vastaverunt, in ipsis monasteriorum incendiis unâ cum thesauro reliquo & quam multis voluminibus illum etiam concrematum; hoc profectò graviter ingemiscens, diutina posthac indagine laborasti; & sicubi thesaurum tanti pretii reperires, non modò à confinis, verùm & à longè remotis bibliothecariis sollicitus perquisisti. Neque verò poteris quiescere, donec fortè ad laboris tui solatium, favente, credo, tuis desideriis divinæ voluntatis suffragio, vetustissimum librum nescio quis peregrinus ab Arctoïis* finibus nobis detulit venundandum; tamen perditio curtiorem, sed habito latiore; quem tu piè ac desiderabiliter amplexatus, quoniam quidem agrestis & minus culto sermone horrebatur,

Auctor jus-
sus hanc Vi-
tam compo-
nere ex
duabus ve-
tustioribus,
b
* f. exigentibus

* i. e. Septentrionalibus

EX MS.
VETUSTO.

bat, illico me iussisti meliore stylo corrigere, & ex duobus libellis; ex nuper invento videlicet, & antè habito; mutatis tamen sermonibus, sed servatis rerum sensibus, unum corpus efficere.

et si tenuitati
suae pluri-
mum
diffidat;

2 Sed nec mearum virium est, mi Domine, quod injungis; nec, si ausim dicere, tuæ summæ prudentiæ fuit famulum fatiscentem ad tantæ periculum cogere functionis; ut qui necdum scribendi genus attigeram, jam quasi novus veterum reprehensor ad tantum opus impudenter erumpam. Quàm verò inconsultè id facias, satis perspicuum est, si tantæ rei, & mei quæ sit imparitas, æquæ judicii lance perpendas. Ardua namque materies meisque viribus multo major, [sese] extollens, disertis ingenii & eloquentissimum exigit profatorem c, sanè cui Tulliana facundia dignè competeret, si aut loci aut temporis affinitas indulgeret. Ergo quia hinc tuæ iussionis sedulitas urget; illinc verò operis magnitudo ex desperatione facultatis extoret, tanta nimirum hæsitatio mentem occupat fluctuantem, ut, utrùm incipiam, nec ne, prorsus ignorem: est enim periculi onus gravissimum temerè attentare; & est offensionis non modicæ tuo imperio non parere; cui certè, quantum possum & scio, debitor sum, etiam cum detrimento pudoris, moram non facere. Quare si periculum fugio, inobedienciæ crimen incurro; si autem obtempero; imò quia obtempero, ridiculæ notæ discrimen ipsa parturiet obsequela; quia excellentiam rerum humili sermone fuscaverim. Ipse, qui rusticum præcipior castigare, rusticior fortasse ridebor.

parere ta-
men statuit.

3 Has itaque fyrtes ambiguitatis eluctans, tuis nutibus consilium anchorabo; malens videlicet tibi cum periculo, sicut & debeo, sententiam gerere; quàm salvo verecundiæ meæ signaculo inobedienciæ subiacere; præsertim cum hoc spernenti amplius, quàm disidenti soleas imputare. Tibi igitur, plus quàm mihi, confidens, imò & de ejus, qui dicit: Aperi os tuum, & implebo illud; largitate præsumens injuncto labori studium applicabo, tuæque voluntati, etsi non quo decet, quo tamen modo potero, satisfacere non morabor. Tuum verò sit, mi patrone, lectorem scholasticum admonere, ne in hoc opusculo pompas verborum phalerasque sermonum expectet; verum etiam, quod longè melius est, simpliciter & sine fuce expressa gestorum insignia fideliter admiretur.

Præfatio ejusdem ad lectores.

Talis epistolice succedit prologus alphæ.

Distribue-
tur hoc opus
in libros
tres;

4 Largiente Domino, decursurus præcepti laboris opusculum, totius corporis summam in trium dimensionem tripartiarum libellorum, ut in limite videlicet singulorum gratæ respirationis silentium lectorem reficiat fatigatum non tam copiâ rerum quàm inconcinna rusticitate sermonum: nihil enim magis, quàm corrupta oratio, est eruditibus auribus onerosum; maximè verò cum ambitioso circuitu procedit in longum. Qua in re meæ infirmitati consulere non mediocriter reor, si tam rebus interdum non multum necessariis, quàm & verbis superfedens, longa succinero; quippe ut, si leporis penuria rejecerit auditorem, ipsa saltem brevis blandiatur. Commodum itaque fore videbitur, ut primus libellus ab infantia Viri sancti usque ad præfularis gratiæ fastigium cursum ascendat: secundus autem, quantus in præfulio effulserit, & quomodo cursum hujus vitæ finierit,

strictim evolvat: tertius verò de miraculis, quæ post gloriosum transitum ejus sanctis meritis divina clementia præstiterit, etsi non omnia, tamen vel pauca perstringat. Eos ergo, qui lecturi sunt, suppliciter quæso, ut si incultioribus verbis offendantur, incorrupta tamen veritate mirabilium rerum dociliter allectentur; præsertim cum gloriam regni Dei non in splendore facundiæ, sed in fidei sinceritate noverint collocatam, neque ab oratoribus quoque, sed à piscatoribus vitam seculo prædicatam. Ut autem meæ imperitiæ veniam largiantur, nullius obsecrationis indiget argumento; cum me ad hoc videlicet non erupisse spontaneum, sed aliena viderint præceptione coactum.

Prologus ut docile effecit lecturientes,
Incipiunt primi capitalia membra libelli.

VETUS DIVISIO LIBRI PRIMI IN CAPITULA DUODECIM.

§ I. Parentes sancti Viri principio præmittuntur, locusque natalis ejus celeberrima descriptio-
ne ostenditur. Ordo veteri
capitulum;

II. De enutritura infantis, & quod postmodum à parentibus Domino commodatus traditur litteris instruendus. E

III. Magnerico Trevirorum archiepiscopo de vita clericorum Euusianæ ecclesiæ scilicet sancti Pueri mira nuncia referuntur.

IV. Ubi archiepiscopus sacrum Puerum sibi præsentari præcepit, compertaque ejus sanctitate, ipsum regia & sacerdotali corona, tonsis capillis, clericaliter insignivit, & ut Psalterium perdisceret, monescit.

V. De studio & capacitate ejus ingenii, quod in diebus admodum paucis totum perstrinxit Psalterium.

VI. Ubi archiepiscopo ad Euusianam ecclesiam brevi reverso totum Psalterium absque ulla hæsitazione sub oculis recitavit, ejus denique archiepiscopi monitis mancipatus majoribus disciplinis ætatulam occupavit.

VII. Quod ab ipso archiepiscopo illico Diaconus solemniter ordinatur.

VIII. Ubi Levita Dei sanctissimus leprosum gentilem euangelicis institutionibus catechizans & ab errore convertit, & à lepra mundavit. F

IX. Ubi Vedulpho Cameracensis ecclesiæ defuncto episcopo beatum Gaugericum omnis clerus ac populus ab Hildeberto rege substitui petierunt.

X. Quod rex libenter annuens, Magnerico archiepiscopo ut suum sibi Diaconum transmitteret, epistolam destinavit, transmissoque Episcopo, quamvis ille diu resisteret, omnium acclamatione donavit. Dehinc verò in metropolitana Remorum ecclesia fecit honorificè ordinari.

XI. Sacra ordinatione suscepta, Præful venerabilis urbem sibi commissam visitare intendit; ubi à clero & populo ductis obviam choris solemnibus, cum gaudio magno susceptus est.

XII. Quod in ipso urbis introitu XII noxios in carcere mancipatos, cum à superbo Comite obtinere non posset, pia oratione coram populo ad Dominum fusa dissolvit.

ALIA PRÆFATIO.

6 Præfulis en magni clarissima Vita patroni
Incipit; Heroicus quem rectè dicere versus
Non

A
cui subditur
alia praefati
uncula
metrica.
d

Non nisi Gauge- potest, diviso nomine, -rici d.

Est autem geminis brevibus succincta libellis ; Paucaque post obitum de multis tertius addit. Majus opus modulo fens impar arripit. Ergo Si quid agat vitii quod acutæ dissonet auri, Flectetur monitor, veniamque merebitur auctor e.

ANNOTATA.

a Gerardi, intellige primum hujus nominis : nam & Chronicum majori ex parte sub eo scriptum fuisse, docet Colvenerius ; nos autem ostendimus in Commentario, Acta hac scripta fuisse & vulgata antequam Chronicum scriberetur. Quam verò egregie hic praesul erga S. Gaugerium fuerit affectus, partim hac epistola significatur ; partim in laudato Chronico lib. 3. cap. 49.

b Bacchania vox est auctoris nostri propria pro debacchatione, insania, furore.

c Profatorem appellat à prosa, seu sermone pedestri, non ligato.

B d Nimirum Poëta non vult aliorum exemplum nomen immutare in Goëricum, aut Gauricum ; ut ita sine divisione hexametro versui aptetur ; ratio colligi poterit ex etymologia inferius.

e In codice S. Sepulcri Cameraceno post Praefationem solutam sequitur hac metrica, omiſſa distributione interjecta capitulorum duodecim ; qua tamen fuisse putatur in codice Collegiata ecclesie S. Gaugerici, antequam hoc loco solium exidisset.

CAPUT I.

Sancti patria, parentes, educatio sancta, memoria & ingenium felix, tonsura clericalis.

C
CAP. 1.
Evusium,
Sancti patria & sa-
crarium ;
a
b
c
d

B Eatus igitur Vir Domini Gaugerius, celestis videlicet gaudii adeptione ditatus a, ex nobili parentum prosapia secundum seculi factum progenitus in Gallia, castellum Evusium b, quod ecclesie Trevirorum subjacet, per Dei providentiam gratia sui consecravit exortus. Hujus pater Gaudentius ; mater verò Stadiola dicebantur ; ambo certè sancti, ambo in fide Catholica orthodoxi. Qui, quamvis de magno & superbo Romanorum genere descendissent c, in timore tamen & humilitate Domino servierunt. Locus autem fertilitate terræ valde præcipuus, usque vitæ mortalium admodum opportunus ; situ quidem delectabili & diversarum rerum opulentia præstat, siveque nominis hereditatem suarum rerum gratia evidenter exæquat : Evusium d namque græcizantibus gaudii substantiam sonat ; & merito : quippe quia cum fructuum varia ubertate etiam verum gaudium se prætulisse non inconvenienter exultat : terra siquidem diverso culturae genere nitens ; pecorum nutrix, seminum ferax, campos herboſa viriditate venustat, arboreſque pomiferas cuiusvis generis pro cultoris arbitrio subministrat ; adeo quippe mollis [est] ad cultum, & tantæ fertilitatis ad usum ; ut fugitantem laboris & pigrum facile alliciat ad colendum.

8 Cujus multimodas laudes etiam præterfluens

amnis, nomine Karus ; non parum augmentat ; qui juxta honorem vocabuli incolis carus, illimis, visu argenteus, piscium dives, haustu saporis *, circumquaque terras opimat, plantisque quibuslibet ac seminibus alimenta subcommodans, amœnâ pratorum longè diffusa naturali irrigatione fecundat. Porro illuc ciborum invitatoria * copia, reges Gallie videlicet & Germanie, cum suis multis millibus de magnis rebus aliquando conloquentes ex alterutro regno ambos accerere conſuevit e ; quia nusquam potest reſectio tam ca- ballis, quam hominibus clementior inveniri. Dignum itaque & congruum valde fuit, ut veri gaudii (quantum quidem ad rusticam linguam) ricitatem adeptus f ; in ricco etiam & gaudenti opido nasceretur ; cujus vitæ & doctrinæ dulcimonio quandoque filii Israël dirigendi, ab ærumnis Egypti supernæ patriæ reponiſſa gaudia fortirentur. Sed quod majori gratia potest conferri, ex tunc temporis quidem in honore & memoria ipsius, basilicam ipso in loco, quo natus fuerat, fidelis antiquitas dedicavit, & perennis signum testimonii posteris reservavit g.

9 Summâ itaque curâ parentum & diligentia claris & innocens educatus, & in Christo sacri Baptismatis fonte renatus, vagitus infantiles paulatim exiit, & de die in diem majusculis proficiens incrementis, quibusdam ineuntis ætatis evidentes signis prætendebat insignia gratia & virtutis ; formâ utique speciosus & toto corpusculo lætabundus. Ubi verò processu dierum jam grandiusculus, & semiverba balbutientis infantia prætergressus, pleno linguæ potiretur officio, omnes suos collactaneos, sicut formâ, ita & verborum suavitate vincebat. Igitur parentes suæ Proles felicitate gaudentes, supernæ clementiæ pro collato beneficio laudes & gratias jugiter referebant ; imòque altiore consilio cælitus animati, ipsum Domino servitutum in jure perpetuo devoverunt.

10 Nec mora ; votum implere festinant ; viroque, inibi non secus disciplinis, ac moribus instituto, non solum videlicet litterarum, verum etiam morum ordinationibus informandum commendant. Ecce alter Samuel ablacatur à sanctis parentibus, ad templum deducitur, & , ut in perpetuum illuc excubet & serviat Domino, commendatur. Ecce namque novus Discipulus Dominicam scholam ingressus, notas elementorum, ut moris est, primordialiter edocetur ; quatenus magistrâ Spiritus sancti gratia ; de litteræ vetustate gradatim ad novitatem spiritus & gratiam attollatur. Super Psalterium verò sui laboris rectè posuit fundamentum ; quia nimirum olim in domo Domini cum sanctis cantoribus ipse etiam psalter idoneus non postremum canendi erat adepturus officium. Jam verò de sedulitate discendi, de morum ornamento mirabili ; & quantopere mundi gloriam calcaverit, nullius rationis indiget ; cum in sequentibus evidenter appareat : namque ultra modum ætatis semper pii laboris exercitio occupatus, aut se orationibus fatigabat, aut sacris lectionibus scholizabat h. Temporis i verò lectum accedens, serior recedebat ; & si quid recti aure perciperet, in cordis armariolo recondebat.

11 Interea vir Domini Magnericus archiepiscopus, nomine videlicet & meritum dote magnificus, exigente pastoralis curæ officio, suæ parochiæ * ecclesias circumibat, & , secundum sanctionis canonicæ instituta, doctrinæ & ædificationis gratiam ministrabat. Cujus rei studio cum etiam ad dictum superius deveniret castellum, tractaturus utique de statu ecclesie, & de provec-

EX MS.
VETUSTO.
a fertilitate
nomen habet.
* i. e. sapias
dus
* i. e. alliciens

e

f

E

g

ii.

Ibi Gaugerius a patribus
ventibus
Deo devotus ;

excellit in
schola ecclesie
sacristia studio
& moribus ;

F

h i

iii.

unde S.
Magnerico
archiepiscopi locum
visitantii
* i. e. dice-
ceſeos

EX MS.
VETUSTO.

bus animarum, illico primum ex fratribus, qui dignitate & cura ipsi ecclesiae praeerat, accersivit; & qui eorum, & quomodo in divinis cultibus se haberent, cum omni solertia requisivit. Ad cuius interrogationem sacerdos veridicus responsum congruam, prout visum fuerat, ordinavit; & inter cetera etiam sacri Pueruli miras primitias hoc modo fideliter inculcavit: Habemus, inquit, hos & illos in Dei servitio comministros: illos quidem iuvenes conversatione modestos; hos vero tam virtute quam & aetate proventus; inter quos singulariter pollet quidam Dei tirunculus, nomine Gaugericus, domini Gaudentii filius; qui cum sit adhuc parvus aetate *k*, tanto tamen ceteros conversationis gratia & morum superat honestate, quanto minores stellas Lucifer claritate.

prae ceteris
commendatus,* pro qua-
cumque

B

12 Nuper namque eruditioni traditus, vixdum primis litteris immoratur; & tamen jam magistrarii quoddam & scientiae privilegium sanis moribus imitatur: signo etenim, quo ad laudes Dei canonicè admonemur, accepto, ille statim sollicitus, quaeque * in manu sunt, imperfecta relinquens, habitu laicus, mente devotus, praeveniens omnes, ad ecclesiam primus accedit, piisque orationibus ad Dominum evolutis, postremus abscedit. In auditorio autem inter lascivos continens, inter buccones & garrulos taciturnitate deserviens, annos primævulos grandævæ maturitatis officio committitur, perfectumque hominem exemplis & moribus evidentissimè pollicetur. Ceterum cœtantis laborem litterarum quiete levantibus, & ut poseit aetatis teneritas, cibum sumentibus, hic nimirum lectioni assidens indefessus, prandiolum, offensis parentibus, in vesperum protrahit; & ut sanctus Daniel, à cibus delicatioribus abstinens, parvo contentus, sustentare magis, quam alere corpusculum assuevit; sed quod sibi subtrahit, pauperibus erogare contendit.

IV.
ab eoque co-
ram interro-
gatus,

C

13 Audiens hoc archiepiscopus, gaudio quippe repletus, tantæ laudis Puerulum suis conspectibus statim præcepit adesse; volens videlicet, an ita se res habuerit, purius ventilare. Qui cum venisset in ejus praesentiam coepit præclaræ indolis animi verborum dulcedine & blandis affatibus acupari, paulatimque in ejus sanis responsionibus, ultra spem, sanctitatis mysterium inquiri. Inter ipsa verò colloquia etiam addidit sciscitari, quoto Psalmo & qua lectiuncula occuparetur ad praesens. Mea, inquit, lectio, pater mi, quam hodie reddendam accepi, ab isto versiculo secundi Psalmi exordium sumet: "Postula à me, & dabo tibi". Ad quod gaudens episcopus, ait: Satis aptum tuæ beatitudini, fili mi, & dignum memoriâ reddidisti responsum: vult enim Deus, ut postules, & dabit tibi petitiones cordis tui.

clero ad-
scribitur;
jubeturque
Psalterium
ediscere me-
moriter;* i. e. S.
Petrum

l

14 His itaque praesul tam evidentibus signis edoctus, cum hoc esse divinæ animadverteret voluntatis, ex sententia parentum, Nazareum Domino mancipare disposuit; juxtaque ritum ecclesiasticum benedictione adhibita, suis sacris manibus nitentis capitis comam attondens, solemniter clericavit; quatenus in numero aggregaretur illorum, de quibus per archiepiscopum * dicitur: Vos estis genus electum, regale sacerdotium. Illum verò deinceps ardentissimo dilectionis affectu assilians *l*, paternis monitibus ac præceptis vitæ salutaribus sapienter instruxit; & ne ab incepto desisteret, sed magis de die in diem proficiens, clerocinari *m* cum omni devotione satageret, monescit. Verum quoniam ipsi aliò fuerat secedendum, hoc etiam inter amplexus & oscula exhortatus est, ut quam oculis Psalms percipiens, ad

altiorē tenderet disciplinam, & cum ad idem in proximo reveniret castellum, totum sibi redderet ex habitu certiore Psalterium.

15 Ergo sui Catechistæ monitu Puer domini salubriter incitatus, & in procinctu obedientiæ fideliter apparatus, coepit vigilantibus labori insistere, studiisque spiritualibus se indefinenter excitans, ventris macilentiam sensum tenuem enutrire; molem verò propositi condignis moribus coequare, virtutes alere, ignique succenso & piarum fomitem actionum & dignæ conversationis indeficientem materiam adhibere. Quinimo Spiritus sancti gratiâ debriatus *, in paucitate dierum (mirabile dictu!) rem confecit annorum; quia nimirum infra paucissimos dies totum memoriæ commendavit Psalterium, quod infra annum aut amplius vix alii possunt; etiam sub crepantibus ferulis magistrorum: neque enim poterat ulla mora [esse] discendi, ubi Spiritus sanctus vicem susceperat edocendi. Jam verò sacer Christi Scholasticus de assumpto clericatus honore sollicitus, ipsum honoris vocabulum, protè dignum fuerat, didicit definire; ipsamque magnificentiam nominis, quod dicitur, esse quidem meliùs quàm videri aut dici desiderans, ad mores & observantiam mandatorum Dei studuit acclinare: ut enim, juxta interpretationis gratiam, pars Domini & funiculus hereditatis ejus *n* fieri mereretur, mundanas gloriolas ac fallaces divitias seculi omnino contempsit, simplicique victu & veste contentus, nihil extra Dominum possidere curavit.

A N N O T A T A.

a Nominis hæc etymologia paulò post explicabitur.

b De Euosio seu Eutasio vide dicta ad Vitam priorem cap. 1, num. 1.

c Nescio, an satis hæc possint convenire cum Vita 1, num. 1. Fortè hic auctor securus fuerit vetustissimum codicem suum ab Arctois partibus allatum.

d Euusium ergo ab $\epsilon\upsilon$ & $\omega\sigma\iota\alpha$ derivat; quasi bonam seu lætam voce ista composita substantiam significaret.

e Alludit auctor haud dubiè ad celeberrimum conventum S. Henrici imperatoris cum Roberto Francorum rege habitum ibi anno 1023; de quo vide Chronicum ejus lib. 3, cap. 37. Hinc patet, eum recentia miscere vetustis suis exemplaribus, cum loca describit, qua in istis tantum obiter nominabantur; ut iterum fiet lib. 3 hujus Vitæ.

f En tibi iterum nomen Gaugerici etymologicè, sed satis ineptè propositum; ex radice videlicet Latina (sed oppido luxata) gaudium, & Teutonice Rick seu Ryck, qua divitem sonat. Atqui ejusdem nominis vel partem utramque Latinam vel utramque Teutonicam decuisset invenire; vel etymologiâ prorsus abstinere. Sed apage nugæ.

g De hac basilica dictum in Commentario num. 5 & 6. In eadem S. Henricum imperatorem celebrasse S. Gaugerici natalem 1111 Idus Augusti, narrat idem auctor in Chronico lib. 3, cap. 37.

h Scholizabat, id est operam dabat, à Græco σχολάζειν.

i Meliùs dixisset adverbialiter temperiùs. Significat verò, Sanctum, quamvis ante alios sese ad cubiculum reciperet vesperi, tamen ibi tandiu rebus spiritualibus consuevisse semetipsum detinere; ut post alios concederet cubitum.

k Noli hæc omnia diminutiva ætatis Sancti nostri

A *stri nimis crudè & absolutè accipere : cum enim sanctum Magnericum ad episcopatum Trevirensis evectum esse statuat Calmetus in prolegomenis ad Historiam Lotharingie , anno circiter 569 ; & nos etiam aliquanto serius ; non potuit Gaugericum invenisse adeo puerum cum Evostum primò visitavit ; sed sacris ordinibus propè maturum : utpote quem obiisse ostendimus ante annum 624 ; & quidem episcopali dignitate annos novem ac triginta functum , atque adeo , ut in priori Vita jam vidimus num. 14 , ætate provecctum , in senectute bona plentum dierum.*

1 Affiliare & adfiliare est apud scriptores medii ævi adoptare in filium. Vide Cangium.

m Clerocinari , idem quod egregium se clericum prestare ; ut sensus indicat.

n Nam Clericus dicitur κληρικός & κληρικός , hoc est à forte , portione , hereditate.

CAPUT II.

B *Ejus promotio usque ad diaconatum ; conversio & sanatio ethnici leprosi.*

vi. Obstupuit ad id S. Magnericus ;

N *Ec multò post denique jam dictus pontifex depositi sui non immemor , ad Evusianam ecclesiam iterum repedavit , scire volens videlicet ; quemadmodum Filius carissimus suis obediens institutionibus deserviret , sique normam clericini dignæ conversationis usibus coequaret. Hunc siquidem evocatum mox paternis amplexibus & pia dilectione suscepit ; & , quanto se susceptæ dignitati astringeret , explorato ; pensionem paulò antè injunctam reddere imperavit. Nec mora , librum complicit totumque Psalterium à capite in finem usque decurrrens , cum magna admiratione eorum , qui audierant , peroravit. Ex qua re æstimari non potest , quanto Dominus archiepiscopus gaudio resultaret ; cum nimirum in Filio & effusionis ingenii & diviniore naturæ gratiam approbaret.*

C eumque ad altiora destinat & animat.

** pro fugiendum esset &c.*

*17 Cupiens ergo sacris illum ordinibus ordinare , altioribus etiam disciplinis monuit insudare ; ut , cum columbina simplicitate niteret , etiam serpentis astutiâ , juxta præceptum Dominicum , non careret ; ne vitia videlicet & virtutes discernere , quid verò fugere * , vel amare , ne sciret , imò autem quid Domino placere , quidve etiam displicere , sapienter intelligens , juxta Apostolum , rationabile Domino obsequium redderet , totumque vitæ cursum ex ejus sententia ordinaret : quia sicut majus est Dei voluntatem facere , quàm nosse , ita prius est nosse , quàm facere. Hoc itaque patris consilio roboratus , totum se in exercitamine lectionis effudit , & de magnis ad majora contendens , annos adolescentiæ maturis quotidie operibus occupavit. Porro bonæ conversationis successibus & longè consuetudinis beneficiis vegetatus , ad hauriendum præcepta vitæ salutaria amore insatiabili sapientiæ cælestis fontibus incumbere , ac veluti apis florilega , divinorum eloquiorum prata decerpens , intra cordis alvearium favos fidei & virtutum gemmiferos coaptabat.*

vii.

18 Procedente verò tempore , videns archiepiscopus Alunnum Dominicum & ætate & moribus decenter ornatum , jamque majoris gratiæ su-

sciendiis honoribus tempestivum ; ne sub modio quidem diutius lucerna lateret , sed super candelabrum posita in domo Dei agentibus luminis beneficium ministraret , sanè prudenti usus consilio , divinis illum cultibus & altaris ministerio admoveere decrevit , ac per Dei providentiam per singulos gradus , prout decebat , solemniter ad Diaconatus officium usque promovit. Jam verò vix poterit enarrari , quantus & qualis in administratione assumptæ dignitatis effulserit ; quantoque & morum & operum moderamine jugum impositum , non impari tamen cervice , portavit. Sciebat , sicut legerat , septiformis Ecclesiæ sacramentum & quid altari adstantium septenarius numerus exigat columnarum : neque enim septem angelorum , in Apocalypsi tubâ canentium , neque candelabrorum totidem ignorabat mysterium a ; quod nimirum cum Dei satis provida dispositione attigisset officium , incredibile est , quantum se præstiterit in Dei observantia mandatorum , ne videlicet tantæ gratiæ videretur usurpare vocabulum.

*Porro juxta legis entolen * in Dei tabernaculo die & nocte didicit excubare , & vasa quoque & hostias quàm purissimè tractans ; mensæ dominicæ irreprehensibiliter deservire : totus videlicet absque ruga , totus absque macula , virtutum operatione præclarus , suscepto ministerio dignus , utque nihil præteream ; totus apostolica descriptione b perfectus.*

*19 Infatigabiliter siquidem laborabat ; & cum labore tamen omnem industriam adhibebat ; ut vitam suam de præsentibus ad futura seponens , terram spiritui subjecisset , regiamque imaginem ex hujus mundi luto sublata Dominò obtulisset. Magnatorum verò contubernia longè declinans , pauperibus semper se ac parvulis adjuxtabat * ; & quibus se parvulis [parem] facere aut coextendere poterat , multo inferior subdescendens , comparem quidem supparibus , supparem verò comparibus sublibrabat. Ut autem perfectius ac liberius viveret , honores & divitias pro nihilo ducens , patrimonia sua pauperibus erogavit , pauperque Christum pauperem studuit imitari. Sed ne fortè evacuetur in se aut candelabri aut angeli sacramentum , semper quos poterat ; monitis salutaribus instruebat , nec non clarissimis vitæ exemplificationibus illustrabat. Erat autem illi præcipuum tuguria pauperum manu semper stipendiaria frequentare , cellulas decumbentium pietate consolatoria visitare , cunctisque dolentibus humanissimè subvenire.*

*20 Sed paulo post intervallo diertim quantæ gratiæ ac meriti haberetur Diaconus , divina pietas voluit hominibus fieri manifestum : quadam siquidem die , cum de more ecclesiam peteret oraturus , affuit illi miser , duplicis morbi spectaculo miserandus ; quem videlicet error gentilis insanitæ interioris impiabat * , & exterioris lepræ contagio adeo deformiter aspergebat , ut turbæ prætereuntium aspicere procul vitarent , ne in aspectu tantæ immunditiæ oculorum pudicitiam incæstarent. Servus autem Domini prout fuerat incredibili pietate propensus , mox ut sensit , misericorditer absque ulla cunctatione respexit , propiusque accedens , compertâ utriusque ægritudinis causâ , magis tamen animæ , quàm corporis injuriâ suspiravit. Intelligens quippe , ex traduce languentis animi miserabilem corpori subrepisse præriginem , desperatori causâ adhibere primitus existimavit euangelicam potionem ; ut medicante Domino , recuperata salus interior ad exteriora prorumperet , horroremque cadaveris in speculum human-*

EX MS.

VETUSTO. Ab eodem deinde promotus usque ad diaconatum ;

a

** ab ἐντολή ;*

mandatum

E

b

omni virtute

fulget , præ-

sertim hu-

mitate , &

caritate er-

ga proxi-

mo : i. e. jun-

gebat

F

viii.

eluxit hæc

tum in eth-

nicum le-

prosum ;

** i. e. im-*

pium facie-

bat

EX MS. VETUSTO. quem ab idololatria ad Christum convertens,

humanæ pulchritudinis excitaret.

21 Si vis, inquit, ab hac lepræ scditate curari, prius, miser, patiaris oportet interius vas ab idolatriæ ritibus & superstitionis erroribus emundari: ante omnia etenim primum necesse est, ut culturas dæmonum fugiens, stultitiam exuas, & per timorem primos accessus in aulam sapientiæ quærens, resolutis sensim errorum obicibus, ad Dominum vivum & verum aciem puræ mentis extendas; quàm pia videlicet & quàm provida dispositione lapsus hominem reparavit, & quantam gloriam, si perseveraverit, repromisit. Ergo si vis corporis curam, ne postonas animæ medicinam; quia si, primo posthabito, inferius excolis, utrumque corrumpis; si verò anima, quod primum est, meo consilio perceperit medicinam, promitto, etiam corpori, quod secundum est, sospitatem in brevi affuturam. Expergiscere igitur, quæso, & veneno, quo mades, gentilitatis longè rejecto, ipsius Salvatoris antidotum bibe, quod fero. Nisi, ait, renatus fueris ex aqua & Spiritu sancto, regnum Dei non poteris introire. Accede ergo ad sanctæ regenerationis lavacrum; festina subire baptismatis sacramentum: ubi certè habes exuere vetustatis pelliciam *c*, & induere novitatis Euangelicam stolam. Quid plura? Acquievit idololatra, neque sui depudescens erroris, dejecit se ad pœnitentiæ & confessionis substernia *d*; quia nimirum, operante Spiritu sancti gratia, tuba Prædicatoris angelici prævaluit tonabunda.

22 Quo Vir Domini gaudens, festinavit continuo ad sacerdotem perducere, cujus sacrum intererat baptisterium apparare. Quod dum de more componeret, interim facer Diaconus lacrymis & precibus Domini misericordiam precabatur, ut, sicut erat in hoc fonte baptismatis gentilitatis furnedinem *e* mundaturus; ita lepræ etiam maculas ad laudem suam & gloriam abstergere dignaretur. Sanctificato igitur fonte, ut ad interrogationem sacerdotis de abrenuntiatione satanæ omniumque ejus pomparum, sed & de symbolo orthodoxæ fidei convenienter respondit; ecce, illum in nomine Patris & Filii & Spiritu sancti sacerdos submersit, præsensque Diaconus baptizatum excipiens, statim divinæ operationis munus lætus expiavit: inter suas etenim manus externis quoque, qui aderant, ita integer atque mundus, & ut verè fatear, totus alter ex altero factus, enituit, ut nullum veteris lepræ vestigium penitus posset inveniri. Si ergo illi in fonte crimina laxentur, cutis exterior præsentis testimonio fungebatur. Unde vir Domini Gaugericus, pro tanto beneficio Dominum largitorem, quam multis potuit, gratiarum actionibus cumulavit; suumque Naaman alens postea & vestiens, in filium adoptatum, tonsa capite, clericavit; nec non litteris institutum religiosi fratris in monasterio sociavit. Quem utique ipse, deinceps per gratiam Dei factus episcopus, per singulos gradus ad sacerdotii culmen usque provexit; & quod in minimis cepit opus, decentissimè consummatum ad excelsa perduxit.

IX. 23 Cum itaque ex ejus sanctitatis præconio usquequaque odor suavissimus emaneret, imòque etiam de præsentis exhibitione miraculi fama celebrior huc illucque diffusa crebresceret, cepit nomen ejus præcipuum longè latèque grandescere, absentisque præsentia longinquorum peccatoribus interessè; quia, ut Dominus ait, civitas in monte posita, non potest abscondi. Porro omnibus, tam longè remotis, quàm affinis, non magis admirationi erat, quàm etiam charitati; præfer-

tim cum necdum visus aut agnitus, in tantum à plurimis amaretur, ut nihil suavius quam de ejus fama sacratissimis laudibus aut audire vicissim aut dicere putavissent.

ANNOTATA.

a Hæc omnia nimirum mysticè significant; ut brevissimè dicamus, Ecclesie ac ministrorum ejus sacrosancto altari ministrantium, populoque euangelizantium sanctitatem & perfectionem; & singillatim diaconis aptata lege inter opera S. Hieronymo abjudicata de Septem ordinibus ecclesie, & alibi.

b Hæc apostolica descriptio datur in Epist. 1 ad Timoth. cap. 3 &c.

c Pellicia seu pellicea indumentum est ex pelibus factum, & symbolum peccatorum; ut Adami & Evæ post lapsum.

d Substernia de stramine dicuntur, quod sternitur sub equis stabulantibus. At hic tropicè pro demissione animi, qua & Christi religionem veram confessus est, & impium hætenus errorem suum & cacam impietatem detestari cepit.

e Furnedinem, id est fuliginem; à furno ducta.

CAPUT III.

Ejusdem evectio ad episcopatum Cameracensem; prodigiosa liberatio vincitorum duodecim.

EO temporis verò contigit, Vedulfum, ecclesie Itaque à Cameracensium antistitem, hujus vitæ cursu fideliter consummato, diem obiisse, & humanis rebus exemptum, vocante Domino, ad meliora transiisse. Cujus utique grex regimine & custodia viduatus, cum luporum grassatibus ac diverforum inimicorum insidiis caulas Dominicas patere doleat, mox profectò ad providendum alium in diversis partibus animos intendebat. Quamobrem ex communi decreto tam clerus quam populus triduanum unà celebrantes jejunium, Dei omnipotentiam rogaverunt, ut sibi dignaretur idoneum subornare patronum, qui virtute animi præditus, & Deo familiariter mereretur adistere, & regendam ecclesiam sciret verbis & operibus informare. Nec infuictuosa certè aut otiosa potuit esse oratio, cuius necessitatis effectus ex divinæ voluntatis pende-

bat arbitrio.

25 Multimoda namque superioris famæ prædicatione succensi, imò & divina inspiratione vehementissimè incitati omnes, uno animo, eadem voluntate, pari sententia beatum Gaugericum pariter acclamabant; & ut hoc fieri posset, cuncti uno fremitu unoque ore Dominum flagitabant; omnes certè ejus laudibus (instinctu Domini credimus) ita unanimiter applaudebant; omnes illum pari desiderio sibi dari à Domino pontificem ita concorditer adoptabant, veluti eos sibi quædam contubernalis & condomesticæ conversationis gratia devinxisset, aut quasi fortè quibusdam beneficiorum officiis alligasset. Sed neque hoc parvè possumus æstimare, quod tota civitas, licet multa terrarum intercapedine remota, Virò procul absenti nec viso tam præsentem & tam favorabilem gratiam exhiberet; una quippe vox omnium,

A una erat acclamatio diverforum, Hominem angelicum, operibus sanctum, virtutibus admirandum, episcopatu dignissimum: beatam certè ecclesiam, & ter quaterque felicem, cui tantum ac talem divina benignitas concederet sacerdotem. Dein verò, patrum, imò & Dei, consilio statim ex cunctis majoribus urbis personæ tam verbis quam scientia nobiles eliguntur, paratisque viaticis obtentum ire negotium ad regis videlicet Hildeberti præsentiam diriguntur.

x.
à quo per S.
Magnericum
evocatus,

26 Rex verò, ut causam audierat, non modo assensum non distulit; verum etiam cum omni affectu faventibus favens, omnipotentem Dominum, ut annueret, invocavit; quia nimirum fama sancti Viri illustrior jam dudum crebra sibi relatione innotuit. Statim igitur & suo & suorum usus consilio, legationem Magnerico archiepiscopo destinavit, & ut suum sibi Diaconum, beatum scilicet Gaugericum, transmitteret, epistolariter obligavit, sanè qui, populo acclamante, Cameracensis ecclesiæ moderaturus habenas, oves quidem Dominicas susciperet gubernandas. Episcopus autem, comperta regia voluntate, in incerto paululum hærens inter nolle & velle, sententiam tacitus ponderavit, & ex divino sanè intuitu suum charissimum Adjutorem, licet sibi & suæ ecclesiæ præparasset, tamen viduatæ & acclamanti ecclesiæ timuit invidere. Tegens itaque mysterium, cautè quidem, ut sapiens vir, Filium evocavit; & ut ad invitantis regis curiam cum præsentibus nuntiis properaret, admonuit: justum enim esse, sublimioribus potestatibus subdi debere, eisque, quantum ad Dominum, humiliter deservire.

propemodum
commissus,

27 Qui mox incunctanter obediens, patris exequitur jussionem, ignarusque negotii, regiam adiit majestatem. Quo viso, rex hilarior factus, post resalutationem & oscula, & post alterna colloquia, præstantioris gratiæ hominem intellexit; & ex lenitate sermonis ac vultu serenissimo vitæ sanctimoniam deprehendit: erat namque in verbis mellifluus, in forma angelicus, ita planè, ut exterioris specie homo interior liquidò nosceretur. Tandemque rex causam, cur accerferetur, aperuit, cunctisque, qui aderant, faventibus, Cameracensis ecclesiæ donum porrexit. Ille verò statim perterritus, præ formidine totus oppalluit, contraque ætatis & scientiæ infirmitatem opponens, quomodocumque poterat, refutavit; maxime cum nec Dominus archiepiscopus, qui eum nutrierat, forsitan aspiraret, ad cujus sanè arbitrium suæ vitæ moderatio spectare deberet. Sed quid plura? Post longam namque resistantiam vir Domini Gaugericus & palatinorum instanti acclamatione convictus, & episcoporum adstantium consilio roboratus, cum nec copia temporis differendi, nec locus suppeteret fugiendi, regis tandem precibus acquievit; sicque coactus magis, quam voluntarius donum pontificale suscepit.

sacerdos
episcopus
ordinari
Rhemis
jubetur;

28 Dein verò rex illum datis comitibus cum perfunctoria epistola ad Ægidium, metropolitani Remensis sedis archiepiscopum honorificè deduci præcepit, utque ab ipso juxta sanctorum canonum instituta & sacerdos quidem & pontifex quam decentissimè ordinaretur injunxit. Archiepiscopus igitur, juxta mandatum, venerabilem Diaconum summa cum veneratione suscepit, convocatisque provincialibus episcopis, die indicto, clero & populo solemniter congregato, prout dignum fuerat, primum quidem presbyterum; dein verò episcopum compositissimo ordine consecravit, sanè populo, qui circumfusus aderat, favente unanimiter & clamante sanctuarum Virum,

Augusti Tomus II.

pontificem clarum, dignum præfulem animarum; beatam certè ecclesiam & valde felicem, cui tantum & talem divina pietas præstiterit adjutorem.

EX MS.
VETUSTO,

29 Ordinante igitur divina clementia sublimatus vir Domini Gaugericus dignitate pastora, statim cursum itineris ad commissam sibi ecclesiam disponit intendere, & cum pio affectu gregem Dominicum, prout cura poposcerat, visitare; ne lupus videlicet pastoris absentiam aucupatus, ovile patens ex improvise irreperet, damnumque aliquod aut mortis fortasse aut vulneris minus cautis infligeret. Cujus verò adventus ut civibus præstolantibus innotescit, nunc profectò est & audire & dicere plurimæ voluptatis, quanta videlicet species gaudiorum, quanta exultatio totam urbem concitaverit in ejus occursum: tota namque civitas obviam ruit; lætumque devotionis obsequium Patri desideratissimo exhibere contendit: certè tum omnes sua seria postponentes, ac celeberrimis cultibus diei festi gratiam prætendentes, domibus desolatis, raptim cerneret exilire atque omni studio catervatim occurrere. Denique latitudo camporum multitudine confluentium tegebatur; nec minor aut impar exultantium strepitus agebatur. Porro summi habitum erat, quemque in hoc festo certamine alios prævenire primisque aspectibus faciem Pontificis octipare. Omnis sexus & ætatis disparitas extulim tripudiat; Omnis conditio dignitatis & ordinis ipsi diem, suis quisque suspensis operibus, solemnizat. Præterea verò palliata agmina clericorum cum crucibus aureis & aliorum supellectile multa insignium choros obvios gloriosa celebritate disponunt, antiphonasque altisonas modulando, Dominumque pariter collaudando, suum suscipiunt summa & debita cum veneratione Patronum.

XI.
unde Came-
racum re-
diens, ma-
xima gratia
latione sus-
cipitur;

30 Inter has autem fautorias voces psallentium cum gloriosus Episcopus ad urbem pervenisset vestibulum, mox divina pietas ad augendum populari lætitiæ strepitum, imòque ad declarandam novi Pastoris magnitudinem meritorum, insignis miraculi gratia dedicavit ingressum: nam cum paululum mœnia prætergressus, ad ecclesiam propè tenderet oraturus, erat illi ductu itineris transitum facere ante domum Comitum urbis illius: ubi duodecim noxii ex præceptione ejusdem in ferreis nexibus carcerati, suspendio pro crimine servabantur. Hujus sanè Comitum judiciariis nutibus civitas subjacebat, & ejus sententiâ totius reipublicæ summa pendeat. Cum verò miseri prætereuntem Episcopum de carcere didicissent, repente unâ pariter ejulando preces ingeminant, & clamore ad cælum sublato, de nomine appellantes Pontificem, sibi auxilio adesse implorant. Quod ex adverso subaudiens Præsul, fixit illico gradum; & unde tantus clamor eruperit, à circumstantibus percunctatur; comperitoque, solita pietate concutitur, ipsumque Vadonem (præsens siquidem erat) cum omni humilitate aggressus, ut sibi miseros concederet, deprecatur.

XII.
quam auge-
miraculo,
quo vincit
duodecim;

31 At ille, typo seculari & fastu mundanæ potestatis inflatus, non timuit sancti Viri preces contemnere, & quod rogatus fuerat, objectis quidem eorum multis criminibus, abnegare. Quam repulsam beatus Pontifex, prout erat patientissimus, non contumeliosè accepit; sed carceratis tamen effugii facultatem aliunde procurans, philopompi a tyrannidem divinæ virtutis operatione fefellit: ad omnipotentem namquæ Deum, qui novit solvere compeditos; rectius exclamare putavit, orationemque hujusmodi piè & lacrymabiliter eructavit: Deus, consolator humilium, spes

obnitente
fratris nri
bis Comite,

R r r r

misc-

EX MS.
VATUSTO.

miferorum, liberatio captivorum, qui non mortem, sed vitam desideras peccatorum, succurre, quæso, his peccatoribus in vincula coniectis; & propter nominis tui gloriam ab his, quæ justè merentur, absolve tormentis. Nihil enim tibi, Domine, est impossibile, nihil umquam difficile; cum semper tuum sit vellè, fecisse. Cum ergo te, Pater, omnia posse, cum tuis imperiis credam omnia deservire, jube, oro, Christe Fili Dei Patris altissimi, jube omnipotenter hæc vincula relaxari, & ereptas oculos suo reddere pastori; si me tamen gregis tui verè pastorem ac magistrum fieri voluisti.

divinitus
impetrat
carcere,
vinculis,
morte liberari.

32. Vix autem finitis sancti ac piissimi Pontificis precibus, ecce, statim dum se ad ecclesiam ferret, divina favente clementia, paratissimus servit effectus. Ad Christi namque gloriam, & ad fidem sancti Viri plurimum prædicandam, continuo, seris ac veëtibus resolutis, carcer ingenti stridore cælitus aperitur, compedes eliduntur, miseri absolvuntur: qui per merita sancti Pontificis divinæ virtutis præsentiam sentientes, ab ergastulo circumspectè pavidi emerferunt, mancipisque interpolatione remota *b*, turbis confertum incedentibus fugaci impetu correptes, statim Episcopo, cum intraret ecclesiam, clerò populoque spectante, cum hisce [*se*] vocibus obtulerunt: Ecce, tuis, aiunt, meritis, Præsul sanctissime, reddimur libertati, qui modò ad te clamavimus de carcere diriter coarctati: tuæ etenim orationis malleo contritus est laqueus, & nos liberati sumus. Quo gaudens Episcopus, largitori Domino gratias egit, reique fidem exhibitæ ipsam Comitum cum populo permirantem, & quod sanctas preces non audierit, penitentem, hujusmodi sermone corripuit: Pervide, inquit, præses clarissime, præsentique experimento cognosce, omne Deo esse possibile, & quos sua morte redemit, malle servare, quàm perdere. Dein verò conversus ad illos, dictis salutaribus castigavit &, ut emendatius viverent, admonitos in pace dimisit.

A N N O T A T A.

a Philopompi, id est pompam ac fastum amantibus, superbi; a *φιλοπ* & *φιλέω*.

b Mancipisque interpolatione remota. *Intelligo per mancipem, custodem carceris; deinde pro interpolatione legendum videtur* interpellatione.

Clauditur hic primus concessio sine libellus. Subsequiturque dehinc quoque prologus iste secundus.

LIBER SECUNDUS.

PROLOGUS AUCTORIS.

Hic liber
expediat reliqua
Sancti
gesta usque
ad sepulturam.

Quia jam, adminiculante Domino, aliquantulum promissi muneris portionem exegimus, finem poposcit primus libellus; ut quod reliquum est, secundus etiam partito laboris officio profiquatur. Dignum namque est, ut, cum in primo ab ipsa sacra nostri Patris infantia de multis paucissima decerpentes, ad pontificale culmen ascendimus, in secundo etiam, quantus & qualis in possessione dignitatis extiterit, evolvamus, & cum ætatis declinatio * procedentes, ad usque vitæ exitum descendamus. Domino itaque Episcopo in

* pro declinatione

urbem suam cum debita veneratione suscepto, clausulam primo statimus, ut lectores paululùm respirantes, illum qui sequitur attentius amplectantur; ubi nimirum etsi pauca, tamen majoris gratiæ ac ponderis facta narrantur. Quos interim volumus admonere, ut, cum in illo flores parturientis adolescentiæ potuissent eorum benevolentiam allectare, in hoc etiam, qui sapiat senilis maturitas, aut quos fructus pepererint, placeat degustare.

Prologon explicitum sequitur sua pars titulorum.

VETUS DIVISIO LIBRI SECUNDI IN
CAPITULA DUODECIM.

34. I. Descriptio perfectionis sancti Gaugerici episcopi & confessoris. *Ordo veteris capitum*

II. Quod ipsa in civitate Cameraco, cum Litaniarum solemnia agerentur, tres miseros à carceris nexibus coram clero ac populo pia oratione dissolvit.

III. In villa quoque Galliæ, quæ Cala dicitur, dum in obsequio regis Lotharii moraretur, duos similiter noxios à Landrico principe ad mortis supplicium vinculatos pietate solita liberavit.

IV. De studio prædicationis ejus, de cura parochiali, de ædificatione animarum.

V. De sceneranda eleëmofyna, & quomodo populum suum ad opera misericordiæ verbis & operibus excitabat; sua videlicet pauperibus erogans, nihilque præter necessitates exigentis naturæ retentans.

VI. Ubi rex Lotharius sancti Viri eleëmofynario odore perfusus, ut sibi occurreret, epistolam obligavit; eoque audito, suarum gazarum sarcinas ejus dispensationi credidit in usus pauperum dividendas.

VII. Quod ad sepulcrum sancti Martini profectus, in vicinia Turonorum cæco ab annis xxx solari luce privato visum restituit.

VIII. Quod in Petragoricis partibus sua prædia visens, dum ad sepulchrum properat oratorus, baculum quem ministris porrexerat retrò tenendum, eis quidem aliorum intentis, angelus Domini repente assistens vicario officio sustentavit.

IX. Cum in castello Fano-Mari ecclesiasticæ sanctionis gratiâ moraretur, vincula mercatoris solitæ orationis malleo fregit, & quos tenebat captivos, filios ecclesiæ sociavit.

X. Ubi locum, quem Bublemontem veteres appellabant, prope mœnia urbis, suæ sepulturæ delegit; lucoque succiso, fanoque destructo, ecclesiam in vertice fabricavit, infra quam parato sepulchro, ut post obitum tumularetur, admonuit.

XI. De ægrotatione ejus, & de migratione facta ad Christum.

XII. Quam solemniter & quam peculiariter tota ecclesia ejus exequias celebravit, & de urbe translatus in basilicam, quam in monte superius ædificavit; juxta petitionem ejus cum aromatibus honorificè sepelivit.

Explicitis titulis liber incipit alter, & infit.

A N N O T A T A.

a His capitum titulis numeros nos ipsi apposuimus, tamquam à librario oscitanter omissos; quippe qui eos in divisione præcedentis libri expresserat.

CA-

A

CAPUT I.

Virtutes ejus episcopales; gemina liberatio captivorum divinitus obtenta.

CAP. I.
Sancti vir-
tutes in epi-
scopatu exi-
miæ, &
imprimis
humilitas,

Præsul itaque sanctus ac venerabilis Gattgericus in sede Pontificali Apostolicè confirmatus, quantum se & qualem effuderit in administratione dignitatis assumptæ, nec styli certè est nec temporis explicare; cum siquidem rerum magnificentia orationis inopiam vincat, grandique materiæ ingenii parvitas succumbat: nam et exteriora opera, quæ occultari non potuerunt, utcumque valeant comprehendi, vitæ tamen interioris arcana, & quotidianæ conversationis insignia non possunt facillè æstimari; cum multo majora exuberent, quàm ut vel animo concipi, vel sermone valeant expediri: sicut enim pudore & ingenio præcedentem ornabat ætatem; ita etiam auctoritate & gratiâ satagebat componere præfulatûs honorem; ut cum nomine videlicet etiam meritum possideret: quippe idem, qui antè fuerat, constantissimè perseverans, neque sanctæ humilitatis propositum (uti plerisque cernimus) ex honoris occasione declinans.

cura gregis,
exemplum
vitæ, erudi-
tio, prudentia,

36 Verùm enimvero quàm in custodia gregis sollicitus, quàm in prædicatione assiduus, in correctione benevolus, in charitate præcipuus, pietate egregius, oratione diutinus, quàm promptus in lacrymis, potens in jejuniis, constans in vigiliis, largus elemosynis; quàm gravis in sermonibus, quàm maturus in moribus, quàm efficax suadelis, quàm perspicax fuerit in Scripturæ questionibus exsolvendis, nulla facultas rhetoris dignè sufficit enarrare; præsertim cum inter homines solo corpore conversatum, mente tamen cælum noverit superare. Qui nimirum in subditis magis amoris obsequium, quàm terroris dominium pendens, semper amari maluit, quàm timeri. Sed pro qualitate tamen labentium, prout sciebat mores varios diversorum, plerumque faciem * castigationis immutans: hunc palàm videlicet, hunc secretò; illum verò blandè, illum asperè corrigebat; domi siquidem pater, in publico præsul. Qui etiam verba vertens in opera, ut plura faceret, quàm doceret, non tam verbis utique, quàm operibus populum animabat; quia cujus actio prætendebat virtutis exemplum & vitæ, ejus erat imitatio magistra publicæ disciplinæ.

* f. speciem

C

pacificatio,
misericordia
erga omnes,
& præsertim captivos,

37 Erat namque illi jugis opera, insolentiam coercere, rixas compescere, scissam amicitiam refarcire, justitiam colere, pauperibus subvenire, languidos visitare, vagos & egentes hospitio provocare, captivos redimere, gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus. Præterea verò cæcorum oculus, claudicantium gressus, debiliùm baculus, esurientium cibus, spes miserorum, solamen egentium, pater sedulus orphanorum, tutor fidelissimus viduarum, & ut ita concludam, omnium erat officina virtutum; ita certè singulorum gratiâ nitens, quasi ceterarum privilegio carens. In quarum quidem fastigio tametsi efficaciter versaretur; semper tamen nisibus indefessis ad altiora & perfectiora conscendere conabatur; & quotidianis processibus gaudens, iter hoc vivendi non de transacto, sed de reliquo meditabatur.

Augusti Tomus II.

Sed quia virtus semper patet invidiæ, hanc profectò tanta humilitate studuit superare; ut, etiam omnes opere anteciret, videri tamen procul infimus & loco & ordine laboraret. Inter cetera verò hoc unum beati Pontificis laudibus potest sufficere, quod; eo præsentem vel scientem, numquam carcer aut vincula miseros poterant retinere; cujus rei fides ut certior astruatur, ipsa, ecce, miracula protestantur.

EX MS.
VETUSTIO,

38 Eodem namque tempore cum de more Gallico Letaniarum, id est Rogationum solemnia agerentur, ipsum pium Pontificem popularibus studiis religionis gratiâ contigit interesse, in ipsaque processione accinctu, de more pastorio, ductum prævium ovibus exhibere. Cum ergo per plateam civitatis clerus ac populus catervatim procederet, erat illis fortè carcerem contiguum præterire, in quo tres viri pro culpis exigentibus tenebantur adstricti sub judicis Malacharii * justione. Quod ubi Vir sanctus audierat, illico miseratione solita motus, turbis incendit stare præcepit, ipsumque interim judicem, quia præfens aderat, relaxari miseros suppliciter exoravit.

II.
quorum tres

* al. Walacharii

E
uno miraculo liberavit

39 Quo verò nolente ac pertinaciter resistente, statim Præsul piissimus pro foribus carceris aliquantisper genua flexus, orationi inebuit, & ut divina pietas daret, quod ira judicis abnegabat, obtinuit: necdum enim preces finierat, & ecce, (mirabile dictu!) carceris convulsa re-pagula, valvæ patentes, compedes dissolutæ coram clero ac populo, miseros, quos tenebant, liberos reddidit *. Cujus rei eventu credi non potest, quæ mox oborta sit exultatio populi admirantis, qui clamor in laude Pontificis, imò & quæ detestatio judicis inclementis, qui non erubuit sanctum Episcopum non audire, cui in præfenti miraculo videbantur cælestia obedire. Beatus verò Pontifex procul vitans jactantiam, non suis hoc meritis, sed divinæ pietati sapienter adscripsit, Dominoque gratias agens, miseros pro sermone correptos ceterò gregi fidelium sociavit.

* f. reddiderunt

40 Neque verò illud dissimile fuit, quod ejus quoque meritis in villa Gallia, quæ Cala dicitur, superna clementia condonavit: ad hanc siquidem eum beatum Pontificem regiæ servitutis negotia invitassent, ab ipso utique rege Lothario, qui illic aderat, ac Palatinis primoribus summa cum veneratione suscipitur, & cui ministrare venerat, honorificè ministratur: celeberrima enim opinione succensus, multa cum dilectione colebat, & licet imperio sublimatus, tamen se piæ ædificationis alloquio subicere lætabatur, cupiens videlicet & præceptis salutaribus erudiri, & sacris ejus benedictionibus præferri. Nec solum autem rex, sed etiam summi eum principes diligebant, vitæque monita capientes, semper ab ejus ore pendebant: totus etenim illius sermo fuerat de contemptu mundi, de timore judicii, de gloria Sanctorum, de æternitate justorum. Nihil unquam in ejus ore aderat, nisi Christi, nihil in corde, nisi pacis & ingenitæ pietatis affectus: cujus quidem animo nihil clementius, nihil erga humiles blandius habebatur.

III.
altero, casu
apud Clotarium regem
esset,

F

41 Ceterum senes honorabat, ut Patres aut dominos; juvenes instruebat, ut filios; pauperes verò quicumque occurrerent, sustentabat; divites, ut bene facerent, admonebat. Cum ergo illic aliquandiu regis gratiâ moraretur, quorumdam suggestionem cognovit, à Landrico principe duos viros in vinculis cruciari, dieque in postera judiciali sententia suspendio reservari. Horum certè misera sorte compunctus, principem ipsum con-

ejusque ministro frustra supplicasset, ut alios duos absolveret,

R I I I 2

venire

EX MS.
VETUSTO.

venire non distulit, &, ut compeditos absolveret, sibi ob amorem Domini castigandos concederet, episcopali auctoritate deposita, humiliter supplicavit. Ille verò, quoniam in aula regia ceteros fascibus excelebat, ac sub regis dominio moles & onera regni pro sua voluntate tractabat, non timuit sancti Viri precibus procaciter obviare, & gravium criminum reis veniam abjurare, sanè cum nec enormitas scelerum mereretur, nec censura iudicum ullo modo pateretur. Sic ergo beatus Pontifex contemptus ab homine nihil tamen motus, supernum Principem, qui voluntatem mentium se facit & deprecationem eorum exaudit, melius putavit adire: nam & se & suos discipulos, pro ereptione vincitorum jejunio & orationi cum vigilia mancipavit, & ut impunitatem miseris impetraret, ipse quidem cum suis pariter in psalmis & orationibus in ecclesia nocte pernoctavit, ubi certa spe & suæ orationis effectum & divinæ misericordiæ præstolabatur eventum.

eosdem in
libertatem
divinitus
impetratam
asseruit.

42 Et quid plura? Quia nimirum oculi Domini super justos, & aures ejus in preces eorum, pia Sacerdotis oratio compedes fregit, miseros solvit, abduxit; ipsa certè liberos suo reddidit oratori: mane etenim factò, divinitus absoluti, ipsam, ubi Vir sanctus agebat, basilicam quanto citius petierunt; suisque oblatis conspectibus, pedibus advoluti, pro sua absolutione immensas ei gratias retulerunt. Quo Vir Domini gaudens, sed eorum gratias ingratas a abhorrens, largitorem Dominum quammaximis laudibus pro tanto munere cumulavit, ac deinceps miseros, etiam nunc recenti formidine pavitantes, dulci consolatione refovit. Ut autem poenitentes errata corrigent, notasque pristinae vitæ contractas futuræ emendationis lavacro expiarent, quam sanctè & quam piè commo- nuit; tandemque bullam ostentationis evitans, ne umquam sibi, sed divinæ misericordiæ, suæ redemptionis gratiam deputerent, multa eos interminatione constrinxit. Vix ea fatus erat, cum, re necdum audita, Landricus ad ecclesiam pro consuetudine orationis intendens, miratur hos ab ore Pontificis vitæ alimoniam haurientes, quos putabat in vinculis certum mortis periculum præstolantes. Qui mox conscientia & pudore confusus, ac Præfectoriæ potestatis oblitus, ante sanctum Pontificem genua incurvavit, culpamque confessus, quia cum humilitate rogabat, veniam impetravit. Postea verò Episcopus ad regem ingressus, verba ei vitæ & salutaria monita ministravit, ipsoque dehinc, ut decuit, salutato, ad suam ecclesiam remeavit; quoniam quidem diu ab illis abesse non poterat, quorum custodiæ peculiariter præsidebat b.

b

A N N O T A T A.

a Gratias ingratas; qui nullas sibi deberi censebat; sed unice Deo, ut mox dicitur.

b Pauca hic noto, quia satis illustrata sunt pleraque in Vita minore.

C A P U T II.

Materia concionum ejus ordinaria; misericordia erga pauperes maxima; sanatio cæci.

IV.

R Everfus itaque, omnem operam prædicationis cum magna sedulitate subditis impende-

bat, & pro dispari intelligentia diversorum, alios quidem lacte; alios solido cibo reficiens, omnes tamen Domino lucrifacere cupiebat: nam ut sapiens medicus pro diversitate morborum variat suppellectilem medicinæ; ita & iste singulis quibusque pro ætatis & sexus intuitu formabat verba doctrinæ rudibus videlicet plana atque communia; provectis ardua, spiritualibus spiritualia sapienti ministrante ministrans. Qui nimirum, utpote scriba doctus, de thesauro suo nova & vetera promens, tam lepidè proponebat præcepta virtutum, & tam rationabiliter pandebat mysteria Scripturarum, ut facilè sibi alliceret fidem ac benevolentiam auditorum, omniumque in Christo Jesu, sancti desiderii provocaret affectum: erat enim tantæ auctoritatis & gratiæ, tantæque suavitatis & sapientiæ; ut omnes illum & tacentem lubentissimè sustinerent, & loquentem cum omni attentione respicerent; sanè quia & Christianæ fidei sacramenta magnificè disputabat*, & cuncta suæ exorationis insignia suæ vitæ imitationibus ostendebat; magis scilicet in subjectis conversatione, quàm exemplis a proficiens, & majorem fructus & ædificationis gratiam vitæ, quàm verbo extendens.

D
Conciones
ejus ac mo-
nita perso-
nis attempe-
rata,

* f. dispen-
sabat

E

44 Erat autem frequens ejus exhortatio de dilectione Domini & proximi, de observantia mandatorum Dei, de regula rectè vivendi, de instantia orandi, de cæremoniis fidei Christianæ, de cultura justitiæ, de summa religionis, de pace, de longanimitate, de hostibus tolerandis, de pauperibus sustentandis, de virtutibus nutriendis, de vitiis conterendis, de novissimis meditandis, de temporalibus postponendis, de cælestibus acquirendis. Aliquando verò historiam typicè tractans, morali exitu deformabat b; & inter cetera monitorum problemata quam sanctissimè inferebat Ægypti exilium abhorre, Pharaonis jugum procul excutere, ad patriam jugiter festinare, per regiam tamen viam incedere, insidias Amorrhæorum & Chanaanæorum in diverticulis præcavere. Ceterum tam euangelicis, quam apostolicis plebem Christi excolens documentis, certè de immanibus mites, de superbis humiles, de nuptiantibus* continentes, de adversantibus fratres, de avaris munificos, de tenacibus largos, de nepotibus parcos, de intemperantibus sobrios, &, ut verè astruam, de lapidibus filios Abrahamæ fecit non paucos.

eorumdem
argumenta
præcipua;

* i. e. in-
continentibus

F

45 Si autem aliquando rabies vesana luporum circa caulas ovium grassaretur, hic profectò, non ut mercenarius, sed ut pastor fidelissimus, zelo charitatis ardebat minis adversantium reclamare, vivaque voce & libera impugnantibus contraire, atque gregem dominicum ab infestis hostibus liberare, ne fortè sibi etiam cum reprobis pastoribus diceretur: Non ascendistis ex adverso, neque opposuistis murum pro domo Israël, ut staretis in prælio in die Domini. Præesse verò nullatenus, sed prodesse gaudebat; quia nec potestatem ordinis, sed æqualitatem conditionis pensabat; haud utique lucris inhians temporalium rerum, sed suarum sollicitus custodiæ animarum, ut eas ab Ægyptiaca servitute eriperet, & ad cælestia cælestis patriæ repromissa secum perducere potuisset.

vis ejus
constantia
in arcendis
à grege lu-
pis:

46 Inter hæc autem animarum convivia etiam vegetandis corporibus opportuna curabat Episcopus providere subsidia; ne fortè videlicet sub exteriorum penuria thesaurus interior quædam sui pateretur dispensia; cum sæpe nimirum humana infirmitas soleat gravi pondere paupertatis oppressa fatiscere, ac per multa offendicula corruens,

v.
ardor in mi-
sericordia
erga paupe-
res commen-
danda

bara

A baratrum desperationis incurrere. Ex divinis igitur Paginis multa misericordiae colligens argumenta, de sceneranda eleemosyna specialiter disputabat, omnesque, quos poterat, studio pietatis accendens, ut sibi de mammona iniquitatis amicos efficerent admonebat, profecto asserens, nec virtutes & divitias posse pariter possideri, nec subfarcinatos opibus Christum pauperem imitari: facilius enim secundum Evangelium, camelum per foramen acus transire, quam regnum Dei divitem penetrare. Habentes itaque hortabatur non habentibus subvenire, & ex illorum abundantia horum indigentiam sublevare: non enim, juxta Apostolum, pro cibo debere pauperes perdi, pro quibus Christus dignatus est mori, & in quibus ipse non refugit pasci, vestiri, seu etiam in quibuslibet aliis usibus ministrari: Quod uni, ait, ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Ne quis vero obtenderet paupertatem, ut non posset vel pauculam pietatis impendere portionem, duo aera pauperulae in medio proferebat; quae nimirum muneribus divitum gratiora fuisse Domino, Evangelice perhibebat; non enim pondere, sed voluntate pensata. Recitabat etiam [exemplum] nobilis Sareptanae; cui, quia (videlicet Heliae esuriem tam suae quam & filiorum saluti praeponebat) maluit vitam perdere quam eleemosynam praeterire, & pugillus certae farintulae in spem mensis accrevit & lecytus olei non defecit.

non verbis tantum;

B 47 Ut autem suae praedicationis officium devotiori gratia commendaret, & mentes audientium propensius ad misericordiae opera incitaret, verba vertens in opera, coepit videri jam solito in latigitate profusior, & in miserorum diutina consolatione uberior: quod enim prius ad devitandam jactantiam fecerat in occulto, hoc jam ad invitanda corda fidelium operabatur in publico: quippe ut videntes ejus bona opera, & patrem suum, qui in caelis est, collaudarent, & ejus sacra imitatione proficerent: sancti namque propositi viros, quos pertenuis census & aequo victus contractior angustabat, hos utique nec petentes de rebus propriis ultro misericorditer solabatur; & ne in via Domini deficerent, hortabatur. Nulli stipem rogantium denegabat, nullum a se redire vactum sustinebat; tamen pecuniam Domini sui non adulatoribus imprudenter effundens, sed Christi pauperibus ad mensuram dispertiens; ne, si indifferens dispensatio ageretur, canes immeriti filiorum panibus alerentur.

sed vel maxime exemplo;

C 48 Fores ejus quotidie examina mendicantium oblidebant, omnesque ab eo, tamquam a communi fonte bonorum, sibi necessaria deportabant. Sed quid plura? Porro Evangelicus Dispensator quia praecipuum audierat; Si vis perfectus esse, vende omnia, quae habes, & da pauperibus, & sequere me; omnia erogare contendit, nihilque sibi, praeter vestem & victum simplicem reservavit, paupertate siquidem ditior, humilitate sublimior, contemptu ornatior. Alii vero in mortuis lapidibus fabricando * insudant; iste in vivis potissimum, de quibus in Apocalypsi magni Regis civitas extruitur, laborabat. Porro alii aedificant cellas, novant monasteria, columnas aliunde apportant, epistylia caesa cum basibus fabre desculpunt, marmorum crustis parietes vestiunt, altaria gemmis & auro distinguunt; huic vero propositum erat, semper Christum in pauperibus pascere, in nudis vestire, & in aliis similibus pecuniam scenerare. Si autem res aliquando exhausta deficeret, voluntas tamen locuples & fons vitae scaturiens non minore merito affluebat.

** f. fabricandis*

49 Interea rex, quem supra nominavimus, sancti Viri celeberrimae opinionis, quae huc illucque fragrabat, odore perfusus, miro illum desiderio cernere sitiebat, & ab eo haurire vitae praecipua & aedificationis consilium percipere gestiebat; quia eloquia ejus super mel & favum suavia & caelestis sapientiae sale condita. Huic ergo legationem epistolicam destinavit, & ne venire differret, obnixè rogavit. Quo audito, sanctus Episcopus mandatum obedienter adimplens, praesentiam regis adivit, & cum eo, sicut petierat, per dies aliquot demoratus, piis eum exhortationibus ad supernae vitae desiderium excitavit. Nam de salute animae consulenti, & de beatitudine caelestis patriae sciscitanti praecipua Evangelica nec non & Apostolica invicem conferebat, & ut divitiarum affluentiam & regalis potentiae gloriam in virtutum materiam verteret, admonebat; quatenus videlicet aeterna transitoria, mansura caducis, divina praesentibus mercaretur.

EX MS. VETUSTO. VI. CAJUS FAMMOTUS REX IPSE CLOTHARIUS;

50 Ut vero attentiores redderet, haec divina exemplaria promulgabat: Beati misericordes; quoniam misericordiam consequentur; &: Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum; item: Facite vobis amicos de iniquo mammona, qui vos recipiant in aeterna tabernacula: dehinc etiam Danielis consilium quo regem Nabuchodonosor admonuit, annectebat, ut eleemosynis redimeret peccata sua. Haec itaque & his similia domino Episcopo proferente, & gratia Sancti Spiritus, qui ubi vult spirat, operante, statim rex divino amore succensus, ut de iniquo mammona sibi amicos efficeret, aestuavit, tollensque thesaurum in caelis; divitiarum sarcinas in visibus pauperum consumendas liberalitati Pontificis commendavit.

eleemosynas ei regias dicitur spectandas commisit.

E

51 Quibus susceptis, continuo coepit intra se fidelis Servus ac prudens pia meditatione tractare, quoniam modo potius posset pecuniam sibi creditam scenerare, juxta quod scriptum est: Desudet eleemosyna in manu tua, donec invenias justum, cui tradas eam. Quod cum sagaci animo volutaret, visum illi fuerat ad limina sancti Martini orationis gratia properare, & in ipso itinere liberalitatis officium celebrare; ut illuc videlicet majora impendia profigeret, ubi pauperum numerosior copia conveniret. Cum ergo iter carperet, & ad Turonum viciniam perveniret, forte inter mendicantium turmas obvium caecum habuerat, qui sole privatus, ab annis triginta in tenebris vitam agebat. Hic autem quoniam sanctitatem Pontificis longè antè, fama divulgante, cognoverat, mox duce assumpto, praetereunti occurrens, exosculandis pedibus se revolutum admovit, utque suae almitatis suffragio beneficium luminis sibi à Sole justitiae impetraret, miserandis vocibus imploravit. Episcopus vero, prout fuerat semper deserviens pietati, divinae quidem imaginis decorem extinctum condoluit; ac pro eo omnipotentem Dominum fiducialiter interpellans, facto crucis signaculo super eum, hanc orationem effudit: Illuminator mundi, omnipotens Jesu Christe, qui olim per tuae omnipotentiam medicinae caeci nati dignatus es oculos aperire, tu etiam ab hoc famulo tuo caecitatem expelle, & lumen, quod optat, propitiatus infunde; ut ex hoc videlicet Christiani tibi gloriam referant gratulantes; non ut Judaei ex illo moveant scandalum invidentes.

VII. Adiens se: pulcrum S. Martini;

F

52 O mira & infinita misericordia Dei! O immensa & inestimabilis munificentia Salvatoris, qui nec in momento suorum preces fidelium differt, imò & justè petentium praeventit voces.

caecum obvium prece famat.

EX MS.
VETUSTO.

Necdum etenim Præful orationem suam finierat, cum subito, nocte fugata, jam diu damnatas irruerit dies inopina fenestras, & quas ille aure didicerat, jam etiam visu certissimo deprehendere cœperit rerum quarumque figuras. Qui statim Deo & suo Famulo pro tanto munere gratias agens, duce contempto, ad sua hilariter remeavit, vitamque dehinc integer in tempora longa producens, laudes Pontificis etiam tacitus prædicavit. Beatus verò Pontifex, itinere confecto, quod cœpit, ad sepulchrum beati Martini cum omni devotione pervenit, ubi nimirum ab ipsis fratribus cum magno susceptus est gaudio, & prout dignum fuerat, decentissimo ministratus obsequio: nam quoniam Christi odor suavissimus, ubique fragrantiam dilatabat, & fama sanctitatis ejus, fidei, & virtutum ubique celebriter volitabat, omnes ideo illum, tam externi quàm affines, perinde venerabantur, ut præfulem; omnes honorabant ut Apostolicum sacerdotem, imò etiam diligebant tamquam filii charissimum patrem.

ANNOTATA.

B a Quàm exemplis, scilicet aliunde, quàm ex sua conversatione, de qua tamen nihil verbo dicebat, petitis.

b Deformabat, id est, ita tractabat, ut narrationem historicè primò propositam, formandis deinde moribus accommodaret; ut fieri solet in concionibus ecclesiasticis, & Patrum homiliis; & verò exemplum hic subditur.

c Cella multiplices habet significationes apud Cangium; hic potest intelligi monasteriolum alteri grandiori subiectum; qualia ferè Prioratus vel Obedientias vocant.

CAPUT III.

Ministerium angelicum; mancipiorum liberatio; preparatio sepulcri; morbus, obitus, exsequia.

C VIIII. Orantis baculum sepositum sustinet angelus.

* pro Frontonis

Post beata verò implorata Martini suffragia, & post multa pauperibus collata stipendia, in eodem procinctu itineris prætermearè disposuit sumptuarius Pontifex ad prædia visitanda, quæ proprio jure tunc in Petragoricis partibus sua possidebat ecclesia: ubi cum tenderet, quid etiam ad cumulum ejus præconii divina pietas ostenderit, non est silentio comprimendum, sed ad laudem & gloriam Domini atque sui Confessoris in perennis memoriæ seculis reservandum. In ipso namque profectiois articulo cum ad beati Fronti * ecclesiam oraturus accederet, ac ministris sequentibus baculum retro tenendum porrigeret, divina contigit voluntate, præsto neminem suorum affuisse, quorum intererat ipsum sacrum baculum de manu sancti Patris excipere. Ejus autem animus fide non fallitur; quia cælestis bacularius ei subito per Dei providentiam subornatur, qui nimirum dum is ante Dominum in oratione prosternitur, suscepto ipso baculo, humanæ servitutis officio fungebatur. Subsequentes verò discipuli, per se stantem baculum in aère mirantur, nec angelum dubitantes, obstupefactis mentibus miro spectaculo tenebantur. Surgens itaque sanctus ab oratione Sacerdos,

divinæ pietatis munus agnovit; neque in gloriâ elatus humanam, Dominum Jesum Christum, tanti benefici collatorem, debitis laudibus humiliter cumulavit. O ineffabilis gratiæ Virum! O Sacerdotem omnibus seculis prædicandum, cui ad præmiorum gloriam cumulandam vitæ perfectio angelicam peperit obsequelam! Quod etsi mirum, dignum tamen maximè videtur & justum; quia ejus * conversatio peculiaris inerat angelorum. * f. ei Post hæc autem [de] possessionibus suis, ad quas ierat visitans, ad suam se patriam cum honore & prosperitate recepit.

54 Operæ pretium est superioribus etiam illud adjungi, quod rursus per eum Dominus ad laudem sui nominis voluit operari. Quodam namque tempore, cum ecclesias suæ dioceseos pastorali officio circumiret, viamque salutis adnuntians, ad supernæ patriæ desiderium parochos excitaret, ejus videlicet amoris gratiâ pro solemnî consuetudine descenderat in castellum, quod fere quatuordecim millibus ab urbe semotum, ab antiquitate gentilium de Fano Martis adhuc tenet vocabulum: ubi cum pro gerendis rebus ecclesiæ aliquamdiu moraretur, fortè quemdam negotiatorem audierat captivos pueros per eundem locum in vinculis ducere venundandos: quorum sanè misera conditione pulsatus, ipsum mox negotiatorem coram se adesse præcepit, eumque piis ac benefuadis precibus æstimans emollire, humiliter obsecravit, ut, ob amorem Domini omnium redemptoris, miseros relaxaret, ac mercedem compendii cum certa spe in tremendo judicio expectaret. Miser verò vacuus pietate, servus avaritiæ adversus Episcopum nequaquam erubuit nares contrahere, & quod petebatur, impudens abdicare. Quid ergo ad hæc Præful faceret? Qua via miseris subveniret? Eluctari non poterat obstinationem & pertinaciam mercatoris, ita videlicet vitiorum, ut opum contagione scatentis. Ceterum nulla spes pecuniæ sibi ad præsens, unde posset redimere, suppetebat, quam exhaustam penitus atque consumptam in his & aliis hujusmodi usibus proflus erogator habebat.

55 Divina verò pietate confusus, de more oratorium petiit, soloque prostratus, Dei omnipotentiam imploravit, ut, quos sæva in vinculis coarctabat venditoris ambitio, ejus miserationis solveret magnitudo. Nec certè oratio sancti Pontificis esse potuit otiosa, quæ de pleno charitatis fonticulo emanabat: nam divino nutu variis curarum æstibus mercator affectus, diversorium subiit dormiturus; defessusque vix parva quiete resolverat artus, cum rei miro eventu divinitus absoluti pueri evaserunt, raptimque ad ecclesiam convolantes, sui Redemptoris se conspectibus obtulerunt. Ut autem expergefactus abesse respexit, quos paulò antè carcerum custodiæ mancipavit, illico sese * vociferans, rem de parte curatam ac spem quæstuarium retrocedere suspirabat; imò & (quod verum fuerat) sancti Gaugerici meritis absolutos conquerens, clamitabat. Unde citò ad ecclesiam cum maximo querelarum pondere currens, eos nimirum in conspectu Præfulis de sui absoluteione reperit exultantes, quos paulò antè tenebat in vinculis lacrymantes. Verùm miser quod noluit præstare spontaneus, Dei tamen operante clementia, præstitit vel invitus. Hoc autem à sancto Episcopo præter multa adificationis consilia etiam singulare avarus audivit, sed fortasse non credidit: Quia dare, habere est; tenere verò, jam nec habere.

56 Interea verò beatus Pontifex ætate senescens,

D

IX.

Mancipiis
ab avaro
mangone sibi
recusatis.

E

divinitus
obtinere lib-
ertatem.

F

* f. cæcè

x.

A scens, vitæque præsentis occubitum imminere prænosces, sepulchrum sibi cum summa diligentia providere curavit; & cum adhuc salutis integer viveret, sacrum suæ dormitionis mausoleum digno & competenti ædificio titulavit; quia nimirum, ut se haberet philosophorum sententia, mortis meditatio est tota sapientium vita. Nam prope mœnia civitatis, ab ortu videlicet solis, mons quidam in sublime porrigitur, ex omni parte tunc temporis saltuosus; olim verò; juxta relationem veterum, nefariis dæmonum cultibus mancipatur: ipsa etenim species rerum & quædam vestigia, quæ etiam adhuc cernebantur, errorum, fidem dabant non modicam testimonio fabulorum, qui eum astruunt Bulemontem composito nomine appellatum, vel à bubus utique, vel etiam ceteris animalibus, quæ immolabantur sacrificiis idolorum. Hunc siquidem locum suæ sepulturæ commodum Præsul prævidens, adavit, & à suo quodam Burgario *a*, qui eum possederat, numeratâ pecuniâ comparavit, patriarcham scilicet imitatus, qui etherat ab Ephron speluncam duplicem in possessione sepulchri *b*.

B 57 Quem etiam novare & meliorare disponens, conductis operariis, lucum succidit, ferasum latibula & dæmonum fana subvertit, omnique spurcicia & impietate suppleta, in supercilio basilicam fabricavit; quam denique ex rebus propriis *c* pro opportunitate dotatam in sanctorum Confessorum Medardi & Lupi, quorum semper reliquias speciali more secum portabat, honore & memoriâ consecravit; & constitutis fratribus in perpetuum servituris fratrem suum Landonem abbatem *d* præfecit. In qua nimirum basilica, ut longè antè provida meditatione disposuit, monumentum sibi de novo & exquisitissimo lapide fecit excudi; & quomodo adhuc apparet cernentibus, in subterranea cryptula pulchrè & artificiosè composita collocavit *e*, illud quidem Davidicum commemorans: Hæc requies mea in seculum seculi; hic habitabo, quoniam elegi eam. Postea verò suos non tam imperio coarctavit, quam præce blandissima & fraterna monitione petivit, ut post naturæ vinculum dissolutum, cum de labore hujus vitæ migraret ad sabbatum *, in hoc quasi quodam terræ matris gremio non ejus gravarentur sepelire corpusculum, eò usque corruptibiliter dormiturum, donec, vocante Domino, resurgat incorruptibile ad sabbatum sabbatorum.

C 58 Cum nos hæc de Patris nostri gestis illustribus, dumque de sacris virtutum miraculis; Domino tribuente, profavimus, bene profectò & prosperè cum pace ventorum nostra navigavit oratio, nihilque scopulosum incurrens, jam penè portum attingit absque periculo. Nunc autem quoniam eò ventum est, ut ejusdem defectum aut obitum narrare cogamur, Austro surgente, tempestas oboritur, atque importuosi littoris æstus naufragium comminatur; cum vix sine lacrymis valeam explicare fractum illud margaritum mirabile, quod Spiritus sancti gratia radiabat & lumine, totamque Christi Ecclesiam suo decorabat honore. O certè irrecusabilis necessitas mortis! O sæva & inevitabilis conditio universis! Flavuit auster, & lilium sensim in pallore migravit; quia videlicet omnis caro scœnum, & omnis gloria ejus tamquam flos scœni. Noster quidem Pater tam senectute, quam morbo confectus, diem suæ vocationis ultimum expectabat, & sicut cervus ad fontes aquarum, ita semper ad Dominum sitibundus anhelans, inter ceteros divini ardoris affectus aiebat: Heu mihi, quia incolatus meus

prolongatus est! Habitavi cum habitantibus Cedar; multum incola fuit anima mea. Et rursus: Quando veniam, & apparebo antè faciem Dei? Qui nimirum in lecto decumbens, etsi fractis viribus corporis deliquescens, morbos tamen & annos fortitudine mentis evincens, incentivis adstantes affatibus infatigabiliter ad hereditatem ælestis patriæ invitabat, & usque ad expirationis extremum à sanctis exhortationibus non cessabat.

59 Suam ergo ecclesiam xxxix annorum curricula felix Episcopus feliciter gubernavit, mundoque calcato, senex emeritus, vetus hospes, plenus dierum, dans pacem filiis, & vale ultimum dicens, carnis vinculis absolutus, tertio Idibus * Augusti inter manus plangentium expiravit; ad magnum utique patrem familias Jesum Christum ab angelis deportatus, & in thesauris supernæ civitatis Jerusalem cum Sanctorum cœtibus aggregatus, angelorum videlicet consors, Patriarcharum æqualis, Prophetarum concivis, Apostolorum socius; cohæres Martyrum, par Confessorum, comes non discolor Virginum candidarum. In cujus verò transitu religiosi viri, qui aderant, voces in cælo psallentium audiebant atque lætantium; quia revera dum corpus exanime in terris homines condolebant, in cælo certè angeli triumphatricis animæ reditu exultabant. Ceterum non potest facilè æstimari, quanta virorum ac mulierum ex diversis partibus ad obsequium funeris multitudo conflavit, quantæque devotionis studio exequiarum solemniam communis universorum pietas celebravit.

60 De sepulturæ verò judicio aliquantisper subcrepuit controversiæ murmur in populo: quidam enim dicebant, satis indignum posse videri, si privaretur ecclesia * sui sacri tumulo Sacerdotis, cujus vitæ & conversationis insignibus coruscabat exemplis, munita præditiis, illuminata doctrinis. Quidam autem è contrario, quorum mens sanior fuerat, offensam Dei & Præsulis verebantur; si, quod Vir sanctus disposuit, irritum haberetur. Qua vincente sententia, tota in unum ecclesia conglobatur; corpusque ferentes ad præfatam supra montem basilicam, cum magno sed pio funebritatis obsequio psallentes & flentes, pariter prosequuntur. Porro quàm carus extiterat, ipso mœnore funeris indicatum est; cum magni ab omnibus penderetur aut cervices feretro subjeçtare, aut oscula figere, sive etiam manus propius admovere. Omnes piè plorabant, & interlarymarum stillamina crebris singultibus psalmodia * collidebant: nam cum scirent, ab exilio recessisse ad propriam regionem, recepturum utique sempiternam pro duplicatione talenti mercedem; non poterant tamen se continere quin flerent; quia videlicet fidei murum doloris aries quatlebat; & quas spes resurrectionis lacrymas inhibebat; condomesticæ caritatis affectus & repentinae orbitatis calamitas extorquebat; quod verò genus lamenti licet religioni interpretandum sit; tamen vereor explicare, ne si cicatricem vulneris, quod in patribus antè curatum, mentione exulcerem, nunc quoque filiorum animos innovato dolore perturbem.

61 In illo autem sarcophago, quod ipse sibi beatus Pontifex suis in diebus excidit è saxo, cum odoramentis aromatum posuerunt, & sub ipsa cryptula, quam supra diximus, prout ipse monuerat, honorificè tumulaverunt. Qui locus postea Mons sancti Gaugerici, mutato prisco nomine, nuncupatus, à fidelibus Christi plurimum cepit amari, incolis, multimodis rebus augeri, religio-

EX MS. VETUSTO.

convenientibus angelis expirat.

* f. Idus

E

xii. Maximo deinde omnium luctu & concursu nempe cæthe dralis

F

* f. psalmodiam

honorificè sepelitur loco, quem ante paraverat, & postea ornavit miraculis.

religio-

* i. e. requiem

xi. Tandem senio morboque deficiens,

EX MS.
VETUSTO.
f

religione ditari, magis magisque regum munificentis exaltari: denique in perenni sancti Patris memoria solemnibus nundinis dedicatus f, à frequentatione mercantium longè latèque vulgatus, adusque terras ultimas propagato nomine, innotescit, urbemque Cameracum, cui confinialis adhæret, antè ignobilem & obscuritate contractam, participato postmodum piæ nobilitatis præconio, ubique gentium procul extendit; cui inenarrabile est quantum gratiæ naturalis conferat & decoris; cum præter multa venustatis insignia ita promineat apice speculari, ut undique circumspicientibus ultra multa millia nihil sit obvium, nec turrata ipsius ecclesiæ * sanctæ, quæ ad occasum in urbe se subrigit, altitudo liberum & supervagentem offendere possit aspectum: ubi nimirum sancti Viri meritis aspirantibus, miracula crebra geruntur cunctisque rectè ac piè petentibus divina beneficia commodantur, præstante Domino nostro Jesu Christo, cui est laus, honor, & virtus, & gloria cum Patre & Spiritu sancto in secula seculorum. Amen.

* sc. cathedralis

ANNOTATA.

B

a Burgarius, id est villicus; ut hunc ipsum citans locum interpretatur Cangius.

b Abrahamum indicat, de quo consule Genesios cap. 23 & 25.

c Ex rebus propriis. Vides, nullum hic fuisse locum thesauro Clothariano, quem tamen aliqui ad hunc usum à S. Gaugericò impensum scribunt.

d Nomina abbas, monasterium (ut infra & in Chronico Cameracensi sæpius recurrit,) Fratres, occasionem præbuisse videntur inferioris ætatis auctoribus, quos recens Gallia Christiana tom. 3, pag. 73 secuta est, asserendi, basilicam hanc S. Gaugerici monachorum olim fuisse Ordinis Benedictini; verum eadem omnia nomina nimis in Glossario Cangiano æquivoca probantur, quam ut ex iis solis id confici possit. Ergo Aubertus Miræus in Chronico Belgico ad annum 624, de S. Gaugericò & eadem basilica sic pronuntiandum putavit: Cameraci in colle, ubi nunc arx à Carolo V imperatore 1540 structa visitur, basilicam construxit (Gaugericus,) ADDITO CLERICORUM COLLEGIO; quod S. Gaugerici fundatoris sui cognomen postea assumpsit; & arci locum cedens,

C

sedem in mediâ urbe nunc habet. Eò quoque inclinare videtur ejusdem ecclesiæ Canonicus eruditè quidem, sed & modestè, ut affolet: An monachi, inquit in hunc locum, fuerint isti Fratres, an verò clerici communiter viventes, ambigitur. Tum post argumenta ex hoc nostro auctore etiam in Chronico Cameracensi proposita pergit: In quo Chronico nulla monachorum mentio ante ætatem S. Auberti. . . . Pro monachis unicus testis est sub finem seculi XII, cujus opus exstat Ms. in bibliotheca S. Sepulchri, & citatur à Gramayo in Cameraco suo lib. 1 sect. 5. Anonymi quoque fragmenta submisit; quorum unum sic habet: Notandum interea, quod beatus Gaugericus. . . illic ecclesiam sub honore & nomine beati Medardi construxit, ADUNATISQUE MONACHIS, fratrem suum nomine Landonem, abbatem illis præfecit. &c. Candida sunt hæc; sed & admodum fera. Multo junior Ferreolus Locrius in Chronico Belgico ad annum 594 ipsum insuper S. Gaugerici beati Benedicti regulam professum facit; sed credit nemo.

e Ad hæc iterum observat doctissimus Mutinus: Ecclesiæ nostræ veteris schema habemus in tabu-

la depictum. In ea locus tumuli notatur extra ecclesiam fere sub ipso arcu majoris portæ: illic ergo fuerit cryptula; & in ea, arca illa lapidea seu monumentum, quod nos, antiquis aris focusque inviti cedentes circa annum 1545, cum ceteris Patris nostri lipsanis in novam ecclesiam transfulimus, collocavimusque in crypta altera, post chorum; in quam etiam frequentissimus populus festis B. Gaugerici convenit, monumentum ejus veneraturus.

f Hic denno laudatus observator, Hoc, ait, nundinarum jus exprimit Privilegium Alexandri PP. III confirmatorium possessionum nostrarum, datum anno 1180: "In duobus festis B. Gaugerici à nona hora præcedentis diei & per totum festum diem usque ad crastinum, Teloneum Cameracen. . . Duo illa festa sunt, depositio XI Augusti & elevatio XVIII Novembris. Pridie harum festivitatum sub decantatione orationis dominicæ in Missa pulfabatur major campana, & exinde incipiebant liberæ nundinæ; in quibus à mercatoribus omnibus denarius pendebatur ecclesiæ nostræ. Verum ex quo magis vigere cæpit ab anno 1245 Sancti Translatio, telonium rediit ad festum solum Depositionis; ut Mutinus docet.

Vita liberque simul clauduntur sine secundus.

Denique de multis paucissima tertius addit

Thaumata * post obitum, præmittens prologon istum.

* i. e. miracula

LIBER TERTIUS.

PROLOGUS AUCTORIS.

E Volutis duobus libellulis, quibus Vitam perstrinximus magni ac beati Pontificis, restat, ut, sicut præmisimus, de miraculis, quæ meritum ejus post obitum divina pietas præstiterit, tertium componamus. Quorum quia multiplex copia & series materiosa succrescit; contraque meum ingenium in superiori labore consumptum, penitus exaugescit*, rectè arbitror meæ parvitati consultum plurima præterire, & de paucis etiam quæ placentiora sunt, breviter annotare: ut hoc modo videlicet & lectoris benevolentiam promissi muneris executione resciam, & domino*, qui hæc me impulit, officiosus existam. De cujus sanè infirmitate recenti adeo totus & dolore contabui & timore obrigui; ut in his duobus fere mensibus mei etiam penè immemor, & stylum & tabulas abhorrerem, nullique studio, præter luctum & lacrymas, indulgerem. Quid enim serium inter crebra suspiria cogitare, quidve stylo vel animo poteram imperare, cum meum seniosem* charissimum post diuturnos febrium æstus etiam intolerabilis morbus, latine quidem carbunculus sive furunculus, anthrax verò Æolicè dictus, arripuit pedemque phlegmonicum tantus timor & ardor invasit, ut medici desperantes, crescenti periculo obviare non possent; atque inter prognosia argumenta* decepti, nobis de vita confulentibus, de morte finitima susurrarent. Nunc autem quoniam erysipelata turgida a præter spem sensim resoluta, saniem puncto ulceris rheumatizat b, nosterque Ezechias protelatus, ad vitam, sola Dei misericordia protelante, repassat*, longè pulso mærore, repletum est gaudio os nostrum & lingua nostra exultatione.

Scriptor, Gerardo ep. præter spem convalescente.

* i. e. deficiat

F al. domno Gerardo episcopo

* i. e. dominum

* i. e. signa prognostica

ca

a

b

* i. e. redit

63 Itaque jam pristinae nobis revocandæ sunt vires,

CAPUT UNICUM.

Miracula post obitum Sancti facta.

A vires, acuendus est stylus, animusque, qui diu obtorpuit, excitandus; ut quas timor invexit, morarum dispendia corrigamus. Reparatur etenim spes quilibet ultra vires audendi *c*; [& , quo caret infirmitas, officium usurpandi; cum mihi meus (Deo gratias) de gravi valetudine redditus vivat adjutor, cujus instinctu laborem susceptum percurrere non recuso. Porro cujus benevolentiae complacere desidero; ita quod praecipit, etiam in rebus difficillimis; primum & , ut ita dicam, voluptuarium sentio; ut in celeritate parendi nec meditationem difficultas interpolet, nec currentem calamum mora retardet. Sed ad haec accedit; ut quidquid mea imperitia fuderit vitiosum, ejus spectata prudentia reddat acceptum, supervacua refecans, hiantia supplens, errata castigans. Quo nimirum penitus explorante, & , ut assolet, subtiliter eliminante, nihil est profectò, quod vel adversi judicis unguem debeam formidare: non solum enim inter divinae philosophiae principes excellentibus vitae meritis obtinet prioratum; verum etiam inter eruditissimos nostri temporis mundanarum palmam possidet litterarum; sanè qui & assiduitate legendi, & diuturno studio meditandi bibliothecam utriusque generis in amplo promptuario pectoris memoriter collocavit. Tanto igitur adminiculo incumbentes, ad propositum revertamur, & ne in digressionem Prologus modum videatur excedere, suscepti operis tramitem profequamur.

* Deest forte hocce Tertius hic titulos praordinet . . . * libellus:

ANTIQUA DIVISIO LIBRI TERTII IN
CAPITULA QUATUOR.

64 I. Ubi Bertoldus successor episcopus à beato Gaugerico nocte per visum admonitus, cubile suum deseruit; ibique altari erecto in ejus memoria, oratorium Domino consecravit.

II. Hujus oratorii situs ubi tunc temporis extitit, inculcatur.

III. Ubi etiam S. Gaugericus suo aedituo per visum apparens, furem ingressum ecclesiam intimavit; sed ut illasum abire permetteret, monescit.

IV. De villarum S. Gaugerici invasore Fulbodo, quomodo divina virtute reddere cogereur.]

C A N N O T A T A.

a Erysipelata turgedo. *Auctor ex substantivo Graeco ἐρσιπέλας adjectivum componit Latinum erysipelatus: Est autem ἐρσιπέλας tumor ex fervente tenuique sanguine cum flava bilis permixtione existens, quem Latini sacrum ignem appellant.*

b Saniam puncto ulceris rheumatizat; hoc est, saniam emittit per punctum sive exile foramen ulceris. Fortè etiam primigenia lectio fuit; puncto ulcere.

c Hic deficit Ms. Pseud-Hommianum: ibidemque finitur hujus libri Prologus in codice S. Sepulcri; at in codice ecclesia primaria collegiata S. Gaugerici productior est & continuatur uti sequitur inter uncas [] appositos.

Tertius exequitur de multis pauca libellus.

Augusti Tomus II.

S Epulto a Gaugerico patre sanctissimo, successit episcopus, nomine Bertoldus, pastoralis officio; sanè virtutum dote magnificus & totus vir apostolicus; Francorum generis nobilitate praeclarus. Hic profectò antecessoris cubiculum, ubi sanctam animam exhalavit, sibi dormitorium posse facere aestimavit; non lubricae tamen praesumptionis errore, sed pio intuitu devotionis & gratiae; certus videlicet, quia locum istum ludicator antiquus nocturnis praestigis vexare non posset, quem tanti & tam venerabilis Viri obitus consecrasset. Lecto igitur beati Gaugerici dimoto, suum inibi collocavit; sed non diu patiare permisus, inconsultum piaculum expiavit.

66 Quadam siquidem nocte, dum se sopori dedisset, apparuit ei sanctus vir Domini Gaugericus in visu, & tamquam de injuria leniter conqueustus, hujusmodi promulgavit affatum: Hoc tunc, dilectissime fili, hoc tunc in me facere debuisti; ut de familiari cubiculo lectulum nostrum exturbares, tuumque protinus intrmittere festinares? Tuam, quaeso, fili mi, muta sententiam, & hanc mihi exhibe caritatem & gratiam, ut aliorum tibi cubiculum quaerens, ab hac cellula sedas, nostraeque conversationis habitaculum in memoria nostri nominis manere permittas. Ille perterritus, cum se ad pedes ejus provolveret, suaeque praesumptioni veniam flagitaret, inter has preces evigilans, reatum illico recognovit; & , ut erat admonitus, quo citius potuit, digna satisfactione correxit. Lecto etenim quem sibi straverat, propulsato; cubile sanctissimum quasi à foribus emundavit; & , prout decuerat, erecto altari, positisque Sanctorum pignoribus, sancti Patris nostri memoriae in perpetuum consecravit; tibi usque in hodiernum diem sacrosancta Mysteria celebrantur, nec non Christo quotidie fidelium Christianorum vota solvuntur.

67 Ubi verò tunc temporis hujus oratorii extitit cella & à quo postmodum vel cur narratur eversa; necessarium duximus b scire volentibus inculcare; ne fortè possint delinquere falsae opinionis errore. Adhuc namque multos novimus superesse, qui eam usque ad tempus Rothardi c, qui ei successerat vigesimus quintus, perhibent se vidisse, beatæ videlicet Mariae templo coherentem contra Aquilonem parieti, parvo quidem & humili tecto, acclinem; sed cleri ac populi celebri frequentatione sublimem. Porro vir Domini Gaugericus non procul à matre d superbis in aedibus (ut nunc plerisque cernimus) habitabat; verum semper aut in ecclesia aut juxta ecclesiam versabatur; beatum videlicet Vedastum, cui quartus successerat; imitatus; qui juxta ecclesiam quoque Atrebatensem contra Austrum pari diversorio utebatur, de quo visa columna lucis ad caelum usque pertingens sancti patris exitum designavit e.

68 Verum quia pontifex iste Rothardus in ipso monasterio cryptam facere disponebat f; & hoc sine demolitione supradicti monasterii nequaquam fieri posse cernebat; cum multa quidem formidine & lento consilio cellulam fregit, & dehinc opere consummato, altare quod intra muranum g

I. Sanctus apud parens successori

E jubet restitui lectulum suum in cellam suam; quae simul consecratur.

F II. Hujus cella seu oratorii situs pristinus;

e ac deinde mutatio;

f

g

SIII

ambi-

EX MSS. ambitum cryptæ erat, fervavit: tamen ne obstaret intransibilibus, aliquanto amplius in orientem submovit. Postea verò dominus Gerardus episcopus, qui huic tertius, donante Christo successit *b*, quoniam principali cathedræ parvum & impar ædificium arbitratus est, caput ejusdem monasterii *i* cum crypta pariter fundens *k*, ut apparet hodie cernentibus, nobiliter innovavit, ipsumque altare patris nostri sanctissimi Gaugerici ad dexteram partem altaris sanctæ Mariæ, ubi à senioribus primum fuisse acceperat, reformavit.

III. 69 Tempore *m* etiam præcedenti, quoniam sancti Viri memoria fragrantiam longè latèque dulcem spargebat, innumerabilis multitudo fidelium ex diversis regionibus diversa dona ferentium, ad ejus sacrum tumulum consuebat, multique villas & prædia, multi utriusque sexus mancipia, immò & alii alia ob animarum remedia solemnè liberalitate tradebant. Sed unde solent boni proficere, inde sæpè improbos cæcitate mentium videmus devigere *. Nam quadam nocte, cunctis quiescentibus, fur nomine Launericus, instinctu diabolico monasterium illud ingressus, ex his, quæ à fidelibus collata erant, clepere aliquid gestiebat; cum idem vir Domini Gaugerici à somno custodem ecclesiæ Baudegisilum excitavit. Expergiscere, inquit; & quem furem inveneris nostram memoriam violantem, misericorditer corripere; & quæ molitur auferre, receptis, impunitum abire permitte. Ad hæc Naofilax *n* properatò confurgens, juxta Viri Dei sermonem reperit furem onustum; sed quæ ferebat, ereptis, prout monitus erat, impunitè dimisit elapsum.

IV. 70 Quid verò sit gestum in vicinia civitatis Sefsonicæ *, cum sit dignum miraculo, nolumus præterire, futurum videlicet cunctis divinæ correctionis exemplo, quorum effrænis in rebus Ecclesiæ subtrahendis fervet ambitio. Nam degebat in modò dicta civitate tyrannus Fulbodus nomine, tam divitiis quam genere pollens; sed degener mentis, & alieni appetens; qui villas tres beati Gaugerici, Clamentiacum, Guneum atque Baniolum *o*, quoniam in ipso territorio suis prædiis cohærebant, suis etiam possessionibus jungere misera cupiditate præsumpsit. Ad quem si qui ex fratribus interdum questum de injuria mitterentur, statim eos aut foribus arceri jubebat, aut, nisi effugerent, supplicium minabatur. Unde fratres pariter divinum præsidium præsolantes, hujus tandem consilii sententiam decreverunt, ut illuc corpusculum sancti Patris deportarent, sicque fortassis audaciùs clamaturi, illius sævitiam temperarent.

71 Quod factum mox ut miser accepit, turbamque venientium eminus deprehendit, cœpit amplius solito insanire, verbis atrocibus frendere, minis augescere; cum subito inter ipsa convitia manifesto Dei judicio velut epileptico * morbo percussus, in terra procubuit, oculosque invertens morientium specie, in voce & sensu omnino defecit. Ad quem illicò uxor consternata cum servis adcurrans, quia divinæ iræ ultionem advertit, impatienter id ferens, querulos ejulatus agebat, virique præsumptionem accusans, justæ vindictæ compendia allegabat, quòd non solùm proprio non contentus, aliena appeteret; sed & (quod gravius est) servis Dei sanctique Gaugerici verbera intentaret. Sed, Domino miserante, paulò post de gravi spasmo refurgens, mox ut oculos aperire & linguam potuit in verba movere, incredibili pœnititudine ductus, ad feretrum Sancti, quem offenderat, se bajulari præcepit, villisque redditus, reatus sui veniam postulavit. Sic

Patris nostri meritis vitæ medicinam adeptus, postea plures duxerat annos; sed quia non fuerat ex integro sospitatus, notam sui criminis suomet opprobrio testabatur *p*.

A N N O T A T A

a Hoc miraculum transtulit auctor ex hac Vita in Chronicum suum Cameracense lib. 1, cap. 13.

b Hæc, ut monuimus, explicationis gratiâ veteri narrationi de suo adjicit auctor noster; quia mutata jam erant omnia.

c Rothardus obiisse scribitur anno 994 vel sequente, cum sedisset annos circiter octodecim.

d Non procul à matre, id est ab ecclesia matrice seu cathedrali, quæ est S. Mariæ Virgini Deipara sacra.

e Ut vide apud nos in Actis S. Vedasti die 6 Februarii, vel Chron. Camerac. lib. 1, cap. 9.

f Monasterium hic appellat ipsam ecclesiam catholicam; cryptam verò oratorium seu sacellum subterraneum, qualia etiam nunc multa visuntur.

g Muranus, adjectivum à muro formatum.

h Gerardum I intellige, qui Rothardo post Erluinum successit anno 1013, & sub quo hæc Vita scripta est.

i Caput monasterii sive ecclesiæ est ea pars ecclesiæ, in qua erigitur princeps altare.

k Cum crypta pariter fundens, id est confundens, ut apparet, & in unum redigens adificium, cryptam & caput monasterii. Addit Cl. Mutinus: Restaurationem ecclesiæ à Gerardo factam narrat ex professo Chronicon lib. 3, cap. 49, & dedicationem refert ad xv Kal. Novemb. Concinit Martyrologium vetus Cameracensis ecclesiæ ad eandem diem: "Cameraci, dedicatio majoris ecclesiæ in honore sanctæ Mariæ Dei Genitricis & omnium SS. facta à Gerardo ejusdem urbis episcopo, ubi plurimorum Sanctorum corpora, quorumdam verò reliquiæ interfuerunt, „ Altaris S. Gaugerici (de quo mox agit Vita nostra) dedicatio ad xii Kal. Novemb.: "Dedicatio altaris Sanctorum Confessorum Gaugerici, Vedasti, Auberti, Vinditiani, & omnium Confessorum, quod situm est in sinistra parte ejusdem (majoris) altaris; ubi etiam idem B. Gaugericus in carne adhuc vivens locum quietis sibi adoptaverat „ Vides, hic agi de altari, quod erectum fuerat in humili cella ad Septemtrionem, ut supra dicitur. Ne ergo dubites de loco hujus altaris; licet in textu Vitæ legas illud "ad dextram partem altaris S. Mariæ „; Martyrologium vero illud "in sinistra parte (majoris) altaris „ collocet: hæc enim pro diverso respectu diversa sunt; prout nempe stans in summo altari vel ad altare se versit, vel ad populum.

m Hic redit auctor ad veterem narrationem prototypi sui; quam obiter tangit in Chronico lib. 1, cap. 15.

n Naofilax pro naophilax, quæ vox Græca significat adituum, seu templi custodem.

o Etiam nunc in locis hisce collegio Gaugericiano, etsi multa passo, census ac plura jura superesse audio.

p Huc usque tantum pertigisse narrationem primigeniam hujus Vitæ, cetera verò, quæ hic sequuntur, esse posteriùs ab eodem auctore ex Chronico suo ad hanc Vitam adjuncta, ostendimus in Commentario prævio num. 13 & seqq.

A

APPENDIX

AD LIBRUM TERTIUM

ex ejusdem auctoris Chronico
Cameracensi & Atrebatensi in
antiquis Vitæ hujus exempla-
ribus posterius adjuncta.

*Miracula recentiora præce-
dentibus.*

*Emergumen-
as ad ejus
tumulum li-
beratus, ibi
servire sta-
ruit;*

a

B
** Lege bac-
chania*

*postea disce-
dere volen-
tem abster-
ret Sanctus
apparet;*

C

*sed hic per-
tinax in
proposito di-
trius corri-
pitur à dæ-
mone,
* Baldric.
conceptis*

*donec ite-
rum ad San-
cti sepul-
crum libe-
ratur.*

QUædam, quæ jam ipse juvenculus in ipsa
beati Gaugerici ecclesia in hodierno tempo-
re vidi a, annectere ratum duxi. Præter quam-
plurimos namque utriusque sexus phreneticos,
quos illuc videram sospitatos, unum seorsum di-
cam, cui nullum præ nimietate furoris æstimò
comparandum: ipse namque ore spumans, den-
tibus frendens, licet manus post terga revinctus,
& à suis miserè cæsus, vix tamen teneri poterat,
quin ex totis viribus omni bachania * imperterri-
tus, diabolo violentiam suggerente, vacaret; sem-
per enim illicita loquebatur derepentè insiliens in
homines incautos, plerumque mordebat. Ad mon-
asterium verò beati Confessoris magnâ difficultate
perductus, non minùs per aliquot dies sævire
videbatur; ita ut nemo se obvium illi dare aude-
ret. Nec longùm tamen, pio intercedente Patro-
no, à superno medico misericorditer visitatus, san-
næ & integræ mentis opem recepit, suisque cum
gaudio ad sua reversis, ipse Gerardus (hoc enim
illi nomen erat) in monasterio, Deo & suo san-
ctissimo Confessori famulaturus, manere æstimavit.

73 Ubi cum diu summa devotione familiariter
deserviret, contigit ut eum quadam die gratia vi-
sitandi paternam coloniam invitaret: ad quam cum
tenderet, nec longè quidem adhuc distans, sacer-
dotem canitie decorum, vultu habituque venustum,
ut ipse referre solebat, obvium habuit; qui eum
interpellans verbis hujusmodi, Quò tendis, inquit?
Et ille: Jam dudum est, domine mi, quod san-
ctissimo patri Gaugerico pro collatis beneficiis
deservio; nunc autem parentes quid faciant visi-
taturus, ad patriam remeare exæstuo. Melius est,
inquit, ut maneat, ne fortè collati beneficii vi-
dearis ingratus.

74 Hic autem, contemptis * paternæ gratiæ
affectibus, datos postponens monitus, dùm pau-
lulum procederet, mox multo pejus, quam antea
à dæmonio corripitur; adeo videlicet dementa-
tus, ut occurrentes sibi quosque lapidare prorsus
intenderet. A multis verò non facile captus, lo-
ris nexus, ad monasterium iterum attrahitur; &
quia contra fidem Catholicam convitia; diabolo
doctore, jactabat, nunc minis funditur, nunc fla-
gellis quatitur; nemo tamen rabidi oris falsificam
garrulitatem compescere potuit; donec inter fla-
gella & vincula ante sancti Viri sepulchrum pro-
strato ex lassitudine somnus obrepfit.

75 Qui cum verò post aliquantulum expèrge-
factus surrexisset, mox divinitus mente recepta,
cunctis admirantibus & præ gaudio illacrymantibus,
cum magna confusione pudoris ante sepul-
crum Augusti Tomus II.

chrum prosternitur, confessus culpam; veniam
erroris deprecatur. Denique compos animi omni-
no effectus, monasticis se obsequiis fideliter man-
cipavit, non ausus quoquam ultra secedere; do-
nec post multum temporis à fratribus sumptâ li-
centiâ, Romam obtinuit pergere. Notandum ve-
rò, beatum Gaugericum procul dubio extitisse;
eum scilicet sacerdotem, quem illi paulò antè di-
ximus occurriffe.

76 Est adhuc homo in monasterio serviens; *Ad eundem
tumulum sa-
narum parva
lyticus.*
Hilbertus nomine, quem post longam ægritu-
dinem meritis sancti Viri sospitatum cognosci-
mus. Hic nimirum per totum anni circulum, ne-
scio cujus generis morbo, adeo angebatur, ut
maxima parte corporis præmortua, circa huma-
norum usuum studia nullo officio fungeretur. Hu-
jus pro restitutione salutis pater in frequentibus
medicorum conductionibus, portionem suæ sub-
stantiæ, absque ullo profectu se erogasse dole-
bat; nec quid intenderet, reperire valebat. In
hac itaque mœstificationis perturbatione sollicito
tandem occurrit sanum & salubre consilium; ut
beati videlicet Gaugerici expeteret medicinale suf-
fragium; sanè ubi infirmi persæpe solerent atri-
pere sanitatem, energumeni quique sive lunatici
liberarentur. Statim ergo facta deliberatione, æ-
grotum vehiculo impositum ad monasterium at-
tulit, ponensque ante sepulchrum; ipsum qui-
dem, si saluti redderetur, obsequiis beati Gau-
gerici in perpetuo mancipandum devovit. Cur
producam fermunculum? Paululum jæcuit; divi-
næ medelæ adeptus est gratiam, pro tantique be-
neficii compendio, monasticis usibus deserviens,
postea in monasterio conversatur.

77 Anno Dominicæ Incarnationis septingen- *Exstinctum
incendium;
depulsa fe-
bris.*
tesimo septimo Idus Julii b oborta est in ista civi-
tate vasta pestis incendii, quæ jam civitatis ma-
gna parte combusta, furentibus siquidem flammis,
ventis agitantibus, invalescens, ad domos etiam
prope sancti Viri monasterium fitas usque perve-
nerat, ac inevitabiliter porrectas edati populatio-
ne involverat. Jam verò majoris metus causa de
suspecta templi conflagratione exoritur: non enim
fortasse dubium quin si proxima domicilia crema-
rentur, ipsum & monasterium igne raperetur.
Flammis autem invalescentibus metus amplior in-
cubuit, globisque volantibus, totus tam popu-
lus quam clerus, sublato in cælum clamore, in-
fremuit; moxque duo ex clericis ex sententia ce-
terorum, sanctum sepulchrum celeriter adeuntes,
præsumptâ quidem de timore audaciâ, thecam ar-
genteam sanctissimi corporis extrahunt, cursim-
que tollentes; flammis furentibus obviam ferunt.
Statim ergo divina clementia operante, meritis-
que sancti Viri suffragantibus, ita totus ignis sub-
missio furore obtorpuit, ut rorulento desuper imbre
respersum æstimares. Multa etiam occurrunt re-
ferenda; sed angusta brevitatis libelli non patitur.
Quid verò de multitudine diversorum languentium
loquar; qui illuc quotidie confluentes sanitatem
recipiunt? Quid hæc dicam; cum amplius visu
quàm dictu semper appareant? Nuper sanè & me-
ipsum febribus intolerabiliter laborantem sospita-
ti (Deo gratias) restituit c.

78 Congruum quoque; quamvis præpostero *Berengarius
ep. Camera-
censis,
d e*
ordine d; annectere tamen ratum duxi e; quid
pater beatissimus Gaugericus egerit cum Berenga-
rio, hujus Cameracæ civitatis episcopo. Hic Be-
rengarius fuit ex nobili parentela Germaniæ ortus,
sed & Ottonis imperatoris proximè consanguineus,
qui quoniam magis secularibus, quàm ecclesiasti-
cis negotiis implicatus, per excellentis profapiæ
Sfff 2 sube

EX MSS. sublimitatem animum quodam pulsu jaçantiae at-
tollebat, morum & vitæ oppugnationibus sumpto
officio contraibat. Hic etiam tantæ feritatis exti-
tisse dicitur, ut non modò lingua & natione; sed
etiam moribus, populo suo barbarus esse videretur:
quanto enim regii generis ei aspirabat aucto-
ritas, tanto ferocior populum vexabat. Sæpè ita-
que partim propter ejus animi immoderatam levi-
tatem, partimque propter civium repugnantium
ferocitatem atque inobedientiam, inter se diffi-
cili oriebatur seditio; aliquando verò intererat im-
placabilis congressio. Quod autem tantas infesta-
tiones edebat, quod tantas inquietudines irroga-
bat, hoc nimirum non potiùs episcopi quam in-
solentis suorum civium possumus imputare, quos
semper præ ferocitate inobedientes omnibus suis
episcopis audivimus atque rebelles existere.

79 Quodam verò tempore, cum in Germania,
propter obsequium cæsaris profectus, aliquam-
diu moraretur, interim cives una eademque vo-
luntate collecti, facta unanimiter conspiratione,
adèò sunt inter se constricti, ut Pontificem rever-
surum, negato ingressu, ab urbe excluderent.

B Qui cum, expletis rebus; sedem pontificalem re-
peteret, in ipso quidem reditu ei innotuit civilis
conspiratio. Statim ergo, quia suos tam virtute
quam numero adversus tanti populi turbam in-
feriores videbat, cum grandis ignominia probro,
f iter factum remensus, Brunonem *f*, tunc tempo-
ris monarchiam regni sub fratre tenentem aggred-
ditur, suisque causis declamando prolatis, obni-
xè deprecatur, ut suo videlicet juvamine fultus,
sedem clausam violenter possit irrumpere, debi-
tamque ultionem pro accepta injuria in populo re-
bellante exerere. Nec difficile copioso impetrato
exercitu, Arnulphum quoque Flandrensem Com-
item adivit, villamque Lambras pollicitus, eum
sibi confocium, imò & adiutorem adhibuit. Ci-
ves verò, eum tanto cum auxilio reverti compe-
rientes, sibi consulere æstimarunt, longèque dis-
simulatis rebellionis motibus, absque suspitione
ut veniret, nuntios ablegarunt. Cum suis itaque
tantum, ceteris siquidem reversis, urbem est ab-
sque ulla difficultate ingressus.

80 Nec multò post præ levitate suæ insolentia
præfato Comiti Arnulpho, cujus auxilio urbem
repetiit, villam Lambras, qua etiam conduxit,
C vi reextorsit, minatus sanè, quod si eam vendi-
care præsumeret, totas Flandras ei combureret.
Præterea duas villas Cœureng & Ferroras ab eccle-
sia sanctæ Dei Matris divulsit, & cuidam militi
beneficiavit. Evoluto autem aliquo temporis in-
tervallo, sibi à populo factæ dehonorationis re-
miniscens, socia agmina evocavit, civesque inca-
utos subita incursione invasit, palantesque feri-
endo usque ad monasterium sancti Gaugerici per-
secutus est. Novum genus spectaculi: continuò
namque armati limen sanctissimæ ædis absque re-
verentiæ modo irrumpentes, alios interfecerunt,
alios truncatis manibus & pedibus demembrarunt;
quibusdam verò oculos effodiebant; quibusdam
frontes ferro ardente notabant. Deinde autem lan-
ceas interfectorum & aliorum captas, sicuti furio-
sus erat, carpento ad cumulum imponi præcepit
& ad insinuandam suæ ultionis atque victoria pom-
pam, ad prædium suum, in villam videlicet, cui
nomen Betendorth *g*, suis familiaribus mittere fe-
stinavit.

81 Nec hujus pontificis factum desino demira-
ri, qui templum beatissimi Confessoris violare
b i non timuit, quem Walterus *b* castellanus, tiro *i*
inhumanissimus, in simili negotio nostris diebus non

revereri nescivit. Quadam namque die, alicun-
de cum suis veniens, duos fratres, Aldonem vi-
delicet & Balduinum, sibi inimicissimos fortè ob-
vios habuit, moxque caballo, cui infidebat, cal-
caribus fesso, eos involans, hastaque dorfis penè
contiguâ jam jam imminens, jam jam minitans,
usque ad radicem montis fugientes persequitur di-
stantes sanè à monasterio fere novem passibus; vi-
dens autem eos effugio sanctissimi templi propin-
quantes, sanctumque Confessorem auxilio gem-
inantes, sequi ulterius formidavit; tandem pro-
rumpens in hac voce ait: Scitote, vos hodie mi-
hi ereptos beati Gaugerici suffragio. Si ergo vir
multæ immanitatis, ob amorem Dei & veneratio-
nem sui Confessoris inimicis parcens, habere to-
lerantiam didicit; quanto magis pontifex vel con-
templatione sacerdotalis officii, quoungebatur,
debuerit?

82 Attamen quia tanto sceleri effugium aut la-
tebram, vel aliquem poenitentia modum non
quæsit, dignum sanè compendium supplicii non
longo post tempore solvit. Coloniam namque pro-
fectus, cum quadam nocte in lectulo paularet,
apparuit ei semivigilanti beatus Gaugericus; qui-
pe visus eum pro admittis increpare baculoque,
quem manu gestabat, postmodum graviter pulsa-
re. Qui mox expergefactus, cum gravi planctu
ingemuit, vocatisque cubiculariis, visionem in
ordine pandens, casum sui periculi indicavit. Ex
qua percussione aliquamdiu elaborans (certa res
est) non multò post interiit, in basilica quidem
sancti Gereonis *k* sepultus.

83 Ergo quia hujus Berengarii Cameracensis
episcopi mentionem fecimus, ex occasione hujus
cæteros post sanctum Vedastum nominatim adne-
ctendos ratum duximus. Beato Vedasto successit
Dominicus; Dominico successit Vedulfus; Ve-
dolfo successit pater sanctissimus Gaugericus gau-
diosè nominandus; beato Gaugerico successit Ber-
toaldo; Bertaldo Ablebertus; Ableberto suc-
cessit beatus Aubertus; beato Auberto successit
S. Vindicianus; S. Vindiciano Hildebertus succe-
ssit; Hildeberto Hunoldus successit; Hunoldo Ha-
dulfus successit; Hadulfo Trawardus successit;
Trawardo Guntfridus successit; Guntfrido Albr-
icus successit; Albrico Hildowardus successit; Hil-
dowardo Halitcharius successit; Halitchario Theo-
doricus. Post hunc ecclesia tribus annis à pastore
vacavit, contra canones tribus Clericis ab impe-
ratore missis, scilicet Guntberto, Tetboldo, Hii-
duino. Quibus expulsis sanctus Johannes subro-
gatus; sancto Johanni successit Rotradus; Ro-
trado Dodilo successit; Dodiloni Stephanus suc-
cessit; Stephano Fulbertus; Fulberto Berengari-
us, cujus mentionem supra fecimus; Berengario
Engrannus; Engranno Ansbertus; Ansberto Wi-
boldus; Wiboldo Tetdo; Tetdoni Rothardus;
Rothardo Erluinus; Erluino Gerardus; Gerar-
do Lietbertus; Lietberto Gerardus successit; Ger-
ardo Manasses; Manassæ Walcherus; Walchero
Odo; Odoni Burgardus successit *l*; Burgardo Liet-
tardus, Lieltardo Nicolaus successit, Nicolao
Petrus, Petro Robertus, Roberto Alardus, A-
lardo Rogerus successit *m*.

A N N O T A T A.

a Lege hæc eadem miracula in Chronico aucto-
ris nostri, Cameracensi lib. 2, à cap. 5, usque
ad 8.

b Anno... septingentesimo septimo Idus Ju-
lii, habent duo Mss.; Baldricianum autem Chro-
nicum:

D
ut ne ecclesi-
am quidem
S. Gauger-
ici reverere-
tur,

*ejus appa-
rentis bacu-
lo percussus
interiit.*

E

*Series alt-
quot præsu-
lum Camer-
acensium.*

F

I

m

A *nicum* : I. xxvii. Id. Julii ; *vetustissimus codex Vita nostra Sansepulchriani* : I. xx. vii. Id. Julii, id est, 1020, vii Idus Julii. Hanc equidem lectionem ceteris praefero ; quia sejungendo xx à vii, tollit ambiguitatem.

c *Hic desinunt miracula, quae vidit biographus. Dixi autem supra in Commentario hanc liberationem à febre tum accidisse, quando auctor Chronicum suum usque ad libri secundi caput septimum perduxerat, adeoque diu post editam Vitam secundam ; quia cap. octavo ejusdem libri secundi, statim prosequitur, se quidem, pulsa febre, jam convalescere ; nondum tamen redisse virtutem integram ad Chronicon ulterius tam plenè scribendum. Hujus ergo, inquit, opusculi negotium stricto calamo interim prosequamur.*

d *Præpostero ordine ; qui recentioribus antiquiora postponit : nam Berengarius, de quo hic agetur, sedere cœpit anno 956, ac sequente perit.*

e *Nota in hac transiitione, quae non est in Chronico, primam personam, ratum duxi : est enim evidens argumentum ad comprobendam eandem annuo personam, quae hanc transiitionem cum subsequente miraculo in hac Appendice scripsit,*

& quae sine ulla transiitione antè in Chronico lib. 1, à cap. 79 idem scripserat miraculum.

f *Brunonem Ottonis imp. I fratrem, & archiepiscopum Coloniensem ; de quo in Actis dicendum erit die, quae decessit, xi Octobris.*

g *Colvenerius in Chron. legit, Betencorth ; sed Mss. nostra 3 preferenda putamus, ut villa quaedam Germania significetur longè diversa ab illa, quam quidam hic indicari putant in Cameracesio Betencourt.*

h *De hoc Waltero Castellano Cameracensi, & mali patris pejore filio, pluribus agit in Chronico à libri primi cap. 118.*

i *Tiro apud mediae aetatis auctores saepe hominem significat fortem ac militarem.*

k *Basilica sancti Gereonis martyris apud Agrippinenses dignitate proxima est metropolitana.*

l *Scriptum hic erat ad marginem : Huc usque prima manus. Scriptum ergo creditur exemplum hoc Vita secunda tempore Burgardi seu Burchardi ep. Cameracensis, qui sedisse dicitur ab 1115 ad 1131. Massæus pag. 182 eum appellat Bocardum, & subdit : Sub quo incensa urbe per accidens, obiectu reliquiarum S. Gaugerici extinctus est ignis.*

m *Sedit ab anno 1179 usque ad 1191.*

EX MSS.

DE S. GERARDO CONFESSORE

IN CASTRO GALLINARIO DIOECESIS SORANÆ
IN ITALIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

G. C.

Publicus hujus Sancti cultus, sacrae reliquiae, Acta, patria,
& tempus, quo vixit, aut obiit.ANNO
CIRCITER
MC.Sanctus hic
colitur Of-
ficio eccle-
siastico,

E *tsi apud Philippum Ferrarium in Catalogo Sanctorum Italia, aliosque Menologos nulla hujus S. Gerardi mentio occurrat, tamen de legitimo ejus cultu satis securos nos reddit Officium eccle-*

C *siasticum, quo annua istius Sancti festivitas hac die in dioecesi Sorana jam ab immemorabili tempore celebratur. Ecgraphum hujus Officii proprii jam dudum Majores nostri Sorā acceperunt. Ne quis porro de antiquitate & authentica fide illius Officii dubitet, ipse illustrissimus Hieronymus Joannellus, qui anno Christi 1632 cathedram Soranam moriens reliquit, ante Acta Sancti seu novem proprias Officii Lectiones ita restatur : In eadem sacristia (nimirum Castri Gallinarii, quod vistraverat, & in quo illud inter alia invenerat) conservatur in carta pergamena totum Officium hujus Sancti cum novem Lectionibus ad Matutinum ; & quia in illis narratur ejus vita, ideo hic inserendas mandavi de verbo ad verbum, prout in dicto libello in carta pergamena extat, ad futuram rei memoriam. Ita est Hieronymus episcopus Soranus.*

cujus au-
thentica fi-
des proba-
tur.

2 *Laudatus illustrissimus Hieronymus etiam ex codice membraneo Castri Gallinarii totum istud Officium transcribi jussit in librum, qui Sorā in archiva episcopali conservatur, ut colligimus ex sequenti testimonio : Desumpta sunt haec omnia ex libro in carta pergamena, in quo adest totum Officium dicti Sancti descriptum cum Antiphonis*

& hymnis propriis cum cantu firmo, & fuit dictus libellus restitutus R. D. Marco Monte de Albeto archipresbytero terrae Gallinarii hac die xv Maii mdcxxiii. Et in fidem ego D. Thomas Masius presbyter Soranus, Apostolica auctoritate notarius, ac cancellarius episcopalis curiae, Sorae hic me subscripsi, meumque solitum signum apposui rogatus & requisitus. ✠ Loco signi. Deinde alteri novem Lectionum apographo, quod anno Christi 1683 ad nos Sorā transmissum est ; confirmationis gratia subjungitur sequens testimonium : Extracta est praesens copia à suo proprio originali libro, dicto camplone, existente in cancellaria episcopali Sorana, per me de verbo ad verbum, prout jacet, licet aliena manu, tamen mihi fida, & cum quo facta diligenti collatione concordat, salvo semper meliori. In fidem &c. Sorae hac die xviii mensis Januarii mdcclxxxiii. Ita est Joseph Porretta, cancellarius episcopalis Sorae manu propria. Huic instrumento affixum est sigillum episcopale illustrissimi Thomae Guzonii, qui anno Christi 1681 cathedram Soranam ascendit. Haec tenus ea praemisimus ad probandam auctoritatem memorati Officii, cujus nunc aliquot hymnos & alia quadam propria oculis curiosi lectoris subjiciemus.

3 *Hymnus in primis Vesperis ita habet :*

Ecce Dei Confessorem
Personemus & favorem,
Qui meritis palatia
Conscendit ad caelestia.

Officium i-
stud praeter
hymnos ad
Vesperas.

S f f 3

Nunc

AUCTORE
G. C.

Nunc venerantes ardua
Foveat Christi gratia.
Vir Dei clementissimus
Puerum quemdam liberat,
Qui suas vestes dentibus
Carnesque laceraverat.
Gerardum in solemnibus
Pangamus cuncti gaudiis,
Cujusdam fratris clerici
Manum sanavit languidi,
Quæ sibi non profuerat,
Valentiam amiserat.
Cujus diem celebremus
Hujus aulam frequentemus,
Ut ejus interventibus
Sit regum Rex propitius.
Deo Patri &c.

Matutinum

4 *Hymnus verò ad Matutinum sic canitur :*

Iste Confessor, focii, meritis almificus
Omni laude collaudandus; regna qui cælestia
Vitam despiciens præsentem penetrare meruit.
Reliquit namque patriam, mundi vana deputans
Caduca fore; penitus exultans animo.
Sepulcrum Vir sanctissimus adiit Dominicum.
Alvernensî provincia ortus Vir sanctissimus
Cum labore sit confectus acri ex itinere,
Vir illustris Comini hunc suscepit hospitio.
Cum Vir Dei peregrinus spiritum emitteret,
Est ibidem tumulatus; super ejus tumulum
Requievit quidam somno compressus & anxius,
Quem Vir Dei mirificus impressit per tempora,
Mirabilia eloquens, narravit continuò;
Quæ Sanctus hic edocuit seriatim retulit.
Hujus nimirum meritis Reparator omnium
Pressos plurimos languore, febribus, & pariter
Providentia detentos condignanter liberat.
Ergo Dei confessorem Gerardum charissimum
Verò corde collaudamus totoque conamine,
Quoque nobis interventor existat perpetuus.
Gloria sit Deo Patri &c.

Laudes.

5 *Hymnus autem ad Laudes ita sonat :*

Hymnum canamus, focii,
Devota mente seduli,
Festum Christi militis
Odis canamus consonis;
Qui spreto mundi principe
Christi ditatus munere
Per sacrosancta neumata *
Æterna tulit præmia.
Hunc Laurenti proceres
Rite sequuntur alacres,
Quos ille ductor ad æthera
..... duxit cælitus.
Nunc Gerarde ô inclyte
Nos adjuva precamine
Juncta caterva Superùm
Pro nobis ora Dominum,
Ut tuis falti precibus
Vitemus omne facinus
Mundi temnamus noxia
Cæli sequamur gaudia.
Laus Trinitati debita &c.

Hic idem hymnus in secundis Vesperis repetitur.

constat An-
tiphonis &
orationibus
propriis,
assistatis in
diocesi So-
rana,6 *Præter hos hymnos etiam in eodem Officio
Magnificat ita præscribitur :*

Hinc Pater egregie possessor omnis gratiæ
Adesto tuis servulis, qui caruisti maculis.
O Gerarde sanctissime, Christi miles fortissime
Conserua tuos famulos, qui semper sanas lan-
guidos.

Huic Antiphona subnectitur sequens collecta sive

oratio : Omnipotens sempiternæ Deus; qui beati
Gerardi confessoris tui nos solemniter venerari
voluisti, plebem tuam concede ipsius interventio-
nibus ab hostico spiritu erui, & tuæ magnitudinis
indulgentiam promereri. Per Dominum nostrum
&c. *Orationem sive collectam istam sequitur An-
tiphona ad Benedictus, qua exprimitur his ver-
bis :*

Ad te nunc sanctissime,
Confessor Christi fulgide,
Confugium assumimus:
Nam regnas in cælestibus.
Nos ergo tuere, quæsumus,
Ut tuis juvemur precibus.

*Tum subjungitur altera collecta vel oratio hujus
tenoris :* Quæsumus, Domine, tuæ pietatis mi-
sericordiam, da nobis, ut qui beati Gerardi con-
fessoris tui festivitatem gloriæ tuæ recolimus, ejus
auxilio confoveri valeamus, ac perpetui nominis
eloquia fideliter observare. Per eundem &c. *De-
nique in festo ejusdem Sancti legitur Missa, cu-
jus introitus ita incipit :* Os justi meditabitur sa-
pientiam. *Nescio, utrum alia propria in hac Mis-
sa recitentur, quandoquidem reliqua in apogra-
pho nostro desiderantur.*

7 *Nunc breviter agendum est de sacris S. Ge-
rardi reliquiis, quas plerasque in memorato Ca-
stro Gallinario conservari suspicamus, quamvis
defectu evidentis notitia id de toto ipsius corpore
confidenter asserere non audeamus. Saltem ibidem
notabiles hujus Sancti reliquias honorari, supra
laudatus illustrissimus Hieronymus Joannellus te-
statur his verbis :* Brachium hujus Sancti est in-
clusum thecæ argenti noviter constructæ, quod
ego Hieronymus episcopus Soranus in visitatione
facta anno mense die vidi, a-
perta thecâ. Existat etiam & aliud argentum bra-
chium antiquum. Hæc omnia conservantur in sa-
cristia parochialis ecclesiæ Sancti ejusdem terræ
Gallinarii. *Sed etiam sacra quadam istius Sancti
ossa extra terram Gallinarii translata fuisse, di-
scimus ex litteris nostri P. Joannis Francisci Van-
ni, ad quem Sorâ Ludovicus Bizzarrus mense
Martio anni 1686 sic Italiè scribebat :* Soræ co-
litur festum S. Gerardi die undecima Augusti, eo-
que tunc confluit magnus numerus peregrinorum,
qui adeunt ecclesiam Deiparæ Gratiarum in mon-
te Sorano, ibique certatim anathemata offerunt,
ut reliquias (nempe digitum) dicti Sancti vene-
rentur. *Hæc publica reliquiarum veneratio, alia-
que hætenus relata, immemorabilem S. Gerardi
cultum abundè ostendunt. Jam de Actis post hunc
Commentarium edendis pauca moneamus.*

8 *Habemus quatuor Actorum ac miraculorum
exemplaria, qua omnia ex codice membraneo
Castri Gallinarii aut ex Sorano ejusdem apogra-
pho transcripta & ad nos transmissa sunt. Exem-
plaria illa secum concordant, si excipias nonnul-
la levioris momenti verba, qua amanuensis suo
arbitrio clarius exprimere voluit. Sic sanare ab
ægritudine pro sanare à valetudine posuit, alia-
que ejusmodi mutavit, in quibus nos primigeni-
am phrasim servabimus. At alter amanuensis ni-
mis audacter & imprudenter patriam Sancti cor-
rupit, & Alvernensem provinciam, ex qua S.
Gerardus erat oriundus, in Ariminensem com-
mutavit. Ariminum est nota Italia civitas; sed
nullam hujus nominis provinciam novimus. Si
itaque amanuensis ille nos fallere volebat, Al-
vernensem provinciam in Ariminensem civitatem
mutare debuisset. Quod si id ignoranter & inno-
cens factum sit, libenter hunc errorem ei condona-
vimus.*

E

ubi etiam
reliquiæ
hujus Sancti
publicè ho-
norantur.

F

Ex Actis
colligimus,
illum fuisse
natione Gaba-
lum.

A *bimus. Interea putamus, S. Gerardum illum, qui in aliis apographis, & etiam supra in Hymno ad Matutinum Alvernensi provincia ortus dicitur, natione Gallum esse, ac natum fuisse in provincia Alvernensi sive Arvernensi, quamvis R. D. Jacobus Branche inter Sanctos Alvernos vel Arvernos de S. Gerardo nostro non meminerit. Porro Acta illa, qua in novem Lectiones distincta sunt, ut in margine notabimus, pauca admodum tradunt de gestis illius, qua haud dubie Italica ignota fuerunt; verum sat fuse exponunt miracula, quibus Deus sanctitatem istius Peregrini manifestavit. Fortè postmodum plura accesserunt miracula, qua nos latent, cum nona Lectio in omnibus apographis nostris sit mutila, ut ex sine ipsius infra patebit.*

9 Ceterum ex initio Actorum praterpropter colligimus tempus, quo S. Gerardus floruit & è visis excessit: nam dicitur adhuc ephebus seu juvenis ad Campaniam Italia venisse ibidemque post moram quindecim dierum in Castro Gallinario obiisse tertio anno, postquam omnis spiritualis potentia, Spiritu Dei afflata, ad liberationem sancti Sepulcri sumpserat arma. At Christiani circa finem seculi undecimi precipue arma sumpserunt ad liberandum sepulcrum Domini ex manibus infidelium, & anno Christi 1099 Hierosolymam armata manu interceperunt. Hinc non improbabiler conjicimus, Sanctum nostrum, in peregrinatione Hierosolymitana, circa annum Christi 1100 vel ineunte seculo duodecimo ad Superos migrasse: nam eo tempore plurimi Christiani undique se conferebant Hierosolymam, ut sepulcrum Domini, quod diu sub potestate infidelium fuerat, devote venerarentur. Insuper hac conjectura nostra confirmatur ex aetate Koffridi vel Goffridi, infra in Actis memorandi; qui anno Christi 1110 in cathedra Sorana sedebat, ut in Annoratis observabimus. Jam nihil superest, nisi ut fideliter exhibeamus ipsa Acta & miracula, ea que consuetis annotationibus illustremus.

B *9 Ceterum ex initio Actorum praterpropter colligimus tempus, quo S. Gerardus floruit & è visis excessit: nam dicitur adhuc ephebus seu juvenis ad Campaniam Italia venisse ibidemque post moram quindecim dierum in Castro Gallinario obiisse tertio anno, postquam omnis spiritualis potentia, Spiritu Dei afflata, ad liberationem sancti Sepulcri sumpserat arma. At Christiani circa finem seculi undecimi precipue arma sumpserunt ad liberandum sepulcrum Domini ex manibus infidelium, & anno Christi 1099 Hierosolymam armata manu interceperunt. Hinc non improbabiler conjicimus, Sanctum nostrum, in peregrinatione Hierosolymitana, circa annum Christi 1100 vel ineunte seculo duodecimo ad Superos migrasse: nam eo tempore plurimi Christiani undique se conferebant Hierosolymam, ut sepulcrum Domini, quod diu sub potestate infidelium fuerat, devote venerarentur. Insuper hac conjectura nostra confirmatur ex aetate Koffridi vel Goffridi, infra in Actis memorandi; qui anno Christi 1110 in cathedra Sorana sedebat, ut in Annoratis observabimus. Jam nihil superest, nisi ut fideliter exhibeamus ipsa Acta & miracula, ea que consuetis annotationibus illustremus.*

A C T A

ET MIRACULA,

auctore incerto

Ex antiquo codice membraneo, qui in ecclesia Castri Gallinarii conservatur, cum aliis apographis collato.

LECTIO I.
Sanctus Vir
ignotus mo-
ritur in Ca-
stro Galli-
nario,

a
b

Tertio anno a, postquam omnis spiritualis potentia, Spiritu Dei afflata ad liberationem sancti Sepulcri sumpserat arma, Campanis applicuit oris quidam Peregrinus, tempore jam ephebus; Arvernensi b provincia genitus, gravi ex itinere incommoditate languore confectus. Cumque à quodam illustri viro in Castro, cui Gallinarium nomen est, fuisset susceptus hospitio, quinto decimo die, languore ingravescente, devotum Deo spiritum reddidit; sed cum, ut moris est, quaereretur locus, ubi sepulturæ mandaretur, respondit ille, qui tanto dignus fuerat hospite: Non est enitendum, fratres, non est la-

borandum. Notavit bonus Peregrinus trivium, quo suum vellet fodi sepulcrum. Itaque sicut fuerat revelatum, ab omnibus ferè Castrensibus homo Dei honorabiliter est sepultus.

EX MSS.

2 Elabentibus ergo viginti quinque annorum ubi à peregrino, cui apparuerat, fuerat & neglectus, advenit illuc ab Hierosolymis ad mortem usque febricitans peregrinus. Veniens igitur anhelus effectus, super sepulcrum hominis Dei fortè incubuit, & repentino somno correptis aliquantisper quievit. Et ecce Servus Dei omnipotentis, qui dudum illic tumultatus fuerat, eidem in somnis apparuit, & per utraque tempora illum arctius stringens obstupescere fecit. Tanta igitur infirmus rei novitate permotus, tremebundus ad eum sic fari orsus est; Et quis es tu, inquit, qui me sic graviter constringis? Ad hæc ille, Gerardus, inquit, vocor, & hic, ubi jaces, habeo sedem, abjectam licet & vilem. Infirmus ad eum: Et quare ad ecclesiam, quæ juxta est, sedem tibi non delegisti? Hunc locum mihi, ait, à Deo paratum magis elegi, in quo Christi gratia largiente, multa super infirmos beneficia ostendi; sed populus iste ingratus nullum pro præstitis beneficiis mihi honorem, nisi semel in anno exhibuit d. His dictis, iterum peregrinus obdormivit.

* al. circuli

E

d

3 Nec mora venerabilis Servus Dei homini jam dicto iterum adfluit, iterum illum per utraque tempora strinxit; ad quod factum miratus infirmus ab eo iteratò quaesivit, cur se tam moleste jam bis coarctaverat. Et Christi Famulus ait: Dominus per me servum suum visitare te voluit, & à valetudine sanare, qua hæctenus laborasti. At ille gratias agens pro sibi reddita sanitate, sic ait ad eum: Placetne tibi, domine mi, ut vadam & habitatoribus loci hujus Christi patefaciam magnalia? Et Domini servus, Vade, inquit, fidenter; & quæ vidisti, & quæ expertus es beneficia narra veraciter; quoniam Deus omnipotens tam mihi, quam duobus sociis meis, Stephano videlicet germano meo, & cuidam aliò*, nothine Petro, hunc nobis locum contulit, & mirabilibus suis illustrare concessit e; quod jam certè divino munere plurimi febricitantes experti sunt. Sed postquam à languoribus fuerunt erepti, nihilominus ipsi & eorum concives permanferunt ingrati: unde commone illos, ut ab hac ingratitude recedant, & beneficia Dei tota mente venerentur, & agnoscant; quod si contempserint, sentient in proximo pœnam, qui noluerunt cognoscere beneficia. Sed quoniam Deus noster magis vult veniam dare correctis, quam sententiam ferre puniendis, ecce ad virtutum cumulum & ad præsens hoc illis largitur beneficium, ut pestis; quæ jam sævire coeperat, desinat animalium.

LECT. ita
& quem
mirabiliter
sanaverat

* lege alii

c

F

4 Hæc postquam dicta factaque sunt, homo expergiscitur, non jam infirmus, sed, ut Christi famulus promiserat Gerardus, validissimè sanus. Cum igitur incolumis homo surtexisset à somno, obviam habuit quemdam Clericum, ecclesiæ, quæ in vicinia erat, œconomum, quem sic percunctatus est dicens: Dic mihi ergo, frater, si aliquis tinquam in hoc loco sepultus est peregrinus? Et ille, Nuper, ait, frater, tres hic sepulti sunt viri, qui Hierosolymam erant ituri. Cum nomina eorum perquireret, & ille penitus se diceret ignorare, peregrinus omnia, quæ in somnis viderat & audiverat, & quomodo mirabiliter à sancto Viro sanatus fuerat, seriatim retulit: quæ videlicet clericus minimè tacuit; sed concitè domum revertens mirabilia Dei, quæ audierat,

sanctitas
ejus mania
festatur.

f

EX MSS.

dierat, pariter cum peregrino populis enarravit. Currit propter omnis populus; viri cum mulieribus, senes cum junioribus; ab omnibus benedicuntur Deo, & ab omnibus collaudantur. Hinc laudes resonant, hinc offerunt vota, promittunt donaria. Ex hoc igitur Servus Dei celebris est habitus, ex hoc à pluribus est frequentatus; & qui hactenus fuerat incognitus, factus est virtutum multiplicitate famosus. Unde factum est, ut infirmi, qui de proximis & de longinquis locis ad Dei Hominem concurrerant, ejus opem fide credula postularent.

LECT. III.
Crebrescente miraculorum fama,

5 Inter hæc quidam ex ejus oppidi habitatoribus correptus febribus cepit tremere, pallefcere, & quasi phreneticus insanire. Recordatus autem verborum, quæ dudum à peregrino audierat, illico ad Viri Dei Gerardi festinus contendit tumultum, & accensis luminaribus, ejus suppliciter cepit implorare suffragium. Mox autem à somno capitur, cui dormienti servus Christi Gerardus apparuit, & utrum dormiret an vigilaret interrogavit. Respondit ille, neutrum se facere, sed potius infirmitatis nimietate detineri; & adjecit Sanctus: Quænam est, inquit, hæc mulier; quæ affidet; & quid hic operatur? Infirmus, Mater, ait, domine, mea est, & mecum pariter venit tuam misericordiam supplicare. Et Sanctus: Recedat hinc procul, quoniam absque illius adminiculo divina juvamina promereberis.

B

Et infirmo quodam mirabiliter sanato,

6 Hoc dicto, languidus iterum obdormivit; cui sanctus Vir iterum apparuit, & eum ex utraque parte frontis strictius coarctavit, & ad eum inquit: Sanus es sine dubio. Vade autem & perge quantocumque, & hujus municipii annuntia populo, quanta infirmitati tuæ omnipotens Deus per nostrum exhibuerit ministerium. Tu verò per gratiam Dei mihi liberatori tuo hoc beneficium repende, ut de lignis, quæ tibi adjacent, locum meæ contegas sepulturæ, ne, qui ad salutem venimus hominum, injuriis afficiamur, tempestatum & imbrum. Sed o pauperum & divitum infelix domina avaritia! Negat se ingratus homo habere ligna, quibus illorum sepulcrum contegat. Cui Servus Christi: Quare, frater, avaritiæ vel oblivionis mole deprimeris? Numquid defunt tibi ligna, quæ ad constructionem tuæ arcule* paraveras? Arctatus homo tam evidenti indicio,

* al. arcellæ

C

mox surgens, ecclesiæ sancti Nicolai presbyterum adiit, & ab eo Evangelii librum expetere cepit, ut ea, quæ dicturus esset, sacramento vera esse firmaret. Sed cum presbyter dare librum detrectaret, ille, quæcumque in somnis viderat & perpeffus fuerat, ordinatim studuit referre; quod & omni populo veridica narratione studuit patefacere.

super tumulum illius ecclesiæ edificatur.

7 Nulla in medium mora. Cæpit clerus cum populo concurrere ad ecclesias, pulsare signa, Christi vexilla erigere. Huic splendent luminaria, fumant thuribula, & sic ad locum, quo Sanctorum reliquiæ quiescebant, TE DEUM LAUDAMUS concelebrans jubilantium convenit turba. Videres certatim hinc inde tabulas circumquaque confluere, quas certè non solum populi, sed ipsi etiam humeris deferebant militares viri: qua sanè instantia, nimia velocitate contexta est Sanctorum sepultura. Itaque clerici ejusdem oppidi, tantorum miraculorum magnitudine attoniti, ad Soranæ sedis ecclesiam veniunt, & viro venerabili Roffrido g, ejus urbis episcopo, cuncta per ordinem pandunt. Quod episcopus audiens, Deo omnipotenti gratias egit, atque super corpora servorum Dei ecclesiam fieri præcepit: quæ pro lō-

g

ci angustia mox convenienter incepta, non multo post, divina gratia annuente, ad finem usque perducta est. Volens autem omnipotens Deus Servum suum glorificare, sicut cæperat, cæperunt circumquaque infirmi ad memoriam prædicti Hominis Dei convolare, & infirmitatum suarum ab eo fiducialiter remedia postulare.

LECT. IV.

Variis phreneticis,

8 Igitur in Castro, quod Pefclum h ad Serulam vocatur, puer quidam fuit, qui validissimam phrenesim incurrit; qui ad locum veniens Hominis Dei, plena fide eidem de suis devovit, si ejus precibus posset recipere quam sperabat salutem: cui dormienti sese Christi Servus exhibuit, atque illi in præceptis dedit, ut iret, & ad locum, ubi ipse latebat, quantocius ligna deferret. Mater verò pueri, quæ in proximo latebat & vigilabat, audiens confabulationem filii & Hominis Dei, in lætitia sobolis materno affectu congaudere cepit. Qui mox expertus est cuncta, quæ viderat, & matri retulit, & statim domum revertens ligna detulit, & corporis integrare cepit officia.

LECT. V.

qui per se vel suos parentes

E

9 Castrum quoddam est in Sorano episcopatu, populi multitudine frequentissimum, in quo quidam ex liberis tribus vir filium habuit ferme annorum trium, qui per quasdam illusiones phantasticas, & ut vulgò dicitur, per umbras sensum amisit & linguam. Ergo prædictus puer amens effectus cepit moribus vestes scindere, & quod dictu quoque grave est, carnes dentibus proprias laniare. Ad tam triste spectaculum familia tota perstreperet, vicinia tota percurreret, nihilque aliud nisi de adolescentis sepultura cogitare. Pater interea mœrore suffusus à pluribus monitus, omnipotentis Dei famulo Gerardo moribundum devovit filium. Vir itaque Domini, quem totus semper pietatis amor possederat, tamquam supradictus vir votum jam peregisset, tantis lacrymis tantæque fidei deesse non potuit.

10 Denique dum pararent ea, quæ pro liberatione pueri ad votum erant necessaria, adolescens miserabilis, qui jam per triduum sine cibo, sine potu absque ullis humanis officiis jam penè exanimis jacuerat, meritis Hominis Dei os aperuit, linguam citavit, sermonem elicit, & ciceres balbutiendo quæsit. Tum mirum in modum videres matrem, videres denique cunctos convicaneos; in tam subita rei permutatione prægaudio lætitiæque fluitantes, quos prius erat aspiceret tristes, lacrymisque madentes. Sanè pater pueri, tantis beneficiis non ingratus, matutinus surrexit, & ad Dei Hominis habitaculum unà cum sibi reddita sobole celerius convolvit, obtulit vota, gaudensque & hilaris pro præstitis beneficiis remeavit ad propria.

opem S. Gerardi imploraverant.

F

11 Inter confinia Marficani k & Sangressis l comitatus castrum situm est, cui antiquitas Templo vocabulum indidit, in quo filius cujusdam rustici existit, qui nimia pervasus phrenesi tam matris miserabilis artus, quam etiam proprios, belluina mente crudeliter conficiebat: rusticus verò pater videns tantam filii calamitatem, calamitosus & ipse efficitur. Cumque calamitatis suæ vel filii anxius remedium quæreret, existit, qui diceret, miranda perplurima de quodam venerabili se audisse viro, qui Soranam parochiam per memoriam suam multis miraculis perlustraverat. Sed cum afflictus rusticus amore sobolis percunctaretur iter, quo ad memoriam Servi Dei accedere posset, didicit, quod in Castro, quod Gallinarium dicunt, ejus haberetur vocabulum.

LECT. VI.

Et sepulcrum ejus adierant,

k l

12 Nulla in medium mora; festinus genitor unà cum infirma sobole ad locum Hominis Dei tecten-
ducuntur.

A tetendit, quem perquirens reperit, ubi, donec adviveret, si filius ejus sanaretur, Deo servitutum devovit: & quoniam filii sospitatem admodum desiderabat, de paupertatibus sua medium bovis pedem repromisit, si filius ejus Servi Dei meritis sanaretur. Cui vir Dei Gerardus sequenti nocte jucundus apparuit, eique dixit: Noli, frater, solummodo pedem bovis; sed totum ex integro repromitte; alioquin ad habitaculum nostrum bos ipse sua sponte veniet, nemine comitante. Quid tantis? Rusticus annuit, & Servus Christi (mirabile dictu!) eidem pacem dedit, quod omnino esset indubius sancti viri precibus filius ejus saluti pristinae restituendus. Mox ergo incolumitati reddito filio, pater ad propria repedavit. Unde non multo postquam rediit, locum Dei Hominis revisit, in quo non solum bovem, sed etiam filium Deo servitutum perenni die vitæ devotus obtulit.

LECT. VII. 13 In supradictis partibus castrum fuit, quod de sancti Sebastiani nomine accepit vocabulum: ibi clericus quidam fuisse dignoscitur, qui pavore larvali amissione unius tabefactus est lateris. Cerneret miserum, membris rigescentibus, dissolutum adeo, ut præmortua parte corporis; palpebræ quoque ejus tegmine demerso, oculus nil prorsus videret: manus etiam miserandi hominis manebat languida, ita quod nec ori posset applicari, nec ad aliqua humana officia dirigi. Venit itaque & iste ad Dei Famuli sepulturam, quam videlicet jam dudum celebri fama vulgaverat; ubi dum oblationes exhiberet, vota promitteret, preces lacrymabiles replicaret, quarto decimo die; postquam ad locum venerat, ut compendio utar, oblationes susceptæ, vota sunt lacrymæque ad aures divinæ pietatis admixtæ, & clericus totus ex integro factus est sanus.

B 14 Miraculum, quod per beatissimum Gerardum confessorum suum Christus in Castro Gallinariano mense Septembris operatus est. Vir quidam, nomine Gualterus de Vico Alto accidit casu, quod perrexisset ad quamdam domum cuiusdam consanguinei sui in supradicto Castro Gallinariano, subito tremebundus factus à quodam dolore, qui vexatus in gutture circumdationibus apostematis, tumefacto ipso gutture, moribundus ad extrema pervenit. Vehementer vocari fecit quemdam clericum presbyterum Joannem de sancto Nicolao, qui armis Christi se ab eo indueret; ut * de criminibus suis à Jesu Christo Domino, qui peccatrici mulieri indulget, ipsum presbyterum rogavit, ut eum absolveret. Ipse presbyter, sicut consuetum est, vocavit alium sacerdotem socium suum & absolverunt eum à peccatorum vinculis in die Dominico m.

LECT. VIII. 14 Miraculum, quod per beatissimum Gerardum confessorum suum Christus in Castro Gallinariano mense Septembris operatus est. Vir quidam, nomine Gualterus de Vico Alto accidit casu, quod perrexisset ad quamdam domum cuiusdam consanguinei sui in supradicto Castro Gallinariano, subito tremebundus factus à quodam dolore, qui vexatus in gutture circumdationibus apostematis, tumefacto ipso gutture, moribundus ad extrema pervenit. Vehementer vocari fecit quemdam clericum presbyterum Joannem de sancto Nicolao, qui armis Christi se ab eo indueret; ut * de criminibus suis à Jesu Christo Domino, qui peccatrici mulieri indulget, ipsum presbyterum rogavit, ut eum absolveret. Ipse presbyter, sicut consuetum est, vocavit alium sacerdotem socium suum & absolverunt eum à peccatorum vinculis in die Dominico m.

C 15 Recedentibus à domo sacerdotibus illis, ipse infirmus vexabatur angustiis & doloribus usque ad alium diem: in illo die usque ad horam tertiam vagus ac semivivus limina beati Gerardi visitavit. Antequam accederet ad ejus ecclesiæ januas, in terram se prostravit; & cum flexionibus Deum & beatum Gerardum rogavit. Revertente ipso ad domum consanguinei sui cum gemitu, morante illo per totum diem, sequenti verò nocte beatus Gerardus cum duobus sociis suis, qui non tardat suis famulis succurrere, velociter ad Gualterum nocte perrexit. Unus autem de ipsis cepit manu sua apostema, & digitis suis constitinxit, & loquitur ita dicens: Istius malum maximum est. Alius sanctus * respondit: Ne cures, quia à Deo & à nobis bene adjuvatur. Ad ultimum beatus Gerardus digito suo apostema infirmi perforavit, &

* forte & m. 15 Recedentibus à domo sacerdotibus illis, ipse infirmus vexabatur angustiis & doloribus usque ad alium diem: in illo die usque ad horam tertiam vagus ac semivivus limina beati Gerardi visitavit. Antequam accederet ad ejus ecclesiæ januas, in terram se prostravit; & cum flexionibus Deum & beatum Gerardum rogavit. Revertente ipso ad domum consanguinei sui cum gemitu, morante illo per totum diem, sequenti verò nocte beatus Gerardus cum duobus sociis suis, qui non tardat suis famulis succurrere, velociter ad Gualterum nocte perrexit. Unus autem de ipsis cepit manu sua apostema, & digitis suis constitinxit, & loquitur ita dicens: Istius malum maximum est. Alius sanctus * respondit: Ne cures, quia à Deo & à nobis bene adjuvatur. Ad ultimum beatus Gerardus digito suo apostema infirmi perforavit, &

* al. sacerdos 15 Recedentibus à domo sacerdotibus illis, ipse infirmus vexabatur angustiis & doloribus usque ad alium diem: in illo die usque ad horam tertiam vagus ac semivivus limina beati Gerardi visitavit. Antequam accederet ad ejus ecclesiæ januas, in terram se prostravit; & cum flexionibus Deum & beatum Gerardum rogavit. Revertente ipso ad domum consanguinei sui cum gemitu, morante illo per totum diem, sequenti verò nocte beatus Gerardus cum duobus sociis suis, qui non tardat suis famulis succurrere, velociter ad Gualterum nocte perrexit. Unus autem de ipsis cepit manu sua apostema, & digitis suis constitinxit, & loquitur ita dicens: Istius malum maximum est. Alius sanctus * respondit: Ne cures, quia à Deo & à nobis bene adjuvatur. Ad ultimum beatus Gerardus digito suo apostema infirmi perforavit, &

Augusti Tomus II.

fanguis putrefactus & fordidus exivit; & sic virtute Dei & beati Gerardi Gualterus sanus effectus est. EX MSS.

16 Miracula Domini nostri Jesu Christi non sunt sub modio ponenda, sed supra candelabrum: Beatus Gerardus famulus Dei cuidam viro, Angelo nomine, quamdam Dei virtutem ostendere voluit. Angelus iste natione & origine Gallinarius fuit; sed habitator Piceni. Contigit ipsi, ut gravaretur quadam infirmitate, quæ vocatur fistula juxta anum. Longa suspiria &c. n.

LECT. IX. pristina sanitatem recuperavit.

ANNOTATA.

a Ex hoc tertio anno post expeditionem Hierosolymitanam Christianorum contra infideles, in Commentario prævio coniecimus, S. Gerardum anno circiter 1100 vel ineunte seculo duodecimo ex hac vita discessisse.

b Ex hac voce, quæ in uno apographo corrupta est, de patria S. Gerardi differimus, & opinati sumus, illum natione Gallum fuisse.

c Cum sanctus Vir viginti quinque annorum curricula in sepulcro ignotus jacuerit, inde concludimus, Rosfridum vel Goffridum, de quo infra mentio fiet, ultra annum 1125 in cathedra Sorana sedisse.

d Ex illo Sancti responso colligimus, populum Castri Gallinarii quamdam de peregrini istius sancti opinionem habuisse ante hanc revelationem, tum semel in anno ei honorem exhiberet.

e Quamvis propter hæc dicta isti duo socii videantur inter Sanctos numerandi, tamen nomina eorum in titulo exprimere nolui, quia non sum tertus de publico illorum cultu, cum hymni, Antiphona, & orationes ad solum S. Gerardum dirigantur.

f Ex isto loquendi modo pater, S. Gerardum non obiisse in reditu ex peregrinatione Hierosolymitana, ut quis suspicari posset; sed eum mortuum esse in itinere; dum Hierosolymam erat iturus. Itaque obitus ille contingere potuit non diu post recuperatam Hierosolymam, quam Christiani anno 1099 armata manu interceperunt, ut in Commentario prævio diximus.

g Ughellus in Italia sacra editionis Veneta tomo 1 col. 1245 inter episcopos Soranos recenset Rosfridum, qui anno Christi 1073 consecrationi rarum ecclesiæ S. Martini in monte Cassino interfuerit. Huic subjungit Goffridum, qui ex diplomate Paschalis II Pontificis adhuc anno Christi 1110 cathedram Soranam tenuisse probatur. Hinc denique Ughellus putat Rosfridum & Goffridum inter se differre, cum inter utrumque illud ætatis testimonium fere quadraginta anni effluxerint: Ut ut est, ex hac narratione sequitur, Rosfridum hic memoratum usque ad annum 1125 cathedra Sorana præfuisse, quandoquidem, viginti quinque annorum curricula elapsis, sepulcrum S. Gerardi primò crebris miraculis clarescere cepit; & tunc Rosfridus præsul Soranus super illud ecclesiæ construi jussit, ut supra ad litteram c observavimus.

h Apud Leandrum Albertum in Descriptione totius Italiæ est quoddam Pescolum in Samnitibus. An illud hic indicetur, ignoramus. Porro ignobilis hujusmodi castra aut oppida deinceps operose indagare non vacat.

i Convicaneus est ejusdem vici aut parœciæ incolæ, ut in nova Glossarii Cangiani editione videre est.

k Suspicor, hunc tractum Italiæ ita appellari à Marsis, qui olim inter Pelignos ad Ortum, Latium

EX MSS.

tium ad Meridiem, Sabinos ad Occasum, & Vestinos ad Boream habitabant juxta lacum Fucinum.

l Nomen hujus loci verosimiliter ita luxatum est, ut verum illius situm invenire non potuerim.

m Miramur, hic in tanto mortis periculo ab illo presbytero hic vocatum esse alium sacerdotem,

ut eum simul absolvent, addique, quod hoc factum sit, sicut consuetum est. Hujus consuetudinis exempla nobis hactenus non occurrerunt.

n Hinc satis liquet, Acta nostra, sive ipsas Lectiones, quibus Acta S. Gerardi continentur, mutilas esse, ut in Commentario prævio monuimus.

DIES DUODECIMA AUGUSTI.

SANCTI QUI PRIDIE IDUS AUGUSTI COLUNTUR.

<p>S Macarius }
 S. Julianus } MM. in Syria.
 S. Julianus & focii MM. in Istria.
 S. Hilaria & focia MM. Augustæ Vindelicorum.
 SS. Quiriacus & focii xxiv MM. ibidem.
 S. Anicetus }
 S. Photinus } MM. Nicomediæ.
 & plures alii }
 S. Euplus M. Catanæ in Sicilia.
 S. Cassianus episc. conf. Beneventi in Italia.
 S. Eusebius episc. conf. Mediolani in Insubria.</p> | <p>S. Gratilianus } MM. Faleriæ in
 S. Felicissima } Tuscia.
 S. Sergius } MM. apud Græcos.
 S. Stephanus }
 S. Pamphilus } MM. etiam apud
 S. Capito } Græcos.
 S. Herculantus episc. conf. Brixia in Italia.
 S. Cæcilia alias Clara virg. abbat. Romarici montis in Lotharingia.
 S. Porcarius abbas M. cum ccccc monachis Lerinensibus.
 S. Clara virgo Assisi in Umbria.</p> |
|---|---|

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

<p>S Sanctus Leucius episc. conf. in Additionibus Mss. Cartusia Bruxellensis relatus, recte à Bollando remissus est ad xi Jan. S. Eucharii translatio est in Additionibus Cartus. Bruxell. ad Grevenum. De ipso actum est xx Februarii.
 In Praga Bohemiæ S. Agnetis virginis est annuntiatio Greveni, quo modo etiam loquitur Florarium nostrum Ms. verum de Sancta illa pridem actum est ad vi Martii.
 S. Probus ep. Reatinus nescio cur hoc die inseratur Martyrologio Anglicano Wulfordi. Colitur & de ipso actum est xv Martii.
 S. Waldetrudis translatio non uno in codice Ufuardino hoc die signatur, etiam in Florario SS. Ms., in Ferrarii Catalogo generali, & apud Wionem & Menardum. Explicata omnia invenies ad diem ejus natalem ix Aprilis.
 S. Leonides pater Origenis perperam hoc die signatus est à Maurolyco. Colitur & de eo pridem actum est xxii Aprilis.
 S. Joannem Cassianum male ad hunc diem relatum invenit Bollandus. Spectat ad diem quo jam de ipso actum est xxiiii Julii.
 S. Ethelwoldus in Altempsiano codice signatur, de quo actum est i Augusti.
 S. Artemiam cur hoc die retulerit Ferrarius in Catalogo generali, planè ignoro; de ea actum</p> | <p>est satis
 S. Agliberta hoc die refertur à Molano, spectat ad diem precedentem xi Augusti.
 Sixtus & Hilarius obscura additio est Cartusia Bruxellensis ad Grevenum, ubi & martyres dicuntur. An & quo spectent, necdum licuit reperire.
 Lambertus Cantuariensis episcopus inter Sanctos collocatur in codice Ufuardino Altempsiano: verum is titulus nec ab Anglis ei tribuitur, ut videre est in Anglia sacra inter dies obituales Archiepisc. Cantuariensium, ubi simpliciter bonæ memoriæ dicitur.
 S. Aggeli memoria hoc die habetur in nostro Martyrologio Arabico-Egyptio Ms. Qualis autem Sanctus ille sit, quove spectet, quis è solo nomine definiat?
 S. Enoch patriarcha Hierosolymitanus comes & collega S. Angeli Carmelitæ sanctissime obiit circa annum mcccxxvii. Illi sanctitatis titulum attribuunt &c. Sic legitur hoc die in Acte bene ordinata PP. Carmelitarum Philippi Vistantini.
 Segenus, seu Segeneus abbas Hienfis relatus est in Prætermissis eo die, quò à Dempstero & Camerario signatur vii Aprilis, ob rationes ibi allegatas, quæ etiam hodie subsistunt, quidquid Colganus ad Vitam S. Columbe nota 303 pag. 374 Sancti titulum ei vindicare conetur, ad</p> |
|---|--|

- A** ad hunc diem ipsum remittens, quasi Sancti omnes sint quicumque in ea Vita commemorantur aut saltem laudantur.
- C**æcilia Joannelli Castella, ut Innocentii XI matertera, inter Prætermisissos xx Junii huc remissa est, si forte beatificaretur. At nihil hæcenus innotuit.
- I**lduinus episcopus solo nomine ponitur à Vincentio Barrali in Chronologia Lerinensi inter Sanctos ordine mensum hoc die, in ordine alphabetico plane omissus, ut quid velit divinandum relinquat. Si notitia aliqua accesserit, de eo alibi agatur.
- N**otingi episcopi Constantiensis aliqualis notitia huc pridem missa est, cum brevi Vita Compendio, in quo Beati appellatione donatur, pluresque singulares ejus virtutes enumerantur; neque deest fama miraculorum. Ast illud desideratur, quod in hac re præcipuum est, ut de legitimo cultu, ei umquam exhibito, certiores reddamur.
- B**rixium aliquem Chauriæ seu Ganouræ hoc die collocat Dempsterus, qui Prior in Lesmohago, Moraviæ episcopus renuntiatus, sanctissime vixerit. Alia auctoritate opus est ut inter Sanctos in hoc opere connumeretur, quæ jam desiderata est xxii Februarii etiam inter omissos.
- F**elix & Felicissimus à solo Castellano hoc die signati, ut qui colantur Vernoti non procul Meloduno, hic prætermittendi sunt, donec aliqua saltem notitia accedat.
- F**. Guilielmus Guillacoine ut servus Dei & in Hibernia martyrium à Calvinistis passus laudatur à Marchese hoc die in sacro Diario Dominicano.
- M**ancia Pereira vidua sanctimonialis in Lusitania, Beata dicitur in Anno Dominicano Gallico, in Vnidario Germanico & in Anno sancto Belgico.
- A**lphonsus Gerces additur in duobus postremis.
- I**sabella Ferreyra in Anno Gallico.
- U**devolta virgo sanctimonialis in Monte sancta Walburgis prope Coloniam, refertur in Calendario Cisterciensi, mirè laudata ab Henriquez & Chalemoto hoc die, non in tabula Sanctorum Ordinis, neque de ejus cultu certa occurrunt indicia.
- C** Inventio Terefæ reginæ sanctimonialis ab utroque scriptore signatur.
- Atque item elevatio plusquam nongentorum sanctorum monachorum in Claravalle.
- E**berhardus abbas confessor jam dictis superadditur à Bucelino, qui Beatum ipsum pronuntiat: vellem aliunde de constanti & legitimo cultu edoceri.
- B**artholomæus ab Apona conf. Perusia
Anonymus confessor Genæ
Michaël Cantor confessor Pofnania
Joannes à Via conf. Palma in Canar.
Maria à Porto Carriero virg. Palma Cordub.
Hisce in Menologio suo adjungit Hueberus plures
- T**itulo Beati donantur ab Arturo in Marlio Franciscano & ultima etiam in Gynæco.
- D** ex Ordine à Turcis interfectos anno 1532.
Item Neapoli Franciscum natione Gallum.
Tum Viennæ Mariam Augustam Caroli V filiam, Maximiliani II uxorem, Tertiariam.
- S.** Wibertus alias Wigbertus, signatur hoc die in Editione Lubeco-Col., Greveno & aliis: spectat ad diem sequentem xiiii Augusti.
- S.** Concordia inserta Miscellaneis satis inconditis seu jam non semel citatis Additionibus Mss. Cartusie Bruxellensis ad Grevenum. De ipsa actum est in Prætermisissis xxii Februarii, ubi & recte remissa est ad diem quo cum sancto Hippolyto colitur, nempe sequenti xiiii Augusti.
- S.** Clara de Montefalco non ad hunc diem pertinet, ut eam male retulit Maurolycus, sed ad xviii Augusti.
- S.** Berthelimum Staffordia in Anglia hoc die ex Wilsono retulit Ferrarius in Catalogo generali, qui nec apud Dempsterum nec Camerarium notus est: remisit ipsum Bollandus ad ix Septem.
- S.** Syndulphum reperit Bollandus in aliquo Kalendario Benedictino: in plerisque auctariis Usuardinis melius refertur xx Octobris.
- S.** Ursulæ & sociarum commemoratio à Greveno aliisque Colonienfibus non semel repetitur, de iis agatur eo die quo ipsarum solemnitas ab Ecclesiâ recolitur xxi Octobris.
- I**n codicibus Hieronymianis hoc die, corruptis nonnihil nominibus, annuntiantur Chryfantus Daria & socii martyres; verum de iis nobis agendum erit die quo ab aliis signati sunt, & ab Ecclesia celebrantur xxv Octobris.
- S.** Modesta virgo abbatissa. Fuit hæc sanctissima virgo S. Willebrordi soror. Celebris habetur in Trevirensi territorio. Verba sunt Camerarii hoc die: at sancta ipsa apud Trevirensis colitur iv Novembris.
- S.** Verena seu Veneria hoc die iterum recurrit inter Additiones Mss. Cartusie Bruxellensis ad Grevenum, quin & inter Hieronymiana simile nomen occurrit. In Opere nostro jam de ipsa aut synonyma actum est xxvi Junii in Prætermisissis, atque iterum in solito Catalogo xxvi & xxviii Julii, ubi censuimus, verosimile omnino esse Verenam hanc cum Parasceve confundendam, quæ cum in Martyrologio Romano locum proprium habeat, res tota examinanda remissa est & hic etiam remittitur ad xiv Novembris.
- F** Edmündi martyris translatio notatur hoc die in Additionibus Mss. Cartusie Bruxellensis ad Grevenum, alios dies signant alii, de quibus agerit ipso natali die xx Novembris.
- B.** Woyflava Bohema soror B. Hrosnata ponitur à Crugero hoc die, de ea cum Balbino agatur xxii Novembris.
- S.** Phalitrus (Gall. S. Phalier) eremita confessor, licet in Martyrologiis antiquioribus non sit, colitur tamen solenni officio proprio & hoc die & xxiiii Novembris Carobryis (Chubrys) in Bituricis, ut notat Saussayus. Cum vero posterior dies natalis sit, gesta ejus illustranda differimus ad xxiiii Novembris.
- D**e S. Trudonis translatione agitur in Additionibus Cartus. Brux. Festum ejus recurrit xxii Novembris.

DE SS. MACARIO ET JULIANO

MARTYRIBUS IN SYRIA.

Ex Martyrologiis.

J. B. S.

xii AUG.

Signatos Sanctos ita hoc die annuntiat Romanum: In Syria, sanctorum martyrum Macarii & Juliani. Sic vero notat Baronius: Agunt de his etiam Beda, Ufuardus, Ado, ex quibus ceteri. Verum in tribus illis appositum martyris titulum non invenit. Paulo distinctior est nostra ad Ufuardum observatio, quam hic juverit repetere: Macarius & Julianus ab Hieronymianis, Romano parvo & Adone laudantur. Ex postremo totidem verbis acceptos credimus: Notkerus Hieronymianorum verba transcribere maluit. Porro Hieronymiana positionem addunt; Vico Maga-

tato seu Magarito, quam frustra quarit Florentinus, vis etiam explicandis insudans qua in suo textu retulit; ubi multa regio (alias religio) convenit monachorum, ut & ipsos monachos fuisse intelligas. Non de his sed de Alexandrinis loquitur Menologium Græcorum ad diem xxx Octobris, ut suo loco demonstrari poterit: ibi Cronion & plures socii adjuncti sunt, hic de solis duobus Syris agitur, verosimillimè martyribus, cum vix alii in Hieronymianis referantur, præterquam quod Petrus in Catalogo lib. 11 n. 214 disertè scribat: Macarius & Julianus eodem die in Syria martyrio coronantur.

DE S. JULIANO ET SOCIIS MART.

IN ISTRIA.

J. B. S.

Ex Hieronymianis.

xii AUG.

Halterum hoc die S. Julianum solis codicibus Hieronymianis & ex ipsis Notkero notum, sic ultimo loco in textu Florentini expressum: Et in Istria, natalis S. Juliani cum sociis eorum. Paulo rectius in Corbeiensi: Et in Istria, natalis S. Juliani cum sociis suis. Epternacense simplici-

ter legit; In Istria Juliani. Neque ex codice Regina Suecia, vel ex aliis minoribus seu contractis exemplaribus, aut ex Notkero aut aliunde quidquam amplius eruitur, ut sincera & vera sit hæc Florentini observatio: Quis autem fuerit Julianus in Istria coronatus, & qui socii, hucusque me fateor ignorare. Quod & nos candidè fatere cogimur.

DE S. HILARIA ET SOCIABUS MM.

AUGUSTÆ VINDELICORUM.

P. B.

AN. ccciv.
Annuntiatio in Martyrologiis,
& Acta;

Martyres hæc sic annuntiat hoc die Martyrologium Romanum: Augustæ Vindelicorum, sanctæ Hilariæ, matris beatæ Afræ martyris; quæ cum ad sepulchrum illius excubaret, ibidem pro fide Christi à persecutoribus igni tradita est cum Digna & Euprepia & Eunomia, ancillis suis. Totidem fere verbis hodie referuntur à Notkero, Ufuardo, & Adone; nisi quod hi duo pro Eunomia Eumeniam ponant; Notkerus autem in editione vulgata utrumque nomen exprimat, primum in margine, secundum in textu. Textum tamen sincerum ac genuinum auctoris putamus esse, marginalem verò notam è Ms. recentiore depromptam: nondum enim Notkeri aetate inventa fuerant Martyrum nostrarum corpora cum suis epigraphis; adeoque nondum innotuerant alia earum nomina, quam ea, quæ ex vetustis Actorum exemplaribus Ado desumpserat. Certè non ante inventionem illam invaluisse scimus apud Augustanos nomina Eunomia pro Eumenia, & Eutro-

pia pro Euprepia; quibus unice nunc utuntur, approbante Velfero in Commentario ad Conversionem S. Afræ not. 28. In eo etiam à Romano Martyrologi jam dicti discrepant, quod pro ancillis suis, secundum Acta disertius habeant: Quæ fuerant puellæ sanctæ Afræ. Acta cum dicimus, ea volumus intelligi, quæ ipsi cum S. Afræ fuerunt communia, quaque jam illustrata dedimus ad diem v hujus mensis; quò lectorem remittimus.

2 Ibi deprehendet, hunc diem xii Augusti non festum apud fuisse natalem SS. Hilariæ & Comitum ejus; uti Augustanos ostensum in Commentario prævio num. 47. Cur autem ab Adone primum deletus fuerit, ibidem coniecimus num. 49. Videtur tamen ejus ac sequacium Ufuardi atque Notkeri annuntiatio occasionem deinde præbuisse Eginoni, qui monasterio SS. Udalrici & Afræ præfuit ab anno Christi 1109 usque ad 1122, ut eandem diem celebrati earum anniversaria in perpetuum consecraret. Ad hunc enim peculiaris hujus festi primordia refert Eginonis comes ac paulo post successor Udalcalcus in sua Narratione apud Canisium Anni-

A *Antiqua lectionis tom. 2 pag. 216, cum de illo asserit: Viginti quatuor prædictorum Martyrum (de quibus hoc die seorsum agemus) simul cum sancta Hylaria passorum sub una die nihilominus statuit venerari. Ita certè interpretatur Corbinianus Khammus Hierarchia Augustana parte 3, pag. 32 & alibi; imò ante illum à seculo xv Sigismundus Religiosus apud Pistorium tom. 3 pag. 605. Quamquam verò Udalscalcus non exprimat certum diem; nec faciat mentionem Sociarum S. Hilaria; verisimillimum tamen apparet, sic ab Eginone institutum fuisse hoc festum & Officium, sicut anno Christi 1548 celebrabatur, quo utrumque assumpsisse dicitur ecclesia Cathedralis Augustana singulari cultu die xii Augusti peragendum, ad memoriam restituti anno illo, die sanctæ Hilaria; sacro; Cleri Augustani post exilium decennale religionis causâ toleratum. Vide Hierarchiam Augustanam part. 1, pag. 62. Erat ergo tum dies xii Augusti S. Hilaria; sacer. Officium autem & festum, quod eo die observat ecclesia illa, non est solius Hilaria; sed Hilaria; & Sociarum Martyrum; ut est in Proprio Augustano anni 1638; in quo & recitanda dicuntur in Litanis omnium Sanctorum, Earum nomina; & præmittenda communibus Suffragiis; quoties hæc in Officio ad Vesperas & Laudes dicuntur; earumdem communis cum S. Afra commemoratio, tamquam Patronarum universæ diæceseos.*

Inventio & reliquiæ S. Hilaria;:

3 Dixi in Commentario prævio ad Acta S. Afra num. 49 festo atque Officio peculiari SS. Hilaria; & sociarum instituendo occasionem verisimillimè præbuisse inventionem corporis S. Hilaria;, quæ sub eodem Eginone contigit. In qua sententia (tamen momenti perexigui) nescio an rem acu tetigerim; quia coetaneus Eginonis Udalscalcus, cum de instituto per Eginonis studium festo jam dicto meminisset loco apud Canisium citato, hæc subdit: Nec in tali fraudatur studio (idem Eginone scilicet,) dum pretiosissimo remuneratur thesauro, capite scilicet ejusdem martyris Hilaria;, illis diebus invento. Innuvit ergo festi institutionem præcessisse; tum huic quasi remunerationem successisse capitis inventionem; si tamen satis accuratè locutus hic est auctor ille, de quo merito dubites; quandoquidem hic etiam de solius capitis inventione meminit; cum Khammus ex antiquis monasterii SS. Udalrici & Afra monumentis affirmet Hierarchia Augustana part. 1 pag. 62, Eginonem præter Hilaria; caput, multa insuper ejusdem ossa reperisse; de quibus nimirum ibidem subjicit: Partes corporis S. Hilaria; principales Augustæ in cathedrali ecclesia venerationi exponuntur. His autem partibus non comprehendi caput, indicat ibidem his verbis: Prædictum verò caput Romam venit. Asserit quoque Carolus IV imperator anno 1354 apud Pessinam in Phosphora septicorni pag. 434; se acceptam è cœnobio Augustano SS. Udalrici & Afra anteriorem partem capitis ejusdem transtulisse ad metropolitanam ecclesiam Pragensem. Et quod ejus nunc superest, adhuc in illo cœnobio servatur, teste Hertfeldero in descriptione basilicæ SS. Udalrici & Afra pag. 73 & sequente. In eadem basilica Sigismundus Religiosus Augustani Chronici part. 2 in appendice assignat humerum integrum sanctæ Hilaria;. Ejus etiam nescio quid apud Andecenses ait esse Beyerlingus verbo Reliquiæ. Sunt ergo præter caput ejus reperta multa; quæ silet Udalscalcus; & fortè antèrè inventa, quàm de festo ejus Eginone cogitasset. Hæc hic interim quæ de hac Sancta, ejusque reliquiis & cultu præ-

cipua nobis occurrerunt.

4 De inventionem trium S. Hilaria; Comitum hæc dat Velserus ad calcem Commentarii sui in Passionem S. Afra ex antiquis, ut ait, codicibus descripta: Ipso quoque tempore (actum erat antea de inventionem S. Afra sub Embricone episcopo Augustano, anno dominicæ Incarnationis MLXIV) in prædicta ecclesiæ (S. Afra) structura pridie Idus Augusti inventa sunt sanctarum Dignæ, Eunomia;, & Eutropia; corpora. Lapis autem superpositus tumulo sanctæ Eunomia; dum forte à latomis cæderetur, miri odoris fragrantiam emisit. Corpusculum verò sanctæ Eutropia; in sarcophago plumbeo est repertum. Cujus pars maxima data est ad monasterium sancti Stephani protomartyris, quod beatus Udalricus non longè à civitate construxit. Altera verò pars cum reliquiis sancti Pauli Apostoli, in altari facelli ejusdem Apostoli, à nobilibus comitibus illic sepultis constructi, & multis villarum redditibus dotati, in dedicatione ipsius est recondita. Corpora autem sanctorum Dignæ & Eunomia;, in singulis locellis de ligno factis, pro tempore sunt locata. Errat verò clarissimus commentator, dum ad marginem notat: Apparet, hæc circa an. millesimum contigisse; idque propter verba ejusdem antiqui sui codicis consequentia: Post hæc evolutis plusquam sexaginta annis temporibus episcopi Embriconis &c.: nam præcedentia & sequentia manifestissimè indicant, legendum fuisse à temporibus Embriconis. Et annum 1064 confirmat illius temporis Catalogus citatus à nobis in Commentario ad Acta S. Afra num. 62; ex quo etiam falsè arguas diem & mensem inventionis in instrumento Velsariano notatos pridie Idus Augusti: nam ibi corpus S. Eutropia; inventum legitur pridie Kal. Maii. Pro anno eodem facit Chronica vetus Augustensis in Germanicarum rerum scriptoribus à Frehero vulgatis tom. 1, pag. 348, etsi non omnia corpora, quæ multa fuisse tradit, tunc inventa nominatim recensens; sed S. Afra tantummodo & S. Eunomia;. Sigismundus Religiosus Chronici Augustani part. 1; cap. 11 trium harum ancillarum, quas nomine singulas exprimit, inventionem tribuit Embriconi. Nunc pauca sigillatim.

5 Ad solam Dignam spectat inventio secunda, S. Dignæ que textui jam ex Velseri codicibus producto sic adjungitur: Post hæc, evolutis plusquam sexaginta annis; temporibus * episcopi Embriconis, his omnibus; per incuriam tunc viventium, penè in oblivionem versis, dum huic loco in regimine præfesset piæ memoriæ Udalscalcus abbas (Præfuit ab an. 1126 ad 1151) ipsa martyre Christi Digna volente & dignante manifestari, inventa est v Id. Julii in arca lignea, quæ adhuc superposita est tumbæ sancti Dionysii, in purpura peroptima & rara, quæ postmodum limbo circumposito, super postes ecclesiæ ad introitum in festis suspenditur. Inventa est autem sine alicujus scripturæ indicio. Unde dum nimia tristitiâ abbas conventusque percelleretur; conversus quidam nomine Gerungus, bonæ conversationis & famæ, diligenter in ipsa arca perferutans rimas & juncturas, repperit tandem inter parietem arcæ, & pannum qui interitis extensus fuit, laminam plumbeam, in qua insculptum erat: CORPUS SANCTÆ DIGNÆ MARTYRIS. Quam cum magno gaudio detulit ad dominum abbatem Udalscalcum. Quam ille deosculans, & cum magna fide molaribus suis apponens, liberatus est à dolore dentium, quo multo tempore laboravit. Post hæc, præparato sarcophago lapideo, eam retro principale altare

AUCTORIB
P. B.
Sociarum
ejus nium
inventio at:
1064:

E

F
* lege: à
temporibus

AUCTORE
P. B.

cum magno honore, & devotione relocavit. Et cum ea multas alias & pretiosas Sanctorum reliquias recondidit. Et principale altare arcubus illis & tabulis deauratis, ut adhuc cernitur, decoravit.

tertia ejusdem S. Dignae relectio
Sec. 15,

6 Recensetur etiam tertia corporis ejusdem relectio facta seculo decimo quinto, & à Sigismundo Religioso eodem seculo sic descripta part. 2, cap. 4: Sub isto tempore, dum post summum altare putrescerent tabulae superpositae tumbae sanctae Dignae, scaturirentque pulverulentis fursuribus, abbas, ex rogatu Fratrum, eis sublatis, sanctas reliquias Martyris in plombeo lacello cum lamina, de qua supra diximus (eadem est, de qua & hic dictum numero precedente,) extulit; postque lapsum temporis facto sarcophago & imagine apta ex transverso post ipsum altare recludit modo debito. Indicabant ossa, sanctum * Martyrem fuisse non admodum magnae staturae. Superferbitur epigramma tale:

* imò sanctam

" Sarcophagus positus hic multo tempore lapsus
Est, quo conduntur venerandae martyris ossa
Dignae, quae fuit ex Afrae socialibus una,
Exemplo cujus regnum caeleste petivit.

B

Mille quadringentis & sexaginta reductis
Annis completis, sibi quinque associatis,
Praesens sarcophagus iterum fuerat renovatus, „

* lege Martyr

Mox mater * sancta Dei in visione clare apparuit in oppido Fridberg tumido pede, alteri quoque pleuretico, praecipiens, ut sacra ossa noviter producta in lucem viderent cum voto: quibus obedientibus, ulceribus pulsis, fluentibus cavernosis artibus obice posito rivus sistitur; laterali quoque apostemate, sanie intrinsecus arefacta, sanitas subsequitur in altero. Multa tunc alia per eam fiunt miracula. Sub Joanne Hochenstainer haec sunt facta. *Khammus tamen Hierarchia Augustana part. 3 pag. 81 haec facta refert sub abbate Joannis successore Melchiore de Stambam; uti & Stengelius in Chronico ecclesiastico Augustensi Germanice dato lib. 1, cap. 6: ubi haec miracula paulo aliter narrat, & adjungit alia duo de brachio mulieris exulcerato, ac foedo alterius morbo ocnlorum per votum ad ejusdem Sanctae conceptum illico sanatis.*

& honorificas
cahas; utque
collocatio.

C

7 Crevit exinde semper S. Dignae cultus apud caenobitas SS. Udalrici & Afrae per insignem apparatus quo sacrum ejus corpus cum plurimis aliorum Sanctorum lipsanis in altare magnificentissimum sustulerunt anno 1619, quod videri potest eleganter incisum ari apud Hertfelderum in Basilica SS. Udalrici & Afrae inter paginas 62 & 63; Translationis hujus pompam ac solennitatem describit *Khammus Hierarchia Augustana part. 1,*

pag. 87 & seqq. Iterum, seculo nondum vertente, ara nova, novum sacellum, utraque prioribus augustiora, conduntur, eorundem Sanctorum corporibus honorificentius extollendis. Operis eotypum illustre spectandum exhibet ibidem Hierarchia Augustana part. prima, inter pagg. 88 & 89; translationis vero triumphum & ordinem fuscè representat à pag. 108. Est & argentea theca in ejusdem basilica thesauro Dignae effigiem referens, duasque ejus includens dimidias costas cum articulo digiti: spectanda proponitur apud Hertfelder pag. 76. Imò & alibi reliquiarum ejus fragmenta magno in pretio habentur; ut quae ad hunc diem assignat Pragae Pessina in Phosphoro pag. 515; & quas fama est apud Hertfelder pag. 62 S. Udalricum, dum viveret, ad Eremum Helveticam dono tulisse. Itaque in caenobio jam dicto corpus Sanctae non est integrum, nedum in altari; sed quasi, seu fere integrum. Hinc Sigismundus in appendice Chronici, inter reliquias in basilica Udalriciana servatas numerat, Ossa corporis integri quasi, S. Dignae martyris, famulae S. Afrae.

8 De S. Eunomia singulare est, quod ad annum 1064 narrat accidisse *Chronica Augustensis apud Freherum: Lapis etiam, inquit, suppositus sanctae Eunomiae sepultae dum forte à latis caederetur, miri odoris emisit fragrantiam. Consonat Sigismundus in Chronico part. 1 cap. 11. Hertfelderus in Basilica SS. Udalrici & Afrae pag. 78 proferens argenteam ejus hierothecam, haec describit: Diva Eunomia, altera ex puellis S. Afrae, hic loci sepulta est: cujus argenteo simulacro haec reliquiae inclusae habentur: pars notabilis de maxilla, alia de cranio, item dens, item alia particula de ossibus S. Eunomiae. Item ad gazophylacium S. Eutropiae argenteum pag. 80 adumbratum de ossibus ejus in eadem basilica servatis haec addit: Quorum pars major ad monasterium S. Stephani protomartyris, à divo quondam Udalrico constructum translata; reliqua in sacello quodam hujus ecclesiae recondita fuere. In hac ejus argentea imagine haec sunt: pars spectabilis de cranio, duo fragmenta de maxilla, quatuor dentes molares, item alii sex dentes S. Eutropiae. Duos insuper ejus dentes assignat in theca precedente pag. 79. Qui de Martyrum nostrarum cultu moderno ornatuque plura desiderat, adeat, si ad manum est, opus R. P. Romani Kistler, quem ait *Khammus, part. 3 pag. 194, basilicam SS. Udalrici & Afrae historice descriptam aeneisque figuris illustratam typis mandasse.**

Reliquia
SS. Eunomia & Eutropiae.

E

F

DE SS. QUIRIACO ET SOCC. XXIV MM.

AUGUSTÆ VINDELICORUM.

P. B.

An. ccciv.
Videtur hos
è Mss ex
emplaribus

Heodericus Ruinartius in Actis primorum Martyrum sinceris & selectis refert etiam Acta seu martyrium S. Afrae ejusque matris ac trium ancillarum; prout & nos dedimus ad diem v Augusti; sed notat ad finem pag. 503: In codicibus manuscriptis plerisque hic referuntur alii xxv Martyres, quasi eodem die, quo Afrae (imò quo Hilaria) Augustae martyrium consummarint. At in codice Follatensi dicuntur passi non longe ab urbe Roma; clausulaeque vulgatae, " Qui

regnat, &c. à S. Afrae Passione fecernuntur. In codice tamen regio vetustissimo, & in Mombratio deest omnino istud additamentum; quod in quibusdam codicibus brevius est; in aliis fuscus reperitur. Ipse interim omittit omnino, tamquam narrationem ab Afrae Passione diversam. Velserus in suo codice Martyrio S. Afrae subjecta legit additamenta tria: primum de S. Afro, alterum de S. Dionysio (quae nusquam alibi reperiuntur) ac tertium, quod sic habet:

2 Ipsa quoque die, apud eandem urbem (Augustam scilicet, quae sola praecedit) passi sunt alii viginti

Actorum S.
Afrae Martyris

A viginti quinque pro nomine Christi capitis obtruncatione: id est, Quiriacus, Largio, Crescentianus, Eutythianus, Charito, Philadelphus, Petrus: & feminae istae, Nimonia, Juliana, Diomeda, Leonide, & Agape; & alii XIII, quorum nomina Deus scit, per bonam confessionem benedictentes Dominum, qui glorificat suos. Cui est honor & gloria in secula seculorum, Amen. Nos in Annotatis ad Acta S. Afræ die v Augusti pag. 59 idem additamentum ex codice nostro peranti-quo P. Ms. 20 dedimus; sed paulò aliter, ac præsertim hoc initio, Eodem verò die apud urbem Romam, alii xxv &c. Idem, sed aliter & multo contractius reperit ac vulgavit Georgius Wicelius in libro de Divis tam veteris quam novi Testamenti secundum editionem Basileensem anni 1557 pag. 249; ubi hac tantum habet: Eodem die passi sunt etiam non longè ab urbe Roma Cyriacus, Largus, Smaragdus, Memnia, Julia; & multi alii pro nomine Christi decollati sunt.

B 3 Ex istiusmodi codice aliquo prompsisse putamus Ussuardum; quæ hoc die subjunxit annuntiationi apud Augustanam urbem SS. Hilaria, Di-
pisse Martyrologio Ussuardus.
gna, Eumenia & Euprepia his verbis: Passi sunt item eodem die in præfata civitate Quiriacus; Largio, Crescentianus, Nimmia, Juliana, cum aliis viginti; & quæ correxisse hoc loco posteriùs ipsemet creditur in autographo suo San-Germanensi: Eodem die passi sunt Romæ sub præfecto Pertinace Quiriacus; Largio, Crescentianus; Nimmia, Juliana; cum aliis viginti. Nimirum ex Adone crediderit, Hilariam, Dignam, Eumeniam, & Euprepiam die XII Augusti passas esse; ex harum verò Actis, seu potius Actorum appendice in codice quodam suo appositâ didicerit, eodem die passos esse Martyres nostros xxv; hos ergo eodem quoque consignandos esse censuerit; etsi notati non fuissent ab Adone. Certè alium ego fontem hujus annuntiationis Ussuardina nullum assequi conjecturâ possum; cum nullus ante illam sciatur Martyrologus eam hoc die collocasse. Unde nescio, qui mihi nuper in Annotatis ad Passionem S. Afræ lit. m exciderit Ado: nam Ussuardum nunc nominatum volui. Et sanè ut codices, qui additamentum hoc habent; in eo inter se maxime variant de loco martyrii, quod aliqui Roma; plerique Augusta factum asserunt; ita in eadem re sibi non consunt Ussuardus; nempe prout nunc illi, nunc alteri codici adhaerendum potius duxit.

C 4 Quares, utrum Ussuardi elogium præferamus; primumne, quo Martyres nostri passi dicuntur Augusta; an secundum, quo Romæ tribuuntur sub præfecto nondum alibi, quod sciamus, audito notove, Pertinace? Respondemus; non una ex causa præferendum nobis videri primum; quia retentum hoc fuit hætenus in omnibus, uno alterove excepto, Ussuardini Martyrologii exemplaribus in tot per Europam olim ecclesiasticas distributis; uti observatum in Ussuardo Soleriano: quia (ut nihil de Equilino dicamus & plurimis aliis) idem illud adoptarunt Romani; quo nunc utimur; Martyrologii reformatores: quia eidem consonat additamentum ad Acta S. Afræ, Ruinartio teste, in codicibus Mss. plerisque; ii verò pauci; qui pro Augusta in eo Romam habent, id scolis fortè librariis debent, qui propter nominum quorundam similitudinem Martyres hodiernos cum illis Romanis, de quibus egimus ad diem VIII hujus mensis, confundendos putaverunt; ut maxime apparet in exemplari Wiceliano; cum sint planè diversi, & non solum alio die, sed mense etiam alio, quam Hilaria

cum ancillis, passi, puta XVI Martii; ut post alios fatetur Ussuardus. Denique, ut paucis absolvam, nulla traditio, nulla memoria est, vestigium antiquitatis nullum, unde sciatur hi Martyres xxv unquam Romam ad basilicam SS. Udalrici & Afræ Augustensem fuisse translatis; & in hac tamen post Ussuardi (imò & Tadolni archiepiscopi Mediolanensis; de quo meminit Mabillonius in epistola de cultu Sanctorum ignotorum § 21) ætatem repositi sunt; quis ergo dubitet, quin ibi passi, ibi sepulti primo fuerint; ubi tandem inventi sunt; hoc est, Augusta Vindelicorum; non Roma, non alibi?

5 Et hac quidem inventio historica fide certissima debet esse, quando ab Udalscalco asseritur, qui eam sine dubio vidit; utpote Eginonis abbatis Udaltriciani subditus, & comes individuus, ac deinde successor, à doctrina maxime commendatus. Sic igitur ille apud Canisium Antiquæ lectionis tom. 2, pag. 215, postquam aliunde acquisitas ab Eginone reliquias memorasset; Quibus, inquit luxata paulum syntaxi, Augustam allatis Sanctos INIBI HACTENUS LATENTES, videlicet Dionysium primum ejusdem civitatis episcopum, QUIRIACUM CUM SOCIIS SUIS VIGINTI QUATUOR MARTYRIBUS, demum jam reperiuntur, tamquam bene notis civibus, assurrexissent. His, inquam, veluti novis, prætermittis, Inventionem beatæ Afræ, antiqua jam penè oblivione oblitam, solenniter constituit celebrari: Viginti quatuor (imò viginti quinque, ut mox numerabat) prædictorum Martyrum, simul cum sancta Hilaria passorum festivitatem sub una die nihilominus statuit venerari. Habes hic Martyres nostros simul cum S. Hilaria, utique Augusta, passos; habes inibi hætenus (hoc est à tempore martyrii usque ad Eginonis præfecturam; quam gessit ab anno Christi 1109 ad 1122) latentes; habes tum demum assurgentes, sive ex ignotis adhuc sepulcris ac tot seculorum quiete prodeuntes in lucem; habes denique decreto imposteriùs cultu ac festo cum S. Hilaria, uti jam dictum fuit, communi & apud Udaltricianos jam tum anniversario decoratos.

6 Atque utinam qui rem sua ætate novam ac vulgo notam verbis adeo paucis nec omnino clarissimis attigit, futuram olim prospexisset antiquam! Integram profecto dedisset pro tam jejuno compendio hujus inventionis atque elevationis historiam. Ne tamen de hujus Udalscalciæ narrationis loco sensuque dubites, en tibi ejus interpretem satis antiquum; Sigismundum Religiosum, in Augustano Chronico ecclesiastico part. 2, cap. 1 de Eginone ex Udalscalci, quem citat, sententia scribentem: Cum autem & disciplinæ regulari diligentius cum Fratribus insisteret (Egiuo,) assurgunt Sancti. (Quid hoc est? Audi, quod sequitur.) Nam corpus sancti Dionysii martyris & episcopi invenitur; similiter Quiriaci cum viginti quatuor Martyribus. Ergo assurgere idem sonat Udalscalco, quod inveniri. De festo quoque ita Sigismundus: Instituit (idem Egiuo) . . . & festum S. Hylariæ aliarumque, nec non prædictorum Martyrum simul, ea die, qua cathedræ ecclesiæ dedicatio agitur, solenniter celebrari; in cænobio scilicet SS. Udalrici & Afræ: nam ad ecclesiam cathedralem transisse primum videtur hoc festum ab anno 1548, ut antea dictum, ubi egimus de SS. Hilaria & sociabus, num. 2; idque ad eundem diem XII Augusti: nunc enim ibi dedicationis festum agitur xxviii Septembris.

7 Hoc, inquam, festum: non enim ita visum

ubi secutè
12 invenit
sunt

E

F

& coli cœperant festo anniversario.

tamquam
Augustæ
passos:

Velfe.

AUCTORE
P. B.
die 12 Au-
gusti; quo
tamen passi
non sunt.

Velfero in Commentario ad Passionem S. Afræ & socc. num. 85 judicanti, inscientiam rerum à beatissimis hisce Martyribus gestarum causam esse, cur in ecclesia Augustana statò die annuè de illis non agatur. Agitur enimvero eodem die, quo agitur de S. Hilaria, XII Augusti, saltem secundum Officia istius ecclesie propria recusa anno 1638, ubi in tertia Lectione secundi nocturni de ipsis hac annuè recitantur: Quo die (pridie Id. Augusti) etiam Quiriacus, Eutychianus, Largio, Crescentianus, Carito, Philadelphus, Petrus unà cum piis feminis, Nimmia, Juliana, Diomeda, Leonide, & Agape, atque aliis tredecim pro Christi nomine capitis obruncatione necati sunt. Ceterum cum eodem die necati sint, quo sancta Hilaria, non potest dies Augusti XII magis verè illorum, quam Hilarie natalis esse; ut colliges ex Commentario nostro previo ad Acta S. Afræ num. 47. Vide etiam que jam dedimus de S. Hilaria. Porro jam dictis nominibus tria superaddi reperit Velferus in laudato suo Commentario ad num. 83, Emblasium videlicet, Euriam, & Faustam. Ipsum adi, si lubet, vel à num. 80 de Martyribus his eruditè multa differentem. Nos ad inventionem redimus.

repositio
corporum
post primam
inventionem,

8 Primam illam fuisse, qua sub Eginone contigit; quia de alia priore nihilo scitur amplius, quam de ulla precedente Martyrum eorundem translatione. Quod ne cui videatur incredibile, cum accidisse credatur in basilica, qua diu post illorum agonem primamque sepulturam condita fuit, observari velim ex sententia Velferi loco citato primum timidè proposita, deinde validius confirmata Rerum Augusto-Vindelicarum lib. 7 ad annum Christi 303, arcam illam, seu spatium quod postmodum occupavit illa basilica, condendis Christianorum corporibus dudum antè fuisse dicatum, quam ulla ei-cæperit ecclesia inædificari. Tum istis sepulti fuisse creduntur Martyres nostri; neque postea reperti, cum basilica loco imponeretur; quia fodi tum solummodo solet, ubi jacienda sunt adificii fundamenta intactis fundi spatiis intermediis, in quibus eorum tumulus facile potuit delitescere quantumvis diu. Ubi autem inventa sanctorum Martyrum corpora reposuerit Eginone, docet Khammus Hierarchia Augustana part. 1, pag. 62, simul asserens, ea fuisse numero triginta tria, inter qua numerari puto etiam illa, qua iterum inventa fuerant sub Embricone, de quibus Chronica Augustensis apud Freherum tom. 1, pag. 348 ad annum Christi 1064: Ecclesia S. Udalrici & S. Afræ à fundamentis incipit. Sanctorum corpora multa inveniuntur: docet, inquam ibi Khammus, quod Eginone ex iis corpus S. Dionysii episcopi Augustani, & S. Cyriaci martyris... nec non alia septem ex eadem societate sanctorum Martyrum integra corpora selegit & postmodum prædicta corpora... sub altare honori S. Dionysii... dicatum honorificè collocavit, ceterorum viginti quatuor Martyrum ossibus in locum suum priorem repositis.

secunda in-
ventio, an.
1258,

9 Currente interim (pergit idem) ferme seculicentennio, crebra infortunia S. Dionysii episcopi memoriam sepulcri penitus sepelierunt; donec anno mcccviii sacræ ejus exuvie sub destructo altari unà cum corpore S. Quiriaci in plumbeo sarcophago simul asservatæ, & prædicta alia corpora VII sanctorum Martyrum in ligneo sarcophago collocata, inveniuntur, Hartmanno episcopo die 1 mensis Septembris jam dicti anni mcccviii altare novum in honorem SS. Dionysii & Quiriaci consecrante, & ad altare recens erectum

memorata IX corpora (nimirum duo in suo plumbeo, alia verò VII sanctorum Martyrum corpora in suo ligneo sarcophago decenter disposita) transferente. Hinc quotannis Augustana ecclesia per Officium ecclesiasticum non servat S. Dionysii martyrii, sed prædictæ translationis diem xxvi Februarii recurrentem, Alexandro IV summo Pontifice, anno sui Pontificatus IV ad memoratum diem xxvi Februarii indulgentias speciales imperpetuo. Uti & à nobis dictum Februarii tom. III, pag. 633. *Mirari me tamen fateor sejunctam tot mensibus ab altaris consecratione translationem.*

10 Illustrantur hæc per descriptionem inventionis tertia, que contigit anno 1466 sub abbate Michaële Stambam, ad novam & laxiorem basilicam fundamenta moliente. De hac ita Sigismundus Religiosus, tum vivens, Augustani Chronici ecclesiastici part. 2, cap. 6: Dum quoque altare S. Dionysii, seu Hylariæ dictum (nam sic appellari jam vulgo cæperat) removendum esset, in eo quoque reperitur plumbeus sarcophagus, repositus reliquiis Sanctorum, qui per dominum abbatem & Conventum, processione facta, inferretur sacrario; aperientesque cum tremore, charitam talem inveniunt: "A Christi Incarnatione, mcccviii consecratum est illud altare à venerabili Hartmanno episcopo Augustensi in honorem sancti martyris & episcopi Dionysii, fratris S. Hylariæ, & sancti Quiriaci martyris de societate S. Aphræ, quorum corpora simul sunt, reperta. Repositæ sunt verò in præfato altari, reliquiæ istorum Sanctorum, &c. N. (significat Sigismundus hic posita fuisse singulorum nomina: nam subdit:) Et sic schedula specificabat triginta duas particulas. Item in tumba post altare inveniuntur septem corpora sanctorum Martyrum, qui simul pro Christo martyrium subierunt.

11 Hæc Fratres legentes, & simul duo sigilla anno 1486: episcopi præfati cernentes, mirati sunt; & consilio habito, præfixa die prius populo ac clero, cum ingens multitudo convenisset, processione ordinatâ, induviis ornati Fratres ad tumbam accedunt, licentiâque datâ cæmentariis, aperitur, & invenitur tabulatum ligneum, quasi nuper locatum, interiùs albo lineo panno circumductum, desuper sigillum episcopi, & præfata Sanctorum corpora. Quali tripudio populi prius deosculata, post sacrario illata sint, incredibile est... Sequentibus diebus altius fodiendo, invenerunt ligna jam putredine absumpta, ligamentaque ferrea, quibus connexa fuerant, integra, circaque illa, ossa ascendenti penè ad triginta corpora. Hi fuerunt isti Martyres, tempore Eginonis abbatis revelati, de quibus superius mentio facta est. Translationem denique S. Dionysii aliorumque legi ab Alexandro Papa confirmatam, licet quilibet Martyr sit per se in catalogo Sanctorum proprio sanguine ascriptus. *Hællenus ille. Schedula anni 1250, de qua hic meminit, non sine aliqua discrepantia, tota recitatur Germanicè apud Stengelium in Chronico ecclesiastico Augustano vernacule edito, lib. 1, cap. 8, & Latine apud Khammum Hierarchia Augustana part. 3, pag. 81: utrobique verò dicuntur reliquiæ in scheda memorata fuisse in isto altari inclusæ ipso die dedicationis ejusdem altaris; inter alia autem Sanctorum in ea recensitorum nomina leguntur B. Largio, Crescentianus, Eutychianus, Charito, Philadelphus, Petrus; Nimmia, Juliana, Diomeda, Leonide, Agape & alii tredecim, quorum nomina Deus scit, omnes uno die palli. Hunc thesaurum in eadem basilica mansisse testatur anno 1483 Sigismundus*

ac tertia

E

anno 1486:

F

A mundus in appendice Chronici : subinde in varias
preiosasque lipsanthebas fuisse partim divisum,
excusis earum formis , ostendit Hertfelderus in

Basilica SS. Udatrici & Afræ à pag. 65 usque
ad 140.

AUCTORIBUS
P. B.

DE SANCTIS MARTYRIBUS NICOMEDIENSIBUS
ANICETO COMITE, PHOTINO SEU
PHOTIO, AC PLURIBUS ALIIS.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. P.

Cultus, elogium, confanguinitas, tempus martyrii, Acta.

FORTE
ANNO
CCCVEL
CCCVI.
Publica apud
Græcos
SS. Aniceti
ac Photii
veneratio :

Uobus hisce, quos modo nomi-
navimus, Martyribus publi-
cum cultum deferunt Latini
pariter ac Græci. Menologium
Sirleti ita eos hoc die memorat:

Natalis sanctorum martyrum
Photii & Aniceti, qui sub Diocletiano imperato-
re apud Nicomediam Christum confessi, multos
& varios cruciatus pertulerunt. Menea magna im-
pressa ambos etiam annuntiant; atque his versu-
culis eorum palmam canunt:

Πῦρ Ἀνικητῶν σὺν Φωτίῳ τῷ Φωτίῳ,
Οὗς Φωτὸς οἶκ' ὡς ἀνικητὸς Φέγει.

Cum Photio Anicetum atrox ignis vorat,
Invicta tollit pectora hiic lucis domus.

2 Alludit poeta ad nomina propria Aniceti ac
Photii: quorum primum si referas ad verbum vi-
ncō, id est, vinco, supero, & ad alpha privati-
vum, quod eidem nomini preponitur, attendas,
reddi poterit Latine invictus vel insuperabilis. Se-
cundum verò, attenta voce Græca Φῶς, Φωτὸς,
id est, lux vel focus, poteris ita interpretari La-
tine, quasi Photius sit lucidus vel fulgidus, ut
sensus sit, invictos hosce Athletas ab igne terreno,
quo martyrium consummarunt, ad lucida cele-
stis aula atria evolasse. Observa obiter, ambos
etiam signari hoc die in Typico S. Sabba, ut vo-
catur; apud Possavinum autem tom. 2 Apparatus
sacri, ubi exstat Kalendarium Ruthenorum,
pag. 368 mentio fit solius Mart. Photii. Supple-
mentum porò nostrum Sirmondo-Chiffletianum ad
Menea excusa, sic habet de loco publica eorum
venerationis Constantinopoli, ex Sirmondi manu-
scripto: Τελεῖται ἡ ἑορτὴ τῶν ἁγίων ἀδελφῶν
ἁγίων μαρτυρῶν τῶν ὄντων ἐν τῷ Σεβαστιῳ. Id est:
Celebratur eorum solennitas in sanctissimo eorum
oratorio, quod est in Strategio. Cangius Constanz-
tinopoleos Christiane lib. 1 pag. 80 varia te do-
cebit de Strategio. Mitto dicere, quod ambo hoc
etiam die inscribantur in apographis nostris Græ-
cis Meneorum bibliotheca Ambrosiana, Menolo-
gio Slavo-Russico Sparwenfeldiano, ac Martyro-
logio nostro Arabico-Egyptio. Græci in Meneis
magnis suum Officium sacrum partim de illis,
partim de S. Maximo (de quo dicitur die XIII
hujus cum Martyrologio Romano) recitant:

3 Synaxarium è Menologio, jussu Basilii im-
peratoris collecto, illos die XI hujus refert, & se-
quente honorat elogio, quod Græcè excusum est
ad calcem tomi primi hujus mensis Augusti pag.
665; Latine autem redditum sic sonat: Photius
& Anicetus Christi martyres, imperante Diocle-
tiano, exstiterunt. Erat autem Photius Aniceti
ex fratre vel sorore nepos. Dum verò Diocletio
Augusti Tomus II.

nus Nicomediæ coram congregato populi cœtu,
omnis generis tormenta in medium proferret, ac
minaretur, si quis sese Christianum profiteretur,
eum morte plectendum; Anicetus, qui præfens
aderat, Christianum se esse magna voce exclama-
vit: & comprehensus, vehementer cæsus est; ac
feras, quæ adversus eum dimittebantur, ovibus
esse mansuetiores demonstravit. Fufis deinde præ-
cibus, Herculis statuam contrivit. Acceptâ autem
sententiâ, ut capite plecteretur; ubi jamjam illum
amputandum esset, manum licitoris aridam fecit
precibus. Tunc accurrens Photius, osculum ei
dedit, ac comprehensus, unâ cum illo vincus
est: & postquam variis ambo fuissent affecti cru-
ciatibus, tandem igne martyrium consummarunt.
Habet hic lector compendiosam Actorum ideam,
quæ postea dabuntur.

4 Dicitur supra Photius Aniceti ex fratre vel
sorore nepos; in Græco quippe istius Synaxarii
textu asseritur hujus ille fuisse ἀδελφῶν; nomen au-
tem illud univocè significat filium fratris vel soror-
is: de qua re agunt Lexica Græca. Acta biblio-
theca Casarea Vindobonensis, de quibus infra,
Martyrium bibliotheca Vaticana, ac Menea ma-
gna typis edita scribunt S. Photium extitisse S. A-
niceti ἀδελφῶν, alia quidem voce; sed quæ e-
jusdem cum jam dicta significationis sit, atque ad-
eo filium fratris Aniceti vel sororis, seu Aniceti
ex fratre vel sorore nepotem, ut non satis intelli-
gamus, quæ de causa Raderus noster in sua isto-
rum Meneorum interpretatione, quam manuscri-
ptam asseruimus, vocem ἀδελφῶν restringens, S.
Photium vocet S. Aniceti è sorore nepotem. Tunc,
inquit, nepos illius è sorore Photius accurrit, &
avunculum complexus, & patrem & servatorem
suum & avunculum appellabat. Et verò vox
ἑτεροῦ, quæ dicitur in allegatis Meneis S. Photius
compellasse S. Anicetum, patrum aequè ac avun-
culum univocè significat. Martyrologium Roma-
num Photium vocat Aniceti fratrem, uti & com-
pendium Actorum apud Surium vulgatum ad di-
em 2 Septembris; quod ideo in hisce fortassis ac-
ciderit, quia pro voce ἀδελφῶν vel amanuenses
scripserint, vel interpres legerit ἀδελφῶν, quæ
fratrem denotat.

5 Quidquid sit, videtur esse potior ratio pro quæ inter
superiore significatione, duobus diversis terminis, illos fuit.
idem tamen significantibus, expressa. Dicta con-
firmantur ex Onomastico Julii Pollucis Græco-Lati-
nè excuso Amstelodami anno 1706, in quo lib.
3 cap. 2 pag. 277 ita legitur: Οὗ ἡ ἀδελφῶν ἡ ἀ-
δελφῶν υἱός, ἀδελφῶν υἱός. Fratris vel sororis filius,
consobrinus. Præmiserat ibidem: Οὗ ἡ πατρός ἀ-
δελφῶν, ἑτεροῦ. Οὗ ἡ μητρός ἀδελφῶν, ἑτεροῦ. Pa-
tris

AUCTORE
J. P.

tris frater, patruus . . Matris verò avunculus dicitur. Et loco citato pag. 279 : Α'δελφῶν παῖδες, ἀνεψιοί, εἴτε ἐκ πατρὸς ἀδελφῶν εἴεν, εἴτε ἐκ μητρὸς ἀδελφῶν, εἴτε ἐξ ἀδελφῶν καὶ ἀδελφῆς. Fratrum liberi, consobrini dicuntur, sive ex fratribus eodem patre progenitis, vel uterinis fuerint, aut ex fratre vel sorore. At tricus hisce grammaticilibus valere iussis, ad publicum sanctorum Pugilum nostrorum cultum redeamus.

Cultus eorum cum pluribus aliis apud Latinos.

6 Soli quidem in Tabulis Græcis, quas antea protulimus, SS. Anicetus ac Photius nominantur; sed plures alios anonymos eisdem adiciendos esse, præter exemplaria inferius in Annotatis indicanda, testantur Acta, quæ daturi sumus; in quibus etiam agitur de adibus sacris. Interim ea non apud Græcos dumtaxat mansit, sed etiam transiit ad Latinos, in quorum Fastis non sine amplissimo apud mortales sui honoris incremento inscribi merere. Molanus quippe ad diem hodiernum Usuardo suo anni 1573 è Græcis Tabulis ambos adjecit his verbis: Die duodecima, sanctorum martyrum Photii & Aniceti. In Martyrologio autem Romano eis adduntur plures alii innominati, & sic recitantur: Nicomediæ sanctorum martyrum Aniceti Comitis, & Photini ejus fratris, cum aliis pluribus, sub Diocletiano imperatore. Observe primò, pro Photio cum hic tum in Actis apud Surium scribi Photium. Secundò, S. Anicetum ibidem etiam vocari Comitem: de quo titulo si quis plura scire desiderat, consulere potest auctores, quos citavi tom. v Julii, die xxii in Commentario prævio S. Josephi Comitis § 2, pag. 242. Ceterum à nobilitate generis Sanctus etiam commendatur apud Surium, nec non in apographis nostris San-Maximiniano Trevirensi, Bodecensi, ac Velsariano. Tertio, de Martyribus hisce, quos in Synaxario Basiliano die xi hujus, alibi verò signatos die xii indicavimus, sic statuunt Acta apud Surium: Passi sunt autem sancti martyres Anicetus & Photinus cum aliis multis quarto Nonas Septembris. Consentiant Mss. nostra Bodecense ac San-Maximinianum Trevirensis. At si tunc verò passi fuerint, nescio quid cause sit, cur unanimi penè omnium sacrarum tabularum, quas supra enumeravi, consensione referantur hac die xii Augusti. Quid verò statuendum de anno martyrii?

C
Difficultates

7 Baronius ad annum Christi 311, num. 17 accenset nostros Athletas alios, qui Nicomedia sub Maximiano martyrii coronam sunt consecuti; non quod isto anno sint passi; sed quia, quo anno essent passi, non constabat, rejecit eos in ultimum persecutionis Diocletiani annum, secundum ea, quæ ibidem præmiserat num. 15. Quod verò, ait num. 17, ibi tum Diocletianus olim, ut dictum est, postea verò Galerius Maximianus degere consueverunt, inde accidit, ut Nicomediensis civitas præ cæteris aliis haberetur celebris sanctorum Martyrum carnificina. Verum cum crebra ex dictis fuerit eorum in ista civitate commemoratio, extundi inde nequit annus martyrii SS. Aniceti ac Photii, quod Acta memorant tunc accidisse, quando ibidem degebat Diocletianus imperator. Dispicendum itaque est, an annus ille aliunde determinari possit. Passio Velsari Ms., cujus apographum habemus, sic incipit: Anno secundo Diocletiani imperatoris ingens adversus Christianos persecutionis furor exarserat. Hac de causa multi Christianorum veri Dei relinquentes cultum profana sacrificia idolis immolabant. Plurimi verò propter vanam hominum gloriam sacras Scripturas ignibus exurebant. Velsariano apographo con-

sonat San-Maximinianum Trevirensis ac Bodecense; quamquam hoc ultimum vocibus aliquantulum ab istis discrepet. Eundem etiam annum notat Vaticanum Ms. Græcum in exordio narrationis martyrii, dicens: Ἐτὸς δευτέρῃ βασιλεύοντι Διοκλητιανῷ. Compendium verò apud Surium: Cum Diocletianus in civitate Nicomedia coram multitudine populorum &c. Annus non exprimitur cum ibi, tum in Martyrio è bibliotheca Casarea Vindobonensi, ac Menais Græcis impressis.

8 In favorem porro Actorum, quæ annum illum Diocletiani imperatoris secundum signant, hæc consideramus, & sic illum explicari posse existimamus. Anno Christi 302 Diocletianus adversus Christianos exarsit in Oriente degens, urstique impia sacrificia sub pœna virgarum, missis etiam edictis, ut milites superstizioso illo ritu se contaminarent, nisi exauctorari vellent. Atque hæc quasi præludia fuere famosissima illius ac tragica persecutionis, quæ anno proximo 303 sævit. Quomodo verò, ac quas ob causas ea peracta fuerint, quæ anno 302 accidisse obiter indicabam, pluribus deducit Tillemontius tom. 5 Monumentorum ecclesiasticorum art. 7. Fuerit itaque ac ponatur in gratiam Actorum, quæ dixi, annus Christi 302 Diocletiani imperatoris tum tolerabilis sævientiæ primus. Hunc excepit annus 303, qui etiam si Diocletiani universalem ac famosam contra Christianos persecutionem moventis fuerit primus, respectu tamen levioris istius, quam atrigi, secundus vocari cur non possit? Quidquid sit, sic vocetur tantisper ob Acta, quæ memoravi. His itaque positis cohærebunt quæ narrabantur de exustis igne Scripturis sacris. Verum quoniam modo funestissima illa scena Nicomedia aperta sit à Diocletiano & Maximiano Galerio ibidem degentibus, audiamus breviter è Lactantio libro de Mortibus persecutorum cap. 13: Inquiritur, inquit, peragenda rei dies aptus & felix, ac potissimum Terminalia deliguntur, quæ sunt ad septimum Kalendas Martias. Qui dies cum illuxisset, agentibus consulatum senibus ambobus octavo & septimum, repente adhuc dubia luce ad ecclesiam profectus * cum ducibus & tribunis & rationalibus venit; & revulsis foribus, simulacrum Dei quaeritur. Scripturæ repertæ incenduntur &c.

* 1. præfectus

9 Sed ad annos subsequentes procedamus, ac expendamus cuinam ex illis SS. Aniceti ac Photii mors pro Christo obita innecti possit secundum ea, quæ in illorum Actis referuntur. Affirmant Acta, Martyrum certamen triennio perdurasse. Nam secundum exemplar Casareum infra apud nos num. 4, Postquam eos flagris cecidisset (Diocletianus) ac vulnera eorum sale irrigasset, trium annorum tempore neglectos reliquit. Post autem accensò balneo &c. Apud Surium sunt ista: Triennio autem expectato, iussit publicas thermas &c. In triennio autem illo consentiunt etiam Menais Græca; & si apographis nostris Velsariano, San-Maximiniano Trevirensi, ac Bodecensi credimus, expleto quidem. Jam verò quoniam mensis primò initi certaminis exploratus nobis non est, demus illi menses Martium circiter vel Aprilem, vel, si mavis, æstatem anni 303; quibus si accensas prædictum triennium, pervenies ad annum 306; quod triennium erit expletum, prout volunt allata apographa, si agonis sui cursum consummarint Heroes nostri quarto Nonas Septembris. Prædictus Monumentorum ecclesiasticorum collector tom. 5 artic. 31, Martyrium Pugilum nostrorum eidem, quem fixi, anno innecti posse censet, si aliquam habere velimus rationem eorum, quæ dicunt illo-

1425

A rum Acta, ac Meneae. Atque haec quidem, quae diximus, procedunt secundum narrationem Actorum; sed superiore eorumdem difficultate utcumque explanata, nova ac major difficultas in eisdem se offert, quam cum isto anno combinare non possumus.

figendo

10 Diocletianus anno 305 Kalendis Maii Nicomedia seu in eiusdem territorio se abdicavit imperio; quem annum etiam assignant ipse Tillemontius in tabula chronologica ad calcem tom. 5 pag. 810, & Pagius in Critica Baroniana ad dictum annum num. 6. Ad haec imperator ille, deposita purpura, tunc non mansit Nicomedia, sed inde se contulit ad patrium solum, uti ex Eutropio refert idem Monumentorum collector tom. 4 art. 22 pag. 52; id est, in Dalmatiam, in qua Salonam secessit, ut privatam vitam viveret. Sed audiamus ipsum Eutropium, qui inter Romanae historiae scriptores Graecos minores in Breviario suo sub finem capitis 9, à pag. 127 editionis Francofurtensis anni 1590 ita loquens inducitur in Latina versione: Cum ingravescente aëvo parum se idoneum Diocletianus moderando imperio esse sentiret, auctor Herculio fuit, ut in privatam vitam concederent. cui aegrè collega obtemperavit. Tamen uterque una die privato habitu imperii insigne mutavit; Nicomediae Diocletianus, Herculus Mediolani. Concesserunt tum Salonas unus; alter in Lucaniam. Diocletianus privatus in villa, quae haud procul à Salonis est, praclaro otio fenuit.

expenduntur.

11 Haec quomodo combinari possint cum Meneis, nec non cum Actis apud Surium, quae citat Tillemontius tom. 3 art. 31, non intelligimus. Apud Surium quippe sic dicitur: Diocletiano venienti ad thermas Sancti dixerunt: Nos in omni certamine victores sumus. Tu autem confusus, in Dei famulos poenas excogita novas. Tunc iussit magnum caminum fieri, quo posset multam turbam Christianorum colligere. Quo praeparato &c. Deinde passi sancti martyres, id est martyrio coronati, memorantur quarto Nonas Septembris. In Meneis sunt ista: Diocletianus excogitat caminum. in quem Sancti immitti finem certaminis & victoriae coronas acceperunt. Haec Nicomedia scilicet egerit Diocletianus anno 306, quando jam dudum erat in Dalmatia secundum ea, quae diximus. Non coherent. Quamvis autem Actis censuram inurat Tillemontius, potuisset tamen verbulo tangere illam difficultatem; quae etiam laborant alia nostra exemplaria; de quibus statim agemus. Quae cum ita sint; si Martyres, Diocletiano Nicomedia commorante, vita cursum

C consummarint; dicendum erit, id non accidisse post mensem Aprilem anni 305; sin verò Diocletianus in eorum consummatione martyrii imperiè in Acta sit intrusus, tunc illud potuit accidisse anno 306, Galerio Maximiano imperante.

12 De Actis occurrunt haec notanda. Græca, Acta quibus apponitur in nostro apographo nomen bibliothecæ Vaticanæ ex codice 1671, hunc praferunt titulum: Μαρτύριον τῶν ἀγίων μαρτύρων Φωτίου καὶ Ἀνικητοῦ, καὶ τῶν αὐτῶν μαρτυροσάντων. Id est: Martyrium sanctorum martyrum Photii & Aniceti, & eorum qui cum ipsis martyrium perpessi sunt. Incipiunt: Ἐτῆς δευτέρου βασιλεύοντος Διοκλητιανῆος ἡν ποιεῖ μανία τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν Χριστιανῶν. Hoc est: Anno secundo Diocletiani imperatoris multa erat gentilium adversus Christianos insania. E tribus autem egraphis Latinis unum indicatur ex Bodecensis cœnobii Ord. Regular. S. Augustini diceces. Paderborn. Passionali pergameno Ms. insigni mensis Septembris fol. xv. Aliud insuper habemus Passionis apographum ex Ms. S. Maximini Treveris signatum; quibus duobus adde tertium ex Ms., uti apponitur, M. Velferi vetustissimo, quod indicatur in fine mutilum. Nominabam tria exemplaria; sed unum verè poteram dicere propter convenientem materiæ ac formæ concordiam, quam habent. Auctor eorum anonymus; sed quisquis ille fuerit, adeo suam narrationem disposuit, composuit, ac tot variationibus mirificis infarsit, ut multum de genio Metaphrastico habere nobis videatur; ut proinde sciatius esse censuerimus, Acta huiusmodi non imprimere, praesentim cum eorum substantia in historia compendiis videri possit.

13 Surianum, cui hic titulus praefigitur, Martyrium SS. Aniceti Comititis, & Photini fratris eius cum sociis, ut habetur in antiquissimo Ms. codice, hic non recudemus; cum consentiat in substantia cum compendio; quod Græco-Latinè sumus daturi. Asservatum illud fuit apud nos inter alia Græca exemplaria, quae ad Augustum mensem pertinent, descriptaque sunt è codice Ms. bibliothecæ Casaræ Vindobonensis; de quo Lambecius in Commentariis istius bibliothecæ lib. 8 pag. 100 & seqq. Ceterum hoc titulo insignitur: Μηνὶ Ἀυγύστῳ ἱβ̄ Μαρτύριον ἐν σωτόμῳ τῶν ἀγίων μαρτύρων Ἀνικητοῦ καὶ Φωτίου. Id est: Mense Augusto, die XII Martyrium in compendio sanctorum martyrum Aniceti & Photii. Illud itaque Latinitate donabimus, tum quia haftenus editum illud non novimus, tum quia breviter Sanctorum pro Christo exantlata certamina representat; id quod etiam faciunt Meneae magna Græca.

E **F**

COMPENDIUM MARTYRII

Auctore anonymo

E codice Ms. bibliothecæ Casaræ Vindobonensis. Interprete I. P.

Διοκλητιανὸς ὁ βασιλεὺς ἐν Νικομηδείᾳ τῇ συγκλητικῇ δημοκρασίᾳ καὶ Χελσιανῶν, καὶ βασιανιστηλίων ἀλλήθως εἰς μέσον περτεθέντων, καὶ πάντων κλονηθέντων καὶ φόβῳ συναρτηθέντων, ὁ ἀγαθὸς Ἀνικητὸς ἀδελφιδὸν ἔχων τῶν ἀγίων Φωτίου, διαχρίσας μέσον τὸ ὄχλον, κατεγέλασε τὸ θεῖον τῶν βασιλέων καὶ τῶν ἀπειλῶν αὐτῶν, καὶ ὡμολόγησε μεγαλοφώνως τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἐν παύσει τῆς Ἰουλιανῆς Αυγύστης Tomus II.

D Um Diocletianus imperator Nicomediae publice ad concionem diceret adversus Christianos, ac multitudo tormentorum in medium proferretur, omnesque commoverentur ac metu constringerentur, S. Anicetus, qui sanctum Photium habebat è fratre vel sorore nepotem a, mediam pertrumpens turbam, imperatoris audaciam & minas explisit, Christique nomen magna voce confessus est, liberè ac

S. Aniceti
farenti Diocletiano se
opponens

A. ANONYMO.

ac divinis in rebus peritè edocens principio carentem atque sempiternam generationem, nec non dispensationem, quæ extremis temporibus propter hominum salutem facta est, enuntians, arguit & infamiâ notavit nominatim stultum deorum gentilium errorem, exposita cujuslibet impuritate. Quæ verba à S. Aniceto prolata ubi audiret Diocletianus, videretque populi multitudini verbis Martyris confitentis fixum sedere animo, fidei Christi inhærere; furore ardens scidit fibulatorium b suum; jussissetque, ut multitudo exercitûs detinuisset ac è medio sustulisset eos, qui Christi confessioni suffragabantur, nisi Placidus militiæ dux suavisset ei, à furore ut defisteret.

variis tormentis excarnificatur: cui se jungit S. Photius.

b

2 Sanctus itaque Anicetus nervis bubulis cæditur ad ossa usque, ac objicitur leoni longè maximo, ita ut præ timore ac rugitu belluæ S. Anicetus multo sudore perfunderetur. Quem conspicatus leo, dextro pede & lingua sudorem vultus ejus tamquam spongiâ absterfit. Tunc Sanctus Deum oravit, de tam magno hoc miraculo gratias agens. Dumque compleret preces, factò terræ motu, humi concidit idolum Herculis, atque in pulverem redactum est, collapsâ simul septemtrionali parte civitatis; ita ut multi gentiles casui immortui fuerint. Post hæc S. Anicetus gladii sententiâ multatur; at licitori enfem elevanti ut Sancti caput amputaret, immobilis hæsit manus. Deinde alligatur rotæ, cui subtracta erat lignorum strues; membrisque diffractis c, dum combureretur, oravit. Et statim vincula ipsius soluta sunt, ac rota stetit immobilis, ignisque extinctus est.

B

c

3 Iterum autem in ollam igne succensam ac bulientem projectus, angelum Domini videt, sese qui fusciperet, ardoris æstum adinstar aquæ frigidum redderet, seseque illæsum conservaret. Diocletianus hæc conspicatus maledictis ac diris incelsit deos suos. Tunc verò S. Photius accurrens, Dei Athletam ac patrum vel avunculum suum Anicetum deosculatus est, Diocletiani imperatoris infaniam, erroremque deorum ejus reprehendens. Postea torques ferreos Sanctorum pedibus circumponunt, & in carcerem conjiciunt. Egressis autem è carcere Sanctis occurrens sanctus martyr Lucia d vinculis confrictus, unâ cum discipulis suis, osculo salutem impertit, ac in fide Christi eos confirmavit. Post hæc raduntur, ignis ardore cruciantur, atque in theatro ita lapidantur, ut sub lapidibus contegerentur; sed illæsi tamen permanent. Ad hæc, ligna pedibus eorum injicientes distrahi illos fecerunt ab indomitis equis: at vinculis suis disruptis, erecti steterunt, ac laudabant Deum.

Variis aliis cruciatibus

d

4 Postquam autem eos flagris cecidisset Diocletianus ac vulnera eorum sale irrigasset, trium annorum e tempore neglectos reliquit. Post autem accenso balneo, quod Antonini vocant, per triduum, Sanctos in illud injecit. Qui dum orarent, dissoluta sunt marmora f, & multitudo aquarum emanavit, ita ut quasi in roscido paradiso versarentur. Ad hæc, caminum instruxit instar fornacis validis suffultum columnis; quem ubi accendisset, Sanctos in illum injecit. Sancti verò sic orabant: Gratias tibi agimus, & glorificamus te, Domine Jesu Christe, Fili Dei unigenite, quia nos dignatus es honore veniendi ad hoc egregiæ confessionis tuæ stadium; tu Domine, qui manus tuas immaculatas in cruce extendisti, & contrarium animabus nostris inimicum & hostem occidisti, ne nos peccatores & inutiles servos tuos averte, sed suscipe animas nostras, & cum Sanctis tuis colloca. Da item, Domine, mundo pacem tuam, iis qui te ignorant cognitionem præbe, Domine, ut cognoscentes te, & sanctissimum Patrem

gloriosè suscipiantur;

e

f

σφως τῶ ἀναρχον ἢ αἰθῆον γέννησιν θεολογίας, ἢ τῶ ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶ ἄνθρωπων σωτηρίαν γενόμενῳ οικονομίᾳ διαγορεύσας, ἐλέγξας καὶ σκληροδύσας κατ' ὄνομα τῶ ἁγίων ἢ ἐκλήτων ματαίαν πλάνην, διεξελθὼν ἐκείνας τῶ ἀκαθαρσίαν ὄντων ῥημάτων ἀκρίτως ὁ Διοκλητιανὸς ἢ ἀγία Ἀνικήτη διεξείοντο, ἢ τὸ πλῆθος ἢ λαὸς συνομολογῶν βλέπων τοῖς ῥήμασι ἢ Μάρτυρο, καὶ ἐμμένειν τῇ ἢ Χρυσῆ πῖσει συγκαταπέμμενον, ὑπερξέσας τῶ θυμῷ ἔρχισε τῷ Φιβλατώριον αὐτῆ, καὶ ἐκέλευσε τὸ πλῆθος ἢ στρατόματῳ καταχεῖν καὶ ἀνελεῖν τὰς συγκαταπεμμένας τῇ ἠμολογίᾳ ἢ Χρυσῆ, εἰ μὴ ὁ στρατηλάτης Πλακίδας μετέπεισεν αὐτὸν λῆξαι ἢ θυμῶ.

2 Τύπτεται ἔν ὁ ἄγιος Ἀνίκητος βενδύσας μέγχευ ὁπέων, ἢ πῶς βιάλλεπαι λέοντι παμμεγεθεσάτω, ὡσεὶ λῶπὸ ἢ φόβος ἢ βρυγμῶ ἢ θηρὸς ἰδρῶπι πῶλῳ περιχέθηται ἢ ἄγιον Ἀνίκητον. Ὀνπινα καπδῶν ὁ λέων, τῷ δεξιῷ ποδὶ ἢ τῇ γλώσῃ ἢ ἰδρῶτα ἢ πρὸς ὡπὸς αὐτῆ δίκην σπύγγης ἀπέμαξε. Τότε ὁ ἄγιος ἠύξατο τῷ Θεῷ, δὶχαιρῶν δὴ τῆ τῆ τῆ μεγάλῳ θαύματι. Ἐπὶ ἔν τῇ πηρώσει τῆ δὶχῆς σεισμῶ γεγονότῳ, ἐπιπτε τὸ ἐδάλλον ἢ Ἡρακλέους, καὶ ἐβῆτο κόνις· ἀλλὰ μὲν ἢ τὸ βόρειον μέρος τῆ πόλεως, ὡσεὶ πῶλῳ ἢ ἐκλήτων λῶπῶν ἐν τῷ συμπώματι. Μετὰ ἔπο λαμβάνει τῶ δὲ ἢ ἕξιφες λῶπῶσιν ὁ ἄγιος Ἀνίκητος, καὶ ἢ θημῆς τῶ σπῆδῳ ὑψώσαντῳ λῶπῶν τῆ ἄγιον, ἢ χεῖρῳ αὐτῆ ἀκίνητῳ ἐμεινε. Δεσμεῖται ἔν αὐτῆς δὴ τῆ πρὸς πυρῆς ὑψώσαντῳ, καὶ ἐμμελιζήθη ἢ καὶ ὁ μῶν ἠύξατο. Καὶ δὶθῆως ἐλύθη τὰ δεσμά αὐτῆ, καὶ ὁ τρωχὸς ἀκίνητος ἔση, ἢ τὸ πῦρ ἐσβέσθη.

D

E

F

3 Σφενδονθεῖς ἢ πάλιν ἐν τῷ βρασμῷ ἢ ἐκκαυθέντῳ λέβητῳ, ὁρᾷ ἄγγελον Κυρίου δὶχόμενον αὐτῆ, ἢ βρασμὸν εἰς ὕδωρ μεταβαλόντα, ἢ αὐτῆ ἀβλαβῆ διατηρῆντα. Ταῦτα θεασάμενος Διοκλητιανὸς, ἐβλασφήμησε ἢ κατηρῆσάτο τοῖς θεοῖς αὐτῆ. Ὁ ἢ ἄγιος Φώτος τότε δραμῶν κατεφίλησε ἢ ἢ Θεῷ Ἀθλητῶν ἢ ἰδιον θεῶν Ἀνίκητον, ἐξέλεγχων Διοκλητιανὸν ἢ βασιλέα δὴ τῆ ματαιότητι ἢ τῆ πλάνῃ ἢ θεῶν αὐτῆ. Ἐἶτα περιήρασε τοῖς Ἀγίοις κλοιὰ σιδηρῆ τοῖς ποσὶν αὐτῆ, καὶ ἐν εἰκτῆ ἐμβάδυσαν. Ἀπερχομένων ἢ δὴ τῶ εἰκτῶ τοῖς Ἀγίοις, ὑπαντήσας ὁ ἄγιος μάρτυρ Δεκιανὸς δέσμιος μὲν ἢ μαθητῆ αὐτῆ, ἢ σπῆσάτο ἢ ἐπέλεξεν αὐτῆς ἐν τῇ πῖσει ἢ Χρυσῆ. Μετὰ ἔπο ξέοντι ἢ πυρὶ φλέγοντι, καὶ ἐν τῷ θεάτρῳ λιθοβολῆντι, ὡσεὶ καλυφθῆναι αὐτῆς ὑπὸ τῆ λίθων, ἀβλαβῆς ἢ διαμῆναι· ἐύλασε τοῖς ποσὶν αὐτῆ ἐμβαλόντες, ἐπίησαν σῦρσθῳ ὑπὸ τῆ ἄγιων ἰππων. Παύτων ἢ τῆ δέσμων αὐτῆ, ἀνέσθῳ καὶ ἐδόξαζον ἢ Θεόν.

4 Μασίξας πίνυν αὐτῆς, καὶ ἄλατι τὰς πηγάς καταρδύσας αὐτῆ, δὴ τῆ τῆ χρόνον ἀνεπιμελήτης εἶασε. Καὶ μὲν ἔπο ἐκκαύσας τὸ λεγόμενον λυτῶν Ἀντωνίνῳ δὴ τῆ ἡμέρας τῆς ἐνέβαλεν ἐκεῖ τὰς Ἀγίας. Εὐξαμένων ἢ αὐτῆ διελύθησαν τὰ μάρμαρα, καὶ ἀνεβλύθη πλῆθος ὑδάτων, ὡσεὶ εἶνα αὐτῆς ὡς ἐν παρρησίᾳ δροσισθεῖ. Κατασβύσσει ἢ πάλιν κείμενον χωνοειδῆ κίσει θηροῖς ἢ ὑποσηρῆ δεινοῖς ζομῆναι, καὶ ταύτῳ ἐκκαύσας, ἐνέβαλε τὰς Ἀγίας. Οἱ ἢ ἄγιοι ἠύξαντο ἔτως· Εὐχαριστήσῃ σοι καὶ δοξαλογηθήσῃ σε, κύριε Ἰησοῦ Χρυσῆ, ἢ ἢ Θεῷ μονογενῆς, ὅτι κατηξίωσας ἡμᾶς ἐλθεῖν εἰς τὸ σῶδιον ἔπο τῆ καλῆς ἠμολογίας σε, αὐτῆς, δέσποτα, ὁ ὁσπεῖνας τὰς ἀχρεῖντες σε χεῖρας δὴ τῆ σαυρῆ, καὶ ἢ ἀντικείμενον ἐχθρὸν καὶ πολέμιον ἢ ἡμετέρων ψυχῶν λῶπῶν τῆς, μὴ λῶπῶν τῆς ἡμᾶς τὰς ἀμαρτωλῆς καὶ ἀχρεῖς δέλεος σε, ἀλλὰ πρὸς δέξῃ τὰς ψυχῆς ἡμῶν, καὶ κατατάξῃ ἡμᾶς μὲν ἢ ἄγιων σε. Δὶς ἢ, Κύριε, καὶ τῷ κόσμῳ τῶ εἰρήνῃ σε, καὶ τοῖς ἄγιοῖς τῆ γνῶσιν πρὸς σε, δέσποτα, ἵνα γνόντες

G

A γνοντες σε, ἡ τ' ὑπερφύλιον σε πατέρα καὶ Θεὸν ἡμῶν, καὶ τὸ πανάγιον ἢ ζωαρχικόν σε πνεῦμα, σοθῶσι ἢ αὐτοί, ῥυσθέντες τ' ὀπλάνης ἢ ἀρχεκάκε δαίμονος, καὶ δοξάσωσί σε σὺ ἡμῖν, ὅτι δολόγητος εἶ, καὶ δεδοξασμένον εἰς τὸς αἰῶνας. Ἀμήν.

§ Καὶ μὲν τὸ δόξαδου αὐτὰς, πάντων βλεπόντων, παρέδωκαν τῷ Κυρίῳ τὰς θεολόγους ψυχὰς αὐτῶν ἐν εἰρήνῃ· καὶ ἡ τὰ σώματα αὐτῶν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἢ πύρῳ ἕως ἄστρος ἔκτισ, καθάπερ ζώντων, μὴ ἢ τριχὸς αὐτῶν καείσης. Κρεάχας ἔν χαλάσαντες σιδηροῦς, ἀνείληεν τὰ λείψανα τ' Ἀγίων οἱ Ἐπισημοὶ ὑποθέται, ὁθονίους τε ἢ μύροισι οἱ τῶν συγγενῶν κηδύσαντες, δημοσίᾳ παρέθηκεν. Οἱ ἢ Χερσιανοὶ ἀνθυμῆτος σιωδερμάντες, ὅλλω τῷ κάμινον ἀνεπλήρωσαν, κερζόντες μεγαλοφώνως, ὅτι Χερσιανοὶ ἔσμεν. Τὰ ἢ λείψανα τ' Ἀγίων μὲν χράνας πνῶς Δαλίπτος χωρεπίστωσιν ἀνδρῶν, ἐν διαφοροῖς τόποις ὑπὸ τῆς οἴκας δειμάμενον, κατέθετο. ἐξ ὧν εἰς ὑπόθεσι καὶ ὁ ἐν Δαφνύσῃ τῇ Χερσονήσῳ τ' Ἀγίων Ἀνικήτης καὶ Φωτίου· ἐν ὧν ἐπισημῶν περὶ φανῶν ἐπιτελεῖται ἢ μνήμη τ' Ἀγίων Μαρτύρων. Καὶ ἢ χράνας τ' ἰαμάτων αὐτῶν ἐπιχωρεύει ἐν αὐτῶν, ὧν τ' πρεσβείαις ἢ ἡμῖν ὁ Θεὸς παρέσθῃ τ' συγχώρησιν τ' ὀνημελημάτων, καὶ ἀξιώσῃ τ' αἰωνίων ἀγαθῶν αὐτῶν ἐπιτελεῖν ἐν Χερσῶν Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ὃ ἢ δόξα καὶ τὸ κερζῶσιν σὺ τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τὸς αἰῶνας τ' αἰῶνων. Ἀμήν.

tuum & Deum nostrum, nec non sanctissimum ac vivificantem Spiritum tuum, etiam ipsi salvi fiant, à deceptione dæmonis, qui malorum est auctor, liberati, teque nobiscum glorificent, quia benedictus es & glorificatus in secula. Amen.

§ Precibus finitis, videntibus omnibus; placitas Deo animas suas in pace Domino tradiderunt. Ac corpora eorum permanerunt in carbonibus ignis usque ad horam sextam veluti viva, ne vel capillo quidem eorum adusto. Tyranni autem ministri de missis ferreis fuscinis extraxerunt corpora Sanctorum; quæ eorum cognati; unguentis ac linteaminibus iusta solventes, publicè exposuerunt. Christiani verò sponte concurrentes totum repleverunt caminum, magna voce clamantes: Christiani fumus g. Post aliquot autem annos Dulcitus chorepiscopus inventa Sanctorum corpora in diversis locis, ubi oratoria extruxerat, deposuit; quorum unum, SS. Aniceto ac Photio sacrum, exstat in peninsula Daphnusa b: in quo illustri cum ritu annua sanctorum Martyrum memoria peragitur, frequente in eo gratia sanitarum unà cum ipsis inhabitante: quorum intercessionibus Deus etiam nobis præbeat veniam delictorum, dignosque faciat, ut sempiterna consequamur ejus bona, in Christo Jesu Domino nostro: cui honor & imperium cum Patre & sancto Spiritu in secula seculorum. Amen.

A. Anō- NYMO.
in fornacē
martyrium
ambo con-
sumant.
Corpora il-
lusa, plures
aliū convei-
si; cultas.

g

b

E

A N N O T A T A.

- a In Mss. nostris Trevirensi, Bodecensi, ac Velsariano vocatur S. Aniceti germanus. Vide quæ præmissa sunt in Commentario prævio num. 4 & 5.
- b Φιβλατώρον, περιβαλαίων Περσιόν, teste Suida; Fibulatorium, vestimentum Perficum; quod à fibulis, quibus constriungebatur, dictum videtur. Est enim Φίβλη, fibula; Φιβλάδου, infibulare, seu fibulis adstringere.
- c In Menais διατεμνόμενον τὰ μέλη, membris divulsis.
- d Inscrubitur Martyrologio Romano ad diem 7 Januarii, quo etiam habetur apud nos tom. 1 ejusdem mensis pag. 357; ubi notatur passus anno 312. De eo Baronius anno 311. Acta ejus collegit Tillemontius tom. 5 Monumentorum eccles. à pag. 474. Nihil de illo invenio apud Surium in compendio Martyrii Sanctorum nostrorum, nec in eo, quod est in Menais magnis. Ponitur tamen in nostro Ms. Vaticano.
- e Triennii istius tempus expensum est in Commentario num. 5.
- f In Menais est ἀδύμωνων διαρραγῶν, secessibus seu latibulis disruptis.
- g Hinc collige plures alios fuisse martyrii socios; sicut indicavimus in Commentario prævio num. 6. Quod confirmatur ac declaratur ex Actorum compendio Suriano, ubi hæc leguntur de Diocletiano: Tunc iussit magnum caminum fieri, quo posset multam turbam Christianorum colligere. Quo præparato, Christiani multi cum uxoribus & pueris ad martyrium currentes clamabant: Unum Deum colimus, Christiani fumus. In caminum igitur æstuantem præcipitati, manus ad cælum levantes dixerunt: Gratias tibi agimus, omnipotens Deus, qui nos per Unigenitum tuum ad istud martyrium congregasti. Extende, quæsumus, manum tuam, & suscipe animas nostras in æternam requiem, quam Confessoribus præparasti. Et hæc dicentes, animas Domino tradiderunt. In multis aliis cum SS. Aniceto ac Photino passis consentiunt apographa nostra Trevirensis San-Maximianum ac Bodecense. Difficultates circa ea, quæ supra Diocletiano tribuuntur, vide in Commentario prævio.
- h Daphnusa insula parva maris Ægei inter Samum & Lesbum sita, quæ & Thalusa Plinio, notatur apud Baudrandum.

DE S. EUPLO VEL EUPLIO DIAC.
ET MARTYRE

CATANÆ IN SICILIA,

J. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Memoria in Fastis, elogia; publica veneratio ex ædibus fa-
cris, miraculis, & hymnis; corporis status ac cultus apud
Trivicenses; ejusdem translatio.

AN. CCCIV.
Memoria in
Fastis sa-
cris,

Romanum Martyrologium, quo hodie dum utitur Ecclesia Dei, Sanctum hunc celebrandum annuntiat hac die, sic loquens: Catanæ in Sicilia natalis S. Euplii diaconi, sub Diocletiano & Maximiano augustis: qui cum diutissime pro confessione Domini torqueretur, tandem martyrii palmam gladio cædente percepit. Apud Græcos signatur aliis diebus; etenim in Menologio Basilii imperatoris, & in Typico sub nomine S. Sabbe vulgato, die x; in Menais autem magnis impressis, nec non in Menæo Chiffletii habetur die xi hujus mensis. Verum qua hic summatim retuli, pluribus & antiquioribus documentis nunc confirmanda & illustranda sunt. Atque ut à Græcis incipiam; in laudatis Menais ita illum memorant: Sancti martyris Eupli. Deinde autem annuntiationem illius sic repetunt: Memoria sancti megalomartyris Eupli. Subduntur isti versiculi:

Εκ τῆς εὐλῆς μὲν σέπλος Εὐπλῆος λείπεις,

Εκ τῆς πομπῆς δὲ σερπὸς ὄντως ὀπλίτης.

Πλήγη ἐνδεκάτη εἶφει Εὐπλῆος ὑπέστη.

Stola venerandum te, Euple, levitam facit,

At sectio ensis strenuum militem creat.

Undecimâ gladio findenti subditur Euplus.

Ibidem etiam habetur elogium cum Officio sacro.

elogium a-
pud Græcos.

C 2 In laudato Menologio Basilii imperatoris existat hoc elogium, quod è Græco sic interpretor: Euplus, Christi martyr, ex civitate Catanensi, quæ in Sicilia insula est, oriundus fuit, Diocletiano imperante. Cum autem diaconus esset ecclesiæ ibidem existentis; populum Christiana fide imbuit; sacras ei prælegens Scripturas. Unde cognitus ac comprehensus à præside, coactusque, ut Christum negaret, sed irrito conatu, manibus ac pedibus vincula ei injecta fuere; dumque suspensus esset in ligno, manibus ferreis atque unguis dilacerabatur, gravibusque malleis ossa ipsius conterebantur. Deinde è ligno demissus, in carcerem conjectus est: ubi quando sitiret, nec haberet aquam, ut biberet, precibus fontem aquæ è terra elicit, quâ potus, gratias egit Deo. Post hæc è carcere ejectus est, & postquam ejus aures subulis essent perterebratæ, tandem sacrum ipsius caput ense amputatum fuit. Elogium huic simile, at paulò brevius notatur in Menologio Cardinalis Sirleti.

Sanctus an-
tiquissimis
Latinorum
calendaris
inscribitur.

3 Celebratissima hujus Sancti memoria est apud Martyrologos Latinos hac die. In apographis Hieronymianis à Florentino vulgatis ita annuntiat: In Sicilia civitate Catanæ natalis sanctorum Eupoli, Nericie, Venerie. Et die XII Septembris, In Sicilia civitate Catina natalis sanctorum Eupli,

& Serapioni episcopi. An verò & quos socios habuerit Martyr noster, dicam infra. Antiquum Kalendarium Romanum, quod Fronio edidit, hæc memorat: Die XII mens. Aug. natal. S. Eupli. Cui adjuuge Kalendarium apud Allatum in opere, quod scripsit De Ecclesia Occidentalis atque Orientalis perpetua consensione: ubi col. 1491 dicitur: Pridie Id. Augusti, natale S. Eupli. In Martyrologio, quod sub Beda nomine apud nos existat ante tomum 11 Martii pag. xxviii sic legitur: 11 Idus (Augusti.) In Sicilia civitate Catanensium natale Eupli diaconi: qui cum diutissime torqueretur, decollatus est à Calvifione consulari, tempore Diocletiani & Maximiani. In Romano parvo seu veteri Martyrologio sunt ista: Catanæ, Eupli diaconi & martyris. Ado, In Sicilia, inquit, civitate Catanensi, natale S. Eupli diaconi, Diocletiano & Maximiano augustis. Ufuardus: In Sicilia civitate Cathina, natalis S. Eupli diaconi, sub Diocletiano & Maximiano augustis: qui cum diutissime pro confessione Domini torqueretur, tandem martyrii palmam gladio cædente percepit. His adde Rabanum ac Notkerum, nec non Martyrologos passim omnes. Wandelbertus in fastis suis metricis hoc Pugilem illustrissimum versiculo celebravit:

Martyrii palmam pridie capis, Euple, perennem.

In Veterum scriptorum & monumentorum amplissima collectione apud Edmundum Mariene tom. 6, ubi Martyrologia seu Calendaria aliqua antiquissima ponuntur, Sancti nostri memoria inscribitur libello annali domini Bedæ presbyteri col. 644; antiquo Martyrologio Gallicano col. 668; antiquo Calendario monasterii Stabulensis col. 674; Calendario Verdunensi col. 681; Martyrologio Antissiodorensi col. 715.

4 Relatis modò hagiologorum annuntiationibus subnectere juvat alia antiqui cultus monumenta ex ædibus S. Eupli nomine insignitis. S. Gregorius Magnus, qui sedit exeunte seculo sexto, ac septimo ineunte, lib. 12 epist. 10, quam Felici episcopo Messanensi scripsit, Januarius, ait, subdiaconus ecclesiæ Messanensis, petitoria nobis insinuatione suggestit, quæ habetur in subditis, in civitate Messanensi basilicam se pro sua devotione fundasse, quam in honorem S. Stephani, & Pancratii atque Eupli desiderat consecrari. Seculo VII Ecclesiæ præfuit Theodorus PP. I; in quo apud Anastasium Bibliothecarium tom. 1 pag. 126 novissimæ editionis Romane habentur ista: Fecit & oratorium beato Euplo martyri foris portam beati Pauli apostoli, quod etiam ornavit. Seculo VIII sedem Petri occupavit Adrianus, qui, prout ibidem

E

F

Publica ve-
neratio ex
aedibus sa-
cris,

dem

A *dem refertur pag. 264, porticum . . , quæ ducit ad beatum Paulum apostolum à porto unà cum ecclesia S. Eupli, usque ad prædictam basilicam sancti Pauli, à novo restauravit. In S. Petri spectari imaginem ejus acu pictam in antiquissima umbella, nomine ipsius ibidem intexto litteris Græcis, testatur Piazza in Hemerologio sacro ad diem XII Augusti. Seculo IX Neapoli exstabat ecclesia S. Euplii; sicut Octavius Caietanus probat in Animadversionibus ad miracula S. Eupli, tomo primo Vitarum Sanctorum Siculorum pag. 86. Videbis infra § 5. Florentinus in notis ad XII Augusti pag. 748 hæc observat: Vetustissimam (S. Eupli diaconi) ecclesiam in Lucensi ditione prope urbem, indicant monumenta hædina in episcopali tabulario circa annum octingentesimum.*

miraculis,
atque hymnis &c.

§ *Fam verò publicam Sancti venerationem Neapoli, de cujus ibidem ecclesia dicebam modo, admodum viguisse, conficitur è miraculis, quæ in ista urbe, Sancto nostro patrocinante, patrata sunt, ac dabantur infra. Ad hæc, hymnus à S. Josepho Siculo in honorem S. Euplii martyris concinnatus, teste Caietano in Vitis antea citatis; pag. 110, ubi etiam è Græco versus exhibetur; alter item ibid. pag. 112 de eodem sancto Pugile hymnus, è Græco etiam Latine redditus; nonne satis indicant, memoriam ejus maximè apud mortales venerabilem ac pretiosam fuisse, ac miraculis inclaruisse? Audire placet paucula, quæ in rem hæc ex hymno, quem primo loco nominabam, delibare visum est. Ode 8 hæc canuntur: Ægritudines varias curandi, & malignos spiritus expellendi vim habent tuæ reliquæ: quas circumdantes clamamus: Omnia opera benedicite, laudate Dominum. Et mox: O viri congregati haurite de sepulchro Martyris convenientem ægritudinum medicinam, & ex fide clamate: Omnia opera benedicite, laudate Dominum. Et Ode 9: Hodie Catana, veneranda metropolis, festum agit, quia te patronum suum possidet, celebratque unà cum omnibus provinciis, præfecturis & civitatibus, tuum divinum certamen, quam tuis intercessionibus protegis. In fine denique hymni, post ea, quæ Deipara accinuntur, sunt hæc: In omne ævum omnipotenti Deo adsidens, radiis resplendens, ô Victor, memor esto celebrantium tuam illustrem memoriam, teque, ô sancte martyr, Euple, tamquam ministrum Sacramentorum Christi venerantium.*

Græco versis

6 *In altero autem hymno superius indicato, canitur ei: Celeberrime Euple . . mirande . . Occidentis luminare . . Catanensium gloria, & orbis fulgentissima fax. Laudatur item tamquam zelo ferventissimus; divinâ plenus gratiâ . . velut pretiosum unguentum in Occidente existens . . Orientis terminos, & orbem universum bono tuo odore replevisti. Multum in te gloriatur Catanensium metropolis: quippe quæ inclutum te, Euple, civem habuit . . Pium in modum . . ad reliquiarum tuarum loculum fideles læti accurrimus, cunctique morborum sanitatem consequentes, illum amplectimur, Christo canentes hymnos . . Ingentis instar thesauri in Occidente, abundantissima miraculorum exhibitione illustris . . Siculos ditasti. Sanctus porro ille Josephus Siculus, supra à Caietano nominatus, non videtur esse alius; quam ille, cujus Acta apud nos die 111 Aprilis à pag. 266 illustrata sunt: cum & hymnographus fuerit, & Siculus, secundum ea; quæ ibidem referuntur; ubi etiam obitus ejus verosimiliter anno 883 innotuit. His adde ista de Officio sacro ac reliquiis. Inter festa propria Sanctorum Ca-*

ranensium, quæ habemus in exemplari nostro Ms. 143, fol. 203 verso, die XII Augusti in festo S. Euplii mart., civis Catan., patroni principalis civitatis, lectio notatur in 2 Noct. ex Actis martyrii, & ex Breviario Gallicano. Quod verò Sanctus aliquam peculiarem apud Gallos venerationem acceperit, indicio sunt 1º. Quod in Calendario Sanctorum, quod Missali Viridunensi, anno 1554 Parisiis excuso, præfigitur, die XII Augusti notetur Euplii martyris III lect. 2º. Quod in Breviario Lexoviensi, ibidem anno 1624 typis vulgato, die XI præscribatur facienda commemoratio S. Euplii martyris. Aña. Hic est verè martyr. ¶ Gloria & honore. Oratio. Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut intercedente. Ut in communi unius martyris. Die autem XII Aña. Hic vir despiciens mundum. ¶ Justus ut palma. Oratio ut supra. Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italia, post Sancti elogium, quod profert ad hunc diem, sic notat: Corpus sive reliquæ S. Euplii, Trivici in Irpinis asservari feruntur: cujus urbis est tutelar.

7 *Ceterum ille Martyris cultus confirmatur nec non illustratur ex iis, quæ nunc dicam. Latinas habeo notitias Mss., in quibus tractatur de S. Euplii martyris osse, Trivico Catanam translato anno 1656, quas misi huc Messanâ (quò ad congregationem provincie venerat) noster P. Franciscus Blanditius XII Octobris anno 1658, uti notatum invenio à Bollandò; quasque imposturam, ut semel hoc dicam, sub nomine notitiarum Messanensium citabo. In illis itaque quadam lego in rem nostram hoc titulo prænotata: Respon- sa illustrissimæ & admodum reverendæ dominæ sanctimonialis sororis Faustine Loffredo, infra laudandæ, ad quæsitâ P. Francisci Blanditii Societatis Jesu, de sanctis lipsanis sancti magni martyris Eupli, civis Catanensis: unde ista excerpo: 1º. Sacrosancta lipsana B. Eupli . . in æde cathedrali nostri oppidi Trivici in regno Neapolitano asservantur, quorum custos est reverendissimum Capitulum canonicorum. Est enimvero hic magnus Martyr Trivicane civitatis patronus & tutelar. 2º. Sacra . . lipsana ejus insigniora (qualia sunt pedes, tibiæ, genua, coxendices, manus, & pars capitis, quorum ossa sunt candidissima, odorifera; sed sine carne) oclusa sunt in statua aurata. 3º. Reliqua verò sacra lipsana asservantur in quadam capsella, circumquaque holoserico cooperta: quæ bene obserata intus altare maximum custoditur.*

8 *4º. Hæc verò capsula magna cum veneratione promitur ipso die sancti Martyris festo, omnibusque infra ejus Octavam diebus, superque altare locatur; quo tempore, totius populi fit frequens concursus ad cathedralem. 5º. Sed primo festivo die præcedente, omnium Religiosorum ordinum frequentia, ac celeberrima cum pompa, ductantur sacra lipsana super humeros duorum sacerdotum, talaribus candidis vestibus, rubrisque tunicellis ornatorum, undequaque non solum Trivicano populo, sed externorum etiam oppidorum comitante multitudine. 6º. Quia etiam ipso beatissimæ Deiparæ in cælum assumptæ festo, ejusdemque octavo die, cum statua gloriosæ Virginis Mariæ, simul S. Eupli sacra lipsana per plateas circumferuntur; civitatem collustrantia magno omnium gaudio ac plausu. 7º. Statua verò sancti martyris Eupli sita asservatur reliquo anni tempore in quadam fenestella affabre laborata, atque holoserico circumvestita: quæ etiam solemnioribus anni festis spectanda, venerandaque omnibus aperitur;*

apud Trivices in regno Neapolitano;

F

E

AUCTORE
J. P.

AUCTOR
J. P.

ritur, cereis facibus circumlucentibus : cujus clavis apud thesaurarium, qui est unus ex quatuor Capituli dignitatibus, asservatur. Ex Neapoli die 2 Februarii MDCLV. . Et subscribitur Faustina Loffredo.

anno 1703
in decentiore
rem locum
translati.

9 Incunte autem seculo decimo octavo corpus illud sacrum ab Illustrissimo Trivicano in decentiorem locum fuit translatum, uti constat ex instrumento, quod ante me habeo, & quod ejusdem Illustrissimi chirographo ac sigillo obsignatum est. Illud rem nostram, præter alia in dicto instrumento notata, sic confirmat : Simon Viglino S. T. D. Dei & sanctæ Apostolicæ Sedis gratiâ episcopus Trivicanus. Universis & singulis præsentibus nostras has litteras inspecturis, atque lecturis, fidem facimus atque testamur omnia superscripta esse vera, & præsertim ea, quæ dicuntur de translatione corporis beatissimi martyris & levitæ Euplii, à nobis facta in anno MDCCIII in prima nostra synodo diocesana, in decentiorem locum sub ara maxima nostræ cathedralis ecclesiæ, ubi ad præsens reperitur. In quorum fidem &c. Datum Castellæ ex nostro episcopali palatio die xv Martii MDCCIX. Simon episcopus Trivicanus. Et apponitur sigillum, ac inferius signatur P. de Marinis Cancell.

B

§ II. Os Sancti Trivico translatum Catanam ; publicæ ibidem illa occasione venerationis incrementum ; sacri istius pignoris recognitio, ac solennis pompa hanc consecuta.

Approbat
tioni episcopi
Trivicani

Notitia Catanenses modo memorata varia ad propositum nostrum suggerunt, qua eodem, quo ibi habentur, ordine temporis cum lectore communicamus : Dominus Donatus Paschasius, Dei gratiâ, & Sedis Apostolicæ episcopus Trivicanus. Universis & singulis præsentibus nostras litteras inspecturis, atque lecturis fidem fecimus, atque testamur, quod nos ad majorem omnipotentis Dei, & Sanctorum suorum gloriam, & honorem dedimus, & consignavimus partem unius ossis ex corpore S. Euplii martyris civitatis Catanæ, civis regni Siciliae, existente, venerabiliterque conservato in cathedrali civitatis Trivici, regni Neapolis, & hoc de licentia sacræ congregationis episcoporum & Regularium, sub die VII mensis Maii MDCLIII, ut suprascriptam partem unius ossis prædicti corporis S. Euplii, Religiosis Societatis Jesu civibus Catanensibus asportare, sive transmittere in civitatem prædictam Catanæ, eamque in ecclesia, cappella, sive oratorio collegii dictæ Societatis Jesu, dictæ civitatis Catanæ, ad libitum ipsorum Patrum civium Catanensium collocare possint, & valeant : utque Reliquia prædicta ab omnibus venerari, & coli possit. Iterumque attestamur, fidem facimus, atque approbamus esse verè, & realiter sumptam ex dicto corpore S. Euplii nostri, protectoris ejusdem civitatis Trivici. Quam partem ossis, & sacram Reliquiam intus quoddam scatolinum * dictis Religiosis Patribus dedimus consignandam, inclusam, suo opereulo tectam, quatuor sigillis sigillatam nostro ordinario sigillo. Intus quod scatolinum etiam præsentibus litteras approbationis inferuimus, eodemque sigillo sigillatas, ad finem, ut

* id est parvam pyxidem, vel vasculum

ejus apertura faciendâ ab Illustrissimo & Reverendissimo, vel Generali vicario, locique Ordinario, major fides adhibeatur, & omnis difficultas tollatur. In fidem &c. Datum Trivici die v Februarii MDCLIV. D. Paschasius episcopus Trivici.

D

11 Laudata superius notitia Catanenses nonnulla memorant ad præcedens lipsanum sacrum, ejusque extrahionem attinentia : quorum cognitionem cum existimem interesse lectoris, eam suggeret hoc documentum, isto ibidem titulo insignitum : Exemplum epistolæ illustrissimæ & admodum reverendæ sanctimonialis sororis Faustinae Loffredo filia Marchionis oppidi Trivici in regno Neapolis, ad R. P. Ignatium Garganum provinciam Neapolitanæ provinciæ Societatis Jesu, ex Italico idiomate in Latinum expressæ. Præcepit mihi domina mea amita Francisca sanctimonialis, ut Paternitatem vestram salutarem, & perscriberem de sacrosanctis lipsanis martyris Eupli, jamjam à nobis ad Paternitatem vestram missis ; quæ equidem jussu libentissimè adimplere gaudeo. Censeo igitur Paternitatem vestram bene recordari, cum absoluto sui Siculae provinciæ magistratus triennio, mandasset, ut aliquod ex sacrosanctis lipsanis B. Euplii martyris os impetrandum curarem. Cujus Martyris corpus, quamquam in suos artus divisum, totum tamen in nostra cathedrali Trivici asservatur, cujus est tutelaris patronus, qui olim in Sicula urbe Catanæ martyrio fuit coronatus, indeque Trivicum ejus translatum corpus. Odoravimus, vehemens Paternitatis vestrae desiderium istud fuisse accensum ex magna veneratione, pioque cultu, quo Catanenses civem suum merito ac jure prosequuntur, atque ex beneficiis, quæ illic supra naturæ vires miraculo sunt, sibi que præstantur.

ulteriores

E

12 Distulimus verò ad hoc usque tempus, venerandum S. Martyris os mittere, eo quia noster Trivicanus episcopus nimio plus nostris petitionibus studens obsecundare, illud ex loculo suo extraxit, non impetrata prius facultate debita à sacra congregatione : ob quam qualemcumque noxam in tam gravem incidit morbum, ut in lecto decumbens sese dimovere non posset. Interea ejus diaconus dormiens somniavit, S. Euplium velle, ut suis verbis episcopo nuntiaret, ut ad suum loculum martyris os sacrosanctum ab eo ablatum referretur. Dictum factum ; relato venerando offese, ille statim convaluit. Ego verò legitimam facultatem sacrosancti ossis extrahendi impetrandam accuravi, eaque habitâ, idem noster Trivicanus episcopus in quodam vasculo sanctam Reliquiam quatuor sigillis consignatam, suis cum literis, propria manu subscriptis, suoque sigillo ibidem consignatis, & intus idem vasculum inclusis, ad me misit : ego verò ad Paternitatem vestram mitto ; quæ oro, atque obsecro, ut dignetur nos habere commendatas in suis sanctis precibus ac Sacrificiis : ex monasterio reginæ urbis Neapolis die xxiii Julii MDCLIV. Et subnotatur soror Faustina Loffredo.

circa sacrum illud pignus

F

13 Post laudata Faustina Responso ad quaestâ adduntur P. Francisci Blanditii, qua in antecessum protulit, subditur in dictis notitiis Catanensibus Exemplum epistolæ episcopi Trivicani ad marchionissam civitatis Trivici : in qua fidem facit etiam atque etiam, eandem Reliquiam verè esse S. Euplii martyris, civis Catanensis, nostræque, ait, civitatis Trivici patroni : quam equidem nunc nequeo decernere * omnino, ex cujusnam integri ossis parte artusque sit divulsa, eò quia omnes fere sancti corporis artus in varias portiones fracti

* f. discernere

A fracti sunt. Scio tamen, testorque ex iis à me fuisse selectam non exiguam particulam (sed quantum fere est ovum gallinaceum) clausam dudum in vasculo bene oblerato, filis lineis colligato, quatuorque sigillis meis obsignato. Quod quidem donarium sit, quaeso, quasi tributum observantiae, quam erga dominationem vestram, suamque illustrissimam familiam profiteor. Unde expecto alia mandata, quibus magis magisque exornari cupio. Ex Castello die x Novembris MDCLV. Addictissimus servus D. Donatus Paschasius episcopus Trivici.

uti & recognitio

B 14 *Laudatis notitiis proximè inseritur* Exemplum privilegii recognitionis Reliquiae sancti magni martyris Eupli. Nos Domnus Marcus Antonius Gussius, Dei & Apostolicae Sedis gratia episcopus Catanensis, comes Maschalarum, cancellarius almi studii clarissimae urbis Catanæ, & Regni consiliarius, omnibus, & singulis Christi fidelibus salutem in domino sempiternam. Piis & devotis petitionibus Reverendi Patris Arcadii Perremuto, rectoris collegii Societatis Jesu Catanensis, ejusque Religiosorum Patrum inclinati, in quantum possumus, annuimus, maximè quæ pro Sanctis in cælo degentibus, & beatifica Dei omnipotentis visione fruendis exhibentur, quorum beneficiis atque auxiliis adjuvari omnes posse speramus.

episcopi

C 15 Cum itaque dictis Reverendis Patribus Societatis Jesu hujus clarissimæ urbis Catanæ fuerit transmissum quoddam frustum ossis sancti magni martyris Eupli, civis Catanensis & patroni, & cathedralis nostræ archidiaconi, ab civitatis Trivici Illustrissimo & Reverendissimo episcopo (in cujus cathedrali hujus sancti Martyris corpus honorificè asservatur, ut patet virtute privilegii expediti sub die v Februarii MDCLIV) cum licentia sacrae congregationis episcoporum, & Regularium, ut idem testatur Trivicanus episcopus, inclusum in quodam vasculo, velamine holoserico, auroque intexto, clauso, & quaternis episcopi sigillis consignato; & nobis per manus Patris Francisci Blanditii, ejusdem Societatis Jesu sacerdotis, exhibito (qui multà industriâ atque studio illud procuravit) ut sacrosancti ossis venerandam Reliquiam recognosceremus; præfatum vasculum aperuimus coram Reverendissimo utriusque juris doctore domino Francisco de Amico, abbate S. Luciae, nostræque cathedralis Priore, & coram canonicis nostris D. Blasio Romano Colonna & D. Camillo de Paternione, sigillaque resignavimus, omniaque rite recognovimus: eandemque sancti Regni martyris Eupli Reliquiam recognitam procidentem adoravimus, ac rite veneratam dicto Patri Francisco restituvimus, in theca argentea includendam, atque iterum ita inclusam, nobisque oblatam vidimus.

Catanensis.

16 Quapropter eandem sacrosanctam Reliquiam per publicam adorationem in dicto collegio exponendam omnique, quâ decet, pompâ ac veneratione, cultuque percolendam auctoritate, quâ fungimur, licentiam & facultatem concedimus & impertimur. In quorum omnium fidem, hoc præsens privilegium fieri iussimus, cuncte nostra subscriptione, nostrique magistri notarii nostroque sigillo, quo utimur, in pede munitum dedimus Catanæ die xxv Aprilis, ix Indiæ, millesimo sexcentesimo quinquagesimo sexto. Marcus Antonius episcopus Catanensis. D. Sebastianus Nicolosi m^e. not.

Insignis

17 *Legitimam hanc sacri pignoris recognitionem excepit festiva ac magnifica summa erga illud Augusti Tomus II.*

lud venerationis testificatio, quam (tametsi nonnulla ejusdem descriptioni immisceantur de Sancti sacerdotio, ac de animula ejus, post decollationem in calum avolare visa: quorum hoc indiget ulteriore probatione; illud verò nobis non suadetur; ex Annotatis ad Acta, quæ daturi sumus, lit. f) quam, inquam, festivam testificationem ex dictis antea jam saepe notitiis, huc transcribo: Peracta jam rite legitima recognitione liplanorum ossis magni martyris Christi S. Eupli ab Illustrissimo & Reverendissimo Catanensi episcopo D. Domno Marco Antonio Gussio; nihil habuit antiquius P. Franciscus Blanditius, quam ut dimidiam statuam argenteam justæ magnitudinis fabricandam curaret: quæ plus quàm cubitalem habet longitudinem præter basim.

E 18 Ea verò refert modestum juvenis vultum (talem enim decantat ipsum Græcus hymnus S. Josephi Hymnographi, sic dicens: Juvenilibus annis perfectum senilem animum præ se tulit Martyr . . . quamvis non semel innuit, inò affirmat fuisse sacerdotem) supra verò capitis aureum diametrum videre est argenteam columbulam, alludentem ad sancti Martyris decollati beatam animulam in cælum subvolare visam, ut testatur Breviarium Gallicanum: quam circumambit radiata peripheria auro illita: cujus rostrum palmulam tenet argenteam, tribus corollis aureis ornatam (tres S. Eupli laureolas virginis, doctoris & martyris triumphantis notantibus) & ad palmulæ fustem cernere est caput hominis ex pretioso corallo: colum item S. Martyris murænula corallina circumambit: pectus verò & dorsum levitica Dalmatica affabrè elaborata, flosculis liliorum decussatim insculptis. In medio pectore ovalis patet fenestella crystallò clausa, unde sacrosanctum Martyris Eupli os conspicuum sit omnibus; quod peritissimè mi anatomistæ censuerunt magnum esse fragmentum extremi ossis longioris ad internodium jocantis in brachiis, sive tibiis. Quam verò fuerit sancto Martyri opus hoc [gratum] & labor exantlatus, perspicuum fuit: quia tres, ante ejus solennis festi dies ex urbe Messana Catanam evexerunt navitæ felicissima navigatione: in quo triduo tota civitas omnibus lætitiis incessit, & pro suis quisque viribus Civem sanctum ornare studuit, applaudentibus sæpè campanis, ac bellicis igneis instrumentis.

apparatus

E

F

F 19 Statua verò summo festi diei manè in cathedrali basilica, omnium Sicularum maxima, peripetasmatis fericis circumornata (ubi sanctus Archidiaconus suum officium vivens peregerat) fuit super altare maximum collocata, & post decantatam Horam tertiam Illustrissimus & Reverendissimus episcopus D. Marcus Antonius Gussius pontificio ornatu Missam celebravit, assistente Illustrissimo Senatu, ac Reverendissimo Capitulo cum eodem applausu campanarum, & bombardarum & musici contentus. Post Missam verò usque ad Horas vespertinas ibat redibatque omnis generis frequentia ad venerandum, & exosculandum os sacrosanctum. Decantatis verò Vesperis, progredi cœpit sacra pompa: cui intervenerunt omnes Religiosorum ordinum familiæ, quas præcedebat societas virorum, sub vexillo sancti martyris Eupli antiquitus instituta, accensas faces gestando, cum Reverendissimo Capitulo, quod anteibat frequens clerus. Ponè sequebatur ferculum variis floribus circumseptum sub purpurea umbella, à sex senatoribus gestata: ferculum verò super humeros quatuor Clericorum ordinis senatorii impositum ferebatur: & ponè sequebantur illu-

ac pompa

AUCTORE
J. P.

Illustrissimus episcopus, regique magistratus, manu accensas faces gestantes, perque celebres urbis plateas, per quas sanctus Martyr cum Euangelio ad collum appenso fuerat olim per ludibrium atque opprobrium circumductus, nunc triumphans ductabatur, parietibus privatarum publicarumque aedium vario aulæorum apparatu exornatis.

apud Catanenses instituta

20 Collegii verò nostri pii scholastici suam instruxere phalangem: angelicam speciem præ se ferentes obviam prodire; hi palmas manu gestantes; illi thuribula varios odores spirantia, & canistra frondibus floribusque oppleta, eosque in auras, & humi sternentes, sacrosque hymnos concinentes cum hac intercalaria voce: Vivat S. Euplus; vivat noster sanctus civis, doctor & martyr. Cum verò ad nostri collegii sacram ædem perventum fuit, tanta fuit multitudo, ut maxima pars extra januas subsistere opus fuerit, musicis interim vocibus, atque instrumentis corda civium ad pietatem erga sanctum Martyrem excitantibus, & præ gaudio, lætitiæque gestientibus. Data verò benedictione, nqx incubuit, & ad fenestras aedium, palatii senatorii basilicæque cathedralis turres quamplurimæ succensæ faces noctem verterunt in diem.

describuntur.

21 Vix autem dies illuxerat (erat enim Dominica) cum, ecce, frequens fit concursus ad expiandas conscientiarum labes, & ad suscipiendum sacrosanctæ Euchariæ Sacramentum, audiendam Missam musicis concentibus lepide conditam. Qua expleta, noster sacerdos panegyrim habuit de sancto magno martyre Euplo sanè luculentam. Quas ob res longè major erga sanctum Patronum ac tutelarem crevit pietas atque observantia. Id quod etiam infequente anno perbellè factum: & tertio hoc anno MDCLVIII addita fuit stips liberalis in pauperes: & omnibus adstantibus distributum fuit gossypium, admotum sacrosancto Martyris ossi, ad ægrotorum curationes.

§ III. Sancti nomen, vitæ institutum, martyrium, & aliquot ei adjuncta.

Sancti nomen

Nunc nonnulla consideremus puncta, quæ ad Sancti nomen, & res ab eo gestas attinent. Nomen ipsi est Euplus (Eupolus in Hieronymianis supra num. 3, singulare est, si non mendosum) quod alibi scribitur Euplius. Prima efformatio est communior: nam ea occurrit apud Græcos in Menologio Basilii imperatoris, Menæis magnis typo editis, quæ per Officii ejus decursum ita semper illud nomen efferunt; item in Menologio Sirletiano, Typico S. Sabbe, Menæo Chisletii, Martyrio, quod ex codice Græco Ms. Latine editum est apud Caietanum; in hymnis item duobus de Sancto apud ipsum; nec non in duplici exemplari Martyrii, quod Cotelerius vulgavit, quibus consentiunt Acta apud Mombritium, duo nostri codices Mss. membranacei, de quibus infra; adde Martyrologia cum S. Gregorio Magno, quæ antea citavimus: adeo ut hinc conficere liceat, efformationem istam cum apud Græcos, tum apud Latinos esse longè communissimam. Euplius scribitur apud Baronium in Actis ejus, quæ postea dabimus; item in Martyrologio Romano, uti & apud Surium. Caietanus in Animadversionibus pag. 85, Surium, ait, vocat EUPLIUM; in Græco tamen semper vocatur EUPLUS: Lati-

na Acta variant; quædam Euplum; sed cotrectiora, uti vult, ac fideliora EUPLIUM, quæ secuti sumus. At de Actis agatur alibi.

23 Locum ei natalem fuisse Catanam, urbem loci natalis Sicilia, Græci perhibent in Menologio Basiliano superius num. 2; adde Menæa magna excusa, quæ in Sancti elogio, Hic erat, inquit, è civitate Catanæ, Siculorum provinciæ. Res confirmatur ex hymni verbis modo productis: Multum in te gloriatur Catanensium metropolis: quippe quæ inclytum te, Euple, civem habuit. In Martyrio quidem, quod Latine vulgavit Caietanus è Ms. codice dicti monasterii S. Salvatoris, sic legitur: Hospes quidam hic, cui nomen Euplus. Caietanus in Animadversionibus ad hunc locum notat, Surium dicere: Est in hac urbe homo quidam Euplius nomine: sed addit, in Græco esse, hospes peregrinus. (In editione Coteleriana, inter Ecclesia Græca monumenta tom. 1, pag. 196, ἐπιπέδου πρὸς τὸν ἕρποντα, est hic aliquis peregrinus.) Et mox, ubi pro Sancti patria Catanensi Caietanus produxisset Menologium Græcorum, ac verba ex Tropario seu hymno, quæ jamjam dabam; fortasse, ait, exterius à gentilibus existimatus est habitus, quo indutus erat. Neutiquam de loco natali Martyris nobis constat ex melioris nota Actis; de quibus consule Annotata nostra lit. c.

24 Diaconus fuit, sicut constat ex Actis à Baronio vulgatis, & aliis documentis supra productis; non autem episcopus; qualem in altero exemplari Vaticano perperam scribi, notat Caietanus in Animadversionibus ad Acta, quæ dat è Ms. Codice Vaticano: ad hac, in Menologio Græcorum (quod ibi non nominat) scriptum esse archidiaconum. In titulo Passionis apud Mombritium vocatur levita. Sacerdotem item eum fuisse, nobis non probatur. Vide Annotata ad Acta infra. Si modum ejus vivendi spectes, arctam paupertatem ipsum fuisse professum, vel hoc unum innuere videtur, quod in Actis apud Baronium coram judice dicat: Domum non habeo. Quod dictum confirmatur è Martyrio, quod publici juris fecit Cotelerius pag. 192; ex Actis item, quæ edidit Mombritius, ubi respondet: Non habeo domum hic. Cui lectioni adstipulantur duo nostri codices Mss. membranacei. Ceterum, quod divina Scriptura eloquia ei in amoribus fuerint, quodque eorum prælectione Christianos confirmavit, conficitur ex Actis ejus. Imò verò à sacro Evangelii codice, quod vivens in corde gestarat, jam moriturus non fuit separatus; de qua re vide eadem Acta, huic Commentario subnectenda. Atque hac quidem pauca sunt, quæ circa vivendi rationem Pugilis nostri notanda censui. Plura supersunt circa agonem ejus sacram, atque adjuncta varia, quæ hunc prægressa, comitata ac subsequuta fuere.

25 De tormentis martyrium prægressis Acta apud Baronium brevissimè & indeterminatè: Calvisianus consularis interlocutus dixit: Quoniam innotuit ejus confessio, interrogetur sub tormentis, tradatur tortoribus; & cum traditus esset &c. Ac mox dicitur: Calvisianus consularis dixit ad Euplium positum in tormentis &c. Deinde Euplius . . torqueatur. Cumque torqueretur &c. Ac pauculis interjectis: Postquam diu tortus esset, jussi sunt cessare carnifices. Denique: Calvisianus præcepit, iterum torqueri acrius. Cumque torqueretur &c. Martyrium verò à Cotelerio vulgatum primo loco, pag. 193 paucioribus etiamnum verbis rem expedit: Tum Calvisianus corrector: Extendatur Euplus, ac verberibus afficiatur,

D

E

F

martyrium, ejusque adjuncta.

A ficiatur, donec &c. Multa igitur passus tormenta, tandem martyrii certamen sustinuit. *Actorum compendium*, quod in suo Martyrologio exhibet *Ado*, succinctissime: Calvisianus dixit: Torqueatur Euplus, quousque confiteatur &c. Judex . . . iussit eum amplius torqueri. *Acta Græca sequioris nota more suo præfens argumentum magis deducunt ac determinant. Etenim in Martyrio, quod habetur apud laudatum Cotelierium secundo loco; quodque apud Symeonem Metaphrastam existare indicat, sic narratur pag. 197: Calvisianus . . . iussit lignum in terra defigi, illumque in eo suspendi; nec non manus ferreas confici, & carnes ejus dilacerari. Et pag. 198: Imperavit maleos fabricari, & verberari crura illius. Ac pag. 199: Indixit ministris suis beatum Euplum ligari, atque ferreis uncinis aures ejus contundi. Similia occurrunt cum in Ms. monasterii S. Salvatoris apud Caietanum; tum apud Surium. Nunc de martyrii comitibus differamus.*

Inquiritur,
an S. Euplus

B 26 *Dua, quas num. 3 dedimus ex apographis Hieronymianis, annuntiationes & in quarum altera S. Euplo adduntur Nericia ac Veneria; in altera vero Serapionis, vel, secundum quod ibi scribitur, Serapioni nomen; in causa sunt, cur inquirendum censuerimus, an & quos Pugil noster martyrii comites habuerit. Nullos ei fuisse, nominatim expressos in antiquis monumentis, quæ quidem nos viderimus, patet ex primigeniis *Actis*, tabulis sacris ac elogiis, de quibus supra: nominatim, inquam, expressos: nam ex *Actis* apud Surium, Caietanum ac Cotelierium, quæ sunt sequioris notæ, habemus, quod multi lumine fidei sint illustrati à Sancto jam capite plectendo, per lectionem Evangelii. Sed quid inde in rem nostram? Quamquam autem sacri agonis Sancto comites quia alijs incogniti. neutiquam nobis proventur; de duabus tamen, quas nominavimus, meminit Ms. *Corbeicense* apud Florentinum in notis ad hunc diem XII Augusti, his verbis: II Idus Aug. In Sicilia civitate Catheras, natalis sanctorum Eupli, Vereciæ, Veneriæ. Prædictus auctor ex silentio scriptorum, Euplo Diacono Siculo socias non addentium Nericiam ac Veneriam, dubitari, inquit, posset, num alterius loci fuerint indigena; nisi id aperte doceret Ms. vetustissimum, uti vocat, *Antverpiense*; in quo non Nericia; sed Veracia & Veneria simul cum alijs, Syriæ non autem Sicilia attribuuntur. Textum sic subdit: II Idus Augusti. In Sicilia Eupli. In Syria Juliani, & Marci, Veraciæ, Veneriæ. In Syria natalis SS. Macharii, Juliani &c. Adverte, hinc non tolli prorsus omnem hesitationem, quod & Veracia ibi scribatur; & vox Syria ei apposta proximè repetatur.*

C 27 *At quid si SS. Nericia ac Veneria passæ fuerint Catanæ in Sicilia, eodem quidem die, quo Martyr noster, sed anno diverso; unde factum fuerit, ut huic illa adjecta alicubi sint? Conjectura ista adeo incerta si non arrideat, aptiorem præfenti difficultati modum suggere. Quia verò apographa Hieronymiana, quibus solis ea nititur, tam mendosa, confusa & luxata esse plurimis locis deprehenduntur, præplacebit tibi fortasse suspicio, quod tum in istis duabus, tum in Serapione, cum S. Euplo sociatis, mendum sit commissum. Quam ego suspensionem convincere falsitatis hæud possum. Verum de his plus quam satis: quando alia cum Sancti nostri martyrio connexa hinc nos advocant. Dicatur ergo nunc, quo die acciderit.*

28 *Acta sincera & genuina, quæ dedit Baronius Augusti Tomus II.*

*nus, interrogatum; tortum, capite plexum ponunt die XII Augusti; nam in eorum exordio solum hunc & unicum diem signant; nec alium in decursu repetunt: Prædie, aiant, Idus Augusti &c. Passio apud Caietanum pag. 108 martyrii consummationem eidem diei innectit. Acta, quæ apud Cotelierium exstant secundo loco, pag. 200 ita scribunt: Martyrium . . . completum fuit duodecimo (Lipomannus tom. 7, & Surius undecimo) die mensis Augusti. Porro apographorum Hieronymianorum, Martyrologiorum duorum veterum Romanorum, quorum alterum Rosweydyus; alterum Fronto edidit; Calendarii Allatiani; Martyrologii Bedæ nostri seu Flori, Usuardi; Wandelberti, Rabani concors est in dicto die duodecimo, quem notant, consensio. Alii alios signant: nam in Fastis Græcis superius num. 1, est dies X & XI. Ado die quidem duodecimo Sanctum annuntiat; sed in *Actorum compendio*, Decollatus est, inquit, quarto Idus Augusti: quem etiam ponunt Festa propria Catanensium Ms. superius citata, fol. 205 verso. At Noikerus: Decollatus est tertio Idus Augusti: tametsi die XII pariter eum annuntiet.*

E 29 *Singulare est, quod in *Actis* Baronianis ponatur duplex Martyris confessio sub eodem die; quæ in nonnullis alijs exemplaribus ponitur quidem etiam duplex, sed duplex tamen utriusque dies. Etenim in primis ac sinceris *Actis* Cotelierianis pag. 192, statim post notatos consules, sequuntur ista è Græco ibi sic versa: Ante diem tertium Calendas Maias . . . ut clamavit Euplus &c. Ac postea, signatis iterum iisdem consulibus, pag. 193 subjiciuntur hæc: Ante diem primum Idus Augustas . . . ante tribunal adstitit in medio beatus Euplus. Passio Mombritiana duabus etiam confessionibus suffragatur; quas eodem quidem die; sed a Cotelierianis *Actis* diverso notat: nam dicitur in initio, quarto Idus Augustas: ac deinde, sub die quarto Idus Augustas. Codex noster membranaceus Q Ms. 6 primam confessionem signat sub die prædie quarto Idus Augustas; secundam vero sub die quarto Idus Augustas. Consentit codex noster alter membranaceus Q Ms. 7 in istis diebus: & quamquam in hoc in prima diei nota, & die & quarto extrita ferè sint; è relictis tamen vestigijs, ita olim in isto etiam codice scriptum fuisse censo. Ast è supra dictis potior mihi videtur auctoritas pro die XII Augusti, quo Athleta noster agonis sacri cursum consummavit, quam pro alio quolibet. Sed singulare illud factum circa duas Sancti confessiones diversas, singularem quamdam meretur observationem. Postquam differemus de anno martyrii.*

F 30 *Amba istæ confessiones secundum *Acta* Baroniana uni eademque diei duodecimo Augusti; diei decimo secundum Mombritiana; diei autem nono confessio prima, secunda decimo ejusdem mensis diei juxta mox citatos codices nostros assignantur. Baroniana quidem *Acta* alteram ab altera distinguunt, dum sic memorant: Quoniam innotuit ejus confessio, interrogetur sub tormentis, tradatur tortoribus. Et cum traditus esset, cepta est secunda cognitio per quætionem. Et mox sequitur: Calvisianus consularis dixit ad Euplium positum in tormentis: Quæ per tuam confessionem hodie dixisti, quid dicis modò de eis. Euplius libera manu signans sibi frontem, dixit: Quæ tunc dixi, & nunc ea confiteor, me esse Christianum & divinas Scripturas legere. Alteram, inquam, quætionem ab altera hic distinctam vides; at quamquam rara fortasse vel inusitata fuerit, ac*

AUCTORE
J. P.

proin singularis appareat duplex eodem die confessio; quia tamen in Actis primaria nota & tam discretè exprimitur, eidem quis satis prudenter refragari ausit? Non diffitemur tamen, utramque Cotelerianam, quam paullo ante exhibuimus, diverso utique tempore innoxam, intellectu faciliorem esse: neque enim inustatum fuit, prima interrogationi iudicis interponere vel dies vel menses aliquot, antequam procederetur ad secundam. Exemplo sint Acta SS. Tarachi, Probi & Andronici; alia item S. Philippi Heracleensis, utraque à Ruinarthio edita inter sincera & selecta: hujus quidem à pag. 443: illorum verò à pag. 457 editionis Parisiensis.

§ IV. Confessio duplex, annus mortis, sepultura.

dantur

Laudatus mox scriptor Actis sancti Diaconi nostri, quæ ex Baronio exhibet, mox pag. 440 subrexit secundam confessionem ejus, è Mss. Vallicellensi & Colbertino. Et quamvis vel ex hoc loco, Infirmorum omnes languores sanantur usque in hodiernum diem, sicut habes ibi in fine, pateat narrationem istam Baronianam juniorem esse; placet tamen hanc posteriorem inde accipere, ut prioris brevitatis suppleatur; præsertim cum videatur illa posterior esse sincera, ac bona nota. Sic igitur habet: Diocletiano novies, & Maximiano octies consulibus, pridie Idus Augustas, cum in medio beatus Euplus traditus fuisset, Calvisianus consularis dixit ad beatum Euplum: Quæ per tuam confessionem hodie dixisti, quid dicis de eis? Tunc beatus Euplus signaculum Christi faciens in fronte sua, dixit: Quæ tunc dixi, & nunc ea confiteor. Calvisianus consularis dixit: Habuisti aliquando lectiones, quas vetaverunt piissimi imperatores? Beatus Euplus respondit: Habui. Calvisianus consularis dixit: Et ubi sunt? Beatus Euplus respondit: Apud me sunt. Calvisianus consularis dixit: Torqueatur Euplus, quoad usque confiteatur, se deos veros omnipotentes adorare, Martem, Mercurium, & Asclepium*. Beatus Euplus respondit: Bene dixisti, Calvisiane, ut adorem Trinitatem inseparabilem, quæ Trinitas, unitas deitatis est. Tunc audiens verba impiissimum Calvisianus, putavit, quia de diis ipsius diceret beatus Euplus, gaudio repletus est, & ait: Ergo sacrificia.

* Mombrit.
& Bar.
Æsculapi-
um

illæ

* Colbert.
addit bene-
dicens
Deum.

32 Cui beatus Euplus respondit: Ego sacrificio & immolo me ipsum Patri, & Filio, & Spiritui sancto. Tunc Calvisianus audiens hæc, irâ commotus iussit eum amplius torqueri. Et dum diutissime torqueretur, sustinuit certamen orthodoxæ fidei*. Tunc impiissimus Calvisianus consularis sententiam dedit dicens: Contrarium deorum, & negantem imperialem iussionem, & inde peccantem Euplum, à quo scripturæ impietatis ostensæ sunt, jubemus iusto iudicio nostro, gladio interfici. Tunc beatus Euplus gratias egit Deo, & domino Jesu Christo, quod advenisset ei tempus coronam accipiendi. Euntis enim cum gaudio omnis plebs vestigia sequebatur, ammirantes fortitudinem animi ejus. Ipse autem refovente gratia Christi fulgebat, & lætus resumto animo ambulabat quasi pergens ad nuptias, & repletus sancto Spiritu canebat dicens: Magna est gloria tua, Domine, in servis tuis; quos ad te vocare dignatus es. Et pro omnibus, qui sequebantur eum orabat dicens: Domine, adesto servis tuis,

& ne deferas eos usque in finem, ut glorificetur nomen tuum in sæcula sæculorum. Et accelerabat gressus suos, jam quippe prope victoriam coronandus.

33 Tunc extendens manus suas ad cælum dixit: Gratias tibi ago, Domine Jesu Christe, quoniam consolata est me virtus tua, & non permisti perire animam meam cum impiis, & donasti mihi gratiam nominis tui. Confirma nunc, quod operatus es in me, ut confundatur adversantis audacia. Et tunc respiciens ad populum dixit: Dilectissimi fratres, audite, orate Deum, & time te illum in toto corde vestro: quoniam memor est timentibus se, antequam exeant de hoc sæculo: & posteaquam exierint, tunc occurrent eis angeli, & deducunt eos ad civitatem illius sanctam Jerusalem. Et cum hæc verba compleisset, & finem fecisset, flectens genua sua, paravit cervicem, & decollatus est beatissimus Euplus*. Tunc sempiternam coronam fidei accepit, exultans in agmine angelorum, & sanctorum Martyrum, introivit in conspectu Domini Dei nostri Jesu Christi. Et repositum est corpus ejus in loco venerabili*, conditum aromatibus, ad laudem & gloriam omnipotentis Dei & Domini nostri Jesu Christi: in quo beneficia largiuntur contingentibus sepulcrum ejus; & infirmorum omnes languores sanantur usque in hodiernum diem, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, qui vivit semper & regnat in sæcula sæculorum. Amen. Sic ibi. Sed nunc nos alia cum martyrio connexa prosequamur.

* Colbert.
addit, pri-
die Idus
Augusti.E
* Colbert.
addit, in
Catanien-
sium civi-
tate

34 Anni, cui illud debeat innecti, nota sunt Annus mar-
consules. Ruinarthius in Admonitione ad Acta S. Iyrri ex con-
Eupli pag. 483, In plerisque, ait, codicibus
Mss. sanctus Euplus DIOCLETIANO NOVIES, ET
MAXIMIANO SEPTIES passus dicitur: sed id fieri
non potuit, cum nonus Diocletiani consulatus
cum septimo Maximiani componi non possit. Re-
ctius in editione Coteleriana nonus Diocletiani,
& octavus Maximiani consulatus, id est, annus
Christi ccciv assignatur: quem annum in suo cod.
Ms. annotatum fuisse refert Baronius in notis ad
Martyrologium Romanum die xii Augusti; quam-
vis Acta, quæ in Annalibus inseruit, præceden-
tem exhibeant. Sic enim incipiunt: Diocletiano
octies, & Maximiano septies consulibus, qui de-
notant istum annum. Ex dictis sequitur, corri-
gendos esse Mombritium, ac codices nostros mem-
branaceos Q Ms. 6, & Q Ms. 7; qui sub Dio-
cletiano novies, & Maximiano septies consulibus
res suas signant. In Martyrio, quod primo loco
dat Svirius, secundo autem Cotelerius, & Caie-
tanus; etiamsi forent melioris notæ (qualis ta-
men non sunt) historia innectitur temporibus Dio-
cletiani & Maximiani imperatorum, ac proin
determinatus annus inde elici non potest. His ita
se habentibus, consequens est, ut Martyr inter-
emptus videatur anno Christi 304. Laudatus Ca-
ietanus in Animadversionibus pag. 83 in illa A-
ctorum consularium, quæ protulerat è codice Va-
ticano, verba, Diocletiano octies & Maximiano
septies cons. aliam suggerit, quæ anno Christi
303 incommodet, rationem. Vereor, inquit,
ne sit erratum in consulibus: movet me, quod
Diocletiano octies & Maximiano septies cons., Si-
ciliam consulari jure Paschasius regebat; qui Idi-
bus Decembris Luciam virginem Syracusanam sup-
plicii affecit.

35 Nam is accusatus est à Siculis, quod pro-
vinciam prædatus esset, & nonnullos ante demor-
tuam Luciam menses delatus erat in iudicium ad
impera-

A imperatores sine ad senatum : quare non videtur Calvisiano succedere potuisse, qui Augusto mense Siciliam administrabat. Nam si ab Idibus Decembris, quibus Paschasius consularis vincus Romam deductus est, demas eos dies, quibus accusationes provincialium à Sicilia in Urbem delatae, cognitaeque à senatu; eosque item dies, qui intercessere, donec ab Urbe missi, qui comprehenderent, in insulam pervenerint (duos aut tres menses fuisse, saltem dicendum) quid temporis administratae provinciae Paschasio dabis? Vix menses duos. Brevissimo hoc tempore, tot avaritiae exempla, tot scelera patrasse, ut à provincia dimoveri, vinciri, damnarique meruerit, non videtur verosimile. Quin inde revinci potius arbitrator, Paschasium aliquot ante annos Siciliam rexisse; Calvisianum verò successisse Paschasio: ac proin S. Euplii martyrium in annum consequentem rejiciendum, scribendumque his Actis: DIOCLETIANO NOVIENS, ET MAXIMIANO OCTIES. Hac observat ibi Caietanus. Verum cum ea sint connexa cum anno, quo S. Lucia obiit, & cum ejusdem Actis; fortius urgerent, si illa nunc essent apud nos discussa, expensa ac probata. Sed à posteris nostris agendum, de iis erit die XIII Decembris, quo Martyr ista inscribitur Martyrologio Romano. Nos interim reliqua S. Euplii martyrio adjuncta expediemus.

B 36 Acta Baroniana de sepultura sic breviter *Martyr abi sepultas,* meminere: Sublatum est postea corpus ejus à Christianis, & conditum aromatibus, sepulchrum est. Acta secunda Cotelieriana plus dicunt: Quidam verò è Christi amatoribus monachis pretiosas ejus reliquias collectas deposuerunt in loco insigni: ubi morborum curationes peraguntur. In exemplari, quod exstat apud Caietanum, è codice Ms. Græco monasterii S. Salvatoris; Pretiosas ejus reliquias dilecti Christo monachi quidam honesto loco posuere. Surius verò habet: Quidam verò homines religiosi &c. Præplacet vox primigenia Christiani. Quod ad locum ac diem sepulti corporis attinet; Ado sic illa determinat: Sepulchrum est corpus ejus in loco venerabili Catanensis civitatis, II Idus Augusti. Adoni cum in utroque isto puncto ad stipulatur Notkerus, tum in loco sepulturae ambobus istis scriptoribus consentit codex Colbertinus supra num. 33; ubi cum in fide Ruinarum ad marginem notavimus. Reliquum est, ut de judice, sub quo martyrii lauream reportavit sanctus noster Pugil, dicendum etiam aliquid videatur.

§ V. Judex, fons miraculo productus &c. Acta martyrii.

Calvisianus judex, an consularis **I**N Actis genuinis apud Baronium vocatur is Calvisianus consularis. In iis verò, quae & optima etiam sunt notae atque à Cotelierio vulgatae primo loco; occurrit Calvisianus clarissimus corrector; quod respondet textui ejus Græco: Καλβισιανός ὁ λαμπροτάτος κορρηκτωρ. Laudatus istorum Actorum editor Cotelierus col. 753 in notis hac observat: Scribitur quoque κορρηκτωρ, κορρηκτωρ, κορηκτωρ, & in antiquis notitiis κορηκτωρ. Vita Joannis monachi apud Bollandum Martii xxx, num. 1, πὸς κορηκτωρ (sic lego) ἀνέκειν Πρωπιανός. Sed de ea voce necessario legi debet Meursii Glossarium; ut de Siciliae correctoribus, viri summa in his litteris eruditione Jacobus Sirmundus & Henricus Valeus in epistolam Constantini ad Chrestum, quam Historiae suae inseruit Euse-

bius lib. 10, cap. 5, & ex qua etiam discimus, circa Diocletiani tempora Siciliam, cujus urbs est Catana, rectam fuisse per correctores. Verum quia postea administrarunt eam consulares, vel quia correctoris nomen aut non intellectum fuit, aut ignotius visum; eo factum videtur, ut in Actis aliis Calvisianus non corrector appelletur, sed consularis, & praeses, ἐπαρχος.

38 Hisce viri eruditi observationibus, adjicio an corrector? *meas. Locum ex Eusebio jamjam citatum, quia maxime is conducit ad propositum nostrum, juvat hic cognoscere. Habes itaque ibidem pag. 392:* Tibi quoque scribendum esse censuimus, ut accepto publico vehiculo à viro clarissimo Latroniano correctore Siciliae &c. Pro κορηκτωρ, quod est in Græco, sine dubio scribendum esse κορηκτωρ *; monet Valeus in notationibus pag. 196. * si κορηκτωρ Hinc sequitur, ut in Animadversionibus suis pag. 83 nimis affirmatè id neget Caietanus, aliter absque dubio locutus, si hunc Eusebii textum legisset. Nam ad τὸ CALVISIANUS CONSULARIS; alterum, inquit, exemplar Vaticanum, Calvisianus CORREGOR PRO CORRECTOR, INDUBITATO CORRIGE: non enim Siciliae magistratus aeo Diocletiani CORRECTOR fuit, sed CONSULARIS. *Quarit praecitatus Meursius pag. 269;* Sed quando nata haec dignitas? Et respondet: Videtur mox post Caesares, declinante imperio. Et invenio primum temporibus Aureliani. Eutropius in ejus rebus gestis lib. ix: Qui quidem Tetricus corrector Apuliae postea fuit; ac privatus diutissime vixit. Sed in Græco textu, Francofurti anno 1590 edito, quem ante me habeo pag. 123; in Aureliani factis circa Tetricum dicitur: Καὶ ὁ μὲν διορηκτωρ δὲν ἐταξε ἡ Λυκαονίαν ἐπαρχίαν τὸ λοιπὸν ἔβη. Ubi nec vocem κορηκτωρ, (tametsi ea sit ibi usus interpret Latinus) nec Apuliae, sed Lucae provinciae nomina invenio.

39 Jam verò queri potest, an alius quidam *Quæritur legatus, & majoris quidem auctoritatis, quam item, an dicitur fuerit Calvisianus, superaddendus ei sit? Affirmant Acta quae dantur apud Surium primo loco; uti & secundo apud Caietanum ac Cotelierium. Hujus narratio, è quo duorum istorum etiam intelliges contextum, sic sonat:* Miserunt autem imperatores quendam, nomine Pentagurum, in fines provinciae Siciliae; qui omnia idola erigeret, Christianos verò impunè disperderet, gravibusque torqueret suppliciis. Ut ergo pervenit ad Catanam civitatem, Calvisianus de more plebi urbis praecipit obviam prodire ei, qui ab imperatoribus missus fuerat. Ea quippe gentilium consuetudo est. Et ingressus est Pentagurus in urbem. Tunc iussit Calvisianus tribunal suum constitui in loco, qui Achillius appellatur: ad haec, praecones mitti per plateas civitatis, quò universi convenirent. Igitur cum Pentagurus in diabolico suo solio sederet unà cum Calvisiano, universus populus congregatus est ante tribunal eorum. Tunc Pentagurus postulavit, his ad Calvisianum verbis usus: Istine omnes deorum nostrorum religionem observant? Respondit Calvisianus sic: Cuncti hi, quos pietas tua conspicit, deorum nostrorum cultui dediti sunt. Quae postquam audivit à Calvisiano, turbas iussit dimitti. Deinde Pentagurus edictum imperatorum patefecit Calvisiano, eumque praesidem urbis declaravit, nec non tradidit ei imperiale edictum, ut Christianos inquireret. Confestim itaque Pentagurus ad alias urbes iter suum dirigebat: festinabat porro ut Agrigentinarum civitatem peteret. *Hactenus Cotelierii exemplar: in qua re, quidquid sit de veritate, candida illa primi-*

AUCTORE
J. P.Miraculosa
fontis pro-
ductio &c.

geniorum Actorum simplicitas desideratur. Con-
sulcis, quæ dabimus num. 48.

40 Idem censemus de miraculosa in carcere
fontis productione, ac vocibus à cælo auditis, quæ
in tribus exemplaribus proximè nominatis refe-
runtur. Ex Cotelieriano hæc delibo: Tum vox è
cælo audita est hujusmodi ad eum: Confide Eu-
ple, forti sis animo: nam vera vestis tibi præpa-
rata est. Extensis manibus oravit: Here Domi-
ne Jesu Christe, verus Deus noster, qui das es-
cam omni carni; qui per Moysen servum tuum
filiis Israël aquæ abundantiam largitus es; qui
Sampsonem per aquam ex maxilla eductam irro-
rasti; qui lactificasti nos pretioso maximeque glo-
rioso baptisinate; qui Jordanico fluente & lava-
cro vivæ immortalis etiam super terram contri-
visti inimicum; tu ipse nunc, Domine Jesu Chri-
ste, impera fontem aquæ vivæ scaturire ex car-
cere hoc: de qua exsatis, ut agnoscant cuncti,
non esse Deum alium præter te, Domine. Hanc
precem cum ille complevisset, repente aquæ co-
pia intra carcerem manavit. Ceterum post sep-
tem illos dies, iterum à Calviniano Sanctus ad
tribunal duci jubetur. Cumque profecti fuissent
lictores, & aperuissent carcerem, confectum vi-
derunt aquarum affluentiam. Verum beatus Eu-
plus aquam increpuit manu, illaque evanuit. . .
Postea cum orasset, audivit vocem è cælo dicen-
tem: Bono sis animo, Euple: beatus es tu; veni,
requiesce cum iis, qui ab initio huc usque
mihi placuerunt. Verum hæc, ad ornatum qui-
dem splendida magis, quam debita auctoritate
suffulta sunt. En tibi nunc cum de istis, tum de
aliis majoris pretii Actis varia eruditorum ju-
dicia.

Laudantur
Acta

41 Inter varias Actorum S. Eupli editiones,
quatuor potissimum considero exemplaria, quæ
tamen in omnibus non planè sint conformia, bo-
na tamen sunt, & ad reportandam primæ sin-
ceritatis ac genuini candoris palmam concurrere
atque inter se comparari possunt: nimirum Baro-
niana, Cotelieriana prima, Mombritiana, ad-
de Ruinartiana è Baronianis edita quidem, sed
cum aliis exemplaribus collata, & alicubi sup-
pleta. De his itaque quatuor primò mihi sermo
erit. Ea, quæ Baronius ad annum Christi 303
num. 146 Annalibus ecclesiasticis intexuit, me-
rito ibidem laudantur, tamquam perbrevis,
sed fideliter scripta. Et mox: Claudamus, ait
laudatus auctor, præsentem annum præclaris Eu-
plii martyris Actis, quæ sic se habent, ut publi-
cè excerpta sunt. Eadem inter Vitas Sanctorum Si-
culorum tom. 1, pag. 106 vulgata sunt apud no-
strum Octavium Caietanum tamquam consularia;
id est, uti habet in Animadversionibus ad ista Ac-
ta, tomo citato pag. 83, quæ coram consulari
vel (si proconsularia sint) proconsule provinciæ
à potariis publicè excipiebantur: proinde magna
fide conscripta sunt. Bollandus tom 1 Februarii,
ad diem v ejusdem mensis, in Commentario præ-
vio de S. Agatha virgine ac martyre Catana in
Sicilia, pag. 598 eadem Acta laudat. Deinde
verò Actorum etiam bonæ notæ partem delibat,
& in exemplum adducit, unde liberiores Meta-
phrasæ vel amanuensium ejus interpolationes di-
gnosci queant.

à Baronio
vulgata;

42 Theodericus Ruinartius inter Acta primo-
rum Martyrum sincera & selecta, illis locum
dedit, & in Admonitione, quam eorum editio-
ni præmittit pag. 438 typorum Parisiensium, Por-
rò, ait, B. Eupli Pallionis Acta hic exhibemus
ex Baronii editione ad annum ccciii, num. 146;

quod nobis ceteris omnibus magis genuinâ vîsa
sint, quæque cum Ms. Valli-cellensi, textu Græ-
co Cotelierii, & Bollandi fragmentis contulimus.
Cum verò secundæ quæstionis varietates fufiores
sint, quam ut possint in notis apponi, totam hanc
quæstionem ex Actis, quæ ex cod. Ms. domûs
RR. PP. Oratorii Vallis-cellæ, Romæ descripsit
noster Michaël Germanus, cum ibi versaretur,
huc proferre visum est, cum Mombritio & cod.
Colbertino collatam. Atque hæc quidem de Actis
Baronianis, de quibus primo loco agere constitu-
eram.

43 Cotelierius in Ecclesiæ Græcæ monumentis, Cotelieriana
quæ edidit, Martyrium S. Eupli Græco-Latinè
representat tom. 1, à pag. 192, & in notis,
quas ad istum tomum adjecit, col. 752 illud sic
commendat: Nemini dubium fore arbitror, quin
Acta hæc, quæ concisè admodum martyrium Eu-
pli enarrant, genuina sint, authentica, & arche-
typa seu originalia præ illis Metaphrasæis, Lipo-
manianis, Surianis, Baronianis & Bollandicis. Cir-
ca tria prima, quæ scriptor eruditus designat, o-
mnino ei assentior: sed major circa duo reliqua
difficultas & mihi est, eritque fortasse aliis, qui-
bus illa cum Cotelierianis conferre vacaverit. Fuit
ea enimvero jam pridem Ruinartio, tanta cum
eruditionis laude in hoc studii genere versato;
quando Cotelierianis prætulit Baroniana, tamquam
ad prælum digniora, prout paullo ante vidimus.
Talemonius Monumentorum ecclesiasticorum tom.
5 pag. 275 de tribus Actorum editionibus loquens,
Græcam (intellige Cotelierianam) aliis præfert.
Et ibidem in notis pag. 694 titulum correctoris,
qui in Cotelierianis datur gubernatori Sicilia, plu-
ris idcirco valere asserit, quam consularis in Mom-
britianis ac Baronianis, quia gubernatores Sici-
lia habuerint titulum correctorum initio Con-
stantini, ex Eusebio, quem supra num. 38 pro-
tulimus; vultque notitiam posteriorem esse, quæ
eis tribuit titulum consularis.

44 Verum etiam si vox corrector à Constanti-
no adhibita fuerit in dicta significatione, an sola tur
illa & unica ita in usu tunc pro Sicilia fuit, ut
vox consularis ibidem tum temporis nullum ha-
buerit locum? Ast habuit locum in Italia; idque
ante Constantini imperium, & ab ipsis quidem
rei, de qua agimus, contemporaneis scripto-
ribus fuit adhibita. Alius quippe Spartianus,
qui Diocletiani imperatoris temporibus floruit,
inter Historia Augusta scriptores, apud Salma-
sum Lutetia Parisiorum anno 1620 typis impres-
sos, in Adriano casare pag. 11 dicit: Quatuor
consulares per omnem Italiam judices constituit.
Trebellius autem Pollio, Spartiano synchronus,
in Triginta tyrannis, qui in mox designata Hi-
storia habentur, pag. 196 de Tetrico seniore
tractans, ista memorat: Aurelianus . . eum COR-
RECTOREM totius Italiæ fecit, id est Campaniæ,
Samnii, Lucaniæ, Brutiorum, Apuliæ, Cala-
briæ, Hetruriæ atque Umbriæ, Piceni & Fla-
minia, omnisque annonariæ regionis. Cum ita-
que vox consularis æquè ac corrector ad signifi-
candos provinciarum moderatores tunc in usu fue-
rit apud scriptores Latinos; cur is, qui primi-
genia atque authentica S. Eupli coram Sicilia gu-
bernatore Acta Latino sermone annotavit, potius
usus fuerit voce corrector, quam consularis, cum
utraque vox ex dictis idem gubernandi mu-
nus denotet? Itaque quod ista vox sit hæc prior,
quia ea usus sit Constantinus apud Eusebium, mi-
hi non satis persuadet dictus Monumentorum ec-
clesiasticorum collector. Quod verò Acta primò
excepta

A excepta sint Latinè, ipsemet ibidem fatetur, ut mox patebit.

45 Ista enim, Unus ex amicis Calvisiani, nomine Maximianus (quæ esse dicit apud Mombritiacum ac Baronium) textum suum originale minus redolere censet, quam Μαξιμιανὸς ἰ λαμπροῦς in Actis Cotelerianis: sed dictum non probat. Baronius autem legit Maximus; de qua re vide infra Annotata nostra lit. h. At dicet forte, illum titulum ideo prevalere, quia conformis est Eusebio supra citato, ubi ἡ λαμπροῦς Δαριωνίαν mentione fit. Sed cur textus Græci Eusebii melior est conditio? Cur interpreti Græco Actorum S. Eupli major habenda ratio, quam scriptoris Latini, si ex hoc ille, ut fatetur Tillemontius, versionem suam acceperit? Ex dictis sequitur, ut approbare non possim id, quod citatus collector addit, videlicet, textum à Cotelerio vulgatum, etiamsi nihil aliud sit, quam mala admodum ex Latino originali interpretatio, videri tamen omnibus meliorem, saltem usque ad Sancti questionem. Nam, quantum ad istam questionem pertinet, ejusdemque prosecutionem, breviter admodum illam esse concisam; in Baronio autem longiorem ac valde pulcram, nec non adeo simplicem, ut nullum det locum dubitandi, quin & ipsa sit veritati maximè consentanea. Quamvis itaque in Græco est contractior, non tamen, ut putavit Cotelerius, sincerior: quod patet ex sententia, quæ in Actis Surianis (iis videlicet, quæ Surius habet secundo loco, & Baronio accepta) secundum formam consuetam ex tabella à præside recitatur, inquit Ruinartius in notis ad Acta S. Eupli. Si autem confessio SS. Trinitatis magis perspicue in Actis Baronianis expressa est, uti animadvertit citatus Monumentorum ecclesiasticorum collector, quam in scriptis istius temporis inveniri consueverit; certum tamen esse addit, communem tunc Ecclesie fidem fuisse, viderique fidem illam modo claro ac nitido expressam fuisse potius in Occidente, quam in Oriente. Hæc ex illo auctore; qui cum tam rigidus alioquin sit Actorum Aristarchus, nobis suspensus esse nequitiam debet, quod horum, quibus de agimus, Actorum in laudem sit nimis prodigus.

C 46 Tertio loco agendum dicebam de Actis, quæ Mombritiacum in lucem dedit. Exstant ea in Sanctuario ejus tom. 1, fol. 252 verso. Quamquam verò bona nota characteres in illis relucere non inficiamur, nemo tamen dubitaverit, quin posteriora sint Acta ista Baronianis, quando sub finem ipsorum legerit: Beneficia largiuntur contingentibus sepulchrum ejus, & omnes infirmorum languores sanantur USQUE IN HODIERNUM DIEM. Porro Actis illis valde insuper officit positio consulum, & bis quidem repetita, nec non disertè ac integrè sine notis numeralibus (quo fit, ut suspicio minor sit de mendo) sic expressa, Diocletiano novies, & Maximiano septies consulibus. Consule, quæ antea num. 34 observata sunt.

47 Circa quartam editionem, quæ legitur apud Ruinartium Actis primorum Martyrum sinceris & selectis inserta, præter ea, quæ superius breviter dixi, nihil magnopere hic addendum occurrit. Moneo tamen, variantes lectiones, è citatis ibi exemplaribus erutas, usui mihi fore in Annotatis. Hæc dicere habui de Actis prima nota. Longè autem inferioris sunt alia quadam, prout perspicuum fiet ex sequentibus circa ea observationibus. Ordior ab iis, quæ Surius dat ad diem x Augusti pag. 104.

48 Dissociemus hic primò, cujus præii sint Acta ista. 2º. An Metaphrastes, sub cuius nomine circumferuntur, auctorem habeant. Bollandus num. 41 citatus, postquam laudasset illa, quorum partem exhibet, Conferat nunc qui volet, inquit pag. 599, num. 22 eadem ex Metaphraste edita à Lipomano & Surio Acta; & perspiciet, quam ea laciniosa, imò ineptè coagmentata, additis non solum tormentorum variis generibus, sed & plurimis miraculis. Vel ipsa Euplii comprehensio, ac prima quæstio, quàm frigida! Commemoratio PENTAGURI cujusdam in Siciliam urbemque Catanam adventu cum novis imperatorum edictis, de Calvisiano (quem cum Acta Latina consularem appellant, ipse solum in ea urbe præsidem fuisse ait, inque eo præsidatu à Pentaguro confirmatum) ista deinde subdit; quæ quia tum ibi dicta sunt, tum apud ipsummet. Surium legi possunt, tædet hic repetere, præsertim cum de Pentaguri historia actum sit supra num. 39 è Cotelerio. Pergamus itaque cum Bollandò ibid. num. 24: Adeone Græcorum admirator, & Metaphrastæ amicus est quisquam; qui hæc præ Latinis, quæ retulimus, vera & legitima esse Acta putet? Hæc ibi Bollandus, censor alioquin Actorum non nimis rigidus, nedum iniquus; sicut norant eruditi. Ceterum qua fide nitantur miraculosa fontis productio caelestesque voces, liquet ex dictis num. 40. Porro cum Acta ista cum iis, quæ sunt inter Vitas Sanctorum Siculorum apud Caietanum tom. 1, pag. 107, è codice Græco S. Salvatoris prope Messanam, sicut habes in Animadversionibus pag. 86, Latinè reddita; uti & cum iis, quæ Cotelerius latinitate donavit ac impressit loco supra designato, convenient in substantia (discrepantiis enim levioris momenti notandis superseco) consequens est, ut longè deterioris, quam alia, quæ supra laudavimus, præii habenda sint. At an Metaphrastes eorum auctor?

49 Cotelerius supra allegatus Acta, quæ secundo loco profert Græco-Latinè pag. 194, apud Symeonem Metaphrastam exstare asserit. Papbrochius in Ephemeridibus Græco-Moschis ante tommum 1 Maii pag. xxxvii censet, Acta Sancti nostri, quæ habentur apud Lipomanum, Surium ac Cotelerium, Metaphrastæ non esse, vel ex stylo indice, maximè cum Acta Sanctorum Augusti non attigerit Metaphrastes. Allatus in Diatriba de Symeonum scriptis pag. 77 Martyrium S. Eupli annumerat Actis illis, quæ Metaphrasti attribuuntur quidem, sed ipsius tamen non sunt. Et pag. 124, ubi catalogum texit Actorum, quæ verè Metaphrastis esse affirmat, nulla S. Eupli, nulla aliorum Sanctorum mensis Augusti invenio. Quæ forrè ratio Papebrochium impulit, ut diceret, quod Metaphrastes non attigerit mensem Augustum. Caietanus in Animadversionibus pag. 85 ad Martyrium S. Eupli, quod dat secundo loco, Incertum, ait, utrum ex antiquis Actis compositum fuerit Metaphrastes, quo auctore Surius edidit; an Metaphrastes Acta ipsa Sicula in Vitas adlegerit suas. Sed illud potius crediderim. Sanè ab his Actis Metaphrastes apud Surium in plerisque variat: in quo item nonnulla sunt, quæ in his desunt: quedam desiderantur, quæ in his habentur. Sed rationes illæ vel parum vel nihil videntur obtinere. Ecquis enim inficietur, in hujusmodi variationibus, quæ Actorum substantia accidunt, plurimum valere interpretis stylum, præsertim si vel interpolatus aliquantulum sit, vel ex Græco sermone in Latinum liberaliore licentia conversus. Verùm sintne Acta hæc à Metaphraste, sive ab alio

AUCTORÈ
J. P.
Cujus sint
preii Acta
illa,

E

F

AUCTORE
J. P.

lio hujusmodi genii auctore composita, parum nostrâ id refert; quando ex incidenti, ut dicitur, hac à nobis proposita sunt, ulteriorem crisi eruditi lectoris iudicio permittentibus. Porro visum nobis est, ex Actis omnibus hæcenus enumeratis, ea ad præsum destinare, quæ Baronius edidit: quod priusquam agamus, ista Sancti miracula dabimus.

§ VI. Quædam sancti Martyris miracula.

Nonnulla
prænotantur.

DUO miracula, quæ contigerint in urbe Neapolitana, refert noster Othavii Caietani tom. 1 Vitarum Sanctorum Siculorum pag. 108, ex Ms. cod., sicut indicat in Animadversionibus pag. 86, Bartholomæi Chioccarelli I. conf. Neapolitani; addens, distinctionem à se cum fide immutatam. Auctor eorum anonymus, ac tempus incertum. Querit ibidem pag. 86 citatâ, an Joannes, qui infra nominatur, sit Joannes, cognomento Compilimus, Neapoli præfectus, imp. Heraclio, anno Christi DCXV: cujus meminit Anastasius Bibliothecarius. Quem vide in Densdedit. Porro elephantiasis, de qua mox, est extuberatio melancholica & contagiosa, totum corpus in speciem elephantis immitans; ait Gorraeus in definitionibus medicis: ubi plura. Circa templum autem, de quo etiam proximè sit mentio, Monitum se inquit ibidem Caietanus, hujus ædis S. Euplii in urbe Neapoli nullum hodie existare monumentum: attamen ex instrumentis cœnobii S. Severini, quod est in urbe Neapolitana, cognovi, ædem illam in regione Furcillensi sitam fuisse, eidemque cœnobio subjectam: sed enim in libro sive inventario instrumentorum, in instrumento quodam confecto imperatore Basilio Magno (an Macedone?) num. 42 legitur S. EUPLII ECCLESIA. In instrumento sub Friderico II, num. 55 ECCLESIA S. EUPLII, REGIONIS FURCILLENSIS. In instrumento sub Carolo rege I, num. 6 S. EUPLIUS REGIONIS FURCILLENSIS. Et in alio instrumento sub Carolo rege II, num. 8 VICUS PUBLICUS, QUI VOCATUR S. EUPLIUS, REGIONIS FURCILLENSIS: quod extremum instrumentum anno Christi Domini CCCCXVI rogatum (forte notatum) est. His prænotatis, do tibi nunc miracula ista duo: tertium hisce miraculum seu singulare beneficium adjungam aliunde, uti infra patebit.

Quædam elephantiasis

C 51 Vagabatur undique S. Euplii multis testificata miraculis liberalitas, Joanne urbis Neapolitanæ consule. Mulier quæ correptas elephantiasis manus movere vix poterat, ejus ad ædem supplex accessit. Hæc multos dies obnixè se Martyri commendans, ut faciles sibi ad Deum aditus impetraret, neque à templo umquam discedebat, & magnam interim consequendæ valetudinis in spem veniebat. Tibi identidem, inquebat, Sancte Dei, me ipsa commendo. Tu quamvis indignam adjuva: quemque non pauci diversis, quâ morborum calamitatibus, quâ dæmonum oppressi atque afflicti tyrannide, cum invocarent, relevari se senserunt: eum ego misera ne frustra compellem, sed compos voti atque vinculis his extricata referre Deo tuo gratias per te valeam. Interea manus, quas fasciis, atque ad pectus alligatas gerebat, cum subievare in altum contenderet, ut precantis mos erat, cum incredibili præsentium omnium admiratione ac stupore excipiebatur a-

cerrimè à diabolo, ne id videlicet auferret.

D 52 Quamobrem universi cum gemitu, Sancte, inquit, Eupli levita, serve Dei, medice clementissime, licet absens, huic tamen miserrimæ ancillæ tuæ præfens adesto: quique omnibus præstas auxilium, hanc ne desertam habeas. Et mulier acerrimis vesani spiritus agitata stimulis, inlambat, subsidium à sancto Viro exposcens, neque fas esse vociferans, reliquis omnibus incolumi valetudine ab eo templo recedentibus, se solam derelictam ac depositam ibidem jacere. Igitur nocte Dominicum diem præeunte, sensit sibi ea tempestate, qua solemniter recitari ad matutinas horas psalmi solent, adesse Sanctum, & apprehensis ejus manibus sic affari: Eia, mulier, manum exere, & Christi signum fronti imprime. Excitatur illa somno, & pavore simul, & lætitiâ cumulata, faciles manus ad cælum sustollens, Domine, inquit, omnipotens, magne & mirabilis, qui es gloriosus in Sanctis tuis, faciens in cælo & in terra mirabilia. Claro deinde die, sacerdos ejus templi ædituus mulierem eam intuitus, sic aggreditur: Hilaris, ut video, es mulier: amissam credo valetudinem recuperasti. Et illa, Quippe, domine mi, à Domino ac Ser-

S. Euplium
invocat,

vatore adjuta. **E** 53 Quærita rationem facti, ita rem ordine distinxit, ut explicaret, apparuisse sibi adolescentem aspectu pulchro, tum apprehendisse palmas, & ut elatâ dextrâ frontem signaret, jussisse. Hic investiganti curiosius viro de habitu ac vestitu adolescentis, respondit: Laxis indutum vestimentis, & orario * ad collum propenso. His ille signis deprehendit, Euplium levitam fuisse, qui ex tam gravi morbo laboranti femina liberalissimè succurreret; & Posthac, inquit, quia gratam esse expedit, ne deterius aliquid accidat, repudiato seculo curatori Deo stude, si sapias mulier. Et illa cum se tam eximii memorem fore beneficii, neque ulla se labe criminis sædaturam recepisset, gratis Deo atque sancto Euplio peractis, valens atque hilaris ad suos rediit. Ceteri, qui de tam gravi morbo ereptam atque integram videbant, facere non poterant, quin summis Deum optimum maximum laudibus exciperent, & celebrarent; qui tantas res, & tam admirabiles per Sanctos suos efficeret.

curatur

* id est,
stola

F 54 Neque silentio est prætereundum, quod mulieri, cui nomen Fasanæ erat, ab teterrimo spiritu vexatæ, contigit. Hæc ex Villa nova pago exorta fuerat: transvecta imprudens Neapolim, per ejus urbis publicas vias ultro citroque lymphata vagabatur, non sine eorum formidine ac pavore, qui spumantem eam seque acerrimè diverberantem, quò diabolus præcipitem ageret, ferri viderent. Itaque exceptam pii quidam ac religiosi viri deducunt ad sancti Euplii ædem. Sed videlicet obferatis foribus, aditu intercludebantur; neque ullus janitor. Agitare illi animo de ea demittenda per tegulas aut fenestras: sed deliberantes fuit qui de forium clavibus, seniori sacerdoti concreditis, edoceret. Ergo introductam cœperunt cum sacerdote, qui recens advenerat, Deo atque Euplio magnopere commendare: sed cum ejus ecclesiæ custos abesset ex urbe, in eum tamen diem expectaretur, confecta oratione, quisque se suam in domum recepit.

Mulier alia

55 Femina intra ædem sola est revinctis manibus ac pedibus relicta. Paulo post ingressus in templum presbyter quidam, furiosæ illi cœpit vehementi oratione instare. Hunc vero prostrata humi, cum ad ejus se pedes mugitu horrendo per-

à furioso
dæmonè ob-
sessâ,

volve-

A volveret, atrocissimè momordit, inflictoque vulnere, abire de suo conspectu coëgit. Alter & sacerdos & monachus ejusdem visendæ gratiâ, ad S. Euplii perrexit, ingressusque; Fafana, inquit, salvet te Dominus Jesus Christus. At illa torvo intuitu, ac terribili voce: Ablavie vecors: quando videre te volui, tu venire ad me noluisti, nunc aspiceret te minimè possum.

Et adjurationibus sacerdotis non liberata.

56 Impie, inquit sacerdos, obmutefce, pestifer; desine jam per os plasmatis Dei talia profari: & simul instantissimis precibus obsecrabat, ut qui suo nutu, ac voluntate moderaretur omnia, ejus misereretur, quæ per beatissimi levitæ, ac martyris Euplii merita misericordiam expectaret, nec dedignaretur potentiæ suæ clementiæque flumina in eam derivare tantisper, qui largissima aliis fluentia diviserit. Postremò iniquum videri aiebat, triumphare de Christiana ancilla sua tyrannum atque hostem communem, quam arctissimis oneratam vinculis jam diu affligeret. In orantem mulier facere impetum vehementissimè conabatur; sed furorẽ illum virgis ac flagellis sacerdos perfringebat, & inter verberandum his obsidentem spiritum adurgebat: Exi ab ea satan, quia imperat tibi Christus, qui de Genezarena muliere tuos collegas in porcorum gregem expulit; quique te in abyfso miserum religabit. Quid plura? Mensis erat, nec execrationibus ullis ejici truculenta illa furia, nec coërceri flagris, nec vinculis, nec obsecrationibus ad Deum fufis, fedari posse ejus furor videbatur.

Sancto spiratur.

57 Cum ecce tibi de media nocte, juvenis illustri aspectu atque ore, fragrantissimis odore vestibus, conversus ad mulierem, contenta ac sublimi voce, Surge, inquit, Fafana, surge; tibi, te esse sanam, dico. Stetit illa continuo, juvenemque est demissè venerata. Clamabat interea; & obsessam increpabat dæmon: Cur tandem ad Euplium venisti? En ille abs te me divellit, ac dejecit. At enimvero si tui invadendi sese dabit occasio, næ ego, si te dimiserò, stultus sim! Hanc audaciam sic Sanctus retudit: Obmutefce, neque talia umquam aude: nunc abi; Dominus Jesus Christus te in imam abyfsum relegat: mulier confestim salva facta est, & gratiis Deo; ac D. Euplio peractis, nonnullò etiam donario ad beneficii memoriam relicto, reliquum vitæ tempus incolumis transegit; magnificans Deum, ac liberatorem suum Christum Jesum; qui vivit, ac regnat.

Vehemens capitis dolor sublat.

58 Duobus hisce jam pridem excusis adjungamus aliud miraculum seu beneficium; de quo P. Franciscus Blandinius noster, superius in meo Commentario prævio laudatus, litteris anno 1655, die v Januarii ad Bollandum datis, ista memorat: Non filebo hic enarrare Ræ. Væ. alterum miraculum, de quo conficiam me fecit noster Pater Paulus de Franciscis, sacerdos ornatus multis virtutibus, & omnibus Catanensibus apprime carus, eratque tum nostris, totique civitati quasi pater, cujus ego eram à confessionibus. Is per aliquot annos laborabat dolore capitis vehementi, præsertim occipitis, ubi nervos lentiebat contracti, & morsus pati non leves: unde timebant medici ne apoplexiâ corripereetur. [Suaferunt] igitur Paulo, ut aërem mutaret, & ab officio congregationis nobilium, cui præerat, desisteret, vel intermitteret. Venit igitur ad me tunc Messanæ degentem, nostrosque fratres rhetoricam docentem anno MDCXIX. Erat mensis Augustus, sub festo S. Euplii martyris, suæque illi, ut sancto Martyri Sacrum faceret, ejusque opem implora-

Augusti Tomus II.

ret. Acquievit verbis ille meis, perfecitque quod suasi. Postridie manè narrat mihi somnium, per quod sibi vidisse videbatur S. Euplium martyrem digito sancto suo ter circulum in capite designasse, statimque totam illam pruriginem nervorum cessasse. Quamobrem gratiis Deo, sanctoque Euplio peractis, ad suum congregationis munus rediit mecum Catanam: ubi in singulos annos ad ejus templum adibat, memor collati beneficii.

AUCTORE J. P.

A C T A

C O N S U L A R I A

Ex Annalibus Cesaris Baronii tom. 2 ad annum CCCIII num. 146, cum aliis exemplaribus collata.

E

Diocletiano octies, & Maximiano septies consulibus, pridie Idus Aug. in Catanensium civitate, cum esset extra velum secretarii Euplius Diaconus (qui ab exploratoribus inventus legere Euangelia, & docere Christianos, ab illis tentus est, & perductus cum libro) proclamavit, dicens: Christianus sum, & pro Christi nomine mori desidero. Audiens hæc Calvisianus consularis dixit: Ingrediat, qui clamavit. Et cum ingressus fuisset Euplius secretarium judicis, Euangelia portans, unus ex amicis Calvisiani, nomine Maximus, dixit: Non decet tales chartas eum tenere, contra regalem præceptionem.

Sanctus ad Calvisianum consularium deductus,

a
b
c d
e f
g

b

2 Calvisianus consularis dixit ad Euplium: Unde hæc sunt? De domo tua exierunt? Euplius respondit: Non habeo domum; hoc & Dominus meus Jesus Christus novit. Calvisianus consularis dixit: Tu ea huc deportasti? Euplius dixit: Per me ea huc deportavi, sicuti & ipse vides, invenerunt me cum illis. Calvisianus dixit: lege ea. Euplius aperiens legit: Beati, qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum, & alio loco: Qui vult venire post me, tollat crucem suam, & sequatur me. Cum hæc, & alia legeret, Calvisianus consularis dixit: Hoc quid vult esse? Euplius dixit: Lex Domini mei, quæ mihi tradita est. Calvisianus consularis dixit: A quo? Euplius respondit: A Jesu Christo, Filio Dei vivi. Calvisianus consularis interlocutus dixit: Quoniam innouit ejus confessio, interrogetur sub tormentis, tradatur tortoribus. Et cum traditus esset, coepta est secunda cognitio per quæstionem.

primam editam confessionem;

k

F

l

m n

o

cui adjunxit secundam

p

q

3 Diocletiano octies, & Maximiano septies Cons. pridie Idus Aug. Calvisianus consularis dixit ad Euplium positum in tormentis: Quæ per tuam confessionem hodie dixisti, quid dicis modo de eis? Euplius libera manu signans sibi frontem, dixit: Quæ tunc dixi, & nunc ea confiteor, me esse Christianum, & divinas Scripturas legere. Calvisianus dixit: Quare apud te habuisti, & non tradidisti has lectiones, quæ imperatores vetuerunt? Respondit Euplius: Quia Christianus sum, & tradere non licebat, magisque expedit mori, quam tradere. In his vita æterna est: qui tradit, vitam æternam perdit: ut eam non per-

Y y y dam,

EX EDIT.

dam, vitam meam do. Calvisianus interlocutus dixit: Euplius, qui secundum edictum principum non tradidit Scripturas, sed legit populo, torquatur. Cumque torqueretur, dixit Euplius: Gratias tibi, Christe: me custodi, qui propter te hæc patior. Dixit Calvisianus consularis: Desiste, Eupli, ab infania hac: deos adora, & liberaberis. Euplius dixit: Adoro Christum, detector dæmonia: fac quod vis, Christianus sum. Hæc diu optavi; fac quod vis, adde alia, Christianus sum. Postquam diu tortus esset, iussi sunt cessare carnifices, & dixit Calvisianus; Miser, adora deos, Martem cole, Apollinem, & Æsculapium *r*. Dixit Euplius: Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum adoro, sanctam Trinitatem adoro, præter quam non est Deus *f*. Pereant dii, qui non fecerunt cælum, & terram, & quæ in eis sunt. Christianus sum.

torquetur,

4 Calvisianus Præfectus dixit: Sacrifica, si vis liberari. Euplius dixit: Sacrificio modò Christo Deo me ipsum: quid ultra faciam, non habeo. Frustra conaris, Christianus sum. Calvisianus præcepit, iterum torqueri acrius. Cumque torqueretur, dixit Euplius: Gratias tibi Christe, succurre Christe: propter te hæc patior, Christe. Et dixit sæpius *, & deficientibus viribus, dicebat labiis tantum, absque voce hæc vel alia. Calvisianus intra velum interius ingrediens, sententiam dictavit: & foras egressus, afferens tabellam *t*, legit: Euplium Christianum, edicta principum contemnentem, deos blasphemantem, nec resipiscentem, gladio animadverti jubeo; ducite eum.

ac capite truncatur.

"

5 Tunc appensum est ad collum ejus Euangelium *u*, cum quo apprehensus fuerat, proclamante hæc præcone: Euplius Christianus, inimicus deorum, & imperatorum. Euplius lætus dicebat semper: Gratias Christo Deo; & cum ad locum perductus esset, genuflexus proxius oravit: & iterum gratias agens, præbuit jugulum, & à carnifice decollatus est *x*. Sublatum est postea corpus ejus à Christianis, & conditum aromatibus, sepultum est *y*.

ANNOTATA.

C

a Imò Diocletiano IX, & Maximiano VIII coss., secundum dicta in Commentario hisce Actis prævio, num. 34.

b Sic etiam cod. Vallis-cell., teste Ruinartio in notis. Sed Mombritiis, cui adde Bollandi fragmentum ad diem V Februarii, pag. 598, sub die IV Idus Augustas. Cotelierius autem, Ante diem tertium Calendas Maias. Consule Commentarium num. 29.

c Cotelierius In illustrissima Catana, Sicilia videlicet urbe (neque enim aliam novimus) ex communi scriptorum consensu in dicto Commentario. Sed hic non extundes, quod ibi sit natus Martyr.

d Mendosè apud Mombritiis, Euplius secretarius judicis. Cotelierius in notis col. 752 Assentior, ait, viris doctis, qui secretaria, judicium interpretantur tribunalia, conclavia, loca in quibus jus reddebant, & reorum causas expendebant. Nominis etymon assignat S. Augustinus sermone de Ovibus cap. 3: Ultimam sententiam, quam dicitur esse iudex, in tabella descripturus manu sua, ultra quam sententiam nihil jam iudicaturus est, partes non audiunt. Illis foras exeuntibus scribitur: attonitæ sunt ambæ partes atque suspensæ, contra quam vel pro qua sententia illius procedat. Magnum secretum judicis: unde secretarium no-

minatur. *Videri etiam apud nos possunt Annotata ad caput secundum Vita S. Agathe virg. & mart., sub nomine Metaphrasta edita tom. 1 Febr., die V, pag. 622, lit. e: ubi & de velo secretarii mentio fit.*

e Al. Euplus: de quo Commentarius § 3 in initio.

f Diaconus ex communi Actorum & scriptorum consensu; uti liquet ex Commentario nostro; sacerdotem quippe eum fuisse, nobis nequaquam probatur: quidquid dicatur in hymno secundo apud Caietanum tom. 1 Vitarum Sanctorum Siculorum pag. 112 Sacerdos nuncupatus es Euple. Et pag. 113 Sacerdotii nobis & martyrii argumentum existit generosus Euplus: ambobus enim optimè claruit.

g Al. corrector: de qua voce pluribus differit Commentarius § 5.

h Mombritiis, ac duo codd. nostri Q Ms. 6 & Q Ms. 7, nec non fragmentum apud Bollandum Maximianus.

i Ita etiam Cotelier. At cod. Vallis-cell. apud Ruinartium; cui adde Boll. & Mombritiis; nec non ambos codd. nostros mox citatos, Non habeo domum hinc.

k Invenerunt me cum illis, in aliis edit. & Mss. deesse, notat Ruinartius.

l Cotelier. Cumque legisset, secundum Matthæum, secundum Marcum, secundum Lucam, secundum Johannem sancta Euangelia. Mombritiis: (adde cod. Vallis-cell. apud Ruinart.) Et cum aperuisset Euangelia beatus Euplus, legit secundum Matthæum dicens: Dixit dominus Jesus Christus: Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam: quoniam ipsorum est regnum cælorum. Item aperuit secundum Marcum dicens: Omnibus qui credunt in me, ipsis datum est cognoscere regnum Dei. Item secundum Lucam: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Item secundum Johannem: Omnis, qui venit ad me, non esuriat: & qui credit in me, non sitiet in æternum. Quibuscum verbatim fere convenit Bolland., ac duo codd. nostri Mss., de quibus supra.

m Quæ sequuntur, ait Ruinartius, habentur in solo Surio (sen Baronio potius) Bolland. (adde cod. Vallis-cell. ex Ruinart.) pro his legit, publicè tradatur. Cotelier. in Acta publica referatur.

n De tormentis Commentarius num. 25 nonnulla observat.

o De confessione Martyris duplici observationes dat Commentarius num. 30.

p Circa notatum hic diem legi potest Commentarius à num. 29.

q Codex noster Q Ms. 6 breviter: Tunc beatus Euplus, signaculum Christi faciens in fronte sua, dixit: Quæ tunc dixi, & nunc ea confiteor. Calvisianus consularis dixit: Habuisti aliquando lectiones, quas vetuerunt piissimi imperatores? Beatus Euplus respondit: Habui. Calvisianus consularis dixit: Et ubi sunt? Cui beatus Euplus respondit: Apud me sunt. Calvisianus consularis dixit: Habes eas? Beatus Euplus respondit: Habeo. Calvisianus consularis dixit: Torquatur Euplus, quoadusque confiteatur, se deos veros omnipotentes adorare, Martem, Apollinem & Æsclepium. Eadem brevitate utitur alius codex noster Q Ms. 7; tametsi minus emendatè. Consule insuper Bolland. & Mombritiis. Breviter etiam rem expedit Cotelier. Beatus Euplus dixit: Quæ tunc protuli, ecce nunc quoque confiteor eadem. Calvisianus corrector ait: Tenes lectiones prohibitas?

D

E

F

A tas ? Beatus Euplus ; Teneo. Calvisianus ad eum : Et ubi sunt ? Videamus quo modo complectantur. Beatus Euplus dixit : Apud me sunt. Calvisianus inquit : Si nunc habes ea hic profer nobis. Beatus Euplus : Hic sunt. Tum Calvisianus corrector : Extendatur Euplus , ac verberibus afficiatur , donec promiserit , se diis sacrificaturum. *Hac ita è Græco veritè Cotelarius in sua editione. Sed an hæc , Baroniana sincerior ? Adi Commentarium nostrum prævium num. 45.*

r Al. Asclepium ; qui fertur fuisse Asclepii nepos.

f Clara hæc ac perspicua SS. Trinitatis professio officere non probatur Actorum sinceritati ; secundum dicta in Commentario num. 45.

t De tabella ista nihil lego in duobus nostris codd.

Mss. , Cotelario ac Mombratio. Consule , quæ de ea præmissi in Commentario num. 45.

u Hoc etiam non invenio in citatis statim exemplaribus ; non ideo tamen sequitur , ut minus sit sincerum.

x Mortem brevissimè describit Cotel. ; plura , cum ibidem , tum in exemplari Baroniano non memorata , occurrunt in Mombratio ac duobus nostris codd. *Mss.*

y De sepultura tacet Cotel. pag. 194 : de qua Commentarius num. 36. Mombratio Acta Baronianis esse posteriora , notavimus ibid. num. 46 ex verbis eorum : quæ cum in duobus nostris codd. *Mss.* etiam legantur ; idem de illis codd. esto iudicium.

EX MSS.

DE S. CASSIANO EPISC. CONF.

BENEVENTI IN ITALIA.

P. B.

B

SUB MEDI-
UM SECU-
LI IV.
Celebratur
hoc die

Hunc Beneventana apud Samnites ecclesia sanctum Antistitem , quantumvis antiquum ; primus , quod quidem sciamus , alibi notum utcumque fecit Philippus Ferrarius anno 1609 in *Nova Topographia in Martyrologium Romanum* pag. 20 ; sed fusiùs anno 1613 in *Catalogo Sanctorum Italia ad hunc diem XII Augusti* , hoc illum exornans elogio : Cassianus , episcopus Beneventanus , quartus à S. Januario eam ecclesiam ad multos annos administravit. Multa passus incommoda & adversa atque persecutiones , omnia vicit patientiâ. Orationibus deditus , curam pauperum agens , ac sibi commissum gregem verbo & exemplo pascens , tandem ad præmium evocatus , pridie Idus Augusti migravit è vita ; multique post mortem miraculis coruscavit : quicumque enim ad ejus tumulum infirmus accederet , à quovis morbo sanabatur. Illud planè mirandum litteris consignatum legitur , quod nemo , equitando prope ecclesiam , in qua sacrum Cassiani corpus asservabatur , transire poterat ; nisi priùs equo descendisset ; idque evenisse , quoad inde in ecclesiam sanctæ Dei Genitricis unâ cum plurimum Sanctorum reliquiis translatus fuit.

in ecclesia
Beneventana

2 Citat exinde ibidem antiqua monumenta , ex quibus hoc elogium concinnarit , hæc subdens : Ex antiquo Breviario ecclesiæ Beneventanæ , & codice ejusdem ecclesiæ pervetusto. Tum sequitur hæc ejusdem Annotatio : Nonnullis hunc eundem Cassianum , qui Forocornelii colitur (a nobis die sequente referendus) esse , visum fuit ; sed id antiquæ ecclesiæ Beneventanæ traditioni repugnat ; quæ ipsum uti suum episcopum semper agnovit , & ut confessorem coluit : de quo etiam in provinciali synodo fit mentio. Eundem porò in posteriore *Catalogo generali Sanctorum* , qui in *Martyrologio Romano* non sunt , ad mensẽ eundem ac diem auctor idem ita retulit : Beneventi in Samnio , sancti Cassiani episcopi , subjiciens in annotatis : Ex tabulis ecclesiæ Beneventanæ hæc die. Quartus episcopus illius fedis post S. Januarium (primum scilicet hujus nominis) fuisse traditur , prout monumenta ejus ecclesiæ antiqua , caractere Longobardico scripta , testantur. Ferrarium quidem antecessit *Kalendarium illud Cassiani Augusti Tomus II.*

puanum , quod in Sanctuario Capuano exhibit Michael Monachus , quodque pag. 398 ad diem XII Augusti sic habet : XII Passio erit Cassiani M. ; verum ibi de nostro Cassiano non agi , sed de alio , puta postridie alibi celebrato , satis indicant vox Passio & nota Martyris apposita. In additionibus quoque *Mss. Carusia Bruxellensis ad Grevenum* hoc die legitur : Sanctorum confessorum episcoporum , Cassiani & Leucii ; sed neque locus ullus apponitur ; neque additionum illarum atas noscitur , nec auctoritas.

3 Ferrarium hoc die citat & sequitur Constantinus Ghinius in *Sanctorum Canonicorum Natalibus*. Successit Marinus de Vipera , archidiaconus Beneventanus , in *Catalogo Sanctorum* , quos ecclesia Beneventana duplici ac semiduplici celebrat ritu. Notat is ad diem XII Augusti , S. Cassianum episcopum Beneventanum in ecclesia jam dicta celebrari ritu duplici ; deinde subdit elogium , ipsi plerumque Ferrarii verbis conceptum ; neque adeo hic repetendum. Hoc amplius dicit aut expressius , quod S. Cassianus Beneventi fuerit episcopus XVII ; quod S. Apollonio (quem nos ex eo dedimus VIII Aug. pag. 579) successerit ; quod Cassiano successerit S. Januarius II ; denique , quod Sanctus noster templum habeat Beneventi , ei dicatum olim , parochiale ; sed temporum antiquitate collapsum. Citat verò in margine , bibliotheca Beneventana *Mss. codicem de gestis Sanctorum part. 2 signat. num. 168 pag. 26 ; & Chronologiam episcoporum Benevent. sub præfatu ipsius & S. Januarii II.* Edidit etiam ipse *Chronologiam episcoporum ecclesiæ suæ anno 1636 Neapoli* , in qua de S. Cassiano agit pag. 16 ; sed nihil novi docens , nisi quod illum floruisse scribit anno Domini cccxi circiter ; sed error esse videtur in numero ; quandoquidem ibidem decessoris ejus initium defixerat anno Domini circiter cccxxvi. Itaque Ughellus *Italia sacra tom. 8 inter episcopos Beneventanos* , illum floruisse censet circa annum cccxi. Hoc etiam in *Chronologia mutat Marini* , quod ecclesiam Sancti nostri in urbe Beneventana non absolute collapsam dicit , sed quasi collapsam : tum quod ibidem ad marginem citet insuper pro se ex bibliotheca ecclesiæ suæ *Martyrologium Mss. antiquissimum* , signatum num. 178. Nobis instrumenta desunt , quibus hæc illustre-

E

ritu duplici.

F

Y y y z

mss.

DE S. EUSEBIO EPISC. CONFESSORE

MEDIOLANI IN INSUBRIA

J. B. S.

S Y L L O G E

De cultu, ætate, successione & gestis.

ANNO
CDLXV.
Cultus satis
probatas est.

E Ametsi is quo de hic agitur, S. Eusebius Mediolanensis episcopus; in solitis nostris sacris Fastis notus omnino non sit, de vetustissimo tamen ejus cultu dubitare non sinunt ipsa Tabula ecclesie Mediolanensis, quas solas adducit Baronius, quarumque auctoritate ipsum hoc die Martyrologio Romano inscripsit. Porro rectè notat, vixisse ipsum temporibus S. Leonis Papæ, quando habita synodo adversus hæresim Eutychianam, nuper Chalcedone à SS. Patribus damnatam, misit inde synodicam ad eundem Pontificem. Exstat ipsa in Annalibus, ut eam hic describere opus non sit. Sancti præconia ex Ennodio aliisque infra referentur. Ceterum ex jam citatis verbis facile est S. Eusebii ætatem colligere, cum enim S. Leo I medio seculo quinto universa Ecclesia præserit, manifestè patet, & ipsum ad ea tempora revocandum esse; vellem equidem, de ejus episcopatus initio & fine aequæ certa argumenta suppetere.

Ejus successio,

2 Successisse S. Eusebium S. Lazaro, notant vetusti, quos consulere licuit Catalogi, tum is quem Papebrochius edidit & illustravit ante tom. VII Maii pag. LXII, tum alius in Museo Italico Mabillonii tom. I pag. 110, qui ambo eadem phrasi enuntiant: Eusebius sedit annos XVII, depositus die IX mensis Augusti ad S. Laurentium. Consonat & alter antiquus Catalogus inter Scriptores rerum Italicarum tom. 4 pag. 141, tametsi obitum signet VI Idus seu VIII Augusti, cum facile postridie sepeliri seu deponi poterit. In eo summa concordia, quod sederit annis XVII, at quo præcisè anno inchoandi sint, quo terminandi, hic nodus est, cui solvendo, non video scrupulosus quemquam attendisse. Initium putat Papebrochius assigni posse anno 449, verum dum finem innectit anno 465, si isto, ut etiam censet Tillemontius, verè obiit, retrahenda erunt initia ad annum 448. Ut ut est, coli ipsum Mediolani hoc die, ex Tabulis certissimum est, an quod dies IX impediatur festo SS. Firmi & Rustici, nescio utrum satis tuto asseratur.

gens & patria,

3 De gente & patria tacere præstat, quam cum Ferrario & Ughello Pagana vel, si vis, Pagantica familia adscribere. Quid quod & reformanda sit ipsius Breviarii Ambrosiani lectio, dum ita incipit: Eusebius Mediolani natus, nam & ignotum & hospitem Mediolanum advenisse, utpote Gracum genere, disertissime pronuntiat ætate proximus & fidelissimus scriptor S. Ennodius in celebri eo carmine, quod de Eusebio cecinit, & quo etiam paucis virtutes ejus complectitur, in editione Sirmondi epigrammate 84, DE AMICO DEI EUSEBIO PONTIFICE.

Eusebius Ligurum successit finibus hospes,

Ignotæ tractus plebis amicitia,
Graius erat, socio Titan quos respicit ortu,
Flammigero lymphas vertice decutiens.
Mitis, compositus, largus, pius, integer, audax,

Crederet ut damnum non dare perpetuum.
Flevit pauperiem miserans, arrisit habenti,
Gaudia cum cunctis tristitiamque gerens.
Hunc index operis locuturo nuntiat orbi
Fama virum, gentes de statione trahens.

4 Ad hæc observat Sirmondus, basilicam S. gestas Thecla, qua nunc, teste Bosca in Martyrologio, diruta est, ab Eusebio post incendium renovatam fuisse, citans epigraphen, qua olim in dicta basilica posteris S. Eusebii munificentiam restabatur; erat autem ejusmodi:

Prisca redivivis confurgunt culmina templis,
In formam rediere suam quæ flamma cremarat.

Reddidit hæc votis Christi qui templa novavit,
Eusebii, meritis noxia flamma perit.

5 Addit demum Bosca, summa religione cultum ab Eusebio S. martyrem Laurentium, infra cuius octavam vita defunctus atque in ejusdem basilica Mediolani tumulatus fuerit. Eiusdem item Martyris ope dilapsam sibi à manu Crystallinum calicem, cum diaconatus munere fungeretur, integrum solidumque accepit. Falsum laudat Brautius hoc disticho:

Incautus calicem vitreum quem fregerat, orans
Restituens, sacrum ritè peregit opus.

6 Non unum istius generis miraculum in Aetis nostris recurrit; neque vero animus est id in la dubium revocare: mirari tamen subit, quod tanti prodigii nec verbo meminerit, qui minora laudat Ennodius. Ne plura elogia Ferrarii, Ughelli aut aliorum, quos citat laudatus Bosca, hic congeram, omnium instar erit antiqua lectio citati Breviarii, quam integram subijcio: Eusebius Mediolani natus, ab ineunte ætate studiis pietatis imbutus, sanctæ religionis officia in omni vita mirificè coluit. Diaconus cum esset, calicem præclaro opere crystallo confectum in solenni sacri dici celebritate, cum ad altare ferret, de manibus casu delapsum comminuit. Fragmenta igitur mœrens collegit in altarique collocavit; ubi ardenti intima prece & S. Laurentii martyris patrocinio, quod lacrymarum vi implorare conabatur, calicem solidum & integrum divinitus accepit. Cujus beneficii recordatione & pietatis religione ductus S. martyrem Laurentium præcipua veneratione patronum delegit.

7 Factus archiepiscopus ecclesias barbara impietate vastatas ac pollutas, eas ipse resarciendas impensè curavit, & stans precibus ritè consecravit: eamque ob causam consecrationis celebra-

tem

A tem mense Octobri Dominico die tertio solemniter agi instituit. Libros porro divinorum Officiorum belli incendio inflammatos restituit. Cleri disciplinam ad religiosos mores revocavit. Synodum provinciae habuit in qua praeter ceteros episcopos, tres interfuerunt & doctrinae & sanctitatis nomine illustres Maximus Taurinensis, Crispinus Papiensis & Abundius Comensis. Demum ecclesia Mediolanensi pie administrata, sacrisque ritibus

exornata, rerum divinè gestarum, vitaeque sanctissime actae gloria nobilis obdormivit in Domino. **AUCTORIBUS**
J. B. S.
Brevia haec Acta preferenda censui longiori Ripamontii historiae tom. 1, lib. 6, à pag. 413, quàm merè oratorie amplificat miraculum fracti calicis, calamitates urbis, perditissimos tum populi tum Cleri mores, grassantem denique Eutychnam heresim, quae omnia jam satis diximus à S. Eusebio in integrum restituta.

DE SANCTIS MARTYRIBUS GRATILIANO ET FELICISSIMA VIRG.

FALERIAE IN TUSCIA.

COMMENTARIUS PRAEVIUS.

J. P.

§ I. Cultus è Fastis sacris, palæstra martyrii, depositio corporum; an hæc Felicissima apud Viterbienses; tempus passionis.

B

FORTE
SUB GA-
LERIO
MAXIMIA-
NO.
Publica ve-
neratio

Publica sanctorum Christi pugilum Graciliani seu Gratiliani ac Felicissimæ virginis veneratio habetur è variis Fastis sacris, in quibus eorum nomina commemorantur hac die: Usuardus illos ita annuntiat: Item urbe Falari, passio Graciliani & Felicissimæ virginis, quorum ora primùm pro Christo lapidibus contusa, dehinc gladio percussa, optatam martyrii suscipere coronam. Editor & illustrator nostri Martyrologii Usuardini, unde Martyres isti in laterculum transferunt, prorsus, inquit in observationibus, ignorare me fateor: indubitata tamen esse, ipsius Usuardi verba eodeticum omnium consensus aperitissimè evincit. Exstat etiam eorum memoria apud Petrum de Natalibus lib. 11 cap. 130, num. 213 his verbis notata: Gratilianus & Felicissima virgo in urbe Phalari passi sunt pridie Idus Augusti.

2 Florarium nostrum Ms. Usuardo consonans, hac refert: Civitate Falare, passio sanctorum Graciliani & Felicissimæ virg., quorum ora primùm fuerunt pro fide Christi contusa lapidibus; deinde gladio percussa, optatam martyrii suscipere coronam. Adonem Laurentianum, Belinum, Grevenum, Maurolycum, Galestinum tacitus prætereo, uti & Ferrarium. Denique Martyrologium Romanum sic de illis legit: Faleriæ in Tuscia passio sanctorum Graciliani, & Felicissimæ virginis, quorum pro fidei confessione ora lapidibus primò contusa sunt, dehinc gladio percussa, optatam martyrii palmam susceperunt. Observa obiter, in editione Bellini anno 1498 Venetiis vulgata perperam scribi Gratiani.

3 Baronius in Notationibus ad Martyrologium Romanum hac die de loco palæstra ita differit: Quoniam apud Usuardum & nonnullos alios manserit. Falari legebatur loco Faleriæ; idcirco & irrepit error, ut Falari in Piceno legeretur: nam Falaris est civitas in Piceno jam pænè diruta, vulgò dicta Falarone. Falarientes in Piceno ponit Plinius lib. 3 cap. 13; eratque Falaris sedes episcopalis, cujus episcopus sedisse reperitur in concilio Romano sub Martino Papa. At verò non Falari, sed Faleriæ esse legendum, vetera monumenta ecclesiæ civitatis Castellanae, ubi horum

Sanctorum sacra corpora asservantur; & digno honore coluntur (posita sunt enim in ecclesia cathedrali) nos adeo certiores reddiderunt, ut nullus prorsus remaneat dubitandi locus. De Faleriæ Faliscorum meminerunt Ptolemæus, Plinius, Strabo, & alii. Perperam ergo Galestinus in notationibus ad hanc diem xii Augusti, facta mentione Faleriæ, Faliscorum urbis; nec non Phalaris urbis ex Usuardo, addit: At scripti codices nullam mentionem faciunt loci; ubi Gracilianus & Felicissima martyrium obierint. Porro quis distinctiorem huius loci situm desiderat, cum sic describit Ferrarii Nova topographia in Martyrologium Romanum fol. 51 verso: Falaris, quæ & Falaria (vulgò) Falare, C. (civitas) olim E (episcopalis) Hetruriæ inter Fisceniam & Viterbium, apud Ferentium urbem prorsus dirutam in Faliscorum finibus: cuius adhuc vestigia monstrantur, ædesque aliquot restant, quas agrestes homines habitant, cum adeo floruerit, ut ex primis xii Tuscorum coloniis una habita sit. Et mox post annuntiationem nostrorum Martyrum, subdit: Corpora Fiscenæ, seu C. Castellana, quam nonnulli esse Faleriam putant. Adde, quæ habet fol. 52: Falisci populi sunt inter M. (id est montem) Ciminum, & Tiberim fluv., quorum oppida Faliscum, Faleria, Fescennium, & Hortia. Mons verò idem qui & Soractes. Consuli etiam potest vir Cl. & illustrissimus Justus Fontanus in opere, quod edidit de Antiquitatibus Hortia lib. 1, cap. 4, pag. 87.

4 Quæ modo ex Baronio, & ex Ferrarii Topographia de asservatione corporum obiter attigimus, ex laudato Ferrario in Catalogo Sanctorum Italia sic confirmamus: Corpora SS. Gratiliani & Felicissimæ in civitate Castellana Faleriæ proxima asservantur, & magno in honore habentur: ubi hæc oratio in eccl. recitatur: Sanctorum Gratiliani, & Felicissimæ, Eupli, & Leuci, Domine, natalitia nobis votiva resplendant, ut quod illis contulit gloriam sempiternam, fructu nobis devotionis accrescat. Per D. N. I. C. Vita S. Eutitii presbyteri & martyris apud nos ad diem xv Maii, pag. 460 hæc habet: In eodem tempore B. Eutitius presbyter reversus fuerat in civitatem Ferentinam, dum post paucos

Yyyy 3 dies

E

F

cui horum Martyrum corpora

Notitia loci,

AUCTORIB
J. P.

dies dixit angelus Domini ad B. Eutitium : Surge & vade ad civitatem Faleritanam ad sanctos martyres Gratilianum & Felicissimam, ubi corpora eorum requiescunt in sarcophago novo, & celebra in eo loco vigiliis cum hymnis, atque divina mysteria corporis & sanguinis Domini nostri Jesu Christi : & tunc revertere ad civitatem propriam Ferentinam . . Tunc B. Eutitius presbyter, quasi de somno evigilans, festinus perrexit ad sanctos Martyres, ubi sepulta sunt corpora eorum, & fecit ibi divina mysteria.

5 Ex dictis sequitur, ut, si omnia simul expendas, istorum sacrorum pignorum possessio sit pro Faleritanis, atque adeo pro Castellanis, secundum ea, qua observata jam pridem sunt apud nos loco mox ac die citatis, ubi leguntur ista: Ferentium fuit urbs Hetruviae olim episcopalis, ex cujus antiquis ruinis paulatim erevit Viterbium, uti jam diximus die praecedenti xiv Maii ad Vitam S. Bonifacii, hujus vel alterius urbis Ferentinæ episcopi . . Altera indicata urbs Faleria, ibidem episcopalis fuit, sed etiam excisa, & sedes ejus ecclesiae civitatis Castellanae unita. Jam vero cum haec ita sint, quid fiet Viterbiensibus, qui inventionem S. Felicissimae sibi vendicant?

6 Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non sunt, die 2 Maii sic scribit: Viterbii inventio sanctae Felicissimae virginis & martyris. Ad qua in notis, Ex tab. ecclesiae, inquit, S. Sixti Viterbii. Ferrarium sequitur Arturus in Gynaece suo. Splendianus Andreas Pennatus a Soriano, Protonotarius apostolicus ac vicarius generalis Balneoregionensis anno 1721 edidit libris quinque S. Eutychie Vitam, cui subjunxit Archivum sacrum, uti vocat, apologeticum; ubi postquam produxerat Acta SS. Gratiliani & Felicissimae, in notis ad illa, a pag. 350 haec observat: Corpus S. Felicissimae fuisse inventum Viterbii, habent notae marginales manuscriptae caractere antiquo in Martyrologio Romano typis Bafianis Romae anno MDLXXXIII, penes me. Ad diem 2 Maii pag. 99 ita exaratur: Viterbii in ecclesia S. Sixti inventio corporis S. Felicissimae virg. & mart. Ad diem vero xii Augusti pag. 190: Faleriae in Tuscia natale S. Felicissimae virg. & mart., quae sub Diocletiano imperatore passa est, cujus corpus in ecclesia S. Sixti Viterbiensi requiescit. Ad diem autem 2 Septembris pag. 210: Viterbii translatio corporis B. Felicissimae virg. & mart., cujus sacrum corpus una cum beatis ossibus episcoporum Magni Tranensis, & Bonifacii Ferentini in ecclesia S. Sixti reconditum est. Et mox, Haec notae, inquit laudatus auctor, in choro a canonicis hujus ecclesiae collegiatae S. Sixti ad praesens quoque recitantur.

7. Quomodo vero dicantur a Ferrario, & ab aliis corpora SS. Gratiliani & Felicissimae requiescere Fescenniae seu in civitate Castellana, facile occurrit responsum. Cum enim funditus fuisset eversa Faleria, partem corporis S. Felicissimae creditum facile est fuisse translatae Ferentum vel Viterbium finitimum, ad quod reliquiae omnes Ferenti in illius excidio fuerunt deportatae, ut diximus lib. 1, cap. 4, num. 1 Vitae S. Eutychie. Ita Pennatus pro Viterbiensibus. At contra objici potest 10. Notationes illae marginales in Martyrologio Romano, anno 1583 typis edito, manuscriptae caractere, uti dicebat laudatus Vir, antiquo, majorem non habent antiquitatem quam seculi xvi, vii scriptio ut sic, tametsi supponi possit, traditionem ante illud tempus fuisse apud Viterbienses de possessione sacri depositi hic contro-

versi; ac proin è documento ad rem satis accommodato non conficitur id, quod ipsi volunt. 20. Illud Pennatii creditu facile est &c. conjectura terminos non excedit. 30. Dum partem corporis concedit Viterbiensibus, ac partem Castellanis relinquit; ibidem non addit, sacra ea pignora vel a se vel ab alio fuisse inspecta; latetque nos, an partem dicti corporis, an totum corpus utriusque competitorum sibi adscribant: de qua re viderint illi, quibus sacra illa ipsa inspicendi facultas datur.

8 40. Cum antiquior atque adeo potior sit possessio sibi adsortita, secundum dicta superiora, penes Castellanos, quam penes Viterbienses, ex his illi quaerere poterunt, quomodo probent, sacras exuvias, quarum depositionem hodie recolunt, esse hodiernae S. Felicissimae virg. & mart., qua S. Gratiliano fuerit in martyrio sociata, & non alterius, sub isto nomine è catacumbis Romanis aliove loco extracta? Praterquam enim quod nulla in citatis notis Mss. societatis istius sit mentio, dicitur praeterea in illis, quod Felicissima, de qua agunt, sub Diocletiano imperatore passa sit; hodierna vero sub Maximiano Galerio, uti censet ipse Pennatus, & jamjam videbitur; ubi Pennatii etiam explicatio expendetur. Atque haec quidem sunt difficultates, quas Viterbiensibus solvendas proponimus; ita tamen, ut eos nolimus deturbare, è qualicumque sui sacri pignoris possessione, quam bona fide habere se censent. Vellemus tamen, ut ea nobis in promptu essent documenta, qua Felicissimae hodierna exuvias apud ipsos esse, solide comprobarent; quia vero iis etiam destituimur rationibus, qua dictam possessionem evertant; neutquam stabit per nos, quin pie ac religiose venerari pergant sacrum illud pignus, quod habere se asserunt, Viterbienses, uti & Castellani; quibus ambobus causam hanc dirimendam relinquimus. Tamayus hac die xii Augusti consuetam suam & exoticam libertate usus, sanctos nostros Pugiles in Hispaniam trahit, eorumque originem uti & passionem Salariae adscribit Lusitaniae urbi, addens illorum corpora forte excidio Saracenicum in Italiam delata, in ecclesia Castellana. Tusciae honorifice requiescere. Sed hujusmodi sordes ex ferenti illa, & nullo satis labore, Angia ad instar stabuli, repurganda cloaca pseudo-Dextri & assecularum ejus haustas, procul amandamus more nostro.

9 In figendo tempore, quo Pugiles nostri coronam martyrii obtinuerunt, difficultates non leves se offerunt. S. Eutitius baptismum contulit S. Gratiliano; hic autem S. Felicissimae, ex eorum Actis, atque adeo ad idem persecutionis tempus referri debet istorum trium certamen, cum anno quarto Claudii imperatoris rem gestam fuisse, in idem habeamus; sed perperam. Quod de primo, inquit noster Henschenius in Commentario ad Vitam S. Eutitii die xv Maii pag. 458 & seq., hujus nominis imperatore intellectum, notaret annum Christianae aerae XLIV. Sed hic persecutionem Christianis non indixit, solumque Judaeos ab Urbe expulit. Sin autem intelligas nominis istius secundum, habebis quidem persecutionis alicujus tempus coeptae anno CCLXIX; sed annum quartum imperii nullum invenies: quia tyrannus iste non multo plus quam biennio regnavit, peste extinctus anno CCLXX, & frater ejus atque successor declaratus Quintillus decimo septimo post die occisus est à militibus, euctusque Aurelianus, qui anno CCLXXII, novis edictis publicatis, persecutionem refuscitavit, ejus morte rursus confopitam

anno

A anno cclxxv. Potuit Claudii istius & Aureliani persecutio gemina in unam fuisse confusa, eoque deceptus auctor Actorum, Claudium scripsisse, ubi scribendus fuerat Aurelianus.

Martyres
istri sint
passi.

10 Interim Claudium etiam nominat Legenda S. Eutitii. Additur autem memoria SS. Valentini presbyteri, & Hilarii diaconi, tanquam simul cum SS. Eutitio, Felicissima, & Gratiliano coronatorum. Atqui istorum passio danda die 111 Novembris, pro Claudio nominat Maximianum, qui non nisi decimo sexto post Claudii mortem anno regnare cepit. Si ergo, his patientibus, in vivis adhuc erat Eutitius, idem non alius, de quo hic agimus, non solum non est is sub Claudio, sed neque sub Aureliano coronatus. Notavit hoc Doctor Tullius Cima, is qui anno mdcxlv Soriani pro Duce Altaempio gubernator, prædictam Legendam ex Latina fecit Italicam, & deinde anno mdcxviii Roncione in patria sua curavit excudendam: ubi Latinum contextum fere reddens verbotenus, loco Claudii substituit Diocletianum & Maximianum imperatores: quod profecto longè convenientius est, quam duos pro uno Eutitios substituere, quorum alter in Actis SS. Gratiliani & Felicissimæ; alter in Passione SS. Valentini & Hilarii commemoratur. Ita jam pridem in rem nostram censuit Henschenius. Verum alius auctor neotericus præ aliis imperatoribus loco Claudii, quem expungit in Actis nostrorum Martyrum, substituit Maximianum Galerium Armentarium, non Herculium, qui supra indicabatur; de qua re acturi sumus paragrapho sequente.

S II. Reliqua circa tempus martyrii expensa; conversio parentum S. Gratiliani; Actorum exemplaria & valor.

Aliæ tem-
poris notæ

Splendianus Andreas Pennatus à Soriano supra laudatus, inter alias, quas publici juris fecit, de Sanctis lucubrationes, anno 1721 typis edidit Vitam S. Eutychiei, sacerdotis ac martyris, Eminentissimo D. Annibali Albano inscriptam; cui pag. 166 subditur Prospectus archivi sacri; in pluteos quinque distributus. Pluteo autem secundo pag. 234 & sequentibus proponitur controversia, sub quo imperatore passus sit sanctus ille Eutychieus; sed quæ ibidem diffusè ac operosè congerit laudatus auctor, nos ad pauciora contrahimus, atque in hac puncta dividimus: 1º. Sanctos Martyres Eutychieum, Valentinum & Hilarium, Gracilianum ac Felicissimam simul passos esse affirmat ex verbis Actorum S. Eutychiei, quæ ob concordiam manuscriptorum pro genuinis apud ipsum; sed apud nos tom. 111 Maii, pag. 461 pro intrusis habentur. 2º. Tamquam certum statuit, adverbium simul non esse intelligendum, quod eodem die, loco & anno martyrium confecerint; sed sub eadem decima persecutione. 3º. Pro certo habet, SS. Valentinum & Hilarium martyrio coronatos sub C. Galerio Maximiano Armentario anno Domini 306, ex Actis eorum quæ citat, ac lectionibus. 4º. Affirmat martyrium S. Eutychiei poni sub Claudio in Actis ejus, quæ profert, uti & in Actis SS. Graciliani ac Felicissimæ. 5º. Tricas hæc, quæ è discrepantia imperatoris oriuntur, expedire conatus Pennatus, octo recenset conditiones, quæ convenire debeant

tyranno, sub quo Martyres in Actis S. Eutychiei enumerati, agonem suum consummarint: quas ubi aliis omnibus illis imperatoribus, quos in medium producit, abjudicavit, convenire eas C. Galerio Maximiano Armentario asserit, ac pluribus rem extrahit, uti apud ipsum datur videre, ac anno 306 secundum Baronium, vel 307 in sententia Pagii, cum quarto anno decima Christianorum persecutionis concurrentibus intexit.

12 Pag. 244 laudatus auctor in subsidium ad- circa coram
vocat Papebrochium in Annotatis ad Acta S. Se- martyrium
cundi die 1 Junii, tom. 1 ejusdem mensis pag. expendun-
54. His præmissis cap. 3 pag. 245 querit causam, tur.
cur Claudii nomen in Actis SS. Eutychiei, Gra-
tiliani ac Felicissimæ exaratum sit; additque, ac
plurimorum exemplorum appositione ostendit va-
riationem in nomine hujusmodi tyrannorum hæc
Actis non esse singularem, sed pluribus aliis com-
munem; ubi pag. 246 tractat diffusè de causis
sphalmatum, quæ in lucubrationum exemplaria
irreperunt. Denique pag. 249 fatetur Pennatus
nomen Claudii in Actis SS. martyrum Eutychiei,
Graciliani ac Felicissimæ esse amanentium sphal-
ma. Sententia Pennatii nos fere suffragamur, si
vera esse constaret in hoc puncto chronologico Acta
sanctorum Valentini & Hilarii. Habeamus ea in-
terim in illo pro veris, donec probentur in eo fal-
sa; eorum discussionem remittentes ad diem 111
Novembris, quo Sancti isti notantur in Marty-
rologio Romano. Dicebam fere; quia tunc etiam
num superest questio circa verba illa Actorum S.
Eutychiei, quæ quinque Martyres supra dictos si-
mul passos indicant, ut paullo ante notavimus.
Verba autem illa sic habent: Passio Sanctorum, qui
simul sunt coronati, Eutychieus presbyter, Va-
lentinus presbyter, Hilarius diaconus, Gratilia-
nus & sancta Felicissima. Pennatus pag. 235 Hanc,
ait, periodum constantissimè retinent omnia ma-
nuscripta Actorum danda tertio Pluteo; IDEOQUE
nihil penitus nobis refragatur annotatum in hæc A-
cta ab Henschenio loco supra citato. Excusandus
tamen; non enim V. C. adinadvertere potuit
tot manuscriptorum concordiam, quæ ipsum la-
tuerunt; & si vidisset, numquam ita annota-
set. Sed ex illa Actorum concordia nihil confici
videtur. Sicut enim concordia Actorum falsa est
in positione falsi imperatoris Claudii, de quo su-
pra; quippe ni concordare etiam possint in perio-
do illa intrusa? Quod itaque ea genuina esset, &
non intrusa; non ex sola concordia, sed aliunde
probandum erat Pennatio. Sicut enim sæpe datur
in Actis Sanctorum concors veritas, & concors
falsitas; sic etiam concors dari potest intrusio. Non
itaque quia plura Actorum manuscripta sunt con-
cordia, ideo sunt genuina. Quoniam tamen perio-
dus illa, quamquam jam pridem apud nos habita
fuerit tamquam intrusa, vera esse potest, ideo
SS. Gratilianus ac Felicissima martyrii laureâ co-
ronati forte sint sub C. Galerio Maximiano Ar-
mentario, secundum ea, quæ supra diximus ex
Pennatio.

13 Quæ de parentum S. Graciliani conversio- Parentum
ne obiter tangit Actorum scriptor apud nos num. S. Gratilia-
11; Passio S. Eutitii loco citato confirmat his ni conversio
verbis: Venientes parentes B. Gratiliani, mise- confirmatur
runt se ad pedes B. Eutitii dicentes: Gratias agi-
mus tibi, pater sancte, quia per tuam prædica-
tionem lucratus est dominus Deus noster Jesus
Christus filium nostrum Gratilianum, & nos cum
ipso insimul. Tunc B. Eutitius monuit eos de fi-
de & doctrina Domini nostri Jesu Christi, &
eadem hora discessit, & reversus est ad propriam
civita-

AUCTORE
J. P.

civitatem Ferentinam. Hac occasione observamus, patrem Martyris Maximum dici in Ms. Olivetano, de quo mox agitur; in Castellano autem Maximianus. Hæc sunt, de quibus præmonendum censuimus lectorem: reliqua reservamus pro Annotatis ad Acta; de quorum exemplaribus hæc subdimus.

14 Unum habemus, quod sic prænotatur: Felicitissimæ & Gratiliani Mart. ex Ms. Leg. vet., quod est apud Olivetanos Neapoli, collatum cum Ms. Castellano, ubi corpora sunt. Exscripsit illud Papebrochius; variantes autem lectiones ei adnotavit Henschenius. Alterum nostrum exemplar ex Ms. S. Maximini Treveris exceptum indicatur, & notatur hoc titulo: Passio S. Graciliani martyris. Duobus hisce accedit tertium ex Ms. Ultrajectino S. Salvatoris, quod prænotatur Martyrium SS. Graciliani & Felicis pro Felicitissimæ. Pennatius supra laudatus ea, qua pluteo 3 cap. 4 Acta typis vulgavit; sic ibidem indicat pag. 341: Exemplata hæc sunt Acta à quodam codice manuscripto in folio majori sive Augusteo & pergameneo grandiusculis characteribus exarato, in quo alia quoque sanctorum Martyrum exarantur Acta, qui ad præfens magna veneratione in larariis asservatur ecclesiæ cathedralis civitatis Castellanae, in qua corpora prædictorum sanctorum Martyrum sunt condita. Habuit hæc Acta Baronius, & Ferrarius, quæ inter Mss. Thesæ Pennatii patris mei adveni; sed ad oram mutilata; nunc verò integra, & cum suo archetypo conlata ope illustrissimi præfatis illius ecclesiæ. Eorum contextum editor notis etiam bene multis illustravit. Actorum compendium existat apud Ferrarium hac die XII Augusti.

15 Apographum Ultrajectinum brevius est, quam alia; qua conveniunt in substantia. Variantes porro lectiones omnes notare supersedebimus, nonnullas ex iis, ubi videbitur, assignasse contenti. Pennatianum vero tamen jam legi excusum possit, hic tamen recudemus; aliis autem non omnino neglectis pro Annotatis. Circa eorum valorem observamus sequentia. Tamen Acta illa non traducimus tamquam falsa, viris tamen huiusmodi rerum gnaris nonnulla ex eis puncta proponimus, requirentes illorum iudicium, utrum totus Actorum contextus tamquam ex genuino ac primigenio eorum fonte haustus fuerit. 1º. Occurrit apud nos infra num. 1 Claudius, de quo dictum plus satis. 2º. Epistola Comitiss ad imperatorem, huiusque ad illum responsoria, num. 5. Denique 3º. Comitiss ejusdem supplicium, num. 13.

A C T A

Ex editione Splendiani Andrea Pennatii, cum aliis exemplaribus Mss. a nobis collata.

S. Gratiliani persecutione imperatoris,

a

* al. Gracilianus

IN eo tempore, quo Claudius a cæsar per omnem orbem terrarum, qui erat subjugatus ejus imperio, quarto anno imperii sui edictum proposuit, ut ubicumque fuissent Galilæi inventi, sine auditione punirentur. Hanc verò calamitatem intrepido animo, in Domino Jesu Christo sperans Gratilianus*, non trepidavit, sed constanter in Christi nomine passionem excepit. Quo ita facto,

dum fuisset parentibus suis unicus, curam magnam parentes filio impendebant. Factus est verò juvenis intimatus doctrina Christi, & accepit Evangeliorum librum, & legit in eo loco, ubi Christus dicit: Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Et: Qui amat patrem, aut matrem, sive fratrem plusquam me, non est me dignus.

2 Dum hoc legisset B. Gratilianus ambulavit ad beatum Eutyrium b presbyterum, & dixit ei: Coniuro te per Christum, quem tu prædicas, ut dicas mihi qualem acquisitionem à Christo acquirant qui & eum confessi fuerint, & crediderint ei. Respondit autem Eutyrius presbyter, dicens: Quicumque crediderint Christo, habebunt vitam æternam, & remissionem peccatorum. Tunc dicit ei Gratilianus: Per lectiones Evangeliorum divinas te coniuro, ut non tardes mihi fidem Christi demonstrare & baptizare me. Et fecit eum catechumenum: & post triduum baptizavit eum in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti: & indutus est vestimentis albis, [&] celebraverunt mysteria c Christi. Depositis verò albis suis participati sunt Corpus & Sanguinem Domini nostri Jesu Christi.

3 Reversus verò ad parentes suos dixit eis: Ut cognoscatis, quia Christianus sum, & in Dominum Jesum Christum confido, numquam immolabo diis vestris. Tunc parentes ejus dixerunt ei: Non nos despicias, fili, neque florem juventutis tuæ amittas: quoniam si hoc audierit comes d Trafon*, diversis pœnis te affiget. Dicit eis Gratilianus: Per Christum filium Dei quia numquam pertimesco terrores vestros, ego enim spero in quem speraverunt tres Pueri Hebræi: quia ipse me liberabit de omnibus inimicis meis: & viam veritatis me docuit. Dicit ei Maximianus pater ejus: Quid est veritas? Respondit sanctus Gratilianus, & ait: Dominus Jesus Christus ipse est veritas & lumen, quia ipse sic prædicavit: Ego sum via, veritas, & vita: qui credit in me non morietur in æternum. Tunc dicit pater ejus: Sacrifica diis magnis, & esto filius noster. Mater verò ejus lugebat filium suum, dicens: Heu me, quomodo me deseruisti fili, & florem tuæ juventutis amittis, & viscerum meorum orbitatem, proclamans pectore. Et afflictus pater, & mater lugebant quotidie filium suum.

4 Interim hoc audiens comes civitatis Falari-tanæ e, nomine Trafon, misit suos apparitores, & tenuerunt eum. Cumque adductus fuisset ante Comitem, arripuit Comes hos sermones, dicens: Trafone comite: Cur, stultissime, religionis lustratus es f Christianorum magorum, ut audio, & tu magus effectus es? Dicit ei Gratilianus: Ego non stultitiæ credidi, sed veritati, quia Christus veritas est: & quicumque ei crediderit, non morietur in æternum: & quicumque non crediderint Christo, supplicium æternum suscipient. Dicit ei Comes: Deliras, Gratiliane, quia stultè loqueris: sacrificia Deo magno Apollini, & redde te parentibus tuis: quia amicus noster est genitor tuus, & reddas te natalibus tuis, & non perdas florem juventutis tuæ. Dicit ei Gratilianus: Ego quidem Christianus sum, & in timore ejus permaneo: & numquam me seducent blandimenta vestra: & à Christi amore non discedam, sed ei confiteor die noctuque.

5 Tunc Comes, ut vidit ejus constantiam justitiam, fit eum recludi in carcerem privatam*. At misit Trafon Comes relationem Claudio cæsari per scrip-ta sua g, injungens ei: quod quidem Maximianus

a S. Eutyrio presbytero, & synaxi restituitur b

F Redit deinde ad parentes, ob suam conversionem dolens. * al. Thra-ton

Capitur, & constantia ejus frustra impetitur à Trafone comite: c

f

hæc ad cæsarem scripta, ac cæsaris responsum. g

A nus habet filium in civitate vestra servilem *h* Falarum unicum viscerum suorum nomine Gratilianum primæ juventutis florentem, & detentus est apud nos Christianus. Quod jubeat clementia vestra de eo. Et rescripsit ei Claudius cæsar, dicens: Omnium bonorum dignus est Tracon comes noster. Claudius invictissimus augustus diligentissimè, & benè à nobis jussa nostra custodiens præponentes secundum edictum nostrum *i*. Si autem non sacrificaverit diis magnis, diversis eum pœnis examina; & morti trade: si autem consenserit cæremoniis nostris, huc eum nobis dirige, & ego illum faciam unum à latere meo. Bene vale, charissime Tracon.

Alapis cæditur, ac carceri mancipatus,
6 Dum legisset Tracon comes j. Tonem Claudii cæsar, jussit sibi præsentari Gratilianum: cumque adductus fuisset ante Comitum B. Gratilianus, dicit ei Comes: Ecce quam relationem misi de te Claudio principi: & hoc mihi dignatus est scribere, ut diis magnis sacrifices: si autem non sacrificaveris, morti traderis. Respondens B. Gratilianus dicit: Sacrificet eis qui sunt eorum, & qui suas animas dederunt diabolo cum diis vestris. Tunc vidit Comes quia non consentiebat ei ad sacrificandum: jussit eum alapis cædi, dicens ei: Jussa principum noli contemnere: & jussit eum detrudi in carcerem usque dum pertractaret de eo, qua morte puniret. Parentibus verò ejus nulla consolatio penitus dabatur; sed lugebant quotidianis diebus filium suum.

mirabilia in eo operatur,
7 Dum esset B. Gratilianus in carcere, magna mirabilia faciebat; cæcos illuminabat, & paralyticos curabat: etiam & mortuos in nomine Domini Jesu Christi suscitabat. Audiens verò quædam mulier vidua nomine Fortunata de opinione S. Gratiliani, quia multa mirabilia faciebat positus in custodia: hæc habuit filiam unicam: erat enim oculis corporeis obcæcata, pulchra nimis & decorâ facie, virgo prudentissima, & Domino dilecta; venit noctu ad B. Gratilianum in custodia cum filia sua nomine Felicissima virgine Domino devota: rogare cœpit eum, ut dignaretur manus suas ponere super oculos ejus, ut per virtutem Christi & ejus orationem, Christus eam illuminaret. Tunc dicit ad eam B. Gratilianus: Si credideris ex toto corde tuo, modò illuminaberis: non solum quia illuminabuntur oculi corporis tui, verum etiam cordis & animæ simul Christus illuminabit. Dicit ei Fortunata: Si non voluisssem eam illuminatam videre, non eam ad te duxissem: sed ut eam illuminaveris, mox credet in Christo.

Felicissimæ visum redidit, ac baptismum confert;
8 Et posuit manum suam super oculos ejus orans & flens; dicens: Illuminet te Christus filius Dei vivi, qui illuminavit cæcum, & fecit lutum ex sputo suo: ipse te illuminet in corpore & anima, ut credas quia non est alius Dominus, nisi Christus filius Dei vivi. Et fecit ei signum cruce in oculis ejus, & statim aperti sunt oculi ejus; & vidit lumen cæli, & faciem S. Gratiliani: & rogavit eum S. Felicissima, dicens: Per Christum te conjuro, quem tu prædicas, famule Dei Gratiliane, ut modò facias in eum misericordiam, & mihi ostendas sequi Christum. Tunc dicit ei B. Gratilianus: Ego quidem ostendo tibi, soror mea, viam Christi. Et tunc obtulit ei B. Felicissima urceum cum aqua per *k* illuminationem suam: & baptizavit eam, astante matre sua. Et dicit ei B. Gratilianus: Baptizo te in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Et dum baptizata esset, agens * gratias Deo & B. Gratiliano, qui eam illuminavit per Christi virtutem, dicit ei B. Gra-

Augusti Tomus II.

tilianus: Ambulate ad B. Eutyrium presbyterum, & ipse vos linibit chrismate salutis, ut perfectam cognoscatis viam Christi.

9 Ambulantes verò ad B. Eutyrium presbyterum miserunt se ad pedes ejus, dicentes: Per Christum te conjuramus, quem cognovimus per famulum ejus Gratilianum; ut non tardes nos linire chrismate salutis: quia ipse nos huc ad vos direxit. Et linivit; & consignavit eam chrismate salutis: & docebat eam, ut Christum diligeret. Dicit autem Fortunata beato Eutychio: Ego vadam, & revertar ad vos, ut ego cognoscam Christum.

10 Circurrerunt autem carcerarii ad Comitum, & nuntiaverunt ei, dicens * omnia quæcumque audierant, & viderant facta à B. Gratiliano. Et dicit eis Comes: Ite, & comprehendite eos, sicut potestis. Tulit ergo carcerarius de officio Comitum viros, & ambulaverunt; ubi erat B. Felicissima. Cumque venissent ad domum B. Eutychie, ingressi sunt, & apprehenderunt eam; beatus autem Eutychie exilivit de manibus eorum; & timens fugâ lapsus est: & duxerunt eam ad carcerem; ubi erat S. Gratilianus inclusus.

11 Alia verò die sedit pro tribunali in foro, & jussit eos vincetos adduci. Adducti verò cum fuissent ante Comitum, dixit Comes B. Gratiliano: Ubi didicisti ista maleficia, ut seducas homines per maleficia tua? Respondit autem S. Gratilianus, & dixit ei: Ista non sunt maleficia, sed sunt beneficia Christi, qui me non permittit vincî à diabolo patre tuo. Et dicit ei B. Felicissima: Quid te coarctat diabolus in servos Dei ista exercere? Tunc jussit ut cum lapidibus os ejus tunderetur. Et iratus jussit eos foras portas civitatis decapitari, non longe ab urbe Falaris juxta rivum *l*. Cumque ducti fuissent S. Gratilianus & S. Felicissima oraverunt, dicentes: Dominus omnium rerum visibilibus & invisibilibus, qui misisti unicum Filium tuum, ut nos redimeret à peccatis nostris, Dominum nostrum Jesum Christum, dignare modò mittere sanctum angelum tuum, qui suscipiat in pace animas nostras, & ad tuum conspectum jubeas astare, qui es benedictus in secula seculorum. Amen. Et extensis cervicibus suis statim decapitati sunt à spiculatoribus diaboli B. Gratilianus & B. Felicissima. Factus est verò, ut decollaverunt eos, sanguis qui egressus est de corpore B. Gratiliani albus, sicut nix. Parentes verò ejus lugebant quotidianis diebus Filium suum: & auferentes corpora eorum sepelierunt ea in agro B. Gratiliani, quem emit pater suus ad nomen ejus, pridie Idus Augusti, in loco qui appellatur Maulanis *m*.

12 Et lamentum magnum habebant parentes sui, & lugebant quotidianis diebus filios suos. Et post triduum venit improvise silentio noctis cum beata Felicissima beatus Gratilianus, & duo juvenes cum eis induti vestimentis albis, ad parentes B. Gratiliani, dicens eis: Videte me filium vestrum sanctum esse per virtutem D. N. Jesu Christi, non quasi mortuos nos lugeatis; quia in choro sanctorum Apostolorum, & Martyrum sumus conjuncti: & soror mea Felicissima cum regina Matre D. N. Jesu Christi permanet. Et annuntio vobis pacem, quæ data n est Ecclesie Dei: & in isto mense interficietur Tracon inimicus Christianorum, & à Claudio occidetur, morti tradetur à cæfare. Non me lugeatis quasi mortuum parentes mei, sed credite in Domino Jesu Christo, qui vobis potest donare remissionem omnium peccatorum vestrorum, & vitam præstare æternam

Z z z

nam

EX EDIT.

quam item ungit chrismate, uti & matrem ejus.

*SS. Gratilianus ac Felicissima in carcere versantur; * dicentes*

E deinde ad tribunal deducti, capitibus sententiâ multantur.

F

Apparitionem eorum;

"

EX EDIT.

*Tbrafonis
Jupplicium,
S. Gratiliani
parentum
conversio ad
fidem.*

nam in secula. Ablati sunt ab oculis eorum.
13 Post diem tertiam misit tribunum Eleutherium nomine Claudius cæsar, & vincum Comitum Trafonem perduxit ante Claudium Cæsarem, eo quod deprædatus fuisset provinciam, & civitatem: & iussit eum ligari ad caudam equorum indomitum, & sic est interemptus, ut partes carnis ejus per loca plura dispersæ permanerent. Et sic D. N. Jesus Christus defendit suos Martyres, qui pro ejus nomine passi sunt. Parentes vero ejus dum vidissent, quia completum fuerat id, quod filius suus in visione dixerat, crediderunt Christo, & intimati sunt doctrinâ Christi: non habuerunt aliquam tristitiam de Filio suo, quia cum Christo gaudentem susceperunt, qui vivit & regnat cum Patre, & Spiritu Sancto in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a Hinc substituendus alius, fortè Maximianus Galerius Armentarius, ex Commentario prævio.

B b Al. Eutitium; in Ms. Ultrajectino Eutitium: minus rectè in Sanmaximiano Trevirensi Eutitium. Pennatius pag. 341 monet, quod in Actis, quæ ex ipso damus, scribatur Euticius. Porro de Eutychii etymo agit in Vita ejus Italica lib. 1, cap. 5, pag. 17. Eutychius etiam scribitur in nostro apographo Olivetano.

c Sanctus igitur Eutychius, prout observat hic Pennatius in notis pag. 352, post baptismum cum induisset vestimentis albis S. Gratilianum, Missæ Sacrificium immolavit, illique præbuit sacram Communionem, ut antiquitus mos erat. Plura ibidem.

d Si quis de Comitum origine seu antiquitate, diversis eorum ordinibus &c. plura desiderat; adeat auctores, quos occasione S. Josephi Comitæ citavi tom. v Julii, die 22, pag. 242; nec non Pennatium Pluteo primo cap. 2, pag. 213 & seqq.

e Seu potius Faleriensis, vel Faleritanæ. Vide Commentarium prævium num. 3.

f Pennatius hoc format à verbo deponente lu-

stror, quod idem ac scortor; ut sensus ipsi videatur esse: Cur, stultissime, religionis Christianorum magorum conventicula lustratus es; id est, inter Christianorum magorum cœtus annumeratus, ut inter lupanaria? Olivetanum apographum sic legit: Cur stulte credens religioni Christianorum magorum illusus es?

g Per epistolam, inquit Pennatius in notis, cum ageretur de nobili juvene. Exemplum hujusmodi allegat ex Actis S. Juliane, apud nos tom. 11 Februarii, ad diem 16, pag. 877; & pag. 881. Sed consule quæ superius sunt dicta sub finem nostri Commentarii.

h Ita eum vocat, non ob natales, secundum Acta; verum ex contemptu; sed falso: nam servum esse Christi, seu servire Deo, regnare est. Plura hic Pennatius pag. 355.

i Periodum hanc mutilam & implexam sic restituendam censet Pennatius: Nos Claudius invictissimus augustus præponentes secundum edictum nostrum, ut bene à nobis (supple imperatum est) iussa nostra custodias (supple mandamus) Ms. nostrum Trevirensis supplementis hisce non indiget, sed per se satis clarum est, dum sic dicit: Inveni causam diligentissimè, & bene iussa nostra custodi: ideoque secundum edictum nostrum si non sacrificaverit &c.

k Id est ob baptismum, qui antonomastice veteri more ac mystico φανός Græcè, illuminatio Latine dicitur. Exempla dat Pennatius pag. 356.

l Decollatos esse inter Faleriam, & civitatem Castellanam, observat idem auctor, citans Antonium de Effectibus in S. Nonno par. 1 cap. 6 pag. 63, vers. 1; juxta rivum, cujus, uti addit, nomen, etsi præviis diligentis, latet.

m Ms. Trev. Macelinum. Pennatius, Hodie dum quomodo appelletur, præterit, inquit, licet impensè simus sciscitati.

n Imò verò danda non data: quod utique postea accidit sub Constantino magno, anno 312 ab eo in Ecclesia favorem edito decreto. Ast vitio amanuensis id imputari hic facilius potest, quam in Mss. Trevirensi ac Olivetano quæ habent: In præsentem mense pax data est Ecclesiæ Dei.

DE SS. SERGIO ET STEPHANO MM.

J. P.

Cultus ex Fastis Græcis.

DIE XII
AUGUSTI.
Meneæ magna typis edita celebrant eos hac die;

Uos hosce sanctos Martyres damus hac die XII Augusti; quæ eos signant Meneæ magna Græcorum excusa, in quibus illa dicuntur: Eadem die SS. Sergius & Stephanus in pace consummantur, appositis duobus versiculis:

Ἰσῶν ἰδρωτῶν Σεργίου καὶ Στεφάνου,
Ἴσοι στέφανοι καὶ ἴδ' οὕτω τὸ πρότερον.

Pares labores Sergio ac Stephano, pares Manent coronæ. Quippe sic prorsus decet.

Alludit poëta ad nomen proprium Stephani, & appellativum στέφανος, quod coronam significat.

2 Damus, inquam, eos hac die cum diestis Meneis, quamquam alibi occurrant die XIII hujus. Nam in Supplemento nostro Sirmondo-Chiffletiano ad eadem Meneæ, tunc ita annuntiantur: Τῆ αὐτῆ ἡμέ. οἱ ὄσοι Σεργίου καὶ Στεφάνου εἰς τὸ μόνον ἐμβληθέντες τέλ. Pro τὸ μόνον fortè legendum τὸ μύλον, id est, molam, vel τὸ μύλον, id est, pistrinam seu moletriam; atque adeo allatam an-

sequenti autem alibi memorantur.

nuntiationem sic interpretor: Eadem die sancti Sergius & Stephanus in pistrinum injecti consummantur. Ibidem apponuntur duo versus superiores, sed cum modica unius vocis transpositione. Dixi fortè sic legendum: nam μόνος significat Græco-barbarè portum, molem, seu aggerem in mare procurrentem, quo portus munitur & cingitur, teste Cangio in Glossario Græco-barbaro. Meneam Chiffletii eadem die XIII illos sic ponit: Σεργίος καὶ Στέφανος μμ. Sergius ac Stephanus martyres. In apographis nostris Græcis, quæ excerpta sunt è Meneis Mss. bibliotheca Ambrosiana, ista die substituitur Bacchus loco Stephani: sic enim ibidem lego: Τῶν ὄσιων Σεργίου καὶ Βάκχου. Sanctorum Sergii & Bacchi. Plura, quæ addam de tempore, vita ac loco martyrii, in promptu non habeo. Nec mihi est exploratum, an citata eographa Ambrosiana voluerint obiter indicare Sergium & Bacchum, de quibus Meneæ magna uti & Martyrologium Romanum agunt die VII Octobris.

D E

DE SS. PAMPHILO ET CAPITONE MM.

Cultus è Fastis Græcis.

J. P.

DIE XII
AUG.

Inos hosce Martyres suggerunt nobis Menæa magna Græcorum excusa, ac Menologium, quod Latine reddidit Cardinalis Sirletus. Hoc ita illos annuntiat: Eodem die (xii Augusti) sancti martyres Pamphilus & Capito martyrium pro Christo passi sunt. Illa vero ad eundem diem ipsos referunt, ac martyrii genus exprimunt, quod gladio consummasse ibidem leguntur. Versiculi, quibus eorum triumphum prosequuntur dicta Menæa ac Supplementum mox citandum, ita è Græco sonant Latine:

Οἱ κείνοι γῆ καὶ λυθῶν πεφύρατοι
Ἐίφος μετῆλθον Πάμφιλος καὶ Καπίτων.
Hi qui subacti sanguine ac terrâ jacent,
Capito feroci & Pamphilus ferro cadunt.

Nec plura in promptu sunt, quæ his addam; observa tamen, quod postquam eos die xiii hujus dedisset, ac gladio peremptos annuntiasset nostrum supplementum Ms. Sirmondo-Chiffletianum ad Menæa excusa, adjungat, τελεῖται ἡ ἡ αὐτῶν σωαξίς ἐν τῷ μαρτυρίῳ τῶν ἁγίων Εὐφρησίας. Id est: Celebratur autem eorum solennitas in æde sacra S. Euphemix. Quanam verò è variis adibus synonymis, quas notat Cangius lib. 4 Constantinopolis Christiana pag. 145 & 146, hic intelligatur, colligo è dicto supplemento, quod è Sirmondi exemplari addit ἐν τοῖς Ὀλυμπεῖς; de qua æde, τῶν Ὀλυμπεῖς seu Olybrii dicta, agit idem auctor pag. 146. Ceterum in apographis nostris Græcis è bibliorheca Ambrosiana hosce Martyres etiam invenio notatos die xiii Augusti.

DE S. HERCULANO EPISC. CONF.

BRIXIÆ IN ITALIA.

J. B. S.

SEC. VI.
Aliande
quam ex
Marllii
cognitus,

Uemadmodum jam notavimus, S. Eusebium ex Tabulis ecclesiæ Mediolanensis Martyrologio Romano primum insertum, id etiam hic de S. Herculano dicendum est, utpote qui in nullis nostris classicis Martyrologiis cognitus sit; suggestus haud dubie à Galefinio, cui jam dicta tabula praluxerint. Sic ab ipso hoc die annuntiat: Brixix; S. Herculani episcopi & confessoris, magna miraculorum laude clari. Paulo plura complectitur ipsum Brixienſe Martyrologium his verbis: Brixix S. Herculani episcopi, in ecclesia Materni oppidi Benacensis, cujus tanta fuit sanctitas, ut suis precibus mortuos ad vitam revocaret, multisque aliis floreret prodigiis. Sed sanctis operibus cumulatus migravit ad Christum, & omnis Riperiæ Benacensis (intellige ad lacum hodie di Garda) Tutelaris delectus est. Citat Bernardinus Faynus in notatione, Breviaria antiqua & Episcoporum Brixienſium Catalogos, præter scriptores alios recentiores quorum hic ratio habenda non est, minima sanè Vita istius quam scripsit & edidit Bartholomæus Vitalis, ipsam ausus dedicare S. Carolo Borromeo.

non ex fa-
bulis ornandus est,

2 Ea apud nos exstat, missa olim Majoribus nostris à Leonardo Cominello, qui ipsam joco hioriolam appellat, cautè vero legendam monet laudatus Faynus; dicere poterant ambo, meram panegyrim esse multis mendis refertam, utpote pro scriptoris arbitrio exornatam, quam totam, non absque tedio lectam, dignam non censui, ex qua hic quidquam recitarem. Dicamus candidè, de S. Herculani patria, ætate aut gestis nil superesse quod exactiorem crism subire possit. Teu-

tonicum genere asserunt Brixienſes, quod ipsis facile concessero. Demus præterea, Catalogos etiam apud Ughellum rectè tempora ejus definire, dum S. Cypriano, de quo pridem in hoc opere mense Aprilis actum est, successisse aiunt, ut proinde sederit non seculo iv, ut Elias Capreolus & alii nungantur, sed ab anno 552 ad 576. De gestis porro, id primum veteri aliquo testimonio firmatum cuperem, quod, dum puer surreptas panis particulas ad pauperes deferret, ne à patre corripereur, miraculo in lapides conversa sint, id quod Sarzanensis episcopus hoc disticho celebravit:

A patre quid ferret, respondit faxa, rogatus,
Protulit, & panis faxea frustra sinu.

3 Observat præterea Faynus, tradi à Capreolo & aliis, S. Herculani habitum monasticum in abbacia Leonensi induisse, ac minoribus functum ministeriis; abbatem in ea effulſisse, cum tamen dicta abbacia sec. vi non existerit, erecta primùm & dotata à Desiderio postremo Longobardorum rege anno dclx. Mitto cetera, ut cum Fayno Sancti laudes concludam. Is, inquit, aliquando apud Campionum, lacus Benacensis peninsulam, pro sua quiete etiam se recepisset; meritis & miraculis plenus, ut etiam animalia ad nutum haberet, migravit ad Dominum, & apud ecclesiam Materni sepultus, totius Brixienſis Riperiæ Orientalis Tutelaris summo honore colitur. Et modo nobilis arca marmorea hunc claudit hac cum inscriptione:

HIC SANCTI HERCULANI EPISCOPI BRIXIÆ ET
CONFESSORIS,
MAGNI MIRACULORUM LAUDE CLARI, OSSA
QUIESCUNT.

DE S. CÆCILIA SEU CLARA VIRG.

ABBATISSA ROMARICI-MONTIS

IN LOTHARINGIA.

J. B. S.

Sylloge de cultu & gestis.

SEC. VII.
A Mabillonio eruita

*Antam hanc Cæciliam (qua & Clara & Gegoberga seu Segoberga dicta est) nulli , quod sciam , classico Martyrologio inscriptam , primus suggestit Castellanus hoc die in suo Martyrologio univetsali , ita scribens : Romarici monte , B. Cæciliæ abbatissæ. Saussayo non omnino ignotam fuisse , probat ejus Appendix pag. 1221 , ubi ipsam meritis ornat laudibus. Notiozem credideram Wioni , Dorganio & Menardo , verum apud ipsos altum de B. Cæcilia silentium. Buce-
linus vero & eum secutus Vitarum Ordinis scriptor Hispanicus de Heredia ipsam xxviii Januarii collocarunt cum elogio tam miro ut illud hic referendum non censuerim. Supplevit cetera Mabillonius sec. 2. Benedictino pag. 416 , eam discrete sanctam appellans in prævia observatione ad Vitam S. Romarici , nihil tamen de ipsa memorans præter hæc sola verba : De S. Cæcilia , quæ & Clara , antea dicta Gegoberga , cui hæc Vita dedicata est , plura dicenda non occurrunt. Melius candidè fassus fuisset , nihil dicendum occurrisset , dum eam solo nomine memorat.*

insigni elo-
gio

2. Annales Ordinis ejusdem auctoris consului , num quid fortasse de ejus gestis proderet , at solum ibi ejus successione ordinem reperio assertum , de qua successione non dubitandum , ostendunt lectiones quas Majoribus nostris pridem submitit strenuus in hoc opere adjutor Petrus Franciscus Chiffletius propria manu , sed nescio unde descriptas , cum brevi aliquo hymno hic etiam adnectendo , in quibus tamen de ejus gestis non multa suggeruntur. Neque aliud suppetit nisi monasterii ipsius exordia describantur : verum cum ea ad SS. Amatium & Romaricum propriè pertineant , locis propriis opportunius referentur mense Septembri aut Decembri dum de Sanctis illis fundatoribus agendum erit. Neque magis querendum suscipimus , quo tempore instituta Benedictina admiserint Sanctimonialia , aut quando canonica facta sint , de quibus consuli potest Mabillonius loco jam citato , nobis satis sit , cultum eruisse , & paucula gesta , ex jam dictis lectionibus , quas hic integras subjicimus.

ab ipso or-
nata est

3 Cæcilia , quæ & Segoberga , beati Romarici dupliciter filia , quod hanc ille & mundo & Christo genuerit , una cum Adzaltrude sorore seculo renuntians , fundandi puellarum monasterii piissimo patri argumentum fuit. Itaque in ejus disciplina primùm ad Christianam pietatem , deinde ad religiosæ vitæ perfectionem instituta , Magdaldedis etiam abbatissæ imbuta exemplis , huic decedenti , pro suo merito , suscepta est , totique sacrarum Virginum conventui præfecta : quas egregia prudentia & caritate ita rexit , ut eis inte-

gritate potius morum , quam dictorum gravitate præluceret.

Singularis fuit ejus animi modestia , qua se semper velut unam de ceteris agebat * ; summa quoque in Deum fiducia , magnanimitatis parens : præcipua vero , quæ radix est omnium virtutum , pietas , & in sacris effectibus teneritudo. Itaque subinde in sanctæ Crucis oratorium secedere solebat ; quo maximè loco , superfundente se divinæ dulcedinis copia , tantum lacrymarum profundisse dicitur , ut visum tandem amitteret. Explevit in regimine annos omnino triginta ; soluta denique corporis vinculis , ad Christi sponsi nuptias evolavit.

4 Certo Dei consilio & providentiâ factum creditur , ut numquam ejus corpus in Romaricum montem transferretur , nimirum ut in collem Habendensem non modo ab antiquis hospitiis sed etiam ab ejus reliquiarum continuato præsidio , Montis sancti appellatio conveniret. Frequens fuit post omnem memoriam ad ejus tumulum concursus , multa erga illam populi religio : majora etiam illius in pios supplices beneficia ; ac in cæcos præsertim , aliisque oculorum morbis affectos ; unde illi Claræ vulgus indidit nomen. Colitur pridie Idus Augusti , quo ipso die Clara quoque Afisinas Fastis ecclesiasticis inscripta est.

HYMNUS.

5 Clara formosam radiata frontem
Grandibus stellis , rutilosque crines :
Clara despecto semel hymenæo
Sponsa Tonantis.
Te refulgenti genitam sub ostro
Bis pater versa vice Romaricus
Obtulit Christo propriamque veli
Nube dicavit.
Colle sublimis radius Habendo
Virginum mater , sociasque turmas
Voce , sed morum melius corufca
Luce gubernas.
Quanta fulsisti pietate , crebris
Ora dum spargens lacrymis lateres ,
Et superfusum caperes anhelò
Pectore numen.
Nunc verecundas facilis precantum
Accipis voces , sociata sponso
Nec finis vagas temerè vagari
Vota per auras.
Sive suffusos oculos malignus
Humor obscurat , tenebrasve monti
Crimen offundit ; medica repellis
Hæc mala dextrâ.
Præstet hoc nobis &c.

hymnus sancti
is elegans

F

DE

DE SANCTIS MARTYRIBUS LERINENSIBUS
PORCARIO ABBATE, AC QUIN-
GENTIS MONACHIS.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. P.

§ I. Notitia monasterii Lerinensis ; Martyrum cultus , hym-
nus metricus , tempus martyrii ; S. Porcarius cum alio
perperam confusus.

CIRCITER
AN. DCC-
XXX.
Monasterium Lerinense olim florentissimum, nunc ad solitudinem fere redactum.

Lerina, quæ etiam Lerinus seu Lerinum dicitur, notissima in mari Mediterraneo quæ Provinciam Gallia alluit, insula, vitæ ascetica palæstra quondam celeberrima, ac secunda magnorum virorum altrix, egregium hunc ac numerosum hodiernorum Martyrum manipulum monasticis instituit disciplinis, ac deinde illustri pro Christi gloria certaminis laureâ coronatum celo transcripsit. Longum esset, huc transferre cænobii ibidem a S. Honorato Arelatensi episcopo fundari præconia; de quibus videri possunt Vincentius Barralis Salernus in Chronologia sanctorum & aliorum virorum illustrium ac abbatum sacra ejusdem insule Lerinensis; Sammarthani tom. 4 Gallia Christiana à pag. 559, ac Dionysius Sammarthanus in editione novissima Gallia Christiana tom. 3 col. 1188; apud quos curiosus lector plura ad florentissimum illud asceterium pertinentia inveniet. Insula autem ob reverentiam sui primarii incolæ Honorati, de quo dicebam, vulgo S. Honorati nomen (l'isle de saint Honoré de Lerins) inditum est: de quo Sancto, ejusque insula actum est tom. 11 Januarii pag. 15. Porro, quæ rerum humanarum vicissitudo est, præfens hujus monasterii status, teste Dionysio Sammarthano col. 1191, adeo miserabilis est, ut præter abbatem Regularem grandævum, quinque dumtaxat ibi commorentur monachi, quorum alter annum ætatis LXX; alter LXXIII; alii tres circiter trigessimuni attigerunt. Subditum autem primo illud fuisse Cluniaco, deinde abbatiæ S. Victoris Massiliensis; tandemque ad congregationem Cassinensem accessisse, ibidem invenies. Hæc in rem nostram breviter de eo annotasse, sit satis: quibus subdimus ista de publico Martyrum nostrorum cultu.

Cultus
Martyrum
cum alian-
de;

2 Baronius in Notationibus ad Martyrologium Romanum, In Vita, inquit ad hunc diem XII Augusti, sancti Honorati lib. 3 cap. 20 & 24 hæc habentur: Horum, scilicet Porcarii & Sociorum, passionis historia publicè in sancta Dei Ecclesia legitur die natali eorum, qui pridie Idus Augusti celebris habetur. Quæ verò ibidem mox sequuntur, Agitur adhuc etiam de eadem in Vita S. Cæsarii episcopi Arelatensis, quam recitat Surius tom. 4 die XXVII Augusti: Porcarius enim abbas S. Cæsarii monasticis imbuere disciplinis; longè à veritate aliena sunt, quia duos Porcarios confundunt, uti postmodum dicetur. Barralis supra laudatus in Descriptione insule Lerinensis, quam operi suo præmittit, de loco ibidem ipsis sacro sic testatur: Circa gyrum insule viæ strætæ ad peregrinorum solamen visitantium oratoria, in-

ter quæ ponitur unum S. Porcarii abbatis, & quingentorum & eo amplius monachorum Martyrum, qui hanc insulam proprio effuso cruore consecrarunt. Et verò annuam Martyrum memoriam summo apud posteros in pretio fuisse, suadere videtur hæc clausula, quæ eorum Actis in fine his verbis notatur: Veneremur ergo & nos hodie, dilectissimi, hos Martyres patres nostros, qui ad hanc gloriam, jejuniis, vigiliis, & orationibus, sacrificioque salutari sacram insulam extulerunt, & sanctificarunt. & sanctis operibus sequendo Dominum, celebrem per totum mundum, ubi Christiana religio colitur, reddiderunt: celeberrimus hunc diem puro corde in hymnis & vocibus jucunditatis &c. Ad hæc, præ manibus habeo per breve sacri Athletarum certaminis compendium, quod in lectiones octo distributum est, ac a P. Chiffletio transmissum. Fortè lectiones illæ fuerint usitate alicubi in diocesi Lugdunensi; quia in illis fertur venisse ad locum, qui Mons-Verdunus dicitur, in Forensi patria, & diocesis Lugdunensis; in ipsoque loco composuisse cellam; ubi à paganis occisus fuerit, ac deinde ibidem sepultus. Sed an hoc verum sit, inquiremus infra.

3 His, quæ de publica Pugilum nostrorum veneratione sunt exposita, adde Fastos sacros. Grevenus ad diem XII Augusti eos ita memorat: Eodem die Porcarii abbatis monasterii Lerinensis & martyris, cum Sociis monachis quingentis, sub Geiserico Wandalarum rege pro fidei veritate coronatis. Verum, quod sub Geiserico contigisse dicitur, alio loco inferius corrigetur. Molanus anno 1573 edito suo Martyrologio Usuardino ista adjecit: Eodem die, Porcarii abbatis monasterii Lerinensis, & martyris; & in Annotationibus addit, cum monachis quingentis, sub Genferico Wandalarum rege. Menardus ac Bucelinus in suis tabulis sacris Ordinis S. Benedicti eos etiam signant; ne Saussayum, ac Martyrologium Parisiense anno 1727 vulgatum commemorem. Tamayus more sibi alias usitato etiam hic iterum inaptiens, suo Martyrologio Hispano ad hunc diem XII Augusti intexit ista: In monasterio Lerinensi S. Pontii Porcarii abbatis Hispani, qui cum aliis &c. Deinde pag. 461 dicitur ex nobilissima Porcellorum apud Marciam antiquissimam urbem familiâ oriundus. Sed notissimum hunc fabulatore cum sordida sua figlina procul hinc amandamus, visu videlicet dignum potius, quam refutatione. Quid, quod sanctorum Athletarum nostrorum memoria quotannis prælegenda notetur in Martyrologio Romano? Hæc namque ibidem hodie exstat de illis annuntiatio: Eodem die sanctorum martyrum Porcarii abbatis monasterii Lerinensis,

Z z z z 3

rinenfis,

AUCTORIB
J. P.Profertur
hymnus sa-
cer

riensis, & quingentorum monachorum, qui pro fide Catholica à barbaris cæsi, martyrio coronati sunt.

4 *Fam verò non erit, uti existimo, alienum à proposito nostro, si publico eorum cultui satis superque nunc declarato accinamus carmen sacrum, quòd Barralis in sua Chronologia part. 1, pag. 228 sub hoc titulo edidit: Hymni in laudem sancti Porcarii abbatis, & Sociorum martyrium R. Domini Maximi à Collomartio monacho Lerinenfi. Metro autem constat Sapphico, & sic sonat, à nonnullis mendis hic correctum:*

Concrepent hymni, rutilans coruscet
Festa lux, in qua celebrantur hanc qui
Insulam fuso proprio sacrarunt
Sanguine testes.

Ecce lux in qua jubilate fratres
Condecet, festum celebratur hinc qui
Martyrum terram proprio dicarunt
Sanguine sacram.

Jam maris fines popularat omnes
Classe transvectus numerosa ab Austro
Tigrides multa feritate vincens
Barbarus hostis.

Unicus tantum locus à profano
Ense restabat temerandus iste,
Quinquies centum Monachos refervans;
Lumina mundi.

Ecce cum summo volitans olympo,
Porcari salve venerande dixit
Angelus, veni tibi de supernis
Nuntia portans.

Convoca cælum, brevibusque narra,
Martyres Christi fieri volentes
Se parent diram tolerare mortem
Nomine Jesu.

Læta tum Patris legio relatu
Sancta respondet, genus omne mortis;
Præmium Christi modò sit, libenter
Ferre paratam.

Instar immotæ stabiles columnæ
Sustinent parvo spatio futuram
Temporis cladem, ferique Christi
Hostia gaudent.

Insulam frendens subit en tyrannus.
Fit sonus: sanctam pedibus cruentis
Exiens, terram ratibus profanat
Impia turba.

Obviam currunt; genibusque flexis,
In crucis signum manibus reductis,
Ensis expectant ferientis ictus
Pectore firmo.

Ceu lupus noctis medio latenter
In gregem sævit subiens ovile:
Sic in hos stridet, furit & bacchatur
Barbara pubes.

Hujus appendet capiti, per hujus
Pectus it ferrum violenter actum,
Sus velut cœno madefacta, sic hi
Sanguine gaudent.

Corpus in terra jacet infepultum,
Spiritus cælum petit angelorum
Per manus, illic fociandus illis
Sede perenni.

Supplices ergo rogemus hos, ut
Impetrent callis precibus potenter
Carnis & mundi superare, nec non
Dæmonis ictus.

Laudibus Patrem celebremus alium,
Ejus & Prolem, pariterque sanctum
Spiritus, qui nos recreans superno
Munere donet. Amen.

5 *Martyrium accidisse seculo VIII, idque ultra illam temporis intercapedinem, qua inter annos era vulgaris 729 & 730 vel 739 continetur, non esse differendum, convenit inter auctores, ita tamen ut alii alium annum rei geste assignent. In historica martyrii narratione, quam post hunc Commentarium sumus daturi, hæc leguntur: Passi sunt autem sancti isti Martyres circa annum Domini triginta supra septingentos, pridie Non. Aug. Vides hic, lector, per se circa latitudinem quamdam temporis significari; aliunde verò si aliquid magis determinatum reperire satagamus, opera pretium non respondebit; sicut planum fiet ex sequentibus. Cum enim in istos Gallia tractus, de quibus hic agimus, varia Saracenorum irruptiones acciderint; cumque ex aliquo earumdem esset determinanda insula Lerinensis profanatio, ac nostrorum Martyrum carnificina, neque exploratum satis videatur, cuinam ex illis potissimum assignenda sit dictorum barbarorum apud Lerinenses tragædia; hinc fit, ut in diversas abeat annorum notationes, ac quot fere sunt scriptorum capita, tot sint in signando illius rei geste anno sententia. Quid enim? Barralis à pag. 225 ex Aimo de Gestis Francorum lib. 4 cap. 55 ac 57, nec non ex Baronio tom. 9 Annalium ad annos 725, 729 ac 738, relatis variis barbarorum irruptionibus in Galliam, pag. 227 Ex his, inquit, adductis, & quæ habentur infra in S. Cæsario archiepiscopo Arelatensi, xxvii Augusti, ex Baroniò de effractione restaurationeque sepulcri ejusdem per improbos trucesque Saracenos, non inconueniens erit affirmare, intra horum temporum spatia, scilicet ab anno Domini septingentesimo vigesimo nono vel trigesimo, aut ad summum septingentesimo trigesimo octavo, victrici martyrii palmâ S. Porcarii abbatem Lerinensem Sociosque quingentos donatos fuisse, soloque æquatam monasterium Lerinense unâ, quando Gallia uniuersa Narbonensis nefandæ gentis Ismaëliarum flammæ ferroque succubuit & furori.*

6 *Honoratus Bouchius in Historia chronologica Provincia tom. 1 lib. 5 ad annum 730 hanc lugubrem scenam refert; Cointius in Annalibus ecclesiasticis Francorum tom. 5 num. 14, ad annum 739; Mabillonius in Annalibus Benedictinis tom. 2, ad annum 732; in Actis verò Saracorum Ordinis S. Benedicti sec. 3 part. 1, ad annum 731, & apud Castellatum in suo Martyrologio uniuersali die xii Augusti; quem annum etiam signat Longuevallius in Historia ecclesie Gallicane tom. 4 pag. 250: in Martyrologio autem Parisiensi nouissime edito ponitur 732 vel 739. Pagius denique in Critica Baroniana ad annum 729 num. 4 contra Cointium censet, monasterii Lerinensis euerstonem longè verisimilius ad istum annum pertinere; sed optandum fuisse, ut in tam varia scriptorum dissensione rationem aliquam subdidisset, quâ id, quod longè dicit verisimilius, hujusmodi esse suasset. Nos interim, quamdiu in re adeo obscura & incerta lucem nobis non præferunt clariorem auctores, vi cuius exscensum Saracenorum in insulam Lerinensem, ac barbariam in Ascetas ibidem exercitam uni certo anno è pluribus supra controversis affigere nobis liceat; nos, inquam, Actis standum censentes, tempus martyrii cum ipsis ponimus anno Domini circiter trigesimo supra septingentesimum.*

7 *Ex dictis sequitur, ut à vera temporis ratione quam longissime aberrant primò illi, qui hanc nostrum cum rem gestam statuunt sub Genserico Wandalorum alio imperio rege: secundo, qui S. Casarium Arelatensem præfuisse.*

D
Ita determi-
nando anno
martyrii
dissentiant
auctores;

E

F

A *sulem faciunt S. Porcarii nostri discipulum, unum cum alio crassa hallucinatione confundentes. Menardus supra citatus hanc hallucinationem utramque refellens in observationibus suis pag. 663 Non desunt, inquit, qui dicant hanc sanctorum Monachorum stragem editam esse à Genferico Wandalarum rege, & S. Porcharium fuisse longè ante tempora Caroli Martelli; quippe qui fuerit institutor & abbas S. Cæsarei archiepiscopi Arelatenfis, ut constat ex Cypriano in Vita ejusdem sancti Cæsarii. Quibus ita satisfaciendum duco. Primò Genfericum numquam Gallias vastasse; sed tantum Africam & Italiam, certum est. Secundò, non esse absurdum, fuisse duos Porcarios diversos tempore abbates Lerinenses, præsertim cum ille Porcarius, qui fuit institutor S. Cæsarii, nec à Cypriano, nec ab auctore Vitæ S. Siffredi episcopi Carpentoractensis, ubi illius fit mentio, appelletur martyr: quem etiam certum est ipsum non potuisse occidi ab ipso Genferico Wandalarum rege, cui superstes fuit. Nam ipse Genfericus obiit anno quadringentesimo septuagesimo sexto vel septimo, cum adhuc viveret S. Porcarius S. Cæsarii præceptor, qui vivebat adhuc cum Cæsarius ad presbyteratum proventus est, & successit S. Fausto in regimen abbatiae circa annum quadringentesimum septuagesimum secundum, & multò plures annos quam quatuor fuit abbas Lerinensis; ut facile colligere est ex Vita S. Cæsarii.*

B *ostenditur.* *8 Cointius ad annum 739 num. 14 In abbatum, ait, Lerinensium catalogo duos distinguit Porcarios: unum, qui S. Cæsarium, Arelatensem post episcopum, in monachorum sodalitiū admittit, ut dictum tom. 1 (ad annum 536, num. 169) alterum, qui Carolo Martello coævus fuit. Et verò in Gallia Christiana novissime edita tom. 3 col. 1192 inter abbates Lerinenses sextus ponitur Porcarius I; ac deinde col. 1194 inter eosdem abbates occurrit vigesimus secundus S. Porcarius II. Duos hosce abbates synonymos etiam agnoscit Mabillonius Act. Bened. sec. 3 part. 1 pag. 526. Videri etiam potest Barralis in Chronologia Lerinensi part. 1, pag. 225 & 230. Cavendum itaque est, ne duo isti Porcarii homonymi in unum consententur, ratione temporum, quorum alia utriusque convenit, imperitissime confusa. Ceterum de S. Casario Arelatenfi agendum erit, Deo bene favente, ad diem xxvii Augusti, quo Martyrologio Romano inscribitur.*

§ II. Idemne an diversus à nostro S. Porcario synonymus Martyr, qui apud Monverdunenses colitur; nostri Acta ac eorum compendium; expensa in eodem difficultas.

E *Exiis, quæ de S. Porcario Montis-Verduni referuntur,* *Tiamsi secundum ea quæ referunt Acta ac Martyrologia superius allegata, S. Porcarius à suis Monachis martyribus nec certaminis palæstrâ, nec tempore passionis; nec die publica venerationis separetur; sunt tamen, qui sanctum Abbatem aliò se contulisse, ac, trucidatis ante Sociis, ibidem martyrii laureâ postea coronatum fuisse velint. Et Cointius quidem ad annum 732 num. 30 duos hic distinguit Porcarios. Nam ibidem agens de Sancto synonymo, qui apud Mon-*

tem-Verdunum in tractu Forensi colitur, inter nonnulla monumenta de historia ejusdem patriæ Forensis, quæ dictus auctor ad suas pervenisse manus affirmat, à Joanne de la Mure collecta, Vitam ac martyrium istius sancti Porcarii enarrat, quæ conveniunt cum lectionibus nostris Mss.; de quibus supra memini num. 2. Paucula itaque hæc inde delibo in rem nostram: Venerunt autem ministri satanæ, & coram B. Porcario, ut plùs doleret, Christi Athletas sanctum Magnum & alios gladiis jugulaverunt. Peracto dicto scelere S. Porcharium oculis orbaverunt. Sed hoc, S. Porcharius ad munus gloriæ sibi reputans, fortior factus est in Dei amore, disponens ab illa patria discedere; & secreta nemora adire; venitque ad locum, qui Mons-Verdunus dicitur in Forensi patriâ diocesis Lugdunensis, in ipsoque loco composuit cellam, docens verbo & exemplo Christi-colas ad se venientes; sed venerunt impiissimi pagani, & ad cellam ejus intrantes in Dei virum læviunt, & lanceâ guttur ejus transfodiunt: qui Dominum invocans, & signaculo crucis se muniens, sanctum emisit spiritum; ibique sepultus fuit; cujus intercessione divina majestas ibi multa operatur miracula.

F *admittit Cointius Porcarios duos;* *10 His ibidem expōstis, In hoc textu, uti pergit Cointius, multa sunt, quæ spectant ad Porcharium abbatem Lerinensem. Duos igitur distingue Porcarios martyres; unum, qui necatus est à Saracenis apud Montem-Verdunum hoc anno (732) cum diocesim Lugdunensem igni ferroque devastarent; alterum qui post annos septem apud Lerinum insulam peremptus est ab iisdem Christiani nominis hostibus, cum maritimam Galliarum oram à Rhodano ad Varum popularentur. Hæc distinctio clarior fiet & iis, quæ de Porcario abbate Lerinensi ac martyre ad annum Christi septingentesimum undequadragesimum dicemus. Apud Montem-Verdunum cum S. Porcario, de quo nunc agimus, colitur & S. Magnus; ibique custodiuntur utriusque reliquiæ, ac communis utriusque recitatur oratio, ut hæc docent verba: Intercedentibus beatis martyribus tuis Magnò (S. Grand) & Porchario (Procaire *.) Magnum in hac oratione Porchario præpositum voluit, quia prior martyrium consummavit. Ecclesiæ Montis-Verduni patronus est hodie S. Porcharius; olim patronus erat princeps Apostolorum, ut ecclesiæ Lerinensi, nec hanc observationem, quamvis parum conducere videatur, omittunt incolæ Montis-Verduni, ut hodiernum ecclesiæ suæ patronum abbatem olim Lerinensem fuisse confirmet.*

F *sed alit verosimilius illos non distinguunt;* *11 Saussayus in Supplemento ad suum Martyrologium Gallicanum die xix Augusti Monverdunensem ac Lerinensem Martyrem non distinguit, quando ibidem hæc habet: Apud Montem-Verdunum in Forensi prope Lugdunum, passio S. Porcarii abbatis Lerinensis, & Sociorum, quorum natalis celebratur apud Lerinum die xii hujus mensis. Quamvis verò Martyrologum istum reprehendere non ausim, quod S. Porcarium non conduplicet, velim tamen ut lector obiter observet, aliquid inconcinni habere annuntiationem illam, Actis utpote S. Porcarii ac Sociorum ejus contrariam; quando passionem illorum Forensibus ascribit; natalis verò celebrationem Lerinensibus. Mabillonius Act. Bened. sec. 3 part. 1 pag. 526 postquam egisset de hodiernorum nostrorum Martyrum sacro agone ac sepultura, subnectit sequentia: Incolæ Montis-Verduni, quod oppidum est in diocesi Lugdunensi in provincia Segusiana, traditione acceptum ferunt, Porcharium abbatem neci subdu-*

AUCTOR B
J. P.

subductum, Lerino in Montem-Verdunum se recepisse; ibique à Saracenis istuc paullo post accedentibus interceptum, lanceâ transfossum interisse xiv Kalend. Augusti: quo die istuc honorificè colitur in ecclesia propria, quæ titulo prioratûs hodie decoratur, pendetque à Casa-Dei, celebri monasterio diocesis Claromontensis apud Arvernos. At veri similius crediderim, S. Porcarium Lerini occubuisse, ejusque reliquias postmodum translatas Montem-Verdunum fuisse.

12 *Paululum hic figamus pedem, ac expendamus, quidnam in hac controversia nobis statuumendum videatur. Primò qualicumque isti Monverdunensium traditioni, quatenus sanctum nostrum Abbatem neci subductum, Lerino in Montem-Verdunum digressum, ibidemque post socios Martyres Lerini trucidatos sacri triumpho cursum consummasse vult, assentiri neuntquam possumus, quia reclamant Acta; quibus plus deferimus, quam isti traditioni qualicumque: quamdiu enim ea non probatur ex documentis idoneis ac tanta quidem auctoritatis, ut Actorum fidem e-nervent, non est nobis nisi traditio adespota ac merè popularis. Secundò. Si autem aliquis alius Porcarius apud Monverdunenses martyrium sit consecutus (quod tamen ex idoneis testimoniis probare ipsis incumbit) tunc suspicio nobis est, Porcarii hodierni Martyrium summatim fuisse applicatum alteri isti synonymo. Instrumentum quippe, initio hujus paragraphi citatum, circa quod observabat Coincius, multa in eodem contineri, quæ spectant ad Porcarium abbatem Lerinensem, ita incipit: S. Porcharius monachus, pastor & abbas fuit quingentorum monachorum in insula Lirinensi. Mitto cetera. Tertiò. Non displicet conjectura, S. Porcarium abbatem Lerinensem coli apud Monverdunenses, non quod ibidem fuerit occisus; sed quod reliquia ipsius eò fortasse postmodum pervenerint.*

Acta;

13 S. Porcarii ac Sociorum ejus Passionem habemus in Ms., quod notatur acceptum ex cod. Ms. membranaceo D. Joannis Bifaiga, Canonici SS. Celsi & Juliani de Urbe, archivi Vaticani præfecti. Incipit: Eo quippe tempore Lerinensi monasterio præerat sanctus abbas Porcarius, vir per cuncta laudabilis. *Martyrii narratio similis est Suriana, qua ad diem xii Augusti apud ipsam legitur, atque ex fidelissimis perantiquis Mss. cœnobii Lerinensis deprompta notatur, uti & apud Barralem pag. 220, ubi ea exhibetur. Baronius in notis ad Martyrologium Romanum hac die, Legitur, ait, hujus ac sociorum martyrium in Commentario, qui fertur Faustii nomine; recitat eum Margar. in tom. 9 Bibliothecæ suæ; sed alterius potius cujuscvis auctoris opus, quam Faustii, esse cognoscitur. In editione secunda Bibliotheca Patrum, quam Margarinus de la Bigne edidit, tom. 7 col. 1931 habetur Martyrii compendium sine nomine auctoris; quod etiam nostro Operi jam pridem insertum fuit ad diem xi Maii, tom. 2 ejusdem mensis pag. 669, exstatque post Prologum Vita S. Maioli, abbatis Cluniacensis, qui floruit seculo x, auctoribus Syro & Aldebaldo coævis, prout ibidem invenies. Mabillonius Act. Bened. sec. v illud Vita laudati abbatis subnectit in appendice pag. 810, ex Aldebaldo monacho, qui Syri lucubrationem versibus auxit. Quia verò illud breve est, & antiquum, & ex ejusdem auctoritate confirmantur ea, qua referuntur apud Surinm, ideo non piget, è Mabillonii editione supradictum compendium hic inserere. Sic itaque sonat:*

14 Igitur in partibus Galliarum, ex ingentibus D
caulis cum disponderet Dominus affligi genus ho-
minum per sævitiam paganorum; nefandæ gentis
exercitus Saracenorum vaginam suæ habitationis
egrediens, ac maritima quæque ultra citraque per-
agrans, & peragrando demoliens, in Provinci-
am venit, nominis Christiani impugnandi gratiâ,
& suo eam dominio subjugandi: cujus incolæ oc-
culto Deo judicio, ejus mucroni tradidit ferien-
dos. Quæ gens longè latèque suæ cædis extendens
crudelitatem, ita in solitudinem penè totam rede-
git regionem, ut in eremi vastitatem loca prius
desiderabilia versa viderentur. Unde inter cetera
facinora sua Lirinensem insulam, religione pol-
lentem, depopulans rebus omnibus, inhabitabi-
lem reddidit: servos Dei, qui inibi inter reli-
quos & præ ceteris sanctitatis & vigiliarum primas
tenebant, millies se ipsos immolantes, gladio
trucidans fere quingentos, & eo amplius. Fertur
enim (quod minimè reor prætermittendum) quod
antequam classis Saracenorum illò adventaret, an-
gelus Domini S. Porcario abbati per visum ap-
parens, evidenter prædixit & tempus & diem &
horam, certumque omnibus imminere exitium E
die abhinc septimo illucescente. Qua de re matu-
ro consilio commonet, ut unum de duobus eli-
gant, aut fugæ consulant, aut palmam martyrii
incunctanter rapiant: in eorum arbitrio & pote-
state posuisse Dominum hoc donum tam bonum,
tam optimum, tamque præcipuum, utrum velint
aut nolint brevi sanguinis commercio hoc immor-
tale acquirere compendium. Facto itaque mane
B. Porcarius convocatis Fratribus cuncta quæ vi-
derat & audierat refert. Ex quibus quidam paventes,
quidam non credentes, universi tamen re
inopinata, & accipiti sunt turbati periculo.

15 His ita variè inter se dissidentibus, exspe- hic datat
ctata dies advenerat, noctis tantum intercapedi-
ne divisa. Jamque instante vigilia, matutina cla-
ra luce, è speculis in longum dirigentes obtutis,
vident hostile agmen adventare, oppansis velis,
æquata fronte, in obliquum deductis cornibus,
totumque adlabi classibus æquor. Extemplo tur-
bati animi, disjectique à proposito. Cumque cu-
perent malum evadere, non patebat usquam lo-
cus effugii: jam enim & hoc per spiritum prævi-
dens B. Porcarius naves omnes à portu clam lon-
gius abduxerat, interdicens nautis, ne intra præ-
finitum sibi tempus ullo modo redirent. Ergo cum
vidisset Athletas Dei immenso certaminis pondere
fatigari, ingemuit tam triste nefas fortissimus he-
ros, dextro focios deducere cornu, invictam-
que manum quondam sine cæde perire. Tunc ve-
xillum sanctæ crucis, quod in agmine primo dux
bonus conferre consueverat, defixa cuspide po-
nens, instaurat animos dictis mordacibus. O, in-
quit, fortissimi milites! ô instructissimi divini præ-
lii bellatores! quo ruitis? Cui colla datis? Quis
furor insanas agitat caligine mentes? State, præ-
cor, state; neve velitis stivam manu tenentes re-
trospicere. Prò pudor! vincimur heu segnes, nec
nostra potentia profert vim solitam. Quin potius,
ô nimium dilecta juvenus, hortor & moneo ressi-
des attollere animos, ne nos tamquam imparatos
præoccupent. Olim devotas animas, ultrò prope-
rantes, subdamus pretiosissimæ passioni. Experi-
mento jam cognoscetis, quantus illis ex nostra
constantia timor, quanta nobis proveniat gloria.

16 Talia Senior perorabat, nomine quemque compendi-
vocans; simulque acrimoniam, quam gestabat
corde, frontis præferens dignitate. Quibus ver-
bis incaluit virtus: paullatimque timore depulso
madue-

A maduerunt corda tepentia, repentino Spiritus sancti rore perfusa: fuda redit facies, veluti si videas purpuream clarescere lucem sine nube diei. Agmina sancta super vultum sensere Tonantis, gaudentque hilares Christum suis victoribus arces ætheris ac patrium famulis aperire profundum. Itaque alacres & de victoria securi procedunt castris portis patentibus, omnes ornati, omnes albis induti, tamquam agni immaculati & incontaminati Jesu Christi, præcogniti ante constitutionem mundi. O quali gaudio tunc ille tripudiavit angelicus cœtus, tantis beatorum Martyrum occurrens agminibus! Nulli dubium omnem caelestem Ierusalem tunc exsiluisse ineffabili lætitia, tunc jucundatam esse inæstimabili caritate, tuncque cum omni gratulatione obviam processisse, eosque ingenti lumine circumfulsisse, & usque ad thronum, olim sibi etiam ante mundi constitutionem paratum, cum laudibus & hymnis perduxisse.

17 Hoc martyrii compendium si quis contulerit cum Actis statim dandis, videbit hac ab illo multum discrepare; unde suboriri possit quaestio, an in utroque instrumento agatur de Martyribus iisdem nostris, an contra sit admittendus duplex manipulus, quorum unus seculo octavo, aliter seculo decimo octavo fuerit. Hunc Porcarium, inquit Mabillonius pag. 810 citata, non alium esse reor ab eo, quem seculo VIII passum diximus ad annum dccxxxi. Henschenius verò noster tom. 2 Maii pag. 673 censet, id non posse cum hac relatione subsistere, secundum quam videntur occisi circa annum cmxc, accuratorem eorum discussionem aliò remittens. Ast idem Mabillonius ex his, quæ proximè post allatum compendium sequuntur, Hac igitur cæde patrata, simulque vastitate subsecta, & MULTIS EFFLUENTIBUS ANNORUM CURRICULIS, ex Avennicorum venerabilis vitæ Maiolus splendidissimis parentibus est procreatus, rectè observat pag. 811, vel hinc patere, Adalbaldo antiquam visam fuisse hanc Saracenorum in Provinciam impressionem, adeoque haud diversam esse ab ea, quæ accidit seculo VIII, utpote quæ multis annis Maioli nativitatem præcesserit. Sic itaque illa concinnè coherent, ac iisdem Martyribus conveniunt, non utique à scriptore narrata, veluti si tempore S. Maioli acciderint; sed ejusdem occasione aliis repetita, & in synopsis contracta stylo poësim redolente.

B Narbonensem venit; ubi devastans omnia, suo imperio, Christi abolito nomine, intendebat eam subjugare: Christiani vero, quia mari & Alpi-bus cingebantur, exterriti, derelictis civitatibus & oppidis suis (miserabile visu!) ad montana confugiebant, ut barbarorum manus possent effugere. Cumque gens barbara longè latèque suæ cædis crudelitatem extenderet, ita in solitudinem redegit penè totam regionem, ut in eremi vastitatem loca prius desiderabilia conversa viderentur, urbes etiam nobilissimas terræ & solo coæquans, castella depopulans, oppida subruens, oviliaque Domini evertens, non minimas Christianorum strages dedit. Nam volentes illorum ferocitati resistere Christiani duces extremi armisque potentes nobilissimi viri omnes sub gladio Saraceno occubuerunt.

2 Et cum jam nullus penè locus superesset in terris, nec in mari, quem nefandorum hominum rabies non devastasset, sanctam Lerinensem insulam invadere festinant: erat enim in eadem insula à longis retro temporibus domus Religionis, quæ retinens maximum examen monachorum, præter cæteras longè latèque diffusas omni sanctitate, fama que celeberrima circumquaque rutilabat. Eo quippe tempore cœnobio Lerinensi præerat vir per cuncta laudabilis sanctus Porcarius abbas, qui sanctam congregationem illam in divino opere instruebat verbis & informabat exemplis, quæ congregatio in tantum sub beati Viri disciplina sanctitate profecit, ut omnes provinciæ Galliarum clerici episcopum, monachi sibi poscerent abbatem in insula Lerinensi. Igitur cum gens Agarenorum furens omnem depopulasset Provinciam, plurimisque pro Christi nomine trucidatis, angelus Domini per dies decem præveniens apparuit in somnis S. Porcario dicens; Surge velociter, & occulta venerandas reliquias, quas in hac sacra insula decrevit Dominus per multa tempora observandas. Futurum est enim ut hic locus à feris barbaris violetur, & sanguine monachorum confeceretur, qui ipsum sanctificaverunt suis orationibus, vigiliis, abstinentiis, & sacrosancto Sacrificio salutari. Conforta igitur, & confirma fratres tuos, ne exterriti deficient à fide, & amittant vitam æternam, quæ præparata est usque ad mortem legitime certantibus pro sui nominis confessione. Evigilans verò B. Porcarius vidit præclaram, perlucidatamque flammam ignis ad cælum usque conscendere, ex quo perpendens, veram esse, quam viderat, visionem, gaudio repletus, prosternens se ante altare B. Petri Apostoli Lerinensium incolarum protectoris, precibus & lacrymis ejus patrocinium implorabat, quatenus suo collegio succurrere dignaretur, & ne suo fiduciali patrocinio & promisso fraudaretur. Et hoc dicto in terram corruit.

S. Porcarius ab angelo de imminente clade præmonetur;

3 Videntes itaque monachi Virum Dei in amaritudine & fletu positum, prostratum erigunt, causamque tanti doloris sciscitantur. Sanctus verò Porcarius, Missâ de Spiritu sancto devotissimè celebratâ, convocatis in capitulo fratribus ait: Annuntio vobis, amantissimi, gaudium sempiternum: hanc nimirum insulam elegit Deus in peculium speciale, quam sanctificavit, & electa propagine propagavit, coluit & protexit, & ex vera vita ibidem radicata, per orbem uberes palmites ampliavit, multiplicatisque ejus tentoriis, fecit suos funiculos præ cæteris monasticis longiores. Nunc verò tamquam pius pater familias suam vineam visitans, quam mirifice plantavit, colonos advocat, ut stolas suas abluant in sanguine suo, præcinctus ad ministrandum, ut faciat illos

E

F

qui suos amaritudine & fletu positum, prostratum erigunt, causamque tanti doloris sciscitantur. Sanctus verò Porcarius, Missâ de Spiritu sancto devotissimè celebratâ, convocatis in capitulo fratribus ait: Annuntio vobis, amantissimi, gaudium sempiternum: hanc nimirum insulam elegit Deus in peculium speciale, quam sanctificavit, & electa propagine propagavit, coluit & protexit, & ex vera vita ibidem radicata, per orbem uberes palmites ampliavit, multiplicatisque ejus tentoriis, fecit suos funiculos præ cæteris monasticis longiores. Nunc verò tamquam pius pater familias suam vineam visitans, quam mirifice plantavit, colonos advocat, ut stolas suas abluant in sanguine suo, præcinctus ad ministrandum, ut faciat illos

MARTYRIUM

Auctore anonymo

ex editis apud Surium ad diem XII Augusti.

T Empore Caroli, qui, ut in Chronicis reperitur, ob victorias quas fecerat, Martellus vocabatur, cum exigentibus peccatorum spurcitiis disponeret Dominus affligi genus humanum per sævitiam paganorum, quatenus alios saltem perterritos pœnæ timore, alios horrore à suis erroribus revocaret, nefandæ gentis exercitus Agarenorum loca suæ habitationis, tamquam de vivariis egrediens, in partes Galliarum venit. Quæ videlicet gens crudelissima, omni humanitate postposita, ubique terrarum grassatur, maritima quæque ultra citraque peragrans demoliens, tandem Provinciam

Augusti Tomus II.

A a a a

discum-

A. ANO-
NYMO.

discumbere ad nuptias agni sponfi. His ab eo pro-
latis, mox nubes lucida apparuit super omnes,
qui aderant, & audierunt, de nube singuli vocem
claram dicentem: Venite benedicti, percipite re-
gnum vobis ab initio præparatum. Astantibus ita-
que fratribus dixit eis B. Porcarius: Viri fratres
& patres benedicti, mansuetus Dominus Jesus
Christus, qui propter suam misericordiam digna-
tus est pro nobis pati gratis suscipiens servitatem,
munditiam, & confessionem, quam sibi diutur-
nis temporibus abstulistis, ut vos triplici munere
benedicat, immaculatique liberè sequamini agnum
sine macula, pro nostris criminibus immolatum,
ad suam imarcescibilem gloriam per martyrii
palmam vos invitat. Ne paveatis igitur, quin po-
tius confortentur corda vestra in Domino ad susci-
piendum martyrium, ut ad æternam beatitudinem
pervenire possitis sine fine mansuri. Post dies ni-
mirum decem circumdabant nos inimici fidei Chri-
stianæ, qui, ut audistis, quamplurimos hinc inde
innocentes trucidarunt. Ideo excutite à cordi-
bus vestris sordes carnis, ut immaculatos vos of-
feratis Domino Jesu Christo. Tunc verò, singu-
li cœperunt præ gaudio lacrymari, ferventissimè
ad martyrium aspirantes; quibus dicit S. Porca-
rius: Occulitemus venerabiles reliquias, ne à sa-
crilegis contingantur: quod cum factum esset, i-
terum dixit eis: Sunt inter nos, ut non ignoratis,
sexdecim pueri & triginta sex adölescentes, qui si
ducti fuerint à profanis, dubito ne blanditiis sive
terroribus seducantur, quos consulo mittamus ad
Italiam, ut cessante hac furenti calamitate redeant,
& reædificent hoc sacrum monasterium Lerinense,
& reverenter colant occultatas reliquias. Quod
cum ab omnibus approbaretur, iterum exhortans
dixit eis: Examine vos sedulò, & si quemquam
ex vobis cogoveritis formidare martyrium, ce-
dat cum pueris, ne deficiat in extremis, grandis
nimirum est carnis animæque distinctio.

Exponitur
sanctorum
Martyrum
laniena,

4 Cumque se scrutassent biduo diligenter, re-
perti sunt quingenti & quinque, qui solido animo
ad suscipiendum martyrium pro Christi nomine
sunt accincti. Qui se crebris orationibus præpa-
rantes, ferventi animo ad martyrium anhelabant.
Dum autem Sacramentis ecclesiasticis se munirent,
cogoverunt duos ex ipsis juvenes plurimum for-
midare; quorum unus Columbus & alter Eleuthe-
rius vocabatur; qui discedentes à cæteris, in quo-
dam antro propè littus insulæ latuerunt. Carpens
itaque gens profana littora insulæ Lerinensis,
frendet & murmurat rugiens contra Sanctos. Inte-
rim ecclesiæ destruantur, cruces confringuntur, al-
taria & sacra omnia profanantur, improbè rapi-
entes monachos innocentes. Quibus etiam injece-
runt plurima tormenta, ut manifestarent quæcum-
que absconderant pretiosa. Cumque à Sanctis ni-
hil præter viles vestes, quibus se contexerant, re-
perissent; disgregarunt à senioribus juvenes, plu-
rima eis promittentes, si eorum ritibus consenti-
rent; & si renuerent, eos diversis cruciatibus
interficerent. Tunc mæror fuit senioribus, & pa-
vor qui piis invocationibus & suspiriis Dominum,
cui serviebant, precabantur, ut junioribus constan-
tiæ spiritum, & animi fortitudinem, ne defice-
rent, largiri dignaretur. Barbari autem in senio-
res acerbissimis tormentis velut rabidi canes debac-
chantes, adhortabantur juvenes, ne simili pœna
occumbere paterentur, sed mundi gloriâ secum
potirentur, quos etiam cum senioribus, cum post
blanda & aspera argumenta constantes agnovissent,
variis suppliciis simul occiderunt. Servantes autem
ex illa sancta caterva sacrilegi hostes quatuor juve-

nes robustos corpore & facie venustos, ducis eo-
rum navigio recluserunt, reliquos omnes oppro-
briis insultantes, plagis afficientes, lanceis pun-
gentes, gladiis laniantes, postremò geminatis vul-
neribus confoderunt.

5 Columbus verò & Eleutherius, qui, ut su-
prà diximus, in scopulosa caverna se absconde-
rant, videntes per foramen obliquum fociorum
animas in aère sicut stellas fulgentes, cum angelis
gloriantes, & sese invicem præstolantes, dixit
Eleutherio Columbus: Nonne vides cum quanta
gloria fratres nostri, qui modò passi sunt, nos
expectantes ascendunt ad cælum? Eamus ergo &
nos, ut cum eisdem laureati conscendamus ad
Dominum. Eleutherio exire reluctante possiit ab
antro Columbus, qui illicò martyrum catervæ
associandus detruncatus est. Cumque trucidasset
gens profana monachos viros innocentes, & eo-
rum furor adhuc ferret ad malum, ecclesias om-
niaque sacra ædificia Lerinensis insulæ funditus
everterunt soloque æquarunt, lapides & colum-
nas sanctuarii miro modo fabricatas comminuen-
tes, in ignominiam Christi & fidei Catholicæ in
mare projecerunt. Qui, postquam rabies eorum
derelictis omnibus quievisset, navigantes inde per-
venerunt ad locum, cui nomen Agathon d, ubi
captivi quatuor illi monachi obtinuerunt, ut na-
turæ satisfacerent, è navigio in terram descende-
re; qui nemoris condens latebras intrantes, per
umbrosa convallia non sine divino nutu aufuge-
runt, totaque nocte per secreta nemora ambulantes,
ad locum, qui Ara lucis e dicitur, pervene-
runt. Quo in loco parvum navigium propè littus
maris reperientes & ascendentes, sacram Lerinen-
sem insulam circa auroram intraverunt. Cernen-
tes autem tantorum patrum venerabilia corpora,
tot tantisque vulneribus confossa, & valde lacera-
ta, quis enarrare valeat, quos gemitus, quas la-
crymas, quæ suspiria ab imis visceribus emitte-
bant? Mærebant enim cordibus, cur unà simul
cum illis Beatissimis coronari gloriâ martyrii non
meruissent: unde lugubres voces amarosque ge-
mitus alter ad alterum emittere & iterum revoca-
re non sinebant. Eleutherius verò percipiens mæ-
rentium voces, ab antro profluit, cognitisque
fratribus, iterum lacrymæ, iterum gemitus (in-
credibile dictu) super occisorum Monachorum
crudellem mortem renovantur: pœnitebat enim se
ad gloriæ palmam cum illis, sicut potuerat, cum
Columbo non pervenisse. Sed providentia divina
eum superstitem servari voluit, ut eo superstite
& sciente, posterisque revelante, celebranda sem-
per, sicut dignum est, passio Sanctorum, & festi-
va in ævum coleretur.

6 Cum verò lux oriente sole terris reddita es-
set, ecce bavinarum f, id est avium maritimarum
innumerabilis multitudo in aère super insulam ex-
panfis alis obumbrans volitabat; quæ voces quasi
flebiles emittendo, in tantorum patrum occisione
persistebat, veluti si exequias agere voluissent,
donec Sanctorum corpora fuere tumulata. Super-
stites miseri monachi unà cum viro Dei Eleuthe-
rio, post lacrymas & gemitus persolventes exequi-
as, modo & honore, quo poterant, parentan-
tes, super tam pio flebilique exitio fratrum suo-
rum, sacrata eorum corpora tumulis in insula
condiderunt. Deinde sacram insulam, custodem
venerabilium talentorum, solitariam non sine la-
crymis, ut credi potest, relinquentes, Italiam ad
socios requirendos petierunt: ubi Romæ Summo
Pontifici significarunt sanctorum Monachorum ne-
cem, & cœnobii Lerinensis ruinam, Passi sunt au-

D

quorum ani-
mæ conspic-
untur in aë-
re fulgentes.

E

d

e

F

Aves mari-
næ, quasi
eorum exequi-
as miro
modo cele-
brare vel-
lent, insu-
lam Leri-
nensem ob-
umbrant.

f

tem

A tem sancti isti Martyres circa annos Domini triginta supra septingentos, pridie Non. Aug. g. Evolutis autem post hoc exitium aliquibus annorum curriculis, & per potentiam Francorum expulsi à provincia barbaris, vir Domini Eleutherius eversum Lerinense monasterium cum cæteris monachis ab Italia venientibus procurarunt restaurari & in pristinum statum redigi. Veneremur ergo & nos hodie, dilectissimi, hos Martyres patres nostros, qui ad hanc gloriam jejuniis, vigiliis & orationibus sacrificioque salutari sacram insulam extulerunt & sanctificaverunt, ut de ea dici possit: O quam gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei! & sanctis operibus sequendo Dominum celebrem per totum mundum, ubi Christiana religio colitur, reddiderunt; celebremus hunc diem puro corde in hymnis & vocibus jucunditatis, deprecando Dominum, ut suffragantibus nobis meritis ipsorum, præmia æterna in eorum societate feliciter consequamur. Per Dominum nostrum Jesum Christum, qui vivit & regnat in secula seculorum. Amen.

B ANNOTATA.

a Fuit filius Pippini Heristalli; pater Carolomanni ac Pippini. Vivere desit anno 741.

b Sive Saracenorum, quos alii Wandalos, alii Agarenos, Ismaëlitas alii appellant, prout observat Mabillonius Act. Bened. sec. 3, part. 1, pag. 525.

c De hac insula Commentarius prævius in initio.

d Agathon, vulgo Agay, ex Cointio Annal. Franc. tom. 5 ad an. 739 num. 15.

e Cointius continuo citatus Ara lucis, sive Ara luci vel Arlucus (Arluc): locus, inquit, fuit monasterio puellari celebris: de quo locuti sumus tomo superiori ad annum Christi DCXXXVI, quo reparatum est à S. Aygulpho abbate tum Lerinensi, commissumque regimini Angarismæ abbatissæ. Quot annis hoc cœnobium post illam instaurationem steterit, haud scimus. Valde probabile est, hujuscemodi locum, qui barbarorum incursionibus patebat, prius à monialibus derelictum esse, quam Arabes oram maritimam inter ostia Rhodani Varique devastarent.

f Cujusmodi fuerint istæ aves marine, haud invenio.

g Coli hosce Martyres pridie Idus Augusti, dictum est in Commentario prævio § 1 num. 3. Cur hic ergo dicuntur passi alio die? Suspicerne pro Idus huc irrepsisse Nonas.

DE SANCTA CLARA VIRGINE,

PRIMA SANCTI FRANCISCI DISCIPULA,

ASSISII IN UMBRIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

G. C.

§ I. Antiquus Sanctæ cultus ex Martyrologiis & Officio ecclesiastico, elogia, Acta, eorumque scriptores.

ANNÓ MCCCLIII.
Hanc sanctam Virginem,

Hæc generosa dux innumerabilium feminarum, quæ in Ordine Minorum sub vexillo seraphici Patris adversus occultas demonis insidias, fallaces mundi invitationes ac periculosas carnis illecebras viriliter militavit, hodieque in variis orbis terrarum partibus contra eosdem animæ suæ hostes fortiter dimicant, tantæ sanctitatis famâ claruit, ut Alexander IV Pontifex propter probatam morum integritatem & evidentia miracula eam non diu post felicem ipsius obitum solemniter catalogo Celitum adscripserit. Quamvis hæc apotheosis sive canonizatio ad legitimum istius sanctæ Virginis cultum demonstrandum abundè sufficiat, tamen more nostro proferemus nonnullas annua festivitatis annuntiationes ex Auctariis Usuardinis, quæ in Usuardo nostro illustrato ad diem XII Augusti recensentur.

2 Præter alios Mss. codices ibi relatos, Antverpiensis maximus breviter hac die sic habet: In Assisio civitate, natale beatæ Claræ virginis. At Ultrajectinus, Leydensis, Albergensis, & Danicus huic brevi annuntiationi superaddunt sequens elogium: In Assisio civitate, natale beatæ virginis Claræ; quæ beati Francisci prædicationem audiens & poenitentiam videns, facta est ejus filia spiritualis, & sanctæ primiceria paupertatis. Hæc Ordinis pauperum dominarum fundamentum &

Augusti Tomus II.

gloria, omnis perfectionis speculum existit & lucerna. Codex verò Florentinus elogio ejusdem Sanctæ annum mortis ita adjungit: In civitate Assisii, natale sanctæ Claræ virginis; quæ fuit prima planta Ordinis pauperum dominarum, quæ & vita & miraculis claruit. Migravit ad Dominum anno Domini MCCCLIII.

3 Denique in Greveniana Usuardi editione aliisque S. Claræ seu tempus vitæ exprimitur his verbis: Apud Assisium transitus beatæ Claræ virginis, quæ, cum esset annorum octodecim, relicto seculo, nuptiarumque copula, immortalis sponso Christo per sanctum Franciscum consecrata, Ordinis pauperum dominarum fundamentum, gloria & regula, omnisque perfectionis speculum facta est. Tandem in sancto proposito exactis quadraginta duobus annis, quievit miraculis multis coruscans. Ex his sequitur, S. Claram circiter anno Christi 1193 natam esse, & sexagenariam fuisse, dum anno Christi 1253 ad Superos migravit. Porro hic prætermittimus Belinum de Padua, Molanum, Ferrarium, aliosque recentiores Martyrologiorum editores, & solummodo transcribimus verba hodierni Martyrologii Romani, quod pridie Idus Augusti eandem Sanctam sic annuntiat: Assisii in Umbria sanctæ Claræ virginis, primæ plantæ pauperum feminarum Ordinis Minorum, quam vita & miraculis celebrent Alexander quartus in numerum sanctarum virgi-

A a a a a 2

num

AUCTORE

num retulit.

G. C.

& ab im-
morabili
tempore so-
lemniter ce-
lebratur,

4 *Nescimus, quo tempore recitari cœperit so-
lenne Officium, in quo annua S. Claræ festivitas
Antiphonis, hymnis, versiculis, Responsoriis &
novem Lectionibus propriis celebratur. Sed sal-
tem Officium istud legimus in Breviario Romano,
quod anno Christi 1479 Franciscus Renner de Hail-
brun Venetiis impressit. Deinde anno Christi 1490
Breviarium Romanum unâ cum eodem solenni S.
Claræ Officio per duos alios typographos recusum
est. Anno denique 1522 istud Officium S. Claræ
quibusdam hymnis auctum est, & insertum Bre-
viario Romano, quod in eadem urbe Veneta per
Lucam Antonium de Giunta rursus prodiit. Et-
iamsi hinc vetustatem illius Officii ecclesiastici de-
terminare non possimus, tamen ex stylo hymno-
rum & dispositione Lectionum conijcimus, Offi-
cium istud diu ante inventionem artis typographi-
ca usitatum fuisse. Quinimò suspicari quis possit,
illud compositum fuisse, quando Alexander IV
Pontifex anno Christi 1256 indulget, ut sanctæ
Claræ à se recenter canonizatae festum sub ritu
duplici solemniter celebraretur, sicut Waddingus
ad hunc annum 1256 num. 4 tradit: nam in eo
omnes novem Lectiones ex veteribus Actis simpli-
citer desumpta sunt, dum interim in recentiori-
bus Breviariis tantum tres Lectiones secundi No-
cturni ex Actis hujus sanctæ Virginis breviter &
elegantè contrahuntur. Ceterum mense Octobri in
hac, triplici editione Veneta Breviarii Romani et-
iam novem Lectionibus propriis celebratur trans-
latio corporis S. Claræ, de qua inferius agemus.
Nunc unum alterumve ejusdem sanctæ Virginis
elogium curioso lectori exhibeamus.*

Bartholo-
mæus Pisa-
nus

5 Postquam Bartholomæus Pisanus, qui ex-
eunte seculo XIV Opus conformitatum inter vitam
S. Francisci & Christi conscripsit, lib. 1 istius
Operis, fructu 8 apud nos fol. 104 egerat de Or-
dine Fratrum Minorum, ibidem ad moniales e-
jusdem Ordinis pergit his verbis: Restat nunc
consequenter ostendendum de Ordine secundo,
videlicet Sororum pauperum; quem Ordinem bea-
tus Franciscus instituit, beatam Claram cum aliis
ad Christi vestigia insequenda convertendo. Et de
isto Ordine, quia mihi non sic patet latè, sicut de
primo; ideo succinctè aliqua pandam de eo, qua-
lis sit & fuerit, ostendendo: unde si aliqua mihi
occurrerint in processu temporis, in fine hujus
operis in tractatu per se edisseram. De isto Ordine
aliqua dicendo & scribendo, videtur mihi,
quod iste Ordo institutus à beato Francisco, anno
sexto à sua conversione, à tribus possit commen-
dari; videlicet primò de sanctimonia vitæ & per-
fectione: habuit enim & habet hic Ordo in sancti-
tate & perfectione dominas & Sorores singula-
rissimas. Si enim quæris scire, quis & qualis fue-
rit lapis primarius ipsius Ordinis; etsi possit dici
beatus Franciscus ipsius Ordinis institutor, inter
mulieres tamen fuit ipsa beata Clara, quæ inter
filias Jerusalem sanctitate vitæ & meritis dignissi-
ma & maxima reperitur: cujus siquis cupis
agnoscere magna facta, seu magnifica, subse-
quentia sunt notanda. Tum breviter ex antiquio-
ribus Actis colligit præcipua S. Claræ gesta, qui-
bus immiscuit nonnulla, qua nos postmodum di-
scutiemus.

& Jacobus
Bergomas e-
logio exor-
nant.

6 Jacobus Philippus Bergomensis, qui seculo
XV in Ordine S. Augustini floruit, in Supplemen-
to Chronicorum ad annum Christi 1225 sive lib.
13 in editione Brixienfi apud nos pag. 275 eam-
dem Sanctam exornat sequenti elogio: Clara vir-
go sanctissima & memoratu dignissima, divi Fran-

cisci disciplinis & exemplis in divino opere pluri-
mum erudita, his potissimum temporibus apud
Assisium urbem suam virtute sanctitatis & gratiæ
multo in pretio habita; & ipsa tamquam apis ar-
gumentosa uberes & mellifluos virginum fructus
in dominico agro cum divo ipsius patre Francisco
producere fategit: cujus fama & virtutibus per-
moti Honorius & Gregorius summi Pontifices eam
honoribus & gratiis adjuvare pro viribus cœperunt.
Et cum sanctissimè usque ad vitæ exitum vixisset,
Alexander quartus postea in Sanctorum catalogo
eam aggregavit, & ejus diei festum pridie Idus Au-
gusti celebrari mandavit. Jam nonnulla præmonere
oportet de antiquis ejusdem Sanctæ Actis, qua
post hunc Commentarium prævium edituri sumus.

7 Laurentius Surius Vitam S. Claræ ad diem
XII Augusti collectioni suæ inseruit; sed is more
suo subinde stylum mutavit. Nihilominus Henri-
cus Sedulius Minorita in Historia sua Seraphica
editionem Surianam secutus est, quamvis codi-
cem manuscriptum præ manibus haberet, ut ipse
in Commentario ad Vitam S. Claræ pag. 551 præ-
dicti Operis fatetur his verbis: Usus sum libro
membranæo manuscripto bibliothecæ nostræ Lo-
vanienfis vetere & vitioso: quare visum, Surii
contextum sequi triginta distinctum capitibus, à
quo vetus istud exemplar nonnihil variat. Bollan-
dus noster editionem Surianam studiosè contulit
cum Ms. codice Canonico Regularium in Cor-
sendonc, qui quarta pars diversarum Legendarum
inscribitur, & variantes lectiones diligenter an-
notavit, qua collatione postmodum utemur. Si-
milis sanctæ istius Virginis Acta exstant in Ms.
Passionali apud Canonicos Regulares cœnobii Bode-
censis in diœcesi Paderbornensi, ex quo Joannes
Gamansius noster lectiones ab editione Suriana di-
screpantes sedulo excerptit, & anno 1641 ad Ma-
jores nostros benevolè transmissit.

8 Nos membranæum Musci nostri codicem, P.
Ms. 19 qui exeunte seculo XIV vel ineunte XV exa-
ratus videtur, editioni Surianæ prætulimus, et-
iamsi in hac & illo interdum notabilis discrepan-
tia occurrat: nam in codice nostro prologus &
nonnulla miracula desiderantur, qua ex Surio vel
Codice Corsendoncano, & Passionali Bodecensi fa-
cile supplebimus, ac in textu uncis [] include-
mus. Contrà vero apud Surium omittuntur duo
prædicia, qua in codice nostro leguntur, & qua
in Actis infra edendis à numero 39 usque ad nu-
merum 45 inclusivè his signis () distinguemus. Ce-
terum variantes alicujus momenti lectiones ex e-
ditione Suriana vel codice Corsendoncano & Pas-
sonali Bodecensi in margine notabimus. Nunc in-
quirendum superest, quis vetera hac Acta con-
scripserit.

9 Prædictus noster Ms. codex Actis memora-
ta Virginis hunc titulum præfigit: Incipit vita
sanctæ Claræ virginis, quam composuit devotus
doctor Bonaventura. Fortè similis epigraphæ inci-
dit in manus F. Valeyrii Veneti Capuccini, qui
anno 1610 Vitam S. Claræ Venetiis Italicè edi-
dit, ubi in proœmio ad lectorem confidenter asse-
rit, hæc Acta sanctæ Virginis à seraphico doctore
Bonaventura conscripta esse, & ibidem opinionem
suam quibusdam conjecturis confirmare nititur.
Sed bonus vir se ipsum prodit, dum in eodem
proœmio Italicè affirmat, prologum istorum Ac-
torum à sancto Bonaventura ad Urbanum IV Pon-
tificem dirigi. Deinde opinionem suam funditus
evertit, quando Latinum ejusdem Vitæ prologum
in linguam Italicam transfert, & ibidem fide-
liter exponit Italicè sequentia prologi Latini verba:
Suscita-

Varia ex-
stant exem-
plaria Vitæ
ipsius,

E

quæ eade-
mus ex
Codice Ma-
sei nostri,

F

ubi hæc lu-
cubratiō tri-
buitur S.
Bonaventurae,

A Sufficitavit propterea pius Deus virginem venerabilem Claram, atque in ea clarissimam feminis luccernam accendit; quam & tu Papa, beatissime pater, super candelabrum ponens, ut luceat omnibus, qui in domo sunt, virtute percogente signorum, Sanctorum catalogo adscripsisti. At certe Pontifex ille, quem auctor Actorum hic alloquitur, est Alexander IV Papa, qui ex communi omnium veterum monumentorum testimonio S. Claram catalogo Sanctorum adscripsit. Qua igitur verisimilitudinis specie dicitur hic prologus ad Urbanum IV Pontificem dirigi? Quinimo F. Valerius Venerius cum se ipso pugnat: nam in Italica S. Claræ Vita, cap. 45 fatetur, venerabilem illam Virginem ab Alexandro IV Pontifice in numerum Sanctorum relatam fuisse, dum interim antea asseruit, quod S. Bonaventura in prologo Actorum Urbanum IV Papam alloquatur. Hæc combinet, qui potest, cum ea nos conciliare non possimus.

B 10 Præterea in eodem F. Valerio majorem fidelitatem aut crism cogor desiderare, quia textum prologi Latini corrupit, aut ab alio corruptum, sine criterio ad opinionem suam stabilendam adhibuit; siquidem antiquus memorati prologi auctor ad fidem scripti sui conciliandam inter alia unum refert hoc modo: Ad focios beati Francisci, atque ad ipsum collegium virginum Christi perrexi. Hanc autem periodum F. Valerius ita interpretatur: Recurri ad sanctos focios MEI beatissimi patris Francisci, institutoris & fundatoris dignissimi prædictorum Ordinum, & ad sacrum collegium virginum Christi, quæ simul cum Clara vixerunt. Cur interpres Italicus hic addit mei, cum in textu Latino ea vox non legatur? Existimo, quod hoc nomen possessivum ab alio additum invenerit, aut ipse addiderit, ut illam lucubrationem scriptori Franciscano tribueret, & tanto facilius nobis persuaderet, eandem à sancto Bonaventura compositam fuisse. Equidem fateor, codicem nostrum manuscriptum (tamen memineris, in eo prologum Actorum deesse) opinioni Fratris Valerii favere, & Legendam S. Claræ asseveranter seraphico doctore tribuere; verum antiquitas istius codicis vel auctoritas ignota amanuensis apud nos tanta non est, ut propterea refragemur eruditus viris, quos jam enumerabimus.

C 11 Cardinalis Baronius in notis ad Martyrologium Romanum hac die circa Legendam S. Claræ observat sequentia: Exstant ejus præclarissima vitæ Acta apud Surium tomo IV jussu Alexandri Quarti Romani Pontificis scripta, qui eam inter Sanctas censuit adnumerandam anno Domini millesimo ducentesimo quinquagesimo quinto, cum jam ante biennium ex hac vita migrasset. De eadem Antoninus in tertia parte tit. 24 cap. 6, & nuper pluribus Chronicon Franciscanorum & alii. Nullum hic fit verbum de sancto Bonaventura, quem eminentissimus scriptor haud dubie hoc loco nominasset, si credidisset, illum Acta S. Claræ litteris mandasse. Waddingus in Annalibus Minorum ad annum Christi 1212 num. 10 clarius mentem suam aperit agens de vetustis ejusdem Virginis Actis, quæ casto stylo narravit doctus, inquit, sed ignotus auctor anno à sanctæ Virginis obitu secundo, jussu Alexandri IV Pontificis, ut ex ejus præfatione, quam subjungimus, legenti constabit. Waddingum secutus est Arturus à Monasterio in notis ad Martyrologium suum Franciscanum, ubi die XII ad annuntiationem S. Claræ § 4 de veteribus illius Actis sic disserit: Gestâ

nam plures eruditi eam adscribunt anonymo coævo,

factaque illustriora enarravit quidam anonymus jussu Alexandri IV præfati Papæ; quæ etiam ex inde transcribere Surius, Sedulius, Villegas, Gazetus, Haræus, Renatus Benedictus, Ribadeneira, Doubletus, Binetus & ceteri in Vita sanctæ Claræ virginis XII Augusti, quam & ipse Sedulius scholiis illustravit. Sedulius ille initio scholiorum suorum in Historia Seraphica pag. 551 antiquam S. Claræ Vitam auctori ignoto diserte adscribit. His addere possemus Fortunatum Hueberum in Menologio suo Franciscano, aliosque recentiores, qui eandem sententiam amplexi sunt. Sed ex hæcenus dictis abundè liquet, nos imprudenter contra torrentem nixuros, si propter titulum codicis nostri & opinionem F. Valerii Veneti illam lucubrationem asseveranter sancto Bonaventura tribueremus.

E 12 At quis cumque demum fuerit scriptor veterum Actorum, ea magnam fidem merentur, quandoquidem jussu Alexandri IV Pontificis ab auctore coævo diligenter & cordatè collecta sunt, ut ex prologo liquet. Propterea historiographi sacri posteriorum temporum hanc S. Claræ Vitam tantum fecerunt, ut eam certatim scriptis suis inseruerint, aut in compendium redegerint. Sic Petrus de Natalibus in Catalogo Sanctorum, quem Vicentia anno 1493 impressum habemus, lib. 7 cap. 52 nobis antiquam Actorum illorum synopsis exhibet. Huic Petro de Natalibus, qui circa medium seculi XIV Acta plurimorum Sanctorum collegit, ordine temporis proximè succedit Bartholomæus Pisapus Minorita, qui lib. 1 Conformitatum, fructu 8, apud nos fol. 104 & sequentibus Vitam S. Claræ alia methodo digessit, & ei addidit nonnulla, quæ infra per decursum examinabimus. Deinde S. Antoninus Parte 3 Chronicorum tit. 24 cap. 6 veterem ejusdem sanctæ Virginis Legendam primigenia ferè phrasi transcripsit. Circa finem seculi XV Hilarion monachus Benedictinus, & Boninus Mombritius compendiosam hujus Sanctæ Vitam alio stylo exornarunt, aut exornatam invenerunt, & hagiologiis suis inseruerunt. Denique Jacobus Philippus Bergomensis circa eadem tempora in Opere de claris mulieribus cap. 147 præcipua S. Claræ gesta breviter narravit. Etsi pleraque hæc posterioris ævi scripta vel Actorum compendia dispositione & stylo inter se & ab auctore primigenio nonnihil discrepent, tamen omnia videntur ex eodem veterum Actorum nostrorum fonte prodisse: Quare satis erit, prima illa auctoris synchroni Acta post hunc Commentarium typis edere: si tamen inter hoc antiquum monumentum & alia recentiora discrimen aliquod notatu dignum occurrerit, de eo curiosum lectorem alicubi moncbimus.

F 13 Vix opera pretium est recensere scriptores illos, qui duobus seculis sequentibus Acta S. Claræ tum Latino tum vernaculo idiomate ediderunt. Ne quis tamen etiam in hac parte aliquid à nobis frustra desideret, saltem breviter indicabimus illos biographos recentiores, quos ad manum habemus. Imprimis in Vineâ S. Francisci, quæ anno 1518 Antverpiæ typis excusa est, Acta hujus Virginis Flandricè leguntur. Dein Marcus Ulyssiponensis in Chronicis Minorum parte 1, lib. 8 cap. 1 & triginta tribus sequentibus gesta S. Claræ eleganti stylo Lusitanicè profecutus est, ac typis Ulyssiponensibus vulgavit. Frater vero Valerius Venerius Capucinus, de quo supra mentionem fecimus, S. Claram & illustres ejusdem Ordinis moniales opere Italico exornavit. Post hos Franciscus Hendricq Minorita Vitam ejusdem sanctæ

AUCTORE G. C.

ex quo biographi recentiores similia Sanctorum Acta contraxerunt,

E

F

aut in idiomate vernaculo translulerunt.

AUCTORE
G. C.

Virginis Gallicè conscripsit, & anno Christi 1631 in urbe Andomarensi excudi curavit. Denique Lucas Waddingus eadem Acta per annos digestit, & tum ex veteri biographo tum ex recentioribus collegit, ut ipse in Annalibus Minorum ad annum Christi 1255 num. 7 testatur his verbis: Hæc sunt, quæ variis annorum temporibus, ex variis item scriptoribus mihi dicenda erant de præclarissima Virgine. Serium nihil prætermisimus ex observatis apud Bartholomæum Pisanum, Antoninum, Rodolphum, Surium & Sedulium. Nos ea Sancta gesta, in quibus apud Waddingum aliqua difficultas aut discrepantia occurrit, paragraphis sequentibus accuratè discutere conabimur.

§ II. Quædam circa veram Sanctæ genealogiam, Religiosam professionem, Ordinis institutionem, & auctorem Regulæ examinantur.

Hæc sancta Virgo ex nobili stirpe orta est,

Omnino biographi consentiunt, S. Claram militari, id est secundum phrasim istius temporis, nobili genere ortam esse. Unde Bartholomæus Pisanus lib. 1 Conformitatum apud nos fol. 104 verso de progenie illius sic scribit: Nobilibus est orta parentibus; pater ejus & fratres fuerunt milites de nobilioribus Assisii civitatis; mater etiam ipsius, nomine Hortulana, nobilis fuit genere, sed nobilior vitæ sanctitate. Petrus de Natalibus, postea episcopus Equilinus, in catalogo Sanctorum lib. 7 cap. 52 eadem stirpis nobilitatem indicat his verbis: Clara virgo Ordinis dominarum pauperum sancti Damiani de civitate Assisii nobilibus orta parentibus, ab annis puerilibus Christi servitio mancipata, virginitatem suam Domino dedicavit. Mombritius in antiquioribus monumentis, ni fallor, de illustri stemmate ejusdem Virginis invenit ea, quæ initio Aëtorum ipsius ita refert: Originis quidem nobilitate ac conversationis honestate præclaris orta parentibus, post acceptam supernæ gratiæ claritatem non solum in turbe Assisio, verum etiam in orbe terrarum longè clarior refulsit. Huic ferè consonant verba Hilarionis monachi Benedictini, qui in Legendario abbreviato, seu Supplemento Jacobi de Voragine fol. 72 hæc habet: Venerabilis Christi sponsa Deoque dicata Clara, de civitate Assisii præclaris ex orta parentibus, post acceptam supernæ gratiæ claritatem in toto terrarum orbe refulsit. Ex his patet, de nobili Sancta nostra prosapia prudenter dubitari non posse.

et si auctores in enarranda ipsius genealogia

15 Sed nemo ex his auctoribus proavos S. Claræ recenset, aut familiam ipsius distinctè explicat. Quapropter ignoramus, ex quibus monumentis Petrus Rodolphus Tossinianensis, Franciscanus Conventualis, eruerit ea, quæ in Historiis Seraphicæ Religionis lib. 1, fol. 132 verso de progenitoribus hujus Sanctæ asseveranter tradit hoc modo: Fuit beatæ Claræ divi Francisci primiceriæ proavus Paulus quidam bonæ conditionis civis Assisias, cujus filius, Bernardus nomine, tres filios suscepit, Paulum, Favorinum, Monaldum, qui milites fuerunt sine vi, sine tumultu, studio & voluntate humani. Favorinus ex domina Hortulana ejus conjugis suscepit duas filias Claram & Agnetem, illustres quidem virgines & indelebiles memoriæ, dignas planè tanta matre,

quæ & ipsa post viri obitum miracula fecit. Urinam anonymus veterum Aëtorum scriptor distinctiorem hujus stirpis notitiam posteris reliquisset, aut saltem Rodolphus verbo indicasset, ex quibus instrumentis suam assertionem hausserit!

16 Waddingus in Annalibus Minorum ad annum Christi 1212 post relatum anonymi biographi textum de prosapia S. Claræ num. 14 sic disserit: Genealogiam sanctæ Virginis non observavit hic auctor, quam tamen ego accepi ab eodem cive Assisiate (hunc civem in Apparatu ad Annales § 3 num. 3 allegaverat) à quo supra admonui traditam etiam parentum divi Francisci seriem. Rodolphus progenitores Claræ recenset; sed parum aliter, quam habeat hæc genealogia. Paulus ex nobilissima olim illius urbis familia, quæ Sciforum (seu de Fuimi, ut habet R. P. Bartholomæus Cimarella fortassis ex parte materna) dicebatur, proavus fuit sanctæ Claræ: hic genuit Berardutium Scifi, sive, ut habet Rodolphus, Bernardum. Huic tres filii Favaronus (Rodolpho Favorinus) Paulus, Monaldus; qui præclari fuerunt milites, & terrenarum rerum facultate locupletes. Favaronus ex Hortulana nobili & sancta heroina suscepit filias Claram, Agnetem, & Beatricem sanctam progeniem, quæ genitrici amplioris factæ sunt magistræ virtutis, quas etiam ad claustra secuta, miraculis post obitum viri resplendens. Beatricis non meminit Rodolphus; attamen alibi, dum Claræ recenset discipulas, sororem esse testatur. Paulus procreavit Berardutium juniorem & Angelam, quæ Claræ consanguineæ adhæsit. Berardutius filium habuit unicum, beatum Ruffinum Scifi, Francisci sectatorem. Monaldus verò tres generavit liberos Bosonem, Jolum & Finum. Bosonis filius fuit beatus Sylvester Scifi, Francisci postea sectator. Ultra hunc gradum non inveni, qui amplius deduceret hujus sanctæ feminæ progeniem, licet prædictus Cimarella asserat, beatum Bernardinum Feltrensem Tomitanum Assisii prædicantem circa annum MCDLXXXVII quosdam adhuc sanctæ Claræ stirpis offendisse, & reverenter salutasse. Ita Waddingus ex cive Assisiate nescio cujus ætatis, apud quem sit fides hujus genealogia, de qua veteres auctores jam citati non meminerunt. Nunc ad aliam disputatiunculam progrediamur.

17 Ex litteris anno Christi 1696 ad nos Neapoli datis intelligimus, ibi tunc exortam esse litteram inter Benedictinos ac Franciscanos de Religiosa S. Claræ professione, atque illic produsse plures libellos, quibus Benedictini contendebant, sanctam illam Virginem primò institutum S. Benedicti amplexam esse, ac deinde ad Ordinem S. Francisci transisse. Eadem littera nuntiabant, Franciscanos istis libellis apologeticis responsiones opposuisse. Opuscula illa polemica nec habemus, nec iis indigemus, cum nobis videantur nodum in scirpo quarere & de lana caprina disceptare: nam fortè Benedictini quidam id sibi persuaserunt, eo quod S. Clara initio conversionis suæ aliquantisper commorata fuerit in cænobio S. Pauli & in monasterio sancti Angeli de Panso, quæ ad Ordinem suum eo tempore pertinebant. Sed ex brevè illa commoratione, quæ ob turbas consanguineorum aliasve rationes faciendæ erat, non sequitur Religiosa instituti Benedictini professio, ut cullibet homini cordato facile patebit.

18 Fortasse nonnulli Benedictini S. Claram Ordini suo ascripserunt, quia ei & sociabus potissimum præscripta fuit regula S. Benedicti ab Hugolino Cardinali, cujus diploma Waddingus in

D

E

F

Aliqui Bænedictini S. Claram Ordini suo adscribunt.

quia primò regulam S. Benedicti ab Hugolino Cardinali sequatur; Annali-

A *Annalibus Minorum ad annum Christi 1219 num. 46 refert, & ex quo tantum excerpimus sequentia: Regulam beatissimi Benedicti, in qua virtutum perfectio & summa discretio noscitur instituta, quæ & à sanctis Patribus à principio devotè suscepta est, & ab Ecclesia Romana venerabiliter approbata, vobis tradimus observandam in omnibus, in quibus eadem vivendi formulæ vobis à nobis traditæ, secundum quam specialiter vivere decrevistis, contraria minimè comprobatur. Ex hac clausula colligimus, huic regulæ Benedictina ab Hugolino peculiare quasdam vivendi consuetudines sive constitutiones adjunctas fuisse. Haud dubie propter hanc regulæ Benedictina observantiam Antonius de Heredia, qui Vitas Sanctorum Ordinis Benedictini quatuor voluminibus Matrili circa finem seculi elapsi Hispanicè edidit, inter illos tomo 3 pag. 223 S. Claram Assisiatem hac die recenset.*

Sed hæc ratio nihil evincit, ut inter alia patet

B *19 Verùm hac ratiuncula non sufficit, ut S. Clara Ordini Benedictino adscribatur: cum enim tunc propria regulæ monialibus Franciscanis nondum tradita esset, oportebat aliquam regulam ex approbatis Religionibus suscipere juxta quarum synodum Lateranensem anni 1215, quæ decreto 13 apud Labbeum nostrum tomo XI Conciliorum, part. 1, col. 165 & 168 statuit sequentia: Ne nimia Religionum diversitas gravem in Ecclesia Dei confusionem inducat, firmiter prohibemus, ne quis de cetero novam Religionem inveniat: sed quicumque voluerit ad Religionem converti, unam de approbatis assumat. Similiter qui voluerit Religiosam domum fundare de novo, regulam & institutionem accipiat de Religionibus approbatis. Quid igitur miri, si nova monialium congregationi, quæ S. Franciscus & S. Clara ad perfectiorem vivendi modum induxerant, regulæ Benedictina præscripta fuerit? Adde, quod Cardinalis Hugolinus varias peculiare constitutiones, quæ ab instituto Benedictino non parum discrepabant, regulæ S. Benedicti superaddiderit, ut apud Waddingum in Annalibus Minorum ad annum Christi 1219 num. 46 videre est.*

ex responsione Pontificis ad scrupulum B. Agnetis Bohemica

C *20 Huc etiam facit scrupulus B. Agnetis Bohemica, quæ eandem regulam amplexa est, & cujus Acta Majores nostri ad diem VI Martii, tomo I istius mensis à pag. 502 diligenter illustrant. Brevitatis causâ totam hanc rem transcribimus ex Francisco Haroldo, qui in Epitome Annalium Ordinis Minorum ad annum Christi 1243 num. 4 ex Waddingo illam sic contraxit: Beata Agnes Bohemicaangebatur scrupulo, quod in ipsius Pragensi monasterio non servaretur norma Damianitis per Gregorium IX tradita, propterea quod in ea juberetur, ut observent regulam sancti Benedicti; idque sub peccato mortali præceptum timebat, propterea quod in principio normæ Gregorianæ positum sit præceptum obedientiæ, quod illa suspicabatur ad omnia, quæ sequebantur, extendi.*

quæ eandem regulam amplexa fuerat.

21 Quare Innocentius datis ad ipsam litteris hoc anno Idibus Novembris declaravit, quod Sororum universitas suos ab illicitis restringat affectus & religiosæ vitæ studio fortius astringantur, præceptum obedientiæ in illa positum fuerit & adjectum de beati Benedicti regula, ut per ipsam quasi præcipuam de regulis approbatis, vestra, inquit, Religio authentica redderetur; nulla tamen propter hoc necessitate vobis inducta, ut ipsam teneamini observare, sicut ex eo clarè probatur, quod memoratus prædecessor noster, præsentente & audiente Ven. F. N. Ostiensis episcopo,

declaravit, quod regula ipsa Sorores sui Ordinis non ligat ad aliud, nisi ad obedientiam, abdicationem proprii, ac perpetuam castitatem, quæ sub alia cujuscumque Religionis existunt, & in quibus consistit meritum consequendi perpetuæ felicitatis effectum. Quam Pontificis declarationem auctor meus (nimirum Waddingus, qui in Annalibus Minorum ad annum Christi 1243 num. 22 hæc omnia fusiùs exponit, ac ipsas Innocentii IV Papa litteras profert) digna ponderatione reflexit in quemvis fortè suspicantem, sanctam Claram aut suas olim Ordinis S. Benedicti cenferi posse. His tantummodo adjungimus exemplum S. Dominici, qui circa eadem tempora sibi ac suis sodalibus observandam elegit regulam S. Augustini, & quem tamen cum primis Prædicatoribus Religiosi Augustiniani propterea Ordini suo non vindicarunt. Novo isto litigio satis superque discusso, pergamus ad aliqualem notitiam Ordinis, quem S. Clara inchoavit, & cui postmodum data est regula propria, de qua inferius agemus.

22 Philippus Bonannius noster in Catalogo Ordinum Religiosorum parte 2 cap. 52 institutum istud monialium, ab hac sancta Virgine ceptum, obiter describit his verbis: Præter regulas, quas sanctus Franciscus viris præscripsit, instituit Ordinem sanctimonialium, qui Clarissarum fuit appellatus à beata Clara, quæ inter eas primâ fuit anno mcccxi, quando beata Clara habitum religiosum induit; illique regula, ei, quam primam vocant, ferè consimilis statuta fuit, confirmata primùm à Gregorio IX vivæ vocis oraculo; & deinde ab aliis Pontificibus in variis constitutionibus. Veste rudi lanea sine indusio lineo, ut Fratres, quos dicunt Observantes, induuntur, cum cappa ejusdem coloris usque ad talos ferè producta. Velum nigrum, sub quo aliud album, capite gestant, fune crasso circa lumbos præcinctæ. Nudis pedibus cum ligneis sandaliis incedunt. Supra paleas in tabula quiescunt, vigiliis aliisque carnis afflictationibus ob Dei amorem subjæctæ.

Describitur austeritas Ordinis

23 Antiqua hujus habitus gestandi consuetudo partim confirmari potest ex diplomate Innocentii IV Pontificis, qui anno Christi 1254 ad Tolosanæ ejusdem Ordinis moniales post alia sic scripsit: Cum itaque, sicut vestra nobis exhibita petitio continebat, consueveritis secundum observantiam vestri Ordinis tunicam, mantellum, & chordam & velum deferre, & sanctæ memoriæ Clara abbatisse monasterii S. Damiani de Assisio, mater ipsius Ordinis ejusque Sorores à tempore, quo beatus Franciscus illum instituit usque nunc usæ fuerint chorda pro cingulo, velo quoque, tunica & mantello, quamquam in formula vitæ ipsarum, quam felicitis recordationis Gregorius Papa, prædecessor noster tunc in minori constitutus officio, eisdem observandam tradiderat, de chorda vel cingulo minimè fecerit mentionem; nos quieti vestræ super hoc providere volentes, vestris devotis precibus inclinati, vobis, ut præmissis chorda, velo, tunica & mantello uti, sicut consuevistis hæcenus, liberè valeatis, auctoritate præsentium indulgemus, districtius inhiabentes, ne super horum quatuor vel alicujus eorum usu quisquam vos impedire de cetero vel molestare præsumat. Waddingus in Annalibus Minorum ad annum 1254 num. 49 advertit, hic S. Claram ab Innocentio IV appellari sanctæ memoriæ, etsi tunc nondum solenniter in catalogum sanctarum virginum relata esset, & postea in Registro Pontificio pag. 16 diploma ejusdem Papæ exhibet.

F

24 Ex hoc austero Clarissarum Ordine orta est

comme-

AUCTORE
G. C.
ex quo dein
oria est con-
gregatio mi-
rioris obser-
vantia;

commodior monialium congregatio, de qua lau-
datus Bonannius noster in proximè citato Opere
cap. 53 hæc habet: Cum seraphicus pater sanctus
Franciscus sanctæ Claræ aliisque ejus sociis regu-
las præscripsisset (de auctore hujus regula infra
disputabimus) eas Innocentius IV anno MCCXLV,
ut nimis asperas pro feminis, mitigavit. Et quam-
vis beata Clara aliæque multæ paupertatem aman-
tes, primævam regulam observari curassent, at-
tamen Sororum numero & fervore pristino tepe-
fcente, Urbanus IV secundam regulam edidit,
& annuos redditus possideri ab eis posse decrevit.
Hinc Sorores hujusmodi Urbanis dictæ sunt:
vocantur tamen beati Francisci filia, & divæ Cla-
ræ alumna. Veste coloris subnigri induuntur, cui
scapulare addunt ejusdem coloris; mantellum hu-
meris gestant coloris ravi cum divinis functionibus
interfunt: aliqua tamen ejusdem Ordinis mantel-
lo utuntur breviori, ut Romæ in cœnobio sancti
Silvestri in Capite appellato. Funiculo albo, quin-
que nodis distincto, lumbos sub scapulare cingunt:
velo albo caput contegunt, cui aliud nigrum ad-
dunt; calceamentis utuntur, & bona possident
in communi. *Illustrissimus Gonzaga in Origine
seraphica Religionis Franciscanae part. 1, pag. 3
de utroque illo monialium Ordine similia tradit.*

25 Ineunte seculo xv beata Coleta, cujus Acta
in Opere nostro ad diem vi Martii illustrata sunt,
multa monialium cœnobia pristina paupertati re-
stituit præsertim in Belgio, Gallia, & Germa-
nia, quæ primævum Ordinis rigorem adhuc con-
stantissime servant. Sunt etiam alia strictioris ob-
servantia monasteria, de quibus memoratus Bo-
nannius cap. 56 citata partis secunda sic breviter
meminit: Plurima alia cœnobia feminarum sunt
in diversis orbis regionibus, quæ sub regula san-
cti Francisci vivunt, & passim pœnitentes vocitan-
tur. Aliquæ eremitarum more in cellis divisas as-
perrimam vitam ducunt. In Germania aliqua sunt
in silvis degentes murorum tamen circuitu occlu-
sis; sed earum catalogum texere si vellemus, im-
mensus esset labor. Habitu ut plurimum parum in-
ter se differunt; conveniunt tamen omnes in eo,
quod rudem illum gestent sine indusio, pedibusque
nudis cum sandaliis incedant. Hujus generis duo
cœnobia fundavit venerabilis Soror Francisca à
Jesu Maria ex Farnesiorum stirpe, alterum in ur-
be Albana anno MDCXXXI; alterum Romæ sub ti-
tulo Conceptionis in Regione montium anno M-
DCXLIII. Albanensium monialium imaginem hic
exponimus veste Franciscanorum, qui de Obser-
vantia dicuntur, indutam. Sandaliis è cannabe ut-
untur: velo albo caput tegunt, cui pannum è
gossypio nigrum superaddunt, & globulos preca-
torios nigros è collo pendentes supra scapulare an-
te pectus semper gestant, fune rudi præinctæ.
Porro hæc aliasque monialium Franciscanarum
congregationes fuse memorat Helyotus in Opere
Gallico de Ordinibus Religiosis & militaribus,
ubi tomo 7 à pag. 180, seu Parte 5 cap. 25 &
sequentibus consuli potest.

26 Nunc revertamur ad primam regulam sive
ordinatam vivendi formulam, quam Cardinalis
Hugolinus S. Claræ ac sodalibus præscripsit. Il-
lam Waddingus in Annalibus Minorum ad an-
num Christi 1219 num. 46 integram exhibuit, &
ibidem numero sequente post eam ex Regesto Inno-
centii IV Pontificis relata sic monet: Sub hac
regula & suprâ nominato visitatore vixerunt ali-
quot annis, donec propriam regulam Claræ & se-
ctatricibus præscripsit sanctus Franciscus, præ-
sente & conscribente Hugolino, ut ad annum m-

ccxxiv largiùs dicemus. Deinde ad annum Christi
1224, ut promiserat, num. 1 de hac nova regu-
la agit, eamque totam ibidem Annalibus suis in-
seruit. Præterea Waddingus eandem regulam
propriam inter Opuscula sancti Francisci, anno
1623 Antverpiæ edita, tomo 2, pag. 190 re-
tulit, atque annotationibus illustravit.

27 Nos iterum brevitati consulentes, hanc cæjus hic
rem excerpimus ex laudato Haroldo, qui in E-
summa ca-
pitome Annalium Ordinis Minorum ad annum
Christi 1224 num. 1 omnia illa sic in compendium
redegit: Sancta virgo Clara & ejus regimini sub-
jectæ Sorores in monasterio sancti Damiani eodem
cum Francisco paupertatis & omnimodæ austeri-
tatis zelo succensæ, nec sancti Benedicti regulam
nec proprias ordinationes, à Cardinale Hugolino
illis traditas, libenter amplexæ, flagitabant ab
ipso Francisco eandem sibi vivendi normam præ-
scribi, quam ipsi Minores Fratres sequebantur.
Franciscus ergo, earum desiderio cum Cardina-
le communicato, eodemque juvante, scripsit re-
gulam Minoritanæ consimilem, quantum sexus
conditio, & clausura permiserat, totidemque in
capitula divisam his titulis: I Regula de vita So-
rorum pauperum. II. Qualiter recipi debeant. III.
De divino Officio, & jejuniis, & quoties com-
municent. IV. De electione abbatissæ. V. De si-
lento, & modo loquendi ad locutorium & ad
cratem. VI. Qualiter Sorores non recipiant pos-
sessionem aliquam vel proprietatem per se, vel
per interpositam personam. VII. De modo labo-
randi. VIII. Qualiter Sorores nihil sibi appropri-
ent, & de infirmis Sororibus. IX. De pœnitentia
Sororibus imponenda. X. De visitatione Sororum
ab abbatissa. XI. De ostiaria. XII. De visitatore;
in quo capite tandem obligantur Sorores Cardina-
lem protectorem Ordinis Fratrum Minorum pro
suo etiam gubernatore, correctore, & protecto-
re habere. *Fam paucis indagandum est, quis nam-
verus hujus regula auctor fuerit.*

28 Bartholomæus Pisanus in Libro Conformi-
tatum fol. 105 inter gesta S. Claræ hoc memorat:
A domino Innocentio tertio regulam pauperum
dominarum ipsam (lege ipsa, videlicet Clara,
de qua ibi agit) petiit & obtinuit, cujus princi-
pium ipse Pontifex plorando ex devotione con-
scripsit manu sua. *At scriptor ille sibi non constat:
nam postea folio 109 verso, & fol. 134 ejusdem
Operis disertè asserit, S. Franciscum virgini Cla-
ræ ejusque sociabus regulam præscripsisse. Nihilominus priorem Pisanus opinionem sequitur Petrus
Rodolphus Tossnianensis, dum in Historiis Ser-
aphicæ Religionis lib. 1 fol. 132 sic scribit: Bea-
tus pater Franciscus novæ familiæ dux inclytus
post paranymphos & amicos Sponsi, qui stant &
gaudent, similem inter mulieres Ordinem instituit
anno MCCXII, quem sex annis antè futurum in Ec-
clesia Spiritu prophetico plenus prædixerat, dum
ecclesiam sancti Damiani ardenti animo & sollicito
mirificè repararet: quem Alexander IV Pontifex
& Innocentius III approbavit, & Minorum Or-
dini subjecit; in quo plurimæ postea vitæ sancti-
tate, candidis ac castissimis moribus virgines pro-
fecere: quinquaginta enim alias secum attraxit
beata Clara, inter quas fuit domina Hortulana,
charissima ejus parens, incepitque Ordinem pau-
perum dominarum, nihil habens in communi,
neque in proprio. A domino Innocentio III regu-
lam ipsa petiit & obtinuit, cujus principium ipse
Pontifex manu propria penè flens ex devotione
conscriptit.*

29 Verùm huic postrema assertioni, quam Ro-
dolphus

& quam
aliqui ab
Innocentio
III Papa
datam vo-
lunt,

F

A *dulphius verosimiliter ex Pisano desumpsit, varia opponi possunt argumenta: Waddingus enim in Annalibus Minorum ad annum Christi 1224 num. 1 ex veteribus scriptoribus has pias lacrymas Cardinali Hugolino ita tribuit: Uterque tam Cardinalis quam Franciscus supererat operi, & leges observandas simul ferebant, aptantes Minoriticas femineæ fragilitati. Licet has ipsa Clara optarit & petierit, tamen Cardinalis, dum eas simul cum sancto Franciscus scriberet, non poterat se cohibere à lacrymis, considerans virginum fervorem, muliebri infirmitate superiorem. . . Pietatem & lacrymas Cardinalis, dum hanc regulam conscriberet, referunt Philippus à Perusio in illa, quam superius exscripsimus; epistola ad Gundisalvum Ministrum, Marianus, & Bernardus de Bella. Hanc epistolam Philippi de Perusio Waddingus in Annalibus Minorum ad annum Christi 1217 num. 6 refert, in qua ibidem ad rem nostram leguntur sequentia: Hoc tantum audivi ab antiquis patribus, quod ipse (nempe Hugolinus Ostiensis episcopus, de quo ibi sermo est) cum beato Franciscus patre nostro ordinaverunt & scripserunt regulam Sororum Ordinis S. Damiani, qui modò vocatur Ordo sanctæ Claræ, adinstar regulæ Fratrum Minorum; propter cujus regulæ arctitudinem partim compassione Cardinalis ipse profundebarur * multis lacrymis in scribendo.*

B *30 Id super illa Rodulphi opinio repugnat Constitutioni Innocentii IV Pontificis, qui anno Christi 1253 eandem regulam confirmavit, ubi apud Laërtium Cherubinum tomo 1 Bullarii Romani pag. 72 præmonet, quod Raynaldus episcopus Ostiensis ac Velitrensis censuerit approbandam vitæ formulam, vobis à beato Franciscus traditam, inquit, & à vobis sponte susceptam. Tum Pontifex Constitutioni suæ inserit verba laudati Raynaldi, quæ ad S. Claræ sociasque directa sic ibidem sonant: Eapropter vestris piis precibus inclinati formam vivendi ac modum sanctæ unitatis ac altissimæ paupertatis, QUAM VOBIS BEATUS PATER FRANCISCUS VERBO ET SCRIPTO TRADIDIT OBSERVANDAM, præsentibus annotatam, auctoritate domini Papæ & mea, vobis & omnibus in vestro monasterio succedentibus in perpetuum confirmamus, & præsentis scripti patrocinio communimus, quæ talis est. Hoc loco refertur integra illa regula, cujus capita vel duodecim titulos supra ex Haroldo assignavimus. Denique sententia Rodulphi conciliari non potest cum testamento S. Claræ, quod postea exhibebimus, & in quo ipsa de S. Franciscus hæc pronuntiat: Postea scripsit nobis formam vivendi. Omnibus itaque mature expensis, verosimiliter existimamus, S. Franciscum & Cardinalem Hugolinum ad hanc regulam condendam simul laborasse, & probabilior esse sententiam Waddingi, qui in Annalibus Minorum ad annum 1224 num. 1 rem illam explicat his paucis verbis: Dum hærebat in verbo aliquo vel periodo Franciscus, Hugolinus suam operam interponebat, & circa quædam mitiganda vel cautius præcipienda suum dabat consilium.*

* forte perfundebarur simul cum S. Franciscus postmodum composita fuisse.

C *30 Id super illa Rodulphi opinio repugnat Constitutioni Innocentii IV Pontificis, qui anno Christi 1253 eandem regulam confirmavit, ubi apud Laërtium Cherubinum tomo 1 Bullarii Romani pag. 72 præmonet, quod Raynaldus episcopus Ostiensis ac Velitrensis censuerit approbandam vitæ formulam, vobis à beato Franciscus traditam, inquit, & à vobis sponte susceptam. Tum Pontifex Constitutioni suæ inserit verba laudati Raynaldi, quæ ad S. Claræ sociasque directa sic ibidem sonant: Eapropter vestris piis precibus inclinati formam vivendi ac modum sanctæ unitatis ac altissimæ paupertatis, QUAM VOBIS BEATUS PATER FRANCISCUS VERBO ET SCRIPTO TRADIDIT OBSERVANDAM, præsentibus annotatam, auctoritate domini Papæ & mea, vobis & omnibus in vestro monasterio succedentibus in perpetuum confirmamus, & præsentis scripti patrocinio communimus, quæ talis est. Hoc loco refertur integra illa regula, cujus capita vel duodecim titulos supra ex Haroldo assignavimus. Denique sententia Rodulphi conciliari non potest cum testamento S. Claræ, quod postea exhibebimus, & in quo ipsa de S. Franciscus hæc pronuntiat: Postea scripsit nobis formam vivendi. Omnibus itaque mature expensis, verosimiliter existimamus, S. Franciscum & Cardinalem Hugolinum ad hanc regulam condendam simul laborasse, & probabilior esse sententiam Waddingi, qui in Annalibus Minorum ad annum 1224 num. 1 rem illam explicat his paucis verbis: Dum hærebat in verbo aliquo vel periodo Franciscus, Hugolinus suam operam interponebat, & circa quædam mitiganda vel cautius præcipienda suum dabat consilium.*

Augusti Tomus II.

§ III. Aliqua Sanctæ gesta in antiquis Actis prætermissa, vel diverso modo narrata, discutuntur.

B *Artholomeus Pisanus in Libro conformitatis fol. 104 verso eximium humilitatis auctorem, quem S. Clara initio conversionis suæ exercuerit; narrat his verbis: Franciscus, ad quem pro consilio accessit, suadente ei mundi contemptum, ac de castitate & Christo sponso miranda effante, Clara non trahit ad præfata exsequenda in longum consensum; immò se ad talia peragenda promptam exhibet & volentem; quam probare volens, si sic esset, eidem beatus Franciscus mandavit dicens: Si vis, ut credam tibi, induc te sacco, & vade pro pane per totam civitatem Assisii. Quod & fecit; sed non fuit cognita. Hæcenus nos latet, unde Pisanus eruerit istud factum, quod non satis commode videtur componi posse cum veteribus Actis nostris: hæc enim apud nos num. 5 tradunt, consilia inter S. Franciscum & ejus Discipulam fuisse occulta, ne rumor publicus iis malignè detraberet; & ibidem num. 7 dicitur S. Clara noctu clam consanguineis à domo paterna fugisse. Quomodo igitur S. Franciscus Filiam illam nobilem publicè per totam civitatem Assisensem antea mendicatum misisset, nisi divinitus præsciret ipsam omnibus civibus suis ignotam fore. Ut ut est, nos fidem hujus rei, de qua antiquus noster biographus non meminit; penes Pisanum relinquimus.*

E *32 Hic scriptor etiam quamdam S. Claræ revelationem, quæ ab anonymo veterum Actorum auctore omittitur, fol. 105 verso citati Operis refert in hunc modum: Cum beatus Franciscus hæsitaret, an ad prædicandum vel ad loca solitaria se deberet conferre; & super hoc, cum vellet scire Domini beneplacitum, Fratrem Massæum ad Fratrem Silvestrum misisset & ad beatam Claram, ut de hoc Domini voluntatem scirent, statim Fratri Silvestro & beatæ Claræ eadem responsio facta est à Deo, quod scilicet ad prædicandum beatus Franciscus iret, quia ad hoc erat à Deo in mundum directus: & sic egit beatus Franciscus. Etiam si antiquus Actorum infra edendorum auctor de hac S. Claræ revelatione sileat, tamen S. Bonaventura in Vita S. Francisci cap. 12 eandem rem aliis verbis memorat, cujus auctoritas nobis omnino sufficit, ut huic narrationi plenam fidem adhibeamus.*

F *33. Seraphicus Doctor in eadem S. Francisci Vita cap. 15 describit exsequias sancti Patris sui, & ea occasione reverentiam S. Claræ & sodalium mat) erga cadaver S. Francisci exprimit his verbis: Mane autem factò, turbæ quæ convenerant, acceptis arborum ramis & cereorum multiplicatis luminibus cum hymnis & canticis sacrum corpus ad civitatem Assisii detulerunt. Transeuntes verò per ecclesiam sancti Damiani, in qua illa virgo nobilis Clara, nunc gloriosa in cælis, tunc inclusa cum virginibus morabatur, ibique aliquantulum subsistentes, sacrum corpus margaritis cælestibus insignitum, videndum & osculandum sacris illis virginibus obtulerunt. Waddingus in Annalibus Minorum ad annum Christi 1226 num. 42 eandem S. Francisci defuncti translationem narrat, & proximè relatis seraphici Doctoris verbis statim*

B b b b

subjun-

AUCTORIB
G. C.

subjungit sequentia : Omnes flere , omnes creptum sibi Patrem & institutorem dolere ; omnes item singulare & cæleste admirari prodigium (videlicet sacrorum stigmatum , de quibus paulo superius egerat) tunc recordantes promissi sibi facti à sancto Viro , se quantumvis morti proximum ab illis ante earum obitum videndum. Laboravit autem primiceria Clara pro extrahendo uno clavorum , qui prominebant ex palmis , nec potuit ; intinxit tamen sanguine linteolum , & mensus est sancti Patris corpus , ad cujus staturam postea curavit fieri quoddam receptaculum ad tribunæ dorsum , ubi & ejus imaginem fecit depingi.

* lege mensa

que à recentioribus narratur ,

B

34 Nescio , ex quibus monumentis Waddingus desumpserit hac omnia , si excipias istud , quod tradit de clavo , quem B. Clara ex manu S. Francisci extrahere conata est : id enim verosimiliter excerpfit ex Bartholomæo Pisano , qui fol. 309 verso operis jam aliquoties citati inter alios oculatos sacrorum stigmatum testes allegat Sanctam nostram his verbis : Stigmata & corpus beati Francisci juxta prophetiam ejusdem beata Clara vidit cum suis Sororibus , quæ tunc in sancto Damiano morabantur ; & hoc dum corpus beati Francisci de sancta Maria de Angelis portaretur Assisium ad sepeliendum : divino enim nutu Fratres dictam viam tenentes , corpus beati Francisci , margaritis stigmatum Christi consignatum , beatæ Claræ & Sororibus , crate remota , ad tangendum & osculandum tradiderunt. Et tunc (ut dicitur) beata Clara conata est remove unum clavum de manibus ; sed nullo modo valuit. De illo S. Claræ conatu , & ceteris tunc gestis , quæ Waddingus superaddit , sanctus Bonaventura nulum fecit verbum , licet eandem sacri cadaveris translationem ad moniales factam narraverit , ut ex numero precedente apparet.

Et ab antiquo vitæ scriptore omittuntur.

C

35 Quinimò Pisanus asserit , S. Claram vidisse stigmata S. Francisci adhuc viventis (id tantummodo de stigmatibus manuum intelligendum arbitratur) dum in eodem Opere Conformatum columna precedente citati folii 309 verso sic scribit : Beata Clara vidit stigmata beati Francisci , dum viveret , & vulnere laterali emplastrum quoddam fecit ipsa , ut adhuc ostenditur in monasterio sanctæ Claræ de Assisio. Putamus , hic sermonem esse de malagmate aut emplastro , quod Waddingus à se visum testatur , & de quo in Annalibus Minorum ad annum 1224 num. 23 hac tradit : In ecclesia sancti Georgii Clarissarum Assisii vidi adhuc servari quoddam genus cataplasmatum seu emplatri , vulgo Italico antiquo CAMOCIUM dictum (Italicè camoscio significat pellem ovis aut similibus animalis , ut in Vocabulario Cruscano ad hanc vocem videre est) quod ad leniendum lateralis plagæ dolorem , & sanguinem retinendum viro sancto fecit virgo sanctissima Clara ; similiter & calceos ejusdem Virginis industriâ ita factos , ut superiorem pedum partem , ne videretur , cooperirent , & inferiorem ita à terra elevarent , ut prominentes clavorum cuspides gressum non omnino impedirent. At profectò mirum est , saltem obiter de hac S. Claræ inspectione vel industria non meminisse synchronum nostrum Auctorum scriptorem , aut sanctum Bonaventuram , qui tamen in Vita S. Francisci cap. 13 plures eorumdem stigmatum inspectores allegat. Cum itaque hæcenus non noverimus ullos hujus narrationis testes , Bartholomæo Pisano antiquiores , judicium nostrum suspendemus , donec fortè vetustiores hujus rei assertores occurrant in Actis S. Francisci , quæ ad diem xv Octobris operosius discen-

rienda erunt.

36 Waddingus in Annalibus Minorum ad annum Christi 1251 num. 14 alia quædam , ab anonymo veterum Auctorum scriptore omissa , ex authenticis instrumentis de eadem sancta Virgine refert in hunc modum : Quodam die dum intensius oraret , flammam divini amoris , qui ardebat in corde ; clarius Deus patefecit in corpore ostendens Sorori Beneventæ Perusinæ (quæ ex primis fuit una discipulis , & rem ipsa in canonizationis processu deposuit) ingentem ignis globum , qui luminosam & pulchram sanctam reddebat Oratricem. Aliàs dum ante Missam pro asperzione aquæ lustralis ille cantaretur versiculus VIDI AQUAM EGREDIENTEM E LATERE TEMPLI , in contemplationem raptâ mysterii , toto illo die filias aquâ perfundens benedictâ , magno hortabatur affectu , ut sacratissimam illam aquam , quæ è latere Christi in cruce pendentis exivit , semper haberent in mente. Vis etiam interni hujus caloris quiescere non permittebat amantem , nec satis se fecisse putabat , nisi omnino se in holocaustum & hostiam Deo offerret per martyrium. Dum itaque quinq. illos fidei athletas , sacras Minorum primitias , apud Marrochium pro Christo passos , omni conatu & arte studebat ad eundem martyrii locum proficisci , ut suo sanguine plenam sui amoris faceret fidem. Neque intentatum reliquit iter ; sed retraxit pius magister Franciscus dicens , domi etiam intra claustrum angustias prolixum ei paratum esse martyrium , ejusque præsentiam & vitam longiorem necessariam esse discipulis educandis & pio instituto promovendo.

D

Facile tamen admittimus ea ,

E

que Waddingus ex Processu canonizationis refert ,

F

37 Deinde hic auctor ad eundem Christi annum num. 19 de S. Clara narrat aliud prodigium his verbis : Ex processu canonizationis habetur , super caput ejus , dum morti propinqua sanctam susciperet Eucharistiam de manu Provincialis Ministri , Sororem Franciscam de Collemedio vidisse ingentem ignis globum , & Hostiæ formulam conversam in pulcherrimum infantulum ; atque ipsam Claram post susceptum cum mira reverentia & lacrymis vivificum Sacramentum , adjunxisse : Tantum mihi contulit Dominus omnipotens hodie beneficium , ut cælo terræ nequeat comparari. Eademque Soror ibidem deponit , se in festo sanctorum Philippi & Jacobi in gremio sanctæ Virginis vidisse indicibilis pulchritudinis infantem , erectasque super Claræ caput duas alas fulgentissimas , quæ aliquando extendebantur in altum , aliquando deprimebantur , Virginis caput & humeros mirabiliter contegentes. Et si Processum illum canonizationis videre nobis non licuerit , tamen libenter credimus sincero & erudito Waddingo , qui haud dubiè antiquum istud monumentum præ manibus habuit.

38 Verum non tam facile assentimur eidem Waddingo , dum in laudatis Annalibus Minorum ad annum Christi 1253 num. 2 aliud quoddam miraculum , infra ex nostro Ms. codice in Actis à num. 43 aliter referendum , adornat his circumstantiis : Petit exinde à summo Pontifice vultu angelico remissionem omnium peccatorum. Qui cum diceret ; Utinam ego tantâ veniâ indigerem , perfectæ absolutionis munus , & Apostolicæ benedictionis gratiam impartitur. Traxit sanctas moras cum Virgine à primo mane usque ad Tertiam , dulciter confabulatus de rebus divinis : dumque jam tempus esset , ut languidula ad medici præscriptum comederet , supplex rogavit Christi Vicarium , ut apposita benediceret. Cui Pontifex : Ego nunc tibi committo , ut ipsa benedicas ;

A cas ; & demum humiliter reluctanti & discretè se excusanti, ut ita faceret, præcepit. Non licuit amplius tanto refragari præcepto. Quare crucis signo consecravit edulia, quod mox apparuit in pane coram posito, atque aliis pluribus studiosè illic adductis ab architriclina, ut à Pontifice benedicerentur : etenim in omnibus continuo apparuit crucis signum & panis Dei Famulæ appositus in crucis formam scissus, quatuor abiit in partes. Prodigiosus hic eventus amplius confirmavit sanctissimo Patri ceterisque adstantibus sanctitatis virginæ dignitatem.

39 Hæc chronologia & narrationis adjuncta indicant, prodigium istud non diu ante mortem S. Claræ contigisse, & consequenter Pontificem illum Romanum, qui tunc sanctam Virginem visitavit, Innocentium IV fuisse. At Guilielmus Spoelberch Minorita, qui Antverpia anno 1620 Speculum S. Francisci mutato stylo edidit, & quem ipse Annalista Minorum ibidem in margine citat, part. 2. Speculi cap. 30 illam Waddingi opinionem penitus evertit : nam post dictum caput in notis expressè monet, quod Pontifex iste, coram quo tunc S. Clara panes signo crucis signavit, fuerit Gregorius nonus, qui anno Christi 1241 ex hac vita migravit. Præterea in Actis nostris & in Speculo S. Francisci nullum fit verbum de pane, in quatuor partes mirabiliter scisso, licet Pisanus istud scissionis prodigium etiam ad omnes illos panes extenderit, quando in Libro Conformatum fol. 105 eandem rem ita narrat :

B Dum dominus Papa monasterium ipsius beatæ Claræ ad ipsam visitandam intrasset, præparari fecit mensam Sororum, ut ipse summus Pontifex eam ante suum benediceret recessum : & cum super hoc ipsum Pontificem beata Clara rogasset, ipse versa vice eidem mandavit, ut mensam ipsam coram eo benediceret : quod cum ipsa (ut obedientiæ filia) peregrisset, videntibus Papa, Cardinalibus, & aliis, in panibus (scilicet in quolibet) statim apparuit signum crucis, & quilibet panis in crucis modum in quatuor partes se divisit. Quo miraculo stupefacti astantes, cum maxima devotione de prædictis panibus quilibet partem suam accepit. *Sed neque hic, neque in aliis veteribus documentis ullum occurrit verbum, ex quo colligas, istud prodigiosa benedictionis miraculum usque ad mortem S. Claræ differendum esse.*

C *40 Potius ad illa propinqua mortis tempora pertinet testamentum ejusdem sanctæ Virginis, quod exemplo S. Francisci jam moritura filiabus suis spiritualibus reliquit, & quod Waddingus in Annalibus Minorum ad annum Christi 1253 num. 5 ex antiquo Ms. Memoriali sic recitat :* In nomine Domini, amen. Inter alia beneficia, quæ à largitore nostro Patre misericordiarum recepimus, & quotidie recipimus, exinde ipsi glorioso gratiarum actiones referre magis debemus. Magna est vocatio nostra, quæ quanto perfectior & major est, tanto magis illi plurimum debemus. Unde Apostolus : Agnosce vocationem tuam. Factus est nobis Filius Dei via, quam verbo & exemplo ostendit, & docuit nos beatus pater noster Franciscus, verus amator & imitator ipsius. Igitur considerare debemus, Sorores dilectæ, immensa beneficia Dei nobis collata, sed inter cetera, quæ per servum suum dilectum patrem nostrum beatum Franciscum in nobis dignatus est operari, non solum post conversionem nostram, sed etiam dum essemus in seculi vanitate : nam cum ipse Sanctus adhuc non habens Fratres nec socios, statim quasi post conversionem suam cum

Augusti Tomus II.

ecclesiam sancti Damiani ædificaret, ubi consolatione divina totaliter visitatus, compulsus est seculum ex toto relinquere, præ magna lætitia & illustratione Spiritus sancti de nobis prophetizavit, quod Dominus post implevit : ascendens enim tunc temporis super murum dictæ ecclesiæ, quibusdam pauperibus ibi juxta morantibus alta voce linguâ Francigenâ loquebatur : " Venite & adjutate me in opere monasterii sancti Damiani, quoniam adhuc erunt dominæ ibi, quarum fama & sancta conversatione glorificabitur Pater noster cælestis in universa Ecclesia sua sancta, &c. "

41 In hoc ergo considerare possumus copiosam benignitatem Dei in nobis, qui propter abundantem misericordiam & charitatem suam de nostra vocatione & electione per Sanctum suum dignatus est ista loqui : & non solum de nobis ista beatissimus Pater noster prophetizavit, sed etiam de aliis, quæ venturæ erant in vocatione sancta, in quam Dominus nos vocavit. Quanta ergo sollicitudine, quantoque studio mentis & corporis mandata Dei & Patris nostri servare debemus, ut, cooperante Domino, talentum multiplicatum ei reddamus ? Ipse enim Dominus non solum posuit nos ut formam aliis in exemplum & speculum, sed etiam Sororibus nostris, quas ad vocationem nostram Dominus advocavit, ut & ipsæ sint conversantibus in mundo speculum & exemplum. Cum igitur nos vocaverit Dominus ad tam magna, ut in nobis se valeant speculari, quæ aliis sunt in exemplum & speculum, tenemur multum benedicere Dominum & laudare, & ad bene faciendum amplius in Domino confortari. Quapropter si secundum formam prædictam vixerimus, exemplum nobile aliis relinquemus, & æternæ beatitudinis bravium labore brevissimo acquiremus.

42 Postquam altissimus Pater cælestis per misericordiam suam & gratiam cor meum dignatus est illustrare, ut exemplo & doctrina beatissimi patris nostri Francisci penitentiam facerem, paulo post conversionem ipsius, unâ cum paucis Sororibus, quas Dominus paulo post meam conversionem dederat mihi, obedientiam sibi voluntariè promisi, sicut Dominus lumen gratiæ suæ nobis contulerat per ejus vitam laudabilem & doctrinam. Attendens autem beatus Franciscus, quod essemus debiles & fragiles secundum corpus, nullam tamen necessitatem, paupertatem, laborem, tribulationem, vel vilitatem & contemptum seculi renuimus ; immo pro magnis deliciis reputabamus. Exemplis Sanctorum & Fratrum suorum, sicut ipse & Fratres sui examinauerunt frequenter, gavisus est multum in Domino, & ad pietatem erga nos motus, obligavit se, & per se, & per Religionem suam habere semper de nobis, tanquam de Fratribus suis, curam diligentem, & sollicitudinem specialem. Et sic de voluntate Domini & beatissimi patris nostri Francisci ivimus ad ecclesiam sancti Damiani moraturæ ; ubi Dominus in brevi tempore per misericordiam suam & gratiam nos multiplicavit, ut impleretur, quod Dominus prædixerat per Sanctum suum : nam steteramus in alio loco, licet parum. Postea scripsit nobis formam vivendi & maximè ut in sancta paupertate semper perseveraremus. Nec contentus fuit in vita sua nos hortari multis sermonibus & exemplis ad amorem & observantiam sanctissimæ paupertatis ; sed & plura scripta nobis tradidit, ne post mortem suam ullatenus declinarem ab ipsa, sicut & Dei Filius, dum vixit in mundo, ab ipsa sancta paupertate numquam voluit declinare : &

AUCTOR
G. C.

*in quo Deus
um laudat*

E

*propter gratiam
vocationis suæ*

F

B b b b 2

bea-

AUCTORE
G. C.

beatissimus pater noster Franciscus ejus vestigia imitatus sanctam paupertatem suam, quam elegit per se & per suos Fratres, exemplo suo & doctrina, dum vixit, ab illa nullatenus declinavit.

discipulas suas ad strictam paupertatis observantiam,

43 Considerans igitur ego Clara, Christi & Sororum pauperum monasterii sancti Damiani ancilla, licet indigna, & plantuncula sancti Patris cum aliis meis Sororibus altissimam professionem nostram, & tanti Patris mandatum, fragilitatem quoque aliarum, quam timebamus in nobis post obitum sancti patris nostri Francisci, qui erat columna nostra, unica consolatio post Deum & firmamentum, iterum atque iterum voluntarie nos obligavimus dominæ nostræ sanctissimæ paupertati, ne post mortem meam Sorores, quæ sunt & venturæ sunt, ab ipsa valeant ullatenus declinare. Et sicut ego studiosa & sollicita semper fui sanctam paupertatem, quam domino & patri nostro sancto Francisco promissimus, observare, & ab aliis facere observari, immò etiam ad majorem cautelam sollicita fui à domino Papa Innocentio, sub cuius tempore cœpimus, & ab aliis successoribus suis nostram professionem sanctissimæ paupertatis, quam & Patri nostro promissimus, eorum privilegiis facere corroborari, ne aliquo tempore ab ipsa ullatenus declinarem. Quapropter flexis genibus & utroque homine inclinato, sanctæ matri Ecclesiæ Romanæ, summo Pontifici, & præcipuè domino Cardinali, qui Religioni Fratrum Minorum & nobis fuerit deputatus, recomendo omnes Sorores meas, quæ sunt & venturæ sunt, ut amore illius Domini, qui pauper positus in præsepio, pauper vixit in seculo, & nudus remansit in patibulo, semper gregi suo pufillo, quem dominus Pater genuit in Ecclesia sua sancta, verbo & exemplo beati patris Francisci, insequendo paupertatem & humilitatem dilecti filii sui & gloriosæ Virginis matris suæ, sanctam paupertatem, quam Deo & beatissimo patri nostro Francisco promissimus, faciat observari, & in ipsa dignetur fovere ipsas semper & conservare.

ad imitationem sancti Francisci,

44 Et sicut Dominus dedit nobis beatissimum patrem nostrum Franciscum in fundatorem, plantatorem, & adiutorem nostrum in servitio Christi, & in iis, quæ Deo & ipsi Patri nostro promissimus, qui etiam, dum vixit, sollicitus fuit verbo & opere semper excolere & fovere nos plantulam suam, sic recomendo & relinquo Sorores meas, quæ sunt & venturæ sunt, successori beati patris nostri Francisci & toti Religioni, ut sint nobis in adiutorium proficiendi semper in melius ad serviendum Deo, & ad observandam præcipuè melius sanctissimam paupertatem. Si verò contingeret aliquo tempore, dictas Sorores dictum locum relinquere, & ad alium se transferre, prædictam formam paupertatis, quam Deo & beatissimo patri nostro Francisco promissimus, post mortem meam, ubicumque fuerint, servare nihilominus teneantur. Sit tamen sollicita semper & providens tam illa, quæ erit in officio, quam aliæ Sorores, ne circa supradictum locum de terra acquirant, vel recipiant, nisi quantum extrema necessitas pro horto ad excolenda olera poposcerit. Si autem aliquo tempore pro honestate & remotione monasterii extra septum horti oporteret plus habere de terra, non permittant plus acquiri, nisi quantum extrema necessitas poscit; & illa terra penitus non laboretur, nec feminetur, sed semper solida & inculta permaneat.

mutuam caritatem,

45 Moneo & hortor in Domino Jesu Christo omnes Sorores meas, quæ sunt & venturæ sunt, ut semper studeant imitari viam sanctæ simplicitatis,

humilitatis & paupertatis, ac etiam honestatem sanctæ conversationis, sicut ab initio nostræ conversionis ad Christum edoctæ fuimus à beato patre nostro Francisco: ex quibus non nostris meritis, sed sola misericordiâ & gratiâ largitoris, ipse Pater misericordiarum tam his, quæ longè sunt, quam his quæ propè, bonæ famæ semper sint in odorem: & ex charitate Christi invicem diligentes, amorem, quem intus habetis; foris per opera demonstretis, ut ex hoc exemplo provocatæ Sorores semper crescant in amorem Dei, & in mutua charitate. Rogo etiam illam, quæ erit in officio Sororum, ut magis studeat præesse aliis, virtutibus & sanctis moribus, quam officio; quatenus ejus exemplo provocatæ Sorores non tantum ex officio ei obediant, sed potius ex amore. Sit etiam provida & discreta circa Sorores suas, sicut bona mater erga filias suas; & præcipuè de iis, quas Dominus dabit, eis secundum necessitatem uniuscujusque studeat providere. Sit etiam tam benigna & communis, ut securè possint manifestare necessitates suas, & recurrere ad eam omni hora confidenter, sicut eis videbitur expedire, tam pro se, quam pro Sororibus suis. Sorores verò, quæ sunt subditæ, recordentur, quod propter Dominum abnegaverunt proprias voluntates. Unde volo, quod obediant suæ matri, sicut promiserunt Domino sua spontanea voluntate, ut mater earum videns charitatem, humilitatem, & unitatem, quas invicem habent, omne onus, quod ex officio tolerat, levius portet, & quod molestum est & amarum, propter sanctam earum conversationem ei in dulcedinem convertatur.

46 Et quoniam arcta est via & semita, & angusta est porta, per quam itur & intratur ad vitam, pauci sunt, qui ambulant & intrant per eam; & si aliqui sunt, qui ad tempus ambulant per eam, paucissimi sunt, qui perseverant in ea. Beati verò, quibus datum est ambulare per eam, & perseverare usque ad finem. Caveamus ergo, quod si per viam Domini intravimus, quod culpâ nostrâ, negligentia & ignorantia aliquo tempore ab ipsa nullatenus declinemus, ne tanto Domino & suæ Matri Virgini, & patri nostro beato Francisco, & Ecclesiæ triumphanti & etiam militanti injuriam deferamus. Scriptum est enim: Maledicti, qui declinant à mandatis tuis. Hujus rei gratiâ flexo genua mea ad patrem domini nostri Jesu Christi, suffragantibus meritis gloriosæ virginis sanctæ Mariæ matris ejus, & beatissimi patris nostri Francisci & omnium Sanctorum, ut ipse Dominus, qui dedit bonum principium, det incrementum, det etiam semper finalem perseverantiam. Amen. Hoc scriptum, ut melius debeat observari, relinquo vobis charissimis & dilectissimis Sororibus meis præsentibus & futuris in signum benedictionis Domini, & beatissimi patris nostri Francisci, & benedictionis meæ, matris & ancillæ vestræ. *Ignoramus determinatam aetatem veteris Ms. instrumenti, ex quo Waddingus has ultima voluntatis tabulas transcripsit; sed scimus, quod Marcus Ulyssiponensis in Chronico Minorum part. 1 lib. 8 cap. 35 easdem ante Waddingum ex antiquo Memoriali in linguam Lusitanicam transtulerit.*

47 Nihil hic dicimus de aliis S. Claræ scriptis, sive epistolis ab ipsa datis, quarum nonnullas Actis B. Agnetis Bohemica ad diem vi Martii inseruimus. Prætermittimus etiam varia Pontificum Romanorum diplomata seu privilegia eidem sanctæ Virgini & Ordini ipsius concessa, quæ omnia in Annalibus Minorum facile inveniuntur.

Juve-

D

E

F

aliasque virtutes adhortata,

is adventum Sororum propheticum spiritu præannuntiat.

A *Fuervit tamen hic coronidis loco subnectere quamdam ejusdem Sanctæ jam moritura revelationem, ab antiquo biographo omissam, de qua Waddingus in jam sæpe laudatis Annalibus Minorum ad annum 1253 num. 7 sic meminit: Se totam collegit ad tranquillum ex hoc mundo discessum. Sed dum astarent Sorores, inquit: "Abite in occursum Sororum vestrarum, quæ me visum veniunt ex monasterio Florentino Montis-cæli; abite quantocius; jam præ foribus sunt, atque aliquantulum prius refectas deducite, ut bene dicat eis anima mea, antequam moriar. Verè prophetasse, compererunt Sorores, feceruntque, quod præceperat. Advenis autem & incolis non cessabat Clara ministrare verba salutis, & regularem edocere professionem, dicens, quid debeant facere, & prædicens, quæ futura erant post ejus interitum. Legavit prædicto virginum collegio Florentino suum velum, quod ab abbatissa & Sorore Agnete, Claræ germana, illum transmissum, integrum & illæsum in præsentem servatur diem, innumeraque patrantur ad ejus contactum miracula, præsertim in pueris lethargicis.*

B *Infra ægemus de hoc velo, aliisque spectantibus ad posthumam S. Claræ gloriam, quam duobus paragraphis sequentibus illustrare ac vindicare conabimur.*

§ IV. Canonizatio Sanctæ, & infana impudensque adversus ipsam calumnia breviter refutata.

Alexander IV in bulla canonizationis,
O *Mnes chronologi consentiunt, S. Claræ propter evidentiâ miracula, quibus vivens ac defuncta coruscavit, biennio post mortem, si ve anno Christi 1255, solenniter numero sanctarum virginum adscriptam fuisse; sed exemplaria bullæ canonizationis circa diem hujus solennitatis inter se discrepant, ut Waddingus in Annalibus Minorum ad annum Christi 1255 num. 5 notavit. Hinc etiam illustrissimus Fontanus in Codice Canonizationum, quem Romæ anno 1729 edidit, post relatam summi Pontificis constitutionem, qua hæc sancta Virgo albo Calitum inscribitur, nos pag. 96 in notis sic monet: Claram in cælum abituram invisit summus Pontifex Innocentius IV, qui etiam ejus funeri [interfuit] cum Cardinalibus, interque hos cum Raynaldo episcopo Ostiensi, qui postmodum Alexander IV Pontifex dictus eam canonizavit Anagninæ anno Domini mcccv. De die lis est: alii enim die xii, alii xv Augusti; alii xxvi Septembris, alii xix Octobris id factum existimarunt. Hæc tamen dissensio inde orta, quod plures bullæ ea de re non uno tempore datæ fuerint. Etenim illo ævo non semper viri sancti illa ipsa die canonizati sunt, qua bullæ vulgatæ, ut jam sæpe observatum. Nos ejus Vitam, jussu Alexandri IV conscriptam, apud Surium die xii Augusti, ceteris præferendam putamus, quæ Claram, instante ipso ejus migrationis die, nempe xii Augusti (obiit die xi istius mensis, ut alibi monuimus) in sanctarum virginum canonem relatam testatur. At quisquam fuerit certus canonizationis dies, Pontificia hujus apothecæ constitutio apud Sedulium, Waddingum, aliosque auctores passim occurrit.*

49 Deceveram hanc canonizationis bullam

transcribere ex prædicta editione Romana anni 1729; sed cum ibi mendis scateat, eandem excerpti ex Bullario Romano Laërtii Cherubini, ubi tom. 1 à pag. 81 sic sonat: Alexander episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus, universis archiepiscopis & episcopis, per regnum Franciæ constitutis, salutem & Apostolicam benedictionem. Clara claris præclara meritis, magnæ in cælo claritate gloriæ ac in terra splendore miraculorum sublimium, clarè claret. Claræ hujus arcta & alta religio hic coruscat; hujus sursum æterni præmii radiat magnitudo, hujusque virtus signis magnificis, mortalibus illucescit. Huic Claræ intitulatum hic fuit summæ privilegium paupertatis: huic in excelso rependitur inæstimabilis copia thesaurorum: huic à Catholicis plena devotio & honoris cumulus exhibetur. Hanc Claram sua fulgida hic insignierunt opera: hanc Claram in alto divinæ lucis clarificat plenitudo. Hanc Christianis populis prodigiorum ejus insignia stupenda declarant. O Clara multimodæ titulis prædita claritatis! Ante conversionem tuam utique clara, in conversione clarior; in claustrali conversatione præclara, & post decursum vitæ præsentis spatium clarissima illuxisti.

E *56 Ab hac Clara clarum exempli speculum huic seculo prodit. Ab hac inter amœnitates cælestes suave liliæ virginitatis offertur. Ab hac in terris manifesta subventionum remedia sentiuntur. O admiranda Claræ beatæ claritas, quæ quanto studiofius per singula quæritur, tanto splendidior in singulis invenitur! Emicuit hæc, inquam, in hoc seculo, in Religione præfulsit, in domo illuxit ut radius, in claustris coruscavit ut fulgur. Emicuit in vita, post mortem radiat, claruit in terra, in cælo relucet. O quanta hujus vehementia luminis, & quam vehemens istius illuminatio claritatis! Manebat quidem hæc lux secretis inclusa claustralibus, & foras micantes radios emittebat. Colligebatur in arcto cœnobio, & in amplo seculo spargebatur. Servabatur intra, & extra manebat: latebat namque Clara, sed ejus vita patebat. Silebat Clara, sed sua fama clamabat. Celabatur in cella, & in urbibus docebatur. Nec mirum, quia lucerna tam accensa, tam lucens, abscondi non poterat, quin splenderet, & clarum in domo Domini daret lumen. Nec recondi poterat vas tot aromatum, quin fragraret, & suavi odore dominicam aspergeret mansionem. Imò cum in angusto solitudinis reclusorio alabastrum sui corporis hæc durè contereret, tota omnino Ecclesiæ aula sanctitatis ejus odoribus replebatur.*

F *51 Sanè cum ipsa, dum adhuc puella esset in seculo, hunc mundum fragilem & immundum mundo calle ab ætate tenera transilire studeret, & pretiosum suæ virginitatis thesaurum illibato semper pudore custodiens, caritatis & pietatis operibus vigilanter intenderet, ita quod ex ea grata & laudabilis ad vicinos & alios fama prodiret, beatus Franciscus, audito hujus famæ præconio, cœpit confestim hortari eam, & ad Christi perfectam inducere servitutem: quæ sacris illius monitis mox adhærens, & mundum cum terrenis omnibus penitus abdicare, ac soli Domino in paupertate voluntaria famulari desiderans, hoc suum fervens desiderium, quam citò potuit, adimplevit: quæ tandem cuncta sua bona, ut unâ secum, quidquid etiam habebat, Christi obsequio deputaret, in eleemosynas & pauperum subsidia distribuit & convertit. Cumque de seculi strepitu fugiens, ad quamdam campestem declinasset ecclesiam, & ab ipso beato Francisco sacra ibi recepta tonsurâ,*

B b b b 3 pro-

AUCTORE
G. C.

processisset ad aliam, confanguineis ejus ipsam exinde reducere molientibus, illa protinus amplectens altare pannosque apprehendens ipsius, crinium sui capitis incisurâ detectâ, eisdem confanguineis in hoc fortiter resistit & constanter, quia cum jam esset mente integrâ juncta Deo, pati non poterat, ab ejus servitio se divelli.

laudat Ordinem monachialium,

52 Denique cum ad ecclesiam sancti Damiani extra civitatem Assisinatam, unde traxit originem, per eundem beatum Franciscum adducta fuisset, ibi ei Dominus ad amorem & cultum assiduum sui nominis, plures socias aggregavit: ab hac siquidem insignis & sacer Ordo sancti Damiani per orbem jam longè diffusus, salutare sumpsit exordium. Hæc, adhortante ipso beato Francisco, huic novæ sanctæque observantiæ sequendum dedit initium: hæc hujus magnæ Religionis fuit primum & stabile fundamentum: hæc hujus alti operis lapis existit primitivus: hæc genere nobilis, sed conversatione nobilior, virginitatem, quam prius etiam custodiverat, sub hac sanctimoniarum regula præcipue conservavit. Hanc postmodum Religionem mater ejus, Hortulana nomine, piis intenta operibus, ipsius natæ sequendo vestigia, devotè suscepit, in qua demum hæc optima Hortulana, quæ in horto Dominico protulit talem plantam, conclusit feliciter dies suos. Post aliquot verò annos ipsa beata Clara monasterii & Sororum regimen, nimia ejusdem sancti Francisci devicta importunitate, recepit.

quas ipsa suo exemplo

53 Hæc utique fuit arbor procera & eminens, longis distenta ramis, quæ in agro Ecclesiæ dulcem fructum Religionis attulit, & ad cujus delectabilem umbram sub illius amœnitate fructum hujusmodi libaturæ concurrerunt undique multæ alumnæ fidei & concurrunt. Hæc fuit nova mulier vallis Spoletanæ, quæ novum aquæ vitalis fontem ad refectionem animarum & commodum propinavit, qui jam per diversos rivulos in territorium Ecclesiæ derivatus, plantaria Religionis infudit. Hæc fuit altum sanctitatis candelabrum, vehementer in habitaculo Domini rutilans, ad cujus ingentem splendorem plurimæ properaverunt & properant, suas de illius lumine lampades accendentes. Hæc profectò in agro fidei plantavit & coluit vineam paupertatis, de qua fructus salutis pingues & divites colliguntur. Hæc in prædio ecclesiasticæ humilitatis hortum constituit, multiplici rerum confertum inopiâ, in quo magna virtutum copia reperitur. Hæc in Religionis districtu arcem arcæ abstinentiæ fabricavit, in qua larga spiritalis alimoniarum refectione ministratur. Hæc fuit pauperum primiceria, ducissa humilium, magistra continentium, & pœnitentium abbatissa. Hæc suum monasterium, creditamque in illo sibi familiam sollicitè ac prudenter in timore ac servitio Domini, & plena Ordinis observantia gubernavit; vigil in cura, in ministerio studiosa, in exhortatione attentata, diligens in admonitione, in correctione moderata, temperata in præceptis, in compassione præstabilis, discreta in silentio, in sermone matura, & consultata in cunctis ad perfectum regimen opportunis, volens magis famulari, quam dominari, & honorare potius, quam honore sustolli.

ad rigidam vivendi normam,

54 Hujus vita erat aliis eruditio & doctrina. In hoc libro vitæ ceteræ vivendi regulam didicerunt. In hoc vitæ speculo reliquæ vitæ femitas inspexere. Corpore namque sisebat in terra, sed animo versabatur in cælo, humilitatis vasculum, armarium castitatis, caritatis ardor, dulcor benignitatis, patientiæ robur, nexus pacis & fami-

liaritatis communitio; mitis in verbo, lenis in factu, & in omnibus amabilis & accepta. Et ut, carne depressâ, convalesceret spiritu (quia quisque, hoste suo debilitato, fit fortior) nudum solum & interdum sarmenta pro lecto habebat, & pro pulvinari sub capite durum lignum, unâque tunicâ cum mantello de vili, despecto & hispido panno contenta. His humilibus indumentis ad experimentum sui corporis utebatur, aspero cilicio, de chordulis crinium equorum contexto, nonnumquam adhibito ad carnem. Arcta quoque in cibo & in potu districta, tantâ se in his frænebat abstinentiâ, quod longo tempore tribus diebus in hebdomada, videlicet secundâ, quartâ & sextâ feriâ, nihil penitus pro sui corporis alimento gustavit; reliquis nihilominus diebus adeo se cibariorum parvitate restringens, quod aliæ de ipsa, quomodo sub tam forti districtione subsistere poterat; mirabantur.

55 Vigiliis insuper & orationibus assidue deducta, in his præcipue diurna & nocturna tempora expendebat. Diutinis tandem perplexa languoribus, cum ad exercitium corporale non posset surgere per se ipsam, Sororum suarum suffragio levabatur, & ad tergum ejus fulcimentis appositis, propriis manibus laborabat, ne in suis etiam esset infirmitatibus otiosa. Unde de panno lineo hujus sui studii & laboris plura pro altaris Sacrificio corporalia fieri fecit, & per plana & montana Assisii diversis ecclesiis exhiberi. Amatrix verò præcipua & colona sedula paupertatis sic illam suo affixit animo, sic eam in suis desideriis alligavit, quod semper in ipsius dilectione firmior, & ardentior in amplexu, à districta & delectabili ejus copula pro nulla umquam necessitate discessit, nec aliquibus prorsus potuit induci suavisibus ad consentiendum, quod suum monasterium proprias possessiones haberet, quamquam felicitatis recordationis Gregorius Papa prædecessor noster de multa indigentia ipsius monasterii pie cogitans, libenter illi voluerit pro Sororum ejus sustentatione possessiones sufficientes & congruas deputare.

56 Verùm quia magnum & splendidum luminare suppressi non potest, quin suæ radios præferat claritatis, in ipsius etiam vita multis & variis miraculis virtus suæ sanctitatis effulsit: nam cuidam de Sororibus ipsius monasterii vocem, quam longo tempore quasi omnino perdidit, restituit. Alii, officio linguæ penitus destitutæ, loquelam restituit expeditam. Alteri aurem surdam aperuit ad auditum. Laborantem febre, tumorem hydropisi, plagatam fistulâ, & aliis oppressas languoribus liberavit, factò crucis signaculo super eas. Quemdam Fratrem de Ordine Minorum sanavit ab insaniæ passione. Cum autem quadam vice oleum in monasterio totaliter defecisset, ipsa, vocato Fratre, qui erat eidem monasterio pro colligendis elemosynis deputatus, accepit urceum atque lavit, vacuumque juxta fores ipsius monasterii posuit, ut illum idem Frater pro oleo acquirendo deferret: quem cum vellet ipse apprehendere, invenit eum oleo, beneficio divinæ largitatis impletum. Rursum cum uno die non nisi unius panis medietas pro refectione Sororum in eodem monasterio haberetur, ipsa medietatem eandem iussit in frustra dividi, & Sororibus dispensari; quam inter manus frangentis ille, qui vivus est panis & dat escam esurientibus, multiplicavit in tantum, quod quinquaginta sufficientes factæ fuerunt exinde portiones, & Sororibus discumbentibus distributæ.

57 Per hæc & alia signa conspicua suorum, tam post obitum,

strictamque pauperatis observantiam incitavit,

propter miracula, quæ tam in vita,

F

tum,

A dum adhuc viveret, innotuit præminencia meritorum. Nam & cum in extremis ageret, candidus beatarum virginum coetus, micantibus coronis ornatus, in quo una ex ipsis eminentior & fulgidior apparebat, visus est domum intrare, ubi eadem Christi Famula decumbebat, & usque ad lectulum ejus procedere, ac circa eam quasi visitationis officium ac confortationis solamen quodam humanitatis studio exhibere. Post obitum vero ejus quidam, qui morbo caduco ruebat, & propter crus contractum gradi non poterat, ad sepulcrum delatus ipsius, fuit ibi, crure ipso quasi fragoris sonitum faciente, ab utraque infirmitate curatus, Curvi renibus, membris contracti, præcipites furiâ & dementi furore ferales receperunt ibidem integram sospitatem. Cuidam sua dextera manus, cujus ipse usum ex illata sibi vehementi percussione ita perdiderat, quod nihil omnino per eam, veluti prorsus inutilem, poterat operari, fuit ad actum suum pristinum ipsius Sanctæ meritis plenariè reformata. Alius, qui diutina cæcitate lumen amiserat oculorum, cum ad idem sepulcrum sub ducatu alterius accessisset, recuperato inibi visu, rediit exinde sine duce.

*evidenter
intercessione
sua patra-
vit.*

B 58 His & quamplurimis aliis operibus & miraculis hæc venerabilis Virgo resplenduit gloriosis, ut evidenter appareat adimpletum id, quod de ipsa mater ejus, dum esset ex ea gravida & oraret, dicitur audivisse; videlicet quod paritura erat quoddam lumen, quod orbem plurimum illustraret. Gaudeat itaque mater Ecclesia, quod talem genuit & educavit filiam, quæ tamquam virtutum fecunda parens multas religionis alumnas suis produxit exemplis, & ad perfectum Christi servitium pleno magisterio informavit. Lætetur & devota turba fidelium, quod rex cælorum & Dominus Sororem ipsorum & sociam, quam in sponsam sibi elegerat, ad suum præcellum & præclarum palatium cum gloria introduxit. Nam & Sanctorum congaudent agmina, quod in superna eorum patria novellæ regalis sponsæ nuptiæ celebrantur.

*eam numero
sanctarum
virginum
adscribit,*

C 59 Ceterum quia congruit, ut quam Dominus exaltavit in cælo, Catholica Ecclesia veneretur in terra, quia de sanctitate vitæ ac miraculis ejus, diligenti & attenta inquisitione, ac examinatione districta & solenni discussione præmissis, liquidò constitit, licet aliàs etiam & in propinquis & remotis partibus satis essent præcognita lucida ejus Acta; nos de communi Fratrum nostrorum & prælatorum omnium, tunc apud Sedem Apostolicam existentium, consilio & assensu, de omnipotentia divina confisi, auctoritate beatorum Petri & Pauli Apostolorum, ac nostra ipsam catalogo sanctarum virginum duximus adscribendam; ideoque universitatem vestram monemus & hortamur attentè, per Apostolica vobis scripta mandantes, quatenus pridie Idus Augusti festum ejusdem Virginis devotè & solenniter celebretis, & faciatis à vestris subditis venerabiliter celebrari, ut ipsam habere mereamini apud Deum piam & fedulam adjutricem.

*Et tumu-
lum ipsius
piè visitan-
tibus indul-
gentias con-
cedit.*

60 Et ut ad venerandum ejus sepulcrum aviditatis & copiosius Christiani populi confluat multitudo, ac celebrius ipsius festivitas recolatur, omnibus verè penitentibus & confessis, qui ad illud cum reverentia in ejusdem Virginis festo, vel etiam infra ipsius festi Octavas annuatim accesserint, ipsius suffragia humiliter petitori, de omnipotentis Dei misericordia, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, annum unum & quadraginta dies de injunctis sibi penitentis misericorditer relaxamus. Datum Anagninæ sexto Ca-

lendas Octobris, Pontificatus nostri anno primo. **AUCTORE**
G. C.
Apud Waddingum in Annalibus Minorum ad annum 1255 num. 6, & in novissima editione Romana Codicis canonizationum pag. 96 dicitur id factum esse xiv Kalendas Novembris. In Historia seraphica Sedulii pag. 550 dies cum Bullario Romano Laërtii Cherubini concordat. Alia vero exemplaria alios dies notant, ut jam supra monuimus.

61 Tanto igitur elogio exornatam S. Claram *Quamvis*
catalogo Calitum inscripsit Alexander IV, vir in
discutiendis Sanctorum gestis admodum severus,
qui ab ipsis hereticis de nimia credulitate accusa-
ri non potest: cum enim adhuc esset Cardinalis,
& episcopus Ostiensis, Innocentio IV Pontifici
in ipsis Claræ exsequiis sanctitatem hujus Virgi-
nis, sibi intimè perspectam, declarare volenti ob-
stitit, ut coævus Actorum scriptor infra apud nos
num. 53 testabitur his verbis: Ventum erat ad
celebranda divina, cum, Fratribus incipientibus
Officium mortuorum, repente dominus Papa Of-
ficiam de virginibus, non de mortuis, fieri de-
bere proloquitur, ut prius eam canonizare vide-
retur, quam corpus traditum esset sepulturæ. Re-
spondente autem viro eminentissimo domino Osti-
ensi, morosus agendum, Missa de mortuis cele-
bratur. Ex hac re satis apparet, quod hic postea
sub nomine Alexandri IV ad cathedram sancti Pe-
tri evehctus eandem Virginem Sanctis non annume-
raverit, nisi postquam rigidum examen de virtu-
tibus & miraculis ejus instituisset.

*IV fuerit
severissimus*

B

62 Præterea severitas hujus viri in gestis & mi- *in distinctis*
raculis Sanctorum discutiendis evidenter colligi
potest ex Actis S. Stanislai episcopi & martyris,
quæ in Opere nostro ad diem vii Maii illustrata
sunt: nam ibi tomo 11 istius mensis pag. 202 in
antiqua Vita synopsis narratur, quomodo idem ad-
huc Cardinalis & episcopus Ostiensis obstiterit ca-
nonizationi S. Stanislai, & non nisi manifesta
ejusdem sancti Martyris apparitione inductus fue-
rit ad eam promovendam, quæ omnia ibidem re-
feruntur his paucis verbis: Post centum tandem
& septuaginta annos excitat Dominus spiritum
Prandotæ episcopi Cracoviensis, viri sancti; Bo-
leslai item ducis cum sua conjugè Kinga, femina
castissima: qui miraculis sancti Episcopi collectis,
& fide publica tamquam igni probatis, legatos ad
Innocentium quartum summum Pontificem mit-
tunt; atque ut tantum virum in numerum Sancto-
rum referre vellet, diligenter precantur. Fit con-
sultatio Assisi, ubi tum fortè erat summus Ponti-
fix. Inter alios tum unus adversabatur causæ divi
Stanislai Reniholdus (lege Reynaldus vel Regi-
naldus, quo nomine ante Pontificatum appella-
batur) Cardinalis Ostiensis, vir primæ auctori-
tatis. Incidit hic in gravem & lethalem morbum;
cui in somnis apparet divus Stanislaus; indignè il-
lum facere docet, qui Dei resistat voluntati. Ex-
citatur senex, divo se commendat, convalescit,
causam antea oppugnatam tuctur. Joannes Longis-
nus sive Dlugoffus eodem tomo 11 Maii apud nos
pag. 257 hanc historiam fusiùs narrat, & illum
Cardinalem, quem rectius Reginaldum nominat,
Innocentio IV Pontifici in cathedra S. Petri suc-
cessisse affirmat. Hinc abundè liquet, Cardina-
lem illum postea summum Pontificem pia credu-
litati aut affectui suo non indulgisse, dum anno
Christi 1255 Claram numero sanctarum virginum
accensuit, eamque supra relatis laudibus ornavit.

*dis gestis &
miraculis
Sanctorum;*

F

63 Attamen post adeo solennem S. Claræ can-
onizationem, ab illo rigido miraculorum inve-
stigatore factam, invenius fuisse dicitur temera-
rius

AUCTORE
G. C.
tamen fer-
tur quidam
Frater huius
ejusdem
Papæ cano-
nizationi
contradi-
xisse.

rius quidam Frater Prædicator, qui huic gravif-
simo summi Pontificis iudicio in publica concione
audacter obstreperet; qua de re Franciscus Ha-
roldus in Epitome Annalium Ordinis Minorum,
quam duobus voluminibus Rome anno 1662 edi-
dit, ad annum Christi 1260 num. 7 habet sequen-
tia: Magnum tunc per orbem ferebatur Claræ
nomen, & magnam in cælis gloriam ac merita,
magna & frequentia miracula monstrabant; sed
tanta est iniquitas invidentiæ humanæ, ut nec
Sanctos sanctos esse velint, qui hoc malo agitan-
tur: non defuit enim tunc cujusdam Ordinis Re-
ligiosus, qui infano livore Viennæ in Alemannia
in publica concione, quam ad populum habuit,
in obloquia prophana prorumpens (ut Pontifex
loquitur) pollutis labiis præsumpsit exprimere,
quod eadem sancta Clara, cujus felix anima in
conspetu fulget Altissimi, Sanctorum non erat
aggregata collegio, & quod Apostolicæ Sedis ju-
diciu in adscriptione ipsius in catalogum Sancto-
rum erroneum existisset. Hæc ergo Pontificem
impulerunt, ut litteris hoc anno datis præcepisset
(potius præceperit) Priori provinciali illius Re-
ligiosi, ut ipsum peremptoriè vocatum cogeret,
primùm ad recantandam palinodiam, ac deinde
ad ipsius Pontificis præsentiam destinaret, suæ te-
meritatis pœnas luiturum. *Quem exitum ea res
habuerit, ignoramus. Ceterum ipsas Alexandri
IV Pontificis litteras, hic ab Haroldo indicatas,
& Priori Provinciali Fratrum Prædicatorum in A-
lemannia inscriptas, Waddingus in Annalibus
Mindrum ad annum Christi 1260 num. 41 exhibet,
quas brevitatis causâ omitimus, & apud
Waddingum loco proximè citato videndas assignamus.*

B
64. Insanam huius Fratris temeritatem supe-
rat impietas Centuriatorum Magdeburgensium,
qui Centuriâ 13 heretica suæ sarraginis cap. 7,
apud nos col. 720, inter alia contumeliosa men-
dacia impudenti calamo hoc effuderunt: Ale-
xander quartus Claram virginem, Francisci di-
scipulam (aut si mavis concubinam) ad cælos
migrare iussit pro suo imperio. Egregii scilicet il-
li Ecclesiæ Catholica reformatores putabant, hanc
spiritualem S. Francisci & S. Claræ conversatio-
nem similem esse sacrilegis nuptiis, quas eorum
patriarcha Lutherus, antiqua fidei & Religiosi
Ordinis transfuga, cum sædisfraga ejusdem fur-
furis moniali celebravit. *Væ libidinosis istis hir-
cis, qui Catholicos, etiam sanctos, sibi aut la-
scivis suis gregalibus similes fingunt. Videtur im-
pios huiusmodi homines designasse S. Judas Apo-
stolus in Catholica sua epistola, ubi inter alia,
quæ aptè in hos hereticos quadrant, sic scribit:*
In novissimo tempore venient illufores, secun-
dum desideria sua ambulantes in impietatibus. Hi
sunt, qui segregant semetipfos, animales, spi-
ritum non habentes. *Sed cum animales isti homi-
nes, ut cum Apostolo Paulo 1 ad Corinth. 2 v.
14 laquar, non percipiant ea, quæ sunt spiritus
Dei, contemptum potius quam operosam refuta-
tionem merentur.*

C
65. Quapropter Odoricus Raynaldus in Anna-
libus ecclesiasticis ad annum Christi 1255 num.
24 non censet opera pretium refellere eosdem ca-
lumniatores, qui sine rebus aut tabulis quidli-
bet effutunt, & propterea ibidem illos tantum
reprehendit his paucis verbis: De adjecta sancta-
rum virginum catalogo beata Clara novatores me-
minere (hic in margine citat locum Centuriato-
rum à nobis supra relatam) utque solent viri fla-
gitiis contaminatissimi, divina in risum traduce-

Scurriliter
calumnian-
tur.

re, ac Sanctos blasphemis vocibus concerpere, **D**
in eam vesaniam prorupere, ut divi Francisci
(quod stylus horret scribere) concubinam appel-
larint, atque ad ritum ecclesiasticum damnandum
dixerint, Alexandrum pro suo imperio illam in
cælum migrare iussisse: quasi ita sint stupidi ac
plumbei, ut possint ignorare, Pontificem eo ritu
non Sanctos in cælum intrudere, sed quos iam
Deus conspicuis miraculis cælesti gloria potiri tes-
tatur, Sanctorum, quos Ecclesia ut Numinis a-
micos ac divinæ aulæ principes gratiâ apud ipsum
florentes veneratur, catalogo adscribere. Verùm
insana blasphemorum ludibria contemnere potius,
quam longiori oratione elidere juvat. *Spretis igitur
hisce insulsis hereticorum calumniis, ad post-
humam S. Claræ gloriam illustrandam progre-
diamur.*

S V. Posthuma Sanctæ gloria ex
honorifica corporis translatio-
ne, visitatione sepulcri, ve-
neratione reliquiarum, & qui- **E**
busdam miraculis.

C Um quinque anni à canonizatione S. Claræ Alexander
elapsi essent, Alexander IV Pontifex sacrum IV Papa
corpus ejusdem Virginis honorificè transferri iussit, **E**
ideoque tribus vicinis episcopis scripsit litte-
ras, quæ in Ms. quodam tractatu apud Franci-
scanos Conventuales Ancona conservantur, &
quarum apographum inter schedas nostras sic so-
nat: Alexander episcopus servus servorum Dei,
venerabilibus Fratribus Perusinæ, Spoletanæ, &
Assisiatis diocesum episcopis salutem & Apostoli-
cam benedictionem. Cum in vigilia festi beati
Francisci proximè venturi corpus beatæ Claræ de-
beat in majus altare transferri, volumus, & præ-
sentibus vobis Apostolica auctoritate districtè præ-
cipiendo mandamus, quatenus translationi hujus-
modi personaliter interesse curetis, proponentes
solemniter verbum Dei populo. Nos enim vobis
largiendo in festo translationis ejusdem indulgen-
tiam duorum annorum & duarum quadragenarum
annuatim, quam utique indulgentiam, in quan-
tum protenditur indulgentiâ concessa in prædicto
festi ejusdem beati Francisci, protendi volumus,
liberam concedimus Apostolica auctoritate facul-
tatem. Datum Sublaci quinto Idus Septembris,
Pontificatus nostri anno sexto, qui anno Christi
1260 respondet.

67. Porro Waddingus in Annalibus Minorum corpus S.
ad annum 1260 num. 40 hanc S. Claræ transla-
tionem ita memorat: Completâ expensis Pontifi-
cii structurâ duplicis ecclesiæ intra muros urbis
Assisiatis ad ædem sancti Georgii interioris pro
monialibus, exterioris pro collocando sanctissimæ
virginis Claræ corpore, translatus est summa au-
ctoritate pretiosissimus thesaurus à templo sancti
Damiani, in quo annis quinque jacuerat, ad no-
vum templum ejus nomini dicatum, præsentibus e-
piscopis Perusino, Spoletano, & Assisiatis, qui-
bus præcepit Pontifex, ut omnino interessent. Si
cadaver S. Claræ in templo sancti Damiani usque
ad annum Christi 1260 tantummodo annis quin-
que jacuerit, ut hic dicitur, certè videtur hanc
solemnem sacri corporis translationem præcessisse
alia, de qua nullam mentionem invenimus: cum
enim sancta Virgo anno 1253 obierit, & statim
post

Claræ
transferri
iussit.

A post exsequias sepulta fuerit, oportet sacrum ejus corpus postea (puta post biennium, quando catalogo Sanctorum Virginum adscripta est) ex primo sepultura loco ad ecclesiam sancti Damiani translatum fuisse; alioquin usque ad annum 1260, quo hac honorifica translatio facta est, non tantum quinque, sed septem annis, in templo sancti Damiani quievisset.

B 68 Waddingus autem loco proximè citato narrationem suam prosequitur his verbis: Secutæ sunt Magistræ discipulæ, commutantes antiquum & angustum reclusorium novq; amplo, capaci parthenone, quem primùm inchoasse Gregorium IX scripsimus superius. Non immeritò concessus eis locus, in quo Institutio aliàs jacuit, & Magistræ deponerentur exuvias. Facta hæc translatio magna cum solemnitate in vigilia ejusdem sancti Institutoris; sed propter solemnitatem festi S. Francisci celebratur secunda die mensis Octobris. Illud, quod Waddingus hoc loco circa annuam translationis hujus memoriam obiter attingit, postea in iisdem Annalibus ad annum Christi 1357 num. 1 distinctius explicat, dum ibidem de quinquagesimo tertio Ordinis sui Capitulo generali hæc scribit: Guilielmus Farinerius Cardinalis & sodalitiæ Minorum vicarius generalis indixit hoc anno comitia totius Ordinis celebranda Barcinone, in quibus electus est in Ordinis præfectum Frater Joannes Bucchius provincie Aquitanie, sacre theologie magister, & constitutum est, ut festum translationis sanctæ Claræ, tum à Minoribus, tum à Clarissis fieret secunda die Octobris, ne impedimento esset vigiliæ aut primis Vesperis sancti Francisci, licet usque ad illud tempus celebrari solet in ipso profesto sancti Patriarchæ.

C 69 Inter summos Ecclesie Hierarchas, qui S. Claram viventem & defunctam magno honore affecterunt, meritò numerari potest Clemens IV, de quo Waddingus in Annalibus Minorum ad annum Christi 1265 num. 20 hæc habet: Ex magno Pontificis affectu erga sanctum Franciscum visitavit personaliter ejus ecclesiam Assisii, & templum sanctæ Claræ, quod consecrari voluit intus & foris per circuitum à Rodulpho Cardinali episcopo Albanensi. Magna solemnitate peractus ritus prima die Septembris in die Dominico, præsentem ipso Pontifice & universa curia, consecrante ipso Pontifice accendebat. His S. Claræ cultoribus etiam accensendus est Nicolaus IV Pontifex, qui Romæ in templo S. Mariæ Majoris effigiem S. Claræ exprimi jussit, ut laudatus Waddingus ad annum 1291 num. 16 testatur. Prætermittimus innumeros cujusvis conditionis homines, qui jam à quatuor seculis venerationis causâ ad sepulcrum hujus sanctæ Virginis undique confluerunt, inter quos nostri Henschenius & Papebrochius anno 1660 corpus S. Claræ venerati sunt. Dum hic dicimus, eos corpus istius sanctæ Virginis veneratos esse, major corporis pars accommodè intelligenda est: nam quadam hujus sacri cadaveris ossa ad alias regiones translata sunt, ut jam ostendemus.

D 70 Illustrissimus Gonzaga tradit, dentem S. Claræ aliasque ejus reliquias honorificè conservari in Metensi monialium cænobio, quod in Origine Seraphicæ Religionis apud nos pag. 575 & sequente sic describit: In descensu loci eminentioris civitatis Mettensis, juxta quem major Fratrum Conventus ædificatus est, longè ab illo quantum jactus est lapidis, constructum hæcenus manet monasterium Sororum sanctæ Claræ Urbanistarum, Augusti Tomus II.

veteri subverso, quod exstiterat erectum anno Domini MCLVIII. Ecclesia consecrata fuit (ut videre est ex litteris reverendissimi Mettensis episcopi) patronis Cosmæ & Damiano martyribus; dentem beatæ Claræ virginis conspicua; imò & diversorum Sanctorum, ignotorum tamen, reliquiis celebris: inter quas multa cum reverentia servatur corporale cum bursa, quod propriis manibus confecit, dum superstes esset, sancta Clara, & eo utitur, dum sacra perficit in præcipuis anni festivitibus venerabilis Sororum Pater & confessarius. Vivunt quam studiosissimè in hoc monasterio divinis laudibus intentæ Sorores viginti.

E 71 Guilielmus Marlotus in Historia Metropolitani Remensis lib. 3 cap. 27 sive tomo 2 istius Operis pag. 503 agens de adventu Clarissarum in urbem Remensem hæc ad rem nostram scribit: Habent Mss. codices, Albericum archiepiscopum (cui sanctus Franciscus notus fuit, cum ad concilium Lateranense proficisceretur) de mittendis ejusmodi monialibus cum eo habuisse sermonem, eoque lubentius beatam Claram aliquas sub directione Mariæ de Broye Remos ablegasse, quod prius de hoc negotio rogata fuerat, ipsisque in pignus amoris dedisse regulam, cingulum, Corporale manu sua textum, cum velo, quæ omnia adhuc religiosè in Conventu adservantur. Deinde Marlotus ibidem pag. 506 & sequente enumerans sacras hujus monasterii reliquias, præcedentibus sic alias superaddit: Velum album, quod in pignus amoris beata Clara primis monialibus dedit, eum Remos pergerent. Corporale item manu sua textum; particulam cilicii ex crine, & zonam ex filo cannabino, cujus una pars (est enim bipartita) venerationi fidelium exponitur, estque prægnantibus singulare remedium, ad quas plerumque defertur, lotioque fit, extremitate ejusdem in aquam demissa, pro iis, quibus dolent oculi. Os capitis sanctæ Claræ, obtentum ab ecclesia parochiali de Erpi Remensis diocesis, procurante R. P. Guilielmo Giffordio, Remensi archiepiscopo anno MDCXXIV.

F 72 Rocchus Pirrus tomo 2 Siciliae sacra apud nos pag. 620 inter alias sacras insulae Melitensis reliquias, quæ in metropolitano militaris hujus Religionis templo honorantur, manum sanctæ Claræ virginis recenset. In famoso Hispanie monasterio Scorialensi præter alia minora ejusdem Virginis lipsana conservatur os S. Claræ, quod duobus digitis longum & medio digito latum est, ut notatur in Hispanico istius cænobii lipsanologio, quod ibidem anno 1722 exscripsimus. Præterea R. D. Thomas Joannes Pessina de Czechorod in Phosphoro metropolitana ecclesia Pragensis ordine mensium texuit catalogum sacrarum reliquiarum, quæ in prædicta ecclesia pie asservantur, atque in eo ad diem XII Augusti, sive pag. 515 laudati Operis, annuntiat annuam memoriam sanctæ Claræ Virginis, cujus digitum in monstrantia, quem acquisiverat à matre sua Elisabetha, Carolus (nimis mirum imperator IV istius nominis, qui ante medium seculi XIV regnare cepit) donavit ecclesie Pragensi. Tum ibidem additur pars de pello ejus & de pallio. Denique Arnoldus Rayssius in suo Hierogazophylacio Belgico pag. 81 asserit, Cameraci apud Canonicos Regulares S. Auberti partem capitis sanctæ Claræ monstrari.

73 Masinius tomo 1 Bononie perlustrata pag. simul cum 411, & Hertfelderus in Basilica Augustana sanctorum Udalrici & Afra pag. 77 meminerunt de crinibus S. Claræ, quæ utroque loco ostenduntur. Nihil hic dicimus de quibusdam ejusdem sanctæ

AUCTORE
G. C.

Virginis reliquiis, quas laudatus Rayssius pag. 455 Hierogazophylacii Belgici, & Gelenius in Magnitudine Colonia Agrippina pag. 268 ac 587 memorant, quia carum qualitatem aut quantitatem non indicant. Potius itaque audiamus Bartholomaeum Pisanum, qui in jam saepe citato opere Conformitatum fol. 105 de sacris S. Claræ exuviis sic distinctius scribit: Veste simplici & hispida fuit vestita & rudi mantello. Vidi tunicam ejus & beati Francisci; rudior & grossior erat tunica sanctæ Claræ. Dein folio sequente de aliquibus munusculis, quæ S. Clara ad beatam Agnetem Bohemicam transmisit, hæc narrat: Hujus beatæ Agnetis famam beata Clara cum audisset per nuntios, quos ipsa sanctæ Claræ direxerat, dominum Deum laudavit, & dictæ sanctæ Agneti aliqua misit; videlicet Pater noster, velum, scutellam, in qua ipsa sancta Clara comedebat, & scyphum & nonnulla alia, quæ cum summa devotione ab ipsa sancta Agnete sunt suscepta: per quæ Deus multa signa fecit meritis beatæ Claræ; quæ omnia auro & gemmis ornata, in dicto monasterio reservantur. Non dubitamus, quin in pluribus ecclesiis ac plerisque Ordinis Franciscani cœnobiis similes hujus sanctæ Virginis reliquie inveniantur; sed nostri instituti non est, eas omnes indagare aut recensere.

B

& invocacione hujus Sanctæ,

74 Quapropter huic Commentario finem imponemus, postquam unum alterumve miraculum retulerimus ex Bartholomæo Pisano, qui fol. 105 verso Operis proxime citati tamquam testis auctus primum narrat his verbis: Licet innumera sint ipsius beatæ Claræ miracula, unum referam, quod audivi ab illo, cui evenit. Cum nonnulli de civitate Pisana irent Sardiniam, superveniente horribili maris tempestate cum tenebrosa noctis obscuritate, ac vi tempestatis navi aperta in fundo, omnes in navi existentes, videntes sibi mortem adesse, cœperunt suffragia Virginis & Sanctorum cum lacrymis flagitare; sed cum minime exaudirentur, beatam Claram cœperunt invocare, promittentes, quod pro liberatione sua discalceati & in camisia cum corrigia ad collum, ac uno cerco unius libræ in manibus, ipsius de Pisis ecclesiam visitarent. Statim, facto voto, tria lumina de cælo descenderunt; unum se posuit in prora navis, aliud in puppi; tertium ad sentinam descendit navis, & foramen clausit, per quod aqua intrabat maris: & facta est tranquillitas in mari, & cum vento prospero ista tria lumina nunquam eos dimittendo usque Arestanum ipsa nocte ierunt; in cujus portu cum essent, & omnes homines in terra, & mercantiæ * de navi amotæ, videntibus omnibus, lumina illa tria disparuerunt, & navis absorpta est ab aquis: ipsi verò homines Pisas reversi, votum perfecerunt.

C

** id est mercatorum*

piæque reliquiarum ejus veneratione

** lege recedens*

75 *Dein fol. 106 idem auctor huic prodigio alterum ita subnectit: Aliud narro miraculum, quod patens est toti civitati Florentiæ: nam cum soror beatæ Claræ Agnes supradicta, abbatissa fuisset Sororum monasterii de Montecellis prope Florentiam, prima ipsa à dicto monasterio recedente *, ante mortem sanctæ Claræ Assisium est reversa, ac ipsius interfuit morti; cui & beata Clara prædixit, quod ipsam in brevi sequeretur per mortem, quod & factum est: non enim multo post mortem sanctæ Claræ & ipsa beata Agnes, ejus soror, feliciter in Domino obdormivit. Hæc siquidem post obitum sanctæ Claræ velum nigrum, quod ipsa beata Clara in capite, dum viveret, deferebat, dictis Sororibus de Montecellis ex charitate & dilectione, quam ad eandem conceperat,*

& in memoriam sui, & ipsarum devotionem destinavit. Hoc siquidem velum in monasterio prædicto habetur, & ita integrum sine defectu aliquo perseverat, ac si noviter esset factum, cum vela aliarum propter tincturam de nigro statim corrumpantur & tabescant.

76 Istud siquidem velum cum mantello beati Francisci, qui ibi etiam habetur, impositum pueris patientibus lethargicam passionem super caput; curantur: & adeo hoc est notum, ut omnes infantes de Florentino comitatu illuc perducantur, & curentur. Et non est annus, in quo ultra ducenti pueri illuc non deferantur, & quasi omnes curentur. Nec est hoc novum, cum plus quam per centum triginta annos & ultra duraverit, & durat continuè. Multa alia per orbem per sanctæ Claræ suffragia, fiunt miracula, quæ ad præsens omitto. *Libenter fatemur, ad demonstrandam hujus Virginis sanctitatem omnino sufficere antiqua miracula, quæ in bulla canonizationis relata sunt, & in veteribus Actis infra fuis referentur. Sed utinam Pisanus, aut alius quispiam scriptor, ad augendam ejusdem Sanctæ gloriam posthumam illis etiam recentiora addidisset. Si aliqua nova vel anecdota S. Claræ miracula aut beneficia nobis subministrata fuissent, ea subjunctissemus antiquis anonymi biographi Actis, quæ ex Ms. codice nostro nunc primum prælo subjicimus.*

plura miracula patrantur.

E

V I T A

auctore anonymo cœvo.

Ex membranaceo Musei nostri codice P. Ms. 19, qui cum duobus aliis Mss. Codicibus, & editione Suriana collatus est.

P R O L O G U S.

F

[**Q**Uasi veterata * mundi senectæ urgente *, fidei caligabat visus, morum nutabat gressus, marcescebat virilium operum fortitudo: quinimò sæces temporum, sæce commutabantur etiam vitiorum, cum anator hominum Deus, ex suæ pietatis arcano sacrorum Ordinum suscitans novitatem, providit per eos & fidei fulcimentum, & reformandis moribus disciplinam. Dixerim certe modernos patres cum viris sequentibus * luminaria orbis, viæ ductores, vitæ magistros: in quibus meridianus fulgor mundo ad vesperam confurrexit, ut lumen viderent, qui in tenebris ambulabant. Nec decuit infirmioris sexûs adjutorium sibi deesse, quem libidinis gurgite interceptum, non minus ad peccandum trahebat voluptas, & magis satis * fragilitas impellebat. Suscitavit propterea pius Deus virginem venerabilem Claram, atque in ea clarissimam feminis lucernam accendit; quam & tu Papa, beatissime pater, super candelabrum ponens, ut luceat omnibus, qui in domo sunt, virtute percogente * signorum, Sanctorum catalogo adscripsisti a. Horum Ordinum te patrem colimus, te nutritium scimus, te protectorem,

*Auctor Alexandrum Papam IV alloquens, * Mss. Bod. & Corf. veterani * Ms. Bod. vergente * Ms. Corf. veris sequacibus*

** Ms. Bod. major*

** Ms. Bod. cogente*

a

A rem amplectimur, te dominum veneramur: quem sic permaximæ navis regimen universale sollicitat, ut parvæ quoque naviculæ curam singularem & sollicitam non excludat.

*protestatur, se gest. Sancta ex vestibus oculatis referre. * Ms. Cors. recentibus b * Ms. Bod. & Cors. tum ratus*

2. Sanè placuit Dominationi vestræ, meæ parvitati injungere, ut, recensitis * actibus S. Claræ, Legendam ejus formarem: opus certè, quod meam multum ruditas formidabat, nisi pontificalis auctoritas verbum coram posito, iterum atque iterum repetisset. Igitur me colligens ad mandatum, nec tutus * per ea procedere, quæ defectiva legeram, ad focios beati Francisci *b*, atque ad ipsum collegium virginum Christi perrexi, frequenter illud corde revolvens, non licuisse antiquitus historiam texere, nisi iis, qui vidissent, aut à videntibus accepissent. Iis, inquam, veritate prævia cum timore Domini me plenius instruentibus, aliqua colligens, & plura dimittens, plano stylo transcurri; ut, quia magnalia Virginis, virgines legere delectabit, rudis intelligentia non inveniat, ubi pro verborum ambitu tenebrefcat. Sequantur ergo viri viros Verbi incarnati novos discipulos. Imitentur feminæ Claram, Dei matris vestigium, novam capitaneam mulierum. Vobis autem, sanctissime Pater, sicut in his corrigendi, subtrahendi & addendi plena manet auctoritas; ita mea per omnia subjacet, concordat, flagitatque voluntas. Valere vos faciat Dominus Jesus Christus nunc & in ævum, Amen. *c*]

ANNOTATA.

a Hinc satis liquet, hunc prologum dirigi ad Alexandrum IV Pontificem, qui S. Claram sollemniter catalogo Sanctorum adscripsit. Hinc etiam erroris convincitur F. Valerius Venetus, qui eundem prologum Urbano IV Pontifici perperam inscribit, ut in Commentario prævio num. 9 monuimus

b Hoc loquendi modo anonymus Vita scriptor innuit, se non fuisse Minoritam, etiamsi F. Valerius Venetus in interpretatione sua Italica hunc textum corruperit, aut ab alio corruptum usurpaverit, ut lucubrationem illam auctori Franciscano, & quidem sancto Bonaventura, verosimiliter tribueret, quemadmodum loco proxime citato Commentarii prævii observavimus.

c Totus iste prologus in Codice nostro P. Ms. 19 desideratur. Sed cum exister in Ms. Passionali canonici Bodecensis, in Ms. codice Corsendoncano, & editione Surii, eundem hic exhibere volumus.

CAPUT I.

Sancta natales, pia pueritia, conversio ad vitam perfectiorem, & constantia in proposito.

Hæc sancta Virgo,

Admirabilis femina, Clara vocabulo & virtute, de civitate Assisii claro fati genere traxit originem. Beato Francisco primum fuit concivis in terris, conregnans postmodum in excelsis. Pater ejus miles *a*, & tota ex utroque parente progenies militaris. Domus abundans, & copiosæ, juxta morem patriæ, facultates. Mater ejus, nomine Hortulana, fructiferam in horto Ecclesiæ plantulam paritura, fructibus bonis & ipsa non mediocriter abundabat. Nam quamvis maritali ju-

Augusti Tomus II.

go subdita, quamvis curis familiaribus alligata, vacabat tamen pro posse divinis obsequiis, insistebat operibus pietatis. Ultra mare siquidem cum peregrinantibus devota transivit, & loca illa perlustrans, quæ Deus homo sacris vestigiis consecraverat, tandem cum gaudio remeavit. Item ad S. Michaëlem Archangelum causâ orationis accessit, & Apostolorum limina devotius visitavit.

2. Quid plura? Ex fructu arbor cognoscitur, & fructus ex arbore commendatur. Præcessit in radice divini copia muneris, ut in ramusculo sequeretur abundantia sanctitatis. Prægnans denique mulier, & partui jam vicina, cum ante crucem in ecclesia Crucifixum attentè oraret, ut eam de partus periculo salubriter expediret, vocem audivit dicentem sibi: Ne paveas mulier: quia quoddam lumen salva parturies, quod ipsum mundum clariùs illustrabit. Quo edocta oraculo, natam infantulam sacro baptismate renascentem, Claram vocari jussit, sperans promissi luminis claritatem pro divinæ beneplacito voluntatis aliquantulum fore complendam.

3. Edita mox in lucem parvula Clara, tempestivè fati in umbra seculi cœpit clarescere lumine, atque intra teneros annos morum splendescere probitate. Docili corde primum ex matris ore fidei rudimenta suscepit, & spiritu interiùs constante pariter & formante, vas revera purissimum, vas innotuit esse gratiarum. Extendebat libenter ad pauperes manum suam, & de abundantia domus suæ supplebat inopias plurimorum. Et ut suum sacrificium gratius esset Deo, proprio corpusculo delicata subtrahebat cibaria, clamque per internuncios mittens, reficiebat viscera pupillorum. Sic ab infantia secum miseratione crescente, mentem compassivam gerebat, miserorum miserantem.

4. Sanctæ orationis studium habebat amicum: ubi sæpiùs odore bono respersa, paulatim vitam cælibem actitabat. Cum signacula non habebat, quorum evolutione diceret Pater noster, congerie lapillorum suas oratiunculas Domino numerabat *b*. Ubi ergo sancti amoris stimulos primitus * sentire cœpit, mundani floris picturam instabilem * *Ms. Bod.* judicat contemnendam, Spiritus unctione edocta, vilibus rebus pretium imponere vilitatis. Sub vestibus namque pretiosis ac molliibus, cilicium gerebat absconditum, mundo exteriùs florens, Christum interiùs induens. Denique suis eam nobiliter maritare volentibus, nullatenus acquievit: sed dissimulato in posterum mortali conjugio, virginitatem suam Domino committebat *. Talia fuerunt in domo paterna delibamenta virtutis, tales primitivæ spiritus, talia præludia sanctitatis. Tantis itaque redundans unguentis, velut cellam aromatatum, licet clausam, ipsa sua fragrantia manifestat. Ore siquidem vicinorum laudari nescia cœpit, & secretos actus veridica fama prodente, rumor bonitatis ejus vulgatur in populo.

5. Audiens verò tunc celebre nomen Francisci, qui velut novus homo, oblitteratam in mundo viam perfectionis novis virtutibus renovabat, mox eum audire desiderat & videre, suadente hoc ipsum patre Spirituum, cujus jam uterque, licet differenter, acceperat primitiva. Nec minus ille tam gratiosæ puellæ celebri fama perflatus, videre hanc & alloqui cupit, si quo modo, qui totus inhiabat ad prædam, regnumque mundi depopulaturus advenerat, nobilem istam prædam seculo nequam possit eripere, suoque Domino vendicare. Visitat ille istam, & sæpiùs ista illum, visitationum suarum tempora moderantes, quibus

Ccccc 2

divi.

AUCTORE
COEVO.

quam pia mater peperit.

E in puerili aetate

variis claret virtutibus,

b Ms. Bod. primitivos

F

** Sur. promittebat, & Ms. Cors. commendabat*

& postea hortatu S. Francisci

AUCTORE
COÆVO.
c

divinum illud studium nec percipi ab homine possit, nec rumore publico detractari c. Nam unica tantum familiari locia comitante, paternos lares puella egrediens, clandestinos ad virum Dei frequentabat accessus, cujus sibi verba flammantia, cujusque ultra hominem opera videbantur. Hortatur eam pater Franciscus ad mundi contemptum: spem seculi aridam & speciem deceptivam vivo sermone demonstrat: instillat auribus ejus dulcia connubia Christi, suadens virginalis pudicitiae margaritam beato * illi sponso, quem amor humana vit, fore servandam.

* Ms. Bod.
bono

6 Quid immorer multis? Instante patre sanctissimo, & more fidelissimi paranympsi solerter agente, non trahit in longum virgo consensum. Aperitur ei protinus æternorum intuitus gaudiorum, quorum conspectu mundus ipsi vilesceret, quorum desiderio à semetipsa liquefceret, quorum amore ad supernas nuptias anhelaret. Cælesti namque igne succensa, terrenæ gloriam vanitatis sic ex alto contempnit, ut nihil jam de mundi applausu ejus affectibus inhæreret. Carnis quoque illecebras perhorrescens, jam totum in delicto se

vitam perfectiorem amplecti stant, tuit,

B

nescituram proponit, soli Deo de corpore suo templum facere cupiens, & magni regis connubia virtute promereri contendens. Ex tunc Francisci consilio se totam committit, ipsum post Deum statuens suæ directionis aurigam. Pendet exinde anima ejus ad sacra illius monita, & de bono Jesu calido excipit pectore, quidquid promit ille sermone. Molestè jam fert secularis ornatus decorem, & quasi stercus arbitratur omnia, quæ foris applaudunt, ut Christum lucrifacere possit.

Et brevi istud propositum

7 Protinus ne speculum illibatae mentis mundanus pulvis ulterius inquinet, aut contagio secularis vitæ azymam fermentet ætatem, properat Claram educere pius pater de seculo tenebroso. Instabat Palmarum dies solennis, cum ad virum Dei puella fervido corde se confert, sciscitans de sua conversione, quid & qualiter sit agendum. Jubet pater Franciscus, ut in die festo compta & ornata procedat ad palmam cum frequentia populorum, ac nocte sequenti exiens extra castra, mundanum gaudium convertat in luctum Dominicæ passionis. Die itaque Dominico veniente, in turba dominarum splendore festivo puella perradians, cum reliquis intrat Ecclesiam. Ubi illud digno præfagio contigit, ut cæteris ad ramos currentibus, dum Clara præ verecundia suo in loco manet immota, pontifex per gradus descendens, usque ad eam accederet, & palmam suis in manibus poneret. Noctè sequenti ad Sancti mandatum se præparans, optatam fugam cum honesta societate aggreditur. Cumque ostio consueto exire non placuit, aliud ostium, quod lignorum & lapidum pondera obstruebant, miranda sibi fortitudine propriis manibus referavit.

exsecutioni mandans,

8 Igitur domo, civitate & consanguineis derelictis, ad sanctam Mariam de Portiuncula festinavit: ubi fratres, qui in aula Dei sacras excubias observabant, virginem Claram cum luminaribus receperunt. Mox ibi rejectis fordibus Babylonis, mundo libellum repudii tradidit: ibi manu fratrum crines deponens, ornatus varios dereliquit. Nec decuit alibi florigeræ virginitatis Ordinem ad vesperam temporum excitari, quam in ejus aula, quæ prima omnium atque dignissima, sola exitit mater & virgo. Hic locus ille est, in quo nova militia pauperum, duce Francisco, felicia sumebat primordia, ut liquidò videretur utramque religionem Mater misericordiae in suo diversorio parturire. Cum autem coram altari bea-

tæ Mariæ sanctæ poenitentiae suscepisset insignia, & quasi ante thorum hujus Virginis, humilis ancilla Christo nupsisset, statim eam ad ecclesiam S. Pauli d sanctus Franciscus deduxit, donec aliud provideret altissimus, in eodem loco mansuram *.

9 Ad consanguineos autem rumore volante dilacerato corde, factum & propositum virginis damnant; & conglobati in unum, currunt ad locum, tentantes quod obtinere non possunt. Violentiusque consentiæ impetum, venena consiliorum, blanditias adhibent promissionum, suadentes ab hujusmodi vilitate discedere, quæ nec generi congruat, nec exemplum habeat in contracta *. At illa pannos apprehendens altaris, caput denudat attonsum, firmans se nullatenus à Christi servitio ulterius avellendam. Crescit animus, bello crescente suorum, viresque ministrat amor injuriis laceffit. Sic sic per plures dies cum in via Domini obicem patere-tur, & sui se opponerent ejus proposito sanctitatis, non collapsus est animus, non fervor remissior: sed inter verba & odia ad spem animum tandem reformabat, donec propinqui, retrusa * fronte, quiescunt.

10 Paucis interjectis diebus, ad ecclesiam sancti Angeli de Panfo e, transivit: ubi cum non plenè mens ejus quiesceret, tandem ad Ecclesiam S. Damiani, beati Francisci consilio, commigravit. Ibi mentis anchoram quasi in certo figens, non jam pro loci mutatione ulterius fluctuat, non pro arctitudine dubitat, nec pro solitudine reformidat. Hæc est illa ecclesia, in cujus reparatione Franciscus miro desudavit studio, cujusque sacerdoti pecuniam obtulerat pro opere reparando. Hæc est, in qua dum Franciscus oraret, vox ad eum de ligno Crucis dilapsa, insonuit: Francisce, vade, repara domum meam, quæ, ut cernis, tota destruitur. In hujus locelli ergastulo, pro cælestis amore sponsi, virgo se Clara conclusit. In hac se à mundi tempestate celans, corpus, quoad viveret, carceravit. In hujus caverna maceræ, columba deargentata nidificans, virginum Christi collegium genuit, monasterium sanctum instituit, pauperumque dominarum Ordinem inchoavit. Hic in via poenitentiae glebas membrorum terit f, hic semina perfectæ justitiæ seminat, hic incessu proprio signat vestigia secuturis. In hoc arcto reclusorio per quadraginta duos annos disciplinæ flagellis frangit sui corporis alabastrum, ut domus Ecclesiæ repleatur fragrantia unguentorum. Ubi quàm gloriosè conversata sit, tunc demum apertè narrabitur, si quot & quantæ animæ per eam ad Christum venerint, primò narretur.

ANNOTATA.

a Miles apud scriptores medii ævi est nomen honoris vel dignitatis, & significat diversa nobilium officia, ut fufius apud Cangium in Glossario ad hanc vocem videre est, & § 2 Commentarii prævii ex verbis veterum biographorum probavimus.

b Occasione Rosarii Deipare in Commentario prævio ad Vitam S. Dominici § 21 seu tomo 1 Augusti pag. 432 obiter meminimus de Paulo Ægyptio, qui quotidie trecentas orationes lapillis totidem numerabat.

c Detractari hic poni videtur pro verbo detrachi, ita ut sensus sit, S. Claram cum S. Francisco occultè conversatam fuisse, ne rumor publicus conversationi eorum posset detrabere.

d Istud est monasterium Ordinis Benedictini. Quare forsàn aliqui scriptores Benedictini S. Claram

A ram Ordini suo adscribunt, de quibus in Commentario prævio §. 2. egimus.

e Etiam istud cœnobium ad Ordinem S. Benedicti olim pertinuit, quod Bailletus in Legenda Gallica S. Claræ perperam Ordini S. Augustini attribuit. Dixi, illud olim pertinuisse ad Ordinem S. Benedicti, quia Pisanus in libro Conformatum apud nos fol. 104 verso de eodem monasterio hæc habet: Per beatum Franciscum & socios ad monasterium de Panzo, quod nunc est Ordinis ipsius, tunc autem erat sancti Benedicti, est deducta, videlicet S. Clara, cujus Acta ibidem exponit.

f Surius hic legit glebas membrorum textit, qua phrasit innueret, Sanctam eo loco sepultam esse, quod numero 54 Actorum repugnat. Quapropter præferenda videtur lectio nostri Ms. codicis, qui habet glebas membrorum terit, id est, austerâ pœnitentiâ corpusculum vel membra sua hic attrivit, ut etiam ex sequentibus colligitur.

CAPUT II.

B Publica virtutum ejus fama, amor humilitatis ac paupertatis, mira panis oleique multiplicatio.

Fama virtutum ejus

S Pargitur paulò post opinio sanctitatis virginis Claræ per proximas regiones, ut in odorem unguentorum ejus undique mulieres currant. Festinant virgines ejus exemplo Christo servare, quod sunt: maritatæ castius agere satagunt: nobiles & illustres, amplis contemptis palatiis, arcta sibi monasteria construunt, atque pro Christo in cinere & cilicio vivere, magnam gloriam ducunt. Concitatur nihilo minùs ad incoquinata certamina juvenum impetus, & ad carnis aspernanda ludibria per infirmioris sexûs exempla fortia provocatur. Plures denique matrimonio juncti, mutuo consensu continentium se lege vincientes, viri ad Ordines, uxores ad monasteria transeunt. Mater filiam, filia matrem invitat ad Christum: foror forores allicit, & amita neptes. Omnes æmulo fervore Christo servire desiderant. Omnes hujus vitæ angelicæ, quæ per Claram inclaruit, fieri participes optant. Innumeræ virgines, Claræ rumoribus excitatæ, dum ad claustralem vitam transire non prævalent, in patriis domibus sine regula regulariter vivere student. Tanta hic salutis germina virgo Clara suis parturiebat exemplis, ut in ea videretur impleri propheticum illud: Multi filii desertæ magis, quàm ejus, quæ habet virum.

longè lateque divulgatur,

* Sur. concludatur & Ms. Corf. obcludatur

11 Interea ne cælestis hujus benedictionis vena, quæ in valle Spoletana a scaturit, breves intra terminos obducatur*, sic divinâ providentiâ derivatur in amnem, ut fluminis impetus totam Ecclesiæ lætificet civitatem. Nam tantarum novitas rerum longè lateque transivit in orbem, & ubique animas cœpit lucrifacere Christo. Claustra manens Clara, toto clarescere mundo incipit, & laudum titulis præclara resurgit. Replet fama virtutum ejus cameras dominarum illustrium, duccissarum palatia, ipsarum quoque penetrat penetrabilia reginarum. Flectitur nobilitatis apex ad ejus sectanda vestigia, & à superbi sanguinis gene-

re, sancta humilitate degenerat. Nonnullæ Ducum ac regum matrimonio dignæ, Claræ invitante præconio, arctam pœnitentiam faciunt; & quæ potentibus nupserant, Claram suo modulo imitantur. Ornantur monasteriis innumeræ civitates: ipsa quoque campestris & montana, hujus cælestis ædificii fabricâ decorantur. Multiplicatur castitatis titulus in seculo, Clara sanctissima præcedente, & redivivus ordo virgineus in medium revocatur. His beatis floribus, quos Clara parturit, feliciter hodie vernat Ecclesia, quibus & ipsa fulciri postulat, dicens: Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo. Sed jam ad propositum stylus redeat, ut, ejus conversatio qualis fuerit, innotescat.

12 Hæc sui Ordinis lapis primarius ac nobile fundamentum, in fundamento sanctæ humilitatis, virtutum omnium fabricam ab ipso principio studeat collocare. Beato namque Francisco obedientiam sanctam promisit, & à promissio nullatenus deviauit. Triennio verò post suam conversionem, nomen & officium Abbatissæ declinans, humiliter subesse voluit potius, quàm præesse, & inter Christi ancillas servire libentius, quàm serviri. Cogente autem B. Francisco, suscepit tandem regimen dominarum: de quo in corde suo timor, non tumor, exoritur: nec libertas, sed servitus augmentatur. Quo enim jam aliquis prælationis specie altior cernitur, eo reputatione propria vilior, obsequio promptior, cultu despectior reperitur. Nullos jam famularum respuit actus, adeo ut plerumque sororum manibus aquam infunderet, sedentibus assisteret, comedentibus ministraret. Invita valde aliquid præcepit: spontanea verò fecit, magis eligens per seipsam facere, quàm fororibus imperare. Infirmarum sedilia ipsa lavabat, ipsa tergebat, suo illo nobili spiritu nec sordida fugiens, nec sœtida perhorrescens. Pedes famularum deforis revertentium sæpius abluit, & ablutis oscula imprimit. Lavabat semel cujusdam fervientis fororis pedes: quos dum deosculari properat, illa tantam humilitatem non ferens, pedem subtrahit, dominamque suam pede in ore percussit. At illa pedem famulæ blandè resumit, & sub ipsa planta strictum * osculum figit.

& sancta Abbatissa humilitate insignis

* Ms. Bod. sanctum amore strictæ paupertatis flagrans,

13 Paupertatem spiritus, quæ vera humilitas est & paupertas rerum omnium, continebat. Primum in suæ conversionis initio paternam hæreditatem, quæ ad eam pervenerat, distrahi fecit, sibi que de precio nihil reservans, totum pauperibus erogavit. Hinc seculo foris relicto, mente intus ditata, post Christum sine sacculo exonerata percurrit. Tantum denique cum sancta paupertate scædus iniit, amoremque contraxit, ut nihil præter Dominum Jesum vellet habere, nihil filias suas possidere permetteret, nil præter necessarium victum & vestitum à sororibus recipi, vel in posterum reservari. Nequaquam cælestis desiderii pretiosissimam margaritam, quam venditis omnibus compararat, arbitrabatur cum temporalium mordaci sollicitudine possidendam. Inculcat suis frequenti sermone sororibus, tunc acceptabile illud Deo fore collegium, cum paupertate fuerit opulentum, & tunc perpetuò stabile permanensurum, si altissimæ paupertatis fuerit semper turre munitum. Hortatur eas in paupertatis nidulo Christo pauperi conformari, quem pauperula mater in arcto præsepio parvulum reclinavit. Hoc enim peculiari recordatorio quasi monili aureo sum ad inferiora transfret.

* Ms. Bod. immoderata

* Ms. Corf. fibulabat

14 Volens denique religionem suam intitulari

C c c c c 3

titulo

AUCTORE COEVO.

E

F

F

AUCTORE
COEVO.
Et divina
providentia
confidens,

titulo paupertatis, à bonæ memoriæ Innocentio Papa tertio, paupertatis privilegium postulavit. Qui vir magnificus, tanto virginis fervori congratulans, singulare dicit esse propositum, quod numquam tale privilegium à Sede Apostolica fuerit postulatum. Et ut insolitæ petitioni favor insolitus arrideret, Pontifex ipse cum hilaritate magna petiti privilegii primam notulam sua manu conscripsit. Felicis recordationis dominus Papa Gregorius *b*, vir sicut Sede dignissimus, ita & meritis venerandus, paterno affectu Sanctam istam arctius diligebat. Cui cum suaderet, ut propter eventus temporum & pericula seculorum aliquas possessiones affentiret habere, quas & ipse liberatiter offerebat, fortissimo animo restitit, & nullatenus acquievit. Ad quam respondente Pontifice, Si votum formidas, nos te à voto absolvimus: Sancte pater, ait, nequaquam à Christi sequela in perpetuum absolvi desidero. Eleemosynarum fragmina panumque minutias, quas eleemosynarii comportabant, valde suscipiebat hilariter, & quasi mœsta de panibus integris, exultabat potius in fragmentis. Quid multa? Satagebat pauperi Crucifixo paupertate perfectissima conformari, ut nulla res peritura amantem ab amato secluderet*, aut cursum ejus cum Domino impediret. Occurrunt, ecce, duo miranda, quæ paupertatis amatrix meruit operari.

b
* Ms. Corf.
teduceret

mirabiliter
panem

15 Unicus erat in monasterio panis, cum jam instarent fames & hora edendi. Dispensatrice vocata, jubet Sancta panem dividere, partemque fratribus mittere, partem intus pro sororibus retinere. De quo retento dimidio jubet quinquaginta fieri, juxta dominarum numerum, incisuras, & eis in mensa paupertatis apponere. Cui cum devota filia responderet, necessaria ad hoc fore antiqua Christi miracula, ut tam modicum panis quinquaginta reciperet sectiones, respondit mater & dixit: Fac, filia, secuta, quæ dico. Properat filia matris implere mandata: properat mater ad Christum suum pia pro filiabus destinare suspiria. Crescit divino munere inter frangentis manus parva illa materia, & cuilibet de Conventu suo extitit portio copiosa.

oleumque
multiplicat.

* Ms. Bod.
gratia

16 Die quodam Christi ancillis sic ex toto defecerat oleum, ut nullum adesset saltem pro debilibus condimentum. Accipit domina Clara vasculum unum, & humilitatis magistra* suis manibus lavabat; ponit vas vacuum seorsum, ut Frater eleemosynarius illud accipiat, & vocatur ipse, ut pro acquirendo oleo vadat. Accelerat devotus Frater, ut succurrat tantæ inopiæ, & ad sumendum vasculum currit. Non autem volentis est, neque currentis, sed miserentis est Dei. Etenim, solo influente Deo, vas illud plenum oleo reperitur, præveniente S. Claræ oratione Fratris obsequium in solamen pauperum filiarum. At verò Frater prædictus, quasi frustra vocatus fuisset, submurmurans, dixit: Derisorie me istæ feminæ vocaverunt, cum, ecce, vas plenum existat.

A N N O T A T A.

a Vallis Spoletana verosimiliter hic accipitur pro agro Spoletano, qui est tractus Umbria in Italia: nam ducatus Spoletanus latius patet, ut apud geographos obvius licet videre.

b Is est Gregorius IX Pontifex, qui Ecclesiam ab anno Christi 1227 usque ad mensē Augustum anni 1241 gubernavit.

C A P U T III.

Austera vivendi ratio, Et efficacia orationum ejus.

DE miranda carnis maceratione silere magis, quam loqui, forsitan expediret, cum talia fecerit, in quibus audientium stupor cum veritate rerum contendit. Non illud magnum, quod simpla tunicula & vili mantello de rudi panno, tegebat potius, quam fovebat corpusculum. Nec illud mirandum, quod calceamentorum penitus ignorabat usum. Non magnum, omni tempore continuare jejunia, nec uti lecto sine pluma. In his enim, dum reliquas in suo claustro habuit similes, laudes fortasse non meruit singulares. Sed quæ conventio carnis virgineæ ad vestem porcina? Procuraverat enim sibi virgo vestem de corio porci, quam, versa ad carnem hispidam tonsurâ pilorum, secreto sub tunica deferebat. Utebatur nonnumquam duro cilicio, de pilis equorum nodosè conferto, quod hinc inde chordulis rudibus stringebat ad corpus. Hanc vestem uni de familiaribus* dum petenti accommodasset, tantæ protinus asperitati succumbens, non tam hilariter petiit, quam celeriter post triduum resignavit. Nuda humus, & interdum sarmenta vinearum erant pro lectulo, lignumque durum præstabat sub capite officium pulvinaris. Processu verò temporis corium debilitato corpori stravit, & capiti modicam paleam clementer indulgit. Postquam autem corpus tam severè tractatum longa cœpit occupare infirmitas, jubente beato Francisco, sacco pleno paleis usa est.

Sancta variis afflictionibus

E

* Sur. filibus

corpus suum castigat.

F

* Ms. Bod. acta sanctificationis

18 Porro in jejuniis tantus erat rigor abstinentiæ suæ, ut de viatico tenui, quod sumebat, vix corporaliter viveret, nisi eam virtus alia sustentaret. Sanitatis namque tempore majorem Quadragesimam & Quadragesimam S. Martini episcopi in pane & aqua jejunans, solis diebus Dominicis vinum, si habebat, gustabat. Et ut mireris, auditor, quod imitari non potes, tribus diebus in hebdomada, secundâ videlicet, quartâ & sextâ feriâ, nihil in illis Quadragesimis sumebat in cibum. Sic alternatim dies penuriosæ refectiois, & dies transactæ mortificationis* sibi invicem succedebant, ut vigilia perfectæ inediæ, quasi in festum solveretur panis & aquæ. Non mirum, si tanta rigiditas multo tempore observata, Claram infirmitatibus subdidit, si vires consumpsit, si vigorem corporis enervavit. Compatiebantur propterea sanctæ Matri devotissimæ filiæ, ac mortes illas, quas quotidie voluntariè sustinebat, lachrymis deplorabant. Prohibuere tandem beatus Franciscus & Episcopus Assisii, S. Claræ illud trium dierum exitiale jejunium, præcipientes, ut nulum transeat diem, quin saltem unciam & dimidiam panis sumat in pastum. Cumque gravis afflictio corporum, afflictionem ex more generet animorum, longè aliter effulgebat in Clara: servabat enim in omni sua mortificatione vultus festivos & hilares, ut vel non sentire, vel deridere videretur angustias corporales. Ex quo liquidò datur intelligi, quia sancta letitia, qua interius abundabat, exterius redundabat: quoniam flagella corporis levigat amor cordis.

19 Quæ verò sicut carne præmortua, sic erat & mundo penitus aliena, continuè sacris orationibus

fundis precibus,

A nibus & divinis laudibus animam occupabat. Fer-
ventissimam interni desiderii aciem fixerat jam in
lucem, & quæ globum transcenderat terrenorum
voluminum, suam mentis latius expandebat im-
bribus gratiarum. Longis post Completorium tra-
ctibus cum fororibus orat, & lacrymarum pro-
fluvia, dum in ipsa prorumpunt, in cæteris ex-
citantur. Postquam verò cæteræ fessa membra du-
ris adibant refovere cubilibus, ipsa in oratione
pervigil & invicta manebat, ut tunc venas divini
susurrii a furtivè susciperet, quando sopor cæte-
ras occupasset. Sæpissime ad orationem prostrata
in faciem, terram infundit lacrymis, osculisque
demulcet: ut semper suum Jesum tenere videatur
in manibus, in cuius pedes lacrymæ illæ flu-
ant, & oscula imprimantur. Lachrymanti semel
profunda nocte adstitit angelus tenebrarum in for-
ma nigri pueruli, & ipsam monuit, dicens: Ne
tantum plores, quoniam cæca fies. Cui cum ili-
co responderet: Cæcus non erit, qui Deum vi-
debit: confusus ille discessit. Eadem nocte post
Matutinum orante Clara, & irriguo solito balnea-
ta, monitor fraudulentus accessit: Ne tantum,
inquit, fleveris, ne tamdiu resolutum cerebrum
per nares emunxeris: quoniam adhuc tortum na-
sum habebis. Qua celeriter respondente: Tortu-
ram nullam patitur, quæ Domino famulatur, sta-
tim elapsus evanuit.

que tantæ
erant effica-
cie,
* Sur. mu-
tationem

20 Quantam sui munitionem * in fornace fer-
ventis orationis accipiat, quantum sibi in illa frui-
tione bonitas divina dulcescat, solita indicia pro-
bant. Cum enim ab oratione sancta cum jucundi-
tate redibat, calida verba, quæ Sororum pecto-
ra succendebant, de igne altaris Domini reportā-
bat. Mirabantur enim quamdam dulcedinem ex e-
jus ore procedere, & clariorem solito faciem ap-
parere. Paraverat certè in dulcedine sua pauperi
Deus, & mentem, quam in oratione lux vera re-
pleverat, exterius corporaliter exemplabat. Sic
in mundo labili sponso suo nobili non labiliter jun-
cta, continuè deliciatur in superis: sic in rota
versatili virtute stabili sulca, & in vase fictili the-
saurum gloriæ claudens, carne in imis, mente
permanet in excelsis. Mos erat ei ad Matutinum
prævenire juvenculas, quas per signa silenter ex-
citans, provocabat ad laudes. Sæpè, cæteris dor-
mientibus, lampades accendebat: sæpè campā-
nam propriis manibus ipsa pulsabat. Nullus erat
corpori, nullus in suo claustrum desidiæ locus; ubi
orandi & Domino serviendi pigritiam aspera inve-
ctio stimulabat.

ut iis Sara-
cenos,
b

21 Libet hinc orationum ejus recitare magnalia,
sicut veritate fidelissima, sic & veneratione præ-
digna. Illa tempestate, quam sub Imperatore Fri-
derico b in diversis mundi partibus sustinebat Ec-
clesia, Vallis Spoletana de calice iræ frequentius
imbibeat. Erant in ea pro depopulatione castro-
rum, pro civitatum expugnatione, Imperiali jus-
su constitutæ acies militum, & Saracenorum sa-
gittariorum examina velut apum. Cumque in Af-
fisiū, peculiarem Domini civitatem, semel fu-
ror irrueret, & jam ipsis portis exercitus appro-
pinquaret, Saraceni gens pessima, qui sanguinem
ficiunt Christianum, & omne nefas impudentius
audent, apud sanctum Damianum intra loci ter-
minos, immo intra claustrum virginum, conflu-
xerunt. Liquefcunt dominarum corda timoribus,
tremunt formidine verba, & ad Matrem referunt
fletus suos. Quæ impavida corde, se infirmam ad
ostium duci jubet, & ante hostes poni, præceden-
te eam capsula argentea, intra ebur inclusa, in qua
Sancti sanctorum corpus * devotissimè servabatur.

* Ms. Bod.
sanctum
Christi cor-
pus

22 Cumque se totam in oratione coram Domi-
no prostravisset, Christo suo cum lacrymis ait: **AUCTORE**
Placet, mi Domine, inermes ancillas tuas, quas **COÆVO.**
tuus amoribus nutrivisti, manibus, ecce, tradere pa-
ganorum? Custodi Domine, precor, has famu-
las tuas, quas ipsa in præsentis articulo custodire
non possum. Mox de novæ gratiæ propitiatoris
vox quasi pueruli ad ejus aures infonit: Ego vos
semper custodiam. Mi Domine, ait, & hanc,
si placet, protege civitatem, quia nos pro tuo a-
more sustentat. Et Dominus ad eam: Gravamina
sustinebit, sed mea protectione tuaque interces-
sione defendetur. Tunc Virgo lacrythosam erigens
faciem, flentes confortat, dicens: Fidejubeo
vobis, filiolarum, quod nihil patiemini mali; tan-
tùm in Christo confidite. Nec mora: statim can-
num illorum repressa pavescit audacia, & per mu-
ros, quos ascenderant, celeriter exeuntes, oran-
tis virtute deturbati sunt. Confestim Clara illis,
quæ vocem prædictam audierant, studiosè inter-
minatur, dicens: Cavete per omnem modum,
charissimæ filiarum, ne vocem illam, dum corpus
ago, cuiquam referetis.

E
Affisiū
obsidione li-
beraverit;

23 Alio tempore Vitalis de Averfa, vir glo-
riæ cupidus, & in præliis animosus, Imperialem
exercitum, cui capitaneus præerat, admovit con-
tra Affisiū. Terram itaque nudavit arboribus,
adjacentia cuncta vastavit, & sic in civitatis obsi-
dione resedit. Firmat verbis minacibus, se inde
nullatenus recessurum, donec ipsam habuerit ci-
vitatem. Jamque ad id adventum erat, ut de ci-
vitatibus periculo in proximo timeretur. Quod cum
audisset Clara famula Christi, vehementer inge-
muit, & sororibus ad se vocatis, ait: Ab ista ci-
vitate, charissimæ filiarum, multa quotidie bona
suscepimus: impium valde est, si non in tempore
opportuno ei, prout possumus, succurramus. Ju-
bet afferri cineres, jubet capita nudare sorores.
Primum suum exoptatum caput cinere multo con-
spergit: deinde super illarum capita cinerem po-
nit. Pergite, inquit, ad Dominum nostrum, &
liberationem civitatis totis affectibus postulate.
Quid singula narrem? Quid virginum lacrymas,
quid preces repetam violentas? Facit misericors
Deus sequenti mane cum tentatione proventum,
ut toto dissoluto exercitu, & superbus homo con-
tra votum discederet, ac terram illam ulterius non
vexaret. Nam & ipse dux belli paulò post gladio
interemptus est.

F

24 Verùm nec illa suæ orationis virtus mirifi-
ca debet silentio sepeliri, qua in ipso conversio-
nis initio animam ad Deum convertit, conversam
defendit. Habebat namque sororem, ævo tene-
ram, carne ac puritate germanam: cujus con-
versionem desiderans, inter precum primitias,
quas Deo plenis affectibus offerebat, hoc postula-
bat obnixius, ut sicut cum sorore habuerat in se-
culo coherentiam animorum, ita jam in Dei ser-
vitio fieret inter eas unitas voluntatum. Orat igitur
instanter Patrem misericordiarum, ut relictæ in
domo sorori Agneti mundus desipiat, dulcescat
Deus, eamque sic à proposito carnalium nuptia-
rum ad sui amoris copulam transferat, quatenus
unà secum in virginitate perpetua Sponso gloriæ
nubat. Mirandus enim utrique infederat mutuus
amor, qui novam divulsionem, licet affectu dis-
simili utrique fecerat dolorosam. Favet celeriter
divina majestas egregiæ oratrici, primumque il-
lud donum, quod præcipuè postulat, quodque
magis Deum exhibere delectat, festinantius clar-
gitur. Nam post sedecim dies à conversione Cla-
ræ, Agnes divino afflata spiritu, properat ad so-
rorem

sorori suæ
Agneti con-
versionem

AUCTORE
COÆVO.

rorem, eique suæ voluntatis referans arcanum, dicit, se velle penitus Domino deservire. Quam illa gaudenter amplectens, Gratias, inquit, ago Deo, dulcissima soror, quod me de te sollicitam exaudivit.

et constantiam contra vim consanguineorum

25 Miram conversionem satis est miranda defensio subsecuta. Cum enim felices sorores apud ecclesiam sancti Angeli de Panfo, Christi vestigiis inhærent, atque illa, quæ plus de Domino sentiebat, suam erudiret novitiam & germanam, repente contra puellas nova consanguineorum prælia suscitantur. Audientes enim Agnetem ad Claram transisse, currunt ad locum sequenti die duodecim viri furore succensi, & conceptam malitiam dissimulantes exterius, pacificum præterdunt ingressum. Moxque ad Agnetem conversi, (nam de Clara jam antea desperaverant) Quid tu, inquit, ad locum istum venisti? Festina quanto citius domum redire nobiscum. Qua respondente, nolle se à sorore sua Clara discedere, irruit in eam miles unus animo efferato, & pugnis calcibusque non parcens, eam per capillos abstrahere conabatur, cæteris impellentibus, & suis brachiis levantibus eam. At juvenula dum quasi à leonibus capta, de manu Domini raperetur, exclamat, dicens: Adjuva me, soror charissima, nec me Christo Domino tolli permittas. Cum ergo violenti prædones adolescentulam renitentem per devexum montis abstraherent, vestes abrumperent; vias crinium laceratione complerent, Clara cum lachrymis in orationem procumbens, petit sorori mentis constantiam tribui, petit vires hominum divinam potentiam superari.

prodigiose impetravit,

26 Confestim verò tanto pondere corpus illius in terra jacentis figi videtur, ut illam plures homines, suis conatibus annitentes, nequaquam valeant ultra quemdam rivulum absporcere. Accurrentes etiam aliqui de agris & vineis, auxilium illis præstare contendunt, sed corpus illud de terra levare nullatenus possunt. Dumque in suo conatu deficiunt, verbo lusorio miraculum extollunt, dicentes: Tota nocte plumbum comedit, & ideo si ponderat, non est mirum. Nam & dominus Monaldus patruus ejus, cum in tanta rabie constitutus, vellet eam lethaliter pugno percutere, manum, quam levavit, subito dirus dolor invasit, eamque usque ad plura tempora doloris angustia cruciavit. Ecce post longum agonem Clara pergens ad locum, rogat propinquos, à tali conspectu discedere, & Agnetem seminecem jacentem, suæ sollicitudini commendare. Quibus infesto negotio cum amaro animo recedentibus, Agnes jucunda surrexit, & jam cruce Christi gaudens, pro quo hac prima pugna certaverat, se divinis servitiis perpetuò mancipavit. Siquidem & beatus Franciscus manu sua ipsam totondit, & unà cum sorore sua in via Domini erudivit. Verùm quia magnificam ejus vitæ perfectionem sermo brevis explicare non posset, intendatur ad Claram.

at dæmones expulerit.

27 Mirum non est, si contra malitiam hominum Claræ oratio valeat, quæ etiam dæmones incendebat. Mulier enim quædam Pisanæ diocesis, devota semel venit ad locum, ut Deo & sanctæ Claræ gratias ageret pro eo, quod meritis ejus à quinque dæmonibus liberata fuisset. Fatebantur autem in sui expulsiōne dæmonia, quod ipsos orationes S. Claræ incenderent, & ex possessio vasculo deturbarent. Non sine causa dominus Papa Gregorius in hujus sanctæ orationibus fidem habebat mirabilem, quarum virtutem senserat admirabilem & efficacem. Sæpè quidem nova, ut asolet, emergente difficultate, & cum esset Osi-

ensis Episcopus, & postquam ad culmen Apostolicum esset evectus, supplex eidem virgini per epistolam factus, poscit suffragium, sentit auxilium. Res certè, sicut humilitate conspicua, sic toto studio imitanda: quando Christi Vicarius à Christi ancilla opem efflagitat, & suis se virtutibus recommendat. Sciebat sanè, quid potest amor, & quàm liber aditus puris virginibus pateat ad confistorium majestatis. Si enim Rex cælorum seipsum ferventer amantibus tribuit, quid est, quod devotè orantibus, si expedit, non concedit?

ANNOTATA.

- a Sufurrium hîc usurpatur pro susurro.
b Hujus Frederici facinora passim nota apud Odoricum Reynaldum in Annalibus ecclesiasticis, aliosve historiographos legi possunt.

CAPUT IV.

Eximia ejus devotio erga sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum, & Crucem Christi, cujus signo varia miracula paravit.

Quantus beatæ Claræ ad altaris Sacramentum fuerit devotionis affectus, effectus ostendit. In illa gravi infirmitate, quæ eam grabato adscripserat, faciebat se erigi, & fulcimentis appositis sustentari: & sedens, filabat delicatissimos pannos: de quibus ultra quinquaginta paria Corporalium faciens, & ea sericis vel purpureis thecis includens, per plana & montana Assisii variis ecclesiis destinabat. Corpus verò Domini susceptura, calidis primò lachrymis rigabatur: & accedens cum tremore, non minùs formidat in Sacramento latentem, quàm cælum terramque regentem.

Erga Sacramentum Eucharistiæ,

29 Sicut enim in infirmitate, Christi sui memoriâ memor erat, sic & Christus eam in suis languoribus visitabat. In illa nativitate hora, quando parvulo nato mundus cum angelis jubilat, omnes dominæ ad Matutinum pergunt, & matrem infirmitatibus pressam, solam relinquunt. Cumque de parvulo Jesu cogitare cœpisset, & multum doleret, quod suis laudibus interesse non posset, suspirans ait: Domine Deus, ecce sola relicta sum tibi in loco isto. Et ecce repente mirabilis ille concentus, qui in ecclesia S. Francisci fiebat, suis cœpit auribus intonare. Audiebat jubilum Fratrum psallentium, harmonias cantantium attendebat, ipsum etiam percipiebat sonitum organorum. Nullatenus tanta erat loci propinquitas, ut hæc attingere posset humanitus, nisi vel illa solennitas ad eam fuisset ampliata divinitus, vel ejus supra humanum modum vigoratus auditus. Verùm quod totum hoc excellit oraculum, ipsum digna fuit Domini præsepe videre. Manè ad eam venientibus filiabus, dixit Clara: Benedictus Dominus Jesus Christus, qui me, vobis relinquentibus, non reliquit. Audivi revera per gratiam Christi tota illa solennia, quæ in ecclesia sancti Francisci hac nocte celebrata sunt.

Christum,

30 Familiaris ei planctus Dominicæ passionis, quæ ex facris vulneribus nunc myrrhatas affectiones exhaurit, nunc dulciora gaudia fugit. Hanc lachryma etus,

præsertim patientem tantus erat Sanctæ affectus,

A lachryma Christi passi vehementer inebriat, & quem cordi suo profundius amor impresserat, frequenter memoria repræsentat. Docet novitias Christum plangere Crucifixum, & simul, quod verbis docet, factis exemplat. Nam sæpè, cum in secreto ad talia hortaretur, præveniebat verborum exitum, irriguum lachrymarum. Inter horas diei, Sextâ & Nonâ majori compunctione ex more afficitur, ut cum immolato Domino immoletur. Nam & semel horâ Nonâ orantem in cellula diabolus in maxilla percutiens, oculum sanguine, genam livore suffundit. Ut autem Crucifixi deliciis absque intermissione pasceret mentem, orationem de quinque plagis Domini frequentius ruminabat. Officium Crucis, prout Crucis amator Franciscus instituerat, didicit, & affectu consimili frequentavit *b*. Chordulam tredecim nodorum copulis annulatam, subtus ad carnem cingebat, secretum memoriale vulnerum Salvatoris.

*ut in exstasim rapere-
tur,*

B 31 Advenerat quodam tempore dies sacratissimæ Cœnæ, qua Dominus in finem dilexerat suos. Circa serò, appropinquante Domini agonia, Clara contristata & mœsta, in cellæ secretario se reclusit. Cumquæ orantem Dominum orans prosequeretur, & tristis usque ad mortem anima tristitiæ illius hausisset affectum, jam jamque captivnis & totius illusionis memoria debriata, lecto resedit. Tota igitur nocte illa & die sequenti sic absorpta, sic à seipsa permanet aliena, ut irreverberatis circa unum semper intenta luminibus, confixa Christo, ac prorsus insensibilis videretur. Reddit quædam familiaris filia sæpe ad ipsam, si forte aliquid velit, & semper eodem modo se habere reperit. Nocte verò diei sabbati veniente, devota filia candelam accendit, & præceptum sancti Francisci ad matris memoriam signo, vel *** verbo, reducit. Præceperat enim sanctus, ne ulum sine comestione transiret diem. Illa igitur assistente, Clara quasi aliunde rediens, hoc protulit verbum: Quæ candelæ necessitas? Numquid non dies est? Mater, ait illa, nox abiit, & dies transivit, moxque altera rediit. Cui Clara: Benedictus sit iste somnus, charissima filia; quoniam diu optatus, tandem donatus est mihi. Sed cave, ne somnum istum cuiquam referas, dum vixero in carne.

** Sur. pro
vel habet
non*

C *Et signo
crucis*

32 Amanti vicem Crucifixus amatus rependit: & quæ circa Crucis mysterium tanto amore succenditur, Crucis potentia in signis & miraculis illustratur. Signum enim vivificæ Crucis dum morbidis applicat, morbos ab eis mirabiliter fugat. Tangam ex multis aliqua. Fratrem quemdam, nomine Stephanum, furæ morbo laborantem, B. Franciscus ad dominam Claram transmisit, ut super eum faceret signum sanctissimæ Crucis. Magnam enim sciebat ejus perfectionem, & magnam in ipsa venerabatur virtutem. Consignat eum obedientiæ filia patris jussu, & in loco, ubi ipsa orare solita erat, parumper dormire sinit. At ille post modicum somnum solutus, sanus exurgit, & ad patrem liber ab infania redit.

*multos æ-
gros,
* Ms. Bod.
Machidius
Et Ms.
Corf. Ni-
colaus,*

33 Puer quidam annorum trium, nomine Matthiolus *, de civitate Spoleti, lapillum quemdam incaute suis intruserat naribus. Nemo illum ex ejus naribus valebat educere, nec ipse puer projicere. Periclitatus angustiam magnam, ducitur ad dominam Claram, & dum signo Crucis ab ea signatur, statim projecto lapide, liber efficitur.

Alius puer de Perusio, totum habens oculum maculam coopertum, ad sanctam Dei Famulam adductus est. Quæ tacto pueri oculo signum Crucis impressit, & dixit: Ducite eum ad matrem me-

Augusti Tomus II.

am, ut ipsa super eum signum Crucis ingeminet. **AUCTORIBUS** Mater, inquam, ejus domina Hortulana *c*, sit **COÆVO.** am secuta plantulam, post filiam ad religionem transferat, & in horto concluso cum virginibus vidua Domino serviebat. Signo autem Crucis ab ipsa recepto, ilico pueri oculus à macula expurgatus, clarè & limpidè vidit. Afferit ergo Clara, puerum ipsum suæ matris merito esse liberatum: declinat pondus laudis mater in filiam, & se tantæ rei fatetur indignam.

34 Una de Sororibus, nomine Beneventura, *diversis morbis afflicta,* plagam fistulæ sub brachio duodecim ferè annis perpessa fuerat, quæ per quinque foramina sanem emittebat. Cui compassa virgo Dei Clara, peculiare illud suum signi salutiferi admovit emplastrum. Statimque ad Crucis designationem, perfectam recepit annosi ulceris sanitatem.

Alia de numero fororum, Amata vocabulo, tredecim mensibus aggravata hydropisi, febre insuper & tussi & lateris dolore confecta, jacebat. Super quam domina Clara pietate permota, ad suæ nobilis physicæ recurrit experimentum. Signat eam Cruce in nomine Christi sui, & statim restituit plenariæ sanitati.

Alia Christi ancilla, de Perusio nata, vocem per duos annos ita perdiderat, quod vix exterius poterat formare sermonem. Cumque in nocte Assumptionis Domine nostræ sibi fuisset in visione monstratum, quod domina Clara liberaret eam; diem cum desiderio expectabat. Qua illucescente, ad Matrem festinat, signum Crucis expostulat, vocem mox signata recuperat.

35 Soror quædam, nomine Christina, magno tempore in una aure surditatem perpessa, multas contra malum illud, frustra tamen, fecerat medicinas. Cujus caput domina Clara elementer con-signat, aurem contrectat, auditusque ilico reparatur.

*ad pristina-
nam sanitatem
rem vocat
verit.*

Magna erat in monasterio fororum multitudo languentium, diversis doloribus afflictarum. In-greditur Clara locum ex more cum sua medicina solita, & signo Crucis quinquies facto, quinquies statim relevat à languore. Ex his profecto patet, in pectore virginis plantatam esse arborem Crucis, cujus dum fructus rescit animam, præbent exterius folia medicinam.

A N N O T A T A.

a Hic divinus favor, sanctæ Virgini collatus, etiam in Speculo S. Francisci Centuriâ 2 cap. 82 refertur.

b Indicatur hic, ni fallor; Officium Domini-cæ Passionis, quod Waddingus inter opuscula S. Francisci tomo 3 pag. 381 edidit, & monitione prævia illustravit.

c Arturus à Monasterio ad diem secundam Januarii in Martyrologio Franciscano hanc piam mulierem; qua in vita & post mortem miraculis claruisse dicitur, nomine beatæ compellat. Sed Hueberus in Menologio suo Franciscano ab hoc titulo abstinet. Si legitimus illius femine cultus ostendi possit, poterit de ea agi in supplemento Januarii nostri, qui postmodum ferè media parte augendus erit.

AUCTORIBUS
COEVO.

CAPUT V.

*Sollicitudo sanctæ Abbatissæ erga
suas subditas, exstasis ejus
cum sancto Francisco, &
prodigiosa panis bene-
dictio.**Sancta sub-
ditas suas
sollicitè eru-
dit,
* Sic. ex-
plebit.*

Sanè quia erat magistra rudium, & quasi in magni Regis palatio præposita puellarum, tantâ eas disciplinâ informabat, tantoque fovebat pietatis amore, quod sermo nullus explicet*. Docet primò strepitum omnem de mentis hospitio pellere, ut solius Dei penetralibus valeant inhærere. Docet, jam carnalium propinquorum amore non affici, domumque patriam, ut Christo placeant, oblivisci. Hortatur, exactiones contemnere fragilis corporis, carnisque nugas imperio restringere rationis. Monstrat insidiosum hostem occultos puris mentibus injicere laqueos; aliter sanctos, aliter tentare mundanos. Sic denique, certis horis vult eas operari manibus suis, ut protinus ad conditoris desiderium per orationis exercitium recalescant, & torporem negligentiae deserentes, igne sancti amoris frigus indevotionis deponant. Nusquam major censura silentii, nusquam amplior color & tenor omnis honesti. Non ibi fluida loquela fluidum loquitur animum, nec verbi levitas levem prodit affectum. Ipsa namque Magistra parca in verbis, abundè mentis vota sermonis brevitate coarctat.

*concionibus
instruit cu-
rat,*** al. Ande-
ra.*

37 Providet filiabus per devotos prædicatores alimoniam verbi Dei, ex qua suam deteriorem non efficit partem. Nam tanta in auditu sanctæ prædicationis exultatione perfunditur, tanta recordatione sui Jesu deliciatur, ut prædicante aliquando fratre Philippo de * Adria, speciosissimus quidam puer virgini Claræ assisteret, & per magnam prædicationis partem suis eam gratulationibus oblectaret. Ex cujus apparitionis intuitu illa, quæ de matre videre talia merebatur, suavitatem inexplicabilem sentiebat. Licet autem literata non esset, literatorum tamen gaudebat audire sermonem, rata quòd in testa verborum nucleus lateat, quem ipsa attingebat subtilius, & sapidius degustabat. Novit de cujuscumque sermone loquentis elicere, quod animæ prodest: sciens non minoris esse prudentiæ, de rudi quandoque spina flores decerpere, quam fructum ex arbore nobili manducare. Cum semel dominus Papa Gregorius prohibuisset, ne aliquis Frater ad monasteria dominarum sine sua licentia pergeret, dolens pia Mater cibum sacræ doctrinæ rariùs habituras Sorores, cum gemitu dixit: Omnes nobis auferat de cæterò Fratres, postquam vitalis nutrimenti nobis abstulit præbitores. Et statim omnes Fratres ad Ministrum remisit, nolens habere elemosynarios, qui panem corporalem acquirerent, postquam panis spiritalis elemosynarios non haberet. Quod cum audiret Papa Gregorius, statim prohibitum illud in generalis Ministri manibus relaxavit.

*casque ma-
ternâ bene-
volentia re-
gunt,*

38 Non autem hæc venerabilis Abbatissa filiarum suarum solas animas diligit, quæ etiam ipsarum corpusculis miro studio charitatis inservit. Nam sæpius in frigore noctis propria manu cooperit dormientes, & quas ad rigorem communem

fervandum cernit invalidas, remissiori moderamine vult esse contentas. Si quam turbaret tentatio, si quam, ut assolet, invaderet mœstitudo, secretò vocatam cum lachrymis consolatur. Aliquando se ad pedes prosternit mœrentium, ut maternis blanditiis alleviet vim doloris. Cujus beneficiis filiarum non ingrata, seipsas tota devotione respondent. Complectuntur siquidem affectum dilectionis in matre, reverentur in magistra prælationis officium, sectantur in pædagoga rectitudinis gressum, & in Dei sponsa prærogativam mirantur omnimodæ sanctitatis.

39 (Franciscus servus Dei altissimi dum staret Assisi, vivente adhuc sponsa Christi Clara, cum frequenter illam suis sacris exhortationibus visitaret; illa rogavit pluries beatum Franciscum, quod faceret ei hanc consolationem, ut scilicet semel infimul manducarent. Sanctus autem Franciscus semper illud facere renuebat. Unde accidit, quod focii sancti Patris, sanctæ Claræ desiderium perpendentes, beato Franciscus dixerunt: Pater, nobis videtur, quod rigor iste non sit secundum charitatem divinam, videlicet quod Claram virginem tam sacram & Deo dilectam non exaudis, & quæ præfertim ad tuam prædicationem pompas ferculi dereliquit; propter quod necdum sumere cibum tecum potuit; sed si cum tanta instantia majorem gratiam postulasset, plantulæ tuæ facere debuisses.

40 Respondit sanctus Franciscus: Videtur vobis, quod de hoc desiderio illam exaudiam? Cui focii dixerunt: Ita pater; nam digna est, ut hanc consolationem sibi adimpleas. Respondit sanctus Franciscus: Ex quo vobis placet, etiam mihi videtur; sed ut plenius consoletur, volo, quod hoc fiat in sancta Maria de Angelis: ipsa enim diu stetit in sancto Damiano reclusa; unde lætificabitur aliquantulum revidendo locum sanctæ Mariæ, ubi fuit tonsa & facta sponsa Domini nostri Jesu; & ibi comedemus simul in nomine Domini. Ordinata est igitur dies, ut egrederetur cum focia; & comitantibus eamdem focia sancti Patris, venit benedicta Clara ad sanctam Mariam de Angelis; & beatissima Dei Matre reverenter & humiliter adorata, & loco circumquaque ex devotione lustrato, hora facta est comedendi.

41 Humilis autem & divinus Franciscus fecit mensam, sicut sæpè consueverat, in plana terra parari; & sedit ipse, & beatissima Clara, & unus de sociis sancti Francisci cum socia sanctæ Claræ, & omnes alii ejus socii in mensa illa humili sunt locati. Pro primo autem ferculo incepit Franciscus loqui de Deo tam suaviter & sanctè, & tam altissimè divinè, quod ipse sanctus Franciscus & sancta Clara, & socia, & omnes alii, qui erant in mensa illa pauperula, fuerunt rapti; & tanta abundantia gratiæ Altissimi supervenit. Ipsi autem sedentibus sic raptis, & oculis & manibus in cælum erectis, hominibus de Assisi & de Betonio, & undique per contratam videbatur, quod sancta Maria de Angelis, & totus locus & silva, quæ erant adhuc juxta locum, omnia comburebantur, & unus magnus ignis omnia prædicta præoccupaverat, id est ecclesiam & silvam. Propter quod Assisinas, ut loco succurrerent, [cum magna festinatione cucurrerunt,] credentes firmiter, quod omnia comburerentur ab igne. Quando verò venerunt ad locum, viderunt cuncta illæsa penitus & intacta. Intrantes autem domum, invenerunt beatum Franciscum cum beata Clara & cum omnibus sociis antèdictis raptos ad Dominum, & circa mensam illam humillimam omnes seden-

D

*Et semel
post iteratas
preces*

E

*ad paupe-
rem S. Fran-
cisci mē-
sam admis-
it.**cum eodem
Et aliis in
exstasi raptis
F*

A sedentes virtute indutos ex alto. Et tunc certitudinaliter adverterunt, quod ille erat ignis divinus, qui ob devotionem tam Sanctorum & Sanctarum dictum locum divini amoris copiosis consolationibus inflammabat. Unde recesserunt valde consolati & aedificati.

Et statim redit ad monasterium,
42 Sanctus autem Franciscus & beata Clara, & ceteri refecti tam copiosa consolatione divina, de alio cibo parum aut modicum curaverunt. Tunc sumpto tam benedicto cibo, beata Clara rediit ad sanctum Damianum. Unde videntes eam Sorores, fuerunt valde gavisae, quia timuerunt, ne sanctus Franciscus vellet eam mittere ad aliud monasterium gubernandum, sicut miserat Agnetem germanam ejus Florentiam pro abbatissa: nam illo tempore mittebat sanctus Franciscus ad monasteria exterorum regimina; & aliquando dixit Clarae: Para te, sicut oportebit ire quocumque misero. Et illa, sicut filia obedientiae, dicebat: Parata sum, Pater, quocumque miseris, obedire. Propter hoc fuerunt Sorores gavisae quando eam rehabuerunt. Et beata Clara extunc remansit valde in Domino consolata *b*.

b
ubi iussu summi Pontificis
B 43 Sancta Clara, devotissima crucis discipula; & pretiosa plantula sancti Francisci, erat tantae sanctitatis, quod non solum episcopi & Cardinales, sed etiam summus Pontifex eam videre & audire affectuosiùs cupiebat, & saepe personaliter visitabat. Etenim quadam vice Papa ad sanctae Clarae monasterium accessit, ut ab ea, quae erat sacrarium Spiritus sancti, audiret caelestia & divina colloquia. Utroque igitur diu de salute animae & divina laude tractante, interim fecit sancta Clara panem pro Sororibus in mensis omnibus spargi, cupiens panes illos reservare à Christi Vicario benedictos. Unde finita colloquutione sanctissima, sancta Clara genu flectens cum magna reverentia rogavit summum Pontificem, ut panes in mensis appositos benedicere dignaretur.

benedixit aliquando panes,
44 Papa verò respondit: Soror Clara fidelissima, ego volo, ut tu benedicas panes istos, & facias super eos crucem Christi benedicti, cui te totam in medullatum sacrificium obtulisti. Illa verò respondit: Sanctissime Pater, parcas mihi, quia in hoc reprehendenda essem nimis, ut coram Vicario Christi ego, quae una vilis sum muliercula, facere talem benedictionem praesumerem. Et Papa respondit: Ad hoc, ut praesumptioni non imputetur, sed insuper habeas inde meritum, praecipio tibi per sanctam obedientiam, quod super istos panes facias signum crucis, & benedicas eos in nomine Domini. Illa verò tamquam obedientiae filia super panes illos crucem faciens, devotissime benedixit.

quibus visibiliter & miro modo signum crucis impressum mansit.
45 Mirabile certè, quod statim in omnibus panibus apparuit signum crucis pulcherrimum; de quo plures fuerunt cum magna devotione comesti, & plures pro miraculo in posterum reservati. Papa insuper de virtuosa cruce, à Sponsa Christi facta, admirans, primò gratias Deo egit, & postea beatam Claram consolabiliter benedixit. Morabantur in dicto monasterio Soror Hortulana, mater sanctae Clarae, & Soror Agnes ejusdem germana, omnes Spiritu sancto plenae, cum multis aliis sanctis monialibus & sponsis Christi, ad quas sanctus Franciscus infirmos plurimos transmittibat signo crucis signandos, quod toto corde colebant, & quotquot signabantur, remedium transportabant * c.)

** n. l. reportabant.*

e

a Contrata vel contracta ab Italica voce contrada, & significat regionem vel tractum terra, ut in recuso & aucto Cangii Glossario ad hanc vocem licet videre. Eadem ista vox in his Actis aliquoties recurrit.

b Hac historia de cibo simul sumpto ac mirabili omnium raptu in editione Suriana deest; sed illa in nostro Ms. Codice, & in Speculo S. Francisci, quod Bosquierus anno 1623 edidit, centuriâ 2 cap. 81 legitur. Waddingus in Annalibus Minorum ad annum Christi 1221 num. 32 de eodem convivio meminit.

c Etiam hac historia de panibus cruce signatis in editione Suriana omittitur. Verum in Ms. Codice nostro & laudato Speculo S. Francisci apud Bosquierum centuriâ 2 cap. 83 refertur. Praeterea de hoc miraculo superest traditio apud Franciscanos Assisates, ut Papebrochius noster in suo Ms. Itinerario Romano pag. 276 testatur. Laudatus Waddingus ad annum 1253 num. 2 hac cum aliis circumstantiis refert, ut § 2 Commentarii praevii monuimus. **E**

CAPUT VI.

Ultimus sanctae Virginis morbus, in quo ab Innocentio IV Pontifice visitatur, & felix illius obitus.

Quadragesima annis in stadio cucurrerat altissimae paupertatis, cum ecce jam ad bravium supernae vocationis, praecedente languore multiplici, propinquabat. Vigore siquidem carnis in annis prioribus austeritati poenitentiae succumbente, posteriora tempora occupavit infirmitas, ut quae sana ditata fuerat merito operum, infirma ditaretur meritis passionum. Etenim virtus in infirmitate perficitur. Cujus miranda virtus qualiter fuerit in infirmitate perfecta, hinc maxime liquet, quòd in vigintiocto annorum languore diutino non murmur resonat, non querimonia: sed semper ab ejus ore sanctum colloquium, semper procedit actio gratiarum. Licet autem aegritudinum pondere praegravata, festinare videretur ad finem, placuit tamen Deo, ad tempus illud ipsius obitum reservare, quo ab Ecclesia Romana, cujus erat [futura] filia specialis *, dignis valeret honoribus exaltari. Summo namque Pontifice cum Cardinalibus moram trahente Lugduni, cum Clara praefolito urgeri morbo cepisset, filiarum mentes ingentis doloris gladius trucidabat. *Sanctam Claram a Grotarium*

47 Mox cuidam Christi ancillae, virgini Deo devotae de monasterio S. Pauli, Ordinis S. Benedicti, hujusmodi visio demonstratur. Videtur sibi unà cum suis Sororibus apud S. Damianum dominae Clarae infirmanti assistere, ac eandem Claram in lecto jacere. Flentibus autem, & cum lacrymis beatae Clarae praestolantibus exitum, formosa quaedam mulier ad lectuli caput apparens, lachrymantibus loquitur: Nolite, inquit, o filiae, plorare victuram: quoniam mori non poterit, quousque Dominus cum suis discipulis veniat. Et, ecce, post modicum tempus venit Curia Romana Perusium. Audito verò ejus infirmitatis *ut cuidam moniali Benedictinae antea revelatum fuerat,*

D d d d 2

augmen-

AUCTORE
COÆVO.

a
* Ms. Conf.
animas

augmento, properat de Perusio dominus Ostiensis a invifere fponfam Chrifti, cujus fuerat officio pater, curâ nutritius, affectu puriffimo femper devotus amicus. Pafcit infirmam Dominici corporis Sacramento, pafcit & reliquas falutaris exhortationis fermonibus. Supplicat illa tanto patri cum lachrymis, ut fuam & aliarum dominarum famulas * pro Chrifti nomine habeat commendatas. Verùm illud fuper omnia rogat, ut privilegium paupertatis à Domino Papa cum Cardinalibus fibi impetret confirmari: quod fidelis ille religionis adjutor ficu verbo promifit, fic opere adimplevit. Revoluto anno, Dominus Papa cum Cardinalibus de Perusio tranfivit Affifium, ut de tranfitu Sanctæ præofensa vifio fortiretur effectum. Ipfe namque Summus Pontifex, ultra hominem, citraque Deum exiftens, perfonam Domini repræfentat; cui in templo militantis Ecclefiæ familiarius hærent, velut difcipuli, domini Cardinales.

invifit Romanus Pontifex,

B

48 Accelerat jam divina providentia fuum de Clara implere propositum: accelerat Chriftus pauperem peregrinam fuperni regni palatio fublimare. Cupit jam illa, & toto defiderio fufpirat liberari de corpore mortis hujus, & in æthereis manfionibus Chriftum videre regnantem, quem fuerat toto corde in terris pauperem paupercula profecuta. Artubus itaque facris veteri morbo detritis, nova cumulatur debilitas, quæ & proximam vocationem ad Dominum indicat, & fanitatis perpetuæ viam parat. Feflinat sanctæ memoriæ dominus Innocentius IV unâ cum Cardinalibus vifitare Chrifti ancillam, & cujus ultra feminas noftri temporis præbaverat vitam, mortem non dubitat Papali præfentia venerandam. Ingreffus monafterium, pergit ad lectulum, & infirmantis ori manum applicat ofculandam. Quam illa graviffimè fufcipit, & pedem Apoftolici fuma cum reverentia ofculandum expoſcit. Aſcenſo ligneo ſcabello, curialis b dominus dignanter pedem accommodat, fuper quem illa furfum & deorfum inculcans ofcula, vultum reverenter acclinat.

à quo moritur a Virgo indulgentiam peccatorum petit,

C

49 Petit exinde à ſummo Pontifice vultu angelico remiffionem omnium peccatorum. Qui cum diceret: Utinam ego tantâ veniâ indigerem; perfectæ abſolutionis manus & amplæ benedictionis gratiam impertitur. Recedentibus autem omnibus, quia die illa manu provincialis Miniſtri ſacram receperat hoſtiam, ſublevatis in cælum oculis, & junctis ad Deum manibus, cum lachrymis ait ſuis ſororibus: Laudate Dominum, filiolæ meæ, quia tale beneficium hodie Chriftus mihi eſt dignatus tribuere, quod cælum & terra non ſufficit compenſare. Ipſum, inquit, hodie recepi Altiffimum, & ejus Vicarium videre commerui. Circumſtant matris lectum filiæ quamcitiuſ orphanandæ: quarum animas acerbi doloris gladius pertranſibat. Non ſomnus eas revocat, non fames ipſas divellit: ſed lectulorum oblitæ & menſæ, nocte ac die ſolum plangere delectabat. Inter quas Agnes virgo devota, lachrymarum inebriata ſaluſugine, ſororem efflagitat, ne, ſe relicta, diſcedat. Cui Clara reſpondit: Placet Deo, ſoror chariffima, quod diſcedam: ſed tu flere deſiſte, quoniam poſt me ad Dominum feſtinè pervenies; & magnam, inquit, conſolationem tibi faciet Dominus, priuſquam moriaris.

post septemdecim dies sine cibo tranſactos,

D

50 Videtur tandem in extremis plurimis laborare diebus, quibus fides gentium & devotio populorum excreſcit: Cardinalium quoque & prælatorum viſitatione frequenti, ut verè ſancta, quotidie honoratur. Quod verò eſt auditu mirabile,

cum decem & ſeptem diebus nullum cibum fumere poſſet, tanta eſt à Domino fortitudine vigorata, ut omnes ad ſe venientes, in Chrifti ſervitio confortaret. Nam cum benignus, frater Reinaldus e in tantarum infirmitatum longo martyrio eam ad patientiam hortaretur, liberrima ei voce reſpondit: Poſtquam Domini mei Jeſu Chrifti gratiam per illum ſervum ſuum Franciſcum agnovi, nulla pœna moleſta, nulla poenitentia gravis, nulla mihi, frater chariffime, infirmitas dura fuit.

51 Domino autem propitiuſ agente, & jam quaſi ad januam ſtante, vult ſibi ſacerdotes & ſpirituales Fratres aſſiſtere, paſſionem Domini & ſancta verba recitare. Inter quos dum apparet frater Juniperus d, egregiuſ Domini jaculator, quia calida sæpè verba de Domino eruſtabat, nova hilaritate perſuſa quærit, ſi aliquid novi de Domino haberet ad manum. Qui aperiens os ſuum, de fornace fervidi cordis flammantes verborum ſcintillas emittit, atque in ejus parabolis virgo Dei magnum ſolatium ſumit. Lachrymantes tandem ſe vertit ad filias, quibus paupertatem recommendans, beneficia divina laudando commemorat. Benedicit devotos devotaſque ſuas, & omnibus dominabus monaſteriorum pauperum, tam præſentibus, quam futuris, largam benedictionis gratiam imprecatuſ. Cætera ſine fletu quis reſerat? Adſtant illi duo B. Franciſci ſocii benedicti, quorum unus Angelus e mœrens ipſe, conſolatur mœrentes: alter Leo f, recedentis lectulum ofculatur. Plangunt filiæ deſtitutæ piæ matris reſeſſu, & quam viſuræ non eſſent, proſequuntur cum lachrymis recedentem. Dolent amariffimè, rotum earum ſolatium cum illa migrare, ſeque in valle lachrymarum relictas, non jam à ſua magiſtra ulteriuſ conſolandas. Vix à dilaceratione corporum ſolus pudor continet manum, & doloris ignem illud efficit acriorem, quod exteriori planctu non finitur vaporare. Imperat clauſtralis cenſura ſilentium, extorquet viſ doloris gemitum & ſingultum. Tument lachrymis facies, & novas adhuc aquas mœrebundi cordis impetuſ ſubminiſtrat.

52 Ad ſe autem converſa Virgo ſanctiffima, ſua animam ſilenter alloquitur: Vade ſecura, quia bonum habes conductum itineris. Vade, quoniam, qui te creavit, ſanctificavit: & cuſtodiens te ſemper, velut mater filium, tenero amore dilexit. Tu, inquit, Domine, benedictuſ ſis, qui me creaviſti. Quam cum quædam ex Sororibus interrogaret, cui loqueretur, illa reſpondit: Ego loquor animæ meæ benedictæ. Nec ille glorioſuſ conductuſ longè diſtabat. Nam ad quamdam filiam ſe convertens, Vides tû, inquit, ô filia, Regem gloriæ, quem ego video? Super aliam quoque facta eſt manus Domini, & corporalibus oculis felicem inter lacrymas excipit viſum. Jaculo quidem profundi doloris perfoſſa, verſuſ portam domûſ etiam dirigit lumen oculorum: &, ecce, in veſtibus albis turba ingreditur virginum, quæ omnes aurea ſerta ſuis capitibus deſerebant. Graditur inter eaſ una præclarior cæteris, ex cujuſ corona, quæ in ſummo, fenestrati thuribili ſpeciem prætendebat, tantuſ ſplendor irradiat, ut noctem ipſam in diei lucem intra domum convertat. Proccedit ad lectulum, ubi Sponſa Filii decubat, & amantiffimè ſe ſuper eam inclinans, amplexum dulciſſimum præſtat. Proferitur à virginibus miræ pulchritudinis pallium, ac certatim deſervientibus cunctis, & Claræ corpus tegitur, & thalamuſ adornatur. In craſtino igitur beati Laurentii g, Matris egreditur anima illa ſanctiffima, præmio laureanda; temploque carniſ ſoluto, ſpirituſ feliciter

inter lacrymas ſubditarum ſuarum,

d

E

e
f

magna cum fiducia ad Dominum migrat.

F

g

A cter migravit ad astra. Benedictus hic exitus de valle miseræ, qui introitus ei beatæ factus est vitæ. Jam pro tenui viatico mensâ lætatur civium supernorum; jam pro vilitate cinerum, regno beata cælico, æternæ stolæ gloriæ decoratur.

A N N O T A T A.

a Hic Raynaldus vel Reginaldus antea episcopus Ostiensis, postea ad summum Pontificatum sub nomine Alexandri IV erectus est, ut Odoricus Raynaldus in Annalibus ecclesiasticis ad annum Christi 1254 num. 1 tradit.

b Curialis apud scriptores mediæ ætatis indicat hominem benignum, comem vel affabilem, teste Cangio in recuso Glossario, in qua significatione hic accipi videtur.

c Nescio, an is fuerit Reinaldus vel Raynaldus Reatinus, quem Arturus à Monasterio in Martyrologio suo Franciscano ad diem 27 Februarii beatum appellat, & quem Majores nostri eadem die inter Prætermittos collocarunt: nam Arturus in notis ad dictam diem varios hujus vicini nominis Minoritas recenset, quos etiam titulo beatorum exornat.

d Is verosimiliter est inclitus ille S. Francisci socius, de quo consule Annales Minorum, & Benignum Fremaut, qui die 4 Januarii gesta ejus collegit.

e Hic est Angelus Reatinus, cognomento Tancredus, cujus miram conversionem Waddingus in Annalibus Minorum ad annum Christi 1210 num. 3 narrat. Hunc Majores nostri ad diem 13 Februarii inter Prætermittos posuerunt, etiamsi Arturus eadem die in suo Martyrologio Franciscano illum beatum appellet.

f De hoc Fratre Leone, socio S. Francisci, consule laudatum Arturum in Martyrologio Franciscano ad diem 15 Novembris, ubi etiam hunc more suo beatum nominat. Scire cupimus, an immemorabilem aut legitimum cultum habeat.

g Ex his verbis patet, S. Claram die xi Augusti obiisse, quantumvis cum Martyrologio Romano illam die xii ejusdem mensis retulerimus.

C A P U T VII.

C Honorifica ipsius exsequia, miracula post mortem, & solennis canonizatio.

Celebratis honorificè exsequiis,

Rumor incontinenti de transitu virginis totum stupendo auditu concutit populum civitatis. Confluunt viri, confluunt mulieres ad locum, atque in tanta multitudine gentes inundant, ut sola videatur civitas remanere. Omnes sanctam, omnes charam proclamant, & inter laudum verba nonnulli fletibus manant. Accurrit Potestas cum caterva militum & multitudine armatorum, feroque illo ac tota nocte custodias adhibent diligentes, ne fortè de pretioso thesauro, qui jacebat in medio, pati contingeret detrimentum, Compovetur die sequenti curia tota: Christi Vicarius cum Cardinalibus accedit ad locum, totaque civitas versus S. Damianum dirigit gressus. Ventum erat ad celebrandum divina, cum fratribus incipientibus officium mortuorum, repente dominus Papa officium de Virginibus, non de mortuis, fieri debere proloquitur: ut prius eam

canonizare videretur, quàm corpus traditum esset sepulturæ. Respondente autem viro eminentissimo domino Ostiensi *a*, morosius agendum, Missa de mortuis celebratur. Confidente postmodum summo Pontifice *b*, Cardinalium quoque & prælatorum cœtu, Ostiensis Episcopus, de vanitate vanitatum sumpta dicendi materia, vanitatis egregiam contemptricem nobili sermone commendat.

54 Circumdant ilico sanctum funus devota dignatione presbyteri Cardinales, & circa Virginis corpus solita officia complent. Tandem quia nec tutum censent, nec dignum, ut tam pretiosum pignus tam longè distet à civibus, levatur cum hymnis & laudibus, cum tubarum clangore ac jubilatione solenni & ad S. Gregorium * honorificè deportatur: nam & hic locus ille est, ubi S. Patris Francisci corpus primò conditum fuerat; ut qui viam vitæ viventi paraverat, etiam morienti locum quodam præfugio præpararet. Factus est proinde concursus populorum multorum ad tumulum Virginis, laudantium Deum atque dicentium: Verè sancta, verè gloriosa regnat cum angelis, quæ tantum honorem ab hominibus sumit in terris. Intercede pro nobis ad Christum primiceria pauperum dominarum, quæ innumeros ad pœnitentiam, innumeros conduxisti ad vitam. Paucis interjectis diebus, Agnes ad Agni nuptias evocata, forem Claram ad æternas delicias subsecuta est: ubi ambæ Sion filiæ, natura, gratia & regno germanæ, Deo jubulant sine fine. Et verè consolationem illam, quam Clara repromisit Agneti, antequam migraret, accepit. Nam sicut sorore prævia, de mundo ad Crucem transierat: sic dum Clara signis & miraculis rutilaret, Agnes post ipsam de luce finibili maturè volavit ad Deum c. Præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre & Spiritu sancto vivit & regnat in secula seculorum. Amen.

55 Illa sunt Sanctorum signa mirifica, illa miraculorum testimonia veneranda, quæ in morum sanctitate & operum perfectione consistunt. Johannes quidem signum fecit nullum, non tamen sunt vel erunt Johanne, qui signa faciunt, sanctiores. Ideoque sufficeret sanctæ virgini Claræ ad testimonium sanctitatis perfectissimæ suæ vitæ præconium, nisi interdum aliud exposceret partim tepor, partim devotio populorum. Clara itaque dum viveret, meritis, & jam in abyssum absorpta perpetuæ claritatis, nihilominus adhuc miraculorum luce per mundi cardines mirificè declaratur. Cogit sincera atque jurata veritas multa conferbere: cogit multitudo quamplura transire d.

56 [Puer quidam, nomine Jacobinus de Perusio, non tam infirmus, quàm dæmonio pessimo videbatur obsessus. Nunc enim in ignem sese desperatè projiciens, nunc in terra collidens, usque ad dentium fractionem, lapides mordens, laniabat miserimè caput suum, & corpus sanguine cruentabat. Ore distorto linguam foris projiciens, membrorum machinam tam facilè glomerabat, ut sæpè crus suam poneret super collum. Singulis diebus per duas vices puerum ipsum prædicta vexabat insania: nec illi duæ personæ oblitere poterant, quin propria exueret vestimenta. Peritorum medicorum juvamen requiritur: sed nullus qui sciat consulere, invenitur. Pater ejus, Guidolotas nomine, postquam infortunii tanti remedium apud homines nullum invenit, ad S. Claræ merita se convertit. O virgo, inquit, sanctissima, ô mundo venerabilis Clara, tibi miserum natum devoveo, à te sanitatem ejus tota supplicatione

AUCTORE

COÆVO,

*a**b*

sancti Vir-

go cum ma-

gro populi

concursum se-

pelitur,

* Ms. Conf.

Georgium

E

c

Et variis

claret mira-

culis:

F

d

nam præter

energume-

nos,

AUCTORE
COEVO.

plicatione depono. Festinat ad sepulcrum ejus fide plenus, & allatum puerum super tumbam virginis ponens, protinus opem, dum poscit, acquirit. Statim enim puer ab illa infirmitate liber efficitur; & jam ulterius nulla consimili læsione vexatur.

ab obsessio-
ne dæmonis li-
beratos,

57 Alexandria de Fracto Perusinae diocesis, dæmonio nequissimo vexabatur. Quam dæmonium in suam redegerat potestatem, ut faceret per excellentem rupem, quæ in crepidine fluminis eminebat, sicut aviculam volitare: per tenuissimum quoque arboris ramum, fluvio Tyberis impendentem, faciebat descendere, atque eam ibidem quasi ludo vacare: suorum quoque merito peccatorum, cum latus sinistrum penitus amisisset, & manum contractam * haberet, medicinis sæpè tentatis nihil proficiebat: venit ad tumbam gloriosæ virginis Claræ corde compuncta, ejusque meritis invocatis, contra suum illud triplex periculum unius remedii salutarem sumit effectum. Contracta quidem manus extenditur, latus sanitati redditur, possessa à dæmonio liberatur. Altera mulier ejusdem loci, à dæmonio & multis doloribus, eodem tempore ante sepulcrum Sanctæ, munus liberationis accepit.

* Ms. Bod.
contractam

B

aliosque æ-
gros sanatos,

58 Puerum quemdam Francigenam e, qui curiam sequebatur, furie morbus invaserat qui ipsi & loquelæ abstulerat usum, & corpus monstruosè fecerat inquietum. Detineri ab aliquo minimè poterat, sed potius intra manus detinere volentium horribiliter se frangebatur. Ligatur funibus lectulo mortuorum, & à compatriotis ad ecclesiam S. Claræ defertur invitatus, ante sepulcrum ejus deponitur, & statim pro fide offerentium peroptime liberatur.

Valentinus de Spello, caduci morbi ruinæ intantum erat obnoxius, quod sex per diem vicibus indifferenter ubilibet corruerat. Cruris etiam contractione plagatus, liber ambulare non poterat. Ducitur a fello vectus ad S. Claræ sepulcrum; ubi duobus diebus & tribus noctibus jacet: die tertio, nullo tangente, crus ejus fragore magno personuit, & ab utraque infirmitate sanatus ilico fuit.

mirabiliter
usum oculo-
rum restituit
cæco,

C

* Ms. Bod.
Varnii

59 Jacobellus dictus filius Spoletinae, duodecim annorum cæcitate percussus, ducem itineris sequebatur, nec sine ductore quòquam poterat, nisi in præcipitium, ambulare. Nam & seniel à puero parumper dimissus, in præcipitium actus, brachii fracturam cum vulnere capitis reportavit. Hic cum juxta pontem Vernii * quadam nocte dormiret, apparuit ei domina quædam in somnis, dicens: Jacobelle, quare tu ad me non venis Assisium, ut libereris? Qui manè consurgens, duobus aliis cæcis tremebundus recitat visionem. Respondent illi: Dominam quamdam nuper audivimus in Assisii civitate migrasse, cujus sepulcrum per sanitatum munera & per multa miracula manus Domini dicitur honorare. Quo audito, impiger factus concitè properat, & nocte hospitatus apud Spoletum, eandem cernit iterum visionem. Ocyus advolat, totum se præ amore luminis ad cursum præcingens.

qui inter
multos ægro-
tos ad tumu-
lam ejus ve-
nerat.

* Ms. Bod.
pateris Ja-
cobelle

60 Perveniens autem Assisium, tantas ante Virginis mausoleum gentium concurrentium reperit turbas, ut ipse intrare nullatenus posset ad tumbam. Supponit lapidem capiti suo, & cum fide magna, dolens tamen, quod introitum habere non posset, somnum capit præ foribus ejus. Et, ecce, tertio vox ad eum: Benefaciet tibi Dominus, Jacobe, si poteris * introire. Evigilans ergo, rogat cum lachrymis turbas, clamans & pre-

ces ingeminans, ut ei propter divinam pietatem D
viam præstare dignentur. Datâ sibi viâ, calceamenta projicit, vestes exuit, collum corrigia cingit, & sic humiliter sepulcrum contingens, lectum somnum incurrit. Surge, inquit ei beata Clara, surge, quia liberatus es. Extemplò surgens, omni cæcitate discussa, omni oculorum caligine relegata, dum clarè per Claram videt, luminis claritatem Deum laudando clarificat, & pro tanti mirificentia operis ad benedicendum Deum omnes gentes invitat.

61 Perusinus quidam, vocatus Bonus Johannes *, cum suis civibus contra Fulginates perre-
xerat. Cumque hinc inde concertatio incepisset, gravis ictus lapidis ejus manum dura quassatione perfregit. Expendit in medicos pecuniam multam sanitatis amore; sed nullo potest medicinali suffragio in tantum juvari, quin ipsam manum portet inutilem, & ad omne opus penitus impotentem. Dolens itaque illius quasi non suæ dextræ pondus ferre, usi carere, optat sibi pluries esse truncatam. Audiens verò, quæ per famulam suam Claram Dominus dignabatur ostendere, votum vovens, ad sepulcrum Virginis properat, affert ceream imaginem manûs, & super tumbam S. Claræ incumbit. Statim, priusquam ecclesiam exeat, manus ejus perfectè restituta est sanitati.

Insuper sa-
nat manum
fractam,
* Ms. Bod.
addit
Martini

E

62 Petronus quidam de castro Bitone *, trium annorum infirmitate consumptus, totus fere diutini languoris tabe desiccatus apparuit. Cujus violentiæ morbi adeo contractus erat in cruribus, ut curvus semper & ad terram reflexus, vix cum baculo pergere posset. Explorat pater pueri multorum solertiam medicorum, illorum præcipuè, qui fractis ossibus medendi peritiam habebant. Paratus erat omnia bona sua expendere pro recuperanda pueri sanitate. Cumque responderetur ab omnibus, nullius artis ope illi morbo posse succurri, ad novæ Sanctæ suffragia, cujus audiebat magnalia, se convertit. Portatur puer ad locum, ubi pretiosa virginis spolia requiescunt, & non diu ante sepulcrum jacens, perfectæ sanitatis gratiam sumit. Confestim namque rectus & sanus exurgit, ambulans & exiliens, & laudans Deum, & ad S. Claræ laudes populum confluentem invitat.

puerum cur-
vum,
* Ms. Bod.
Bitoniæ

63 Erat puer decem annorum in villa S. Quirici Assisinas diocesis, claudus ex utero matris suæ, tibias habebat exiles, pedes in transversum jactabat, & tortuosè deambulans, vix poterat surgere, cum cadebat. Mater ejus beato Francisco pluries eum devoverat, nec ullius meliorationis opem acceperat. Audiens verò beatam Claram novis coruscare miraculis, ad sepulcrum ejus puerum deportavit. Post aliquot dies sanatis ossibus tibiæ, ad rectitudinem sunt membra reducta, & quod S. Franciscus multis precibus exoratus non tribuit, sua discipula Clara virtute divina concessit.

claudam ex
utero ma-
tris,
E

64 Civis Eugubinus, nomine Jacobus de Franco, puerum quinquennem habens, qui debilibus pedibus numquam ambulaverat, nec poterat ambulare, tamquam ostentum suæ domûs, & opprobrium suæ carnis deplorabat. Cubitabat in solo, reptabat in cinere, volvens se quandoque ad scamnum *, nec potens erigere: cui natura gra-
diendi desiderium dederat, negaverat facultatem. Vovent puerum parentes ejus meritis S. Claræ, atque, ut ipsorum verbo dicatur, volunt esse hominem sanctæ Claræ, si per eam sanitatem fuerit consecutus. Protinus voto emissio, Virgo Christi suum hominem sanans, liberæ ambulationis officium

aliosque
contractos,

* Ms. Bod.
bancum

A cium in oblato sibi puero reparavit. Ilico parentes ad Virginis tumultum cum puero properantes, eum subsilientem & gaudentem Domino obtulerunt.

*vel paraly-
ticos*

65 Mulier quædam de castro Menanii, Pleria nomine, diu contractionem renum perpessa, non nisi baculo sustentata poterat ambulare. Adminiculo tamen baculi non curvum erigebat corpus, sed nutantes utcumque trahebat gressus. Deferrî se fecit quodam die Veneris ad tumultum S. Claræ; ubi preces ad eam devotissimè fundens, celeriter obtinuit, quod fideliter postulavit. Sequenti namque sabbato, integra sanitate obtenta, propriis pedibus est reversa, quæ fuerat per alios adducta.

*ac aliis
morbis affli-
ctos,*
f

66 Tumores gutturis, quos vulgari sermone scrofulas f vocant, puella quædam Perusina cum dolore multo diu portaverat. Viginti quidem glandulæ numerabantur in gutture, ut ipsum puellæ guttur satis capite crassius videretur. Duxit eam sæpè mater ejus ad memoriam virginis Claræ, ubi ipsius sanctæ beneficium devotissimè implorabant. Cumque tota quadam nocte ante sepulcrum puella jaceret, prorumpente sudore, strumæ illæ mollificari cœperunt, atque de suo loco paululum commoveri. Processu verò temporis, per S. Claræ merita sic evanuerunt, ut nulla penitus vestigia remanerent.

*qui paraci-
nium sanctæ
imploraverant,*

** Ms. Corf.
stultizabat*

67 Consimile malum una de fororibus, Andrea nomine, dum adhuc in carne virgo Clara maneret, portabat in gutture suo. Mirum certè, quòd in medio lapidum ignitorum anima tam frigida latitabat, & inter prudentes virgines desipiebat * imprudens. Hæc siquidem nocte quadam guttur suum usque ad præfocationem constrinxit, ut globum illum per buccam projiceret, volens de seipsa divinam supergredi voluntatem. Sed hoc incontinenti per spiritum Clara cognovit. Curre, inquit uni, curre velociter in inferiorem domum, & ovum calefactum forori Andree de Ferraria forbendum præbe, simulque cum illa ad me ascende. Properans illa, reperit dictam Andream loquela privatam, propriæ manus injectione suffocationi propinquam. Relevat eam, ut potest, & secum ducit ad matrem; cui & dixit famula Dei: Misera, cogitationes tuas Domino confitere, quas & ego bene cognovi. Ecce quod sanare voluisti, sanabit Dominus Jesus Christus. Sed vitam muta in melius, quoniam de infirmitate alia, quam patieris, non confurges. Ad cujus verbum spiritum compunctionis accepit, & vitam satis egregiè mutavit in melius. Post modicum ergo sanata de scrofulis, de alia infirmitate migravit.

*quodam
è faucibus
luporum*

** Ms. Bod.
deplangebat*

68 Crudelium luporum feralitas sæva contractionem vexare solebat: qui in ipsos homines irridentes, humanis sæpè carnibus pascebantur. Mulier ergo quædam, nomine Bona, de monte Galliano Assisinas diœcesis, duos filios habens, unius, quem lupi rapuerant, vix planctum compleverat *, cum ecce ad secundum consimili ferocitate festinant. Stante namque matre in domo, & aliquid rei familiaris agente, puero deambulanti exterius lupus dentes infigit, ac per cervicem mordens, cum tali præda ad sylvam quantocius tendit. Audientes autem pueri stridores homines, qui erant in vineis, ad matrem clamant, dicentes: Vide, si filium tuum habes: quoniam ploratus inductos paulo antè perferimus. Cognoscens mater filium à lupo directum, clamores in excelsum levat, & ululatus aërem complens, virginem Claram invocat, dicens: Sancta & gloriosa virgo Clara, redde mihi miserum filium meum.

Redde, ait, redde infelici matri natellum. Quod si non feceris, me ipsam aquis necabo. Currentes itaque vicini post lupum, reperiunt infantulum à lupo in sylva dimissum, & canem juxta puerum ejus vulnera delingentem. Cervici primos injece- rat morsus bestia fera: dehinc ut prædam levius ferret, ipsius pueri renibus suas impleverat fauces, & utrobique non levis contactus signa reliquerat. Voti compos effecta mulier, cum suis vicinis ad suam properat adjutricem, & pueri varias plagas omnibus videre volentibus monstrans, Deo & S. Claræ gratias copiosas exsolvit.

AUCTOR
COÆVO.

69 Puella quædam de castro Cannarti *, clârâ die in agro sedebat: in cujus sinu mulier altera reclinaverat caput. Et ecce lupus hominum rapax, furtivos ad prædam concitat gressus. Quem tamen puella vidit: sed quia canem credidit, non expavit. Cumque infantula cœpto intenderet scrutinio capillorum, efferatur in illam bestia truculenta, ejusque vultum suo vasto hiatu concludens, prædam portabat ad sylvam. Surgit protinus mulier stupefacta, & S. Claræ memor, clamores suscitavit, dicens: Succurre sancta Clara, succurre; tibi in hac hora puellam istam commendo. Ipsa denique, mirabile dictu, quæ lupi dentibus portabatur, contra lupum invehitur, dicens: Portabis me tu latro ulterius, tantæ Virgini commendatam? Qua invectione confusus, puellam statim in terram molliter posuit, & quasi latro deprehensus, festinè discessit.]

*prodigi-
eripit;
* Ms. Bod.
Cannarii*

B

70 Residente autem in sede beati Petri clementissimo Principe domino Alexandro IV g, viro totius sanctitatis amico, qui & Religiosorum tutela, & Religionum firma columna erat, cum horum mirabilium relatio curreret, & de die in diem fama virtutum Virginis latius resonaret, canonizationem tantæ Virginis ipse jam mundus cum desiderio expectabat. Dicitur itaque Pontifex, tantorum turbâ signorum quasi re insolita * excitatus, de canonizatione ejus unâ cum Cardinalibus cœpit habere tractatum. Committuntur personis solennibus & discretis examinanda miracula, vitæ quoque magnalia discutienda traduntur. Invenitur Clara, dum viveret, omnium virtutum exercitio clarissima; invenitur post transitum veris & probatis miraculis admiranda. Die enim ad hoc statuta, cum cœtus Cardinalium convenisset, Archiepiscoporum & Episcoporum conventus adesset, Cleri concio ac Religiosorum, sapientum quoque & potentum plurima multitudo assisteret, summo Pontifice illud salubre negotium in medium proponente, ac Prælatorum judicium sciscitante, universi prompto favore propensus annuentes, Claram dicunt clarificandam in terris, quam Deus clarificavit in excelsis.

*ac propter
hæc crebra
miracula*

g

** Ms. Bod.
in rem in-
solitam*

f

71 Instante verò die migrationis ejus ad Dominum, duobus annis ab ipsius transitu revolutis, Prælatorum & totius Cleri multitudine convocata, sermone quoque præmissò, felix Alexander, cui hæc à Domino fuerat gratia reservata, cum celebritate permaxima Sanctorum catalogo Claram reverenter adscripsit, festumque ejus solenniter in tota Ecclesia celebrandum instituit, atque ipse prius cum tota Curia solennissimè celebravit. Acta sunt autem hæc apud Anagninam in ecclesia majori, anno Dominicæ Incarnationis millesimo ducentesimo quinquagesimo quinto * h, Pontificatus Domini Alexandri anno primo: ad laudem Domini nostri Jesu Christi, qui cum Patre & Spiritu sancto vivit & regnat in secula seculorum. Amen.

*solemniter
catalogo
Sanctorum
adscribitur.*

** Ms. Bod.
sexto
b*

a Is est idem Raynaldus vel Reginaldus supra laudatus, & postmodum sub nomine Alexandri IV ad cathedram S. Petri evectus, de quo Odo-ricus Raynaldus in Annalibus ecclesiasticis anno Christi 1253 num. 14 eandem rem ex hoc biogra-
pho narrat.

b Hic in Ms. codicem nostrum manifestus error irrepfit, quem correxi: nam post vocem pontifice additur Alexandro, pro quo certè legendus est Innocentius, cum Alexander IV tantum mense Decembri anni 1254 ad summum Pontificatum evectus fuerit, & exsequia illa ante istud tempus celebrata fuerint.

c Hac Agnes nonaginta septem diebus post obitu-
m sancta sororis sue Clara obiit, scilicet die

16 Novembris, quo gesta ejus in Opere nostro di-
scuti poterunt, cum immemorabilem cultum ha-
bere videatur.

d Hic in Ms. codice nostro translitur ad cano-
nizationem, & sequentia miracula omittuntur,
qua tamen in Passionali Bodecensi, Codice Ms. Cor-
sendoncano & apud Surium leguntur, & qua
propterea uncis inclusi, ut in Commentario pro-
miseram.

e Francigena, id est, natione Gallus.

f Vox Italica scrofola, Latine strumam signi-
ficat.

g Hic ad apicem Pontificia dignitatis evectus
est exeunte anno Christi 1254, ut jam monuimus.

h Etsi Passionale Bodecense notet, id factum
esse anno Christi 1256, tamen videtur legendus
annus 1255, qui ex anno primo Alexandri IV,
& aliunde confirmatur.

INDEX HISTORICUS IN TOMUM II AUGUSTI.

A

† A Dalbero episcopus Herbipolen- sis 368 c	Clarum virginum adscripsit 739 c, 749. Fuit rigidus in examinandis Sanctorum gestis 751 d e f
Adam presul Morinorum 88 d, 89 b c	Alexander VII Papa 170 e
Adelfius episcopus Metensis 536 e	Alexius abbas Bergis' S. Winnoci in Flandria 89 a b
† Adelpus abbas Habendensis 545 c	Alfonfus II, cognomento Castus, Asturiarum rex 151 e
† Ado asserit, S. Laurentium martyrem natione Hispanum fuisse 507 d	Alfonfus III rex Asturiarum 165 c
Æthetius antistes Metensis 536 c	Alfonfus X rex Castella ac Legionis 165 e
Ægidius presul Remensis 673 b f	Alfonfus archiepiscopus Cesar augustanus 148 e
Ætherius antistes Lugdunensis 547 c d e, 548 c	Allatius (Leo) Operi suo de consensu Occiden- talis & Orientalis ecclesia inseruit antiquum Kalendarium Romanum 328 a
Aginus episcopus Bergomensis 540 a	Almannus Altiavillarensis monachus scripsit Acta S. Memmii 6 e f
B. Agnes Bohemica ex Ordine S. Clara 743 b c	† Alpinus episcopus Catalaunensis 5 d e
Agripius episcopus Vivariensis 105 e	Alva Astorga (Petrus de) scripsit Bibliothecam virginalem 567 b
Aguas (Joannes de) scriptor Hispanus 507 e	Amabilis episcopus Catalaunensis 5 d
Aioffa (Silvester) Capuanus nobis subministra- vit quedam monumenta de S. Paride Teanen- si 73 f	Amadeus scriptor ex Ordine Cisterciensis perperam confusus cum Amadeo Franciscano 567 b c
Alamannus (Joannes) testis oculatus Aflorum B. Amadei Franciscani 567 d	Amandus vel Amandinus episcopus Catalaunensis 5 e
Alanus Britannus Generalis PP. Carmelitarum 123 e f	† Amafius episcopus Teanensis 74 e
Alaricus Visigothorum rex 23 b	† Amatus abbas Habendensis 545 c
Albericus antistes Remensis 153 d	† Amulwinus abbas Laubiensis 111 b
† Albericus episcopus Ultrajectensis 4	Anastafius vaser & impius imperator 157
Alcuinus (Flaccus) dicitur Acta & miracula S. Oswaldi regis metricè scripsisse 86 b c, 87 b	Andreantonellus (Sebastianus) scripsit Histori- am sacram & profanam civitatis Afulanae 16 b, 22 e
Aldobrandinus (Petrus) S. R. E. Cardinalis 272 e	Andrés (Joannes Franciscus) scripsit de SS. Ju- sto & Pastore martyribus Complutensibus 144 c
Alecco (Octavius) dicitur habere paratum O- pus, quo reliquias SS. Firmi & Rustici Vero- nensibus vindicet 418 e	Angelberga vel Engilberga uxor Ludovici II im- peratoris 126 b c
Alexander episcopus Hierosolymitanus 346 a d	Anglure de Bourlemont (Carolus Franciscus d') episcopus Castrensis 170 d
Alexander II Papa litteras dedit ad B. Altman- num 362 b. Quo anno obierit 362 f	† Anno
Alexander IV Pontifex S. Claram catalogo san-	

AD TOMUM II AUGUSTI.

- † Anno vel Hanno *praesul Veronensis* 422 d, 423 c
- † Anno *archiepiscopus Coloniensis* 40 c
- Anselmus *praesul Havelburgensis* 355 d
- Anselmus *episcopus Lucensis* 356 b
- Anso *abbas Lanbientis* 115 f
- † Antoninus *praesul Florentinus recenset aliqua gesta S. Clara* 741 c e
- † Antonius *Minorita à commoratione Patavienfi cognomen accepit* 200 b
- † Apollonius *praesul Beneventanus* 723 e
- Appianus (Paulus Antonius) S. J. bis edidit *Vitam S. Emygdii* 16 b, 22 a e
- Aptis (Hieronymus de) *vir venerabilis ex Ordine Predicatorum* 484 a
- Ardulphus *episcopus Vvvariensis* 105 e
- Aredius *abbas Lemovicensis* 549 e f
- Arigius *Vapincensis episcopus* 544
- † Arigius *episcopus Nivernensis* 550 a d
- Aringhus (Paulus) *scripsit de Roma subterranea* 327 c, 625 e
- Arnaldus *abbas in cœnobio Patavino S. Justinae* 206 e f
- Arnulphus *episcopus Metensis* 536 e
- Artemia *perperam dicitur fuisse filia Diocletiani imperatoris* 331
- † Artemia *fuit filia S. Gallicani martyris* 331 f
- Assemanus (Joseph Simonius) *edidit Bibliothecam Orientalem* 134 d
- Asturius *praesul Toletanus* 143 c, 145 e
- Attila *casus in campis Catalaunicis* 5 d
- Auctor *episcopus Motensis* 536 e
- Audethus (Nicolaus) *Generalis Carmelitarum* 218 e, 220 b
- † Austregifilus *archiepiscopus Bituricensis* 550 d
- Auxonius *episcopus Albensis cathedram Vivarium transtulit* 105 c d
- Aventinus (Joannes) *scripsit Annales Boiorum* 48 a
- † Avitus *praesul Viennensis in Gallia* 104 f
- Aynsa (Franciscus Didacus de) *egit de Antiquitatibus Oscanis* 145 f, 487 c
- B**
- † **B** Abylas *episcopus Antiochenus* 346 a d
- Baduradus *episcopus Paderbornensis* 449 e, 452 a e
- Bailletus (Adrianus) *scriptor Gallus corrigitur* 626 b c
- Baldericus *praesul Noviomensis & Tornacensis* 670 b
- Baldericus vel Baldricus *episcopus Ultrajectenfi* 3
- Balgerus *monachus reliquias S. Oswaldi regis ex Anglia in Flandriam transtulit* 88 c d e
- Ballester (Joannes Baptista) *scriptor Hispanus* 507 d e
- Baluzius (Stephanus) *ex testimonio Lactantii impugnat Acta S. Susannae virginis* 629 b c d
- Bandurius (Anselmus) *non ita pridem edidit Numismata imperatorum* 630 f
- Barbarus (Vincentius) *edidit Acta S. Alberti Carmelita* 219 f. *Qualis hic scriptor fuerit* 220 e f
- Barberinus (Antonius) S. R. E. Cardinalis 273 c
- Bardaxi (Berengarius à) *episcopus Oscensis* 501 c
- Baronius (Casar) S. R. E. Cardinalis *defendit Acta S. Susannae virginis* 627 e f, 628
- Barralis (Vincentius) *scripsit historiam monasterii Lerinensis* 733 b
- † Bathildis *regina Franciae fundavit nobilissimum parthenonem* 675 b
- B. Beatrix *Atefina suafione B. Jordani Forzatei monasticam vitam amplexa fuisse dicitur* 206 d
- † Beda *meminit de miraculis S. Oswaldi regis ac martyris* 86 c. *Ea tamen à Centuriatoribus Magdeburgensibus impiè exploduntur* 86 e
- Beleth (Joannes) *quo tempore vixerit* 509 b c
- Bellarminus (Robertus) S. R. E. Cardinalis 272 c
- Bembus (Petrus) S. R. E. Cardinalis 480 a
- Bene (Camillus del) *scripsit de SS. Firmo & Rustico Martyribus* 418 c
- Benzi (Bernardinus) *scripsit Vitam S. Caietani Thienai* 281 c
- Berengarius *praesul Cameracensis à S. Gaugerico ob irreverentiam punitur* 691 f, 692
- Berengarius *episcopus Gerundensis in Hispania* 42 d, 45 c d
- Berganza (Franciscus de) *scriptor Hispanus* 162 c
- Berges (Alphonsus de) *archiepiscopus Mechliniensis* 668 d
- Bernardus II *episcopus Asculanus seculo undecimo ecclesiam cathedralem istius urbis instauravit* 16 e, 17 b
- Berno *abbas Gigniacensis* 648 a b, 650 a
- Bernwelfus vel Bernulfus *episcopus Herbipolensis* 451 d e
- Bertelius (Joannes) *abbas Epternacensis in Belgio* 90 c
- Bertoaldus *antistes Cameracensis* 664 f
- Bertholdus *patriarcha Aquileiensis* 209 b
- † Bertulphus *abbas Bobiensis* 544 b
- Bethunia (Joannes de) *antistes Cameracensis* 668 c
- Bigne (Margarinus de la) *edidit Bibliothecam Patrum* 736 c
- Bifaccionus (Maiolinus) *Italicè edidit Descriptionem universi orbis* 456 e
- Blancone (Joannes) *Galicè edidit Chronicon Fratrum Minorum* 457 e
- Bleda (Jacobus) *Dominicanus conscripsit Chronicon Maurorum* 164 a
- Bonfinius (Antonius) *scripsit historiam Asculanam* 22 e f, 23 a
- † Bonifacius IV *Pontifex Pantheon Christianis sacris primus dicavit* 21 a
- Bonifacius VIII *quando electus sit summus Pontifex* 215 e
- Bonifacius IX *Pontifex* 476 c, 477 b
- Boldettus (Marcus Antonius) *scripsit observationes ad cœmeteria Martyrum* 328 a
- Bonannius (Philippus) S. J. *edidit Catalogum variorum Ordinum* 743 d e, 744 a b
- † Bonaventura *non videtur scripsisse Vitam S. Clarae* 740 f, 741 a b
- Bongis (Robertus de) *episcopus Bergomensis* 539 e
- Bonolus *episcopus Metensis* 536 e
- Boonen (Jacobus) *archiepiscopus Mechliniensis* 127 a
- Borgia (Joannes) *episcopus Ferrariensis, & S. R. E. Cardinalis* 409 d
- Boronus (Ambrosius) *scripsit Acta S. Faustini vel Fausti martyris* 184 f, 185 d
- † Borromaeus (Carolus) *archiepiscopus Mediolanensis* 414 f, 417 e f, 418 a b c
- Bosca (Petrus Paulus) *edidit Martyrologium Mediolanense* 184 f, 185 b
- Bosius (Antonius) *sacras cryptas Romanas indagavit* 327 c e f
- Bosquetus (Franciscus) *Monspeliensis episcopus* 6 a
- Bosquierus (Philippus) *Minorita edidit Speculum* E e e e e

INDEX HISTORICUS

- lum S. Francisci, retenta primigenia phrasi* 454 e
- Bosius (Donatus) historicus Mediolanensis 186
 a. Meminit de veteri cultu B. Amadei Franciscani 563 e f
- Bosius (Arnoldus) scripsit Speculum Carmelitatum 223 a
- Bouchius (Honoratus) conscripsit historiam Provinciam 734 e
- Brembati (Pinamons Peregrinus) scriptor Dominicanus 415 d
- Breul (Jacobus du) scripsit Theatrum antiquitatum Parisiensium 13 d
- Briz Martinez (Joannes) abbas Pinnatensis in Hispania 504 d
- Brun (Joannes Baptista le) edidit Opera S. Paulini cum notis 192 c, 193 b
- Brun (Petrus le) non ita pridem edidit opus Liturgicum 134 f, 135 a
- Brunnerus (Andreas) S. J. conscripsit Annales Boiorum 354 b
- Bruschius (Gaspar) scriptor heterodoxus 358 c. Reprehenditur 361 b, 370 e
- Bucchius (Joannes) generalis Minister Ordinis Franciscani 753
- Bucelinus (Gabriel) collegit Menologium Benedictinum 200 c
- Bulbeau (Ludovicus) Gallicè conscripsit historiam monasticam Orientalem 161 f
- Buonamicus (Petrus) scripsit Vitam SS. Donati & Hilariani 189 c
- Burchardus seu Burgardus antistes Cameracensis 693 d
- † Burchardus episcopus Herbipolensis 450 a
- Bzovius (Abrahamus) scriptor ex Ordine Prædicatorum refellitur 563 & sequentibus.
- C
- C** Abades rex Persarum 162 a b
- Cælestis episcopus Metensis 536 e, 538 e
- † Cæfarius fuit filius S. Nonne 78 c
- † Cæfarius episcopus Arelatensis 658 c
- Cagna (Jacobus) conscripsit Summarium nobilitatis Patavina 203 f
- Caietanus (Thomas) Magister generalis Ordinis Prædicatorum, & postea S. R. E. Cardinalis 484 b
- Caietanus (Octavius) S. J. scripsit de Sanctis Sicilia 173 c, 711 a
- Calchus (Tristanus) conscripsit historiam Mediolanensem 185 f
- Callistus III Pontifex viva vocis oraculo S. Albertum Carmelitam in catalogum Sanctorum retulit 216 c
- Cambdenus (Guilielmus) heterodoxus non est ausus negare, dexteram S. Oswaldi regis & martyris incorruptam servari 86 f, 87 a
- Cameracensium aliquot præfulum series 692 e f
- Campi (Petrus Maria) scripsit Historiam ecclesie Placentina in Italia 126 b
- Capgravius (Joannes) scriptor Anglus 87 c
- Caracciolus (Antonius) scripsit Vitam S. Caietani Thienai 240 c, 280 cde, 282 c
- Carafa (Joannes Petrus) episcopus Theatinus 246 a b
- Caraffa (Hieronymus) S. J. duos inimicos miro modo reconciliat 25 de
- Carillo (Alfonso) archiepiscopus Toletanus 147 f, 148 e
- Carillo (Franciscus) scriptor Hispanus 507 e, 508 c
- Carinus imperator 623 b
- Carolus Calvus rex Francorum 8 c. Reliquias S. Cassiani Augustodunensis episcopi honorificè deponi curat 68 c
- Carolus à Basilica Petri episcopus Novariensis scripsit Vitam S. Caroli Borromæi 417 e
- Carolus Martellus rex Francia 737 c, 739 b f
- Carolus IV imperator 753 f
- Carolus V imperator 177 b
- Carpegna (Gaspar de) S. R. E. Cardinalis 497 e
- Carpentier (Joannes le) heterodoxus conscripsit Historiam Cameracensem 672 a
- Carvajalius (Bernardinus) S. R. E. Cardinalis exautoratus ac postea restitutus 566 e f
- Casali (Ubertinus de) scriptor Minorita 455 e
- Cassolus (Philippus) episcopus Castellanus 480 f
- Castaldus (Joannes Baptista) scripsit Vitam S. Caietani Thienai 272 a, 280 f, 281 a
- Castellinus (Lucas) scripsit de canonizatione Sanctorum 217 f
- Cavacius (Jacobus) eleganter conscripsit historiam cænobii Patavini S. Justina 204 b
- Centuriatores Magdeburgenses reprehenduntur 86 c, 93 e f, 752 b c d
- Cerdagne (Guiffredus de) archiepiscopus Narbonensis 152 b
- Chacon vel Ciaconius (Alfonso) scripsit libellum singularem de Martyribus Caradignensibus 162 c
- Chagnoaldus præsul Lugdunensis 547 b d
- Chalippe (Candidus) Minorita nuper Gallicè conscripsit Vitam S. Francisci 458 e
- Chery (Eustachius de) episcopus Nivernensis 607 f
- Chiffletius (Petrus Franciscus) S. J. multa nobis monumenta subministravit 181 f, 197 c
- Cholhochus abbas Gottwicensis 358 f, 359 a c
- † Chromatius episcopus Aquileia 184 e
- Ciampinus (Joannes) scripsit de veteribus monumentis Romanis 625 c
- Cimarellus (Bartholomæus) Italicè edidit Acta B. Amadei Franciscani 567 d, 568 a
- Claudius episcopus provincia Piceni, qui ab aliis præsul Asculanus creditur, concilio Ariminensi interfuit 17 a
- Clausse (Henricus) episcopus Catalaunensis 8 de
- Clemens V Pontifex 217 d
- Clemens VIII Pontifex edidit bullam pro cultu Martyrum Caradignensium 166
- Clemens X Pontifex 279 d
- Clemens episcopus Metensis 536 e, 538 e
- Cleselius (Melchior) S. R. E. Cardinalis 358 a
- Clodoveus primus rex Francorum 156 a b c, 161 b
- Clodoveus II rex Francorum 199 f
- Coggeshale (Radulfus) scriptor Anglus 89 f
- Coherez (Antonius) Minorita edidit Vitam S. Faustini vel Fausti martyris 184 f
- B. Coleta varia monialium cænobia pristino rigori restituit 744 b
- Coletus (Nicolaus) à Scipione Maffeo accepit eruditam epistolam, quam novæ editioni Italia sacra inseruit 415 f, 416 a b
- Columbus (Joannes) S. J. scripsit inter alia de episcopis Vivariensibus 103 f
- Columna (Hieronymus) S. R. E. Cardinalis 488 c
- Cono episcopus Prænestinus 200 a b
- Conradus II episcopus Constantiensis 92 f
- Conradus II rex Romanorum 106 a b
- Constantinus Magnus imperator dicitur ecclesiam cathedralem civitatis Asculana construxisse 16 b c. Ab

AD TOMUM II AUGUSTI.

b c. <i>Ab initio imperii sui favit Christianis</i>	74	Elifabetha <i>Eugenia gubernatrix Belgii</i>	499 c
b. <i>Scriptis litteras ad Saporem regem Persarum</i>	330 f	† Elphegus <i>archiepiscopus Cantuariensis</i>	290 f
Coppola (<i>Carolus</i>) <i>Generalis Theatinorum</i>	280 a	Embrico <i>episcopus Augustanus</i>	52 f, 53 b c
Coria (<i>Didacus de</i>) <i>scriptor ex Ordine Carmelitarum</i>	217 e, 224 f	Engilberga <i>vel Angelberga uxor Ludovici II imperatoris</i>	126 b c
Coustant (<i>Petrus</i>) <i>Benedictinus edere cepit epistolas Romanorum Pontificum</i>	134 b	Ennodius <i>episcopus Ticinensis</i>	157 a
Crantzius (<i>Albertus</i>) <i>corrigitur & sibi non constare ostenditur</i>	449 c	Enoch <i>patriarcha Hierosolymitanus</i>	698 f
Cratopolius (<i>Petrus</i>) <i>Minorita scripsit opusculum de Sanctis Germania</i>	340 f, 449 f	Erluinus <i>antistes Cameracensis</i>	668 a
Cremonensis (<i>Bonaventura</i>) <i>testis oculus A-</i>		† Erminus <i>abbas Laubiensis</i>	112 a b
<i>thorum B. Amadei Franciscani</i>	567 d	Ernestus <i>archidux Austria</i>	358 a
Crocus <i>dux Wandalorum</i>	105 c	Ethelwaldus <i>filius S. Oswaldi regis ac martyris</i>	85 b
Crugerius (<i>Georgius</i>) <i>S. J. scripsit de sacris reliquiis Bohemia &c.</i>	488 f, 489 a	Eucharius <i>praesul Trevirensis</i>	6 b
Crufius (<i>Martinus</i>) <i>scripsit Annales Suevia</i>	48 b	Eudoxia <i>uxor Valentini III imperatoris</i>	529 d
Cuck (<i>Albertus de</i>) <i>episcopus Leodiensis</i>	500 b	Eugenius IV <i>Pontifex Romanus</i>	164 a
Cunha (<i>Rodericus da</i>) <i>scripsit historiam diocesis Braccarensis</i>	626 c	Eugui (<i>Franciscus Navarrus de</i>) <i>episcopus O-</i>	501 c d
Cusanus (<i>Nicolaus</i>) <i>S. R. E. Cardinalis</i>	608 c	† Eulogius <i>martyr scripsit epistolam ad Wielifindum episcopum Pampilonensem</i>	148 c d
Cydonius (<i>Demetrius</i>) <i>opem S. Laurentii martyris expertus est in tempestate</i>	526 e f	Eumachius <i>episcopus Vivariensis</i>	105 e
† Cyprianus <i>episcopus Carthagenensis</i>	125 c	† Euprepus <i>episcopus Veronensis</i>	416 a c
		† Eustafius <i>abbas Luxoviensis</i>	545 d
		Everhardus <i>archiepiscopus Trevirensis</i>	177 d
		Ezelinus <i>famosus tyrannus in Italia & sequentibus.</i>	200 b, 201

D

D Agobertus II <i>rex Francorum</i>	6 c d, 7 a
Delfinus (<i>Joannes</i>) <i>S. R. E. Cardinalis</i>	272 c
Deodatus <i>praesul Belvacensis</i>	115 c
Desiderius <i>episcopus Autissiodorensis</i>	8 f
Desiderius <i>episcopus Catalaunensis</i>	5 d
Desiderius <i>praesul Viennensis in Gallia</i>	543 c
Detus. (<i>Joannes Baptista</i>) <i>S. R. E. Cardinalis</i>	273 d
Dimidrianus <i>episcopus Veronensis</i>	416 a
Diola (<i>Horatius</i>) <i>Italicè edidit Chronicon Fratrum Minorum</i>	457 e
Dionysius <i>praesul Parisiensis</i>	6 b
Dionysius <i>episcopus Corinthiorum</i>	346 b c
Dlugoflus <i>vel Longinus (Joannes) historicus Polonus</i>	751 f
Domitianus <i>episcopus Catalaunensis</i>	5 d
Domitianus <i>abbas Laubiensis</i>	116 d
Domnolus <i>antistes Cenomanensis</i>	489 b
Donatianus <i>episcopus Catalaunensis</i>	5 d
† Donatus <i>episcopus Euraensis 181 c e, 188 f, 189 a d</i>	
Dormer (<i>Jacobus Josephus</i>) <i>scriptor Hispanus</i>	507 c
Dorotheus <i>episcopus Thessalonicensis</i>	158 a
Drogo <i>monachus Winnoci-Bergensis scripsit Acta S. Oswaldi regis & martyris</i>	93 b c d
Duellius (<i>Edmundus</i>) <i>edidit Chronicon Dieffen-</i>	355 f

E

E Bo <i>archiepiscopus Rhemensis</i>	113 b
Ebroinus <i>episcopus Bituricensis</i>	2
Eckhardus (<i>Joannes Georgius</i>) <i>scripsit Commentarios de rebus Francia Orientalis & dioceseos Herbipolensis</i>	450 a
† Eduardus <i>rex Anglia</i>	88 f
Egbertus <i>episcopus Eboracensis</i>	3
Egemonius <i>episcopus Augustodunensis</i>	62 f, 63 b c
Egilbertus <i>episcopus Pataviensis</i>	361 e, 368 b
Egilwardus <i>episcopus Herbipolensis</i>	452 d
Egino <i>abbas S. Udalrici</i>	50 a, 700 & sequentibus.

F

F Abricius (<i>Georgius</i>) <i>scriptor heterodoxus</i>	506 c
Falbius (<i>Georgius</i>) <i>abbas Gottwicensis</i>	358 b e
Falco (<i>Josephus</i>) <i>Italicè conscripsit Chronicon Carmelitanum</i>	217 d, 223 e
Farinerius (<i>Guilielmus</i>) <i>S. R. E. Cardinalis</i>	753 b
Felix <i>episcopus Asculanus</i>	19 f
Felix <i>episcopus Metensis</i>	538 e
Ferdinandus <i>episcopus Paderbornensis</i>	448 f, 449 a b
Ferrarius (<i>Philippus</i>) <i>Martyrologus Italus corrigitur</i>	200 b
Ferreira (<i>Emmanuel</i>) <i>Lusitanicè edidit Legendarium Ordinis Carmeliticæ</i>	217 c
Ferreras (<i>Joannes</i>) <i>scripsit Synopsis historiae Hispanicae</i>	144 a b & seqq.
Ferrerius (<i>Vincentius</i>) <i>Canonicus Oriolensis Martyres Caradignenses Martyrologio Romano inseri curat</i>	164 c
Firminus <i>episcopus Vivariensis</i>	105 e
Flamma (<i>Gualvanus de la</i>) <i>scriptor ex Ordine Prædicatorum</i>	185 e
Flamma (<i>Paulinus</i>) <i>scriptor ex Ordine Cruciferorum</i>	477 b
Flodoardus <i>presbyter scripsit historiam ecclesie Rheimensis</i>	112 d
Florentinius (<i>Franciscus Maria</i>) <i>Martyrologium Hieronymianum notis illustravit</i>	328 d
Florentius <i>Wigorniensis scriptor Anglus</i>	83 c
Fontana (<i>Joannes</i>) <i>episcopus Ferrariensis</i>	409 e
Fontaninus (<i>Iustus</i>) <i>archiepiscopus Ancyranus</i>	124 d, 248 a
Forestus (<i>Jacobus Philippus</i>) <i>scriptor vulgo cognominatus Bergomentis</i>	540 e, 541 a
Forlivio (<i>Stephanus de</i>) <i>archiepiscopus Mediolanensis</i>	598 a
Fortunatus <i>episcopus Catinensis</i>	157 a
Fortunatus (<i>Venantius</i>) <i>meminit de cultu S. Afræ in urbe Augustana</i>	39 b
Franciottus (<i>Caspar</i>) <i>scripsit de imaginibus miraculosis</i>	409 b
Fredericus II <i>imperator B. Jordanum Forzate ex carcere liberavit</i>	209 a
Fremaut (<i>Benignus</i>) <i>Minorita collegit Flandricè</i>	E cccc 2 Vitas

INDEX HISTORICUS

- Vitas sanctorum venerabiliumque Franciscanorum* 453 f
 Fridericus Aragonius rex Sicilia 224 a
 Fulbertus praesul Cameracensis 667 d
 Fulco episcopus Sueffionensis 123 a
 Fulcuinus abbas Lanbientis Chronicon ejusdem monasterii scripsit 111 e
- G**
- G** Allonius (Antonius) scripsit de sanctis virginibus Romanis 331 e
 Garganus (Ignatius) Provincialis Societatis Jesu in provincia Neapolitana 712 d
 Gassarus (Achilles Pirminius) Lutheranus reprehenditur 47 d e f, 48
 † Gaudus episcopus Ebroicensis 638 f
 Gayozo (Gaspar de) episcopus Aquilanus 240 a
 † Gebehardus praesul Saltzburgerensis 361 a
 Geifericus rex Wandalorum 733 e f, 735 a
 Gelmires (Didacus) praesul Compostellanus 626 c
 † Gennadius episcopus Asturicensis 144 f
 Gentilis (Deodatus) episcopus Casertanus 272 c
 Gerardus episcopus Bergomensis 417 b c d
 Gerardus I antistes Cameracensis, cui Acta S. Gaugerici dedicata sunt 668 f, 669, 673 f
 Gerardus primus abbas Bernensis ex Ordine Praemonstratensi 2
 Germain (Michael) Benedictinus edidit historiam abbatia Sueffionensis 89 e
 Germanus episcopus Capuanus 159 c
 Gibertus (Matthaeus) episcopus Veronensis 248 e
 Giffordius (Guilielmus) archiepiscopus Remensis 753 e
 Giulfanus (Joannes Petrus) Italicè scripsit Vitam S. Caroli Borromaei 417 f
 Glandorpius (Joannes) edidit Onomasticon Romanum 421 c e
 Goffridus episcopus Autissiodorensis 556 a
 Goffridus episcopus Soranus 697 e f
 Gononus (Benedictus) scripsit opus de Vitis eremitarum in Oriente & Occidente 161 f
 Gonzaga (Franciscus) scripsit de Origine Seraphica Religionis 453 c
 † Gorgonia fuit filia S. Nonnae 78 c
 Gossolinus vel Gunfolinus episcopus Metensis 536 e
 † Gregorius Magnus Pontifex concessit primo in Anglia delubra ethnicorum expurgari & ad usum Christianorum aptari 21 a
 † Gregorius VII Pontifex 356 b
 Gregorius XIII Romanus Pontifex misit regi Hispaniae reliquias S. Laurentii martyris 498 e f
 † Gregorius episcopus Nazianzenus fuit maritus S. Nonnae 78 c. Ab uxore ad orthodoxam fidem adductus est 80 d e f
 † Gregorius Nazianzenus, cognomento Theologus, matrem habuit S. Nonnam 78 c
 † Gregorius Turonensis memorat quadam miracula S. Memmii 7 b
 Gretferus (Jacobus) S. J. scripsit de Divis Bambergensibus 525 d
 Griffonus episcopus Ferrariensis ac S. R. E. Cardinalis 409 c e
 Grimanus (Dominicus) S. R. E. Cardinalis 566 e
 Grimberge (Hieronymus de) abbas Bergis S. Winnoci in Flandria 89 d
 Grouwels (Matthias) Minorita scripsit historiam criticam de indulgentia Portiuncula 454 e, 455 e, 458 f, 459 b
 Guadacarius vel Gundigarius rex Burgundionum 538 d
 Guarini (Marcus Antonius) scripsit Compendium historiae Ferrariensis 409 c
 Guarnerius (Joannes Antonius) edidit Acta SS. Rustici & Firmi Martyrum. 417 c, 419 b
 Guerrinus (Martinus Antonius) nuper recudi jussit synopsis ecclesiae Bergomensis 417 e, 418 d
 Guibertus abbas S. Germani Autissiodorensis 553 e f
 Guido abbas S. Germani Autissiodorensis 554 c d
 Guilielmus abbas Villariensis in Brabantia 2
 Gundigarius vel Guadacarius rex Burgundionum 538 d
 Gunfolinus vel Gossolinus episcopus Metensis 536 e
 Gullius (Marcus Antonius) episcopus Catanensis 713 a d f
 Guzonius (Thomas) episcopus Soranus 693 f
- H**
- H** Adrianus I Papa templo S. Susanna novum tectum imponi jussit 625 b
 † Hanno vel Anno episcopus Veronensis 422 d, 423 e
 Hansizius (Marcus) S. J. edere coepit Germaniam sacram 340 f, 358 f & seqq.
 Haraldus rex Angliae 88 f, 89 a
 Harduinus (Joannes) S. J. non ita pridem novam conciliorum collectionem edidit 609 b
 Haroldus (Franciscus) nobis subministravit Acta B. Amadei Franciscani 567 e, 572 d
 Harpsfeldius (Nicolaus) scriptor Anglus 87 c
 Henricus abbas Gottwicensis 356 f, 357 a
 Heller (Gregorius) abbas Gottwicensis 358 c d
 Helman (Maurus) Prior Gottwicensis aliqua suggestit de B. Altmanno 357 b c
 Hendricq (Franciscus) Minorita Gallice Vitam S. Clarae edidit 741 f, 742 a
 Henricus Wintoniensis episcopus venerabilis non videtur Sanctis annumerandus 123 c d
 Henricus II episcopus Augustanus 52 f
 Henricus III imperator 16 e f, 17 b
 Henricus IV rex Castella 163 b, 165 e
 Henricus VII imperator 458 b
 † Henricus imperator ope S. Laurentii martyris insignem refert victoriam 495 c d
 Henriquez (Chrysothomus) scripsit Menologium Cisterciense 177 f
 Herbertus monachus Claravallensis conscripsit gesta quedam B. Schetzelonis 178 b
 Heredia (Antonius) Benedictinus S. Claram Ordini suo adscribit 743 a
 † Hericus Vitam S. Germani Autissiodorensis Carolo Calvo regi Francorum dedicavit 205 b
 Hermannus episcopus Augustanus 53 c d
 Hermannus pseudo-episcopus Pataviensis 365 c, 369 f
 Hilarus Romanus Pontifex 486 f
 Hilduinus abbas S. Dionysium Atheniensem cum S. Dionysio Parisiensi coepit confundere 14 e f
 Hincmarus archiepiscopus Rhemensis 113 b
 Hödeker (Burchardus) dicitur aliqua scripsisse de S. Hathumaro 450 e
 Hofius (Stanislaus) S. R. E. Cardinalis 3
 Hovedenus (Rogerius) scriptor Anglus 87 b, 88 a
 Hueberus (Fortunatus) edidit Menologium Franciscanum 454 b
 Hugo episcopus Nivernensis 555 b
 Hugo episcopus Assisensis 633 f, 634 c d
 Hugo Comes Cenomanensis 558 a
 † Hugo abbas Cluniacensis 552 b c
 Hugolinus S. R. E. Cardinalis 744 c, 745 ab
 Hum-

AD TOMUM II AUGUSTI.

Humbertus episcopus *Silva candida*, & S. R. E. Cardinalis

quadam instrumenta de S. Cyriaco 336 d

3

L

I

Jacobus I rex *Aragonia* 221 f, 222 a, 228 e
 † Januarius II *praesul Beneventanus* 723 f
 Januensis (*Jacobus*) *Dominicanus collegit Legendam Sanctorum* 509 a
 Ibitarius vel Witericus episcopus *Hellenensis in Hispania* 667 f
 Ido presbyter *Paderbornensis scripsit de translatione S. Liborii* 449 e
 Ilbadius (*Odoacer*) *refellitur* 631 a b
 † Ildephonsus *praesul Toletanus* 143 c
 Imadus episcopus *Paderbornensis* 448 c 449 a
 Immo *praesul Noviomenis* 68 c
 Ingelmarus *abbas Bergis S. Winnoci in Flandria* 89 b
 Ingulfus *abbas Croilandensis scriptor Anglus* 88 a
 † Innocentius I *Pontifex scribit ad S. Victorem praesulem Rotomagensis* 196
 Innocentius II *Pontifex* 409 c e
 Innocentius IV *Pontifex* 743 f
 Innocentius X *Pontifex* 277 d
 Innocentius XII *Pontifex* 277 d
 Instulfus episcopus *Asculanus* 19 f
 Joannellus (*Hieronymus*) *episcopus Soranus* 693 c
 † Joannes *martyr & episcopus Bergomensis* 540 b
 Joannes VI *Papa templum S. Susanna exornari jussit* 625 b
 Joannes VIII *Papa Romanus* 126 b
 Joannes *Teutonicus Generalis Magister Ordinis Pradicatorum* 123 e
 Joannes episcopus *Vivariensis* 105 d
 Joannes *abbas Caradignensis in Hispania* 163 e
 Joannes II *Patensis episcopus assumptus ex Ordine Pradicatorum* 233 f
 Joannes III *praesul Oscensis* 149 d
 Joannes episcopus *Nicopolitanus* 158 c
 Joannes *patriarcha Constantinopolitanus* 157 e, 159 b
 Joannes episcopus *Cameracensis* 2
 Joannes *abbas cenobii Lambacensis* 359 b
 Jobia *dicitur fuisse filia Saporis regis Persarum* 330 f, 331 a
 Jongelinus (*Gaspar*) *scripsit de abbatibus Ordinis Cisterciensis* 173 d
 Joseph episcopus *Hierosolymitanus* 123 c
 † Josephus *hymnographus Gracus in Sicilia* 711 c
 Jovinianus *imperator Fuliano apostata successit* 60 e, 62 a, 64 c
 Iperius (*Joannes*) *scripsit Chronicon S. Bertini* 85 f
 Irenicus (*Franciscus*) *scriptor Germania corrigitur* 449 c
 Irmenful *idolum veterum Saxonum seu Westfalorum* 450 f
 Julius II *Pontifex* 242 f
 Justinus *imperator vafro ac impio Anastasio successit* 158 e f

K

K Eferloher (*Innocentius*) *monasterii Diefsensis decanus scripsit Vitam B. Rathardi* 354
 Khamnus (*Corbinianus*) *non ita pridem edidit Hierarchiam Augustanam* 40 c, & seqq. 48 f
 Kineburga *uxor S. Oswaldi regis & martyris* 85 b
 Kifelius (*Philippus*) *S. J. olim ad nos misit*

M

L Ambertus *praesul Atrebatensis* 670 b
 Lambertus *praesul Cantuariensis* 698 f
 † Landelinus *abbas Laubiensis* 116 d
 Landi (*Benedictus*) *Prior S. Severini ex Ordine Pradicatorum reliquias S. Margaritae viduala solemniter transferri curavit* 119 e f, 120 a
 Landulfus episcopus *Ebroicensis* 644 f
 Lanuza (*Vincentius Blasius de*) *continuavit Annales Aragonicos Zurite* 148 ab
 Lapide (*Cornelius a*) *meminit de Apocalypsi B. Amadei Franciscani* 565 abc
 † Laurentius *praesul Mediolanensis* 125 d
 Lazzari (*Dominicus Tullius*) *narrat receptiora quaedam S. Emygdii miracula* 27 d
 Leo *Armenus imperator* 353 cd
 Leo *Isauricus imperator* 353 e
 † Leo magnus *Papa Romanus haereticos Manichaeos persequitur* 160 c
 Leo III *Papa templum S. Susanna virginis a fundamentis restauravit* 625 b
 Leo IX *Pontifex* 26 e
 † Leodegarius *presbyter, perperam dicitur synchonus ac discipulus S. Memmii* 10 c d
 Leoindelicatus (*Aegidius*) *scriptor ex Ordine Carmelitarum* 217 e, 223 e
 Leonardus episcopus *Castellanus* 476 e
 † Leovigildus *martyr* 144 f
 Leris (*Josephus Mathias de*) *S. . . rector Collegii Caesar-Augustani aliqua nobis subministravit de calice S. Laurentii martyris* 504 def, 505 a
 Lezaña (*Joannes Baptista de*) *conscripsit Annales Ordinis B. Mariae de Monte Carmelo* 216 a
 Libelli (*Hyacinthus*) *Magister sacri palatii* 279 c
 † Liborius episcopus *Genomanensis* 449 e
 Licinius episcopus *Ebroicensis* 644 f
 Liliola *abbatissa Forrensis* 657 d, 659 c
 Linda (*Lucas de*) *Latine edidit Descriptionem universi orbis* 456 e
 Lindanus (*Wilhelmus*) *episcopus Ruramundensis* 499 a
 Linus *diaconus dicitur in compendium redegressisse quaedam miracula S. Emygdii* 22 e f, 23 a
 Lipomanus (*Aloysius*) *episcopus Veronensis* 419 b
 Longinus vel Dlugoffus (*Joannes*) *historicus Polonus* 751 f
 Longintus episcopus *Vivariensis* 105 e
 Longueval (*Jacobus*) *scriptor Gallus S. J. laudatur* 5 c, 14 f, 103 f, 113 f
 Lotharius, *filius Caroli Calvi, fuit abbas commendataris in monasterio S. Germani Autisiodorensis* 205 b
 † Loyola (*Ignatius*) *fundator Societatis Jesu* 252 f
 † Luciani *Acta perperam S. Ionio adscripta* 14 bcd
 † Lucianus II episcopus *Vivariensis* 105 e
 Ludovicus II *imperator* 126 b
 Lupus (*Joannes*) *medicus Germanus miram S. Caietani Thienai opem experitur* 304 f, 305 ab
 Lutherus (*Martinus*) *sacrilegas nuptias celebravit cum foedifraga moniali* 752 b e

M Afficius (*Scipio*) *illustravit Acta SS. Rustici & Firmi Martyrum* 415 d f, 417 d
 † Magdalveus episcopus *Virdunensis* 114 f
 † Mag-

INDEX HISTORICUS

- † *Magnericus praesul Trevirensis* 672 c, 673 e, 677 f
- † *Maiolus abbas Cluniacensis* 736 c
- † *Manna virgo ad diem tertiam Octobris referenda* 10 e
- Manrignano (Jacobus à) testis oculatus Aëlorum B. Amadei Franciscani* 567 d
- Manrique (Angelus) scripsit Annales Cistercienses* 177 f
- Mantuanus (Baptista) Generalis Carmelitarum & vir eruditus* 223 a
- Marana (Paulus Thomas) episcopus & princeps Asculanus* 17 e
- † *Marcellus centurio dicitur fuisse pater SS. Iusti & Pastoris martyrum Complutensium* 146 f
- Marcus Ulyssiponensis Lusitanicè scripsit Chronicon Fratrum Minorum* 457 d
- Marini (Joannes Baptista) Generalis Magister Ordinis Prædicatorum* 119 e
- Marlianus (Bartholomæus) edidit Topographiam* 625 d
- Marlot (Guilielmus) scripsit historiam ecclesie Rhemensis* 113 b, 753 d
- Martenius (Edmundus) edidit varia anecdota 124 f. Antiquum Martyrologium Hieronymianum Thesauro suo anecdotorum inseruit* 328 c
- † *Martha virgo & martyr Asturicensis* 146 f
- † *Martialis praesul Lemovicensis* 5 c
- Martignonus (Christophorus) Generalis Carmelitarum* 216 c d, 217 d
- Martinellus (Floravantes) descripsit Romam sacram 625 b. Alia* 332 d, 334 b
- Mathildis regina Anglia an inter calites collocanda ?* 183 e
- Matthæus Westmonasteriensis scriptor Anglus* 85 f
- Maurilius archiepiscopus Rothomagensis* 401 a b
- † *Maurilius praesul Andegavensis* 401 b
- Maurinus episcopus Autissiodorensis* 123 a
- Maurisius (Gerardus) qui Eccelino tyranno fuit à secretis, de B. Jordano Forzateo contumeliose scribit* 206 f, 207 a, 208 a b
- Maurizio vel Maurizius dicitur fuisse primus Dux Tuscia* 334 b
- Maurusio vel Maurusius episcopus Ebroicensis* 638 f
- Maximianus Herculinus imperator* 623 c
- † *Maximus episcopus Taurinensis* 130 b c, 492 a
- Medicis (Ferdinandus de) S. R. E. Cardinalis* 498 e
- Megingaudus episcopus Herbipolensis* 450 a
- † *Melania junior intercessione S. Laurentii martyris varios favores celestes impetrat* 494 d e
- Melanius vel Melanus episcopus Vivariensis* 105 d
- † *Melchiodorus Pontifex Romanus* 21 d
- Menardus (Hugo) scriptor Benedictinus corrigitur* 200 b
- Menil (Ludovicus du) scriptor S. J. corrigitur* 129 e
- Michaël Monachus vulgavit Sanctuarium Capuanum* 73 c f
- Michaël abbas Gottwicensis* 356 e
- Milo pseudo-praesul Rhemensis* 113 c, 115 a b
- Mironi (Franciscus Barbaranus de) edidit historiam diœcesis Vicentina* 240 c, 281 c
- Misson (Maximilianus) edidit novum Itinerarium Italicum* 527 b c
- † *Modesta virgo fuit soror S. Willebrordi* 699 e
- Moduinus episcopus Augustodunensis* 66 c, 68 f
- Molanus (Joannes) tradit utilem regulam de reliquiis Sanctorum* 418 f, 419 a
- Molinet (Claudius du) Canonicus Regularis vindicavit Gallis S. Memmianum contra Hispanos* 11 b c
- Mombritius (Boninus) varia Sanctorum Acta collegit* 741 e
- Mongitor (Antonius) edidit Bibliothecam scriptorum Siculorum* 220 e
- Montanus (Benedictus Arias) vir eruditione celeberrimus* 162 f
- Monteferrato (Egidius à) testis oculatus gestarum B. Amadei Franciscani* 567 d
- Monte Maria (Hugolinus de) dicitur scripsisse Acta B. Joannis Firmani* 455 a b
- Morales (Ambrosius de) scriptor Hispanus* 162 f, 163 b
- Morozini (Joannes Franciscus) patriarcha Venetus* 281 c
- Mosca (Joannes Baptista) S. J. suggestit quasdam notitias de B. Hugolina virgine Vercellensi* 396 c
- Mozaonica (Jacobus de) Minister Generalis Franciscanorum* 581 d, 582 f
- Murro (Joannes de) Minister generalis Ordinis Minorum, & postea praesul Portuensis* 461 a, 462 b
- Mutte (Henricus Dionysius) plurima de S. Gaugerico nobis subministravit* 665 d, 670 e

N

- † *Narcissus patriarcha Hierosolymitanus* 184 d
- † *Narcissus episcopus Gerundensis in Hispania dicitur* 42 c, 45 b c
- Negrelli (Scipio) episcopus S. Severini in Italia* 119 e
- Nero imperator quo tempore mortuus fuisse dicitur* 185 e
- Nicolai (Marcus) episcopus Castellanus* 480 f
- Nicolaus I Papa Romanus* 126 b
- Niquet (Ludovicus) varia monumenta nobis suppeditavit* 626 f
- Notingus episcopus Constantiensis* 699 a
- Nourry (Nicolaus le) Benedictinus notis & disertationibus illustravit Opus antiquum de Mortibus persecutorum* 331 b

O

- † *Orientius episcopus Ausciensis* 503 a b c
- Origo (Dionysius) S. J. aliqua subministravit de B. Jordano Forzate* 200 e
- Oforius (Joannes) S. J. narrat historiam de vidua, qua interfectori filii sui ignovit* 25 d
- Otto imperator dicitur notabiles reliquias S. Cypriaci martyris Bambergam trahsulisse* 338 & seqq.
- Ottocarus Marchio Styria* 364 d

P

- Pacheco (Placidus) episcopus Gaditanus, & postea Placentinus in Hispania* 168 f
- Pagani nomen pro ethnico tantum sub imperatoribus Christianis usurpari cepit* 21 b
- Pagius (Antonius) impugnat Acta S. Susannæ virginis* 629 d e f, 630 a b
- Pandoni (Albertus) episcopus Ferrariensis* 409 d
- Pantaleon (Henricus) scriptor heterodoxus recitat elogium S. Hathumari* 450 b c d
- Paschalis I Pontifex Romanus* 125 e
- Paschalis II Papa Romanus* 125 f
- Paschafius (Donatus) episcopus Trivicanus* 712 b
- Patiens episcopus Metensis* 538 e
- Paulinus archiepiscopus Eboracensis* 83 c
- † *Pauli-*

AD TOMUM II AUGUSTI.

† Paulinus <i>praesul Nolanus</i>	192 c	Prandota <i>episcopus Cracoviensis</i>	751 e
Paullinus (<i>Christianus Franciscus</i>) <i>edidit Syn-</i>		Pratus (<i>Joannes Antonius</i>) <i>scripsit Vitam S.</i>	
<i>tagma rerum & antiquitatum Germanicarum</i>	450 e, 452 f	<i>Caietani Thienai</i>	280 b
Paulus II <i>Pontifex</i>	593 b	Prisca <i>fuit uxor Diocletiani imperatoris</i>	331 a b
Pelagius I <i>Pontifex Romanus</i>	529 d	Procopius <i>Casariensis scriptor qualis fuerit</i>	161 f, 162 e
Pelagius II <i>Pontifex Romanus</i>	487 a	† Proculus <i>episcopus Veronensis</i>	415 a f, 416 a
† Peligninus <i>praesul Pataviensis</i>	340 f	† Projectus <i>episcopus Imolensis</i>	191 b e
Pennatus (<i>Splendianus Andreas</i>) <i>varia suppe-</i>		Provincus <i>episcopus Catalaunensis</i>	5 d
<i>ditavit pro S. Famiano Gallestensi</i>	393 d e f.	Prudentius (<i>Aurelius</i>) <i>de antiquo S. Laurentii</i>	
<i>Edidit Acta SS. Gratuliani & Felicissima Mar-</i>		<i>martyris cultu testimonium reddit</i>	486 b
<i>tyrum</i>	726 b, 728 c	Puccinellus (<i>Placidus</i>) <i>edidit Zodiacum eccle-</i>	
Pepe (<i>Stephanus</i>) <i>conscripsit multa miracula S.</i>		<i>sie Mediolanensis</i>	186 e
<i>Caietani Thienai</i>	306 b c	Puricellus (<i>Joannes Petrus</i>) <i>edidit monumenta</i>	
Peralta & Cardenas (<i>Henricus de</i>) <i>archiepisco-</i>		<i>Mediolanensa Ambrosiana basilica</i>	185 d, 186 a
<i>pus Burgenfis</i>	169 b	Puteo (<i>Josephus de</i>) <i>episcopus Teanenfis anno</i>	
Peregrini (<i>Pacificus</i>) <i>scriptor Dominicanus</i>	404 a b	<i>1718 cepit construere sacellum in honorem S.</i>	
Peregrinis (<i>Bartholomaeus de</i>) <i>scripsit Vineam</i>		<i>Paridis</i>	73 c
<i>Bergomensem</i>	417 a		
Peregrinus <i>episcopus Mesenensis</i>	158 c	Q	
† Peregrinus <i>praesul Antissiodorensis ac martyr</i>	128 f, 129 a	Quintanadueñas (<i>Antonius de</i>) <i>S. J. scri-</i>	
Perremuto (<i>Arcadius</i>) <i>S. J. Rector collegii Ca-</i>		<i>st de Sanctis Toletana dioecesis</i>	151 f
<i>tanensis obtinuit reliquias S. Eupli martyris</i>	713 a b	Quintodecimo (<i>Quintus de</i>) <i>historiam Ascu-</i>	
Perufinus (<i>Angelus</i>) <i>Minister Generalis Fran-</i>		<i>lanam Bonfinii contraxit</i>	22 e f, 23 a
<i>ciscanorum</i>	582 t	R	
Pellina de Czechorod (<i>Thomas Joannes</i>) <i>scripsit</i>		Raderus (<i>Matthaeus</i>) <i>S. J. scripsit de San-</i>	
<i>historiam metropolitana ecclesia Pragensis</i>	753 f	<i>ctis Bavaria</i>	354 c
Petrus Augustinus <i>episcopus Ofsensis</i>	152 f, 153 a, 502 a b	Ragnericus <i>episcopus Ebroicensis</i>	644 f
Petrus abbas <i>Gottwicensis</i>	357 c	Rainaldus <i>archiepiscopus Lugdunensis</i>	552 b
Petrus alter abbas <i>Gottwicensis</i>	357 c	Ranbertus <i>episcopus Noviomensis</i>	69 e
Petrus I <i>rex Aragonia</i>	152 a, 221 e, 222 a	Rapine (<i>Carolus</i>) <i>Minorita scripsit Gallicè Vi-</i>	
Pezius (<i>Bernardus</i>) <i>edidit Thesaurum anecdo-</i>		<i>tam S. Memmii</i>	5 f, 7 e. In variis errat 10 c d e
<i>torum</i>	44 a, 500 a	Raynaldus <i>episcopus Ostiensis ac Velitrensis</i>	745 b
Pezius (<i>Hieronymus</i>) <i>edidit scriptores aliquot</i>		Raynaudus (<i>Theophilus</i>) <i>S. J. prater alia scri-</i>	
<i>Austriacos</i>	357 d	<i>psit Hagiologium Lugdunense</i>	170 a
Piazza (<i>Carolus Bartholomaeus</i>) <i>scripsit Heme-</i>		Regimarus <i>episcopus Pataviensis</i>	358 f
<i>rologium sacrum urbis Romana</i>	331 e. Corri-	Reginfredus <i>archiepiscopus Rothomagensis</i>	115 c
<i>gitur</i>	408 c d e	Regius (<i>Paulus</i>) <i>episcopus Aeguenfis edidit I-</i>	
† Phalitrus <i>eremita</i>	699 f	<i>talice Acta Sanctorum regni Neapolitani</i>	73 f
† Philibertus abbas <i>Gemeticensis</i>	646 d, 647 e	† Remigius <i>Remensis archiepiscopus</i>	156 b, 161 a
Philippus <i>Comes Flandria</i>	89 a b	Rena (<i>Cosimus della</i>) <i>scripsit de Ducibus &</i>	
Philippus II <i>rex Hispania</i>	152 e, 499 e, 502 a	<i>Marchionibus Tuscia</i>	334 b
Philippus III <i>rex Hispania</i>	499 e f	Rhenanus (<i>Beatus</i>) <i>scripsit de rebus Germani-</i>	
Philippus abbas <i>Bergis S. Winnoci in Flandria</i>	88 d, 89 b	<i>cis</i>	48 a
Picus (<i>Ranuccius</i>) <i>scripsit Theatrum Sanctorum</i>		† Rheticus <i>episcopus Augustodunensis</i>	62 f, 63 b c
<i>Parmensium</i>	626 e	Riccupi (<i>Philippus</i>) <i>S. J. subministravit qua-</i>	
† Pinytus <i>episcopus Cnosae urbis</i>	346 b e	<i>dam monumenta ad B. Jordanum Forzate spe-</i>	
Pirchtenwyler (<i>Hermannus</i>) <i>abbas Weingarten-</i>		<i>stantia</i>	205 d e f
<i>fis in dioecesi Constantiensi</i>	92 e f	Richardus <i>episcopus Albanensis</i>	553
Pirrus (<i>Rocchus</i>) <i>scripsit de Sicilia sacra</i>	753 e	Richardus <i>archiepiscopus Cantuariensis</i>	88 a b
Pisanus (<i>Bartholomaeus</i>) <i>varia habet de gestis S.</i>		Rigobertus <i>praesul Rhemensis</i>	112 d, 113 a
<i>Clara</i>	740 b, 741 e	Rigomarus <i>dicitur fuisse primus abbas Floriacen-</i>	
Pius (<i>Joannes Michael</i>) <i>scriptor ex Ordine Pra-</i>		<i>fis</i>	352 a b
<i>dicatorum</i>	118 f, 120 c	Ripamontius (<i>Josephus</i>) <i>historicus Mediolanen-</i>	
† Pius V <i>Pontifex</i>	152 e	<i>fis</i>	186 a
Placidia <i>filia Frustiniani I imperatoris</i>	486 d	Robertus <i>rex Neapolitanus</i>	224 a b
Plectrudis <i>uxor Pepini Crassi non videtur Sanctis</i>		Rodulphus <i>S. R. E. Cardinalis</i>	753 b
<i>annumeranda</i>	607 a b	Roffredus <i>episcopus Soranus</i>	697 e f
Polanus (<i>Joannes</i>) <i>episcopus Castellanus</i>	480 e	Rogerus <i>comes Sicilia</i>	174
Polimius <i>quidam rex ignotus & forte fabulosus</i>	18 b, 19 c	Rolandinus <i>scriptor synchronus meminit de B.</i>	
Poluciis (<i>Joannes Maria de</i>) <i>scripsit Acta S.</i>		<i>Jordano Forzate</i>	207 a b f
<i>Alberti Carmelita</i>	219 e f	Rollo <i>dux Normannorum</i>	646 a, 647 d
Pommeræus (<i>Franciscus</i>) <i>scripsit historiam an-</i>		Röls (<i>Joannes Casimirus</i>) <i>episcopus Amyclanus,</i>	
<i>tistitum Rotomagensium</i>	192 b	<i>& suffraganeus Augustanus</i>	49 b
Potcheron (<i>Placidus</i>) <i>notis illustravit antiquam</i>		† Romaricus abbas <i>Habendensis</i>	545 b
<i>geographiam anonymi Ravennatis</i>	423 d	Rofweyduus (<i>Heribertus</i>) <i>edidit antiquum Mar-</i>	
		<i>tyrologium Romanum</i>	329 b
		F c f f f 2	Rota

INDEX HISTORICUS

Rota (<i>Claudius de</i>) <i>Dominicanus edi curavit auctiorem Legendam Jacobi Fanuensis</i>	509 a	Soreth (<i>Foannes</i>) <i>Generalis Carmelitarum</i>	216 c, 217 b d
Roverella (<i>Philos</i>) <i>episcopus & princeps Asculanus</i>	17 d	Specialis (<i>Nicolaus</i>) <i>scripsit de rebus Siculis</i>	224 a b
Roverius (<i>Petrus</i>) <i>S. J. conscripsit historiam cœnobii Reomaensis</i>	205 b	Spoelberch (<i>Guilielmus</i>) <i>Minorita edidit Speculum S. Francisci mutato stylo</i>	454 d
Rouillard (<i>Sebastianus</i>) <i>edidit historiam ecclesie Carnotensis</i>	498 e	Stabulis (<i>Foannes de</i>) <i>narrat portentosum miraculum S. Laurentii martyris</i>	523 e, 526 c
Rudmarus <i>abbas Gottwicensis</i>	360 c	† Stanilaus <i>episcopus & martyr</i>	751 e f
Rudolfus <i>Dux Austria</i>	356 e, 357 a	Stengelius (<i>Carolus</i>) <i>scripsit Germanicè de Sanctis Augustanis</i>	40 c f
Ruffinus <i>Aquilienfis presbyter scripsit seculo quarto</i>	191 d	Stephanus <i>episcopus & Comes Asculanus</i>	24 b
Ruinartius (<i>Theodoricus</i>) <i>edidit Acta Martyrum sincera isque inseruit Acta S. Afræ</i>	42 f	Stephanus <i>episcopus Augustodunensis</i>	555 b
Rumoldus <i>abbas Bergis S. Winnoci in Flandria</i>	88 d	† Stephanus <i>abbas Caradignensis martyrio effectus</i>	164 d, 165 e
Rusticucius (<i>Hieronymus</i>) <i>S. R. E. Cardinalis</i>	625 c	Sterre (<i>Chrysofomus vander</i>) <i>scriptor ex Ordine Pramonstratensi</i>	124 a
† Rusticus <i>episcopus Vivariensis</i>	105 e	Sueyro (<i>Emmanuel</i>) <i>Hispanicè conscripsit Annales Flandria</i>	88 f
		† Symmachus <i>Papa Romanus</i>	156 d, Hæreticos Manichæos persequitur

S

Sabinianus <i>praesul Senonensis</i>	6 b
Sabinus <i>vel Savinus episcopus Vivariensis</i>	105 e
Sanctissimus <i>episcopus Catalaunensis</i>	5 d
Sandovallius (<i>Prudentius</i>) <i>scripsit de monasteriis Benedictinis in Hispania</i>	162 c
Santos (<i>Franciscus de los</i>) <i>descripsit Scorialense S. Laurentii monasterium</i>	527 d
Sapor <i>rex Persarum</i>	330 d e f, 341 b
Savius (<i>Foannes Paulus</i>) <i>episcopus Feltrensis</i>	477 c d e
Saxius (<i>Josephus Antonius</i>) <i>rectè impugnat hæreticos</i>	419 a
Scardeonius (<i>Bernardinus</i>) <i>historiam Patavinam eruditè illustravit</i>	20; d e
Schatenus (<i>Nicolaus</i>) <i>S. J. conscripsit Annales Paderbornenses</i>	448 c, 449 a
Schelstratius (<i>Emmanuel</i>) <i>edidit Antiquitates Ecclesie</i>	139 f
Schiara (<i>Thomas</i>) <i>edidit Vitam S. Caietani Thienæi</i>	281 e
Seprala (<i>Henricus</i>) <i>archiepiscopus Mediolanensis</i>	185 b c
Septimio (<i>Foannes de</i>) <i>dicitur scripsisse Acta B. Joannis Firmiani</i>	455 a b
† Septimius <i>martyr, & primus Æsinorum in Umbria episcopus</i>	21 f
Severanus (<i>Foannes</i>) <i>scripsit de pretiosa morte Jufstorum</i>	456 f
Severinus <i>episcopus Aretinus</i>	189 a
† Severinus <i>episcopus Septempedanus</i>	117 b
Sfortia (<i>Federicus</i>) <i>S. R. E. Cardinalis per invocationem S. Caietani Thienæi feliciter à caliculo liberatus est</i>	321 c d
† Siffridus <i>episcopus Carpentoraënsis</i>	735 a
Sigismundus <i>seculo xv scripsit Chronicon Augustanum</i>	42 e
† Sigismundus <i>rex Burgundionum</i>	104 a b
Silos (<i>Josephus</i>) <i>conscripsit historiam Theatrorum</i>	240 c, 281 b e
Simeon <i>monachus Dunelmensis scriptor Anglus</i>	83 b
Simplicius <i>episcopus Veronensis</i>	416 a
† Simplicius <i>episcopus Augustodunensis</i>	60 f, 62 a
† Simplicius <i>Pontifex Romanus</i>	486 f
† Siricius <i>Papa Romanus hæreticos Manichæos persequitur</i>	160 c
Sirletus (<i>Guilielmus</i>) <i>S. R. E. Cardinalis</i>	496 b
† Sifebutus <i>abbas Caradignensis in Hispania</i>	162 c
Sixtus <i>praesul Rhemensis</i>	6 b
Smithcus (<i>Richardus</i>) <i>scriptor Anglus</i>	86 f

T

T Achipaldus <i>episcopus Bergomensis</i>	417 a c
Talavera (<i>Gabriel de</i>) <i>scripsit historiam cœnobii Guadalupensis</i>	569 e, 575 a
Tamayus (<i>Foannes</i>) <i>scriptor Hispanus reprehenditur</i>	10 e f, 11 a, 13 f, 14 a & sæpius alibi.
Tarasius <i>patriarcha Constantinopolitanus</i>	638 e
Tassilo <i>dux Bosorum</i>	51 d
Tattis (<i>Aloysius de</i>) <i>edidit Martyrologium ecclesie Novocomensis</i>	187 e
Terentius <i>praesul Metensis</i>	536 e
Terminus (<i>Hieronymus de</i>) <i>antistes Mazarenfis</i>	218 c
Theobaldus <i>Comes Carnotensis</i>	558 a
† Theodechildis <i>prima abbatissa Fotrensis</i>	656 b d
† Theodmarus <i>vel Thiemò praesul Salisburgenfis</i>	365 f
Theodoricus <i>episcopus Cameracensis</i>	2
Theodosius <i>junior quando imperaverit</i>	529 d
Theodinus <i>abbas Laubiensis</i>	115 f
Theodulfus <i>abbas Laubiensis</i>	115 f
† Theophylactus <i>episcopus Nicomediensis</i>	353 c d
Theudinus <i>Prepositus Catalaunensis</i>	6 e f
† Thiemò seu Theodmarus <i>antistes Salisburgenfis</i>	365 f
Thomas <i>episcopus Vivariensis</i>	106 a
Tibaldeschi (<i>Foannes Maximus</i>) <i>Guelforum contra Gibellinos princeps</i>	25 a b
Tilpinus <i>archiepiscopus Rhemensis</i>	113 a
Timotheus <i>patriarcha Constantinopolitanus</i>	158 d
Tomafinus (<i>Jacobus Philippus</i>) <i>episcopus Æmonensis scripsit Vitam B. Jordani</i>	200 e
Tomcus <i>Marnavitius (Foannes) scripsit de regia sanctitate Illyricana</i>	331 e
Tranfalgardus (<i>Gauslinus</i>) <i>episcopus Patavinus</i>	204 b
Tranfmundus <i>episcopus Asculanus</i>	22 d, 23 a
Tuber (<i>Hieronymus</i>) <i>presbyter Asculanus Officium de S. Emygdio primus typis edi curavit</i>	17 d, 19 b
Tufus (<i>Foannes Baptista</i>) <i>episcopus Acerrarum</i>	280 c
Tulles (<i>Foannes Vincentius de</i>) <i>episcopus Vavrenfis</i>	170 c
Tustolphus <i>episcopus Asculanus</i>	18 e

U

U Dalricus <i>vel Ulricus episcopus Patavienfis</i>	356 c
Udal-	

AD TOMUM II AUGUSTI.

<p>Udalscalcus abbas SS. Udalrici & Afræ 700 f, 701 f Ughellus (Ferdinandus) corrigitur 209 c Ugonius (Pompeius) scripsit historiam stationum Romanarum 625 c † Ulgifus abbas Laubiensis 111 ab Ulricus vel Udalricus episcopus Pataviensis 356 c Ulricus abbas Gottwicensis 356 e Urbanus VIII Pontifex edidit duplex decretum de legitimo cultu Sanctorum 564 a b c Urbicius episcopus Metensis 536 e Uratus (Sertorius) edidit monumenta Patavina 204 a c</p> <p style="text-align: center;">V</p> <p>V Alcamonica (Georgius de) testis oculatus gestorum B. Amadei Franciscani 567 d, 575 a Valentia (Guilielmus de) archiepiscopus Viennensis 546 e Valentinianus III imperator hereticos Manichæos persequitur 160 c † Valentinus martyr dicitur scripsisse Acta S. Emygdii 19 def, 21 b, 28 ef Valeria fuit filia Diocletiani imperatoris 331 a b Valerianus imperator quo tempore regnaverit 535 a † Valerius episcopus Vivariensis 105 d Valerius (Augustinus) episcopus Veronensis & S. R. E. Cardinalis 419 bc Vasconcellius (Antonius) S. J. scripsit quadam de B. Amadeo Franciscano 563 b, 564 f, 568 b † Vedastus antistes Cameracensis & simul Atrebatensis 664 c Vedulfus presul cathedram Atrebatō Cameracum transulit 664 c, 673 b Vellerus (Marcus) optimè meritis de historia patria sua Augustana 39 a † Venantius II episcopus Vivariensis 105 e Venetus (Valerius) Italicè scripsit Vitam S. Clara virginis 740 f. Corrigitur 741 ab Viator episcopus Ebroicensis 644 f Viator episcopus Bituricensis 3 Vic (Gerardus de) scripsit Chronicon historicum ecclesie Carcassonenfis 170 a Victor episcopus Metensis 538 e Victor I Papa 134 b Victricius (Alexander) episcopus Alarrinus 127 a Vido episcopus Assisensis 634 c Viglino (Simon) episcopus Trivicanus 712 a Vignolius (Joannes) nuper librum Pontificalem cum notis Roma edidit 625 a, 631 c</p>	<p>Villegas (Alfonsus) scripsit Opus de Sanctis 501 c Vio (Thomas Caietanus de) meminit de Apocalypsi B. Amadei Franciscani 565 de † Vitalis traditur fuisse pater SS. Justi & Pastoris martyrum Complutensium 146 f † Viventiolus presul Lugdunensis 104 f, 105 ab Volaterranus (Raphaël) scripsit Commentarios urbanos 61 f, 62 a. In iis meminit de sanctitate B. Amadei Franciscani, cui erat coævus 563 f</p> <p style="text-align: center;">W</p> <p>W Alterus presul Augustanus 355 d Warnefridus (Paulus) scripsit de gestis Langobardorum 423 d Wassebourg (Richardus de) scripsit de Antiquitatibus Gallo-Belgicis 114 f Welfo Dux Bavaria 363 f, 365 b Wemyff (Patritius Ninianus) S. J. novitiam quamdam suggestit de S. Blano 561 d Wenilo presul Senonensis 68 c Wielifindus episcopus Pampilonensis 148 cd Willelmus II Comes Nivernensis 558 a Willibrordus episcopus Frisonum 86 d, 103 b Wiltheim (Alexander) varia nobis instrumenta ministravit 176 e Wionus (Arnoldus) scriptor Benedictinus corrigitur 200 b Witericus vel Ibitarictus episcopus Hellenensis in Hispania 667 f Wolfarius vel Wlfarius archiepiscopus Rhemenfis 113 b B. Woyflava Bohema soror B. Hrofnata 699 f</p> <p style="text-align: center;">X</p> <p>X Imenius (Franciscus) archiepiscopus Tolitanus 147 f, 149 a</p> <p style="text-align: center;">Y</p> <p>Y Epez (Antonius de) scripsit Hispanicè Chronicon generale Ordinis Benedictini 163 e Yepès (Jacobus de) episcopus Turiasonenfis 528 d</p> <p style="text-align: center;">Z</p> <p>Z Acharias Romanus Pontifex 113 d, 114 ab Zeno episcopus Alexandrinus fuisse fingitur 60 e, 61 e Zenus (Jacobus) presul Pataviensis 201 e</p>
--	--

I N D E X

T O P O G R A P H I C U S

A

- Bdua, Addua fluuius Italiae 590 c
 Abydi tres urbes 439 c
 † Agapiti monasterium (*vulgo Cremsmunster*) in Germania 368 f
 Alani, Sarmatiae populus 438 b
 Aletium (*vulgo Lecce*) urbs regni Neapolitani 316 c
 Alpes Juliae triplices 57 d
 Anazarbus, urbs Ciliciae. *S. Marinus M.* 346 c
 De S. Angelo monasterium in Italia 597 d
 † Apollinaris monasterium apud Mediolanenses 597 b
 Ara lucis (*Arluc*) parthenon in Gallia 739 d
 Arelate, urbs Galliae. *S. Rusticula virg. abbatissa* 656 c
 Afculum in Italia duplex. *S. Emygdus ep. & mart.* 16 a
 Assisium in Umbria. *S. Clara virgo* 739 b
 Atella, urbs Campaniae in Italia 301 b
 Avari *pro* Ungari 423 d
 Augustae Vindelicorum *S. Afra martyr* 39 a
 Axelodunum (*vulgo Hexham*) vicus Angliae 96 c
 Campidonensis abbatia in Suevia 377 f
 Campus Laudabilis apud Complutenses. *Sepulcrum SS. Iusti & Pastoris MM.* 147 f
 Campus Lycius (*Lechfeld*) in territorio Augustano, *S. Afra M. palestra* 48 e
 Canariacus, locus in Gallia 653 a
 Candida ecclesia in Anglia, *in honorem S. Oswaldi regis & M. fundata* 92 d
 Capreae, insula in regno Neapolitano 320 e
 Capris, urbs Isthiae 423 b
 Caradignense coenobium (*vulgo S. Petri de Cardena*) in Hispania. *Monachi ducenti martyres* 162 c
 Caravagium, oppidulum in Ducatu Mediolanensi 597 a
 Caritas, monasterium in diocesi Bisuntina 558 c
 Carraca. *Vide* Caravagium
 Casale sancti Evasii, civitas Italiae 590 d
 Caserta, civitas Campaniae felicitis 288 c
 Castellana civitas in Italia. *SS. Gratilianus & Felicitissima MM.* 725 f
 Castrenses in Gallia. *S. Ionius presb. ac martyr* 13 a
 Castrum Gallinarium in Italia. *S. Gerardus conf.* 693 b
 Castrum Leonis in Sicilia. *B. Chremes abbas conf.* 173 c
 Castrum-Leonis in Cremonensi diocesi 587 c
 Castrum novum, oppidum Liguriae 600 e
 Catalaunum, ur. Galliae Belgicae antiquae. *S. Memmius, ep. conf. 4 b, & S. Poma ipsius soror 12 c. S. Donatianus ep. conf.* 188 a
 Catana, urbs Siciliae. *S. Euplus Diac. & M. 710 a*
 Celciacum (*vulgo Ceaulcé*) apud Cenomanos in Gallia 427 c
 Cenomani in Gallia. *S. Erneus abbas* 425 a
 Centumcellae (*vulgo Civitavecchia*) oppidum Italiae 317 a
 Ceras, sinus apud Constantinopolitanos 489 f
 Cetia, Cetium. *Vide* Zeiflmaur
 Chalamont, locus in Gallia 655 a
 Chorae monasterium duplex 443 e
 † Christophorus, locus in territorio Lugdunensi 654 e
 Cisterciense monasterium in Burgundia 558 b
 Claverinum, Clavarum, oppidum Italiae 578 f
 Cluniacum in Gallia 652 a
 Clusae, opp. Sabaudiae 558 c
 Clusinum monasterium in diocesi Taurinensi 532 e
 Cnoffus, urbs Cretae 346 a
 Colonia Tusciae an unquam existerit 402 e & seq.
 Columbarum, oppidum ditioni Senensi subiectum 464 e
 Columkil, id est, Cella Columbæ. *Vide* Hy
 Comana, civitas in Ponto Polemoniaco. *S. Alexander Carbonarius ep. ac mart. 609; Comanae aliae synonymae* ibidem.
 Complutum (*vulgo Alcalá de Henares*) opp. Hispaniae. *SS. Iustus & Pastor MM.* 143 b
 Comum

B

- B** Aianus portus in Italia 317 d
 Baleares insulae 318 c
 Balgiacum *vel* Balgium (*vulgo Baugey*) in Gallia 652 e, 653 f
 Bardneienense monasterium in agro Lincolnensi 101 b
 Belnae in Aeduis. *S. Erneus abbas* 425 b
 Beneventum, urbs Italiae. *S. Cassianus ep. conf.* 723 a
 Bergomatium *controversia cum Veronensibus de corporibus SS. Firmi & Rustici MM.* 416 d
 Berrutii, populus Angliae in Northumbria 96 d
 Betendorth, villa quaedam Germaniae 692 c, 693 d
 † Blasii monasterium in Nigra silva & in Styria 377 e f
 Bonus radius, coenobium in diocesi Autissiodorensi 558 b
 Briones an in Italia, an in Germania 488 b
 Burdigala, urbs Galliae. *S. Mummolus abb. conf.* 351 c
 Buxeria, spelunca in territorio Catalaunensi. *S. Memmius ep. conf.* 11 f
 Buxutum, vicus Hannoniae 668 e

C

- C** Aieta, urbs regni Neapolitani 284 d
 Cala (*Chelles*) villa regia in agro Parisino 675 b; *ubi parthenon fundatus à S. Bathilde regina* ibid.
 Calaris, urbs Sardiniae 317 e
 Calatanixa, Calatanixeta, oppidum Siciliae 236 c
 Cameracum, urbs Belgii. *S. Gaugericus ep. conf.* 664 c

AD TOMUM II AUGUSTI.

<p>Comum <i>vel</i> Novocomum, urbs Italiae 585 b
Cona, castrum in Gallia 557 c
Concorecii burgus in Italia 586 f
Constantinopolis. <i>SS. Gregorius spatharius & alii MM.</i> 428 a
Corbolum, opp. in dicecesi Parisina. <i>S. Iovinus presb. ac martyr</i> 13 e
Cortona, urbs Hetruriae 469 d
Cosnensis arx & oppidum in ditione Autissiodorensi 568 c
Cremsmünster, monasterium, <i>al. Cremifanum</i> in Germania 370 c
Creta, insula Europae 346 a
Crisennonum monasterium dicecesis Autissiodorensis 559 f
Crux sancti Leufri, cœnobium in Gallia 645 c
Cumæ, urbs olim Italiae 585 a
Curneias, locus in Gallia 655 d
Cynegium, locus Constantinopoli 442 c
† Cyriaci monasterium Romæ; <i>caput istius Sancti sanguine stillat</i> 337
Cyzicus in Hellefponto. <i>S. Emilianus ep. conf.</i> 353 a</p>	<p><i>natus conf.</i> 191 b
Francavilla oppidum in Sicilia. <i>S. Chremes abb. conf.</i> 173 f
Frufinum, opp. Italiae, <i>patria S. Hormisdæ PP.</i> 156 b</p>
G	
<p>Daphnusa, insula maris Egæi 709 c
Debba <i>seu</i> Bebbia, urbs olim regia, deinde ibidem arx, quam Angli Bamburgum vocant 99 f
Decempagi, oppidum in Lotharingia 538 a
Deiri, populus Angliæ in Northumbria 96 d
† Demetrii templum Constantinopoli 447 b
Denefesburna, fortè Devilef-burne in Anglia 95 c, 96 b
Dertona (<i>vulgo Tortona</i>) urbs Italiae 602 c
Dieffense cœnobium; <i>fundator B. Rathardus presb. conf.</i> 354 a, 355 a
Diippium, locus Constantinopoli 442 b
Dorcinca, Dortynca, hodie Dorcestria in Anglia 99 a f
Dornie, locus in Gallia. <i>S. Stapinus conf.</i> 170 c</p>	<p>G Allefium in agro Romano. <i>S. Famianns conf.</i> 389 c
Gallianus mons dicecesis Affinatis 767 c
Gela, locus Siciliae 231 b
† Germani Autissiodorensis monasterium in Gallia. <i>Abbas S. Hugo ep. & conf.</i> 553 & seq.
Germanicia, urbs Syriae 438 a
Gernrodensis abbatia in Germania 338 a b
Gevillæ, occidentales Saxones in Britannia 98 f
Gigniacense cœnobium in Gallia. <i>Translatum eò corpus S. Taurini ep. & conf.</i> 648
Giffiacum, villa agri Ebroidensis in Gallia. <i>S. Taurinus ep. & conf.</i> 641 c
Goize, Gözze, Gözz monasterium, <i>cujus situs incompertus</i> 370 d
Gorze, monasterium in Lotharingia 370 d
Gottwicense monasterium in Austria. <i>B. Altmanus ep. Pataviensis</i> 356, 358 f
Guadalupum, oppidum Hispaniae 574 c, 575 a</p>
H	
<p>E Broica <i>vel</i> Ebroicæ, civitas Galliae. <i>S. Taurinus ep. & conf.</i> 635 c
Epaonense concilium ubi celebratum 105 a b
Ephthalitæ, gens Persis finitima 162 d
Erycinum oppidum Siciliae. <i>Patronus S. Albertus conf.</i> 218 c
Euosium (<i>vulgo Ivois, modò Carignan</i>) oppidum Trevirorum, <i>patria S. Gaugerici ep. & conf.</i> 672 c</p>	<p>H Aledon, locus in Anglia 96 b
Heboctavianus ager in Gallia 658 b
Heofenfeld, locus in Anglia, <i>in quo victoriam retulit S. Oswaldus rex & M.</i> 95 d
Hiera, insula in mari Cretico 439 c
† Hippolyti cœnobium (<i>vulgo Sanct-Polten</i>) 370 c
Hy, insula non magno à Britannia fretò difcreta 97 a, 98 c</p>
I	
<p>F Aleria, civitas Italiae. <i>SS. Gratilianus & Felicissima MM.</i> 725 c d
Fanum Martis in Hannonia 675 c
Fanum S. Quintini in Picardia: <i>famosissima festo S. Laurentii M. victoria ab Hispanis relata de Gallis</i> 528 b
Ferrarienses corpus <i>S. Romani militis ac martyris sibi tribuunt</i> 409 e
Ficulea oppidum viâ Nomentanâ 625 f
Fidenæ viâ Salaria 625 f
Firmum, civitas Italiae, <i>patria B. Joannis</i> 456 e, 459 f
† Floriani domus, monasterium in Norico Ripensi 368 e
Foggia, oppidum in regno Neapolitano 312 c
Forumcornelii (<i>vulgo Imola</i>) in Italia. <i>S. Do-</i></p>	<p>I nsula vituli marini. <i>Vide Selsey</i>
Jona, insula. <i>Vide Hy</i>
Jotrensis parthenon in Gallia. <i>An corpora SS. Secundiani & sociorum martyrum eò translata 405 c & seq. S. Agilberta virgo & abbatissa</i> 656
Isauria, regio Asiae minoris 438 a
Juffanum monasterium apud Vefontionenses 199 b</p>
K	
<p>L acus Andurianus in Italia. <i>Res mira de ejusdem aquis refertur</i> 309 f
Laodicea maritima, ad mare Syrum 438 c
Laubienfe cœnobium in Hannonia. <i>S. Abel episc. conf.</i> 111 a
† Laurentii oppidum in Campania 488 c. <i>Prodigious sanguis S. Laurentii mart. ibid. &</i> 497 e
Lehennacus, locus in Gallia 653 e
Leontinum, Leontium, urbs Siciliae 231 d
Lerina, insula in mari Mediterraneo; monasterium ibid. <i>SS. Porcarinus abbas ac quingenti monachi MM.</i> 733 a
Lesbus, insula 439 c
Lindisfarnensis insula Angliæ adjacens, 98 b; à Farnensi distinguenda ibid.
Lindiffi provincia in Anglia 101 b</p>	<p>K Ala. <i>Vide Cala</i>
Kirk-Oswald, locus in Anglia 92 a</p>
L	
G g g g g 2	

INDEX TOPOGRAPHICUS

Lizzanum castrum in Italia 310 a
 Lucenses corpus S. Romani militis ac martyris
 sibi adscribunt 409 a
 Luxemburgum territorium in Belgio. B. Schetzel-
 lo conf. 175 b

M

M Acerfeld, locus pugna, in qua occubuit
 S. Oswaldus rex Anglorum & M, 86 a,
 rebus miris ibidem clarus 99 c d e, 100
 Malvaticum vinum 590 c
 Mamurri vicus Romæ 625 d
 Marchia Anconitana, Italiæ provincia 459 f
 † Mariæ de Breffanorio monasterium diocesis Cre-
 monensis 589 a, 587 c
 † Mariæ de gratiis Quintiani conventus 593 b
 † Mariæ de la Pace conventus apud Mediolanen-
 ses. B. Amadeus conf. 572 e
 Marficani confinia, tractus Italiæ unde sic dictus
 696 f, 697 f
 Martis templum viâ Appiâ 142 b
 Matifco, urbs Galliæ 653 f
 Matriaci (Merri-sec) in territorio Autissiodo-
 rensi reliqua S. Memmii ep. conf. 8 f
 Maulanus, locus in Italia 729 f
 Mauri-monasterium Alfaticæ ditionis 536 b
 Mauttarum oppidum, Mutar, Mautern in Ger-
 mania 374 f
 Maximiacus, locus in Gallia 654 f
 Mazente, locus in diocesi Mediolanensi 586 e
 Mediolanum Aulercorum, nunc Ebroicæ vel E-
 broica, civitas Galliæ 638 e
 Merlianum, locus in diocesi Mediolanensi 583 b
 Mefembria, urbs Thraciæ vel Mœsiæ inferioris
 438 b

Meylberg. Vide Myriberg
 Migray, locus prope Autissiodorum 559 f
 † Mocii templum Constantinopoli 447 c
 Mons acutus in Burgundia, patria S. Hugonis
 ep. & conf. 551 d. Loca alia synonyma in Gal-
 lia ibid. c d
 Mons Alvernus in Italia: B. Joannes Firmanus
 453 b, 459 f
 Mons-Bertaldi, monasterium in Gallia 653 d
 Mons Cenisus in Sabaudia 558 c
 Mons S. Gaugerici apud Cameracenses 687 f
 Mons Gottwicensis. Etymon ejus, ac imposti cœ-
 nobii descriptio; fundatio, ecclesia 373 b
 Mons S. Hilarii in Italia 35 a
 Mons S. Jonii in diocesi Parisina 13 c
 Mons-Loëlli vel Mons-Lupelli, locus in Gallia
 656 a d
 Mons Polyfius in Italia 36 d
 Mons Ramelinus. Vide Romsperg
 Mons-Verdunus in diocesi Lugdunenfi. An S.
 Porcarius M. ibi passus 735 c & seqq.
 De Montecellis monasterium prope Florentiam
 754 c
 Munster, cœnobium Benedictinum apud Luxem-
 burgum. Corpus B. Schetzelonis conf. 180 a e
 Myriberg al. Muoriberg & c. locus in Germania
 374 e

N

N Acolia, urbs Phrygiæ 439 a
 Neapolis, urbs Italiæ. S. Caietanus Thie-
 neus conf. 240 b
 Noricum regnum quousque extensum, 370 c. E-
 tymon 373 d
 Northanimbri in Anglia 96 a
 Nova-villa monasterium in Gallia 653 c

O

O Llius (vulgo l' Oglio) flumen Italiæ 595 a
 Oppidum, civitas Calabriæ 292 e
 Oprenum, locus in diocesi Mediolanensi 583 e
 Ofwestre, locus in Anglia 86 b, 92 d

P

P Aderborna, urbs Westfaliæ 448 b
 Palatium, monasterium apud Vefontionenses
 198 f
 Panormus, urbs Siciliæ 231 d
 Pax Sanctorum in territorio Afculano 36 d
 Pelagii locus apud Constantinopolitanos 443 e
 Pefclum, castrum, fortè Pefcolum in Samnitibus
 696 d
 Petragoricum territorium (Le Perigord) in A-
 quitania. S. Fronto ejusdem apostolus 675 c
 Petriion, locus apud Constantinopolitanos 489 f
 Piceleo (vulgo Picighitone) opp. Ducatus Me-
 diolanensis 590 d
 Picetavi civitas in Italia est commentitia 34 d
 Piceticum vallum in Anglia 96 b
 Pifarum portus in Etruria 236 b
 Platanus, fluvius in Sicilia 231 c
 Platia, oppidum Siciliæ 234 a. Patronus & sospi-
 tator S. Caietanus Thienens 305 c
 Pontigniacum, monasterium in Gallia 558 b
 Porta Vercellina apud Mediolanenses 582 f
 Precones, urbs ignota 423 a
 Procida, insula prope finem Neapolitanum 318 d
 Pulcheriani, tractus urbis Constantinopolitanæ
 489 d e

Q

† **Q** uirici villa Affinatis diocesis 766 e

R

R Eticæ secundæ delineatio. S. Afra M. pa-
 lastra 48 e
 Rhauca, urbs insulæ Cretenfis 345 c
 Rigniacum, monasterium in diocesi Autissiodo-
 rensi 558 b
 Romarici-Mons in Lotharingia. S. Cacilia seu
 Clara virg. & abbatissa 732 a
 Romsperg, aliis Ramsberg, Ramelsberg; in Du-
 catu Brunsvicensi 367 f
 Rupes, monasterium in diocesi Autissiodorensi
 558 b

S

S Acca, oppidum Siciliæ 224 d
 Salonæ in Dalmatia; haud procul inde Dio-
 cletianus privatam vitam vixit 707 a b
 Saon, flumen in Italia 76 c
 Sarnum, urbs parva regni Neapolitani 602 c
 Scandrilla five Scandilia, pagus Italiæ 602 c
 Scorialense monasterium S. Laurentii M. in Hi-
 spania 527 c
 † Sebastiani castrum in Italia 697 a
 Selfey, insula Angliæ 102 b
 Senogallia, urbs Italiæ 318 e
 Seolefeu. Vide Selfey
 Septempedani in Italia. S. Margarita vidua 117 b
 Sequana, fluv. Galliæ 645 a
 Sinemurum castrum duplex in Gallia 551
 Slebusroda apud Coloniam Agrippinam. B. Gez-
 zelinus conf. 172 a
 † Sophiæ templum Constantinopoli 448 b
 Strate-

AD TOMUM II AUGUSTI.

Strategium, locus Constantinopoli 705 c
 Subdionense monasterium in Gallia. *S. Venantius*
ep. conf. 106 d, 109 d
 Summa, castrum in regno Neapolitano 296 e

T

T Arentum, urbs regni Neapolitani 318 d
 Tarsus, urbs Ciliciæ 348 c
 Teanum Sidicinum in Campania Felice. *S. Paris*
ep. conf. 73 b
 Telluris templum Romæ 142 a
 Templum, castrum in Italiâ 696 f
 Tergeste, urbs Istriæ 423 ad
 Therasia, insula ad mare Creticum 439 b
 Thera, insula ad mare Creticum 439 b
 Tigurum Helvetiorum (*vulgo Zurich*) urbs Gal-
 liæ Celticæ 297 e
 Tremuli-vicus in Gallia. *Corpus S. Viatoris conf.*
 82 df
 Trinorchium (*vulgo Tournus*) in Burgundia
 646 d
 Triton, fluvius ac variæ paludes 346 c
 Triverium locus in Gallia 653 d
 Trivicana civitatis in regno Neapolitano *patro-*
nus S. Euplus Diac. & M.; ubi & sacra e-
jus ipsana 711 ef, 712 e
 Tudertum, urbs Italiæ. *S. Digna virgo* 633 b
 Tulna, oppidum Austriæ ac flumen 374 d
 Tunetum, urbs Africæ 317 b
 Turres, urbs Sardinia 180 b
 Tuscania civitas Italiæ. *Patroni SS. Secundianus,*
Verianus & Marcellianus MM. 405 d
 Tuscia in Italia. *SS. Secundianus, Marcellianus*
& Verianus MM. 401 c

V

V Allis Spoletana in Italia 758 e
 Ubeda, urbs Hispaniæ 577 a
 Ventenac, locus in diœcesi Carcaffonenfi. *S. Sta-*
pinus conf. 170 c
 Vercellæ, urbs Insubriæ. *B. Hugolina virg.* 395 b
 Verona, urbs Italiæ. *SS. Firmus & Rusticus*
MM. 414 a. Veronensium cum Bergomatibus
controversia de horum Martyrum corporibus
 416 d
 Vesuvius, mons in regno Neapolitano; unde di-
 ctus il Monte di Somma 296 e
 Via Tiburtina in agro Romano. *S. Laurentius M.*
 496
 Vicentia, civitas Italiæ, patria *S. Caietani Thie-*
nai conf. 240 b
 Vicus, urbs parva regni Neapolitani 318 d
 Vicus Laudofus in Gallia 645 c
 Vivarium, urbs Galliæ. *S. Venantius ep. conf.*
 103 c
 Ursaria, cœnobium Cisterciense 392 c, 394 a
 Ustica, insula Italiæ 317 c

W

W Eissenburg, Alba Græca (*Belgradum*)
 & Alba regalis (*Stulweissenburg*) 368 b
 S. Winnoci monasterium in Flandria. *S. Oswaldi*
regis ac M. ossa eò translata 88 c, *elevata* 89
 b, *combusta* 89 d
 Winwicus in Anglia. *S. Oswaldus rex & M.* 92 a
 Wolfratshufium in Bavaria. *S. Conradus Nantui-*
nus 214 bf

Z

Z Eiflmaur, Zeizimure, oppidum Norici
 olim, nunc pagus Austriæ 375 b

I N D E X O N O M A S T I C U S

A

<p>Affilians, adoptans in filium 678 c Alio pro alii 695 e Allodia, fundi patrimoniales nemini obnoxii 374 f Almitas, paterna bonitas, benignitas vel charitas 685 f Alteratus, alter factus 655 e Anchorare, fistere 676 b Apostolicus, Papa Romanus 764 b Apotheca, hierotheca 655 d Archiapostolus, S. Petrus Apostolus 678 c Arengæ, allocutiones 208 de Arengato, verbis ac cœtum factis 201 d Aromatarius, aromatopola 593 b</p>	<p>Affurgere pro inveniri 703 f Attitulari, titulum seu nomen accipere 373 e</p> <p style="text-align: center;">B</p> <p>Bacchania, furor, debacchatio 669 a, 677 a Bacularius, qui fert baculum 686 c Badile, instrumentum quoddam rusticum 597 a Ballotatio, suffragium 201 d Balneari; humectari 574 b Bancum, scamnum 766 f Barca, symba aut navigium minus, quo exone- rantur oneraria 59 d Basterna, vehiculum 662 b Batuli, Batilli, ferrea instrumenta, quibus pru- na in fornacibus colliguntur 520 b H h h h h Bavi-</p>
--	--

INDEX ONOMASTICUS

Bavinæ, <i>aves marina quædam</i>	738 f	Curia, <i>pradium rusticum, atrium impluvium</i>	180 c
Benefuadus, <i>ad suadendum accommodatus</i>	686 e	Curialis, <i>homo benignus, comis, affabilis</i>	765 a
Birrus, <i>indumentum episcopi lineum</i>	36 e	Curtis, <i>villa</i>	180 d
Birrus, <i>birretinus, vestis, tunica vel chlamys</i>	606 d		
Blada, <i>triticum</i>	522 b	D	
Blateolus, <i>videtur esse purpureus</i>	86 c	Deargenteus, <i>argento obductus</i>	651 c
Boia, <i>vinculum</i>	521 d	Debriatus, <i>inebriatus</i>	674 a, 678 d
Botigolum, <i>botigolium, lagenâ</i>	590 c	Declinium, <i>declinatio</i>	682 c
Breve, <i>dispensatio</i>	236 b	Dæmonium meridianum, <i>subitus & apertus quivis morbus violentus, & sensus ac mentem repente homini eripiens</i>	662 c
Brodarius, <i>famulus coquendi in culina jusculi curam habens</i>	462 b	Demembrare, <i>mutilare, vel auferre membra</i>	692 c
Brugnola, <i>fungus vel prunum silvestre</i>	578 e	Devigere, <i>deficere</i>	690 a
Bulgia, <i>saccus è corio confectus</i>	578 e	Diætariorum, <i>id est, cibariorum vel eorum qui cibos mensa ministrant</i>	234 e
Burgarius, <i>villicus</i>	687 a	Disgratia, <i>incommodum, miseria, infortunium</i>	78 a
Burgus, <i>civitatula, 597 a, suburbium</i>	604 a	Diversiclinium, <i>diversus via tractus</i>	363 e
Buschetus, <i>busquetus, parva silva</i>	593 b	Doma, <i>domus, pradium</i>	180 d
		Drapus, <i>pannus</i>	585 c
C		Duodena, <i>Completorium</i>	633 c d
Caldarius, <i>calderarius, faber ararius vel opifex lebetum</i>	578 e		
Calopedes vel calopodia, <i>calcei lignei &c.</i>	600 c	E	
Camera, <i>cubiculum</i>	462 a	Enclitica & enclitica, <i>incurva seu inclinata</i>	31 b
Camisia, <i>indusium, tunica interior</i>	461 f, 754 b	Entolè, <i>mandatum</i>	679 d
Camocium, <i>genus emplastri</i>	746 c	Epistolariter, <i>per epistolas</i>	681 a
Canepa vel cânaba, <i>cavea aut cella vinaria &c.</i>	587 a	Epitrimus, <i>hippodromus</i>	420 a
Cantoria, <i>officium cantoris</i>	461 b	Erratus, <i>errata</i>	674 c
Capirone, <i>galea</i>	208 d	Erysipelata turgedo, <i>erysipelatis tumor</i>	689 c
Capitanea, <i>dux, antesignand</i>	755 b	Esus, <i>cum comedisset</i>	231 d
Capitaneus, <i>militie præfectus</i>	594 d	Eulogiæ, <i>munuscula</i>	180 e
Caput monasterii seu ecclesiæ, <i>ea pars ecclesiæ in qua erigitur princeps altare</i>	690 e	Eulogiæ, <i>panes vel cibi benedicti</i>	658 d
Carcerarii, <i>carceris custodes</i>	729 d	Exaugescit, <i>deficit</i>	688 c
Carriola, <i>parvum vehiculum</i>	576 f	Excretoriæ casæ, <i>casæ secreta ac seorsim posita</i>	180 d
Castula, <i>capsula</i>	121 e	Exemplare, <i>exprimere, exhibere</i>	759 b
Cathina, <i>Catana</i>	228 a	Exemplificationes, <i>exempla</i>	679 f
Catomi, <i>virga viminea vel ferrea</i>	59 b	Exensis, <i>sensibus destitutus</i>	531 a
Caüterizo, <i>cauterium seu stigma inuro</i>	384 b	Exercitamen, <i>exercitatio</i>	679 c
Cella, <i>monasteriolum alteri grandiori subiectum</i>	686 b	Exulcerari, <i>extirpari</i>	233 c
Cera ultima, <i>testamentum</i>	228 a		
Cerretani, <i>clerici quidam sacrilegi quaestuarii</i>	595 a	F	
Certitudinaliter, <i>certo</i>	763 a	Fagina, <i>glans fagea</i>	180 d
Cestinus, <i>cestinum, parva cista</i>	593 c	Fautorix voces, <i>faventes voces</i>	681 e
Chewaliæ, <i>fortè equi</i>	340 a	Feralitas, <i>feritas</i>	767 c
Cicindelum, <i>quod variè inflectitur; lychnus, lampas, candela</i>	57 c	Fibulatorium, <i>vestimentum Persicum, unde sic dictum</i>	709 b
Cinctum, <i>cingulum</i>	463 a	Fiendus, <i>faciendus</i>	589 a
Clericare, <i>clero adscribere</i>	678 c	Filiolus, <i>susceptus de sacro fonte respectu suscipientis</i>	638 d
Clerocinari, <i>egregium se clericum præstare</i>	679 a	Finibilis, <i>qui finem habet</i>	765 e
Clerocinium, <i>clericatus</i>	679 b	Finus, <i>bonus</i>	587 a
Clinicus, <i>paralyticus</i>	653 a	Fontana, <i>fons</i>	597 a
Collocare, <i>cubare</i>	431 b	Forenses, <i>hospites</i>	464 d
Commentarii, <i>carceris, ut videtur, custodes</i>	621 c	Francigena, <i>Gallus</i>	768 d
Compatriota, <i>qui est ejusdem patria</i>	766 b	Fugatia, <i>placenta</i>	594 f
Concellaneus, <i>contubernalis</i>	432 f	Fuit, <i>pro venit</i>	592 a
Confinialis, <i>confinis, vicinus</i>	688 a	Fundabat, <i>subsdebat, mergebatur</i>	590 e
Confortamentum, <i>corroboratio</i>	365 e	Fundens, <i>confundens</i>	690 c
Consultus, <i>cui datum consilium fuit</i>	580 c	Funebritas, <i>exsequia</i>	669 a, 687 e
Contracta, <i>contrata, regio vel tractus terra</i>	474 c, 756 d	Furnedo, <i>fuligo</i>	680 d
Convicanus, <i>incola ejusdem parochiæ aut vici</i>	697 f	Fuscari, <i>turbari vel eventi minus decoro quasi vilescere apud homines</i>	675 c
Cordonum, <i>cingulum</i>	593 a		
Crepatus, <i>fractus herniâ</i>	604 c		
Crypta, <i>oratorium seu sacellum subterraneum</i>	690 d		
Culcare, <i>cubare</i>	431 b		

AD TOMUM II AUGUSTI.

G

G Entes, turba., hominum multitudo 766 c

H

H Aeresis Christiana, doctrina Christiana 231 c
Hiemales occasiones, aeris inclementia 645 c
Humanare, hominem facere 756 a

I

I mpiare, impium facere 679 f
Importuosus, portum non habens 687 c
Impretabilis, omne superans pretium 649 d
Inclusa, ades aut cella, in qua monachi se inclu-
debant 374 e
Incontinenti, statim, sine mora 765 c
Infaliter, certo, infallibiliter 587 e
Injuriari, agrotare 645 c
Intitulari, titulo insigniri 757 f
Investitus, obsignatio 229 f
Irreverberatus, irretortus 761 b

K

K ὀρθότατος, corrector 717 c d
Κρεσιονάριοι, tortores qui cruciatu & exa-
mine veritatem à reis extorquent 447 b
Κώδικιν, codicibus 448 a

L

L Acinia, vestimentum 232 a
Λαύροτρον, laureata imago imperatorum,
qua post eorum inaugurationes deferrebat in
provincias 429 e
Laurata. Vide Λαύροτρον
Lecturia, lecti apparatus 427 d
Lectus, feretrum seu theca &c. 645 b
Lefina, subula 578 f
Licentius, dimissus 78 b
Logia, edificium mercatorum &c. 234 a
Logis, pars quadam domus 559 d

M

M Anceps, custos carceris 682 c
Manico, manubrium 578 f
Masticus, Matisco 653 f
Mater, matrix ecclesia seu cathedralis 690 d
Materiosus, multam materiem continens 688 e
Mazza, clava 575 a
Medificatus, medicinam restauratus 644 b
Melioramentum, melior conditio 589 b
Mercantia, merces 754 c
Messenii, Messanenses 228 c
Miles, nomen honoris vel dignitatis &c. 756 f
Moestificatio, moeror 691 d
Μόλῳ, portus, moles &c. 730 f
Molles, forceps 464 d
Monasterium, ecclesia cathedralis 690 d
Monasterium, locus occultus vel solitarius, ora-
torium privatum vel occultum sacellum 421 e
Monefacere, commonefacere 678 c
Morbus Cellus, forte cancer aut quid simile 78 d
Morosus, tardus 765 d
Muranus, muralis 690 d

N

N Aoflax, adirus, custos templi 690 f
Natta, tumor equos affligens &c. 585 b
Neumata, nutus 694 c
Nihil pro nullus 642 c
Nuptiantes, incontinentes 384 e

O

O Bedientia, quidquid ex Officio aut eorum,
quibus subsunt, jussu faciendum est mo-
nachis 327 e
Occubitus, occusus 687 a
Omophorium, ornamentum episcoporum Graco-
rum 442 b
Orarium, stola 720 e
Orphanandus, viduandus, orbandus 764 e

P

P Alafredus, equus 208 d
Parasitus, famulus domesticus 462 a
Parochia pro dicecesi 677 f
Passimata, genus aliquod edulii 464 d
Pasta, massa 522 f
Paupertacula, paupertas 697 a
Pausare, quiescere, morari 689 d
Pectenegium, pecten 604 e
Penuriosus, penuriam laborans 758 f
Perpetratus fuerit pro perpetraverit 592 c
Petia, frustum 576 e
Φιβλατώλειον, vestimentum Persicum; unde sic di-
ctum 709 b
Philopompus, pompam ac fastum amans; super-
bus 681 f
Physica, medicina 761 d
Physica ars, medica ars 653 c
Physicus, medicus 587 e
Piraterium, piratica 234 f
Pittacium, scheda, tabula &c. 6 f
Placitum, comitia 452 b
Plasma Dei, Dei figmentum, homo 721 a
Plastegum, plasticum 108 b, 109 b
Plebelana parochia videtur ea dici, que fontem
habet baptismalem; ac subjectam plebem 389 e
Pleuritis, pleuritis 604 a
Polyandrum, sepulcrum 637 b
Portella, hierotheca in qua quiescant & circum-
ferri possint lipsana Sanctorum 647 e
Potestas, supremus alicujus ditionis aut urbis re-
tor 585 a, 765 c
Præconari, predicare; extollere 651 c
Precamen, preces 694 c
Primiceria, qua primam obtinet dignitatem 765 e
Primordialiter, a primordiis 677 f
Prognocia argumenta, signa prognostica 688 f
Profare, scribere oratione pedestri seu soluta 687 c
Profator, qui scribit stylo soluto 677 a
Protosphatharius, qui primum ac principem in-
ter spatharios locum tenet. Vide spatharius
Pfallentium; laudum divinarum cantus, cantus
ecclesiasticus 60 a, 427 d

R

R Ecamator, phrygio seu acu pictor 590 d
Recluforium, locus ab hominibus seclusus
756 e
Recommendo, commendo 764 d
Recordatorium, recordatio 757 f
H h h h h 2 Refi-

INDEX ONOMASTICUS

Refigiare, restaurare, reformare	235 f	Spanditus, effusus	587 a
Rehabere, iterum habere	763 a	Spatharius, custos corporis imperatoris	438 b
Repaffare, redire	688 f	Spatharocandidatus, dignitas supra dignitatem	
Repatriare, redire in patriam	646 b	spatharii	429 c
Repedare, redire	674 d	Specierum, aromatum	649 a
Repugnatus, obstructus	230 d	Sponzonus, epistomium vasis	585 d
Reuma, rheuma, fluxus	98 c	Sportella. Vide portella	
Rheumatizare saniem, emittere saniem	689 c	Statuare, collocare, statuere	235 d
Roveda, rubus	593 c	Strata, angusta platea	590 d
Ronchus, ager	584 c	Strata, via	653 b
Runca vel runcalis, ager incultus	585 c	Stultizare, desipere	767 b
		Substernia, demissio animi &c.	680 b
		Sufurrium, susurrus	760 d

S

S Abbatum vitæ, requies vita	687 b
Saccutella, sacculus	120 f
Salvamentum, pradium, quod salvatur seu protegitur, pagus, villa	553 d
Salva-robba, fortè rei vestiaria prefectus	499 b
Saporus, sapidus	677 d
Sappa, sapa, ligo	597 a
Scatolinum, parva pyxis vel vasculum	712 c
Scholizare, operam dare	678 f
Scopuli, vox obscura significationis	464 d
Scrofulæ, struma	767 a
Secretaria cella, locus secretus tamquam carcer	421 e
Σελένιον, σιλένιον, filentium, concilium magnum, confessus &c.	443 a
Semicinctia, pratensa ventri castula	180 e
Senior, herus, dominus	638 d, 688 f
Senterium, semita, callis	590 e
Seplasia, unguenta aromatica, locus, ubi ea prostant, corpus & odor ex eo promanans &c.	233 f
	606 e
Seta, sericum	606 e
Sistoria, fortè storia, storea in qua cubabant monachi	464 d
Sistorium. Vide sistoria	
Solemnizare, solenne festum agere	681 e

T

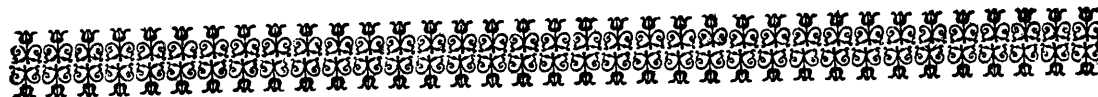
T Ædiare, radio affici	663 d
Temperior, temperius	677 f
Tenafmi, genus morbi	588 c
Tenerissimus, tenerrimus	154 c
Terniones, carnifices	421 d
Terrenum, pars terra vel agri	593 b
Thaumata, miracula	688 e
Tiro, homo fortis ac militaris	693 d
Topinaria, tumor seu apostema	585 b
Torgia, teda cerata, fax	606 d
Tupodem, vox ignota significationis	587 a
Typus, accessio febris	664 b

V

V Eniæ, genuflexiones	372 e
Vernazola, vinum quoddam	585 d
Vigoratus, roboratus	764 d
Virtuosus, efficax, potens, prodigiosus	763 c
Ultramundanus, celestis	232 c

Z

Z Abulus, diabolus	642 c
---------------------------	-------

INDEX MORALIS

A

A Gonizantes subito sanati intercessione Martyrum Caradignensium 167 ef, 168 bc. S. Stappini 171 bc. B. Jordani Forzatei 213 b, 214 a. S. Alberti Carmelita 234 cd. S. Caietani Thienai 275, 276 f, 310 ef, 311. S. Ernei abbatis 426 ef. B. Amadei Franciscani 588 cde. S. Tiburtii martyris 622 f. S. Taurini episcopi 650 f, 651 a. S. Rusticula abbatisse Fotrensis 662 f	592 b. In S. Gaugerico Praefule Cameracensi 679 ef
Amor erga Deum fervens in S. Caietano Thienao 263 ef. Erga Christum crucifixum in B. Joanne Firmano sive Alvernico 460. Erga Christum sub speciebus Eucharisticis latentem, ac patientem in S. Clara virgine 760 ef, 761	Angelus apparet S. Chromatio adhuc ethnico 622 a b. Defendit virginitatem S. Susanna martyris 632 b. Predicit diem mortis S. Taurino episcopo 642 c d. Sustinet baculum S. Gaugerici 686 c. Praemonet S. Porcarium abbatem Lerinensem de imminente Saracenorum irruptione 737 e
Amor erga proximum in S. Caietano Thienao 264 & 265. In B. Amadeo Franciscano 583 d,	Animæ morbi curati ope S. Caietani Thienai 301 f, 302. Per intercessionem S. Laurentii martyris 521 e f, 523 f, 524. Per S. Claram virginem 767 bc
	Apparitio facta S. Emygdio 17 f. S. Udalrico 54 e. S. Oswaldo regi ac martyri 85 d. Joanni Regla Hieronymianorum Priori 153 e. S. Teresa 219 c. S. Maria Magdalena de Pazzis 219 cd. S. Caietano Thienao 270 ef, 271. S. Alt-

AD TOMUM II AUGUSTI.

Alimannus episcopus Pataviensis post obitum variis apparuit 375, 376. Apparent S. Ignatio Patriarcha Martyres Constantinopolitani, qui pro cultu sacrarum imaginum passi fuerant 445 ef, 446 abc. SS. Laurentius & Franciscus apparent B. Joanni Firmano Minorita 465, 466 a. Alia apparitiones eidem facta 470 & sequentibus. S. Laurentius martyr variis apparet 520 & sequentibus. Sanctus Gaugericus presul Cameracensis suo successori 689 de. Idem sanctus antistes sepius aliis apparet 690 & sequentibus. S. Gerardi peregrini, qui alteri apparens suam sepulchram & sanctitatem indicat 695 def. S. Gratilianus martyr apparet suis parentibus 729 f. Martyres Lerinenses sub specie stellarum fulgentium apparent 738 d. S. Stanislaus episcopus & martyr apparens Cardinali Raynaldo canonizationem suam urget 751 f.

Aqua in vinum conversa per *S. Almannum episcopum Pataviensem 371 e, 383.*

Auditus surdis redditus ope *B. Jordani Forzati 211 a. S. Ernei abbatis 426 de. S. Malchi episcopi Lismoriensis 561 f. S. Taurini episcopi 644 b. S. Clarae virginis 761 e.*

Austeritas vitae in *S. Margarita vidua 118 a b. In S. Caietano Thienao 259. In B. Almanno episcopo Pataviensi 367 d. In B. Hugolina virgine 396. In B. Joanne Firmano 460 bc, 461 & sequentibus. In B. Amadeo Franciscano 573 ef. In S. Clara virgine 758 def.*

B

B Laphemi puniti per *S. Emygdium 25 f, 26 a. Castigatur contumeliosus contra S. Albertum Carmelitam 234 b c. Detrahens miraculis S. Taurini episcopi 654*

C

C Aeci illuminati à *S. Memmio 5 a, 8 a, per S. Emygdium 30 cde. S. Cassianum episcopum Augustodunensem 66 & 67, per S. Laurentium levitam 141 c. S. Caietanum Thienaum 319 bc. S. Almannum episcopum Pataviensem 373 d, 388 c, 389 a. S. Erneum abbatem 426 de. Per B. Amadeum Franciscanum 603 f, 604 a. Per invocationem S. Taurini episcopi 643 def, 651 c; 655 abc. S. Rusticula abbatissa Fotrensis 664 a b. S. Gaugerici presulis Cameracensis 674 cd, 685 f, 686 a. S. Gratiliani martyris 729 bc. S. Clarae virginis 766 bc.*

Calculo liberati per intercessionem *S. Caietani Thienai 321*

Capitis dolor depulsus per *S. Laurentium levitam 141 c. Per B. Amadeum Franciscanum 603 e. Invocatione S. Eupli martyris 721 cd*

Captivi liberati intercessione *S. Afrae martyris 54 f. S. Alberti Carmelita 234 def. S. Laurentii martyris 521 bc. B. Amadei Franciscani 605 cd. S. Gaugerici antistitis Cameracensis 673 cdf, 674, 681 & sequentibus.*

Charitas fervens erga Deum in *S. Caietano Thienao 263 ef. Erga Christum Crucifixum in B. Joanne Firmano Minorita 460. Erga Christum patientem, & sub speciebus Eucharisticis latentem in S. Clara virgine 760 ef*

Charitas erga proximum in *S. Caietano Thienao 264 & 265. In B. Amadeo Franciscano 583 d, 592 b. In S. Gaugerico presule Cameracensi*

679 ef

Chiragrae & podagrae doloribus vexati invocant *S. Stapinum 170 bf, 171 a. Sanati invocatione S. Caietani Thienai 275 e*

Claudis gressus restitutus ope *S. Emygdii 24 d; 26 b. S. Cassiani Augustodunensis episcopi 66 e. Martyrum Caradignensium in Hispania 168 b. S. Almanni episcopi Pataviensis 373 d, 386 bc; 388 e. S. Clarae virginis 766 ef*

Clementia erga inimicos 25. *Per sarum erga Romanos victos & captivos 336 ab*

Constantia *S. Clarae virginis in proposito perfectioris vitae 756 de. Item B. Agnetis; qua fuit soror germana S. Clarae 760 abc*

Contemplationes sublimes *B. Joannis Firmani Minorita 469 & sequentibus. B. Amadei Franciscani 583. S. Clarae virginis 760 f, 761 abc*

Conversio mira *S. Afrae & ancillarum ad fidem Christianam 55 & seqq. S. Chromatii 621 & 622. Ethnici, quem S. Gaugericus à lepra liberavit 673 a. S. Felicissima propter depulsam oculorum suorum cecitatem 729 bc*

Corpora Sanctorum mirabiliter illaesa, ut *S. Afrae martyris 58 e. S. Paradis bestiiis objecti 76 a. Dextera S. Oswaldi regis & martyris 86 f, 98 de. Corpus S. Cathberti incorruptum 89 f. S. Myronis episcopi 343 e. S. Famiiani 394 e. SS. Aniceti & Photii martyrum 709 d*

Cultus reliquiarum. *Vide Veneratio reliquiarum.*

Cultus sacrarum imaginum à *Martyribus Constantinopolitanis fortiter defensus 429 & sequentibus.*

D

D Aemon apparens *S. Afrae 56. S. Margarita vidua 118 ab. Sub specie mulieris S. Alberto Carmelita 227 bc. Sub specie gigantibus B. Amadeo Franciscano 579 c. S. Clarae virgini 759 ab, 761 a*

Dæmones fugati per *S. Caietanum Thienaum 304 abc, 321 f, 322. Per S. Myronem episcopum 345 e. Per S. Severum presbyterum 351 d. Per S. Hugolinam Virginem Vercellensem 396 e, 397 c. Per S. Franciscum 466 ab. Per B. Joannem Firmanum Minoritam 467 cd. Per B. Amadeum Franciscanum 584 de. Per S. Taurinum episcopum 637 f. Per S. Rusticulam abbatissam Fotrensem 660 de. Per S. Claram virginem 759 ab*

Dæmoniaci. *Vide Energumeni.*

Dei providentia erga *B. Amadeum Franciscanum 577, 578, 585, 586. Erga S. Claram virginem ejusque monasterium 758 abc, 759*

Deiparae Virginis cultui singulariter additus fuit *S. Albertus Carmelita 227 ab. S. Caietanus Thienais 241 def, 266 & 267 a. Hic ab ipsa puerum Jesum in ulnas accipit 244. B. Amadeus Franciscanus 599 de*

Defiderium martyrii in *S. Proculo episcopo 420 f. In B. Amadeo Franciscano 575 de*

Desperatio sublata per *S. Emygdium 23 de 25 ef. Per S. Albertum Carmelitam 237 cd*

Detractio quantum sit malum docet *S. Hyperechius 190 f*

Diabolus. *Vide Dæmon.*

Dolor capitis depulsus intercessione *S. Laurentii martyris 141 c. Ope B. Amadei Franciscani 603 e. Invocatione S. Eupli martyris 721 cd*

Dysenteria curata per intercessionem *S. Memmii 9 d*

liiii

Effic-

INDEX MORALIS

E

Efficacia prædicationis in *B. Joanne Firmano seu Alvernico* 463 d e f. In *S. Alexandro Carbonario* 611 b c. In *S. Gaugerico præfule Cameracensi* 684 c d e

Energumeni liberati à *S. Memmio* 5 a, 12 a. Invocatione *S. Afræ martyris* 54 e. *S. Oswaldi regis & martyris* 100 e f, 101 a. *S. Margaritæ viduæ* 118 e. *S. Alberti Carmelita* 229 b c. *S. Caietani Thienai* 276 e f. *S. Altmanni episcopi Pataviensis* 371 f, 372 a b, 383, 389 b. *S. Famiani* 394 f, 395 b d. *SS. Firmi & Rustici Martyrum* 422 a b c. *B. Joannis plebani* 482 c d. *B. Amadei Franciscani* 584 d e. Precibus *S. Rusticulae abbatissæ Jotrensis* 660 a b, 661 d e, 662 b. *S. Gaugerici præfulis Cameracensis* 690 a b c. *S. Eupli martyris* 720 f, 721 a b. *S. Clara virginis* 760 c, 765 f

Extasis *S. Alberti Carmelita* 236 c d. *S. Caietani Thienai* 265 d e. *B. Joannis Firmani Minorita* 465 a b c, 470, 471. *S. Clara virginis* 761 a b, 762 e f

F

Febres depulsæ intercessione *S. Memmii* 7 c, 9 b c. *S. Emygdii* 26 c. *S. Oswaldi regis ac martyris* 101 c. *Martyrum Caradignensium in Hispania* 169 d e. *B. Jordani Forzatei* 211 b, 213. *S. Alberti Carmelita* 219 c, 235 c, 238 d. *S. Caietani Thienai* 275 e f, 276 a, 278 a b, 306 d e f. *S. Famiani* 395 a. *B. Amadei Franciscani* 582 c. *S. Rusticulae abbatissæ Jotrensis* 664 b. *S. Gaugerici præfulis Cameracensis* 691 f. *S. Gerardii peregrini* 695

Fecunditas mulieribus impetrata per preces *B. Amadei Franciscani* 579 e f, 583 f, 584 a, 588 f, 589

Feminæ. Vide Mulieres.

Fides Christiana mirabiliter ab ethnicis suscepta propter prodigia *S. Emygdii* 31, 33 & seqq. Propter constantiam *Martyrum in tormentis* 407 a b, 641 f. Ob miraculum à *S. Gaugerico patrato* 673 a

G

Gressus claudis restitutus ope *S. Emygdii* 24 d, 26 b. *S. Cassiani Augustodunensis episcopi* 66 c. *Martyrum Caradignensium in Hispania* 168 b. *S. Altmanni episcopi Pataviensis* 373 d, 386 b c, 388 e. *S. Clara virginis* 766 e f

H

Heretici detecti & fugati vel conversi à *S. Caietano Thienao* 297, 301 f, 302 a. Refutati à *S. Samuele presbytero Edeffeno* 423 c e, 424. A *S. Germano episcopo Constantinopolitano* 439 f, 440 a

Hernià liberati ope *S. Alberti Carmelita* 220 a, 235 d e. *S. Altmanni episcopi Pataviensis* 384 a. *B. Amadei Franciscani* 580 a b, 603 f

Humilitas *S. Chremetis* 175 d e. *S. Alberti Carmelita* 230 f, 231 a. *S. Caietani Thienai* 261 e f, 268 e f, 269 a. *B. Amadei Franciscani* 575 c d. *S. Alexandri Carbonarii* 610 a b,

S. Clara virginis 757 d e
Hydropici curati invocatione *S. Alberti Carmelita* 235 b. *S. Caietani Thienai* 276 d e. *S. Clara virginis* 761 d

I

Idola gentilium everfa precibus *S. Susannæ virginis & martyris* 632 c. *S. Taurini episcopi* 637 f, 640 e

Ignis mirabiliter restinctus. Vide Incendia extincta.

Imaginum sacrarum cultus strenuè defensus à *Martyribus Constantinopolitanis* 429 & sequentibus.

Incendia extincta per intercessionem *S. Emygdii* 26 a b. *S. Afræ martyris* 54 f. *Martyrum Caradignensium in Hispania* 168 c d. *B. Jordani Forzatei* 210 a b, 213 e f. *S. Laurentii martyris* 521 d e. *S. Gaugerici præfulis Cameracensis* 691 e f

Infortuniis erepti per intercessionem *S. Caietani Thienai* 312 d e f, 313 & sequentibus. *S. Taurini episcopi* 652 f, 653 a. *S. Clara virginis* 761 c

Incorrupta Sanctorum membra vel corpora, ut *S. Afræ martyris* 58 e. *S. Paridis bestiis obiecti* 76 a. *Dextera S. Oswaldi regis & martyris* 86 f, 98 d e. *Corpus S. Cuthberti* 89 f. *S. Myronis episcopi* 343 e. *S. Famiani* 394 e. *SS. Aniceti & Photii martyrum* 709 d

Inventio Reliquiarum vide Reliquiæ.

Irreverentia in Sanctos punita 67 e f, 232 e, 233 a, 238 a, 482 d, 495 d e, 522 d e f, 538 a, 599 e f, 653 e f, 662 d, 691 f, 692

L

Lectio spiritualis commendatur 94 a b c

Leprosi mundati à *S. Memmio* 5 a, 12 a. Per invocationem *S. Martini Turonensis* 646 e f. Precibus *S. Gaugerici* 673 a, 679 f, 680 a. *S. Eupli martyris* 720 c d e

Loquela mutis restituta per intercessionem *S. Altmanni episcopi Pataviensis* 373 d. *B. Joannis plebani* 482 f. *S. Taurini episcopi* 643 f, 644 a b. *S. Clara virginis* 761 e

M

Malitia detractionis demonstratur à sancto *Hyperichio* 190 f

Martyrii desiderium in *S. Proculo episcopo* 420 f. In *B. Amadeo Franciscano* 575 d e

Miracula patrata per intercessionem *S. Memmii* 5 a, 7 e f. *S. Emygdii* 22 & seqq. *S. Cassiani Augustodunensis* 60 & seqq. *S. Paridis episcopi Teanensis* 77. *S. Oswaldi regis & martyris* 100 & seqq. *Martyrum Caradignensium in Hispania* 167 & seqq. *B. Jordani Forzatei* 210 & sequentibus. *S. Alberti Carmelita* 232 & seqq. *S. Caietani Thienai* 301 & sequentibus. *S. Altmanni episcopi Pataviensis* 373, 378. *S. Famiani* 394 c f, 395 a b d. *S. Laurentii martyris* 520 d, 521 & sequentibus. *B. Amadei Franciscani* 575 & sequentibus. *S. Taurini episcopi* 643 & sequentibus. *S. Clara virginis post obitum* 765 & sequentibus.

Misericordia erga pauperes in *S. Margaritæ viduæ* 120 f, in *S. Caietano Thienao* 242 a b. *S. Myronis episcopi* 344 c. *B. Altmanni episcopi Pataviensis* 367 d, 372 f, 373 a, 384 e. *S. Laurentii Martyris* 513 d e. *S. Hugonis episcopi Autissiodorensis* 558 d e f. *S. Gaugerici*

AD TOMUM II AUGUSTI.

- gerici præfulis Cameracensis 684 f, 685
 Morbi spirituales curati ope S. Caietani Thienai
 301 f, 302 S. Laurentii martyris 521 e f,
 523 f, 524. S. Clare virginis 767 bc
 Moribundi subito sanati intercessione Martyrum
 Caradignensium 167 e f, 168 b c. S. Stapini
 171 b c. B. Jordani Forzatei 213 b, 214 a.
 S. Alberti Carmelita 234 c d. S. Caietani Thie-
 nai 275, 276 f, 310 e f, 311. S. Ernei
 abbatis 426 e f. B. Amadei Franciscani 588
 c d e. S. Tiburtii martyris 622 f. S. Taurini
 episcopi 650 f, 651 a. S. Rusticula abbatissa
 Jotrensis 662 f
 Mortui ad vitam revocati à S. Memmio 5 a, 6 b,
 7 b, 11 e f. Ope S. Alberti Carmelita 238
 a e. S. Vincentii Minorita 239 e. S. Caietani
 Thienai 302 f, 303 a, 311 d e f, 312 a b
 c. B. Amadei Franciscani 575 f. S. Taurini
 episcopi 640 d, 654 c d
 Mulieres in partu adjunctæ intercessione B. Jordani
 Forzatei 210 c, 214 d. S. Alberti Carmeli-
 ta 229 d e. S. Caietani Thienai 303 a b, 319
 f, 320 a b c d. B. Amadei Franciscani 562
 b, 584 e, 587 e f, 592 f, 593 a
 Mutis loquela mirabiliter reddita per intercessio-
 nem S. Altmanni episcopi Pataviensis 373 d.
 B. Joannis plebani 482 f. S. Taurini episcopi
 643 f, 644 a b. S. Clare virginis 761 e
- O
- Obedientia S. Caietani Thienai 269 b c. B.
 Amadei Franciscani 581 a. S. Clare vir-
 ginis 761 c
 Oculorum incommoda sublata per intercessionem
 S. Caietani Thienai 276 a b. S. Altmanni epi-
 scopi Pataviensis 389 a. S. Clare virginis 761
 c d. Vide Cæci illuminati.
 Odium depositum per intercessionem S. Emygdii
 24 b c, 25 a b c. S. Caietani Thienai 302 b c
 Oratio efficax S. Hugonis episcopi Antissiodoren-
 sis 559 a b. S. Rusticula abbatissa Jotrensis 661
 f. S. Clare virginis 759 & 760
- P
- Panalytici sanati ope S. Memmii 10 a: S. E-
 mygdii 34 b c. S. Cassiani Augustodunensis
 episcopi 67 c. S. Paradis episcopi Teanensis 77
 b c e. S. Oswaldi regis & martyris 99 e. S.
 Venantii episcopi Vivariensis 110. S. Stapini
 171 b. B. Jordani Forzatei 211 d. S. Altmanni
 episcopi Pataviensis 388 d. S. Taurini
 episcopi 643 f, 652, 653, 654 c d e. S.
 Gaugerici antistitis Cameracensis 691 d. S. Cla-
 re virginis 767 a
 Patientia S. Chremetis in tolerandis injuriis &
 contumeliis 175 a b. S. Vincentii Minorita
 239 c. S. Caietani Thienai 251 c, 289. S.
 Myronis episcopi 445 d. B. Amadei Franci-
 scani 580 f, 581, 597 & sequentibus. S.
 Rusticula abbatissa Jotrensis 660 e f, 661 b
 c. S. Clare virginis in diuturno morbo 763 c
 f, 764 d
 Paupertatis amor in S. Caietano Thienao 250 f,
 251 a, 254 f, 261 f & sequentibus. 287 d
 e. In B. Joanne Firmano Minorita 461 b c.
 Amorem paupertatis S. Clara commendat spi-
 ritualibus suis filiabus in suo testamento 748.
 Mirificum paupertatis desiderium in ipsa S.
 Clara virgine 757 e f, 758 a b
 Pauperes adjuncti elemosynis S. Margarita vidua
- 120 f. S. Caietani Thienai 242 a b. S. Myr-
 nis episcopi 344 c. B. Altmanni episcopi Pa-
 raviensis 367 d, 372 f, 373 a, 374 e. S.
 Laurentii martyris 513 d e. S. Hugonis 558
 d e f. S. Gaugerici 684 f, 685
 Pax inter inimicos conciliata per invocationem S.
 Emygdii 24 b c, 25 a b c. S. Cassiani Augu-
 stodunensis episcopi 68 b. S. Caietani Thienai
 302 b c. Intercessione S. Hugonis episcopi An-
 tissiodorensis 559 c
 Periculis erepti per intercessionem S. Emygdii 24
 d, 27 e f, 28 a b c. Martyrum Caradignen-
 sium 168 b c e. S. Alberti Carmelita 237 a.
 S. Caietani Thienai 312 & sequentibus. B. A-
 madei Franciscani 579 f, 580 a. S. Clare
 virginis 767 c d e
 Pestis ac similes morbi extincti per invocationem
 S. Emygdii 23 f, 24 a b. Per preces S. Of-
 waldi regis 85 d, 102 d e f. B. Jordani For-
 zatei 211 e f. S. Caietani Thienai 310 b c,
 322. S. Laurentii martyris 527 a
 Phrenetici curati ope S. Gerardi peregrini in Ca-
 stro Gallinario 696 d e f. S. Clare virginis 750
 f, 761 c, 765 f
 Pietas Catalaunensium erga S. Memmii 10 b c.
 Asclanorum erga S. Emygdium 16 b c &
 seqq. Augustanorum erga S. Afram martyrem
 40 & seqq. Anglorum Belgarum ac Germano-
 rum erga S. Oswaldum regem & martyrem 91
 & 92. Carmelitarum ac Siculorum erga S. Al-
 bertum Carmelitam 218 & sequentibus.
 Pluvia opportunè impetrata per invocationem S.
 Memmii 70 f. S. Emygdii 23 e f. S. Lauren-
 tii martyris 531 c d. B. Amadei Franciscani
 601 c d
 Podagræ & chiragræ doloribus vexati invocant S.
 Stapinum 170 b f, 171 a. Curantur ope B.
 Jordani Forzatei 212 a f
 Prædicatio fructuosa B. Joannis Firmani seu Al-
 vernicollæ 463 d e f. Efficax S. Alexandri Car-
 bonarii 611 b c. S. Gaugerici præfulis Came-
 racensis 684 c d e. Suas filias spirituales S. Cla-
 ra prædicatione instrui curat 762
 Preces efficaces S. Hugonis episcopi Antissiodo-
 rensis 559 a b. S. Rusticula abbatissa Jotrensis
 661 f. S. Clare virginis 759 & 760
 Prophetiæ spiritus in S. Petro de Alcantara 253
 f. In S. Altmanno episcopo Pataviensi 383 f,
 384 a. In S. Erneo abbate 425 f, 427 a. In S.
 Germano patriarcha Constantinopolitano 440
 c. In B. Joanne Firmano Minorita 464 f,
 465 a, 473 e f. In S. Hugone episcopo An-
 tissiodorensi 557 c d. In B. Amadeo Franci-
 scano 592 e f, 595, 596. In S. Clara vlr-
 gine 749 a, 754 c
 Providentia Dei erga S. Caietanum Thienam 262
 & sequente. B. Amadeum Franciscanum 577,
 578, 585, 586. Erga S. Claram virginem
 ejusque monasterium 758 a b c, 759
 Punitio non honorantium Sanctos vel Sanctorum
 reliquias; ut S. Cassiani Augustodunensis epi-
 scopi 67 e f. Castigatur indignus S. Venantii
 Vivariensis episcopi successor 109 b c d. Vio-
 lantes sepulcrum S. Alberti Carmelita 232
 e. Invidens venerationi ejusdem S. Alberti pu-
 nitur & respiciens sanatur 233 a, 238 a. Per-
 jurus & excommunicatus punitur 384 b c.
 Mulier irreverens 482 d. Rustici contemnen-
 tes festum S. Laurentii martyris 495 d e, 522
 d e f, 523. Humi propter captum S. Austo-
 rem 538 a. Alexander quidam B. Amadeum
 injuriâ afficiens 599 e f. Incola pagi volentes
 hono.

INDEX MORALIS

honorare reliquias S. Taurini episcopi 653 e f.
Adversarii S. Rusticulae abbatissae Jotrensis 662
d. Praesul irreverens erga S. Gaugerici Cameracensis ecclesiam 691 f, 692

R

Refutatio haereticorum facta per *S. Samuelem presbyterum Edessenum* 423 c e, 424
 Reliquiae translatae *S. Memmii* 8 c d. *S. Emygdii* 16 f. *S. Cassiani Augustodunensis episcopi* 60 f, 61 a, 66. *S. Oswaldi regis ac martyris* 87 & seqq. 100 c. *S. Venantii episcopi Viuariensis* 109 e f. *S. Margaritae viduae* 119 d e f. *B. Rathardi* 355 d. *B. Altmanni episcopi Pataviensis* 356 f, 357 a b. *SS. Firmi & Rustici Martyrum* 422. *BB. Joannis plebani & Leonis Bembi* 478 & sequenti. *S. Taurini episcopi* 645 d e f, 646 & sequentibus.
 Reliquiae inventae *S. Memmii* 7 d e, 8 b. *S. Emygdii* 16 f. *S. Afrae* 52. *B. Altmanni episcopi Pataviensis* 356 f. *SS. Firmi & Rustici Martyrum* 422. *SS. Martyrum Constantinopolitanorum, qui pro cultu sacrarum imaginum passi fuerant* 446 c, 447 d e. *B. Leonis Bembi* 479. *B. Joannis plebani* 481 & 482. *S. Laurentii martyris miro modo dicuntur inventa cum corpore S. Stephani* 529 & sequente. *S. Rufini episcopi & martyris* 634. *S. Taurini episcopi* 643. *S. Gerardi peregrini* 696. *Martyrum Augustanorum* 701, 703, 704

S

Sanctorum singulares virtutes *vide* Virtutes.
 Sanctorum miracula *vide* Miracula.
 Scientia divinitus infusa *B. Joannis Firmani vel Alvernicae* 463 f, 464 a b, 472 f
 Siccitas terrae sublata per invocationem *S. Memmii* 7 e f. *S. Emygdii* 23 e f. *S. Laurentii martyris* 521 c d. *B. Amadei Franciscani* 601 c d
 Spiritus lectio commendatur 94 a b c
 Sterilitas in mulieribus sublata per preces *B. Amadei Franciscani* 579 e f, 583 f, 584 a, 588 f, 589
 Surdis auditus restitutus ope *B. Jordani Forzatei* 211 a. *S. Ernei abbatis* 426 d e. *S. Malchi episcopi Lismoriensis* 561 f. *S. Taurini episcopi* 644 b. *S. Clarae virginis* 761 e

T

Tempestas sedata per *S. Caietanum Thienanum* 255 e f, 317. Per *S. Laurentium martyrem* 526 e f. Invocatione *S. Clarae virginis* 754 b c
 Templum & facella constructa in honorem *S. Laurentii martyris* 486 & sequentibus. Super corpus *S. Taurini episcopi* 643 c. Duo edificata in honorem variorum Sanctorum à *S. Rusticulae abbatissa Jotrensi* 659 d e. Etiam à *S. Gaugerico antistite Cameracensi* 687 b. *Ab incolis Castri Gallinarii super tumulum S. Gerardi peregrini* 696 c d. *Varia edificata vel restaurata ab Eusebio sancto episcopo* 724 e f, 725 a

Tentationes quomodo sint superanda docet *S. Hyperechius* 190 f, 191 a. *B. Amadeus demonis tentationem eludit* 578 b c. *S. Clara virgo demonem tentantem pia responsione confundit* 759 a b
 Terrae motus sedati per *S. Emygdium* 26 d, 27 f, 28 a

Translatio Reliquiarum *vide* Reliquiae.

V

Veneratio reliquiarum *S. Laurentii martyris* 497 & sequentibus. *S. Taurini episcopi* 643 & sequentibus. *Sanctus Eusebius episcopus singulari devotione coluit S. Laurentium martyrem* 724 e
 Virtutes *S. Nonnae* 79 & seqq. *S. Venantii episcopi Viuariensis* 107 & seqq. *S. Altmanni episcopi Pataviensis* 371 & sequentibus. *S. Hugonis episcopi Autissiodorensis* 557. *B. Amadei Franciscani* 573. *S. Gaugerici praesulis Cameracensis* 672 & sequentibus. *S. Clarae virginis* 755 & sequentibus.
 Visio mira *S. Myronis episcopi* 343 d e. *B. Joannis Firmani Minorita* 467, 469 & sequentibus. *Henrici III imperatoris* 531 a b. *Cujusdam monialis Benedictinae circa obitum S. Clarae virginis* 763 f, 764 a
 Visus restitutus. *Vide* Caeci illuminati.
 Vita mortuis restituta per intercessionem *S. Memmii* 5 a, 6 b, 7 b, 11 e f. *S. Alberti Carmelita* 238 a. *S. Vincentii Minorita* 239 c. *S. Caietani Thienai* 302 f, 303 a, 311 d e f, 312 a b c. *B. Amadei Franciscani* 575 f. *S. Taurini episcopi* 640 d, 654 c d
 Vita austeri *S. Margaritae viduae* 118 a b. *S. Caietani Thienai* 259. *B. Altmanni episcopi Pataviensis* 367 d. *B. Hugolinae virginis* 396. *B. Joannis Firmani vel Alvernicae* 460 b c, 461 & sequentibus. *B. Amadei Franciscani* 573 e f. *S. Clarae virginis* 758 d e f
 Vulnere sanata per intercessionem *S. Caietani Thienai* 307 e f, 308 a b c. *B. Amadei Franciscani* 591 f, 592 a, 594 b c

Z

Zelus *S. Emygdii* 32 f, 33 a. *S. Cassiani* 64. *S. Oswaldi regis & martyris* 96. *S. Hormisdæ Pontificis pro fide Catholica* 258 & seqq. *S. Victricii praesulis Rotomagensis* 194. *S. Caietani Thienai* 252 & sequentibus. *B. Altmanni episcopi Pataviensis* 368 e f, 369, 383. *S. Germani patriarchae Constantinopolitani adversus Iconoclastas* 439 f, 440 a. *S. Gaugerici antistitis Cameracensis* 684. *S. Aniceti martyris adversus Diocletianum imperatorem* 707 f, 708 a

F I N I S.